

School of Theology at Claremont

1001 1386029

The Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT

WEST FOOTHILL AT COLLEGE AVENUE
CLAREMONT, CALIFORNIA

ELENCHUS AUCTORUM ET OPERUM

QUI IN HOCCE VOLUMINE CONTINENTUR.

SUAREZ.

De Horis Canonicis.

COLLET.

De Purgatorio. — De Indulgentiis. — De Jubilæo.

ALLATIUS.

De utriusque Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis in dogmate de Purgatorio perpetuâ Consensione.

EUSTRATIUS *ab* ALLATIO *translatus*.

De Statu animarum post mortem, et de Precibus pro iis oblatis.

REIFFENSTUEL.

De Beneficiis ecclesiasticis, Jure patronatûs et Decimis. — De Immunitatibus ecclesiasticis

NATALIS ALEXANDER.

De justâ bonorum temporalium ab Ecclesiâ possessione.

Apologetica pro Joanne XXII Dissertatio.

De Investituris Episcopatum et Abbatiarum; et de Synodo Lateranensi primâ

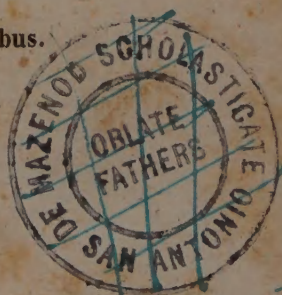
BINER.

De Jure primarum Precum et Institutionibus.

PAUWELS.

De Casibus reservatis.

INDEX RERUM.

724

M. l'Abbé Rimaud, à St-Christo

Loire

p. St-HEAND

51
1
5
18

77

THEOLOGIÆ CURSUS COMPLETUS,

EX TRACTATIBUS OMNIUM PERFECTISSIMIS UBIQUE HABITIS, ET A MAGNA
PARTE EPISCOPORUM NECNON THEOLOGORUM
EUROPÆ CATHOLICÆ,
UNIVERSIM AD HOC INTERROGATORUM, DESIGNATIS,
UNICÈ CONFLATUS,

*Plurimis annotantibus presbyteris
ad docendos levitas pascendosve populos altè positis.*

ANNOTAVIT VERO SIMUL ET EDIDIT

J.-P. Mme.

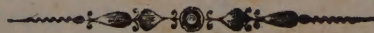
*Obilate Brothers
Cassioville, Texas*

TOMUS DECIMUS-OCTAVUS.

18

223

De Horis Canonicis. — De Purgatorio.
Consensio Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis circa dogma de Purgatorio.
De Statu animarum post mortem. — De Indulgentiis. — De Jubilæo.
De Beneficiis Ecclesiasticis, Jure patronatûs et Decimis.
De justâ bonorum temporalium ab Ecclesiâ Possessione.
Apologetica pro Joanne XXII Dissertatio. — De Jure primarum Precum et Institutionibus
De Investituris Episcopatum et Abbatiarum.
De Immunitatibus Ecclesiasticis. — De Casibus reservatis.

PARISIIS,
APUD EDITOREM,
IN VIA GALLICÈ DICTA:
RUE D'AMBOISE, BARRIÈRE D'ENFER.

1840.

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

TOMUS DECIMUS-OCTAVUS.

PARISIIS,

APUD ANTONIUM

MDCCCXXXIII.

DE HORIS CANONICIS, ET LAUDE DEI PER CANTUM ET PSALMODIAM.

(AUCTORE F. SUAREZIO.)

Diximus de oratione vocali in communi, et ut privatè fit; superest dicendum de oratione per se publicà, id est, quæ in personâ totius Ecclesiæ funditur; nam ex hoc induit peculiarem obligationem ex instituto Ecclesiæ, multasque proprietates habet, quæ specialem considerationem requirunt, quam in hæc parte prosequemur. Sicut autem hæc oratio per se publica est, ita per se postulat, ut in Ecclesiâ fiat, in loco publico, et in populi concursu, ac subinde tali modo, ut ab omnibus astantibus audiri possit. Et ideò hic orandi modus ad ecclesiasticum chorum, aut cantum, vel psalmodiam spectat. Per accidens autem separatim, seu occultè fit, vel ratione loci, quia in privato cubiculo, vel ratione modi, submissâ voce dicitur. Priùs ergo dicemus de his, qui in choro, postea de his, qui extra chorum, canonicum officium ex obligatione recitant; de illis verò qui ex devotione absque obligatione recitant, nihil dicere oportebit, quia illa oratio omninò privata est, et ita nullam habet peculiarem considerationem, præter ea, quæ in superiori libro tractata sunt.

CAPUT PRIMUM.

Quàm sit antiqua in Ecclesiâ, et per se honesta oratio, quæ chorus ecclesiasticus appellatur.

1. Duobus modis solita est fieri hæc oratio in Ecclesiâ. Primò in missâ, quasi conjungendo hanc actionem cum ipso sacrificio, ad illius majorem reverentiam, et ornatum; secundò extra sacrificium, tantùm ipsius orationis gratiâ, ad postulandum aliquid à Deo, ipsive gratias agendum, aut laudandum ipsum. De priori modo in alio opere dixi, ubi in hunc locum remisi ea, quæ pertinent ad alias orationes publicas extra missam, quod implendum nunc est. Suppono autem sanctum esse hujusmodi orationes ad Deum fundere extra missæ sacrificium, quia oratio per se est actio bona et honesta, et non habet necessariam connexionem cum sacrificio, potestque sæpius in die vel nocte fieri, etiam quando non est tempus sacrificii. Et ita constat in antiquo templo, et lege fuisse consuetudinem orandi variis horis, in quibus non offerebantur sacrificia, ut colligitur ex illo Act. 3: *Ad horam orationis nonam*, et infra latius dicemus. Et Christus Dominus licet in offerendo sacrificio suo tam cruento, quàm incruento multiplicem orationem miscuerit, et internam, ac mentalem, et publicam, ac vocalem, etiam *cum clamore valido*; tamen ante illud sacrificium sæpius oravit, et nocte Cœnæ, illâ jam finitâ, hymnum cum discipulis dixit, quod erat orationis genus, et postea in horto oravit, ubi sæpius cum discipulis ad orandum, et non ad sacrificandum, con-

venire solebat, ut Joannes, cap. 18, refert. Consuetudo ergo orandi sæpius extra sacrificium per se honesta, antiqua et laudabilis est.

2. Secundò suppono orationem in communi factam, à totâ aliquâ communitate, vel populo, sanctam, et Deo gratissimam esse, ideòque meritò ab Ecclesiâ servatam, et more receptam fuisse. Omitto hæreticos, qui circa hanc orationem errârunt, quia nullus absolutè videtur illam negâsse, sed quoad aliquas speciales circumstantias, de quibus in sequentibus capitibus dicendum est. Hæc ergo veritas facillè persuadetur, quia si unius personæ singularis oratio multum valet apud Deum, si multi in eodem spiritu, et actu orationis conveniant, sine dubio gravior erit, et potentior eorum oratio; et ideò de antiquis Christianis legimus, quòd statim post Christi ascensum, *erant perseverantes unanimiter in oratione*, vel in cœnaculo ante Spiritus sancti adventum, Act. 1, vel in templo post adventum Spiritus sancti, et inchoatam prædicationem Apostolorum, et conversionem Christianorum, Act. 2; unde Chrysostomus, homil. 79 ad populum: *Quid hæc, inquit, oratione Ecclesiæ potentius, quæ columnam, et Ecclesiæ turrin adjuvit? et infra: Magna vis est orationis in Ecclesiâ concorditer à populo oblatæ; et infra: Et domi quidem orari potest; sic autem ut in Ecclesiâ non potest, ubi tanta Patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter emittitur. Non ita à Domino per te solus orans audieris, ut cum fratribus. Hic enim majus aliquid est, puta, unanimitas, et consonantia, charitatisque vinculum, et sacerdotum orationes. Est ergo oratio communitatis optima, et cæteris paribus efficacior, quia ex majori charitate procedit. Et quia circumstantia personæ petentis multum ad orationem confert, communitas autem habet peculiarem quamdam dignitatem, ratione cujus commune bonum divinius censetur. Et quia ubi multi concurrunt, unus ab alio juvatur, et imperfectionem unius alius supplet, et ita oratio evadit, vel omnibus numeris absoluta, vel certè perfectior. Denique quia talis oratio habet à Christo specialem promissionem, ut statim dicam.*

3. Duobus autem modis intelligi potest, orationem fieri à communitate; primò, quia multi simul ad orandum conveniunt, unusque autem per se orat quasi privatim, nec habet cum oratione alterius aliam conjunctionem præter concomitantiam temporis, aut loci, vel materiæ. Et talis oratio habet à Christo peculiarem promissionem, Matth. 18: *Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cælis est.* Et subdit rationem: *Ubi enim sunt duo, vel tres con-*

gregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. In quo promittit suum peculiare auxilium his, qui hoc spiritu ad orandum conveniunt. Oportet autem, ut ille concursus sit ex intentione orantium, ad orandum convenientium communi consensu. Nam si omnino casu contingat, multos simul orare, erunt orationes plurium, non tamen erit oratio unius communitatis. Illic autem modus communis potest etiam in oratione mentali inveniri, sicut patet in communitate religiosa, cujus personæ omnes eâdem horâ ad sic orandum conveniunt ex communi ritu et consensu. Ideoque ad hunc modum communis orationis per se necessarium non est, ut omnes, qui sic orant in eodem loco communi proximè convenient, sed esse possunt in eâdem domo, et diversis cellis, imò etiam in diversis domibus, et populis esse possunt, et per modum unius corporis mystici eâdem horâ ad orandum, vel mentaliter, vel vocaliter convenire. Quæ quidem oratio etiam est optima, et cæteris paribus, erit etiam potentior et efficacior, quàm oratio singulorum, præsertim si ad idem postulandum, simul ab omnibus offeratur; talisque videtur fuisse oratio fidelium, quando unanimiter in templo orabant, Actor. 2, quia in illo templo non poterant eo modo communiter orare, quo postea orabant in templis Christianorum, cujus inchoatio quædam in 4 cap. Actor., conspicitur, ut mox dicemus. De hoc igitur modo communis orationis nihil hic addere necesse est præter dicta in libro præcedenti, quia reverà talis oratio per se privata est, et per accidens communis, neque habet illam perfectam unitatem mysticam, quam oratio communitatis habere potest, quia multi sic orantes non fundunt omnes, et singuli unum, et eundem orationis actum, et ita per se loquendo non possunt per modum unius concurrere ad eandem petitionem.

4. Alio ergo modo fieri potest oratio à communitate, quia una oratio funditur in personâ omnium, ita ut omnes orent, ut membra illius communitatis, et una oratio ab omnibus fundatur, singulis partialiter aliquo modo concurrentibus; etiamsi non omnes æquè loquantur, vel eundem modum actionis exerceant, sed quidam loquantur; alii adsint, et consentiant, aut alio modo cooperentur. Et hæc est propriissima unius communitatis oratio, talemque videtur describere Tertullianus in Apol. cap. 39, dicens: *Corpus sumus de conscientia religionis, et disciplina unitate, et spei fœdere, convenimus in cœtum, et congregationem, ut ad Deum quasi manu factâ precectionibus, ambimus orantes; hæc vis Deo grata est:* Quibus verbis eleganter explicat, hanc communem orationem quasi uno ore, et uno spiritu à totâ communitate offerri. Exemplum optimum est Act. 4, ubi redeuntibus Apostolis à concilio Pharisæorum ad cœtum fidelium, et narrantibus illis, quo modo eos dimisissent, quidque illis comminati fuissent, subditur: *Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine tu es, qui fecisti cœlum et terram, etc.,* ubi non solum corda, sed etiam vocem ad Deum elevasse significantur, ut notat Lyranus, et indicat Chrysostomus, et

proprietas verbi postulat; nam solus internus affectus non dicitur propriè vocis elevatio. Præsertim quia verba omnia, quæ ibi referuntur fuerunt tunc ab Ecclesiâ ibi coacta, unâ voce prolata. Igitur non tantum communi voluntatum consensu, sed etiam quasi uno ore idem omnino precati sunt, quod non sine miraculo accidisse piè Carthusianus, et alii considerant. Unde illa oratio tantam habuit vim apud Deum, ut ejus efficacia statim visibili signo commotionis totius domus, et fervoris prædicatorum Evangelii manifestata fuerit.

5. Dico ergo, chorum ecclesiasticum, in quo publicæ, et communes orationes à Christiano populo, seu illius nomine, fiunt, sanctum esse, et Spiritus sancti instinctu in Ecclesiâ introductum, ut antiquissima, et universalis traditio ostendit. Hæc doctrina de fide certa est, quæ satis probatur ex Ecclesiæ universali consensu, quæ in re tam gravi errare non potest; antiquitas etiam hujus traditionis ostenditur; nam in Actibus Apostol. habemus hujus consuetudinis initia, ut jam notatum est. Insinuatur etiam à Paulo, 1 ad Corinth. 14, ubi ex professo tractat de ecclesiasticis conventibus, qui tunc fieri solebant, et significat non tantum ad sacrificium offerendum, et ad doctrinam, vel concionem habendam, sed etiam ad communes orationes, et laudes Dei solitos esse frequentari; et solere unum loco omnium gratias agere, et alios annuere, ac respondere *Amen*, unde inter alia ait: *Si benedixeris spiritu, id est, ita ut ab aliis non intelligaris, qui supplet (id est, tenet) locum idiotæ, quomodo dicet: Amen? nam tu quidem benè gratias agis, sed alter non edificatur; et infra: Cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, etc.* Et concludit: *Omnia honestè, et secundum ordinem fiant.* Quæ ultima verba notanda sunt; nam ex eis habetur ad ecclesiasticam institutionem pertinere, hæc omnia ordinare; unde rectè colligitur, insolentissimæ insanix esse consuetudinem Ecclesiæ in hujusmodi rebus improbare, ut piè dixit Augustinus, epist. 118.

6. Potest etiam hoc colligi ex Paulo ad Ephes. 5 dicente: *Implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri.* Ubi non vocat spiritualia cantica quia spiritu tantum proferuntur, sed quia spirituale materiam continent, et significant; nec dicit: *Psallentes in cordibus*, ut vocem excludat, sed ut declaret illud esse præcipuum, et per se necessarium, etiam dum voce oratur, unde quod ait: *Loquentes vobismetipsis*, Haimo ibi interpretatur, id est, invicem, seu alternatim, dum unus loquitur, et alius respondet. Sic etiam intelligi potest illud ad Colossens. 3: *Verbum Dei habitat in vobis abundanter in omni sapientiâ, docentes et commonentes vosmetipsos, in psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratiâ cantantes in cordibus vestris Deo.* Quæ omnia possunt quidem intelligi de oratione privata, et de mentali, et ita exponuntur frequenter, non tamen excluditur oratio

vocalis, ut D. Thomas ibi notat; et videtur Paulus etiam loqui de oratione publicâ totius Ecclesiæ; nam etiam hoc modo admonet, ut verbum Dei abundet in Christiano populo, non solum in doctrinâ, sed etiam in psalmodiâ, et hymnis, et canticis spiritualibus, quibus invicem excitemur ad devotionem, etc.

7. Secundò principaliter constat hæc traditio ex Patribus, Clement., libro 8, per totum, præcipuè cap. 34: *Preces facite manè, etc.*, ubi horas canonicas numerat, ut infrâ videbimus; quòd autem illa esset oratio publica, et communis, patet ex his quæ subjungit: *Quòd si ad Ecclesiam prodire non licuerit propter infideles, congregabis, Episcopo, in domo aliquâ, ne ingrediatur pius in Ecclesiam impiorum; et infrâ: Quòd si neque in domo, neque in Ecclesiâ congregari poterunt, psallat sibi unusquisque, canat, oret, saltem duo simul, aut tres.* Et infrâ ait, non debere fideles orare cum hæretico, imò nec cum catechumeno, quia nondum est Ecclesiæ membrum; supponit ergo illam orationem esse communem unius corporis Ecclesiæ per membra sua et ministros suos. Justinus Martyr., Apolog. 2, pro Christianis, in fine, postquam usum baptismi solemnem tradiderat, subdit: *Nos autem posteaquàm ita abluiimus, expiavimusque eum, qui credidit, et assensus est, eum ad eos, qui fratres dicuntur, ducimus in eum locum, quò convenerunt comprecandi causâ contentis animis, et pro se, et pro eo, qui illustratus est, et pro omnibus aliis, qui ubique sunt.* Et infrâ inter alia inquit: *Tum surgimus omnes, ac comprecamur, conclusisque nostris precibus, panis, ut dixi, vinumque et aqua offeruntur, etc., ubi considerandum est verbum comprecandi bis repetitum, nam rectè declarat conjunctionem omnium ad unam orationem fundendam.*

8. Hoc enim declaravit Tertullianus in Apolog. cap. 29, in verbis suprâ citatis: *Corpus sumus de conscientia religionis, etc., convenimus in cætum, ut ad Deum quasi manu factâ, etc.*, id est, ut quasi uno ore, et uno impetu vim faciamus; et similia sumi possunt ex eodem lib. 2, ad uxorem, cap. 4 et 5, ubi indicat fuisse consuetudinem Christiani populi convenire in Ecclesiâ, etiam noctu ad communes orationes, quas nocturnas convocationes seu vigilias appellat, et specialiter meminit solemnem pernoctationis in vigiliâ Paschæ, cujus etiam est frequens mentio in Patribus, quos ibi refert Pamelius, et plura Durantus, de Ritib. Eccles., lib. 3, cap. 4, et videri potest concilium Aquisgranense, cap. 150, et Isidorus, lib. 1 de Div. Offic., cap. 22; deinde ad easdem publicas, et communes orationes pertinet, quod idem Tertullianus refert in cap. 2 Apolog., ex Plinio secundo in quâdam epist. ad Trajan., ubi de Christianis ait: *Præter obstinationem non sacrificandi nihil aliud de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Christo et Deo, et ad confæderandam disciplinam.* Habetur hæc epistola apud Plinium, lib. 10, epist. 97, et ex utroque retulit Eusebius, lib. 3 hist., cap. 27, aliàs 52, et de eadem consuetudine videri potest Arnobius, lib. 1, Adver. Gent.; Epiphanius contra hæres., lib. 3, in fine, ubi inter alia inquit: *Matutini etiam hymni in*

ipsâ sanctâ Ecclesiâ perpetuò fiunt, et orationes matutinae, lucernalesque simul psalmi, atque orationes; et infrâ: Preces assiduè imperat cum omni sedulitate, et prolixitate, et geniculatione in ordinatis diebus, noctu, atque interdii ad Deum fundere.

9. Insigne verò testimonium est apud Basilium, epist. 93, Apolog. ad clerum Neocæsar., ex quâ sequentia verba referre judico opportunum: *Quid jam obtinuerunt ritus? omnibus Ecclesiis Dei concordēs sunt, et consoni; de nocte siquidem populus consurgens, antelucano tempore domum orationis petit, et in labore, tribulatione, ac lacrymis indesinentibus factâ ad Deum confessione, tandem ab oratione surgentes, ad psalmodiam instituuntur, et nunc quidem in duas partes divisi, alternis præcinentes psallunt, etc.; et infrâ: Illucescente jam die pariter omnes velut uno ore et corde confessionis psalmum Domino offerunt.* Et infrâ vocat has vigilias, ac preces, communesque psalmodias, quas dicit fuisse apud omnes orientales ecclesias in magno pretio. Favent ad hoc confirmandum verba Hieronymi, epist. 84 ad Sabinianum circa medium: *Tota Ecclesia nocturnis vigiliis Christum Dominum personabat, et in diversarum gentium linguis unus in laudibus Dei spiritus concinebat.* Ad eandem consuetudinem alludit Augustinus, serm. 251 de Tempore, dicens: *Veniant ergo cuicumque possibile sit, ad vespertinam, atque nocturnam celebrationem, et oret ibi in conventu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum.* Idem, lib. 50, homil. in 26, et lib. 9 Confess., cap. 7, cujus verba infrâ cap. 4 referam, ubi alia Patrum adjungam testimonia; nam omnia, quæ de antiquitate horarum canonicarum, et cantûs ecclesiastici dicenda sunt, hanc veritatem confirmant.

10. Tertiò potest hæc veritas rationibus ostendi. Prima est, quia Ecclesia est unum corpus mysticum, in quo omnes unum sumus in Christo, ideòque debet per modum unius Deum colere et venerari; atque hæc ratione in nomine totius Ecclesiæ unum offertur sacrificium, et ubicumque offertur, à totâ Ecclesiâ offertur, ut alibi ostendimus. Sic ergo tota debet per modum unius deprecari, ut hoc etiam nobilissimo modo communi nomine Deum colat. Secundò talis oratio, cæteris paribus, est magis acceptabilis Deo et Christo, quia ab ejus sponsâ offertur, quæ non esse potest non sancta, et sibi grata, etiamsi in eâ multi mali sint et indigni. Tertiò hic modus orationis multum fovet totius Ecclesiæ charitatem, cum omnes discent communi spiritu pro omnibus esse orandum, præterquàm quòd hæ orationes publicæ, et communes ad devotionem et compunctionem singulos movent, ut in sequentibus latius dicemus. Atque hæ rationes concludunt, non solum in unâquâque Ecclesiâ particulari, vel in singulis sedibus, et communitatibus fieri orationes communes nomine totius populi, sed etiam à totâ universali Ecclesiâ fieri aliquas orationes communes, quæ reverà totius Ecclesiæ nomine Deo funduntur. Quia licet particulares Ecclesiæ suo modo sint plures, et unaquæque earum suam habeat peculiarem unitatem, et ita speciali modo possit communiter

Deum precari, nihilominus omnes sunt partes unius Ecclesiæ, quæ simpliciter una est, et Deo charior quâcumque Ecclesiâ particulari; ejus enim sanctitas, et major, et certior, ac infallibilior est; ideoque tota etiam simul orare debet, et pro omnibus suis filiis intercedere. Ad illam etiam maximè pertinet pro totius conservatione, et augmento sollicitam esse; et ita non solum pro suis membris, sed etiam pro infidelibus interdum orat, ut ad Deum convertantur.

11. Dices: Quomodo potest universa Ecclesia in unum convenire ad unam orationem communem proferendam? Respondetur primò, hæc ratione institutos esse ejusdem Ecclesiæ ministros et sacerdotes, qui nomine totius Ecclesiæ orent, quibus Ecclesia commisit vices suas, ut nomine totius corporis orationes fundant. Et hoc est optimum signum hujus communis orationis; quocirca licet sacerdotium à Christo Domino in Ecclesiâ sit institutum, ac subinde ex ejusdem Christi ordinatione habeat sacerdos evangelicus, ut possit in ejus personâ offerre, et orare, et impetrare nomine illius; ultra hoc etiam habet ex institutione et commissione Ecclesiæ, ut suo nomine pro se et suis filiis ac membris oret. Et hæc ratione potuit Ecclesia excommunicatos omninò excludere à participatione suarum communium orationum, tam efficaciter, ut licet minister tentet pro eis orare nomine Ecclesiæ, mentiatur, nihilque faciat, nullumve fructum excommunicatione conferat. Signum ergo est, Ecclesiam totam per modum unius ad Deum orare per ministrum suum tanquam per legatum vel nuntium à se constitutum. Potest enim respublica hoc modo loqui, et scribere ad alterum principem per legatum à se missum; ut autem talis minister auctoritatem ad sic orandum ab Ecclesiâ accipiat, non est necesse ut per suffragia singulorum illam recipiat; sed satis est quòd auctoritate publicâ et supremâ totius Ecclesiæ illam habeat; nam Ecclesia est corpus monarchicum, cujus monarchia non est ab hominibus, sed ab ipso Christo instituta, qui suo vicario commisit totam potestatem et auctoritatem quæ universo corpori expediebat. Et ita solus Pontifex potestatem habet constituendi hoc ministerium deprecandi nomine totius Ecclesiæ, et committendi illud sacerdotibus et ministris à se deputatis, et ita fit ut orationes per hos ministros oblatæ nomine totius Ecclesiæ fiant.

12. Hinc ulteriùs factum est (quod est aliud hujus communis orationis signum) ut ejusdem Ecclesiæ auctoritate institutæ sint peculiare deprecationes, quæ nomine illius offerantur. Sicut enim princeps legatum mittens ad alium principem, solet certam ac præscriptam formam petitionis vel pacti aut legationis illi tradere, saltem quoad substantiam ejus, licet interdum aliqua accidentalialia illi committat; et sicut sorores Lazari, cum ad Christum miserunt nuntium, conceptis verbis petitionem dederunt: *Ecce quem amas infirmatur*, Joan. 11, ita Ecclesia universalis, quia per suos publicos ministros suo et communi nomine orare intendit, ideo certam orandi formam illis præbuit, ut omnia purius et sincerius fiant. Hæc ergo institutio

apertè indicat communitatem orationis ecclesiasticæ, quam docemus, et similiter ostendit orationes communes Ecclesiæ illas propriissimè esse, quæ in recitandis horis canonicis per ministros Ecclesiæ funduntur, ut notavit D. Thomas, quodlib. 7, art. 18. Hæc autem preces, sic ab Ecclesiâ institutæ, horæ canonicæ appellantur, de quo nomine in cap. 3 dicemus; appellantur etiam quasi per antonomasiam *officium divinum* in cap. *Dolentes*, de Celebr. miss., et in concilio Aquisgranensi primo, tempore Ludovici, cap. 151; est enim præcipuum officium Christianorum, et maximè ecclesiasticum, orare Deum, quod meritò divinum nominatur, quia totum pro cultu Dei est institutum. Dicitur etiam *ecclesiasticum officium* in Clem. I de Celebr. miss., quia per Ecclesiam approbatum est, et traditum, ut in personâ Ecclesiæ recitari possit, ut constat ex cap. *In die*, de Cons. d. 5, quod est Gregorii cum concilio generali, idemque habetur in duobus præcedentibus capitulis ex concilio Agathensi, cap. 50, et Gerundensi, cap. 10; et in concilio Toletano IV, cap. 2, sic statuitur: *Unus ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliam conservetur*, etc.; et similiter in concilio Milevitano, cap. 12, prohibentur dici in Ecclesiâ orationes quæ per concilium approbatæ non fuerint; idem in concilio Bracharensi I, cap. 19, cap. *Placuit*, d. 12.

13. Dices, ex his decretis potius inferri posse non esse has orationes communes totius universalis Ecclesiæ, sed unamquamque Ecclesiam vel congregationem proprio utentem officio, pro se communiter orare. Nam licet objectivè unaquæque oret pro omnibus, et privatè etiam orationes possint et debeant esse communes, ut Cyprianus docet in initio expositionis orationis Dominicæ, nihilominus videtur unaquæque Ecclesia suo nomine specialiter orare per ministros suos, cum proprium officium unaquæque sibi designet et approbet, quo sui ministri uti debeant, ut ex decretis citatis constat. Respondeo in primis, totum ecclesiasticum officium, quo Ecclesia catholica utitur substantialiter esse unum, id est, ex eadem materiâ proximâ, ut sic dicam, et eisdem partibus principalibus constans, ut ex dicendis patebit, idque satis esse, ut tota hæc Ecclesiæ deprecatio una sit, et in personâ totius Ecclesiæ universalis fundatur, licet in aliquibus accidentalibus et minutioribus ritibus sit aliqua varietas, quæ unitatem non minuit in corpore mystico, sed ornat potius. Deinde dico hanc ipsam varietatem ita esse permissam in Ecclesiâ, maximè in hoc officio divino, ut ejusdem Ecclesiæ auctoritate et supremâ potestate tacitè vel expressè sit approbanda. Per se enim pertinet ad apostolicam Sedem hos ritus præscribere, si universales sint pro totâ Ecclesiâ, vel approbare particulares et proprios aliquarum nationum, seu Ecclesiarum, interdum verò tacitam approbationem indicat consuetudo vel traditio particularis alicujus Ecclesiæ, tolerata à pontificibus illam non ignorantibus. Nunc autem de hæc re habemus expressam Ecclesiæ declarationem, et quasi

institutionem à Pio V, in Bullâ breviarii traditâ, et à Clemente VIII recognitâ et confirmatâ, ut infra suo loco videbimus. Est ergo hoc officium verè commune et ecclesiasticum, ac de se universale; unde etiam *canonicum* dicitur, quia juxta regulam ab Ecclesiâ approbatam celebratur.

CAPUT II.

Utrum materia proxima, ex quâ divinum officium componitur, conveniens sit?

1. Materiam orationis vocalis nunc appellamus verba ipsa quæ ad precandum assumimus; nam licet res postulata vel significata per verba, esse debeat materia circa quam mens orantis præcipuè versetur, tamen oratio ipsa, quatenus vocalis est, ex vocibus ipsis, quatenus tales res vel affectus significant, componitur. Unde certum est ad substantiam et honestatem orationis maximè pertinere ut hæc materia sit ad divinum cultum, et ad finem orationis accommodata, et ideò hoc maximè ostendendum est de materiâ ex quâ divinum officium componitur, ut à calumniis hæreticorum illud defendamus, et aliquam ejus intelligentiam Catholicis proponamus. Sunt autem proxima materia hujus officii partes illæ, quasi heterogenæ, ut sic dicam, ex quibus ritè ordinatis tale officium componitur, et in Breviario Romano hæc specialiter numerantur: Psalmi, cantica, hymni, lectiones, responsoria, versiculi, benedictiones, absolutiones, capitula, invitorium, antiphonæ, collectæ, seu orationes ecclesiasticæ, Oratio Dominica et Angelica, antiphonæ peculiare pro Virgine, quæ sunt quasi salutationes ejus, cum aliquâ oratione ad Deum adjunctâ, ac denique Symbolum fidei; ex his enim omnibus rectè ordinatis, totum officium divinum et ecclesiasticum componitur.

2. Potest ergo in primis referri error reprehendens hanc materiam eâ ex parte quâ ab hominibus confecta est. Qui error adeò antiquus est, ut referat Eusebius, lib. 7 Historiæ, cap. 24, aliàs 26, Paulum Samosatenum Psalmos qui ad Domini nostri Jesu Christi gloriam decantari in Ecclesiâ solent, tanquàm novos, et à viris recentioris memoriæ editos, explosisse; ubi sine dubio non loquitur de Psalmis Davidicis, sed de ecclesiasticis hymnis; nam Psalmi Davidici, nec novi, nec ab hominibus spiritu humano compositi, reputari potuerunt. Videtur ergo ille Paulus rejecisse hymnos alios ab ecclesiasticis viris compositos, non tamen illos abstulit, quia ab hominibus erant compositi, sed solum ex malitiâ et ambitione; abstulit enim hymnos qui in Christi laudem erant compositi, ut in suam laudem inanes cantilenas in Ecclesiam introduceret, ut Eusebius refert. Alii verò, quorum tacitis nominibus in concilio Toletano IV, cap. 11, mentio fit, hymnos rejiciebant, eò quòd de Scripturis canonicis non essent, nec apostolicâ traditione haberentur. Itaque volebant illi materiam totam hujus orationis esse debere canonicam, id est, in sacrâ Scripturâ contentam, vel apostolicâ traditione ita approbatam, ut infallibilem contineat auctoritatem. Non invenio

autem proprium hujus erroris auctorem, qui ex hac parte hoc sacrum officium reprehenderit. Nam licet Waldensis, lib. 3, de Sacram., cap. 20 et sequentibus, et illustrissimus Bellarminus, tom. 3, lib. 4 de bonis Oper., cap. 12, Peltanus, lib. 3 de tribus bon. Oper., cap. 8, et alii referant Wiclefum, Lutherum, et alios novos hæreticos reprehendisse et abrogasse ritum ecclesiasticum deprecandi, non tamen referunt ob defectum in materiâ ejus inventum illud calumniatos fuisse, sed aliis titulis, quibus postea respondemus.

3. Videtur autem sententia illa habere quamdam speciem pietatis, quia officium quod auctoritate totius Ecclesiæ publicè canitur, constare debet veritate infallibili, quia valdè incongruum est ut universa Ecclesia approbet, ad laudandum et colendum Deum, falsitatem aliquam; ergo nulla pars in tali officio admitti debet, in quo possit misceri falsitas: nam si talia sunt verba, ut falsa esse possint, sæpè etiam erunt falsa; ergo ut divinum officium infallibilem veritatem contineat, oportet ut solum ex Scripturâ canonicâ constet, vel traditione Apostolicâ, quæ Scripturæ æquivalet in infallibilitate. Confirmatur: nam experienciâ compertum est in lectionibus historicis multa referri non solum incerta, sen interdum falsa, cujus signum est quia quod in uno tempore approbatur, reprobat in altero. Similiter in homiliis quæ ex sanctis Patribus leguntur, sæpè continentur expositiones Scripturæ incertæ, vel etiam minùs veræ; sæpè etiam nonnullæ sententiæ, quæ aliàs frequentius non probantur nec recipiuntur; illud autem videtur contra decentiam divini officii; ergo ad hoc evitandum solum ex divinâ Scripturâ lectiones essent sumendæ, prout statim videtur in concilio Loadicensi, cap. 59, eademque ratio est de cæteris partibus, ut videtur etiam ordinatum in concilio Bracharensi I, cap. 30.

4. Aliunde possumus contra hanc materiam argumentari, quia multa continet quæ ad munus orandi non pertinent; ergo incongruè ad materiam divini officii assumuntur, cum totum officium tantum ad orandum Deum ordinetur. Antecedens declaratur, quia juxta doctrinam Pauli, 1 Timoth. 2, oratio præsertim publica solum ex illis partibus constare debet, quæ vel ad orationem et elevationem mentis in Deum, vel ab obsecrationem et instantiam seu rationem deprecandi, vel ad postulationem et petitionem ipsam, vel ad gratiarum actionem, quæ laudem Dei comprehendit, pertineant. At multa in hoc officio continentur, quæ ad nullam ex his partibus pertinent. In primis historiæ, præsertim humanæ de vitis sanctorum; deinde multæ lectiones Scripturæ et sanctorum, quæ ad instructionem et doctrinam sunt optimæ, ad orationem autem non deserviunt, ineptè ergo pro materiâ orationis et deprecationis assumuntur. Opus enim orationis longè diversum est ab opere legendi vel addiscendi aut reficandi memoriam; hic autem unum cum alio confunditur, et ex utroque unum coagmentari videtur.

5. Tertio contra hanc materiam objici potest Christi mandatum, Matth. 6 : *In oratione nolite multum loqui* : nam in hoc officio nimia videtur esse loquacitas, non solum quia satis grave est (unde etiam ex parte materiae in quantitate videtur excedere), sed etiam quia in eo multae fiunt repetitiones; quae videntur etiam esse contra consilium Sapientis, Ecclesiast. 7 : *Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, et ne iteres verbum in oratione tua*. Accedit quod haec materia nimis varia est et multiplex, quod etiam videtur esse incongruum, quia vocalis oratio ad hoc potissimum ordinari debet, ut mentis attentionem et devotionem promoveat; haec autem tanta varietas distrahit potius mentem. Nec satis est respondere totam illam varietatem esse intra latitudinem piarum cogitationum orationi deservientium; nam licet inde possit à malitiâ excusari, non tamen ab incongruitate et impedimento devotionis, quia, ut devotio augeatur, imò ut sit efficax et fructuosa, oportet ut in eodem affectu perduret, et augeatur, atque confirmetur; ad hoc autem necesse est ut verba ipsa orationis eundem affectum excitent, et cogitationes offerant, quae ad illum eundem pertineant, quod non fit per tam variam et multiplicem materiam.

6. Dicendum nihilominus est omnes illas partes materiae, ex quibus divinum officium constat, aptissimas esse, et sanctè ac prudenter fuisse ad hoc divinum officium componendum assumptas. Hanc assertionem simpliciter acceptam, et quoad illas partes in genere, ut ita dicam, sumptam tanquam de fide tenendam censeo; et quoad minutissimas etiam partes censeo esse tam certam, ut sine gravi temeritate negari non possit. Et in primis ad hoc probandum sufficit universalis Ecclesiae auctoritas, quae consuetudine et traditione illas omnes partes probavit; nam ut supra ex Augustino dicebam, *contra universalem Ecclesiae consuetudinem disputare, insolentissima insania est*.

7. Deinde, partes illae habent magnum fundamentum in Paulo, 1 Corinth. 14, ubi latè loquitur de orationibus publicè in Ecclesiâ fundendis, et de laudibus Dei, et gratiarum actionibus, illas distinguens à doctrinâ et prophetiâ, seu concione et interpretatione Scripturarum; unde postea concludit : *Quid ergo est, fratres? Cum convenitis, unusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim* (id est, revelationem), *habet, linguam habet, interpretationem habet; omnia ad aedificationem fiant*. Et in fine iterum concludit : *Itaque, fratres, amulamini prophetare, et loqui linguis nolite prohibere* (utique ad laudandum Deum). *Omnia autem honestè et secundum ordinem fiant*. Approbat ergo usum Ecclesiae, qui jam tunc erat publicè colendi Deum in Ecclesiae conventu, per varios Psalmos, et devotas orationes, dummodò omnia ad aedificationem, et honestè fierent. Hoc etiam optimè fundatur in locis supra tractatis ad Ephes. 5 et ad Coloss. 3, ubi admonet fideles, ut Deum glorificent in hymnis et Psalmis, et canticis spiritualibus. Deinde illud etiam, 1 ad Timoth. 2 : *Obsecro primum omnium fieri*

obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, induci potest, juxta quamdam piam expositionem, quam indicavit Waldensis supra, cap. 20, exponens verbum illud, *fieri*, ut non solum significet idem quod proferri in oratione, seu fundi, aut precari; sed significet componi, et in certam formam redigi. Juxta quem sensum monet Paulus, ut fiant in Ecclesiâ variae orationes vel precationum formulae, quarum aliae orationes dicantur, ut sunt collectae, aliae postulationes, ut litaniae, aliae obsecrationes, ut sunt etiam in litanis posteriores precationes, *Per passionem tuam*, etc., aliae gratiarum actiones, ut hymnus, *Te Deum laudamus*, et similia Cantica. Quam interpretationem sumit ex concilio Toletano IV, c. 11, cujus sententiam infra referemus.

8. Tertio, potest haec veritas ostendi discurrendo per singulas partes, et uniuscujusque antiquitatem et probitatem indicando, quod breviter faciemus, quantum satis sit ad scholasticum institutum, et ad hujus operis complementum, quia multi alii diligentissimè in eâ re laborârunt. Potissimè verò Bellarminus dicto lib. 1, cap. 14 et 15; Durantus, lib. 3, de Ritib. à cap. 15 usque ad 20, et ex antiquioribus Isidorus, lib. 4 de Eccles. offic.; Amalarius Fortunatus, lib. 4, de eisdem; Alcuinus, lib. de eisdem offic.; et Rabanus, lib. 2 de Institut. Clericor.; praecipuè verò dicemus de quatuor primis partibus, cæteras verò percurramus.

9. Prima ergo pars divini officii est psalmodia, quae in se summæ auctoritatis est, cum sit Scriptura canonica veteris Testamenti. Nec enim alii Psalmi in officiis ecclesiasticis permittendi sunt, ut constat ex usu Ecclesiae, et expressè est declaratum in concil. Laodicensi, cap. 59. *Quòd non oporteat, inquit, plebeios psalmos in Ecclesiâ cantare; et in concilio Bracharensi I, cap. 50, omnino prohibentur recitari in Ecclesiâ Psalmi non canonici*. Quod intelligendum est tantum de propriis psalmis, non de aliis canticis, vel hymnis, ut mox dicemus. Hic autem usus recitandi Psalmos Davidicos in Ecclesiâ antiquissimus est, ut ex eisdem conciliis probatur, et ex Dionysio, cap. 3, de cœlesti Hierarch., ubi initium celebrandi missae hinc sumi dicit, quod sacerdos conversus ad divinam aram, *Psalmos canere incipit, cantantque cum eo omnes ecclesiastici ordines*. Et infra sic inquit : *Sacra Psalmorum modulatio, quae omnibus ferè pontificiis mysteriis essentiae instar, et necessariò adhibetur, ab eo quod sanctitate omnibus praestat, abesse non debuit*. Ubi expendo verbum illud, *essentiae instar*; nam reverè quasi basis et substantia hujus divini officii sunt Psalmi; reliqua verò adduntur quasi ad ornatum et complementum; unde eleganter Chrysostomus, hom. 6, de Poenit., admiratur : *Cujus rei gratiâ prae cæteris veteris Testamenti, novique Scripturis, librum David sic adamârunt omnes Christiani, atque hunc solum ore voluerunt versari*. Et infra : *Omnes enim hunc odoriferi unguenti loco circumferimus ore, in Ecclesiis pernoctantibus primus et novissimus et medius est David. Diluculo quaruntur hymnorum modulationes, et primus, et medius, et novissimus est David; si pausae in funeralibus*

et primus, et medius, et novissimus est David, etc., quæ elegantissimè prosequitur. Et tandem rationem reddit, quia in psalmis omnes perfectissimæ orationis affectus inveniuntur, et omnis generis petitiones, omnibus statibus accommodatæ, peccatoribus, justis, incipientibus, proficientibus, perfectis, laudationes, et gratiarum actiones Dei mirabiles, affectus compunctionis, et amoris ardentissimi, et supremæ contemplationis, et unionis cum Deo : et præsertim frequens recognitio humanæ fragilitatis, et necessitatis divini auxilii, ejusque postulatio. Hinc dixit Basilius in Proem. ad homil. in Psalmos, unum Psalmorum librum omnia in se complecti : *Historicam continet narrationem, leges sancit vitæ sanctius instituendæ, bonæ omnis doctrinæ uberrimum quoddam est, et commune promptuarium; et infra, idque cum peramantem quâdam deductione ac moderatâ jucunditate animorum, quæ et menti honestas inserat cogitationes.* Et infra hinc colligit, et egregiè describit psalmi seu psalmodiæ utilitatem, eamque dicit esse vocem Ecclesiæ, quæ festos illustriores reddit, ac perfundit gaudio. Pluraque infra de cantu agentes afferemus.

10. Quoniam verò Psalmorum usus antiquior est, quam lex gratiæ, ut propriam ejus perfectionem participaret, et ita fieret Psalmus (ut ita dicam) consummatus, non sine speciali Dei providentiâ factum est, ut ex institutione Ecclesiæ in fine uniuscujusque Psalmi adderetur Trinitatis confessio, et glorificatio per illa verba : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto.* Quæ quidem verba antiquissima sunt, nam illorum facit mentionem Athanasius libro de Virginit., ubi Virginem instituit, ut surgens à mensâ gratias agat, trinis vicibus dicens : *Miserator, et misericors Dominus escam dedit timentibus se. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto.* Et has videtur intelligere nomine glorificationum, cum ibidem ait : *Serva ista, et fac glorificationes in mensâ, critque tibi cibus et potus sanctificatus :* et ita loquitur etiam Cassianus, lib. 2 de Instit., cap. 8, et de eisdem videtur loqui Basilius, libro de Spiritu sancto, cap. 7, cum ait : *In glorificationibus dici gloriam Patri cum Filio, in gratiarum actionibus gloriam Patri per Filium.* Et cap. 24 et 25, ostendit eodem modo esse Spiritum sanctum conglorificandum cum Patre et Filio. Ac denique cap. 27, significat hunc morem canendi gloriam sanctissimæ Trinitatis, esse ex apostolicâ traditione. Quod optimè confirmatur ex Liturgiâ Jacobi, ubi Sacerdos ad altare ingrediens primam orationem inchoat dicens : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto, trino et uni.* Unde non videtur probandum, quod Nicephorus, lib. 18 Histor., cap. 51, dixit, Flavianum Antiochenum, jubente Chrysostomo, glorificationem illam gloriosissimæ Trinitatis introduxisse; nam sine dubio antiquior est, nisi fortè dicat usum adhibendi illam in fine Psalmorum à Flaviano incēpisse, quod ipse etiam indicat, lib. 9, capite 24, cum Sozomeno, libro 3 Histor., capite 19. Quod est probabile; nam Cassianus, lib. 2 de Instit., cap. 8, refert sibi visum fuisse novum, cum in Ægypto vidit, in clausulâ Psalmorum omnes astantes conclamare :

Gloria Patri, etc. Quod nunquàm, inquit, per omnem orientem audivimus, sed omnium silentio ab eo, qui cantat finito Psalmo, et orationem succedere; hæc verò glorificatione Trinitatis tantummodò solere antiphonam terminari.

11. Quamvis igitur glorificatio illa fuerit antiquior, tamen occasione arianismi videtur aucta, et ita potuit Antiochiæ incipere usus addendi illam in fine Psalmorum. Præsertim quia, ut ex Basilio et Nicephoro supra, et Theodoro, lib. 2 Hist., cap. 24, intelligitur, Ariani procurarunt illam corrumpere, non æqualiter glorificando personas per simplicem copulationem, sed interponendo particulas : *Per Filium, vel, in Filio, aut in Spiritu sancto,* ut aliquam inæqualitatem indicarent; et ideò catholici episcopi introduxerunt morem frequentius acclamandi : *Gloria Patri, et Filio, etc.* Hinc etiam Hieronymus in epist. ad Damasum, quæ inter gesta Damasi refertur in 1 tomo Concilior., Pontificem precatur, *ut in fine Psalmi cujuslibet sive matutinis sive vespertinis conjungi præcipiat : Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto, sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in secula seculorum, amen; ut fides, ait, trecentorum decem et octo Episcoporum Nicæni concilii in vestro ore pari consortio declaretur.* Et licet illa epistola ab aliquibus incerta habeatur, tamen ab aliis frequentius creditur esse Hieronymi, et est satis verisimile : nam morem illum in Romanâ Ecclesiâ Damasus introduxisse, in Pontificali, et in ejus Vitâ legitur apud Platinum, et ita more postea servatum est, ut constat ex epistolâ Vigiliî Papæ ad Eleutherum, cap. 2, qui fuit ferè ducentis annis post Damasum; et post centum alios annos ejusdem consuetudinis in nostrâ Hispaniâ meminit Cone. Tolet. IV, cap. 13 et 14. Præcipit tamen illud concilium, ut dicatur : *Gloria et honor Patri, etc.;* tamen consuetudo Romana prævaluit : ibi etiam omittuntur illa verba : *Sicut erat in principio, et nunc et semper;* solùmque dicitur : *Gloria et honor Patri, et Filio, et Spiritui sancto in secula seculorum, amen;* tamen, ut supra retuli, Hieronymus omnia illa verba postulavit à Damaso dici in fine Psalmorum, et ita institutum ab ipso est, et observandum disertè præcipitur in concilio Vasensi II, cap. 5 : *Quia non solum in Sede Apostolicâ, sed etiam per totum Orientem, et per totam Africam vel Italiam, propter hæreticorum astutiam, quâ Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed à tempore cœpisse blasphemant, post « Gloria Patri, » etc., dicitur : « Sicut erat in principio. » Ita et nos in universis Ecclesiis nostris faciendum decrevimus.* Denique additur in illo concilio Toletano illam glorificationem gloriosissimæ Trinitatis non solum in fine Psalmorum, sed etiam in Responsoriis esse dicendam, quod etiam nunc observari videmus, et in introitu missæ. qui loco Psalmorum successit, ut alibi notavi, et in principio horarum, et sæpè aliàs Ecclesia illâ glorificatione utitur.

12. Atque ex hæc ipsâ glorificatione prædictum Toletanum concilium sumit argumentum ad improbandum eorum errorem qui ecclesiasticos hymnos, et

quòd essent ab Ecclesià compositi, despiciabant, inferens tanquàm absurdum, inde sequi hanc glorificationem esse tollendam. Nihil ergo refert, quòd verba illa in Scripturà formaliter non reperiantur, cum res ipsa, et veritas, quam Ecclesia per illa verba conluteri vult, in Scripturà reperiatur. Quod enim Isaias, cap. 6, vidit Seraphim cantantes, *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus*, hoc ipsum canit Ecclesia dicens: *Gloria Patri, et Filio et Spiritui sancto*. Quòd autem hæc fidei confessio, et glorificatio, sæpius ac sæpius repetatur, et in fine Psalmorum, vel in aliis locis, et quòd quibusdam temporibus dicatur ad ostensionem lætitiæ, aliis omittatur ad ostensionem tristitiæ, licet humana institutio sit, sancta est, et prudens, neque potest pati calumniam, nisi apud illos hæreticos qui veram personarum Trinitatem et æqualitatem ac æternitatem non agnoscunt.

13. Hoc igitur ipsum de hymnis ecclesiasticis dicendum est; nam licet non sint compositi à Scrip-
toribus canonicis, ut fatemur, semper tamen habent auctorem aliquem gravem, ut Ambrosium vel Hilarium, quorum mentionem facit dictum concilium Tolletanum, et de Hilario id refert Hieronymus de Script. Eccles., de Ambrosio, Augustinus 1 Retract., cap. 11, et idemmet Ambrosius, Orat. in Auxent. de non tradendis basilicis, ubi etiam commemorat in hymnis à se editis semper in fine additam esse glorificationem et confessionem Trinitatis; quod in cæteris hymnis servatum videmus. Rursus addit concilium Turonicum ante mille annos celebratum, canone 24, aliorum etiam auctorum hymnos probari in Ecclesià posse et decantari. *Quoniam quâ fide constiterint, inquit, dicendi rationi non obstant*. Atque ita Ecclesia admisit hymnos à glorioso Thomâ compositos et ab aliis; et à principio Ecclesiæ fuit in illâ hujusmodi hymnorum usus, ut sumitur ex Paulo ad Ephes. 5, et ad Coloss. 3, ubi hymnos, ut distinctos à Psalmis numerat, per Psalmos Davidicos fortassè intelligens, per hymnos, sacras laudes ab aliis carmine compositas. Unde Philo lib. de Vitâ contemplat., non longè à principio, de antiquis Christianis contemplativam vitam profitentibus, ait: *Non solum contemplantur, sed etiam cantica, et hymnos in Dei laudem componunt vario metrorum et carminum genere, etc.*, quæ refert etiam Eusebius, lib. 2 Histor., cap. 16, aliàs 17. Et Dionysius, cap. 2, de Divinis nominibus circa finem ait apostolos, et cum eis Hierotheum in die funeris beatissimæ Virginis ad præsentiam corporis ejus pro viribus laudes divinæ potentiæ decantasse. Quod referens Nicephorus, lib. 2, cap. 22, ait hymnos in Dei laudem protulisse, et cap. 4, mentionem fecit idem Dionysius hymnorum ab Hierotheo compositorum. Et plura ex antiquitate infra, cap. 5, afferemus.

14. Idem constat dicendum esse de canticis, quantum hæc majori ex parte ex Scripturâ sumpta sunt, et ita eadem est ratio de illis et de Psalmis. Solum canticum, *Te Deum laudamus*, ab Ambrosio et Augustino compositum creditur, referente Dacio, lib. 1,

Chronici, cap. 10, quod statim ab Ecclesià in officio recipi cœpit: nam Divus Benedictus in regul. cap. 11, in fine matutinorum post lectiones canticum illud dici jubet. Unde eadem ratio de illo est quæ de hymnis. Imò in Breviario Romano non canticum, sed hymnus appellatur. Hæc enim tria, Psalmus, hymnus, et canticum, vix apparet, in quo distinguantur, quia omnia significare videntur orationem carmine aliquo compositam ad canendas Dei laudes, et ita interdum videntur pro eodem sumi, præsertim canticum, et hymnus, ut videre licet apud Augustinum, 9 Confess., c. 6 et 7, et Psal. 72, ubi ait *Hymnum esse laudem Dei eum cantico*. Paulus etiam, 1 Corint. 14, cum ait: *Unusquisque vestrum doctrinam habet, Psalmum habet*; Psalmum indifferenter videtur accipere pro omni metro, quod in laudem Dei cantari potest, ut D. Thomas, et alii significant. De differentiâ item illorum trium Psalmi, hymni et cantici, multa scribuntur à Hieronymo et expositoribus ad Ephes. 5; Hilario, Euthymio et aliis in principio Psalmorum, Isidoro, lib. 6 de Originibus, cap. 19, et aliis, scribentibus de ritibus et officiis ecclesiasticis; nihil tamen ex eis colligere possum omnino firmum, et quod vel in impositione certâ, vel in propriâ ipsarum rerum differentiâ fundamentum sit.

15. Ideoque ad explicandum partem, seu materiam ecclesiastici officii, quod ad nos pertinet, in hoc judicio sistendum, quòd *Psalmi* dicuntur illi tantum qui in Scripturâ continentur, et sub libro Psalmorum Davidis, sive ipse solus illum composuerit, sive non, parum enim refert ad rem præsentem. Inter quos Psalmos quidam sunt historici, alii divinam laudem continent, alii gratiarum actiones, alii sunt quasi morales, continentes multam doctrinam et exhortationem ad opera virtutum. Unde non possunt coarctari ad aliquem particularem finem ex dictis, nec per illud distingui à canticis vel hymnis, nisi fortassè tanquàm universale à particulari. *Canticum* verò, licet interdum significet ipsam actionem canendi, tamen hic sumitur pro materiâ ipsâ seu carmine quod ad canendum laudes datur. Et juxta usum Romani officii etiam est ex Scripturâ canonicâ; nam canticum: *Te Deum laudamus*, ut notavi, potius vocatur hymnus; et licet Psalmi sint etiam cantica, quia sunt carmina, quæ composita fuere ut certis instrumentis musicis decantarentur, ut eruditè tractat Alphonsus Mendoza in quodlib. quæst. 3 positivâ, num. 7 et sequentibus, nihilominus nomen cantici accommodatum est ad significandum alia particularia cantica, ad beneficia Dei prædicanda, et laudanda in specialibus occasionibus decantata vel prolata. Qualia sunt illa decem, quæ in Scripturâ continentur, septem in veteri Testamento, et tria in novo, quæ omni in hoc officio sacro inferuntur; tria nova quotidie in laudibus, vespers et completorio, alia verò per hebdomadam in laudibus. *Hymnus* verò dicitur carmen etiam continens laudem Dei cum cantico, ut ex Augustino diximus, et est commune, unde Psalmi Davidis, præsertim laudatorii, hymni dici possunt, sicut vocantur 2 Paralip. 7, ubi prius

dicitur : *Stabant Levitæ in organis carminum Domini, quæ fecit David ad laudandum Dominum*; et statim subjungitur : *Hymnos David canentes per manus suas*; et 1 Esdr. 3 : *Statuerunt Levitæ ut laudarent Deum per manus David, et concinebant in hymnis et confessione Domino*. At in Ecclesiâ videtur accommodata hæc vox ad significandum ecclesiasticum carmen, non canonicum, sed in Ecclesiâ compositum et ab eâ receptum ad laudandum Deum in publico ecclesiastico officio.

16. Quarto loco lectiones sacras posuimus, quæ potissimum in matutinis leguntur, ordine et modo in Breviario posito, qui mos antiquissimus est, ut constat ex Gregorio Papâ VII, in cap. *In nomine*, de Consecr., d. 5, qui allegat vetustiore consuetudinem, cujus meminit Gelasius in cap. *Sancta Romana*, d. 15, ubi tradit has lectiones partim ex sacrâ Scripturâ, partim ex homiliis sanctorum desumi, atque etiam ex gestis sanctorum, ut indicat, et clarius statuit concilium Carthaginense III, cap. 47; in concilio Laodicense his antiquiori, cap. 17, disertè dicitur expedire ut Psalmi non dicantur continuè, sed aliqua lectio sacra interponatur? Quod etiam in veteri lege fuisse usitatum non obscure colligitur ex illo Act. 13 : *Voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, judicantes impleverunt*; et cap. 15, dicitur, *ubi per omne sabbatum legitur*, scilicet, Moyses in synagogis Judæorum. Quid ergo mirum quòd lectio sacra fuerit in Ecclesiâ Christi semper usitata, non solum in missâ, ut alibi docuimus, sed etiam in divino officio, ut semper fuit in Ecclesiâ observatum? Quoad numerum verò vel modum varietas fuit : nam in dicto concilio Laodicensi additur post unumquemque Psalmum lectionem aliquam esse interponendam; usus verò obtinuit ut in feriis omnes Psalmi prius dicantur, postea lectiones; in diebus verò festis post tres Psalmos, tres subjunguntur lectiones; sed hoc non pertinet ad materiam, sed ad formam et ritum orandi, qui cum pendeat multum ex humano arbitrio, magnam varietatem in Ecclesiâ habuit, ut adnotarunt Socrates, lib. 5 Hist., cap. 21; Niceph., lib. 12, cap. 34.

17. His partibus adjunguntur aliæ, vel per modum præparationis, vel ad majorem concentum et ornatum, vel ad magis excitandos animos ad devotionem, aut convenientem finem orationi imponendum. Inchoari ergo solent horæ canonicæ per orationem Dominicam et Angelicam, et interdum additur Symbolum, quæ secretè dicuntur, quasi ad colligendos animos ministrorum et adstantium per privatam aliquam orationem, quæ optimè fit per orationem Dominicam, convenientissimè verò additur Angelica propter specialem Virginis cultum et intercessionem. Symbolum verò specialiter adjungitur in matutino et primâ, ut initium orandi in nocte et diè a confessione fidei sumatur : et videri possunt quæ de Symbolo diximus tractando de Missâ. Deinde divinum adjutorium in principio omnium horarum postulatur cum glorificatione adorandissimæ Trinitatis, quo nec sanctius nec

utilius initium excogitari potest, ut latè et optimè tractat Cassianus, collat. 10, cap. 10; videri etiam potest Benedictus, in regulâ, c. 9, et Abulensis in cap. 10 Numerorum, ad finem, ubi circa illa verba : *Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses : Surge, Domine, et dissipentur inimici tui*, etc., ait : *Ex illis verbis involvit in Ecclesiâ consuetudo, quæ jam pro lege suscepta est, scilicet ut in principiis canonicarum horarum dicatur : « Deus, in adjutorium meum intende, » in quo petimus ut Deus surgat ad adjuvandum nos, sicut Moyses petebat in principio cujuslibet profectionis castrorum, ut Deus surgeret ad dissipandum hostem*. Quod amplius ipse non probat; atverò illa analogia ad initium cujuscumque actionis accommodari potest, verba autem ipsa potius sumpta sunt ex Psalm. 69, in principio. Præter hæc verò in principio matutinorum illa petitio præmittatur : *Domine, labia mea aperies*, et in principio completorii, illa : *Converte nos, Deus, salutaris noster*. Cujus rationem investigat Turcremata ad cap. 9 Regulæ S. Benedicti; sed fortè illa prior additur, quia in matutino incipiunt horæ canonicæ illius diei, et ideò specialiter postulatur ut dignè aperiantur labia in laudem Dei; completorium verò est hora ultima, quâ præparamur ad noctem quietam, et ideò specialiter conversio cordis in ejus initio postulatur.

18. Adduntur etiam in principiis Psalmorum antiphonæ; est autem antiphona, ut ait Isidorus, lib. 6 Origin., cap. 19, juxta proprietatem Græcæ linguæ, *vox reciproca alternatim canentium*, quo modo totus Psalmus, quatenus alternatim per versus reciproce à duobus choris canitur, dici potest antiphona, de quo more canendi Psalmos cap. 4 dicimus. Jam verò antiphona dicitur brevis sententia, quæ Psalmo præcinnendo præmittitur, quæ ordinariè continet, aut versum aliquem ejusdem Psalmi, aut sententiam aliquam utilem in laudem Dei aut Virginis, aut spirituales affectum bonum, vel quid simile : unde ex parte materiæ reprehendi non potest. Inventa verò est ad ornatum, et ut secundum illius modulationem, seu symphoniam, cantus totius psalmi sumatur, et ita totus chorus in illâ uniatur, ut notat Amalarius, lib. 4 de Offic. ecclesiast., cap. 7. Quàm verò sit antiquus hic usus antiphonæ in hoc sensu, nec ipse Amalarius dicit, nec ab aliis adnotatur. Invenio tamen illius mentionem ante mille centum annos in concilio Agathensi, cap. 30; sub antiphonis verò comprehendere potest inviatorium, quod specialiter in principio matutini præmitti solet.

19. Post Psalmos sequitur capitulum in laudibus et aliis minoribus horis, quod est lectio brevis, de quâ eadem ratio est quæ de aliis lectionibus, et in hoc minor est difficultas, quia semper ex Scripturâ sumitur. Et his capitulis videtur fieri mentio in dicto concilio Agathensi, canon. 30, et habetur in capite *Convenit*, de Consecr., distinct. 5, ubi prius dicitur : *Studendum est, sicut ubique fit, ut post antiphonas, collectiones per ordinem ab episcopis vel presbyteris dicantur*. Ita enim legendum est, ut in originali habetur, et non

collationes, ut legit Gratianus; per *collectiones* autem Glossa ibi capitula intelligit, quæ sunt quasi breves lectiones; Turrecremata verò et alii intelligunt orationes, quæ collectæ dici solent. Postea verò ibidem additur: *In conclusione matutinarum, vespertinarum et missarum post hymnos capitella* (ita enim in concilio legitur), *de psalmis dicantur*; Gratianus verò legit *capitula*, ubi videtur de his capitulis loqui, quamvis nunc non dicantur post hymnos semper; nam in laudibus, vespers et completorio dicuntur ante hymnos, nec sumuntur ex Psalmis ordinariè, nec in missis dicuntur. Unde Rodolphus Tungrensis, libro de Canonum observantiâ, proportionem 13, per capitula intelligit versiculos parvos qui ex Psalmis sumuntur, quos dicit in Ambrosiano et multis libris antiquis capitula appellari. Jam verò capitula propriè dicuntur lectiones illæ breves, quarum, sub nomine lectionum et capitulorum facit mentionem S. Benedictus in suâ Regulâ, cap. 13 et 17.

20. Post lectiones solent sequi responsoria; varii etiam versiculi in diversis locis interponuntur, de quibus multa fit mentio apud citatos Patres et alios scriptores ecclesiasticorum officiorum; nobis pro præsentis instituti satis est omnes illos continere laudes Dei, vel orationes sanctas et pias, et frequentius solere ex Scripturâ desumi, licet interdum sint per Ecclesiam compositi seu probati; unde non est dubium quin sint convenientissimi ad ornandam ecclesiasticam psalmodiam. Tandem in fine uniuscujusque horæ dicitur oratio, quæ *collecta* vocari solet, quia dum ab uno sacerdote nomine omnium astantium dicitur, omnium orationes in eâ colliguntur, ut ex concilio Agathensi indicatur in cap. *Convenit*, de Consecr., d. 5, et sumitur ex Cassiano lib. 20, cap. 8, et latius declarat Hugo, lib. 2 de Officiis ecclesiast., cap. 16. Alia de his orationibus diximus tractando de Missâ, ubi etiam diximus de confessione, quæ in aliquibus partibus divinatorum officiorum interponi solet, scilicet in primâ et completorio, ut in fine noctis, ac principio diei, ut in fine diei ac principio noctis remissionem peccatorum procuremus. Denique post collectam in fine uniuscujusque horæ recitari solet oratio Dominica, quod de matutinis et vespertinis horis statutum fuit in concilio Gerundensi, cap. 10, et habetur cap. *Id semper*, de Consecr., dist. 5, et ad aliquas horas additur aliqua beatæ Virginis antiphona, ut *Salve Regina*, vel aliæ æquivalentes, de quibus eadem est ratio, neque de illis aliquid addendum occurrit, sed videri possunt dicta ubi de invocatione Virginis.

21. Ad primam ergo dubitandi rationem respondetur nec necessarium nec moribus humanis satis accommodatum fuisse, ut divinum officium ex solis Scripturis canonicis quoad omnes partes et singula verba componeretur, quia homines delectantur varietate quâdam, et oportuit orandi onus fieri suave ac delectabile; interdum etiam exempla recentiora, magis nobis propinqua, et quodammodo magis nostra plus nos movent. Oportet etiam ipsi Scripturæ aliquam interpretationem adjungere, ut melius perci-

piatur, quam vel sanctorum lectiones tradunt, vel alia Ecclesiæ verba sæpè indicant. Item in orationibus privatis, non semper necesse est loqui Scripturæ verbis, sed interdum propriis, et prudenter excogitatis ab ipso orante; ergo in orationibus publicis non est necessarium Ecclesiam uti solis Scripturarum verbis, sed potest Ecclesia uti aliis ab ipsâ inventis, seu à suis doctoribus desumptis, et publicâ auctoritate approbatis. Neque in hoc est periculum alicujus noxiæ falsitatis. Varia enim sunt locutionum seu propositionum genera, quæ in ecclesiastico officio extra Psalmos et lectiones canonicas referuntur. Quædam sunt propriæ orationes, postulationes et obsecrationes. Et in his necessaria sunt verba propria ipsius Ecclesiæ accommodata rebus quas postulat, et explicantia modum, affectum et rationem postulandi et medium, aut intercessionem, quam interponit. In his autem non potest esse periculum falsitatis, quia illæ propriè ac formaliter non affirmant aliquid vel negant; ut verò indicant desiderium, veræ sunt, quia universali Ecclesiæ non desunt talia desideria. Et alioqui Ecclesia non potest errare in dirigendâ oratione ad verum Deum per verum mediatorem, qui est Christus, nec in modo postulandi intercessionem sanctorum, neque in rebus quas postulat, quia semper verâ fide et spiritu Dei orat. Quòd autem hoc fiat his vel illis verbis, parum refert, dummodò apta et accommodata sint, quòd faciliè fieri potest modo humano cum prudentiâ et sapientiâ, quæ in Ecclesiâ non deest; aliæ item sunt locutiones continentes gratiarum actiones et laudes Dei, quæ supponunt quidem fidem veram, et ab illâ procedunt, non tamen propriè ac formaliter significant verum vel falsum, quia etiam non affirmant vel negant, nec proferuntur per indicativum modum, sed per optativum vel quasi imperativum, in quo non est falsitas formalis, nec interpretativa crit, si ex animo fiat oratio, ut ab Ecclesiâ semper fit. Quapropter etiam ex hac parte possunt orationes componi ab Ecclesiâ per homines sine periculo erroris aut deceptionis.

22. Præterea sunt aliæ partes hujus divini officii, continentes doctrinam fidei aut morum, quæ interdum sumuntur ex libris non canonicis, semper tamen sunt ex libris et Patribus ab Ecclesiâ receptis, et magno cum delectu desumptis, ita ut in illis nullum periculum noxiæ doctrinæ possit esse. Quòd autem non singula verba, vel sententiæ illorum sint infallibilia et canonica, non obstat, quia non proponuntur ut omnia ita credantur, sed ut illuminent et instruant Ecclesiam et populum more humano. Quod enim Paulus ait primo Corinth. 14: *Unusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet*, etc., non intelligit de solâ lectione Psalmorum vel lectionum Scripturæ, sed etiam de catholicâ illorum expositione et doctrinâ vel interpretatione; nam omnia hæc esse possunt ad ædificationem, ut statim exposuit. Tandem alia leguntur in hoc officio, quæ sunt historica, non tantum canonica, sed etiam humana, continentia vitas apostolorum, martyrum, virginum, doctorum alio-

rumque sanctorum. Quæ similiter non proponuntur ut infallibilia in omnibus et singulis, etiam minimis, sed ut pia et humano modo credibilia, et moraliter certa, quæ prodesse possunt inflammando corda fidelium ad charitatem, et excitando ad bonorum operum studium, et nihil nocere possunt. Unde in his quæ pertinent ad substantialem cultum ac venerationem alicujus sancti semper habent infallibilem veritatem ex approbatione, et canonizatione Ecclesiæ; et similiter in his quæ spectant ad imitationem, semper proponunt exempla honestissimarum virtutum; in circumstantiis verò accidentalibus potest fortassè interdum esse incertitudo aut varietas, sed id neque ad pietatem, neque ad sanctitatem hujus divini officii quidquam obstat, ut per se notum est; aliàs nec esse deberent in Ecclesiâ sacræ conciones aut lectiones, nec exempla sanctorum essent narranda fidelibus, neque proponenda ad imitandum, quia non semper habent auctoritatem canonicam et infallibilem, quod non solum erroneum, sed contra omnem sensum humanum est.

23. Quod ergo in concilio Laodicensi statutum fuit, ut in Ecclesiâ non legerentur libri, præter Canonicos, fortasse in eâ provinciâ fuit tunc expediens, propter hæreticorum, præsertim Arianorum turbationem. Et cardinalis Baronius in Appendice ad 4 tom. suspicatur id factum esse occasione abusûs, quem Paulus Samosatenus circa illa tempora inducere tentaverat, ut supra meminimus. Certum est tamen illum canonem à Provinciali concilio editum nunquam fuisse ab universali Ecclesiâ receptum, sed contrarium fuisse et ante et post illa tempora observatum. Nam Hieronymus de Scriptor. Ecclesiast. in Clemente et Polycarpo refert eorum epistolas solitas esse legi in Ecclesiis Asiæ, et ex Augustino, lib. 22, de Civit., cap. 8, constat suo tempore solitas esse legi in publico Asiæ conventu historias et miracula sanctorum, vel in ipso divino Officio, vel extra illud: hoc enim parum refert. Idque statutum fuerat in concilio Carthagin. III, cap. 47, et ibi etiam signatim dicitur ut nihil præter Scripturas canonicas in Ecclesiâ legatur: *Sub nomine sacrarum Scripturarum*, quarum ibi catalogus subjungitur. Et fortassè hæc etiam limitatio subintelligi posset in canone Laodicenæ synodi, ubi etiam catalogus canonicorum librorum supponitur, ut ita unus canon per alium explicetur. Magis verò placet sententia cardinalis Baronii: juxta quam etiam interpretor canonem concilii Bracharensis I; dum enim allegat *præcepta canonum*, ad concilium Laodicenum (quod paulò antea præcesserat) videtur alludere; in nullo enim alio ecclesiastico canone legitur talis prohibitio; vel fortassè etiam tantum loquitur de Psalmis; hi enim nunquam fuerunt in usu Ecclesiæ, ex libro David; non verò prohibet quin hymni et alii versus aliunde compositi, et ab Ecclesiâ probati in eadem possint decantari.

24. In secundâ objectionem petitur cur in hoc officio ecclesiastico orationi et deprecationi sacra lectio misceatur, et nunc ab oratione ad lectionem, et rursus

ad orationem à lectione transitus fiat? Ad quod breviter respondemus, non sine magnis rationibus ita fuisse ab Ecclesiâ constitutum, et ubique ac semper generali traditione observatum, ut constat ex Cassiano, lib. 2 de Institut. Renunt., cap. 6, et Benedicto in suâ Regul.; Isodoro, lib. 1, de divin. Officiis, cap. 10, et aliis. Ratio autem est quia, ut supra cum Bernardo diximus, lectio ad meditationem valdè necessaria est; Ecclesia autem non intendit solum ad orationem vocalem fideles provocare, sed etiam ad internam meditationem et considerationem eos instruere. Unde Cassianus ait Patres addidisse lectionem, *pro studentibus habere continuam meditationem sacrarum Scripturarum*; Isidorus verò sic inquit: *Est autem lectio non parva audientium edificatio, unde oportet, ut quando psallitur, psallatur à cunctis, cum oratur, oretur ab omnibus, quando lectio legitur, facto silentio æquè audiatur à cunctis*. Et infra: *Obtentu orationis ne perideris lectionem, quia non semper eam quilibet paratam potest habere, cum orandi potestas in promptu sit*. Ubi egregiam rationem indicat hujus ecclesiasticæ providentiæ: nam quia lectio sacra omnibus potest esse valdè utilis, voluit etiam omnibus in publico officio proponi, ut multi eâ frui possent, qui aliàs fortè illam paratam non haberent; et ut majori attentione et reverentiâ susciperetur, eam sapienter interposuit orationi, itemque, ut ipsa oratio per lectionem pinguesceret, ut idem Isidorus adjungit dicens: *Ne putes parvam nasci utilitatem ex lectionis auditu, siquidem oratio fit ipsa pinguior, dum mens recenti lectione saginata per divinarum rerum, quas nuper audivit, imagines currit*; accedit etiam, quòd hâc varietate delectatur orantium, et audientium animus, et diurnæ psalmodiæ labor levatur, ac fastidium, vel tædium impeditur: neque unquam Paulus prohibuit cum oratione conjungere aut interponere lectiones, sed potius oppositum indicat 1 Corinth. 14, cum Psalmum, doctrinam et alia conjungit. Quia non oportet hoc officium esse simplex aut homogeneum, ut sic dicam, sed artificiosius cum varietate compositum est ad fructum animarum, ac subinde ad meliorem cultum Dei.

25. Hinc facile est ad tertiam objectionem respondere: in quâ inprimis notatur longitudo et onus hujus officii, et afferuntur verba Christi, in oratione *nolite multum loqui*. Quorum verborum sensus, ut ibi notavit Chrysostomus, homil. 19, non est, ut oratio non sit diuturna, sed ut loquacitas in illâ non sit nimia, nec vitiosa; est autem vitiosa et nimia, quando est de inutilibus rebus, vel cum inutili prolixitate. Atverò totus sermo hujus sacri officii est utilissimus, et de rebus ad divinum honorem et salutem animæ maximè pertinentibus. Neque est cur grave, aut nimis longum reputetur. Nam inprimis est principaliter institutum pro his hominibus, qui divino cultui dicati sunt, quos decet magnam diei et noctis partem in divinis laudibus consumere, et deinde si privatim dicendum est, vix diei vigesimam partem occupat; si autem in Ecclesiâ publicè recitatur, aut canitur, cum Ecclesia habeat ministros ad illud munus peculiariter deputatos,

licet magis diuturnum sit pro illis non potest reputari grave onus, nec etiam pro aliis fidelibus cum eos Ecclesia non cogat ad totum illud officium audiendum, sed invitet volentes, eisque abundantes epulas apponat, ut unusquisque quod sibi bene placitum fuerit, sumat.

26. Notantur deinde repetitiones, quæ in hoc officio fiunt, et adducitur dictum Sapientis: *Ne iteres verbum*. Sapiens autem non prohibet eadem verba sæpè in oratione repetere, vel ex abundantia devotionis, vel ad eam excitandam et confirmandam, sed vel prohibet repetitionem verborum ex quâdam infidelitate, quasi necessarium sit verba repetere, ut ea Deus possit audire, vel ne temerè et sine fructu fiat repetitio, sicut Ecclesiast. 5, dicitur: *Ne temerè quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo*, etc. Repetitiones ergo illæ quæ in hoc officio fiunt ad excitandum spiritum et devotionem ordinantur, suntque summâ prudentiâ et arte compositæ, etiam ad sublevandos et recreandos animos orantium, et ad meliorem concentum; item propter mysticam significationem; nam hæc repetitiones maximè fiunt in responsoriis, quæ opera bona significant, quæ sæpius iteranda sunt, ut sumitur ex Amalario in Antiphonario, cap. 4, et Turrecrematâ, tract. 66, ad Regul. sancti Benedicti, et aliis, in quibus multa alia de his versibus et antiphonis, quæ repetuntur, videri possunt.

27. Tandem notatur varietas partium ex quibus hoc officium componitur; hæc autem objectio solum eò tendit, ut sub colore spiritualis contemplationis, vocalis oratio contemnatur. Respondetur ergo varietatem illam sapientissimè fuisse inventam. Primò, ut diuturnitas orationis tolerabilior fiat. Deinde, quia hæc oratio publica est, et omnibus proponitur, et quidam delectantur ac moventur hoc genere precationis, laudis aut lectionis, et alii alio. Denique quia ex hac varietate multiplices etiam excitantur affectus, quod regulariter necessarium est ad colligendas mentes orantium vel audientium. Pauci enim sunt qui in eodem affectu, aut in eadem simplicis veritatis intuitionem, vel ad breve tempus immorari possint. Quòd si aliqui fuerint adeò spirituales et contemplativi, ut in Deum ipsum raptantur, et in ejus contemplatione firmentur, parùm vel nihil ex illâ varietate verborum impediuntur; possunt enim ad verba ipsa tenacissimè attendere, et in suâ internâ contemplatione persistere; vel certè, ut significavit Bernard., sermone 49, in Cant., licet aliquantulum tunc impediuntur, propter majus commune bonum vel obedientiam, ferendum est; nam bonus affectus non carebit suâ mercede coram Deo, et privatis orationibus ac meditationibus poterit compensari.

CAPUT III.

Utrum ecclesiasticum officium in nocturnum, et diurnum convenienter divisum sit?

1. Explicatâ materiâ, et minutioribus partibus hujus divini officii, oportet explicare partes alias principales, quarum singulæ ex illis prioribus partibus

componuntur, et horæ canonicæ vocantur, quarum unaquæque per se spectata, est veluti quædam integra oratio, seu officium integrum pro aliquâ certâ horâ designatum, ex omnibus verò componitur unum integrum officium divinum secundum regulam ecclesiasticam recitandum. Atque hinc partes illæ horæ canonicæ dictæ sunt. Putarunt verò aliqui dictas esse horas canonicas ab orando, ut Abbas in cap. 1 de Celebrat. missar. in principio, et Zabarella in Clement. 1, de Celebrat. missar. Joannes de Lignano, tract. de Horis canonicæ, et alii: certum tamen est, canonicas preces horarum nomen ab horâ, prout pars temporis est, desumpsisse, ut Navarrus et alii notarunt. Quod vel ex ipsâ descriptione constat, nam cum aspiratione horæ dicuntur. Ex traditione item est res evidens, ut videbimus. Quamvis autem hora temporis varias habeat significationes, ut ex Latinis constat, tamen ad rem præsentem duæ tantum conferre possunt; una est quâ hora dicitur quodlibet tempus opportunum vel designatum alicui operi faciendo: juxta illud Joannis 5: *Venit hora et nunc est*, et cap. 7: *Nondum venit hora ejus*; et ita dici possunt horæ canonicæ, quia certa habent, et designata tempora, in quibus dici debeant. Proprius tamen, et magis ad rem præsentem et ad communem usum, hora significat certam diem vel noctis partem aliquotam, nimirum vigesimam quartam diem naturalis, juxta communio-rem usum ad hæc usque tempora retentum, vel duodecimam partem diem aut noctis artificialis, juxta quemdam antiquum usum. Ab horâ ergo in aliquâ ex his acceptionibus sumptâ, canonicæ preces horæ appellatæ sunt, quia partes illæ principales hujus divini officii, per certas diem horas distributæ sunt, ut videbimus. Canonicæ autem dicuntur eadem ratione quâ divinum officium, quia secundum certam regulam dicendæ sunt.

2. Ut autem illa divisio horarum melius intelligatur, advertendum est diem interdum sumi pro naturali die, interdum pro artificiali. Naturalis dies dicitur qui integrâ solis circulatione perficitur, complectiturque noctem cum die artificiali; juxta illud Genes. 1, *et factum est vespere et mane dies unus*, et declarat Beda, lib. de Divisionibus temporum, capite de Die, et lib. de Ratione computi, cap. 2 et 5, et lib. de Temporibus ratione, cap. 2 et 5; Isidorus, libro 5; Origin., cap. 30, ubi naturalem diem vocat legitimum, artificialem autem abusivè. Idem lib. de Natur. rerum, cap. 1. Qui etiam indicat, in nocte non habere locum illam partitionem, quia nox solum dicitur à solis absentia, et ita in nullâ acceptione complectitur partem temporis lucidam; dies autem dicitur à solis presentia, et ideo à meliori parte totus dies naturalis dies denominatur, etiamsi ex parte lucidâ et tenebrâ componatur. Uterque igitur dies potest per horas dividi, tum quia dies artificialis est quasi dimidia pars diem naturalis, licet non semper æqualis; ideoque sicut naturalis dies in viginti quatuor partes dividitur, ita artificialis in duodecim, et in totidem dividitur nox, quæ illi diem correspondet: utraque ergo ex his

partibus hora appellatur, sed diverso modo, nam hora diei naturalis vocatur hora æquinoctialis, quia est tanta, quanta esse solet hora, quæ est pars duodecima tam noctis, quàm diei artificialis in æquinoctio. Possent etiam dici horæ æquales, quia semper sunt ejusdem magnitudinis seu durationis. Possent item dici horæ naturales per respectum ad diem naturalem, quem componunt. Unde è converso aliæ dici possent horæ artificiales: communiter autem dicuntur horæ inæquales, quia licet ejusdem diei artificialis horæ inter se comparatæ semper sint æquales, tamen in diversis temporibus anni sunt inæquales, nam horæ diei æstivalis majores sunt quàm horæ diei hyemalis, et è converso in noctibus. Consequenterque horæ diei artificialis per totum annum sunt inæquales horis noctium, interdum majores, interdum minores, præterquàm in æquinoctio, quando sunt æquales.

3. Utraque autem significatio in Scripturâ reperitur, expressius tamen hæc posterior: nam de priori intelligi possunt illa loca, in quibus hora simpliciter ponitur, ut mensura alicujus actionis; nam quia mensura debet esse certa et invariabilis, optimè similia loca de horâ æquinoctiali intelliguntur, ut illud Job. 11: *Et sustinuit quasi dimidiam ferè horam*, et cap. 12: *Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum*; item illud Luc. 22: *Facto spatio quasi horæ unius*; et illud Matth. 26: *Sic non potuistis unâ horâ vigilare mecum*? Hæc tamen loca non ita cogunt quin possint exponi de horis artificialibus, seu inæqualibus, quæ tunc occurrebant, quando illa, quæ narrantur, acciderunt. Parum autem refert, quia illa horæ acceptio sicut naturalissima est, ut sic dicam, ita communissima et prorsus indubitata est. Altera verò, quæ magis pendet ex arte et usu, evidentius convincitur ex Scripturâ; nam Christus Dominus, Joan. 11, dixit: *Nonne duodecim horæ sunt diei*? quod non potest nisi de die artificiali et horis inæqualibus intelligi, ut omnes notant, et eodem modo sumitur Joannis 1, cum dicitur: *Hora autem erat quasi decima*, et cap. 5: *Heri horâ septimâ reliquit eum febris*; et ex Matth. 20, idem convincitur, ut statim dicam.

4. Tertio supponendum est, ultra istas partitiones diei, addi solere tertiam, quoniam nox olim dividi solebat in quatuor partes æquales inter se, inæquales verò in se, id est, majores vel minores, juxta noctium longitudinem vel brevitatem. Quæ quatuor partes non inveniuntur appellatæ nomine horarum, ita ut tota nox quatuor horis constare dicatur; sed appellantur vigiliæ noctis, prima, secunda, tertia et quarta, quarum quælibet tribus horis constabat, et de his vigiliis loquitur Lucas, cap. 2, cum ait: *Pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum*; et Christus Luc. 12: *Si venerit in secundâ vigiliâ, et si in tertiâ vigiliâ venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi*; et Matth. 14, de Christo dicitur: *Quartâ autem vigiliâ noctis venit ad eos ambulans super mare*; et de eisdem vigiliis fit mentio, Exod. 14, Judic. 7, et Reg. 11, et videri potest Hieronymus, Epist. 139,

ad Cyprianum, et Augustinus, serm. 14 de Verbis Domini. Hæc ergo noctis divisio certa est, et sumpta creditur ex disciplinâ et ordine militari. Cum eadem ergo proportionem credunt multi artificialem diem divisum esse in quatuor partes, quæ quatuor stationes dicebantur. Ita tenet Censorinus, lib. de Natali die, cap. 10 et 11, et plures moderni tractantes de horâ crucifixionis et Passionis Domini; tribuque solet Isidoro, lib. 1 de Offic. eccles., cap. 19. Ille verò solum in fine capitis loquitur de divisione noctis in quatuor vigilias. Alii autem Patres infra referendi expressius illam divisionem posuerunt, loquuntur tamen de usu Ecclesiæ et religioso, non de militari. Et ideò nonnulli moderni negant, fuisse in usu inter gentiles vel Judæos, illam divisionem diei in quatuor partes, etiam pro ordine militari, quia nec de illâ est mentio in antiquis auctoribus, nec in die erat illa necessitas quæ est in noctibus. Sed certè etiam in die solent militares custodiæ per certa tempora distinguere et commutari, et ideò non est improbabile eandem fuisse partitionem diei et noctis, licet non eisdem nominibus appellaretur.

5. Quidquid verò sit de ordine militari, et de consuetudine Gentilium, negare non possumus quin inter Judæos fuerit consuetudo dividendi diem in illas partes, saltem in ordine ad orationem, vel occasione quatuor temporum diei, quæ ad peculiarem orationem erant designata. Hoc aliqui colligunt ex Matth. 20, ubi dicitur Paterfamilias exiisse *primo mane, horâ tertiâ, sextâ et nonâ*; verum tamen ille locus non potest commodè ita exponi, quia additur etiam hora undecima, quæ non potest esse nisi propria hora diei. Unde sicut horæ diei artificialis dicuntur duodecim, et una dicitur decima, alia undecima in propriâ mensurâ, ita etiam illa hora, quæ est tertia in ordine, præcisè sumpta dicitur tertia hora diei, ut Actor. 2, et sic de cæteris; nihilominus tamen negare non possumus quin aliquando extendantur hæc voces ad significandas quatuor diei partes, sibi aliquo modo proximè et immediatè succedentes, ac subinde excedentes unius horæ artificialis spatium, et totum diem aliquo modo complectentes. Ad hoc enim cogunt nos Evangelistæ, Joannes et Marcus, loquentes de horâ crucifixionis Domini; nam Joannes vocat illam sextam, Marcus verò tertiam, quod non potest aliâ ratione conciliari, nisi quia illæ horæ contiguæ erant, et finis unius erat initium alterius, et ideò idem tempus potuit ab utrâque denominari, præcipuè cum particulâ diminutivâ *quasi*, ut latius alibi tractavi. Sive ergo illæ partes diei nomine horarum, vel stationum significatæ aliquando fuerint, sive non, tamen sub nomine tertiæ, sextæ et nonæ, non est dubium quin significantur sæpè tres partes diei, quæ primam aliquam supponunt; et ita illa partitio insinuat in Scripturâ, licet ejus non tam expressa mentio fiat.

6. Maxima ergo conjectura, et, quantum arbitror, verissima est, apud Judæos primam diei horam fuisse ad orationem peculiariter destinatam, ut colligitur ex 1 Paralipom., cap. 23, ubi præcipitur ut Levitæ

stent manè in templo ad confitendum Domino. Unde David, Psalm. 87, aiebat: *Et manè oratio mea prævenerit te;* et Psalm. 5: *Manè exaudies vocem meam, et manè astabo tibi,* etc.; Et similia sunt multa in Scripturis. Post illam verò primam horam erant etiam tertia, sexta et nona, quæ celebriores erant ratione orationis, ad quam videntur fuisse peculiari lege vel consuetudine designatæ. Hæc enim sunt illa tria tempora diei, in quibus Daniel juxta consuetudinem suam adorasse et orasse dicitur, contempto edicto regis, Daniel. 6, ut Hieronymus exponit, et alii Patres infra referendi. Et in Actibus, cap. 3, expressè dicitur: *Petrus et Joannes accedebant in templum ad horam orationis nonam;* cap. 10 de Petro dicitur, *ascendisse ad superiora, ut oraret circa horam sextam.* De tertiâ verò non invenio tam expressum locum pro horâ orationis; nam quod ab aliquibus citatur ex Actor. 2: *Cum sit hora diei tertiâ,* de propriâ horâ temporis melius intelligitur, tum quia expressè additur: *Cum sit hora diei,* tum quia id conducit ut ratio Petri majorem habeat efficaciam; tamen in loco Marc. 15: *Erat autem hora tertiâ, et crucifixerunt eum,* apertè constat non significare simplicem diei horam; sed peculiari alio usu et significatione, quæ non potest habere aliud fundamentum, nisi quòd etiam esset hora ad orationem designata, et ex proportionem ad sextam et nonam idem fit satis verisimile. Censeo autem omninò verum, temporâ illa ad has orationes designata non habuisse initium in principio illius horæ diei, à quâ nomina sumunt, sed à fine: ut, verbi gratiâ, tertiam pro oratione incœpisse currere finitâ tertiâ horâ diei, et sextam finitâ sextâ, et similiter nonam, quod sentiunt multi, ut ibi retuli, et licet à Marcello Francolino contemnatur, est ferè necessarium ad commodam concordiam Evangelistarum. Et per se est valdè credibile, si advertamus non esse consuetum horam numerare nisi postquàm finitâ est ut prima hora diei naturalis apud nos censetur, quando sonat signum ejus, transactâ horâ post medium noctis. Et Romæ dicitur hora prima noctis, postquàm sol per horam integram abest. Unde quando actio aliqua, vel lectio, vel oratio horâ tertiâ vel quartâ fieri dicitur, semper inchoatur finitâ tali horâ, secundum cursum diei naturalis; sic ergo tertia orationis hora incipiebat, finitâ horâ tertiâ diei artificialis, idemque est cum proportionem de sextâ et nonâ. Et hinc fortassè ortum est ut oratio, quæ manè fiebat, non inveniat appellata prima, nec quòd fieret horâ primâ, quia fieri poterat vel debebat statim in ortu solis ante transactam seu auditam primam diei horam: quod enim factum esse oportet, quando signum primæ horæ auditur, non dicitur propriè fieri in horâ primâ, sed ante illam.

7. Denique in hoc puncto considerandum est, quamvis oratio uniuscujusque horæ ex his non necessariò duraret per tres horas diei artificialis (hoc enim neque cum fundamento affirmari potest, neque per se videtur verisimile, aliàs toto die sine intermissione esset continuanda oratio), nihilominus totum illud tempus in quo oratio legitimè fieri poterat, humano

et morali modo appellatum esse tempus orationis. Unde quia inter unam et alteram illarum orationum non interponebatur alia, tempus totum ab unâ ad aliam denominabatur ab oratione, seu dicebatur tempus illius orationis, quæ in illo vel quâlibet parte ejus, aliquantulum postponendo, vel etiam anticipando, fieri poterat. Hic enim est moralis modus operandi, et ita nunc contingit, et verisimile est semper contigisse. Ita ergo habent fundamentum in Scripturâ partitiones diei, tam per naturales, vel artificiales horas, quàm per horas, seu tempora orandi per diem, præter vigiliis noctis.

8. His suppositis dico ab Ecclesiâ convenientissimè fuisse divinam officium distributum in partem nocturnam et diurnam. Hæc assertio habetur ex Jure in cap. *Dolentes*, de Celebrat. missar., ibi: *Præcipientes, etc., ut divinum officium nocturnum, pariter et diurnum, etc., celebrent.* Similis partitio habetur in Clem. 1, eodem tit. *Axis verò locis matutinum, et vespertinum officium vocatur, ut in cap. Placuit, d. 12, et cap. ult. d. 92, et in cap. Si quis episcopus in concilio, 11, quæst. 3.* Sed in eodem sensu intelligenda est divisio, ut infra dicam; est ergo hæc ecclesiastica institutio. Quòd autem sit convenientissimè facta, probatur primò ex Scripturâ. 1 Paralipom. 9, dicitur constitutos fuisse levitas ad canendum in domo Domini, *ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent;* Psalm. 118, vers. 55, ait David: *Memor fui nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam;* et vers. 62: *Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi.* De diurnâ verò oratione sunt infinita ejusdem Prophete testimonia. Psalm. 54: *Vespere, mane et meridie narrabo et annuntiabo, et exaudies vocem meam;* et Psalm. 118, vers. 148: *Prævenerunt oculi mei ad te diliculus, etc.* et hoc sensu ait Psalm. 53: *Benedicam Dominum in omni tempore, etc.* Christus etiam usum frequentem orationis nocturnæ docuit verbo, et monstravit exemplo, Matth. 14, Marc. 6, Luc. 6: *Et erat pernoctans in oratione Dei,* et in hoc sensu monuit Discipulos vigilare, et orare semper, Luc. 12 et 22. De orationibus item diurnis à Christo usitatis constat passim ex Evangelio; in Actibus etiam Apostolorum orationum primorum Christianorum tam noctis, quàm diei sæpè mentio fit, cap. 16: *Paulus et Silas mediâ nocte surgentes laudabant Deum.* Et hæc exempla imitatum fuisse Ecclesiam, ipsa profitetur dicens in hymno quodam: *Mentes, manusque tollimus. Propheta sicut noctibus, nobis gerendum præcipit, Paulusque gestis censuit.*

9. Præterea hanc fuisse perpetuam Ecclesiæ consuetudinem in orationibus publicis tam nocturnis, quàm diurnis manifestum est ex Tertulliano in Apolog. ex libr. de Virginit. circa finem; Basilio in Regul. longioribus in 37. et Epist. 1 ad Gregorium Naz.; Cypriano in Orat. Domini; Hilario, Psal. 118, vers. 62; et ibidem Ambrosio et lib. 7 in Lucam; Hieronymo, Epist. 7. *Assuescat exemplo ad orationem et Psalmos nocte consurgere, manè hymnos canere, etc.* Similia in Epist. 8, 22 et 28; Chrysostomo, Homil.

26 in Actor. et 41 et 42 ad Popul.; Augustino, serm. 56 de Tempore, et in Psal. 32, et Cassiano, lib. 2 de Institut., 1, an nunc de nocturnis precibus, in tertio loco de diurnis disserit. Idem videre licet in regulâ S. Benedicti, et in aliis antiquis Patribus, quorum verba et loca omitto, quia diligentissimè multi ea referunt; et videri possunt Cardinalis Belarminus, lib. 1 de Bonis oper., cap. 13; Baronius, tom. 1 Annal., anno Christi 34, num. 251 et sequentibus, anno 51, n. 68 et seq., et sæpèque in illo opere, et in Martyrolog. circa vigiliam Epiphan. nonnulla de antiquitate vigiliarum congerit. De quibus egregiè etiam Durantus, lib. 3 de Ritib., cap. 5 et 6, et de cæteris temporibus in cap. sequent., et Marcellus Francolinus, lib. de Hor. Canon., cap. 2, 12, 13, et sequent., et Ferdinandus Mendoca, lib. 3, in Concilium Elibiritanum, cap. 4.

10. Tandem supervacaneum videtur adungere rationes, quia oratio per se laudabilis actus est, et maximè necessarius universæ Ecclesiæ, tum ad impetrandum auxilium pro continuis, et universalibus necessitatibus ingruentibus, tum ad gratias agendas pro continuis Dei beneficiis, tum propter ipsius Dei cultum, et alios innumeros fructus orationis; ergo meritò designantur tempora tam noctis, quàm diei, ut hoc sanctum opus nomine totius Ecclesiæ ab illius ministris exerceatur. Et diurnæ quidem preces necessariæ fuerunt pro totius populi Christiani peculiari utilitate, et quasi usu, ut divinis officiis adesse possent omnes qui vellent. Nocturnæ autem preces olim etiam pro toto populo videntur fuisse institutæ, quantum ex historiis et Patribus colligimus. Et aliqui pii viri contendunt fore conveniens, illum morem retinere, et conservare. Non tamen sine prudenti ratione, et causâ regulariter jam in Ecclesiâ id non servatur, sed solum in vigiliâ Natalis Domini, et aliquâ ex parte in nocte Paschæ, et aliquibus feriis hebdomadæ sanctæ, propter majora incommoda vitanda. Nihilominus tamen semper conservantur in Ecclesiâ preces nocturnæ, vel in aliquibus Ecclesiis secularibus, quia pertinet ad majorem Dei laudem, ut hoc grave ministerium nunquàm in corpore Ecclesiæ desit, etsi in modo, et circumstantiis aliqua variatio contingat.

CAPUT IV.

De divisione nocturni officii in partes suas.

1. Dicendum inprimis est, Ecclesiam convenientissimè distribuisse nocturnam orationem publicam in varias partes vel tempora. Hoc facilè constat declarando distributionem, ejusque antiquitatem et rationem; nam ad hanc orationem nocturnam pertinet matutinum cum laudibus, ut colligitur ex dicto cap. *Dolentes*, et Clement. 1, de Celebrat. missar.; nonnulli verò canonistæ volunt comprehendere, etiam in hoc officio nocturno completorium, et primam, ut Joannes Andreas, Hostiensis, Abbas, et alii in cap. 1, de Celebr. missar. et Archidiaconus in cap. *Presbyter*, distinct. 91. Sed, licet quæstio sit de nomine,

non habent fundamentum in jure, ut constat ex eodem cap. 1 de Celebr. missarum. Quia prima, et completorium consueverunt in die dici, ut infra ostendimus, et ex hymnis illarum horarum intelligi potest; nam in primâ dicitur: *Jam lucis orto sidere*: in completorio verò: *Te lucis ante terminum*. Solum ergo matutinum, et laudes sub nocturno officio comprehendimus. Quinimò si rigorosius loquamur, solent interdum laudes diurno officio attribui, ut ex dicto cap. 1 de Celebrat. missar. colligi potest, et cap. seq. ponderabimus. Aliquando verò è converso sub matutinali officio comprehenduntur omnes horæ antemeridianæ, id est, à matutino usque ad nonam, ut quando matutinum officium à vespertino distinguitur; nam tunc sub vespertino officio nona, vespere et completorium includuntur, juxta Gloss. in cap. ult., dist. 92, quæ ita intelligenda est, ut ibi Hugo notavit. Sed hoc parum refert, quia solum spectat ad usum vocum, nunc de re loquimur, et de proprio officio nocturno, prout est in usu Ecclesiæ.

2. Hæc ergo partitio nocturni officii ex institutione Ecclesiæ constat. Matutinum enim strictè sumptum à laudibus adeò distinguitur, ut tempore etiam separari soleat, et propriâ oratione concludi, ut infra dicetur, unde diversa etiam initia et hymnos distinctos habent; matutinum autem interdum uno nocturno duodecim Psalmorum, cum tribus lectionibus, totidemque responsoriis concluditur, interdum tribus nocturnis constat, et singuli tribus Psalmis, et lectionibus totidem componuntur, præterquam in dominicis diebus, in quibus duodecim Psalmi in primo nocturno dicuntur. Cujus diversitatis variae rationes mysticæ traduntur ab his, qui de divinis officiis scribunt: moralis verò et litteralis ratio esse videtur, quia pro diversitate solemnitatum oportuit aliquam variationem fieri, et illa est satis aptè, et prudenter instituta. Et credibile est in ternario numero habitum fuisse respectum ad gloriosissimæ Trinitatis mysterium, ex Cypriano serm. 6, vel ad tres primas vigilias noctis, ut dicemus; duodenarium autem numerum observatum esse, vel propter ejus universalitatem, ut illo significetur omnibus modis laudandum esse Deum, vel propter duodecim horas noctis, ut per tale officium totius noctis temporis satisfieri videatur, eò quod homines propter debilitatem non possint totam noctem in divinis laudibus consumere. Lege Isidorum, lib. 1 de Divin. offic., cap. 19; Hugonem, lib. 2, cap. 9; Amalarium, Alcuinum, et alios.

3. Dubium tamen est, an hæc partes nocturni officii in sui initio ita fuerint distinctæ, ut tempore etiam disjungerentur: multi enim affirmant quando tres dicebantur nocturni, primum fuisse solitum dici in primâ noctis vigiliâ, secundum in secundâ, tertium in tertiâ; laudes verò in quartâ jam propè auroram. In feriis verò quando unus nocturnus tantum dicitur, non habebat locum hæc partitio, unde certum est, totum continuè fuisse dictum in principio tertiæ vigiliæ, id est, mediâ horâ noctis; laudes verò eodem modo disjunctæ dici poterant. Potestque hæc senten-

ita sumi ex his auctoribus qui aiunt tres nocturnos correspondere tribus primis vigiliis noctis, et laudes, quartæ; non enim putandum est continuè per totas vigilias nocturnos durasse; nam id humana conditio non tulisset; ergo oportet dicere, discretè fuisse dictos singulos in aliquâ parte uniuscujusque vigiliæ. Afferunt autem illam rationem vigiliarum Isidorus lib. 1 de Divin. offic., cap. 10; Hugo de S. Victor. lib. 2 de eisdem offic., cap. 9.; Amalar. lib. de Ord. Antiphonar.; D. Thomas, lect. 6, in 1 Corinth. 14; Waldens. de Sacram., c. 24 et 28.

4. Potestque hæc sententia ex Hieronymo colligi Epist. 22 ad Eustochium ibi: *Bis et ter nocte surgendum est*: nam videtur hoc dicere propter diversa tempora nocturnorum; unde quando unus tantum dicebatur, bis surgendum erat, semel in mediâ nocte ad matutinum, et iterum in quartâ vigiliâ ad laudes: quando autem erant tres nocturni dicendi, oportebat tertio surgere ante mediam noctem; nam primus nocturnus ante cubitum dici poterat; favet etiam Ambrosius lib. 7 in Lucam, c. 11, ubi ait: *Non solum mediâ nocte Dominus, sed omnibus propè singulis docet vigilandum esse momentis*, et infra circa illud: *Quis vestrum habebit amicum*, etc. Præterea additur conjectura ex libro secundo Esdræ, cap. 9, ubi dicitur populus Israel adorasse Deum quater in die, et quater in nocte, ut referunt et accommodant doctores statim citandi ex Bedâ ibi, et Amalaris lib. de Ecclesiast. offic., c. 7. Denique ex ipso numero nocturnorum videtur verisimile fuisse dici solitos temporibus diversis, et cum aliquâ temporis interpositione. Quod tenent Guillelmus Durandus lib. 5 Rational. divin. Offic., c. 3; Marcellinus Francolinus lib. de Hor. canon., c. 1, n. 14; Navar. dicto Enchir. de Orat., c. 3, n. 28; Durantus lib. 3 de Ritib., c. 5; Sotus lib. 10, q. 5, de Just., art. 1, c. 5, et alii antiquiores, quos ipsi referunt.

5. Nihilominus hanc sententiam in dubium revocat Azor, lib. 10 suarum Instit., c. 2, dicitque inprimis, non affirmari ab antiquis doctoribus et Patribus, quos moderniores referunt. Nam verba Hieronymi non multum cogunt, quia post illa verba: *Bis aut ter nocte surgendum est*, addit, *revolvenda quæ de Scripturis memoriter retinentur*, utique ad meditandum in illis; ad hoc ergo significat esse surgendum bis aut ter; loquitur ergo ibi de meditatione privatâ, non de oratione publicâ horarum canonicarum; Ambrosius etiam solum generaliter ibi suadet frequentiam orationis, et proponit necessitatem semper vigilandi, quia *Dominus in vespertinâ* (id est, primâ) *et in secundâ, et in tertiâ vigiliâ venire solet*; de consuetudine autem vel modo dicendi nocturnos, nihil ibi tradit. Et eodem modo loquitur de his vigiliis tractans eadem verba Christi Lucæ 11, Isidorus dicto lib. 1 de divin. Offic. c. 21; in cap. verò 19, non satis apertè loquitur; significat enim tres nocturnos institutos esse, ut loco trium vigiliarum Deo consecrentur, non tamen dicit in tribus vigiliis separatim, et discretè dici solitos. Sicut paulò antea dicebamus, duodecim Psalmos in

uno nocturno dici pro duodecim horis noctis, non quia per singulas horas, sed quia pro singulis horis, id est, ad satisfaciendum pro illis, tot Psalmi dicantur. Ita ergo dici possunt tres nocturni pro tribus vigiliis noctis, etiamsi divisim in illis non dicantur. Et hunc sensum evidentius expressit Hugo de S. Vict. dicto capite 9; ita enim ait, tres nocturnos dici pro tribus vigiliis noctis, sicut in singulis nocturnis tres Psalmi dicuntur pro singulis horis noctis. Unde, inquit, *et trium nocturnorum singulum tres habet Psalmos, quibus nos totidem horis noctis Dei servitio præsentamus*. Et infra dicit, per tres nocturnos etiam representari tempus ante legem, in lege et post legem, quod verum est etiamsi continuè dicantur. Et in fine capitis sentit, illud totum fuisse unum officium integrum, distinctum à laudibus, quod propriâ oratione concluderetur, unde potius sentit, continuè dictum fuisse; Amalaris etiam magis mysticè, quàm historicè loquitur, et l. 4 de divin. Offic., cap. 9, potius significat, totum matutinum officium solitum fuisse inchoari post mediam noctem; ex quo, ut statim dicam, magnum argumentum sumitur, fuisse potius consuetudinem dicendi omnes Psalmos, seu nocturnos sine intermissione. Et in cap. 7, totum matutinum ponit tanquam unum nocturnum officium, et longè aliter accommodat locum Esdræ, de quo statim dicetur, quia sine fundamento adducitur.

6. Ex his ergo potest hæc sententia suaderi primò, quia totum matutinum, ut condistinctum à laudibus, et constans ex tribus nocturnis dicebatur per modum unius officii, et suâ oratione concluderetur; ergo verisimilius est semper fuisse dictum continuè, et non per partes. Secundò, quia in feriali officio, in quo unus tantum nocturnus oblongior dicitur, non est dubium, quin continuo tempore diceretur in unâ vigiliâ noctis, secundâ, vel tertiâ; ergo idem credendum est de officio trium nocturnorum quod loco illius dicitur in diebus festis, quia solum videtur esse differentia in numero Psalmorum, lectionum, et responsoriorum, propter majorem solemnitatem, non verò in horarum aut temporum diversitate. Tertio, officium illud inchoatur in mediâ nocte, ut colligitur ex Hieronymo, Ambrosio et aliis Patribus adductis; et ex cap. 1 de Celebr. miss., ubi post numeratas alias horas à laudibus usque ad completorium, subditur: *Nam de nocturnis vigiliis idem ipse propheta ait: Mediâ nocte surgebant ad confitendum tibi*, etc. Sentit ergo vigilias illas solitas esse inchoari post mediam noctem, et per modum unius officii solitas esse dici. Nam profectò post mediam noctem aliter dici non poterant, cum duæ vigiliæ noctis jam essent transactæ. Et hoc apertè supponit S. Benedictus in suâ Regulâ, cap. 9; nam matutinum præcipit inchoari tempore hyemis horâ octavâ noctis; in æstate verò tempore comodo, ita ut paulò ante auroram possit finire, et apertè supponit totum continuè esse dicendum, usque ad laudes exclusivè. Et cap. 11, licèt præcipiat in diebus dominicis paulò maturius inchoari, nocturnos verò continenter esse dicendos significat,

7. Quartò, quia aliàs fuisset onus intolerabile, toties somnum interrompere, et ipsum officium non posset cum debità devotione et attentione celebrari. Tacite verò respondet Sotus supra, quòd in primitivà Ecclesià clerici in tres partes dividebatur, ita ut unaquæque unum nocturnum per singulas vigilias diceret, et in cæteris quiesceret, ut in quartà omnes ad laudes convenirent. Sed hoc ab ipso nullo testimonio asseritur, ideòque meritò à Duranto, Marcello, et aliis non probatur, quia singuli de clero integrum officium recitare obligantur; et hic fuit semper mos Ecclesiæ; ergo non est verisimile fuisse distributos nocturnos per distinctas personas, seu partes cleri. Adde difficile fieri potuisse, ut in principio Ecclesiæ tanta esset multitudo cleri in singulis Ecclesiis vel populis, ut posset eo modo in tres partes dividi ad singulos nocturnos recitandos. Unde alii potiùs respondent, tantum fuisse tunc fervorem ministrorum Ecclesiæ, ut pondus illud sine fastidio sustinerent. Imò Waldensis addit quòd antiqua Ecclesia totas noctes in laudibus expendebat, dividendo noctem in quatuor distinctas vigilias cum intercisis spatiis trium horarum, significans non tantum omnes ministros Ecclesiæ, qui ex officio ad illud opus tenentur, sed etiam populum solitum fuisse ad omnes nocturnos convenire. Et Amalarius in lib. de Ord. in Antiphon., cap. 4: *In militià, inquit, seculari vicissim dormiunt milites, et vicissim vigiliant, in militià verò Christianorum dictum est in Evangelio Marci: Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Ipse verò statim subdit has vigilias significari per tres nocturnos, et per eos admoneri christianum populum, ut semper vigilet, et sit paratus, ut si venerit Dominus et pulsaverit, confestim aperiat ei. Quod non oportet materialiter de corporali somno et vigilià illi opposità, sed de spiritali intelligi.

8. Mihi sanè non satis exploratum est, qualis fuerit antiquior et frequentior Ecclesiæ consuetudo. Tamen non est cur negemus aliquando vel alicubi ita factum esse ut tres nocturni in tribus vigilis noctis, interjectis etiam aliquibus horis, dicerentur. Id enim affirmat D. Thomas, nec patitur supra dictam expositionem; nam expressè dicit: *Antiquitus dicebantur nocturna divisim secundum tres vigilias noctis*; ubi dicendo, *divisim*, declarat non tantum significatione, sed reipsà et executione fuisse divisa, præsertim, quia subiungit: *Nunc autem dicuntur simul*; utique tempore continuo; nam significatione vel compensatione, ut sic dicam, etiam nunc dicuntur pro tribus vigilis noctis; Waldensis etiam clarissimè loquitur, et citat quemdam Valerianum lib. 1 de Offic., cap. de Matutin., dicentem: *Tunc et vigilias tribus horis dispersimus nocturnis, ut non solum verbo, sed et facto tres vigilias prædicemus.* Neque conjecturæ in contrarium adductæ probant hanc consuetudinem fuisse impossibilem aut incongruam, quia illa partitio, licèt non semper fieret in feriali officio, fieri poterat in diebus festis ad majorem quamdam solemnitatem et devotionem, et sic tolerabilius esse poterat vigiliarum pondus. Et ita

ordinariè surgebatur medià nocte ad confitendum Domino; in festis autem non tantum medià nocte, sed etiam in prioribus vigiliis. Quid autem censendum tunc esset de unitate officii, dicam seq. cap. Quantum verò temporis illa consuetudo duraverit, et quibus in locis fuerit, et præsertim an Romana Ecclesia eam aliquando amplexa fuerit, non constat. Quoad hoc verò ultimum, probabile satis est, in Romanà Ecclesià non fuisse hanc consuetudinem, ut ex sequenti puncto constabit.

9. Simile dubium tractari potest de laudibus, an separatim et tempore discreto à nocturnis olim dicerentur. In quo certius est, antiquum morem fuisse, ut nocturni separatim dicerentur nocte intempestà, postea verò in galli cantu propè auram dicerentur laudes tempore distincto ac separato. Hoc tanquam certius affirmant, qui nocturnos etiam dividunt. Hinc Hugo Victorinus lib. 2 de Offic., ecclesiast., cap. 1 et 9, in fine, agens de officio nocturnorum, sic inquit: *Hoc officium secundum usum monachorum oratione, sicut cætera terminatur, in quo primariam servare videntur institutionem; nostra autem consuetudo humanæ necessitati parcens, et labori, officio prædicto laudes matutinas continuat, et oratione unà, duo claudit officia.* Ecce, secundum primariam institutionem non tantum distinctis temporibus, sed etiam tanquam duo officia hæc dicta fuisse. Idem habet in Speculo Ecclesiæ, cap. 3, Rodolph. in lib. de Canon. observ. propos. 14; Amalarius lib. de Ordine antiphonarii, cap. 7, et lib. 4, de eisdem officiis, cap. 7, volens distinguere quatuor officia nocturna inter ea numerat *vesperam et completorium*, et alia duo esse dicit, *nocturnum et laudes*, quas ibi vocat *matutinum*, et sub eodem nomine de eisdem agit in cap. 10, cujus sententiam non probamus quoad illam quaternariam partitionem, quæ in loco Esdræ (quem ipse ita accommodat) non habet fundamentum, ut infra cap. 6, ostendam, et licèt aliquod haberet non oporteret vespere nocti tribuere, sed potiùs tres nocturni cum laudibus possent illum quaternarium numerum explere.

10. Quod verò ad præsens punctum spectat satis indicat Beda, et clariùs tradit Amalarius laudes separatim à nocturno, vel nocturnis dictas fuisse in primævà institutione; apertè colligitur ex Regulà Benedicti, cap. 2, laudes dicendas esse propè auroram separatim à nocturnis, quos ibi *matutinum* appellat. Denique idem habetur ex cap. 16 ejusdem regulæ, quod refertur in cap. 1 de Celebrat. missar; ubi priùs septem horæ diei numerantur, et inter eas ponitur *matutinum*, et postea additur nocturnum officium, unde necesse est per *matutinum* laudes intelligere, quod tanto tempore à nocturnis discernebatur, ut quasi diurnum respectu alterius censoreretur. Erat ergo antiqua consuetudo dicendi laudes propè auroram tempore disjuncto à nocturno vel nocturnis. Ratio autem hujus institutionis esse potuit, humana quidem, ut faciliùs posset labor vigiliarum sustineri, et aliqua requies daretur inter nocturnos et laudes; moralis

verò, ut in fine vigiliarum noctis laudes canantur Deo, et pro beneficiis susceptis gratiæ agantur; spiritualis esse potest, quia illà horà resurrexit Dominus. Unde per nocturnos vel nativitatem Christi, quæ medià nocte contigit, vel ea quæ in nocte passionis Christus pro nobis passus est, vel quietem ejus in sepulcro commemoramus: per laudes verò pro illius resurrectione gratias agimus, ut significat Cyprianus, lib. de Orat. Domini, ad finem. Quòd enim Christus circa auroram resurrexit alibi ostensum est. Et hinc laudes inter diurnas horas, multi computant, quia in aurorà dicebantur, ut sumitur ex Hugone de S. Victore, lib. 2 de divin. Offic., cap. 1, et Cassiano, lib. 3 de Instit., cap. 3. Jam verò usus obtinuit ut laudes continuè dicantur, finitis nocturnis; quod etiam non esse novum, sed antiquum constat ex his quæ ex Hugone Victorino retuli, imò in Ecclesià Romanà semper creditur hæc consuetudo observata, ut laudes proximè post matutinum continuè dicantur, ut refert Amalaris, lib. de Ordin. antiph. in Prologo, et cap. 4, in fine. Atque ex his satis declarata et probata relinquatur assertio posita.

CAPUT V.

De partitione officii diurni.

4. Statuendum imprimis est diurnum officium convenientissimè ab Ecclesià in varias partes seu horas distributum esse. Hæc assertio ex dictis ferè satis probata est; majorem tamen aliquam declarationem et confirmationem breviter adhibebimus. Habetur ergo assertio in multis juribus: nam in cap. 1, de Celebrat. missar. numerantur septem partes hujus diurni officii. *Propheta, inquit, dicente, septies in die laudem dixi tibi, hic septenarius numerus à nobis impletur, matutini, primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, vespere et completorii tempore; et infra: Nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Medià nocte surgebam, etc.* Ergo priora verba David videtur ibi exponi, non de die naturali, sed de artificiali latius sumpto, ut comprehendit crepuscula, seu auroram, et per matutinum laudes intelligi, quas inter horas diurnas computant. Eademque partitio eisdem ferè verbis habetur in capite *Presbyter, distinct. 91, et est desumpta ex regulà sancti Benedicti, cap. 16.* In horum autem textuum expositione multum laborant canonistæ, sed illorum sententiam attingemus cap. sequenti; nunc prædictum sensum, ut facilem et planum supponamus: omitto autem matutinum seu laudes, de quibus jam diximus in præcedenti cap., quia secundum præsentem usum et communio rem modum loquendi sub nocturno officio comprehenduntur, et illud, ut constans ex nocturnis et laudibus, propriè matutinum dicitur, ut constat ex usu breviarii, et ex cap. *Dolentes, de Celebr. missar. et Clem. 1, eodem: omissis ergo laudibus, sex reliquæ partes ad diurnum officium pertinent, quidquid aliqui canonistæ dicant, vespere, et completorium, vel etiam primam sub nocturno officio computantes, sine ullo fundamento, ut supra attingi, et ex sequentibus apertius constabit.*

2. Ex illis ergo sex partibus tres videntur esse celebriores, et notiores apud antiquos Patres, scilicet, tertia, sexta et nona. Nam imprimis hæ horæ sub his nominibus peculiariter notatæ sunt in Scripturà tanquam horæ orationis, ut supra notavimus ex Act. 3 et 10, et Marci 13, et Dan. 6. Deinde ubicumque antiqui Patres diurnas horas indicant, has imprimis nominant, ut videre licet in Clemente, Basilio, Hieronymo, Benedicto, Isidoro, et aliis. Tertiò, hæ horæ sunt à Deo quasi sanctificate, et consecratæ peculiaribus mysteriis; nam horà tertià Christus ad crucem damnatus est, et ideò in eà specialiter precandum est, ut dixit Clemens, lib. 8 Const., cap. 54, et eadem horà Spiritus sanctus descendit, et ideò ait Rupertus, lib. 10 de divin. Offic., cap. 18, illustriorem esse cæteris; sextà horà Christus Dominus crucifixus est, et ideò peculiari oratione consecrari debuit, ut Athanasius, lib. de Virginit., et Cyprianus, lib. de Oratione Domini, notarunt. Denique, ut iidem Patres, et multi alii scriptum reliquerunt, hora etiam nona peculiari oratione consecrata fuit, quia per totam illam Dominus in cruce pependit, et illà expletà, expiravit.

3. Præter has, vespertina hora est etiam satis nominata pro munere orandi, et in Scripturà, et in Patrum antiquitate. Nam huc spectat illud Davidis, Psal. 54: *Vespere, et mane, et meridie narrabo, et annuntiabo, et exaudiet vocem meam; et Psalm. 140: Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Ubi Chrysostomus notat ob hunc versiculum Psalmum illum solitum fuisse dici semper in officio vespertino; cujus meminit etiam ipse Chrysostomus, homil. 59, ad populum, et aliis locis; item Hieronymus. Epist. 27, et aliis locis supra citatis; Isidorus item, et alii, ac denique concilium Laodic., cap. 28, ante mille ducentos annos preces in vespere, sicut in nona recitari præcipit. Habet autem hæc hora ferè easdem rationes mysticas suæ institutionis, quas habent reliquæ: nobis illa sufficit, quòd illa hora Christus Dominus de cruce depositus creditur: addunt alii etiam per illam orationem in memoriam revocari mysteria cœnæ Domini, quæ in illà horà inchoata est. Propriè autem et moraliter loquendo, hæ quatuor horæ divinæ videntur institutæ ad consecrandum totum diem publicis Dei laudibus et orationibus. Ut, sicut matutinum officium in tres nocturnos et laudes distributum pro totà nocte, seu pro quatuor vigiliis noctis institutum est, ita quatuor istæ horæ divinæ pro quatuor stationibus seu principalibus partibus diei artificialis consecratæ censantur.

4. De primà verò et completorio, earumque antiquitate non est tam certa notitia. Et ratio ambiguitatis fuisse videtur, quia licet in Scripturà, et Patribus frequens habeatur mentio orationis faciendæ ad auroram, seu mane, vel circa ortum solis, et similiter de oratione faciendà ad solis occasum; nihilominus quia laudes ad auroram etiam dicuntur, et similiter vespere, juxta nomen suum, occidente sole dicuntur, ideò difficile est discernere in antiquis Patribus, an loquantur de primà et completorio, ut de horis à lau-

dibus, et vespers distinctis, necne : nam possunt facile eisdem vocibus significari. Sicut patet ex verbis David. Psal. 54 : *Vespere, et mane, et meridie narrabo et annuntiabo*, etc.; ubi unice voce declarat vespertinam et matutinam orationem, quæ per laudes et vespers sufficienter posset expleri. Et ita ponens David extremas partes diei cum medio, totum diem comprehendit, juxta illud Psal. 53 : *Benedicam Dominum in omni tempore* : quod per singulas orationes illorum temporum sufficienter expletur; et ita potest intelligi illud Psal. 129 : *A custodiâ matutinâ usque ad noctem speret Israel in Domino*; et illud Psal. 53 : *In matutinis meditabor in te*. Hinc Rodolphus, de Canon. obsecr., propos. 14, dixit, has horas non fuisse à principio distinctas; sed postea fuisse additas: Marcellus etiam, lib. de Hor. canon., cap. 14, credit, Patres antiquiores Cassiano loquentes de oratione matutinâ, vel summo mane faciendâ, non loqui de horâ distinctâ à laudibus, propter locum Cassiani statim referendum. Atverò Durantus, lib. 5 de Ritibus, cap. 7, existimat, non minùs antiquam esse primæ institutionem, et à temporibus Apostolorum, quàm tertiæ, atque aliarum.

5. Videamus ergo in primis quod Cassianus referat, et postea videbimus quomodò cum aliis antiquioribus Patribus convenire possit. Cassianus igitur lib. 2 de Instit. renunt., cap. 4, in principio sic inquit : *Sciendum tamen, hanc matutinam, quæ nunc observatur, occiduis maximè regionibus, canonicam functionem, nostro tempore, in nostroque monasterio primitus institutam*. Loquitur autem ut statim declarat, de quodam monasterio Bethlehemitico in quo ipse religiosum statum susceperat; per matutinam autem orationem, primam à laudibus distinctam intelligit, ut omnes fatentur, et ex contextu constat. Nam in fine capitis terti dixerat de matutinâ, in quâ dicitur Psalmus : *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo*, qui in laudibus dicitur; in quarto autem capite refert fuisse consuetudinem consummandi illam matutinam paulò post nocturnos; et cessandi ab horis usque ad tertiam, unde fiebat, ut clerici, vel monachi toto illo tempore somno torperent, et ideò decretum esse, ut ad ortum solis alia matutina hora diceretur, quæ non potest esse, nisi prima. Unde etiam addit fuisse compositum ex tribus Psalmis, et orationibus instar tertiæ et aliarum, et per illam fuisse completum, quod David ait : *Septies in die laudem dixi tibi*; quasi antea numerus septem horarum completus non esset. Est ergo clarum testimonium Cassiani, cui simpliciter fidem adhibet Isidorus, lib. 2 de divin. Offic., cap. 23, et Isidori sententiam refert ac recipit concilium Aquisgranense I, cap. 129. De Cassiano enim dubitare non possumus, quin ex animo et formaliter, ut sic dicam, veritatem retulerit. Clarum etiam videtur non potuisse decipi in eo quòd affirmat in suo monasterio Bethlehemitico morem illum suo tempore fuisse introductum, quia de hoc potuit esse testis ocularis, et ut talis videtur id referre; idem videtur de eo quod statim subjungit, morem illum de Oriente in Occidentem fuisse propagatum; nam potuit ipse in monasterio, quod in Galliâ

instruxit, morem illum inducere, et inde fortassè ad alia propagari. Et idem potuit in Oriente contingere; idem tamen refert in multis antiquissimis monasteriis Orientis non fuisse morem illum receptum, quia vetustioremodum, seu regulam observare volebant. Potuit autem decipi Cassianus existimans morem illum ante institutionem illius monasterii nullibi observatum fuisse. Et hoc oportet examinare et conicere ex verbis antiquorum Patrum, et aliis conjecturis.

6. Primò ergo de Ecclesiâ Græcâ seu moribus Orientis ex Patribus Græcis sumenda sunt testimonia. Ex quibus Athanasius, libro de Virginit., sicut : *Oriens sol videat librum in manibus*, et postea subjungit, *ut tertiâ, sextâ et nonâ oretur*. Videtur ergo in illis verbis loqui de libro Psalterii ad dicendam primam. Hoc verò non cogit, nam in proximè præcedentibus verbis dixerat : *Meditare in sacris Scripturis, habe Psalterium, Psalmos discere*; et subjungit : *Oriens sol videat librum in manibus*; utique ad discendum Psalmos, vel meditando, non ad primam recitandum. Magis videntur urgere verba, quæ in fine habet : *Matutino tempore Psalmum dicito : Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo*; ubi apertè de laudibus loquitur; et tamen subjungit : *Ubi diluculum fuerit, recitabis hunc Psalmum : Benedicite omnia opera Domini Domino*, etc., ubi aliam orationem in ortu diei faciendam ponit distinctam à laudibus, quæ non potest esse nisi prima. Nec refert quòd Psalmus ille nunc etiam dicatur in laudibus, nam potuit esse tunc alia institutio; quòd verò illa oratio, et hora recitandi fuerit distincta, clarè videtur ex contextu constare. Fateor tamen ibi non loqui de publicâ institutione vel oratione, sed dare consilia, etiam privatè servanda; magna verò inde conjectura fit, fuisse tunc illam consuetudinem in publicâ oratione. Hoc item confirmat Basilius in dicto cap. 57, Regul. fusior., ubi loquens de precibus, quæ in Convitiis certis temporibus præscriptæ erant, et solemniter atque quotidie observabantur, primo loco ponit *Matutinum*, per quod primam horam, quæ post totam noctem finitam dicitur, planè videtur intelligere : tum ex ratione quam subdit : *Ut primi animi ac mentis nostræ motus consecrentur Deo, neque ullius rei curæ ante aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectaverimus, sicut scriptum est, memor fui Dei, et delectatus sum. Neque corpus prius ad functionem muneris alicujus moveamus, quàm illud fecerimus quod dictum est : Orabo ad te, Domine, mane exaudies vocem meam, mane astabo tibi*. Hæc enim omnia propriissimè de primâ horâ diei dicuntur, de laudibus verò non ita, tum quia post laudes non inchoabant statim actiones diei, sed redibant ad quietem et somnum. Tum etiam postea numerat cæteras diei horas, usque ad completorium, ut infra videbimus, et postea tractat de tempore dimidiæ noctis, ad orationem necèssario. Et tandem subjungit : *Post anteverendum diluculum est, et ad orationem surgendum*, ubi de laudibus clarè loquitur, quæ ante ortum diei dicebantur. Ergo matutinum illud, quod primo loco posuit, erat hora distincta à laudibus, quam nunc primam ap-

pellamus, ergo jam tempore Basilii erat illa institutio in conventibus Basilii; sive ab ipso inventa fuerit, ut indicat, sive ex antiquitate usurpata.

7. Venio ad Patres Latinos, ex quibus referri solet Hieronymus Epist. 7 ad Lætiam, dicens: *Assuescat exemplo ad orationem nocte consurgere, mane hymnos canere, tertiâ, sextâ, et horâ nonâ.* Ubi Victorius mane, primam interpretatur; et est verisimile, non tamen dissentit à narratione Cassiani. Nam Hieronymus vix per quindecim annos Cassianum antecessit, ille enim anno Domini 420, hic verò anno 433, obiisse leguntur; et uterque in Bethlehem religiosam vitam egit, Cassianus juvenis, ut ipse testatur, Hieronymus autem senior, ergo potuit optimè Hieronymus de primâ horâ loqui, etiamsi in illo Bethlehemitico monasterio fuisset primitus instituta. Additur præterea Ambrosius, lib. 5 Exam., cap. 14, et serm. 45, dicens: *Quis sensum hominis gerens non erubescat sine Psalmorum celebritate diem claudere et adoriri?* Ita referunt hunc locum citati auctores; tamen in Ambrosio non invenio particulam illam, *et adoriri*, quæ ad rem præsentem faciebat. Et licet illam admittamus (quia videtur ab illo subintellecta in exemplo, quo utitur) adhuc posset responderi per orationem, quæ in laudibus fit, illi satisfieri. Præterquam quòd ibi non agit de horis canonicis, sed in universum de quâcumque oratione in principio, et fine diei faciendâ. Maximè movere potest locus Clementis I, in lib. Constit., cap. 34, in quo Marcellus supra vult etiam primam cum laudibus confundere, sed vim facit textui; sic enim habet: *Preces facite mane, tertiâ, sextâ, et nonâ, et vespere, atque ad galli cantum;* ubi per mane primam intelligo, non laudes: primò quoniam oratione subjunctâ ita explicatur: *Mane gratius agentes quòd illuminaverit nos Deus, nocte sublata et redito die.* Quæ ratio propriissimè ad primam accommodatur, ad laudes non item, quia et ante perfectam diem ordinariè absolvebantur, et post illas ad quietem et somnum redibatur usque ad ortum ferè solem. Secundò, quia per orationem ad galli cantum laudes intelligere videtur; nam pro ratione subdit, *quòd ea hora nuntiet adventum diei ad faciendâ opera lucis:* quod propriè dicitur de illâ postremâ parte noctis, quæ diei est vicina, in quâ laudes diei consueverunt, vel prope illam: unde etiam juxta communem partitionem noctis tertia vigilia solet gallicinium nuncupari, ut patet ex Isidoro, Etymol., cap. 34, et Hugone Victorino, lib. 2, de Offic. ecclesiast., cap. 9, et ita possunt sub illâ oratione etiam matutinum, seu nocturnus, aut nocturni comprehendere, quia usque ad illam horam durabant, et paulò post laudes dicebantur; atque ita optimè intelligitur mane in primo loco positum, esse orationem illam quam nunc primam appellamus.

8. Est ergo mihi valdè probabile primam esse antiquiorem quàm fuerit institutio illa monasterii Bethlehemitici à Cassiano commemorata. Et præsertim in Ecclesiâ Romanâ credo fuisse à temporibus apostolorum observatam, tum propter auctoritatem Clementis, tum etiam quia in Ecclesiâ Romanâ semper fuit mos

dicendi matutinum cum laudibus continuè et per modum unius horæ, ut supra vidimus, et in sequenti capite iterum dicemus. Non est autem verisimile, caruisse unquàm Ecclesiam Romanam, vel propriâ oratione pro principio, seu ortu diei: vel integro numero septem horarum Canonicarum mysteriis pleno, et in Scripturis commendato. Quamvis autem hoc non sit certum, ad hujus horæ commendationem sufficit universalis consuetudo, plùs quàm mille annorum. Unde sub nomine primæ illa hora commendatur in Regula Benedicti, cap. 16, quæ in jure canonizata est in cap. 1 de Celebrat. missar., et cap. *Presbyter*, dist. 91, sub nomine etiam Augustini habetur in Regul. 2 monachorum illi attributâ; item in Regulâ monachorum attributâ Hieronymo, capit. 33, et in concil. Cabiloensi II, cap. 59, ut Isidorum et alios recentiores omittam. Rationes item tam mysticæ, quàm morales hujus horæ canonicæ satis multæ tactæ sunt referendo testimonia Sanctorum Patrum; et quæ res satis per se nota, institutionem fuisse sanctam et utilissimam Ecclesiæ, et ideò necesse non est in eâ commendandâ immorari. Solùm adverto Isidorum supra pro ratione institutionis hujus horæ afferre, quòd fuerit ad representandam Christi Domini resurrectionem. Id verò intelligendum est de resurrectione, prout cæpit Ecclesiæ in Magdalena et discipulis manifestari, *orto jam sole:* nam resurrectio in se priùs facta est, ut alibi tractavimus, unde per laudes propriè commemoratur.

9. Similis difficultas superest de horâ completorii, quia ejus proprium nomen non videtur admodum antiquum, et res ipsa sub aliis nominibus difficilè discernitur ab horâ vespere. Unde in loco Clementis proximè citato nulla fit mentio completorii, ut patet ex verbis allegatis; neque in Cassiano dicto lib. 3, capite 3 et 4, ubi de his horis tractat; nihilominus resolutio eadem esse debet; nam etiam hæc hora est valdè antiqua, et in Ecclesiâ Romanâ credendum est, nunquàm defuisse, et per se spectata habet convenientissimam institutionem. Quam imprimis significavit Ambrosius dicto lib. 5 Exam., cap. 12, argumentum sumens ex avium cantu in noctis initio, et colligens non esse concludendum diem sine Psalmorum cantu; Cyprianus etiam libr. de Orat., priùs numerat illas orationis horas, et postea inquit: *Recedente item sole ac discedente, necessariò rursus orandum est,* ubi in primo verbo vespere, in secundo completorium videtur intelligere; nam postea ponit nocturnas preces. Ambrosius etiam in lib. 3 de Virginibus, inter alia tempora orandi ponit *horam incensi*, pro vespere, et, *cum pergitur cubitum*, pro completorio. Pro quâ horâ cum aliis, hymnos etiam composuit. Præterea, istam horam indicavit Basilus dictâ regulâ 37, ubi sic priùs ait: *Completo verò jam die gratiarum actio succedat,* etc., ubi sine dubio de vespere agit, quæ completo die, eo tamen durante in ultimâ parte, vel horâ ejus dicebantur; subjungit verò statim: *Tum autem primis se jam noctis intendentibus tenebris, sequatur petitio, ut*

quies quam sumus capturi, inoffensa et ab omni perturbatione ac vitio libera sit, quâ horâ etiam necessario recitari nonagesimus Psalmus debet; quem nunc etiam in completorio dicimus; indicat ergo hanc horam, licet subobscure; nam alio in loco illam prætermittit, serm. 4, de Instit. monachorum; et ibidem aliqua tribuit vespertinis horis, quæ nunc in completorio dicuntur, ut confessionem peccatorum, et petitionem veniæ pro commissis culpis allegando Psalm. 4; potuit ergo in hoc esse varietas. Simile argumentum potest sumi ex Cassiano: nam dicit per adjectionem primæ fuisse completum numerum septem horarum, quod non ita esset, si deesset completorium. Sed hoc argumentum non omnino cogit, quia fortassè nocturnos, et laudes pro duabus horis computabat, juxta ea, quæ dicemus capite sequenti.

10. Sed quidquid sit de particulari usu hujus vel illius provincie aut Ecclesie, loquendo absolute de usu Ecclesie, non dubito, quin fuerit antiquior Cassiano et Basilio, quia non videtur verisimile id quod Basilius ordinavit fuisse novum inventum ejus, sed traditionem fuisse secutum. De Ecclesia autem Romanâ summo idem argumentum, quia non constat de initio; et Benedictus in suâ Regulâ expressam mentionem facit completorii. Et Isidorus, cap. 21, de eadem horâ loquitur, ut de re jam constante et antiquâ. Ratio moralis est optima, ut per orationem præparemur ad noctem sanctè et honestè transigendam. Et ideò hæc duæ horæ, prima et vespere, sibi cum proportionem respondent: aliæ enim sunt propriissimè diurnæ vel nocturnæ orationes, quæ tempus diei et noctis inter se dividunt et Deo consecrant; hæc verò sunt quasi pro terminis vel initiis diei ac noctis. Et ideò sicut per primam consecrantur Deo actiones diei, ita per completorium actiones noctis. Et sicut in primâ postulatur venia pro delictis in nocte commissis, ita in completorio pro peccatis in die; et ideò in utrâque horâ confessio dicitur, et in utrâque innocentia pro sequenti die vel nocte proponitur, et gratia ad illam postulandam postulatur. Vide Rodolphum, lib. de Canonum observat., proposit. 14.

CAPUT VI.

Quis numerus horarum canonicarum ex dictis partitionibus resultet, et quàm antiqua hæc institutio sit.

1. Duo sunt in priori puncto certa. Primum est horas canonicas non esse pauciores, quàm septem, ut patebit facillè ex earum numeratione: nam tertiam, sextam, nonam, et vespere inter se distinctas esse, notissimum est ex dictis; similiter matutinum, ut constat ex nocturnis et laudibus, esse horam distinctam ab his manifestè patet ex tempore et modo quo dicitur; denique primam distingui à laudibus, et completorium à vespere, in præcedenti capite ostensum est; quòd autem distinguantur à cæteris horis, est per se manifestum, ergo ad minimum numerantur septem horæ canonice. Idque magis ex dicendis constabit, explicando unde sumenda sit propria unitas et distinctio horæ canonice.

2. Secundò certum est horas canonicas non esse

plures quàm octo. In hoc conveniunt omnes auctores statim referendi. Et probatur, quia ultra horas numeratas non sunt aliæ: illæ autem non possunt excedere numerum octonarum, ergo; major constat ex omnibus Patribus et doctoribus de hæc materiâ scribentibus, et ex usu Ecclesie et ex Breviario Romano. Non possumus enim nos liberè fingere horas canonicas, præter eas quæ traditæ sunt: nobis autem tantum ille numeratæ traditæ sunt. Licet enim in Breviario alia officia, vel preces, aut psalmodie contineantur, tamen non sunt horæ Canonice, sed interdum sunt aliquid quasi annexum prædictis horis, earumque numerum non augent. Hujusmodi sunt officium Beatissimæ Virginis, officium mortuorum, Psalmi graduales, Psalmi poenitentiales cum litanis, et si quid aliud hujusmodi invenitur. Hæc namque officia per se non spectant ad horas canonicas, unde infra ostendemus posse horas canonicas dici integrè sine his omnibus, et horæ canonice antiquiores sunt his officiis: nam horæ canonice antiquissimæ sunt, ut vidimus et paulò infra distinctius declarabimus; officium autem Virginis creditur institutum ab Urbano II, in concilio Clavomontano, ante quingentos et paucos annos, ut referunt Antoninus, 2 part. Hist., tit. 16, cap. 1, § 25; Rodolphus in lib. de Can. observat., cap. 24, et Guillel. Durandus in rationali lib. 6, cap. 2, et easdem habet horas quas officium canonicum; et ideò non multiplicant illas, sed eisdem annectuntur, et cum eis dicuntur, ubi ex obligatione recitantur, ut infra videbimus. Idem est de officio defunctorum, quod vespere habet, et matutinum, de quibus eadem est ratio. Est autem hoc officium satis antiquum, et Ecclesie traditione, et institutione satis probatum, vide Rodolphum loco proximè citato. Et de Psalmis poenitentialibus cum gradualibus in proposit. 21; constat enim esse laudabiles preces, et ab Ecclesiâ approbatas, et interdum ex obligatione dicendas, ut infra videbimus, non tamen esse horas canonicas, sed cum illis conjungi ad augmentum solemnitatis, vel devotionis, seu orationis. Minor verò, seu altera propositio, videlicet, quòd dictæ horæ non possint excedere octonarum numerum constat, quia tantum possunt matutinum et laudes in duas horas distingui, quæ cum aliis numerum octonarum ad summum efficiunt. Ille verò occurbat objectio, cur tres nocturni, quando separatim dicebantur, non possent tres horæ canonice judicari, quo posito cresceret numerus horarum usque ad denarium, hujus verò dubii resolutio ex sequentibus constabit.

3. Itaque tota dubitatio est an horæ canonice sint septem tantum, vel octo; et tota ratio dubitandi est an matutinum, id est, nocturnus seu nocturni (ita enim illâ voce in hoc dubio utimur, est enim ambigua, ut ex dictis constare potest, et paulò post dicemus) sint hora distincta à laudibus, et utraque sit per se integra hora, nam quòd utraque sit distincta à cæteris, clarum est. Prima ergo opinio affirmat has esse horas integras, et inter se distinctas, et consequenter horas canonicas octo esse secundum primæviam, et antiquam institutionem. Ita tenet Archidiaconus in cap. *Pre-*

sbyter, 91 dist., et ibi Turrecremata, q. 4, et Navarrus in Enechir. de orat., cap. 5, num. 27, nec dissentit Antonius, 3 p., tit. 13, cap. 4, in principio, licet in 2 part., tit. 9, cap. 12, § 1, sub distinctione et obscure loquatur. Pro hac sententiâ inducunt Navarrum, et alii locum Esdræ supra tactum, quod populus orabat quater in die, et quater in nocte; quod sumpserunt ex Bedâ statim citando. Verûntamen ex hoc loco nihil colligi potest, primò, quia in Scripturâ non habetur particula illa, *In nocte*, et ita inde non colligitur oratio aliqua nocturna, nedùm quaternaria; verba enim sunt: *Et consurrexerunt ad standum, et legerunt in volumine legis Domini Dei sui, et quater confitebantur Domino, et adorabant Dominum Deum suum*; in quibus verbis nulla sit mentio de quadripartitâ oratione vel lectione in noctibus factâ. Sed apertus sensus esse videtur, quod quater stabant in templo ad legendum (utique per diem), et quater etiam confitebantur Domino, eisdem, scilicet, temporibus successivè, seu respectivè, quia finitâ lectione statim adorabant et laudabant Dominum. Solum apud Bedam, lib. 3 Exposit. allegor. in Esdrâ, cap. 28, invenio additam illam particulam, *In nocte*, et loco verbi *adorabant*, verbum *orabant*; et ita ipse etiam utitur illâ accommodatione, licet non explicet quæ sint quatuor horæ noctis; sed non est hoc admittendum, cum in sacro textu non habeatur. Secundò, admissâ illâ lectione, difficile est accommodare illum numerum nocturnarum orationum ad horas canonicas; dicere enim quis poterit illum quaternarium numerum compleri per tres nocturnos et laudes, et consequenter si inde colligitur pluralitas horarum, illas esse quatuor, et ita esse decem horas canonicas, vel si nocturni sunt una hora, sequitur vel primam et completorium esse nocturnas horas, vel ut alii volunt, vesperam et completorium; nihil autem horum cum probabilitate dicitur.

4. Majori cum verisimilitudine fundatur hæc sententia in cap. *Presbyter*, d. 91, et c. 4 de Celest. miss., adjunctis verbis Psalmi 118: *Septies in die laudem dixi tibi*; apertè enim exponuntur ibi hæc verba de die artificiali, et impleri dicuntur eadem verba in Ecclesiâ per septem horas diurnas, quæ ibi numerantur à matutino (id est, laudibus) usque ad completorium; et postea subiungitur: *Nam de nocturnis vigiliis ab eodem prophetâ dictum ibidem est: « Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi; »* quasi dicat per nocturnos Psalmos hoc posterius impleri. Ergo, præter septem diurnas horas, ponitur oratio nocturna tanquam hora distincta, ac subinde numerantur octo horæ. Et inde fortassè factum est ut ferè omnes antiqui, et graves scriptores ecclesiasticorum officiorum septem numerent horas canonicas, et præter eas addant, vel nocturnale officium, ut loquitur Amalarius, lib. 4, capite 2, et lib. de Ordin. antiph., cap. 7; vel nocturnas vigiliis, ut Raban., lib. 2 de Institut. clericor., cap. 3 et sequentibus, et Rupertus, lib. 1 de divin. Offic., et apertius Rodolphus, de canonum Observatione, proposit. 14, octo horas vocat. Et eodem modo loquitur Hugo Victorinus in Specul. Eccles., cap. 3, et lib.

de eccles. Offic. cap. 1 et 9. Ratione tandem confirmatur, quia nocturni et laudes habent propria initia horarum, qualia esse solent in horis distinctis, et hymnos distinctos, et laudes habent suam propriam lectionem seu capitulum, et alia omnia quæ ad integritatem horæ in quâcumque aliâ reperiuntur. Est etiam sufficiens divisio nocturnorum à laudibus, maxime secundum antiquam consuetudinem, quando non solum tempore separabantur, sed etiam nocturni propriâ oratione concludebantur: sicut nunc etiam in nocte Natalis Domini fieri videmus; ergo et inter se habent sufficientem distinctionem, et unaquæque habet per se quicquid ad rationem integræ horæ necessarium est. Nec videtur referre quod jam nunc in consuetudinem abiit, ut laudes immediatè post nocturnos dicantur, nullâ oratione, vel proprio fine, seu termino matutinum claudendo; id enim accidentarium est, semperque retineri potest antiqua institutio, quotiescumque voverimus illâ uti; semper ergo illæ horæ secundum se distinctæ sunt, licet per accidentalem usum per modum unius dicantur.

5. Et ex hac ratione solvuntur præcipuæ objectiones quæ contra hanc sententiam fieri solent: una est ex loco illò Psalmi: *Septies in die*, etc., et ex omnibus mysteriis et rationibus quæ in septenario numero considerantur, de quibus statim dicetur, quia omnia evertuntur augendo numerum. Alia obiectio est, quia si laudes sunt hora distincta à nocturnis, eadem ratione nocturni etiam inter se erunt horæ distinctæ, quia temporibus diversis ex suâ institutione dicebantur, et ita erit denarius horarum numerus. Ad primum verò ex dictis respondetur verba illa intelligi de die lucis seu artificiali, et ita septenarium numerum ad orationem diurnam in totâ suâ amplitudine sumptam applicandum esse, et in illâ oratione habere locum omnia mysteria quæ in septenario numero considerantur, et ita ex hac parte nihil diminui. Ex aliâ verò augeri, seu addi posse mysteria, quæ in octonario orationum totius diei naturalis facillè considerari possunt. Nam etiam octonarius numerus perfectus est, ut et Ambrosius alias notat: *Pro octavâ multi inscribuntur Psalmi, et mandatum accipis octo illis partem dare*. Et per octavum numerum æterna requies significari solet. Ad alteram verò objectionem negatur sequela, quia primus nocturnus non habet proprium finem unius horæ, sed quasi suspensus manet; secundus verò neque initium neque finem horæ distinctæ habet; tertius autem initio proprio caret, et propriam clausulam ac terminum habere potest; et ideo eandem horam faciunt, uno principio et uno termino clausam. Adde non satis esse certum, juxta primam institutionem nocturnos institutos esse ut separatim distinctis temporibus dicerentur, eò vel maxime quod sæpè nocturnum illud officium uno nocturno concluditur, quia continuè dicitur; quando ergo propter majorem solemnitatem tres dicuntur, per modum unius horæ dicuntur, etiamsi diversis temporibus dicantur ad augmentum solemnitatis. Nam sola temporis interruptio in his rebus moralibus non sufficit ad

tollendam unitatem, quando aliàs eundem quasi fluxum et successionem habent licèt discretam; sic enim vocatur unus motus discretus angeli; et fluxius diceretur unus, si ab eodem fonte eadem viâ flueret, etiamsi non continuè, sed certis quibusdam horis eodem tenore manaret atque flueret. Secùs verò est de laudibus, quæ proprium initium, compositionem et terminum habent.

6. Nihilominus communior sententia est tantùm esse numerandas septem horas canonicas, quæ adèò esse vulgò et communi modo loquendi totius Ecclesiæ recepta, ut priorem omninò audiendam non esse censuerit Sotus lib. 10 de Just., quest. 5, art. 4, tenentque Glossa et doctores canonistæ communiter in dicto cap. *Presbyter*, d. 91, et cap. 1 de Celebrat. missar., et Clem. 1, eodem, summistæ etiam, verb. *Hora*, Silvester, Angelus, Tabiensis, etc.; et favet concilium Cabilonense II, sub Carolo Magno, cap. 59, ubi septem horæ numerantur tantùm. Sex à primâ usque ad completorium inclusivè, et matutinum, quâ voce significatur ibi una hora constans ex nocturnis et laudibus. Quæ significatio est in jure magis usitata, ut constat ex capite *Dolentes*, de Celebr. missar., et ex Clement. 1, de Reliq. et Vener. sanctorum; et nunc est receptissima in Breviario Romano et reliquis; secundùm illam communiter in eisdem Breviariis septem tantùm horæ numerantur. Et hoc est unicum hujus sententiæ fundamentum, quia non sunt plures horæ canonicæ, quàm à Romanâ Ecclesiâ sunt institutæ; sed hæ sunt tantùm septem; ergo. Major patet, quia hæ horæ habent suum esse ab institutione Ecclesiæ; ergo et numerum. Minor verò constat, quia institutio horarum in Breviario continetur, et in illo tantùm est septenarius numerus. Confirmatur, quia de his rebus moralibus loqui debemus juxta communem et usitatum morem; sed tota Ecclesia ita loquitur de septem horis canonicis; ergo. Tandem alii possunt congruentiæ; nam septem horæ censeri possunt institutæ, ut septem petitionibus orationis Dominicæ responderent; unde omnes congruentiæ, quæ pro illo septenario numero adductæ sunt, hic accommodari possunt. Item accommodatur hic numerus septem diebus creationis mundi, ut per illas horas perfectè gratiæ agantur pro illo beneficio; vel magis correspondere censentur beneficio redemptionis; nam per horas commemorantur septem præcipua tempora et mysteria passionis, mortis et resurrectionis, vel etiam Incarnationis et Nativitatis Christi Domini; nam mediâ horâ noctis priùs incarnatus et natus est, et postea ludibria magna passus; eirca auroram priùs continuavit passionem suam, et postea resurrexit; in ortu solis horæ priùs flagellatus est, et postea resurrectionem suam manifestare cœpit. Horâ tertiâ condemnatus ad crucem est, sextâ crucifixus, nonâ obiit; vespere priùs mysteria cœnæ perfecit, et postea die sequenti depositus est de cruce, et horâ completorii fortè priùs comprehensus est, et postea quievit in sepulcro, de quibus multa videri possunt in citatis auctoribus, quæ in summam redigit Glossa, cap. 1 Celebr.

missar.; si quis autem rectè consideret, tam faciliè possunt hæc mysteria accommodari ad octonarium numerum, sicut ad septenarium. Addendum verò est omnes nocturnas Christi passiones post comprehensionem ejus, per modum unius passionis continuæ peractas fuisse sine notabili divisione aut mysterio aliquarum actionum, et ideò per unam horam nocturnam magis extensam representari, sive illa ex nocturnis et laudibus, sive ex solis nocturnis constare dicatur.

7. Propter utriusque opinionis fundamentum alii doctores distinctione utuntur, dicuntque olim fuisse octo horas canonicas, quando nocturni propriâ oratione concludebantur, et laudes postea diverso tempore dicebantur, quia hoc probant motiva primæ opinionis; et ita tunc fuisse septem horas diurnas, et unam tantùm nocturnam: at nunc duas horas nocturnas, scilicet, et primam diurnam in unam nocturnam coaluisse, et sic jam tantùm esse septem, unam noctis, et sex diei, vel unam noctis, et quatuor diei, et duas duorum crepusculorum. Ita ferè Turrecremata in Regulâ S. Benedicti, tract. 75, et in dicto cap. *Presbyter*, 91 dist., et sequitur Azor., lib. 10, cap. 1, et favet Hugo Victorinus, lib. 2 de eccles. Offic., cap. 2, qui ait nunc non dici orationem in fine nocturnorum, quia non separantur à laudibus, sed conjunctim et per modum unius dicuntur; et cap. 9, post relatam antiquam consuetudinem, secundùm quam erant octo horæ, subdit: *Nostra autem consuetudo humanæ parcens infirmitati, et labori, officio prædicto (id est, nocturnis) laudes matutinas continuat, et oratione unâ duo claudit officia*; utique in unum illa redigens. Hanc ferè distinctionem sequitur Marcellus, cap. 6, num. 15, licèt aliter illam explicet: ait enim apud monachos octo esse horas canonicas, et non septem, quia separant omninò nocturnos à laudibus, et propriâ oratione illam nocturnam horam concludunt. Et aliàs faciunt quasi propriam matutinam, inchoantes laudes, quando stella matutina oriri solet. At juxta Romanæ Ecclesiæ morem horas canonicas esse septem, contrariâ ratione, juxta quam distinctionem oportet ut hi auctores fateantur in die saltem Nativitatis Domini octo horas canonicas à Romanâ Ecclesiâ decantari, quia tunc nocturni antiquo more à laudibus separantur, et propriâ concluduntur oratione.

8. Urget etiam contra distinctionem hanc textus ille in cap. 1 de Celebr. missar.; nam in eo servatur distinctio octo horarum canonicarum; et tamen editus est juxta institutionem Ecclesiæ Romanæ, et juxta consuetudinem, quæ nunc servatur; nam tempore Gregorii IX, auctoris Decretalium, eadem consuetudo quoad hoc in Ecclesiâ Romanâ servabatur. Unde in illo textu declarando mirè laborant canonistæ, quorum opiniones refert Marcellus, et bene confutat, et ideò eas omitto, non enim sunt probabiles; ipse autem Marcellus obscurè satis nodum solvit, ita ut vix intelligatur. In summâ verò dicere videtur non ideò post septem horas ibi fieri mentionem vigiliarum noctis, quia sint hora distincta à matutino (quinimò putat

matutinum ibi non laudes tantum, sed totam horam compositam ex nocturnis et laudibus significare), sed quia nominata fuerat illa hora ab ultimâ parte illius, et ita solam implicite erant vigilia noctis comprehensae, ideò putat explicatum esse nocturnis vigiliis compleri, quod à David dictum fuerat: *Mediâ nocte surgebam*, etc. Sed si quis consideret unde textus ille desumptus est, facile intelliget considerationem illam non esse ad sensum verborum, neque consequenter propositam, juxta distinctionem ab eodem auctore datam; sumpta enim sunt verba illius textus ex Regula monachorum S. Benedicti, cap. 16, ut dictum est, et omnes fatentur; ibi enim habentur, et non in aliquo concilio Agathensi, quod in titulo ponitur; sed juxta institutum monachorum, ut ille auctor fatetur, horae canonicae octo sunt; et vox hæc *matutinum*, solas laudes significat, et non compositam horam ex illis et nocturnis (et sine dubio illa fuit primæva impositio illius vocis); ergo in illo etiam textu hoc significant illa verba. Unde necessariò fatendum est Pontificem ibi usurpando Regulam monachorum, juxta eorum morem fuisse locutum; non tamen propterea voluisse illas preces tanquam horam distinctam ponere, juxta morem Ecclesie Romanæ; sed tantum voluisse clarè docere esse dicendas, sive sint hora distincta, sive non.

9. Hæc verò controversia tota videbitur esse de nomine, nisi moralem aliquam utilitatem, et doctrinam afferat. Item, ut firma posset esse doctrina, oportet prius explicare quid requiratur ad unitatem unius horae canonicae, et pluritatem, seu distinctionem earum inter se, quod nullus ex dictis auctoribus declarat, et ita nullum constans fundamentum afferunt; moralis ergo quæstio hic solum esse posse videtur, an matutinum, ut constans ex solis nocturnis et laudibus, ita distinguatur à laudibus, ut possit licet ab illis separari, et per se dici ac concludi tanquam hora distincta. Et quoad hoc censeo veram primam opinionem simpliciter et sine distinctione temporum et rituum monachalium aut clericalium; quamvis non negaverint, in modo publicè dicendi officium in choro, servandam esse consuetudinem uniuscujusque Ecclesie. Itaque secundum primævam institutionem licitum fuisse hoc modo separare illa officia certum est: existimoque non tantum monachis, sed etiam clericis in suis Ecclesiis licuisse; quia non constat de contrario præcepto vel consuetudine universali, et alioqui res per se bona erat, et habebat convenientem institutionem. Confirmatur ex Amalario supra referente, cùm Romæ esset, interrogasse de consuetudine Ecclesie Romanæ in hoc ritu, et ibi intellexisse sine interruptione fuisse solitas dici laudes post nocturnos. Ex hæc enim narratione colligo, illam consuetudinem, neque notam fuisse, neque ubique observatam. Dividere ergo matutinum à laudibus, generatim loquendo, semper licuit ex vi primævæ institutionis. Quod autem etiam nunc liceat, constat ex communi consuetudine, præsertim extra chorum, ut notavit Navarrus supra dicto capite 25, numero 64, nullus enim doctus et timoratus de hæc divisione, ac separatione laudum

à nocturnis scrupulum format. Imò addit Navarrus si anticipatio, vel divisio facienda est, melius esse in principio noctis dicere nocturnos, et relinquere laudes pro matutinâ horâ, quàm laudes simul cum nocturnis antepone. Item cùm hæc sit primæva institutio, reductio ad illam per se loquendo bona est, cùm nulla sit aperta prohibitio in contrarium.

10. Dices: Hæc ratione probaretur etiam esse licitum dividere nocturnos. Respondeo primum non ita constare de consuetudine dicendi separatim nocturnos sicut laudes. Deinde, non est nunc consuetudo separandi nocturnos, sicut est de laudibus pro solo arbitrio et voluntate. Denique dico, interdum etiam posse licere in nocturnis interponere aliquod tempus inter unum et alium nocturnum; est tamen differentia, quod in nocturnis non videtur id licere, nisi ex aliquâ justâ causâ, saltem sine culpâ veniali: in laudibus verò nulla est causa necessaria, sed per se id licet, quia est multum conforme institutioni. Hæc autem maxime procedunt in privato recitandi modo: nam in choro consuetudo semel introducta et approbata, videtur servanda, quia novitas, aut varietas in his ritibus publicis, non potest fieri privatâ auctoritate. Alioqui facilè sequuntur perturbationes et scandala; plus enim offendet novitas, et mutatio, quàm possit prodesse observatio antiqui ritus, quantumvis bonum videatur, et ideò in choro nocturnale officium, nec propriâ oratione finiendum est, nec à laudibus separandum; nisi ubi publicâ consuetudine observatur, vel ubi regulæ ipsæ breviori admonent; solam autem id fieri jubent in nocte natalis Domini, et ideò tunc tantum fieri potest in choro juxta commune jus.

11. Hæc verò resolutione stante, solum de nomine videtur esse quæstio, an hæc horæ dicendæ sint una vel duæ, hoc vel illo modo dictæ. Si verò ad normam philosophicam, vel metaphysicam hoc definire voluerimus, probabiliter dicitur ad distinctionem vel unitatem horarum non satis esse quod tempore continuo, vel potius contiguo, aut per longæ moræ interruptionem dicantur. Nam vespere et completorium, verbi gratiâ, distincte horæ sunt, etiamsi tam in choro, quàm extra frequentissimè dicantur contiguè et sine intermissione. E contrario verò licet contingat Psalmos unius horæ interrumpi tempore, non ideò desinit esse una hora, ut infra dicam; et de nocturnis idem supra diximus. Igitur sicut in dialecticâ dicitur illa quantitas esse una et finita, quæ propriis terminis clauditur, ita hic moraliter dicitur illa hora esse una, quæ proprium principium et finem horæ canonicae habet, et inter hos terminos suam obtinet compositionem huic muneri accommodatam; et consequenter omnem psalmodiam cum reliquis adjacentibus partibus, quæ sub eodem initio dicitur, donec communi fine terminetur, unam esse horam, etiamsi contingat non habere continuam seu contiguam successionem, sed discretam. Juxta quam regulam fatendum est matutinum, ut nunc regulariter dicitur, esse unam horam, et olim apud monachos vel alios, duas fuisse. Ac subinde nunc etiam dici posse ad modum duarum,

vel reverà fieri duas. Quia non est inconveniens, ea quæ sunt unum, quando habent terminos communes, dividi, et fieri duo, si recipiant proprios terminos, et è converso ex duobus fieri unum per unitatem in uno termino, seu per continuationem. Quia verò hæc moralia accipiunt denominationem ex frequentioribus, et magis communibus et publicis, ideò nunc simpliciter dicitur matutinum totum esse una hora, et consequenter omnes esse septem, quia in publicis officiis semper, et in privatis frequentius ita dicuntur.

12. Hinc consequenter inferitur, cum talis divisio fit, dicendam esse orationem in fine nocturnorum, et consequenter, *Pater noster*, juxta regulas breviarii. Ita docent communiter Navarrus et alii, et observat Ecclesia Romana in nocte nativitatis. Ratio verò est quia tunc finitur matutinum nocturnum, ut hora in se una, et à sequentibus distincta, ergo debet proprio termino, et fine claudì, proprius autem finis uniuscujusque horæ est collecta, cui de more adjungitur oratio Dominica; ergo. Unde rectè infert Navarrus ibidem, quando inchoantur laudes separatim, præmittendam esse orationem Dominicam et Angelicam more aliarum horarum, propter eandem rationem cum proportionem applicatam, quia inchoantur, ut hora distincta et per se una.

15. Aliud verò dubium, quod ibidem tractat Navarrus, an tunc dicendus sit hymnus; *Te Deum laudamus*, in fine nocturnorum, vel initio laudum, nulum dubium habet, quia dicendus semper est in fine ultimæ lectionis ante collectam claudentem illam horam, sicut et in nocte nativitatis. Nec etiam dubitari potest quin hymnus ille, quando dicitur, sit pars ultimi nocturni; sicut nonum responsorium, quando dicitur, vel tertium etiam, quando unus tantum nocturnus dicitur, est pars ejusdem nocturni, vel tertii vel unici: nam loco illius responsorii in diebus festis, et in dominicis non luctuosus dicitur *Te Deum laudamus*, et ita eandem horam componit. Neque obstat, quòd in cap. *Consultuit*, de Celeb. missar. Innocentius III ait hymnum *Te Deum laudamus* dici, vel omitti *In laudibus matutinis*, in quo videtur supponere esse partem laudum; non, inquam, hoc obstat, quia utraque vox illa ambigua est; matutinum enim, ut supra diximus, interdum sumitur pro solis laudibus, interdum pro solis nocturnis, interdum pro toto composito. Ibi ergo non accipitur in primâ acceptione, quæ valdè antiqua est, et nunc jam parùm usitata, et maximè juxta morem Romanum. Potest ergo accipi tertio modo, qui, ut etiam supra dixi, est valdè usitatus in jure, et sic clarum est esse partem totius matutini. Potest etiam accipi secundo modo, et verum facere sensum. Nam nomen etiam laudum accipi potest, ut proprium unius horæ canonicæ ab aliis omnibus distincte, et non oportet ibi accipi in hoc sensu. Potest item accipi, ut et generale munus horarum canonicarum, in omnibus enim laudes Dei decantantur, et hoc modo laudes illæ quæ in hymno continentur ad matutinum officium pertinent, sive per se spectatum, ut distin-

ctum ab horâ laudum, sive ut unam horam cum illis componit.

14. Atque hinc facilè potest expediri quod secundo loco propositum est de antiquitate hujus ritûs, seu institutionis istarum horarum. Quidam enim hanc institutionem tribuunt Pelagio I, alii Pelagio II, alii Gregorio I, alii Gelasio, alii Damaso. Multa verò possunt in hoc instituto distingui, scilicet, ipsum officium ecclesiasticum absolutè sumptum secundum se, et quasi substantialiter, vel quoad formam, partitionem et numerum horarum, quam nunc habet, vel quoad præceptum et obligationem dicendi illud, vel denique quoad modum dicendi illud cantando, aut aliter. Igitur quantum ad primum ex dictis satis constat, institutionem antiquiorem esse, et à temporibus apostolorum incepisse; ut ex Clemente I, Cypriano, Basilio et aliis probatum est. Quantum ad secundum verò non habuit certum initium, sed à principio incepit in aliquâ formâ, quæ nunc nobis non satis nota est, paulatim verò perfectum est usque ad illam formam, quam nunc habet. Ita docent Waldensis, dicto capite 21, Rodolph., dictâ propos. 14; Guilielmo, Durando, lib. 5, cap. 2; Walafrido, lib. de Reb. eccles., cap. 25; Smaragdo in cap. 16 Regul. S. Benedict., et constat ex magnâ varietate, quæ in his horis recitandis in Ecclesiâ fuit, ut ex dictis intelligi potest, et ex Cassiano libro 2 de Instit., cap. 4, et ex Nicephoro, lib. 12 Histor., cap. 34; Socrate, lib. 5, cap. 21. Unde etiam de Romano officio Pius V in Bullâ suâ sic inquit: *Divini officii formula præ olim ac sapienter à summis pontificibus, præsertim Gelasio ac Gregorio primis constituta, à Gregorio autem VII reformata, ad pristinam orandi regulam conformata, revocatur*. De aliis verò duobus punctis, præcepto scilicet et cantu in sequentibus capitulis dicendum est.

CAPUT VII.

Utrum modus dicendi horas canonicas psallendo et cantando convenienter in Ecclesiâ institutus sit.

1. Commemorat D. Augustinus, lib. 2 Retractationum, cap. 11, Hilarium quemdam tribunitium laicum maledicâ reprehensione lacerâsse morem canendi hymnos et Psalmos in Ecclesiâ, asserentem fieri non oportere. Contra quem librum quemdam se scripsisse refert, qui non exstat. Nec de Hilario illo absolutè dicit, reprehendisse cantum in Ecclesiastico officio, sed morem qui tunc esse apud Carthaginem cœperat, ut hymni ad altare decerentur, sive ante oblationem, sive cum distribueretur populo, quod esset oblatum. Atverò Waldensis et Wiclefus et similes hæretici, vel omninò vocalem orationem, ut præcedenti libro vidimus, vel specialiter horas canonicas, et maximè modum illas dicendi canendo reprehendunt. Eo quòd vel videamur vociferari ad Deum, quasi non possit ille aliter sensa nostra percipere; vel quòd frustra in eo munere tempus teratur, cum hoc munus nullius utilitatis esse appareat; vel quòd sit contra ecclesiasticam libertatem hoc onus clericis imponere, vel denique quòd indecorum sit ecclesiasticas

personas in Ecclesiis publicè canere. Hæc enim ferè sunt capita hujus hæresis, ut intelligi potest ex Waldensi, lib. 3 de Sacram., cap. 21, et sequentibus, Castro, verbo *Horæ canonicæ*, et verbo *Oratio*, Duranto, Bellarmino et aliis qui hunc errorem impugnarunt. Nos autem breviter cum D. Thomà, 2-2, quæst. 83, artic. 12, et quæst. 101, art. 2, tria in hoc modo dicendi hoc officium distinguimus; unum est quòd dicatur voce sensibili; secundum, quòd altà voce, quæ à plebe percipi possit; tertium, quòd canendo dicatur; et omnia hæc honesta et sancta esse dicimus, licèt non omnia fuerint æquè necessaria. Ut autem hoc declaremus, supponamus hanc orationem in personà totius Ecclesiæ fundi; et hoc sensu vocari per se publicam, et nihilominus respectu aliorum posse fieri privatim, ut cùm sacerdos in suo cubiculo orat, et publicè, ut quando pro aliorum usu hoc officium in Ecclesià dicitur.

2. Dico ergo primò: De necessitate hujus orationis ut ab Ecclesiæ ministris dicitur, est, ut voce sensibili proferatur, ita ut hoc sit quasi de substantià hujus moralis actionis. Hæc assertio est D. Thomæ dicto artic. 12 et omniuna. Ratio in primis sumenda est ex institutione, quia ita est ab Ecclesià præceptum his qui ex hoc officium persolvere tenentur: obligantur enim ex vi illius legis non solum corde, sed etiam voce orare, ut constat ex capite 1, et cap. *Dolentes*, de Celebr. missar., et Clem. I, eodem tit. et infra latius dicitur; hæc autem lex in ipsà rei naturà quodammodò fundata est, et ideo dicimus in hac oratione esse vocem, quasi de substantià et essentià ejus, quatenus per se publica seu communis est. Quia, cùm Ecclesià sit corpus mysticum, sensibile ac visibile, non potest convenienter orare per suos ministros, nisi aliquo signo sensibili ipsi exprimant orationem Ecclesiæ. Item Ecclesià non judicat de interioribus actibus animæ, quia illos non cognoscit; ergo nec communiter orare potest, nisi per signa que huic corpori Ecclesiæ possint esse nota; hæc autem signa in voce sensibili consistunt; nam alia quæ in scriptis vel facis consistere possunt, accommodata non sunt, ut est per se notum. Confirmatur quia talis oratio semper præcepta est ecclesiasticà lege, Ecclesià autem non præcipit actum merè internum per se ac nudè sumptum. Unde non placet, quod Navarrus, cap. 20, num. 14, in Enchirid. de Orat. ait, disputando sustineri posse (licèt ipse non consuleret) ea quæ jubentur dici secretè in Missà, vel horis canonicis, posse dici mentaliter, satisfaciendo præcepto. Hoc enim practicè probabile non est, propter rationem factam, et quia nullo auctore, vel fundamento nititur, nec oportet præbere occasionem introducendi novos ritus.

3. Dico secundò: Quando clericus privatim orat, quia non tenetur pro usu aliorum fidelium in ecclesià publicè recitare, tunc non est necesse altà voce orare per se loquendo, sed satis est submissà voce officium dicere. Ita D. Thomas, et omnes, et est per se notum, quia tunc nec ex naturà rei, nec ex præcepto Ecclesiæ oritur obligatio altiùs orandi. Et in hoc modo

orandi verum esse potest, quod aiunt Cyprianus in exposit. Orat. domin. et Chrysostomus, homil. 13 Imperfect. in Matth., Annam ita submissè orantem, ut vox penitus non audiretur, 1 Reg. 1, fuisse typum Ecclesiæ modestè ac tacitè orantis. Quamvis enim rectè possit ad Ecclesiam referri, quatenus in suis membris multiplices privatas orationes fundit, quia sic tunc Anna orabat, tamen etiam adaptari potest ad Ecclesiam fundentem etiam communem orationem per ministros suos secretè orantes quoad modum, quia Anna non orabat mentaliter tantum, sed vocaliter, licèt submissè; non enim dictum est: *Et vox penitus non formabatur*, sed *non audiebatur*, cùm tamen labia moverentur; potuit ergo esse typus Ecclesiæ. Neque inde potest inferri non posse Ecclesiam alio etiam modo orare, sed solum colligitur hunc modum esse bonum et convenientem, quando aliunde specialis ratio aut necessitas non occurrit: nam et Anna ipsa, quæ trac sic orabat, poterat honestè et sanctè in aliis opportunitatibus aliter orare. Et ideo in assertionem non dixi non posse ministros Ecclesiæ, cùm sic orant, altè orare, si velint; sed dixi non esse necessarium altà voce orare, quia submissa sufficit; liberum autem est unicuique majorem sonum adhibere, si velit, et circumstantiæ non occurrant, ratione quarum prudentia dicet non esse hic et nunc altiùs orandum, vel ne aliis impedimento simus, vel ne scandalum aliquod præbeamus, dùm videmur devotionem ostentare, vel quid simile. Et in his casibus intelligenda sunt quæ contra clamorosa orationem scribit Chrysostomus, homil. 15 et 19 in Matth.: loquitur enim contra eos qui non rectè fide vel intentione illam affectant, et imprudenter et ubique illà utuntur, ac si clamor ille esset per se necessarius ad movendum Deum, vel ad gloriam captandam, non verò simpliciter eam damnat, ut ex contextu satis constat.

4. Extra hos ergo casus unusquisque recitare potest altà voce, quantum ad excitandam devotionem in seipso utile judicaverit. Neque incidet in reprehensionem Baalitarum, ut hæretici calumniantur, quia non sic orat ex falsà de Deo existimatione, sed quia homo sensibilis est, et sensibilibus signis promovetur. Quin potiùs etiam licitum est homini sic oranti cantare, si velit, et locum habeat accommodatum, et inde magis ad devotionem excitatur, quia hoc prohibitum non est, nec ex se habet talis actio unde reprehensibilis sit, ut ex quartà assertionem cum proportionem patebit; item quia in privatis orationibus, quas unusquisque suà devotione et auctoritate recitat, licitum est cantu uti, si quis velit; quod in antiquis et devotis fidelibus usitatum fuisse indicavit Tertullianus, lib. 2 ad uxorem, dicens: *Quid maritus illi, et quid illa marito cantabit?* et cap. 9, in fine: *Sonant inter duos Psalmi et hymni, et mutuo provocant quis melius Deo suo canat*; et lib. Exhort. ad castit. cap. 10: *Si psalmum cantis, placet sibi*. Tota ergo hæc varietas licita est, etiam in secretà oratione, etiamsi alioqui per se publica sit, absolute verò alta vox necessaria non est.

5. Solet autem quæri quæ vox necessaria sit vel

sufficiat in hujusmodi oratione. Duo enim extrema in hoc invenio : unum est oportere tam altam esse vocem ut ab aliis possit audiri. Ita sentit Medina, quæst. 7, ubi non loquitur in particulari de recitantibus privatim officium divinum ; tamen loquitur absolute de recitantibus ex obligatione, et indicat tam necessariam esse tantam vocis expressionem, quàm est necessaria vox. Et potest pro hac sententiâ citari D. Thomas, dicto art. 12 ; Cajetanus autem ibi declarat voces esse de præcepto, conditionem verò ejus, ut audiri possit, esse de decentiâ. Potest verò opinio Medinæ suaderi ratione supra factâ, quia in hac oratione communi ideò vox est necessaria, ut sit sensibilis respectu Ecclesiæ ; non est autem sensibilis nisi per auditum ; debet ergo esse talis ut ab aliis audiri possit. Alia sententiâ extremè contraria est, satis esse vocem formare, labia movendo, etiamsi à nemine, neque ab ipsomet proferente audiri possit, quia Ecclesia non præcipit quantitatem vocis, sed tantum ut voce orecur ; ergo, si id fiat, sufficit ; nam quòd à nemine sentiri possit, accidentarium est. Sed inedia via tenenda est ; et primò de iungendum est an quis recitet solus vel cum socio : nam si oret cum socio, tenetur quisque tam altè dicere ut ab alio audiri possit, quia unusquisque tenetur dicendo vel audiendo totum officium explere ; quamvis in hoc possit esse aliqua diversitas, quando socius non tenetur ad horas canonicas recitandas, vel voluntariè alium adjuvat : tunc enim ut is qui ex obligatione recitat, suo muneri satisfaciât, necessarium est, ut possit percipere quæ alter dicit, et tunc licet socius absolute non teneatur recitare, tamen ex suppositione quòd vult alium juvare ad pensum solvendum, debet ita dicere ut alius percipiat, ipse verò socius non tenetur tunc alium audire, quia simpliciter recitare non tenetur (ut in casu supponitur), et ideò neque ex illo capite necessarium erit ut alter tam altè recitet. Aliunde verò est moraliter necessarium ut possit convenienter officium peragi, quia nisi socius audiat, non potest convenienti tempore aut modo respondere.

6. Secundò addendum est, quando quis recitat solus, non teneri ex præcepto ad dicendum tam altè ut ab assistantibus percipi possit. Ita Navarrus, dicto capite 20, num. 14, et sentit Cajetanus, et hoc probatur benè illâ ratione, quòd vera oratio vocalis esse potest, etiamsi ad aliorum sensum non possit applicari, id enim per accidens est, et ideò non obstat quominus per illam satisfiat præcepto. Tertiò verò addo moraliter necessarium esse ut quis ita loquatur, ut ipse saltem seipsum possit audire. Probatur ex concilio Basiliensi, sess. 21, dicente eos qui privatim recitant, non debere *in gutture vel inter dentes dictiones formare*. Item ratione factâ, quia esse debet vox audibilis ; ergo saltem ab ipso orante ; nam profectò (etiam physicè loquendo) vix potest formari vox quæ ab ipsoloquente audiri non possit, seclusis impedimentis quæ erunt per accidens ; moraliter etiam videtur id necessarium, ut possit quis humano modo explere illud præceptum, et certus fieri quòd illud sufficienter executioni man-

daverit. Et ideò licet quantitas vocis non præcipiatur, tamen in ipso præcepto orandi vocaliter intrinsecè includitur obligatio ita orandi ut possit quis percipere orationem suam per se loquendo, et certus reddi, quòd eam protulerit.

7. Dico tertiò : Quando officium canonicum pro usu fidelium in ecclesiâ recitandum est, conveniens ac necessarium est altâ voce illud proferre. Hoc etiam docet D. Thomas et omnes ; et ratio est clara, quia modus actionis debet esse accommodatus fini ejus ; sed finis hujus orationis publicæ est ut fideles illam audiant et percipiant, et per illam ad devotionem, petitionem vel laudem Dei excitentur, ad quem finem necesse est ut ab eis percipi possit, et consequenter ut altâ voce recitetur ; ergo talis modus est non solum conveniens, sed etiam necessarius in hujusmodi oratione. Atque hoc etiam confirmat usus Ecclesiæ, ut à fortiori ex dicendis in sequenti capite constabit. Possumus autem exemplis divinæ Scripturæ id declarare ; nam Matth. 13 et 20 legimus Charanaam et duos cæcos clamasse petendo à Christo, quia volebant ab illo sensibiliter audiri ; turbæ etiam, et pueri Hebræorum à Spiritu sancto moti clamabant ad Christum : *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, Marc. 11, Luc. 19, quia voluit Spiritus sanctus ut ab omnibus audirentur ad confundendam duritiem Judæorum, et testimonium publicum de Christo dandum ; Christus etiam ipse in cruce oravit cum clamore valido, Matth. 27, Hebr. 5, quia orationem illam faciebat, non solum ut à Patre audiretur, sed etiam à nobis, sicut etiam Joan. 11, tam aliè oravit, quantum necesse fuit ut ab astantibus perciperetur, et propter circumstantes sic orabat, ut ipsemet dixit. Sic ergo cum Ecclesia hanc orationem suam ad fructum audientium fidelium ordinet, meritò in eâ postulat altam vocem, quæ à populo percipi possit. Unde constat modum hunc orandi publicè, et loco et populo esse accommodandum, neque posse aliam certam regulam assignari circa modum seu magnitudinem aut moderationem vocis in hoc munere adhibendo.

8. Occurrebat autem hic statim difficultas jamalibi tacta ; nam si alta vox est necessaria propter populum, eadem ratione erit necessaria lingua vulgaris, quæ à populo intelligatur ; nam si populus significationem verborum non intelligit, quid interest quòd sonitus verborum audiat ? Respondetur negando sequelam, quia in his rebus moralibus non semper id expedit, quod aliquam utilitatem afferre potest ; nam possunt aliunde majora incommoda sequi, vel meliora commoda impediri, et ideò nomina pensanda sunt, ut quod magis expedit eligatur. Usus ergo vulgaris lingue in divinis officiis, licet propter aliquam majorem intelligentiam posset esse utilis, tamen habere posset majora incommoda et pericula, tum quia mysteria sacra vilescerent ; tum quia esse posset occasio errandi indoctæ plebi ; putaret enim se intelligere sententias et veros sensus, vel lectionum, vel Psalmorum, eo quòd significationem verborum apprehenderet, et tamen frequentissimè conciperet errores, vel cortici litteræ

adhaerendo, ubi sensus altior est, vel obscura mysteria non penetrando; tum denique quia vulgaris plebs non est capax multarum rerum et sententiarum, quae in Latinâ linguâ aptissimè et decentissimè dicuntur. Ob has ergo et alias causas, quas alibi attigimus, non fuit expediens vulgari linguâ uti in publico divino officio; nihilominus tamen fuit conveniens ita dici in Ecclesiâ ut à populo percipi et audiri possit, quia in hoc nullum est inconveniens, et potest esse multiplex fructus; nam populus audiens, saltem in communi intelligit laudari vel orari Deum, et ipse adjungit cor suum et orationem suam prout potest. Item licet non omnia intelligant singuli de populo, semper tamen aliqui intelligant aliqua, quidam plura, alii pauciora, et nullus est qui non intelligat saltem cum glorificatur Trinitas, cum laus Deo dicitur, cum misericordia postulatur, et similia. De hoc argumento legi potest Franciscus Costerus in suo Enchir., cap. ult., ubi succinetè et eruditè rem comprehendit.

9. Dico quartò, sanctissimam esse consuetudinem, ut horae canonicae cum cantu et psalmodiâ in Ecclesiâ dicantur. Conclusio est de fide, ut consuetudo, et traditio Ecclesiae satis confirmat, et declaravit concilium Tridentinum, sess. 23 cap. 18. Habetque imprimis exemplum et fundamentum in sacrâ Scripturâ, ut Augustinus notavit Epist. 119 ad Januar. cap. 18, et lib. 1 Retract., cap. 19; nam à tempore Moysis fuit consuetudo canendi divina cantica, Exod. 15, et Deuter. 32. Postea verò à temporibus David coepit usus canendi Psalmos et laudes Dei in citharâ, ut sumitur ex 2 Reg. 7, et 1 Paralip. 5 et 6, et notavit Augustinus, 17 de Civit., cap. 14, et Isidorus, lib. 2 de divin. Offic., cap. 22, et Innocentius III, in lib. 1 Myster. Evangelicae leg., cap. 2. In novo etiam Testamento legimus Mat h. 26 et Marc. 14, Christum in nocte passionis, post coenam dixisse hymnum cum discipulis suis. Est autem hymnus laus Dei cum cantico, ut Augustinus dixit enarr. Psalm. 72, unde multi piè credunt in illo hymno Christi cantum non defuisse, ut apertè sentit Chrysostomus, homil. 85 in Matth., dicens : *Hymnum cecinit, ut et nos similiter faciamus*. Paulus etiam ad Ephes. 5, et ad Colossens. 3, fideles cohortatur ad cantandum Psalmos et hymnos Deo; de quibus testimoniis in superioribus dictum est.

10. Secundò fuit hæc consuetudo ab initio nascentis Ecclesiae, tam in Oriente quàm in Occidente. Nam in can. 43 et 69 Apostolorum, hujus ritus canendi in Ecclesiâ mentio fit; et ejusdem meminit Clemens, lib. 8 Constitut., cap. 54. De consuetudine verò Orientis testatur Philo in lib. de Vit. contempl., ut cap. 2 retulimus; item Dionysius, cap. 3 de ecclesiâ Hierarch., *sanctam Psalmorum modulationem ait omnibus sacris mysteriis conjungi*; item Ignatius, Epist. ad Philadelph.; Justinus, quest. 107 ad Orthodoxos; Basilus, Epist. 65; Nazianzenus, orat. 32, in fin.; Chrysostomus, homil. 27 in 1 ad Corinth. De consuetudine autem Ecclesiae Latinae testis est Augustinus, lib. 9 Confes., cap. 6 et 7, et lib. 10, cap. 32, significatque suo tempore cantum fuisse introductum in Ecclesiâ Latinâ secundum mo-

rem Orientalium et in Pontificali tribuitur Damaso. Tamen fortassè tunc fuit aucta consuetudo, vel ad meliorem formam redacta: nam quòd antiquior fuerit, ex Tertulliano colligitur in Apolog., cap. 2 et 39 (vide ibi Pamelium); ejusdem consuetudinis meminit Hieronymus, Epist. 4 ad Rusticum, et 17 ad Marcellam: *Tot, inquit, ferè psallentium chori, quot gentium diversitas*. Idem ferè Ambrosius, lib. 7 in Lucam, cap. 15; denique quoties antiqui Patres de usu psalmodiae loquuntur, cantum ecclesiasticum commendant; nam ut Nazianzenus dixit in carmine Iambico, 15: *Cum cantione Psalmus est psalmodia*. Est autem psalmodia laudatissima apud Patres.

11. Tertiò ostenditur ratione, quia imprimis modus hic orandi et laudandi Deum, non habet per se et naturâ suâ circumstantiam aliquam malam, vel à rectâ ratione alienam; quae enim fingi vel excogitari potest? Nec etiam est specialiter Christianis in lege gratiae prohibitus, quia nullum est de hoc divinum jus scriptum vel traditum, nec etiam ecclesiasticum, ut satis ex dictis constat; nec etiam est otiosus aut infructuosus modus ille laudandi Deum cum cantico ut haeretici objiciunt, sed magnam habet utilitatem: primò enim, ut Isidorus ait lib. 3 Sentent., c. 7: *Psallendi utilitas tristitia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes excitat, peccatores ad lamenta invitat*. Multaque similia Basilus habet in Psal. 1. Secundò ait Justinus supra: *Excitat hæc res animum ad ardentem cupiditatem ejus, quod in carminibus canitur, sopit insurgentes ex carne affectiones, cogitationes malas expellit, irrigat animam*. Tertiò Nazianzenus, orat. 40, in fine, *psalmodiam ait praeludium caelestis gloriae et hymnodiae*. Quartò utilis est ad deteriores delectationes vitandas; Nazianz., orat. 4 contra Julian.: *Hymnos pro tympanis assumamus, psalmodiam pro foedis modulationibus et cantibus*, etc.; et in Iambico 19: *Præstat quibusvis organis psalmodia, ut quæ supremis rebus animum co-pulet*. Denique hujus instituti utilitatem experimento se sæpius cognovisse testatur Augustinus, dum ad voces suavitè sonantium Psalmorum æstuvabat cor (ejus) et lacrymæ profuebant. Quòd si hoc efficiebat cantus in sanctissimo ac perfectissimo viro, multò magis eam utilitatem habebit in animis imperfectorum; unde divus Thomas, 2-2, quest. 91, art. 1, ad 2, et art. 2, ait: *Cantum in divinis laudibus meritò fuisse institutum, ut animi infirmorum ad devotionem excitarentur*. Addit præterea in eodem artic. 1, *cantum ad hoc fuisse ordinatum, ut homo occupatus in laudibus Dei, ab his quæ sunt contra Deum retrahatur juxta illud Isaie 48: Laude meâ infranabo te, ne intereas*. Unde graves etiam Doctores affirmant, inter alias utilitates psalmodiae unam esse, homines qui vel nesciunt vel non valent diu mente solâ orare, otiosi non sint, sed in Dei laudibus occupentur. Eo vel maximè quòd officium hoc non solum propter utilitatem, sed etiam per sese propter honestatem divini cultus, quàm in se habet, meritò institui potuit. Sic dixit Damascenus, lib. 4, cap. 15: *Quia ex visibili et invisibili naturâ constamus, duplici adorationis genere rerum omnium parentem*

afficimus, quemadmodum videlicet et mente et corporis labiis psallimus, et Isidorus dicto cap. 7: Bonum est corde semper orare, bonum est etiam et sono vocis Deum spiritualibus hymnis glorificare. Quia ergo solâ mente diu orare paucorum est, ideò præter alias utilitates, ad honestam etiam occupationem tam psallentium, quàm audientium introducta est psalmodia, ut in sequenti cap. iterum dicemus.

12. Ad hæreticos ergo non oportet respondere per singula capita quæ attingunt: nam de primo jam satis diximus quâ fide loquendum sensibilibiter sit cum Deo, sive altâ, sive submissâ voce, non quia ipse indigeat sed quia nobis expedit. De secundo verò jam constat, non frustra fieri, quod tot modis Ecclesiæ potest esse utilis. De tercio autem quoniam attingit obligationem, et præceptum recitandi horas canonicas, dicturi sumus latè in sequentibus capitulis, nunc uno verbo dicitur, ecclesiastica præcepta non esse contra ecclesiasticam libertatem, ut in materiâ de Legibus latius ostensum est. De quarto etiam puncto dicimus, quæ scilicet personæ huic ministerio applicandæ sint; nunc breviter dicitur, opus hoc adeò esse religiosum et sacrum, ut angelis ipsis in summo honore esse possit, nedum hominibus in quantâvis dignitate constitutis; quantæ verò perfectionis hoc opus sit, mox inquiremus.

CAPUT VIII.

Duo dubia circa ecclesiasticum cantum expediuntur.

1. Duo in superiori puncto explicanda supersunt. Primum est, qui modus canendi decens, atque licitus sit in Ecclesiâ et horis canonicis, ubi non inquiremus de materiâ, seu rebus, quæ cantari possunt, ac debent: de hoc enim dicemus in cap. 10, sed de modo cantandi seu modulandi, et specialiter est dubium de cantu quem organicum seu figuratum appellant, an licitum sit eo uti in his officiis. Et ratio dubitandi est, quia in extravag. unic. de Vit. et Honest. clericorum, inter communes, Joannes XXII videtur prohibuisse usum hujus cantûs organici in his officiis; nam licet hoc nomine non utatur, tamen simpliciter prohibet omnem cantum præter illum, quem ecclesiasticum simplicem vocat, nam hunc servari decernit, solimque per modum exceptionis addit: *Ut interdum, præcipuè diebus festis sive solemnibus, liceat proferre supra cantum simplicem ecclesiasticum, aliquas consonantias* (quas contra punctum vocant). Sic tamen ut ipsius cantûs integritas illibata permaneat, et nihil ex hoc de benè memoratâ musicâ immutetur. Cum ergo exceptio firmet regulam in contrarium, videtur ibi omnis alius cantus prohibitus. Atque ita cantum organicum in missâ et divinis officiis ibi esse prohibitum affirmat Navarrus in dicto Enchirid. cap. 16, num. 53; unde in num. 52, affirmat hodiè communiter peccare cantores, qui in horis canonicis, et in missâ canunt cantum organicum propter varias circumstantias, quas ibi expendit, et propter dictam prohibitionem. Et quia magis canunt ad demulcendas aures, quàm ad excitandam devotionem, quod est contra finem hujus instituti, ut supra dictum est, et tradit D. Thomas, 2-2, q. 91, art. 2. Imò vide-

tur per se malum (ut ibi notat Cajetanus, art. 1) intendere cantui in rebus divinis, præcipuè propter sensibilem delectationem ex ipso cantu, et non potius propter spiritualem devotionem ex re cantatâ. Cui consonat illud Augustini lib. 10 Confess., cap. 53, ubi se accusans de aurium voluptatibus, subjungit: *Cum mihi accidit ut me amplius cantus quàm res quæ canitur moveat, pœnaliter me peccare confiteor, et tunc nullem non audire cantantem.* Hoc autem incommodum maximè sequi videtur ex cantu organico, quia frequentius non intelligitur, quod sic cantatur; atque ita fit ut delectatio sumatur ex cantu, non ex re cantatâ.

2. Nihilominus dicendum est cantum hunc etiam in missâ et divinis officiis, nec per se malum esse, nec simpliciter jure ecclesiastico prohibitum. Hæc resolutio certa est, quam Navarrus non negat, ut videre licet in discursu illius capituli. Sufficiensque argumentum est, quòd in universâ Ecclesiâ hic usus retinetur, et in ipsamet Ecclesiâ Romanâ, et Pontificio sacello hoc modo divina officia sæpè cantantur. Ratio autem prioris partis est quia in hoc cantu per se spectato nulla est intrinseca deformitas, quæ contra decentiam clericorum, vel contra sanctitatem talium officiorum esse videatur; nam experienciâ ipsâ constat, ubi cum debitâ moderatione et gravitate fit, majestatem divinorum officiorum condecorare, et audientium animos ad reverentiam et devotionem excitare. Quòd verò interdum Psalmi vel hymni hoc modo decantati non tam perfectè et integrè percipiuntur, vel non est tam frequens, quando cantus est moderatus et gravis, vel interdum potest sine culpâ tolerari, propter alios sanctos fines, ut propter majorem solemnitatem, quæ in populo excitet admirationem et majorem quandam æstimationem, vel alicujus mysterii vel alicujus sancti. Maximè quia etiam Psalmus sic confusè perceptus, ratione ipsius concentûs sæpè magis excitat spiritualem devotionem seu elevationem mentis in Deum, quàm idem Psalmus simpliciter cantatus, et benè perceptus, quia hæc sensibilia sæpè magis nos movent. Sicut non rarò vox quædam prædicatoris vehemens aut dulcis magis movet animum ad terrorem vel affectum, quàm gravis sententia tepidè aut insuaviter dicta. Neque etiam obstat quòd moraliter ac frequenter peccetur per aliquem excessum vel perturbationem in ejusmodi cantu, propter multitudinem vociferantium, et varias hujusmodi ministrorum conditiones, nam hæc accidentaria sunt, et regulariter sunt levia, ubi ecclesiastica disciplina servatur, et ideò valdè expedit, ut hujusmodi cantus per clericos ipsos be.è institutos vel personas religiosas fiat, ut concilium Aquisgranense monet cap. 152 et 153. Videri etiam potest Lindanus lib. 4 Panoplie, cap. 78. Denique non obstat quòd interdum videatur populus magis invitari et trahi ad delectationem sensûs, quàm ad devotionem spiritûs. Quia ex intentione Ecclesiæ hoc non ita est, neque ex naturâ actionis, quia tota illa delectatio sensûs per se est apta ad excitandam devotionem mentis. Intendere autem hoc modo voluptatem ipsius cantûs non est malum, quia ipsa de se indifferens est, et

ordinatur ad bonum finem. Ita enim olim Prophetae per instrumenta musica excitabantur ad spiritum prophetiae recipiendum, mediâ elevatione mentis in Deum. Unde peccatum illud, quod Augustinus in se recognoscit, vel non erat propria culpa, sed *pœnale peccatum*, ut ipse loquitur, id est, motus surreptionis ex fomite, qui plus justo interdum sensibilibus delectatur, vel poterat esse veniale peccatum, non servando omnino debitum ordinem in hoc genere delectationis. Per se autem non semper peccatum est, plus moveri cantu ipso, quàm re cantatâ; nam potest esse hoc naturale, et non pendens ex hominis libertate. Ideoque si quis benè utatur illâ naturali conditione, aut complexione, ordinando illam ad spiritualem profectum non malè facit. Atque ita hic cantus semper potest de se habere bonum, et spiritualem usum; non est ergo per se malus, etiam ad res divinas applicatus.

3. Quòd verò nec jure positivo prohibitus sit, ex eodem usu Ecclesiae satis constat. Quapropter dicendum est vel per illam extravagantem non fuisse simpliciter prohibitum, sed solum indecentem modum ejus, vel non fuisse jus illud in alio sensu receptum, aut per consuetudinem fuisse derogatum quoad ea omnia quae per se mala non sunt. Neque in aliis decretis talis prohibitio invenitur. Regula igitur in hac materiâ servanda est, ut cantus indecentes et modulationes indecorae in hoc cantu omnino vitentur; censentur autem indecentes, non solum illae quae turpes sunt (nam illae etiam in humanis recreationibus indecentes sunt) sed etiam illae quae fiunt cum gestibus aut motibus indecentibus, vel quae ratione usus profani, aut propter peculiarem modum flectendi vocem aut melodiam quaerendi, profanas cogitationes aut indecentes motus excitare solent. Et hujusmodi ferè sunt omnes circumstantiae cantûs, quae in illâ extravaganti numerantur et prohibentur; et juxta hæc intelligenda sunt multa, quae Navarrus citato loco in particulari prosequitur. Neque in hoc potest certior regula dari, quàm illa Pauli 1 ad Corinth. 14: *Æmulamini prophetare, et loqui linguis nolite prohibere, omnia autem honestè et secundum ordinem fiant*; et iterum: *Omnia ad ædificationem fiant*. Et sic dixit Innocentius, lib. 1 de Mysteriis missae, cap. 2: *Debent cantores consonis vocibus et suavi modulatione concinere, quatenus animos audientium ad devotionem Dei valeant excitare*. Videri etiam potest Cajetanus in Summâ, verbo *Organorum usus*, qui benè de hac materiâ loquitur, et ejus sententiam in cap. 3 magis explicabimus.

4. Alterum dubium est an in hoc cantu liceat uti musicis instrumentis: nam D. Thomas, 2-2, quæst. 91, art. 2, ad 4, absolute negat esse utendum in cantico ecclesiastico his instrumentis, sumitque argumentum ex Aristot. lib. 8 Polit., c. 6, dicente *non esse recipiendas tibias in disciplinâ, neque aliud artificiosum instrumentum, ut cithara, et si quid aliud tale, sed quaecunque faciunt auditores bonos*, etc. Nam si hoc sentit philosophus de morali disciplinâ, multò magis de ecclesiastica dicendum idem erit. Objectioni autem quòd in veteri templo erant in usu hæc instrumenta, ut con-

stat, Psalm. 32, et Psalm. 150, et 1 Paralip. 6, respondet D. Thomas illud pertinuisse ad imperfectionem et umbram illius legis, quia ille populus erat magis durus et carnalis, ideoque per hæc instrumenta sensibilia erat permovendus et instruendus, sicut per alia sensibilia signa. Id ita simpliciter secutus est Paludanus in 4. dist. 15, quæst. 5, art. 2; confirmarique potest testimonio Justini ad quæstionem 107 orthodoxorum, quæ erat, cur cantica in lege gratiæ introducta sunt, quæ est lex perfectionis, cum in veteri lege videantur inducta propter mentis infantiam, et respondet: *Canere non omnino pueros decet, sed canere cum inanimis instrumentis, et cum saltatione et crotalis. Itaque ex templis explosus est, et sublatus usus instrumentorum ejus generis aliorumque quæ pueris digna sunt, relictusque est et retentus cantus omnino*; quæ responsio valde conformis est responsioni D. Thomæ.

5. Nihilominus dicendum est, usum horum instrumentorum gravem et moderatum, nec per se indecentem esse pro ecclesiastico officio, nec ab Ecclesiâ esse prohibitum, sed in eo eandem regulam servandam esse, quam de cantu vocis tradidimus. Probatur breviter ex usu Ecclesiae; nam ferè in universo orbe christiano hæc consuetudo, vel approbatur vel toleratur ut honesta, quamvis aleubi non recipiatur, ut in capellâ summi Pontificis, non quia mala sit, sed quia fortassè non judicator tam gravis aut necessaria. Quòd ergo per se non sit mala, necessariò convincit exemplum veteris legis, neque enim putandum est ex dispensatione Dei id factum esse. Effectus etiam, qui inde sequebatur, evidenter id persuadet, quia provocabat homines ad devotionem, et Prophetas elevabat ad spiritualem contemplationem; hunc ergo effectum etiam nunc habere potest. Et quamvis lex gratiæ perfectior sit, tamen in eâ sunt multi imperfecti, et pœbs christiana multum etiam movetur ad spiritualia sensibilibus adjumentis. Præterea organa instrumenta musica sunt, organorum autem usus antiquissimus est in Ecclesiâ, ut testatur Stephanus Durantus, lib. 1 de Ritibus Ecclesiae, cap. 13, ex Juliano in cap. 51 Job, qui sanctum Gregorium longo intervallo antecessit, et ex Platina, et aliis asserentibus organorum usum jam fuisse in Ecclesiâ tempore Vitaliani Papæ. Et quamvis vox organum communiter jam recipiatur pro peculiari instrumento musico sic vulgariter dicto, tamen vox de se generalis est, ut constat ex Hieron., epist. 28 ad Dardanum, et ex Isidoro, lib. 3 Origin., cap. 19, 20 et 21. Neque satis constat an usus antiquus organorum in Ecclesiâ generaliter etiam accipiendus sit, vel de tali instrumento in specie, utrumque tamen intelligatur, ex specie colligimus instrumenta musica de se non esse contra ecclesiasticam decentiam vel utilitatem. Quòd verò nec sint per Ecclesiam prohibita, præter usum constat ex concilio Tridentino, sess. 22, cap. de Observandis in celebratione missae, ubi sic inquit: *Ab Ecclesiis verò musicas eas, ubi sive organo, sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur, etc., prohibet sancta synodus*; ergo musicas honestas et puras, etiam si organo fiant, non prohibet. Eodem ferè modo loquimur

tur concilium Senonense et Coloniense; nomine autem organi, vel instrumentum musicum simpliciter intelligitur, vel certè eadem ratio est de his omnibus in quibus decentia et gravitas reperiri potest; ergo in uno organo sunt approbata reliqua instrumenta musica, dummodò in eorum usu nulla sit indecentia; vel certè satis est quòd non inveniantur reprobata jure positivo, cum aliàs per se mala non sint, ut ostendimus.

6. Hinc colligunt aliqui, tempore D. Thomæ non fuisse in Ecclesià organorum usum. Ita Cajetanus, 2-2, quæst. 91, Notab. 2, et Navarrus in dicto Enchirid., cap. 16, num. 46. Hoc autem subsistere non potest, cum ostensum sit organorum usum multò antiquiorem esse; unde Soto lib. 10 de Just., quæst. 5, art. 2. in fine, sentit D. Thomam non fuisse locutum de organis, sed de aliis instrumentis musicis, de quibus etiam illum explicat, ut solum dicat, quod antiquo populo magis, quam nobis congruebat. Et sanè D. Thomas non dixit usum talium instrumentorum esse malum, sed indicavit non esse necessarium, neque propter perfectos adhiberi, non tamen negat, quin propter juvandam infirmitatem imperfectorum possint admitti. Neque contra hoc obstat dictum philosophi, quia majorem improprietatem habet musica instrumentorum cum disciplinà, in quâ scientia addiscitur, quam cum oratione et internâ devotione, quæ ex suavitate musicæ interdum excitatur. Et ideò non obstat, quòd instrumenta musica proximè delectent, si delectatio talis est, ut benè disponat animum ad devotionem. Sicut etiam cantus vocis proximè generat delectationem, vel suavitatem aliquam, unde etiam ille non est ita proportionatus ad disciplinam scientiæ, sicut est ad publicam orationem et Dei cultum.

7. Unum verò addendum superest, scilicet valdè conveniens esse, quando pars aliqua, aut versus divini officii per organum, vel aliud instrumentum musicum dicitur, ut non fiat sine aliquo cantu vocis, quo idem versus ita distinctè exprimitur, ut ab assistentibus percipi possit; tum quia hoc modo suavis instrumenti non erit per se intenta, sed ut res ipsa quæ cantatur suavius concipiatur, et magis moveat; et ita non tam delectet cantus, quam res cantata; tum etiam, ut integritas orationis vocalis perficiatur; nam per solum sonum instrumentorum non videtur sufficienter fieri oratio vocalis, qualis esse debet oratio chori. Et ideò, quando in solo organo sine ullo cantu dicitur versus, solet chorus sine cantu recitare versum illum; quod sufficit quidem ad integritatem horæ, non tamen videtur ita conveniens ad satisfactionem populi et publicæ orationis; imò quando id fit in symbolo, Navarrus supra, num. 44 et 45, et clariùs 49, indicat esse peccatum. Dixi autem, *quando pars aliqua, aut versus divini officii dicitur*, quia interdum inter unum Psalmum et alium, vel dum secreta missæ mysteria peraguntur, solet tangi organum, aut aliud instrumentum sine ullâ voce, quod non est per se malum, quia ex objecto est indifferens, et potest habere religiosum finem, et medium est de se proportionatum tali fini, ut sæpè dictum est. Cavendum est autem, ne so-

nus indecens fiat, ut benè notavit Cajetanus supra; de quo infra, cap. 10, dicemus. Item cavendum est, ne illà occasione nimium dividantur partes officii, et totum officium plus justo prolongetur; nam hoc solet tedium generare, et finem orationis impedire. Et juxta hæc moderanda sunt multa quæ de his instrumentis dicit Navarrus in loco proximè citato.

CAPUT IX.

Ad quas personas pertineat, horas canonicas in choro publicè canere seu recitare.

1. Hactenus explicuimus institutionem et rationem horarum canonicarum, eas in se, ut ita dicam, speculando, et quasi earum naturam, vel potius artificium, compositionem, unitatem et distinctionem explicando, jam ergo de usu earum et de moralibus obligationibus, quæ ad eas pertinere possunt, dicendum superest; et quamvis publica oratio non semper fiat cantando, sed interdum altâ voce recitando, juxta plebis aut communis loci capacitatem vel consuetudinem: brevitas gratiâ nomine cantûs, omnem hunc modum comprehendemus, quoniam latâ significatione ita solet appellari. Dicemus autem priùs de personis, ad quas hoc spectat officium, deinde de circumstantiis in illo servandis, prout in choro fit, seu fieri debet. Duo autem circa personas inquiri possunt; unum est, quæ sint capaces, juxta morem Ecclesiæ et decentiam ejus, ut eis hoc ministerium, seu officium committatur. Alterum est, quibus ex obligatione et præcepto impositum sit, et de his sigillatim dicemus.

2. Circa propositam ergo quæstionem dicendum est primò: munus hoc canendi publicè horas canonicas ad ecclesiasticas personas, seu peculiare Ecclesiæ ministerios, per se loquendo pertinere. Hoc constat ex usu Ecclesiæ, quem declarando, facit conclusio constabit; supponimus ergo ex antiquo usu officium hoc cantandi, seu recitandi horas canonicas publicè, non pertinere ad totam fidelium plebem et communitatem, ita ut omnes canere, seu vociferari debeant in Ecclesià, prout nonnulli novi hæretici in suis conventiculis introduxerunt, ut aliqui referunt; est enim illud novum et inusitatum in Ecclesià, quæ semper in hoc observavit, quod Apostolus monet 1. Corinth. 14: *Omnia ad edificationem fiant*; et iterum: *Omnia autem honestè et secundum ordinem fiant*. Rectus autem ordo postulat, ut sacra officia publica per selectas personas, et aliquo modo sacras, et peculiari curâ ad id deputatas fiant. Cantus enim ecclesiasticus simul est, et ad Dei cultum institutus, et ad excitandum populum ad devotionem cum quâdam reverentiâ et admiratione. Et ideò studium semper Ecclesiæ fuit servandi gravitatem et auctoritatem in his Ecclesiasticis officiis, ut rudis populus, qui his rebus sensibilibus maximè movetur ad colendum Deum, cum majori reverentiâ et devotione excitaretur. Atverò si ab universâ plebe horæ decantarentur, statim munus illud vilesceret, præterquam quòd non posset sine magnâ confusione, et perturbatione fieri. Hinc semper in Ecclesiis Christianorum observatum est, ut locus sepa-

ratus constituatur, qui chorus dicitur, in quo clerus, seu ministri divinarum officiorum recipiantur, et separati sint à populo. De quo fit mentio in concilio Toletano IV, cap. 48, ubi ordinatur ut sacerdos, et Levita ante altare communicet, clerus in choro, populus extra chorum, et in cap. 1, de Vitâ et Honestat. clericor. de hoc choro sermo est, cùm dicitur: *Pars illa quæ cancellis ab altari dividitur, tantum psallentibus pateat clericis*; quæ verba referuntur ex concilio Moguntino, cap. 13. Inveniuntur autem ferè illa verba in concilio Turonico II, circa tempora Pelagii I, cap. 4, ubi sic dicitur: *Ut laici secus altare quo sancta mysteria celebrantur inter clericos tam ad vigilias quàm ad missas stare penitus non præsumant, sed pars illa quæ à cancellis versus altare dividitur, choris tantum psallentium pateat clericorum*. Et concordat cap. *Sacerdotum*, de Consecrat., d. 2; et Clemens, lib. 2 Const., cap. 57, ordinavit ut locus clericorum separatus sit à loco laicorum, quia nimirum ad illos semper pertinet divina officia peragere, et horas canonicas decantare, ad populum autem in suo loco sistere et audire.

3. Objici verò potest ex Alberto IV, dist. 24, art. 20, quia officium cantandi in Ecclesiâ est officium orandi et laudandi Deum, à quo nullus excludendus est, unde ibi ille concludit hoc esse officium communis, et totius corporis Ecclesie in devotione Deo servientis, et non officium ministrorum, ut ministri sunt, ac subinde totum conventum fidelium posse esse chorum, et respondere præcipientibus in laudem Dei. Potestque hoc confirmari ex Basilio, epist. 65, referente, totam plebem fidelium ad nocturnas preces concurrentem, solitam fuisse ad psalmodiam instrui, et illucescente die omnes veluti uno ore solitos fuisse Deum confiteri. Et Baronius, tom. 1 Annalium ann. 60, num. 28, dicit olim populum promiscuè cum clericis in Ecclesiâ cantasse, et sacerdoti oranti consuevisse respondere, *amen*, juxta illud Hieronymi in Prefatione lib. 2 ad Galatas: *Ad similitudinem cælestis tonitruû, amen reboat*. Quod notavit etiam Gloss. in d. cap. *De iis*, d. 12, verb. *Civis*, ex hoc eodem verbo illud colligens, sed vera lectio habet, *Pontifices*, et ita nihil potest in eâ fundari; expressè verò id affirmat Augustinus, lib. de Cathéchiz. rudib., cap. 9, in cap. *Sedulo*, d. 38.

4. Priusquàm respondeamus, dicimus secundò, hoc munus cantandi divinum officium, licèt ad totam plebem fidelium non pertineat, nihilominus non esse ita proprium clericorum, ut illi soli ad illud assumantur; possunt enim aliqui non ordinati ad hoc ministerium deputari. Unde Isidorus, lib. 2 de divin. Offic., cap. 12, mentionem faciens de psalmistis quos Ecclesia alere solet et instruere ad cantandi ministerium, in fine subjungit, posse presbyterum sine conscientia episcopi quinque ad officium cantandi sibi deligere; dicit autem, *sine conscientia episcopi*, quia non oportebat eos prius ab episcopo ordinari, seu in gradu aliquo ecclésiastico constitui. Non intelligo autem, cur ad quinque cantores illum numerum limitaverit; nam in concilio Carthaginensi IV, cap. 16, cap. *Psalmista*,

d. 25, absolutè dicitur: *Psalmista*, id est, cantor, potest absque scientia episcopi sola jussione presbyteri officium cantandi suscipere, dicente sibi presbytero, vide ut quod ore cantas corde credas, et quod corde credis operibus comprobes. Constat ergo hoc officium seu ministerium non pertinere per se ad ordinem aliquem, quandoquidem per solam jussione presbyteri potest conferri. Eò vel maxime quòd in eodem concilio prius omnes ordines majores, et minores numerantur, et postea subjungitur Psalmistarum munus.

5. Unde omnes theologi concludunt Psalmistam per se non esse clericum, neque constituere proprium ordinem clericorum, ut patet ex Alberto loco citato et D. Thomâ, ibi quest. 2, artic. 1, quæst. 2, ad 5, et latius Bonaventurâ, artic. 2, quæst. 2, et Turrecrematâ, in cap. *Psalmista*, 23 distinct., artic. 1. Qui etiam à primâ tonsurâ psalmistarum distinguunt, quia etiam prima tonsura licèt propriè ordo non sit, cum ordinibus in hoc convenit, quòd per specialem ritum, et per se à solo episcopo confertur; officium autem psallendi potest committi à presbytero per solam electionem, seu jussione suam; idem in re tenet Guillelmus Durantus, in Rationali, lib. 2, cap. 2; tamen in cap. 3 ait, psalmistam esse illum, qui ordinatus est primâ tonsurâ. Sed ibidem declarat, nomen esse æquivocum, et interdum accipi in illâ significatione, sed licèt afferat jura in quibus tonsurati clerici appellantur, ut cap. *Cum contingat*, de *Ætat. et qual.* cap. *Cum inter*, de *Re judic.*, nullum tamen adducit, in quo Psalmistæ vocentur. Fatetur verò, Psalmistam, ut est idem, quod cantor, ut in dicto concilio Toletano, non esse nomen ordinis, sed officii, et hoc est, quod ad rem spectat. Tandem confirmatur ex cap. 1 de *Celebrat. miss.* ubi monentur rurales presbyteri ut suis horis faciant horas canonicas publicè expleri, *per se vel per scholares*; at hujusmodi scholares non videntur esse clerici, sed filii fidelium, qui in Ecclesiâ docentur et instruuntur, juxta cap. *Ut quisque*, de *Vit. et Honest. clericor.* Verum est Innocentium et Hostiensem ibi per scholares intelligere clericos in minoribus; quod sequitur etiam Durantus, lib. 3 de *Ritib.* cap. 25, num. 7, sed licèt id sustineri possit, nihil est quod cogat, ut dicamus necessarium esse, omnes hujusmodi scholares esse ordinatos vel tonsuratos, ut possint in hoc ministerio adjuvare.

6. Albertus ergo in citato loco rationem reddit cur cantare et psallere in Ecclesiâ non sit officium per se alieni ordini deputatum, quia hoc officium de se commune est omnibus Christianis. Unde quantum est ex vi muneris posset esse communis toti cætui fidelium, qui ad horas canonicas conveniunt, nisi aliunde ad majorem decentiam et meliorem ordinem pertineret, ut ad munus recitandi, legendi vel canendi, pauci aliqui eligantur, et separatim in loco altiori, digniori et quodammodò secretiori collocentur, reliquis autem populus assistat tantum attentè audiens et per alios orans, vel privatim etiam proprias orationes fundens, si velit. Quod ergo Albertus ait totum cætum fidelium posse esse chorum, non de morali potestate, ut

sic dicam, et pensatis omnibus circumstantiis et consuetudine Ecclesie intelligendum est, sed solum de quâdam non repugnantia, quantum est ex parte actionis; hoc enim sufficit intentioni ejus, nec plus ejus ratio probat, nec in alio sensu admittenda est ejus sententia. Unde cautius divus Thomas in eodem loco supra citato dixit : *Cantor non est nomen ordinis specialis, tum quia cantare pertinet ad totum chorum, tum quia non habet specialem relationem ad Eucharistiae sacramentum, tum quia officium quoddam est, quod inter ordines largo modo acceptos computatur quandoque*; ubi non dixit cantare pertinere ad totum populum, sed ad totum chorum, in quo possunt aliqui, etiam non ordinati convenire, semper tamen debet constare ex aliquibus ad id munus specialiter deputatis, quo sensu inter clericos cantor vel psalmista computatur : Basiliius etiam non dicit totum populum convenire, et omnes instrui, ut cantent, sed verba ejus sunt : *Populus domum precationis petit, et factâ ad Deum confessione tandem ab oratione surgentes ad psalmodiam instituuntur*. Quod potest intelligi, vel de solis ministris, qui ad psallendum accedunt, vel de omnibus accommodatâ partitione; nam omnes quidem instituuntur, præparantur, ac se disponunt ad psalmodiam, hi quidem ad id dicendum, seu canendum, illi verò ad audiendum, atque eodem modo ait inferius : *Omnes velut ore uno, et corde uno confessionis Psalmum Domino offerunt*. Quamvis enim soli ministri canant, et alii assistant, omnes uno corde, et veluti uno ore Deum laudant. Denique licet olim fuerit consuetudo ut populus in fine collectæ responderet *Amen*, non sequitur potuisse psallere in reliquâ parte officii, sed illud fortassè permittebatur ad ostendendam unionem et consensionem animorum unicâ dictione, et hoc ipsum ob vitandam confusionem in desuetudinem abiit.

7. Atque hinc intelligitur meritò in Ecclesiâ institutum esse ut non solum per clericos, sed etiam laicos, et per religiosos horæ canonicæ publicè recitentur seu canantur, etiam nomine totius Ecclesie; imò non solum per viros, sed etiam per feminas, ut in monasteriis monialium fieri videmus, et idem fiebat olim in monasteriis monachorum, quamvis clerici non essent in initio vitæ monasticæ, ut infra suo loco videbimus. Semper tamen observatum videtur ut personæ ad hoc ministerium deputatæ sint ecclesiasticæ personæ; si enim seculares personæ sint, aut sunt clerici saltem in minoribus ordinati, aut sunt familiares ecclesiæ peculiari aliquo modo ad divinum obsequium destinati; si verò sint religiosi, eo ipso inter ecclesiasticas personas computantur, etiamsi feminæ sint, ut nunc suppono; loquimur autem de his qui aliquo modo stabili, et quasi ex officio ad hoc ministerium sunt deputati. Nam absolutè non est seculari personæ prohibitum in choro canere cum clericis ex illorum permissu, et quasi juvando illos; nullâ enim prohibitio positiva Ecclesiæ circa hoc invenitur, nec scripta, nec consuetudine introducta; nec est etiam per se malum ita fieri, ut est per se notum, et ex discursu Alberti supra satis etiam constat.

8. Unde tertio dicere possumus munus hoc, et ad seculares clericos, et ad religiosos pertinere, quamvis diverso titulo et ratione. Prior pars satis nota est ex dictis, et ex usu Ecclesiæ, et amplius cum secundâ declarabitur, advertendo, chorum duplici ratione, seu sine proximo solitum esse introduci in Ecclesiâ, scilicet, vel principaliter propter audientes, vel præcipuè propter ipsosmet canentes in choro. Quamvis enim semper principalis finis chori sit laus Dei et communis Ecclesiæ deprecatio, et ad devotionem excitatio, juxta doctrinam divi Thomæ, 2-2, quæst. 83, art. 12, et quæst. 91, art. 1, tamen interdum in tali loco, ecclesiâ, seu congregatione, introducitur principaliter ad usum populi, ut habeat divina officia publica, quibus interesse possit, et Deum precari, vel laudare per communes ministros ejus suo modo cooperando seu assentiendo. Aliquando verò in aliquâ congregatione instituitur, primò ac principaliter propter usum talis congregationis et personarum ejus quæ ad chorum deputantur, ut in illo religioso ac præstantissimo actu occupentur. Priori modo est chorus ordinariè institutus in ecclesiis clericorum secularium, in quibus clerici constituuntur tanquam ministri publici divinarum officiorum pro commoditate et usu totius populi. Et de hoc intelligo quod divus Thomas, opusculo 19, cap. 5, dixit : *Orationibus et Psalmis vacare in ecclesiâ divinum officium celebrando, est quoddam opus publicum ad Ecclesiæ ædificationem ordinatum*. Posteriori autem modo videtur principaliter institutus chorus in religionibus quibus ex proprio instituto convenit profiteri chorum : nam licet contingere possit ut ministri deputati ad cantum pro usu totius populi religiosi sint, vel quòd religio aliqua assumat hoc munus ad inserviendum populo, tamen per se sine hoc respectu ad populum audientem, solet hoc munus institui in religionibus monachalibus ad ipsorum religiosorum laudabilem occupationem : nam quia divino cultui omninò dedicantur, et non semper possunt internæ meditationi vel contemplationi intenti esse, nec labore manuum aut aliâ exteriori actione semper occupantur, institutus est eis chorus, in quo sanctè et utiliter otientur et occupentur, etiamsi nullus sit populus propter quem canant, neque eorum vita et institutum ad aliorum usum per se ordinetur. Hinc Gerson, lib. de Orat. et ejus Valore, in fine, aliàs p. 3, alphab. 78, litt. G : *Sunt, ait, rarissimi valdè inter homines tam religiosos quàm seculares, præcipuè in adolescentiâ et juventute idonei ad contemplationis adeptionem. Propterea sancti Patres videntes imperfectum nostrum, et attendentes quàm difficile est otio bono uti, voluerunt occupationem bonam dare hominibus suis, feceruntque hoc in orationibus et canticis multis*. Similem ferè doctrinam habet idem auctor in lib. de Cantic. in 1 tomo illius, circa finem, aliàs 3 p., alphab. 79, litt. N, ubi rationem illam extendit ad illos cantus qui propter populum in Ecclesiis fiunt. *Multæ, inquit, sunt causæ multiplicationis psalmodiarum vocatum in ecclesiis : una est vitæ laicorum laudabilis occupatio, etc.* Alia similia verba habet in lib. de myst.

Theolog., quæ inferius, tractando de choro religiosorum, afferemus, ubi etiam ex D. Thomâ et aliis Patribus alia referemus.

9. Quartò dicimus, non omnes clericos occupandos esse in hoc ministerio cantandi in choro, sed illos tantum qui in gravioribus Ecclesiæ ministeriis seu officiis occupati non sunt. Quæ regula in religiosis etiam personis servanda est. Ita monet D. Thomas, dictâ quæst. 91, art. 2, ad 3, et Gerson, loco ultimo proximè citato, et alii multi infra citandi, qui ad hoc referunt sententiam Gregorii in cap. *In sanctâ Romanâ*, 92 dist., et lib. 4 Registri, cap. 88, ubi Gregor. prohibet ne sacri altaris ministri (id est, diaconi) in munere cantandi occupentur; verba ejus sunt: *Consuetudo valdè reprehensibilis exorta est, ut quidam ad sacri altaris ministerium cantores eligantur, et in diaconatus ordine constituti modulationi vocis inserviant, quos ad prædicationis officium et eleemosynarum studium vacare congruebat*; et infra: *Constituo ut in hac sede sacri altaris ministri cantare non debeant, solumque evangelicæ lectionis officium inter missarum solennia exsolvant*; *Psalmos verò et ceteras lectiones censeo per subdiaconos, vel si necessitas exigat, per minores clericos exhiberi*. Qui textus accuratius à nobis expendendus est, quia ad ea quæ diximus explicanda multum confert; item quia difficile creditu videtur Gregorium simpliciter prohibuisse ne diaconi cantent in choro, cum etiam presbyteri et episcopi ipsi munus illud altissimum obire possint, sicut credendum est Basilium, Chrysostomum, Augustinum et ipsummet Gregorium sæpè illud exercuisse. Item aliàs malè essent institutæ religiones canonicorum vel mendicantium, in quibus et diaconi et presbyteri ex vi instituti esse debent choro addicti.

10. Dicunt ergo aliqui Gregorium solum prohibuisse ne diaconi modulationi inserviant, id est, cantui indecoro, et ad aures plebis demulcendas ordinato. At hoc extra mentem Gregorii est, quia immoderata seu indecora modulatio in choro ecclesiastico non diaconis tantum, sed omnibus ministris Ecclesiæ prohibita est; at Gregorius ibi quam modulationem prohibet diaconis, jubet per inferiores ministros fieri; non ergo loquitur de indecorâ.

11. Aliter igitur responderi potest Gregorium ibi non prohibere simpliciter diaconis ne in choro cantent, sed ne illo tempore in quo in missâ solemniter inserviant, cantent in choro, sed tantum in missâ Evangelium tunc cantent. Ita limitat Glossa proximè ante illud cap., verbo *Exempti*, et in ipso cap., verbo *In hac sede*, et Turrecremata ibi, art. 3, hanc limitationem probare videtur, licèt non satis constanter loquatur, ut ostendam. Verum neque hæc expositio satisfacit, primò quia Gregorius absolutè vult reprobare consuetudinem; consuetudo autem non erat ut diaconi tantum tempore missæ sollemnis cantarent in choro, sed simpliciter quòd cantui tanquam principali ministerio deputarentur, et quòd in eis eligendis præcipuè observaretur aptitudo ad cantandum. Hoc ergo absolutè reprobabat unde in verbis Constitutionis illa

limitatio: *Inter missarum solennia, non ponitur ad verba prohibitiva*: nam illa omninò absoluta et generalia sunt: *Constituo ut in hac sede sacri altaris ministri cantare non debeant*; quis enim dicat facere hæc verba sensum quasi compositum, ut sic dicam, id est, non cantent, dum altari deserviunt? ubi enim potuit esse unquam talis consuetudo, ut qui solemniter ministrat in altari, simul veniat ad cantandum in choro? vel si hoc in aliquo pago rarissimè contingit fieri, quid necesse erat propter hoc prohibitionem universalem facere? Adde etiam esse indecorum et indecens ut subdiaconus, dum solemniter in altari ministrat, officium cantandi in choro simul exerceat, et tamen id quod ibi prohibetur diacono, subdiacono imperatur.

12. Prohibitio ergo illa absolutè et sine tali limitatione fit; illa verò determinatio additur in alterâ parte affirmativâ, seu concessivâ, ut cantent diaconi Evangelium in missarum solenniis. Deinde Gregorius duplicem rationem insinuavit, ob quam diaconi illi muneri cantandi addicti esse non debent: Una est, ut et prædicandi officio et pauperum curæ ac sollicitudini vacare possint; ad hoc autem necesse est ut non tantum liberi sint à debito cantandi, dum inserviunt altari, hæc enim nulla est exemptio: nam per ministerium altaris satis erat pro tunc à choro liberari et impediri, ne de pauperibus vel de studio prædicationis curare possent; ergo voluit illos esse liberos simpliciter à cantandi munere, etiam pro aliis horis. Aliam rationem insinuat, nimirum diaconos non esse ad cantum eligendos, *ne in eis blanda vox potius quam vita* (adde etiam et doctrina) *queratur*; at hæc ratio probat simpliciter de munere cantandi in divinis officiis, quia aliàs illud inconveniens non evitaretur.

13. Atque ita intellexit textum illum Gratianus ibi; nam ante illum præmittit hæc verba: *Ab officio cantandi et psallendi diaconi inveniuntur exempti, ne dum vocis modulationi student, altaris ministeria negligant*; et in hujus assertionis confirmationem textum Gregorii supponit. Similiter D. Thomas non solum approbat eandem expositionem, sed etiam doctrinam ampliat, dicens: *Nobilior modus est provocandi homines ad devotionem per doctrinam et prædicationem, quam per cantum, et ideo diaconi et prælati, quibus competit per prædicationem et doctrinam animos hominum provocare in Deum, non debent capitibus insistere, ne per hoc à majoribus retrahantur*; et in hujus doctrinæ confirmationem adducit statim verba Gregorii, intelligens planè Gregorium in eodem sensu fuisse locutum; supponit autem D. Thomas ibi, cum Gregorius ait ad diaconum pertinere prædicationis officium, propriè loqui de officio docendi populum, non de solo cantu vel lectione Evangelii, ut quidam expo-uerunt, et non improbat ibi Glossa; tamen sine dubio prior sensus est verus, ut idem D. Thomas, 3 p., quæst. 67, art. 1, ad 1, distinctè declaravit, et ibi Cajetanus, et videri potest Bellarminus, lib. 1 de Clericis, cap. 13. Eandem doctrinam ex eodem textu Gregorii colligit Gerson in Cantichordo, in fin. alphab. 79, litt. N, ubi

sic ait : *Beatus Gregorius de instituto isto canticorum ita censuit, ut indicaverit indignum, si dediti verbo Dei, studium suum in istis, tempusque darent.* Sic etiam Guillel. Durandus, lib. 2; Rational., cap. 2; Dionysius Carthusianus, lib. 3 Summæ fidei, art. 155; Stephanus Durantus, lib. 3 de Ritib., cap. 21, in fin., referens Gregorium et D. Thomam.

14. Addendum verò his omnibus est, ut difficultati propositæ satisficiamus, hanc Gregorii prohibitionem non ita esse intelligendam, ut simpliciter intelligatur interdictus diaconis cantus in choro; constat enim neque nunc esse, neque unquàm fuisse in hoc sensu latam prohibitionem illam, quia neque actio hæc talis est, ut omnino prohiberi debeat aut possit, præsertim ecclesiasticis personis, neque ratio quam Gregorius adducit in eo sensu ostendit necessitatem talis prohibitionis, et hoc etiam convincit objectio facta; intelligendum ergo est prohibitum fuisse à Gregorio ne diacono imponatur onus cantandi tanquàm ex debito officii sui, ad quod vel ordinetur, vel principaliter eligatur; item ne in eo munere ita occupetur, ut à munere decendi, vel certè ab studio ad docendum necessario, eà de causâ impediatur. Atque in hunc sensum optimè quadrant rationes et verba Gregorii, eumque propterea omnes dicti auctores secuti sunt. Quod verò in eodem textu Gregorius ait, hoc officium committendum esse subdiaconis, vel in necessitate inferioribus clericis, non ideo est quia subdiaconatus vel alius proprius ordo clericorum sit per se necessarius ad officium cantandi, sed quia decet per clericos fieri, quando commodè potest, et præsertim ut hi qui habent illius muneris præcipuam curam, clerici sint; et quoniam subdiaconus superior est cæteris clericis post diaconum, et ex vi sui ordinis non habet munus aliquod majoris momenti, quo possit ab officio cantandi divinum officium impedi, ideo hæc cura illi præcipuè committenda dicitur.

15. Denique intelliguntur hæc omnia ex vi ordinis, et supposito antiquo more, quo diaconis ordinariè officium prædicationis verbi Dei committebatur, ut diximus, et colligitur etiam ex epistolis Clementis primæ et tertiæ, cap. *Audire*, 25, d. cap. *Sicut enim*, junctâ Glossâ, verb. *Per diaconos*, 11, quæst. 1. Hæc autem consuetudo nostris temporibus ferè cessavit; nullum enim ferè aliud munus exercent, nisi cantandi solemniter Evangelium, cum in missâ sacerdoti solemniter ministrant, ideoque jam illa prohibitio Gregorii cessasse videtur, non solum quoad diaconos, ut tales sunt, sed etiam quoad presbyteros, qui aliunde non obligantur ad prædicandum, vel ad alia graviora Ecclesiæ munera, quæ cum obligatione chori repugnant. Atque ita faciliè solvitur objectio, quæ de religionibus fiebat, in quibus et diaconi et presbyteri ad chorum sanctè ac utiliter destinantur. Id enim verum est, quia vel tales religiones ad officium prædicationis, aut alia ministeria spiritualia non sunt principaliter institutæ, sed ad vitam purè contemplativam, quæ per psalmodiam multum juvatur, vel certè quasi corpus religionis utrumque munus amplectitur, illud in

variis ac distinctas personas partitur, quasdam dedicando choro, et alias aliis ministeriis; semper tamen necesse est ut qui gravioribus destinantur ministeriis, non ita graventur onere chori, ut à propriis muneribus impediantur. Et ita lex et doctrina Gregorii formaliter, ut sic dicam, semper integra manet, quia in ipsâ ratione naturali fundata est, licèt materialiter, ut sic dicam, in diaconis cessaverit. Quam rem tractando de statu religioso tam in genere quàm in specie latius explicatur, quatenus specialiter ad illum statum pertinere potest.

CAPUT X.

Quæ personæ, et quo in loco horas canonicas publicè dicere teneantur.

1. Superest dicendum de personis quæ ad hunc modum dicendi divinum officium obligantur, et cum eis locum conjungimus, quia hæc, ut videbimus, connexa sunt. Et inprimis dubitari potest an hæc oratio publica cadat sub propriam obligationem præcepti clericorum vel ministrorum Ecclesiæ. Nam licèt clerici in sacris teneantur pensum horarum canonicarum persolvere, tamen singuli satisficiant illi muneri, privatim eas dicendo, ut infra dicemus; nullus ergo in particulari designari potest qui ad hoc munus cantandi ex generali præcepto teneatur; ergo nec respectu ipsius cleri cadit hic modus orandi sub obligationem, quia non potest communitas obligari præcepto, nisi quatenus singulæ personæ obligantur; quia obligatio, quæ est ex præcepto, in personam veram, et non fictam cadere primariò debet, ut inde possit in corpus mysticum redundare. Et confirmatur: nam vel hoc præceptum est divinum, vel ecclesiasticum; primum constat non esse verum, quia nec in Scripturâ habetur, nec ex traditione constat, nec certè aliquâ ratione id colligi potest; secundum suadet non esse, quia quoties præceptum ecclesiasticum fertur, datur cum determinatione modi, circumstantiarum, et personarum: hic autem non ita est; ergo. Declaratur minor, quia horæ canonicæ recitari possunt voce altâ sine cantu vel simplici aut figurato, variisque modis ejus; non constat autem ex ordinatione Ecclesiæ, quomodo debeant horæ publicè dici. Item non constat an quotidiè cantandæ sint, vel diebus festis, vel aliquæ quibusdam diebus; et in aliis omnes. De tempore etiam et modo horarum nihil invenitur definitum. Denique neque certis personis onus hoc impositum reperitur; ergo signum est non esse rem obligationis, sed devotionis, pendentem ex arbitrio pastorum Ecclesiæ.

2. Nihilominus dicendum inprimis est munus hoc publicè dicendi horas canonicas in ecclesiâ, esse sub obligatione præcepti impositi Ecclesiæ ministris et clericis ad hoc officium deputatis. Conclusio colligitur ex capite ultimo, distinct. 92, ubi presbyter, diaconus vel quilibet clericus Ecclesiæ deputatus, si intra civitatem fuerit, vel in quolibet loco ubi Ecclesiâ est, et ad quotidianam psallendi officium matutinis aut vespertinis horis ad ecclesiam non convenerit, deponendus dicitur, si correctus ab episcopo non emende-

tur. De quo textu in sequentibus plura dicemus, nunc ex eo solum colligimus obligationem quæ in ecclesiis est ad hoc munus psallendi divinum officium: nam si non esset talis obligatio, non tanto rigore cogerentur clerici ad illud munus implendum. Per *matutinum* autem et *vesperinum officium* non intelliguntur tantum duæ horæ quas nunc strictâ significatione sic appellamus, sed totum canonicum officium; nam matutinum comprehendit omnes horas quæ ante prandium dicuntur, scilicet à matutino vel laudibus usque ad sextam; vespertinum verò comprehendit cæteras horas quæ à prandio dicuntur, ac si in vulgari diceretur: *A las horas de la mañana, y de la tarde*. Idem præceptum colligitur ex capite primo de Celebrat. missar., ubi prius datur facultas clerico rusticano anticipandi horas ex causâ, et postea additur limitatio his verbis: *Ita tamen ut horis competentibus juxta possibilitatem, aut à se, aut à scholaribus publicè compleantur*. Supponit ergo hoc esse necessarium ut sub obligatione: et idem colligitur ex capite *Dolentes*, eodem titulo, ibi: *Distinctè præcipientes, ut divinum officium celebrent*. Præcipi enim loquitur de hac publicâ celebratione. Ratio denique est quia ad hoc principaliter institutum est hoc officium ut in ecclesiâ publicè dicatur, non pro sacerdotibus seu clericis tantum, sed pro universo populo, ut illi omnes possint assistere et illo frui; ergo necessarium fuit ad commune bonum Ecclesiæ, ut hoc publicum officium sub lege et præcepto constitueretur. Item ad hæc sunt instituta beneficia magnâ ex parte, et de hoc officio maximè intelligitur quod in jure dici solet, beneficium dari propter officium, cap. *Quia per ambitionem*, de Rescript., in sexto, et cap. *Cum secundum*, extra de Præbend.: nam licet interdum impleatur per recitationem privatam, illud tamen est quasi accidentarium, et in defectum alterius. Denique consuetudo Ecclesiæ ad hanc obligationem sufficeret.

3. Dico secundò: Hoc præceptum obligat, quoad ecclesias seculares, ut quotidie fiat hoc officium in cathedralibus et collegiatis, in aliis verò ecclesiis solum diebus Dominicis et festis, nisi aliud habeat consuetudo. Ita docet Turrecremata, dicto cap. ultimo, d. 92, quæst. 1, et idem sentit Silvester, verb. *Hora*, quæst. 10, Angelus, num. 25, Armilla, num. 21, Tabiena, Cajetanus, et prima pars apertè colligitur ex Clement. I, de Celebr. miss., ibi: *In cathedralibus et collegiatis ecclesiis*; et ex aliis decretis citatis, et ex universali Ecclesiæ consuetudine; et ratio est quia hæc sunt principales ecclesiæ, quæ ad hunc divinum cultum publicum sunt institutæ. Alia verò pars de inferioribus ecclesiis ab eisdem auctoribus asseritur; ex nullo autem jure exceptionem, seu limitationem, vel probationem adducunt, cum tamen quoad ecclesias parochiales contrarium videatur colligi ex dicto cap. 1 de Celebrat. missar., in citatis verbis; nam ibi sermo est de presbytero parochiali et rurali, et tamen ab eo exigitur ut in ecclesiâ publicè horas persolvat. Et ita Innocentius ibi indistinctè id de ecclesiis intelligit. Et Turrecremata etiam id fatetur; sed limitat hoc ad dies Dominicos et festivos. At hæc limitatio non habetur

in textu, nec ipse aliunde illam probat; cum ergo textus indifferenter loquatur, non videtur limitandus. Adde illum loqui de diebus ferialibus; nam permittit hujusmodi presbytero, ut exeat ad opus rurale, quod non licet in die Dominico vel festivo, et tamen pro illo eodem die ponit conditionem supra dictam. Præterea in Clem. I, de Celebr. missarum, prius jubetur *ut in ecclesiis cathedralibus, regularibus et collegiatis, horis debitis devotè psallatur*; postea verò additur: *In aliis verò convenienter, et debite celebretur divinum officium, diurnum pariter et nocturnum*, etc.; ergo, licet in prioribus ecclesiis majori cum solemnitate horæ dicendæ sint, tamen etiam in aliis ecclesiis publicè sunt celebrandæ. Nam de hac celebratione necesse est ibi tractari, tum quia præcipitur ut sit in ecclesiâ; oratio autem non fit necessariò in ecclesiâ, nisi quando publicè et propter populum facienda est; tum etiam quia hoc modo tantum fit debite et convenienter, ut ibi præcipitur.

4. Nihilominus consulenda est consuetudo et institutio singularum ecclesiarum; nam ab his duobus capitibus hoc maximè pendet, si jus positivum expressum non inveniatur; atque hoc est quod docti auctores docere voluerunt, à quorum sententiâ non recedimus. Ultra ecclesias ergo cathedrales et collegiatis duo genera ecclesiarum secularium distinguere possumus: quasdam parochiales, alias simplices, seu capellas vocare possumus. In prioribus si rigorem juris attendamus, reverà essent in eis dicendæ omnes horæ canonicæ aliquo modo publico, sive canendo, sive altâ voce sufficiente pro capacitate populi illas dicendo. Hoc enim probant dictum q. 1 et dicta Clement. I, de Celebrat. missarum; et ratio reddi potest, quia istæ ecclesiæ ex propriâ ratione suâ sunt institutæ, ut in eis integrè celebrentur divina officia pro usu et commoditate totius populi; in his autem divinis officiis post missæ sacrificium primum locum tenent horæ canonicæ, et ideò beneficia parochialia propter hoc officium etiam dari videntur ex vi primæ institutionis suæ. Unde ubi talis fuerit consuetudo, ut in talibus ecclesiis, tametsi parochialibus omnes horæ canonicæ dicantur, omninò servanda est; nam ibi maximè ecclesiasticum præceptum censetur obligare. Solent autem hujusmodi esse pinguioribus ecclesiis, maximè quando habent plura beneficia suo servitio deputata, et quando habent copiosum, vel nobilem populum: nam tunc major solet esse necessitas, seu communis utilitas ac decencia.

5. Atverò in omnibus ecclesiis parochialibus, ubi parvus est populus, et tenuis census, communiter obtinuit consuetudo ut officium canonicum in eis non dicatur publicè, præterquàm in diebus festis, et in eis etiam non solet dici totum officium, sed tantum missa ante prandium, et vespere post prandium. In his ergo servari potest consuetudo sine scrupulo. Imò addit Cajetanus etiam in collegiatis servari posse, si sit immemorialis, et redditus tenues sint, qui derogatum, ait, ibi esse censetur juri communi, ex rationabili prælatorum tolerantia. Vocat autem rationabilem, quia

ratio dictat ut minuatur onus, ubi stipendium tenuissimum est, cum semper maneat obligatio aliàs dicendi officium integrum, et inserviendi Ecclesiae in aliis oneribus. Et meritò necessarium iudicatur, cum tales circumstantiae concurrant, ut consuetudo rationalis reputetur, quoniam aliàs non posset contra jus, et praesertim contra integritatem, ut sic dicam, divini cultus prevalere.

6. Denique in aliis Ecclesiis, quas simplices vocamus, seu in capellis nihil ex vi juris communis statutum esse credo, quia de illarum institutione, quoad hoc nihil videtur esse jure communi definitum. Et ideo earum statutis et institutionibus approbatis standum est. Solent autem hujusmodi ecclesiae vel capellae erigi ab aliquibus patronis secularibus vel ecclesiasticis cum certo onere et obligatione ut in eis dicantur, vel quotidie, vel certis diebus, horae canonicae, vel aliquae, vel omnes. Et tunc quando de institutione constat et est sufficiens, et cum commodis stipendiis, omninò servanda est, nec facile est contra illam admittenda consuetudo, nisi gravis causa intercedat, quia aliàs non videtur esse solùm contra jus positivum, sed etiam contra jus naturale, quia est contra justum pactum et justam voluntatem testatoris vel dantis stipendia sub tali conditione. Et ad hoc confirmandum faciunt quae Navarrus adducit, in dicto Enchir., cap. 5, dist. 2 et 5, ut probet servandas omninò esse voluntates testatorum, seu instituentium capellas, vel capellanas, vel alia pia legata, ut missas, preces, vel officia divina in talibus locis sacris tali modo ac tempore ab Ecclesia approbatis dicantur; nam juxta hanc verissimam regulam de his Ecclesiis censendum est. An verò ex justà causà possit episcopus hoc mutare, vel Papa etiam sine causà, ad praesentem locum non spectat. Quamdiù enim non invenitur facta mutatio, institutio servanda est; ubi verò mutata inventa fuerit, per solam consuetudinem, sine expressà praelatorum approbatione vel dispensatione, attentè considerandum est an justa causa intervenerit, ita ut consuetudo credi possit rationalis, et quasi praescriptionem contrariam induxisse, quia, ut dixi, est aliquo modo contra naturalem aequitatem, et ideo nisi ex causà honestetur, et ex diuturnitate temporis cum bonà fide praesumptà, non poterit prevalere.

7. Tertiò principaliter dicendum est de ecclesiis regularibus, in eis etiam esse obligationem dicendi publicè horas canonicas in choro, juxta uniuscujusque institutum et consuetudinem. Ita docent communiter auctores, et sumitur ex dictà Clement. I, de Celebrat. missar., ubi cum ecclesiis cathedralibus et collegiatis numerantur regulares, supponendo in his esse eandem obligationem psallendi divinum officium, quae est in prioribus. Dico autem, juxta uniuscujusque institutum vel consuetudinem, quia religiosi non tenentur dicere officium in choro ratione proprii beneficii, ut constat, nec etiam qui aluntur ex eleemosynis vel ecclesiasticis bonis, quia non aluntur sub hac conditione, neque ad hunc finem, sed ut Deo serviant juxta suum institutum. Nec etiam est ullum canonicum jus quod hoc

onus omnibus religionibus imponat: nam in dictà Clementinà potiùs supponitur aliunde illa obligatio, et praecipitur ut debito modo fiat; obligatio ergo supponenda est ex peculiari instituto vel consuetudine. Unde dubitari non immeritò potest de gradu obligationis, id est, an sit sub mortali culpà, vel tantum ex regulà, et consequenter an excedat communem obligationem regulae; sic enim non erit rigorosum praecceptum, nisi ubi regula id explicaverit, vel votum aliquod de hoc directè fiat. Sed in hoc quid dicendum sit de singulis personis infra declarabo. Loquendo autem simpliciter de toto conventu, seu Ecclesia regulari, in qua est consuetudo regulariter dicendi hoc officium, videtur esse sub obligatione gravi, quia saltem per consuetudinem videtur ita receptum et acceptatum illud onus, et magnum esse scandalum si omitteretur, quamvis interdum aliqua dispensatione uti ex causà, non sit ita scandalosum, nec facilè damnum.

8. Quartò dicitur hanc obligationem principaliter cadere in praelatum vel rectorem aut superiorem uniuscujusque ecclesiae respectivè, descendere verò etiam ad singulos, qui sunt membra talis communitatis, quamvis non eodem modo ad omnes, sed cum proportionem. Prima pars ex ipsà rei naturà constat, et ex ratione dubitandi in principio posità. Nam quoties obligatio aliqua cadit in aliquod mysticum corpus alicujus communitatis, caput talis corporis ratione sui muneris maximè tenetur curare, ut obligatio illa impleatur; quia ad rectorem pertinet monere inferiores ad operandum, et quia aliàs non posset moraliter tale corpus tali obligationi satisfacere. Specialiter verò hæc obligatio explicata et aucta est in dictà Clement. I de Celebrat. missarum ubi ordinariis, rectoribus et superioribus dicitur, ut sollicitam diligentiam adhibeant, ut debitis horis convenienter hoc officium psallatur vel celebretur: *Si Dei, et Apostolicæ Sedis indignationem evitare voluerint*, quæ verba manifestè indicant praecceptum. Duplicem verò obligationem in his superioribus distinguere necesse est: una est sollicitè curandi ut hoc munus in tali ecclesia per hanc communitatem convenienter fiat; altera obligatio esse potest assistendi personaliter et psallendi cum aliis tale officium: nos in assertione de priori obligatione loquimur: et de hac est sermo in dictà Clement., et ratio etiam facta de hac procedit. De posteriori autem non videtur praelatus majorem habere obligationem assistendi choro, quàm ceteri; quantum attinet ad rigorem praeccepti, nisi fortassè ratione exempli et majoris scandali vitandi ob circumstantiam personae; nam aliunde nullum caput apparet ex quo obligatio major possit oriri, an verò sit eadem, vel faciliùs excusari possit, statim dicam.

9. Secunda ergo pars, quòd nimirum obligatio psallendi vel dicendi officium in choro, descendat ad singulos in communi clara est, quia est etiam moraliter necessaria, ut talis obligatio à totà communitate efficaciter impleri possit. Ratio autem, et modus obligationis ostendetur faciliùs descendendo ad varios modos obligationis hujus. Aliter enim de illà in secu

laribus clericis, aliter in religiosis, ut sic, iudicandum censeo, quia longè diversus est titulus obligationis. Clerici ergo non obligantur ratione solius ordinis ad hoc pensum horarum in choro solvendum. Non dico ad recitandas horas canonicas; hoc enim longè diversum est, de quo infra dicemus, sed loquor de modo recitandi publicè, in choro psallendo. Et ita est communis et clara sententia, et constat ex usu et consuetudine Ecclesiæ; non enim omnes simplices sacerdotes tenentur choro assistere; ergo signum est non oriri hanc obligationem ex vi ordinis. Probatur etiam ex dicto cap. ult. d. 92, ibi: *Si quis presbyter, diaconus, aut clericus Ecclesiæ deputatus*; ex illà enim ultimà particulà colligitur, solum presbyteratum, diaconatum aut clericatum sine deputatione ad Ecclesiam, hoc est, ad exercendum hoc munus in illà, non inducere hanc obligationem. Et ita tenet ibi Turrecremata, dub. 1, concl. 4, Silvester et Angelus supra, et notat bi Glossa ex sententià aliquorum. Ipsa verò addit: *Quemlibet clericum teneri ad hoc, licet non teneatur ad hanc vel illam Ecclesiam*; et citat cap. *Super eo*, extra de Regular. Idem sentit ibi Archidiaconus (referens Hugonem) de ordinatis in sacris, non verò de inferioribus, de quibus solis intelligit in textu vocem, *clericus*, et cum eà solà dicit esse conjungenda illa verba: *Ecclesiæ deputatus*. Itaque sentiunt clericos in sacris absolutè obligari, minores verò solum, si deputati sint; unde etiam aiunt hanc obligationem oriri ex triplici titulo: *Ordinationis, intitutionis et beneficii*.

10. At enim, si intelligant *teneri ad hoc*, id est, ad recitandas horas canonicas, verum quidem est, quod dicunt, sed extra rem, et extra textum illum, nihil enim ibi de hâc generali obligatione agitur: si verò intelligant (ut reverà Glossa sentit) teneri omnes clericos ex vi ordinationis suæ officium dicere in choro Ecclesiæ, licet voluntarium illis sit in hâc vel illà Ecclesià cantare, quando aliqui non sunt addicti, falsum et sine fundamento est quod dicitur; nec caput *Super eo* aliquid pertinens ad hanc materiam tractat; nec ille triplex titulus quoad hanc obligationem invenitur, sed solus ille qui in textu illo proponitur, et per illam determinationem *Ecclesiæ deputatus* declaratur. Quæ determinatio cum omnibus præcedentibus vocibus potius conjungenda est, nam propriissimè potest, et cum materia sit onerosa, est potius restringenda quàm amplianda. Maximè cum illa obligatio, quæ clericis in sacris imponitur, nullo firmo vel rationabili fundamento nitatur. Adde ex illàmet expositione sequi, saltem subdiaconos non teneri ad chorum, nisi sint deputati ad certam ecclesiam, quia cum solum presbyteros et diaconos nominasset, sub cæteris clericis illos comprehendit. At si aliqui essent obligandi ratione ordinis, maximè subdiaconi, juxta sententiam Gregorii in cap. *In sanctà Romanà* supra tractatam. Ex quo etiam textu optimè probari potest, non habere presbyterum, vel diaconum talem obligationem, ex vi suæ ordinationis.

11. Sed quæres, quid sit clericum esse deputatum ali-

cui Ecclesiæ, ita ut inde nascatur hæc obligatio. Respondeo nihil aliud esse, nisi habere in tali ecclesià aliquod beneficium, quod propter tale servitium Ecclesiæ specialiter detur, vel quod annexam habeat obligationem hanc. Priori modo obligantur canonici et præbendarii ecclesiarum cathedralium aut collegiarum et aliqui beneficiarii ad hoc specialiter deputati etiam in inferioribus ecclesiis. Inter quos solet esse differentia, nam interdum sunt addicti ratione proprii beneficii ecclesiastici, interdum solum ratione stipendii temporalis, et ad nutum auferibilis, et utrumque sufficit ad obligationem ministrandi, licet in modo possit aliqua differentia notari, ut infra de clarabimus. Posteriori autem modo videtur obligari parochus in suâ ecclesià regulariter loquendo, nisi ex peculiari institutione, aut consuetudine aliud alicubi observetur. Quamvis quia parochus habet alia ministeria, vel occupationes possit per alios hoc ministerium implere ex quacumque causâ rationabili, utrumque enim colligitur ex cap. 1 de Celebr. miss. cujus verba superius expensa sunt.

12. De episcopo etiam dubitari potest, an ex vi sui muneris, seu beneficii teneatur choro interesse, si commodè potest, quia ipse etiam est suæ Ecclesiæ deputatus, et consequenter videtur depuratus quoad hæc ecclesiastica officia, quæ sunt præcipua? Et ita tenent Silvester dictâ quæst. 10, et Angelus, num. 26, ex cap. *Episcopus*, 41, d. etc. *Pervenit* 7, quæst. 1, sed nihil probant: nam in priore solum dicitur ut episcopus sit moderatus in suppellectili, victu et vestitu, et ut *hospitium non longè ab ecclesià habeat*; in altero verò solum dicitur debere episcopum in Ecclesià suâ residere. Sed aliud est residere in suâ Ecclesià, et prope illam habitare, aliud choro assistere, ut per se notum est, à diversis autem non fit illatio, videtur tamen huic sententiæ favere Innocentius in cap. 1, de Celebrat. missar. quatenus in genere de Prelatis ait, posse ex causâ legitimâ abesse à choro, supponit ergo per se teneri. Et eodem modo loquitur Turrecremata in dicto cap. ult., dub. 2.

13. Nihilominus simpliciter assero, episcopos non teneri per se loquendo ad chorum, nisi fortassè certis quibusdam diebus festis. Vel solemnibus, in quibus consuetudo et publica ædificatio id postulat. Hoc sumo inprimis ex eodem capite ult., d. 92, ubi numerantur presbyter et inferiores clerici, et non fit mentio de episcopo, tanquam in altiori ordine constituto, et gravioribus occupationibus impedito. Secundò id sumo ex cap. *Episcopus*, de Consecrat., d. 3, ubi sic dicitur: *Episcopus si infirmitate non fuerit impeditus, ecclesiæ cui proximus fuerit, die dominico decesse non debet*. Ex quo textu saltem per argumentum à contrario colligitur, aliis diebus posse abesse sine excusatione infirmitatis, sub quâ intelligitur quelibet alia æquivalens, quidquid Silvester et Angelus dicant. Incredibile enim est quòd propter solam causam infirmitatis possit episcopus diebus dominicis abesse, ut ipsi restringunt; possunt enim esse aliæ causæ et occupationes æquæ legitimæ, ut per se notum videtur, et usus ipse satis

docet. Sub illâ ergo intelligitur quælibet legitima causa; ergo aliis diebus non est necessaria specialis causa, sed obligatio sui muneris satis excusat, vel potius non secum compatitur aliam obligationem. Imo ex vi verborum illius textus non videtur ibi declarari rigorosa obligatio, sed ex quâdam decentiâ, tum quia verbum *debet*, non habet maiorem vim, ut ex materiâ de Legibus constat; tum etiam quia non loquitur de propriâ Ecclesiâ, sed de ecclesiâ viciniore; unde solum videtur attendisse ad quamdam decentiam, quæ sine dubio est in hoc, ut episcopus saltem ad missam solemnem eat in ecclesiam sibi vicinam. Et ita textus ille nihil probat de horis canonicis, etiam pro dominicis diebus, quia potest de missâ sufficienter intelligi, et onera sunt restringenda.

14. Deinde id colligo ex dicto cap. *In sancta*, 92, d. Addita doctrina D. Thomæ, 2-2, quæst. 91, art. 2, ad 3, ubi ait, *p̄latos qui docere populum ex officio tenentur, non debere ad chorum obligari, ne per hoc à majoribus retrahantur*; cujus sententia communiter recepta est, ut supra dixi, maximèque habet locum in episcopis, quibus et prædicare convenit ex officio, et multiplex alia Ecclesiarum suarum sollicitudo; nec refert, quòd de facto concionentur, necne; nam ad intelligendam obligationem officii propria ejus ratio secundum se spectanda est. Præterea adjungo episcopum ad hoc non teneri ratione stipendii, seu reddituum, quia multa alia habet onera sui officii, propter quæ ab Ecclesiâ alatur; maximè cum ad recitandas horas simpliciter teneatur, ut infra videbimus; nec etiam tenetur ratione specialis præcepti, nullum enim ex jure colligitur; neque etiam ex consuetudine potest talis obligatio colligi, quia nulla talis consuetudo, ut arbitror, reperitur; imò nullum credo esse episcopum qui hanc obligationem agnoscat; et rarus est, qui hoc munus frequenter subeat. Et hæc ratione, præesse in choro commissum est quasi ex officio Decano, vel primæ dignitati; non est ergo episcopis imponenda talis rigorosa obligatio, maximè cum continuâ vel frequenti assistentiâ in choro. Satis ergo est si dicamus teneri aliquando adesse, quantum ad sui muneris satisfactionem judicaverit expedire, quod ejus prudenti arbitrio relinquendum videtur. Optimum autem consilium videbitur, ut nisi causa urgens impediat, adsit diebus dominicis, et festis, et in diebus solemnioribus poterit fortassè intervenire obligatio saltem pro tempore missæ, vesperrarum, vel etiam matutino, consuetudinis etiam habenda est ratio, ac denique cavere debet prælatus, ne videatur hanc curam omninò negligere. De prælatis item inferioribus, si episcopale munus et jurisdictionem exerceant, idem cum proportionem sentiendum videtur, si verò minores sint, consideranda erit qualitas beneficii et institutio ejus, vel consuetudo, et juxta illam erit judicandum: et hanc existimo fuisse sententiam Innocentii in loco allegato.

15. De religiosis autem, qui chorum profiteantur, existimo non teneri ex vi generalis legis seu præcepti obligantis sub culpâ mortali, ad canendum in choro, nisi ubi fuerit speciali constitutione hoc præceptum

ita expressè declaratum et impositum, vel si alicubi proprium votum de hoc fieret, quod in nullâ religione credo fieri; neque etiam scio in aliquâ esse consuetudinem illo modo obligantem; nec enim consuetudo chori est in hoc sensu in religionibus introducta, sed solum ut horæ omninò in choro dicendæ sint, et omnes adesse debeant juxta regulam, et quòd in hoc deficientes, poenæ subjaceant, non verò quòd in hoc graviter peccent, dummodò aliàs horas recitent, quod infra videbimus, quàm necessarium sit. Secus autem his capitibus, non est unde illa rigorosa obligatio in eis nascatur. Dices: Ex obligatione chori in toto corpore existente, sufficienter nascitur hæc obligatio in singulis. Respondeo non ita esse absolutè, et immediatè, ut sic dicam, loquendo. Nam satis est quòd cura providendi ut chorus non deficiat, sit apud prælatum, et quòd ipse possit cogere subditos, ut in choro non desint, nec horas omittant. Quandiù verò superior non imponit speciale ac personale præceptum, non est talis obligatio in singulis ex præcepto; nec superior debet illam imponere sine causâ, quando publicæ obligationi ex vi regulæ fit satis, et non desunt qui religiosè ac voluntariè suæ professioni satisfaciant. Si autem tanta esset negligentia subditorum, ut videretur præceptum necessarium, tunc imponendum esset. Imò si contingeret ipsum etiam prælatum esse negligentem, et ideò solere horas publicè amitti ex defectu ministrorum; tunc certè præceptum commune singulos obligaret, quia jam esset publica necessitas, in quâ omnes obligantur; hic autem casus, vel nunquam, vel rarò accidere potest, et ideò moraliter loquendo regula posita vera est, quæ ex auctoribus citatis et referendis colligitur.

16. Atque ex his sequitur faciliùs posse excusari religiosum ab hoc onere canendi in choro, sine culpâ levi, quàm possit clericus secularis excusari à culpâ mortali, quando aliqui ratione beneficii ad illud tenetur. Ratio quoad religiosum est, quia unusquisque religiosus in particulari solum tenetur ad existendum et canendum in choro ex vi regulæ, quæ ordinariè non obligat sub reatu culpæ, sed tantum poenæ; et ideò licet practicè ac moraliter vix violeat sine aliquâ culpâ levi, tamen si aliqua moderata causa intercedat, poterit omnem culpam excusare, dummodò recitatio canonici officii, saltem privata non omittatur; hoc enim supponendum est semper, quoties de omissione chori tractamus; agimus enim de illâ præcisè; nam de omissione absolutâ privatæ recitationis horarum infra dicendum est. Atque ita in religiosis faciliè admitto quamdam Cajetani doctrinam in verbo *Horæ canonicæ*. Quam Armilla et alii communiter sequuntur; verba Cajetani sunt: *Ubi contemptus deest, et propter meam absentiam non notabiliter læditur divini cultus officii, et prælati dissimulant, parum de his quæ Dei sunt curantes, non incurro mortale peccatum ex hoc quòd desum horis canonicis in Ecclesiâ meâ, quia contra præceptum juris positivi propriè non venio, nec notabile damnum infero divino cultui. Graviter tamen pecco, si sine rationabili causâ me debitis horis subtraham, quia gravis*

est ratio divini debiti. Prior enim pars in religiosis verum habet, ubicumque ex aliquâ speciali constitutione aut consuetudine alicujus religionis contrarium non constiterit. Posterior autem pars, ne sit contraria priori, intelligenda est de gravi peccato in latitudine venialis, et est vera, quando nulla probabilis causa excusat.

17. Atverò in clericis qui in suis Ecclesiis ad hoc officium in Ecclesiâ dicendum tenentur, longè diversa ratio est, quia hi tenentur per se loquendo hoc ministerium præstare Ecclesiæ suæ sub reatu culpæ gravis ex suo genere, et ideò nisi ex levitate materiæ aut ex gravi causâ legitimè excusentur, mortaliter peccant, suum debitum non solvendo. Antecedens patet, quia tenentur ex lege justitiæ ratione beneficii et stipendii, quod propter hoc officium ab Ecclesiâ accipiunt, ut ex dictis supponimus; lex autem justitiæ ex suo genere obligat sub reatu culpæ mortalis. Atque hoc satis ostenditur ex gravi pœnâ, quæ propter talem transgressionem ponitur in dicto cap. ult. d. 92. Qui textus, ut dixi, loquitur de clericis, qui ratione beneficii, vel stipendii justî ad hoc munus, certæ alicui Ecclesiæ deputati sunt. Nec oportet illum extendere ad religiosos, de quibus reverà non loquitur. Atque ita sentiunt de clericis beneficiatis Turrecremata ibi, quæst. 2, et sumitur ex Innocentio in cap. 1 de Celebrat. missar. et ex Paludano 4, d. 15, quæst. 5, art. 1; Silvestro; Angelo et Armillâ supra, et Graffis, cap. 52, num. 4, et 6. Qui sanè nimis confusè loquuntur, nihil in hoc distinguentes, inter clericos beneficiatos et religiosos, cùm tamen sit magna differentia, quia religiosi reverà non canunt propter stipendium, sed propter suam regulam vel institutionem. Quamvis autem in clericis beneficiatis obligatio gravis sit, transgressio potest esse levis ex parvitate materiæ, quia hoc generale est in materiâ justitiæ, ut infra explicabitur.

18. Præterea, licet hæc obligatio ex justitiâ sit, potest admittere legitimam causam excusationis, quia obligatio ratione stipendii non est tam rigorosa, ut excusationem moralem non admittat, quod docent omnes et per se notum est. Oportet tamen ut causa sit vera, et ut bonâ fide procedatur. Item quando causa est diuturna, oportebit ut superioris legitima facultas vel dispensatio intercedat. In quo nulla melior regula assignari potest, quàm ut servantur constitutiones justæ, vel consuetudines singularum Ecclesiarum, et quæ de distributionibus et residentiâ in choro statuuntur in concilio Tridentino, session. 21, capite 3, et sessione 22, capite 3, et sessione 24, cap. 12, adjuncto capite unico de Clericis non residentibus in 6. Et juxta hanc doctrinam intelligendum est quod dicti auctores dicunt prælatos posse abesse à choro sine gravi culpâ, ex justâ causâ. Nam de prælatis religiosorum eadem ratio quoad hoc est, quæ de aliis religiosis; nam illi licet peculiari obligatione teneantur curare, ut horæ in choro non omittantur, tamen ad præsentiam personalem non magis illi obligantur ex voto vel rigoroso præcepto, quàm inferiores. Sed ad

summum ob circumstantiam personæ et ob aliorum exemplum intra obligationem regulæ magis tenebuntur, quamvis in eis possint etiam frequentius occurrere causæ legitimæ ad excusandum, propter plures, et graviores occupationes. De prælatis autem Ecclesiarum secularium jam diximus, eos ordinariè ex vi sui muneris esse obligatos ad chorum, et ita non indigent speciali excusatione ut frequenter abesse possint. Qui verò inferiores prælati sunt, et ex speciali institutione et munere obligantur, et intelliguntur accipere beneficium propter hoc officium, illi indigebunt excusatione ab eis bonâ fide probandâ. Si tamen hi tales sint, ut suas distributiones in choro habeant, eadem lege, quâ cæteri tenebuntur quoad hoc, quia jura indifferenter de omnibus loquuntur, eademque ratio in illis locum habet.

19. Denique, si beneficiatus per se obligatus ad chorum, aliàs etiam tenetur ex vi sui officii ad inseriendum in sacristiâ vel alibi, clarum est non peccare recipiendo stipendium beneficii integrum, etiamsi pro illo tempore in choro non resideat, quia non potest ad impossibiles actiones obligari. Unde cùm quis ex vi beneficii vel stipendii ad plura ministeria obligatur, semper intelligitur quatenus illæ actiones inter se incompatibiles non sunt; ita sumitur ex Paludano, Turrecrematâ, Innocentio et aliis in locis citatis. Et est res per se satis clara; subintelligitur tamen semper ut privatim recitare debeant horas, quibus in choro non intersunt.

20. Atque ex his colligitur, canonicos et alios beneficiatos, qui quotidianas distributiones recipiunt propter assistentiam in choro, non posse illas tutâ conscientiâ recipere, nec receptas retinere, si choro non intersint. Ita declaratur in dicto cap. unic. de Cleric. non resident. in 6, ubi sic dicitur: *Qui aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit, rerum sic receptorum dominium non acquirat, nec faciat eas suas, imò ad omnium restitutionem, quæ contra hujusmodi constitutionem receperit, teneatur.* Quæ constitutio renovatur in concil. Trident., sess. 24, cap. 12. Quod addit, ut qui assistant distributiones accipiant quibus alii absentes privantur: *Quævis collusione, aut remissione exclusâ,* quæ duo verba rigorosa sunt, et multùm notanda; collusio enim propriè dicitur esse simulata concertatio inter duos, ut inter auctorem et reum, quæ vox optimè hic accommodata est ad reciprocas condonationes, quas faciunt præbendati, quando mutuò et invicem sibi muletas remittunt. Nam per hanc fictionem, et legi canonicæ et cultui divino derogant. Vult ergo concilium, ut non obstante hac collusionem absentes non faciant distributiones suas, etiamsi alii conniveant. Quia verò concilium sub disjunctione ait, quævis collusionem aut remissione, dubitari potest an idem per illa significetur, vel aliquid per posteriorem dictionem addatur? Quod est querere utrùm non solùm, quando est propria collusio per mutuam condonationem, sed etiam quando est simplex remissio, et bonâ fide fit alicui personæ propter rationabilem causam, vel gravem occupationem, non valeat, nec possit ille cui fit

remissio, distributionem tutâ conscientiâ retinere, quando non est ex his casibus, qui in dicto cap. unico numerantur his verbis: *Exceptis illis quos infirmitas aut justa corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusarent.* Nam videtur nimium rigorosum dicere, quod alii præbendati non possint id quod sibi accrescit liberaliter condonare absenti, etiam ex rationabili eausâ, et sine collusione vel gravi Ecclesiæ detrimento, ut supponitur. Nihilominus disjunctio illa, et distinctio vocum, diversa in proprietate significantium, cum illo distributivo signo, *quâvis remissione*, videtur valdè urgere, ut dicamus omnem remissionem irritam esse illis verbis, extra casus in alio decreto expressos, ut in eodem concilio subiungitur: *Juxta constitutionem Bonifacii VIII, etc.* Unde hæc pars videtur in rigore verborum vera: *Et in congregatione Romanâ, his verbis declarata est: Non licet capitulo aliquo prætextu distributiones quotidianas donare, relinquere, aut quâvis collusione remittere alicui, qui vel ab Ecclesiæ servitio abfuerit, vel alio quovis modo distributiones legitime debeat amittere, nec fas sit cuiquam eas recipere, et si acceperit suas ne faciat, sed eas restituere omnino cogatur illicò distribuendas fabricæ Ecclesiæ quatenus indigeat, aut alteri pio loco episcopi arbitrato.* Et in aliâ declaratione additur, etiam remissionem quæ fieri solet in die Cœnæ Domini, ad hunc effectum non valere.

21. Ultimò dicendum est teneri clericos ad dicendum hoc officium in ecclesiis et templis ad hoc munus deputatis. Ita statuunt prædicta jura, dum dicunt in Ecclesiis cathedralibus, collegiatis, regularibus et aliis; et notant Turrecremata, Silvester, Angelus, Armilla et alii. Et ratio est, tum quia ad hoc sunt templa dicata; et hic est unus ex præcipuis finibus eorum, propter quod Christus templum vocavit domum orationis, Matth. 21, tum quia ad decentiam et ornatum sacri officii solemniter ac publicè nomine totius Ecclesiæ decantandi hoc pertinet; tum quia ad Christiani populi convenientem usum hoc necessarium est; tum quia in illo loco Deus censetur peculiariter assistere, et facilius ab eo impetrari, 2 Paralip. 7. Unde et angeli ipsi creduntur peculiariter ibi adesse, et Deum cum psallentibus collaudare, eorumque orationes juvare, juxta illud Psal. 67: *Principes conjuncti psallentibus in medio juvenicularum tympanistrarum, in Ecclesiis benedicite Deo Domino*; mysticè intellectum; unde Chrysostomus, hom. 24, in Acta: *Nescis, ait, quòd cum Angelis stas, cum illis cantas, cum illis hymnos dicis*, et homil. 15, ad Hebr. *plenas, dicit, esse Ecclesias incorporeis virtutibus*; tum denique quia locus Ecclesiæ ad devotionem et quietem orationis aptior est, et dæmonibus est formidabilis propter loci sanctitatem, præsertim si corpus Domini adsit, et sanctorum venerabiles imagines ac reliquæ, quæ omnia juvant, ut dæmon minùs perturbare audeat, et Deus majus auxilium ad bene orandum præbeat. Ideoque antiquissima semper Ecclesiæ consuetudo fuit ut hæc officia quotidie in templis dicerentur, nisi necessitas aliud facere cogeret; id enim semper etiam facere licuit, et nunc licet. Unde Clemens Romanus, lib. 8 Const., cap. 34,

post præceptum de horis canonicis publicè dicendis subiungit: *Quòd si ad Ecclesiam prodire non licuerit, propter infideles, congregabis, episcopo, in domo aliquâ, ne ingreditur pius in Ecclesiam impiorum; non enim locus hominem sanctificat, sed homo locum.*

CAPUT XI.

Quodnam officium divinum in choro recitandum sit.

1. Explicatâ substantiâ et obligatione horarum canonicarum, oportet ut de circumstantiis et quasi accidentibus eorum dicamus, quod faciemus, discurrendo per communes circumstantias actuum moralium; et quoniam de personis, et loco jam diximus, simulque declaravimus obligationem absolutam dicendi has horas, quam possumus vocare obligationem quoad exercitium actûs, explicando ceteras circumstantias, declarabimus obligationem, quam solemus vocare, quoad specificationem actûs, id est, ut talis oratio rectè et honestè, et prout decet, fiat, quod maximè pendet ex modo qui in his horis dicendis servari debet. Hic autem modus internus esse potest, seu pendens ex actu interiori, qui est attentio vel devotio; et externus consistens in prolatione ipsâ vocis, in materiâ, seu oratione quæ profertur in integritate, in ordine et similibus: et licet modus ille interior in se principalior sit, tamen per exteriorem manifestatur, et ad illum applicari debet, et ideò ex hujus cognitione pendet, ac propterea de circumstantiis externis sermonem præmittimus, et præsertim de his quæ ad substantiam hujus actûs proximè accedunt, ut sunt, quid cantandum sit, quid sit ab omnibus vel à singulis canendum, deinde verò quæ ad integritatem, ordinem et tempus spectant; de quibus sigillatim dicemus.

2. In præsentī ergo capite non est quæstio de materiâ hujus orationis in generali, nam constat ex dictis illam esse horas canonicas, constantes ex partibus quas in superioribus declaravimus; sed est quæstio de talibus horis in specie (ut sic dicam) et de nonnullis partibus earum; sub genere enim horarum canonicarum sunt varii ritus orandi; aliter enim Græci, verbi gratiâ, aliter Latini orant, et suas horas componunt, aliter clerici, aliter monachi, aliter in hoc episcopatu, aliter in illo, vel in diversis regnis vel provinciis. Rursus in eodem Breviario pro diversis festis vel temporibus sunt assignati varii modi dicendi singulas horas. Item ordo horarum, et debita continuatio sine nimia interpolatione videtur ad ritum hujus officii pertinere, et ideò hæc omnia comprehendit quæstio proposita.

3. Primò ergo inquiri potest, quam formam divini officii teneantur singulæ Ecclesiæ in suis choris observare, id est, an teneantur officium dicere juxta formas Breviarii, hujus vel illius episcopatus; vel secundum formam Ecclesiæ Romanæ. Cui quæstioni breviter satisfieri potest per Constitutionem Pii V in bullâ confirmationis sui Breviarii ubi priùs revocat omnes alios recitandi modos in aliis Breviariis contentos, his exceptis, qui *ex institutione à Sede Apostolicâ approbatâ, vel consuetudine, quæ, et ipsa institutio ducentes annos antecedit, retenti fuerint.* Deinde præcipit in huic mo-

dum: *Omni itaque alio usu quibuscumque, ut dictum est, interdicto, hoc nostrum Breviarium, ac precandi psallendique formulam in omnibus universi orbis Ecclesiis, monasteriis, ordinibus et locis, etiam exemptis in quibus officium ex more et ritu dictæ Romanæ Ecclesiæ dici debet, aut consuevit, salvâ prædictâ institutione vel consuetudine prædictos ducentos annos superante, præcipimus observari.* Et deinde declarat quocumque alio modo recitetur, non satisfieri huic obligationi. Postea verò Clemens VIII, licet novum Breviarium imprimi fecerit, formam illam non immutavit, sed à mendis quæ irrepperant expurgavit, paucis additis, vel immutatis. Huic ergo legi standum est, et secundum hanc formam est in choro psallendum, vel juxta Breviarium Pii V, quo uti licet, quamdiù libri prius impressi non consumuntur, vel juxta Breviarium Clementis, juxta cujus formam in posterum sunt Breviaria imprimenda, sicut ipse statuit. Unde grave peccatum esset quâcumque aliâ formâ uti in Ecclesiis tam secularibus quàm regularibus sub illâ exceptione non comprehensis, quia præceptum est satis expressum, et materia satis gravis, pertinentesque ad substantiam divini officii.

4. Circa limitationem autem in eadem lege additam, de his Ecclesiis quæ Breviario approbato per consuetudinem ducentis annis antiquiorem, quod ad usum chori attinet, certum est non teneri ad recitandum officium in choro, juxta Breviarium hoc Romanum, quia in ipsâ lege excipiuntur; certum secundò est posse illud acceptare, si velint ex consensu episcopi et totius capituli, quia in ipsâ etiam constitutione hoc expressè conceditur. Cui addo tertio, quòd si semel hoc modo acceptetur, non poterit postea sine Pontificis auctoritate relinqui, quia per illam acceptationem antiqua consuetudo revocata est, et prius Breviarium quasi abolitum, et privilegium in illâ exceptione contento fuit renuntiatum, et ideò ad antiquam consuetudinem iterum propriâ auctoritate rediri non potest, sed lex Pii V jam ibi obligat. Quartò assero sine consensu episcopi et totius capituli non posse in illis diocesisibus pro usu chori recedi ab antiquo usu, ac subinde ibi servandum esse jus commune, quod habet, omnes inferiores Ecclesias conformari debere metropolitanae, cap. penult. et ult., d. 12. Quæ regula cum proportionem ad regulares Ecclesias applicatur, ut unaquæque sui ordinis ritum sequi debeat, quando illâ antiquitate gaudet, eamque vult retinere. Quòd si ex simili et æquè antiquâ consuetudine diocesis episcopalis proprium habuerit Breviarium, credo posse illud retinere, et non posse mutari, nisi cum prædictâ conditione, et consensu episcopi et totius capituli, quia Pius V expressè loquitur de Breviariis ab episcopis in suis diocesisibus pervulgatis, et postea illa comprehendit in exceptione, et ut relinqui possint, non postulat metropolitani consensum, sed episcopi et universi capituli; cum autem dicit *universum*, non postulat ut omnes de capitulo, nullo discrepante, consentiant, id enim moraliter expectandum non est, nec vis verbi hoc postulat, sed solum quòd consensus præstetur à capitulo, ut capitulum est, id est, per modum unius

corporis mystici ad hoc congregati, et tunc universum consentit, quando major pars vincit, nisi jure expresso amplius requiratur.

5. Neque in hoc puncto nova difficultas occurrit: solum video quæri posse an hæc lex Pii V nunc obliget ubique, et occasio dubitandi est quia potest alicubi non esse recepta nec moribus introducta, non titulo antiquæ consuetudinis, sed ex negligentia vel resistentia episcoporum, seu prælatorum; quæ in initio potest esse iniqua, usu tamen et duratione prævalere; cum enim hæc lex humana sit, poterit consuetudine contrariâ abrogari; ergo non repugnat alicubi ita accidisse; ibi ergo non obligabit hæc lex, retinerique poterit aliud Breviarium, etiam pro usu chori, licet non excedat ducentorum annorum antiquitatem. Dicendum est tamen inprimis, hactenus non fuisse per novam consuetudinem contrariam huic legi alicubi derogatum, quia pontifices nunquam consenserunt tali consuetudini, vel expressè, vel tacitè; quin potius Clemens VIII statuit ut quod Pius ordinavit ratum et inviolatum conservetur. Deinde dico illam legem non tantum esse præcipientem, sed etiam irritantem omnia alia Breviaria, quæ infra ducentos annos initium habuere; quare nullâ consuetudine restitui possunt, ac subinde officium illud jam non potest esse canonicum, neque aptum ut per illud obligationi chori satisfiat; et ex hac parte existimo omnes posteriores consuetudines ita esse per hanc legem reprobatas, ut contra eandem legem prævalere non possint. Unde fit si in aliquâ provinciâ, similis consuetudo vel Breviarium non ita antiquum, ut postulatur in brevi Pii V, contra illius dispositionem indebitè retineatur, non obligari clericos vel parochos ad illum recitandi modum, sive in choro, sive extra illum, sed potius per se loquendo obligari lege pontificiâ, ut infra latius dicam.

6. Potest verò secundò quæri an hoc præceptum obliget, non solum ad dicendum officium juxta tale Breviarium generatim, ut sic dicam, sed etiam ad dicendum in particulari tale officium temporis vel diei, prout in ipso Breviario designatur. Verùm tamen questio hæc majus habet dubium in recitatione privatâ quàm in publicâ, et ideò de illâ communiter tractatur ab auctoribus, et à nobis infra disputabitur. Dico ergo hoc præceptum per se obligare determinatè ad tale officium, prout ad singulos dies in Breviario applicatur; ideòque maximè obligare in publicâ oratione chori, quia de illâ maximè loquuntur jura, in cap. *De iis*, et cap. ult., d. 12, et cap. *Convenit*, de Consec., d. 5, et secundum illum publicum dicendi modum maximè attendi potest et debet Ecclesiæ consuetudo et necessaria uniformitas. Item quia illa mutatio non fit sine aliquâ notâ vel scandalo, quando tam publicè fit. Et propter hoc censeo hanc mutationem esse rem gravem ex suo genere in hac publicâ oratione, et ideò vix posse fieri scienter in notabili parte officii sine gravi culpâ ejus, qui fuerit causa illius; ex levitate autem materiae, vel ex inadvertentiâ facillè excusari, saltem à culpâ gravi. Addunt etiam frequenter docto-

res posse prælatum ordinarium in hoc dispensare ex rationabili causâ, etiamsi dispensare non possit quominus officium dicatur. Ita Antoninus 4 p., tit. 13, cap. 4, § 2; Tabiena, num. 16; Armilla, num. 15, qui refert quemdam Magistrum Vincentinum; et idem sentit Navarrus, cap. 27, num. 217. Quod facili admitteri potest quoad hanc mutationem officii diei in unâ vel aliâ occasione gravi; tamen in mutatione totius Breviarii clarum est non posse dispensare, neque illam facere aut permittere, nisi juxta constitutionem Pii V, ut ex dictis satis patet. Nec etiam potest quasi permanentem dispensare aut legem facere, ut tali vel tali die aliter dicatur officium quàm in Breviario Romano sit præscriptum, ubi illud servandum est; sed oportebit tunc ad Papam accedere. Et eadem proportionem non potest prælatus religionis utentis proprio officio talem dispensationem permanentem facere, et sic de aliis, servatâ proportionem.

7. Tertio loco spectat ad præsentem quæstionem explicare an hoc præceptum obliget ad servandum ordinem in dicendis horis canonicis in choro, tam inter ipsas horas inter se quàm inter partes uniuscujusque horæ. Et ratio dubitandiesse potest, quia communiter auctores dicant ordinem non pertinere ad substantiam hujus præcepti, et ideo non violari graviter, etiamsi prætermittatur. Dicunt tamen auctores frequentius loqui de recitatione privatâ, de quâ inferius videbimus; at verò de illâ quæ publicè in choro fit, omninò dicendum est, in dicendis horis servandum esse earum ordinem ex præcepto. Et primum de singulis horis quoad partes earum inter se patet, tum ab inconvenienti, quoniam aliàs posset arbitrio prælatorum dici hymnus in fine, quando dicendus est in principio, et è converso, et capitulum, vel Psalmi ordine præpostero, quæ tamen sine dubio fieri non possunt sine culpâ ex suo genere gravi, nisi vel materiæ levitas, vel aliqua inadvertentia excuset; tum etiam à priori, quia in his artificialibus unitas rei et quasi esse illius consurgit ex tali ordine, ita ut possit dici de substantiâ illius, ut tale artefactum est; talis autem est unitas uniuscujusque horæ canonice, unde invertere ordinem, est illam destruere et alium ritum introducere. Denique in publicâ recitatione de se est hoc offensivum populi, nullo ergo modo licet. In ordine verò diversarum horarum inter se non videtur esse tam intrinseca connexio, quia non ita componunt unam horam, unde in mutatione illius ordinis non statim apparet tam gravis difformitas. Nihilominus ille ordo etiam est per se intentus ex vi talis ritus et institutionis, quia ex omnibus illis horis ita ordinatis unum integrum officium componitur, quod suo modo unum est, et de illo unum præceptum datur. Unde non dubito, quin talis ordo etiam comprehendatur sub tali præcepto, et quòd sit culpabile illum mutare voluntariè et sine causâ cogente. Et in oratione publicâ habet majorem difformitatem, quia magis videtur institutio contemni, quando publicè omititur, et per se majus scandalum inde generatur; item quia quodammodò eluduntur mysteria quæ per has horas et earum ordinem signi-

ficanur; nam propter orationes publicas maximè institutæ sunt.

8. Tandem inquiri hic potest de interpolatione in his horis factâ, an sit contra debitum orandi modum, et quàm gravis culpa sit, quando in choro committitur? Quæ dubitatio non intelligitur de interpolatione distinctarum horarum inter se; illa enim absolutè loquendo bona est et consentanea institutioni. Nam licet sint partes unius officii diei, non sunt partes continuæ, sed discretæ; nam ipsum officium non est unum ad modum quantitatis continuæ, sed discretæ, sicut est oratio. Discernuntur autem seu dividuntur partes illæ per interpolationem, et ideo bona est ut cum interpolatione dicantur. Verum est tamen in hac interpolatione modum seu mediocritatem requiri, ita ut neque nimia sit, nec nimis parva; hoc autem pendet ex antepositione et postpositione talium horarum, quantum enim in his peccatum fuerit, tantum in illo peccabitur, quid verò de illis circumstantiis dicendum sit, infra tractando de tempore horarum videbimus. Illic ergo solùm agitur, de interpolatione, quæ fieri potest inter partes ejusdem horæ, ut inter unum psalmum et alium, vel inter psalmos, et lectiones, aut inter partes ejusdem psalmi. Distinguere autem oportet interpolationem à pausâ; nam pausa, quæ nimia non sit, potius est commendata in choro, quàm prohibita, ut constat ex concilio Basiliensi, sess. 21, § 2, ubi monet cantum fieri, *cum pausâ decenti, præsertim in medio cujuslibet versiculi Psalmorum, debitam faciendo inter solenne ac feriale officium differentiam*. Interpolatio verò est, quando fit nimia et inusitata partium discretio. Hæc autem duobus modis fieri potest, primò omninò cessando à choro pro aliquâ notabili morâ, et ad alias actiones vel cogitationes omninò extraneas divertendo (loquimur autem de cessatione aut interpolatione totius chori; nam in singulis non potest esse sola interpolatio, si chorus officium prosequatur, sed erit simul mutilatio quoad eam partem, ad quam aliquis non concurrat, ut statim explicabo). Secundò potest contingere intermissio hæc non cessando omninò, sed cantando aliquid vel legendo, illo intermedio tempore, quod totum ad Deum et elevationem mentis in ipsum aliquo modo referatur, non sit tamen pars illius horæ vel officii, quod canitur. De hoc posteriori modo dicam cap. 13.

9. De primo dicendum est interpolationem factam præter institutionem, in quacumque horâ esse peccaminosam de se. Dico, *præter institutionem*, ut excludam interpolationem inter tres nocturnos, vel inter se vel à laudibus; illa enim non est absolutè præter institutionem, et ideo peculiarem difficultatem habet, an nunc liceat, necne; quæ supra tractata est. De omni verò aliâ ratio est quia est contra unitatem moralem uniuscujusque horæ, et contra communem consuetudinem, à quâ discrepare in publicâ celebratione ex suo genere grave est. Denique est contra ritum et institutionem, quæ non parùm violatur per hanc interpolationem, quando notabilis est. An verò hæc culpa gravis aut levis sit, ex circumstantiis expendendum

est? Moraliter verò non potest accidere ex merà voluntate, sed ex aliquà necessitate, vel probabili ignorantia; et tunc necessitas poterit excusare omnino, et ignorantia magnà est parte, nisi valdè crassa sit, et scandalum grave sequatur. Secluso verò scandalo, et posità bonà fide ortà ex aliquà occasione probabili, videtur facilè posse excusari gravis culpa in huiusmodi interpolatione.

10. Et hinc constat quid dicendum sit de interruptionibus, quas singulæ personæ assistentes in choro facere possunt, potissimè enim fieri solent per verba nullo modo ad officium pertinentia, rarò namque vel nunquàm fieri possunt in choro hæ interruptiones per alias actiones ab officio extraneas, nisi fortè per rixam, quæ ex verbis ordinariè nascitur, interdum verò fieri potest per cessationem à cantu, vel omnino à recitatione vocali, vel etiam ab attentione et auditione morali eorum quæ dicuntur. Et quidem de his posterioribus modis nihil est quòd de novo dicamus, quòd pertineat ad specialem defectum interruptionis: nam cessatio à cantu, si recitatio aliqua ejus quod canitur, non desit, non est propriè interruptio horæ, sed solius cantûs, et est potiùs omissio illius actionis, quoad aliquam partem ejus; nam pars illa semel omissa non potest postea expleri quoad cantum. Et ita culpæ gradus erit, et pro ratione obligationis cantandi, de quâ supra dictum est, et juxta quantitatem partis omissæ, quod prudentis arbitrio relinquendum est. Si autem non tantum cantus, sed etiam recitatio exterior omittatur, necesse est ut moraliter æquivalet partiali omissioni alicujus partis divini officii, quæ gravior culpa est quàm interruptio, et nisi fiat animo repetendi postea omissum, facilè erit gravis culpa: et adhuc cum illà intentione non est parva culpa intra latitudinem venialis, quia est magna inversio partium officii, simul cum interruptione. Dico autem æquivalere illam taciturnitatem omissioni, quia chorus semper in officio suo procedit, et quod semel perditur, non potest in eodem tempore recompensari; erit enim major confusio et perturbatio officii; et ideò omnes doctores admonent, ut, si aliqua particula officii præterit, sive culpabiliter sive inculpabiliter, non repetatur, durante officio chori, sed vel nulla ratio ejus habeatur, si parva fuit, vel reservetur repetenda post expletum officium. Unde quia hoc per se est contra debitum ordinem, si voluntariè fiat et sine causâ cogente, non fit sine aliquà culpâ. Atque hæc tota resolutio majori ratione locum habet, quando aliquis non solum non canit neque ore recitat, sed etiam non attendit voluntariè ad ea quæ in choro dicuntur: nam tunc gravior est omissio, ut per se notum est. Et infra tractando de excusationibus latius declarabitur.

11. Atverò quando interruptio est per commissionem positivam, loquendo vel agendo aliquid impossibile cum divino officio, tunc multis modis gravior est culpa. Primò, quia id specialiter prohibitum est in cap. *Dolentes*, de Celebrat. miss. et in Clement. I, eodem tit. et sumitur ex cap. *Nullus*, de Consec.,

dist. 1. Secundò, quia est irreverentia interrumpere sermonem cum Deo, humanis colloquiis, tertio aggravatur maximè hæc culpa, si colloquia sint indecentia et profana, et talia esse possunt, ut aggravent mortaliter culpam, ut si sint turpia, etc. Quartò, hoc non fit sine impedimento aliorum, quantum est ex parte loquentium, vel aliquid simile operantium, quam inordinationem latè exaggerat, et minutissimè per varia exempla et circumstantia explicat Navarr. cap. 15 de Orat. Quintò, non sit hoc in choro sine aliquo scandalo, tum clericorum in eodem choro adstantium, tum laicorum audientium vel videntium. Sextò denique est in tali actione tota inordinatio interruptionis et partialis omissionis, quæ in purâ omissione explicata est; quapropter regulariter non excusatur à gravi culpâ veniali, potest verò etiam esse mortalis, si aggraventur circumstantiæ. Quod quidem in generali certum est, quia materia est gravis, et suo modo divina; in particulari verò arbitrio prudenti determinandum est.

CAPUT XII.

Utrum satisfaciant clerici in choro alternis versibus psalmos canendo, et quid in hoc servare teneantur?

1. Priusquàm quæstioni respondeamus supponendum est antiquâ Ecclesiæ consuetudine receptum esse, ut in horis canonicis Psalmi alternatim per singulos versus à psallentibus dicantur: quæ alternatio antiphona à Græcis vocatur. Quamvis enim hæc vox *antiphona*, nunc aliam significationem habeat, ut notavimus cap. 2, tamen secundum primævam impositionem significat alternationem illam est enim antiphona idem quod vox contra sonans, quod fieri videtur in vicissitudine illà canendi versus alternatim. Dicunt ergo multi antiphonas Psalmorum in hoc sensu incepisse à tempore Constantii, et Flavianum Antiochenum in suâ Ecclesiâ illius inventorem fuisse. Ita Theodoretus, lib. 2, Histor., cap. 24, et sequuntur Sigebertus, et alii. Verùtamen in Græciâ antiquiorem fuisse morem illum indicat Dionysius, cap. 3 de Eccles. Hierarch., loquitur tamen de officio missæ solemnis; et solum dicit pontifices inchoare psalmodiam, prosequi verò cæteros ecclesiasticos ordines cum eocanentes. Unde magis recepta sententia est Ignatium hunc morem introduxisse; ferunt enim, audivisse angelos hymnos in laudem Trinitatis alternatim decantantes, et inde motum fuisse, ut eum morem Ecclesiæ Antiochenæ traderet, et inde per Orientem propagatum esse. Unde ejusdem consuetudinis mentionem fecit Basilius Flaviano antiquior, epist. 63, significatque vetustiorē esse ipsomet Basilio, quia non ut à se inventam, sed ut ab aliis visitatam illam commemorat: inde verò creditur ab Ambrosio fuisse Mediolani introductam, ut ex Augustino colligitur, atque eodem ferè tempore Damasum illam probasse, et Romanæ Ecclesiæ imperasse, ideòque illi etiam specialiter attribui in Pontificali. Ita de origine ab Ignatio sentiunt Radulphus, prop. 12; Amalarus, lib. 4, cap. 7; Walfridus, de Reb. Eccles., cap. 28, ex Nicephoro, lib. 13

Histor., cap. 8; Socrate, lib. 6, cap. 8. Addunt Isidorus, lib. 1 de Eccles. offic. cap. 7, Alicuius et alii morem hunc originem duxisse à Seraphinis, quos Isaias vidit clamantes: *Sanctus, sanctus*, etc.; nam Scriptura dicit, *quòd clamabant alter ad alterum*, id est, uno prius dicente, et altero respondente. Tamen Isidorus apertè docet hanc fuisse institutionem Græcorum, fuisse verò adumbratam in illà visione, seu ad imitationem illorum Seraphinorum introductam. Nam reverà licèt non intercessisset alia canentium Angelorum visio, illa sufficeret ad excitandum pium animum ad inveniendum hunc ritum laudandi Deum, qui per sese adeò est honestus et decens, ut commendatione non eget.

2. Ex hâc ergo consuetudine constat, unumquemque psallentium aut recitantium publicè suo muneri satisfacere, dùm quisque, postquàm versum ad se pertinentem dixit, alium dicentem attentè audit. Quia eadem Ecclesia, quæ præceptum hoc imposuit, ita illud temperavit, ac meritò. Primò, quia illa varietas oblectat audientes; et maiorem devotionem provocat; secundò, quia hoc modo labor canendi faciliùs sustinetur: Quam rationem attingit Cassianus, lib. 3 de Instit., cap. 8, ibi: *Ideoquæ eas tripartitis distinguunt officiis, ut labor hâc diversitate divisus, delectatione quâdam defectionem corporis relevet*. Dicit autem tripartitis, fortè quia ultra versuum alternationem in principio et fine omnes stantes antiphonam simul concinunt, ut sequentibus verbis declarat. Tertiò, quia dùm lingua paululùm cessat, spiritus magis excitatur, unde faciliùs mentalis oratio cum vocali admisceetur: quod significavit Basilus supra dicens: *Alternis cantant, atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem et meditationem corroborant*. Quartò, in illà mutuâ responsione significatur, et quodammodò exercetur mutua excitatio ad laudandum Deum, et in fine per communem antiphonam seu sententiam animorum concordia declaratur, ut in superioribus dictum est. Quapropter non solum per consuetudinem declaratum, et quasi ex parte remissum est hoc præceptum, sed etiam directè et ex institutione Ecclesiæ ita est constitutum, sive à principio instituti chori ita fuerit ordinatum, sive postea per Damasum, vel per alios pontifices additum fuerit.

3. Hâc ergo veritate suppositâ, explicandum est, quomodò se genere debeat clericus ex vi præcepti, quod nunc explicamus, tam in proferendis versibus Psalmorum qui ad chorum suum pertinent, quàm cum alii versus in alio choro decantantur. Circa priorem enim partem quæri potest, an peccet graviter ex suo genere, qui omninò omittit versus ad se pertinentes, ita ut nec illos cantet, nec omninò voce proferat. Ad quod respondeo, dupliciter hoc posse fieri: primò cum proposito iterùm recitandi privatim officium canonicum, vel cum proposito non ampliùs recitandi, sed satisfaciendi cum solo proposito non ampliùs recitandi, sed solâ chori assistentiâ et audiendo tantùm. Si fiat hoc posteriori modo dicendum est illum non satisfacere obligationi recitandi horas canonicas, et consequenter incurrrere, vel debitum restituendi, vel aliam poenam

non recitantibus impositam, quantum ad illum spectare possunt, de quibus infra videbimus. Probatur, quia hoc præceptum non est de audiendis horis, sed de recitandis, modo aliquo ab Ecclesiâ recepto, seu probato, ille autem non recitat, sed audit, quia non dicit versus suos, nec alios, ut suppono in casu; ille verò modus recitandi non est ab Ecclesiâ receptus, nec probatus; neque ex naturâ rei potest dici recitatio; ergo in hoc nulla potest esse ratio dubitandi. Atverò si tunc taceat, animo dicendi postea privatim officium, eadem ratio erit de illo, atque de eo qui non psallit, licèt submissè proferat.

4. Secundò ergo inquiri potest an is qui socios non adjuvat canendo versus suos, submissè tamen illos recitat, satisfaciât suo muneri. De quo duo quæri possunt, an satisfaciât muneri recitandi canonicum officium, vel an expleat debitum servitium chori, et ex hâc parte mortaliter peccet ex suo genere. Prima opinio negat cum mortaliter peccare, quia iura canonica solum præcipiunt assistere choro, et ad summum recitare in Ecclesiâ, non canere, at ille assistit, atque etiam recitat in Ecclesiâ; ergo. Major sumi potest ex cap. ult. dist. 92, cum similibus. Atque hæc opinio tribui solet Cajetano in Summ. verbo *Hora*, § *Ultimo*, sed id non absolutè dicit, nec retractat sententiam quam alibi tenuit. Citatur etiam Tabiena, verbo *Hora*, quæstione 33, aliàs ultim., qui loquitur in priori sensu tantùm.

5. Aliorum sententia est, ex vi juris communis, clericos qui ita sunt addicti alicui Ecclesiæ, ut inde obligentur ad chorum, non satisfacere; dicendo submissè, sed teneri ad canendum cum aliis. Ita Cajetanus, in Summ., ubi supra: nam refert se alibi id dixisse utique tom. 1 Opusc. tract. ult. respons. 8, et ibi non retractat, licèt addiderit aliquid quod infra commemorabo; sequitur Armilla, num. 22, et Navarrus in Enchirid. cap. 10, num. 47, et cap. 11, num. 43, et cap. 21, Miscel. 79. Ratio Cajetani, quam multùm commendat Navarrus et Armilla, est quia quisie recitat versus suos non communicat alteri choro, quia sibi recitat, et non aliis; ergo non implet præceptum recitandi, quia debet impleri per mutuum communicationem recitantium. Quilibet enim beneficiatus tenetur ad totum officium dicendum cap. 1, de Celebr. missar.; ergo vel per se, vel per communicationem cum alio; cùm autem dicit totam per se, tunc potest sibi submissè dicere; ut autem totum cum alio dicat, oportet ut illi communicet orationem suam. quod non facit quando sibi soli dicit, et ideo non satisfaciât. Confirmatur primò; quia ut satisfaciât, necesse est, ut dicat partem suam, non tantùm materialiter, ut sic dicam, sed ut partem illius communis orationis, at non sic dicit, qui sibi dicit. Confirmatur secundò, quia aliàs posset quis satisfacere præcepto, audiendo in choro vel ab alio legente, dimidiam partem officii, et aliam dimidiam in cubiculo suo recitando, quod est ridiculum.

6. Quidquid verò sit de veritate conclusionis, hæc rationes mihi displicent, quia nimis confusè proce-

dunt, et si validæ essent, nulla consuetudo posset contra eas prævalere, quod tam Cajetanus quàm Navarrus negant, et sequela patet, quia nulla consuetudo potest prævalere contra obligationem recitandi integrè totum officium; sed, si rationes illæ sunt validæ, non recitatur integrum officium; ergo. Secundò, si illæ rationes essent validæ, non solùm ille non satisfaceret chori servitio, verùm nec simpliciter horas canonicas recitaret, et teneretur restituere tanquàm non recitans: quod non solùm nimium rigorosum videtur, sed etiam contra communem sensum et consuetudinem, ut Tabiena notavit. Tertiò sequitur eum qui privatim recitat cum socio, qui ad dicendum officium non tenetur, non satisfacere officio, nec verè recitare, si suos versus ita submissè dicat, ut ab alio audiri non possit, consequens est falsum; ergo. Sequela patet, quia etiam ille non communicat alteri orationem suam. Minor probatur, tum quia viri pii et timorati sæpè ita recitant, vel ut minùs fatigentur, vel quia ita magis devotionem provocantur, tum etiam quia ille verè dicit partem suam, et alteram audit, et quod alter non audiat, contra nullum præceptum est, cum supponamus, illum non teneri ad recitandum. Quartò, si tres simul privatim recitent, et duo efficiant chorum, non oportet tertium qui alium chorum refert, audire utrumque, ut satisfaciatur (quod infra dicemus); ergo si unus illorum altè dicat, et alter submissè, omnes satisfaciunt, quia omnes dicunt suam partem, et audiunt aliam; et hoc satis est. Quintò, ratio metaphysica Cajetani, scilicet, quòd cum alii cantant, et ego submissè profero, illa communicant mihi partem suam, licèt ego meam illis non communicem, non probat; nam inde solùm sequitur, illos non dicere totum officium mecum ex vi recitationis mee, quod verum est; dicent tamen totum, quia alios audiunt, et cum illis communicant etiam in parte ad illos pertinente. Non verò sequitur, eum qui sibi tantùm dicit partem suam, non dicere totum, quia reverà dicit illam partem, et in alià communicat cum aliis, ut enim partem quasi communicatam à aliis recipiat, non est necesse ut ille illis communique suam; neque enim oportet ut hæc sit veluti relatio mutua, præsertim respectu singulorum; satis enim est quòd sit respectu communis.

7. Unde ad rationem Cajetani in formà respondendo, distinguo majorem; qui submissè dicit non communicat, etc.; distinguo: non communicat alteri partem suam, concedo; non communicat ab altero partem ejus, nego; ut autem totum officium dicat, satis est quòd habeat unam partem à se, et alteram communicatam à sociis; nec repugnat participare partem aliorum, etiamsi illis non communique suam. Unde ad primam confirmationem respondeo, distinguendo etiam illam particulam, *ut partem*: non dicit suos versus ut partem publici et sollemnis officii, vel non dicit, ut partem suæ integræ recitationis. In priori sensu admitto propositionem; inde verò non sequitur, non satisfacere officio recitandi horas; in posteriori autem sensu, nego illam: nam reverà illa est pars eu-

jusdam integræ recitationis saltem privatæ, et ut talis dicitur. Ad secundam verò confirmationem nego sequelam, quia is qui primam partem officii illo modo audit, nullo modo eam recitat. Neque Ecclesia absolute permittit, partem officii dicere, et partem audire, sed solùm alternando per versus Psalmorum. Quod facit qui singulos versus ad se pertinentes dicit, licèt submissè, et alios audit alternatim, non verò is qui dimidiam partem Psalmorum audit, et aliam dicit. Sicut etiam in ipso choro non satisfaccient clerici, si unus chorus diceret prius integrum nocturnum continuè, et alius secundum, etc.

8. Dico ergo eum qui sic recitat, sine dubio recitare integrum officium canonicum, in quo non videtur posse dubitari, aliàs esset obligandus iterùm illud recitare, quod dici non potest cum probabilitate; et in hoc est differentia magna inter eum, qui submissè saltem dicit, et eum qui omninò non dicit. Videndum tamen adhuc superest an satisfaciatur ille prior debito servitio chori? Hæc enim sunt valdè distincta, omittere horas canonicas quoad recitationem integram simpliciter, vel omittere debitum servitium in choro, possuntque habere effectus morales valdè diversos. Quoad omissionem ergo servitii debiti, censeo esse simpliciter veram posteriorem sententiam, sed aliter probanda est, et primò adduci solent concilium Basiliense, sess. 21, §. 5, et concilium Aquisgranense secundum sub Ludovico, cap. 151, sed ex illis nihil probatur; nam in priori de recitatione etiam privatà sermo est, et solùm dicitur: *Ut non in gutture, nec inter dentes, seu deglutiendo, aut syncopando dictionem, fiat*: in alio verò loco potius sub disjunctione dicitur: *In ecclesià cum timore et veneratione stantes, aut orent aut content, aut audiant*. Infra verò dicitur: *Laudes Deo in commune persolventes pro suis, populorumque, quorum oblationibus vivunt, delictis Dominum exorant*; et infra: *In persolvendis divinis laudibus promptiores ac devotiores existant*, et infra: *Qui has horas frequentare, et in his celeste neglexerit officium persolvere, digna invectione corripiatur*. Sed hæc licèt aliquid juvent, nimis generalia sunt ad colligendam rigorosam obligationem in casu proprio, de quo tractamus. Ex jure igitur communi probari hoc potest, primo ex dicto cap. ultim., distinct. 92, ubi dicitur: *Ut ad quotidianum psallendi officium in ecclesià conveniant clerici, qui tali ecclesiæ deputati sunt*. At hæc verba faciunt sensum formalem, ut sic dicam, non materiam; nam convenire ad officium psallendi, non est convenire in loco, quo psallitur, nec est convenire ad audiendam psalmodiam, sed est convenire ad psallendam cum psallentibus. Et præter verborum proprietatem materia, et antecedentia, et consequentia postulant hunc sensum, quia non deputantur clerici, ut audiant, vel ibi appareant, sed ut ministrent et inserviant, et ita conveniant ad psallendi officium.

9. Secundò probari potest ex concilio Tridentino, sess. 21, capit. 12, ubi loquendo de habentibus in ecclesiis cathedralibus, aut collegiatis dignitatem, canonicatùs præbendas aut portiones, ait: *Omnes divini*

per se et non per substitutos compellantur obire officia, et episcopo celebranti, aut alia pontificalia exercenti adstistere et inservire, atque in choro ad psallendum instituto, hymnis, et canticis Dei nomen reverenter, distinctè, devotèque laudare. Quæ verba licet fortè non omninò convincant, multùm tamen juvant, quia videtur loqui concilium de modo distinctè laudandi Deum choro accommodato, et vel ponit, vel supponit obligationem hæc faciendi, non enim præciperet concilium, hos omnes ad hæc compelli, nisi ipsi tenerentur, unde à fortiori constat, inferiores beneficiatos similiter addictos choro eadem obligatione teneri. Tertiò est ratio à priori, quia his personis dantur redditus ecclesiastici specialiter ut choro inserviant; sed si non canunt, non serviunt, nec implent officium suum, ergo contra justitiam peccant, atque adeò ex genere suo mortaliter. Dices, non dari stipendium cum obligatione canendi, sed assistendi choro: Respondeo falsum hoc esse et incredibile, præsertim si ad primam et juridicam (ut sic dicam) institutionem respiciamus. Quia non conducitur operarius ad vineam, ut ibi assistat, sed ut in eâ laboret, nec parochus datur beneficium, ut sit præsens in suâ ecclesiâ, sed ut in eâ ministret, nec præsentia propter se postulat, sed propter ministerium: alioquin, quantum est ex vi muneris, possent omnes ibi adesse et tacere, vel obmurmurare. Quomodò ergo divinum officium impleretur? Est igitur obligatio canendi in illis hominibus, et non est major ratio de uno quàm de aliis, ergo est in singulis; alioqui unusquisque excusari posset, quòd non teneretur canere ratione sui muneris: ac subinde non esset divino servitio sufficienter provisum.

10. Atque hinc sequitur, qui non canunt partem suam, etiamsi submissè recitent illam, non solum peccare, sed etiam non facere suas distributiones, quæ assistantibus choro dantur. Probatur, quia illud peccatum est contra justitiam commutativam, ergo obligat ad restitutionem, ergo saltem ad illam partem distributionum quæ debentur ratione ministerii cantandi. Atque in hoc sensu dicit Navarrus hos præbendatos non implere præceptum recitandi horas ad lucrandum distributiones quotidianas, per quod additum videtur limitare rigorem, qui sequi videbatur ex ratione Cafetani supra improbatâ. Et adhuc (consideratâ solâ naturali ratione, et obligatione muneris) ego limitarem hanc sententiam quoad hanc partem de distributionibus, ut non procedat de integris, seu totis distributionibus, sed de aliquâ earum parte, quæ, prudenti arbitrio rem æstimando, videtur esse dimidia: quia ille qui ita se gerit in choro, non in totum deest suo muneris, nam illa præsentia aliquid est, et in Dei cultum et chori honorem, et auctoritatem redundat, partem etiam cantûs implere videtur, audiendo cum attentione ac devotione, ut suppono; ergo ratione alterius defectus in canendo pro parte suâ, satis videtur ex naturâ rei, ut dimidiam partem distributionem suam non faciat. Quidam autem dicunt ex constitutione Pii V, quæ incipit *Ex proximo Latera-*

nensi concilio in eo casu omnes distributiones amitti. Nam ibi decernit Pontifex: *Ut canonicus, qui non psallit in choro, licet præsens adsit, fructus amittat, quos lucrificasset, si cantasset.* Sed hoc non existimo verum. Primò, quia etiamsi illa verba in illâ constitutione haberentur, solum sequeretur amitti distributiones correspondentes cantui illius partis quæ non cantatur. Contendimus autem illi non respondere integras distributiones, sed partem earum. Secundò, quod caput est, Pontifex non dicit: *Canonicus, qui non psallit*, sed dicit: *Tamen, si aliquis choro addictus non recitans omnibus noris canonicis, cum aliis præsens adsit*, etc., longè autem diversum est, ut dixi, non recitare, vel non psallere, verba autem in rigore proprio, tenenda sunt in lege pœnali. Tertiò, est evidens necessitas, quia de illo non sic recitante, non solum dicit Pontifex, ut amittat distributiones, sed ut amittat etiam fructus pro ratâ, juxta generalem modum ibi declaratum pro omnibus non recitantibus. Nemo autem unquàm dixit eum qui non cantat partem suam, si aliàs recitet, non facere alios fructus præbendæ suos. Imò etiam est certum quòd licet omninò in choro non canat, nec recitet, et ideò distributionem non lucrificiat, si aliàs horas canonicas recitet, non incurrere in pœnam constitutionis concilii Lateranensis, nec declarationis ibi factæ à Pio V, quoad amissionem cæterorum fructuum. Nulla ergo specialis privatio fructuum, vel distributionum ibi ponitur pro casu quem tractamus. Et ideò credo veram esse limitationem à nobis positam, circa distributionum amissionem in his qui submissè recitant.

11. Imò ulteriùs addo hanc partem limitandam esse, nisi juxta statuta, consuetudinem, aut fundationem sola præsentia sufficiat ad lucrandas distributiones. Hæc limitatio colligitur ex dictâ constitutione Pii V, ut etiam Navarrus sensit, ibi enim supponit Pontifex aliquos excusari illis titulis ab obligatione canendi, et licet expressè non approbet excusationem, non tamen eam reprobat, sed dicit quòd, eâ non obstante, si tales interessentes non recitent horas, non faciant fructus suos pro ratâ: de recitantibus autem et non canentibus nihil dicit, et tacendo videtur titulos illos approbare: vel saltem certum est non reprobare, quod satis est, quia illi per se non sunt injusti: et inprimis ab ultimo incipiendo, si Ecclesia et præbendæ illo modo fundatæ sint, jam distributiones non dantur propter cantum, sed præcisè propter præsentiam; talis enim esse videtur à principio conventio inter fundatorum, seu ecclesiam et præbendatos. Quæ potest non esse irrationalis, tum quia præbendæ possunt esse valdè tennes, tum quia possunt esse alii ministri et inferiores clerici specialiter cum illo canendi onere præbendati, vel stipendiati, et alii majores solum ad decorem et auctoritatem chori provideri, et ut voluntariè canant, vel assistendo orant. Talis ergo fundatio, non est contra jus naturale, nec etiam est contra jus aliquod positivum, de quo mihi hæcenus constiterit. Nam cap. ult., d. 92, nihil contra hoc facit; nam loquitur de clericis addictis ecclesiæ

et intelligendum est respectivè, et cum distributione accommodà, ut scilicet, unusquisque in ecclesià implere debeat id ad quod deputatus est. Possunt autem esse aliqui adstricti ad canendum, alii ad interessendum: neque in alio canone, vel in illo prohibitum est, ne aliqui clerici possint addicì choro, et psalmodiæ tantum, ut ibi adsint et orent, prout voluerint, vel audiendo, vel canendo, vel recitando, ut ex concilio Aquisgranensi supra notabamus.

12. Nec etiam concilium Tridentinum adversatur huic fundationi: nam in d. cap. 12, sess. 24, loquitur de ecclesiis cathedralibus et collegiatis, quæ juxta commune jus fundatæ sunt, non tamen prohibet quin possint aliæ alio modo fundari. Præsertim, quia nec ibi expressè obligat concilium ad cantandum, sed ad laudandum devotè, distinctè, ac reverenter, quod videtur satis impleri, si à toto choro fiat, et à singulis eo modo, quo ex vi sui muneris, et fundationis unusquisque tenetur. Eò vel maximè quòd concilium de distributionibus mentionem faciens, solum dicit: *Distributiones verò, qui statis horis interfuerint, recipiant.* Et sess. 21, cap. 3, dicit: *Ut distributiones inter dignitates obtinentes, et cæteros divinis officiis interredientes dividantur.* In sessione autem 22, cap. 3, requirit: *Ut unusquisque personaliter competens ibi servitium juxta formam ab episcopis præscribendam quolibet die statuto impleat.* Non tamen declarat quale debeat esse hoc servitium, et potest multa complecti: nam interdum tenentur ministrare in altari, interdum in choro sacris vestibus indui, vel capitulum dicere, vel etiam cum choro cantare, non verò sunt omnia semper necessaria ex vi cujuscumque fundationis. Unde quædam declaratio cardinalium circa 24 sessionem, cap. 13, dicit: *Teneri canonicos per seipsos missas in diebus festis canere, prout ex institutis ecclesiæ suæ, vel consuetudine tenentur;* et in sess. 22, cap. 3, alia declaratio habet: *Non posse episcopum dignitatibus, personatibus, et officiis statuere certam officii et servitii formam, præter solitam, pro lucrandis distributionibus.* Estque notatione dignum, quòd cum ad hæc loca concilii multæ declarationes cardinalium datæ sint, quas attentè legi, nullam inveni, in quâ dicatur, vel indicetur, concilium voluisse obligationem imponere præbendatis omnibus ad ita assistendum in choro, ut in eo cantent; ergo potest esse legitima illa exceptio de fundatione.

13. De consuetudine Cajetanus in Summâ tandem fatetur consuetudinem bonorum esse optimum legum interpretem. et ideò ubi timorati consueverunt sic recitare, standum esse consuetudini. Ratio autem alia quam subjungit, quòd majores in choro non debent cantare, sed meditari quæ ab inferioribus cantantur, nobis non probatur, ut infra tractando de excusationibus dicemus. Navarrus verò dicit consuetudinem rationabilem et præscriptam posse auferre hanc obligationem, quantum ad id quod est juris humani, non verò quantum ad naturalem obligationem ex pacto justo. Idem sequitur Azor., dicto lib. 10, capit. 11, quæst. 6, qui benè explicat quomodo talis

consuetudo non sit contra jus naturæ. Ratio tamen breviter est, quia hæc consuetudo semper debet esse talis, ut non minuat notabiliter divinum cultum, alioqui esset irrationabilis, et contra religionem, et contra justitiam, quia non fieret officium, propter quod beneficium datur. Debet ergo provideri ecclesiæ sufficienter de cantoribus, ita ut officium pro dignitate fiat. Atque ita nullibi prævaluit illa consuetudo, nisi ubi cum canonicis, et dignitatibus portionistæ, cappellani, aut alii ministri instituti, vel conducti sunt, qui omninò cantare tenentur, et coguntur, et cantus majorum nihil, vel parum ad concentum, vel sonum totius officii confert. Et verisimile creditur stipendia, vel portiones, aut fructus, qui his cantoribus dantur ex redditibus, qui ad canonicos pertinere debuissent, determinatos esse, atque ita sicut divisum est emolumentum, ita et onus. Et hinc consequenter fit ut licet illi corpori totius chori, seu talis cleri dentur stipendia, ut cum decore, honore ac devotione cantet officium, non tamen dari singulis de illo choro ut cantent per seipsos, sed quibusdam hoc titulo, aliis ut assistant, et per alios cantent. Quod pactum non est injustum, et ubi non certò constat de particulari fundatione, aut institutione expressè contrariâ, et consuetudo talis reperitur, credendum est, vel talem fuisse institutionem, vel mutatam esse per contrariam præscriptionem. Atque ita completur prima conditio, quam meritò postulat Navarrus, scilicet, ut talis conditio rationabilis sit: verum est etiam, per eam non mutari id quod est de jure naturali, potest tamen mutari materia, quæ fundabat aliquam obligationem naturalem, et consequenter potest cessare talis obligatio sine violatione juris naturalis, ut in præscriptione constat, et in multis aliis. Quod autem Navarrus requirit, ut hæc consuetudo sit immemorialis, ab aliis non postulatur, nec video cur sit necessarium; satis ergo erit illa quæ ad præscriptionem ecclesiasticam sufficit.

14. Laborat autem Azor, in explicando quomodo hæc consuetudo non sit contra constitutionem Pii V et contra concilium Trident., fateturque esse contra illa, sed potuisse illis tanquam humanis juribus derogare. Sed ego non video in hac consuetudine aliquid repugnans statuto Pii V, quia, ut dixi, Pius V non loquitur de non cantentibus in choro, sed de his, qui omninò non recitant, etiamsi præsentem in choro sint. Consuetudo autem de quâ loquimur talis non est, nec illa potest esse rationabilis. Et quando posset esse talis, quæ excusaret à propriâ poenâ legis, non verò quæ excusaret à culpâ contra justitiam, et consequenter nec à restitutione, quæ ex violatione justitiæ nascitur, ut infra dicemus tractando de his qui non recitant, etiam privatim. Neque etiam est in illâ consuetudine aliquid contra concilium Tridentinum, tum quia concilium non præcipit expressè ut singuli præbendati cantent, sed ait omnes cogendos esse, ut in choro ad psallendum instituto, adsint, et Deum reverenter laudent; hoc autem faciunt personaliter assistendo, et per alios cantando, seu quasi componendo

corpus illud quod Deum laudat, et illi consentiendo, et suo modo moraliter cooperando. Neque etiam obstant illa verba : *Omnes verò divina per se, et non per substitutos compellantur obire officia*; nam hæc non intelliguntur de cantu in choro, sed de officio dicendi missam, Evangelium, vel epistolam, vel de aliis similibus personalibus obligationibus : nam de choro postea loquitur. Et ita exponitur in declarationibus cardinalium in locis supra allegatis.

15. Dices : Ergo possent canonici in choro non solum cantare per substitutos, sed etiam adesse per illos. Respondetur negando consequentiam, tum quia præsentia et assistentia non potest suppleri per alium; concilium autem sæpè postulat præsentiam, et prohibet absentiam à choro, non tamen præcipit cantum personalem, ut patet ex locis allegatis cum declarationibus etiam citatis; tum quia licèt canonici tunc dicantur cantare per alios, non tamen propriè dici possunt cantare per substitutos seu vicarios in munere proprio; supposità enim dictà consuetudine, jam non sunt ipsi obligati ad illud munus, et ita omnes personæ illius chori sua debita munera implent, tanquàm membra unius corporis, etiamsi non omnia cantent vel altè loquantur. Unde etiam constat quomodò talis consuetudo non sit contra dictum cap. ult. 92, d.; nam licèt possit dici, illi juri potuisse derogari per consuetudinem, non est necessarium; nam ibi tantum dicitur, ut conveniant ad officium psallendi in choro omnes clerici tali Ecclesiæ deputati, hoc autem verè faciunt canonici in eo casu, supposità consuetudine, quia ad officium conveniunt, et ad faciendum id ad quod jam sunt deputati secundum consuetudinem.

16. Denique, hinc etiam patet tertium membrum limitationis de statuto. Oportet enim, ut statutum sit sufficienti auctoritate factum, et quòd sit rationabile, ideòque ex parte materiæ, seu objecti, aut modi introducendi morem illum, oportet ut servet illas circumstantias, quas in consuetudine declaravimus. Nam lex et consuetudo æquiparantur. Et eàdem ratione placet, quod Navarrus ait, oportere ut tale statutum sit à Papà confirmatum, quia cum communi juri et ordinariæ institutioni Ecclesiarum repugnet, si Ecclesia à primævâ foundatione non habet illum modum institutionis, nec sufficienti consuetudine introducta reperitur, ut per statutum denuò introducatur, auctoritas pontificia necessaria est. Sicut etiam consuetudo ipsa præsumitur, vel ab ipsâ foundatione duxisse originem, aut per tacitam prælatorum tolerantiam finisse à pontificibus confirmata.

17. Superest ut dicamus quomodò clerici vel canonici unius chori se gerere debeant, quando versus in alio choro cantatur. Potest enim inprimis interrogari, an teneantur hi de quibus agimus, submissà voce dicere, versus quos alii canunt : ita enim nonnulli facere solent, vel quia ignoranter scrupulosi sunt, putantes se non satisfacere, nisi omnia dicant; vel quia sunt negligentes et tepidi et nolunt esse attenti quamdiù durat cantus alterius versus, et ideò breviter illum proferunt, ut in reliquo tempore loqui

vel otiosa cogitare possint, sine gravi peccato. Et ad utrosque deterrendos audiendi doctum virum aliquando docentem, hos non satisfacere obligationi recitandi horas canonicas illo modo recitando, scilicet unum versus recitando, et alium cantando, quia neutro modo integrè recitant, et ex modis adeò diversis non potest componi una integra recitatio. Et posset hic applicari ratio Cajetani, quòd tunc ille non communicat cum aliis in eo versu, et ita non videtur saltem choro satisfacere, etiamsi recitet. Sed hæc per exaggerationem dicta videntur.

18. Dicendum ergo est primò non teneri clericos unius chori, dum alius chorus cantat, quidpiam loqui, sed audire, et quasi per alios canere. Hoc est certissimum, quia hæc fuit intentio Ecclesiæ, cum hunc morem introduxit; et quia hic est mos omnium prudentium ac timoratorum; et quia hæc est propria antiphona, seu alternatus cantus. Addo minimè expedire, dum alii cantant obmurmurando recitare, imò non rectè id fieri, et sæpè fortassè non sine aliquà culpà veniali, nisi excuset ignorantia et bona intentio. Probat, quia inprimis hoc est magis conforme huic institutioni, nam per se ordinatur ad hoc, ut quidam cantent, alii attendant, ut sic omnia ordinatè fiant; ergo non expedit hunc ordinem immutare. Item id non fit sine aliquà perturbatione sic orantis et circumstantium; orantis quidem, quia nec commode potest secretè recitare, dum alii cantant, nec potest attendere ad ea quæ cantantur; et sic nihil perfectè facit circumstantium verò, quia vel distrahantur verbis et murmure orantis, vel commoventur aliquo modo contra illum vel tædio afficiuntur, vel interdum exemplo illius ducuntur, et sic chori quies et silentium perturbatur. Ergo ex hoc capite potest hoc sæpè esse veniale peccatum levis ejusdam scandalì et perturbationis. Et ideò antiqui Patres valdè commendant quietem et silentium in choro, ne quidam alios perturbent, vel distrahant à divinà contemplatione vel meditatione. Unde Cassianus, lib. 2, c. 10, de antiquis Monachis sic refert: *Cum celebraturi conveniunt, tantum à cunctis silentium præbetur, ut cum in unum tam innumerosa fratrum multitudo conveniat, præter illum qui consurgens Psalmum decantat in medio, nullus hominum peritùs adesse credatur.* Et Joann. XXII Extravag. unicà. de Vità et Honest. cler. inter communes : *Docta, inquit, sanctorum Patrum decrevit auctoritas, ut in divinæ laudis officiis, quæ debita servitutis obsequio exhibentur, cunctorum mens vigilet, sermo non esset, et modesta psallentium gravitas placidà modulatione decantet.* Hinc Navarrus de Orat. cap. 15, n. 5, et sequentibus, simpliciter dicit esse peccatum recitare in choro, dum alii cantant, propter perturbationem, et occasionem distractionis, quæ aliis præbetur. Quod ibi latissimè prosequitur innumera in hoc multiplicando genera peccatorum, quæ sunt cum grano salis sumenda. Ita ut inprimis de venialibus tantum intelligantur ex genere suo, quia ferè omnes illæ sunt circumstantiæ leves; deinde ut cum moderatione accipiantur, quando videlicet, recitatio non fit ex aliquà causà vel necessi-

tate, et cum prudenti circumspectione, ut aliis offendiculum vel occasio distractionis non præbeatur, quod sæpe ita fieri potest, ut omnis culpa etiam venialis evitetur.

19. Unde addendum est, cum qui submissè recitat versus qui in alio choro cantatur, sufficienter implere præceptum recitandi horas et inserviendi choro per se loquendo, etsi bonâ fide, intentione et modo id faciat, posset nihil peccare. Prima pars est certissima, quia ille totum officium vocaliter et per se orat. Quod autem quosdam versus oret cantando, alios recitando, est impertinens, quia uterque modus sufficit ad implendum præceptum, et quod sit mixtus nullâ lege prohibitum est, nec repugnat compositioni mortali seu artificiali; nam etiam in missâ, et officio canonico quænam dicuntur altâ voce, alia secretò. Secunda pars probatur, quia per illam brevem ac privatam prolationem versùs, orans non impeditur quominùs communicet cum canentibus versus, et per illos canere censeatur. Dixi autem, *per se loquendo*, quia oportet ut sit attentus, sicut statim declarabo; per recitationem autem non impeditur attentio ad Deum, ut constat, et illa satis est. Tertia item pars facilis est, quia illa actio non est per se mala, nec impedit attentionem ad orationem communem sufficientem, et fieri potest ut dixi, cum circumspectione, ut aliis non sit onerosa, nec occasio scandali, nec etiam est aliquo jure prohibita; non est ergo tam severè damnanda.

20. Solum oportet explicare an teneantur clerici unius chori, dum cantatur versus in alio choro, attentionem sufficientem servare, sive interim omninò si-leant, sive aliquid recitent; vel possint recitare versus privatim, et postea voluntariè distrahi. Et omissis rationibus dubitandis, quæ hinc inde fieri possent, assero teneri ad servendam attentionem toto eo tempore. Suppono enim ad hoc officium implendum, necessariam esse attentionem, ut infra dicemus: eandem ergo assero esse necessariam, dum alius chorus cantat quæ necessaria est in canentibus, dum proprius cantat chorus. Et eadem ratione dico, si qui sunt præbendati, qui ex consuetudine satisfaciunt choro per præsentiam, licèt nihil cantent, teneri saltem ad attendendum et audiendum more orantium. Dico autem hoc esse necessarium ad vitandam culpam et satisfaciendum muneri quo ad chororum astricti sunt; an verò sit necessarium ad faciendum fructus suos, infra tractando de attentione dicemus; nam eandem habet difficultatem. Ratio ergo hujus obligationis est, quia ex vi hujus præcepti, obligantur hæ personæ ad recitandum publicè, et in choro totum officium canonicum integrè aliquo modo, id est, sive totum dicendo, sive totum audiendo, sive partim dicendo, partim audiendo, prout ex officio unicuique incumbit, sed qui non est attentus, eo ipso non concurrit ullo modo ad partem illam, ad quam non attendit, ergo illam omittit, et consequenter non satisfacit integrè muneri suo. Neque satisfacit, eam partem privatam dicendo, quia tenetur satisfacere non tantum orationi private, sed etiam publicæ totius chori, et totam debet facere suam; hoc autem non facit, quando soli private re-

citationi attentus est, et postea vagatur. Confirmatur ac declaratur; nam is qui non recitat privatim versus alterius chori, sed audit illos, tenetur attendere quamdiù dicuntur; ergo etiam alter qui privatim dicit, debet reliquo tempore attendere, quia non debet libertatem evagandi acquirere ex privatâ recitatione, quæ vel non licet, vel saltem non expedit, neque alius debet plus gravari, quia melius se gerit; estque hæc occasio abutendi recitatione privatâ ad comparandam illam libertatem. Denique, qui solemnem missam audit in die festo, non potest sine aliquâ culpâ recitare breviter symbolum, dum cantatur, et postea liberè vagari, sed licèt suam recitationem finiat, tenetur attendere, dum symbolum canitur; et idem de Evangelio, et aliis partibus missæ, idem ergo in præsentī dicendum, nam est similis obligatio. Et hæc de alternâ psalmodiâ.

21. Ex his verò quæ de Psalmis diximus, facilè intelligitur, quid de cæteris omnibus partibus divini officii dicendum sit. Nam pro regulâ habendum est ut ecclesiasticus ritus, et consuetudo servetur; nam illud et sufficit ad implendum præceptum, ut per se constat, et ordinariè, vel est necessarium vel magis expediens, quia est magis consentaneum regulis orandi ab Ecclesiâ præscriptis. Itaque extra Psalmos quædam dici solent ab uno tantum, ut lectiones, initia antiphonarum, vel Psalmorum, oratio, seu collecta, capitula, et siquid aliud est hujusmodi. Et in his satis est dicentem seu canentem audire, neque oportet, aut expedit illa privatim legere saltem voce, sicut de Psalmis dictum est. Si quis autem velit ut melius percipiat, attendendo habere præsentem librum, dum lectio cantatur, non est malum, si absque aliorum incommodo vel perturbatione fieri possit, quamvis omnem singularitatem in choro vitare melius sit. Aliqua verò cantatur à duobus ut aliqui versiculi, alia à tribus, vel pluribus, ut responsoria aliqua, et interdum aliqui Psalmi ad organum, et in his omnibus regula posita locum habet, quod audiendo fit satis, et quod magis expedit. Quædam autem dicuntur à toto choro simul, ut antiphonæ in fine Psalmorum, et responsiones ad versiculos, et similia. Et in his cantare debent omnes qui ad cantum obligati sunt, quia illo modo, et non alio integrè implent officium suum. Si contingat verò aliquid horum omitti ab aliquo, vel casu præteriti, non est scrupulosè agendum, nec oportet eum esse sollicitum de illâ parte repetendâ, quia et materia levis est, et sæpè potest sine culpâ omitti per justam occasionem, etiam valde levem, et licèt fuerit aliqua levis culpa, non emendatur per illam repetitionem, sed potius impediuntur sequentia, quod latè admonet Navarrus dicto cap. 15. Denique aliqua dicuntur ab omnibus secretò, ut *Pater*, et *Ave*, in principio et fine, et interdum Symbolum, vel confessio, et hæc à nullo omittenda sunt, ut constat.

CAPUT XIII.

De culpâ quæ omittendo, vel mutilando divinum officium in choro, vel aliquid illi addendo committitur.

1. Supponimus, sermonem esse de Ecclesiis in

quibus est obligatio ad officium canonicum in choro dicendum; nam ubi nulla fuerit talis obligatio, constat non esse locum huic questioni propositæ, et ubi fuerit ad unam vel aliam horam, ut ad vespervas, vel quid simile, cum proportionem poterit resolutio applicari. Primò ergo dicendum est privare Ecclesiam omnibus horis Canonicis per integrum diem naturalem, peccatum esse mortale. Hoc necessariò sequitur ex præcepto et obligatione quam supponimus, quia præceptum est grave, et materia unius diei est satis gravis, ut à fortiori constabit ex dicendis infra de recitatione privatâ. An verò hoc peccatum sit unum vel septem pro numero horarum, eodem modo resolvendum est, sicut dicemus de privatâ recitatione. Quòd si quis interroget, cui tunc sit imputandum tale peccatum, respondeo, primò ac præcipuè illi cui cura Ecclesiæ incumbit; nam ad illum ex officio pertinet curare ut in choro horæ dicantur, cap. 1 de Celebrat. missar. Cum eo verò peccant qui tali omissioni causam dederunt, vel ad illam cooperantur; illi verò, per quos non stat, quia soli non possunt dicere, nec sunt in causâ, ut alii suo muneri desint, non peccant, si aliqui privatim recitent, quatenus obligari poterunt, juxta inferius tractanda.

2. Dico secundò: Omittere quaecumque horam divini officii in choro, id est, in toto officio publico, ita ut simpliciter non dicatur, gravis transgressio est, nec prælatus particularis potest in hoc dispensare, nisi ubi tam gravis necessitas urget, ut prudenter judicetur præceptum non obligare in tali causâ. Prior pars colligitur ex sententiâ communiori doctorum, qui censent omissionem unius horæ, etiam in recitatione privatâ, esse materiam gravem peccati mortalis; ergo à fortiori illam relinquere in choro, ubi est obligatio dicendi publicè totum officium, gravior materia peccati erit, tum quia etiam ipsa materialis seu corporalis actio est gravior et magis laboriosa, tum maximè quia respectu Dei est gravior cultus, et respectu Ecclesiæ gravior detrimentum, et suo modo contra commune bonum. Et hæc ratio probat idem dicendum esse de parte notabili uniuscujusque horæ. Nam illa quæ fuerit gravis pars respectu omissionis privatæ, erit à fortiori respectu omissionis ejusdem partis in choro. Solet autem judicari pars gravis cujuslibet horæ, tertia pars ejus, ut infra videbimus. Ergo verò in præsentī censeo minorem posse sufficere in choro, quia, ut dixi, totum ipsum officium gravior est.

5. Addo etiam gravitatem partis omissæ non esse pensandam ex quantitate, ut ita dicam, proportionali, seu respectivâ, id est, quòd sit tertia, vel quarta, vel alia similis pars aliquota horæ, sed ex quantitate, dignitate, vel gravitate suâ absoluta, quia semper magis hinc pendet gravitas culpe. Sicut in missâ gravior est omittere verbum unum in Canone, quàm orationem integram extra illum. Et ita existimo in hac mutilatione alicujus horæ, quoad publicam recitationem in choro, imprimis considerandam esse publicam deformitatem, ut sic dicam, quæ inde nascitur, ut si inchoetur hora sine illo initio: *Deus, in adjutorium meum intende, vel*

quid simile, statim generabit publicam admirationem et deformitatem; si autem tres vel quatuor versus Psalmi transiliantur, non est tam publicus defectus. Similiter *Magnificat* in vespervis omittere gravior erit defectus quàm omittere alium Psalmum etiam majorem. Itaque primùm consideranda est dignitas vel singularis necessitas partis omissæ; deinde etiam absoluta quantitas ejus consideranda est: nam certè integer Psalmus videtur sufficiens quantitas pro publico officio, si voluntariè omittatur: nam quando hi defectus ex inadvertentiâ contingunt, non faciliè sunt judicandi peccata mortalia, nisi sit nimium negligens, crassa et supina, neque de hoc possunt certius aliquid dicere.

4. Hæc autem omnia procedunt de omissione, vel mutilatione quæ simpliciter fit in officio chori, ut publicè est à toto choro, quod, ut tale est, non potest recompensari per privatam recitationem. Contingit autem ut, licet horæ dicantur integrè, non dicantur vel audiantur integrè à singulis qui tenentur ex officio et ratione beneficii vel stipendii canere vel adesse choro, quia vel non adsunt, vel tardè veniunt, vel citò discedunt priusquàm hora finiatur, vel egrediuntur et ingrediuntur dum dicitur, vel similibus modis partem omittunt. De quibus dubium non est quin peccent per se loquendo, nisi si habeant justam executionem, de quâ infra. Ratio est quia non implent totum quod tenentur ex justitiâ, et religione, ac Ecclesiæ præcepto. Quando verò hoc peccatum mortale sit, dubitari potest. Circa quod considerandum est duobus modis posse aliquem omittere officium vel partem ejus in choro, primò cum intentione supplendi illud postea per recitationem privatam, secundò simpliciter omitendo. Quando hoc posteriori modo fit, constat illam materiam, quæ fuerit gravis in omissione officii in privatâ recitatione, à fortiori fore gravem in his qui ratione beneficii tenentur canere in choro, quia illi præter recitationem omittunt etiam cantum, ad quem peculiariter tenentur; ergo in eis gravior est culpa; unde sine dubio minor pars officii ab eis omninò omissa erit sufficiens ad peccandum mortaliter; quæ autem sit illa, ex dicendis infra de omissione in privatâ recitatione conjectare quis poterit; nam certa regula dari non potest.

5. Quando verò pars illa omittitur animo supplendi illam, difficilior est assignare materiam quæ ad peccandum mortaliter sufficiat. Unde Navarrus, cap. 10 de Orat., num. 45, generalem regulam tradit, omnes et solos illos peccare mortaliter, omitendo aliquam partem divinorum officiorum, qui id agunt per contemptum vel cum notabili scandalo, aut omittunt partem notabilem per negligentiam, absque proposito supplendi, ut debent; ergo, qui omittit partem notabilem animo supplendi, non peccat mortaliter; nam secludimus contemptum et scandalum, quæ sunt per accidens. Et ratio reddi potest, quia ille non omittit partem illam quoad substantiam, sed tantum quoad modum, qui defectus non videtur tam gravis, maximè quia Ecclesia vel chorus non privatur tunc integritate officii, nec prout dicitur

in choro, nec prout dicitur à tali personâ, sed solum privatur cooperatione quam posset et deberet adhibere talis persona in publicâ recitatione talis partis officii; hoc autem non videtur esse grave detrimentum, nec sufficiens materia peccati mortalis. In contrarium verò est quia clericus in hoc casu tenetur ex justitiâ canere in choro ratione stipendii, vel saltem assistere et audire totum officium juxta varias opiniones, vel consuetudines, aut institutiones supra tractatas. Ergo, si notabilem partem sui muneris omittit, graviter peccat. Unde in jure, qui hujusmodi officium omittit in choro, deponi præcipitur, cap. *Mericus*, d. 91, et cap. *Si quis presbyter*, d. 92; neque ibi habetur ratio, an postea dicat privatim officium, necne. Et simile argumentum sumi potest ex cap. *Dolentes de Celebrat. missar.*; et ex *Clement. I.*, eodem titulo.

6. Quocirca non videtur posse dubitari quin hæc omissio vel mutilatio possit esse peccatum mortale, nisi ex levitate materiæ fiat veniale, etiamsi sit cum proposito postea supplendi defectum recitationis, quia ille defectus concurrendi cum choro vel ad chorum nunquam suppletur, nec suppleri potest per privatam recitationem. Dices: Potest compensari assistendo alio die in choro, in quo non tenetur. Respondeo: Quando est locus huic compensationi, non est illa omissio, sed est commutatio vel potius est applicatio privilegii vel facultatis non assistendi in choro tot diebus anni ad hunc diem potius quam ad alium; hic verò agimus de omissione factâ in tempore nullo modo feriato, seu privilegiato. Illâ enim semel admissâ, recompensari non potest, quia illa actio transiit, et suo modo publicè fit, et per recitationem privatam non suppletur defectus publicus.

7. Veruntamen si hæc absentia à choro pro aliquâ parte horæ non sit tanta ut sit digna privatione distributionis correspondentis illi horæ, certum est non sufficere ad peccatum grave; verbi gratiâ, solet esse statuto vel consuetudine receptum ut qui chorum ingreditur ante finitum primum Psalmum horæ, non mulctetur, etiamsi circa finem illius Psalmi ingrediat; et habetur in concilio Basiliensi, sess. 21, § 2, et aliquid simile apud Cassianum, lib. 5 de Institut., cap. 7, et in concilio Aquisgranensi, sub Ludovico, cap. 151. Dico ergo illam absentiam non esse peccatum mortale; quod etiam sentit Navarrus, dicto cap. 7, n. 5, tum quia non est verisimile tam facile fuisse id permittendum, si æstimaretur peccatum mortale, tum etiam quia per se statim apparet non esse illam partem notabilem horæ. Unde si ex legitimâ causâ fiat illa mora, facile poterit excusari omnis culpa; si verò ex solâ negligentia, et quâdam facilitate leviter peccandi fiat, quia impunè potest fieri, erit peccatum veniale. Intellego tamen hoc considerando particulam illam per se, sine conjunctione cum aliis; nam si quis haberet formale vel virtuale propositum semper omitendi in singulis horis partes illas, quas sine mulctâ omittere potest, certè non videtur securus in conscientia, tum quia illud objectum simul sumptum grave est, et cum servitium choro debitum sit quasi quoddam

totum, magna et gravis pars ab illo subtrahitur illo modo; tum etiam quia ille affectus ostendit quemdam servilem animum inserviendi choro solum timore pœnæ, vel affectu lucri, quandoquidem quoties sine jacturâ lucri omitti potest, ex deliberato animo omititur. Oportet ergo bonâ fide procedere animo integrè serviendi, et tunc licet sæpè ac sæpius illæ particulæ horarum omittantur, solum erunt multiplicata venialia.

8. Hinc verò videtur inferre Navarrus, si omittatur major pars horæ quàm sit illa quæ sine mulctâ omitti potest, jam peccari graviter, sic mutilando chori servitium. Sed illatio non est formalis, quia mulcta non est signum certum peccati mortalis, tum quia etiamsi per modum pœnæ consideretur, non est tam gravis pœna, quin possit propter negligentiam veniale imponi, tum etiam quia cum distributiones sint veluti proxima stipendia presentie seu servitii horarum, est in potestate designantis stipendium sub hac vel illâ conditione non iniqua illud designare, etiamsi peccatum mortale non interveniat. Deinde assertio ipsa videtur nimis rigorosa. Et ad summum posset habere locum quando illa major pars omitteretur sine proposito supplendi illam per recitationem privatam; et in hoc etiam sensu est res incerta, et scrupulosa, ut infra dicam; nam qui ingreditur ad matutinum finito Psalmo: *Venite exultemus*, solet perdere distributiones, et tamen difficile creditu est quòd peccet mortaliter qui in privatâ recitatione matutini illam vel æquivalentem partem omittit. Multò autem certius mihi est non peccare mortaliter qui tantum in servitio chori illam partem omittit, supplendo illam per recitationem privatam, quia non est gravis læsio justitiæ in servitio chori, et debito religionis satisfit per recitationem privatam, et per eandem satisfit generali debito justitiæ, quod potest considerari respectu Ecclesiæ ratione stipendii cujuscumque beneficii. Imò nec propter absentiam unius horæ integræ à choro, cum suo onere amitendi partem distributionum, videtur statim peccari mortaliter, si aliàs hora illa privatim recitetur. Imò aliqui docti existimant etiam unius diei absentiam non esse rem gravem, quando regulariter servitium chori diligenter ac strenuè fit; nam Graffius, dicto cap. 52, ait semel aut bis deesse in choro, non esse mortale; idemque sentit Silvester statim citandus. Quod certè non videtur improbabile.

9. Ergo verò nolo esse fautor hujus licentiæ, neque in hoc judicium meum interponere; nam difficile profectò est in his rebus moralibus in particulari definitum arbitrium proferre, et ideò consulo ut hæc licentia non facile vel frequenter sumatur, quia est grave periculum peccandi mortaliter. Quæ culpa non excusatur eò quòd distributiones amittantur, quia non excusatur culpa ratione pœnæ, et quia Ecclesia privatur servitio sibi debito ratione talis beneficii. Et ideò rectè dixit Silvester, verb. *Hora*, q. 2, d. 4, cum Innocent., Host. et aliis, beneficiatum, qui officium dicit in camerâ, omissâ ecclesiâ, non satisfacere debito suo. Et in quæst. 10 declarat esse hoc peccatum mortale in duplici casu:

primus est si ex consuetudine fiat, in quo iudicat etiam unius diei absentiam non esse per se et solam peccatum mortale. Secundus, si Ecclesia magnam iacturam inde patiat; nam hinc materia levis poterit gravis fieri; ideòque cavendum maximè est hoc detrimentum, ut si hæc occasione multi absint à choro, vel si præbendati pauci sint, et uno vel altero deficiente non possit officium pro dignitate cantari, vel si ex his absentis, et tardo ingressu in chorum perturbationes aut scandala oriri soleant, nam ex iis et aliis circumstantiis potest multum aggravari culpa. Unde in Clement. I, de Celebrat. missar., inter alia quæ graviter reprehenduntur, sunt: *Tardè ad chorum venire, vel ab ecclesià ante finitum officium sine legitimà causà discedere*. Cavendum denique est ne quis fingat legitimam excusationem à choro, quem reverà non habet, solum ut multas evitet, quia tunc contra iustitiam distributiones accipit, et inde aggravatur culpa pro materiæ quantitate, cum obligatione restituendi illas.

10. Tandem ex dictis colligitur omnem modum canendi horas in choro cum aliquà mutilatione versuum aut verborum, de se peccaminosam esse, et licet ordinariè tantum videatur in illo intervenire culpa venialis, interdum posse esse mortalem, si nimia sit verborum mutilatio. Hæc assertio colligitur ex cap. *Dolentes*, de celebr. missar.; ubi reprehenduntur graviter Clerici qui prius confabulationibus et somno dediti, postea recitant, *transcurrendo undique continuatà syncopà mututimam*; et subditur in fine: *Hæc, et similia sub penà suspensionis penitus inhibemus, districtè præcipientes*, etc.; similiter in Clement. I, eodem tit., ponuntur illa duo verba *Transcurrendo, syncopando*, et postea subiungitur prohibitio; ex his ergo evidens est prima pars proposita: nam omnis mutilatio verborum aut versuum, syncopa dici potest; at hæc prohibetur expressè in dictis locis; ergo omnis talis mutilatio est prohibita, ac subinde peccaminosa. Præterea etiam seclusa hæc speciali prohibitione ex natura rei hoc sequitur: nam qui debet totam aliquam quantitatem, non satisfacit dando partem, et quaecumque subtrahat, invito creditore, peccat; sed clericus tenetur in choro dicere integrum officium; ergo quaecumque mutilatio talis officii peccaminosa est de se, id est, si sit voluntaria, et per inadvertentiam vel aliam justam causam non sufficienter excusetur. Secunda item pars faciliè suadet, quia ordinariè talis mutilatio non est continua in aliquà notabili parte officii, sed in uno vel alio verbo, et ita ordinariè est materia levis, et peccatum consequenter est veniale. Nihilominus timenda est interdum gravis culpa, ut in tertià parte asseruimus cum Navarro, cap. 10 de Orat., n. 9 et sequentibus. Nam interdum, inquit, qui cantant, aut recitant, omittunt tantam partem versuum psalmorum, vel deglutendo, vel corrumpendo et syncopando verba, syllabas vel litteras, ut ex ita omissis fieret pars notabilis horæ. Tunc ergo erit peccatum grave contra integritatem officii in parte notabili. Et certè in dicto, cap. *Dolentes*, et dictà Clement. I, verba

tam gravia et acerba sunt, ut satis indicent defectum illum interdum esse graviter culpabilem.

11. Circa hunc verò defectum considerandum est graviorem culpam esse cum fit à toto choro quam cum fit ab uno vel altero tantum; nam ut fiat priori modo, necesse est ut omnes vel ferè omnes canentes in choro, illo modo cantent, et publicum ac scandalosum peccatorum committant, et irreparabilem mutilationem, quoniam in choro non potest convenienter repeti publicè quod semel cantatum est, licet malè fuerit pronuntiatum. Participat autem illam culpam præcipuè qui cantum gubernat, et qui choro præest, et suo etiam in gradu, qui cooperantur vel non obsistunt convenienti modo caxendo, si possunt; si autem non possunt, excusabuntur à privatà culpà, quamvis illa publica actio, ut est ab illo corpore mystico, mala sit. Unde si quis hunc committat defectum, quando solus nomine totius chori canit, dicendo lectionem vel orationem, turpior est defectus, cum sit in oratione publicà ut talis est: atverò, quando canendo cum aliis, aliquis privatim ex suà negligentia defectum huiusmodi committit, et quasi solitarius peccat, poterit ordinariè excusari à culpà mortali, si totum chorum non perturbat, vel occasionem præbet introducendi pravam consuetudinem in toto choro; nam hoc scandalum grave est, et potest multum augere culpam. Tamen hic defectus in mutilatione vel corruptione verborum officii divini suppleri potest à privatà personà, iterum recitando Psalmos illos. An verò ad id teneatur, dicemus infra tractando de privatà recitatione.

12. Ad hunc denique defectum reducuntur alii qui in modo pronuntiandi divinum officium committi solent, qualis est nimia celeritas in percurrendo versus Psalmorum, vel dictiones; nam hæc moraliter non fit sine syncopà vel corruptione aliquà verborum; et ideò concil. Basil., sess. 21, § 2, ait dicendum esse officium in choro, *prolatione non præcipiti, sed distinctà*, et infra, *non cursim ac festinanter*. Potest verò interdum esse nimia velocitas, etiamsi nihil ex verbis omittatur vel corrumpatur, quando impedit ne audientes possint verba percipere et sensum; nam id est contra fructum per cantum intentum. Item sæpè impedit attentionem non solum audientium, sed etiam orantium. Denique interdum celeritas, licet non sit nimia absolutè, potest esse nimia respectivè; nam in solemnioribus festis major pauca in canendo adhibenda est, ut concil. Basil. supra monet. In his ergo omnibus faciliè venialiter peccatur; rarò autem mortaliter, nisi vel contemptus, aut grave scandalum, aut notabilis deformatio verborum in toto cantu fiat.

13. Hic verò ulteriùs exquiri potest an omittere in choro officium parvum beatæ Mariæ, vel officium de functorum, vel Psalmos graduales vel poenitentiales in illis diebus in quibus secundum rubricas Breviarii dicenda sunt, sit mutilatio divini officii, vel gravis culpa? Respondeo breviter propriè non esse mutilationem canonici officii, quod in septem horis canonicis diei naturalis consistit; illæ autem non sunt partes,

sed sunt quasi appendices vel adjectiones ad illud officium. Deinde dicendum est hodiè non esse culpam illa omittere in choro, nisi juxta modum præscriptum in Bullâ Pii V, circa suum Breviarium; in quâ obligatio dicendi hæc officia etiam in choro simpliciter tollitur, et sub consilio relinquitur, ut infra, circa recitationem privatam, latius dicemus. Additur verò exceptio pro solo officio beatæ Virginis, et pro illis tantum Ecclesiis in quibus antea ex consuetudine dicebatur; nam illam consuetudinem abrogare noluit Pontifex, sed in eâ vi illam relinquere quam habebat. Itaque in illis Ecclesiis ubi erat antea talis consuetudo, quæ vim legis haberet, erit etiam nunc culpa illud omittere, et sine dubio erit gravis, si totum omittatur, vel pars notabilis cum proportionem ad ea quæ de officio canonico diximus; in aliis verò Ecclesiis, ubi ex tali consuetudine non erat obligatio, non erit culpa illud non dicere. De aliis autem precibus nulla fit exceptio, et ita, etiamsi antea fuisset consuetudo dicendi Psalmos graduales vel poenitentiales, nunc abrogata est, et ablata obligatio, et consequenter etiam culpa seu fundamentum ejus.

14. Hæc autem gratia seu abrogatio obligationis, illis tantum Ecclesiis conceditur, quæ illo Breviario Romano utuntur; non verò illis quæ antiquum suum ritum retinent, juxta permissionem ejusdem Pii V; num illis nulla remissio fit. Quod patet primò ex verbis constitutionis, in illâ clausulâ in quâ hæc remissio fit, quæ ita incipit: *Quod verò in rubricis hujus nostri officii præscribitur, quibus diebus officium beatæ Virginis, etc., dici ac psalli oporteat, nos, etc., peccati periculum ab eâ præscriptione removendum duximus.* Ergo tantum à rubricis sui Breviarii illam vim obligandi aufert, et solum quoad utentes illis revocat obligationem etiam per antiquas consuetudines introductam quoad alias preces seu officia parva, excepto officio beatæ Virginis; ergo Ecclesiæ quæ non gubernantur per rubricas hujus Breviarii, non possunt hæc remissione uti. Secundò, est hoc consentaneum rationi, quia qui non suscipit onus, nec indulgentiam sentire debet, et Ecclesiæ quæ antiquum usum retinere volunt, meritò integram suam consuetudinem et ritum observare coguntur. In illis ergo ecclesiis quæ Breviario Romano novo non utuntur, consulenda est consuetudo vel formula recitandi, aut specialia statuta; nam ex his pendet hæc obligatio; universalis enim non est nec fuit unquam; et cum proportionem ad obligationem, erit judicium de culpâ. Vide Navarrum, cap. 10 de Orat., num. 3 et 4, ubi alios refert, et communiter summistas, v. *Ilora*.

15. Tandem inquiri hæc potest an per contrarium extremum peccari possit, addendo in choro vel cantu aliquid divino officio, quod in illo secundum Ecclesiæ ritum non continetur. Potest autem hæc additio variis modis fieri vel intelligi: primò addendo aliquid quod sit veluti pars ipsius officii quasi perpetuo ritu hoc statuendo. Et talis additio directè est prohibita in brevi Pii V, ubi sic dicitur: *Statuentes Breviarium ipsam nullo unquam tempore, vel totum vel ex parte in-*

tantum, vel ei aliquid addendum, vel omninò detrahendum esse. Talis ergo additio ex suo genere grave peccatum esset tum contra hoc præceptum, tum quia esset usurpata jurisdictio; nemo enim talem ritum introducere vel mutare valet, nisi Pontifex, et quavis additio non esset in parte aliquâ magni momenti, eo ipso quòd fieret, modo permanente, et veluti ritu perpetuo esset res gravis censenda. Alio verò modo potest fieri hæc additio; etiam per modum partis alicujus horæ, non ad mutandum ritum simpliciter, sed solum in aliquâ occasione ex aliquâ devotione indiscretâ, ut si quis vellet in choro fieri commemorationem alicujus sancti in solemnî die, quando juxta ritum Breviarii facienda non esset. Aut si proprias antiphonas vel hymnos alicujus sancti cantari faceret, qui in Breviario non continentur, vel aliquid simile. Et hoc etiam sine dubio esset malum et peccatum, nisi ignorantia excusaret. Secluso autem scandalo et contemptu excusari posset à mortali, quando id quod adjungitur sanctum esset, et ex Scripturâ vel Patribus sumptum, aut illis conforme, et esset in re minimâ; si autem materia esset alicujus momenti, peccatum esset grave, præsertim si talis additio fieret cum omissione aliquâ, ut si omissis lectionibus quas breviarium dicere præcipit, aliæ loco illorum proprio arbitrio substituerentur; nam tunc ex duplici capite peccaretur, quia illa esset partialis ommissio seu mutilatio, et simul esset monstrosa additio, quia id quod loco alterius additur, non potest esse pars officii, cum ex auctoritate non fiat; nam illa compositio pendet ex institutione, et institutio ex potestate. Et consequenter non potest supplere partem omissam, cum non sit pars, nec ad officium ecclesiasticum, quod nomine Ecclesiæ dicendum est, pertineat. Atverò quando nihil omitteretur, sed tantum adderetur aliquid, esset culpa tantum ex uno capite, et ideò minor, tamen etiam poterit esse gravis modo prædicto.

16. Tertio autem modo potest aliquid addi in divino officio, ad illud non pertinens, non formaliter, ut sic dicam, seu per modum partis, sed concomitanter, et quasi adjacenter ad majorem solemnitatem. Et sic solent in aliquibus festis et Ecclesiis inter Psalmum et Psalmum aliquid extra officium cantari ad organum vel aliud instrumentum musicam, quod interdum est aliunde sumptum ex eodem Breviario, interdum ex Scripturâ, aliquando est ab aliquo eruditè compositum, et nonnunquam est in linguâ vulgari, quod *motetum* vocant. Hunc ergo usum aliqui absolutè improbant, ut Paludanus, 4, d. 15, quæst. 5, art. 2, ubi specialiter loquitur contra eos qui *cantunt motetos in festis; quia cantus, ait, non debet esse tragicus*; cap. *Cantantes*, 92 d. *Ne audientes ad lasciviam potius quàm ad devotionem excitentur, quod est contra finem orationis.* Verùntamen hæc ratio habet locum tantum quando cantus, vel lascivus est, vel omninò profanus, cujusmodi esse solent *theatrales moduli et cantica*, de quibus loquitur dictum cap. *Cantantes*. Potest enim duobus modis talis canticum esse indecens in Ecclesiâ, scilicet, vel ratione materie, quia est res profana, vel

ratione soni, quia est lascivus vel valdè secularis; et in priori modo ferè semper committitur peccatum mortale, quia est magna irreverentia. In posteriori autem potest esse venialis culpa, vel ratione minimæ materiæ, vel ex bonâ intentione et inadvertentiâ, ut Cajetanus dixit, 2-2, quæst. 91. Atverò si ea quæ cantantur extra officium ecclesiasticum ob devotionem et solemnitatem ejus pia sint, et cantus sit gravis et provocans ad devotionem, nullum peccatum erit illa intermiscere partibus officii. Et hoc probat consuetudo multarum Ecclesiarum, quæ per pios, et prudentes, ac doctos prælatos et viros gubernantur et administrantur. Et ratio est quia hoc nullibi invenitur prohibitum, nec est per se malum, nec alienum à consuetudine Ecclesiæ primitivæ, quando singuli fideles proprios hymnos à se compositos in Ecclesiâ cantare solebant. Nec interruptio illa vel mora quæ tunc fit inter partes alicujus horæ, reprehensibilis est, quia moraliter veluti continuatur in devotione quæ per cantum illum excitari intenditur; et ita cantus ille potest censi, veluti dispositio ad sequentia, et solemnitas ac congrua terminatio præcedentium et ornatus totius horæ.

17. Unde etiam intelligitur non esse per se damnablem usum intermiscendi in divinis officiis sonum organorum sine ullo cantu, solum cum suavitate musicæ instrumentorum, ut fit interdum in missâ solemnī vel in horis canonicis inter Psalmos, quia tunc ille sonus non est pars officii, et fit ad solemnitatem et reverentiam ipsius officii, et ad levandos animos fidelium, ut facilius ad devotionem assurgant seu disponantur. Quamvis autem ad illum sonum nihil voce cantetur, oportet ut sonus ipse gravis sit et aptus ad excitandam devotionem, et non alia phantasmata et motus indignos illo loco et officio, ut graviter et benè Cajetanus docet loco citato; accuratè distinguens quando hoc sit peccatum mortale, quando veniale, ut in eo videri potest: nam si fiat ex intentione excitandi impuram vel vanam delectationem, est peccatum mortale ex suo genere, vixque excusari posset ab illâ gravitate, nisi per ignorantiam, aut ex levitate materiæ, quando non est impura, sed vana, et non intenditur formaliter tanquam cultus Dei, sed admiscetur ad delectandos audientes vano illo modo. Si autem fiat bonâ intentione provocandi ad devotionem, imprudenter utendo illo medio provocante ad alia indecentia vel vana, ex usu vel accommodatione talis soni, tunc ordinariè erit peccatum veniale. Quod limitandum censeo, nisi tantus sit usus illius soni, et accommodatio ad materiam lascivam, ut moraliter non possit ignorari, nec excusari

CAPUT XIV.

De attentione ac devotione servandâ in choro, et circumstantiis externis quæ ad illam pertinent.

1. Diximus in superiori libro attentionem esse de ratione orationis vocalis, unde necessariò fit, ut qui ex præcepto recitare vocaliter tenetur, etiam ad attendendum aliquo modo teneatur. Habet autem dubitatio-

nem, an tanta, et tam gravis sit obligatio ad attendendum, sicut ad voce proferendam orationem, quam dubitationem infra de recitatione privatâ horarum tractabimus; nunc autem supponimus, saltem attentionem illam quæ necessaria est ad substantiam et esse, ut sic dicam, orationis, cadere sub idem præceptum recitandi horas canonicas, et sub eadem obligatione reatûs mortalis. Hic ergò specialiter de attentione in choro adhibendâ, explicandum est præceptum latum in cap. *Dolentes*, de Celebr. missar. his verbis: *Districtè præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter, et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter ac devotè*. Propter quæ verba quidam dixerunt, hic tradiduo præcepta distincta: unum de actu exteriori integrè et sine defectu recitandi, quod significatur per particulam *studiosè*, aliud de attentione adhibendâ, quod significatur per particulam, *devotè*. Ita insinuat ibi Gloss. dicens: *Studiosè, quoad officium oris, devotè quoad officium cordis*, licet illa Glossa in antiquis codicibus non habeatur, ut in codice Gregoriano notatur. Non declaratur autem in illâ Glossâ, qualia sint illa præcepta, nec quantum obligent; et ita in hoc sunt duæ opiniones. Unde Hostiensis ibi, qui habet eadem verba quæ Glossa. Ipse autem non putat illa verba continere præceptum, sed consilium. Quod colligit ex illis verbis: *Quantum Deus eis dederit*, eumque sequuntur Antonius et alii.

2. Alii verò dicunt esse duo præcepta, et utrumque obligare ad mortale, et in hoc magis inclinat Panormitanus ibi; sentit enim utrumque esse in præcepto simpliciter, nam relatis opinionibus concludit, quantitatem reatûs esse juxta modum contemptûs, vel negligentiae, pro hac opinione citat Sylvester supplementum. Et possunt citari auctores qui tenent esse peccatum mortale dicere horas sine attentione, saltem virtuali, sed illa opinio non aretatur ad hanc expositionem hujus textûs, ut infra dicam.

3. Tertia nihilominus expositio est, ut illa verba contineant rigorosum præceptum, non tamen de interiori actu: duos enim defectus prius retulerat circa orationem chori; unus erat, recitare syncopando, et transcurrento; alius miscere confabulationes in choro, et ad illas auditum applicare: contra primum ergo præcipit *studiosè* orare, id est, integrè et sine defectu; contra secundum autem *devotè*, id est, nullum externum impedimentum attentioni contrarium opponendo. Et obligatio ad hæc duo, est ex genere suo sub mortali, licet ex levitate materiæ possit esse levis. Unde ibi non præcipitur denuò recitatio septem horarum; antiquius enim erat hoc præceptum, ut ibi notat Glossa, sed præcipitur modus, quoad hæc exteriora. Et hunc sensum indicat Glossa in Clem. 1, de Celebr. mis. verbo *Fructus laborum*, Sylvester verbo *Hora*, q. 11, et alii. Quarta opinio est, ibi esse unum præceptum præcipientis simul non solum actum et modum externum, sed etiam internum, quàm optimè explicat Cajetanus in Summâ verbo *Horæ*, 3, et sequuntur Sotus, Navarrus, et alii communiter.

4. Ergo imprimis existimo in illis verbis ferri rigorum præceptum, et omninò proprium, ut patet ex illis verbis: *Districtè præcipientes in virtute obedientiæ.* Hæc enim sunt potissima verba, quibus explicari solet, et potest proprium et rigorosum præceptum; verba autem illa, ut ex contextu litteræ constat, cadunt in totum id quod subijcitur, ut *divinum officium, etc.*, per quod non præcipitur divinum officium celebrari, sed *studiosè celebrari pariter, etc.* Ergo totum hoc cadit sub proprio præceptum. Et confirmatur quia aliàs lex illa sine fructu retulisset illa vitia solita in recitatione committi, et subdidisset postea illa verba: *Districtè præcipientes in virtute obedientiæ, etc.*, si per hæc verba tantum præciperet dicere divinum officium, et non modum dicendi studiosè et devotè, saltem quatenus illis vitiis contrarius est, vel, quod idem est, prohibendo illos defectus, quatenus huic modo contrarii sunt; neque obstant verba illa, quantum eis Deus dederit. Quia non sunt ad enervandum vel tollendum præceptum, sed ad limitandam, vel declarandam materiam ejus. Declaratur enim per illa verba non præcipi hic devotionem aliquam peculiarem, quam conferre est etiam specialis Dei auxilii, sed solum illam, quam homo potest, et debet præstare, se ad orandum voluntariè applicando cum attentione, et nullum impedimentum debitæ attentioni voluntariè apponendo.

5. Secundò assero, in illo decreto non duo, sed unicum tantum præceptum contineri, licet in eo explicentur duæ conditiones necessariæ ad complementum hujus præcepti, quæ sunt integritas orationis et attentio, quarum prior commendatur per particulam, *studiosè*, posterior per particulam, *devotè*, ut rectè tertia opinio declaravit, et supponunt Soto, lib. 10, de Just., quæst. 5, artic. 5 et 6. Navarrus, cap. 13, de Orat. et alii infra referendi. Declaratur autem in hunc modum, quia in illo textu duæ inveniuntur clausulæ continentes præceptum. Una est: *Hæc igitur et similia sub penâ suspensionis penitus inhibemus.* Alia est, quæ proximè sequitur: *Districtæ præcipientes, etc.* Hæc ergo videri possunt præcepta distincta, quia unum est negativum et aliud affirmativum, quæ magna est distinctio, et unum habet pœnam adjunctam suspensionis ferendæ, non latæ, aliud nullam continet pœnam. Nihilominus tamen, ut opinor, non traduntur ibi illa duo, ut omninò condistincta præcepta, sed ut ita inter se colligata, ut unum in alio virtute contineatur, quatenus ad officium canonicum spectant (nam quòd ibi in secundâ clausulâ textus tangitur, de celebratione missarum quater in anno, ad præsens non spectat, nec de illo præcepto quoad illam partem loquimur, sed quoad recitationem officii), et sic dicimus prohibitionem et præceptum in unum coalescere. Nam licet affirmatio et negatio formaliter contraria videantur, tamen affirmatio unius continet virtute negationem contrarii, qui enim præcipit amare, satis prohibet odisse. Ita ergo cum præcipitur studiosa et devota celebratio divini officii, virtute prohibentur contraria; qualia sunt, syncopare

verba, quia hoc non est studiosè dicere, item auditum effundere ad indebitos sermones, quia hoc modo non devotè celebrantur divina. Ergo ex hoc capite non oportet distinguere præcepta. Ubi obiter adverto per verba illa: *Hæc et similia inhibemus*, non prohiberi omnia et singula, quæ in priori parte textus narrata fuerant secundum se spectata, sed solum ut opponuntur studiosæ ac devotæ celebrationi officii; nam in primâ clausulâ textus narratæ fuerant prævæ consuetudines consumendi magnam partem noctis in comensationibus superfluis, et fabulationibus illicitis. Hæc ergo si ita fiant, ut eis non obstantibus, matutinum sine syncopâ et defectu impleatur, erunt secundum se mala, non tamen ibi specialiter prohibita vel punita, quia solum ibi hæc commemorantur in ordine ad vitandum defectum in divinarum celebratione. Idem clarius est de applicatione auditus ad vana colloquia, quia si fiat, quando attentio ad orationem non impeditur, quia tunc non oratur, erit secundum se malum, non tamen ibi prohibitum. Sic ergo tota illa prohibitio in affirmatione includitur, et propter illam fit, et commissio contraria illi prohibitioni ideò mala est, quia tollit positivum actum vel conditionem ejus per affirmationem præceptam. Ac denique culpa commissæ contra utrumque præceptum una est quæ interdum potest esse sola omissio, interdum habere commissionem conjunctam.

6. Præterea in quâcumque illarum clausularum posunt duæ partes subdistingui; nam per verbum, *Inhibemus*, prohibetur syncopa et distractio voluntaria; per verbum autem, *districtè præcipimus*, mandatur studiositas, et devotio in orando. Neutro autem ex his modis sunt ibi duo præcepta. Nam si illa duo referrentur, ut probabile est, ad externas condiciones actus orandi; sic solum prohibent vel mandant diversas circumstantias bonas, vel malas ejusdem actus orandi. Propter declarationem autem plurium circumstantiarum non variantur, vel multiplicantur præcepta, quando ex omnibus illis unus actus moralis unius bonitatis specificæ consurgit. Nam præceptum restituendi, et integrè restituendi non sunt duo, et prohibitio non consumendi partem aliquam rei restitutioni obnoxia, non est novum præceptum, et sic de aliis. Ita verò se habent illæ circumstantiæ orationis horarum canonicarum; nam ibi includitur integritas et attentio, et excluduntur contraria, seu voluntaria impedimenta. Si autem illa duo quæ in affirmativo præcepto maximè continentur ad internum actum cordis, et externum oris referuntur, ut prima et secunda opinio volebant, etiamsi hoc detur, quod tolerari potest, non erunt duo præcepta, sed unum declarans duas etiam circumstantias quas includit unam internam, et alteram externam, quarum prior ad substantiam orationis; alia ad integritatem pertinet. Et sic etiam procedit ratio nuper facta, quia præceptum jubens fieri actum quoad omnia quæ sunt de substantiâ et integritate ejus, non multiplicatur, eò quòd circumstantiam, vel partes talis materiæ declaret. Accedit hic peculiaris ratio; nam actus interior non

poterat ecclesiasticâ lege per se, et directè præcipi, sed solum, ut unum actum moraliter componit cum exteriori, ut ex materiâ de Legibus suppono. Ergo etiam ex hoc capite non sunt ibi duo præcepta, sed unum. Unde unum tantum peccatum committitur, sive sola integritas, sive sola attentio necessaria, sive utraque simul voluntariè omittatur. Sed illud erit magis vel minus grave juxta materiæ quantitatem et alias circumstantias.

7. Hinc colligo præceptum illud, ut per illud præcipitur modus internus in recitatione horarum servandus, non fuisse ibi de novo latum, sed fuisse tam antiquum, quàm est antiquum præceptum recitandi septem horas canonicas, licet Cajetanus aliud sensisse videatur. Probatur verò illatio, quia in præcepto orandi includitur intrinsecè ille modus, quia non oratur Deus ore sine corde, ut dicitur cap. *Cantantes*, d. 92; ergo ille modus, antiquo præcepto orandi horas, jussus erat. Sed ex vi cap. *Dolentes*, non obligantur clerici ad novum modum internæ attentionis præter illum qui ad substantiam orationis necessarius est; ergo. Confirmatur, quia tunc oportet esse duo præcepta, et unum directè, et præcisè versari circa illum actum internum denuò præceptum; tamen in utroque verum esse ostendimus. Neque propterea superfluum est illud præceptum, quia explicat magis quid in illo præcepto orationis vocalis contineretur; et fortassè addit naturali legi majorem obligationem, vel aliquid peculiare exterius observandum, quod postea videbimus.

8. Dico tertio: Præceptum hoc, quatenus internam attentionem præcipit (nam de integritate jam dictum est, quod ad chorum pertinet), etiam ad modum recitandi in choro obligat, unde interdum cum mortali peccato violari potest. Prima pars ab omnibus recepta est. Nam jus illud præcipuè videtur statutum propter orationem publicam chori; nam in recitationibus privatis, nec sunt tam frequentes ab usus illi qui ibi referantur, nec sunt tam scandalosi aut cogniti. Item id constat ex illis verbis: *Chori silentium fugientes, intendunt exterius colloquutionibus laicorum, dimique auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad divina*. Item, verbo *Celebrandi divina*, simpliciter magis dicitur de ratione publicâ in choro ecclesiæ, quàm de privatâ, licet utrumque modum possit comprehendere. Præterea, in Clem. 1, de Celebr. missar. expressius fit mentio de his defectibus in choro, et de psalmodiâ et cantu, et idem præceptum ponitur devotè psallendi, et celebrandi hæc divina officia. Item in cap. *Cantantes*, 92 d. hoc sensu dicitur Deo non ore tantum, sed corde esse cantandum, quæ non est lex, sed sententiâ Hieronymi explicans potius jus divinum ac naturale, quàm humanum condens.

9. Ut autem aliæ partes explicentur, suppono (quod libro præcedenti dictum est) distractionem naturalem, id est, non liberam nec voluntariam, non reddere orationem peccaminosam (etiâsi præcepta sit) nec impedire veritatem orationis vel impletionem

præcepti; tunc ergo peccatur quando attentio voluntariè omittitur; unde ex defectu perfecti voluntarii potest hoc peccatum esse veniale tantum; nam mortale requirit plenam deliberationem. In quo eadem est ratio de hoc defectu in choro, et extra chorum, et ideò infra hoc distinctius tradetur. Rursus præmitto (quod supra etiam notavi) duobus modis posse beneficiarium residentem in choro voluntariè distrahi; primò, sine animo iterum recitandi, vel totam horam, vel partem illam in quâ penitus attentus non est; secundò, cum proposito supplendi defectum per privatam recitationem. In priori modo constat, culpam mortalem committi, si pars omissa notabilis fuerit, quia etiam in oratione privatâ est tale peccatum, ergo magis in publicâ. Unde omnia quæ de hoc puncto infra dicemus de oratione privatâ, ad hanc transgressionem in choro factam, accommodata intelligantur. Solum adverto non censeri distractum ab oratione chori, qui alicui ministerio ejusdem chori ibidem incumbit; eique convenienter præstando attendit, ideòque ad cantum vel voces pro tunc non advertit. Ille enim suo modo tali orationi cooperatur, et ad Deum pro tunc attendit eo modo quo debet, et ideò ut membrum illius chori cum toto corpore orat, sic audit missam, qui in illâ ministrat, et licet interdum ad sacristiam eat, vel aliud simile faciat, non censetur moraliter missam interrompere. Si verò exiret quis è choro levandi animi gratiâ, etiam ex verâ necessitate, et propterea partem omitteret, si esset notabilis, oporteret illam repetere. Et ita intelligenda censeo, quæ de hoc tractat Navarrus, cap. 10, de Orat., num. 70, et cap. 16, num. 66.

10. In alio verò modo admittendi distractionem voluntariam in choro, cum animo repetendi ea quæ tunc dicuntur, videri potest non peccari mortaliter, etiamsi distractio sit per horam integram, vel per partem notabilem horæ alienjus. Et inprimis hoc paret in his, si qui fortè sunt, qui licet teneantur adesse in choro, non teneantur cantare, quia illi solâ præsentia satisfaciunt illi muneri, et obligationi, ergo licet sint distracti, non peccant specialiter contra obligationem, ad quam ex justitiâ tenentur ratione beneficii, sed ad summum peccabunt venialiter, quia indebito modo ibi assistunt, ergo si habeant propositum iterum recitandi, et illud postea impleant, omninò excusabuntur à culpâ mortali. Præterea idem videtur, etiamsi cantare teneantur; nam canendo, licet non cantent attentè, videntur eidem obligationi justitiæ satisfacere, ex quo reliqua consequuntur. Confirmatur, quia cantores mercenarii qui Ecclesiasticum beneficium non habent, sed purum stipendium propter cantum, si sufficienter cantent, etiamsi nullam attentionem habeant, non peccant mortaliter, nec restituere aliquid tenentur, etiamsi postea non recitent, ergo qui ratione beneficii tenentur in choro canere, si ex unâ parte cantent, et assistant in choro integrè, licet sine attentione, et ex aliâ recitare privatim proponant, et ita faciant, non peccabunt mortaliter, nec tenebuntur restituere, quia per posteriorem orationem satisfaciunt oneri beneficii, ut sic,

et per cantum, vel assistantiam publicæ functioni, in quâ æquiparantur stipendiariis, suppositâ recitatione privatâ. Atque hæc pars fiet probabilior juxta opinionem eorum qui dicunt ob solum defectum attentionis non obligari aliquem ad restitutionem, etiamsi mortaliter peccet, ut infra videbimus: multò enim apparentius id dicitur de solâ assistentiâ vel cantu chori, quando aliàs præceptum orandi septem horas impletur alio modo.

11. Nihilominus contrariam sententiam indicat Navarrus cap. 15, de Orat., num. 17, ubi sic ait: *Secundò sequitur non mereri, imò peccare, et non lucrari distributiones quotidianas coram Deo, ideòque in foro conscientie esse obligatos eas restituere, qui recitant, vel propositum habent recitandi suas horas domi, seu extra chorum, et ad eum vadunt anigio non attendendi ad ea quæ ibi dicuntur, vel cantabuntur, etc.* Quod non aliter probat, nisi inferendo illud ex generali assertionem, quod recitatio sine illâ attentione saltem virtuali non est sufficiens ad satisfaciendum præcepto. Videtur autem supponere canonicos et alios hujusmodi beneficiarios teneri ex præcepto justitiæ ad canendum vel recitandum in choro, non solum materialiter, ut sic dicam, sed etiam verè orando. Et potest hoc confirmari ex cap. *Dolentes*, et ex Clem. I, de Celeb. missar., nam præcipiunt cantare, psallere, aut recitare devotè et studiosè, præcipiunt ergo ut in choro verè et propriè oretur. Et confirmatur, quoniam aliàs omnes qui in choro assistant possunt non attendere neque orare ibi sine peccato mortali; quia non est major ratio de uno quàm de omnibus sigillatim sumptis, et consequenter neque simul, quia non potest chorus ut sic obligari; nisi obligando omnes, vel saltem aliquos in particulari: consequens autem videtur absurdum, nam sic malè esset provisum Ecclesiæ de recitatione chori, sæpè enim nulla ibi fieret vera oratio ad Deum, sed solum clamorosa vociferatio, unde nec posset tunc Ecclesia dici orare ad Deum per tales ministros, cum ipsi non orent.

12. Propter hæc est valdè probabile non excusari à culpâ mortali beneficiarios qui choro intersunt sine proposito ibi orandi, vel attendendi, sed tantum cantandi materialiter, vel assistendi ne lucrum amittant. Non est tamen hoc certum, sed satis dubium, quando habent propositum et usum privatim recitandi. Nec Navarrus in citatis verbis apertè docet oppositum, nam posset intelligi de eo qui habet propositum recitandi, sive in choro, sive extra chorum, non attendendo ad ea quæ dicuntur: ita ut in neutrà recitatione velit habere attentionem, non enim videtur ibi loqui de eo qui proponit supplere defectus per legitimam recitationem; nam de hoc dixerat in cap. 10, num. 45, 49, 58 et 70, omittere partem nobilem etiam cum proposito supplendi, non esse mortale, ergo à fortiori idem dicendum erit de omissione solius attentionis; et ibidem, et cap. 15, sæpè docet hos defectus in choro commissos, si sint in parte notabili, supplendos postea esse per recitationem privatam, unde videtur sequi quòd si à principio illud supple-

mentum habetur in proposito, potest excusare præsentem lapsum à culpâ mortali: cum aliàs satisfiat exteriori, et quasi materiali actioni chori. Unde saltem quoad restitutionem distributionum, ego non imponam hoc onus propter hunc solum defectum, ei qui aliàs recitaverit legitimè. Nam concilium Lateranense, cum de restitutione loquitur, eam solum imponit non recitantibus: et Pius V tantum dicit non recitantes debere restituere, etiamsi choro assistant quoad corporalem præsentiam, et ex consuetudine illa sufficere credatur ad lucrandas distributiones; non verò dicit quòd aliàs recitantes teneantur restituere, si in choro non orent, vel non attendant. Imò per argumentum à contrario videtur significare oppositum. Et hoc tenuit Bartholomæus Medina in suâ Instruct., cap. 14, § 11. Quod verò attinet ad culpam, fortassè illa est gravis, maximè propter cap. *Dolentes*, et Clem. 1, de Celebrat. Missar., tunc autem dicendum est peccatum illud esse contra præceptum religionis, non justitiæ, vel si est contra justitiam esse tantum ratione modi, qui postea suppletur sufficienter per privatam orationem, et ideò non nasci inde obligationem ad restituendum ex naturâ rei, et aliàs non esse injunctam per jus ecclesiasticum in illo casu, et ideò nullam esse.

15. Maximè verò erit hoc peccatum mortale, si in actiones exteriores prodeat, impediens chori attentionem, præsertim in illas quæ in dicto cap. *Dolentes*, et Clem. 1, recensentur et prohibentur, nam quoad hæc fortassè aliquid specialius et rigorosius per illa jura, quàm ex naturâ rei, esse prohibitum. Præterquam quòd etiam ex naturâ rei in illâ oratione publicâ, vix possunt fieri actiones illæ externæ, impediens attentionem sine gravi scandalo et impedimento aliorum adstantium in choro; hinc ergo potest sæpè illud peccatum esse grave, ut latè Navarrus in cap. 2 de Oratione, num. 4, et cap. 15, num. 26, 55, et sequentibus, et cap. 15, num. 5, et sequentibus. Atverò quando in exteriori modo assistendi, vel canendi in choro, nulla datur aliis offensio, neque ponitur impedimentum attentioni, et interior attentio omittitur, non est contemptu, sed ex quâdam negligentia vel remissione animi propter temporis diuturnitatem, cum proposito iterum legitimè recitandi, non facillè damna est illa culpa ut mortalis. Unde constat clericos alios, non in sacris, vel cantores, qui beneficium non habent, sed nudam mercedem, nec teneri ad restituendum, nec peccare mortaliter per se loquendo, propter similem distractionem voluntariam, etiamsi propositum recitandi non habeant, quia non tenentur recitare ex vi alicujus tituli, et muneri sui stipendii satisfaciunt, ut supponimus. Neque obstat illa difficultas (quod poteri accidere, ut nullus verè oret vocaliter in illâ oratione publicâ), quia satis est quòd totum corpus illud oret, quia principales ministri et clerici semper illuc conveniunt animo laudandi et precandi Deum nomine Ecclesiæ, et non potest non aliquis eorum attendere, saltem ad ipsam materiale litteram, et licet unus

distractus sit, alius attendet, et è converso; quod satis est, ut oratio illa, ut sit à choro, sit vera oratio, etiamsi singulares personæ in attentione necessaria ad orationem magnâ ex parte deficient.

14. Tandem ex dictis intelligitur an obligentur recitantes in choro ad externa signa devotionis in gestu et habitu corporis. De quâ re nihil habemus ex jure ecclesiastico dispositum in particulari affirmativè, ut sic dicam, sed tantum negativè, ut vitentur actiones indecentes, sermones profani, et similia, et ad summum possunt quædam generalia verba ex jure sumi, ut quod in choro servetur *modesta gravitas*, Extravag. unic. de Vitâ et Honest. cler. Quoad externum etiam habitum invenio in concilio Basiliensi, sessione 21, § 2, declaratum, ut qui ad orandum Deum in choro conveniunt, *habitu honesto, et vultu decenti seipso componere studeant*. Et in particulari quoad vestimenta additur ibidem: *Horas canonicas dicturi cum tunica talari, ac superpellicis mundis ultra medias tibias longis, vel cappis, juxta temporum et regionum diversitatem ecclesiam intrent*, etc.; et infra: *Qui cum in choro fuerint, gravitatem servant quam et locus et officium exigunt*. Quod decretum licet vim legis non habeat, quia illud concilium non est in omnibus legitimum vel confirmatum, nihilominus gravissimum est, et per se valdè consentaneum rationi. In rigore autem legis illud observandum est quod vel ratio prudens ac religiosa dictaverit, ad quod deservient ea quæ de oratione vocali in genere quoad has circumstantias diximus; vel etiam attendendum est quidnam consuetudine præscripta fuerit introductum; maximè quando contraria novitas scandalum ingereret; vel denique, quod statutis specialibus aut mandatis prælatorum fuerit præceptum; id enim omnino servandum est. Reliqua sunt in concilio, et interdum erunt veniales defectus ob leve scandalum vel indecentiam; de quâ re videri potest latè Navarrus, cap. 15, de Orat.

CAPUT XV.

De tempore singulis horis canonicis præscripto pro publico officio chori.

1. Hæc sola circumstantia superest nobis explicanda circa chorum; nam de loco jam supra diximus, et de cæteris, quæ vel ad materiam, vel ad actionem, vel ad personas pertinent. Igitur de tempore supponimus, juxta propriam institutionem, has horas canonicas in distinctis dici vel noctis temporibus dicendas esse, quod satis constat ex his quæ cap. 3 et 4 de illis diximus, et ex cap. 1 de Celebr. missar., ubi licet permittantur horæ dici summo mane privatim, de publicâ recitatione statim subditur: *Ita tamen ut horis competentibus publicè compleantur*; et in Clem., eod. tit., ratione ejusdem præcipitur *ut in ecclesiis horis debitis devotè psallatur*, et similiter in concilio Basiliensi, sess. 21: *Horis debitis signis congruâ pulsatione præmissis, per singulas horas laudes divinæ reverenter ab omnibus persolvantur*. Non est ergo dubium quin habeant horæ canonicæ certa tempora ex insti-

tutione Ecclesiæ designata, in quibus singulæ dicendæ sunt ex speciali obligatione chori. Tria ergo vel quatuor videnda sunt, primum quæ sint hæc tempora pro singulis horis vel ex consuetudine, et quanta sit obligatio servandi hæc tempora in publicâ recitatione horarum; ac denique an ex causâ possit hoc tempus mutari, et quæ sufficiat?

2. Circa primum discurremus breviter per singulas horas, incipiendo à matutino, quia est prima hora dici naturalis, ut supra diximus. Matutinum ergo, si jus ipsum attendamus, proximè post mediam noctem inchoandum est; ita sumitur ex cap. 1 de Celebr. missar., in fine, ubi dicitur per hanc horam, quoad eam maximè partem quem à laudibus distinguitur (et speciali modo solet matutinum appellari), expleri illud Psalmi 118: *Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi*; quod propriè sancti Patres intellexerunt, exercuerunt et consulerunt, ut videre licet in Dyonisio, epist. 8 ad Demophilum, ubi circa finem refert Carpum fuisse solitum circa mediam noctem ad Psalmos Dei recitandos vigilare. Quod etiam consulit Athanasius, lib. de Virgin., Basilius, regulâ 37 ad Gregorium, et alii supra relati. Solum potest difficultatem nonnullam inferre, quod ibidem diximus, solitos fuisse nocturnos matutinales diversos per vigilias noctis dici; unde necesse est fateri solitum fuisse inchoari matutinum ante dimidiam noctem in primâ, vel saltem in secundâ vigiliâ ejus. Ad hoc tamen jam ibi responsum est ordinariè matutinum fuisse inchoatum post mediam noctem, per occasionem verò solitum fuisse anticipari, vel postponi aliquantulum, vel pro temporum, vel pro solemnitatum varietate. Sic ergo quando tres nocturni divisum dicebantur, inchoabatur matutinum ante dimidiam noctem, ut ex variis doctoribus ibidem vidimus; ubi etiam probabilius judicavimus in Romanâ Ecclesiâ vel nullam vel raram fuisse illam consuetudinem; imò multi censent, in quocumque tempore vel loco matutinum et laudes per modum unius horæ dici cœperunt, semper matutinum fuisse inchoatum post horam noctis mediam. Non est tamen scrupulosè accipienda media nox, sed prout significat partem illam noctis quem post dimidiam noctem inchoatur, et includit totum illud tempus noctis in quo illud officium ad auroram absolvi potest, ut ex Regulâ sancti Benedicti, cap. 7, sumitur, et ibi notavit Turrecremata, tract. 75, ex quâdam doctrinâ D. Thomæ, 3 p., q. 51, art. 4, ad 2, dicentis solere mediam noctem appellari, non tantum punctum quod dividit noctem in partes æquales, sed etiam pars tota illa noctis quæ ab illo puncto auroram vergit. Tempus enim pro matutinis laudibus maximè proprium, fuit semper initium auroræ, ut ex supra dictis constat.

3. Quamvis autem hæc fuerit prima hujus temporis institutio, magnâ ex parte per consuetudinem immutata est. Et vix extra religiosorum monasteria, in Ecclesiis secularibus, cathedralibus, vel collegiatis conservatur, quanquàm non desint aliquæ Ecclesiæ morem illum religiosè observantes, ut Parisiensis in Galliâ, Segobiensis et Conchiensis in Hispaniâ. Ex aliis

verò quædam differunt matutinum usque ad auroram, quo finito cum laudibus, statim primam decantant. Et hunc modum servat Romana Ecclesia, etiam in capellâ Pontificis. Et ferè per totam Italiam observari existimo, et eundem in Galliâ conspexi, et in Hispaniâ videtur esse frequentior. Aliquæ verò Ecclesiæ non tantum regulares, sed etiam seculares, ut Salmantina (et aliæ fortassè) anticipant, matutinum inchoant post solis occasum ferè per horam, et cum illo laudes conjungunt, quia juxta Romanum usum per modum unius horæ totum hoc officium dicunt. Omnes ergo hæc consuetudines, et si quæ sunt aliæ dicendi hanc horam in primâ, secundâ, tertiâ, vel quartâ parte noctis honestæ sunt, et unaquæque Ecclesia potest, et debet suam consuetudinem servare. Quæ varietas (ut pii doctores annotarunt) licet occasione humanæ imbecillitatis evenierit, non sine Spiritûs sancti providentiâ in Ecclesiâ introducta est, ut omnibus temporibus noctis, in variis locis, et Religionibus ac Ecclesiis publicè laudetur Deus. Et hæc de matutini tempore.

4. Reliquæ horæ juxta nomina habent etiam tempora determinata. Prima enim in primâ horâ diei dicenda est, illudque est legitimum tempus suum; et in rigore videtur inchoanda orto jam sole, juxta principium hymni ejus: *Jam lucis orto sidere*. Quamvis enim in hoc ipso ortu possit esse latitudo, tamen propriè non dicitur ortus sol, donec supra nostrum horizontem ascendit. Quoniam verò hæc moraliter et accommodatè ad humanum usum accipienda sunt, credo legitimum tempus esse, etiamsi per totam primam horam post ortum solem prima dicatur, sive inchoetur in fine ejus, sive in medio, sive in principio, sive dimidiâ horâ ante ortum solis. Ita enim habet consuetudo variarum Ecclesiarum, vel ejusdem in diversis temporibus; citius enim solet inchoari prima tempore hyemis, quando sol tardè nascitur, quàm tempore æstatis, quando noctes sunt brevissimæ. Nec credo in hoc factam esse magnam mutationem ab antiquitate. Nam licet Patres sæpè dicant, manè esse hymnos et Psalmos canendos Deo; tamen satis incertum est an per *manè* intelligant crepusculum matutinum, quando est satis lucidum ante solis ortum; an verò de tempore post solis ortum loquantur. Addo denique solum ubi matutinum totum inchoatur paulò ante ortum solis, ut est frequens consuetudo, legitimum tempus dicendi primam esse statim finitis laudibus, et tunc rectè, et sine ullâ culpâ vel indecentiâ, quasi continuè dici, quamvis si consuetudo habeat parvam moram interponere, nihil habeat incommodi.

5. De aliis tribus sequentibus horis constat suis nominibus tempus suum satis designare. Tertia ergo in horâ tertiâ diei (quæ in hyeme incipit ferè circa horam decimam diei naturalis, et æstate circa octavam) est inchoanda, et sic cæteræ cum proportionem. Quod tempus faciliè supputari potest in provinciis diversis juxta varias consuetudines numerandi horas diei naturalis, vel à mediâ in mediam noctem, vel ab

initio unius diei usque ad initium alterius, vel ab initio unius noctis usque ad initium sequentis. De quo videri potest Marcellus, qui diligentissimè hæc expendit. Solet autem quæri an hæc tres horæ dicendæ sint in initio horarum quas designant, vel in fine earum; quidam enim in principio putant, quia prima ita dicenda est. Alii in fine, quia ita solent horæ in horologiis designari. Ego adverto has voces, *tertia*, *sexta*, *nona*, ad horas temporis relatas posse significare, vel integram quartam partem diei artificialis (quæ inæquales dicuntur) vel posse significare tantum unam horam ex his duodecim diei artificialis, quæ sine dubio videtur fuisse prima illarum vocum significatio. Loquendo ergo in priori sensu, constat non esse has horas dicendas, elapsis illis temporibus, aliàs nona dicenda esset finito die artificiali, et tertia in meridie, et sexta in medio tempore pomeridiano, id est, horâ tertiâ pomeridianâ, quæ manifestè sunt absurda: tamen in hoc sensu etiam non est necesse has horas dici in initiis suarum partium diei, ut jam dicam. Loquendo autem in secundo, et magis proprio sensu, existimo tempora talium horarum intelligi in fine singularum, seu unaquæque jam elapsâ, tum quia hic est modus numerandi horas usitatus inter omnes homines, et aptior ad explicandam horam mortis Christi Domini, et ad concordiam Evangeliorum, ut alibi dixi; tum etiam quia omnes fatentur horam sextam in meridie dici; in meridie autem finitur hora sexta artificialis diei; tempus autem tertiæ antecedit cum proportionem per tres similes horas; tempus verò nonæ per tres similes subsequitur. Atque hoc modo etiam cum primâ servatur proportio, quia etiam illa inchoatur tribus horis ante tertiam, si ipsa in principio primæ horæ diei, et tertia in fine horæ tertiæ inchoetur. Et hæc proportio magis attendenda est, quàm alia de fine, vel initio illius horæ temporis, quæ pro unaquæque horâ orationis signata est: nam quia prima hora designata est, ut initium diurnæ orationis, maxime in ejus initio destinata est; aliæ verò cum proportionem designatæ videntur pro principiis secundæ, tertiæ, et quartæ partis diei artificialis, quæ principia à finibus præcedentium horarum nominantur tertia, sexta, nona. Et hæc satis sunt de accuratâ ratione distinguendi has horas; nunc enim longè alia est consuetudo, ordinariè namque solet sexta cum tertiâ conjungi, vel tertia ante missam majorem, sexta immediatè post illam diei; nona verò vel dicitur post missam maxime in hieme; vel in æstate horâ primâ pomeridianâ, præsertim in aliquibus regionibus. Quæ omnia juxta exceptas consuetudines servari possunt et debent.

6. Dicendum jam est de officio vespertino, de cujus legitimo tempore juxta primævam institutionem nonnullum majus dubium est. Quod inprimis oriri potest ex ipso nomine vespera, quod valdè ambiguum est; interdum enim pro crepusculo noctis accipi solet, interdum pro aliquâ parte vel horâ temporis illi proximâ, aliquando verò totum vespertinum tempus, præsertim à secundâ horâ pomeridianâ, usque

ad initium noctis compleri solet, ut ex usu constat, et ex his quæ notavimus alibi. Et ita dubium manet, in quâ propriâ parte totius pomeridiani temporis officium illud dici consueverit. Ad minimum autem certum est, tempus hujus officii fuisse semper post expletam horam nonam diei artificialis, quia tunc dicenda erat nona. Unde ut fiat proportionalis distinctio, ab omnibus supponitur vespertinum officium non fuisse solitum dici ante finitam horam nonam diei artificialis. An verò diceretur in initio duodecimæ, vel illâ elapsâ, et post occasum solis controversum est.

7. Multi existimant post occasum solitas fuisse dici vespas, idque colligi videtur ex his quæ antiqui Patres de lucernario scribunt, de quo fit mentio in concilio Toletano I, cap. 9, et apud Isidorum in Regulâ monachor. cap. 6, ubi postquàm de tertiâ, sextâ et nonâ sermonem fecit, subjungit: *In vespertinis autem officiis primò lucernarium, deinde Psalmi duo, responsorius unus, et laudes, hymnus atque oratio dicenda est.* Et postea ponit completorium suò tempore dicendum. Unde per lucernarium ibi initium vespertini officii, vel primam ejus partem intelligere videtur. Atque ita exposuit illustrissimus Loaysa, Annot. ad dictum concilium I. Toletanum, cap. 9, id declarans ex regulâ sancti Benedicti, cap. 17, ubi dicitur vespertinum officium quatuor Psalmis cum antiphonis terminari; conjectat ergo duos primos Psalmos lucernarium dici, quia in lucernarium accensione et gratiarum actione vespertini luminis legebantur. In regulâ verò secundâ quæ sub nomine Augustini in fine tomi primi habetur, fit mentio lucernarii, et significatur esse hora distincta à cæteris; nam prius de cæteris horis à matutino usque ad nonam præscribitur, ut proprii Psalmi in eis dicantur, et postea additur: *Hoc idem in vespertis et completoriis servetur*, et statim: *Ad lucernarium autem Psalmus, responsorium unum, antiphonæ tres, lectiones tres*, et infra: *Faciant opus usque ad horam lucernarii.* Unde ex illâ regulâ Augustini, colligi non potest, an vespere ante, vel post lucernarium dicerentur, tamen ne dicamus fuisse horam separatam, quod novum valdè esset, videtur potius ad primam partem vesperarum illud officium revocandum. Unde in concilio Emeritano, cap. 2, expressè dicitur vespertinum officium solitum fuisse dici post lumen ablatum; at lumen non solet accendi ante solis occasum; ergo. Potestque conjectura confirmari; nam reliquæ horæ ita erant distributæ, ut inter initia earum tres horæ diei artificialis intercederent; at nona inchoabatur tribus horis ante solis occasum, in initio illius quartæ partis diei, inchoante horâ diei decimâ, ut diximus, ergo vesperum inchoandum erat finitâ horâ duodecimâ, inchoante jam primâ vigiliâ noctis. Et ita multi canonistæ cap. 1, de Celeb. missar. vespas inter nocturna officia computant. Et eodem modo loquitur Amalarius, lib. 4 de Officiis ecclesiast., cap. 7.

8. Nihilominus alii censent, tempus proprium hujus horæ olim fuisse horam ultimam diei, ante occa-

sum solis, in ejus initio, vel illâ currente. In quam sententiam Athanasius, Hieronymus, Cyprianus, et alii afferuntur, qui tamen ita loquuntur, ut non possit ex eis colligi, nisi in fine diei dicendum fuisse vespertinum. Quo modo loquitur etiam Isidorus, lib. 4, de Offic., cap. 20, Hugo, Rupertus et alii: Cassianus autem lib. 3, cap. 3, vespertinum officium opponit matutino, id est, laudibus, unde etiam est incertum an velit quòd sicut laudes dicuntur ante ortum solis, ita vespere sint dicendæ post ejus occasum, vel potius etiam ante occasum, utrumque enim habet aliquam proportionem. Tamen indicat in fine lucernarium horam significari per undecimam, in quâ paternitas exiit conducere operarios in vineam suam. Constat autem illum exivisse in fine undecimæ, inchoante duodecimâ; nam operarii unâ horâ laborarunt, ut in Evangelio dicitur. Ex quo loco conjectura alterius sententiæ multum enervatur; nam poterant lucernæ in ecclesiis accendi in horâ duodecimâ, quia licet sol nondum occubuerit, jam solet esse necessarium lumen lucernæ ad legendum intra Ecclesiam. Unde facilè potest hæc posterior pars sustineri. Sed de anteriori tempore est aliquod dubium, quia in regulâ sancti Benedicti, cap. 14, ordinatum legitur ut vespere dicantur tali tempore, ut absque lumine candelæ absolvi possint. Verum est ibi esse sermonem de vespertis Quadragesimæ, quando vespere dicuntur ante prandium. Ibi tamen statuitur ut monachi tempore Quadragesimæ comedant horâ vesperarum, et tamen subjungitur, ut post vespas possit etiam cenari cum luce solis absque lucernis; ergo jam tunc dicebatur officium vesperarum ante lucernarium tempus. Postea verò successu temporum longè major mutatio facta est; nam quod olim erat tempus ad nonam designatum nunc ferè vesperarum tempus opportunum est; nam frequentius dici solent in hieme horâ secundâ post meridiem, in æstate verò horâ tertiâ. Neque in hoc est uniformis consuetudo, sed magna varietas, quam etiam olim fuisse ex antiquorum relatione adnotat Durandus, lib. 3, de Ritibus, cap. 11.

9. Denique de horâ completorii eadem ferè ambiguitas est. Cùm enim constet, in principio diei fuisse solitum post solis occasum, an diceretur ante noctem, vel nocte jam inchoatâ, vel omnino post tenebras ejus ad finem primæ horæ noctis, necne, potest esse varia conjectura. Nam ex Isidoro, dictâ Regulâ monachor., cap. 6, planè colligitur tempus completorii fuisse omnino nocturnum; nam post finitas vespas horâ lucernariâ, refert fuisse consuetum divinis lectionibus, meditationibus et sanctis colloquiis ac questionibus vacare, *usque ad horam*, inquit, *completorii.* Item apud monachos institutio est, ut completorium post cenam, et omnes diei actiones diceretur, ita ut statim hora silentii et nocturnæ quietis inciperet, ut constat ex Basilio, Regulâ 47, ex longioribus, et Benedicto, c. 42 Regulæ, et Hugone Victorino, lib. 2, de divinis Officiis, ubi ait completorium dici, quia in eo complentur, quæ usque ad dormitionem complenda sunt.

oportebat ergo esse jam noctis initium. Aliunde verò ex ipso hymno completorii : *Te lucis ante terminum*, etc., colligitur non fuisse omninò extra crepusculum noctis tempus illud, sed intra ipsum, et fortassè in ultimà parte illius, quod etiam est valdè probabile. Quamvis hæc temporis latitudo tanta non sit, quin potuerit esse arbitraria, vel varia pro regionum, vel religionum, seu modorum vivendi varietate et commoditate. Jam verò in hoc etiam facta est mutatio; nam completorium ordinariè proximè post vesperas dicitur, et quando separatur, ut maximè fit in Quadragesimà, vel etiam in æstate dici solet ante solis occasum, præsertim ubi matutinum in principio noctis dicitur. Unde in hoc etiam erit servanda consuetudo.

10. Tandem, ex his facile erit intelligere, quanta sit nunc obligatio servandi perfectè et exactè hæc tempora in publicà chori recitatione horarum quæ dicuntur; observandum enim omninò esse ut suis temporibus congruis dicantur; id enim in jure statutum est, ut in principio retuli ex cap. 1 et Clementinà 1, de Celebr. missar.; tempora autem debita et congrua in unaquàque regione seu provincià juxta receptam consuetudinem præscribenda sunt, nec potest certior assignari regula, ut notavit Cajetanus verbo *Horæ*, cap. 4, qui addit mutationem aliquam facere in his horis, etiam in publico officio chori non esse peccatum mortale, etiamsi magna negligentia interveniat, dummodò communiter servetur consuetudo. Itaque aliquando tardiùs inchoare matutinum, verbi gratià, tantum ad indulgendum corpori et somno, vel nimium anticipare vesperas, solum recreationis liberioris causà, non censet Cajetanus esse peccatum mortale dummodò id in consuetudinem non trahatur, nec interveniat contemptus : *Quoniam hæc circumstantiæ, ait, non pertinent ad substantiam materiæ præceptæ*. Quæ ratio sæpius ab ipso in his materiis repetita, non satisfacit, ut sæpè etiam indicavi, quia si circumstantia præcipiatur, ut reverà hic præcipitur, multum pertinere potest ad substantiam præcepti, etiamsi non pertineat ad substantiam actionis præceptæ, ut sacrificare mane et non vesperi, talis circumstantia est, ut sit de substantià illius præcepti, et tanta potest esse illius circumstantiæ violatio, ut sit peccatum mortale, etiamsi substantia actionis sacrificandi integrè impleatur. Deinde non est dubium quin major causa requiratur ad mutanda hæc tempora horarum in publicà recitatione quàm in privatà. Unde in capitulo primo de Celebratione missarum, anticipatio horarum faciliè conceditur in privatà recitatione, non tamen in publicà; ergo major etiam culpa est voluntariè vel negligentè hanc mutationem facere in publico officio, quàm in privato, cæteris paribus; ergo, si sit magna mutatio, et in re gravi, poterit esse mortale.

11. Alii ergo tenent hanc mutationem in choro facere sine rationabili causà, esse peccatum mortale. Ita tenet Silvester, verbo *Hora*, quæst. 6, dicens, peccare mortaliter prælatos, si sine causà rationabili

hoc faciant, et subditos, si causam dent tali mutationi. Idem ferè tenet Angel., num. 22, Tabiena, n. 25, Navarrus, cap. 3 de Oratione. num. 63, et num. 22 indicat optimam rationem, quia hæc tempora pro publicà recitatione horarum definita sunt in favorem utilitatis publicæ, ut populus, si velit, possit ad illam convenire; ergo de se est res gravis et pertinens ad commune bonum; nam quòd in aliquo loco privato illa ratio cesset, est per accidens.

12. Hæc ergo sententia simpliciter eligenda est, nimirum hanc obligationem esse gravem ex suo genere; ideòque in ejus præcisà transgressionem posse mortale peccatum committi. In particulari verò non est nimium restringenda, quia sine dubio tempus hoc horarum, secundum communem praxim, magnam habet latitudinem, ut ostendit usus, et omnes citati doctores fatentur. Sicut ergo ipsarum horarum propria tempora ad consuetudinem tandem revocantur, ita judicium de gravitate antepositionis vel postpositionis legitimi temporis, ex eadem consuetudine et communi æstimatione multum pendebit; ideòque unius horæ temporis præventio aut dilatio, non censebitur gravis mutatio, nisi vel grave scandalum sequatur, vel totum ecclesiasticum officium eà de causà nimium perturbatur; quod rarissimè continget pro unà vel alià simili negligentia, quæ in consuetudinem, non abeat. Atverò si matutinum differretur usque ad horam missæ, vel completorium diceretur ante prandium, res gravis, et absurda valdè videretur. Imò cum in diebus quadragesimalibus vespere sint ante prandium dicendæ, juxta capitulum *Solent*, de Consecrat., distinct. 1, illas post prandium differre in publico officio, gravis transgressio videtur. Et indicat Navarrus supra, num. 41, cum Silvestro, et aliis, sed in hoc, ut dixi, consuetudo est consulenda.

13. Tandem addunt omnes auctores citati, non obstante hac obligatione, posse prælatos ex rationabili causà in hac circumstantià temporis dispensare: ut si eundem sit ad processionem, quæ anticipet antemeridianas horas, vel quoties simile quid occurrat. Advertit autem Navarrus supra, num. 71 (id quod jam significavimus) majorem requiri causam ut hæc mutatio publica legitime fiat, quam ut fiat in privato officio. Quod etiam est per se manifestum, quia major est dispensatio, et ideò majorem causam requirit; hæc tamen prudenti arbitrio prælatorum necessariò relinquenda est.

CAPUT XVI.

An clerici omnes ex vi ordinationis suæ ad horas canonicas recitandas teneantur.

1. In hoc capite non agimus de clericis beneficiariis, nec de religiosis, sed simpliciter de clericis in aliquo ordine constitutis, quos in duos ordines distinguere oportet: quidam sunt ordinati in sacris, seu in majoribus ordinibus, alii in minoribus tantum.

2. De clericis ergo in sacris, certum est teneri ex præcepto ad septem horas canonicas quotidie recitandas, etiamsi beneficium non habeant, neque ex officio;

neque ex peculiari obligatione choro assistere teneantur. Quamvis enim aliqui olim dixerint clericum etiam in sacris non deputatum alicui certæ ecclesiæ, sed ordinatum ad titulum patrimonii, non teneri ad recitandum officium, ut refert Glossa 1, in cap. ult., d. 92, nihilominus oppositum est certum, ut omnes auctores statim citandi docent, et sufficienter probatur ex communi usu et consensu totius Ecclesiæ. Intelligitur autem hæc obligatio per se et seclusis legitimis impedimentis, seu excusationibus; de quibus infra. Et fortassè auctores quos illa Glossa citat, non negabant hanc obligationem, sed solum peculiare onus recitandi in choro, de quo ille textus loquitur, ut statim dicam; in illo autem sensu non errabant, ut supra visum est.

3. Difficultas verò inprimis est, quo jure obligentur clerici ad horas canonicas recitandas; quidam canonistæ indicant teneri ex jure divino, Abbas, cap. 1, de Celebr. missar., n. 3, quatenus ait Papam non posse dispensare cum clerico, ne officium recitet, licet possit dispensare, ut mutet officium, quia hoc, inquit, est de jure humano; supponit ergo obligationem ipsam esse de jure divino. Idem tenet Turrecremata, in capite Eleuterius, dist. 91, ad 5, q. ubi refert Guilhelmum Laudunensem, et cardinalem Zabarelam; idem Angelus, verbo Hora, num. 6, et Rosella, num. 13, qui omnes allegant illud Psal. 118: *Septies in die laudem dixi tibi*. Et in idem planè inclinat Navarrus de Orat., cap. 7, n. 2, et fundamentum ejus est quia clericus sacris initiatus jure naturali obligatur ad referendum Deo majores gratias quàm laicus. Itaque mens istorum auctorum potissimum fuisse videtur jure divino connaturali tali statui teneri clericum in sacris peculiarem aliquem modum orandi plus quàm laicum, hunc autem orandi modum determinatum fuisse ab Ecclesiâ ad horas canonicas; neque ab hæc sententiâ abhorret Sotus, lib. 10, de Just., quest. 5, art. 3, adducens illud Isaia 43: *Omnem illum, qui invocavit nomen meum, in laudem meam creavi illum*; nam clericus ex vi sui status ad laudes Dei deputatus est: et sumpsit ex D. Thomâ, quodlib. 6, art. 8, magisque id declarat Sotus in solutione ad 5.

4. Simpliciter tamen loquendo verius est nullum dari tale jus divinum immediatè obligans clericos ad aliquod officium divinum [recitandum]. Ita tenuerunt Laurentius, et Joannes de Lignano, ut Panormitanus refert in Clem. 2 de Celebrat. missarum, et Cardinalis in Clem. 2, eodem titulo; Silvester, verb. Hora, quest. 4 et 6; Tabiena, num. 15; Amilla num. 11, et sumitur ex Antonino, 3 part., tit. 13, cap. 4; Paludano in 4, distinct. 5, quest. 5; Majore, distinct. 12. Ratio est quia tale jus neque est positivum, ut omnes fatentur quia neque scriptum invenitur; neque constat esse ab Apostolis traditum. Neque etiam hoc jus est naturale, neque connaturale ipsi ordini: quod patet primò quia nullo discursu evidenti, neque ratione efficaci potest hæc obligatio colligi ex solo characterē clericali; aliàs etiam minores ordines inducerent aliquam obligationem, supponendo illos impri-

mere characterem, ut est verior sententia. Item subdiaconatus non fuit semper ordo sacer; ergo illi secundum se non est connaturalis hæc obligatio. Item, si hæc obligatio sequitur ex vi sacri ordinis, quò sacerdotior est ordo, debet ex illo sequi major obligatio, seu ad majorem orationem; non autem ita est, neque enim diaconatus novam obligationem recitandi secum affert, et sic presbyterio, et episcopatu.

5. Præterea, dubitari non potest quin institutio canonicarum horarum ecclesiastica sit; ergo præceptum de tali materiâ datum, ecclesiasticum etiam erit. Respondebunt esse ecclesiasticum quoad determinationem, secundum se autem et in genere divinum. Sed contra: ergo saltem in illâ determinatione certum est posse Papam dispensare, quod etiam auctores contrariæ sententiæ non negant. Ponamus ergo clericum aliquem dispensatum esse à Papâ simpliciter in hac obligatione, quatenus ecclesiastica est, et relictum eum solâ obligatione naturali; et inquiramus ad quid ille teneatur. Certè sine probabilitate dicitur teneri ad septies in die orandum, tum quia licet David dixerit se ita fecisse, non explicuit nobis naturale jus, sed consuetudinem suam narravit; aliàs dicere quis posset etiam reges illâ lege teneri, tum etiam quia probabile est non semper in Ecclesiâ fuisse morem septem horas recitandi, sed successu temporis crevisse, et consummatum fuisse per hanc constitutionem.

6. Secundò dici non potest cum fundamento hujus modi clericum jure divino teneri ad recitandum aliquid quotidie, quia nullâ certâ ratione potest tanta determinatio fieri ex solo jure naturæ: nam licet fateamur hunc clericum specialitè ad laudandum Deum obligari ratione sui status, tamen quòd teneatur ex vi juris divini ad recitandum aliquid quotidie ex illâ speciali obligatione, non video quali speciali ratione suaderi possit. Addo quòd licet abstrahamus à circumstantiâ temporis aut frequentiæ, solumque dicamus hunc clericum ex vi juris divini teneri ad dicendum aliquod divinum officium, non satis intelligitur quo sensu dicatur, nec etiam quomodò ad praxim applicari possit, ablata obligatione juris ecclesiastici. Cur enim non satisfaciet ille clericus naturali obligationi, recitando aliquoties orationem Dominicam, vel Rosarium, aut aliquid hujusmodi? Quòd si dicatur hæc comprehendi sub nomine divini officii, interrogabo ulterius cur non satisfaciat, quamvis non recitet secundum aliquam formulam verborum præscriptam, sed tantum juxta devotionem suam pro Ecclesiâ et proximis deprecando? Quòd si hoc etiam concedatur, et omnis oratio vocalis dicatur comprehendi nomine divini officii latè sumpti, prout ex naturali jure postulari potest, urgebo rursus, interrogando cur idem non satisfaceret, si mente tantum Deum sæpius laudaret et deprecaretur? Nam seclusâ injunctione, et quasi delegatione Ecclesiæ, non tenetur in personâ ejusdem Ecclesiæ orare, sed ad summum privatâ oratione magis Deum colere, et pro Ecclesiâ intercedere, quod munus per orationem mentalem sufficienter expletur,

Denique si hi sacri ordines considerentur, prout ex divino jure ad aliquos actus externos divini cultus per se primò ordinantur, non videntur per se ordinari ad orationem, quatenus est actus distinctus à sacrificio; sed sacerdotium per se primò ordinatur ad sacrificium, diaconatus et subdiaconatus etiam determinantur ad sua ministeria in ordine ad aliud sacrificium, et distincta à recitatione divini officii; hæc ergo obligatio etiam in communi ad orationem vocalem non videtur satis haberi ex jure divino.

7. Dico ergo ministerium hoc recitandi horas canonicas habere quamdam magnam decentiam respectu talium clericorum ex divino jure, propriam tamen obligationem præcepti non solum quoad determinationem temporis aut modi, sed etiam quoad substantiam ejus, ex ecclesiastico præcepto manare. Priorem partem suadent sufficienter priores auctores, quorum opinio fortassè in hoc sensu explicari potest; posteriorem verò partem probant omnia quæ diximus. Dubitari autem solet an hoc præceptum in jure canonico habeatur expressum; canonistæ affirmant, afferuntque tria decreta, cap. *Presbyter*, dist. 91, quod etiam habetur in cap. 1 de Celebrat. missar., et cap. *Si quis presbyter*, dist. 92; sed imprimis hoc ultimum caput nihil probat de recitatione privatà ex vi ordinationis, quia non solum dicit: *Si quis presbyter aut diaconus*, sed addit: *Vel quilibet clericus*; sub quâ voce etiam clericos minores comprehendit; non ergo loquitur de clerico, ut clericus est, sed ut *Ecclesiæ deputatus est*, ut statim addit. Unde non solum præcipit recitare, sed convenire ad ecclesiam ad psallendi officium; loquitur ergo de obligatione ad chorum, quæ nascitur ex beneficio, non ex solâ ordinatione.

8. In aliis verò duobus decretis (quæ in re unum sunt) imprimis non est sermo de diacono et subdiacono, atque ita de illis non erit expressum præceptum in jure. Respondent Glossæ, Panormitanus et alii nomine presbyteri comprehendi ibi diaconum et subdiaconum: nam interdum dicunt accipi in jure hoc modo: nam in c. 2 de Cohab. cleri et mulier., sic dicitur: *Si quisquam sacerdotum, id est, presbyter, diaconus et subdiaconus*, etc. Verumtamen hæc ipsa interpretatio ostendit non esse hoc præceptum quoad diaconum et subdiaconum satis in jure expressum, quia nullum jus est quod illam expositionem sequi nos cogat, imò neque in jure fundari potest, tum quia in dicto cap. 2 non ponitur nomen *presbyteri*, sed *sacerdotis*, quod de se ampliorem significationem habet; dicitur enim sacerdos quasi dans sacra vel faciens, quod cum aliquâ proprietate convenit diacono et subdiacono, et aliquando specialius accommodatur sacerdoti et diacono, excluso subdiacono, ut in cap. *Unico*, dist. 52, et interdum per antonomasiam tribuitur episcopo, cap. *Legimus*, dist. 93; nomen autem presbyteri licet ab ætate sumptum sit, usu Scripturæ, et Ecclesiæ impositum est ad significandum aliquid majus diacono, teste Hieronymo, epist. 85 ad Evagrium, cap. *Egimus*, dist. 63; neque in jure canonico invenitur (quod sciam) in aliâ generali significatione.

Adde necessarium fuisse in dicto cap. 2 de Cohabit. cleric., etc., addi expressè illam declarationem, ut lex illa, quæ pœnalis erat, posset ita extendi; at verò in dicto cap. *Presbyter*, non fit talis declaratio, et licet lex illa pœnalis non sit, tamen si in eâ impositum hæc obligatio, onerosa est, et ita non esset extendenda. Eò vel maximè quòd ex illo videtur colligi contraria restrictio, quatenus præcipit presbytero, ut jejunus maneat tempore competenti, utique ut possit, si necesse sit, sacrificium facere.

9. Quapropter de diacono et subdiacono alii fatentur non esse hoc præceptum in jure expressum, sed consuetudine extensum esse, vel ita declaratum. Tenet Navarrus de Orat., cap. 7, num. 2, quem sequitur Azor, tomo 1, lib. 1, cap. 5, estque probabilis opinio; nam immemoralis consuetudo ad hoc præceptum inducendum sufficit; quòd autem sit talis consuetudo dubitari non potest. Imò de presbytero posset quispiam dubitare, quia illud caput videtur satis expressè loqui de presbytero ratione solius ordinis; nam loquitur de presbytero parochiali alicujus Ecclesiæ; ideò enim illi præcipit ut curet officium canonicum in Ecclesiâ compleri per se, vel per scholares, et ut jejunus eat ad opus rurale, ut postea, si opus sit, aliis obligationibus satisfaciatur. Deinde non videtur loqui de recitatione privatâ; nam apud Gratianum sic habetur: *Presbyter manè matutinali officio expleto, pensum servitutis suæ canendo primam, tertiam, sextam, nonam persolvat*; canere autem non est privatè recitare; nihilominus probabilius est, in illis primis verbis sermonem esse de recitatione privatâ, quia ibi datur facultas anticipandi horas diurnas tanto tempore, ut non videatur verisimile dari pro publicâ recitatione, sed pro privatâ; unde in cap. 1, de Celebr. missar., omititur verbum, *canendo*, et additur vespera inter eas horas quæ summo mane anticipari possunt, quæ hora in alio textu omititur; non est autem verisimile, vesperam tam maturè dici posse in choro; præsertim quia statim subjungit, ut postea horis competentibus publicè dicatur officium; ergo priùs de recitatione privatâ sermo fuerat. Manifestè ergo supponitur in illo textu teneri presbyterum ad solvendum pensum horarum canonicarum per se privatim solvendum, etiam anticipando tempus, si necessitas urserit, licet per alios horæ sint in choro publicè dicendæ. Atque ita etiam constat haberi ibi rationem hujus obligationis ex vi presbyterii, et non tantum ratione officii seu beneficii: verum est tamen ibi non condi hoc jus, sed potius supponi ex traditione et consuetudine antiquâ. Et hoc modo meminit hujus obligationis, et de omnibus clericis in sacris constitutis, concilium Basiliense, sess. 21, sub titulo: *Qualiter extra chorum horæ canonicæ dicendæ sint*, dicens: *Quoscumque alibi beneficiatos, seu in sacris constitutos, cum ad horas canonicas teneantur, admonet hæc sancta synodus*, etc.

10. Secundò dicendum de clericis in minoribus constitutis, de quibus communis resolutio est non teneri ad horas canonicas dicendas. Ita docent Sotus, lib. 5 de Just., q. 5, art. 5; Medina, tr. de Orat., q. 7; Le-

desmius in 4, p. 2, q. 16, art. 4, dub. 6; Navarrus, de Orat., cap. 7, num. 12 et 13; Turreceremata, in principio d. 91, q. 3, et Archidiaconus in c. *Si quis presbyter*, d. 92, et Paludanus in 4, d. 9, q. 5. Et ratio à priori est, quia isti non tenentur jure divino, neque ecclesiastico scripto, neque consuetudine; ergo nullo titulo tenentur. Prima pars antecedentis à fortiori probatur ex dictis de clericis in sacris: nam illorum ordinatio magis sacra est, si ergo jure naturali non sequitur ad illam talis obligatio, multò minùs sequetur ex inferioribus ordinibus, et hæc ratio probat de jure canonico scripto, suppositis quæ diximus de diacono et subdiacono. De consuetudine verò statim dicemus.

11. Oportet enim advertere aliquos canonistas consequenter sentire teneri hos clericos ex jure divino ad officium divinum recitandum. Indicat Glossa in d. cap. *Si quis presbyter*, dicens, *quemlibet clericum teneri ad hoc*, et Innocentius in cap. 1 de Celeb. missar., dicens: *Quilibet clericus etiam in non sacris constitutus omni die debet dicere officia divina, vel audire*; ubi etiam Panormitanus, num. 6, ait ex vi juris divini, imò et humani teneri hos clericos ad dicendum officium, quia etiam per ordines minores assumitur quis in sortem Domini, et transfert se in Deum, et Ecclesiam, cap. *Clericus*, cap. *Cui portio*, 12, q. 1, et nihilominùs subjungit contrarium habere generalem consuetudinem. *Quæ*, inquit, *ut credo, non dicentes excusat*. In quo certè non sibi constat; nam si consuetudo est contra jus divinum, quomodò excusat? Præsertim quia oporteret tale jus naturale esse. Præterea hæc consuetudo, neque contra jus humanum esse potest. Aut enim hoc jus est scriptum; et hoc non, quia nullibi invenitur; aut est jus introductum consuetudine, et ita est repugnantia, si intelligantur consuetudines esse simul. Si autem supponatur, consuetudinem aliam aliquando fuisse, nunc verò esse per contrariam consuetudinem ablatam, id certè parùm ad causam refert, et illud de antiquiori consuetudine sine fundamento et probatione asseritur.

12. Opinio ergo illa de jure divino vel humano scripto improbabilis est, quia nullum prorsus habet fundamentum. Unde cum constet consuetudinem non obligare hos clericos, apertè etiam convincitur esse improbabile hoc onus illis imponere. Et fortassè Glossa illa non loquitur de quolibet clerico in minoribus, sed solum intendit quemlibet teneri, et si sit alicui Ecclesiæ deputatus; intelligere autem debet tunc teneri, quando sufficienter ordinatus est. Innocentius autem, cum loquatur sub disjunctione *dicere, vel audire*, non potest loqui de hæc obligatione, nescio tamen, ubi aliam invenerit, nisi fortassè per verbum, *debet*, non obligationem, sed decentiam quamdam indicare voluerit. Melius Hostiensis ibi pro regulà statuit hos clericos minores non teneri, nisi beneficium ecclesiasticum habeant; et eandem tradit Archidiaconus, in d. c. *Si quis presbyter*: illamque esse communiter receptam dixit Panormitanus supra. Denique concilium Basiliense supra illam amplexum est, quia solum be-

neficiatos aut clericos in sacris nominat, loquitur autem de secularibus clericis.

13. Objici verò potest cap. *Dolentes*, de Cel. mis.; ibi: *Non solum quidam minores clerici, etc.* Verumtamen particula, *minores*, non sumitur ibi absolutè, ut sic dicam, sed comparativè ad prælatos, et ita comprehendit etiam clericos in sacris. Qui sensus patet ex verbis, *Dolentes referimus, quòd non solum quidam minores clerici, verum etiam aliqui Ecclesiarum prælati, etc.* Præceptum ergo quod in fine illius textus ponitur dicendi officium divinum, non datur ibi de exercitio actùs, ut sic dicam, sed de modo, seu specificatione, id est, ut studiosè et devotè dicatur, ut supra circa chorum explicatum est, et infra applicabitur ad recitationem privatam. Nulli ergo clerico imponitur ibi obligatio, qui antea illam non haberet; unde si velimus particulam illam, *minores* extendere etiam ad illos clericos, qui in sacris non sunt; intelligi debet de illis qui ratione beneficii poterant esse obligati, sicut etiam intelligitur dictum cap. *Si quis presbyter*, dum addit, *vel quilibet clericus*; nam statim etiam addit limitationem, *Ecclesiæ deputatus*, ut supra explicavimus circa recitationem in choro, de quâ ibi sermo est.

14. Quæri autem circa hos clericos solet, esto non teneantur ad dicendas horas canonicas, teneanturne aliquid aliud ex præcepto recitare. Quidam dicunt teneri ex vi juris divini, licèt quid orandum sit prudenti eorum arbitrio relinquunt. Fundant autem obligationem, vel in debito divini cultùs, cui sunt specialiter destinati, vel in gratitudine ad Ecclesiam, quæ ministros suos illos constituit. Tenent à fortiori canonistæ supra citati; et inclinat Paludanus dicens, quia divino cultui ascribuntur, ad aliquid ampliùs teneri, quàm laicos, et quia gaudent privilegio clericali, teneri ad recompensandum aliquo servitio: idem habet Silvester supra. Sed hoc rejiciunt Sotus et Medina supra; et meritò, quia obligatio naturalis juris imponenda non est sine cogente ratione; illa verò nulla est, nam communiter ministrando in suis muneribus, poterunt se ostendere, et cultores Dei speciali modo, et gratos Ecclesiæ, et multis aliis modis potest cultus exhiberi, et gratitudo ostendi, quando ejus occasio occurrerit. Denique si isti clerici minores beneficium habeant, ratione illius tenentur ad horas canonicas, ut infra dicemus; si verò beneficium non habent, et actu inserviunt Ecclesiæ in propriis muneribus, necessariò habent adjunctum aliquem proprium cultum Dei, et assistere debent aliquibus divinis officiis; ergo non est ex natura rei unde obligentur ad specialem pæcationem. Si verò sint omninò remoti à mysteriis Ecclesiæ, et tanquàm laici se gerant, jam non sunt proximè divino cultui dicati, et ideo pro tunc ad nihil speciale obligantur. Unde tunc fori privilegio non gaudent juxta Tridentinum, sess. 22, cap. 6, de Reform.

15. Alii dicunt hos clericos ex consuetudine teneri ad dicendum parvum officium Virginis, vel septem Psalmos pœnitentiales, vel quindecim graduales, si tantum sit clericus primæ tonsuræ. Ita refert Paludanus supra; dicit tamen illud non esse authenticum;

Soto etiam simpliciter negat esse talem consuetudinem vel obligationem, imò negat episcopum posse illam imponere. Non tamen negat Soto (ut aliqui ei imponere videntur) quin possit talis consuetudo introduci; cur enim non posset, cum actio sit honesta, et non nimis gravis, neque illi statui dissentanea? Atque ita docent Medina, Ledesmius, et alii. Imò Navarrus dubitat an alicubi sit talis consuetudo; fatetur tamen generaliter et ordinariè non esse; fatetur etiam cum Soto, non posse episcopum suà auctoritate huiusmodi clericos jam ordinatos obligare ad illas preces recitandas, posse tamen eos non ordinare, nisi prius talem obligationem acceptent, ad quam postea tenebuntur ratione pacti. Mihi tamen non videtur justa conditio, neque posse episcopum suà auctoritate adungere hoc perpetuum onus suæ ordinationi, sed hoc pertinere ad pontificem; quia est nimis gravis conditio. Secus verò esset, si tantum præciperet ter vel quater hæc recitare, vel aliquid simile, quod moderatum sit et ab illà actione non alienum. Ubi autem fuerit consuetudine introducta talis obligatio, poterit episcopus ad illius observationem cogere: nam hoc ad illius munus spectat.

CAPUT XVII.

An religiosi professi teneantur horas canonicas recitare, etiamsi in sacris ordinati non sint.

1. Primò suppono ex vi religiosæ professionis in genere, non sequi ex naturâ rei, vel divino jure, obligationem dicendi horas canonicas, etiam suppositâ earum institutione in Ecclesiâ. Hoc certum est, quia professio religiosa per se et ex necessitate non ordinatur ad hoc ministerium, sed ad perfectionem quæ sine hoc medio potest per alia comparari. Item quia professio tantum obligat ad tria vota juxta regulam, fieri autem potest ut hoc medium non contineatur in regulâ. Neque invenitur aliqua lex ecclesiastica quæ ad hoc obliget omnes religiosos vel omnes religiones. Imò neque est universalis consuetudo; nam quædam sunt non deputatæ ad chorum, quæ non assumunt hanc peculiarem obligationem, quia vel sunt religiones laicorum tantum ad corporalia opera misericordiæ deputatæ, ut sunt aliqui hospitalarii, vel sunt religiones militares, quæ ut tales sunt (id est, quoad milites) non inducunt hanc obligationem, quia non profitentur ad chorum, sed ad militiam, ut bene Navarrus dicto cap. 7, num. 21, dicit, unde solent per suas constitutiones ad quasdam orationes obligari, cujus obligationis modus erit juxta modum regulæ. Item sunt religiones clericorum ad alias spirituales actiones, et studia vel contemplationem extra chorum ordinatæ, quæ illud peculiare onus non assumunt, donec religiosi sint in sacris ordinati; de his ergo religiosis non est disputatio, quia certum est, eos non teneri, ut à fortiori ex dicendis patebit.

2. Quæstio ergo est de religionibus, quæ ex vi sui statûs chorum profitentur, et ad illum in communi obligantur ut in superioribus declaratum est. Inquirimus autem an religiosus non ordinatus in sacris, qui

in choro non recitavit, teneatur privatè horas canonicas dicere. Et de his est communis et recepta sententia affirmans eos teneri. Ita docent auctores citati in capite præcedenti: non comprehenduntur novitii sub hac lege, quia reverà religiosi non sunt, neque in onerosis sub illâ voce comprehenduntur. Et quod caput est, nulla est lex vel consuetudo quæ illos obliget; et ita sentiunt citati doctores, excepto Paludano, quia gaudent, inquit, privilegio clericorum, et aliquibus privilegiis religiosorum, et ex eorum redditibus vel elemosynis vivunt. Sed hæc nimis remota sunt ad inferendam illam obligationem, sufficit enim ad illos effectus, quod sint in viâ ad professionem, et quod voluntariè subjiciantur ordini et actionibus religionis sub disciplinâ religiosâ. Deinde non comprehenduntur sub eâ regulâ religiosi talium religionum, qui laici seu conversi dicuntur, etiamsi professionem solemnem faciant, quod omnes fatentur; quia isti non sunt ad chorum deputati. Paludanus autem, Antoninus et alii quos Silvester sequitur, quæst. 2, dicunt hos teneri ad recitandum aliquid loco horarum canonicarum, quia aluntur elemosynis laicorum, quibus aliquo modo recompensare tenentur. Verumtamen si intelligant teneri ex regulâ, erit verum juxta modum et exigentiam regulæ, unde si regulâ aliàs non obligat ad culpam, neque in hoc obligabit, nisi specialiter id exprimat, ut per se constat. Si verò intelligant teneri ex jure communi, vel ex consuetudine, id non admittimus, quia jus nullum invenitur, nec de consuetudine constat; imò contrarij testantur communiter doctores, Silvester, Antoninus, Soto, supra, et Navarrus, cap. 7, ubi, num. 21, idem affirmat de monialibus conversis; nam de monialibus professis ad chorum, idem quod de monachis similiter professis affirmandum est, ut etiam docuit Turrecremata, dictâ dist. 91, in principio, art. 10, et moderni communiter sequuntur.

5. Difficultas ergo semper est, quo jure vel ratione obligentur isti religiosi professi ad horas dicendas. Quidam dicunt obligari ex divino jure naturali pertinente ad divinum cultum et religionem, quia sunt ad hunc cultum peculiariter dicati per professionem. Sed hoc fundamentum insufficiens est, quia cultus Dei latissimè patet, et multis aliis modis potest exhiberi; et potissimè, quia licet religiosus profiteatur vivere secundum regulam, non tamen imponit sibi necessariam obligationem ad determinatas actiones cultûs divini, nisi quatenus illas expressè vovet, vel per regulam strictè præcipiuntur, vel per prælatum; hæc autem actio recitandi, neque expressè vovetur, neque in regulâ specialiter præcipitur, ut supponimus, nec etiam præceptum prælati nunc consideratur, agimus enim de permanente et regali obligatione; ergo.

4. Alii dicunt hanc obligationem esse ex naturali lege justitiæ, respectu christiani populi. Nam hi religiosi, qui in ordine ad chorum professionem emittunt, ad hoc instituuntur ab Ecclesiâ, et approbantur, ut sint ministri ejus ad orandum suo nomine pro ipsâ, et propter hanc causam aluntur à christiano populo. Ita ferè Navarrus, dicto cap. 7, § 4, ex D. Antonino, dicto

cap. 4, § 1, et Paludanus, ubi supra. Sed hæc origo hujus obligationis ferè est tam incerta sicut præcedens, quia religiosi non aluntur à populo propter hanc vel illam determinatam actionem vitæ religiosæ sed simpliciter ut in tali statu perfectionis vivat; inde autem non obligantur rigorosè, et ex præcepto ad alias actiones suæ professionis in particulari; ergo neque ad istam. Item non aluntur quasi ex pacto justitiæ, et per modum stipendii, sed vel per modum elemosynæ, vel absolutæ donationis, nisi fortè quando in ipsâ donatione vel fundatione peculiaris conditio vel actio in partum deducitur; nunquam autem solet recitatio horarum canonicarum hoc modo deduci in pactum. Præterea, Ecclesia approbans instituta religionis, per hoc non imponit ei specialem obligationem ad hoc ministerium potius quàm ad alias actiones religiosas, sed tantùm approbat vel acceptat voluntariam obligationem quam ipsi in suâ professione assumunt; si ergo in illâ voluntariâ obligatione non includitur hæc de recitandis horis, profectò nec per institutionem Ecclesiæ imponitur. Denique admissio illo fundamento, ad summum concluderetur esse in corpore religionis, seu in conventibus singulis obligationem ad dicendas horas in choro, quam supra explicavimus; non verò quòd hæc obligatio descendat ad singulos qui choro non adsunt, maximè quando legitimè excusantur vel dispensantur quoad chorum.

5. Dicit aliquis, ex hac obligatione ad chorum, quæ est in hoc conventu vel corpore religioso, derivari ad singulos absentes obligationem privatim recitandi, quia illa obligatio communis non potest executioni mandari nisi per singulos, et ideò in his qui absunt quasi commutatur recitatio chori in privatam, et veluti sub onere excusantur. Sed contra, nam potius hinc augetur difficultas, quia diximus supra quòd licèt conventus teneatur ad chorum, singuli non obligantur ex vi præcepti, sed ex communi obligatione regulæ aut ordinis religiosi, nisi in casu quòd per prælatum major obligatio aliquibus imponatur; ergo ex illâ obligatione non potest obligatio præcepti de recitatione privatâ descendere ad singulos absentes à choro, nec ad illos qui in choro sine ullâ attentione recitarunt. Unde illa commutatio, præterquàm quòd sine probatione asseritur, et ideò incerta est, nihilominus licèt admitatur, non inducet obligationem ex præcepto, sed ad summum ex regulâ, quia subrogatum sapit naturam ejus cujus loco subrogatur.

6. Addendum ergo necessariò est hanc obligationem fundari in consuetudine præscriptâ, ut docuit Cajetan., verb. *Horæ canonicæ*, Medina in suâ instructione, capite 14, Sot. et alii communiter. Estque hoc sufficiens fundamentum, quia de consuetudine ferè omnes testantur, et materia gravis est, et ex modo consuetudinis constat esse acceptatam ut necessariam ad implendum debitum in illo statu. Ita ferè Silvester, verb. *Hora*, quæst. 2, et ibi alii summistæ, Navarrus, dicto cap. de Orat.; Durantus, lib. 3, de Ritib., cap. 22, num. 5; Panorm. et alii canonistæ, in cap. *Licèt de Voto*, et in cap. 1, de Celebrat. missar., et in Clem. 1,

cod. tit., et in cap. ult. d. 92, ac denique Paludanus Antoninus et alii supra citati in obligatione asserendâ, conveniunt, saltem ex fundamento consuetudinis, licèt in aliis non consentiant. Solum invenio Aragonium in 2-2, quæst. 83, art. 11, dub. 4, qui indicat hanc obligationem non esse tam rigorosam sicut in clericis in sacris; unde ait non peccare mortaliter monachum professum ad chorum, semel aut iterùm divinum officium omittendo, et refert Medinam in cod. de Orat., q. 7, absolutè dicentem monachos non teneri. At ille rationem addit non teneri ex vi professionis, sed vel ratione regulæ, si hoc præcipiat, vel ratione consuetudinis, *si in religione talis sit*; in quo ultimo verbo videtur de consuetudine dubitare. De quâ (quod mirum est) expressius dubitat Cajetanus dicens: *De quâ nihil scio*, quem sequitur Armillanus, n. 4; sed in re tam gravi non videtur tutum, hanc licentiam dare religiosi, et januam aperire, ut excusationes chori quærant, et simul officia omittant contra communem consuetudinem valdè pertinentem, ad munus talium religionum. Et præterea quia vel consuetudo talis est ut æquivalet præcepto recitandi horas canonicas, vel non est hujusmodi; inter hæc enim medium non potest reperiri. Si autem primum affirmetur, sequitur peccare mortaliter monachum professum qui semel officium totum omittit, vel notabilem partem ejus, quia illa est materia gravis, ut omnes fatentur respectu clerici in sacris, et infra dicemus. Nec potest intelligi quòd respectu unius sit gravis, et non respectu alterius, cum præceptum ejusdem virtutis et rationis sit, et consuetudine sit etiam introductum in clericis in sacris, saltem infra presbyteros. Si autem illa religiosorum consuetudo nondùm præceptum induxit, profectò non peccabit mortaliter talis religiosus, etiamsi crebrò et longo tempore officium negligenter omittat, quia non agit contra præceptum. At tunc excusare illum non audet ipse Aragonius, quia iudicio et consensu bonorum et sapientum virorum non excusatur, ut rectè dicit; ergo oportet ut fateatur hæc consuetudine esse introductum præceptum obligans hos religiosos ad recitandas horas canonicas; ergo illud præceptum obligat eos ad recitandas illas quotidie, tum quia per talem consuetudinem introductum est, tum etiam quia est introductum ad instar præcepti clericorum; tum etiam quia non potest moraliter aliud tempus, neque alia frequentia recitandi ex vi illius præcepti determinari; ergo inducit hæc lex æqualem obligationem in monachis professis, et in clericis in sacris.

7. Sed objicit Aragon. quia si monachus professus ad chorum transferatur ad statum conversorum, seu fratrum laicorum, eo ipso non tenetur recitare horas canonicas, ergo signum est neque antea fuisse obligatum. Probatur consequentia, quia sola prælati voluntas est sufficiens ad faciendam illam mutationem; non esset autem sufficiens ad tollendam obligationem præcepti. Respondetur negando consequentiam, quia licèt prælatus non posset auferre obligationem, manente fundamento ejus, tamen si possit auferre fundamen-

tum, ablato illo, auferret etiam obligationem; sicut si clericus in minoribus habeat beneficium, non potest episcopus illum liberare ab onere recitandi pro suo arbitrio; si tamen aliquo justo titulo possit auferre beneficium, illo ablato, consequenter etiam auferet onus. Tantum ergo probat illud argumentum, rationem fundamentalem hujus obligationis in monacho non esse nudam professionem; nam hæc eadem manet in tali persona, sed esse professionem cum tali munere, seu deputatione ad chorum adjunctâ consuetudine, quæ utramque conditionem ad obligationem requirit.

8. Dices: Ergo si talis monachus aliâ deputatus ad chorum, et nondum in sacris ordinatus à Papâ dispensetur, ut in seculo vivat, jam non tenebitur officium recitare, quia extra chorum factus est. Consequens est falsum, quia ille non liberatur aliis oneribus religionis quæ extra claustra potest implere, nisi in eis etiam specialiter dispensatus sit. Respondeo simpliciter negando sequelam quia licet ille sit separatus ab actuali usu chori, semper manet in statu religiosi professi ad chorum; et ideo non est similis ratio, quia in hoc non fuit ablatum fundamentum obligationis, quæ non consistit in usu, sed in statu. Distinguunt tamen aliqui de dispensatione perpetuâ vel temporali. Et in temporali fatentur procedere rationem factam, non verò in perpetuâ, quia per hanc omnino liberatur à choro, cum liberetur perpetuò ab usu ejus. Sed contrarium credo esse securius et probabilius, quia licet dispensatio manendi perpetuò in seculo consequenter liberet ab usu chori, non ideo facit mutationem in statu religiosi clerici in religiosum laicum, cui statui annexa est obligatio dicendi officium ex consuetudine. Unde si ipsa religio vel generalis ejus dispensaret (suppositâ potestate) cum aliquo religioso hujusmodi, ut nunquam iret ad chorum, nihilominus obligatus maneret ad officium dicendum. Quod autem per illam dispensationem Papæ non fiat mutatio in prædicto statu, potest à signo colligi ex habitu et coronâ; nam si ille religiosus maneat in seculo, retento habitu, non assumet habitum laicorum, etiamsi distinctus sit, neque deponet capitis coronam. Item si Pontifex revocet dispensationem, ille redibit ad religionem in statu choristarum, et non laicorum; ergo dispensatio non fecit mutationem in statu; ergo neque abstulit obligationem recitandi, nisi hoc in ipsâmet dispensatione fuerit expressum.

9. Et hinc à fortiori sequitur hujusmodi religiosum, si fugitivus sit, non liberari ab hoc onere propter fugam, quamdiu extra monasterium vivit quia non debet commodum ex suâ iniquitate reportare, et quia semper retinet fundamentum obligationis, et de se obligatus est ad servandam consuetudinem talium religiosorum, quam potest observare etiam extra claustra, ut bene notavit Navarrus, dicto cap. 7, num. 19 et 20, qui addit idem judicandum esse de religioso per sententiam ejecto. Et meritò (quidquid dicat Sotus dicto art 3), quia eadem ratio obligationis in eo manet, etiamsi sit ad tiremes condemnatus; semper enim manet religiosus talis status et ideo licet pro

tunc sit impeditus ab usu chori, tenetur recitare, si commodè potest.

CAPUT XVIII.

Utrum clerici beneficium habentes teneantur ad horas canonicas recitandas.

1. Generalis regula est beneficium ecclesiasticum secum asferre hanc obligationem, etiam si persona, quæ illud habet, religiosa non sit, neque ordinata in sacris. Ita docent omnes. Soletque probari primò ex cap. *Si quis presbyter*, dist. 92, ibi: *Vel quilibet clericus Ecclesiæ deputatus*. Illud enim decretum licet non sit Martini Papæ, ut à Gratiano inscribitur, sed ex Collectis à Martino Bracharensi episcopo, ubi est sexagesimum tertium, creditur sumptum ex concilio Tolitano I, cap. 5; verum est tamen, in illo concilio non dici: *Si ad quotidianum psallendi officium matutinis, vel vespertinis horis ad ecclesiam non convenerit*, etc. Ubi in rigore de solo sacrificio missæ videtur esse sermo; in alio verò decreto extensum est, vel declaratum etiam de sacrificio laudis, quod per horas canonicas Deo offertur. A quo autem, vel quâ auctoritate illa declaratio et verborum mutatio facta sit, mihi non constat; utcumque tamen sit, decretum illud, prout apud Gratianum habetur, pro lege ab omnibus suscipitur. Adhuc tamen responderi potest ibi esse sermonem de obligatione assistendi vel canendi in choro. Sed ex unâ altera illata est; nam si in choro non impletur, saltem privatim idem officium dicendum est. Probat etiam hanc obligationem Navarrus ex cap. *Quod à te*, et cap. *Diversis*, de Cler. conjug. ubi clerici conjugati inepti censentur ad beneficia ecclesiastica retinenda, quia non possunt Deo et seculo convenienter servire: nam hæc ratio supponit eos ratione beneficii esse obligatos ad divina officia persolvenda. Sed illa jura apud me non cogunt, tum quia ex generali obligatione ministrandi vel serviendi in ecclesiâ non infertur particularis dicendi officium divinum: tum etiam quia clericus conjugatus non est moraliter impeditus ad privatim recitandum officium divinum. Expressius hoc probatur ex concilio Lateranensi sub Leone X, session. 9, in Bullâ reformationis, sub titulo *Reformationes curiæ*, § *Statuimus*, ubi privat fructibus beneficiorum eos qui divinum officium non dicunt, et non est lex purè pœnalis, ut constat; ergo supponit illam esse gravem culpam; quod etiam significant illa verba, *eos tanquam injustè perceptos*, et illa: *Si in simili negligentia contumaciter permanserint*, etc. Quæ verba planè significant, illam esse gravem culpam; ac subinde contrarium actum esse præceptum; illamque constitutionem confirmavit et auxit Pius V, const. suâ 158, in Bull. Rom. ut infra latius videbimus.

2. Dubitari autem solet an hæc obligatio sit non solum de jure positivo, sed etiam de jure naturali. Multi enim censent esse de jure naturæ. Ita Ulrichus, quem refert et sequitur Turrecremata, distinct. 91 in principio, quæst. 5, et indicat Antoninus, 3 part., tit. 13, cap. 4, § 51, et sequitur Navarr., cap. 7, de Orat. num. 5, Durantus, lib. 5, de Ritib., cap. 22,

qui citat Glossam pragmaticæ sanctionis, § 1, et Cajetanus, verb. *Horæ canonicæ*, qui non expressè id affirmat, sed quatenus asserit, teneri clericum beneficium ad horas dicendas ratione stipendii, quod per beneficium datur; obligatio autem, quæ ex stipendio nascitur, naturalis justitiæ est. Atque hoc modo potest pro hac sententiâ referri Tabienna, verb. *Hora*, quest. 1 et 15. Rosella, num. 13, Armilla, num. 11, et Soto, lib. 10, de Just., quest. 5, art. 3, et alii. Fundamentum ergo hujus sententiæ est, quia beneficium datur propter officium, juxta cap. ult., de Rescript. in 6, et cap. *Cum secundum*, de Præb.; qui autem officium non implet, injustè accipit emolumentum beneficii, cap. *Si quis sacerdotum*, et cap. *Eos etiam*, dist. 81. Hoc autem jus naturale est, ut mercenarius, qui non servit, stipendium non recipiat; ergo etiam è contrario, qui accipit stipendium, jure naturæ obligatur ad opus implendum; ergo eodem jure naturæ obligatur quilibet clericus habens beneficium ecclesiasticum, ad divinum officium dicendum.

3. Hæc verò sententia videtur in suo discursu committere defectum supra notatum ex genere speciem affirmativè colligendo: cum enim dicitur beneficium dari propter officium; sub nomine officii, comprehenditur quodlibet spirituale ministerium, seu servitium Ecclesiæ, vel fidelium, sub quo officio multa alia includuntur præter recitationem horarum canonicarum, ut ministratio sacramentorum, prædicatio verbi Dei; ministerium altaris; spirituale regimen Ecclesiæ et similia. Ergo possunt dari beneficia propter alia officia præter horas canonicas; ergo saltem in illis non habebit locum hæc obligatio. Imò, ut supra vidimus, aliqui probabiliter censent, canonicos vel dignitatem habentes assistentes, et non cantantes in choro, satisfacere obligationi officii propter quod accipiunt beneficium, et stipendium etiam distributionum; ergo ex vi naturalis justitiæ non obligarentur in rigore ad dicendum officium, nisi alio speciali præcepto obligatio imponeretur.

4. Nihilominus dicendum est, hoc officium recitandi horas canonicas, tale esse, talique modo ab Ecclesiâ institutum, et acceptum ut cuilibet beneficio ecclesiastico, quod per proprium titulum spirituale confertur, annexum sit, non obstante quæcumque obligatione ad aliud officium, ex vi talis beneficii impositâ. Itaque licet episcopatus detur propter spirituale regimen animarum, et propter verbum Dei, simul datur propter officium canonicum; idem est de beneficio parochiali, et de quocumque alio, etiam simplici. Hæc autem veritas supponitur ab omnibus allegatis auctoribus potius quàm probetur; quia ex solâ rei naturâ probari non potest, ut argumentum factum probat, sed necessaria est institutio, ac voluntas Ecclesiæ: hæc autem institutio in jure canonico, et communi non videtur sufficienter probari, quia nullibi invenitur ita expressè proposita et declarata, ut etiam Sotus significavit. Nihilominus ad illam probandam sufficit communis consensus, et traditio Ecclesiæ; videtur

item mihi illam declarasse concilium Lateranense loco proximè citato: nam postquam statuit, ut beneficiati non recitantes priventur fructibus, vel si contumaces sint post legitimam admonitionem, etiam ipsis beneficiis priventur, rationem subdit: *Cum propter officium detur beneficium*: ergo intelligit, et declarat propter hoc officium recitandi dari omne beneficium: nam de omnibus planè loquitur, ut ex principio illius statuti constat, dum ait: *Ordinamus ut quilibet habens beneficium cum curâ, vel sine curâ, etc.*

5. Suppositâ ergo hac institutione, rectè inferitur esse hanc obligationem ex instantiâ naturali, ut probant dicti auctores: si quis autem rectè consideret, totum hoc tandem reducitur ad ecclesiasticum præceptum, ideò enim censetur dari beneficium propter hoc officium, quia Ecclesia voluit, ut hoc esset quasi primum et fundamentale officium, propter quod beneficium quodlibet datur. Et ita sensit Silvester, verb. *Hora*, quest. 8. Addit verò quòd si Ecclesia non determinasset hoc officium, ut ratione cujuslibet beneficii recitaretur, teneretur clericus beneficiatus ad recompensandum benefactoribus, quia hoc est de jure naturæ: quod etiam multi canonistæ supra citati docuere. Verumtamen nisi vel ex institutione ipsâ beneficii, vel ex consuetudine, vel ex præcepto, et declaratione Ecclesiæ, constet de ministerio, vel actione spirituali aut ordinatâ ad spiritualia, ratione cujus datur beneficium, non possumus cum fundamento aliquam obligationem ex justitiâ imponere ad actionem determinatam, ratione beneficii, sed ad summum erit obligatio gratitudinis, cui posset beneficiatus satisfacere per quodcumque genus orationis vocalis aut mentalis, ut supra dicebam, vel per communia opera religionis, ut dicendo, vel audiendo missam. Ad obligationem enim justitiæ, necesse est ut formale, vel virtuale pactum intercedat, quo aliquis ratione stipendii ad certam actionem obligetur: et ideò ut ex beneficio nascatur obligatio recitandi horas canonicas, necessarium fuit, vel consuetudine, vel lege Ecclesiæ esse declaratum, hoc esse officium, propter quod beneficium datur. Atque ita explicati sunt omnes tituli, ex quibus obligatio ad horas canonicas nascitur; sunt enim tantum tres numerati, sacer ordo, sollemnis professio ad chorum, et beneficium ecclesiasticum: hos enim titulos, et nullum alium omnes auctores agnoscunt. Non agimus autem de peculiari obligatione, quæ ex voto oriri potest, vel interdum ex hominis præcepto; nam illa non pertinet ad jus commune, de quo agimus, sed ex particulari facto nascitur.

6. Circa propositam autem regulam multa explicanda supersunt, quæ in sequentibus capitulis prosequemur; nunc una tantum difficultas expedienda est. Nam videtur sequi ex dictâ regulâ, si unum beneficium obligat ad recitandum semel totum officium, duo beneficia obligare, ut bis dicatur, et plura, ut sæpius: nam proportio videtur in hoc servanda, attentâ ratione justitiæ. Quæ difficultas petit vulgare dubium, an qui habet plura beneficia teneatur pluries in die canonicum officium dicere, vel satisfaciat utrique aut

omnibus, et justitiæ, ac præcepto Ecclesiæ, semel recitando : sunt enim in hoc contrariæ opiniones. Navarrus enim in Miscel. 60, de Orat. in eam partem inclinat, quæ affirmat, teneri beneficium toties dicere officium, quot beneficia habet : quod etiam senserunt Guillelmus Parisiensis in tractat. de Collat. benef. et Carthusianus, Opusc. contra pluralitatem beneficiorum, art. 1. Navarrusque multa affert argumenta ; summa verò eorum est ; quia unumquodque beneficium per se obligat ad recitandam, et per conjunctionem in unâ personâ non fiunt unum, ergo inducunt duas obligationes, sed per unam recitationem non satisfit utrique ad æqualitatem, nec multiplicatio solutionum est impossibilis ; ergo cadit sub obligationem. Sicut qui habet plures capellanas certum numerum missarum, aut certum servitium postulant, tenetur duplicatas missas dicere, vel duplex servitium exhibere, quòd si talia sint servitia, ut sint incompatibilia, vel non detur in eis locus receptioni, ut si obligent ad dicendum missam quotidie per se, et non per alium, tunc non poterit quis tutâ conscientiâ capellanas illas simul retinere, quia non potest ad æqualitatem utrique satisfacere ; ergo idem cum proportionem dicendum est de pluralitate beneficiorum ; unde si quis tantam multitudinem beneficiorum accipiat, ut moraliter non possit toties in die officium dicere, contra justitiam et æquitatem beneficia illa tenebit. Nec satisfaciet, dicendo semel per se, et toties per alios, quia, ut diximus supra et inferius etiam dicemus, hoc est onus personale, quod per alios solvi non potest.

7. Contraria sententia communis est, quam docuit D. Thomas, quodlib. 1, art. 15, et secuti sunt Paludanus, in 4, dist. 15, quæst. 5 ; Major, distinct. 12, quæst. 6 ; Turrecremata, dist. 91, in principio ; Albertus de Ferrariis, tract. de Horis canonicis ; et Joannes de Lignano in Clem. 1, de Celebr. missar., estque tam universalis et indubitata consuetudine recepta, ut non possit in moralem dubitationem adduci. Ratio autem à priori est, quia licet Ecclesia præceperit recitare officium habenti beneficium, nullibi præcepit recitare pluries idem officium habenti plura beneficia ; et consuetudo sufficienter interpretatur non esse hanc mentem illius præcepti. Et declaratur à simili, quia licet Ecclesia præceperit ut qui habet ordinem sacrum, totum officium semel in die dicat, non ideo præcepit, ut qui habet plures ordines sacros, pluries dicat officium. Et hoc exemplum faciliè solvit fundamentum alterius sententiæ : nam licet aliquis titulus sit sufficiens ratio obligationis, non semper multiplicatio titularum multiplicat obligationes, sed auget eandem, ut pluribus titulis debeat. Ut sacerdos religiosus habens beneficium regulare tribus rationibus professionis, ordinis, et beneficii ad recitandum tenetur, et tamen non propterea tenetur ad tria officia, sed ad unum tribus titulis. Itaque hoc ex institutione pendet ; institutio autem Ecclesiæ non est, ut eadem persona obligetur ad recitandum sæpius in eodem die, etiamsi ex pluribus capitibus teneatur. Neque in hoc aliquid

peculiare afferri potest, quod in jure ecclesiastico, vel naturali fundatum sit. De ecclesiastico constat, quia scriptum non invenitur, et consuetudo est in contrarium : de naturali verò patet, quia hæc res non est naturalis juris, sed humani, vel, ut sit naturalis obligatio, supponit humanam institutionem.

8. Dices, suppositis stipendiis, jus naturæ obligare. Sed contra, quia vel stipendium consideratur respectu fidelium, qui vel ex bonis suis conferunt ad hæc stipendia solvenda ministris Ecclesiæ, vel fuerunt patroni, vel institutores talium beneficiorum ; vel consideratur respectu ipsius Ecclesiæ, aut pontificis ordinantis modum hujus obligationis ad officium ratione beneficii. Prior consideratio non sufficit ad hanc obligationem in particulari imponendam, quia licet fideles solvant decimas ad sustentandum ministros Ecclesiæ, et ideo ipsi teneantur ex justitiâ populo ministrare ; tamen determinare materiam hujus obligationis, et distribuere onera ministrorum ad Ecclesiam pertinet ; Ecclesia autem nunquam voluit, ut propter quoscumque redditus eadem persona sæpius dicat officium in die, etiamsi propter varios beneficiorum titulos, illos recipiat. Et quamvis aliqua beneficia patrimonialia ex voluntate instituentium interdum habeant peculiaria onera designata, nunquam invenietur de onere divini officii aliquid peculiariter in hujusmodi institutionibus declaratum, neque Ecclesiæ consuetudo illud fert, sed semper supponitur hæc obligatio ut annexa beneficio ; ergo nec propter voluntatem specialem instituentium dici potest ex pluribus beneficiis hujusmodi oriri obligationem dicendi pluries officium. Et forlassè si aliquis tentaret hoc onus imponere, censeretur tam alienum ab usu Ecclesiæ, ut non admitteretur, neque justum reputaretur.

9. Tandem adjungere possumus considerationem aliam, juxta opinionem eorum qui putant quòd recitatio divini officii, etiamsi pro pluribus fiat, non minus valet singulis, quàm si pro uno tantum diceretur, ut sentit Hieronymus citatus in capit. *Non mediocriter*, de Consec., dist. 5, dicens : *Cum pro cunctis animabus psalmus vel missa dicitur, nihil minus quàm si pro uno quolibet ipsorum diceretur, accipitur* : quod est intelligendum quoad vim impetrandi, quæ in his orationibus publicis, quæ nomine Ecclesiæ fiunt, præcipuè consideranda est. Nam in eis non per se attenditur meritum, vel satisfactio particularis personæ recitantis officium : nam si ille sit in statu peccati mortalis, nihil meretur, vel satisfacit, et tamen verè implet præceptum, et munus suum, seu impetrans orationis suæ. Verèque impetrat, seu impetrare potest, non tam attentâ conditione suæ personæ, quàm spectatâ Ecclesiæ sanctitate, in ejus nomine orat, et Dei liberalitate, et speciali dilectione ad Ecclesiam suam. Quoad hunc ergo effectum probabile est, etiamsi talis oratio fundatur pro multis, non minus impetrativam esse pro singulis, quia cum ad hunc effectum non attendatur valor, quem oratio habet à personâ orante, non minuitur in singulis, eo

quod ad plures extendatur, quia dignitas Ecclesiae est sufficiens ad omnes, et non minuitur acceptabilitas, ut sic dicam, intercessionis ejus apud Deum pro aliquo, eo quod pro pluribus intercedat. Sic ergo, quamvis aliquis officium canonicum semel dicat pro pluribus Ecclesiis aut populis, prout necessarium fuerit ad solvenda debita plurium beneficiorum, pro omnibus sufficienter satisfaciet. Et quamvis opinio illa incerta sit, quoad æqualem vim, quam tribuit orationi factæ specialiter pro uno, vel factæ pro multis respectu singulorum, etiam in personâ Ecclesiae, quia etiam ex hac parte est finiti valoris; nihilominus presenti instituto satis est, quod illa precatio pro multis, prout fit in personâ Ecclesiae, est apud Deum magnæ efficaciae pro singulis: nam hoc satis est ad satisfaciendum illi obligationi, quia non tenetur is qui habet beneficium ita orare pro illis quibus obligatur, ut perfectissimo modo, seu totaliter, ut sic dicam, totam Ecclesiae auctoritatem ad impetrandum interponat, quia nulla est naturalis ratio hujus obligationis, neque Ecclesia illam imposuit, ut ostensum est.

10. Ad rationes Navarri jam ferè responsum est ex dictis, quia licet in aliis casibus possit quis teneri ad distinctas solutiones plurium debitorum, vel per plures res, vel per plures actiones, ut dicendo, vel audiendo bis missam, quando vel ex verbis præcepti, vel ex naturâ talis materiæ id satis constiterit; nihilominus sæpè etiam contingit ut unâ actione duplici obligationi satisfiat, ut eodem jejuniis, vel eadem missâ, vel eadem peregrinatione. Præsens ergo obligatio hujus posterioris generis est ut aliis exemplis magis similibus est declaratum. Solum est advertendum, sermonem esse de illo qui legitime possidet duo beneficia, ita ut utriusque verum jus habeat; nam si utrumque, vel alterum injustè et indebitè possideat, clarum est non posse recitando satisfacere pro illo vel illis, quorum non est dominus, nec justus possessor: quod verum est, etiam si sæpius in die recitet, quia deest illi fundamentum, ut possit facere fructus suos. Dicunt tamen Paludanus et Major tunc quodam modo indirectè teneri ad plura officia, quia defraudat illis Deum et Ecclesiam. Sed hæc obligatio immediatè solum est ad dimittendum beneficium malè possessum, et restituendum fructus, non verò specialiter ad recitandum iterum ratione illius; unde si ex suppositione quod malè retinet beneficia, obligetur ad recitandum, vel ut vitet scandalum, vel ut Ecclesiae in publico officio satisfaciat; tunc semel tantum recitando satisfaciet. Majori ergo ratione idem dicendum est de omni clerico, qui legitime utrumque obtinet, sive quia talia sunt, ut jure communi non sint incompatibilia, et sine fraude vel surreptione sunt obtenta, sive quia ex legitimâ dispensatione comparata fuerunt. Nam eo ipso illi concessum est, ut semel recitando, fructus utriusque beneficii obtinere possit, dummodò si beneficia alia officia, vel servitia postulant, illis, juxta exigentiam eorum, per se vel alios satisfaciat; nam hæc

obligatio naturalis est, suppositâ beneficiorum institutione.

CAPUT XIX.

Utrum beneficium obliget ad recitandum ex visolius tituli, vel possessionem etiam requiratur.

1. Quoniam in beneficio inveniuntur, et jus ad fructus, et fructus ipsi; declarandum necessariò est, an jus sine fructibus, vel fructus sine jure ad hanc obligationem sufficiant. Primum in hoc capite; secundum in sequenti expediemus. Jus autem beneficii acquiritur titulo, et quasi consummatur possessione: loquimur autem de jure in re, nam jus ad rem potest antecedere titulum per provisionem nondum acceptatam vel præsentationem, aut nominationem. Certum est autem hoc jus ad beneficium, non sufficere ad obligationem recitandi, quia illud jus non est beneficium, neque qui illud habet, potest beneficiarius appellari. Atque ita etiam est certum, ante acquisitum titulum beneficii non oriri obligationem recitandi. In reliquis verò sunt plura dubia, videlicet an solus titulus ante possessionem obliget ad recitandum; item an saltem possessio sufficiat sine fructibus et sine spe illorum, vel an sint necessarii fructus, et an illi debeant esse sufficientes vel satis sint exigui.

In hac ergo materiâ variae sunt opiniones. Primâ est, titulum solum beneficii sine actuali possessione ejus, imò etiam si pro tunc haberi non possit, sed violenter impediatur, sufficere, ut aliquis teneatur ratione beneficii ad recitandum, dummodò habeatur moralis spes obtinendi possessionem. Ita tenet Navarrus, cap. 7, de Orat., num. 28 et 29, ubi ait, provisum ad beneficium, priusquam suum consensum præbeat, non teneri ad recitandum, quia nondum habet jus in beneficium, licet habeat aliquod jus ad illud, quatenus est ei debitum, juxta cap. *Si tibi absenti*, de Præbend., in 6. Atverò statim ac præbet consensum, et ei facta est collatio, jam teneri ad recitandum etiam ante acceptam possessionem, quia jam habet jus in re et dominium beneficii, et ex eo tempore ei debentur fructus, quamvis eos non sit obtenturus, donec possessionem accipiat. Semper autem Navarrus ultra titulum requirit expectationem moralem, non solum possessionis, sed etiam fructuum respondentium illi tempori, in quo non habuit possessionem, ita ut si fructus illius temporis non speraret, non teneretur in illo recitare, in quo convenit cum tertiâ sententiâ statim referendâ. Ita declarat in dicto loco, et in Manuali, cap. 23, num. 105 et sequentibus.

3. Secunda sententia est, ad obligationem recitandi ex beneficio, necessariam quidem esse possessionem cum titulo beneficii; hanc tamen sufficere sine fructibus, et sine illâ spe illorum, etiam pro illo tempore, pro quo quis ad recitandum obligatur. Ita sentire videntur Paludanus, in 4, dist. 43, quæst. 5, et Turrecremata, dist. 91, in principio, quæst. 14. De priorî parte hujus sententiæ statim dicemus. Ratio verò alterius partis esse videtur, quia jura dicunt teneri ad recitandum, qui habet beneficium; sed qui titulum et possessionem recepit, verè ac simpliciter habet bene-

flicium, quia fructus vel spes eorum non pertinent ad substantiam beneficii: unde ille potest gaudere honoribus, et privilegiis clericorum habentium beneficium, et poterit habere sedem in choro, et suffragium in capitulo, si beneficium tale sit; ergo ille tenetur ad recitandum, quia jus aliam conditionem non requirit, nec limitationem adhibet, et ubi jus non distinguit, nos distinguere non debemus.

4. Tertia sententia est, titulum et beneficium non sufficere ad obligationem recitandi pro eo tempore pro quo aliquis non accipit, neque expectat habere aliquos fructus, vel quia per Papam fuerunt alteri applicati, vel quia ex consuetudine vel alio titulo non debentur pro primo vel secundo anno possessionis beneficii, vel quia servire non potest, et cogitur servire per alium cum congruâ sustentatione, vel per vim et injustitiam impeditur, ne illos accipiat sine spe recuperandi. Ita Cajetanus, in Summâ, verbo *Hora*, Soto, lib. 10, de Justitiâ, quæst. 5, art. 3; Armilla, verbo *Hora*, num. 1, ubi inclinant etiam Silvestre, et alii summistæ. Fundamentum est quia moraliter et humano modo loquendo, ille perinde se habet pro eo tempore ac si non haberet beneficium, cum stipendio illius non fruatur. Et confirmatur, quia cum dicitur *beneficium dari propter officium*, maximè intelligitur de beneficio quoad fructus, qui sunt veluti stipendium propter officium; ergo cum dicitur beneficium obligare ad recitandum, intelligi debet de beneficio fructuoso. Nam qui *altari deservit, ex illo debet vivere*, seu participare, 1 ad Corinth. 9; ergo qui de illo non participat, non obligatur recitare. Neque ab hæc sententiâ videtur dissentire Medina, quæst. 7, de Orat.; nam licet affirmet teneri ad recitandum eum qui nullos fructus ex beneficio accipit, quia accipit illud cum pensione solvendi omnes fructus alteri, totum hoc fundat in voluntariâ acceptance cum illo onere; unde si invitatus id faceret, fortassè oppositum sentiret, quia videtur sequi per argumentum à contrario, quamvis ipse distinctè hoc non declaret.

5. Atque hoc modo tenent eandem opinionem Ledesma, in 4, part. 2, quæst. 16, art. 4, dub. 5; Aragonus, 2-2, quæst. 83, art. 12, et Corduba, in Summâ, quæst. 186, et potest sumi ex Silvestro, verbo *Hora*, quæst. 2, dicto 2. Et cum hæc limitatione suadet hæc sententiâ: primò, quia in illo casu reverà ille habet beneficium, et jus ad fructus; quòd autem illos non lucretur, voluntate ejus factum est, licet de licentiâ Pontificis; ergo apud illum manet tota obligatio divini officii, quia nec Pontifex illam abstulit, ut per se constat, nec ipse potuit à beneficio illam separare suâ voluntate. Et confirmatur; nam tenetur, cui reservatur pensio, non ex vi illius canonicum officium dicere, ut infra videbimus; ergo necesse est ut qui recipit beneficium, hanc etiam obligationem recipiat, non enim debet Ecclesia suo servitio privari. Confirmatur secundò; nam ille qui hoc modo accepit beneficium, tenetur ad quodcumque aliud servitium debitum ex vi beneficii, etiamsi fructus non percipiat; ergo etiam tenebitur ad hoc servitium

recitandi horas. Atverò si contingat aliquem accipere beneficium illo modo non voluntate suâ, sed jussu Pontificis, hi auctores sentiunt in eo casu non obligari, quia tunc nec per se, nec per alium recipit fructus, nec per illum stat, quominus eos recipiat, sed per Pontificem qui beneficium illo modo contulit. Et ita declarant hanc sententiam expressè Aragon. et Ledesma, atque ita in re non dissentiunt à tertiâ opinione, sed illam limitant ut intelligatur quando fructus involuntariè non percipiuntur. Quæ limitatio, et per se est rationi consentanea et non est aliena à mente auctorum primæ opinionis. Nam ipsi asserunt tunc aliquem deobligari ab onere divini officii propter fructus non perceptos, quando per illum non stat, quominus illos recipiat; quoties autem voluntariè illis renuntiavit expressè vel tacitè, per illum stat quominus eos recipiat; ergo. Item qui voluntariè suscipit officium onerosum, renuntians stipendio ejus, obligatus manet ad satisfaciendum et implendum officium, et multò magis, si consentiat, ut stipendium detur alteri, pro quo ipse vult laborare; ergo à fortiori tenebitur beneficiatus in dicto casu ad dicendum officium, quia non tantum hoc modo se obligat; sed etiam accipit in se jus perpetuum, quod aliquando poterit sibi prodesse ad percipiendos fructus, ut si pensionarius moriatur.

6. Præter has opiniones, non invenio aliquem dixisse, solum titulum beneficii sine spe possessionis, vel etiam cum spe illius, et sine spe fructuum obligare ad recitandum. Ideòque hoc inprimis supponimus tantum fundamentum certum, quia nullo jure vel consuetudine probari potest talis obligatio, et ideò cum ab auctoribus non asseratur, non est facilè imponenda. Et hic maximè habet locum illa ratio, quòd ille potius nomine quàm re habet beneficium, et ideò non comprehenditur sub lege obligante habentes beneficium; quæ, cum onerosa sit, restringenda potius est quàm extendenda. Et hoc etiam confirmat fundamentum tertiæ sententiæ; et ex sequenti assertionem à fortiori confirmabitur. Sit ergo certum, ultra titulum requiri saltem probabilem et moralem spem possessionis acquirendæ.

7. Ultra hoc verò dico primò: Beneficium non obligat ad recitandum officium ratione solius tituli ante acquisitam possessionem, nisi per beneficium stet habere illam. Hæc assertio licet sit incerta propter auctoritatem et rationem Navarri, nihilominus est probabilior, illam enim apertè supponunt Turrecremata et Paludanus supra, et Major, in 4, distinct. 12, quæst. 6, ad 9. Docet ex professo Flaminus, lib. de Resignatione beneficiorum, quæst. 9, num. 15, cujus sententiam probabilem judicat Azor., lib. 10, cap. 4, quæst. 7. Adducit autem Flaminus in hujus sententiæ favorem eundem Navarrum, concil. 17, de Celebratione Missarum; sed immeritò, quia ibi loquitur de eo cui nondum erat collatum beneficium, nec habebat jus, seu titulum in re, sed tantum ad rem, unde potius sentit quòd si facta esset collatio, obligaretur ille ad recitandum, et ita ibi confirmat, quod in aliis locis dixerat. Addit etiam ille auctor, ita esse usu re-

ceptum in Curia Romanâ, de quo mihi non constat, si tamen id constiterit, pro lege sufficet, maximè cum nullum sit jus in contrarium, et hæc res maximè pendeat ex positivo jure vel consuetudine. Nam ex solâ rei naturâ opinio Navarri non sufficienter probatur, primò quia in jure non censetur quis perfectè et quasi consummatè habere beneficium, donec pacificam ejus possessionem habeat, vel saltem per illum stet, quominus habeat, argumento capitis *Licet episcopus*, de Præbend., in 6. Secundò, quia licet quis habeat dominium, ut ita dicam, radicale, seu proprietatis beneficii à die collationis, nondum tamen habet dominium utile, ut sic dicam, et ideò non immeritò potest non obligari statim ad laborandum in vineâ, donec utilitatem ex illâ accipiat, vel ad hoc habeat quasi proximam potestatem. Neque satis est quòd postea sit percipiturus fructus illius temporis, tum quia hoc non est universale, ut patet in canonicatibus et aliis similibus præbendis; tum maximè quia hæc ipsa spes est semper incerta, quantumvis probabilis sit; sæpe enim provisio fit et acceptatur Romæ, et postea, in Hispaniâ, verbi gratiâ, mille impedimenta inveniuntur, quia vel alius intrusus est colorato titulo, vel alius prius impetraverat, et similia; ergo non debet quis obligari ad persolvendum officii canonici debitum priusquam perfectè sit assecutus beneficium et possessionem ejus, tunc enim moraliter potest esse certus de fructibus, et non aliter.

8. Videtur ergo hæc opinio satis probabilis. Addita verò est illa restrictio, dummodò per illum non stet, quominus possessionem beneficii consequatur; quia si vel malitiosè moras prætendat, aut negligenter se gerat, non debet fraus vel negligentia illi prodesse, neque Ecclesia privanda est officio suo propter culpam beneficiati. Atverò si moralem diligentiam adhibeat, rationabiliter excusatur ab onere recitandi, donec possessionem accipiat. Quòd si tunc inveniat aliquos fructus correspondentes priori temporis, ex quo titulum accepit, id accidentarium est; nam sæpe etiam contingere potest ut nulli sint, et nullum est inconveniens, quòd pro illo tempore stipendium aliquantum augeatur; nam interdum etiam contingit, ut successori reserventur omnes fructus, non solùm à tempore accepti tituli, sed etiam à tempore vacationis beneficii, quo tempore futurus successor recitare non tenebatur. Denique si debitum usum et institutionem beneficii consideremus, illud augmentum in commodum Ecclesiæ et usum pauperum maximè ex parte redundare debet, et non est à ratione alienum, ut inde etiam possit juvari beneficiatus ad majores aliquas expensas, quæ in initio suscepti beneficii fieri solent.

9. Ex hæc verò resolutione à fortiori inferitur, quoties aliquis recepto titulo et acquisito jure in beneficium, per litem impeditur ne possessionem accipiat, non teneri pro eo tempore ad recitandum ratione solius tituli. Patet ex illo principio, quòd caret possessione, et per eum non stat. Et ita tenent auctores proximè citati. Contrarium tamen tenet Navarrus, di-

cto capite 7 de Oratione, numero 28, dicens, habentem justum titulum beneficii, si pro illo ejusque possessione litigat, et habitâ sententiâ adepturus sit fructus illius temporis, obligari ex vi tituli ad recitandum, *secundum omnes*, inquit, *etiamsi non accepisset, neque accipere posset possessionem, quiddid præfati tanquam magis theologi, quam canonistæ senserint*. Ipse verò neminem in particulari pro suâ sententiâ refert; ad illam tamen videtur accessisse Ledesma, in 4, part. 1, quæst. 16, art. 4, dub. 5, propos. 6, quamvis non explicet an loquatur de illo qui possessionem non habet. Præterea, quod me magis movet, Navarrus nullum jus, seu decretum adducit quod theologum cogat à jurisconsultis dissentire. Sed hæc tantum ratione utitur, quòd *fructus recepti saltem post litem contestationem actori debentur, si vincat, etiamsi contra possessorem supra proprietatem litiget tam in spiritualibus quam in profanis*.

10. Verumtamen hæc ratio non cogit; nam, esto debeantur fructus, si vincat, multis tamen modis fieri potest ut non vincat, etiamsi justum titulum habere videatur, cur ergo in illo dubio obligabitur quis ad recitandum, cum in jure expressè tantum non sit? Item hujusmodi lites non tam solent esse diuturnæ ac morosæ ut sit valdè consuetum, et fortassè optimum consilium, non obstante justo titulo, compositionem facere cum intruso, et relinquere illi fructus quos accepit, vel magnam eorum partem; ergo illud debitum est valdè incertum, et morale est, ut non perducatur ad effectum; ergo non est satis ut statim ac sine morâ quis obligetur. Præterea, vel alius litigans possidet beneficium, vel neuter possidet; si alius possidet, ille tenetur pro tunc recitare, quia tenetur ad totam administrationem beneficii, et quia necesse est ut saltem habeat titulum coloratum, et actu fruatur beneficio, ratione possessionis et actualis ministerii, et ob illum exteriorem titulum, ut sic dicam, seu speciem veri tituli; ergo non est cur pro eo tempore alter obligetur, quia omninò est ab administratione remotus, et quia non oportet ut hoc peculiare onus duobus imponatur. Si verò neuter possidet, cur ille qui putat se habere justum titulum obligandus est ad statim recitandum, cum nihilominus res sit dubia, et per illum non stet quominus litiget vel careat beneficio, et labores multos et expensas pati prius debeat quam beneficium pacificè possideat? Et profectò videretur potius obligandus ad recitandum is qui injustè litigat, et impedit alium, quia ille etiam injuriosus est Ecclesiæ, quam privat suo debito ministro, et ideò videtur obligandus, ut subeat onera, quibus possit aliquo modo Ecclesiæ incommodum recompensare. Vel certè si uterque litigans putat se habere jus, et bonâ conscientiâ litigat, necesse est ut causa sit dubia, ideòque difficile videtur, aut utrumque obligare ad recitandum, cum beneficium non postulet duplex officium, neque tunc sit divisum inter duos; aut obligare unum potius quam alterum, cum moraliter non appareat major ratio, quando uterque invincibiliter putat, ut supponimus, se habere jus. Neuter ergo videtur obligandus; et quòd tunc Ec-

eclesia patiatur, et careat illo servitio vel officio, est per accidens: nam tunc est beneficium quasi vacans. Est ergo hæc pars satis probabilis, supposita probabilitate prioris fundamenti, quod pacifica possessio requiratur ad obligationem recitandi titulo beneficii.

CAPUT XX.

An justè possitens beneficium, et non recipiens fructus, excusetur, vel obligetur recitare.

1. Dico primò: Post titulum et pacificam possessionem beneficii, statim quis tenetur recitare, quamvis fructus beneficii non statim accipiat, si habet moralem spem certam obtinendi illos. Ita docent Navarrus, Turrecremata, Paludanus, Corduba, Silvester, ac Medina locis citatis et Toletus, libro 2 sue Instructionis, capite 14, in fine, quamvis ille etiam de non habente possessionem loqui videatur. Tamen post acceptam possessionem ferè omnes doctores videntur in hoc convenire, et probari potest ex jure: nam ille tenetur ad recitandum qui habet beneficium; sed ille jam perfectè et completè habet, quandoquidem et est dominus, et possidet; ergo tenetur ad recitandum: nam jura obligant habentem beneficium. Deinde, ad hanc obligationem non est necessaria anticipata perceptio fructuum; aliàs nisi quis cum possessione beneficii inveniat fructus quos statim accipiat, non obligabitur statim ad recitandum, quod ridiculum est; sufficit ergo expectatio fructuum beneficii jam possessi. Quòd autem hæc expectatio brevior vel longior futura sit, non potest variare obligationem, cum nullus terminus certi temporis in hoc sit jure præscriptus, nec ratione possit designari. Satis ergo est quòd expectatio sit moraliter certa, licèt executio moras aliquas, vel difficultates habeat. Tandem ille qui sic possidet beneficium, habet administrationem ejus, et tenetur ad alia onera beneficii; ergo etiam ad hoc onus recitandi. Imò, si beneficio inserviat, ut potest, vix potest non habere aliquod emolumentum, vel distributionum vel oblationum, quæ ad altare fiunt, vel aliud simile pro qualitate beneficii; hoc autem per se satis est ad obligationem recitandi.

2. Dico secundò: Qui beneficium et administrationem ejus acceptat et recipit cum onere solvendi alteri omnes fructus in pensionem, licèt integrè illos solvat, non liberatur ab obligatione recitandi horas canonicas, ratione talis beneficii. Hæc assertio in ordine ad externam praxim, ut ita dicam, videri potest non multum referre, quia si beneficiati esse solent clerici in sacris, et ita si non recitent, non excusabuntur à culpa mortali, et semper excusabuntur ab obligatione restituendi cum fructus non percipiant. Nihilominus tamen, et erit gravior culpa, si utroque titulo ordinis et beneficii tenentur, et sæpè poterunt non esse clerici in sacris, præsertim in canonicatibus et aliis similibus præbendis, et tunc ex solâ obligatione beneficii pendebit tota ratio culpæ. Probatur ergo assertio primò in ordinario modo obtinendi hæc beneficia per voluntarium consensum: nam qui sic recipit beneficium voluntariè et quasi ex pacto, obligatur ad illius beneficii

administrationem, et cedit juri suo, quoad fructus in favorem alterius; ergo tenetur integrè administrare beneficium; ergo et recitare; nam hæc est una ex potissimis partibus illius administrationis. Patet consequentia, quia volenti et consentienti non fit injuria, et quia unusquisque tenetur implere pacta et promissa, et quia neque Papa sic conferens beneficium, intendit auferre illi hoc onus, neque ipse potest suâ se voluntate liberare, cum sit intrinsicè ipsi beneficio.

3. Et confirmatur primò, quia sicut fructus beneficii dantur propter officium recitandi, ita etiam dantur propter officium ministrandi sacramenta, si sit beneficium curatum, vel propter assistentiam in choro, si sit canonicatus, et sic de aliis; sed non obstante pensione omnium fructuum, ille tenetur ad cætera munia beneficii, et ad residendum; ergo eadem ratione tenebitur ad recitandum. Confirmatur secundò, quia pensionarius postquam omninò reliquit beneficium, non tenetur ad officium canonicum recitandum, ut infra dicemus; ergo oportet ut qui accipit beneficium, illam obligationem in se recipiat; alioqui et divinus cultus notabiliter minueretur, et Ecclesia debito officio, et suffragio privaretur, quod est contra justitiam et religionem; confirmatur tertio, quia hujusmodi beneficiatus tenetur ad assistendum in choro, si sit canonicus, vel si servitium in choro sit quocumque modo annexum beneficio; ergo juxta regulam supra positam tenebitur etiam recitare officium, si choro non satisfaciat. Tandem quamvis pensio omnium fructuum reservetur, nunquàm privatur beneficiatus aliquo emolumento, vel distributionum chori, si in illo sit præbendatus, vel oblationum ad altare, si sit parochus, vel alicujus recompensationis sui servitii, si illud exhibeat, quia hoc jure nunquàm privatur propter pensionem omnium fructuum, quæ semper intelligitur, deductis necessariis oneribus et expensis ecclesiæ; ergo hoc satis est ad obligationem recitandi, supposito beneficio.

4. Ex quo infero non esse necessariam limitationem quam Ledesma et Aragon. posuerunt, à quâ Navarrus non omninò dissentit, nimirum, ut hoc procedat quando acceptatio talis beneficii cum illâ fructuum reservatione est voluntaria, non verò quando est à Papâ injecta ex obedientiâ. Dico enim etiam tunc teneri beneficiatum ad recitandum, quia nunquàm ita obligatur ad fructus alteri tradendos, quin saltè quotidianas distributiones vel aliquid in sustentationem recipere possit et debeat, si inserviat, quod satis est ut ad recitandum obligetur. Nam si servire noluerit, et ideo nihil acceperit, jam non ex necessitate, sed ex voluntate caret stipendio, ideoque tenetur nihilominus recitare, cum beneficium retineat, et possideat. Neque admitto casum in quo Pontifex præcipiat recipere beneficium cum administratione et servitio ejus sine ullo subsidio, temporali servitio accommodato, et absque voluntario consensu recipientis: nam tale præceptum esset contra naturalem æquitatem, nisi ipse Pontifex aliunde de stipendio convenienti illi provide-

ret, vel ex propriis bonis, vel ex alio beneficio simpliciter aut pensione, aut alio modo simili. Et tunc clarum est intentionem Pontificis esse obligare illum ad totam administrationem beneficii, sub quâ etiam recitatio horarum comprehenditur.

5. Magis ergo necessaria limitatio in hoc casu adhibetur, per illam particulam, quam in assertionem posuimus: *Beneficium et administrationem ejus*; nam si aliquis habens beneficium, illud resignat in alterum, ex consensu Papæ, reservando sibi omnes fructus cum administratione beneficii, et alteri nudum titulum seu beneficium tribuendo, tunc reverâ obligatio recitandi manet apud pensionarium, et beneficiatus pro tunc non obligatur, ut rectè docuit Navarrus in Manuali, cap. 25, num. 104, et dicto cap. 7 de Oratione, num. 28 et sequentibus; et Corduba, supra, casu 186, et Toletus, dicto cap. 14, in ultimis verbis. Et ratio est jam tacta, quia obligatio manet apud pensionarium; ergo non est cur transferatur in beneficiatum. Item, quia beneficiatus ille non potest deservire, etiamsi velit sine consensu pensionarii, et consequenter non potest aliquam sustentationem ex beneficio accipere; cur ergo deberet tunc ad recitandum obligari? Itaque renuntiatio illa videtur esse quasi jus succedendi in obligatione beneficii et fructibus ejus; tamen quia hoc jus non datur nisi transferendo beneficium ipsum in successorem, ideò acquirit quidem statim jus in re quoad beneficium ipsum, seu proprietatem ejus, non verò suscipit onera beneficii, sicut nec emolumentum ullum, et ideò pro tunc non obligatur ad recitandum. Alius verò, qui beneficio renuntiavit, retentâ pensione et administratione, non ratione pensionis secundum se spectatæ, ut argumentum supra factum probat, sed ratione administrationis, ad quam manet obligatus, horas canonicas dicere tenetur; pars enim illius administrationis est officii canonici recitatio.

6. Dico tertio: Habens et pacificè possidens beneficium, cujus fructus non recipit primo vel secundo anno ex præscriptâ et justâ consuetudine, sicut tenetur beneficio inservire, ita etiam tenetur illo tempore recitare, in quo fructus non recipit. Hanc assertionem docere videtur Navarrus, cap. 7 de Oratione, num. 50, quia tamen in eâ non omninò persistit, nec proprium sensum et fundamentum declarat, ut intelligatur, suppono, variis modis posse hunc casum contingere, quatenus ex variis causis potest introduci privatio fructuum pro illo tempore, quæ videntur ad quatuor reduci. Una est, ut illi fructus episcopo, verbi gratiâ, vel simili prælato reserventur, et ita augeantur redditus ejus; secunda, ut illi fructus inter alios capitulares distribuantur, et cedant in augmentum stipendii eorum; tertia, ut ipsimet beneficio post mortem ejus reserventur, ut vel possit testari de illis, vel ejus funeri, animæ aut etiam hæredibus inserviant; quarta, ut illi fructus applicentur alicui operi pio, ut hospitali, verbi gratiâ, aut cuiquam simili.

7. Secundò sciendum est per Extravagant. *Suscepti* Joan. XXII, quæ est secunda de Electione, et per aliam unicam, *Ne sede vacante*, inter communes, pro-

hibitum esse, ne in aliquo istorum casuum privetur beneficiatus pro illo tempore omnibus fructibus beneficii, sed ad summum dimidiâ parte eorum. Quòd si illa constitutio servaretur, non esset necessaria conclusio posita, nam est evidens illud fore sufficiens ad obligationem recitandi. Verumtamen illa non servatur, sed per contrariam consuetudinem abrogata est, et omnibus illis modis solent beneficiati privari penitus fructibus illius temporis, etiamsi beneficium inserviant. Ait autem Navarrus has consuetudines iterùm reprobatas esse per Plum V, in quâdam Extravag. *Durum* (ita enim legendum est, non *Dudum*, ut per errorem typographi legitur in nostro Navarro), estque constitutio centesima sexta Pii V, in Bullario Romano. *Sed quia aliquot Ecclesiæ* (ait Navarrus) *non receperunt eam* (scilicet Pii constitutionem) *nec voluit recipere, credo quòd novus canoniceus excusaretur à recitando, etiamsi jure deberentur illi dimidiati fructus, quia cum non posset eos sine impensâ fructibus majore, et tunc molestissimâ contra suam Ecclesiam exigere, satis videtur non posse eos recipere.* Verumtamen constitutio Pii V non est facta ad renovandam Extravagantem Joannis 22, sed solùm ad tuendum, et denuò statuendum decretum concilii Tridentini, session. 24, cap. 14. In quo non in universum reprobantur illæ consuetudines, sed illæ tantùm quæ videntur speciem aliquam simoniæ continere, ut sunt illæ, quibus observatur, ut in electione, præsentatione, etc., vel admissione ad possessionem, etc., certæ conditiones, seu deductiones ex fructibus, solutiones, promissiones, compensationesve illis, etc., imponantur. Quas concilium vocat, *Simoniacæ labis*, aut *sordidæ avaritiæ suspicionem habentes*, et ideò quomodo permittende non sint, ibi statuit, et illud statutum tantùm confirmavit, et auxit Pius V, ut ex tenore constitutionis ejus constat.

8. Ex his ergo descendendo ad quatuor modos consuetudinum supra numeratos, prima, in quâ fructus alieni beneficii episcopus pro aliquo tempore accipit, reprobata est per concilium Tridentinum, et Pium V, tanquàm simoniaca vel irrationabilis: et ita declaratum sæpius invenio à congregatione cardinalium. In quibus etiam declaratur, non posse tales fructus exigi pro usu fabricæ, vel servitio sacristiæ, nec pro solvendis debitis antiquis Ecclesiæ, etiam factis pro reparatione, et melioratione honorum. Adde in his casibus non solùm esse prohibitum, privare beneficiatum omnibus fructibus alienjus anni, sed etiam parte eorum, ut ex motu Pii V, constat. An verò contraria consuetudo possit honestari, tractavi supra tractat. 3, lib. 4, cap. 48, et sanè vix potest, maximè quoad omnes fructus. Nihilominus tamen si de facto alicubi retinetur illa consuetudo, et novus canonicus privatur primo anno omnibus fructibus, admittitur tamen ad chorum cum suis distributionibus; illud satis est, ut obligetur ad recitandum, etiamsi moraliter non possit, nec habeat spem obtinendi fructus. Quia beneficium cum emolumento distributionum sufficit ad obligationem recitandi ex omnium sententiâ; nam ille recipiendo

distributiones, tenetur officio canonico adesse in choro, ergo et recitare, si per illum stet, quominus eas habeat per voluntariam absentiam. Si verò etiam distributionibus injustè privaretur, et nihilominus cogeretur residere et inservire, ut transacto anno posset incipere fructibus beneficii gaudere, tunc valdè probabile videtur per se non obligari ad recitandum ex vi beneficii, et ideò in assertione tantùm locutus sum de consuetudine justà; et ratio illius sententiæ est, quia tunc per quamdam moralem violentiam privatur omni fructu, et subsidio sui beneficii. Et nihilominus etiam in eo casu hoc mihi incertum est, sed de hoc generaliter inferius dicam.

9. In secundo casu, in quo fructus distribuuntur inter alios canonicos, seu beneficiatos, censeo, eodem modo esse reprobata similes consuetudines per concilium Tridentinum, et Pium V. Nam hujusmodi consuetudo videtur comprehendi sub illis, quæ ibi dicuntur *Turnorum lucra*. Unde Pius V expressè etiam prohibet *hanc applicationem fructuum fieri mensæ capitulari, seu inter alios canonicos, et personas ecclesiæ seu capituli dividi*. De quâ lege, et consuetudine contrariâ etiam dixi, in d. cap. 48, ubi autem contraria consuetudo retinetur, idem dicendum est, quod in primo casu, nam est eadem ratio. Et addi hic potest peculiaris consideratio. Nam licèt in præsentì tempore novus canonicus sentiat incommodum carentiæ fructuum pro illo anno, tamen postea sentit commodum ex fructibus modernorum Canonicorum post ipsum intrantium, nam admititur ad partem eorum, quod commodum non sentit in priori casu, quando fructus applicantur mensæ episcopali. Ratione ergo hujus commodi obligabitur ad recitandam statim, quia licèt differatur solutio, non omninò aufertur. Sed in hac etiam consideratione discretionem opus est, duobus enim modis potest retineri illa consuetudo; primò ut semper sit iniqua, et consequenter exactio injusta, ita ut retineri non possint, quæ ex vi illius accipiuntur, juxta motum Pii V. Et tunc tale commodum expectatum non obligabit ad recitandum, quia reverà nullum est, nec retineri potest, nec Ecclesia vult illud donare, ergo multò minùs vult ratione illius ad recitandum obligare. Quin potius obligat talem canonicum, ne in futurum aliquid recipiat de fructibus intrantium, et ad restituendum, quidquid sic receperit, quia non potest ab aliis denuò venientibus recuperare, quod ab antiquioribus per vim sibi sublatum est. Ergo in eo casu judicium ferri debet, ac si nullum lucrum expectaretur, sicut in præcedenti puncto. Atverò si alicubi esset illa consuetudo sufficienter præscripta, ut honesta (non est enim improbabile id accidere, vel tolerari posse), tunc optimè procederet dicta consideratio, quia tunc justa esset expectatio futuri emolumenti, et habere posset rationem sufficientem stipendii, supposito titulo, et possessione, et aliis honoribus, seu commodis canonicatûs, ut sint habere sedem in choro, suffragium in capitulo, et certum gradum, et locum honoris in Ecclesiâ.

10. In tertio casu censeo, consuetudinem non esse

reprobata per illa jura, et tali consuetudine suppositâ, evidentem esse conclusionem positam, quòd tunc teneatur canonicus recitare. Priorem partem probo, quia nec in concilio Tridentino, neque in motu Pii V inveniuntur verba, quibus illa consuetudo, vel simile statutum reprobetur, et ideò leges illæ ad illam extendendæ non sunt. Maximè, quia nec similitudo rationis intercedit. Quia in tali consuetudine nullum est vestigium simoniæ, aut turpis avaritiæ, cum nec episcopus, neque alii canonici aliquid inde lucrentur. Atque ita invenio declaratum in dictâ congregatione Romanâ his verbis: *Neque hoc decreto, nec bullâ Pii V super hac eadem re editâ prohibentur statuta Ecclesiarum deserviendi per annum, vel aliquod tempus, nihil percipiendi interim de massâ grossâ, nisi peracto integro servitio, idque post obitum hæredibus deberi, cum sit potius differre quàm auferre*. Et ex his verbis probatur apertè altera pars. Quia si illa est dilatio, et non ablatio, ergo ex tunc acquiritur jus ad illos fructus beneficii, ergo et servitium officii, in quo servitio maximè comprehenditur hora rum recitatio, ergo statim urget obligatio illas recitandi. Secundò quia illa consuetudo non debet, nec potest privare distributionibus, ut indicatur apertè in illâ declaratione, ibi, *et nihil percipere inde de massâ grossâ*, nam in hac massâ non includuntur distributiones, et ideò supponitur quòd statutum (et idem est de consuetudine), ut sit justum, non debet comprehendere distributiones quæ ad obligationem recitandi sufficiunt, ut sæpe dictum est. Verumtamen si alicubi contingeret, etiam distributiones negari jure, vel injuriâ; nihilominus prior ratio de jure acquisito ad fructus, postea recipiendos, omninò sufficit ad obligationem recitandi, ut ostensum est: præsertim quia illa dilatio non multùm refert, et sæpè cedit in majus commodum temporale, et spirituale ipsius beneficiati. Adverto tandem in illâ declaratione apertè supponi, Extravagantem Joannis 22, quoad hanc partem non obligare, sed vel abrogatam esse, vel omninò non fuisse receptam, aliàs non posset statutum privatiæ ecclesiæ contra illum prævata Ecclesiæ contra illam prævalere, et idem animadverti poterit ex sequenti puncto.

11. Quartus item modus reprobatus non est per concilium Tridentinum, nec Pium V, sed potius in concilio apertè excipitur in illis verbis: *Sancta synodus mandat episcopis ut quæcumque hujusmodi in usus pios non convertuntur, etc.* Pius autem V expressè illam approbat; moderatur tamen eam his verbis: *Et nihilominus statuimus ut ubicumque hujusmodi fructus, et distributiones fabricæ vel sacristiæ, aut alterius pii loci usibus ultra semestre tempus reperiuntur concessi, horum dantaxat dimidia pars ipsi sacristiæ, vel fabricæ, aut pio loco deinceps tribuatur, alteram vero beneficiati prædicti integram percipiant*. Ubi ergo fuerit hæc constitutio hoc modo servata, clara est etiam obligatio; nam quotiescumque recipiunt dimidiam partem fructuum, satis est ad obligationem, ut per se constat. Unde fit ut licèt sex vrimis mensibus nihil

accipiant, nihilominus tunc recitare teneantur, quia sequentibus sex mensibus percipient integros fructus dimidii anni, et ita pro toto illo primo anno recipient saltem dimidiam partem massæ grossæ illius anni ultra distributiones, tunc ergo dubitari non potest de obligatione. Potest autem contingere, ut non obstantibus illis verbis Pii V alicubi præscriptum sit, ut pro anno integro, vel longiori tempore omnes fructus applicati sint ad aliquod opus pium, ita ut honestè et justè id jam fiat; tunc ergo etiam procedit conclusio posita, nimirum, ut tali consuetudine honestà non obstante, teneatur novus canonicus etiam illo primo anno recitare.

12. Probatur autem in hunc modum, quia, per illam consuetudinem non est factum, ut officium pro illo beneficio debitum minuatur, sed potius est factum ut illud idem onus et officium imponeretur beneficiato cum illo minori lucro, atque adeò, ut futuri fructus posteriorum annorum acceptentur ex tunc, et expectentur, ut sufficiens stipendium totius temporis, et servitii beneficii à primo die possessionis ejus, sed ille qui accipit tale beneficium, voluntariè illud acceptat, ergo ad totum illud onus obligatur. Consequentia est evidens, et minor ex facto ipso, ut nota supponitur. Major autem probatur primò quia hi præbendati tenentur illo tempore ad assistendum vel canendum in choro, et ad satisfaciendum aliis functionibus suæ præbendæ, ergo signum est non fuisse diminutam obligationem officii quoad alia munia, ergo neque quoad recitationem norarum. Patet consequentia, tum quia non est hoc officium pejoris conditionis, cum sit præcipuum, tum etiam quia qui ratione beneficii, et ex vi sui muneris tenetur adesse, seu canere in choro, à fortiori tenetur privatim recitare horas, quando in choro non explet obligationem suam. Et confirmatur, quia non est verisimile consuetudinem illam introductam esse cum diminutione divini cultûs: sic enim neque pia neque rationabilis æstimanda esset, ergo potius introducta est cum diminutione stipendii et cum aliquo onere ipsius beneficii. Neque in hoc est aliqua injustitia, nam futuri fructus solent esse adeò copiosi ut ad satisfaciendum oneri totius illius temporis sufficiant. Quod autem exigatur officium quasi anticipatum pro aliquo tempore ante solutionem stipendii, cum à principio sit quasi voluntaria pactio, non continet injuriam. Eò vel maximè quòd nunquàm isti præbendati ita privantur fructibus pro illo tempore, quin saltem distributiones quotidianas accipiant, quæ solæ sufficiunt ad obligationem recitandi, ut infra dicemus. Quòd si quis per voluntariam vel necessariam absentiam, illas amittat, accidentarium est, nec propterea excusabitur ab obligatione recitandi. Ita ergo veluti inductione facta constat, quoties ratione justæ consuetudinis privatur quis omnibus fructibus sui beneficii, pro aliquo tempore, non propterea excusari ab obligatione recitandi horas canonicas. Si autem in eo casu quis privaretur etiam distributionibus horarum, certè videretur consuetudo injusta, et ideò dubitari potest, an tunc ad-

mitti possit excusatio, de quo statim generaliter dicemus.

13. Dico quartò, quando quis non recipit fructum ex suo beneficio, suà voluntate, vel culpà, non propterea excusatur ab onere recitandi. In hac assertione non dissentiunt auctores citati: et ratio generalis est, quia non debet Ecclesia privari suo servitio propter voluntatem vel iniquitatem ministri. In particulari verò potest declarari, nam tribus ferè modis potest hoc contingere. Primò, quia beneficiatus cedit fructibus, ut pater, nepos, aut amicus, vel creditor illis fruatur, et tunc non potest dici non recipere fructus, quia licèt per se non recipiat, recipit per alium, et ideo clarum est teneri ad omnia onera beneficii. Secundò contingere potest ex voluntate ipsius beneficiati, quia non potest obtinere fructus, nisi resideat seu serviat, et non vult inservire nec residere; tunc enim sibi imputet, quia per ipsum stat, quominus fructus recipiat. Nam supra dicebamus cum communi sententià, quòd si per beneficiatum, qui jam habet verum titulum, stet, quominus possessionem etiam habeat, nihilominus tenetur ratione tituli recitare, ergo multò magis, qui jam pacificè possidet, obligabitur, etiamsi fructus non recipiat, quia per eum stat. Et hac ratione excommunicatus, suspensus à beneficio, vel alius similis, qui suà culpà non facit fructus suos, ad recitandum tenetur, ut diximus ubi de censuris, disp. 12, sect. 2, num. 13 et sequent., et disp. 26, sect. 2, in principio.

14. Tertiò, potest contingere ut beneficiatus non fruatur fructibus ex incapacitate personæ ad inserviendum beneficio. Contingit enim alicui ex indulgentià seu dispensatione dari beneficium in eà ætate, vel carentià litteraturæ, aut simili defectu, ratione cujus ineptus est ad serviendum, in quo casu cogitur vicarium ponere, qui serviat, dando illi, si necesse sit, omnes fructus beneficii (ut si sit tenue, et omnes sint necessarii ad congruam sustentationem vicarii). Tunc ergo dominus beneficii recitare nihilominus tenetur, nisi in hoc etiam sit specialiter dispensatus, vel nisi ad hoc etiam sit omninò ineptus, quia fortassè non pervenit ad usum rationis, quod necesse est à dispensante non ignorari, ut dispensatio valida sit, et ita tunc etiam toleratur ille defectus ratione dispensationis, et censetur tota administratio beneficii, etiam quoad recitationem horarum, commissa vicario beneficii. Seclusà verò dispensatione speciali, obligatio recitandi semper manet apud beneficiatum. Ratio est quia hæc obligatio recitandi personalis est, et ideò per ipsum beneficiatum impleri debet; nam intrinsicè et per se oritur ex ipso beneficio. Et impedimentum fructuum in illo casu non oritur aliunde quàm ex conditione ipsius habentis beneficium; sed sibi debet illud imputare; nam voluntariè suscepit beneficium cum illà ineptudine, ideòque non potest exonerari intrinseco debito beneficii, quod per se potest solvere et debet;

15. Eò vel maximè, quòd licèt tunc non fruatur fructibus beneficii, expectat aliquando frui, quando

ablato impedimento, possit per se ipsum inservire, et illa spes cum titulo et honore beneficii, est sufficiens recompensatio oneris recitandi. Imò licet fingamus casum in quo etiam illa spes desit, quia impedimentum est perpetuum (quamvis non videatur moraliter contingere, ut vel talis dispensatio detur, vel quòd velit aliquis onerari beneficio, ex quo nunquam fructum sperat), illo tamen casu posito, non credo illum accipere beneficium sine onere recitandi, propter principalem rationem factam, quòd hæc obligatio est per se annexa beneficio, et sola voluntas sic accipientis beneficium, non potest illam separare. Præterquàm quòd qui in tali casu beneficium acceptat, aliquod commodum invenit, vel in honore beneficii, vel in privilegiis ejus, vel in aliquà alià ejus qualitate, et ideò mirum non est quòd aliquod etiam onus sentire debeat; ergo maximè onus recitandi, quòd est quasi primum et fundamentum aliorum. Ex quibus à fortiori colligitur nunquàm excusari beneficium ab onere recitandi, eò quòd per alium serviat in omnibus aliis actionibus et oneribus beneficii, quantumvis licet id faciat, vel ex dispensatione, vel ex consuetudine præscripta, vel ex ipsà institutione simplicis beneficii, quia obligatio recitandi personalis est, ut ex Ecclesiæ consuetudine, et juribus citatis colligitur, sicut obligatio audiendi missam personalis est, nec potest per alium impleri, et hæc est communis sententia theologorum locis citatis, et canonistarum in cap. 4 de Celebrat. missar., præsertim Joannis Andreae, Innocentii et Panormitani, licet alii contrarium senserint, quorum sententiam dixit Silvester supra, quæst. 2, fortè veram esse, quando nullam utilitatem ex beneficio quis accipit, quod Angelus et aliqui Thomistæ sequuntur, sed etiam in eo casu oppositum ostendimus esse verius, quod tenet Turrecremata in cap. *Eleutherius*, distinct. 91, quæst. 6, et alii.

16. Dico quintò: Licet clericus habens beneficium per potentiam, coactionem vel injustitiam privetur fructibus beneficii, non propterea semper excusatur justè ab onere recitandi, quamvis in aliquo casu probabiliter id possit sustineri. Hæc assertio quoad primam partem difficultatem non habet, quoties is qui aliquo tempore privatur fructibus beneficii quod possidet, sperat aliquando illos recuperare, ut omnes fatentur, vel quia quod differtur non auferitur, vel quia illa spes pretio æstimabilis est, vel certè quia ipsum beneficium pacificè possemus est sufficiens ratio obligandi, et ideò non debet privari suo servitio saltem in casu dubio de futuro eventu fructuum, quia in dubio melior est conditio ipsius beneficii, seu Ecclesiæ; invenitur autem tale dubium, quoties manet illa spes. Difficultas ergo est quando quis privatur fructibus sine ullà spe illos recuperandi; nam in eo casu Navarrus, Cajetanus, Sotus, Ledesma, Corduba, et ferè omnes indistinctè docere videntur, illum non teneri ad recitandum ex vi beneficii, quando fructus non percipit, quorum opinionem si quis sequi velit in praxi, tutus erit.

17. Videtur tamen mihi probabile quòd si ablato

fructuum non est perpetua, sed pro aliquo tempore, etiamsi sit violenta et injusta, et sine spe recuperationis, non sufficiat ad excusationem recitandi, quod videntur sentire Silvester et Medina, supra. Probatur primò quia si per furtum vel rapinam privetur beneficiatus fructibus, non est propterea excusandus ab administratione beneficii, neque ab administrandis sacramentis, si sit curatus; ergo neque ab onere recitandi, quod non minùs est per se conjunctum beneficio. Secundò, ponamus per casum fortuitum vel sterilitatem temporum, beneficium aliquo vel aliquibus annis nullos reddere fructus, numquid propterea excusandus est beneficiatus, ne recitare teneatur? Non videtur profectò æqua conditio; nam si contingat uberriores vel duplò majores esse fructus unius anni, non propterea majus onus suscipit. Qui ergo beneficium semel acceptat, sicut illud facit sibi proprium, et ratione illius habet jus ad omnes fructus beneficii, quotquot illi fuerint, ita etiam recipit in se onera beneficii tanquàm propria, et similiter suscipit pericula saltem ordinaria et moralia, ut interdum fructus vel minuantur vel auferantur; et cum illis periculis obligat se ad onera beneficii. Et hoc videtur justissimum pactum quod tacitè intervenit inter beneficiatum et Ecclesiam; ergo licet pro aliquo tempore injustè privetur fructibus, non statim potest licitè officium suum deserere, et consequenter neque horas canonicas omittere; eò vel maximè quod fortassè prioribus annis tot redditus accepit, qui possent sufficere pro justo stipendio plurium annorum, et in futuro tempore alios similes annos expectat; ergo moraliter omnia computando sufficient illi fructus pro justo stipendio totius illius temporis continui, etiam demptis illis qui pro aliquibus annis per vim auferuntur. Unde considerando jus ad fructus, quod per beneficium datur, videtur sufficiens ratio obligandi ad continuum officium et servitium, etiamsi hujusmodi infortunia interdum accidant.

18. At verò si quis ita privetur fructibus, ut illa privatio sit quasi perpetua spoliatio beneficii, quia non sperat ampliùs posse aliquod emolumentum ex beneficio capere, tunc videtur probabile non teneri ampliùs onere recitandi ratione talis beneficii, quia tunc perinde se habet moraliter ac si stipendium non haberet; nam quod ad usum attinet, videtur quasi ablata facultas percipiendi fructus ex tali beneficio. Et hoc maximè videtur accidere inter hæreticos occupantes bona Ecclesiæ et redditus beneficiorum. Et propter hos et similes casus addidi ultimam partem, seu limitationem assertionis positæ; nam in illis maximè videtur procedere communis sententia, dicens cum qui omninò privatur fructibus, non obligari ad recitandum ratione solius beneficii; et ita tandem videtur illam limitare Paludanus, in 4, distinct. 15, quæst. 5, num. 15, quem sequitur Turrecremata, distinct. 91, in principio, quæst. 14.

CAPUT XXI.

Utrum habens beneficium tenet ad horas canonicas recitandas teneatur.

1. Hoc dubium ex dictis nascitur; nam ex illis

videtur sequi pars negans, quia onus recitandi non sequitur ex beneficio, nisi cum ordine ad fructus, unde si beneficium nullos haberet fructus, talem obligationem inducere non posset (quantum illud nec propriè beneficium dici posset); sed in moralibus parum quasi nihil reputatur; ergo tam tenues possunt esse fructus, ut beneficium non magis obliget quam si nihil redderet. Et confirmatur hæc pars; nam iustitia postulat ut qui non accipit justum stipendium, non teneatur laborare; sed fructus tenuissimi non sunt stipendium condignum clerici. Quod declaratur ex illo 1. Corinth. 9: *Qui altari deservit, ex altari vivere debet*; nam clericus non potest vivere tenuissimis fructibus; ergo neque ad serviendum, seu recitandum, obligandus est. Atque hanc sententiam tenuit Soto, lib. 10 de Just., quæst. 5, art. 3, quem sequitur Aragon., 2-2, quæst. 83, art. 12, qui ait recentiores theologos communiter sequi hanc opinionem; idem ferè Emmanuel Rodriguez in Sum., cap. 140, num. 3; qui auctores addunt beneficium tenue in jure pro non beneficio reputari ex cap. *Is cui*, de Præbend., in 6, ubi dicitur eum qui ex apostolico indulto potest uni personæ de idoneo beneficio providere, non posse alicui illud conferre *habenti beneficium sufficiens*. Per quod significatur posse illud dare habenti beneficium tenue, ut Glossa ibi notat; signum est ergo beneficium tenue, pro non beneficio reputari.

2. Si autem in hac opinione queratur quod dicendum sit beneficium tenue, quoad hunc effectum non obligandi ad recitandum, quidam extendunt ad omne beneficium insufficiens ad vitam clerici sustentandam. Sed hoc non dixit Soto, nec est practicè probabile; aliàs redditus triginta vel quadraginta aureorum non sufficerent ad hanc obligationem, quod admittere valdè perniciosum esset. Item, non est id consentaneum rationi; nam pensum horarum canonicarum non est adeò grave, neque tam magnam dici partem occupat, ut sit dignum integrâ sustentatione personæ, imò nec pro majori parte ejus. Unde Soto ad summum suam opinionem extendit ad quantitatem decem aureorum; Aragon. verò dicit relinquendum esse prudenti arbitrio; videtur tamen requirere ut obliget, quod adjuvet *bonæ parti sustentationis clerici*, ut ipse loquitur. Bona autem pars dici non potest nisi tertia, vel ad summum quarta, quæ hodiè existimari non potest minor triginta aureorum, etiam respectu clerici infimæ conditionis. Et hæc notari potest ut prima difficultas hujus opinionis, quia sine lege facit exceptionem à lege, et talem exceptionem, quæ cum sit interminata, relinquenda est prudentis arbitrio, et ita aperitur via ad derogandum graviter legi, et paulatim extenuandum graviter obligationem ejus.

3. Est ergo secunda sententia, quæ simpliciter affirmat, ex beneficio quantumvis tenui oriri obligationem recitandi. Hæc est communis opinio canonistarum cum Glossâ in cap. *Clericus*, 1, d. 91, quam sequuntur Hostiensis, Joannes Andreas, Panormita- nus et alii in capite primo de Celebrat. missarum,

et alii in Clement. 1, eodem titulo, et in dicto cap. *Clericus*, et Turrecremata, in principio d. 91, quæst. 6; Navarrus, in cap. 7 de Orat., num. 27, et cap. 11, num. 11; Covarruvias, lib. 3 Variar., cap. 13, num. 8, § *Duo decimo*, qui alios refert; Albertus de Ferraris, in tractatu de Horis canonicis, quæst. 8, num. 10; Hostiensis, in Summ., tit. de Consecr. eccles., § *A quibus*, vers. *Dic secundum Goffredum*; Toletus, lib. 2, Instruction., cap. 14, num. 4; Azor., lib. 10, cap. 3, quæst. 3; Valentia, 3 tom., disput. 6, quæst. 2, puncto 10, § 7; summistæ, verbo *Hora*; Silvester, quæst. 2; Rosella, n. 1; Tabiena, n. 1; Armilla num. etiam 1; Antonin., 3 p., tit. 13, cap. 4, § 1; Grassi, lib. 2 suarum Decisionum, ca. 49, n. 28. Idem tenet Medina, quæst. 7 de Orat., et Ledesma, 1, part. 4, quæst. 16, art. 4, dub. 5, prop. 4, discens esse communem sententiam doctorum, et ponens exemplum, si solum reddat quatuor aut quinque aureos; et idem sumitur ex Paludano, in 4, d. 15, quæst. 5. Alii verò hoc non attigerunt, unde inter theologos qui scripta sua typis mandarunt, non potest dici prior sententia communis.

4. Ut fundetur hæc sententia, supponendum est beneficium, quantumvis tenue, verum beneficium esse, et ut tale absolute et simpliciter in jure reputari. Hoc aperte supponunt auctores hujus sententiæ, et colligitur ex eodem cap. *Is cui*, quod in contrarium citatur, et ex eodem verbo *Beneficium sufficiens*; idè enim addit *sufficiens*, quia si absolute dixisset *beneficium*, etiam insufficiens et tenue comprehenderet, ut ibi Glossa significavit, ubi Archidiaconus idem dicit. Et addit, ei qui habet insufficiens beneficium, posse conferri aliud ex vi illius indulti, dummodò in collatione faciat mentionem de primo, juxta caput *Collatio*, de Offic. legati, in 6, ubi solum dicitur ut collatio secundi beneficii teneat, oportere mentionem facere *de alio beneficio*; ergo sub hac voce etiam beneficium tenue in jure comprehenditur. Ratione etiam patet, quia beneficium, quantumvis tenue, confert verum spirituale jus, quod est principale in beneficio; ergo, licet accessorium sit tenue, est simpliciter verum beneficium. Unde sufficiet ad fruendum omnibus privilegiis quæ conceduntur clerico minorum ordinum habenti ecclesiasticum beneficium. Dicit aliquis auctores prioris sententiæ non negare quoad substantiam illud esse et reputari verum beneficium, quoad obligandum verò ad pensum orandi horas canonicas, pro beneficio non reputari. At profectò in hoc sensu non rectè fundatur illa sententia in hoc principio, quia solum est repetitio assertionis illius sententiæ; quòd enim tale beneficium ad illum effectum non reputetur beneficium, non habetur in jure nec ex dicto cap. *Is cui*, colligitur, neque etiam habetur ex communi estimatione prudentum: nam omnes auctores secundæ opinionis reputant illud, ut beneficium, etiam in ordine ad hunc effectum; qui ergo non reputant, solum sunt auctores prioris sententiæ; dum ergo pro fundamento suæ assertionis asserunt illam estimationem seu reputationem, nihil aliud asserunt quam judicium et opinionem

suam. Loqui ergo debemus de illo beneficio quoad esse simpliciter beneficii, et quoad modum quo sub tali voce in jure comprehenditur, quoties de beneficio sermo est.

5. Ex hoc ergo fundamento subinferimus, quando jus dicit, *Beneficium dari propter officium*, cap. ultimo, de Rescript., in 6., non solum loqui de beneficio sufficiente, sed etiam de tenui, quia indistinctè loquitur; et vox illa omnia beneficia comprehendit. Sicut etiam quando aliquis in jure suspenditur ab officio et beneficio, non minus suspenditur à beneficio tenui, quàm à pingui, et sic de aliis. Cùm ergo in concilio Lateranensi sub Leone X et communi sensu Ecclesiæ declaratum sit officium propter quod datur beneficium, primò ac per se esse officium recitandi horas canonicas, planè concluditur etiam beneficium tenue dari propter hoc officium, ac subinde, qui tale beneficium acceptat, ad illud officium obligari.

6. Responderi potest juxta primam sententiam, omne beneficium dari propter officium, tamen servatà justitiæ æquitate, quæ postulat ut non exigatur grave officium cui datur leve beneficium, et ideò licet tenue beneficium detur propter officium, non tamen ut statim, vel ut ex vi illius solius beneficii totum officium dicatur, sed ut clericus per tale beneficium aliquo modo Ecclesiæ servitio incipiat deputari, et cùm primum obtento alio, competentes fructus habuerit, officium suum expleat, interim verò satis videri, si aliquid suo arbitrio specialiter oret, vel ad summum aliquam partem horarum dicat. Sed contra hoc instatur quia ubi voluntarium pactum intervenit, non est injustitia, quia scienti, et volenti non fit injuria, sed in præsentem inter clericum et Ecclesiam tacitum pactum intervenit, nam lex ab Ecclesià declarata est, se nolle dare alicui beneficium, nisi eà conditione, ut ad totum officium canonicum obligetur; qui autem recipit beneficium, voluntariè acceptat conditionem; ergo obligatus manet et nulla ei fit injuria; sibi enim imputet, si tantum onus cum tam parvâ remuneratione acceptavit. Et in hac ratione, et voluntariâ acceptance magnam vim faciunt auctores hujus sententiæ. Eamque confirmant exemplis: nam qui sciens et volens acceptat uxorem pauperem, tam obligatus manet ad munera matrimonii, ac si divitem accepisset. Et miles qui declaratâ conditione acceptavit militiam cum parvo stipendio, militare obligatur; ergo similiter in præsentem. Maximè quia in ipso jure canonico videtur ita declarata hæc conditio, nam in cap. *Clericus victum*, dist. 91, de clerico paupere dicitur, ut *artificiolo, vel agriculturâ victum, et vestitum sibi paret, absque officii sui detrimento*. In quo textu apertè supponitur, teneri clericum ad officium suum, etiamsi non possit ex beneficio victum et vestitum habere, quod beneficium necesse est esse valdè tenue. Verum est posse textum illum exponi de clerico, qui ratione ordinationis sacræ tenetur officium dicere, etiamsi nullam sustentationem ab Ecclesià habeat; Glossa verò, et omnes id intelligunt de officio Ecclesiæ debito ratione beneficii, et textus ipse generaliter loquitur, et in cap. *Presby-*

ter ejusdem dist., quod est primum Extrav. de Celebrat. missar., idem indicatur.

7. Adhuc verò non quiescit animus in hac doctrinâ. Primò quia hic non est considerandum, quòd beneficiarius acceptans beneficium tenue, non patiatur injuriam, quia sciens et volens admittit conditionem, sed considerandum est an res ipsa æqua et justa sit, quia non est credendum Ecclesiæ imponere onera, ultra naturalem æquitatem; si ergo secundum se non est æqualitas inter illud stipendium, et hoc onus, non est verisimile Ecclesiæ velle obligare ad tale onus, etiamsi alius voluntariè acceptet beneficium. Eò vel maximè quòd videretur ibi esse quædam moralis coactio respectu pauperum clericorum vel scholasticorum, qui cùm vix possint aliter vivere, coguntur similia beneficia acceptare. Et tunc durissimum esset, inæqualem conditionem eis imponere, ut si rex nollet promittere ministris suis vel militibus, nisi vilissima et insufficientia stipendia, quia scit non defuturos qui illa acceptent; vel si paterfamiliàs cum famulis pauperibus ita paciscatur, in quo casu multi sentiunt non teneri famulam ad servandum integrè pactum, sed posse vel ex suis operibus aliquid subtrahere in suam utilitatem, vel bonis domini, ut possit sustentari. Nec satisfaciet qui dixerit non esse hanc æqualitatem ita necessariam inter spirituale ministerium et stipendium materiale, sicut inter mercedem et laborem corporalem; nam licet non intercedat idem modus justitiæ vel contractûs, quia non est hæc posterior propria commutatio unius rei pro aliâ, sicut est prior, nihilominus secundum suum modum postulat proportionem seu æquitatem, quatenus is qui servit, sustentatione indiget. Unde si sacerdoti, ut sacrificium pro me offerat, nimis parvam eleemosynam tribuam, injustè ago, neque ille tenebitur integrâ obligatione, ut sic dicam, sed poterit uno sacrificio pro pluribus eleemosynis talibus satisfacere; sic ergo in præsentem servanda est æquitas, nec sufficit voluntaria acceptatio, si in re est inæqualitas, tum quia non est verisimile Ecclesiæ talem inæqualitatem velle, nec consensum in illam exigere, tum etiam quia videtur intervenire quædam moralis coactio, ut declaratum est.

8. Deinde est alia difficultas in illâ responsione, quia sequitur cum qui sufficiens beneficium acceptavit, quia cum illo habebat congruam sustentationem, si postea beneficium fiat tenue in perpetuum, non teneri ad idem onus recitandi, quia ille non acceptavit voluntariè beneficium tenue, ergo ratione voluntariæ acceptance non obligatur, si res ipsa secundum se non est sufficiens ad obligandum. Neque quoad hoc est simile de matrimonio cum sponsâ divite, quæ postea fit pauper, quia dos vel divitiæ accidentaria sunt in matrimonio, neque obligatio ad onera ejus ex illis per se nascitur, atverò in præsentem fructus, seu stipendium censentur pertinere ad intrinsecam rationem hujus obligationis. Et ideò non desunt qui hoc argumento coacti distinguendum putent inter beneficium, quod receptum est pingue, et factum tenue discursu temporis, vel quod jam erat tenue, quando receptum

est. Et de primo fatentur desinere obligare, postquam factum est tenue; de secundo verò aiunt obligare propter voluntariam acceptationem. Sec hoc certè non dicitur consequenter, nam si primum beneficium factum tenue desinit obligare, ideò est, quia fructus competentes sunt per se, et intrinsecè necessarij ad hanc obligationem, ergo in quolibet beneficio erunt necessarij, ergo etiamsi à principio tale sit beneficium ex se non est inductivum obligationis; ergo nec propter acceptationem voluntariam, illam inducet, quia censetur acceptari juxta exigentiam suæ conditionis. Unde alij potiùs censent contrario modo de illis duobus membris, nam qui beneficium pingue accepit, se in perpetuum obligavit ad onera talis beneficii, et sicut eo ipso acquisivit jus ad quodcumque augmentum fructuum, sine augmento onerum, ita assumpsit etiam periculum sustinendi quancumque diminutionem fructuum, sine diminutione obligationum, nam hoc postulat æquitatis ratio. Et ideò licèt beneficium fiat tenue, imò licèt nullos fructus reddat (ait Turrecremata, dicta quæst. 6 et 14), semper recitare tenebitur. Atverò, quando beneficium à principio receptum est tenue, homo non obligatur ex vi illius, neque ibi habet locum illa consideratio, vel compensatio spei et periculi, sed est certa insufficientia reddituum; et ideò cessat ibi ratio obligationis. Unde maximè confirmari videtur opinio Soti, juxta opinionem valdè probabilem Cajetani, et aliorum, qui dicunt, quando ex beneficio non percipiuntur fructus neque aliquando recuperandi sperantur, non obligari ad recitationem, tum quia locum habet eadem proportionalis ratio, quando fructus sunt tam tenues, ut pro nihilo moraliter reputentur, nec possint prudenter judicari justum stipendium; tum etiam quia juxta illam opinionem necessarium est adhibere distinctionem aliquam vel limitationem in lege, dicente dari beneficium propter hoc officium: oportet enim intelligi de beneficio cum redditibus; ergo poterit etiam addi, ut intelligatur de beneficio cum redditibus commodis, seu habentibus moralem proportionem cum tali onere.

9. Quocirca si vim rationis expendamus, non potest negari quin prior sententia rectè applicata ad beneficium verè tenue, probabilis valdè sit, speculativè considerata; existimo tamen vix posse ad praxim applicari, servatà illà ratione æquitatis et justitiæ, quam illa sententia considerat, et ideò in praxi regulariter esse servandam sententiam communem. Hoc ut declarum, adverto duplex esse posse beneficium, unum adeò simplex, ut ad nullum servitium obliget, præterquam ad recitandum officium canonicum; aliud, quod habet servitium annexum in aliquà Ecclesià. De priori censeo non posse moraliter habere tam tenues fructus quin obliget ad recitandum. Ratio est, quia cum nullum aliud servitium postulet, et non detur nisi propter aliquod officium, necesse est ut saltem propter horas detur; atverò solum onus horarum non est adeò grave, ut per tenues fructus compensari non possit, etiamsi rigorosam æquitatem inter stipendium, et laborem considerare velimus. Nam ex recitatione solum

occupatur clericus per horam temporis, et paulò amplius per totum diem, et non prohibetur neque impeditur, quin aliquo modo honesto necessaria corpori quærat; ergo etiamsi beneficium tantum octo, vel decem aureos reddat, sufficient pro illo parvo onere. Eò vel maximè, quòd præter hoc stipendium, habet clericus, ratione talis beneficii multa alia commoda honoris exemptionis et aliorum privilegiorum; ergo in omni rigore æquitatis potest ita obligari. Unde cum jura indistinctè loquantur, et ratio æquitatis non cogat ad distinctionem faciendam in hoc casu, nullo modo facienda est.

10. De beneficio autem habente aliud servitium annexum, adhuc subdistinguendum videtur. Aliquando enim est tale, ut licèt quis actu nec per se, nec per alium inserviat, et ideò amittat certas distributiones, nihilominus fructus aliquos ex beneficio accipit per modum grossæ. Et ejusdem rationis censendum est quando necessarium est servire saltem per alium, qui distributionibus fruitur, proprietario autem servatur aliqua pars quasi grossæ, licèt tenuis. Et in his casibus non est dubium, quin beneficiarius teneatur recitare, tum quia quoad illam partem, quam reportat, illud est tanquam beneficium omninò simplex, et nullum habens servitium; tum maximè quia per illum beneficiarium stat quominus habeat uberiores fructus. Unde vix contingere potest ut detur beneficium speciale servitium requirens, ut si serviatur in illo, tam parvos reddat fructus, et distributiones, aut ex oblationibus altaris, aut ex aliis emolumentis, ut possit simpliciter tenue reputari, ita ut non sufficiat saltem ad tertiam partem sustentationis, si autem hanc conferat, dubitari non potest de obligatione recitandi. Et propterea dixi moraliter loquendo non posse opinionem Soti ad praxim applicari, quia omnia beneficia, vel sunt simplicia, vel servientia, et in prioribus non sufficit tenuitas, in posterioribus verò tanta non invenitur.

11. Possunt verò excogitari beneficia obligantia ad alia servitia Ecclesiæ, quæ sint tam tenuia, ut licèt quis integrè illis inserviat et accipiat omnes distributiones, et quidquid emolumenti ad illa pertinet, adhuc non sufficiant ad sustentationem personæ, etiam quoad tertiam vel quartam partem, et si qua sunt hujusmodi, censeo valdè probabile et securum, non obligare ad recitandum, quia justè reputari possunt non esse beneficia data illo munere, sed tantum pro alio servitio, unde respectu recitationis se habent tanquam beneficia non habentia ullos redditus; et ideò mirum non est quòd sub generali lege non comprehendantur. Atque hoc probabilius fiet ex his quæ dicemus de restitutione fructuum in iis qui non recitant. Nec video, quomodò possit in eo casu imponi obligatio, nisi dicendo, in obligatione recitandi propter beneficium, nullam haberi considerationem fructuum, sed solius tituli, et ad summum possessionis. Et quidem non dubito quin potuerit Ecclesia, servatà omni æquitate, ita hoc instituere et præcipere. Sicut obligationem recitandi conjunxit cum ordine sacro, etiamsi nullum

emolumentum temporale secum afferat, per se loquendo. Ita enim per beneficium peculiari modo quasi sacratum persona, et magis ecclesiastica efficitur, ita ut in privilegiis et multis aliis æquiparetur clerico in sacris, et ideo iustè etiam potuisset Ecclesia similiter conjungere obligationem recitandi cum beneficio nullà habità consideratione fructuum. Verùm tamen non creditur ita fecisse, juxta doctrinam magis receptam, et ideo si tennes fructus beneficii alteri servitio æquisimè correspondent, merito censetur non esse tale beneficium ad recitandum datum, et fortassè auctores secundæ opinionis hoc non negarent. Extra hunc verò casum eorum sententiam servandam esse, etiam in praxi censemus.

12. Unde facilè expeditur novum dubium nobis propositum, si quis habeat plura beneficia ita tenuia, ut nullum per se sufficiat obligare juxta opinionem Soti, omnia verò simul reddant competentes fructus, an obligetur ad recitandum? Respondeo enim, omninò obligari, quod in omni sententià censeo esse indubitatum; nam de posteriori, et nostra per se patet: de priori probatur, tum quia ille habet ab Ecclesià stipendium sufficiens titulo beneficii, vel beneficiorum, hæc enim differentia impertinens est; nec minuit, sed potius quodammodò augeat obligationem; tum etiam quia licèt tenue beneficium per se non obligat, juxta illam sententiam, inchoat saltem obligationem, et ad aliquam orationem vel partem horarum obligat, ut supra dicebam; ergo si plura beneficia compleant sufficiens stipendium, integrè obligabunt

CAPUT XXII.

Utrum clericus habens redditus ab Ecclesià sine beneficio, teneatur horas canonicas recitare.

1. Diximus de beneficio ecclesiastico, prout separari potest à fructibus, nunc è converso dicendum est de fructibus, quando separantur à beneficio; et jus ad percipiendos illos alicui confertur. In quà re facilimè fertur judicium, quando sufficienter constat jus illud, quod ad fructus datur, non esse beneficium; plura verò dubia in hæc materià nascuntur, quia incertum vel obscurum est an illud constituat veram orationem beneficii.

2. Itaque primò certum est, quoties fructus beneficii alicui etiam clerico dantur per modum stipendii propter actionem temporalem, illum non obligari ad dicendum officium divinum. Ita docent omnes doctores in hæc materià. Paludanus, dictà quæst. 5, num. 12; Turrecremata, dist. 91, in principio quæst. 5; Silvester, verb. *Hora*, quæst. 2, et reliqui. Exemplum sunt de illo qui ad docendam theologiam, verbi gratià, conducitur: nam etiamsi integram præbendam canonice accipiat, si non sit canonicus, non tenetur recitare, quia beneficium non habet, secus verò est, si beneficium ipsum accipiat cum onere legendi, juxta cap. 1, de Magistris: ponunt etiam dicti auctores exemplum in matriculariis, id est, qui redditus habent in Ecclesià, ut pulsant campanas, vel similia officia faciunt. Item in sacristià, qui sine peculiari benefi-

cio propter illud ministerium suos habet redditus. Ratio horum et similium est, quia lex ecclesiastica solum obligat habentes beneficium, et quia isti habent sua peculiaria officia, vel servitia, pro quibus accipiunt proportionata stipendia; item regulariter quasi per accidens est, quòd sint clerici: nam possent actiones illæ per laicos fieri, et interdum fiunt.

3. Hinc secundò certum est eos qui habent ab Ecclesià pensionem, seu portionem ex fructibus Ecclesiæ, non ut clerici, sed aliquo titulo communi laicis, non teneri ad dicendum officium, ut qui per modum simplicis eleemosynæ habent certam portionem in aliquo monasterio ad vitæ sustentationem, etiamsi pro totà vità consignatam habeant: nam illa non est beneficium, sed temporale quid: nam etiam pretio emi potuisset. Idem est de pensione datà à Papà alicui laico per modum gratitudinis propter servitia parentum in Ecclesiæ utilitatem, vel aliquid simile. Ratio est, quia licèt ille habeat aliquod jus ad redditus Ecclesiæ, illud jus non est beneficium, quia non datur propter aliquod ministerium sacrum. Et hoc à fortiori probari potest ex motu proprio Pii V, statim tractando.

4. Potest enim esse nonnulla difficultas de quibusdam pensionibus, quæ videntur dari titulo clericali, ut quando exigunt in personà clericalem statum, saltem per primam tonsuram; nam isti videntur habere fructus cum spirituali jure et titulo, ac proinde teneri ad clericorum officium, quod est recitare horas canonicas. Nihilominus de his etiam semper fuit constans sententia, eos non teneri ad dicendum officium canonicum. Ita tenuit Medina, quæst. 7, de Orat.; Navarrus, cap. 7, de Orat., num. 25; Soto, lib. 10, de Justitià, quæst. 5, art. 3; Ledesma, in 4, p. 1, quæst. 16, art. 4; Gigas, quæst. 50, de Pensionibus, qui citat Hieronymum Paulum in libro, *Provinciale omnium Ecclesiarum*, et alios. Et sumitur etiam ex Paludano, et aliis supra citatis, quamvis generalius loquantur sub nomine portionum, seu præbendarum, quæ tantum ad sustentationem vitæ dantur. Et hanc sententiam confirmavit planè Pius V, statim citandus; nam imponendo his pensionariis novum quoddam opus distinctum ab horis canonicis clarè significavit, eos non obligari ad pensum horarum.

5. Ex hoc ergo principio inferebant consequenter citati auctores, pensionarium non teneri ad aliquid recitandum: quod fuit verum ante tempus Pii V, et optimè inferebatur, quia Ecclesia tunc nemini imposuerat præceptum recitandi aliquid propter usumfructum, ut sic dicam, aliquorum reddituum ecclesiasticorum. Imò extra officium missæ, et septem horarum canonicarum, nullum præceptum de aliquà certà oratione vocali inveniebatur in Ecclesià, datum pro his qui ad recitandum officium canonicum non tenebantur; cum ergo ante Pium V, pensionarii non tenerentur ad dicendum officium canonicum, ad nullam omninò orationem vocalem ex vi pensionis tenebantur. Ratio verò erat, quia talis pensio reverà non est beneficium: item quia tunc non dabatur propter aliquod officium. Dices, ergo injustè dabatur. Respondetur,

negando consequentiam, quia ex justâ dispensatione Papæ poterat dari, vel in gratitudinem, ut dicebamus, vel in eleemosynam; vel ad juvandos juvenes in studiis litterarum, vel in ordine ad militiam Ecclesiæ defensionem necessariam, vel aliis de causis. Pius autem V, suâ constitutione præcepit pensionariis clericis, quando, ut clerici percipiunt, ut officium parvum beate Virginis recitent, et aliter non faciant fructus suos, juxta proportionem infra declarandam, capite ultimo. Quod præceptum sine dubio obligat, nec potest aliquis excusari dicens constitutionem illam non esse usu receptam; nam pontificia constitutio ipsa obligat, ut recipiatur, et hanc vim semper habet, quamdiu per contrariam consuetudinem, sciente, et connivente Pontifice, abrogata non est, quod de illâ constitutione dici non potest: nam ex tunc theologi, et canonistæ docti, et pii semper docuerunt esse servandam, sicut reverâ à timoratis servatur. Et qui illam transgressi sunt fructuum compensationem à Pontifice postulare solent, quæ non facilè, nec sine competenti satisfactione conceditur, ut mihi constat, saltem de Hispaniâ. Quod est apertum signum, legem illam non esse ex tacito consensu Pontificis abrogatam.

6. Additur autem in eâdem lege limitatio, ut solum eos obliget qui ut clerici pensionem accipiunt. Dicuntur autem accipere ut clerici, quando status clericalis in eis requiritur, ut sint talis pensionis capaces; si ergo pensio detur sine hæc conditione, non inducit obligationem recitandi officium Virginis, etiamsi detur personæ regulari laicæ, ut militi sancti Joannis, etiamsi aliquo modo ratione professionis ecclesiastica persona sit, et licet illi, ut regulari detur, quia nihilominus non datur ut clerico: hoc enim propriè et rigorose accipiendum est. Adverto tandem circa hoc præceptum, non ita limitari ad preces Virginis, quin si pensionarius velit, possit canonicum officium recitare, per quod melius satisfaciet suo muneri, quam si preces Virginis diceret, quia intentio Pii V in illâ lege non fuit excludere officium canonicum, sed solum non imponere tantum onus. Quod ex ipsâ materiâ et fine præcepti est satis notum. Quapropter non dubito quin clericus in sacris habens pensionem, satisfaciat, dicendo horas canonicas etiamsi preces Virginis non dicat, quia si sacerdos habens proprium beneficium ad ampliùs non obligatur, non est verisimile voluisse Pium V pensionario clerico majus onus imponere. Idemque est de clerico in minoribus habente simul beneficium et pensionem: unde dicendum est tulisse Pium V legem illam propter eos clericos qui alio titulo ad canonicum officium non obligantur, et illis non interdixisse quin possint canonicum officium dicere, et illo satisfacere, si velint, sed solum noluisse ad hoc illos obligare, sed tantum ad Virginis preces.

Dubium incidens de præstimonii.

7. Statim verò hic annectitur dubium de præstimoniis, quæ in Hispaniâ maximè sunt in usu, an in hoc ordine pensionum sint annumeranda? Aliquorum enim opinio est hæc non esse beneficia ecclesiastica,

sed pensiones: sunt enim portiones quædam a redditibus beneficiorum abstractæ, et designatæ ut per modum subventionis, vel adjutorii ad studia perageret da juvenibus conferantur, ut eo modo possint commodè erudiri, ut postea Ecclesiæ inserviant; unde considerato fine talis institutionis non videntur hæc beneficia ecclesiastica, quia non dantur propter aliquod sacrum ministerium, quod sit quasi finis proximus, et officium propter tale stipendium aliquando exercendum, sed tantum propter studium ordinatum ad sacrum ministerium tanquam ad finem remotum, ad quod ministerium potea non obligatur quis ex vi solius præstimonii, nisi quatenus per aliud beneficium proprium ei collatum, vel per sacram ordinationem fuerit obligatus. Atque ita sensit de his præstimoniis Medina, quæst. 7, disput. 9; Gigas etiam quæst. 28, de Pension., num. 5, videtur apertè negare, præstimonium esse beneficium; et idem habet Sylva, tractat. de Beneficiis, part. 1, quæst. 3, num. 10. Sentit etiam Felinus, cap. *Postulasti*, et cap. *Ad audientiam*, 2, de Rescript., et Caccialupus in tractat. de Pension., quæst. 50, quatenus negant præstimonium esse beneficium. Juxta hanc verò sententiam dicendum nunc esset, habentem præstimonium teneri ad dicendas preces Virginis, juxta motum Pii V, quia præstimonium, si non est proprium beneficium, saltem erit pensio, et maximè clericalis, ut sic dicam, quia nemini datur nisi ut clerico, et ut in clericatu proficiat.

8. Probabilior tamen sententia est eum qui habet præstimonium teneri ad dicendum officium canonicum. Ita tenet Navarrus, cap. 21, de Oratione, num. 9; Sotus, lib. 40, de Just., quæst. 5, art. 5; et sine dubio hoc sensit Gigas, quæst. 50, de Pensionibus, num. 1, dicens: Pensionem intitulatam, ad aliquam partem fructuum alterius beneficii esse ecclesiasticum beneficium, et ideo qui illam habet, teneri ad officium recitandum. Præstimonium enim propriissime dici videtur pensio intitulata; nam portio illa, quæ præstimonium dicitur, erecta est, ut conferatur speciali, et spirituali titulo. Quæ sententia probari potest ex cap. ultim. de Concessione præbend. in 6, ubi præstimonium cum aliis beneficiis ecclesiasticis annumeratur. Item induci potest ex cap. *Quamvis*, de Præbendis in sexto ubi dicitur litteras super obtinendis beneficiis impetratas restringi debere, restrictio autem per hæc verba explicatur: *Ei non in pensione, sed in beneficiis ecclesiasticis tantum volumus provideri*. Ubi solam pensionem à beneficiis ecclesiasticis distinguit, et sub illis præstimonium comprehendit; nam et vi illius rescripti provideri quis potest, et debet de præstimonio. Et confirmatur ex cap. *Conquerente*, de Clericis non residentibus, ubi similis portio separata ab alio beneficio cum jure ad illam, et sine obligatione ad servitium, beneficium ecclesiasticum appellatur, quod profectò esse non potest aliud, nisi præstimonium. Et sermonem ibi esse de proprio beneficio sentit ibi Abbas, et Gigas supra, illum referens, et quæst. 28, num. 20, ubi etiam allegat doctores in

Clement. 1, de supplendâ negligentia praelatorum. Possuntque ad hanc sententiam confirmandam multa sumi ex Panorm., vol. 2, cons. 47, ubi probat præstimonium esse beneficium, quia habet omnes qualitates proprii beneficii: numerat autem quatuor aut quinque proprietates, scilicet, quod tantum personæ ecclesiasticæ, per ecclesiasticum prælatum dari possit, purè, et sine pacto, et in perpetuum, et quod habeat aliquid spiritualitatis, cui annectatur, seu officium aliquod divinum, propter quod detur, quas omnes dicit reperiri in præstimonio, quod tamen ipse non probat, præsertim de ultimâ, in quâ est difficultas. Unde si quis rectè consideret, ille supponit, quod hic probare intendimus, et ex annexione, seu obligatione ad officium divinum, infert esse beneficium; auctores autem primæ sententiæ potius à contrario, quia putant non esse beneficium, inferunt non obligare ad officium.

9. Denique hæc res fortassè esse poterat dubia de jure antiquo: nam ex nullo textu sufficienter probatur præstimonium esse propriè beneficium ecclesiasticum, secundum rigorosam et strictam appellationem, quamvis interdum sub eâ voce generalius sumptâ comprehendatur, quod solum probat dictum cap. ultimum de Concess. præbend.; in alio autem capite *Quamvis*, incertum est an præstimonium sub pensione vel sub beneficio debeat comprehendere, et ita posset textus ille in contrarium induci, quia multi putant sub litteris de obtinendo beneficio non comprehendere præstimonium. Imò Panormitanus, in dicto consil. 47, expressè definit in litteris gratiæ concessis etiam expressè ad beneficium cum curâ vel sine curâ sub his vocibus non comprehendere præstimonium, *præsertim*, inquit, *cum in eis sit faciendâ stricta interpretatio propter ambitionem comprimendam, juxta dictum cap. Quamvis*. Cum ergo lex concilii Constantiensis etiam loquatur de habentibus beneficium cum curâ vel sine curâ, et materia illius legis sit restringibilis, non comprehendit præstimonium. Et omnia quæ ibi adducit Abbas ad illam resolutionem confirmandam, hanc partem suadent. In alio autem capite *Conquerente*, incertum est an portio de quâ ibi fit mentio, fuerit simplex præstimonium, et Panormitanus sentit fuisse potius beneficium ad servitium Ecclesiæ et adjutorium parochi institutum. Non constat igitur satis ex jure ad quem finem et quomodo fuerint præstimonia instituta, atque an habeant propriam beneficiorum naturam, quæ est dari propter aliquod divinum officium. Unde etiam inter canonistas multi negant præstimonia in titulum, sive pro titulo beneficii assignari, ut refert Rebuffus in Pract. cancellariæ apostolicæ sub titulo: *Notabilia super vacantibus non reservatis*, § *Beneficii appellatione*, quamvis alii oppositum senserint, quos ibi etiam commemorat; ipse autem rem ambiguum relinquere videtur. Erat ergo res dubia, et ideo non erat improbabilis opinio Medinæ.

10. Ad tollendam autem hanc dubitationem addidit Pius V, in suo motu proprio hæc verba: *Declarantes præstimonia, præstimoniales portiones, et qualiacumque*

alia beneficia, etiam nullum omninò servitium habentia obtinentes, cum prædictis pariter comprehendere. Jam ergo dubitare non licet, sive hoc sit, quia illa beneficia discursu temporis, et usu praelatorum, et (quod caput est) confirmatione Pontificis, mutarunt naturam, et cum antea non essent propter officium instituta, jam propter illud dantur propriâ collatione, et spiritali titulo. Sive quia hanc eandem rationem à principio habuerunt, quia non repugnat, quod erecta fuerint ad juvandos juvenes in studiis, et quod habuerint annexum onus recitandi.

11. Aliud dubium hic esse solet de capellanis, an qui capellaniam habet recitare teneatur; et ratio dubii est, quia videtur recipere fructus per modum cuiusdam stipendii et mercedis, non verò propter proprium titulum beneficii. Sed in hoc communis resolutio est, duplices esse capellanas quasdam quas collativas vocant; alias non collativas, id est, quæ à patronis etiam laicis conceduntur sine collatione ecclesiastici prelati. Quæ duo genera capellaniarum ab institutione habent distinctionem; interdum enim laici relinquunt bona sua cum hoc onere, ut certa quædam pensio quotannis alicui clerico detur, ut tot missas dicat; inde ergo consurgit capellania non collativa, quæ in eo statu perseverat, quamdiu institutio consuetudine aut auctoritate praelatorum Ecclesiæ non mutatur. Collativa autem fit, quando auctoritate episcopi erigitur, etiamsi ex bonis laicorum dotata sit, et jus presentandi personam sit patrono laico reservatum. Capellania ergo collativa sine dubio inducit obligationem recitandi officium canonicum, quia est verum ecclesiasticum beneficium, habet enim omnes conditiones ad beneficium requisitas, ut facillè unicuique patebit, applicando illas, quas ex Panormitano dubio præcedenti retulimus.

12. Capellania autem non collativa non obligat ad officium canonicum ob contrariam rationem, quia non est beneficium ecclesiasticum, ut patebit etiam easdem conditiones applicando; ex quibus illa est maximè nota, quod non datur per provisionem et auctoritatem prelati ecclesiastici; repugnat enim beneficium ecclesiasticum institui, vel conferri à laico sine interventu spiritualis potestatis. Ita ferè Medina, dictâ quæst. 7; Navarrus, cap. 20, de Orat., num. 17; Ledesma in 4, p. 2, quæst. 16, art. 4, dub. 5. Et hoc videntur intendere summistæ, qui declarant beneficium obligare ad recitandum, etiamsi sit de patrimonio institutum, ita ut patrimonium factum sit beneficium, et non aliàs, ut ait Silvester ex Zabarel., verbo *Hora*, quæst. 2, § *Secundum*; Tabienna, numero 1, et Armilla, numero 1. Qui etiam advertunt, quod licet is qui habet capellaniam collativam non possit per se illi satisfacere in missis, vel aliis oneribus persolvendis, quia est puer, vel impeditus, et ideo per alium inserviat, non excusatur ab obligatione dicendi officium per se; tum quia, ut sæpè dixi, hoc est onus personale, et sacrificium laudis, et fructus suorum laborum, ut dicitur in Clement. 1, de Celebr. miss., tum etiam quia ille alius, per quem dicuntur missæ, vel simile aliud

officium non tenetur ex vi stipendii, quod recipit, dicere officium canonicum, quia respectu illius illud non est beneficium; ergo onus dicendi officium canonicum manet apud capellanum.

13. Hinc verò nascitur aliud dubium de his qui recipiunt servitium beneficii in commendam, an teneantur recitare canonicum officium, videntur enim non teneri, quia non sunt beneficiati, cum non habeant proprietatem beneficii, sed tantum servitium; cujus etiam argumentum est, quia sæpè hæc commendatio fit ad tempus, ut patet in vicariis qui ad annum vel simile tempus constituuntur, et ad nutum amoveri possunt. Idemque videtur esse de his beneficiis regularibus (manualia interdum vocantur) quæ conferuntur religiosis à suis prælatis, ut ibi inserviant, quamdiù suis prælatis placuerit, et ad nutum eorum revocentur: nam isti omnes non possunt dici habere beneficium ecclesiasticum, de cujus ratione est ut sit perpetuum, et per institutionem canonicam conferatur, cap. 1, de Reg. Jur. in 6. Denique idem esse videtur de capellano quem parochus sibi asciscit, ut in ministrando ipsum adjuvet; nam ille etiam non tenebitur officium recitare, quia reverà beneficiatus non est, sed stipendiarius et mercenarius conductus, non ad recitandum officium, sed ad ministranda sacramenta, vel missas dicendas, et similia publica onera supportanda.

14. Ad hæc breviter dicendum est primò eum qui habet beneficium integrè commendatum quoad totam administrationem ejus, teneri ad dicendum officium, etiamsi commissio illa seu commendatio Ecclesiæ non sit erecta in titulum beneficii, neque in perpetuum conferatur. Ita docent Medina, Ledesma et Navarrus supra, num. 16. Et præcedenti etiam capite à nobis dictum est de illo qui renuntiat alteri beneficium retentà totà administratione cum fructibus. Idem enim est in præsentī, nam parum refert, quòd fructus sint plures vel pauciores, quia hæc obligatio non nascitur veluti per se ex fructibus, sed obligatione susceptà ad totam administrationem. Itaque licèt hic non obligetur ratione beneficii, quod ipse habeat, obligatur, quia subrogatus est loco habentis beneficium cum totà obligatione beneficii ab ipso acceptatà, pro tunc enim illa obligatio æquivaleret titulo beneficii, quoad omnia ejus onera; nam pactum humanum quod ibi tacitè intervenit, hanc vim habet. Sicut etiam ille tenetur ad sacramenta ministranda, et alia officia beneficii exequenda.

15. Dixi autem, *integrè commendatum, quoad totam administrationem*, quia si solum commendetur quoad exteriora et publica servitia Ecclesiæ ex vi hujus commendationis, non tenebitur ad dicendum officium canonicum, ut, verbi gratià, si beneficiatus proprius, abfuturus ab Ecclesià suà propter negotia, illam commendet amico, aut mercenario clerico seculari, aut religioso, ut pro se toto illo tempore inserviat, non tenebitur substitutus ille ex vi oneris quod in se suscipit, officium dicere, nisi quatenus publicè in Ecclesià illud canere necessarium fuerit, juxta ejusdem Eccl-

siæ morem seu qualitatem. Ratio est quia solum publicum et externum ministerium est illi commendatum. Item, quia obligatio recitandi privatum officium semper manet apud proprietarium, ita ut non possit alteri illam delegare, ut ex dictis colligitur. Ergo substitutus non tenetur illà obligatione, quia non debet multiplicari sine causà et necessitate, unde nisi ex speciali pacto satis expresso, substitutus in eo casu ad hoc obligetur, non est censendus ita obligari, quando autem intervenierit tale pactum, substitutus quidem obligabitur ex justitià pacti, non tamen propterea exonerabitur proprietarius suà obligatione: nam est personalis, et ex beneficio, quod semper habet. Et hujusmodi videtur esse talis substitutio vel commendatio quoties proprià voluntate et auctoritate ipsiusmet beneficiarii fit ad supplendam ejus absentiam; secus verò est, quando tota administratio beneficii commendatur auctoritate Pontificis, vel prælati, aut quia beneficium est unitum alicui religioni militari, vel alteri cum onere constituendi ibi vicarium, qui portet omnia onera beneficii, quæ vicaria si perpetua sit, beneficium ecclesiasticum reputatur, et per prælatum ecclesiasticum conferenda est. Si verò ad tempus tantum detur, pro eo tempore qui recipit illam commendam, recitare tenetur propter rationem jam dictam. Et idem est de illo cui auctoritate Papæ commendaretur tota Ecclesiæ administratio, quamdiù beneficiatus puer, ex dispensatione factus, recitare non valet, quia tunc totum onus beneficii, etiam quoad recitationem intelligitur vicario commissum, ne Ecclesia ullo officio privetur. In hoc ergo sensu locuti sunt citati auctores, idemque est, quando vacante Ecclesià parochiali, episcopus ibi vicarium constituit, et in similibus casibus, ubi eadem ratio intervenit.

16. Atque hinc constat à fortiori idem dicendum esse de habentibus beneficia manualia: nam sine dubio tenentur ad officium recitandum. Quia sive illa sint propriè beneficia, sive non, in se suscipiunt totam beneficii administrationem, ad quam, ut sæpè dixi, pertinet etiam divini officii recitatio. Eò vel maxime quòd hæc beneficia aliquo modo perpetua sunt, quatenus non dantur ad definitum tempus, sed de a durare semper possunt, licèt includant dependentiam à prælato, à quo auferri seu revocari possunt, juxta Clem. unic. de Supplendâ neglig. prælator. in quo quamdam majorem proprietatem beneficii participant, juxta ea quæ Silvester notat verb. *Dignitas*, in principio. Denique pro eo tempore necesse est ut onus illud recitandi, quod illi beneficio respondet, ad aliquam determinatam personam pertineat, quia aliàs non esset sufficienter tali Ecclesiæ provisum, sed non cadit in alium, nisi in hujusmodi administratorem seu beneficiarium, ergo ille tenetur recitare ratione talis beneficii.

17. Secus verò est de capellano seu coadjutore conducto, vel dato proprio parochi seu beneficiario, ut ab ipso juvetur in Ecclesiæ administratione: nam de illo videtur esse eadem ratio, quæ de vicario relicto solum, ut suppleat absentiam parochi in externâ Ec-

clesiæ administratione. Unde non obstante illo adiutorio, quod attinet ad recitationem officii totum munus integrum manet apud proprietarium, et alter solum est stipendiarius, non ut relevet proprietarium ab onere recitandi, sed solum ab aliis ministeriis; ergo talis coadjutor vel capellanus, ex vi stipendii sui non tenetur recitare. Et ita docet Medina, quæst. 7, de Orat. Addit verò limitationem, de qua statim dicitur.

18. Tandem hic occurrit ordinarium dubium de coadjutoribus beneficiorum, prout nunc sunt in usu, an teneantur recitare officium canonicum, ex vi coadjutorie. Est autem de his specialis ratio dubitandi, quia non sunt tantum quasi stipendiarii ad tempus, seu ad vitam proprietarii, sed etiam sunt successores in beneficio ipso facto, et sine novâ collatione, unde videntur jam habere titulum beneficii, et nonnullos redditus, quia semper habent aliquam congruam portionem designatam, habent etiam sedem in choro, et vocem in capitulo; cur ergo non tenebuntur recitare? Confirmatur primò, quia coadjutor huiusmodi est verè canonicus; ergo habet obligationem recitandi ex vi canonicatus, cuius jam suo modo habet titulum et possessionem, et ratione illius habet administrationem, saltem secundo loco, et in absentia proprietarii. Consequentia videtur clara, et antecedens patet, quia ille admittitur ad honores et actus proprios talis beneficii. Confirmatur quia institutus est in canonicum, ita ut habeat sedem in choro; et vocem in capitulo, licet sit ita institutus sine præbendâ, ut primam vacantem obtineat, tenetur ad horas recitandas, maxime si distributiones recipit; ergo à fortiori tenebitur coadjutor. Antecedens docent Paludanus, 4, dist. 5, quæst. 5, num. 5; Turrecremata, distinct. 19, in princip., quæst. 14. Quia ille verè habet beneficium ecclesiasticum argumento cap. *Cum M.* de Const.; ergo idem erit in præsentia. Confirmatur tertio, quia coadjutor datus episcopo auctoritate Papæ est verè episcopus, ut sentit Glossa per textum in cap. *Non autem*, 7, quæst. 1, verbo *Ut non succederet*. Quam probant Panormitanus, in cap. *Quoniam*, de Officio ordin., num. 4, et Cardinalis, cons. 70; ergo similiter coadjutor datus canonico auctoritate Papæ est verè canonicus; ergo obligatur.

19. Nihilominus dicendum est hos coadjutores non teneri ad officium canonicum recitandum. Ita tenet Medina, de Orat., cap. 7, non sine formidine; ita enim concludit: *Hoc videtur tenendum soli rationi innitendo, interim quòd aliqua determinatio in oppositum occurrat*. Idem tenet Navarrus, cap. 2, de Orat., num. 18. Probatur primò, quia obligatio recitandi semper manet apud proprietarium; ergo non obligat coadjutorem. Probatur consequentia, ex uno beneficio non obligantur duo ad recitandum. Item principalis et coadjutor non obligantur ad missas, et alia officia duplicata, sed si unus implet, alter non tenetur; ergo si unus recitandi manet apud proprietarium, non transit ad coadjutorem. Secundò est propria ratio à priori, quia coadjutoria non est beneficium ecclesiasticum;

ergo non obligat ad recitandum. Probatur consequentia, quia in dictis constitutionibus concilii, et Pii V, nec specialiter nominatur, nec sub generali nomine beneficii ecclesiastici comprehenditur. Antecedens autem esse omnium, nemine contradicente, docet Navarrus, in cap. *Si quando*, de Rescript., prælud. 5, num. 10. Idem sentit Thomas Campesius, tract. de Coadjut. episcop., num. 8; Gambarus, de Offic. et Potest. legat., lib. 4, num. 285, et Redoanus, tractat. de Simon., 2 p., cap. 28. Tradit Abbas in cap. *De Rectoribus*, cum tribus sequentibus de Cleric. ægrot. minis. Et ibi communis, in cap. *Grandi*, de Supplend. neglig. prælat., in 6, et ex eisdem juribus hoc sumitur. Nam licet illa jura et eorum interpretes loquantur de coadjutore tantum ad tempus, vel ad vitam dato sine futurâ successione, hoc nihil obstat, quia futura successio non dat jus in re, sed ad rem, ut ipsum nomen præ se fert. Et constat, quia princeps filius regis, licet futuram successionem habeat, nondum est rex, nec successor imperatoris est imperator, et sic de aliis. Confirmatur quia unum beneficium non potest simul esse in duobus, sed principalis retinet integrum beneficium; ergo coadjutor ex vi solius coadjutorie nullum beneficium habet; ergo nec ad recitandum obligatur. Denique ita declaratum est à S. D. N. Paulo V, ad petitionem hujus Ecclesiæ cathedralis Conimbricensis, in quodam brevi anni 1606, in quo inter alia declarat, coadjutores canonicorum non esse verè canonicos, nec pro talibus habendos, viventibus coadjutis; idem ergo est de coadjutoribus, in quibuscumque aliis beneficiis.

20. Et ita faciliè patet responsio ad rationes in contrarium. Ad primam enim negamus coadjutorem habere titulum beneficii in re, sed tantum in spe, seu jus ad rem. Neque obstat quòd succedat sine novâ collatione, quia per concessionem talis coadjutoris, fit collatio quasi sub conditione, seu pro tali eventu, et idè illo eveniente, seu impletâ conditione, ipso facto perficitur collatio, quæ prius erat quasi pendens. Neque obstat quòd coadjutor ex vi coadjutorie habeat vocem in capitulo, quia id non est ex vi tituli, sed quia ei conceditur, ut etiam quoad hoc proprietarium juvet. De sede autem in choro ordinatum est, ut coadjutor non in loco proprietarii, sed ultimo loco post proprios canonicos sedeat, quia reverà non est canonicus; et ita solum conceditur ille locus ratione actualis ministerii.

21. Et ita etiam patet responsio ad confirmationem primam; negatur enim assumptum, scilicet, coadjutorem esse verè canonicum, quia licet vulgò ita nominetur propter jus ad succedendum, verè non habet canonicam, neque præbendam, neque habet titulum vel possessionem canonicatus, sed coadjutorie tantum, et quoad illam habet jus in re, quoad canonicatum autem tantum ad rem. Cujus etiam signum est, quia post decessum proprietarii novam possessionem accipere debet, ut in d. brevi habetur, unde etiam incipit facere propriam residentiam novorum canonicorum, nisi speciali indulto antea fuerit illi

concessa. Unde ad probationem dicitur coadjutorem tantum admitti ad actus administratoris, et quasi vicarii, seu capellani, et ad honores huic ministerio proportionatos. Ad secundam confirmationem negatur similitudo, quia institutus in canonicum, cum jure ad primam praeendam, licet nondum illam sit consecutus, est verè canonicus, et habet actu beneficium quoad spirituale jus, et licet non habeat praeendam, aliquas distributiones recipit; coadjutor verò non habet beneficium. Ad tertiam confirmationem idem dicendum est de coadjutore episcopi, quia non est praelatus nec episcopus quoad beneficium, licet fortè consecratus sit, ut nunc esse solet. Hoc tamen intelligitur de jure ordinario. Nam de potentià absolutà fortè posset Pontifex concedere coadjutorem episcopo, qui verè et actu simul cum alio esset praelatus et episcopus, quod intendunt Glossa et Panormitanus ibi citati. Et de facto legimus Augustinum ordinatum fuisse episcopum simul cum Valerio; inde tamen non potest sumi solidum argumentum, quia non per dispensationem Papæ, sed per ignorantiam factum est, ut ipse Augustinus postea cognovit et conquestus est, ut Possidius in Vita August., cap. 8, refert, et latè Baronius, tom. 5 Ann., an. Christi 395, num. 31 et 32.

22. Quæri verò potest an coadjutor teneatur recitare, saltem eo tempore quo onus ecclesiæ sustinet pro principali. Medina enim supra simpliciter affirmat, art. 1; Navarrus, d. capite 10, num. 18, id negat, nisi datus sit coadjutor ad dicendum horas nomine alterius, vel omnes vel aliquas; secus verò, si tantum sit datus ad cantandum vel ministrandum sacramenta. Unde loquendo de coadjutoribus prout nunc sunt in usu, dicendum est non teneri nisi ad satisfaciendum in choro vel simili servitio ecclesiæ, in quo adjuvare obligantur. Ratio est quia proprietarius, licet excusetur à servitio chori et ecclesiæ, serviendo per coadjutorem, non tamen ab onere recitandi, quia hoc est onus personale, sequens beneficium, quod ipse retinet integrum. Neque est verisimile proprietarium, retinendum beneficium totum cum fructibus, posse se exonerare etiam ab onere recitandi, id faciendo per alium, neque hoc habet consuetudo, nec potest præsumi talis intentio Pontificis, nisi ubi fuerit expressa concessio; ergo onus hoc non imponitur coadjutori, quia non est in duobus, nec quoad illud est coadjutor. Item quia in aliis ministeriis, quæ principalis potest per coadjutorem implere, eo ipso quòd administratio committitur coadjutori, principalis liberatur per ministerium ejus; ergo cum ministerium recitandi tale sit, ut per alium impleri non valeat, signum est illam obligationem nunquam cadere in hujusmodi coadjutorem, etiam dum actu administrat. Nam licet teneatur, verbi gratià, ad chori assistentiam, satisfacet suo muneri assistendo vel canendo, licet in genere non recitet, juxta superius dicta. Hæc autem intelliguntur ex vi solius coadjutorie, prout est in usu communi et ordinario. Nam si Papa velit ad hoc extendere coadjutoriam, sine dubio posset ex rationabili causâ, qualis esset impotentia

propriarii, obligare etiam ad horas dicendas. Sed tunc ille non erit coadjutor, de quo nunc loquimur, sed esset vicarius, cui tota administratio beneficii commissa est, de quo jam diximus, teneri tunc non ratione proprii beneficii, sed ratione pacti, ut dixit Navarrus, qui non aliud sentire visus est.

23. Tandem quæri potest an isti coadjutores teneantur saltem dicere officium beatissimæ Virginis tanquam pensionarii, juxta motum Pii V. Ad hoc verò, juxta principia posita, brevissimè dicendum est, si coadjutor habeat propriam pensionem super beneficium, sine dubio teneri ad officium Virginis, nisi aliàs canonicum recitet, quia recipit talem pensionem, ut clericus, ut per se notum est; suppono enim esse coadjutorem in spiritualibus. Si verò solum recipiat ex fructibus beneficii aliquam sustentationem per modum stipendii, non tenebitur, quia non comprehenditur sub motu Pii V, et aliàs satisfacit sue obligationi, suum ministerium implendo, sicut de capellanis dictum est.

CAPUT XXIII.

Quodnam officium divinum teneantur dicere clerici, cum privatim recitant.

1. Diximus de personis quæ ad privatim recitandum divinum officium, quando illud in choro publicè non dicunt, obligantur; nunc modum explendi hanc obligationem declarare necesse est, quod prosequemur discurrendo per omnes circumstantias hujus actionis, incipiendo ab objecto, seu materiâ ejus, sicut de publicâ oratione fecimus. Primum ergo omnium occurrit quæstio illa superius inculcata, utrùm recitare juxta hoc vel illud Breviarium, seu juxta hujus vel illius Ecclesiæ ritum, cadat sub præceptum; in quo ritu possumus loqui, vel de ipsâ substantiâ horarum, ut sic dicam, in communi, et comparando diversa ritualia, seu Breviaria inter se, vel possumus loqui de eodem ritu ejusdem Breviarii applicato ad varia tempora, vel ad hos vel illos dies, et ad hos vel illos sanctos, ut quòd tali tempore et die de tali sancto, aut mysterio, aut de feriâ fiat officium. Quod ergo ad substantiam officii spectat, loqui possumus, aut de jure communi, aut de speciali jure Pii V, supra explicato. Et quidem si hoc jus Pii V fuisset omninò universale vel ubique receptum, sufficeret dicere illud esse observandum, etiam in privatâ recitatione, tamen quia non ubique obligat, et ubi non obligat, jus antiquum servandum est, ideò de utroque breviter dicere est necesse; et quoniam ex antiquo jure facilè intelligetur particulare, seu novum, illud priùs explicabimus.

2. Dico ergo primò: Unusquisque clericus, qui ad horas canonicas privatim dicendas obligatus est, tenetur eas dicere (stando in jure communi), juxta Breviarium in suâ diocesi vel ordine approbatum et receptum; et alioqui suo muneri non satisfacit. Hæc assertio sumitur ex cap. *De iis*, et cap. *Placuit*, d. 12, in quibus in eadem diocesi, metropoli, archiepiscopatu, seu provinciâ idem psallendi ordo servari præ-

capitur. Verum est ibi esse sermonem de recitatione publicâ et in choro. Unde videtur sumi argumentum, vel à paritate rationis, vel quia recitatio privata quasi subrogatur loco publicæ in his qui choro non tenentur assistere, vel de facto non intersunt, et ideo debet secundum eandem regulam dici, vel quia membrum debet corpori conformari. Unde in concilio Agathensi, cap. 30, de hoc officio dicitur: *Convenit ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri*; idem cap. *Convenit*, de Consecr., d. 3. Et hæc ferè ratione utitur D. Thomas, quodlib. 1, art. 13, ubi concludit unumquemque debere conformari eorum consuetudini cum quibus vivit. Et ita Cajetanus, verb. *Horæ*, § 2, magis ex consuetudine quàm ex jure hanc obligationem colligit. Tandem optimè videtur hoc confirmari ex Clement. 2, de Celebr. missar., ubi conceditur clericis secularibus et religiosis commensalibus cardinalium et aliorum pontificum, ut possint illis conformari in officio, et ut non teneantur aliud dicere, ubi Glossa, verbo *Indulgemus*, rectè notat absque illo privilegio id non licuisse; tenebatur ergo antea unusquisque suo ordini, vel diœcesi, vel metropoli, prout habuerit consuetudo, conformari. Nec videtur posse in hoc certior regula præscribi, stando in antiquo jure. Et ita docuit Cardinalis, cap. penult. et ult., d. 12; et ibidem Archidiaconus et Turrecremata; Soto, lib. 10 de Justit., quæst. 3, art. 4; Navarrus, de Orat., cap. 19, n. 211 et sequentibus; concordat Tabiena, num. 10 et 16, licèt lubricè. Alii etiam auctores in generali regulâ conveniunt; addunt tamen exceptiones, quas expendere necesse est.

3. Quidam ergo dixerunt semper licuisse cuicumque clerico vel religioso juxta formam Breviarii Romani recitare, et ita prædictæ regulæ esse hanc limitationem addendam, scilicet, nisi quis malit Romano Breviario uti in recitatione privatâ, quia Romana Ecclesiæ est mater omnium. Ita Cajetanus, verbo *Horæ*; qui non fundatur in prædictâ ratione, sed in hoc quòd substantia præcepti est de septem horis, reliqua verò sunt accidentia, et ita non negat esse peccatum veniale grave, sed negat esse mortale. At si ratio valet, idem dicere debet de mutatione in quodcumque aliud officium approbatum, itaque non peccaret graviter monachus sancti Benedicti, omittendo proprium officium, et recitando juxta regulam sancti Dominici, vel aliam; quod est destruere regulam positam, juxta mentem auctorum omnium. Omnes enim censent hanc esse obligationem sub mortali, ut clarè sentit Soto, supra, art. 4, et expressiùs Tabiena, num. 16, in fine, et Navarrus id colligit ex pœnâ gravi, quæ in dictis juriis imponitur. Itaque ratio illa admittenda non est, quia mutatio in totâ formâ officii satis gravis est, et proximè ipsam substantiam attingit. Altera verò ratio habebit locum, si Pontifex Romanus ita approbet officium Romanum, ut pro toto orbe illud proponat, et servandum præcipiat vel concedat, quod ante Pium V, jure communi factum non legimus. Nam licèt in capite *In die*, de Consec. d. 1, Gregorius VII aliquid innuere videatur, tamen reverà

non facit statutum generale de toto officio, nec universale pro totâ Ecclesiâ, sed de quodam particulari puncto pro Ecclesiâ tantùm Romanâ. Nec etiam invenitur consuetudine receptum, ut unaquæque Ecclesiæ privata possit conformari Ecclesiæ Romanæ, et matricem relinquere; imò oppositum colligitur ex dicto capite *In die*, et cap. penult. et ult., d. 12, et optimè ex capite *Novit*, eadem distinct., ubi Gregor. clarè dicit in his rebus non oportere sequi consuetudinem Ecclesiæ Romanæ, sed quod in unaquaque Ecclesiâ institutum est.

4. Alii excipiendos putant clericos seculares ordinatos ad titulum patrimonii, nullive Ecclesiæ addictos. Nam illi, aiunt, non tenentur ad certum Breviarium sequendum, sed uti possunt quo voluerint, dummodò legitimâ auctoritate approbatum sit in aliquâ provinciâ, diœcesi aut religione. Quorum fundamentum fuisse videtur, quia illi non tenentur ad inserviendum certæ alicui Ecclesiæ in hoc munere recitandi, sed tantùm Ecclesiæ Dei. Ergo satis est, si dicant aliquod officium in Ecclesiâ approbatum. Ita Angelus, verbo *Hora*, num. 12 et 14, cum Directorio juris, tit. 8, quod citat; idem Silvester quæst., 1. Sed non videtur admittenda exceptio, ut meliùs Navarrus et alii tradiderunt, quia nullo jure fundatur, nullum enim adducitur; nec etiam fundatur consuetudine (ex quâ maximè hoc negotium pendet); consuetudo enim habet ut clericus dicat officium juxta morem Ecclesiæ in quâ residet, seu habet beneficium nullâ distinctione factâ de ordinato ad titulum beneficii vel patrimonii. Nullâ etiam ratione efficaci fundatur exceptio, quia licèt ille clericus non teneatur choro assistere, tenetur tamen conformari corpori, tanquàm pars illius cleri. Confirmatur, quia episcopus posset illum justè cogere ad sequendum ritum Ecclesiæ suæ, et punire, si non obediret; ergo signum est illum teneri, quia episcopus non potest in hoc ponere novam obligationem. Denique rectus ordo Ecclesiæ hoc postulat, aliàs occasio scandali et abusus facilè oriri possent.

5. Tertiò circa dictam regulam inquiri potest de illo clerico qui in unâ Ecclesiâ habet beneficium, in alterâ vero diœcesi, ubi officium diversum est, residet, et habet firmum domicilium, cui debeat conformari. Quidam dicunt illum ratione beneficii esse addictum tali Ecclesiæ, et ideo teneri morem illius sequi in recitando, ubicumque resideat. Indicat D. Thomas, quodlib. 6, art. 8, ubi ait: *Licèt clericus in sacris obligetur ad divinum officium absolutè*; tamen ut clericus beneficiatus in hæc Ecclesiâ, tenetur ad dicendum officium secundum modum illius Ecclesiæ. Idem sumi potest ex quodlib. 1, art. 13.

6. Mihi probabilius videtur recitare debere juxta morem Ecclesiæ in quâ residet. Primò ex illâ ratione generali, quòd valdè expedit imitari honestos mores eorum inter quos vivimus; deinde, quia ad hujusmodi usum et actionem potentius videtur vinculum domicilii et residentie quàm beneficii. Denique quia beneficium non videtur posse ad hoc obligare; vel enim obligat ad residentiam, vel non; si non obli-

gat ad serviendum Ecclesiæ, non est cur obliget ad ritum ejus in recitando sequendum, in loco distant, et secluso domicilio. Si autem obligat ad inserviendum Ecclesiæ, ulteriùs peto, an ille absit legitimè neene, in priori casu cessat obligatio, quia vel per alium inservire potest, et tunc jam per alium satisfacit quoad ritum; vel si legitimè dispensatus est, cessat obligatio servitii, et consequenter etiam servandi ritum. Atverò si ille clericus injustè absit à suâ Ecclesiâ, vix est casus admittendus, quia vix potest ille habere alibi firmum domicilium. Si tamen illud habere supponatur, cum non magis satisfaciatur suæ obligationi inserviendi suæ Ecclesiæ, recitando uno modo quàm alio, et alioqui ratio præsentiae et residentiae in alio loco majorem moralem necessitatem inducat, etiam in hoc casu videtur probabilius debere sequi morem loci, in quo residet, quia tunc est ibi subditus, et membrum illius corporis. Fateor tamen non esse tam claram obligationem in toto hoc casu, quin possit facilè optio permitti.

7. Et idem dicendum censeo in simili dubio, de clericis unius provinciae, qui in aliâ commorantur ratione studii, cujus Ecclesiæ morem in recitando sequi teneantur. Quidam aiunt debere imitari suam diocesim, ubi habent firmum domicilium, quia simpliciter sunt illius membra, et subditi praelatis et legibus talis episcopatus. Ego verò existimo pro tempore, quo in academiâ resident, posse dicere officium juxta morem illius Ecclesiæ, quia pro tunc habent ibi quasi domicilium, et in spiritualibus utuntur sacramentis, et ministris illius Ecclesiæ. Et tunc etiam prævalet illa ratio, quòd oportet conformari honestis moribus eorum, inter quos vivimus. Unde credo, hoc esse magis consulendum; non videtur tamen imponenda rigorosa obligatio, quia non apparet efficax fundamentum ostendens præceptum, et contraria opinio probabilis est. Quoties ergo D. Thomas ait, clericum habentem beneficium in aliquâ Ecclesiâ, debere officium dicere juxta morem illius Ecclesiæ, intelligendum existimo, si cætera sint paria, quoad residentiam, vel absentiam à tali Ecclesiâ, vel ejus diocesi.

8. Unde etiam hinc resolvendum est dubium de illo qui habet plura beneficia in distinctis Ecclesiis, in quibus modus recitandi diversus est. Quod specialiter tractat D. Thomas dicto quodlib. 1, art. 13, et supponit, illum unicâ recitatione utrique satisfacere, quod supra etiam diximus. Ait ergo, si in aliquâ illarum resideat, illum debere sequi in modo dicendi officium, in quâ residet. Si verò in neutrà, tunc si unum beneficium dignius sit, illius Ecclesiæ conformari debere, si verò utrumque sit æquè dignum, tunc digniorem Ecclesiam esse præferendam: si verò etiam Ecclesiæ sint æquales, tunc liberam esse optionem. Et hanc resolutionem videntur sequi Silvester, Angelus et Tabiena, supra; Soto verò uno verbo ait, hujusmodi beneficiarium illam Ecclesiam sequi debere, cui magis tenetur inservire, sed hoc videtur parum referre cum supponatur de facto neutri servire, et

modus privatim recitandi, et in absentia ad servitium Ecclesiæ distantis nihil interesse videtur. Alii verò dicunt ordinem à D. Thomâ positum esse in consilio, et meliorem, non verò esse necessarium. Ego tamen juxta dicta respondendum puto, hujusmodi beneficiatum recitare debere, juxta morem illius Ecclesiæ in quâ residet, et habet domicilium; nam hic titulus præferendus est singulis beneficiis per se spectatis, ut dixi; ergo et utrique simul, quia non efficiunt unum, neque intensivè, ut sic dicam, augment obligationem beneficiorum. Quocirca si contingat, Ecclesiam unius beneficii convenire in Breviario cum Ecclesiâ domicilii, sine dubio illa est præferenda, saltem ad melius esse, si verò in omnibus sit diversus orandi modus, res est magis arbitraria, et poterit unusquisque in praxi eligere quaecumque ex dictis sententiis.

9. Dico secundò: Juxta novum jus Pii V, omnes ecclesiastici qui tenentur ex præcepto recitare horas canonicas, tenentur eas dicere juxta formam à Pio V seu Clement. VIII, reformatam et approbatam; his demptis, qui pertinent ad illas dioceses, vel religiones in eadem constitutione Pii V, exceptas eò quòd habent antiquiorem recitandi modum ex institutione vel consuetudine, quæ ducentos annos excedat, approbatâ. Hoc tam clarè habetur in dictâ Bullâ Pii V, ut nulla aliâ declaratione vel probatione indigeat. Solum quæri potest circa hanc exceptionem an clerici vel religiosi talium Ecclesiarum, vel ordinum aliud antiquius Breviarium retinentium, possint, si velint, privatim recitare juxta Pii V Breviarium. Ad quod juxta opinionem Cajetani supra citatam dicendum est posse; at juxta nostram sententiam negandum est; videturque hoc colligi ex illis verbis ejusdem Bullæ: *Quibus, ut inveteratum illud jus dicendi et psallendi suum officium non adimimus, sic eisdem, si fortè hoc nostrum, quod modò pervulgatum est, magis placeat, dummodò episcopus, et universum capitulum in eo consentiat, ut id in choro dicere, psallere possint, permitimus.* Non ergo licet unicuique privatâ auctoritate uti illo Breviario Romano, ubi aliud legitimè retinetur. Dices hæc verba non multum cogere propter particulam illam, *in choro*, imò ex eâ posse argumentum à contrario, vel ab speciali sumi, quia solum ad usum chori requiritur consensus capituli et episcopi. Ergo ad privatam recitationem non postulatur, sed unicuique intelligitur permissa. Respondemus, esto ex illis verbis immediatè non colligatur esse necessarium consensum episcopi et capituli in eo casu ad privatum usum, colligi nihilominus mediatè, quia illa constitutio nullam mutationem facit in illis Ecclesiis, nisi ipsæ voluntariè eam faciant, ergo ibi relinquitur integrum jus commune, sed jus commune est, ut singuli in recitando sequi debeant matricem, seu ordinem suum, ergo illud jus ibi durat. Item in illis diocesis non possunt parochi in suis Ecclesiis introducere Breviarium Romanum suâ auctoritate, at illi cum recitant, tenentur sequi morem Ecclesiæ suæ, ut visum est, ergo. Et hoc quidem videtur per se verius, nihilominus tamen propter opiniones, et quia res non vi-

detur magni momenti, non auderem damnare mortalis peccati eum qui oppositum faceret.

10. Sed quid si alicubi non esset receptum Breviarium Pii V, non quia de se ibi etiam non obligaret, sed ex negligentia praelatorum, qui licet non uterentur prius Breviario antiquiori ducentis annis novum Romanum introducere et promulgare neglexerunt? Suppositis autem, quæ de choro diximus, hoc parvam habet dubitationem. Dixi enim, consuetudinem illam pravam esse, et contra hoc præceptum, seu Breviarium non prævalere. Unde consequenter assero, ubi id accidisset, posse licet omnes clericos privatim recitare juxta Romanum Breviarium, quia non possunt obligari ad imitandum ritum, iniquâ consuetudine retentum, et pontificiâ auctoritate efficaciter abrogatum. Imò assero clericos singulos ad hoc teneri, si commodè possint, quia per se obligantur præcepto pontificio, quod non pendet ex episcopi vel matricis Ecclesiæ acceptatione, nec ex novâ promulgatione in partibus singulis factâ, quia Romæ facta sufficit, cum ex ipsâ expressè aliam non requirat, sed contrarium expressè decernat.

11. Tertiò videndum est, an in hoc ipso Breviario (idemque est de quolibet alio, cujus usus sit legitimus) pertineat ad rigorem præcepti, servare formam ejus, ut applicatam ad tale tempus vel diem, id est, an sit in præcepto in adventu, officium adventus dicere, in Quadragesimâ, de illâ. Et similiter in die sancti Stephani de illo dicere, et non de feriâ, vel è contrario; et sic de aliis. Quidam absolutè negant hoc ecce in præcepto, ac subinde asserunt non esse peccatum mortale scienter, et sine cogente causâ hanc mutationem facere ex indiscretâ devotione, vel ex quâdam acediâ, seu remissione animi, ut facilius aut brevius officium expediant. Ita Silvest., verb. *Hora*, q. 12; Major in 4, d. 12, q. 6; Cajetanus in Sum. verbo *Hora*, § 3. Fundamentum est, quia substantia hujus præcepti est de recitandis septem horis canonicis, quod verò sit hoc modo vel illo, id est, de feriâ, vel sancto, etc., pertinet ad accidentalem modum, et ideò in illius mutatione non est gravis transgressio præcepti, quæ ad mortale peccatum sufficiat. Quam rationem indicavit etiam Antoninus, 5, p. tit. 13, cap. 4, § 3, et ideò solet pro hac sententiâ referri, sed ibi non de hoc agit, et oppositum potius sentit.

12. Hæc autem sententia, et ejus ratio nunquàm mihi probari potuit. Dico ergo tertiò: Malum de se ac peccatum esse, mutare officium diei in recitandis horis canonicis, et genere suo posse esse mortale peccatum, posset autem esse leve ex parvitate materiæ, vel omninò excusari ex gravi causâ, aut justâ dispensatione. Hanc assertionem in sententiâ docet Navarrus, de Orat., cap. 19, num. 211, usque ad 219, eandem insinuat Antoninus supra, § 2 et 5, Cardinalis, in Clement. 2, de Celeb. missar., notab. 6, ut Navarrus refert; Tabiena etiam verbo *Hora*, q. 10, verba Antonini in dicto § 2 transcripsit, et q. 16, concludit, non evadere grave peccatum, qui ad libitum suum mutat consuetum officium; Armilla etiam num. 13,

dicat esse peccatum, sed non declarat esse mortale; Angelus, n. 14, dicat esse mortale, licet addat limitationem, nisi in ordinatis ad titulum patrimonii, sine fundamento, ut supra dictum est, et benè probat Navarrus. Prima ergo pars, nimirum, hoc esse peccatum, probatur, quia est contra præceptum ecclesiasticum. Nam sive dicatur hoc esse præceptum de substantiâ actûs, sive de circumstantiâ, non potest negari, quin obligatio præcepti ad hoc extendatur. Aliàs etiamsi voluntariè omitteretur, nullum esset peccatum, quod alii doctores affirmare non audent. Præterea, in decretis supra citatis, cap. *De iis*, et cap. ult. d. 12, absolutè præcipitur conformitas in modo recitandi; et in cap. *Convenit*, de Consecr., d. 5, absolutè dicitur: *Convenit Ecclesiæ ordinem ab omnibus custodiri*; tractat autem de ordine in modo dicendi officium. Et Pius V præcipit officium dici juxta formam ab ipso præscriptam; ad formam autem illam pertinet distributio officii per tempora, festivitates seu solemnitates et dies; tota ergo illa forma de se sub præceptum cadit; ergo qui illam voluntariè mutat, peccatum committit.

13. Unde considerandum est hoc præceptum, licet una lex sit, tamen virtute continere multa, esseque veluti causam universalem, quæ ad varios dies applicata non inducit uniformem obligationem, sed temporari et diei proportionatam. Non est ergo præceptum hoc quasi homogenum, sed ut ita dicam, heterogenum ex diversis partibus constans. Vel certè si præcepta singulorum dierum considerentur ut numero distincta, non sunt omninò similia, sed unumquodque obligat ad determinatum officium talis diei. Alioqui merè liberum et voluntarium esset dicere unum potius quàm aliud, sed ad summum esset opus concilii, vel supererogationis, et ad melius esse, quod profectò à communi sensu, et à debitâ institutione officii abhorret. Unde quoad hoc parum valet fundamentum contrariæ sententiæ, tum quia ut dicebam sive præceptum sit de hac determinatione tanquàm pertinente ad substantiam, sive ad modum actûs, satis quòd modus ille præcipiatur; tum maxime, quia licet substantia præcepti in genere sit de septem horis in genere, tamen substantia præcepti in particulari, et in individuo, prout tali tempore et die applicatur, est de septem horis talibus, et quoad talem substantiam in individuo, id est, quòd constet ex his Psalmis, his lectionibus; sicut constare ex his carnibus et ossibus, pertinet ad substantiam individuum Petri. Sic ergo pertinet ad substantiam hujus præcepti, etiam modus officii de tali tempore, die, etc. Et hoc confirmat sententia illa D. Thomæ quodlib. 1, art. 13: *Parum refert, quoad Deum dicere: Dixit Dominus vel Laudate pueri, dummodò dicatur id quod statutum est*; quando ergo lege determinata est, quod est dicendum, multum refert illud dicere, et non aliud.

14. Ex his faciliè probatur secunda pars, nimirum hoc peccatum esse mortale ex suo genere. Nam illud peccatum dicitur mortale ex genere, quod intra suum genus et speciem, sine additione circumstantiæ mu-

tantis speciem, potest esse mortale, ut suppono ex materiâ de peccatis; tale autem est hoc peccatum. Quod probo primò, quia si quis vellet omni tempore dicere paschale officium, quia brevius est, sine dubio graviter peccaret; item qui omnibus feriis diceret officium feriæ tertiæ, quia brevius; item qui semper, et quotidie eodem modo recitaret, ut memoriter et facile diceret; quæ omnia juxta priorem opinionem possunt fieri sine peccato mortali, quod mihi nunquam persuaderet potui, etiam ut probabile. Unde Navarrus supra fatetur, peccare mortaliter eum qui frequenter has mutationes facit ad libitum. Præcipuè tamen peccare videtur, qui officium mutat, solum ut aliquam notabilem partem orationis diminuat. Si enim aliquis dicendo Matutinum de Dominicâ, et officium illius diei, omitteret in primo nocturno novem Psalmos, et tres tantum diceret mortaliter peccaret, sicut visum est supra; quomodo ergo est credibile, non peccare mortaliter, qui in dominicâ recitat officium feriæ tertiæ, solum ut brevius officium dicat? Præterea, præceptum hoc ex genere suo, pertinet ad gravissimam virtutem, quæ est religio; ergo isto ex capite continet gravem obligationem, et alioqui de se cadere potest in materiam gravem, nam ex vi talis præcepti in individuo continetur totum hoc, videlicet ut hi Psalmi, hæ lectiones et cætera talia dicantur; et licet hæc non omittantur omninò, quando commutantur, tamen fieri potest ut in illâ commutatione fiat enormis læsio, seu gravis deceptio contra præceptum. Et ex hoc capite puto esse expendendam gravitatem culpæ, utique ex gravitate materiæ, quæ prudentis arbitrio pensanda est.

15. Unde possunt etiam aliæ partes facile declarari; nam ex levitate materiæ potest hoc peccatum esse veniale, ut si officium sit æquivalens in quantitate vel ferè; et mutatio non fiat ex contemptu, neque animo eam sæpè faciendi pro libito; sed ex aliquâ occasione levi, minusque rationabili. Deinde, quoties hæc mutatio fit ex inadvertentiâ, quamvis non sit invincibilis, sed culpabilis, non videtur culpa gravis, nec tenetur quis iterum, matutinum repetere, vel quid simile; quamvis si officium omissum esset notabiliter majus, necessarium videatur aliquam compensationem facere. si potest intra eundem diem, ut si pro matutino Dominicæ dictum sit officium sancti, deberent addi, saltem ex nocturnis Dominicæ novem Psalmi, ne tanta pars officii omitteretur. In aliis verò casibus ordinariè jactura est levis, et ideò si mutatio jam invenitur inadvertenter facta, et culpa levis censenda est, et non manet obligatio illam emendandi cum novo gravi onere. Atque hinc ulterius fit, ut ex justâ causâ possit interdum hæc mutatio fieri sine ullâ culpâ, ut omnes ferè doctores dicunt: puta, si necesse sit juvare alium, quando charitas vel prudentia dicat expedire, vel si nunc non est copia alterius Breviarii; et postea nimium gravabor recitando, vel impediatur ab studio necessario vel alio simili opere pietatis.

16. Est autem ulterius advertendum circa hoc pun-

ctum et præcedens, supra citatos doctores ferè unanimiter asserere, non solum Papam, sed etiam episcopos posse ex justâ causâ in hoc dispensare. Et de Pontifice quidem non habet hoc dubium; de episcopo verò aut alio prælato habente episcopalem jurisdictionem, non videtur hoc tam certum, nec eodem modo ad omnes applicandum. De Pontifice ergo assero posse in primis dispensare cum quocumque clerico vel monacho, ut officium Romanum recitet, etiamsi aliàs teneatur juxta regulam, vel Ecclesiam suam recitare. Imò censeo hanc licentiam et validè et licitè dari, vel propter solam devotionem, vel ob decentiam aliquam illius personæ cui conceditur per modum ejusdam privilegii, seu exemptionis, vel quia Pontifex habet supremam potestatem extendendi legem suam ad personas quas voluerit, vel suæ obedientiæ reservare quos voluerit; unde illa non tam est dispensatio quàm reductio ad jus commune, et ideò sine causâ justè fieri potest. Atverò si Papa velit cum aliquo dispensare, ut non recitet officium Romanum, ad quod antea tenebatur, oportet ut ex legitimâ causâ id faciat; aliàs male faciet, licet dispensatio futura sit valida, juxta communem doctrinam de dispensatione legum humanarum. Et pari ratione, si cum eo qui tenebatur recitare juxta regulam sancti Benedicti, verbi gratiâ, dispenses, ut non secundum illam, nec secundum Romanum ritum alterius Ecclesiæ vel religionis recitet, necessaria erit causa, ut justè id fiat, quia illa etiam est pura dispensatio in communi jure, quæ non debet fieri sine causâ.

17. Atverò episcopus vel similis prælatus non potest sine causâ dispensare cum eo qui tenetur juxta ritum Pii V recitare, ut aliter recitet, quia illa obligatio nascitur ex lege superioris, in quâ non potest inferior dispensare, saltem sine causâ, unde si ita dispenses, non solum injusta, sed etiam invalida est dispensatio. Nihilominus ex justâ causâ probabile est posse id facere, ut Navarrus et alii dicunt, quia communiter solet hæc potestas esse concessa episcopis in his ecclesiasticis legibus. Crediderim tamen posse quidem dari causam ad sic dispensandum in uno, vel alio occurrente casu; tamen ad concedendam dispensationem permanentem, ut quis possit semper et pro arbitrio suo id facere, non dari potestatem in episcopo, moraliter loquendo, quia non potest episcopus hoc modo dispensare in aliis legibus ecclesiasticis, nec ad id potest moralis necessitas occurrere. Præterea, ubi dispensatio daretur ad mutandum officium propriæ religionis vel diocesis, ad quod aliquis obligatur, tunc si prælatus facultatem faciat subdito non recitandi illud, sed Romanum, facile poterit justificari dispensatio, quia veluti intrinsicè secum affert honestatem quamdam, et in recitatione privatâ non habet inconveniens magni momenti, nec quoad illam est limitata potestas prælatorum per constitutionem Pii V; semper verò erit aliqua causa necessaria ne acceptio personarum fiat. Major verò causa necessaria erit, si detur licentia ad faciendas mutationes alias communi juri, et consuetudini repugnantes; adeò ut ob hanc ratio-

nem videatur nulla, si à tali praelato absque causâ concedatur.

CAPUT XXIV.

An facere aliquam mutationem in ordine, vel continuatione horarum in privata recitatione, grave peccatum sit.

1. Duo in hoc titulo insinuantur: unum de perversione ordinis; aliud de interruptione horarum; quæ breviter expediuntur, quia leviora sunt. Inversio ergo ordinis inter horas est quando illa quæ naturâ suâ seu institutione est prior, posterius dicitur, et è converso. Et ideò ante omnia videndum est unde sumatur initium divini officii, et qualis sit ordo præscriptus.

2. De initio dixerunt aliqui sumi à vespere præcedentis diei; quod D. Thomas docuisse videtur in quodlib. 5, art. ult., ad. 1; et hoc maximè videtur probari, quia in diebus solemnioribus officium habet duas vespere, et ita officium incipit à primis; ergo signum est officium de se inde inchoari. Alii dicunt inchoari officium à matutino, quia juxta institutionem in mediâ nocte inchoandum est; dies autem naturalis, juxta Ecclesiæ usum, à mediâ nocte in mediam noctem computatur, ut etiam D. Thomas testatur, 3 p., q. 80, art. 8, ad 5, et in 4, d. 13, quæst. 1, art. 2, quæst. 4, ad 3. Ergo officium diei incipit à matutino, cum in primâ horâ diei inchoatur. At officium canonicum est integrum officium unius diei naturalis, ut supra visum est; ergo tale officium à matutino incipit. Sed hic non potest esse quæstio de re; quantum verò ad præsens institutum spectat, hic posterior modus loquendi est simpliciter verus et melior. Ut tamen clarius res constet, distinguere possumus officium illud, quod est materia hujus præcepti, obligatque singulis diebus, et officium quod fit in cultum vel honorem alicujus sancti. Hoc posteriori modo dici potest officium Ecclesiæ incipere à primis vespere, non tamen simpliciter officium diei, sed officium talis sancti vel mysterii. Neque etiam semper eodem modo, sed in aliquibus ab initio primarum vespere, in aliis à capitulo earumdem vespere, ut in simplicibus; sed hoc parùm refert ad præceptum, quia eo non obstante, vespere priores semper pertinent ad præceptum, prout obligat eo die in quo dicuntur, de matutino autem sequente est quasi distinctum præceptum; ita ut, si quis omittat hodiè vespere sancti Matthiæ, cujus festum cràs celebratur, et sequenti die matutinum omittat, duo peccata mortalia committat, etiamsi cæteras minores horas sequentis diei recitet, cum tamen si omittat matutinum et reliquas horas sequentis diei unum tantum peccatum mortale committat, ut infra dicemus. Ergo signum est, matutinum in ordine ad præceptum componere unum officium cum vespere sequentibus, non cum antecedentibus, atque ita totum hoc officium, ut est unum, ex horis septem constans, inchoari à matutino, et absolvi in completorio cum certo ordine horarum intermediarum, qui satis notus est. Quando ergo anticipatur celebritas à vespere, non componunt unum officium cum horis sequentis diei, sed Ecclesiæ

vult officium integrum cum dimidio, ut sic dicam, in honorem talis sancti, vel memoriam talis mysterii celebrare. Sicut interdum extendit solemnitatem per octo dies, et non ideò ex omnibus fit unum officium; et interdum finit officium sancti in nonâ, non tamen officium diei. Illic ergo de officio diei agimus.

3. Unde quod ad primum punctum propositum spectat, triplex ordo potest in hoc officio considerari: unus est inter officium unius diei et alterius; alius est inter horas ejusdem diei; tertius inter partes ejusdem horæ, quoad primum clarum est rectum ordinem postulare ut non inchoetur officium diei sequentis ante expletum officium diei præcedentis; et consequenter, si aliter fiat, voluntariè et sine causâ, nonnullum peccatum committi: ut si quis dicat hanc nocte matutinum diei crastinæ prius quàm dicat vespere et completorium diei præsentis. Ratio esse videtur, quia licet ex officio diei præsentis et sequentis non componatur unum officium, et ideò non videantur habere inter se ordinem, tamen ex institutione et intentione Ecclesiæ ita est ordinata series officiorum diversorum dierum, ut prius expleri debeat præcedens quàm sequens inchoetur, et ita etiam habet consuetudo. Accedit quòd regulariter non fit talis inversio, nisi nimium postponendo vel anticipando alteram illarum horarum. Unde si spectemus originariam institutionem, non incipiebat legitimum tempus ad inchoandum officium sequentis diei, donec esset integrè absolutum tempus horarum præcedentis diei; nam tempus inchoandi horas diei est media nox, et tunc finitur tempus aptum ad officium præcedentis diei. Quamvis enim in principio noctis legitime finiantur, ut supra vidimus, reliquum tempus noctis usque ad mediam noctem potest in rigore sufficere, ut in eo compleatur quod dilatum fuerit. Nunc verò ex usu anticipatum est tempus ad matutinum sufficiens, ut supra dictum est, et statim iterum dicitur. Videtur autem eodem usu illa licentia anticipandi matutinum, sub eâ conditione data, quòd officium præcedentis diei prius fuerit consummatum. Ergo inversio illius ordinis non fit sine aliquâ culpâ; communiter tamen illa culpa censetur venialis, quia non derogat substantiæ orationis, nec minuit illam, et alioqui non continet deformitatem gravem, sicut statim de aliis dicemus. Quapropter si rationabilis causa intercedat, poterit excusari omnis culpa, ut jam dicemus in puncto simili.

4. Altera mutatio est in ordine horarum ejusdem diei, de quâ etiam certum est per se loquendo, non fieri sine peccato, quia est inversio ordinis debiti, et fit aliquo modo contra institutionem. Nihilominus omnes etiam judicant, secluso contemptu, illam non esse materiam gravem, quæ ad mortale peccatum sufficiat, quia in substantiâ impletur præceptum, et defectus est in quodam accidente, et est privatus defectus, quo parùm offenditur Ecclesia, et scandalum non timetur. Unde addunt ex morali causâ, prudenti arbitrio ponderandâ, posse interdum fieri sine ullâ culpâ, ut ad juvandam infirmum vel praelatum, vel ut horæ melius dicantur in aliis circumstantiis gravioribus, quando

aliàs timetur impedimentum vel incommoditas. Illud denique certum est, si casu accadat ut hora posterior ante priorem dicta sit, per incogitantiam, vel oblivionem etiam negligentem, non esse necessarium repetere horam jam dictam, sed satis esse supplere prætermisam tempore habili, id est, eodem die, quia quoad Deum integra fit oratio, et æquè potest Ecclesiæ prodesse, et non obligatur quis cum tanto onere ad restituendum ut sic dicam seu redintegrandum horarum ordinem; et in his conveniunt summistæ, et alii doctores superiùs citati, quos omitto, quia res facilis est. Qui sanè loquuntur de recitatione privatâ, de publicâ verò, quæ in choro fit, nihil dicunt, tamen in illâ gravior est materia, ut supra dixi.

5. Tertia denique mutatio esse potest inter partes ejusdem horæ, ut si quis mutet ordiæm Psalmorum, vel inter se, vel cum lectionibus, capitulis, aut hymnis, et similia. Et de hac mutatione idem ferè est judicium, et ita auctores indifferenter de his omnibus loquuntur. Videtur autem mihi hæc mutatio si voluntariè et cum advertentiâ fiat, multò magis irrationabilis, quia vix potest habere apparentem prætextum excusationis aut honestatis, unde videtur continere quamdam speciem contemptùs, pulchritudinem et artificium horarum corrumpendo; nam illud in ordine partium, et compositione earum inter se maximè consistit; et ideò hæc inversio non fit voluntariè sine gravi peccato veniali, et si fiat ex contemptu, erit mortale. Aliquando verò potest rationalis causa intervenire, ut si quis dicat laudes expletis Psalmis matutinis, quando deest copia libri ad dicendas lectiones, quia postea graves et justæ occupationes possunt impedire laudes, si reserventur, vel quidpiam simile. Frequentius verò hoc accidere pòtest per oblivionem alicujus partis, quæ postea suppleri potest sine repetitione aliarum, licèt ordo non servetur.

6. Occurrit autem inquirendum hoc loco de ordine inter matutinum et missam, an sit peccatum mortale dicere missam, non dicto matutino? Ita enim affirmarunt quàmplures summistæ et canonistæ, ut retuli ubi de Sacram. disput. 82, sect. 1, quibus nunc addo Durandum, lib. 3 de Ritib., cap. 24; Graffis, lib. 2, c. 4; Azor, tom. 1, lib. 10, c. 10, q. 4, et cap. 28, q. 17, qui alios allegant. Qui non addunt probationem novam præter consuetudinem. Contrariam verò sententiam, scilicet ex objecto, et secluso contemptu, non esse peccatum mortale, dicere missam ante matutinum, tenuerunt Silvester et Soto, quos citato loco retuli, quos non solum sequitur Aragon, 2-2, q. 83, art. 12, dub. 5, sed etiam priorem sententiam procul dubio falsam esse dicit, et sine ratione assertam. Valentia autem suo 3 tom., disp. 6, q. 2, punct. 10, § 5, solum dicit hanc partem esse probabilem. Quam simpliciter tradiderunt Lud. Lop., 2 p. Instruct., cap. 79, § *Denique neque hic*, et cap. 105, § *Nunc autem*, Carbo., lib. 9 de Legib., d. 9; Emmanuel Rodrigues in Q. regul., tom. 1, q. 43, art. 3, in fin., et in Sum., p. 1, cap. 244, num. 22; Leonard. Lessius, lib. 2, de Just., cap. 37, notat. ult.; Henriques, lib. 9, de Missâ,

cap. 24, num. 17, ubi plures theologos Salmanticenses allegat. Toletus etiam lib. 2, cap. 1, Instruct., priùs simpliciter negat esse hoc peccatum mortale, postea verò indicat, non esse omninò tutam hanc opinionem, quia contraria est valdè communis. Et quidem dubium non est, quin sit meliùs practicè sequi priorem sententiam; tamen nihilominus posterior est simpliciter secuta et in rigore vera, quod latè probavi alibi, ubi præcipuè ostendi consuetudinem non fuisse introductam intuitu talis ordinis, nec quia recitatio matutini sit dispositio per se requisita ad missam, sed quia ex temporibus ab Ecclesiâ designatis ad matutinum et missam, moraliter loquendo sequitur ut matutinum dicatur ante missam; sicut etiam est consuetudo dicendi vespas post missam, quæ ex eodem principio orta est, et ideò per se non obligat ad talem ordinem.

7. Objicitur autem quia hinc sumunt clerici occasionem differendi matutinum. Respondeo, ut aliàs etiam dixi, occasionem esse acceptam, non datam, neque propter abusum paucorum esse introducendam gravem obligationem, ubi neque lex neque materia cogit. Deinde non diximus hoc nullum esse peccatum; si absque rationali causâ fiat, sed tantum dicimus non esse mortale, secluso contemptu, erit tamen veniale, tum quia non potest vel matutinum vel missa, vel utrumque non dici intempestivo tempore, quod (factum sine causâ) sufficit ad venialem culpam; tum etiam propter rubricas Missalis. Quia verò aliqui ex illis etiam colligunt, hoc esse peccatum mortale, breviter hoc expendendum est. Ponderant enim quòd Pius V, in suo brevi, in principio Missalis, directè, et in virtute sanctæ obedientiæ præcipit missam dici juxta ritum Missalis, et ut alias cæremonias addere, vel mutare non presumant. Et postea in principio rituum servandorum in missâ, dicitur: *Præviâ confessione cum opus fuerit, et saltem matutino cum laudibus absoluto, orationi aliquantulum vacet*. Unde concludunt, sub priori generali præcepto hoc particulare præmittendi matutinum contineri, et ita esse peccatum mortale illud violare. Sed collectio est parvi momenti, tum quia illud generale præceptum non obligat cum illo rigore ad observandas singulas regulas et ordinationes Missalis in particulari, sed generaliter ad utendum illo ritu et non introducendum alium; in particulari verò ad singula juxta modum, quo unaqueque res præcipitur, ordinatur aut consulitur, et juxta gravitatem ejus; in illâ autem particulari regulâ non ponitur verbum indicans præceptum grave, et potius præsuppositivè, ut sic dicam, quàm præceptivè proponitur, qui modus dicendi etiam in rebus consilii servari solet; unde quod ibi simul ponitur de vacando aliquantulum orationi, consilium est, vel simplex quædam directio. Præterea illa propriè non pertinent ad ritus missæ ibi institutos et præceptos, sed præsupponuntur juxta eam convenientiam vel obligationem, quæ secundum se habent, ibi verò ex vi illorum verborum nulla adjungitur obligatio.

8. Magis movere potest, quod infra sub titulo de

Defectibus in celebratione missæ, cap. 10, de Defectibus in ministro, etc., inter illos defectus ponitur: *Si celebrans saltem matutinum cum laudibus non dixerit*; uti etiam præsupponitur hunc esse defectum, et consequenter peccatum: nam in primo capite ejusdem tituli dictum fuerat: *Alii verò sunt defectus, qui in missæ celebratione occurrentes, etsi veritatem sacramenti non impediant, possunt tamen cum peccato aut scandalo contingere*, sed in his ultimis verbis expendo imprimis, non dicere, *cum peccato mortali*, sed simpliciter, *cum peccato*, quod etiam dicitur de veniali. Secundò licet diceret, *cum peccato mortali*, non dicit semper ita fieri, sed posse fieri; quod verè dicitur de hoc defectu: nam sine dubio fieri potest cum peccato mortali aut ratione scandali, vel etiam propter contemptum. Per se autem dicimus esse defectum, qui si sine justà causà fiat; culpabilis est, quia non fit sine aliquà negligentia aut mutatione circumstantiæ temporis debiti matutino vel missæ, nec sine aliquà irreverentiâ circa divinum cultum, non tamen est peccatum mortale secluso scandalo et contemptu. Quia matutinum non postulatur, ut necessaria animæ dispositio ad celebrandum, nec inter eas ponitur in Missali, in dicto titul., capite 8, de Defectibus dispositionis animæ (quod notandum est); neque ordo inter missam et matutinum est per se, nec mutatio ejus est res gravis, magis quàm dicere omnes minores horas, etiam completorium ante matutinum vel ante missam et similia. Unde etiam constat, minorem defectum esse dictis nocturnis dicere missam ante laudes, quia minor est materia et mutatio; nihilominus aliqualis est defectus, ut in eadem rubricâ supponitur; facilius tamen et ex leviori causâ poterit à culpâ excusari. De primâ autem facilius est excusatio, quia ibi non ponitur inter defectus, unde immeritò Paludanus dictâ dist. 13, quæst. 2, art. 2, et Antoninus, 3 parte, titulo 13, cap. 6, § 4, in fine; eodem modo de primâ, quo de matutino loquuntur; reliqui verò auctores nullam in primâ obligationem agnoscunt, magis quàm in aliis horis. Unde solum oportet observare ut singula dicantur sine magnâ temporum mutatione, vel ut rationabilis causa intercedat.

9. Quinta mutatio in dicendis horis canonicis esse potest interruptio horarum per aliquam temporis moram. Quæ potest intelligi, vel inter diversas horas, vel in unâ et eadem. De priori non agimus, quia certum est in illâ interruptione per se nullam esse culpam, sicut supra de choro dictum est; si verò inde oriatur dilatio temporis in alterâ horâ, est per accidens, et culpa inde secuta non excedet gravitatem quæ est in temporis dilatione, de quâ postea videbimus. Præterea non agimus de interruptione matutinorum à laudibus, quatenus per modum duarum horarum dici possunt: nam in hoc etiam nullam culpam agnoscimus, ut supra tractatum est; item eadem ratione non agimus de interpolatione nocturnorum inter se, quia si non sit nimia, sed moderata, et proportionata antiquæ consuetudini, sine peccato fieri potest, præsertim si quælibet rationabilis occasio, vel com-

moditas melius recitandi interveniat, de quo etiam satis est in superioribus dictum. Agimus ergo de interruptione aut inter Psalmos ejusdem horæ vel nocturni, aut inter Psalmos et lectiones, vel capitulum et de aliis similibus.

10. De hac ergo interruptione generalis regula est, si sit notabilis, et moralis, et sine rationabili causâ fiat, sine peccato non fieri. Ita docent omnes, et ratio est, quia unitas uniuscujusque horæ pertinet ad solemnem ritum et formam præscriptam in his horis recitandis: illa autem unitas tollitur, vel multum minuitur per hanc interruptionem; ergo. Dixi autem oportere ut interruptio notabilis sit, utique quoad temporis moram, quia si sit brevissima, pro nihilo reputatur: quando autem notabilis sit prudentis arbitrio relinquitur; nam in longiori horâ, verbi gratiâ, in matutino major temporis mora necessaria erit, ut censeatur notabilis interruptio, quàm in tertiâ, etc. Itaque cum proportionem ad horam quæ dicitur, et ad partem officii, in quâ fit interruptio, pensanda erit moræ quantitas: nam aliquid majus permitti potest inter psalmum et psalmum, quàm in medio ejusdem psalmi, et sic de aliis. Dixi etiam debere esse moralem, quia debet esse voluntaria et libera; nam si ex necessitate aliquâ contingat, non censebitur moralis interruptio. Unde quia justa causa inducit quamdam necessitatem moralem, ideò potest excusationem afferre, ut omnes etiam fiant, ne interruptio moralis censeatur. Addunt aliqui, ut interruptio sit moralis, imò ut sit interruptio, necessariam esse intentionem finiendi horas inchoatas post talem moram: nam si intermittat recitationem inchoatam animo iterum inchoandi illam, non erit interruptio, neque ulla culpa. Sed fortè cum hac intentione poterit aliquando esse interruptio, ut infra dicam. Et non caret omni culpâ hoc modo intermittere inchoatum officium ex levitate animi et sine causâ Argum. cap. *Illud*, et cap. *Nihil*, 7, quæst. 1, quia non caret irreverentiâ aliquâ erga Deum, leviter omittere colloquium cum illo inchoatum, etiamsi fiat cum animo iterum colloquendi, non erit tamen talis culpa mortalis, si postea hora dicatur, vel compleatur, ut statim dicam.

11. Ut autem hanc culpam et quantitatem vel excusationem ejus declaremus, duo possunt in hac interruptione considerari: unum est cessatio ab inchoatâ recitatione, per quam formaliter, ut sic dicam, fit interruptio. Aliud est actio, quæ, loco orationis eo tempore fit: nam moraliter loquendo illa cessatio non est per puram omissionem, sed occasione alterius actionis quæ tunc fit. Ex qualitate ergo hujus actionis multum pendet, vel quantitas culpæ vel excusatio. Interdum enim fit interruptio per alia verba et colloquia cum homine, et tunc si verba sint profana, et non necessaria, nec valdè utilia augent culpam, et specialiter sunt prohibita in cap. *Nullus*, de Consecrat., d. 5, et clariùs in cap. *Dolentes*, de Celebrat. missar. sive interruptio fiat loquendo, sive intendendo ad verba similia quæ alii loquuntur, et ex naturâ rei constat, esse indecorum interrumpere sermonem cum

Deo propter inutilia verba, unde addo, tam turpia, vel indecentia verba esse posse, ut sit gravis et mortalis culpa contra religionem, propter irreverentiam in Deum, esto non ita hoc sit contra præceptum recitandi, quin possit postea eadem hora compleri post illam actionem moraliter peccaminosam, quia sunt præcepta, et malitiæ diversarum rationum. Aliquando verò possunt verba esse honesta et necessaria, et brevia, et tunc poterit facilè excusari omnis culpa, ut latè prosequitur Navarrus, cap. 16, num. 66, et sequentibus. Interdum possunt esse verba devotionis cum socio, et utilia, vel ad intelligentiam eorum quæ dicuntur, vel ad majorem attentionem et devotionem in reliquâ parte officii excitandam, et tunc si prudenter et moderatè fiat, non solum non est culpa; verum etiam non est interruptio, quia totum hoc deservit officio. Et simili modo dum quis solus recitat, licet verba aliqua jaculatoria ad Deum intermisceat, vel per aliquam moram in eis delineatur ex piâ devotione, totum hoc sine culpâ fieri potest, nec reputatur moralis interruptio, quia juvat orationem ipsam, et est consentaneum fini ejus, semper tamen est necessaria prudentia et moderatio. Idem ferè dicendum est quādo interruptio fit per alias actiones. Nam si sint actiones vane vel impertinentes, peccaminosa est interruptio; si verò actio sit honesta, et intercedat aliqua rationabilis causa ut non differatur, nulla erit culpa. Maximè verò honestare potest interruptionem, si aliquid fiat ad tollendam aliquam occasionem distractionis, ut si aliquid interiùs sollicitat mentem, et ideò breviter notetur, seu scribatur, aut famulo præcipiatur, vel quid simile.

CAPUT XXV.

Utrum qui privatim recitant, teneantur integrè horas canonicas recitare, vel aliquid præter illas, et quomodo hoc non implendo peccent.

1. Tria in hoc titulo proponuntur quæ breviter in hoc capite explicanda sunt. Unum est de integritate in orando. Aliud, quid pertineat ad hanc integritatem. Tertium est de violatione hujus integritatis. Circa primum generatim loquendo, manifestum est eum qui hoc præcepto astringitur, teneri ad recitandas integrè septem horas canonicas, sicut qui tenetur audire missam, tenetur integram audire. Quia æquè datur hoc præceptum de totâ illâ precatione, sicut aliud datur de audiendâ missâ. Et de hoc sunt expressa jura cap. 1, et cap. *Dolentes*, de Celebrat. missar. Et Clemen. 1, eod. titulo, et consentiunt omnes doctores. Interrogari verò hic potest, an unusquisque qui privatim recitat, obligetur suo ore proferre totum hoc officium vel satisfaciat cum socio recitando, et partim dicendo, partim audiendo. Respondeo, sine dubitatione satisfacere posse utroque modo, et liberum ei esse, prout voluerit, recitare. Hoc constat ex praxi Ecclesiæ, et ex communi omnium sententiâ. Et prior pars per se nota est, quia si quis solus recitat, tunc per se omnia dicit, et ita etiam ex parte subjecti, ut sic dicam, et quasi materialiter in-

tegrè recitat. Suppono enim quòd ex parte objecti, seu materiæ omnia dicat quæ dicenda sunt. Secunda verò pars ex recitatione in choro derivata videtur; cum enim in choro Ecclesia introduxerit usum alternis recitandi, et privata oratio quasi subrogata sit loco publicæ pro his qui ad publicam non concurrunt, idem modus recitandi cum proportionem pro privatâ oratione concessus est. Ad quod probandum sufficit consuetudo. Unde concilium Basiliense, sess. 21, § 4, sub titulo: *Quomodo horæ canonicæ extra chorum dicendæ sint. Admonet ut non in guttere, neque inter dentes, seu deglutiendo aut syncopando dictiones, vel colloquia, aut risus intermiscendo, sed sive soli, sive associati, diurnum, nocturnumque officium reverenter, verbisque distinctis peragant.*

2. Atque hinc sequitur, quando privatim recitatur cum socio, posse recitantes in hac alternatione officii modum recitandi in choro imitari, imò illum esse optimum recitandi modum, qui servatâ proportionem, erit choro similior, nisi fortè in aliquo aliud habeat consuetudo. Itaque recitari potest cum socio, sive ille obligatus sit ad recitandum, sive liber ab illâ obligatione, ut cum scholari, vel famulo, tum quia etiam in choro id fieri potest, ut constat ex cap. 1 de Celeb. missar., tum quia ita habet consuetudo, tum etiam quia ut ego satisfaciam meæ obligationi, parum refert quòd alter ex obligatione recitet, necne, dummodò ita pronuntiet, ut possim ego omnia percipere, et quasi per illum dicere. Dubitari autem potest an socius tunc teneatur sub mortali ad attendendum his quæ recitat? Respondeo, non teneri, quia nec ad audiendum alterum tenetur, ut supra dixi, nec ipse se obligat quasi ex voto ad orandum, sed solum ex naturâ orationis voluntariæ, nec ab Ecclesiâ ei imponitur specialis obligatio; nec ex naturâ rei sequitur propter cooperationem cum alio, qui obligatur, quia alter per se implet totam suam obligationem, partim dicendo, partim audiendo attentè, quæ alius recitat; ergo ex vi cooperationis solum necessarium est, quòd ita legat, ut alius possit attentè audire.

3. Præterea sequitur posse hoc officium privatim recitari à tribus, quatuor, vel pluribus, quia est eadem ratio. Potestque sumi ex Clemente Papa in lib. 8 Constitut., cap. 34, ubi monet, ut quando non possunt in ecclesiam ad horas dicendas convenire, unusquisque psallat sibi, canal, aut oret, saltem duo simul, aut tres. Sicut ergo duo possunt dicere alternis, ita et tres, vel plures. Oportet tamen advertere tunc non licere eis in recitandis psalmis plures, quàm duos choros facere, id est, sigillatim juxta numerum personarum versus dicere, ita ut semper unus tantum dicat, et alii audiant: ita enim fieret, ut singuli non diceret, nisi tertiam, vel quartam versuum, quod non sufficit, quia est contra usum Ecclesiæ, debent ergo dicere unus ex unâ parte, et duo ex aliâ, vel bini, et bini, aut unus in uno choro, et reliqui in alio, ita ut alternis dicant. Et tunc satis erit quòd unusquisque, dicto suo versu, percipere possit versum alterius chori, sive ab uno tantum, sive ab omnibus simul audiat; id

enim nihil refert. Hoc autem locum habet in psalmis, nam in lectionibus, capitulis et orationibus, satis est quòd uno dicente, alii audiant, nam ita in choro fit, et ratio lectionis hoc magis postulat, estque melior ordo, nam si plures simul legerent, confusionem parerent, et ita habet consuetudo, et docent auctores infra referendi.

4. Solet autem interrogari an necesse sit, quando duo recitant, alternatim lectionem dicere, vel si sint tres, vel plures, ut suo ordine dicant; vel possit unus omnes dicere. Respondeo communem usum esse, ut omnes per vices suas dicant, quia id videtur magis accommodatum et urbanum. Absolutè verò dico non esse necessarium; sed posse omnes lectiones ab uno dici. Ratio est, quia in choro satisfaciunt ferè omnes, audiendo omnes lectiones, licèt nullam dicant, ergo ad integritatem officii ex hac parte satis est lectionem audire attentè; nam quòd socii, congregati ad recitandum, plures sint, vel pauciores, accidentarium est. Item in ipso choro posset unus, plures, vel omnes lectiones dicere, si id magis esset gratum omnibus audientibus, nulla est enim lex quæ hoc prohibeat, nec refert aliquid ad integritatem officii et recitationis omnium, qui adsunt, idem ergo fieri poterit in privatà oratione, si id commodius sit.

5. De antiphonis verò interrogari solet, licèt in principio psalmi ab uno tantum inchoari debeant, an in fine, vel quoties integrè dicuntur, debeant ab omnibus recitantibus simul dici, quia ita fit in choro, et ideò ita esse faciendum aliqui summiste docuerunt. Sed licèt possit ita fieri, non est necessarium, quia communior usus est, ut unus tantum dicat antiphonam, postquam alter psalmum finivit, et hic rursus inchoet antiphonam pro psalmo sequenti, ita ut antiphonæ subeant vicem versum, et alternatim, seu successivè dicantur. Qui modus videtur optimus, et satis expeditus, et cum proportionem idem servari potest in responsoriis, et versiculis. Et in universum in hac privatà oratione videtur commodius, ut uterque chorus nunquam conjungatur in dicendo, sed per mutuas vices, seu alternis omnia dicantur: sic enim distinctio, et clarior fit oratio. Unde hoc habet locum in his quæ altè recitantur; nam ea quæ secretè, ut *Pater, Ave, symbolum, Salve*, et si quid est aliud, à singulis dici debent, quia tunc non potest unus audire ab alio, et ideò necesse est ut ipse dicat. Atque hæc doctrina sumitur ex Silvestro, verbo *Hora*, quæst. 7, et Navarro, cap. 10, de Orat., q. 17, et uterque alios refert, qui parum aut nihil dicunt.

6. Et ex dictis in hoc puncto constat, in privatà recitatione necessarium esse servare, quæ circa modum recitandi præcipiuntur in dicto cap. *Dolentes*, et Clem. 1, de Celebr. missar., et breviter attinguntur in concilio Basiliensi, supra, et in Aquisgranensi sub Ludovico, c. 131, nimirum ut distinctè, et intelligibiliter omnia dicantur, quando cum socio dicuntur: item ut non dicantur verba syncopando, vel corrumpendo illa, non præscindentes verba dimidia, non integra transilientes, ut dixit Bernardus, serm. 47, in Cantica: ac de-

nique non tantà celeritate dicendo, ut attentio impediat. Ratio omnium est, quia præterquam quòd hæc omnia sunt in jure distinctè præcepta, pertinent ad integritatem et debitum modum talis orationis, et ideò in ipso præcepto virtute continentur. Quantum verò in hoc peccetur, quando fit aliqua diminutio in verbis aut versibus, paulò inferius explicabimus. Regulariter tamen quando non fit propria mutilatio, sed aliqualis corruptio, et mutatio potius in desinentiis syllabarum, quàm in omissione earum, non est peccatum mortale, secluso scandalo, et contemptu, quia tota oratio dicitur integra quoad substantiam, et modus ille non mutat significationem verborum, nec impedit ut communiter intelligatur, quid per ea significetur, et ideò cum tali defectu impletur præceptum, nec oportet illud repetere, quamvis cavendus omninò et reprehendendus sit, quod benè notavit Azor, lib. 10, cap. 7, q. 11.

7. Circa secundum punctum propositum tractari possunt omnia, quæ de officio parvo B. Virginis, officio defunctorum, psalmis gradualibus, septem psalmis pœnitentialibus, et litanis in superioribus quoad chorum tractata sunt, tamen ex ibi dictis facilis est hic resolutio, quæ ad duas regulas reducit. Una est, ubi Breviarium Romanum à Pio V traditum obligat, extra chorum non est obligatio dicendi hæc officia ordinariè, id est, nisi quando in ipsomet Breviario specialiter præcipitur. Regula hæc constat ex ipso brevi Pii V, ubi declarat, se auterè obligationem ad hæc dicenda sub discrimine peccati, licèt exhortetur ad hæc dicentia juxta Breviarii regulas, et indulgentias id facientibus concedat.

8. Hæc autem immunitas ab illà obligatione extenditur ad omnes, qui uti debent, vel de facto licèt conformantur Breviario Pii V, in ritu recitandi, nam sicut suscipiunt onus ab ipso impositum, ita etiam gaudent levamine ab eodem concessio. Sed quid? si non obstante concessione Pii V Ecclesia voluntariè retineat usum dicendi hæc preces in choro, numquid clerici, aut beneficiarii ejus privatim recitantes, tenebuntur illa parva officia dicere? Respondeo non teneri, quia Pius abstulit obligationem, et devotio capituli, vel cleri dicendi illa officia in choro, non potest singulis imponere obligationem quoad privatam recitationem. Dixit autem ordinariè, quia non obstante illà concessione, obligantur omnes ad dicendum officium defunctorum præter horas canonicas diei, in anniversario defunctorum, primà die post festum omnium sanctorum: item obligantur ad dicendas litanias cum precibus annexis in die sancti Marci, et tribus diebus ante ascensionem, nisi adsint publicis processionibus.

9. Ratio est, quia hæc specialiter præcipiuntur in eodem Breviario, et ideò non intelliguntur comprehensa in illo brevi quoad illam indulgentiam. Nam in primis ibi non fit mentio litaniarum, quatenus per se, et separatim à psalmis pœnitentialibus dici præcipiuntur, ut fit in illis quatuor diebus anni, et non in aliis. Et præterea, in tribus diebus Rogationum specialiter d præcipitur in proprio officio illorum dierum ca-

demque admonitio, quæ in breviario Pii V prætermissa fuerat, addita est in breviario Clementis in die sancti Marci, quavis res ipsa semper ita intellecta, et observata fuerit. Et similiter in die secundâ novembris specialiter designatur officium defunctorum, quare certum etiam est, non comprehendi in brevi sub clausulâ generali, nam illa intelligitur de rubricis generalibus, quæ habentur in fine Breviarii, ad quas etiam fit remissio in ultimâ rubricâ ex generalibus, quæ habentur in principio Breviarii.

10. Altera regula est, eos qui non utuntur Breviario Pii V, sed retinent antiquum morem recitandi, si prius ex consuetudine habebant obligationem recitandi hæc officia, eodem modo nunc teneri. Suppono enim ante hoc breviarium clericos fuisse obligatos ad dicenda hæc parva officia quandò aliàs tenebantur recitare juxta ritum suarum Ecclesiarum, in quibus hæc officia, ex consuetudine præscripta, vel statuto approbato dicebantur in choro, quia tenentur clerici in recitando sequi regulam suæ Ecclesiæ, ut supra visum est. Et de officio defunctorum id explicavit D. Thomas, quodlib. 6, art. 8; Turrecremata, d. 91, in principio, num. 15 et 16; Navarrus cum aliis, quos refert cap. 10 de Orat., n. 3 et 4. Deinde suppono ex supra dictis in Ecclesiis, in quibus antea erat talis obligatio ex ritu antiquo, quem modò retinent, et non utuntur Breviario Pii eandem obligationem perdurare. Clerici ergo, qui nunc sequuntur regulas talium Ecclesiarum, eandem obligatione tenebuntur, nec fruuntur remissione Pii V, si Ecclesiæ suæ non fruuntur illâ, nam juxta communem doctrinam, proportionem inter se observant, secluso speciali jure, et quasi privilegio, quod nec in dictis Ecclesiis, nec in clericis earum locum habet.

11. Disputari autem hic solet, an obligatio ad dicendum officium Virginis, ante Pium V, fuerit de jure communi, vel solùm juxta consuetudinem Ecclesiarum, sed jam non est necessaria questio, et reverà (quidquid Navarrus contendat) vel illud jus commune nunquàm fuit latum ab Urbano II, ut ipsè dicit, vel certè non fuit receptum, nec de illo satis constat, et ita nunquàm videtur fuisse illa obligatio universalis. Multò verò minùs nunc est, sed tantùm modo declarato. Quomodò autem ex peculiari jure Pii V habentes pensionem obligentur ad parvum officium Virginis recitandum, jam supra explicatum est, quomodò verò in illius omissione, vel indebitâ recitatione peccare possint, partim ex supradictis in præcedenti puncto, partim ex sequente, servatâ proportionem, sumendum est.

12. Circa tertium ergo punctum de violatione hujus præcepti, vel integritatis ejus, fuit opinio cujusdam Henrici Anglici, quam refert Angelus, verbo *Hora*, num. 10, qui dixit non esse peccatum mortale ex negligentia omittere integrum unius diei officium canonicum, sed tunc solùm est mortale, quando vel ex contemptu, aut tædio rerum divinarum, aut ex consuetudine fit. Quam opinionem ait Angelus humaniorem esse, et tacitè videtur eam approbare, licèt nihil ampliùs dicat. Hodie verò est hæc sententia practicè im-

probabilis et planè esset temerarium illam asserere, quia est contra omnes doctores sine fundamento. Tunc ergo inprimis est, supposito præcepto, esse grave peccatum voluntariè omittere integrum officium canonicum unius diei, sive cum contemptu, aut tædio, sive ex solâ negligentia, dummodò ommissio humana ac libera et voluntaria sit, et sine legitima excusatione. Hæc assertio est communis doctorum; ut statim referam.

13. Ratio verò est quia præceptum hoc ex genere suo obligat sub reatu mortalis culpæ, quia est de gravissimâ virtute, et respicit divinum cultum, et totius Ecclesiæ utilitatem: materia item integra unius officii totius diei naturalis, est satis gravis, ut omnium sapientum judicio constat. Item omittere missam in die festo, vel unius diei jejunium præceptum frangere, ex suo genere, et ex tali materia, peccatum mortale est, juxta communem Ecclesiæ consensum; ergo et ommissio omnium horarum est peccatum mortale suppositâ obligatione talis præcepti. Quæ ratio procedit in illis tribus generibus personarum, quæ hæc lege obligantur, clericis in sacris, beneficiatis, et religiosis professis ad chorum. Neque oportet inter eos aliquam distinctionem in hoc facere, ut quidam tentarunt, quorum opinionem supra rejecimus. Poterit autem esse gravior, vel minùs gravis culpa in eo, qui pluribus titulis, vel paucioribus ad hoc pensum solvendum obligatus fuerit, si cætera paria sint, quia plures tituli augment obligationem, et consequenter etiam aggravant transgressionem.

14. Secundò conveniunt omnes omittere notabilem partem officii unius diei, esse de se peccatum mortale; dico autem de se ad excludendas causas excusantes, de quibus infra dicendum est: atque ita docent communiter doctores ex eodem fundamento, quòd pars notabilis est etiam materia gravis judicio prudentum, item ob hanc causam non solùm est peccatum mortale omittere in die festo totam missam, sed etiam notabilem partem ejus, juxta cap. *Missas*, 2, de Consecr., dist. 1, ut alibi latius tractavi. Item facit, quod officia divina non sunt imperfecta relinquenda, cap. *Illud*, cap. *Nihil*, 7, q. 1, si ergo mutilatio gravis sit, peccatum erit grave. Ita Navarrus, dicto cap. 7; cum Paludano, 4, d. 15, q. 5; Turrecremata in cap. *Eleutherius*, d. 91, in 1 et 2, a.; Henricus, quodlib. 11, q. 50, ubi etiam de toto officio, et de singulis horis loquitur, et indistinctè de clericis in sacris, beneficiatis et religiosis: Silvester, verbo *Hora*, q. 12, præsertim dicto 5, et omnes summissæ, et Soto supra. Qui etiam fatentur, si pars non sit notabilis, sed parva, peccatum esse veniale ex materie levitate, nam hoc commune est omnibus peccatis, quæ ex materie quantitate augmentum vel diminutionem recipiunt.

15. Dubitant tamen quæ pars officii judicanda sit ita notabilis ut illius ommissio ad peccandum mortale sufficiat: conveniuntque omnes quæcumque ex septem horis, etiam minimam, ut tertiam, vel completorium, esse partem notabilem et sufficientem, ut ejus ommissio sit lethalis. Ratio est quia judicio prudentum

ita aestimatur; potestque declarari, quia illa est notabilis deformitas, ac mutilatio divini officii, item quia qualibet hora est materia sufficiens, si sola præciperetur, et sub reatu mortalis culpæ imponeretur, sed nunc ita præcipiuntur singulæ horæ, ac si unaquæque sola, et per se præciperetur. Addit præterea Navarrus, dicto cap. 7, num. 44, in unaquaque horâ dimittere notabilem partem ejus, esse grave peccatum; notabilem autem partem uniuscujusque horæ esse tertiam partem ejus dixit Antoninus, ibi ab eodem Navarro relatus. Ipse autem, cap. 10, de Orat., num. 43 et 44, censet esse partem notabilem in primâ, vel tertiâ omittere totum initium usque ad primum Psalmum inclusivè; quia illa est, inquit, circiter tertia pars, unde non solum tertiam partem minimæ horæ, sed etiam minorem partem sentit esse notabilem. Sumit etiam argumentum ex eo quod in choro designatur illa tanquam pars sufficiens ad non lucrandam totius horæ distributionem, scilicet, si quis non ingrediatur chorum ante primum Psalmum finitum, juxta communem consuetudinem probatam etiam in concilio Basiliensi, sessione 21, § 3; ergo signum est illam aestimari partem notabilem. Sed hoc argumentum, ut supra attigi, non est efficax, quia illud statutum vel consuetudo, non fundatur necessariò in mortali culpâ, sed in prudenti gubernatione chori, quia multi homines magis moventur timore pœnæ, vel incommodi, quàm culpæ, nam interdum non est peccatum mortale abesse à choro per integram horam, licet justè quis distributione illius privetur; est etiam valdè rigorosum, damnare homines in perpetuum propter omissionem partis tam parvæ minimæ horæ.

16. Quocirca non videtur gravitas hujus materiæ pensanda ex quantitate alicujus partis aliquotæ, id est, ex eo quod sit tertia, vel quarta pars alicujus horæ, sed ex quantitate, vel magnitudine absolutâ ejus partis quæ omittitur, consideratâ etiam dignitate ejus, et deformitate quam per se affert in officio divino secundum prudentem æstimationem. Itaque si totum matutinum cum laudibus est una hora, unus nocturnus ex tribus, erit quarta pars totius illius horæ; et nihilominus mihi videtur materia gravis et sufficiens ad peccatum mortale, si omittatur, quia fortassè est major pars officii totius diei, quàm sit nona, vel completorium, et quod respectu horæ proximæ, cujus est pars, sit minor, quàm tertia pars, parum videtur referre. Quare si è contrario quis omitteret ferè dimidiam partem completorii, non auderem dicere illum peccare mortaliter, quia reverà respectu totius officii diei, illa non videtur notabilis pars; nec in se et absolutè videtur tam gravis materia. Unde non sequitur: tertia pars horæ est notabilis respectu talis horæ; ergo est notabilis simpliciter ad peccandum mortaliter; quia est collectio à secundum quid, ad simpliciter; et ratio est quia una hora non est adæquata materia hujus præcepti, sed totum officium unius diei. Non est ergo pro regulâ sumenda hæc proportio, sed absolutè est materia consideranda, et prudenti arbitrio aestimanda. Et saltem videtur necessarium, ut nulla hora

integra dimittatur, neque pars alicujus horæ, quæ æquivalcat minimæ horæ, vel dimidiæ parti ejus. Si autem hanc non attingat, non videtur esse peccatum mortale.

17. Præterea, dubitari solet hoc loco an omittere omnes horas unius diei, sint septem peccata, vel unum, quod dubium debet intelligi de peccatis consummatis et externis; nam interna possunt numero multiplicari, etiam circa unam, et eandem horam, sicut potest quis sæpius peccare mortaliter in die festo, dimittendo missam, repetendo internam voluntatem non audiendi, in temporibus distinctis cum interruptione morali. Igitur de omissione externâ et consummatâ quidam dicunt, esse septem peccata, si unius diei septem horæ omittantur, sicut si in septem diebus omitterentur singulæ horæ, vel in Quadragesimâ integrâ hebdomadâ jejuniorum, essent sex peccata. Ita Tabiena, verbo *Hora*, quæst. 48, et ratio est quia putat tot esse præcepta precandi in die, quot sunt horæ canonicæ.

18. Contraria sententia est communis, scilicet, hoc tantum esse unum peccatum, ut constat ex Silvest., quæst. 12; Navarro, cap. 7, num. 6, cum Antonino, Turcrematâ et aliis quos referunt. Ratio eorum est quia præceptum de toto officio unius diei unicum est et omnes horæ sunt partes unius officii, tanquam unius actionis morales integræ, et ideo illius totius una est ommissio integra, atque ita unum peccatum. Licet omittere officia duorum dierum vel partes eorum sint peccata distincta, quia ex horis diversorum dierum non componitur unum officium, nec potest unum cum altero moraliter continuari, cujus signum est, quia intra eundem diem potest impleri obligatio dicendi quaecumque horam illius diei, non verò in altero die. Atque hic modus dicendi melior est, et in rigore verus, licet quoad effectus morales non multum referre videatur, sic vel aliter loqui. Nam apud Deum, si cætera sint paria, ex parte voluntatis, non minus peccat, nec minorem pœnam meretur iste, sive dicatur semel peccasse, sive septies. In ordine etiam ad confessionem, non puto satisfacere, qui omisit septem horas, dicendo: *Peccavi graviter contra hanc obligationem*, sed oportet ut dicat septem horas omisisse, quia notabiliter inde aggravatur culpa, et judicium de illâ, et ita in ordine ad confessionem, sive dicantur esse unum, sive septem peccata, eodem modo possunt aperiri. Per ordinem autem ad censuras potest aliqua utilitas in hoc considerari.

19. Quod ut explicem, inquiri rursus, quando peccatum hoc omissionis in re ipsâ et in effectu consummetur; dico in re et in effectu, quia in effectu consummatur statim ac homo deliberat illo die non recitare, vel omnes vel aliquam horam, quod peccatum, ut dixi, potest multiplicari per moralem interruptionem et multiplicationem internorum actuum, non solum circa diversas, sed etiam circa unam horam. Tamen ipsum peccatum omissionis non statim consummatur, cujus aliquale signum est, quia si sit lato excommunicatio propter talem omissionem, non statim

incurritur, ut mox dicam. Propterea ergo inquiritur quando consummetur omissio hæc. Et videtur non consummari usque ad finem diei, quando omissio illa ita in re posita est, ut non possit jam non esse vel fuisse. Unde qui toto mane non recitavit matutinum, animo non dicendi illud eo die, nondum reipsa omisit, quia si mutet voluntatem, et à prandio dicat, verum est dicere reipsa non omisisse, et ideò non incurrit censuras, vel alias pœnas contra omittentes impositas. Et idem argumentum fieri potest de singulis horis diei usque ad ultimam. In ultimâ verò quasi uno continuo tractu consummatur omissio omnium horarum per modum unius, ideòque propriè dicitur esse unum peccatum, quod non est perfectè consummatum, donec tempus omnium horarum præteritum sit; nam si circa finem diei retractaret quis voluntatem, et unam horam diceret, non esset peccatum ita consummatum, nec sufficeret ad censuram, si absolute propter omissionem præcepti recitandi omnes horas lata esset; nam debet restringi ad consummatam et integram culpam, nisi aliud explicetur. Hoc igitur modo rectè intelligitur illud esse unum peccatum mortale externum et consummatum. Et cessant objectiones; nam omissio unius diei sive integra, sive partialis nullo modo continuatur cum omissione diei alterius. Unde si lata esset excommunicatio contra omnes peccantes mortaliter, contra hoc præceptum qui in uno die horas omnes omitteret, unam tantum excommunicationem incurreret; si autem in duobus diebus duas tantum horas omitteret, duas censuras contraheret, quia bis illam incurreret, et duplici titulo.

20. Unde infero non rectè sentire qui asserunt, licet omittere omnes horas diei sit unum peccatum, nihilominus omittere aliquas tantum earum quasi discretas, et distantes inter se, esse plura peccata, vel plures omissiones. Sicut occidere hominem, est unum peccatum, et tamen mutilare illum, abscindendo partes distinctas et actionibus moraliter discretis, sunt plura peccata. Sic, aiunt, integra omissio horarum est unum peccatum; tamen omittere nunc primam, et postea dicere tertiam, sextam et nonam, et rursus omittere vesperam, duo peccata sunt, quia sunt veluti duæ mutilationes in partibus diversis, et non unitis, sed discretis, et consequenter per omissiones omnino distinctas. Hæc autem non rectè consideratum est, quia licet illæ partes distinctæ sint secundum se, et discretæ, id est, non immediate sibi succedentes ex vi institutionis: nihilominus omissio in re ipsa fit quasi continuato tempore, et per modum unius transgressionis; quia nulla hora omittitur simpliciter omissione externâ, eò quod non dicatur suo tempore, etiam animo nunquam dicendi, vel etiam si aliæ posteriores recitentur, quia quamdiù durat naturalis dies, est tempus habile ad implendam substantiam præcepti quoad actum externum, et si homo mutet voluntatem, et intra illam diem recitet horam quam prætermiserat, non potest dici illam omisisse: ergo signum est per priorem transgressionem non omi-

sisse illam simpliciter, sed in proposito, nec in re completè, sed tantum pro tunc. Unde in fine diei quasi continuè, et per modum unius consummatur omissio illarum duarum horarum, quæ jam tunc possent immediate diei una post aliam, suppositâ recitatione aliarum horarum; et sic impleteret præceptum, et vitaretur utriusque omissio. Semper ergo omissio horarum unius diei, unum peccatum est, sive omnes, sive plures earum omittantur, et ibi etiam computatur matutinum, etiamsi incipiat omitti à nocte antecedentis diei cum pravo proposito, quia semper omissio in sequenti, et quasi proprio die consummatur.

CAPUT XXVI.

Utrum in recitatione privatâ necessaria sit attentio ad implendam obligationem tam ecclesiastici præcepti, quam iustitiæ, seu proprii beneficii.

1. Non agimus de his horis quando ex privatâ devotione, et non ex obligatione dicuntur, quia tunc non est major obligatio orandi attentè in illis, quam in quâcumque oratione vocali, quæ quidem non transcendit obligationem culpæ venialis, ut supra visum est. Et quòd oratio fiat per hanc formam orandi, si ex obligatione non fit, non addit rationem vel circumstantiam, quæ ex solâ rei naturâ ita aggravet obligationem, ut ad transgressionem mortalem sufficiat. Hinc ergo dixerunt aliqui præceptum hoc recitandi horas canonicas non violari mortaliter, eò quod sine attentione oretur, dummodò totum officium voce ipsâ integrè proferatur. Fundamentum esse potest quia Ecclesia non præcipit actum internum per se et ex vi sui præcepti, sed externum, quia sicut non iudicat de occultis, ita nec illa per se potest præcipere. Præcipit ergo per se tantum actum externum orandi; ad hunc autem sequitur necessitas attentionis interioris, non ex præcepto Ecclesiæ, sed ex naturâ rei, ergo non sequitur cum majori obligatione, quam ex ipsâ rei naturâ consequatur. Et ex naturâ rei obligatio ad attentionem adhibendam in oratione, solum est sub veniali peccato; ergo qui integrè recitat horas canonicas sine attentione, implet præceptum Ecclesiæ, quoad substantiam ejus, et ita non peccat mortaliter; peccabit autem venialiter contra naturale præceptum debito modo orandi.

2. Confirmatur, quia cap. *Dolentes*, in quo videtur hoc præceptum expressius contineri, vel explicatur sufficienter de externâ devotione, ut multi volunt, vel certè non continet præceptum quoad illa ultima verba: *Studiosè pariter et devotè*, quia non simpliciter præcipiuntur, sed cum illâ limitatione, in quantum *Deus eis dederit*, ut ibi Hostiensis notat, et sequitur; et Joannes Andreas, Ancharanus, et alii non dissentiunt. Unde hi videntur sentire non esse peccatum mortale, sine attentione recitare, etiamsi ex purâ negligentia, et cum advertentiâ fiat; et ita solent pro hac parte citari, sed nullus tam expressè loquitur sicut Hostiensis. Quem sequitur Antoninus, 3 p. tit. 15, c. 4, § 7, citans Umbertum et alios; et idem tenet Rosella, verbo *Hora*, num. 3; Pisana, num. 3; Angelus (si attentè

legatur) in verbo *Hora*, num. 27; ait enim, si quis interiorius voluntariè distrahatur esse tantum veniale, si verò exteriorius se occupet in actione contrarià attentioni, esse peccatum mortale, contra cap. *Dolentes*, quod ita intelligit, videlicet: *Devotè quantum Deus dederit*; id est, vitando omnia externa impedimenta attentioni contraria. Et hæc expositio fuit Durandi, 4, dist. 15, quæst. 12, num. 6, ejus verba ferè usurpat Paludanus ibi, quæst. 5, art. 2, concl. 4. Et sequitur Silvester, verbo *Hora*, quæst. 11, et in Rosà aureà, tract. 3, q. 69, Acasu et Turrecremata in cap. *Cantantes*, q. 3, art. 3, licet non satis constanter loquantur. Eandem probabilem putat Medina de Orat., q. 16, inò veram, supposito quòd Ecclesia non possit præcipere directè actum interiorem.

3. Nihilominus est communis sententià esse peccatum mortale horas canonicas sine ullà attentione dicere, id est, sine formali vel virtuali, quæ in superiori libro à nobis declaratæ sunt, et nullam fecimus mentionem de habituali, sicut Gabriel, Angelus et alii, tum quia attentio non dicit habitum, sed actum; tum quia supponimus esse sermonem de actu humano, aliàs non potest esse impletivus præcepti, ut statim dicitur; actus autem humanus non potest esse ab attentione tantum habituali, ut omnes supponunt, et per se constat. Actualis ergo, vel virtualis attentio sufficit ex omnium sententià ad implendum præceptum hoc, si autem utraque voluntariè desit per voluntariam distractionem, et ex certâ scientià, seu advertentià quoad notabilem partem horæ, dicit hæc opinio esse peccatum mortale, contra ecclesiasticum præceptum orandi, etiamsi distractio sit merè interna. Ita tenet Cajetanus, 2, quæst. 85, art. 13, ubi Aragon et alii; Soto, lib. 10, de Just., quæst. 5, art. 5, concl. 7; Ledesma in 4, part. 2, quæst. 16, art. 6, dub. 3; Major in 4, d. 12, q. 7; Navarrus, cap. 13, de Orat.; Gabriel lect. 62, in Canon.; Gerson, 3 tom., tract. de Orat., in 3 parte illius Alphab. 78, litt. E et F, in fine; Tabiena, verbo *Hora*, quæst. 30.

4. Adduci solet pro hac sententià D. Thomas, 4, d. 15, quæst. 4, art. 2, quæst. 4, ad 2, sed ille non clarè loquitur, verba ejus sunt: *Quando aliquis ex proposito mentem ad alia distrahit in orando, tunc sine culpa non est, et præcipuè si in aliis spontè se occupat, quæ mentem distrahunt, sicut sunt exteriora opera, et si ad contrarium mens evagetur, etiam erit culpa mortalis*: ubi solum ponit culpam mortalem, quando evagatio mentis est ad contrarium. Quid autem sit esse *ad contrarium*, D. Thomas non declarat; Paludanus autem, quem alii sequuntur, intelligit idem esse, quod esse directè voluntariam, quia illa voluntas est contraria voluntati orandi, exponit autem, intelligendum esse de oratione quæ sit sub divino præcepto, quia præceptum divinum cadit in actum interiorem, unde si ipsa oratio cadit sub præcepto divinum, etiam attentio ipsa cadit sub idem præceptum, idèò distractio voluntaria, illi contraria, est peccatum mortale, non verò quando oratio est voluntaria, ut supra dictum est, neque quando est præcepta solo præcepto ecclesiastico, ut ipse putat.

Sed certè limitatio hæc de præcepto divino aliena est à mente D. Thomæ, cum absolutè et simpliciter ipse loquatur, et illa oratio ex præcepto divino rarissimè contingat. Aliter ergo et facilius exponi possunt verba illa: *Si ad contrarium mens evagetur*, ex parte objecti, id est, si evagetur ad objectum contrarium Deo, ac divino cultui; hoc enim magis propriè illa verba significant; et tunc meritò dicitur evagatio esse peccatum mortale, vel ex suo genere, quia objectum illud est turpe, vel quid simile, vel ex injurià Dei contra religionem, quia non solum distrahitur mens, sed etiam ad cogitationem directè Deo contrariam et injuriosam, loquendo cum illo evagatur. Quod habet locum non solum in oratione præceptà, sed etiam in voluntarià, et idèò ex illo loco non potest constare, quid D. Thomas senserit in hac quæstione, in quâ de simplici earentià attentionis agimus sine admixtione gravioris culpæ ex parte rei cogitatæ. Unde idem D. Thomas, 2-2, quæst. 83, art. 13, ad 3, solum dixit, orare cum distractione ex proposito esse peccatum, non verò declarat, an sit mortale vel veniale, et tamen loquitur etiam de oratione in hymnis et Psalmis ecclesiasticis, quæ ad horas canonicas pertinet.

5. Nihilominus posteriorem sententiam existimo omninò veram et mihi moraliter certam; ut autem illam breviter declarem et confirmem, suppono attentionem ab intentione distingui, et intentionem debere præcedere tanquam fundamentum attentionis, ut in posteriori parte cap. 3, latè explicavi. Ab illo ergo fundamento hinc inchoandum est ad explicandam veritatem, ejusque radicem. Dico ergo primò: Ad implendum præceptum recitandi horas canonicas necesse est ad illas accedere cum proposito orandi, et in eo durare formaliter vel virtualiter, quamdiù oratur. Hoc tanquam certum supponunt omnes, quia oratio præcepta debet esse actus humanus; ergo debet procedere ex proposito, et intentione operantis. Oportet verò addere, non esse satis habere intentionem legendi hos Psalmos vel homilias, etc., sed necessariam esse voluntatem orandi explicitam, seu æquivalentem, aut implicitam, ut voluntatem laudandi Deum vel colendi illum hoc genere actionis, vel satisfaciendi meo muneri, ut in citato loco declaravi. Et ratio in præsentia est quia per hoc præceptum ecclesiasticum non præcipitur tantum hæc actio exterior legendi vel cantandi materialiter sumpta, quæ de se indifferens est ut sit oratio, vel ut sit studium, aut actio jucunda et delectabilis cantanti, aut legenti, sed præcipitur actio illa exterior, ut est oratio ad Deum et cultum ejus, ut suppono ex supra tractatis, et in sequenti assertionem confirmabitur; ergo necesse est ut sub hac ratione sit intenta et volita. Patet consequentia, quia nisi ex tali intentione procedat, non est oratio, ut in citato loco probavi, quia per solam illam intentionem determinatur ad esse orationis, sicut actio exterior, quâ fit sacramentum, per intentionem ministri determinatur ut sacramentalis sit. Confirmatur, quia actio præcepta debet esse humana, sub quâ ratione præcepta est, sed illa actio exterior est præcepta, non utrumque, sed

ut sit oratio; ergo ut sic debet esse humana; ergo ut sic debet esse intenta et voluntaria; aliàs non erit impletiva præcepti.

6. Solet verò hic obiter queri an ad implendum hoc præceptum sit etiam necessarium habere intentionem implendi præceptum; sunt enim hæc duo valdè distincta; nam possum ego habere nunc voluntatem recitandi et orandi horas canonicas sine voluntate implendi præceptum, imò cum voluntate non implendi præceptum per hunc actum. In quo certum inprimis est, satis superque esse si in principio accedatur ad recitandum cum proposito implendi præceptum, etiamsi in discursu orationis in mentem non veniat; satis enim est quòd non retractetur, quia manet virtus prioris intentionis. Præterea, ut censeatur quis accedere ad recitandum cum proposito implendi præceptum, satis est quòd ex consuetudine quâdam velit illam actionem tanquàm expletivam sui muneris et obligationis, vel quòd in actu exercito, ut sic dicam, velit eam facere, ut solet; quia eo ipso vult illam ut impletivam præcepti. Ita sumitur ex Majore, 4, d. 12, quæst. 7; Navarro, cap. 15 de Orat., num. 17, et aliis infra referendis. Rursùm satis est voluntas orandi tales horas, saltem quando per contrariam voluntatem, et intentionem præcepto non resistitur, id est, quando ipsemet orans expressè et cum reflexione non dicit se nolle implere præceptum per talem actum, quia illa voluntas orandi non impedita, in tali personâ et cum talibus circumstantiis, virtute est voluntas implendi præceptum, qui est de actu ipso præcepto, et nasci censetur ex generali voluntate, quam unusquisque habet satisfaciendi obligationibus suis: nam moraliter hoc inprimis censetur velle quilibet homo prudens in suis honestis ac religiosis actionibus. Quapropter non dubito quin ignorans, vel non advertens esse diem festum, voluntariè missam audiens, sicut solet, impleat præceptum, ita ut non teneatur missam iterùm audire, quando intelligit vel recordatur esse diem festum.

7. Difficultas verò nonnulla est, quando quis semel in die dicit horas canonicas, cum expressâ voluntate non implendi præceptum per illam actionem, sed cum proposito eas dicendi iterùm, ita præceptum non impleat, ut teneatur in rigore ad secundam recitationem. Multi sentiunt debere iterùm recitare, nec posse alio modo præceptum implere, etiamsi postea voluntatem mutet, et dicat se velle satisfacere præcepto per priorem recitationem. Ita tenet Medina, cod. de Orat., quæst. 16; Ledesma, 4, 1, p., q. 16, art. 6, dub. 6; Navarrus, cap. 15, de Orat., n. 15, 16, 27 et 28, et cap. 16, n. 79; Azor, lib. 10, cap. 12, quæst. 8. Probatur, quia de facto ille non implevit præceptum per primam recitationem; ergo nec postea per illam eandem potest implere præceptum, quantumvis id velit aut desideret; ergo necesse est ut iterùm recitet. Antecedens probatur, tum quia impletio præcepti, ut talis est, debet esse voluntaria, et illa non fuit talis, tum etiam quia opus humanum non extenditur ultra operantis voluntatem, vel, ut iuristæ aiunt, actus agentium non transcendunt intentionem eorum, leg. Non

omnis, ff. *Sicertum petatur*, leg. *In agris*, ff. de Acquir. dom. Prima verò consequentia probatur, quia illa actio cùm fuit facta, non habuit omnes conditiones requisitas ad præceptum implendum per eas, sed postea non potest illas induere, nisi iterùm fiat, quia circa præteritam actionem jam non est potentia, nec circa illam potest fieri mutatio. Confirmatur exemplis: nam qui ex voto tenetur dicere Rosarium, et semel dicit animo non implendi votum, oportet ut iterùm dicat; aliàs fractor erit voti, quia per illam actionem non implevit promissionem Deo factam, sed alium cultum liberalem exercuit. Sicut etiam qui debet Petro centum; et liberaliter postea donat eidem centum, de clarans nolle se per illa solvere debitum, sed liberaliter donare, tenetur postea integrum debitum solvere, nec poterit per priorem donationem satisfacere, quantumvis velit, idemque est, ait Medina, si sacerdos, qui pro missâ dicendâ stipendium accepit, velit pro tali personâ gratis missam dicere, retento priori debito; nam tenetur per aliam missam illi satisfacere; ergo similiter, etc.

8. Nihilominus contrariam sententiam tenent Aragon., 2-2, q. 85, art. 13, longè à principio, et generaliter Vasquez, in 1-2, q. 100, art. 9, dub. 1; Valentia, 3 p., disp. 6, q. 2, punct. 10, in fine, et idem ego teneo. Fundamentum est quia ille qui vult hodiè recitare, et ex hac voluntate humano modo recitat, etiamsi habeat voluntatem recitandi, non ex obligatione, neque ad implendum præceptum, sed sponte et cum proposito iterùm recitandi nihilominus reipsâ facit totum quod præceptum est, et non vovit, neque promittit iterùm recitare; ergo non manet in rigore obligatus ad recitandum iterùm, sed solum ad conformandam voluntatem suam cum præcepto, volendo satisfacere illi, priori recitatione. Major probatur, quia præceptum Ecclesiæ solum dicit ut recitet hora semel in die, et totum hoc fecit; minor ut clara supponitur; consequentia verò probatur, quia illa obligatio non imponitur ex vi præcepti ecclesiastici, quia non præcipit bis recitare, et quod præcipit, factum jam est; nec imponitur ex vi propositi et voluntatis recitantis, quia nec votum, nec promissionem fecit. Atque hinc apparet clara differentia inter exempla adducta et eam præsentem: nam quando quis tenetur ex voto Rosarium dicere suâ voluntate sibi imposuit obligationem, et eandem retinere vult, cùm bonum opus facit tali intentione; unde in virtute novum votum facit, at in præsentem non potest homo suâ voluntate novum præceptum ecclesiasticum sibi imponere, unde cùm ab illo tantum oriri debeat obligatio, et non ex promissione, non est unde relinquatur. Idem in solutione debiti est: nam ibi in voluntate meâ positum est ut faciam liberalem donationem vel solutionem; et quando volo liberaliter donare, non extinguo jus quod alter habet ad decem, verbi gratiâ, quæ ego illi debeo, et ideo manet integrum debitum, quod ego poteram voluntate meâ contrahere vel retinere, unde illa est etiam quædam virtualis promissio solvendi debitum, non obstante priori donatione. Idemque est in exem-

plo missæ : nam ibi etiam pendet obligatio ex meâ voluntate, quam de novo quasi constituto vel conservo. At in obligatione proveniente ex superioris præcepto, non ita est, quia ego non possum eandem obligationem augere, vel de novo imponere, nec facere ut non impleatur, si fit quod præceptum est.

9. Declaratur exemplo : nam si quis obligatus ad jejunium in vigiliâ Assumptionis, ex devotione ad Virginem proponat in eadem die jejunare ex devotione, et non ad implendum præceptum, volens aliâ die satisfacere præcepto Ecclesiæ, licet fortè excusetur à peccato, habendo illam voluntatem per ignorantiam et bonam fidem, quam in illo suppono, nihilominus non tenetur alio die jejunare, quia præceptum de se in alio die non obligat, nec ille potuit extendere obligationem ejus, nec fecit votum aut promissionem. At verò si ex voto fuisset obligatus ad jejunandum in vespèrâ Conceptionis, et eo die haberet animum non jejunandi ex voto, sed ex devotione, et implendi votum alio die, maneret obligatus, quia virtute commutaret obligationem voti in jejunium alterius diei. Ergo signum est esse magnam differentiam inter debitum ex voto vel quodcumque aliud, quod imponi potest per propriam voluntatem et obligationem præcepti, quæ ex voluntate legislatoris pendet. Præterea ex alio effectu præcepti possumus hoc declarare : nam si ponamus latam esse excommunicationem ipso facto contra clericum non recitantem septem horas in die, non incurreret excommunicationem ille qui recitaret horas cum voluntate non implendi præceptum, sed recitandi postea, etiamsi deinde illas iterum non recitaret, sed vellet esse contentus, et satisfacere priori recitatione, quia jure reipsâ non commisit exteriorem transgressionem vel omissionem pro quâ posita fuit censura. Neque enim ad non incurrendam censuram necessarium est ut in ipsâ observatione præcepti interiorius non peccetur contra præceptum. Nam si alicui sub censurâ præcipiatur ne comedat carnes, et ille non ex voluntate, sed quia illas non habet, eas non comedat, etiam cum proposito comedendi, si illas haberet, nihilominus censuram non incurrit, quia in effectu non transgreditur exteriorius præceptum, sed tantum in affectu ; sicut non incurrit irregularitatem qui lethaliter alium percutit, si ille non moritur, etiam per miraculum, et contra voluntatem percutientis ; ergo in nostro casu non incurreretur censura ; ergo signum est quoad exteriorum actum impletum esse præceptum ; ergo non est necesse illum repetere, sed voluntatem adjungere.

10. Dices : Ergo præceptum recitandi à principio fuit impletum per primam recitationem, non obstante voluntate non implendi illud, quam supponimus habuisse recitantem ; consequens est falsum ; ergo. Minor videtur clara, tum quia aliàs impleretur præceptum sine voluntate implendi quod est contra dicta, et contra rationem, quia præceptum debet impleri humano modo, atque adeò voluntariè ; tum etiam, quia aliàs non solum non teneretur postea iterum recitare, verum etiam nec voluntatem mutare, quia jam imple-

vit præceptum. Sequela verò patet, quia præceptum non impletur, nisi per actionem externam ; ergo vel impletur statim ac illa fit, vel nunquam postea impletur per illam, ac subinde erit necessaria nova recitatio ad implendum præceptum ; qui ergo hoc posterius negat, cogitur primum fateri ; vel aliter ut actio externa sit impletiva præcepti, est necessarium ut procedat à voluntate implendi præceptum, vel non. Si non est necessarium, ergo per illam primam recitationem implebitur, quia nihil aliud illi deest ; ergo statim impletur ; si verò illud est necessarium, ergo non potest postea ob solam mutationem voluntatis per illam priorem recitationem impleri præceptum, quia fieri non potest, ut illamet recitatio procedat à voluntate implendi præceptum, quia frequens voluntas poterit quidem circa illam actionem objectivè versari, non tamen potest esse principium illius ; erit ergo necessaria nova recitatio, quæ ex voluntate servandi præceptum procedat.

11. Respondetur primò, concedendo sequelam, quia ille statim ac recitavit, fecit quod præcipiebatur, et ita implevit reipsâ præceptum, quamvis ex ignorantia fortè putaret se non implere illud, sed posse se suspendere observationem præcepti, non obstante actione humanâ per illud præceptâ. Ad rationem autem in contrarium respondent aliqui absolutè, ad observandum præceptum præsertim humanum, non esse necessariam voluntatem implendi præceptum, ita ut ipsa impletio quasi formaliter cadat sub voluntatem, sed solum esse necessariam voluntatem exequendi actionem præceptam sub eâ ratione quâ præcepta est, id est, satis esse voluntatem orandi, audiendi missam, etc., licet hæc non sint volita, ut impletiva præceptorum, seu ad finem implendi præcepta. Et hoc non repugnat dictis, quoniam aliud est velle orare, aliud velle implere præceptum, ut declaratum est. Dico autem semper velle orare, et non velle legere horas canonicas, ut Medina objicit, hæc duo confundens, cum tamen sint valdè distincta ; nam voluntas legendi non solum non est voluntas implendi præceptum, verum neque est voluntas faciendi actionem præceptam ; et ideo per illam actionem non impletur præceptum. Et hinc solvitur alia ratio, quia hoc satis est ut per illam actionem humano modo impleatur præceptum : nam ipsa actio quæ præcipitur, humano modo et voluntariè fit, licet ipsa impletio præcepti, ut est quasi quædam relatio vel adæquatio inter actionem et præceptum non sit volita, sed materialiter consequatur, nec possit impediri per voluntatem operantis, etiamsi nolit per illam actionem implere præceptum. Unde ad alterum inconveniens, scilicet quòd juxta hæc, nec voluntatem postea mutare tenetur, responditur consequenter concedendo, ad non transgrediendum ecclesiasticum præceptum, non esse necessariam mutationem voluntatis ; nam si omninò obliviscatur præteriti propositi, aut modi quo recitavit, nihil peccabit, et satis implebit præceptum, unde nihil restituere tenebitur. Atverò si recogitet factum præteritum, ex jure naturali tenetur velle non resistere

præcepto, unde cùm postea vult non recitare, ut novam culpam excuset, oportet ut saltem intelligat se satisfecisse præcepto, et velit illà satisfactione esse contentus, quia lex naturalis obligat ad non habendum affectum contrarium præcepto superioris.

12. At licet hæc sint probabiliter dicta, et fortasse in rigore vera, possumus clariùs distinguere de observatione præcepti, vel quoad substantiam actûs externi humani, vel quoad modum et quoad affectum ex naturâ rei debitum tali actioni, supposito præcepto. Priori modo verum est implere aliquem præceptum eo ipso quòd recitat horas humano modo et ex voluntate orandi; quantumvis per voluntatem suam nolit tunc illud implere, et hoc probant rationes factæ, et omnia dicta in præcedenti responsione. Atverò stante illà renitentiâ voluntatis circa impletionem præcepti, non impletur completè quoad affectum jure naturæ debitum præcepto, qui saltem requirit ut subditus non habeat affectum contrarium obligationi præcepti. Et hæc duo non repugnant, quia hic modus posterior non cadit directè sub præceptum humanum, nec est materia ejus, sed consequitur ex naturali lege et generali obligatione obedientiæ. Unde si postea qui non vult iterùm recitare, simul perseveret in voluntate non implendi præceptum, per priorem actionem, peccabit affectu interno contra illud præceptum, non verò exteriori transgressione ejus. Ut si is qui legitimâ voluntate implevit mane officium recitandi, postea cuperet non recitasse, nec implevisse præceptum, peccare affectu, non verò reipsâ transgrediendo. Vel etiam qui die festo audiret missam ex timore servili, ad vitandam infamiam vel externam pœnam, cum voluntate deliberatâ non implendi præceptum, si impunè passet, ac subinde sine voluntate propriâ et absolutâ implendi illud, sed solum faciendi actionem præceptam, quia non potest aliter vitare pœnam; nihilominus quoad externam observantiam implet, nec tenetur aliam missam postea audire. In hoc ergo sensu verum censeo, ad implendum præceptum externum humanam, de actu externo, quoad substantiam ejus, non esse necessariam propriam voluntatem implendi præceptum formaliter, sed satis esse actionem præceptam voluntariè agere. Unde in nostro casu impletur præceptum per primam recitationem quoad externam substantiam ejus. Et ideò in rigore non manet obligatio ad iterùm recitandum, solum ad faciendum ut illa recitatio, etiam ut impletiva præcepti, non maneat involuntaria, quia hoc ex naturâ rei est contra obedientiæ virtutem, et ideò necesse est illam priorem nolitionem retractare, et consequenter facere ut impletio præcepti voluntaria sit, saltem objectivè, esto non fuerit, nec jam esse possit effectivè, quia neuter ipsorum modorum determinatè cadit sub ecclesiasticum præceptum. Et licet hæc speculativa videantur, necessaria sunt ad explicandam propriam vim et obligationem præcepti humani, et ut non obligemus ad repetitionem vel recitationem duplicatam, ad quam Ecclesia non obligat.

13. Dico secundò : Ad implendum ecclesiasticum

præceptum recitandi horas canonicas, necessarium est cum attentione orare. Hæc conclusio probari potest ex cap. *Dolentes*, ibi : *Studiosè pariter et devotè*; sed in hoc textu magnam vim non faciemus, vel quia à multis exponitur quoad illam particulam non continere præceptum, sed consilium, seu monitionem et directionem, quod licet non sit verum, non est tamen hoc adeò clarum, ut sufficeret ad reddendam oppositam opinionem practicè improbabilem, si aliunde non ostenderetur, vel etiam quia potest exponi de devotione, quatenus pendet ex actibus externis, et illis juvari aut impediri potest, quod est probabile; vel denique quia loquitur de recitatione in choro, quæ aliquas circumstantias postulat, quas non requirit privata recitatio. Et ideò cùm simus in materiâ onerosâ, lex illa quoad illam partem non est extendenda, maxime si verum est, orationem publicam fieri nomine Ecclesiæ, non autem privatam etiam horarum canonicarum, ut quidam volunt. Probanda est ergo, non ex speciali jure positivo, distincto ab ipso præcepto orandi, sed ex illo adjuncto naturali et evidenti principio, quòd vocalis prolatio non est oratio, nisi cum attentione aliquâ fiat. Unde ratio sic concluditur : Per hoc præceptum obligatur homo ad orandum, cùm septem horas canonicas recitat: sed si nullo modo attendit, non orat; ergo non implet præceptum. Minor patet, quia supra probatum est attentionem esse de substantiâ orationis vocalis, et simpliciter necessariam ad esse illius. Confirmatur, quia, si quis voto se obliget ad orandum horas canonicas, non satisfacit dicendo illas sine ullâ attentione; sed non minus efficax est præceptum Ecclesiæ; ergo. Tandem confirmatur ac declaratur; nam supponimus non esse simpliciter necessariam attentionem actualem, sed saltem virtualem; quòd autem hæc saltem necessaria sit, patet quia necessaria est intentio virtualis orandi; sed hæc esse non potest sine attentione virtuali; ergo. Major in præcedenti assertione probata est; minor probatur, quia tunc solum desinit esse virtualis attentio, quando homo sciens et videns se de aliis cogitare, et non attendere, non curat, sed negligit, vel directè vult illo tantùm modo dicere; at hoc ipso jam non vult orare, sed revocat priorem intentionem, quia velle sic loqui, non est velle orare; nam cum voluntate sic loquendi stat optimè voluntas non orandi; ergo.

14. Medina, cod. de Orat., quæst. 16, hæc ratione convictus, negat præceptum Ecclesiæ obligare homines ad orandum, cùm præcipit septem horas recitare, secundum opinionem negantem, esse necessariam attentionem ad implendum hoc præceptum: quia Ecclesia neminem obligat ad interiora; oratio autem in rigore interiorem actum requirit; et ideò solum obligat ad dicendas illas horas; quòd si minister non apponat devotionem, Ecclesia apponit ejus nomine orat, et tanquam ejus minister. Verumtamen hæc responsio multa falsa continet: primum est Ecclesiæ præceptum de recitandis horis non esse præceptum de orando verè et propriè, sed esse de legendis illis

Psalms et lectionibus, ac subinde quocumque modo et quâcumque intentione legantur, satisfieri præcepto; nam hoc evidenter est contra intentionem Ecclesiæ, ut constat ex omnibus quæ de his horis supra adduximus; nam potius ex institutione suâ vocantur horæ orandi, seu orationis sollemnis, juxta illud Act. 3: *Ad horam orationis nonam*. Unde etiam hæc recitatio officium divinum, vel ecclesiasticum, vel officium psallendi appellatur, ut cap. ult., d. 92. Quis autem dicat meram lectionem aut cantilenam, quocumque modo et intentione factam, esse divinum officium aut ecclesiasticum? dicente Jeremiâ: *Audiant ii quibus psallendi in ecclesiâ officium est, Deo non voce* (utique solâ) *sed corde cantandum*. Præterea, Ecclesia proficitur se per septem horas velle explere illud Davidis: *Septies in die laudem dixi tibi*, et illud: *Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi*; at illa non implentur nisi per veram orationem; ergo hanc præcipit Ecclesia per illud præceptum. Unde sanctus Benedictus in Regulâ, et habetur cap. 1 de Celebr. missar., et cap. 2, d. 91: *Septenarius, inquit, sacratus numerus à nobis implebitur, si primæ, tertiæ, etc., tempore nostræ servitutis officia persolveremus, etc.*, quæ officia esse officia orandi per totam Regulam latissimè explicat. Nullâ ergo probabilitate cogitari potest, per hoc præceptum non præcipi veram, et propriam orationem,

15. Multo autem improbabilius est fundamentum, nimirum quòd Ecclesia non possit fidelibus præcipere ut verè ac propriè et ex corde orent. Est enim contra totius Ecclesiæ consuetudinem, et contra omnem rationem et pietatem; nam vera oratio est sæpè necessaria, vel Ecclesiæ, vel alicui fideli; cur ergo neganda est Ecclesiæ potestas ut possit sibi vel suis subditis de hoc remedio, vel de hoc divino cultu efficaciter providere? Deinde si hoc non potest, certè nec præcipere poterit ut missam audiant, quia missam audire non fit sine actu interiori. Nec etiam poterit præcipere verè et sacramentaliter confiteri, quia etiam ad hoc est necessarius internus actus. Imò nec ut ministrent sacramenta, ut talia sunt, quia etiam hoc non fit nisi cum interiori attentione ministrandi sacramentum, ut tale est, et nec sufficit intentio lavandi aut talia verba proferendi, quæ omnia constat esse dogmata erronea. Unde non minùs falsum est aliud fundamentum, nimirum, actum internum nullo modo posse cadere sub Ecclesiæ præceptum, etiam ut ad exteriorem, sub aliquâ honestâ ratione præceptum necessarius est; nam ex illo sequuntur omnia incommoda illata, et contra illud in materiâ de Legibus ex professo disputatum est. Quidquid ergo sit, an Ecclesia possit per se et directè præcipere actum internum, tamen non est dubium quin consequenter, et ut circumstantiam vel formam actûs externi possit illum præcipere; et hoc modo præcipit orationem vocalem, ut vera oratio est, et illam præcipiendo consequenter ex vitalis præcepti nascitur obligatio ad attendendum.

16. Denique repugnantia sunt illa quæ Medina ponit, scilicet Ecclesiam verè orare ad Deum, quoties ministri ejus has horas dicunt implendo præceptum ejus,

et nihilominus ipsos implere præceptum, etiamsi non orent, sed materialiter legant; nam si ipsi non orant, quomodo per eos orat Ecclesia? Nam oratio non dicit habitum, sed actum; et ideò, si nullus in Ecclesiâ actu orat tali tempore, fieri non potest ut in illo eodem tempore Ecclesia oret. Ponamus ergo solum clericum recitare officium pro tali horâ in Ecclesiâ, si ergo ille non orat, nec Ecclesia per illum orat; si ergo ita recitet ut verè dici non possit Ecclesia per illum orare, ille non implet munus suum. Ita verò se gerit quoties sine attentione ullâ verba proferit; quòd autem tunc alii verè orent neene, accidentarium est,

17. Tandem explicatur in hunc modum: nam duobus modis intelligitur, aliquem pro alio orare, id est, vice illius, et non tantum objective pro illo, primò, quia licet ipse orans in propriâ personâ oret, tamen ab alio rogatus, vel jussus aut ad officium orandi conductus orat; et hoc modo censent aliqui orare ministros Ecclesiæ, præsertim cum privatim recitant, etiamsi divinum officium et horas canonicas ex præcepto recitent. Quòd si hoc verum est, planè cum ipse minister non orat, quantumvis aliàs legat officium, Ecclesia per illum non orat; ergo neque ipse clericus implet munus suum; ergo nec præceptum. Unde sumitur optima confirmatio pro conclusione; nam si ego do alicui eleemosynam ut pro me oret, recitando Rosarium, ille non satisfaciens suæ obligationi voce proferendo illa verba sine animo orandi vel attendendi. Unde etiam confirmatur: nam si ex conventionem et pacto possum ego obligare alium, ut verè ac propriè pro me vocaliter oret, quomodo Ecclesia non potest suis ministris hoc præcipere? Dices quia unus homo ex pacto potest suâ voluntate se alteri obligare ad actum interiorem exercendum, et Ecclesia non potest obligare ad actus internos. Ad hoc verò jam responsum est falsum esse hoc dogma ita distinctè sumptum; addo verò etiam hic posse intelligi pactum et conditionem ex parte Ecclesiæ; confert enim beneficium vel sacrum ordinem hæc lege ut verè ores canonicas horas. Esto enim absolutè non posset Ecclesia præcipere illum actum, non video cur per modum pacti et acceptatæ obligationis illum exigere nequiret; ad eum modum quo id dici solet de castitate clericorum, quamvis non modò omninò simili.

18. Alio modo intelligi potest clericus orare pro Ecclesiâ, nomine ejus, quatenus in personâ Ecclesiæ constitutus, et tanquam legatus ejus illius nomine ad Deum loquitur; sicut est certum sacerdotem in missâ orare; et hoc modo orare clericos in horis canonicis supponit Medina supra, et judicio meo est longè probabilior sententia, quam etiam tenet Gabriel, lect. 57, in Can. et Navarrus, cap. 49, num. 59 et 60, et de publico quidem officio constat ex dictis in primo cap. hujus libri. Est autem eadem ratio de recitatione privatâ ejusdem officii: nam ex eadem obligatione et institutione nascitur, unde eadem forma orandi in eâ observatur, ut clariùs apparet in collectâ oratione, in quâ nomine totius Ecclesiæ præmittitur, *Oremus*, ad significandum fundi orationem nomine omnium. Hoc

ergo supposito, multò magis necessarium est ut ministerium commissum et mandatum ministris hujus officii divini, non sit tantum materialiter proferre illa verba, sed verè orare et loqui cum Deo nomine totius Ecclesiae. Nam si legatus ad regem missus cum rege non loquitur, quomodo is qui cum misit, per illum loquetur ad regem? Est ergo hoc praeceptum de oratione, et non nisi per orationem expletur, ideòque sine intentione orandi, ac subinde sine attentione, saltem virtuali impleri non potest.

19. Atque hinc sequitur eum qui sic dicit horas sine ullà attentione peccare mortaliter ex genere suo, quia sic obligat praeceptum, et illud non observat, ut ostensum est. Ita Cajetanus, 2-2, quæst. 83, art. 15; Paludanus, dicta quæst. 5; Antoninus, dicto cap. 4, § 8; Navarrus, cap. 13, num. 46; Major, 4, d. 12, quæst. 7; Adrianus quodlib. 8. Potest autem hoc peccatum esse veniale ex levitate materiae; eodem modo quo omisio alicujus particulæ officii; nam eadem est ratio utriusque peccati; nam hoc etiam est peccatum omissionis, quatenus per illum actum non impletur affirmativum praeceptum, unde sub hac ratione malitiam ejusdem rationis continet. Hoc autem peccatum recitandi cum voluntariâ distractione totali, videtur addere malitiam commissionis, quæ in oratione simili non praecepta reperitur. Verum illa malitia per se non est mortalis, nisi quatenus adjungitur omissioni praecepti, et ideò ex quantitate materiae omissæ, expendenda est gravitas peccati, suppositâ distractione voluntariâ. Quomodo autem gravitas materiae arbitrio prudenti, judicanda sit, juxta dicta in cap. præcedenti expediendum est, neque enim nova ratio aut regula occurrit.

20. Quæri autem potest an possit hoc peccatum excusari à tanto, id est, à mortali propter defectum voluntarii, esto non sit distractio adeò involuntaria, ut excuset etiam à peccato veniali. Sunt enim varia, et extremè contraria judicia. Quidam aiunt, quoties distractio non est voluntaria directè, id est, quod homo dicat apertè, nolo attendere, quantumvis negligentè se gerat in attentione adhibendâ, et ex eâ negligentia magnam officii partem distractus, et sine attentione actuali recitet, implere praeceptum, saltem ut non peccet mortaliter, licet peccet venialiter. Ratio est quia dum non habet illam directam voluntatem contrariam, non revocat priorem intentionem, et sic semper durat virtualis attentio substantialis. Sed hæc opinio probabilis non est, quia in moralibus, virtualis voluntas æquivalet formali, ut supina negligentia æquivalet directæ voluntati. Et ideò alii dicunt non dari medium, quia si distractio est merè naturalis, omninò excusat à culpâ, et relinquit attentionem virtuales, cum quâ impletur praeceptum. Si verò distractio est ex negligentia, quæ durat in magnâ parte officii, eo ipso negligentia gravis est, et non excusat à mortali culpâ. Sed hoc etiam non est satis perfectum, quia potest esse negligentia tam parva, ut eâ non obstante actus non sit sufficienter deliberatus ad peccatum mortale, et nihilominus negligentia sit culpabilis

venialiter, quia ipsamet negligentia est ex surreptione quâdam, et non est perfectè voluntaria, et tunc peccatum erit veniale, non ex pravitate materiae; supponimus enim illam esse magnam, sed ex indeliberatione et surreptione.

21. Dico ergo posse hoc peccatum esse veniale, propter defectum perfecti voluntarii cum admixtione alicujus voluntarii indirecti, per negligentiam levem, et nihilominus aliquando esse mortalem culpam, non solum propter directam voluntatem, quæ per se satis patet, sed etiam per supinam et crassam negligentiam. Hæc autem contingit, quoties homo advertit, se non attendere ad divinam orationem, sed ad alia vana, vel omninò extranea, et non curat, sed permittit se ita vagari, quamdiù verò non ita advertit, erit naturalis vel ferè naturalis inadvertentia, et ideò vel nulla erit culpa, vel tantum venialis.

22. Imò addit Cajetanus in Sum. non satis esse ut quis advertat, quid cogitet, sed etiam quod advertat se diverti ab oratione: *Oportet, enim, ait, secessum huminum à termino fieri per se, id est, ex intentione, saltem virtuali, quæ requirit advertentiam; ita enim doctrinâ illa intelligenda est, et est præ oculis habenda hominibus scrupulosis, ne faciliè receptiones horarum faciant, quæ nihil prosunt, quia semper habent easdem vel majores imperfectiones, et habent innumera inconvenientia, quando ex conscientia scrupulosâ fiunt. Isti ergo si bonâ fide et cum proposito ad recitandum accedant etiamsi in fine Psalmi advertant se fuisse distractos, nihil curent nec repetant, sed iterum ad attendendum mentem applicent et prosequantur. Idemque servare debent, etiamsi non recordentur se omnia dixisse: quia, ut D. Thomas notavit, hæc oblivio non refert, nec semper nascitur ex distractione. Quamdiù ergo eis non constiterit evidenter se mutasse propositum, vel advertendo, et sciendo circa alia vagatos fuisse, credere possunt suæ obligationi satisfacisse. Unde Navarrus, cap. 13, num. 29, et sequent.; Major, 4, d. 12, quæst. 7, dicunt non oportere, ut quis recordetur se dixisse omnia, sed satis esse, ut nullo claro indicio constet aliquid omisisse.*

23. Sed in hoc cavendum est aliud voluntarium in causâ: quod est, quando homo licet non velit esse distractus, tamen voluntariè se occupat in aliis actionibus, quæ attentionem orationis impediunt, sive internæ sint, sive externæ; nam tunc in voluntate talis actionis est voluntaria carentia attentionis, et potest sufficere ad peccatum mortale, ut ex principiis moralibus constat. Maximè si verum est in cap. *Dolentes*, directè esse praeceptam devotionem, quatenus ad externos actus pertinere potest, id est, ut nihil exterius fiat quòd attentionem mentis tollat. Hinc verò statim nascitur interrogatio an sit peccatum recitare horas, aliquid aliud agendo, ut scribendo, pingendo, se induendo, etc., et si est peccatum, quam grave sit. Aliqui enim simpliciter dicunt esse hoc peccatum mortale in oratione praeceptâ, in quam partem inclinât Antoninus, 2 p., tit. 9, cap. 9, § 3; dicit enim esse

valdè reprehensibile, et vix sufficere ad implendum præceptum.

24. Dico tamen, considerandam inprimis esse qualitatem actionis, an sit mentalis, vel magnam attentionem mentis requirens, et tunc dico esse peccatum grave dicere notabilem officii partem, exercendo illam actionem; ut si quis velit, dùm recitat, circa argumenta philosophica discurrere, aut pingere, vel scribere aliquid ordinatè. Si verò actio fieri possit ferè sine attentione ad illam, ut est vestiri, lavari, vel quid simile, ordinariè non erit mortale, quia illa non est sufficiens causa distractionis. Dico autem ordinariè, quia si homo jam expertus sit se solere similibus actionibus omninò impediri ac distrahi, sive ob incapacitatem suam, sive ex consuetudine, tunc potest peccatum esse grave, non verò ordinariè; erit tamen etiam ordinariè aliquod peccatum saltem veniale, vel quia saltem impeditur perfecta attentio, vel etiam propter indecentiam loquendi cum Deo, præsertim ut Ecclesiæ ministrum, et legatum aliam actionem merè humanam et ad cultum Dei non pertinentem exercere. In hoc tamen prudentia necessaria est; nam si ex aliquà justà necessitate hoc fiat, et pro modicà parte orationis, et cum diligentia et curà attendendi ad ea quæ recitantur excusari interdum poterit etiam levis culpa, ut latè Navarrus attingendo particulares circumstantias et modos declarat, dicto cap. 13, de Orat. à num. 47; idem sentiunt Cajetanus, Sotus, et alii.

25. Potest verò ulteriùs circa attentionem interrogari an possit interdum in eà per excessum peccari; nam peccatum, quod hactenus explicuimus, est per defectum attentionis. Dùm autem de excessu quærimus, oportet intelligi de excessu attentionis ad divina; nam si sit ad humana, vel extranea aut prava, constat illum excessum augere peccatum, sed totus ille excessus est defectus in attentione orationis. Atverò quando mens ad divina intentissima est, ita ut omninò non advertat quid dicat vel loquatur, tunc dici potest excessus sanctæ seu divinæ attentionis; et de illà meritò inquiritur an impediatur observationem hujus præcepti. Si enim divina est, quomodò potest transgressionem præcepti efficere? Si autem homo voluntariè ita attendit, quomodò potest præceptum loquendi implere, cum nesciat quid loquatur, quia ad illud omninò non attendit? Quod dubium petiit ut explicemus quæ attentio necessaria sit ad hujus præcepti observationem; varias enim attentiones supra distinximus, scilicet, ad verba, ad sensum verberum litteralem vel mysticum, ad Deum, vel secundum se, vel secundum aliquod nostræ fidei mysterium; quodcumque illud sit, vel ut auctorem rei postulata vel quod perinde est, ad rem postulata, ut obtinendam à Deo.

26. Dicunt ergo aliqui primam attentionem esse quasi fundamentalem in hac materia, et sine illà non esse sufficientem quaecumque aliam attentionem ad hoc præceptum implendum. Et ideo si tanta sit alia attentio, ut illam primam omninò impediatur, quantumvis ad Deum esse videatur, nimiam esse et indiscre-

tam eo tempore, et causam transgressionis præcepti. Atverò si attentio ad Deum tali modo habeatur, ut non impediatur omninò attentionem ad verba, sed relinquat eam quæ sufficiat, ut homo scienter et moraliter proferat integrè et ordinatè quæ recitat, tunc non impedire observantiam præcepti, etiamsi ad Deum abstractissima et maxima sit. Alii verò putant nullam esse habendam rationem attentionis ad verba, sed quaecumque aliam sufficere. Sed cavenda sunt extrema, quia nec oportet cum reflexione attendere verba, nec omninò illorum oblivisci, et ita in rigore priorem opinionem censco veram, ut præcedenti lib., c. 4, latius dixi.

27. Denique potest è contrario interrogari an quælibet attentio minima, etiam superficialis, ut vocant, ad verba, sufficiat ad implendum hoc præceptum. Aliqui enim significant necessarium esse eum qui imperfectam attentionem habet, saltem non ponere impedimentum perfectiori attentioni, neque illam voluntariè excludere, ut videri potest in Navarro, cap. 13, de Orat. num. 34 et 35, juxta quam opinionem consequenter dicendum erit; si quis attendat ad verba horarum sufficienter, et simul velit de alià re, nullo modo ad orationem pertinente cogitare, quia expertus est istam cogitationem non impedire illam imperfectam attentionem; nihilominus non implere præceptum, quia licet non omninò careat attentione, impedit meliorem, quod etiam est contra præceptum. Sed hæc nimis scrupulosa sunt, et non satis fundata. Quia, ut dixi lib. præced., cap. 4, ad veritatem et ad substantiam orationis minima attentio sufficit, nam per illa salvatur intentio orandi, et ut precatio illa sit humana, ergo illa etiam sufficit ad implendum præceptum. Probatur consequentia, quia hoc præceptum solum obligat ad attentionem, quatenus obligat ad vocalem orationem talium horarum; præceptum enim Ecclesiæ non obligat, et fortassè nec potest obligare ad certum modum actus interioris sed solum ad illum qui necessarius est, ut exterior locutio oratio vocalis sit; ad hoc autem sufficit quælibet attentio ex dictis, etiamsi voluntariè melior non habeatur, vel etiam impediatur; ergo.

28. Præterea inquiri unde probetur vel colligatur illa obligatio non abjiciendi meliorem attentionem, cum ex solà naturà orationis vocalis non colligatur; Dices colligi ex cap. *Volentes*, quatenus præcipit orare devotè, quantum Deus dederit, per quod significatur non debere homines voluntariè impedire, aut abjicere altiore attentionem. Sed hoc infirmum fundamentum est, tum propter varios sensus illius præcepti, quos supra tetigi; tum etiam quia ille qui non vult meliori modo attendere, dicet tunc sibi non dari à Deo spiritum altioris attentionis, et se velle condescendere suæ infirmitati. Vel dici etiam potest ibi præcipi devotionem necessariam ad orandum, et prohiberi omnia quæ illam possunt impedire; majorem verò devotionem insinuari et proponi ut procuraretur quantum Deus dederit. Itaque voluntariè impedire majorem attentionem, poterit esse peccatum veniale, si otiosè et

absque causâ fiat; nunquàm verò continet hujus præcepti transgressionem; unde quod Navarrus ait, non satisfacere qui orat meditando passionem Domini, si intendit ibi ultimatè sistere, et non ascendere ad montem Divinitatis; sed in illâ meditatione sistere tanquàm in ultimato fine suæ recitationis, hoc, inquam, non video, quomodò verum esse possit, quia illa attentio est honestissima et utilissima, et ideò licèt intendat quis non ultra progredi, egregiè satisfacit. Maximè quia non semper oportet ad Divinitatem secundum se ascendere, et qui sic orat hîc et nunc, non intendit unquàm in vitâ Divinitatem contemplari, sed in hac oratione vult esse contentus humanitate. Quòd si Navarrus intelligat illud fore malum, quando pro ultimo fine assumeretur Christus ut homo, et excluderetur ut Deus; hoc neque est moraliter possibile, nec pertinet propriè ad defectum in attentione orationis, sed ad defectum charitatis Dei.

29. Dico tertiò: Quotiescumque aliquis ex defectu attentionis, non implet præceptum hoc recitandi horas canonicas, tenetur iterùm eas recitare in tempore habili, id est, intra eundem diem, et nisi id faciat, tenebitur ad restituendum perinde ac si non recitasset. In hac assertionem non conveniunt omnes; nam qui putant in hoc negotio intervenire duo præcepta Ecclesie; unum dicendi horas voce, aliud attendendi ad illas mente, licèt dicant peccare mortaliter, qui non attendit, quia agit contra unum præceptum Ecclesie, non tamen putant peccare contra præceptum dicendi, sed illud implere. Et ideò negant teneri ad dicendum iterùm. Unde fit, ut neque ad attentionem iterandam teneatur, quia deest materia talis attentionis. Et consequenter etiam negant teneri ad restituendum, etiamsi non repetat horas, quia obligatio restituendi solùm nascitur ex transgressione præcepti recitandi exterius, quia stipendium datur propter externum servitium, non propter attentionem interiorem. Ita in hoc negotio ratiocinatur Medina, cod. de Orat., q. 16, quem sequitur Corduba, lib. 4, quæst. Theolog., q. 13, circa finem. Hæc verò doctrina procedit ex falso fundamento; nam præceptum Ecclesie unicuq. tantùm est orandi vocaliter recitando septem horas canonicas; nam in hoc includitur obligatio ad attentionem, quæ fortassè per se ac separatim ab oratione vocali præcipi ab homine non posset. Quòd autem tale sit hoc præceptum, et quod in eo, ut sic, includatur attentio, ut pertinens ad substantiam actûs præcepti, satis in superioribus ostensum est.

30. Unde sine dubio vera est assertio posita, quam tenent Sotus, lib. 10, de Just., q. 5, art. 3, concl. 6; Navarrus de Orat., cap. 13, n. 15, et cap. 20, n. 32, et alii moderni frequentius. Et prior quidem pars de obligatione recitandi officium iterùm, dùm tempus durat, probatur, quia ille per primum actum non implevit præceptum orandi vocaliter, ut ostensum est; ergo tenetur iterùm recitare. Antecedens probatum est in præcedenti assertionem; quia qui non fecit actum præceptum, etiam quoad substantiam ejus, non implevit affirmativum præceptum; sed ille non fecit actum præ-

ceptum, ut ostendi; ergo. Minor supponitur ex facto, et cætera sunt evidentia. Confirmatur quia qui in die festo adfuit missæ sine ullâ attentione voluntariè, tenetur intra eundem diem audire aliam missam, si potest, ut est apud omnes constans, ergo similiter in præsentem; est enim eadem proportionalis ratio. Unde si quis in eo casu cùm voluntariè distrahitur, id faciat cum proposito iterùm recitandi, vel audiendi missam, nondùm peccavit mortaliter, quia adhuc illi superest tempus implendi præceptum, si tamen habuisset tunc propositum non audiendi iterùm missam, peccasset quidem tunc mortaliter ratione propositi; nondùm tamen in rigore esset transgressus exterius præceptum, sed teneretur illud implere cùm posset, unde si postea mutasset propositum, et recitaret, impleret præceptum, ut tenetur, et non maneret obligatus ad restituendum, nec incurrisset censuram, si lata esset.

31. Sed quid, si neutrum propositum habuit, cùm se voluntariè distraxit? Respondeo, manere quidem illum obligatum ad iterùm recitandum; dubium tamen esse indicium de peccato, quod tunc commisit. Nam si recitare cœpit cum proposito satisfaciendi per illum actum suæ obligationi, et postea non mutando hoc propositum voluntariè non attendit, videtur profectò peccare mortaliter, quia in illo proposito permanet, et consequenter virtualiter habet propositum non iterùm recitandi. Item si solitus est non iterùm recitare, cùm sic recitat, indicium magnum est, tunc etiam recitasse sine proposito recitandi. Erit autem evidentius, si vel non superest tempus diei sufficiens ad recitandum iterùm, vel sit habiturum se occupationem et impedimenta, ne possit iterùm recitare.

32. Altera conclusionis pars sequitur ex præcedenti, quia obligatio restituendi nascitur ex transgressione hujus præcepti. Respondent alii, proximè oriri hanc obligationem ex lege pœnali, quæ pestringenda est; lex enim illa non imponit talem pœnam homini malè oranti, sed non recitanti; in dicto autem casu ille non omittit recitationem, licèt malè illam faciat, et ideò non est ad illum hæc pœna extendenda. Aliàs quicumque malè recitaret, peccando mortaliter, vel ex malo fine, vel aliunde restituere teneretur, quod dici non potest. Sed contra, quia ille non solùm malè orat, sed reverà simpliciter non orat, quia licèt legat, vel verba proferat, illa non est oratio. Præterea illa restitutio, suppositâ lege quasi taxante stipendia horarum imponendo illam obligationem, non tam est per modum pœnæ, quàm ex naturali lege justitiæ, quâ operarius non potest retinere mercedem quam per fraudem accepit, cùm non laborasset. Ita enim clericus loquens sine attentione non facit opus, pro quo stipendium ei assignatum est, ergo tenetur restituere, quod pro illo apparenti opere accepit injustè. Denique pœna illa non imponitur non recitanti materialiter verba, sed non oranti; vel (quod idem est) transgredienti et omittenti præceptum orationis; sic autem peccat ille sine ullâ attentione voluntariè recitans, et ideò non est simile de aliis malitiis quæ non tollunt substantialem actum orandi, quia peccatum quod in eis committitur, non

est peccatum transgressionis et omissionis hujus præcepti ecclesiastici; unde non obstat, quominus ille qui sic orat verè faciat opus, pro quo tale stipendium confertur, secus verò est in defectu attentionis voluntariæ qui substantiam operis destruit.

CAPUT XXVII.

De loco et tempore in quibus canonicum officium recitari potest ac debet.

1. Ad has circumstantias revoco cæteras omnes externas, quas in modo dicendi privatim hoc officium servare oportet. Et de his vix aliquid dicendum superest, nisi de tempore: nam de loco, nihil ferè peculiare hic occurrit, præter ea quæ de oratione vocali in genere dicta sunt. Unde concilium Basiliense, sessione 21, de modo privatim dicendi horas tractans, quoad locum solùm dicit: *Ac tali in loco, unde à devotione non retrahantur, ad quam se disponere et præparare debent.* De hac ergo circumstantiâ nihil est ab Ecclesiâ specialiter præceptum; sed decentia quæ naturalis ratio postulat servanda est; idemque est de præparatione præviâ quam attigit concilium Basiliense; solùm enim illa præparatio, quæ ad attentionem necessaria est de præcepto requiritur, reliqua sunt in consilio ut latè Navarrus, cap. 14, de Orat. Quod verò quidam dixerunt, necessarium esse ex præcepto Ecclesiæ has horas in Ecclesiâ recitare, saltem his clericis qui ratione beneficii illas dicere tenentur: non habet locum in hac privati oratione, sed solùm in illâ quæ publicè in choro dicitur, quandò beneficium tale est, ut assistantiam in choro requirat; de quâ obligatione, quomodò et cum quibus limitationibus intelligenda sit, in superioribus est dictum. Unde etiam illi qui ad chorum obligantur, si aliquâ ratione ab illius præsentiâ excusentur, licèt privatim teneantur recitare, non obligantur id facere in Ecclesiâ, quia nullum est jus quod hoc præceptum imponat; est autem (cæteris paribus, et quando commodè fieri potest) consultius in Ecclesiâ recitare, eo modo quo de aliis orationibus diximus.

2. Atque eodem modo judicandum est de aliis circumstantiis pertinentibus ad situm seu habitum corporis, quæ sunt veluti modi aut affectiones ipsius loci, ut quòd oratio fiat ad orientem, vel ad aliam partem, quòd fiat genibus flexis vel stando, quiescendo vel ambulando, domi aut in campo, vel etiam in itinere: in his enim omnibus nihil est jure ecclesiastico præscriptum, quod simpliciter, et ex præcepto servandum sit, sed debita reverentia ac decentia servanda est. Et quando hæc oratio omninò secretè et in cubiculo fit, solius Dei et devotionis aut necessitatis propriæ rationem habere necesse est, tamen quando fit coram aliis, servandus est modus, qui aliis sit ad edificationem, et non ad scandalum, item considerandum est, an in regulis seu ritu recitandi has horas cæremoniæ aliæque vel peculiaris modus præscriptus sit, ut quòd aliquid dicatur genibus flexis, vel stando in uno tempore, vel alio: nam talia etiam in recitatione privata servanda sunt, si commodè fieri potest; licèt singula

non obligent sub rigore præcepti, secluso contemptu, maximè in hoc privato recitandi modo. Navarrus tamen, c. 26, de Orat. n. 7, ait peccare saltem venialiter eos qui sedent cum stare debent, et è contrario; sed ille loquitur de oratione publicâ in choro, et potiùs ratione levis scandali, quàm ratione cæremoniæ prætermisissæ, ibi culpam agnoscit; potest tamen in hoc etiam committi nonnulla culpa, si absque causâ fiat. Alia de his circumstantiis videri possunt in Navar., cap. 4 et 5, de Oratione.

3. Circa temporis circumstantiam paulò amplius immorandum est: supponendo imprimis, in hac recitatione privatâ, non esse obligationem præcepti rigorosam, et sub culpâ mortali dicendi singulas horas illis præcisè horis, pro quibus ex institutione suâ designate sunt. Nec peccari mortaliter ex solâ antepositione, vel postpositione horarum, etiam merè voluntariâ, et sine causâ, dummodò sit intra tempus legitimum. Referri quidem solet opinio Umberti in regulâ S. Benedicti oppositum dicentis, sed ejus opinio communiter reprobata est, ut constat ex Silvestro, verbo *Hora*, q. 9, Angelo, num. 22, et aliis summistis ibi, Turrecremata, cap. *Presbyter*, d. 91, q. 2; Henrico, quodlibet. 11, p. 2; Navarro, cap. 5, de Orat., num. 58, 59, et cap. 10, num. 49; Marcellino, de Hor. can., cap. 23, qui alios refert. Ratio verò est, tum quia illa institutio præcipuè facta est pro oratione publicâ, quæ in choro fit, et per consuetudinem ita explicata seu relaxata est, quoad orationem privatam; tum etiam quia ex causâ est hoc concessum et immutatum in cap. 1 de Celebr. missar., ubi permittitur clerico indigenti exire ad opus rurale, ut summo mane dicat omnes horas diurnas.

4. Unde ulteriùs supponendum est, cum hoc præceptum obliget ad dicendum totum hoc officium quotidie, obligationem uniuscujusque diei; et tempus habile ad illam implendam, finiri in puncto mediæ noctis, quando unus dies naturalis finitur, et alter inchoatur. Ita docent omnes, ut videre licet in Silvestro, verbo *Hora*, q. 9, et aliis summistis ibi, Antonino, 2 p., tit. 9, cap. 13, § ultimo, et 3 p., tit. 13, cap. 4, § 4; Navarro, dicto cap. 3, num. 54, et quos allegat. Et ratio est quia obligatio hujus præcepti est quasi distributa per naturales dies; et ita obligatio, quæ ad unumquemque diem pertinet, in termino ejusdem diei naturalis finitur. Ex quo principio sequuntur obiter duæ conclusiones certæ.

5. Prima conclusio est, eum qui usque ad mediam noctem finitam, horas, vel notabilem earum partem non dixit, peccasse mortaliter, nisi per naturalem oblivionem vel aliam legitimam causam fuerit excusatus; jam verò amplius non teneri ad horas illius diei proximè præteriti dicendas, quia jam tempus præcepti elapsum est, sicut qui omisit audire missam in die Dominico, vel jejunare in vigiliâ, non tenetur aliis diebus non præceptis jejunare, vel missam audire. Quia lex præcipiens aliquid pro tempore terminato, si pro illo non servetur, peccatum quidem committitur, et illius est poenitentia agenda; lex autem

non obligat ampliùs. De quo videri potest Major, 4, d. 12, q. 6, argum. 8, et Navarrus, cap. 10, num. 52. An verò postea per modum satisfactionis et pœnitentiæ, teneatur ille qui noras omisit, aliquid æquivalens recitare, vel hoc sit ei à confessore imponendum, tractant D. Thomas, quodlib. 3, q. 29, et Turrecremata, in c. *Presbyter*, d. 92, q. 4, ubi refert quosdam id asseruisse; sed sine fundamento. Vera ergo resolutio est, non esse id necessarium simpliciter sed juxta qualitatem peccati posse imponi pœnitentiam congruam in quocumque genere operis, quia nulla est lex, quæ aliam obligationem imponat. An verò in eo qui ex titulo beneficii tenebatur recitare, aliqua specialis obligatio maneat, in cap. ultimo videbimus.

6. Altera conclusio est, qui distulit horas præsents diei in suis propriis temporibus, semper teneri usque ad horam mediam noctis ejusdem diei id recitare quod non dixit. Hoc etiam convenit inter omnes. Et ratio est clara quia toto illo tempore potest implere præceptum; ergo tenetur. Dices: Officium canonicum finitur in completorio, sed tempus completorii est in crepusculo usque ad initium noctis; ergo illo tempore finitur tempus officii illius diei; ergo qui usque ad illam horam non dixit, non tenetur ampliùs dicere. Respondeo, tempus illud esse proprium, et quasi omninò legitimum ad completorium dicendum, non esse tamen tempus habile adæquatum, sed hoc habere latitudinem usque ad dimidiam horam noctis, quia pro toto die præceptum latum et præfixum est, et ideò ratio non sequitur. Sed contra. Ergo qui tunc primam non dixerat, tenebatur eam dicere, et consequenter tunc dicit: *Jam lucis orto sidere*, quod est indecens et incongruum dixit D. Thomas, dicto quodlib. 3, q. 29. Unde Turrecremata, in cap. *Presbyter*, 91, q. 5, et ibidem cardinalis, n. 5, dixerunt, qui omisit matutinas usque ad prandium, non teneri illas dicere, sed jam peccasse mortaliter, et idem de aliis horis cum proportionem, quando nimia est dilatio. Sed est moralis error, et nullo modo probabilis, ut optimè sequitur Navarrus, dicto c. 10, n. 50, et constat ex Antonino, Silvestro et aliis, in citatis locis; et ex ratione factâ, quia totum illud est tempus habile. Unde etiam falsum est dilationem matutini usque ad meridiem vel noctem esse peccatum mortale, quia nondum est consummata omissio præcepti quoad substantiam ejus, sed impleri potest et debet. Nec illud inconveniens, quòd post occasum solis dicatur: *Jam lucis orto sidere*, magni momenti est, quia similia verba semper referuntur ad legitimum tempus, licèt in alio dicantur, sicut etiam privatim recitando matutinum sæpè dicimus: *Nocte surgentes*, etc., priusquam ad lectum eamus, et similia.

7. Tertiò statuendum est nec venialiter peccare eum qui intra illud diei tempus, id est, ante completam mediam noctem, officium integrum dicit, etiamsi horas postponat, quando ex urgente et rationabili causâ id facit. Ita docent iidem doctores; sequitur enim consequenter ex illo principio quòd hæc dilatio non est contra substantiam hujus præcepti, nec est circum-

stantia adeò gravis, ut reddat actionem intrinsicè deformem; potest ergo ex justâ causâ prætermitti sine labe peccati. Dubitari autem potest an solâ voluntate hoc facere sit aliqua culpa, ut, verbi gratiâ, quia nunc commodiùs lego, vel ad studium sum nunc magis propensus, cum tamen aliàs æquè benè possem nunc proprio et opportuno tempore talem horam dicere, et postea studere, vel quid simile? Quibusdam enim videtur hoc esse omninò liberum et arbitrium, et ita posse fieri sine culpâ, licèt consultiùs et meliùs sit tempora horarum in eis orandis servare. Potestque hoc suaderi eisdem rationibus quibus probabamus hoc non esse peccatum mortale: nam illæ ostendunt nullum dari ecclesiasticum jus scriptum, quòd aliud præcipiat. Nam Clem. I, de Celebrat. missar., loquitur de recitatione in choro, ut supra vidimus, et ab uno modo ad alium non sumitur efficax argumentum, quia est longè diversa ratio, ut omnes fatentur: nam ad actiones publicas multò majori ratione præscribuntur certa et determinata tempora, quia oportet esse ita statuta ut populus possit ad eas congregari, et quia major solemnitas, maiorque representatio mysteriorum in eis fit. Caput autem primum de Celebratione missar. non dicit esse causam necessariam, ut illa mutatio temporis privatim fiat; et præterea, licèt jus antiquum hoc habuerit, vel doctores ex illo id collegerint, consuetudine receptâ videtur derogatum; nam omnes qui privatim recitant, pro suâ commoditate horas dicant et postponunt sine ullo scrupulo. Alii nihilominus censent non declinari culpam venialem, si absque ullâ causâ id fiat, tum quia est contra jus, tum quia aliàs multa dicuntur in hymnis horarum, quæ temporibus in quibus dicuntur non convenient; tum denique quia aliàs liceret sine causâ dicere primam à prandio, et completorium ante prandium, et similia, quæ rectæ rationi dissonant. Et in hanc partem videtur inclinare Navarrus, cap. 3 de Orat.; et Marcellinus, cap. 25, qui et sanctorum Patrum regulas, et exempla, ac revelationes, et rationes varias in hujus sententiæ favorem adducit.

8. Existimo has sententias esse sano modo intelligendas, et ita moderandas ut non fiant contrariæ, sed mediam quamdam simul doceant. Itaque quædam est moderata et consueta postpositio horarum, quam communiter ferè omnes faciunt sine scrupulo, ut est, verbi gratiâ, quòd prima dicatur post duas vel tres horas ab ortu solis simul cum tertiâ, vel sextâ, et similes. Aliæ verò sunt dilationes inusitate et extraordinariæ, quæ absque urgente causâ ab hominibus mediocri diligentia tractantibus res divinas fieri non solent, ut recitare primam propè noctem, et similes. Prior ergo dilatio fieri potest sine peccato, etiam veniali absque aliâ causâ præter consuetudinem, et ratione illius; posterior verò minimè, contrariâ ratione, quia non est talis consuetudo. Nec esset rationalis; nam prior dilatio fundata videtur in necessitatibus communiter ac moraliter occurrentibus, et licèt interdum ac sæpiùs possit non occurrere, tamen lex naturalis non obligat cum tanto rigore, quia non possunt hanc curam et sollicitudinem habere, nisi homines valdè perfecti, et

in suis actionibus commensurandis ac distribuendis multum considerati. Atverò posterior dilatio non habet rationem moralem communem omnibus, etiam regulariter, vel frequenter, sed ex solâ negligentia ordinariè nascitur, estque periculis exposita, vel omit-tendi aliquid, vel saltem malè orandi nimia celeritate, et ideò non potest tanta licentia sine causâ esse incul-pabilis. Et hoc tantum probant quæ Navarrus et Mar-cellinus adducunt: nam Basilus, Benedictus, et alii Patres regulas præscribebant solitariis monachis, qui et perfectionem profitentur, et faciliè possunt privatas occupationes interrompere. Unde inter eos illa tunc maximè vigeat consuetudo, quæ servanda erat. Et inde accidere potuerunt illæ visiones et revelationes, quibus ostensum est præmaturas vel tardas recitatio-nes Deo non placere, vel in Purgatorio puniri; præ-terquàm quòd faciliè in his rebus interveniunt culpa-biles negligentia, vel sollicitudines seculares, minùs decentes ecclesiasticas personas, quæ non excusant recitandi tarditatem.

9. Atque hinc à fortiori constat licitam esse ante-positionem ex causâ intra tempus legitimum totius diei; sine causâ verò aliquam moderatam esse lici-tam, ut dicere primam per horam ante solis occasum, et matutinum in principio noctis præcedentis diei; aliquam verò esse posse nimiam, et non carere culpâ veniali, si absque causâ fiat, ut dicere completorium ante prandium. An verò aliqua anticipatio sit contra substantiam præcepti, mox videbimus. De illis ergo quæ non sunt contra substantiam præcepti, omnia dicta sunt clara, quia eadem est vel major ratio in anticipatione quàm in postpositione. Imò communis sententia est, si alterutri favendum est, consultius esse antepondere quàm postponere. Ita Henricus, Paludanus et alii supra citati; Innocentius et omnes canoniste in cap. 1, de Celebr. miss.; et ratio est clara, quia, cæ-teris paribus, præponere minùs habet incommodi ac periculi, et indicat majorem diligentiam, unde si utrumque malè fiat, minùs mala est antepositio intra latitudinem venialis; si verò sine peccato utrumque fieri possit, laudabilior est maturatio. Dico autem, *cæ-teris paribus*, quia si antepositio nimia futura est et in-usitata, eligenda potius esset dilatio, ut si completo-rium dicendum esset summo mane, vel post decimam horam noctis, minùs malum esset sic postponere, si alioqui æquè benè et securè speretur esse dicendum. Nam hujus conditionis maxima ratio et consideratio in his horis dicendis habenda est. De vespere autem solet specialiter queri an possint etiam ante prandium interdum dici ex ordinariâ causâ, etiam sine culpâ ve-niali; ad quod breviter respondeo faciliùs posse ita anteponi quàm completorium, quia non ita accedit vespera ad nocturnum officium, sicut completorium. Unde in cap. 1, de Celebr. miss., etiam vespera per-mittitur dici summo mane ex causâ: nam licèt in eod-
dem cap., prout habetur in cap. *Presbyter*, d. 94, illa particula: *Et vesperam*, omittatur, satis est quòd à Gregorio IX, vel addita sit, vel alicubi inventa et re-tenta. Estque ex contextu evidens vesperam ibi inclu-

sivè numerari cum aliis horis, ut etiam expositores intellexerunt. Addendum denique est hoc intelligi de regulari tempore anni; nam in Quadragesimâ regu-lare tempus vespertini officii est ante prandium, ut supra vidimus, et ita est optimum consilium illud ser-vare, etiam in privatâ recitatione. Non tamen existimo esse culpam aliquam, etiamsi postponatur, quod etiam docuit Navarrus, cap. 2 de Orat., num. 14, cum Caje-tano, Silvestro et aliis.

10. Tandem est hoc loco observanda quædam diffe-rentia inter postpositionem et antepositionem horarum, quia nulla postpositio licita est post terminum diei naturalis, qui est medium punctum noctis; atverò an-tepositio aliqua major est licita in solis matutinis cum laudibus. In aliis enim horis minoribus terminus pos-sibilis ad illas sine mortali peccato anticipandas, est principium diei naturalis, quod sumitur à puncto no-ctis dimidiæ antecedentis diem artificialem. Itaque si ante duodecimam horam primæ noctis diei naturalis prima dicatur, non impletur præceptum, sed repeten-da est perinde ac si non esset dicta. Idemque à fortiori est de posterioribus horis diurnis et vespertinis. Et ratio est quia hoc præceptum, sicut non obligat post diem naturalem, ita nec ante illum (quantum est ex vi præcepti) impleri potest, quia imponit onus pro tali tempore. Sicut non implebit quis jejunium pro feriâ sextâ impositum, jejunando in quintâ. Unde hic non habet locum ratio quâ solent in hac materiâ uti aucto-res, quia creditor semper gaudet anticipatâ solutione; habet enim hoc verum in debito quod non est onus certi temporis, non verò in debito quod habet specia-lem respectum ad certum tempus.

11. Ab hac verò regulâ excipitur matutinum offi-cium: nam illud integrum dici potest ante dimidiâam noctem propriæ diei ad quam pertinet, ut omnes do-cent, et constat ex communi consuetudine. Quæ est tota ratio extensionis hujus præcepti: cum enim rigor ille dicendi matutinum in dimidio noctis tempore in tantâ multitudine hominum servari moraliter non posset, et periculosum esset tam gravem obligationem sub pec-cato omnibus imponere, permissum est mutationem aliquam in eo tempore facere. Et ne cogèrentur omnes postponere officium noctis in sequentem diem, consue-tudine introductum est, ut possit etiam anteponi, vel quia prævenire ex suo genere melius est; vel quia si omnes cogèrentur postponere, multi exponerentur pe-riculo vel omittendi, vel nimium postponendi; vel certè quia solum matutinum propriissimè est noctur-num officium, et nox incipit ab occasu solis, ideò po-tius hoc officium quàm reliqua usque ad initium noctis anticipatum est. Accedit quòd verisimile est à princi-pio institutionis hoc officium quoad nocturnos inter-dum fuisse inchoatum ante mediam noctem, et ideò potuit faciliè consuetudine hoc ampliari. Unde etiam in publico officio videmus interdum inchoari ab Ecclesiâ ante solis occasum in triduo passionis Domini; quid ergo mirum, quòd in privatâ recitatione ita fuerit tem-pus hoc prorogatum?

12. Quæri autem solet quanta possit esse anteposi-

tio, quæ sufficiat ad implendum præceptum. In quo ad minimum certum est ab occasu solis semper esse legitimum tempus; de hoc enim nullus dubitat, et consuetudo id satis ostendit. Deinde etiam dimidiâ horâ ante occasum solis id licet sine ullâ formidine, etiam in hieme, licet aliqui scrupulosi timeant, sed sine fundamento, quia consuetudine ita receptum est, et si in æstate licet, nulla est ratio cur in hieme non liceat, ut statim dicam. Aliqui verò censent maiorem anticipationem non esse licitam, inde argumentum sumentes, quod sæpè per privilegia pontificia conceditur facultas dicendi matutinum unâ horâ ante occasum solis: nam hoc est signum sine privilegio id non licere. Sed hoc argumentum infirmum est, tum quia multa in privilegiis conceduntur, non quia necessaria sunt, sed quia petuntur, vel propter timorem seu scrupulum, vel ob dubitationem ex variis opinionibus ortam removendam, vel quia quod petitur ex rigore juris non licet, et pendet ex consuetudine, quæ incerta vel varia esse potest, ut reverâ contingit in casu præsentis, et ideò datur privilegium, quod et juri communi derogare potest, et plus concedere quàm fortassè introduxerit consuetudo.

13. Est ergo in hoc puncto quædam responsio D. Thomæ, quæ utinam tam clara esset in sensu quàm in verbis omnibus est nota; ille enim in quodlibet 5, art. 28, inquit an liceat dicere matutinum diei sequentis *de sero* antecedentis diei? et respondet, ex justâ causâ, id est, propter honestam occupationem dici posse, in quo supponit tempus illud esse habile, et ita sufficiens ut si absque causâ id fiat, ad summum sit peccatum veniale, non mortale; aliâ discursus ejus nullus esset momenti. Deinde verò, in solutione argumenti, explicans quid temporis comprehendatur per illam particulam, *de sero*, ait esse tempus quod proximè sequitur *post dictas vespervas et completorium*, quia quantum ad divinum officium et solemnitatum celebritatem, dies incipit à vespervis. Hæc D. Thomas; in quibus verbis statim occurrit dubium de quo tempore vespervarum vel completorii intelligenda sint; quidam enim restringere illa volunt ad legitimum tempus in quo secundum primam institutionem completorium esset dicendum. At hoc modo illa potius esset temporis restrictio quàm ampliatio, quia tempus legitimum completorii est post occasum solis jam nocte inchoatâ, ut supra vidimus; divus Thomas autem apertè voluit ampliare tempus illud; et ideò requirit rationabilem aliquam causam illius anticipationis, ut, verbi gratiâ, quia magister vel concionator indiget tempore noctis ad studendum, vel aliud simile. Alii volunt verba illa extendere ad quodlibet tempus, in quo vespervæ et completorium possunt nunc juxta communem usum privatim recitari absque culpâ, etiam sine causâ. Et hæc videtur ampliatio nimia; sic enim horâ secundâ post meridiem posset dici matutinum, quod sine dubio dicendum non est, quia, neque consuetudo hoc habet, neque ipse summus Pontifex hanc licentiam concedit, nisi cum magnâ difficultate, et non ex levi causâ.

14. Videtur ergo hoc exponendum de tempore com-

pletorii, quod ordinariè et juxta communem ferè consuetudinem Ecclesiæ in publicis officiis servare solet, quod esse solet inter tertiam et quartam horam post meridiem. Atque ita censeo sine ullo scrupulo posse dici matutinum ab horâ quartâ postmeridianâ, tam in æstate quàm in hieme; nullam enim in hoc differentiationem facio, cum distantia usque ad mediam noctem, et antepositio eadem sit; et ratio D. Thomæ in utroque tempore æqualiter procedat; et hæc est communis consuetudo Romana, quam ubique sine scrupulo acceptari videmus. Quòd si alicubi fortassè alia vigeat consuetudo, consultum quidem erit servare illam, non est tamen facilè admittenda, ut obligationem inducens, tum quia reverâ tempus illud vespertinum jam reputatur à totâ Ecclesiâ legitimum ad recitandum matutinum; tum etiam quia suppositâ consuetudine extendente tempus officii sequentis diei quoad matutinum usque ad vespervam antecedentis diei, illa major vel minor anticipatio per tempus unius horæ, non videtur res tanti momenti, ut censeri debeat gravis culpa in illâ discordare à privatâ consuetudine alicujus loci, et Romanæ ac ferè universali conformari. Unde si aliqua honesta congruentia accedat, ut est necessitas studii ad finem honestum, nulla erit culpa, eademque ratio est de quâcumque aliâ honestâ occupatione. Item sufficit major commoditas dicendi matutinum in luce diei quàm lucernæ, et major securitas anticipandi illud quàm in postponendo, et similia, quæ frequenter occurrunt. Atque hæc sufficiunt de tempore necessario vel congruo ad horas privatim dicendas. An verò in die festo dici possint eodem tempore quo auditur missa, et simul satisfieri utrique præcepto, alibi fusiùs tractavi.

CAPUT XXVIII.

Quibus de causis excusetur à culpâ clericus non recitans officium canonicum ad quod tenetur.

1. De his excusationibus tractant specialiter circa hoc præceptum omnes doctores, et ideò necessarium est illas attingere, quamvis materia ferè communis sit ad omnia ecclesiastica præcepta, de quâ alibi dixi multa, quæ in præsentis applicari possunt, servatâ proportionem. Est enim notanda differentia inter hoc præceptum, et illud de audiendâ missâ, de quo jam tractavi, quòd recitatio horarum, de quâ agimus, est actio privata, quæ domi et secretò fieri potest, sine communicatione cum aliis; actio verò audiendi missam, juxta ordinariam legem, debet fieri in ecclesiâ non interdictâ, aut alio modo impeditâ, et de se est actio publica, in quâ cum sacerdote et aliis fidelibus communicatur. Ex quâ differentiâ oritur ut multa excusent ab audiendâ missâ eo tempore quo occurrit præceptum, quæ non excusant à recitatione horarum. Sequitur ut etiam nonnullæ causæ excusationum, quæ utrique præcepto communes sunt, non eodem modo, et cum eisdem circumstantiis in utroque expendendæ sint et applicandæ.

2. Primò ergo in hoc præcepto locum non habet excusatio ob spirituale impedimentum, quod à censu-

ris ecclesiasticis provenire solet, præsertim ab excommunicatione et interdicto, ratione quarum prohibetur quis, ne dum sic est ligatus, missam audire valeat. Non est autem ita in præsentī : nam quilibet, etiamsi excommunicatus sit vel interdictus, potest septem horas privatim recitare, atque etiam in loco interdicto, ac propterea si alioqui sit persona quæ ad illud recitandum tenebatur, non excusatur ab observatione præcepti propter censuras, quia cum possit sine peccato illud explere, non est cur reportet commodum ex culpâ neque ex censurâ. Item si quis teneatur ex voto dicere horas, non excusabitur propter excommunicationem; ergo nec qui tenetur ex præcepto Ecclesiæ. Et hæc est sententia communis.

3. Alia excusatio ex titulo etiam quodammodo spirituali, esse solet ignorantia, quæ distingui potest in ignorantiam juris et facti. De ignorantia juris nihil est quod dicamus, quia in hoc præcepto ferè non potest esse probabilis et ad excusandum sufficiens, præsertim in clericis in sacerdotibus, et in habentibus beneficium, quia præceptum est tam publicum et notum, ut non possit invincibiliter ignorari, maximè ab his qui tenentur sui status obligationem agnoscere. Aliquando verò posset hæc ignorantia esse inculpabilis in aliquo religioso vel religiosâ ignorante, præsertim, si adhibeat fidem alicui viro vel confessori, quem probum et doctum esse existimat. Item potest esse invincibilis in puero, qui pensionem aut ecclesiasticum beneficium recipit in tenerâ ætate, quando per se non potest satis advertere ad hujusmodi obligationem, nec in cogitationem ejus venit, neque ab illis instruitur, qui eum docere tenentur; peccabunt enim illi, ipse verò omittebat excusabitur. An verò non obstante excusatione oriatur obligatio restituendi, in capite sequenti dicemus.

4. Ad ignorantiam verò facti reducitur naturalis oblitio, quæ potest quidem contingere in die circa unam vel aliam horam; nam circa totum diei officium, non potest moraliter talis oblitio inveniri, nisi fingatur aliquis toto die dormiens aut ebrius, de cujus culpâ, juxta modum causæ et voluntarii quod in illâ præcessit, judicandum est. Naturalis ergo oblitio, si revera talis sit, omissionem à culpâ excusat, sive sit unius, sive plurium horarum, quia illud dicitur naturaliter oblitum, quod in mentem non venit, et ideo voluntarium non est, ac proinde neque peccatum. Erit autem hæc oblitio naturalis, quando neque obligatio recitandi, nec recitatio ipsa actu venit in mentem ante lapsum tempus obligationis, neque per hominem moraliter stetit quominus aliquid occurreret quod illam memoriam excitaret. Si enim homo aliquoties expertus sit solere se oblivisci alicujus horæ, quando consuetudo tempore illam non recitat, vel quando aliis negotiis vel studiis nimis occupatus est, prævenire debet modum aliquem vel signum quo memoria excitetur, et tunc si per negligentiam hoc omitteret, posset illi ad culpam imputari oblitio; potest autem hæc ipsa occasio seu necessitas hujusmodi præventionis faciliè propter solam inadvertentiam omitti, et ideo regulariter

hæc oblitio in hominibus timoratis excusare solet, saltem à gravi culpâ.

5. Aliud genus excusationis sumunt aliqui ex ignorantia recitandi, ut quando is qui accipit ordinem sacerdotum aut beneficium pro aliquo tempore recitare nescit, nec socium commodè habere potest, à quo juvetur in ipsâ recitatione: hic enim, supposito illo statu, videtur excusari pro aliquo tempore, dummodò in illo moralem diligentiam faciat ad addiscendum; alioqui jam esset in morâ, et eâ ratione non excusaretur. Atque ita hunc excusat Navarrus, cap. 11, de Orat., num. 21, loquitur autem, ut dixi, supposito tali statu. Dixerat enim in num. 20, regulariter peccare hujusmodi homines suscipiendo ordinem vel beneficium cum tali ignorantia; peccat enim qui officium aut beneficium suscipit, cum sit ineptus ad obligationem ejus explendam, propter inscitiam, quam supplere, aut expellere non potest, priusquam in debito munere deficiat.

6. Merito autem dixit Navarrus in hoc posteriori puncto *regulariter*, quia si quis propter necessitatem aliquam aut occasionem urgentem id faceret, bonâ fide sperans ab aliquo fore juvandum, posset interdum excusari à culpâ in receptione ordinis aut beneficii, maximè quando immineret periculum, vel carenti beneficio, vel non recipiendi ordinem per multum tempus, si illam occasionem differret. In priori autem puncto ego non omnino acquiesco: nam si talis clericus scit latine legere, et intelligit saltem rubricas et regulas Breviarii, non video cur excusari debeat propter illam inscitiam à substantiali, ut sic dicam, recitatione horarum; nam sine magno labore potest statim eodem die invenire psalmos talis feriæ vel talium horarum, et lectiones, capitula et hymnos, saltem feriales cum oratione Dominicæ, vel alicujus sancti, vel de communi, juxta exigentiam temporis, quod vix potest ignorari. Minusque incommodi est quòd in hoc ordine vel integritate plures defectus leviores committantur, quàm quòd totum officium omittatur, quia illi defectus, suppositâ illâ impotentia, non imputantur ad culpam, et alioqui eum privatim fiant, non afferunt scandalum neque indecentiam, et ita manet oratio grata Deo et utilis Ecclesiæ; cur ergo excusabimus illum hominem, quominus satisfaciat suæ obligationi, prout potest; nam qui non potestolvere totum debitum, debetolvere quod potest, maximè si potest reddere id quod est substantiale in ipso debito. Secus verò esset, si quis esset tam ignarus ut neque legere sciret; tunc enim haberet locum excusatio Navarri; non posset tamen excusari à gravi culpâ indignè suscipiendi ordines aut beneficium, quæ virtute et in causâ includeret omissiones divini officii ob eam causam futuras. Et ideo talis persona obligatur ad moralem diligentiam, ut defectum illum suppleat, et indignitatem à se expellat; alioqui semper aggravabitur culpa, et quoad beneficium non poterit illud tutâ conscientia retinere, quia est illo indignus.

7. Tandem ad hanc excusationem reducitur carentia Breviarii; illa enim pro tunc est ignorantia quæ-

dam quæ impotentiam recitandi inducit, et ideò excusat, quia nemo tenetur ad impossibile. Contingere autem potest hæc causa excusationis, vel sine culpâ, vel cum illâ, sine culpâ, ut si in itinere vel navigatione Breviarium amittitur, vel furto aufertur, et tunc clara est excusatio, tam antecedentis culpæ, quàm consequentis. Culpabiliter autem caret quis libro, vel quando ordinatur non habens illum, nec moralem spem habendi illum tempore congruo, vel quandò voluntariè projicit illum in mare, verbi gratiâ, vel in ignem. Et tunc omissio postea futura in illâ causâ, voluntaria est, et quoad veram, et internam malitiam ibi committitur, quatenus moraliter prævisa est. Postea verò, licèt tempore omissionis propria nova culpa non committatur, ratione impotentiae, nihilominus ex illâ poterit quis obligari ad restitutionem, juxta dicenda c. seq.; et tunc censuram incurreret, si lata esset; illa enim non incurritur usque ad tempus omissionis, et ideò vocant aliqui illam omissionem peccatum saltem externum, sed est questio de nomine; nam in re constat non esse novam culpam.

8. Ut autem prior culpa antecedens discernatur, adverto duo: unum est, pro casu in quo aliquis recipit ordinem subdiaconatus, ille enim non tenetur dicere integrum officium illius diei, sed solum vespertinas horas, verbi gratiâ, vel ad summum, Nonam, si circa meridiem ordinem recepit, quia solum tenetur ad illas horas, quæ correspondent tempori in quo cepit obligari. Nam licèt antecedentes horæ possent postponi, tamen et illud est quasi privilegium, quo aliquis uti non obligatur; et obligatio, quæ nunc incipit, non retrotrahitur ad præteritum diei tempus. Non obligatur autem aliquis ad recitandum horas cum postpositione earum, nisi quando præcessit obligatio dicendi illas in propriis temporibus, et tunc illa impleta non est. Atque ita, licèt non excusetur quis à totâ culpâ ita suscipiens subdiaconatum, excusabitur à tantâ, et poterit facilè excusari à totâ, si speret per alienum librum posse recitare minores horas quæ in illo die supersunt, et intra totum diem sequentem librum comparare.

9. Circa alium verò casum voluntariæ amissionis Breviarii, advertendum est duobus modis posse illam carentiam seu impotentiam voluntariam fieri, primò directè, et tunc maximè procedunt quæ diximus, quia tunc culpa antecedens est maximè inexcusabilis. Alio verò modo potest ibi intervenire indirectum voluntarium, ut quando per negligentiam culpabilem aliquis iter aggrediens domi relinquit Breviarium. Et in hoc eventu si quis bonâ fide processit, existimo facilè posse excusari à gravi culpâ respectu omissionis recitandi, quia ordinariè videtur esse illa oblivio naturalis, et vix potest aliter contingere, quando bonâ fide proceditur. Unde negligentia, quæ ibi intervenit, vel est levis, et adeò humana, ut non sufficiat ad voluntarium perfectum, vel est adeò remota respectu effectus non recitandi, ut non sufficiat ad voluntarium in causâ, quia tunc non videtur defectus sufficienter prævisus.

10. Interrogabit autem aliquis an in eo casu teneatur quis memoriâ recitare officium, vel notabilem partem si valeat? Soto enim, lib. 10 de Just., quæst. 5, art. 3, post secundam conclusionem, dubitat de hæc obligatione, quia *accidentarium*, inquit, *est quòd horæ memoriâ teneantur*. Sed non videtur referre multum quòd sit *accidentarium*, si de facto comparata est illa facultas, quâ potest impleri præceptum, sicut si per miraculum recuperaretur Breviarium, *accidentarium* id esset, et nihilominus statim esset obligatio recitandi; sic ergo, postquam contigit hunc hominem memoriâ retinere librum, videtur planè teneri, quia potest, et qui debitor est tenetur solvere eo modo quo potest, et si non potest totum, reddat saltem partem; nam ad hoc etiam tenetur. Item si ille potest cum socio recitare, vel mutuo habere librum, tenebitur etiam cum aliquo labore et difficultate id facere, ut suo muneris satisficiat; ergo, si memoria subministret verba sufficientia ad recitandum tenebitur quis recitare, etiamsi libro careat, quia neque præceptum obligat ad recitandum per librum, neque requirit, ut conditionem necessariam, potestatem dicendi per librum. Quocirca si casus ita ponatur, ut reverà sit in potestate hominis dicere totum officium absque libro, saltem quoad substantiam ejus, non video cur non sit in eo casu obligandus, ut probant argumenta facta. Imò licèt non posset omnes horas dicere, si tamen posset aliquas, vel aliquam recitare, deberet illam dicere, dummodò integram dicere possit, quia verò moraliter hoc non contingit; ideò hæc carentia Breviarii reputatur impotentia simpliciter. Neque obligatur aliquis ad dicendum psalmos, aut orationes, aut partes horarum, quia illæ ut sic non sunt horæ canonicæ, neque officium divinum, ad quod tantum recitandum clericus obligatur. Atque hoc homo sentit Navar., c. 11 de Orat., num. 15, quamvis aliter distinguere videatur, de quo statim dicam.

11. Tertia principalis excusatio solet esse ex parte corporis, ob aliquam impotentiam ejus. Ad hanc autem excusationem declarandam, præmitto cum, qui loqui non potest, vel excusationem habet legitimam ad non proferendum ore, ea, quæ ad recitandum necessaria sunt, eo ipso excusari ab onere recitandi per alium, sive audiendo illum, sive non audiendo. Nam in primis non est præceptum audiendi, sicut est præceptum de audiendâ missâ; neque est præceptum mentaliter orandi purè, quia hoc non cadit sub præceptum humanum, vel saltem certum est, non esse de hoc latum. Est ergo præceptum recitandi vocaliter, qui ergo loqui non potest, vel non loquitur propter legitimam excusationem, excusatur à substantiâ præcepti, et consequenter neque audire tenetur, neque interiùs attendere. Et hæc est sententia communis Paludani in 4, d. 15, q. 5, num. 19, et canonistarum in c. 1. et c. *Dolentes* de Cel. mis. et in Clem. 1, eodem titulo, et summistarum, verb. *Hora*, Silvestri q. 4, qui refert Innocentium et Panormitanum c. *Ex parte*, de Observat. jejunii. Idem Navarrus, d. c. 11, num. 6, ubi refert quemdam Girardum in

tract. de Assiduitate orandi q. 4, contrarium dixisse, ejus verò sententiam meritò rejicit, quia nullo jure fundata est, igitur sicut supra diximus, cum, qui in choro devotè, et attentè audit, et nihil dicit, non satisfacere præcepto recitandi, ita ob rationem similem, qui nihil dicere potest, neque audire obligatur.

12. Præterea dictum est supra hoc onus recitandi personale esse, qui ergo illud per se explere non potest, neque alium substituere tenetur, qui loco sui dicat. Imò licet illum substituatur, et illi stipendium conferat, et alter recitet, nihilominus in re ipsa non fit, quod præceptum erat, sed fit quædam pia actio non præcepta, quæ per se non sufficeret ad excusationem culpæ, si aliàs non interveniret sufficiens excusatio. Et ideò etiam diximus, cum, qui gratia studii, vel alterius absentia legitimæ per alium inservit beneficio, non excusari ab onere recitandi, quamvis substitutus recitet etiam ex obligatione stipendii, et pacto cum beneficiario, ut rectè etiam docuit Navar. d. c. 11, num. 32 et 33. Ergo eadem ratione, qui per se recitare non potest, nec per alium recitare tenetur, sicut etiam, qui hodiè recitare non potest, non tenetur crastinà die recitare, quia illud est onus talis temporis, ut supra diximus; ergo multò magis onus, quod personale est, non debet per alium impleri, quando persona ipsa excusatur.

13. Dixi autem, hanc regulam esse intelligendam de illo, qui non potest dicere ea, quæ saltem necessaria sunt, ut recitare simpliciter dicatur, quia si potest commodè eam partem dicere, quæ ad recitandum sufficit, non habebit locum excusatio. Unde sequitur, eum, qui non potest dicere solus, quia nimium gravatur, aut aliud justum impedimentum habet si possit dicere cum socio, et illum ad manum habeat, sine magno onere, et difficultate, non excusari à recitando. Quia ille non potest dici impotens; nam quod possumus per juvamen alterius, simpliciter possumus, maximè quando auxilium illud facilè habere possumus. Atque ita sentit Navarrus dicto cap. 11, num. 11, et sequentibus.

14. Hinc autem inprimis oritur dubium de cæco, an habeat sufficientem excusationem non recitandi officium? Multi enim censent non excusari, Navarrus, d. c. 11, num. 13, quem sequitur Grassi lib. 2 Decis., c. 53, num. 4, Azor, lib. 10, c. 13, q. 3, cum hæc tamen limitatio, ut dicere possit, vel memoria si ex longâ consuetudine officium retinuit sufficienter, vel si potest commodè habere socium, et cum illo dicere alternis versibus psalmos, et lectiones, et alia audire. Alii nihilominus negant cæcum teneri ad recitandum. Ita Armilla ver. *Hora*, num. 16, et Toletus 2 lib., Instruct., c. 14, Soto d. art. 3, qui adhibet limitationem de recitando memoriter, si potest. Sed de cæco perinde judicandum censeo, ac de illo, qui breviarum non habet, in hoc enim conveniunt, quòd uterque legere non potest, et hæc est formalis ratio excusationis; materiale autem est, quòd illa impotentia ex diversis causis nascatur. Igitur quòd diximus de recitando

memoriter, quando deest copia libri, cum eadem proportionem in cæco locum habet. Et eadem ratione, si cum socio possit partem suam memoria dicere saltem quoad versus psalmorum, et sine difficultate, vel magno sumptu juxta personæ qualitatem possit socium habere, non video cur debeat excusari. In his ergo duobus punctis placet mihi sententia Navarri qui meritò consequenter affirmat, sacerdotem habentem pinguem præbendam, qui cum famulo, vel capellano recitare solebat, cum fesset sanus, non excusari à recitando, eo quòd cæcus fiat, si cum eadem facilitate id facere possit, ac antea faciebat.

15. In hujus doctrinæ confirmationem inter declarationes cardinalium ad Conc. Trid., sess. 24, c. 12, hæc verba invenio: *Cæcus non excusatur à recitatione suarum horarum, si beneficium obtineat, licet in aliis sit privilegiatus*; sed fortassè hæc verba magis intelliguntur de recitatione in choro, quàm de recitatione privatâ. Nam præbendatus cæcus, si aliud impedimentum non habet, non est cur excusetur à residentiâ, seu assistentiâ in choro, quia ad illam tenetur ex vi sui beneficii, et illam potest facilè exhibere, cur ergo excusabitur? Unde etiam fit, ut teneatur ibi recitare, prout potuerit, quia beneficium obligat illum ad recitandum, satisfaciet autem hujusmodi cæcus attendendo ad ea, quæ alii dicunt, et dicendo cum suo choro, si potuerit; quod si fortassè non potuerit, quia vel memoriam non habet, vel alios canentes in suo choro non intelligit, neque eos sequi potest, non tenetur iterum postea privatè recitare, sed proferendo versus psalmorum, quos potuerit, satisfaciet, quia per illum non stat, sed facit, quod in ipso est, neque sunt tot onera illi imponenda. Unde obiter adverto, majori quâdam ratione posse obligari cæcum habentem beneficium, per quod est choro addictus ad recitandum cum socio, quando non vult interesse choro, quàm obligetur simplex sacerdos; nam beneficiarius semper retinet de se illam obligationem chori, quam ibi implere posset, et deberet per se loquendo, et ideò, si absit, meritò obligatur, ut recitet faciendo, ut sic dicam, privatum chorum. Item beneficium datur propter hoc officium; ergo ratione stipendii obligari potest ad quærendum adjutorium, quo possit officium suum implere, quando fructus beneficii ad hoc sufficiunt, et sine magno gravamine id facere potest. In simplici autem clerico, vel religioso, non ita urget hæc ratio, quia in illis non est propria obligatio justitiæ, sed religionis, vel obedientiæ; et ideò non videntur propriis expensis obligari ad alendum socium, cum quo possint divinum officium dicere. Si tamen sine sumptibus possent illum habere per modum amicabile societatis, non videntur excusari.

16. Sed quid si cæcus nihil posset memoriâ dicere, nec sine socio, nec cum illo, numquid tenebitur ita dicere cum socio alternatim, ut non tantum audiat illum omnia dicentem, sed etiam cum illo simul dicat saltem versus ad se pertinentes? Quòd enim hic modus

sufficiens sit in omni rigore ad implendam hujus præcepti obligationem per se notum est; est item hic modus facilis, et non addit grave onus, præter curam habendi socium, qui velit illud onus portare. Sed de hoc puncto nihil invenio ab auctoribus dictum, unde videntur non agnoscere talem obligationem. Nam qui absolutè dicunt eam excusari, maximè id affirmabunt, quando nullo modo potest uti memorià ad recitandum, et fortasse nil aliud intendunt. Qui verò solùm in casu memoriæ illam obligationem imponunt, quasi per modum exceptionis, consequenter videntur firmare regulam in contrarium extra illum casum. Ego igitur considerem quidem recitare illo modo, sed nihilominus censeo obligationem non esse imponendam, quia est diligentia extraordinaria, et de se satis onerosa, ad quam non videtur obligare generale præceptum. Solùm in beneficiato, qui tenetur in choro assistere officio, et dicere prout potest, habere potest hoc dubium, quando à choro abest. Verumtamen si absentia sit, vel pro illis mensibus, in quibus non tenetur adesse, vel sit ex legitimà excusatione, tunc non magis ille obligabitur ad postea recitandum illo modo, quàm alii clerici, quia tunc ex vi beneficii non inducitur peculiaris obligatio. Si autem absentia sit, et in tempore obligationis, et sine legitimo impedimento, non video quomodo possit excusari à culpâ gravi, si neque in choro, neque extra chorum dicat officium saltem illo modo, si aliter dicere non potest. Imò qui illo modo, non posset extra chorum dicere, peccaret graviter omitendo chorum, quia non implet obligationem suam absque legitimo impedimento, ut supponitur.

17. Simile dubium potest tractari de surdo, sed in illo brevius expediri potest. Nam si, simul est surdus et cæcus, clarum est non teneri ad recitandum nisi quantum memoria juvare potest, juxta modum supra declaratum, quia ille non potest auxilio socii uti, ut per se notum est. Si autem sit tantùm surdus, et non cæcus, cum possit legere, per se potest solus officium dicere, ac subinde tenebitur, quia tunc surditas nullam affert excusationis causam, sive ille se ipsum dicentem audiat (quod fortasse ita semper contingit) sive non audiat, quia satis est, ut possit mente attendere, et cognoscere quid dicat, et an rectè dicat. Nam præceptum per se non obligat ad audiendum, sed ad dicendum. Quòd si talis persona aliunde sit legitimè impedita, nec sola dicere possit, nec tenetur dicere cum socio in hoc casu, quia cum surdus non possit socium audire, ineptus omnino est ad recitandum cum illo, tum quia necessariò omittit totam illam partem, quam alius profert, et ipse non audit, et consequenter non recitat verum canonicum officium, neque aliquam eis horam; tum etiam, quia non potest illi commodè respondere, nisi vel per conjecturam, vel diligentem observationem motus laboriosum alterius, quæ sollicitudo nimia est, et ad illam præceptum non obligat, nec videtur posse moraliter fieri cum debitâ decentiâ, et decore. Imò licet clericus non sit omnino surdus, sed ita surdaster, ut non possit

audire sine magnâ vociferatione alterius, non est obligandus ad recitandum cum socio, etiamsi alioqui non possit solus recitare; quia illud fieri non potest sine magno gravamine socii; hæc autem humana præcepta non obligant cum tanto onere, præsertim in his, quæ accidentaria sunt, et quæ rarò accidunt.

18. Præterea potest de surdo interrogari, an excusetur ab assistentiâ, seu residentiâ chori, quando ratione præbendæ ad illum tenetur. Si autem considerentur, quæ in superioribus dicta sunt, facilè respondetur non esse hanc sufficientem excusationem, quia tale beneficium principaliter obligat ad assistentiâ, et hanc optimè potest exhibere surdus non solùm si videat, quod est per se manifestum, sed etiam si sit cæcus, quòd autem non possit percipere sensibus, quæ dicuntur, et aguntur, per accidens est. Item quia, ut sæpè diximus, qui non potest solvere totum, quod debet, saltem debet exhibere, quod potest, hoc autem faciet hujusmodi beneficiarius honorando actionem illam præsentia suâ, et concurrendo ad orationem cum reliquis sociis eo modo, quo potest.

19. Tandem pertinet ad hoc caput excusationis, ægritudo corporis, quæ talis sit, ut hominem impediât, ne absque gravi salutis suæ detrimento, aut sine nimio dolore, aut vexatione corporis, possit pensum horarum persolvere. Hæc excusatio communis est aliis præceptis humanis, ut de missâ, et de jejuniis constat, habetque in hoc præcepto eandem rationem, et ita in hoc conveniunt doctores. Sumiturque ex cap. *Clericus victum*, distinct. 91, ibi: *Absque corpusculi sui inæqualitate*, et ex cap. *Ad audientiam*, de Cleric. non resident., quia verò non omnis corporis imbecillitas, aut integræ valetudinis defectus sufficiens est ad hanc excusationem, ideò in modo ferendi judicium de quantitate, vel qualitate morbi sufficientis ad hanc excusationem solet esse nonnulla difficultas. Brevis tamen dicendum est, quando ægritudo, vel ita levis est, ut non impediât alias ordinarias actiones capitis, et linguæ, neque per illas notabiliter augeatur, tunc non excusare, quia illa non potest dici moralis, nec rationabilis impotentia, hujus modi esse solet moderatus dolor stomachi, vel alterius partis, et ipsius etiam capitis, et similia. Quando verò ægritudo est gravis, tunc non est dubium de excusatione, etiam absque judicio medici, quia de re ipsâ satis constat; nam judicium medici desiderari potest propter certitudinem, ut jam dicam. Quando autem res est dubia, ait Navarrus in Manuali, cap. 25, numero 100, et de Orat., cap. 11, numero 5, ex communi sententiâ, consulendum esse medicum, et illius judicio standum, non quia ipse possit tollere, vel minuere obligationem, nullam enim jurisdictionem habet, sed quia ratione officii, et peritiæ in arte hoc judicium ad illum spectat, neque habent homines aliam regulam, quâ possint in simili dubio gubernari. Neque lex humana obligat ad summam diligentiam adhibendam, et ideò satis est, unum consulere medicum, qui bonâ fide, pius, et probus, ac peritus in suâ arte existimetur.

20. Addunt verò aliqui consulendum etiam esse prælatum, et ejus assensum postulandum. Quod indicat Soto, lib. 10 de Just., q. 5, art. 3; verumtamen, si medicus non manet dubius, sed judicium profert de excusatione, consensus prælati necessarius non est, quia non propter certitudinem; nam prælatus non potest illam augere, et licet posset, non tenetur quis omnem certitudinem quærere, ut dixi; neque etiam est necessarius actus prælati propter jurisdictionem, quia nulla relaxatio necessaria est, ubi de causâ excusante constat. Atverò si medicus etiam dubius esset, tunc potest conferre prælati consensus, et ita tunc requiri, et sufficere, affirmant Graffius, lib. 2, cap. 53, n. 2. Axor., lib. 10, cap. 13, in principio. Quod necessarium tunc est non propter solum judicium, seu certitudinem, sed propter usum jurisdictionis; videtur enim posse saltem in casu dubii aliquid condonare per modum dispensationis, seu relaxationis. Atque hoc maximè locum habet in religiosis, quia et faciliè possunt adire suum prælatum, et per privilegia habere solent circa hoc majorem aliquam potestatem; ideòque in simili dubio, nullo modo debent sine consensu prælati excusari, nisi fortassè occasio urgeat, et impedimentum interveniat ad consulendum prælatum; nam tunc poterunt uti remedio statim dicendo. Pro secularibus verò verum est, habere episcopum ex vi sui muneris illam potestatem, quia moraliter est necessaria ad conveniens regimen, et quicquid ejusmodi est intelligitur eis concessum, si non est prohibitum; hoc autem prohibitum eis non est, ut constat, unde etiam in præceptis jejuniorum, et missæ, censentur habere similem potestatem. Difficile autem est, obligare omnes clericos in hujusmodi eventu, ut licentiam petant ab episcopo. Id enim possunt facere familiares ejus, non verò omnes clerici ejusdem civitatis, nedùm totius diocesis. Dices: Consulatur tunc parochus, vel quicumque alius pastor, cui proximè incumbit spiritualis cura talium personarum. Sed hoc nihil conferre videtur, quia isti non habent propriam jurisdictionem in hoc exteriori foro, nec sunt prælati.

21. Dico ergo in hoc dubio: Quando non potest prælatus, aut episcopus conveniri, regulariter tutiorem partem sequendam esse, recitando, etiamsi sit, cum aliquo onere, vel periculo dispendii, quod non poterit esse multum grave, quando res tam dubia est. Dico autem *regulariter*; quia si dubium possit practicè deponi, tunc excusatio potest esse sufficienter tuta. Poterit autem sic deponi, quando vel dubium non est æquale, sed plura sunt, quæ favent excusationi, vel non est tam purum dubium, quin admittat probabile judicium, quòd illa causa sit sufficiens ad excusandum. Atque hoc solum habet locum, quando licentia solum est pro uno, vel altero die; nam si excusatio futura fuisset diuturna, omninò esset indulgentia prælati postulanda, si fieri posset. Et juxta hæc ferendum est judicium de casu, in quo simile dubium occurrit, et neque medicus, neque prælatus conveniri potest; tunc enim prudentis arbitrio utendum est, et si bonâ fide procedatur deponendus est scrupulus. Semper tamen in favorem

præcepti inclinandum est. Neque hic allegari potest axioma illud, *quòd in dubiis melior est conditio possidentis*, nam hic non est dubium de præcepto, sed de excusatione; et ideò sicut possidet hæc persona jus tuendi salutem suam, ita Ecclesia, seu prælatus possidet jus exigendi observantiam præcepti sui, et hoc jus gravius est, et magis respiciens commune bonum, ideòque cæteris paribus præferendum est.

22. Sed quid si causa judicetur sufficiens ad excusationem unius partis officii, et non totius. Item si impedia tpro quâdam parte diei, verbi gratiâ, pro tempore meridiano, et non ante prandium, vel pro tempore quo febris quartana, vel tertiana, molestat, non verò pro alio, in quo liberum hominem relinquit. Ad primum videri posset eum qui non potest dicere totum officium, eo ipso excusari à quâlibet parte, etiamsi illam posset congruè dicere. Primò, quia hoc est unum præceptum, et illa recitatio omnium horarum est una actio moralis, quæ si non potest integrè fieri, non præcipitur mutilata, et imperfecta, sicut qui non potest jejunare toto die, non obligatur jejunare usque ad prandium, licet posset; et qui non potest abstinere à carnibus, non tenetur abstinere à cœnâ, et qui non potest audire totam missam, non obligatur partem audire. Item quia aliàs non posset ferri judicium moraliter certum de hac excusatione; quis enim, nisi gravissimè ægrotet, non possit primam, aut completorium sine magno incommodo dicere; nunquàm ergo aut rarò contingeret integra excusatio. Item, qui convalescit ex infirmitate, non deberet expectare tempus, in quo posset totum officium dicere, sed inchoare, quamprimùm potest aliquam partem recitare, quod profectò usitatum non est.

23. In contrarium verò est, quia licet totum officium unius diei sit integra materia hujus præcepti, nihilominus constat ex horis distinctis, quarum singulæ per se continent integram quamdam orationem, et possunt separatim ab aliis dici, in quo est magna differentia inter hoc præceptum, et præceptum jejunii, vel missæ; ergo qui alias ex horis potest dicere, tenebitur illas dicere, etiamsi non possit omnes. Probatur consequentia, tum quia hoc præceptum ita obligat ad omnes horas, ut obliget ad singulas, tum etiam ex illo principio, quòd qui non potest solvere totum, quod debet, debet solvere quod potest, quando illud est separabile à reliquis, et sine incommodo solvi potest. Unde supra dicebamus cum communi sententiâ, eum qui in meridie subdiaconatum suscipit obligari ad sequentes horas illius diei, licet non dixerit, neque teneatur dicere præcedentes horas; ergo convenientissimè recitatur pars hujus officii sine toto; ergo si præceptum potest ex parte impleri, faciendum est.

24. Propter hæc, et alia argumenta Navarrus, cap. 11 de Orat., n. 6, et sequentibus, absolutè sequitur hanc posteriorem partem. Ut autem solvat difficultates in contrarium insinuat, quâdam distinctione utitur. Aut enim is, qui non potest dicere omnes septem horas, potest dicere majorem partem earum, et tunc

tenetur eam dicere, propter rationes proximè factas. Si verò maiorem partem dicere non potest, consequenter ab omnibus excusatur, tum quia regulariter major pars trahit ad se minorem, tum etiam quia non occurrit melius prudens arbitrium, cum non debeamus obligare omnes ad dicendum quamcumque partem quam dicere possunt, etiamsi minima sit. Et hoc arbitrium sequitur Azor. suprà q. 4, sed inprimis non est adæquata responsio. Nam possunt esse partes moraliter æquales, de quibus dici non potest, unam alteram ad se trahere; cessat ergo ibi ratio illius arbitrii. Ut, verbi gratià, matutinum solum cum laudibus videtur esse dimidia pars divini officii, et ex omnibus aliis horis moraliter altera pars conficitur, potest autem contingere, ut aliquis non possit dicere matutinum, et alias horas commodè dicere possit, cur ergo non tenebitur illas dicere? Præterea non satisfacit generaliter dicta responsio, nam hæc quæstio non solum locum habet in impedimento infirmitatis, sed etiam in impedimento occupationis, vel ob defectum breviiarii, et similia. Qui autem totà die et nocte ita fuit legitimè occupatus, ut nullam horam dici dicere potuerit, si in fine noctis potest saltem completorium recitare, cur non obligabitur? Vel si is, qui breviiarium non habet, tantum scit memorià primam, et completorium, cur non tenebitur illas horas dicere, etiamsi minorem partem officii contineant? Item interdum tenetur quis dicere solam unam partem officii, licèt sit minor alia, ad quam non fuit obligatus, ut patet in illo casu de eo, qui ordinatur circa vesperam; tenetur enim saltem vesperam, et completorium dicere, licèt ad alias horas non obligetur; ergo qui per se tenebatur ad omnes, et sit impotens ad quinque etiam ex maioribus, manet obligatus ad dicendas duas, quamvis illæ sint minor pars officii.

25. Denique illa maxima: Quod major pars trahit ad se minorem, non videtur hic commodè applicari; nam illud principium videtur intelligendum, vel quando partes debent concurrere ad unum actum, ut in electionibus, nominationibus, etc., in quibus casibus loquuntur jura, quæ Navarrus adducit, vel intelligi potest, quando una pars impedit aliam; nam solet major pars vincere. Atverò in præsentì una pars non impedit aliam, neque unam concurrere necesse est ad recitationem alterius. Deinde neque exempla quæ afferuntur rem declarant; unum est, quòd qui tenetur ire Romam, non tenetur ad iter inchoandum, si non potest illuc pervenire. Sed hoc non est ad rem, quia etiamsi quis posset maiorem partem itineris, vel ferè totum conficere, si certus esset, non posse ingredi Romam, ad nihil tenetur. Et ratio est, quia iter non est pars illius præcepti, sed via, quæ solum propter terminum præcipitur. Magis accommodatum exemplum esset, si quis haberet votum eundi Romam, et ibi visitandi septem Ecclesias; nam licèt certò sciat, perveniendo Romam fore impediendum, ne visitet omnes, sed ad summum duas, vel tres, nihilominus tenebitur ire, ut saltem ex parte impleat votum, licèt pars illa minor sit. Exemplum etiam de missà, jam diximus esse

dissimile. Et idem est de præcepto jejunii quoad hoc, quòd abstinentia à carnibus est quasi fundamentum illius præcepti, et ideò sublato illo, totum aufertur. At verò è contrario retorqueri potest argumentum; nam qui potest sæpius comedere in die jejunii ob necessitatem, non ideò potest carnes comedere, sed tenetur observare præceptum quoad illam partem.

26. Aliter igitur distinguendum occurrit aliud esse comparare singulas horas canonicas ad partes, ex quibus constant; aliud verò comparare omnes septem horas ad totum officium unius diei, quod est veluti adæquata materia, vel actus hujus præcepti. Si primam comparisonem faciamus, rectè dicitur, neminem obligari ad dicendam aliquam horam, qui non possit saltem maiorem ejus partem dicere, quia unaquæque hora præcipitur, ut quædam actio perfecta, et ideò si non possit ita fieri, ut nomen illud mereatur, non nascitur obligatio dicendi illam. Minor autem pars primæ verbi gratià (et sic de aliis) non potest dici prima, imò neque dimidia pars, sed oportet, ut saltem præcipuæ, et quasi substantiales ejus partes dicantur; quocirca etiamsi in singulis horis posset quis dicere aliquas partes minimas, si nullam earum potest majori ex parte dicere, nihil profectò dicere tenetur, etiamsi omnes illæ particulæ simul sumptæ bonam aliquam partem totius divini officii conficere videantur. Quia non possunt per modum unius horæ, nec per modum canonici officii recitari. Si ergo in hoc sensu locutus est Navarrus, verum est ejus arbitrium, neque contra hunc sensum procedunt objectiones factæ, ut constat.

27. Atverò juxta alteram comparisonem non censeo esse veram generalem regulam negativam pro omnibus casibus, et impedimentis, videlicet, ut qui non potest dicere tot horas, ut contineant saltem maiorem partem totius officii, nullam dicere teneatur. Non est enim similis ratio, quia unaquæque hora (ut dicebam) est per se quoddam totum, quod per modum canonici officii convenienter dicitur. Et aliunde exempla, et rationes adductæ videntur mihi oppositum convincere in multis casibus. In casu autem infirmitatis, de quo tractatur, non censeo esse hanc excusationem, vel licentiam tam scrupulosè restringendam, ut quicumque in infirmitate dicere possit unam, vel alteram horam, sine gravi incommodo, ad illam dicendam obligetur. Nam hoc esset nimis onerosum, et præter suavitatem legis humanæ, et præter consuetudinem, quæ est optima legum interpretes, et ideò respiciendum censeo ad modum infirmitatis impediens recitationem; nam si peculiariter impedit aliquam horam propter difficultatem in eà dicendam, ut, verbi gratià, in matutino propter debilitatem visus, et capitis, et illa difficultas in aliis horis non sentitur, sed commodè dici possunt, non video legitimam excusationem, quoad tales horas, sive illæ sint plures, sive pauciores. Atverò si infirmitas impediat indefinitè divinum officium, ut est febris gravis, vel aliquid simile, tunc non censeo esse scrupulosè inquirendum, an possit infirmus unam, vel alteram horam dicere, quia excusatio illa ex se indefinita æquivaleret

universali, ita enim, ut dixi, consuetudo hanc legem interpretatur, et fortassè ratio est, quia est valde difficile in hujusmodi occasionibus attingere punctum in iudicando, quid possit homo dicere, vel non dicere sine gravi incommodo, et ideò satis esse creditur, quòd officium ipsum dici non possit sine notabili incommodo.

28. Et hinc constat, quando infirmitas talis est, ut non impediat totum diei tempus, sed paucas horas, ut solet esse quartana diuturna, aut levissima tertiana febris, tunc non omninò excusare, quominùs in tempore habili dicantur horæ, quæ commodè dici possunt, ut benè docet Navarrus, d. cap. 11, n. 3, et sequitur Aragon., d. ar. 12, versùs finem. Statim verò suboritur dubitatio supra insinuata, an teneatur quis in eo casu postponere, vel anteponere horas intra eundem diem, quando aegritudo impedit, vel impeditura prævidetur tempore legitimo? Possentque in utramque partem conjecturæ adduci, præsertim verò movere potest in partem negantem, quia posse anteponere, vel postponere est veluti quoddam privilegium, quo nemo uti cogitur. Nihilominùs veram censeo partem affirmantem, quia totum tempus diei, est tempus simpliciter legitimum, et sufficiens ad substantiam hujus præcepti implendam, et ideò si una pars diei est impedita, debet dici in aliâ, quæcumque illa sit. Hoc autem intelligendum est, dummodò vel antepositio horarum nocitura non sit futuræ febris accessioni, quæ speratur, vel postpositio, et concursus omnium horarum in unum tempus sit nimis gravis, præsertim post præcedentem malam corporis dispositionem; nam hæc jam sunt quasi nova impedimenta, nos autem loquimur, quando commodè, et sine speciali præjudicio aegritudinis, in illâ parte diei potest dici canonicum officium. De antepositione autem, vel postpositione extra legitimum tempus diei naturalis non oportet movere quæstionem cum certum sit, præceptum non obligare pro his temporibus. Si enim, qui peccando, omisit hodiè dicere officium, non tenetur erastinâ die illud dicere, multò minùs tenebitur, qui ob legitimam excusationem illud non dixit. Eademque ratio est de antepositione, maximè, quòd illa etiamsi fiat, non potest tollere obligationem sequentis diei. Unde si casu accideret, ut in die sequente cessaret impedimentum, cessaret etiam excusatio, non obstante quæcumque anticipatâ recitatione, ergo ad hunc effectum, utilis non est; nedùm necessaria.

29. Dubitat ulterius Navarrus in d. cap. 11, n. 19, an qui propter aegritudinem excusatur à recitatione horarum, teneatur aliquid aliud loco illarum dicere? Et respondet de jure humano non teneri, de jure autem divino naturali teneri ad aliquam recompensationem faciendam, quamvis non audeat imponere obligationem sub peccato mortali. Sed prior pars sola vera, et certa est, quia nullum est jus specialiter hoc onus imponens, et ex jure communi, lex, quæ obligat ad determinatum opus, si impleri non potest, non inducit obligationem alterius operis, vel recompensationis; ut si quis excusatur à jejunio, non obligatur ad elec-

mosynam faciendam, vel aliquid simile. In alterâ verò parte videtur idem sensisse Paludanus in 4, d. 12, q. 6, § ultimo, post omnia argumenta, dum de infirmo, qui excusatur, ait: *Roget tamen Deum mentaliter horarum loco, et hoc sufficiet*; sed hoc totum est consilium; proprium enim præceptum juris divini in hac parte, nullum est, ut rectè dixit Silvest. verb. *Hora*, q. 4. Tum quia supra visum est, secluso præcepto ecclesiastico, nullam esse obligationem juris divini in clericis de peculiari aliquâ oratione faciendâ; tum maximè, quia etiamsi esset tale præceptum divinum, non obligaret pro singulis diebus, vel temporibus; esset enim affirmativum, quod non obligat pro semper, sed pro tempore necessitatis, et ideò non oportet, ut obliget tempore infirmitatis. Et eadem doctrina potest ad cætera impedimenta applicari. Et ideò non probo, quod dixit Ang. verb. *Hora*, n. 9, cæcum, vel carentem libro excusari, *dummodò suppleat per psalmos, vel Pater noster, et hujusmodi*; nam hoc supplementum necessarium non est, quando non est per recitationem alicujus horæ canonicæ, vel memoriter, vel cum socio modo superiùs explicato.

30. Tandem ad hanc excusationem reduci potest metus mortis; de quo dubitari potest, an excusare possit à recitatione horarum? Sed hoc dubium non habet singularem doctrinam, aut majorem difficultatem, quàm in aliis præceptis ecclesiasticis. Dicendum ergo est hunc metum per se loquendo excusare, ex accidenti verò posse non excusare, si in fidei, et catholicæ religionis injuriam cedat. Ratio prioris partis est, quia lex ecclesiastica non obligat cum tanto rigore, item quia similis metus excusat, vel jejunium, vel audire missam. Item quia non est minor ratio excusationis in tali metu, quàm in gravi infirmitate. Ratio verò alterius partis est, quia fidei confessio in tali articulo est in præcepto divino, non obstante periculo mortis. Item quia bonum Religionis est divinum, et commune, quod præferendum est corporali vitæ.

31. Distingui ergo potest duplex metus, unus directè, et expressè incussus ad hunc finem compellendi clericum, ne recitet. Alius non ita immissus, sed quia ab ipso homine meritò concipitur ex infidelitate, vel malitiâ eorum, inter quos versatur, vel ex aliis occurrentibus circumstantiis. Quando metus concipitur hoc posteriori modo, semper excusat (suppono enim esse et verum, et gravem), quia tunc omissio recitandi, neque est contra confessionem fidei, cum tunc non postuletur, nec vergit in injuriam Religionis, cum nullo modo cedat in contemptum ejus, imò de se sit occulta, et aliis ignota. Quando verò metus priori modo, directè scilicet incutitur, ad hunc effectum retrahendi ministrum Dei à debito cultu ejus, major potest esse obligatio cavendi scandalum, et relinquendi officium proprium, propter metum. Verumtamen quia ibi non exigitur actio positiva veræ religioni contraria, sed solum carentia actionis, quæ per se, et intrinsecè non habet hanc contrarietatem, ideò non possumus dicere esse intrinsecè malum cedere tali timori, et propter illum officium omittere sed in particulari sunt cir-

cumstantiæ prudenter observandæ, et omninò cavendum, ne sequatur scandalum, vel catholicæ religionis contemptus.

52. Quarta excusatio principalis est necessitas aliqujus actionis, quæ nec possit simul cum recitatione officii conjungi, nec concedat liberum tempus ad illud recitandum. Hanc ponunt Silvester, Navarrus, et omnes, similemque posuimus de præcepto missæ, d. dis. 88, puncto 6, § *Quartum, et Quintum*, et eodem ferè modo explicanda hic est. Oportet ergo imprimis, ut actio sit honesta; nam turpis non potest esse necessaria. Deinde cum non omnis actio honesta necessaria sit, non satis est, quòd actio sit de se bona, et optima, nisi sit ita necessaria, ut præcepti necessitatem superare prudenter judicetur. Unde errant valdè qui putant, propter contemplationem etiam altissimam posse divinum officium omitti, quia melior est obedientia, quàm victimæ, et contemplatio illa non est opus necessarium, opus autem præcepti necessarium est.

53. Duplex ergo potest esse necessitas actionis impediens officium, una est justitiæ et altera charitatis. Prior est, si quis ex officio teneatur legere, vel concionari. et non possit id convenienter agere si in recitatione occupetur. In quo advertendum est, an officium regulariter, vel frequenter secum afferat talem occupationem, et tunc est signum, illud non esse officium accommodatum clerico, religioso, aut beneficiario; et ideò qui voluntariè tale accipit officium, non potest excusari, quia non necessitate, sed voluntate impeditur. Debet ergo, vel relinquere beneficium, vel officium, quo sic impeditur, vel dispensationem obtinere. Quod adeò verum censeo, ut licèt officium non sit alienum à sacerdote, vel religioso, ut est docendi, vel concionandi, si tamen propter incapacitatem personæ, non possit recitare, ut illi officio satisfaciatur, non posse illud acceptare, et propter illud recitationem omittere, inconsulto prælato, qui cum illo possit dispensari, quia jam illa non esset necessitas, sed voluntas (quod semper intelligo, seclusà speciali causà charitatis, de quà statim). Atverò quando hæc necessitas rara est, et repentina, et quasi per occasionem, tunc habet locum dicta excusatio, quia tunc est vera necessitas. Item quia propter similem causam potest interdum missa omitti; ac denique, quia præceptum humanum affirmativum non obligat cum tanto rigore, quin similem veluti epikiam admittat. Quia verò in hoc eventu versatur homo inter duas obligationes, et actiones, ideò necesse est prudenti æstimatione comparisonem facere. ut illud eligatur, quod minùs habet incommodi, ut in sequenti puncto magis declarabitur.

54. Altera verò necessitas potest esse charitatis, et hæc est generatior, fundaturque in illo principio, à Bernardo posito in libro de Præcepto et dispensatione: *Quod propter charitatem introductum est, non obligat cum ejusdem charitatis dispendio*. Exempla sunt, si ad recitandum necessarium esset omittere concionem cum scandalo populi, vel cum infamià religionis, vel propriæ personæ. Item si esset necessarium curare

infirmum, neque posset ad horam dimitti sine gravi ejus incommodo, et similia.

55. Sed quæres, an necessarium sit, obligationem illam charitatis tantam esse, ut sit grave peccatum actionem ita necessariam omittere, etiam propter dicendum officium? Nam Henricus, quodlib. 5, q. 12, quem sequitur Silvester verb. *Hora*, n. 18, indicat hoc esse necessarium, quia cum præceptum recitandi obliget sub mortali, non potest propter aliam actionem omitti, nisi quando aliud præceptum gravius, et sub majori culpà obligat, ita ut tunc occurrat veluti perplexitas, et concursus duorum præceptorum, in quâ perplexitate minus malum est eligendum, juxta regulam concilii Toletani 8, cap. 2, et habetur in cap. 1, dist. 15, et Gregorii ibid. cap. 2, ex lib. 32 Moral., c. 18. Dico tamen, licèt in eo eventu maximè urgeat hæc necessitas, non esse tamen semper necessariam; nam sæpè cessat hæc obligatio, non solum propter vitandum peccatum, sed etiam propter vitandum incommodum, vel proprium, vel proximi. Ut si scholaris velit publicam actionem litterariam per integrum diem habere, et recitare non possit, non tenetur actionem dimittere, etiamsi absque peccato possit. Idem est de doctore, qui in oppositione cathedræ publicam habiturus est prælectionem, ad quam intra certum horarum numerum se parare debet. Item aliquando fortassè non erit grave peccatum, non subvenire proximo ægrotanti, etiamsi per unam, vel duas horas gravem dolorem, vel aliud simile incommodum propter eam causam patiat, et nihilominus ex charitate illi succurrere, etiam dimittendo officium, potest non solum esse licitum, sed etiam melius. Nam si ego debeo diligere proximum, sicut me ipsum, et propter vitandum dolorem in me possum dimittere officium, etiamsi absque peccato possem sufferre dolorem, cur non erit idem circa proximum? Propria ergo ratio hujus excusationis non est perplexitas, vel concursus præceptorum, sed est quia præceptum humanum non censetur obligare cum talibus circumstantiis, et cum tanto gravamine charitatis. Atque sic sentit Major in 4, d. 12, q. 6, ad 5, in fin.

56. Addunt præterea Henricus et Silvester necessarium esse, ut homo non potuerit prævenire tempus hujusmodi occupationis recitando, nam si potuit, et non fecit, postea non excusatur. Et ideò dicunt alii necessarium esse, ut talis occupatio repentina sit, ita ut prævideri non potuerit. Sed advertendum est, hanc excusationem per se solum habere locum, quando totum diei tempus, quod necessitatibus corporis moraliter, et sine magno incommodo subtrahi potest, est ad occurrentem actionem necessarium. Tunc autem nec præventio, nec postpositio intra eundem diem locum habet, alia verò major non solum necessaria non est, verum nec utilis esse potest ad præcepti observationem, vel executionem, ut sæpè dixi. Ac propterea quando occupatio talis est, parùm refert, quòd sit repentina, vel prævisa; nam utroque modo excusabit, si habet conditiones superius declaratas, et ejus necessitas sit prævisa pro tali die; nam si potest

differrì, et distribui per partes in plures dies, tunc jam non erit urgens necessitas. Quòd si occupatio non sit integri diei, sed magnæ partis ejus, tunc habet locum, vel postpositio horarum, si in priori tempore alia necessitas urgeat, vel antepositio, et præventio, quando impedimentum futurum, est in posteriori parte diei; et tunc non est dubium, quin hoc cadat sub obligationem, quia præceptum obligat pro toto die, ut supra dictum est. Potest autem tunc aliquis excusari, vel quia prævidere non potuit repentinum impedimentum, vel certè quia non advertit. Adde denique quòd licet fortassè aliquis peccaverit negligenter se gerendo, et non præveniendò tempus, nihilominus existente occupatione, pro tunc excusari, si eum poeniteat prioris negligentiae, quia jam est impotens moraliter ad implendum præceptum sicut in similibus superius diximus.

37. Ultima excusatio est dispensatio, de quâ nonnulli juris periti censuerunt non posse à summo Pontifice concedi maximè beneficiario, qui ratione officii tenetur; nam illa obligatio est justitiæ naturalis, in quâ Pontifex dispensare non potest. Addunt verò moderationem, et fatentur posse summum Pontificem auferre obligationem determinatè recitandi horas canonicas, non tamen per modum puræ dispensationis, sed per modum commutationis in aliquid æquivalens, vel determinando illud, vel relinquendo prudenti arbitrio, et voluntati dispensati. Quia determinatio ad talem modum recitandi est ex præcepto Ecclesiæ, et ita potest à Pontifice tolli; obligatio autem alicujus orationis ratione ordinis, aut beneficii naturalis est. Ita ferè Panormitanus in cap. 1 de Celeb. miss. quem sequitur Turrecremata in c. *Eleutherius*, dist. 91, q. 5, et Angelus verb. *Hora*, num. 6, Rosella numer. 13, et idem sentit Major. in 4, d. 12, q. 6, ad 1.

38. Sed hi auctores supponunt falsam sententiam de obligatione juris divini, sive ex vi solius ordinationis in sacris, sive ex vi alicujus professionis religiosæ, ut constat satis ex dictis in capite 16, et 17, sive ex vi beneficii. Unde dico, etiam cum beneficiario posse Pontificem simpliciter dispensare, relinquendo hominem liberum ab omni obligatione, tam dicendi officium divinum, quàm recitandi aliquid loco illius. Ita tenuerunt cardinalis, et Joannes de Lignano, in Clement. primâ de Celebrat. miss. quos refert Turrecremata supra, et sequitur Silvester ver. *Hora*, q. 8; Tabiena, n. 15; Armilla, n. 11, et Navarrus, c. 11, n. 31; Aragon., 2-2, q. 83, art. 12, circa finem; Tolet., lib. 2, capite 14. Ratio est, quia hæc tota obligatio est simpliciter de jure ecclesiastico, in quo Papa dispensare potest. Et declaratur, respondendo simul ad fundamenta in contrarium, quia licet beneficium detur propter officium, non tamen est de jure divino naturali, ut non detur nisi propter officium recitandi, vel has horas, vel aliquid æquivalens; posset enim Pontifex aliqua beneficia instituere propter alia munera sine hac obligatione speciali; hoc enim nec cum justitiæ æquitate, nec cum Religione intrinsecè repugnat; ergo non obstante institutione beneficiorum, quæ nunc est,

potest aliquid in tali, vel tali personâ eximere à tali onere, et hoc est dispensare.

39. Dices necessarium esse, ut propter aliquid religiosum officium beneficium concedatur, aliàs injusta, et invalida esset concessio; ergo illud officium propter quod datur beneficium, erit opus in quod commutatur recitatio, et ita non erit absoluta dispensatio. Respondetur primò fieri posse, ut beneficium detur intuitu paupertatis, et studii cum onere recitandi, ut nunc datur præstimonium; poterit ergo Pontifex concedere beneficium intuitu paupertatis, et studii aufere omne aliud onus, quia hoc non continet intrinsecam injustitiam, et malitiam. Similiter posset cum parochio dispensare, ut retineat beneficium propter onus ministrandi sacramenta, sine obligatione recitandi; maximè si per alios publicum officium in Ecclesiâ dicatur; et sic potest facilè de aliis beneficiis cogitari; potest ergo hoc onus simpliciter auferri, nullum aliud substituendo loco illius, quod est propriè dispensatio.

40. Deinde assero, aliud esse dispensationem benè aut malè concedi, aliud posse, vel non posse validè concedi. Ut ergo dispensatio sit justa, regulariter necessarium erit, ut beneficium detur propter aliquid officium. Si autem Pontifex sciens, et videns id faciat, valida erit dispensatio, etiam absque justâ causâ concessa, ut si nunc dispensaret cum habente obligationem, ne teneatur dicere officium B. Virginis, etiam sine causâ, valida esset dispensatio, licet non benè data. Item si Papa det beneficium infanti, vel puero, quem scit esse ignorantem, supplendo defectum sine causâ, licet malè fortassè faciat, valida est collatio, et tamen continet virtutalem dispensationem in officio, saltem pro tempore illius impotentiae. Et ratio est, quia dispensatio, seu concessio fructuum ecclesiasticorum non est limitata ad solum hujusmodi onus, vel officium, saltem ut valida sit. Dixi autem *regulariter*, quia etiam aliquando potest esse justa concessio propter aliquas extrinsecas causas, vel gratitudinis, vel alicujus majoris commodi Ecclesiæ, respiciendo semper ad commune bonum ejus.

41. Quæri verò potest, an inferior prælatus, ut episcopus, possit hanc dispensationem concedere? De quo breviter dico primò, cum beneficiario dispensare non posse, ut ex proximè dictis facilè colligi potest, et confirmabitur ampliùs ex puncto seq. Secundò ergo assero neque cum clerico in sacris dispensare posse propriè loquendo. Ita sentit Navarrus, d. cap. 11, num. 24, contra quemdam Girardum, quem citat; idem Turrec. in d. ca. *Eleutherius*, et ibi Archid. et à fortiori Panorm., et alii supra cit. Et ratio est quia episcopus non potest ordinariè dispensare in jure communi, nisi in casibus ei concessis, vel in ipso communi jure, vel saltem per receptam consuetudinem; hoc autem jus commune est, et in eo nihil speciale concessum est episcopis. Dixi autem *dispensare propriè loquendo*, quia in casu dubio occurrente; licentiam dare potest episcopus, ut supra diximus;

illud verò potius est per modum interpretationis, quàm dispensationis.

42. Idem censent communiter doctores de praelatis regularibus respectu suorum subditorum. Ita docuit Umbertus super Constit. ordinis sancti Dominici, capite primo, quem referunt, et sequuntur cardinales Zabarella et Turrecremata in capite *Eleutherius*, distinct. 91; et illos sequitur Navarrus, dicto cap. 11, n. 25, et Durant., libr. 3 de Rit., capite. 23, numer. 4, qui etiam refert Albertum de Ferrariis in tract. de Horis Canonic., numer. 9; omnes autem hi auctores in hoc fundantur, quòd ita tenetur religiosus professus recitare officium, eò quòd fructibus Religionis alitur, sicut beneficiarius tenetur ad officium, ratione beneficii. At hoc fundamentum non est verum, ut supra ostensum est, et ideò non habet locum in monachis illa ratio. Neque etiam alia de obligatione juris communis, quia reverà monachi non obligantur ex rigorosà lege canonicà, sed ex consuetudine. Et ideò eandem consuetudinem censeo esse consulendam in præsentì puncto. Nam si consuetudo euri tanto rigore est introducta, ut praelatus nunquàm soleat, neque audeat in eà dispensare, clarum est non posse, quia consuetudo potest dare, et auferre jurisdictionem, vel sufficienter indicare illam. Dicti autem auctores videntur supponere talem esse consuetudinem religionum, in quibus talis est obligatio. Et eandem supponere videntur multa privilegia concessa praelatis religionum ad dispensandum cum subditis in officio divino non simpliciter, sed cum debilibus, vel quoad aliquas circumstantias. Quocirca unaquæque religio debet in hoc servare suam consuetudinem, et uti tantum suis privilegiis. Quòd si aliqua religio ex vi suæ institutionis aliquid circa hoc habet peculiare, illud servare potest, si per contrariam consuetudinem derogatum non est, ut, verbi gratià, in religione sancti Francisci non consuetudine tantum, sed ex præcepto regulæ tenentur juvenes professi ad chorum, officium recitare. Si ergo praelati illius religionis habent ex eadem regulà, vel institutione suà, generalem potestatem dispensandi in præceptis regulæ, poterunt etiam in hoc dispensare (nisi specialiter excipiatur, vel ordine scripto, vel saltem consuetudine), quia tunc non dispensant in jure communi, sed in proprio. Item cum hæc obligatio religiosorum non sit eis ab Ecclesià imposita, sed ab eis assumpta, et tali professioni annexa, non videtur dubium, quin potuerit aliqua religio hanc obligationem assumere tantum cum hæc conditione, ut proprii praelati habeant potestatem in eà dispensandi. De facto verò alia videtur esse consuetudo, et ideò, ut dixi, illa servanda est.

CAPUT XXIX.

An beneficiatus non recitans per sex primos menses aliquid teneatur restituere?

1. In hoc, et sequenti capite nihil dicam de beneficiariis, qui licet privatim recitent, in choro non recitant, nec serviunt, prout tenentur. Nam de his quando, et quomodo distributiones chori amittant, ita ut

illas retinere non possint, in superioribus dictum est sufficienter, quantum hæc materia postulat. Longior verò disputatio de obligatione restituendi propter non residentiam, in proprium tractatum de beneficiis rejicienda est. Solum ergo hic agimus de recitatione privatà, et omissione ejus peccaminosà, quoad pœnam propter illam ipso jure impositam. Suppono secundò pro clericis in sacris, nullum habentibus beneficium, vel pro religiosis professis, nullam censuram esse impositam ob hanc culpam ipso jure, neque aliquam aliam spiritualem, vel temporalem pœnam; nullibi enim in jure canonico, seu pontificio talis pœna invenitur scripta, neque etiam invenitur circa hoc aliqua universalis consuetudo, et ita nullus doctorum talis pœnæ mentionem fecit. Quòd si religio aliqua, vel particularis Ecclesia, circa hoc habet aliquam constitutionem pœnalem, ad eos pertinet eam scire, qui possunt eà ligari, vel eam exsequi tenentur. Idem ex eodem fundamento dicendum est de clericis habentibus beneficia, quoad spirituales pœnas, et quoad omnes temporales, unà exceptà, scilicet restitutione fructuum, de quà dicendum superest.

2. Hæc autem restitutionis pœna in duobus juribus canonicis fundata est. Unum est concilii Lateranensis sub Leone X, sess. 9 : *Post rubricam Reformationis Curia*, § *Statuimus*. Aliud est Pii V, in Const. 138 in Bullario Rom. in quorum intelligentià, et declaratione tota resolutio hujus puncti consistit; et ideò necesse est verba Pii V præmittere; ipse enim prius refert, et in summam redigit verba concilii, et postea suam declarationem addit. Sic ergo habet : *Pius Episcopus, servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam : Ex proximo Lateranensi concilio salubris sanctio emanavit, ut quicumque habens beneficium ecclesiasticum, cum curà, et sine curà, si post sex menses, quàm illud obtinuerit, divinum officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, beneficiorum suorum fructus, pro ratà omissionis officii, et temporis, suos non faciat, sed eos tanquàm injustè perceptos, in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Verumtamen multorum animi suspensione tenentur, cujusmodi ratà prædictæ ratio sit habenda. Nos huic rei evidentiùs, atque expressiùs providere volentes, statuimus, ut qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficii, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui verò matutinum tantum, dimidiam; qui cæteras omnes horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittat. Choro addictus non recitans, omnibus horis canonicis cum aliis præsens adsit, fructusque et distributiones fortè aliter assignatas, solà præsentia juxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel aliàs sibi lucrifecisse prætendat; is etiam præter fructuum, et distributionum amissionem.*

3. Duo ergo tempora sunt in hac lege distinguenda : unum est primorum sex mensium, in quibus recitatio omittitur; nam pro illo non videtur in hac lege pœna peculiaris, vel obligatio restitutionis imponi; aliud

tempus est, quando omissio ultra sex menses durat; hanc ex tunc videtur incurri hæc pœna, et contrahi obligatio restituendi. Circa primum tempus dubitari possunt nonnulla; primum est, an ex vi hujus juris excusetur quis ab obligatione restituendi pro illis sex primis mensibus? Sunt enim diversæ opiniones; prima negat excusari. Ita tenet Soto, libr. 10, de Just., quæst. 1, articul. 6, quod ut defendat, conjectat, quò certò credit, verba illa concilii Lateranen., *post sex menses*, non esse ita legenda, sed *per sex menses*, ut sensus sit per illos sex menses teneri ad restitutionem pro ratâ; post illud verò tempus, si contumax post monitionem fuerit, ita, ut per alios quindecim dies bis saltem officium non dicat, privandum esse beneficio. Hanc verò emendationem non ex alio codice, aut aliâ lectione probat, sed ab incommodis. Primò, quia aliàs contextus non habet legitimum sensum. Nam si concilium excusat à restitutione per primos sex menses, quomodò statim subdit: Ut si post illud tempus (utique semestre) in simili negligentia permoneat, privetur beneficio, etc. Nam prius debet concedi aliquod tempus, in quo teneatur restituere sine privatione beneficii, ut constat ex verbis ejusdem legis; ergo illud tempus, in quo restitutio facienda est sine periculo pœnæ privationis beneficii non est nisi primum semestre tempus. Secundò, quia fuisset nimia relaxatio legis, si transgressionem per sex menses absque ullâ pœnâ relinqueret.

4. Sed hæc Soti conjectura meritò ab aliis auctoribus, quos referemus, improbata est, quoad textûs mutationem, seu emendationem, quia non invenitur talis mutatio aut varietas lectionis in aliquo codice, aut impressione illius concilii. Unde nimia videtur audacia, propter apparentes difficultates, vel incommoda textum mutare. Nam hoc potius est reprehendere concilium, quàm veram ejus lectionem proferre. Nunc verò hoc multò magis indubitatum est, quia Pius V, referens concilii statutum, expressè dicit: *Post sex menses*. Ad primam verò Soti conjecturam respondent aliqui, tempus illud medium, in quo restitutio pro ratâ facienda est, ante privationem beneficii, esse quindecim vel potius terdecim dierum; nam pro illis jam restituere cogitur, et si per duos alios dies in contumacia perseveret, beneficio privandus est. Sed non est verisimile solum ad quindecim dies respexisse concilium, cum dixit: *Pro ratâ omissionis recitationis officii, et temporis*, etc., quia hæc verba indefinita quodcumque tempus comprehendunt; et quia ipsa dispositio, et modus legis aliquid ampliùs requirit. Est ergo advertendum, in illâ lege pœnam privationis beneficii non esse ipso jure impositam, sed imponendam, ut verbum ipsum, *privetur*, et illud *ut beneficio privari possit*, manifestè ostendit. Et præterea antequàm pœna possit imponi, requiritur prævia monitio, et subsequens contumacia durans, post monitionem per quindecim dies modo declarato. Quia ergo illa monitio non statim fit post sex menses, contingere potest, ut aliquis per multum tempus non recitet post primos sex menses non admonitus, et consequenter non specialiter con-

tumax hominis monitioni; tunc ergo pro toto illo tempore, tenebitur restituere, et non est obnoxius pœnæ privationis beneficii, donec legitime moneatur, etc. Et hic est proprius, et facillimus sensus sine ullo incommodo. Nam si contingat statim post sex menses monitionem fieri, tunc quidem solum pro quindecim diebus conceduntur induciæ, ut sic dicam, usque ad privationem beneficii, cum obligatione restituendi pro ratâ pro eisdem diebus, quod nullum est inconveniens, quia illud tempus potest esse majus, vel minus juxta diligentiam admonentis. De altero verò incommodo, quod Soto infert, ex seq. puncto constabit, nullum esse.

5. Ex dictis ergo verbis: *Post sex menses*, videtur concludi excusari beneficiatum à restitutione ex vi illius legis pro illis sex mensibus. Et ita tenet Navarrus capite 21 de Orat., numer. 58; sed, ut hoc verum sit, intelligendum est negativè, ut sic dicam, non positivè id est, intelligendum est, legem illam non obligare ad restitutionem pro illis sex mensibus, atque ita non accusare (ut sic dicam), et hanc vocò negativam excusationem. Positivè autem non excusat illa lex, quia nullam licentiam præbet, nec donat fructus illius temporis, si aliàs erant obnoxii restitutioni, sed relinquit illud tempus in eo statu, in quo antea erat. Et ita solvitur clarissimè secundum inconveniens à Soto illatum, quia nulla relaxatio juris pro eo tempore facta est, sed solum non est additus novus rigor pro illo tempore; quod optimâ ratione fieri potuit, ne gravissima lex, et pœna nova, sine aliquâ temporis moderatione ferri videretur. Quapropter non video unde ex hac lege collegerit Navarrus supra, pro illis sex mensibus non esse ullam obligationem restituendi, quod adeò certum existimavit, ut inde sumperit irrefragabile argumentum (ut loquitur) ad inferendum, ante illam legem nullam fuisse obligationem restituendi. Nam, reverà, ex illâ lege nulla positiva excusatio colligitur. Unde nullum inde potest sumi argumentum ad aliam quæstionem, sed potius ex decisione illius quæstionis pendet resolutio circa obligationem restituendi aliquid pro illis sex mensibus, ut benè animadvertit Durantus, lib. 3 de Ritib., cap. ult. in fin.

6. Ex dictis ergo solum habemus, jus hoc positivum non obligare ad restituendum aliquid pro illis sex mensibus. Inquirendum ergo superest, an ex alio jure nascatur obligatio, in quo dubio Navarrus in distinct., numer. 58, absolutè negat dari pro illo tempore aliquam obligationem restituendi. Fundamentum ejus est, quia tota, et adæquata causa hujus obligationis pro tempore subsequente post sex menses est illud jus ecclesiasticum, sed illud non obligat pro illis primis sex mensibus; ergo simpliciter non erit in illis talis obligatio. Nam si affirmatio est causa adæquata affirmationis, negatio talis causæ, optimè infert absolutam negationem effectûs. Antecedens probat, primò ex vi illius verbi *Statuimus*, in dicto concilio positi, *quod est*, inquit, *argumentum, et signum inductionis juris novi*, juxta quasdam glossas communiter receptas. Secundò, quia attento jure communi antiquiori, non

tenebatur beneficiarius non recitans ad restituendos fructus sui beneficii, quia nullum exstat jus antiquum ad hoc obligans, neque ex solo jure naturæ sequebatur talis obligatio. Quod probatur, quia obligatio restituendi solum nascitur ex peccato contra justitiam commutativam, beneficiatus autem omittens officium, ex naturâ rei non peccat contra justitiam commutativam, esto aliàs (quod omnes fatentur) moraliter peccet, contra obedientiam Ecclesiæ, vel contra religionem, ad quam pertinet actus orandi præceptus. Et hanc sententiam docet idem Navarrus dict. cap. 7, numero 31, et cap. 10, numero 37, et dicit esse communem in cap. 1 de Celeb. mis., ubi ex professo id disputat Panormitanus, num. 8, et pro eâ refert cardinalem; referuntur etiam Joannes Andreas, Joannes de Lignano, et Antonius de Butrio. Et sequuntur frequentius summistæ, Silvester, verb. *Clericus*, 4, quæst. 25, numer. 16, ubi etiam Rosella, numer. 28, et Tabiena verb. *Beneficium*, 3, num. 11, et Armilla, verb. *Beneficium*, num. 69, et verb. *Clericus*, num. 27, qui alios referunt.

7. Nihilominus contrariam sententiam, nimirum, ex naturâ rei sequi obligationem restituendi ex hæc officii omissione, quando obligatio ex beneficio oritur, tenuit Soto in d. 1. 10 de Just., quæst. 5, articulo 6. Et idem sentit Bartholomæus Medina in suâ Summâ, cap. 12, § 11, et ex canonistis tenuit Calderinus, quem omnes referunt in cap. 1 de Celeb. miss., sequitur Covarruvias libro 3 Variar., cap. 13, numero 10, ubi refert Decium, et Ripam; idem tenuit Adrianus in 4, in materiâ de Restitut. quæst. an Ecclesiasticus ultra victus decentem necessitatem, etc., concl. 1; et idem sumitur ex Alexandro Alens., 3 part., quæst. 36, m. 5, articulo 2, ubi generaliter loquitur de clerico habente beneficium, cui non deservit, quem dicit esse raptorem, et furem, et exponit exemplum in eo, qui accipit mercedem, ut laboret in vineâ, et postea non laborat. Idem Angelus verb. *Horâ*, numer. 11, qui citat Laudunum. Item Graffis, libr. 2 Decis., cap. 50, qui refert Archid. in cap. *Si Canonici*, § *Sciuri*, de Offic. Ord. in 6. Idem tenet Ancharanus consil. 228, Geminianus in cap. ultim. de Rescriptis in 6. Jason in leg. penult. C. de Testam. Baldus in leg. 1, Cod. de his qui, ut indigni, etc., quos etiam refert Azor d. lib. 10, cap. 14, in principio. Sequitur Durantus d. lib. 3, de Ritib., cap. ultim. in fin. Fundamentum huius sententiæ esse debet, quia beneficiarius omittens recitationem debitam peccat contra justitiam commutativam, ex quâ intrinsecè oritur obligatio restituendi, ut constat. Antecedens probatur, quia stipendiarius ex justitiâ commutativâ, tenetur id facere, pro quo stipendium accipit, unde si omittat, et nihilominus recipiat stipendium, contra justitiam commutativam peccat. At ita se habet beneficiarius, recipit enim stipendium pro labore, juxta illud: *Qui altari deserviunt, de altari participant*, 1 ad Corinth. 9; nam decimæ dantur pro ministerio, Deut. 18, et Numer. 18; ergo.

8. Ad hanc verò rationem respondet primò Panormitanus negando, officium divinum esse proprium

laborem, seu propriam causam, propter quam dantur clerico fructus beneficii; nam etiam dantur illi fructus, ut clericus assumptus in sortem Domini, vivat de patrimonio Christi, et non mendicet, cap. 2 de Præb. c. *Diaconum*, 93 distinct. Et quia licet non serviat Ecclesiæ dicendo officium, servit, inquit, Ecclesiæ universali in ordine clericatus. Sed hanc responsionem meritò improbat Angelus, quia licet beneficium detur clerico, ut vivat, non tamen simpliciter, sed ut vivat secundum cultum Dei. Non ergo dantur ei fructus beneficii tantum, ut pauperi merè gratis, et liberaliter, sed, ut laborando, et inserviendi Ecclesiæ, ab illâ, ut par est, sustentetur. Nec negari potest, quin axioma illud sumptum ex cap. ultim. de Rescr. in 6: *Beneficium datur propter officium*, intelligatur secundum relationem, et correspondentiam, ut sic dicam, justitiæ commutativæ, qualis est inter stipendium, et opus. Quod benè confirmatur ex cap. *Clericus victum*, 91, distinct. ibi, *Stipendio privatus*; loquitur enim de clerico, qui sine causâ non servit. At verò ostendimus supra, illud axioma: *Beneficium datur propter officium*, propriè, et in rigore intelligi de officio recitandi horas canonicas (ita enim apertè exponitur in d. concilio Lateranensi); ergo ratio facta suam vim retinet. Propter id verò, quod Panormitanus ait, clericum accipere beneficium, ne cogatur mendicare, facilè posset concedi, quòd si clericus si tam pauper, ut nisi ex fructibus beneficii alatur, cogendus sit mendicare, excusetur à restitutione quoad eam partem, quam in suam sustentationem consumpsit. Non quia non peccaverit peccato de se obligante ad restitutionem, sed quia restitutio illa donanda esset pauperibus, et pars illa jam fuit pauperi concessa. At verò si clericus non sit pauper, jam hoc titulo nihil potest accipere, sed tantum per modum stipendii, si officium suum impleat. Si enim clericus nullum omnino officium in Ecclesiâ faciat, non video, in quo inserviat universæ Ecclesiæ, solum ex eo quòd clericus est.

9. Aliter ergo Silvester respondet dicens officium, propter quod datur beneficium, non esse solas horas canonicas, sed alia etiam ecclesiastica officia, præsertim ministerium sacrificii, et sacramentorum. Imò addit, principalem causam, propter quam dantur beneficia, esse alia ministeria ecclesiastica, officium verò recitandi esse secundarium, et ideò etiam si omittatur, non obligare ad restitutionem, quia relinquitur alia causa sufficiens, propter quam possit accipi stipendium. Et hoc sensu concludit beneficium non dari propter officium recitandi sub conditione, sed sub modo, et ideò modo non servato, fructus nihilominus esse beneficiati. Sed hæc responsio Silvestri benè quidem declarat beneficiatum non recitantem, non teneri ex naturâ rei, et secluso jure positivo, ad restituendum omnes fructus sui beneficii, quia recitatio non est adæquatum officium, et consequenter ejus ommissio ad totalem (ut sic dicam) restitutionem non obligat, quod ingenuè fatentur Soto, et Medina; imò in hoc excedunt, ut infra dicam. Non verò evitat Sil-

vester per illam responsionem omnem restitutionem, ut ostendam.

10. Dico ergo primò, in hoc puncto, beneficiarium non recitanti teneri ex naturâ rei ad aliquam restitutionem faciendam. Hoc apud me convincit ratio facta, quòd illud peccatum est contra justitiam commutativam, est enim acceptio mercedis sine redditione laboris. Unde non obstat, quòd beneficium habeat alia servitia, quia inde solum fit pro illis posse aliquam partem fructuum retinere, prudenti arbitrio, partitione factâ, non tamen inde efficitur, quòd possit omnes retinere, quia officium recitandi est quædam pars adæquati servitii, cui aliqua pars etiam fructuum respondet. Quod verò Sylvester ait, hoc officium minus esse principale, et secundarium. Inprimis licet fortassè sit verum de officio psallendi, non tamen simpliciter de officio recitandi; nam pensum hoc tantum unum ex præcipuis in Ecclesiâ habetur inter ea, propter quæ beneficia conceduntur. Deinde esto id concedatur, non refert, satis enim est, ut hæc sit quædam pars muneris debiti ex justitiâ, et non levis, sed satis gravis: nam id satis est, ut graviter lædatur justitia in illius omissione, et ut inde nascatur obligatio restituendi partem fructuum proportionatam illi parti officii, sive illa pars principalior, sive minus principalis sit. De quo existimo non posse generalem regulam tradi, nam in quibusdam beneficiis videtur hoc pensum esse minus principale, ut in beneficiis parochiarum, in aliis videtur præcipuum esse, ut in canonicatibus, et similibus. In quibusdam verò est totum officium, quia non habent aliud servitium, ut sunt præstimoniam. Quæ consideratio necessaria est, secluso jure positivo, ad definiendum, an restitutio sit faciendâ integrè, vel ex parte, et si ex parte, an ex majori, vel minori? Nam in præstimoniis, et similibus restitutio esset integrè faciendâ, quia totum opus talis beneficii omittitur. In aliis verò restitutio partis sufficeret, majoris autem, aut minoris juxta proportionem officii, et servitii, ut dictum est, et in his omnibus consentiunt Soto, et Medina et possunt etiam nunc esse utilia pro tempore sex mensium, de quo nunc tractamus.

11. Addo verò secundò, non videri necessarium ex naturâ rei, ut hæc restitutio fiat in bonis, seu fructibus temporalibus beneficii, sed posse fieri in bonis spiritualibus, quæ fuerunt ommissa, atque hoc modo videmur moderari rigorem secundæ sententiæ, qui Panormitanum et alios terruit. Declaratur autem in hunc modum; nam si beneficiarius per sex menses omisit officium canonicum, videbitur satisfacere pro injustitiâ factâ, si per alios sex menses illud officium suppleat. Dices, per hoc non satisfacere priori obligationi, tum quia quotidie postea urgetur novâ, et distinctâ obligatione, tum etiam, quia jam tempus obligationis pertransiit, et ita non habet locum talis recompensatio, propter quod supra dicebamus, qui in uno die omisit officium, non teneri supplere in alio, quia non potest. Sed hæc non obstant, nam quod ad primum attinet, si ille beneficium dimittat, vel illo

privetur, non procedit illud impedimentum. Si verò idem beneficium semper teneat, poterit quotidie duplicatum officium recitare, semel, ut satisfaciât quotidianæ obligationi, et iterum, donec priorem injuriam resarciat. Nam licet ad hoc absolutè non cogatur, tamen si vult excusare restitutionem stipendii, necesse est, ut id faciat. Unde facilè respondetur ad alteram partem. Aliud enim est, considerare præceptum recitandi tali die, aliud verò est considerare, nocumentum illatum per omissionem recitationis debite. Quoad primum quidem verum est, non posse amplius impleri præceptum, prout illo die obligabat, et ideò ex vi solius obedientiæ, vel Religionis, non manet talis obligatio. Atverò secundum, id est, nocumentum, reparabile est, non solum materialiter, ut sic dicam, reddendo pecuniam, sed etiam spiritualiter compensando omissionem spiritualem, per spiritualem actionem, quod quidem substantialiter, ut sic dicam, fieri potest, satisque esse videtur. Quod hoc exemplo declaro, nam si quis recipit stipendium, ut hæc hebdomadâ determinatâ tres missas diceret, et id omisit, contra pactum peccavit quidem, si tamen postea illâ tres missas dicat, juxta intentionem dantis elemosynam, non tenebitur stipendium restituere. Idem censeo de illo, qui ex beneficio, vel capellanâ tenetur tot missas in anno dicere; nam licet in eo peccaverit graviter, nihilominus si in altero anno totidem missas integrè, et cum debita intentione dicat, non tenebitur restituere fructus illo anno perceptos. Ratio autem est, quia licet peccatum fuerit in dilatione solutionis, tandem obsequium debitum ad æqualitatem solvitur, et illa injustitia, quæ fuit in circumstantiâ temporis prætermittitur, reparabilis non est. Unde etiam in modo restituendi per redditionem fructuum, vel stipendii, incommodum illud non reparatur. Ille autem discursus totus habet locum in præsentis casu. Quapropter non dubito, quin si quis velit hoc modo restituere, satisfaciât in toto rigore juris naturalis, et secluso positivo.

12. Majus mihi dubium est, an eligendo hunc modum spiritualis restitutionis, teneatur quis in præsentis casu restitutionem facere, in eadem specie actionis, id est, in recitatione horarum, an possit satisfacere, vel per alias preces æquales, prudentis arbitrio, ut, verbi gratiâ, per integrum rosarium, vel per sacrificium missæ tot diebus repetitum pro illâ intentione, vel similia? Nam si consideremus justitiæ rigorem, videtur necessarium reddere idem opus in specie; nam mercenarius conductus ad fodiendum in vineâ, non satisfaciet aliud opus suo arbitrio faciendâ, etiam in Domini utilitatem, et qui debet triticum, non satisfacit reddendo oleum, si possit solvere debitum in propria specie. Nihilominus contrarium censeo dicendum, in præsentis casu, quia quando creditor moraliter, et rationabiliter præsumitur acceptare, sufficit æquivalens compensatio, licet non sit omnino æquivalens in eadem materiâ. Ita verò præsumitur in præsentis, quia spiritualis fructus ab Ecclesiâ intentus, potest esse æqualis, vel major in alio

genere spiritualis compensationis, unde illa quasi materialis diversitas non videtur impedire condignam satisfactionem, et potest deservire, ut facilius, et suavius fiat. Confirmarique hoc potest à simili ex voto unius operis, quod hâc ratione impleri potest per aliud æquale. Solum posset quis hæsitare, quia officium canonicum dicitur in personâ Ecclesiæ, quæ circumstantia non suppletur per singulares orationes, vel opera, præter missæ sacrificium. Sed dico, neque esse certum, cum horæ recitantur privatim, dici in personâ Ecclesiæ, neque illam circumstantiam esse reparabilem, postquam semel officium omisum est. Nam licet illud officium alio die dicatur, vel repetatur, jam non dicitur juxta constitutionem ab Ecclesiâ præscriptam, et ideò non dicitur in personâ ejus. Hoc tamen non impedit, quin illa sit condigna satisfactio, quia substantia actionis est eadem, et fit meliori modo possibili. His ergo modis limitata, et declarata secunda sententia mihi probatur, et credo posse securissimè ad praxim applicari, etiam nunc pro tempore sex mensium, de quo tractamus.

13. Duo verò supersunt adnotanda circa eandem legem concilii Lateranensis, prout de eodem tempore loquitur. Quæ video à doctoribus prætermissa, et indigent declaratione. Unum est circa illa verba: *Si post sex menses ab obtento beneficio*, etc. Nam statim occurrit interrogare, quid sit dicendum, si quis per sex primos menses, vel per majus tempus integrè recitavit, et postea coepit omittere, num incipiat statim obligari peculiari onere restituendi per illam legem imposito, vel semper immunis sit à peculiari pœnâ illius legis, donec sex mensibus recitationem, vel continuè, vel interpolatis diebus, omittat? Nam si spectemus tenorem verborum, videntur in rigore reddere priorem sensum. Aliundè verò videtur hoc difficile creditu. Cur enim erit melioris conditionis ille, qui statim à principio obtenti beneficii iniquè se gessit, ut mitius cum illo agat illa lex, quàm cum illo, qui in principio benè se gessit, et postea per fragilitatem humanam, non majori culpâ, neque diuturniori tempore deliquit? Videri ergo potest, habentem beneficium non obligari ad restitutionem ex vi illius legis per primos sex menses, in quibus non recitavit post obtentum beneficium, sive illi sint primi à die obtenti beneficii, sive in quocumque temporis discursu. Nam illa verba: *Si post sex menses ab obtento beneficio*, intelligi possunt de sex mensibus, non solum obtentionis, sed etiam non recitationis. Sed non oportet vim inferre textui; nam verba concilii, *si post sex menses ab obtento beneficio*, videntur perspicua, et apud Pium V, clariùs dicitur, *si post sex menses, quàm illud obtinuerit*; ergo post sex menses saltem à possessione beneficii, sive in illis quis recitet, sive non, incurritur pœna illius legis non recitando. Unde illi sex menses concessi sunt non habitâ ratione ad initium transgressionis, ut sic dicam, sed ad initium obtentionis beneficii. Quia voluit lex non ita punire novitium, ut sic dicam, in illo munere, quia fortassè in illo tempore solent esse plures occasiones omittendi. Et in hoc

sensu est communiter intellecta illa lex.

14. Aliud explicandum est, an is, qui per sex menses non recitavit, maneat liber à pœnâ illius legis, etiamsi per majus tempus duret non recitando; si verò culpa sit diuturnior, eo ipso totum peccatum à principio, maneat obnoxium illi pœnâ? Nam verba textûs videntur ambigua; sic enim habent: *Si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro ratâ omissionis recitatione officii, et temporis*. Ubi non declarat, an loquatur de toto tempore omissionis excedente durationem sex mensium, an de solo illo tempore, quod ultra sex menses additur. Sed sine dubio hoc posteriori modo est illa lex intelligenda. Et ita videntur supponere Navarrus et omnes, tum quia hic sensus mitior est, tum etiam, quia concilium noluit de illis primis sex mensibus quidquam de novo disponere, sive peccatum ultra differatur, sive non. Et hoc etiam videtur indicasse Pius V, quando declaravit, in omissione illorum sex mensium graviter peccari, et de restitutione nihil dixit.

CAPUT XXX.

Quid teneatur restituere, qui post sex menses non recitat.

1. Principio inquirendum est, an hæc lex obliget ad restitutionem faciendam in conscientia ante judicis condemnationem, etiamsi crimen occultissimum sit. Nam Soto, lib. 10, de Just., quæst. 5, art. 6, dixit non obligare, quia credidit concilium non fuisse receptum, et præcessit Pium V. Atverò Medina qui constitutionem Pii V novit, ausus est dicere, decretum illud esse pœnale, et non obligare, donec judex præcipiat.

2. Tria ergo breviter dicenda sunt: Primum est, stante decreto concilii Lateranensis in suâ vi, restitutionem hanc esse faciendam in conscientia ante judicis condemnationem, licet delictum occultissimum sit. Probatur primò ex illis verbis: *Beneficiorum suorum fructus suos non faciant*. Nam lex potens est ad impedendam acquisitionem dominii, et verba illa sufficienter significant hunc effectum; ergo faciunt illum. Sed nemo potest retinere, quod suum non est, sed in conscientia tenetur reddere, cui debetur, ergo. Confirmatur ex illis verbis: *Sed eos tanquàm injustè perceptos erogare teneatur*. Nascitur ergo illa obligatio ex injustitiâ; ergo urget in conscientia seclusâ coactione. Secundò dico, saltem post constitutionem Pii V, dubitari non posse de vigore illius legis, quia ipse ita illam declarat, ut eam de novo statuât, si necesse sit, dicens: *Nos huic rei evidentiùs, atque expressiùs providere volentes, statuimus*, etc. Nec dubitari potest, quin illa pontificia constitutio ita sit us recepta, ut obliget. Neque Medina hoc vocavit in dubium, neque homines pii et docti. Addo, ex illâ colligi, etiam antea decretum concilii habuisse robur suum, et vim. Tertio assero, legem Pii V, in hâc parte, non ita esse pœnalem, aut desiderare judicis actionem. Tum quia ipse non statuit novam pœnam, sed declarat, quomodò sit facienda restitutio à concilio præcepta, relinquens debitum restituendi in eo gradu, et modo, quo per

concilium fuerat inductum. Tùm etiam quia ipse utitur illo modo loquendi talem, vel talem partem fructuum amittat, et prius retulerat illa verba concilii: *Fructus suos non faciat, et tanquàm injustè perceptos, etc.* Et in illis fundat constitutionem suam.

5. Ex his ergo concluditur, hodiè restitutionem esse faciendam juxta tenorem, et modum à Pio V præscriptum, et in conscientiâ, nullâ expectatâ judicis sententiâ. Ita sentiunt Navarrus dist., cap. 7, de Orat., num. 32, et in Manua., cap. 21, num. 122, Covarruvias, lib. 3 Variar., cap. 13, in fine, Corduba in Summ. Ilisp., q. 33, Durantus, Graffis, et alii supra citati.

4. Secundò declarandum est, quid sit restituendum, an simpliciter omnes fructus beneficii, seu beneficiorum, vel tantùm ea pars, quæ officio recitandi in beneficio correspondet? Soto hoc posteriori modo interpretatur decretum concilii, solùm, quia alius sensus videtur nimium rigorosus. Ipse verò interpretationem non accommodat verbis concilii; posset autem accommodare ad illa: *Non faciat fructus suos pro ratâ omissionis recitationis officii, et temporis*; nam illud *pro ratâ* videtur intelligendum respectu fructuum beneficii non simpliciter, sed prout recitationi correspondent, ac debentur. Sed tamen hanc evasionem excussit Pius V: Primò, quia declaravit, *ratam* intelligendam esse per proportionem ad horas canonicas, et recitationem earum, ut postea exponemus; secundò, quia dixit: *Omnes beneficii, seu beneficiorum suorum fructus, etc., ejus diei amittat.*

5. Nihilominus Medina perstitit in sententiâ Soti, quia putat continere evidentem justitiam, et æquitatem; et eum secuti sunt Aragon et Ludovicus Lopez. Ad Pium autem V, duobus modis respondent: Primò, ut solùm loquatur de beneficiis, quæ nullum habent servitium præter recitationem officii. Sed hoc improbabile est. Tùm quia concilium Lateranense expressè dicit: *Quicumque habet beneficium cum curâ, vel sine curâ.* Et hoc refert Pius V, et vocat *salubrem sanctionem*, quam confirmat, tùm etiam quia declarat extendi ad præstimonias, et quæcumque alia beneficia etiam nullum servitium habentia. Secundò respondent, verba illa: *Omnes beneficii seu beneficiorum suorum fructus, etc.,* restringenda esse ad illos fructus, qui juxta proportionem ab ipsis excogitatam recitationi horarum correspondent.

6. Nihilominus dicendum est, ex vi illius legis restituendos esse omnes fructus beneficiorum omnium, quæ habet ille, qui non recitat, cum proportionem declaratâ à Pio V. Ita tenent Navarrus, Covarruvias, Durantus, Graffis, et alii supra citati, et Valentia, 3 part., quæst. 2, ultim. punct. in fine, et Petrus Navarra, lib. 2 de Rest., capite 2, à numero 183, præsertim numero 196, et sequentibus, et Azor. lib. 10, cap. 14, quæst. 5. Ratio non est alia nisi verba concilii, quæ Pius V tam expressè declaravit, additâ distributione, ut nemo possit propriâ auctoritate, illa limitare; sic enim ait: *Omnes beneficii seu beneficiorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent quotidie dividerentur.* Sed aiunt, cum ait *omnes*, loqui tan-

tùm de omnibus respondentibus obligationi recitandi. Sed contra; nam isti fructus (secundùm illos auctores) non sunt omnes fructus beneficii; at Pius loquitur de omnibus fructibus beneficii, imò et beneficiorum. Item, illi non sunt fructus, qui correspondent illi, vel illis diebus absolutè, ut Pontifex loquitur. Præterea, juxta illum sensum etiam dicere potuisset, pro quâlibet horâ restituendos esse omnes fructus beneficii, subintelligendo non simpliciter, sed respondentes illi horæ. Ad hæc, Pontifex præmittit, se velle providentiùs, et expressiùs circa declarationem illius *ratæ*, disponere; atverò si admittatur additio, et proportio illorum auctorum, nec evidens nec expressa est declaratio, sed tam obscura, et arbitraria relinquitur, sicut antea, in puncto præcipuo, et maximè dubitabili. Præter hæc habet hic locum ponderatio verbi, *statuimus*, supra relata ex Navarro, nam ibi aliquod jus novum statuitur, illa autem restitutio cum illâ proportionem ex ipso jure naturæ debebatur, ut Soto concedit; ergo aliquid ampliùs per hoc jus novum statuitur. Item, aliàs nulla esset differentia inter sex primos menses, et reliquum tempus, quod etiam est clarè contra intentionem illius legis. Denique, licèt beneficium detur propter plura officia, nihilominus lex potuit punire omissionem unius officii, privatione omnium fructuum, etiam respondentium aliis servitiis, quia lex potest non solùm privare stipendio quasi adæquato officio omisso, sed aliam privationem addere in pœnam justam. Hoc autem planè fecit illa lex, ut ex verbis citatis constat.

7. Dices: Ergo saltem quoad illam partem est lex illa omninò pœnalis; ergo ad illud, quod pœnale est, non obligabit ante condemnationem. Respondetur negando consequentiam. Primò quia lex potest suis verbis per se ipsam ita inferre pœnam, ut ex illâ sequatur statim obligatio in conscientiâ, et hanc vim habent verba illius legis, ut ponderavimus. Deinde quia per illam legem virtute factum est, ut beneficium ecclesiasticum, licèt detur propter aliud servitium, nihilominus sub hac conditione detur, ut recitet, qui illud habet, aliàs etiam aliud servitium, seu stipendium ejus amittat. Et ideò quando non impletur illa conditio, statim oritur obligatio non retinendi ullos fructus beneficii, pro ratâ omnium illorum.

8. Unde constat, hoc solùm esse verum de fructibus unius beneficii, sed etiam plurium, et omnium, quæ persona habuerit, quia ita declaravit Pius V, et quia non est major ratio de uno, quàm de alio, et quia singula, et omnia sub illâ conditione data sunt. Solùm necesse est ut in singulis sex primi menses excipiantur cum proportionem. Denique intelligitur ex dictis, nunc post sex menses non habere locum compensationem spirituales, quam dicebamus supra ex naturâ rei potuisse sufficere, quia lex præscripsit hoc genus pœnæ, et restitutionis, et homo non potest commutare pœnam, per legem impositam. Præsertim, cum lex impediverit translationem domini, sine quo nemo habet titulum, quo possit justè restituere tales fructus.

9. Sed oportet tertio exponere hanc *ratam* an sit cum exactâ proportionem, et usque ad nimiam dividenda? Ait enim Soto pro uno, aut duobus diebus non teneri quempiam restituere. Medina verò generalius dicit pro omissione paucorum dierum nihil esse restituendum. Et deinde ponit exemplum in octo, vel decem diebus. Imò addit, etiamsi quis per annum integrum omitat, non esse necessarium restituere totum exactè et integrè, sed posse moderatam partem retinere. Quæ fundant solum in quâdam morali accommodatione, quia dominus temporalis, nisi sit nimium rigidus et tenax (quod de Deo sentiendum non est), non privat famulum stipendio propter aliquos defectus leves, nec propter omissionem gravem privat exactè omnibus fructibus, ergo multò magis ita de Deo sentiendum est.

10. Sed hæc moralis persuasio ad summum, habet locum in terminis juris naturalis, ut supra tractatum est; atverò stante lege positivâ definiente, et taxante hanc pœnam usque ad minima (ut ita loquamur), non licet nobis uti conjecturis ad legem enervandam; nam cum concilium statuit, ut qui post sex menses ab obtento beneficio per quindecim dies non recitaverit saltem bis, privetur beneficio, ergo non est credibile, ut per decem, vel octo dies omitens officium, in illius legis pœnam non incidat. Item cum Pius V taxet, quid restituendum sit pro dimidiâ parte officii prætermittâ, quis nunc dicere potest ex omissione duorum dierum nullam oriri obligationem? Præterea si Medina suâ conjecturâ rectè duceretur, dicturus consequenter fuisset beneficiarium non peccare mortaliter ex vi transgressionis contra obligationem beneficii non recitando per octo, aut decem dies, quia benignus princeps, aut dominus non privat subditum, aut famulum gratiâ, et amicitia suâ, propter levem negligentiam; ergo vel in eo casu beneficiarius non peccat mortaliter, vel illa dici non potest levis omissio, aut offensio domini, et ita non procedit conjectura. Tandem lex illa impedit translationem domini fructuum correspondentium illis temporibus, diebus, aut horis, nullo ergo titulo retineri possunt.

11. Dicendum ergo est cum communi sententiâ, taxam, et distributionem à Pio V declaratam, ad amussim servandam esse. In eâ enim inprimis asserit: *Qui uno vel pluribus diebus omnes horas canonicas intermiserit, omnes fructus amittat, qui illi, vel illis diebus corresponderent, si quotidie dividerentur*; si verò non uno die integrum officium prætermittat, pro dimidiâ parte officii vult amitti dimidiam partem fructuum illi diei correspondentium. Dimidiam autem partem horarum declarat esse matutinum (quod simul cum laudibus intelligo), aliam dimidiam partem ex omnibus aliis horis conficit, et quoniam illa sunt sex, illas reputat æquales, et pro uniuscujusque omissione, *sextam partem fructuum ejusdem diei amitti* declaravit. Quod intelligo de sextâ parte fructuum dimidii diei naturalis, seu de fructibus diei artificialis; nam altera pars respondet nocti, seu officio nocturno. Ilunc enim sensum justa proportio postulat, atque

juxta similem proportionem [de laudibus censeo, ut si solæ omitantur tanquàm una de parvis horis reputetur, quia reverà habent æqualitatem moralem. Addit denique Pius extensionem hujus pœnæ ad distributiones quotidianas cum eâdem proportionem, etiam pro his, qui choro præsentibus sunt, si nec ibi, nec domi recitent illas horas, quibus assistunt. Ita enim illam extensionem intelligendam puto. Ac tandem infra, eandem pœnam cum eâdem partitione extendit ad pensiones respectu officii parvi B. Virginis.

12. Ex dictis ergo colligo, per argumentum à contrario, vel potius à definitâ legis taxatione, pro minori omissione, quàm sit unius horæ integræ non contrahi aliquam obligationem restituendi, solum enim taxatum est, quid pro singularum horarum omissione restituendum sit. Cum autem sit lex rigorosa, videtur restringenda ad terminos suos, præsertim cum peculiariter sit facta ad declarandam restitutionem pro ratâ temporis et horæ. Verumtamen licet hæc regula pro singulis sex minoribus verisimilibus videatur, pro matutino admitti non potest, nam (ut dicebam) non est minor ratio restituendi aliquam partem proportionalem fructuum pro laudibus omissis, quàm pro primâ, vel vespersis, et tamen, juxta opinionem magis communem, laudes non sunt aliqua hora integra, sed pars alicujus horæ. Consequenter verò idem dicendum videtur de omissione unius nocturni, vel alterius similis, vel proportionalis partis matutini. Nam procedit eadem ratio. Unde non videtur illa regula quasi materialiter sumenda, sed formaliter, ut pro sextâ parte medietatis officii, quæ est duodecima totius officii integri proportionalis pars fructuum omitatur.

13. Vel fortè generalior regula erit, ut quoties omissio est mortaliter peccaminosa oriatur obligatio restituendi, non verò quando est tantum venialis. Quæ pars posterior indubitata est, et non indiget limitatione, nam licet fructus beneficii sint copiosi, ita ut singulis partibus minimis officii respondeat pars fructuum gravis quantitatis, nihilominus inde non oritur obligatio restituendi, quia fundamentum illud leve est, simpliciter non est transgressio præcepti. Atverò è converso, quando omissio est mortaliter peccaminosa, considerandum ulterius videtur, an pars fructuum illi omissioni correspondens, consideratâ tenuitate beneficii, tam parva sit, ut respectu furti, verbi gratiâ, non sufficiat ad peccatum mortale, nam tunc censeo excusari à restitutione, ex levitate materiæ. Nam licet culpa omissionis ratione materiæ spiritualis, et diuizæ fuerit gravis, respectu pœnæ, et restitutionis materia illa temporalis, est levis. Sed cavendum est. ne cum aliis similibus, moraliter, et paulatim conjungatur, nam tunc materia erit gravis, et consurgat obligatio, sicut in furtis minimis contingit.

14. Statim verò suboritur dubium, an si peccatum illud mortale consistat in solâ voluntariâ distractione, absque omissione externæ prolationis, quamvis sine attentione ullâ, inde oriatur hæc obligatio restituendi? Quamvis enim supra dixerimus illud esse pecca-

tum mortale, contra præceptum ecclesiasticum, et ita videatur omissio præcepti, nihilominus quoad hanc pœnam potest esse ratio dubitandi. Quia concilium Lateranense solum dixit: *Qui divinum officium non dixerit*, ille autem, qui sine attentione dicit, reverà dicit. Nihilominus tamen censeo illum etiam incurrere hanc pœnam. Ita sentit Navar., cap. 15, de Orat. numero 17, et 19, et supra idem diximus cum aliis contra Cordubam, lib. 4, quæst. 15, et alios. Quia illa non est oratio, nec recitatio, quæ ab Ecclesiâ præcipitur, et ita est vera omissio præcepti. Et verba concilii formaliter intelligenda sunt; nam dicere officium canonicum juxta sensum jurum, et pontificum idem est, quòd orando illud recitare. Unde Pius V, postquam retulit illa verba concilii, postea dixit: *Qui horas canonicas, uno, vel pluribus diebus intermiserit*; qui autem sine ullâ attentione dicit, reverà intermittere horas, quia tunc non recitat.

15. Hinc verò intulerunt aliqui, obligandum esse ad restituendum beneficiarium, qui existens in peccato mortali recitat horas; putant enim illum non implere præceptum, quia illa oratio non est fructuosa Ecclesiæ, talis autem oratio præcipitur ministris Ecclesiæ. Sed hoc probabile non est, quia ille, quamvis sit in peccato mortali, implet ecclesiasticum præceptum, sub quod non cadit, ut oratio sit satisfactoria, ut est opus operantis, quoad impetrationem verò, semper poterit esse impetratoria præsertim in personâ Ecclesiæ, et ipsum opus secundum se placet Deo, licet particularis persona displiceat. Neque obstat, quòd peccatum illud beneficiarii publicum sit, quidquid dixerit Angelus verb. *Clericus*, 8, numero 5, quia ratio facta in utroque peccato tam publico, quàm occulto procedit. Nec verum est, quod Angelus supponit, clericum publicum peccatorem esse suspensum ab officio, et beneficio propriâ Ecclesiasticâ censurâ, ut benè notavit Silvester, verb. *Clericus*, 4, numero 17, quæst. 24, et nos in lib. de Censuris diximus.

16. Sed quid, si è contrario contingat aliquem beneficiatum exterius non dicere officium absque peccato coram Deo, non ob legitimum impedimentum, sed propter naturalem oblivionem, vel aliam ignorantiam invincibilem? Nam videtur obligari, tum quia de facto non exhibet servitium propter quod recipit stipendium, tum etiam quia (ut dixi) illa non est tantum pœna propter culpam, sed est etiam conditio, sub quâ datur tale stipendium. Nihilominus censeo, hunc esse à restitutione excusandum, non solum quoad fructus bonâ fide consumptos, ex quibus non est factus ditior (de quibus dubium non est), sed simpliciter de omnibus. Ratio est, quia lex illa est poenalis, et ideò restringenda, ut non imponat pœnam; nisi ibi intercesserit culpa. Unde non oportet intelligi, illam esse conditionem quasi affirmativam, *si dixerit*, sed negativam, *si non omiserit*, seu *non intermiserit* (ut dixit Pius V) utique *culpabiliter*, seu *voluntariè*, hoc enim est propriè omittere. Accedit, quòd concilium inquit: *Si officium divinum non dixerit legitimo impedimento*

cessante. Naturalis autem oblivio, vel ignorantia invincibilis, legitimum impedimentum censi potest. Et infra ait: *Eos tanquam injustè perceptos*, ergo ad restitutionem postulat titulum injustæ acceptionis. Item infra inquit: *Si ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit*; ubi expendo illam particulam *simili*; nam supponit, oportere omissionem esse ex negligentia culpabili. Ergo ubi non intervenit culpa, non incurritur hæc pœna.

17. Ultimò inquiri potest, cui sit restitutio facienda. Hoc verò in ipsâmet lege, satis declaratum est illis verbis: *In fabricas hujusmodi beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneantur*. Quæ verba disjunctiva sunt, et ideò videtur libera electio relinquere ipsimet beneficiario, ut quam maluerit partem eligat. Quæri autem potest, an possint extendi ad alios pios usus, ut sunt sacrificia, et capellanæ, suffragia, vel anniversaria pro defunctis, et similia. Respondeo cum Navarro in Manua., cap. 25, numero 122, et cap. 7, de Orat., numero 52, quem juniores sequuntur, inprimis excipiendos esse duos census. Unus est, quando ex lege, vel statuto approbato, vel consuetudine, quod unus non recitando amittit, aliis canonicis, vel clericis ejusdem Ecclesiæ accrescit. Ut in distributionibus observatur juxta cap. 1 de Cleric. non resident. in 6; et idem erit in aliis fructibus, seu in glossâ, ut vocant, ubi de illâ idem fuerit statutum. Alter casus est, quando ex peculiari statuto fructus malè percepti applicati sunt ad aliquod certum opus pium; tunc enim in illud restitutio est facienda. Ratio est, quia nec concilium nec Pius V, prohibent similia statuta, vel consuetudines, neque in hac parte habent aliqua verba derogatoria; neque principalis intentio illius constitutionis est disponere de his, quibus facienda est restitutio, vel respicere ad illorum utilitatem; sed præcipuè, ut restitutio fiat cum effectu, determinat autem, cui facienda sit, quando illud aliàs fuerit indeterminatum, et sine præjudicio alterius, cui aliâ ratione illud accrescebat.

18. Extra hos verò casus servanda est determinatio concilii ex mente illorum auctorum, quia excipiendo tantum illos duos casus, regulam in contrarium firmare videntur. Solum adverto, membrum illud de eleemosynis pauperum satis latam posse habere interpretationem. Nam si sacerdos pauper sit, non erit ab hac restitutione alienum illi dare eleemosynam cum onere dicendi missas aliquas, præcipuè si in satisfactionem offensæ Deo factæ non recitando, vel pro illis fidelibus, qui fructus beneficiorum persolverunt, dici præcipiantur. Item si vivis pauperibus eleemosynæ fieri possunt ex talibus bonis, poterunt etiam fieri pauperibus defunctis, dando eleemosynas, ut suffragia, et sacrificia pro illis fiant. Ad omnia ergo illa opera, quæ sub eleemosynis pauperum comprehendi possunt, fieri potest extensio, non tamen extra illa.

19. Sed an restringendum hoc sit ad pauperes illarum Ecclesiarum, ubi sunt beneficia. Nam in priori parte de fabricis apertè fit restrictio ad fabricas hu-

jusmodi beneficiorum. Circa quæ verba adverto, multos illa perinde accipere, acsi dictum esset: *In fabricas ecclesiarum talium beneficiorum*, in neutro autem textu habetur illa particula *ecclesiarum*, neque oportet illam addere, quia sine illa est latior concessio, et non est à nobis restringenda. Posset enim ædificari domus pro beneficiario, vel pro fructibus beneficii colligendis, vel etiam possent tales fructus expendi in utilitatem prædiorum ipsiusmet beneficii, ut ejus fructus in perpetuum augerentur. Hæc enim, et similia sub fabricis beneficiorum comprehenduntur, etiamsi propriè non sint fabricæ ecclesiarum. Omnino autem illa pars restricta est ad ipsa beneficia, ita ut non possint ex talibus restituendis alia templa, vel Ecclesiæ ædificari, aut restaurari, nisi talis fabrica possit aliâ ratione sub eleemosynis pauperum comprehendendi. Dubitari ergo potest, an illa restrictio *hujusmodi beneficiorum* utrique membro adjuncta intelligatur, ac si esset repetita, *Ad eleemosynas pauperum eorumdem beneficiorum*, vel sit ad illud tantum membrum restringenda, cui expressè adjuncta est, ita ut pauperes absolutè intelligantur, cujuscumque ecclesiæ, vel loci sint?

20. Ergo hoc posteriori modo hanc legem intelligo, quia nihil est, quod obstat, et est favorabilior sensus, et satis consentaneus charitati christianæ, quæ ad omnes pauperes, maximè fideles extenditur, et reddit faciliorem hanc restitutionem, et suaviorem. Est enim satis prudens, et fragilitati humanæ accommodatum consilium, quòd hi clerici hæc obligatione restituendi onerati, largas eleemosynas faciant, ubi resident, etiamsi beneficium alibi existat et ut quascumque fecerint sive ordinarias, sive extraordinarias intuitu restituendi eas faciant, sic enim restitutio faciliior, et certior erit. Item benè Navarrus advertit, si clericus pauper sit, posse sibimet aliquid in partem restitutionis applicare, quia si ipse pauper est, illa est eleemosyna, quam non tam ipse sibi, quàm Pontifex per eum ipsimet facit. Quia verò difficile est, rectum judicium ferre circa seipsum, idèò rectissimè faciet, si prudentis confessarii, vel alterius viri docti concilio utatur. Et eadem ratione extendi hoc potest ad pauperes consanguineos, in quibus majus est periculum et idèò magis necessarium est alienum judicium. Denique eleemo-

synæ omnes, quas ex fructibus beneficii fecit toto illo tempore, in quo non recitavit, ubicumque illas fecerit, poterit, ut jam restitutas computare, quia nunquàm illos fructus fecit suos, et eos tradidit, quibus tradendi erant. Et ita jam non manet obligatus ratione rei acceptæ, quia illam apud se non retinet, nec ratione acceptionis, quia jam executioni mandavit poenam, et restitutionem per legem impositam.

21. Tandem motum est ab aliquibus speciale dubium de pensionariis, an debeant etiam restituere fabricæ, vel pauperibus; vel potiùs debeant, non accipere pensionem à beneficiario solvente illam, vel omnes fructus pensionis ei restituere, si eos jam acceperunt? Videtur enim hoc secundum fieri probabile ex eo, quòd pensionarius non recitando, fit incapax talium fructuum, beneficiarius autem non tenetur solvere pensionem, nisi personæ capaci; unde si pensionarius sit excommunicatus, nec potest exigere fructus pensionis, neque alter tenetur dare, ut in tom. 5, par. disput. 13, sect. 2, diximus, ergo idem est in præsentī. Contrarium nihilominus censeo probabilius. Primò, quia Pius V, dicit absolutè, pensionarium non recitantem esse obnoxium amissioni fructuum modo prædicto. Modus autem prædictus erat, ut non recitans non faciat fructus suos, sed eo ipso maneant applicati fabricæ, vel pauperibus, ergo eadem dispositio procedit in fructibus pensionum. Unde quidquid sit de excommunicato, exemplum non est simile, quia ille est omnino incapax, et quasi pro mortuo reputatur, ut ait Gigas, de Pension. q. 36, numero 5, et de fructibus ejus nihil aliud in particulari disposuit lex; hic autem, quia non recitat, non est simpliciter incapax, sed solum lege impeditur, ne tunc acquirat fructus tali modo, et cum tali onere. Accedit, quòd potest compensationem à Papâ postulare, et de facto conceditur, tanquàm de restitutione, quæ non debetur certæ personæ, non enim concederetur in præjudicium tertii, signum ergo est, non deberi beneficiario. Unde etiam fit, non posse illi reddi, neque apud eum relinqui, neque ipsum posse fructus illos denegare, ut sibi retineat, quia nullum habet titulum, neque ommissio officii pensionarii ei contulit novum jus, sed in ecclesias, seu pauperes virtute legis ecclesiasticæ, fuit suo modo translatum.

MONITUM.

Theologiarum auctores qui brevitati potissimum student, tres sequentes tractatus de Purgatorio, de Indulgentiis et Jubilæo, sacramento Pœnitentiæ annectere solent; in longioribus verò theologicis operibus, illi ut plurimum tractatus separatim veniunt, sive ob rerum de quibus agunt amplitudinem et excellentiam, sive ne in immensum producatür ingens de Pœnitentiâ tractatus. Posteriorē hanc methodum

non possumus non amplecti, quoniam nullus hactenus, nostro quidem judicio, de rebus theologicis discursus institutus est, qui nostro huic operi pro formæ magnitudine aut justâ inter se partium proportionē possit æquiparari. Propter eandem rationem *Hierarchiam* et *Breviarium* ab Ordinis sacramento, cui solent adjungi, detraimus, eandem viam pro aliis tractatibus, prout se ferebat occasio, passim secuti.

DE PURGATORIO.

AUCTORE COLLET (1).

De Purgatorio tractatum, in quinque capita partemur. Primum erit de nomine et essentiâ Purgatorii; secundum existentiam ejus contra veteres recentioresque hæreticos vindicabit; tertium potiores ejus circumstantias, subjectum videlicet, pœnas, pœnarumque gradum, durationem, locum, etc., expendet. Quartum militantis Ecclesiæ officia erga purgantem prosequetur. Quintum aperiet quibus hæc mediis ab illâ juvari possit.

CAPUT PRIMUM.

De nominibus et essentiâ Purgatorii.

1. Purgatorium multis apud veteres Liturgias donatur nominibus. In illis enim passim vocatur locus doloris et genitûs; locus purgationis; ignis transitorius; via tenebrosa; laeus profundus; quin et Infernus. Ut autem qui nobis circa rem nomine significatam consentiebant Græci, ne nomine quidem dissentirent, sanxit Innocentius IV, in Epist. ad Ottonem cardinalem Tusculanum, ut *de cætero apud illos, quemadmodum et apud Occidentales, isto Purgatorii nomine appelletur locus in quo post mortem mundantur animæ, quibus luendum aliquid superest.*

2. Purgatorium definitur locus doloris, in quo justorum animæ luunt pœnam suis peccatis debitam, donec ab iis penitus mundatæ transeant ad societatem beatorum.

3. Dicitur 1° : *Locus doloris*, quæ vox est loco generis : per eum enim convenit Purgatorium cum tartaro, atque etiam, juxta plures, cum infantium minimè baptizatorum Limbo, si fortè is à reproborum inferis distinguatur.

4. Dicitur 2° : *In quo justorum animæ.* Purgatorium enim neque constitutum est reprobis, quibus nulla est redemptio, nulla proinde mundatio; neque justis omnibus, sed aliquibus tantum. Unde

5. Dicitur 3° : *Luunt*, seu, ut alii dicunt, *satisfaciuntur pœnam peccatis suis debitam.* Sublato enim culpæ reatu manet aliquando pœnæ reatus : is autem cum in præsentî vitâ expunctus non est, in aliâ necessariò debet expungi, prout ex dicendis innotesceat.

6. Dicitur 4° : *Donec ab eis mundatæ transeant ad societatem beatorum.* Exigit enim divina benignitas, ut qui parem levioribus suis delictis pœnam tulere, in æterna tabernacula aliquando tandem recipiantur; sicque *per ignem*, salvi fiant, prout loquitur Apostolus.

7. In hac nostrâ definitione voces, *in quo justorum animæ*, etc., differentiæ locum habent : per eas enim

distinguitur Purgatorium, tum à beatâ sanctorum regione in quâ *neque luctus est, neque clamor, neque dolor*; tum ab inferno, ejus incolæ *nocte ac die cruciuntur in secula seculorum*, Apocal. 20, 4, et 21, 10; tum à Limbo Patrum; quia quæ in eo detinebantur justorum animæ, jam expiatæ erant, seu dùm in vivis degerent, seu in igne purgatorio; tum et ab infantium Limbo, qui et eorum sedes est æterna, et à pluribus in superiori inferorum parte constituitur.

CAPUT II.

De existentia Purgatorii.

8. Multi recensentur Purgatorii hostes, et quidem 1° Acrius, vir Armenus, Sebasteni Xenodochii rector, Arianae factionis vindex acerrimus. Is enim docuit seculo IV vivorum suffragia non prodesse defunctis, prout referunt Epiphanius, hæc. 75, et Augustinus, hæc. 53.

Verum, ut solidè advertit Suarez, tomo 4, in 3 p. S. Thomæ, disp. 45, sect. 1, etsi error iste affinis sit errori eorum qui Purgatorium inficiantur, nullam tamen cum eo necessariam connexionem habet. Posset enim quis et confiteri Purgatorium et negare *purgantes animas* juvari à viventibus. Id autem ab Acrio factum suadent utcumque hæc ejus apud Epiphanium verba : *Quæ ratio est post obitum mortuorum appellare nomina. Nam ut vivus oret, aut in pauperes bona sua dispenset, quid ex eâ re tandem ad mortuum redit? Quod si superstitem preces iis qui ex hac vitâ discesserint, opitulari possunt; nemo piè deinceps agat aliquid, neque boni quidquam faciat; sed amicos sibi aliquos quicumque ratione velit, adjungat; sive pecuniarum largitione, sive precibus hoc ab illis sub vitæ finem impetret, ut pro se Deum exorent, ut ne illic aliquid incommodi patiatur, nec immanium à se facinorum pœnæ repetantur.* Ubi non negat Acrius hominem in alio seculo aliquid incommodi pati; sed supponit ita pati, ut ab alio homine juvari non possit, nisi fortè crediderit aut credere finxerit, reprobos, in opinione Catholicorum, posse viventium suffragiis adjuvari; quod et postrema ejus apud Epiphanium verba subindican. Quanquàm in eo sæpius peccant theologi, quod hæreticos accurate et in omnibus ad amussim discurrisse contendunt; tametsi vel ipsi Ecclesiæ Patres, non semper solidè argumentati sint. Utut est,

9. Secundum inter Purgatorii hostes locum obtinere solent Albanenses, sic nuncupati ab Albania olim Macedoniae provinciâ, et sub Leone III, circa an. 786, exorti. Erant hi indigna Manichæorum et Apollinaristarum propago, sed digna quæ Lutheranis et Calvinistis hæc in parte præiret.

10. 5° Idem sensus disertè affingitur tum Walden-

(1) Vide Collet vitam, vol. præced., nempe decimo septimo Theologiæ, col. 9-10, ad tractatus de Censuris et Irregularitatibus.

sibus à Guidone Carmelitâ et S. Antonino; tum Apostolicis (si tamen hi à Waldensibus differant) viris, teste Bernardo, serm. 66, in Cantic., agrestibus, qui non credunt, ait S. doctor, num. 11, *ignem purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore, vel ad requiem transire vel ad damnationem.*

11. 4° In idem conspirârunt Henriciani, quorum dux Henricus quidam eremita, circa an. 1147, Petrobrussiani, ab antesignano suo Petro de Bruiis, nomen sortiti; Albigenses, qui cum Purgatorio etiam infernum tollebant, prout ex B. Antonino refert Bellarminus, tract. de Purgatorio, lib. 1, cap. 2, tomo 2, pag. 572.

12. 5° Idem commentum à quibusdam tribuitur Wiclefistis et Hussitis: *Fortè falsò*, ait ibid. Bellarminus, *cùm nihil tale eis tribuat concilium Constantiense, nec Thomas Waldensis.* At jam dicere licet, non fortè, sed indubiè falsò, cùm Purgatorii fidem à Joanne Hus constanter fuisse assertam, invictè probet Jacobus Lenfant, in suâ concilii Constantiensis Historiâ, lib. 3, n. 54, pag. mihi 281, Idem de Wiclefo tradit illustrissimus Bossuetius, libro 2 Historiæ variationum, n. 157. Uterque meritò. Siquidem Joannes Hus, tract. de Corpore et Sanguine Domini, cap. 4, hos Eucharistiæ effectus recenset: *Purgari à peccatis, proficere in virtutibus, liberari à pœnâ Purgatorii, quam deberet homo pati.* Wiclefus verò, lib. 2 Trialogi, cap. 22: *Est, inquit, Ecclesia triplex, scilicet militans, dormiens et triumphans. Militans est corpus prædestinatorum, dùm hinc viat ad patriam. Ecclesia dormiens est prædestinati in Purgatorio patientes, etc.* Et cap. 40: *Cùm multæ animæ sint interim in Purgatorio expiandæ, etc.* Ecce ut doctores illi, quos pseudoreformati uti magistros suos venerantur, exitiales, teste infra Calvino, errores docuerunt.

13. 6° Idem error Armenis et Græcis adscribitur à prædicto Guidone; vixque dubium quin Græci in hujus erroris suspicionem venerint; cùm et eum impugnaverit S. Thomas, in opusculo contra Græcos, et eundem in ultimâ sessione reproboverit Florentina synodus, cui propositum erat certos vel dubios Græcorum errores profligare. Constat tamen à Græcis in Ferrariensi concilio, sess. 1, assertum fuisse, quòd Purgatorium ejusque tenebras et labores minimè negarent, sed tantum Purgatorii ignem. Aliud porrò est modum, aliud rei substantiam inficiari.

14. 7° Lutherus, vir ad conditionum et opinionum variationes natus, primùm illibatam habuit Purgatorii fidem. Ego, aiebat in disputatione Lypsicâ, *qui credo fortiter, imò ausim dicere, scio Purgatorium esse, facile persuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem.* At non diù stetit novator intra puræ fidei limites, sed sensim et per gradus eò devenit, ut fortiter crederet et sciret non esse Purgatorium. Unde in Libro ad Waldenses: *Cùm, inquit, negatis Purgatorium, damnatis vigilias, cœnobîa, monasteria..... per omnia etiam probo.*

15. 8° Non is erat Calvinus, qui nactam longius ab Ecclesiâ Romanâ discedendi occasionem totis ulnis minimè arriperet. Docet ergo, libro 3 Instit., c. 5, § 6.

Purgatorium esse exitiale Satanæ commentum, quod Christi crucem evacuat, quod contumeliam non ferendum Dei misericordiæ irrogat, quod fidem labefacit, etc. Idem sensere cæteri ejusdem temporis hæretici, præcipuè verò Bernardinus Ochin, Petrus Martyr, etc.

16. In aliud extremum cessit Origenes: is enim sic admisit Purgatorium, ut nullas post hanc vitam pœnas agnoverit, nisi purgatorias; unde non impiis modò, sed et ipsis dæmonibus æquo tandem cruciatu purgatis salutem pollicitus est, ut refert Augustinus, libro 21, de Civ. Dei, cap. 17, ubi et alios adducit, qui non equidem dæmonibus, sed hominibus universis indulgentiam hæc sponderent. Sit jam

17. CONCLUSIO. Existit Purgatorium. Est de fide.

Prob. 1° ex veteri Testamento, Tob. 4. Postquàm Tobias senior filium suum, eam quam cum egenis viventibus agendi rationem servare deberet, his edocuit verbis: *Panem tuum cum esurientibus comede*, sic prosequitur. v. 18: *Panem tuum et vinum super sepulcrum justî constitue.* Atqui non alius esse potest verborum istorum sensus, quàm iste: *Post justî mortem largire pauperibus eleemosynam, ut eâ susceptâ orent pro animâ defuncti.* Minor patet 1° quia non utique intendebat Tobias, ut super justî sepulcrum constituerentur panis et vinum ad ejusdem justî pabulum, prout moris erat apud paganos. Neque enim vel eò usque desipuit vir sanctus; vel praxim hanc quæ apud Judæos tempore Christi perseverabat ut impiam redarguere omisisset Christus, ut tot alia levioris momenti in Pharisæis redarguit. 2° Quia nostrum hunc sensum iisdem verbis constanter affinxere Patres et interpretes: *Cùm, inquit Chrysostomus, hom. 32, in Matth., post mortem tuorum pauperes convocas? Cur presbyteros, ut pro eis velint orare, obsecras?* 3° Quia hinc nata est consuetudo, quæ olim in Ecclesiâ fuit, nec desiit omninò, ut affines defuncti instruant convivium, et ex cibo et potu aliquid mittant ad pauperes, ut orent pro animâ defuncti. 4° Quia eò tendit istud Eccli. 7, v. 37: *Mortuo non prohibeas gratiam.* Certè ut non est Deus mortuorum, sic nec cadaveri gratia est. Ergo hæc solam mortui animam afficere potest. Quà porrò ratione, nisi illius maculas ablundo?

18. Machab. cap. 12, Judas Machabæus, vir pietate quàm armis insignior, factâ collatione duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè et religiosè de resurrectione cogitans. Nisi enim, ait sacer scriptor, eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis. Et quia considerabat quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent gratiam. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur. Atqui his in verbis habetur plenissima Purgatorii fides. Ex iis enim sequitur 1° non semper in morte expiari omnes peccatorum reliquias, uti Luthero placet. 2° Posse proinde hominem piè et sanctè mori, et tamen debitum aliquod habere solvendum, vel ob venialia, quæ nondum dimissa sint, vel propter satisfactionem non plenè expletam pro mortalibus remissis. 3° Vivorum orationes

et sacrificia prodesse defunctis, ut à peccatis solvantur. Ergo.

19. Reponunt novatores 1° Machabæorum libros non esse canonicos. *Quod ex Machabæorum historiâ proferunt*, ait Calvinus, libro 3 Instit., c. 5, n. 8, *responsione non dignabor, ne opus illud videar in sacrorum Librorum catalogum referre*. Sic verò concidit robor totius argumenti.

20. 2° In objecto textu errorem contineri manifestum, nempe animas perire simul cum corporibus, et cum eis resurgere. Si enim non supponeret hujus operis scriptor, animas cum corporibus mori, nequaquam diceret vanam esse et superfluum orationem pro mortuis, si mortui non resurgunt; quia sublatâ etiam corporis resurrectione, posset anima superstes orationibus ac suffragiis viventium adjuvari.

21. 3° Conclusionem hanc, *sancta ergo et salubris est cogitatio*, etc., historico non convenire: illam proinde habendam esse pro additione marginali, quæ in textum violenter intrusa sit.

22. 4° Ex eo textu, si canonicus sit, plus confici quam velimus; preces scilicet viventium iis etiam prodesse qui in peccato mortali decesserint. Is enim erat status eorum pro quibus Judas sacrificium offerri voluit: cum sub eorum tunicis reperta sint quædam *de donariis idolorum, à quibus Lex severissimè prohibet Judæos*, Deuteron. 7, quam propter transgressionem iidem in postremo prælio ceciderant, ut patet ex cit. cap., v. 40. Verùm hæc straminea sunt, et facilè confringuntur. Itaque

23. Ad 1, probabimus sub finem capitis libros Machabæorum esse canonicos. Deinde dato quòd canonici non sint, ejusdem, ut minimum, quoad Judaicos ritus, auctoritatis erunt, ac profani scriptores quoad ritus gentilium. Atqui scriptori profano ethnicos ritus sacrificanti nemo fidem abnegat. Præterea Lutherani libros Machabæorum in Bibliorum codice reponunt, eosque aiunt rectè in Ecclesiâ legi *ad morum ædificationem*. Ergo oratio pro defunctis saltem bonis moribus congruit. Ita in Theologiâ suâ polemicâ, pag. 972, Witus Pichler, cui ut Germano Lutheranos inter versanti fides haberi possit.

24. Ad 2: Non supposuit auctor animas cum corporibus mori et resurgere; sed ex eo quòd corpora olim resurrectura sint, conclusit animas esse immortales; et ideò, si necdum ab omni labe purgatæ sint, viventium precibus juvari posse. Atqui nihil est absurdum quòd ex resurrectione corporis inferatur animæ immortalitas; quia apud Judæos utraque res ita connexa erat, ut qui unam admitteret, admitteret alteram; et qui hanc negaret, illam inficiaretur. Sic utramque rejiciebant Sadducæi, et utramque Pharisei addebant et quidem jure ac merito; quia cum anima sit vera corporis forma, proinde vera pars hominis, non est verisimile Deum, qui omnia suaviter disponit, voluisse ut anima sine corpore, quod ejus laborum particeps fuit, perpetuò viveret. Hinc Christus, ut Sadducæis corporum resurrectionem probaret, isto utitur Scripturæ testimonio: *Ego sum Deus Abraham, Deus*

Isaac et Deus Jacob; et subjungit: *Non est Deus mortuorum, sed viventium*. Atqui argumentum hoc nihil concludit, nisi supponatur quæstionem de animarum immortalitate et de resurrectione pro unâ et eadem quæstione accipi. Posset enim alioqui negari consequentia; quia Deus erit viventium Deus, etiamsi mortui non resurgant; quandoquidem vivunt animæ quarum Deus est. Pari ratione Apostolus, cum ait, 1, Corinth. 15: *Quid mihi prodest si mortui non resurgunt? Comedamus et bibamus, cras enim moriemur*, nihil concludit, nisi præsupponat animas esse mortales, si corpora non resurgunt. Si enim immortalis est anima, tametsi corpora non resurgant, multum proderit jejuna et benè vivere; quia id proderit ad gloriam animæ acquirendam. Ergo auctor historiæ Machabæorum non alio loquitur modo quam Paulus et ipse Christus; et idem cum ipsis præsupponit, nimirum mortales esse animas, si mortui non resurgant, proinde superfluum esse ac vanum orare pro mortuis, nisi speretur resurrectio. Ita Bellarm., cit. lib. 1, cap. 3.

25. Ad 3: 1° Perperam assutus dicitur textus, qui nullâ in versione, nullo in exemplari deest. 2° Non est insolitum historicis ex iis quæ scribunt, nonnunquam aliquid colligere quod ad imitationem et bonos mores pertineat: idque multò magis cum reprimenda est, quæ grassari incipit, malè sentientium hæresis. Porro ipso Machabæorum tempore, vel eo saltem quo scripta est eorum historia, jam serpere poterat hæresis Sadducæorum, quæ tam altas Christi ævo radices jecerat. 3° Demp̃tâ etiam istâ consecutione: *Sancta ergo et salubris est cogitatio*, etc., stat tota vis argumenti nostri. Ad quid enim oblata sacrificia pro peccatis mortuorum, nisi ut hi ab illis solverentur? Id verò cum in reprobis locum non habeat, in *purgantibus* locum habere debuit.

26. Ad 4, neg. ant. quia, ut jam diximus in tract. de Eucharistiâ, tomo 9, pag. 608, fieri potuit, 1° ut Judæi illi donaria hæc acceperint ex solâ quâdam distescendi cupiditate, quæ venialis esse potest. 2° Ut legem quâ id prohibebatur, etsi non sine aliquâ negligentia, ignorarent; 3° ut si eam scienter transgressi essent, suum hoc facinus, vindicem Dei manum experti, detestati sint in extremo vitæ spiritu; et id piè à Judâ Machabæo præsumptum sit.

27. Prob. 2° Conclusio nostra è locis pluribus novi Testamenti, Matth. 12, 32: *Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro*. Atqui ex eo textu, quidquid contendat Dupinius, dissert. 10 in Apocalyp., pag. 596, legitimè concluditur esse Purgatorium. *Neque enim*, ait Augustinus, lib. 21, de Civ. Dei, *de quibusdam veraciter diceretur, quòd non eis remittatur neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent quibus, etsi non in isto, tamen remittitur in futuro*. Et verò alternæ hujusmodi propositiones locum non habent in iis quæ pro uno statu impossibilia sunt. Unde ut ineptè quis dixerit: *Non ducam uxorem, neque in hoc seculo, neque in futuro*; sic et ineptè in textu citato locutus esse!

Christus, si nullum in futuro seculo remitteretur peccatum. Idem ex eodem textu colligunt S. Gregorius, lib. 4 Dialog., cap. 39 (tomo 2, p. 441); Beda in cap. 3, S. Marci (tomo 5, p. 116); Bernard., serm. 66 in Cant., n. 9 et 11 (tomo 1, p. 1497), et alii plures.

Reponunt Calvinistæ 1° verba hæc: *Neque in hoc seculo neque in futuro*, idem esse ac nunquam, prout exposuit Marcus, cap. 3, ubi ait: *Non habet remissionem in æternum*. Quomodo Petrus, Joan. 13, dicebat: *Non lavabis mihi pedes in æternum*. Sic quoque Dupin.

28. 2° Vel ex eo loco nihil probari, vel probari ipsa etiam gravissima peccata, in futuro seculo remitti. Christus enim peccatum contra Spiritum sanctum comparat cum blasphemiâ in Patrem et Filium. Atqui comparatio hæc exigit, ut si quod in futuro seculo peccatum dimitti possit, hæc certè blasphemia possit remitti, cum de eâ sermo sit. Verùm hæc non urgent.

29. Non primum; nam fuit equidem mens Christi ut diceret peccatum contra Spiritum sanctum nunquam remitti (1), seu non remitti in æternum; at id dixit utendo verbis quæ refert Matthæus à S. Marco contractus. Atqui verba hæc, si quem, eum certè sensum habent, quem iisdem cum Patrum agmine adscribimus. Unde aliter vocem, *in æternum*, accepit Marcus, propriè scilicet pro toto hujus et futuri seculi spatio; aliter Petrus apud Joannem: ineptè enim dixisset: *Non lavabis mihi pedes, neque in hoc seculo, neque in futuro*; cum in futuro non laventur pedes.

30. Non secundum: 1° quia dicit quidem Christus esse aliquod speciale peccatum quod neque in hoc, neque in futuro seculo dimittatur; at non exprimit quod peccatum in hoc vel in futuro seculo remittatur; etsi evidenter indicet esse aliquod peccatum quod in utroque dimittitur; 2° quia loquitur Christus de remissione adæquatâ et plenâ, quæ culpæ et pœnæ remissionem complectitur. Porro utraque remissionis species certis in futuro seculo peccatis competit. Levia enim quoad culpam, graviora verò quoad pœnam in alio seculo dimittuntur; et sic remitti potest ipsa in Patrem et Filium blasphemia.

31. Matth. 5, v. 25 et 26: *Esto consentiens adversario tuo citò dum es in viâ cum eo; ne fortè tradat te adversarius judici, et judex tradat te ministro, et in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*. Quæ verba licèt de iudice politico et communi carcere intelligi absolutè possunt, ut ea intellexit Chrysostomus (minùs tamen benè, quia contra cæterorum torrentem) prout tamen referuntur Luc. 2, 38, de solo Dei iudicio intelligi debent; cum et sensum hunc exigit capitis contextus; hæc potissimum verba: *Sint lumbi vestri præcincti; vigilate, quia quâ horâ non putatis, Dominus veniet*; et eundem his communiter affixerint SS. PP., præcipuè verò Ambrosius, qui rectè animadvertit Christum verba hæc bis et in variis occasionibus locutum fuisse. Atqui verba hæc: *Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*, perspicuè indicant esse locum in quo mi-

nuta quæque debita persolvantur, et unde iis persolutis, sed non antea, in plenam libertatem exire liceat. Et id probat scopus et institutio parabolæ. Hujus enim similitudo non est sumpta ab homicidâ, vel adultero, vel proditore, qui ad mortem aut perpetuos carceres damnantur, sed à debitore, qui non propter crimen, sed propter pecuniarium debitum in carcerem conjicitur donec solvatur: solent enim illud hominum genus, postquam satisfecerunt, egredi. Ergo scopus parabolæ est, ut in hac vitâ quæ via est, componamus cum Deo, quem, etsi peccatis nostris adversarium, lenire faciliè possumus; ne nos tradat Christo, cui Pater iudicium omne dedit, et ab eo severè in alterâ vitâ puniamur. Et ita quoad rei substantiam docent SS. PP. à Bellarmino, ibid., cap. 7, congesti.

32. 1 Corinth. 3, v. 11: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quòd superædificavit, mercedem accipiet; si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Atqui ex illâ Pauli sententiâ, licèt juxta Augustinum in lib. de Fide et Operib. (tomo 6, cap. 15, p. 180, n. 27, B.) planè ad intelligendum difficili, duo sequuntur contra pseudoreformatos, 1° nempe dari peccata venialia, quæ per lignum, fenum et stipulam denotantur; 2° et dari Purgatorium, quod punctum præsentis est instituti. Purgatorium enim est doloris mansio, in quâ qui lignum, fenum et stipulam ædificaverunt, id est, qui peccata alia aliis graviora, non tamen lethalia per egerunt, per ignem, quisquis ille sit, mundantur, donec salvi et beati fiant. Atqui mansionem hanc non obscure admittit Apostolus in citato textu. Unde S. Ambrosius in hunc locum sic habet: *Cum Paulus dicit: « Sic tamen quasi per ignem, » ostendit quidem illum saluum futurum, sed pœnas ignis passurum, ut per ignem purgatus fiat salvus, et non sicut perfidi ater no igne in perpetuum torqueatur*. Hæc autem interpretatio, licèt non una sit apud Patres, ob summam loci hujus difficultatem, vel ex eo præferenda est, quòd apud Latinos et Græcos Doctores longè sit frequentior, et nihil habeat violenti, nihil contorti.

33. Reponunt, 1° ignem per quem quis salvus fit, esse vel hujus vitæ tribulationes, ut docent SS. Augustinus et Gregorius; vel ignem æternum, qui gravia peccata, per lignum, fenum et stipulam expressa, puniet, ut videtur Chrysostomo; vel ipsum Dei iudicium, quod præcipuè in horâ mortis veram doctrinam approbat, ut ignis aurum perficit, et falsam uti fenum consumit. Hæc autem quæ Calvini est et Petri Martyris expositio hinc confirmatur, quòd alioqui nomen ignis in eadem sententiâ variè acciperetur ab Apostolo, semel pro iudicio Dei in his verbis: *Opus quale sit, ignis probabit*; semel pro Purgatorio igne in istis: *Sic tamen quasi per ignem*.

(1) Quo sensu blasphemia in Spiritum sanctum sit irremissibilis, fusè expendi in tract. de Pœnit.

34. Resp. Nullam ex interpretationibus mox objectis admitti posse. Non primam, quæ licet Patribus nonnullis haud displicuerit, malè congruit cum verbis Apostoli: 1° Quia hujus vitæ tempus non est certa quædam ac specialis dies, contra, ut ex Græcâ lectione patet, de die quam in textu nostro indicat Apostolus, quæque evidenter illa ipsa est de quâ dicitur 1 Timoth. 4: *Quam reddet mihi Dominus in illâ die*, et ibid. 2: *Potens est depositum meum servare in illum diem*. 2° Quia præsentis vitæ tempus non dicitur in Scripturis dies Domini, sed nostra; sicut à contrario tempus alterius vitæ dicitur dies Domini, non nostra. Primum liquet ex Luc. 19: *Si cognovisses et quidem in hac die tuâ, quæ ad pacem tibi*; et ibid. 22: *Hæc est hora vestra*. Secundum constat ex Sophoniæ 1: *Juxta est dies Domini magnus*. Joel. 2: *Veniet dies Domini, tenebrarum et caliginis*. 3° Quia vitæ præsentis tempus non declarat quale sit opus uniuscujusque, cum tribulationes justis et injustis perinde eveniant, et sæpè à Stoico patientius quàm à Christiano ferri videantur.

35. Non secundam; ignis enim de quo Apostolus, examinabit ædificium quodecumque, etiam ex auro, argento, etc. Atqui ignis æternus nihil in prædictum ædificium habebit juris; imò nec in ædificium ex ligno et fœno; cujus artifex *salvus* erit, licet per ignem.

36. Non tertiam: 1° Quia qui transit per ignem de quo Apostolus, *detrimētum patietur*. Atqui judicium per quod in horâ mortis purgarentur errores, nihil afferret detrimenti, sed è contra lucrum grande, nimirum cognitionem veritatis, per quam incunctanter credit Petrus Martyr. BB. Bernardum, Franciscum, Dominicum et alios similes, salutem adeptos esse, quia in puncto mortis à Deo illustrati suos de monachatu, missâ et aliis hujusmodi errores agnoverunt et damnaverunt. 2° Quia admissâ hæc novatorum expositione, omnes qui salvantur, *per ignem* salvarentur; cum Deus ut doctrinam, sic et alia omnia, et ipsas etiam justitias judicaturus sit. Hoc autem est contra distinctionem Apostoli, qui eos solum per ignem salvari docet, qui retento fundamento, id est, verâ in Christum fide, lignum eidem ac stipulam superædificavere.

37. Nec obest quòd juxta nostram hanc interpretationem vox *ignis* gemino accipiatur sensu, semel pro judicio, et semel pro Purgatorio igne. 1° Quia non est insuetum Paulo duplicem in eodem versu affingere sensum uni vocabulo. Sic enim peccati nomen variè accipit, 2 Corinth. 5, ubi: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*. 2° Quia æquivocatio hæc, vel potius elegans allusio, ab ipso textu exigitur: cum enim ignis materialis aurum et argentum examinare non possit, possit verò et debeat operarios, non omnes quidem, sed eos qui lignum et stipulam ædificaverunt, purgare, ut per ignem salvi fiant; palam est ignis nomen duplici, quin et triplici sensu, eo in loco accipi. Sed de his adi fusè, sapienter et profundè disserentem Bellarminum, cod. lib. 1, c. 5.

Neque probationem hanc, ut facilius à Tournelyo (1) factum est, deserito, cum hæc à longè majori Patrum numero tradita fuerit.

38. Reponunt 2° particulam *quasi*, non veritatem significare, sed similitudinem.

39. Sed 1°: Malè, si generaliter loqui velint. Istud enim Joan. 1: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre*, non similitudinem Unigeniti, sed veritatem exprimit. 2° Vox *quasi* in Apostoli textu similitudinem exhibet, non ignis, quasi is metaphoricus sit; sed alicujus per ignem transeuntis: ita ut sensus sit: Qui ædificavit fœnum, ad salutem perveniet; sed eo modo quo ad locum aliquem pervenit, qui transit per ignem, id est, salvâ quidem vitâ, sed lesis capillis.

40. Aliud depromit Bellarminus argumentum ex 1 Corinth. 15, v. 29, ubi Apostolus: *Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt: ut quid baptizantur pro illis*. Hic Paulus, ut Sadducæos resurrectionem negantes debellet, argumentatur, non quidem à Christianorum consuetudine, quæ ut nova et exosa incredulis, nullius apud eos momenti fuisset, sed à more Judæorum, qui orabant, jejunabant et affligebant se pro mortuis: hæc enim pietatis opera nomine baptismi exprimuntur in Scripturâ, ut Marc. 10: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, et baptismo quo ego baptizor, baptizari*; et Luc. 12: *Baptismo habeo baptizari*. Jam verò vanum et superfluum foret varia hæc pati pro mortuis, si per ea nullatenus juvari possent; nec certè per ea juvari possunt, qui vel in cœlo regnant, vel torquentur in inferis.

41. Vim tamen non faciam in hac argumentatione: quia sicut (juxta multos, quos tamen fusè impugnât R. P. Calmet., dissert. in hunc locum) Baptismi nomen in Apostoli textu sumitur metaphoricè pro afflictionibus, iis præsertim quas ab aliis patimur; sic et mortuorum nomen pro iis sumi potest qui per peccatum mortui sunt, ut Matth. 8, 22: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*; et Ephes. 2, 1: *Cum essetis mortui delictis*, etc. Unde hic plus fortè probat superstitio, quàm pietas. Siquidem constat fuisse hæreticos plures qui pro mortuis non baptizatis baptismum susciperent, ut eos liberarent à pœnâ. Ita Cataphryges juxta Philastrium, Marcionitæ juxta Chrysostomum, et alii juxta Tertullian., et Epiphân., hæresi 28. Atqui licet hoc baptismi genus constanter rejecerit Ecclesia, nunquàm scopum ejus, id est, desiderium juvandi mortuos culpavit. Ergo hæc constans fuit ipsius doctrina, mortuos viventium precibus juvari. Quod ut invictè pateat,

42. Prob. 3°: Conclusio ex perpetuo Ecclesiæ sensu, quem verbis et praxi suâ constanter expressere SS. Patres. Tertullianus, lib. de Monogamiâ ultra medium, fidelis viduæ erga maritum officia sic

(1) Tournely, de Attributis, qui dùm ait ex eo textu probabile argumentum deduci, vel sibi parum constât, vel uti probabile habet, quod probabile dici non mereatur.

describit : *Pro animâ ejus orat, et refrigerium interim adpostulat ei, et in primâ resurrectione consortium, et offert annuis diebus dormitionis ejus. Ergo moris erat publici ut pro defunctorum animâ oraretur, ut ei refrigerium à Domino postularetur, etc.*

43. Cyprianus, epist. 66, alias 17 : *Episcopi antecessores nostri, inquit, censuerunt ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur : neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes et ministros voluit avocare... Et ideo Victor, cum contra formam nuper in concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quoddam pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio aut deprecatio. Atqui hic habetur et deprecatio et sacrificii oblatio pro defunctis, eaque Cypriani ævo frequentata, prout episcoporum ejus antecessorum tempore frequentata fuerat. Ergo.*

44. Arnobius qui circa an. 285, floruit, in iis quos contra gentiles scripsit libris, hæc de Christianorum cœtibus habet : *In iis summus oratur Deus, pax et venia postulatur... adhuc vitam degentibus et resolutis corporum vinctione. Porro nec sanctis pax, nec reprobis venia postulabatur.*

45. S. Basilius qui tertio et quarto Ecclesiæ seculo vixit, sic loquitur in Psalm. 7 : *Existimo strenuos Dei athletas, qui cum invisibilibus inimicis per omnem vitam suam valdè colluctati sunt... propè vitæ finem constitutos, à seculi principe examinari, ut si reperiuntur aut vulnera ex certaminibus, aut aliquas maculas, aut peccati vestigia retinuisse, detineantur : sin autem inveniantur invulnerati et intemerati, à Christo tanquam invicti et liberi in requiem transferantur. Orat igitur David pro vitâ præsentî et futurâ, etc., unde sic : Ex Basilio sunt fideles quidam qui in exitu vitæ detinentur, dum alii statim à Christo transferuntur in requiem. Sed qui detinentur non in perpetuum detinentur ut reprobi, cum sint strenui athletæ Dei, qui aliquas solùm peccati maculas, quædam et vestigia retinuerunt, et pro quibus in futurâ vitâ orandum est. Ergo solùm detinentur ad tempus. Atqui purgatorium dicimus eam mansionem ubi detinentur fidelium animæ, nec profectò detinentur, nisi ut maculas et vestigia peccati, quibuscum decessere, abluant. Ergo.*

46. Idem, vel quisquis sit antiquus certè Scriptor, diù habitus pro Basilio, in cap. 9 Isaie, postquam locutus est de peccato digno planè quod depascetur ac devoret purgatorius ignis, sic pergit : *Non omnimodam interneconem comminatur, sed innuit purgationem juxta Apostoli sententiam : Ipse autem salvus erit quasi per ignem. Illic præstò est et Purgatorii nomen, et res nomine expressa ; locus nimirum in quo devoratur peccatum, non ad interneconem peccatoris, sed ad peccati purgationem, ut qui ejusdem conscius occubuit, salvus sit per ignem.*

47. S. Epiphanius, qui quarto exeunte et ineunte quinto seculo floruit, Aerium, quia idem cum protestantibus de oratione pro mortuis sentiret, inter hæ-

reticos, nullo contradicente annumeravit, hæres. 75 (tomo 1, p. 908) : *Quod verò, inquit, spectat ad ritum illum, quo nostrorum nomina pronuntiantur, quid potest esse utilius : quid opportunius, aut verò admiratione dignius. Et infra : Cæterum quæ pro mortuis concipiuntur preces, ei utiles sunt... Necessariò facere illud Ecclesiam dico, quæ traditum sibi ritum illum à majoribus acceperit. En quod Calvinus in exitiale commentum transvertere audet, dogma est à majoribus, id est, ab innumeris Christi martyribus et confessoribus acceptum, quo nihil utilius esse possit, quodque necessariò in Ecclesiâ tenendum sit et sequendum.*

48. S. Cyrillus Jerosolymit., Catech. 5 Mystagogicâ (n. 9, p. 328) : *Denique, inquit, pro omnibus oramus qui inter nos vitâ sancti sunt, maximum esse credentes animarum juvamen, pro quibus offertur precatio sancti illius et tremendi, quod in altari positum est, sacrificii. En exosa tria novatoribus, altare, sacrificium, et in eo precatio quæ mortuis juvamen sit maximum.*

49. S. Chrysostomus plurimis in locis, sed præsertim Homil. 41, in Epist. 1 ad Corinth. n. 4 (tomo 10, p. 201) explicans quid faciendum in gratiam mortui : *Ei, inquit, succurre, non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, elemosynis et oblationibus. Non enim sunt hæc temerè excogitata ; neque frustra eorum qui mortui sunt in divinis mysteriis meminimus... Rogantes Agnum, qui mundi peccatum tulit ; sed ut inde eis aliqua sit consolatio. Neque abs re is qui adstat altari, dum reverenda peraguntur mysteria, clamat : Pro omnibus qui in Christo dormierunt... hæc enim sunt ordinatione Spiritus. Hic oratio pro defunctis, non in turpe luci desiderium, ut petulanter blasphemant Calvinistæ, sed in ipsam S. Spiritus ordinationem refunditur.*

50. Idem, homil. 3, in cap. 1 Epist. ad Philip. n. 4 (tomo 2, p. 216 et seq.) : *Non frustra hæc ab apostolicis sunt legibus constituta, ut in venerandis atque horrificis mysteriis memoria eorum fiat qui decesserunt. Noverant hinc multum ad illos lucem accedere, multum utilitatis : eo enim tempore quo universus populus stat manibus passis... quomodo non Deum placabimus pro istis orantes ? Atque id quidem de iis qui in fide decesserunt. Cathecumeni verò, neque hæc dignantur consolatione, sed omni auxilio sunt destituti, una quodam excepto. Quale verò hoc ? Licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid percipiunt refrigerationis.*

51. Ambrosius qui annis ante Chrysostomum undecim decessit, toties defunctorum, Theodosii præcipuè, Valentiniani, Gratiani, ac Satyri fratris sui animas, applaudente fidelium cœtu, Deo commendavit, ut superfluum sit sententiam ejus latiùs prosequi. Sufficiunt pauca hæc Epist. ad Faustinum, de obitu Argiris : *Non tam deplorandam, quam prosequendam orationibus reor, nec mortificandam lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam ejus Deo commendandam.*

52. Hieronymus, in Epist. ad Pammachium, loquens de Paulinæ, hujus uxoris, obitu : *Cæteri mariti, inquit, super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos, Pammachius noster sanctam favillam ossaque veneranda elemosynæ balsamis rigat...*

sciens scriptum : sicut aqua extinguit ignem, ita elemosynæ peccatum. Ergo ipsa etiam defunctorum peccata elemosynis extinguuntur. Atqui non in cœlo, ubi non est peccatum; non in inferis, ubi est quidem, sed non extinguitur.

53. S. Paulinus, Nolanus Antistes, vir vel ipso Reformatorum judicio (1) in Deum pius, in pauperes summè beneficus, Martino, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, summisque ubilibet viris tenerè dilectus; suam erga defunctos pietatem passim et luculentè exhibet. In Epist. ad eundem Pammachium, gratulatur ipsi quòd corpori et animæ uxoris æquè satisfecerit, corpori lacrymis et fletibus, animæ per elemosynas.

54. Idem, Epist. 5, ad Delphinum, ubi fratris sui animam ipsi commendat: *Fac, inquit, ut orationibus tuis condonetur tibi, et ut illius animam de minimo sanctitatis tuæ digito distillans refrigerii gutta despergat.*

55. Sancta Monica, Augustini bis mater, quia et mundo cum peperit et cœlo, morti vicina filium his quæ in totâ quâ patet Ecclesiâ celebrata sunt, verbis compellavit, lib. 9, Confess., cap. 11, n. 27: *Ponite hoc corpus ubicumque; nihil vos ejus cura conturbet: tantum illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei ubi fueritis (pro ubicumque).* Huic autem nunquàm satis laudandæ femine veto, ab Augustino factum est satis, cum ibid., cap. 12, n. 32, oblatum est pro eâ sacrificium pretii nostri. Ad hæc quid Calvinus, lib. Instit., cap. 5, n. 10, breve istud; Monicæ scilicet votum anile fuisse; quod Augustinus non exegit ad normam Scripturæ, sed pro naturæ affectu probari aliis voluit. Hæc qui legis, horrorem comprime, si potes; et monstrum, quod in sanctis duobus sanctos ad unum omnes protervè subsannat, anathemate percel-lito.

56. Augustinus specialem edidit librum de Curâ pro mortuis, ubi sic (cap. 1, tomo 6, p. 516, n. 3, C.): *In Machabæorum libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium; sed et si nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parva est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad altare ejus funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* Et cap. 4 (ibid., p. 516): *Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in christianâ et catholicâ societate defunctis... sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, ut quibus ad ista desunt parentes aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab unâ eis exhibeatur piâ matre communi.* En ergo quæ toto in orbe claret Ecclesiæ auctoritas et consuetudo orandi pro mortuis. Atqui, velint, nolint protestantes, vel ipse communis sensus docet, quòd, si quid tota per orbem frequentat Ecclesia quin ita faciendum sit disputare, insolentissimæ insanix est; prout monet idem Augustinus, Epist. 54 ad Januarium, aliàs 128, n. 6. Ergo insolentissimæ insanix rei sunt, etc.

(1) Vide Guil. Cave, v. Pontius Paulinus. Obiit is an. 431, ætat. 78.

57. Eadem tradit S. Doctor, lib. 21 de Civ. Dei, cap. 24, tomo 7, p. 642, et alibi passim, præcipuè verò in libro de Hæresi, ubi cap. 53, Aerium hæreticis annumerat, quia negaret sacrificia pro mortuis offerenda. Sed his plura congerere superfluum fuerit; qui enim Monicæ vota pro anilibus, qui præstitum ab Augustino iisdem votis obsequium pro humano affectu habent, idem sanè de cæteris S. doctoris textibus judicium ferent.

58. S. Caesarius Arelatensis, sexto seculo eadem quæ quarto et quinto Augustinus, edocuit. Sic ille Sermon. 104, n. 4 (in appen. Aug., tomo 5, p. 186): *Si nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tamdiu in illo Purgatorio igne moras habebimus quamdiu supradicta peccata minuta, tanquam lignum, fœnum, stipula consumantur... Sed dicit aliquis: Non pertinet ad me quamdiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi; quia ille Purgatorius ignis durior erit, quàm quidquid potest in hoc seculo pœnarum aut cogitari, aut videri aut sentiri. Et... unde scit unusquisque utrum diebus ac mensibus, an fortè etiam et annis per illum ignem sit transiturus. Hic rei substantia et modus ex æque traduntur.*

59. S. Gregorius Magnus, qui seculo VII floruit, libro 4, Dialog., cap. 39 (tomo 2, p. 444): *Sed tamen, inquit, de quibusdam levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis credendus est... sed hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est.* Idem, lib. 2 in 1 Reg., cap. 3, n. 26: *Qui perfectionem bonæ voluntatis habuerunt in confessione peccati, post mortem purgatoriâ penâ ad vitam transeunt, si ad delenda peccata sufficientem vim amoris nequaquam habuerint; unde et Paulus dicit: Sic salvi sunt quasi per ignem. Sed peccator, qui ibi salvari per ignem meruit, hic per afflictionem carnis adimpleat hoc quod sibi de vi amoris deesse cognoscit.*

60. Eadem fuit Isidori, Bedæ, Bernardi et cæterorum sententia tam constans, tam unanimis, ut Calvinus, lib. 3 Instit., cap. 5, § 10, hæc putido ore evomere coactus fuerit: *Omnes, fateor, in errorem abrepti fuere.* Miseros antiquæ Ecclesiæ Patres, qui Calvinum non habuerint pædagogum! vel potiùs infelicem Calvinum, qui florentiori Ecclesiæ seculo ab omnibus unâ cum Aerio prædamnatus sit. Interim qui ad fidei suæ robur plura de hoc argumento volet Patrum testimonia, perlegat tractatum theologico-dogmatico-historicum, quem Gallicè de Purgatorio edidit R. P. Thomas Mangeart, Benedictinus, è congregatione S. Vitonis et Indulphi.

61. Prob. 4° Ex usu Synagogæ, qui dubio procul ut à veteribus Hebræis manavit ad Machabæos, sic et à Machabæis ad subsecuti temporis Judæos profluxit. Hunc porrò usum sic exhibet Bartholœcius in bibliothecâ Rabbinicâ, tomo 2, p. 149 et 151: *In particulari judicio, si animæ justorum repertæ fuerint cum reatu peccati mortalis remissi, vel cum levioribus culpis decesserint; credunt eas in gehennam ignis descendere, inde postea ascensuras. Et infra: Hebræi non tam necessa-*

rium existimant pro purgandis animabus gehennæ locum assignare, quin et alibi aliquando purgentur animæ; in illis videlicet locis à Deo ad id destinatis, sive igne, sive aliis miris et diversis modis, à quibus eas per hominum suffragia et orationes liberari credunt... hæc consuetudo etiam hodiè viget inter Hebræos cujuscunque nationis, ut infra annum emortui parentis filius eandem orationem recitet pro expiatione delictorum patris, et liberatione illius animæ à Purgatorii panis, quæ oratio vocatur oratio orphani. Idem docet Ricardus Simon, in libro quem de Judæorum Ritibus Gallicè dedit sub ficto Simonvillæ cognomento. Atqui plena hic habetur Purgatorii fides, et hæc tam antiqua ut origo ejus in primævam gentis Deo amicæ fidem meritò refundatur.

62. Prob. 5º ex Liturgiis in hunc modum : Quod in præstantissimâ Religionis actione à primis incunabulis fecit Ecclesia, non humano ritu, sed divinâ sanctione constitutum est. Atqui Ecclesia vel ab exordiis suis pro defunctorum requie in universis Liturgiis oravit.

63. Quod ab exordiis suis id fecerit, certum est, quia et si Liturgiæ serò, id est, IV vel V seculo, scriptis traditæ sint, ut et symbolum (1) ac deinceps sacramentorum formæ; sicut tamen ab initio viguit in Ecclesiâ sacrificium, sic et viguit aliquis ejusdem offerendi ritus, diversus quidem penès accidentalia, sed quoad substantiam idem ubique. Unde Epiphanius, hæresi 79, n. 13, Apostolos vocat *Mysteriorum auctores atque conditores*.

64. Quòd autem in Liturgiis omnibus pro piè defunctis preces fuderit Ecclesia, idque tam uniformiter, ut legem credendi lex statuat supplicandi, prout aiebat Cœlestinus I, Epist. ad Gall. episc., cap. 11, prob. 1º ex Liturgiâ Romanâ, quæ, ut loquitur Innocentius I, Epist. ad Decentium, à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ tradita est. In hac porro eadem, quæ hodieque sit pro mortuis oratio : *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum, etc. Ipsi et omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii et lucis ut indulgeas deprecamur*, ut videris in Sacramentario S. Gregorii Magni, t. 3, p. 4.

65. 2º Ex Liturgiâ Ambrosianâ, quam alii S. Ambrosio, alii S. Barnabæ adscribunt. Hæc enim et missas pro defunctis habet, non secus ac nostra; et in unâ è quatuor orationibus quæ fiebant *super oblato*, iisdem fidelibus mortuis requiem et pacem adprecatur.

66. 3º Ex Liturgiâ Gallicanâ, quæ licet à Romanâ usque ad octaviæ seculi finem discrepaverit, idem cum istâ habet *Memento mortuorum*.

67. 4º Ex Liturgiâ Mozarabicâ, quæ hanc habet et semper habuit orationem : *Offerimus tibi, Deus, hostiam immaculatam... pro sancta Ecclesiâ tuâ... ac requie vel indulgentiâ Fidelium defunctorum, ut mutatâ sorte tristium mansionum, felici perfruantur societate justorum*.

68. 5º Ex Liturgiis orientalibus, quarum prima quæ habetur lib. 8 Constit. apost., cap. 4, sic habet :

(1) « *Symbolum nemo scribit ut legi possit; sed ad recensendum ne fortè deleat oblitio quod tradidit diligentia, sit vobis codex vestra memoria.* » August., de Symbolo ad Catech. Vide P. le Brun, tomo 2, dissert. 2, art. 2.

Pro fratribus nostris qui in Christo requieverunt, oramus ut hominum amans Deus, qui animam defuncti suscepit, ei remittat omne peccatum voluntarium et non voluntarium, et propitiis clemensque factus collocet eum in regione piorum quiescentium in sinu Abrahamæ. Porro Liturgia hæc disciplinam Ecclesiæ Græcæ in multis exhibet, teste Albaspinæo, libro 1 Observat., cap. 3.

69. Secunda quæ D. Jacobi nomine inscribitur, sic orat : *Memento etiam, Domine, sacerdotum orthodoxorum, pridem defunctorum, diaconorum et subdiaconorum... Da animabus, corporibus et spiritibus illorum requiem eos... dignos efficiens gaudio, quod est in sinu Abraham, etc.*

70. Tertia quæ Basilii dicitur, ut et quarta quæ Chrysostomi, multa inter quæ pro mortuis effunduntur, hæc continet : *Defunctorum, qui à nobis separati ab hoc seculo migraverunt spiritibus, Christe, quietem præsta cum piis et justis. Crux tua pons sit illis, et baptismus tuus tegumentum, corpus tuum et sanguis tuus sanctus via sint quæ deducat ad regnum tuum.* Jam verò fieri nequit ut doctrina, quæ cum Ecclesiâ nata est, et ubique ut verbis sic et usu perpetuo confirmata fuit, exitiale sit diaboli commentum. Ergo qui verbum hoc evomuit Calvinus, exitialiter blasphemavit.

71. At, inquit, iisdem in Liturgiis orat sacerdos, 1º ut Deus det animabus, corporibus et spiritibus defunctorum requiem, liberans eos à damnatione infinitâ. 2º Ut Deus parcat peccatoribus in die judicii, eos dignos efficiens gaudio quod est in sinu Abraham; 3º ut præstet requiem, bonamque memoriam, Prophetis, Apostolis, et potissimum sanctissimæ Deiparæ Mariæ, prout habet Liturgia Syriaca, tomo 6, Bibliot. Patrum, pag. 136. Atqui hæc totidem sunt errores; cum prima oratio eò tendat ut reprobi à damnatione æternâ liberentur; secunda vel eodem referatur, vel supponat fore Purgatorium in die judicii; tertia sanctis et ipsi Deiparæ requiem precetur. Jam verò si his in capitibus errarunt Liturgiæ veteres, quidni erraverint in puncto Purgatorii?

72. R. nihil esse erroris in triplici quod objicitur capite. Absit enim ut in rebus apertissimis et quæ nec ipsos Catechumenos latebant, jam ab initio invaluerit error. Unde

73. Ad primum : Preces quas fundit Ecclesia, ut defuncti à damnatione æternâ liberentur, ad ipsum mortis punctum ex intentione Ecclesiæ, vel ipsis infantibus notâ, referuntur. Nemo sanè hodiernam Ecclesiam eò usque insanire credet, ut arbitretur reprobos viventium precibus adjuvari. Atqui tamen orat pro defuncto ut à pœnis inferni, à profundo lacu, ab ore leonis liberetur. Ergo idem veteri Ecclesiæ sensus affingi potest. Si autem potest, omninò debet. Quod enim semel in Ecclesiâ æternâ creditur, id in eâ semper creditum est, ait illust. Bossuetius.

74. Ad secundum : Potest et debet Ecclesia orare, ut Deus peccatoribus parcat in die judicii; tum quia vix justus salvabitur, et vel ipsi laudabiliore vitæ timendum est, si seclusâ misericordiâ discutiatur;

tum quia erunt in die iudicii, qui necdum paratas sibi in flammis purgantibus poenas exsolverint, imò qui nec inchoaverint; puta qui ad illud usque tempus superfuerint in vivis.

75. Ad tertium: Aliud est, ut benè advertunt Walemburgici fratres, lib. 13, cap. 4, n. 5, in *Missâ memoriam facere sanctorum, aliud requiem petere pro defunctis*. In his enim Liturgiis fit etiam memoria Domini Deique ac Redemptoris nostri J. C. cui tamen nihil petitur. Hanc porrò memoriam Ecclesia vetus ita distinxit ab oratione, nulla ut suppetat hæc in parte errandi occasio. Cyrillus Hierosol., cit. Catech. 5, p. 241. Hoc, inquit, *Sacrificium tibi offerimus, ut meminerimus etiam eorum qui ante nos obdormierunt, primum patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, martyrum, ut Deus orationibus illorum suscipiat preces nostras; deinde pro defunctis patribus*. Epiphanius, hæresi 75, n. 7: *Iustorum pariter et peccatorum mentionem facimus: peccatorum quidem ut iis à Domino misericordiam imploremus, iustorum autem.... Apostolorum.... martyrum, ut Dominum N. J. C. ob collata eis beneficia singulari quodam honore prosequentes, ab cæterorum hominum ordine segregemus*. Quippe, ait Chrysostomus, homil. 21 in Act. Apost., *ingens est martyribus honor ita nominari Domino præsentem.... insignis gloriæ in memoriâ tunc haberi.... sicut quando regum trophæa statuunt, tunc celebrantur et quicumque victoriæ socii fuerunt*. Demùm Augustinus, serm. 159, n. 1.: *Habet ecclesiastica disciplina quod fideles noverunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oratur; pro cæteris autem memoratis defunctis oratur. Injuria enim est pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari*.

76. Ex his patet objectum Liturgiæ Syriacæ textum, quæ omnium sola omnibus permixtim defunctis requiem et gloriam sine distinctione apprecatur, per accommodam distributionem intelligi debere; ita ut aliis requiem oret, aliis gloriam non tam oret quàm acceptam gratuletur. Neque id aliunde, sed ex ipso Liturgiæ hujus contextu nobis eruendum est. Sic enim post precatam Deiparæ memoriam bonam, prosequitur. *In cujus honorem et gratiam hæc offertur oblatio*. Et infra: *Accipe animas servorum tuorum, quorum memoriam facimus, et colloca eos, Domine... in mansionibus benedictis Patris tui, cum Abraham, et Isaac, et Jacob amicis tuis, et cum omnibus sanctis tuis*. An verò quibus persuasum erat Abraham et omnes sanctos in Patris mansionibus gloriâ et requie perfrui, id de B. Virgine in dubium revocabant? Sed de his fusiùs ubi de intuitivâ Dei visione post mortem. Vide Witass., tomo 2, de Attribut., q. 11, art. 1, sect. 5. Non ergo satis est ut cum Calvino, lib. 3 Institut., c. 5, § 10, agnoscant Reformati, ante mille et trecentos annos usu receptum fuisse ut preces fierent pro defunctis, fatendum expressim cum Petro Martyre, Ecclesiam semper pro defunctis exorasse. Addendum cum Grotio, in voto pro pace Ecclesiæ, pag. 122: *Nullum inveniri alicujus auctoritatis Scriptorem, qui ei mori contradixerit, quod, aiebat, mihi quidem sufficit*. Pro-

sequendum ulterius, seu cum Augustanâ Confessione, non prohiberi orationem pro mortuis; seu cum Lutero, non esse peccatum ex liberâ devotione orare, ut Deus animæ, si in tali statu sit, misereatur. At insuper cum totâ Christi Ecclesiâ concludendum, sanctam et salubrem esse cogitationem orare pro defunctis, etc.

77. Probat 6° ex conciliis, quæ idem adstruunt dogma, non quidem directè definiendo, quia dempto Aerio nullius nominis homine, nulla fuit de re ubique admissâ disceptatio; sed indirectè, aut quasi per accidens.

1° Occurrit concilium illud cujus meminit Cyprianus, in Epist. 17, edit. Pamelii, in eo nempe constitutum est, ut si quis ad tutelam vel curam clericum nominaret, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. 2° Concilium Carthagin. III, an. 390, vel 397, ubi sic cap. 29: *Placuit ut sacramenta altaris nonnisi à jejuno celebrarentur... Nam si aliquorum pomeridianum tempore defunctorum... commendatio facienda est, solis orationibus fiat*. 3° Concilium Carthag. IV, an. 399, quod cap. 79, hæc edicit: *Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint.... memoria eorum et orationibus et oblationibus commendatur*. 4° Concilium Vasense, ann. 442, idem quoad prædictos pœnitentes decernit, can. 2: *Quia, inquit, nefas est eorum commemorationes excludi à salutaribus sacris, qui ad eadem sacra fidei affectu contendebant*. Et is canon in pluribus subinde conciliis renovatus est, puta Aurelianensi II, can. 47, an. 452; Romano VI, an. 502; Agathensi, can. 4, anno 506; Aurelianiensi III, can. 22, anno 538, etc. 5° Concilium Bracarense II, an. 565, can. 16, 17 et 21, statuit, ut qui sibi ipsis, aut per ferrum, aut per venenum.... vel quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla pro eis in oblatione fiat commemoratio, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur, etc. Item placuit ut Catechumenis sine redemptione baptismi defunctis, simili modo neque oblationis commemoratio, neque psallendi impendatur officium.

78. Circa postremam hujus canonis partem tria obiter notanda. 1° Hunc sacrificii pro Catechumenis non offerendi morem, diù ante Bracarensem synodum viguisse; cum ejus disertim meminere Chrysostomus, supra, n. 50. 2° Licitum tamen fuisse pro iis et elemosynas largiri, ut ibid. tradit Chrysostomus, et orationes privatim fundere. 3° Hæc decreta præsertim constituta fuisse adversus eos qui cum præ socordiâ baptismum negligerent, morte præventi erant. Unde huic legi derogavit S. Ambrosius in gratiam Valentini junioris, qui ab Arbogasto Viennæ in Galliâ strangulatus erat; quique et summâ præditus erat pietate, et paucis ante mortem diebus baptismum ab Ambrosio absente enixè flagitaverat.

79. 6° Concilium Cabillonense II, an. 813, hæc statuit Can. 39: *Visum nobis est, ut in omnibus missarum solemnitatibus, pro defunctorum spiritibus loco competentî Dominus deprecetur.... Antiquitus hunc morem sancta Ecclesia tenet*.

80. 7° Concilium Lateranense IV, an. 1215, cap. 66, supponit ut indubium ex Traditione et usu dogma Purgatorii; sed *pravas quæ à clericis quibusdam fiebant pro exequiis mortuorum exactiones, prohibet; ut et approbat laudabilem aliquid Ecclesiæ erogandi consuetudinem, quàm licet piâ devotione fidelium introductam, quidam laici ex fermento hæreticæ pravitatis nitentur infringere.*

81. 8° Discussis cùm Ferrariæ, tum et Florentiæ questionibus quæ ad Purgatorium spectant, prodit tandem istud uniendæ utriusque Ecclesiæ Decretum in sess. ult. : *Item si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, et ut à pœnis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium viventium suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes et elemosynas et alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundùm Ecclesiæ instituta, etc.*

82. 9° Demùm synodus Trid., sess. 6, can. 50, hanc totius retrò antiquitatis fidem complexa est : *Si quis, inquit Patres, post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori pœniti, ita culpam remitti, et reatum pœnæ æternæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exsolvendæ, vel in hoc seculo, vel in futuro Purgatorio, antequàm ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit.*

83. Prob. 7° rationibus theologicis. I. Certum est ex dictis in tract. de Pœnitentiâ, dimissâ per pœnitentiam culpâ sapiùs superesse temporalem pœnam, quæ necessariò persolvenda sit. Atqui pœna hæc non semper in præsentî vitâ exsolvitur; partim ex aliquâ negligentia; partim quia citiùs post obtentam veniam rapitur pœnitens, quàm ut debitum omne suum expungere possit. Ergo necessum est ut pœna hæc post alteram vitam persolvatur. Alioquin, ut benè S. Thomas, lib. 4 contra gentes, cap. 91, *melioris conditionis essent negligentes, quàm solliciti, si pœnam quam hic pro peccatis non implent, non sustineant in futuro.*

84. II. Ut admittatur Purgatorium sufficiens hæc quatuor, 1° ut sint peccata quædam venialia; 2° ut de his rationem reddituri sint homines in die judicii; 3° ut hæc rationis redditio sit ad pœnam; 4° ut pœna hæc luenda sit antequàm ad regna cœlorum pateat aditus. Atqui 1° sunt peccata quædam venialia, ut probatum est in tract. de Peccatis; et cum ipsâ evidenti ratione docet Augustinus, lib. 83 Questionum, q. 26, ubi : *Alia sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ.... quisque igitur.... potest existimare quæ sint venialia peccata.* 2° De his peccatis, atque de ipso etiam verbo otioso rationem reddituri sunt homines in die judicii, Matth. 12, 36. 3° Hæc rationis redditio, non utique ad laudem et præmium futura est; ergo ad ultionem et pœnam. Atqui 4° pœna hæc ante ingressum cœli persolvenda erit; quia *nihil coinquinatum intrabit in Jerusalem cœlestem, Apocal. 2, 27.* Ergo. Rationem hanc urget Grotius ipse, in Annot. ad Consulta Cassandri : *Ex his, inquit, qui hunc morem Ecclesiæ universalis improbant, quæro, cùm ipsi fa-*

teantur nihil in cœlum intrare cui adsint illæ infirmitates quæ humanis animis adsunt in hac vitâ, ab illis infirmitatibus ubi fieri repurgationem existiment. Si dicant in itinere animæ inter terram cœlumque, jam hoc erit ejus Purgatorium.

85. Nec dicas vel animam hanc reipsâ coinquinatam non esse, vel quidquid in eâ erat sordium, per ipsos mortis dolores ablutum fuisse.

86. Utraque enim hæc responsio adversariorum inopiam prodit. Prima quidem, quo enim pacto coinquinata non sit anima, quæ tot scatebat peccatis, ut propterea vel ab ipsâ sacrâ mensâ, saltem ad tempus, fuisset removenda; quæ iracundiæ, otio, nugis, distractioni, levi quidem, sed nihilominus peccaminosæ, serviebat, etc. Secunda verò, 1° quia non rarò, qui plus venialibus adhærent, minùs in obitu doloris ferunt; imò nec ullum quandoque ferunt, ut iis contingit qui vel mortem sopori consociant, vel fulmineo belli ictu, aliisque innumeris modis concidunt, etc. Cùm ergo æquum non sit, ut vel is qui nuptialem charitatis habitum gerit, in exteriores tenebras cum impiis projiciatur; vel qui necdùm maculas suas omnes abluit, purissimis angelorum cœtibus illicò admisceatur; exigebat severa Dei justitia ut sordes Sion in loco ad id destinato penitus mundarentur. Quin et id exigebat quæ ubique apud Deum justitiæ obviat misericordia. Constat enim opinionem, quæ Purgatorios ignes tollit, obstare insigniter ne caveantur leviora peccata, vel congruis pœnitentiæ fructibus redimantur. Ut enim solidè Bellarminus, eodem lib. 4, cap. 11, in fine : *Qui cogitat nullum esse Purgatorium, sed omnia peccata per mortem aboleri in iis qui moriuntur cum fide, facile dicet apud se : Quorsum ego laboro in jejuniis, precibus, continentia, elemosynis? Cur fraudo cor meum deliciis et voluptatibus? quandoquidem in morte, sive pauca, sive multa peccata habuero, omnia delebuntur. At qui cogitat remanere præter gehennam ignem acerrimum Purgatorii; et quidquid hic deletum non fuerit per debita pœnitentiæ opera, ibi diluendum, certè diligentior cautiorque evadit.*

87. III. Idem adstruunt variæ animarum purgantium apparitiones, quæ viventium opem imploraverunt, quæque referuntur à S. Gregorio M. lib. 4 Dialog., cap. 40; à B. Gregorio Turonensi, lib. de Gloria confessorum, cap. 5; à S. Petro Damiani, in Epist. ad Desiderium; à Venerabili Bedâ, lib. 3 Hist. Angl., cap. 19; à S. Bernardo, in Vitâ B. Malachiæ. Atqui hæc, licet à Luthero et Magdeburgensibus fabulas inter censeantur, ut à Calvino sanctæ Monicæ votum inter anilia vota, eam tamen apud pios quoscumque fidem merebuntur, quam exigit pietas summa raræ doctrinæ conjuncta. Nec facilè conjiciet quisquam minùs in his oculos fuisse Ecclesiæ doctores non paucos, quàm fuerint Lutherani, quorum Antesignanus à diabolo doceri debuit et meruit.

88. IV. Purgatorii fides fides fuit mundi totius. Hanc scilicet admisere Hebræi, ut patet tum ex libro Machab., tum ex Josepho, lib. de Bello Judaico, cap. 19, ubi indicat Judæos pro mortuis orare solitos

esse, non tamen pro iis qui se interemissent. Hanc admisere et admittunt in Alcorano suo Mahumetani. Hanc admisere gentiles tam philosophi, ut Plato, quàm poetæ, ut Virgilius, Æneid. 6, ibi :

*Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt, alii panduntur inanes
Ad ventos, aliis sub gurgite vasto
Infestum eluitur scelus, aut exuritur igni.*

Hanc demùm toto quâ patet orbe confessi sunt Christicolæ, omnes, licet sæpius in aliis divisi. Atqui opinio tam longè latèque diffusa, vel ab indito universis naturali lumine prodiit, ut censet Bellarminus cit. cap. 11, vel potius à Noe filiis tradita, tam constanter dispersorum hominum animis insedit, ut non magis ab eis deleri potuerit, quàm constitutæ bonis mercedis, et malis pœnæ, primitus exhibita imago.

Solvuntur objectiones.

89. Obj. 1° id Psalmi 126 : *Cùm dederit electis suis somnum ; ecce hæreditas Domini.* Atqui positâ Purgatorii opinione, non statim à morte daretur dilectis hæreditas Domini.

90. R. 1° : In textu Hebraico, quem versioni Latine præferunt Pseudo-Reformati, legitur : *Dabit dilectis suis*, etc. ; sicque ruit tota vis argumenti. Nec enim exprimitur, quando adventura sit hæreditas Domini.

91. R. 2° esse hunc, juxta doctos complures, naturalem hujus loci sensum : Cùm Deus somnum tranquillum dederit vobis, dabit et filios, qui (quod Judæi ambiebant maximè) erunt hæredes vestri, quique è lumbis vestris prodeuntes, erunt merces laboris vestri ac patientiæ.

92. R. 3° : Si in eo loco de hæreditate æternâ sermo sit, ut exponit Augustinus, sensum esse, quòd post generalem resurrectionem hæreditas Domini electis ejus à mortis somno suscitatis, statim donanda sit. Unde qui ex eo loco inferunt animas quibus nihil luendum superest, statim à morte corporis Deum inveni, minùs benè argumentantur. Et verò *nondùm propalatâ sanctorum viâ* nemo ante resurrectionem Christi ditatus est visione intuitivâ.

93. Obj. 2° : Eccle. 9, v. 10, sic habetur : *Quodcumque facere potest manus tua, instantè operare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Quibus congruit id capituli 11, v. 3 : *Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.* Ex iis textibus sic in formâ : Admisso Purgatorio, admitti necessariò debet remedium aliquod in altero seculo ; debet et admitti locus austrum inter et aquilonem medius. Atqui primum repugnat priori loco, secundum posteriori. Ergo.

94. R. : Neg. min. pro utrâque parte, quia neuter textus id probat quod ab adversariis intenditur.

95. Non prior, tum quia contendunt multi Salomonem hic loqui in personâ impiorum, qui non modò Purgatorium, sed et gehennam tollunt, et nihil omninò præter hanc vitam esse arbitrantur ; tum quia censent alii Salomonem, non equidem seriò, sed per

irrisionem, seu potius indignanter hortari impios, ut per breve hujus vitæ tempus voluptati, quoad poterunt, indulgeant, cùm apud inferos quò properant, nihil sibi profutura sint ingenium, sagacitas et industria, quibus dùm vivunt, suas in libidines protervè abutuntur ; tum quia, si Ecclesiastæ verba de ipsis etiam justis intelligantur, hunc certè nec violentum sensum habent : Quodcumque facere potes, nunc operare, quia post mortem, nec labor vel dolor tuus tibi ad meritum vel satisfactionem proderit ex parte operantis ; nec ipsis viventium operibus juvari poteris, nisi per bona quæ vivens gesseris opera merueris adjuvari. Ita S. Gregorius, lib. 4 Dialog., cap. 39. Ita et Suarez, Bellarmin., Walemburgici.

96. Nihilò plus urget locus posterior ; 1° enim Sapiens litteraliter loquitur de morte corporali, idque unum significat, quòd sicut lignum aliquando tandem cadit, ibique manet et putrescit, ubi cecidit, sic et necessariò homines morituri sint, nec unquam per se è sepulturæ loco surrecturi. 2° Si eadem verba ad animæ statum accommodari placet, sensus erit, post hanc vitam non esse locum vel excidendi ab amicitia divinâ, vel eandem recuperandi ; proinde perpetuò standum esse, seu ad austrum, ubi invariabiliter diligemur à Domino, seu ad aquilonem, ubi constanti ejus odio devovebimur. Quapropter purgantes animæ, cùm ad austrum ceciderint, id est, ad statum salutis in eo perpetuò sunt remansuræ. 3° Nec pigebit dixisse per austrum gloriam intelligi, per aquilonem verò gehennam, sed non omnes cadere ad austrum vel aquilonem, siquidem Patres ante Christum dubio procul ceciderunt. Atqui nec ad gehennam, ut per se patet ; nec statim ad gloriam, cujus nonnisi post Christi resurrectionem participes effecti sunt. Ergo, sicut objectus textus non nocet medio huic Patrum loco, sive is Abrahamæ sinus, sive Limbus Patrum, sive infernus nuncupetur ; sic nec purgatorio adversari potest. Atque id ab ipsis præsertim novatoribus admittendum, qui longè plus quàm Catholici medium gloriam inter et gehennam locum agnoscunt : eum scilicet in quo iustorum animæ degunt, donec intuitivâ visione post ultimum judicium reficiantur. De quo adi Thomam Burnet, in opere inscripto : *De statu mortuorum et resurgentium*, Roterodami, edito an 1729, cap. 4, pag. mihi 55.

97. Inst. 1° Qui post mortem juvantur precibus nostris, partem habent in hujus seculi operibus. Atqui ex Eccle. 10, 6 : *Non habent partem mortui in hoc seculo, et in opere quod sub sole geritur.* Ergo.

98. R. : Dist. min. : Non habent partem in operibus, id est, in doloribus et gaudiis hujus seculi, concedo ; id est, in piis operibus, nego. Solutionis hujus veritatem probat vel rapida textûs inspectio. Hæc ibi : *Amor quoque et odium et individua simul perierunt ; nec habent partem in hoc seculo... Vade ergo, et comede in lætitiâ panem tuum, et bibe, etc.*

99. Inst. 2° : Ut animæ partem habent in piis viventium operibus, necessum foret ut Deus, et severè quidem, earum iniquitates recordaretur. Atqui Ezech. 18, 21 : *Si impius egerit pœnitentiam ab omni-*

bus peccatis suis... omnium iniquitatum ejus non recordabor, ait Dominus.

100. R. : Dist. min. : Deus non recordatur iniquitatum ad poenam æternam, concedo ; ad poenam transitoriam, subdist. : Non recordatur, cum impius plenam et peccatis parem poenitentiam egit, concedo, secus, nego. Quod autem hoc sensu intelligenda sint Prophetæ verba, patet 1° quia Deus iis etiam qui à peccato sincerè resipuerunt graves in hoc seculo poenas decernit, ut patet vel uno Davidis exemplo. 2° Quia Deus eodem modo oblivioni tradit iniquitates impii conversi, quo justì perversi justitias obliviscitur. Atqui has equidem ita obliviscitur ut à gehennà non liberent, sed non ita ut nulla iis constituta sit temporalis merces, cum bona impiorum opera in hoc seculo remunerentur, ut docent Chrysostomus, Hieronymus, August., lib. 5 de Civ. Dei, c. 15. Ergo.

101. Obj. 2° : Scriptura duos tantum exhibet ordines hominum, quorum alii post mortem Deo fruuntur ; alii statim detruduntur in tartarum.

102. Prob. ant. pluribus Scripturæ testimoniis. Matth. 25, 34, dicitur electis : *Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum*, etc.; Joan. 5, v. 24 : *Qui verbum meum audit et credit ei... transit à morte in vitam*; Apocal. 14, 13 : *Beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodò jam dicit Spiritus ut requiescant à laboribus suis*, etc.; Sap. 3, v. 1 : *Iustorum animæ in manu Dei sunt*, etc.; et 4, 7 : *Justus si morte preoccupatus fuerit, in refrigerio erit*; 2. Corinth. 5, 1 : *Scimus quoniam si terrestris domus nostra... dissolvatur, quòd habemus domum non manufactam æternam in cælis*. En quoad electos ; idem porro esse de reprobis constat ex Matth. 25 : *Ite, maledicti, in ignem æternum*; Joan. 3 : *Qui credit non judicatur ; qui non credit, jam judicatus est*, etc. Ergo.

103. R. : Dist. antec. : Duos solum distinguit ordines in extremo judicio, concedo ; in judicio particulari quod mortem proximè sequitur, subdist. : Duos tantum distinguit ordines, quorum alter, electorum scilicet, varios habet gradus, ita ut vel intuitivè Deo fruatur vel eo fruatur ex aliquà tantum parte, concedo ; secus, nego. Solutionis veritas constabit ex brevi singulorum qui objecti sunt textuum examine.

104. Matth. 25, de extremo ac publico mundi totius judicio sermonem haberi, res est per se manifesta. Idem liquet de objecto Joannis textu, ut ex iis constat quæ proximè sequuntur verbis : *Venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei...*, et *precedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ*, etc. Nec absimilis est sensus cap. 14 Apocal., ubi vox *Amodò* non significat id quod ab uniuscujusque morte statim futurum sit, sed id quod continget statim ab extremo judicio, ut patet ex v. 7, ibid. : *Timele Dominum...*, quia venit hora judicii ejus, et ex v. 15, ubi terra universa ab angelo meti jubetur. Quanquam nihil noceat textus iste, si de particulari judicio intelligatur, tum quia hic sermo fiat de viris perfectis, potissimè autem de martyribus, quos eò loci consolatur Scriptura, quique simpliciter et plenè in Domino moriuntur, non autem imperfectè, ut justì non pauci,

quos ideò partim *Dei filios*, partim *filios hujus seculi* vocat Augustinus, lib. 3 contra Epistolas Pelagian., cap. 3 ; tum quia aliud est justos requiescere ab hujus vitæ laboribus, quos inter non minimum locum habet timor à justitià finaliter excidendi ; aliud eos impertransito medio ad gloriam evolare. Sic Abraham, et qui in sinu ejus recumbabant justì ante Christi adventum requiescebant à laboribus suis, nec tamen cœlum ingrediebantur.

105. Non plus urget quod objicitur ex libro Sapientiæ. Scilicet justì in ipso etiam Purgatorii medio, sunt in manu Dei, seu in tutissimà ejus custodià ; nec tantum ab omni tentatione, diabolique et hominum insidiis immunes, sed de suà æternà beatitudine certissimi. Unde et in refrigerio sunt, tum quia seipsos felicitatis certò consequendæ intuitu consolantur ; tum quia ab intolerando tentationum hujus seculi æstu liberi manent. His tamen aliud refrigerii genus adprecatur Ecclesia in Canone missæ ; prout sibi illud peroptabant in Limbis suis Patriarchæ, ubi citra dubium ingeminabant istud Isaïæ : *Rorate, cœli, desuper*, etc.

106. Ad textum Apostoli respondeo, ex eo quidem meritò colligitur ; paratam esse justis in cœlo domum æternam ; at eos in ipsam omnes statim recipi, nec apertè, nec obscurè indicat Apostolus, sed potius contrarium, cum addit : *Si tamen vestiti et non nudi inveniamur*. Hinc enim efficitur eos qui virtutibus ac meritis, perfectà proinde poenitentià vestiti sunt, mox cœlestem in domum deduci, alios autem salvari equidem posse, sic tamen quasi per ignem, ut alibi docet idem Apostolus.

107. Inst. 1° : Ex eodem, 2 Corinth. 5, 10 : *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum*. Atqui si post hanc vitam superesset locus purgationi, non referret unusquisque prout gessit in corpore suo ; quin et referret id quod alii pro ipso per preces suas facerent.

108. R. : Neg. min. ; ut enim solidè arguunt Bellarminus, hic cap. 12, et Walemburg., pag. 303, qui purgationis locum in futuro seculo inveniunt, id recipiunt unum quod in corpore suo promeruerunt, quia, uti notat Augustinus, Enchir. cap. 110, ubi hunc D. Pauli locum objicit sibi et solvit, etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viveret, comparavit, ut ei possent ista (viventium suffragia) post mortem prodesse ; quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore. Idem docent Dionysius vulgò Areopagita, Gregorius Mag., etc. Præterea, dicit quidem Apostolus futurum ut quisque recipiat prout in corpore gessit ; quod quidem de merito et augmento gloriæ intelligitur ; sed non dicit neminem vel accepturum, vel à malo poenæ liberatum iri, nisi prout gessit in corpore. Sic dicit Christus omnem qui petit accepturum ; sed non dicit neminem accepturum nisi petat. Et verò accepit Paulus ad preces Stephani conversionem suam, quam profecto non petebat.

109. Ad hunc modum intelligenda sunt isthæc: *Reddet unicuique secundum opera sua. Quæ seminaverit homo, hæc et metet. Unusquisque onus suum portabit.* Horum enim sensus est; unumquemque vel propter sua, non aliena puniendum; vel aliorum meritis juvatum non iri, nisi propria ipsius, dum in vivis ageret, præcesserint merita; vel ex iis quæ per vitam gessit, ita in extremo iudicio esse dijudicandum, ut aliorum precibus adjuvari non possit. Etverò qui, ut Lutheri verbis utar, Purgatorium. esse credimus, imò scimus, hæc Apostoli verba frequenter usurpamus. Quare porrò? quia in futurâ hominis conditione id solùm inspicimus, quod eum ad supremi Iudicis dexteram vel sinistram stabiliter constituet. Hinc cum Hieronymo, in cap. 6 in Epist. ad Galat. è suggestu prædicamus, nos dum in præsentî seculo sumus, sive orationibus, sive consiliis invicem posse coadjuvari; cum autem ante tribunal Christi venerimus, non Job, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed unumquemque portare onus suum. Hæc porrò quæ in Ecclesiâ catholicâ dicuntur, palàm est ejus sensu intelligi.

110. Inst. 2°: Qui piè decedunt, sunt in Christo Jesu. Atqui, ex Apost. Rom 8, nihil damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu. Unde latroni, qui utpotè in extremis tantùm conversus, parem delictis suis pœnitentiam agere non potuit, dictum est à Christo, Luc 23: *Hodiè tecum eris in Paradiso.* Etverò, ut piè Chrysostomus, in Psal. 50: *Ubi misericordia est, pœnæ non expetuntur.* Porrò in omnes justos viget summa Dei misericordia.

111. R. : Dist. min. : Nihil est damnationis, id est, nihil ex inordinatis concupiscentiæ motibus contrahunt detrimenti, qui iisdem in Christo, seu per Christi gratiam resistunt, concedo; nihil est damnationis quoad pœnam, subd. : Quoad ad pœnam æternam, si usque ad finem sint in Christo, concedo; quoad pœnam temporalem, iterùm dist. : Si quidquid deliquerunt, congruâ pœnitentiâ diluerint, concedo; secùs nego. Agit eò loci Apostolus de motibus concupiscentiæ, quos prophetico calame contra Calvinistas demonstrat nihil peccati habere, nihil inferre damnationis; ergo textus ille non pertinet ad præsentem controversiam. Si tamen et ad istam detorqueri placet, dicendum iis qui in Christo sunt, nihil esse æternæ damnationis, imò nec temporanæ, si congruis fletibus præteritis labes absterserint. Et is fuit status pii latronis, qui Christum palàm confessus est, dum eum vel ipsi Apostoli negarent; qui blasphemantis ex adverso fratris sui linguam compescuit; qui non à morte quam durissimam patientissimè ferebat, liberari postulavit; sed id expetiit unum, ut aliquam cum Christo partem haberet, etc. Adde cum Bellarmino, quòd paucorum privilegia legem non faciunt; nullum autem fuit majoris privilegii tempus, quàm cum actu redemptionem nostram fuso sanguine operabatur Christus. Præterea unde habent adversarii latronem ab omni Purgatorio liberum fuisse? Potuit sanè in eo per aliquod tempus torqueri, ita ut pœnarum duratio per earum inten-

sionem suppleretur; et exinde in paradiso eadem die constitui.

112. Ad Chrysostomi textum, dist : Ubi misericordia est, non expectantur pœnæ ad ruinam et perditionem peccatoris, concedo; ad absolutionem peccati, nego. Si enim nullæ ab iis in quos misericordiam suam exerit Deus, expectantur pœnæ, cur ob misericorditer remissum Davidi peccatum, mortuus est infans criminis partus? Cur non recessit gladius ab ejus domo? Cur ipse lacrymis suis stratum rigavit? Haud sanè ignota erant ista Chrysostomo. Ergo longè aliud in objecto textu sensit, quàm novatores.

113. Obj. 3° : Communis est SS. PP. doctrina post hanc vitam non esse locum satisfactioni. Sic S. Cyprianus in fine operis contra Demetrianum: *Quando isthinc excessum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus.* Chrysost., Hom. 2 de Lazaro: *Cum hinc dixerimus, non est in nobis situm pœnitere, neque commissa diluere.* Et rursùm: *Neque enim qui in præsentî vitâ peccata non abluerunt, postea consolationem aliquam inventuri sunt.* S. Gregorius Nazianz., orat. 15 (tom. 1, p. 229): *Jam (in alio seculo) pœnæ tempus erit, non purgationis.* S. Ambrosius, lib. de Bono mortis: *Qui enim hic non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit in patriâ beatorum.* Quin et S. doctor omne sanctificationis genus abigit in cap. 22 S. Lucæ, ubi: *Lacrymas Petri lego, satisfactionem non lego.* S. Cyrillus Hierosol., catech. 18 (p. 216. D.): *Pœnitentiæ et remissionis peccatorum tantùm in hac vitâ præscriptum tempus habemus.*

114. R. 1°, mirum videri quòd qui antiquos Patres sibi quoad præsens Purgatorii punctum adversari fatentur, ex iisdem contra nos dimicare velint. An ut Calvinianos sibi coherere dicamus, sanctos Ecclesiæ doctores aliud et aliud locutos esse profitebimur?

115. R. 2° : Dist. : SS. PP. docent post hanc vitam non esse locum satisfactioni quantum ad remissionem peccati mortalis, et peccatoris conversionem, concedo; quantum ad remissionem vel culpæ venialis, vel temporalis pœnæ, quasi nulla luenda supersit, aut ablui valeat, nego. His itaque in locis id unum dicunt Patres, quòd apud nos quotidie inclamant concionatores facti, nullum videlicet esse post mortem locum merito, et immotam fore hominis seu in malo, seu in bono conditionem. Sic potè temerè objecta à Brentio Cypriani verba, hæc uno contextu legere est: *Hic vita aut amittitur, aut tenetur.* Sic Chrysostomus exemplo Epulonis, qui in flammâ æternam cruciatur, probat nullam esse quæ prosit in aliâ vitâ conversionem. Idem est Ambrosii sensus, qui subdit impœnitentem, non posse post mortem ad vitam æternam pervenire, quia vita æterna reemissio peccatorum est. Nemo autem catholicus docet lethales culpas in Purgatorio, vel alibi uspiam remitti. Istud S. doctoris: *Lacrymas Petri lego, non satisfactionem*, quod à Petro Martyre insulsè objicitur, non de condignâ peccati expiatione, sed de vanâ ejus excusatione intelligendum est, uti jam observavimus in tract. de Pœnit. Unde laudat Ambrosius Petrum, quòd crimen suum non excusa-

verit, quomodo fecit Adam, sea lacrymis confessus sit, et diluerit. Quapropter subjungit S. doctor : *Quod defendi non potest abluī potest.* Idem est cæterorum sensus, ut probat Bellarmin., ibid., cap. 13.

116. Obj. 4° cum Calvino id Augustini, tract. 49 in Joan. : *Habent omnes animæ, cum de seculo exierint, diversas receptiones suas, habent gaudium boni, et mali tormenta.* Et infra : *Requiem quæ continuò post mortem statur, si eā dignus est, tunc accipit quisque cum moritur.* Consonat istud ejusdem in Psalm. 31 : *Si Deus texit peccata* (secundum id Davidis : *Beati quorum tecta sunt peccata*) *noluit advertere, si noluit advertere, noluit animadvertere; si noluit animadvertere, noluit punire, maluit ignorare.* Unde sic : Quæ statim post mortem gaudium et requiem habent, non subjacent purgatorio igni, in quo nec gaudium est nec requies. Atqui ex Augustino animæ justorum *continuò post mortem, etc.*

117. R. : Dist. maj. Quæ gaudium ac requiem habent eodem prorsus modo, concedo; quæ gaudium ac requiem habent diversimodè, nego. Qui in charitate decedunt, statim à morte habent gaudium ac requiem, quatenus et ab æstu libidinis liberi sunt, et continuò de æternâ suâ salute certi efficiuntur; quod genus gaudii nemo est catholicus qui non vehementissimè peroptet. At idem gaudium non eodem modo omnibus contingit, sed diversimodè pro diversitate meritorum. Unde quibusdam datur sine doloris admixtione, quibusdam cum multiplici doloris sensu; ita ut sortiaturs quisque requiem, prout *eā dignus est*, uti loquitur S. doctor. Unde, lib. 2 de Genes. cap. 20, hæc habet omni exceptione majora : *Qui fortè agrum non coluerit, et spinis eum opprimi permiserit.... post hanc vitam habebit, vel ignem purificationis, vel pœnam æternam.*

118. Inst. 1° : Si res ita sit, advertit et animadvertit Deus in eos quorum texit peccata. Atqui ex August. non advertit, etc.

119. R. : Dist. min. : Non advertit æternâ pœnâ, quæ cum æternum Dei odium supponat, sola pœnæ nomen propriè meretur, concedo; non advertit pœnâ transeunte, nego; contrarium patet ex testibus passim adductis.

120. Inst. 2° : Augustinus, epist. 199, aliàs 80, n. 2, sic loquitur : *In quocumque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies; quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo judicabitur.* Sed si justī transeunte etiam pœnâ plecterentur, non esset eorum quisque in novissimo die mundi, id quod fuit in die mortis suæ.

121. R. : Dist. maj. : Dies mundi novissimus hominem comprehendet qualis fuit in morte, quantum ad gloriam et gloriæ gradum item et quantum ad gehennam ejusque tormenta, concedo, quia post mortem non crescunt merita vel demerita. Eum deprehendit qualis fuit quoad debitam quibusdam peccatis nondum expiatis satisfactionem, in statu quodam intermedio exsolvendam, nego.

122. Inst. 3° : Atqui statum hunc medium disertim

excludit Augustinus. Sic enim loquitur, lib. Hypognotici, ultra medium : *Primum locum fides Catholicorum divinâ auctoritate credit regnum esse cælorum; secundum gehennam.... tertium penitus ignoramus; imò nec esse in Scripturis sanctis invenimus.*

123. R. 1°, librum hunc esse Marii Mercatoris, cui in MSS. tribuitur; non autem Augustini : quia tamen S. doctor quædam similia tradit, lib. de peccat. Merit. et Remiss., cap. 28,

124. R. 2° : Neg. ant. ; nam excludit quidem Augustinus tertium locum qui medius sit in sensu Pelagianorum, juxta quos pueri sine baptismo morientes, naturali extra cælum et gehennam beatitudine fruebantur. At nusquam excludit locum medium in sensu Ecclesiæ catholicæ, tum quia non ignorabat sinum Abrahæ, in quo ante Christi passionem requiescebant justorum animæ, nec cælum fuisse, nec infernum; tum quia Purgatorii locum ubique constanter et invictè agnoscit. Unde objecta verba de locis æternis, non autem de temporalibus necessariò sunt intelligenda.

125. Inst. 4° : Non admisit invictè Purgatorium, qui circa illud hæsit pluribus in locis. Atqui Augustinus hæsit, ut patet ex lib. 21 de Civ. Dei, cap. 26; lib. de Fidè et Operib., cap. 16; lib. de octo Dulcitiū Quæstionibus, etc.

126. R. Augustinum ne instanti quidem uno hæsisse circa Purgatorii substantiam, sed tantum circa nonnullas ejus appendices; puta 1°, an certa quædam ibi, et quidem igne, plectantur, v. g., nimius amor uxoris, mariti, filiorum, etc., qui tamen Deo præpositi non fuere; ita cap. 68 Enchiridii. 2° An purgantes animæ eum adhuc corde gerant amorem, quo terrenis rebus adhæserunt, et ex pristini statû recordatione etiamnum earundem capiantur illecebris : ita in primâ ex octo Dulcitiū Quæstionibus. 3° An Purgatorii pœnæ sint ignis transitorie tribulationis, quo terreni amores, ligni instar et stipulæ, in justis consumantur; ita cit. lib. et cap. de Civ. Dei. Sed qui circa rei circumstantias adè sollicitus est, substantiam rei non inficiatur, imò ut indubiam admittit. Ergo. Ita Bellarmin., cap. 5; Tournely, etc.

127. Obj. 5° : Hieronymus, in cap. 9 Amos, sic loquitur : *Quando anima vinculis laxata corporeis, volandi quò velit, sive quò ire compellitur, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur..., aut certè ad cœlestia sublevabitur.* Atqui nihil hîc est medium inferna inter et cœlestia.

128. R. Hieronymum non loqui de morte naturali, sed de separatione animæ à corpore per speculationem. Eò enim loci disputat de animâ impiâ, quæ quocumque se per cogitationem verterit, Deum inveniet ultorem. Unde post verba hæc : *Ad cœlestia sublevabitur*, sic pergit : *Ubi sunt spiritualia nequitie in cœlestibus, et si sibi verè circumcisionis scientiam voluerit vindicare, et humilitate conceptâ habitare in montibus, et ibi scrutantem Dei manum evadere non poterit. Quòd si desperans salutem, oculos Domini vitare tentaverit, et in ultimos falsorum fluctuum terminos pervenire, etiam*

ibi mandabit Dominus serpenti tortuoso et antiquo, qui est inimicus et ultor, et mordebit eam. Capta quoque vitis et peccatis gladio Domini percutietur, et per cruciatus atque supplicia ad Dominum revertetur. Hæc Bellarminus, cap. 18, in fine.

129. Obj. 6° : Græci à Latinis circa Purgatorii doctrinam dissentiunt, ut constat ex habitis eâ de re in Concilio Florentino disputationibus.

130. R. Dist. : Græci à Latinis dissentiunt circa accidentia Purgatorii, concedo; circa rem ipsam, nego. Licet enim dubitent Græci an idem sit Purgatorii et inferni locus, an ut in isto, sic et in illo veri ignis poena sustineatur; an probetur hoc vel illo Scripturæ textu, rem tamen ipsam confitentur quicumque apud eos orthodoxi audiunt; nec dubitant quin piæ defuncti juventur vivorum suffragiis. Eequit verò in dubium id vocent, cum omnes eorum Liturgiæ disertas pro iis qui in Christo dormierunt, orationes contineant. Hinc teste et approbante Photio in Bibliothecâ, cod. 171, Eustatius Ecclesiæ CP. Presbyter in tertiâ parte tractatus quem seculo VI de animis defunctorum scripsit, hoc studiosè prosequitur, *oblata pro iis qui in fide obierunt, à Sacerdotibus sacrificia atque donaria... supplicationesque et eleemosynas pro iisdem factas, ad Fidelium salutem ac delictorum remissionem, iis valere omnino pro quibus hæc offeruntur. Adde quòd habeant Græci in pretio antiquam Dialogorum S. Gregorii versionem; in eâ porrò frequens est et catholica Purgatorii mentio. Hinc in Moldaviensi Græcorum synodo, quæ contra malè famosum Cyrillum Lucarim habita est, reprobatus est decimus octavus ejusdem Cyrilli articulus, in quo expressim docebat eos qui in præsentis vitæ justificati sunt, nullam in alio seculo pœnam esse subituros, proinde non admittendum esse fictum Purgatorii dogma. Hinc enim sequebatur nullam à viventibus fieri debere mortuorum commemorationem; quod quidem Græcæ fidei adversum declarat prædicta synodus, quia, inquit, speramus Deum ad viventium preces concessurum mortuis requiem et liberationem ab angustiis quæ eos circumdant. Quid porrò ad rei substantiam interest, an medius cœlum inter et gehennam locus nomine Purgatorii, vel angustiarum seu amaritudinis donetur, modò constet et locum hunc existere, et incolis ejus prodesse viventium suffragia.*

131. Hos equidem Græcos latinisantes, ut vocat, vel ut impostores, perfidos, calumniatores exhibet editor operis inscripti : *Lettres anecdotes de Cyrille Lucar*, Amstelodamensibus typis editi an. 1718. Verùm quòd bilem suam vel ipse, vel ejus in locum quivis alter, plenius evomat, hæc recentiorum Græcorum testimonium superaddemus. Primum Moldaviensis ejusdem, Dynastæ, qui hæc scribebat an. 1667 : *Denique et pro mortuis Ecclesia Orientalis semper orat Deo supplex... Dicit enim magnus Athanasius quòd eleemosynæ non parùm mortuis afferant emolumenti, ut si sunt justi, magis resplendeant, si sint peccatores, requiem consequantur. Vid. Perpetuitatem fidei.*

132. Secundum est synodi in insulâ Cyprinâ habitæ an. 1668, ubi sic, capitulo 7 : *Confidenter decernimus*

quòd qui misericordiæ opera, et oblationes et similia quæ pro defunctis in fide et pœnitentiâ fiunt, tollunt, negantque juvari his animas, quæ in privatione atque dilatione beatitudinis versantur in doloribus, ad refrigerium et diminutionem dilationis. Hi sanè orthodoxorum partis alieni, et apostolicarum ac paternarum traditionem prævaricatores judicentur; ibid. p. 74.

133. Tertium est responsio Uscani, episcopi Erevanensis Armeni, ad varias quæstiones sibi, dùm in Bataviâ commoraretur, propositas. Sic ille, § ult. *Qui negant fidelibus vitæ functis oblationes et opera misericordiæ prodesse ad obtinendam citius requiem, et purgatoriarum pœnarum remissionem; hos damnant Armeni. Ibid., p. 79. Jam verò qui post mortem admittunt locum doloris, locum purgatoriæ pœnæ, locum certâ requie destitutum, simulque animas eo in loco degentes per orationes, per sacrificia, per eleemosynas viventium adjuvari, hi profectò Purgatorii catholici factum ac substantiam profitentur.*

134. At, inquit citatus suprâ declamator ac Cyrilli Lucaris vindex, præstantissimi Romanæ communionis historici fatentur Purgatorium negari à Gracis, tametsi non negent hi orandum pro mortuis. Sic Ludovicus Moreri, sic Caucius quidam Coreyrensis episcopus, quem de Græcorum erroribus diligenter scripsisse testatur Ricardus Simon in Historiâ criticâ fidei Orientalium; sic demùm idem Simonius, ibid., pag. 20.

135. Verùm hæc non urgent : non auctoritas Morerii, quem non audebat legere Menagius, ne, quia, ut ipse ait, felici memoriâ gaudebat, innumera ejus menda retineret. Hinc dictum illud periti viri, *Dictionaria imperitorum libros esse. Quot, heu! errores in ipso Morerii continuatore redarguit vir impendiò litteratus, claris D. Saas Rothomagensis nunc Ecclesiæ canonicus.*

136. Non auctoritas Cauci, vel Simonis, qui suam de Cauci mente mentem sic exprimit : *Ce que Caucius affirme, aussi bien que plusieurs autres écrivains, que les Grecs nient le Purgatoire..., il faut entendre cela par rapport à l'opinion des Latins, qui établissent un lieu de purgatoire, et un feu qui tourmente les âmes. Quæ verba ipse, sed contra se, profert adversarius : ex iis enim sequitur Græcos negare quidem purgantes animas certo in loco plecti supplicio ignis; circa quod hærent etiam Judæi, ut videre est supra, n. 61, apud Bartholocium; at nequiquam sequitur quòd negent animas in alterâ vitâ ubilibet et quomodolibet pati, et juvari per viventium suffragia. Is porrò est difficultatis ac controversiæ cardo.*

137. Obj. 7° : Purgatorii fides supponit aliquam dimissâ culpâ pœnam remanere. Atqui id falsum est, siquidem dimissio culpæ fit per meritum passionis Christi, quod utpote infinitum plenè sufficit ad tollendam ex æquo pœnam et culpam.

138. R. Ad primum : Neg. min.; etsi enim nulla post remissam culpam manet pœna æterna, manet utique temporalis multiplex, eaque non in futuri peccati remedium ut suo loco probavimus, et abundè demonstrant infantium, qui peccati actualis capaces

non sunt, morbi et miseriæ; ergo ad peccati vindictam.

139. Nec obest meritum satisfactionis Christi, quia sicut hæc licet infiniti valoris non delet culpam, nisi per sacramenta applicetur, sic nec delet pœnam temporalem, nisi applicetur per opera satisfactoria. Atqui non semper per nostra hæc opera in præsentī seculo applicatur. Ergo necessum est ut applicetur in futuro. Neque hinc detrahatur meritis Christi, quin et ea insigniter commendantur, cū nostra quæcumque est satisfactio suam ab ipsius cruce vim trahat. Unde non in se, sed in Domino gloriabatur Apostolus, cū aiebat, Coloss. 1, 24: *Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne meâ.*

140. Inst.: Non minùs efficax est Christi passio in pœnitentiâ quàm in baptismo. Atqui in isto pœnam omnem tollit et culpam; idque quoniam infiniti est meriti. Ergo idem efficere debet in pœnitentiâ, quæ certa quædam est baptismi commemoratio, imò et quidam baptismus.

141. R. Dist. maj.: Non minùs est efficax de se passio Christi, sed quantum ad nos minùs liberaliter applicatur in pœnitentiâ, *sumptâ scilicet pro sacerdotali absolutione*, concedo; non minùs est efficax, et eodem in gradu applicatur, nego. In baptismo agit Deus liberalissimè, et Christi merita tam effusè applicat, ut etsi, quod posset, hujus vite pœnas non tollat, tollat tamen et culpam, et omnem futuri seculi pœnam, id est, tam gehennæ quàm Purgatorii; at in sacramento pœnitentiæ nonnihil manum contrahit; et licet cum culpâ æternam pœnam tollat, exigit nihilominùs ut temporalis pœna, vel in vitâ præsentī per dignos pœnitentiæ fructus redimatur, vel exsolvatur in futurâ. Idque non modò ita constitutum est, sed et constitui debuit, quia æquum est ut baptizatorum peccata, utpotè iis quæ ante baptismum committuntur, longè graviora, pœnâ majori expientur. Hinc Patres pœnitentiam vocant *baptismum laboripsum, lacrymarum, ignis*, etc. Hinc pœnitentia publica semel tantum concessa prioribus Ecclesiæ seculis. Hinc demùm illud Apostoli, Hebr. 6: *Impossibile est eos qui semel sunt illuminati*, id est, baptizati, *rursus renovari ad pœnitentiam*, baptismalem scilicet, prout dixi alibi.

142. Hinc patet Christi passionem, non ideò solùm omnem in baptismo pœnam tollere, quia valoris sit infiniti, sed quia ex justâ simul et benignâ Dei constitutione abundantius applicatur. Vide Trid. sess. 14, c. 2.

143. Dixi, in pœnitentiâ *sumptâ pro sacerdotali absolutione*, quia si pœnitentia integrè sumatur, prout contritionem, confessionem et satisfactionem plenam et perfectam continet, potest totum argumentum concedi, cū perfecta et adequata hujus vite satisfactio omnem vitæ alterius pœnam, non secus ac baptismus, expungere possit, ut bene Bellarminus, c. 14.

144. Inst. 2°: Peccata eo modo in baptismo et pœnitentiâ remitti debent, ut Christo soli suus Redemptoris honos asseratur. Atqui si possit mortalis homo satisfacere pro pœnâ, jam Redemptoris hono-

rem dividit cum Christo; estque aliquâ ex parte redemptor sui; nec prohibere totam suam salutem debet Christo, sed ejus partem sibi.

145. R. Nego min. Etsi enim redargui non potest qui cum Scripturâ dicit Daniel. 4: *Peccata tua elemosynis redime*, et Philipp. 2: *Cum metu et tremore salutem vestram operamini*; ubi homo sui redemptor ac salvator utcumque appellatur; ubique tamen et meritò receptum est ut Redemptoris nomen ei soli tribuatur, qui peccata nostra abluit in sanguine suo; qui fidei nostræ auctor est et consummator; qui operibus nostris totam quam habent satisfaciendi virtutem misericorditer indulget. Hinc non magis suus Christo subtrahitur honos, quia passiones ejus in se adimplet homo, quàm sua Deo subtrahatur gloria, quia per causas secundas operatur. Atqui nedùm divinæ gloriæ quidquam depereat, hinc contra magis apparet, quòd non solùm operari possit, sed aliis etiam rebus vim tribuat operandi. Adde quòd si eo quia satisfactionem Christi nobis per bona opera applicamus, possimus dici nostri redemptores, tales quoque dici poterunt Lutherani, qui eandem sibi per fidei actum applicant.

146. Inst. 3°: Si pœnitens per opera sua satisfactionem Christi sibimetipsi applicet, vel inde duplex exsurgit satisfactio, vel una tantum. Si duplex, ergo uni culpæ pœna respondet duplex, contra tritum id: *Non bis in idem*. Si una tantum, vel hæc est Christi, vel hominis. Si Christi, ergo non satisfacit homo. Si hominis, ergo excluditur satisfactio Christi, aut saltem honorem ejus partitur homo, ità ut pro culpâ Christus, pro pœnâ satisfaciatur homo.

147. Respondent aliqui cum Baño, lib. de Indulgentiis, cap. ult., esse unam tantum satisfactionem, eamque Christi; proinde hominem non satisfacere propriè, sed tantum facere aliquid, cujus intuitu Deus applicat nobis Christi satisfactionem; quod idem est ac si dicatur, opera nostra meras esse condiciones, sine quibus non applicaretur nobis satisfactio Christi, vel ad applicationem istam dispositiones. Verum, ait, cit. cap. 14, Bellarminus, sententia hæc erronea mihi videtur, tum quia Scriptura et Patres passim vocant opera nostra satisfactiones et peccatorum redemptiones; tum quia, si potest homo justus per bona sua opera vitam æternam mereri de condigno, quidni possit propriè satisfacere pro pœnâ temporali, quod est minus?

148. Respondent igitur alii duas esse satisfactiones, quarum una ab alterâ pendeat. Et is modus non videtur Bellarmino probabilis. Etsi nimirum, inquit, una sufficeret Christi satisfactio, tamen ad majorem gloriam Dei cui satisficit, et majorem honorem hominis satisfaciens, placuit Christo conjungere nostram suæ. Sic licet una sanguinis Christi gutta mundo toti redimendo sufficeret, voluit tamen Christus sanguinem totum profundere, ut esset copiosissima redemptio. Sic rursum justus homo titulo duplici jus habet ad eandem gloriam, uno ex Christi meritis sibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis.

149. Respondet 3° idem cardinalis, probabilius sibi videri quòd una tantum sit actualis satisfactio, eaque hominis. Neque, ait, hinc excluditur Christus, vel ejus satisfactio; quia ab ipsà habemus satisfaciendi gratiam; et hoc modo dicitur nobis applicari satisfactio Christi; non quòd ipsa ejus satisfactio immediatè tollat poenam temporalem nobis debitam, sed quòd tollat eam mediatè, quatenus scilicet ab eà gratiam habemus, sine quā nihil valeret nostra satisfactio. Hæc ille.

150. Ego quidem non ægrè admiserim unam tantum satisfactionem, sed quæ ex satisfactione Christi ut primariā, et ex nostrā ut secundariā coalescat: ita ut nec solus Christus in actu secundo satisfaciatur, nisi juxta ordinationem ipsius cooperetur homo; nec homo solus satisfaciatur, nisi passionis suæ virtutem et efficaciam ejusdem operi imprimat Christus. Sic autem et hominis, et multò plus Christi satisfactioni sua tota dignitas asseritur. Eaque videtur esse mens Trid. concilii, sess. 14, cap. 8, ubi hæc: *Neque verò ita nostra est satisfactio hæc quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Jesum Christum.... in quo satisfacimus*, etc.

151. Sic porro una tantum uni culpæ respondet poena; vel si duplex, nihil absurdi; tum quia illud fit secundum Dei constitutionem; tum quia si regis amicus gratiam rebellis filii supplex ab illo postulat, ut à Davide Joab gratiam Absalon, poterit rex præter hujus intercessionis poenam, novam à filio poenam repetere, quod et à Davide factum est.

152. Obj. 8°: Ubi non est meritum, ibi nec est satisfactio. Atqui in Purgatorio non est meritum.

153. R. Nego maj. Ad merendum enim et demerendum requiruntur duo ex communi Patrum sententiā, libertas scilicet et status vitæ. Neutrum porro requiritur ad satisfactionem. Certè qui invitus dat pœnas, aut in carcerem detruditur, vel à judice coactus solvit debitum, verè satisfacit, etsi non mereatur. Quòd si, ait Pichler, in Theologiā polemicā, hanc satisfactionem putes non esse propriè talem, quia libera et meritoria non est, poteris eam vocare *satispassionem*; et sic animæ purgantes non tam satisfaciunt divinæ justitiæ, quàm satisfaciuntur.

154. R. 2°: Dist. In Purgatorio non est meritum actuale quòd novas gratias, et novos gloriæ gradus obtineat, concedo. Non est meritum in causā quidem præteritum, sed perseverans in effectu, nego. Ut enim ait Augustinus, serm. 171, aliàs 32, de verbis Apostoli: *Non omninò ambigendum est ista viventium suffragia prodesse defunctis; sed talibus quia ita vixerint ante mortem, ut possint hæc illis utilia esse post mortem*.

155. Inst. Ex primā responsione sequitur, 1° vel ipsos dæmones divinæ justitiæ, coactos licet, satisfacere posse; 2° justos pro quibus nulla fierent suffragia, in purgatoriis ignibus perpetuò esse mansuros. Atqui neutrum admitti potest.

156. R. Nego sequel. 1° enim dæmones, cæterique damnati, licet divinæ justitiæ horrendis modis satis-

faciant, inaniter tamen; tum quia non ita vixerunt ante mortem, ut tormenta sua eis utilia essent post mortem; tum quia eorum poena cum summā animi desperatione ac consummato Dei odio semper conjuncta est; unde in eis æternum manet reatus mortalis culpæ; ubi autem is manet, manet et æternæ pœnæ reatus; quā enim de causā in inferno nulla est redemptio.

157. Ad secundum meritò notat Turnelius falsam esse hanc hypothesim. Etsi enim huic pietatis officio deessent amici et parentes, uti Calvinistæ ad fidem converso accideret, nunquā tamen deerit pia et communis mater Ecclesia, ut ex quotidianā ejus praxi compertum est, et docet Augustinus, lib. de Curā pro mortuis, cap. 4. Quanquā, si tale quid in fine mundi futurum esset, nullus dubitem quin res à Deo ita constituantur, ut pia pœnæ acceptatio extinctionem ipsius promereatur.

158. Obj. 9°: Se habet charitas ad gloriam, sicut peccatum mortale ad æterna supplicia: imò plus gloriā accelerat charitas, quàm peccatum mortale supplicia; quia Deus longè propensior est ad miserendum, quàm ad puniendum. Atqui peccatum mortale ejusdem reos statim ac sine morā æternis suppliciis addicit. Ergo à fortiori charitas eos qui ipsius sunt participes, statim transmittit ad gloriam.

159. R. 1° forsā aliquando factum esse ut peccatum mortale sui reos nec statim, nec postmodò ad infernum detruserit. Plures enim mortui ab Eliseo, à Christo, et à discipulis ejus suscitati sunt. Atqui horum aliqui lethali peccato infecti esse potuerunt. Ergo non statim, etc.

160. 2° Neg. maj. Ut enim fert vetus axioma: *Bonum ex integrā causā, malum ex quocumque vel minimo defectu*. Ergo peccatori sua conditio sufficit ad pœnam; justis autem, nisi perfectissimā et omnis defectus experte charitate præditi sint, non semper sua ad gloriam sufficit charitas.

161. Nec obest quòd Deus ad misericordiam propensior sit quàm ad ultionem. Sic enim ad misericordiam propensus est, ut justitiæ suæ jura servare velit. Atqui exigit justitia hæc summa, ut qui labes suas in hoc seculo abstergere neglexit, eandem diluat in futuro. Cùm ergo qui piè decessit, per sordes quibus coinquinatur, displiceat Deo, licet ei ratione charitatis sit acceptus; qui verò impiè moritur, ex omni parte oculos ejus offendat; æquum est ut is ad supplicia confestim detrudatur, ille verò salvus quidem sit, sed quasi per ignem.

162. Obj. 10°: Si Purgatorium aliquibus constitutum sit, vel iis qui cum peccatis venialibus moriuntur, vel iis quibus peccatum quoad culpam dimissum est, non tamen quoad omnem poenam. Atqui neutrum dici potest. Non primum, quia nullum in alterā vitā peccatum dimitti potest; cùm et ibi simus in termino, et nullum diluatur peccatum sine poenitentia, cui non est locus in futuro seculo; et ejus sit à culpā resurgere, ejus est in culpam incidere, quòd justis in alterā vitā non competit, utpotè qui in venialia labi non

possint. Non secundum, 1° quia poena omnis est propter culpam; unde crescente vel decrescente culpâ, crescit vel decrescit poena. Atqui nulla est culpa, ubi culpa omnis dimissa est; 2° quia non exigitur solutio debiti jam remissi; porro culpâ remissâ debitum verè remissum est; et quidem non gratis, cum nulla culpa adulis remittatur sine poenitentia. 3° Quia reatus culpæ reipsâ non distinguitur à reatu poenæ. Ergo sublato illo aufertur et iste.

163. R. ad primum: Nego min., utpotè constanti, quam supra exhibuimus, Ecclesiæ Traditioni directè contrariam.

164. Nec urgent quæ contra primam partem obijciuntur.

165. Non primum. 1° Quia dubio procul potuit Deus sancire, ut quædam in ipso termino dimitterentur peccata. Ilanc porro fuisse ejus intentionem liquet ex toto Ecclesiæ sensu. 2° Quia animæ purgantes quædamtenus adhuc sunt in viâ, cum necdum sint in termino, seu æternâ beatitudine.

166. Non secundum, cum in materiâ quam Deus reserare noluît, dici possit venialia peccata quoad culpam remitti, vel in ipso animæ justæ egressu, vel statim post egressum, animæ, vel in poenarum Purgatorii decursu, quia anima hæc indubiè peccata quæcumque sua retractat, vel de iis formaliter dolendo, vel Deum super omnia diligendo; qui dilectionis actus, utpotè peccatis contrarius, est poenitentia virtualis, adeoque capax omnia etiam in termino remittendi peccata, saltem si ad hunc effectum acceptetur à Deo; quod quando faciat, certò definiri non potest. Repete quod dixi in tract. de Poenit., cap. 3, n. 85 et seq.

167. Non tertium. Etsi enim is solùm à mortalibus resurgere potest, qui potest in ea incidere; potest tamen liberari à venialibus, qui jam venialiter peccare nequit. Et hic est animarum purgantium status; eæ enim et à peccato ablui possunt, quia habent media ad id proportionata, nempe actum dilectionis peccato contrarium; et tamen denuò peccare non possunt, quia non solùm carent fomite peccati, sed etiam in bono confirmatæ sunt.

Haud gravioris sunt momenti quæ contra secundam partem obijciuntur. Unde breviter

168. R. ad primum: Dist. maj.: Poena omnis est propter culpam, vel præsentem vel præteritam, concedo, ratione subjectæ materiæ. Poena omnis est propter culpam actu perseverantem, nego. Contrarium patet vel uno infantium exemplo, qui post Baptismum nihil habent culpæ, et tamen non parum poenæ ferunt.

169. Ad secundum: Nego min. intellectam, ut debet, de poenæ reatu seu debito: sua enim Davidi culpa condonata est, nec tamen condonata omnis poena, quam peccando promeruerat. Et verò quotidie quis in gratiam recipitur, eâ tamen lege, ut aliquam subeat poenam, sed justâ ac debitâ leniorem. Sic Judex reum civem vitâ donat, cui tamen exilium ad tempus, aut aliquid simile præscribit. Cur porro non possit Deus

quod sæpè faciunt homines? Hanc verò esse ejus agendi rationem suprâ probavimus.

170. Ad id quod additur, debitum nostrum non dimitti gratis à Deo, quia non dimittitur sine poenitentia nostrâ; R. poenitentiam hanc adeò modicam esse, generatim loquendo, ut vix minimam peccati nostri partem adæquet. Quòd si acris admodum sit et intensa, poterit hæc totum debitum exsolvere.

171. Ad tertium: Nego ant., ejus falsitas indubiè constat ex iis quæ diximus in tract. de Poenit., part. 2, cap. 2 et cap. 6.

172. An autem culpæ reatus à reatu poenæ distinguitur realiter, inanis est scholæ disceptatio. Alii alterum ab altero realiter distingui negant; et hi dicunt, remisso quoad culpam mortalem mortali peccato, remanere sæpè culpam aliquam æquivalenter venialem, ejus ob reatum permanet temporalis poenæ reatus. Alii duplicem poenæ reatum admittunt, alium remotum et radicalem, alium proximum et formalem. Illum cum reatu culpæ identificari contendunt; hunc autem ab illo inadæquatè distingui docent; *quia pro parte dicit negationem remissionis aut persolutionis poenæ; quæ negatio sæpè datur etiam dimisso reatu culpæ, et sublato reatu poenæ remoto, radicali et conditionato.* Ità Pichler, nec admodum clarè. Clarius est quod subdit: *Loquere ut vis cum hæc aut aliâ parte; quia nihil decisum est.* Addo ego: *Futilia hæc et otiosa negligè.* Stet non semper dimitti poenam temporalem cum culpâ, et stabit fides.

173. Obj. 11°: Dici potest quòd venialia peccata, et omnis poenæ reatus tollatur, 1° per ipsam mortem; 2° per fidem actualem morientium; 3° per non imputationem.

174. R. nihil horum dici posse. Non primum, 1° quia alioqui vel ipsi Turcæ cæterique infideles à peccatis suis mundarentur, quia hi quoque mortem subeunt; 2° quia mors est poena peccati originalis, non actualis, cum ei subiaceant infantes multi, qui nullum commiserunt actuale peccatum; 3° quia mors secundum se spectata est quid naturale, cui ex æquo subjacent boni et mali; ergo secundum se non potest purgare animas. Si verò spectetur mors ut cum aliquo voluntatis actu conjuncta, non ipsa mors, sed actus ille purgabit; quem tamen non eliciunt, sive qui repentinâ morte obruuntur, sive qui rationis usu destituti è medio excedunt. 4° Quia si mors animas ablueret, deberent pessimi acerbissimam mortem ferre, et optimi lenissimam: et tamen contrarium docet experientia.

175. Non secundum, 1° quia gratis tribuitur tanta virtus soli actualis fidei exercitio; 2° quia plures repentinâ morte abripiuntur; plures sine usu rationis, aut cogitationibus aliis abstracti occumbunt. In iis porro ubi actualis fides? Quò igitur commigrant? Certè in infernum, juxta Lutheranos. Ut quid ergo illi salutem sibi certò promittunt, cum incerti sint de eliciendo in extremis actu fidei, sine quo miserè damnantur

176. Non tertium, 1° quia ut peccatum non imputetur, et sic dimittatur omnis poena, saltem requiritur, juxta novatores, actus fidei: is autem ex mox dictis sæpissimè deest. 2° Quia ubi manet peccatum, debet

imputari. Manet autem quoad maculam, donec eluatur; fictaque est non imputatio Lutheranorum, ut in tract. de Justificatione solidè probant Catholici. Ita idem qui supra polemicus scriptor.

Dissertatio dogmatica

DE DIVINA UTRISQUE MACHABÆORUM LIBRI AUCTORITATE.

177. Quamvis maneant invicta Purgatorii fides, etiamsi ex Machabæorum libris invictè probari non posset, quia hanc ab incunabulis suis tota unanimi calculo admisit Christi Ecclesia; non abs re tamen fuerit operis hujus auctoritatem expendere. Quod antequàm aggrediamur, duo nobis spontè confitenda sunt:

178. 1° Incertum esse qui fuerint celeberrimæ illius Historiæ scriptores; an Joannes Hyrcanus, Simonis filius, quem pontificatu et imperio diù potitum, et futurorum quoque præscium fuisse narrat Josephus, lib. 13 Antiquit., cap. 18. An Judas quidam Essæus, vir multæ Ægyptios inter Judæos auctoritatis; an ipsi Machabæi duces, quorum sua quisque facinora scriptis mandaverit; an alius quispiam: de his enim nihil certi statui potest. Unde S. Isidorus Hispalensis, lib. 1 de ecclesiast. Officiis, cap. 10: *Judith et Tobiam, sive Machabæorum libros qui scripserint, minimè constat.*

179. 2° Machabæorum libros non ab omnibus Ecclesiis in canonem olim relatos fuisse; imò à canonicis Scripturæ libris identidem fuisse distinctos. Scilicet enim Melito, Sardensis episcopus, Origenes, synodus Laodicensis, SS. Athanasius, Gregorius Nazianz., Joannes Damascenus, in suis canonicorum Librorum indicibus, libros Machabæicos prætermittunt. Ulterius progreditur Hieronymus, præfatione in libros Salomonis, ubi hæc: *Machabæorum quidem libros legit Ecclesia; sed eos inter canonicas Scripturas non recipit.* Idem est Eusebii sensus, in Chronico. Quin et qui diù post utrumque floruit Gregorius, lib. 19 Moral., cap. 43, testimonium ex priori Machabæorum libro adducturus, hæc præmittit: *Non inordinatè agimus, si ex libris licet non canonicis, sed tamen ad edificationem Ecclesiæ editis, testimonium proferamus.* Illis tamen non obstantibus, sit

CONCLUSIO. Machabæorum libri verè sunt canonici.

180. Prob. Ut Machabæorum libri canonicis Scripturæ libris meritò annumerentur, duo sufficiunt: 1° ut ita senserit longè major Ecclesiæ doctorum numerus; 2° ut hujus partis auctoritas contradicentium auctoritate nec frangi, imò nec imminui possit. Atqui rem ita esse constat. Major propositio indubia est, tum quia exigit prudentia christiana, ut quisque in canonicis Scripturis Ecclesiarum catholicarum quàmplurimum auctoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sint, quæ apostolicas sedes habere, et Epistolas accipere meruerunt, uti docet Augustinus, lib. 2 de Doctr. Christ. cap. 8, tum quia Christus permittendo ut moralis doctorum unanimitas librum minimè sacrum haberet pro agiographo, eidem graviter errandi occasio-

nem præstitisset, quod citra impietatem fingi animo non potest. Itaque

81. Prob. min. quoad primam partem, ex innumeris propè omnium seculorum scriptoribus. Origenes, quamvis, Præfatione in Psalmos, ubi Hebræorum canonem sequitur, Machabæorum libros prætermittat, attamen in libro 2 Periarchon, ubi ex propria sententiâ et Ecclesiæ traditione loquitur, eorum authenticitatem supponit et docet. *Ut autem*, ait cap. 2, *ex Scripturarum auctoritate hæc ita se habere doceamus, audi quomodò in Machabæorum libris, ubi mater septem martyrum unum ex filiis cohortatur ad toleranda tormenta, ait ei: « Rogo te, fili, aspice cælum et terram, » etc.*; et in cap. 5 Epist. ad Romanos, ut Valentinianos, qui neminem in veteri lege pro Deo mori ausum effutiebant, invictè retundat: *Legant, inquit, Machabæorum libros, ubi cum omni instantiâ beata mater cum septem filiis martyrium suscepit, etc.*

182. Tertullianus, lib. adversus Judæos, c. 4, ex Machabæorum libris probat temporariam fuisse observationem sabbati. Sic ille: *Nam et temporibus Machabæorum sabbatis pugnando fortiter fecerunt... Unde manifestum est ad tempus et præsentis causæ necessitatem hujusmodi præcepta valuisse.* An porò quidpiam ex libris apocryphis manifestè probaretur?

S. Cyprianus, lib. de Exhortatione Martyrii, ut fideles ad mortem alacriter ferendam accendat, cap. 11 exhibet in Machabæis septem fratres, et natalium pariter et virtutum sorte consimiles, qui cum matre pro Dei legibus mortem fortiter oppetierunt: iisdemque addit Eleazarum senem, qui nequidem idolothytorum esum simulare voluit. Atqui hæc adducit Cyprianus in opere quod ad roborandos Christi milites de divinis Scripturis hortamenta complectitur; in quo credentium fidem divinâ lectione se firmaturum præfatur; quo subtractis humani sermonis ambagibus, statuit ponere illa sola quæ Deus loquitur..., et præcepta ipsa divina velut arma pugnantibus suggerere. Ergo, ait Nat. Alexander, propos. 2, libros Machabæorum non minùs canonicos existimavit S. Cyprianus, quàm reliquos veteris ac novi Testamenti libros, ex quibus sua illa ad martyrium hortamenta composuit. Idem, epist. 55, ad Cornelium Papam, libros Machabæorum, ex quibus testimonium depromit, *Scripturam divinam* nuncupat. Jam verò legitime judicatur eandem fuisse Ecclesiæ Africanæ sententiam, quæ Cypriani, ejusdem Ecclesiæ oculi.

183. Lucifer Calaritanus, in vivo adversus Constantium libro, cui titulus: *De non parcendo in Deum delinquentibus*, hæc habet: *Loquitur sacra Scriptura dicens in Machabæorum libro primo: « Et scripsit pro omni regno suo, » etc. 1 Mach. 1.*

184. Hegesippus, non primus ille Historiæ ecclesiasticæ parens, qui Justinii martyris et Athenagoræ temporibus floruit, sed recentior alter, qui post Constantinum, imò ad declinantis seculi IV finem vixit, in prologo librorum de excidio Hierosolymitano: *Ma-*

chabæorum, inquit, *res gestas propheticus sermo paucis absolvit*; ubi propheticus sermo idem est qui sacer ac divinus.

185. Quintus Julius Hilario, qui circa an. 397 clauit, nisi tamen idem sit cum Quinto Julio Africano, in libello chronologico de mundi Duratione, seu de Cursu temporum, sic loquitur: *Darium interfecit Alexander Magnus Macedo, à cujus tempore historia Machabæorum Græcorum annos divinâ narratione percurrit.*

186. S. Joannes Chrysostomus in speciali *de septem Machabæis* homiliâ, eorum laudes celebrat. Etsi verò divinam Machabæorum auctoritatem disertè non adstruit, satis tamen significat se plenam eis fidem habere.

187. S. Ambrosius, lib. 2 de Jacob, etc., cap. 10, 11 et 12, Eleazari et fratrum septem Machabæorum constantiam totis facundiæ suæ splendoribus illustrat. Idem, lib. 3 de Officiis, cap. 29, Heliodori historiam, sicut in libris *Machabæorum* legimus, recenset atque evoluit. Atque nihil ampliùs facere possit, cui de prædicti operis canonicitate indubiè constet.

188. S. Hieronymus ex propriâ sententiâ loquens, lib. 5 Comment. in Isaïæ, 23: *Hoc*, inquit, *Scriptura commemorat, quòd Alexander rex Macedonum egressus sit de terrâ Cethim.* Id autem habetur 1 Machab. c. 1. Ergo liber ille ad Scripturam pertinet. Per Scripturam porrò sacros libros exprimi quis in dubium vocet? Idem facit S. Doctor in cap. 7 et 9 Ecclesiastæ; ergo in aliis quæ obijciuntur locis non tam ex propriâ quàm ex aliorum sententiâ loquebatur; unde lib. 2 contra Rufinum fatetur se aliorum sententiam circa Scripturæ canonem referre. *Qui me criminatur stultum*, inquit, *se sycophantam probat; non enim quod ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicere solent, explicavi.*

189. S. Augustinus, l. 18 de Civ. Dei, cap. 36: *Machabæorum libri*, inquit, *quos non Judæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.* Idem, lib. de Curâ gerendâ pro mortuis, ex sacrificio pro mortuis, agente Judâ, oblato, probat orandum esse pro mortuis. Vide supra, n. 56. Idem S. doctor, lib. de Doctrinâ christianâ, postquàm hanc sanxit legem, ut quisque in canonicis Scripturis Ecclesiarum catholicarum quàmpturim auctoritatem sequatur, hujus sui principii memor: *Totus*, inquit, *canon Scripturarum.... his libris continetur: Quinque Moysis, id est, Genesis, etc.; item Job, et Tobias, et Esther, et Judith, et Machabæorum libri duo, et Esdræ duo.*

190. Concilium Carthag. III, can. 47, qui postea in Græcorum nomocanonem insertus est, atque ideò utriusque Ecclesiæ fidem probat; Romanum sub Gelasio, cui interfuerunt episcopi septuaginta; demùm Innocentius I, epist. ad Exuperium, duos Machabæorum libros annumerant canonicis, qui divinam in Ecclesiâ nacti sunt auctoritatem, et horum quidem conciliorum definitioni, non solùm Ecclesia Latina acquievit, sed etiam Græca hanc postmodum recepit, ut constat ex Græcorum testimoniis, quæ in fine ope-

ris de Perpetuitate Eucharistiæ fidei leguntur. Ita Matth. Petitdidier, in Dissertationibus suis. Jam

191. Prob. minor quoad secundam partem: scilicet enim tanta, totque ex omni tribu et linguâ testium auctoritas, nedùm frangi, sed nec imminui potest auctoritate omnimodis inferiori. Atqui talis est quæ in præsentì nobis adversatur. Ea enim nec majoribus Ecclesiis innititur, quales sunt Romana per Romanum Gelasii concilium loquens, et Africana per synodum Carthag. III, Africanæ totius Ecclesiæ plenariam; nec testes profert in hac parte accuratos, aut qui sibi met ipsis consentiant, cùm librum Esther omitant Melito, Athanasius in Epistolâ Festuli, Gregorius Nazianz., Leontius, etc.; Joannes verò Damascenus canones Apostolorum inter novi Testamenti Scripturas recenseat; ac demùm Origenes, Hieronymus et alii quidam, eosdem Machabæorum libros quos omiserè in catalogo suo, aut etiam in apocryphorum classem amandavere (1), alibi ut sacros et divinos laudent, atque ex iis varios, datâ opportunitate, depromant textus, quibus catholica dogmata confirmant. Hinc enim patet eos ex Hebræorum sententiâ prædictos libros omisisse; at ex suâ eosdem habuisse pro canonicis; nisi malis ipsos ad tempus dubitasse, donec victi Ecclesiæ judicio, quod clarescebat in dies, idem cum cæteris Patribus senserint. His quidem omnibus opponent fortè novatores *beati*, ut sacrilegè vocant, *Lutheri* auctoritatem: sed cùm is ex reformatorum omnium confesso turpiter aberraverit, D. Jacobi Epistolam rejiciendo ut stramineam, mirum si nobis plenam fidem faciat in præsentì controversiâ.

192. Meritò igitur Tridentina synodus, sess. 4, in decreto de Canonicis Scripturis, duos Machabæorum libros recensuit.

193. Obj. 1°: Fieri non potest ut qui libri olim canonici non fuerunt, id est, singulari S. Spiritûs afflatu conscripti, postea canonici fiant, et tales ab Ecclesiâ declarentur, cùm novæ non fiant Ecclesiæ revelationes. Atqui Machabæorum libri non fuere primitus canonici, cùm omissi sint tum à Judæis in canone Scripturarum, tum à Melitone, à concilio Laodiceno, à S. Cyrillo Hierosol., S. Hilario, etc.

194. R.: Neg. min.; hi enim libri, non secùs ac Epistolæ ad Hebræos, B. Judæ, B. Jacobi, de quibus nonnulli olim dubitârunt, semper fuere canonici, licet eorum canonicitas à quibusdam in dubium fuerit revocata. Non ergo facit Ecclesia ut liber à Spiritu sancto minimè inspiratus, in sacrum et divinum mutetur, prout frigidè nobis imponunt hæretici: sed exploratâ Traditione, declarat hunc vel illum librum esse divinum vel apocryphum. Ad id autem nullâ novâ opus est revelatione, sicut nullâ indiguerunt Lutherani, ut Jacobi Epistolam Luthero derisam canonicis operibus accenserent. Equidem si majores Ecclesiæ,

(1) Hæc tamen omissio quibusdam fuit errandi occasio. Unde, ait Frassen., in aureis suis Disquisitionibus, *accusandi veniunt inferiores (Hieronymi) ætate scriptores, qui sine discussione accipientes id quod ille habet in Prologo Galeato, Machabæorum libros, sicut ille ibi; canonicos esse negârunt.*

Romana potissimum, cui Apostoli Petrus et Paulus totam doctrinam cum sanguine profuderunt, et in qua semper servata est Apostolica Traditio, quæque reliquarum totius orbis Ecclesiarum mater est et magistra, librum aliquem ut canonicum vel apocryphum olim habuissent, non posset nunc temporis aliud de eo ferri iudicium. Unde librum tertium et quartum Esdræ, vel librum *Pastoris*, etsi à veterum nonnullis in Scripturarum canone recensitos, nulla unquam auctoritas libris sacris annumerabit. At fieri potest ut nonnihil obscura et quasi delitescens libri alicujus veritas tandem plenè se prodatur; sicut factum est ut *Millenariorum* fabula, etsi non contemnendis quondam suffulta testimoniis, ubique tandem obsoleverit.

195. De cætero nihil mirum quòd libri illi in antiquo Judæorum canone non inveniantur. Is enim ab Esdrà diù ante Machabæorum tempora conscriptus est; et de eo intelligi debet quod dicit Josephus, lib. 1, contra Appionem, libros Scripturæ tot esse, quot alphabeti litteras, nempe viginti duos. Hinc Machabæorum libri non sunt protocanonici, sed deuterocanonici, ut et libri Tobiae, Judith et Ecclesiastici. Hinc iidem libri, licet apud Judæos minori utcumque essent pretio, ut scribit Josephus, seu quia olim de ipsis dubitandum esset, seu quia etiamnum de his aliqui dubitarent, nihilominus ut sacri habebantur à sapientioribus; hinc Josephus ipse, lib. 2 contra Appionem, eam sententiam Eccli. 22, 14: *Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens*, ait depromptam esse ab ipsa lege; qui rursùm in fine libelli de Martyrio septem Machabæorum: *Hæc itaque, inquit, que in monumentis veterum et sacris litteris de divis comperi Machabæis, posteritati æternùm legenda consecravi.*

196. Obj. 2°: Libri divini secum concordant. Atqui non sic Machabæorum libri, qui quantum ad chronologiam impendiò dissident. Sic lib. 1, cap. 6, v. 16, Antiochi Epiphanis mors refertur ad ann. æræ Græcæ 149, et tamen, lib. 2, cap. 11, recensentur filii ejus Antiochi Eupatoris litteræ, post patris mortem datæ anno ejusdem æræ 148. Idem videre est alibi passim, ut lib. 1, c. 6, v. 20, comparato cum lib. 2, cap. 13, v. 1.

197. R. 1°, nec ipsum salvum fore Evangelium, si hisce tricis immorari liceat; quot Joannem inter et alios Evangelistas in speciem discrimina circa tempus mortis Christi, circa supremum ejus pascha! quot eruditos inter circa veteris Testamenti chronologiam dissidia!

198. R. 2°: Neg. min.; siquidem æra Seleucidum alia erat Judaica, quæ à nisan, seu mense verno incipiebat; alia Antiochena, seu Alexandrea, quæ ab autumno subsequente, et mense tisri, ac proinde sex post Judaicam mensibus, ducebat initium. Priorem secutus est auctor libri primi Machabæorum, posteriorem auctor libri secundi. Sic autem necessariò factum est, ut quæ prior scribit contigisse anno 149, utique post mensem nisan, hæc posterior, cum ante mensem tisri contigerunt, anno 148 evenisse scribat. Sic non ita pridem in Anglià scripsisset alter veterem stylum

sequens, regem mortuum esse ipsà die Paschnatis, alter novi styli assecla, scripsisset eum secundà post Paschnatis festum Dominicà occubuisse. Sic porrò alteruter in speciem, neuter reipsà aberrasset. Sed de his vide. vel Usserium in *Annalibus*, et Petavium, lib. 10 de Doctrinà temporum, vel quod satis fuerit, et multò facilius, Nat. Alexandrum, aut Frassenium, in *Disquisitionibus Biblicis*.

199. Obj. 3°: Antiochus Eupator, ex lib. 1, cap. 6, cum Judæis pacem iniit anno 150 epochæ Judaicæ à nisan, et proinde eodem anno epochæ Antiochenæ à tisri; qui quidem annus erat sabbaticus, ut constat ex v. 49. Atqui, juxta librum 2, cap. 11, v. 51 et 53, pacem hanc iniit Eupator anno 148, qui in neutrà ærâ, seu à nisan, seu à tisri deductâ, sabbaticus esse potuit.

200. R.: Neg. min.; his enim pacem cum Judæis composuit Eupator, 1° per Lysiam, statim à morte Antiochi Epiphanis; et de hæc pace agitur 2 Machab. 14; 2° postquam à Judâ arcem obsidente devictus, et adversus Philippum arma convertere coactus est; et de hæc pace sermo est tum lib. 1, cap. 6, tum lib. 2, cap. 13. Ita doctiss. Petavius. Unde liquet non debere esse suspectam librorum sacrorum fidem, quia in his difficilia quædam occurrant; sive hæc aliquando tandem explicent Petavii, sive permittat Deus ut à nemine unquam benè evolvantur.

201. Obj. 4°: Judas Machabæus, lib. 1, cap. 9, interfectus dicitur an. 152 regni Græcorum. Atqui triginta post annos supererat in vivis, ex lib. 2, cap. 1, v. 10, cum an. 188 epistolam ad Aristobulum scripserit unâ cum Judæorum senatu.

202. R. vel Epistolam quæ anno 188 scripta est, non à Judâ Machabæo scriptam esse, sed aut ab Aristobulo Joannis Hircani filio, qui etiam Judas vocabatur, teste Josepho, lib. 20 Antiq., cap. 18, et in senatu Judaico multæ erat auctoritatis; aut à Judâ Esseno, quem idem Josephus, lib. 13, c. 19, ob sapientiam et infallibilem futuri prædicendi scientiam insigniter commendat; vel hæc verba: Anno 188, ab his quæ proximè sequuntur: *Populus qui est Jerosolymis*, etc., non virgulæ solius, sed puncti interpositione esse jungenda; adeò ut istud: Anno 188, sit clausula superioris Epistolæ; illud verò: *Populus qui est Jerosolymis*, sit initium posterioris, quam Judas scripsit, sed quæ verisimiliter nonnisi post mortem ejus, conciliatamque Judæis pacem temporibus Joannis Hircani, ad Judæos in Ægypto commorantes directa fuit; cui Judæi Jerosolymitani brevem illam priorem adjunxerunt, notato quo scribebant anno, id est, 188. Et verò verba hæc media sunt inter finem Epistolæ unius et initium alterius. Porrò annorum numerus in fine potius quàm initio Epistolæ consignari solet. Favent Græci codices, qui hæc inter verba: Anno 188, et isthæc: *Populus qui est Jerosolymis*, punctum interponunt. Ita Bellarmin., Frassen., etc. Hæc porrò an solidè à Lutheranis confutari possunt?

203. Obj. 5°: Ex 1 Mach. 4, v. 52, purgatio templi à Judâ Machabæo facta est ante mortem Antiochi, die 25 mensis noni an. 148. Atqui eadem purga-

tio, 2 Machab. c. 10, facta refertur post ejusdem Antiochi mortem.

204. R. Neg. min.; etsi enim auctor lib. 2, qui omnia ad Antiochum Epiphanem spectantia, pro more sacris scriptoribus familiari, breviter colligere voluit, post narratam ejus mortem de templi purgatione loquitur; non tamen eam post mortem Epiphanis factam esse indicat.

205. Obj. 6°: Liber uterque circa Antiochi Epiphanis mortem discordat: nam lib. 1, cap. 6, narratur cum ab Elimæide Persidis civitate repulsum, venisse in Babylonem, ubi, auditâ suorum in Judæâ clade, præ tristitiâ in languorem incidit, et mortuus est. At lib. 2, cap. 1, scribitur ipsum in Perside cecidisse, in ipso Nanæ templo. *Cum intrasset Antiochus templum Nanæ (seu Dianæ aut Veneris)*, ibid. v. 16: *Sacerdotes mittentes lapides perculserunt ducem et eos qui cum eo erant, et dividerunt membratim*, etc. Hæc porro secum conciliari non possunt. Quin nec secum conciliari potest idem libri 2 auctor. Quæ enim citato mox capite Antiochum in Nanæ templo cum suis membratim divisum esse scribit, sui immemor, cap. 9, scribit eum è Persepoli turpiter fugatum, acceptâ propè Ecbatanam Nicanoris ac Timothei, ducum suorum strage, et furore adversus Judæos peritum, cum ad ultionem impetu properaret, cecidisse de curru, et pastum veribus miserabiliter interiisse. Jam verò fieri nequit ut idem princeps bis obierit, semel apud Persidem in templo Nanæ, semel peregrè in montibus propè Ecbatanam, Mediæ metropolim.

206. R. Hæc faciliè hunc in modum conciliari. Antiochus ab expilatione templi Nanæ repulsam passus, et vitatâ, nescio quo pacto, morte diffugiens, postmodum copiosiori militum apparatu regressus est, ut hanc sibi ab Elimæitis, seu Persepolitânis illatam injuriam vindicaret. At denud victus, cum salutem quantocius fugiendo, inquireret, in Mediam divertit. Illic circa Ecbatanam, regiam Mediæ urbem, à nuntio audivit triste exercitûs sui in Judæâ excidium. Hinc rabie furens, cum *sine intermissione iter ageret, cælesti cum judicio perurgente...*, contigit illum impetu euntem de curru cadere, et paulò postmori.

207. At, inquires, qui cum suis in Nanæ templo lapidibus obrutus fuerat, et membratim divisus, nec Persepolim regredi, nec inde in Judæam contendere potuit. Atqui ex citato cap. 1, lib. 2 Machab., Antiochus, etc. Sic enim, habetur v. 15: *Cum in Perside esset dux ipse, Antiochus... Excidit in templo Nanæ, consilio deceptus sacerdotum Nanæ*; et v. 16: *Cum intrasset Antiochus, apertoque occulto aditu templi, sacerdotes mittentes lapides perculserunt ducem et eos qui cum eo erant, et dividerunt membratim*.

208. R. Textum hunc ut alios plures intelligendum esse moraliter, ita ut qui Deæ templum ingressi erant, omnes penè lapidibus obruti fuerint, ii verò præsertim qui idoli dōnaria propius contigerunt; ita ut Antiochus effractis foribus effugerit. Nec obest quòd dicatur in templo cecidisse, siquidem Scripturæ phrasi percussus esse ac cecidisse dicitur, non solum qui inte-

riit, sed et qui fusus ac debellatus est. Sic Genesis 14, v. 10, legitur: *Rex Sodomorum et Gomorrhæ... ceciderunt ibi*; et tamen v. 17: *Egressus est rex Sodomorum in occursum Abrahamæ*. Similia legeris Josue 7, v. 5, et Danielis 11, v. 30. Ita Estius, Frassen., Nat. Alexander, etc.

209. Respondent alii, ut Rupertus, Medina, Sigonius, Serrarius, Tirinus, etc., eò loci sermonem non esse de Antiocho Epiphane, sed de Antiocho Sedete; qui licet initio videri voluerit Judæis amicus, 1 Machab. 15, v. 4, postmodò tamen in acerbissima adversus eos odia prorupit, ibid. v. 27.

210. Respondet demùm Sâ his verbis: *Ego Epistolam istam non puto habere auctoritatem sacræ Scripturæ magis quàm alias quæ in his libris inseruntur, ut Romanorum, Spartanorum, aut Judæorum. Solum enim refert Scriptura tales ita scripsisse*. Sic sermo Judith ad Holofernem verè quidem habitus est, sed non ideò verè est sermo Spiritûs sancti.

211. Obj. 7°: Librorum Machabaicorum historia pugnat cum omnibus Græcorum historiis: nam lib. 1, cap. 1, et cap. 6, Alexander primus in Græciâ regnasse dicitur, et tamen plures ante ipsum principes in Græciâ regnasse constat ex Græcorum historicis; 2° eodem cap. 1 dicitur Alexandrum, *cum adhuc viveret, divisisse regnum suum pueris nobilibus, qui cum eo nutriti erant à juventute*. Et id post mortem ejus factum esse scribunt Justinus, Diodorus Siculus, et Q. Curtius. 3° Antiochus Epiphanes seu illustris, filius Antiochi Magni, dicitur eod. cap. 1, v. 11, regnasse in anno 137 regni Græcorum. At fidem facit Eusebius illum regnasse an. 153, et reipsâ ab origine imperii Græcorum ad usque Antiochi exordia an. 153 numerandi sunt; 4° ibid. 8, v. 16, scribitur quòd Romani *committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ suæ, et omnes obediunt uni*, etc., at nescit nemo consules duos Romæ quotannis creatos fuisse, penès quos foret summa reipublicæ potestas. Ergo.

212. R. 1° Ad primum in Græco textu legi, qui primum regnavit in Græciâ, antequàm scilicet Darium et Persas profligaret: sic autem evanescit difficultas. 2° Eum hoc sensu primum regnasse, non quòd nulli ante ipsum reges fuissent in Græciâ; sed vel quia primus omnium in totâ, quâ patebat, Græciâ regnavit, sieque primus fuit imperii Græcorum fundator et monarcha; vel quia, ut Grotio videtur, primus regnavit in Syriâ et Ægypto, quæ regnum Javan seu Græcorum nuncupabatur, quo tempore scriptus est liber prior Machabæorum; vel demùm quia primus sit, qui egressus de terrâ Cethim, in Græciâ regnaverit. Neque ideò necessum est ut qui post eum regnaverunt, vel pari cum ipso potestate donati fuerint, vel egressi sint de terrâ Cethim: namque juxta Scripturæ phrasim, primus dicitur qui antecessores non habet, etsi nullos habeat successores. Sic Exodi. 12, 29, Angelus Ægypti percussor dicitur *omnia primogenita interfecisse*, cum tamen dubio procul ex iis plura forent unigenita. Sic et B. Virgo *Primogenitum suum peperisse*

dicatur, Math. 1, v. 15, quæ tamen nullum exinde peperit.

213. R. Ad secundum, 1° potior nobis esse Historici Sacri, quam profanorum auctoritatem, præsertim cum ille loco et tempore propior vixit, ut vixit Machabaicus scriptor: siquidem Q. Curtius qui omnium optimè historiam scripsit Alexandri, floruit sub Vespasiano, ut probat Vossius. 2° Haud ægrè conciliatur sacer scriptor cum profanis plerisque. Ad id enim satis est ut Alexander, vel proximus mortis condiderit testamentum, quo, post mortem ejus reserato, facta sit ex supremâ ipsius voluntate divisio Provinciarum; vel hujus partitionis potestatem fecerit Perdicæ, cui moriens annulum suum, summæ auctoritatis omen, tradidit. Quod autem à Perdicæ post Alexandri mortem factum est, ab eo vivente factum verè dici potuit, cum quis hæredem sibi vivens constituat. Ait quidem Curtius *vanam* esse prædicti *testamenti famam*. At ei opponi possunt, non modò Josephus Gorionides, qui diù post vixit, sed Diodorus Siculus, lib. 20 Bibliothecæ, ubi scribit Alexandrum, Rhodi, *quam urbem præ cæteris coluerat, testamentum de toto regno deposuisse*.

214. R. Ad tertium, cum Bellarmino et aliis passim, auctorem libri 1 Machab. non numerare regnum Græcorum ab Alexandro, sed à Seleuco Nicanore, qui undecimo post Alexandri mortem anno regnavit in Syriâ. His enim undecim annis si addas annos quinque, ex quo subversâ Persarum monarchiâ Alexander Græciæ totius imperium obtinuit, conficitur numerus annorum sexdecim, quibus minor erat, juxta rationes computandi Hebraicas, monarchiæ Græcæ supputatio.

215. R. Ad quartum, cum eodem Bellarmino, Frassen., Nat. Alexandro, tametsi consules duo apud Romanos simul crearentur, ipsos tamen alternis imperâsse; ejus rei argumentum est infelix pugna Canensis exitus, non aliunde repetendus quam ex temeritate Varonis consulis, cui *sors ejus diei imperii erat*. Atque id à primo consularis dignitatis exordio institutum est, ne, ut ait Livius, lib. 2, *si ambo consules fasces haberent, duplicatus terror videretur*.

216. Addunt Estius, Sâ, Menochius, hic referti quod de Romanis audiverat Judas, ibid., v. 1, at ex his falsa quædam esse poterant, ut quod non esset invidia, neque zelus inter eos, ibid., v. 16. Sic, ait Tirinus, certum est blasphemos Judæos dixisse de Christo, quod *potator esset vini, populi seductor, daemonio plenus*; nec tamen hæc vera erant. Refert enim Scriptura id quod dictum est, sed non affirmat id quod dictum est verum esse.

217. Obj. 8°: Machab. 2, cap. 2, legitur Jeremiam, dum à Chaldæis incenderetur Jerosolyma et templum, abscondisse tabernaculum et arcam fœderis in speluncâ montis Nebo. Atqui hic duo fabulosa et sacris libris adversantia referuntur. 1° Enim falsum est quod Jeremias hæc facere potuerit, cum ante Jerosolymitanum à Chaldæis excidium in carcere conclusus esset, ut ipse scribit prophetiæ suæ cap. 37 et 38. 2° Nec minùs falsum est quod tabernaculum et arcam fœderis servare potuerit; 1° quia ex 4 Regum, cap.

25, constat Nabuzardan, exercitûs Babylonici principem, succendisse templum, ejusque columnas, bases, mare æneum, vasa aurea, argentea, ærea transtulisse Babylonem. Quis autem in hujus incendii aestu, ac generali direptione, concipiat potuisse Jeremiam tabernaculum et arcam intacta subripere, et aliò medias inter Chaldæorum turmas transferre? 2° Quia nusquam post reditum à captivitate comparuerunt arca et tabernaculum; cum nulla deinceps eorum fiat mentio, sive in libris Esdræ vel prophetarum qui post reditum à captivitate floruerunt; sive in historiâ Judæorum. Sanè verò quid Pompeius in templo viderit, ad amussim describit Josephus, lib. 14 Antiquit., cap. 8. Fusè etiam recenset, lib. 7 de Bello Judaico, cap. 17 et 19, quæ è templo abstulit Titus in excidio Jerusalem; et tamen ne verbum quidem habet de arcâ et tabernaculo. Quin et docet, lib. 6, c. 6, nihil prorsus tunc fuisse in Sancto sanctorum.

218. R. Neg. min.; nimirum Nabuchodonosor ter in Judæam cum numeroso exercitu irrupit, 1° quidem tempore Joachaz, 2 Paralip. 36, v. 6; 2° tempore Joachim, 4 Reg. 24, v. 15; 3° demum temporibus Sedeciæ, quo regnante Jerusalem cum templo, quin et Judæa omnis funditus devastata est. Elsi verò Jeremias sub Sedeciæ regno semper in carcere conclusus fuit, tamen regnante Joachim erat liberrimus, tantæque apud omnes pollebat auctoritate, ut verisimillimum sit Joachim consilio ipsius (Jerem. 27, v. 29) sese Nabuchodonosori tradidisse. Potuit ergo Jeremias de consensu Joachim arcam et tabernaculum transferre in montem, et ibi abscondere; cum vir futuri præsaus, impendentem urbi et templo ruinam non ignoraret; et insuper *divino responso* jussus esset utrumque *secum* asportare, 2 Machab. 2, 4. Quin et id exequi potuit Sedeciâ regnante, post captam à Chaldæis Jerosolymam, antequam templum flammis traderetur, cum et à Nabuzardan militiæ Babylonice præfecto libertate donatus sit, et apud eum gratiâ valuerit plurimum. Neque id à tanto viro petatum negasset Nabuchodonosor, cui pergratus erat, ut ipse scribit cap. 39, v. 12. Unde scribit Eusebius, lib. 9 Præpar. evang. c. 59, utrumque, arcam dico et tabernaculum, à Nabuchodonosore Jeremiæ fuisse donata. Certè quod duo hæc tanti pretii monumenta non asportarint Chaldæi, colligitur ex cap. 52 ejusdem prophetæ. Ille enim enumerantur quæcumque à victoribus in Babyloniam transvecta sunt usque ad phialas et mortariola, nec ulla tamen fit mentio arcæ vel tabernaculi.

219. Quid autem de utroque factum sit, non una est omnium opinio. Nimirum scinduntur catholici interpretes circa verba hæc, 2 Mach. 2, v. 7: *Jeremias, postquam in monte arcam et tabernaculum abscondisset, culpans eos qui locum observare voluerant, dixit quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, et propitius fiat. Et tunc Dominus ostendet hæc, et apparebit majestas Domini, et nubes erit, sicut et Moysi manifestabatur*, etc. Quidam nimirum cum Menochio censent illud Jeremiæ vaticinium

(quod Machabaici scriptoris ævo legebatur, nunc autem non superest) impletum fuisse quoad loci hujus ignoti revelationem, sub regno Darii Ilistaspis, cum loco ignis olim à sacerdotibus absconditi inventa est aqua crassa, quæ cum Nehemiæ jussu perfusa essent sacrificia *accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur*, 2 Mach. 1, 21. Utique, addit Menochius, non aliud potest tempus proferri, quo apparuerit *majestas Domini*, ut Moysi et Salomoni, quàm illud quo Deus præsentiam majestatis suæ in igne mirabiliter accenso demonstravit, et quo nubes solem, sacrificia et altare obtegebat, ut Moysis et Salomonis temporibus. Ergo hæc populi congregatio non alia intelligi debet, quàm quæ post captivitatem Babylonicam facta est sub Cyro, Dario et Artaxerxe.

220. Neque, inquit, obest argumentum inficiale ex silentio Esdræ, Nehemiæ, ipsiusque Josephi testimonio petitum; cum positivè asserta negativis argumentis non elidantur. Præsertim cum arcæ imaginem in arcâ triumphali Titî etiamnum Romæ observari contendunt eruditi nonnulli.

221. Existimant tamen alii hanc materialis arcæ et Tabernaculi typici revelationem non contigisse sub Dario. Et hi duas in partes scinduntur. Alii scilicet arcam hanc et tabernaculum mystico sensu intelligunt de Christo, verà novi fœderis arcâ, veroque tabernaculo, *quod fixit Dominus et non homo*, ut loquitur Apostolus, Hebr. 8, 2. Unde quæ à Joanne Apocal. 11, 19, *visa est arca testamenti in templo*, Christum utique, novi et antiqui fœderis mediatorem, exhibebat. Sensum hunc post D. Ambrosium, lib. 3 de Officiis, cap. 14, amplexus est et scitè evolvit Rupertus Abbas, lib. 10, de Victoriâ Dei, cap. 21, ubi sic: *Animalis Judæus... hoc putat Jeremiam dixisse, quòd Judæorum qui in omnes gentes captivi ducti sunt, congregatio debeat fieri, nescio quo tempore; Templumque illud restitui, cum tali nube apparente, qualis erat ubi Moyses legem accepit... Nos verò post illud tempus quo hæc scripta sunt, post victoriosa prælia Machabæorum, nullam scimus populi Dei congregationem, præter illam quam idem Spiritus qui loquebatur in Prophetis, nobis in Evangelistâ Joanne depromit: quia Jesus moriturus erat non solum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Tunc utique apparuit gloria Dei, gloria Filii Dei cum resurrectione mortuorum effulgentis; ex tunc nubes, sicut manifestabatur Moysi, ut legem accepit... nubes, inquam, ex tunc est similiter, scilicet cæcitas Judæorum... Usque ad illud tempus, ignotum erit, ait Jeremias, ubi sit tabernaculum, et arca, et altare incensæ. Id est, non cognoscetur à populis vel gentibus, quorum vel qualium exemplaria cælestia illa fuerunt.*

222. Alii veram arcam verumque Moysis tabernaculum in citato textu designari censent; at contendunt utriusque revelationem per Henoc et Eliam novissimo mundi tempore faciendam esse, et Judæorum conversioni subservituram. Ita Ricardus à S. Victore, Mariana et alii, quos sequitur Tirinus. Unde, inquit, altare incensorum, quo post reditum

à captivitate usi sunt Judæi, non fuit Mosaicum, sed ad illius imitationem constructum; idemque est de tabulis et Cherubin quos à Pompeio, cum intima quæque templi lustraret, visos fuisse scribit Egesippus, lib. 1, c. 17. Quod autem figuram arcæ in triumphali Titî arcu conspici hodièque nonnulli dicunt, mera est illusio, quæ mensam panum propositionis cum arcâ confundit.

223. Obj. 9°: Historia quæ multa habet probis moribus adversa, quæ incerti est auctoris, fortè etiam ethnici, rejici debet ut apocrypha. Atqui talis est Machabæorum historia. 1° Quidem habet quædam moribus adversantia, cum ex eâ sequatur orandum pro iis qui in mortali peccato decesserunt; cum item in eâ, lib. 2, c. 14, laudetur, ut *eligens nobiliter mori*, Razias, sui ipsius truculentus interfecto, cujus postmodum exemplo Donatistæ et Circumcelliones homicidia sua excusabant, teste Augustino, lib. 1, contra Gaudentium, cap. 31, unde S. doctor, lib. 2, contra eundem, admonet historiam hanc sobriè legendam esse. 2° Eadem historia incerti est auctoris. Quin et primarius auctor libri secundi videtur fuisse ethnicus: is enim liber videtur esse compendium librorum quinque Jasonis Cyrenæi. Atqui hunc gentilem fuisse indicat patria ejus Cyrene, quam Judæi nulli incolebant.

224. R. Nego min. pro primâ parte. Ad primam prob. respondimus supra, n. 26.

Ad secundam hærent Doctores circa factum Razie. Augustinus, epist. 204, aliàs 61, ad Dulcitium: *Quantumvis, inquit, homo ipse fuerit in Machabæorum libris laudatus, factum tamen ejus narratum est, non laudatum, et judicandum potius quàm imitandum... Scriptum est quòd voluerit nobiliter et viriliter mori, sed numquid ideo sapienter? ... Magna hæc sunt; nec tamen bona. Non enim bonum est omne quod magnum est, quoniam sunt magna etiam mala. Deus dixit: « Innocentem et justum ne occidas. » Si ergo iste innocens et justus non fuit, cur proponitur imitandus? Si autem innocens et justus fuit, quare interfecto innocentis et justi, id est, ipsius Razii, insuper putatur esse laudandus? Idem de Razia censet S. Thomas 2-2, q. 64, à 5, ad 5; eumque sequuntur Estius, Nat. Alexander et alii complures.*

225. Non desunt tamen qui Razie facinus vel execrarent, quia is bonâ fide crediderit licitum esse sibi mortem inferre; vel approbant, quia ad id speciali Dei instinctu permotus fuerit, prout de Samsone certum est; et agnoscit Augustinus ipse lib. 1, de Civ. Dei, cap. 21, et 25, de nonnullis virginibus, quæ ut insectatores pudicitie suæ devitarent, in flumen, vel ignem se projecerunt. Atque id, inquit, suadet pia sanctaque Razie vita, tot decorata virtutibus: suadet pia ipsius in hoc facinore intentio, ne scilicet *subditus fieret peccatoribus*, v. 42, et forsán blanditiis cruciatibusve, vel dolosis stratagematis, aliquid ex ore ejus eliceretur, quod honori divino, vel populi sui bono officeret. Suadet sancta admodum oratio, quæ Deum jamjam moriturus invocat. Suadet demùm eximia laus, quæ factum illud Razie prosequi videtur sacer scrip-

tor, quali sanè encomio liber Judicum nullibi prosequitur factum Samsonis, quod tamen nemo jam alii adscribit quàm Spiritui santo. Et verò *nobilitèr*, et *viriliter* non egisset Razias, nisi ex vivo Spiritùs divini motu egisset; cùm sui ipsius occisio animi sit pusilli, non ex Augustino tantùm et Lactantio, aliisque Christianis, sed ex ipsis etiàm ethnicis, Aristotele potissimùm, Euripide, Virgilio et aliis quos citat Serarius. Id quidem *nobilitèr*, ad Razia vel populi, non verò ad sacri scriptoris mentem dictum volunt Augustini sequaces. At textum legenti responsio hæc primo et fortè secundo intuitu, nonnihil contorti habere videbitur. Sic illi. Ego quidem, aiteum in locum R. P. Calmet, SS. Augustini et Thomæ opinioni adhæreo, et licèt Raziam omnino condemnare non ausim, at nec ausim vindicare.

226. Ad secundum. R. 1°: Neg. maj. pro secundâ parte. Non enim magis periclitari debet librorum Machabæorum auctoritas, quia incertus sit eorum auctor, quàm aliorum quorum ignorantur auctores, quales sunt libri Job, Judith, Esther et alii plures. Et verò in his non attenditur scriptoris dignitas, sed divina S. Spiritùs assistentia; qui quos voluit, velut amanuenses scribere curavit. Sed nec periclitatur eadem auctoritas, tametsi libri illi è profani auctoris operibus quantum ad aliquid excerpti sint: potuit enim profanus quis vera scribere, et his Spiritus sanctus auctoritatis suæ sigillum inurere. *Quis nesciat*, inquit Hieronymus Epist. ad Magnum, *et in Moyse, et in prophetarum voluminibus quædam assumpta de gentiliùm libris? Sed et Paulus Apostolus Epimenidis poetæ abusus versiculo est*, scribens ad Titum: *Cretenses semper mendaces*, etc.; in aliâ quoque Epistolâ, Menandri ponit senarium: *Corrumpunt enim bonos mores colloquia prava*: Et apud Athenienses in Martis Curia disputans, Aratum testem vocat: *Ipsius enim et genus sumus*; etc.

227. [R. 2°: Neg. min. Equis nimirum usquàm probabit Jasonem, quantumvis Cyrenæum, fuisse gentilem, non verò Judæum? Plures fuere urbes, Cyrenes nomine. Alia quidem in Cypro insulâ; alia in Lybiâ, à quâ dicta est Lybia Cyrenaica, ut docet Hieronymus in v. 16. cap. 2 Act. Ex eâ autem fuisse Jasonem, qui Machabæa facta scripsit, veri admodum simile est; tum quia in hanc facilius et frequentius quàm Cyrenem Cypriam migrare poterant Judæi; tum quia cùm irrui sacra Pentecostes die Spiritus sanctus in Apostolos, erant inter advenas, qui ex omni natione quæ sub cælo est, Hierosolymam convenerant, aliqui ex Lybiâ, quæ est circa Cyrenem. Ergo potuit Jason ille ex iis oriundus esse Judæis, qui in eam Lybiæ partem, sæviente crudeli Antiochi persecutione, fuerunt deportati. Et verò quis ethnicum, quasi à naturâ Judæis aversum, Judaicas res ita cordi habuisse credat, ut egregia eorum contra ethnicos alios facinora libris quinque complecti voluerit?

CAPUT III.

De circumstantiis Purgatori.

In hoc tertio capite expendimus cum Bellarmino hic, libro 2, 1° quibus personis conveniat Purgatorium; 2° an animæ purgantes mereri vel demereri possint; 3° an iis de suâ æternâ salute constet; 4° quis sit Purgatorii locus; 5° quæ duratio ejus; 6° quæ et quales pœnæ.

ARTICULUS PRIMUS.

De personis quibus convenit Purgatorium.

1. Circa præsens punctum multiplex fuit error. 1° Enim senserunt aliqui cum Origene, neminem, dempto Christo, à probatione purgatoriâ immunem fore. Sic ille in Psalm. 36: *Omnes*, inquit, *nos venire necessum est ad illum ignem, etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus*.

2. 2° Existimârunt alii Purgatorium iis etiàm constitutum esse, qui in statu peccati mortui essent; modò vel eleemosynam impendissent, vel catholicam, imò christianam Religionem fuissent professi.

3. 3° Ulteriùs progressus est Origenes, qui omnes malos, ipsosque etiàm dæmones, evacuato tandem inferno, salvatum iri, omnesque adeò pœnas post hanc vitam purgatorias esse somniavit. Sit paucis in re apertâ

CONCLUSIO. Purgatorium neque iis qui plenè justî, neque iis qui in peccato lethali; sed iis solùm qui in statu gratiæ, at divini justitiæ nonnihil obnoxii decedunt, constitutum est.

4. Prob. prima pars, 1° Ex concilio Florentino, sess. ultimâ, ubi definitum est aliquas animas mox à corporis resolutione in infernum, aliquas in Purgatorium, aliquas in cælum recipi. Sed quæ mox recipiuntur in cælum, à Purgatorio immunes sunt.

5. 2° Quia docet constanter Augustinus, præsertim autem lib. 21 de Civit. Dei, cap. 16, eos qui statim à baptismo moriuntur, nullam purgatorii pœnam sentire posse. Quod et docet Cyprianus de iis qui in sanguine suo baptizantur. Unde tritum id Augustini: *Injuriam facit martyri, qui orat pro martyre*.

6. 3° Quia Purgatorium iis solis convenit quibus aliquid temporalis pœnæ pro actualibus peccatis luendum superest. Atqui præter infantes qui statim à regeneratione intereunt, non pauci sunt præstantis justitiæ homines, qui per omnia mundi ex isto seculo commigrant.

7. Prob. secunda pars, quia ex totius Ecclesiæ sensu, quem in tract. de Peccatis asseruimus part. 1, cap. 5, art. 3, pœna reprobis constituta, durabit in æternum. Unde Augustinus, lib. 21 de Civit. Dei, cap. 17: *Origenes*, inquit, *hæc in re misericordior profectò fuit, qui et ipsum diabolum atque angelos ejus post graviora pro meritis atque diuturniora supplicia, ex illis cruciatibus eruendos, atque sanctis angelis sociandos credidit; sed illum propter hoc... reprobavit Ecclesia*. Hinc commune illud effatum: *In inferno nulla est redemptio*. Hinc rursus pro reprobis nec orari, nec sacrificium propitiationis offerri potest.

8. Prob. tertia pars ex duabus præcedentibus. Si enim Purgatorium neque omnino justis, neque omnino iniquis constitutum est; oportet ut iis constitutam sit qui licet à gravibus peccatis mundi, aliquid leviores ob culpas divinæ justitiæ debent, quique auro ac lapidibus pretiosis lignum, sænum ac stipulum superædificaverunt; atque, ut supra, cap. 2, num. 45, aiebat S. Basilius, nonnulla ex suis cum hoste certaminibus vulnera, aut aliquas maculas, aut peccati vestigia retinuerunt.

9. Obj. contra primam partem: Non pauci è Patribus idem cum Origene de justorum omnium Purgatorio senserunt. Sic Ambrosius in Psalm. 36: *Ignem ergo, inquit, purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel, igne Daniel.* Et in Psalm. 118, serm. 20, n. 12: *Omnes oportet transire per flammam, sive ille Joannes sit, sive Petrus.* Et infra ne quem à lege generali excipiat: *Unus ignem illum sentire non potuit, qui est justitia Dei, Christus.*

10. Concinit S. Hilarius, in Psalm. 118, litt. 3, n. 12, ubi sic: *Au cum ex omni otioso verbo rationem simus præstituri, diem judicii concupiscemus, in quo nobis est ille indefessus ignis subeundus, in quo subeunda sunt gravia illa expiande à peccatis animæ supplicia?...* Si in judicii severitatem capax illa Dei Virgo (Maria) deventura est, desiderare quis audebit à Deo judicari? Ubi subinsinuat ne ipsam quidem Deiparam ab illo igne liberam fore.

11. Concinit id Lactantii, lib. 7 Instit., cap. 21: *Sed et justos cum judicaverit, etiam in igni eos examinabit.*

12. Eadem est sententia tum D. Hieronymi in cap. 7 Amos ad hæc verba: *Ecce vocabit ignem ad judicium;* tum Ruperti, lib. 3 in Genes., cap. 37, ubi, quod et fecit Ambrosius in Psalm. 118, docet flammeum illum gladium, quem Deus Genes. 3, v. 24, ante Paradisum collocavit in manu Cherubim, esse ignem purgatorium, per quem necessariò transit quicumque paradisum ingreditur.

15. R. Neg. ant. Nam docent equidem nonnulli ex objectis Patribus, futurum ut omnes per ignem transcant; sed non docent ignem hunc ab omnibus sentiendum esse; persuasi videlicet cum non esse ab iis sentiendum, in quibus peccati reliquias omnes ante mortem decoxerit charitas. Atque id patet de Lactantio, qui post objecta verba sic prosequitur: *Tum quorum peccata vel pondere, vel numero prævaluerint, perstringentur igni, atque amburentur; quos autem plena justitia et maturitas virtutis incoxit, ignem illum non sentient. Habent enim in se aliquid Dei, quod vim flammæ respuat ac repellat.* Docet id egregiè S. Paulinus Nolanus Epist. 28, aliàs 9, ad Severum his verbis: *Si iis operibus cives sanctorum fieri mereamur, non ardebit opus nostrum; et ignis ille sapiens transeuntes nos per examen suum non severo ardore ambiat puniendos; sed ut commendatos suscipiens, blando lambet tactu, ut possimus dicere: Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium.*

14. Jam verò ad hunc sensum, qui quarto seculo

non infrequens erat, flecti possunt Ambrosius et Hilarius. Siquidem Ambrosius ab hujus ignis sensu eximit, n. 12, S. Joannem per hæc verba: *Sed Joannicito versabitur igneus gladius, quia non invenitur in eo iniquitas: et, si quid in eo vitii humani fuit, charitas divina decorat;* et n. 13, S. Petrum, cui quoniam toties mortem suam obtulit pro Christo, dicitur: *Transi, recumbe.* Imò generatim pronuntiat, quòd *qui habuerit charitatis ignem, illic ignem gladii timere non poterit.* Quapropter quod subdit num. 14, unum esse Christum qui ignem illum sentire non poterit, non ita intelligendum est, quasi omnes prorsus igne illo purgandi sint (id enim Ecclesiæ fidei quoad B. Virginem, et infantes statim à baptismo raptos adversaretur); sed eo sensu quòd Christus solus pleno divinæ suæ sanctitatis jure non tantum ab igne purgante, sed et à probatorio, id est, ab igne judicii divini fuerit immunis. Huic enim cæteri omnes præter Christum obnoxii erant, secundum id Pauli, 1 Corinth. 3: *Unusquisque opus quale sit ignis probabit.*

15. Idem est sensus Hilarii, cum num. 13, supponat posse aliquem in tantâ innocentia manere, ut tuto jam et sine metu judicii terrorem desideret. Quanquam non tam eo loci de purgatorio igne loquitur S. doctor, quam de judicii igne, cui cum Apostolo omnes homines meritò subjicit. Neque verò si de purgante igne loqui supponatur, quidquam hinc B. Virginis integritati deperibit. Ut enim hic advertunt Hilarii editores, dicit is quidem Mariam per ignem transituram, sed passuram non dicit.

16. Hieronymus de eodem judicii divini igne explicandus est. Rupertus verò de igne purgatorio, sed per quem justis quidam insignes illæso pede transitori sint.

17. Quin et eo sensu explicari faciliè possit adductus num. 1 Origenis locus. Verum benignam non capiunt interpretationem hæc ejus verba, Homil. 14 in Lucam: *Ego puto quia et post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos atque purgante. Nemo enim absque sordibus resurgere poterit; nec ullam posse animam reperiri, quæ universis statim vitiiis careat.*

ARTICULUS II.

An animæ purgantes mereri possint vel demereri.

18. Lutherus quamdiù Purgatorium admisit, admisit etiam animas purgantes mereri posse et demereri. Sic enim loquitur art. 32 ex iis quos an. 1520 reprobavit Leo X (tom. 14 Concil., pag. 594): *Animæ in purgatorio non sunt certæ de earum salute, saltem omnes; nec probatum est ullis aut rationibus aut Scripturis, ipsas esse extra statum merendi, aut augendæ charitatis.* Et art. 35: *Animæ in Purgatorio peccant sine intermissione, quamdiù quaerunt requiem et horrent pœnas. Aliter sentiunt Catholici omnes, quibuscum sit.*

CONCLUSIO. Purgantes animæ nec merentur nec demerentur.

19. Prob. 1º ex veteri Scripturâ Eccles., 9, v. 5:

Mortui nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem. Ibid. v. 10: Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia boni practica erunt apud inferos, quò tu properas. Ergo, ait in hunc locum Hieronymus: Donec vivunt homines, possunt fieri iusti; post mortem verò nulla datur boni operis occasio. Et infra: Nec iustè quippe possunt agere, nec peccare: nec virtutes abjicere, nec vitia.

20. Hinc rursus idem Ecclesiastes, cap. 11, v. 3: *Sic ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Et Eccli. 18, v. 22: Ne verearis usque ad mortem justificari. Seu ut habetur ibid., c. 14: Ante obitum tuum operare justitiam, quia non est apud inferos invenire cibum. Jam verò qui post mortem nihil ultra mercedis habent; qui in inferis, nec opere ullo, nec sapientià suà coram Deo juvari possunt; qui quo in loco ceciderunt, in eodem manent, proinde nec superius assurgunt, nec cadunt inferius; qui demum satagere debent utificentur usque ad mortem, quia post mortem nihil invenitur unde anima nutrirì possit; ii profectò ut demeriti, sic et meriti prorsus sunt incapaces. Ergo.*

21. Confirm. ex Sapientià 4, v. 11, ubi sic: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Atqui si in Purgatorio peccari posset, perperam raperetur vel ipse justus (qui gratis ab omni prorsus culpà immunis fingeretur, cum justus septies peccet in die) ne malitia mutaret intellectum ejus.*

22. Prob. 2° ex recentiori Testamento. Joan. 9: *Venit nox in qua nemo potest operari. Atqui Origenes, Chrysostomus, Augustinus, Hieronymus, et alii summo consensu noctem hanc interpretantur de tempore vitæ alterius, in qua nemo quidpiam operibus suis in ordine ad salutem mereri potest.*

23. 2 Corinth. 5, v. 10: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sicut gessit, sive bonum, sive malum. Atqui per propria corporis ea tantum intelligi possunt, quæ quis gessit eo tempore quo in corpore fuit. Certè enim multa solo animo, non per corpus, nec per ullum corporis membrum geruntur, quæ ante tribunal Christi referenda sunt, sicuti est, ut alia taceam, quod dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Ita Augustinus, lib. de Prædestinatione SS., cap. 12, n. 24.*

24. Galat. 6, v. 3 et 9: *Quæ seminaverit homo hæc et metet... Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes; ergo dum tempus habemus, operemur bonum. Atqui, ut cum in locum observat Hieronymus, serere est benè operari. Id autem non potest homo, nisi dum tempus habet, utique vitæ præsentis. Hinc Apocalyps. 10, v. 5 et 6: Angelus stans super mare et terram, juravit per viventem in secula... quia tempus non erit amplius, scilicet meritorie agendi: erit enim tempus electis laudandi Deum, reprobis verò eidem in æternum maledicendi.*

25. Prob. 3° ex Patribus, quorum instar sit qui Ecclesiæ totius doctrinam exhibet S. Augustinus. Sic ille eodem lib. de Prædest. SS., cap. 14, n. 28: *His*

atque hujusmodi doctor ille, Cyprianus, sententiis in catholicæ fidei luce clarissimâ, satis apertèque testatur, usque ad hujus corporis depositionem peccandi pericula tentationesque metuendas; deinde nulla talia quemquam esse passurum. Quod etsi non testaretur, quando de hac Christianus qualiscumque dubitaret? Ergo juxta Augustinum Lutherus nequidem est Christianus qualiscumque, ut qui neget id de quo Christianus nemo dubitare ausit.

26. Idem est cæterorum Patrum sensus. Sic Chrysostomus, Homil. 37 in Matth.: *Præsens hæc vita, inquit, tam rectè, quàm contra, tibi vivendi tribuit potestatem: postquam verò diem tuum obieris, judicium et poena consequetur. Sic Hieronymus in cap. 9 Eccles. Mortui nec iustè possunt agere, nec peccare. Sic Damasceus lib. 2 de orthodoxâ Fide, cap. 4: Quod est angelis casus, id est hominibus mors.*

27. Obj. 1°: Animæ quæ imperfectæ sunt in charitate, proficere debent et mereri, ut in charitate perficiantur. Atqui animæ purgantes imperfectæ sunt in charitate. Minor constat, 1° quia si animæ illæ forent perfectæ, non punirentur. Quorsum enim puniantur spiritus perfecti? Et verò si perfecti sint, utique per charitatem. Atqui *charitas operit multitudinem peccatorum*, 1 Petr. 2. 2° Quia eadem animæ poenas timent: non timerent porro, si essent perfectæ, quia *perfecta charitas foras mittit timorem*. 3° Quia nihil perfectum esse potest extra Deum, juxta id 1 Corinth. 13: *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Prob. itaque major, tum quia impossibile est ut in eodem gradu stet qui adhuc est in viâ, cum oporteat progredi vel regredi, ut ait S. Bernardus. Ex porro animæ sunt adhuc in viâ, quia nondum ad terminum pervenerunt. Tum quia virtus in infirmitate perficitur*, 2 Corinth. 2, et aurum lucidius fit in fornace; tum quia charitas major erit in cælo. Ergo augebitur. Porro non nisi per merita augeri potest.

28. R. 1° Ut sæpè, in his quæ à Dei voluntate per Scripturam, et constantem Ecclesiæ sensum, manifestata dependent, perperam ad futes argutias, quarum aliæ aliis contradicunt, recurri. Tale autem est quidquid in hac materiâ obtrudit Lutherus: qui enim in primo isto argumento vult animas mereri, easdem in secundo constanter demereri contendit.

29. R. 2°: Dist. maj. Animæ imperfectæ debent proficere et mereri, quamdiu nondum advenit nox, in qua nemo jam operari potest, concedo; secus, nego. Porro animæ purgantes noctem illam, quæ nostrum unicuique post obitum contingit, attingere. Unde licet quadamtenus in viâ superesse dici possint, sunt tamen in termino quantum ad meritum et augmentum gratiæ.

30. R. 3° in totâ hac Lutheri argumentatione nihil esse solidi. Unde major et minor, atque hujus et illius probationes vitio scatent multiplici. Quod ut paucis innotescat,

31. Ad primum, dico purgantes animas, licet eo sensu in charitate imperfectæ dici possint, quòd pauciores charitatis gradus habeant, quàm aliæ quædam

quæ in eodem Purgatorio, aut etiam in terris supersunt; aut ipsæmet aliquando habituræ sint in cœlis; reipsa tamen esse in charitate perfectas hoc sensu, 1° quòd substantiam habent charitatis; qui enim substantiam charitatis habet, *in hoc charitas Dei perfecta est*, 1 Joan. 2. 2° Quòd Deum ex totis suis viribus diligunt. Equidem hæc eorum charitas adaugebitur in gloriâ; sed augmentum illud non erit novi meriti merces, sed merces omnium quæ per vitam comparaverunt meritorum, quæque ut fructus à visione beatificâ dimanans, non secus ac eadem visio differtur. Unde, ait Bellarminus, libro 2, cap. 3, *duplîciter augeatur charitas: uno modo in genere gratiæ, ut fiat homo aptior ad magis merendum, et hoc augmentum non datur post hanc vitam: altero modo in genere gloriæ, ut remunerentur omnia merita præterita, et hoc fiet in ipsâ beatitudine. Pars enim præmii erit, ut Augustinus dicit, lib. de Corrept. et Gratiâ, cap. 10, tanta copia charitatis, ut nunquam excidere possit à beatitudine et justitiâ, qui eâ copiâ charitatis præditus erit.*

52. Vult quidem Lutherus ut spiritus perfecti puniri non possint, quia, inquit, charitas, ex D. Petro, operit multitudinem peccatorum. Sed malè prorsus; perfecta enim fuit anima Davidis, postquam intensâ charitate peccatum suum à se transferri promeruit. Atqui tamen ex tunc gravissimè punitus est. Ergo licet charitas operiat multitudinem peccatorum quoad culpam, non tamen eodem operit modo quoad pœnam: namque culpam actu suo proprio delet; pœnam autem per opera satisfactoria, quæ imperat. Et licet quandoque ad satisfactionem hanc sufficere possit dolor animi intensissimus, et ab intensissimâ charitate procedens, fieri tamen potest ut nec dolor, nec charitas quæ doloris principium est, ad plenam hanc satisfactionem sufficiant.

53. At, inquires, qui divinæ justitiæ aliquid debet, puta decem jejunii dies, plenam habet Deo satisfaciendi voluntatem, si plenè Deum diligit. Atqui Deus voluntatem acceptat, ubi non invenit facultatem. Ergo vel huic condonatur debitum, vel si non condonatur, non erit in charitate perfectus.

54. R. eum qui quidpiam debet justitiæ divinæ, habere voluntatem satisfaciendi secundum leges à Deo constitutas. Est autem ea Dei lex, ut qui in præsentî vitâ non satisfecit, in alterâ satisfaciatur, vel satisfaciatur. Et verò quot satisfaciendi desideria, licet à charitatis habitu procedant, in actum tam tepidè et remissè transeunt, ut novâ satisfactione dilui utcumque mereantur. Nihil ergo mirum, si desideria hæc ad integram satisfactionem non acceptentur à Deo. Mirum potius et multæ misericordiæ tribuendum, quòd non omnino repellantur.

55. Ad secundum, dico, non ideo posse censeri aliquem imperfectum, quia pœnam timet; cum Christus ex mortis timore sanguinem sudaverit, Luc. 22. Unde id Joannis: *Perfecta charitas foràs mittit timorem*, non intelligitur de timore pœnæ simpliciter, cum justiores quique, etsi secundum naturam pœnas timent, nihil secundum spiritum timeant magis quàm quòd ab omni

pœnâ et cruce immunes sint, secundum id B. Theresiæ: *Aut pati aut mori*; sed de timore servili, seu de timore culpæ propter pœnam magis quàm propter Deum.

56. Dico 2° animas purgantes non propriè timere pœnam (timor enim est futuri mali, non præsentis), sed pati. Etsi verò eadem animæ refugiant pœnas, quatenus contrariæ sunt naturæ; at eas tamen quodam modo amant, prout à divinâ justitiâ infliguntur; hanc enim amant, eique medullitis obsequuntur. Unde nihil est dubii quin afflicta licet, in omni tribulatione suâ gaudio coelesti superabundent.

57. Ad tertium, fateor animas illas nonnihil habere imperfecti, si præsens eorum status cum futuro ipsarum gloriæ statu comparetur. At nihilominus simpliciter perfectæ dici possunt, tum ratione multæ quâ flagrant charitatis; tum ob enixam pœnarum quibus cruciantur acceptionem. Sic Paulus et se imperfectum dicit, et perfectis se consociat. *Non quòd jam perfectus sim*, inquit, Philip. 3. Et infra: *Nos qui perfecti sumus.*

Neque plus urgent congestæ à Luthero majoris probationes.

58. Non prima, quia animæ purgantes sunt in termino, non autem in viâ, quantum ad augmentum meriti. Sicut igitur transacto certaminis tempore, non potest aliquid cursu vel luctâ obtineri, quamvis præmia nondum sint distributa; sic nec sanctæ illæ animæ quid jam mereri possunt. Ità Lessius in opusc. de Purgat. cap. 3, dub. 1.

59. Verbum Bernardi ad præsentem vitam spectat, non ad futuram, ubi lignum erit, quocumque in loco ceciderit. Imò hanc S. doctoris sententiam moraliter accipi vult Bellarminus, non mathematicè.

40. Non secunda, tum quia juxta Græcam phrasim quæ habet, *virtus mea*, non hominis, sed Dei virtus in infirmitate perficitur; quia eò plus emicat potentia Dei, quòd vel debilioribus utitur instrumentis, vel ei plura obsistunt; tum quia hominis virtus tamdiu solum in infirmitate et tribulationibus perficitur, quamdiu ei datum est crescere in gratiâ; quod solum est vite præsentis. Quanquàm et in Purgatorio virtus eo sensu perficitur, quòd ab eâ aufertur rubigo peccatorum; quâ ratione aurum perficitur in fornace, non quia ei quidquam additur, sed quia à vilibus quæ ipsum inficiebant separatur.

41. Non tertia; nam equidem augebitur charitas in cœlo, sed non per nova quæ post hanc vitam comparantur merita; benè verò quia meritis per vitam comparatis rependetur visio beatifica, ferax charitatis principium.

42. Obj. 2°: Ex adverso. Eæ animæ continuò peccant, quæ crucem suam non ferunt spontè. Atqui tales sunt animæ de quibus loquimur. Si enim spontè ferrent, jam crux iis non foret pœna, cum amanti pœnæ dulcescant; neque pro iis orandum esset ut à pœnis liberarentur, cum eæ pœnas suas diligerent.

43. R. ad primum, nego min. Ad secundum, nego maj. Neque enim verè amanti sic dulcescunt pœnæ,

ut eas non sentiat; sed sic ut licet amaras, libenter ferat propter amatum. Hinc illud Eleazari senis, n. 2 Macchab. 6: *Tu scis, Domine, quia cum à morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores; secundum animam verò propter timorem tuum libenter hæc patior.* Hinc Augustinus, lib. 10 Confess., cap. 24, de poenis loquens: *Tolerare eas jubes, non amare; nemo autem quod tolerat, amat, quamvis tolerare amat.* Merito igitur orat Ecclesia ut defuncti à poenis suis liberentur; tum quia cum istis impossibilis est visio Dei intuitiva, quod magnum tenerè amantibus supplicium est; tum quia poenæ eorum, tametsi libenter acceptatæ, sicut calix in passione oblatas Christo, poenarum rationem habere non desinunt. Nec dubium quin per eas, reproborum instar, in rabiem agerentur, nisi præstò esset ardens charitas, et pia divinæ justitiæ satisfaciendi cupido.

44. Saltem, inquires, animæ illæ, dum à poenis liberari exoptant, quærunt quæ sua sunt, non quæ Dei. Unde Deum solo concupiscentiæ amore diligunt. At qui hæc à culpâ non vacant.

45. R. Neg. maj. Quæ enim citò liberari exoptant, ut magis et melius Deum laudare possint, non quærunt quæ sua sunt, sed honorem Dei; unde et Deum amore amicitiae diligunt, quia in Deum desiderium omne suum refundunt. Atqui sanctæ illæ animæ, etc. Adde quòd summè licitum sit quærere quæ sua sunt, quando hæc juxta ordinem à Deo constitutum inquiruntur. Sanè licet in Purgatorio quod licet fit in præsentī vitâ.

46. Obj. 3° cum quibusdam Catholicis: Animæ purgantes habent omnia ad merendum necessaria, gratiam scilicet, fidem, spem, charitatem et libertatem, saltem quoad exercitium. Sed quæ necessarias habent ad meritum conditiones, mereri possunt.

Confirm. 1° quia beati mereri possunt, ut patet de Christo, qui semper fuit beatus, et tamen merebatur.

47. Confirm. 2° quia dives in inferno pro se suisque exoravit, Luc. 16. Ergo et purgantes animæ etiam orare possunt. Atqui hæc earum oratio, ut ex charitate procedens, dubio procul exaudiri meretur.

48. Confirm. 3° ex D. Thomâ, qui in 4 dist. 21, q. 1, art. 3 (tomo 10, pag. 387): *Dicendum, inquit, quòd post hanc vitam non potest esse meritum respectu præmii essentialis; sed respectu alicujus accidentalis potest esse quamdū manet homo in statu viæ aliquo modo; et idèd in Purgatorio potest esse meritum quantum ad remissionem culpæ venialis.* Et verò licet Purgatorii poenæ non sint voluntariæ absolutè (sic enim nulla poena est voluntaria, quia ex hoc est ratio poenæ, quòd voluntati contrarietur), potest tamen esse voluntaria conditionalis, sicut ustio est necessaria propter sanitatem consequendam... et sic poena Purgatorii est voluntaria... Quidam autem dicunt quòd non est aliquo modo voluntaria, quia ita sunt absorpti poenis, quòd nesciunt se per poenam purgari, sed putant se esse damnatos; sed hoc est falsum, quia nisi scirent se liberandos, suffragia

non peterent, quod frequenter faciunt. Ita idem ibid. art. 1.

49. R. ad primum: Nego maj. His enim animabus deest status viæ. Atqui ex probatis Deus ea solùm ad meritum vel demeritum acceptat opera quæ fiunt in viâ. Ergo eadem animæ carent aliquo ad meritum vel demeritum essentiali.

50. Ad primam confirm., nego ant. Beati impetrare quidem multa possunt, sed non mereri. Nec obest exemplum Christi, qui cum simul in terris et viator foret et comprehensor, quâ parte viator erat, mereri potuit. Unde post mortem suam, quia viator esse desiit, nihil meruit amplius. Bellarmin., ibid. pag. mihi 659.

51. Ad secundam confirm., possunt quidem animæ purgantes seu pro se, ut nonnulli volunt, seu pro nobis aliquid ex præteritis meritis impetrare, juxta probabilem multorum sententiam, quam alibi amplexi sumus. At nihil verè et propriè merentur: quomodo nunc sancti orando pro nobis impetrant, licet non mereantur.

52. Ad tertiam confirm., respondet ibid. Bellarminus, S. Thomam mutasse sententiam; nam q. 7, de Malo, art. 11, disertè docet in Purgatorio nullum posse esse meritum, nec essentialis nec accidentalis præmii; quod idem docent Bonaventura, Scotus, Durandus et alii. Fortè D. Thomas in 4, nomine meriti non propriè uti voluit, sed impropriè. Vocavit enim actum dilectionis in Purgatorio meritorium remissionis culpæ venialis quia est remissorius, licet non per modum meriti propriè dicti, sed per modum contrarii tollentis suum contrarium.

53. Circa quæ notandum S. Thomam, tit. 4, art. 11, de Malo, hanc sibi objectionem proponere, n. 6. Præterea ejusdem rationis esse videtur, quòd aliquis mereatur præmium essentialē vel accidentale, et quòd ei remittatur peccatum. Quia eadem ratione quâ aliquis accedit ad unum oppositum, recedit ab altero. Sed homo post mortem non potest mereri neque præmium essentialē, neque accidentale. Ergo pari ratione non potest percipere remissionem peccati, neque venialis neque mortalis. Hanc porro objectionem brevibus his verbis solvit S. doctor: Ad 6, dicendum quòd meritum gloriæ essentialis vel accidentalis pertinet per se ad perfectum spirituale, qui est per augmentum spiritualis boni; unde non est similis ratio. Ubi manifestè concedit antecedens, tantùmque negat consequentiam. Verè prohinc dictum est à Bellarmino eum sententiam mutasse.

54. Non desunt tamen è nostris, qui licet contra Lutherum doceant, animas purgantes nulla sibi nova merita comparare; docent simul eas per preces quas fundunt, per frequentes charitatis et patientiæ actus, tria hæc mereri; 1° peccatorum venialium quoad culpam et poenam remissionem; mortalium verò quoad poenam; 2° progressum ad beatitudinem quam bonis suis in hac vitâ operibus promeruerant; 3° beneficia, quæ pro viventibus à Deo expostulant. Ita citatus auctor tractatûs Gallici de Purgatorio, cap. 3, art. 8.

55. Aliter nodum hunc solvit Sylvius in Suppl.

q. 71, art. 2, pag. 275, ubi sic: *Ad 8, mortui orationibus quas pro se fundunt, non juvantur per viam meriti vel satisfactionis, quia sunt extra statum non solum meriti, sed etiam satisfactionis ejus quæ sit pro pœnâ, et quæ redemptionem seu compensationem pœnæ dicit.....* Cæterum videntur loqui probabilius, qui affirmant quòd fideles defuncti seipsos, orando, juvent per modum impetrationis. Nam in officio defunctorum introducuntur orantes pro suâ liberatione; estque pietati valdè consentaneum, quòd omnis anima fidelis in suâ tribulatione clamet ad Deum: quem clamorem utiliter fieri non est cur dubitemus. Hæc ille, quæ quatenus meritum arcent à Purgatorio, et impetrationem admittunt, tenenda videntur.

ARTICULUS III.

An purgantes animæ certæ sint de salute suâ.

56. Negavit Lutherus, ut constat ex citato supra ejus art. 32. Negârunt et Catholici quidam: alii quia inter Purgatorii pœnas hanc omnium maximam, non omnibus equidem, sed nonnullis animabus constitutam esse credant, ut æternam suam sortem penitus ignorent; atque ita Bellarmino sentire videtur Dionysius Carthusianus, ob quasdam visiones quas ipse refert, lib. de Quatuor novissimis, art. 47; alii quia existimant levia peccata nonnisi ex misericordiâ Dei habere quòd veniam obtineant; unde cum in æternum ex naturâ rei plecti possint, nesciunt animæ an reipsâ Deus eas sic in seipsis plectere intendat. Itâ Gerso, lect. 1, de Vitâ spirituali; et postmodum Michael Baius, lib. 2, de Meritis operum, cap. 8, quas opiniones jam reprobavimus in tract. de Peccatis, parte 2, cap. 2.

CONCLUSIO. Animæ purgantes de salute suâ omnino certæ sunt.

57. Prob. 1° quia contraria Lutheri opinio à Leone X, et per ipsum ab Ecclesiâ reprobata est. Illius verò fundamentum, vel non convincit, prout à Dionysio Carthusiensi refertur; vel errorem novatorum sapit, quale exhibetur à Gersonio; atque in Baio à Pio V et Gregorio XIII proscriptum est.

58. Prob. 2°, quia, ut solidè Bellarminus, lib. 2, c. 4, si animæ de salute suâ certæ non sint, vel quia adhuc possunt demereri; vel quia nondum judicatæ sunt; vel quia, licèt judicatæ, ignorant sententiam Judicis; vel quia dolorum aestu ita absorbentur, ut certitudinem hanc perspicere non possint. Atqui nulum ex his dici potest. Non primum, ut liquet ex cap. præced. Non secundum; docet enim totius Ecclesiæ fides particulare judicium statim post mortem fieri. Et id quidem evincitur, tum ex eo Eccli. 11, 28: *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.* Et v. 29: *In fine hominis denudatio operum illius;* tum quia toti Ecclesiæ persuasum est impios statim ab interitu ad æterna supplicia rapi, ut de Epulone constat ex Luc. 16, justos verò ad æterna gaudia extolli, ut Luc. 23, manifestum est de latrone converso. Porro concipi nequit coronas aut supplicia ante distribui, quàm fiat judicium. Non tertium, 1°

quia non fertur à judice sententia, nisi ut hæc innotescat judicando; 2° quia sententia hæc saltem ab effectu innotesceret. Statim enim videbit anima num infernis devoveatur, num cœlestem gloriam persentiat, num addicatur Purgatorio. Non quartum, tum quia dives epulo, licèt ad rabiem usque cruciaretur, quod in sanctas animas non cadit, sciebat tamen quæ ad statum suum suosque fratres spectabant; tum quia quòd homines in hæc vitâ ex doloris acerbitate malè judicent, non tam dolori ipsi, quàm organorum læsioni tribuendum est: in Purgatorio autem mens ab hisce organis expedita est, plenâque fruitur incorruptibilitate; tum quia desperatio quam purgandis animabus tribuit Lutherus, desperatæ mentis commentum est. Etsi enim harum nonnullæ mirum quantum patiuntur, at plenâ cum pace patiuntur. Unde eas exhibent Liturgiæ ut dormientes in somno pacis. Quæ autem dormiunt in somno pacis, immensam doloribus suis lætitiæ segetem conjungunt, tum ex charitate, quâ referiæ sunt, tum ex salutis certitudine exortam.

59. Confirm. Quæ certò vident se non esse ex numero reproborum, de salute suâ dubitare non possunt. Atqui animæ illæ.... Vident enim se nec Deum odisse, nec blasphemare sanctum nomen ejus, nec gravium, quæ non diluerint, peccatorum incusari. Ergo.

60. Obj. 1°: Ecclesia dum pro defunctis orat, hæc eis applicat verba, Psalm. 6: *Anima mea turbata est valdè..... Conturbata sunt ossa mea.* Hæc item Psalm. 114: *Circumdederunt me dolores mortis, et pericula inferni invenerunt me.* Atqui tanta hæc anxietas atque conturbatio, ex defectu charitatis et salutis incertitudine necessariò oritur, non autem ex pœnis solis; cum pœnæ solæ justos non conturbent, secundum id Proverb. 12: *Non contristabit justum quidquid acciderit ei.*

61. R. 1°: Nego maj.; est enim ineptissimum singula Psalmi integri verba defunctis applicare, eò quia Psalmus ille in eorum officio recitatur. Neque enim dubio procul de iis intelligentur hæc ejusdem Psalmi 6 verba: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis stratum meum rigabo.* Quapropter Ecclesia ob unam vel alteram sententiam, quæ ad rem præsentem facit, totum aliquem Scripture locum legere solet, etiamsi major ejus pars ad rem præsentem non faciat. Sic in dedicatione Ecclesiæ legitur Evangelium de Zachæo, quia postrema ipsius verba: *Hodiè salus huic domui facta est,* consecrationi Ecclesiæ quadamtenus conveniunt. Sic in Assumptione B. Virginis legitur Evangelium de Marthâ et Magdalene, ob hæc quæ in Deiparam quadrant verba: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eâ.* Sic demùm legitur in officio defunctorum Psalmus 6 propter verba isthæc: *Miserere mei, quoniam infirmus sum:* et Psalmus 14, ob ista: *Placebo Domino in regione vivorum.*

62. R. 2°: Nego min. Potest enim conturbatio et tristitia ingens cum salutis certitudine et charitate plurimâ compati. Quandoquidem Christus de se ait, Joan. 12: *Nunc anima mea turbata est.* Et Luc. 26, 38:

Tristis est anima mea usque ad mortem. Objecti verò Proverbiorum loci sensus est justum ob graviores quosque casus non deprimi eà tristitiâ, quæ in mur-mura erumpendo, mortem operatur, quamque Apo-stolus, 2 Cor. 7, vocat tristitiâ hujus seculi. Ita et totidem fermè verbis Bellarminus ibid., cap. 6.

65. Obj. 2°: Si animæ purgantes de salute suâ certæ forent, non oraret Ecclesia, ut liberentur *de pœnis inferni et de profundo lacu*. Atqui tamen id post lectum Evangelium orat in Missâ pro defunctis.

64. R. Neg. maj. Vel enim per pœnas inferni pur-gatorios ignes intelligit Ecclesia, vel si tartareos cru-ciatu intelligit, preces suas ad illud instans refert, quo animæ migrant à corpore suo, prout satis expo-suimus part. 2, de Eucharistiâ, cap. 8. Adi et Bellar-minum ibid. pag. 643.

65. Obj. 3°: Supponit nostra hæc assertio, animas mœx à morte judicari. Atqui id gratis supponitur; 1° quia dici non potest ubi, à quo, et quâ ratione judi-centur; 2° quia ex variis historiæ monumentis con-stat, quosdam diù post mortem judicatos fuisse; quod tum de iis certum est, qui ad tempus resuscitandi erant; tum de eo Parisiensi doctore, qui dùm ejus exequiæ fierent præsentè S. Brunone, ad hæc verba: *Responde mihi quantas habeo iniquitates*, sublato extra feretrum capite, primâ die exclamavit: *Justo Dei judicio accusatus sum*; secundâ: *Justo Dei judicio judi-catus sum*; tertiâ demùm: *Justo Dei judicio damnatus sum*. Imò judicium hoc aliquando ante mortem pera-ctum esse docet S. Gregorius M., lib. 4 Dialog. cap. 38, ubi Chrysarium illum, qui *inducias vel usque mane* supplex efflagitabat, damnationis suæ sententiam au-divisse scribit. Idem confirmant, tum S. Joannes Cli-macus, in Scalâ suâ, gradu 7, ubi recenset factum solitarii, cui, licet adhuc viventi, sua minutim pec-cata omnia exprobrabantur; tum venerabilis Beda, qui lib. 5 Historiæ, cap. 14 et 15, narrat duos obiisse desperantes, quia sententiæ adversum se jam latæ conscii erant.

66. R. ad primum: Nego min. Nec nocent quæ ob-jiciuntur.

Non primum, 1° quia de substantiâ particularis ju-dicii abundè constat, licet de circumstantiis ejus non eodem modo constet; 2° quia dici, nec improbabili-ter potest

66. Ad primum animas à Deo ubique per immen-sitatem suam præsentè, in eo judicari loco, ubi à cor-pore solvuntur. Neque enim, ait hic Lessius, cap. 3, n. 29, credibile est eas in cœlos coram Christo deduci, inde sæpiùs ad supplicia detrudendas.

68. Ad secundum, quòd licet non sit omninò certum animas à Christo post mortem judicari, cum loca Scri-pturæ in quibus dicitur: *Judex vivorum et mortuo-rum*, de generali judicio facilè intelligi possint, veri tamen simillimum sit, judicium particulare, non jam à Deo, ut ante passionem, sed à Christo exerceri; tum quia *datur ipsi omnis potestas in cœlo et in terrâ*, proinde, quæ non omnium infima est, potestas judi-ciaria; tum quia jam è cruce magna potestatis hujus

specimina exhibuit, cum latroni uni gloriam spondidit, alterum verò indurari passus est, tum quia Patrum animas è captivitate abduxit.

69. Ad tertium: Nihil dubium est quin judicium illud fiat in ictu oculi, cum ad illud sufficiat ardens divini luminis radius, quo et animæ sua quæque facta, et supremi Judicis sententia, simul et semel innotescant.

An verò animæ Christum videant dùm judicantur, incertum est. Probabile quòd sic, quia decet ut Judi-cem suum vel ad terrorem, vel ad solatium conspi-ciant, et ita censet Innocentius III, l. 2 de Contemptu mundi, cap. 43. Latâ porrò sententiâ, animam, si ab omni labe munda sit, statim ad cœlos ab angelis trans-vehit, colligitur ex Luc. 16, ubi Lazari anima ab iis-dem spiritibus *in sinum Abraham* portari dicitur. Eadem verò, si gravi cuiuspiam culpæ obnoxia sit, à dæmonibus trahitur in tartara. Si autem necdùm prorsus purgata sit, vel spontè concedit in locum supplicii, quia hanc Dei voluntatem esse intelligit; vel eò quod multam veri speciem habet, ab angelis, saltem à custode suo, dolorem ipsius leniente, deducitur. Ita docent multæ apud Bedam visiones, quarum examen sit in manu lectoris.

70. Non secundum, quia quæ extra consuetum Providentiæ ordinem fiunt, in argumentum trahi non debent. Nec certè mirum est animas quæ paulò post vivis reddendæ erant, judicium suum non sub-isse.

71. Quod ad famosam S. Brunonis visionem spectat, alii eam omninò negant, utpotè scriptoribus cœta-neis prorsus ignotam; alii eandem habent pro indu-biâ; nec deest inter ejus assertores non imperitus quispiam, qui grave ejus monumentum in antiquis sibi detegere visus sit, quod et exhibuit mihi. Utut est, vel doctor ille simul et semel accusatus fuerat, judicatus et condemnatus; sed tantum unam hanc sententiam, Deo sic permittente, per partes majorem ad terrorem renuntiavit; vel in judicio ejus à com-muni formâ recessum est. Et ita sentit Bellarminus, ibid. cap. 4.

72. Quod attinet ad Chrysarium et alios de quibus Beda, etc., dicendum eos non fuisse judicatos ante mortem, ut qui adhuc in viâ forent, atque in melius possent converti; sed vel propter scelera sua in de-sperationem venisse, ita ut sibi jam damnari videren-tur; vel à dæmonibus peccatorum suorum graviter accusatos fuisse; ut vel ipso piorum exemplo constaret nobis quàm horrendum sit in manus Dei viven-tis incidere. Certè dæmonem morientibus adstare, ut vel ipsos, si possit, sanctos devoret, liquet ex vitâ B. Martini.

73. Obj. 3°: Si animæ post mortem de salute suâ certæ sint, maximè quia vident se Deum diligere. At-qui hæc ratio non convincit. Nam et nos quoque sen-timus Deum à nobis diligere; nec tamen de salute nostrâ certi sumus.

74. R. animas post judicium de salute suâ certas fore, tametsi non aliter charitatem suam cognosce-

rent, quam nostram nos cognoscimus. Vident enim se nec Deum blasphemare, nec blasphemantibus consociari; quæ duo certa sunt salutis et justitiæ argumenta. Sed id habent animæ illæ, quod corporis exutæ phantasmatis, bonos quibus à Deo ditatæ sunt habitus plenissimè cognoscant; nec jam expedit ut in eâ versentur circa salutem suam anxietate, quæ nobis ad nostram cum metu et tremore operandam necessaria est.

ARTICULUS IV.

De loco Purgatorii.

Cùm de hâc quæstione nihil sit ab Ecclesiâ definitum, nihil mirum est varias de ipsâ opiniones circumferri.

75. Alii ergo senserunt animas purgari in locis ubi deliquerunt; quod etsi verum esse potest, non tamen verum esse probatur: præsertim cùm plures pluribus in locis peccaverint, nec verisimile sit eas in his omnibus pati; et S. Severinus, qui in palatio imperatoris peccaverat, in quodam flumine purgaretur, juxta Epistolam Petri Damiani de miraculis sui temporis.

76. Alii existimârunt animarum loca non esse corporalia; ita Augustinus, lib. 12, de Genesi ad lit. Verùm id retractavit, lib. 2 Retract., cap. 24.

77. Alii purgatorium, quin et infernum, nihil aliud esse crediderunt præter conscientiam peccata redarguentem et punientem. Ita Origenes juxta Hieronymum in Epist. ad Avitum. Et malè: alioqui enim non minùs in vitâ, quam post mortem essemus in Purgatorio et Inferno.

78. Alii referente Chrysostomo infernum, proinde Purgatorium, utpote vicina loca, constituerunt in valle Josaphat. Fortè quia Christus infernum vocat gehennam; Gehenna autem sit vallis valli Josaphat conjuncta, pars ut ejus esse videatur.

79. Alii rati sunt poenalem animarum locum non esse terram, sed caliginosum illum aerem in quo dæmones versantur. Ità Gregorius Nyssenus ac Chrysostomus.

80. Communior scholæ opinio Purgatorium et infernum eidem vicinum, in terræ visceribus constituit. Nimirum Scholastici plerique quatuor intra terram sinus, vel unum in quatuor partitum admittunt: pro reprobis unum; alterum pro purgandis; tertium pro infantibus sine baptismo mortuis; quartum, qui nunc vacui sit, pro justis qui ante Christi passionem moriebantur. Nempè, inquit, poena omnis aut damni est tantum, aut sensus, rursùmque vel æterna, vel temporalis. Puerorum Limbus est pro æternâ damni tantum poenâ. Limbus patrum pro eadem damni poenâ, sed temporali. Infernus pro æternâ damni et sensus poenâ. Purgatorium pro temporali poenâ damni et sensus.

81. Quoniam verò hæc veluti fabulas anile, ridet Calviniani, atque inprimis eorum antesignanus lib. 30 Inst., cap. 16, § 9, his paulisper immorandum. Sit igitur

CONCLUSIO PRIMA. — Locus damnatorum est inferior et subterraneus. Propositio est de fide, ait hic Lessius cap. 1, dub. 2.

82. Prob. 1° quia hunc loci illius situm probat vel ipsum *infernum* nomen, quo Hebraicè, Græcè et Latine utitur Scriptura. Neque enim vox *inferi* sepulcrum significat, ut ineptè volunt Calviniani, sed locum nobis longè inferiorem; quique ut locus imus cœlo tanquàm summo opponitur. Hinc Job. 11, v. 18: *Excelsior cœlo est, et quid facies? profundior inferno et unde cognosces?* Isaïæ 14, v. eod.: *Dixisti: Ascendam supra altitudinem nubium... In infernum detraheris, in profundum laci.* Psalm. 138, v. 8: *Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades.* Matth. 11, v. 23: *Et tu, Capharnaum, numquid usque in cœlum exaltaberis? usque ad infernum descendes.* Porro ridicula foret antithesis cœlum inter tot stadiorum millibus distans à terrâ, et sepulcrum vix ab eâ ulnis duabus distans: quandoque etiam supra terram positum, præsertim Christi tempore, quo mortuorum cadavera non humo, sed cavernis supra soli superficiem mandabantur. Nec grande quid Capharnaitis comminatus esset Christus, si solùm admonuisset eos post mortem in sepulcris repositum iri. Ergo.

83. Confirm. Luc. 16, dives epulo *in inferno sepultus* esse dicitur, ibique tormentis cruciatus. Atqui non cruciabatur scelestus ille tormentis in sepulcro: nisi quis velit animas in sepulcris esse cum corporibus.

84. Prob. 2°, quia damnatorum sedes passim in Scripturâ vocatur, *abyssus, lacus, profundum laci, puteus, vorago, caminus ignis, stagnum ignis et sulphuris.* Atqui nomina hæc non sepulcrum, sed aliquid in profundo terræ reconditum indicant. Et verò Lucæ 8, dæmones Christum rogabant, ne eos mitteret in abyssum. Atqui non rogabant ne eos in sepulcra mitteret neque enim sepulcra dæmonibus parata sunt. Ergo abyssus non idem est ac sepulcrum. Sed neque, ut fabulatur Brentius, est spirituale quid ubique diffusum: alioqui enim non potuissent dæmones non mitti in abyssum.

85. Prob. 3° ex Patribus: Tertullianus, Apolog. 47, infernum vocat *arcani ignis subterraneum thesaurum.* Arnobius, lib. 2 contra gentes, de Platone sic ait: *Non est absone suspicatus, jaci eas animas in flumina torrentia, flammarum globis, et cænosis voraginibus tetra.* Hieronymus in cap. 14 Isaïæ: *Dicimus quod infernus sub terrâ sit.* Conciniunt Augustinus, lib. Retractat., cap. 24; Gregorius, lib. 4 Dialog., cap. 42. Beda, Primasius et alii, quorum auctoritatem suâ, quæ semper minor erit, auctoritate non frangent Calviniani.

86. Prob. 4° ratione, quia sicut locus justorum, qui mundi amorem et creaturarum vicerunt, est summus, nempe supremum cœlum; sic et locus impiorum qui creaturarum amorem Deo præposuerunt, debet esse infimus, secundum id Proverb. 15, v. 24 *Semita vitæ sursum est ad erudiendum, ut declinet ad inferno inferiore.* Hinc ruit commentum Angli, nor

memini cujus, inferos non ita pridem in sole constituentis.

CONCLUSIO II. Limbus Patrum antiquorum fuit etiam sub terrâ. Et id, ait idem Lessius, pariter tenendum est de fide.

87. Prob. 1° : Vel Patrum animæ erant in limbo subterrestri, vel, ut Calvino placet, in cœlis, ubi solum carebant visione beatificâ. Atqui posterius istud dici non potest; tum quia nullum habet fundamentum in Scripturâ, quæ sola est Calvinianorum regula; tum quia assertio hæc in totâ Dei Ecclesiâ prorsus maudita est; quod licet ad commendationem ejus Calvino sufficere possit, cæteris sufficiet ad ejus confutationem.

88. Prob. 2° : Pius erat Jacob, pius et Joseph. Atqui neuter post mortem ascendit in cœlum, sed uterque in inferos descendit. Prob. min. ex Genes. 37, ubi Jacob ait : *Descendam ad filium meum in infernum*. Atqui eo loci nec per infernum intelligi possunt cœli, ut per se liquet; nec sepulcrum. Quandoquidem Jacob, qui filium suum à feris devoratum arbitrabatur, non speraret se eidem uniendum fore in sepulcro, quo caruisse ipsum existimabat.

Prob. 3° ex lib. 1 Reg., cap. 28, ubi anima Samuelis apparens Saûli de terrâ ascendere visa est. Quia tamen non desunt qui apparitionis hujus veritatem negent, de eâ nobis in speciali dissertatione agendum erit.

89. Prob. 4° ex Apocalyps. 5, v. 2 et 3, ubi postquam exclamavit Angelus voce magnâ : *Quis est dignus aperire librum et solvere signacula ejus?* subditur quod aëmo poterat neque in cœlo, neque in terrâ neque subtus terram, aperire librum. Illic sanè loquitur Joannes de justis : cum præter hos nemo dignus videri possit aperire librum. Atqui ex justis illis, quidam erant subtus terram. Jam verò vel hi erant Limborum patres; quia licet illi jam Dei conspectu fruerentur, cum Apocalypsim scripsit Joannes, fieri tamen potuit ut is eorum conditionem, qualis erat dum Messiam expectarent, descripserit; vel erant animæ purgantes. Ergo ex eo textu colligitur id quod de subterrancâ defunctorum sede docent Catholici.

90. Non nego verba hæc, *subtùs terram*, de reprobis ipsis à S. Gregorio, lib. 4 Dialog., cap. 42, intelligi. Verùm expositio hæc, quæ à communi aliorum doctorum interpretatione dissidet, nec textui satis convenit, id saltem habet, quòd primam nostram conclusionem adstruat.

91. At, inquires, verba hæc, *subtùs terram*, metaphorice intelligi debent, non secus ac isthæc v. 13 : *Et omnem creaturam quæ in cœlo est, et super terram, et sub terrâ, et quæ sunt in mari, et quæ in eo; omnes audiui dicentes : Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria, etc.*

92. R. Nego paritatem. Frequens enim est in Scripturis ut creaturæ omnes, etiam sensu destitutæ, Deum laudare ac benedicere perhibeantur. At quòd eas inter quæ sensu destitutæ sunt, requiratur quæ digna sit librum aperire, et mysteria ejus reserare,

prorsus inauditum est. Adde quòd verba hæc, *et quæ sunt in mari*, de hominibus qui in mari navigant, aut quibus jam inter aquas pendulis instat naufragium, intelligi valeant.

93. Prob. 4° ex Symbolo Apostolorum, juxta quod Christus descendit ad inferos. Quibus verbis consonant non pauca Scripturæ verba; hæc videlicet Eccli. 24 : *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino*; quæ licet in Græco textu desint, plurimam à Vulgatâ versione commendationem habent. Hæc item Ephes. 4 : *Qui ascendit, ipse est et qui descendit in inferiores partes terræ*. Atqui per hunc ad inferos descensum, nec intelligi potest ascensus ad cœlos, ubi antiquos Patres gratis collocat Calvinus; nec, quidquid fingat Beza cum universâ suâ phalange, descensus in sepulcrum. 1° Quia malè quis diceretur in inferiores partes terræ descendisse, eò quòd in sepulcro repositus fuisset; præsertim cum sepulcrum Christi non esset in inferioribus partibus terræ, sed in speluncâ superiore humo; 2° quia in articulo præcedente Christus dicitur mortuus et sepultus, ergo descensus ejus ad inferos, non idem est ac ejus sepultura. Utique in Symbolo, quod est compendium fidei brevissimum, summum vitium esset aliquid repeti. Neque potest sententia posterior esse prioris expositio; quia notum per ignotum explicaretur; 3° quia longè aliter locum hunc intellexere concilia et Patres, quàm Calviniani; ut patet ex conciliis Toletano IV et Lateranensi sub Innocentio III, quorum prius sic habet, cap. 1 : *Descendit ad inferos, ut animas quæ illic tenebantur, erueret*; posterius sic loquitur, cap. 1 : *Descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, ascendit in cœlum : sed descendit in animâ, resurrexit in carne, ascendit pariter in utroque*. Idem docent unanimi concentu Patres, qui huic subscribunt S. Martyris Ignatii sententiæ Epist. ad Trallianos : *Descendit ad infernum solus, regressus est cum multitudine*; seu ut loquitur Hieronymus in cap. 4 Ephes. : *Descendit in inferiora terræ, ut sanctorum animas quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cœlos victor abduceret*. Sed longam eâ de re et apertam Traditionem vide apud Bellarminum, lib. 4, de Christo, cap. 14, tomo 1, pag. mihi 460.

94. His adjungi solet celebris ille D. Petri locus Epist. 1, cap. 3 : *Christus... his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit*. At hunc, quia semper habitum pro obscurissimo, ad finem articuli brevi dissertatione expendemus.

95. Obj. Potissima nostra probatio ex his deducitur Symboli verbis : *Descendit ad inferos*. Atqui nihil ex iis colligi potest. Namque Christi anima reapse non descendit ad inferos secundum substantiam; sed tantum quoad operationem. Cùm animæ à corpore separatae nennisi per operationem suam possint esse in loco. Et ita sentit Durandus in 3 dist. 22, q. 3.

96. Et verò si Christi anima ad inferos reapse descendit, vel ad omnia eorum loca, vel ad aliqua dumtaxat. Neutrum autem dici potest, nisi divinando,

97. R. Ad primum, nego min.; ad secundum, nihil ad veritatem Limbi Patrum interest, an eò Christus secundum substantiam descenderit, an penès operationem: quia locus in quo Christi anima operatur, necessariò existere debet; eumque verè admittit Durandus. Meritò tamen hujus opinionem uti erroneam redarguit Bellarminus, eod. lib. 4, cap. 15, 1º quia concilia et Patres eodem modo loquuntur de descensu animæ Christi ad inferos, quo de mansione corporis ejus in sepulchro. Porro corpus Christi, non metaphoricè et quoad effectum, sed verè et propriè mansit in sepulchro. 2º quia si anima Christi per effectum ad inferos descendisse dicitur, quia ibidem operata est, dicendum erit eam simul fuisse in inferis, in cœlis, in terris, in paradiso terrestri. Utique enim aliquem iis omnibus in locis effectum produxit, illustrans Patrum animas in Limbo, lætificans angelos in cœlo, consolans Henoc et Eliam in paradiso, gratiam hominibus dispertiens in terris. 3º quia ex Durandi commento sequitur Christum nullo pacto descendisse ad inferos. Si enim semel constet, quod ipse contendit, animas non nisi per operationem esse in loco; rursùmque eas nullam extra corpus suum, cujus sunt formæ, operationem habere posse; perspicuum est animas separatas non esse verè in loco. Unde rursùm colligere erit, nec damnatorum animas esse nunc in inferis, nec beatorum animas esse nunc in cœlo.

98. Cæterùm quod dicit Durandus, animas non posse esse in loco corporeo, nisi per operationem quam ibidem exercent, rursùmque eas nihil extra corpus suum operari posse, gratis dictum est; 1º quia nihil vetat quominus animæ sint in loco per essentiam suam, quæ cum sit res finita, necessariò est præsens uni loco, et non alteri, nisi in isto à Deo constituatur. 2º Quia licet animæ non possent certo loco aliter quàm per operationem à corporibus suis dependentem applicari de viâ ordinariâ; possent tamen supernaturaliter, Deo sic ordinante, extra corpus suum operari, movere corpora, viventibus apparere, eosdem alloqui; ut de Samuele paulò post dicemus.

99. Ad questionem num. 96 propositam, R. Christum probabiliter ad omnia inferni loca descendisse, secundum id Eccli. 24: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, inspiciam omnes dormientes*. Et verò Cyrillus Alexand., lib. 12 in Joannem, c. 36, alique Patres docent Christum descendisse ad inferos, ut vivorum et mortuorum dominaretur, suique totius regni possessionem iniret. Porro ad ipsius regnum pertinent etiam reprobi, ut qui in carceribus jussu ejusdem contineantur. De cæteris quæ ad separatam Christi animam spectant, adeundus est Bellarminus, ibid., pag. 466 et seq.

100. Obj. 2º cum S. Augustino, epist. 164: *Antiqui justi erant in sinu Abrahamæ*. Atqui sinus Abrahamæ non erat in inferno, sed ab eo remotissimus; cum esset chaos magnum inter divitem et Lazarum, qui stabat in sinu Abrahamæ.

101. R. Neg. min., quam demùm falsam esse agnovit Augustinus, tract. in Psalm. 85, et lib. 20 de Civ.

Dei, cap. 15. Nec nocet caos illud magnum reprobos inter et justos. Ad id enim satis erat ut longè inferior esset damnatorum sedes; et multò magis ut ab unâ ad aliam transire non quàm liceret.

CONCLUSIO III. Limbus puerorum et ipse subterraneus est.

102. Prob. Ex concilio Florentino, sess. ultimâ, ubi definitur *animas illorum qui in peccato mortifero actuali, vel originali decedunt, mox in infernum descendere, penitis tamen disparibus puniendas*.

103. Preiverat Augustinus, lib. 4, de Baptismo, cap. 2, ubi docet fidem catholicam duo tantùm agnoscere loca, ubi homines sint perpetuò futuri, cœlum beatorum et infernum reproborum.

104. Docet tamen communior scholæ opinio limbos puerorum in altiori esse loco, quàm sit Purgatorium, itâ ut ignis ad eum non perveniat. De his adi quæ diximus, tomo 3, ubi de peccato originali sub finem.

CONCLUSIO IV. Est etiam sub terrâ locus Purgatorii.

105. Probant aliqui cum Bellarmino ex Act. 2, v. 24, ubi S. Petrus de Christo loquens: *Quem, inquit, Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo*. Nimirum, inquit cum Augustino Epist. 93, et Epiphano ad hæresim Tatiani, Christus solvit dolores non reproborum, non etiam omnimodè justorum. Ergo animarum purgantium. Atqui erant hi dolores inferni, seu in inferno perpassi. Ergo animæ illæ erant in inferno.

106. Verùm expositio hæc non uno titulo difficilis est, ut notat eum in locum Maldutius dissert. 8; 1º quia juxta ipsam, vox, *solutis*, refertur ad Christum, quasi solverit dolores inferni. Atqui contra vox ea referri debet ad Deum, qui Christum resuscitando, eundem solvit à doloribus inferni; ut patet, tum ex ipso textu, tum et maximè ex Græcâ lectione quæ sensum alium non admittit; 2º quia ratio à S. Petro subnexa, quòd nimirum *impossibile erat Christum teneri ab inferno*; perspicuè demonstrat non alium hic exhiberi ut solum à doloribus, quàm Christum; 3º quia negat Bellarminus, lib. 4, de Christo, cap. 16, cum S. Thomâ, 3 parte, q. 52, art. 8, purgantes animas per Christi ad inferos descensum liberatas fuisse, nisi *quæ jam sufficienter purgatæ erant, vel etiam in hoc seculo meruerant per fidem et devotionem ad mortem Christi, ut eo descendente, liberarentur à temporali Purgatorii pœnâ*. Non desunt tamen qui cum Estio autement Christum universis animabus dimississe, quidquid ad plenam earum satisfactionem luendum supererat, ut suo in inferos descensu consecraret primitias illius indulgentiarum potestatis, quam Ecclesiæ suæ collaturus erat; idque approbat Maldutius, dissert. 29, paulò post citandâ.

107. Sed quomodò Christus solvi potuit à doloribus inferni? R. Græcè haberi, *solvens*, vel, *cum solvisset à doloribus mortis*: Syriacè verò à *funibus* mortis. Jam verò haud difficulter concipitur Christum, virtute Dei, solum fuisse à doloribus seu funibus mortis. Funes enim mortis eos quos semel vinxerunt, ligant usque

ad iudicium extremum. Ab iis potè, qui tertià die resurrexit Christus, divinà virtute solutus est, prout prædixerant prophete; David verò potissimùm, qui non de se ipso, sed de Christo tot antea seculis dixerat: *Non derelinques animam meam in inferno*, etc. Psalm. 15, et Act. 2, 27.

108. Prob. itaque conclusio meliùs, 1° ex sensu Ecclesiæ, quæ dum anxie precatur, ut Deus liberet animas omnium defunctorum de pœnis inferni et de profundo lacu, easdem in inferis, aut loco inferis vicino torqueri supponere videtur. 2° Ex unanimi penè theologorum suffragio, qui libenter hanc S. Thomæ doctrinam admittunt in 4, dist. 21, q. 1, art. quæstiunc. 2: *Ad 2 q., dicendum quòd de loco Purgatorii non invenitur aliquid expressè determinatum in Scripturâ. Tamen probabiliter et secundum quod consonat magis sanctorum dictis, et revelationi factæ multis, locus Purgatorii est duplex; unus secundum legem communem; et sic locus Purgatorii est locus inferior, inferno conjunctus; ita quòd idem ignis sit qui damnatos cruciat in inferno, et qui justos in Purgatorio purgat; quamvis damnati secundum quòd sunt inferiores merito, et etiam loco inferiores ordinandi sunt. Alius est locus Purgatorii secundum dispensationem; et sic quandoque in diversis locis aliqui puniti leguntur, vel ad vivorum instructionem, vel ad mortuorum subventionem; ut viventibus earum pœna innotescens, per suffragia Ecclesiæ mitigaretur.*

109. Confirm. Animæ purgantes eandem patiuntur pœnam quam damnati, pœnam videlicet damni et sensûs; nec differt prior à posteriori, nisi quòd hæc æterna sit, non illa. Ergo è re fuit, ut eodem in loco, et eodem igne torquerentur.

110. Quæres an defunctorum animæ suis è receptaculis egredi possint; sive ita ut ab uno receptaculo transeant ad aliud; sive ita ut è loco suo exeant ad tempus, eò postmodum regressuræ; sive ita ut hinc egressæ, redeant ad vitam, et sortem sibi novam, vel in bonum vel in malum comparare possint.

111. R. 1° non dari regressum seu ex inferno damnatorum, seu ex puerorum limbo; dari autem ex limbo patrum et ex Purgatorio. Ratio est quia animæ reproborum igne sempiterno torqueri debent, uti et perpetuo exilio animæ puerorum, qui sine baptismo decesserunt. Contra verò animæ Patrum, temporali tantùm exilio aut pœnâ probandæ erant. Idem est de iis quæ Purgatorio mancipantur. Quod objici possit Trajani animam de inferno erutam esse per preces S. Gregorii, meram esse fabulam evicimus in alio opere.

112. R. 2° posse animas, Deo ita permittente, tum è cœlis, tum è subterraneis quibuscumque receptaculis egredi ad tempus, seu ut viventibus opem ferant, seu ut eos terrore salutare impleant, seu ut horum opem efflagitent. Non desunt sanè gravia exempla, quæ id de omnibus, præter infantium limbum, receptaculis doceant. Circa quæ consulendi Eusebius, lib. 6, Hist., c. 6, Augustinus, lib. de Curâ pro mor-

tuis, cap. 16, et alii quos dabit Bellarminus, lib. 2 de Purgat., cap. 8.

113. R. 5°: Certò constat plures è Patrum Limbo, vel Purgatorio ad vitam fuisse revocatos. Siquidem in alterutro loco indubiè erant ex iis fidelibus plures, quos Elias, Elisæus, Christus ipse, Petrus et Paulus ad vitam revocârunt. Neque ullum inde sequitur inconveniens; tum quia is ad vitam reditus, nihil est aliud quàm exilii vel carceris mutatio; tum quia qui ex iis locis revocati sunt ad vitam, dubio procul in gratiâ confirmati fuère, ne salutis, quam usque ad mortem benè operando, promeruerant, jacturam ullo modo subirent. Ita post Abulensem q. 57, in 4 Regum, Bellarminus eod. cap., p. 652.

114. An autem è beatis vel damnatis aliqui ad vitam revocati fuerint, ambigi potest, præsertim quoad secundum caput, cum ex historiâ constet ethnicos plures à morte fuisse suscitatos; atque inprimis teste S. Ambrosio, serm. 90, Sempronii præfecti filium, qui à diabolo, eò quòd S. Agnetem violare vellet, necatus fuerat; et ab ipsâ vitæ redditus est. At dicendum neminem è cœlo vel inferis rediisse ad vitam. Unde qui in impietate mortui, subinde resurrexerunt, ex speciali Dei providentiâ non fuerunt post mortem suam decretoriè judicati; licet secundum præsentem suam injustitiam puniri potuerint; ut docet S. Thomas in 4, dist. 45, q. 2, art. 2.

Dissertatio prima.

DE APPARITIONE SAMUELIS.

115. Famosam hanc apparitionem refert Scriptura, 1 Regum, cap. 28, ubi, cum Saül irritò nisu Dominum consulisset, mutato habitu venit in Endor ad Pythonissam, et ait illi: *Divina mihi in Pythone, et suscita mihi quem dixerò tibi... Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi suscita. Cum autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magnâ, et dixit ad Saül: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saül. Dixitque ei rex: Noli timere, quid vidisti? et ait mulier ad Saül: Deos vidi ascendentes de terrâ. Dixitque ei: Qualis est forma ejus? Quæ ait: Vir senex ascendit, et ipse est amictus pallio. Et intellexit Saül quòd Samuel esset, et inclinavit se super faciem suam in terram, et adoravit. Dixit autem Samuel ad Saül: Quare inquietasti me ut suscitarer? Et ait Saül: Coarctor nimis, siquidem Philistim pugnant adversum me, et Deus recessit à me, et exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia; vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cum Dominus recesserit à te, et transierit ad æmulum tuum? Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu meâ, et scindet regnum de manu tuâ, et dabit illud proximo tuo David, quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram furoris in Amalec. Idcirco quod patris tibi fecit Dominus hodiè. Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philistim. Cras autem tu et filii tui mecum eritis. Sed et castra Israel tradet Dominus*

in manu Philistiim, statimque Saül cecidit porrectus in terram, etc.

Jam quaeritur an ipsa Samuelis anima Saüli apparuerit : an verò aliquod Samuelis phasma suppositum à dæmone, ut Saülem, Deo permittente, deciperet.

116. Multiplex volvitur eà de re opinio. Alii nempe Samuelis apparitionem nihil aliud esse volunt quàm fraudem Pythonissæ, quæ, ut Saülem deciperet, finxerit Samuelem à se videri, licèt nihil illa videret. Et hæc opinio, ait in dissertatione ad hunc locum Calm., temeraria est, periculosa, sacro textui contraria.

117. Alii non Samuelem ipsum, sed dæmonem sub Samuelis formâ apparuisse contendunt; simulque et Pythonissæ et Saüli fucum fecisse. Ita Tertullianus, SS. Basilus Magnus, Gregorius Nissen., Hieronymus, Cyrillus Alexand., Theodoretus, et alii plures, quorum opinio Nat. Alexandro, dissert. 23, probabilis videtur.

118. 3° Non defuere qui crediderint, nec dæmonem, nec Samuelem apparuisse; sed phasma Samuelis à Deo immediatè, vel ab angelis, Deo jubente, confectum.

119. 4° Senserunt olim Patres plerique, et etiamnum censent potiores theologi, Samuelem ipsum reipsà visum fuisse et locutum.

120. Hujus autem opinionis assectæ duas in partes scinduntur. Alii enim apparitionem hanc magicis Pythonissæ incantationibus adscribunt: quia animas omnes justorum sub dæmonis arbitrio tunc temporis fuisse existimant. Ita Justinus Martyr in Dialogo cum Tryphone, et acrius Origenes in cap. 28, lib. 1 Regum. Alii eandem apparitionem non in evocationes magicas quæ præcesserant, sed in summam Dei voluntatem refundunt. Verùm hi de re, ut liquet, consentientes, de modo tantum disputant. Sit

CONCLUSIO. Etsi damnari non debet opinio quæ dæmonem sub phasmate Samuelis apparuisse suspicatur, longè tamen probabilior est sententia quæ Samuelem ipsum apparuisse contendit.

121. Prob. prima pars : Reprobari non debet opinio quam Ecclesia præ sapientiâ suâ hactenus reliquit intactam; quæque à defensoribus suis non modicam commendationem habet. Atqui opinio de quâ nunc, 1° nusquam hactenus ab Ecclesiâ proscripita est; cum nullum exstet ipsius eà de re decretum. 2° Eadem opinio non minimùm à defensoribus suis commendationis habet. Sunt enim hi S. Pionius presbyter et martyr, cujus hæc verba refert Simeon Metaphrastes in ipsius vitâ: *Non igitur Samuelem in hanc vitam reduxit mulier illa ventriloqua, sed tartarei dæmones, Samuelis personam atque similitudinem induentes, sese mulieri ventriloquæ et Saüli, qui à Deo defecerat, conspicuos præbuerint. Tertullianus, libro de Animâ, cap. 57: Pythonico tunc spiritui licuit animam Samuelis effingere... Absit alioqui ut animam cujuslibet sancti, necdum prophetæ, à dæmonio credamus extractam, edocti quòd ipse Satanas transfiguretur in angelum lucis, etc.* In eundem sensum scribunt SS. Eustathius Antiochenus episcopus, Basilus, Gregorius Nyssenus, et alii plures quos

ibidem dabit Nat. Alexander. Unde S. Thomas, 2-2. q. 174, art. 5, ad 4, licèt contrariæ opinioni adherere videatur, hæc tamen subdit : *Quamvis etiam dici possit quòd non fuerit anima Samuelis, sed dæmon ex personâ ejus loquens, etc.*

122. Prob. secunda pars : 1° Quia Scripturæ verba in obvio et naturali sensu accipienda sunt, cum nihil hinc contra fidem et bonos mores sequitur absurdi. Atqui Scripturæ verba in obvio et naturali sensu intellecta, veram Samuelis ipsius apparitionem indicant; neque ex intellectu isto quidquam sequitur absurdi.

Quòd Scripturæ verba veram Samuelis ipsius apparitionem naturaliter exprimant, patet vel ex solâ textûs inspectione; qui, ut Samuelem ipsum indicaret, non potuit aliter loqui. Hæc iterùm subjicio : *Et intellexit Saül quòd Samuel esset, et inclinavit se super faciem suam... Dixit autem Samuel ad Saül : Quare inquietasti me, ut suscitarer?.. Ait Samuel : Quid interrogas me, cum Dominus recesserit à te?... Statimque Saül cecidit porrectus in terram; extimuerat enim verba Samuelis. Atqui hæc eò usque verum Samuelem indicant, ut qui ea placido sensu legerit, unum hic Samuelem, non umbram ejus, ac multò minùs dæmonem suspicari possit. Hic gravis sermo et dignus prophetâ. Hic exprobrata Saüli impietas sua. Hic prædictum quiddid eidem evenit. Hic non dicitur : *Et putavit*, sed, *et intellexit quòd esset Samuel*. Hic sexies repetitum nomen Samuelis, absque voculâ quæ dolum aut præstigias indicet.*

123. Confirm. ex Eccli. 46, ubi inter cæteras Samuelis laudes hæc recensetur, v. 23 : *Post hoc dormivit et notum fecit regi, et ostendit illi finem vitæ suæ, et exaltavit vocem suam de terrâ in prophetiâ delere impietatem gentis.* Græcè : *Et postquàm ipse dormivisset, propheta vit.* Syriacè verò : *Et post mortem interrogatus est, ostenditque regi viam ejus, et exaltavit de terrâ vocem suam in prophetiâ ad cessare faciendum peccata.* Hic sua præ cæteris Domini vatibus laus tribuitur Samueli, quòd post mortem prophetavit. Atqui nulla dubio procul Samueli laus inde accederet, quòd formam ejus accepisset dæmon, sique per umbram suam serviisset Pythonissæ. Ergo pro certo tenendum est ipsum Samuelem de terrâ prophetâsse. Nec dubium, ut monet in hunc locum Cornelius à Lapide, quin idem nobiscum sensissent objecti Patres, si his sat cognita fuisset libri Ecclesiastici fides et auctoritas. Unde S. Thomas, 1 p., q. 89, art. 8, ad 2 : *De Samuele dici potest quòd ipse apparuit per revelationem divinam, secundum id quod dicitur Eccli. 46, etc.; vel illa apparitio fuit procurata per dæmones : si tamen Ecclesiastici auctoritas non recipiatur, etc.* Atqui libri hujus auctoritas indubiè recipienda est. Ergo.

Quòd autem admissa veri Samuelis apparitio nihil contra fidem et mores invehat absurdi, ex objectionum solutione constabit.

124. Prob. 2° ex Patribus, quorum multi contra multos causam nostram juvant. Justinus Martyr in dial. cum Tryphone. *Animas, inquit, superstites ma-*

nere, etiam eo demonstraverim, quòd et Samuelis animam ventriloqua Pythonissa, ita ut Saül petierat, evocavit. Atqui petierat Saül ut verus Samuel evocaretur, non dæmon sub spectro Samuelis; quod si factum esset, non inde probaretur animæ humanæ immortalitas, ut benè N. Alexander. Ergo.

125. Origenes idem pluribus probat in cit. cap. 28, libri 1 Regum.

126. Ambrosius in c. 1 S. Luc.: *Samuel post mortem secundum Scripturæ testimonium, futura non tacuit.*

127. Augustinus, lib. de Curâ pro mortuis gerendâ, c. 15: *Mitti quoque ad vivos, inquit, aliquos ex mortuis, sicut è contrario Paulus ex vivis in paradysum raptus est, divina Scriptura testatur. Nam Samuel propheta defunctus, vivo Saüli etiam regi futura prædixit (quamvis nonnulli non ipsum fuisse qui potuisset magicis artibus evocari, sed aliquem spiritum, tam malis operibus congruentem, illius existiment similitudinem figurasse) cum liber Ecclesiasticus, quem Jesus filius Sirach scripsisse traditur.... contineat in laude Patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetaverit, etc.*

128. Idem docent SS. Sulpitius Severus, lib. 1 Historiæ sacræ; S. Zeno Veronensis, seu alius quivis vetus auctor sermonis de resurrectione; antiquus auctor Carminum contra Marcionem. At eos recensere superfluum fuerit; quia in materiâ quæ Patres dissentientes habet, non pensandæ sunt auctoritates sed momenta. Unde

129. Prob. 3° ratione theologicâ. Admitti debet apparitio, quæ gravibus fulcitur argumentis, et admodum exilibus confutatur. Atqui vera Samuelis apparitio gravibus fulcitur momentis; 1° enim innititur litteræ sacri textûs, quem quisinepartium studio leget, non magis Samuelem apparuisse dubitabit, quàm dubitabit Saülem mutato habitu contulisse se in Endor, et à Pythonissâ sciscitatum ut Samuelem evocaret. 2° Eadem apparitio veridicam crastinæ Israelitarum stragis ejusque circumstantiarum historiam complectitur, eamque qualem Deus solus indicare poterat. Quod enim respondent adversarii, res Saülis eò tunc devenisse, ut verisimillimè cædendus esset à Philisthæis, nihil omninò probat. Annon enim, nisi res tota à supremo fortunarum omnium arbitro disposita esset, Saül tam seriò admonitus, sibi, suisque, fugiendo, consulere poterat, et debebat? Annon poterat sterni acies ejus absque eo quòd ipse interimeretur? Annon saltem evadere poterant filii ejus? Ergo quidquid hic prædictum est, suggerente Deo prædici debuit. Quòd si id dæmoni à Deo revelatum esse dicatur, jam multiplex admittendum erit miraculum, ne obvium unum admittatur. Præterquàm enim recurret gravis difficultas è litterâ Scripturæ, quæ ubique Samuelem designat, explicandum erit quo pacto fieri queat ut sexies tremendum nomen *Jehova* repetat dæmon; ut Dei nomine exprobrat Saüli peccata, quorum ipse promotor fuerat; ut ei futurorum præscientiam commiserit Deus; imò ut et cum per os Ecclesiastici sub Samuelis nomine laudaverit. Hæc quæ nemo ferat divisa, quis conjuncta pertulerit?

2° Eadem apparitio levibus admodum conjecturis impugnatur. Quod ut pateat,

130. Obj. 1°: Admissâ Samuelis ipsius apparitione dicendum est dæmoni concessam esse potestatem animas ipsorum etiam sanctorum evocandi. Atqui nihil fingi potest magis insulsum.

131. R. 1°: Nego maj. Non enim necesse est ut Pythonissa magicis artibus Samuelem evocaverit: satis est ut Deus, ad terrorem impij principis, id summo suo imperio effecerit, quod perperam à ventriloquâ expectabatur. Rem porrò sic contigisse patet ex cit. cap. 28, lib. 1 Reg. Vix enim expetierat Saül sibi Samuelem suscitari, cum mulier eo inspecto exclamavit: *Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul* (1). Ergo needum magicas suas incantationes perfecerat, cum eæ morosæ et longæ forent. 2° Turbata est mulier, cum Samuelem vidit. Cur porrò, nisi quia eum vidit antequàm evocasset?

132. Neque desunt hujus Dei agendi rationis exempla in sacro textu. Sic cum Balaam vellet dæmonem consulere in gratiam Balac regis Moab, prævenit eum angelus Dei, et sublimem illam per eum de Israele et Christo prophetiam edidit, quæ habetur Num. 22 v. 32. Sic quoque cum Ochosias rex Israel mitteret nuntios ad consulendum Beëlzebub de sanitate suâ, prævenit eum Elias, et vicinam ei mortem prænuntiavit, 4 Reg. 1, 16.

133. Nec obest illud Samuelis ad Saül: *Quare me inquietasti, ut suscitarer?* Id enim, ut verè dici potuerit, necesse non est ut Samuel à Pythonissâ efficienter evocatus fuerit, sed satis est ut sacrilega Saülis curiositas fuerit occasio cur suscitaretur Samuel. Ait porrò se à Saüle inquietatum, quia commotus fuit, et iratus indignitate modi, quo Saül eum per magiam suscitare conabatur: vel quia inquietari dicitur, qui à loco pacis et quietis eductus, molestis negotiis implicatur. Ità Corn. à Lapide, et Menochius.

134. R. 2° Nego min. primi syllogismi. Ut enim solidè Augustinus, lib. 2 de diversis Quæstionibus à Simpliciano propositis, q. 4: *Si hoc movet quòd licuerit maligno spiritui excitare animam justî, et tanquàm de abditis mortuorum receptaculis evocare, nonne magis mirandum est quòd Satanas ipsum Dominum assumpsit,*

(1) Aiunt Rabbinii Pythonissam exclamasse, quia Samuel non eo modo apparuit, quo evocati mortui apparere consueverant; sed erecto sursùm capite, ut in vivis esse solent homines; cum alii apparenter gendo pedes sursùm, vel supini, ut sunt in sepulcris. Ratio aptior clamoris hujus ea est, quòd prius adfuerit Samuel, quàm mulier carmen suum necromantium absolvisset, aut etiam inceperet. Quod autem dixit: *Video deos ascendentes de terrâ*, non ideò dicitur quod Moyses apparuerit cum Samuele, ut fabulantur Rabbinii, sed phrasi Hebraicâ, quæ ad designandam rei dignitatem plurali numero utitur in vicem singularis. Sic Exodi 32 de vitulo aureo qui unus erat, dicitur: *Hi sunt dii tui*. Vox *Elohim*, quâ utrobique utitur Scriptura, passim Deum unum significat. Indicat ergo Pythonissa tantum esse illius qui apparebat splendorem, ut non mortalis quispiam, sed Deus esse videretur. Quod et Saül optimè intellexit, rogando in singulari: *Qualis est forma ejus?* Et mulier quoque, relicto jam numero plurali, respondet: *Vir senex ascendit, amictus pallio*. Ita Tirinus.

et constituit super pinnam templi? Quolibet enim modo fecerit, ille etiam modus quo Samueli factum est ut excitaretur, similiter latet. Nisi fortè quis dixerit, faciliorem diabolo fuisse licentiam ad Dominum vivum unde voluit assumendum, et ubi voluit constituendum, quàm ad Samuelis defuncti spiritum à suis sedibus excitandum, etc.

153. Obj. 2°: Anima prophetica neque falsa prædicere potest, neque mentiri. Atqui spectrum Saülis apparens ex hac utrâque parte peccavit: 1° Prædixit falsa in his verbis: *Cràs tu et filii tu mecum eritis*. Neque enim sequenti die evenit strages Israelitici exercitus, et mors Saülis, cum quæcumque à profetione Saülis in Endor, usque ad mortem ejus, narrantur, præsertim de Davide, quinque ad minus dierum intervallum postulent, ut solidè probat Leo Allatius, et ex ipso Nat. Alexander; 2° Saül reprobis non erat futurus cum Samuele in loco quietis. Ergo mentiebatur quisquis dicebat: *Mecum eritis*. Nec enim Saül impius cum Samuele, vel innocens Jonathas cum dæmone futurus erat.

156. R. ad primum: Neg. min.: ad primam probationem, resp. 1°, adverbium *cràs* non semper diem proxime sequentem significare, sed sæpius rem imminuentem, licet aliquando post futuram, ut observant Hieronymus et Theodoretus; quorum prior sic loquitur in cap. 6 Matthæi: *Cràs in Scripturis futurum tempus intelligitur*, dicente Jacob: *Exaudiet me cràs justitia mea.* Et ubi altare exstruitur à duabus tribubus Ruben et Gad.... Respondit Phinees, idcirco se altare fecisse, ne cràs filius suis colendi Deum possessio denegaretur. Et multa istiusmodi reperies in veteri Testamento.

157. R. 2° Saulem cum suis die post Samuelis vaticinium proximo cecidisse. Quæ enim apparitionem inter et mortem Saülis de Davide narrantur, et longiorem quàm unius diei moram requirunt, dicta sunt per anticipationem. Ita et solidè Theodoretus, q. 63 in lib. 1 Regum.

158. Præterea, si prædictio Samuelis post mediam noctem facta supponatur, ut supponi facile potest, cædes Saülis ad triginta, et eò plus, horas differri poterit, modò Hebræi dies civiles mediâ à nocte inciperent; de quo alibi.

159. Ad secundam probationem, resp. cum Augustino, ibid. verba hæc, *Mecum eritis*, referenda esse non ad æqualitatem felicitatis, sed ad parem conditionem mortis.

160. Obj. 3°: Ex sacro textu, *Saül*, agnito Samuele, inclinavit se super faciem suam, et adoravit. Atqui vera Samuelis anima nunquam passa fuisset se adorari. Ergo.

161. R.: Neg. min.; nec enim eo loco agitur de adoratione supremâ, quam latriam dicimus; sed de supplicii observantiâ, quæ viris dignitate et sanctimoniâ præ eminentibus apud Hebræos solebat exhiberi. Sic 1 Reg. 25: *Abigail procidit coram David super faciem suam, et adoravit*. Sic ibid. 24, *David pronus in terram adoravit Saulem*. Notiora sunt hæc, quàm ut iis immorandum sit.

Dissertatio secunda.

DE PRÆDICATIONE CHRISTI IN INFERIS.

142. Difficultati huic occasionem præbent verba hæc 1 Petri 3, 18: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu: in quo et his qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in quâ pauci, id est, octo animæ, salvæ factæ sunt per aquam*. Circa hunc textum, quem Beza et Gomarus, quæ cæteroqui nihil in Scripturis obscurum est, difficillimum esse consenserunt, quærent interpretes quæ qualisque fuerit, et quibus facta hæc Christi prædicatio. Potissimas eorum conjectationes exponam breviter, eam quæ veri magis similis apparebit, selecturus.

143. 1° Itaque censet Calvinus in *Psycopannychiâ*, id est, animarum dormitione, spiritus de quibus loquitur S. Petrus fuisse sanctorum animas, non quidem existentes in carcere, ut habet vulgatus Interpres, sed in speculâ, id est, in coelo, ubi Christi adventum et mortem expectabant, his verò Christum prædicasse, non personaliter, sed causaliter, eas è speculâ suâ liberando, et ad beatitudinem transferendo. Ratio ejus est, quod vox *πυλῶν*, non carcerem tantum, sed et speculam significet.

144. Refellitur 1°, quia etsi Græca vox speculam quandoque, seu vigiliam noctis significat, non tamen in his Scripturæ locis, ubi nulli sunt hostes speculandi. Porro sanctorum animæ, ubicumque ante Christum detentæ fuerint, nihil ab hostium incursu timendum habebant; 2° quia, quicquid contradicat Calvinus, constat Christum reipsâ descendisse ad inferos. Unde hic Syrus vertit: *Prædicavit animabus illis quæ detinebantur in inferno*.

145. 2° Beza contendit Christum in spiritu, id est, vi divinitatis suæ, per ministerium Noe prædicasse incredulis, qui ob incredulitatem suam tempore diluvii damnati, nunc sunt in carcere, seu in inferno.

146. Refellitur 1°, quia veteres omnes vertunt, qui erant in carcere, non autem qui sunt, ut modò in Syriaco vidimus; 2° quia S. Petrus per spiritum Christi animam ejus intelligit; hanc enim opponit carni seu corpori ejus; 3° quia anima Christi sola venit, Græcè profecta est, in carcerem, non autem ejus divinitas, quia semper et ubique præsens fuit.

147. 3° Augustinus, epist. 164, aliàs 99, et ex eo Beda, Hugo, D. Thomas, 3 p., q. 52, art. 2, ad 3, per carcerem intelligunt corpus, quod est quasi carcer animæ; per spiritus verò animas corpore inclusas tempore Noemi. His enim, inquit, prædicavit Christus per Noe, qui dum arcam perficeret, eosdem ad pœnitentiam hortabatur.

148. Refelluntur 1°, quia expositio hæc, quæ per carcerem intelligit corpus, symbolica est, non literalis et germana; 2° quia non convenit scopo Apostoli. Ut enim benè à Maldutio observatum est, D. Petrus

eò loci totus est in commendandâ mortis Christi efficaciâ. Quòd autem Christus per Noe prædicaverit hominibus in impietate mortuis, nihil facit ad commendandam mortis ejus virtutem. Unde aliud profectò inquisiisset exemplum Apostolus, puta prædicationem Ninivitis factam, etc.; 3° quia nec ipsi Augustino placuit hæc ejus interpretatio; unde fatetur se locum hunc non intellexisse, et rogat ut quærat ratio locum hunc de inferis explicandi.

149. 4° Censent quidam Christi animam post mortem reipsâ descendisse ad inferos, ibique damnatis prædicavisse, eosque qui minùs mali fecerant convertisse. Ita ex Hermâ dicere videtur Clemens Alexandr., lib. 6 Stromat. Concinit Nicetas, Gregorii Nazianzen., interpretes Platonici, qui refert Platonem Christiano cuidam, à quo maledictis laceratus fuerat, apparuisse, et dixisse: *Ego quidem me peccatorem esse haudquaquàm inficias ivero. Verum cum Christus in infernum descendit, nemo ante me ad fidem accessit.*

150. Refelluntur, tum ex constanti Patrum doctrinâ adversùs hujusmodi fabulas, Augustini præcipuè, lib. de Hæresib., cap. 79, tum quia in inferno nulla est redemptio. Unde S. Gregorius Magnus: *Christus, inquit, descendens ad inferos, solos per suam gratiam liberavit, qui eum et venturum esse crediderunt, et præcepta ejus vivendo tenuerunt.* Sit igitur cum agmine doctorum primi et infimi temporis

CONCLUSIO. Christus ad inferos descendit, ibique faustum liberationis suæ nuntium iis prædicavit, qui non semper, sed aliquando increduli fuerant in diebus Noe; adeoque irruentibus undique aquis peccata sua detestati erant, eaque quoad culpam saltem aquæ diluvio eluerant.

151. Prob. quia sensus iste cæteris præferri debet, utpote admodum litteralis, si nihil habeat absurdi, vel in se, vel in circumstantiis, et D. Petri scopo egregiè conveniat. Atqui 4° sensus ille nihil habet absurdi in se. Si enim absurdum non sit credere descensum Christi ad inferos, nec absurdum erit credere bonum redemptionis ipsius nuntium ab ipso illuc delatum fuisse; 2° nec habet quidquam absurdi in circumstantiis; harum enim præcipua est, quòd Christus iis spiritibus prædicaverit, qui aliquando increduli fuerant in diebus Noe. Atqui nihil hic absurdi fingi potest, quia absurdum non est quòd multi ex iis diluvii jam è mari, è terrâ, è cœlo erumpentis testes, ad Deum per pœnitentiam recurrerint. Imò vix fieri potest ut res aliter contigerint, cum in adversis, præsertim ineluctabilibus, homines ad Deum confugere soleant, secundùm id Psalm. 77, 34: *Cum occideret eos, quærebant eum.* 3° Et hic sensus scopo D. Petri apprimè convenit. Scopus enim ejus est ut commendet virtutem passionis Christi, qui semel pro peccatis nostris mortuus est. Atqui hanc efficaciter probat 1° ex resurrectione ipsius, quia mortificatus carne, vivificatus est spiritu; 2° ex efficaciâ ejusdem mortis, quæ ad eos etiam se extendit, qui, Noe tot annos pœnitentiam præ-

dicante, increduli fuerant, et tandem in extremis respuerunt.

152. Obj. : Saltem nulla est ratio cur Christus iis solum prædicasse dicatur, qui increduli fuerant tempore Noe, cum præter istos tot alii forent in eodem casu. Ita Augustinus.

153. R. 1° inquiri posse ab Augustino pari de causâ, cur potius dicatur Christum in diebus Noemi prædicasse, quàm in diebus Abraham, vel cæterorum patriarcharum, vel etiam aliorum hominum.

154. R. 2° prædicasse equidem Christum in inferno bonis quotquot ibidem erant spiritibus; at expressos nominatim illos fuisse, qui in diebus Noe fuerant increduli; 1° quia majus erat dubium an ii, vel ex iis aliqui, quos tamdiù *expectabat patientia Dei* (sic enim habet Græca lectio multò clariùs) salutem fuissent consecuti; 2° quia eò plus divina misericordia commendabatur, quòd æternæ morti ob brevem immersionis pœnitentiam subduxisset homines omnium scelestissimos: *Omnis, quippe caro, diluvii tempore, corruperat viam suam*; 3° quia à diluvio facilis erat descensus ad baptismum, de quo v. seq. loquitur Petrus, his verbis: *Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptisma*; quorum sensus partim expressè, partim tacitè indicatus, is est, baptismum similem esse, tum arcæ, in quâ Noe cum suis salvus factus est; tum aquis diluvii, quibus sic corpora immersa sunt, ut animæ per pœnitentiam salvæ factæ sint. Vide Maldutium, Dissert. in hunc locum.

ARTICULUS V.

De diuturnitate pœnarum Purgatorii.

155. Sensit Origenes, hom. 14 in Luc., Purgatorii pœnas et post resurrectionem duraturas esse. Sed erroneè: *Nullus*, ait Augustinus, lib. de Civ. Dei, cap. 16, *purgatorias pœnas futuras opinetur, nisi ante illud ultimum tremendumque judicium.* Sanè verò Dominus, Matth. 25, duos tantùm hominum ordines admittit, beatorum unum, alterum damnatorum. Et verò licet corpus, ut bonorum malorumve animæ operum particeps, meritò in inferis puniatur, et in cœlis exsultet, non est tamen cur purgetur, quia purgatio à peccatis in animam solam propriè cadit.

156. Lutherus contra Purgatorii tempus nimis contraxit, cum omnes peccati reliquias in iis qui fideles moriuntur, mortis doloribus purgari commentus est. Etsi enim mors pro Christo perpessa, seu martyrium, omnes procul dubio reliquias peccati abstergit; unde, juxta August., *injuria est orare pro martyre*; non tamen id præstat mors quæcumque, 1° quia mors quandoque omni caret doloris sensu, ut in iis qui repentino casu opprimuntur; 2° quia si mors peccati reliquias mundare deberet, leniorem experirentur viri optimi, duriorum et durissimam minùs boni, quod experientiæ communi adversatur; 3° quia non desunt equidem, qui mortem æquo animo propter peccata sua tolerant; nec dubium quin iis ad satisfaciendum prosit patientia. Sed an prosit satis ut omne eorum debitum expungat, nemini certò compertum est.

157. Dom. Soto, in 4, dist. 16, q. 3, existimavit neminem manere in Purgatorio ad decem annos. Erat hæc ejus ratio, quòd in præsentì vità per breves aliquot mensium pœnas ab omni pœnà liberari possumus. Ergo et idem multò citius in alterà vità perfici debet, cùm in eà pœnæ præsentibus in infinitum graviores subeantur.

158. Sed malè, 1° quia ab hujus vitæ pœnis ad pœnas vitæ alterius concludi non potest, quia currit hic misericordiæ tempus, illic tempus justitiæ; 2° quia potest quidem Deus extensionem intenso pœnarum gradu compensare, at non vult. Alioqui doloris gradum adaugendo, Purgatorium ad unam horam redigeret; 3° quia repugnat huic opinioni consuetudo Ecclesiæ, quæ anniversaria sacra pro fidelibus ante plura secula defunctis celebrat. Hinc proscripta ab Alexandro VII hæc thesis, num. 43: *Annum legatum pro animâ relictum non durat plus quàm per decem annos.* Et meritò, cùm debitum certum ex justitiâ semper urgeat, donec certa sit ejus extinctio, quod in casu nostro, citra revelationem, locum habere non potest.

159. Ergo, ut cum Bellarmino loquar (lib. 2 de Purgat., cap. 10), quando liberentur animæ, *res est incertissima, et nonnisi temerè definiri potest.*

160. Senserunt tamen SS. Patres vereri esse ne illic diù torqueantur animæ. Sic Cyprianus, epist. 59, ad Antonianum, ut fideles ad martyrium hortetur: *Aliud est, inquit, ad gloriam pervenire, aliud missum in carcerem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem. Aliud statim fidei et virtutis accipere mercedem; aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, et purgari diù igne.*

161. Sic Augustinus non satis habens pro matre suà ante vlginti annos mortuà precari, eam futuris suis lectoribus commendat, lib. 9 Conf., c. 13, n. 37, his verbis: *Inspira, Domine meus, Deus meus, inspira servis tuis fratribus meis, filiis tuis, dominis meis, quibus et voce, et corde, et litteris servio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ cum Patricio quondam ejus conjuge.... Ut quod illa à me poposcit extremum, uberius ei præstetur in multorum orationibus.*

162. Idem S. doctor, l. 6 operis Imperf., contra Julianum, n. 12, 22 et 30, docere videtur, Adamum tunc duntaxat, adeoque post annorum aliquot millia, à pœnis liberatum esse, quando Christus pro nobis mortuus, ad loca mortuorum, non necessitate, sed potestate, descendit, et dolores solvit inferni.

163. Sic demùm S. Caesarius Arelatensis, serm. 104, n. 4 (in Append. August., tom. 5, p. 186): *Cum de die judicii scriptum sit, quòd erit dies unus tanquàm mille anni, et mille anni tanquàm dies unus, unde scit unusquisque utrum diebus, an mensibus, an fortè etiam et annis per illum ignem sit transiturus?*

164. Idem astruunt visiones multæ à Bedà, Dionysio Carthus. et aliis relatæ, ex quibus constat animas nonnullas in purgantibus flammis usque ad judicii diem permansuras esse. Verùm hæc pro more nostro

omittimus, non quia nobis sint fabularum loco, sed quia quâ vivimus ætate, *visionarius* audit, qui visiones referre audet.

ARTICULUS VI.

De qualitate pœnarum Purgatorii.

165. Pœna duplex, alia *damni*, quæ in carentiâ divinæ visionis posita est; *sensûs* altera, quæ aliunde quàm ex carentiâ visionis beatificæ nascitur.

166. Constat animas purgantes pœnæ *damni* obnoxias esse. Nec enim citra mœrorem videre possunt, se propter culpam suam, summi, quod ardentè sentiunt, boni fruitione privari. Tota itaque lis est de pœnâ *sensûs*; potissimùm verò an hæc in igne corporeo posita sit, numque is in animas agat ope ac ministerio dæmonum. Quâ de re sit

CONCLUSIO PRIMA. — Probabilius est ignem Purgatorii esse corporeum.

167. Prob. 1°, quia hæc est longè communior Patrum doctrina. Origenes, homil. 13 in Jerem., de eo disserens qui non planè à culpis suis purgatus moritur: *Iste, inquit, peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustionem purgatur, ut quidquid habuerit lignorum, fœni et stipulæ, ignis consumat.*

168. Cyprianus, ubi supra: *Aliud est purgari diù igne, aliud peccata omnia purgasse.*

169. S. Hieronymus, in Psalm. 36, n. 26 (tom. 1, pag. 790): *Væ mihi, inquit, si opus meum arserit.... Salvi erimus per fidem, sic tamen salvi quasi per ignem; et si non exurimur, tamen uremur.*

170. S. Augustinus, enarrat. in Psalm. 37, n. 3: *Quia dicitur: Salvus erit, contemnitur ille ignis... Gravior tamen erit ille ignis, quàm quidquid homo potest pati in hac vitâ.*

171. S. Gregorius, lib. 4 Dialog., cap. 39 (tom. 2, pag. 441): *De quibusdam levibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est.*

172. Jam verò ignis vitæ alterius, juxta eundem sanctum Gregorium, indubiè corporeus est, prout ibidem probat, cap. 29, p. 417, ubi: *Si diabolus ejusque angeli, cùm sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi, quid mirum si animæ et antequàm recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta?* Jure ergo S. Thomas, in 4, dist. 21, q. 1, art. 1: *Idem ignis est qui damnatos cruciat in inferno, et qui justos in Purgatorio purgat.* Ex iis sic in formâ: Verba Scripturæ et Traditionis litteraliter sunt accipienda, cùm ex his nihil sequitur absurdi, juxta regulam Augustini ubique receptam. Atqui Scriptura et Traditio purgatorium ignem constanter exhibent, ut patet ex iis quæ hactenus dicta sunt. Jam verò quòd ignis ille litterali sensu accipiatur, nihil habet absurdi. Etsi enim explicari non potest quo pacto corporeus ignis incorporeas animas afficiat; fieri tamen potest ut eas reapsè afficiat; sicut licèt explicari non possit quo pacto mens corpori suo uniatur, eique vitam det, simul et cum ipso patiatur et gaudeat, fieri potest, et de facto fit, ut hæc extra dubium omne posita sint.

173. Prob. 2°, ex communiori nunc et olim theo-

logorum consensu, qui, ut ait hic Bellarminus, cap. 11, non potest nisi temerè contemni. Docet equidem Dupinus, dissert. 10 in Apocalyps., pag. 68 et seq., quæstionem hanc ab Augustino (lib. de octo Dulciti; Quæstionibus, q. 1, n. 12, et lib. 21, de Civ. Dei, cap. 9, n. 2) tam quoad purgantes animas, quàm quoad damnatos ipsos, libero cujusque arbitrio permissam fuisse. Verùm eà de causà non malè vapulavit à citato jam Thomà Mangeart, tom. 2, p. 249 et seq. Utique postquàm S. doctor multa disputavit de igne vitæ alterius, sic demùm cit. cap. 9 concludit: *Eligat unum de duobus quisque quod placet, utrum et conscientie vermem ad corpus propriè, an ad animum, translatò à corporalibus ad incorporaliù vocabulo, existimet pertinere.... DUM TAMEN nullo modo illa corporalia futura esse credamus, ut nullis ab igne afficiantur doloribus.*

174. Hinc citatus mox scriptor nostram hanc thesim ita negat de fide esse, ut eam fidei proximam esse contendat, ibid. pag. 241. Mitiori stylo Bellarminus eam tantùm *probabilissimam* nuncupat; nec ultra progredi audet, quia *Græci in concilio Florent., sess. ult., etsi fateantur se semper credidisse Purgatorium et orationem pro defunctis, tamen dicunt se dubitare utrum igne corporeo crucientur, an tenebris duntaxat; vel alio aliquo modo, quam eorum sententiam concilium tolerat.* Verba sunt Lessii, 11, 18, pag. 827.

CONCLUSIO II. — Incertum est an in Purgatorio torquantur animæ à dæmonibus.

175. Prob., quia eas torqueri negant graves theologi cum S. Thomà, in 4, dist. 20, art. 5, tum quia non decet justitiam divinam, ut quæ in ultimo conflictu diabolum vicerunt, ab ipso, id est, ab hoste victo crucientur; tum quia diabolus justos homines ideò vexat, ut eos in peccatum aliquod trahat præcipientes. Atqui id non sperat de sanctis Purgatorii spiritibus, quos in gratià confirmatos esse novit.

176. Aliunde tamen non desunt quæ eadem animas à dæmonibus interdùm torqueri sentiant. Ita inter alios S. Bernardus, serm. 42 de Diversis, ubi hæc: *Vadam in istam regionem, et videbo visionem hanc grandem, quomodò pius Pater glorificandos filios in manu tentatoris relinquat, non ad occisionem, sed ad purificationem, etc.* Favent Liturgiæ, in quibus oratur Deus ut animas illas eruat de ore Leonis. Consonant apparitiones variæ, tum apud Bedam, lib. 3 Hist. Angl., cap. 19, tum in vità S. Bernardi, lib. 1, c. 10. Neque hic desunt congruentiæ, quia satis æquum est ut quæ ex parte à diabolo victæ sunt, illecebris ejus consentientes, ab eo vincantur ex parte, et sævitiam ipsius experiantur. Verùm hæc neutrinde plurimum urgent. *Maneat igitur et hoc inter secreta, quæ nobis suo tempore aperientur.* Bellarminus, ibid., cap. 15.

ARTICULUS VII.

De gravitate pœnarum Purgatorii.

177. Duo docet circa præsens punctum S. Thomas, in 4, dist. 30, q. 1, art. 2, 1° pœnam damni esse maximam pœnarum, quæ vel in Purgatorio, vel in hæc

vitâ reperiri possint; 2° minimam Purgatorii pœnam maximâ hujus vitæ pœnâ graviorem esse, ut quæ ad minus importet pœnam damni, quæ est omnium maxima.

178. Aliter sentit D. Bonaventura, in 4, dist. 20, art. 1, et docet 1° pœnam damni in Purgatorio non esse majorem omni pœnâ, seu Purgatorii, seu vitæ hujus; 2° maximam Purgatorii pœnam esse graviorem maximâ hujus vitæ pœnâ, sed aliquam Purgatorii pœnam minorem esse aliquâ hujus vitæ pœnâ. De his sit

CONCLUSIO PRIMA. Pœna damni non est in Purgatorio omnium maxima quantum ad acerbitatem.

179. Prob. 1°: Si pœna damni omnium foret gravissima etiam in Purgatorio, dicendum esset Patres in Limbo, ubi visione beatificâ carebant, pœnam omnium gravissimam sustinuisse. Atqui hoc adeò falsum est, ut Luc. 16 Abraham de Lazaro dicat ad divitem: *Nunc autem hic consolatur; tu verò cruciaris.* Unde Augustinus, epist. 164, aliàs 99, negat id Act. 2: *Solutis doloribus inferni*, de SS. Patribus intelligendum. Gregorius verò, lib. 13 Moral., cap. 22, dicit Patres in inferno non tormenta ulla, sed requiem habuisse.

180. Prob. 2°: Ideò pœna damni summa est in inferno (quod tamen negat Lessius, num. 20, et satis malè probat exemplo impiorum, qui parùm curent divino intuitu privari, si eis concessum esset seculi hujus deliciis frui in perpetuum) quia pœnæ huic annexa est desperatio certissima cujuscumque solatii expers. Atqui contra in Purgatorio spes affulget certissima liberationis; eaque multiplici conjuncta solatio, ei præcipuè quod ex purâ divinam voluntatem adimplendi voluptate nascitur. Hinc Patres, qui pœnas Purgatorii omnium maximas esse docent, pœnam ignis commemorant, non damni, nisi prout hæc desperationi juncta in inferno.

181. Dixi pœnam hanc non esse omnium maximam quoad acerbitatem, quia omnium est maxima appetitivè. Siquidem sanctæ illæ animæ, quæ omnia suis momentis æstimant, visionis Dei carentiam plus dolent quàm quodvis aliud malum, cum quo bonum hoc posset consistere. Ergo mallent quodvis pati et frui hoc bono, quàm boni hujus carentiam pati. Ergo maximè dolent de hoc malo appetitivè. Et id, ait ibid. Lessius, in hac etiam vitâ videmus in viris sanctis, quia eò inclinât charitas perfecta.

CONCLUSIO II. Gravissima Purgatorii pœna indubiè gravior est gravissimâ quâcumque hujus vitæ pœnâ. Dantur tamen in Purgatorio pœnæ gravissimis hujus vitæ pœnis leviores.

182. Prob. 1° pars, 1° ex citato jam Augustini textu in Psalm. 37: *Gravior erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vitâ.*

183. 2° Ex S. Caesario Arelatensi, serm. 104, n. 4, ubi hæc scribit: *Sed, dicit aliquis, non pertinet ad me quamdiù moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, quàm quidquid potest in hoc seculo pœnarum aut cogitari, aut videri, aut sentiri.*

Et cum de die iudicii scriptum sit, quod erit dies unus unde scit unusquisque utrum diebus, an mensibus, an tanquam mille anni, et mille anni tanquam dies unus, fortè etiam et annis per ignem illum sit transiturus? Et qui modò nec unum digitum suum in ignem vult mittere, timeat necesse est, vel tunc parvo tempore cum animâ et toto corpore cruciari.

184. 3° Ex S. Bernardo, serm. 6 in Purificat. B. Mariæ, n. 5, ubi de purgatoriiis flammis hæc seriò ponderanda loquitur: *Et quidem dies qui ad purgandum nobis dati sunt, velimus, nolimus, implemus: Sed vobis, si dies implentur, et purgatio minimè impletur; ut postea necesse sit illo nos igne expurgari quo NIL POENALIUS, NIL ACRIUS AUT VEHEMENTIUS IN HAC VITA EXCOGITARI POTEST. Quod et rursùs docet id Augustini, lib. de Civ. Dei, cap. 10: Cruciantur miris, sed tamen veris modis.*

185. Prob. 2ª pars, quia Patres, qui Purgatorii cruciatùs ideam nusquam imminuere, semper statuerunt eundem delictorum mensuræ seu gravitati similem esse. Unde juxta ipsos, præsertim verò Cæsarium, serm. 252, *quantum stultè iniquitas gesserit, tantum sapiens pena deserviet. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit quædam flammæ rationalis disciplina.* Unde purgans ille ignis ab eodem Cæsario vocatur *ignis arboris*. Jam verò quædam sunt delicta ex omni parte tam levia, qualis est otiosa quædam vœcula, ut vix concipi possit quempiam ob ea gravioribus plecti suppliciis, quàm quæ Neronum, Domitianorum, Japonicorum principum furor et rabies adversum Christianos invenerint. Ergo.

186. Confirm. quia licèt inter theologos dubium sit 1° an animæ ad unam omnes poenâ ignis torqueantur, 2° an earum poena ab initio ad finem semper sit æquè gravis, an non in dies, ex viventium suffragiis, aut mensurâ tormentorum, defervescat et imminuat; multò tamen probabilius est, nec omnes torqueri flammâ, nec flammam hanc quas torquet, semper in eodem gradu torquere. Atqui positâ hæc opinione, quæ admodum congruit iudicio illius qui nequidem in irâ suâ continet miserationes suas, perspicuum est non quamlibet Purgatorii poenam esse majorem maximâ hujus vitæ poenâ. Poena enim quæ ad finem vergit, debet adeò esse remissa, ut ampliùs remitti non possit. Hic autem occurrunt poenæ intensissimæ, quæ possent plurimùm remitti. Ita Bellarm., cap. 14, Lessius, n. 22 (à quibus tamen circa hanc poenæ imminutionem dissentit Suarez, disp. 46, sect. 4, n. 8).

187. Idem, ut assolent, confirmant ex visione duplici; alterâ quidem Malachie, qui teste D. Bernardo, cum pro defunctâ sorore oraret, eandem conspexit 1° in veste nigrâ et extra ecclesiam; 2° in veste subfuscâ et intra limen ecclesiæ; 3° in veste candidâ et juxta altare cum sanctis cæteris: alterâ verò Orithalmi, qui apud Bedam, lib. 5, cap. 13, in amœnissimo loco multa animarum albatarum millia, Dei laudes concinentium prospexit, ita ut locum hunc pro paradiso haberet: quæ tamen necdum penitus expiatæ erant. Unde et iste locus ad Purgatorium pertinebat, sive

sub terrâ, sive super terram fuerit. Supra enim ex D. Thomâ monuimus, animas licèt de viâ communi sub terrâ expientur, alibi purgari posse. Nec dubium quin initio ablute in infernis, poenitentiam in locis superioribus perficere valeant.

CAPUT IV.

De officio militantis Ecclesiæ erga Ecclesiam patientem.

CONCLUSIO. Viventes patientem Ecclesiam multis titulis adjuvare tenentur.

1. Prob. 1^a Enim ad præstandam hanc defunctis opem tenentur titulo humanitatis. Siquidem *omne animal diligit simile sibi, sic et omnis homo proximum sibi*, Eccli. 13, 19. Hinc ne ipsi quidem cœlites obliviscuntur nostri, sed licèt de sorte suâ securi, de nostrâ sunt solliciti; et precibus suis agunt, ut quem attingere felicitatis portum, eò nos quoque appellamus. Jam verò qui in Purgatorio patiuntur, ejusdem nobiscum naturæ sunt, eodem patre Deo sati, eodem per ipsum limo compacti. *Numquid enim, ait Malachias, cap. 2, v. 10, non Pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus creavit nos? Quare ergo despicit unusquisque nostrum proximum suum?* præsertim verò positum in angustiis, in quibus juvari facillimè possit. Ergo ait S. Bernardus, serm. de Diversis, 42, *restat ut ad eos transeamus per compassionem, quibus juncti fuimus per humanitatem.* Ergo rursùm illis compassionem debemus et orationem propter similis naturæ consortium, ut pius Pater auferat scordam eorum, et in beneficia flagella commutet, et sic tandem reconsignet ad beata gaudia civitatis. Et verò quis, modò necdum omnem exuerit humanitatis sensum, manum porrigere recuset ei quem lacrymabili voce audierit perpetuò ejulantem: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus, Psalm. 41, 2.* Providè igitur et piè Apostolus Heb. 13: *Mementote victorum tanquam simul victi.*

2. 2^a Ad id tenentur ut plurimùm ratione cognationis. Nimirum etsi humanitas exigit ut homo hominem sublevet, *diligentiùs tamen et æquiùs facit hæc quisque pro necessariis suis, quò pro illo fiant similiter à suis*, inquit Augustinus, lib. de Curâ pro mortuis, cap. 18, n. 22. Atqui ex iis qui languent in Purgatorio, plures indubiè sunt, qui ad viventes sanguine vel affinitate pertineant: avi scilicet, patres, filii, conjuges, alique id genus. Quin et rarò contingit ut non torqueantur causâ nostri: pater quia prolem leniùs emendaverit, enixiùs locupletare studuerit; mater, quia filiæ elegantiam laudaverit, modestiam justâ paulò minorem indulserit; filius quia obtemperaverit, cum obediendum non esset; parentes, à quibus malè vexabatur, non sat reveritus fuerit; uxor, quia plus mariti fortunæ quàm salutis consuluerit; frater quia fratri fuerit peccandi occasio; et sic de cæteris. Quo igitur ingrati animi sensu contingit, ut, quos tradidimus flammis, hos inde eripere neitiquàm conemur; atque dùm eorum laboribus vescimur, nullam ipsis horum partem applicemus: imitati fratres illos nequam, qui, ut lo-

quitur Amos 6, v. 6 : *Bibentes vinum in phialis, et optimo unguento delibuti, nihil patiebantur super contritione Joseph, quem miserant in lacum? Utique nostram hanc duritiem arguunt vel ipsi ethnici qui, ut loquitur Tertullianus, lib. de Coronâ militis : Defunctis parentabant impensissimo honore.*

3. 3° Et ad id tenentur ratione amicitiae et necessitudinis. Ut enim in purgantibus flammis languent, idque nostrî causâ, nonnulli ex consanguineis et affinibus nostris; sic et eadem de causâ in iis languent quandoque non pauci ex iis amicis, de quibus, ut olim, utrinque dicebatur : *Anima Jonathæ conglutinata est animæ David, et dilexit eum Jonathas quasi animam suam, 1 Reg. 18, v. 1. Jam verò ut habetur Eccl. 37, 6, postulant amicitiae leges, ut non obliviscaris amici tui in animo tuo, et non immemor sis illius in opibus tuis; præsertim cum is opum indiget, secundum id, ibid. 22, 28 : Fidem posside cum amico in paupertate illius; et in tempore tribulationis permane illi fidelis.* Ergo si dicere lubet cum Ambrosio in oratione de obitu Theodosii Magni, n. 36 : *Conteror corde, quia ereptus est vir quem vix possumus invenire; lubeat cum eodem addidisse : Dilexi viventem, et ideò prosequor usque ad regionem vivorum; nec deseram, donec fletu et precibus inducam virum, quò sua merita vocant, in montem sanctum, ubi perennis vita. Et quem misereat amici, nisi amicum his aut similibus verbis suppliciter invocatum : Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.*

4. 4° Ad id etiam obligantur titulo religionis. Docet enim fides ex animabus purgandis, ex sanctis in cælo regnantibus, et justis qui hodièque in vivis supersunt, unam coalescere Ecclesiam et societatem. *Inter martyres, ait Chrysostomus, Homil. 41 in cap. 15, Epist. 1 ad Corinth. : Inter confessores, inter sacerdotes, mortuos recensemus; unum enim corpus omnes sumus, sint membra, licet, alia aliis illustriora.* Unde Augustinus, lib. 20, de Civ. Dei, cap. 9, n. 2 : *Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesiâ, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria.* Et verò animæ illæ Deum habent patrem, Christum caput, Ecclesiam matrem, fidem regulam, cælum spem, charitatem vestimentum. Atqui non modò sanctum et salubre, sed et æquum est ut ejusdem societatis membra mutuam sibi opem præstent. Ergo cum neque negandum sit defunctorum animas pietate viventium relevari, ut loquitur Augustinus, Enchir., cap. 110, n. 29, præstandum nobis id erga defunctos, quod vivis negare non ausimus, sicque omnis quoad omnes implenda justitia, secundum id Eccl. 7, 37 : *Gratia dati in conspectu omnis viventis, et mortuo non prohibeas gratiam.*

5. Atque id ab incunabulis servatum in Ecclesiâ, ut his verbis docet Tertullianus, lib. de Animâ, n. 51 : *Oblationes pro defunctis annuâ die facimus... Harum et aliarum hujusmodi disciplinarum traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix.* Hinc Apostolus Onesiphoro jam, secundum multos, defuncto misericordiam precabatur in die illâ,

2 Timoth. 1, v. 18. Hinc Græci episcopi mortuorum corpora deducendo ad sepulcrum, rogabant ut Deus eos collocaret in regione piorum quiescentium in sinu Abrahami, Isaaci, et Jacobi, cum omnibus qui à secundo placuerunt Deo, Constit. Apost., lib. 8, cap. 40. Hinc tot Augustini pro Monicâ genitrice suâ, tot Ambrosii pro Theodosio et Satyro orationes, etc.

6. 5° Demùm ad id tenentur ex justitiâ erga semetipsos; 1° quia orando pro defunctis justitiam divinam placabunt pro se ipsis. Non enim sic aliis prorsus satisfactiones nostræ, nihil ut ex iis capiamus emolumentum. Prodest utique fratri suo, qui potum dat ei calicem aquæ frigidæ, et tamen non perdet mercedem suam, Matth. 10, 42. Hinc angelus ad Tobiam. c. 12, v. eod. : *Quando orabas cum lacrymis et sepeliebas mortuos... ego obtuli orationem tuam Domino... Et nunc misit me Dominus ut curarem te.* 2° Quia gratiam præstando fratribus suis, parem sibi gratiam obtinebunt, secundum illud Augustini supra : *Facit hæc quisque pro necessariis suis, quò pro illo fiant similiter à suis.* Nimirum in quâ mensurâ mense fueritis, remetietur vobis, ait Veritas, Marc. 4, 24. Ergo faciet Dominus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mortuis, Ruth. 1, 8. Et verò quis capiat animas precibus nostris ad gloriam tandem evectas, eorum esse immemores, quibus bonum hoc acceptum debent? Fiet sanè aliquando ut, si ad interitum vergatis, exclament unanimis, sicut olim populus Israel : *Ergone morietur Jonathas, qui fecit salutem hanc magnam in Israel; quique si defuisset nobis, hodièque in igne et per ignem torqueremur? Surgam ergo in adjutorium illis; interpellabo gemitibus, implorabo suspiriis, orationibus intercedam; ut si fortè videat Dominus et judicet, laborem convertat in requiem, miseriam in gloriam, verbera in coronam.* S. Bernardus, serm. 42, de Diversis.

CAPUT V.

De modo adjuvandi animas defunctorum.

1. Ex dictis, præsertim cap. 2, liquet pœnam superstiti piarum animarum reatui debitam per propriam earum passionem solvi posse. Nunc videndum an et quomodò solvi possit perviventium actionem vel passionem iisdem communicatam; quæ quidem communicatio, ut notat Suarez, tomo 4, in 3 p., D. Thomæ, disp. 48, *suffragium* appellari solet. Suffragium enim ex D. Thomâ et aliis in 4, dist. 45, est auxilium quoddam quod unus fidelis præbet altèri, ad obtinendum ipsi temporalis pœnæ remissionem, vel aliquid hujusmodi.

2. Tria porrò sunt suffragiorum genera, videlicet, sacrificium missæ, oratio et opera quælibet pœnalia et satisfactoria, ut elemosyna, jejunium, piæ peregrinationes et similia. Ubi oratio, tametsi et ipsa sit satisfactoria, à cæteris operibus satisfactoriis distinguitur, quia oratio duobus modis juvat defunctorum animas; 1° nempe ut opus quoddam pœnale et hoc sensu poterat revocari ad opus satisfactorium; 2° ut est impetratoria, quod proprium est orationis : quo etiam pacto orationes beatorum nobis et animabus Purgatorii prorsus, licet satisfactoriæ non sint.

3. Perperam autem redargueretur tripartita hæc divisio, eò quia nulla in eà fiat mentio Indulgentiarum, quas tamen defunctis prodesse suo loco dicemus. Siquidem indulgentiæ revocantur ad tertium prædictæ divisionis membrum; quia nihil aliud sunt quam applicatio defunctis facta operum pœnalarum Christi et sanctorum. Et idcirco dicuntur concedi defunctis, non per absolutionis modum, sed per modum suffragii. Non enim potest Pontifex defunctos absolvere à pœnis, quomodo absolvit viventes; cum in viventes jurisdictionem habeat, non in defunctorum animas, quæ jam Dei solius foro subjacent; at ut summus dispensator thesauri Ecclesiæ, potest bona opera pœnalia, quæ in eo sunt, iisdem communicare. Ità expressè Bellarminus eod. lib. 2, cap. 16, de quo tract. seq. Hæc autem ut elucescant, et quantum ad præsens necesse est, probentur, expendam 1° an suffragia Ecclesiæ prosint defunctis, quibus, et quomodo; 2° quæ ad suffragium defunctis profuturum requirantur conditiones.

ARTICULUS PRIMUS.

An et quibus defunctis prosint Ecclesiæ suffragia, etc.

Vivorum suffragia ullis defunctis prodesse negant quicumque Purgatorii veritatem inficiantur. Sit

CONCLUSIO. Suffragia vivorum prosunt defunctis ad remissionem pœnæ; non tamen eodem modo prosunt, neque prosunt omnibus.

4. Prob. prima pars. Si vivorum suffragia non prodesse defunctis, nec sancta et salubris esset cogitatio pro iis orare; nec pro eis utiliter offerrentur sacrificium missæ, et alia quæcumque satisfactoria pietatis opera. Atqui primum repugnat Scripturæ; secundum verò constanti Ecclesiæ praxi, uti vidimus, cap. 2. Ergo.

5. Prob. 2°: Ecclesia universa corpus unum constituit, cujus caput est Christus. Atqui tam caput quam membra unius ejusdemque corporis sese invicem juvare possunt et debent; secundum id 1 Corinth. 12, 25: *Pro invicem sollicita sunt membra; et si quid patitur unum membrum: compatiuntur omnia membra*. Ergo si defuncti ad corpus istud pertineant, debent et possunt, ut afflicta membra, quæ sibimet ipsis opem ferre non valent, juvari à viventibus. Jam verò et ipsi defuncti membra sunt corporis hujus. *Neque enim*, ait Augustinus, lib. 20 de Civ. Dei, cap. 9, *piorum animæ defunctorum ab Ecclesiâ separantur, quæ etiam nunc est regnum Dei: alioquin nec ad altare fieret eorum memoria*. Et infra: *Cur enim ista fiunt, nisi quia fideles, etiam defuncti, ejus membra sunt?*

6. Confirm. quia Christus Ecclesiæ caput, vivens profuit viventibus, ut cum peccata dimisit Magdalene; mortuus mortuis, cum ad inferos descendens eorum dolores solvit; vivens mortuis, cum Lazarum et alios suscitavit; mortuus vivis, cum morte suâ vitam æternam nobis promeruit. Ergo æquum fuit ut ad capitis nostri formam eadem in membris omnibus constitueretur ratio sese invicem adjuvandi. Hanc autem de facto constitutam esse liquet.

7. Quod enim viventes à viventibus juventur, patet vel ex hoc uno Jacobi textu, cap. 5: *Orate pro invicem, ut salvemini*.

8. Quòd verò mortui prosint mortuis, constat ex 4 Reg. 15, ubi Elisæus mortuus mortuum alium suscitavit, et Luc. 16, ubi Abraham mortuus Lazarum mortuum in sinu suo suscipit et consolatur. Nec ulli dubium esse potest, temerè ac perperam reclamante Dom. Soto, in 4, dist. 45, q. 3, art. 2, quin sanctorum animæ cum Christo regnantes orent pro sanctorum animabus in Purgatorio cruciatis; cum et id disertim tradat Augustinus libro de Curâ pro mortuis; et Ecclesia tota in oratione: *Deus, veniæ largitor*, enixè Dominum precetur, ut *intercedente B. Mariâ cum omnibus sanctis* defunctorum animas ad perpetuam beatitudinis consortium pervenire concedat.

9. Quòd autem mortui prosint viventibus, evincitur ex 2 Machab. 15, ubi Onias et Jeremias jamdudum defuncti exhibentur pro Judæis viventibus orantes. Nec sanæ mentis fuerit qui collata viventibus sanctorum ope beneficia in dubium vocaverit. Veri etiam simillimum est patientes animas pro nobis orare; tum quia Paschasii et Severini animæ, licet adhuc Purgatorio detentæ, miracula operabantur, ut patet ex S. Gregorio lib. 4, Dialog., cap. 40 (tomo 2, pag. 444), et Petro Damian., in epist. de Miraculis sui temporis; tum quia nihil est causæ cur non orent pro nobis, uti ostendimus alibi.

Ergo pari jure et formâ superest ut viventes defunctis prodesse valeant.

10. Prob. secunda pars, nempe quòd suffragia non eodem modo, seu eadem vi prosint omnibus. Scilicet enim suffragia pro defunctis, ut et pro vivis, potissimum consistunt in sacrificio missæ, in orationibus et in elemosynis; prout solidè probat Augustinus serm. 172, de Verbis Apost., n. 2, ubi sic: *Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, et sacrificio salutari, et elemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari, ut cum eis misericordius agatur à Domino, quam eorum peccata meruerunt*. Hoc enim à Patribus traditum universa observat Ecclesia. Jam verò triplex illud suffragii genus non eodem modo operatur in defunctis. Siquidem sacrificium missæ in iis agit ex opere operato prout diximus alibi passim. Atqui is operandi modus nec orationibus convenit, nec elemosynis. Cum nullâ possit ratione probari utramque sic institutam fuisse à Deo, ut cum tali virtute operaretur. An autem operatio hæc conveniat sacramentalibus, et an competat indulgentiis expensum est alibi.

11. Prob. tertia pars, quia suffragia nec beatis prosunt ad dimissionem pœnæ, cum in eo loco degant ubi *abstergit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum*, Apocal. 7, 17, nec damnatis, cum citra spem solati quantulumcumque cruciuntur *die ac nocte in secula seculorum*, ibid. 20, 10. Sed et de his fusè dictum est ubi et expositum est quo sensu sacrificium in honorem sanctorum offeratur.

12. Obj. contra primam partem: Ut viventium

suffragia defunctis prosint ad remissionem poenae, non sufficit ut viventes impetrent defunctis poenae suae remissionem, eamve de congruo mereantur, sed necessum est ut poenam hanc eorum loco exsolvant, pro ipsis satisfaciendo. Atqui non possunt viventes poenas defunctorum per suam satisfactionem exsolvere. Siquidem debitum poenae est debitum personale. Atqui debitum personale non potest per alium quàm debitorem exsolvi. Minor constat, cum eo debitum personale distinguatur à reali, quòd istud expungitur per rei debitae traditionem à quocumque factam: illud verò per propriam debitoris actionem vel passionem expungi debet. Prob. itaque major, 1° quia per peccatum fit homo dignus poenà in se, non in alio. Ergo contrahit debitum à se ipso, non ab alio persolvendum. 2° Quia debitum poenae non potest per opus alienum contrahi, sed duntaxat per proprium. Ergo à contrario debiti ejusdem solutio non potest fieri per opus alienum, sed tantummodò per proprium. 3° Quia debitum satisfaciendi pro culpà, quantum fieri potest, id est, sese disponendi ad obtinendam culpae remissionem, ita personale est ut per alium solvi nequeat. Ergo à pari debitum poenae adeò personale est, etc. 4° Quia meritum gratiae et gloriae ita personale est, ut nemo possit alteri meritum suum praestare, quò ei valeat ab obtinendam gloriam, et sit quasi merces ejus. Ergo eadem ratione non potest unus pro alio poenae temporalis reatum solvere. 5° Quia poena peccatis debita est medicinalis, et ad majorem hominis munditiam spectat. Atqui nemo per medicinam alteri applicatam curatur; aut purior fit per bona illius opera. 6° Quia Scriptura de hujusmodi poenis loquitur ut ab unoquoque reo persolvendis: siquidem *unusquisque onus suum portabit*, Galat. 6: *Unusquisque referat propria corporis, prout gessit*, 2 Corint. 5, etc. 7° Quia defuncti ne ab ipsis quidem sanctis juvari possunt, ut patet ex historia divitis epulonis, Lucae 16.

13. R. Nonnullos, quorum nomen praetermittit Suarez, cit. disp. 48, sect. 2, existimasse quidem non posse unum fidelem alteri suffragium ferre pro illo satisfaciendo; sed solum impetrando ac merendo de congruo, ut Deus remittat talem poenam, sive immediatè, gratis illam condonando propter orationem alterius, sive dando aliquod auxilium propter easdem orationes; quo alter benè operetur ad hujusmodi remissionem obtinendam. Verùm ait idem doctor n. 4, sententiam hanc censeo esse falsam, et valdè novam in theologia, ideòque omninò vitandam in materià adeò gravi. Tum adductis auctoritatibus SS. Thomae, Bonaventurae, Durandi, et aliorum complurium, ab his desinit Catechismi Romani verbis de sacramento poenitentiae n. 61, mihi 108 et seq.: *In eo summa Dei bonitas et clementia maximis laudibus et gratiarum actionibus praedicanda est, qui humane imbecillitati hoc condonavit, ut unus possit pro alio satisfacere. Infra verò explicans modum hujus satisfactionis: Qui divinà gratià praediti sunt, inquit, alterius nomine possunt, quod Deo debetur persolvere: quare fit ut quodam pacto alter alterius onera portare videatur. Nec verò de hoc cuicumque fidelium dubitandi locus relictus est, ovi*

in Apostolorum Symbolo sanctorum communionem confitetur. Et verò hanc sanctorum communionem sic Ecclesia semper intellexit, ut omnem boni communicationem possibilem et convenientem includeret. Atqui possibile est et conveniens, ut Deus poenalia unius opera in satisfactionem pro alterius poenà misericorditer acceptet: sicut possibile est et conveniens ut unum plectat in alio, Davidem puta in filio propter adulterium.

14. Confirm. 1°: Quia constantis est ea omnium vox, unum pro alio satisfacere ex meritis Christi, sicut Christus pro nobis ex propriis meritis satisfecit. Atqui satisfacere, in proprietate sermonis, non est impetrare gratuitam remissionem poenae, sed solvere debitum pro eà. Alioqui possent etiamnùm sancti pro nobis satisfacere; quia poenae remissionem impetrare nobis facilius possunt, quàm viator unus alteri viatori eandem impetrare possit.

15. Confirm. 2° ex indulgentiarum doctrinà, quae supponit non tantum Christi, sed et beatorum satisfactiones superabundantes posse aliis applicari ad expungendam istorum poenam.

16. Confirm. 3°: Quia duobus modis potest alter alteri per modum meriti vel impetrationis obtinere à Deo remissionem alicujus debiti, 1° quidem ei impetrando gratiam, quà bonum quid faciat, vi ejus remissionem hujusce debiti obtinere valeat; 2° impetrando eidem ut debitum ipsius gratis et sine ullà satisfactione tollatur. Atqui neuter hic modus veram et propriè dictam satisfactionem, quae post S. Thomam ab omnibus admissa est, importat. Non prior, tum quia is in animabus Purgatorii locum habere non potest, cum ex jam per propria sua opera poenas suas satisfactoriè diluere non possint; tum quia fideles pro aliis satisfacere possent quoad culpam mortalem et venialem; eò quia possint iis impetrare gratiam, quae se, ut possunt, disponant ad satisfaciendum pro hisce peccatis. Hoc autem satisfactionis genus, nec admitti potest, nec à quopiam hactenùs admissum est. Non posterior, 1° quia nemo sibi gratuitam temporalis poenae dimissionem obtinere potest. Ergo multò minùs eam poterit alii obtinere: cum ceteris paribus efficacior sit oratio ad impetrandum sibi, quàm alteri; 2° quia non decet, ut qui par est solvendo, gratuitam postulet condonationem, seu dispensationem à lege justitiae; 3° quia ne ipse quidem Christus aliter quàm poenam ferendo, poenarum nobis debitarum remissionem obtinuit. Ergo superest ut Fidelium suffragia quoad remissionem poenae temporalis non aliter prosint quàm per modum solutionis atque satisfactionis. Jam ut solvatur objectio,

17. R. ad primum: Nego min. Ad secundum: Dist. maj. Debitum poenae est debitum personale, quatenùs per se et vi suà talem personam constituit debitricem, et ab eà legitimè exigi potest, concedo. Est personale quasi necessariò per solam debitoris actionem aut passionem solvi et expungi possit, nego. Alioqui enim nec ipsa Christi satisfactio posset cuipiam applicari per modum satisfactionis, sed tantum per modum impetratio-

nis et meriti, quod absurdum est.

18. Ad primam prob., nego consequ.; sicut enim Christus caput fidelium potuit pro membris satisfacere, exsolvendo pœnam quam membra sibi promeruerant, sic et membra corporis ejus alia pro aliis pœnas quas personaliter meruerunt exsolvere valent. Ratio est quia pœnæ illæ non sic taxatæ fuerunt, ut in propriâ personâ necessariò solvi deberent, sed ut vel per nos, vel per pia amicorum nostrorum opera solverentur: quod et summam Dei benignitatem et sanctorum inter se communionem merè commendat.

19. Ad secundam nego rursus consequ. ex quâ sequeretur Christum non satisfecisse pro nobis. Et verò temporalis pœnæ debitum non contrahitur nisi per actualem culpam, in quâ non potest esse communicatio. Solutio autem pœnæ fit per bona opera, in quibus esse potest et decet ut sit communicatio.

20. Ad tertiam, nego iterum consequ.; remissio enim culpæ in adultis requirit proportionatam illius cui culpa remittenda est dispositionem; adeoque et actionem ejus; quia remissio hæc pertinet ad intrinsicam ejus sanctificationem. Atverò remissio solius pœnæ temporalis, cum hominem non reddat sanctiorem, fieri potest per actionem extrinsecam, seu per solutionem alterius alteri communicatam.

21. Ad quartam, negatur consequ. propter eandem rationem. Meritum enim gratiæ debet hominem intrinsicè disponere ad gratiam, quod de viâ communi sine propriâ illius actione fieri non potest. Verùm remissio pœnæ non requirit novam sanctitatem intrinsicam, aut propriam virtutis dispositionem, ut de Purgatorii spiritibus constat.

22. Ad quintam, 1º nego maj.; pœna enim aliquando tantum est vindictiva, ut patet in iisdem Purgatorii spiritibus, in quibus nec crescunt virtutes, nec timentur vitia.

23. 2º Etsi nemo per medicinam alterius intrinsicè curari potest, potest quis tamen condonationem debiti ex alterius liberalitate consequi; modò et is par aliquid offerat, et creditor unum pro alio acceptet; quod et fecit Christus pro nobis, et à nobis pro fratribus fieri concessit.

24. Ad sextam, dist.: loquitur Scriptura de pœnis tanquàm ab unoquoque reo ferendis, quatenus nemo propter aliena peccata (nisi hæc sua fecerit) condemnabitur; nemo item in finali judicio nisi personali pœnæ addicetur, concedo; quatenus nemo per alium adjuvari possit, nego. Unde hic tacita subest conditio hæc, nisi alter alteri opem ferat. Alioqui nec per indulgentias, nec per sacrificia adjuvari possent animæ patientes, quod hæreticum esse fatentur ii contra quos dimicamus.

25. Ad septimam. Fatemur defunctos qui exciderunt à communione sanctorum Ecclesiæ tum militantis, tum et triumphantis, qualis erat epulo ille in inferno sepultus, omni prorsus opae destitui. At negamus idem de iis dicendum qui plenam cum utrâque Ecclesiâ communionem retinent, quales sunt omnes in Domino mortui.

26. Saltem, inquires, qui satisfaciet pro alio, privabit se fructu satisfactionis illius, quantum ad pœnæ remissionem.

27. R. in hoc nihil esse absurdi, et ita docere communiter theologos cum S. Thomâ in 4, distinct. 45, q. 2, art. 1, quæst. 4. Ratio est quia opus finiti valoris, si uni debito sit æquivalens, solutione hujus exhauritur. Aliud est in impetratione, quæ sic alteri prodest, ut æquè prosit ipsi impetranti, quia in eâ non attenditur operis æqualitas, sed illius qui oratur liberalitas et beneficentia. Similiter etiam satisfactio pro alio, et meritum pro se non repugnant, quia in principiis diversis fundantur; meritum quidem in bonitate actûs, satisfactio autem in ejus pœnalitate. Sed de his adeatur Suarez, ubi supra.

28. Obj. 2º: S. Ambrosius, lib. 1 de Abraham, cap. 9: *Non, inquit, diutius inhæreamus mortuis; sed quantum satis est officii deferamus.* Ergo S. Doctor eam quam admittimus satisfactionis speciem rejicit.

29. R. Ambrosium hic agere de luctu et funeris pompâ, quam meritò vult esse moderatam; non autem de oratione pro mortuis, quam nusquàm credidit nimio majorem fieri posse. Unde in oratione de obitu Valentiniani junioris, Gratianum et Valentinianum defunctos alloquens: *Beati ambo, si quid orationes meæ valebunt: nulla dies vos silentio præteribit; nulla nox non donatos aliquâ precum mearum contentione transurret; omnibus vos oblationibus frequentabo.*

30. Obj. 3º: Hieronymus, in id Galat. 6: *Unusquisque onus suum portabit, docet nos, dum in præsentî seculo sumus, sive orationibus, sive consiliis invicem posse coadjuvari; cum autem ante tribunal Christi venerimus, non Job, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed unum quemque portare onus suum.* Atqui hæc nostram de satisfactione pro mortuis doctrinam pessumdam.

31. R. Nego min. Vel enim loquitur Hieronymus de iis qui in peccato mortali decedunt, ut explicat Gratianus qui verba hæc refert c. *In præsentî*, 13, q. 2, vel de novissimo judicio, quando cessante Purgatorio, cessabunt etiam suffragia. Sanè ambigua non potest esse sententia Hieronymi, cum in speciali opere Vigilantium insectetur acriter, quia falsò asseruisset viventes viventibus, non autem mortuis, orando, prodesse posse.

32. Obj. 4º: Melius est et majori præmio dignum, quòd quis per se quàm per alium satisfaciat. Ergo non est orandum pro defunctis, ne eorum præmia minuantur.

33. R. in hac quidem vitâ melius esse ut quis per se satisfaciat, quàm per alium, quia per se satisfaciendo, gratiæ simul et gloriæ augmentum meretur. At in Purgatorio, ubi non merentur animæ, et à summi boni fruitione retardantur, melius esse ut quis per alium satisfaciat, quàm per seipsum.

34. Obj. 5º: Non magis potest homo bonis alterius satisfactoriis frui, quàm ob peccata ejus puniri. Atqui

non potest. Cum ex Ezech. 18: *Filius non portet iniquitatem patris*, et vicissim.

55. R. Nego maj.: Quòd enim quis ob alterius delicta, quorum nec consensu nec imitatione particeps fuit, puniatur, iniustitia est et crudelitas. Quòd autem volens quis bonis alterius volentis fruatur, misericordia est et liberalitas.

56. Obj. 6°: Defuncti suis ipsorum precibus juvari non possunt. Ergo nec alienis. Et verò lata à supremo Iudice in eos sententia reformari non potest.

R. ad primum. Nego conseq. Disparitas est quòd defuncti, utpote qui sint ultra terminum meriti, per nullam actionem Christi satisfactiones applicare sibi valeant. At qui vivunt, possunt in suam et aliorum gratiam operari.

57. Ad secundum. Fert Iudex sententiam operibus piè defunctorum commensuratam; at eà conditione ut per viventium suffragia leniri possit. Sic Nive mortu addicta est, sed conditionatè, nisi videlicet ad poenitentiam flecteretur.

58. At, inquirunt, plerumque nescimus ubi degant mortui nostri; nec rarum est ut quos in Purgatorio versari credimus, in inferno sint vel in cœlo.

59. R. cum Augustino, lib. de Curâ pro mortuis, cap. ult., satius esse ut supersint suffragia iis qui non indigent, quàm ut desint indigentibus: sicut satius est stipem largiri ficto mendico, quàm verè pauperi negare. Adde quòd bonum opus sit meritorium facienti, licet ei non prosit, cujus in gratiam efficitur. Hæc Bellarminus, lib. 2, cap. 15.

40. Obj. 7°: Si per sacrificia juvantur animæ patientes, vix attentà missarum quæ ubique celebrantur, multitudine, fieri potest, ut Purgatorium non evacuetur quotidie.

R. huic objectioni satisfactum esse alibi.

Quæres 1° annon etiam rei alienæ restitutio prosit defunctis, et quantum sit genus suffragii. Sæpe enim narratur apparere defunctorum spiritus, et precari ut ea restituantur, quæ vel obliti sunt, vel non potuerunt restituere.

41. Respondent Dom. Soto, in 4, dist. 54, q. 2, art. 3, et Bellarminus, ibid., c. 16, restitutionem hanc non juvare si fiat, nec obesse defuncto, si non fiat. Vel enim, inquirunt, defunctus peccavit non restituendo, vel non peccavit. Si non peccavit, quia bonâ fide possedit, aut restituere non potuit, nihil est cur puniatur. Si autem peccavit, modò venialiter tantum, puniatur pro negligentia suâ in Purgatorio; at ubi pares pœnas dederit, salvabitur, seclusâ etiam restitutione. Jam enim restituendo impar est; nec debet pendere salus ejus ab alterius voluntate; alioqui posset ex defectu restitutionis in perpetuum ignibus purgatoriis addici. Quare peccabit quidem hæres alienum injustè retinendo, sed non nocebit animæ; si verò restituat, non proderit, quia restitutio non est satisfactio pro culpa: quandoquidem satisfactio est opus pœnale; pœnale autem est dare suum, non restituere alienum. Hæc illi.

42. Crediderim tamen 1° cum Lessio hic, num. 36,

restitutionem, si ex amore justitiæ fiat, prohinc meritoriè, prodesse defunctis per modum deprecationis: omne enim opus bonum ad alterius levamen per orationis modum referri potest; 2° et eam per modum suffragii prodesse posse, quia restitutio quandoque admodum pœnalis est et onerosa. Adde quòd potest Deus patientis animæ salutem alligare precibus quas creditor vel alii pro defuncto effundunt; unde non adeò stupendum videtur quòd ait S. Brigitta, lib. 6 Revelationum, cap. 66, animas tamdiù cruciari, donec restituantur injustè ablata: neque hinc timendum quòd veretur Bellarminus, ne anima defectu restitutionis crucietur perpetuò, quia non sinet Deus, ut restitutio ad plenam animæ liberationem necessaria, in æternum differatur.

45. Quæres 2° an candelarum, olei et similium oblatio defunctis prosit.

R. cum S. Thomâ, Suppl. q. 71, a. 9, ad 6, hæc defunctis prodesse in quantum sunt *elemosynæ quædam*, dantur enim ad cultum Ecclesiæ, vel etiam in usum fidelium.

44. Quæres 3° an suffragia pro multis facta, æquè prosint singulis, ac si pro uno tantum fierent. R. Vel suffragia consistunt in sacrificio, vel in operibus quibuscumque à sacrificio diversis.

45. Si primum, videtur etiamnum nobis cum pluribus contra plures, effectum sacrificii non minui eò quòd inter plures dividatur, sed unicuique secundum dispositionem suam prodesse; prout dictum est, alibi ubi hæc duo animadversa sunt; 1° non inde sequi, quòd attentà sacrificiorum multitudine, quæ diebus singulis offeruntur, patientes animæ statim à Purgatorio educi debeant. 2° In praxi agendum, quasi effectus sacrificii inter plures divisus, minor contingat singulis; quia in his quæ à solâ Dei voluntate non satis manifestatâ dependent, quæque inter doctores non improbabiler hinc et inde disputantur, ea pars tenenda est, quæ et tutior sit, et nihil habeat periculi.

46. Si secundum, docent plerique theologi, cum S. Thomâ, Suppl. q. 71, art. 13, quòd suffragia hæc, si considerentur secundum quòd valent ex virtute charitatis unientis membra Ecclesiæ, pro multis factâ, tantum singulis prosunt ac si pro uno tantum fierent; quia charitas non minuitur, etsi dividatur effectus ejus in multos; imò magis augetur. Si autem consideretur valor suffragiorum in quantum sunt satisfactiones quædam per intentionem facientis translata in mortuos, tunc magis valet suffragium alicui quod pro eo singulariter fit, quàm quod pro eo communiter fit et multis aliis. Favet censura hujus propositionis Wiclefi, n. 19 (tom. 12, Concil., p. 46). *Speciales orationes applicatæ uni personæ per prælatos vel religiosos, non plus prosunt eidem quàm generales, cæteris paribus.*

47. Nec nocet illud capitis 24, dist. 5, de Consecrat.: *Dum pro cunctis animabus Psalmus vel Missa dicitur, nihil minus quàm si pro uno quolibet ipsorum diceretur, accipitur.* Non nocet, inquam, quia, inquit Sylvius, in 5 p., art. 1, Quær. 16, auctoritas illa non invenitur apud Hieronymum; unde nec in editione Gregorianâ (adde et

Pithocanà) notatur unde Gratianus desumpserit. Sed quidni locus ille, qui secundum nos nihil habet difficultatis quoad Missam, de Psalmo intelligatur, secundum quod valet ex virtute charitatis unientis membra Ecclesiae, prout supra, nec clarè admodum loquitur S. Thomas.

48. Quæres 4° an qui mandavit pro se fieri suffragia, damni aliquid ferat, cum ea differuntur.

R. eum dubio procul percipere fructum ex merito bonæ hujus suæ dispositionis; at differri fructum, tam qui esset ex opere operato suffragiorum, quam qui esset ex opere exsequentis. Unde patet quoddam exsecutoribus non liceat tardare distributiones elemosynarum, nisi fortè ad modicum tempus, et ut res defuncti vendantur pluris, et ita plures sint elemosinae distribuendæ. Ita Sylvius, Suppl. q. 71, art. 6, in fine.

ARTICULUS II.

De conditionibus ad valorem suffragiorum requisitis.

Ut suffragia iis prosint pro quibus offeruntur, certas requirunt conditiones theologi, tam ex parte illius cujus in gratiam fiunt, quam ex parte eorum à quibus præstantur. Circa primum caput, quæres 1° an ut quis suffragiorum capax sit, requiratur ut fuerit baptizatus; proinde an fieri possint suffragia pro Catechumenis piè defunctis.

49. Respondet Suarez, cit. disp. 48, sect. 6, n. 9, Catechumenos esse quidem capaces privatorum suffragiorum, quæ unusquisque de propriis satisfactionibus pro illis offerre potest; 1° quia ad id sufficit unio charitatis, intentio operantis, et indigentia recipientis; 2° quia potest Catechumenus pro alio vel Catechumeno, vel defuncto baptizato suffragia sua offerre. Ergo à fortiori poterit Catechumeno defuncto suffragari vivens baptizatus; 3° quia ad hunc effectum necessarius non est baptismus.

50. Verum subdit idem theologus, suffragium illud quod operatur ex opere operato non posse offerri pro Catechumenis defunctis. Idem docet Vasquez, disp. 227, cap. 3 et 4, ubi fatetur quidem in Missa orari posse pro Catechumenis, at negat Missam pro eis offerri posse. Aliter sensimus in Tract. de Sacrificio, cap. 8, art. 1, pag. 601. Nec dubium est quin Ambrosius sacrificium pro Valentiniano Catechumeno obtulerit (licet alia foret agendi ratio Chrysostomi, ut patet ex cap. 2, supra, n. 51). Concinnant Lugo, disp. 49, de Eucharistia, sect. 10; Pignatellus, in Monte Propitiatorio, lib. 5, q. 3, n. 10, etc. Vide idem cap. 2, n. 83.

51. Quæres 2° an ut suffragium prosit alicui ad remissionem poenæ, necessum sit ut culpa ratione cujus poenam meretur, eidem jam remissa fuerit.

Affirmat ibid. Suarez, sect. 7, pag. mibi 609, quia, inquit, fieri non potest, ut remittatur poena ante remissam culpam, quandoquidem manente culpa homo semper dignus est poenâ; neque potest quis præter Christum, pro culpâ alterius etiam veniali satisfacere, sed ad summum obtinere ei gratiam, quâ se disponat ad culpæ hujus suæ remissionem, vel illam mereatur. Vide num. seq.

52. Quæres 3° an nemini nisi jam justo prosint suffragia?

Supponit hæc quæstio, quod verum est, 1° posse aliquem habere reatum poenæ ex culpis olim sibi remissis, nunc autem non esse in statu gratiæ; 2° posse aliquem esse in statu gratiæ, nec tamen ab omni culpâ veniali immunem.

53. An autem duæ illæ conditiones in animabus Purgatorii semper conjunctæ sint, ita ut eæ non solum sint in statu gratiæ, sed et in instanti mortis obtinuerint remissionem cujuscumque venialis delicti, dubitari potest. Asserunt Durandus, Suarez, ibid. n. 2, et alii complures. Ast dissentire videtur Pignatelli, lib. 5, q. 7, n. 27, et penè necessariò dissentiunt, qui sacrificii valorem tam extensivè quàm intensivè infinitum esse opinantur. Verum hæc præcisâ quæstione, in thesauris Dei fortè signatâ.

54. R. suffragia non prodesse homini injusto ad remissionem poenæ temporalis, cui ille obnoxius foret ob peccata quædam aliàs sibi dimissa. Ratio est 1° quia jacens in peccato mortali, utpote Dei inimicus, omni tam culpæ quàm poenæ remissâ indignus est. Imò quamvis orari possit pro peccatore, ut ei remittatur culpa per congruas quæ in ipso efformantur dispositiones, non tamen citra peccatum orari pro eo posset, ut manente culpâ, eidem poena remitteretur. 2° Quia suffragiorum communicatio fundatur ex parte nostrâ in unione charitatis; unde S. Thomas, Suppl. q. 27, art. 1: *Membrum mortuum non suscipit influentiam ex aliis membris mortui*. Ergo ubi deest charitas, nec locum habere possunt suffragia. 3° Quia alioqui indulgentiæ iis qui in peccato versantur, applicari possent. Id autem nec intendunt pontifices, qui solum contritis Indulgentias etiam particulares applicant; nec intendere possunt, quia id utique non intenderent juxta voluntatem præsumptam Christi, qui jura sua in gratiam inimicorum suorum relaxare velle censi non potest.

55. Quod spectat ad conditiones ex parte offerentis suffragia requisitis, tres eæ recenseri solent; 1° ut qui alium suffragando juvare vult, sit in statu gratiæ; 2° ut opus ejus tale sit ratione sui, quod ad satisfactionem acceptari possit; 3° ut qui opus illud facit, per illud alteri suffragari intendat.

56. Et quidem 1° requiritur, ut qui alium, seu viventem, seu defunctum juvare vult, sit in statu gratiæ. Ita Bellarmin., ibid., cap. 17; Suarez, sect. 8, et alii plures. Rationem dant, quia homo injustus non potest pro se ipso satisfacere; ergo multò minùs pro aliis.

Hæc doctrina, si intelligatur de satisfactione congruâ, quin etiam de satisfactione strictè congruâ nihil habet quod moram facessat. Verum si eo intelligatur sensu quod opus in statu peccati, sed ex actuali gratiæ auxilio factum, nullâ omninò ratione satisfactorium esse valeat, jam utique non parùm habet difficultatis, ut colligere est ex dictis in alio opere.

57. Utut est, fatentur omnes, 1° missam corrupti Sacerdotis defunctis suffragari; sicut et elemosyna quæ ex domini justî præcepto per injustum ministrum datur. Tunc enim, ait Bellarminus, non injustus mi-

nister, sed dominus justus suffragatur. Aliud fuerit, si praelatus justus præcipiat ut filii sui spirituales orent vel jejunent, et ii sint in statu peccati. Oratio enim et jejunium, ut subditorum opera propria, ex iis, non autem à praelato meritum suum trahunt. Unde juxta Hieronym., lib. contra Vigilantium, melius est pauperi justo stipem dare, quàm iniquo; quia ille orans pro benefactoribus exauditur, non iste.

58. 2° Orationes quæ fiunt nomine Ecclesiæ, uti Officium divinum, licèt à capitulo, v. g., secundùm se totum perverso fiant, habere tamen vim impetrandi apud Deum; quia quando quis alterius nomine operatur, valor operis non pensatur ex dignitate proximi operantis, sed ex dignitate ejus, cujus nomine operatur: ut si rex per nuntium aliquid petat, dignitas petitionis non æstimatur ex conditione nuntii, sed ex majestate illius cujus nomine fit.

59. Verùm eadem orationes, etsi à malis ministris nomine Ecclesiæ fieri dicantur, non videntur valere per modum satisfactionis et suffragii in ratione solutionis; quia opus satisfactorium est, quatenus est pœnale, prohibe quatenus est à personâ, quæ illud faciendo patitur. Atqui opus quod fit ab Ecclesiæ ministris non habet pœnosi operis rationem relativè ad ipsam Ecclesiam, sed relativè ad operantem. Ergo quando operans est Dei inimicus, opus ejus non potest esse satisfactorium per modum solutionis pœnæ.

60. Atque hinc liquet magnum esse discrimen inter impetrationem et satisfactionem. Impetratio enim fundatur in oratione quatenus est simplex petitiô, et significatio desideriorum Ecclesiæ, quæ quia unum est corpus mysticum, loqui potest per hunc aut illum ministrum; ita ut hæc ejus locutio quamdam ab ipsâ recipiat virtutem impetrandi. At satisfactio, quæ per eandem orationem fieri potest, fundatur in illâ qua-

tenus est opus pœnale, sub quo respectu non refertur ad Ecclesiam, neque, ut ita dicam, nomine illius, sed personaliter sustinetur.

61. Quòd si cum Navarro dicas, suffragia hæc ex institutione Ecclesiæ impetratoria esse ex opere operato, eaque idèò pari jure dici posse satisfactoria, reponet Suarez, ibid., n. 5: Nego assumptum. Hæc enim suffragia, inquit, sunt tantùm impetratoria ex opere operantis; sed ita ut operans, seu orans, intelligatur esse tota Ecclesia, licèt per ministrum oret: non est autem Ecclesia per ministrum satisfaciens, ut supra dictum est. Sed de his quæ nonnihil obscuri habent, consulat idem profundæ sermocationis theologus: an semper justè viderint alii.

62. 2° Ad rationem suffragii de quo loquimur, necesse est ut opus de se habeat proportionem cum satisfactione. Etsi porrò tria hujusmodi opera (operantis scilicet) orationem videlicet, eleemosynam et jejunium assignant theologi; nullum tamen est bonum opus, quod ad hunc finem assumi non possit; quia vix ullum fingi potest virtutis opus, quod homini pœnale esse non possit.

63. 3° Ad suffragii effectum requiritur ex parte operantis, ut per actionem suam alio suffragari intendat. Jus enim et bonum unius sine hujusce consensu in alium transferri non potest, quia quædam est ejusdem boni alienatio. Unde si nemini fructum operis sui applicet, solus ex eo percipiet fructum; si uni vel duobus, seu per modum impetrationis, seu per modum suffragii, percipient ii fructum, minorem tamen, prout dividetur in plures. Ipse verò operans, si totum det, sibi equidem merebitur, at non satisfaciet pro se, seu propriam pœnam non exsolvet. Ita idem, ibid. n. 25.

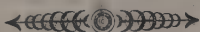
ALLATII VITA.

ALLATIUS, seu ALLACCI (Leo) è parentibus Græcis schismaticis natus est in insulâ Chio, anno 1586. Anglonæ primum vicarius generalis, deinde cardinalis Barberini, moxque Vaticani Bibliothecarii munere functus est. Romam accersitus anno 1600, philosophiæ theologiæque addiscendis majorem admovit operam, ac Bernardi Giustiniani, Anglonensis episcopi, fiduciam studiorum merito successuque sibi conciliavit. Ex operibus quæ exaravit simul et ex commercio virorum quibuscum conversatus est, satis constat Allatium ab errore in quo natus est fuisse revocatum; sacris verò ordinibus initiari obnixè semper recusavit. Hinc seiscitante ab eo summo Pontifice Alexandro VII quam ob causam in hujuscemodi proposito perstaret: *Ob hanc scilicet*, respondit Allatius, *ut mihi, quando libuerit, liceat matrimonio conjungi.* — *Quare ergo non nubis?* ait Pontifex. — *Nempe ut ordines, si quando res mihi placuerit, possim suscipere.* Acri admodum memoriâ, necnon singulari facilitate præditus, egregias naturæ dotes improbo labore excoluit, unde paucos intra annos doctissimis Italiæ viris annumerari meruit. Inter benè multa quæ lucubravît opera, sequentia tantùm, brevitatis causâ, appellabimus: 1° *De Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis perpetuâ consensione*, Colonia Agrippinæ, 1648, in-4°; — 2° *De utriusque Ecclesiæ in dogmate de Purgatorio consensione*, Romæ, 1655, in-8°; hancce clarissimi auctoris lucubrationem, haud sine longo labore requisitam, juxta supradictam Romanam editionem infra subjungimus; — 3° *Græciæ orthodoxæ scriptores*, Romæ, 1652-1657, 2 vol. in-4°; — 4° *De libris ecclesiasticis Græcorum*, Parisiis, 1645, in-8°; — 5° *De templis Græcorum recentioribus*, Colonia Agrippinæ, 1645, in-8°; — 6° *Philo-Byzantinus, de septem orbis Spectaculis*, Græc.-Lat. cum notis, Romæ, 1640, in-8°; — 7° *Eustathius archiepiscopus Antiochenus in Hexameron, etc.*, Lugduni, 1629, in-4°; — 8° *Symnichia, sive opusculorum Græcorum et Latinorum vetustiorum et recentiorum libri duo*, Colonia Agrippinæ, 1655, in-fol.; — 9° *De mensurâ temporum antiquorum, et præcipuè Græcorum*, ibid., 1645,

in-8°; — 10° *Concordia nationum christianarum Asiae, Africae et Europae, in fide catholica; de octava Synodo Photii, Romae, 1662*; — 11° *De patria Homeri, Lugduni, 1610*, cui operi, in quo Allatius suam natalem insulam Chio, Homero patriam assignat, adjungitur carmen hoc titulo inscriptum: *Natales Homerici*; — 12° *Apes urbanae*, etc., etc., etc.

Obiit Allatius mense januario anni salutis 1669, ætatis verò 83. Fama refert virum eodem calamo per quadraginta annos continuos usum esse, quo fortè amisso lacrymæ præ dolore ferè obortæ sunt. Narrant insuper eum integrum *Diarium Romanorum Pontificum*, quod à monacho quodam Cisterciensi mutuatus erat, unâ nocte transcripsisse. Omnium ejus operum catalogum exhibet *Bibliotheca scriptorum ecclesiasticorum*, auctore Dupin.

DE UTRIVSQUE ECCLESIAE OCCIDENTALIS ET ORIENTALIS IN DOGMATE DE PURGATORIO PERPETUA CONSENSIONE.

I. In dogmate de Purgatorio inter Græcos et Latinos haud congruere, neque unam amborum de pœnis illius sententiam esse, multi ex heterodoxis probare conati sunt, et nunc etiam nostrâ hâc ætate conantur. Qui enim eandem mentem atque animum habere possunt in re, quam hic acceptat et profitetur, ille pernegat et modis omnibus convellit? Latini tradunt Purgatorium esse, et animas in eo purgari; ex quo postmodum purgatas ad æterna gaudia transvelhi; Græci post vitæ obitum easdem vel rectâ in cælum duci, vel ad inferos æternis pœnis cruciandas detrudi. Ineptè ergo colligitur, Græcos qui hodiè supersunt, eadem atque Latinos sentire et docere.

II. Et planè Græcos negare purgatorium probant multorum testimoniis, Jodoci Cocci, Guidonis de Perpiniano, Alexandri Guagnini. Et quando jam similibus testimoniis res censenda erat, et dissidium stabiliendum, absque eo quòd in hanc vel illam Græcorum sobolem recursus haberetur, poterant alia plura, nec minoris momenti, quæ de sententiâ simili Græcorum pronuntiant, adducere. Thomas à Jesu Biatensis, de Conversione omnium gentium, lib. 6, cap. 1: *Græci docent nullum esse Purgatorium, in quo animæ corporibus emigrantes purgantur à sordibus, quas in corpore contraxerunt, antequàm in æterna tabernacula recipiantur; et ex consequenti nihil prodesse defunctis sacrificia, elemosynas, et ejusmodi opera pia, quæ à vivis pro illis offeruntur*. Paulus Grysaldu in Decisionibus fidei: *Purgatorium nullum remanet post hanc vitam, Armeni, Græci, hæresis. Priusquàm ex instituto ordine confutetur hæc hæresis, quæ in Græciâ viget, et contra quam scripsimus in Malleo contra errores Græcorum pro illustrissimo ac domino meo colendissimo Bernardo Suriano archiepiscopo Corcyrensi, hic etiam postquàm aliqua prænotata fuerint, rem aggrediar*. Nec multùm ab his diversus est Antonius Caucas, archiepiscopus Corcyrensis, tractatu de Erroribus, et Hæresibus Græcorum, et alii, ne singulos recenseam.

III. Ego verò, antequàm ad alia veniam, illud ante omnia examinandum esse duco, quæ requirantur ne-

cessariò, ad stabiliendum, Græcos, sive Ecclesiam Græcorum ita sentire, vel hanc vel illam sententiam defendere, ut tutò dici possit, tum Græcos Ecclesiæ Romanæ adversari. Stultè enim argumentemur, quia Marcus Ephesius, Barlaamus monachus, Nilus Thessalonicensis, Josephus Bryennius, Meletius, patriarcha Alexandrinus, Pachomius monachus, Manuel, rhetor Peloponesius, Gabriel Severus, Philadelphien-sis, Georgius Coresius, et alii, hoc vel illud scripto tradiderunt, idèò statim consequenter colligi, Græcos ipsos, vel Græcorum Ecclesiam ita sentire; quòd qui similia scribunt, Græci sunt. Sequeretur enim et quàm optimè, Græcos ipsos, et Ecclesiam Græcorum hoc tempore, omnium quotquot fuerunt in eâ Ecclesiâ hæreseon labibus fuisse inspersam, et æquè benè nunc vocari posse Arianam, Macedonianam, Nestorianam, Eutychianam, et quid non? quia similibus hæresum auctores Græci fuère, et apud eam gentem in dignitatibus constituti. Nil obfuere Ecclesiæ Romanæ, Lutherus, Calvinus, Ochinus, et sexcenti alii, quia pars, sive soboles Ecclesiæ Latinæ aliquando fuère. Et Lutherani ipsi, sive Calvinistæ non omnium, quæ ex illorum asseclis promanârunt, hæreseon, defensores audiri patientur. Ingenia varia ac tumultuaria, semper rebus novis inhiantia, nova quoque monstra singulis horis, ne dicam momentis, procreârunt, quæ non dicuntur excepiisse fovisseque reliqui ejusdem sectæ. Pari modo, et de Græciâ pronuntiandum est, quæ uti ingeniorum et bonarum artium, ita et ex ingeniis procreatorum monstrorum ferax fuit. Non accipiunt nomen à paucioribus plures, sed dant. Audi Nicetam Byzantium adversus Armeniorum principem doctissimè hæc asserentem. Nam cùm princeps non-nullos ex Eutychianis ad Catholicos descivisse transfugisseque scripsisset, appositè nimis respondet Niceta: *At illud rursùm asserere, etsi nonnulli ex hâc, sententiâ nempe affirmante, unius esse naturæ Christum post unionem, transfugerint, ad eos scilicet, qui duas naturas Christum habere post unionem profitentur, ex ipsis aufugerunt, quosnam ignorantie terminos non ex-*

superat? Quis enim non novit, partem à toto, minus à multesimo decedere, et non contra? Quapropter, qui vestrae sunt sententiae si ad eos, qui nostrae sunt, comparentur, minimam atque infimam partem occupare comperientur. Quare indecorè agis, cum ais nos ex vestra sententiâ aufugisse. Quin, ut potius verum dicam, vos à nobis decessistis. Et Ecclesia, licet sub uno capite, plurium fidelium cœtus est, de cuius capite et auctoritate dictum est à nobis alibi. Malè itaque atque inconcinnè elicitur : Marcus Ephesius et Nilus Thessalonicensis, et si qui sunt alii, hoc tenuère, et scripto etiam comprobârunt ; ergo Ecclesia Græca, vel Græci ipsi ita tenent vel sentiunt ; et tum potissimum, cum ex ipsis Græcis alii oppositum tradiderunt. Audi, quisquis es, ô heterodoxe. Solemne est hoc Græcis, singularium hominum, etsi dignitate præfulgeant, etiam patriarchali, dogmata, nisi synodali calculo, et votis reliquorum patriarcharum constabulantur, inter alia dogmata non admittere. Clamet Constantinopolitanus, perstrepet Alexandrinus, tumultus concitet Antiochenus, reclamet Hierosolymitanus, deridiculo sunt Græcorum Ecclesiae, si in unum omnes non conveniunt, dictaque eorum cum Patrum dictis et Ecclesiae traditionibus non concordant. Nolo hic addere de Romano, absque cuius firmitate infirma sunt alia. Sit modò sermo de Græcis et Orientali Ecclesiâ ab Occidentali separatâ. Idque si nescis, audi Georgium Scholarium de se ipso sermonem habentem in synodo Florentinâ, sessione ultimâ : *Idque facio non quia sum laicus, et necesse mihi est, sacro tuo parere imperio, nec non sanctissimo atque œcumenico patriarchæ, et nostræ synodo, quodque plus est, generali; neque etiam quod similem ego quoque sententiam de rebus propositis jampridem habuerim, sed etiam si ante privatim maximè contrariam secutus essem sententiam, et quâcumque in Ecclesiâ Dei fulgerem dignitate, seu inter alios doctrinâ eminerem, idem similiter facerem. Nam ita non facere, maximæ arrogantiae, inanisque gloriæ esset argumentum. Quid enim deterius fuerit, quàm unum hominem, quâvis licet dignitate præfulgeat, oblectari velle synodo œcumenicæ, quæ universam Dei repræsentat Ecclesiam. Et quod magis est, Joannem imperatorem Græcorum in publicâ synodo decernentem ibidem : Tum quia ego censeo sacram Ecclesiam in sacris dogmatibus nullo modo posse errare, communi ac synodicâ consideratione utentem. Unus quippe, vel duo, vel tres, aut plures ex hominibus, qui nunc degunt, privatam adhibentes considerationem, fieri potest ut errent; at universam Dei Ecclesiam, de quâ Dominus dixit ad Petrum; « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, communiter errare omninò est impossibile. » Ecclesia itaque Græcorum, sive Græci, cum absolutè profertur, non fuerit, neque unus, neque duo, neque tres, neque etiam multo plures, sed omnes simul conjunctim, et in eadem sententiâ concordantes, quam vel synodus apud ipsos generalis enuntiavit, vel communi calculo ab eisdem recepta est. Tum enim sententia illa inter dogmata locum habet, et in-*

ter professiones fidei digeritur, et in ecclesiasticis eorumdem libris ita disponitur, ut publicè inter divina officia, in conventu omnium legatur, et cum aliis ejusdem generis dogmatibus concinnatur, et firmitatem acquirat, ut quæ animo credunt, voce etiam profiteantur : *Corde enim, inquit Paulus, creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Et Christus eos qui confitentur ipsum coram hominibus, confessorum se coram Patre promittit, ut optimè etiam animadvertit Georgius Trapezuntius, epist. ad Cretenses, de unâ sanctâ catholicâ Ecclesiâ, propè finem. Et sic quæ in eâ Ecclesiâ inter divina officia recitantur, Ecclesiae Græcorum dogmata esse, vel placita fatentur viri, qui vel minimum rerum sacrarum gustum habent. Aliàs argumentum nullum est : Ephesius aliter sentit, nec convenit cum Ecclesiâ Romanâ ; ergo Ecclesia Græcorum in hoc vel illo ab Ecclesiâ Romanâ discordat. Hæc cum certa atque firma sint, reliqua examinentur.

IV. Fatentur itaque Græci, sive etiam Græcorum Ecclesia, quod idem est, Purgatorium esse? Imò vel maximè. Hocque cum aliis ipse sæpius meis scriptis insinuavi, tum in Consensione Orientalis atque Occidentalis Ecclesiae, lib. 3, cap. 15, et in Examine Triodii, et Pentecostarii, et Paracletices. Ad id probandum argumentum firmissimum fuit : Græcorum Ecclesia orat pro defunctis, ut deferantur ad loca refrigerii et quietis ; ergo Purgatorium tenet, aliàs non oraret, cum preces illæ non possint aliis applicari quàm illis qui in Purgatorio sunt, propter enormitatem peccatorum non condemnatis, neque propter bona opera in deliciarum loca delatis. Idque ut magis pateat, nulli apud Græcos fuit in dubio, neque nunc est, justorum animas suâ beatitudine perfrui, impiorum pœnis inferni addici, et hæc præmia vel damna esse sempiterna ; ideòque tum primis, tum secundis precibus opus non esse, et si quis pro illis preces funderet, operam luderet, cum nulli essent emolumento. Ergo pro aliis orant. Hi non possunt esse nisi qui tertio loco, vel in Purgatorio sunt. Ergo cum orat, eodem ipso tempore confitetur Purgatorium esse, ex quo illos extrahi supplicat. Et ut planè videas in hoc Græcos ab Ecclesiæ Romanæ doctrinâ non esse alienos, breviter ab Latinis diseas, homines, qui vitâ excedunt sine quâcumque peccati culpâ veniali et mortali, et tamen habent reatum pœnæ peccati mortalis remissi, si pœnitentiam egerint, et pœnæ non satisfecerint, vel si peccatis, quæ venialia ipsi dicunt, obnoxii sunt, nullum tamen reatum pœnæ habent, vel qui habent utrumque simul, culpam scilicet venialem et reatum peccatorum mortalium remissorum, in Purgatorium ad satisfaciendum detrudi. Hæc doctrina Græcis etiam communis est, Latinis concors. Dionysius Arcopagita de ecclesiasticâ Hierarchiâ, cap. 8, duos ponit justorum terminos, quos ipse *ἀγῆτες* vocat, et diversa eorum præmia post hanc vitam ; alter est eorum qui sanctissimam vitam duxerunt, et qui statim beatitudine ipsâ fruuntur ; alter eorum, qui licet sanctam, remissionem tamen egerunt, qui similia tamen et ipsi præmia consequuntur. Et

pro his sacerdos non orat, sed gratias agit Deo, qui eos à tyrannico imperio exemptos ad sua justissima judicia transtulit : *Ut puto, si quis hic vitam sortitus sit sanctissimam, eamque duxerit deiformem, in quantum nempe Deum imitari quis potest, in futuro seculo divino beatoque otio fruatur; sin remissiore quidem illà deiformi, simul tamen sanctam vitam quis egerit, paria et ipse meritis suis prœmia referet. Divinus itaque antistes pro divinâ hâc justitiâ gratias agens rem sacram peragit, atque venerandum laudat Dei principatum, quod iniquum tyrannicumque imperium, quo omnes premebamur exterminaverit, et nos ad justissima sua judicia transtulerit. Et paulò infra orat pro eo qui per humanam fragilitatem deliquit; pro eo scilicet qui licet peccatis astrictus discessit, non tamen illis ita obruitur, ut in gehennam intrudatur. Sed est in loco, ubi misericordiæ adhuc locus est, et peccata veniam admittunt: Rogat itaque precatione illâ divinam bonitatem, ut defuncto peccata omnia dimittat, quæ per humanam infirmitatem contracta sunt, eumque in lucem sanctam, ac vivorum regionem transferat, et colloceat in sinu Abrahæ, Isaac et Jacob, in loco à quo dolor et tristitia, gemitusque aufugiunt. Quod vidit quoque sanctus Maximus, qui illud per humanam infirmitatem exponit, τὰ ψυλὰ τῶν ἀμαρτημάτων, parva peccata, quæ nempe impedimento sunt, ne in regnum cœleste deducatur; non tamen ita gravia ut in ignem æternum demergant. Hoc eloquenter planè et doctè expressit Manuel Caleca, lib. 4 adversus Græcos, cujus verba licet prolixiora hic assuenda sunt, ut etiam nolentibus patefiat, Ecclesiam Græcam in rebus similibus digerendis à Latinâ ne hilum quidem discrepare: Peccatorum verò alia quidem mortalia dicuntur: ea scilicet, quæ animæ mortem inducunt, cujus mors est separatio à Deo; alia verò venialia, quæque scilicet rugam quidem aliquam, vel maculam animæ imponunt; non tamen ita ut per eam æternâ beatitudine arceantur. Solus quippe Dominus, nostrâ conditione susceptâ sine peccato vixit; singuli autem hominum alius aliis peccatis tenetur obnoxio. In peccatis enim nati sumus, vitamque sine peccato transire non possumus, quantumlibet virtuti studeamus. Etsi enim quispiam mortalibus abstineat, minoribus tamen illum non implicari, possibile non est; pro quibus quotidie orantes dicimus: « Dimitte nobis debita nostra; » quantumlibet enim quisque peccaverit, minimum licet, reatui subditur, hucusque satisfactio quomodolibet illi persolvenda est. Si quis enim mortalibus peccatis obnoxius, hinc sine pœnitentiâ discesserit, æternis suppliciis subdetur. « Qui enim talia agunt; » ait Apostolus, « regnum Dei non possidebunt; » quibus verò nulla jam salutis erit spes, resurgentque in condemnationem, in eundem rursus redibunt locum. Porro si quis confessus, priusquàm pro peccatis satisfaciât, sive etiam simul atque confessus fuerit, pœnitens, in quibus peccavit, ex vitâ discedat, æternâ quidem damnatione liberatur per sacramentum Pœnitentiæ; in hoc enim pœnitentiæ remedium indultum est: aliter quippe nulla salutis spes fuisset his qui in fine pœnitent; debitam verò peccatorum satisfactionem persolvit. Quam enim hic sive per eleemosynam et aliam beneficentiam, sive*

per jejunium et lacrymas, et hujusmodi afflictionem soluturus erat, juxta regulas à sanctis Patribus positas pro satisfactione peccatorum; hanc nisi vivens implere permittatur postquàm exierit è vitâ, reddet, donec per Dei gratiam et justitiâ peccati contagium sibi insitum diluens, mundusque jam effectus ac dignus qui uniaturo Deo, non habens maculam neque rugam, eâ beatitudine fruatur, ad quam præparabatur quidem per Pœnitentiæ remedium et sacramenta cœtera, ab æternâ damnatione per Christi gratiam liberatus, accedere autem prohibebatur, necdum satisfactione debitâ secundum divinam justitiâ impletâ. Si enim misericors est ac pius Dominus, justus tamen nihilominus est. Neque ita est misericors, ut ejus justitiâ evacuetur. Omnia enim in staterâ et mensurâ, juxta Isaiam. Aliterque inane esset vel confitentibus ab Ecclesiâ pœnitentiâ imponi, vel pœnitentes tantæ s ipsos tradere afflictioni. Siquidem iniquitatem suam semel tantum confitentes, jam ab omni reatu liberi essent. At constat quia peccatis pœnitentiæ afflictionem ingerens, atque hic purgationem breviorē ac leviorē quàm debeatur, decernens, talia injungit. Aliàs enim qui per omnem vitam deliciis et impudiciâ dediti, ad ipsum jam finem vitæ pœniterent, nihilò deteriores essent quam hi qui pro similibus peccatis diutissimè in cilicio, et cinere, et lacrymis usque ad finem perstiterunt. Nihil præterea conferrent, quæ pro defunctis ab Ecclesiâ fieri præcipiuntur orationes, et eleemosynæ. Pro his enim qui jam beatitudine potiti sunt, orantes sacrificia offerre opus non est. Quæ enim pro sanctis officia offerimus, non ut misericordiam consequantur offerimus, sed ut honorantes eos, mediores pro nobis apud Deum, ut naturæ nostræ primitias opponimus. Pro his verò qui inferno damnati sunt, nullam Ecclesia orationem facit. Perspicuum igitur est, neque pro his qui beatâ jam requie potiti sunt, neque pro his qui inferno damnati sunt orationes ac talia offerri. Unde necessariò colligitur tertium quemdam esse locum ubi hujusmodi purgatione factâ, et reliquâ satisfactione persolutâ, qui sunt ejusmodi omni maculâ purgati, ad beatitudinem transeunt. Simili verò ratione etiamsi quis servatis omnibus mandatis Dei, mortalibusque culpis liber, parvis verò et quotidianis, sine quibus vita hominis transigi non potest, obnoxius, hinc sine pœnitentiâ et satisfactione decederit, in Purgatorii loco integrè quod omiserat reddet. Eum enim qui mortalibus semper abstinerit, propter minima ista, ut qui turpissimè flagitioseque vixerunt, in inferno damnari, justus profectò iudex nunquàm permittet. Aliàs enim vita pura nihil à corruptâ differret; si qui sine venialibus culpis esse non possumus, sumus enim homines, æquè propter illa, ut quisque perditissimus ob scelera gravissima, cruciabinur. Et quomodò unicuique Dominus reddet secundum opera sua, si tot frustra labores nobis pro illius implendis jussis assumimus? imò verò, quænam est salutis spes, si etiam parva quædam peccata, quæ velut umbra homines sequuntur, æquè ut mortalia damnantur? Nam sine ipsis decedere, illorum est qui per martyrium consummati, vitamque angelicam imitati sunt, eorumque qui magnam ostenderunt pœnitentiâ, ut latro, et quos divina gratia præcipuè

justificavit. Cæterum ut sordidatum vel parvâ maculâ uniri Deo, et perfrui beatitudine possibile non est: nihil enim divinæ naturæ profanum appropinquat. Ita omnibus peccatis expiatum, putare non admitti ad beatitudinem, cum nihil jam obsistat, irrationabile simul et iniquum est, Scripturæque sententiis contrarium. Sic itaque inter beatitudinem et æternum cruciatum tertius locus relinquitur, in quo hujusmodi peccata purgantur. Eum verò locum ignem esse aiunt, non eum qui ante faciem Christi, in ejus revelatione, ut ait Daniel, præcedit, et quem gehennæ ignem Scriptura vocat; his enim qui in illum semel merguntur, nulla est emergendi spes; sed ignis alius, quem Purgatorium dicunt, qui in eo delicta purgantur, ac velut in fornace, quod in illum mittuntur emundantur, istudque ante judicium extremum. Post hoc enim nullus qui mundetur erit, unoquoque proprium sibi locum æternæ vindicatur. Soli enim ante hoc judicium quæ pro animabus fiunt, conferre possunt, sed et si qui adveniente Domino ad judicandum mundum, modo sanari possint, relinquentur. « Omnes enim non dormimus, omnes verò immutabimur, et nos qui vivimus, qui residui sumus, simul cum eis rapiemur. » Deus ut qui possit mortis atque illorum regenerationis omnia in momento persequi, ita et purgationis dolorem, qui multo tempore durasset, breviter contrahens, reddet juxta temporis dolorisque rationem, ut omnes illius conspectui assistant, omni quidem motu cursuque quiescentibus, omnibusque sacramentis ac dispensationibus impletis. Idem verò et de corporibus, si quem ex his dolorem quis obvenire velit propter consortium ad animam in hac vitâ, nihil cogitare prohibet. Si quis verò hujusmodi purgationem, in quibus prædictum est, neget, necesse est ut confiteatur, vel malum aliquod relinqui impunitum, vel fidelium Ecclesiæ cum maculâ Christo jungendam, vel quæ pro defunctis fiunt, nihil valere. Sed primum illud quidem, etsi audax dictum est, injustum ostendit Deum, si quidem dissimiliter peccantes isdem pœnis subdit, et qui differenter vixerint, eisdem dignos censet, non eis quod justum est, in staterâ et pondere distribuens. Neque enim si clemens et misericors est, summa in Deo illius justitia tollitur. Hoc enim est ipsum destruere. Et Scriptura verò ubique misericordiam judicio conjungit; neque si indulgens æternâ damnatione consistentes eripit. Jam etiam pœnitentiæ afflictionem peccatorumque satisfactionem tollit. Ita enim solis mysteriis esset cœlesti regno perfrui, quanquàm et dignè posse satisfacere, gratiæ est. His enim qui in Deum peccant, quid ad propitiam, seu satisfaciendum posset sufficere? Tamen hominum infirmitati condescendens, et magna parvis commutans, secundum magnam misericordiam ignoscit, neque Ecclesiâ contritionem et afflictionem pœnitentibus imponente, atque aliter ad communionem sacramentorum cum fidelibus non admittente, is qui scrutatur corda et renes, et pertingit usque ad divisionem animæ et spiritus, minis diligens quàm illa apparebit, concessâ quantum quis, et quomodolibet velit satisfactione pro peccatis. Neque tamen justum esset propter levem maculam arcere à regno. Secundum verò omnino impossibile est. « Oportet enim, » inquit D. Paulus, « Ecclesiam uniri Chri-

sto non habentem maculam neque rugam. » Atque, ut dictum est, divinæ munditiæ nihil profanum appropinquat; Gregorio item Theologo dicente, post restitutionem in sanctis esse beatitudinem speculationem sanctæ Trinitatis, quæ tota toti intelligentiæ miscetur; quam etiam solam, inquit, ego regnum cœlorum dico. Quomodo fieri hoc posset, si qua in animâ perduraret immunditia. Tertium autem his quæ à Christi Ecclesiâ pro animabus fiunt, speique fidelium contrarium omnino est, hisque præterea quæ à sanctis in historiis, seu revelationibus, seu speculationibus dicuntur, adversatur. Quæ cum multa sint, sola, quæ Damascenus in Sermone suo pro mortuis ante jejuniū quadragesimale dixit, memorabimus: In quo videntur plurimis revelatum, ait, quantum vel eleemosynæ, vel orationes, quæ pro defunctis fiunt, illis conferant; utque illi vexationibus et vinculis, diu ista fiunt, dimittuntur. Nempe et magnus Basilius in Orationibus quæ in Pentecoste leguntur, requiem sperat, et orat dormientibus eorum, quibus continentur, tristitiam. Et omnis Ecclesia talia pro his orans offert: perspicuumque est, quia non solutionem et requiem eorum, qui æternis pœnis cruciantur, orantes petunt. His enim qui semel illis fuerint immersi, emergendi facultas nulla est; aliàs eos, qui damnati eis sunt, contristari necessario putandum est, finemque fore infinitis cruciatibus putandum. Ad id contra communis fidei positionem est. Quoniam verò neque pro his qui sunt in beatitudine: hi quippe optato fine quietissime fruuntur; neque pro his quos æternus urget cruciatus, Ecclesia talia orat, colligitur, quod dictum est, tertium quendam locum purgationis esse, ubi qui continentur per summam Dei justitiam, ejusque miserationem infinitam, his, quibus continentur tristibus eripiuntur, et per charitatis opera benignissimus Deus propitius effectus, pœnalem cruciatum breviori concludens intervallo ad beatitudinem eos transfert non habentes maculam vel rugam. Propter hoc enim cura pro mortuis suscipitur agenda. Joannes Plusiadenus, in Disceptione pro concilio Florentino, eum Rhacendyta quæreret: Quomodo probat synodus animas purgari post mortem? — CATHOL.: Probat et demonstrat cum ratione, quemadmodum et reliqua. — RHACEND.: Age, dicito mihi, unde hoc demonstrat. — CATHOL.: Primum quidem exemplo nostri, quod nos ipsi facimus; deinde testimoniis sanctorum Ecclesiæ doctorum, et ab ipsâ rei naturâ. — RHACEND.: Profer mihi nostrum exemplum, quos nos ipsi egimus. — CATHOL.: An nescis adhuc, quid notent oblationes, colyba, candela, oleum, psalmodiæ, commemorationes; et memoriæ pro mortuis in sacrosanctis sacrificiis. — RHACEND.: Estne id hoc quod Latini nuncupant Purgatorium, nos Καθάρτιον; — CATHOL.: Hoc nempe est, et non aliud. — RHACEND.: Asseverasti testimoniis quoque Ecclesiæ doctorum hoc probare synodum ostendito mihi. — CATHOL.: Percurre tertium decreti caput; ibi enim cumulatè disputavimus, quibus dubitatio omnis tollitur. Et hæc quidem Græci. An clariùs an accommodatiùs dicere potuerunt Pontificii? Neque id negant, qui ex schismate sunt, Michael Glyca, Epist. ad Nilum monachum: Habes siquidem præ aliis magnum Dionysium hanc opinionem è medio tollentem, et

quæ ex peccatis remittantur, quænam verò non condonentur, manifestò edocentem. De iis namque, qui in peccatis vitam finierunt edisserens, hæc quoque addit : « Si pusilla quædam adfuerint, utilitatem propter bona opera, quæ pro iis sunt, accipiunt; si ingentia ac immoderata sunt, conclusit Deus contra ipsos. » Ad hæc suppetit et magnus Epiphanius in Panariis hæc habens : « Utiles sunt pro defunctis piorum preces, si ingentia crimina non impediunt. » Et hi quidem hæc tradunt; Joannes verò Damascenus apertius hæc eadem prosequitur, ostenditque quænam ex delictis facillè condonari possint, quænam condonari omninò nequeant, in Oratione suâ de Obdormientibus, his verbis : « Quicumque itaque cum reliquâ suâ inhumanitate atque crudelitate penitus erant immisericordes, et ad supplicantium preces duri ac inflexibiles, imò etiam rerum alienarum avidi raptores, hi nullo modo comoda consequuntur; conclusit enim contra eos Deus, » ut magnus inquit Dionysius. « Quicumque verò conscientia erant recta, non potuerunt tamen, propter mortem immaturam divinarum legum sancita per seipsos complere, hi omninò propter preces pro iis effusas, maximum in modum proficiunt. » Nec minùs de hac eadem re divinus Chrysostomus complectitur : « Non potuisti, cum viveres, negotia animæ tuæ omnia accommodare, in ipso vitæ tuæ exitu tuis præcipe, tua post mortem tibi mittere, et auxiliùm præbere per bona opera, eleemosynas, inquam, et oblationes, ut inde propitiùm tibi reddas liberatorem; hæc enim illi grata sunt et accepta. » Imò etiam qui Purgatorium negant, Pachomius Hieromonachus : Illis qui sine penitentia à vitâ decedunt, post hanc vitam nulla delictorum remissio est, nisi aliquorum parvorum, veluti risus et verbi otiosi, et similibus, et hæc quidem per bona opera et sacra sacrificia facta pro mortuo remittuntur, ut tradit Gregorius Dialogus. Simeon Thessalonicensis in Responsionibus ad Gabrielem Pentapolitanum : Accipitur ab angelis immaterialibus anima, immaterialis et ipsa consequenter, imò naturâ suâ. Habent enim necessitudinem aliquam cum immaterialibus angeli. Animæ verò proficiscuntur, ut à sanctis doctoribus discimus, ad loca eorum vitæ et operationibus digna, et hæc quidem in cælo, quarum conversatio in cælis erat. Peccatorum verò atque infidelium animas in inferno esse credendum est, quemadmodum sanctorum in cælo et in aliis locis obscuris et tristibus, peccatis eorundem et infidelitati correspondentibus, daemonibus obnoxie, à quibus veluti tyrannis mæroribus ac laboribus cruciabuntur. Si verò aliquis ex iisdem moderatè deliquerit, et cum penitentia ex hac vitâ excesserit, per sacrosanctum sacrificium et bona opera, et alia, possunt libertatem consequi, antequàm iudex advenerit. Et hoc probans Ecclesia pro defunctis preces et sacrificia peragit. Et hoc multi testantur, et inter eos, qui post mortem solvuntur vinculo, non aliâ ratione, quâ eorundem corpora dissolvuntur. Et Tractatu de iis quæ Latini innovant, circa finem : Et hæc est sanctorum omnium sententia, nec ullus inter eos præcedentem punitionem agnoscit, præter eam quæ est in mærore esse et in locis inconsolabilibus animas peccatrices, veluti in carcere pœnas expectantes; animas verò justo-

rum in locis luminis et relaxationis, expectantes beatam cum corporibus possessionem. Dat quoque et relaxationem quamdam à mærore et timore iis qui cum penitentia, sed non perfectè ex hac vitâ migrarunt, non ignis aliquis puniens, et eos purgans, ut ipsi tradunt; sed sacræ preces, et sacrificia pro iis Deo oblata, si modò rectè sentientes in fide avitâ excesserint, et penitentes minimum in fine, et pro iis bona opera et reliqua rectè facta, non verò, ut ipsi iniqui præter Ecclesiæ sententiam, ignis ante purgans, Etenim si modò est, et dolor illius finem habet, erit et finis inferni; sed pœnas inferni æternas dixit Dominus, quemadmodum et regnum æternum. Quod verò ait de divite, principium est tormentorum æternæ punitionis de iis qui absque penitentia deesserunt, quorum ille primitias habebat propriâ conscientia ustulatus, et qui non finaliter pœnis traditur, aut ante expurgatur. Neque enim decretum latum erat : « Et abibunt hi in ignem æternum, justi verò in vitam æternam. » Gregorius, protosyncellus Chius in Synopsi dogmatum : Si itaque non esset liberatio, quid opus esset commemorationibus, missis, eleemosynis ob defunctos? Quare est liberatio et redemptio ex inferno; sed nos non possumus scire quando et per quantum tempus mansuræ sunt in inferno, et postmodum liberationem consequuntur. Hoc tantummodò scit, quem nihil fallit, Deus. Ecclesia tantummodò orat pro iis qui confessi sunt peccata, lacrymarunt, et tristitia affecti sunt quòd in Deum deliquerint. Pro his decreverunt sancti Apostoli in suis constitutionibus fieri commemorationes defunctorum, tertio, quarto et quadragesimo die, necnon tertio et sexto mense, et post annuo die et secundo et tertio anno. Has defunctorum condiciones agnovit quoque Jeremias patriarcha in Censurâ Orientalis Ecclesiæ, cap. 12, qui sua videtur mutuatus ex Glycâ. Vis plura? audi : Mos ex instituto antiquo apud universam Græciam secularibus, sacerdotibus et religiosis viris, sive illi catholici sint, sive schismatici, sollemnis obcalluit, ut ingenti aliquo beneficio acceptus, si non possit alio beneficio rependere, votis à Deo precetur, ut benè illi suisque sit, hæc potissimùm formulâ : Deus patrem tuum et matrem tuam beatos faciat. Deus parentes tuos beatos faciat, si tamen illi defuncti sunt. Quòd si vivant, alia bona refert in vota, et aliis progenitoribus beatitudinem jam demortuis precatur; si unus ex his supererit, superstitis nullâ mentione factâ, defuncto rectè ominant. Qui reipsâ beneficium accipit, reipsâ etiam, quando vires non suppetunt, reddere gratiam desiderio suo atque preceatione existimandus est ne nugas agat. Græci precantur æternam beatitudinem defuncto; ergo putant eum esse in loco in quo beatitudine careat, ex quo extractus ope divinâ, vel benefacti illius virtute, possit in illam conduci. Nam si beatitudinem defunctus possideret, et de se benè meritum deciperent, et defunctum suâ illâ preceatione de beatitudine extrudere viderentur, quod planè esset ridiculum, cupere alicui bonum quod jam ille assecutus est, et veto eo, quasi non esset assecutus, illudere. Et vice versâ, si defunctus pœnis æternis addicitur, ut opinione universæ Græciæ pœnæ sunt inferni, à quibus

emergendi nulla spes est, temerè omnia faciunt, et beatitudinem quam sciunt nunquàm illum habiturum, exoptant. Reliquum est tertium, defunctum esse in loco in quo, licèt beatitudine non perfruat, posse tamen benefactis vivorum è loco illo extractum illam consequi. Hæc etiam pontificiorum sunt dogmata. Quid in paritate opinionum, et conformi instituto consensionis dissidia atque animorum divortia frustra conaris obtrudere? Non unus is homo est, qui similia ominat. Universæ Græciæ, utcumque tu illam acceperis, vota sunt. Vide ne, ut eam ab Ecclesiâ Romanâ avellas et hæreticam facias, insanam etiam atque deliram pronunties. Age nunc tandem. Refer animum sis ad veritatem. Sacrificia et reliqua pietatis opera mortuis plurimam utilitatem asserunt, non beatis, non damnatis, sed illis qui in peccatorum suorum confessione mortui sunt, iis nempe qui, licèt pro peccatis poenitentiam egerint, non tamen pro iis satisfecerunt, ideòque neque ad cælum delati sunt, neque ad gehennam detrusi. Et sic qui negat Purgatorium, velit nolit, præter justorum gaudia, et damnatorum pœnas, tertium locum eorum qui cum venialibus vel mortalibus, in poenentiâ tamen, de vitâ excesserunt, à quo libertatem ante diem iudicii precibus Ecclesie, et aliis fidelium bonis operibus consequuntur, necessariò ponere debet.

V. Sed antequàm ad alia progrediar, operæ pretium fuerit postrema Simeonis Thessalonicensis verba, et similitudinem corporum, quæ dissolvuntur, explicare, quod non ingratum lectori futurum puto. Pleraque de excommunicatorum cadaveribus Græci recentiores comminiscuntur, quorum effata in tractatu de quorundam Græcorum Opinacionibus digessi. Inter ea præcipuum est, excommunicatorum cadavera non abire in pulverem, neque dissolvi, sed instar tympani intumescere, et sic inflata longum per tempus durare, donec ab eo qui excommunicatione feriit, vel ab alio cui similia paragendi facultas est, à vinculo excommunicationis dissoluta, compagine etiam nervorum dissolutæ fuerint, sique in cineres convertantur. Gregorius, patriarcha Constantinopolitanus, ad imperatorum Trapezuntium : *Etenim si semel quispiam ab episcopo excommunicationi subactus, tympani instar intumescit, ut hoc nostro tempore vidimus, et præsulis absolutione dissolvitur, et in pulverem fatiscit, multò magis, etc.* Et quemadmodum excommunicatione corpus astrictum indissolutum manet, ita et anima extra corpus vinculis colligata à dæmonibus cruciatur; sicut etiam excommunicationis absolutione recitata, cadavera compagine dissoluta in pulverem abeunt, ita et anima à vinculis quibus astringitur à dæmonibus, exoluta, gaudens in cœlestem patriam immigrat. Incerti Auctoris Nomocanon, cap. 80 : *Qui verò excommunicati conperiuntur, hoc est, quorum corpora indissoluta et integra remanent, indigent absolutione, ut ab excommunicationis vinculo liberentur. Quemadmodum enim super terram corpus ligatum invenitur, ita et anima ejus ligata est, et sub potestate diaboli punitur; et cum corpus habuerit absolutionem, et ab excommunicatione ex-*

solutum fuerit, ita annuente Deo, et anima illius è manibus diaboli liberatur, composque fit vitæ sempiternæ, nunquàm occidentis lucis, lætitiæque, quæ verbis exprimi non potest. Manuel Malaxus, in Historiâ Constantinopolitanâ, de muliere propter calumniam Gennadio patriarchæ Constantinopolitano illatam excommunicatâ, et postmodum absolutâ : *Nec corpori modò ejus venia dissolutioque contigit, sed anima etiam inferorum cruciatibus liberata, in Paradisum venit; illi namque, qui anathemate percussi ab Ecclesiâ exsulant, cum eorum corpora maneant indissoluta et integra, indigent absolutione, ut liberentur vinculo excommunicationis. Nam quemadmodum corpora eorum ligata sunt, et indissoluta super terram, sic animæ quoque ipsorum ligatæ sunt à diabolo, et ab eo pœnis divexantur. Quando autem corpus veniam accipit, execrationis vinculo solum, Deo benè juvante, etiam anima de manibus diaboli libera exit, et vitam æternam, lucemque illam vespere expertem adipiscitur.* Animæ istorum in manu dæmonis sunt, cruciatibus innumeris, igneque inferni subactæ, et nihilominus iisdem precibus, quibus corpus absolvitur à vinculo excommunicationis, eadem à potestate dæmonis, et tormentis, ac cruciatibus liberatæ in cœlestem beatitudinem deducuntur. Pari modo aliæ quoque animæ separatæ sacrificiis et precibus juvantur, et liberantur à pœnis, quibus vexantur, et in gaudia secedunt, et lumen inextinctum, et hæ sunt quæ moderatè in corpore deliquerunt, et in poenentiâ vitam finierunt. Ergo alius est hic locus, cum in inferno nulla redemptio sit, et in cœlesti patriâ nullum tormentum, nisi Originem sequi velimus, qui inferno illiusque pœnis terminum posuit. Conclude ergo per Græcos post hanc vitam, peccatorum quæ non videntur multi momenti, remissionem esse. Et licèt Pachomius in re apertâ et manifestâ non se extricet; neque enim similia peccata dimittuntur illis, qui absque poenentiâ è vitâ migrant, cum illi rectâ in infernum descendant, à quo non est redemptio; sed tantummodò illis qui quòd Deum offenderint intimè dolent, vel patri spirituali saltem attriti peccata sua confessi sunt, et poenitentiam sibi decretam non absolverunt; attamen cum se referat ad Dialogum Gregorium, illius sententia manifesta fuerit et sèculi optima, si ab eodem Gregorio repetatur. Et dices lac lacti similis esse? Unus spiritus fuit qui et in Græcis et in Pontificiis locutus est, quidquid ineptiant heterodoxi. Prosequamur reliqua.

VI. Græcos pro mortuis orare non negabit nisi stultissimus. Quòd si quispiam adeò pertinax est, ut id quoque sibi probatum velit, adeat in Eucologio exsequiarum officia, in Paracleticâ, officia sabbati, in Triodio, officium commemorationis omnium defunctorum. Typicum cap. 30 : *Sanctorum Patrum traditio est, ut commemoratio fiat eorum qui ex nobis ad Dominum migrârunt, ab ipso postremo die, singulis diebus inter missarum solemnias, usque ad quadragesimum diem.* Gennadius patriarcha, de Purgatorio : *Rursus dementes estis, neque percipitis Ecclesiam Dei semper orare pro mortuis, et singulis sabbatis pro animabus tantum facere commemorationem.*

Præterea bis in anno pro defunctorum memoriâ celebrat festum, in sabbato dico, quod carnisprivium præcedit, et ante Pentecostem. Hoc eò fit ut simul omnes comprehendat, et eos, quorum consanguinei de iis curam non susceperunt, ut et ipsi cum omnibus in commune hujus subsidii participes efficiantur. Et eo ipso die quo decessit, et postmodum tertio, et nono, et quadragesimo, et anniversario, et à novâ Dominicâ singulis diebus, donec dies quadraginta absolvantur. Ne hæc me fingere studio partium suspiceris, Græcos ipsos invisamus. Clemens Romanus, lib. 8, cap. 42: *Exsequiæ verò mortuorum fiant tertio die, adhibitis psalmis, precibus et lectionibus, propter eum qui tertio die à mortuis suscitatus est; die nono ad recordationem eorum qui sunt superstites, et eorum qui defuncti sunt; et quadragesimo, secundum veterem typum. Τεσσαρακοστῶν, et τρίτων* meminit etiam Palladius in Lausiaca Historiâ, in Palladio. Eustratius magnæ Ecclesiæ presbyter in libro suo de Animis se paratis hoc idem tertio sibi loco proposuit probandum: Tertium denique caput hoc studiosè prosequitur, oblata pro iis qui in fide obierunt, à sacerdotibus sacrificia, atque domaria, vel. preces aliquin supplicationesque et eleemosynas pro iisdem factas fidelibus ad salutem ac delictorum remissionem iis valere omnino, pro quibus hæc offeruntur. In his autem tertio die pro iis offerendo sacra facere refert, Dominicæ ac triduanæ resurrectionis mysterium in precationis subsidium atque auxilium assumens. Novemdiulia similiter, quod post octo dies à resurrectione visus iterum est Christus à discipulis. Præterea quadragesimo die, quod post dies totidem à discipulis postremum visus in cælos cum humanâ nostrâ naturâ ascendit. Hæc recitat Photius in Bibliothecâ, cod. 171. Sed ipsa Eustratii verba audiantur, quæ nos unâ cum reliquo tractatu, licet fine mutilo, publicamus: Progrediamur itaque et ad subsequenter quæstionem, quam nos promissimus extricatos. Quæritur siquidem ab aliquibus, num oblationibus, et inter preces et supplicationes commemorationibus animæ utilitatem capiant? Conabimur itaque et de hac nonnulla testimonia apponere. Et primum illud ostendemus in veteri lege, licet obscurius, veluti in typo hujusce nostræ, et veræ legis sanctorum commemorationes modis omnibus præceptas fuisse. Dicitur enim in Genesi de Jacobo: « Præcepitque servis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem suum, quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies; iste quippe mos erat cadaverum conditorum. Flevitque eum Ægyptus septuaginta diebus » Et in Deuteronomio de Moyse hæc narratur: « Moyses autem erat centum et viginti annorum, quando mortuus est; non caligaverunt oculi ejus; nec corrupti sunt labelli ejus. Et flevit filii Israel Moysem in Araboth Moab in Jordane adversus Jericho quinquaginta diebus, et completi sunt dies placentis lugentium Moysen. » — « Cum futurorum bonorum umbram lex contineret, » ut dixit Apostolus, « sub uno numero luctus dies omnes enumeravit. Verumtamen nunc, qui Verbum et Deum suis viderunt oculis, illique administrarunt, aliter Ecclesiæ tradiderunt, et quadraginta dies in tres partes diviserunt, in tres scilicet, novem et

quadraginta. Pari etenim ratione et Dominus post quartum suæ resurrectionis diem manifestavit semetipsum discipulis, clausis januis, cum illis dixit: Pax vobis, et insufflavit in faciem eorum et dixit: Accipite Spiritum sanctum; » notaturque unum ex ipsis non fuisse simul cum illis. « Et post dies octo rursus erant intus discipuli ejus, et Thomas cum ipsis. » En post resurrectionem intra octo dies secundum discipulis apparuit. Cum itaque Evangelista dicit: « Post dies octo, » resurrectionis diem non numerat, cum illa siquidem novem sunt. Secundum itaque hanc formam nos à die sepulture usque ad diem nonum bis eorum, qui piè obdormierunt, commemorationes peragimus. Similiter et die quadragesimo, quandoquidem quadragesimo die Dominus assumptus est. Hæc autem fieri tradita sunt, non utcumque et temerè, sed prorsus alicui commodo futura. Joannes Damascenus, orat. de Defunctis: Hoc etiam est quod vult et consulit misericors Deus, ut vicissim nos tam in vitâ quàm post mortem beneficiis prosequamur. Nisi enim hoc in oculis suis rectum foret, nunquàm occasionem dedisset habendæ memoriæ defunctorum in sacrificio illo incruento, sed neque tricesimorum, quadragesimorum, et anniversariorum, quæ nunc inconcussa, et certiora, quàm de quibus judicandum sit, Apostolica Catholicaque Ecclesia, ac populus à Domino collectus, pietatique deditus absque omni contradictione custodit. Profectò si frivolum et inutile opus foret, cum tot sancti, divinoque Spiritu pleni, patriarchæ, Patres ac doctores fuerunt, utique aliquis eorum ad errorem ejusmodi sopiendum incubuisset. At tantum abest, ut quis unquàm subvertere tentarit, ut confirmarint etiam, quotidieque magis ac magis huic operi studeatur, incrementumque adjiciatur incremento. Michael Glyca Epistolâ ad Nilum monachum: Non esse itaque dubitandum de bonis operibus, quæ ab aliquibus fiunt, piorum quidem gratiâ, sed peccatorum, persuadeant nos ante alios discipuli Christi et Apostoli, diebus tertio, nono, et quadragesimo, nec non et exacto anno publicè mortuorum memorias fieri decernentes. S. Ephræm in suo Testamento: Et assidue pro meâ parvitate offerre dignemini, et cum trigesimum diem complevero, meâ memoriam faciatis; mortui enim beneficio afficiuntur in oblationibus, etc. Gregorius Nazianzenus, orat. in laudem Cæsarii: Atque alia quidem persolvimus, alia verò dabimus, anniversarios honores et commemorationes offerentes. Et hæc adeò fixa fuere Græcorum Ecclesiæ, ut si quando diem commemorationis defunctorum aliorum sanctorum solemnitates occuparent, in alios atque alios dies transulerint, ne mortuorum animæ vivorum suffragiis ullo unquàm tempore fraudarentur. Typicum Sabæ c. 30: Sciendum itaque est, si fortè contigerit ad Dominum aliquem ex fratribus migrare, tertii illius diei pervigilium non fieri per mediam hebdomadam usque ad vesperras feriæ sextæ. Tum enim illius pannychis peragitur, et die sabbati pro eodem missæ sacrificium, et sabbato subsequente fiunt ipsius novemdiulia, sive tum fuerint, sive non: illius verò quadragesima fieri, cum numerus dierum illius complebitur. Oblationes verò pro eo, et commemorationes incipiunt à novâ Dominicâ usque ad qua-

*dragesimum diem. Orat itaque Ecclesia Græca pro defunctis non minus ipsa Ecclesia Romana, quæ et die depositionis, et aliis diebus pro temporis opportunitate, et Ecclesiarum consuetudine, et absente corpore defuncti die tertio, septimo, trigesimo, et anniversario officia recitat, et missas tum privatas, tum solemniter decantatas, et aliis ferè diebus per annum, nisi dominica solemnitas obstet, celebrat, ut taceam quæ ipsa singulariter orat, et facit die omnium defunctorum, et per totam octavam, et potissimum in altaribus, quæ ipsa vocat *privilegiata*; et hæc à suis sanctis doctoribus edocta, Ambrosio, Orat. de Fide resurrectionis: *Nunc quoniam die septimo ad sepulcrum redimus, qui dies symbolum futuræ quietis est*; et Orat. de obitu Theodosii: *Ejus ergo principis et proximè conclamavimus obitum, et nunc quadragesimum celebramus, assistente sacris altaribus Honorio principe, qui sicut sanctus Joseph patri suo Jacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita et hic Theodosio Patri iusta persolvit*. Augustino, lib. 1, Quæst. in Genesim: *Septimus dies in Scripturis auctoritatem habet, unde alio loco scriptum est Ecclesiastæ, 22: Luctus mortui septem dierum*. Licèt alio loco luctum pro novem dies improbet. Hildeberto Cenomanensi episcopo de ord. Eremit.: *Continuis pro eo triginta diebus missarum solemnia specialiter celebrantes*. Et parùm refert, si hic septimum, ille nonum, hic trigesimum, vel alium atque alium observat, dum pietatis officia pro mortuis implentur, quæ libera sunt, et pro cuiusque arbitrio vaga, et stant firmæ pro mortuis preces atque suffragia. B. Remigius testamento suo nepoti Agatimero vineam et quædam alia legat, ut omnibus diebus festis ac dominicis pro commemoratione suâ sacris altaribus offeratur oblatio. Adde his Tertullianum, cujus auctoritas maximi æstimanda est. Is libro de Coronâ militis ait: *Oblationes pro defunctis pro natalitiis annuâ die facimus*; et Exhortatione ad Castitatem: *Etiâ repetere apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro quâ oblationes annuas reddas. Stabis ergo ad Deum cum tot uxoribus, quot illis ratione commemoras, et offeres pro duabus, et commemorabis illas duas per sacerdotem de monogamiâ ob pristinum de virginitate sancitum, circumdatum virginibus, et univiris, et ascendet sacrificium tuum liberâ fronte*; et de Monogamiâ: *Ergo perseverat in eâ cum illo necesse est, quem jam repudiare non poterit, nec sic quidem nuptura, si repudiare potuisset: et pro animâ ejus oret, et refrigerium interim appostulet ei, et in primâ resurrectione consortium, et offerat annuis diebus dormitionis ejus*. Quid ad hæc heterodoxi? Apud primum Tertullianum precum harum memoriam reperiri. Nec secundo seculo quòd constet pro defunctis Ecclesiam Christi orâsse, quòd sub finem ejus Tertullianus omnium primus illarum precum meminit. Et oblationes has pro defunctis originem habuisse à Montano, quas postea Montanista Tertullianus in scenam produxerit. Sed ante Tertullianum meminisse, probantur alii, et Clementem, et Dionysium Areopagitam, et Liturgias antiquissimas. Subdunt hæretici eam non esse tantæ auctoritatis, cum hæc eadem opera*

rejectionem nec agnoscantur ab hæreticis. Agnoscit Romana Ecclesia, agnoscit Græca, et ita agnoscunt, ut dicta eorum non solum cogitatione venerentur, sed opere etiam ipso imitentur, et, ut illa tradunt, ipsæ hoc tempore pro mortuis uno consensu orant; nec unquam apud eas, an sit orandum pro mortuis dubitatum est, quidquid hæretici in contrarium afferant. Sed esto, primus Tertullianus meminerit. Annon satis antiquitatis auctor ille sibi vendicat, qui sub fine secundi seculi scribens, ætate jam adultâ, et aliis scriptis satis conspicuus, non de re tanquam tum novâ, et recens in Ecclesiam introductâ, sed de re firmâ atque stabili et seriò receptâ sermonem habet, et ex illis precibus argumento, ut ipsi videbatur, firmissimo, contra viduas agit. Si preces illæ non essent à multo antea tempore in Ecclesiam introductæ, viduæ respondissent Tertulliano, nihil adversus easdem pro monogamiâ afferre. Montani hæc esse dogmata non Ecclesiæ. Eum ex iis quæ non in antiquâ Ecclesiâ et temporibus Apostolorum erant in usu, sed ex novis et nondum firmitatem habentibus argumentari. Nova de intentione Ecclesiæ firmandâ pondus non habere. Scribebat ergo Tertullianus ætate perfectâ sub imperio Severi, quare facili negotio ab Apostolorum discipulis rem sibi traditam scribere potuit, sub fine seculi secundi, cum sub initio illius adhuc non nemo ex Apostolis in vitâ esset superstes. Et, ut res magis ac magis pateat, verba ipsius consideremus. Dicit observationem inveteratam præveniendò statum facere, *quam si nulla scriptura determinavit, certa consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de Traditione manavit*. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? *Etiâ in Traditionis obtentu, exigenda est, inquis, auctoritas scripta*. Ergo quæramus an et Traditio non scripta non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius Traditionis titulo exinde consuetudinis patrocinio vindicamus. Per Tertullianum ergo, etiamsi nulla scriptura rem determinat, firma tamen remanet consuetudine corroborata, quæ sine dubio de Traditione manavit. His præfinitis inter similes consuetudines, quas plures enumerat, hanc quoque collocat. *Oblationes pro defunctis pro natalitiis annuâ die facimus*. Postmodum subdit: *Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum, si legem expostules scripturarum, nullam invenies, Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix*. Rationem Traditioni, consuetudini, fidei patrocinaturam aut ipse perspicis, aut ab aliquo qui perspexerit discies. Et infra: *His igitur exemplis renuntiandum erit, posse etiam non scriptam Traditionem in observatione defendi, confirmatam consuetudine, idoneâ teste probatæ tunc Traditionis ex perseverantiâ observationis*. Consuetudo autem etiam in civilibus rebus pro lege suscipitur, cum defuit lex, nec differt scriptura, an ratio consistat, quando et legem ratio commendat. An potuit aptius pro Tertulliano responderi? Et tamen heterodoxi dicunt primum Tertullianum in fine secundi seculi precum pro mortuis meminisse. Meminit equidem, sed rei usu

receptæ, consuetudine corroboratæ, et Traditione confirmatæ, illiusque, si tempora conferantur, Apostolicæ. Nugas igitur vendunt, qui ut fidem precum pro mortuis elevent, asserunt primum Tertullianum precum pro mortuis mentionem fecisse. Quis verò ferret æquius impudentiam alius, qui in margine Tertulliani adnotavit. *Origo anniversariorum pro defunctis. Quam rem ceu nuper institutam ridemus. Nuper instituta, quam Tertullianus tradit, asseritque esse et consuetudine corroboratam, et traditione confirmatam! et hanc rem rides? Rideas per me licet, dum tu ob hunc tuum risum omnium irrisione ludaris.*

VII. Et hanc orandi pro mortuis consuetudinem acceptam ab ipsis Apostolis se conservare reputant Græci: namque fidem adhibent Nysseno dicenti: *Nihil inconsulto, et absque emolumento à Christi discipulis traditum est. Sed res plena utilitatis est, Deoque accepta commemoratio, quæ fit in divino sacrificio pro his qui in fide obdormierunt. His addit Gennadius patriarcha: Audis Patrem hunc, quod nihil inconsulto, sed omni cum animadversione, et ex Traditione sanctorum Apostolorum agit Ecclesia, quoddamque in divinis officiis de fidelibus mortuis commemorationem facere est admodum utile? Quid plura? Epiphanius in fine operis contra Hæreses, inter alia dogmata Ecclesiæ orationem quoque pro defunctis enumerat: Alia verò sacramenta lavacri et nostrorum mysteriorum, ut se habet Evangelii et Apostolorum Traditio, sunt. In iis verò, qui mortem obierunt, commemorationes peragunt. preces fundentes et cultus, et dispositiones facientes. Et hæresis 75, inter hæreses Aerii numerat, non esse pro defunctis orandum, quem infra multis refellit, et concludit: Sed his omissis eò unde diverteram redeo; ac necessario facere illud Ecclesiam dico, quæ traditum sibi ritum illum à maioribus acceperit. Potest verò quisquam maternam sanctionem aut legem patris evertere? quemadmodum à Salomone scriptum est: « Audi, fili, sermones patris tui, et ne repellas leges matris tuæ. » Quibus patrem, hoc est Deum, Unigenitum cum Spiritu sancto declarat, partim scripto, partim sine scripto docuisse. Matrem verò nostram Ecclesiam decreta quædam habere penes se, quæ dissolvi evertique nequeunt. Quæ quidem cum in Ecclesiâ constituta sint, præclara quidem ac penitus admiranda, ex hoc ipso capite veterator ille convincitur. Joannes Chrysost., hom. 69, ad populum: Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio; sciunt enim inde multum illis contingere lucrum, utilitatem multam. Verba ejusdem laudata à Damasceno, orat. de Defunctis sunt: Excogitemus quomodo et defunctis proximis. Demus eis præsens subsidium, elemosynas, inquam, et oblationes. Quæ res ipsis commodum lucrum et utilitatem magnam affert. Non enim temerè in Ecclesiâ Dei à sapientissimis suis discipulis sancita sunt hæc et tradita, ut sacerdos in tremendis mysteriis preces faciat pro fidelibus defunctis. Inde enim eis multum commodi et utilitatis provenit. Similia leguntur homil. 41, ad 1 ad Corinth., et Joannes ipse Damascenus ibidem: Divi autem Apostoli, discipuli Salvatoris,*

qui totum mundi circulum vivum cepere, prædicando Verbum, quod suis oculis viderunt, in tremendis, et impollutis, vitalibusque mysteriis memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Quod adhuc firmiter, atque ad eò sine contradictione observat apostolica et catholica Ecclesia Christi Dei, à finibus usque ad fines terræ; ab eoque tempore usque in præsens, et in finem mundi usque. Omnino hoc neque vanè, neque absurdè, neque temerè fortuito deordinatum est. Quæ enim Christiana religio erroris nescia suscipit, et in tot secula servat inconcussa, minimè vana sunt, sed utilia. Deo placita, salutique nostræ conducibilia plurimum. Et supra dixerat, figmentum adulterinum dæmonis esse, negare bona opera, deoque grata nihil defunctis prodesse. Typicum, item, cap. 30: *Traditio est sanctorum Patrum.* Verba Eustratii Presbyteri Constantino-politani hoc idem asserentis, et ad antiquissima Hebræorum tempora atque consuetudines, nec non ad Apostolos et discipulos Domini referentis, supra descripta sunt, unde huc quoque referre poteris, si placuerit. Et ex schismate Michael Glyca Epistolâ ad Nilum monachum: *Non esse itaque dubitandum de bonis operibus, quæ ab aliquibus fiunt, piorum quidem gratiâ, sed peccatorum, persuadent nos ante alios discipuli Christi et Apostoli, diebus tertio, nono et quadagesimo, nec non et exacto anno publicè mortuorum memorias fieri decernentes.* Joannes Eugenius Nomophylax, in Antirrhético adversus sanctam synodum Florentinam, cap. de Purgatorio igne: *Et præcipuè, cum ipse Dominus nostrer Jesus Christus, qui judicaturus est universum terrarum orbem, et secundum opera eorum singulis redditurus, ut Evangelistæ nos veritatem edocent, de hoc purè et sæpius aperuit, et sancti Apostoli, et qui eos exceperunt doctores multis in locis exposuerint, et si ex his nonnullos in hoc negotio perperam interpretantur et corrumpunt; quos sequens nostra orthodoxa Ecclesia purgationem etiam post mortem tenet; rempe sacra sacrificia, et preces, et elemosynas, et alia benè complacita Deo opera quæ à fidelibus super mortuos fiunt.* Et Meletius Alexandrinus, epistolâ ad Chios: *Et est apostolica per Patres ad nos transmissa Traditio, et à sacrâ Scripturâ stabilitatem habet, ex quâ viventium bona opera et lacrymæ iis qui dormiunt, non qualemcumque afferunt utilitatem.* Et concludit tandem cum Chrysostomo, homil. 25, in Acta: *Hæc omnia sunt à Spiritu instituta, volente nos mutuam ponere operam utilitatis causâ.* Dogma ergo Ecclesiæ est, Traditio firma et certa non nunc recens nata ex Ecclesiæ Græcæ atque Latinæ penu, sed ab ipsâ nascente Ecclesiâ, tradentibus Apostolis, referentibus antiquissimis Patribus, inter divina officia preces pro mortuis suas maximum illis emolumentum offerre, quemadmodum et alia opera quæ eorum gratiâ à fidelibus fiunt.

VIII. Et hisce precibus atque oblationibus maximam mortuis utilitatem accedere, fusè probavit Græcorum Patrum dictis Michael Glyca, epistolâ ad Nilum monachum, quam Græcè et Latinè leges lib. 3 de Consensione Ecclesiæ orientalis atque occidentalis, cap. 15, num. 8. Idque fassi sunt antiquissimi illius Ecclesiæ

doctores. Dionysius Areopagita, sive quis alius, neque enim modo de auctore disputo, quam et antiquum esse, et scriptorem insignem, nec heterodoxi ipsi inficias iverint; cuius testimonium si rejiciunt, idem fuerit ac reliquorum Patrum testimonia et auctoritatem convellere. Illius auctoritate ad firmanda fide dogmata non stulti et elingues homines, sed sanctitate et doctrinæ perillustres, et potissimum Græci in hæc ipsa de defunctis materiâ usi sunt. Is itaque Ecclesiæ doctor precibus illis antistitem peccatorum remissionem à Deo exorari insinuat, de ecclesiast. Hierarch., cap. 3: *Deinde accedens antistes precem sacram super defuncto peragit; quâ finitâ ipsemet antistes cum amplexu deosculatur, ordineque deinceps suo omnes qui adsunt. Rogat itaque precatione illâ divinam bonitatem, ut defuncto peccata omnia dimittat, quæ per humanam infirmitatem contracta sunt, eumque in lucem sanctam ac vivorum regionem transferat, et collocet in sinu Abrahamæ, Isaac et Jacob, in loco, à quo dolor, et tristitia, gemitusque aufugiant. Sanctus Ephræm in suo Testamento: Assiduè in vestris orationibus mei memoriam faciatis, etenim in vanitate et iniquitate vitam peregi meam. Ex hoc eodem S. Ephræm Testamento adnotat Gerardus Vossius, et satis commodè: Ecce S. Pater Ephræm per verba Testamenti sui petit pro se defuncto orari per vivos; et hoc non semel, sed pluribus vicibus diversisque locis in hoc suo Testamento petit, ac repetit, magnum scilicet suum in illo desiderium explicans, et quid quantumque vivorum suffragia pro defunctis valeant, ostendens. Sed quid ad hæc nobis impii responderunt hæretici, dicentes pro mortuis orandum non esse; vivorumque suffragiis eos haudquaquam juvari posse? in quorum confusionem non solum hic noster Ephræm affirmat pro mortuis orandum; sed etiam pro seipso defuncto assiduè orari, ac sacrificia offerri seriò enixèque crebris votis deprecatur, efflagitatque sicut ubi dicit: « Re-miniscamini mei vili et abjecti in sanctis vestris precibus, cunctisque deprecationibus; nam in vanitate et peccatis vitam meam transegi, » etc. Longiusque hic postea, ubi habet: « Oro vos quoque, dilectissimi, ne cum aromatibus me sepeliatis; at date vaporationem fumî boni odoris in domo Domini, et me orationibus potius vestris comitâmini, et aromata Deo offerte, » etc. Sequiturque ibidem: « Et pro suavi odore aromatibusque pellucens vestris me orationibus atque deprecationibus adjuvate, obsecro, semper mei in ipsis memoriam facientes, » etc. Longiusque postea ubi ait: « Comitâmini me in psalmis atque orationibus vestris, et assiduè pro meâ parvitate sacrificia, et oblationes sacre cere dignemini. Et quando diem trigesimum complevero, mei memoriam faciatis. Mortui enim in precationibus atque oblationibus commemorationis sanctorum viventium beneficio afficiuntur. » etc. Hæc inter alia in hoc suo testamento adducit Ephræm, quibus hæretici impugnantes vivorum suffragia pro mortuis fieri solita, respondere prorsus non poterunt. Hæc Vossius. Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi Mystagog. 5: Deinde pro defunctis sanctis Patribus et episcopis; deinde pro omnibus oramus, qui inter nos vitâ functi*

sunt, maximum esse credentes animarum juvamen, pro quibus offertur precatio sancti illius et tremendi, quod in altari positum est, sacrificii. Joannes Chrysostomus, homil. 21 in Acta: Multas ad salutem vias nobis aperuit Deus. Non frustra fiunt pro defunctis oblationes, non frustra supplicationes, non frustra eleemosynæ. Hæc omnia sunt à Spiritu instituta, volente nos mutuam ponere operam utilitatis causâ. Certus sis mortuum boni aliquid lucraturum. Non incassum diaconus clamat: « Oremus pro iis qui in Christo dormierunt, et qui commemorationes illorum agunt. » Hanc vocem non emit tit diaconus, sed Spiritus sanctus. Quid ais? præ manibus sacrificium, et coram omnia parata. Adsunt angeli, archangeli; præsens est Filius Dei; tanto cum horrore astant omnes; cunctis tacentibus, astant illi clamantes, et hæc temerè fieri putas? Ergo et cætera temerè fiunt, et oblationes pro Ecclesiâ, et pro sacerdotibus, et pro omnibus. Absit. Omnia quippe cum fide fiunt. Vide, obsecro. Tremendum annuntiatur mysterium; adest Dominus, recolitur illius memoria, offertur horrificum sacrificium, mysteria ineffabilia, quod pro mundo se tradidit Deus. Opportunè in tanto sacrificio redigit in memoriam eos qui aeliquerunt. Sicut enim cum reges triumphum agunt, unâ etiam celebrantur qui participes fuerunt victoriæ; et propter præsentem lætitiâ, qui sunt in vinculis emittuntur, elapso vero tempore nil amplius impetrat, qui beneficium non est assecutus. Ita hic etiam triumphus est tempus. « Quotiescumque enim, inquit; panem hunc manducabitis, mortem Domini annuntiabit. » Ne ergo supini adeamus; neque casu hæc fieri opinemur. Hæc scientes cogitemus seriò quotcumque solatia defunctis præbere possimus; loco lacrymarum, luctus, sepulcrorum erogantes eleemosynas, preces, oblationes; ut illi simul et nos promissa bona consequamur. Et in primam ad Corinth. homil. 44: Si verò cum peccatis obiit, ferendum illi auxilium, quoad ejus fieri possit, precibus, supplicationibus, eleemosynis et oblationibus. Non enim hæc frustra sunt excogitata, nec vitò functos incassum commemoramus, dum celebramus divina mysteria, proque illis accedimus, Agnum rogantes, qui propositus est, et mundi peccatum suscepit; sed ut aliquid illis solatium præbeamus. Non sine causâ qui ante altare stat, dum tremenda offeruntur mysteria clamat: « Oremus pro omnibus fidelibus defunctis, et iis qui defunctorum memorias celebrant. » Instituta quippe nostra non sunt spectacula scenica; absit, sed fiunt ex mandato Spiritus. Opem igitur illis feramus, commemorationesque eorum agamus. Si enim Job sacrificio purgabat filios, quid ambigis de solatio quod accipiunt mortui, nobis hostias offerentibus? Ne ergo ferendo auxilio deficiamus, et fundendis precibus pro defunctis. Siquidem in altari jacet commune omnium expiatorium; licetque omni ex parte impetrare illis veniam per preces, per munera pro iis oblata, per commemorationes martyrum, confessorum, sacerdotum, quæ tunc habentur. Et in Epistolam ad Philippenses Homil. 3: Etenim si gentiles unâ cum mortuis, quæ illi vivi possidebant, comburant, quantò magis tu, qui fidelis es, demortuo propria mittere debes! non ut quemadmodum illa, cinis fiant,

sed ut majorem illi gloriam concilient; et si peccator est defunctus, ut illius peccata dissolvant; si justus, ut mercedis illi et retributionis fiant augmentum. Similia habet hom. 32 in Matthæum, et 84 in Joannem, et alibi. Eusebius, lib. 4 de Vitâ Constantinî, narrat cum voluisse se sepeliri in celebri templo, ut fieret particeps multarum orationum. Theodoretus, lib. 5 Historiæ, cap. 36, scribit Theodosium juniorem procubuisse ad reliquias S. Joannis Chrysostomi, et orâsse pro animabus parentum suorum Arcadii et Eudoxiæ jam defunctorum: *Idemque vultu et oculis in sancti illius viri loculo defixis, pro parentibus preces fudit, oravitque ut injuriarum per ignoracionem factarum veniam illis tribueret. Jampridem autem ejus parentes mortem obierant, illo jam tum valde adolescente orbo relicto.* Nec tacuit Constantinus Porphyrogenneta oratione de Asportatione reliquiarum sancti Joannis Chrysostomi in urbem Constantinopolitanam: *Primum quidem ipsum, qui imperium dirigebat, excipiebat, qui eum ut patrem et susceptorem ex divino honore honorabat et venerabatur, et matris, quæ ei fuerat et eandem carnem, debitam pœnam dissolvi exorabat; ideòque multas preces fundebat, ut quæ in eum deliquerat, eorum pœnæ remitterentur, et cessare faceret motum quo illius tumultus per annos quinque et triginta incensanter, ut in terræ motu fieri assolet, concutiebatur, et illa veluti quæ Ecclesiam per tot jam annos concusserat, instar Caini, etiam hinc abiens perpessa est. Nec preces in irritum cecidère, si quid ex patentibus de obscuris conjectandum est.* Et Theophylactus, in cap. 12 Lucæ: *Hoc autem dico, inquit, propter oblationes et distributiones, quæ fiunt defunctis, quæ non parum conducunt etiam iis, qui in gravibus delictis mortui sunt.* Cyrillus Alexandrinus hoc idem adversus negantes fusè doctèque probasse, oratione de hæc eadem re editâ, adversus eos qui audent dicere non esse offerendum pro iis qui in fide obdormierunt, testis locupletissimus ac certissimus est Eustratius, Ecclesiæ Constantinopolitanæ presbyter, qui singulari capite et Patrum antiquorum testimoniiis et auctoritatibus tum ex veteri, tum ex novo Fœdere probat, et cujus studium et conatus laudavit admodum Photius, patriarcha Constantinopolitanus; ne ipsi nimii simus, vide apud eundem, quem post hunc tractatum nos primi edimus, ut videant Heterodoxi, quantum Græcorum Ecclesia cum Pontificiâ singulis seculis in similibus conformis fuerit. Simeon Metaphrastes, in Vitâ S. Joannis Eleemosynarii: *Adhortabatur porrò pro defunctis congressus conficere, contendens et comprobans maximum in modum mortuis proficuas esse commemorationes et missarum sacrificia; ad probanda verò sua dicta et tale quid non multum antequam suam factum enarrabat.* Exemplum est adolescentis in Persiâ in carcerem perpetuum coniecti, qui parentum precibus ab eo liberatus est. Et planè stulti esset apud illam Ecclesiam de similibus dubitare; quemadmodum et post hanc vitam duo esse loca, quæ vel præmiis vel pœnis addicta viventium orationibus aut bonis operibus non immutantur, in quibus vel justorum animæ, vel impiorum, eorum scilicet, qui

absque pœnitentiâ ex hæc vitâ decedunt, continentur, quibus quæ pro defunctis ab Ecclesiâ, et fidelibus fiunt sicuti eleemosynæ, sacrificia et reliqua bona opera nihil proficiunt, ideòque pro iis non offeruntur. Remanet ergo firmum tertium, orationes illas fieri pro iis qui utilitatem capere possunt, et precibus atque operibus similibus expiati, ad æternam beatitudinem transvehuntur. Tradit Ecclesia Græca se apostolicâ Traditione edoctam, ab ipsius Ecclesiæ initio preces pro defunctis, qui neque in gehennam detrusi, neque ad visionem divinam recepti sunt, fundere, et ita postmodum continuasse ad hæc nostra tempora; hoc item tradit et peragit Ecclesia Romana. Hæretici hoc pernegant et abominantur. Quinam sunt hi qui consentiunt? Græci et hæretici, an verò Græci et Pontificii? Quidquid sit modò de aliis, hoc planè certissimum est, Græcos et Romanos unâ sentire, et in utroque ab hæreticis, qui contraria asserunt, discordare. Quòd nec ipsi, qui ex schismate sunt, et Purgatorium negant, inficias eunt. Audiatur Gabriel Severus Philadelphiensis, tract. de Purgatorio adversus Latinos: *Et de quartâ hæc differentiâ, nempe de purgatorio igne, partim quidem nos concordamus cum Romanâ Ecclesiâ, secundum verò alia omnia dissentimus. Et concordamus quidem, quòd nos quoque asseveramus animas eorum qui piè obdormierunt accipere utilitatem et relaxationem in locis illis in quibus inveniuntur propter eas, quæ pro ipsis fiunt, eleemosynas et orationes, ut dicit Dionysius Areopagita, etc.* Et post testimonia adducta Dionysii, Athanasii, Chrysostomi, Basilii, Theophylacti, colligit: *Et animas quidem propter missæ sacrificium, et orationes, et eleemosynas, quas Christiani pro fidelibus qui obdormierunt faciunt, subsidium, consolationem et relaxationem consequi, et in hoc Orientalem Ecclesiam cum Romanâ concordare, ex dictis manifestum est.*

IX. Et cum hæc clara atque aperta sint, tum apud Ecclesiam Romanam, tum Græcam, nihilominus hæretici non verentur asserere nullam ejusmodi præcepti in veteris novique Fœderis libris volam, nullum exstare vestigium; nec ore seorsim ab Apostolis Ecclesiæ id catholicæ esse injunctum. Nec etiam à sequentis ævi Christianorum plerisque divinum mandatum prætendi. Et preces quas jam tum antiquior Ecclesia cœpit fundere etiam pro ipsis animabus separatis, non nisi ex fervente quodam amore erga defunctos nactas esse suum initium. Addunt dies commemorationis animarum institutum esse ab Odilone Cluniacensi abbate circa annum Domini 1000, teste Polydoro Virgilio, de Inventoribus rerum, lib. 6, cap. 9. Et cum planè videant se jugulari à Chrysostomo, qui in pluribus locis ait, non temerè hæc ab Apostolis sancita fuisse, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Et: *Non frustra ab Apostolis sancitum, ut in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fieret eorum qui hinc dicerentur; et, ex mandato Spiritus hæc fieri, et similia, incogitantèr admodum pronuntiant, Chrysostomum, cum vixerit aliquot centum post Apostolorum tempora annos, non videri idoneum testem,*

et cui tuto fidem possis adhibere ejus quod Apostoli egerunt, si nullum alium exstat in scriptis antiquis testimonium. Nam Livius : *Litteræ sunt una fidelis memoria rerum gestarum.* Parum mihi curæ est quid dicant hæretici : esse volam et vestigium in veteri et novo Fœdere asserunt et demonstrant Græci et Romani, nec in eâ re unquàm dubitatio fuit vel tenuissima. Et id ab Apostolis ad posteros profectum iidem uti certissimum tenent, probantque suis scriptis, et ut verissimum prædicant; neque id agere dicunt ex fervente erga defunctos amore, sed ut eorum animabus peccatis purgatis prosint. Et hoc institutum multò Odilone antiquius recognoscunt, cùm exortum natumque cum ipsâ Christi Ecclesiâ tradunt, quidquid asserat Polydorus. Tandemque Chrysostomi verba venerantur, iisque absque ullâ hæsitazione, et tuto fidem adhibent, et rei de qua agitur testem et maximè idoneum reputant, licet ille scriperit post Apostolorum tempora aliquot centum annos, etiamsi nullum exstaret monumentum, quod similia narraret, antiquius. Namque tenent traditiones etiam multas esse in Ecclesiâ non scriptas. Et quando jam Livii testimonio agitur, reponunt ipsi testimonium Ciceronis : *Auctoribus quidem ad istam sententiam, quamvis obtineri uti optimis possumus; quod in omnibus causis et debet et solet valere plurimum, et primum quidem omni antiquitate, quæ quò propius aberat ab ortu, et divinâ progenie, hoc melius ea fortassè quæ erant vera cernebat.* Tu non credis Chrysostomo, quia tot post Apostolos secula scripsit; multò equidem rationaliùs Græci et Latini non credunt nec tibi, nec Luthero, nec aliis tui similibus, inter quos et Apostolos multò major distantia est, applicantque, quod contra Aerium insinuabat sanctus Epiphanius : *Quis ex his melius noverit? Delususne homo, qui nunc recens in vitam venit, et qui hoc ævi etiam in vivis est, an qui ante nos fuerunt testes, ante nos traditionem tenentes in Ecclesiâ? Et hi quidem, qui acceperunt à parentibus suis, et eorum parentes rursus ab iis qui ante eos fuerunt, Ecclesiam à majoribus suis ad hæc usque tempora veram fidem et traditiones acceptas retinere.* Et hæc quidem Græci simul et Pontifici verissimè et simplicissimè pronuntiant. Hæretici mirâ calliditate res vetustatè robustas calumniando prævertunt. Quod etiamsi appositè dicerent, nunquàm tamen evincunt in hac etiam re Græcos et Romanos inter se non congruere, contra atque heterodoxi prætendunt.

X. Dicunt hæretici preces pro defunctis nihil facere ad probandum Purgatorium. Neque enim conspicua est consequentiæ ratio, quâ ex oratione pro mortuis Purgatorium colligitur. Imò certum est syllogisme legitimo nullo, ex isto principio colligi id posse. Et tum haberet speciem consequentiæ vis, si antiqua Ecclesia disertis verbis orasset animabus defunctorum aliquam à pœnis affligentibus solutionem, quia nec tum probatus fuisset purgatorius ignis. Potuerunt enim orare ut defuncto remittatur peccatum in extremo judicio, nimirum ubi omnes misericordiâ quàm maximè indigemus. Quod non longè videtur esse à

sententiâ et mente Josephi Bryennii, qui, orat. 2 de extremo Judicio, fatetur, tum beatæ Virginis, tum sanctorum aliorum et angelorum precibus, multos à pœnis ad beatitudinem deferendos : *Ad vigesimum sextum dicimus mediationem aliquam tum futuram et angelorum, qui pro nonnullis intercedent, et sanctorum, nec multò minis mundi Dominæ, non tamen simpliciter pro omnibus, neque pro aliquo, qui in peccatis vitam obiit : nihil minus; clausit siquidem his prorsus suam misericordiam; idèdque contra eos hunc in modum decrevit : « Si steterit Noe, et Job, et Daniel, filios eorum et filias non rediment. » Sed pro iis solis omnes orabunt, pro quibus intercessionem erunt acceptabiles, nempe pro iis qui in pœnitentiâ vitæ finem posuere, sed peccatorum maculas perfectè abluere non potuerunt : Et hoc cùm adhuc iudicium illud perdurat : namque postquàm theatrum dissolutum fuerit, et unusquisque delusus est ad præscriptum sibi tormentorum locum, mediatio nulla est, neque erit. Potuerunt sperare illis precibus animæ defuncti aliquod majus debito solatium, vel refrigerium, quo aliàs propter maculam peccati fuisset carendum; quæ sententiâ hodiè multorum est Ecclesiæ Græcæ. Probantque ex Marci Ephesii oratione habitâ in concilio Florentino, in quâ scribit : *Quòd Deus post migrationem è corpore peccata remittat iis qui venialia commiserunt, hoc etiam à doctoribus dicentibus audivimus. Item : An per aliquam punitionem, punitionem, inquam, veluti carceris, aut caliginis ejusdam, an verò simpliciter pro clementiam Dei et Ecclesiæ preces ipsum placemus, ut talia peccata remittat, de hoc quidem in præsentia dicendi locus non est.* Et Marcum propendisse in posterius patet ex iis quæ non multò post subjungit : *Manifestum cuivis est remissionem peccatorum nonnullis vitæ functis concedi; quoniam verò modo, et an per punitionem, et quidem illam per ignem, ne meminere quidem in universum.* Et : *Quid est commune remissioni cum purgatione? aut enim punitione, aut remissione, sive condemnatione est opus et non simul utraqûe.* Parum verò hinc Græcorum reliqui absunt, qui κατὰ τὸν ἀντικεινόν aliquam pro peccatis venialibus admittunt, quæ fiat per caliginem. Illa enim voce nihil aliud volunt significatum, quàm animæ separatæ aliquem statum minùs debito felicem. Pœnam enim, sensus quæ appellatur, omninò explodunt. Addunt, sacrificium pro mortuis, licet antiquum satis sit, nihil tamen ad purgatorias flammæ probandas facere. Item, his iisdem precibus oravit vetus Ecclesia pro sanctis et aliis qui jam beatitudinem possident, vel in sinu Abrahamæ quiescunt, vel in somno pacis dormiunt, et in quiete existunt, et tamen precibus illis non intendunt eos liberare à flammis quibus cruciantur. Ergo cùm pro defunctis orat vetus Ecclesia, colligi non potest eam flammæ purgatorias separatarum animarum agnovisse, sed potiùs eas non agnovisse. Et maximè urgent Liturgia Hierosolymitana, quæ vulgò sancti Jacobi audit, Alexandrina, quæ sancti Marci appellatur, Cyrilli Hierosolymitani, catechesi 5 Mystagog. Manet itaque robur*

argumenti firmum : Quicumque orat pro defunctis martyribus aut sanctis quos non dubitat esse in cœlos, non instituit suas illas preces in eum finem ut liberentur ii, pro quibus orat, ex Purgatorio. At veterum plurimi ita oraverunt; ergo, etc.; et Clemens orat ut remittat ei peccatum, *cujus animam suscepit*. Sed quæ in flammis purgatorii est, non dicitur à Deo suscepta, sed illa demùm quam nullus ampliùs cruciatus tangit. Nec aliter accipienda sunt verba Canonis Romani. Alienissimum enim est à receptâ vulgò per omnem terrarum orbem interque omnes homines ab omnibus seculis consuetudine, ut qui patitur gravissima omnium quæ excogitari possunt supplicia, eo ipso tempore rectè dici posse *requiescere*, aut *dormire*, et quidem *in somno pacis*, hoc est, pacato et tranquillo somno detineri. Similiter in Christo quiescere idem est quod *in vel cum Christo esse*. Animas verò, quæ *in Dei manu* sunt, affirmat disertè Scriptura, non tangi tormento. Sed et phrasis illa, *in Christo quiescere*, expressiùs utique notat aliquam beatam quietem, atque illa, *in sinu Abrahe quiescere*. Ad hæc perpetuo Scripturæ usu *in pace esse* nemo dicitur, nisi cui benè est, quique vivit tranquillè. Verè igitur purgatorii ignis ipsi Romanæ missæ Canoni apertâ fronte adversatur. Non est beatus, non quiescit, non fruitur pace, qui dies noctesque immanem in modum in ipsâ Acherontis flammâ ustulatur. Vice etiâ versâ oratum est pro iis qui inferno detinebantur, ut de Trajani animâ et Falconillâ traditum est. Adde etiâ, si vis, Manuclis rhetoris Peloponesii Purgatorium, quod in hac vitâ, dum vivimus, antequàm è vitâ excedamus, patimur, et quo purgamur ita ut vitâ postmodum functi nullo alio indigeamus, sed rectâ ad beatitudinem ipsam deducamur. Ecce verba : *Afflictiones verò, quæ propter aliqua peccata adhuc in vitâ superstitibus, Deo permittente inferuntur, et cum patientiâ sustinentibus, et gratias pro illis Deo agentibus, dicimus nos esse veluti quemdam purgatorium ignem. Similium siquidem afflictionum, quæ ad puniendum à Deo inferuntur, mora diuturna, contingit aliquos à peccatis expurgari, ut illis innuitur : « Pertransivimus per ignem et aquam ; » et : « Eduxisti nos ad refrigerium. » Quid si esset post mortem aliquis ignis purgatorius animarum ante judicium, ut vos malè opinamini, animæ illæ omnes temporis immensâ longitudine depurgatæ essent, et nulla judicii tempore inveniretur punitioni obnoxia, et frustra dictum esset à Domino illud : « Et abibunt hi in « punitionem æternam ; justî verò in vitam æternam. »* Ad quod confirmandum alii adducunt Abrahæ verba ad epulonem : *Fili, recordare qui recepisti bona in vitâ tuâ, et Lazarus similiter mala ; quòd sicut Lazarus, si quid peccavit, luit in hac vitâ pœnas, ut exponit Chrysostomus, 3 in Lazarum homiliâ, et sermone in terræ Motum atque in Divitem et Lazarum ; ita et cæteros homines pati suum purgatorium in hac vitâ. Quare concluditur modis omnibus, cùm preces fundantur pro iis quibus minis necessariæ sunt, multò minùs fundi pro iis qui in Purgatorio*

degunt ; neque ex similibus precibus Purgatorium colligi.

XI. Et ita contra Purgatorium argumentantur hæretici, qui ex propriis, et quæ pertinacia suggerit, obloquuntur, et in rebus fidei demonstrationes quærunt à Catholicis, quibus illi in propriis sententiis tutandis destituti, videntur sibi oracula fundere, et luce ipsâ clariora pronuntiare. Quid verò Græci, qui Ecclesiæ dogmatibus et sanctorum dictis addicti, nihil quod non sit ab illis effatum admittunt, quod ab illis rejicitur, et ab eorum doctrinâ alienum est, respuunt ? Argumentum desumptum à precibus pro probando Purgatorio firmissimum esse, ac ferè ineluctabile. Cùm enim ex doctrinâ Patrum sciant preces pro defunctis Deo esse acceptas, ideòque illis proficuas, cùm non sint iis qui beatitudine perfruuntur, neque iis qui in sempiternas flammis condemnati sunt, è quibus emergere fas non est, reliquum est ut sint iis qui in tertio loco sunt, et aliquo peccatorum nexu impediuntur, ne rectâ in cœlum abeant, nec delictorum pondere ita prægravantur, ut penitus deprimantur, et in inextinguibiles flammis immergantur. Et tu negas vim in argumento, et ex istis Purgatorium esse, non posse evidenter concludi. Parùm curat Ecclesia Græca, quidquid tu asseras, quidquid tu credas, quidquid demonstrationis locum apud te occupet. Sive ais, sive negas, satis illi est si doctorum suorum doctrinam sequatur, nec plus in argumentando sapiat in rebus fidei, quàm ex eadem gente sancti doctores. Et ut videas, adeamus ipsos : neque enim te ad antiquissimos refero, sed ad eos ipsos qui post schisma et concussum hoc Purgatorium floruerunt, inter quos Manuel Caleca, contra Græcos lib. 4, *cujus verba non est opus hic iterùm repetere, cùm supra allata sint. Pete tibi inde, si complacitum fuerit. Græcus, ejus interest, perspicuum esse dicit, et necessariò colligi ; et tu dictitas, non posse colligi, neque esse conspicuam consequentiæ vim ? Vis alium et doctrinâ et dignitate præcellentissimum ? Adi Genadium, patriarcham Constantinopolitanum, de Purgatorio, sect. 6. Adde, si vis, Joannem Matthæum Caryophilum, virum in doctrinâ Patrum et conciliorum doctissimum, adversùs Gerganum, qui ex similibus precibus argumentatur, blasphem. 25. Et ita Græci argumentantur, à quibus non dissentiant Romani. Hæretici nodum in scirpo quærunt, et magis conspicuam consequentiâ postulant, ad quorum sententiam Græci accedunt, Romanorumne an hæreticorum ?*

XII. Et quia concedunt tum vim consequentiæ aliquam speciem habituram, si antiqua Ecclesia disertis verbis orasset animabus defunctorum aliquam à pœnis affligentibus solutionem, videamus, quid in hoc negotio Græci præstant, et an precantur defunctos à pœnis liberari. Neque hic unum aut alterum testem adducam, sed universam ipsam, Græciam, palàm et apertè has easdem profitentem in suis Ritualibus libris, et signanter in officio exsequiarum, in Contacio : *Cum sanctis, Christe, animæ servi tui da requiem, ubi dolor, mæror*

et ejulatus deficit, et vita perpetuum duratura praesens est. Et oratio pro iisdem nulla alia est: *Ipse, Domine, animae servi tui N. defuncti, in loco lucido, in loco ameno, in loco refrigerii, unde dolor, ærumna et gemitus exsulat, da requiem. Delictum omne sive verbo, sive opere, sive cogitatione ab eo commissum, ceu clemens Deus condona. Non enim est homo, qui vivat et non peccet. Tu solus peccati exsors existis. Etiam quæ habetur in Barberino Eucologio S. Marci, licet verbis aliis, eamdem tamen sententiam intonat: Da requiem, Domine, animabus servorum tuorum in perpetuâ misericordiâ, in luminis regione, in quietis loco, in sinu Abrahamæ, Isaac et Jacob cum sanctis omnibus, qui à seculo tibi placuerunt. Et in Paracleticâ, Græci in ecclesiâ concinunt: A lacrymis, et ejulatibus, quæ in inferis sunt, servos tuos libera, Salvator. — Servis tuis, qui pondus deposuerunt, et soluti sunt à vinculis nunc, et ad supernam vitam transmigrârunt, Christe Salvator, concede ut tuorum sanctorum splendoribus perfuantur. — Misericordiæ abyssus, quos ex loco molestiarum, et umbramortis, Salvator, transvestisti, ubi resplendet lumen tuum, reponere. — Ubi dolor aufugit, et ejulatus et mœror, ubi lumen splendet, Christe, tuæ faciei, ubi sanctorum cœtus subsiliunt, colloca omnes qui sedem mutârunt, omnibus lapsibus eorum despectis, ceu solus misericors. Nicolaus, Athenarum metropolita, in officio Olei sancti, quod dicitur in defunctos à septem sacerdotibus, in Canone, ode 8: *Viventium vita, qui mortui es, et mortem morti tradidisti, vitæ æternæ et luminis servum tuum participem fac, ubi aufugit mœror, ejulatus et lacryma, illum collocans; et Ode 9: Immaculata Domina pura, filium tuum pro servo tuo, qui transmigravit in regionem viventium callidè precare, ubi lumen est occasus nescium illum collocare. Et in Orationibus: Suscipe tuâ consuetâ humanitate, et libera illum à tenebris exterioribus, et omni aliâ gravi punitione. — Et requiem dona animæ servi tui in locis luminosis, in locis amœnis, in locis refrigerii, unde aufugit dolor, mœror et ejulatus, in habitaculis justorum, et pace, et relaxatione eundem dignum fac. — Et requiem da animæ servi tui defuncti, et eripe eum à malis, et libera à tenebris, et educ de carcere, et colloca eum ubi justî habitant, — Et eripe eum à vinculis, et libera eum à verberibus, et educ eum de carcere et tenebris, et colloca eum cum electis tuis. — Et da veniam illi qui te ob delicta in iracundiam concitavit, et libera à verberibus, et eripe à molestiis, et educ è tenebris et è carcere. — Et da veniam tuo divino mandato, et libera eum à tenebricoso et obscurissimo tormento, et amaris tyrannis, et tortoribus dæmonibus. Precantur, ut vides, hîc requiem mortuis; ergo in inquiete degunt: reponi in loco lucido; ergo in tenebris sunt; in loco refrigerii; ergo ardoribus decertant; ubi dolor, mœror, et gemitus, et lacryma exsulant; ergo et doloribus, et gemitibus, et lacrymis, et mœroribus affliguntur. Et dicet quispiam hæccine pœnas non esse, et pœnas gravissimas? Si, inquires, continuæ tenebræ, horror, ardor, dolor, mœror, gemitus, vincula, verbera, carcer, tormenta et animadversores dæmones, pœna non est, ne te, qui hæc**

ais, et sensus et consilium fugiunt. Jam sapientem Stoicorum video. Inclusus, non prohiberis; præcipitatus, non pateris vim; in tormentis, non cruciaris; si uraris, non laderis; dejectus, invictus manes; circumventus, non obsideris; carceribus inclusus, liber es, verberatus non sentis; lacrymans, rides; ejulans, in lætitiâ es; sub tortore tyranno imperia administras. Probaverat Plutarchus Stoicos quàm poetas absurdiora dicere. Aptius, dùm hæc tu pronuntias, dicerem te quàm Stoicos et poetas ipsos absurdiora venditare. Et tamen aliquantulum moderans addis, Græcorum nonnullos videri agnoscere aliquas pœnas purgatorias, quas privativas dixeris, atque ab illis sperant levamen aliquod per preces, eleemosynas et alia, non tamen Romanensem illum purgatorium ignem, aut alias pœnas sensûs quæ dicuntur, ea propter admisisse. Bone Deus! Universa Græcorum Ecclesia continuò in iisdem persistens, et verè contumax; tibi nonnulli Græcorum sunt? Dolores, mœrores, lacrymæ, vincula, carceres, verbera, et quid non? sunt pœnæ privativæ, licet purgatoriæ sint? liberari à pœnis illis et in beatitudinem transferri, ex miseriis ad gaudia, ex pœnis ac tormentis ad vitam beatam aliquod levamen? Et his omnibus cùm continuò et disertissimis verbis Romanense purgatorium constabiliant, tu tamen contendis, sed satis frigidè, Romanensem purgatorium ignem non admittere. Habemus itaque nunc ex Ecclesiâ Græcâ universâ, non ex nonnullis Græcorum, pœnas sensûs, easque atrocissimas, quidquid tu in contrarium prætendas. Quid illa de igne senserit infra videbimus.

XIII. Sed pœnæ purgatoriæ plenius comprobentur. Colyba apud Græcos quænam sint, unde principium habuerint, et quomodò offeruntur in honorem sanctorum, et pro mortuis, fusè et doctè docuit Jacobus Goar in suo Eucologio. In precatione super defunctorum colybis oratur: *Semina in memoriam defuncti servi tui, in templo sancto tuo oblata, benedic; et eum propter quem illa sunt oblata, in sinibus Abrahamæ, et in lætantium regione, remissione et delictorum veniâ illi concessâ, habitare concede. Nec alienus est ab his Dionysius Areopagita, loco supra laudato. Rogant ut ille transferatur in sinum Abrahamæ, et in lætantium regionem; ergo ex mœrore et pœnis quibus eum putant conflictari. Basilii Magnus, Precatione 3 in Pentecostem, quam recitat sacerdos ante altare, vel episcopus singulis annis die Pentecostes sacro, reliquis omnibus detectis capitibus in genua procumbentibus et audientibus, hæc inter alia precatur: Qui in hoc absoluto undequaque et salutifero festo suffragia supplicationesque pro detentis in inferis suscipere dignatus es, magnâ nobis spe subjectâ, detentis hujusmodi, detinentium eos tristium relaxationem et solamen à te fore rependendum, exaudi nos abjectos et miseros, te deprecantes et animabus servorum tuorum vitâ ante nos funtorum, et in loco lucido, in loco virenti, in loco refrigerii, unde dolor omnis, gemitus et suspiria exsulant, requiem præbe. In tabernaculis justorum, pacis et quietis spiritus eorum colloca. Loca infera vides, et tormentorum ac rerum molestiarum congeriem, ex quâ educi animas supplicat Eccle-*

sia, et poenas quaeris, ut iis consequentiæ speciem habeas. Græca Ecclesia est, quæ similia postulat, quæ poenas agnoscit, non heri aut nudius tertius, sed ab ipsâ sui origine. Nec longè est Tertullianus, lib. de Monogamiâ : *Et pro animâ ejus oret, et refrigerium interim appostulet ei, et in primâ resurrectione consortium, et offerat annuis diebus dormitionis ejus.* Duo, ut vides, hic insinuantur tempora, præsens et futurum, cum resurrectio fiet. Rogat igitur uxor animæ mariti refrigerium, quo scilicet caret, quod poenis implicatus variè divexatur, et futuro tempore, cum primum surrexerit, consortium. Tum enim ambo, si peccata non impederint, tandem aternitatem et vitæ genus consequentur. Vidimus supra quid de precibus pro mortuis Cyrillus Hierosolymitanus, catech. Mystag. 5, insinuat, qui juvamen precibus illis mortuis suppeditatum agnoscit. Videamus nunc an etiam tormenta fateatur. Proponit dubium quod quidem tum à multis afferebatur, et nunc denuò, licet dissolutum tum fuerit, ab heterodoxis proponitur. Qui hæc vitâ excedit, vel sine peccatis excedit, vel peccatis obnoxius; si sine peccatis, jam beatitudine potitus, precibus fidelium non indiget; si peccatis obnoxius, in gehennâ ignem detrusus nullâ salutis spe; etiam preces illas quas pro eo fideles effunderent, aversatur. Frustra ergo preces illæ fiunt. Audiatur illius responsum : *Quod exemplo vobis demonstrare volumus : Scio enim multos dicere : Quid juvat animam, sive cum peccatis, sive absque peccatis ex hoc mundo decedentem, etiam si in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos à quibus offensus est, in exilium pepulerit, postea verò illorum propinqui coronam aliquam conficiunt, pro his qui sunt in supplicio, exulibus, eidem offerent, nonne remissionem aliquam et relaxationem suppliciorum ipsis dedit? Ad eundem modum et nos pro defunctis preces adhibentes, quamvis sint peccatores, non quidem coronam plectimur, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, ut et nobis et illis eum, qui est benignissimus, propitium reddamus.* Paritas exempli in eo est : Liberatur exulans à poenis, si ejus propinqui coronam regi deferant; liberantur peccatores fideles à poenis, si fideles Christum pro eorum peccatis offerant. Et nondum tibi satisfiit? Gabriel Severus Philadelphiensis de Purgatorio : *Propterea catholica et apostolica Ecclesia Orientis, et reliquæ omnes nationes quæ illi subjiuntur, et cum eâ concordant, bis in anno sacrificium missæ in communi celebrant, et orant pro illis qui piè obdormierunt, orthodoxis Christianis, sed potissimum pro pauperibus et peregrinis, qui immaturâ aut repentinâ morte obierunt, et non potuerunt agere quæ Christi Ecclesia præcipit. Pro his qui piè obdormierunt, et omnia sancta monasteria, et omnes particulares Ecclesiæ singulis sabbatis sacrum facientes orant sacerdotes misericordem ac miseratorem Deum, ut consequantur remissionem et liberationem eorum animæ, quæ tormentis cruciantur. Et de particulis : Adhuc eas offerimus pro iis qui in Christo obdormierunt parentibus et fratribus nostris, et amicis, et consanguineis. Scopus verò est ut collocet animas eorum Dominus in*

*loco lucido, in loco amano, in loco refrigerii, ubi exulat mæror, tristitia et gemitus, et ut det remissionem. et solatium rerum tristium quæ eos occupant, et impertiantur ipsis libertatem et liberationem ejulatum et lacrymarum, quæ in inferno sunt, ut sancta Dei Ecclesia docet palam similia intonans. Et hæc vera esse Basilius Magnus supplicationibus in sanctam Pentecostem, in quâ genua flectere communiter omnes accepimus, et Deum precari, pro fidelibus in Christo defunctis fratribus, palam institutum est. Quæ ergo fronte asseritur Eucologia Græcorum publicâ purgatoriæ alicujus poenæ, ne verbulo quidem meminisse, sed fructum precum pro defunctis, in extremam duntaxat judicium videri differre? Sollem vides, et diem esse negas? Quæ est ista oscitantia? Animadvertenda equidem erant, quæ legeras. Si non legeras, quid incautè pronuntias, et unâ tuâ negatione Ecclesiam Græcam adeò immaniter vulneras, et à Latinâ, quam ipsa sequitur et mordicus tenet, avulsam in alia atque alia abripis? Quidquid igitur tu asseras, Ecclesia Græcorum non verbulo, sed prolixis etiam orationibus poenæ purgatoriæ, illiusque dirissimæ meminit; et jam etiam palam est te mendacii prehendi manifesto modo, qui, affirmas, saltem ante unionem Florentiæ initam, nullas purgatorias poenas à Græcis in universum fuisse admissas, adeoque longè esse falsissimum id quod nonnulli asserunt, non nisi aliquot paucos homines Græcæ Ecclesiæ de Purgatorio dissensisse; jam enim apertum ex supradictis remanet, Ecclesiam Græcam universam poenarum Purgatorii mentionem in suis officiis fecisse, et longè clarissimè etiamnum facere, cum ea quæ supra posuimus præsentibus omnibus Christi fidelibus recitet, quod negare planè desipere est. Quare verè dixerunt, qui tradiderunt paucos Græcæ Ecclesiæ homines dissensisse, quos si enumeraveris, næ tu in quarto vel quinto numerum perdes. Esto enim Ephesius, Meletius patriarcha, Michael Peloponesius, et nonnulli alii id et pertinaciter negaverint, ideòne Ecclesia Græca id negasse dicenda est, quæ tota per omnia patriarchia easdem preces usquedum continuat? Quare mendacium alterum erit, quod tu asseveranter insinuas, Ecclesiam Græcam post Florentinam synodum, ut et Russicam, et Armenicam Purgatorium non admisisse. Quidquid sit de Russicâ et Armenicâ, Ecclesia Græca etiam post Florentinam synodum ad hunc diem eadem repetit, et eodem nunc modo atque antea preces pro defunctis continuat, exoratque ut eorum status permutetur, et à molestiâ ad lætitiâ transferatur. Abjice ab oculis glaucoma quod impedit ut quod vides non videas. Sed ut majori rerum splendore cæcias magis, audi quid de poenis similibus, qui ex schismate Purgatorium oppugnârunt, enuntiant. Simeon Thessalonicensis, dialogo adversus hæreses : *Sacrificium hoc, nempe missa, quàm maxime proficuum esse, cum à vinculis solvat, et à morte liberet, multis quæ contigerunt signis, et scripto mandata sunt, manifestum, acuit. Et infra : Propterea has commemorationes necesse est ab omnibus peragi, et summâ etiam contentione, et præcipuè maxime horrendum**

sacrificium quod hanc ob ipsam rem traditum est; cum per has preces, et orationes, et sacra sacrificia, et erga pauperes bona opera, non solum his qui deliquerunt, et cum poenitentia egressi sunt à corpore, remissio et relaxatio conceditur, et poenarum liberatio, sed et illis qui iuste vixerunt, et sine bono, et Deo complacito vitam terminarunt, maior purgatio et sublimatio datur, ut Chrysostomo videtur expositione in Acta Apostolorum, et ad Deum approxinatio, et apud eundem libertas, et illuminationis ex eo suppediatio splendidior. Gabriel Severus Philadelphiensis, de Purgatorio: Apostoli verò, et qui eos subsequuti sunt, præsules et sacerdotes, et genus omne rectè sentientium, servorum instar animo dejecto orabant et orant Deum pro fidelibus orthodoxis qui obdormierunt ut liberationem à tormentis consequantur, et remissionem peccatorum. Callent enim optimè hoc opus esse Deo benè complacitum atque acceptum apud humanum et misericordem Salvatorem Christum, à cuius misericordia pendet punire et castigare, liberare et tormentis afficere, quantum ipsa vult, et placet iustæ illius voluntati et iudicio. Quod nullus alius cognoscit poenam pro dignitate, quam anima meretur secundum quantitatem, et qualitatem propriorum delictorum præter unum cognitorem cordium Deum. Et infra: Et propter divina mysteria rursum, et orationes, et elemosynas defunctis orthodoxis Christianis liberationem et remissionem tormentorum ob peccata elargitur, et hanc liberationem dignæ animæ magis consequuntur. Georgius Coresius, de Purgatorio: Igitur divina absentia, et aliqua immaterialis alia poena infernalis poenæ non absimilis, imò proportionata; et sufficiens est misericordia divina, et omne humani auxilii genus aliud, ad liberandum horum animas à molestiis, quæ apud inferos sunt. Idque sæpius ibidem repetit. Et hi quidem ex schismate sunt, et post Florentinam synodum contra Latinos de Purgatorio scripsere. Totâ ergo Græcorum Ecclesia, et ante et post Florentinam synodum purgatorias poenas animabus post hanc vitam statuit, quibus illæ expurgatæ ad gloriam deducuntur æternam. Id idem Romana Ecclesia proficitur, hæretici negant, et alia atque alia blaterant, à quibusnam stat Ecclesia Græca.

XIV. Græci *κόλασις* aliquam pro peccatis venialibus admittunt, quæ fiat per caliginem, quâ indicatur animas separatas esse in statu minùs debito felici. Poenam enim sensus prorsus explodunt. Si tot tormenta, tot lacrymæ, tot vincula, tot verbera, tot ejulatus, tot inquietes *κόλασις* aliqua hæreticis est; o homines fortes et planè insensatos! Græcis, qui illis delicatiores sunt, et homines se esse agnoscunt, dira illa sunt, et atrociora, et absque divino concursu, qui creatas animas sustinet, et aliquo modo solatur, planè intolerabilia. Si quia Græci precantur eas in loco lucido collocari, argumentantur esse caliginem; quare cum exorant eas in locum quietum transferri, inquietem non arguunt? in locum amœnum, senticeta horrida ac spinosa? in locum refrigerii, æstus ardoreque? in sinu Abrahamæ, cavernas pestilentissimas, et alia quibus et animo et mente laniantur? Sunt illæ animæ

in cæcâ noctis caligine, in pungentissimis spinis, in horridis ac fervidissimis ardoribus, in tormentis atrocissimis, et tu dicis esse in statu minùs debito felici? Ardere, aduri, pungi, tormentorum omni genere torqueri, et nisi essent de suâ salute securi, inter flammam ipsius inferni, immorari, ustularique, felix status minùs debito et *κόλασις* aliqua tibi videtur? Quæ est ista alienatio mentis! Indue sensum! Fac sis, humana cogita, cum inter homines loqueris. Non explodunt has poenas et similia tormenta Græci, à quibus continuò orant, ut animæ illæ maculis purgatæ liberentur, et in statum absolutè felicem ab absolutè infelici referantur.

XV. Subdis veterem Ecclesiam his iisdem precibus orasse pro sanctis et aliis qui beatitudinem possidebant, vel in sinu Abrahamæ, vel in somno pacis quieverant, et tamen non intendebat eos à tormentis et flammis liberare. Ergo nec etiam nunc, cum pro defunctis orat, poenas similes agnoscit. Planè jejunos atque infans es in rebus Græcorum. Et tamen de iis adeò audacter pronuntias. Falsissimum est Græcos iisdem precibus orare pro sanctis. Orant pro sanctis, non nego. Iisdem precibus, hoc verò ex tuo cerebro est. Lege preces illas, sed jejunos et in lumine; tum diversitatem agnosces. Tormentorum ac poenarum nulla ibi mentio; nullum vestigium est. Alius scopus, aliud propositum. Quare ergo orant? Discito ex iisdem Græcis et fastum depone. Orant ergo pro sanctis, ut eorum nomine propter dona cœlitus illis exhibita in Dei gloriam sacrificium cedat. Non orant pro illis, ut injuriam illis irrogent, sed ut pro eorum gloria ampliores Deo gratias agant, pro defunctis in remedium et suffragium. Hujus rei pleræque à Græcis et Latinis causæ assignantur. Dionysius Areopagita: *Ut puto, si quis hic vitam sortitus sit sanctissimam, eamque duxerit deiformem, in quantum nempe Deum imitari quis potest, in futuro seculo divino beatoque otio fruatur; sin remissionem quidem illâ deiformi, simul tamen sanctam vitam quis egerit, paria et ipse meritis suis præmia referet. Divinus itaque antistes pro divinâ hâc justitiâ gratias agens rem sacram peragit, atque venerandum laudat Dei principatum, quod iniquum, tyrannicumque imperium, quo omnes premebamur, exterminaverit, et nos ad justissimam suam judicia translulerit. Audi Chrysostomum, Expositione ad Philippenses: Et si peccator est defunctus, ut peccata dissolvantur; si justus, ut augmentum illi accedat mercedis et retributionis. Vis clarius? Epiphanius contra Aerium: Namque justorum memoriam agimus, et pro peccatoribus. Pro peccatoribus misericordiam Dei exorantes; pro justis et patribus, et patriarchis, prophetis, et apostolis, et evangelistis, et martyribus, et confessoribus, episcopis etiam et anachoretis, et universo ordine, ut Dominum Jesum Christum segregemus ab hominum ordine propter honorem erga ipsum, et cultum ipsi exhibeamus, animo volentes, non æquiparari Dominum alicui mortalium, licet in infinitum et ultra in justitiâ existat unusquisque homo. Quomodo enim id fieri posset, cum hic quidem Deus, ille nomen sit? ille in cælo, hic in terrâ? Theodorus Andidorum episcopus, in Expositione*

missæ: *Secundi antiphoni subsequens carmen, intercessionibus sanctorum tuorum; cum enim pro salute animarum, et remissione lapsuum divina perficiamus mysteria, meritò, tanquam quæ sanctis reliquis, vel ipsis etiam celestibus virtutibus excellentior est, Dei matrem in supplicationem advocamus, postmodum eos qui complacuerunt illius Filio. Et infra: Et pro illis vult sacrificium offerri; et meritò: neque enim pro peccatoribus solum sanguinem effudit Pastor bonus, et sacrificium Patri pro iis reconciliandis factus est, sed etiam pro ipsis iustis. Non enim est, non est qui vivit, et non delinquet, etiamsi unus dies vita illius fuerit. Cum ergo omnes obnoxii sint, pro omnibus mortuus est. Quod omnes etiam, qui ante crucem fuerunt, ob Protoplasti transgressionem, et aliis etiam malis, quæ adjiciuntur, omnes erant obnoxii, et mortis servi. Manuel Caleca adversus Græcos, lib. 4: Pro his enim qui jam beatitudine potiti sunt, orantes sacrificia offerre opus non est. Quæ enim pro sanctis sacrificia offerimus; non ut misericordiam consequantur, offerimus, sed ut honorantes eos, mediatores pro nobis apud Deum, ut naturæ nostræ primitias opponimus; et ex schismate Simeon, episcopus Thesalonicensis, Enarratione in missam de particulis oblati: Quæ igitur pro sanctis offeruntur ad gloriam eorum et honorem, ad augmentum dignitatis, et ad divini luminis receptionem majorem valent; quæ autem pro fidelibus sunt, pro mortuis quidem ad peccatorum liberationem et divinæ gratiæ conjunctionem prosunt; quæ verò pro vivis, etc.; et Dialogo contra Hæreses: Nam in horrendo sacrificio particula, et super eam illius, qui decessit commemoratio, illum Deo unit, Deique invisibiliter fieri participem, et cum eo communicare facit. Hinc maximam utilitatem consecuti, consolantur et salvantur, qui in Christo decesserunt cum pœnitentiâ fratres. Sed et sacræ divinæque sanctorum animæ maximum in modum iis quæ pro ipsis fiunt, delectantur, et cum gaudio exultant, Christo sese unientes et communicantes per sacratissimum hoc sacrificium purius ac splendidius, et illius munera perfectius participant, pro nobis preces fundunt. Quòd ob eam causam sacrificium hoc Christus operatus est, et tradidit in sanctificationem omnium, et illuminationem, et ut cum eo unum essent, quemadmodum precatus est. Quapropter pro iis qui eorum recordantur, et sacrosancta sacrificia, et memoriam in eorum honorem peragunt, continuò supplicant, et mediatores eorum et oratores fiunt, et, ut ad similem communionem Christi insimul et ipsi veniant, exorant. Quare et fratrum nostrorum mortuorum commemoratio inculcanda est, ut et nostrum alii commemorationem faciant, et offerenda sunt pro sanctis sacrificia, ut fieri potest, ut eos consolantes in Christo, et mediatores gaudentes apud illum habeamus, et per eos salutem consequamur. Jeremias patriarcha in Censurâ Orientalis Ecclesiæ, cap. 13: Et alio modo memoriam perbeatæ matris illius facientes, multa in ejus laudem et gloriam dicentes, ad intercessionem quoque sanctorum omnium exorantes, offerentes, rationalem ex illius donis et datis illi ipsi cultum offerimus, hymnis et benedictionibus suam majestatem laudantes. Gabriel Philadelphiensis de iisdem*

particulis tractatu: Quòd si causam scire cupis, quare eas offerimus, dicimus primum eas nos offerre pro sanctis. Scopus autem est, in gloriam atque honorem eorum. Et propterea cum eas deponimus in sacro disco dicimus: « In gloriam et honorem superbenedictæ Dominiæ nostræ » « Deiparæ et semper Virginis Mariæ; in honorem sancti » « gloriosi, » etc. Et inter alios elegantissimè ac diligentissimè Nicolaus Cabasilas, in Expositione Liturgiæ, cap. 33: Et deinceps enumerat omnem sanctorum cœtum. Hæ sunt Ecclesiæ agendarum Deo gratiarum causæ. Pro iis offert rationabilem hunc cultum tanquam Deo gratiarum actionem, et præ cæteris omnibus pro beatâ Dei Matre, ut quæ omnem sanctitatem excedat. Propterea nihil pro eis orat sacerdos, sed potius eos orat, ut ab eis in orationibus adjuvetur. Quia non ad supplicationem sed ad gratiarum actionem, ut dictum est, facit pro ipsis donorum oblationem. Posthæc assertit etiam supplicationem, et enumerat ea, pro quibus supplicat, et precatur omnibus salutem, et si quod bonum est, unicuique congruens et conveniens, et hæc orat. Et ita quidem B. Joannes duplicem sacri hujus usum esse significans gratiarum actionis et supplicationis, seorsum quidem ponit eos pro quibus agit gratias, seorsum autem, pro quibus supplicat. Divinus autem Basilius admiscet supplicationem gratiarum actionem. Et ita facit ubique in sacri mysterii celebratione, et omnes ferè ejus orationes inveneris, quæ utramque vim habent. Meminit etiam sanctorum, quorum et divus Joannes etiam in eodem loco sacrificii, sed non eodem modo. Postquam enim oravit ut omnes digni habeantur communione sacramentorum, non in judicium vel in condemnationem, subjungit: « Sed ut inveniamus » « gratiam cum omnibus subiectis, qui tibi à seculo placuerunt, majoribus nostris, avis, patribus, patriarchis, » et quæ sequuntur; deinde, « præcipuè sanctissimæ, » etc. Sed hæc quidem verba habent supplicationem; ostendunt autem etiam gratiarum actionem, et Deum generis Benefactorem prædicant. Ubi meminit eorum hominum qui ab ipso sanctificati sunt, et consummati, propemodum dicens: Ut des nobis gratiam quam sanctis prius dedisti; ut nos sanctifices, sicut et alios prius sanctificasti, qui sunt ejusdem generis nobiscum. Et de iis quidem hæc sufficiant. Et tu gratiarum actionem in supplicationem convertis? Græci pro sanctis Deo gratias agunt; tu dicis Græcos pro sanctis Deum orare, eo solummodo scopo, ut preces pro defunctis de medio tollas, earumque nullum esse fructum pro demortuis stabilias? Mihi crede, ineptus es. Plura hic dicerem, sed satis sit unus ex schismate idem Cabasilas, qui in eadem Expositione, cap. 49, argumentum hoc fusissimè, et ex peni doctrinæ christianæ pertractat, cui nihil addi poterit. Verba prolixiora sunt, tanti nihilominus momenti, ut contrariam sententiam planè convellant: quare et audienda sunt, ut discant hæretici quantum cum Ecclesiâ ipsâ Romanâ in hoc negotio Græci concordent, nec de cætero hiscere audeant. Sed hic nonnulli decepti sunt, non gratiarum actionem, sed pro sanctis ad Deum supplicationem, eorum memoriam esse putantes, nescio undenam acceptâ hæc cogitandi occasione. Neque enim ex ipsis rebus est hæc credere consenta-

neum, nec ex ipsis verbis sacrificii. Et quod rerum quidem verisimilitudo multum abest, ut hæc concedat, hinc apertum est. Si enim pro sanctis orat Ecclesia, illa omnino oraverit, quæ semper orare consuevit. Quænam autem sunt, quæ orantur iis qui dormierunt? Remissio peccatorum, regni hæreditas, quies in sinu Abraham cum consummationis sanctis. Hæc sunt oratio Ecclesiæ. Præter hæc nihil eam orantem inveneris iis qui emigrârunt. In his definita est nostra ad Deum supplicatio. Non enim quidquid desideraverit quispiam, id etiam fas est orare. Sed hic quoque lex est et terminus, quem non licet transgredi. « Quid enim orabimus, ut oportet, nescimus, » inquit, sed ipse Spiritus interpellat pro nobis; » hoc est, quæ orare oportet nos docet. Ita enim Ecclesiæ doctores acceperunt. Considera ergo, si præter ea quæ dicta sunt, in omnibus sacrorum mysteriorum celebrationibus inveniri possit orans Ecclesia, et non invenies. Ergo orabunt quidem iis, qui rei non sunt, remissionem peccatorum tanquam adhuc reis et obligatis. Orabunt autem sanctis tanquam nondum sanctificatis, cum sanctis requiem. Orabunt perfectis consummationem, tanquam nondum consummatis. Et sic necesse est eos alterutrum peccare. Vel enim consistentes beatitudinem et perfectionem sanctorum, lubentes volunt apud Deum nugari, et inanem pro eis orationem contexere, quod est virorum divina ludibrio habentium, potius quam sacerdotum; vel serid facientes orationes, tanquam existimantes se sanctos per eas juvare, eorum gloriam inficiantur, quod est blasphemare non ipsos tantum, sed etiam Deum ipsum, ut qui promissa non servaverit quæ promisit, se eos glorificaturum, et regnum impertiturum; vel potius utrumque est manifesta blasphemia; hoc quidem tanquam omnino negantium sanctorum beatitudinem; illud autem tanquam facientium ea quæ faciunt qui negant. Quos enim beatos esse credunt, ut qui in filiorum ordinem relati sunt, et ipsius regni hæredes, eos nullo esse munere affectos, et inhonoratos, et reos, eo ipso quod pro eis talia precantur, testantur. Ita ergo harum rerum gratiâ absurdum esse videtur, si quis existimet Ecclesiæ pro sanctis ad Deum oblationem esse supplicatorem. Videamus etiam ipsa verba: « Præterea offerimus tibi rationabilem hunc cultum pro iis qui in fide requiescunt, majoribus, patribus, patriarchis, prophetis, apostolis, prædicatoribus, evangelistis, martyribus, confessoribus, continentibus, et omni spiritu in fide consummato, præcipue sanctissimâ, intemeratâ, gloriosâ Dominâ nostrâ Deiparâ, » etc. Hæc sunt verba, in quibus nulla continetur pro sanctis ad Deum supplicatio, nec eis sacerdos quicquam consuetum precatur. Sed aliorum quidem fidelium, qui dormierunt, faciens memoriam, statim adjicit pro eis orationem: « Fac eos, inquit, requiescere, ubi respicit lumen vultus tui. » In sanctis autem totum est contrarium. Non enim pro eis facit intercessionem, sed ipsos potius intercessores statuit. Cum enim dixisset, et sanctos enumerasset, adjicit: « Quorum intercessionibus visita nos, Deus. » Quod autem maximè ostendit non orationem aliquam et supplicationem; sed pro sanctis gratiarum actionem esse hæc verba, est quod etiam Dei mater in eo catalogo ponitur.

Neque enim poneretur, si is chorus aliquâ intercessione egeret, utque est ultra omnem intercessionem, non solum humanæ hierarchiæ, sed etiam angelorum, cum sit ipsis etiam sanctissimis mentibus incomparabiliter sanctior. Atqui Christus est, inquit, qui hoc peragit Sacrificium. Quid ergo mirum, si etiam pro sanctis et matre intercesserit? Sed hoc nullam habet rationem. Non est enim hic modus intercessionis Christi. Fuit enim intercessor Dei et hominum, sed non verbis quibusdam et precibus, sed se ipso, nempe quod cum Deus et homo esset, Deum hominibus conjunxit, communem terminum se ipsum utrisque naturis injiciens. Existimare autem ipsum, per preces, quæ fiant in sacrificio, semper intercedere, est omni blasphemiâ et absurditate plenum. Etsi enim ipse est qui peragit sacrificium, non tamen omnia quæ illic dicuntur et fiunt, ei attribuimus. Mysteriorum enim opus et finem, sacrificari scilicet, et sanctificari fideles, ipse est solus, qui peragit. De his autem preces sunt, orationes et supplicationes sacerdotis; illa enim sunt Domini, hæc verbè servi; et hic quidem precatur, ille verò preces perficit, et servator quidem donat, sacerdos verò pro iis, quæ data sunt, agit gratias; et sacerdos quidem offert, Dominus verò dona accipit. Offert enim etiam Dominus, sed se ipsum Patri, et dona hæc quando ipse facta fuerint, quando in ejus corpus et sanguinem conversa et mutata. Quia enim se ipsum offert, idè dicitur idem esse, et qui offertur, et suscipit. Offerens quidem et suscipiens ut Deus; oblatus autem ut homo. Panem autem et vinum, dum adhuc dona sunt, offert quidem sacerdos, suscipit autem Dominus. Et quid agens dona suscipit? Ea sanctificans, in suum corpus et sanguinem mutans. Hoc enim est suscipere, proprium et familiare efficere, ut dictum est. Hic est modus quo Christus hoc sacrificium celebrat. Hæc sunt quæ ei sacerdotium constituunt. Si autem præter ea quæ dicta sunt, etiam orationes quæ fiunt in mysteriorum celebratione, vel omnes, vel aliquas Christi voces esse dixerit, nihil hæc in re ab impiis differet, qui ejus gloriæ detrudere ausi sunt. Lege omnes orationes, et scies verba illa omnia esse servorum verba. Lege etiam eam in quâ sanctorum meminit, quam audent Christo tribuere, et invenies nihil illic convenire Filio, qui est Patri honore æqualis; omnia autem servorum. Primum enim non in unâ personâ, sed communis est generis gratiarum actio, et ut qui peccârunt, et non sunt respecti à Dei misericordiâ et clementiâ, agunt gratias; et gratiarum actio non ad Patrem solum, sed etiam ad Filium ejus, et S. Spiritum; et Dei matris tanquam Domine servi meminerunt, et ejus et sanctorum intercessionibus, ut à Deo visitentur, et eorum cura habeatur, petunt. Hæc autem quidnam commune habent cum uno Domino unigenito Dei Filio, peccato non obnoxio, omnium Domino? « Gratias agimus, » inquit, tibi et Filio tuo unigenito. » Christus ergo gratias agit Filio Dei unigenito, et ecce dū erunt filii, ut voluit insania Nestorii. Adèd est impium et stultum existimare Christum pro sanctis intercedere, ejusmodique legationis, et intercessionis munus ei tribuere. Ostensum est autem hæc ne esse quidem sacerdotum. Restat ergo hæc verba non esse supplicationem, sed gratiarum actionem. CERTÈ, inquit, sed non permittit dictio, quæ aper-

tē supplicationem indicat. Pro enim præpositio hoc vult significari, non omnino: non semper enim eum qui rogat ostendit. Non enim solum quando supplicamus, sed etiam quando gratias agimus, hæc dictione utimur. Et hoc ex multis sciri potest, et ab ipsâ etiam propositâ oratione. « Pro his omnibus, inquit, tibi gratias agimus, et « unigenito tuo Filio, et Spiritui sancto, pro omnibus, « quæ scimus, et quæ nescimus, tibi gratias agimus. Agimus tibi gratias etiam pro hoc sacrificio, quod ex nostris manibus suscipere dignatus es. » Videmus hanc dictionem, PRO, poni etiam in gratiarum actione. Ad hunc itaque errorem nulla relinquitur excusatio. Ita ergo fieri non potest ut sit supplicatoria sanctorum commemoratio. Eam autem versari in gratiarum actione, hoc ipsum ostendit, quod non est supplicatoria. Duorum enim alterum necesse est eâ vel supplicari, vel gratias agi. Et hæc duobus modis apud Deum commemorationem facimus bonorum quæ nobis à Deo sunt, ut vel ea accipiamus, vel quod ea jam acceperimus. Et est illud quidem supplicatio, hoc verò gratiarum actio. Ostendit autem hoc etiam, quod Dei in homines donorum sit longè maximum, sanctorum consummatio, et idèd non ipsi Ecclesiam hoc nomine gratias agere esset nefarium. Et quid dico esse donorum maximum, sanctorum consummationem? Hæc certò est universum Dei donum. Omnium enim bonorum, quæ in nostrum fecit genus, hic est finis, hic fructus, chori sanctorum, et hæc de causâ cælum nobis est fabricatum, terra, et quidquid videtur, propterea paradisi, propterea prophetæ, propterea ipse Deus in carne, et Dei sermones, et opera, et passionēs, et mors, ut à terrâ in cælum migrent homines, et regni quod illic est, fiant hæredes. Si est ergo omnino gratiarum actio in sacro mysterio, et hæc dona tam in gratiarum actione quàm in supplicatione versantur, omnino necesse est gratiarum agendarum et summam et causam esse ipsos sanctos consummatos. Omnino autem quid in nobis causa est gratiarum actionis? An non quod acceperimus quod petimus? Cuius hoc clarum est. Ergo idem est propter quod gratias agimus, et quod petimus. Quid ergo petit à Deo Ecclesia? Quod ab ipso petere iussa est. Ejus regnum, videlicet ut fideles ejus sint hæredes; ut fiant sancti, sicut is qui eos vocavit, sanctus est. Si hæc autem à Deo rogat et postulat, clarum est quod pro iis ipsis quoque agit gratias. Orat ut fideles in sanctitate perficiantur, et propterea pro sanctis jam perfectis et consummatis, ei qui perfecit, gratias agere, est necessariò consentaneum. Propter hanc pro sanctis gratiarum actionem hoc sacrum mysterium Eucharistia dicitur. Etsi enim aliorum quoque multorum hic mentionem faciat, sancti tamen sunt finis omnium, et pro quibus illa petuntur. Unde quando pro illis agit gratias, agit gratias pro sanctorum perfectione. Quemadmodum enim quæcumque fecit Dominus, ea fecit ut eorum sanctorum statueret, ita etiam Ecclesia, ubi illum laudat pro omnibus, ad sanctorum chorum respiciens hoc agit. Eâ de causâ, quando tradidit servator sacramentum, Patri gratias agens tradidit quod per ipsum nobis cælum esset aperturus, e hunc primogenitorum cætum illic congregaturus. Eum imitans Ecclesia non solum supplicantem, sed etiam gra-

tias agentem facit donorum oblationem. Et hoc quidem etiam aliunde ostendit, maximè autem ex oratione, in quâ totius sacrificii scopus continetur. Cum enim recensisset omnia quæ nobis à Deo data sunt, et gratias egisset pro omnibus, et postremò addidisset Domini in carne adventum, et hujus sacramenti traditionem, et quod nobis quoque hoc jussit facere, subjunxit: « Recordantes « ergo salutaris hujus præcepti, et omnium quæ pro nobis facta sunt, crucis, etc., » et enumeratis deinceps omnibus, quæ crucem consecuta sunt, deinde dicit: « Tua « ex tuis tibi offerimus; de omnibus et per omnia. Te « laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus, Domine, et oramus te, Deus noster. » Vides? « Beneficiorum, inquit, recordantes, hanc tibi donorum oblationem « facimus; » hoc autem est gratias agere, pro bonis jam nobis donatis, donis benefactorem honorare. Deinde etiam apertius ostendens gratiarum actionem ait: « Offerentes oblationem hanc, te laudamus, te benedicimus, « tibi gratias agimus, Domine, et rogamus te, Deus noster. » Hoc ergo est institutum donorum oblationis, laudare, gratias agere, supplicare, ut à principio diximus, ut eadem et in supplicatione, et in gratiarum actione versetur. « Et hæc facimus, inquit, duorum recordantes, et præcepti quod nobis dedit, dicens: Hoc facite « in mei recordationem; et omnium quæ pro nobis « facta sunt. » Beneficiorum enim, ut semel dicam, recordatio nos ad retributionem adhortatur, et ad aliquid omnino offerendum ei qui nos prior innumerabilibus beneficiis sic affecit. Præcepti autem memoria, et ipsa forma retributionis nos docet quænam ipsi dona offerre oporteat. Illam ipsam oblationem admittimus, quam ipse Unigenitus tibi ostendit Deo et Patri, et gratias agimus, quia ipse etiam eam ostendens egit gratias. Propterea ad hanc donorum oblationem nihil domo asserimus. Neque enim dona sunt nostra opera, sed tuâ omnium opificis. Nec nostrum est inventum hæc colendi forma, sed neque nostrâ sponte hoc volumus; neque domo, et ex nobis ipsis ad eam impulsus sumus; sed ipse docuisti, ipse adhortatus es per Unigenitum. Et idèd quæ tibi offerimus, ex tuis quæ nobis dedisti, tua sunt in omnibus et per omnia. Ita etiam pro ipsâ quâ aguntur gratiæ oblatione, aliam rursus gratiarum actionem Deo debemus, quia « nihil ejus nostrum est, sed tota est illius donum, « et hoc ipsum quod id volumus et operamur, idem est qui « in nobis operatur, » ut ait divinus Apostolus. Propterea hoc quoque in orationibus dicitur: « Gratias agimus tibi « pro sacrificio quod è nostris manibus suscipere dignatus « es. » Quæ ergo nos docent sanctorum in sacrificio commemorationem, non esse ad Deum pro ipsis supplicationem, sed gratiarum actionem, hæc sunt. Immodò, tu, et argumentare: Græci dum orant pro mortuis, orant etiam pro sanctis; sed sanctis orationes illæ nulli bono sunt; ergo nec etiam ipsis mortuis. Nam, ut vides, pro sanctis gratias agunt, pro mortuis suppli-

XVI. Et hæc quidem Græci; quid verò Latini? Eadem. Namque tradunt precationem illam pro sanctis commemorationem esse et gratiarum actionem. Augustinus, tract. 84 in Joannem: Idèd ad mensam

Domini non sic martyres commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus, sed magis ut ipsi orent pro nobis, et serm. 17 de Verbis Apostoli: Habet ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt, cum martyres et loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oratur; pro ceteris autem commemoratis defunctis oratur. Injuria est enim pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari. Et in Enchiridio, cap. 110: Pro valde sanctis gratiarum actiones sunt. Et alibi sæpius. Et cum in quibusdam orationibus legatur: Sumpsimus, Domine, sancta mysteria, quæ sicut sanctis tuis prosunt ad gloriam, ita nobis, quesumus, proficiant ad salutem; interpretatur Innocentius III, tum prodesse, cum magis ac magis à fidelibus glorificantur in terris; quæ etiam Græcorum expositio est. Græci itaque atque Latini orant pro Sanctis, fatenturque se orare, non ut illis aliquid agant, sed ut gratias Deo agant, eorumque gloria accrescat, et subsidia ab illis simili eorum commemoratione adsciscant; et tu contendis illos hoc agere, ut illis non minus quid atque aliis impetrent; et verba non præ se ferre ullam gratiarum actionem, sed postulationem? Planè ridiculum est. Ego fateor me id facere vel dicere, et hoc vel illo fine, et tu vis me alio scopo id agere? Tuumne dictum tanti erit ut memet à meâ mente atque sententiâ exterminet, et in tuam intromittat? Tu dicis tua è te nata; Græca atque Romana Ecclesia profitentur sua Patrum et suorum testimoniis constabilita, planè tuis contraria. Sunt ergo Græci, contra atque tu contendis, cum Ecclesiâ Romanâ.

XVII. Orant vice versâ pro iis qui in inferno detinentur. Hoc verò falsissimum est. Nullus pro iis qui digni non sunt, orat. Damnati verò in infernum digni non sunt. Dubitatur apud Dionysium Areopagitam loco sæpius laudato, cujus gratiâ divinam clementiam antistes precatur, poscens defuncto dari veniam peccatorum, et æqualem deiformibus viris lucidissimam sortem? Quilibet enim recipit à divinâ justitiâ retributionem eorum quæ in vitâ præsentis, sive benè, sive malè gessit, et defunctus suas in hac vitâ completi actiones. Hinc antistes ab eâ quam hic demeritus est retributionem transferre non potest. Conclisit enim, inquit, Dominus apud se, et referet unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum. Et respondet: Justorum etiam preces etiam in hac vitâ, nedum post mortem, iis solis prodesse, qui sanctis precibus digni sunt, verè nos eloquiorum traditiones docent. Et infra: Hoc autem. Scripturis consonè affirmo, peritiles esse in hac vitâ sanctorum preces, modò quis sanctorum munerum desiderio intentus, et ad ea suscipienda piè affectus, tenuitatis suæ conscius, virum aliquem sanctum adeat, ac petat ut se adjuvet, ac Deum pro se roget, quâ ratione sanè maximum ex eo referet emolumentum; potietur enim petitis donis divinissimis, religiosâ suâ conscientiâ, sanctorum reverentiâ, et laudabili eorum quæ petit desiderio, et consentaneâ ac deiformi affectione ipsi suffragantibus. Etenim divinis id decretis stabilitum est, ut divina munera iis, qui eorundem participatione digni sunt, et quo Deum decet ordine distribuuntur ab illis qui

iisdem distribuendis sunt præfecti. Audis iis solis prodesse preces, qui precibus digni sunt; divinâ munia iis qui eorundem participatione digni sunt, distribui? Ad quæ verba sanctus Maximus: Nota solis Dei misericordiâ dignis prodesse preces justorum, sive vivant, sive mortui sint, non tamen peccatoribus et justè condemnatis, tam hic quàm post mortem. Eadem repetit Georgius Pachymeres: Solis autem misericordiâ Dei merentibus, sive vivis sive defunctis, non verò iis qui damnari meruerunt, justorum preces prodesse, scripta divina docent. Manuel Caleca, lib. 4: Pro his verò qui in inferno damnati sunt, nullam Ecclesia orationem facit. Gregorius Protosyncellus in Synopsi dogmatum: Et rursum illi qui blasphemavit in Spiritum sanctum, non remittetur neque in futuro; præcipuè Scriptura dixit, nunquàm condemnatos salvandos esse, sed tantummodo medios; et hoc manifestat ultimus quadrans, et illud: Non remittentur in futuro, et fortassè etiam, Ipse verò salvabitur quasi per ignem; et propterea idem in suo Tropario dicit: A lacrymis et ejulatibus eos qui sunt in inferno libera, Salvator; et sanctus Epiphanius dicit, animas esse in inferno; et propheta: Dominus deducit in infernum et educit. Sed quid plura? Joannes Chrysostomus, homil. 4 in Divitem et Lazardm, asserit preces, obsecrationes omnes, quas quispiam pro peccatis fuderit, frustra esse, et nullam afferre utilitatem, si is qui vitâ excessit, cum peccatis decesserit. Liqueat enim, si bonis operibus carcamus, nihil ibi nobis præsidio esse; et in cap. 19 Genes., Homil. 43, nihil nobis poenitentiam prodesse post hanc vitam, cum dicit propheta: In inferno autem quis confitebitur tibi? et neminem esse qui liberet suâ proditum socordiâ, non fratrem, non propinquum, non patrem, non justos ipsos, qui multâ pollent auctoritate. Si enim, inquit, steterit Noe, et Job, et Daniel, filios suos, et filias suas non liberabunt. Quare in Expositione primi capitis 2 ad Corinthios inculcat, etiamsi nobis impendenda sit misericordiâ, prius reddere nos debere misericordiâ dignos. Nam etsi misericordiâ est, dignos tamen requirit. Et in Expositione Psalmi 48, non esse superfluas orationes sanctorum, sed plurimum eas valere, dummodò iis nos quoque suppetias feramus. Cum ergo orant, non pro illis qui poenis æternis addicti sunt, quibus nulla spes est salutis, sed pro illis qui misericordiâ Dei digni sunt, Deum tamen non vident, quòd non ad paritatem peccati satisfecerint, idèque poenis immersis, precibus Ecclesiæ sublevantur, et sic expurgati in cœlestem patriam migrant. Nec aliud dicit Romana Ecclesia. Audiatur verborum formula, quâ utuntur Romani Pontifices in suis de liberandis animabus concessionibus: Nos divinâ misericordiâ confisi concedimus, ut quoties quicumque sacerdos in tali loco missam celebraverit pro liberatione unius animæ in Purgatorio existentis, quæ per charitatem Deo unita ab hac luce decessit, et piorum suffragiis juvari meruit, ipsa anima, quantum divinæ bonitati placuerit, opportunis de thesauris Ecclesiæ subsidiis adjuta, peccatorum remissionem consequatur, et de poenis Purgatorii facilius valeat ad cœlestem patriam pervenire. Hinc, ut

hic quoque hoc obiter admoneam, refellitur eorum impudentia, qui non verentur dicere, et scripto etiam tradere, quod pejus est, Romanos pontifices suâ auctoritate et potestate, et quod Græci dicerent ἐξουσιαστικῶς, animas à Purgatorio liberare; cum ex verbis eorundem contrarium colligatur, qui divinâ freti misericordiâ concedunt, ut anima defuncti per modum suffragii, quantum divinæ misericordiæ placuerit, remissionem peccatorum consequatur. Quare quæ dicuntur de animâ Traiani precibus Gregorii, et Falconillæ precibus Theclæ, et calvariâ gentilis apud Palladium, uti meras nugas multorum opinione explosæ. Græci etenim sciunt, et uti certissimum tenent, in inferno nullam esse redemptionem, quod probare nunc supervacuum fuerit.

XVIII. Addunt Purgatorii hostes, vota pro defunctis ritè fundi ad rigorem iudicii extremi leniendum, quando locus aliquis datur misericordiæ divinæ. Sed non probatur ideò animas separatas præsentis rerum statu et tormentis afflictas precibus piorum sublevari. Non hic dispuo quid eo tempore facere possit Deus, cui omnia plana sunt, et si voluerit miseretur. Id certum scio, cum merita defuerint, nulla præmia esse, et in eo iudicio extra meritum animas esse; suæ enim causæ quisque incumbens, sua peccata nonnisi tormentis elevare, alienâ cogitatione tantum consequi, sed sine ullo emolumento potest. Ante iudicium opem implorant, cum expiationis tempus est; in ipso iudicio sententiam expectant, et retributionem; cum tum non dimittantur peccata, sed iudicentur. Josephus Bryennius, orat. 1, de Iudicio extremo, et Beatitudine: *Tu verò considera duo stationis loca, alterum à dextris, alterum à sinistris, non autem medium inter hos, ut nonnulli opinantur, et duos ordines solos, unum iustorum, alterum peccatorum, et duas hæreditates, quibus his vita æterna, illis punitio absque ullo termino destinatur; neque simul cum hisce et tertia, quemadmodum nec medius grex inter oves et agnos aut hic agnoscitur esse, aut ibi apud iudicis sedem stare creditur. Ovis iustos assimilat propter mansuetudinem, placiditatem et fecunditatem; agnis verò peccatores, quod illi subsultent, inordinate ferantur, et præcipitia ament. Et ut ostendat, quemadmodum hic nulla ovis agnus sit, neque ullus agnus in ovium naturam convertitur, pari ratione et ibi nullum ex iis qui dextram stationem sortiti sunt, in sinistram commutari, neque qui sinistram miserè consecuti sunt, dextræ participem fieri. Et statim post mortem particulari Dei iudicio iustos ad superna deferri, impios in tartarum perpetuis cruciatibus plectendos detrudi, discito ex D. Maximo Homologetâ, epistolâ ad Cubicularium: *Quis, ô dilecte, nostrum, qui peccatorum sordibus sit inquinatus, sanctorum angelorum inspectionem non reformidet? à quibus in exitu vitæ constitutus ex divino iudicio per vim corpore pellitur cum indignatione et invitatus. Quis commaculatam suam sentiens conscientiam, servum et immanem malorum demonum occursum non timeat, eorum unoquoque post obitum in aere ad se incensanter miseram trahente animam, scelerumque suorum convictus futurorum bonorum miserabilem spei**

*desperationem? Post subsecutum verò in aere cum spiritibus pravitate iudicium, et villicatum, descensus in infernum eum manet, et ibidem domicilium et commoratio; ubi profundæ tenebræ et silentium profundissimum; nullo alio cibo se alentes eæ damnatæ animæ quàm acerbis gemitibus, suspiriis et amarissimis lacrymis. Sed ab iisdem etiam Græcis in universum audiamus quoniam preces suas dirigant, cum pro mortuis orant, et an extremum iudicium vel præsens hoc tempus præ oculis habeant. Ipsi sic orant in Paræclicâ: *Gladium, Domine, qui nunc circumvolvitur, da servis tuis, ut absque impedimento pertranseant, qui ex hac vitâ migrârunt, intra paradysum eos collocans. Et: Ubi dolor exulat, ejulatus et mæror; ubi lumen resplendet, Christe, tuæ faciei; ubi sanctorum cætus nunc subsultat, constitue omnes defunctos, eorum lapsus universos despiciens, ceu solus misericors. Rogant nunc, hoc tempore, hoc cum canunt momento mortuos à pœnis liberari, et ad æterna gaudia deferri, ut planè vides; et tu rigorem iudicii extremi somnias, et ad eum illos respicere contendis? Sed negotium hoc totum Chrysostomus deciderit, qui Græcis instar omnium est. Is, orat. 5, de Pœnitentiâ scribit: *Defende te apud iudicem antequàm in prætorium venias. An ignoras quod qui iudicem mitigare volunt, non ipso in examine causæ, sed priusquàm iudicii ingrediantur locum, benevolum sibi faciunt, vel amico mediatore, vel patrono, aut modo alio sibi iudicem conciliant. Igitur et apud Deum, non quo tempore pro tribunali sederit, suadendum erit iudici, ante verò iudicii tempus mitigabilis est iudex. Quare dicit David: « Præoccupemus faciem ejus in confessione. » Ibi magnum iudicem ars rhetoris nulla decipiet, et nullius potentia mitigatur; dignitati non condescendit, pecuniis non corrumpitur, non veneratur personam, sed tremendum et implacabile justum iudicium. Hic verò iudicem exorabimus et placabimus. Iudicium illud et iudex in eo sedens mitigabilis non est, implacabilis est; nullâ arte, nullâ potentia, nullâ dignitate discutitur; et tu dicis ad rigorem iudicii extremi leniendum, quando aliquis datur misericordiæ locus, preces à Græcis fundi? Nunc exora; nunc placea; nunc est misericordiæ locus, et ante extremum iudicium illud Iudex mitigabilis est. Ergo, cum fundunt preces Græci, id habent in mente, ut eo quo fundunt tempore, cum misericordiæ locus est, Deus illis pro quibus orant peccata dimittat, et remittat supplicia, et liberatos à pœnis et tormentis, expurgatosque ad sua gaudia deducat. Si in rebus Græcorum exercitus non es, et eorum precum nescius, cautiùs tibi loquendum fuerat, ne notam mendacii incurreres.***

XIX. Esto, sint pœnæ, at illas purgatorias esse, quis dixit? Totum mera Dei clementia est. Miseratur ille cuius vult, et cui allubescit, dimittit peccata. Ita est. Quis negat? Verum pœnis illis iudicis justis munus adimplens, labes expurgat, et animas igne illo ablutas, et nitidas factas, peccatorum maculis depositis, æquè ac in lino asbestino fit, non absumptas ad sua deducit. Nec Ecclesia Græca à simili loquendi modo abstinuit, cum vetustissima sua cantica, etiam cum disceptatur de Purgatorio, et post, in Ecclesiâ inter

cœtus fidelium canat: *Imago sum tuæ ineffabilis gloriæ, licet delictorum stigmata geram. Miserere, Domine, creaturæ tuæ, et purga me misericordiâ tuâ, et optatam mihi concede patriam. Et: Quem è terrâ assumpsisti, filium lucis affice, expurgans ex peccatorum maculis, ô multum misericors. Et: Delictorum remissionem defunctis, Christe, præsta, et tuâ gratiâ expurgatos eos ostende. Et: Pulchritudinis intellectualis tuæ perfrui defunctos dignare turpitudinem deformem expurgans, veluti humanissimus, peccati, Domine. Etiam ii qui ex schismate sunt, similem loquendi formulam, cum, quod defunctis preces vivorum adjumentum afferant, explicant, usurpant. Nicolaus Cabasila, in Exposit. missæ, cap. 45: *Nudæ autem corporibus animæ plus habent comodi ad sanctificationem, quàm eæ quæ vivunt in corporibus. Purgantur enim, et peccatorum remissionem accipiunt per orationes sacerdotis et donorum intercessionem, nihilominus illis ipsis qui vivunt. Sed non peccant amplius, nec novæ veteribus crimina adjiciunt, ut faciunt ut plurimum viventium animæ; sed tantummodò vel nulli sunt rationi reddendæ obnoxie; vel semper utique de criminibus detrahunt, et ita ad servatoris participationem promptius et melius se habent pluribus in corpore viventibus, atque adeò etiam se ipsis, si essent cum corpore.* Καθαρισμός quoque meminit Simeon Thessalonicensis Dialogo contra hæreses, ejus verba supra recitata sunt. Joannes Eugenius Antirrhético adversus synodum Florentinam cap. de Purgatorio: *Quos (Apostolos scilicet et Patres) sequens nostra orthodoxa Ecclesia, purgationem etiam post mortem tenet, quam per sacra sacrificia, et preces, et eleemosynas, et alia bona complacita Deo opera, quæ à fidelibus super mortuos fiunt, animæ consequuntur. Et Patres etiam purgatorii ignis memine infra ostendunt, eum de igne purgatorio sermo erit. Hinc deploranda est nonnullorum pervicacia, qui cum videant καθαρισμόν et καθαρισμὸν, nihilominus purgatorium quaerunt. Rem habent, et de nomine contendunt. Fateare animas illas precibus fidelium et aliis benefactis à peccatis explari atque mundari, et locum in quo id peragitur, voca ut lubet. Gabriel Philadelphiensis: *Ubi quis ex Doctoribus hisce meminit unquam Purgatorii? Nemo equidem. Simeon Thessalonicensis in responsionibus ad Gabrielem Pentapolitanum: Neque ob hanc particularem punitionem liberabitur à perfectâ, veluti Latini de Purgatorio dicunt. Nec dissimilia sunt quæ Zacharias Gerganus blaterat. Sed quàm cautè dijudicemus. Ante Arium nulla erat in Scripturis Consubstantialis mentio; ante Macedonium, divinitatis Spiritus; ante Nestorium, Deiparæ; ante Eutychetem, duarum voluntatum, et licet ea planis verbis in Scripturis non haberentur, Patres cum universâ Ecclesiâ respondebant, satis esse reperiri in Scripturis sententiam. Athanasius, tomo ad Antiochenos, post examinatam de sanctissimâ Trinitate Occidentalium mentem, cum invenisset rectam atque catholico dogmati appositam, licet verbis non concordaret cum Orientalibus, concludit: *Cum igitur istiusmodi illorum fuerit confessio, adhortamur vos, ne eos, qui ita consenserunt, talemque interpretationem****

*sue confessioni accommodant, vos temerè condemnare aut rejicere velitis, sed potius admissâ eorum excusatione recipiendos putetis; eos contra, qui talem confessionem non edunt, neque tali interpretatione in istis verbis utuntur, arcere vos vellemus et adversari, ut suspectæ mentis homines. Cæterum cum illos tolerandos non censebitis, consuletis illis, qui rectè interpretantur et rectè sentiunt, ne ulterior ulla intra vos adhibeatur disquisitio, neque verborum pugnis studeatis ad nullam prorsus utilitatem, sed sensus cogitationesque pietatis exhibeant. Nam qui ita affecti non sunt, sed tantummodò super istiusmodi voculis contentiosè rixantur, et aliud quippiam præter quàm quòd Nicææ scriptum est, requirunt, hi profectò nihil aliud agunt quàm quòd proximis suis turbidam subversionem propinant ut inimici, ut discordiarum schismatumque æmulatores. Et: Itaque si verba isti hæc veluti peregrina abjudicant, teneant sententiam secundum quam synodus ita scripsit. Quòd licet voces non ita in Scripturâ reperiantur, verum, ut antea dictum est, ex Scripturâ sententiam sortiuntur, eamque pronuntiatæ significant apud eos qui pietati aures integras conservant. Et alia similia. Quam Athanasii actionem, et sedandarum controversiarum modum ita laudavit Gregorius Nazianzenus, oratione in eundem, ut nihil supra. Neque ab Athanasio et Gregorio diversus est Basilii Magnus itemque Maximus (quæ Ecclesiæ lumina!) Epistolâ ad Pyrrhum, ejus eâ sunt verba: *Neque enim voces nihil significantes simpliciter afferimus, sed sententias vocibus exprimimus. Quam ob causam voces sæpenumerò Deiloquos Patres reperi concedentes, sententias nullo modo, quòd non in syllabis, sed sententiis et rebus salutis nostræ mysterium existit; illud etenim faciebant, pacis curam gerentes, hoc, animos virtute confirmantes. Et ex schismaticis synodus Constantinopolitana adversus Barlaamum, et Acindynum, et Gregoriam, et alios: Adversus Thessalonicensem accusatio erat, eum in quibusdam suis scriptis, duas et multas deitates, et eas superiores et inferiores ponere. Et cum hoc sæpenumerò inculcassent, et strepitum fecissent, et similes voces criminati fuissent, piissimus imperator jussit ut sibi palam notificaretur, in his quæ ipsi affirmabant, quid accusarent, dictionesne ipsas, an res quæ dictionibus illis indicabantur, an verò utrumque. Quòd si bellum respiceret res, quare rei umbram oppugnans dictioni insistens? Examinandæ siquidem sunt res ipsæ nudæ, et à theologis eorum veritas repetenda. Si verò rebus concordēs dictiones criminamini, verum nos non dictionum causâ huc adacti sumus, neque de nominibus, ut aiebat Gregorius Theologus, rixabimur, cum nullum periculum in dictionibus agnoscamus, dum sententia sana esse videtur. Addidit Thessalonicensis: *Dictionum parva aut nulla mihi cura est: nam pietas nostra non in verbis, sed in rebus consistit, ut asserit Gregorius Theologus; sed de dogmatibus et rebus certamen in eo; et dum quis in rebus concordat, de dictionibus non contendit. Vide de hoc plura, si placet, ut supra innuimus, apud Joannem Veccum, oratione de Unione Ecclesiarum, ubi simile argumentum profusissimè pertractatur. Adde Gregorium Nazianzenum, oratione de***

Spiritu sancto, disertissimè dicentem, hoc esse inseruire litteræ more Judaicæ sapientiæ. Nam si sententiam habemus in Scripturâ, timenda non est veritatis enuntiatio.

XX. Ad verba Manuelis rhetoris Peloponesii, satis fuerit responsio Dionysii Areopagitæ, qui affirmat verum esse retribuendum unicuique quod promeritus est operibus suis, et hoc esse effatum divinæ Scripturæ; attamen eadem Scripturâ insinuante, justorum precibus juvari dignos tantum; neque enim profuit Sæuli Samuelis, neque Hebræis prophetica oratio. Et hierarcha didicit beatam vitam retribui per divinam justitiam illis qui benè vixerunt, despiciente divinâ clementiâ sordes quibus se homo per fragilitatem inquinavit; ideòque petit à Deo sacras retributiones iis qui piè vixerunt. Præterea nullus inter Catholicos sanus est, qui neget afflictiones et ærumnas quas Christi fideles in hac vitâ patiuntur, multum prodesse ad allevandas, minuendasque pœnas in Purgatorio infligendas, et aliquando illius esse considerationis, ut prorsus etiam liberent; quod si delictis pares non sint, neque illius dignitatis, ut pœnas sustinendas exæquent, tum verò dicunt aliquid in homine digno relinqui, quod pœnis purgatoriis post mortem expurgandum est. Exemplum de Lazaro nihil concludit. Nam, si quia Lazarus ob levia quædam peccata purgatus fuit in hac vitâ, similiter omnes alii justî, qui purgatione indigent, in hac vitâ purgantur, sequeretur etiam omnes malos propter aliquod modicum bonum recipere in hac vitâ, rerum omnium affluentiam, quia epulo ille recepit. Sed falsum est malos recipere bona; ergo et falsum erit justos recipere mala et purgationem in hac vitâ propter aliquot errata. Adde Chrysostomum in jam laudatis sermonibus, ut etiam alii adnotarunt, hominum partem in hac vitâ tantum puniri, partem in aliâ; esse etiam quosdam qui puniuntur utrobique. Lazarus luit in hac vitâ pœnas, luit in gehennâ epulo, in utrâque Sodomitæ. Malè ergo argumentantur à Lazaro ad justos, ab epulone ad sceleratos. Et cum preces fiunt pro defunctis, necesse est aliquem esse post hanc vitam purgationis locum. Concludamus itaque cum Cariofilo adversus Gerganum, blasphem. 53: *Cum igitur nobis tot Patrum testimonia suppetant ex traditione apostolicâ, et communi sensu universalis Ecclesiæ, quòd duo sint perpetuæ mansionis animarum receptacula, cælum et infernus; quòdque peccatum originale, et omne actuale mortale contrudunt in infernum. Si verò per baptismum homo liberetur ab originali, aut etiam quolibet actuali, vel per pœnitentiam omninò perpurgatur in hac vitâ statim advolet in cælum. Et quando non est omninò purgatus, sed habeat vel levium peccatorum notas, vel debitum satisfactorii operis, fundantur pro ejus animâ preces, et fiant sacrificia quoad purgetur, et liberetur debito, tumque feratur in cælum. Cum, inquam, habeamus doctrinam hanc apostolicam, quis, quæso, non videt in his apertissimè haberi sensum et veritatem de dogmate Purgatorii, licet vox ipsa, Purgatorium, pro significando purgationis loco non habeatur; et tamen ea quoque suo*

modo habetur; Chrysostomus enim vocat Agnum in altari καθαριστον, expiatorium et purgantem; et Orientalis Ecclesia pro defunctis canit: « Purga me, ô misericors! » His itaque positis et probatis, velim dicant recentiores hæretici: Quibuscum consentit Ecclesiâ Græca? cum ipsisne qui purgatorias pœnas prorsus rejiciunt, an cum Romanâ, quæ easdem profitetur et firmiter tenet? Et nihilominus non verentur asserere in re simili ab Ecclesiâ Romanâ Græcos discordare. Et oculos dicunt se habere, et scripta Patrum et Ecclesiæ Græcæ evolvere et intelligere!

XXI. Sed jam quæstionis apex ad se nos vocat. Meminerint pœnarum, molestiarum, tormentorum, è quibus precibus fidelium liberati ad æterna tabernacula provehuntur, planè apud eosdem ignis purgatorii perpetuum silentium est. Probat id evidentissimè libellus περί τοῦ καθαρτηρίου πυρός, editus inter orthodoxographia, et concilio Basiliensi exhibitus, profectus ab iisdem Græcis qui concilio Florentino interfuerunt; in quo non ignis tantum purgatorius rejicitur, sed omninò ita disseritur, quasi fiat quidem etiam post obitum remissio quædam venialium, aut graviusculorum nonnullorum delictorum, et in id prosint Ecclesiæ pro defunctis preces, pœnæ tamen nullæ omninò luantur post obitum, sed liberalissimâ Dei benignitate peccata condonentur: ut proinde non sit dubitandum hanc quidem sententiam Græcos domo attulisse, alteram autem illam Ferrariæ vel Florentiæ in gratiam Latinorum, quorum auxiliis tum maximè indigebant, natam esse. Certum verò est unionem factam cum Latinis reliquis Græcis displicuisse, et mox irritam corruisse. Quare videtur hæc Græcorum sententia communis esse cum hæreticis, quam in hæreticis damnant Romani.

XXII. Examinandum itaque est quid Græci de Purgatorio hoc igne ante et post synodum Florentinam senserunt. Et ante omnia præponendum est, in synodo Florentinâ non esse sancitum Purgatorium esse per ignem, licet id certissimum sit, et auctoritate Patrum comprobetur. Secundò opinionem Origenis de restitutione dæmonum et salvatione animarum damnatarum, et sine pœnarum inferni, semper in eâ Ecclesiâ condemnatam, et illi oppositam mordicis ab omnibus tanquam veram et fidei dogma fuisse defensam, et uti catholicam omnibus propositam; ideòque contra eamdem Anathematismum pronuntiatum: Si quis dicit, aut sentit, ad tempus esse dæmonum et impiorum hominum supplicium, ejusque finem aliquando futurum, sive restitutionem et redintegrationem fore dæmonum aut impiorum hominum, anathema sit. Hinc apud Orientalem Ecclesiam firmum semper atque ratum habitum est, nullum unquam futurum finem ignis infernalis, quod testimoniis sanctorum Patrum demonstrarunt, et rationibus evicerunt Ægypti atque Alexandriae episcopi, Epistolâ synodali adversus Origenis doctrinam, quam in suâ ad Menam patriarcham Constantinopolitanum Epistolâ inseruit Justinianus imperator. Theodorus Studita, epistolâ ad Theoctistum Eremitam, qui, cum oppositum sentiret, tandem

dictis Studitæ persuasus, sententiam mutaverat: Tertium de angelis et dæmonibus: eos scilicet post iudicium rursus in pristinum statum restituendos, et futurum unum ovile et unum pastorem; cum hæc negas, fæcularique sempiternas esse pœnas inferni, et regnum cælorum, bonè est. Quartum de uno monacho: eum nempe posse quinquaginta condemnatos à pœnis inferni eripere; cum hæc negas, asserasque post mortem neque penitentiam, neque esse quemquam qui possit à pœnis inferni à Deo illatis eripere, bonè est. Idem auctius probavit Arcadius contra Barlaamum de Purgatorio. Nec ea sententia apud Patres tantummodò antiquos fuit, sed Græci etiam posteriores eandem mordicus tenuerunt, et nunc quoque tenent, et Origenem acerrimè insectantur, etiam ii qui ex schismate sunt. Simeon Thessalonicensis, in Expositione Symboli: Et vitam futuri seculi, quæ termino nullo aut fine præscribitur; vita indesinenter perdurans, et sors unicuique sive refectionis, sive punitionis nullo fine, nullo termino præfinita. Verum hic multi, qui impiè se gerunt, contra semetipsos nugantur, quod perpetuum est futuræ punitionis, tentantes convellere. Hoc verò accidit illis dolo ac fraude dæmonis, ut, dum finem expectant punitionis, nihil intentatum relinquunt improbitatis. Namque si pœnarum finis erit, peccatum omne aliquando condonabitur, et qui Deum jurârunt, et qui in eum injuriæ fuerunt, et qui impiè se gesserunt, erunt cum piis et sanctis aliquando glorificati. An dici potest magis impium? Si finis pœnarum, utique et regni finis erit; et apud Deum nulla iustitia. Verum justus Dominus, et iustitias dilexit. Propterea justè decernit, dicens de iis qui in sinistrâ erunt: Ibunt hi in « punitionem æternam, » nullo unquam tempore finientem; de iis verò qui in dextrâ sunt: « Et justi in vitam æternam, » nunquam terminandam; rursusque de peccatoribus: « Vermis eorum non finit, et ignis non extinguitur. » Et meritò: hic enim lapsus emendationis tempus et locus, cum liberum in nobis arbitrium est; tum verò tempus unum et tempus separationis et retributionis eorum pro dignitate actionum quas quisque liberè gessit. Verum nullus de se ipso desperans, aut sese iniquitatibus oblectans, aut alicui errori addictus sibi ipsi rebus similibus illudat. Punio siquidem iis quos non penituit, sempiterna erit; idèque penitentia est, illaque ad extremum usque spiritum. Namque si illà eo in loco opus esset, nunquàm hoc in loco concessa fuisset. Quid porrò admirabile Salvatoris nostri œconomia operata fuisset, si ibi penitentia est, aut pœnarum finis? Videsne impiorum anientiam? Sed cum et Deus inter homines, et arcana Dei tradita sunt et sermones, usque ad passiones ipsas, et certatores usque ad sanguinem, tandemque penitentia, asseveremus quod à Salvatore nostro, et Apostolis, et Patribus nobis traditum est: « Expecto resurrectionem mortuorum, et vitam futuri seculi, » æternam scilicet. Et in capitibus fidei, quæ nonnulli articulos vocant: Duodecimum, vitam post hanc quam modò vivimus, sempiternam futuram, tanquàm ipsâ naturâ libertate filiorum Dei à corruptione in incorruptionem conversâ, ut dicit Apostolus: « Et non ultra erit mutatio. » Quoniam infidelibus et injustis cum Dæmo-

nibus pœnæ æternæ futuræ sunt, ut inquit Dominus; piis verò et iustis vita, et fructus, et regnum à Christo æternum et nunquàm finem ullum habiturum. Pænomius Hieromonachus: Sed Apostolus rursus dicit: « Injusti regnum cælorum non hæreditabunt. » Item: « Neque adulteri, neque fornicatores, neque fures, » etc. Et universa serè Scriptura delinquentibus infernum comminatur, non regnum promittit. Peccatores verò nuncupamus eos qui in peccato mortui sunt. Nam Dominus et bonus et humanus in præsentî vitâ delinquentibus veniam dat; sed ut justus iudex in futuro seculo eos qui absque penitentiâ deliquerunt, tanquàm sui hostes et diaboli amicos condemnat. Nam sola anima in inferno penitentiam agere non potest, sed tantummodò cum degit cum corpore. Manuel rhetor Peloponesius in Apologiâ: Purgatrium ignem nullo modo post mortem existere, et ex hac vitâ liberationem. Id enim Origenianæ hæresis factus est, proptereaque ut blasphemum et divinæ veritati contrarium, longè à nostrâ orthodoxâ Ecclesiâ rejectum est, et eos qui ita sentiunt, anathemati jure merito subijcimus. « In inferno autem quis confitebitur tibi? » Psalmista ait, nemo scilicet. Et infra: Sempiternum verò est, quod æternitatem participat. Æternitas autem neque tempus, neque pars temporis est; neque enim commensurari potest. Quasi diceret, nullum finem, nullum terminum habens. Et pœnarum inferni nullum esse finem probat Josephus Bryennius, orat. 2 de futuro Iudicio. Neque ad hunc diem ex Græcis, qui catholici sibi nomen vendicant, ullus repertus est, qui impiorum ac dæmonum pœnas sempiternas non fateatur.

XXIII. Fuère nihilominus nonnulli, antequàm alia dicam, qui Gregorium Nyssenum, Nazianzenum, et multos alios Patres, aliàs, catholicos in Origenis errorem de restitutione damnatorum in integrum ex pœnis inferni, prolapsos asserunt. De Gregorio Nysseno Barlaamus monachus de Purgatorio: Superest unus B. Gregorius Nyssenæ Ecclesiæ præsul, qui magis quàm alii, quæ pro vobis facere, dicere videtur. Atqui satius erat illius auctoritatem silentio præterire, nullaque ratione nos cogere eorum, quæ dixit, defensionem apertè in medium proferre. Dicendum tamen nobis est, salvâ quoad ejus fieri potest, Patris illius existimatione: Homo erat. Homini verò etiamsi ad culmen sanctimonie pervenerit, non est impossibile errare, et præcipuè iis in rebus, de quibus nulla antea præcessit inquisitio, neque communibus Patrum suffragiis atque sententiis aliquid est decretum. Manifestum enim est multos rectius quàm unum aliquem veritatem assequi posse, siquidem duo boni præstant uni. Cum itaque quæstio de pœnâ æternâ nondum agitata discussaque esset, videtur etiam Gregorius Nyssenus ejus opinioni evasionis, sive redintegrationis, quam peccatores consequuntur, accessisse, finemque supplicii inferre; nihil aliud supplicium illud statuens esse, quàm purgationem quamdam et fornacem, attractionemque ad Deum per dolorem et labores, tanquàm futurâ tandem perfectâ instauratione omnium, etiam dæmonum ipsorum, ut sit, inquit, Deus omnia in omnibus, juxta dictum Apostoli. Et in sententiam Origenis fuisse Nyssenum probare conantur alii ex Sixto Senensi, Joanne,

Maldonato, commentar. ad cap. 11 Lucæ, ubi ait, de purgatione per ignem, quo mundus ardebit, opinionem fuisse Origenis, et ferè antiquissimè ejusque scriptoris. Et Dionysio Petavio, lib. 3 de Angelis, cap. 7, num. 7, cujus verba sunt : *Cum appareat non satis in errore constantem fuisse Origenem, et trifariam omninò eam exposuisse, ut aut diabolos aut dæmones pariter et damnatos homines salvos aliquando fore diceret; aut solo excepto principe dæmonum diabolo cæteros omnes; aut denique solos homines, diabolo et angelis ejus in perpetuum rejectis; priores opiniones duas pauci Catholicorum amplexi sunt. Et num. 8 : De diaboli ac dæmonum pœnis terminandis, futuræque liberatione pauci assensi sunt Origeni. De damnatis hominibus plures imitatores habuit opinionis sue, nondum per illa tempora hæresis injustæ notos. Quam quidem non eadem firmitate omnes adsciverunt; quidam enim plenius, levius alii et quasi cunctanter assensi sunt. Nec aliter num. 12, 13 et sequentibus, et tandem scribit : De locis quibusdam Nysseni Origenianum dogma sapientibus explicandis aut conciliandis nonnullos hoc tempore piè magis quàm verè, aut etiam prudenter laborare. Sed similibus additamentis, et præcipuè in hoc argumento scripta Nysseni ab Origenistis fuisse corrupta singulari opere satis superque probare cenatus est Germanus patriarcha Constantinopolitanus. Photius in Bibliothecæ codic. 235 : Contendit verò Gregorium Nyssæ episcopum, ejusque scripta ab Origenis errore esse immunia. Etenim quibus delirium illud placet, dæmonibus et hominibus in æternam pœnam conjectis liberationem inde expectandam : illi, quòd virum doctrinà singulari et eloquentià insignem eum agnoscerent, claræque sanctitatis existimationem per omnium ora decantatam viderent, aggressi sunt claris et salutaribus ejus scriptis obscura ac perniciosa Origeniani somni venena admiscere, virtutique hominis et doctrinæ celebri hæreticam occultè amentium subijcere. Quare partim additamentis falsis, partim rectis argumentis violenter detortis, multa ex irreprehensibilibus ejus monumentis calumniari commenti sunt. Contra quos Germanus pietatis patronus, acutum veritatis gladium stringens, et vulnere prostratos hostes relinquens, victorem superioremque eum constituit, in quem hæretica colluvies insidius struxerat et posuerat. Scripta tanti viri ab hæreticis fuisse corrupta; dicta de dæmonum et condemnatorum in æternas pœnas restitutione hæreticorum fuisse additamenta, probavit equidem Germanus Patriarcha, cujus scriptioni plaudit ipse Photius; et ipse credam et Baarlamo, et aliis qui hoc tempore eadem quæ condemnaverat Germanus, repetunt? Non sum tam ineptus. Verumtamen cum Germani opus intercederet, et nes dicta tanti Patris corrupta, et alia quæ rectum Ecclesiæ dogma constabillirent, et quibus fraus hæreticorum deprehendebatur, divinare non possumus, necesse est id idem ex aliis ejusdem Patris dictis eundem ab Origenis errore fuisse alienissimum comprobare. Dicimus ergo Nyssenum dictam dæmonum, vel impiorum ἀποκατάστασις nunquàm approbasse, reprobasse sæpius, cum palam pluribus in locis fateatur, gehennæ et ignis illius nullum unquàm finem futurum; sed*

perpetuis tum impios, tum dæmones flammis fore cruciandos, expressà etiam, quam ipse non amplectitur, sed damnat, sententià Origenis. Audiatur. In fine Orationis de Anjmà : *Etenim animarum gradus, et ascensus, et descensus, quos Origenes inducit, ut nullà in re divinis oraculis concinentes, neque Christianorum decretis congruentes, prætermittere par est. Nec in alio sensu accepit historiam Lazari et Divitis, quàm illam accipit quinta synodus ad refellendas de hac re Origenis nugas, oratione 3 in Beatitudines, et orat. de amandis Pauperibus. Quibus addit : Si inter res beatas judicantur in infinitis seculis nunquàm finiendâ, sed in perpetuum duraturâ lætitiâ frui, ac prorsus etiam contraria degustare naturam humanam oportet, non amplius difficile est perspicere, et intelligere sententiam orationis, cur beati sunt qui nunc lugent : quoniam nimirum ipsi per infinita secula consolabuntur. Æterna lætitiâ est, et in perpetuum perdurat; necesse est ut et lætitiæ contraria æternâ sint, et nunquàm finiant; hinc infra concludit ignem gehennæ, qui non emoritur, et fletum perpetuum. Tandem, oratione in Magdalenam : Absurdum enim est, cum illi qui corporis valetudinis rationem habent, se ipsos expurgent, ante caniculæ exortum, ne quod humidum in illis est, vehementi ipsius ardore corrumpatur, et morbos pariat, eos qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non antevertere, et ardorem excruciantis illius ignis, qui æternum comburit, et nullum unquàm refrigerium admittit. Et hic sectabitur opinionem Origenis de restitutione dæmonum et damnatorum? Nugæ. Nyssenus pœnas inferni sempiternas, nullo finiendas tempore agnoscit, et stolidus quispiam, quòd illi opinio Nysseni de purgatorio igne non ardet, Origenis errorem Nysseno appinget?*

XXIV. Nec prætereunda est Barlaami in Gregorium Nyssenum acerbitas. Dùm enim se æquum judicem simulat, virum sanctissimum Origenianæ hæresis non modò suspicione, sed etiam infamiâ, eaque non levi aspergit : *Secundo loco dicimus, quòd tametsi etiam in tali opinione reverè sanctus ille fuerit, existente tamen etiamnum tum temporis controverso dogmate, neque adhuc planè dijudicato, ut jam dictum est, neque contrariâ opinione rejectâ, quod in quinto concilio factum fuit, nihil miri est, si non nihil à vero ut homo etiam ipse aberraverit, quod et aliis ante ipsum multis accidit, Irenæo videlicet Lugdunensium episcopo, et Dionysio Alexandrino, et aliis. Nam et hi dictis suis ansam quamdam calumniatoribus præbuerunt. Ut mitius ipse agam cum Barlaamo, non alia hic reponam quàm quæ Joannes Veccus, patriarcha Constantinopolitanus, alteri patriarchæ Photio reposuit : nam cum Photio Latini de processione Spiritûs sancti etiam ex Filio sententiam Ambrosii, Augustini et Hieronymi opponerent, ne videretur palam tantis doctoribus adversari, et hæresis condemnare, eorum excusationem ita instituebat, eos secundum dispensationem ita locutos, quemadmodum et D. Basilii suo tempore; vel ab accuratâ rerum notiâ uti homines excidissem, quod multi præstantes viri passi sunt, veluti Alexandrinus Dionysius, Methodius Patarensis, et alius et alius, qui*

sanctitatis sibi nomen vendicârunt, quorum nonnulla dicta Ecclesiam non recepisse refert, licet in aliis maximâ in admiratione haberentur. Vides, lector, unde sua hausit Barlaamus, ex fonte nempe cœnoso : et malè olere subdubitas ? Lege nunc quæ illi respondeat Veccus, orat. de Unione Ecclesiarum : *Secundum dispensationem, ais, Photi, Ambrosium, Augustinum et Hieronymum ex Patre et Filio Spiritum sanctum asseruisse, quâ et magnum Basilium suo tempore usum fateris. Tu itaque quomodo verecundiâ non es suffusus, excelsius et æquè ac sanctus Basilius rerum accuratam cognitionem tibi vendicans, et infirmicium misericordiam non capiens ? Quomodo animo non concepisti, Patres nostros antiquis illis diebus in firmamento nostræ Ecclesiæ compellucidos, magnum nempe Basilium, cui à theologiâ cognomen fuit, Gregorium, alterum Nyssenum Gregorium, Joannem, ejus aureum eloquentiæ flumen est, prætereaque alios post eos plurimos summosque doctores, qui omnes Ambrosii, Augustini et Hieronymi Commentaria evolventes, ipsos qui ex Filio processionem Spiritûs asseverant, inter sanctorum numerum collocabant, et cum Romanæ Ecclesiæ eorum commentarios exosculante communicabant, illamque veluti Ecclesiarum matrem obsequiosi audiebant ? Eos ab accuratâ rerum notiâ excidisse ais, ut hunc vel illum ex nostris sanctis. Sed mera te mendacia fundere hinc apparet. Namque quorum sanctorum dicta non approbâsse Ecclesiam dicis, ea omnia obsignata in ecclesiasticis voluminibus, quæ res ecclesiasticas pertractant, optimè nôrunt. Indeque eos ab accuratâ rerum notiâ excidisse innouit. Si itaque et allegatos Romanæ Ecclesiæ Patres ab accuratâ rerum notiâ excidisse cognovissent, tum alii Romanæ Ecclesiæ Patres, quos plurimos et summos ea ætas tulit, tum Ecclesiæ nostræ lumina, quæ id temporis Ecclesiarum unionem exosculabantur, non neglexissent, sed scripto signâssent, postmodum nobis enatum, dignissimum tamen qui sciretur errorem. Annon et meritò hic tu diceres Barlaamo : Tune tibi, infans in litteris, et in rebus theologicis planè puer, Gregorio Nysseno Ecclesiæ dogmata et veriora et certiora vendicas ? Quomodo non concepisti Patres nostros antiquos tum Græcos tum Latinos in firmamento Ecclesiæ Catholice clarissimos, qui omnes Gregorii Nysseni scripta, et ea potissimum, in quibus continentur hæc quæ tu damnas tanquàm hæretica, venerati sunt et exosculati, et uti catholica recognoverunt ? Si hæc in re Nyssenus ab accuratâ rerum notiâ excidisset, Patres non tantum illi æquales, sed et qui postea subsecuti sunt, Ecclesiæ lumina adnotâssent, signâssentque dignissimum qui ab omnibus sciretur, errorem. Et quæstionem de igne purgatorio ante quintam synodum non fuisse determinatam falsissimum esse, alii demonstrârunt, cum in quintâ synodo de Purgatorio nec verbum quidem factum sit, sed error Origenis de restitutione dæmonum condemnatus. Lubet præterea hic accensere, ut res magis constabiliatur, quæ adversus nonnullos idem Joannes Veccus eadem oratione de dictis Gregorii Nysseni ab eisdem contemptui habitis scripto signavit : *Quid inquit, fratres ? Nihil novi fuerit, scripta Nysseni negligi ?**

*Nysseni ? illius, cujus ego nullam compellationem parem habeo, quod laudationum extra tempus, tempus nobis non suppetat, neque in id studium incumbere præsens argumentum sinit, ut excellentiam viri, si modo vir ille vocandus est, et non angelus, ostendamus. Sed solum quia ipse dixit, neque rejicienda verba, quod illius sunt. Quid enim à nobis despectui dignum judicatur ? Quod unus est, aiunt, et quod non plenâ synodo illa dictavit. Sedenim neque tanquàm unum ex multis reputandum esse Nyssenum in rebus theologicis pertractandis excellentissimum, vos ipsos dijudicare postulo, et aliorum abnuo calculum. Verumtamen non unum, sed tres à Nysseno dicta tradidisse, illi mihi testimonium præbebunt, qui eandem eorum virorum ætatem tenent, ipsiusmet Nysseni, inquam, maximi Gregorii et Basilii præclarissimi, et qui eorumdem rebus in omnibus unam mentem, et concordēs animos non ignorant. Quid ex illis tribus quispiam dicit, quod cum aliis non communicavit ? Quod si videtur nonnemini quædam fortassè esse dictata à posteriori, qui in vitâ remanserat, et considerationum defunctum antea participem non fecisse, at cum et adhuc cum viverent, ab eodem spiritu inflati de rebus spiritûs decernerent, et sine vitæ posito, eodem colligarentur spiritu, non admisero unquàm ego uni aliquid inspiratum, etiam reliquis vitâ functis, quod à mente eorum qui antea mortem obierant, non fuerit. Si autem quiddam plena synodus hujusce vel hujusce dicti audientiam non fecit, dicta condemnantur, ego universalem eorum audientiam fuisse contendo. Et quânam ratione despectui habenda sunt quæ universalibus audientis digna fuere ? Ex eo siquidem tempore ad hanc nostram ætatem, quæ intercesse-runt universales ac provinciales synodos ea et amplexatas et exosculatas fuisse, et veluti pietatis quemdam thesaurum in Ecclesiâ reponi tradidisse, eritne qui hæsitaverit ? Non debent itaque, fratres, à singulis quibusvis separatim dictata à Patribus tanquàm despectu digna condemnari apud Ecclesiæ alumnos ; quemadmodum neque quæ magnus Athanasius, neque quæ in rebus theologicis maximus Cyrillus effatus est. Ambo enim hi synodis illisque œcumenicis, ille Nicænæ primæ, hic Ephesinæ et tertie præfuere. Et sanctorum horum pronuntiata non esse despicienda, quod audientis universalibus digna judicata sunt, hæc ratione planè firmiterque comprobatur. Et hæc non esse Veci somnia, neque terricula ad coercendas contra tantos Patres similes nugatorum affanias, probat idemmet Nazianzenus Gregorius, oratione in Basilium Magnum, apertè palamque enuntians, se ab eo, cum ille viveret, et post etiam vitâ perfuncto de multis instrui, corrigi et admoneri. Audiatur : *Verum ignoscat mihi velim divina anima, mihiq; et nunc et ante veneranda. Omnino autem quemadmodum cum apud nos ageret, multa mea errata pro amicitie jure ac præstantiore lege corrigebat ; non enim verebor hoc dicere. Et postmodum æquè ac si sanctum præsentem in speculo cerneret, et ab eo edoceretur, subdit : A quo nunc quoque per nocturnas visiones admoneor et castigor, si quando ab officio recessero. Quod amicitie jure, et lege præstantiore Basilium in amicum Gregorium non tantum cum viveret,**

sed etiam fato functus peragebat, tu inficias iveris affinitatis jure, et strictioris conjunctionis in Gregorium fratrem? Hinc apparet stultissimè dictum Barlaami: *Nequaquam verò nobis fidem faciunt, qui ad communem totius Ecclesiæ sententiam respicimus, et sacris Scripturæ tanquam regulâ ac normâ utimur; neque quid unusquisque peculiariter scripserit consideramus; neque si quis alius de purgatorio igne alia quædam scriptis mandârit, ea amplecti necesse habemus.*

XXV. At magnus Basilius secutus est opinionem Origenis. Multò minùs. Testis ipse sursè sententiæ sit, qui in Regulis compendio traditis, interrogat. 267, hæc ait: *Quæ ambigua sunt, ac videntur obscurè esse dicta quibusdam locis divinitus inspiratæ Scripturæ, alibi ab aliis quæ confessa sunt et aperta, declarantur.* Cum ergo Dominus pronuntiârit: *« Ibunt hi in supplicium æternum »,* et alicubi mittat eos *« in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus »,* atque ita nominat *« gehennam ignis, ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exinguitur »,* ac rursus per prophetam de quibusdam prædixerit. *« Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exinguetur »;* cum hæc et hujusmodi sæpè à divinitus inspiratâ Scripturâ proponantur, hoc quoque est diaboli artis et astutiæ, ut multi homines veluti obliti talium tantarumque Domini sententiarum, finem sibi audeant pœnarum in posterum adumbrare. Nam si æterni supplicii quandoque finis est futurus, omninò habebit et vita æterna finem. Sin in vitâ non sic evangelici dicunt sensum accipimus, quæ ratio est supplicio æterno finem statuere? *Æterni enim adjunctio pariter in utroque ponitur. « Ibunt enim, inquit, hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam. »* His igitur ita concessis, intelligendum est illud, *« vapulabit multis »,* et illud, *« vapulabit paucis »;* non finem, sed diversitatem supplicii declarare. Si enim Deus iudex justus est, non bonis solum, sed etiam improbis, reddens unicuique juxta opera sua, fieri potest ut alius quidam dignus sit igne inextinguibili, atque hoc ipso vel levius, vel acrius urente, alius vermenunquam morituro, atque hoc ipso nihilominus vel miltius aliquem excruciante, vel severius, pro meritis videlicet uniuscujusque; itemque alius gehennâ, habente prorsus ipsâ etiam varia tormentorum genera; similiterque alius exterioribus tenebris; quo in loco alius in fletu est solum, alius, præter fletum, in stridore etiam dentium, propter cruciatum videlicet acerbitalatem. Quin et hæc quoque tenebræ, quæ vocantur exteriores, alias etiam prorsus esse interiores significant. Et illud quod dictum est in Proverbiis: *« In profundum « inferni »,* declarat quosdam esse quidem apud inferos, non tamen in profundo, qui levioribus scilicet pœnis afficiuntur. Porrò hoc ita esse etiam nunc possumus per similitudinem adumbratè in morbis corporis intelligere. Siquidem est alius, qui præter febrem alias etiam aliorum morborum accessiones habet; alius item, qui ex solâ tantummodò febris laborat; et hic ipse diverso morbo atque alius. Similiterque reperietur alius qui febris quidem ipse non laborabit, dolore tamen membri alicujus vehementer cruciabitur, et hic ipse item alio aut acrius aut remissiùs. Usurpatum est autem etiam à Domino multis

et paucis ex usu quotidie loquendi consuetudinis, quemadmodum alia etiam hujusmodi nonnulla; quandoquidem scimus plerumque hujusmodi formam loquendi etiam ñs solitam esse usurpari, qui ex uno aliquo morbo laborant. Veluti cum dicimus in aliquo, qui tantummodò febricitat, aut ex oculo dolet, admirantes: *Hic quot sustinuit dolores, aut quot pertulit cruciatos! Quamobrem hoc, multis aut paucis vapulare, iterum dico, nequaquam temporis longinquitatem complexionemve, sed pœnæ diversitatem significat.* Audis? Diaboli artis est et astutiæ, homines tot sententiarum Domini oblitos, finem sibi pœnarum in posterum adumbrare, et vapulare nullis aut paucis non temporis, sed pœnarum varietatem significare. Et sermone adhortatorio ad Baptismum: *Ob brevem peccati voluptatem æternum crucior; propter voluptatem carnis æterno trador igni.* Et Epistolâ ad virginem lapsam: *Ubi itaque anima illa mergetur, quæ in tot spectatorum conspectu derepente turpitudine plena visa est? Quali verò corpore nunquam terminanda et intolerabilia flagella sufferet? Ubi ignis inextinguibilis, et vermis indesinenter castigans, et fundus inferni tenebrosus, et horrendus, et ejulatus amari, et ululatus indecorus, et ploratus, et stridor dentium, et finem non habent mala.* Et hæc pro Basilio satis.

XXVI. Quod fusè etiam probavit de Nazianzeno Arcudius, de Purgatorio, contra Barlaamum. Quare ineptit Barlaamus, dum asserit dogma de purgatorio igne apud Nazianzenum fuisse controversum, neque ita repurgatum, ut ejus veritas esset certa, ex illis Nazianzeni verbis: *Nisi quispiam malit etiam hic benignius id ipsum intelligere, et punientis dignitati convenientius.* Hinc clamat: *Vides quo pacto liberum faciat volentibus ignem illum benignius interpretari?* Alii etiam, ut testimonio Nazianzeni purgatorium hunc ignem destruant, illa ex ipsius in sanctum Baptisma Oratione in medium asserunt: *Novi et ignem non purgantem, sed scelerum vindicem, sive Sodomiticum illum, quem sulfure et procellâ permixtum Deus in peccatores omnes fundit; sive illum qui diabolo ejusque angelis paratus est, sive etiam illum qui ante faciem Domini præcedit, et in circuitu inimicos ejus inflamat; sive denique illum omnibus his formidabiliorem, qui cum insonni illo verme conjunctus est, nec unquam exinguitur, verum in sceleratorum hominum pœnam perennis est et sempiterna.* Apertè hic negatur ignis purgatorius. Quid ultra temerè mente delassamur, et in Ecclesiam ingerimus, quod tantus Pater disertis verbis exterminat? Barlaamo suffecerit dictum Basillii, Nazianzenum ibi locutum non de longinquitate aut complemento temporis, sed de varietate pœnarum. Quòd si accuratius considerasset, nâ ille cautius et consideratius de Gregorii sententiâ pronuntiasset. Qui verò verba ex oratione in sacrum baptismum ad tollendum hunc purgatorium ignem usurpant, pace eorum dixerim, insanisse sine ullâ dubitatione omnibus, et malâ fide causam tutari suam videntur, tanquam qui ex detruncatâ ac per ipsos mutilatâ sanctissimi Patris sententiâ fraudem legentibus faciunt.

Verum, ut sententia Patris clarè apertèque habeatur, quid ille de purgatorio hoc igne senserit, fusiùs exponendum est. Errorem ille Origenis à se disertè propellit, cum poenas et ignem impiorum nullo unquam tempore terminandum apertis verbis fateatur. En verba illius ex oratione ipsius Apologetica: Nobis, qui de animæ salute periclitamur, quæ beata ac immortalis est, atque immortalibus vel suppliciis vel laudibus ob vitium aut virtutem afficietur, quantum tandem certamen propositum esse, quantæque arte opus esse existimandum est, ut rectè curemus, aut ipsi curemur, et vitam in melius commutemus, ac terram spiritui addicamus. Et oratione de Plagâ grandinis: Mitto enim dicere futuræ vitæ tribunalia, quibus huiusce vitæ indulgentia et impunitas eos tradit, ita ut satius sit nunc castigari et purgari, quàm ad cruciatum illum transmitti, cum jam poenæ tempus erit, non purgationis. Quemadmodum enim, qui Dei memor hic est, morte superior est, ita his qui à vitâ excesserint, non est in inferno confessio, nec morum correctio, ut à Davide optimè dictum est. Hic enim Deus vitam et actionem, illic rerum gestarum censuram conclusit. Et: Illic autem quis patronus? quæ causificatio? quæ falsa defensio? quod artificiosum verborum lenocinium? quæ consilii solertia? Tribunal illud unum scribet, ac rectum iudicium eludet, quod omnia omnibus in staterâ collocat, actionem, sermonem, cogitationem, virtutesque cum vitiis ex adverso expendit, ut, quod propendit, victoriam obtineat, atque ab ampliori parte sententia stet, postquam non jam provocatio superest, non sublimior iudex, non alia opera, per quæ quispiam poenam deprecetur, non deficientibus lampadibus oleum à prudentibus virginibus, aut à vendentibus acceptum, non divitiis illius poenitentia, flammæ ardore liquestentis, ac propinquis suis correctionem requirentis, non denique præstitutum vitæ in melius commutandæ tempus; sed et solum et postremum, ac formidabile illud tribunal erit, magisque etiam justum quàm formidabile, imò, ut rectiùs dicam, idcirco formidabilius, quia justum. Quo quidem tempore throni proponentur, et Antiquus dierum sedebit, et libri aperientur, et igneus fluvius volvetur, et lux à fronte, et paratæ tenebræ; ac præcedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, nunc quidem in Christo absconditæ, verum postea simul cum ipso manifestandæ; qui autem mala egerunt in resurrectionem iudicii, quo etiam ii qui non credunt, à Verbo eos iudicante jam condemnati sunt; atque illos quidem lux omni sermone præstantior excipiet, et sanctæ regięque Trinitatis, purius jam et clarius illuminantis, totam se cum totâ mente miscntis, contemplatio, in quâ ego vel solâ regnum cælorum maximâ ex parte positum esse censeo; hos autem simul cum aliis, vel potius ante alia istud excruciat, quod à Deo projecti sint, atque inustam in conscientia sempiternæ ignominie notam gerant. Vides? Pari modo et virtutum præmia, et vitiorum supplicia immortalia sunt. Expensis in staterâ ante illud tribunal vitiis et virtutibus, et latâ sententiâ, nulla provocatio, nulla poenarum deprecatio, nulla poenitentia, nullum vitæ in melius commutandæ tempus, sed in

perpetuum duratura sempiternæ ignominie nota. Et tu dicis eum Origenis errorem secutum? En tibi clariora ex oratione in sacrum Baptisma: Nam cum ad mutua hominum pacta firmanda Deus medius adhiberi solet, quantum, quæso, periculum est, ne fœdera cum Deo ipso contracta perfergisse reperiamur, ac præter alia peccata, ipsius quoque mendacii apud veritatis tribunal rei peragamur? Idque cum nulla jam posthac altera regeneratio sit, nec instauratio, nec in veterem statum restitutio, quâlibet maximè eam multis cum gemitibus et lacrymis requiramus; quibus licet cicatrix ægrè tandem obducatur, ut quidem ipse statuo; obducitur enim, idque persuasum habemus, ac præclare necum agi putarem, si ipsæ quoque vulnerum notæ delerentur, quandoquidem et ipse misericordiâ opus habeo. Præstat tamen secundâ purgatione minimè indigere, verum in primâ consistere, quæ omnibus communis est, et labore vacua, cunctisque ex æquo patet, tam servis quàm heris, tam egentibus quàm copiosis, tam abjectis quàm sublimibus, tam genere claris quàm ignobilibus et obscuris, tam ære alieno obstrictis quàm iis qui nihil æris alieni conslarunt, non secus atque aeris haustus, et lucis profusio, et temporum vicissitudines, et rerum creaturarum aspectus, magni, inquam, illius, omnibusque communis oblectamenti, ac denique fidei æqua portio. Grave enim est facilioris medicinæ loco difficiliorem et molestiorem adhibere, ac projectâ misericordiæ gratiâ suppliciis se ipsum obnoxium reddere, atque admissa peccata correctione vitæ compensare. Quis enim nobis præstabit fore ut vitæ finis curationem expectet, ac non potius adhuc ære alieno pressos, atque ignis illius ardore opus habentes tribunal illud suscipiet? Primum illud apud Nazianzenum certissimum est et firmum, totius discursus fundamentum, erroris Origeniei profligatio. Audi; Post hanc vitam nulla altera regeneratio est, nulla instauratio, nulla in veterem statum restitutio, licet eam maximè et multis lacrymis et nullis gemitibus requiras. In eâ tibi procurandâ conatus omnes frustra fuerint, uno verbo, oleni et operam perdis. Licet enim benefactis cicatrix ægrè obducatur in hac vitâ, et separatarum partium coitio et unio, et peccatorum notæ post baptismum deleantur, esset nihilominus satius, in primâ, quæ post baptismum subsecuta est, purgatione et puritatē, quæ omnium communis est, consistere, nec aliâ secundâ indigere, quam et lacrymis et aliis bonis operibus assequimur, facilioris medicinæ loco, quæ per baptismum est, difficiliorem et molestiorem, poenitentia nempe meritis, et suppliciorum interventu adhibentes. Quod quando jam ita futurum esset, feliciter nec infortunatè accederet. Sed quis nobis talis eventus sponsor fuerit, efficietque ut Dominus tantumdem nos in vitâ expectet, donec purgationis secundæ absolutè compotes simus, et non vitâ depositâ in ignem dejiciamur, ejus ardore gravissimo expiati, tertiam purgationem consequamur? Tres hic purgationes numerantur, prima per baptismum, altera per poenitentiam, tertia per ignem; duæ sunt in hac vitâ, tertia post obitum. Ignis hic

æternus non est. *Æternus siquidem non purgat, ἀλλὰ τῆς ἀκαριστικῆς δυνάμεως ἐστίν*, sed perdit et delet, et jam antea in eo ullam esse restitutionem aperte negavit, ut vidimus. Ergo illi sermo est de purgatorio igne, qui pœnitentiâ ipsâ et lacrymis difficilior et molestior, et tormentis ac suppliciis obnoxius ob peccata patrata, neque in hac vitâ per pœnitentiâ absolutè dimissa, ita cruciat et amburit, ut eodem quoque tempore purget, et expiet, et regeneret, et restauret, et in veterem statum restituat. Hinc, oratione in sacra Lumina, purgatorium hunc ignem commodissimè vocavit *τελευταίου βάπτισμα*, postremum baptismum, sed acerbiorum et diuturniorum, per ignem tamen futurum. In altero ævo igne fortasse baptizabuntur, qui postremus est baptismus, nec solum acerbior, sed et diuturnior, qui crassam materiam instar fœni depascitur, vitique omnis levitatem absorbit. Et nota fortassè hoc in loco dubitandi adverbium, non ad ignem, quo illi baptizantur aut expiantur referri; hoc enim ratum certumque est Nazianzèno, ut etiam colligitur ex oratione ad eos qui ipsum primum acciverant, nec venerant: *Super ædificantes fundamento fidei, non lignum, non herbas, neque stipulam materiam tenuem, et facili combustibilem, cum igne dijudicabimur, vel purgabimur, sed aurum, argentum, lapides pretiosos, permanentia et stabilia, hæc agatis*; sed ad ipsum baptismum per ignem, qui non omnibus conceditur. Multi siquidem ob peccata, et fortè multò plures in infernum deducuntur, alii in purgatorium ignem pro illis peccatis expurgandis immittuntur, quibus id Dei clementia largiretur; quod cum ipse exploratum haberet, hærens ac dubius enuntiât, fortassè nonnullos illo igne, qui ibi est, fore baptizandos, qui malitiam et peccata, veluti siccam herbam absorbet. Non solum igitur hi summi Patres in eâ Ecclesiâ, sed eadem ipsa universa Ecclesiâ tenuit, et hac etiam ætate tenet, pœnas inferni semper esse duraturas, et ore quoque profitetur, in inferno nullam esse redemptionem nec pœnitentiâ.

XXVII. Ex quo necessariò sequitur, dictam Ecclesiam, ne eam insanire dicamus, quotiescumque de igne animas separatas purgante et mundante loquitur, non de alio igne loqui, quàm de igne purgatorio, quò expiata per definitum aliquod tempus post hanc vitam à peccatis, de quibus plenè non satisfecerint, infer beatos alios collocantur, et ignem purgatorium profiteri. Neque recurrendum est ad ignem quò mundus conflagrabit. Nam tum etiam eo animæ depurantur, adhuc ignis purgatorius erit. Neque enim ita supersticiosi sumus, ut semper ad purganda peccata, vel ignem requiramus, vel ignem subterraneum. Quemadmodum enim divinâ dispensatione extra infernum spiritus damnati, vel ad instructionem, vel ad exercitium electorum portant semper secum ignem inferni, videntque illum in pœnam sibi præparatum, qui ut instrumentum divinæ justitiæ illos torquet, quantumcumque ab eo elongentur; quia distantia non impedit infinitam Dei virtutem; et sicut gloria sanctorum non minuitur, sive sint in cœlo, sive extra cœlum, sic nec pœ-

na damnatorum, quando sunt extra infernum; ita et duplex esse Purgatorium planè fatemur, fateturque Græcorum Ecclesia, aliud ex dispositione, et in diversis locis, etiam in hoc mundo, in quo vario pœnarum genere cruciata purgantur, ut 4 dialog. sanctus Gregorius ait, vel ad vivorum instructionem, vel ad defunctorum subventionem, vel propter punitionem etiam vivorum, vel exercitium electorum, qui negligentes fuerunt. Hinc etiam fieri potest ut, quando mundus conflagrabit, pleraque animæ, quæ nondum integrè emundatæ sunt, illo igne ambuste, perfectam delictorum purgationem consequantur; et tunc ignis ille vocabitur purgatorius, cum purgandis animabus deservit.

XXVIII. Sed jam nunc videamus quid de purgatorio isto igne Græcorum Ecclesia teneat. Magnus Basilus, cap. 4 Isaia, super illa verba: *Abluet Dominus sordes filiorum et filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem expurgabit de medio ejus in spiritu judicii, et spiritu ardoris*, dicit: *Perspicue ea ipsa hic sermo designat, quæ Joannes aliquando de Domino dixit: « Quia ipse est qui vos baptizabit in Spiritu sancto et igne, » et de se ipso: « Ego quidem vos baptizo in aquâ ad pœnitentiâ. »* Quando igitur utraque conjunxit Dominus, illud ex aquâ in pœnitentiâ, et illud ex Spiritu in regenerationem, et utrumque baptismum Scriptura designat, num fortè sunt tres baptismatis acceptiones? Expurgatio scilicet sordium, regeneratio per Spiritum, et ea quæ fit in igne segregationis probatio, sic ut illud abluat, pro depositione peccati accipiat, quæ in hac vitâ fit; hoc autem in spiritu judicii et spiritu adoris ad eam referatur probationem, quæ per ignem fit in seculo futuro. Equidem peccata per ignorantiam admissa, utique cum sint veluti sordes quedam, quæ animi splendorem exterminant, et nativo ejus decori officunt, egent purgatione per lotionem; quæ verò ad mortem ducunt peccata, eorum nempe qui post acceptam cognitionem certâ animi destinatione flagitia committunt, sanguis vocantur, et hæc quidem indigent ardore, seu exustatione judicii. Itaque quisquis confitetur, seque ablui orat et emundari, suam quidem iniquitatem fatetur egere ablutione, et peccatum emundatione, dum dicit: *« Amplius lava me ab iniquitate mea, et à peccato meo munda me. »* Illi quidem qui rudes sunt prorsus et inscii divinatorum dogmatum, priusquam eruditi essent Dei verbum, peccarunt, tanquam eluvic quidam inquinati, opus habent aspergine aquæ ut eluantur; qui verò post acceptam vitæ notitiam, consulto ac studio seipsos reddunt obnoxios sanguini, opus est ut tales purgentur per ignem. Et cap. 9, super illis: *Et succendetur iniquitas sicut ignis*, hæc ait: *Habet conminatio quamdam beneficii speciem, quia comburetur sicut ignis iniquitas; nam paratam ex iniquitate materiam aboleri pro hominum beneficio à bonitate Domini constitutum est. Et sicut gramen aridum devorabitur ab igne, et comburetur in densitatibus silvæ. Dum demergitur in terrenis affectibus anima, sicut gramen affectus animæ serpunt è sensu carnis pullulantes, multo nexu nascentes, et alios de aliis producentes. Nam veluti gramen supra modum inter herbas geniculatum*

est, nec unquam ejus generatio desinit, sed semper primæ generationis finis fit sequentis principium, talis est et peccatorum natura. Ipsa seipsam suscipit. Gignit libidinem, consuetudo mendacii fit mendacii mater, et qui in furtis meditantis versatur, facile malum hoc audet inferre. Peccatum enim præcedens occasio fit iterum peccandi. Si igitur per confessionem peccatum aperuerimus, siccum id gramen reddidimus, ut à purgatorio igne devorari mereatur. Et paulò post: Si non evaserit ut gramen aridum nostrum peccatum, ab igne non devorabitur, nec comburetur. Et iterum: Propter furem iræ Domini combusta est omnis terra. Ostendit terram pro animæ beneficio igni tradi punitionis, sicut Dominus subostendit dicens: « Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur? » Et de Spiritu sancto ad Amphilochem, cap. 15: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igne, ignis baptismum vocans examinationem judicii, ut ait Apostolus: « Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit; » et rursus: « Dies enim Domini declarabit quia in igne revelatur. » Et notanda sunt inter alia illa: peccatum per confessionem gramen aridum redditum, à purgatorio igne devorari meretur. Tale enim peccatum, ideò igne purgatorio expiandum, cum confessum penas sempiternas non mereatur. Non est ergo sermo de condemnatorum et dæmonum igne, qui non purgat, sed torquet; ideòque nulla sequitur purgatio tempore finienda. Neque ab his diversus est Nazianzenus, oratione ad eos qui vocarunt et non accurrerunt: Superædificantes fundamento fidei non lignum, non herbas, neque stipulam, materiam tenuem, et facile combustibilem, cum igne dijudicabimur vel purgabimur, sed aurum, argentum, lapides pretiosos, permanentia stibilia, hæc agatis. Quid verò Basili frater Nyssenus? Audiatur Orat. de Infantibus, qui præmaturè abripiuntur: Quomodo de his qui hoc pacto obierunt, judicandum? Aspicietne et illa anima judicem? Sistetur et illa cum cæteris ante tribunal? Subibit anteactæ vitæ judicium? Dabitne dignas penas expurgata igni juxta Evangelii dicta? An verò potius rore benedictionis erit recreata? Et Orat. ad eos qui lugent eos qui ex hac vitâ transmigrant: Similes quippe nos Deo reddit liberum arbitrium; ut ergo et libertate natura non privetur, malumque deleatur, excogitavit hoc Dei sapientia inventum, permittit scilicet hominem in his esse in quæ prolabi voluit, ut degustatis malis quæ exoptavit, et experientiâ discens quibus cum rebus quantas commutaverit, sponte suâ revertatur ad pristinam beatitudinem, per desiderium affectus omnes, qui rationi inimici sunt, veluti naturæ onus excutens, vel in præsentî vitâ per orationem et philosophiam expurgatus, vel post præsentem peregrinationem per ignis purgatorii fornacem; et post similitudinem medici providentis, ne adolescentulus noxia sibi fercula comedat, subjungit: Cum non possit is divinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas purgatorii ignis abstulerit. Hinc post prophetas, Apostolos et martyres, qui ad perfectionem medio virtutis ac philosophiæ studio pervenere, collocat: Majorem partem verò esse eorum qui post hanc vitam purgatorio igne materiæ lates, et propensio-

nem ad malum abstergunt, et ad gratiam initio naturæ concessam, voluntariâ bonorum cupiditate redeunt. Audis? vel in præsentî vitâ per orationem et philosophiam expurgamur, vel post hanc vitam purgatorio igne. En trium horum summorum doctorum in Purgatorii dogmate ὁμῶνρον, et ὁμόπουν. Et tunc adhuc hæsitatio? Est apud Arcudium præterea Theodoretus, cujus dictum alii referunt, et Guagneius ex Græcorum scholiis: Hunc ignem credimus purgatorium, quo purgantur animæ, ut aurum in conflatorio. Basilius Seleuciensis, orat. quartâ de Davide: Ne expectemus, ut igne curemur. Isidorus Pelusiota, epist. 350 primi libri ad Lampetium: Si parabolam illam non legisti, in quâ triticum à paleis distinguitur, atque illæ igni, hoc autem apothecæ servatur, ne sic quidem tamen causam tuam ignoratione tueri potes, quippe cum præclarissimarum rerum omnium cognitionem natura habeat. Nam quæ perpeti nolumus, eadem ne quidem facere docemur. Quod si et virtutum cognitionem in nostris animis insitam habeamus, et eam ex divinâ lege perspicuè discimus, ecquid tu voluptatis ventis palearum instar jactaris ad eas projectus? Vide igitur inconstantiam igne terminari, vel purgante, vel ad extremum usque comburente. OEcumenius in Epistolas Pauli: Vel etiam hoc pacto possumus intelligere. Qui superædificaverint materiam facile combustibilem omnino projecti sunt. Detrimentum enim passa sunt ipsorum studia. Ipse verò salvus erit. Quisnam? Qui superædificaverit aurum, et argentum, et lapides pretiosos. Cum enim de ipso dixisset, quod mercedem accipiet, nunc ait qualem mercedem, hoc est, salutem. Salvus autem erit cum dolore et ipse, ut par est eum, qui per ignem transit, modicarumque in hærentium sibi sordium indiget purgatione; nam Dei solius est perfecta impeccabilitas; homines autem quantumlibet justi non sunt omnino mundi. Dictum est enim quod « in multis omnes peccamus, et nemo mundus à peccato, etiamsi unus diei fuerit vita ipsius. » Dictum quippe est à Malachiâ etiam, quod « ut ignis in fornace, utque herbam lavantium lavabit, et purgabit aliquos Deus. » Hic etiam agnoscit Purgatorium per ignem præsertim in hominibus bonis et sanctis, quia nemo sine crimine, nisi solus Deus. Manuel Caleca loco sæpius laudato: Sic itaque inter beatitudinem et æternum cruciatum tertius locus relinquitur, in quo hujusmodi peccata purgantur. Eum verò locum ignem esse aiunt, non eum qui ante faciem Christi in ejus revelatione, ut ait Daniel, præcedit, et quem gehennæ ignem Scriptura vocat. His enim qui in illum semel merguntur, nulla est emergendi spes; sed ignis alius, quem purgatorium dicunt, quod in eo delicta purgantur, ac velut in fornace, qui in illum mittuntur, emundantur, istudque ante judicium extremum. Post hoc enim nullus qui mundetur erit, unoquoque proprium sibi locum æternæ vindicatur. Vide Arcudium de Purgatorio contra Barlaamum. Nec ab hac doctrinâ de purgatorio igne abhorruit Theodorus Graptus, oratione de Dormientibus, cujus responsionem ad dictum Apostoli, quod pro suo dogmate stabiliendo afferebat Origenes, refert Gregorius Hieromonachus, in Synopsi dogmatum. Verba Theodori cum

ipse nondum viderim, afferam quæ ex eo excerptis dictus Gregorius : *Tertium testimonium erat : « ipse « verò salvabitur tanquam per ignem ; » et dicebant : Ecce hic est salus condemnatorum ; in hoc dicit : Illud, salvabitur, aut intelligitur de condemnatis qui salvantur, hoc est, remanent salvi et integri inter flammis illas æternas ; aut intelligitur de illis qui spem salutis possident, quemadmodum et Gregorius Nyssenus dictum illud interpretatus est ; licet nonnulli illum calumniati sunt tanquam Origeniani dogmatis assecram.*

XXIX. Ipsa eadem Ecclesia Græca in hymnis et canticis quæ in ecclesiis concinit, hoc idem profitetur. In Pentecostario, sabbato ante Pentecostem, quo celebrat memoriam defunctorum : *Eripe ab igne horrendo populos, benigne, Ecclesiæ tuæ sanctæ, et salva sacrorum monachorum cœtum, multitudinem chori eorum, qui tibi divinè ministrant. Et in Paracleticâ, Sabbato in Defunctos : Qui naturâ es bonus, dives in misericordiâ et bonitate, eripe à tenebris exterioribus eos qui invocârunt tuum nomen, ex fide justificans, et tuâ gratiâ hos clarificans, ut hominum amator. Et : Eripe, Domine, ab igne gehennæ eos qui à nobis migrârunt, destruens tuâ lanceâ lateris chirographum eorum peccati, ut solus hominum amator, et dignos eos faciens splendore sanctorum : Et Nicolaus, Metropolita Athenarum, in officio Olei sancti pro Defunctis, in Orationibus : Eodem modo dele intercessione immaculatissimæ tuæ matris multa et non multa propter ingens et mensuræ nescium pelagus misericordiæ tuæ parva ignis suscitabula. Quid enim valet parvus ignis contra abyssum misericordiæ et humanitatis tuæ ?*

XXX. Et hoc adeo clarum certumque est, ut nec ipsi etiam ex schismate negârint satis esse ad dirimendam hanc quæstionem existimantes solâ ipsius purgatorii ignis inficiatione. Josephus Philagrius, tractatu de Controversiis inter Græcos et Latinos : *Quando verò et de æterno et perpetuo et indesinenti tormento unâ cum nobis non sentiunt, et aliud de novo excogitatum introducunt, quod dissolvitur et deperit, pauca etiam de eo dicuntur. Namque unum illud esse ex Scripturis accepimus, et diversas ac varias pœnas completitur secundum opera delinquentium, et unum regnum similiter, et ipsum variis oblectamentis onustum secundum virtutis sudores eorum qui piè vitam transegerunt « In domo enim patris « mei multæ mansiones sunt, » Christus ait. Cum ignis inextinctus, vermis nullo sine coercitus, stridor dentium, tenebræ exteriores, et alia quàmplurima prosperis contraria, et æterna et perpetua. Dicit enim Christus veritas ipsa : « Cum sederit filius hominis in throno gloriæ suæ, « et omnes Angeli illius cum ipso, et separabit eos, veluti « pastor segregat oves ab agnis. » Simeon Thessalonicensis, Responsionibus ad Pentapolitanum, interrogatus, num propter omne peccatum, etiam minimum homo puniatur ? respondet : Verè propter omne peccatum homo puniatur ; quandoquidem etiam pro verbo otioso ratio reddenda est, ut Veritas ipsa dicit, ipse omnium iudex, et pro visione quæ fuerit passioni obnoxia, et si cælum aut terram iurejurando advocaverimus ; tum etiam si quod amplius affirmationi, sic, aut negationi, non,*

addiderimus, pœnæ tamen errori ipsi respondebunt, cum multæ punitiones sint, et multæ apud Deos stationes electis. Gabriel Philadelphiensis, de Purgatorio : Ad secundum verò dicimus Orientalem et catholicam Ecclesiam tertium locum non recipere, ut Romani dicunt, in tres locos animas separantes, in Paradisum, Infernum, et tertium Purgatorium. Et Paradisus quidem est, in quo iustorum animæ requiescent. Infernus rursus, in quo cruciantur, et puniuntur peccatorum animæ ; Purgatorium autem dicunt, in quo purgantur per ignem illæ animæ, quæ similibus cruciatibus dignæ sunt. Nos autem duo loca, Paradisum nempe et Infernum, confitemur et acceptamus, cum ita nos sacra Scriptura doceat, etc. Et cum probâsset multas in Paradiso mansiones esse, id idem conatur etiam in Inferno, qui licet unus sit, multas tamen mansiones habet, et multa tormentorum genera peccatis correspondentia. Ex dictis itaque manifestum est unum esse locum in quo animæ cruciantur, et non multos. Attamen locus hic habet multas et varias mansiones, et multa tormentorum genera, quæ diversitati peccatorum respondent, ut et antea diximus, et ut Christus nos edocuit, qualia sunt hæc genera Inferni, ignis sempiternus, tenebræ exteriores, stridor dentium, vermis nunquam obdormiscens, et Tartarus. In hæc tormentorum genera injiciuntur peccatorum animæ tum impiorum, tum hæreticorum, quemadmodum et Christianorum, qui non pœnituerunt, et Christianorum qui spe aluntur, per sacrificium missæ, et elemosynas, et orationes, quæ pro ipsis fiunt, accipiendi remissionem et libertatem tormentorum, cum Deus miserescens in misericordiam declinaverit, etc. Et : Hæc igitur loca ad quæ animæ immittuntur, ut peculiares pœnas luat pro mensurâ delictorum, vel, ut melius dicam, secundum misericordiam et humanitatem Dei misericordis atque humani ; hæc, inquam, loca non voco Purgatorium, ne quis existimet quòd in hoc concordamus Platoni, qui in Phædone dicit expurgari peccatorum animas, sed ea voco satisfactiva, hoc est, locum in quo cruciantur animæ, in quantum dignæ sunt punitione, et in quantum misericordia Dei voluerit. Placet mihi nihilominus sententia nonnullorum doctorum Occidentalis Ecclesiæ, quiasserunt ignem æternum illum esse, in quem animæ immisæ puniuntur ad tempus suâ naturâ æternum, sic à Deo factum ; dici verò temporarium, non suâ naturâ, sed ob animas quæ liberantur ; propter eas verò quæ in eo absque ullo fine cruciantur, æternum et perpetuum. Et : Hæc loca sola ego credo. Verum opinor horum unumquemque locum multas stationes habere, in quibus detentæ prææctæ animæ pœnis subjiciuntur pro dignitate et mensurâ delictorum, ut sæpius diximus. Ignis infernalis est, qui comburendo excruciat et purgat animas, licet in aliâ statione sit ; et ignem purgatorium negas ? Parum refert si in hoc aut alio loco collocatus effectum præstat, dummodò ignis sit, et puniat, et purget. Sunt multæ stationes apud inferos, signanter una in quâ luunt pœnas animæ, quæ dignæ misericordiâ sunt ; alia in quâ impiorum, hæreticorum, et dæmonum, et hoc est decretum et dogma orientalis Ecclesiæ ; nil aliud dicit Occidentalis. Tu id negas, hæretice, et dicis Orienta-

lem cum Occidentali non convenire? Id verò est nugas vendere. Rem fatetur Philadelphiensis, et nomen refugit. In conjugatis, sive conjunctis unum ab alio trahitur. Qui cœnam dicit, locum cœnæ cœnaculum nuncupat; qui baptismum, baptismatis locum baptisterium; qui dormientem, dormientium locum cœmeterium. Sic qui animarum purgationem inculcat, necesse est fateatur purgandarum animarum locum, *Purgatorium*. Illud præterea observandum est, timere Philadelphensem, ubi nullus timor est. Timetne cum Platone in Phædone, qui expurgari à peccatis animas dicit, conveniat. Nec alio modo Gerganus desipiebat, Purgatorium papistarum dicens esse fictitium, non ab aliquo Apostolorum, sed à Virgilio poetâ gentili positum; et Cyrillus Lucaris in Anathematismo quinto, illud *gentilium fabulam* vocans. Omnium verò stultissimè et ineptissimè Joannes Eugenius adversus synodum Florentinam, cap. de Purgatorio. Verba illius humanissimæ æquæ ac doctissimæ Simon Wagnereckius ex bibliothecâ Bavaricâ mihi communicavit: *Namque tradunt à primâ totius mundi constitutione adherere loco proprio ignem, quem ipsi fabulantur, et Purgatorium nuncupant, accipientes illum ab impiis Chaldeis et astrologis. Quinque enim hi loca fabulantur in hoc universo. Vitam quâ hic degitur, vitam supermundanam atque cœlestem, subterraneam punitionem, et stationis in eâ obliquæ, quod apud eos est Purgatorium; longè verò et loco sublimiori requietis, quem ipsi commentantur, locum et limbum suâ lingua nominant. Et ab Adamo demortuorum animæ, quæ salutem consequi dignæ fuere, usque ad Christi resurrectionem per Purgatorium ignem ad requietis locum, quem ipsi Limbum vocant per illa loca perveniebant. Quæ verò salutem consequi dignæ non erant, malitiæ pondere gravatæ, rectè in subterranea tormenta præcipitabantur. Verùm Christus cum ex mortuis resurrexisset, neminem, ut tradunt, ex subterraneis liberavit, sed eos omnes qui antea per Purgatorium ignem expurgati fuerant, à Limbo in cœlestem vitam transverxit. Ab ipsâ ergo Christi resurrectione per totum tempus subsequens Limbus vacuus mansit, et animæ defunctorum, quæ dignæ sunt salutem consequi, ex locis hisce in Purgatorium, ex quo purgante igne expiatæ ad cœlestem possessionem avolant, et nulla demortuorum anima Domini judicio, et retributioni subjacet. Sed quæ purgante igne expiatæ sunt, divinam et cœlestem possessionem assequuntur; quæ verò vitiorum pondere pregravantur, in subterraneo Inferno pœnas luunt. Et hæc sunt eorundem fabulosa, imò dæmoniaca deliramenta, qui impiorum Chaldeorum, enuntiantium ignem Purgatorium, reconfantem et expiantem veluti aurum demortuorum animas, dogmata, ut dixi, sectati, et tenere, et aliis predicare præsumunt. An loqui potuit insipientius? Desiperem et ego unâ cum hoc Eugenio, si singula examinare vellem; sed de his infra. Dixit id Plato; dixerunt Chaldei; dixit Virgilius: fateor; quid inde porrò? Paganorum decreta Ecclesia catholica odit. Odit, si veritati ac dogmatibus ejus adversantur; si conveniunt, amplectitur, et suâ etiam adversariorum*

asseveratione confirmat, quò veritas clarius emicat. Audi Chrysostomum, orat. pro Defunctis. Gehennam esse, ita nobis, Deo hunc sensum inseminante, certum est, ut nemo unquam de hoc dubitavit. Nam et poetæ, et Philosophi, et fabularum inventores, et omnes planè homines de futurâ retributione philosophati sunt, et multos luere pœnas apud inferos dixerunt. Quod si illa fabulæ, nostra tamen fabulæ non sunt. Et in expositione Epistolæ ad Philippenses: Etenim si gentiles unâ cum mortuis, quæ illi vivi possidebant, comburunt, quanto magis tu, qui fidelis es, demortuo propria mittere debes, non, ut quemadmodum illa cinis fiant, sed ut majorem illi gloriam concilient; et si peccator est defunctus, ut illius peccata dissolvant; si justus, ut mercedis illi et retributionis fiat augmentum. Nostra, ait Chrysostomus, non quæ à gentibus hausimus, fabulæ non sunt. Quòd si quia dixit Plato, vel alius ex gentibus rejiciendum est, quàm multa rejicienda essent, quæ Ecclesia catholica summâ fide defendit! Tu negas Purgatorium quia Plato id insinuavit, i, nega et pœnas inferni, et piorum requiem, quia ea quoque Plato inculcavit. Non negas, quia habes ab Ecclesiâ, et Purgatorium item, cum ab Ecclesiâ sit, exosculare. Georgius Coresius, de Purgatorio: Altera est, quòd Ecclesia Infernum tribuit animabus puniendis, sive absque fine, ut illis qui mortalibus peccatis dirum in modum prægravatæ sunt, aut in tempore, ut illis qui liberatæ sunt ex inferis à Jesu post illius obitum. Salvavit enim Salvator in inferno apparens eos qui crediderunt, ut divinus Epiphanius docet, et alii doctores Ecclesiæ, quod contingit et illis qui mortiferè quidem deliquerunt, postmodum reversi sunt ad Deum, sed non per perfectam spiritualium pœnarum actionem repurgatis; quique ab ingenti morbo sanitatem recuperârunt, sed non perfectè sanî evaserunt, propter minutas quasdam humorum reliquias, quæ in illis adhuc permanent. His itaque, cum ex hac vitâ excesserint, non convenit infinita pœna, cum Dei servi sint, sed neque etiam statim in Paradisum deferuntur, cum adhuc imperfecti sunt, et pusillo adhuc auxilio indigeant, ad hoc ut absolutè emundentur. Quare hisce Inferni temporales pœnæ conveniunt ad expurgationem. Et toto eo tractatu id unum agit, hæc ratione defunctas animas igne Inferni expurgatas in cœlum deferri; qui et ipse apud Inferos quemadmodum et Philadelphiensis in Inferno varias stationes cruciatum agnoscit. Idem asserit Gregorius Hieromonachus Chius, in Synopsi dogmatum, c. 5: Animæ illæ, quæ in hoc mundo deliquerunt, et in tempore mortis pœnitentiam egerunt, sed non potuerunt pœnitentiam absolvere, in Infernum proficiunt, ex quo mediâ miseratione divinâ, et precibus quas fundit Ecclesia, et mediis elemosynis et sacrificiis à viventibus pro illis peractis liberantur ab Inferno. Hoc nos docet inter alios sanctus Damascenus dicens eos qui aliquod fermentum virtutis consecuti sunt, et non potuerunt absolvere, cum illos mors præripuerit, non venire in oblivionem justî Judicis; sed per divinam misericordiam, et elemosynas, et sacrificia, quæ pro illis fiunt, ab Inferis liberari. Et ne tibi res nova videatur, dum dixi omnes puniendos in Infernum descendere. Quoniam unum tantummodo lo-

cum nos divina Scriptura docet, qui tamen habet multa et varia tormenta, et stationes tam pro peccatoribus quam pro justis, sicuti nos docet Christus dicens: In domo Patris mei multæ stationes sunt; et non dixit: Multæ stationes sunt in domibus Patris mei; sed unam tantummodo domum. Hoc idem docet nos D. Basiliius, in precibus quæ die Pentecostes recitantur, etc.

XXXI. Quare et hi quoque, qui ex schismate sunt, velint nolint, ignem purgatorium concedunt. Et quod magis mirum videri debet hæreticis, de receptaculis animarum post mortem, quas ipsi vocant stationes, à Romanâ Ecclesiâ non dissidere. Animabus siquidem post mortem, licet non assignantur corpora, quorum sint formæ vel determinati motores, assignantur tamen corporalia loca pro gradu dignitatis meriti vel demeriti. Suntque in loco eo modo quo spiritualia, sunt prout accedunt ad primam substantiam, vel ab eâ elongantur, quod fit per meritum et demeritum. Nam sicut in corpore gravitas est quâ fertur ad locum suum, qui est finis motûs ipsius, ita et in animabus est meritum vel demeritum, quibus perveniunt ad præmium vel pœnam, qui sunt fines actionum ipsarum. Quare animæ solutæ vinculo carnis statim præmium consequuntur vel pœnam, nisi aliquid impediât præmii consecutionem, ut peccatum veniale, et reatus, ut dicunt theologi, peccatorum mortalium. Et cum ante Christi mortem Paradisi porta nondum esset reserata, nulla anima quantumvis perfecta in gratiâ cælum ascendebat, sed omnes in Infernum descendebant. Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem? Erue animam meam de manu Inferni. Hoc, ut magis pateat, ex doctrinâ Catholicorum omnium supponitur, Infernum dici, quasi inferiûs, et sic subtus terram positus, et aliquando vocati abyssum. Augustinus, lib. Retract., Infernum sub terris ponit, et ideò ab Isaïa vocatur locus profundus, cap. 7: *Pete tibi signum à Domino in profundum Inferni, sive in excelsum supra.* Et Hieronymus, in illud Mathæi 12: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, etc., dicit: Sicut cor est in medio animalis sic Infernus in medio terræ.* Nec aliter loquuntur de suo Græci. Athanasius, ad Antiochum: *Nihilominus ex Scripturis discimus peccatorum animas in Inferno esse, subtus terram et mare, ut in Psalmo canitur: « In tenebris coarctatus, et umbrâ mortis, et in lacu infimo. »* Basiliius in Psalmum 12: *Infernus non est animal aliquod, neque facultas morientibus destinata, ut qui sunt extra Ecclesiam fabulantur; sed Inferni tractus communis locus est in intimis terræ, umbris quaquâ versum obsitus et obscurus. Os verò quoddam ad concavitates deducit, per quod descensus fit animabus, quæ ad pejora condemnatæ sunt.* Hic, ut vides, antiquorum fabulas Basiliius rejicit, quas Plutarchus, eo in Commentario, cui titulus est: *An rectè dictum sit, latenter esse vivendum*, exposuit: *Qui solem Apollinem esse credunt ex majorum et priscorum mysteriis, Delium et Pythium eundem cognominant. Cæterum eum qui diversæ partis est Dominus, sive Deus is est, sive dæmon, Haden, id est, Orcum appellant quòd mortui in locum tenebrosum et obscurum demigremus, ad densæ noctis sonni que inertis regem.* Et vetus inscriptio

in hortis Transtiberinis dominorum de Vecchis penes S. Chrysogonum, acutè et eleganter:

D. S. M.

TI. CLAUDI

EUGENETIS

VIX. AN. XI. D. IX.

TI. CLAUDIUS

ANICETUS

PATER FEC.

ΑΝΑΗΡΩΤ ΑΙΔΗ ΤΙ ΜΕ ΝΗ

ΜΙΟΝ ΗΡΗΑΣΕΕΣ ΑΦΝΩ

ΤΙ ΣΗΕΤΑΕΙΣ ΟΥ ΣΟΙ ΠΑΝ

ΤΕΣ ΟΦΕΙΑΟΜΕΘΑ

Et cum Orientalis Ecclesia orat ut Dominus colloceat animam servi sui defuncti in loco lucido, amoenitatis et refrigerii, unde procul absunt dolor, mœstitia et gemitus, credit et pro certo tenet Purgatorium esse locum tenebrosum, locum doloris et suspirii, in quo animæ non vident Deum; et consequenter credit locum hunc non esse extra universum, non in cœlo, non super terram, sed subterraneum. Et ob id sæpissimè vocatur à Patribus Infernus, Ἅδης, ut purgationis iste locus sub terrâ esse significaretur. Et loco illius tum Græci tum Latini theologi gehennæ nomen Hebraicum aliàs usurpant. Hinc ineptit Josephus Bryennius, orat. primâ de extremo Judicio, qui extra hoc universum Infernum et gehennam collocat: *Opinor ego extra hoc universum omne esse. Quemadmodum enim ab regis carceres et metalla longè absunt, ita et extra hunc orbem inhabitatum gehenna fuerit.* In centro itaque terræ quatuor receptacula unum super aliud statuerunt. Anima etiam conjuncta corpori est in statu merendi ac demerendi; soluta corpore, recipiendi quod meruit, aut demeruit; si bonum, post Christi ascensionem fuit, et nunc est Paradisus; ante Christi resurrectionem erat sinus Abrahæ, sive Limbus Patrum, quia tum reatus peccati originalis impediabat, qui Christi descensu sublatus est; si malum, aut ratione culpæ mortalis, et sic est Infernus, qui est locus infimus et profundissimus; si verò ratione culpæ originalis, est Limbus puerorum; si verò anima in eo statu fuerit, ob quem impeditur à finali retributione consequendâ; et si hoc propter defectum personæ, et sic est Purgatorium, in quo detinetur donec satisfecerit pro venialibus, aut reatu peccatorum mortalium aut venialium remissorum; si verò propter defectum naturæ, sic ante mortem Christi erat Limbus Patrum, ut dictum est. Et has diversas stationes Græci quoque agnoscunt, sed omnes uno nomine Ἅδης exprimunt; omnium verò accuratissimè Macarius Ægyptius, antiquus planè auctor, homil. 40: *Disputatio hæc subtilis est, quia nonnulli unicum regnum et unicam gehennam esse aiunt. Nos autem multos gradus et differentias atque mensuras esse dicimus, tum in ipso regno, tum in ipsâ gehennâ. Itaque quo pacto anima, cum sit unica, in omnibus membris, rursus in cerebro vim suam exerit, ac deorsum agitat pedes; ita etiam divinitas continet omnes creaturas, tam cœlestes quam quæ subjacent abyssu; et ubique plenè est in creaturis, quanvis aliena sit ab eis, utpote di-*

mentis et comprehensionis experts. Considerat igitur homines ipsa Divinitas, et cum ratione gubernat omnia. Et quia nonnulli precantur, ignorantes quid quærant, quidam jejunt, alii perdurant in ministerio; Deus, qui justus est Iudex, unicuique pro modo fidei reddit mercedem. Quæ enim faciunt, metu Dei agunt; at non omnes isti sunt filii, reges aut hæredes. Porro in seculo alii sunt homicidæ, alii stupris dediti, alii raptore; contra nonnulli sua pauperibus erogant; hos et illos perpensat Dominus, ac bene agentibus quietem, et præmium largitur: siquidem sunt superfluentes mensuræ, sunt et exiguæ. Ac in ipso lumine et gloriâ sunt discrimina. Item in ipsâ gehennâ et supplicio inveniuntur venefici, alii latrones, et alii qui levius deliquerunt. Qui verò unicum inquiunt esse regnum, et unicam gehennam, nec ullos esse gradus, malè dicunt. Ergo in gehennâ sunt et venefici, et latrones, et qui levius deliquerunt, in diversis tamen gradibus, et omnes gehennæ cruciatibus lacerantur. Ergo alius locus est illius qui levius deliquit, et alius venefici. Quid apertius de purgatorio igne dici potuit? Locus est in gehennâ, in quo levius delinquentes cruciantur, propè locum in quo venefici condemnantur; et purgatorium ignem negas? ideoque ob similem vicinitatem Purgatorium vocavit Ecclesia Romana portam Inferi; neque enim ipse Infernus est, sed porta ipsius, in quâ sistuntur à peccatis expiandi. A portâ Inferi erue, Domine, animam ejus. Et ab isto dicendi modo, ut hinc quoque videas consensionem Ecclesiæ Græcæ et Romanæ, non abstinuit Ecclesiâ Græca in oratione pro mortuo: *Deus, iudex vivorum et mortuorum, qui deducis ad inferi portas, et reducis*; quasi diceret: Qui tantum non deducis ad inferos, sed ad portas illius atque viciniam animas reponens, et poenis illius eas expurgans, revocas ad regnum; nam si portas prætergrederentur, et in Infernum introirent, spes salutis decollaret, et in æternum ibi observarentur. Est igitur omnino absonum eos Purgatorii nomen rejicere, qui Purgatorii effectum in animabus recognoscunt, eumque per ignem.

XXXII. Et ut magis urgeam. Meletius patriarcha Alexandrinus, et Barlaamus monachus, sive Marcus Ephesius; nam huic quoque non nemo scriptum illud de Purgatorio vendicat, velim mihi respondeant an de poenis inferni cum Origene sentiunt, et an in cruciatibus illis finem ullum constituunt, ut delirabat Origenes. Barlaamus, et unâ cum eo Meletius, et si qui sunt alii ejusdem farinae homines, planè respondebunt se multis modis Origenis errorem, tanquam Christi fidelibus apprimè noxium, detestari, tenereque firmiter nullam in Inferno esse redemptionem. Barlaami verba sunt: *Cum enim Deus ac Servator noster peccatores in ignem æternum abituros pronuntiat, hunc solum ignem agnoscunt fideles, eoque ipsorum aures à pueris personant, et ad hunc respicientes, eumque maximè omnium metuentes, dicta factaque sua omnia moderantur et corrigunt. Si verò nunc noviter temporarium etiam vocaverimus ignem, verendum est ne fideles hunc existimantes æternum, etiam omnem jam talem esse ignem putent, atque hinc in Origenis errorem prolantur, æternique supplicii*

memoriam animis suis excutiant, finem pænæ statuentes. Et infra: *Denique dogma illud de instauratione omnium, et fine æterni supplicii, quod ab Origene, ut dictum est, originem sumpsit, et à nonnullis Ecclesiæ antistitibus, inter quos est etiam Didymus et Evagrius, tanquam Dei erga homines benignitatem prætendens, et magno cum applausu ab ignavis exceptum quemadmodum Theophrastus ille Joannes, cælestis Scalæ auctor, ait, explosum nihilominus damnatumque fuit à sanctâ quintâ et universali Synodo, tanquam supinitatem animis inferens, et negligentes negligiores efficiens, expectantes aliquando à tormentis liberationem et promissam instaurationem. Et tamen hi iidem dicunt preces pro mortuis fusæ, et alia bona opera pro illis, maximam illis asserre utilitatem. Barlaamus: Quodd verò rursus Deus post migrationem è corpore peccata remittat iis qui venialia commiserunt, quod et primum erat eorum quæ in questionem venerunt; hoc etiam à doctoribus dicentibus audivimus ita, ut illi docent. Et Purgatorium negant? Ergo remissio illa peccatorum et liberatio in Inferno sit, cum alius locus non assignetur. Sed quis neget ignem æternum in Inferno esse? Ergo qui negant Purgatorium, et animas in Inferno collocant, ubi emundatæ in cælum ascendunt, eas in igne cruciari statuunt, licet in illo igne multas stationes constituunt. Et verant se quocumque libet, necesse est, si Purgatorium negant, et preces utiles pro mortuis fateantur, ut ad flammam et incendia Inferni recurrant.*

XXXIII. Per summum itaque nefas, et apertissimo mendacio adversarii pronuntiant ignis purgatorii nullum in Ecclesiâ Græcâ meminisse, fuisseque in eâ perpetuum silentium. Et inconcinnè equidem probant auctoritate libelli *περί καθαρτηρίου πυρός*, concilio Basiliensi exhibiti, et inter Orthodoxographa editi, profectione ab iisdem Græcis qui in concilio Florentino interfuerunt. Verum est libellum illum inter Orthodoxographa Græcè et Latine editum fuisse ex interpretatione Joannis Hartungi, postmodum à Salmasio unâ cum Nilo, de Primatu Papæ, Græcè item et Latine, Bonaventurâ Vulcanio interprete, Hanoviæ 1608, in 8°, et Græcè tantummodò in 4°, Londini, cum aliis schismaticorum tractatibus; et demum cum novâ interpretatione, et illius confutatione à Petro Arcudio, Barlaamo monacho restitutum. Hinc patet maximè eos falli, qui tradunt Marcum Ephesium Ecclesiæ Græcæ nomine adversus Purgatorium Latinorum Basiliensi concilio illum obtulisse. Ut verò meam de eo libro sententiam proferam, dico librum illum è penu hæreticorum esse desumptum, concinnatumque eo tempore quo Lutherani de Ecclesiâ Græcâ sese bene mereri existimabant, cum illam conarentur defendere adversus Romanam Ecclesiam, et unâ cum eâ σύσσωμοι fieri procurabant; putoque è Latinâ ut plurimum in linguam Græcam conversum. Nemo siquidem Græcorum adeò impudenter rem pertractasset, qui et auctoritatem sanctorum Patrum demissè venerantur, et eorum dicta veluti eloquia divina osculantur, et cum de iis agunt, cum omni reverentiâ nomina eorum in scriptis referunt. At is, quisquis sit auctor, testimonia

Patrum contemnit, dicta pessimè calumniatur, et eos hæreseos notâ non veretur infamare. Et, quod magis est, ad solam sacram Scripturam, rejectis Patrum scriptis, provocat, et sexcenta alia, quæ nec Græci ipsi, nec Marcus Ephesius, nec Barlaamus, licet acerrimo odio Latinos prosequerentur, vel scripto notare ausi fuissent. Unde non immeritò non nemo suspicatus est non alium esse quàm orationem illam, visam à Matrimonio Crusio in Turco-Græciâ, p. 168 : *Responsio Græcorum ad positionem Latinorum, opinionem ignis purgatorii fundantium et probantium, quæ lecta et data fuit reverendissimis et reverendis Patribus et dominis deputatis die sabbati 13 mensis junii 1458, in Sacristiâ fratrum Minorum, Basileæ, Præsentata Nicolao Cusano*. Multa verò tum ab Hæreticis conficta, et Græcè publicata aliàs fusissimè demonstravi, quemadmodum et postea, et potissimum hoc infelicissimo Græcæ tempore, quo non veriti sunt publicis typis mandare et Confessionem et Anathematismos Cyrilli Lucaris, et Zachariæ Gergani Catechesim, pestilentissima scripta, quæ nondum nata ab iisdem Græcis veræ pietatis cultoribus scriptis doctissimis suffocata sunt. Scriptum porrò illud à Græcis, qui Florentino concilio interfuerunt, profectum esse, hoc verò purum putum mendacium est. Nam illi Basiliensè concilium ob multas causas, et potissimum quòd auctoritatem pontificiam deprimere conaretur, semper aversati sunt, et licet multa Basilienses promitterent, ad Basileam urbem profectionem. Græci neglexerunt : ideòque Constantinopoli solventes, recta Venetias appellant, inde Ferrariam veniunt, ex quâ sevissimâ peste coacti excedere Florentiam petunt, unde absoluto concilio, et rebus fidei, utut debuerat, dispositis unanimi omnium, unum si excipias Ephesium, consensu, gratiis Deo actis Constantinopolim revenerunt, nec ullus ex illis, nec Marcus etiam Ephesius toto eo tempore Basiliensi concilio animum adverterunt, tantum abest ut eò profecti scriptum concilio tradiderint. Quid enim expectare potuissent à Concilio jam synodali bus decretis irritò, et ejus auctoritas ad firmanda fidei dogmata nulla erat ? Et Marcum Ephesium, quæ adversus Purgatorium scripsit, Ferrariæ concinnâsse, gentilis illius, et fortè itineris comes Joannes Eugenius in Antirrhethico suo adversus Synodum Florentinam, capite de Purgatorio, disertissimis verbis affirmat : *Satis itaque superque nobis sunt, tum veteris, tum novi Testamenti innumera de hoc testimonia ; nec minùs superabundant una cum aliis et sanctissimi patris, et præsulis, et præceptoris nostri tractatus nunc primum Ferrariæ recitati, et concinnati, et locis in omnibus divulgati*. Ferrariæ tum primum de Purgatorio tractatus compositi sunt, et recitati ab Ephesio, à quâ nunquam postea Basileam versus pedem direxit : et tu dicis libellum illum Græcè Ecclesiæ nomine à Marco Ephesio Basiliensi concilio oblatum ? Quare scripti illius alius querendus est auctor, quando jam Græci, qui Florentinam synodum celebrârunt, neque scripserunt, neque exhibuerunt. Idque apertiùs evincitur, si de purgatorio igne tractationem in Florentinâ synodo

habitam, cum hæc anonymi conferas. Nam in eâ Græci differentes non omnem verecundiam, neque pietatem omnem, quam colebat Ecclesia Græca, quemadmodum iste fecit, exuerant. Malè ergo arguitur : In hoc libello nulla pœnarum Purgatorii, quibus obtineatur peccatorum remissio, mentio fit ; ergo Græci, et Ecclesia Græcorum nullas admittit Purgatorii pœnas. Et planè mirum est, quàmnam fronte id asseratur. Quid oculi prosunt, si in lumine ipso impingis ? Pœnæ nullæ per hunc auctorem luuntur post obitum ; at auctor dicit lui, quæ tamen per ignem non sunt, veluti carcer, caligo et dolor. En verba : *Primum quidem quærendum venit an quorundam peccatorum remissionem post obitum hominibus Creator largiatur*. Secundò quærit an simplici Dei benegnitæ, et Ecclesiæ precibus Deus placatus, remissionem peccatorum post obitum largiatur, an verò per punitionem eamque corporalem, carcerem scilicet, caliginem et dolorem, vel etiam ignem ut Latini prætendunt, et hoc posito concludit tertium et ne quis aliud esse existimaret, explicat ipse quid intelligat, nempe Purgatorium per ignem à nullo doctorum traditum accepisse, et propterea metuit ne purgatorium ignem statuens universum Ecclesiæ consensum labefactet. Ergo tantummodò negat purgatorium ignem, et tu dicis illum pœnas reliquas omnes, et carcerem, et caliginem, et dolorem negare ? Non sunt ista quæ labefactant Ecclesiæ consensum, quæ benè noverat ipse palàm in Ecclesiâ Græcorum concini, sed punitio, quæ fit per ignem, quam à nullo se Patrum accepisse tradit. Et propterea in libri epilogo concludit propositum dogma de purgatorio igne exterminandum esse ab Ecclesiâ, nullâ factâ mentione de aliis pœnis, quæ si eodem ac ignis passu ambularent, omninò neque prætereundæ, neque silentio erant involvendæ. Quare id habeas à me, qui hæc asseris : cautiùs et attentius auctores quos legeris percurrito.

XXXIV. Hic verò paululùm immorandum est, et ex actis ipsius concilii Florentini dijudicandum quid Græci in concilium importârint de purgatorio igne ; quid post varias disputationes, argumentis Latinorum persuasi concesserint ; et quid tandem in Græciam reportârint, cum videam non neminem hæc alio atque alio modo enarrare, tantum ut purgatorias pœnas refellat. Cùm Ferrariæ adhuc synodus esset die mensis Junii quarto, quæstio de Purgatorio igne proposita est, et proponentibus Latinis, purgatorio igne in præsentì seculo purgari animas peccatorum peccata habentium venialia, adjuvante etiam Ecclesiâ per sacerdotum preces, et animas illas liberari à pœnis etiam per sacrificia, eleemosynas et alia bona opera ; sanctorum animas esse in cœlo, et sine ullo medio Trinitati assistere, fruique bonis ; peccatorum sine pœnitentiâ defunctorum esse in Inferno ac cruciari, et ideò tria esse loca et differentias, alterum iustorum in cœlo, alterum peccatorum sine pœnitentiâ decedentium in Inferno, medium habentium venialia peccata, qui nondum pro iis neque aliis pro quibus pœnitentiam egerunt, satisfecerint ; hocque probarent testimoniis et sacræ Scripturæ et sanctorum Patrum

Græci cum receperint allata ab iis testimonia, responderunt, se ad singula capita responsuros. Et sic decimo quarto ejusdem mensis Bessario Nicæus metropolitæ ex sententiâ Græcorum scripto respondit, exponendo et locum Apostoli, de futuro tantum seculo intelligi, contra atque Latini, qui in præsentī fatentur purgationem per ignem, et in futuro seculo ignem, at non purgatorium, sed æternum; tenere tamen Græcos pœnam animarum temporaneam, et peccatis obnoxiorum animas abire in locum tenebrosos, in locum mœoris, in quo ad tempus versantur in mœore et pœnis, divino lumine privatas, purgarique, et à loco illo obscuro et afflictione liberari et absolvi precibus et sacrificiis sacerdotum, et eleemosynis, non autem ignem; et differentiam esse quod Græci pœnam, mœorem et pœnæ locum asserunt, sed non per ignem; Latini verò pœnam purgationemque per ignem. Et Græci negant eos qui nunc supplicii addicti sunt, perfectè pœnas suscepisse, sed expectare corpora, quemadmodum et animæ sanctorum beatitudinem assecutæ sunt, non tamen perfectè, quā tum fruuntur perfectè, cum resurgent corpora. Quod Latini quoque asserunt de damnatis; sed sanctorum animas perfectam in cœlo jam adeptas esse laureolam, nunc quidem ut animas, tunc autem suis corporibus indutæ perpetuò lætābuntur. Ita quoque canere Græcorum Ecclesiam, esse quoniam nonnullos inter Græcos, qui opinantur sanctorum animas non esse perfectam consecutas beatitudinem sed versari in loco separato, ibique lætari, mentes volentes cogitationem de perfectā, quæ ipsos manet, laureolā, absolutaque beatitudine et adptione regni Dei. Die vigesimo quinto constituere ut Itali scriptis probationibus ostenderent esse pœnam, et ignem purgatorium per quem animæ mundentur opitulantiibus Ecclesiæ orationibus et sacrificiis; et ignem in præsentī seculo esse ad tempus, in futuro æternum. Et cum multa essent ad id probandum testimonia à Latinis producta, et Græci suo modo interpretarentur, et moras necerent, et synodum protraherent, donec regum oratores venirent, tandem die decimo sexto Julii cum convenissent omnes in ædes patriarchæ simul cum imperatore, et de visione sanctorum alia atque alia dicerent, nec convenirent, acceptā cujuscunque scriptā confessione ab imperatore, et multā disquisitione habitā à matutino tempore usque ad diei horam sextam, jussit imperator ut postridiē conventus renovaretur. Die decimo septimo Julii post multas concertationes firmarunt, *sanctorum animas ut animas ad perfectam pervenisse beatitudinem, in resurrectione tamen perfectiorem esse consecuturas cum propriis corporibus, cum fulgebunt ut sol.* Dum hæc agitentur, sævientē peste, et Basiliensibus non accedentibus, ad questionem de processione Spiritūs sancti processum est interim de Purgatorio sermo nullus, sed altum silentium. Et cum tandem sessione vigesimā quintā et ultimā, quæstio de processione terminata esset, usquequaque dissidiis omnibus sublati, et unione perfectè absolutā, denuò cum nonnullis aliis quæstio de purgatorio igne mota est, et determinatum, *sanctorum animas*

perfectam in cœlis adeptas esse coronam, quatenus animæ sunt; peccatorum verò animas perfectè luere pœnas; medias autem esse in loco tormentorum; sed sive ignis sit, sive caligo, sive turbo, non contendere. Et paucis interjectis, tres esse ordines defunctorum, unum sanctorum, alterum peccatorum, tertium mediocum, Christianorum videlicet, qui peccarunt, pœnitentiam egerunt, et confessionem emiserunt, nec opera satisfactionis peregerunt, pro quibus etiam orationes et eleemosynæ offeruntur; et primum quidem nempe sanctorum, Dei essentiam sine ullo medio intueri, et qui pariter post sanctum baptismam non sunt in peccata lapsi, similes eorum fieri. Qui verò peccarunt et pœnitentiam non egerunt, pœnis æternis addici; qui verò peccarunt et confessionem emiserunt, positique sunt in numero pœnitentium, in ignem abire purgatorium, purgatosque reponi in eorum cœtum qui sine ullo medio Dei essentiam contuentur. Quod etiam recepit patriarcha Constantinopolitanus Josephus in postremā suæ fidei professione. *Præterea confiteor animarum purgatorium, eo scilicet modo quo supra determinatum fuerat.* Et Græci ipsi infra fatentur, se non esse sejunctos ab Ecclesiā propter Purgatorium: *De Purgatorio dicimus, neque per illud nos fuisse sejunctos, nec esse necessarium. Fiat ergo unio, et postmodum de hoc agamus.* Et post alia repetita tandem in definitione fidei à Græcis ipsis subscriptā, ita appositum est. *Item si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, et omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, et ut à pœnis ejusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas, et alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta.* Et hæc quidem sunt quæ Græci in concilium importarunt, et argumentis Latinorum persuasi censerunt. Quid verò in Græciam asportarint, ex eorum Ritualibus libris, qui nunc publicè in Ecclesiis eorum omnibus leguntur, perspicuum fuerit. Et tu non dubitas asserere, aliquos è Græcis episcopis, ut Bessarionem et alios isthuc missos in gratiam Occidentaliū, à quibus auxilia adversus Turcam sperabant, nonnihil concessisse? Marcum Ephesium cum aliis nonnullis in frequentissimo concilio palam ac disertè huic cæterorum legatorum concessionī contradixisse? Et pœnas in purgatorio esse, non fuisse omnium illorum qui ibi aderant Græcorum sententiam! Et multos studio concordiæ jam tum isthuc propendisse? Et non esse dubitandum Græcos domum attulisse sententiam, quā asseritur, rejecto igne purgatorio, esse quidem post obitum remissionem quandam venialium aut graviusculorum nonnullorum delictorum, et in id prodesse Ecclesiæ preces pro defunctis, pœnas tamen nullas omnino lui post obitum, sed liberalissimā Dei benignitate peccata condonari? Alteram verò Ferraricæ et Florenticæ in gratiam Latinorum, quorum auxiliis tum maximè indigebant natam esse, et à quatuor amplius seculis inter ea quæ divulgaverunt Ecclesiam Latinam à Græcā, fuisse numeratam controversiam

de Purgatorio? Omnes qui concilio interfuerunt episcopi aliqui tibi sunt; Marcus solus Ephesius, per te jam procreatis sarculis, Marcus Ephesius cum aliis nonnullis, qui obmutuit in frequentissimo concilio, palam ac directè contradixit, et quæ fuit omnium sententia, unum si excipias Ephesium, non fuisse omnium illorum qui ibi aderant, omnes multos dicis; et Græcos domum non attulisse aliquas pœnas purgatorias, qui apertè professi sunt etiam ab initio ignem tantummodò non concedere, sed reliqua tristitia ac molesta, quibus expiantur animæ; et quæ post concertationes et disputationes illuxit veritas, natam esse Florentiæ et Ferrariæ in gratiam Latinorum quorum auxiliis indigebant. Et cum Græci dicant hanc de Purgatorio questionem non fuisse dissensionis causam, tu dicis eam numeratam fuisse inter ea quæ divulgaverunt Ecclesiam Latinam à Græcâ, ut minutiora præteream. Hoc verò est, sodes, evertere veritatem, non narrare res gestas; et, ut in causâ potior sis, momenta rerum referre, non ut sunt, sed ut tu somnias, et velles fuisse. Lege sodes, acta concilii; multa de tuis demes, multa corriges, multa etiam in aliam atque aliam faciem immutabis. Et ad maiorem rerum cognitionem, lege de his iisdem Andreæ de Sanctâ Cruce Collationes in concilio Florentino habitas. Et hæc satis superque sint pro Græcorum sententiâ de Purgatorio in concilio Ferrariensi et Florentino.

XXXV. Sed recurramus nunc ad libellum illum de Purgatorio Barlaami. Etiamne Ecclesia Græca, quia sic in hoc continetur, Origenistas in numerum sanctorum collocat? Neglectâ auctoritate Patrum et conciliorum solis scripturis innititur? Sed ne ego stultus sum, qui cum stultè disserentibus contendo. Dicit hic liber nullum ex Patribus pœnarum Purgatorii meminisse. Quid tum? Dicit ille, ipse nego, cum videam Patres et auctores etiam ex schismate id asserentes. Sed esto; an nesciebat ille multa nos habere, quæ firmiter tenemus et credimus per traditionem non scriptam; et Patres non omnia uno in loco explicasse; sed modò obscurè, modò apertè alio atque alio scripto et tempore rem eandem indicasse? Et malè quis argutaretur ex verbis Vincentii Lirinensis: *Christi Ecclesia, sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil minuit, nihil addit; non amputat necessaria, non apponit superflua*; idèò hoc tempore Purgatorium non esse recipiendum, quia nihil apud antiquam et primitivam Ecclesiam determinatum est; et tum hæc novâ de Purgatorio sententiâ aliquid fidei adderet; et similes additiones semper omnes tum veteres tum recentiores detestatos esse. Demus enim nihil tum de Purgatorio sanctum fuisse, redderem illis verba sua: nam cum excusant suum Lutherum, quèd sub initium suæ ab Ecclesiâ Romanâ defectionis Purgatorium admittebat, et postea illud omnino rejecit, dicunt non debere vitio verti Lutherò, quòd non ipso primo momento, omnem veritatis evangelicæ lucem remeatis tenebris perspexerit. Homo fuit, idèòque et humani nihil ab eo fuit alienum. Sensim autem progredi in scientiæ negotiis, communis est humani ingenii conditio. Nec ipsis quidem Apostolis

uno eodemque momento cœlitus data est scientiæ omnis perfectio. Quod Lutherò, uni solummodò homini conceditur, universali negatur Ecclesiæ. Verum est multa Apostolorum ævo et subsecutis etiam seculis in obscuro latuisse, quæ tamen non latuerunt Apostolos, et postea Ecclesia, divino afflata spiritu, exposuit et determinavit, Christique fidelibus credenda proposuit. Hinc Epiphanius contra Aerium: *Res singulæ non omnia à principio habuere, sed procedente tempore, quæ ad rerum necessariam perfectionem pertinebant, ordinabantur*. Sed ne multis hic agam nova et à pietate aliena, et antiquæ fidei contraria fidei addenda non sunt; quæ autem veritatem insinuant, nullus est ex sanctis Patribus, et ex recentioribus etiam Græcis, qui id meritò negat, et potissimum si illa additio rei obscuræ et in controversiam versæ expositio sit. Unus mihi præ omnibus aliis sit Joannes Veccus, patriarcha Constantinopolitanus, oratione de Unione Ecclesiarum: *Et ego sanè hoc Nicænæ synodi Symbolum sine ullâ sui immutatione robur habuisse affirmo, et in secundâ, et in tertiâ, et in aliis quoque synodis subsecutis. Namque immutationem non additione aut ademptione dictionum circumscribo, quòd non in vocibus, sed in sentiis nostra pietas definitur. Verum Photius si additione, et ademptione vocum immutationem traditæ in Nicænâ synodo fidei definitionis præscribit, præsules omnes à secundâ synodo reliquisque aliis et audaces reputat, et præscriptis pœnis adversus audentes obnoxios facit. Nullus enim ex iis, qui ecclesiasticas res perscrutantur, ignorat nonnullas dictiones è Nicænâ primæ synodi Symbolo ademptas fuisse, alias etiam illi additas. Et si Romani pœnis subijciendi sunt, quòd secundæ Synodi Symbolum recitantes, ex Patre et Filio Spiritum procedere addunt, multò antea afficiendi erant accusandique secundæ synodi Patres, hanc totam additionem inserentes de processione Spiritûs primæ synodi Symbolo. Sedenim illi ipsi, qui terribiles pœnas irrogant contra additionem et ademptionem ausuros, in Symbolo Nicænæ synodi, et voces ex eo sustulerunt, et addiderunt. Quod indicium manifestum fuerit, additionem et ademptionem à Patribus nullam aliam reputari quàm illam ademptionem et additionem quæ pietatis sententiam vulnerat. Quare Romani vocem addentes, dummodò piam de Triade sententiam conservant, non sunt à nobis inter schismaticos accensendi, si rectum iudicium ferre volumus. Quòd si exactam hujus rei cognitionem desideras, ades is Epistolam Gregorii Protosyncelli, patriarchæ Constantinopolitani, ad imperatorem Trapezuntis, quam nos primi Græcè et Latine edidimus in nostrâ Græciâ orthodoxâ. Et licet Græci in Florentinâ synodo similem additionem contentiosè respuerent, nihilominus rationibus Latinorum persuasi, hoc idem quod et Latini professi sunt. Quare et si dogma hoc de Purgatorio in primâ Ecclesiâ non ita inclaresceret, progrediente tamen tempore, et necessitate cogente, divinoque afflante Numine, et Patrum disputationibus in lucem emersit, et vires accipiens divulgatum, tandem auctoritate ejusdem Ecclesiæ approbatum est.*

XXXVI. An verò sententiam hanc, quam scriptor iste tutatur, Græci domum attulerint, alii iudicent. Quid Græci egerint domum reversi, cum aliàs dixerim, non est hic cur denuò repetam. Licet enim unus vel alter, et, si placet, mille hanc sententiam oppugnaverint, ego nihilominus video Ecclesiam Græcam universam, etiam post discessum à concilio, ad hæc usque tempora preces pro defunctis iisdem formulis, quibus et ante concilium sueverat, fundere, pœnas agnoscere, easque multas ac varias, ignem etiam ipsum non diffiteri, in Commentariis Patrum, quæ ipsa continuò legit ac veneratur, in officiis commemorationum mortuorum, quæ sæpius per annum iterat, et solemniter canit in ecclesiis, omnibus audientibus et assensum præbentibus; nec unquam de his quæ recitat, hæsitare aut in controversiam vertere: tum enim sententias expunxisset, et eas disertè damnasset. Et tu dicis sententiam oppugnantem ignem purgatorium domum reportasse? Cui fidem præstem? tibine qui omnia cavillaris, et morosè perstringis, an Græcorum ipsis ritualibus libris? Ephesione, an Nazianzeno, Nysseno, Basilio, et tot aliis omni exceptione maioribus Ecclesiæ Græcæ doctoribus? An quia tu morosus, ego impius evasero? Et ut etiam illud hic obiter notem, simul cum eodem libello edita sunt excerpta quædam ex actis octavæ synodi, Ferrariæ inceptis anno 1458 (corrigi debet anno 1458) et peractis Florentiæ, ubi legitur Græcos dixisse: *Ipsi Purgatorium non ignem, sed obscurum quemdam locum ac laborum plenum esse censemus, in quo quidem existentes animæ lumine divino privantur, donec coadjuvante Ecclesiâ expientur et liberentur*. Et oppugnatores Purgatorii, quidquid unus nescio quis scripto mandavit, quia Purgatorium destruit, laudant, et ad probandum Ecclesiæ Græcæ dogma proferunt; acta verò plenæ synodi, quibus Purgatorium Latinorum constabillitur, et Græcorum sententia de Purgatorio enodatur, dicunt non facilitè ostendere communem illam fuisse Græcorum omnium qui ibi aderant; et si multos studio concordiæ jam tum isthuc propendisse, haud negandum sit. Nec licere excerptis illis fidem adhibere, cum sint ab aliquo partis Latinæ conscripta, et quidem eo, qui affectum, imò studium partium non potuit dissimulare. Quid dixissent si illa à Latinis essent publicata? Idem est, qui scriptum adversus Purgatorium et pro Purgatorio excerpta typis mandat, eaque à Servini libro. Et tu huic fidem præstas, quia tuæ sententiæ suffragari opinaris; illis abrogas, quia Romanæ Ecclesiæ favent? Et si hæc scripta sunt ab aliquo partis Latinæ, quare non et illud scriptum est ab aliquo partis hæreticæ? Ille qui scribit unus est; acta synodalia totam Ecclesiam referunt; et tu singulari homini postponis congregationem fidelium, et synodum generalem? Illa excerpta sunt eruta et bonâ fide ex principio et fine synodi Florentiæ, ut legentibus patere poterit, et tibi, dummodò legas.

XXXVII. Sed quidquid sit de hoc libello, cujus planè apud Græcos nulla auctoritas est, et si verum etiam fateri licet, ferè omnibus incognitus, natus veluti

fungus è terrâ, et in latebris, et nunc quoque cum reliquis ejusdem conditionis libris consepultis, proponam argumentum gravissimum, itemque firmissimum ex doctrinâ ipsâ Græcorum, quo stabiliatur ignem purgatorium post hanc vitam esse. Certum est à Græcis omnibus errorem Origenis de reparatione animarum improbatum ac damnatum fuisse, et nunc etiam condemnari et improbari. Certum est apud Græcos pœnarum Inferni nullum esse finem, et post hanc vitam in inferno nullam esse pœnitentiam, neque salutem ullam sperari. Certum est in Inferno, præter alios cruciatus, ignem quoque inextinguibilem adurere et afflictare animas. Certum est apud illos orationibus pro defunctis peractis, et aliis bonis operibus, animas separatas, et quæ jam sunt in Inferno et in tormentis, et igne ipso juvari et sublevari, et tandem purgari. Ergo certum est apud ipsos post hanc vitam animas, quæ non sunt integrè expurgatæ, nec in eâ perfectione sunt, ut rectâ ad cælum transeant, detineri in loco in quo ignis est eas ustulans et expians à peccatis; ergo certus est apud illos ignis purgatorius macerans et affligens post hanc vitam. Aliàs cogerentur dicere pœnarum Inferni finem aliquem esse, cum orant pro iis qui in Inferno sunt, et sic de reparatione animarum idem sentirent cum Origene, aut in Inferno ignem non esse contra Verbi divini decreta; aut mortuos precibus illis non juvari, et sic frustra ipsi singulis momentis blaterarent, auresque divinas obtunderent, cum orarent pro illis quibus sciunt nulli posse esse emolumento. Si dicant non intelligere propriè Infernum locum illum in quo damnati detinentur, sed alium diversum ab illo in quo animæ cum spe salutis cruciantur, ergo jam præter Infernum propriè dictum, est alius locus in quo deferuntur animæ quæ indigent expiatione, et pro quibus orant, in quo etiam ignis est, eas adurens; ne ipsi dicantur temerè preces fundere, cum orant eas animas ab igne liberari. Et quid hoc fuerit quàm purgatorium ignem fateri, et eadem dicere quæ et Romana Ecclesia dicit.

XXXVIII. Non dicent ignem illum metaphoricum esse et imaginarium, cum imaginatione et visionis divini privatione non minùs atque igne comburantur; ne eodem modo fateantur ignem etiam Inferni et gehennæ, à quo postulant liberari, imaginarium esse et metaphoricum, quod planè alienum esset à fide Græcorum, quæ tenet, divinis eloquiis edocta, ignem illum esse calidum et materialem, et reverà animas cruciari per calorem et ardorem; ideòque vocari cruciatum, supplicium, tormentum et pugnam; et Damascenum, qui vocat, lib. 4, in fine, ignem æternum, in quem traduntur dæmones et hominum, Antichristus scilicet, non esse materialem, qualis est apud nos, sed qualem novit Deus, intelligunt, non negare absolutè ignem illum esse materialem, sed non esse eo modo materialem, quo est ignis noster apud nos. Noster enim ignis nutritur, et facilitè extinguitur, et consumit corpora; ille nec nutritur, nec extingui potest, semper manens, nec consumens corpora. Est enim instrumentum divini iustitiæ, à quâ legem sibi

modumque suscipit; nec punit omnes æqualiter, sed secundum quantitatem et mensuram demeritorum. Neque minùs igne torquerent animas aer et aqua, si assumerentur ut instrumenta divinæ justitiæ sicut ignis. Electus est tamen ignis ob maiorem activitatem. Quare necessariò Græci, si decretis suæ Ecclesiæ stare volunt, dicent ignem illum, quo animæ purgandæ cruciantur, et à quo orant eas liberari, non esse imaginarium nec metaphoricum, sed realem, quidquid ineptiant heterodoxi.

XXXIX. Nec illud hic obiter prætereundum est, quàm ratione Græci pœnas et ignem Purgatorii, à quibus mortuos liberari supplicant, æterna dicant, et gehennæ ignem. In Paracleticâ: *Libera ab igne gehennæ, Domine, eos qui è vitâ decesserunt, lateris tui lanceâ peccati chirographum horum, veluti solus misericors, discidens, et sanctorum splendoris dignos efficiens. Libera ab igne, Christe, æterno, eos qui piè ex hac vitâ migrârunt, et tribue illis remissionem debitorum, bone, et sempiternam possessionem. Libera à gehennæ igne, et tenebrosis Inferni, ô misericors, habitaculis servos tuos, qui in fide, Domine, obdormierunt tuâ et spe. Theodorus Studita: Omnes exoremus Christum, qui memoriam hodiè facimus demortuorum à seculo, ut eos ab igne æterno liberet, qui in fide obdormierunt, et spe vitæ æternæ. Et Nicolaus, Athenarum metropolita, in officio Olei sancti: Dimitte, condona, da veniam, oramus te; libera eum ab æternis vinculis et carcere, et colloca eum in splendido tuo loco, ubi electi tui servi requiescunt. In his precibus Græci uno pede ambulant cum Ecclesiâ Romanâ; nam quem ipsi vocant ignem gehennæ, et ignem æternum, Romana mortem æternam, profundum lacum, os leonis et tartarum nuncupat. Libera me, Domine, de morte æternâ in die illâ tremendâ, quando cœli movendi sunt et terra, dum veneris iudicare seculum per ignem, in exequiis defunctorum; et post Evangelium, in missâ: Libera, Domine, animas fidelium defunctorum, ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscurum. Et cum Romani et Græci nulum finem pœnis infernalibus ponant, nec orent pro damnatis, quos preces non adjuvant, necesse est ut orent pro iis, quibus eas futuras proficuas opinantur, pro iis scilicet qui cruciantur in purgatorio igne. Quare igitur ignem purgatorium et extinguendum, ignem æternum, et mortem æternam appellant? multis de causis, quas et Romani et Græci etiam recitant; sed ea potissima fuerit, Ecclesiam et orantes orare secundum quamdam anticipationem et representationem. Nam tum representant animas eo puncto quo à corpore exeunt, et ad iudicium referuntur. Tum enim illis optant et mite iudicium, et liberationem à pœnis Inferni, cum adhuc tempus remanet propitium, et possunt pœnitentiam agere, et pro delictis indolere, quod ex iisdem verbis apertissimè colligitur. Precantur siquidem liberari à pœnâ æternâ in die illâ tremendâ quæ tempore quo oratur non adest, sed quando futura sit, Deus scit. Idque magis etiam innotescit, quòd jam defunctum quasi spirantem adhuc introducit loquentem: Tremens factus sum ego, et timeo, dum*

discussio venerit, atque ventura ira. Non ergo sermo est de rebus præsentibus et jam actis, sed futuris, pro quibus supplicant. Ergo supplicant per anticipationem, et representant morientem hominem et expirantem, non eum qui jam sit mortuus et expiravit. Sic etiam suo hoc more, quando Christi adventum representat, intercedit: *Rorate, cœli, desuper. His perspicuum fit, sic ubi, ut etiam annotavit Caryophilus contra Gerganum, blasphem. 47, quispiam sanctorum dicat, obsecrationibus et sacrificiis relevari animas in Inferno, Inferni nomine sine dubio intelligere non gehennæ Infernum, sed Inferni partem, ex quâ veluti tenebrosâ, et ærumnosâ rogat Ecclesia transferri animas piè defunctorum in locum lucidum et regionem vivorum.*

XL. Neque propterea sequitur Catholicorum hoc dogma de purgatorio igne cum Origeniano idem esse, quidquid alii ineptiant, et unâ cum illis Simeon Thessalonicensis, qui tractatu de iis quæ Latini innovant, dicit: *Hinc etiam secundum Origenem finem decernunt Inferni, Purgatorium nescio quod ante tormenta, eorum expurgatorium proponentes, in quod qui deliquerunt, ingredientibus, inquiunt, pœnas luunt ad diem usque extremum. Quod nemo ex sanctis tenuit, tanquam quòd verba Domini destruat, quæ Inferni pœnas, quemadmodum et vitam æternam, æternas astruunt, ac divini Pauli dicta convellat, de sanctis asserente, qui in fide vitam posuere, non dum nos recepisse promissionem, nec sine nobis perfectionem assecutos. Et cum tunc perfectio futura sit, cum nos resurgemus, et singuli recipient simul cum corpore, cum quo aut peccârunt, aut laudabilia gesserunt secundum opera sua; et Joannes Eugenius, adversus concilium Florentinum, cap. de Purgatorio: Quasi verò non animarum ante communem resurrectionem redintegrationem profiteri, similia decernere sit, et futurum iudicium convellere, et secundi Christi adventus retributionem, et inde ferè etiam Christum iudicem esse, et nostrarum actionum retributorem apertè negare. Nam ille asserebat futuro iudicii die per ignem quo mundus conflagrabit, animas expiandas esse. Catholici id fieri ante diem iudicii statim post obitum; benè verò addunt quòd si qui eo tempore non plenè satisfecerint, nec satisfacere ob temporis angustiam possunt, à Deo augendas esse pœnas, ut modici temporis momento tantus cruciatus quantus longissimo tempore suffecerit; Origenes, expiationem faciendam et animarum et dæmonum igne infernali per definitum aliquod tempus. Catholici asserunt, igne purgatorio, pro peccatorum modulo; Origenes, eo igne peccatores et damnatos, etiam dæmones ipsos purgandos, et ita purgatos pristinæ felicitati restituendos. Catholici prorsus inficiantur similem expurgationem: namque planissimè fatentur in Inferno nullam esse redemptionem, et semel pro peccatis condemnatos igni infernali addicendos, nullo unquàm tempore terminando, sed in perpetuum cum Deo ipso duraturo. Ineptè igitur calumniantur hæretici Græcos et Latinos, qui purgatorias flammias asserunt, quasi simili assertione purgatorium ignem in Ecclesiam inferant per definitum aliquod tempus, et æternum gehennæ*

extinguant; sicque segniores reddant homines ad bene faciendum, cum spe certâ recuperandæ salutis, vel improbitatem amplectantur, vel bona opera negligant. Nam cum Catholici sciant se etiam pro minimis, et quibus non satisfecerint, temporali penâ puniendos, et pro maioribus, et quibus penitentiam non egerint, æternis cruciatibus et ignibus tradendos, curabunt omnino ut pro minimis satisfaciant, et pro maioribus penitentiam agant; quod ex negatione Purgatorii non ita succedat, cum quicumque peccatis involutus etiam enormibus firmiter teneat, utcumque obierit, tandem aliquando gloriam sese consecuturum. Ex his etiam perspicuum fit, Patres illos qui damnarunt Origenem, Catholicorum Purgatorium non damnasse, cum aliud sit Catholicorum Purgatorium, aliud Origenis; et Patres illos, qui damnarunt Originem, non damnasse Catholicorum Purgatorium, cum eodem tempore affirmarunt, et Inferni ignem æternum, à quo nullus nullo unquam tempore liberatur, et Purgatorium ignem temporarium, in quo animæ expurgatæ piorum precibus et sacrificiis exeuntes, ad cœlestia gaudia deportantur sempiterna.

XLII. Sunt præterea testimonia ex novo veterique Fœdere desumpta, quibus Catholici suum Purgatorium probant, et quorum auctoritatem heterodoxi, utut possunt, imminuunt. Primum est Machab., lib. 2, cap. 12, in quo habetur Judam orasse pro mortuis. Multa hic opponunt hæretici: Libros illos Machabæorum non esse verè canonicos; et licet ætate Augustini facta sit alicubi mutatio circa canonem, non tamen hinc sequitur mutatam doctrinam fidei, et quidem per Ecclesiam universalem; et tempore Augustini libros Machabæorum in canone non esse numeratos, constat ex verbis Hieronymi et exemplo universæ Ecclesiæ Orientalis, imò et Ecclesiæ Latinæ. Et impossibile est ut certi quidquam de singulis libris possit vel à totâ Ecclesiâ constitui, num illi sint pro canonicis, hoc est, pro scriptis sancto Spiritu singulariter id agente per prophetas aut viros apostolicos exaratis habendi, necne. Et quod ab initio fuit dubium, non potuit postea certò definiri, citra novam Spiritûs sancti revelationem, qualem Ecclesia catholica tamen non agnoscit. Verbis illis non posse probari animas demortuorum poenas aliquas purgatorias experiri, tantum abest ut probetur eas ustulari, quod probandum venit Pontificiis, et potissimum posterius, utpote qui non tantum purgatorias poenas, sed speciatim flammam expurgatorias, sub anathemate obtrudunt. Et debuissent per syllogismum conclusionem istam deducere. Nec enim Protestantium, imò nec Græcorum ulli hæc id est datum. Et licet verum sit propè bis mille annos hanc opinionem animos Judæorum pervasisse, piè et salubriter pro mortuis preces fundi posse, non sequitur dogma de purgatoriis poenis animarum tandiù obtinuisse, multò minùs illa quæ nunc feruntur de igne purgatorio. Et hæc de precibus mortuorum non omnium, sed quorundam Judæorum fuit sententia. Neque id ex facto Judæ colligitur, sed tantum ex iudicio scriptoris qui longè Judæ recentior est. Et sic non ne-

gatur sacrificium illud Judæ oblatum esse pro peccato ab occisis illis commissio; sed negatur illud cessasse ad liberandos à poenis illis interfectos, et affirmatur id factum, ne toti populo erimen illud imputaretur. Et licet preces illæ pro defunctis ipsis fusæ sint, attamen hinc non sequitur eundem operasse aliquam utilitatem à precibus pro animabus adhuc à corpore separatis, qualis speratur in Purgatorio. Et precum illarum fructum tempore resurrectionis futurum sperant, disertè enim scribitur: *Nisi eos qui occiderant resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis.* Et antea dixerat oblatum à Judæ sacrificium, *bene et religiosè de resurrectione cogitante.* Ergo preces illas tantum in resurrectione juvare dicendum est. Quod exemplo suo nos docuit Paulus, Onesiphoro his verbis precatus, 2 Timoth. 1: *Dei illi Dominus invenire misericordiam à Deo in die illâ, cum omnes etiam qui sanctimoniâ pollent, misericordiâ indigebunt.* Quare ad rigorem illius iudicii leniendum, videntur quoque Judæorum veterum preces pro defunctis spectavisse; idque Phariseorum dogmati consentaneum videtur, qui iudicium crediderunt tempore antecessurum resurrectionem, et solos pios resurrecturos. Et potissimum, cum nusquam in sacris litteris, *Dominus dies* aliter accipiatur, atque de extremo iudicii die. Præterea preces illas pro mortuis illis occisis temerè prolatas, qui sub tunicis donaria idolorum deferabant, à quibus lex prohibebat Judæos; nam illis, cum in peccato mortali decessissent, ad poenas æternas condemnatis inutiles preces sciebant; ni etiam affirmare velimus poenis infernalibus finem aliquando futurum existimasse. Et hæc quidem Heterodoxi satis prolixè.

XLIII. Quid pontificii et Græci, audiat: licet inter alios canonicos libros ex antiquioribus Patribus nonnulli Machabæorum libros non numeraverint, sed silentio præterierint; licet alii de eorum auctoritate dubitaverint, hoc tempore tamen auctoritate Ecclesiæ, in cujus manu est, similia declarare, inter canonicos reponi, et veluti sacros coli, et eorum auctoritate fidei dogmata constabili, quidquid Hæretici mussitent. De Tobia, Juditha, Apocalypsi et aliis dubitatum fuisse, quos nunc universalis Ecclesia recipit et veneratur; nec considerat quid hic vel alius dixerit, sed quid universalis ipsa per se tenuerit. Neque istâ explanatione, sive etiam *canonis immutatione*, ut heterodoxorum verbis utar, factam fuisse fidei immutationem. Nam fides neque imminuitur, neque additionem accipit, sed novis emergentibus dubiis ad sedandos titubantium animos, et dogmata stabilienda, et auctoritate Scripturæ, et testimoniis Patrum exponitur; et ex ipso Augustino, et Nazianzeno, Gregorio et aliis satis constare etiam ante Augustini ætatem inter canonicos esse numeratos. Neque reputari impossibile ab Ecclesiâ constitui qui libri sint pro canonicis habendi, et quinam agente Spiritu sancto conscripti sint, determinareque quinam sint idonei ad probanda dogmata; et quod aliquando inter privatos fuit dubium certò posse definire Spiritu sancto revelante, et

hoc Ecclesia catholica agnoscit, et veluti certissimum tenet. Quare his freti Catholici tum Græci tum Latini, ex libris Machabæorum veluti canonicis, et Spiritu sancto dictante conscriptis, quemadmodum et ex aliis sacræ Scripturæ voluminibus probant atque stabiliunt preces fusas pro defunctis, defunctis ipsis esse apprimè proficuas; ideòque orant pro illis, et pro animabus eorum sacrificia offerunt, ut delicta quæ illi viventes commiserunt, nec satisfaciendo absolutam remissionem impetrare potuerunt, ideòque à visione beatificâ exterminati, in loco detinentur, in quo satisfaciunt, quod reliquum est, et pœnas non imaginarias, sed veras et purgatorias, et speciatim igne luunt, remittantur, à quibus postea expurgati, voti sui compotes fiant. Et quamvis in hisce verbis mentio ignis nulla sit, ex doctrinâ tamen Patrum et ipsius Ecclesiæ argumentantur, eas esse in loco, tenebris ac aliis miseriis repleto; aliàs non orarent ut peccatis dimissis in loca lucida, refrigerii et lætitiæ reponantur. Et falsum est eosdem purgatorias pœnas ex igne sub anathemate obtrudere.

XLIII. Et hæc quidem Pontificii et Græci. Quid porrò Syri, Armeni, aliæque nationes Orientales, qui Christo nomina dederunt, Græcæ Ecclesiæ soboles, de Purgatorii pœnis, et fidelium pro defunctis precibus senserint, ne longior ipse sim, audiat Abrahamus Echelensis Maronita, rerum ecclesiasticarum ac linguarum Orientalium peritissimus, in Notis in Hebediesu Sobæ episcopi de Scriptoribus ecclesiasticis: *Officia defunctorum constant orationibus, psalmis, hymnis, precibus, præmiis, lectionibus, absolutionibus et ejusmodi aliis. Varia sunt quoque hæc officia, juxta varios ordines et gradus defunctorum. Alia enim sunt episcoporum, alia presbyterorum, alia diaconorum et inferiorum ordinum, alia monachorum, alia monialium, alia virorum, alia mulierum, alia virginum. Ex quibus omnibus amplissima sese offert seges et materia convincendi pervicacitatis eos qui Purgatorium inficiantur, ac tanquàm aliquid nuperrimè ab Romanâ Ecclesiâ excogitatum insectantur et nauseant. Cum tamen nihil hæc de re ab Romanâ Ecclesiâ nunc asseratur, quod in D. Ephræm hisce officiis non occurrat, sive spectet id ad purgatorium ignem, sive ad remissionem delictorum post ipsam animæ hinc migrationem. Utrumque ex hoc uno hymno (ut infinitos alios omittam) qui in omnibus defunctorum exequiis occini solet, planissimè constat: « Ros miseriæ cordiarum, qui à Patre missus est, et aspersit pueros in fornace Babyloniorum, ipsemet roret super defunctos in foveis tristibus inferni, et condonet delicta servorum suorum, qui obdormierunt super spe illius, et hæredes constituat eos vitæ novæ, quæ non deficit. » Idem habetur in hymno, qui canitur in ipso missæ defunctorum exordio, qui est ejusmodi: « Impetum ignis et flammæ dissipa, Domine, clementiâ tuâ à defunctis qui in te crediderunt, et obdormierunt, et quieverunt in spe tuâ. » Ist hæc autem omnia haud antiquiore carent auctoritate, traditione scilicet apostolicâ, quæ tam in diversarum nationum Orientalium inserta legitur constitutionibus. ouàm in conciliorum proœmialibus, cum*

hujusmodi titulo: « De defunctis, et quomodo faciendâ pro illis commemoratio est, et est præceptum Pauli Apostoli; sunt tamen qui dicunt esse præceptum Jacob. » Verba ipsa sunt apud Melchitas et Maronitas, cap. 56, apud Cophitas, cap. 22, apud Jacobitas, c. 5, sect. 1: « Facito tertiâ die commemorationem pro iis qui obdormierunt, in psalmis et precibus, quia Christus mortuus est, et resurrexit tertiâ die. Fiat quoque (commemoratio) pro illis nonâ die in memoriam vivorum et defunctorum. Facito etiam pro eis trigesimum (diem) juxta antiquæ legis ritum, quoniam filii Israel luxerunt super Moyse triginta diebus. Item fiat pro illis anniversarium, et erogetur de illorum bonis elemosyna pauperibus. Et sanè credimus id fieri pro illis qui sunt præditi continentia, fide et justitiâ. Nam pro majorum (criminum) patratibus et infidelibus, etsi in elemosynam erogetur, quidquid in hoc mundo bonum est, nihil illis proderit. » Si verò curiosius de nomine querat aliquis, sciat, nomen Sciul apud Syros, et Sceol apud Hebræos, ac Alhaujato apud Arabes, commune esse tam loco damnatorum, quàm Purgatorio, quemadmodum carcer dicitur de loco in quo sunt inclusi, qui ad mortem destinantur, quàm de loco in quo pro levioribus alii ad tempus detinentur. Nihilominus tamen purgandi et purgationis vocabulum in hæc ipsâ materiâ apud antiquissimos auctores usitatum legimus. Joannes, episcopus Darensis, lib. 4 de Resurrect. mortuorum, cap. 24, loquens de animabus, quæ levioribus delictis contaminate ex hoc mundo discedunt, non aliis utitur vocabulis, quàm purgandi et purgationis. Hæc sunt ipsa verba, postquàm multis disseruit de beatorum et damnatorum animabus: « Si levibus alis prædita est anima in suo discessu ad illum qui eam attraxit, in lætitiâ perfectâ erit; si verò onus passionum gestat, afflictionem patitur, non quòd odit aut ulciscitur Creator, sed ut ad se atrahat purificatam, quemadmodum materiam, quæ commixta est auro, in ignem immittunt, ut purificetur, quæ consumitur, et dissipatur, puritas verò auri remanet; ita quoque malitia cum igne purificante omniùr consumitur et dissipatur; necesse est etiam ut animæ, cui illa adhæsit, una in igne sit, donec sordes et malitia pravorum operum, quæ in eâ congregata sunt, illo igne purificentur. » Et postquàm alia purgandi et purificandi attulit exempla, subdit: « Ita etiam ab animâ, quæ passionibus materialibus est inquinata, vi tormentorum isthæc abraduntur. Hæc autem afflictio non est ad damnationem, sed ad purgationem peccatorum et malarum. » Et paulò infra: « Scopus enim mentis divincæ is est, ut omnis perfectio sit naturæ nostræ. Sunt quippe qui statim in hoc mundo à malitiâ purgantur, et sunt etiam qui post hanc vitam per ignem juxta passionem suorum vulnerum curantur. » Certissimum id est, ut de ipsâ re agamus, de nomine nihil curantes; eò tendunt omnia defunctorum officia; eò liturgiæ, eò elemosynæ, et suffragia non solum fidelium, sed et infidelium, ipso naturæ instinctu impellente. Judæis id testatissimum et exploratissimum est, ac omnibus notum, ideòque nostrâ non indiget probatione; sed ipsos Mahometanos quòd attinet, non minùs hoc persuasum habent, uti coram os-

tendunt preces pro defunctis. Ita enim in tractatu inscripto: Liber subtilitatum, pro illis deprecantur: « Deus requiescere fac animas eorum, et illumina sepulcra eorum, et ablue eos aqua et nive, et refrigera calores eorum, et purga eos à peccatis, sicuti purgatur alba vestis à sordibus. » Sed de hoc fusiùs in Epistola nostrà ad clarissimum virum Bartholdum Nihusium. Hæc Abrahamus Echelensis ex ritualibus et doctoribus Orientalium nationum. Visne clarius? Planè ista conjuratio est, ut omnes omnium nationum Orientalium Ecclesiæ eadem æquè studeant, nolintque omnia in dogmate de Purgatorio, quæ et Romana profitetur et prædicat. Non est lac lacti magis simile, neque ovum ovo, neque apes apibus, quàm illæ similes sunt Ecclesiæ Romanæ. Et tu dissidium inter eas disseminare niteris? Sanè ineptus es, et ecclesiasticarum rerum imprudens ignarusque omnium.

XLIV. Et argumentum est efficacissimum, igneas esse pœnas illas, non quorundam Judæorum, sed omnium sententiam fuisse, tanquàm qui agnoscerent, et pœnas Inferni perpetuò duraturas, et pœnas alias, etiam ignem, quibus afflicti sunt post mortem pro peccatis animæ, ad hoc ut expurgentur, tempore præscripto finiendas. Idque ut magis pateat, eorundem Judæorum dicta proferantur. R. Menachem Calomiti, qui ab orbe condito anno 5178, Christi scilicet 1418, scribebat, et conservatur in Vaticanà Bibliothecà sub num. 456, tractatu de Justis, pag. 44, hæc habet: Etiam justi cum suis bonis operibus resplendent, instar lucis stellarum, et immunes à noxiis homines sibi æquales conservant, et quocumque tempore et loco suà gratià peccata sui populi obliterantur, et statum provinciæ nec non civitatis basim firmant et stabiliunt, sicuti scriptum est: « Dimittam propter eos omni loco, et non faciam vindictam, » et rursum: « Si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus. » Etiam in mundo animarum, liberat à perturbationibus animas, sicut scriptum est: « Fructus justi, lignum vitæ, » et libertatem nuncupat captivorum. Et cap. 26, de Pœnâ animarum, paginà 61: Quam ratione Deus benedictus judicat istas animas, et eas facit descendere in abyssum abyssorum? Et respondet: Ad hoc nonnulli ex sapientibus, qui legem Dei integram ac perfectam retinuerunt, animam esse alligatam in hoc corpore despicendo. Et ipsa inquinatur immunditie corporis propter opera contemptibilia, quæ in medio illius sunt; et cum Deus benedictus illam à suâ immunditie elicere proponit, ut expurget et reponat ad suos pristinos mores, non abluatur nisi cum igne vallis filii Hinnon, et hic est g. hennæ ignis. Nec similis spurcicies et immundities abstergitur, nisi illa in ignis medium introducat; idque addiscere et intelligere possumus ex salamandrâ, animali lacertæ non absimili quæ in fornace vitri reperitur, postquàm in eâ per multos annos elaboratum est, generaturque in ipso igne, et pannus, qui ex eâ conficitur igne tantummodò abluatur. Pari modo anima, quæ propriè ex igne generata est, solum igne abluatur et perficitur. Proptereaque anima justi, si peccatis superbix, aut erroris co- inquinata est, et in Paradisum vult ascendere, necesse est

ut in igne dealbetur, et purificetur, et abluatur super gehennam, ut convenit. Et ignem purgatorium apud Hebræos quærimus? Explica tu planiùs si potes. Et ut manifestiùs pateat, in libro dicto Menorath Hamaor, dicit R. Jeoscivah Ben Levi, Infernum septem habere nomina, et septem habitationes. Nomina sunt Fovea perditionis, Puteus foveæ, Puteus ruinæ, Creta luti, Umbra mortis, Terra inferna. Tum subdit: Impii in Infernum descendunt, et natant, et ascendunt, ut scriptum est in Zachariâ, c. 13, 9: « Et ducam tertiam partem per ignem, et curam eos sicut uritur argentum, et probabo eos sicut probatur aurum; ipse vocabit nomen meum, et ego exaudiam eum. » De illis etiam dicebat Anna, 1 Reg. 2: « Deducit ad foveam et reducit. » Verumtamen rebelles Israel in corpore suo, nec non rebelles mundi gentium in personis suis descendunt in Infernum, et puniuntur in eo duodecim menses, quibus elapsis corpus eorum absumitur, et anima incendiatur, et cineres evadunt sub pedibus justorum, ut est apud Malachiam 4, 3: « Et conculcabitis impios, cum fuerint cinis sub plantâ pedum vestrorum. » Sed delatores et impii, et qui abnegârunt Thorâ et resurrectionem mortuorum, et qui deliquerunt ipsi, et alios delinquere fecerunt, veluti Jeroboam filius Nabath, descendunt in Infernum, et puniuntur in æternum, ut dicit Isaias, 66, 24: « Et egredientur, et videbunt cadavera eorum, qui prævaricati sunt in me; quia vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. » Infernus absumitur, et ipsi non absumuntur, ut ait Psalmista 49, 15: « Figura eorum ad veterandum Infernum. » Et pag. 11: Impiorum anima descendit in terram infimam, in septimam nempe habitationem Inferni, et pendetur, et à seculo venturo abscindetur, ut scriptum est Levit. 23, 30: « Et faciam perdere animam ipsam de medio populi sui. » Abscindetur scilicet à loco, à quo abscisa fuerat, quod dictum est pro blasphemantibus, et iis qui fidem ejurârunt, et idololatriis. Et Rabbinii nostri addiderunt etiam atheos, et qui prorsus impietati animum addixerunt. At impii, qui amore vel malo genio, vel etiam fragilitate deliquerunt, non condemnantur ad perditionem animæ, sed pœnam temporalem, ut purgent peccata sui in igne, donec anima dealbetur, ut in proprium statum convertatur. Et de his locuti sunt nostri Rabbinii, eas descendere in Infernum, et puniri per duodecim menses, quibus elapsis corpus et animam eorum amburi et calcari plantâ pedum justorum. Quasi dicerent, cum anima eorum in gehennæ igne detineatur, et pœnas luat, ut expurgetur; et postquàm expurgata fuerit illa anima, dealbatur et in proprium statum revertitur. Et hoc est quod dictârunt nostri Rabbinii bonæ memoriæ. Qui descendunt in gehennam duodecim menses puniuntur, et post menses duodecim absumitur eorum corpus, et anima amburitur, dealbatur nempe in igne gehennæ per menses duodecim, et postquàm fuerit purgata, fit cinis sub plantâ justorum; redibunt nempe, et in paradiso Edem in gradu inferiori permanebunt sub animabus justorum. Neque his contentus, pag. 10, exemplo dicta constabit. Nam ex scriptore Tanchumâ Parasciâ, sive sectione Nôach, Rabbi Akibâ, qui sub successore Titii unguis ferreis discerp-
plus interit, historiam memorabilem narrat: R. Akibâ

aliquandò in cœmeterium progressus, vidit sibi obviàm factum carbonarium, lignis onustum, instar equi currentem. Alloquitur eum Akibà, et cursum reprimit, tum infit : « Esne tu homo, an diabolus? » Respondit ille homo : « Mortuus sum, et singulis diebus ad excidenda « ligna condemnor, et in ignem immittor. » Tum Akibà : « Quamnam artem profusus es? » Et ille : « In exigen- « dis vetricialibus primum locum obtinui, divitibus par- « cens, et pauperes occidens; ingressusque sum in vir- « ginem desponsatam, idque die kippur, indulti magni. » Akibà : « Fili mi, audistine, si tuè redemptio ulla est? » « Est, » respondit. « Namque dicebant mihi : Si Filius « tuus staret in synagoga, et diceret : Benedicite Deo, et « sit benedictus, ab hisce pœnis liber evaderes. » Tum dixit ille : « Quodnam est nomen tuum? » Mortuus respondit : « Akibà. — Et nomen uxoris? — Sciussia- « mira. — Et nomen civitatis tuæ? — Rocca. » His animo æger R. Akibà, in urbem Roccam proficiscitur, de mortuo Akibà inquiri in domo illius. Responsum accepit : « Reducantur in pulverem ossa illius in Inferno « gehennæ. » Et cum idem ab uxore perquisisset, idem accepit. Interrogavit de filio illius; responderunt : « Illum nondum esse circumcisum. » Accepit illum R. Akibà, et ad addiscendum legem applicavit, constituitque eum in synagoga, qui oravit et dixit : « Benedicite « Domino, et sit benedictus. » Statim ille à pœnis Purgatorii ereptus, in somnis apparuit, et dixit : « Scito me « nunc in Edem requiescere, quia tuè gratià à pœnis « gehennæ liber evasi. » Propterea mos apud Hebræos invaluit, ut mortuo, unus ex magis propinquis in synagoga publicà dicat illud Kaddisc, et jam dictam precem, ut à iudicio gehennæ mortuus liberetur, et vocatum est Kaddisc lahôm, hoc est, Orphani. Et hæc etiam leguntur in Talmud Massèchet Challà Perek Rabbi Jenda. Ponatur aliud exemplum, quo nomen Hebræum: של גירוב, pateat latius; non unius aut alterius, sed Iudæorum omnium communis de Purgatorio sententia. Narratur in Talmud Massèchet Caghighà Perek, Sceni, cap. 2, Elisæum, qui mutato postmodum nomine Achèr dictus est, doctum equidem, sed improbitalis manifestò modo prehensum, cum, lege divinà, quam profitebatur, et observare debuerat, neglectà, aliis atque aliis sceleribus sese impiaverit, in ipso vitæ exitu à Rabbi Meir, ut sibi provideret, et ad frugem rediret, admonitum, interrogasse : *Estne mihi remissio, si respiciam*, annuente Meir, pœnitentiam egisse, et eà nondum absolutà mortem obiisse. Hinc Meir, ut de ejus salute certum aliquid posteris constaret, promisit, statim atque ipse mortem oppetiisset, ex ejus sepulcro fumum emittendum esse. Quod et factum est, donec Rabbi Jochannàn demortuus eum à fumo et pœnis, in quibus cruciabatur, liberavit, et frui beatitudine dedit. Sed ipsa Hebræorum verba sic sonant : Cum quievisset anima Achèr, dixerunt : « Non iudicando judica- « bimus, ne in mundum futurum perveniat. Non judi- « cando eum judicabimus; multa enim in lege curiosius « inturbavit, et cum scelus commiserit, in mundum fu- « turum ne veniat. » Dixit Rabbi Meir : « Satiùs esset « eum judicari, et in futurum mundum ascendere. Cum

« ipse mortem obiero, ex ejus sepulcro fumum ascendere « faciam. » Et cum quievisset anima Rabbi Meir, è se- pulcro Achèr fumus ascendit. Tum dixit Rabbi Jochannàn : « Egregium sanè facinus, ut suus Rabbini igne « cremetur facere. Unus erat inter nos, nec potuit eum « liberare. Si ipse manu meà eum arripiam, quis ex me « eripiet? Cum mortem obiero, extingam fumum à se- « pulcro ejus. » Mortuus postmodum Rabbi Jochannàn; fumi s è sepulcro Achèr sublatus est. Cœpit pro eo plora- tor, etiam portæ custos : « Non stetit ante te Rabbi no- « ster. » Et ut hujuscemodi narrationis obscuriora cla- riora fiant, ex eodem loco Thalmud Hierosolymitani promantur verba interpretum. Tosaphòth Perek Kamà, in tractatu Kedoscin relata in Hen Israel : Cum ægrotasset Achèr, dixerunt Rabbi Meir : « Rabbini « tuus non benè se habet. » Invisit ipsum, et dixit : « Re- « sipisce. » Dixit : « Si revertar, recipient me? » Dixit illi : « Scriptum est : Convertes hominem usque ad con- « tritionem, et dices : Convertimini, filii hominum. » Tum planxit Elisæus, et transiit. Dixit Rabbi Meir : « Suspi- « cor eum in medià pœnitentià expirasse. » Adnotantur quoque ista inter alia : Cum hæc narraret Rabbi Meir, descendit ignis de cœlo, et combussit; dixerunt Rabbi Meir : « En quod sepulcrum tuè Rabbini. » Et super extendit pallium et dixit : « Pernocità nocte, et erit in « mane. Si redemit te Tou, redimet, et si noluerit redi- « mere te, et redimam te. Inhabita in hoc loco, qui nocti « est similis, et eris in mane in futuro seculo. Si redime- « rit te bonum Tou, Deus scilicet, sic enim vocatur bo- « nus Dominus universi, et miserationes ejus, » etc. « Et si noluerit redimere te, ego liberabo te. Legitur « enim : Liberatur volumen legis cum lege. Liberandus « est enim Elisæus cum lege suà. » Noto hic Elisæum ob violatam legem multis sceleribus obnoxium, adhortationibus Meir commotum, ut à pœnis æternis libera- tus in requiem futuram traduceretur, pœnitentiam egisse; eam cum non perfecisset, ad reliqua peccata, pro quibus anteacta pœnitentia non satisfaccerat, expurganda, igni traditum, ut verba insinuant, et fumus super sepulcrum indicat. Fumus enim indicium ignis est. Id quoque ex ipsius historiæ interpretatione satis innotescit, post moram in igne, sive quia tum perfectè pro peccatis satisfaccerat, sive etiam quia precibus Jo- channàn pœnitentia emollita aut decurtata fuerat, igne eximi, et ad beatam vitam transferri. Et hæc Iudæorum omnium placita sunt in ipso Thalmud, quo nihil apud eos sanctius, concinnata et comprobata. Et tu audes dicere quorundam Iudæorum, sed non om- nium, fuisse sententiam? Profectò hæc, ne quid pejus dicam, insectia est. Hæc mihi communicarunt periti Hebraicarum plurimà ac varià scientià præditi D. Ju- lius Bartoloccus S. Bernardi monachus ordinis Cis- terciensis, et Joannes Baptista Jona. Et tu ipse eum dicis : Ad rigorem illius iudicii leniendum, videntur quoque Iudæorum veterum preces, pro defunctis specta- visse; quod et de Græcis alio loco pronuntiaveras; sed fructum precum pro defunctis in extremum duntaxat iudicium videntur differre, voce illà, videntur, ut red- dam tibi tua verba, prodis timidam tuam conscien-

tiam, ne dicam, quàm illa non deceat te, qui probare debebas. Certè jam, ut vides, Hebræorum preces, et Græcorum, qui palàm purgatorium ignem fatentur, ridiculè planè ad rigorem illius iudicii leniendum per te insculptè differuntur.

XLV. Hebræi itaque, quod tu negas, mortuorum tria agnoscunt loca, primum iustorum, secundum damnatorum, qui æternis pœnis addicti, nullà spe liberationis soventur, tertium eorum qui pœnis purgatoriis, et igne potissimum à peccatis suis expurgantur, et postea eo dealbati in paradisum Edem, ut ipsi aiunt, deferuntur; et hoc apud illos consuetudine, et certo ritu *Kaddisc Iatom* dicto confirmatum, et tu affirmare non vereris, ex precibus istis Judæorum non sequi dogma de purgatoriis animarum pœnis, multò minùs iis quæ nunc feruntur de igne purgatorio? Et hanc de precibus mortuorum sententiam non omnium, sed quorundam Judæorum fuisse sententiam? Et quibusnam similia venditas? Ignem toties audio; precibus ab igne illo animas liberari, igne illo purgari, dealbari; sic illo igne dealbatas in Paradisum convehi; festum in publicà synagogà pro simili liberatione et purgatione constitutum, et postmodum continuatum, et vis ut ipse neque pœnas, neque ignem purgatorium ex Judæorum sententià credam? Sensibus ipse non meis, sed tuis temerè confictis imaginationibus credidero? Ne me, quæso, ad absurda et veritati contraria compellato. Judæi ipsi, quorum causa agitur, clamant et ore et scripto, pro mortuis preces esse fundendas ut à peccatis animæ igne purgatorio expurgatæ in Paradisum gradum faciant, et tu vis ut Judæis etiam dicentibus fidem derogem? Adhuc durus es, et malè credis? Habeto tibi clariora et certiora ex eodem *Thalmud Massèchet Rose Hascianà Pérek Risciôn Arbaà rascè Scianim*: *Hæ tres personarum conditiones iudicii die reperiuntur*: Una est perfectè iustorum, altera est perfectè impiorum, et tertia mediorum. Qui justi perfectè sunt, scribuntur, et consignantur illicò in vitam æternam; qui perfectè impii, statim describuntur, et consignantur in gehennam, ut dictum est: « Et multi dormientes in terrà pulveris, expergiscentur ò ad vitam æternam, et ò ad opprobria et contemptum sempiternum. » Medii in gehennam descendunt, natant (sibi, ut explicat Rabbi Salomon, latrant et plangunt) et ascendunt, uti scriptum est: « Et inducam tertiam (partem) per ignem, et conflabo sicut conflatur argentum, et probabo eos sicut probatur aurum. Ipse invocabit nomen meum, et ego exaudiam eum; » et de illis dixit Anna: « Dominus mortificat et vivificat, descendere facit ad inferos, et ascendere facit. » An quid aptius Pontificii aut Græci dixerint? Non à nobis id habeat (tua sunt verba) illi quos oderunt et detestantur; sed coacti *Codicum sacrorum testimoniis, et Patrum suorum doctrinà confirmati, id ipsum profitentur*. Dicunt ergo, et optimè dicunt Pontificii et Græci, ex facto Judææ colligi pœnas hæc purgatorias, cum ille non oraverit nisi pro iis quibus utiles esse futuras existimavit. Et preces illæ, quidquid tu vel alii asserant, fuscæ sunt ad liberandos à pœnis interfectos. En verba; *Atque ita ad*

preces conversi rogârunt, ut id quod factum erat delictum, oblivioni traderetur. Et factà collatione duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur. Offeritur pro peccato facto; pro peccatis mortuorum; pro defunctis, ut à peccatis absolvantur: et tu negas illud cessisse ad liberandos à pœnis illos interfectos, affirmasque id factum, ne toti populo crimen illud imputaretur; nec sequi, sperâsse aliquam utilitatem à precibus pro animabus à corpore separatis, qualis speratur in Purgatorio? An parva utilitas est, delictum oblivioni tradi, et à peccatis animas solvi? Et tamen precum illarum hic tantummodò scopus fuit, et oblitio delicti, et à peccatis solutio, quæ consequi absque integrâ satisfactione nemo sperat. Neque enim delicti pœna solvitur, nisi pœnâ; nec anima solvitur à peccato, nisi purgata, et pœnâ, quæ delictum exæquet.

XLVI. Sed dicis, id ex scriptoris iudicio tantum colligi, qui Judæa recentior est. Id propter dogma amplector, quia iudicio scriptoris laudatur, qui falli non potuit. Infallibilitas enim in ipso scriptore est, qui Spiritu sancto ductus, mentiri aut falli nescit. Multa sunt in sacris Litteris impiè ab impiis perpetrata, quæ sacer scriptor enarrat. Ita ea gesta fuisse, quia scriptor sic tradit, firmiter teneo, facta quia mala detector. Sic factum Judææ, etsi per se laudabile est, quia tamen à sacro scriptore approbatur, multò mihi acceptius est, cum ex scriptoris Spiritu sancto ducti iudicio, Judam eodem Spiritu facinus aggressum, et absolvisse cognosco. Et faciunt fidei firmitatem non homines, quorum gesta in libro narrantur, sed scriptor ipse, qui Spiritu falli nescio motus, quæ Spiritus sanctus ipsi dictat, scripto consignat.

XLVII. Illud porro fructum precum tempore resurrectionis futurum sperari, quod ex textûs verbis elici autmant, planè ridiculum est. Examinemus verba. *Et factà collatione duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè et religiosè de resurrectione cogitans; nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videbatur et vanum orare pro mortuis. Et quia cogitabat quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam habenter repositam gratiam. Verba apertissima sunt, et nos tenebris offusis in illis somniamus, quod è re verà non est, etsi apponatur, rectam verborum intelligentiam destruit. Dicitur namque Judam, benè et religiosè de resurrectione cogitantem, contra atque alii inter ipsos Hebræos faciebant, qui nullam admittebant, aut pravis opinionibus convellebant, quales fuèrè Sadducæi, qui et resurrectionem et immortalitatem animarum negabant, cogitantem nempe animarum resurrectionem futuram, ideòque precibus illis opus esse; qui enim non resurgunt, preces illas auxiliatrices non poseunt; misisse Hierosolymam pro peccatis mortuorum sacrificium offerri; et facti reddens rationem, subdit: Nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis. Quod et verissimum est. Amen*

enim atque insipiens oraret pro eo qui nunquam resurrecturus est. Temerè preces illæ funduntur neque corpori, neque animæ proficiuæ. Prima ergo causa precum illarum, resurrectio mortuorum; altera, quia illi, qui cum pietate dormierant, in gratiâ essent, nec odio habili rejectique : *Et quia cogitabat quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.* Firmum apud ipsum erat, pios homines, et qui Dei indignationem extremam pro peccatis non incurrerant, sed in ipsâ morte adhuc pii et justi reperti sunt, hos sortis homines optimam habere gratiam, nempe de suâ restitutione in integrum, et se fore aliquando Deo familiares sperare. Quare ex hac secundâ causâ colligitur apertissimè inter mortuos esse aliquos qui et precum et earum fructus indigerent, ut ab eo loco in quo pro peccatis detinentur, illis precibus sublatis, repositam sibi gratiam accipiant, et cum electis Dei reponantur. Id de beatis dici non potest, multò minùs de damnatis; ergo non erit alius locus quàm Purgatorium, in quo persolutâ poenâ peccata oblivioni traduntur, et defuncti à peccatis solvuntur. Tum enim peccatum oblivioni traditur, et defunctus à peccatis solvitur, cum poenis purgatoriis à peccatis depurgatur, et sic dealbatus maculas peccati omnes et sordes deponit; temerè ergo fructum precum in diem judicii reportamus, et ut Purgatorium pontificium de medio tollamus, cætera omnia, præter id quod verum est, et verba Scripturæ tinniunt, comminiscimur. Quare dùm illi orârunt pro iis qui idolorum donaria sub tunicis reportârunt, à quibus lex prohibet Judæos, qui dicuntur in pietate dormitionem accepisse, licèt donaria subripiissent, cupiditate et avaritiâ cæci, quòd fidem Judæorum non ejuraverant, et poenitentiam egerant, quia tamen pro peccato illo non integrè satisfecerant, poterant animis in igne affligi, ut delicti reliqua abluerentur, et ipsi à peccato solverentur; quod nonnisi iis qui in poenis purgatoriis ustulantur, aptari poterit. Nec aliter interpretatus est hæc verba Machabæorum Eustratius, presbyter Constantinopolitanus, doctus planè auctor, et quem nunc primi nos vulgamus Græcè et Latine, tractatu de Operatione animarum post hanc vitam. Audiatur : *Et quod sanè admiratione dignum est. Solutio præterea peccatorum eos, pro quibus similia fiunt, consecuta est ab illo qui, ut ita agerentur, præscripsit, humanissimo Deo nostro. Si itaque pro iis qui turpi lucrî causâ idola subriperant, oblationes catè accuratèque legem et tempore servantibus, ut à tali peccato absolverentur, qui illud patravérant, et hoc post mortem eorum qui deliquerant factæ sunt; quantò magis qui nunc in fide Christi, et sanctè obdormierunt, maximam capient utilitatem, et oblationes et supplicationes pro iis peragantur? Hoc innuens Apostolus dicebat : « Mementote præpositorum et vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei. » Et rursus : « Memoriis sanctorum communicantes. » Et alio quoque loco : « Et hic quidem homines decimas accipiunt; ibi autem contestatur; quia videlicet. » Cum legem divinus Apostolus didicisset, res à Machabæis optimè gestas satis callebat; quin etiam usque*

ad tertium cælum raptus, auditis verbis quæ effiri non possunt, ritè ac rectè præcepit ut præpositorum memoria ageretur, et sanctorum memoriis communicarent. Hinc postmodum dicebat : Et hic quidem homines decimas accipiunt morientes. Et hæc quidem sunt quæ Pontificii et Græci tum de libris Machabæorum, tum de testimonio illo proferunt, et asseveranter affirmant. Quæ etiam, si falsitatis atque mendacii insimularentur, nihil proficerent heterodoxi. Nam plenè constat Pontificios et Græcos eadem dicere, et inter se concordare, discordare ab hæreticis.

XLVIII. Quia verò video nonnullorum sermonibus hic vapulare Bartoldum Nihusium, in disciplinis omnibus gravi auctoritate virum, non erit abs re et illius dicta, et aliorum in eum criminationes considerare. Scripserat Nihusius de Machabæorum libris in Obelo : *Semper ab initio ita existimavit Ecclesia catholica nostra, ipsammet per suos rectores, vivâque voce ut Christus omnia tradidit; imò ignorare id, vel quoque negare occipientibus privatis quibusdam, decreto insuper in litteris relato, pronuntiavit 10 Kal. mart. 505 per Innocentium primum tanquàm regis Christi proregem in terris.* Dicunt Nihusium magis cautè quàm nescio quem alium, et ridiculè locutum. Magis cautè, quòd maluerit fingere fabulas, quàm agnoscere factam in fidei doctrinâ mutationem per nova incrementa ex definitione pontificum; quam impiam doctrinam tamen alios non dubitasse apertâ fronte profiteri. Meras autem fabulas narrare Nihusium patet, primò, quòd illius ab initio usque factæ traditionis nullum utique in omnibus scriptis vestigium, nulla vola comparet; secundò, si vivâ voce Romana Ecclesia id sub anathemate ab initio tradidit, non latuisset id Hieronymum, rerum et dogmatum Romanæ Ecclesiæ peritissimum, qui disertè dicit : *Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit.* Id etiam nec latuisset Melitonem, Origenem, Athanasium, reliquos, qui sine hæreseos infamiâ ab hac Ecclesiæ doctrinâ desciverunt. Et ut magis Nihusium urgeant, addunt illum alibi scribere non dubitasse sese *Ecclesiæ catholicæ personam gestare*; item sese *Ecclesiam suam repræsentare*, tanquàm sit novi generis Papa aliquis. Virum memoriâ nostrâ in disciplinis ecclesiasticis celebratum, et ab omnibus bonis probatum malè ab inexpertis, et qui planè rerum divinarum, atque humanarum jejuni sunt, audire, summa laus est. Quare tanto viro gratulor, quòd à similis conditionis hominibus contumeliâ patitur; sed quàm iniquè videamus. Multa ab initio nascentis Ecclesiæ non fuisse ab Apostolis tradita scripto, sed ore, quæ postea traditione ad posterorū pervenère; multa quæ apud aliquos in dubio erant, à rectoribus Ecclesiæ fuisse postea determinata et constabilia; multa etiam novis exsuscitatis erroribus fuisse tanquàm de fide determinata, inter Catholicos planum est, nemoque audet de eo dubitare. Hinc si id probare conarer, frustra operam insumerem. Ut ergo alia pleraque, ita etiam et hoc traditum fuisse ab Apostolis, et postea in Ecclesiâ propagatum, non du-

bitabit, nisi qui etiam solem ipso meridie lucere dubitaverit. Quemadmodum ergo alii libri, de quibus primis illis temporibus dubitatum fuit, subsecutis temporibus ab Ecclesiâ inter canonicos relati sunt, ita et de Machabæorum voluminibus factum est. In Ecclesiâ enim manu est, ut Catholicorum sententia indubitata, similia decernere. Non ineptit ergo Nihusius, neque fabulas narrat, si Catholicus ipse catholicè loquitur, et Catholicorum disciplinis decertat. Adde, ut id quoque nescius ne sis, quemadmodum in Synagogâ apud Hebræos, cui successit Ecclesia fidelium, semper fuit potestas, ita movente Numine, novum semper canonem librorum sacrorum conficiendi, in quo adderentur quæ in priori non erant; neque enim illo primo canone exinanita fuerat Spiritûs sancti facultas; et sic primus canon Hebræorum ab Esdrâ confectus post captivitatem Babylonicam, cum nondum libri Machabæorum essent editi, imò nec res eorum gestæ, quorum historia in iisdem traditur, libros Machabæorum non continebat; potuit tamen eos continere secundus et tertius ab eadem Synagogâ alio atque alio tempore confectus, quod inuit quoque Genebrardus in Chronologiâ; *ut non sint de Canone primo Hebræorum, tempore Esdræ edito; at sunt de secundo, vel potius tertio, quem dicit fuisse factum in illâ septimâ synodo Hebræorum, à quo non videtur dissentire Josephus historicus, lib. de Machabæis, in fine: Hæc itaque, ait, quæ in monumentis veterum et sacris Litteris de divinis comperi Machabæis, posteritati æternum legenda consecravi.* Ergo, secundum hanc Josephi sententiam, libri Machabæorum erant in aliquo canone suo tempore recepti, non in antiquo et primo; ergo saltem in aliquo recentiori. Quemadmodum ergo in Synagogâ, cum illa perduraret, nunquàm defuit similis potestas, ita et in Ecclesiâ primi Apostoli, et inter eos eximius Petrus, libros sacros tum veteris, tum novi Fœderis recognoverunt, et in canonem retulerunt, postmodum novâ cogente necessitate concilia legitimè coacta, et ipsi summi pontifices Spiritûs motu eosdem libros ad examen redigebant, et dubios apud nonnullos, si res ita postulasset, et doctrina in eis contenta requireret, in canonem ut divinam Scripturam reponebant. Ne nimis sim in aliis recensendis, Judithæ liber à quibusdam in controversiâ positus, tanquàm qui in canone Hebræorum non exatbat, à concilio Nicæno, re benè discussâ, in canonem sacrorum Librorum receptus est, cum antea non esset, quod et de aliis quoque, qui nunc sunt in canone, et antea non erant, in eodem Nicæno vel in aliis factum esse, nemo, dummodò æquus sit iudex, dubitabit, cum facultas hoc faciendi in Ecclesiâ nunquàm adempta est. Audi Hieronymum in Prologo Judithæ: *Apud Hebræos liber Judith inter agiographa legitur, cujus auctoritas ad judicanda illa, quæ in quæstionem veniunt, minis idonea judicatur; sed quia hunc librum synodus Nicæna in numero sacrarum Scripturarum legitur computasse, acquievi postulationi vestræ.* Stat ergo firmum hoc catholicum dogma, sententiâ Hieronymi. Licet liber aliquis sit apud Hebræos dubiæ auctoritatis, et

qui ad judicanda quæ in quæstionem veniunt, minis idoneus sit, Ecclesiâ decernente potest de novo in numero sacrarum Scripturarum computari, et consequenter ad quæstiones dijudicandas idoneus fieri. Et extinctâ Synagogâ nulla necessitas cogeat Ecclesiam Hebræorum canone astringi, sed suo à se confecto probatoque, in quo sua recenserentur. Et licet canon Nicænus hodiè non extet, vel unum hoc Hieronymi testimonium satis potest fidei facere. Et hæc ratione dissolvuntur omnia quæ ex auctoritate Hieronymi et aliorum Patrum in medium afferuntur. Neque propterea antiquam Ecclesiam deceptam fuisse dicendum est, neque nunc errare novam; sed quod antea non erat discussum ob alia atque alia impedimenta, postquam illa cessaverunt, examinatum atque decretum in canone additum est. Sic multa nunc sunt declarata de fide, quæ antiquis temporibus non erant exposita ab Ecclesiâ, quæ vel nova fides, vel nova dogmata malè dicerentur, cum sint propriè expositiones fidei ex ipsis articulis fidei prognatæ. His fretus Nihusius de Machabæorum libris scripsit, et verè et catholicè scripsit, et tu eum et minùs cautè et ridiculè scripsisse dicis? Non æquum facis. Si quæ tibi placent scribebat, jam hæreticus esset, et ex albo Catholicorum proscriptus. Quando verò impugnas illius dicta, scito te non Nihusium, sed reliquos omnes Catholicos in arenam vocare, quod quàm feliciter cedet ex tuis et aliorum Catholicorum libris et scriptis dijudicabis.

XLIX. Addis Nihusium dicere sese *Ecclesiæ catholicæ personam gestare, et, Ecclesiam suam repræsentare.* Quid tum? Annon verum dicit? Catholicorum singuli, parùm mihi curæ est quid heterodoxi agant, Ecclesiæ catholicæ personam gestant, et illam quæ sua est repræsentant. Et qui non id agit, et etiam contentiosè, extra Ecclesiam est, neque illius pars est, neque membrum. Licet enim Ecclesia multorum fidelium cœtus est, attamen singuli Ecclesia sunt, et Ecclesiam referunt et repræsentant, quæ sua est. Qui enim Catholicus repræsentaret Ecclesiam alienam, quam et odit et detestatur? Maximum Homologetam post quartam synodum cogunt Monothelitæ ut unâ secum de fide decernat: *Omnia, aiunt, Christi Ecclesia concors est. Solus tu inter alios gloriaris reliquos omnes prudentiâ superare.* Ille verò duos ex discipulis, qui ibi aderant, cæteris omnibus in hæresim prolapsis, ad se trahens amplectensque: *Vos, dicebat, Christi Ecclesia estis.* Rectè et laudabiliter dixit: nam planè demonstravit, cum discipulos amplecteretur et diceret: *Nos sumus Christi Ecclesia,* professionem quartæ et universalis synodi et Romanæ Ecclesiæ in illis esse, et in illis manere, et illi in omnibus subdi, et in illius statutis perseverare; idque ostendit cum dicit: *Mittite ad Romanum, ut venia vobis concedatur.* Neque enim ipse simplex monachus vos possum ab hæresi absolvere. Vide Plusiadenum Joannem in disputatione pro concilio Florentino, editum à me Græcè et Latinè in primo tomo Græciæ orthodoxæ, ut in his quoque Ecclesiæ orientalis atque Occidentalis absolutam consensionem conspicias. Et tu ex his Papam nobis novi generis Nihusium eli-

cis? Quæ ista tua argumentatio est? Nihusius Ecclesiæ Catholicæ personam gestat, et Ecclesiam suam repræsentat; ergo novi generis Papa est. *O quantum est in rebus inane! ne quid pejus dicam.*

L. Nunc Pauli locus examinandus est, in quo exponendo multa dicunt hæretici: Locum Pauli planè difficillimum esse; non esse in fidei controversiis nitendum difficilibus intellectu testimoniis; principium sciendi notius debere esse conclusionem; ex principio dubii sive sensûs, sive veritatis, fieri non posse ut scientia certa proficiatur. Contradictionem involvere, ἀμετάπτωτος fidei articulum niti dubio Scripturæ testimonio; inter antiquos Patres tres tantum adduci, Chrysostomum, Nazianzenum, Hieronymum; addunt præterea Photium et Theophylactum, qui locum illum de igne purgatorio interpretantur; alios verba Apostoli acceperisse de igne inferni, licet haud negaverint Augustinum loqui de poenâ aliquâ emendatoriâ, quâ defunctorum minuta peccata purgantur; solitum tamen Augustinum interpretari hunc locum de expiatione viventium, nec agnovisse ignem purgatorium, et num post mortem animæ merore puniantur dubitasse; et tandem, præcipua fidei capita, quæ omnibus Christianis cognita sunt necessaria ad salutem, perspicuè satis esse apostolicis scriptis comprehensa; nomen præterea ignis figuratè accipi, et pro igne severi iudicii Dei; et neminem Patrum accipere locum hunc de vero et materiali igne, quo animæ expiantur ante extremum iudicium; et quotquot Patrum verba Apostoli interpretati sunt de materiali igne, iisdem de illo quo extremo die mundus conflagrabit, aut de infernali omniâ hæc acceperisse; et cum in sermone præcedente omniâ sint figurata, et figuratè accipiantur, et vox ipsa ignis, non videtur evidens illa ratio, quare in illis verbis: *Salvus erit quasi per ignem*, necessariò propria significatio observanda sit. Hæc heterodoxi.

LI. Quibus optimè Pontificii respondent, nec minùs Græci, qui licet non negant Pauli locum difficillimum esse, nihilominus explanatoris verbi interpretationem expectant, quam ab Ecclesiâ et Patrum doctrinâ haurientes, veritatem agnoscunt eamque firmiter tenent. Verba sunt Origenis ex Expos. Psal. 50, in Philocaliæ cap. 1 relata: *Dixerim equidem quemadmodum iudicia Dei magna et inexplicabilia sunt, quæ videntur rudibus et ineruditis mentibus erroris causam dare; ita Dei Scripturas magnas quidem, et arcanis abstrusisque et difficillimæ considerationis sententiis refertas esse, sed et difficillimam habere explicationem, et videri rudes ac incultos dissentientium animos in errorem impulsisse, qui inconsideratè, nec sine dementi temeritate Deum reprehendunt ob eas quas non intelligunt Scripturas, indeque ad alium Deum fingendum prolabantur. Itaque tutissimum est explanatoris Verbi interpretationem expectare, et ejus, quæ in arcano latet, sapientiæ, quam nemo principum hujus sæculi novit, secundum denudationem mysterii temporibus æternis conditi, declarati Apostolis et eorum similibus per Scripturas propheticas, et servatoris nostri Verbi, quod erat in principio apud Deum in ipsos extortum. Et de dictis Pauli Methodius*

de Resurrectione adversus Origenem apud Epiphani-um, hæresi 64: *Etenim Apostolus veluti peritissimus quidam jaculator contortas verborum sententias in medium emittens, ut obscuram profundissimis sensibus occultam orationem instituit, sic verissimam rectæque fidei consentaneam, quæ nihil aut negligentius dictum, aut absurdum continet. Qui enim non studiosè, sed oscitanter in illius sermones incurruunt, iis nonnunquam minus sibi consentanea ac coherentia dicere videtur. Qui verò operam adhibent, et sobriâ atque expectatâ mente in illos incumbunt, ex ordine omniâ, ac rei veritate pronuntiata judicant. Sic non verentur ipsi, quæ difficillima sunt et dubia in Scripturâ, secundum expositionem Ecclesiæ et Patrum, quos summopere venerantur, intelligere, illasque conclusiones elicere, quas Spiritus sanctus, ipsarum Scripturarum auctor, Ecclesiæ et Patribus dictavit, et quotidie dictat. Et in hoc obsequio captivantes intellectum, fatentur incitiam, neque volunt plus sapere, quàm ipse Spiritus, qui ut vult, et quomodò vult, et quibus vult, spirat. Quare locum difficillimum Pauli, ut Patres interpretantur, intelligentes, rident, quidquid ad illum convellendum arguantur hæretici. Et cum Patres illum de igne purgatorio, quod ante iudicium est, exponant, ut supra vidimus, ipsi quoque sic intelligunt; et sic neque intellectu difficilibus testimoniis nituntur, neque rebus fidei assensum præbent, sed ex principio, quod jam credunt, licet de eo demonstrationem non habeant, ideòque ipsâ conclusione notius existimant; certam scientiam etiam de fide eliciunt, et fidei articulus ἀμετάπτωτος, cum non nitatur dubio Scripturæ testimonio, contradictionem non involvit. Et locum Pauli de igne purgatorio sumi, cum quinque numerentur auctores ne multitudine opprimatur heterodoxus, in tres tantum decurtat: Tres tantum potuit adducere in speciem, Chrysostomum, Nazianzenum, Hieronymum, Photium, Theophylactum. Sed quis meliùs (quidquid sit de Photio et Theophylacto) Chrysostomo, Nazianzeno et Hieronymo Scripturas exposuerit? Horum vel minimum omnibus heterodoxorum phalangibus præposuerim. Magna sanè nomina, et doctores Ecclesiæ præcellentissimi, præ quorum uno universorum hæreseon doctores nulli sunt. Quibus si addas Augustinum, nã tu insanis, qui doctiora te habere præsumis. Audiatur etiam ex recentioribus Græcis Manuel Caleca, lib. 4 adversus Græcos: *Hinc purgationi beatus etiam concinit Paulus dicens: « Quale cujusque opus est, ignis probat; si cuius opus arserit, detrimentum patitur; si autem salvabitur, sic autem quasi per ignem. » Opera quidem ardentia dicens faciliè conflagrantem incendio materiam, quam qui ædificaverunt, penitus ardebunt. Detrimentum enim passa sunt omnia illorum studia, et sine ullo fine torrebuntur. Opera verò, quæ superædificantur, fidei scilicet, et quæ permanent, virtutis dicentis opera, qualia juxta proportionem sunt aurum, argentum et pretiosi lapides, quæ qui perfecerit, mercedem sumet, salutem scilicet. Sequitur enim: « Hic autem salvabitur. » Verum et ipse cum dolore, ut scilicet per ignem**

transiens, purgandusque à brevi sibi inusta macula. Dei enim est, omnino sine peccato esse. De hominibus verò, quantumvis sint mundi, dictum est: « Quoniam » in multis offendimus omnes; et: « Nemo mundus à » peccato, neque infans unius diei. » Dictum est autem et apud Malachiam: « Quoniam sicut ignis in fornace, » et velut herba fullonum constabit et emundabit quosdam. » Et certe si gehennæ ignem hic voluit dicere, quomodo possibile est ut qui in eum missus fuerit, salute potiatur? In eo quippe nulla est salutis spes. Constat igitur de igne purgante et probante, velut aurum in fornace, eos qui in illum immittuntur, illi sermonem esse; nam gehennæ ignis neque mundabit aliquos, neque probabit. Quid si quidam sanctorum, quod dictum est: *Salvabitur veluti per ignem*, in igne manebit exposuit, nihil contrarium est; qui enim purgatur, et probatur, quantumlibet in eo quod se probat et purgat, necesse est maneat, ut sordes ponat. Simulque quod dictum est, « per ignem, » id quod dicimus comprobatur. PER enim transitum quemdam motumque significat. Eum verò qui semel in gehennæ ignem injectus fuerit, manere semper in eo necesse est. Attestatur his et D. Chrysostomus, in 4 super Matthæum homilia. « Sancti quidem, inquit, per ignium » flumen gradientes nihil triste patientur; imò inde clariosos etiam reddentur. » Sanctos fideles dicit, qui sine mortalibus peccatis sanctè justèque vixerunt; hos enim, qui ita vivunt, Scriptura sanctos vocat. Et quod item dicitur: « Si justus via salvabitur, peccator ubi » parebit? » ad hanc intelligentiam ducit per eum qui via salvatur, illum commendans, qui per purgationem salute fruitur. Quidam etiam apud nos dictum illud apostolicum exponens ait: In Expositione Isaïæ sanctus Basilii hujus dicti mentionem secundo faciens, ipsum pro purgatione suscepit. In hanc intelligentiam et Nysseus Gregorius dictum explanavit. Quorum verborum vim quidam non intelligentes, finem post judicium ultimum æterni cruciatus dicere putarunt; in ipsam intelligentiam et Occidentalem Ecclesiam, quia purgatorii ignis ante ultimum Salvatoris adventum purgationem prædicat; quâ sublata plurima absurda sequi necesse est; à nostris culpatur, quasi post judicium finem cruciatum fore affirmans. Sed falsum profectò est ita illam sentire, adeò ut si qui hoc apertè sentire comprobantur, eos à se abscindat, neque illos ad communionem sacramentorum admittat. Idque perspicuum est, et ex antiquis, et ex junioribus illius Ecclesiæ doctoribus, ut ex his quæ in nostram linguam inde translata sunt, si quis legere voluerit, animadvertet. Sed hæc hæcenus. Verum est articulos fidei in divinis scriptis esse comprehensos; at non omnes, quod dicunt, explicitè. Et licet heterodoxi contendant Purgatorium in Scripturâ non comprehendi, comprehendi manifestissimè, et verbis ipsius Scripturæ, et Ecclesiæ auctoritate, et Patrum testimoniis freti; et ignem illum neque figurate, neque pro igne severi Dei judicii accipi, et Pontificii et Græci affirmant. Vide quæ supra ex patribus recitata

sunt, quos ab hæresi Origenis vindicavimus. Hæc et Pontificii et Græci uno eodemque consensu dictis heterodoxorum reponunt; et tu consensionem negas, et discordiam somnias!

LII. Nimius essem, si quæ tum à Catholicis ad firmandum, tum ab hæreticis ad convellendum Purgatorium in medium afferuntur, examinanda hic mihi proponerem. Satis patet ex dictis, Græcos atque Latinos in potissimis de Purgatorio nam sequi eandemque sententiam, et dicta hæreticorum aversari. Nam, ut planè et auctoritatibus, et praxi ipsa Ecclesiæ Græcorum ostendimus, Græci sæpius non tantummodò statim post obitum, sed etiam inter annum, et perpetuò publicè in ecclesiis, et privatim, cum recitant officia, orant pro mortuis, ut illis peccata remittantur; tum postea à loco in quo sunt, ad alium locum lucidum, quietis et refrigerii, ubi nullus dolor, nullus gemitus, nullus mœror est, deferantur, et gaudiis in regnum cœlorum exultent, à tenebris, cruciatibus, vinculis, carceribus et aliis pœnis, et, quod præcipuum est, igne, quod est potissimum dogma Latine Ecclesiæ, liberati. Quare concludendum omnino est, quidquid nonnulli privatim in eâ Ecclesiâ tenerunt aut scripserunt, ipsam Græcorum Ecclesiam in materiâ de Purgatorio, eandem atque Latinam sententiam atque dogma fovere; et Allatium, cum in libro de consensione Orientalis atque Occidentalis Ecclesiæ in signum concordis Græcæ et Romanæ circa Purgatorium doctrine preces pro defunctis attulit, quòd ille satis sint, si tamen recte intelligantur, ad id probandum, verè ac catholicè, et secundum utriusque Ecclesiæ sanam mentem locutum; et nemini non jam constare, signum rei illi ostendendæ aptissimum esse, et consensionis non dissensionis, quod fuerat illi propositum. Neque enim illi mens erat, Purgatorii pœnas, easque per ignem, sed tantummodò ex precibus pro defunctis, quemadmodum et Latina Ecclesia probat, stabiendas. Parùm enim refert, si ex precibus illis falsò an verè conclusio inferatur, dummodò eodem modo tum ab Ecclesiâ Latinâ tum à Græcâ inferatur, quod est signum concordie. Sic quoque librum illum Allatii discordiam Græcæ et Latine Ecclesiæ prodere rectius quàm utriusque concordiam, cum quis ex heterodoxis probaverit, et id scripto, Allatius planè veritatis amator, suas tuebitur partes, et non se scripsisse temerè, nec ex odio partium, sed ex odio falsitatis atque hæresis commonstrabit. Ingemit enim et dolet ab animo, homines, qui sibi doctrinam aliquam vendicant, cum aliis, quas ipsi vocant Ecclesias amplissimas, communia multa habere, quæ damnat una Ecclesia. Probè enim scit Ecclesiam unam esse, non multas, eamque apostolicam, et quamvis ipsis displiceat, Romanam, à quâ quæ discessit, Ecclesiæ sibi nomen, sed falsò induit. Ecclesia siquidem non est, et multò minùs amplissima.

EUSTRATII,

SANCTISSIMÆ DEI MAGNÆ ECCLESIAE CONSTAN-
TINOPOLITANÆ PRESBYTERI,

*Refutatio eorum, qui dicunt, humanas
animas statim atque propriis corpori-
bus solutæ sunt, non operari; neque
Deo pro iis precibus effusis et sacrifi-
ciis oblatis utilitatem consequi. Nam-
que consequuntur, et sublevantur, ut
infra in hoc tractatu conspicias.*

MONITUM.

Hunc Eustratii tractatum, quem è tenebris erutum
Latinum fecit L. Allatius, commendavit in sua Biblio-
theca, cod. 171, Photius, cujus verba ab eodem Alla-
tio ex græco idiomate latinè translata, notisque qui-
busdam illustrata in editione romanâ, quam sequimur,
sic referuntur: « Legi librum Eustratii magnæ Ecce-
siae presbyteri, dictione quidem minimè laudabili,
sed sententiis non admodum culpandis. Modus ipse
dicendi perspicuus est. Propositum illi est tria hæc
confirmandi. Primum, sanctorum animas statim at-
que corpore solutæ sunt, operari; nec beatorum
tantummodò, sed et omnium hominum omnino, pro
sua quasque conditione. Secundum, animas illas,
quæ multis sæpenumerò sese variisque modis con-
spiciendas offerunt, in sua quamque subsistentiâ
apparere; et non divinam virtutem in formas san-
ctarum animarum traductam operationes illas exhi-
bere: Quam etenim ob causam formæ seu figure
fingendæ sunt, cum promptius à sanctis illis animis,
quæ Numini visa sunt, perfici possint? Et utrumque
hoc caput cum veteris et novi Testamenti locis, tum
verò diversorum Patrum testimoniis confirmare ni-
tuitur. Tertium denique caput studiosè prosequitur,
oblata pro iis qui in fide obierunt, à sacerdotibus
sacrificia, vel alio etiam modo preces, supplicatio-
nesque et eleemosynas pro iisdem à fidelibus facta,
salutem ac delictorum remissionem (1) iis, pro qui-

(1) Epiphanius, lib. contra Hæreses 3: *Εἰ καὶ τὰ
δια τὸν αἰσιμαρτῶν μὴ ἀποκόπτει*, nempe lethalia οὐκ
ἀποκόπτει, nec enim damnatis prosunt. Hinc planè in-
saniunt qui asserunt distinctionem peccatorum mortalium
et venialium papisticam esse et nullam, quam
tamen agnoscit ante alios Christus, Matthæi 5: *Qui
irascitur fratri suo, reus erit iudicio; qui dixerit fratri
suo: Raca, reus erit concilio; qui dixerit: Fatue, reus
erit gehennæ ignis.* Unum tantum infligitur gehennæ
pœna; aliæ duæ noxæ leves et veniales censentur, et
levioribus pœnis animadversæ. Iacobus, Epist. 1, cap.
3: *Unusquisque tentatur à concupiscentiâ suâ; concu-
piscencia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum,
cum consummatum fuerit, generat mortem.* Concupiscen-
tia urgens sine culpâ est; si non represseris delecta-
tiones, peccas; sed quamdiu abest consensus omnino
deliberatus, non lethaliter. Peccatum, cum consumma-
tum fuerit, generat mortem; peccatum nempe veniale,
si plenus consensus accesserit, tum mortale factum,
generat mortem; et demùm Augustinus, qui instar

bus hæc conficiuntur, conciliare (1). In his et ter-
tio die similia absolvi ait ab iis qui domini-
cæ et triduanæ resurrectionis mysterium in pre-
cationis subsidium atque auxilium assumunt. Nono
etiam die, quod post octavum à resurrectione diem
visus est alterâ vice à discipulis Dominus. Præterea
quadragesimo, quod post tot dies postremum à di-
scipulis visus in cœlum cum humanâ nostrâ naturâ
ascendit. In eodem illo libro reperi, Pauli in lege
magistrum Gamalielem et credidisse, et baptizatum
fuisse. Nicodemum item diurnum nocturnumque
amicum, martyrio coronatum, quem et Gamalielis
patruelem hæc testatur historia; et utrumque bapti-
zatum à Joanne et Petro, unâ cum Gamalielis filio,
cui nomen erat Abibo. Beatum porrò Nicodemum
Judæi, cum eum baptizatum inaudissent, plagis mul-
tis percusserunt, quas cum fortiter ille pertulisset,
è vitâ non multò post discessit. Et hanc historiam
liber continebat, eamdem Chrysippo adscribebat.
Hierosolymitano Presbytero, qui in martyrem Theo-
dorum laudationem scribens, quasi aliud agens,
Luciani cujusdam meminit, ejusdem quoque Hie-
rosolymitanæ Ecclesiæ presbyteri, cum Joannes sedi
illi præesset (2). Hic Lucianus nocte quâdam, horâ

omnium doctorum Ecclesiæ sit: *Alia sunt peccata
infirmittatis, alia imperitiæ, alia malitiæ; infirmitas con-
traria est virtuti, imperitiâ sapientiæ, malitiâ bonitati.*
*Quisquis igitur novit quid sit virtus et sapientia Dei, pos-
test existimare quæ sint venialia peccata. Et quisquis
novit quid sit bonitas Dei, potest existimare quibus pec-
catis certa pœna debeat, et hæc et in futuro seculo. Qui-
bus benè tractatis, probabiliter judicari potest quinam
sint cogendi ad pœnitentiam luctuosam et lamentabilem,
quanvis peccata fateantur; et quibus nulla omnino spe-
randa sit salus, nisi sacrificium obtulerint Deo, spiritum
contribulatum per pœnitentiam. Peccata ergo lethalia
supplicio gehennæ, eoque luctuoso et sempiterno puni-
enda, preces, supplicationes, aliaque fidelium bene-
facta, Epiphanio censore, οὐκ ἀποκόπτει, benè verò
venialia, et de hisce etiam Græcorum continuatam
sententiam videre poteris in nostrâ Dissertatione.*

(L. Allatius.)

(1) Primus contrarium asseruit Acrius. Vide Epi-
phanium, lib. contra Hæreses 3. (L. Allatius.)

(2) Hic locus vel ab exscriptore pessimè habitus
est, vel certè Photius memoriæ lapsus, quæ in scri-
ptore hoc apertissima sunt, confudit. Namque Eustratius
noster, neque hæc de Nicodemo Pauli magistro,
et aliis Chrysippo presbyterio Hierosolymitano adscri-
bit; neque Chrysippus in laudatione Theodori mar-
tyris Luciani Hierosolymitani meminit, cum Chrysip-
pus in eâ laudatione tantum miracula Theodori
commemoret, et postmodum tanquam ex alio auctore
Luciano, qui de inventione reliquiarum sancti Ste-
phani Commentarium scripsit auctor referat. Et alia
est laudatio Chrysippi in Theodorum, aliud de inven-
tione reliquiarum sancti Stephani Luciani tractatus,
in quo Lucianus historiam Nicodemi et aliorum prolixe
narrat. Verba Eustratii sunt: *Narrat porrò Chry-
sippus presbyter Hierosolymitanus in laudatione martyris
hæc, et cum narrationi duorum miraculorum finem
fecisset, subnectit: Porrò ut dictis verbis majorem
fidem comparemus, licet quibusdam tædio esse videbi-
mur, unâ et eâ solâ visione allatâ, reliquias alias, quibus
id placuerit relinquamus. Narratur ergo in revelatione
Luciano presbytero, ob reliquiis sancti protomartyris
Stephani facta ab eo, qui viderat, post proœntium hæc:
Et infra: Post hanc visionem, multas alias persecutus,
idem Lucianus, et loca intritus, in quibus sanctorum re-*

«ferè tertiâ, reverà, non in somnis, dicitur ea quæ

liquæ urnis repositæ repertæ sunt. Non dici potuit clarius. Malè ergo quæ Luciani sunt, ad Chrysippum referuntur. Et fortè etiam à sciolo quopiam, ne, cum hæc scriberet, Photium dormitasse cogamur dicere, addita sunt. Utcumque sit, Eustratii editione, nodus, qui eruditis offendiculo esse posset, extricatur. Ex his Photii malè consutis excerptis sua eruens Possevinus, suis additionibus pejora fecit in Eustratio. Audiat: *Eustratius, magnæ Ecclesiæ presbyter, ut in Græcâ Bibliothecâ Photius habet, librum scripsit de beatorum gloriâ, cum primum solutæ animæ sunt è corporibus; de aliorum item humanis spiritibus pro dignitate singulorum; deque eorum ipsorum Apparitionibus. De utilitate denique sacrificii sanctissimæ Eucharistiæ, precum, eleemosynarum pro defunctis, et alia huc spectantia. Vide ibidem in Photio. Præterea de baptismo Gamalielis et Nicodemî, quæ libro, inquit, fuit adtexta Luciani presbyteri Hierosolymitani, qui scribens encomium in Theodorum martyrem, meminit Luciani presbyteri Hierosolymitani, cui revelata sunt corpora Gamalielis, Abibi pueri, et Stephani protomartyris, ad cuius thecam miracula sanitarum edebantur.* Et in Chrysippo: *Sed et Photius meminit vite ejusdem Chrysippi, sive cognominis, qui de martyrio scripsit Nicodemî, Gamalielis, Abibonis.* Falsum est Eustratium scripsisse de beatorum gloriâ, et de aliorum spiritibus pro dignitate singulorum, neque id Photius habet. Nec idem de baptismo Gamalielis et Nicodemî scripsit, sed tantum narrat quæ Lucianus in sua revelatione refert. Falsum item est Eustratium encomium in Theodorum martyrem scripsisse, neque id elici potest ex Photio; multo minùs eundem scribentem encomium in Theodorum martyrem, meminisse Luciani Hierosolymitani. Errasse Possevinum cum Photio cum non legerit Eustratii tractatum, nil mirum; ipse quoque si non legissem, insisterem vestigiis Photii, et verba illius uti verissima aliis etiam propinarem. At Photio appingere, quæ nec ille somniavit quidem, hoc verò oscitantæ summæ est, ne dicam ignorantæ. Utcumque tamen se habent verba Photii, plana equidem ea sunt et aperta, nec possunt nisi dormienti imponere. Vide quantum incommodi nascatur, si animum ad scriptorum lectionem non adjungis, sed dum legis, ad aliorum negotia studium tuum transmittis. Quisnam porrò Chrysippus iste fuerat, hic ex vitâ sancti magni Euthymii, quam accuratè nimis ac diligenter Cyrillus Scythopolitanus sub Justiniano imperatore concinnavit, in tui gratiam, lector, colligamus. Fuit hic genere Cappadox in bonis disciplinis cum duobus fratribus Cosmâ majore et minore Gabrieliò in Syriâ educatus; postmodum cum iisdem fratribus prudentiâ et virtutibus animi conspicui ad magnum sese Euthymium recipiunt, ut vite genus idem unâ cum Euthymio transigerent. Quietis in Euthymio amor, ætas jam adolescens in fratribus, et quod ab ipso sui ortu Gabrielius cunuchus venustâ esset facie, ne in consortium admitterentur, in causâ fuere, sed nocte admonitis Euthymius, eos à Deo missos esse, et ne in posterum quemquam qui salutem sibi procuraret, expelleret, recepit câ conditione ut major Cosmas juniorem Gabrieliolum cellâ exire non permetteret: neque enim decorum videri, muliebri et decorâ facie juvenem in Laurâ cum aliis versari et vivere; et moras Cosmæ non diuturnas eo in loco vaticinatus est, tanquam qui non diu post in Scythopolitanam Ecclesiam esset promovendus. Quod et effectum comprobatum est. Interim cum Anastasius vasorum custos, et Chorepiscopus, magni Passarionis alumnus, et in certaminibus socius, visendi S. Euthymium ingenti desiderio teneretur, rem Phido Joppes episcopo, et Cosmæ tum Crucis custodi communicat; incessu tacito progredientes, dum adhuc essent in Lauræ vicinâ, Euthymio iter eorum innotescit; et accersito Chrysippo tum loci œconomo: Age, accinge te ad opus, ait; nam cum fratre tuo patriarcha hic pergit; illisque progressis, Euthymius mente

«prænarravimus didicisse. Hæc enim adstantem illi

sublevatus, cum Anastasio, æquè ac si esset patriarcha Hierosolymitanus, colloquium miscet. Reliquis admirantibus, Chrysippus propè factus Euthymio submurmurat, nullum ibi adesse patriarcham, sed tantummodò Anastasium vasorum custodem, quod ex vestibus ipsis, quas patriarcham gestare nefas erat, conjicere potuisset. Hinc non sine admiratione senex respondit: Crede mihi, fili, antequam sermonem mecum conferres, conspicibam ipsum candidis vestimentis amictum. Et ad alios reversus: Non sum deceptus, inquit. Verumtamen quod Deus prævidit prædeterminavitque, illi modis omnibus finem imponet. Non multò post iidem Cosmas et Anastasius ab Eudociâ nobilissimâ muliere ad Euthymium mittuntur, ut sibi aditum apud ipsum impetrent, et assequantur, quæ deinceps in sanctam urbem ingressa, ejuratâ Monothelitarum hæresi, et Theodosio archiepiscopo hæresis fautore rejecto, iisdem procurantibus à Juvenali patriarchâ catholico in communionem Catholicorum admittitur, et advocatos ex Euthymii Laurâ Cosmæ fratres, accuravit in sacerdotium promoveri; sicque Gabrieliolum sancti protomartyris Stephani, Chrysippum sanctæ Resurrectionis ædi sacræ præfecit, in quâ pleraque laude dignissima composuit: *Chrysippus verò rectè factis in sanctâ Resurrectione perquam celebris, multa ingenii sui monumenta, digna quæ omnium manibus terantur, posteris reliquit.* Tandem, defuncto Olympio, episcopo Scythopolitano, Cosmas in locum illius sufficitur, et Chrysippo munus servandæ Crucis, cui antea Cosmas incumbebat, delegatur. Cosmas in secundâ Palæstinorum provinciâ per annos triginta ecclesias constabulavit, et sumptibus erogatis adornavit; virtutibus item et factorum gloriâ conspicuus: *Frater verò hujus Chrysippus per decem annos inculpatè custodiendæ Crucis deservit, admirabilis monumentorum scriptor.* Gabrielius presbyter, ut dictum est, ædi sanctæ Resurrectionis et sancti Stephani præfectus per viginti quatuor annos, exadificato sibi monasterio parvo in valle orientali templi sanctæ Assumptionis, in eo à septimo Theophaniorum die ad Palmarum festum ex traditione S. Euthymii quietus, et ab externis molestiis liber vitam agebat, et in eo diebus quadragesimalibus vite finem imponens, sepulturæ locum habuit, octoginta annos patus, et signifer factus. Cum autem neque adversaretur, neque repugnaret natura, et dicendi cupiditate flagraret, et Romanorum, et Græcorum, nec non et Syrorum lingua sermonem conferre et scribere didicit. Vivebant sub Marciano et Leone successor. Chrysippus dicendi formam secutus est, ut ex his paucis quæ Eustratius exscripsit conjicere est, non admodum à sophistarum arte, et eâ quam laudationum scriptores sequuntur, diversam, concisam, floridam, vividam, tropis ac metaphoris interstinctam, et rem digito monstrantem, adeò ut et moveat, et suadeat, et delectet. Sed hæc de Chrysippo, et fratribus Cosma et Gabrieliò satis.

Porrò Lucianus hic (de quo sequitur in Photio, supra, in textu), presbyter etiam Hierosolymitanus, scripsit suam de reliquiis S. Stephani protomartyris, Gamalielis, et aliorum revelationem, et eorundem inventionem, eam Latine transtulit Avitus presbyter Hispanus in gratiam Orosii, alius ab Alcimo Avito episcopo, qui floruit circa annum quingentesimum. Clauvit anno 410. De ejus integritate nullus hæcenus inter Catholicos dubitavit. Namque adstipulantur Gennadius, de Viris illustribus, cap. 46; Marcellinus in Chronico; Nicephorus, Historiæ ecclesiasticæ lib. 14, cap. 9; Beda, in Retract. in Act. Apost., et de sex Ætatis mundi; Nicetas, orat. de Invent. reliquiarum S. Stephani, et alii recentiores. Edita est Latine apud Surium, tom. 4, die 3 augusti. Observat Casaubonus, exercit. 13, num. 52, multa in eo peccari, quæ tamen in unum reducantur, quod *Capharmagala* malè interpretatur. At mihi Catholicorum studia potiora sunt.

« Gamalielem revelasse; seque ipsum esse Gamalielem, et à dictis Apostolis unâ cum Abibo filio baptizatum, et in eadem capsâ cum eodem filio collocatum. Essequet et Stephanum protomartyrem in thecâ Orientem versus conditum, atque ad ejus pedes in alterâ thecâ Nicodemum; et quæ item per quos, et sub quibus passus esset, indicavit; et thecam proximam suum filiique corpus continere. His dictis Gamalielem præcepisse Luciano, ne posthâc reliquias illas in sole et pluvîâ corrumpi per negligentiam sineret. Terræ motum insuper cum hoc visu exortum, multaque plurimorum genera morborum curata esse, protomartyris maximè thecâ medelam afferente. »

Post hæc subsequitur Eustratii tractatus in hunc modum :

1. Sapiens Salomo, propheta et regis Davidis filius, et qui ex pace cognomen sibi adscivit, ad optimam operationem in ignaviâ obdormiscentium sociordium excitans, amovensque segnitium dicebat, Prov. 6, 6, 9: *Usquequò, piger, jaces? Quando autem è somno exciteris?* Et rursus, ibid. 6, 6: *Vade ad formicam, ô piger, et æmulare vias illius, et esto illâ sapientior;* quod si id tibi non arridet, lege, ibid., 6, 8: *Vade ad apem, et discito quomodo operatrix est, operationem quoque quam castam negotietur, cujus redditus tum reges tum privati et imperiti ad sanitatem sibi conservandam usurpant.* Quid itaque nobis innuere sibi proponens Parcmiasta, duorum horum animantium exemplo utitur? Ut mihi videtur, non tantum ob segnes, et in corporali pigritiâ vitam agentes, similia præcepit, sed duplicem, quæ inter homines sunt suprema, vitarum rationem et institutum insinuare sibi proponens, similes sermones expressit, quarum altera magis est terrestris, et eorum, qui humi repunt, quæque alienorum laborum, et è terrâ prognatos fructus subripit, rursumque sub terram abscondit. Tale enim est formicarum studium, quæ subjecta oculis à possidentibus corradentes, et rapientes in absconditos ac latentes thesauros sepeliunt; quibus non immeritò quis assimilaverit violentissimorum inanem atque contentiosam contorsionem. Sed apum extra omnem violentiam, et quæ non aliena à philosopho est, operatio, eorum vitæ rationem, qui sublimiori quodam modo vitam peragunt, innuit: neque enim furum aut prædonum more, qui virtutem exercent, aliorum labores ambiunt, sed vice versâ ex propriis potius proximo elargiuntur, quemadmodum et apes volatu aerem secans, et ex floribus pulcherrima quæque decerpens, fructus haud imminuit, sed ab omni noxâ immunes conservat; quin etiam non ob usum proprium opere simili defungitur, sed et regibus, et privatis, et omnibus insimul dulcia ac suavissima, eaque abundè et affluenter, quæ sibi produxerat, ad aliorum salutem exponit.

2. Consideremus præterea an ad aliam quoque speculationem ad propositum scilicet nobis scopum, contemptorum horum ac pusillorum animantium ænigma quidquam conferat? et conferre absque ullâ hæsitacione duco. Nam rebus etiam in aliis sæpissimè

divinam Scripturam per exempla, parabolas atque ænigmata nobis sermonem instituere: et præcipuè, Dominum nostrum et Deum in Evangelii non multitudinem tantum, sed et sanctos Apostolos per parabolas alloqui et instruere comperimus. Quid itaque est quod quaeritur, et quamnam ob causam similes dictiones proœmio nostro præfixæ sunt? Nonnulli ex iis, qui circa sermones tempus insumunt, et de humanis animis pro philosophorum more disputant, et de iis addubitant, contendunt, post migrationem ex hac vitâ, et animarum è corporibus secessum, nihil agere, sed ab omni operatione vacare. Et easdem ipsas animas, sive eæ sanctæ sint, sive alio modo se habeant, licet eorum, qui sanctitate illustres fuere, aliquibus appareant, secundum suam propriam subsistentiam, sive existentiam ut ipsi asseverant non apparere, sed divinam quamdam virtutis facultatem eorum figuram assumentem, sanctorum operantes animas ostendere; illas enim ita aliquo in loco detineri, ut nunquam possint post migrationem è corpore se ipsas alicui manifestare.

3. Quid itaque nos similia decernentibus opponemus? Enitemur et nos, ô amici, formicam, eaque multò sapientiores evadamus; neque somni gravedine oppressi, eosque qui in segnitie atque ignaviâ vitam traducunt, æmulati, continuo perpetuòque obdormiscamus. Eodem verò modo de animo quoque philosophamur. Pusillum itaque illud animal, dum nulla agricolatio suppetit, nec ullum habet, qui cogat, æstate alimenta sibi præparat, et tempore mensis multa in penu deponit; annon multò, magis addecet nos, nihil cunctantes, imò qui nos cogunt habentes, et in promptu sunt et ad manus, multa ex divinis Scripturis et Patrum doctrinis reposita, circa propositæ quaestionis disquisitionem pro virium nostrarum modulo segnes non esse? Apis etiam, licet viribus imbecillior sit, pratis apertis ludit, et flores suavissimos legens, et pedibus loco manuum, utens, sapientes favos contextens, ad eos, qui eos prudenter demetere sciunt, transmittit, qui artificiosè eorum ademptionem nec non liquamen molientes, abundè, quibus eâ opus est, agriculationem communicant. Sed illi quidem temporalis vitæ causâ, dulcis nundinationis mercedem accipientes, parvum ad tempus eâ voluptate exsaturantur: nos verò et sententiarum et quaestionum per multosagitarum ferculis explere cupientes, non ventrem corporeum, qui semper arripit, et semper exinanitur, sed animum alere, similis cibi appetentem, qui nunquam sese excipientia repositoria in arctum cogit, aut complet, sed quantò magis concupiscitur, eò magis exhibetur, ut ait Ecclesiastes, c. 1, v. 1: *Non saturabitur oculus visu, nec auris auditu implebitur;* necesse est ut vires suppetunt, et nos possumus, de propositis sermonem instituere.

4. Dicemus verò in præsentî, non quantum argumentum ipsum requirit, sed quantum ipsi possumus, et vires concedunt. *Neque enim, quod spatium inter cælum et terram universum oculis prætergredi non valemus, ut quodam in loco dicit Basilîus Magnus, idèò*

et quod possumus negligimus. Transferamus igitur, ut dictum est, et ad speculationem propositi conatus, hoc ipsum animantium exemplum. Fortè simulacrum aliquod animæ et corporis, postquam separata sunt, neque rebus in omnibus discordans, neque concordans præ se ferre comperietur. Exempla siquidem secundum unam partem assumenda sunt, secundum alteram rejicienda. Quòd si quis omnia omnibus comparaverit, jam tum non ampliùs exemplum, sed res eadem unumque fuerit. Non abs re itaque hoc idem exemplum in propositam sententiam, formicam quidem corpori, apem animæ assimilans, traxeris, et quemadmodum illa parvum ad tempus super terram versatur, plurimùm verò subitùs terram degit; et habitatio illius sepulcris ipsis haud dissimilis est, hoc eodem modo et nostrum corpus, donec super terram moras agit, in labore, ærumnâ atque divulsione eaque immodicâ occupatur, cum postmodum adveniente morte, extra ea factum demortuum, et sepultura traditum fuerit, sub terrâ persistit, donec tuba intonerit, quemadmodum et formica, donec terra calorem adepta fuerit, et cælum fragore tonaverit, subterranea immotaque permanet. At apum genus in aere quodammodo semper est, et licet videatur aliquantulum abscondi, non universe aut omnibus, sed quibusdam particulatim disperditur; et tum quoque non infra terram aut in obscurissima loca transmigrat, sed in lucidissimis sedibus cum addecenti ornatu et diligentia placidissimâ quiete fruitur; et hyberno tempore nonnunquam solaris caloris particeps effecta, è suo sese domicilio exerit, et non absque suavissimo susurro pervolat, quòcumque volatum direxerit, rursùmque in propriam sedem remeat. Non alio modo animæ, quæ mites ac mansuetæ fuere, et in præsentî hac vitâ dulcedinem demessuere, licet post obitum in quædam, quæ mente concipimus, loca transmigrant, nihilominus nutu Numinis in hanc vitam, quæ est eorum qui cum tempestatibus colluctantur, adveniunt et operantur, et commodis multorum, in somniis et inter vigilandam quemadmodum et angeli, transmissæ inserviunt, quod tempore opportuno demonstrabitur.

5. Verùm tamen nos in præsentia, eos qui non rectè sentiunt, docentque animas post separationem à corporis non operari, relinquentes, ut ipsi inter sese obdormiscant, et similes ipsorum nugas repellentes, divini Spiritûs auxilio, fundamentum, et sermonis nostri veluti fulcrum ex sacris Scripturis petita testimonia jacentes, ad quæstionis disquisitionem, veniemus, à descriptione Moysis initio sumpto, licet ille in ænigmate et in figurâ de hisce locutus sit. Dicit itaque in Genesi Cainum Deus alloquens: *Ubi est Abel frater tuus?* et illo asserente, se nescire, dicit Dominus ad eum: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terrâ.* De quo et secundus Moyses Paulus divinus apostolus pronuntiat, Hebr. 11, 4: *Fide plurimam hostiam Abel quàm Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est, esse justus, et per illam defunctus adhuc loquitur.* Quanam ratione viventem fratrem demortui

nuncupat, nisi ille qui demortuus erat, et vivens, et subsistens clamaret et alloqueretur, et, quemadmodum dixit Apostolus, *adhuc loquitur?* Quid his respondemus! Si post separationem à suo corpore anima non operatur, quomodo clamabat? Et tamen clamor non à demortuo, sed à vivente emittitur. Hinc Apostolus ex parte animæ universum ostendens dicebat: *Defunctus adhuc loquitur*, illud, *defunctus*, corpori; *loquitur*, animæ attribuens. Loqui itaque post mortem cujusnam videtur esse indicium, operantis an non operantis? vivi an defuncti? Mihi enim, et cuicumque qui vel parumper sapit, in æquo esse videtur, vivere et operari: quemadmodum et oppositum, eum qui neque secundum intellectum, neque secundum rationem operatur, non subsistere, neque vivere, neque operari, ut verbis vestris utar.

6. Sed fortè nonnulli de sanguine contradixerint, quibus respondemus, palam legem Moysis plerisque in locis animantium omnium, quæ ratione carent, animam sanguinem esse decrevisse; nec absone propter nominis similitudinem, animam quoque intellectualem, et rationis compotem sanguinem nuncupasse. Nam ad imperfectos ille et adhuc infantes orationem dirigebat. Scimus præterea sanguinem ipsum per se neque clamare, neque loqui; corpus enim est, et terra. De quo magnus Basilius, Cæsareæ episcopus, et orbis magister, oratione non à Hexameron hæc habet: *« Educat terra animam viventem. »* Quare animam educit? *Ut discas animæ jumenti et animæ hominis discrimen. Et paulò post videbis quomodo anima hominis conflata est.* Nunc verò de animâ eorum quæ ratione carent, audi, quandoquidem, ut scriptum est, *universi animantis anima sanguis illius est, et sanguis coagulatus aptus natus est in carnem converti, et caro corrupta in terram dissolvitur, dum non immeritò anima jumentorum terrena quodammodo est.* Jumenti itaque animæ, et animæ humanæ differentia in eo consistit, ut Pater insinuat, quòd altera quidem corrumpitur, et in terram ex quâ et facta fuerat, dissolvitur; humana verò etiam post dissolutionem corporis perdurat, et clamat, et operatur, et ut Apostolus dixit, *adhuc loquitur*, cum sit simplex, et rationis compos, et intellectualis, et vacua corpore. Et hæc ita se habere demonstrat idem Basilius. Dicit enim hæc in Psalmum 114: *« Inclinauit aurem suam mihi. »* Nam divinæ aures ad sentiendum vocem non indigent. *Sat namque norint in motu ipso animi, quæ concupiscuntur, agnoscere.* Annon vides Moysen nihil pronuntiantem, sed gemitibus inenarrabilibus Deum alloquentem, audire à Domino: *« Quid clamas ad me? »* Novit Deus et sanguini justorum, cui lingua non est, neque vox aërem verberans, aures præbere. Operum verò justorum confidentia, ingens vox est apud Deum. Cum comparasset Pater Moysen et Abelum, ostendit, quemadmodum Moyses mortis nondum expertus, sed vivens, et corpore animoque subsistens, non linguâ carneâ loquebatur et clamabat, et Deum supplicabat, sed id animo peragebat, ita Abelum, cui lingua nulla aderat, aërem diverberans, sed anima vi-

vens et operans, supplicationes Domino obtulisse. Magis autem hoc ipsum explanatè doctissimus Joannes, episcopus Constantinopolitanus, Commentario in Matthæi Evangelium, oratione 18, edisserit : Imò verò maximè dolentium est, illo utique modo orare, quo dixi. Nam et Moyses dolebat, et sic orabat, et audiebatur, et propterea dicebat Deus : *« Quid clamas ad me? »* Anna quoque, cum vocem nullam prorsus emitteret, omnia tamen quæ voluit impetravit, quia cor illius clamabat. Abelus verò non modò tacens, sed etiam defunctus orabat, et sanguis ejus emittebat vocem omni prorsus buccinà clariorem. Si ergo Patres ipsi Apostolo consona de Abelo tradiderant, cum scilicet etiam defunctum orasse, precatio ipsa agentis, et non otio vacantis fuerit; et buccinà clariorem vocem emittebat sanguis, ostendit et fratricidam, qui illum effudit, et animæ colloquium insinuat. Dixit siquidem Pater : *Non modò tacens, sed etiam defunctus orabat*, non ampliùs instrumento corporeo, sed spiritali sermonem conferens, quemadmodum et Apostolus dixerat Rom. 8, 26 : *Hoc ipsum quid, oraturi sumus, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Hoc idem de Moyse dictum est, qui nullam vocem emittens, sed inenarrabilibus suis gemitibus postulans, à Domino audiebat : *Quid clamas ad me?* quod et Abelus demortuus intercedebat. Quinimò hoc idem agere nunquàm cessant, qui partis justorum sunt. De animà igitur, quæ propriè anima est, et rationis compos, et intellectualis, dicitur non absque abusione, et sanguis animantium ratione carentium anima, quæ non semper perdurat, uti anima ratione utens, sed in ea, ex quibus conflata est regreditur. Sed enim anima rationis particeps et spiritalis, etiam postquàm è corpore secessit, ut jam demonstratum est, et permanet, et vivit, et loquitur, ut naturæ suæ congruit, et similiter operatur non imaginatione, sed reipsà; et veluti in rationali et spiritali, et re non materiata, apud Deum confidentiam habens, eo jubente, in hanc vitam, ut aliis multis benefiat, dimittitur.

7. Videamus porrò quid præterea de Abrahamo magnus Moyses narrat : *Et deficiens mortuus est Abraham in senectute bonâ, provecetæque ætatis, et plenus dierum, et appositus est ad populum suum*, Genes. 25, 8. Populus nunquàm diceretur, nisi vivens et operans, quemadmodum neque plebs, neque chorus, nisi subsistens et agens, et utilia scilicet peragens. Nec aliter de Rachele sermonem instituit : *Factum est autem ut cum emitteret animam, imminabat enim mors*, ibid., 35, 8. Non moritur anima, sed ob illius secessum corpus demoritur. Quoniam igitur emissâ anima abiit? Manifestum est eam progressam in regionem viventium. Sicuti et de Isaaco innuit dicens : *Consumptusque ætate mortuus est, et appositus est ad genus suum*, ibid., v. 29. Genus aliud ab hoc mundano et temporali, quod semper vivit et nunquàm deperit; quod semper movetur, et nunquàm ab opere vacat. Parî modo sermonem instituere Jacobus quoque videtur : *Ego congregor ad populum meum; sepe-*

lite me cum patribus meis. Finitisque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, et defecit, appositusque est ad populum suum, ibid., 49, v. 29 et 32. Qui ad patres et populum apponitur, partim quidem in regione viventium, partim in terræ aggere apponitur; ex parte enim totum indicatur. Namque *sepe lite me*, de corpore accipiendum est, de quo dictum est : *Terra es, et in terram reverteris*, Genes. 3, 19; at *populo et patribus* apponi, eorum qui in lumine vivunt, esse credimus. Qui verò in lumine est, nunquàm non operi vacat; scriptum enim est : *Lumen justis in perpetuum.* Quod etiam dicitur in Exodo à Deo Moyse super rubo, c. 3, v. 6 : *Ego sum Deus Patris tui, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*; nil aliud præter jam dicta innuit. *Deus enim mortuorum non est, sed viventium*, Luc. 20, 38. Dominus in Evangeliiis dicit : *Omnes enim vivunt ei.* Si omnes ipsi vivunt, jam patet et eosdem operari. Quòd si non operantur, ut vos contenditis, neque vivunt. Et non operari, corporum est proprium mortuorum et immobilium. Et in Numeris, c. 16, v. 22, de Dathane et Abirone : *Moyse et Aaron procidentem proni in faciem suam orabant dicentes : Deus spirituum et universæ carnis. Deus spirituum, animarum scilicet; spiritus verò mortuos esse, et operi non vacare, minimè fieri potest. Omnes enim ipsi vivunt*, ut Dominus dixit, Luc. 20, 38. Dixit rursus Deus ad Moysem et Aaron in monte Hor, dicens, Num. 20, 25 : *Apponatur Aaron ad populum suum quoniam non ingreditur in terram quam dedi filiis Israel. Tolle Aaron et Eleazar filium ejus, et duces eos in montem Hor; et nuda Aaron stolâ suâ, et indues Eleazarum filium ejus, et Aaron appositus, moriatur ibi; et fecit Moyses, ut præceperat illi Dominus; et mortuus est Aaron ibi in montis vertice.* Dictis illis divinis, scilicet : *Apponatur Aaron ad populum suum; et : Appositus moriatur*, non immunitio aliqua, sed augmentum potius alterius populi viventis atque operantis notatur. In Deuteronomio quoque, c. 32, v. 48, similia digeruntur : *Locutusque est Dominus ad Moysem dicens : Ascende in montem istum Abarim, et morere in monte quem conscendis ibi, et jungeris populo tuo, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, et appositus fuit populo suo.* Cum toties divina oracula repetant de exitu sanctorum hominum ex hæc vitâ, et additione ad alium populum, indicant manifestò dogma eorum qui tradunt animas ad interitum venire, quique contendunt eas nulli operincumbere, nullius roboris esse, nec difficilem solutionem admittere; namque qui similia opinantur, à sese mutuò non discordant. Etenim si vivunt et operantur, aut si non operantur, neque vivunt, neque subsistunt, siquidem cum sint spiritus animæ, uti spiritum addecet, et moventur, et opus sibi metipsis conveniens perficiunt, et nunquàm somno opprimuntur, ut sæpius diximus. Job quoque pietatis athleta hæc ait, c. 3, v. 19 : *Pusillus et magnus ibi est, et servus non timens Dominum suum; et c. 12, v. 9 : Quis non cognovit in his omnibus manum Domini hæc fecisse; si in manu illius anima omnium viventium, et spiritus cu-*

juscumque hominis? nam si demortuus homo vivet, absolutis diebus vitæ suæ. Qui veritati sese opponunt, hisce ne apertiora conquiverint? Nam cum hic multis certaminibus illustris dicat: *Pusillus et magnus ibi est, et servus non formidans Dominum suum*, clarè constabiliavit animas subsistere et operari. Namque illud, *est, et, non formidans*, amborum sententiam convellit. Formidare siquidem, et non formidare viventis indicium est. Et cum pius et verus homo asserat manum Domini hæc fecisse, et in manu illius cunctorum viventium animam, et spiritum ejuscumque hominis esse; namque, si moriatur homo, vivet, non concedit nobis, ut intelligamus, aut non subsistere, aut non operari post separationem hominum animas. Dixit quippe, *si moriatur homo, vivet*, scilicet anima. Spiritus siquidem sive anima cunctorum viventium in manu sui factoris sunt. Dei verò manus effectrices, sive mavis, creatrices ac operatrices facultates non incommodè intelliguntur, quæ omnia præcreârunt et conservant. Nam inquit, Job 10, 8: *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me*, quæ sunt, unigenitus Dei Filius Verbum et Deus, et Spiritus sanctus. Rursus quoque David concinens dicebat, Psalm. 114, 9: *Placebo Domino in lumine viventium*; et rursùm, *Placebo Domino in regione viventium*. Si David orabat, in lumine et regione viventium moras agere, qui in lumine vivunt, otiosi aut immobiles manere non possunt. Nam si ignis sensui et materiei obnoxius, qui nostri è servitio est, perpetuò sese movens, motui finem nullum ponit, quousque in materiâ conspicitur, quâ ratione intellectualis et rationis compos anima, immota et nihil agendo perdurare poterit, cum incorporea sit, et igne, quem oculi consequuntur, multò mobilior, et instar divini luminis nunquam dissolvatur? Simplex enim est, nec in aliquam figuram formata. Et hoc à nobis in alio Commentario de hac ipsâ et sanctis angelis; eos scilicet incorporeos esse et simplices, fusiùs demonstratum est. Et in Regum libro tertio, c. 11, v. 11, hæc Salomoni Deus inquit: *Dirumpens scindam regnum tuum de manu tuâ, et dabo illud servo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam hæc, propter David servum meum*. Si post mortem servum appellavit David, palam est, servum nunquam otiosum esse, sed semper ministerium suum, actionem scilicet sibi addecentem perficere, quemadmodum in lumine et regione viventium fit laudantem semper Dominum. Et hoc variis in locis per prophetas Deus insinuat, Isaïæ 57, 35: *Protegam civitatem istam propter me, et David servum meum*. Vides, intercessionibus sanctorum suorum, Deum justas minas nobis imminentes avertere? An igitur sancti intercedentes operantur, vel non operantur, judicio vestro perpendite. Intercessio non est mortuorum dormientium, sed viventium et subsistentium, et operantium.

8. Elias quoque propheta, qui etiam cum viveret essetque in corpore, super hanc humanam vitam sublatus est, quânam ratione viduæ filium exsuscitavit? Dixit enim, 3 Reg. 17, 20: *Heu! mihi, Domine, estis viduæ, cum quâ ego habito cum ipsâ. Tu afflixisti,*

*ut interficeres filium ejus. Et insufflavit in puerum tribus vicibus, et invocavit Deum, et dixit: Domine Deus meus, revertatur anima pueri hujus in ipsum; et factum est ita, et exclamavit puer; non dixit, exsurgat aut expergescat, quoniam dormit anima pueri; sed revertatur. Hinc liquet eam ad populum viventem, qui in lumine et regionem viventium immorabatur, delatam fuisse, ex quâ rursùm reversa est. Si itaque, ut vos opinamini, fieri nequit, ut anima hinc migrans, rursùm in hanc vitam ante universalem resurrectionem revertatur, quânam ratione corporum, quæ surrexerunt animæ, in propria corpora reversæ sunt, aliquidne operatæ aut non operatæ? Hoc non semel, sed sæpius in novo ac vetere Fœdere actum est. Et Elisæus propheta non modò cum vitâ frueretur, mortuum exsuscitavit Somanitidis filium, sed etiam illius demortui corpus, spoliatum animâ, vi divinâ operans, mortuum in vitam revocavit; de quo in quarto Regum, c. 15, v. 20, hæc scripta sunt: *Et mortuus est Elisæus, et sepelierunt eum. Latrunculi verò de Moab venerunt in terram in ipso anno, et factum est, cum ipsi sepelirent virum, et esse viderunt latrunculum, et projecerunt virum in sepulcrum Elisæi, et aufugerunt, et abiit homo, et tetigit ossa Elisæi, et revixit, et stetit super pedes suos. Dicetis prorsus, qui in alia omnia itis, divinam esse vim quæ operatur? nec ipse abnuo. Quis enim adeò est sui immemor, qui aliter sentiat? namque ait: *Glorificantes me glorificabo*. Quomodò ergo glorificat, si animæ non operantur, aut corpora sanctorum, qui cum glorificârunt? Planum itaque apertumque est, quotquot ad sanctorum reliquias confugiunt, eos omnes ex ipsis, ita annuente Deo, sanationes accipere; quotquot autem rursùs ob imbecillitatem corporis ad eorum sana progredi non valent, glorificatum ab illis Deum eosdemque glorificantem, cum illi complacitum fuerit, illis sanctorum animas, cum eorum ope indigent, manifestare. Et hæc ita se habere sacer præco Jeremias propheta palam facit, sanctos non tantùm pro piis hominibus intercedere, sed etiam pro iis qui impietati operam dederunt. Hæc enim ait de iis qui in captivitate erant, et in legem Dei prævaricabantur: *Et dixit Dominus ad me dicens: Si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad ipsos. Extra mitte populum hunc, et exeant, Jerem. 15, 1. Illud, si steterit Moyses et Samuel coram me, id tantùm indicat, eosdem pro iis qui in lege prævaricabantur, apud Deum interessuros.***

9. Si itaque pro iis qui injustitiis atque impietatibus dediti sunt, sancti non cessant intercedere, quantò magis pro iis qui illis sese addicunt, et ex toto corde eos invocant, tanquàm operantes, misericordi Deo nostro et Domino preces offerunt? Intercedere siquidem actionis est, non otii aut segnitiei species. Sed et tres pueri post creaturarum ferè omnium in factorem nostrum, et creatorem laudum enumerationem subdiderunt, Daniel. 5, 86: *Benedicite, spiritus et animæ iustorum, Domino*. Benedicere et laudes promere iustorum animas, non dormientium, aut socordium, sed operantium et aliquid agentium est. Et hæc non

alio modo se habere, apertius ex Machabæorum libris dignoscemus. Narrantur itaque in secundo libro hæc: Machabæus autem continuo confidebat cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturum, adhortabaturque suos, ne formidarent gentium irruptionem, 2 Machab. 15, 8, et rursus, c. 11: Singulos autem eorum armans non clypeorum et hastarum securitate, sed sermonibus optimis et exhortationibus, exposito digno fide somnio mirum in modum omnes latificavit. Erat autem hujuscemodi visus. Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum et benignum, verecundum visu, modestum moribus, et eloquio decorum, et qui à puero in omnibus virtutibus exercitatus erat; hunc manus protendentem orare pro omni populo Judæorum. Post hoc apparuisse et alium virum, canitie et gloriâ mirabilem, et magni decoris habitudine atque excellentiâ singularem. Respondentem verò Oniam dixisse: Hic est fraterum amator et populi Israel; hic est qui multum orat pro populo, et universâ sanctâ civitate, Jeremias propheta Dei. Extendisse autem Jeremiam dextram, et dedisse Judæ gladium aureum dicentem: Accipe gladium hunc, munus à Deo, in quo dejicies adversarios. Si quid obscurum à nobis de propositâ animarum questione, ô viri admirandi, allatum fuisset, par esset adhuc vos, earum actiones sive visus in controversiam vertere; quando verò de Oniâ magno sacerdote, et Jeremiâ fratrum amatore, et qui pro populo urbeque multa supplicavit, hujus historiæ auctor, apertissimos et ad demonstrandum idoneos sermones usurpavit, quid in præsentia vobis videtur? Namque cum dicit ab eo dignum fide somnium expositum fuisse, existimo hunc eundem omnino fide dignum esse. Verè itaque visionem qui viderat, et sacerdotem ut sacerdotem, et prophetam ut prophetam conspexit. Quòd si de armaturâ controversia est, jam id quoque variis modis ab incorporeis angelis factum fuisse conspeximus. Sed quemadmodum angeli propriâ subsistentiâ præsentés in terrâ visiones efformant, ita et sanctorum animæ propriâ subsistentiâ, quocumque eas miserit Deus, visiones, ut illis Dei donum concedit, ad salutem et utilitatem eorum qui ejus opem implorant, perpetuò efficiunt. Porro neque sancti angeli, neque sanctorum animæ absque jussu divino visiones, actiones nempe suas, unquam perficiunt. Nam cum servi sint, imposita sibi munia cum timore exequuntur. In secundo etiam libro eorundem Machabæorum historiæ, hæc traduntur, c. 3, v. 23: *Heliodorus autem quod decreverat perficiebat, et eodem loco cum satellitibus circa ærarium præsens. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis evidentiam. Apparuit enim illis quidem equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus; isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit; qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloriâ, speciosique amictu, qui circumsteterunt eum, et ex utrâque parte flagellabant sine intermissione.* Hanc visionem licet nonnulli obscuram reputent: addubitant siquidem, angeli ne an sanctorum animæ visionem illam expresserint, nos in quarto ejusdem historiæ libro apertè expositam hunc in mo-

dum legimus: *Revertenti autem cum armato exercitu Apollonio ad pecuniarum prædam, de cælo equites apparuerunt angeli, armis resplendentes, et magnum illi metum ac tremorem injicientes, etc.* Et in ejusdem historiæ libro tertio, hæc: *Deus magnæ gloriæ, et omnipotens, et verus, ostendens sanctam suam faciem aperuit cælestes portas, ex quibus gloriosi duo terribiles angeli descenderunt, omnibus præter Judæis conspicui.* Quando ergo visionem angelorum, qui digni sunt, intuentur, sat norunt eos angelos et esse, et nominari. Pari modo cum sanctorum animas perspexerint, humanas animas viros à parte nuncupant, ut liquet in secundo libro, dum de Oniâ summo sacerdote, et Jeremiâ prophetâ sermo est. Rursus eodem in libro hæc refert auctor: *Cum ingens conflictus factus esset, apparuerunt adversarii de cælo super equos auro frænatos viri quinque pulchro aspectu, et Judæos ducentes; et cum medium clausissent Machabæum, et suis armis contegerent, ab omni noxâ immunem conservabant; in hostes verò jacula et fulgura conjiciebant. Ideòque confusi cecitate interrompebantur, turbâ pleni.* Accuratè dictis attendentes, ô sapientissimi, agnoscite qui sint visum fugientes viri, quos et duces appellavit historiæ scriptor. Et palam est eum intellexisse patrem secundi Judæ Machabæi, et patros illius intellexisse. Namque filii Matthiæ quinque fuerunt, Joannes, Simon, Judas, Eleazarus, Jonathan, quatuor veluti pro fratris filio, Simon veluti pro filio; ipsius enim erat filius secundus Judas, qui et Machabæus. Omnes itaque tanquam affines armati comparentes præliabantur. Prov. 18, 19: *Frater siquidem fratris auxilio premunitus, est veluti urbs fortis, et manibus circumdata.* Fide dignum itaque et demonstratione constabilitum, animas postquam è corporibus excesserint, occasionem naetas, nonnullis apparere in hac vitâ; et ab hoc testimonio præsens tractatio argumentum assumens, silentium imponit illis qui contendunt eas continuo somno opprimi; quinimò excitat præparatque, ut somno excusso, perennem Deo gloriam arripientes, cum incorporeis potestatibus Deo offeramus, sive in corpore, sive extra corpus versemur. Et jam quæ in veteri Fœdere veluti in figurâ et umbrâ prævaticinata sunt, et ad nostrum hoc argumentum conducunt, ex multis pauca hæc adduximus.

10. Nunc posthæc ad novi Fœderis documenta recurramus. Dicit Matthæus sanctus Evangelista, c. 17, v. 1: *Et post dies sex assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem ejus, et ducit illos in montem excelsum seorsim. Et transfiguratus est ante eos, et resplenduit facies ejus sicut sol. Vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut lumen. Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias, cum eo loquentes. Respondens autem Petrus dixit ad Jesum: Domine, bonum est nos hîc esse. Si vis, faciamus hîc tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum.* Testimonium hoc vel solum ambigentibus satis esse poterat, ut præ eo alia sibi conquirere frustra cõtentur. Nam ubi veritas præstò est, mendacium prorsus abigitur. Sed cum et alia inquirunt, ea postmodum adnectemus. Quid itaque

inquit ad hanc verè oblatam visionem? Verè apparuerunt in monte Moyses et Elias, annon? Si verè, ut planè verè, ambiguitates jam dissolutæ cadunt. Ecce enim post obitum visus est Moyses. Quòd si imaginatione, aut opinione tantum factam asseritis, sequetur prorsus et reliqua quæ ibi narrantur, imaginatione et opinione facta fuisse: trium discipulorum in montem ascensum, Petri cum Jesu discursum, prophetarum cum Domino colloquium, et ab alto à Patre vocem demissam; et quò tandem blasphemia procedet, facilè dignosci poterit. Ne igitur in similem blasphemiam prolabamur, utique credendum nobis est, post separationem è corporibus collectivè quidem, atque aptè et congruenter omnes animas, cum omnes vivant, operari; sanctorum verò in hunc mundum, ita Deo annuente, advenire, quemadmodum Moyses in monte visus est. Quod enim sit, pro uniuscujusque mensurà, potest, et in pluribus fieri, et potissimum sanctis, cum in commodum hominum, quidquid sit ab ipsis, vertatur. Ne itaque veras ac firmas historias in allegorias transferatis, quandoquidem ipse audiui à nonnullis dici, non Moysem et Eliam secundum subsistentiam propriam videntibus apparuisse, sed legem et prophetas. Atqui Evangelista id non asseruit, sed tantum Moysem et Eliam visum fuisse. Et Petrus tria supplicabat construi tabernacula non legi, et prophetiæ, et gratiæ, ut cum vobis loquar, sed personis, quæ propriâ subsistentiâ existebant, Christi, et Moysis, et Eliæ. Et Moysem mortem oppetiisse, nulli dubium fuerit, qui Deuteronomium legit. Moysem itaque, qui tot ante annos demortuus fuerat, cum adhuc vivente Eliâ prophetâ, ducit Evangelista, insimul cum Domino et Deo nostro Jesu Christo in monte colloquia conseruisse. De quâ visione præcepit illis Dominus, dicens, Matth. 17, 9: *Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat.* Id ipsum suâ interpretatione clariùs reddet Joannes doctissimus doctor, et Constantinopolitanus episcopus, commentario in Matthæum, hisce verbis: *« Et apparuerunt illis Moyses et Elias, loquentes cum eo. » Cujus autem rei gratiâ Moysem et Eliam in medium producit? Multas quidem dicere quis causas posset, et primam hanc: Cum turbæ alii Eliam, alii Hieremiam, alii prophetarum unum opinarentur, idcirco Moysem et Eliam cæterorum prophetarum vertices inducit, ut quàm magnum sit inter servos et dominum discrimen cernerent. Et rursus: Ad hæc illud etiam possumus dicere: Quid? ut addiscant, tam mortis quàm vitæ eum potestatem habere; utque supernorum et infernorum Dominus ostenderetur; idcirco et mortuum, et eum qui nondum id passus est, in medium produxit. Et paulò post: Quid igitur ferventissimus ille Petrus? « Bonum est nos hic esse. » Et Moyses et Elias quoque adsunt. Elias, qui de cælo fecit ignem descendere; Moyses, qui ingressus in caliginem, cum Deo collocutus est. Quid inde? ipse quidem nihil loquitur, sed nec Moyses, nec Elias, Pater autem omnibus major et fide dignior magnam è nube vocem emittit. Sic ferè Deus ita videtur. Nubes enim et caligo in circuitu ejus. Et pau-*

cis adjectis: *Ut autem nulla dubitatio emergeret, et de Christo solum dictum esse intelligerent, illi metu repleti sunt; neque enim si de uno eorum loqueretur, solus hic remansisset remotis duobus. Quid porro vox intonat? « Hic est Filius meus dilectus? Apertè tum ex verbis evangelicis, tum ex Deiferi doctoris testimonio, visionem quamdam animarum sanctarum, earumque accessus ad eos, qui digni sunt, Deo nempe ita præcipiente, fieri demonstratum est.*

11. Quid porro Joannes evangelista in conscriptâ ab ipso in insulâ Pathmo Apocalypsi de sanctis, et eorum actione scribat, consideremus: *Et cum accepisset librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores ceciderunt coram throno, habentes singuli citharas et phialas aureas plenas adoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum, et canunt canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus; quoniam redemisti nos Deo, reges et sacerdotes, Apoc. 5, 8; et iterum, ibid., 6, 7: Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subitùs altare animas sigillatorum propter verbum Dei, et testimonium Jesu, quod habebant. Et clamabant voce magnâ, dicentes: Usquequò sanctus et verus Dominus non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum ex iis qui habitant in terrâ? Et data est illis stola alba, et datum est illis ut requiescerent tempus modicum, donec compleant et conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi erant et ipsi. Et post pauca, c. 7, v. 9: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis, stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amici stolis albis, et palmæ in manibus eorum, et clamabant voce magnâ, dicentes: Salus Deo nostro, qui sede super thronum, et Agno. Et omnes angeli stabant in circuitu throni, et seniorum et quatuor animalium, et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: Amen, Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, et honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in secula seculorum, Amen. Et rursus, ibid., v. 14: Et laverunt stolas suas et dealbaverunt in sanguine Agni; idèò sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo ejus. Et qui sedet in throno, habitabit super illos. Et post pauca, c. 11, v. 15: Et factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum est regnum Domini nostri et Christi ejus, et regnabit in secula seculorum; et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras; quoniam accepisti potestatem magnam, et regnavisti; et c. 14, v. 17: Et audiui vocem de cælo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Christo moriuntur. Amodò jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos. Et verba quidem Apocalypsis abundè disposita sunt, quare quæ in illis obscurè et quasi per ænigma Theologo revelata sunt, uti fieri potest, examinemus. Quenam sunt quatuor animalia et quinam viginti quatuor seniores? et animalia quidem intelligenda*

sunt animalia quadriformia, quæ intuitus est Ezechiel propheta; sive quatuor Evangelistæ: viginti quatuor seniores duodecim patriarchæ et duodecim prophetæ simul; sive mavis, duodecim Apostoli cum Patriarchis. Ambos verò ante thronum cecidisse; angelicum cœtum unâ cum hominibus preces Deo offerre, indicat. *Citharæ et phylæ aureæ odoremorum plenæ, orationes sanctorum sunt. Cantum novum concinere non aliud significaverit, quàm nunquàm interruptam neque cessantem eorum laudationem. Quàmnam igitur ratione tantâ repleti gratiâ segnes et nihil agentes apud nonnullos audiunt? Imò etiam ex altare signatorum animas clamare, et dicere: Usquequò sanctus et verus Dominus non iudicas et vindicas sanguinem nostrum? apertè eorundem actionem demonstrat. Percipiunt siquidem perfectè coronas suas consequi. Et perfectè sanè se illos ulturum, ac mercedem eisdem relaturum, nondum promisit. Dixit enim: Quiescite modicum tempus, quo usque et conservi eorum, fratres nempe, compleverint, quemadmodum Apostolus docuit his iisdem verbis Hebr. 11, 40: Deo melius aliquid pro nobis providente, ne sine nobis consummarentur. Neque eos propterea absque ullâ actione segnes ac desides in otio reliquit: nam stolas illis albas tribuere, actiones eorum peculiâres insinuat, quæ sunt sanctarum animarum visiones, ad quas ipsæ transmissæ in hanc vitam, propter aliorum multorum commoda, sanationes elargiuntur. Hæ siquidem sub altare clamabant: Sub altare verò easdem moras agere, non tantum eorum corpora sub altare reposita, actiones, hoc est, sanationes perficere, sed et animas eorum subjéctas esse Christo notat. Psalm. 83, 4: Altaria enim tua, Domine virtutum, Rex meus, et Deus meus. Hinc post eorum preces expositas, rursum se vidisse turbam magnam refert, quam dinumerare nemo poterat; et hos stantes ante thronum, et ante Agnum stolis albis amictos, et palmas in manibus tenentes clamare, et dicere: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno. Gestare porrò præ manibus palmas clamantes, victoriæ signum subindicat. Vicerunt etenim diabolum, et suos administratos ad mortem usque pro Christo certantes; quando et pueri, ad passionem Domino properanti, cum palmis obviam facti Matth. 21, 9, hosanna clamabant, et quod illi prophetarum in morem post passionem Christi victoriam vaticinabantur, hi post finem victoriæ, pulchrum ac spectabile, palmas in manibus ferentes, uti victores gratias Deo agebant, et omnes angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium. Gaudium enim fit super uno peccatore pœnitentiam agente, Luc. 10, 7. Si super peccatore, quantò magis super decertantibus, et vincentibus sanctis? Et ceciderunt ante thronum in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: Amen, gloria, et benedictio, et sapientia, et honor, et gratiarum actio, et virtus, et fortitudo Deo nostro in secula seculorum. Amen. Hanc, ut existimo, visionem, sive actionem contemplatus et divus Paulus, ad tertium usque cœlum raptus, dicebat exorans Ephes. 3, 4: Hujus rei gratiâ flecto genua mea ad Patrem Domini*

nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis et in terrâ nominatur. Hoc idem catholicæ sanctæ Dei Ecclesiæ rationis compotis gregis præfectis tradidit, ut facerent. Nonne et ipsi noctu dique genuflectentes pro se ipsis et populo supplicationes illi qui super excelsum, et elatum thronum sedet, et ex quo omnis paternitas in cœlis et in terrâ nominatur, offerunt? Et hoc cum faciunt, operantur, an non operantur? Respondent, qui contraria asserunt. Si igitur horum actio in terrâ sancta operatio dicitur, dicatur similiter et quæ in cœlo ab animalibus, et viginti quatuor senioribus fit. Eadem siquidem et hi et illi pro orbe universo intercedunt. Quare et Deus in ipsis habitat, ut dictum est, 2 Corinth. 6, 16: Inhabitabo in ipsis, et inambulabo; et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. Quicumque itaque laverunt stolas suas, et dealbârunt in sanguine Jesu Christi: namque ipse Agnus appellatur, ut dictum est à Joanne, 1, 39: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, hi sunt ante thronum Dei, et in templo ejus asserviunt diu noctueque, voce magnâ clamantes, et dicentes: Factum est regnum mundi Domini nostri, et Christi ejus. Gratias agimus tibi, Deus omnipotens, qui es, et qui eras, quod accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti. Hoc eodem modo et angeli antiquitùs cum pastoribus choreas ducentes dicebant Lucæ 2, 14: Gloria in excelsis Deo, et in terrâ pax inter homines, bona voluntas. Nam cœlum terra facta est, ex quo Filius Dei in terrâ apparuit, quod ab oriente sole ad occidentem nomen ejus in gentibus glorificatum est, Malach. 1, 11. Vocem tandem de cœlo Theologus audivit dicentem: Scribe: Beati mortui, qui in Christo moriuntur; amodò dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis: opera enim eorum sequuntur illos. Quomodo igitur absque ullâ operatione, sive actione, ut more vestro loquar, manent beati sanctique martyres? Sæpius enim visiones eorum innotuere. Quibus apertum remanet, eos, cum sint cum Christo, pro nobis nullo puncto temporis intermisso intercedere. Quod et prorsus facillèque suadebit illis qui sanctorum animis dormitionem inducunt, ne ita sentiant aut opinentur.

12. Verùm tamen eos procidentes ante illum, qui sedet in throno, propriâ essentiâ operari à Deo missos, etiam post migrationem è corpore, divinus quoque Paulus innuens dicebat, secundâ ad Corinthios Epistolâ, cap. 5, v. 8: Confidimus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, et adesse apud Deum; ideòque contendimus sive præsentes, sive absentes, ut illi placeamus. Cum enim utramque vitam, et præsensem et futuram comparasset, potiores partes peregrinationi attribuit, quæ contendit peregrinantes apud Dominum esse. Hos itaque, qui similem vitam commutârunt, absque actione esse asserere, planè impium est. Si itaque qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus gravati, ut idem dixit 2 Cor., 5, 4, igitur qui peregrinantur, dummodò virtuti incubuere, et uti Paulus vixere, absque gemitu vitam vivunt, ex quâ fugatus est dolor, mœror et ejulatus, et non obdormiscentes, sed gloriam continuò Deo dicentes, in

actione versantur. Quod si neque fide dignum, neque fieri posse vobis videtur, post migrationem è corpore sanctorum animas hic nonnullis apparere, neque fide dignus sit et Apostoli raptus, qui factus est usque ad tertium cœlum et paradisum, et ante eum Enoch et Eliæ translatio. Quemadmodum enim horum translatio, cum adhuc essent in corpore, divino nutu facta est, et nullus est qui illi fidem non adhibeat, sic rursus nihil obstat, cum Deo complacitum fuerit, et sanctorum animas huc proficisci, et licet utraque translatio admiratione digna sit, nihilominus utraque facta est. Quamvis enim uti corpora moram in loco non habeant principaliter, attamen secundo modo in loco fuerint à nostro non dissimili, cum ad ministerium mittuntur sive sancti angeli, sive sanctorum martyrum animæ: quemadmodum et vice versâ, principaliter corpora, à suâ corruptione nondum immunia, ad cœlestia tabernacula non accedunt: nihilominus secundo modo, qui cum corpore sunt, in cœlum nutu divino convehuntur quemadmodum Paulus raptus usque ad tertium cœlum, et cæteri omnes, qui veluti ille similitum arcanorum per revelationem digni habiti sunt, qui in maximo emolumento ponens dissolvi et esse cum Christo, dicebat, Philipp. 1, 21: *Mihi vita Christus est, et emori lucrum. Quod si vivere in carne hoc mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro. Coarctor autem ex his duobus, desiderium habens dissolvi et esse cum Christo: multò longèque melius est. Melius igitur quamnam ob causam appetit? forte ut nictans semper dormiat, et lucrum nullum inde consequatur, an verò, ut continuo laudes divinas explicet, quod ipse potius vigilantiam, nempe actionem, esse existimo, in eamque intromitti contendens ex animo precabatur, ut dissolutus cum Christo esset? Tenebatur scilicet desiderio illorum verborum, quæ audierat, et non licet homini loqui, particeps fieri; ideòque dicebat: *Nostra conversatio in cœli est*, et adhortabatur, ut quæ supra nos sunt, quæreremus et sentiremus; *ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus*, 1 Thess., 5, 10. *Vigilemus*, ut reor, animas, *dormiamus* corporum dormitionem innuens. Quicumque igitur illam conversationem assecuti sunt, et vita eorum cum Christo in Deo occiditur, et gratiam adepti sunt, cum sanctis insimul conversari, eos, quemadmodum sæpius diximus, secundo loco cum animâ peregrinari, in illâ republicâ, in quâ, cum immorarentur, certaverunt, et immutabilium et sempiternorum bonorum veluti primitiæ participes facti sunt, indubitatum. Hoc enim in Apocalypsi indicatur, cum dicitur: *Datæ sunt illis stolæ albæ*, quæ sunt donorum, sanationum scilicet actiones, quæ nunc à sanctis efficiuntur. His illud quoque addendum est, non tanquam illis novam mercedem superaddi, quod sanationes à Deo et visiones futuris dignis exhibeant: hoc enim asserunt adversarii, eos mercedem assequi, si operari contigerit. Sed nos non id dicemus. Quomodo enim fieri poterit, ut ii, qui in corporibus decertarunt, et nunc extra corpora sunt, bello cum hostibus configant, ut aut victi ejiciantur, aut victoriam consecuti coronentur? Honoris verò et*

gloriæ, et, ut aliquis diceret, particularis compensationis causâ, ut ad eorum æmulationem segnes et desides excitentur, talis illis gratia datur. Christus siquidem, et Deus noster et per se, et per servos suos et ministros nobis, qui adhuc in hac vitâ moras agimus, benefaciendi finem nullum facit. Namque ait, 1 Joan. 5, 17: *Pater meus operatur, et ego operor*. Et ex divinis litteris testimonia veluti in compendio, ut posuimus, pauca è multis digessimus.

13. Videamus nunc quid doctores et sancti Patres, qui tertium locum in Ecclesiâ Dei occupant, asseverent, an animæ sanctorum dignis reverâ, vel, secundum vestra præscripta et rationes, facultas aliqua divina sanctorum animarum formam pro iis accipiens, tali visione dignis appareat? Scribit itaque sanctus et eloquentiâ fluens Gregorius, Nyssenæ urbis episcopus, Basili magni frater, vitam magni Gregorii Neocæsariensis episcopi et Thaumaturgi enarrans: *Sic igitur jugum subire coactus, omnibus post hæc, quæ fieri solent, solemnibus in eo peractis, cum exiguum tempus ad mysterium exactius cognoscendum ab eo qui sacerdotium ipsi assignaverat, petisset, non amplius, ut inquit Apostolus, carni et sanguini adherendum esse, et acquiescendum putabat, sed à Deo sibi occulta manifestari petebat; ac non prius prædicationem sermonis aggredi sustinuit, quam per quamdam apparitionem ei veritas revelaretur. Cum enim per totam noctem aliquando de ratione atque sermone fidei dispiceret et specularetur, et varias animo cogitationes agitaret (erant enim nimirum etiam tunc nonnulli, qui piam et sinceram religionis doctrinam adulterarent, ac per probabiles argumentationes sæpenuerò etiam doctis et prudentibus veritatem facerent ambiguum); pro quâ tunc ei pervigilem curis atque sollicitudine noctem agentis, quidam in figurâ humanâ, facie ac formâ senili evidenter apparet, ornatu atque compositione indumenti augustum quemdam sacrum ac divinum referens decorem, magnam gratiâ vultus atque dispositione figuræ præ se ferens virtutem. Ille verò visu perterritus, et surgere è lecto, et quis esset, cuiusve rei gratiâ venisset, sciscitari. Cum autem ille perturbationem mentis ejus submissâ voce sedâset, ac dixisset se jussu divino apparuisse ei propter eas rationes quæ apud ipsum controversæ et ambiguae essent, ut piæ fidei veritas revelaretur, et bono animo esse audito sermone, et cum quodam gaudio atque consternatione illum contueri; deinde cum ille directò manum protendisset, et quasi ostenderet ei per digitorum directam protensionem id quod ex transverso apparbat; hic et unâ cum directâ manû protensione circumagere suum obtutum, et videre aliud visum adversum ei, quod prius apparuerat in figurâ muliebri excellentius quidam et augustius quàm pro humanâ conditione; rursus autem perterritus et facie aversâ vultum demittere, ac perplexus et dubitabundus hæsitare de spectaculo, cum oculis apparitionem ferre non posset (etenim miraculum visionis nimirum in hoc potissimum erat, quod, cum nox esset obscura, lumen unâ cum iis qui apparuerunt, ei affulserat, quasi aliquâ lucidâ tædâ accensâ); cum igitur oculis ferre apparitionem non posset, eorum qui sibi apparue-*

runt, inter sese rationem ejus rei, de quâ ambigebatur, exponendum sermocinationem audivit, per quam non solum accepit veram cognitionem fidei, veram etiam nominatim eos qui apparuerunt, cognovit, utroque eorum propriâ appellatione alterum alloquente. Audivisse enim dicitur ex eâ, quæ in muliebri habitu visa erat, cum hortaretur Evangelistam Joannem, ut adolescenti mysterium veræ pietatis aperiret ac declararet. Atque illum dixisse se paratum esse etiam in hoc matri Domini gratificari, quoniam hoc ei cordi esset; atque ita exposito sermone, qui et rei quæsitæ conveniret, et admodum benè definitus et circumscriptus esset, rursus ex oculis decēssisse, atque hunc extemplò divinam illam institutionem ac disciplinam litteris mandasse. Hæc hujusce scriptoris ac doctoris veræ et horribilis visionis verba, cum omni perspicuitate apposita, omnem dubitatem de propositâ quæstione possunt de medio tollere. Narrationi verò divinitus oblata apparitionis accuratè mens figenda est. Neque enim dixit divinam gratiam personarum Joannis Evangelistæ, et Deiparæ semperque Virginis Mariæ Matris Domini figuram assumpsisse; sed divino mandato, ob dubitationes illius ei innotuisse. Etenim visionis admirandum in hoc potissimum consistebat, quòd, cum esset nox multa, lumen visis affluserat, quasi aliqua tæda accensa fuisset. Et revelationem hanc divino imperio peractam fuisse, quilibet, dummodò pugnax non fuerit, et à contentione vacaverit, fatebitur. Verumtamen lumen quod unâ cum visis matre duntaxat Domini, et Evangelistâ affulsit, aliud fuisse à personis per sese subsistentibus, et vos metipsi à veritate compulsi, etiam nolentes prorsus asseverabitis. Namque Gregorius eorum qui apparuerant mutua dicta audiverat, quibus illi rationem rei, de quâ ambigebatur, exponebant, et colloquium inter sese exequabantur. Non dixit à gratiâ formam assumptam, sed personarum apparitionem demonstravit, et nominibus expositis eos, qui apparuerant, manifestavit, utroque eorum à propriâ dignitate alium nuncupante. Quare multa sunt quæ dubium propositum confirmant, personarum fulgoris claritudo, nominum differentia, uniuscujusque varia compellatio, quæ non de rebus imaginatione confictis, sed per se subsistentibus fieri amant, nullumque relinquunt dubium iis qui verarum visionum clarissima spectacula non renuunt admittere. Quòd si non reipsâ veræque sanctorum animæ apparuerunt, sive nunc apparent, sint apud vos et angelorum visiones non veræ, sed alienâ formâ et figuratè, tum antiquis, tum recentioribus, dignis tamen, ostensæ atque apparentes.

14. Sed dicet ex vobis quispiam, harum duarum de quibus nobis sermo est personarum apparitiones sanctorum reliquorum apparitionibus aliis multò esse superiores et excellentiores. Dicit verò et non incommodè. Adde etiam visionis hujusce admiranda. Et probè equidem, qui hæc dicit, sermonem instituit. Sed consideret oportet eum qui visionem vidit, quàm magnus erat, quàmque rerum mirandarum conditor, et rectorum dogmatum prædicationis amator, quorum revelationem perfectè poscebat. Peræquâ itaque pro-

portione postulatorum et postulantium, qui rebus similibus asserviunt, mittuntur. Nam et prophetarum spiritus prophetis subjiciuntur; 1 Corinth., 14, 32. Docebit autem nos hæc fusiùs Athanasius, lumen magnum, et Alexandrinæ urbis episcopus, qui oratione quartâ adversus Arianos, cujus illud est principium: Arii assecræ, ut videtur, hæc scribit: Angeli quidem, quemadmodum scriptum est, administratorii sunt spiritus, qui ad negotia obeunda emittuntur, et Patris donationes per Filium elargitas renuntiant illis, qui accipiunt. Quin et ipse angelus visus conspectusque se mitti à Domino confletur, quemadmodum apud Zachariam, et apud Deiparam Mariam confessus est Gabriel. Et qui angelum viderat, noverat se angelum vidisse, et non Deum. Nam Zacharias angelum vidit, Esaias autem Dominum: Manue rursus, Samsonis pater, angelum, et Moses Deum; Gedeoni rursus angelus, et Abraham Deus apparuit; neque tamen is qui Deum vidit, angelum viderat; neque qui angelum vidit, Deum se conspexisse arbitratus est. Plurimum siquidem, imò potius in universum naturis dissident res creatæ, et earum creator Deus. Quòd si autem misso aut conspecto angelo, is qui hoc vidit, Dei vocem audierit, quemadmodum in rubo evenit; siquidem flamma ignis à rubo angelus Domini apparuit, dicens: Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob; non tamen ob id angelus ille erat Deus Abraham, sed in angelo loquebatur Deus, et is quidem qui conspiciebatur oculis, angelus erat; Deus autem in angelo loquebatur. Nam quemadmodum in columnâ rubis verba ad Mosem in tabernaculo faciebat, ita quoque in angelis apparens per angelum loquebatur. Pari modo et Jesu Nave per angelum loquebatur. Cæterum ea quæ loquitur Deus, manifestum est eum loqui per Verbum suum, et non per alium; Verbum autem, utpote non segregatum à Patre, neque dissimile, neque alienum à substantiâ Patris, quæcumque facit. ea Patris sunt opera, et unum opificium absolvit. Et quæ dat Deus Filius, Patris donatio est; et qui Filium vidit, novit se nequaquam angelum, aut aliquid, quod magis sit angelis, aut ullam denique creaturam, sed ipsam Patrem vidisse. Visionem Gregorio Thaumaturgo factam magnus Athanasius, imò universas sanctorum martyrum, cultorum scilicet Dei, apparitiones, constabilivit. Si itaque angeli, cum sint administratorii spiritus, et ad negotia obeunda mittuntur, veluti angeli comparent, et non divinâ gratiâ forma angelorum suscepta transformatur, et à dignis conspicitur, ergo et sanctorum animæ, quæ apud Deum aditum et fiduciam habent, etiam postquàm disjunctæ fuerint à corpore, verè et reipsâ apparuerunt, et nunc quoque comparent. Et ipsæ prorsus sunt quæ spectantur, licet Deus eorum ministerio utens, gratias sese invocantibus impertitur. Nam dum dicit doctor: Qui intuetur visionem angelorum, novit se angelum vidisse, et non Deum, manifestum facit, eum qui martyres conspicit, sive Dei cultores, animas eorum conspiceret, unâque cum iis virtutem quamdam divinam colludentem; nec animarum vice angelos aspicere. Quemadmodum enim rubus propriè rubus spectabatur, et nubes et columna ignea

similiter, Deus autem in illis loquebatur, hoc idem et de visione animarum censendum est. Multis enim id modis rursus idem Athanasius in vitâ magni Antonii conspecta ab eo narrans, demonstravit. Ita enim sermonem instituit. *Hoc verò in Antonio solùm admiratione dignum erat, quòd licet in monte suam sedem locaverat, habebat tamen animum vigilem et cor sobrium, et Dominum ea ostendentem quæ eminùs fierent. Namque rursus cùm aliquando in monte sederet, sublatis oculis, vidit quemdam in aerem sublatum ac gradientem, eorumque, qui illi obviam irent, ingens gaudium. Miratus, et beatum ejuscemodì chorum prædicans, exoptabat scire quis is esset. Et continuò vox ad aures illius pervenit, animam esse Amunis Nitriæ monachi. Perseveravit autem ille hic in asceticâ vitâ ad senectutem usque; et ab illo loco ad Antonii montem erat spatium itineris dierum quiddecim. Et paucis interjectis : Monachi verò, quibuscum Antonius de Amunis morte sermonem contulerat, diem notârunt, et cùm fratres à Nitriæ monte accessissent post triginta dies, audiverunt cognoveruntque Amunim eo die horâque obdormivisse, quo ejus animam senex sursum ferri viderat. Si fieri potest, heus vos ! ut anima absque corpore in cælum progrediens conspiciatur, fieri quoque poterit ut rursus eadem, si necessitas postulârit, in hæc nostrâ loca deferatur. Quid enim est, Domini est, qui colligavit atque dissolvit, eamque rursus huc demittit, etiam ante tempus resurrectionis, cùm corpus ab eâ resumendum est. Et, ut Pater dixit, Antonii erat puritas, Domini verò ostendere ipsi quæ eminùs erant. Nam et Pauli inter monachos et anachoretas magni animam eadem ratione conspexit Antonius, inter choros angelorum et Prophetarum receptam, aliam ac diversam ab angelorum et prophetarum ordine. Narrat igitur, qui vitam Pauli concinnavit : Resumens res beati Pauli percurram. Immoratus est vir ille Christi amans in terrâ, vitam cælestem peragens annos decem et centum, dùm abbas Antonius in aliâ solitudine annos natus nonaginta sedem locasset. Et post pauca : Et ingressus est iter suum Antonius, cùm nullum prorsus insimul cibum sumpsisset, sollicitans ac festinans, cupiens iterum beatum Paulum aspicere; metuebat enim ne se absente, animam ille Domino redderet. Et toto eo die, cùm viam præcipitasset, ubi subsequenter hora tertia advenit, intuetur in viâ angelorum ordines, et prophetarum, et Apostolorum chorum, et inter eos veluti nivem fulgurantem abbatem Paulum, et unâ cum illis in cælum ascendentem; eodemque momento cecidit prorsus in terram Antonius, et dolens atque ejulans clamabat : Quare me, Pater, dereliquisti? Hoc etiam testimonio satis ostenditur eum qui visionem angelorum intuetur, angelos conspiciere, et qui sanctorum animas oculis suis videt, sanctorum animas intueri; et non subvertetur ordo cum ordine. Sed singula in suo ordine perstant; et qui justî animam cum angelorum virtute in cælum ascendentem contemplatur, posse rursus eandem, divinâ virtute unâ cum illâ emicante, è cælo descendentem aspicere. Quemadmodum enim colligata corpori anima absque Dei ope, nullum quit opus quod*

supra naturam sit, efficere, ita et soluta corpore visiones utiles persolvere non potest. Verùm tamen post separationem à corpore animas operari docet iterum nos magnus ille præco Athanasius, qui oratione adversus idola hæc habet : *Si anima corpus movet, ut demonstratum est, nec ab alio movetur, consequens est ipsam à se moveri, et postquàm corpus terræ inhumatum est, ipsam rursus à se ipsâ moveri. Non enim anima est quæ moritur, sed ob ejus discessum corpus moritur. Et non multò post : Etiam si colligata corpori, non ad corporis exiguitatem contrahitur aut modificatur; sed sæpè corpore in lecto jacente, sine omni motu, et veluti in morte quiescente ipsa suis viribus excubat, transgrediturque corporis conditionem, et tanquàm peregrè ab eo discedens, manens tamen interim in corpore, quæ supra terram sunt, imaginatur et spectat, sæpè quoque extra terrena corpora sanctis obviâ tendit. Si itaque obviam fit, et ad eos pertingit mentis suæ speculatione, quâ fieri poterit ut eadem non multò magis absoluta corpore, cùm ille, qui eam copulavit Deus, voluerit? Eminùs Ecclesiæ doctor mentis lumine vos cernens, qui animas, postquàm è corpore egressæ sunt, non operari asseveratis, ostendit illis : Qui fieri poterit ut eadem non multò magis absoluta corpore; et : Iis quæ extra terrena corpora sunt, obviam fit? Si itaque obviam fit, et congruitur, iis scilicet obviam fit qui in ministeria imitantur, et in hac vitâ operantur. Hocque si certum atque indubitatum est, indubitatum quòque fuerit eandem per se ipsam operari. Namque, ut omnibus liquet, colloquia utilia inter somnium cum defunctis atque vivis conserimus, et laudes et gratiarum actiones sæpè numero Deo offerimus, et sermones nonnunquàm varios conteximus, quorum etiam experrecti meminimus. Et si, corpore in lecto jacente, ipsa speculans, ut doctor dixit, transgreditur corporis conditionem, et manens in corpore, quæ super terram sunt imaginatur atque rimatur, multò magis cùm fuerit extra corpus, ipsa per se, utut Deo collubatum fuerit, in aliorum beneficia mittitur. Planius hoc ipsum magnus Eutychius archiepiscopus Constantino-politanus, venerandum mihi in omnibus, sacrumque caput, oratione cui inscriptio est : *De iis qui secundo modo naturâ suâ sunt in loco, notione videlicet, et solâ mente præditis, ostendere volens animam non esse corruptioni obnoxiam, et de hoc magni Basilii testimonio digesto, quod est : Incorporeum intellige Deum ex animâ incorporeâ, quæ in te est, post dictum testimonium refert : Quòd si corporeâ notâ neque circumvallatur, neque coloratur, aut effingitur, aut corporeo visu non est apta nata discerni, angelorum et ipsa constitutionis fuerit, et incorporea, et simplex, et rationis compos, et intelligentiæ, et sui circumscriptionem corpoream non habet, licet in præsentî vitâ à Deo formetur, et ex iis quæ non sunt, ad id quod est transvehitur et cum sensu componitur, et fit tertius mundus; quorum verò una constitutio est, eorundem et actio eadem. Namque rursus Basilii Cæsariensis expositione in primum Psalmum hæc insinuat : Quorum natura una est, eorundem et actiones eadem. Quorum æquale opus,**

horum et merces eadem. Instar etenim angelorum et ipsa corporeis vinculis soluta ascendit, descenditque, et ad benefaciendum aliis veluti sancta et bona delegatur. Quid ad hæc vos, qui Patrum sententiis adversamini, respondebitis? Agnoscitisne magnum Eutychem sanctorum Patrum vestigia sequi? Si doctoribus insisit, supra modum egregie facitis, et nos vestram bonam mentem collaudabimus. Si contra nitimini, nos quoque de vobis opposita pronuntiabimus.

15. Ad maiorem tamen rei firmitatem, et alia aliorum sanctorum Patrum testimonia in medium afferamus. Sanctus Basilius episcopus Cæsariensis oratione in sanctos quadraginta martyres hæc habet: *Patria igitur martyrum Dei civitas est, cujus auctor atque conditor ipse Deus est, superna Hierusalem, quæ libera est, quæ est mater Pauli, et omnium ei similium. Et iterum: Chorus paratus, accessio magna eorum qui à seculo Deum glorificant, non sigillatim congregati, sed acervatim translati. Et paucis adjectis voces martyrum hunc in modum digerens subnectit: Brevi tempore duremus, et sinus Abraham nos perpetuò fovebit. Unam noctem cum ævo sempiterno commutabimus. Incendatur pes, ut cum angelis continuo saltet. Torpescat decidatque manus, ut sese in Deum attollendi facultatem assèquatur. Nec non: Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quædam turres contra adversariorum incursum refugium exhibent. Nec uno in loco sese clauserant, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornaverunt. O miraculum! neque deficiunt numero, neque redundantiam admittunt; si in singulos ipsos diviseris, proprium numerum non excedunt; si verò in unum congregaveris, quadraginta nihilominus erunt, ac ita ut ignis natura permanent. Nam ille et ad accendentem transit, et totus est apud habentem. Sic hi quadraginta sunt una simul et omnes apud singulos. Beneficium igitur hoc, fratres dilectissimi, gratiam hanc minime deficientem ex Deo obtinemus. Paratum est licet Christianis auxilium, Ecclesia martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpè operam dedistis, sæpè laborastis, ut unum pro vobis orantem inveniretis; quadraginta sunt hi, unam orationis emittentes vocem. « Ubi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est. » Ubi verò quadraginta fuerint, quis dubitat Deum esse præsentem? Qui aliquà premitur angustia, ad hos confugit; qui rursus lætatur, ad hos recurrit; hic ut malis liberetur, ille ut perduret in rebus lætis. Et rursùm: O sacrum chorum! ô sacrum ordinem! ô cuneum inexpugnabilem! ô communes generis humani custodes! optimi curarum socii, precum ac votorum invicem suffragatores! Legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum, vos non terra contextit, sed cælum excepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ: dignum profectò exercitibus angelorum, patriarchis, prophetis et justis omnibus spectaculum. Jure merito si unquam aliàs, nunc quoque psalmodum illud eloquium concinendum est: Semel locutus est Dominus, duo hæc audi, Ps. 61, 12. Ecce enim hic doctor simul una omnes complectens qui à seculo Domino complacuerunt, patriarchas, prophetas, apostolos,*

martyres et justos, commonstravit, cum angelis choreas ducere, et simul cum illis gaudio subsilire. Et tamen choreas cum angelis ducere, actionis, non otii, sive dormitionis genus est. Et cum dicit: *Martyrum civitas, civitas Dei est, superna Hierusalem, Pauli, illique similium mater*, planè demonstrat eorum mutuam concordemque Dei laudationem et actionem. Nunquam enim civitas illa diceretur, quæ civibus spoliata est, qui civitati propria atque convenientia non exequuntur. Confirmavitque hæc ita se habere illis: *Chorus paratus accessio magna eorum qui à seculo Dominum glorificant. Si accessio illa glorificantium Deum magna est, quâ fronte vos dicitis martyrum animas non operari? quod illi non inficiantur, cum dicunt: Incendatur pes, ut perpetuò cum angelis saltet. Hinc prorsus vides exhibendum illis accessum ad eos qui eorum ope indigent, implorantque. Decidat manus, ut ad Dominum offerendi sese fiduciam habeat. Namque illi preces ad Dominum fundentes, manus pro nobis ostendunt. Ideòque veluti turres sfantes spissæ ab incursum hostium tutos eorum supplices reddunt. Et, quod admiratione dignum est, non separatim atque sigillatim divisi ad intercedentes accedunt, sed mixtim atque inter sese confertim choreas ducunt; illud confertim ad corpus, choreas ducere ad animum referendum est. Accedere itaque et choreas ducere, et securitatem præbere, non dormientes aut segnes homines, sed et maxime vigilantes, et apud Deum fiduciam possidentes insinuat. O miraculum! et omnes sunt simul, et omnes sunt apud singulos missi à Deo; abundans beneficium. Quantum insudasses ut unum qui pro te Deum placaret, invenires! Quadraginta sunt concordantes preces emittentes. Preces atque supplicationes persuadeant vos, non otii, sed actionis partem esse, et potissimum cum à dignis illæ Deo effunduntur. Namque ait Matth. 18, 20: *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine Domini, ibi in medio eorum est. Ubi verò quadraginta convenerint, erit qui de præsentia Dei dubitaverit? Vos itaque, quotquot eâ opinione, sanctorum animas non operari, detinemini, rebus jam enumeratis omnibus à doctore de sanctis martyribus animum advertentes, ne in dubium veritatis eorum præsentiam à Deo fieri. Quæ enim Deus ipse facit, verè facit, non ementitè atque adumbratè persolvit. Namque scriptum est, Sap. 1, 1: Animæ justorum in manu Dei. Manus autem Dei, ejus facultas operatrix atque effectrix intelligenda est. Nunquam igitur justorum animæ absque operatione esse poterunt. Patres siquidem eas cum angelis choreas ducere tradiderunt in cælo. Dicit rursùm magnus Basilius de Julittæ martyre: *His dictis in lignorum struem accensam insiluit, quæ perinde ac thalamus splendore coruscus corpus Julittæ circumplexa, animam quidem in cælestem illam destinavit regionem, et quæ illius meritis congruebat, requiem; corpus autem honore præcipuo venerabile asseravit affinis et cognatis incolume, nec ullâ sui parte læsum. Anima itaque cælestem beatitudinem tandem adepta, munia quibus sese cæli incolæ implicant, illa eadem et regioni viventium anima ascripta, eodem modo persol-***

vit. Uti choro benè concinentium concors associatus, non canum ori apponit, sed diductis labiis et ore insimul adapertisque, magnâ vi vocem benè resonantem emittit, idque cùm fiat, nemo segnem et desidem, qui cum huiusmodi choro adnectitur, appellaverit, non aliâ ratione quicumque angelorum choro uniuntur, eandem atque illi et actionem et operationem explent. Dicit itaque idem ipse divino Spiritu fretus Basilius hæc in expositione Psalmi 114 : *Reverà consistit illic regio viventium, quippe qui sibi ipsis similes semper sunt, in quâ anime prægestienti prænuntiat propheta maximopere universorum Deo se esse complaciturum, tanquàm qui nullâ illic externæ rei cogitatione speret mentem suam deinceps interpellandam, mox ut ad scopum pertigerit verè illius, angelis quoque nihilo disparis servitutis.* « Contendimus, inquit, sive præsentem in corpore, sive à corpore peregrinantes placere illi. » *Viventium est illa regio, in quâ neque nox, neque somnus mortis imitatio locum habet. Vides Apostoli, Davidis prophetæ, et Ecclesiæ doctoris, divinâ sapientiâ instructorum doctrinam dictaque, ut inter se concorditer intonent? Nam illud : Peregrinantes à corpore, et : Deo complacere in regione viventium, in quâ neque nox, neque somnus mortis imitatio, certè non aliud sonat quàm continuam sanctorum operationem. Si itaque neque nox, neque somnus in vitâ illâ versatur, quomodò, ut more vestro loquar, desides, et nihil operantes, et dormientes sanctorum animæ degunt, ad scopum veræ, et angelis nihilo disparis servitutis directæ? Servitium porrò angelorum est, nunquàm intermissâ laudatione Deum celebrare, et ministrare, et asservire, et mitti, et indigentibus ac supplicantibus præstò esse, et aberrantes in viam reducere. Hæc eadem et patriarcha Jacobus conspectâ scalâ perfici intuitus est, Gen. 28, 12, angelos scilicet ascendentes et descendentes, munera Dei ad eos qui digni sunt ea accipere, deferentes; justorum verò et omnium indigentium supplicationes referentes bonorum largitori Deo. Hoc item Salvator in Evangeliiis insinuabat, Matth. 18, 10 : Videte ne contemnatis unum ex pusillis illis qui credunt in me. Amen enim dico vobis : Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cælis est. Singulos quippe fideles et divinam vitam amplectentes angelus bonus comitatur, nunc quidem adversus hostes depræliantibus opem præstans, nunc ad conducibilia conducens. Immittet enim angelus Domini, in circuitu timentium eum, et eripiet eos. Et Jacobus rursùs dicebat, Gen. 48, 16 : Angelus qui eruit me à juventute meâ.*

16. Cùm verò de eo quoque addubitant, qui tenent, post secessum ex hac vitâ non esse animas quæ sese manifestant, quandoquidem et sanctos et virtuti addictos, qui adhuc corpore involvuntur, sese invisentes nonnulli conspiciunt cùm eorum auxilia poseunt, licèt qui invisunt videnturque longè absint; verùtamen divina quædam gratia in gloriam eorum id peragit; nec ipsos esse nos dicimus, qui malè sese habentibus assistant; quid hæc nos respondebimus? Primum quidem illud indubitatum : *Omnia credenti possibilia esse, Marc. 9, 22, et Deum eos qui in cor-*

*pore sunt elevatos in aerem, in alium atque alium locum transvehere ac transfundere, utcumque sibi placuerit, quod in Philippo atque Habacuc peractum est; hunc siquidem ictu oculi ab urbe Hierusalem Babylo-nem, illum verò rursùs à Gazâ ad Azotum atque Caesariam transvexit. Nec dissimilia sunt quæ propheta Ezechiel narrat, cap. 8 : Ego sedebam in domo meâ, in captivitate scilicet, et senes Juda sedebant ante me, et suscepit me Spiritus inter terram et inter cælum, et adduxit me in Jerusalem in visione Dei juxta ostium interius. Et dixit ad me : Fili hominis, videsne tu quid isti faciunt? Et ingressus vidi, et ecce inanes abominationes, et septuaginta viri de senioribus domus Judæ, et Jazonias filius Saphan in medio eorum stabant ante faciem eorum. Et dixit ad me : Vides quæ seniores faciunt in abscondito cubiculo suo? Et ecce ante ostium templi Domini inter vestibulum et altare quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, et facies suas ex adverso; et hi adorant solem. Et cùm has visiones vidisset propheta, non multò post iterum subdit : Et suscepit me Spiritus, et adduxit in terram Chaldæorum, in captivitatem in spiritu Domini. Sat propheticis hisce verbis manifestum est hominem in carne adhuc immorantem posse ope divinâ aliò transjici occultè et absque eo quod ab aliis conspiciatur; atque ita invisere, et mentem bonam suggerere, et sanitates elargiri iis qui toto eorde Dominum invocant. Si itaque sancti, adhuc cùm corpore prægravantur visiones efficiunt, quantò magis pondere carnis exsoluti absque ullo impedimento ac celeriter easdem persolvent? Simile quid sub Constantino imperatore peractum reperimus, quod ita Deo annuente sanctus Nicolaus Lyciæ episcopus perfecit; siquidem in ejus vitâ hæc prænarantur : *Neptianus verò unus ex ipsis in memoriam revocans quæ sanctus Nicolaus in tres illos viros in Lyciâ patrârat, quos injustè condemnatos à morte liberaverat, dixit : Salva quoque nos, sancte Nicolae, serve Christi; longo licèt intervallo distas à nobis, preces tamen nostræ ad te propius accedent clamaque ad Deum propter nos, ut salvati digni efficiamur tuam venerari sanctitatem. Hæc cùm dixisset Neptianus, reliqui tres uno ore supplicantes clamabant : Deus sancti Nicolai salva nos. Verùm sanctus Dei Nicolaus, imperatore inspiciente nocte illâ apparuit, et dixit : Imperator Constantine, surge, et libera tres viros exercituum ductores, quos in carcere detines; calumniam siquidem passi sunt. Quòd si mihi parere neglexeris, bellum tibi in D'r-rachinâ regione excitabo, tuasque carnes volatilibus tradam, cùm congressum adversus te inivero cùm magno imperatore. Dixit imperator : Quis enim es tu? et quomodò in meum hoc palatium ingressus es? Respondit sanctus : Ego sum Nicolaus peccator, qui in Lyciâ commoror apud Myrrhensem metropolim. Et his dictis secessit et abiit. Eodem momento Ablabio quoque præfecto apparuit, eadem edicens. Annon tandem aliquando vobis, qui affirmatis, non propriâ suâ substantiâ apparere, aut agere sanctorum animas, suademus, dicta nostra sequi, vel adhuc contumaces in propriâ sententiâ persistitis? Prorsùs equidem. Cavete ne contra vos lo-**

cum habeat illud Habac. 1, 3: *Aspicite, despectores, et admiramini*; et illud Jerem. 51, 9: *Curavimus Babylonem, et non est sanata*. Multas etenim tum ex veteri, tum ex novo Fœdere à sanctis perfectas, sibi-metipsis concordēs et veritati consonas actiones vobis proposuimus. Illud autem vobis ante omnia considerandum est, ut sibi concorditer consonant, et qui sancti vitam scripsit, et sanctus ipse. Scriptor siquidem ait, cum noctu imperatori oculato propriam personam apparuisset, et sanctus ab imperatore interrogatus: *Tu quis es, qui similia imperas?* respondit: *Ego sum Nicolaus peccator, qui in Lyciâ commoror; et si morem non gesseris, adversum te bellum concito*. Paria quoque Gregorius oratione funebri in divum Basilium inculcat, cum scribit: *Verum ignoscat mihi velim divina anima, mihi quæ et nunc et ante veneranda*. Omnino autem, quemadmodum cum apud nos ageret, multa mea errata pro amicitiae jure ac præstantiore lege corriperebat (non enim eum virtutis legem omnibus fuisse dicere verebor), sic nunc quoque supra nos positus facilem se mihi, exorabilemque præbebit. Veniam poscere, et illud: *Multa mea errata, quemadmodum cum apud nos ageret, corriperebat*; sic et supra nos positus planè constabit, accurari à sanctâ laudatâ animâ, eum qui similia pronuntiat. Nam non multo post et hæc inquit: *Uno aut altero ex iis quæ à majoribus ipse habuit, et quæ ipsius vitæ conveniunt, et maximam eidem, si commemorentur, voluptatem allatura sunt, expositis, ad ipsum confestim me convertam*. Qui dicta persentiscit, non dormitans, sed prudens et vigilans persentiscit; unde etiam ignoscit dicenti, si quidem illud ferendum est. Non est itaque hoc socordiae, sed operationis indicium; nam et infra repetit: *Sed res quidem nostræ, ut Dei voluntas tulerit, ferantur; atque utinam per illius deprecationem melius ferantur*. His postmodum subdit, et æquè atque si sanctum præsentem in speculo cerneret, et ab eo edoceretur, dicit: *A quo nunc quoque per nocturnas visiones admoneor et castigor, si quando ab officio recessero*. Omnem contradictionis ansam magister hic longè repulit cum dicit: *Per nocturnas visiones admoneor et castigor*. Quomodo admonebatur et corripiebatur, præsentiane Basilianæ animæ, an tantum imaginatione similia Gregorius patiebatur? Planè non imaginatione, nequaquam. Sed reverà conspiciens conspectusque sanæ menti restituebatur. Et paucis adjectis hæc subdit: *Tu verò sacrum ac divinum caput, de cælo nos, quæso, inspice, cernisque stimulum à Deo nobis ad disciplinam datum aut precibus tuis siste, aut certè, ut cum forti animo perferamus, persuade; atque omnem nostram vitam ad id quod maximè conducibile est, dirige; nosque postea cum ex hac vitâ migraverimus, illic quoque tabernaculis tuis excipe; ut simul viventes, et sanctam ac beatam Trinitatem, cujus nunc exiguam speciem et imaginem accepimus, purius pleniusque cernentes, desideriis nostris finem statuamus*. Singulæ dictiones, imò syllabæ omnia vestræ contradictionis argumenta extinguunt. Quomodo enim de cælo inspicere, aut intercedere, aut ex hac vitâ migrantes suscipere in suis ipsis tabernaculis, qui simul unâ vitam agentes inspicunt

sanctam ac beatam Trinitatem, et non ita exiguè, ut fit in præsentī, sed purius pleniusque poterunt, si, uti vos contenditis, non operantur justorum animæ? Sed ejiciantur, longèque fiant similium sententiarum portenta. Et quæ vera sunt non uti fabulosa atque commentitia dijudicentur, sed uti vera excipiantur. Rursus enim idem theologus, oratione funebri in proprium patrem, hæc repetit: *Habitatio peregrinatione melior ac præstantior est; quodque navigantibus tranquillus portus est, hoc iis qui hujus vitæ procellis agitantur, migratio ad alteram vitam existit*. Et iterum: *Deinde si nos eò adduxeris, ut à pastore illo bono, ac pro ovibus animam suam ponente nos ne nunc quidem relictos esse confidamus; quin potius eum et adesse, et pascere, et deducere, et oves suas cognoscere, et à suis cognosci non illum quidem corporeo modo sese spectandum præbent sed spiritualem in modum nobis conversantem, ac pro grege adversus lupos pugnantem, nec quemquam prædonum more, ac per insidias caulam transilire permittentem*. Nec dubito quin hoc nunc quoque tantò magis deprecatione suâ, quàm prius doctrinâ præstet; quantò nunc magis Deo appropinquit, ut qui corporeas compedes excusserit, ac limo illo, mentis puritatem insciente, liberatus sit, nudusque cum nudâ principe illâ et purissimâ mente versetur, angelici ordinis dignitatem et fiduciam, nisi hoc dictu audax est, consecutus. Quemadmodum ii qui mare adnavigare incipiunt, cum adhuc in terrâ sunt, et portum tenent, fortè fluctus et æquarum profunditatem neglectui habent; at cum medio in pelago præternavigant tremore ac metu eoque immenso corripiuntur; quòd si et venti vehementes ac horridi navigium impetunt, prorsus de propriâ salute desperant, non dissimilia pati eos ipse reor, qui huic mediæ sententiæ obsistunt. Initio siquidem superbientes et despicientes, aliquando etiam conviciis insultarunt; verum in profunditate maris progressi, in Patrum duntaxat doctrinam incidentes, omnis illis spes adempta est, et jure merito similis dubitationis, asserendi nempe post discessum ex hac vitâ sanctorum animas neque operari, neque se ipsas aliis manifestare. Etenim si, ut dixit Pater, neque nunc reliquit nos Pastor bonus, sed adest, et pascit, et conducit, et agnoscit et agnoscitur, quo propior Deo est, nudusque cum nudâ principe illâ et purissimâ mente congredditur, angelici ordinis dignitatem ac fiduciam consecutus, quomodo vos asserere audetis, non apparere sanctorum animas illis qui digni facti sunt eas intueri? Qui enim ordine et fiduciâ angelicâ dignus effectus est, ejusdem prorsus ministerii participes efficiuntur. Rursus itaque demortuum patrem supplicans adnectit: *Fac sciamus quânam in gloriâ sis, quod lumine circumstat, atque uxorem tuam aliquando post, et liberos quos prius occupasti, ac me quoque iisdem tabernaculis excipe*. Videtis quibus verbis filius patrem alloquatur? Namque cum dixerit: *Noster pater, et: Fac ut agnoscamus ubi degas, et lumen quod te circumdat, ad eum qui similia manifestare poterat, orationem direxit, an verò ad eum qui non poterat? vosmetipsi æquiùs dijudicate*. Hoc si renuitis, etiam et

nolentes veritati manus dabit. Iterum idem hic theologus oratione funebri in Cæsarium fratrem, dicit : *Omnis anima pulchra et Deo chara, postquam vinculis corporis soluta hinc excessit, protinus bonum quod eam manet, pensentiscit et contemplatur, utpote eo, quod tenebras offundebat, vel purgato, vel deposito, vel quo verbo ea res appellanda sit, nescio, mirabili quâdam voluptate afficitur, et exultat, atque hâc vitâ, tanquam gravi quodam ergastulo, liberata, compedibusque illis, quibus mentis alæ deprimuntur, soluta, summâ cum hilaritate ad Dominum suum tendit, ac reconditam beatitudinem jam velut per imaginem et simulacrum percepit; post etiam aliquantô, cum cognatam carnem, quâ res eas philosophata est, receperit, etc.* Animam bonum pensentiscere et contemplari, et admirabili quâdam voluptate affici, et ad proprium Dominum tendere, silentium imponit iis qui sæcûs sentiunt. Rursus ergo apertâ voce hæc intonat : *Tunc Cæsarium videbo non jam peregrinantem, nec qui jam ab aliis feratur et lugeatur, ac miserationi sit, verum clarum, illustrem, excelsum, qualis mihi sæpè in somniis visus est, ô fratrum charissime, et fratrum amantissime, sive voluntate meâ, sive ipsâ veritate hoc informante.* His quoque verbis divinus hic vir demonstravit, non solum semel, sed sæpius apparentem proprium fratrem vidisse. Neque quispiam opinetur eum addubitantem similia protulisse, cum dicit, *sive voluntate*; consuevit etenim sæpius modestiæ ac moderationis causâ id peragere, cum et in aliis quoque orationibus similia interserat. Et attendendum potius est veritatis inductioni, unde et hæc eadem confirmatur ex aliis testimoniis, certitudini niti. Innumeras igitur Patris demonstrationes de hoc capite prætereuntes, ne in longum protrahentes orationem satietatem lectoribus afferamus, uno et solo testimonio producto, ad reliquas sanctorum Patrum auctoritates gradum faciemus. Scribit igitur iterum oratione priore adversus Julianum invectiva hæc : *Nec magnos pugiles extimuiſti Joannem illum, Petrum, Paulum, Jacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, eos qui et post illos et ante illos pro veritate periculis se objecerunt; qui cum igni, et ferro, et belluis, et tyrannibus, et præsentibus malis, et denunciatis, alacri animo, velut in alienis corporibus, imò quasi corporum expertes dimicârunt. Cur? ne pietatem vel verbo tenus proderent, quibus præclari honores et festa constituta sunt; à quibus demones propelluntur, et morbi curantur; quorum apparitiones et prædictiones, quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, sive tangerentur, sive honorentur; quorum vel solæ sanguinis guttæ atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora. Tum supra positorum, tum infra ponendorum testimoniorum, quod nunc attulimus sigillum est apertissima Patris hujusce demonstratio, quamcumque opinionem asserentium, sanctorum animas non apparere, radicitus evellens; palàm enim insinuat demonum expulsionem et sanationes exhibitas, cum de illis fateatur, quorum apparitiones, et quorum prædictiones. Adnexuit quoque non solum animas per se ipsas operari, sed et corpora eandem atque illæ et gra-*

tiam et actionem possidere, sive tangerentur, sive honorentur, ope scilicet divinâ propriâ essentia operari; non alium pro alio agere aut apparere.

17. Sed auribus æquis et probis una vel altera sanctorum demonstratio planè suffecisset. Verum ne reliquos aut neglexisse, aut præterisse videamur, neve vos in suspicionem veniatis, nihil ab illis de hoc capite pronuntiatum fuisse, ex iisdem ipsis nonnulla testimonia in medium adducere, necessarium esse duximus. Dicit itaque Gregorius Nyssenæ urbis episcopus, Commentario in Beatitudines, ad illa verba : *Beati qui persecutionem patiuntur, etc. : Ne doleamus igitur, et ægrè feramus, fratres, terrenis nos expelli atque prohiberi; nam qui hinc migraverit, in cœlesti regiâ diversatur. Duo hæc in creaturâ rerum universarum sunt elementa, habitationi rationabilis naturæ attributâ, cælum et terra. Locus eorum qui per carnem vitam sortiti sunt, terra; cælum autem incorporeorum est; necesse est igitur vitam nostram prorsus alicubi esse : nisi ex terrâ pulsi et ejecti fuerimus, in terrâ prorsus manemus; si hinc abierimus, in cælum traducemur. Qui hinc migraverit, ut præceptor dixit, cum incorporeis angelis habitans, quæcumque angeli choreas ducentes agunt, illa eadem, et qui cum iis immorantur, persolvunt. Dicit rursus idem, oratione cui adversus eos qui differunt baptismum titulum præposuit, et principium fecit : *Hujus mundi reges : In electione malorum, magis est eligendum, ut salutare lavacrum assecutus, rursus sit in peccato, quàm ut gratiæ expers vitæ finem imponat.* Et paucis adjectis : *Animam minimè illuminatam, et regenerationis gratiâ non ornatam nescio an angeli suscipiant, postquam fuerit separata à corpore. Quomodo enim cum non sit obsegnata, nec ultum ferat signum sui Domini, quam est verisimile ferri per aerem errantem, et vagantem, et minimè quæsitam, ut quæ Domino careat, quærentem quietem et locum in quo maneat, et non invenientem, frustra desilentem, et inutiliter pœnitentem, non secus atque divitem, etc.* In ambiguo videtur reliquisse hic doctor an animam minimè obsegnatam recipiant angeli vel non. Verumtamen eas quæ sanctorum sunt, angeli, postquam separata fuerint à corporibus, accipiunt; quibuscum animæ illæ quietem consecutæ, actiones, Deique laudationes explent. Idem etiam Pater, dialogo cum propriâ sorore Macrinâ de animâ, adamussim dicit : *Et cum sit omnibus tractatus obvis, veritas inde facillimè elicietur. Operæ pretium tamen est nonnulla hic ex eodem apponere, quæ ita se habent : Corporum duntaxat proprium esse, in loco positionem comprehendere; animam verò, quæ incorporea est, nullâ naturæ necessitate certis quibusdam locis retineri. Et : Nam difficulter arbitror eos qui non admodum duri ac perversi sint, per ea quæ dicta sunt inductum iri ut post corporum solutionem animam ducant ad interitum et abolitionem; ne quod ab elementorum naturâ diversa est, idcirco affirmant eam nusquam in rebus universis esse posse. Licet enim cum elementis non congruat atque conveniat, intelligentiæ particeps, et materiæ expers, naturâ esse tamen in eis non prohibetur. En quâ ratione magister eodem loco posuit eos qui asserunt animas postquam sepa-**

ratae fuerunt à corporibus, ad interitum et abolitionem abire, et eos qui astruunt nunquam easdem in rebus quæ sunt remigrare posse. Si igitur immaterialia et intellectualis substantia, ad elementorum essentiam comparata, non impeditur quin in iis appareat, et potissimum si proba bonaque fuerit, et utilitatis alicujus gratiâ delegetur in hanc vitam, quomodo ipsi asserunt hoc ex iis esse quæ fieri nequeunt? Considerent attentius suæ opinioni germanam ac proximam abolitionem et interitum, et ad illud, quod nullo modo est transitum. Non est itaque ita opinandum, ne pari ratione condemnentur. Sed Patris hujusce tractatum illum omnem propter sermonis longitudinem prætereuntes, ad reliqua doctrinæ similis perquirenda convertamus orationem. Scribit ergo et Joannes, doctissimus Ecclesiæ doctor, et Constantinopolitanus episcopus, ad viduam Juniorem, cum exularet. Initium Epistolæ ista continebat: *Gravem te quidem accepisse plagam. Nullus hinc lacrymis, sed lætitiæ locus est. Etenim hæc mors non est mors, sed migratio ac domiciliî mutatio, à deterioribus ad meliora, à terrâ ad cælum, ab hominibus ad angelorum, atque adeo ipsum archangelorum Dominum. Et paucis interjectis: Si eandem atque ille colere volueris vitam, tumque ipsum non cum hac corporis pulchritudine, quâ præditus abiit, iterum recipies, sed cum alio quodam splendore ac venustate, quæ ipsos solis radios fulgore vincat. Et post pauca: Quod si valde tibi intoleranda videtur temporis longinquitas, verisimile est illum tibi interdum in somnis adstare, et quæ consueverat tecum colloqui, et optatam faciem ostendere. Hoc te loco epistolarum consoletur; quinimò id majorem epistolis vim habet. In illis enim litteras tantum cernere licet; hinc verò et formam vultus, et risum tranquillum, et figuram, et incessum et sonum audire, et amicam illam vocem agnoscere. Qui in somnis apparet, et consueta alloquitur, et formam vultus amicam et gestus ostendit, operans illa peragit, et mœrore detentos solatur; ea si dormientibus somnus porrigit, quæ visionis sunt, omnia inutilia erunt et incassum concident. Sed id non ita est. Absit. Multi siquidem per somnia æquè ac vigilantes multa assecuti sunt munera. Rursus idem Pater, os super aurum prælucidum, et cujus sermones veluti carbones coruscantes, nunc quidem expurgant, nunc verò illos excipientes illuminant, eadem expositione in Psalmum tertium decimum et centesimum edocet, cum scribit: *Cælum cæli Domino*: Hoc dicit, quod propterea in illis requiescit, quia sunt ab omni vitio liberi. Quin etiam tu quoque, si non terræ affixus fueris, angelus celeriter efficiaris, et in cælum domum paternam ascendes; atque adeo vel ante resurrectionem ex hoc jam loco migrasti, esque jam auctoritate et dignitate præditus. Et post pauca: *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum*. Mortuos dicit non eos qui vitâ functi sunt, sed eos qui mortui sunt in impietatibus, vel eos qui in peccatis suis marcuerunt. Quandoquidem et Abraham, et Isaac, et Jacob mortui erant, nihilominus ita vivebant, ut illorum memoriam providentiam sibi facerent viventes. Moyses enim ad eos confugit, et tres pueri dicentes: *Me-**

mento Abraham, et Isaac, et Jacob. Si autem tanta erat eorum potentia, quomodo erant mortui? Sed nos qui vivimus benedicimus Dominum, ex nunc et usque in seculum. Nemo in hac vitâ vivit hanc vitam, sed ii perpetuò vitam agunt cum gloriâ. Nam peccatores quoque vivunt, sed in penâ et supplicio, et stridore dentium; hi autem in claritate et splendore, utpote quorum sit manus unâ cum incorporeis potestatibus, offerre Deo, uti addeet, mysticos hymnos. Psalmistæ dictum exponens divinus iste Pater palam apertèque distinxit quinam sint mortui, et quinam ii qui perpetuò vivunt. Itaque si etiam ante resurrectionem, qui virtutibus operam dederunt, ex hac vitâ migrantes, angelorum dignitate perfruuntur, et sic hymnos unâ cum iis Deo offerunt, hoc sibi opus vendicantes, et qui in hac vitâ afflictionibus opprimuntur, eosdem apud Deum et suggerentes, et adjutorium possident, quânam ratione dicuntur apud vos non posse apparere, nec operari, nec aliud quidpiam peragere? De iisdem rursus idem Ecclesiæ lumen hæc in oratione cui titulum fecit: *In memoriam sanctorum Apostolorum Petri, et Jacobi, et Joannis*, cujus principium est: *Petra nos hodiè apostolica quasi sagena comprehendit*, pronuntiat: Similibus rectè factis beati isti culti in celestem quietem transvecti sunt, unâ cum angelis choreas ducturi. Hos nos quoque, utul possumus, veluti jam coronatos athletas honore prosequimur, in peccati naufragio servatores, communes humani generis medicos, de orbe universo benè meritos, et in corpore suo Christi notas ferentes. Qui unâ cum angelis choreas ducunt, genus humanum unâ inter se omnes custodiunt, et in incommodis medicinam reperiunt, quomodo absque operatione unquam consistere poterunt? Quemadmodum gubernatores navigium, non dormientes, sed vigilantes potius, et excusso somno à tempestatibus incolume conducunt. His similia et aliâ oratione, quam ille in Machabeos habuit, et cujus principium est: *Quàm speciosa et grata civitas nobis*! scribit: *Non de usitatis solis radiis illuminata præclarius, sed de lumine martyrum supra coruscum omne fulgur micans illustrata sublimius. Multis etenim solibus illustriores sunt martyres, et magnis luminaribus clariiores. Propter eos hodiè cælo ipso ornatior terra lætatur. Sed hinc non attendas cinerem sanctorum corporum, nec favillam reliquiarum carnis, omniaque ossa consumpta temporibus; sed aperi oculos fidei, et vide eos divinâ virtute et gratiâ Spiritûs sancti amictos, et divini luminis claritate radiantés. Non tales de superno solis circulo in terram radii jaciuntur, quales à corporibus eorum prosiliunt coruscâ luce fulgores, et ipsos diaboli oculos invidentis obcæcant. Et non multa post verba hic doctor, uti et magnus Gregorius, non solum animas, sed et corpora sanctorum, postquam unum ab alio separatum fuerit, operari postea, hunc in modum pronuntiat: Ita prospectò et dæmones veri latrones, ubi martyrum corpora viderint posita, longè illud à conspectu eorum pavidi fugiunt, et absiliunt. Non enim ad naturam eorum hic interim mortalem intendunt, sed in arcanam dignitatem et gloriam Christi, qui in agone certantium, induta corpora martyrum suorum sicut arma*

portavit. Hujusmodi enim armis non angelus, non archangelus, non ulla alia creaturæ virtus induta est, sed ipse Dominus angelorum sicut Paulus clamat dicens 2 Cor. 13, 3: *An experimentum queritis ejus, qui loquitur in me, Christus? Sic et isti clamare possunt et dicere: An experimentum queritis ejus, qui certavit in nobis, Christus! Pretiosa enim sunt corpora, quoniam plagas pro suo Domino susceperunt.* Itaque si in propriis certaminibus ac laboribus martyres ipsi proprio in corpore tormenta sustinentes, et luctantes dicebant: *Ejus, qui certavit in nobis, Christus*, uti doctor iste insinuat, et ut Apostolus docuit dicens: *Si experimentum queritis ejus, qui loquitur in me, Christus*, nihil impedit quominus etiam post separationem à corporibus sanctorum animæ appareant, et æquè atque corpora agant, cum assidentem sibi vim divinam possideant, et Spiritus gratiâ circumvallentur. Nemo siquidem, sive in corpore, sive extra corpus existat, sine ope auxilioque divino quippiam operari poterit. Omnia enim quæcumque sunt tum ratione prædita, tum mente, sive illi angeli, sive animæ sint, in ministerium à Deo missa, ejus ope atque concursu agunt et operantur, ut illis demandatum est. Sic ergo angelus Habacuc comâ arreptâ momento temporis ex non contemnendâ distantia cum strepitu Spiritus locum in alium transtulit. Sic Gabriel audiit, à quo audiit suum nomen: *Et intelligere istum fac, Daniele scilicet, visionem*, Dan. 8, 9. Sic item Ezechiel, 37, 1, narrat: *Et assumpsit me Spiritus, et posuit in campum, et ostendit mihi illum plenum ossibus*; et quæ ille hisce non dissimilia digerit. Sic rursus, Act. 8, 39, angelus Philippum quidem à curru eunuchoque rapuit, Paulo verò in somniis adstans dixit, ibid., 27, 24: *Ne timeas, Paule; consistendum tibi ante Cæsarem est.* Sed horum omnium caput: Quânam ratione Deiparam semperque virginem Mariam Gabriel fausto illo nuntio salutavit? Quomodò rursus Josepho dormienti non unâ vice apparet, sed eum in Ægyptum amandat, nunc illinc reducit? Et si quæ sunt aliæ apparitiones illius, quas Evangelium percurrat. Sæpè etiam Deus per seipsum et nullius interventu servos suos alloquitur; nonnunquàm servis suis per conservos, quæ sibi complacita sunt, indicat. Et his nulla contradixerit oratio, ita ut quæcumque à servis fiunt, ea rursus ad Dominum referantur, uti Apostoli dicebant, de eo qui ex utero matris suæ claudus erat, Act. 3, 12: *Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostrâ virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? Quemadmodum itaque, cum in carne erant, per se res miras patrabant, ita et nunc per seipsos operantes animâ et corpore curationes meditantur, licet à sese separentur, et per se quidem animâ, per se verò corpus actiones peragat.*

18. Quòd si, ut vos contenditis, sola Dei virtus sanctorum martyrum et aliorum justorum et servorum suorum figuras assumens, actiones illas peragit, et curationes efficit, id ipsum et de angelis liceat vobis et intelligere, et palam etiam profiteri. In parisi quidem ordine post exitum ex hac vitâ sanctorum animæ cum incorporeis potestatibus sunt, licet et

origine præcedant, et gloriâ præcellant sancti archangeli, ut Patres docuere. Quòd si hæc non æquè se habeant, falsò, ut vestro utar sermone, sanctorum apparitiones fiunt, sicuti et in theatris alii cum sint, aliorum personas induunt, et ita simulatè ludos absolvunt. Similes itaque figuras fallaces ac ementitas species Dominus improbens dicebat non ostentationis modo, alia atque alia simulando virtutibus operam dandam esse, *sicut faciunt hypocritæ*, Matth. 6, 2; facies enim suas abolent, ut videantur non Deo, sed hominibus jejulare, à quibus etiam mercedem accipiunt. Etenim si id quod non est, id quispiam videri sese appetit, extra veritatem pedem figit. Quod verò à veritate alienum est, omnibus subjacet falsitatibus; falsitas autem ex diabolo est. Quid inde porro consequitur? Equidem illud, Ps. 5, 7: *Disperdet Dominus omnes qui loquuntur mendacium.* Non itaque mendacium sit, ne perditio, imò neque visio vera reputetur imaginatio. Quin imò veræ sanctorum apparitiones sunt, et sanationes ipsæ. Neque enim veluti in scenâ scurrarum, et impostorum atque hypocritarum opus est, sed veritatis. Namque ut animis atque corporibuss utilitates concilientur, sanctorum gratiæ commonstrantur. Quales enim, vel vivi vel defuncti fuere, tales eos apparere facit Deus, non ementientes gratiam, neque beneficiorum donum adulterantes. Nam si non æquum videtur, dum alius honorem accepit, alium gaudere; hoc verò accideret si qui incommodis oppressos imaginatione et non re ipsâ liberaverit; qui utilitatem assequitur, sese non ab eo assecutum esse intellexerit; tum enim ambo veritate exciderent, et qui beneficium accipit, ignorans, à quo sanationem habuit, et qui beneficium contulit, tanquàm qui non per se ipsum, sed per alium sanitatem reddiderit. Quorum vel unum asserere planè alienum est, et peregrinum à nostrâ orthodoxâ fide.

19. Testimonia itaque è sanctis Patribus pauca ex multis produximus. Quòd si et Patrum antiquiorum, et Ecclesiæ doctorum alia testimonia afferenda videntur, hoc idem prestabimus. Ait ergo martyr et Romanus episcopus Hippolytus, in Daniele prophetam oratione secundâ, hæc: *Tum ergo adstans Azarias et cum eo alii hymnis ac precibus Deo in medio fornacis conflebantur. Hinc à sancto, glorioso atque magnifico nomine exordium ducentes, ad ipsa Dei opera pervenere, et primum quidem cælestia compellantes, dicebant glorificantes: Benedicite, omnia opera Domini, Domino; post hæc ad filios hominum descenderunt, ordine suo hymnum disponentes. Deinceps subterraneos advocarunt spiritus angelorum, qui profunda tartara tenent, et justorum animas, ut cum illis insimul divinas laudes concinerent. Justorum animas Dei laudes concinere, actionem, non otium aut dormitationem commonstrat, et tartara tenentes angeli, uti operantes hymnos proseguuntur. Postmodum et dæmones credunt timeant quòd unus Deus sit. Et modo quo vivunt et sunt pulchrum bonumque peroptant; electione enim, et non naturâ dæmones mali sunt, ut ait magnus Dionysius. Et sanctus martyr, itemque episcopus Methodius, ad Aglaophon;*

tem oratione, veluti ab Origene dictata ista pronuntiat. Animæ porro ab opifice ac universorum patre, cum sint intellectualia corpora, membris, quæ ratione speculari possunt, adornantur, hanc vel illam species formæ suscipientes. Hinc et in inferno, uti de Lazaro et divite narratur, et linguam et digitum, et alia similiter membra habere dicuntur; non quod aliud illis informe corpus adhæreat, sed quod ipsæ animæ involucri omni spoliatæ, tales essentiâ suâ sunt. Verumtamen cum manifestum sit animas non supra passionem esse, nec item post migrationem ex hac vitâ alia corpora possidere, cum quibus visuntur ante resurrectionem, consequens fuerit, eundem hæc quoque à seipso discordare, et contraria sibimetipsi asserere. Et paucis annexis: Fatetur itaque ipse, quando dicit. Narratur aliquem ex mortuis eadem ipsâ figurâ, quâ et præditus erat, cum in carne erat, visum fuisse. Quânam itaque ratione non dicemus te hæc, Origenes, apertè dicere? Nam si ipsa anima etiam postquam migrârît ex hac vitâ, non dissimilis est carni, si iisdem ipsis membris efformata est, ut et linguam et digitum, et reliqua habeat, quam ob causam propriâ ac principæ animæ parte, in illam figuram transformatâ, non item per ipsum corpus futurum in eandem animæ speciem effingetur? Accusans Origenem redarguit sanctus martyr Methodius, non quod dixerit, ex hac vitâ migrantium animas apparere, sed quod instar corporis, incorporeas effingat, et linguam, et digitum, et alia membra æquè ac si illa naturâ suâ possideant, attribuat. Sibimetipsi itaque Origenes adversatur, quod incorporeæ animæ corpus exhibens, tali eam figurâ circumvolvât; quod verò incorporeum est, naturalem habitum, speciem scilicet et figuram utique nullam habet. Alteram itaque sententiam, animas nempe corpora esse, refellit, cum ostendat eundem sibi contrariâ asserere; alteram verò, in hac vitâ animas apparere, cum ob eam haud criminetur Origenem, manifestò sese martyr indicat, dictum illius approbasse, quando id verè pronuntiâsse visus est ipsâ veritate compulsus. Quod et S. Basilius, de eo Eusebio Palæstino, orat. de Syllabis (de Spirit. S., ad Amphilo-chium, c. 29), de eo: Cum Spiritu sancto, tractans insinuavit: Sic, utique reor, traditionis robur sæpius viros compellebat suis ipsis dogmatibus contradicere; non videtur itaque absurdum et nunc dicere traditione convictum Origenem de apparitione animarum similia tradidisse, licet non perfectè rem totam explicaverit. Reperimus præterea Eustathium Antiochiæ Syriæ episcopum et confessorem, Patribus jam laudatis consona scribere, oratione de Animâ et contra Arianos. Concordia his prosequens idem Jerenias, vocibus Dei asserviens, insinuat, quibus commonstrat, neque se justorum supplicationes acceptas habere, si velint illi propter homicidas preces fundere. Et dixit Dominus ad me, dicens: « Si steterit Moyses et Samuel ante faciem meam, non est anima mea erga ipsos. » In divinis Litteris indicatur Moysem et Samuelem vitâ esse defunctos; quomodò ergo pro iis qui minimè digni sunt, orant, si per vos non operantur? Hisce præterea idem Pater adnectit et quæ sequuntur: Si itaque postquam Chri-

stus apparuit, in paradysum genus humanum introducit; cum verò cruci affixus est, latronem eodem die in illum introducere prædixit, corpore adhuc intra sepulcrum involuto, constat, ab animâ Christi propriè cum Deo et verbo, res omnes creatas in se continente, commorante, naturâ sibi similem hominis animam in Paradysum illatam fuisse. Non enim scriptum est, ante sancti corporis resurrectionem corpus latronis in vitam revocatum, promissi compositum fuisse. Consequens ergo fuerit, si caulè rem intelligere volumus, animâ à cognatâ sibi animâ, tanquam quæ majore auctoritate polleret, humaniter ductam, promissa sua eodem die persolvente, cum aperuisset Paradysum in præclaram hereditatem invec-tam fuisse. Fatetur hic doctor à Christo humanum genus, eos scilicet, qui vitâ optimè ductâ inclaru-erant, et fidem catholicam professi fuerant, quemadmodum latronem, ex parte enim eorum, qui virtuti operam dedere, genus universum ostendit, in Paradysum introductum fuisse.

20. Quòd si creatum Adamum Deus in Paradiso posuit, ut illum coleret et custodirèt, ergo ii etiam qui ante resurrectionem in Paradisi deliciis deferuntur, otiosi esse non poterunt, sed cum incorporeis virtutibus laudes Deo concinunt. Idque cum isti peragant, hæc quoque in aliorum utilitates delegantur. Et hoc multis visionibus demonstratur, sed potissimum ex narrationibus martyrum, quæ verè conscriptæ sunt, paucis veritatem ostendere possumus. Narrat itaque historiæ martyrii sancti Basilei Amasiæ episcopi et martyris scriptor, quæ sanctus ille diaconos suos, antequàm vitæ suæ finem poneret, admonuit: Scitote, filii mei, hæc nocte apparuisse mihi Dominum evidenter cum vigilem, et finem meæ ad ipsum dissolutionis, et quæcumque ille servum suum magnificando absolvet manifestasse. Vos ergo estote bono animo, et in Christo revertentes confirmate fratres. Euty-chium verò filium Callistrati post me in episcopatum promovete; ita enim Dominus mihi revelavit; sed et vile corpus meum gratiâ suâ efficiet, ut vobis dedatur. Et post pauca: Christo verò fidissimus Elpidiphorus assumens unâ secum diaconos in domum rexit, ut eos consolaretur. Et nocte illâ astitit ipsi angelus ter hunc in modum adhortans: « Basileus episcopus Sinopem proficiscitur, et ibi vos expectat. Experrectus itaque accipe illius diaconos, et ascensâ naviculâ ad ipsum venito. » Ille verò trinum experrectus animo volvens præceptionem, narravit clericis, quærens, si reverà locus aliquis ipsis immotescit, qui Sinopes sibi nomen vendicet, et Parthenius urbem eam esse fassus est, ad quam et Christi Apostolus Andreas pervenit. Sed ego quoque vigilans visus sum mihi præbere magno illi manus, et in Dominicum ingrediens audire, ut nunc vides, ita futurum est tibi. Ex jam propositâ narratione tria revelationum genera dignoscimus; alio siquidem modo Deus sancto apparuit, alio angelus Elpidiphoro; hic verò cum diaconis suis Amasiâ in Nicomediensium urbem profectum sanctum Basilea hospitio exceperat; et alio martyr atque episcopus suo archidiacono. Parthenius enim archidiaconi dignitate præfulgebat. Et hæc visiones postquam

capite imminutus sanctus Basileus, in Nicomediense mare projectus est, commemorantur; conjunctum verò est caput corpori sancti; ita ut cervicis scissura, cicatrice eà circum ambiente, manifesto pateret, ad fidem faciendam corpus sancti visuris. Et sic in Ponticum mare à Nicomedià urbe adnavigavit, et viginti quatuor dierum spatio per profunda maris perrepens Sinope repertum est, quod sagenis ab iis qui visionem viderant, attractum in proprià urbe reponitur. Quid ad has visiones respondebimus? Num alius pro alio apparuit? non ego equidem opinor aliquem, licet admodum contentiosus sit, similia effutire. Namque uti firmissimum supra demonstratum est, Dominum veluti Dominum apparuisse et apparere, et angelum veluti angelum, et sanctum veluti sanctum. Quòd si id verum non est, visiones omnes sive apparitiones per vos jam falsæ fuerint. Et quis, dummodò habeat sal in pectore, vos similia dicentes tolerabit? Angelus planè Dei sibi nomina adsciscere non sustinebit, quod et pluribus demonstrabitur, uti in Manoe Samsonis patre. Et Apostoli scindunt vestimenta sua, cum apud Lycaones audissent, Act. 14, 10: *Dii assimilati hominibus ad nos descenderunt*. Divinæ igitur et angelicæ, necnon sanctorum visiones reverenter accipiendæ, et uti addecet, dijudicandæ sunt; sic discrimen inter servum et Dominum agnoscendum, æquèque honor ac veneratio exhibenda. Quàmnam porrò ratione et sanctorum quadraginta martyrum reliquiæ ex fluvio extractæ sunt? Annon episcopo, qui tum præerat, per visionem revelârunt? Hæc itaque leguntur in eorum martyrio: *Congregatas autem et adornatas sanctorum reliquias in fluvium jecerunt, quæ congregatæ sunt in loco gelido, et nihil ex illis fluvius imminuit. Revelatumque est urbis episcopo: Custoditæ sunt reliquiæ nostræ in hoc loco. Procede itaque noctu, et extrahe nos.* Hanc vocem, uti ipse reor, nunquàm angelus emisisset. Nam si emisisset, non vera, sed falsa pronuntiâsse evinceretur. Si angelus fuisset, sermonem ita direxisset: *Extrahe corpora sanctorum*. Sed quando martyres episcopo apparuere, ipsi illi, ut id faceret, præceperunt, dixeruntque: *Reliquiæ nostræ in flumine sunt, et: Extrahe nos.*

21. Non sunt ergo aliis aliorum personæ adaptandæ. Hoc enim apud ventriloquos factum est, et nunc quoque fit. Nam sub Saùle, cum non eduxisset Samuelem Pythomantis, interrogata, 1 Reg. 28, 13: *Quem vides?* respondit: *Deos vidi ascenantes de terrâ*. Et hæc proferens reputata est eduxisse Samuelem; postmodum audiens deceptrix à malè sano Saùle: *Ne timeas, mutata voce respondit: Hominem rectum ascendentem de terrâ, amictum diploide video*. Dùm furiis agitatus Saül ventriloquo dicit: *Vaticinare mihi in ventriloqua*, et illa respondet: *Deos vidi*, prorsus deceptionem esse quis piè credet, si fidem adhibebit iis qui hæc fusiùs exposuere? Verùm hæc et his similia, quæ vel facta sunt, vel fiunt, mendacii pater illiusque satellites confingentes ostendunt. Qui autem veritatem amant, verum formant, et ostendunt illis qui veritatem ambiunt.

22. Neque præterea abs re fuerit, rursus hic pauca.

quæ ex libris scriptis de sancto Theodoro decerpsi, mus, apponere. Narrat Chrysippus, Hierosolymitanus presbyter, in laudatione martyris hæc: *Sed quis potius fuerit exprimere, in morbis omnium generum sanationes, in omnibus omnium afflictionibus subsidia, tum nocturnas, tum diurnas apparitiones, in quibus semper cum armorum ornatu comparet, neque nunc, licet regni celestis hæredibus ascriptus, habitum militare recusans? Quænam verò sunt quæ de eo Pater iste enarrat? Cùm duodecim miracula in eo Commentario digerantur, unum tantum aut alterum ob sermonis prolixitatem afferam. Adnectit itaque post pauca dicitque: Ensem nescio quis præpulchrum et auro undique ornatum in templo, in quo sanctus veneratur, obtulit. Cùm casu adfuisset puer, et ex altaribus in uno ense conspexisset, pulchritudinis, quæ in eo erat, amore captus supplicabat martyrem mente non malâ, illum sibi habere peroptans. Quàmnam ergo ratione, et puero veluti pater illusit, et rem cessit? Admovit ensi dexteram puer, et martyr permittebat accipere. Cùm verò se firmiter eum tenere existimaret, et manum contraheret, in unum congressi cancelli manum alligabant; ubi verò rem acceptam desereret, et manus vinculis solvebatur, aggrediebatur rursus arripere, et rursum eadem vincula manum comprehendebant, aded ut ætatis simplicioribus moribus utenis, hisce martyrem exoraret: « Cedito mihi, pater sancte, cedito mihi servo tuo rem hanc; quæ enim tibi ensis necessitas? Anne aves mactas? an pecudes? an aliquid aliud generis ejusdem? bonus pater, hoc mihi donum elargire. » Similia eaque multa pronuntians, et similia efficiens, tum equidem mœrore oppressus abiit; neque enim quod ambiebat secum detulerat. Post illius recessum apparens sanctus sacerdos, quismam esset et unde, puerum indicat, et ut alloquio suo demulserat. Quare tu eundem advoca, et desiderium exple. Sic simplicitatis suæ, quam ætas ministrabat, mercedem, ense assecutus recessit, non tantum propter ense, quàm ob martyris erga ipsum benevolentiam beatus existimatus. Vidistis, ut mitis et blandus ubi lenitatis opus; videte rursus ut acer et vehemens, ubi acritudinis opus est. Cùm annua illius memoria fieret, non nemo alteri, qui celebratâ aderat, auro concedens, deposuit. Et, qui acceperat, denegante, auro spoliatus, multis cum lacrymis in thalamum accurrit, exorans ne sibi soli solemnitas illa mœrori esset. Inter somnians martyrem apparens: « Cessa, inquit, à lacrymis, et quietus in atrio commora, et ego quæ exposcis, ut assequaris modum inveniam. » Duo vel tres dies præterière, et qui inficias iverat spontè accessit, et congregatarum illarum nationum, et omnis generis multitudinis in medio, in aere suspensus pendeat, et veritatem omnem, veluti verberibus coactus enuntiabat. Fatebatur siquidem adhuc apud se integrum depositum esse, supplicabatque omnes ut tormentorum sibi precarentur solutionem. Hisce ille quidem deposita resumpsit, hic à doloribus liber evasit, et nihil ultra perpersus, secessit. Notumne vobis remanet ex his narrationibus, inò visionibus veris, sanctos nunc vigilantibus, nunc dormientibus apparere, eorumque postulata, onem Deo ferente, complere, et non, ut vos*

contenditis, solam Dei virtutem figuras eorum accipientem apparere, sed ipsam martyres exhibendo accessus illorum evidenter, cum necessitas urget, efficere? non alium pro alio aut respondere, aut operari, quemadmodum vesana ventriloqua respondit, et in fraudem interrogantem illiciendo machinata est? Ne itaque fabulas sequentes in errorem inducamur, sed veritati potius attendentes, stemus in eâ benè radicati atque fundati.

23. Porro, ut dictis nostris majorem fidem comparemus, licet quibusdam tædio esse videbimur, unâ et solâ visione allatâ, reliquas alias, quibus id placuerit relinquemus. Narrantur ergo in Revelatione Luciano presbytero, ob reliquias sancti protomartyris Stephani factâ ab eo qui viderat, post proemium: *Cum verò ipse quiescerem in domo Photisterii, die Parasceve illucescente, tertiâ horâ noctis, et adhuc vigilarem, et extra me factus essem, vidi hominem aspectu quidem senem, corpore pusillum, specie venerandum, barbatum, albis vestimentis amictum, qui sese ante me silenter motibat. Ego apud me hæsitare, quisnam ille esset? an à Deo, vel ab aliâ virtute? Ille nihil cunctatus procedit ad me, et baculo, qui illi præ manu erat, punit, tertium vocans: « Luciane, Luciane, Luciane. — Respondi: Quid est, domine? et dixit: Ascende, dic Joanni Hierosolymitano episcopo: Quousque obseramus? quousque non aperis nobis? locus noster, in quo jacemus, vehementer negligitur, et nunc quidem reliquiæ nostræ imbre maculantur, nunc sole aduruntur. » Ego autem humilis Lucianus, interrogavi eum: « Quis es tu, domine, et qui unâ tecum sunt? » et ille: « Ego sum Gamaliel qui Paulum enutrivî, et in urbe Jerusalem legem docui. Qui verò unâ mecum jacet in orientali urnâ, est dominus Stephanus, qui lapidibus à Judæis in eadem Jerusalem obrutus decessit. Secundus est Nicodemus filius fratris mei, qui noctu à Salvatore nostro Jesu Christo res fidei instructus, et à Petro Joanneque discipulis baptizatus est; quod cum audissent principes sacerdotum ægrè tulerunt, et densis sic eum verberibus multarunt, ut post paucos dies obdormierit propriâ suâ quiete, et curavi ut ille ad pedes sancti Stephani veluti Christi confessor apponeretur. Tertius qui unâ mecum jacet, est Abibus, meus dilectus filius, qui mecum Christi prædicationi credidit, cum me patre suo uno die à commemoratis discipulis est baptizatus. Hic cum ante me dormisset, purus atque incorruptus, penes eos in tertiâ urnâ repositus est in quâ et ipse jaceo. » Post hanc visionem, multas alias prosecutus idem Lucianus, et loca intuitus in quibus sanctorum reliquiæ urnis repositæ repertæ sunt, subdit: *Eadem ipsâ horâ terræ motus ingens factus est, ut sancti Stephani corpus resiliaret et revivisceret, odorque immensus ex urnâ illius effunderetur: sanæque sunt ille die animæ tres et septuaginta, quæ ibi convenerant, è variis morbis. Et hæc quidem pauca è multis recollegimus, confirmare volentes non credentes, sanctorum visiones verissimè fieri. Probat igitur docetque visio satis abundè actiones et adventus martyrum esse.**

24. Sed fortè aliam quoque nobis dubitationem pro-

ponent, quomodo nempe sanctorum animæ aliquando armis instructæ, aliquando alienas figuras, vel equorum vel aliarum notationum præ se ferentes apparent, cum nudæ in præsentia et absque corpore existant? Respondemus, quemadmodum angeli, licet sint incorporei, cum mittuntur in ministerium, exequuntur mittentis mandata, et visiones efformant, modo quo recipientes visiones digni judicati fuerint, eadem ratione animæ formas non naturales, veraces tamen accipiunt; et veluti pictor è multis coloribus res efficit subsistentes, non tamen naturâ animalia, et alia, si quæ fuerint; pari modo quæ incorporea sunt, et ratione utuntur, parvum ad tempus formas effingere possunt, quæ tamen imaginationes vocandæ non sunt, nec res naturales; nec propterea dicendum est, visiones illas et apparitiones veras non esse. Hoc in Abraham et in tribus angelis factum est, et verè quidem, sed non naturaliter manducaverunt angeli, neque imaginatione factum illud absolutum est. Dicit porro et Dionysius Areopagita, doctor insignis, nono capite de cœlesti Hierarchiâ: *Illud quoque pontificiæ tuæ prudentiæ commemorabimus, ut et Pharaoni ab angelo Ægyptiorum præside, et Babyloniorum principi à proprio itidem, omnitus prospicientis atque dominantis providentia potestasque per visiones fuerit intimata, utque gentibus istis veri Dei ministri, ductorum instar, fuerint præfecti ad figuratas illas angelicas visiones interpretandas, quæ viris sanctis angelorum similibus, Danieli, inquam, et Josepho, ex parte Dei per angelos ante fuerant revelatæ; et capite tertio decimo: Quin et divinum illud præstantissimumque laudis canticum discibat, angelo, qui visionem efformabat, prout poterat, ipsi theologo sacram suam scientiam communicante. Neque dissimilia sunt, quæ Theologus Gregorius oratione in Heronem Philosophum, scribit; ait enim: Angelicus splendor lumenque, cum instar corporis efformantur. Cum igitur, ut Patres docuerunt, licet angeli incorporei sunt, facultate tamen à Deo acceptâ, revelationes efformant, pari ratione et sanctorum animæ, quæ angelis proximæ sunt, eundem in modum et illæ, Deo auxilia opemque illis præbente, virtutes perficiunt. Nemo ergo decipiat, vel potius alium decipiat, quæ aliis insunt, aliis attribuens: unumquodque enim in proprio ordine manere, qui ordinum princeps est, jubet: nam et spiritus prophetarum prophetis subditur, 1 Cor. 14, 32. Neque Deus confusionis est, sed pacis.*

25. Satis abundè declaratum, sive, ut verius dicam, multis modis demonstratum est, sanctorum animas esse quæ in visionibus apparent, cum opus fuerit eas nonnullis apparere. Quando verò id demonstratum est, et adhuc addubatur de iis qui nec virtutibus addicti, neque, ut Deo placuit, vel medio quodam modo ex hac vitâ migrarunt, an operentur, aut huc adveniant; an verò similis illis accessus denegatus sit, et quomodo quibusdam apparent, quæ sanctorum animæ nullo modo sunt; ut vires suggerunt, Deo sermonem suppeditante, saltem ex parte respondebimus. Dicemus itaque medium nullum esse, sed aut virtutibus aut vitiis eorum qui sunt robustâ atque integrâ ætate animas præstare. Et hoc supra à nobis demonstratum est.

Non fuerit, nihilominus absurdum, rursus eadem repetere. Namque ait Nyssenus Gregorius : *Duo hæc in creaturâ rerum universalium sunt elementa, habitationis rationalis naturæ attributa, cælum et terra. Locus eorum qui per carnem vitam sortiti sunt, terra; cælum autem incorporeorum est. Necesse est igitur vitam nostram prorsus alicubi esse; nisi ex terrâ pulsi et ejecti fuerimus in terrâ prorsus manemus; si hinc abierimus, in cælum traducemur.* Anima ergo, ut Doctor dicit, quæ se ipsa non assuefecit, cum adhuc carni alligaretur, terram deserere, sursumque à spiritu saltem brevissimo tempore efferri, et mundi illius res meditari, cum à vinculo carnis liberabitur, quomodo poterit in cælum traduci? Ait enim : *Nisi ex terrâ pulsi et ejecti fuerimus in terrâ prorsus manemus.* Id quoque de divite indicatum est, cum dicitur, Luc. 16, 22: *Mortuus est dives, et sepultus est.* Confirmat præterea ista et alio suo testimonio supra adducto : *Animam minimè illuminatam, et regenerationis gratiâ non ornatam, nescio an angeli suscipiant, postquam fuerit separata à corpore. Quomodo enim cum non sit obsegnata, nec ullum ferat signum sui Domini, quam est verisimile ferri per aerem errantem, et vagantem et minimè quaesitam, ut quæ Domino careat, etc.* Si itaque anima non obsegnata Domino caret, et minimè quaeritur, et per aerem fertur, par est eam, ita Deo permitte, rarè admodum apparentem, imaginationes efformare, non ut commoda afferat, sed ut decipiat. Quomodo enim utilitatem afferre poterit nunc demum, quæ nunquam cum in corpore esset, tale quippiam comminisci conata est? Et qualem ex parte gloriam sibi vindicaverit, quemadmodum in præsentia sancti, qui etiam ante resurrectionem, licet perfectè non glorificati sunt ut in Apocalypsi traditur, et cum essent in carne indesinenter beneficia indigentibus conferebant? Id idem et diviti insinuans Abraham dicebat, Lucæ 16 : *Chaos magnum firmatum est, et unus ad alium transire non potest.* Et hoc, non quòd iusti non possint inde huc transmeare (nam volebat ille Lazarum ad fratres transmitti, quod pluribus demonstravimus fieri posse), sed quòd iusti impediuntur, ne unà cum peccatoribus sint, patriarcha significavit. Et quomodo fieri poterit, ut aliquando simul sint? Scriptum enim est, Gen. 21, 50 : *Non hæreditabit filius ancillæ cum filio liberæ; animæ siquidem iustorum in manu Dei, Sap. 3, 1; et per prophetam dicit Deus : Omnes animæ meæ sunt.* Et licet generatim de omnibus pronuntiavit, partim nihilominus in nuptiali thalamo, in cælo nempe, partim extra, in terrâ scilicet, propter opera sua admittuntur. Et hæc differentia rata ac firma semper est; namque dixit, clausam esse januam, et inter eos chaos magnum firmatum hoc indicat. Supplicabat ergo dives Lazarum mitti ad corrigendos fratres, sed nullam virtutis rationem habens, ut multis utilitati esset, eosque ad opus præclarum converteret, similia enuntiabat; verum affectui carnis adhuc mancipatus, quinque qui numeratu faciles erant fratres germanos à periculis eripere conabatur. Et qui suos quinque sensus non expurgaverat, neque curaverat, cum adhuc vivus in terrâ degeret, quânam ratione in inferno, et inter tormenta aliorum

medicus fieri poterat? Non immeritò ergo audierit, Luc. 4, 13 : *Medice, cura te ipsum.* Hanc igitur ob causam fortè Abraham asseverabat, non posse Lazarum chaos pertransire. Tui scilicet causâ divitis, qui similia póstulas. Namque, cum delictis dives sis, eisque affluas, haud facile tibi fuerit supplicanti, captivos alios et temetipsum in libertatem vindicare. Servo siquidem servus libertatem non dat; sed neque mortuus demortuo vitam. Proptereaque inquit : *Habent Moysem et prophetas, ipsos audiant.* Quotquot itaque de aliis generatim benè meruere, dum inter eos quibus benefecerint immorabantur, et cum abiire à terrâ, in cælum delati sunt, quando jam in benefaciendi assuetudine perstant, non impediuntur iterum similia peragere. At qui rursus piscium more in aquarum profunditatibus vitam transegerunt, licet videantur et velint ad supremam consueti sui instituti superficiem deferri, non possunt expediti eò conducti. Quod et in divite factum est. Namque aliquando intra seseolvebat animo dicens : *Filium me vocavit Abraham.* Si dixero de Lazaro : *Mitte eum ad fratres meos,* omninò mihi responderit : *Mittam te, et tu ad eos accede.* Idque si fuerit, jam tristium quæ me opprimunt finem inde invenero. Hinc miserabiliter dicebat : *Miserere mei, et mitte Lazarum,* nunc quidem ad fratres, nunc ad semetipsum, exorans. Quid porrò humanissimus Abraham? Non affecit injuriâ, non ignominia, non minis rem expedit, non asperè et acerbè respondit. Sed ut audiit, eodem animi affectu repensat. Patrem me, inquit, vocas, sed tantum nomine; neque enim paterna mandata observasti, et hospitalitatem in domo tuâ sectatus non es, neque eam, uti par est, in honore habuisti, ut et illa iustorum tibi tabernacula conciliaret. Ego quoque pari modo te filium nuncupo. Voce vocem tuam nunc delinio, non opere. Quânam enim ratione te, qui nullum unquam opus bonum effecisti, bonis operibus compensare possum? Non absone ergo quidam dixerint : *An igitur ante universalem resurrectionem iudicium actum est?* Non dicimus. Sed quod modis omnibus futurum erat, Evangelium prædixit. Qui ergo dum in hac vitâ degunt, intellectuales, et quas visus consequi non potest, portæ scilicet cœlestes, non reserârunt, et thesauros indeficientes sibi non thesaurizârunt, ubi ærugo et tineæ non demolitur, et fures non effodiunt et furantur, Matth. 6, 19, quomodo eas reseratas invenerint, ut eò transferantur ad angelos et iustos; aut rursus, inde huc transmigrantes, aliquibus æquè ac sancti utilitatem afferant? Scriptum est enim Eccli. 2, 16 : *Non est memoria sapientis cum insipiente in æternum; quæ enim concordia luci cum tenebris?* 2 Cor. 6, 14. Spes siquidem, sive stationes non eadem sunt, ut eadem etiam apparitiones sint eorum qui operibus inter sese mutuò minimè communicant.

25. Sed fortassè dicitis : Operantur aliquid hæ animæ, vel non operantur? Respondemus, eas operari, non tamen eâ operatione, quâ sanctorum animæ, sed modo quo vivunt et sese movent, et poenitentia ducuntur, quemadmodum et dives dicebat : *Pater Abra-*

ham, miserere mei, et quaecumque de eo Evangelium narrat, non tamen eae à Deo mittantur ad aliquos beneficentiae gratiâ, nisi quis asseruerit, ita Numine annuente id fieri, et quemadmodum Pater dixit: *Cum careant Domino, et per aerem ferantur errantes et vagantes*, imaginariè apparitiones efficere, fortè propriâ libertate utentes. Quòd si ita Deo mandante id agatur, quis dicet illi: *Quare hoc fecisti?* Narratur enim et de Eliâ propheta, eum ob asperam et triennem ab eodem increpationem populo indictam, et famis crassationem, per impuram alitem, corvum, inquam, ali Deum mandasse. Jure ergo optimo atrore nigroque profusæ animæ nonnullis rariùs sese manifestant.

26. Quonam verò in loco aut sedibus illæ degunt, vel immorantur? Antequàm Christus hominem assumeret et passionibus subderetur, et ex mortuis resurgeret, Patres affirmarunt, et divina id eloquia pronuntiârunt, ut apud Jobum scriptum est, cap. 30, v. 16: *Venisti verò ad fontem maris, aut in vèstigiis abyssi ambulasti? Aperiuntur verò tibi metu portæ mortis, et janitores inferni videntes te obriquerunt*. Hinc manifestum est, in profundissimis terræ visceribus omnium animas detentas fuisse, quas ereptas eduxit Dominus et Deus noster, morte mortem conculcans, et portas inferi conterens; ideòque Evangelista adnotat multa dormientium sanctorum corpora resurrexisse, et multis apparuisse. En *apparuerunt* dixit. Et si id tum factum est, manifestum est et nunc quoque apparere. Cum enim sanctorum animæ id agere cœperint, ad consummationem usque mundi hoc idem peragendi finem non ponent. Et animas ex obscuris illis atque infimis, quaecumque sint loca illa, exsolutas esse, de omnibus universè animabus asserendum est, quod Apostolorum princeps scripsit: *Propterea et his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit*, Petri 3, 19. Sese verò manifestasse, de sanctis tantummodò, et non de omnibus Evangelista pronuntiavit. An porrò corpora fuère sanctorum, qui ante multos annos, vel ante paucos, vel tum recens mortem obierant, quod et verisimilius mihi videtur, cum dicat, *apparuerunt*, ut recentem memoriam et mutuam cognitionem indicaret; *non omnes id sciunt, sed quibus datum est intelligere*. Attamen multis apparuisse citra ullam ambiguitatem et contradictionem asseruit. Corpus verò demortuum absque animâ nullam apparitionem efficere potuerit; at anima, tantquam quæ perenniter vivit, et nunquam dissolvitur, etiam absque corpore operatur, et visiones effingit, et sese ipsam Dei ope, ut multis jam demonstravimus, manifestat. Et de primâ animarum statione in universum hæc dicta sint.

27. De præsentī verò sanctarum animarum statione planè jam à nobis expositum est eas in cœlo cum angelis choreas ducere; cum et de Lazaro referat, Lucae 16, 22: *Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinum Abraham. Mortuus est autem et dives, et sepultus est. Sepultura siquidem sanè est, cum transire non valeas, neque prætergredi principem mundi et tenebrarum, et quæ sub eo sunt po-*

testates rebelles et ordines. Nec aliâ ratione de animabus quæ vitii implicantur, nonnulli ex Patribus locuti sunt, eas scilicet è corporibus egressas, sive à malis, sive à bonis angelis comprehendi. Ex quo conjectari licet quibus in locis degant, postquàm separatæ fuerint à corpore. Idque apertè Gregorius Nyssaensium episcopus, ut supra ostendimus, indicavit. De hoc eodem et deiser Athanasius, Alexandrinæ urbis episcopus, Antonii vitam enarrans, scribit: *Quondam horam circiter nonam mente sese raptum sensit Antonius, quodque suspiciendum est, stans vidit seipsum tantquam extra sese; atque à quibusdam velut in aerem deduci, ibique tetros nonnullos et terribiles consistere, transitum ejus ut impedirent. Reluctantibus verò ejusdem ducibus, expostulavère illi quasi obnoxius illis esset. Cumque rationes à nativitalis exordio exposcerent conferrentque, iidem Antonii duces prohibuère, ac dixère, culpam à natali die omnem delevisse Dominum; licere autem illis à monachatus tempore, et quo se Deo consecrasset, primum exigendi capere. Cum autem accusarent quidem, non autem convincerent eum, libera minimèquæ impedita illi via fuit. Tum illic se veluti reversum vidit, atque priore loco integrum stare. Ibi oblitus capere cibum subsistit per tempus, quod diei erat reliquum, noctem verò totam gemitibus et precibus transegit. Admirabatur enim ut vidit adversus quot nobis lucta esset; et transitus per aerem quanto labore constaret, et recordabatur id ipsum esse quod Apostolus dixerat: « Secundum principem potestatis aeris hujus. » Hæc enim est hostis potestas, pugnare atque experiri omnia, quominus quispiam transeat; unde præ aliis adhortatur: « Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, ut is qui ex adverso est vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. » Quo nos cognito, meminerimus verborum Pauli, « sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit. » Et Paulus quidem usque ad tertium cælum raptus, auditis verbis arcanis, descendit; Antonius autem usque ad aerem se vidit pervenisse, luctatus donec liber evaderet. Aliud rursum Antonio fuit donum. Sedens enim in monte solus, si quâ de re unquàm apud se dubitabat, ea ipsi divinâ providentiâ revelabatur, eratque, ut Scriptura loquitur, beatus ille à Deo edoctus. Post id temporis cum de animæ conditione cum quibusque familiaribus disseruisset, quis hinc migraturæ locus esset futurus? nocte proximâ quidam desuper vocato ipsi: « Antoni, ait, surge, prodi, atque vide. » Egressus igitur: nôrat enim aures quibus dandæ; longum quemdam cernebat oculis; deformem ac terribilem stantem, et ad ipsas pertingentem nubes; nonnullos etiam quasi alis præditos ascendere; illum manus extendere, et alios quidem ab illo impediri, alios superius volare, et transitu perfunctos securè sursum ferri. Ob hos ergo stridebat dentibus prælongus ille, ob delapsos verò lætabatur. Tum vocem Antonius audit: « Considera visum. » Et apertâ ipsi mente animadvertit animarum esse transitum, et prælongum illum stantem, esse hostem, qui creditibus invidet, sibi obnoxios teneret, nec transire pateretur; eos verò qui illum non audissent, teneri haud posse, ut qui subvehantur. Quo rursum cognito, et velut commonesca-*

ctus magis contendit quotidie in iis quæ potiora essent progredi. Satis apertè abundèque divus Athanasius magni Antonii revelationem exponens, apostolici dicti mentionem induxit, fidem suis dictis eorumque habitibus ex eo concilians, illaque confirmans. Ambarum itaque bonarum, inquam, animarum, et dissimilium stationis sive conditionis discrimen postquam è corporibus emigrarunt, cum Patres explicaverint, omnem dubitationem et hæitationem procul abegerunt. Inquit etiam sanctus Basilius, oratione in Baptismum, hæc : Non aderit qui baptizat, mors irruet, abductores urgebunt. Quis liberabit? Deus tibi despectus? At, inquis, Deus ne tunc exaudiet. An tu verò nunc ipsum audis? Præscriptum tempus aliquod addet; scilicet quo dato benè es usus? Ne, miser, decipiaris. Nemo te inanibus seducat verbis. Aderit tibi repentinum exitium, ac interitus similis procellæ te evertet. Veniet angelus tristis per vim tuam rapiens tot peccatis irretitam animam; teque demum magnoperè cruciatum, et absque voce querentem præcluso lamentis vocis organo ad nigra tartara deducet. Illius vestigia secutus est frater Gregorius, cum extulit quæ supra posuimus. Nihilominus ad dicta nostra corroboranda eadem hic repetere non gravabimur. Sunt porro hæc : Ne doleamus igitur, et aegrè feramus, fratres, terrenis nos expelli atque prohiberi; nam qui hinc migraverit, in cælesti regiâ diversatur. Duo hæc in creaturâ rerum universarum sunt elementa habitationi rationalis naturæ attributa, cælum et terra. Locus eorum qui per carnem vitam sortiti sunt, terra; cælum autem incorporeorum est. Necesse est igitur vitam nostram prorsus alicubi esse, nisi ex terrâ pulsi et ejecti fuerimus, in terrâ prorsus manemus; si hinc abierimus, in cælum traducemur. Et iterum : Animam minimè illuminatam, et regenerationis gratiâ non ornatam, nescio an angeli suscipiant postquam fuerit separata à corpore. Quomodo enim, cum non sit obsegnata, nec ullum ferat signum sui Domini, quam est verisimile ferri per aerem errantem, et vagantem, et minimè quæsitam, ut quæ Domino careat, quærentem quietem et locum in quo maneat, et non invenientem, frustra deflentem, et inutiliter poenitentem non secus atque divitem! Et hæc quidem sunt Patrum documenta. Quid verò de duobus divitibus Dominus enuntiavit? De uno siquidem hæc dicit, Lucæ 12, 20 : Stulte, hæc nocte animam tuam repetunt à te. Quæ autem parâsti, cuius erunt? De altero verò rursum : Et mortuus est dives, et sepultus est. Quæ itaque Patres obscurè et veluti in ænigmate loqui visi sunt, ea Dominus, ut qui veritatis apicem solus callebat, et qui naturâ verèque verax esset, suo calculo comprobavit. Ipse enim omnia in sapientiâ fecit, et quoscumque voluit, quinimò quotquot digni effecti sunt ut acciperent sapientiam et intelligentiam, sapientes fecit; omnia siquidem operatur unus atque idem Spiritus, dividens unicuique peculiariter sicuti vult, 1 Corinth., 12, 11, et, ubi vult spirat, Joan. 3, 8. Ubi verò vult? Ad eos nempe qui semetipsos præpararunt, siquidem dixit, Matth. 18, 20 : Ubi sunt duo vel tres in nomine meo, ibi sum in medio eorum; et : Inhabitabo in illis, et inambulabo, et ero in illis Deus, et ipsi erunt

mihi populus. Hic ergo in omnibus sanctis suis, prophetis, et apostolis, et doctoribus inhabitans, quæcumque voluit per eos revelavit; et illi postmodum de omnibus Ecclesiam illius instruxerunt. Et animas quidem, postquam migrarunt ex hac vitâ, operari, et sedes in quibus immorantur, pro viribus nostris ex divinis Scripturis et Sanctorum Patrum documentis leviter modicèque edocimus.

28. Progrediamur itaque et ad subsequentem quæstionem, quam nos promisimus extricatuos. Quæritur siquidem ab aliquibus, num oblationibus, et inter preces, et supplicationes commemorationibus animæ utilitatem capiant? Conabimur itaque etiam de hoc nonnulla testimonia apponere. Et primùm illud ostendemus, in veteri lege, licet obscurius veluti in typo hujusce nostræ et veræ legis, sanctorum commemorationes modis omnibus præceptas fuisse; dicitur enim in Genesi, c. 50, v. 2, de Jacobo : Præcepitque servis suis funeratoribus, ut funerarent patrem suum, quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies; iste quippe mos erat cadaverum conditorum. Flevitque eum Ægyptus septuaginta diebus. Et in Deuteronomio de Moyse hæc narratur : Moyses autem erat centum viginti annorum, quando mortuus est. Non caligaverunt oculi ejus; nec corrupti sunt labelli ejus. Et flevit filii Israel Moysen in Araboth Moab in Jordane adversus Jericho, quinquaginta diebus, et completi sunt dies placentis lugentium Moysen. Attamen, cum futurorum bonorum umbram lex obtineret, ut dixit Apostolus, Hebr. 10, sub uno numero luctus dies omnes enumeravit. Veruntamen nunc, qui Verbum et Deum suis viderunt oculis, illique administrarunt, aliter Ecclesiæ tradiderunt, et quinquaginta dies in tres partes diviserunt, in tres scilicet, novem et quadraginta. Pari etiam ratione Dominus post quantum suæ resurrectionis diem manifestavit semetipsum discipulis, clausis januis, cum illis dixit, Joan. 20, 21 : Pax vobis, et insufflavit in faciem eorum, et dixit : Accipite Spiritum sanctum. Notaturque unum ex ipsis non fuisse simul cum illis. Et post dies octo rursus erant intus discipuli ejus, et Thomas cum ipsis. En post resurrectionem intra octo dies secundum discipulis apparuit. Dùm itaque Evangelista dicit, post dies octo, resurrectionis ipsam diem non numerat, cum illa siquidem novem sunt. Secundum itaque hanc formam nos à die sepulturæ usque ad diem nonum bis eorum, qui piè obdormierunt, commemorationes peragimus. Similiter et die quadagesimo, quandoquidem quadagesimo die Dominus assumptus est. Hæc autem fieri tradita sunt non utcumque et temerè, sed prorsus alicui commodo futura. Commodum autem quodnam aliud fuerit, quàm utilitatis quæ defunctorum animabus resultat? Invenimus siquidem et in veteri Fœdere, suscitare semen fratri defuncto à vivente miserationem esse, utilitatem nempe, quæ defunctum consequebatur. Quare dicit Noemi; hæc verò socrus erat Ruth, de affini suo Booz. Dixit verò Noemi nurui suæ Ruth, c. 2, 20 : Benedictus est Domino; quoniam reliquit misericordiam suam et cum viventibus et cum mortuis. Benefacta ergo non in bene-

facientibus tantummodò remanent, sed pro iis etiam, pro quibus benefaciunt, benefacta peraguntur, et in eos utilitas immeat. His expressiora et clariora dicta gesta- que in Machabæorum historiâ repereris. In secundo si- quidem illius libro hæc digeruntur: *Judas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam; et cum septima dies superveniret, secundum consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt, et sequenti die venit cum suis Judas, ut corpora prostratorum tolleret, et cum pa- rentibus poneret in sepulcris paternis. Invenierunt autem sub tunicis intersectorum de donariis idolorum, quæ apud Janniam fuerunt, à quibus lex prohibet Judæos; omni- bus ergo manifestum factum est ob hanc causam eos corruisse. Omnes itaque benedixerunt justum judicium Domini, qui occulta fecerat manifesta. Atque ita ad pre- ces conversi, rogaverunt ut id quod factum erat delictum, oblivioni traderetur. At verò fortissimus Judas hortaba- tur populum conservare se sine peccato, sub oculis vi- dentes, quæ facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et factâ collatione, duodecim millia drachmas ar- genti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè et religiosè de resurrectione cogitans (nisi enim eos qui ceciderunt, resurrecturos speraret, su- perfluum videretur et vanum orare pro mortuis). Et quia considerabat quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur. Quare prudenter consideran- dum est quot in hac historiâ continentur, admodum rectè et religiosè fecisse Machabæum, qui sacrificium pro peccatis duarum millium drachmarum sacrificium Deo obtulit; rectè de quiete cogitantem id peregis- se; orandum esse pro iis qui cum pietate obdormierunt, et gratias agendum; sanctam esse denique et piam si- milem cogitationem. Et quod sanè admirandum est, solutionem peccatorum eos pro quibus similia fiunt, consecutam esse ab eo qui ut ita agerentur præscrip- sit, humanissimo Deo nostro. Si itaque pro iis qui turpis lucri causâ idola subriperant, oblationes catè accuratèque legem eo tempore servantibus, ut à tali peccato absolverentur ii qui illud patraverant, et hæ post mortem eorum qui deliquerant, factæ sunt; quantò magis qui nunc in fide Christi et sanctè obdor- miverunt, maximam capient utilitatem, si oblationes et supplicationes pro iis peragantur? Hoc innuens Apostolus dicebat, Hebr. 13, 7: *Mementote præposi- torum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei*; et rursus, Rom. 12, 13: *Memoriis Sanctorum communi- cantes*; Et alio quoque loco, nempe Rom. 7, 8: *Et hic quidem homines decimas morientes accipiunt; ibi autem contestatur quia vivit. Cum legem divinus Apo- stolus didicisset, res à Machabæis optimè gestas satis callebat; quin etiam usque ad tertium cælum raptus, auditis verbis quæ effari non possunt, ritè ac rectè præcepit ut præpositorum memoria ageretur, et san- ctorum memoriis communicarent. Hinc postmodum dicebat: Et hic quidem homines decimas accipiunt mor- ientes. Dionysius item Areopagita, Athenarum epi- scopus et Martyr, hæc et his similia instructus atque**

*edoctus ab eo qui in se Christum loquentem habebat, in mysterio synaxeos, sive communionis tradit: Sa- crarum porrò tabularum quæ post pacem adhibetur reci- tatio deprædicat eos qui sanctè vixerunt, atque ad probè vitæ perfectionem constanter pervenerunt; nos quidem eo- rum imitatione ad beatissimum illum statum quietemque deiformem adhortando ac manuducendo, illos verò ceu viventes celebrando et, ut Theologia docet, nequaquam mortuos sed ex morte ad vitam divinissimam translato. Adverte autem ut et sacris memorialibus inserantur, non quasi humano more memoria divina in eà parte memo- riæ visa recipit inesse declaret, sed ut quis dixerit pro Dei dignitate secundum eam quæ in Deo est, rerum perfectarum ad deiformium pretiosam, et immutabilem cognitionem. Novit enim, ut eloquia testantur, qui sunt ejus; et pretiosa in conspectu Domini mors sancto- rum ejus, morte sanctorum pro sanctâ consumma- tione acceptâ. Sed et illud quoque sanctè observa, ut impositis divino altari sacris symbolis, quibus Christus significatur ac sumitur, protinus adsit sanctorum illa de- scriptio, quæ individuum eorum conjunctionem unio- nemque cum illo supermundialem sacramque insinuat. Si itaque ut vivi, qui obdormierunt, deprædicantur, ut Pater hic docet, ergo et ut vivi utilitatem persenti- scunt. Quod enim commodum demortuis fuerit, dum alii munera offerunt, si id quod fit in eosdem non re- dundat, sed in offerentes solum convertitur? ut vos inquit; neque enim ad mortem, sed ad vitam di- vinam ex morte transplantati sunt. Proptereaque sacris memorialibus inseruntur, et individue Christo con- juncti, choris sanctorum adsunt; ideòque operantur, et in hunc mundum ad aliorum multorum commoda mittuntur, et oblationem quæ pro iis fit persenti- scunt. Satiùs idem doctor, capite de iis qui sanctè obdormierunt, hæc eadem docet: *Accedens divinus antistes precem super eo sacram peragit, quâ finit ipse- met antistes defunctum amplectitur, et post eum præ- sentes omnes. Rogat itaque precatione illâ divinam boni- tatem, ut defuncto peccata omnia dimittat, quæ per humanam infirmitatem contracta sunt, eumque in lucem sanctam ac vivorum regionem transferat, et colloce- in sinu Abraham, Isaac et Jacob, in loco à quo dolor, tristi- tia gemitusque aufugiunt. Qui antistitis precatione solu- tionis peccatorum dignus efficitur, commodumne ca- pit, annon? Prorsus hoc concedendum est, licet id nonnullis displiceat. Quod igitur precatio facit, hoc idem multò magis et ampliori mensurâ oblationes per- ficient. Postmodum rursus hæc subnectit: *Sinus au- tem, meâ quidem sententiâ, sunt beatorum patriarcha- rum, cæterorumque sanctorum divinissimæ beatissimæ- que quietis sedes, quæ viros omnes deiformes excipiunt in suâ insensibili beatissimæque consummatione; et: Justorum autem preces etiam in hac vitâ, nedum post mortem iis solis prodesse, qui sanctis precibus digni sunt, veræ nos eloquiorum traditiones docent. Et: Etenim di- vinis id decretis stabilitum est, ut divina munera iis qui eorundem participatione digni sunt, eo quo Deum decet ordine distribuuntur ab illis qui iisdem distribuendis sunt præfecti. Et paucis interjectis: Divinus itaque antistes,***

ut eloquia testantur, interpretes est divinatorum iudiciorum. Angelus enim Domini omnipotentis est Dei, quapropter ex Scripturis divinitus traditis accepit, quomodo iis qui sanctè vivunt, pro cuiusque meritis divina clarissimaque vita ab exquisitis istis lancibus retribuatur, divinà nimirum clementià, pro bonitate suà, maculas ex humanà fragilitate contractas dissimulante, quòd nemo, ut eloquia tradunt, mundus sit à sorde. Hæc itaque promissa novit antistes ex verissimis Scripturis; quare petit illa compleri, indulgerique iis qui piè vixerint, sacra præmia. Et: Etenim antistes, cum sit præcipuus divinæ iustitiæ præco, nunquam postularet ea quæ non essent Deo quàm gratissima, et juxta promissiones ejus deiformiter concedenda. Quamobrem defunctis improbis nequaquam istiusmodi precatur, non solum quòd interpretis officium in hoc violaret, atque præsumptuosè sibi quidquam munerum pontificalium arrogaret, ab auctore mysteriorum minimè motus; verum etiam quòd impià petitione frustraretur, et à justo prorsus elocuto etiam ipse meritò audiens: « Petitis, et non accipitis, quia « malè petitis. » Infidelium eorumque qui in fide obdormierunt, discrimine exposito, Ecclesiæ doctor persuasit, et nunc quoque persuadet, probos castosque viros pro iis qui sanctè pièque mortem obierunt, supplicationes et oblationes asferre. Nihil enim ad conciliandum benevolentiam tanti est, quanti animi affectio redonata. Ephræmus etiam, inter Syros magnus eximiusque doctor, de hoc capite in Testamento ab se facto hæc insinuat: Accedite ad me, fratres mei, et extendentes componite me; nam spiritus meus penitus defecit. Et comitamini me in psalmis atque orationibus vestris, et, ut consuevit, pro meà parvitate oblationes facere dignemini; et quando diem trigesimum complevero, meà memoriam faciatis. Mortui enim in precationibus atque oblationibus commemorationis, sanctorum vivorum beneficio afficiuntur. Et videte in rebus etiam à Deo creatis singulis aliquid simile: veluti germen vitis, racemusque acerbus in agro et vinum expressum in doliis est, atque in ædibus. Quando igitur racemus in vite maturuerit, tunc vinum agitur, ac de suà quodammodo naturà recedit, si in domo immutatum fuerit. Similiter etiam de cepà intelligite: cum enim in domo fuerit aliqua arida, et aliqua in agro sata, eodem tempore quo hæc suam viriditatem explicat, etiam illa domi arida germinat. Si igitur creaturarum fetus sic inter sese consentiunt, quòd magis mortui in memoriis ipsarum oblationum persentiscunt? Quòd si mihi scitè respondeas, hæc naturam rerum creaturarum sequi, intelliges te esse primitias quasdam creaturarum Dei; quòd si adhuc non te simile convincit, nisi testimonium quoque adduxero, variè in scriptis relata esse reperio, et si tibi animus est, prudenter facta excipe. Servus Dei; Moyses benedictionibus Ruben ad tertiam usque generationem benedixit. Si ergo non redimuntur mortui, quà de causà Ruben Moyses usque ad tertiam generationem benedixit? Audi quid clamet Apostolus dicens: Si omninò mortui non resurgunt, cur et baptizantur pro mortuis? Qui enim sub lege ad expectationem resurrectionis in mysterio detinebantur conclusi in eam fidem quæ revelanda erat, sicut le-

gists quòd in oblationibus sacrificiorum sacerdotes in lege mundabant etiam; quòd autem magis novi Testamenti sacerdotes Christi delere meritò poterunt debita eorum qui decedunt, in sanctis oblationibus et precationibus! Cum verò ad memoriam faciendam accesseritis, videte, fratres mei, ne quispiam in sancta peccet; sed attentè et reverenter atque humiliter, et sanctè ac purè invigilate. Omnem contradictionem quàm simile argumentum oppugnari poterat, doctor exterminavit. Nam et exemplis satis aptè usus est, et apertè enuntians docuit, illis, quorum inter oblationes memoria sit, emolumentum accedere. Neque ab his discordant, quæ Cyrillus Hierosolymitanus in quintà mystagogicà catechesi, cujus principium est: Dei humanitas, tradit: Postmodum memoriam facimus eorum qui ante nos obdormierunt, primum patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, ut Deus orationibus illorum et deprecationibus suscipiat preces nostras; deinde pro defunctis sanctis Patribus et episcopis; denique pro omnibus oramus, et qui inter nos vitæ functi sunt, maximum esse credentes animarum juvenem, pro quibus offertur precatio sancti illius et tremendi, quod in altari positum est, sacrificii. Quod exemplo vobis demonstrare volumus. Scio etiam multos dicere: Quid juvat animam sive cum peccatis, sive absque peccatis ex hoc mundo decedentem, etiamsi in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos à quibus offensus est, in exilium pepulerit, postea verò illorum propinqui, coronam aliquam conficientes, pro his qui sunt in supplicio; exilibus eisdem offerent, nonne condonationem aliquam suppliciorum ipsis dederit? Ad eundem modum et nos pro defunctis precationes adhibentes, quamvis sint peccatores, non quidem coronam plectimus, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, ut et nobis et illis, eum qui est benignissimus Deus, propitium reddamus. Hisce non dissimilia sunt quæ sapientissimus Alexandrinæ urbis episcopus, oratione suà, cui titulum fecit: Adversus eos, qui audent dicere non esse offerendum pro iis qui in fide obdormierunt, et incipit: Qui suæ mentis oculum dirigunt, edocet: namque ita rem prosequitur: Non inclementer itaque illis dicimus: Instituite animum ad cogitandum de Domino; finem ponite, veritatis dogmatibus audacem mendacemque linguam opponendi; finem ponite ritus Ecclesiæ temerè criminandi. Neque enim addeceat, inquit, nos ad ipsa sepulcra progressos pro iis qui obdormierunt, vota supplicia fundere; offerreque, et intento etiam animo, Christo veluti præsentem per sanctum et mysticum sacrificium. Et paucis annexis: Quid ergo absurdi fuerit, corpore Christum præsentem pro iis qui in fide obdormierunt, supplicationes accipere? Et enim si nulli commodo est, sed verè vanum atque inutile oblationis nostræ eos dignos facere, id neque in simplicibus nostris precationibus locum habeat. Tum siquidem quispiam, dummodò velit, sacrificii, quod pro iis conficitur, superfluum depurget. Quòd si charitatis legibus conculcatis, quòd illi in nullà apud vos æstimatione sunt, et eos relinquitis, ut modis omnibus suffocentur, lapides nos duri atque inhumani absque ullà hæsitacione ostendimur. Quid invedit ne cum precibus pro illis fuis unà

secum convehant et sacrificium; et qui id facere sibi proponunt, oblati auxiliis eorum animas juvent? Et rursus: Cum itaque pro defunctis sacrificia et preces offerimus, ne quis nobis crimen appingat. Dum supplicamus, quàm optimum super illos facere conamur, per quod ad miserandum promptior Pater accedet. Mors etiam ipsa abrogatur. Et: Licet enim è terrenis corporibus extra factæ sunt defunctorum animæ, nihilominus viventes adhuc reputantur apud Deum. Quis hoc asserere recusabit? Et paucis interjectis: E sententiis itaque bonis ac sapientibus, nec mediocriter excidisse quisque comperiet eos, qui dormientes et sacrificio mystico, et supernâ clementiâ spoliare conantur. Vivunt enim vitam quæ in imagine Dei vivitur, et quam semper simul cum Christo victuri sunt. Et post pauca Jobi pro filiis sacrificio apposito (dicitur enim, Job. 1, 5: Mittebat Job, et purificabat eos, exurgens mane, et offerens pro eis victimas secundum numerum eorum), infert: Ergo sacrificia offerre pro aliis à Deo non rejicitur, quod absque crimine fieri permittit. Laudat igitur tantquam utile.

Tum deinceps historiâ atque miraculo quæ in Lucæ Evangelio de paralytico et iis qui ex tecto eum submiserant, expositis, subinfert et ait: *Non absque miraculo fidem eorum qui adduxerant reliquit. At hic dolorum solutionem abundè consequatur, et quod alterius erat, in candidum Dei amorem immutavit, et sibi à Christo qui à peccatis simul et ægritudinibus liberat, benevolentiam conciliavit. Itemque centurionis mentione inductâ (cujus in Matthæi Evangelio historia narratur, dicentis, cap. 8, v. 6: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et malè torquetur, et ait illi: Ego veniam et curabo eum. Et respondens centurio, ait: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus. Audiens autem Jesus miratus est, et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel; tum ipsi: Vade, et sicut credidisti fiat tibi, et sanatus est puer in illâ horâ), subnectit, et ait: Vide etiam in hoc absentem per alterius fidem sanatum. Quid igitur nobis avaritiâ et lucri cupidinem exprobratis rerum similium prorsus ignari, qui supernam clementiam in fide defunctis conciliare nitimur, et sacrum ac mysticum pro illis sacrificium perpetramus, cujus ope misericordiam consequimur, cujus subsidio ipsius mortis robur cecidit, et vitæ nunquam desinentis spes in Christo Jesu Domino nostro relaxit? Contentiosè admodum orationem suam sapiens, ac optimus Pater instituens, non sine indignatione atque*

*gravi offensione ab errore quàm longissimè repellit eos qui non rectè sentire sibi in animo proposuerant; tum deinceps abundanter nimis sacris eloquiis et miraculis à Christo in omnibus Deo quæ pro aliis preces, necnon sacrificia, et donaria fide sibi oblata excipiens confecit, instructus, illis, qui adversantur, seseque opponunt constitutioni, consuetudini scilicet, et recto catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ dogmati, silentium imponit, suadetque in posterum sapius pro mortuis oblationes atque supplicationes absolvere, cum planè calleant, illis Deo et Patri oblati maximam inde mortuis emanare utilitatem. Opportunum itaque in præsentia est, verborum ac sententiarum tantorum doctorum concordiam respicientes, Salomonis illud dictum Prov. 18, 19, in memoriam revocare: *Frater qui adjuvatur à fratre, quasi civitas munita, et mœnibus cincta. Quod etiam David non sine laude extollebat Psalm. 131, 1: Ecce quàm bonum et quàm jucundum habitare fratres in unum! Munimentum porro et habitatio nuncupatur, et est jucunda, concors doctorum animus atque unus consensus. Quid item percelebris Byzantinæ urbis episcopus Joannes, oratione 28 Commentarii in Matthæum docet? En verba: Quid ergo defunctum exagitas? Cur facis ut alii mortem timeant atque formident? Cur causam præbes ut nonnulli Deum incusare audeant, quod mala nobis tanta innoxit? Imò verò cur post mortem tuorum pauperes presbyteros convocas ad orandum ut defunctus requiem adipiscatur, ut propitium judicem habeat. Propter hæc ergo flet atque ululas? Non habuisti eum hæredem? Sed factus est Christi. Sed cui pretiosas, inquires, vestes, cui aëdes, cui servos, cui agros relinquemus? Illi ipsi profectò, et multo tutius quàm si viveret. Nihil enim prohibet. Nam si multæ barbaræ gentes unâ cum defunctis res eorum cremare solent, quantò acquius defuncto sua tradere poteris, non ut in cinerem redigantur, sed ut gloriosum magis illum reddant! Et si peccator ille decessit, ut illis se à maculis detergat; si justus, ut mercedi et retributioni adjectio accedat. Sed videre ipsum cupis? Eandem quam ille vixit vitam, et sacrum illum aspectum citissimè consequeris. Et commentario in primam ad Corinthios Epistolam, homil. 1, quæ incipit: *Sed dicet quispiam: Quomodo resurgunt mortui? hæc rursus divinus doctor inculcat: Propter hoc ipsum etenim.* *****

(Sic explicit in editione Romanâ præsens Eustratii tractatus è Græco in Latinum idioma ab Allatio translatus.)

DE INDULGENTIIS.

(AUCTORE COLLET.)

Præsentis hujusce tractatûs novem erunt capita. Primum Indulgentiarum nomen et essentiam aperiet. Secundum potissimos ipsarum effectus reserabit. Tertium expendet an in Ecclesiâ sit potestas Indulgentias

concedendi. Quartum disseret de fundamento Indulgentiarum, seu de Ecclesiæ thesauro. Quintum indulgentiarum valorem et usum explanabit. Sextum de iis aget qui Indulgentias lucrari possunt. Septimum

erit de altaribus privilegiatis. Octavum varias circa præsentem materiam difficultates expendet. Nonum abusus qui occasione Indulgentiarum quandoque irrepunt, recensebit.

CAPUT PRIMUM.

De nomine et essentiâ Indulgentiarum.

1. Indulgentiæ nomen aliquando malam in partem sumitur, nimirum pro licentiâ cuiuspiam ad malè agendum concessâ, secundum illud :

Magna patrum segnes facit indulgentia natos.

Sed et aliquando sumitur in bonum, videlicet pro benignâ debiti alicujus remissione. Sic Isai. 61 : *Spiritus Domini..... misit me, ut..... prædicarem captivis indulgentiam, seu remissionem*, ut habet Lucas, cap. 4. Quamvis autem remissio possit esse peccati, vel quoad culpam, vel quoad pœnam, usu tamen ecclesiastico receptum est, ut in præsens sumatur pro condonatione pœnæ, quam subire debent poenitentes propter peccata, etiamsi fuerint sibi per Pœnitentiæ sacramentum quoad culpam dimissa. Ita Sylvius, Suppl. q. 25, unde Indulgentia definiri potest : *Remissio pœnæ temporalis quæ post culpam et pœnam æternam condonatam luenda superest; à legitimo superiore extra sacramentum concessa per applicationem thesauri Ecclesiæ.*

2. Dicitur 1° remissio seu condonatio pœnæ temporalis (ejus scilicet quæ Deo debita est, non justitiæ civili vel ecclesiasticæ); remissio enim seu culpæ, seu pœnæ æternæ non fit per Indulgentiam, sed simul cum culpâ per sacramentum Pœnitentiæ, in re vel in voto.

3. Dicitur 2° pœnæ quæ post culpam et pœnam æternam dimissam luenda superest. Siquidem dimisso peccato non semper tolli pœnam omnem, fusè probavimus in Tract. de Pœnitentiâ.

4. Dicitur 3° extra sacramentum concessa. Fit enim quidem in quolibet sacramento ritè suscepto, atque etiam per missæ sacrificium, aliqua pœnæ remissio, per applicationem satisfactionum Christi. Verum remissio hæc non est Indulgentia sensu ordinario intellecta. Aliunde Indulgentia neque sacramentum est, nec idonea quæ sacramentorum instar, gratiam sanctificantem infundat.

5. Dicitur 4°, à superiore legitimo, id est à Prælati Ecclesiæ, nimirum summis pontificibus et Episcopis, qui soli ordinariam habent potestatem dispensandi thesaurum Ecclesiæ. De quo infra, cap. 5.

6. Dicitur 5°, per applicationem thesauri Ecclesiæ, seu per applicationem superabundantium satisfactionum Christi vel sanctorum, in acceptione divinâ permanentium. Dixi porrò Christi vel sanctorum, quia ut ex Bellarmin., lib. 1 de Indulgentiis, c. 4, observat Eusebius Amort. (1), part. 1, § 1, ad Indulgentiam

sufficit ut hæc applicetur parte sui præcipuâ, prout scilicet constat ex meritis Christi; non autem necesse est ut simul adhibeantur merita Sanctorum, quamvis id laudabiliter fiat et ab Ecclesiæ initio factum fuerit.

Indulgentia, ex Extrav. *Unigenitus*, 2, de Pœnit. et Remissionib., dividitur à Clemente VI, 1° in plenariam seu totalem; et partialem, seu non plenariam.

Indulgentia plenaria ea est quæ remittit totam pœnam temporalem debitam peccatis quoad culpam remissis.

7. Indulgentia partialis est ea quæ solum remittit certam ac determinatam partem pœnæ iisdem peccatis quoad culpam remissis debitæ eamque majorem vel minorem, juxta tenorem Indulgentiæ. Pœnæ, inquam, debitæ, actu vel potentiâ. Nec enim ut quis partialem Indulgentiam lucretur, necessum est, ut sit debitor pœnæ totius quam partialis Indulgentia remittit; alioqui viri sanctiores ad hujusmodi Indulgentias minus idonei forent, quàm minus sancti, quod absonum foret. Unde si quis vel minus, vel id tantum debeat, quod per indulgentiam relaxatur, hæc etsi de se partialis, per accidens respectu ipsius plenaria erit.

8. 2° Indulgentia plenaria à Bonifacio VIII, in Extrav. com. *Antiquorum*, 1, de Pœnit. et Remiss., dividitur in plenam, plenioram et plenissimam (1).

9. Circa divisionis hujus sensum hærent theologi. Alii per plenam Indulgentiam eam intellexerunt, quæ pœnam solis mortalibus debitam remitteret; per plenioram seu largiorem, quæ insuper pœnam debitam venialibus condonaret; per plenissimam verò, quæ præter utramque hanc pœnam remitteret ipsam venialium culpam. Alii plenam dixerunt Indulgentiam, quæ injectam in Pœnitentiæ tribunali pœnam totam relaxaret; plenioram, quæ pœnitentiam secundum antiquos canones olim adimplendam dimitteret; demum plenissimam, quæ pœnam totam secundum Dei ipsius judicium debitam remitteret. Alii crediderunt nullum à parte rei esse discrimen inter Indulgentiam plenam, plenioram, etc. At iis vocibus per emphasim quamdam usos esse pontifices, ut ostenderent se divinæ misericordiæ thesauros aperire quantum possent, et ad id gravissimis de causis impulsos fuisse. Alii demum, et nostro quidem judicio melius, divisionem hanc non repetunt ex effectu Indulgentiæ, quæ statim ut plenaria est, pœnam totam peccatis debitam ex integro dimittit, si fructus ejus ex integro percipiatur; sed ex privilegiis eidem Indulgentiæ annexis; adeo ut dicatur plenaria, quando tota pœna in foro et judicio Dei debita remittitur; plenior, quando superadditur potestas extraordinaria absolvendi à casibus et à censuris reservatis; plenissima, quando dispensandi in votis et hujusmodi vinculis potestas communicatur, secundum diplomatis formam, quæ semper

(1) De origine, progressu, valore ac fructu indulgentiarum.... Notitia historica, dogmatica, polemica, critica... Auctore D. Eusebio Amort., canonico regulari Lateranensi... Augustæ Vindelicorum et Græcii, 1755. Volum. in-fol.

(1) « Non solum plenam et largiorem, imò plenissimam omnium suorum concedimus veniam peccatorum. » Bonifacius VIII, cit. cap.

attentè pensanda est. Ita Marchantius, in Tribunali, tomo 3, tract. 5, tit. 2, quæst. 3.

10. Indulgentia plenaria vocatur aliquando indulgentia ad instar Jubilæi, vel in formâ Jubilæi. Hæc tamen nihil aliud importat, quàm plenariam pœnarum remissionem, non verò specialia Jubilæi ordinarii vel extraordinarii privilegia, nisi hæc disertè exprimantur in diplomate; unde, quod indirectè observat Suarez, disp. 50, sect. 4, n. 8, cavendum iis qui huiusmodi Indulgentias denuntiant, ne fidei ulli persuadeant iis annexa esse eadem quæ Jubilæis privilegia. Neque enim id, nisi expresserit, intendit Pontifex, sed tantùm ut vehementiùs ad lucrandam Indulgentiam excitentur fideles, et sciant eam urgentioribus de causis concessam fuisse.

3° Indulgentia partialis multiplex secernitur; alia nimirum est quadragenæ, seu quarantenæ; alia septenæ; alia quadraginta aut centum dierum, vel annorum; alia de injunctis pœnitentiis.

11. Indulgentia quadragenæ, seu, ut alii brevius loquuntur, quadragenæ, est remissio tantæ pœnæ temporalis, quanta in Dei judicio remissa fuisset per pœnitentiam communem quadraginta dierum olim ex præscripto canonum pro quibusdam peccatis adimplendam.

12. Dixi, per pœnitentiam communem; Indulgentia enim quâ remittebatur rigorosior pœnitentia quadraginta dierum in pane et aquâ, sicut et eadem pœnitentia, carena, seu carenæ Indulgentia vocatur. Carena enim, juxta plures, dicitur à carentiâ cibi et potûs, quæ uti homines conseruerunt.

13. Indulgentia septenæ est remissio pœnitentiæ per annos septem juxta canones adimplendæ; seu remissio tantæ pœnæ, quanta condonaretur per canonicam septem annorum pœnitentiam. Sunt qui velint carenam complecti remissionem tam rigidioris pœnitentiæ quadraginta dierum, quàm pœnitentiæ sequentis annorum septem. Nituntur ii cap. 13, de Accusationibus, ubi sic: *Quadraginta dies in pane et aquâ, quod carena vocatur, cum septem sequentibus annis pœniteat*. Verùm prior carenæ interpretatio magis recepta est, et textui mox citato ampliùs consonat.

14. Ex his intelligitur Indulgentiam tum 40 aut 100 annorum, tum mediæ, tertiæ vel quartæ partis peccatorum, nihil aliud esse quàm remissionem vel pœnæ totius, vel partis pœnæ, quæ intra certum tempus fuisset juxta canones exsolvenda. Dico, juxta canones, non autem in Purgatorio, propter rationes infra exponendas.

Duplex hic exsurgit difficultas: prima quorsum plenariis Indulgentiis aliquando jungantur partiales, puta quadragenæ: ad quid enim dierum vel annorum aliquot Indulgentia, ubi plenaria præstò est?

Secunda. Quid de iis 10, 20, 50, imò 100, annorum millium Indulgentiis sentiendum sit, quæ apud varios scriptores à diversis pontificibus concessæ leguntur?

15. Ad primam respondet Suarez, ibid. n. 9; 1° se

nullam talium Indulgentiarum formam invenisse, vel in Decreto aliquo juris, vel in authenticâ quâpiam bullâ; 2° posito quòd aliquæ id genus Indulgentiæ extiterint, eas, si verba sinant, ad diversa tempora referri debere; ita ut quis primùm plenariam lucretur Indulgentiam; postmodum verò, si novæ pœnæ reatum incurrerit, partialem lucrari valeat; 3° si ad idem tempus utraque pertineat, verisimile esse concessionem hanc sic esse dispositam, ut plenaria Indulgentia cadat in commodum agentis; partialis autem in commodum alterius, seu vivi, seu defuncti, pro quo hanc per modum suffragii offerre voluerit. Addunt alii Indulgentias, si quæ tales occurrant, à diversis concessas fuisse pontificibus, quorum alter partialem tribuit; quàm posterior fecit plenariam; utramque verò conservatam esse, ut si fortè finalis causa Indulgentiæ non sufficeret ad plenariam, minimùm sufficeret ad partialem.

16. Ad secundam respondet Gerso, Estius, et alii passim, abnormes hujus generis Indulgentias omninò fictitias esse. *Non enim*, ait Bellarminus, lib. 1, c. 3, *solebant antiqui Indulgentias concedere, nisi tot annorum quot annorum pœnitentiæ injungebantur: pœnitentiæ verò non solebant injungi, nisi unius, duorum, trium, quinque, septem, decem, viginti annorum, aut ad summum per totam vitam, quæ ultra centum annos porrigi non solet*.

17. Subdunt alii prædictas Indulgentias, si fortè aliquando in usu fuerint, respondisse numero annorum, per quos facinorosi quidam ob geminata in uno vel multiplici genere crimina, juxta canonum rigorem plecti meruerant. Is enim numerus cùm juxta proportionem arithmeticam cresceret, crescebat in immensum. Si enim adulter et homicida annorum viginti pœnitentiâ dignus erat, qui centies utrumque hoc scelus geminaverat, quoti, queso, temporis pœnitentiam merebatur? Quid ergo si idololatriam, aliaque paris mensuræ portenta portentis prioribus junxisset, ut ii faciunt, qui *bibunt quasi aquam iniquitatem*, Job. 15? Ita ibid. Bellarminus (tomo mihi 7, pag. 444). Nec grandem moram facit quod respondet Tournelyus, pag. 256, nimirum hanc computandæ pœnitentiæ rationem veteribus planè incognitam fuisse. An enim non eam promerebatur peccator, quia ab Ecclesiâ non indicabatur? Si merebat autem, quidni ab eâ potuerit absolvi? Facile tamen crediderim istud Indulgentiæ genus nunquàm certæ fidelium multitudini fuisse concessum; at privatis nonnullis potuisse concedi, qui ob innumera flagitia penè acti in desperationem, indigebant ut sibi tota quanta est misericordia Dei patienter exhiberetur.

18. Indulgentia de pœnitentiis injunctis est condonatio pœnæ æquivalens illi remissioni, quam in judicio Dei obtinebant antiquitùs, qui pœnitentias pro certis criminibus per canones injunctas adimplebant. Porrò fatentur saniores quique cum Marchantio, supra, q. 2, à solo Deo posse statui, quanta esset in judicio Dei remissio pœnæ, quæ vi pœnitentiæ per canones injunctæ obtinebatur. Sanè, ait idem

theologus, *questiones de illis non generant nisi opiniones, etc.*

An autem Indulgentia hæc dimittat solum pœnas quæ à canonibus pro certis peccatis injectæ erant, an eas etiam quas quis meruerat per alia peccata, quibus nullæ per canones indicebantur pœnæ, gravis est inter scholasticos controversia.

19. Censent plures cum Durando, Cajetano et aliis apud Suarem, disp. 50, sect. 3, n. 2, per Indulgentiam de pœnitentiis injectis, non remitti omnes prorsus pœnas, sed eas solum quæ vel à canonibus injectæ fuissent, vel à confessario injectæ sunt. Unde duo infert Cajetanus: 1° per ipsas etiam pleniores Indulgentias non remitti nisi pœnas quæ injectis pœnitentiis correspondent; 2° plus ex Indulgentiis lucri ab iis percipi quibus gravius à confessario impositæ erant pœnitentiæ. Quapropter, inquit, orare debet pœnitens, ut gravior illi satisfactio indicatur, quo deinceps per Indulgentiam à gravissimâ pœnâ illi correspondente liberetur.

20. Alii verò cum Suarez, ibid. sect. 5, n. 8 et 14, docent Indulgentiam tam sine, quàm cum particulâ de pœnitentiis injectis, non solum remittere pœnitentias injectas, seu pœnas illis correspondentes, sed etiam alias quaslibet *juxta quantitatem seu largitatem concessionis*; ita ut verba, de pœnitentiis injectis, non sint restrictiva, sed ampliativa, adeoque eorum sensus etiam de pœnitentiis injectis.

21. Quòd Indulgentia, quæ simpliciter et absque clausulâ de pœnitentiis injectis conceditur, pœnam omnem remittat, probant 1° quia Indulgentia valet prout conceditur, neque restringenda est, sed potiùs instar favoris amplianda, quantum verba ferunt. Ergo cum verba generalem sensum ferant, generaliter, cum id in animarum favorem cedat, sunt interpretanda. 2° Quia Bonifacius VIII, in frequenti cardinalium consistorio, declaravit suam hanc esse intentionem ut tam plenam indulgentiam concederet, quàm per Ecclesiæ claves concedi posset. Atqui dubio procul poterat idem Pontifex Indulgentiam in prædicto sensu, seu ad quaslibet pœnas concedere.

22. Quòd autem Indulgentiæ sub clausulâ, de injectis pœnitentiis, eas etiam pœnas remittant pro quibus nullæ pœnitentiæ injectæ fuerint, probant 1° quia sic sentiunt SS. Thomas in 4, dist. 20, q. 1, art. 3, quæst. 1, ubi simpliciter docet Indulgentias valere ad remissionem pœnarum, sive pœnitentiæ sint injectæ, sive non; Antoninus, 1 parte, tit. 10, cap. 3, aliique plures gravissimi. 2° Quia quod solvit majus, tibi in eodem genere solvere et minus. Atqui Indulgentiæ quæ solvunt injectas à confessario pœnitentias, majus quid solvunt, quàm aliæ. Majus est enim remittere pœnam à judice constitutam, quàm quæ ab eo necdum inflicta sit: siquidem in priori casu duplex tollitur vinculum; unicum autem in posteriori. 3° Quia probabile est eum qui per voluntarias pœnitentias ex opere operantis pro peccatis suis satisfacit, priùs extinguere pœnam debitam peccatis pro quibus nulla sibi pœnitentia injecta est quàm eorum quæ jam in

confessione judicata sunt: quia pœnæ hujus remissio reservatur pœnitentiæ ex confessarii præcepto postea adimplendæ. Ergo pari jure credendum est Indulgentiam priùs et facilius extinguere pœnam debitam peccatis quibus nulla constituta est pœnitentia, quàm extinguat pœnam iis debitam peccatis, pro quibus injecta est pœnitentia. 4° Quia remissio de pœnitentiis injectis, vel intelligeretur de pœnitentiis impletis, vel de non impletis. Neutrum porrò dici potest. Non primum, quia tunc vel nihil remittitur, eò quòd jam satisfactum sit, vel remittitur pœna aliis peccatis debita; quod intendit Suarez. Non secundum quia alioqui melior esset conditio illius, qui pœnitentiæ sibi injectæ executionem distulit ex negligentia; quod absurdum est.

23. Alii demùm mediam ineunt viam cum Lugo, disp. 27, de Pœnit. n. 13, et docent Indulgentiam, si absque clausulâ, de injectis pœnitentiis, concedatur, ad omnes pœnitentias, etiam non injectas, extendi; eandem verò additâ prædictâ clausulâ ad eas tantùm pœnas extendi quæ impositæ sunt.

24. Probant primam partem, tum ex dictis num. 19, tum quia sic expressè declaravit Pius V, apud Bellarminum hîc, lib. 1, cap. 7.

25. Secundam verò partem probant, quia constat Indulgentias olim magnâ ex parte inductas fuisse, ut temperarentur gravissimæ pœnitentiæ quæ juxta canones pœnitentibus imponebantur. Eæ enim primitus multo fervore implebantur; at cum tepescente pietatis æstu languerent, sæpè etiam omitterentur, cœperunt pontifices per Indulgentias aliquid de injectis pœnitentiis detrahere, remittendo vel annos vel dies aliquot ex illis qui in pœnitentiam injungebantur. Ergo prima Ecclesiæ intentio fuit, ut injectum pœnitentibus onus, quod ii præ fragilitate suâ ferre non poterant, imminuerent atque moderarentur. Jam verò nihil est cur relaxatio ad unum pœnitentiæ genus ex Ecclesiæ intentione relata, ad aliud extendatur. Ergo.

Nec nocent quæ contra obijciuntur à Suare.

26. Non primum. Ubi enim doctores doctoribus opponuntur, habenda est ratio probationum, non auctoritatis.

27. Non secundum. Hæc enim regula: *Qui solvit majus, solvit et minus*, de iis est intelligenda, quorum unum in alio, minus scilicet includitur in majori. Quà de causâ dispensatus ad sacerdotium, ad inferiores ordines dispensatus censetur. Porrò dispares pœnæ in se invicem non includuntur. Neque ulla est connexio inter liberationem ab uno debito, etiam majori, et liberationem ab alio.

28. Non tertium. Quia aliud est pœnam facilius remitti posse; aliud Pontificem velle ut ea per Indulgentiam remittatur. Imò ne tollatur pœnitentis satisfactio, simulque ut ad eam implendam accendatur, æquum est ut à graviore pœnâ liberetur, sed non ab omni. Valet enim exhortatio isthæc: Debes centum; remittentur tibi misericorditer octoginta; age ergo, et saltem enitere ut reddas viginti.

29. Non quartum. Hæc enim remissio intelligitur

de pœnitentiis non impletis, sive per incuriam, sive per oblivionem, sive quia necdum advenerat tempus quo implendæ essent. Neque, ait ibid. Lugo, n. 13, novum est, quodd hujusmodi concessionem minùs pro-sint diligentioribus. Nam quando per Jubilæum conce-ditur facultas commutandi vota, is qui votum suum jam implevit, nihil ex eo favore lucri habet: habet verò qui ex negligentia, vel aliam ob causam distulit executionem voti. Imò propter ejusmodi personas minùs diligentes fiunt ejusmodi concessionem, ut liberentur à periculo, quod ob fragilitatem vel negligentiam suam possunt incurrere.

30. At, inquires, graves illæ antiquorum canonum pœnitentiæ jam injungi non solent. Ergo inutiles erunt Indulgentiæ, per quas pœnitentes ab his solum pœni-tentiis liberarentur.

31. Respondet idem qui mox cardinalis, n. 14, gra-ves quidem illas veterum canonum pœnitentias jam de facto propter fidelium socordiam non imponi ab homine; sed tamen imponi à jure. Unde qui eas à confessario per accidens non recepit sub obligatione, poterit adhuc per Indulgentias liberari ab illo radicali onere et debito, quod ex lege habebat subeundi gra-ves ejusmodi pœnitentias. Sicque conciliabitur utra-que opinio, ita ut Indulgentia non solum ab injunctis de facto pœnitentiis liberet, sed ab aliis insuper; iis nimirum quæ de jure injungendæ erant. Hæc ille quæ ex dicendis partim innotescant, partim æquis limitibus coercebuntur.

32. 4° Dividitur Indulgentia in *temporalem*, quæ ad certum tempus, puta ad septennium concessa est; *in-definitam*, quæ simpliciter et absque temporis seu durationis determinatione tribuitur; et *perpetuam*, quæ in perpetuum conceditur. Fatentur communis-simè theologi, Indulgentiam sine determinatione tem-poris concessam, eandem habere vim ac quæ in per-petuum tribuitur; sive quia agitur de materiâ favora-bili, quæ verba quantum possunt, extendi postulat: sive quia decet principis privilegium, quod limitatum non est, tanquam perpetuò concessum reputari, verum theologos inter controvertitur, an indulgentia in per-petuum concessa, reapse perpetua sit. Negant Pontas, v. *Indulgence*, cas 7; Tournely, p. 311, uterque ex Gamachæo, qui e. 6, de Indulgentiis (tomo 3, pag. 820) mixus regulâ 57 cancellariæ Romanæ, docet *Indulgentiam absolutè concessam alicui Ecclesiæ pro tali die cu-juslibet anni futuri, restringendam esse ad viginti annos, aut ad summum ad annos viginti tres*, id est, usque ad tempus magni Jubilæi.

33. Ast nemini jam licet dubitare, quin Indulgentia in perpetuum, vel indefinitè concessa reapse perpetuò duret nisi fortè revocetur, quod fieri non solet. Ità expressè contra Pontasium docet R. P. Theodorus à Spiritu. S. sacræ Indulgentiarum congregationis con-sultor, in suo de hæc materiâ tractatu Romæ impresso an. 1743, ubi et quinquagesimam septimam cancellariæ regulam à Gamachæo pessimè citatam esse ostendit; et à Clemente VIII revocatam. Idipsum invictè probat R. P. Servatius Le Febvre, in supplemento Theologiæ

Francisci Henno: ubi p. 381, refert authenticum ejusdem S. congregationis decretum, quo ad instan-tiam provincialis sui definitum est die 22 januarii, an. 1753. Indulgentias quæ conceduntur, seu *pro tali die cujuslibet anni futuri*; seu sub formâ, *in perpe-tuum*, non reduci ad viginti annos, sed in perpetuum durare.

5° Dividitur indulgentia in localem, realem et per-sonalem.

34. Localis ea dicitur quæ certo loco affixa est, quam proinde lucratur, qui sub conditionibus in di-plomate expressis locum hunc invisunt. Hæc porrò ut plurimum particulari cuidam diei affixa est. Aliquando tamen singulis diebus durat in perpetuum; qualis ea est quam percipiunt, qui certa terre sanctæ loca; vel limina Apostolorum Romæ visitant. Et tunc, ait S. Thomas in 4, dist. 20, q. 1, a. 3, quæst. 2, ad 4, *quo-ties vadit aliquis, ad hunc locum, toties (1), servatis servandis, Indulgentiam consequitur*. Secus de Indul-gentiâ non perenni, quæ semel tantum percipitur. Vide Pontas., ibid. casu 16, qui casu 8, observat non posse plenariam novam Indulgentiam constitui in loco, qui aliâ jam simili vel dissimili Indulgentiâ fruatur; ob hanc Brevis pontificii clausulam: *Volumus autem, ut si alias fidelibus in quocumque alio anni die dictam Ecclesiam, seu capellam aut altare in eâ situm visitanti-bus, alia aliqua Indulgentia, vel perpetua, vel ad tempus nondum elapsam, concessa fuerit, præsentem nullâ sint*. Quod apud Sylvium in resolutionibus, v. *Indulgentia*, n. 3, declaravit Urbanus VIII. 2° Posse tamen quibus-dam ejusdem loci incolis, v. g., ob confraternitatem, cui sese adscribi curabant, novam aliam, eamque plenariam Indulgentiam concedi: quia etsi de jure communi locales duæ Indulgentiæ simul non subsi-stunt; potest tamen localis alia subsistere cum aliâ personali, qualis ea est quæ piis Sodaliis conceditur. Unde S. J. Congregatio die 16 martii an. 1677, appro-bante Papâ declaravit, prædictâ clausulâ minime con-tineri altaria privilegiata pro defunctis, neque Indulgen-tias aut certo personarum generi concessas, ut *confraternitati, regularibus et capitulo, aut certum pium opus in ipsâ Ecclesiâ peragentibus, ut litanias, aliasve hujus-modi preces recitantibus, ac iis qui Christianâ doctrinâ erudiuntur, vel alios erudiunt, et qui SS. Eucharistiæ sacramenti expositioni cum oratione quadraginta hora-rum intersunt, neque stationum Urbis, et septem alta-rium Indulgentias, instar septem altarium basilicæ Vati-canæ concessas; neque demum quæ pro unâ vice con-ceduntur. Cæterum, si alia Indulgentia, sive plenaria, sive non plenaria, in perpetuum, vel ad tempus, tum ab eodem, tum ab alio R. Pontifice generatim Christi fide-libus ecclesiam, vel aliquod ejus altare, seu capellam vi-sitantibus, eodem anni die, vel diverso concessa fuerit, de quâ non fiat mentio in litteris apostolicis, has litteras ob adjectam clausulam esse prorsus irritas ac nullas, ita refert Ferraris, v. *Altare privilegiatum*, n. 7. Ut sol-vantur nonnullæ aliæ difficultates.*

(1) Hæc S. Thomæ decisio limitanda est ex dicen-dis, cap. 5, q. 5.

Quæres 1° quid juris, si pereat locus cui annexa erat Indulgentia, vel in profanum convertatur?

35. R. 1° · Certum est non perire Indulgentiam, si ecclesia per partes tantum et paulatim destruat atque reedificetur, quia semper perseverat eadem numero Ecclesia.

36. R. 2° : Si ecclesia penitus concidat, nec reedificetur, perire cum ipsâ Indulgentiam, utpote eidem affixam.

37. R. 3° : Si reedificetur ecclesia; vel in eodem loco extruitur, vel transfertur in alium. Si primum, probabilis satis est opinio eorum qui Indulgentiam perseverare opinantur; præcipue si statim inchoetur reedificatio, quia propter actus vicinitatem censetur eadem ecclesia moraliter perdurare. Imò videtur etiam subsistere Indulgentia, licet instauratio ad multum tempus differatur; quia idem est situs quoad locum, idem et templum in morali hominum æstimatione. Si secundum, multo per dubitat Suarez, *ibid.*, disp. 52, sect. 1, n. 9, an permaneat Indulgentia. Isthæc enim concessa fuit huic numero ecclesiæ, non autem in communi ecclesiæ talis oppidi. Porro ecclesia in alium locum translata nullatenus manet eadem ecclesia, vel quoad ædificium, vel quoad solum, seu situm. Ergo multò verisimilius est Indulgentiam in hoc casu extingui, nisi aliunde ex privilegii verbis satis constet Indulgentiam non restringi ad hunc locum quasi materiale, sed concedi vel ecclesiæ quam hæc vel illa religio aut communis eo in loco habet, vel intuitu patroni. Hactenus fermè Suarez. Benè, meo quidem iudicio, sibi consulent, qui in casu ecclesiæ, non modò translatae, sed et continenter in eodem loco reedificatae, novas sibi, quod facile est, Indulgentias accersent; nisi ex privilegii verbis probabilissimè constet priores perdurare.

Quæres 2° an, quando annexa est Indulgentia visitationi alicujus Ecclesiæ, necesse sit eam corporaliter ingredi, et an ingressus ille sufficiat.

38. R. ad primum pensanda esse privilegii verba; hæc enim si expressè requirant ingressum in ecclesiam vel actionem quæ sine hoc ingressu fieri non potest, puta celebrationem aut communionem in tali ecclesiâ, visitationem quinque altarium, non poterit quis Indulgentiam lucrari, etiamsi per vim, vel propter populi multitudinem ab ecclesiæ ingressu arceatur. Si autem verba impleri possint per moralem accessum ad ecclesiam, ut impleri posse videntur, cum bulla solum exigit ut quis ecclesiam visitet, imò, et probabiliter, cum exigit ut quis in ecclesiâ oret; tunc qui ob vim, puta quia oclusæ sunt januæ, vel ob populi turbam, nonnisi ante fores orare poterit, nihilominus lucrabitur Indulgentiam; quia ex morali hominum existimatione Ecclesiam invisisse reputabitur. Ita Suarez, *ibid.*, n. 7. Honoratus à S. Mariâ, in Gallico de Indulgentiis et Jubilæo tractatu, pag. 133, aliàs 112; Blasius ab Assumptione, in opere cui titulus: *Recueil de cas de conscience et de questions qui concernent le Jubilé*, cap. 5, casu 11, pag. mihi 196. Quarti, in Tract. de Jubilæo, pag. 120; Lugo, disp. 27, n. 98.

ubi, etsi non requirit motum corporis ad hoc ut altaria censeantur visitari, cum quis in eo ecclesiæ loco et situ est in quo moraliter reputetur orare coram unoquoque ex iisdem altaribus; credit tamen non esse satis ut quis intra ecclesiam positus animo convertatur ad tale altare. Imò, inquit, *etiamsi sis in loco apto, ut in medio ecclesiæ, vellem tamen aliquo gestu vel conversione capitis aut corporis, significari conversionem ad singula altaria. Nam exigitur visitatio sensibilis; hoc est, talis actio, quæ exterius significet orationem fieri ad tale altare.*

39. R. ad secundum vel cum visitatione ecclesiæ præcipitur aliquod speciale opus in ecclesiâ faciendum, puta orationum aliquot recitatio; vel non. Si primum extra dubium est non percipi Indulgentias ab iis qui solo in ecclesiam ingressu contenti, iisdem orationibus defuerint. Si secundum, constat quoque Indulgentiarum expertem fore, qui locum hunc, ut et alia loca profana, puta ex curiositate, aut illuc transeundo inviseret: quia visitatio ad Indulgentiam requisita, debet necessariò pia esse ac religiosa, et in Dei aut sancti honorem cedere. Ita idem Suarez, n. 4.

40. Indulgentia realis est ea quæ annexa est quibusdam rebus piis, puta cruci, numismatibus, seu medaliis, ut passim loquuntur, Rosariis, etc., et conceditur fidelibus, qui res easdem devotè gestant, sub conditionibus in Indulto expressis. De his infra.

41. Sed hic exurgit dubium, quod nonnihil etiam locales Indulgentias spectat. Quid enim ad pietatem vel satisfactionem interest, quòd quis in hoc potius templo preces fundat, quàm in alio, iisve potius ad orandum calculis utatur quàm istis.

42. R. cum eodem Suare, *ibid.*, Indulgentiam huic templo affixam multum conferre ad augendam devotionem, tum erga locum ipsum, tum erga sanctum qui in eo colitur, quemque magis ac magis honorari intendit Ecclesia. Faciunt etiam Indulgentiæ ut fideles cultum et gloriam Dei et sanctorum ejus in eodem loco per eleemosynas adaugeant; qui finis semper honestus est, et ad Indulgentiæ effectum accommodatus.

43. Pari jure cum Indulgentia conceditur imagini, cruci, reive cuiusvis alii per seipsam dignæ reverentiæ, fit ex concessione istâ ut imago hæc majori sit in veneratione, et fidelium devotio in prototypum ipsius vehementius exardescat. Quod verò ad calculos seu grana benedicta pertinet, ut iis annectatur Indulgentia, satis est quòd ex se et ante Indulgentiam, sint veluti quædam actus religiosi, orationis nempe, instrumenta; et ea secum deferre, quædam sit virtualis professio fidei. Cur autem his numero granis alligetur Indulgentia, non aliis, ratio præcipue duplex affertur: Alia quòd non deceat Indulgentias, ne vilescant, Rosariis omnibus annecti: alia quòd eadem res, ut majoris boni principium, longè pluris æstimentur, quatenus signa speciali modo ad profitendam fidem, et exercendos religionis actus deputata.

44. Circa realem Indulgentiam hæc breviter annotanda: 1° re moraliter destructâ, ita ut nec eandem

formam gerat, nec eadem res esse in aestimatione communi conseatur, perire Indulgentiam; 2° ex adverso perseverare Indulgentiam, si res ita priorem formam retineat, ut pro eadem moraliter habeatur. Unde qui pereuntem Rosarii funiculum funiculo novo resarcit; aut pauca grana deperditis substituit numero minori, non excidit à jure Indulgentiæ; 3° ad lucrum Indulgentiæ realis necessum sæpius esse ut rem deferamus nobiscum, juxta tenorem privilegii; eo scilicet tempore quo intenditur consecutio Indulgentiæ; nec enim ex coronâ Indulgentiam lucratur, qui eam servat domi, dum recitat; 4° contra Bonaciam hic, disp. 6, q. 1, puncto 7, n. 2, neminem posse lucrari Indulgentiam utendo re alteri ad Indulgentiam concessâ; quia Indulgentia, licet realis, ordinem dicit ad personas quibus res sacræ distribuuntur. Hinc qui habet numisma vel coronam, quibus ex indulto Papæ annexa est Indulgentia, si hæc alteri donet vel commodat, non transfert cum iis Indulgentiam, nisi id expressè concesserit Pontifex; atque ita declararunt Alexander VII, die 6 februarii 1657, et Innocentius XIII, die 15 junii 1721. De his rursus cap. 8, n. 6 et seq.

45. Indulgentia personalis est ea quæ conceditur immediatè personis, seu in individuum, seu in communi, non tamen omnibus generatim, sed tali, v. g., sodalitati vel confraternitati adscriptis; et hi, ubicumque fuerint, Indulgentiam per opera præscripta, seu sani, seu in articulo mortis lucrari possunt, secundum tenorem ejus.

46. Circa hæc tria veniunt notanda, 1° sub Indulgentiis alicui oppido vel civitati concessis, ipsos etiam clericos comprehendere; quia et ipsi pars sunt christianæ plebis. Idem de religiosis etiam exemptis dicendum, quoad ipsas episcopales Indulgentias. Nam sunt exempti in favorem, non verò in detrimentum; adeoque quoad favorabilia censentur subditi, eo ipso quo sunt de talis episcopi territorio. Ita idem Suarez, cit. disp. 52, sect. 1, n. 13.

47. 2° Eum qui Indulgentiam concedit ejus participem fieri posse.

48. 3° Paucos esse qui Indulgentiam in articulo mortis, summè licet utilem, lucrentur; quia pauci præstant quæ tum præstari debent. Sed de his, Deo dante, in decursu.

CAPUT II.

De effectibus Indulgentiarum.

Ut intelligatur plenius, et simul, quantum opus erit, vindicetur allata in præcedenti capite Indulgentiæ definitio operæ pretium est ut partes ejus potissimas revocemus ad examen, et à cavillis pluribus tueamur. Discutiendum igitur in præsens, 1° an Indulgentia temporalem solum pœnam, non item æternam, vel ipsam culpam dimittat; 2° an verè eoram Deo remittat id omne quod remittit; 3° quâ ratione effectum hunc præstet; 4° an Indulgentia eos quibus applicatur, ab operibus pœnitentiæ eximat; 5° quo instanti effectum suum pariat Indulgentia. De quibus sit

CONCLUSIO I. Indulgentia per se non confert re-

missionem culpæ mortalis, imò nec venialis.

1. Prob. prima pars, quam de fide certam existimat Suarez, disp. 50, sect. 1, n. 2. Prob., inquam, 1° quia peccatum mortale nunquam remittitur sine infusione gratiæ sanctificantis, uti docet Tridentinum, sess. 6, cap. 7. Atqui gratia sanctificans non potest infundi, seu per Indulgentiam, quæcumque ea sit, seu per ullam remissionem extra sacramentum factam. Minor est de fide, cum Tridentinum, sess. 6, can. 4, et sess. 14, cap. 2, expressè doceat, neminem sive infidelem, sive baptizatum consequi posse justificationis gratiam sine Baptismi aut Pœnitentiæ sacramentis, vel contritione cum eorum voto. Jam verò Indulgentia, nec octavum quoddam Sacramentum est, nec contritio. Atque etiamsi recipiens quis Indulgentiam, haberet contritionem cum Sacramenti voto, jam Indulgentia non operaretur remissionem peccati mortalis, sed inveniret illud deletum perfectâ contritione, quæ peccatum quodcumque tollit, etiam ubi deest Indulgentia, aut cum eam homo hic et nunc lucrari non intendit. Ergo.

2. Prob. 2° quia Ecclesia non solvit actualia peccata, nisi per modum judicii. Atqui Indulgentiæ non conceduntur per modum judicii.

3. Prob. 3° quia omnes Indulgentiarum formulæ semper declarant per illas compensari satisfactionem in pœnitentibus contritis vel confessis. Ergo præsupponunt ad earum effectum requiri ut jam ablatum sit mortale peccatum, seu per confessionem, seu per contritionem.

Atque hinc sequitur pœnam æternam mortalibus peccatis debitam per Indulgentias remitti non posse. Quæ enim culpam, pœnæ æternæ principium, remittere non possunt, non possunt pœnam hanc remittere, Unde ea vel cum culpâ concomitantè remittitur, vel consequenter per satisfactionem, etc.

4. Prob. secunda pars, 1° quia Indulgentiarum formulæ non concedunt pœnæ remissionem, nisi contritis et confessis. Ergo supponunt culpam alterutro modo prius tollendam esse, quàm solvatur pœna.

5. 2° Quia culpa venialis de lege ordinariâ tolli non potest sine hominis actu; quo prior ejus voluntas aliquo modo immutetur; secus de pœnæ remissione, quæ mutationem hanc non requirit. Atqui per Indulgentiam non datur actus hujusmodi contra peccatum veniale. Indulgentia enim neque dat contritionem, cum eam nec ipsa sacramenta dent; nec ejus defectum supplet, ut facit pœnitentia, quæ justificat cum attritione, ad justificationem extra sacramentum impari. Quoties enim remissio culpæ etiam venialis contingit sine dispositione per se sufficiente ad remissionem ejus, necessum est ut interveniat causa, quæ ex opere operato ad hujus culpæ remissionem concurrat, cujusmodi est sacramentum. Atqui Indulgentia, nec ad culpæ etiam venialis, nec ad alium quemvis effectum concurrere potest per actionem ex opere operato; utpote quæ solis sacramentis competat. Ergo. Et hæc communior est theologorum opinio contra Paludanum et alios paucos.

6. Dixi in conclusione Indulgentiam non conferre

per se remissionem ullius culpæ, immediatam videlicet; quia indulgentia ad remissionem hanc concomitanter prodesse potest, quatenus nimirum et varia postulat pietatis opera, quæ indubiè ad obtinendam Dei misericordiam disponunt, et varios, qui ab eâ remouent, obices tollit, puta reservationem peccati, censuras, ipsa etiam quandoque vota, quod tamen solæ Jubilæorum Indulgentiæ præstare consueverunt.

7. Obj. Nonnulli pontifices in diplomatibus suis testantur se absolvere à culpâ, vel à peccato. Atqui verba hæc, utpote generalia, de peccato etiam lethali intelligi debent, ad minimum autem de veniali. Ergo.

8. Respondent aliqui: Neg. maj. Indulgentiæ enim tali tenore, seu quæ à culpâ et penâ simul absolvant, nusquam à Sede Apostolicâ emanant, ut dicit Felinus, in tract. de Indulgentiâ, et post eum Barth. Fumus, in Armilla: ita ex bonis theologis refert Maldonatus, tomo 2 de Pœnit., q. 6.

9. Atque hinc Sabbatina, ut aiunt, Bulla, in quâ Joannes XXII, ex jussu B. Mariæ, quæ sub habitu Virginis Carmelitæ eidem apparuerat, Carmelitæ tribuit Indulgentiam, quâ fratres dicti ordinis à supplicio absolvantur et culpâ; gravi falsitatis suspicione apud eruditos plures laborat. Nescit nemo quot Indulgentiæ variis temporibus prodierint, quæ nedum à S. Sede profluerent, ab eadem indignanter rejectæ sunt. Sanè si falsa latinitas vitiat rescriptum, habet Bulla hæc quam refert Amort, pag. 146, unde explodatur. Sed et hinc vitiosa est, 1° quòd juxta eam, qui sanctum intrabit Carmelitarum ordinem, ealvabitur; 2° quòd, et ibidem sic loquitur B. Virgo ad confratres et consorores ordinis prænominati: *Ego Mater gratiosè descendam sabbato post eorum obitum, et quod inveniam in Purgatorio liberabo*. Hinc Bulla hæc, vera an ficta, non disputo, inquit Amort, sic explicata est sub Paulo V, ut Carmelitæ permittatur prædicare, quòd populus christianus possit piè credere, B. Virginem prædictis fratribus et sororibus, qui christianè decesserint, speciali protectione post eorum transitum, præcipuè in die sabbati adfuturam.

10. R. 2°: Dist. maj. Testantur quandoque pontifices se absolvere à culpâ vel peccato, id est, à penâ peccatis debitâ, concedo. Id est, ab ipso peccatorum reatu, subdist.; absolvere dispositivè, quatenus varia concedunt privilegia, quæ ad obtinendam peccati remissionem non parum conducunt, concedo. Formaliter et efficienter, nego. Peccatum non rarè sumitur pro penâ peccati; ut cum Christus pro nobis peccatum factus esse dicitur, 2 Corinth. 5, 21, quo sensu theologorum pars maxima illud intelligit 2 Machab., 12: *Sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur*; neque enim, aiunt, eò loci agitur de ipsâ remissione peccati, quod in primo post mortem instanti dimittitur per vividum contritionis actum; sed de condonatione penæ peccato debitæ. Sed, quidquid de eo sit, constat pontifices eo sensu culpam remittere per Indulgentias, quòd multam ejus remissionis obtinendæ faci-

litatem procurent; tum plures confessarios offerendo; tum et removendo non paucos obices, ut statim diximus.

CONCLUSIO II. Indulgentia pœnam canonicam remittendo, consequenter verè et coram Deo remittit pœnam Purgatorii; quæ autem in gradu et quâ mensurâ, soli Deo notum est.

11. Prob. prima pars, 1° ex ratiocinio S. Thomæ, Suppl., q. 25, ubi sic O: *Dicendum, quod ab omnibus conceditur, Indulgentias aliquid valere, quia impium esset dicere, quòd Ecclesia aliquid vanè faceret. Sed quidam dicunt quòd non valent ad absolvendum à reatu penæ, quam quis, in Purgatorio secundum judicium Dei meretur; sed valent ad absolvendum ab obligatione quâ sacerdos obligavit pœnitentem ad pœnam aliquam, vel ad quam etiam obligatur ex canonum statutis. Sed hæc opinio non videtur vera 1° quia est expressè contra privilegium Petro datum, cui dictum est, ut quod in terrâ remitteret, in celo remitteretur.... Et præterea Ecclesia hujusmodi Indulgentias faciens, magis damnificaret, quàm adjuvaret; quia remitteret ad graviores pœnas, scilicet Purgatorii, absolvendo à pœnitentiis injunctis, per quas citra dubium eadem Purgatorii pœnæ imminutæ fuissent (unde, prout notat Sylvius, ibid., verum esset quod dixit Lutherus, Indulgentias esse fraudes seu deceptiones fidelium). Ergo remissio quæ per Indulgentiam fit quantum ad forum Ecclesiæ, valet etiam quantum ad forum Dei.*

12. Confirm. quia clavium Ecclesiæ effectus propriè respicit futurum seculum; cum idèò claves cœli vocentur. Atqui Indulgentiæ fundantur in potestate clavium; ut infra dicemus. Ergo.

13. Prob. 2° quia condonatio quam incesto fecit Apostolus, 2 Corinth. 2, 10, non minùs efficax fuit, quàm si à Christo ipso facta esset: quandoquidem facta sit Christi vice et auctoritate, seu, ut loqui audet Apostolus, in personâ Christi. Atqui condonatio à Christo ipso facta, in foro Dei rata fuisset et efficax. Ergo.

14. Prob. 3°: Prosunt, quocumque tandem modo, defunctis Indulgentiæ, ut paulò post ostendemus. Atqui non prosunt eis quoad solutionem pœnæ cujusvis ab homine, quia jam isti non subjacent. Ergo prosunt quoad solutionem pœnæ in foro Dei debitæ.

15. Prob. 4°: Non minor est efficacia Indulgentiæ per Christi et sanctorum merita nunc concessæ, quàm illius quæ olim lapsis concedebatur per libellos martyrum. Atqui hæc sic à pœnis humanis, si ita loqui fas est, solvebat, ut etiam coram Deo valeret. Minor patet, tum ex S. Cypriano, qui Tract. de Lapsis agnoscit merita martyrum coram Deo plurimum valere; nempe, ait Epist. 14, pag. 27, *ut lapsi fideles cum pace à martyribus sibi promissâ ad Dominum remittantur*. Unde Tertullianus, jam ad Montani partes abreptus, martyres, quòd sibi assumerent potestatem dimittendi per merita sua pœnas divinæ justitiæ debitas, his verbis sugillabat, lib. de Pudicitia, cap. 22: *Sufficiat martyri propria delicta purgasse; ingrati et superbi est*

in alios quoque spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Ergo.

16. Prob. 5^a, tum ex Sixto IV, S. P. qui in constitutione *Licet ea*, proscripsit istam Petri Oxoniensis thesim : *Romanus Pontifex Purgatorii penam remittere non potest*, tum ex Leone X, qui inter alios Lutheri articulos hunc num. 14, perstrinxit : *Indulgentiæ his qui eas veraciter consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud justitiam divinam.* (Tomo 14 Concil. p. 295.)

17. Prob. secunda pars contra eos qui tot Purgatorii dies vel annos per Indulgentiam remitti credunt, quot in bullâ Indulgentiæ exprimuntur. Prob., inquam, 1° quia Indulgentia quadragenæ, v. g., vel septenæ, eas solum pœnas remittit, quarum quis obtinisset remissionem canonicam per dies 40, vel septem annos poenitentiam obeundo. Atqui prorsus incertum est an per hujusmodi poenitentiam obtinisset remissionem pœnæ in Purgatorio per dies 40, vel annos septem subeundæ. Nec dubium est quin è duobus qui æquè rei eamdem poenitentiam mensuram præstant, multò plus veniæ obtineat, qui poenitentiam hanc jugi et alacri studio decurrit, quàm qui remissæ et segnitè exequitur. Ergo.

18. Prob. 2 quia fieri facilè potest, ut Deus secundum æquissimas sapientiæ suæ leges, graviores aliquando, sed breviores, aliquando leviores, sed diuturnas magis, defunctis pœnas constituat. Atqui in hac hypothesi, quæ supremo omnium rerum arbitro nihil repugnat, fieri naturaliter non potest, ut numerus annorum Purgatorii decrescat pro numero annorum poenitentiae, vel impletæ vel indulgenter remissæ. Ergo *inscrutabilis judicii est* definire quoto in gradu operetur Indulgentia. Sed unum id scire refert, remissionem pœnæ eò futuram majorem, quò major fuerit poenitentis cujuslibet, aut Indulgentiam lucrantis devotio. Unde tritum illud, de quo infra, valere Indulgentias quantum sonant, modò nec clavis erret, nec fidelis deficiat.

Objectiones quotquot hic proponi possent, capite proximè sequenti expenduntur.

CONCLUSIO III. Indulgentiæ viventibus applicantur per modum solutionis simul et absolutionis judiciariæ, defunctis autem per modum mære solutionis, sive per modum suffragii.

19. Ut intelligatur conclusio, prænotandum est Indulgentias per modum absolutionis judiciariæ applicari, quando Ecclesia satisfactionem Christi superabundantium dispensatrix, virtute clavium immediate et moraliter fidelibus sibi actu subditis applicat easdem Christi satisfactiones, quibus solvuntur pœnæ temporales à fidelibus debitæ pro peccatis. Contra verò Indulgentiæ applicantur per modum suffragii, solutionis mære, et oblationis, quando Ecclesia satisfactiones Christi è thesauro suo virtute clavium extrahat, offert Deo in satisfactionem pœnarum justitiæ divinæ debitarum, pro illis qui non ampliùs subjacent jurisdictioni ipsius, quod aliqui satisfactionum applicationem moralem vocant, alii oblationem vocare ma-

lunt. Quapropter Pontifex quoad vivos se habet instar viri, qui debitoribus in proprio ejusdem carcere inclusis dat in manu pecuniam unde se redimant; quoad defunctos verò, instar viri qui extraneos in alieno carcere inclusos juvare volens, nec suam ad eos pecuniam immediate transferre valens, quia id non sinunt leges loci, eamdem hujus carceris domino offert, ut eos ab ergastuli ærumnis misericorditer eruere dignetur. Jam

20. Prob. prima pars : Ut Indulgentiæ vivis applicentur per modum solutionis simul et absolutionis judiciariæ, duo sufficiunt, 1° ut Ecclesia Indulgentias largiendo, solvat debita Fidelium quibus eadem applicantur; 2° ut debita hæc non solvat simpliciter, sed solvat, subditos suos juridicè absolvendo. Atqui 1° Ecclesia per Indulgentias solvit fidelium suorum debita. Quæ enim in locum satisfactionis à fidelibus debitæ, pro potestate sibi concessâ offert infinitas Christi ipsius satisfactiones, hæc utique non gratis relaxat debita suorum, sed abundantissimè solvit et persolvit. Atqui Ecclesia in locum satisfactionis, etc. Nimirum verò Ecclesia in dispensatione thesauri sibi commissi non se habet ut domina, quæ pro arbitrio absolvat, sed ut iudex, Christi judicis personam sustinens. Atqui iudex, quæ talis, debet justitiæ jura servare illæsa. Ergo quod unâ ex parte dimittit, ex aliâ solvendo ad minus æquivalenter compensare debet. Atque hinc Clemens VI, in Extrav. comm. *Unigenitus*, 2, de Poenitentis, etc., docet per Indulgentias fieri solutionem ex thesauro Ecclesiæ. Merito igitur S. Thomas, suppl., q. 25, art. 1, ad 3, docet quòd *faciens Indulgentias, solvit penam de bonis Ecclesiæ communibus.*

21. 2° Ecclesia fidelium debita solvit absolvendo. 1° Quia potestas Ecclesiæ quantum ad Indulgentias his nitiur Christi verbis : *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælis.* Atqui verba hæc juridicam absolutionem important. Unde Martinus V plenariam Indulgentiam tribuens in Constantiensi concilio, dicit se *absolutionem plenariam* concedere; quo etiam *absolutionis* verbo frequenter utitur Gregorius VII. 2° Quia Indulgentia vivis concessa non valet, nisi concedatur subditis. Ergo requirit ut concedens in eos quibus concedit, jurisdictionem habeat. Atqui jurisdictionis hæc non est necessaria nisi ad absolvendum juridicè. Unde Alexander III, cap. *Quod autem*, 4, de Poenitentis, etc. *Cum, inquit, à non suo iudice ligari nullus valeat, vel absolvi, Indulgentiæ solis illis prosunt quibus proprii iudices eas indulerunt.* 3° Quia Indulgentiæ eò distinguuntur à suffragiis, quòd hæc privatâ auctoritate fieri possint, non illæ. Ergo Indulgentiæ vivis concessæ sunt absolutiones.

22. Prob. secunda pars. Ex dictis, ad absolutionem requiritur jurisdictio in eum qui absolvitur. Atqui Ecclesia nullam habet jurisdictionem in defunctos, utpote qui jam solius Dei foro subiaceant. Unde, juxta aliquos, non dixit Christus generatim : *Quæcumque solveritis*; sed, *quæcumque solveritis super terram*, id est, interprete, ut volunt, Christo, Joan. 21, quidquid solveritis quantum ad eos qui velut oves in hoc mundo

pasci à vobis possunt, *erit judicialiter solutum in caelis*.

23. Non desunt equidem qui ista Christi verba sic explicent: *Quoscumque super terram positi feceritis solutionis et ligationis actus, ii in caelo rati erunt*. At ii simul docent per solutionem non intelligi solum absolutionis propriè dictæ actum, sed generaliter quaecumque remissionem, dispensationem, relaxationem, etc. Sicut etiam per actum ligandi generaliter intelligitur ligatio per legem, per decretum fidei aut morum, per excommunicationem, per poenitentiae injunctionem. Ita Sylvius, ad q. 71, art. 10. Porro juxta expositionem hanc quæ Suarezio non improbabilis est, stat defunctorum animas in terris, seu à Pontifice solvi, nec tamen propriè et judicialiter absolvi.

24. Confirm. Quæ nullos alios jurisdictionis actus, in subditum necessariò exercendos, in animas Purgatorii exercere potest, non potest in easdem exercere actum absolutionis judicariæ à poenis. Atqui Ecclesia nullos alios actus jurisdictionis qui in subditos solos exerceri possint, in animas purgantes exercet: sic enim nec excommunicantur defuncti, licèt quandoque declarentur mortui esse in vinculo excommunicationis; nec ab excommunicatione per vitam contractâ liberantur, quamvis viventes aliquando liberentur ab onere non communicandi cum ipsis per orationem et suffragia. Ergo Indulgentiæ defunctis applicantur per modum solutionis. Cùm autem solutio hæc nunquàm pro defunctis pendatur à viventibus, nisi per poenalia quædam opera à Pontificibus præscripta, meritò dicitur habere rationem suffragii. Quia suffragium nihil est aliud quàm *opus bonum et poenale, remissionis poenæ proximi impetratorium*. De his adi Suarem, cit. disp. 53, sect. 2 et 3.

25. Obj. 1° contra primam partem: Absolutio dari potest invito, ut patet in censuris. Atqui Indulgentia non potest invito dari.

26. R. Ad primum, dist. maj. Absolutio, quæ nullam in suscipiente dispositionem vel actionem requirit, dari potest invito, quemadmodum ea quæ tollit censuras, concedo. Absolutio, quæ certas requirit, dispositiones, ut absolutio sacramentalis à peccatis, aut Indulgentia, nego.

27. Obj. 2°: Ad absolutionem judicariam prærequiritur causæ cognitio. Atqui indulgentia hanc causæ cognitionem non requirit. Unde dari solet in communi iis omnibus qui hoc vel illud executi fuerint.

28. R. Dist. maj. Ad absolutionem judicariam quæ latur in particulari, secundum allegata, requiritur causæ cognitio, concedo. Ad absolutionem generalem, et conditionatè tantum datam, subdist. Requiritur cognitio generalis causæ, concedo. Cognitio in specie, nego. Itaque absolutio particularis, seu *ab homine*, particularem causæ cognitionem requirit, ut patet in absolutione sacramentali à peccatis. Verùm absolutio communis, seu *à jure*, communem tantum causæ notitiam requirit: hæc autem nunquàm deest. Novit enim Ecclesia fideles suos summâ Dei Indulgentiâ indigere; etsi aliunde investigare debet an hic et nunc Indulgentiæ thesauros aperiri expediat.

29. Obj. 3°: Si Indulgentiæ per modum absolutionis juridicæ concedantur, Papa earum particeps esse non poterit; cùm nemo in eum jurisdictionem habeat, nec ipse semetipsum absolvere valeat. Atqui falsum consequens.

30. R. Nego sequel majoris: potest enim Rom. Pontifex indulgentiis frui, vel subjiendo se sacerdoti qui eum sicut alios à culpâ per sacramentum Poenitentiae absolvat, et à poenâ per Indulgentiam; vel quia licèt seipsum directè absolvere non possit, potest tamen iis uti rebus quas aliis concesserit; neque enim ad Indulgentias participandas accedit ut prælatus, sed tanquàm unus de Christi grege, cui illæ in communi sunt propositæ. Ita Sylvius, pag. 109.

31. Obj. 4° contra secundam partem: Si quid obstet ne Indulgentiæ per judicii et absolutionis modum concedantur defunctis, id præsertim quòd defuncti jam Ecclesiæ jurisdictioni non subsint. Atqui falsum consequens. Ecclesia enim mortuos aliquando excommunicat, aliquando solvit ab excommunicatione. Ergo.

32. R. Ad primum, nego min., quæ omninò sensui Ecclesiæ repugnat. Dùm enim pontifices in gratiam defunctorum Indulgentias largiuntur, hanc penè semper adhibent clausulam, *per modum suffragii*; prout videris in Diplomatribus Alexandri VI, Clementis VII, Julii III, Gregorii XIII, Leonis X, in Epist. ad Cajetanum, quam laudat Estius in 4, dist. 20, § 11. Unde cùm Joannes Angeli propositionem hanc emisisset: *Animæ in Purgatorio detentæ sunt de jurisdictione Papæ*, sacra facultas Parisiensis eam, prout refert qui præsens aderat Major, in 4, dist. 20, q. 2, reprobavit ut *suspectam, scandalosam, et nullatenus publicè prædicandam*.

33. Ad secundum, dico Ecclesiam nec mortuos percutere censuris, nec à censuris solvere directè et quoad ipsos, sed quoad viventes, quibus declarat vel errore facti damnatum fuisse innocentem, vel eodem errore absolutum reum. Ita Bellarminus hic, lib. 1, c. 14, et nos jampridem, ubi de censuris.

An autem reipsâ ex Indulgentiis per suffragii modum juventur defuncti, expendemus cap. 6. In præsentem enim absolutionem suffragio opposuimus, ut magis de utriusque discrimine constaret.

Circa questionem quartam, an scilicet Indulgentia eximat ab operibus poenitentiae, quædam recepta sunt apud theologos, quædam in controversiam vocantur.

34. Et quidem 1° constat per Indulgentiam, quin et sine Indulgentiâ speciali eximi peccatorem à laboriosis illis canonicæ poenitentiae operibus, quæ fusè à nobis alibi recensita sunt. His enim jam nunc nemo subjicitur.

35. Constat 2° neminem esse, qui ob Indulgentias quempiam ab omni prorsus poenitentia eximat. Tunc enim ad minus in locum poenitentiae à confessario injectæ ea subingreditur, quæ ad Indulgentiam lucrandam præscripta est; quæque non rarò gravior est eâ quam pluribus verè Christianis injungeret confessarius; ut patet in magnis Jubilæis, quæ et

jejunia nonnulla, et crebras Ecclesiarum plurimarum visitationes, et in iis preces piè recitatas indicunt.

36. Sed et constat 3° neminem per Indulgentiam, quæcumque ea sit, eximi à pœnitentiis medicinalibus sibi in tribunali sacro impositis. Unde cui injunctum est, ne tabernam, ne puellam hanc, ne hunc perditæ famæ adolescentem frequentet, id ad amussim observare tenetur; alioquin Indulgentiam minimè lucraturus; quia qui periculum amat, jam reus est peccati, cujus se periculo gravi exponit, prout alibi expendimus.

37. Tota igitur lis est, an ab aliis quibuscumque pœnitentiis dispenset indulgentia. Porro circa quæstionem ad hosce limites redactam non una est omnium sententia. Sunt enim plures, non infimi nominis theologi, qui pœnitentem ab omni, modo non medicinali, pœnitentiâ, per Indulgentiam eò usque eximi opinantur, ut hunc ei deesse tutò posse existiment. Omnes ferè Catholici conveniunt, ait Suarez, disp. 50, sect. 3, n. 1, *per Indulgentias relaxari pœnitentias injunctas in sacramento Pœnitentiæ*. Concinit Lugo, disp. 27, n. 22, ubi hæc: *Communis sententia, ni fallor, antiquorum et recentiorum simpliciter et universaliter affirmat liberari pœnitentem ab obligatione implendi pœnitentiam; quam videtur expressè docere S. Thomas, in 4, dist. 20, q. 1, art. 3, quæstiunc. 1. (Suppl. q. 25, art. 1.)* His verbis O: *Dicendum est quòd Indulgentiæ valent, et quantum ad forum Ecclesiæ, et quantum ad judicium Dei, ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem, et absolutionem, et confessionem, sive sit injuncta, sive non.* Unde vult duntaxat consulendum esse eis qui Indulgentias consequuntur, ne propter hoc ab operibus pœnitentiæ injunctis absterneant, ut etiam ex his remedium consequantur, quamvis à debito pœnæ essent immunes; et præcipuè quia quandoque sunt plurium debitores, quàm credant.

38. Idem apud Lugo docent expressè Navarrus, Sylvester, Angelus, Armilla; generatim verò, qui citra distinctionem ullam docent per Indulgentias tolli obligationem pœnitentias implendi, ut Alexander Aletius, S. Bonaventura, Durandus, etc.

39. Eadem est Sylvi doctrina in eadem q. 25, art. 2, pag. 112, qui tamen ob citatas S. Thomæ rationes consulit ne fideles propter Indulgentias ab operibus pœnitentiæ sibi injunctis absterneant.

40. Consonat Habertus, § 1, de Indulgent., ubi hæc habet, pag. mihi 403: *Quia pœnitentes non accedunt satis parati, ut per absolutionem reatus pœnæ totaliter expungatur, sacerdotes ex præcepto divino tenentur imponere satisfactiones congruas ad eluendum quod superest pœnæ temporalis. Porro Indulgentia est ejusmodi satisfactionis remissio et pœnæ relaxatio.* Qui rursus, § 3, resp. 1, sic statuit: *Indulgentiæ quæ absolute et absque restrictione conceduntur, se extendunt ad omnem pœnam temporalem, sive injunctam, sive injungendam.* Vult nihilominus idem magister, ut nemo injunctæ sibi pœnitentiæ desit; quia nemo certus est an Indulgentiam lucratus sit.

41. Non desunt tamen qui per Indulgentiam eas tantum remitti pœnas, credant, quæ vel olim à canonicis imponebantur; vel à sacerdote injungerentur, si, non habitâ fragilitatis pœnitentium ratione, parem delictis eorum pœnitentiam injungeret, quam passim minorem indicare consuevit. Ita vir minimè suspectus, R. P. Honoratus à S. Mariâ, in Gallico de Indulgentiis tract., pag. nunc 46, ubi tamen utcumque contradictoria loqui videtur. Ad hanc opinionem non parum accedit Tournelyus, pag. 260, ubi statuit concl. 5, quòd *Indulgentiæ vix unquam hominem penitus eximunt ab omni pœnâ temporali, et laboriosis pœnitentiæ operibus.* Dolendum sanè quòd partem hanc arripiant lubenter, qui Indulgentias deprimere amant. Sed quid non tollendum à theologiâ, si ab eâ resecari oporteat id omne quo abutuntur viri *prurientes auribus*, et Ecclesiæ parum addicti? Nos ut dissidentes animos, si potis erit, conciliemus, hæc arbitramur statuenda, quæ pio et erudito examini spontè subjicimus.

CONCLUSIO IV. Indulgentiæ nec eximunt, nec quemquam eximere possunt à laboriosis pœnitentiæ operibus, quæ ad obtinendam cum Deo reconciliationem aliquando prærequiruntur.

42. Prob. 1°: Indulgentia nec eximit, nec eximere potest ab iis quæ ad ejus consecutionem ex naturâ rei prærequiruntur. Atqui ad Indulgentiæ consecutionem prærequiritur status gratiæ, et vera cum Deo reconciliatio; quæ potissimum in peccatoribus crimini jam pridem addictis nonnisi per prævia laboriosæ pœnitentiæ opera impetrari solet. Minor constat, 1° ex agendi ratione Apostoli, qui 1 Corinth., 5, v. eodem. Incestum Corinthium gravi addixit pœnitentiæ, ut spiritus ejus salvus fieret in die Domini; id est, ut cum Deo reconciliari mereretur: quam quidem pœnitentiam non ante indulgentem relaxavit Apostolus, quàm scelestus ille per annum totum eâ defunctus esset. 2° Ex S. Cypriano graviter eos redarguente, qui libellaticis, priusquàm judicari possent ad divinam reconciliationem habiles, pacem et communionem, quam iis expostulaverant martyres, præproperè indulgebant. Contra Evangelii vigorem, ait Tract. de Lapsis (pag. 173), *contra Domini ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio, irrita et falsa pax, periculosa dantibus, et accipientibus nihil profutura.* Minus tamen quid, ob martyrum preces et commendationem exigebat S. doctor, quàm cæteroquin exegisset. Unde Epist. 10: *Peto, inquit, alloquens confessores qui libellaticis veniam orabant, ut eos quos ipsi videtis, quos nostis, quorum pœnitentiam satisfactioni proximam conspiciatis, designetis nominatim libello, et sic ad nos fidei ac disciplinæ congruentes litteras dirigatis.* Ubi observanda verba hæc, *pœnitentiam satisfactioni proximam*, id est, quæ ad æqualitatem accedat.

43. Prob. 2° Quia, ut benè Tournelyus, pag. 262, contraria opinio plura inveheret absurda et incommoda; ex eâ enim sequeretur, 1° hodiernas Indulgentias veteribus longè dissimiles fore; istæ enim, ut mox vidimus, gravem exigebant pœnitentiam; nostræ verò aut nullam, aut levissimam. 2° Facilius in gratiam re-

cipli, qui peccaverunt post baptismum, quàm qui ante : cùm his per Indulgentias succurri non possit, illis possit facillimè ; præsertim in urbibus, quæ Indulgentiæ non desunt. 3° Majorem fore vim Indulgentiarum, quàm sacramenti Pœnitentiæ ; quandoquidem rarò contingat totam pœnam in isto sacramento dimitti. His adde quòd si fidelium vulgò semel persuasum esset, omne pœnæ debitum per Indulgentias sine congruâ pœnitentiâ extinguì ; hinc erumperent torpor, negligentia disciplinæ Ecclesiasticæ, ipsarumque consequenter Indulgentiarum despectus. Unde patens hæreticis, aliisque non tam Indulgentiæ quàm Papæ osoribus, aperiretur campus Ecclesiæ insultandi.

CONCLUSIO V. Indulgentia nunquàm eximit à totâ pœnitentiâ per confessarium injunctâ. An à parte ejus pœnali eximat, controversatur. Curandum in praxi ut hæc tota impleatur.

44. Prob. prima pars : Ex Tridentino, sess. 14, cap. 8, confessarius pœniti satisfactionem injungere tenetur, tum ad peccatorum vindictam atque castigationem, tum ad novæ vitæ custodiam et infirmitatis medicamentum. Atqui nulla est in terris potestas, quæ à postremâ hæc dispensare valeat ; præsertim cùm major sit pœnitentiæ ut medicinalis necessitas, quàm ut simpliciter afflictivæ, prout alibi ostendimus. Et verò quis ob Indulgentiam permittere ausit, ut tabernam vir devotus vino, amasiam impudicus, pro more suo antiquo invisat. Meritò igitur Suarez, disp. 50, sect. 2, n. 7 : *Quia Indulgentia nec moderatur passiones, nec pravam consuetudinem seu habitum remittit, non obstante Indulgentiâ manet eadem obligatio applicandi medicinam præservativam : in quo etiam doctores conveniunt.*

45. Recessit quidem ab eâ communi opinione card. de Lugo, disp. 27, n. 22, quem secutus est Martinon, disp. 53, n. 79. Uterque nimirum contendit, per Indulgentiam tolli debitum pœnitentiæ etiam ut medicinalis : Scilicet, inquit, quamvis Confessarius sit simul judex et medicus, non tamen obligat ut medicus, cujus est solum consulere, non præcipere. Ergo solum obligat ut judex, proinde quatenus pœnitentiam imponit in pœnam peccati. Atqui cessat obligatio pœnæ, eo ipso quòd per Indulgentiam condonatur pœna.

46. Et verò, pergit Lugo, n. 26, si condonatâ pœnâ sacerdos adhuc obligaret ad jejunium per modum medicinæ, vel jejunium illud deberetur ut satisfactio sacramentalis, quæ sit pars sacramenti, vel non. Porro deberi non potest ut satisfactio, quia qui nihil jam debet pro peccatis, non potest obligari ad solvendum ; nec potest puniri à iudice ille cui condonata est pœna. Ergo jejunium illud non imponitur ut satisfactio : ergo non erit pars integralis sacramenti. Ex hoc autem inferitur, nec posse illud imponi in puram medicinam ; quia inauditum est, quòd pœnitens ex mero præcepto confessarii obligetur ad aliquid, quod si ponatur, non possit esse pars integralis sacramenti.

47. Hæc ille, quæ si à moroso quopiam paulò severius expendere, gravem fortè censuram non effugerent. Quòd enim quia terreni medici consulunt, non

autem præcipiunt, confessarius quæ medicus, dum pœnitentiam medicinalem imponit, consulat tantum, non præcipiat ; in Ecclesiâ Dei prorsus inauditum est. Profectò ubique receptum est, quòd pœnitentiæ minister, sive præterita peccata puniat, sive præservet à futuris, id Dei auctoritate et clavibus utendo, faciat. Ergo non obstantibus argutiis dicendum, quòd pœnitentiâ quæcumque ab eo imposita, sit verè sacramentalis, et ut sic ex opere operato producat, seu remissionem pœnæ, si quæ luenda supersit ; seu gratiam, quâ pœnitens contra futuros lapsus muniatur.

48. Prob. secunda pars, quia circa punctum istud theologi graves gravibus adversantur. Qui pœnitentiam pœnalem vi Indulgentiæ remitti credunt, pugnant, 1° unanimi penè theologorum consensu, de quo supra Suarez. Ab eo autem non est recedendum sine gravibus argumentis.

49. 2° Quod pœnam omnem dimittit, eam etiam dimittit quæ à confessario imposita est. Atqui Indulgentia, plenaria scilicet, per se omnem pœnam dimittit, seu, ut loquitur Habert, pag. mihi 416, pœnam, sive injunctam, sive injungendam.

50. Prob. min. 1° Quia Christus, Matth. 16, absolute et absque limitatione ullâ dedit Apostolis potestatem solvendi. Nec est cur ea potestas ad has vel illas pœnas restringatur. Licet enim Indulgentiæ quædam sub clausulâ, *de injunctis pœnitentiis* tribuantur ; plures tamen, potissimum à Bonifacio VIII, in Extravag. *Antiquorum*, à Clemente VI, in Extravag. *Unigenitus*, Sixto IV, in Extravag. *Quemadmodum*, et aliis subinde, præsertim autem in Jubilæis, plenariè et citra restrictionem concessæ sunt ; seu quantum claves sese possunt extendere, prout teste Glossâ in prædictam Extravag. *Antiquorum*, declaravit ipse Bonifacius VIII.

51. 2° Si Indulgentiæ pœnitentiam à confessario injunctam non remittunt de se, vel quia effectum hunc habere non valent, vel quia ad effectum alium destinantur à Pontifice ; nempe ad remissionem pœnæ canonicæ, vel ad supplendam quæ pœnitentibus inest, plenè satisfaciendi impotentiam. Atque nullum ex his dici potest. Non primum. Equis enim neget sanguinem Christi sat habere virtutis ut suppleat pauca quædam jejunia à confessario indicta ? Non secundum, tum quia Pontifices volendo, quod identidem volunt, ut Indulgentia omnem, quem claves ferunt, effectum sortiatur, effectum hunc non restringunt ; tum quia alioquin Indulgentiæ iis solum prodessent primi ordinis peccatoribus, qui tot admisere crimina, ut ea nullâ idoneâ satisfactione redimere possint ; non autem justis insignibus, qui duntaxat venialium ex obreptione rei, eadem non ita difficulter abluere valent, et sæpè satis abluunt, ut statim à morte gloriæ cœlesti donentur ; tum quia si quis pœnitentiam mortali suo delicto parem à confessario accepisset, quod fieri potest, is nullam ex indulgentiâ perciperet pœnæ suæ relaxationem ; quia nihil esset tunc in ejus pœnitentiâ supplendum. Ergo dicendum videtur per Indulgentias remitti pœnam, sive injunctam, sive injungendam ; vel potius eam in opera ad Indulgentiam præscriptâ commutari.

52. His tamen non obstantibus contrariam opinionem tenent non pauci; atque inter eos Amort ad calcem tractatus præcitati, ubi postquam confessus est *minui posse poenitentias ratione Jubilæi*, hanc statuit thesim, pag. 46: *Doctrina theologorum illorum qui asserunt per Indulgentias plenarias tolli obligationem ad satisfactionem sacramentalem, repugnat intentioni summorum pontificum, menti conciliorum, communi sensui Patrum et theologorum primi ordinis, ac denique traditioni et praxi constanti Ecclesiæ per quatuordecim priora secula*. Congerit is quidem non pauca quæ solvi possint; sed et non pauca habet quæ suam hanc causam solidè juvent; ut quòd Martinus V, concessà per Bullam *Cruciatae* Indulgentiæ maximâ, velit ut hæc proficiat, *injunctâ pro modo culpæ salutari poenitentia*; quòd Sixtus V, in Jubilæo an. 1589, præcipiat ut *juxta modum delicti* imponatur salutaris poenitentia; etc. Sed de his, quibus non egent cauti confessarii, quæque vix prosunt laxioribus, adeantur tum idem theologus, tum quæ in Jubilæis edi solent pastoralia episcoporum documenta. Unde

53. Prob. tertia pars, 1° quia cùm quæstio hæc in opinione posita sit, pars quæ sacramenti integritati magis consulit, præferri debet; cum præcipuè sine gravi incommodo præferri potest. Porro sacramenti integritati consulit, qui injunctam sibi in sacro Tribunali poenitentiam exequitur.

54. 2° Quia non potest quis à sacramentali satisfactione immunis esse, nisi prout certus est se Indulgentiam totam lucratum esse. Id autem non ita certò constare potest, et ei multominus qui parcus in Deum, poenitentiam ut plurimum satis modicam omittit.

55. 3° Quia ut Indulgentia tota percipiatur, necesse est, ut nec fidelis deficiat, nec clavis erret: Atqui plerumque deficit fidelis; et fieri potest ut clavis erret; licèt id minimè sit præsumendum. Ergo cùm debitor tamdiù debito teneatur, quamdiù illud solutum fuisse non probat; poenitens, non obstante Indulgentiâ, poenitentiam injunctam exequi debet.

56. 4° Quia Pontifices rebus maturè expensis, hanc suis Jubilæorum diplomatibus clausulam apponunt: *Injunctâ salutari poenitentia*. Ergo non debet præsumi eorum mentem esse ut ab eâ immunes sint qui Indulgentiam lucrari volunt. Hinc suspectum videri possit, quod narrat Glossa in Extrav. *Antiquorum de Poenit. et Remiss.*, videlicet Bonifacium VIII, in anni sancti Jubilæo, quod sub ipsius pontificatu an. 1300 celebratum est, noluisse ut confessarii ulla poenitentibus illud lucraturis poenitentias indicerent; et ægrè tulisse quòd à nonnullis fuissent indictæ. Tutior sanè et salubrior est praxis quam tenuère plerique ejus successores. Atque id demùm communissimè fatentur utriusque partis theologi.

57. Hinc colliges dubium esse id quod post Lugo, ibid. n. 31, tradit Martinon, cit. disp. 63, n. 85, poenitentes, scilicet, quibus ex præcedentibus quibuscumque confessionibus supersunt multæ poenitentia implendæ, juvari posse et levari hoc onere per Indulgentias plenarias, ad quarum opem recurrere possint, sive ex con-

silio vel præcepto confessariorum (quod, inquit, præceptum aut consilium dari potest non auditis peccatis pro quibus illæ fuerint injunctæ atque etiam extra sacramentalem confessionem), sive ex voluntate propriâ, et sine cujusquam consilio vel jussu; quia hæc non est commutatio juridica ad quam necessaria sit potestas jurisdictionis et cognitio causæ; ut quando poenitentia injuncta ab uno confessario mutatur ab alio; sed est simplex obligationis cessatio per subtractionem materiæ, quæ subtractio materiæ fit à S. Pontifice concedente Indulgentiam, et condonationem pænæ, quâ condonatâ cessat obligatio satisfaciendi. Id, inquam, ob rationes modò propositas nonnihil dubii habet. Quanquàm opinio hæc (quam, inquit, ibid. Lugo, viri doctissimi Salmanticenses à me consulti approbârunt, et in manuscriptis approbaverat Alphonsus Rodriguez) inservire possit erga eos quibus confessio etiam utcumque generalis (qualis ab iis facienda est, qui poenitentia sibi injunctæ oblii sunt), vel admodum incommoda esset, vel ob scrupulos, tentationes, aliaque id genus periculosa.

58. Obj. contra primam partem cum Lugo, ubi supra: Satisfactio quæcumque, etiam medicinalis, est pœna; neque ad eam obligare potest confessarius, nisi quatenus eam imponit in pœnam peccati. Sicut, licèt, *judex debeat procurare quòd pœna delinquentis sit talis, ut simul sit medicina in futurum*; non tamen posset imponere illam pœnam, nec verberare reum, si pœna fuisset à principe condonata. Atqui ubi condonatur pœna omnis, ut fit per Indulgentiam, jam nulla est obligatio ad pœnam. Ergo.

59. R. Dist. min. Ubi condonatur pœna omnis, tam quæ est à medico, quàm quæ est à judice, concedo; pœna omnis, sed tantum prout est à judice puniente, nego: si enim idem homo judicis semel et medici partes agat, et multò plus medici quàm judicis; fieri facile potest, imò et debet, ut qui vindictam remittit, non remittat medicinam. Idque in exemplo quod à Lugone proponitur, videre est. Si enim princeps cuiuspiam homicidium in tabernâ horumce criminum feraci condonet; potest judex, gratiæ regiæ executor, non consulendo tantum, sed et præcipiendo, tabernâ hæc reo in perpetuum interdicere. Et verò, si Indulgentia omnem prorsus etiam medicinalem poenitentiam remitteret, qui lucrata Indulgentiâ, poenitentiam sibi à confessario injunctam lubens adimpleret, ut moris est, nullum per eam ex opere operato fructum consequeretur. Id autem, licèt à Delugo concessum, nemo, ut quidem existimo, admittet. Quidni enim medicina contra peccatum gratias ad peccati fugam necessarias, ex opere operato producat. Adde dubium semper esse an ipsa etiam pœna, quæ est à Judice, condonetur; quia semper dubium est an percipiatur totus Indulgentiæ fructus.

60. Obj. Contra secundam partem: Non potest ab ullo mortalium irritari sententia in supremo tribunali lata. Atqui suprema est sententia quâ confessarius hominem ligat, et poenitentia addicit. Is enim quâ judex nullum in terris superiorem agnoscit. Ergo.

61. Respondent qui cum Suare sentiunt, dist. maj.

Non potest irritari directè, propriè et per veram dispensationem sententia suprema, concedo. Non potest irritari indirectè, et per materiæ subtractionem, nego. Se habet prælatus, dùm Christi satisfactiones cuiuspiam applicat, quoad pœnitentiam à confessario injectam; sicut se habet vir opum dives, qui proprio ex ære solvit mulctam, quâ quis condemnatus est ex Senatusconsulto. Atqui vir ille dives, tametsi debitorem à lege sibi impositâ eximit, nullam tamen jurisdictionem habet in senatum qui legem hanc tulit; sed tantum materiam ejus aufert. Ergo pari de causâ Pontifex, dùm Indulgentias largitur, nullam in confessarii pronuntiatum auctoritatem habet; sed tantum ejus materiam subtrahit. Sanè verò posset Christus pœnitentiam alicui à confessore injectam dimittere, illum ab omni pœnâ liberando. Atqui quod facit vicarius Christi, id Christus ipse facere censetur.

62. Ergo, inquires, gravium reus criminum, propter quæ ex confessarii præcepto tenetur eleemosynas largiri, orationi ac jejuniis incumbere, etc., ab his per Indulgentiam plenariam immunis erit. Id autem quis ferat?

63. R. 1°: Neg. ant.; ex his enim non pauca erunt necessaria ad comparandum illum justitiæ statum, sine quo non percipiuntur Indulgentiæ. Nec enim gravium criminum rei statim cum Deo reconciliari solent.

64. R. 2°: Dist. ab his immunis erit, si constet ipsi quòd Indulgentiam plenè lucratus sit; et aliunde opera hæc in meram vindictam imposita sint, non autem ad novæ vitæ custodiam et infirmitatis medicamentum, concedo. Secus, nego. Porro nullus, absque revelatione speciali, certus esse potest, reatum pœnæ cui obnoxius erat, per Indulgentiam esse expunctum. Etsi enim pœnitens confidere potest, se in gratiam Dei rediisse; at temerè confideret se eò usque rediisse in gratiam, ut non peccatum modò, sed et omnes peccati pœnas absterserit. Unde David, qui peccatum suum à se translatus esse resciebat, graves ex eo sibi pœnas imminere expertus est; et sæpius inclamavit: *Amplius lava me*, etc. Adde quòd homo de Indulgentiæ lucro certus, à vindictivâ quidem et merè pœnali satisfactione liber foret; non autem à pœnitentiâ medicinali, ut supra ostensum est.

65. Inst. Ex hac responsione sequitur Indulgentias nullius jam esse utilitatis. Cum enim hodiè non vigeant antiqui pœnitentiæ canones, levior quæ peccatoribus indicitur satisfactio, magis est ad novæ vitæ custodiam, quàm ad vitæ præteritæ vindictam. Atqui ex dictis per Indulgentias non remittitur satisfactio tantum medicinalis. Ergo nihil est quod remittatur.

66. R. Nego sequel. Imò, ait Habertus, pag. 419: *Quia Ecclesia propter refrigerentem charitatem de pristina suâ disciplinâ aliquid remisit, imò multum, fideles existunt amplius obnoxii, et debitores justitiæ divinæ; magisque indigent Indulgentiarum subsidio.*

67. Obj. 2°: Sacramentum Pœnitentiæ non potest privari eâ sui parte, quæ ad minus est integrans, quin et in voto essentialis jure divino. Atqui talis est satisfactio,

ut patet ex Tridentino, sessione 14, cap. 3 et 8.

68. R. 1° Sacramentum nunquàm privari totâ satisfactione, cum ea semper adimplenda sit, prout medicinalis est. Quin nec usquàm privatur satisfactione pœnali; tum quia hanc semper, ob incertitudinem percepti Indulgentiæ fructus, exequi student fideles ex confessariorum præcepto; tum quia nulla Indulgentia comparatur sine operibus à pontifice præscriptis. Porro confessarius hæc ad minimum injungere censetur ei qui Indulgentiam lucrari volet. Unde hic occurrit substitutio pœnitentiæ, non autem ejus ablatio.

69. R. 2°: Dist. min. Satisfactio est pars integrans sacramenti, cum manet ejusdem satisfactionis fundamentum, scilicet reatus pœnæ in foro Dei, concedo. Cum fundamentum illud aufertur per ipsam Dei auctoritatem, nego. Sacramentum Pœnitentiæ non postulat integritatem satisfactionis, nisi ut dimittatur pœnæ reatus coram Deo. Ergo qui hunc effectum consecutus est, nihil detrahit sacramento, eò quia integritatem hanc omittat. Imò, ait Suarez, disp. 50, sect. 3, n. 7, cum sacramentum Pœnitentiæ sit justum, ex se postulat ut satisfactio non exigatur, si debitum jam aliâ viâ solutum sit, vel remissio consecuta. Verum hæc vix ullius in praxi sunt utilitatis ob rationes passim mox expositas.

CONCLUSIO VI. Indulgentiæ effectum suum pariunt, quo instanti consummatum est moraliter opus ad eas lucrandas præscriptum.

70. Prob. Quia percipitur fructus Indulgentiæ, cum ponitur conditio, cui annexa est Indulgentia. Atqui ponitur conditio hæc, cum moraliter consummatum est opus, ad eam lucrandam necessarium. Ergo.

71. Dixi, cum consummatum est moraliter. Si enim tali jejuniis alligata sit Indulgentia, non videtur necessarium ad ejus consecutionem, ut jam præterierit physicè dies tota, adeò ut non possit jam frangi jejuniis hujus diei; sed satis est, ut homo peracto jam, ut moris est, jejuniis, ad illud punctum devenerit, ubi conscio Deo, jejuniis minimè sit violaturus. Quo pacto martyrium, effectum suum obtinet, non in ipso physico mortis instanti, quo jam anima à corpore separata est, quodque est primum hominis non esse, sed aliquo antea instanti, quo et mors necessariò secutura est, et charitas nusquàm amittenda.

72. Non nego gratiam Indulgentiæ percipi posse per partes; ut si concessa sit iis qui divina officia in tali festo audierint, fieri poterit ut quis missam audiendo, deinde vespas, postea salutem, certam ex missâ, ex vespas, ex salute lucretur Indulgentiam, quæ poterit dici pars respectu Indulgentiæ diei totius. Sic enim qui satisfactionem sacramentaliter injectam adimplet per partes, per partes aliquam pœnæ sibi debitæ remissionem consequitur: alioquin nihil ex eâ perciperet lucri, si quid omitteret; quod sine dubio falsum est, ait Suarez, disp. 52, sect. 2, n. 9. Verum stat in hoc casu Indulgentiæ partem nonnisi impleto opere cui annexa est, v. g., auditâ missâ, obtineri.

73. An indulgentiæ sapienter concessæ effectum

suum habeant infallibiliter, liquebit ex dicendis in decursu. Nihil longius videtur mihi, quàm ut Indulgentiarum existentiam, unde cætera pendent, vindicem. At vix earum definitio poterat intelligi nisi satis intelligerentur effectus.

CAPUT III.

An possit Ecclesia Indulgentias dispensare.

1. Indulgentias negarunt duodecimo Ecclesiæ seculo Valdenses, quorum articulus 16, in concilio Lateranensi III, proscriptus is erat: *Praelatorum Indulgentia nullius sunt valoris*. Idem error à pluribus tribuitur Wiclefo, ut qui articulo suo 15 dixerit: *Fatum esse Indulgentiis credere*. Scribit tamen Jacobus Lenfant, in Historiâ concilii Constantiensis Wiclefo non ipsam rem, sed rei abusionem improbatam fuisse.

2. Fuerunt et Indulgentiæ lapis offensionis, in quem impegit Lutherus. Is videlicet, ut norunt omnes, dolore furens et invidiâ, quod princeps Albertus, Moguntinus archipræsul, Indulgentias, quas sub certâ stipe adversus Turcas, et ad construendam D. Petri Basilicam insumendâ, concesserat Leo X in Saxoniâ prædicandas commisisset, non Augustinianis, ut moris erat antiqui, sed Joanni Tetzelio è Dominicanorum familiâ, insurrexit primò in abusus qui graves erant; tum, pro erroris indole, ipsam rerum substantiam impugnavit eo quo solebat furore. Unde cùm primò dixisset Indulgentias esse *pias fraudes*, postea dixit: *Revoco hoc, et dico Indulgentias esse impias sceleratissimorum pontificum fraudes et imposturas*. Novatorem è vestigio secuti sunt Zuinglius et Calvinus novatores. Contra eos sit

CONCLUSIO. Ecclesia recepit à Christo potestatem Indulgentias conferendi.

3. Prob. 1° ex Matth. 16, v. 19, ubi sic Christus Petro: *Tibi dabo claves regni cælorum; et quodcumque solveris super terram erit solutum in cælis*. Atqui generalis hæc et amplissima promissio, nullum, *quodcumque* sit, vinculi genus excipit. Ergo sicut indubiè ad peccata in sacramento Pœnitentiæ quoad culpam remittenda extenditur; sic et extendi debet, si potest, ad remittendas extra idem sacramentum pœnas peccati. Atqui ad has etiam potest extendi; tum quia nihil repugnat quin superstites peccatorum pœnæ ex applicatis Christi passionibus abluantur; tum quia exigebat infinitus erga nos Christi amor, ut medium tribueret quo omnia salutis impedimenta ab electis suis removerentur; quæ inter salutis impedimenta est etiam vinculum, seu reatus pœnæ temporalis; tum denique quia ex iisdem verbis semper collegit Ecclesia datam sibi esse potestatem solvendi vota et juramenta; quæ cæteroquin divini juris sunt. Ergo.

Prob. 2°: Potestas quâ semper usa est Ecclesia, nonnisi ab ipso Christo profluere potest; neque enim directa à Spiritu sancto Ecclesia transiit fines suos. Atqui hæc *indulgentiâli* potestate, si ita cum nonnullis loqui licebit, semper, et ab ipsis primordiis usa est Ecclesia.

4. Prob. min. inductione. Et quidem 1° ex agendi ra-

tione Apostoli erga incestum Corinthium, quam totam refero ex 2 Corinth., 2, ubi sic v. 6 et seq.: *Sufficii illi qui ejusmodi est, incesto videlicet, objurgatio quæ fit à pluribus; ita ut è contrario magis donetis et consolemini, ne fortè abundantiori tristitiâ absorbeatur qui ejusmodi est... Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in personâ Christi, ut non circumveniamur à Satana, etc.* Ex iis sic in formâ. Ut ex eo loci concludatur Indulgentiarum usus, sufficit ut Apostolus non dimittat incesto ipsam peccati culpam, aut pœnam exteriorem excommunicationis, cui is propter crimen suum addictus erat; aut ulterio-rem, quam in Ecclesiæ foro debebat satisfactionem; adeoque dimittat, quantum in se erat, pœnam peccati, prout hodièque in Ecclesiâ per Indulgentias dimittitur. Atqui

5. 1° Apostolus non dimittit ipsam peccati culpam, tum quia loquitur de absente in quem non exercetur pœnitentiæ ministerium; tum quia quod dimittit Apostolus, id ad Corinthiorum preces dimittit: porro absolutio sacramentalis, per quam dimittitur culpa, non datur ad preces aliorum, sed ad confessionem et instantias pœnitentis.

6. 2° Nec dimittit exteriorem excommunicationis pœnam, uti minùs rectè sentit Suarez, disp. 49, sect. 2. Namque 1° illud *in personâ Christi*, quod in his fundatur Christi verbis: *Quæcumque solveritis super terram*, ad amplius aliquid, quàm excommunicationem extendi potest. Ergo nihil est cur ad eam restringatur, contra communem theologorum sententiam; 2° quia perspicuè indicat Apostolus se donare aliquid diversum ab eo quod donaturi erant Corinthii: *cui donastis*, inquit, seu, ut interpretatur versio Arabica et Tertullianus, *cui donabitis, et ego donavi*. Atqui ministri Ecclesiæ Corinthi incesto donaturi erant absolutionem à censurâ, quam et ipsi contra eum tolerant ex eo mandato Apostoli, 1 Corinth. 5, v. 13: *Auferte malum ex vobis*. Ergo quod donat Apostolus non est solutio ab excommunicatione; 3° quia utcumque dubitat Apostolus num aliquid donet: *Quo donavi*, inquit, *si quid tamen donavi*. Atqui non erat cur dubitaret an incestum solveret à censurâ, siolvere voluisset; esse verò poterat cur dubitaret an eum à superstitute delicti pœnâ solveret, quia dubium erat an pœnâ alicujus debitor maneret, qui crimen suum tam acri diluerat pœnitentiâ, ut verendum esset, ne tandem *abundantiori tristitiâ* absorberetur.

7. 3° Demùm, non relaxat Apostolus satisfactionem in solo Ecclesiæ foro debitam. Cùm enim dixisset: *Si quid donavi propter vos, in personâ Christi*, subjungit continenter: *Ut non circumveniamur à Satana; non enim ignoramus cogitationes ejus*. Ergo utilis erat incesto condonatio eidem ad Apostolo facta. Atqui si condonatio hæc pœnam tantùm in Ecclesiæ foro, non autem in foro divino debitam relaxasset, jam nedùm fuisset utilis incesto, fuisset eidem insigniter noxia. Sanè verò utilior est duræ pœnitentiæ continuatio, quæ debitas in foro Dei pœnas exsolvit, quàm ejusdem relaxatio cum subjectione iisdem pœnis.

Prob. 2° eadem minor propositio ex usu Ecclesiæ, tum secundo, tum tertio seculo.

8. Tertullianus, lib. 1, ad Martyres, cap. 1, testatur confessores carceribus detentos Indulgentias huiusmodi procurasse iis qui in persecutione lapsi erant. Sic ille, pag. 157. *Quam pacem quidam in Ecclesiâ non habentes, à martyribus in carcere exorare consueverunt; et idèd eam etiâ in vobis habere, et fovere et custodire debetis, ut si fortè et aliis præstare possitis.* Hanc quidem Indulgentiarum potestatem suggillat Tertullianus idem factus Montanista, lib. de Pudicitia, cap. 22, at dum impugnat, à Catholicis probatam fuisse ostendit.

9. Cyprianus aliquando equidem cum martyribus disputavit quoad Indulgentias; at non circa potestatem eas concedendi, sed duntaxat circa usum quem illegitimum credidit quoad eos, qui necdum pœnitentiam delictis suis penè parem egissent; quanquàm et hos, si urgeat periculum mortis, in pace dimitti velit S. doctor. Qui, ait Epist. 2, pag. 25, *libellum à martyribus acceperunt, et auxilio eorum adjuvari apud Dominum in delictis suis possunt, si premi infirmitate aliquâ et periculo ceperint, exomologesi factâ, et manu eis in pœnitentiam impositâ, cum pace à martyribus sibi promissâ ad Dominum remittantur.* Atqui, per hos textus lapsi non tantum liberabantur à pœnitentiis juxta canones subeundis, uti docuit Petrus de Osmâ à Sixto IV. condemnatus, sed et à pœnis divinæ justitiæ debitis solvebantur. 1° Quia lapsi per martyrum Indulgentias apud Dominum in delictis suis adjuvantur; qui autem apud Dominum juvantur, non ab exterioribus solum Ecclesiæ vinculis immunes fiunt. 2° Quia ex iisdem Indulgentiis ad Martyrum preces concessis fiebat, ut lapsi fideles ad Dominum cum pace sibi à martyribus iisdem promissâ remitterentur. Porro si Indulgentia hæc solum ab Ecclesiæ pœnis emisisset, nedum ad Dominum misisset cum pace, nihil aliud ea fuisset, uti blasphemavit Lutherus, quàm implissima, non Papæ, sed martyrum impostura, noxia fidelibus, eosque in infernum deducens falsâ spe consecutæ remissionis, quam per canonicas pœnitentias obtinuisent; nullatenus autem in gratiam martyrum à Deo poterant consequi. 3° Quia Tertullianus jam Montanista, ut martyrum Indulgentias derideret, hæc Lutheri more eructabat: *Sufficiat martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel superbi est in alios quoque spargere, quod pro magno fuerit consecutus.* Ergo tunc Ecclesiæ toti persuasum erat, ex martyrum meritis purgari fidelium delicta. Atqui non quantum ad culpam, quæ nonnisi ex præviis pœnitentium actibus purgari potest. Ergo quoad pœnam; non exteriorem, quam obtinuisse non erat pro magno martyribus qui huic obnoxii non fuerant. Ergo interiorum et coram

Deo.

10. Idem confirmari potest ex pluribus conciliis: Nicænum I, can. 11, aliàs 12, statuit, ut qui seriò pœnitentiæ vacant, Indulgentiæ aliquid ab episcopo obtinere possint. *Licebit, aiunt Patres, episcopo de his aliquid humanius cogitare.* Idipsum habent concilia

Ancyranum, cap. 5, Laodicense, can. 12, Neocæsariense, Carthaginense IV, quæ proinde sicut Nicænum, volunt ut qui segnius pœnitentiâ defuncti fuerant, totum ejus stadium emetiri cogantur. Atqui nihil est id aliud, quàm prioribus indulgere, non verò posterioribus. Nec quisquam faciliè capiet, concilia hæc satisfactionem saluberrimam minuendo, haud eam ex Christi et Ecclesiæ meritis compensasse: fuisset enim hæc aliqui crudelis misericordia, ut toties pontificibus objecere Lutherani. Ergo jure ac meritò declarat Trid. synodus, in Decreto de Indulgentiis, ad calcem sess. 24, quòd *potestas conferendi Indulgentias à Christo Ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate divinitus sibi traditâ, antiquissimis etiâ temporibus illâ usa fuerit.* Neque id ex solis, quas modò adduxi, auctoritatibus comprobatur, sed ex pluribus antiqui ævi monumentis. Unde

11. Prob. 3° eadem prima minor ex concessione Indulgentiarum factâ à plurimis pontificibus pietate simul et scientiâ conspicuis. Namque 1° S. Gregorius M., qui seculo VI labente vixit, in diebus Stationum Indulgentias concessit, prout referunt S. Thomas in 4, dist. 20, q. 1, art. 3, et qui eum præcessit Guillelmus Altisiodorensis, lib. 4 Summæ Theol., tract. 6, cap. 9, ac diù post Bonifacius VIII. 2° Idem fecit Leo III, qui ann. 795 sedere cœpit, atque per *Allemaniam et Galliam multas Indulgentias* contulit, ut testatur S. Ludgerus, in Epist. de S. Swiberto, quæ post hujus vitam exstat apud Surium, tom. 2. 3° Sergius junior, seu II, qui circa an. 844, trium annorum Indulgentiam fecit iis qui S. Martini ecclesiam in montibus per diem ejus festum inviserent, ut constat ex ejus rei memoriâ, quæ in eadem ecclesiâ exstat in marniore antiquissimis literis inciso, nulla ut fingi possit fraudis suspicio. Atqui nemo sibi in animum inducat, prædictos pontifices, viros procul dubio sanctissimos malique doli incapaces, rem novam ac præteritis retrò temporibus inauditam, comminisci ausos fuisse. Sed nec concipiet quisquam, neminem è tot episcopis ac doctoribus, qui per *Allemaniam et Galliam* florebant seculo octavo, rei novitate attonitum, contra sacrilegam profanationem reclamasse. Ergo quidquid ab his pontificibus factum est, id ab eorum decessoribus factum erat: rariùs quidem, quia quamdiù viguit pœnitentia canonica, veritum est ne sanctæ ejus severitati derogaretur; aliquando tamen, cum id speciales causæ exigent.

12. Huic tamen, quod utcumque est Bellarmini, argumento nolim admodum inniti. 1° Quia Joannes Diaconus, in vitâ S. Gregorii, lib. 2, cap. 28, scribit equidem sanctum hunc pontificem stationes per Basilicas, et martyrum cœmeteria ordinasse; at de Indulgentiâ ne verbum quidem habet, sicuti nec Anasthasius, aut Guillelmus, uterque bibliothecarius, uterque etiam penè ad finem usque noni seculi superstes. 2° Quia nullo magnæ fidei momento probari potest, Indulgentias ad tres vel septem annos à quopiam Pontifice ante seculum XI, fuisse concessas. Porro stationarias, ut aiunt, S. Gregorii indulgentias septennes

fuisse scribit S. Thomas, ibid. ut et Guillelmus, Antiodorensis primùm, subinde Parisiensis episcopus. Ita Franciscus Pagi in Sergio II, n. 12. Quanquàm fieri potuit ut stationibus à S. Gregorio M. annecterentur Indulgentiæ, quæ temporum lapsu pro septennibus à populo habitæ fuerint : nec prorsus obest argumentum negans è silentio Bibliothecarii utriusque petitum ; cùm neuter omnia prorsus gesta pontificum exscripserit.

13. 2° Multo infirmioris est momenti Epistola S. Ludgero adscripta, quam in vitâ ejus, § 4, n. 34, potenter excutiunt Bollandistæ, simulque afflictam Leoni III Indulgentiarum effusionem.

14. 3° Demùm, exploratæ fidei non est marmorea tabula, quam ad an. 747 exscripsit Baronius, et ut fraudis expertem habet Bellarminus. Hujus auctoritatem solidè convellit Papebrochius, in Conatu chronico-historico, dissert. 17, ubi lapidis hujus inscriptionem, quanta est, redarguit falsitatis et convincit.

15. Non desunt tamen his temporibus certa Indulgentiarum exempla, quæ mortuis facilius quàm vivis concessa videantur. Sic, ut advertit Mabillonius in præfat. ad seculum VI Benedictinum, n. 168 et 109, Joannes VIII Indulgentiam his qui in bello contra Paganos an. 878 occubuerant, vel in futurum occumberent, concessit ; eandemque gratiam episcopi Bajoriæ petierunt à Joanne IX, sub annum 900, pro Arnulpho imperatore mortuo, cujus animam ipsius auctoritatis potestate absolvi postulaverunt. Sibi quoque ab apostolico Indulgentiam, quam fletibus multis rogaverat, obtinuit Salomon, episcopus Constantiensis, qui trium adversariorum suorum necem procuraverat.

16. Nec dubium quin variis temporibus Indulgentiæ plures concessæ sint, quarum periit memoria. Sic in Codice manuscripto Lucensis Ecclesiæ, inter Vaticanæ bibliothecæ libros asservato legitur Alexandrum II, peractâ an. 1070 ejusdem Ecclesiæ dedicatione, concessisse, ut octo dierum spatio dedicationis memoria perageretur annis singulis, concessâ indulgentiâ. Idem, sed specificatâ anni unius de injunctis pœnitentiis remissione, fecit Honorius II, in consecratione Ecclesiæ Casæmarii, ut videre est apud Baronium ad an. 1150. Speciales posteriorum temporum Indulgentias fusiùs prosequi superfluum fuerit. Nescit nemo quot et quales à S. Gregorio VII, an. 1084 et 1090 ; à Paschali II, an. 1100 et aliis deinceps pontificibus fuerint erogatæ. Veniendum ad eas quæ in frequentibus conciliis concessæ fuerunt.

17. Prob. Itaque 3° conclusio ex conciliis pluribus quæ Indulgentiarum largitionem approbando, catholicum de iis dogma necessariò approbaverunt.

18. Concilium Claromontanum an. 1095, cui interfuerunt archiepiscopi tredecim, et tam episcopi, quàm abbates pedo insigniti 205, comprobavit datam Crucigeris Indulgentiam, quâ Urbanus II, iisdem injunctis pro suis delictis pœnitentiis relaxabat : ita ut, aiebat Pontifex, qui in verâ pœnitentiâ decesserint, et pecca-

torum indulgentiam, et fructum æternæ mercedis se non dubitent habituros.

19. Concilium Lateranense numerosissimum an. 1116 celebratum, Indulgentiam dierum 40, iis qui ad ipsum convenerant donatam, lubentissimè suscepit. De quo vide abbatem Uspersensem, in Chronico ad eundem annum.

20. Concilium Lateranense IV generale, sub Innocentio III habitum, cui interfuerunt episcopi 412, varios, qui circa Indulgentias prodierant, abusus emendavit, ut patet ex cap. 14, de Pœnit. et Remiss. Abusus porro testatur rem esse antiquissimam ; non enim irrepunt abusus, nisi in rebus quæ diù fuerunt in usu.

21. Concilium Constantiense, non solum damnat errores Wiclefi de Indulgentiis, sed et plenariam, quam in exitu concilii tribuit Martinus V Indulgentiam humiliter et gratâ mente acceptat.

22. Denique concilium Trident., sess. 25, ita indulgentiarum abusus reprobât, ut rei substantiam approbatque revereatur.

Ex eo autem quòd hanc conciliorum sibi adversantium auctoritatem derideant pseudoreformati, non magis sequitur eam reipsâ deridendam esse, quàm quia Nicænum Ariani, Ephesinum I, Nestoriani, Chalcedonense Eutichiani deriderent, sequitur hæc contemptu et ludibrio digna fuisse. Moris est ut qui in tribunali quocumque causâ cecidit, tribunal illud mordaci dente insectetur.

23. Prob. 4° : Dogma miraculis indubiis confirmatum extra omnem dubii aleam positum esse debet. Atqui Indulgentiarum prædicationem à S. Bernardo factam Deus miraculis insignibus confirmavit. Minor patebit ex dicendis in brevi dissertatione, ad hujus capitis finem apponendâ.

24. Obj. 1° : Admitti non potest doctrina quæ nullum habet in Scripturâ vel Traditione fundamentum Atqui Indulgentiarum doctrina....

25. Non in Scripturâ, cùm textus Matth. 16, 19, ad summum de remittendâ per claves culpâ peccati intelligatur ; nihil verò probet exemplum incesti Corinthii ; tum quia nihil erat quod ei condonaretur ; seu quia non ei constituta erat certa pœnitentiæ mensura ; seu quia impositam sibi pœnitentiam anni totius decursu impleverat ; tum quia nondum ille à culpâ fuerat absolutus, sed à culpâ simul et pœnâ ad imperium S. Pauli absolutus fuit.

26. Non in Traditione, cùm altum sit apud Græcos atque Latînos Patres de Indulgentiis silentium. Ergo.

27. R. ad primum : Nego min. Constat enim ex allatis probationibus, quarum sensus in Ecclesiâ quasi de manu ad manum transmissus est, datam fuisse Petro ejusque successoribus potestatem pœnitentibus, secundum pietatis leges, indulgenter subveniendi. Nec obsunt quæ contra futiliter objiciuntur.

28. Non primum : Verba enim Christi, quantum generaliter fieri potest, salvis vocum proprietate et Christianæ prudentiæ regulis, intelligi debent. Ergo

ad peccatorum dimissionem in solo Pœnitentiæ sacramento impetrandam restringi non debent, uti jam diximus, n. 2.

29. Non secundum : Nihil enim dubii est quin gravis, eaque diuturna, in *interitum carnis* indicta fuisset Corinthi illi pœnitentia; quam etiam jam anno fortè toto impleverat, necdùm impleverat scandaloso suo crimini adæquatam. Unde meruerat quidem fervore suo, sed et simul indigebat ut sibi per Indulgentiam opitularetur Apostolus; quod et fecit, non quia jam culpæ suæ pœnam exhausisset incestus, sed *ne abundantiori tristitiâ absorberetur*.

30. Quod additur Corinthium hunc nondùm à culpâ suâ absolutum fuisse; 1° gratis dicitur, cùm Corinthius et ex plenâ suâ contritione et sacramentaliter, quod nemini non contumaci negat Ecclesia, potuisset absolvi. 2° Si verum esse supponatur, nihil probat. Nihil enim ad Indulgentiam interest an ea ante absolutionem concedatur, an postea; licèt de facto ab iis solùm percipiatur qui cum Deo reconciliati fuerint.

31. Non tertium quod è Traditionis silentio eruitur; 1° quia ex allatis Tertulliani et S. Cypriani textibus, non ineptè colligitur Indulgentiarum doctrina. Sanè ex eorum verbis constat, eos qui lapsi erant, non quidem sine satisfactione, sed ante congruam, ut alioqui futura erat, satisfactionem, in omnia non lapsorum jura fuisse restitutos. Atqui non restituebantur, nisi quia judicabantur, partim ex propriis, partim ex martyrum operibus, divinæ justitiæ satisfecisse. Hæc autem divinæ justitiæ satisfactio, vel nulla erat, vel pœnam in foro Dei debitam remittebat. Utique lapsorum satisfactio propria remittebat pœnam, ut facilè intelligunt omnes præter Lutheranos. Ergo et eandem pœnam remittebat aliena martyrum satisfactio, quæ propriæ æquiparabantur.

32. 2° Quia Patres alii, licèt speciatim de Indulgentiis non disserant, sæpè tamen de concessâ Ecclesiæ tam solvendi, quàm ligandi potestate disserunt. Atqui sub illâ solvendi potestate continetur potestas Indulgentias erogandi; quemadmodùm sub eâ continetur potestas dispensandi in votis, et juramenta relaxandi, quam Patres in specie non attingunt.

33. 3° Quia duo obstabant, ne Patres Indulgentias fusiùs commendarent; alterum, quòd id ad vindicandam fidem non esset necessarium, nondùm exortis Indulgentiarum calumniatoribus; alterum, quia id utcumque noxium fuisset salubri, qui tum vigeat disciplinæ rigori. Nescit nemo quot ambagibus ex paulò notiori Indulgentiæ doctrinâ obnoxius fuerit Cyprianus.

34. Inst. Si S. Cyprianus credidisset pœnas peccati remitti ad martyrum vota, non tantam exegisset à lapsis satisfactionem; sed iis statim à prioribus sinceræ pœnitentiæ indiciis pacem reddidisset. Atqui falsum consequens. Ergo credidit quidem pœnam ab Ecclesiâ exteriùs remitti, sed tunc tantùm quando vi contritionis perfectæ jam à Deo remissa esse præsumebatur.

35. R. Neg. maj.; plura enim obstabant ne con-

festim pax lapsis restitueretur. 1° Terror aliorum, qui instante novâ persecutione, ex severiori erga lapsos disciplinâ in officio continendi erant. 2° Quòd qui pacem ex martyrum libellis quærebant, eam uti rem stricto jure sibi debitam urgerent; cùm tamen Indulgentiarum concessio sit penes episcopum. 3° Quòd ex lapsis reconciliationem ecclesiasticam tam vividè ambientibus, multi nullo penè suo opere gratiam hanc promeruisse viderentur. Cyprianum audisse juvet; sic ille epist. 11, ad Confessores in carceribus detentos : *Credideram quidem presbyteros et diaconos, qui itlic præsentés sunt, monere vos et instruere plenissimè circa Evangelii legem, sicut in præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est* (nota antiquam consuetudinem), *ut diaconi ad carcerem commeantes, martyrum desideria consiliis suis et Scripturarum præceptis gubernarent. Sed nunc cum maximo animi dolore agnosco... à quibusdam presbyteris contrarium fieri. Illi contra Evangelii legem, contra vestram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiam, ante exomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab episcopo et clero impositam, offerre lapsis pacem, et Eucharistiam dare, id est, sanctum Domini corpus profanare audent. Et infra Oro vos quibus possum precibus, ut Evangelii nemores, et considerantes quæ et quanta antecessores nostri martyres concesserint, quàm solliciti in omnibus fuerint; vos quoque sollicitè et cautè potentium desideria ponderetis... inspicatis et actum, et opera et merita singulorum; ipsorum quoque delictorum genera et qualitates cogitetis, ne, si quid abruptè et indignè, vel à vobis promissum, vel à nobis factum fuerit, apud gentiles quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere incipiat. Ubi et Indulgentiarum antiquitas traditur, et quàm cautè dispensari debeant ostenditur; quod, ut patet ex Historiâ Cypriani, et relatis mox verbis, non satis cautè observabant nonnulli ex martyribus.*

Neque tamen, quia tot dispositiones à lapsis requirebat Cyprianus, idcirco arbitrabatur per eas expunctam fuisse pœnam omnem eorum culpa merebatur (alioqui enim nihil concessisset votis martyrum). Sed id persuasum habebat quod et hodie persuasum habet Ecclesia, nec sanctorum nec ipsius Christi satisfactiones cuiquam applicari posse, nisi obices, quibus earum effectus retardari possit, per seriæ pœnitentiæ, non tamen omnimodæ, labores removeantur.

36. Obj. 2° : Augustinus et alii Patres instar principii supponunt, peccatum vel ab homine in præsentì vitâ puniri; vel à Deo in futurâ. Atqui in hypothesi Indulgentiarum, neque homo peccatum suum puniret in hac vitâ, quando quidem non punitur quod gratis condonatur; nec Deus in alterâ, quia non punitur quod remissum est.

37. R. Dist. maj. Supponunt peccatum puniri, nisi ab homine in præsentì vitâ puniatur, adæquatè vel inadæquatè, concedo. Nisi puniatur adæquatè, subd. Supponunt puniri, cùm defectum humanæ satisfactionis non compensat superabundans Christi aut beatorum satisfactio. concedo; secùs, nego. Punitur homi-

nis peccatum donec satisfactione congruè expungatur. Verùm ubi meruit homo, ut satisfactioni suæ accedat juxta Ecclesiæ consilium satisfactio Christi, tunc peccatum ex aliquâ parte punitur, et ex aliquâ indulgenter relaxatur. Idque, ut ubique misericordia et veritas obvient sibi, vel in ipsis inferis, dispari tamen sensu, locum habet. Qui enim sanctos ultra condignum remunerat Deus, idem reprobos plectit citra condignum, ex communi doctorum sensu.

38. Instabis 1°: Pœna temporalis, si quæ post remissam culpam luenda supersit, divino jure debita est peccato. Sed quod lege divinâ peccato debitum est, ab homine condonari nequit. Ergo.

39. R. Dist. min. Non potest condonari ab homine per propriam ejus virtutem, concedo; per potestatem utendi clavibus à Deo concessam Ecclesiæ, nego. Et verò majus est remittere peccata, quod nemo de se potest, nisi Deus, quàm remittere pœnam peccatis debitam. Atqui tamen peccata remittit homo per claves; cùm scriptum sit Joan. 20: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis*. Ergo et eodem jure potest à fortiori homo pœnam peccati, solvendo, dimittere; cùm scriptum sit Matth. 16. *Quæcumque solveritis*. Neque inde gloriandum homini, cùm quidquid condonat, id, Apostoli exemplo, donet in personâ Christi.

Cæterum cui per Indulgentiam dimittitur pœna, non absolvitur gratis, sed ex Christi satisfactionibus debitum solvit. Sicut verè solvit debitum, qui illud alieno ære sibi misericorditer concessio persolvit. Ita S. Thomas, Suppl., q. 23, art. 1, ad 2.

40. Inst. 2°: Usus clavium non potest extra tribunal pœnitentiæ exerceri. Atqui Indulgentiæ conceduntur extra tribunal illud.

41. R. Nego maj. Etsi enim usus clavium quoad culpæ remissionem, quæ juridicam causæ totius notitiam requirit, nonnisi intra Pœnitentiæ tribunal exerceri potest, potest tamen ille multis in casibus extra idem tribunal exerceri, ut patet in juramentis et in votis, quæ nonnisi per usum clavium solvuntur. Ergo pariter quoad dimissionem pœnæ temporalis extra pœnitentiæ tribunal poterit exerceri. Et verò ideò potestas solvendi reatum culpæ in solo Pœnitentiæ sacramento exeritur, quia potestas illa ab ordine sacro dimanat. Atqui contra potestas solvendi reatum pœnæ non ordine sacro profuit, sed mera est potestas jurisdictionis, uti subinde dicemus. Ergo.

42. Inst. 3°: Remissio pœnæ peccatis debita, extra sacramentum, pertinet ad potestatem excellentiæ, quæ solius Christi propria est. Ergo potestas hæc tanta in hominem transfundi non potest.

43. R. dist. consequ. Non potest in hominem transfundi ab homine, concedo. Ab ipso Christo, nego. Qui enim largiri potuit facultatem remittendi culpam, potuit et magis largiri facultatem remittendi pœnam. Distat tamen insigniter vel ex eo capite Minister à Domino. Is enim vi propriâ et culpam et pœnam sine satisfactione condonare poterat: id verò non potest minister, sed tantùm satisfactionem Christi infinitam miseræ hominis satisfactioni substituendo.

44. Neque tamen hinc inferas nullum pœnitenti in diebus plenariæ Indulgentiæ, à confessario injungendam esse satisfactionem, ab operibus ad Indulgentiæ lucrum præscriptis diversam, tum quia semper cavendum est, quod enixè cavebat Cyprianus, ne concedat propriæ satisfactionis studium; tum quia satisfactio, quâ parte pœnale aliquid habet, habet et quòd medicinalis sit; tum denique quia semper vereri est ne quis Indulgentiam, saltem quantâ indiget, minimè percipiat. Sed de his jam supra.

45. Obj. 3°: Lex et Prophetæ non aliam peccatorum remissionem annuntiant, quàm per Christum, cujus in sanguine mundari nos docet Evangelium. Atqui doctrina Indulgentiarum annuntiat nobis remissionem peccatorum per libellos supplices, ac merita martyrum. Ergo doctrina hæc Legi, Prophetis et Evangelio contradicit.

46. R. Neg. min. quatenus, ut quid probet, falsò et calumniosè supponit, vel libellos, vel satisfactiones martyrum per propriam et independentem à virtute Christi efficaciam concurrere ad satisfactiones nostras. Cùm è contra doceamus Catholici, partim cum B. Petro, Act. 4, 12, *Non esse aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos, quocumque modo salvos fieri*; partim cum Apostolo dilecto, 1 Joan. 2, v. eod. Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi. Annectimus quidem sanctorum satisfactiones satisfactionibus Christi; sed ut commendemus, tum omnipotentiam ejusdem Christi, qui ut amicos suos nimis honoraret, iis concessit unde sua et aliena debita utcumque redimerent; tum summam illam benignitatem, quâ, ut loquitur Ambrosius, lib. 5, in Luc., cap. 5: *Aliorum merito ignoscit aliis, et dum alios probat, aliis relaxat errata*.

47. Inst.: Esto Deus ex aliorum merito ignoscat aliis; inde profectò nihil in gratiam Indulgentiarum depromi potest. Siquidem ad eas non sufficit ut adhibeantur beatorum intercessionibus ad obtinendam pro peccatis nostris misericordiam Dei, sed requiritur ut Ecclesiæ satisfactiones sanctorum pro alienis delictis dispenset auctoritative, ut aiunt. Neque enim jam amplius Papa sanctos precatur ut orent pro pœnitente, sed eorum satisfactiones etiam ab invitis sumit, et pro genio suo applicat. Unde damnata est hæc Baii propositio, num. 60: *Per passiones sanctorum in Indulgentiis communicatas non propriè redimuntur nostra delicta; sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impartiuntur, ut digni simus qui pretio sanguinis Christi à pœnis pro peccatis debitis liberemur*. Cùm igitur constet nihil aliud olim à martyribus factum esse, quàm ut pro lapsis intercederent, constare debet doctrinam Indulgentiarum ex martyrum facto nullatenus probari. Quæ ut paucis contrahantur, sic dispo in formâ. Ut ex Patrum textibus et martyrum facto aliquid in gratiam moderni Indulgentiarum dogmatis elici possit, necesse est ut probetur, non quidem martyres intercessisse pro lapsis, ut erga eos temperaretur Canonice pœnitentiæ rigor; id enim extra dubium est;

sed satisfactiones martyrum lapsis juridicè fuisse applicatas. Atqui postremum istud neutiquàm probari potest. Unde nusquàm contingit ut martyres Indulgentias lapsis orarent, sed tantum ut isti ad Eucharistiæ participationem, relaxatà sibi canonicà pœnitentià, ante tempus admitterentur. Ergo.

48. R. Dist. min. : Non potest probari martyrum satisfactiones lapsis juridicè applicatas fuisse, si per applicationem juridicam ea intelligatur, quæ sit imperiosè, et citra deprecatoriam Ecclesiæ oblationem, concedo; si per applicationem juridicam ea intelligatur, in quâ ad preces Ecclesiæ, et ex Christi benevolentia, satisfactio superabundans unius compensat coram Deo debitum satisfactionis alterius, nego. Itaque certum est 1° satisfactiones sanctorum non ita dispensari ab Ecclesiâ, quasi hæc supremam earum se dominam esse confidat, ac de iis pro nutu, invitis quadamtenus Christo et sanctis, disponat, prout impudenter subinducat objectio. Certum est 2° ut benè observat Amort, ibid., pag. 9, quòd sicut omnis sive sanctorum, sive Ecclesiæ oratio, aliquam involvit oblationem; quia oratio per bona opera Deo commendari debet; sic et vicissim oblatio omnis, quâ Deo exhibentur propria vel aliena justorum opera pro effectu indebito, involvit tacitè aliquam deprecationem. Ergo martyrum intercessio non obest Indulgentiarum dogmati, posito quòd martyrum satisfactiones pœnam à lapsis debitam ex parte exolverint, et utcumque redemerint. Atqui rem ita esse constat ex supra dictis. Constat nimirum lapsos hinc habuisse ut ad Dominum cum pace mitterentur, ut ex remissâ sibi pœnitentiâ nihil funesti detrimenti caperent, ut justitiam divinam placâsse censerentur. Ergo.

49. Potest id non malè confirmari ex iis quæ scribit Sozomenus, lib. 7, Hist., cap. 16, ubi sic : *In Occidentalibus Ecclesiis, et maxime in Romanâ, est manifestus pœnitentium locus. Stant enim in eo mœsti, et cum lamentatione se in terram pronos projiciunt. Tum episcopus similiter humi cum ejulatu collabitur, ac tota Ecclesiæ multitudo lacrymis suffunditur. Pœnâ demùm quasi pro debito exsolutâ, quisque à peccatis absolvitur.*

50. Consonat id Ambrosii, vel alterius, quisquis ille sit, auctoris, lib. 1, de Pœnitentiâ, cap. 15 : *Benè, ait Apostolus : « Expurgate vetus fermentum. » Velut enim operibus quibusdam totius populi purgatur, et plebis lacrymis abluitur, qui orationibus et fletibus plebis redimitur à peccato, et in homine mundatur interiore. Donavit enim Christus Ecclesiæ suæ, ut unum per omnes redimeret, quæ Domini Jesu meruit adventum, ut per omnes redimerentur.... Tota Ecclesia suscipit onus peccatoris, cui compatiendum ejus fletu et oratione, et dolore est; et quasi fermento ejus se totum conspergit, ut per universos eâ quæ superflua sunt in aliquo pœnitentiam agente.... purgentur.* Atqui supposito quòd verum est Ecclesiæ thesaurum non modò ex sanctorum qui jam in cœlis regnant, sed et ex justorum qui adhuc vivunt, meritis coalescere, vera et germana se in textibus mox adductis præbet Indulgentiæ imago. Ubi

enim unus per alium, ex concessione Christi, redimitur; ubi onus, non quidem peccati, quod personale est, sed pœnæ, ab omnibus suscipitur, ita ut quod ejus residuum erat, purgetur, hic sanè est æternæ pœnæ relaxatio, quæ Indulgentiam constituit. Atqui ex textibus modò adductis, præsertim autem ex posteriori, unus per alium redimitur, etc. Ergo.

51. Nec obsunt duo quæ in contrarium objecta sunt. Non primum. Neque enim damnata est Baii propositio, quia assereret justorum opera pro nobis per tacitam deprecationem offerri; hanc enim admittunt ut minimum ii omnes qui censent opera illa, ut pro alienis peccatis valeant, indigere gratuitâ Dei acceptance; sed quia propior Lutheri assecla crederet nullam iis operibus inesse condignitatem, nullam gratiæ inhabitationem, vi cujus acceptentur ratione sui, ita ut Deus ab his etiam operibus moveatur ad indulgendum nobis : quod dudò procul Catholici omnes rejiciunt.

52. Non secundum. Etsi enim martyres non exorabant formaliter et explicitè Indulgentiam pro lapsis; eam tamen virtualiter et implicitè pro iisdem orabant; cum precabantur ut ii quasi peractâ pœnitentiâ ad Eucharistiæ participationem admitterentur, et ad Dominum cum pace migrarent. Nec dubium quin episcopi votis martyrum annuendo, Indulgentiam hanc largirentur; cum alienâ hæc satisfactione satisfactionem à lapsis divinæ justitiæ debitam ita redimi crederent, ut lapsos coram Deo verè adjuvari arbitrarentur.

53. Confirm., tum quia alioqui hæc pœnitentiæ relaxatio lapsis admodum funesta fuisset, uti supra ponderavimus; tum quia relaxationem hanc semper intellexit Ecclesia eo quo nunc intelligimus sensu; quandoquidem Indulgentias largiendo, id unum facere credidit, quod primitus à S. Paulo, et à S. Cypriano factum est.

54. Neque est quod objiciatur S. Cyprianum sæpius de hujusmodi Indulgentiâ conquestum esse : nec enim ipsam rei substantiam redarguit, sed duntaxat abusum, qui tantus erat, ut nonnulli sacerdotes contra Evangelii legem, contra honorificam martyrum petitionem ante actam à viris sanis pœnitentiam, ante exomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, etc., lapsis pacem et Eucharistiam dare præsumerent. Porro qui solum abusum redarguit, rem ipsam approbat.

Obj. 4° : Si Ecclesiæ insit potestas Indulgentiarum, ea vel ordinis erit vel jurisdictionis; et hæc rursùm vel à solo summo Pontifice, vel ab aliis exerceri poterit.

Pro solutione sit

CONCLUSIO II. Potentia largiendi Indulgentias, non est ordinis, nec ordinem prærequirit, sed est jurisdictionis. Ita communiter theologi cum S. Thomâ, in 4 dist., dist. 20, q. 1, art. 4, quæst. 2. Ita etiam canonistæ.

55. Prob. prima pars. Si potestas illa esset potestas ordinis, posset sacerdos quilibet vi ordinationis suæ conferre Indulgentias. Atqui id non potest : cum id

nequidem possit episcopus simplex, id est, absque episcopatu reali consecratus; quia neuter vi ordinationis solius quemquam ligare vel solvere potest. Cujus rei ratio à priori est, quòd nemo ex solâ ordinis potestate subditos habet; nullus autem nisi subditis Indulgentias conferre potest, uti definit Alexander III, cap. 4, de Pœnit. et Remission. Ergo.

56. Prob. secunda pars. Si quem ordinem prærequirit potestas illa, maximè sacerdotalem, qui solus ad remittenda peccata institutus est. Atqui hunc non requirit.

57. Prob. min. ex usu Ecclesiæ, secundum quem cardinales et alii non sacerdotes ex pontificis gratiâ Indulgentias largiuntur; quas etiam tribuit Papa electus, licet necdum consecratus, sicut et absolvit à censuris. Ergo potestas Indulgentiarum nec est de se potestas ordinis, nec ordinem prærequirit.

58. Et verò si Indulgentia ordinem prærequireret, maximè quia per eam vera datur absolutio, idque per clavium potestatem. Atqui hæc ratio nulla est. Licet enim ad remittendam in sacramento Pœnitentiæ culpam, et cum ipsâ pœnam æternam requiratur potestas ordinis, non tamen ad absolvendum à pœnâ temporali; hujus quidem remittendæ facultas oritur à potestate clavium; sed inadæquatâ et partiali, qualem habere possunt etiam inferiores Ecclesiæ ministri, qui idcirco in juramentis et votis dispensare aliquando possunt. Non nego Indulgentias communiter percipi in foro Pœnitentiæ, quia communiter percipiuntur cum absolutione à peccatis, ad quam prærequiritur potestas ordinis; sed nego eas per potestatem ordinis dari seu offerri.

59. Prob. tertia pars, 1° quia actus qui à iudice nonnisi in subditos exerceri potest, est de se actus jurisdictionis, sive ordinem sacrum prærequirat, sive non. Atqui Indulgentia nonnisi in subditos erogari potest. Minor patet ex cit. cap. 4, de Pœnitentiis et Remission., ubi consultus Alexander III, *an Indulgentiæ seu remissiones quæ fiunt in dedicationibus Ecclesiarum.... aliis prosint quàm his qui remittentibus subsunt*, respondet non prodesse, *ed quòd à non suo iudice ligari nullus valeat, vel absolvi*.

60. Prob. 2°: Dispensatio in aliquâ lege, et concessio alicujus privilegii, actus est jurisdictionis. Atqui Indulgentia magnum sanè importat privilegium, quo gravis vitæ alterius pœna in pœnam operis alicujus multò levior commutatur; rursus per eandem Indulgentiam fit certa quædam dispensatio in lege quæ reus certæ satisfactioni addictus erat. Ergo.

61. Objicit Durandus 1° quòd jurisdictio etiam in invitum exerceri possit; non autem Indulgentia tribui invito; 2° quòd aliqui Indulgentiæ largitor non possent ejusdem particeps esse, quia nemo in seipsum jurisdictionem exercere potest; 3° quòd Ecclesia Indulgentias applicet defunctis in quos jurisdictionem non habet. Verùm hæc flocci facienda. Unde

62. Ad primum dist. Jurisdictio coactiva in invitum exerceri potest, concedo; jurisdictio gratiosa et voluntaria, quæ certas ex parte subjecti dispositiones re-

quirat, nego. Itaque jurisdictio coactiva in invitum exerceri potest, ut patet ex omnium tribunalium praxi. At jurisdictio gratiosa, quæ sine piis subjecti dispositionibus prodesse nequit, et voluntaria quædam ejus opera prærequirere solet, non potest in invitum exerceri, ut patet ex terminis. Cæterum jurisdictio in Indulgentiis exerceri solita, non est semper ex parte superioris omninò voluntaria; potest enim quandoque ad eam obligari, *saltem ex charitate, si magna sit subditorum necessitas*, ut benè Suarez, dist. 49, sect. 5, num. 8. Sed neque Indulgentiarum consecutio prorsus semper est voluntaria: quia potest quis à confessorio, vel à superiore ad eas lucrandas obligari. Verùm obligatio hæc non nascitur ex illâ Indulgentiarum jurisdictione, sed ex aliâ, quam habent sacerdotes ad ligandum vel solvendum in foro sacramentali, quæ longè diversa est, quæque, quatenus etiam ligare ac punire potest, aliquid participat jurisdictionis contentiosæ.

63. Ad secundum: Nego seq.; potest enim vel ipse Papa alicui in se ut in peccatorem nonnihil tribuere jurisdictionis, quantum ad pœnam, sicut et tribuit in sacro tribunali; quantum ad culpam. Deinde cum jurisdictio in totam communitatem exercetur, effectus ejus redundat in ipsum iudicem, tanquam partem communitatis.

64. Ad tertium: Nihil quidem jurisdictionis habet Ecclesia in defunctos, sed habet in viventes, quibus concedit ut per modum suffragii lucrentur Indulgentiam pro defunctis. De hoc infra.

CONCLUSIO III. Potestas concedendi Indulgentias, tantum residet in primis Ecclesiæ pastoribus, episcopis nimirum, ac præsertim summo Pontifice, qui multò plus hæc in parte potest, quàm episcopi.

65. Prob. prima pars. Potestas Indulgentiarum est actus jurisdictionis, et quidem ex virtute, clavium dimanans. Atqui jurisdictio hæc, si quibus, certè primariis Ecclesiæ pastoribus competit; iis nempe quibus jure quodam proprio competit solvere et ligare, oves Christi pascere, et regere Ecclesiam Dei. Matth. 16, 19; Joan. 21, 17; Act. 20, 28. Ergo.

66. Confirm. 1°: Indulgentiarum concessio est dispensatio boni communis, seu thesauri Ecclesiæ concessi. Atqui dispensatio boni communis non privato cuilibet, sed his solum competit, qui communitati præficiuntur. Ergo.

67. Confirm. 2°: Ex concilio Constantiensi (tomo 12, Concil. pag. 270), ubi Martinus V, hæresis Wiclefianæ suspectum interrogari jubet, *utrùm credat, quòd Papa omnibus Christianis verè contritis ac confessis, ex causâ piâ et justâ concedere possit Indulgentias in remissionem peccatorum; et quòd singuli episcopi suis subditis, secundum limitationem sacrorum canonum possint etiam illas concedere*.

68. Et verò constat ex dictis potestatem hanc à S. Cypriano et collegis ejus, secundum id quod ab antecessoribus eorum factum erat, quoad lapsos exercitam fuisse. Atqui quod potuere priores episcopi, possunt

id posteriores, nisi quid resistat; quæ restrictio ex mox dicendis innolescet. Ergo.

69. Hinc colliges cum multis contra multos, quos sequitur Sylvius hic, q. 26, art. 3, episcopos non à jure solum ecclesiastico, sed à divino, subalterno tamen, et juxta canones restringibili, potestatem habere concedendi Indulgentias: etsi enim Petro datum est, ut cum agnis ipsas etiam oves pascat, datum est tamen episcopis ut agnos pascant, ut ligent et solvant, etc. Hæc autem quæ à Christo est potestas, ad Indulgentias etiam, sicut et ad vota et juramenta extenditur. Unde in his potest equidem, ex Christi institutione restringi, prout patet ex usu; sed non omnino extingui. Et verò, ex confesso Sylvi, habent episcopi potestatem ordinariam concedendi Indulgentias, non merè delegatam, quia hanc habent *ex vi muneris, seu officii episcopalis*. Ergo sicut officium episcopale habent à Christo, sic et ab ipso habent potentiam largiendi Indulgentias.

70. Neque solum potestatem hanc divino jure habent episcopi, sed et vetare possunt ne ullæ in diocesis suis, nisi de licentiâ suâ, publicentur Indulgentiæ, prout statutum est in conciliis, Cameracensi, an. 1567, Rothomagensi, an. 1581, Turonensi, an. 1583, Narbonensi, an. 1609, et à clero Gallicano, in generalibus comitiis anni 1625. Ratio est, tum quia cavendum ne Indulgentiæ apocryphæ pro genuinis exponantur; tum quia ponderandum est an quæ generalim salubres sunt, huic vel illi loco profuturæ sint, an non potius contemptui, licet iniquo, futuræ. Jam

71. Prob. secundapars, quia æquum erat, ut qui gregem totum et oves ipsas cum agnis seu cum populis episcopos ipsos regit atque moderatur, in quâcumque materiâ (potissimum verò in præsentî, quæ ipsum Christi thesaurum spectat); plus quam cæteri haberet auctoritatis. Id autem de facto contigit. Nimirum verò Papa et omnibus Christianis Indulgentias tribuere potest, uti supra aiebat Martinus V, et plénarias, datâ causâ largiri valet, et non ita rarò largitur. Contra, episcopi, nec aliis quàm diocesis suis beneficium hoc impendunt; neque illud tam amplè largiri ausint. Licet enim Cypriani ayo potestas eorum quantum ad præsens hoc caput solis recti et æqui limitibus restricta fuisse videatur, ab eâ tamen non minimum detractum est à concilio Lateranensi IV, can. 62. eò quòd ipsâ plures in ecclesiasticæ disciplinæ detrimentum abuterentur. En concilii verba, prout referuntur cap. *Cum ex eo, 14*, de Pœnit. etc.: *Quia per indiscretas Indulgentias, quas quidam Ecclesiarum prælati facere non verentur, et claves Ecclesiæ contemnuntur, et pœnitentialis satisfactio enervatur, decernimus, ut cum dedicatur basilica, non extendantur Indulgentiæ extra annum, sive ab uno solo, sive à pluribus episcopis consecratur; ac deinde in anniversario dedicationis tempore quadraginta dies de infunctis pœnitentiis indulta remissio non excedat. Hunc quoque numerum dierum Indulgentiarum litteris præcipimus moderari,*

quæ pro quibuscumque causis aliquoties conceduntur. Hæc occasione.

72. Quæres 1° an hæc potentiæ episcopalis restrictio non solum in foro exteriori locum habeat, quod fatentur omnes, sed et in foro pœnitentiæ; ita ut episcopus non possit, auditâ confessione pœnitentis, ampliorem ei tribuere Indulgentiam, quàm quæ sibi à concilio Lateranensi permissa sit.

73. Negat Suarez id eum posse, tum quia episcopi in pœnitentiæ foro *non se gerunt propriè ut episcopi, sed ut sacerdotes habentes jurisdictionem huic foro proportionatam, ex vi cujus nulla potest Indulgentia concedi*; tum quia *si simul uti velint jurisdictione episcopali ad concedendas Indulgentias, jam formaliter non remittunt in foro pœnitentiali, sed in foro Indulgentiarum, quod ab illo distinctum est. Quòd autem simul cum altero concomitanter et secretò exerceatur, per accidens est, nec mutat naturam talis actionis, nec excludit illam à limitatione concilii generalis, quod absolute loquitur, et universalem ponit negativam. Hæc ille.*

74. Aliter (si tamen aliter; secunda enim Suarezii ratio quæstionem de nomine instituere videtur) post Innocentium, Joannem Andræam, et quosdam alios canonistas sentiunt Silvester, verbo *Indulgentia*, num. 1, et Prosper Fagnan, in cit. cap. *Cum ex eo, 14*, de Pœnit., etc., num. 17, qui assertum suum non probat. Ratio esse possit, tum quia restrictio juris episcopalis, utpote odiosa, strictè interpretanda est, proinde limitanda ad concessionem publicam, de quâ solâ loquitur concilium Lateranense; tum quia cum episcopi, aliis distenti negotiis, rarò confessiones excipiant, non est verenda illa hæc indulgentiarum profusio, quæ è tot antistitibus totum per orbem sparsis immineret, et cui occurrendum ipsi etiam episcopi agnoverunt in Lateranensi concilio.

75. Nihil, meo quidem judicio, vetat quominus opinionem hanc practicè sequantur episcopi, qui missionibus per seipsos incumbunt. Si enim fortè potestatis suæ limites excedant, non valebit quidem Indulgentia quoad excessum, sed valebit quoad gradum jure permissum; quia in iis quæ dividi possunt, *utile per inutile non vitiatur*; et ita post Navarrum et alios plures tenet Barbosa, part. 3, de Officio et Potest. episcopi, allegat. 88, n. 22, pag. mihi 358. Subdit idem, n. 24, non posse episcopum Indulgentiam concedere pro mortuis, quia ejus facultas videtur ab Apostolicâ Sede restricta ad ejus subditos degentes in hac vitâ. Et id quoque, licet traditum à non paucis, mihi dubium est. 1° Quia ut jam dixi, restrictio, ut odiosa, præsumi non debet, sed certò probari. 2° Quia defuncti non magis immediatæ summi Pontificis, quàm episcoporum, jurisdictioni subsunt; unde eos nonnisi viventium ope juvare potest: quidni autem id per subditos suos possint episcopi? 3° Quia limitatio, quæ ad gloriam Dei non confert, Apostolicæ Sedi nonnisi per injuriam affingi potest. Atqui limitatio vi cujus non posset episcopus patri, matri, et aliis familiaræ suæ defunctis succurrere per Indulgentiam, non

utique conferret ad gloriam Dei. Ergo hæc non debet nec potest supponi. Cavendum tamen ne episcopi ultra potestatis suæ fines excurrere præsumant.

76. Quæres 2° an episcopus ante consecrationem suam possit Indulgentias largiri, et num id possit per delegatum.

77. R. ad primum affirm., modò sit post nominationem vel electionem suam confirmatus. Ratio est quia ex tunc fruitur potestate jurisdictionis; et ita docent multi apud Barbosa, *ibid.* n. 7, unde

78. R. Ad secundum posse episcopum ope delegati conferre Indulgentias, quia potestas jurisdictionis de se habet quod delegari possit.

Non potest tamen facultas illa committi laico, quia laici de jure ab ecclesiasticis muneribus, quale istud est, excluduntur. Ita idem Barbosa, n. 11.

79. Ut verò episcopus per se aut per delegatum Indulgentias tribuat, necesse est ut per ecclesiasticam censuram non sit ab usu jurisdictionis suæ suspensus; tunc enim ne eas quidem Indulgentias quæ per modum suffragii, non autem absolutionis, conceduntur, impertiri valide posset. Esto enim concessio Indulgentiæ per modum suffragii non sit actus jurisdictionis; at saltem est actus administrationis ecclesiasticæ, quæ etiam privatur excommunicatus. Ita Suarez *ibid.* n. 18. At non obesset Indulgentiarum validitati status peccati in quo versaretur, sive Papa, sive episcopus, qui eas concederet; quia peccati status validum jurisdictionis usum non impedit. *Et idem*, ait S. Thomas, *Suppl.*, q. 26, art. 4, O : *Indulgentiæ æquæ valent, si fiant ab eo qui est in peccato mortali, sicut si fierent ab eo qui est sanctissimus*; quia neuter dat de suo, sed solum de thesauro Ecclesiæ. Idem docet Suarez, *ibid.* n. 20, ubi addit, eum qui in tali statu Indulgentias tribuit, *per se loquendo, et secluso scandalo*, non peccare; quia ibi non intervenit absolutio sacramentalis, neque illa est tam sacra, tamque gravis actio, nec confert aliis essentialiæ sanctitatem, ut eam in ministro requiratur tanquam condignam dispositionem. Fatendum nihilominus non adeò levem esse actionem, quæ dispensantur Christi merita, ut qui eam facere vult, sinceræ contritionis actum totâ conscientia omittere posse videatur.

80. Quæres 3° an episcopi purè titulares, vel episcoporum coadjutores, proprio jure Indulgentias erogare possint.

81. R. negat., sequitur ex eo quòd facultas illa, non ipsi characteri annexa sit, sed pendeat à jurisdictione, quam nec titulares episcopi habent, nec coadjutores. Atque ita definiit sacra congregatio 15 jun. 1591, apud Ferraris, v. *Indulgentia*, num. 20. Possunt tamen utrique ad id muneris ab episcopo, cui subsunt, delegari, cum vel ipsi clerici ad illud deputari valeant.

82. Quæres 4° an episcopus illam jurisdictionem extra territorium suum exercere possit.

83. R. episcopum, qui extra diocesim suam degit, Indulgentias concedere posse, non quidem incolis alienæ hujus dioceseos, in quos nullam habet ju-

isdictionem; sed propriis suis subditis, sive hi in suâ diocesi, sive in aliâ commorentur. Ratio est, tum quia jurisdictio voluntaria ab absente in absentem subditum exerceri potest; tum quia episcopus diocesani suum, ubicumque sit, sacramentaliter absolvere valet, aut etiam à censuris solvere. Quod autem jura dicunt, neminem extra territorium jus dicere posse, id intelligendum de jurisdictione contentiosa, quæ publicum tribunal requirit.

84. At, inquires, cum plures episcopi Ecclesiam consecrant, eorum quisque plenariam anni unius Indulgentiam confert; nec tamen tunc subditis suis eam confert; nec incolis loci, in quos ad summum ex eis unus jurisdictionem habet.

85. R. in hoc casu dari à jure singulis episcopis jurisdictionem in incolas loci illius; qui proinde, tametsi vacaret episcopalis sedes, eandem Indulgentiam largirentur; sed quod notandum est, ad annum duntaxat; quia episcopi ii omnes per modum unius se habent.

86. Cæterum possent singuli iidem præsules, propriis quisque diocesanis eandem largiri Indulgentiam, hæc conditione ut recentem basilicam piè inviserent. Quia nihil repugnat quin Indulgentiam annectant operi à subditis suis extra proprium territorium adimplendo, ut bene Suarez, *cit.* disp. 55, sect. 3, n. 17. Favet, quod utcumque obijci posse videretur, caput *Quod autem*, 4, de Pœnit. et Remiss., ubi Alexander III, decernit remissiones seu Indulgentias, quæ fiunt in dedicationibus Ecclesiarum, aut ex charitate conferentibus ad ædificationem pontium.... prodesse illis tantummodò, quibus ut prosint, proprii judices, seu episcopi, specialiter indulserunt. Siquidem in hypothesis nostrâ quilibet episcopus basilicæ consecrator, est diocesanorum suorum proprius judex. Ergo si remissionem iis prodesse velit sub certâ conditione, proderit indubiè, si conditionem hanc impleant diocesani illius.

87. Quæres 5° an archiepiscopus easdem in provinciâ suâ Indulgentias concedere possit, quas episcopus in propriâ suâ diocesi.

88. R. affirm., siquidem sermo sit de locis in quibus viget invecia per decretales disciplina. Hæc enim licet extra visitationis aut appellationis casus ordinariam quantum ad cetera jurisdictionem abneget archiepiscopis; extraordinariam nihilominus quoad Indulgentias iisdem concedit, cap. *Nostro*, 45, eod. tit. de Pœnit., ubi sic Honorius III : *Breviter respondemus, quòd per provinciam tuam liberè potes concedere litteras remissionis; ita tamen quòd statutum generalis concilii non excedas.*

89. Quæres 6° an concilium generale, cui Papa nec per se, nec per legatos suos præest, possit Indulgentias Ecclesiæ toti concedere.

90. Negat fasè Suarez, *cit.* disp. 55, sect. 1, quia concilium acephalum nec potestatem hanc habet à Christo, qui eam non contulit Ecclesiæ; cum hæc ad ejus regimen necessaria non sit pro brevi eo tempore quo Ecclesia caret capite; nec à pontifice, cui hanc im-

mediatè contulit Christus, quandoquidem supponatur vel nullus esse Papa, vel saltem potestatem hanc prædicto concilio non impertiri; nec demùm ab Ecclesiâ; cum ea corpori Ecclesiæ tradita non fuerit à Christo. Nec refert quòd concilium tunc congregatum repræsentet universalem Ecclesiam; hunc repræsentat sine capite, atque adeò sine illâ potestate. Ita et Sylvius, hic, q. 26, art. 3.

91. Aliter sentiunt canonistæ plures et theologi, nec immeritò, 1° quia opinio contraria supponit, totam, quæ singulis pastoribus inest, jurisdictionem à Rom. Pontifice, ceu à fonte rivulos, in eosdem pastores derivari; quod falsum esse suo loco probabimus. 2° Quia indulgentia, *brevi eo tempore quo Ecclesia capite caret*, longè utilior esse potest, quàm quæ quotidie conceduntur à Papâ; puta cum, ut olim, agitur de extinguendo exitiali schismate. Ergo non est cur facultatem ejus impertiendæ in casu tam urgenti censeatur Christus denegasse. 3° Quia concilium, vacante Sede Apostolicâ, generales censuras ferre valet. Si autem generaliter ligare potest, quidni et per Indulgentias solvere. 4° Quia concilium Basileense, non modò, sess. ult., ubi jam ad schisma conversum erat; sed et sess. 24, quam contra Sylvium legitimam fuisse agnoscit Suares, ibid., n. 8, Indulgentiam concessit. Reponit is quidem Indulgentiam hanc concedi potuisse ex generali summi Pontificis licentiâ, cujus legati nondùm recesserant; at licentiâ hanc vel à Papâ datam fuisse, vel à concilio, quasi eâ indigere crederet, fuisse acceptatam non probat. Quia tamen incertum est quò usque concilium illud legitimum fuerit; aliis canonicitatem ejus ad sexdecim primas sessiones restringentibus; aliis ad sessionem 23 protendentibus; aliis illud semper illegitimum fuisse opinantibus cum Cabassutio in Notitiâ Eccles., vix certi quidpiam ab hujus concilii factis elici potest; donec auctoritas ejus eliquata fuerit; quod non est præsentis loci.

92. Quæres 7° an cathedrale capitulum Indulgentias, sede vacante largiri possit.

93. Nègant plures cum Dom. Soto et Suare, disp. 55, sect. 4, n. 5, quia licèt capitulum succedat episcopo in jurisdictione, non tamen in dignitate. Porro jura potestatem Indulgentiarum annexunt, et quasi reservant Pontificiæ dignitati. Et ita tenent Navarrus et alii quorum opinionem approbat Sylvius, q. 26, art. 1.

94. Aliter sentiunt Silvester, v. *Capitulum*, et Zerola in praxi, v. *Indulgentia*. Quin et teste ibidem Sylvio, *usus obtinuit quòd vicarii generales, sede vacante, concedunt Indulgentias 40 dierum sicut episcopi*. Atqui, juxta Suaresium, ibid., n. 3, consuetudo, licèt per se solam non possit esse origo hujus jurisdictionis, quando tamen præscripta est, est indicium jurisdictionis aliquando legitimè concessæ. *Quia non est verisimile in re tam gravi, propriâ auctoritate fuisse usurpatam, et tanto tempore tacentibus et consentientibus prælatis continuatam*. Ergo quisque antiquam Ecclesiæ suæ morem sine scrupulo sequi potest.

95. Quæres 8° quid in Indulgentiali materiâ pos-

sint cardinales, archidiaconi, pœnitentarii, et generales episcoporum vicarii.

96. R. eos nihil posse jure ordinario, quia jus illud nec à Christo accepere in personâ Apostolorum, quibus non succedunt; nec generalim, ab iis quibus à Christo creditum est. Ergo nihil in præsentī negotio possunt, nisi quod ex speciali licentiâ, vel præscriptâ consuetudine, sibi concessum fuerit. Sic legati ex speciali vel generali summi Pontificis auctoritate Indulgentias in universis legationis suæ locis impendere possunt. Sic referente Navarro, Cardinales largiuntur Indulgentias centum dierum; quod *magis consuetudine, quàm lege niti* declarat Bellarminus, lib. 1, cap. 11. Sic demùm parem centum dierum Indulgentiam à majoribus Pœnitentiariis erogari posse scribit Paludanus in 4, dist. 20, q. 4, art. 2, quod ipsi ex loci, in quo desudant, consuetudine dijudicare debeat.

97. Quæres 9° quid juris de abbatibus, prælatis religionum et parochis.

98. Non defuere, qui cum Angelo et Barth. Fumo, v. *Indulgentia*, num. 5 et num. 2, crediderint parochos, imò sacerdotes omnes, qui jus habent confessiones audiendi, posse in ipso confessionis sacramento Indulgentias concedere, remittendo id quod expiandum superest, cum minorem injungunt pœnitentiam, quàm quæ sufficiat ad exhauriendam pœnam totam peccatis debitam. Verùm *sententia communis contrarium docet*, ut testatur Bellarminus cit., cap. 11, et quidem meritò, cum Innocentius III, in concilio generali Lateran. IV, can. 60, qui refertur cap. 12 de Excessib. prælat., severè redarguat *graves et grandes quorundam abbatum excessus, qui suis finibus non contenti, manus ad ea quæ sunt dignitatis episcopalis extendebant, concedendo etiam Indulgentiarum litteras*. Unde, inquit, *præsentī decreto firmiter prohibemus, ne quis abbatum ad talia se præsumat extendere, si proprium voluerit evitare periculum, nisi forsitan quisquam eorum speciali concessione, vel aliâ legitimâ causâ, consuetudine videlicet, valeat se tueri*. Atqui hæc decisio superiores religionum, parochos et alios tangit; cum his minùs quàm abbatibus insit *episcopalis dignitas*, cui annexa est Indulgentiarum potentia. Ergo.

99. Confirm. 1° tum quia potestas largiendæ Indulgentiæ, quam parochis et confessariis tribuunt Angelus et alii pauci, non oritur ab ordine, prout ipsi malè supponunt; tum quia si ab ordine proflueret, non ideirò competeret parochis. Hi enim sicut et quicumque alii sacerdotes approbati, nullam habent jurisdictionem nisi in foro pœnitentiæ. Atqui de ratione Indulgentiæ est ut sit remissio pœnæ independentèr à sacramento. Quòd enim Indulgentia in ipsâ etiam confessione dari possit concomitanter, non mutat naturam ejus. Unde qui hanc in sacro tribunali largitur, potest et extra ipsam largiri.

100. Confirm. 2° quia potestas dispensandi thesaurum Ecclesiæ non convenit nisi veris prælatis, qui rectores sunt integri populi. Atqui soli episcopi, ut qui præsent toti populo atque hominibus omnium

ordinum, ætatum, sexuum, conditionum, sunt propriè et simpliciter prælati. Abbates enim qui solis præsunt monachis, sunt tantum quasi patres unius vel multiplicis domus; parochi verò plebi suæ præsunt tantum uni familiæ. *Ergo sacerdotes parochiales, vel abbates, aut alii huiusmodi prælati (qui non sunt simpliciter et propriè prælati) non possunt Indulgentias facere.* Ita S. Thomas, Suppl., q. 26, art. 1.

101. Obj. 1°: Religionum præfecti spiritualia communitalis suæ bona quibusdam benefactoribus suis, per affiliationis litteras communicare solent. Atqui communicatio hæc est Indulgentia propriè dicta.

102. R. nego min. 1° quia communicatio hæc non fit ex thesauro meritorum Christi et sanctorum, sed ex piis fratrurn operibus. 2° Quia per eam non applicantur satisfactiones præteritæ, quæ cum superabundarunt, in Ecclesiæ thesaurum transvectæ sunt; sed futura tantum opera. 3° Quia per communicationem hanc non solvitur quis à debito faciendi satisfactionem injunctam, ad quam obligatus est ex præcepto Ecclesiæ; secus de Indulgentiâ. Ita ibid. S. Thomas; cujus tertia hæc ratio ex dictis cap. præced. metienda est.

103. Obj. 2°: Quilibet sacerdos sacramentaliter absolvendo, non culpam tantum, sed et pœnæ aliquid remittit. Atqui remissio hæc vera est Indulgentia.

104. R. nego min. Indulgentia enim, ut dictum est, est remissio pœnæ per externi fori jurisdictionem concessa, et vi cujus pœnæ alioquin debita, saltem ex parte imminui potest. Porro parochi et confessarii quæ tales non habent jurisdictionem fori externi; nec possunt auctoritate Christi satisfactionem à penitente debitam auferre; quam contra delictis parem injungere debent; vel si id non fecerat penitentis infirmitas, residuum ei committere, per se assumendum, vel à Deo expectandum. Ita idem S. Thomas.

105. Obj. 3°: Ipsi Corinthii fideles incesto fecerunt Indulgentiam, secundum id pauli 2 Corinth. 2: *Cui aliquid donastis, et ego.* Nec dubium quin id quotidie faciant ii etiam de populo, qui aliis satisfactiones suas applicant. Ergo.

106. R. dist. Fecerunt Indulgentiam, quatenus voto, precibus, commiseratione obtinuerunt, ut ab Ecclesiæ præpositis donaretur; quo sensu Augustinus, lib. 5, de Bapt., cap. 18, ait *remissionem peccatorum dari per gemitus columbæ, concedo.* Fecerunt per seipsos, nego. Non aliter Corinthia plebs incesto residuum pœnæ dimisit, quam ipsum vel impenitentem vinxit anathemate, vel penitentem ab eodem anathemate solvit. Atqui neutrum hoc per seipsam fecit, sed per episcopos. Ergo nec indulgentiam eidem concessit, nisi hoc sensu, quod hanc ipsi per intercessionem suam acceleravit.

Quod additur de satisfactionibus quas aliis quandoque applicant fideles, constat eas ab Indulgentiis plurimum differre; tum quia, etsi quamdam important pœnæ solutionem, non tamen juridicè applicatam; tum quia cum iis stat hominem à nullâ penitentiae sibi injunctæ parte liberari. Ita idem Sylvius.

DISSERTATIO

DE INDULGENTIA A S. BERNARDO CRUCE SIGNATIS DENUNTIATA.

107. Nescit nemo bellum sacrum adversus Saracenos terræ sanctæ invasores, et Christiani nominis hostes infensissimos, à S. Bernardo, hortante Ludovico VII, cognomento juniore; imperante autem Eugenio III, anno R. S. 1146, prædicatam fuisse in Galliis primum, deinde in Germaniâ; ubique autem tanto successu, ut, quemadmodum scribit Otto Frisingensis episcopus, *non solum ex Romano imperio, sed etiam ex vicinis regnis, id est, ex occidentali Franciâ, Angliâ, Pannoniâ, innumeris populis ac nationibus hæc expeditionis famâ ad sumendam crucem commotis repente totus penè occidens siluerit;* atque ut scribit ipse Bernardus, urbes et castella incolis destituta remanerent, et uxores viduæ ante mortem maritorum.

Cum autem cruce signatis ad id belli profecturis amplissimas Indulgentias concessisset Eugenius III, videlicet *omniurn de quibus corde contrito confessio facta fuerit, peccatorum remissionem;* juvat expendere an Indulgentiarum dogma vel ex ipsâ Bernardi prædicatione confirmari possit. Difficultatem movet infelix belli hujus exitus, in quo tot signatorum millia, morbo, ærumnis et hostili gladio corruerent, ut frequentibus per orbem fermè totum dieteris Bernardus impeteretur. Sit paucis

CONCLUSIO. Indulgentiarum dogma vel ex unâ S. Bernardi cruciatam, ut aiunt, denuntiantis prædicatione, solidè probatur.

108. Prob. Dogma innumeris hominis insigniter sancti miraculis confirmatum, pro indubio haberi debet. Atqui Indulgentiarum dogma innumeris, et quidem viri insigniter sancti, miraculis confirmatum est.

109. Major constat. Etsi enim contendunt plures dæmonem prodigia quædam, non specie tenus, sed ipsâ reverà operari posse; at nec ea usquam per viros insigniter sanctos, nec Ecclesiæ ipsius jussu et nomine; nec demum in iis circumstantiis perpetrabit, in quibus nec ab auctoritate ullâ rejici, nec aliis efficacioribus signis elidi possint.

110. Prob. Itaque minor ex Gaufrido, teste coætaneo, et plerumque oculato. Sic ille in Vitâ D. Bernardi, cap. 4 (edit. 2 Mabillon, tom. 2, pag. 1120). *Evidetur verbum hoc prædicavit, nempe ut Occidentales in penitentiam et remissionem peccatorum iter in Palæstinam arriperent, aut liberatû fratres, aut suas pro illis animas posituri.* Et prædicavit quidem, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Sed quantis et quàm multiplicibus signis? Quanta vel numerare, nedum narrare difficile foret. Nam et eodem tempore scribi cæperant, sed ipsa demum scriptorem numerositas scribendorum, et materia superavit auctorem; nimirum cum aliquando unâ die viginti, seu etiam plures ab incommodis variis sanarentur, nec facile ab huiusmodi curationibus die ullâ vacaret. Denique plures eo tempore Christus per servi sui tactum et oratio-

nem, ex ipsis etiam matrum uteris cæcos videre, claudos ambulare, aridos convalescere, surdos fecit audire et mutos loqui; mirabilius restituyente gratiâ quod minus præstitum fuerat à naturâ.

111. Nec solum ante Jerosolymitanum iter, sed et post infelicem ejus successum probavit S. Bernardus se ore Dei ipsius et jussu fuisse locutum. Sic enim ibidem num. 10, prosequitur Gaufridus (p. 1121) : *Accidit autem, ubi primum de ejusdem exercitus dissipatione lamentabilis intra Gallias insonuerat rumor, ut illuminandum Dei famulo filium cæcum offerens pater, multis precibus vinceret excusantem. Et imponens sanctus puero manum, orabat ad Dominum, quatenus si ab eo verbum prædicationis illius exierat, et prædicanti Spiritus ejus affuerat, in illius illuminatione ostendere dignaretur. Dum verò post orationem orationis præstolaretur effectum : Quid facturus sum? ait puer; video enim. Attollitur illic clamor adstantium, plures enim non modò è fratribus, verum etiam è secularibus aderant, qui ut puerum videre videntem, multipliciter consolati, Deo gratias referebant.*

112. Miracula hæc quæ in genere solum recenset Gaufridus, plura sigillatim refert qui præsens Thaumaturgo aderat in Germaniâ Philippus, Legionensis archidiaconus, exinde à S. Bernardo in monachum Clarevallensem conversus. Verum hæc tot et tanta sunt, ut hæc apud auctorem ipsum legi oporteat, lib. 6 Vitæ S. Bernardi, part. 1, cap. 2 et seq. (Tom. 2, pag. 1167.)

113. Idem fatetur, cæteroquin Bernardo nequaquam favere solitus, Otto Frisingensis, lib. 1 de Gestis Frederici, cap. 39. Narrat enim Bernardum, quem cogente factorum evidentia, sanctum abbatem vocat, cap. 60, plurima in publico vel occulto fecisse miracula. Sanè verò eam quam infinitis hominibus cruce signationem persuasit; vix aliter persuasit quàm miraculis; cùm eò quòd Romanâ linguâ loqueretur, vix à populo intelligi posset. Adi vitam ejus eod. lib. 6, cap. 4, n. 16, pag. 1175.

114. Quin et de miraculis in expeditionis sacræ susceptionem à se perpetratis, ut quæ neminem laterent, Eugenium ipsum, modestè tamen, interpellare audet Bernardus, post auditam cruce-signatorum interneccionem. Sic enim loquitur lib. 2 de Considerat., cap. 1, ubi apologiam suam instituit (tomo 1, pag. 417, n. 3) : *Sed dicunt forsitan isti (obtrectatores Bernardi) : Unde scimus quòd à Domino sermo cruce-signationem annuntians, egressus sit? Quæ signa tu facis, ut credamus tibi? Non est quòd ad ista respondeam : parcendum verecundiæ meæ. Responde tu pro me et pro te ipso, secundum ea quæ audisti et vidisti.*

115. Quòd autem Bernardus vir fuerit eximie sanctus, haud quidem probabimus ex eorum suffragio, qui miserà hâc nostrâ ætate, sub Christiani larvâ, quam prorsus deponere non ausint, impii faciem obtegunt; sed nec ex judicio Ecclesiæ, quam tacitè dedignantur : venient nobis in suppetias ejusdem Ecclesiæ hostes infensissimi, qui S. doctoris mores et vitam commendavere. Bernardus, judice Luthero, in

colloquiis convivialibus, omnes Ecclesiæ doctores vincit. Eundem virum Dei nuncupat Bucerus, libro de Concordiâ, art. de Justificatione : *In libris de Consideratione ita loquitur, ut veritas ipsa loqui videatur, ait Calvinus, lib. 4 Institut., cap. 10 et 11; Bernardi, Meditationes, ait Heinsius, orat. 3, rivus paradisi, ambrosia animarum, pabulum angelicum, medulla pietatis.* David Chytræus, in orat. de Phil. Melancthone, *Bernardus admirabili Religionis studio, et sacrarum litterarum peritiâ.... Melliflui nomen non immeritò adeptus est.* Georgius Carleton, in consensu Ecclesiæ Catholicæ, etc. *Utinam tales multos, imò vel unum talem hodiè haberemus... qualem Bernardum fuisse constat, etc.* Et hæc contra quendam tacitè dicta sunt, quia silendum à bonis.

116. Obj. : Prædicatio temerè suscepta, et cujus exitus orbem totum lacrymis implevit, temerè ad minus in argumentum veritatis trahitur. Atqui talis fuit cruciatæ prædicatio à S. doctore facta.

117. R. Neg. min. pro primâ parte. Nec enim temerè factum est, quod cogente utriusque potestatis imperio factum est, et à Deo per innumera prodigia confirmatum. Atqui nemo nescit denuntiata à S. Bernardo fuisse crucis-signationem, primum ex jussu Ludovici VII, postmodò autem (quia nihil inconsultâ, in negotio tanti momenti, Sede Apostolicâ, tentandum esse crederet Bernardus) jussu summæ Pontificis. Unde in eod. cap. 1, libri 2 de Consid. : *Quasi verò, inquit, temeritate in opere isto, aut levitate usi sumus. Cucurrimus planè in eo, non quâsi in incertum, sed jubente te, imò per te Deo, et sermonem confirmante sequentibus signis; ut supra aiebat Gaufridus, et à nobis probatum est.*

118. R. ad secundam partem : Nego maj. Neque enim funestus belli sacri exitus argumentum est male Bernardi prædicationis, sed pessimæ crucigerorum conversationis, qui viam suam omni criminum genere vitiantes, sacram expeditionem sacrilegè dehonestârunt, ut tradidère coævi scriptores, et in his Willelmus Tyrensis. Ast Bernardum de his temperatè loquentem audire placet. Sic ille ibid., n. 2 (pag. 415) : *Et quomodò tamen humana temeritas audet reprehendere, quod minimè comprehendere valet? Recordemur supernorum judiciorum quæ à seculo sunt, si fortè sit consolatio.... Rem dico ignotam nemini, et nunc nemini notam. Nempe sic se habent mortalium corda. Quod scimus, cùm necesse non est, in necessitate nescimus. Moyses educturus populum de terrâ Egypti, meliorem illis pollicitus est terram.... Eduxit, eductos tamen in terram, quam promiserat, non introduxit. Nec est quod ducis temeritati imputari queat tristis et inopinatus eventus; omnia faciebat Domino imperante, Domino cooperante, et opus confirmante sequentibus signis. Sed populus ille, inquis, duræ cervicis fuit.... Benè illi, Hebræi, increduli et rebelles; hi autem, cruce-signati, quid? Ipsos interroga. Quid me dicere opus est quod fatentur ipsi?... Quòd si illi ceciderunt et perierunt propter iniquitatem suam; miramur istos eadem facientes, eadem passos? Sed numquid illorum casus ad-*

versus promissa Dei? Ergo nec istorum. Neque enim aliquando promissiones Dei justitiæ Dei præjudicant. Et audi aliud.

Num. 3 : *Peccavit Benjamin ; accinguntur reliquæ tribus ad ultionem, nec sine nutu Dei. Designavit denique ipse ducem præliaturis ; itaque præliantur, freti et manu validiori, et causâ potiori, et quod his majus est, favore divino. At quàm terribilis Deus in consiliis suis super filios hominum ! Terga dedere sceleratis ultores sceleris, et paucioribus plures. Sed recurrunt ad Dominum, et Dominus ad eos : Ascendite, inquit. Ascendunt denuò denuòque fusi et confusi sunt. Ita Deo primum quidem favente, secundò et jubente, justì justum certamine, eò fide superiores inventi sunt. Quid putas de me facerent isti, si meo hortatu iteratò ascenderent, iteratò succumberent ? etc.*

Num. 4.... *Hæc pauca vice apologiæ dicta sint, ut ipsa quatiuncumque habeat conscientia tua ex me; unde habeat me excusatum, et te pariter, etsi non apud eos qui facta ex eventibus æstimant. Perfecta et absoluta cuique excusatio, testimonium conscientiæ suæ. Mihi pro minimo est ut ab illis judicer, qui dicunt bonum malum, etc. Et si necesse sit unum fieri è duobus, malo in nos murmur hominum, quàm in Deum esse. Bonum mihi, si me dignetur uti pro clypeo.*

His concinit Otto Frisingensis, cit. c. 60, ubi hæc : *Si dicamus sanctum illum abbatem spiritu Dei ad excitandos nos afflatum fuisse, sed nos ob superbiam lasciviamque nostram salubria mandata non observantes, meritò rerum personarumque dispendium reportasse, non erit id ab antiquis rationibus vel exemplis dissonum.*

119. Neque tamen magno successu caruit expeditio sacra, quæ coram hominibus infelix, multos cives peperit cœlo, qui si fratres suos non liberaverunt, suas pro illis animas posuere ; ita ut si ex protectione illâ Orientalis Ecclesiæ liberari non meruit, certè cœlestis meruerit impleri et letari, nempe ob eorum mortem, qui, ut scribit Gaufridus ubi supra, in fructibus pœnitentiæ purgatas variis tribulationibus Christo animas reddiderunt. Quod et Joannes Casæ-Marii abbas sanctus sibi ex revelatione compertum Bernardo significavit, ut videre est in ejus ad eundem Bernardum Epistolâ, quæ apud Mabillonium est inter Bernardinas, num. 386.

120. Et hæc, si fortè nonnihil extra rem dicta videbuntur, singulari nostre in S. doctorem observantiæ indulgebis lector. Dolemus sanè tanti viri memoriam à nonnullis de industriâ obscurari. Nuncupet eum quis hominem sine titulo et sine caractere ; præponat ei Sugerium, imò fortè fastos historiæ qui Sugerium celebrant, fastis Ecclesiæ, qui Bernardum coli jubent ; agrè quidem feremus, sed non impendio admirabimur. Unum timemus, ne qui carnalia hæc legunt clerici juniores, hominum facta non ex Evangelii regulis æstiment, sed ex mundanâ celebritate, quam cæteris majorem habere solent reprobi, quæque nihil profuisset Sugerio, nisi Bernardi monitis ob-

temperans, et suos et cœnobii sui mores immutasset. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, etc.

CAPUT IV.

De thesauro Indulgentiarum fonte.

1. Per Ecclesiæ thesaurum, quæ vox in præsentī metaphorica est, intelligitur cumulus et congeries bonorum spiritualium, quorum dispensatio Ecclesiæ concedita est. Patet porrò ex dictis cap. præced., et ex mox dicendis confirmabitur thesaurum hunc existere, videlicet in invisibilibus mentis divinæ arariis, et Dei acceptione. Verùm tria hic inquiruntur ; 1° an thesaurus ille primariò et essentialiter coalescat ex meritis Christi ; et de hoc nulla est inter theologos difficultas ; etsi Franciscus Maironis, de Minorum familiâ, minùs aptè quid eâ de re scripserit ; 2° an ipsa sanctorum, seu jam regnantium cum Christo, seu hodièque superstitum merita ad thesaurum illum pertineant ; 3° posito quòd sic, an sanctorum merita ad Indulgentiam concurrant per modum suffragii tantum, seu intercessionis impetratoriæ ; an non etiam per modum solutionis et absolutionis ; quod quidem circa caput salvâ fide disputant theologi. Sit

CONCLUSIO I. *Thesaurus Ecclesiæ primariò coalescit ex infinitis ac superabundantibus Christi meritis atque satisfactionibus. Conclusio videtur esse de fide, ait Suarez infra, et saltem contraria sententia erronea censetur.*

2. Prob. 1° Quia non est ditior fundus, unde coalescere possit thesaurus Ecclesiæ quàm merita Christi, qui, teste Paulo, 2 Corinth. 8, v. 9 : *Propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopiâ vos divites essetis.* Unde Clemens VI, in Extrav. *Unigenitus*, de Pœnit., etc. : *In arâ crucis innocens immolatus Salvator, non guttam sanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius generis humani sufficisset ; sed copiosè velut quoddam profuvium noscitur effudisse.... Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis et superflua tantæ effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiæ acquisivit ? Quem quidem thesaurum, non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per B. Petrum cœli clavigerum, ejusque successores, suos in terris vicarios, commisit fidelibus salubriter dispensandum.*

3. Prob. 2° : Si thesaurus Ecclesiæ non coalescat ex meritis Christi, vel quia hæc in seipsis finita sint, ut censet Durandus ; vel quia licet infinita supponantur, sufficiens præmium habuerunt ; cum propter ea exaltatus sit Christus, et habuerit nomen quod est super omne nomen, uti docere videtur Maironis. Atqui neutrum dici potest. Non primum. Constat enim merita Christi, non solum ex acceptione divinâ, quæ ea, ut sic loquar, pluris æstimaverit quàm valerent, infinita esse, sed in se et ex se, propter unionem ad Verbum, ut statim aiebat Clemens VI, et fusiùs probant theologi in tract. de Incarnatione ; alioqui enim Christus non fuisset per se Redemptor perfectus, ut qui ex solâ Dei indulgentiâ haberet, quòd merita sua

nobis in omni gratiarum et satisfactionum genere prodessent. Non secundum, quod hæresim sapit, ut observat Maldonatus hic, q. 2 generali, pag. 371. Vel enim, cum dicit Maironis suum Christi meritis præmium retributum esse, loquitur de præmio essentiali, nimirum de visione beatificâ; vel, quod ratio ejus probat, de præmio accidentali, id est, de exaltatione humanâ Christi, de dilatatione Ecclesiæ, etc. Atqui neutro sensu admitti potest opinio ipsius. Non priori, quia præmium essentiali, vi unionis hypostaticæ Christo debitum erat, et ei connaturale. Non posteriori: 1° quia confundit merita Christi cum ejus satisfactionibus; quæ tamen duo longè diversa sunt; unde etsi Christus supponatur secundum merita remuneratus, manent tamen ejus satisfactiones, quæ cum ipsi non profuerint, nobis, ne superflue dicantur, prædesse debent; 2° quia nomen super omne nomen, quod Christo datum est, quantumcumque sit, cum infinito valore operum Christi comparari non potest; 3° quia si jam exhausta foret per accidentalem Christi gloriam merces operum ejus, jam nec quidquam per Christi merita postulare, nec per ea remissionem peccatorum in sacramentis aut ex sacrificio consequi possemus; quæ omnia, ait Suarez, disp. 51, sect. 1, n. 5, sunt absurda et hæretica. Ergo.

4. Obj. : Ex assertione hæc nostrâ duo sequuntur, 1° thesaurum hunc, utpote infinitum, etiam post judicii diem perpetuò duraturum, et sine condigno prætio permansurum; 2° eum ne ab ipso quidem Deo exhauriri posse et condignè remunerari. Atqui primum justitiæ Dei, secundum omnipotentiae ejus repugnat. Ergo.

5. R. Concessâ maj. nego min. Sicut enim perpetuò durat potentia Dei, nec verè otiosa dici potest, licet non operetur infinita quæ operari posset; sic et perpetuò durabit thesaurus satisfactionum Christi, licet non durent quibus applicari possit. Neque id derogat vel justitiæ divinæ, quæ concedit totum id ad quod efficaciter ordinatur Christi satisfactio; vel divinæ potentiae, cui sufficit ut tantum remunerare possit, quantum Christus mereri potuit; unde merita Christi non vincunt potentiam Dei, sed potentiam, vel potius impotentiam hominum ad peccandum: quia plus potuit ipse solus satisfacere, quam possint omnes homines demereri. Ita idem Suarez, n. 9.

CONCLUSIO II. Coalescit etiam thesaurus Ecclesiæ ex superfluentibus sanctorum omnium meritis atque satisfactionibus.

6. Prob. 1° ex citatâ jam Clementis VI Decretali, in quâ sic prosequitur: *Ad cujus quidem thesauri cumulum B. Dei Genitricis, omniumque electorum à primo justo usque ad ultimum, merita adminiculum præstare noscuntur; de cujus consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi merita, quam ex eo quòd quantò plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam, tantò magis accrescit ipsorum cumulus meritorum.* Atqui his conclusio nostra disertè continetur.

7. Confirm. ex bullâ Leonis X, quam videris apud Cajetanum, 3 p., q. 48, art. 5, ubi docet Indulgentias concedi *ex superabundantiâ meritorum Christi et sanctorum*, subditque *thesaurum meritorum Christi et sanctorum à Pontifice dispensari.*

8. Prob. 2°: Ut Ecclesiæ thesaurus ex ipsis sanctorum satisfactionibus coalescat, tria sufficiunt, 1° ut sancti multi satisfactiones multas habuerint, quibus non indigebant; 2° ut probabile non sit eas otiosas manere et inutiles; 3° ut proinde Deus et ipsi sancti nobis eas applicari velint. Atqui constat 1° sanctos non paucos ex suis pro Christo passionibus satisfactiones habuisse plurimas, quibus non indigerent. Quis enim id neget de B. Virgine, quæ etsi ab omni labe immunis, tot tamque acerba pertulit, ut animam ejus gladius doloris pertransierit? Quis id inficietur de Christi præcursore, qui ab infantia degens in desertis satisfactiones satisfactionibus per totam vitam, potissimum verò in morte cruentâ cumulavit? quis id vocet in dubium de tot martyribus, qui à baptismo recentes, proinde ab omni culpâ et poenâ liberi, atrociora quæque Neronum ac Domitianorum supplicia perpessi sunt?

9. Nec probabile est hujusmodi satisfactiones otiosas manere. Deus enim nullam condigni meriti partem absque præmio relinquit. Ergo quæ uni superflua sunt, alteri indigenti applicare existimandus est; præsertim si id exigant leges ab eo constitutæ, eoque collineent sanctorum vota. Atqui, etc.

10. 3° Utrumque istud meritò supponitur. Constat enim ex Scripturis Deum ex sanctorum precibus moveri ad condonandas ipsis etiam impiis poenas, quas promeruere. Sic pepercit non tantum justo Loth propter fidem Abrahæ; sed et rebellibus Israelitis propter Moysen servum suum; ipsi Sodomæ pariturus, si decem in eâ justos reperisset. Atque ea erat intima primævi Ecclesiæ fides, cum ad martyrum vota debitas lapsis poenas moderabatur. Quin et id utcumque exigit quæ à Deo instituta est *communio sanctorum*. Per hanc enim efficitur ut membra se invicem juvent, et quod ab uno perficitur, ad alium quodam jure, quantum fieri potest, pertineat. Ergo nihil est cur sanctorum merita ab Ecclesiæ thesauro excludantur; est verò cur in eodem dicantur assertari, non ut quid essentiali, quasi absque iis non sufficiant merita Christi; absit: sed ut secundarium aliquid per quod Deus sanctos suos honorari voluit.

11. Obj. 1°: Admitti non debet opinio, quæ cedit in dedecus Christi. Atqui talis est opinio quæ satisfactiones sanctorum: coadunat Christi satisfactionibus. Annon enim istæ sufficiunt? Annon indignum est quòd operi divino uniatur humanum? An plus recipit homo ex applicatis sibi sanctorum satisfactionibus, quam ex solis Christi? An utræque simul applicantur, vel seorsim; ita ut juventur homines partim à Christo, partim à sanctis.

12. R. Ad primum, nego min.; imò hinc insigniter commendatur Christi satisfactio, quæ tantæ virtutis fuisse ostenditur, ut ipsis etiam hominum operibus

vim tribuerit, quàm non sibi tantùm, sed et fratribus suis prodesse valerent. Utique sufficit sola Christi satisfactio; at dignum erat, ut quò amicos suos honoraret, non minùs satisfactiones ipsorum ad pœnæ nostræ remissionem acceptaret, quàm Stephani præces at conversionem Pauli. Sanè ad conversionem hanc sufficiebat gratia; et tamen in divinis consiliis decuit ut ad eam concurreret mortalis homo. Neque id mirum, cùm in hâc regendâ et conservandâ rerum universitate Deus causis secundis utatur, non ex necessitate quidem aut indigentia, sed ex liberâ, imò et ex omnipotenti suâ voluntate.

13. Nec obsunt quæstiones in argumento propositæ; tum quia operationis divinæ modum et viam rimari temerarium est; tum quia quæ tantam adversariis bilem movent, nihil præferunt absurdi. Neque enim absurdum est 1° quod operi divino annectatur humanum; cùm id quotidie fiat et in naturali hominum ac brutorum conservatione; et insigniter factum sit in generis humani per Incarnationem redemptione; et pluribus consecratum sit Scripturæ exëmplis, ut cùm Exodi 14, 31, dicitur *Israelitas credidisse Domino et Moysi servo ejus*; cùm 4 Reg., 19, v. 34, dicit Deus: *Protegam urbem hanc, et salvabo eam propter me, et propter David servum meum*; cùm Apostolus, 1 Corinth. 3, se facit adiutorem Christi, etc.

14. 2° Nec absurdum est quòd quis ex Christi et sanctorum satisfactionibus unitis plus recipiat quàm ex solis Christi. Non quòd tantundem et ampliùs à Christo solo dari non potuerit; sed quia quòd per se daturus erat, in sanctos suos referri voluit; præsertim cùm quidquid in iis est boni, ab ipso dimanet. Hinc

5. 3° Nec absurdum est quòd partim à Christo, partim ab homine juventur homines, sive id simul et semel fiat, sive seorsim, quod à supremâ ejus voluntate pendet. Id enim et ad sanctorum gloriam eximie confert; et Christi mediationi non adversatur. Absit enim ut sancti dicantur redemptores etiam ex parte; cùm is solus possit dici redemptor, qui propriâ virtute pro alio perfectè solvit, et ex perfectâ justitiâ meruit, ut sua solutio pro aliis acceptaretur. Ita idem Suarez, disp. 51, sect. 2, n. 21, pag. mihi 660; vide infra, n. 42.

16. Obj. 2°: Satisfactio unius nonnisi de voluntate ejus alteri applicari potest. Alioqui, ait Maldonatus, qui superfluas satisfactiones non habet, pro aliis passet satisfacere; imò posset quis non cogitando, satisfacere pro omnibus. Atqui sancti non potuerunt velle ut bona opera quibus incubuerunt, pro futuris deinceps aliorum peccatis applicarentur; tum quia non potest quis hodiernam suam orationem pro futuro alterius peccato applicare; quia nemo dominus est operis sui nisi diu operatur; tum quia sancti præ modestiâ suâ, vix se levioribus suis delictis expungendis pares existimabant.

17. R. 1°: Nego maj., et dico cum Lugo, disp. 27, n. 37, applicationem hanc non ab ipsis sanctis fieri, sed à Deo, qui satisfactionis eorum Dominus est, et

ex eâ moveri potest ad dimittendam aliis pœnam, quam promeruerit; non modò sicut movebatur Deus ex meritis David ad protegendam Jerosolymam, sed et moveretur princeps ad compensandam fratris injuriam intuitu pœnæ quam frater ejus innocens laudabiliter perpessus esset. Porro Deus nec aliis applicat satisfactionem, quæ mihi necessaria est; nec pro omnibus idoneam habet satisfactionem, quæ non sufficit pro omnibus.

18. R. 2°: Nego min. Sancti enim generalem habuere intentionem, ut Deus quo vellet modo de eorum satisfactionibus, seu per se seu per Ecclesiæ ministerium disponderet. Ex eo autem quòd alius alii orationem hodiernam pro futuro ejus peccato applicare nequeat; non sequitur quòd ea à Deo per Ecclesiam pro præteritis peccatis applicari non possit. Ita fermè Suarez, cit. sect. 2, n. 17, quem malè satis emendat Lugo, ubi supra.

19. Nec obest sanctorum modestia; cùm eâ non obstante semper exoptent ut fiat voluntas Dei, sicut in cælo et in terrâ.

20. Obj. 3°: Supponit assertio nostra esse quædam sanctorum opera ipsis superflua; atqui id falsum est. Non est enim superfluum id quod mercedem suam habet. Atqui nullum est vel minimam opus sanctorum quod mercede suâ careat, saltem accidentali. Sic confessoribus datur ex martyrio laureola sua, sicut et virginibus, etc.

21. Confirmatur, 1° quia sancti nihil fecerunt, nisi quod facere debuerunt, secundum id Luc. 17: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus*. 2° Quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Rom. 8, v. 18.

22. R. Dist. maj. Supponit assertio quædam esse opera sanctorum ipsis superflua, seu superabundantia in genere pœnæ et satisfactionis, concedo; in genere bonitatis et meriti, nego. Fatemur nullum esse sanctorum opus in genere meriti, quod eis ad mercedem quancumque superfluum sit. At contendimus esse non paucas sanctorum satisfactiones, quæ eis superfluentes sint ad remissionem pœnæ propriis peccatis debitæ; quia fieri potest, ut vel nullam hujusmodi pœnam promeruerint, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia; vel si quam meruerint, certè multò minorem quàm quæ per pœnalia eorum opera compensari possit; secundum illud Job 6: *Utinam appenderentur peccata mea, et calamitas quam patior, in statera, quasi arena maris hæc gravior appareret*. Jam verò mirum fuerit, si excessus ille otiosus maneat, et ne mini cedat in bonum; præsertim cùm ejus applicatio sanctis honorifica sit, et iis præmii accidentalis loco esse queat.

23. Nec obest quòd martyribus sua tribuatur aureola; hæc enim vi legis à Deo constituta datur, non verò propter ipsas martyrii pœnalitates. Unde licet martyr totâ hâc pœnâ, imò longè majori indigeret ad satisfaciendum pro peccatis suis: quod supponi facile

potest in Romanis militibus, qui à gentilitate ad fidem unà die conversi sunt, et morte damnati; haud tamen sua ipsi deesset aureola. Idem de virginibus, sed cum proportionem, dicendum.

24. Ad primam confirm., dist.: Sancti qui sola praecepta implent, nihil faciunt nisi quod debent, concedo. Sancti qui ipsa consilia exequuntur, sub.: Nihil faciunt nisi quod debent, id est, quod Deus ab ipsis exigere non possit multiplici titulo, concedo; quod non debeant strictè, nego. Est tota hæc Patrum solutio; sic S. Bernardus, tract. de Præcept. et Disp., non ita longè ante finem: *Dicit Christus: « Servi inutiles sumus, » etc., ac si dicat: Si solis contenti estis præceptis.... et non spontè etiam perfectionis vos consiliis mancipatis, liberi quidem estis à debito, non tamen pro merito gloriosi, evasistis pœnam, sed non acquisistis coronam; insignem scilicet, quæ praecepta simul et consilia exequentibus præparata est. Qui enim pœnam evadit, coronam aliquam necessario assequitur. Præterea, aliud est quod sancti humiliter dicant se servos inutiles esse; aliud quòd omninò tales sint; cum enim id dicunt, dicit Christus: *Euge, serve bone et fidelis*, ut observat S. Chrysostomus.*

25. Ad secundam confirm., fatemur hujus temporis passionem, per se et à gratiâ seclusas, nullam habere cum gloriâ proportionem, imò nec, quocumque spectentur sensu, eidem gloriâ pares esse; quia breves et modicæ sunt; gloria autem immensa et perpetua. At cum eo stat gloriam rependi ut laboris nostri mercedem. Ut autem eam verè merentur sancti, sic et eam aliis procurare suo modo possunt; sive iis gratiam impetrando, quod fit per intercessionem; sive ab iis removendo ejusdem gloriæ obices, quod fit per satisfactionem.

26. Obj. 3°: Ex conclusione nostrâ sequitur, 1° Thesaurum Ecclesiæ ante Christum, proinde ante Ecclesiam incepisse; 2° eum quotidie augeri, cum tamen in infinitum augeri non possit; 3° ad eum deferri ipsas justorum viventium satisfactiones. Atqui hæc totidem sunt portenta.

27. Nego min. 1° Nihil absurdi quòd satisfactiones Abelis, Jobi et aliorum id genus in memoriâ divinâ vixerint, suo tempore applicandæ. Quod quidem negat Suarez ead. sect. 2, n. 20, factum in Synagogâ cui cœlorum claves datæ non erant. Unde thesaurus ille usque ad Christum clausus fuit, nemini hactenus datâ illius aperiendi potestate.

28. 2° Nihil absurdum est quòd infinitum intensivè augeatur extensivè per novas satisfactiones.

29. 3° Nec absurdum quòd viventium qui in justitiâ morituri sunt, satisfactiones in thesauris cœlestibus recondantur. An autem eæ, dùm adhuc in terris degunt, parentibus aut amicis eorum applicentur, solus novit, qui pro supremo nutu facit.

30. Obj. 4°: In sacramentis non applicantur nobis satisfactiones sanctorum. Ergo neque per Indulgentias.

31. Confirm., quia Pontifex Indulgentias largiendo, non absolvit auctoritate sanctorum. Ergo.

32. R. Ad primum nego consequ. Voluit Christus in

Sacramentis, quæ fidei nostræ fundamenta sunt, et totam ab eo vim suam habent, solus operari; voluit verò in Indulgentiis, sicut et in precibus quas alii pro aliis fundunt, operationem suam utcumque partiri cum hominibus; sic tamen ut totum sit præcipuè ipsius, quia ab eo totum descendit.

33. Ad secundum nego rursus consequ., quia licèt ex sanctorum satisfactione fiat solutio, non fit tamen per potestatem ab ipsis sanctis acceptam, sed per potestatem acceptam à Deo; qui solus et sanctis dedit unde satisfacerent; et satisfactionem hanc è pœnâ præteritâ repetitam acceptare potuit pro pœnâ nunc debitâ.

34. Obj. 5°: Non cohæret nostra hæc doctrina cum doctrinâ Clementis VI. Is enim non dicit augeri Ecclesiæ thesaurum ex satisfactionibus, sed ex meritis sanctorum.

35. R. Meriti nomen vel à Clemente VI sumi materialiter, quia satisfactio quævis habet etiam rationem meriti, licèt sub hâc meriti ratione non reponatur in thesauro; vel sumi latiori sensu, pro omni bono opere, quod à Deo acceptari potest in satisfactionem; et sic sæpè loquuntur theologi.

36. Inst.: Si Clemens VI non loquatur de meritis formaliter ut meritis, stare non potest id quod ipse dicit, videlicet ad hujus thesauri cumulum pertinere *omnium electorum merita, à primo justo usque ad ultimum*. Nam habuere quidem justi omnes merita; sed non omnes habuere satisfactiones superfluas; seu quia eas aliis vivis aut defunctis, applicaverint, seu quia iis pro semetipsis indigerent, ut de eis constat quibus aliquid superfluit in Purgatorio abluendum.

37. Confirmatur 1° quia dicit idem Pontifex, *de hujus thesauri minutione non esse formidandum, pro eo quòd quânto plus ex eo trahitur ad justitiam, tantò magis augeatur*. Quæ ratio non valet, si de satisfactionibus intelligatur. Neque enim quicumque thesauri participes sunt, eum propriis augment satisfactionibus, licèt omnes propriis eum adaugeant meritis. Ergo necessum est ut de meritis propriè dictis intelligatur Clemens VI.

38. Respondent aliqui cum Suarez, ead. sect. 2, n. 14 et seq., justorum omnium merita congrua manere in thesauro; quorundam verò tantùm satisfactiones, eorum videlicet qui sibi superfluas habuerunt.

39. Alii verò, quibus non placet hæc solutio, respondent cum Lugo, disp. 27, n. 44, verba Pontificis non esse intelligenda de omnibus electis materialiter, sed per accommodatam distributionem, ita ut sensus sit satisfactiones electorum omnium qui quasdam habuere superfluas, in thesauro reponi. Sunt enim electi innumeri, qui nec congrua merita, nec ullas prorsus satisfactiones habuere, ut infantes post baptismum mortui, et ex iis plures qui jam destituti sensibus, per Baptismum aut Pœnitentiam, quæ antea expetierant, reconciliati sunt in extremis. Hoc ergo restricto sensu intelligendus est Clemens VI, ejus mentem clariùs expressit Leo X, cum pœnæ nobis debitæ solutionem fieri dixit ex superabundantibus sanctorum satisfactionibus, et hanc fuisse Romanæ Ecclesiæ doctrinam.

40. Quæres 1° an in thesauro reponantur etiam superflue justorum aliquando reprobandorum satisfactiones.

41. Respondet Lugo, *ibid.*, n. 47, eas quidem manere in thesauro, quamdiu ii sunt in gratiâ; at post mortem deleri; quia scilicet immitantur merita, quæ per peccatum mortificantur. Et verò quis credat, Deum nunc alicui condonare poenam intuitu satisfactionis olim præstitæ à Judâ, dum esset in statu gratiæ. Merito igitur Clemens VI, ubi de thesauro, solum electorum mentionem facit.

42. Quæres 2° an Indulgentiæ nunquam aliunde quam ex thesauro concedantur; et vicissim an nunquam dispensetur thesaurus nisi per Indulgentias.

43. R. ad primum affirm., tum quia falsum est quod docuit Medina, Pontificem posse immediatè, et citra thesauri opem, poenam remittere, sicut ex causâ in voto dispensare potest; tum quia exigit rectus ordo, ut divinæ justitiæ, dum etiam gratis condonare dignatur, satisfiat per condignam satisfactionem. Hæc autem satisfactio, utpotè non solum remittens poenam, sed verè redimens, è thesauro, qui satisfactiones continet, depromi debet. Unde hanc Indulgentiæ concessionem solent Pontifices appellare solutionem et dispensationem thesauri.

44. An autem ad omnem Indulgentiam concurrant sanctorum satisfactiones, sicut et Christi, non omninò constat. *Verisimile est tamen ita fieri, quia cum Christus voluerit sanctos honorare, admittendo eos ad suum consortium in hac poenæ remissione operandâ, magis videtur ad eorum honorem pertinere, si nunquam eorum consortium in hoc effectu rejiciat.* Ita Lugo, n. 55, ubi et conjectat thesauri hujus distributionem sic à Deo dispositam esse, *ut in fine mundi omnes satisfactiones sanctorum superflue, quæ in illo continentur, suum effectum adæquatum habuerint.*

45. R. ad secundum cum eodem, n. 56, satisfactiones Christi in thesauro contentas dispensari etiam per sacramenta; et quoties, etiam extra sacramenta, remittitur seu culpa quæpiam, seu etiam poena, absque condignâ satisfactione. Atverò conclusæ in eodem thesauro sanctorum satisfactiones nonnisi per Indulgentias ab Ecclesiâ dispensari posse videntur. Sacramenta enim totam suam efficaciam habent ex meritis et satisfactione Christi. Ergo nihil ad ea sancti concurrunt. *Extra sacramenta autem non apparet quando aut quomodo Ecclesiâ possit facere talem applicationem, nisi per Indulgentias.* Hæc idem, quem de cæteris interroga. Vide et Bellarminum, lib. 4, cap. 3.

46. Jam expendendum est quomodo sanctorum satisfactiones nobis prosint; id enim dupliciter fieri posse intelligitur. 1° Ita ut sanctorum merita, non per modum solutionis, sed tantum per modum impetrationis concurrant ad poenæ nobis, vel mortuis debitæ relaxationem; quatenus scilicet merita sanctorum ab Ecclesiâ offeruntur Deo, non ut quædam solutio poenæ hujus, sed ut motivum ex quo Deus propitiatur peccatoribus, eoque dignos efficiat, quibus Christi merita per Indulgentias applicentur. 2° Ita ut

ipsa sanctorum merita, seu magis satisfactiones, ad remissionem hanc immediatè concurrant per modum veræ solutionis; quatenus nimirum ex superfluis eorum satisfactionibus eruit Ecclesiâ pretium aliquid, per quod unâ cum infinitis Christi satisfactionibus poenæ nostræ verè solvantur. Is autem modus longè distat à priori: aliud est enim impetrare ut alicui debitum suum ab alio remittatur; aliud remissionem hanc soluto in ejus locum debito illo consequi. Sit jam

CONCLUSIO III. Satisfactiones sanctorum ad Indulgentias concurrunt, non modò per viam impetrationis, sed et per modum veræ solutionis.

47. Prob. 1° quia si satisfactiones sanctorum non concurrant immediatè ad Indulgentias per modum solutionis seu veræ satisfactionis; maxinè quia, ut adversarii volunt, non potest quis pro alio satisfacere, solvendo poenam ejus. Atqui falsum est non posse hominem in virtute Christi pro alio satisfacere, poenam ejus solvendo. 1° Quia opinio id negans *valdè nova est in theologiâ, idèoque omninò vitanda in materiâ adeò gravi*, ut docet, cui hæc in parte fidès haberi possit, Suarezius, disp. 48, sect. 2, n. 4, ubi contra citat S. Thomam, in 4, dist. 20, q. 1, art. 2, S. Bonaventuram, et alios complures. 2° Quia evidenter repugnat Catechismo Romano, qui sub finem materiæ de penitentiâ, num. 61, hæc loquitur: *In eo summa Dei bonitas et clementia maximis laudibus et gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonavit, ut unus pro alio possit satisfacere; ita ut quodam pacto alter alterius onera portare videatur.* Nec verò, subdit, *de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum Symbolo sanctorum communionem proficitur.* 3° Quia communis est Ecclesiæ sensus quòd justus unus pro alio satisfacere possit. Atqui in proprietate sermonis satisfacere, non est gratuitam poenæ remissionem cuiquam obtinere, sed solvere debitum ejus; alioqui cœlites pro nobis satisfacere possent, quia etiamnum pro nobis orare possunt, et poenæ remissionem nobis efficacius impetrare, quam possit viator viatori alteri. Ergo.

48. Prob. 2° quia opinio contraria malè admodum cohæret cum verbis pontificum, qui de Indulgentiis sermonem habuere; præsertim autem Leonis X, qui in Bullâ à Cajetano relatâ, docet per Indulgentias remitti poenas temporales *ex superabundantiâ meritorum Christi et sanctorum.* Atqui, ut benè ponderat Suarez, disp. 51, sect. 2, n. 8, vocula, *ex*, non dicit causam intercedentem, sed propriè indicat pretium ex quo fit solutio: idque eò certius est, 1° quòd Pontifex solâ *superabundantiâ* sanctorum merita recenset, non autem alia, quæ tamen non minùs intercederent; 2° quòd paulò post subdit, *thesaurum meritorum Christi et sanctorum dispensari*, idque per modum *absolutionis vel solutionis.* Atqui dispensare merita alicujus, non est propter ipsa quidpiam impetrare, et multò minùs cum ea *per modum solutionis* dispensantur.

49. Prob. 3° quia vel superflue sanctorum satisfactiones nobis per modum solutionis prodesse possunt, vel non. Si non, dicant adversarii unde et quo pacto

id repugnet. Si sic, ergo non debet his denegari effectus ille, qui quanti apud Deum sint beati evidenter demonstrat; qui impedit ne satisfactiones eorum effectui sibi admodum congruo priventur; qui demum ostendit in eis ad apicem impleri illud Christi apud Lucam 21 : *Et capillus de capite vestro non peribit.*

50. Prob. 4^a ex censurâ hujus Baii propositionis, num. 60 : *Per passiones sanctorum in Indulgentiis communicatas non propriè redimuntur nostra delicta, sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impartiuntur, ut digni simus qui pretio sanguinis Christi à pœnis pro peccatis debitis liberemur.* Atqui censura hæc opinionem nostræ adversam directè afficit. Neque enim negabat Baius sanctorum passiones nobis prodesse impetrando, sed tantum negabat prodesse redimendo, seu condignum pretium solvendo. Hinc et alia ista ejus propositio, num. 59, pariter confixa. *Quando per elemosynas aliaque penitentiâ opera Deo satisfacimus pro penis temporalibus, non dignum Deo pretium offerimus, sicut quidam errantes autumant : nam alioqui essemus saltem aliquâ ex parte nostri redemptores; sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur.* Quod et expresserat idem theologus hæc thesi, num. 10 : *Solutio pœnæ temporalis, quæ peccato dimisso sæpè remanet, et corporis resurrectio propriè nonnisi meritis Christi attribuenda est.* Ergo eodem modo, licèt non eadem nativâ vi, prosunt nobis humanæ satisfactiones, quo satisfactiones Christi; nec inde timendum quòd ex parte simus redemptores nostri. Atqui satisfactiones Christi nobis, non impetrando solum prosunt, sed verè et propriè solvendo. Ergo.

51. Obj. 1^a : *Opinio hæc Scripturæ et Patribus adversatur; Scripturæ quidem, ubi Christus lavit nos à peccatis nostris, Apocal. 1 : Et semetipsum dedit redemptionem pro omnibus, 1 Timoth. 2; Patribus autem; sic enim Origenes, homil. 84, in Num. : Talis hæc fuit hostia, ut una sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solâ potestate dimisit.*

52. Augustinus, tract. 24 in Joan. : *In fratrum peccatorum remissionem nullus sanguis martyrum funditur.*

53. S. Leo, epist. 97, aliàs 83 : *Quamvis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi : acceperunt justi, non dederunt coronas.... Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit.*

54. Demum qui pressior est S. Thomas, 3 p., q. 48, art. 5, ad 5 : *Passiones sanctorum proficiunt Ecclesiæ, non quidem per modum redemptionis, sed per modum exempli et exhortationis.*

Unde sic : Si sancti ad Indulgentias per modum solutionis concurrerent, jam Christus neque solus à peccatis lavisset nos in sanguine suo, neque solus fuisset propitiatio mundi. Atqui falsum consequens, ex citatis textibus. Ergo.

55. R. Nego maj.; qui enim primaria et essentialis

est redemptionis nostræ origo, seu cum eam per se facit, seu cum dat sanctis ut ei suo modo cooperentur; ille solus propriè nos lavit à peccatis, et mundi propitiatio nuncupatur. Atqui Christus solus, etc.

56. Inst. Ad minus ex opinione nostrâ sequitur sanctos nobis aliter prodesse quàm per preces, per exempla, per modum exhortationis, eosque idcirco debitum nostrum aliquatenus persolvere. Atqui id negant citati Patres.

57. R. Dist. min. Negant Patres sanctos nobis aliter prodesse quàm per preces, quantum ad remissionem culpæ et pœnæ æternæ, de quâ ex professo loquuntur, ut Christi redemptionem commendent, concedo. Quantum ad remissionem pœnæ alicujus temporalis, subdist. Negant nobis aliter prodesse quàm per preces, quia satisfactiones sanctorum nobis non applicantur, nisi per gemitus columbæ, et supplicem Ecclesiæ oblationem, concedo. Quasi ea nullo sensu nobis applicari possint, nego. Constat itaque 1° sanctos nonnisi pro nobis intercedendo, nostram à peccatis resurrectionem obtinere posse; 2° eorum satisfactiones non habere ex propriâ virtute, quòd pœnæ nobis debitæ reatum extinguant; unde et ad hunc finem à Deo acceptari debuerunt, et aliunde non acceptantur, nisi consequenter ad demissam Ecclesiæ oblationem. At simul constat, positâ utrâque hæc, tum divinæ acceptionis, tum et factæ per Ecclesiam oblationis conditione, prodesse nobis easdem satisfactiones, etiam titulo solutionis; tum quia ex eo titulo primævis temporibus in gratiam lapsorum acceptatæ sunt; tum quia id nullus objectorum Patrum negavit. Qui enim plus facessit negotii Angelicus doctor, dicit quidem passiones sanctorum valere nobis *per modum exempli et exhortationis*; sed nec expendit eò loci an etiam valeant per modum satisfactionis; quia id non postulabat necessariò textus Apostoli ex Coloss. 1, v. 24, quem explicat; neque eas sic valere negat; quin et expressè statuit sic valere, tum art. 2, ibid., ad 1, ubi hæc : *Dicendum quòd caput et membra sunt quasi una persona mystica; et idèò satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet. In quantum etiam duo homines sunt in charitate, unus pro alio satisfacere potest.* Et Suppl., q. 15, art. 2, O : *Quantum ad solutionem debiti, unus potest pro alio satisfacere, dummodò sit in charitate.* Qui rursus ibid. q., 25, art. 1 : *Sicut aliquis consequeretur remissionem pœnæ, si alius pro eo satisfecisset, ita, si sibi satisfactio alterius per eum qui potest distribuatur.* Ergo prodest sanctorum satisfactio per Pontificem distributa, sicut prodest satisfactio ab uno alteri applicata in charitate. Atqui hæc indubie prodest per modum solutionis, licèt hæc non sine precibus fiat. Ergo.

58. Obj. Ex citatâ Clementis VI Extravagante, *omnium electorum merita conferunt ad cumulum thesauri.* Atqui non omnium electorum merita ad eum conferunt per viam satisfactionis; cum ex eis plures in Purgatorio debita suaolvere cogantur. Ergo recesse est ut ad eam conferant per viam impetrationis.

59. R. Huic argumento à nobis esse satisfactum num. 34 et seq., unde dicendum vel merita congrua sanctorum ad thesaurum etiam pertinere; vel vocem, *omnium*, ad eos debere restringi, qui superfluas satisfactiones habent.

CAPUT V.

De Indulgentiarum validitate et usu.

Commune est apud theologos effatum, *Indulgentias tantum valere, quantum sonant, vel prædicantur*; modò clavis non erret, nec fidelis deficiat. Nunc igitur videndum quid, vel in clavi requiratur, ne erret; vel in fidei, ne deficiat: quæ duo duobus articulis prosequemur.

ARTICULUS PRIMUS.

De requisitis ad valorem Indulgentiæ.

Ut solvatur prima quæstio, quæ claves spectat videndum an et quæ causæ ad Indulgentiarum concessionem requirantur.

1. Causa porro quadruplex statuitur à philosophis, *efficiens*, à quâ produciatur effectus, *finalis*, seu *motiva*, quæ ad agendum determinat; *materialis*, quæ vel est in quâ, seu subjectum; vel *ex quâ* res quæpiam coalescit; ac demùm *formalis*, per quam res in esse suo constituitur.

2. In præsentī non movetur quæstio de causâ efficienti principe; hanc enim unum esse Christum misericordiæ omnis et veniæ fontem consitentur omnes. Sed nec sermo est de causâ materiali; vel *ex quâ*, quæ dubio procul in Ecclesiæ thesauro consistit; vel *in quâ*, seu de Indulgentiarum subjecto, quod capite sequenti expendemus. Demùm nec agitur de causâ formali, quæ ex Indulgentiæ definitione satis deducitur. Præcipua igitur difficultas est de causâ finali, licet occasione hujus de aliis etiam nonnulla disputari possint. Sit

CONCLUSIO. I. Ut Indulgentia licitè concedatur, requiritur causa aliqua. Ita omnes.

3. Prob. Potestas Indulgentiarum in ædificationem data est Ecclesiæ pontificibus, non in destructionem. Atqui Indulgentiæ sine causâ concessæ in destructionem et grave Ecclesiæ damnum vergerent, prout declaravit in concilio Lateranensi Innocentius III, cap. *Cum ex eo*, 14 de Pœnit., etc., ubi ait, *quòd per indiscretas et superfluas Indulgentias... et claves Ecclesiæ continentuntur, et pœnitentialis satisfactio enervatur*.

4. Obj. : Ut alicui detur temporale subsidium, causa sufficiens est indigentia ejus. Ergo et ut dispensetur spiritualis Indulgentiæ eleemosyna, sufficit indigentia lucrantis Indulgentiam. Atqui hæc semper reperitur. Ergo.

5. R. Nego ant. intellectum de eo cujus desidiam, otium et facilitatem prouendi in vitia foveret intempestiva liberalitas. Atqui Indulgentia citra causam concessa occasionem daret licentiùs peccandi et pœnitentialem satisfactionem paulatim enervaret; præterquam pro malâ hominum indole, quibus communia

vilescunt, facillimè veniret in contemptum. Ergo Indulgentiæ sine causâ concessio non esset opus misericordiæ, sed crudelitatis. Ita Cardin. de Lugo, disp. 27, num. 158. Adde cum Sylvio hic, q. 23, pag. 114, eleemosynam fieri ex bonis propriis, quorum quisque dominus est; Indulgentiam verò ex bonis communibus quorum prælati sunt tantum dispensatores. Sed de hoc plenius conc. seq.

CONCLUSIO II. Ut valeat Indulgentia, requiritur non solum auctoritas ex parte dantis, sed et causa legitima, seu Indulgentiæ gradui proportionata.

6. Prob. prima pars, quia ex vulgari juris effato, non est major defectus quàm defectus potestatis.

7. Prob. secunda pars 1° ex communi theologorum sententiâ, contra veteres nonnullos, quorum meminit Paludanus.

8. 2° Ex modo loquendi pontificum, qui omnes justam ad Indulgentias causam requirunt. Sic Clemens VI, cit. Extrav. 2, de Pœnit., *Ecclesiæ thesaurum Petri successoribus commissum esse dicit, fidelibus salubriter dispensandum, ex propriis ac rationabilibus causis*. Sic, ut alios eodem sensu loquentes præteream, Martinus V vult in fide dubios interrogari, num credant Indulgentias justis de causis à Papâ concedi posse.

9. 3° Quia nec Papa, nec quivis alius, dominus est thesauri Ecclesiæ, sed merus dispensator, secundum illud D. Pauli 1 Corinth., 4 : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei*; tum Petri, Epist. 1, cap. 4 : *Sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei*. Atqui dispensator non potest sine causâ de rebus domini disponere.

10. 4° Ideò non potest pontifex sine causâ validè dispensare in voto, quia vinculum ejus est de jure divino. Atqui pariter vinculum seu reatus pœnæ est de jure divino. Ergo.

11. 5° Quia, ut ait Lugo, ibid., n. 159, si Papa supremus esset Indulgentiarum arbiter, posset diebus singulis omnes Purgatorii animas uno verbo liberare. Id autem quis vel cogitare ausit?

12. Quòd autem causa hæc Indulgentiæ gradui proportionata esse debeat, secus ac præeunte S. Thomâ senserunt plures apud Suarem, disp. 54, sect. 3, n. 1. Prob. 1° ex locutione prædictorum pontificum, qui potestatem Indulgentiarum exerceri volent *ex justis et rationabilibus causis*; justa enim causa ea est quæ cum boni distributione proportionem habet. 2° Quia fidelis dispensator non solum indiget causâ, sed et causâ æquali, si non secundum quantitatem, certè secundum proportionem. 3° Quia tam dissonum est rationi pro causâ modicâ Indulgentiam magnam, quàm modicam pro causâ nullâ largiri. Ergo si non valeat posterioris hujus concessio, nec valebit concessio prioris. 4° Quia Bonifacius VIII, cum Indulgentiam plenissimam anno sancto visitantibus basilicis SS. Petri et Pauli concederet, subjunxit : *Unusquisque autem plus merebitur, qui basilicas ipsas devotius frequentabit*. Supponit igitur, ait Lugo, num. 141, cer-

tiorem esse Indulgentiæ effectum, quò major fuerit causa.

13. Obj. 1°: Valet collatio beneficii facta indigno; licet conferens non sit dominus, sed dispensator, et peccet contra jus divinum. Ergo pari jure valet Indulgentia sine causis paribus concessa; licet in hoc, ut in beneficii casu, graviter peccet dispensator.

14. R. Quidquid sit de antecedente, nego consequens. Ex his enim quæ sunt contra jus divinum, quædam per se irrita sunt, quædam verò gravibus de causis tolerantur, donec irrita fiant. Sic donatio prodiga, et collatio iniqua beneficii prohibentur divino jure; et tamen subsistunt, donec per leges aut superiores irritentur. Et verò grave esset incommodum, quòd quis pro vero haberetur parochus, licet talis non esset; neque ex eo quòd valeat collatio ipsi facta, sequitur incommodum irreparabile; cum jure suo privari semper possit et debeat. Aliud est de Indulgentiâ, sicut et de voti dispensatione; utraque enim divino jure irritatur; partim quia irritatio hæc nihil habet incommodi, partim quia existimata utriusque hujus dispensationis validitas, funestos haberet exitus. Quid enim gravius quàm ut voto ligatus votum non impleat, aut ut dimissam sibi peccati poenam existimet, cui poena hæc dimissa non est. Ergo à beneficio, etiamsi indigno validè collatum supponatur, ad Indulgentiam sine causâ factam nulla est illatio. De his adi Suarem, disp. 54, num. 12 et seq.

15. Obj. 2°: Indulgentiæ duobus nituntur; 1° meritis Christi et sanctorum; 2° potestate absolutè à Christo concessâ *quodcumque solvendi*. Porro quæ nituntur solis Christi meritis nullam causam requirunt; sed id solum ut à legitimo superiore dispensentur. Unde pontifices Indulgentiam absolutè concedunt iis qui præscripta opera præstant, nec de causâ loquuntur. Annon verò deciperent fideles, absolutè permittendo id quod solum conditionatè largiri valent?

16. R. Dist. maj. Nituntur meritis Christi, sed fideliter dispensandis, concedo. Dispensandis temerè et pro arbitrio, nego. Absolutio à peccatis, et votorum dispensatio, nituntur etiam meritis Christi, et potestate *solvendi* per eum concessâ. Atqui tamen neutra valet, si absque causâ legitimâ detur. Ergo nec pari jure valet Indulgentia citra causam concessa. Utique in Evangelio reprobat ur villicus dissipans bona domini sui, neque dissipationem thesauri sanguine suo acquisiti ratam habet Christus. Ergo *hic*, ut alibi-cumque, *jam queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat*.

17. Quod additur, pontifices de causâ nihil loqui, 1° falsum est, cum finem à se intentum in diplomatibus suis exprimere soleant; et is aliunde ex circumstantiis facillimè intelligi possit. 2° Nec, si quandoque verum sit, quidquam probat; quia, ut bene Sylvius, in verbis sine restrictione prolatis, conditio quæ ex rei naturâ inest, per se satis intelligitur. *Talis autem est aliqua necessitas, vel causa proportionata, ad hoc ut æconomus fideliter dispenset thesauros sibi concre-*

ditos. Unde neminem decipiunt pontifices, qui cum generatim docuerint se *ex piis et justis causis* Indulgentias largiri posse, id in speciali quocumque casu præstare censendi sunt.

18. Obj. 3°: Si vera sit assertio nostra, fideles semper anxii erunt de valore, atque adeò de lucro Indulgentiæ. Id autem absurdum est.

19. R. Nego maj. Namque 1° non erunt anxii fideles, quoties causa effectui manifestè proportionata erit, quod sæpè contingit. 2° Nec anxii esse debent, cum causa, licet de se impar, à pontificibus tamen prudenter æstimatur sufficiens et verè proportionata. Censent enim multi piè et probabiliter cum Suare, disp. 54, sect. 3, n. 11, et Lugo, ibid. n. 145, valere eo in casu Indulgentiam, quia id unum à dispensatore requiritur, ut secundum prudentiæ regulas agat; nec infidelis dissipator audire potest qui sic operatur. 3° Nec anxii erunt, si causa evidentè improporcionata sit (quod difficilè supponi et difficilè præsumi potest) quia tunc perspicua erit Indulgentiæ nullitas; non quidem ex omni parte, sed quantum ad excessum. Docent enim communiter theologi, Indulgentiam, quæ errante clave, seu deficiente causâ omnimodis pari, non valet ad totum, valere ad partem. 1° Quia pontifex id saltem quod potest, remittere intendit: ergo si non potest remissionem totam ponere, ponet partem illius; sicut absolvens poenitentem, qui venialia quatuor confessus, de uno non dolet, absolvit à tribus, quia id vult et potest. 2° Quia in divisibilibus *utile per inutile non vitiatur*, ut constat ex cap. 3, de Pœnit. et Remiss. Præcipua ergo fidelium anxietas ex eo repetenda est, quòd rarò opera sibi à pontificibus præscripta eo animi et cordis fervore adimpleant, quo ad obtinendum finem et effectum Indulgentiæ, eadem impleri necesse est. De quo infra.

20. Obj. 4°: Nonnisi temerè dici potest, pontifices irritas Indulgentias sæpissimè largiri. Atqui id positâ opinione nostrâ certum et apertum erit. Namque 1° sæpius concedit Papa Indulgentiam inæqualem, propter eandem causam. Ergo sine proportionem. 2° Plenissima anni sancti Indulgentia conceditur Romano civi Urbis basilicas invisenti, quod opus levissimum est. 3° Pontifex non rarò grandes pro vivis atque defunctis Indulgentias tribuit recitanti paucas orationes; quæ certè causa nihil habet cum tantâ gratiâ proportionis. Idem à fortiori dicendum de Indulgentiâ iis concessâ qui præ foribus Ecclesiæ S. Petri adsunt, dum Papa solenniter benedicit populo in die Paschatis.

R. ad primum: Nego min. quæ triplici quod obiectum est argumento pessimè probatur. Unde

21. Ad primum: Ex eo quòd major quandoque, quandoque minor eandem ob causam concedatur Indulgentia, non sequitur causam majori Indulgentiæ imparem esse; sed tantum Pontificem non id omne largiri quod posset; *in quo non errat, sed minus est liberalis*, ut observat Suarez, disp. 54, sect. 2, n. 17. Adde cum eodem et Sylvio, pag. 114, 1° proportionem ad Indulgentiæ effectum requisitam non consistere in indi-

visibili, sed varios habere gradus, et moraliter æstimandam esse, ut fermè pretia rerum. 2° Fieri posse, ut eadem causa uno tempore sit magis ob circumstantiarum mutationem proportionata ad effectum, quàm tempore alio. Utique eadem oratio, idem jejunium, eadem eleemosyna, plus cum Indulgentiâ majori proportionis habet, quando major est Ecclesiæ necessitas.

22. Ad secundum R. cum Lugo, n. 142, proportionem causæ in ordine ad Indulgentiam, non debere desumi ab his vel illis personis in particulari, nec ab opere uniuscujusque per se considerato (sic enim incerta forent omnia, cum idem jejunium aliis asperum sit, aliis facile), sed è bono communi, et intento per Indulgentiam fine, qui ex eo honorum operum aggere obtinetur, quique non minùs ad honorem Dei, Ecclesiæ bonum ac pietatis augmentum in fidelibus conducit, quàm integra satisfactio à pœnitente adimpleta. Porro maximè cedit in honorem Dei, Ecclesiæ utilitatem, professionem fidei, et fidelium unionem, quòd orbis totus pari charitatis æstu succensus confluat ad eundem locum, ubi est vicarius Christi, et omni auro pretiosiores innumerorum martyrum, Petri præsertim et Pauli reliquæ conquiescunt. Ergo potuit opus istud, etsi aliquibus leve, quia tamen grave ratione finis, plenariâ Indulgentiâ compensari. Ilac de causâ per Bullam Cruciatæ, non Indulgentiæ solum maximæ, sed et privilegia non pauca iis erogantur qui, ad fovendum contra infideles bellum, Juliorum duorum stipem largiuntur; etsi enim eleemosyna hæc opus est exiguum respectu divitis, bonum tamen quod ex illâ eleemosynarum congerie profluit, maximi est momenti. Unde Maldonatus: *Fieri potest, inquit, ut melius agat pœnitentiam, qui jejunaturus erat per integrum annum, dato uno aureo nummo ad redimendos captivos, aut defendendam Ecclesiam ab hostibus, quod Indulgentiis præscribitur, quàm si jejunasset totum annum; non quòd non sit facilius unum aureum nummum dare, quàm jejunare totum annum, sed quòd propter præsentem necessitatem et alias circumstantias, pluris est ad Dei gloriam, proximi salutem, Ecclesiæ præsidium, dare unum aureum, quàm jejunare. Pari jure valere potest Indulgentia dierum 40 iis concessa, qui horas canonicas concludunt per orationem sacrosanctæ et individue Trinitati, etc., quia magnum est quòd conjunctis animis clerici sacrosanctam Trinitatem, Virginem Deiparam, sanctos omnes, suo quemque ordine et gradu concelebrent. Sed heu! quàm pauci, nisi decipior, quod enixè velim, Indulgentias illas, quarum de nimia facilitate conqueruntur, etiam ex parte (quod in omni opinione fieri potest) lucrantur de facto. Utinam semel in mense.*

25. Ad tertium dico 1° hujusmodi Indulgentias non concedi solum propter breviusculam hanc precum recitationem; sed ob plures circumstantias quæ transcurrent in partem causæ; puta propter religiosam professionem quàm ex personæ amplexæ sunt; propter augendum cultum alicujus sancti, cujus veneratio multum fidelibus profutura sit; propter egregia me-

rita principis alicujus, ad cujus instantiam et preces fit concessio. Quæ autem Indulgentiæ extrinsecis id genus motivis non juvantur, aliis juvantur; et talis est quæ ipso Paschatis die præ foribus D. Petri tribuitur à summo pontifice. Etsi enim eò concurrere facile est pluribus; at magnum est quòd coadunata plebs pastori, in homine mortali Christi vicarium palam veneretur, et protestetur facto, se nunquàm à fide et communione ipsius esse divellendam.

24. Dico 2° nemini theologo venire in mentem ut quancumque Indulgentiam vindicet in specie; an enim semper interveniat causa reapsè proportionata, *res est facti; quare sicut non est certum absolvi eum validè, quem Papa absolveret; aut semper validam esse dispensationem voti quam concederet; sic non oportet quòd sit certus valor Indulgentiæ concessæ.* Hæc tria certa sunt et sufficiunt; 1° in dubio præsumendum pro valore Indulgentiæ; multa enim nòrunt superiores, quæ latent cæteros, quæque efficiunt ut coram Deo æquum sit quod philosophantibus non ita æquum videtur; 2° nullam esse Indulgentiam ex quâ non possit quid lucri percipi, quia nulla est quæ pro gradu operis et motivi non valeat ad certum aliquem gradum; 3° dolendum quòd in amplis urbibus, quæ plenarias Indulgentias non rarò exhibent, tam pauci, et ii vix unquam qui hanc gratiâ magis indigent, eam sibi procurare enitantur.

Saltem, inquit, arguendum quòd Indulgentiæ nonnullæ absque ullius operis impositione concedantur; puta iis qui certa numismata secum deferunt, aut jacentibus in articulo mortis, qui jam plerumque omni sensu destituti sunt.

25. R. ad primum errare et turpiter errare eos, qui ad Indulgentiæ lucrum satis esse putant, ut cruces, numismata et similia materialiter deferantur. Hæc ergo non prosunt, nisi sub certis precibus, quæ licet ratione sui modicæ, non tam ut facilius, quàm ut feryentiori animo recitentur, multum conducunt ad augendam devotionem, seu erga Christum à cruce pendentem, seu erga Virginem Deiparam.

26. R. ad secundum Indulgentias pro articulo mortis certas etiam condiciones requirere, de quibus infra suo loco. Cæterum Indulgentia, si quæ sine opere actuali conceditur, conceditur in gratiam operis antea præstiti.

27. Obj. 5°: S. Thomas, Suppl., q. 25, art. 2, expressè refellit eos qui contendunt, quantitatem remissionis mensurandam esse secundum causam pro quâ Indulgentia datur. Idem in resp. ad 1, hæc loquitur: *In arbitrio dantis Indulgentiam est, taxare quantum per Indulgentiam de pœnâ remittatur. Si tamen inordinatè remittat, ita quòd homines quasi pro nihilo ab operibus pœnitentiæ revocentur, peccat faciens tales Indulgentias; nihilominus quis plenam Indulgentiam consequitur.* Et ad 5: *Causa, inquit, non requiritur ad hoc quòd secundum eam mensurari debeat remissio pœnæ, etc.* Jam verò grave est ab Angelico dissentire.

28. Respondet Sylvius hic, pag. 114, non usque adeò clarum esse quid senserit D. Thomas; siquidem

q. 71, art. 10, hæc profert: *Ut indulgentiæ valeant, requiritur causa conveniens*. Et Suppl., q. 26, art. 5: *Potestas, inquit, faciendi Indulgentias plenè residet in Papâ, quia potest facere quod vult; causâ tamen existente legitimâ; quæ postremæ voces benè ponderandæ sunt*.

29. Quod ergo in objectis textibus dicit S. doctor, sic intelligi potest, ut nolit quidem ad Indulgentias requiri causam effectui commensuratam secundum absolutam æqualitatem (tunc enim non daretur à Pontifice Indulgentia, sed adæquata ex parte hominis satisfactio, aut saltem unius operis in aliud æquale commutatio) sed tamen requiri causam verè justam, aut quæ à superiore prudenter talis reputetur. Sed de hæc facti quæstione adeatur Sylvius. Ut solvantur nonnullæ difficultates.

30. Quæres 1° an Indulgentia quæ defectu causæ non sufficit ad pœnæ remissionem, valeat in cæteris, puta quoad absolutionem à censuris, et easibus reservatis, commutationem voti, etc. Ratio dubitandi est, quia favores illi conceduntur in ordine ad Indulgentiam. Ergo si hæc nulla est, et ipsi debent nulli esse; quia ubi corrumpit principale, corrumpere debet et accessorium.

Dicendum nihilominus cum Suare, disp. 53, sect. 2, n. 17, huiusmodi facultates validas esse, licet Indulgentia ipsa non valeat. Ratio est quia quod possit quis huic aut illum vel absolvere à censuris, vel, existente legitimâ causâ, dispensare à voto, res est quæ à voluntate Pontificis omninò dependet. Et licet hæc concedat in ordinè ad Indulgentiam, non tamen vult ut Indulgentiæ valor sit conditio ad eorum valorem omninò necessaria; sed in utroque vult operari quantum potest. Hæc illè, quibus addideris, futurum alioqui ut fideles circa factam sibi votorum commutationem sæpius anxii forent; quia licet de valore Indulgentiæ præsumere debeant, sciunt tamen ne ipsum quidem Papam de eo plenè certum esse. Quamquam vix fieri potest, ut Indulgentia quæ non valet ut plenaria, nequidem valeat ut aliquatenus partialis.

31. Quæres 2° an ad Indulgentiam requiratur causa publica, vel privata sufficiat.

R. cum Lugo, cit. disp. 27, n. 145, ad Indulgentiam particularem sufficere causam privatam; ad generalem verò requiri causam generalem, nisi fortè bonum privatum tanti foret momenti, ut publico bono æquivalere prudenter judicaretur.

32. Quæres 3° quæ præcipuæ sint Indulgentias largiendi causæ.

R. cum Sylvio, Suppl., q. 25, art. 2, concl. 3, has inter causas censi præcipuè basilicarum extructionem et consecrationem, conversionem infidelium, hæreseon extirpationem, devotionem christianæ plebis, tum erga sanctos, tum erga Sedem Apostolicam, gloriam martyrum, eorumque vitæ et passionis commendationem, morbum corporibus aut periculum animabus impendens; quæ posteriores causæ, licet ut plurimum privatæ sint, id tamen habent, quòd multum commendent mansuetudinem Ecclesiæ, quæ mem-

bris suis tenerè compatitur, ne abundantiori tristitiâ absorbeantur, 2 Corinth. 2.

33. Quæres 4° an Indulgentiæ causa, non solum ex conferentis, sed et ex suscipientis parte, eidem debeat esse proportionata.

R. affirm. cum eod., ibid., concl. 5, alioqui enim è duobus, quorum alter piè et christianè vixit, alter inmania quaque scelera perpetravit, uterque per eadem planè opera, neque ferventiâ ab isto quàm ab illo facta, plenam consequeretur remissionem: id autem nemo facilè vel difficilè concipiat. Hinc Bonifacius VIII, in Extrav. *Antiquorum*: *Unusquisque, inquit, plus merebitur, et Indulgentiam efficacius consequetur, qui basilicas amplius et devotius frequentabit*. Concinit Bonaventura in 4, dist. 20, q. ult., ibid.: *Ille qui dat Indulgentias, considerat causam pro quâ reputat eum dignum tantâ gratiâ; et secundum quod plus vel minus accedunt homines ad illam causam, plus vel minus participant de Indulgentiâ*. Et Adrianus: *Concedo, inquit, quòd eorum qui idem opus faciunt, unus plus consequitur de Indulgentiis, quàm alter; quod et probat his B. Thomæ verbis, q. 25, ad 5: Quando indeterminatè datur Indulgentia contribuentibus ad fabricam Ecclesiæ, intelligitur tale auxilium quod sit conveniens ei qui auxilium dat, et secundum quod accedit ad hoc, secundum hoc plus vel minus de Indulgentiâ consequitur*.

Quæres 5° quomodò cesset valor Indulgentiæ.

34. R. cessare pluribus modis; et quidem 1° cum jam obtenta est, si pro unâ tantum vice concessa sit. Porro pro unâ vice concessa censetur, quæ tali diei affixa est, uti contra Angelum et Rosellam docent Suarez, disp. 57, sect. 1, n. 7; Bonacina, disp. 6, q. 1, puncto 5, n. 52; Lugo, ibid., n. 96. Quæ verò per totam octavam, propter populi concursum et commoditatem perduraret, singulis semel diebus percipi probabiliter posset, ut sentit idem Lugo. Quòd si Indulgentia iis qui talem Ecclesiam inviserint, perpetua sit, poterit quis eam lucrari toties quoties eandem Ecclesiam visitaverit; dum tamen actio hæc humano modo repetatur. Si quis enim ingrediendo et egrediendo, sexcenties Ecclesiam hanc inviseret, non utique sexcenties lucraretur Indulgentiam; quia non esset hæc alia moraliter visitatio, sed eadem moraliter continuata. Ita iidem.

35. Verum hæc nunc de Indulgentiâ solum partiali intelligi possunt; quandoquidem, teste Dom. Vivâ, pag. mihi 612, declaravit Innocentius XI, Indulgentiam plenariam non posse pluries eadem die comparari. Quare solum, ait idem Viva, *Indulgentia non plenaria potest sæpius eodem die obtineri; et probabiliter etiam plenaria, si ea pro variis defunctis applicetur, quando conceditur à Pontifice, quòd possit iis applicari; tum quia sic nullus pluries eodem die Indulgentiam lucrabitur; tum etiam quia si in concessione Indulgentiarum non intelliguntur eæ concessæ pro defunctis per modum suffragii applicabiles, nisi id exprimatur, ut declararunt Sixtus IV et Leo X... à fortiori dicendum quòd in revocatione Indulgentiarum, non intelliguntur revocatæ pro defunctis, nisi fiat specialis*

mentio; cum revocatio sit odiosa, atque adeò restringenda.

36. An possit quis Jubilæi ejusdem Indulgentiam pluries lucrari, quæstio est suo loco expendenda.

37. Sed num translato in alium diem Festo, cui annexa est Indulgentia, transfertur et ipsa Indulgentia.

38. Respondent Sylvius in Resolutionibus, v. *Indulgentia*, 2, Azor, tomo 2. lib. 1, cap. 28, q. 8, et alii quos sequitur Pontas, eod. verbo, cas. 6, vel Indulgentia huic festo cum præfixa eidem die annexa est, puta Festo B. Vincentii, quod in diem Julii 19 cadit; vel simpliciter festo citra diei mentionem alligata est. Si primum, translato festo, seu ob festi majoris concursum, seu in gratiam populi, non transfertur Indulgentia, nisi id specialiter in pontificio diplomate expressum sit; sed manet diei affixa. Si secundum, transfertur, quia pro festo independentè à die concessa est. Favet vulgata hæc regula: *Beneficium principis, quantum verba ferunt, plenissimè interpretandum est.*

39. E contra censent alii Indulgentiam non transferri, si Festum transferatur (seu in choro tantum, seu in choro simul et foro), nisi fortè festum sit ex naturâ suâ vel usu mobile. Probant 1° ex hac S. congregationis decisione, quam referunt La Croix, l. 6, part. 2, n. 2055; Amort., in Quæst., q. 15, etc. *Translato festo, in cujus die conceditur Indulgentia, non transfertur etiam Indulgentia, nisi ex concessione speciali.* 2° Quia sæpius concessit Papa vel S. congregatio, ut cum festo transferretur Indulgentia, puta RR. PP. Minimis pro festo S. Francisci de Paulâ, Jesuitis pro festo Annuntiationis, etc. His porro concessionibus nihil opus fuisset, si Indulgentia cum festo etiam solemnè (addo contra Amort., etiam maximè mobili) ex conditione rei transferretur. Huic opinioni adhærendum in praxi. Unde qui festum suum in aliam diem legitimis de causis transferre cogitant, et id cogitare debent, ut Indulgentiæ translationem obtineant.

40. 2° Cessat Indulgentia, per revocationem concedentis successoris aut superioris, et hoc, etiamsi quis jam incœpisset facere opera ad Indulgentiæ hujus lucrum necessaria. Peccaret tamen qui sine causâ Indulgentiam alioqui utilem revocaret; et multò gravius, si jam graves ad ejus consecutionem sumptus facti essent; ut si quis belli sacri Indulgentiam consecutus jam penè omnia ad id necessaria præparasset.

41. Docent porro Sylvester, h. v., n. 17; Navarrus de Jubilæo, Notat. 31, n. 28, et alii, Indulgentiam subsistere, donec revocatio ejus moraliter pervenire potuerit ad locum, cui eadem concessa erat.

An autem valeret revocatio per actum merè interiorem facta, disputant theologi. Affirmat Suarez, disp. 57, sect. 2, n. 10, quia cum Indulgentiæ efficacia pendeat ex concedentis voluntate, non potest illa vel dari ab initio, vel in decursu subsistere, cum deest voluntas ejusdem dandæ vel cōtinuandæ. Aliter sentit Lugo ibid., n. 148, quia cum claves tam ad claudendum, quàm ad aperiendum, pertineant ad jurisdi-

ctionem visibilem, non possunt operari validè, nisi hæc per actus visibiles atque externos exerceatur. Hæc disquisitio practicè inutilis est, quia nulla unquàm Indulgentia vel dabitur, vel semel data revocabitur, nisi per actum exteriorem. Unum igitur addere sufficiat, videlicet Indulgentiam generaliter concessam, si pro tali determinatè loco revocetur, non idèò pro locis aliis revocari, ut docet ibid. Navar., Notat. 26, n. 8, quia stare potest Indulgentia Lugduni, licèt desinat Parisiis. Quà etiam de causâ si communem Ecclesiæ alicujus Indulgentiam revocari contingat, non revocantur Indulgentiæ, vel uni capellæ, vel pio cuiquam ejusdem Ecclesiæ sodalitati concessæ; secundùm hanc juris regulam in 6: *Odia restringi, favores convenit ampliari.*

42. 3° Indulgentia cessat aliquando per mortem concedentis, aliquando et sæpius non cessat. Cessat quidem si concessa sit ad beneplacitum dantis; quia ex cap. *Si gratosè*, 5, de Rescriptis, in 6: *Beneplacitum omne per obitum Rom. Pontificis omninò extinguitur.* Non cessat verò, si usque ad Apostolicæ Sedis beneplacitum gratia concedatur. Tunc enim (quia Sedes ipsa non moritur) durabit perpetuò, nisi à successore fuerit revocata. Hinc generaliter post mortem concedentis permanent privilegia, gratiæ et facultates ab eo concessæ; quia hæc vel illimitatè conceduntur, vel ad beneplacitum Sedis, non personæ.

43. 4° Cessat Indulgentia, vel ex parte subjecti cui conceditur, vel per mortem ipsius, vel per ejus ab Ecclesiâ præcisionem; excommunicati enim nullam in communibus Ecclesiæ bonis partem sibi possunt vindicare; quod probabilius in ipsis etiam contritis locum habet, ut dictum est in tract. de Censuris, part. 2, cap. 1, art. 3, sect. 1.

44. 5° Cessat, uti jam supra dictum est, ex parte rei cui annexa erat, per moralem ejus destructionem. Solet tamen concedi, ut si amittatur vel frangatur imago, granumve talem habens Indulgentiam, possit primâ vice granum aliud, vel alia imago in locum prioris cum eadem Indulgentiâ substitui. Sed cuiam annexa erit Indulgentia, si prior imago quæ post idoneam diligentiam inveniri non potuit, tandem reperitur? *Et quidem ego credo non amplius priorem, sed posteriorem habere Indulgentiam; quia verificata fuit conditio, ut posset ritè eligi secunda, nempe quòd prima fuisset amissa. Tutius tamen erit utramque retinere.* Ita Lugo, num. 150, qui subdit electionem hanc, utpote quæ non sit actus jurisdictionis, sed conditio mera ad valorem Indulgentiæ, fieri posse per solum mentis actum, sine actu exteriore.

45. 6° Cessat Indulgentia, cum cessat causa propter quam ea indefinitè concessa erat; si causa ad perpetuam Indulgentiam sufficiens non erat; ut cum conceditur ad obtinendum sibi felix Ecclesiæ regimen, Jubilæum à novo Pontifice, qui paulò post moritur, ut contigit Pio III, qui diebus 26; Marcello II, qui diebus 22; Urbano II, qui diebus 12; Leoni XI, qui diebus 25 sederunt. Si verò ad eam sufficebat, non cessat, etiamsi causa jam desierit. Unde si indi-

ctum fuerit ad hebdomadas duas Jubilæum pro obtinendâ pace, et pax hebdomadâ primâ sanciat, perseverabit tamen indulgentia; quin et ab eis percipi poterit, qui nullam, nisi stabilitâ jam pace, Jubilæi hujus notitiam habuere. Ratio est quia concessio hæc à principio valida fuit propter necessitatem tunc urgentem, quæ proportionem habebat cum totâ illâ. Unde causa cur perseveret Indulgentia hujusmodi, non est perseverantia illius necessitatis, sed necessitas præterita, quæ sufficiebat ad concedendum pro tempore sequenti quidquid concessum est. Ita idem cardinalis, num. 152, cuius opinio confirmari potest, tum quia gratiæ ab initio legitimè concessæ semper durant, ut patet in dispensatione voti absolutâ; tum quia Deus ex futurorum operum intuitu moveri potuit ad dandum sinè morâ id quod fortasse diù distulisset.

46. 7° Cessat quandoque ad tempus Indulgentia propter concursum alterius celebrioris; uti contingit tempore Jubilæi. Sed de his suo loco.

47. Quæres an cesset Indulgentia per renuntiationem internam illius cui concessa est?

R. eam nequidem cessare per renuntiationem externam, nisi hæc à concedente acceptata fuerit; quia cum totus rei hujusce valor proveniat ab applicatione thesauri factâ per habentem claves, non potest is per voluntatem alterius impediri. *Poterit hic quidem eam non lucrari; non potest tamen facere quòd non maneat potestas eam lucrandi;* idem ubi statim. Melius aut saltem clarius dixeris, Pontificem semper intendere et peroptare ut gratia semel concessa iis etiam prosit, qui ab initio eandem dedigrati sunt, si meliores et saluti viciniorens sensus postmodum induerint.

ARTICULUS II.

De conditionibus ad Indulgentiæ consecutionem necessariis.

Quæstio est an sicut ad Indulgentiæ valorem justa requiritur causa ex parte Indulgentiam largientis, sic ad lucrum ejus justa requiritur cooperatio ex parte subjecti; imò annon præter hanc aliæ quædam requirantur conditiones.

48. Et quidem 1° fatentur omnes ad Indulgentiæ effectum prærequiri, ut quis caractere baptismali insignitus sit; neque enim à pastore dispensari potest thesaurus, nisi iis qui pertinent ad ovile, cuius ipse est pastor. Sicut tamen Indulgentia defunctis indirectè conceditur, sic et indirectè per modum suffragii Catechumenis prodesse potest. Ad id enim sufficit ut ex facultate Pontificis possint hominis justi opera ad eum dignitatis gradum elevari, ut alii cuiusque justo valeant ad remissionem pœnæ. Id autem etsi quoad baptizatos fieri non solet; ne eorum, qui sibimetipsis opitulari possunt, inertia foveatur, non tamen absolutè repugnat fieri. Ergo sicut potest justus in gratiam Catechumeni jejuna, eique satisfactiones suas applicare; sic et ei Indulgentiæ fructum applicare posse videtur; prout docet Lugo, n. 77.

49. 2° Constat etiam Indulgentiam iis tantum prodesse, qui aliquando rationis usum habuerint; quia

Indulgentia ad id solùm valet, ut tollat reatum pœnæ temporalis; hunc autem non habent, qui nullum actuale peccatum, defectu rationis, commiserunt. Aliunde tamen certum est, ut quis Indulgentiæ effectum obtineat, non requiri ut actu compos sit rationis. Qui enim ut Indulgentiam consequatur, jejunavit, fructum ejus, transacto jejunio, assequetur; licet tunc vel dormiat, vel delirio ex febris labore.

50. Quin etsi credunt non pauci, eum qui ex rationis usu in amentiam incideret, non posse indulgentiam subinde concessam lucrari; quia Indulgentia se habet per modum privilegii, quod ignorantibus non acquiritur, sed scientiam et acceptance[m] privilegiati requirit; non desunt tamen, qui cum Lugo, hic n. 81, existiment, ad Indulgentiam lucrandam nihil opus esse ut quis eam vel sciat, vel lucrari intendat; 1° quia fructus suffragii, seu ex opere operantis, seu ex opere operato, puta sacrificii, etiam ignorantibus prodesse potest. Ergo et pari de causâ prodesse poterit fructus Indulgentiæ, ex communi Ecclesiæ thesauro, etiam ignorantibus, per Pontificem applicatus; 2° quia etsi quædam sunt privilegia, quæ privilegiati actionem requirunt, non tamen sic se habere videntur ea in quibus aliquid pro alio solvitur; unde sicut potest ab aliquo solvi debitum Petri, licet Petrus solutionem hanc ignoret, sic et potest communis thesauri dispensator ex eodem solvere debitum tuum, licet id ignores. Atque id de facto intendere videtur Pontifex, seu cum moribundo sensibus destituito, seu cum post Missam à se in basilicâ celebratam omnibus qui præsentibus sunt, licet omnes id non audiant, vel sciant. Indulgentias largitur. Ita idem, num. 82, ubi subdit aliud fore, si ad Indulgentiæ assecutionem certa quædam opera pro speciali quâpiam necessitate applicanda requirantur, v. g., orationes contra imminens periculum recitandæ; quia, inquit, non potest opus fieri cum tali intentione, sine aliquâ ejus notitiâ. Verùm hæc inutilia sunt, quia nullæ de facto ignorantibus conceduntur Indulgentiæ.

His præmissis, quæ partim certa sunt, partim non improbabilia, quæritur 1° num ad lucrandam Indulgentiam requiratur status gratiæ in fine operum ad eandem Indulgentiam præscriptorum; 2° annon etiam requiratur in toto eorumdem operum decursu; 3° an ad assequendum hunc gratiæ statum requiratur sacramentalis confessio, cum ejus mentio fit per hæc pontificii diplomatis verba: *Contritis et confessis*; 4° an opera ad Indulgentiam præscripta per alium impleri queant; vel prosint non omnino impleta. Quæ ut cum aliis nonnullis solvantur, sit

CONCLUSIO I. Ad indulgentiam lucrandam requiritur status gratiæ. Ità communiter theologi post S. Thomam, quodlib. 2, art. ult.

51. Prob. 1°: Indulgentia est remissio pœnæ temporalis peccato debitæ. Atqui pœna peccato debita remitti non potest, quamdiù manet peccatum; quia peccatum, quamdiù manet, suâ pœnâ dignum est. Hinc est quòd in bullis dicantur Indulgentiæ concedi *contritis et confessis*. Ergo.

52. Prob. 2° : Remissio pœnæ temporalis non indulgetur nisi in ordine ad vitam æternam. Atqui nemo in statu mortalis peccati capax est vitæ æternæ. Ergo nec in eodem statu peccati capax est remissionis pœnæ; præsertim cum ante omnia deberet assequi remissionem pœnæ æternæ, quam profectò obtinere non potest, qui lubens et volens perseverat in statu peccati. Unde sicut graviter reis non prosunt aliena suffragia, sic nec iisdem prosunt Christi vel beatorum satisfactiones per Indulgentias applicatæ.

53. Prob. 3° : Participatio Indulgentiarum pertinet ad communionem sanctorum in charitate fundatam. Ergo cum per peccatum habituale tollatur huiusmodi communio, tolluntur et quæ in eâ fundantur Indulgentiæ.

Imò fidelis nemo, quantumvis in gratiâ sit consuetus, potest obtinere remissionem pœnæ peccati etiam venialis, cujus necdum veniam obtinuerit; prout docent uno ore theologi; quia culpa, quamdiu manet, meretur et quasi exigit pœnam.

CONCLUSIO. II. Ut quis Indulgentiam consequatur, necesse non est ut omnia ad eandem præscripta exequatur in statu gratiæ, nisi id pontificio diplomate expressum sit; sufficit ergo et requiritur 1° ut omnia impleat animo verè pœnitenti; 2° ut sit in statu gratiæ, cum operum, quæ ad Indulgentiam præscripta sunt, ultimum adimplet. Constat tamen eos plenius Indulgentiam lucrari, qui vel in statu gratiæ, vel ex vehementiori pœnitentiæ spiritu omnia præscripta exequuntur.

54. Prob. prima pars, 1° ex multò communiori theologorum sententiâ.

55. 2° Ex Bonifacio VIII, in Extravag. *Antiquorum*, ubi plenariam Indulgentiam concedit, *non solum pœnitentibus et confessis accedentibus ad basilicas designatas; sed etiam iis qui verè pœnitebunt et confitebuntur*. Ergo potest Indulgentia percipi, seu præcedat, seu subsequatur confessio. Atque hinc, ut advertit Sylvius in q. 27, art. 1, in variis Jubileis, puta anni 1606 et 1617, præscribitur jejunium feriis quartâ, sextâ et sabbato, cum confessione præviâ vel sequente. *Signum est ergo non esse necessarium quòd opus impleatur in statu gratiæ, cum peccatores ordinariè non iustificentur ante confessionem*.

56. 3° In Jubileis præcipi solet, quod et injunxit Bonifacius VIII, in cit. Extrav. ut Romani Ecclesias visitent per dies quadraginta, forenses verò per quindecim. Atqui moraliter fieri nequit ut omnes illæ visitationes passim fiant ab omnibus in statu gratiæ. Hinc

57. Prob. secunda pars, quæ quatenus dicit satis esse ut injuncta opera fiant animo verè pœnitenti, sequitur ex mox dictis; quatenus verò id requiri asserit, non obscurè traditur à Gregorio VII. Is enim apud Baronium, tomo 11, concedens episcopo Lincolnensi peccatorum Indulgentiam, subdit: *Si tamen bonis operibus inhærendo, commissos excessus plangendo, quantum valueris, corporis tui habitaculum, Deo mundum templum exhibueris*. Quæ verba expendens prædictus Annalium ecclesiasticorum scriptor, ait Sedis

sanctæ Indulgentias eis impendi, qui quantum suppetunt vires, benè operari non prætermittunt, non autem ignavis, otiosis, ac desidîâ torpentibus.

58. Confirm. Ad Indulgentiam requiritur opus quod natum sit movere Deum per modum intercessionis, ad concedendum effectum qui per Indulgentiam intenditur. Atqui nullum opus, nisi vel in gratiâ fiat, saltem animo pœnitenti, cujus fervor defectum gratiæ suppleat, Deum movebit ad concedendam pœnæ remissionem, quæ per Indulgentias intenditur. Ut quid verò vindicem Dei manum à se averterunt Ninivitæ, nisi quia *plenam terroribus pœnitentiâ egerunt*, ut docet Tridentinum?

59. Confirm. 2° : Vel is qui Indulgentiam lucrari vult aliquem habet motum *bonæ pœnitentiæ*, ut loquitur ibid. Sylvius, pag. 116, vel perseverat in affectu ad peccatum suum; vix enim, si vix, potest eo in casu medium quid inter utrumque fingi. Atqui nemo concipiet posse hominem, qui in affectu ad peccatum perseverat, utcumque promereri remissionem pœnæ eadem debitæ. Ergo rejiciendum id quod post Suarem, disp. 52, sect. 6, docet hic Lugo, n. 85, *opus licèt in individuo non sit bonum*, elevari per Indulgentiam ad obtinendum ipsius finem.

60. Prob. tertia pars, videlicet ad Indulgentiam sufficere et requiri ut postremum opus fiat in statu gratiæ. Siquidem ex conclusione primâ ad Indulgentiæ perceptionem requiritur status gratiæ. Atqui is non requiritur in decursu operum præscriptorum, ex conclusione secundâ. Ergo requiritur saltem in fine, et quando vel lucranda est Indulgentia, vel ei renuntiandum.

61. Prob. quarta pars 1° ex ipsius Ecclesiæ sensu, quæ hanc S. Bonaventuræ doctrinam approbat, in 4, dist. 20, q. ult. : *Ille qui dat Indulgentias, cum eas tribuit, considerat causam pro quâ reputat eum dignum tantâ gratiâ, et secundum quòd plus vel minus accedunt homines ad illam causam, plus vel minus participant de illâ gratiâ*.

62. Conciniunt Bonifacius VIII, in cit. toties decretali *Antiquorum*, ubi de Jubileo quod anno 1500 amplissimum concessit, verba faciens : *Unusquisque tamen, inquit, plus merebitur et Indulgentiam efficacius consequetur, qui basilicas amplius et devotius frequentabit*. Et Innocentius IV, in cap. *Quod autem*, 4, de Pœnit., etc., ubi : *Licèt, inquit, generaliter fiat Indulgentia propter laborem, propter devotionem, etc., tamen unus plus præ alio habet intra metam à prelato constitutam, secundum quòd plus devotus est, vel plus laborat, vel majoribus periculis se exponit*.

63. Prob. 2° : Indulgentiæ non efficacius operantur quoad remissionem pœnæ, quàm sacramenta quoad effectus suos. Atqui hæc plus operantur in iis qui ad ipsa piè magis ac devotè accesserint. Ergo.

64. Obj. contra primam partem : Opera per quæ percipiuntur Indulgentiæ, talia esse debent, ut Deus per ea placari possit. Atqui placari non potest Deus per opera extra statum gratiæ facta, cum ea mortua sint.

65. R. cum Sylvio, *ibid.* 1° Indulgentiam non niti labore nostro nostrisve satisfactionibus, sed meritoriis Christi et sanctorum operibus, quæ in gratiâ perpetrata fuere.

66. R. 2°: Nego min. Si enimverò quodam sensu placatus est Deus per Nivitarum pœnitentiam, quæ non tota in statu gratiæ perfecta est, potest dispositivè placari per opera extra gratiæ statum perpetrata. Neque verò, ait Sylvius, opera quæ sunt à pœnitentibus necdum justificatis, sunt prorsus mortua, cum fiant per spiritum Dei, et prosint ad salutem vitæ æternæ.

67. Si tamen præciperet Papa; prout potest, ut opus injunctum perficiatur in gratiâ; tunc gratiæ status necessarius foret, cum opus præstaretur, et quando Indulgentia esset percipienda.

68. Obj. contra secundam partem cum Lugo, num. 85: Si ad Indulgentiæ assecutionem inutilia sint opera cum peccato facta, qui præscriptam ad Jubilæum elemosynam dabit ex vanâ gloriâ, Jubilæum non lucrabitur. Atqui id durum est.

69. Respondet Sylvius *ibid.*, concl. 1 et 2, his verbis: *Si peccatum veniale committatur quando Indulgentia est percipienda, et non vitiet opus ad eam consequendam præscriptum, non impedit fructum Indulgentiæ, nisi quoad remissionem pœnæ illi veniali peccato debita; ut si quis inter jejundum pro consequendis Indulgentiis, officiosè mentiatur. Ratio est quia peccatum mortale potest remitti sine veniali, et unum veniale sine alio; nullum autem remitti potest, quando geritur affectus ad illud. Si autem peccatum veniale vitiet opus injunctum, ita ut illud ipsum sit peccatum, quamvis veniale, impedit fructum Indulgentiæ; ut si quis jejunet vel oret ob vanam gloria. Talem enim opus non est dispositio requisita ad Indulgentiam. Ita Adrianus in tractatu de Clavibus. Sed his addendum quod dictum est in tract. de Actibus human. cap. 4, art., sect. et concl. 2, videlicet posse actui cuiuspiam nostro advenire circumstantiam venialiter malam, quæ totam ejus bonitatem ac meritum non auferat; ut si quis, non equidem ex vanâ gloriâ, sed cum aliquo ejus motu stipem eroget. Quòd autem is cujus actio omninò mala esse supponatur, ad Indulgentiæ finem non deveniat, non est durum, sed æquissimum; et ita docent Bellarmin., Layman, Amort, in Quæst. q. 56.*

70. Saltem, inquit, si quis ultimum opus in peccato confecerit, et id sincerè post aliquot dies doleat, tunc demum Indulgentiam lucrabitur.

71. R. hanc Indulgentiæ reviviscentiam à nonnullis admitti, sed negari à pluribus, quia nullum est fundamentum unde erui possit hanc esse Pontificis intentionem.

72. Obj. contra ult. part.: Indulgentia, juxta theologos, effectum suum parit quasi ex opere operato. Ergo eum non parit ex proportionato operantis concursu, sed ex simplici præscripti operis positione.

73. R. Nego consequ. Indulgentia effectum suum parere dicitur quasi ex opere operato, quia remissio pœnæ non respondet meritò actionum ad Indulgentiæ consecutionem præscriptarum, sed obtinetur per ap-

plicationem satisfactionum Christi. Verum applicatio hæc respondet gradui cooperationis nostræ, quæ se habet per modum conditionis sine quâ non. Unde *Indulgentiam efficacius consequitur*, qui præscripta opera *amplius et devotius* exequitur. Et verò, ut dictum est, Indulgentia non concurrens efficacius ad remissionem pœnæ, quàm sacramenta ad productionem gratiæ. Atqui tamen majori gratiâ donatur, qui Sacramentis piè magis suscipit. Ergo.

74. Instabis: Indulgentiæ valent quantum sonant. Atqui non tanti valerent, si plus prodessent ei qui piè magis operatur, minus autem minus disposito.

75. R. dist. Tantum valent positis ponendis, concedo; secus, nego. Sicut enim non valent ut plenariæ quæ ut tales conceduntur sine causâ sufficiente; sic nec plenè prosunt quæ cum sufficiente causâ datæ, minus perfectè suscipiuntur. Utique enim, ait idem Servatius Faber, pag. 445, si magnus quilibet peccator per communem præscriptorum operum executionem lucrari posset plenariam Indulgentiam, perinde ac justus, qui nonnisi venialibus culpis obstricti sunt, sequeretur gravissimos quosque peccatores, cæteris aliunde paribus, virtute clavium ad cœlos transferri posse in curribus et in equis; justos verò, nonnisi incedendo pedibus, et flendo, mittentes semina sua.

76. Neque hinc, uti jam observatum est, sequitur, majorem minoremque subjecti devotionem esse causam meritoriam remissionis pœnæ per Indulgentias obtentæ; sed tantum eam se habere per modum conditionis ad applicationem satisfactionis Christi requisitæ.

77. Quæres an Indulgentiæ iis etiam prosint, qui cum per se ipsos satisfacere valeant, minimâ contenti quæ sibi à confessario injungitur pœnitentiâ, postmodum desides manent, eâ spe quòd residuum pœnæ sibi debita in Purgatorio sint exsoluturi.

Duplex est eâ de re opinio. Prima, quam post Altisiodorensem et Paludanum tenet Cajetanus tract. 10, de Suscipientibus. Indulgentiam existimat hanc iis duntaxat prodesse qui solliciti sunt ut in hac vitâ integrè satisfaciant pro peccatis, atque ideò vel condignas satisfactiones sibi imponi curant, vel spontè assumptas implent pro viribus.

78. Fundamenta hujus opinionis, quam in postremo jubilæo è sacro suggestu annuntiavit illustrissimus Ecclesiæ S^{cc}. princeps, isthæ sunt. I. Qui cum potest, satisfacere non vult, indignus est cui applicetur aliena satisfactio. Atqui Ecclesia thesauri sui beneficium indigno applicare non intendit sicut in republicâ benè institutâ non distribuuntur bona communia ære alieno gravatis, si per seipsos satisfacere valeant. Sed nec ab amico rectè petes id quod tibi ipsi præstare possis.

79. II. Cyprianus confessores enixè precabatur ut ad pœnitentiæ relaxationem eos solùm episcopo commendarent, quorum pœnitentia idoneæ satisfactioni proxima foret. Idem graviter redarguebat presbyteros, non modò quòd citra episcopi consilium, sed quòd ante justum tempus lapsis Indulgentiam darent,

iisdem in damnum cessuram. Ergo sentiebat B. martyr iis solum prodesse Indulgentiam qui satisfactione suâ ad modum proportionatæ satisfactioni vicinum accessissent.

80. III. Concilia à nobis passim adducta iis duntaxat pœnitentiam relaxari volunt, quorum sancta opera relaxationem hanc promeruerunt. Unde S. Chrysostomus, homil. 5, in Matth., negat prodesse nobis sanctorum merita, si ipsi desides fuerimus; sed tunc demum prodesse ait, si nostram ipsi quoque sollicitudinem impendamus.

81. IV. Indulgentiæ non conceduntur nisi verè pœnitentibus; non sunt autem verè pœnitentes, qui non habent propositum faciendi dignos fructus pœnitentiæ.

82. Hæc sententia, ait Estius, in 4, dist. 20, aliis plerisque non placet; eamque ut antiquæ opinioni contrariam rejicit Sylvius in eandem q. 27, art. 1, *Quæritur* 2. Rationes ejus sunt, 1° quòd qui vivum est Christi membrum sit capax influxus, qui à Christo per Indulgentiam emanat. 2° Quòd etiam particeps sit communionis sanctorum, proinde illorum satisfactionibus juvari possit. 3° Quòd dum opus ad Indulgentiam præscriptum adimplet, curat pro parte suâ satisfacere quantum requiritur, atque ita non omnino iners dici debet. 4° Quòd Indulgentiarum usus ideò invaluit, quia exigit quadamtenus pietas Ecclesiæ, ut adjutricem præbeat manum fidelibus, quorum animos et corda debilitaret antiquæ pœnitentiæ rigor. Atque hujus rei argumentum sumi potest ab Apostolo, qui remissæ incesto satisfactionis hanc reddit rationem, *ne fortè is abundantiori tristitiâ absorbeatur*. Unde apparet iis utiliter relaxari pœnitentiam, qui graviolem ferrent impatienter; quapropter Chrysostomus, Homil. 4, in eundem Pauli locum hæc scribit: *Non enim quòd dignus sit, neque quòd sufficientem exhibuerit pœnitentiam, sed quòd infirmus sit. Ideò, inquit, dignor illum veniâ*. Quibus verbis videtur Chrysostomus id adstruere quod negat Cajetanus, videlicet indignum, defectu scilicet proportionatæ satisfactionis, Indulgentiæ fructum consequi. Neque obsunt Cajetani argumenta. Unde

83. Ad primum, nego maj. Non enim verè indignus est qui, licet possit, non vult tamen aliter quàm per Indulgentias satisfacere, modò ita sit affectus, ut per seipsum, si deficeret Indulgentia, satisfacere niteretur.

84. Ad confirm. dicendum cum Sylvio, bonorum communium dispensatorem, licet ordinariè non possit solvere debitum ejus, qui de suo satisfacere potest, id tamen posse, si justa quæpiam causa occurrat; ut si debitor ex insolito labore, cui se, ad satisfaciendum, dedere cogetur, gravi tristitiâ obruendus sit, et animum desponsurus; idque magis verum est, si boni communis thesaurus non possit exhauriri; et sic nihil unquam ex eo ad indigentium opem deficiat. Sed nec amicitia repugnat ab amico aliquid petere quo ipse non eget, etiamsi aliunde possis tibi succurrere.

85. Ad secundum, reponit idem Sylvius Cyprianum voluisse quidem ut lapsi ante certam satisfactionem minimè reconciliarentur, quia id postulabat ratio

Ecclesiasticæ disciplinæ, non verò quia is satisfactionis gradus omnino et quasi ex naturâ rei necessarius foret. Cæterum non deest omnis satisfactio ei qui præscriptâ ad Indulgentiæ consecutionem opera fideliter exequitur.

86. Ad tertium eadem est responsio, neque iners prorsus dici debet, qui multo cum dolore confitetur, qui pœnitentiam sibi injunctam adimplet, prout implere solent fideles, etc.

87. Ad quartum: 1° Verè pœnitens dici potest qui habet propositum satisfaciendi per se, vel per alium, quantum opus fuerit; quique omnia laboriosi Jubilæi opera exequitur animo sincerè contrito. Hæc illi.

88. Postrema hæc opinio speculativè defendi potest, ut ex modò dictis liquet. At priori practicè, quantum fieri poterit, adherendum. 1° Quia posterior non probatur invictè; 2° quia ab Indulgentiis id omne removendum est quod torporem fovere possit, et catholicum dogma maligno hostium ejus denti exponere; 3° quia Indulgentiæ majorem vel minorem effectum pariunt, pro majori vel minori pœnitentis piâ dispositione. Nec dubium quin debilem prorsus effectum in eo parerent, qui sub earum prætextu sibi deinceps otiosè indulgere intenderet; 4° quia cum satisfactiones nostræ vix pares sint quæ debitorum gravitati respondeant, raròque vel ipsæ pleniores Indulgentiæ secundum se totas prosint, sapienter sibi consulit, qui propriæ satisfactioni Indulgentias, et Indulgentiis proprias satisfactiones adjicit. Unde nec otiosa erit Indulgentia quæ satisfactionis defectum supplebit; nec satisfactio quæ aliqualem Indulgentiæ abusum resarciat; et is videtur esse Tournellii nostri sensus, pag. 299.

89. Ex dictis colliges pro praxi, 1° eum qui quædam ex operibus ad Indulgentiam præscriptis fecit cum affectu peccati mortalis, Indulgentiam non lucrari, nisi eadem iteret, vel in statu gratiæ sanctificantis, quod malè exigit Tournellius, pag. 500, vel piè et religiosè. Quòd si hæc jam repeti non possint, in alia quæ fieri valeant, mutanda erunt à confessario.

90. 2° Rarum esse ut fidelis post lucratam quamcumque Indulgentiam ab omni post hanc vitam pœnâ immunis coram Deo efficiatur; quia rarum est ut omnem ad certas veniales culpas affectum deponat, proinde ut remissionem pœnæ iisdem debitæ obtineat. *Sæpè tamen*, ait Faber, pag. 415, *videmus homines melioris vitæ, majori cum fervore et spiritu pœnitentiæ implere opera ad Indulgentias requisita, quàm homines vitæ communis: Habenti dabitur, et abundabit, etc.*

91. 3° Non tamen negligendam esse Indulgentiarum praxim, iis qui sese in virtutis viâ languidos esse animadvertunt; cum quas ex integro non lucrantur, aliquà saltem ex parte percipiant, quæ pars longè superat, seu opera, quæ ad Indulgentiæ lucrum fecerunt, seu quæ ut plurimum proprio nutu fecissent.

CONCLUSIO III. Ad Indulgentiam contritis et confessis propositam non requiritur confessio sacramentalis iis qui nullam peccati mortalis conscientiam gerunt, nisi expressè requiratur ut pars operis injuncti.

92. Prob. prima pars contra Sanchez, lib. 8, de Matrim., disp. 15, n. 19, et alios quosdam. Ut confessio in presenti casu minimè requiri dicatur, sufficit ut ea non requiratur à Pontifice, nisi ut dispositio ad statum gratiæ; quæ quidem dispositione non egent qui per Dei gratiam à mortalibus sunt immunes. Atqui confessio non ut pars operis, sed ut dispositio ad gratiam requiritur in presenti casu. Prob. min. ex communi doctorum sensu, qui ambiguas leges interpretatur. Sic enim cum Suarez, disp. 52, sect. 3, n. 6, docent theologi innumeri quos congerit et sequitur Diana, tomo 1, tract. de Bullâ Cruciatæ, resol. 107. Jam verò non paterentur pontifices, qui opinionem hanc non nesciunt, eam ubique doceri cum magno fidelium detrimento, si ab eorum mente aliena foret. Quin et consultus eâ de re Clemens XI, ab uno è nostris remisit eum ad theologos. Id autem docere censentis theologi, quod eorum pars longè major et gravior docet.

93. Imò existimat Suarez, disp. 52, sect. 3, n. 10, cum Gersone et aliis pluribus, confessionem in voto sufficere ei qui perfectam gravis sui peccati contritionem habet. Sed quia opinio contraria securior est, ut ipse fatetur, et aliunde rara est perfecta contritio, curandum semper ut confiteatur, qui sacerdotis approbati copiam habet.

94. Prob. secunda pars, quia si confessio requiratur ut pars præscriptorum operum, non minùs necessaria erit, quàm opera quæcumque cætera.

95. Porrò censebitur requiri ut pars eorumdem operum, quando non concedetur Indulgentia nisi illis qui confessionem præmiserint. Tunc autem satis erit si fiat de peccatis non confessis. Quamvis enim Diploma annuntiet Indulgentiam peccatorum omnium, de quibus quis contritus fuerit et confessus, non dicit quòd jam de novo debeat esse contritus et confessus de omnibus totâ vitâ factis. Ita Sylvius, eâd. q. 27, art. 1. Neque tunc sufficiet communio pridè facta; quia Indulgentiæ à primis vespers, non à mane incipiunt; sed nec forè sufficit confessio duobus ante communionem diebus peracta; quia juxta hodiernam Ecclesiæ disciplinam confessio non solet ordinari ad communionem, nisi eâdem die fiat, vel præcedenti. Ita Amort, in Quæst., q. 32, ubi hæc subdit: *Si quæ tamen personæ haberent consuetudinem in hebdomadâ bis confitendi, sæpius autem communicandi, crederem confessionem etiam biduo præcedentem sufficienter ordinari ad communionem.* Et id quoque non illubens credidero; sed quis in hujus momenti rebus incerta certis sciens et volens præponat?

CONCLUSIO IV. Opus ad Indulgentiam requisitum non potest per alium poni; nec prodest nisi integrè positum.

96. Prob. prima pars, quia facere ut alius jejuno, vel preces fundat, non est jejungere vel precari. Ergo cum bulla præcipit ut jejunes vel ores, non sufficit ut hæc per alium exequaris.

97. Aliud est si concessum sit ut quid per alium præstes, puta ut alium in tuâ vicem Jerosolymam tuis impensis mittas. Item potest per alium dari eleemo-

syna, quia hanc verè dat, qui de suo pauperi benefacit. Unde sicut Indulgentiæ expers est, qui pecuniam furto, vel malè partam, tribuit manu propriâ, sic et ejus particeps efficitur, qui suam largitur per famulum.

98. Prob. secunda pars, quia Indulgentia non conceditur divisibiliter pro partibus operis, sed indivisibiliter pro toto opere; sicque, ait Lugo, num. 89, differt à satisfactione sacramentali, quæ divisibiliter operatur; unde qui dimidium operis ad Indulgentiam præscripti exhibet, non lucratur dimidium Indulgentiæ, nisi hæc etiam iis concessa sit, qui certam, sed totam, operis partem implet; puta qui tali die matutinis aut vespers intersunt. Tunc enim pars quælibet spectatur ut totum respectu operantis.

Ut solvantur nonnullæ difficultates,

99. Quæres 1° an quæ opera ad Indulgentiam præscripta tempore designato exequi non potest, eadem alio tempore exequi possit.

R. non posse, si opera hæc certæ diei affixa sint, puta visitationi hujus Ecclesiæ die quartâ octobris; posse verò si certæ diei annexa non sint, ut aliquando jejunium, vel eleemosyna: tunc enim ex prudentis Confessarii dispensatione, vel commutari, vel in aliud tempus differri possunt; sic tamen ut semper Indulgentiæ præmittantur.

100. Quæres 2° an possit quis uno et eodem actu lucrari plures Indulgentias, distinctis titulis seu causis concessas; an, v. g., qui habet grana duo benedicta diversis benedictionibus, quorum cuique concessum est ut, recitatis semel litanis, anni unius Indulgentiam præstet, duos Indulgentiæ annos lucretur, semel Litanias recitando.

R. neg. cum Suarez, eâdem disp. 52, 1° quia auctâ Indulgentiâ necessum est augeri causam; præsertim cum causa vix de se ad Indulgentiam simplicem sufficiens videtur quæ enim uni Indulgentiæ proportionata est, impar est pluribus. 2° Quia unaquæque Indulgentia postulat actum ad effectum illius applicabilem. Atqui idem actus finitus, si ad multa applicetur, minor est in singulis. 3° Quia aliqui qui duplici viâ haberet, quòd recitando coronam B. Virginis, immunis foret à Breviario, semel recitando coronam, à geminæ diei officio liberaretur, quod absurdum esse meritò advertit Lugo, ibid. n. 92.

101. Hic tamen notandum 1° ut quis plures in pluribus Ecclesiis Indulgentias lucretur, sufficere ut in singulis oret, etsi in unâ tantum Eucharistiam recipiat. An autem sufficiat unica communio, si secunda Indulgentia non eâdem die, sed sequenti, vel intra debitam distantiam occurrat, non convenit inter theologos. Affirmat Lugo, n. 93, quia confessio et communio non videntur exigi directè ad Indulgentiam, sed præsuppositivè, et ut fideles Indulgentiæ sint magis idonei. Sed ut tutior, sic verior apparet opinio negans; tum ob rationes num. præced. allatas, quæ recurrunt in presenti; tum quia unica Lugonis probatio negari faciliùs potest, quàm admitti.

102. Notandum 2° actum unum ad Indulgentias plu-

res sufficere, cùm eæ per aliam tertiam concessæ sunt ad modum unius; ut cùm talem Ecclesiam invisenti conceduntur omnes omnium Urbis Ecclesiarum Indulgentiæ. Sed et hic optandum quòd causa tot et tantis Indulgentiis proportionata sit.

Quæres 3° an possit quis eodem tempore lucrari diversas Indulgentias, partiales scilicet (plenaria enim una, si integrè percipiatur, idem facit quod plures) per actus distinctos, qui eodem tempore poni valeant, an, v. g., qui *saluti* interèst, et Rosarium recitat, simul et Indulgentiam quæ *saluti* huic annexa est, et quæ annexa est recitationi Rosarii percipiat.

103. Affirmant nonnulli, quia sicut præcepta duo impleri possunt, puta audiendæ missæ, et recitandi Officii, sic et annexa utrique actioni merces simul potest obtineri.

104. Mihi decisio hæc, nisi absurda, ut minimum dubia videtur; 1° enim si quis audiendo missam, et simul officium suum recitando, duplicem, quæ unicuique harum actionum annexa est, Indulgentiam percipiat, eò plus quisque lucrabitur, quò minus perfectè aget. Constat siquidem eum agere perfectiùs, ne quid ultra dicam, qui suum missæ tempus, suum et Breviario speciale assignat; 2° cùm Ecclesiæ iis qui missæ vel *saluti* intersunt, Indulgentiam tribuit, iis sanè qui piè et religiosè intersunt. Ergo et iis qui pias fundunt preces, seu Rosarii eæ sint, seu aliæ quas voluerint. Ergo qui per *salutis* tempus Rosarium recitat, eligit quidem è multis precibus unam, vi cuius Indulgentiam *saluti* annexam promereatur; sed nihil facit unde novam Indulgentiam lucrari possit. Ad summum ergo duplicem Indulgentiam lucrari posset, qui *saluti* huic piè simulque flexis genibus interesset. Verùm hic occurreret duplex actio, alia hominis salutem piè audientis; alia hominis salutem flexo genu audientis.

105. Hinc colliges ad minus dubium esse num ad Indulgentiam sufficiat opus aliunde præceptum, puta recitatio Breviarii, vel adimpletio pœnitentiæ sacramentalis, cùm Indulgentia pias preces requirit. Ratio est, quia, extra particulares circumstantias, censetur Pontifex studium pietatis per opera supererogatoria promovere velle. Hinc Eugenius IV Monachis Vallisoletanis Indulgentiam pro mortis articulo concessit, eà lege ut jejunarent singulis feriis sextis, et aliam diem jejuniò huic constituerent, si prædictis feriis ex præcepto Ecclesiæ, in iunctâ pœnitentiâ, voto, vel aliàs jejungere teneantur.

Si tamen aliud constet de mente Pontificis, ut in Jubilæis, ubi, ob alia quæ concurrunt opera, contentus est jejuniò aliunde præscripto; vel quando neglectæ alicujus legis observantiam revocare intendit, tunc sufficeret actio jam præscripta. Sic multæ die 19, octob. 1606, Præmonstratensibus concessæ sunt Indulgentiæ, si dimidiâ horâ vacarent meditationi, matutinis de nocte adessent, etc. Vide Amort, q. 33.

106. Quæres 4° an possit quis pluries eodem die lucrari Indulgentiam iis concessam, qui quasdam certâ die ecclesiis piè inviserint.

R. negat. Si sermo sit de indulgentiâ eodem titulo concessâ; unde qui in festo D. Benedicti manè invisit Ecclesiam monachorum hujus instituti, vespere autem sacras aedes monialium ejusdem ordinis, unam tantum Indulgentiam lucratur. Si autem sermo sit de Indulgentiâ non eodem, sed duplici titulo concessâ, puta in honorem SS. Bernardi et Francisci, et quæ ad utramque præscribuntur opera, pluries iterari valeant, nihil est cur non possit quis hanc et illam unâ die lucrari. Vide quæ supra diximus, n. 89.

107. Quæres 5° num ad lucrandam Indulgentiam requiratur opus externum.

R. negat. Quandoque enim conceditur Indulgentia iis qui conscientiæ examen cum sincero contritionis actu instituunt; quandoque et iis qui in mortis articulo, si ore non possunt, corde saltem nomen Jesu invocaverint. Et verò ipsis etiam vivis, qui de Ecclesiâ benè meriti sint, aliquando citra opus ullum actuale conceditur Indulgentia, causâ scilicet et titulo remunerationis, solatii, medicinæ, etc. Ita Lugo, ibid., n. 86.

108. Quæres 6° qualis ad lucrandas Indulgentias requiratur intentio.

R. Quando Bulla determinatam intentionem requirit, puta ut oretrur pro concordia principum, pro hæreseon extirpatione, etc., ut minimum requiri ut oratio fiat *secundum intentionem Ecclesiæ*. Imò censet Amort, in Quæst., q. 31, generalem hanc intentionem non sufficere, sed requiri expressam, saltem virtualiter perseverantem in iis qui ejus capaces sunt; quia preces cum intentione specificâ longè validiores sunt, quàm quæ generatim funduntur. Opinio hæc, etsi rigidior, vel ex eo tenenda est, quod prodesse potest, non autem nocere; tenenda tamen absque nimia sollicitudine; quotidie enim expositas Indulgentias lucrantur fideles cum generali intentione id præstandi quod optat Ecclesia, quodque quale sit in specie ut plurimum ignorant.

CAPUT VI.

De Indulgentiarum subjecto.

1. Constat apud Catholicos omnes Indulgentias fidelibus Ecclesiæ militantis per charitatem Christo conjunctis applicari posse. Cùm enim ii et Indulgentiarum capaces sint, et Ecclesiæ jurisdictioni feliciter subsint, nihil est cur erga ipsos non exerceatur clavium usus. Tota igitur difficultas in eo est an ipsi etiam fideles defuncti per Indulgentias juvari possint, et quâ ratione; an per modum absolutionis, vel per simplicem viam suffragii, an infallibiliter, an ad merum Dei beneplacitum; quid item ad id necessum sit. Quæ ut intelligantur, nonnulla juvat prænotare.

2. Not. itaque 1° auxilium spirituale unius posse alteri prodesse septem modis; 1° nempe per modum meriti condigni; sic Christus hominum redemptionem condignè promeruit. 2° Per modum sacramenti, si per manûs impositionem recipiunt fideles Spiritum sanctum. 3° Per modum sacrificii; sic incruenta altaris victima ab uno pro aliis offertur. 4° Per modum in-

tercessionis; sic Coloss. 1, dicit Apostolus: *Non cessamus pro vobis orantes et postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus in omni sapientiâ, etc.* 5° Per modum meriti de congruo, ut si quis jejundet, aut Eucharistiam sumat ad obtinendam alteris conversionem; quo sensu ait ibidem Paulus: *Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne meâ, pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* 6° Per modum absolutionis, quâ ratione Indulgentiæ visis prosunt. 7° Per modum suffragii, seu oblationis simplicis ad Deum directæ.

3. Not. 2°: duo hic præcipuè inquiri à theologis; 1° an Indulgentiæ defunctis prosint per modum absolutionis, an per modum suffragii; 2° in quo hæc suffragii ratio consistat.

4. Sensit olim Joannes Angeli, animas in Purgatorio detentas esse de jurisdictione Papæ; quam ejus propositionem, uti cap. 2 animadvertimus, reprobavit sacra facultas Parisiensis. Ex hac porro doctrinâ sequebatur Indulgentias mortuis prodesse per modum absolutionis.

5. Aliunde Cajetanus et Corduba existimârunt Indulgentiam per modum absolutionis prodesse, cum infallibiliter prodest; prodesse verò per modum suffragii, cum applicatio ejus non parit effectum infallibilem. De his quædam nobis statuendæ conclusiones; sed tamen ut quæ jam cap. 2 dicta sunt, strictim tantum et obiter reficemus.

CONCLUSIO I. Indulgentiæ ipsis etiam mortuis prosunt, si in formâ earum dicatur ipsas etiam defunctis applicari posse. Propositio pertinet ad fidem, ait Sylvius, in q. 71, Suppl., art. 10.

6. Probat. 1° ex citatâ pluribus Augustini regulâ, epist. 54, aliâs 118, n. 6: *Quod tota per orbem frequentat Ecclesia, quin ita faciendum sit disputare insolentissimæ audaciæ est.* Atqui tota per orbem Ecclesia Indulgentiarum mortuis applicationem frequentat. Prob. min. 1° quia, ut docet S. Thomas, ibid., arg. 1, *Ecclesia facit prædicari crucem, ut aliquis Indulgentiam habeat pro se, et duabus vel tribus, et quandoque etiam decem animabus, tam vivorum quàm mortuorum; quod esset deceptio, nisi mortuis prodesse.* 2° Ex constanti doctrinâ SS. pontificum; siquidem Sixtus IV, teste apud Sylvium Gabriele, declaravit Indulgentias per modum suffragii prodesse animabus in purgatorio igne detentis, cum ad eas per Rom. Pontificem disertim extenduntur. Idem fecere Paschalis I, Pius II, Innocentius VIII; unde Leo X, in Bullâ ad Cajetanum, rogatione pontificiâ tunc defungentem (exstat hæc apud eund. Cajetan. in 3 parte, q. 48, art. 5), sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ decernit ab omnibus tenendum, quòd Indulgentiæ per Rom. Pontificem, sive viventibus, sive defunctis concessæ, eisdem valeant ad pœnæ remissionem.

7. Prob. 2° Ut Indulgentiæ defunctis proficere valeant, duo sufficiunt, 1° ut defuncti fideles sint nobiscum ejusdem corporis mystici membra, per fidem et charitatem coadunata. 2° Ut ejusdem corporis membra se invicem quacumque possibili ratione adjuvare possint. Atqui certissimè constat, 1° defunctos fideles

ejusdem mystici corporis nobiscum membra esse. Neque enim, ait Augustinus, lib. 20, de Civ. Dei, cap. 9, *piorum animæ defunctorum ab Ecclesiâ separantur... Cur enim pro eis ista fiunt, seu offeruntur sacrificia, nisi quia fideles, etiam defuncti, ejus membra sunt?* 2° Nec minùs constat ejusdem corporis membra alia aliis mutuò sibi opitulari posse; cum teste Apostolo, 1 Corinth. 12, 25: *Pro invicem sollicita sint membra; ita ut si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* 3° Et illud etiam constat, posse viventes defunctis applicare Indulgentias: non enim id magis repugnat, quàm repugnet viventès sua vivis aut defunctis suffragia, suas et satisfactiones applicare; quod quidem ultimum fieri posse, et de facto fieri tota docet Ecclesia, *Non est igitur aliena ratio, ait ibid. S. Thomas, quare Ecclesia possit transferre communia merita, quibus Indulgentiæ immituntur, in vivos, et non in mortuos.*

8. Dixi in Conclusionem, *si in formâ, etc.*, quia, ut benè Sylvius, licet fidelis quilibet possit opus proprium offerre Deo per modum suffragii impetratorii, tam pro vivis, quàm pro defunctis, atque ita pro illis satisfacere; nemo tamen Indulgentiam cuiquam alteri applicare potest auctoritate propriâ, sed tantum ex intentione concedentis; quia privatus nemo dispensator est satisfactionum Christi et sanctorum, sed is solum cui thesauri communis dispensatio specialiter commissæ est; atque hinc solus Papa Indulgentias defunctis applicabiles concedere valet, quia ad extendendum extra militantem Ecclesiam Ecclesiæ thesaurum, requiritur plenitudo potestatis clavium, quæ ad unum Christi vicarium pertinet. Ita saltem D. Thomas, hic, q. 26, art. 3.

CONCLUSIO II. Indulgentiæ non prosunt defunctis per modum absolutionis et judicii, sed per modum suffragii.

9. Prob. prima pars, tum quia, ut jam dictum est cap. 2, defuncti non subsunt jurisdictioni Pontificis, cum is nec eos citare possit, nec causas eorum judicare; tum quia nonnisi in oves quas, Joan. 21, pascebas suscepit, auctoritatem habet. Defuncti autem non sunt ex eis ovibus, cum Ecclesia nullum eis vitæ vel doctrinæ pabulum præbere possit.

10. Prob. secunda pars, tum ex ibid. dictis, tum quia Indulgentiæ nullâ aliâ quàm suffragii viâ defunctis communicari valent; non per viam judiciariæ absolutionis, ut ex modo dictis liquet; non per modum meriti cujuscumque aut impetrationis; cum Indulgentia, quâ talis, nec sit meritoria, nec impetratoria. Ergo superest ut defunctis prosit per modum suffragii satisfactorii, id est, eo modo quo suffragium satisfactorium prodest, scilicet per modum solutionis, satisfaciendo nimirum pro illis et pœnas ab eis debitas solvendi de satisfactionibus Christi et sanctorum, in Ecclesiæ thesauro reconditis, quæ à Pontifice offeruntur Deo in compensationem. Ita post Navarrum Sylvius, cit. q. 71, pag. 279.

11. Obj. 1°: Papa nec directè, nec indirectè defunctum ligare potest, pœnam ejus augendo, vel protra-

hendo. Ergo nec directè, nec indirectè eum solvere potest, pœnam ejus minuendo vel coarctando.

12. R. Prætermisso antecedente, nego conseq. Disparitas est quòd claves Pontifici datæ sint in favorem fidelium (unde ne unum quidem per censuras ligare potest, nisi ut huic et aliis prosit), non autem in eorum perniciem; gravis porro contingeret perniciēs animæ, cui jam terribiliter afflictæ, nova nec merita adderetur afflictio.

13. Obj. 2°: Ex communione sanctorum non sequitur Indulgentias defunctis applicari posse; hujus enim sanctorum communionis participes sunt Catechumeni. Atqui tamen non possunt Indulgentiæ Catechumenis applicari.

14. R. ad primum: Neg. ant. Ad secundum dist. Non possunt indulgentiæ Catechumenis applicari per modum absolutionis, quia non subjacent jurisdictioni Ecclesiæ, concedo; per modum suffragii, nego. Si enim pro iis utiliter orari, atque etiam sacrificium offerri potest, quidni et Indulgentiæ applicari. Adde quòd defuncti fideles plus ratione baptismalis characteris ad Ecclesiam pertinent, quàm Catechumeni.

15. Obj. 3°: Si Indulgentiæ prosint defunctis, vel directè, vel indirectè. Neutrum dici potest.

16. R. cum Gamachæo, disp. de Indulgentiis, cap. 11, tomo 3, p. 840, col. 2, B: *Indulgentias non tribui ipsis defunctis directè, sed potiùs indirectè ac mediâtè per homines viventes, quibus conceditur, ut pro defunctis illas obtineant, iisque applicent, si velint; quemadmodum et possent suas satisfactiones privatas illis communicare, unde et hoc vocatur per modum suffragii.* Idem prædico fuerat S. Thomas; cit. q. 71, art. 10, ubi: *Dicendum, inquit, quòd Indulgentia dupliciter alicui prodesse potest. Uno modo, principaliter. Alio modo, secundariò. Principaliter quidem prodest ei qui Indulgentiam accipit, scilicet qui facit hoc pro quo datur Indulgentia, ut qui visitat limina alicujus sancti. Unde cum mortui non possint facere aliquid horum pro quibus Indulgentiæ dantur, eis directè Indulgentiæ valere non possunt; sed secundariò et indirectè.* De cæteris objectionibus vide quæ diximus sub finem tractatûs de Purgatorio.

CONCLUSIO III. Indulgentiæ defunctis verisimiliter prosunt, non solum ex liberâ Dei misericordiâ, proinde ex congruo, sed ex quâdam justitiâ, proinde ex condigno (nisi aliud exigat ratio divinæ justitiæ), ita Martinon, disp. 63, n. 58, ubi in idem adducit doctores Angelicum et Seraphicum, Alensem, Suarem, etc. Est contra Estium, in 4, dist. 20, § 11, Sylvium ad q. 71, art. 1, Tournelius, pag. 293, etc.

17. Prob. 1° ex Bullâ Leonis X, ad Card. Cajetanum transmissâ, ubi dicitur: *Omnes tam vivos quàm defunctos, qui veraciter omnes Indulgentias hujusmodi consecuti fuerint, à tantâ temporali poenâ secundum divinam institutionem pro peccâtis suis debitâ liberari, quanta concessæ et acquisitæ Indulgentiæ æquivalet.* Atqui his significat Pontifex defunctos per Indulgentiam liberari infallibiliter, si justa ac rationabilis Indulgentia veraciter acquiratur; non autem liberari, si In-

dulgentia hæc acceptetur pro libero Dei arbitrio; hoc enim idem esset ac dicere eos liberari si liberentur. Ergo.

18. Confirm. quòd Deus ex liberâ misericordiâ acceptat, id pro nutu acceptat vel rejicit, uti consequenter loquendo docent plures ex adversariis. Atqui fatetur ibid. Sylvius, concl. 4, Indulgentias, *positis omnibus requisitis, prodesse defunctis infallibiliter*, quod solidè probat, tum quia Deus alia quæ pro defunctis offeruntur, Ecclesiæ suffragia, semper acceptat, prout docet Augustinus, Enchir., cap. 110, et lib. de Curâ pro mortuis, etc., cap. 1, tum quia Indulgentias defunctis infallibiliter prodesse tradit D. Thomas, hic, q. 25, art. 2. Ergo Indulgentiæ acceptantur quidem ex misericordiâ Dei, eo sensu quòd Deus easdem ut vivis, sic et defunctis instituerit; sed non eo sensu, quòd positâ semel hac institutione, dubium maneat an prosint, necne.

19. Prob. 2°: Ut Indulgentiæ defunctis prosint de condigno, duo sufficiunt: 1° Ut satisfactionem divinâ justitiâ dignam exhibeant; 2° ut veri admodum simile sit intervenisse divinam de satisfactionis hujus acceptatione promissionem. Atqui primum constat; secundum verò piè et probabiliter credi potest. Et quidem 1° nemini dubium est quin Indulgentiæ satisfactionem divinâ justitiâ dignam exhibeant; quandoquidem ipsas Christi satisfactiones complectantur; 2° tam probabiliter quàm piè credi potest intervenisse certam acceptationis hujus promissionem, in ipsâ scilicet quæ Petra facta est clavium promissione. Clavis enim, nisi errat aut inepta est, id omne solvit ad quod solvendum destinata est. Porro non absurdè creditur datas esse Petro claves, non quidem ut defunctos absolveret, sed ut iis viventium ope per Indulgentias mederetur. Siquidem per *solvendi* potestatem non absolutio tantum judiciaria, sed et favor omnis vi potestatis hujusce concessus, intelligi aptissimè potest, et melius intelligitur, prout ex ipso Syvio advertimus, supra, cap. 2, num. 22.

20. Et verò, ut benè Suarez, disp. 53, sect. 3, n. 4, nisi sub *solutione*, de quâ loquitur Christus, intelligeretur ipsa etiam thesauri applicatio per modum suffragii, jam Indulgentiæ nec virtute clavium, nec apostolicâ auctoritate tribuerentur pro defunctis, uti definiit Leo X, sed fieret per modum deprecationis, quomodo possunt quilibet fideles orare Deum, ut propter Christi merita purgantes animas liberet à flammis; hinc autem plurimum decresceret Indulgentiarum dignitas.

21. Atque hinc colliges cum Martinon, ibid., n. 59, potestatem largiendi Indulgentias, non esse generatam potestatem jurisdictionis, sed cujusdam auctoritatis thesauri ecclesiastici dispensativæ, quæ circa vivos adjunctam quidem habet rationem jurisdictionis et absolutionis; circa defunctos verò, dispensationis tantum, et solutionis factæ per modum suffragii.

22. Obj. Si Indulgentiæ ex aliquali Dei justitiâ et infallibiliter prosint defunctis, ii semper ver quas-

cumque Indulgentias plenarias ab omni pœnâ solven-
tur; unde jam pro iis orandum non erit. Absurdum
consequens.

23. R. neg. seq. maj.; 1° quia ex his quæ in opi-
nione posita sunt, non est argumentandum practicè,
potissimum in rebus unde pendet animarum pœnâ,
vel liberatio. Fatemur porrò cum Bellarmino opinionem
nostrâ oppositam esse *rationabilem*, etsi nostram,
quam idem uti *piam* habet, paulò verisimiliorem esse
conjecimus. 2° Quia incertus est fervoris ac pietatis
gradus, quo viventes Indulgentiam lucrantur, quam
defunctis applicent. 3° Quia incertus quoque est gra-
dus charitatis in quo fideles decesserint; et is tamen
regula est vel esse potest gradus Indulgentiæ quæ eis
applicatur.

24. Hinc Maldonatus, tract. de Indulg., q. 6, has
quorundam altarium inscriptiones redarguit: *Qui hic
missam facit, liberat animam Purgatorii*, etc. Licet
enim sensus sit per hanc celebrationem offerri Deo
pretium æquivalens toti, quæ ab hoc vel illo defuncto
debetur, satisfactioni; semper tamen incertum est an
pretium illud eâ quâ par est pietate offeratur. Imò et
incertum est an à Deo acceptetur, quia incerta est
opinio nostra.

25. Quin etsi moraliter loquendo, Indulgentiæ ex
condigno prodessent defunctis, nihil absurdi foret, si
regula hæc suas, pro summâ Dei sapientiâ et æqui-
tate, restrictiones pateretur, ne quis ante tempus à
totâ fermè pœnâ geminatis sacrificiis et Indulgentiis
solveretur. Atque hæc exceptio iis potissimum timen-
da est, qui temporali vel spirituali in proximum mi-
sericordiæ defuerunt; quod legitimè inferri potest,
tum ex Parabolâ servi nequam, quem, quia in fratrem
suum immisericors fuisset, *tradidit dominus tortoribus,
quoad usque redderet universum debitum*, Math. 18,
34, tum ex iis Marci 4, *in quâ mensurâ mensi fueritis,
remittetur vobis*. His fortè adjungi possit, quod refer-
tur in vitâ Rabani Mauri, videlicet à Deo rejecta
fuisse suffragia oblata in favorem monachi, qui vivens
partem eleemosynæ pauperibus per abbatem consti-
tutæ subtraxerat; Regnald., tomo 7, part. 2, q. 5,
fol. 289. Favere possit quòd in bullâ ad Cajetan. ait
Leo X, videlicet eos quibus prosunt Indulgentiæ, à
tantâ pœnâ *secundum divinam institutionem* liberari,
quanta concessæ Indulgentiæ æquivalet; hæc enim
divina institutio potest quidem intelligi de effectu, in-
fallibiliter, sed juxta gradum et mensuram à Deo con-
stitutam, obtinendo. Sed de his quæ soli Deo nota
sunt, satis hactenus.

CONCLUSIO. IV. Ut Indulgentiæ defunctis prosint,
variæ requiruntur conditiones.

26. Prob. inductione; 1° enim requiritur ex parte
concedentis, ut à summo Pontifice concessæ sint, quia
ei soli tanta auctoritas concessa est. Ita Sylvius, ibid.
Bellarminus, lib. 1, cap. 14, et alii, à quibus non est
temerè recedendum.

27. 2° Requiritur ex parte ejusdem causa justa;
hæc enim si necessaria est, cum agitur de viventibus,
qui humano foro subjacent; quantò plus requiritur

quoad defunctos, qui ad forum Dei specialiter perti-
nent? Unde S. Thomas, in 4, dist. 45, q. 2: *Non
quantam voluerit Pontifex defunctis potest concedere re-
missionem; sed quantam postulat ratio, seu causa con-
veniens*, ut loquitur idem S. doctor, Suppl., q. 71, a.
10; alioqui posset pro arbitrio Papa *totum evacuare
Purgatorium*, quod uti ridiculum explodit Angelicus,
cit. dist. 45.

28. Porrò, ut benè ubi supra Bellarminus, *non suf-
ficit pro causâ utilitas illarum animarum, vel gloria Dei
quæ redundaret ex animarum illarum liberatione: nam
si ista sufficerent, Christus ipse, pius ac misericors, jam
omnes animas liberasset. Itaque requiritur causa aliquæ
particularis pertinens ad honorem Dei, et Ecclesiæ uti-
litatem, sicut de Indulgentiis pro viventibus diximus; ita
ut S. Pontifex arbitretur gratiorem esse Deo rem illam
cujus gratiâ Indulgentiæ conceduntur, quàm executio-
nem justitiæ quæ exercetur in expiandis animabus Pur-
gatorii*. Atque hinc, meo quidem judicio, præcipuè
repetendum, quòd Indulgentiæ, licet quoad ipsos de-
functos, positis omnibus ponendis, infallibiliter ope-
rari dicantur, penè semper maneant incertæ. Equis
affatim nòsse potest, an Deo *gratior* sit illarum libe-
ratio, quàm prolixior cruciatus.

29. 3° Requiritur ex parte viventium pia operis
cujuscumque ad Indulgentiam hanc præscripti execu-
tio: cum enim, ut supra docebat S. Thomas, Indul-
gentiæ directè et primariò solis viventibus tribuantur,
mortuis autem indirectè, non possunt hi, nisi per il-
lorum opera adjuvari. Ergo his vel deficientibus, vel
minùs religiosè positis, Indulgentia ex toto, vel ex
parte deficit.

30. 4° Ex eorundem viventium parte requiritur
ad omninò tutius, status gratiæ; licet enim non desint,
qui statum hunc, nisi in diplomate exprimatur, pro-
babiliter non requiri credant cum Sylvio et Suare,
disp. 53, sect. 4, n. 6; Cordubâ, etc., eò quia opus
ad hujusmodi Indulgentias præscriptum, non est causa
earumdem meritoria, sed solùm conditio ab iis præ-
standa qui Indulgentiam lucrari volunt; multò tamen
probabilius est requiri statum gratiæ, saltem si sacri-
ficium exceperis. Ratio est 1° quia opera præscripta
non se habent ut conditio merè sterilis, sed ut com-
plementum causæ finalis, ob quam conceditur Indul-
gentia. Ergo sicut ad Indulgentiam sibimet lucrandam
requiritur status gratiæ, sic et ad eam aliis lucran-
dam. 2° Quia peccator non est idoneus qui Christi sa-
tisfactiones Deo in aliorum gratiam offerat. Nec obest
quòd malus sacerdos possit per missæ sacrificium re-
missionem pœnæ obtinere aliis, non autem sibi; quia
in sacrificio occurrit victima per seipsam intercedens,
non in Indulgentiis. 3° Quia ex rescripto Innocen-
tii XII, cujus meminit Tournelius, pag. 296, constat
Innocentium X, Alexandrum VII, Innocentium XI,
certas in mortuorum gratiam concessisse Indulgentias
utriusque sexus fidelibus verè pœnitentibus et confessis.
Hæc autem conditio, cum pia sit, et Indulgentiarum
securitati consulat, quidni non suppleatur ubi non est
expressa?

31. 5° Et id etiam ex eorundem parte requiritur, ut adjuncta opera fiant ex intentione obtinendi defuncto Indulgentiam. Alioqui enim opera hæc non essent formaliter opera Indulgentiarum, id est, nullâ ratione fierent in gratiam hujus defuncti; quod tamen in pontificiâ bullâ requiritur.

32. 6° Disputant theologi an ex parte eorum quibus applicatur Indulgentia, requiratur character baptismalis. In affirmativam propendit Suarez, *ibid.*, n. 8, câ præsertim ratione, quòd negent Patres sacrificium missæ pro Catechumenis offerri posse ad remittendum iis poenam temporalem ex opere operato. Verùm alibi observavimus Patres aliquos pro Catechumenis sacrificium obtulisse, puta Ambrosium pro Valentiniano; nec absurdum quòd Indulgentiæ nullam jurisdictionem postulantis participes sint, qui non equidem ratione baptismi, sed ratione fidei et charitatis ad Ecclesiæ animam et sanctorum communionem pertinent.

33. 7° Ambigunt etiam doctores annon, ut defunctis prosit Indulgentia, necessum sit ut de congruo in vivis meruerint eam sibi prodesse. Censet enim Cajetanus, hic, tract. 16, q. 5, Indulgentiam iis solùm defunctis prodesse, qui dùm viverent, devoti fuerunt clavibus Ecclesiæ, mortuos juvare studuerunt, et pro peccatis suis satisfacere non neglexerunt. Atque id ex eo probat, quòd juxta celebrem Augustini textum, Enchir. 109, suffragia non omnibus mortuis prosint, sed iis tantùm qui in hac vitâ meruerunt, ut sibi prodesse possent.

34. Sententiam hanc Cajetani piam ac utilem esse dicit Belfarminus, cit. cap. 14, lib. 1, quia viventes ad bona opera excitat. Sed eam minùs veram esse, et ideo *ab omnibus passim refelli* contendit. Utique verò, inquit, Augustinus in adducto loco, nullas ex iis quæ in Purgatorio degunt animas, à suffragiis excludit; sed solùm animas reproborum, quia hi, utpote in peccato mortui, non meruerunt juvari post mortem.

35. Mihi quidem hæc Cajetani opinio sapit plurimum; et iis quæ superiùs n. 24, secundùm rationis, ut existimo, et justitiæ leges dixi, non parùm consonat. Neque mirum foret, si dùm reprobi, quia nihil boni meruerunt, à suffragiis omnibus excluduntur, justi à certâ suffragiorum specie excluderentur, quia id per aliqualem eorum despectum meruissent.

36. Quæres an Indulgentiæ prosint specialiter eis pro quibus in particulari suscipiuntur, an omnibus in communi.

Sensit præpositivus, de quo S. Thomas, in 4, dist. 45, q. 2, art. 4, suffragia semper prodesse defunctis in communi, eisquæ ampliùs qui liberationi propiniores sunt: quo ferè pacto lucerna pro rege accensa, vel liber pro eo lectus omnibus prosunt, et quibusdam magis quàm regi. Aliter censent doctores ceteri; licet enim fateantur, Indulgentias omnibus defunctis prodesse quoad gaudium accidentale; quia facit charitas, ut quis de alieno bono lætetur veluti de proprio; docent tamen unanimes, suffragia, proinde et Indulgentias quæ per modum suffragii mortuis proficiunt, eis

solis prodesse quorum in gratiam suscipiuntur. Atque id patet 1° ex bullis pontificum, puta Paschalis I, Alexandri VI, Clementis VII, qui concessas à se Indulgentias per modum suffragii tribuunt animabus patris, matris, vel ejuscumque alterius pro quo suscipiuntur. 2° Ex sensu totius Ecclesiæ, et omnium fidelium. 3° Ex Augustine, qui lib. de curâ pro mortuis, cap. 4, scribit, Ecclesiam suffragia quædam communia transmittere ad animas defunctorum, ut quibus specialia desunt à consanguineis vel amicis, non desint aliqua à communi matre, quæ est Ecclesia. 4° Quia nihil est cur satisfactiones uni cuiuspiam animæ per intentionem satisfaciens applicatæ, vel ei non plus prosint quàm aliis, vel aliis ullo modo prosint. Nec oppositum probat gemina Præpositivi similitudo; neque enim Indulgentiæ, vel privata suffragia, quidpiam habent similitudinis cum lucernâ vel libro, sed cum pecuniæ summâ, quæ in unius redemptionem expensa, alium redimere non potest. Ita Bellarm., eod. c. 14.

37. Quæres 2° an verum sit omnes Indulgentias ex recenti summi Pontificis concessione posse applicari defunctis.

R. negat. cum Amort, in Quæst. practicis, ad prolixi Operis calcem, pag. 53. Id equidem optaverat illustris de Lerna, congregationis Indulgentiarum secretarius, prodieratque ab eadem congregatione decretum in favorem (in quo quidquid penè à SS. pontificibus in gratiam piæ defunctorum constitutum est, fusè recensetur; idque inter cætera annotatur, suspensis per annum Jubilæi cæteris Indulgentiis, eas tamen quæ pro defunctis sunt, integras perseverare, prout à Clemente X, die 5 maii an. 1674, declaratum est). Verùm decretum illud neque à Papâ subscriptum est, neque publicatum.

38. Quæres 3° an Indulgentiæ quæ in defunctorum gratiam concessæ sunt iis qui certam Ecclesiam piæ inviserint, obtineri possint ab iis qui prædictam Ecclesiam, vel quia absunt, vel quia legitimè sunt impediti, visitare non valent.

R. negat. Ita enim quoad vivorum Indulgentias responsum est Româ, an. 1709, 1716, 1724, 1732, ut videris apud eundem Amort, *ibid.* Porro eadem est omnium Indulgentiarum ratio: unde etiam qui opus aliquod ex ignorantia vel oblivione prætermittit, excidit ab Indulgentiâ. Si tamen omissa pars esset quia minimi, ut in Rosario *Pater et Ave*, non nutaret Indulgentia, ex communi theologorum sensu, cui non immeritò præsumitur congruere intentio Pontificis; cum prudentia œconomica quæ doctores saniores regit, Pontificem ipsum dirigat. Eodem modo judicandum de jejuniis, auditione sacri, etc.

CAPUT VII.

De altaribus privilegiatis.

Privilegiata dicuntur altaria, in quibus sacerdos pro defuncto celebrans, plenariam eidem Indulgentiam lucrari potest. De his variæ proponuntur quæstiones, quæ cum multam sui partem sint facti, solâ auctoritate resolvi possunt.

1. Quæres 1° an sacerdos celebrans in altari privilegiato, non Indulgentiam tantum, sed et missam in defuncti subsidium applicare debeat.

R. affirmat., idque extra dubium esse constat, 1° quia Indulgentia ex Rom. Pontificis intentione annexa est sacrificio prout ad hoc altare oblato; 2° quia is est communis sensus doctorum et simplicium, qui cum missam in huiusmodi altaribus postulant, eandem defuncto applicari intendunt. Porro nefas fuerit hanc intentionem frustrari; 3° quia non desunt, qui ad plenam animæ à Purgatorio liberationem, fructum Indulgentiæ unâ cum fructu sacrificii concurrere velint; uti subindicat La Croix, lib. 6, part. 2, n. 518. Vide infra, q. 4.

2. Quæres 2° cui prosit missa in altari privilegiato celebrata pro defuncto, si is jam sanctus vel reprobus, ipsâ non indigeat.

R. eam vel à Deo acceptari in solamen eorum præsertim pro quibus non funduntur suffragia, uti docet D. Thomas, in 4, dist. 45, q. 3, art. 2, vel si defunctus jam regnet in cœlo, eam his applicari, de quorum salute magis est sollicitus; vel demum, juxta tacitam petentis intentionem, ad amicos ejus, consanguineosve, aut alios indigentes devolvi. Quoniam verò hæc incerta videri possint, expedit ut qui missam petit, vel celebrat, intentionem hanc conceptè efformet.

3. Quæres 3° an missa in altari privilegiato celebrata, necessariò esse debeat de defunctis.

R. nec debere, nec semper posse celebrari de Requiem. Ut autem tota hujus materiæ doctrina concipi facilius possit, varia S. R. congregationis decreta quæ huc spectant, referri placuit, prout habentur apud Meratium in Indice, num. 596, 450, 459 et 625.

4. Primum sic jacet : *Omnibus et singulis sacerdotibus, tam secularibus quam regularibus cujusvis ordinis, etiam necessariò exprimendi, districtè præcipitur, ut missas privatas pro defunctis, seu de Requiem in duplicibus nullatenus celebrare audeant, vel præsumant. Quòd si ex benefactorum præscripto, missæ hujusmodi celebrandæ incidant in festum duplex, tunc minimè transferantur in alium diem non impeditam, ne dilatio animabus suffragia expectantibus detrimento sit, sed dicantur de festo currenti cum applicatione sacrificii, juxta mentem eorundem benefactorum.* S. R. congregatio approbante Alexandro VII, aug. 5 an. 1662, ubi notandum in hoc decreto de solis missis privatis sermonem haberi; quod ut cujuscumque dubii expers foret, prodiiit die 20 nov. 1664. Decretum istud ab eodem Pontifice comprobatum : *Anniversaria et missæ cantatæ de Requiem, relictæ ex dispositione testatorum quotannis in die ipsorum obitus, etiam in duplici majori contingentis, possunt celebrari, et proinde in decreto die 5 aug. 1662, edito, non comprehenduntur.*

5. Secundum sic habet : *Missæ de festo duplici celebratæ in altari pro animabus in perpetuum privilegiato... suffragantur ac si celebratæ fuissent pro defunctis (seu de Requiem) ut declaravit Alexander VII, 22 januar. 1667. Tunc autem addenda est collecta pro defuncto, exceptis festis primæ classis; quia dubium est, quid-*

quid dicant Navarrus, Bellarminus, etc., an sufficiat commemoratio defuncti sub solo Memento.

6. Tertium præcedentis extensio est, et his exponitur verbis : *Privilegium Alexandri VII, die 22 januarii 1667, circa missas de festo duplici in altaribus perpetuò privilegiatis celebratas, extenditur etiam ad altaria, non in perpetuum, sed ad septennium, seu aliud brevius, vel longius tempus, ac non omnibus, sed aliquo, vel aliquibus tantum hebdomadæ diebus privilegiata; ac proinde missæ quæ ibidem de festo currenti, in quo missæ defunctorum celebrari non possunt, sive ex obligatione, sive ex solâ Fidelium devotione celebrantur, suffragantur; ita ut animæ Christi fidelium, pro quibus celebratæ fuerint, Indulgentias per privilegia hujusmodi concessas consequantur in omnibus ac per omnia, perinde ac si missæ defunctorum ad formam eorundem privilegiorum celebratæ fuissent.* S. R. congregatio 20 julii, annuente Clemente IX, 3 augusti 1669.

7. Quartum hæc statuit : *Declarationes Alexandri VII, 22 januarii 1667, et Clementis IX, 23 sept. 1669, circa missas defunctorum in altari pro animabus Purgatorii privilegiato non celebrandas, licet loquantur tantum de festis duplicibus, tamen intelligendæ sunt etiam de diebus dominicis et infra octavas Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi, aliisque anni diebus, quibus, licet à festo duplici non impediatur, adhuc tamen missæ defunctorum juxta ritum Ecclesiæ celebrari nequeunt, quatenus nimirum missa, quas iisdem diebus celebrare licitum est, servatâ cæteroquin privilegiorum formâ ad altaria privilegiata celebrarentur.* S. R. congregatio 3 aprilis 1688, ab Innocentio XI, per breve quod incipit : *Aliàs postquam*, 14 maii confirmatum, et denuò ab eadem demandatum 15 septembris 1714, annuente Clemente XI, 29 ejusdem mensis. Ergo ut defunctis in altari privilegiato acquirantur Indulgentiæ, necessum non est ut in iisdem diebus impeditis celebrentur missæ de Requiem, sed sufficit ut iis applicetur missa de festo vel de die currenti. Idque quidquid dicere videatur Amort, p. 70, non de iis duntaxat missis verum est, quæ ex fundatione Testatorum celebrandæ essent de Requiem, sed de iis etiam quæ ex solâ fidelium viventium devotione pro mortuis expetuntur : unde hi, si stipendium determinatè conferant pro missâ de Requiem, monendi sunt eam hæc vel sequenti die, utpote impeditis, celebrari non posse, juxta declarationem num. 4 recensitam.

Sed quid juris 1° si privilegium Altari cum restrictivâ hæc clausulâ *ad dies non impeditos*, ante declarationem Alexandri VII concessum fuerit? An ei suffragabitur ejusdem Alexandri VII declaratio ita ut per missas in eo celebratas de festo currenti acquiratur Indulgentia. 2° Si sacerdos juxta diœcesis suæ ritum, Officium recitavit de duplici, et in alienâ Ecclesiâ ubi Officium de semiduplici vel de feriâ recitatum est, missam celebret in altari privilegiato; an ut privilegium defuncto acquirat, tenebitur Missam celebrare de Requiem, vel juxta Officium suum de Festo celebrare?

8. R. ad primum negativè, et ita teste Amort, pag.

61, declaravit S. congregatio 16 julii 1725, nec immerito, cum privilegium iis tantum diebus valere possit pro quibus concessum est.

9. Ad secundum respondet Merati, in tit. 5, part. 1 Rubric., quod cum ex decreto S. ejusdem congregationis, die 11 julii 1701, possit sacerdos in talicasu celebrare in aliena Ecclesia missas votivas, vel de Requiem ad satisfaciendum suis oneribus; hinc fit quod in praedicto casu tenetur celebrare missam de Requiem ut privilegium praefati altaris in quo celebrat, suffragetur defunctis pro quibus offert sacrificium: privilegium quippe Alexandri VII solummodo habet locum in illis missis de festo duplici, vel de die occurrenti celebratis, in quibus non possunt juxta rubricas et specialia decreta celebrari missae de Requiem. Cum igitur in praefato casu, et inhærendo antedicto decreto, praedictus sacerdos in aliena Ecclesia celebrans, possit dicere missam de Requiem, ut satisfaciatur suae obligationi, et indulgentias altari privilegiato concessas pro animabus in Purgatorio existentibus acquirat, debet pro festo missam non de suo officio duplici, sed de Requiem celebrare. Ita etiam praescindendo à tali decreto sentit Hagerer. Hæc illæ quæ propter auctoritatem scriptoris hujus, in Italiâ totâ celeberrimi, admiserim magis, quàm propter decretum, cui innititur, quodque hæc solum habet apud eundem Merati in Indice Decretorum, n. 558: *Sacerdotes etiam regulares diebus quibus propria officia recitant sub ritu duplici, celebrantes in aliis Ecclesiis, quando peragitur festum cum solemnitate et concursu populi, debent celebrare missas conformando se ritui et colori earundem Ecclesiarum; in aliis verò diebus possunt, sed quando prohibentur missæ votivæ, vel defunctorum, debent se uniformare, saltem quoad colorem.*

10. Quæres 4° an qui stipem recipit ut pro defuncti animâ celebret in altari privilegiato, oneri huic satisfaciatur, si in altari communi celebret, applicando defuncti animæ indulgentiam aliam pro defunctis, quam, v. g., annexam ipse habet recitationi coronæ B. Virginis.

R. negat. cum Lezanà, Fabro et aliis; 1° quia certior est et authentica magis Indulgentia privilegiato altari per missæ celebrationem affixa, quàm quæ recitationi hujus vel illius precis, vivæ, ut plurimum, vocis oraculo alligata est; 2° quia obtemperandum est legitimæ stipendium dantis intentioni: is porro missam privilegiam postulat, quam et tacite ad minus, spondet sacerdos. Ergo.

11. Quæres 5° cum in concessione altaris privilegiati apponi soleat clausula hæc: *Dummodò in Ecclesiâ tot, v. g., viginti, quindecim, et ad minus septem missæ quotidie celebrentur*; an teneat concessio, si minor in ea celebretur missarum numerus.

R. 1° ex omnium confesso perire vel suspendi privilegium, si certus missarum numerus ad ejus valorem præscribatur, tanquàm conditio; an autem ita de facto præscribatur, controverti. Negant plures apud Dianam part. 9, tract. 2, id regulariter ita esse, adeoque clausulam hanc volunt non apponi ut conditionem, quæ ad privilegii valorem necessaria sit, sed

narrativè tantum, ut innotescat Pontifici magnum esse in Ecclesiâ, cui privilegium oratur, sacerdotum numerum. Id autem suadere conantur, 1° quia in hujusmodi brevibus non idem semper exprimitur numerus sacerdotum; sed in aliis septem, in aliis quindecim, in aliis verò quadraginta. Quæ diversitas non aliunde oriatur, quàm ex diversitate supplicationum, quas recenset Pontifex, cum gratiam largitur. 2° Quia particula, *dummodò*, regulariter modum significat, non conditionem. Porro modus actum, seu privilegium non constituit, sed eidem perfecto adjicitur. Hæc illi.

12. Aliter sentiunt plures cum Sylvio, in Resolut., parte 2, v. *Altare privilegiatum*; eique opinioni, prout multò tutiori adhærendum esse opinamur, 1° quia Sedes Apostolica privilegium de quo agitur ægrè admodum, vixque unquàm concedit ecclesiis, quæ pauciores quàm septem diebus singulis missas habent; quod argumento est clausulam, *dummodò*, non esse narrativam modi, sed expressivam conditionis; tum quia nunquàm Fidelibus ut certa exhiberi debet gratia, cujus valor, gravium ac timoratorum judicio dubius et anceps videatur. Et verò, cum tam facilis Romam pateat accessus, quidni interrogetur largitor gratiæ?

13. Non me fugit pluribus ex adversariis certum videri, vel, admodum probabile, quod positâ probabili opinione, licet, reapse falsâ, de valore Indulgentiæ, ea nihilominus acquiri possit, prout docet Viva, hic, q. 3, pag. mihi 585. Verum etsi id admitti solet de eâ probabilitatis specie quæ tanta est apud cautiore theologos, ut errorem communem generet: at rejiciendum prorsus, si de illâ intelligatur probabilitate, quæ scholas tot annos invasit, ipsumque penè divini amoris neglectum fecit probabilem.

14. R. 2° cum eodem Sylvio et aliis sanioribus communiter. Si fortuitò accidat ut unâ vel alterâ die desit missarum numerus, modò ut plurimum et communiter occurrat, non ideo suspenditur Indulgentia; tum quia hujusmodi conditiones non physicè, sed moraliter intelliguntur, ex leg. 3, 4, 5 et 6, ff. de Legibus, tum quia ita declaravit S. congregatio an. 1707, his verbis: *Si tempore quadragesimæ vel Adventus, quo regulares in pagis et villis extra domum concionari solent, desit sacerdotum numerus, suspenditur altare privilegiatum: secus, si desit propter infirmitatem alicujus sacerdotis.* Unde meritò colligit Faber, pag. 438, suspendi privilegium, licet missarum numerus, ut in casu mox adducto, deficiat sine culpâ rectoris Ecclesiæ. Cæterum reviviscente post aliquod tempus numero sacerdotum reviviscit et privilegium; ita colligitur ex decreto S. congregationis 10 junii 1720. Imminuto tamen (non ad dies aliquot, vel ad certum tempus quasi accidentaliter) præscripto sacerdotum numero, extinguatur omninò privilegium ex declaratione ejusdem congregationis die 16 julii 1725.

15. Nec obest hæc juris civilis regula: *Cum non stat per eum ad quem pertinet, quominus adimpleatur conditio, haberi debet ut adimpleta*; hæc enim ut aliæ non paucæ, fallit in pluribus; atque in his præsertim

quæ ex notâ superioris voluntate habent se ut conditiones necessarie. Sic militarem gradum non assequitur, qui præliandi cupidine succensus, morbo distinetur domi. Sic, ne ex præsentī campo egrediamur, qui Ecclesiam præscriptam invisere nequit, expers est indulgentiæ. Quod et de eo dicendum qui gravi adstrictus peccato, ex confessarii defectu clausulam *confessis* implere non valens, actum sinceræ contritionis elicit, prout à sacrâ congregatione declaratum est 20 septemb. 1634, cujus integrum decretum refert Amort.

16. R. 3° ad valorem actuale privilegii nihil interesse an missæ per sacerdotes ecclesiæ addictos celebrentur, an per extraneos, qui illic fortuitò celebrent; quia Pontifex tot equidem missas requirit, at non requirit ut ab his vel illis celebrentur. Adde quòd pietatis est certam presbyterorum multitudinem ad ecclesiam suam accersere.

17. Fieri tamen potest ut extranei sacerdotes, quam per sacrificia sua loco procurant Indulgentiam, ipsi minimè lucrentur, si nempe domesticis tantum sacerdotibus concessa sit. Tunc autem eam nequidem acquirerent ejusdem ordinis religiosi, tantum hospites et advenæ; quia ut ibidem advertit Sylvius, licet ejusdem sint instituti, imò, licet per constitutiones suas, domorum ad quas diversantur præpositis, quamdiù ibidem degunt, obsequi debeant, non sunt tamen vera ejusdem domus membra, sed in eâ tantum hospites. Unde si de electione prioris ageretur, non haberent jus suffragii. Concinit Pontas., v. *Indulgence*. casu 11. Nihilominus cum in apostolicâ concessione dicitur privilegium altaris *solis Ecclesiæ* hujus sacerdotibus profuturum; per eos sacerdotes non intelliguntur tantum canonici, parochie aut convictores ejusdem Ecclesiæ, sed et alii etiam qui ei deservire solent, ut cantores, organædi, habentes cooperaturam, coadjutoriam, expectantiam, ac in primis beneficiati. Ita colligitur ex responso S. congregationis dato 1713, mense septembris; Amort. ibid., pag. 70.

18. Subdit Faber, pag. 440, ex speciali Benedicti XIV Indulto, dato 1740, presbyterum etiam secularem, qui in aliquo ecclesiarum D. Francisci altari celebrat pro animâ fratris aut sororis ejusdem ordinis, eidem perinde suffragari ac si in altari privilegiato celebrasset.

19. Quæres 6° an per privilegiorum communicationem ipsæ etiam pro defunctis Indulgentiæ et cum his altarium privilegia communicentur.

R. communicari Indulgentias pro defunctis, non autem altarium privilegia, quæ pro favore, ut aiunt, exorbitante habentur, et speciali egent concessione. Ita semel et iterum declaravit S. congregatio apud Amort, pag. 61.

20. Quæres 7° an cum obtinetur renovatio privilegii, pro altari cujus privilegium nondum expiravit, valeat renovatio hæc, non obstante clausulâ: *Volentes ecclesiam N., in quâ aliud altare privilegiatum non reperitur erectum, hoc speciali dono illustrare*, etc.

R. affirm. secundum superius dicta cap. 1, n. 31.

Ratio est quia clausulæ hujus finis est excludere multiplex altare privilegiatum, et quidem ejusdem rationis, ab unâ eademque ecclesiâ. Atqui tunc non inducitur multiplex in eandem Ecclesiam privilegium; sed solum efficitur ne idem etiam ad tempus deficiat.

21. Quin et ex ibid. dictis, si concessum fuerit ecclesiæ altare privilegiatum pro defunctis omnibus, non obest prædicta clausula, quid aliud obtineri possit pro certo personarum genere, puta pro certi sodalitiî confratribus, pro defunctis alicujus familiæ in hæc capellâ sepultis, etc.

22. Quæres 8° an altari tantum portatili, cui sancti alicujus imago apposita sit, annecti possit privilegium de quo loquimur.

R. annecti posse; at dubium esse an de facto annectatur; quia gratiam hanc ægrè, nec statim, concessit sacra congregatio an. 1715. Unde hujusmodi privilegium oraturi, longè melius sibi et aliis providebunt, si hujus sui altaris conditionem candidè exponant. Vide Amort, pag. 70.

23. Quæres 9° an dirutâ ecclesiâ, vel etiam altari, concidat privilegium altaris.

R. concidere in priori casu (manente etiam altari, uti decisum esse tradit Diana) et aliquando denegari pro novâ ecclesiâ, ut patet ex responso S. congregationis an. 1710 et 1712, apud Amort, in responsis, pag. 5 et 10. Non concidere autem, si manente, solumque reparatâ eadem ecclesiâ, nova loco priorum altaria constituantur. Ita eadem congregatio anno 1723.

24. Quæres 10° an Indulgentiæ altaris privilegiati suspendantur in Jubileo.

R. Non suspendi, sicut nec cæteras pro defunctis Indulgentias. Ita declarârunt Innocentius X, præsentē Dianâ, et Clemens X, quorum sensui inherere meritiò præsumunt alii pontifices. Vide Amort, ibid. pag. 71, quicum obiter animadvertes falsum esse, quòd pio S. Rosarii sodalitiò concessum fuerit altare perpetuò privilegiatum; quandoquidem illud de septennio in septennium renovari debeat, uti mense maio ann. 1729 respondit S. congregatio. Unde, inquit, *vehementer deciperetur populus, si in hæc et similibus confraternitatibus non peteretur confirmatio privilegii singulis septenniis; quia in hæc materiâ error populi non tribuit privilegium altari*.

25. Quæres 11° an privilegium altaris ad septem annos concessum, incipiat à die gratiæ concessæ, an à die factæ ejus publicationis.

R. S. congregatio die 18 maii 1711, declaravit, non die publicationis, sed à die datæ brevis, septennii tempus incipere. Idque à Clemente XI approbatum est.

26. Quæres 12° quid requiri soleat ut altari alicui tribuatur privilegium.

R. id nullâ certâ lege definiri posse. Communiùs tamen privilegium tribuitur ecclesiis, quæ ab ingenti peregrinorum numero piè invisuntur, aut in quibus missæ plures diebus singulis celebrantur. Constat id ex pluribus decretis quæ adducit Amort, in Responsis, etc.

27. Quæres 13° quid remedii, si ex missis ad altare

privilegiatum celebrandis, tot supersint, ut omnibus satisfieri non possit.

R. suppliciter agendum esse apud S. J. congregationem, ut missæ illæ in alio altari cum simili privilegio celebrari valeant. Atque id ann. 1710 et 1714, ab eadem S. congregatione indultum est. Tunc tamen negatum sæpius altare aliud privilegiatum, etiam à secundâ novembris die usque ad Pascha. Quin et an. 1706, die decembris 11, à Clemente XI mandatum est Thianensi episcopo, ut in loco publico affigeretur tabula juxta decretum ann. 1628, à sacra concilii congregatione editum, sequentis tenoris: *S. congregatio concilii censuit, eleemosynas tuto accipi posse, dummodò sacrista, vel alius minister admoneat singulos qui eleemosynas offerunt, tam magno celebrandarum numero, illorumque intentioni satisfieri non posse ipsâ missarum celebratione ac sacrificii distinctâ applicatione, sed tantum eos participes fore missarum, quæ singulis diebus in dictâ ecclesiâ celebrantur, idem, ibid. pag. 14.*

28. Quæres 14° cur sæpius defunctis applicentur plenariæ altarium indulgentiæ, cum iis una sufficiat.

Respondet Bonacina id fieri, 1° quia fieri potest ut defectus aliquis intervenerit in concessione Indulgentiæ, ut si absque sufficienti causâ concessa sit; 2° quia contingere potest defectus ex parte accipientis Indulgentiam, unde minuatur valor ejus. 3° Quia fieri potest ut Deus Indulgentiam non acceptaverit. Quæ postrema ratio in nostrâ etiam opinione locum habere potest, ut superius dicta tantillum meditantî apparebit.

29. Quæres 15° an onera perpetua et foundationes ad altaria privilegiata recipere liceat.

R. negat.: ita respondit S. congregatio die 14 decembris 1711. Amort. in Quæst., q. 20.

CAPUT VIII.

Solvuntur varix quæstiones de Indulgentiis.

Quæstiones illas proponam sine ordine, sed non sine delectu.

1. Quæres itaque 1° an rosaria terræ sanctæ, etc., si vendantur, excident ab Indulgentiâ.

R. affirmat. Ità definitum à sacra congregatione, 14 decemb. 1722.

2. Quæres 2° an cui concessum est à Pontifice, ut cum numismatibus, v. g., Indulgentias, seu, ut aiunt, *intentiones* vel *benedictiones* distribuât, suam hanc facultatem distribuendi, possit alii in toto, vel ex parte impertiri.

R. negat. 1° quia hæc tanta facultas meritò præsumitur cuiquam ob singularem ejus prudentiam concessa. 2° Quia sanxit Alexander VII, die 6 febr. 1657, ne Indulgentia Rosario vel numismatibus affixa ab unâ personâ in aliam transiret (citra speciale privilegium). 3° Quia qui contrariâ opinionem tradiderat Gobatus, eandem revocavit ob rationes Dianæ de oppositâ Romanæ Curix praxi testantis.

3. Unde colliges, quòd si religiosus *intentiones*, ut vocant, non distribuit, dum ageret in vivis, non possit ejus superior eas post illius mortem distribuere;

quia sic non ab eo distribuerentur, cui soli demandata est distributionis hujus facultas.

4. Quæres 3° quid sint indulgentiæ stationum, quæ eas lucrari possint, et quâ conditione.

R. Indulgentias stationum iis concedi qui certas ecclesias (1) certave oratoria piè inviserint. Indulgentiæ illæ, quæ ante seculum XIII *magnum remissionem* indeterminatè spondebant, post Nicolaum IV annuus Indulgentiam, saltem pro basilicâ Vaticanâ continent. Ad eas porrò lucrandas religiosi preces suas offerre debent *pro christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, R. pontificis salute, æternâ, simpliciter; temporali conditionatè, ac sanctæ matris Ecclesiæ exaltatione*. An autem in ecclesiis regularium, qui cum aliis regularibus in privilegiis communicant, stationum indulgentias lucrari valeant seculares, vel ipsis religiosis hodièque incertum est. Negant multi, tum quia sicut per communicationem privilegiorum non communicatur favor altaris privilegiati; sic nec per eam gratia regularibus facta ad seculares transire posse videtur; tum quia ita sibi ab erudito, qui eruditos alios plures Romæ consuluerat, responsum esse scribit Gobat, part. 2, cap. 8, n. 545. Eadem erat sententia Eusebii Amort, qui opus suum an. 1755 juris fecit publici. Nihilominus docet R. P. Felix Potestas, in examine confessoriorum, tomo 1, parte 4, cap. 8, de Ministro poenitentiae, n. 5810, pia loca *vix crucis*, seu *Calvarii*, si à minoritis erecta sint, prodesse ad Indulgentiam *omnibus Christi fidelibus utriusque sexus*. De quo infra.

5. Quæres 4° quæ sint annotanda circa Indulgentiam portiunculæ.

R. hæc notatû digna esse; 1° Indulgentiam hanc ab Honorio III concessam esse an. 1221; 2° eam ab initio affixam esse rurali prope Assisium capellæ, dictæ *de Angelis*; idque ad annum usquè 1480 undè iis etiam D. Francisci religiosi vel monialibus, qui Indulgentiam hanc consequi intenderent, prædictam ad capellam eundem erat ad diem 2 augusti. 3° Hanc à Sixto IV et aliis subindè pontificibus sic extensam, ut qui vel quæ in ordine Seraphici Patris clausulam servarent, eamdem in ecclesiis suis lucrari possent. 4° Eandem PP. Capucinis à Paulo V, ad decennium, subindè à Gregorio XV, an. 1622, in perpetuum concessam fuisse; prout et an. 1643 ab Urbano VIII ad ecclesias tertii ordinis S. Francisci propagata est;

(1) Ecclesiæ illæ in urbe Româ sunt septem, nimirum patriarchales quinque, videlicet S. Pauli intra muros, quæ Alexandrino patriarchæ; S. Mariæ Majoris, quæ Antiocheno; S. Laurentii extra muros, quæ Jerosolymitano; S. Petri, quæ Constantinopolitano, si quando Romam ob negotia adventarent, assignatæ erant; et Lateranensis, seu Salvatoris, quæ omnium ecclesiarum mundi antiquissima dicitur, et Rom. Pontifici, totius Occidentis patriarchæ adscripta est. Quia verò in barumque ecclesiarum visitatione transeundum erat per duas alias basilicas impendio celebres, videlicet SS. Fabiani et Sebastiani, ubi est innumerorum martyrum cimiterium, et S. Crucis, ubi pars sanctæ crucis asservatur maxima; idèd invaluit usus ut hæc due ecclesiæ cum aliis quinque inviserentur.

undè deducit Gobat Indulgentiam hanc non competere omnibus Minorum ecclesiis per privilegiorum communicationem. 5° Indulgentiam illam non posse pluries eadem die acquiri, prout ex dictis, atque è pluribus S. congregationis declarationibus generatim constat. 6° Ad eam extra Assisium (1) lucranda requiri confessionem, communionem, visitationem ecclesiæ, et orationem juxta tres consueta intentiones. Dico *extra Assisium*, quia Assisii communionem requiri negat Rodriguez, tomo 1, q. 55, a. 18. 7° Eandem tempore Jubilæi non suspendi in ipsâ B. Mariæ de Angelis ecclesiâ, sed cæterarum instar in cæteris ordinis Seraphici ecclesiis suspendi. 8° Eam in eadem S. Mariæ Angelorum ecclesiâ quotidianam esse, seu quotidie acquiri posse, ex Indulto Innocentii XII 28 Augusti 1695. 9° In aliis ejusdem instituti ecclesiis posse ipsam his comparari, semel pro vivis, semel et pro defunctis, iteratâ ecclesiarum visitatione, prout à concilii congregatione an. 1700 et 1725 declaratum est. 10° Si fortè possit quis Indulgentiam Assisiensem lucrari per alium qui ecclesiam hanc suo nomine invisat, quod asserit auctor *Portiunculæ theologicæ*, et alii negant non posse hanc intermedio hoc modo in aliis Minorum ecclesiis certò percipi; undè id cum ad minus valdè incertum sit, non est populis prædicandum, inquit Amort, ibid., q. 44. Nec obest quòd portiunculæ Indulgentia an. 1622 Minorum ecclesiis communicata sit; quia aliud est communicari Indulgentiam, aliud communicari privilegia eidem annexa; sic Jubilæi tempore non suspenditur Assisii, quæ tamen ubivis locorum suspenditur indulgentia. 11° Et id notandum, Indulgentiam hanc profanis esse ludibrio, indevotis cuidam despectui, verè piis pretiosam et perpetuò salubrem, prout B. Franciscus prædixerat, et eventu comprobatur.

6. Quæres 5° quid advertendum circa Indulgentias reales, id est, certis rebus affixas, puta numismatibus, rosariis, granis, aliisque hujusmodi.

R. 1° constitutum esse ab Alexandro VII, die 6 februarii 1657, ut Indulgentiæ coronis, imaginibus, et aliis id genus concessæ, non transeant personam illorum qui ea de facto obtinent; neque commodari, aut etiam precariò dari possint; alioquin careant Indulgentiis concessis. Insuper ut alicui ex rebus præmissis perditæ altera pro eâ subrogari nullo modo possit, nisi id expressè concessum sit.

7. 2° Indulgentias non solere concedi medallibus beatorum, sed sanctorum duntaxat; non referre tamen si ex parte unâ sit beati effigies, modò in alterâ sit effigies sancti alicujus, prout an. 1710, declaravit S. J. congregatio.

8. 3° Ad hujus Indulgentiæ assecutionem aliquandò requiri ut quis rem secum deferat; aliquandò tantum ut eam domi decenter asservet. Unde inspiciendus concessionis tenor.

(1) Id est, extra ecclesiam B. M. de Angelis, quod notandum, quia conventuales S. Francisci in civitate Assisiensi Indulgentiam et ipsi quotidianam habent ex brevi Innocentii XIV Commissa nobis. Ita P. Felix Poestas, num. 3798.

9. 4° Fractâ re, sic ut in æstimatione morali non eadem sit quæ prius, perire Indulgentiam. Idem est si res deperdatur, de quo jam supra, cap. 1, n. 39. In dubio an res moraliter destructa sit, non potest jam proponi Indulgentia, nisi ut dubia.

10. 5° Dubitari posse an uni eidemque rosario plures applicari possint Indulgentiæ, stantibus decretis quæ hodiè Indulgentias plenarias non concedunt ecclesiis, nisi sub hac clausulâ: *Si alia indulgentia concessa fuerit, præsentibus nullæ sint*. Si enim ne ipsis quidem ecclesiis multiplex conceditur Indulgentia, an concedatur privatis?

11. 6° Iisdem rebus venditis aut commodatis, perire in priori casu Indulgentiam, non prodesse in posteriori. Ita pluries definitum à S. congregatione.

12. 7° Rosarii nomine in bullis Pauli V, Gregorii XV et Urbani VIII, teste Gobatio, intelligi Psalterium B. Virginis, seu 150 salutationes Angelicas cum 15 orationibus Dominicis; per coronam Christi 33 *Pater* et *Ave*; per coronam Dominiæ nostræ, 72 *Ave* cum 7 *Pater*, etc. Quanquàm cum postremi pontifices coronis ac rosariis Indulgentias tribuunt, videntur nomina hæc populari quam nunc habent significatione intelligere.

13. 8° Concessas prædictis ab Innocentio XI, Alexandro VIII et Innocentio XII, Indulgentias, esse sequentes: Qui semel in hebdomadâ recitant coronam Domini ex 33 *Pater* et *Ave* constantem; aut coronam B. M. Virginis, ex 63 *Ave*, interjectis septem *Pater*; aut tertiam Rosarii partem; aut officium B. Virginis, vel defunctorum; hi quotiescumque communicant in primariis anni Festivitatibus, videlicet Natalis Domini Epiphaniæ, Assensionis, Pentecostes, SS. Trinitatis, Corporis Christi, Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis B. M., Nativitatis S. Joannis B., in Festis duodecim Apostolorum, ac in solemnitate Sanctorum omnium, ac denique in articulo mortis, invocato SS. Jesu nomine, præmissis, si fieri potest, confessione, et communione, plenariam lucrantur Indulgentiam, quam et defunctis applicare valent.

14. 9° Numismata hæc quotidie à Papâ post missam benedici solere, et quidem quot quis, etiam plura numero millia obtulerit.

Quæres 6° quid advertendum sit circa regularium Indulgentias.

15. Respondet Amort, q. 50, pag. 71, 1° Indulgentias omnes quæ antea regularibus directè concessæ fuerant à Paulo V, per bullam *Rom. Pontifex*, an. 1606, revocatas fuisse, neque subinde revalidatas esse, ut patet ex propositionis hujus censurâ: *Indulgentiæ concessæ regularibus, et revocatæ à Paulo V, hodiè sunt revalidatæ*.

16. 2° In revocatione hæc eas solum Indulgentias contineri, quæ utriusque sexus regularibus directè concessæ erant; non autem quæ ipsis etiam secularibus communes sunt, ut sunt Indulgentiæ Jubilæorum; aut quæ ad seculares solos pertinent, quales sunt quæ in certis sanctorum ordinis festivitatibus

concessæ sunt parentibus, cognatis, famulisve religiosorum.

17. 3° Indulgentias ordini uni vel monasterio concessas tunc solum ab ordinibus aliis per communicationem participari, quando monasterio vel ordini quatenus parti status religiosi directè vel immediatè concessæ sunt; non item si eidem concessæ sint relativè ad seculares. Sic concessa uni monasterio per tri-duum Bacchanalium Indulgentia, ut populus ab hujus temporis impietate retrahatur, nedum ordinibus aliis, sed nec aliis ejusdem instituti domibus communicatur: Alioqui infinita esset in æconomia indulgentiali confusio. Idem.

18. 4° In generali Indulgentiarum unius ordinis ad alium communicatione non comprehendì eas quæ cum soleant difficillimè concedi, ob specialia merita huic vel illi ordini concessæ fuisse præsumi debent. Sanè absurdum fuerit, ut quæ profusi in Ecclesiam laboris merces sunt et remuneratio, iis etiam quì de Ecclesià nihil benè, quin et aliquando malè merentur, citra delectum et examen applicanda venirent. Unde sequitur in dubio an extraordinaria quædam Indulgentia huic instituto vel domui, tanquàm gratia singularis, concessa fuerit, extensionem ad alios ordines dubiam esse; adeòque ex decreto de *Indulgentiis dubiis*, non posse promulgari. Idem pari de causà de aliis privilegiis dicendum. Unde si verum sit istud ejusdem scriptoris: *Nunquàm aut rarè possumus esse certi an non intercedat in concessione Indulgentiæ factæ uni ordini prorsus speciale motivum, quo non exstante in aliis ordinibus, indulgentia non censeatur extendi ad alios ordines per generalem communicationem; multam sui partem corrueat summa illa privilegiorum et Indulgentiarum communicatio, cui tantoperè innituntur plerique regulares.*

5° Non ita abstulit Paulus V erogatas regularibus indulgentias, ut omnes demerit; imò certiores istas benignè largitus est, apud Amort., part. 1, sect. 5, pag. 169.

19. 1° Plenariam cuicumque fidei christiano suscipienti habitum religionis approbatæ cum intentione profitendi, modo habitum contritus, confessus et sacrâ communionem refectus suscipiat.

20. 2° Plenariam cuilibet novitio, quì poenitens, confessus et sacrâ communionem refectus, completo probationis anno, vota solemnita emiserit.

21. 3° Plenariam cuilibet religioso, qui in principali festo ordinis sui contritus, confessus et Eucharistià refectus, oraverit pro Ecclesiæ exaltatione.

22. 4° Plenariam cuilibet religioso sacerdoti primam missam celebranti, et omnibus aliis religiosis, qui, sacrâ refecti Eucharistià, missæ eidem interfuerint, aut ipso die missam similiter celebrant.

23. 5° Plenariam cuilibet religioso, qui poenitens, confessus, ac sacrâ communionem refectus, nomen Jesu ore, si potuerit, sin saltem corde, devotè invocaverit in articulo mortis.

24. 6° Plenariam iis qui de suorum superiorum licentià, à negotiis per decem dies alieni in cellâ commorabuntur, aut ab aliorum conversatione separati, in piorum librorum, at aliarum rerum spiritualium animos ad devotionem inducentium, lectionibus operam suam dederint; addendo sæpè considerationes et meditationes mysteriorum fidei, divinorum beneficiorum, quatuor novissimorum, Passionis D. N. J. C. et aliorum exercitiorum, orationum jaculatoriarum, aut vocalium, saltem per duas horas in diem et noctem, orationibus mentalibus se exercendo, adjunctis etiam confessione, communione, aut celebratione sacri, quoties hoc exercitium peregerint. Hæc exercitia pro Minoribus ad octo dies ab Alexandro VII, die 11 junii 1639 restricta fuere.

25. 7° Religiosi intra claustra viventes, qui suam Ecclesiam devotè visitaverint, et devotè coram venerabili sacramento oraverint pro exaltatione Ecclesiæ, etc., consequentur easdem Indulgentias, quas visitantes Ecclesias Urbis et extra Urbem, diebus stationum consequuntur in omnibus diebus, perinde ac si ipsas Urbis Ecclesia personaliter visitassent.

26. 8° Quilibet religiosus claustraliter vivens, et devotè recitans quinies *Pater et Ave*, coram venerabili sacramento ecclesiæ suæ, in quolibet die quinque annos et totidem quadragenas lucratur.

27. 9° Easdem Indulgentias lucratur religiosus, qui de superiorum licentià extra claustrum existens, seu in itinere, seu alibi degens tanquàm prædicator et lector, eadem coram cujuscumque ecclesiæ altari præstitit.

28. 10° Quilibet religiosus qui per mensem integrum singulis diebus spatio mediæ horæ orationem mentalem fecerit, ac confessus, et sacrâ communionem, ultimâ Dominicâ mensis hujusmodi refectus fuerit, sexaginta annos Indulgentiarum, et totidem quadragenas percipiet.

29. 11° Religiosi, qui contrito corde et poenitentes, culpas suas et peccata ac imperfectiones in capitulis culparum accusabunt, et spiritualiter communicabunt, exercitium virtutum facient, tres annos lucrabuntur et totidem quadragenas.

30. 12° Religiosi à Papâ, vel à legitimo superiore missi ad terras infidelium vel hæreticorum, Evangelii prædicandi causâ, contriti, confessi et Eucharistiâ refecti, plenariam Indulgentiam bis lucrantur, videlicet quando se itineri asciunt, seu in egressu conventus sui, et quando provinciam, id est, missionis suæ locum ingressi fuerint.

31. 13° Lucrantur et plenariam, qui spatio saltem duarum horarum in diverso tempore interfuerint orationibus quadraginta horarum, quas superior in visitatione generali ordinaverit, si poenitentes, confessi et communionem refecti, pro finibus consuetis, et pro disciplinæ regularis augmento oraverint.

32. Hæ Indulgentiæ, subdit idem Pontifex, etiam suffragantur mentalibus perpetuam clausuram servantibus. Omnes autem et singulas Indulgentias quibuscumque ordinibus et institutis regularibus, etiam Mendicantibus, tam vigore litterarum apostolicarum, quàm vivæ

vocis oraculo, aut aliàs quovis modo per quoscumque Romanos pontifices concessas, confirmatas et innovatas, revocamus. Datum Romæ, 23 maii 1606.

33. Negat tamen Amort., cit. q. 50, per hæc postrema verba revocatum esse, tum privilegium communicandi in Indulgentiis cum aliis ordinibus, an. 1519, quibusdam Mendicantium ordinibus concessum; tum privilegium facultatis lucrandi in propriâ ecclesiâ Indulgentias ecclesiarum ejusdem civitatis, Lateranensibus canonicis indultum. Ratio ejus est, quòd privilegium hoc non sit Indulgentia, sed privilegium *versans circa Indulgentiam*.

34. Ut ut est (fortè privilegium istud nonnullis videbitur esse virtualis quædam Indulgentiæ concessio) sunt et aliæ Indulgentiæ quas lucrari possunt regulares, puta quæ variis confraternitatibus et ecclesiis concessæ sunt, modò ad eas præscripta, sicut et alii observaverint; sed et dubio procul earum capaces sunt, quæ fidelibus aut ecclesiæ ministris in communi tribuntur. Harum nonnullas expendere juvat. Unde

35. Quæres 7° quid juris de Indulgentiâ pro defectibus in Breviarii recitatione commissis.

R. Indulgentiam hanc, per quam Leo X orationem Sacrosanctæ, etc., *devotè post officium recitantibus defectus et culpas in eo persolvendo ex humanâ fragilitate contractas indulsit*, nonnullis suspectam videri, eò quia is loquendi modus *culpas indulsit*, in authenticis pontificum Indulgentiis sit insolitus. Sed cum Indulgentia hæc Breviarii jussu Urbani VIII, *per aliquot eruditos et sapientes viros* recognitis præfixa sit, nihil est cur authenticitas ejus in suspicionem veniat. Nec desunt bullæ quæ peccatorum remissionem spondent, ut ex passim dictis liquet. Unde hic, ut in illis, per culpas intelligi debent poenæ culpis debitæ, sumptâ causâ pro effectu. Porro per culpas ex humanâ fragilitate commissas intelliguntur solum cæ veniales, quæ nonnihil irreverentiæ habent, quales sunt, ait post Gobatium Amort., *deproperatio, distractio brevis voluntaria, vana gloria de amantitate vocis, indignatio propter muscam*, etc. Subdunt iidem, ut Indulgentia hæc percipiatur, satis esse si prædicta oratio post totum officium, imò si duabus aut tribus horis post completorium recitetur; etiamsi completorio subuexum sit matutinum diei sequentis. His absolutè reniti nolum. Solent tamen melioris notæ sacerdotes orationem hanc post matutinum et laudes, post minores horas, ac demùm post vespervas et completorium exsolvere. Nec timendum ne pluries per diem acquiratur Indulgentia; timendum ne quotidiana exercitatio sæpiùs fastidium et inattentionem redolens, prohibeat ne vel semel comparetur.

Quæres 8° quæ sint Indulgentiæ fidelibus omnibus communes, et quid circa illas observandum.

36. R. 1° nec tutum esse, nec consultum varias fidelibus Indulgentias ex hujusmodi gratiarum compilatoribus exscriptas proponere; quia fallunt plerumque vel falluntur. Hinc decretum de apocryphis Indulgentiis ab Innocentio XI approbatum, et *inviolanter servari* jussum, die 7 martii 1678.

37. R. 2° constare de sequentibus Indulgentiis 1° quilibet fidelis confessus divino assistens officio in festivitate Corporis Christi, percipit Indulgentiam 400 dierum, si missæ; 400, si matutinis; 400, si vespers; 160, si cuilibet ex horis minoribus intersit. Infra octavam verò, mediam ejusdem Indulgentiæ partem lucratur, si iisdem intersit officiis; proinde Indulgentiam 200 dierum, si missæ, matutinis, aut vespers; 80 verò, si minoribus horis assistat.

38. Eandem concessit Sixtus IV iis qui divinis officiis in festo et per octavam immaculatæ Conceptionis intersunt in ecclesiis Minorum.

39. Sed et pares concessit Clemens VIII iis qui officio SS. Nominis Jesu assistunt, et pro finibus consuevis devotè precantur.

40. 2° *Qui hoc modo salutarerint alios, nempe suo vulgari seu Latino sermone: LAUDETUR JESUS-CHRISTUS; et qui sic responderint: IN SECUla, vel AMEN, aut SEMPER, utrisque tam salutantibus, quam respondentibus, ubicumque id factum fuerit*, Indulgentiam 100 dierum concessit Sixtus V, quam 22 januarii, ap. 1728, renovavit Benedictus XIII; uterque verò iis qui per vitam præfata agere consueverint, si in articulo mortis constituti, et ore, vel si non potuerint, saltem corde SS. nomen Jesu et Mariæ invocaverint, insuper plenariam Indulgentiam adjecit. Sed et uterque easdem Indulgentias tribuit prædicatoribus, qui inter prædicand. hortati fuerint, ut modo supra exposito SS. nomen Jesu laudantes, se invicem salutent, et idem nomen Jesu et Mariæ invocent, cæterisque omnibus qui hanc salutationis formam usui esse curaverint.

41. 3° Ex eodem Sixti IV indulto, qui devotè recitaverint litanias SS. Nominis Jesu, trecentos; qui autem litanias Deiparæ ducentos dies Indulgentiæ lucrantur.

42. 4° Qui facem deferunt, cum ad infirmos portatur viaticum, lucrantur Indulgentiam septem annorum, et totidem quadragenarum, ex Indulto Innocentii XII, die 5 januarii 1695. Qui verò sine lumine sacrosanctum viaticum comitantur, annorum quinque, et quadragenarum totidem Indulgentiam percipiunt. Sed qui legitime impediti facem per alium deferri curant, Indulgentiam annorum trium, triumque quadragenarum sibi comparant, ex eodem indulto, indultum Innocentii XI, 1 octobris 1688 amplectante.

43. 5° Qui devotè publicis quadraginta horarum precibus intersunt, et coram venerabili Sacramento orant per horæ unius spatium, lucrantur Indulgentiam trium annorum. Si interfuerint processioni cathedralis, quæ in principio vel fine hujusmodi precum instituitur, decem annorum; si verò aliarum ecclesiarum processionibus adstiterint, annorum quinque Indulgentiam percipiunt. Item frequentius piis earumdem 40 horarum exercitiis præsentibus, contriti, confessi, et sacra communione refecti, plenariam omnium peccatorum remissionem obtinent, ex indulto Gregorii XIII, die 5 april. 1580.

44. 6° Qui ad campanæ pulsum devotè ac flexis genibus, mane, meridie et vespere recitaverint *Angelus Domini*, contriti, confessi, et sacrâ communione refecti, in uno cujuslibet mensis die ad placitum eligendo, plenariam Indulgentiam; in reliquis autem diebus, singulis vicibus dierum centum Indulgentiam lucrantur, ex indulto Benedicti XIII, 14 septembris 1724 (Idem Pontifex 5 decem. 1727, regularibus per litteras in formâ brevis concessit, ut si quo tempore pulsatur campana, rebus ad regularem observantiam pertinentibus impediti sint, eamdem lucrentur Indulgentiam, cum sublato impedimento eamdem precem flexo genu recitabunt). Gratiam hæc confirmavit die 20 aprilis 1742, Benedictus XIV, et addidit posse paschali tempore loco *Angelus* recitari Antiphonam *Regina cæli*, cum versu et oratione. Vide num. 46.

Duo hic exsurgunt dubia, 1° an salutatio Angelica ipso etiam paschali tempore flexo genu ad Indulgentiam recitari debeat; 2° an item ei addenda sit strophe ultima *Sancta Maria Mater Dei*.

45. Ad primum negativè respondet Amort., q. 52, pag. 74, 1° quia non ea fuit intentio Pontificis ut ritum induceret novum, veteri qui admodum antiquus est et laudabilis abrogato. Porro ritum standi ad preces tempore paschali perantiquum esse patet ex Nicæno concilio can. 29, ubi hæc: *Quoniam sunt quidam in die dominico genua flectentes, et in diebus Pentecostes, ut omnia in diversis locis consonanter observentur, placuit sancto concilio à Paschate usque ad octavam Pentecostes, stantes Domino vota persolvere, vel Deo orationes effundere*. Idem diù ante observaverat Tertullianus; 2° quia Benedictus XIII, exigendo ut oratio hæc flexo poplite recitaretur, iisdem usus est verbis, quibus Joannes XXII usus erat, dum eamdem orationi huic Indulgentiam alligavit. Atqui bulla Joannis XXII nusquam in Italiâ sic intellecta est, ut oratio prædicta paschali tempore vel dominicis diebus flexo genu persolvenda esset; ut constat ex Romanis scriptoribus, qui omnes cum Angelo Rochâ ordinis S. Augustini docuerunt quòd *salutatio Angelica tribus vicibus recitari solet, genibus quidem flexis, Paschatis, Resurrectionis et Pentecostes diebus exceptis, atque item Dominicis, et vespere sabbati totius anni, etc.*

46. Quia tamen genuflexionem expressè requirunt prædicti pontifices, eaque res est facilis alex, satius cum Sorbonistis quibusdam verè piis credideram adhærendum esse litteræ bullarum, ubi id non incommodè fieri potest; præsertim quia in Carmelitarum cæremoniali præscribitur ut *ad pulsationem Angelicæ salutationis, fratres, etiam tempore paschali, genu flectant, exceptis dominicis diebus à primis vespers, in quibus non genu flectunt, sed stabunt*. Verùm qui Indulgentiam hæc confirmavit an. 1742, Benedictus XIV voluit 1° ut precatio illa à vespers cujuslibet sabbati usque ad dominicam totam sequentem à stantibus recitaretur; 2° ut tempore paschali loco *Angelus*, diceretur, etiam stando, antiphona, *Regina cæli, lætare*, cum versiculo et oratione respondente, *Deus, qui per resurrectionem*; ita tamen ut qui antiphonam hæc

memoriter nesciverint, eamdem ex recitatione orationis *Angelus* Indulgentiam percipiant. Idem Pontifex die 23 decembris 1740, *omnibus et singulis Christi fidelibus, qui singulis feriis sextis totius anni horâ tertiâ post meridiem ad sonum campanæ Ecclesiarum Metropolitanarum, cathedralium, parochialium (quarum, inquit, parochis, rectoribus, aliisque quocumque nomine appellatis superioribus, ut campanam uniuscujusque ecclesiæ hujusmodi pulsari faciant, injungimus, et in virtute sanctæ obedientiæ mandamus)*, flexis genibus quinque orationem Dominicam, et toties salutationem Angelicam devotè recitaverint, et oraverint, ac pro christianorum principum concordia, hæresum extirpatione ac sanctæ Matris exaltatione, necnon salutari perditorum hominum emendatione, pias ad Deum preces effuderint, centum dies de injunctis eis, seu aliâs quomodolibet debitis poenitentis, in formâ *Ecclesiæ consuetâ*, relaxavit. Vide Theodor. à Sp. S., tomo 2, de Indulg., p. 189, edit. in-fol.

47. Ad secundum respondet idem, Indulgentiam iis etiam accrescere, qui versum, *Sancta Maria, etc.*, omittunt, juxta morem patrium, prout saltem Navarri tempore, in magnâ Belgii parte, et ante annos 140, in Augustanis Germaniæ Breviariis, teste ibid. Amort., omittébatur. Idem de iis est qui ultima hæc, magni tamen et pii momenti verba: *Nunc et in horâ mortis nostræ*, prætermittunt, prout docente eodem Navarro à Belgii et Hispaniæ laicis omitti solent. Huic decisioni non illubens accessero; quia conditiones ad Indulgentias præscriptæ juxta morem locorum intelligi debent, innumeris alioqui nusquam profuturæ. Valent profectò ad Jubilæorum gratiam jejunia, prout in Galliâ et Germaniis observantur; neque in his tamen à butyro et lacticiis abstinetur, ut fit in aliis locis.

48. En præcipuas Indulgentias, quæ fidelibus universis obviæ sunt, et quibus adjungi possint quæ crebrò in amplis urbibus hinc et inde proponuntur. *Omnes sitiētes, venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite et comedite. Venite, emite absque argento et absque ullâ commutatione vinum et lac*, Isaia 55. Sed heu! quot, ferrèâ hæc virtuti ætate, Indulgentias nesciunt, quot stolidè despiciantur! quot vel ex ipso clero risum moveas, si his in itinere tennerrimam hanc et pietatis plenam salutem exhibeas: *Laudetur Jesus Christus!* quam tamen nos olim in Germaniæ littoribus frequentissimam exsultanti animo vidimus. Doceant hanc praxim populos suos rurales parochi, tum è suggestu, tum et præcipuè exemplo; erit procul dubio ut cum tempore germinet atque coalescat. Hanc ego, auspice te, piissime Jesu, docebo pro viribus, nec plebeculam tantum, quæ docilior esse solet, sed et, si potis erit, magnates ipsos; persuasus videlicet, neque præter nomen tuum esse nomen aliud in quo nos oporteat salvos fieri, neque illud satis unquam invocatum iri.

49. Quæres 9° quid annotari oporteat circa Indulgentias confraternitatum.

R. Tria hæc potissimum: 1° adscriptos sodalitiis hujusmodi non teneri sub peccato preces in iis deno-

tatas recitare; *quod quidem*, ait Navarrus in Miscellaneis, n. 8 et 14, *providè factum est ad tollendos scrupulos, quibus multi omittentium* (præsertim ex negligentia, ibid.) *anguntur*. 2° Eos die, hebdomadâ, vel mense, quibus hæc omiserint, alienos esse ab Indulgentiâ, quam aliâs lucrati essent. Sic altare privilegatum suo frustratur effectû, cum desunt requisitæ ad eum conditiones, quibus denuò positis reviviscit idem effectus. 3° Non posse unam confraternitatem alteri aggregari cum participatione Indulgentiarum ejus, uti semel et iterum respondet S. congregatio.

Quæres 10° quid statuendum de Indulgentiâ in articulo mortis.

50. R. 1° articulum mortis esse unum illud vel multiplex temporis punctum, in quo cuiuspiam impendit proximum mortis discrimen, seu ex morbo, seu à casu, puta naufragio, pugnâ imminenti, etc.

51. 2° Dubium esse inter theologos an Indulgentia hæc prosit in articulo mortis probabiliter *præsumptæ*, an tantum in articulo *veræ* mortis. Sunt qui eam in articulo tantum veræ mortis valere credant, cum Navarro; sunt et qui eam valere opinentur, quoties mors probabiliter imminet; tum quia hæc intentio ex parte Pontificis plus rationi congruit quàm opposita, adeoque *legalis* est et vera; tum quia durum est quòd æger qui omnia ad hujus Indulgentiæ fructum accurate implevit, eodem orbatus maneat; tum quia non decet ut gratia hæc primâ vice extinguatur (prout censent alii) quia Pontificis mens est ut fidelis ex hac vitâ mundus discedat. Quia tamen responsio hæc non est certa, suadet Navarrus, ut qui plures habet hujus generis Indulgentias; aliam in articulo mortis *præsumptæ*, aliam in articulo veræ mortis applicare nitatur.

52. 3° Episcopus non posse aliis delegare facultatem largiendæ *agonizantibus* Indulgentiæ pro articulo mortis, juxta responsum S. congregationis, an. 1710. Fuit tamen episcopo cuidam concessa facultas Indulgentiam hanc, seu monialibus per earum directorem, seu aliis nocturno tempore per confessarium applicandi.

53. 4° Prædictam Indulgentiam non suspendi tempore Jubilei, prout contra Layman, Tannerum et alios quosdam docet Viva hic, q. 4, tum ex declaratione Urbani VIII, tum quia in generali dispositione non veniunt quæ quis non esset in specie comprehensus. Absit autem ut pii Pontifices hominem in extremo agone positum, tantâ gratiâ privatum voluerint, præsertim si Indulgentiæ Jubilei percipiendæ incapax sit.

54. 5° Indulgentiam hanc non prodesse iis confraternitatum sociis qui vel ab eis propriâ sponte discesserunt, vel ob discolos mores ejecti fuere; vel cum iis inscripti sunt, non habuerunt seriam earum statuta implendi voluntatem.

55. 6° Indulgentiam hanc eò plus prodesse, quò seriùs applicatur; quia cum per eam commissa tantum, non verò futura peccata dimittantur, fieri potest ut eâ susceptâ quis venialiter ante mortem peccet,

et sic novis poenis obnoxius fiat. Et id notandum à confessariis.

56. 7° Indulgentiam hanc rarò prodesse, seu propter inadvertentiam moribundi, seu propter confessarii imperitiam.

Et quidem ex moribundi parte necessum est, ut conditiones ad Indulgentiam hanc præscriptas observet sedulò. Sunt autem eæ, 1° ut confessarium seligat Indulgentiam hanc sibi applicaturum; 2° ut peccata sua ore confiteatur, et corde detestetur; 3° ut ad minus voluntatem hæc faciendi declaraverit verbis, aut saltem, quæ D. Antonini opinio est, eam animo sincerè conceperit. Siquidem, teste Rodriguez, q. 88, art. 2, declaravit Gregorius XIII, sufficere confessionem et communionem in voto, quoad eos qui neutrius in actu exercito capaces erunt. Favet praxis recentiorum pontificum, qui ægris, corde, si ore non possunt, nomen Jesu invocantibus, plenariam tribuunt Indulgentiam, quando confiteri, et Eucharistiâ refici non valent.

57. Ex parte confessarii requiritur ut Indulgentiam applicet, quod his verbis fieri consuevit: *Auctoritate Sedis Apostolicæ mihi pro nunc commissâ, concedo tibi plenariam remissionem peccatorum tuorum, de quibus es contritus et confessus, exceptis his quæ in confitentia hujus indulti commisisti*. Haud tamen, ex communiori opinione, mutaret Indulgentia, si demerentur hæc voces, *exceptis his*, etc. Imò idonea et sufficiens videtur formula quæcumque Indulgentiam satis declarans, qualis ista fuerit: *Concedo tibi Indulgentiam plenariam in hac bullâ contentam*. Quòd si ægrum, re integrâ, in phrænesim rapi contingat, poterit nihilominus applicari Indulgentia, si hanc ejus intentionem fuisse ex præteritâ ipsius agendi ratione conjici possit. Ita fermè R. P. Honoratus à S. Mariâ, ubi confessarios monet ut à moribundis seiscitentur, annon ratione alicujus confraternitatis, vel aliunde, aliquo hujusce generis privilegio insigniti sint.

Quæres 11° quid sit Indulgentia *vivæ crucis*.

58. R. Indulgentias *vivæ crucis* eas esse quæ à variis pontificibus concessæ sunt iis qui viam crucis, seu varias stationes quas decurrit Christus sub aditum passionis, piè inviserent Jerosolymis. Has Benedictus XIII, an. 1726, extendit ad fideles omnes qui in ecclesiis fratrum Minorum *exercitium viæ crucis* obirent. Ast Clemens XII, an. 1751, eandem gratiam concessit iis qui exercitium illud obirent extra Minorum ecclesias in locis ab eorum ordine non dependentibus; dummodò *via crucis* à deputatis prædicti ordinis religiosus erigeretur. Erigitur autem depictis passim tabellis 14, in quibus exhibentur præcipuæ Christi passuri aul patientis stationes. Quæ verò cuique stationi respondeat Indulgentia, definiri non potest, cum id vetuerit S. congregatio; constat tamen ex iis quasdam esse partiales, quasdam et plenarias. Ad earum acquisitionem necessaria est in unoquoque loco brevis meditatio passionis Christi vel privatim facta, si Indulgentia privatim vel publicè lecta et corde imbibita, si Indulgentia *provisionaliter* comparetur. Indul-

gentia hæc pro vivis aliis suscipi non potest, *sed pro se duntaxat, vel pro defunctis*. Ita fert encyclica epistola provincialis Minorum Bavarie, apud Amort., q. 58, p. 82.

59. Quæres 12° quâ horâ incipiunt vel desinunt Indulgentiæ certis diebus affixæ.

R. Cum eodem inspicendum esse concessionis tenorem. Unde quando conceditur Indulgentia à primis vespers usque ad solis occasum, ut fieri solet pro diebus festis, incipit eâ horâ, quâ in eo loco vel in vicinis vespere dici consueverunt; desinit autem quâ horâ sol infra horizontem, vel eidem loco, vel si is in imis vallibus jacet, vicinis montibus descendere incipit. Si autem Indulgentia absque vespere expressione tribuatur, v. g., pro feriâ secundâ vel tertiâ ante cineres, probabilius est eam pro usu in Ecclesiâ recepto à medio ad medium noctis perdurare; quia feriæ non habent primas vespers.

60. Quæres 13° an Indulgentiæ concedi soleant pro cultu beatorum vel sanctorum qui martyrologio non inscribuntur.

R. id perrarò impetrari, ut liquet ex responsis à sacrâ congregatione datis an. 1715, 1718, 1722, 1731, 1732, etc.

61. Quæres 14° quibus sub conditionibus soleat Indulgentia concedi pro peregrinis.

R. quandoque ob celebritatem loci et aditûs difficultatem concedi, etsi non ita frequens sit peregrinorum concursus; quandoque attendi ad numerum seu missarum, quæ annuatim celebrantur in loco, seu processionum quæ eò confluunt. Nunc regulariter requiritur numerus centum millium peregrinorum ad novam concessionem; et ne tunc quidem semper conceditur, quando in viciniâ est ecclesia similem habens Indulgentium. Sed pro confirmatione semel obtentæ gratiæ aliquando conceditur pro minori, dummodò testetur episcopus, concursum priorem, qui fuit motivum concessionis prioris, non fuisse imminutum. Sequuntur hæc ex variis S. congregationis responsionibus. Idem, ibid. q. 65.

62. Quæres 15° an pro authenticâ haberi possit Indulgentia, quando habetur duntaxat authenticum ejus exemplar.

R. affirmat., modò constet exemplar illud, vulgò copiam dicunt, ex originali transumptum esse. Ita declaravit an. 1711 S. congregatio, apud eundem, q. 59.

CAPUT IX.

De Indulgentiarum abusu.

Cùm, uti piè scribit Servatius Faber, nostrum non sit angelos Ecclesiarum judicare, de iis tantum abusus loquimur, qui ex fidelium parte occurrunt; et hos quidem cum appellato mox Scriptore ad quinque revocabimus. Itaque

1. Indulgentiis abutuntur 1° qui sub spe plenariam in articulo mortis remissionem peccatorum conse-

quendi, desides languent; nec satisfactoriis operibus incumbunt. Quasi nempe ignorent Dominum instar furis eâ horâ quâ non putant, venturum esse? Quasi rursus contritionis donum eos certò maneant, qui nullâ ratione illud promereri studuerint? Quasi demùm Ecclesia intendat tepidorum inertiam per beneficia sua fovere, ac veluti promovere. *Ecce spes ejus frustrabitur eum, videntibus cunctis præcipitabitur.* Job. 40.

2. 2° Qui indiscretas Indulgentias promulgant aut distribuunt; quod quidem religiosis sub interminatione æternæ damnationis prohibetur Clement. 1, de Privilegiis. Indiscretæ porrò dicuntur Indulgentiæ, 1° quæ vel nusquàm concessæ sunt, vel desierunt lapsu temporis, vel revocatæ sunt. Nusquàm autem in rei veritate concessæ sunt, quas subreptitiè vel obreptitiè impetrari contigit; 2° quæ ultra concessionis limites extenduntur, quæ privilegia nequaquàm indulta continent, quæ media ad gratiæ lucrum prærequisita dissimulant, ne ab his deterreantur fideles, etc. Hæc sanè figmenta improbat, quæ in omnibus verax est Ecclesia; sic tamen ut dùm deceptæ plebi nihil prosunt, graviter noceant deceptoribus; 3° quæ dubiæ sunt, seu in radice ipsâ, seu in progressu; unde nec jam licet tales exponere, nec usquàm verè licuit; quod malum ut averteret Trid. synodus, statuit sess. 24, cap. 9, *Indulgentias et alias spirituales gratias per ordinarios locorum, adhibitis duobus de Capitulo.... publicandas esse.*

3. 3° Qui indulgentias quasi venales exhibent, et turpès earum occasione quæstus faciunt. Hanc Lutherani erroris originem fuisse nemo nescit. Quapropter rursus Tridentinum, sess. 23, in decreto de Indulgentiis statuit pravos quæstus omnes pro his consequendis, unde plurima in populo christiano abusuum causa fluxit, omninò abolendos esse. Quod ut insigniter exqueretur Pius V, per Constitutionem *Etsi dominici*, 13 febr. an. 1567, revocavit Indulgentias qualescumque, pro quibuscumque et quâcumque, etiam redemptionis captivorum maximè favorabili causâ concessas, pro quibus consequendis manus porrigendæ sunt adjutrices, id est, dandum aliquid elemosynæ ad Ecclesiæ fabricam, aliudve pium opus. Hinc et solent pontifices hanc diplomatis suis clausulam apponere: *Si aliquid datum fuerit ad obtinendum Indulgentiæ hujus privilegium, ea statim nulla sit et irrita*; ut semel nòrint Indulgentiarum osiores, cœlestes Ecclesiæ thesauros non auro contra æstimari, sed gratis acceptos, gratis in fidelium spirituale levamen dispensari.

4. Hic obiter notandum, quòd si eadem bulla Indulgentias duas, quarum una duntaxat quæstuarium sit, complectatur, alia non, posterior isthæc, revocatâ priori, perseveret; quia utile per inutile vitari non debet. Ita resolvit sacra congregatio an. 1715.

5. 4° Et ii fœdè Indulgentiis abutuntur, qui certas orationes, imagines, amuleta sacra, cum annexis, ut aiunt, Indulgentiis, fidelibus, nec utique gratis, distribuunt; et quæ ut plurimum ex certâ quam requirunt

orationum formulâ, aliisque circumstantiis superstitionem redolent. De his generalem hanc regulam post Marchantium statuit prædictus Faber: *Quidquid in In-*

dulgentiis non mensuratur ordinariâ et clarâ pontificum regulâ, et moderatione ad sacram theologiæ limam, id tibi ut superseditiosum et vanum suspectum sit.

DE JUBILÆIS.

(EODEM AUCTORE.)

Non amplum et uberem de Jubilæo tractatum exhibebo; verum, summa rerum fastigia secutus, breviori oratione dicam 1° de nomine, essentiâ et divisione Jubilæi; 2° de his qui Jubilæi percipiendi capaces sunt; 3° de operibus ad lucrandum Jubilæum præscriptis; 4° de privilegiis Jubilæi, præsertim in ordine ad censuras et vota; 5° de suspensione Indulgentiarum tempore Jubilæi.

CAPUT PRIMUM.

De nomine, essentiâ et divisione Jubilæi.

1. Jubilæus, vel Jubilæum (utrumque enim promiscuè dicitur, etsi malint aliqui ut annus quo Indulgentia conceditur, dicatur *Jubilæus*, ipsa verò Indulgentia Jubilæum), derivatur juxta quosdam à voce Latinâ *jubilare*, quæ idem est ac ingentis lætitiæ signum edere; quod tunc fieri maximè potest cum fidelibus aperiuntur Ecclesiæ thesauri; juxta cæteros à voce Hebraicâ *Jobel*, unde melius *Jobelæus* quam *Jubilæus* nuncuparetur. *Jobel* autem pro variis unde deducitur radicibus, idem est ac deducere in libertatem, dimittere, germinare, tubâ clangere, etc., quæ omnia Hebræorum Jubilæo post quinquaginta annos redeunti apprimè conveniebant. Tunc enim et servi manumittebantur, et remittebantur debita; et possessiones avitæ pristinis possessoribus sine pretio restituebantur, etc. Unde Levit. 25, 10: *Sanctificabis annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ: ipse enim est Jubilæus: revertetur homo ad possessionem suam*, etc. Sed et tunc vel agri spontè germinabant, vel anno Jubilæum præcedente geminam frugum mensuram dabant. Demùm Jubilæus annus buccinæ sonitu indicebatur.

2. Jubilæum novæ legis, quod et uberiores et ordinis longè superioris gratias spondet et præstat, definiri vel describi potest: Remissio totius pœnæ temporalis peccatis debitæ in foro Dei, extra sacramentum, cum singularibus privilegiis concessa per applicationem satisfactionum Christi in communi Ecclesiæ thesauro contentarum. Breviùs verò, Indulgentia plenaria cum privilegiis annexis sub certis conditionibus concessa. Jubilæum quatenus *remissionem* importat, convenit cum sacramentis, quæ etiam peccata suo quæque modo remittunt; quatenus *pœnæ totius temporalis remissionem* dicit; convenit cum Indulgentiis plenariis; quatenus demùm magna et singularia privilegia importat, ab iisdem distinguitur.

3. Cavendum porro ne Indulgentiis quæ privatis

Ecclesiis in formâ Jubilæi aliquando conceduntur, eadem inesse credantur privilegia, quæ Jubilæis ipsis, ut malè docent Vega, Filliucius, etc.; hæc enim opinio nec practicè tuta est, ut docet ipse Gobat, nec ullâ verisimili ratione nititur; quin et probatur falsa esse, tum ex praxi, quæ optima est legum interpretis; tum quia Jubilæum nonnisi præmissis jejunis, orationibus, etc., concedi solet; tum quia nec ipsum anni sancti Jubilæum hunc præstare favorem solet, ut quisque approbatum ab ordinario confessarium eligere possit, per quem à reservatis absolvatur. Ita Suarez, tomo 5, in 3 p., disp. 7, sect. 5; Navarrus, Domin. Viva, hic, q. 1, art. 1, n. 4.

4. Jubilæum dividitur 1° in Romanum, Compostellanum, et extraordinarium.

5. Romanum illud est quod Romæ per totum annum sanctum, singulis 25 annis hodiè recurrentem celebratur. Et illud quidem in festo Ascensionis Domini, tum pro Romanis, tum pro cæteris orbis fidelibus promulgari solet. Incipit verò in Nativitatis dominicæ vigiliâ, quâ post meridiem aperitur porta sancta, à Papâ quidem porta S. Petri, à tribus verò cardinalibus portæ Basilicarum S. Pauli, S. Joannis Lateranensis, et S. Mariæ Majoris. Perdurat autem toto anno usque ad ejusdem Nativitatis Dominicæ pervigilium, quo eadem porta sancta novo muro ocluditur, qui manet integer, donec iterùm annus sanctus recurat.

6. Compostellanum illud est quod Compostellæ celebratur toto illo anno, quo S. Jacobi festum incidit in Dominicam, et à vigiliâ Circumcisionis usque ad ultimam anni sequentis diem, tam incolis loci, quam peregrinis eò affluentibus apertum est.

7. Extraordinarium est illud quod vel post annum sanctum pro aliis diocesibus extra Romam, vel post inaugurationem Pontificis, aut in gravi Ecclesiæ periculo, aliove quocumque urgenti casu conceditur.

8. Jubilæa Romanum et extraordinarium in eo conveniunt, quòd utrumque et à solo Papâ conceditur, et plenariam omnium peccatorum Indulgentiam fidelibus confert. Discrepant autem 1° quòd Jubilæum anni sancti per annum integrum perduret; extraordinarium verò per unum aut alterum mensem, plerùmque per duas tantùm hebdomadas; 2° quòd illud determinato tempore, quolibet nimirum vigesimo quinto anno, conceditur; istud ad Pontificis beneplacitum, et prout exigunt casus, indulgeri consuevit; 3° quòd in Jubilæo anni sancti variae adhibentur cæremoniæ, ut portæ sanctæ apertio, non in aliis; 4° quòd certius obtineat

tur anni sancti, vel sequentis in aliis diocesisibus, Indulgentia; quia hæc et opera graviora magisque proportionata requirit, et universaliorem habet causam, nempe fidelium totiusque Christiani populi salutem; 5° quod in Jubilæis extraordinariis semper concedatur facultas commutandi vota reservata (religionis et continentie perpetuæ exceptis), non autem, saltem expressè, in Jubilæis anni sancti.

9. An autem privilegia extraordinariis Jubilæis concessa, ipsi etiam anni sancti, seu ut hic intelligimus, Romano Jubilæo competant, ambigunt doctores. Negant Lugo, Gobat, Blasius ab Assumptione, part. 2, q. 1, et alii non pauci; 1° quia in his materiis pontificia indulta non plus valent quàm sonant. Atqui indulta seu bullæ, quæ anni sancti gratiam recensent, plenariæ solùm Indulgentiæ mentionem faciunt; de potestate verò eligendi confessarium qui à reservatis absolvat, vota commutet, etc., penitus silent.

10. 2° Quia pontifices, qui extraordinaria Jubilæa concedunt, postquàm dixere se largiri Indulgentiam anni sancti, subjiciunt: *Insuper cupientes ut omnes fideles tanti thesauri participes fiant, facultatem concedimus eligendi sibi confessarium qui à reservatis absolvat*, etc. Atqui si facultas ista Jubilæis anni sancti tacite inesset, perperam diceretur superaddi Jubilæis extraordinariis.

11. 3° Quia Clemens X de gratiis Indulgentiæ anni sancti amecti solitis, à Jesuita quodam, an. 1531, interrogatus, expressè negavit se illas concedere, prout refert Gobat, num. 562, quod et rursus in *Notificatione* suâ declaravit.

12. Contrariam nihilominus opinionem veluti probabilem cum aliis multis (demptâ tamen eligendi confessorii facultate) amplectitur Dom. Viva, q. 5, art. 3, unde cum per ipsum, ibid. art. 2, *probabilissimum sit Jubilæi favores*, non tamen indulgentiam, *obtineri, sequendo opinionem probabilem, etiamsi à parte rei falsa sit*; consequens est, privilegia de quibus loquimur, reipsâ prodesse, licet ea Pontifex largiri non intenderit. Sua quidem sunt utrique opinioni huic momenta; sed nec si graviora sint, quemquam movere debeant, ut sibi per auctoritatem dubiam extra necessitatis casum in rebus tanti momenti provideat.

13. Dividitur 2° Jubilæum in Jubilæum simpliciter dictum, et Jubilæum *ad instar*. Verùm hæc divisio coincidit cum præcedenti; Jubilæum enim simplex est ipsum Jubilæum anni sancti; Jubilæum *ad instar* idem est cum extraordinario, neque est *ad instar*, nisi ratione plenariæ Indulgentiæ, cum cæteroquin et mox dictis plura habeat privilegia quæ non habet, aut saltem, certò non habet Jubilæum anni sancti. Id solùm observari oportet per Jubilæum *ad instar* illud unum à pluribus intelligi, quod à pontificibus extra annum sanctum vel sequentem conceditur. Certè moris est ut in Galliis anno, v. g., 1726 et 1751, Jubilæum anni sancti lucrari dicamur.

14. Quæres 1° cui competat facultas concedendi Jubilæum.

R. hanc soli Pontifici competere, cum ipse solus et

plenariam Indulgentiam, et potestatem à certis votis dispensandi tribuere possit.

15. Quæres 2° quis fuerit Jubilæi institutor.

R. Veri non est simile quod cum Polydoro Virgilio narrant plures, Jubilæi usum à Bonifacio VIII pro anno 1300, institutum esse. Constat enim ex *Extrav. Antiquorum*, de Pœnit. et Remiss., Bonifacium non instituisse, sed renovasse, et ad summum de novo statuuisse, ut Jubilæum determinato tempore, quovis nimirum centesimo anno celebraretur, et plena tunc perciperetur Indulgentia ab iis qui Apostolorum limina piè inviserent; quod quidem tanto gentium omnium concursu an. 1500 factum est, ut totâ anni hujus serie ducenta peregrinorum millia in Urbe commorarentur. Verùm dubio procul altius repetenda est institutio Jubilæi; cum Alexander III, qui Ecclesiæ ab an. 1159, adeoque 130 et ampliùs annis ante Bonifacium præfuit, Compostellanæ basilicæ Jubilæum instar Romani concesserit, quod in Bullâ suâ jampridem à decessoribus suis Calixto II, Eugenio et Anastasio, eidem Ecclesiæ indultum fuisse agnoscit. Quin et plures institutionem Jubilæi vel ab Apostolis, vel ab eorum successoribus ortam esse contendunt, ut apud Ferraris et Palaum videre est.

16. Ut sit, Clemens VI, annum sanctum, qui post unum duntaxat seculum rediens, paucis admodum prodesse poterat, ad quinquagesimum quemque annum reduxit anno 1350. Sed quia, et hoc etiam temporis intervallum longius foret, Urbanus VI, anno 1378. Jubilæum post annos triginta tres in memoriam annorum quibus Christus vixisse communiter creditur, haberi voluit; quod et servatum est à Martino V et Nicolao V, uti refert Paulus II, in Constitutione *Inefabilis providentia*, quâ an. 1470 statuit ut in posterum celebraretur annus Jubilæus anno quolibet vigesimo quinto, ut ætas omnis fieri posset tanti thesauri particeps. Atque hoc tempus annorum 25 hactenus à successoribus Pauli II religiose observatum est; siquidem Alexander VI Jubilæum pro anno 1500 edixit, Clemens VII pro an. 1525, Julius III pro 1575, Clemens VIII pro 1600, Urbanus VIII pro 1625, Innocentius X pro 1650, Clemens X pro 1675, Innocentius XII pro an. seculari 1700, Benedictus XIII pro an. 1725, ac demùm Benedictus XIV pro an. 1750.

17. Quæ verò sit epocha Jubilæi extraordinarii post annum sanctum regionibus aliis concessi, non omninò certum est. Constat id equidem à Clemente VIII pro anno 1601, ab Urbano VIII pro an. 1625. etc., factum esse; sed an ante factum non esset, haud omninò constat. Id certum, gratiam hanc à Papâ, non *motu proprio*, sed ad instantiam, vel nuntiorum, vel episcoporum, quandoque etiam regum indulgeri.

18. Sed neque constat quis omnium primus post coronationem suam Jubilæum concesserit. Nullus quidem, saltem in utriusque Cherubini Bullario, id ante Sixtum V, an. 1585, fecisse reperitur. Verùm quia idem Papa in constitutione suâ, quæ incipit: *Virium nostrarum infirmitate*, etc., signatè præmittit: *Similem indictionem per omnes ferè pontifices promulgari*

solitam, extra dubium est concessionis hujus originem in Sixtum V malè refundi. Sed de his quæ ad praxim, hujus operis summam, nihil pertinent, hactenus plus satis.

CAPUT II.

De his qui Jubilæi lucrandi capaces sunt.

1. Constat ad hoc ut Jubilæum comparare quis possit, requiri 1° ut viator sit; neque enim lucrari Indulgentiam possunt piè defuncti, etsi hæc eis applicari potest; 2° ut compos sit rationis, quia alioqui præscripta opera humano modo adimplere non potest; quanquam ut à dormiente, cum jejunii tempus impletur, percipi potest Indulgentia; sic et ab eo, juxta plures, recipi posset, qui præstitis universis aliis Jubilæi operibus, in dementia lapsus, absolveretur et Eucharistiâ reficeretur; 3°, ut fidelis sit et baptizatus; tum quia aliàs confessionis et Eucharistiæ incapax est; tum quia thesaurus Ecclesiæ solis ejus membris dispensari potest; 4° ut ab excommunicatione, saltem majori, liber sit; eâ enim ligatus, quamvis seriò contritus, nec absolutione donari, nec Eucharistiâ refici potest, quæ ex dictis alibi metienda sunt. His ergo prætermisiss, quæ nihil difficultatis, saltem in præsentī expendendæ, habent,

2. Quæritur 1° quinam Romanum, seu anni sancti Jubilæum lucrari valeant.

R. eos solum, qui Romam se conferunt, ibique opera præscripta secundum Ecclesiæ intentionem devotè exequuntur; nisi ex privilegio habeant facultatem Jubilæum in proprio domicilio, vel extra Romam lucrandi.

3. Quæritur 2° quibus competat privilegium istud.

R. Privilegium istud à Papâ iis tribui, 1° qui vel in Urbe, vel etiam in itinere ad Jubilæi lucrum suscepto, ante morbo corripuntur, quam inijuncta opera vel absolvere, vel inchoare possint; 2° et iis etiam, saltem ex bullis Innocentii X et Clementis X qui Romam contendere non possunt, puta sanctimonialibus, anachoretis, eremitis, iis item qui in carceribus, vel diuturnâ infirmitate detinentur. Ut autem hi gratiâ sibi oblatâ fruantur, necessum est 1° ut hypotheticam quidem, sed veram et seriam Urbis invisendæ, si liceret, voluntatem habeant; 2° ut verè sint pœnitentes et confessi; 3° ut opera sibi vel à superioribus, vel à prudenti confessario injuncta pro viribus implere studeant; 4° ut prædictis obicibus, non autem aliis, qualis est conditionis status, distineantur. Nec enim caudideus, judex, mercator, quia suo quisque officio alligatus est, etiam cum sincerâ itineris voluntate Indulgentiam lucrabuntur.

4. Quæritur 3° quid sanctimonialium vel eremitarum nomine intelligendum veniat.

R. ad primum, monialium nomine intelligi, tum eas quæ tribus religionis votis obstrictæ sunt, tum et eas, juxta Vivam, q. 7, art. 1, quæ licet tria hæc vota non emittant, de licentiâ episcopi collegialiter intra monasterium aliquod vivunt, cum obligatione servandi perpetuam clausuram. Veniunt et Novitiæ, quæ in

favorabilibus sub religiosarum vocabulo comprehenduntur; quin et juxta eundem Vivam eodem fruuntur privilegio, quæstuariæ, quæ quibusdam in locis civitatem, stipis captandæ gratiâ, circumeunt, dum interim reliquum monasterii corpus clausuram servat; quia stateas membra esse communitatis ad clausuram adstrictæ; quod in privilegiis quæ latè interpretanda sunt, sufficit. At sub monialibus non veniunt educandæ quæ cum iis convivunt; quia eæ nullo sensu perpetuæ clausuræ subjacent. Hæc ille à quibus dissentit P. Mansuetus Koch, canonicus regularis Lateran. in opere cui titulus *Jubilæum universale*, ubi, pag. 76, ad privilegii hujusce usum perpetuam cum tribus votis clausuram exigit; et meo quidem judicio non ineptè; puellæ enim quæ sine iisdem votis clausuram servant, sunt verè seculares, etiamsi vota simplicia emittant, et eo nomine parentibus succedunt in bonis, nisi obstat Lex regia. Porro seculares puellæ à monialibus omnino distinguuntur.

5. R. ad secundum cum eodem Vivâ, eremitarum, seu, quod idem sonat, anachoretarum nomine veniunt, qui seorsim ab hominum consortio cretum incolunt in solitudine, ut contemplationi vacent, etiamsi religiosi sint, ut Camaldulenses. Monachi tamen cum seorsim ab hominum societate non vivant, sub eremitis quoque præsens non comprehenduntur. Unde Cassianus, collat. 18, cap. 4, distinguit monachos cœnobitas ab eremitis. Subdit idem Viva, Carthusienses, seu in conventibus intra civitates, seu extra degant, eodem privilegio potiri, tum quia rarò conveniunt inter se, tum quia et ipsi in cellulis vivunt ut cœlestium meditationi vacent. Nec obest, inquit, quòd de domo in domum transmigrant; quia hinc sequitur paulò leniorem esse ipsorum clausuram, quam sanctimonialium (quæ et ipsæ identidem nihilominus ad salubres aquas, vel ob aeris incommodum aliò transeunt) non tamen eos perpetuæ, qualis viros decet, clausuræ non esse mancipatos. Sanè verò Carthusienses, quò meditationi vacent, è cellulis propriis non exeunt, nisi ad ecclesiam, aut gravibus de causis.

6. Quæritur 4° quid carceratorum vel infirmorum nomine intelligendum sit.

R. ad primum: Carceratorum appellatione veniunt, qui contra propriam voluntatem ita detinentur, ut quò visum fuerit vagari non possint; quales sunt non ii modò qui continentur in ergastulis, sed et qui civitatem habent carceris loco: item qui sub fidejussione relaxantur, quia hi statim ut à Judice vocati fuerint, comparere tenentur; et potiori jure damnati ad triremes. Aliud est tum de militibus, tum de religiosis; quia licet neutri arcem vel claustrum deserere possint, haud tamen contra propriam voluntatem, quæ ad minus subsistit in causâ, detineri censentur. Quòd si sub indignationis comminatione vetuerit princeps ne quis è certo loco abscedat, is, ut honestiori, sed tamen vero carcere detentus, privilegio frui posset.

7. R. ad secundum, per infirmos à nonnullis eos

intelligi qui præ morbo Extremæ-Uctionis capaces sunt. Sed malè, quia multò durius in re favorabili, et quantum verba ferunt extendendâ. Malim ego cum aliis eos intelligi, qui præ caducâ valetudine, quantumcumque velint, quod semper est supponendum, sanctam peregrinationem sine notabili periculo tentare non possent. Atque in eo ordine erunt epileptici, qui ægritudine suâ non rarò corripuntur, leprosi, cæci, claudi, saltem si Româ longius distent; senes item minimè vegeti. Ubi notandum cum Vivâ, eâdem q. 7, art. 2, n. 2, infirmitatem in Bullâ requisitam, quod et idem de carcere dicendum, debere esse diuturnam, id est, quæ majori anni parte duratura sit, aut saltem diù duraturâ presumatur.

8. Quod de senibus et infirmis dictum est, spectat ad religiosos, qui peioris non sunt conditionis quàm cæteri, modò et itineris faciendi licentiam obtenturi essent, et sinceram ejus decurrendi voluntatem gerant. Hâc occasione duo exsurgunt dubia. Unde

9. Quæritur 3° an regularibus qui, nisi obsessi infirmitas, Apostolorum limina essent invisuri, opera pia ad lucrandum Jubilæum ab ordinariis locorum injungenda sint, an etiam à superioribus eorum possint injungi.

10. R. posse ab ipsis etiam superioribus injungi, 1° quia vix probabile est mentem Pontificis esse ut in iis quæ jurisdictionis sunt, regulares subiciat ordinariis; 2° quia Pius V, an. 1571, in const. 132, Dominicanis concessit, ut in religiosos ac moniales ordinis sui id possent, quod in clericos et seculares sibi subjectos possunt episcopi, tam in ordine ad absolvendum et dispensandum, quàm in ordine ad alias quascumque facultates. Istud autem privilegium, quod *exorbitans* dici nequit, ad regulares alios privilegiorum communicationem habentes extenditur. Si cui dubia erit decisio hæc, quia Pontifex, cum de sanctimonialibus et eremitis loquitur, dicit opera ad Jubilæi lucrum esse iis ab eorum superioribus, vel de ipsorum mandato à confessariis injungenda; cum autem de infirmis aut carcere conclusis verba facit, jubet eadem opera ab ordinario indici; is et suâ et episcopi auctoritate uti poterit.

11. Quæritur 6° an Papa, qui fideles universos ad anni sancti gratiam invitat, religionis eo ipso licentiam faciat Romam absque superiorum facultate contendendi.

R. neg., quia hæc vagorum cursitatio vergeret in summum regularis disciplinæ detrimentum. Sanè qui tunc prætenderetur favor, et dubius admodum foret, et plurimis, juvenibus præsertim, impendiò exitialis.

12. Quæritur 7° an peregrini qui transeunt per diœcesim vel civitatem, cui apertum est Jubilæum aliquod, illud lucrari possint, ut incolæ loci, aut qui in eo quasi domicilium habent; modò præscripta ad ipsum opera perficiant.

R. affirmat., modò peregrini illi in hæc diœcesim vel civitate adimpleant opera, non dico quæcumque, sed localia, quæ videlicet in hoc loco præstari de-

bent, scilicet Ecclesiarum visitationem. Unde qui basilicas in hæc urbe invisit, et in aliâ, etiam ubi apertum non est Jubilæum, jejumat, rursusque in aliâ peccata deponit, et Eucharistiâ reficitur, Jubilæi Indulgentiam obtinet; an etiam privilegia suo loco expendam.

13. Ratio primæ partis est, 1° quia usu communi receptum est ut gratiæ pontificiæ alicui loco concessæ ad peregrinos et advenas extendantur. Neque verò eas bullæ concedunt *incolis*, sed *fidelibus* hujus loci; sunt autem in hoc loco fideles qui loci incolæ non sunt; 2° quia Jubilæi favor non est *merè* personalis, sed etiam localis et realis, quatenus ad sui consecutionem certa opera in tali loco præstanda, puta hujus vel illius basilicæ visitationem exigit; 3° quia episcopi legitimi gratiæ pontificiæ interpretes, in diplomatibus suis, citra ullam incolæ et advenæ distinctionem testantur gratiam Jubilæi ad eos omnes spectare, qui præscripta opera compleverint; 4° quia gratia Jubilæi, utpote nemini nocens et de se favorabilis, latè est interpretanda, quantum sinit verborum proprietas; 5° quia alioquin vagi, aut qui rerum suarum causâ iter faciunt, vix summæ Jubilæi gratiæ participes fieri possent; quod quàm durum sit nemo non videt. Imò nec illud ii consequi possent, quorum episcopis à Papâ fuisset denegatum, uti non ita pridem contigit.

14. Ratio secundæ partis est, quòd ad Jubilæi consecutionem sufficit opera præscripta adimplevisse. Sed qui designatas ecclesias Lugduni invisit, et Viennæ confitetur atque Eucharistiam recipit, omnia ad Jubilæi consecutionem præscripta exequitur. Haud equidem sufficeret ut ecclesias Viennæ, ubi vel non est, vel non erit Jubilæum, invisit; quia necessum est, ut non quascumque ecclesias, sed designatas visitet. Verùm necesse non est ut in hæc potius quàm in illâ ecclesiâ peccata deponat, vel communice, quia id nullâ lege constitutum est. Sanè moris est, ut quisque in parochiâ suâ communice; nec tamen quælibet parochialis Ecclesia semper est ex earum numero quæ visitandæ sunt.

15. Confirm., quia privilegium Jubilæi ita locale est, ut personam afficiat. Ergo qui in hoc loco opera designata incœpit, jus acquisivit ad idem Jubilæum; proinde illud alibicumque, cætera necessaria implendo, lucrari potest; modo hæc intra tempus constitutum, puta bimestre, exequatur. Nec dubium quin variis in diœcesibus, modò in iis apertum sit Jubilæum, et adhuc duret, stationes suas exsolvere possit; quia sic verum est quòd designatas ecclesias, quoties locali lege præscriptum erat, invisit.

16. Hinc 1° qui Meldis hebdomadâ primâ ecclesias quotquot opus erat, invisit, Jubilæum lucrabitur, etiamsi Parisiis jejunium, confessionem et alia perficiat, sive Parisiis apertum sit Jubilæum, sive non.

17. Hinc 2° qui Meldis Jubilæum lucrari neglexit, in vicinam diœcesim transmeare potest, et ecclesias invisendo, quamdiù stat Jubilæi tempus, gratiam ejus consequi.

18. Imò in Jubilæis *ad instar potest toto anno* Indulgentia obtineri; quia Jubilæa hæc ab initio fidelibus universis concessa sunt et aperta. Quod autem dicitur ea nondum in hac aut illâ diœcesi aperta esse, eo solum sensu verum est, quòd in hac diœcesi necdum obtineri possint, quia necdum in iis designata sunt seu juniorum tempora, seu ecclesiæ quæ visitari debeant. Ita Mansuetus Koch, et melius Blasius ab Assumptione, in libro cui titulus: *Recueil de Cas de conscience... sur le Jubilé*, c. 1, casu 16 et seq.

19. Queritur 8° an qui in diœcesi suâ Jubilæum lucratus est, illud denuò in aliâ, repetitis quæ præscripta sunt operibus, lucrari possit.

Negant plures cum Suare, Navarro, Layman, Bonacinâ, et aliis contra non paucos, è quibus sunt Diana, p. 5, Tr. 12, resol. 28, Koch, q. 1, n. 99. 1° Quia qui Jubilæum Romanum in Urbe lucrati sunt, idem denuò lucrari possunt ex speciali privilegio. Ad quid verò privilegium istud, si quisque bis Jubilæum lucrari possit? 2° Qui Jubilæum in Urbe lucrati sunt, illud tantum alterâ vice ad suos reversi lucrari possunt. Ergo deterioris forent conditionis, quàm qui ad Urbem, seu Romam, non contenderunt; hi enim si bis, utique decies et vicies Jubilæum lucrari possent. 3° Quia ita respondisse fertur Clemens VIII, et indubiè idem an. 1620, resolvit sacra congregatio. 4° Quia si quis Jubilæum bis obtinere posset, posset bis à censuris et reservatis casibus, quos denuò incurrisset, absolvi. Atqui id non concedit Papa, sed solum ut *hac vice*, et ad hunc Jubilæi lucrandi effectum absolvi valeant. Ita idem Blasius, eod. cap., casu 2. Quia tamen nemo certò scit se Jubilæi gratiam promeruisse, sunt qui piè Jubilæi opera repetant, ut si primâ vice gratiam ejus non attigerint, hanc novo conatu promerantur. Et id, si sine anxietate fiat, laudandum. Hæc illi, ad quos spontè accederem. Aliud tamen definiit Benedictus XIV, in bullâ *Convocatis*, § 52, ubi hæc: *Qui hoc anno sancto bis aut pluries omnia et singula Jubilæi opera... iteraverit, bis quoque aut pluries poterit hoc anni sancti Jubilæum lucrari. Nos enim habitâ ratione annui spatii, ad quod hujusmodi Jubilæum protenditur (quæ ratio pro cæteris ejusdem formæ Jubilæis militare videretur) ita de apostolicæ liberalitatis plenitudine concedimus. Hoc tamen declarantes, neminem posse, nisi semel, id est, primâ tantum vice frui, seu potiri favoribus huic Jubilæo adjunctis, quales sunt, ut ibid. dicitur, absolutio à censuris et casibus reservatis de novo contractis, commutatio votorum, etc.*

20. Queritur 9° an viatores ab itinere reversi Jubilæum lucrari possint, et quamdiù.

R. In bullis Jubilæorum *ad instar* concedi viatoribus ut ad sua reversi Jubilæum lucrari possint; de hoc autem sileri in Jubilæis anni sancti, quæ in præsentî distinguimus à Jubilæis *ad instar*. Sed quia bullæ pro Jubilæis anni sancti ordinariis concedunt facultatem procurandi viatoribus ad sua reversis Jubilæi, constat viatores gratiam hanc consequi posse, si id expresse sit episcopus, quod cavendum ne unquam omittat.

21. Quamdiù autem perseveret facultas gratiam

hanc consequendi, nonnisi ex episcopalis mandati tenore dijudicari potest. Si enim expresserit Episcopus futurum ut Jubilæi particeps essent qui *immediatè* post reversionem sacro operi incumberent, excident à gratiâ, qui ex ignorantia vel desidia rem aggredi prætermiserint. Si verò nullum præscripserit tempus, existimat citatus casuista, part. 1, cap. 5, cas. 25, posse viatorem, qui etiam *per plures menses* à reditu de Jubilæo non cogitavit, illud tandem, ad meliores sensus reversum, promereri. Quoniam tamen decisio hæc pia magis est quàm certa, providè sibi consulunt, qui quamprimum moraliter valent, præscriptis operibus vacant.

22. Quòd si ab episcopo constitutum sit ut viatores Jubilæum lucrentur, si intra duos à reditu menses præscripta opera fecerint, gratiæ ejus particeps fieri poterit, qui uno aut altero die ante postremi mensis exitum, Confessarium pro tunc approbatum in tribunali convenierit; is enim opera præscripta in alia, juxta prædictum auctorem, commutare poterit, quod difficile videtur; vel Jubilæi tempus eidem prorogare, prout iis quotidie sit qui procrastinando, ad ultimos designati temporis dies devenerunt. Vide eundem Blasium ab Assumpt. cit. cap. 5, casu 28 et seq.

23. Queritur 10° an ad Jubilæi consecutionem sufficiat intentio habitualis vel interpretativa, ita ut qui Jubilæi planè nescius opera omnia ad ejus lucrum ponit, gratiam ejus obtineat.

Affirmant Layman, lib. 5, tract. 7, cap. 6, n. 5; Diana, part. 5, tract. 12, Resol. 6; Koch, q. 1, sect. 5, n. 75; Blasius, cap. 2, casu 9. 1° Quia si justus justo alii planè nescio satisfactiones suas applicare valet; potest universalis Ecclesiæ pastor satisfactiones Christi et sanctorum nescio equipiam, præscripta tamen exequenti, applicare; 2° quia in humanis potest alter alterius inscii debita expungere; 3° quia qui Missam festâ die audit, nescius Festi, Ecclesiæ legi sufficienter obtemperat, etc. Hæc fusiùs non prosequor, quia summè inutilia. Quis enim, nisi in fictitiis casuistarum hypothesibus, jejunia, stationes in his numero Ecclesiis, orationes secundum Pontificis intentionem persolvat, si de Jubilæo nihil audierit? Imò quis, nisi fortè ræger, qui id de industriâ celabatur, nullam, dum villæ et urbes Jubilæum resonant, Jubilæi notitiam habebit? cæve habitâ omnia ad consecutionem ejus necessaria præstet, absque virtuali ejusdem lucrandi intentione? Longè faciliùs fieri potest eadem hypothesi quoad communes Indulgentias; nec enim mirum est, si quis earum inscius communiceet in Ecclesiâ cui affixæ sunt, et oret pro exaltatione S. Ecclesiæ, pro principum concordia. In hoc autem casu Indulgentiam satis probabiliter percipi diximus in tract. præced., cap. 5, num. 40.

Quæres 11° an possit quis Jubilæi Indulgentiam alii seu vivo seu defuncto applicare.

24. R. ad primum, etsi, quod tuentur multi, concedere possit summus Pontifex, ut vivus vivo alii Indulgentiam hanc applicet, nusquam tamen id ab eo permissum esse; quia quisque eam sibi lucrari ipse

potest, et alienâ indignus est ope, qui sibimet opitulari non vult.

25. R. ad secundum, esse hanc apud multos simplicioris iudicii fideles persuasionem, quod post consecutum sibi priore hebdomadâ Jubilæum, illud posteriori defunctis lucrari possint; sed perperam: in his enim quæ à superioris voluntate pendent, id unum possumus quod ipse concessit. Porro non solet Pontifex concedere ut Jubilæi Indulgentia defunctis cedat. Ita passim theologi.

26. Quæritur 12° an Jubilæum ante lucrisferi valeat, quàm fuerit promulgatum ab episcopo.

R. ita multis videri, qui non improbabiler docent moribundum, si ad promulgationem usque victurus non creditur, à confessario opera postmodum præscribenda commutante, ad Jubilæi consecutionem posse disponi. Ratio est quia licet Pontifex, cum Jubilæum largitur, episcopo certarum ecclesiarum designationem committat, non tamen eò usque conditioni huic gratiæ valore annectit, ut ea in necessitatis casibus ante designationem hanc prodesse non possit. Quia tamen hæc à legislatoris voluntate non satis cognitâ dependent, addendum est, moribundo, si præter spem vitam protraxerit ad tempus Jubilæi, aut etiam omninò convaluerit, curandum prorsus ut promulgato deinceps Jubilæo, vel eadem opera iteret, vel nova ex confessarii præscripto exequatur.

27. Quæritur 13° an fidelibus incumbat obligatio lucrandi Jubilæum.

R. Non equidem incumbere per se, quia Jubilæum offertur tanquàm favor, non autem ut onus sub præceptum cadens; at vix posse fieri ut quis sciens et volens sine omni peccato consecutionem tantæ gratiæ negligat; quia, secuso etiam contemptu qui à lethali immunis non esset, subest hic desidiosus torpor, et spiritualis boni negligentia, sæpè etiam scandalum aliquod, quæ ab omni culpâ excusari non possunt.

28. Quæritur 14° an qui præscripta opera præstant, omnes ex æquo Jubilæi gratiæ participes sint

Non movetur quæstio de Jubilæi privilegiis. Constat enim omnes qui Jubilæum verè lucrantur, etsi cum minori devotionis affectu, ex æquo à casibus reservatis et censuris absolvi, item frui votorum commutatione, etc.; alioqui tam poenitentes quàm confessarii gravibus obnoxii forent scrupulis, si pietatis gradus in prædictâ relaxatione diversitatem induceret. Tota igitur difficultas est de primario Jubilæi effectu, qui in Indulgentiâ plenariâ consistit.

29. Et quidem constat per Jubilæum à fidelibus, tametsi opera æquali fervore obeant, non semper obtineri Indulgentiam materialiter æqualem. Ratio est, quia non omnes æqualem poenæ reatum habent; sed alii pluribus obnoxii sunt poenis, alii paucioribus.

Sed dubitatur 1° an fideles omnes qui opera præscripta non eodem, sed tamen sufficienti affectu adimplent, ita ut alter pinguorem eleemosynam largiatur, severius jejundet, in Ecclesiis ferventiùs et diutius precetur, alter hæc omnia præstet remissiùs,

piè tamen, eandem formaliter Indulgentiam, id est, poenæ omnis, licet multum inæqualis, veniam consequantur; 2° an ad minus Indulgentiam hanc formaliter æqualem recipiant duo, qui eadem opera simili fervoris gradu exsolvunt, sed in gradu admodum diverso debitores sunt justitiæ divinæ.

30. Affirmant multi pro utrâque parte, 1° quia fideles omnes, qui opera præscripta exequuntur, ponunt conditiones omnes ad Indulgentiæ propositæ consecutionem injunctas; 2° quia velle potest Pontifex ut ii etiam qui servidè minùs, piè tamen præscripta opera adimplent, totius Indulgentiæ participes sint. Ergo id probabiliter vult, nisi contrarium exprimat, quod facere non consuevit; 3° quia Indulgentia remissionem poenarum confert ex opere operato, scilicet ex meritis Christi et sanctorum, non autem ex opere operantis. Ergo major minorve operantis fervor, nihil ad remissionem hanc præstat.

31. Aliter quantum ad primam partem sentiunt Navarrus, Coninch. et alii, quos in præced. tract. secuti sumus, cap. 5, n. 61 et seq. Neque verò contraria opinio nutriendæ pietati, sed minuendæ potiùs inservire potest.

32. Quod spectat ad alteram partem, nobis hic hærendum incertis; cum poenæ remissio non à solâ hominis, sed potissimum à Dei voluntate pendeat, juxta quam vult Pontifex quicquid vult. Valere, nisi fallor, in præsentî potest istud Christi de peccatrice, Luc. 7, v. 47: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, cui autem minùs dimittitur, minùs diligit, sicut minùs remittitur ei qui minùs diligit.*

CAPUT III.

De operibus ad lucrandum Jubilæum requisitis.

Opera ad Jubilæorum consecutionem præscribi solita, sunt 1° animus poenitens, 2° confessio, 3° participatio Eucharistiæ, 4° visitatio ecclesiarum, atque in iis fundenda oratio, 5° largitio eleemosynæ, 6° jejunia.

Circa hæc generatim certum est vel admodum probabile, 1° in materiâ Jubilæi ad amissim sequendum esse pontificii diplomatis tenorem; 2° requiri ut eadem opera honestè fiant, et à peccato, saltem mortali vacent (1); 3° ut integrè ponantur, etsi enim levissima quæpiam ommissio non noceat, obesset tamen notabilis, qualis est unius *Pater et Ave*, quia precatio hæc, licet in se levis, est quid grave respectu quinque *Pater et Ave*; 4° opera hæc inter præfixum tempus, demptâ tamen confessione (2) absolvenda esse, proinde intra annum, si de Jubilæo Romano, intra menses duos, duasve hebdomades, si de aliis, sermo sit; quæ ex dictis exceptionem patiuntur in moribundis; 5° ex his tamen operibus esse nonnulla, tria videlicet jejunia, quæ eandem intra hebdomadam perfici debeant; 6° nihil interesse quo ordine prædicta opera compleantur, nisi, quod fieri non solet, eorum ordo à Pontifice præscriptus sit. Excipienda sanè confes-

(1) Vid. tractatum præced., cap. 5, n. 51.

(2) Vido ibid.

sio, quæ si necessaria cuipiam erit, Eucharistiæ præmitti debet; 7° perinde esse quòd opera in hoc vel illo loco fiant, demptâ tamen ecclesiarum visitatione, quæ extra designatas ab ordinario præstari non potest; licet in viatoris gratiam à confessario in aliud opus possit commutari; nisi viator privilegio suo post reditum uti velit; 8° curandum ut qui opera præscripta adimplent, non solum Jubilæi gratiam lucrari intendant, sed, quod multû est mitioribus theologis penè judicant certò necessarium, ut saltem initio precum (1) intendant pro finibus à Pontifice assignatis orare, puta, *pro peccatorum suorum remissione, pro pace inter principes christianos conservandâ, hæreseon extirpatione, sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione, præsentibus Ecclesiæ necessitatibus*; aliisve quæ fuerint injuncta; 9° neminem posse sibimetipsi præscripta opera etiam in aliquid melius commutare; posse verò hæc, si justa id ratio postulet, à confessario commutari, etiam extra tribunal, imò etiam absente, juxta Lugo, disp. 27, n. 115; Koch., q. 2, n. 33, unde sequi videtur Confessarium posse extra tribunal Jubilæum prorogare, puta quia instante Jubilæi exitu non possit omnium confessiones excipere; 10° in commutatione minùs habendam esse rationem pœnalitatis operis, quàm respectùs ad finem à Pontifice intentum; 11° multò satius esse ut opera præscripta commutentur in aliàs indebita; imò id à pluribus requiri ut conditionem veræ et idoneæ commutationis; tum quia qui ex voto eleemosynam debet, non satisfacit dando ei cui debet ex justitiâ; tum quia, ut benè Viva, q. 8, art. 1, opus pro indulgentiâ injunctum habet rationem oneris; quod autem ex pacto oneroso præstandum est, aliàs indebitum esse debet; unde sicut qui ex præcepto ad audiendam, die festâ missam tenetur, non satisfacit Pœnitentiæ sibi injunctæ; sic qui aliunde ad hoc vel illud opus tenetur, non potest vi ipsius legem sibi à Papâ indictam adimplere, nisi mens ejus sit ut per opus aliàs debitum satisfiat, ut quando jejunia pro Jubilæo indicit quadragesimali tempore. His quæ fusiori, sed in præsens minimè possibili expositione indigerent, obiter præmissis, sit

ARTICULUS PRIMUS.

De confessione.

1. Quæres 1° an confessio, non secùs ac opera cætera in Pontificis diplomate expressa, ad Jubilæi consecutionem necessaria sit.

R. confessionem semper requiri in eo qui conscientiam mortalis habet, ut certò Indulgentiam con-

(1) Dixi, *initio precum*, quia non videtur exigere Pontifex ut jejunia et eleemosynæ eadem intentione fiant. Etsi autem melius est ut quis pro assignatis finibus distinctim oret, nobis tamen cum citato P. Blasio, cap. 5, casu 17, satis esse videtur, ut quis generalem habeat intentionem orandi ad mentem Pontificis. Imò, ait idem, qui orat ex intentione lucrandi Jubilæi, virtualiter orat secundum intentionem largientis Jubilæum. Hortandi tamen sunt fideles ut cuiusque stationis initio, præscriptos à Pontifice fines, si non in specie singulos, at saltem in genere animis revolvunt.

sequatur. Ratio est, 1° quia de contritione perfectâ, quam difficilè haberi fatentur omnes, potest quis sibi perperam blandiri; 2° quia ad minus dubium est an confessio in hoc casu, licet etiam à Pontifice per modum conditionis non requiratur, non sit tamen ex mente ipsius dispositio ad Indulgentiam Jubilæi necessaria, sicut et ad Eucharistiâ. Id quidem negant Paludanus et alii, quorum opinio Suari probabilis est; at cùm fateatur ipse, quod diffiteri nemo possit, nostram esse securiorem, quis salutis suæ vel saltem profectûs spiritualis verè studiosus, incerta certis et facilibus præponat.

2. Objiciuntur quatuor, 1° quòd verba hæc *contritis et confessis* disjunctivè intelligi possint, ita ut Jubilæum tam contritis prosit, quàm confessis; 2° quòd confessio non requiratur ut opus injunctum, sed ut dispositio ad gratiam. Hanc porrò dispositionem habet ad gratiam qui perfectâ contritione donatur; 3° quòd Pontifex thesaurum Ecclesiæ dispensare censeatur, quo potest meliori modo; potest autem etiam contritis dispensare; 4° quòd aliqui necessaria foret confessio habenti solum venialia; quia Pontifex non distinguit inter habentem mortalia et non habentem, et aliunde venialium confessionem instar dispositionis prærequirere potest. Verùm hæc absque negotio solvi possunt. Unde

3. R. ad primum, non esse gratis et cum periculo reeedendum à verborum proprietate. Porrò voces *contritis et confessis*, utriusque dispositionis conjunctionem litteraliter postulant; alioqui, quod facile erat, dicendum fuisset *contritis vel confessis*. Nec obstat quòd vocula, *et*, sensum disjunctivum habere possit: id enim quia rarum est, nisi clarè probetur, præsumi non debet.

4. R. ad secundum, nihil interesse pro præsentī an contritio requiratur per modum operis injuncti, an per modum puræ dispositionis; statim enim ut carebit homo, non quidem dispositione, quam per contritionem habere supponitur, sed perfectâ illâ et certâ dispositione, quam confessioni alligavit Pontifex, eâ demptâ crit quidem capax Indulgentiæ ut sic, sed non hujus numero Indulgentiæ.

5. R. ad tertium, Pontificem dispensare thesaurum, 1° eo modo quem disertim exprimit, 2° et eo modo qui, quod unicè ambit, peccatores ad Deum certius reducat. Atqui et confessionem exprimit, et ea longè certius ad Deum revocat. Ergo.

Pro responsione ad quartum,

6. Quæres 2° num ad Indulgentiam Jubilæi necessaria sit etiam venialium confessio.

R. ex dictis tract. præced., cap. 5, n. 93, confessio-nem venialium esse necessariam, si per modum operis ac conditionis præscribatur à Pontifice; secùs, si duntaxat per modum dispositionis. Ratio primæ partis est quia non percipitur gratia, nisi adimpleantur conditiones quibus hæc alligata est. Ratio autem secundæ partis, quam contra Sanchez, Soto, Silvestrum, et alios quosdam tuentur Suarezius, Layman, Viva, Comitulus et alii communiter, ea est, 1° quòd confessio

simpliciter dicta intelligitur de mortalibus; 2° quòd confessio non magis necessaria sit per se ad Jubilæi lucrum, quàm ad Eucharistiæ participationem. Ergo sicut exstat præceptum de confessione ante Eucharistiam, neque illa tamen intelligitur de venialibus; sic et in præsentī.

7. Quando autem confessio requiratur ut opus injunctum, seu per modum conditionis, ex ipso diplomatis tenore definiendum est. Si habeat diploma: *Qui peccata seu confessi, vel qui præmissâ confessione ecclesias visitaverint, etc.*, absque eo quòd quidquam de pœnitentiâ vel contritione adjungatur, videtur multò tutius ut præmittatur venialium quorundam confessio, licèt id non pauci requiri negent. Si verò pontificium breve gratiam Jubilæi offerat *contritis et confessis*, vel *pœnitentibus et confessis*, tunc non equidem requiritur confessio de solis venialibus, sed mortalium reò præscripta censi debet, prout docent cum supra citatis, Navarrus, Bellarminus, Peyrinis, et alii quos sequitur Koch ead. q. 2, n. 65. Atque utinam difficultates istas elevent SS. pontifices, prout his verbis fecit in Jubilæo suo Benedictus XIV: *Cum confessio sacramentalis in hoc Jubilæo sit opus injunctum, peragenda eadem erit etiam ab eo qui solis peccatis venialibus teneatur, si hoc Jubilæum lucrari velit.* Vide Theod. à S. Spiritu, cap. 6, de Jubil., n. 6.

8. Quæres 3° an confessio seu mortalium seu venialium, cum hæc ut opus Jubilæi præscripta est, adeò necessaria sit, ut eà vel inculpate omissâ, vel per inscientiam aut nequitiam confessarii defectuosâ, non possit Jubilæi gratia comparari.

R. contra Dianam et alios quosdam affirmat., nisi in aliud opus commutetur, quod à confessario etiam absente, puta in carcerato, vel relative ad incarcerationum, fieri posse diximus. Ratio est quia ad Jubilæi consecutionem necesse est ut observetur forma à legislatore præscripta. Nec magis prodest ejus servandæ impotentia, quàm prosit ignorantia Jubilæi; unde sicut qui nullam ejus notitiam habuit, idem, post elapsum tempus lucrari non potest, sic nec qui lucrari quidem voluit, sed necessaria ad ipsum, formaliter aut æquivalenter implere non potuit. Non est tamen dubium quin Deus magnam bonæ hujus voluntatis rationem habeat.

9. Quæres 4° qualis ad Jubilæum confessio requiratur et sufficiat.

R. non sufficere sacrilegam, prout sacrilegè quidam existimaverunt; sed sufficere veram, quæ in alio quocumque casu ad absolutionem valere possit; qualis est signis et nutibus facta, in eo qui verbis confiteri non potest; integra solùm formaliter, facta absque perfectâ contritione; quia licèt bulla de *contritis et confessis* loquatur, non alio sensu, nomen contritionis accipit, quàm à Tridentino acceptum est, sess. 14, cap. 4; ibi autem pro eo etiam doloris imperfecti gradu accipitur, qui ad fructuosam confessionem cum sacramento sufficit.

Quæres 5° an ad idem Jubilæum sufficiat unica confessio; seu an denuò confiteri teneatur, tum qui

post receptam absolutionem, uniùs vel multiplicis peccati inculpate obliti recordatur; tum qui in novum grave peccatum relabitur. Et hæc quidem quæstio de eo procedit, qui necdum opera omnia præstitit. Si enim præstiterit, jam Indulgentiam lucratus est.

10. R. ad primum, non teneri ad confessionem hic et nunc: ita Granadus, Palao, Vasquez, q. 66; Lugo, disp. 27, n. 102; Viva, q. 8, art. 3, n. 4; Blasius, cap. 3, casu 5, contra Suarez, tomo 4, disp. 52, sect. 3, n. 7. Ratio est, tum quia ad Jubilæum sufficit status gratiæ per confessionis viam obtentus; et is habetur in præsentī; tum quia ex alibi probatis nequidem nova requiritur confessio ad Eucharistiæ receptionem, in casu peccati invincibiliter obliti. Neque si hæc ad Eucharistiam requiri dicatur, ideò ad Jubilæum requiri dicenda foret; quia urgeret in uno lex Ecclesiæ, quæ in alio non urget.

11. R. ad secundum, novâ tunc opus esse confessione. Ideò enim præcipitur confessio ut quis obices omnes qui gratiam impedire possint, quâ securiori potest viâ removeat. Sed qui denuò in peccatum proruit, obices illos hæc efficaci viâ non removet. Quandoquidem in eo sit quoad Jubilæi gratiam statu, in quo primam ante confessionem versabatur. Ergo tametsi se perfectè contritum supponat, in quo falli non ægrè potest, dubium est ad minus an Indulgentiam consequatur. Ergo ad novam confessarii absolutionem recurrere debet. Ita Blasius ab Assumpt., casu 7; Suarez, disp. 52, sect. 3, cujus sententiam solidioribus niti fundamentis observavit Benedictus XIV, qui ideò novam in hoc casu ad Jubilæi sui lucrum exegit confessionem, ut videris apud eumd. Theodor., ibid., pag. mihi 129.

12. Sed quid si pœnitens ille ad confessarium re-versus postremâ die, reconciliationis beneficium ab eo consequi non potuerit?

Respondet idem Blasius, eum, si verè contritus erat, et absolutionis beneficio injustè privatus est, indulgentiam nihilominus esse consecutum; 1° quia quantum de se fuit, præscripta quæcumque opera executus est; 2° quia pontificium diploma exigit quidem ut pœnitens delicta sua deponat, non autem ut ab his absolvetur; 3° quia alioqui quis omnia ad jubilæum præscripta adimplens, invitus et planè nolens gratiâ Jubilæi privaretur; quod durum est.

13. Ego quidem, si per tempus liceret, ad confessarium alium recurrerem. Si non liceret, orarem ut Jubilæi tempus prorogaret; potest enim tempus legitime impedito prorogari. Atqui legitime impeditus est, qui extrinsecè atque etiam iniquè à medio ad finem necessario, aut saltem multò securiori impeditur. Ergo.

14. Idem observari velim, si cui ob venialium consuetudinem differatur absolutio, quod ex dictis in tract. de Pœnit., fieri aliquando potest et debet.

15. Quæres 6° quo tempore ad Jubilæi consecutionem faciendâ sit confessio; an ante omnia opera, ut censet Navarrus, an in fine hebdomadis, ut alii volunt.

R. Nihil interest an præcedat confessio, an interpo-

natur, an fiat in fine. Patet id tum ex fidelium praxi, tum ex doctorum consensu, tum quia ex eo quòd in diplomate confessio cæteris operibus præponitur, nihil concludi potest, cum ordo rerum ad substantiam rei minimè pertineat. Et verò cap. *Licet*, 47, de Testib. et Attestat., multa reperire est in depositione testium præstanda, quæ tamen non eo debent ordine fieri quo recensentur.

16. Imò potest confessio fieri, antequàm alia opera peragere liceat, puta sabbato, vel etiam feriâ 6 præcedente dominicam primam Jubilæi; tum quia sic usu receptum est, propter confitentium multitudinem; tum quia confessio non est necessaria iis qui conscientiam mortalis non habent, nisi id ex Bullâ indubiè constet. Porro, ut supponimus, non habet conscientiam mortalis, qui unâ aut alterâ post confessionem die, cum jam apertum est Jubilæum, Eucharistiam recipit. Nec nocet quòd Jubilæi lucrandi tempus diebus quatuordecim concludatur; in nostrâ autem hypothesi extendatur ad dies sexdecim; id enim de aliis operibus intelligendum, non de confessione, quæ tantùm iis necessaria est qui lethali bus sunt innodati.

17. Sed num poterit confessio differri in dominicam sequentem?

Videtur quòd non: siquidem plerùmque dicitur in Bullâ: *Qui eadem vel sequenti hebdomadâ dictas ecclesias visitaverint, necnon feriâ 4 et 6, et sabbato ejusdem vel sequentis hebdomadæ jejunaverint, atque peccata sua confessi, sequenti saltem Dominicâ SS. Eucharistiæ sacramentum reverenter sumpserint*, etc. Constat nihilominus confessionem non minùs quàm communionem, ad tertiam usque dominicam posse differri; 1° quia dominica hæc, licèt reipsâ initium sit hebdomadæ sequentis, ex peculiari privilegio in materiâ Jubilæi habetur tanquàm complementum hebdomadæ præcedentis, prout docent card. de Lugo, Bonacina et alii qui Ecclesiæ Romanæ usum propiùs intuiti sunt; 2° quia quæ mox relata sunt bullarum verba ad sensum hunc citra vim ullam flecti possunt; 3° quia hanc confessionis dilationem ad tertiam usque dominicam approbat consuetudo, optima legum et privilegiorum interpret. Unde observant Layman, lib. 5, tract. 8, cap. 8, n. 7; Palao, tract. 24; Koch, q. 1, n. 24, duas Jubilæi hebdomadas non 14 diebus concludi, sed quindecim constare, nimirum tribus dominicis, et diebus duodecim intra eas inclusis.

18. An autem consultius sit cæteris operibus præmittere confessionem, vel postponere, vix respectu fidelium omnium definiri potest. Nam inde quidem videtur melius, ut confessioni reliqua opera præmittantur; tum ut mens per eadem opera ad uberiores sacramenti gratiam præparetur; tum quia qui ultimo loco confitetur et Eucharistiam recipit, de suo gratiæ statu certior est. Hinc verò magis videtur expedire, ut à confessione ducatur exordium; quia opera deinceps ab homine jam justificato perpetrata, vim merendi apud Deum atque impetrandi majorem habent. Et ita fieri post S. Carolum optabat Benedictus XIV, in suâ ad Minores pœnitentiariorum epistolâ encyclicâ,

n. 73, apud Theodor., pag. 315 et seq. Sed quid tantùm si semel initio, semel sub finem Jubilæi constentur fideles.

Cæterum ex dictis in tract. præced. consequitur neminem sub Indulgentiæ cujuslibet obtentu à pœnitentia satisfactione esse eximendum, licèt hæc ob gravia Jubilæi opera utcumque imminui possit.

ARTICULUS II.

De communione.

19. Quæres 1° an in omni Jubilæo necessaria sit communio.

R. in Jubilæis Romanis, seu quæ per annum sanctum comparantur Romæ, ne verbum quidem de communione apponi (1); unde cum hæc nec divino jure, nec lege Pontificis præscripta sit, haud requiri videtur. Quia tamen hanc ex consuetudine et praxi necessariam esse credit Filliucius, et cum eo pauci quidam, hortandi sunt fideles ne ei desint, quod hominibus gratiæ statum consecuti et facile est, et impendio salubre. Cæterum quin in Jubilæis ad instar necessaria sit communio nemini dubium esse potest. Tunc porro non sufficere sacrilegum, quidquid contra eructare ausi sint Filliucius, Suarez ipse, disp. 52, sect. 6; Henriquez, et alii apud Vivam hic, q. 8, art. 4, liquet ex censurâ hujus propositionis apud Innocentium XI, 53: *Præcepto communionis annuæ satisfi per sacrilegam Domini manducationem*, quæ à pari vel à fortiori concludit in præsens. Quis enim dixerit velle Pontificem sacrilegis, quâ talibus, Indulgentiam et favores Jubilæi impendere?

Sed neque sufficit communio merè spiritualis; quia in usu communi per communionem non intelligitur metaphorica, sed realis et exterior.

20. Quæres 2° annon ergo Jubilæum lucrari possit Antonius, qui ultimâ Jubilæi dominicâ tantillam aquæ imprudens deglutiit.

Resp. posse, quia legitimè impeditis potest aliquod Jubilæi opus in aliud à confessario commutari, vel eisdem prorogari Jubilæum. Atque id ultimum facto opus erit, si pœnitens eâ ipsâ die quâ communionem meditabatur, in grave aliquod peccatum deciderit, propter quod hic et nunc absolvi non possit.

Quæres 3° an ad Jubilæi lucrum sufficiat communio solum informis, non autem formaliter sacrilega; qualis est cum quis ab ultimâ confessione gravem commisit noxam, quam levem ratus, nec pœnitentiâ, nec idoneo dolore ante Eucharistiam expiavit.

21. Negat Viva, ibid., n. 3, quia etsi opera cætera extra statum gratiæ peracta ad Indulgentiam prodesse valent, non tamen communio; cum isthæ tantùm prodesse possit, quando est animæ refectiva, et omnes piæ communionis conditiones habet.

22. Mihi nonnullâ distinctione opus esse videtur. Si enim quis peccatum illud suum nullatenus doluerit, non potuit Indulgentiam promereri; quia ultimum opus ad eam in gratiâ perfici debet, ut nulla hic opitu-

(1) Testatur, si memini, Benedictus XIV, se primum omnium communionis hujus legem indixisse.

letur ignorantia etiam invincibilis, prout fatentur omnes. Si verò quis eam attritionem habuerit, quæ Eucharistiæ receptioni conjuncta gratiam primam tribuit per accidens, tunc non videtur Indulgentiæ expers; quia et communionem utilem fecit, et ipso ultimi operis tempore in statu gratiæ constitutus est. Ita Blasius, cap. 4, casu 6. Neque hinc recedit ipse Viva; loquitur enim de communione infirmi; non est autem infirmis, quæ licet per accidens, vitam tribuit et gratiam.

23. Quæres 3° an pueris qui necdum ad sacram communionem admissi sunt, hæc in aliud opus sit commutanda.

Negant Vasquez, Viva, etc. Rationem dant, quia ex cap. Tua, de Testamentis, conditio de jure impossibilis, etiamsi appositæ sit, habetur pro non appositâ. Atqui communio relativè ad pueros est conditio de jure impossibilis; neque profectò id ignorat S. Pontifex. Et verò facultas opera injuncta commutandi ad eos tantum extenditur, qui fortuitum et accidentale impedimentum habent, ut infirmi, carceribus detenti, etc. Qui porrò à jure impedimentum habent, non sunt in eo casu.

24. Quoniam tamen tanti non est Ecclesias quinque pro quatuor invisere, aut invisere per dies sexdecim, dum alii per quindecim invisunt; et præcipere solent episcopi ut communio pueris in aliud quodvis opus à confessario commutetur; idcirco quantumcumque probabilis judicetur Viæ opinio, contrariæ adhaerendum est in praxi, quam et in Jubilæo suo secutus est Benedictus XIV. Et verò monialibus de jure impossibilis est ecclesiarum visitatio, et hæc tamen iis in alia opera debet commutari.

25. Quæres 4° quo tempore peragenda sit communio.

R. hanc præscripto per diploma tempore perficiendam esse, adeoque expendenda diplomatis verba, quæ quantum ad præsens non semper eadem fuere, uti probat Koch, q. 2, n. 92.

ARTICULUS III.

De visitatione ecclesiarum, et oratione in iis faciendâ.

26. Constat in Jubilæo Romano præter confessionem requiri ut incolæ per dies triginta continuos vel interpolatos, adveniens verò per dies quindecim visitent basilicas quatuor S. Petri, S. Joannis in Laterano, S. Mariæ Majoris, et S. Pauli, ibique orent pro suâ et totius christiani populi salute. Constat rursùm in Jubilæis ad instar visitari debere Ecclesias quæ ab ordinario designatæ fuerint. Verùm hæc occasione non pauca emergunt dubia.

27. Quæres itaque 1° an hic locum habeat parvitas materiæ; ita ut Romanus qui Ecclesias vices novies tantum inviserit, à gratiâ Jubilæi excidat.

R. eum qui unicæ visitationi defuerit, minimè lucratorum Indulgentiam. Ratio est quia conditio, cum forme rationem induit, strictè servari debet, ex cap. 34, de Præbendis. Ergo cum conditio sub quâ tribuitur Indulgentia, in hoc definitè numero consistat, nequaquam ab eo recedere licet. Nec prodest

quæ in contrarium objicitur præsumpta Pontificis benignitas, quia non licet à præsumpto ad expressum procedere.

28. Quæres 2° annon saltem, cum præcipitur quatuor ecclesiarum visitatio, liceat eam parti, sic ut duæ vel tres hodiè, cras autem una vel duæ invisantur.

R. negat. cum Navarro, Quarti, et aliis communibus. Obstat enim praxis fidelium, qui omnes in hoc puncto bullam strictè interpretantur. Atqui praxis et observantia declarant Jus, ex cap. 8 de Consuetudine, prout cum communi doctorum tradunt Baldus, Viva, hic a. 5, etc.

29. Quæres 3° quæ ecclesiæ visitatio requiratur.

R. eam requiri quæ devotè et religiosè fiat: fieri autem devotè, quæ sit mente ad Deum piè elevatâ, et precibus attentè recitatis. Etsi autem quò nutriatur ille devotionis affectus, plurimum decet ut ipsum iter non sine aliquo religionis sensu conficiatur, si quis tamen jocando se ad ecclesiam conferret, non deesset substantia operis præscripti, modò post ingressum colligeret animos, et reverenter precaretur; imò nec venialis circumstantia, puta aliquis gloriolæ motus, non quidem causans actionem, sed eam stipans, valori ejus obesset absolutè. Sed nec id faceret habitus peccati mortalis, cum fide constet ex Tridentino, sess. 6, cap. 7, non omnia quæ ante justificationem fiunt opera, mala esse. Si tamen ecclesiæ visitatio ultimum esset opus, dubio procul in statu gratiæ peragenda foret. Cæterum nihil ad substantiam interest an quis pedes vel eques ecclesias visitet, an ab iis longo vel brevi itinere distet; licet viæ defatigatio et molestia citra dubium coram Deo computentur.

30. Quæres 4° an satis sit extra fores ecclesiæ precari.

R. id à nobis expensum esse in tract. præced., c. 1, n. 34. Unum nunc addere sufficiat, nempe si trium aut quatuor ecclesiæ altarium visitatio præcipiatur, non satis esse ut oreitur ante fores; quia etsi moraliter ecclesiam visitare dicitur, qui eam ingredi non valens, ante limen orat; non tamen hoc vel illud altare visitare dicitur, qui extra januam preces fundit. Sed neque satis erit ut in medio templi positus ad altaria sese animo convertat: Quia præscripta visitatio debet esse sensibilis, sicque fieri ut exterius appareat orationem aut aliud pietatis opus ad hoc vel illud altare dirigi. Sed de hoc jam in cit. tract., ubi supra.

31. Quæres 5° qualis esse debeat oratio, an expressè finem intendens, an vocalis, et quantâ.

R. ad primum, melius esse ut quis, cum potest, saltem in primæ ecclesiæ visitatione, fines à Pontifice expressos expressim recolat; satis tamen esse ut pro iis in genere precetur. Nec vulgò aliud potest plebecula, maxime cum plurimos fines assignat diploma pontificium.

32. R. ad secundum, mirum ac penè dolendum, quòd hujusmodi quæstiones versent scholastici. Annon ex omnium confesso tutius est quòd orationi mentali jungatur vocalis? An vocalis quinæ dominicæ orationis recitatio tam ardua est, ut in eâ persolvendâ

desudandum sit? An etiam in minimis studendum est mollitiei fidei, etc. Esto eum qui bonâ fide mentaliter solum oraverit, consolari enitar; et dicam quòd non improbabilius Jubilæi gratiam consecutus sit; sed ut quid nonnihil dubia, fortè etiam falsa, ante actionem proponam? At, inquit Viva, q. 8, a. 5, oratio mentalis magis est propriè oratio quàm vocalis. Sanè magis est oratio quàm labiale murmur verba sine sensu et affectu effundens; sed num magis quàm vox cordis voci oris intimè conjuncta? An minùs benè orat Ecclesia, quæ in jubilo et cantu, quàm pii fideles qui mente solum precantur? Hinc Benedictus XIV, in bullâ *Convocatis*, n. 51: *Qui solâ mente ad fines designatos devotè orare voluerit, laudandus est: Aliquam tamen etiam vocalem orationem adjungat.*

33. R. ad tertium: Si Pontifex cujusque devotioni preces suas permiserit, prout fecit Innocentius X, et ante eum alii, hæc solum usi clausulâ, *ibique devotè Deum oraverint*, sufficere videtur oratio etiam brevis, modò non ridicula ex brevitate. Sed quidquid de eo sit, semper consulendum fidelibus, ut ad minimum per tempus repetitæ quinquies Dominicæ orationis cum Angelicâ salutatione precentur. Non quòd brevior temporis mora minimè sufficere possit; sed quia non deceat ut fidelis in Deum tam parvus sit, cum Deus suas in eum opes pleno cornu effundere dignatur.

34. Quæres 6ª quid facto opus sit, si ecclesia in stationem designata in urbe ab episcopali paululum distitâ, inopino casu corruerit, prout an. 1702 evenisse scribit Blasius ab Assumpt. cap. 5, casu 12.

R. recurrendum esse ad episcopum qui aliam designet, atque in eorum gratiam qui stationes necdum decurrerunt, Jubilæum protrahat. Neque enim satis est ut hujus ecclesiæ loco aliam invisant fideles; quia Indulgentia non cuicumque Ecclesiæ, sed designatæ annexa est. Quòd si qui ante collapsam redem orare perrexerint, credimus eos satisfecisse penso suo, priusquam alia ab episcopo designata esset Ecclesia, non autem postquam hæc designata fuit; quia designatio hujus fuit virtualis revocatio illius quæ collapsa est.

35. Quæres 7^a an episcopus stationes quatuor à Pontifice præscriptas ad unam, puta ad unius parochialis ecclesiæ visitationem reducere possit.

R. id equidem posse in gratiam eorum quibus, præ infirmitate et locorum distantia, plures invisere difficultus fuerit; non posse verò generali lege, quæ ad omnes etiam vegetos se extendat, quia alioqui temerè dispensat in lege superioris. Cæterum ecclesiæ loco potest designari ruralis capella, crux ad venerationem exposita in bivio, etc.

36. Quæres 8^a an episcopus confessariis largiri possit facultatem stationes ad minorem numerum coarctandi justis de causis.

R. posse, imò et debere; 1° quia cum per semetipsum his omnibus invigilare non possit, necessum est ut minutiorem eorum curam aliis committat, ne quis à Jubilæi gratiâ excidat, aut circa ejus executionem anxius sit et incertus; 2° quia ex alibi dictis *delegatus ad universalitatem causæ subdelegare potest.* Episcopus

porrò ad universalem Jubilæi causam delegatus est; 3° quia idem habet dioceseon praxis, nativa legum interpretes.

ARTICULUS IV.

De eleemosynâ.

37. Eleemosyna duplex, corporea, quæ est boni temporalis erogatio facta pauperi; et spiritualis, quæ etiam diviti, mentem ejus divinis pascendo, impendi potest.

38. Dubitatur 1° an cum bulla Jubilæi præcipit eleemosynam, sufficiat spiritualis.

R. negat., quia eleemosyna vulgari sermone de corporeâ intelligitur; et multò magis cum pauperibus faciendâ præscribitur, ut in Jubilæis. Unde nec satis esset ut quis infirmos visitaret et consolaretur.

39. Dubitatur 2° an tunc temporis sufficiat eleemosyna quælibet, etiam modicissima.

Affirmat contra communiorem Pasqualigo, q. 153, quia modicam stipem erogans, erogandæ stipis legem implevit. Negant alii passim, quia cum præcipitur eleemosyna, dubio procul, sicut et oratio, præcipitur secundum prudentiæ regulas. An porrò secundum prudentiæ regulas operator dives, qui decem aureos facillè largiri valens, æris dat minuta duo. Alii bullæ verba ponderari volunt. Hæc autem aliquando habent, ut Indulgentiam lucretur, *qui dederit eleemosynam*, vel quod in idem recidit, *qui dederit juxta devotionem et arbitrium*, vel prout cuique suggeret sua devotio; quandoque autem: *Qui dederit eleemosynam quantum pro sua cuique facultate visum fuerit.* Et quidem in hoc postremo casu Indulgentiam non lucrabitur modicissimæ eleemosynæ largitor, imò nec semper qui modicam dabit, quia hæc facultatibus ejus non erit proportionata. At in priori lucrari poterit, qui stipem aliquam, licet cæteroque facultatibus longè minorem dabit. Dico *lucrari poterit*, non autem certò lucrabitur; quia si ex avaritiâ, quæ de se mortale est peccatum, sit in pauperes parvus, jam quia in gravi peccato positus, gratiâ Jubilæi incapax erit. Sin autem hic et nunc parùm det legitimis de causis, puta quia paulò post Jubilæum prævidet affore sibi nubem pauperum, quibus benefacere consuevit; nihil est cur à Jubilæi gratiâ exclusus censeatur; imò dat pro facultate suâ præsentī, prout cuicumque rem penitiùs intuito constabit.

Dub. 3° an ipsi pauperes ac religiosi stipem erogare teneantur.

40. Negant Faustus, Navarrus, etc., 1° quia veri non est simile Legem his constitui, qui ejus servandæ incapaces sunt. 2° Quia ex lege *Num ad ea*, etc. ff. de Legibus: *Quæ semel aut bis accidunt, continentur legislatores*, neque pro his regulam sanciant. Porrò vix unquam accidit, ut quis ne obolum quidem impendere valeat. Hinc deducunt necessum non esse ut iis eleemosyna in aliud opus commutetur.

41. Aliter sentiunt doctores plerique, quos sequuntur Viva, q. 8, art. 6; Koch, q. 2, num. 104, etc., et eleemosynam omnibus adco necessariam esse do-

cent, ut nisi fiat, aut in aliud opus commutetur, percipi non possit Indulgentia; et his ducimus assentiendum, 1° quia ad Jubilæi consecutionem servari debet forma per bullam præscripta. Atqui hæc eleemosynam, non secus ac jejunium et communionem requirit. Ergo sicut duo hæc commutari debent infirmis, qui ea ex morbo vel vomitu adimplere non valent, sic et illa. 2° Quia nemo tam egenus est, ut obolum dare non possit, vel ab alio ut det, petere. 3° Quia opinio hæc et tutior est, et ad minus æquè probabilis ac opposita.

42. Hinc sequitur religiosos ipsos ad stipem, seu per se, seu per superiores erogandum teneri; quod et de uxoris, filiis familiis, servis, etc., dicendum. Etsi autem docent aliqui subditum, cui negaretur à superiore stips egeno danda, posse aliquid ex monasterii bonis clanculum subripere, ex præsumptâ, non quæ sit, sed quæ esse debeat, superioris voluntate; id tamen meritò ab aliis rejicitur. Stat enim superiores potestate suâ abuti, et eis tamen parendum esse; suâ enim potestate abutitur episcopus, qui sacerdotem excipiendis confessionibus idoneum approbare recusat aut approbatum excludit, et huic tamen omninò parendum est. Quapropter sibi religiosus in hoc casu per viam commutationis providere debet; quod et faciendum erit, si superior exeundi domo ad visitandas ecclesias facultatem justè vel injustè recuset.

43. Nec obsunt rationes in contrarium num. 41 adductæ. Non prima. Non enim voluit quidem Pontifex ut fieret quod fieri nequit; at velle potuit, et velle censetur, ut quod fieri non posset, in aliud possibile commutaretur. Sciebat utique Papa non defore infirmos qui jejunare non possent. Ergo sicut his jejunium commutari intendit, sic et intendere potuit ut aliis commutaretur eleemosyna. Si autem potuit, ergo dubium est an non voluerit. In dubio autem quis prudens subeat periculum gravis detrimenti?

44. Non secunda; aliud est enim quòd legislator pro casibus ferè metaphysicis leges non sanciat; aliud quòd favorem certæ conditioni annectens, conditionem hanc vel in se, vel in æquivalenti adimplere non intendat. Ergo cum de conditione constet, non autem de exceptione, pessimè sibi consulit, qui eam in se ipsâ perficere non valens, eandem non implet in æquivalenti per viam commutationis.

45. Dubit. 4° an eleemosyna hæc in simplici tantum pecuniæ alicujus traditione consistat.

R. negat.; hæc enim per alia corporalis misericordiæ opera satis impletur; unde qui pauperem cibis, qui religiosum excipit hospitio, qui nudum vestit, qui sepelit mortuum inopem, qui mutuum dat egeno, imò qui vehiculum aut similia eidem commodat, conditionem à bullâ injectam exequitur; quia hæc omnia stipis corporeæ vocabulo intelliguntur à theologis post S. Thomam, 2-2, q. 32, a. 3. Ita partim Koch, q. 2, n. 106, partim Blasius ab Assumpt., cap. 2, casu 18.

Dubitatur 5° an Jubilæi particeps sit, qui eleemosynam famulo commisit distribuendam, sed quæ vel distributa non est, vel non nisi post elapsum Jubilæi tempus distributa fuit.

46. Duplex est iis de casibus opinio, utraque probabilis. Prima docet tunc obtineri gratiam, 1° quia verè dat eleemosynam, qui se rei dominio exiit in gratiam pauperis. Id autem fit in prædictis casibus; quòd autem pauper vel seriùs, vel nunquam rem ad se missam recipiat, cum sit per accidens, et præter intentionem dantis, nihil ei nocere debet. Et verò de substantiâ eleemosynæ est ut per eam sublevetur indigentia. Si quis tamen ficto pauperi stipem tribuat, non sublevari indigentiam, et tamen indulgentiam ex omnium confesso lucratur. 2° Quia non decet pietatem Pontificis, ut rem quæ culpâ caret, totumque suum coram Deo meritum sortitur, in damnum veriat. Sic sentiunt Vega, Sà et alii plures, qui inde colligunt dominum, si tempestivè famuli sui nequitiam cognoscat, non teneri ad novæ stipis erogationem.

47. Secunda opinio, quam tenent card. Lugo, disp. 27, n. 112; Corduba, Leo, et alii quos sequitur Viva, ibid. n. 3, docet in eo casu non percipi Indulgentiam. Rationem dant, 1° quòd ubi deest conditio ad Jubilæi assecutionem necessaria, non acquiritur Jubilæum. Atqui non distributâ, sed tantum distribui mandatâ stipe, deest conditio, quia verè deest eleemosyna; ad hujus enim substantiam spectat, ut indigenti propter Deum tradatur. Ergo si nihil tradatur indigenti, sed duntaxat tradendum committatur, deest substantia eleemosynæ. Neque verò magis de facto eleemosynam largitur, qui tantum largiendam committit, quam de facto matrimonium contrahit, qui tantum alteri committit ut nomine suo contrahat; 2° quòd donec eleemosyna verè detur pauperi, dominus semper summæ commissæ proprietarius manet, ita ut repetere eam possit sine cujusquam injuriâ, cum nulla donatio valida sit ante acceptionem. Ergo nihil huc usque indigenti verè datum est; nec proinde acquiritur quæ soli dono annexa est Indulgentia; 3° quia sicut non restituit, nec justitiæ actum completè exercet, qui rem debitam committit Joanni ut Petro restituatur, si hæc de facto ad Petrum non perveniat; sic non donat, nec eleemosynæ actum completè exercet, qui dat eleemosynam indigenti distribuendam, donec ea ad indigentem perveniat.

Hæc opinio, licet nonnihil dura, priori verior videtur. Nec obstant quæ in istius gratiam, ingeniosè licet, excogitata sunt. Unde

48. Ad primum: 1° Non exiit se verè dominus proprietate rei suæ, cum eam sibi, quamdiu apud famulum manet, revindicare possit; quod à multis non semel factum est. 2° Nec sufficit abdicandæ proprietatis intentio, nisi proprietas hæc ad alium reipsâ devolvatur. Aliàs qui pecuniam seposuit ante Jubilæi finem dandam egeno, et ex oblivione non dedit, Indulgentiam lucraretur; quia et hic subest actus aliquis eleemosynæ incompletus, cui sua coram Deo merces erit. Atqui tamen nemo dicit id sufficere, nec qui dixerit fidem merebitur, ut benè Viva, n. 4. Aliud sanè est cum quis ficto pauperi eleemosynam tradit: 1° quia is omni prorsus dominio sese exiit; 2° quia

alioqui severè discutienda foret petentis inopia, quod sanctorum Patrum consiliis adversatur. 3° Quia eleemosynæ titulo datur, quidquid reipsa datur ad sublevandam egeni necessitatem; unde eleemosynam dedit, qui dat ei cujus necessitas non sublevatur, seu propter furtum alterius, seu quia interea dives evadit. Cæterum bullæ aliquando solum præcipiunt ut fiat eleemosyna, absque pauperum mentione, ut advertit Lugo, disp. 17, n. 113, pag. mihi 625.

49. Ad secundum: Sicut non facit pietas Pontificis ut qui dandæ stipis vel stationis faciendæ oblitus est, Indulgentiam percipiat; sic nec in præsentī casu eleemosynæ defectum supplere censenda est. Et verò quidni utcumque intenderit Pontifex ut eleemosyna saltem aliqua, tutiori quā potis esset viā, erogaretur?

50. Dices: In casu ficti pauperis non fit verè eleemosyna; ad hanc enim requiritur animus dominium transferendi. Atqui animum hunc non habet, qui solum verò pauperi donare intendit.

51. Respondet Lugo, ibid., in his minutioribus esse regulariter animum transferendi dominium, licet propter dolum revocari possit donatio. Solutionis hujus difficultatem nemo non sentit; præsertim cum largior quandoque eleemosyna in his occasionibus fieri possit, quam nemo in fictum pauperem transmissam velit; unde dicendum videtur per eleemosynam in præsens ex communi Ecclesiæ sensu intelligi quidquid reapse datur animo sublevandæ paupertatis; unde qui angelo indigentis formam præferenti daret, Indulgentiam consequeretur. Nec dubium quin in præcatis casibus id misericorditer suppleat Dominus, quod ex parte hominum deficit.

52. Dubitatur 6° an cum eleemosyna pro alio erogatur, necesse sit ut illud resciat, eamque donationem ratam habeat tempore Jubilæi.

Respondet Lugo, ibid., n. 117, superiorem, idemque est de marito respectu uxoris, domino respectu famulorum, etc., qui daret eleemosynam in seclis subditis, nec saltem intra hebdomadæ decursum ratihabentibus, nihil iisdem ad Indulgentiam esse profuturum; quia dare eleemosynam est actio moralis, ad quam prærequiritur aliqua cognitio et voluntas: unde operæ pretium est ut ante de stipe ipsorum nomine largiendā omnes admoneantur; quod et in communitatibus benè ordinatis fieri solet. Id autem cum *longè securius* esse fateantur qui virtualement ratihabitionem, in solā Jubilæi lucrandi voluntate positam, sufficere existimant, nunquā est omittendum.

53. Dubitatur 7° quoties et quando ad Jubilæi gratiam fieri debeat eleemosyna.

R. ad primum, sufficere ut eleemosyna semel datur; quia etsi bullæ de eleemosynis loquantur in plurali, non tamen plures à singulis, sed tantum ab omnibus exigunt. Si tamen Pontifex triplicis jejunii loco triplicem eleemosynam requirat, uti fecit Sixtus IV, cum an. 1585, Jubilæum indixit tempore paschali, quo, ut aiebat, *jejunia non indicuntur*, non sufficeret eleemosynam semel largiri, sed trinam dari oportere-

ret, eamque consuetā majorem, quia hæc bini operis vices gereret.

54. R. ad secundum, eleemosynam posse fieri ante vel post communionem, imò quovis alterutrius hebdomadis die, modo intra hujus temporis spatium impendatur. Ratio est quia bulla, ex communi doctorum intellectu, non exprimit tempus quo facienda est eleemosyna; nec ex eo quòd eam identidem post opera alia recenseat, sequitur hanc iis esse postponendam; quia operum ordo non est de substantiā Jubilæi. Si tamen eleemosyna certæ diei affixa sit, prout feriis 4, 6, et sabbato per Sixtum V, annexa erat, non est dubium quin stato tempore debeat erogari.

ARTICULUS V.

De Jejunio.

55. Quæres 1° an jejunia semper ad Jubilæi assecutionem requirantur.

R. negat.; neque enim exiguntur in Jubilæis anni sancti, et quæ ea extra Urbem in aliis regnis consequi solent. Exiguntur verò in Jubilæis *ad instar*, seu extraordinariis, ut peragenda feriā 4, 6, et sabbato, et quidem unius ejusdemque hebdomadæ.

56. Quæres 2° quali ad Jubilæum opus sit jejunio.

R. idem et non aliud requiri, quàm quod fidelibus ab Ecclesiā certis diebus præscriptum est. Quia cum nihil speciale de jejunio statuatur Pontifex, purè ecclesiastico contentus esse videtur. Unde sicut ecclesiastico jejunio facit satis, qui certis in regionibus utitur, ovis et lacticiis, sic et jejunio Jubilæi satisfacere existimandus est. Idem dixeris si quis justā de causā sub meridiem cœnulam faciat, et cœnet sub noctem. Etsi autem permittunt boni et faciles Germani cum Gobat., n. 209, Koch, n. 99, ut quis non modò *potum vel aliquid simile* sumat, ad sedandam *stim.*, vel *vel interdū extra refectionem vinum, cerevisiam, vel aquam bibit*; id sanè nos constanti traditione freti rejicimus. Quod verò docent iidem, cum qui *per immoderatum potum se inebriat, peccare quidem contra temperantiam, non tamen contra præceptum Ecclesiæ, nisi fortè se inebriet ne difficultatem jejunii persentiscat*, ut ridiculum æquè ac verè pietati adversum exhorremus.

57. Quæres 3° an si Jubilæum paschali tempore lucrandum proponatur sub conditione jejunii, possit jejunium illud ab episcopo in triplicem eleemosynam commutari.

Affirmat Gobatius, cap. 28, n. 202, quia sic à Sixto V factum sit: sed malè; quia Episcopi præscriptam à superiore formam commutare non possunt, nisi cum eam hic et nunc adimpleri impossibile est. Porrò jejunare tempore Paschali, nec impossibile est de facto, ut per se patet; nec de jure, cum Ecclesia, etsi tunc temporis non jejunat, voluntaria tamen jejunia commendat, ut constat ex cap. 10 et 11, dist. 76, ubi refertur id Hieronymi, Epist. ad Lucinium: *Utinam omni tempore jejunare possimus, quod Apostolorum diebus Pentecostes... credentes fecisse legimus*, etc. Porrò jejunium Jubilæi voluntariè fit ab iis qui illud lucrari cupiunt. Et verò Urbanus VIII paschali tempore Jubi-

laeum indicens, jejunia triduana præscripsit. Ergo hujus temporis circumstantia non est ratio sufficiens ut Episcopus jejunium commutet.

58. Quæres 4ª annon saltem commutari possit jejunium, quod in præcipuum loci alicujus festum incidit.

R. non posse jejunium tunc in aliud opus ab episcopo commutari, sed posse in aliam diem transferri. Nam ex cap. 2, *de observat. Jejun.*, solemnitas Festi de jure communi est causa anticipandi jejunium, prout fit in urbe Sanquintinianâ, ubi unâ ante vigiliam omnium Sanctorum die jejunatur, ne ipso S. Quintini die jejunetur. Si tamen festivitas quædam in antiqua, quæ toto in orbe certæ diei affixa sint, jejunia sæpè incidunt, ut Roîæ festum S. Florentii, melius dubio procul erit festum transferri, quàm jejunium.

59. Quæres 5^a an omnes ad jejunium pro Jubilæi consecutione teneantur.

R. Teneri universos, adeoque senes etiam et adolescentes, nisi per accidens, nimirum ex nimia virium imbecillitate, aut ex alio capite sinè notabili incommodo jejunare non possint. Etsi enim juvenes annis 21 minores non adigit Ecclesia ad jejunia quæ cum multa sint, adolescentiæ non parùm onerosa forent, rarum est tamen ut jejunia tria sustinere non valeant. Quapropter si iis ob solam ætatem commutetur jejunium ab improvido direttore, non assequatur gratiam Jubilæi.

60. Etsi autem generatim statuit Mansuetus Koch, n. 100, pauperes, messorum, aliosque artifices, qui à jejunio ecclesiastico excusantur, ut se, suamque familiam laboribus suis sustentent; nobis tamen æquius est ac tutius quod docet Viva ibid., n. 4, talibus scilicet jejunium commutari non posse, si absque notabili incommodo possint vel jejunare, vel à laboribus cessare. quoti non rarò à labore vocant, ut vacent ebriatati? Subdit idem Viva, quòd licèt cæteris paribus major ad dispensandum, quàm ad commutandum requiratur causa; major tamen requiratur causa ut cuipiam commutetur jejunium Jubilæi, quàm ut is à jejunii ecclesiasticis dispensetur. Ratio est, quòd hinc quidem jejunium jubilæi offertur tanquàm conditio voluntariè acceptanda; inde verò ecclesiastica jejunia, ut quæ frequenter recurrunt, multis grave præjudicium inferrent.

61. Quæres 6ª quando jejunandum sit ob finem Jubilæi.

R. Jejunandum esse 1° intra tempus pro Jubilæi consecutione designatum; 2° eadem hebdomadâ, et iisdem diebus quibus jejunium fieri præscriptum est; unde si designatæ sint hebdomades duæ, non satisfacit qui semel primâ, bis autem secundâ jejunat; aut qui loco feriæ 4 jejunat feriâ 5. Ratio est, 1° quia diplomatis verba ex se ipsis, atque ex communi Doctorum sensu exprimunt jejunia et prædictis diebus, et intra eandem hebdomadam facienda esse. Ecquid aliud sibi velint isthæc: *Qui feriâ 4, 6, et sabbato primæ, vel secundæ hebdomadæ aut alterius ex duabus hebdomadis jejunaverint?* 2° quia scopus Pontificis,

dùm jejunia hæc præscribit, est ut affligatur caro; ad id verò non parùm conducit quòd eadem jejunia sibi proximè succedant; 3° quòd Jubilæi jejunia quamdam habent cum quatuor temporum jejuniiis affinitatem. Hæc autem, juxta omnes, unâ eademque septimanâ observari debent.

62. Nec obest quòd continua tria Feriæ 5, 6 et sabbati jejunia, ut quæ continuo ductu fiant, sint magis difficilia, et ideò meritoria magis quàm si interpolatis diebus fiant. Namque 1° in positivis, non tam operis præstantia, quàm Pontificis intentio spectanda est; 2° et hæc Pontificis intentio jejunia utcumque faciliora efficientis, inde commendanda est, quòd et eâ viâ curare voluerit ut plures afflicti simul iisdem diebus carne, vim quamdam Cælo inferrent; et è familiis abigere dissidia, quæ faciliè erupissent, si suam quisque pro libitu jejunio suo diem affixisset.

63. Quæres 7ª quid juris si elapso juniorum tempore accedat quis ad confessarium die dominicâ, sibi que, ut Jubilæum lucretur, jejunia commutari efflagitet.

R. Cum Vivâ q. 8, art. ult., si poenitens inculpabiliter et ex Jubilæi ignorantia id fecit, dubio procul poterunt jejunia, vel in eleemosynas vel in alias preces eo die præstandas commutari, ut jam tunc Indulgentiam lucrari valeat. Si verò id malâ fide fecerit, poterit, quin et debet confessarius illum *plectere commutando jejunia præterita in jejunia ponenda tribus primis diebus*, vel paulò post, semper tamen intra eandem hebdomadam, ut servetur Jubilæi forma. *Nam quamvis voluntariè redditus sit impotens, adhuc tamen est potens postmodum ponere injuncta jejunia; et in casu impotentiae potest Confessarius tempore Jubilæi opera injuncta commutare etiam in opera post Jubilæum ponenda, quoties datur causa differendi consecutionem Jubilæi, ut videtur adesse in casu hujus inculpabilis impotentiae.* Hæc ille.

CAPUT IV.

De privilegiis Jubilæi.

1. Circa Jubilæi favores attentè ponderanda sunt diplomatis verba, quandoquidem in negotio Indulgentiarum valet tritum istud axioma: *Quod non est in bullâ, non potest esse in praxi.* Unde malè quis ex eo quòd gratia hæc vel illa in tali Jubilæo concessa fuerit, statim inferat eam proinde in præsentis Jubilæo concessam supponi debere.

Duo igitur duntaxat hic emergunt dubia: primum, an, si contingat Pontificem mori paulò post Jubilæum, ad causam quæ jam non subsistit, puta ut Ecclesiam feliciter gubernaret, concessum; et ante cognitam ejus necem fideles à censuris aut votis absolvantur, valeat hæc absolutio, seu commutatio. Secundum, an omnes Jubilæi gratiæ, puta absolutio à censuris, et votorum commutatio ab uno eodemque sacerdote conferri debeant.

2. R. ad primum affirmat. Ratio est, 1° quia error communis, saltem cum titulo colorato dat jurisdictionem, idque meritò ad vitanda animarum pericula,

Atqui in præsentī casu datur error communis, et adest titulus pontificiæ delegationis; 2 quia tametsi potestas vicarii generalis, utpote quæ eadem sit cum potestate episcopi, statim expiret etiam in causis jam cœptis, ut habet communis doctrina apud Sanchez lib. 3, de Matrim., disp. 30, valent tamen vicarii acta, quamdiu mors episcopi publicè ignoratur, uti docent Henriquez, Lessius, Barbosa, part. 3, de Offic. et Pot. episc., alleg. 54, n. 152; Reiffenstuel in tit. 28, lib. 1, n. 104, etc. Ergo à fortiori valent absolutiones et commutationes post mortem Pontificis factæ in locis ubi ea communiter ignoratur, à fortiori, inquam, quia potestas delegati post mortem delegantis diutius ex juris dispositione perseverat, quàm vicarii potestas; hæc enim in causis etiam incœptis statim desinit; illa verò etiam post cognitam delegantis mortem perseverat usque ad finem causæ jam cœptæ, ut docent omnes ex cap. *Gratum*, 20, et cap. *Licet*, 30, de Officio et Potest. Judic. delegati.

3. Quin et censet utcumque Suarez, disp. 57, sect. 2, n. 3, revocationem Indulgentiæ etsi aliàs satis promulgatam, non nocere quoad absolutionem à peccatis reservatis, ei qui Indulgentiæ revocationem invincibiliter ignorans, ea confessus est. Et ego quidem cum eodem scriptore cupio esse veram hanc sententiam, quia valdè favorabilis est et pia; eritque vera, si hæc sit voluntas pontificum; unde autem hæc voluntas colligatur non satis apparet. Ergo cum inniti non liceat jurisdictione, quæ non satis apparet, contraria opinio tenenda est in praxi. Quod ægrè quidem dico, et pluribus abhinc annis circa gravem hanc materiam ita suspensus, ut aliquando me humana quædam miserratio in partem leniorem trahat; aliquando timor revocet ad duriores, quæ sola saluti tutò providere videatur.

4. R. ad secundum posse vel unum eligi qui omnia privilegia conferat, id est, qui simul à censuris absolvat, et vota commutet; vel plures, quorum alter peccata, vota alter relaxet. Ratio est quia Bullæ, præsertim recentiores, nihil habent quod strictè exigat, ut omnia ab eodem confessario fiant. Harum verba hæc esse solent: *Insuper omnibus et singulis Christi fidelibus, etc., facultatem concedimus, ut sibi eligere possint quemcumque presbyterum confessarium, tam secularem, quàm cujusvis ordinis et instituti regularem ex approbatis, qui eos, etc.*; atqui verba hæc nullatenus exigunt, ut omnia ab uno fiant. Stat enim, præsertim in materiâ admodum favorabili, proinde extendendâ, hominem ab electo confessario absolvi, stat et eidem ab electo confessario vota commutari, etsi absolvat alius, alius verò commutet. Et verò quid mali, si anceps an emissum castitatis non perpetuæ votum commutari postulem; sub initium hebdomadæ à confessario, quem primùm inveni, ab omnibus peccatis absolvar; sub finem verò ejusdem hebdomadæ, ab ordinario confessario voti mei commutationem obtineam? Atque ita docent card. Lugo, disp. 27, n. 120, et alii plures. His in antecessum præmissis, sigillatim expendendi veniunt universi Jubilæorum favores. Sit igitur

ARTICULUS PRIMUS.

De facultate eligendi confessarium.

5. Quæres 1° an Jubilæi tempore possit quilibet sacerdos in confessarium eligi.

R. negat.; is enim solus eligi potest qui ab ordinario approbatus fuerit. Imò nec semper sufficit approbatio generalis; quia potest episcopus certos Jubilæi confessarios, aliis prætermisissis designare; tuncque prætermisissis, vel omnino à audiendis confessionibus cessabunt, si ita superiori videbitur; vel ut antea confessiones excipient, sed Jubilæi privilegia non dabunt. Patet id ex diplomatum pro Jubilæis extraordinariis tenore, ubi hæc: *Concedimus singulis Christi fidelibus facultatem ut sibi eligere possint quemcumque presbyterum confessarium ex approbatis à locorum ordinariis, qui eos ab excommunicationis, suspensionis, et aliis ecclesiasticis sententiis absolvant.* Vide q. 3.

Quæres 2° à quo ordinario approbatus esse debeat sacerdos Jubilaris.

6. R. 1° non sufficere approbationem datam à quocumque episcopo, cujuscumque loci sit, uti perperam et ridiculè docent Henriquez, Postellus, Lezana et alii apud Vivam q. 9, art. 3, n. 3. Ratio est 1° quia si valeret approbatio episcopi nullam habentis jurisdictionem vel in confessarium, vel in pœnitentem, posset quis in Indiâ episcopus sacerdotes omnes per litteras approbare; quo nihil absurdius fingi potest; 2° quia jurisdictio non nisi subdito, vel saltem relative ad oves subditas committi potest. Atqui jurisdictio à quocumque episcopo commissa, nec subdito committeretur, nec relative ad oves committenti subditas, ut patet, tum ex terminis, tum ex hypothese.

7. R. 2° controverti inter theologos an sufficiat approbatio facta à solo pœnitentis episcopo. Eam semper, maxime autem Jubilæi tempore, satis esse docent Suarez disp. 28, sect. 6; Sanchez, lib. 3, cit. disput. 33; Ledesma, Sylvester, et alii quos sequitur Viva ibid. n. 1. Horum rationes sunt 1° quòd approbatus ab ordinario pœnitentis habet jurisdictionem in illum quocumque in loco; quia quatenus confessarius gerit vices Christi, ejus jurisdictio nullo loco circumscribitur; 2° quia episcopus subditum suum ubilibet absolvere potest, cum jurisdictionem voluntariam in foro etiam exteriori extra territorium exercere valeat. Atqui quod per se facere potest episcopus, hoc alii faciendum demandare potest. Idque adhuc certius est Jubilæi tempore, quo approbat quidem episcopus, sed jurisdictionem tribuit summus Pontifex.

8. Aliter sentiunt Rodriguez, Layman lib. 5, trad. 6, cap. 11, in fine, et alii quos secuti sumus, ubi episcopi utriusque, loci scilicet et pœnitentis, jurisdictionem necessariam esse diximus. Neque hinc recedendum, cum in his saltem regionibus usu constanti receptum sit, quòd jurisdictio delegata, non subditum modò, sed et locum afficiat. Et verò quid non scandalī, si sacerdos Versaliis non approbatus, fortè et interdictus, eorum quos ad se mitteret vicinus Carro-

tensium episcopus confessiones palàm audiret, vel clanculùm audire resciretur?

9. Confirm. quia Clemens X, in bullà quam die 2 augusti, an. 1670, edidit, disertim declarat, regularem ab episcopo approbatum ad audiendas secularium confessiones in suà diœcesi, non posse in alià diœcesi audire pœnitentes non eidem episcopo subditos citra approbationem episcopi diœcesis in quà versatur. Atqui definitio hæc, quidquid regeat Viva, à paritate rationis militat contra presbyteros seculares; nec est quòd ad alia quàm Jubilæi tempora restringatur, cùm ex violatione ipsius eadem quocumque tempore consequantur incommoda; nec Jubilæum violandis Constitutionibus debeat inservire. Ergo. de his adi qui contra Vivam fusè disserit, Theodorum à Sp. S., cap. 8, p. mihi 147.

10. R. 3° nullatenùs etiam sufficere approbationem ab episcopo solius confessarii, non autem pœnitentis factam. Ita idem Viva cum Ugolino, Barbosà, et aliis pluribus contra Suarem, disp. 28, de Pœnit., sect. 6, Cordubam, Henriquem, etc. Ratio est, 1° quia episcopus neminem approbat nisi relativè ad oves suas, quas unas cognovisse supponitur, et quæ solæ regimini ejus subjacent; nec plerùmque quem suis, quia ductu facilibus, committit, eum alienis, quia difficilioribus, committeret. Ergo qui relativè ad episcopi sui gregem approbatus est, se ad gregem episcopi alterius habet perinde ac si non esset approbatus; 2° quia ad solum pastorem spectat ovibus suis consulere, quod et quasi rationem Deo redditurus, omni quà potest vigilantia facere tenetur. Atqui non rarò ovibus suis pessimè consuleret, qui eas ad quemcumque ministrum à vicino episcopo approbatum recurrere permetteret. Cùm fieri possit ut vicinus antistes, quia faciliior, vel suspectæ fidei, obvios quosque et suspectos præ cæteris approbet.

f. 11. Objiçuntur equidem variæ S. congregationis declarationes; sed quia earum nulla est quæ verè sit authentica, quin et aliæ aliis adversantur, idcirò nihil ex iis certi deduci potest; confer cap. 8, de Pœnit., n. 153.

12. Quæres 3° an confessarius pro diœcesibus Parisiensi et Meldensi ab utroque episcopo approbatus, possit in utrâque absolvere à casibus reservatis, etc.

R. Id eum aliquando posse, aliquando non posse. Potest quidem in Jubilæis *ad instar*, quia in hisce Jubilæis quilibet confessarius est confessarius *Jubilæi*; in Jubilæis verò anni sancti non potest, nisi *ad hoc* expressè nominatus sit. At nominatus in unâ diœcesi, non idèò in alià nominatus erit. Ita Blasius ab Assumpt. part. 2, cap. 2, casu 2.

13. Quæres 4° an qui ab episcopo designatus est confessarius jubilæi, in totâ diœcesi absolvere possit.

R. posse, si approbatio ejus illimitata sit; si verò ad hanc parochiam, vel ad ruris incolas sit restricta, non poterit aliorum confessiones excipere, vel simpliciter, si nullatenùs quoad istos approbatus sit vel

quantùm ad censuras et casus reservados, si non sit approbatus ut sacerdos jubilæi.

14. Quæres 5° an validè jubilæi confessarii munus obeat, qui illimitatè quidem approbatus est, sed alio laborat impedimento audiendi confessiones, putà regularis, cui à superiore interdictum est ne confessiones secularium excipiat, aut qui censuris ligatus est vel irregularitate.

R. regularem in priori casu graviter peccare contra obedientiam, à quà utique per Jubilæum non eximitur. At censeo contra Joannem de Cruce, Rodriguem, etc., valere absolutiones ab eo datas, cùm ab Episcopo, et eo mediante, à Papâ jurisdictionem accepit. Neque enim jurisdictioni huic obstat mandatum prælati regularis, sed tantùm habet se velut conditio necessaria, ut omnia debitè et secundùm ordinem fiant. Aliud fuerit, si à Papâ constitutum esset, ut regularis nemo sine proprii superioris approbatione à quopiam jurisdictionem validè accipere posset. Tunc enim secluso erroris communis casu, invalidæ forent absolutiones ab hujusmodi interdicto concessæ.

Quod spectat ad casum de excommunicato vel irregulari, repetenda sunt quæ de utroque in specialibus eà de re tractatibus dictum est.

Quæres 6° an regulares vi Jubilæi confessarium extra religionem eligere possint.

15. Circa præsens punctum, atque utinam in eo solo, adversantur sibi regulares. Affirmant Lugo, disp. 20, de Pœnit., n. 187; Mizarius, Ugolin., et alii plures quos sequitur Navarrus, Koch, etc.: 1° Quia privilegia communitatibus concessa, ne quis suorum extra ordinem sibi confessarium eligere possit, in casu Jubilæi desinunt; cùm eis expressissimè deroget bulla his verbis: *Quibus omnibus et singulis, etiamsi de illis eorumque totis tenoribus, specialis, specifica et individua, seu quævis alia mentio facienda esset.... hæc vice specialiter ad effectum præsentium derogamus.* 2° Quia Gregorius XIII, die 19 decemb. an 1581, in consistorio respondit: *Tempore Jubilæi posse omnes regulares confiteri peccata sacerdotibus, etiam secularibus, approbatis ad confessiones; quia in bullà non fit mentio nisi de ordinario eorum qui audituri sunt confessiones, non de ordinario pœnitentis.* 3° Quia privilegium ne religiosi à secularibus absolvi possint, respicit immediatè religionem, et consequenter est privilegium generale; contra verò privilegium quod in Jubilæis conceditur, respicit particulares personas per se et primariò, proinde est privilegium speciale. Atqui privilegium speciale posterius derogat privilegio generali priori, ut communiter docent cum Covarruvia et Menochio. 4° Quia privilegium, quòd regulares extra religionem confessarium eligere non possint, sic intelligi potest, ut id nec ordinariè possint, nec in extraordinariis etiam casibus indulti vel Jubilæi specialis, non autem quòd id non possint in Jubilæo universali; quia hujus favor, quàm rationabiliter potest, extendi debet; illud verò, cùm animarum utilitati adversetur, quantùm potest, debet restringi. Atque idèò S. Tho-

mas, in 4, dist. 17, q. 3, art. 3, docet prælatos esse debere faciles ad concedendam subditis facultatem aliis confitendi, ne multis ac sibi ipsis damnationis laqueum inficiant.

16. Contrariam opinionem tenent Reginaldus et alii plures quos sequitur Viva, cit. q. 9, art. 1, n. 2. Horum ratio est, 1° quia jure communi, videlicet cap. *Cum igitur*, de Privilegiis, vetitum est ne quis religiosos invitis eorum superioribus absolvat. Atqui bullas novasque leges sic semper interpretari debemus, ut juri communi non derogent. Ergo Jubilæi bulla sic interpretanda est, ut huic communi juri non adversetur.

17. 2° Quia idem Gregorius XIII, die 24 octob. an. 1584, vivæ vocis oraculo declaravit non esse suæ mentis ut per bullas cruciatæ, Jubilæorum, aut similes, huic religionum privilegio derogaretur, etiam si in bullis apponantur clausulæ privilegiorum derogatoriæ, et addantur voces: *Quæcumque prohibitione sublatâ*; prout liquet ex Compendio privilegiorum societatis Jesu, v. *Gratiarum usus*. Unde necessum est ut Gregorius XIII, concessionem an. 1581 à se factam revocaverit.

18. 3° Quia idem Gregorius, an. 1575, privilegium (in quo aliæ etiam religiones communicant) societati Jesu concessit, ne quis vi Jubilæi confessarium extra religionem à solo loci ordinario approbatum eligere posset, aut facultatibus in Jubilæis, bullis cruciatæ et similibus, concessis absque expressâ Superiorum licentiâ uteretur. Ergo nequiquam id agere tutum fuerit, præsertim à patribus societatis, quibus, teste Vivâ, ibid., pag. mihi 633, à congregatione VI generali, decreto 5, sub gravibus pœnis vetitum est, ne quis unquam doceret, in conscientia securum esse, qui vi bullæ cruciatæ sibi ad absolutionem à reservatis confessarium eligeret.

19. 4° Quia Benedictus XIV, in bullâ *Convocatis*, ubi à tritâ decessorum suorum viâ recedens, permittit quibuscumque regularibus, ut à minoribus pœnitentiariis basilicarum quatuor Romanæ urbis absolvi valeant; id ut et alia multa *pro hoc duntaxat* anno sancto indulget. Ergo in cæteris locum non habet, nisi exprimitur.

20. En utriusque partis momenta; eò sanè præferenda est posterior, quòd in materiâ ad sacramentum pertinente sit tutior. Unde qui ex invincibili repugnantia nollet cuiquam ex fratribus suis confiteri, à Superioribus suis obtinere deberet licentiam ad alium sacerdotem recurrendi, quod et illi negare non deberent, præsertim si in oratoris domo pauci adessent sacerdotes. Quia tamen erunt fortè nonnulli qui priori sententiæ in damnum suum adhaereant,

21. Quæres 7° à quo approbatus esse debeat sacerdos apud quem confiteri vult regularis ex Jubilæi gratiâ.

R. Vel sacerdos ad quem confugiet religiosus, est secularis, vel regularis alterius instituti. Si primum, debet hic approbari ab ordinario loci; tum quia hujus approbationem requirit pontificium diploma; tum quia

religiosus ad eum confugiens se habet ut simplex quilibet fidelis. Si secundum, docet cum aliis non paucis Sanctarellus satis esse quòd ille à proprio suo regulari superiore approbatus sit; 1° quia regularis superior est verè subditorum suorum ordinarius; 2° quia Gregorius XIII, ex dictis supra, n. 15, requirit approbationem ordinarii confessoriorum, non autem pœnitentium.

22. Verùm longè melius docent Suarez, disp. 28, sect. 6, Lezana, etc., istud, *ab ordinario loci*, intelligendum esse de ordinario, seu episcopo diœcesis, nec proinde sufficere regularis prælati approbationem. Ratio est 1° quia nomine ordinarii locorum veniunt solùm episcopi, et qui episcopalia jura in seculares exercent, uti notat Rota, decis. 798, part. 4. 2° Quia cum Pontifex requirit approbationem ordinarii, intelligi debet de approbatione secundum formam juris, atque adeò de eâ quam præscribit Tridentinum, sess. 23, cap. 15, quia dispositio omnis intelligitur facta secundum jus commune, ad cujus sensum verba dispositionis reduci debent, ut advertit Barbosa. Porro Tridentinum citato loco episcopi approbationem requirit. Ita in terminis Viva, qui hinc, quod utique notandum est, colligit contra nonnullos, regulari, ut Indulgentiam et favores Jubilæi assequatur, non esse satis ut eligat confessarium à suo duntaxat superiore approbatum, nisi is etiam ab episcopo approbatus sit; quia approbatus à superiore regulari non dicitur approbatus ab ordinario loci, sed ab ordinario communitalis.

Quæres 8° an moniales eligere possint quemcumque sacerdotem ab ordinario seu episcopo approbatum.

23. R. 1° cum eodem Vivâ, ibid., art. 2, moniales, ut Jubilæum lucentur, eligere non posse confessarium à solo prælato regulari approbatum; sed eligere debere approbatum ab episcopo. Ratio est quia in hac materiâ se habent perinde ac religiosi. Ergo, ut et illi, eligere debent approbatum ab ordinario loci; solus porro episcopus ex communiori doctorum sensu est ordinarius loci. Ita et Suarez, ibid.

24. R. 2° : Neque etiam sufficit ut moniales quemcumque ab episcopo approbatum eligant; sed requiritur ut eligant approbatum pro monialibus. Ratio est, 1° quia ut possit quis in confessarium Jubilarem eligi, non sufficit quæcumque approbatio ab episcopo facta; sed requiritur approbatio relativè ad personam à quâ eligendus est. Unde qui solùm pro viris approbatus fuerit, non potest virtute Jubilæi in confessarium eligi à mulieribus, ut qui quantum ad ipsas sit non approbatus. Atqui approbatus simpliciter ad audiendas confessiones, non est approbatus ad audiendas monialium confessiones; prout an. 1670 definit Clemens X, et ex praxi constat. 2° Quia approbatus ad certum locum vel tempus, non potest universim eligi in confessarium virtute Jubilæi. Sed qui ad moniales approbatus non fuit, non est ad certum locum approbatus. Minor per se patet. Major communiter admittitur, iisque tantùm dubia est, quibus dubia

fuere præcipua christianæ moralis capita. 3° Quia sacra congregatio (apud Theodorum à Sp. S., pag. 160), die 3 sept. 1671, definiit moniales eligere non posse confessarium sibi benè visum, etiam tempore Jubilæi, sed teneri eligere unum ex approbatis pro monialibus.

25. At, inquit, bulla universis utriusque sexus fidelibus permittit ut confessarium ab ordinario loci approbatum absolute sibi eligere possint. Ergo nulla est ratio cur specialis quoad moniales requiratur approbatio. Et verò Urbanus VIII, in bullâ Pontificia sollicitudo, expressè sanctimonialibus concessit ut in Jubilæo quemcumque ex approbatis ab ordinario eligere possent.

26. R. Neg. ant.; non enim aliud permittit bulla, quàm quod permisit qui temerè obicitur Urbanus VIII, per constitutionem Pontificia sollicitudo. Atqui per hanc tantummodò concessit Urbanus VIII ut moniales eligere possent Confessarium ad id probatum, id est, ut habet communis intellectus, ad audiendas earum confessiones; quod etiam habetur in Bullâ Innocentii X, an. 1650, Clementis X, an. 1675, et ut alios prætermittam, Benedicti XIV, an. 1750. Ergo bullæ quæ paulò generalius loqui videntur, ad hunc sensum necessariò flecti debent.

27. Sed num poterunt moniales, exemptæ scilicet, ad confessarium ab Episcopo approbatum recurrere, contra superiorum suorum voluntatem?

Negat Viva; alioqui enim, ait ibid., n. 4: Jubilæi tempore possent omnes confessarii reluctantibus prælati regularibus ad monasteria monialium accedere ad confessiones audiendas; quod certè magnum aperiret ostium laxitati, et in destructionem potius cederet, quàm in ædificationem.

Longè aliter sentit Blasius ab Assumpt., pag. 290, quia, inquit, bullæ facultates confessariis concessas, non à superiorum beneplacito, sed ab episcopi approbatione suspendunt. Optandum ut in eo casu nec superioribus in visos approbent episcopi, nec ab Episcopis approbatos faciliè rejiciant superiores.

28. An autem vi Jubilæi possint moniales eligere sibi confessarium generatim duntaxat pro monialibus approbatum, disputant Theologi. Negat Matthæulcius, quia Clemens X absolute et simpliciter statuit, approbatos pro monialibus unius monasterii, non posse audire confessiones monialium alterius monasterii. Hæc sententia Theodoro à Spir. S. rigidior videtur; quia nihil ex privilegio Jubilæi moniales commodi perciperent, si tenerentur ei solum presbytero confiteri, qui pro earum monasterio esset approbatus. Favet quòd Benedictus XIV, in Constit. Paterna charitas, an. 1749, monialibus earumque novitiis, pro primâ vice duntaxat, indulget, ut confessarios quoscumque à locorum respectivè ordinariis ad audiendas monialium confessiones approbatos eligere valeant. Nec nocet declaratio Clementis, quæ de Jubilæi privilegia magna habentis tempore non procedit. Si tamen Episcopus certos certis monialibus confessarios designet, quod gravibus de causis facere potest, his vel confitendum erit, vel Jubilæi privilegiis renuntiandum.

29. Quæres 9° an parochus et quicumque pastorale beneficium habet, in confessarium Jubilæi eligi possit.

R. posse eligi in confessarium, qui à peccatis simplicibus absolvat, et sic pœnitentem percipiendæ Jubilæi gratiæ idoneum reddat; at non posse, juxta non paucos, nisi ad id approbatus sit, eligi in confessarium Jubilarem, id est, qui à censuris absolvat, vota commutet, etc. Unde nec moniales etiam episcopo subditas, in suæ etiam parochiæ finibus positas absolvere magis potest tempore Jubilæi, quàm extra idem tempus. Cæterum qui beneficio, ratione cujus tantum approbatus erat, cessit, ne quidem in simplicem, nedum in jubilarem confessarium assumi potest.

ARTICULUS II.

De potestate Confessarii quantum ad censuras et casus reservatos.

30. Utramque potestatem conjungimus, quia casus Papæ reservati censuram annexam habere consueverunt. De facultate porrò ab iis absolvendi sic vulgò sanciant pontificia Jubilæorum diplomata, quæ severo oculo legi debent. Qui, confessarius ad id approbatus, fideles ab omnibus excommunicationis, suspensionis, et aliis ecclesiasticis censuris, à jure vel ab homine quicumque causâ latis et inflictiis, necnon ab omnibus peccatis, excessibus, criminibus et delictis, quantumvis gravibus et enormibus, etiam locorum ordinariis, sive Nobis et Sedi Apostolicæ, etiam in litteris die Cænæ Domini legi solitis, contentis, et aliis per quascumque nostras, aut Rom. pontificum prædecessorum nostrorum constitutiones.... quomodocumque reservatis, in foro conscientiæ; et hæc vice tantum, absolvere et liberare valeant.... injunctâ tamen eis in supra dictis omnibus casibus pœnitentiæ salutari. Et infra: Non intendimus autem per præsentis super aliquâ irregularitate publicâ vel occultâ, notâ, defectu, incapacitate, seu inhabilitate quoquo modo contractâ dispensare, vel aliquam facultatem tribuere dispensandi, seu habilitandi, et in pristinum statum restituendi, etiam in foro conscientiæ. Neque etiam easdem præsentis iis qui à Nobis et Apostolicâ Sede, vel ab aliquo prælato, seu iudice ecclesiastico excommunicati, suspensi, interdicti, seu alias in sententiis et censuris incidisse declarati vel publicè denunciati fuerint, nisi infra tempus dictarum duarum hebdomadarum satisfecerint, aut cum partibus concordaverint, ullo modo suffragari posse aut debere. His præmissis,

31. Quæres 1° an ea potestas absolvendi à censuris ad omnes omninò censuras et casus reservatos se extendat.

R. eam extendi ad censuras omnes tam à jure, quàm ab homine, etiam per sententiam specialem ubicumque latas; imò ad casus in bullâ Cænæ contentos; ut liquet ex verbis mox adductis, quæ tamen positis ponendis intelligenda sunt, uti ex dicendis innotescet.

32. Quin etiam contendunt aliqui futurum ut ea extenderetur, tam ad casus bullæ In cænâ, quàm ad casus episcopis reservatos; etiamsi de utrisque altum sileret pontificium diploma.

53. At primam decisionis hujus partem rejiciunt Suarez, Sanchez et alii multi, quos sequitur Diana, part. 5, tract. 12, resol. 54, quia casus in bullâ Cœnæ contenti, non nisi propter specialem, quæ iis ab Apostolicâ Sede inesse judicatur, gravitatem reservati sunt. Atqui vix in animum induci possit, casus qui ut gravissimi habentur, ex concessione admodum vagâ et generali relaxari posse : cum ex regulâ 81, in 6 : *In generali concessione non veniant quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.*

54. Longè probabilior est secunda pars ejusdem decisionis, quam cum Suare, disp. 7, de Censuris, c. 5, Laymano, Vasque, Vivâ, q. 11, art. 2, tenent plurimi contra non paucos. Ratio est, 1° quia ex regulâ 55, in 6 : *Cui licet quod est plus, licet et quod est minus.* Porro majus est à casibus Papæ reservatis absolvere, quàm à casibus reservatis episcopo. 2° Dictio hæc, *à quibusvis casibus*, tam latè, præsertim in materiâ quæ gratiam et favorem continet, explicanda est, quàm sinit verborum proprietas. Atqui sinit, quin et jubet proprietas verborum, ut dictio hæc, quæ de se admodum universalis est, generali sensu intelligatur. 3° Quia vox *etiam*, utpote *implicativa*, dum casum magis dubium exprimit, minus dubium involvit et supponit. Atqui casus Romanis Pontificibus reservati, quia cæteris omnibus longè difficiliiores sunt, sunt dubii magis. Ergo cum Bulla eorum reservationem aufert, episcopaliū *etiam*, et à fortiori, reservationem tollere censetur. 4° Quia potest Papa per se ipsum ab episcopalibus casibus absolvere, non valide modò, sed licitè, nisi obstet ordinis servandi necessitas. Atqui quod Papa semel intra quindecim aut viginti annos, quò amplam Fidelibus universis gratiam procuret, per sacerdotes ab ipso ordinario designandos suas et alienas censuras relaxet, nihil tranquillo Ecclesiarum regimini nocet; neque sic ordinem subverti conqueretur quisquam nisi juris sui protervè studiosus.

55. Obijciuntur tria, 1° quòd ex c. 1, de Constitut. in 6, lex generalis non derogat consuetudinibus particularibus. Ergo nec generalis facultas absolvendi à reservatis Papæ, particulari episcoporum reservationi derogabit. 2° Quòd Clemens VII statuit an. 1601, ne quis à casibus ordinario locorum reservatis prætextu ejuscumque privilegii aut facultatis absolvere possit. Unde et Alexander VII propositionem hanc, n. 12, proscripsit : *Mendicantes possunt absolvere à casibus episcopo reservatis, non obtentâ episcoporum facultate*; et tamen Mendicantes fruuntur privilegio à casibus pontificiis absolvendi. 3° Quia præsumi non debet Pontificem inferre velle præjudicium episcopis, contra dispositionem capitis *Super eo*, 15, de officio Jud. deleg., aut derogare Tridentinæ sanctioni, sess. 25, c. 18. de Reformat. quâ episcopis sua casus reservandi potestas asseritur. Ergo huc redit citata superius lex : *In generali concessione non veniant*, etc. Verùm hæc nec aegrè ab aliis solvuntur. Reponunt itaque

36. Ad primum, nego conseq. Ideò enim lex generalis

nondemorat privatz, quia Pontifex hujus notitiam habere non præsumitur, prout monet objectum caput 1 de Constitut.; et aliunde lex universalis quæ particularibus statutis derogaret, privatz dioceseon utilitati non rarò insigniter et constanter adversaretur. Neutrum porro locum habet in eâ quam nunc expendimus materiâ; quia nec ignorat Rom. Pontifex episcopos sibi casus reservare, nec quam obiter et semel largitur eos solvendi facultas, seriam diocesanæ ulli disciplinæ plagam inferre potest; imò eò tendit unicè, ut reconciliatis intuitu gratiæ amplissimæ cum Deo populis, ubique vigeant ordo et tranquillitas. His adde quòd in Jubilæo facultas à casibus reservatis absolvendi, cum ad unam tantum vicem tribuatur, non se habeat per modum legis, sed per modum dispensationis. Atqui dispensatio universalis hinc quidem ad omnia se extendit; inde verò cum unico actu exhaustiatur, nihil damni episcopis inferre potest. Quin et his id unum timendum est ne rebelles populi oblata sibi gratiâ uti recusent.

57. Ad secundum : Decretum Clementis VIII, sicut et thesis ab Alexandro VII reprobata procedunt de privilegiis particularibus, quorum usus, utpote admodum frequens, grave episcopis et disciplinæ præjudicium inferebat. Nos verò loquimur de universali dispensatione, cujus exercitium ab episcopis approbantibus dependet, quodque, cum unâ tantum vice et ex causâ fidelibus admodum favorabili concedatur, prodesse potest, non autem nocere.

58. Ad tertium : Pontifex nullum episcopis præjudicium infert : 1° quia qui jure suo admodum moderatè utitur, non violat alienum. Porro jus habet Pontifex per se, vel per alios absolvendi à casibus cuicumque reservatis, præsertim cum id exigit fidelium salus; 2° quia gratiæ suæ executionem committit Episcopis, qui hanc, cui solum libet, committunt.

59. Neque verum est, ait Viva, quòd in generali istâ à reservatis absolvendi facultate Pontifex non esset verisimiliter concessurus licentiam absolvendi à reservatis episcopo; cum et facultatem tribuat à casibus cœnæ gravissimis, aliisque quantumlibet enormibus absolvendi; et hæc illius concessio fideles in charitate coadunans, episcopis unam fidelium suorum salutem anhelantibus jucundissima accedere debeat.

40. Ex his colliges vi Jubilæi posse quempiam absolvi, 1° ab excommunicatione contractâ propter duellum, procuracionem abortus, ingressum in monialium ædes, 2° à suspensione propter ordinationem sine titulo, vel ante ætatem legitimam, vel contra eos qui feminas intra septa regularium inducunt, statutâ, 3° ab interdicto alicui culpæ per jus annexo; licet de eo nulla, ut in antiquis Jubilæis, mentio fiat. Ratio est quia verba hæc, *et aliis ecclesiasticis censuris*, nihil excipiunt.

41. An autem ejusdem Jubilæi virtute ab hæresi, si expressa non fuerit, absolvere liceat, controvertunt graviter extranei. Affirmat Lugo, disp. 23, de Fide, n. 102, et cum eo recentiores multi, tum propter

aliquam sacræ pœnitentiariæ responsionem an. 1617, tum quia cùm nemini ignotum sit opinionem hanc à gravissimis doctoribus practicè teneri; Pontifex hæresim disertè exciperet, si vellet excipere, ut à simili colligitur ex cap. 2, de Translat. episcop.

42. Aliter sentiunt Suarez, Avila et alii innumeri, apud Dianam, part. 1 tract. 5, resol. 1, et docent, quod cum ipsis docerem, vi Jubilæi, quod solam à reservatis in bullâ Cænæ casibus absolvendi facultatem largitur, neminem ab hæresi etiam occultâ absolvi posse. Ratio est, 1° quia concessâ per Jubilæum facultate à casibus simpliciter reservatis absolvendi, non intelligitur ex communiori, ut et tutiori doctorum opinione facultas absolvendi à casibus in bullâ Cænæ contentis; quia hi strictam habent et gravissimam reservationem. Atqui pariter casus hæresis strictam habent et specialem in pontificio jure reservationem; cùm ad discussionem hæresis speciale tribunal institutum sit; nec absque expressâ clausulâ privato cuique commissæ censeantur, quæ gravissimo senatui demandata sunt. 2° Quia Sixtus V, an. 1589, et Clemens VIII, an. 1594, licèt casus bullæ Cænæ concessissent, in specie tamen concesserunt hæresis crimen. Ergo non videtur in generali concessione venire.

43. Fatentur tamen iidem theologi contra Azorium et alios quosdam, ex privilegio Jubilæi absolvi posse, tum receptatores et fautores hæreticorum, tum qui retinent, legunt, imprimuntve eorum libros; tum et schismaticos qui schismati hæresim minimè conjunxerint; tum et dubios in fide, qui positivè dubii non sint, sed negativè duntaxat, quatenus judicium suum circa res fidei suspendunt. Nempe, inquirunt, ad hæresim requiritur error contra fidem in intellectu, et pertinacia voluntatis. Atqui fautores hæreticorum, alique mox recensiti, licèt gravissimè peccent, nullum in intellectu errorem habent. Ergo propriè non veniunt nomine hæreticorum. Ergo etiamsi hæresis à Jubilæi favore excipiatur, non tamen ea crimina. Hæc illi, quæ ubicumque viget bulla Cænæ, haud difficulter sequeretur, præter ultimum caput, quod dubium negativum spectat, quodque expositione, ut reor, indigeret plurimâ. Verùm hæc, Deo dante, nullius in Galliâ sunt utilitatis, cùm episcopi nostri juxta constantem regni hujus usum, ab hæresi tam occultâ, quàm publicâ, per se et per alios absolvant; uti fusè in Gallico de dispensationibus tractatu, tomo 3, Epist. 2, probatum est.

44. Quæres 2° an qui nominatim percussus est censurâ, virtute Jubilæi absolvi possit, et quando.

R. absolvi posse, cùm bullâ sancitum est ut absolvi possit, prout supra, n. 50. Tunc autem necessum est, quod cautè præscribit bulla, ut *infra præscriptum tempus satisfecerit, aut cum partibus concordaverit*. Hic porrò per *satisfactionem* intelligitur restitutio, seu honoris, seu famæ vel alterius boni, ejus ob læsionem excommunicatio fuit inflicta; per *partes* autem non ipse prælatus aut judex, auctoritas utcumque contempta est (cùm, ut advertit Suarez, disp. 7, de Censuris, sect. 5, n. 46; Benedictus XIV,

in epist. encyc., ad minores Pœnitentiaros, n. 66, contemptus ille in omni censurâ interveniat, et aliunde prælatus absolutionis facultatem demandans, jure suo cedere censeatur); sed persona una vel plures, cui vel quibus illata est injuria quæ censuram promeruit. Quapropter si quis excommunicatus sit propter violentam clerici percussorem, licèt per hoc Ecclesiæ injuriam irrogaverit, poterit tamen absolvi, si vel veniam petierit à percusso, vel ei percussus offensam expressè aut tacitè remiserit, pristinam ei suam familiaritatem restituendo. Qui verò censurâ percussus est, donec concubinam ejiciat, vel damnum alicui illatum reparet, non est absolvendus nisi hoc vel illud cum effectu præstiterit; unde peccaret graviter qui quempiam his nondum adimpletis absolveret; quia et magnum læsæ parti præjudicium inferret, et commissæ sibi potestatis limites transgrederetur. Hinc, meo quidem judicio, rectè docet Suarez, ibid. n. 41, cum communiori sententiâ, sacerdotem, qui *contentus proposito, promissione aut juramento* pœnitentis hic et nunc satisfacere, aut saltem idoneam de satisfaciendo cautionem dare valentis, eundem absolveret, non illicitè modò, sed et invalidè operaturum; quia absolvendi potestas non est eidem data, nisi sub hujus satisfactionis conditione.

45. Quin et existimat Soto in 4, dist. 22, q. 2, art. 3, pœnitentem qui ex inpotentiâ non potest præsentì tempore vel loco satisfacere, haud posse absolvi ab homine, licèt coram Deo absolutus sit: *Quia facultas non est amplior quàm verba sonant; verba autem simpliciter requirunt ut pars jam sit satisfacta*. At duriores hanc sententiam meritò rejicit Suarez, ibid., n. 40, et docet, quòd si absolutio differri non possit, nisi per multum tempus, vel cum magno pœnitentis detrimento, sufficiat ut ille faciat satis eo modo quo de præsentì valet, id est, præstando cautionem, vel pignoratitiam, si potest, vel juratoriam, si majorem non potest; et talia exhibendo pœnitentiæ vel propositi signa, ut confessor probabiliter judicet absolutionem et pœnitenti profuturam, et læsæ parti nullatenus nocituram esse. Ratio est 1° quia cùm Pontifex ait *satisfactâ parte*, intelligendus est, quantum pœnitens satisfacere valet; quia prudens nemo conditionem impossibilem exigere censetur. 2° Quia jus sæpè largitur facultatem absolvendi sub simili conditione, et tamen prædicto semper modo intelligitur, ut colligere est ex Clement. 1 et 2, de Hæreticis, et observat Navarrus in Summâ, cap. 27, n. 47 et 48.

46. Sed quid, si pœnitens qui juratoriam cautionem dedit et ideò absolutus est, postmodum satisfacere negligat?

R. eum non ipso facto in censuram reincidere, at eidem de novo posse subjici, ut colligitur ex cap. 8, de Officio judic. ordinarii. Ratio est quia pœnitens per Jubilæi bullam absolvitur simpliciter, non autem ad reincidentiam, si conditioni sibi impositæ desit.

Quæres 3° an jubilaris confessarius possit extra sa-

cramentum tollere reservationem, et proinde ad communem confessarium remittere, qui à peccatis ipsis absolvat.

47. R. confessarium nec peccati reservationem extra tribunal auferre posse, quod communiter admittunt doctores; nec censuræ reservationem, quod malè docent Lezana, Diana, Kock, q. 3, n. 69, etc. Ratio primæ partis est, 1° quòd licèt superior ipse, qui peccatum sibi reservavit, reservationem auferre valeat non audità pœnitentis confessione, id tamen jubilaribus confessariis per bullam minimè conceditur; nec concessum intelligi potest absque eo quòd innumeri per Jubilæi tempus constituentur majores pœnitentiarii; quod certè non intendunt Rom. pontifices. Unde et contrarium habet constans Ministrorum Jubilæi praxis. 2° Quia Pontifex, cujus delegatum agit jubilaris confessarius, non aliter quàm juxta communem usum tribuere censendus est facultatem à reservatis absolvendi; quod etiam nonnulli eorum suis in bullis expresserunt. Atqui communi usu sancitum est ut confessarius simplex extra Tribunal non absolvat à reservatis. Ergo.

48. Ratio secundæ partis est, 1° quòd solidè probari non possit, absolutionem à censuris à privato sacerdote extra confessionem impendi posse. Quis autem, præter Dianam et Dianæ sequaces, in materiâ tam gravi potestate incertà uti ausit? 2° Quia generatim periculosum est, ne à censuris gravibus absolvas eum, cujus intimas dispositiones nescis: unde id licèt facerè possint episcopi, rarissimè faciunt. 3° Quia Pius V, in bullâ Jubilæi, an 1568, declaravit non posse extra confessionem absolvi à censuris: quod autem regerit Diana declarationem hanc istud duntaxat Jubilæum spectasse, nisi falsum est, est saltem dubium; quod vanæ probabilitatis osoribus sufficit. 4° Quia Sixtus V, in bullâ suâ expressè decernit eligendum esse confessarium qui *auditis diligenter pœnitentium confessionibus, eos absolvat*. Hæc autem absolvendi ratio censuras æquè ac casus reservatos complectitur; et ubi expressa non est, subintelligi debet. 5° Quia Benedictus XIV, in bullâ *Convocatis*, § 25, expressè habet: *Advertant insuper confessarii prædictas absolutiones, commutationes, dispensationes non posse à se exerceri extra sacramentum confessionis*.

49. Imò nec vult Suarez, *ibid.*, n. 35, ut confessarius etiam in tribunali, pœnitentem necdum ad reconciliationem planè dispositum, à censuris prius quàm à peccatis absolvat, ut sacro intersit, etc. Quod etsi non probat invictè, uti tutius tenendum est, nisi prius habita sit specialis eà de re licentia; quam, ut olim ego, sic et alii non agrè obtinebunt.

50. Quæres 4° an possit à reversatis absolvi, qui in eà ex spe Jubilæi incidit.

R. affirmat. Etsi enim privilegio carere meretur, qui ex spe illius peccat, non ideò tamen gratiâ illius privatur: alioqui sacramentaliter absolvi non possent, qui ex spe confitendi peccata geminaverunt. Et verò qui ex spe Jubilæi delinquit, novi quidem præsum-

pionis peccati reus est; sed quod nullam habet reservationem. Nec obest quod ex Chrysostomo, homil. 15, in cap. 7 Epist. ad Hebræos (et refertur cap. 128, dist. 4, de consecrat.), peccans spe veniæ, pœnâ dignus sit, non veniâ. Sensus enim est, uti eum in locum notat Glossa, non rarò fieri ut qui ex baptismo, aliisque sacramentis veniam sperando, interea peccatis indulgēt, ad veniæ obtinendæ tempus nequaquam deveniant.

51. Quæres 5° an etiam à reservatis absolvi possit, qui ea post Jubilæi promulgationem commisit.

Negat Glossa in Extrav. *Antiquorum*, de Pœnit. et Remiss., sed malè prorsus; 1° quia quæ Jubilæi tempore datur à reservatis absolvendi facultas, amplissima est, nec ad peccata hoc vel illo tempore commissa restringitur; 2° quia licèt condonatio peccata duntaxat præterita respiciat, ipsa tamen absolvendi facultas, tam commissa quàm committenda ante absolutionem peccata respicere potest, et de facto in Jubilæis respicit, ut quæ indistinctè tradatur.

Quæres 6° an qui jam lucratus est Jubilæum, denuò à reservatis in quæ postea decedit, absolvi possit.

52. Affirmat post Leonem Viva, q. 11, art. 3, n. 3, quia censet Jubilæum obtineri posse, quoties quis injuncta opera perficit. Unde ait: *Si quis post acquisitionem Jubilæi in reservata incidit, et possit vel iterum ponere injuncta opera, vel, si nequeat, obtinere à confessario commutationem illorum, poterit denuò à reservatis absolvi*. Idem docet Pontas, v. *Jubilé*, cas 17.

53. Aliter sentiunt, non ii modò qui contrariam opinionem tenent, cum Sanche, lib. 4, in Decalog., cap. 54, n. 22, et Sylvio in Resolutionibus, v. *Jubilæum*, 2 et 3, sed et quicumque Jubilæum bis acquiri posse rati, negent ejus privilegia bis prodesse. Utut est, quamvis teneatur prima opinio, cui favet Benedictus XIV, ut dictum est cap. 2, n. 37, tenendum omninò est in praxi, eum qui semel à reservatis absolutus Jubilæi gratiam promeruit, ab iisdem alterà vice absolvi non posse. Et verò isthæc bullarum verba, *hæc vice tantum absolvant*, in obvio sensu de unâ duntaxat absolutione ad unius Jubilæi lucrum relativâ intelligi posse videntur.

Quæres 7° an cui dilatum est Jubilæum, quia actu Indulgentiæ incapax foret, à reservatis quæ commisit post finitum Jubilæi tempus absolvi possit, et à quo.

54. R. ad primum, affirmat. Ratio est quia potest absolvi pœnitens quamdiù sibi durat Jubilæi tempus. Atqui tempus illud, licèt cæteris finitum, ei tamen perdurat cui dilatum est Jubilæum. Ergo absolvi potest à reservatis, quæ ante, per et post Jubilæi tempus incurrit.

55. R. ad secundum posse pœnitentem hunc absolvi, non solum ab eo confessario, qui ei absolutionis simul et Jubilæi gratiam distulit, sed et ab alio quocumque, modò is unus foret è Jubilæi confessariis; quia Jubilæi privilegia impendere potest omnis et solus, cui id muneris ab episcopo commissum est. Et

verò eum summâ Jubilæi gratiâ privaretur, qui ad eundem confessarium, quia vel mortuus sit, vel aliò transmeârît, vel durior aut lenior appareat, recurrere non potest.

56. Quæres 8° an qui jam à reservatis absolutus fuit, ab iis denuò absolvi valeat, si necdum Indulgentiam lucratus sit.

R. posse et debere, cùm aliter Jubilæum lucrari non possit. Ratio est, quia potest quis à quibuscumque peccatis absolvi, quoties id necessum est ut Jubilæi gratiam lucretur. Ergo si semel absolutus, denuò in reservatum incidat, antequàm implevit opus ultimum, cui annexa est Indulgentiæ perceptio, necessum est ut secundâ vice absolvatur, seu ab eodem, seu ab alio jubilarî confessario. Potest autem ab his absolvi, quia eorum potestas nonnisi per ipsam Jubilæi acquisitionem exhauritur.

57. Quæres 9° an qui reservati peccati in confessione suâ oblitus est, ab eodem post Jubilæum lucratum à quocumque confessario etiam minimè jubilarî absolvi possit.

R. eum qui in Jubilæi confessione oblitus est reservati alicujus, illudve hic et nunc confiteri non debuit, ab eo etiam post Jubilæi tempus absolvi posse à quocumque etiam simplici confessario. Ita Reginaldus, Sylvester, Gabriel, Navarrus, Lugo, disp. 20, de Pœnit., n. 100, Pontas et alii contra Suarem, Habertum et alios quosdam. Ratio est, 1° quia hinc quidem pœnitens absolutionem reservatorum interpretativè petit; inde verò sacerdos, quoad ejus fieri potest, concedit. Ergo sicut culpam indirectè tollit, sic et reservationem indirectè auferit. 2° Quia consuetudinem hanc induxisse videtur communis theologorum sententia. Unde hanc, ægrè tamen, admittit Blasius ab Assumpt., pag. 347. Idem, sed spontè, facit Theodorus à S. S., cap. 9, n. 11: *Nisi*, inquit, sacerdos *contrariam intentionem habeat*; quod non est præsumendum.

58. Obijciuntur tria, 1° quòd actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum. Porrò jubilaris confessarius, idemque est de superiore, solum habet generalem intentionem conferendi sacramentum, non verò tollendi reservationem; 2° quòd sacerdos non potest absolutionis sententiam proferre nisi cognitâ causâ, ex Trid., sess. 14, cap. 5. Ergo si nihil prorsus de reservatis peccatis cognoscat, non potest ferre sententiam super reservatione, nec proinde eandem tollere; 3° quòd reservatio in eo casu nec directè nec indirectè auferatur. Non directè, cùm non exponantur reservata oblita; non indirectè, quia absolutio indirecta ad ea solum se extendit, ad quæ se extendit gratia per sacramentum conferenda; hæc autem tantum se extendit ad peccata removenda, non verò ad tollendam reservationem.

59. R. ad primum: Nego min.; vult enim absolvens levare pœnitentem dispositum ab omni onere *quantum potest* ipse, quantumque indiget pœnitens ad percipiendum omne Jubilæi privilegium. Et verò si cul-

pam tollere vult, quod maximum est, à fortiori reservationem tollere intendit.

60. Ad secundum: 1° Sacerdos reservationem tollendo, non judicat de peccatis oblitis, sed eorum judicium ad inferiores remittit. Non est autem absurdum quòd inferiores per accidens judicium ferant de peccatis reservatis, quando hæc in memoriam redeunt. 2° Etsi generatim loquendo ad æquam sententiam opus est ut sacerdos causam omnem cognoscat, non tamen id in omni prorsus casu absolutè necessarium est: alioqui nemo per signa, aut dimidiatè tantum confessus absolvi unquàm posset; quod fidei, ut et praxi, omninò adversatur.

61. Ad tertium: Sacerdos pro reservatis approbatus reservationem obliturum indirectè tollit: ideò enim peccata oblita remittit indirectè quoad culpam, quia gratiam horum remissivam confert, absque eo quòd de illis directè judicet. Atqui etiam confert eorundem obliturum absolutionem quoad omne eorum onus quod tolli potest, proinde quoad reservationem. Ergo licèt de iis directè non judicet, eorum reservationem indirectè tollit. Undè licèt gratia sanctificans nonnisi ad culpam delendam se extendat, quia illi soli opponitur, absolutio tamen se ad censuras et reservationem extendit, quia et hanc et illas tollere potest, et *quantum potest* intendit.

62. Inst. Per verbum, *absolve*, non tolluntur censuræ, nisi exprimentur, aut saltem nisi absolvens explicitam habeat intentionem ab iis absolvendi. Ergo neque per verbum, *absolve*, tollitur reservatio, nisi specialis de eâ mentio fiat, saltem mentaliter. Imò cùm censuræ et reservatio per solum mentis actum non tollantur, necessum est ut intentio easdem tollendi pœnitentibus innotescat, quod in casu nostro minimè habetur.

63. Respondet Viva, cit. q. 11, art. 4, n. 3, per verbum, *absolve*, satis innotescere, quòd sacerdos intendat tollere omne peccatum, ejusque onus, quoad fieri potest, et consequenter reservationem, etiamsi de eâ mentionem explicitam non faciat; idemque dicendum de censuris, quamvis ad securitatem solet et debeat earum mentio explicita fieri, ne fortè, juxta Vasquesii et aliorum opinionem, sacramenti effectus per censuras occultas impediatur. Quia verò reservatio occulta non impedit sacramenti effectum, ideò non solet de eâ mentio fieri, cùm non est ratio dubitandine ea subsit. Hæc ille, quæ pro primâ parte hinc confirmari possunt, quòd sicut per datam à Christo ligandi potestatem tam intelligitur facultas decernendi censuras, quàm retinendi peccata; sic et per absolutionem æquè intelligitur censuræ ac peccati remissio.

Quæritur 10° an etiam à reservatis inculpate oblitis absolvi possit, qui vel sacrilegam confessionem facit in Jubilæo, vel post, validum Jubilæum suâ culpâ minimè lucratus est.

64. R. ad primum negat., licèt malè et misère contradicat Lugo, disp. 20, n. 113. Ratio est quia confessio sacrilega ignem æternum meretur; quod autem

pœnam meretur à Deo, non potest à Dei vicario mereri Jubilæi privilegia.

65. Major est circa caput secundum controversia; existimant enim Sanchez et alii quos sequitur Viva, ibid., n. 4, eum qui bonâ fide, et cum animo lucrandi Jubilæum confessus est, quamvis deinceps nec injuncta opera præstet, nec Jubilæum lucretur, per quemvis subinde confessarium à reservatis oblitis posse absolvi. Ratio est, aiunt, quia is verè absolutus est, quantum potuit sacerdos. Atqui poterat sacerdos hominem ritè dispositum à quibuslibet reservatis directè vel indirectè absolvere. Ergo licèt à reservatis absolvi non possit, qui Jubilæum lucrari non cogitat, potest tamen ab iis absolvi qui lucrari actu intendit, subinde verò voluntatem mutat. Et verò extra dubium est, quòd pœnitens ille à reservatis quæ confessus est absolutus fuerit; cùm absolutio eidem simpliciter, purè, et citra ullam de futuro conditionem data sit. Atqui eo ipso quo à confessis reservatis directè absolutus est, à non confessis indirectè fuit absolutus. Ergo.

66. In oppositam sententiam propendet Suarez, tomo 4, disp. 31, sect. 4, n. 25, ut *maximè tutam*, quod nemo negaverit, et *valdè probabilem*. Ratio est, 1° quòd omnia Jubilæi privilegia in ordine ad comparandam Indulgentiam tribuuntur. Ergo si ad eam non perveniatur, non licet iisdem privilegiis frui, nisi quatenus jam executioni mandata sunt. Unde peccata quæ directè remissa sunt, manent quidem non reservata, quia jam non manent subijcienda clavibus; at peccata oblita, quæ clavibus necessariò sunt subijcienda, à reservatione libera non sunt; quia defuit finis, cujus intuitu sublata fuisset reservatio. 2° Quia peccata hæc nec directè remissa sunt pœnitenti, neque is superioris intentioni satisfecit. Ergo non est cur tractetur ut qui satisfecit eidem intentioni. Opinionem hanc licèt non demonstratam sequeretur in praxi, quoad eos maximè qui Jubilæi lucrum culpâ suâ omiserunt. Quantum ad eos verò qui ex inopino quopiam eventu à gratiâ ipsius excidissent, non agrè partem primam amplecterer: quia nemo jure jam acquisito sine suâ culpâ privandus est.

Sed num peccat qui virtute Jubilæi à reservatis absolutus, opera injuncta subinde non implet?

67. Fatentur omnes contra Ugolinum, eum qui à censuris, vel reservatis absolutus est, nec in reservationem, nec in censuram relabi, si opera injuncta non præstet; quia absolutio non fuit ei data ad reincidentiam; et id docet Benedictus XIV, cit. constit. *Convocatis*, § 54: « Absolutiones à censuris... commutationes item votorum, dispensationes, juxta concessas hoc anno respectivas facultates, semel obtentæ, permanent in suo vigore, etiamsi contingerit illum qui illas jam obtinuerat, mutato postea, quod priùs habuerat, sincero et serio proposito Jubilæum hoc lucrandi, ac proinde reliqua ad id lucrandum necessaria opera adimplendi, de eodem Jubilæo consequendo ampliùs non laborare. » Rursùm fatentur omnes eum mortalis reum fore, si ex contemptu gratiam hanc negligat. Verùm an secluso contemptu pec-

cat, aut quæ sit peccati ejus gravitas non conveniunt. Negant eum peccare Sanchez, Bonacina, etc., quia obligatio lucrandi Jubilæum ei nec à Pontifice, nec à confessario imposita est. Censent alii cum Bossio eum venialiter delinquere. At lethalem ei culpam nec immeritò adscribunt Suarez, cit. disp. 31, sect. 4 Vasquez, Filliucius, Viva, ibid., art. 5, n. 2. Ratio est quia qui favorem certæ conditioni annexum acceptat, tacitè spondet se conditionem hanc impleturum esse, neque ei, si gravis sit materia, sine gravi peccato deesse potest. Atqui pœnitens, dùm à censuris aut reservatis casibus virtute Jubilæi absolvitur, favorem acceptat, sub eâ tantùm propositum conditione Fidelibus, ut Jubilæi opera præstando, gratiam ejus acquirant, etc. Ergo.

68. Dices: Si Jubilæi virtute absolutus pactum cum Pontifice tacitè initum violare dicatur, dici poterit, quòd in censuris reincidat. Atqui tamen non reincidit. Minor patet ex concessis. Prob. maj. quia ut in censuras reincidere dicatur, satis est ut ei absolutio à censuris non absolutè data sit, sed sub pacto quòd Jubilæi opera adimpleret. Atqui, etc.

69. R. ad primum, nego maj.; ad secundum, nego min.; nam data quidem est absolutio ex spe, quòd tacitam quam fecit de implendis Jubilæi operibus promissionem adimpleret; sed non data est sub conditione ut fidem hanc violando, in censuras reincideret; quia nunquàm incurritur reincidentia, nisi exprimatur. Et verò si censura revivisceret, vel propter delictum præcedens, vel propter præsens neglecti Jubilæi peccatum. Atqui nec reviviscit propter delictum præteritum, quod jam absolutè remissum est, cùm absolutio sacramentalis semper sit absoluta; neque propter peccatum præsens, cùm huic nec à jure, nec ab homine annexa sit censura. Ergo nullatenus reviviscit.

Quæres 11° an jubilaris confessarius, ut à censuris absolvere, sic et ab irregularitatibus dispensare valeat.

70. Negant omnes de irregularitate *ex defectu*, sed affirmant aliqui, ut Soto et Corduba, de irregularitatibus, quæ cùm sint *ex delicto*, pœnæ rationem habent. Moventur 1° quia irregularitas hæc est censura; porrò per Jubilæum datur facultas à censuris omnibus absolvi; 2° quia tametsi non esset verè censura, est tamen pœna. Atqui Jubilæi bullæ permittunt ut absolvatur pœnitens à censuris et pœnis ecclesiasticis. Ergo.

71. At dicendum cum Suare, tomo 4 de Relig. tract. 10, lib. 9, cap. 2, n. 42; Reginaldo, Molinà, et aliis pluribus, nullam à confessario virtute Jubilæi irregularitatem, allamve inhabilitatem (nisi hæc sublata censurâ per se tollatur), relaxari posse; 1° quia per bullam præcisè datur facultas absolvi à censuris. Atqui irregularitas nec censura est, nec censuræ nomine venit, ut colligitur ex cap. *Quærenti*, 20, de Verb. significat. 2° quia bullæ Jubilæi solam tribuunt absolvi facultatem, nequaquàm verò dispensandi. Atqui irregularitas per absolutionem non tollitur, sed per solam dispensationis viam; 3° quia opinio contra-

ria, neque juri, neque doctorum antiquiorum traditioni, neque praxi Romanæ Curiae, neque demum rationi consentanea est, ut advertit Suarezius, tomo 5, in 3 p., disp. 40, sect. 3, n. 3.

72. Huic opinioni (nisi aliud expressè indulgeat Pontifex (1)), adhærendum, præsertim post notificationem Clementis X, die 1 februarii an. 1675 emissam, ubi sua Sanctitas declarat *se non intelligere aut dispensare, aut dare facultatem dispensandi, aut habilitandi, et in pristinum statum restituendi, quæ ad irregularitatem publicam, aut occultam, vel notam, defectum, incapacitatem et inhabilitatem quomodocunque contractam spectant, nequidem in foro conscientiæ*. Quapropter ecclesiasticæ poenæ quas bullæ jubiles tolli aliquando permittunt, non de irregularitatibus intelligi debent, sed, v. g., de censurarum aggravatione et reaggravatione, de condonatione apostasiæ, puta quòd religiosi apostatæ ad ordinem suum impunè reverti possint, uti concessum est ab Urbano VIII, Clemente X, Benedicto XIII et XIV.

73. Quæres 12° an confessarius tempore Jubilæi possit criminis sui socium absolvere, ubi id per statutum synodale prohibetur.

Affirmant nonnulli, modò tamen absit relabendi periculum. Horum ratio est quòd jubilaris confessarius absolvit tanquàm delegatus à Pontifice. Ergo eos omnes quos Pontifex ipse absolvere possit. Verum ut sanior, sic et longè certior est contraria opinio, quam tenent Bonacina, disp. 5, de Sacram., q. 7, puncto 5, § 3, n. 10; Viva, q. 11, art. 3, p. 4. Ratio est quia in confessario requiritur approbatio relativè ad personas, quarum confessiones excipit. Atqui confessarius, cui per statuta loci prohibetur absolutio complices, nullam relativè ad ipsum approbationem habet; non ab episcopo, ut liquet; non à Pontifice, qui disciplinam piè et sapienter constitutam infringere non vult. Imò Benedictus XIV, in constit. *Sacramentum Pœnitentiæ*, declaravit, *quòd nec etiam in vim cujuscunque Jubilæi, possit quis suum in peccato inhonesto complicem, extra mortis articulum unquàm absolvere; utpote, inquit, qui in hujusmodi peccati et pœnitentiæ genere, jurisdictione careat, et absolvendi facultate à nobis privatus existat*.

ARTICULUS III.

De potestate confessarii quantum ad commutationem votorum.

Ex innumeris quæ circa hanc materiam proponuntur questionibus, eas seligam quæ ad praxim maximè spectant.

74. Quæres itaque 1° an in omnibus Jubilæis detur facultas commutandi vota.

R. negat.; hæc enim verba: *Et insuper quæcumque vota (religionis et castitatis exceptis) in alia pia et salutaria opera commutare valeant*, in solis Jubilæorum ad instar diplomatibus haberi solent. Rursùm verò sola eadem diplomata tribuunt confessariis licentiam

(1) Concessit Benedictus XIV, ut anno Jubilæi sui relaxari posset irregularitas ex occultâ censurarum violatione proveniens. Constit. *Convocatis*, n. 12.

opera ad Jubilæi acquisitionem præscripta in alia commutandi. Quia tamen eadem bullæ permittunt ordinariis ut quæ idonea magis animarum saluti judicaverint remedia, asserant; possunt confessarii, si permiserint episcopi, ut debent et facere solent, opera hæc commutare. Ita Blasius, part. 2, cap. 1, q. 1. Idem docet Koch, q. 3, n. 77, qui negat ad suam usque ætatem (scribebat an 1700), in ullo anni sancti Jubilæo ad regiones extra Romam transmissa facultatem vota commutandi fuisse traditam. Quod si ita est, an hoc decessorum suorum mox recessit Benedictus XIV, in bullâ pro Jubilæo an. 1751.

75. Quæres 2° an vota omnia à Jubilari confessario commutari valeant.

R. commutari posse vota omnia quæ per Jubilæi bullam non excipiuntur; unde cum sola excipiantur vota castitatis, religionis, eaque quæ sine præjudicio tertiæ personæ commutari non possent, planum est cætera quæcumque vota, ut peregrinationis ad limina Apostolorum, etc., posse commutari; sed et ipsa castitatis ac religionis vota quandoque ex solâ episcopi facultate commutari possunt, ut si castitas solum ad tempus vota fuerit, si non omnimodè, si non in se, sed in alio, puta in voto suscipiendi ordines, si absque sufficienti advertentiâ, si sub conditione nondum impletâ, etc., de quibus vide dicta tomo hujus Operis secundo.

76. Quæres 3° an etiam commutari possint vota juramento confirmata.

Affirmant plures cum Suare, Vivâ, q. 12, art. et n. 1, quia Pontifex largitur facultatem *vota quæcumque*, duobus exceptis, commutandi. Ergo et jurata; præsertim cum gratiam multitudini concessam deceat latius interpretari; aliud enim est, ait Viva, si commutandi licentia detur ad petitionem particularis personæ; quia in tali casu tanquàm dispensatio et vulnus legis est strictè interpretanda.

77. Subdunt iidem theologi commutari posse etiam juramenta cæteroquin Apostolicæ Sedi reservata. Quia licèt diversa sint voti et juramenti vincula activè, si ita loqui fas est, sunt tamen passivè similia, quatenus idem Deo jus acquirunt. Atqui Pontifex commutationem voti permittendo, intendit jus Deo acquisitum Dei ipsius nomine relaxare. Ergo ut vota, sic et juramenti relaxationem permittit intendit.

78. Verum ut tutior, sic et probabilior videtur opinio contraria; 1° quia major requiritur potestas ad solutionem duplicis vinculi, quàm ad solutionem unius. Porro votum et juramentum duo sunt vincula longè diversa; 2° quia Benedictus XIV, in bullâ anno 1750, expressè dedit facultatem vota jurata commutandi. Ergo non credidit hanc de jure inesse confessariis; 3° quia Jesuitæ quibus ampla concessa erat facultas vota simplicia commutandi, vi illius vota jurata commutare ausi non sunt, donec id à Gregorio XIII an 1579 obtinerint. Quapropter communes Jubilæorum bullæ dant quidem potentiam vota quæcumque, id est, omnia, duobus exceptis, commutandi, sed non vota quocumque modo facta.

Quæres 4° an votum emissum primariò in honorem Dei, secundariò autem in proximi utilitatem licèt jam acceptatum, possit commutari.

79. Affirmat Sanchez, lib. 4, cap. 51, nec dissentit Viva, ibid., n. 5, quia *accessorium sequitur naturam principalis*, ex reg. 42, in 6. Verùm opinio hæc neque satis tuta est, neque probata satis ut admittatur. Sanè quodcumque votum, si religiosè fiat, fit primariò ad gloriam Dei; nec dubium quin vota sic passim fieri supponant pontifices. Atqui tamen à commutationis favore excipiunt vota, quæ sine præjudicio tertii commutari non possent. Quæ autem obijcitur juris regula, non paucas habet exceptiones, quarum nonnullas in Gallicâ hujusmodi legum expositione adduximus. Ergo à fortiori exceptionem habet, cùm de alterius damno agitur.

80. Quæres 5° an voti commutationem petere possit, qui vovit se eam non esse petiturum.

Respondent Suarez et alii communiter affirmat., tum quia privata voventis intentio non potest superiorem jurisdictione suâ privare; tum quia fieri facillè possit, ut votum hoc sine gravi voventis præjudicio servari nequeat; tum quia censent plures cum Sanchez, lib. 4, cap. 8, n. 21, contra Sylvestrum et alios, votum hoc esse de se irritum, sic ut votum non mutuandi aut fidejubendi; quia licèt vota hæc in quibusdam circumstantiis possint esse de meliori bono, et eatenus valida, si tamen generaliter emittantur, non sunt de meliori bono. Utut est, cùm favor Jubilæi latè, modò tamen sanè, interpretandus sit, non est cur ad præsentem casum minimè extendatur.

81. Quæres 6° an voti commutatio fieri possit in aliquid minus et suavius.

R. posse dubio procul fieri in aliquid poenitenti suavius; cùm vix alio fine à Papâ permittatur, et possit quis vota quæcumque, modò Apostolicæ Sedi non reservata, neque in tertii præjudicium cessura, in aliquid omnibus inspectis evidenter melius commutare. At non ideo possunt eadem vota in aliquid moraliter minus commutari, prout docent Soto, Suarez, Azor, et alii plures. Ratio est quia commutatio definitur: *Substitutio operis honesti loco alterius per votum promissi, eodem voti vinculo remanente*. Atqui opus substitutum operi promisso moraliter æquale esse debet; alioqui enim jam non esset commutatio, sed partialis dispensatio, cujus facultas jubilaribus confessariis non tribuitur. Unde qui jejunium in unam orationis Dominicæ recitationem commutat, factæ sibi potestatis limites transiit. In his tamen ex æquo et bono procedendum est, cùm operum æqualitas vix à quopiam physicè appendi possit; et quæ uni levia sunt, ut confessio frequens, alii quàm utilia sunt, tam sint onerosa. Providè ad tollendas anxietates sanxit in Jubilæo suo Benedictus XIV, ut vota *dispensando commutare* liceret.

82. Quæres 7° an et quæ ad voti commutationem requiratur causa in Jubilæis.

R. procul dubio requiri; commutatio enim sapienter et religiosè fieri debet, ad quod requiritur causa.

Unde in ultimo Jubilæo vetuit Benedictus XIV ne vota à peccato præservativa commutare liceret nisi in opera quæ æquè ab iisdem præservativa forent. Est autem justa voti commutandi causa, cùm difficulter et ideo parùm piè impletur; cùm modica ex executione ipsius redit utilitas; cùm nova voventis conditio nova remedia postulat, et alia id genus, quæ cùm ex circumstantiis loci, temporis, personæ metienda sint, nullâ certâ regulâ universim definiri possunt. Interim quò major est commutandi ratio, eò minor esse debet materia quæ subrogatur, ut si votum satis indeliberatè emissum sit; sit materia voti ratione ætatis, morbi, etc., facta sit nimis onerosa, etc. Vide tract. nostrum de virtute Religionis.

83. Quæres 8° an confessarius poenitenti commutationem hanc legitimâ de causâ petenti acquiescere teneatur.

R. teneri, et quidem quantum est de se, sub gravi; quia poenitens ex Jubilæo jus habet ad commutationem illam; jure autem maximi momenti nemo inculpate privari potest. Censent autem aliqui cum Koch, q. 3, n. 98, confessarium suæ huic obligationi facturum satis, si quia in hac materiâ minùs expertus sit, poenitentem ad alium remittat, qui vota ejus commutet. Neque id improbavero, cùm nihil intersit à quo commutentur vota, vel potiùs à quo substituatur novi voti materia; modò auctoritate legitimâ commutentur. Interim si confessor ex malitiâ vel oblivione non commutet votum, semper subsistet ejus obligatio; quia negligentia vel malitia nihil in votis operantur. Ita Sanchez, lib. 4 in Decal. cap. 54, n. 11.

84. Quæres 9° an vota hæc solùm in confessione commutari possint.

R. vota nonnisi à confessario ad id electo commutari posse, cùm ita sanciant bullæ jubilares; sed ambigi an nonnisi auditâ confessione mutari possint. Censent plures apud Dianam, part. 5, tract. 42, resol. 58, non requiri præviam confessionem; quia nulla est commutationem inter et confessionem connexio, seu ex naturâ rei, ut per se liquet, seu ex bullâ pontificiâ, quæ de confessione faciendâ non loquitur.

85. Verùm opinio hæc prorsus rejicienda est. Ad quid enim exigit Pontifex ut poenitens ad confessarium approbatum recurrat pro votorum commutatione. nisi, quia idem confessarii simul et commutantis personam agere debet? An non, sæpissimè saltem, intima poenitentis cognitio ad hoc plurimum prodest, ut votum longè melius commutetur? An demum, quò periculum omne viæ minùs tutæ abigatur, tantoperè arduum est paucula quædam venialia apud sacerdotem deponere? Huic ergo standum postremæ opinioni, et ex eâ contra Sanchez, Bonacinam et alios inferendum cum Azorio, lib. 5, cap. 15, q. 16; Sylvestro et aliis, sacerdotem jubilearem non posse propria sua vota, nisi in quid certò melius, quod omnes possunt, Jubilæi temporibus commutare. Sanè commutatio omnis, ut et dispensatio, est actus jurisdictionis; hæc autem à nemine in seipsum exerceri potest. Favet his

omnibus id bullæ Sixti V : *Qui confessionibus eorum diligenter auditis, eos absolvat, vota commutet, etc.* Vide supra, n. 48, ibique adducta Benedicti XIV verba.

86. Quæres 10° an commutatio voti necessario intra tempus Jubilæi fieri debeat.

Quæstio hæc plures patitur sensus ; unde ut secundum omnes, vel præcipuos, excutitur

R. 1° Necessè non est ut commutatio intra ipsum Jubilæi tempus fiat per subrogationem operis alterius in opus votivum. Nihil enim mali est, si confessarius, vel Jubilæi negotiis distentus, vel ut rem totam maturius expendat, dixerit pœnitenti : *Commuto nunc votum tuum in illud opus quod tibi post tres aut quatuor hebdomadas designabo.* Imò non redarguerim si vota in genere tantum indicata commutet sacerdos, aut commutaturum spondeat his verbis : *Post Jubilæum indicabis hæc mihi, et commutabo.* Quin et commutationem hanc ad laicum remitti posse docent Gobat. ex Lessio, et ex utroque Koch, in. 103, his propè verbis : *Commuto tuum votum in eam rem, quam talis aut talis vir doctus, à te consultus, prudenter judicaverit esse substituendam.* At postremum istud fieri nolum, nisi tale sit votum, cujus commutatio specialem pœnitentis notitiam non requirat.

87. An autem in his casibus subsistat voti prioris obligatio, donec facta sit substitutio alterius operis operi votivo, ambigi potest. Subsistere in secundo casu, qui solum commutationem spondet, non autem facit ; at in primo et tertio nequaquam permanere existimant Germani iidem theologi, viri à naturâ mites, et ipsâ Jubilæorum Indulgentiâ indulgentiores. Ratio horum est quòd cum supponatur facta esse commutatio voti, jam extincta est ejus obligatio, et successit alia, non quidem alterius operis quod hic et nunc præstari oporteat, cum ante designationem impleri non possit ; sed acceptandi opus illud quod à confessore vel à viro docto designabitur.

88. Verùm hæc nobis ut et aliis pluribus laxiora videntur, 1° quia commutatio quæ non est hic et nunc simpliciter absoluta, sed merè conditionalis, non omnino tollit prius vinculum. Atqui talis est commutatio sub conditione operis designandi, si piè et sanctè fiat, ut fieri supponenda est. Equis prudens Christi minister tranquille cuiquam dixerit : *Vovisti triplex singulis hebdomadis jejunium, commuto illud in opus post quatuor septimanas designandum ; interim liber esto, bibe et epulare ;* 2° quia commutatio fieri debet in opus moraliter æquivalens. Atqui opus quod non fit, sed fiet in posterum, non est æquivalens operi quod actu fieret, nisi, gravitate suâ præsens et præteritum compensare supponatur ; quâ ab hypothese procul distant Germani, cum opus votivum in minus aliquod commutari posse velint. Ergo tunc non fit commutatio, sed dispensatio à parte quæ subtrahitur. Hæc autem dispensatio jubilaribus confessariis interdicta est ; 3° quia si Pontifex dispenset in voto, et confessario mandet ut examinatâ precum veritate, dispensatum esse declaret ; orator, si voti tempus recurat, voto

tenetur ante declarationem. Atqui idèò tenetur, quia dispensatio, licèt utcumque concessa, non sortitur plenam vim ante declarationem. Ergo cum commutatio plenam vim non sortiatur, donec opus novum subrogetur alteri, prout fert ipsum commutationis nomen, non est unde prioris materiæ obligationem perimat. 4° Quia alioqui si confessarius ratione morbi vel itineris ad tres quatuorve menses, nullum pœnitenti novum opus designat, isve aliò rapiatur, erit tamdiu à voti executione immunis. Id autem quis Deo gratum accidere cogitet ? Ergo, ne his cavillis reseretur aditus, curandum semper ut sacerdos, votum assignato modo commutans, declaret prioris voti ligamen tamdiu substitutum esse, donec alia ejus in locum præfigatur materia.

89. R. 2° controversi in scholis an confessarius pœnitenti Jubilæum lucrato possit vota quæ is vel oblitus est, vel licèt horum memor, justâ de causâ sibi commutari noluit, post finitum Jubilæi tempus commutare. Ubi clarum est de iis tantum votis sermonem esse, quæ vel ante Jubilæum, vel eo durante emissæ sunt. Nec enim quis somniavit unquam, hominem qui semel Jubilæum lucratus est, ab omnibus quæ postea emittet votis, solvi posse. Affirmativam partem tenent Sanchez, lib. 4, c. 54, n. 40, p. mihi 562 ; Layman, Diana, et alii quos approbat Viva q. 12, art. ult., n. 3. Horum ratio est, 1° quòd licèt opera ad Jubilæi lucrum præscripta certo tempori alligata sint, non tamen ipsum Jubilæi privilegium, quod semper durat ; ut patet ex ipsius tenore qui sic habet : *Concedimus ut possint hæc vice tantum idoneos presbyteros approbatos eligere, qui eorum confessionibus diligenter auditis, licèt valeant ipsos absolvere, etc., necnon et vota commutare.* Ergo sicut si Pontifex faciendi aliquid certo die privilegium quoddam indulgeat, opus quidem alligatur tempori, sed non privilegium ; sic et in præsentia. 2° Quòd Pontifex in bullâ cruciatâ disertim expressit, finito anno desinere omnia ejus privilegia. Ergo cum id pro Jubilæo non expresserit, noluit privilegia ejus certo tempore concludi.

90. Aliter sentiunt Suarez, Bonacina, Filiucius, quos in Gallico de Dispensat. tractatu, tomo 2, parte 4, cap. 2, § 5, n. 12, secuti sumus. Ratio est, 1° quòd ridiculum sit ut alienius vota, quia semel olim Jubilæum lucratus est, decem aut viginti postea annis commutari possint ; 2° quia confessarii jubilares non præcisè quia designati, sed quia à pœnitentibus electi, Jubilæorum privilegia applicare possunt, ut ex iis vel similibus Diplomatum verbis constat : *Licentiam concedimus ut sibi ad hunc effectum eligere possint confessarium, qui eos hæc vice absolvere valeat, et insuper vota commutare.* Atqui cum semel transactum est Jubilæi tempus, jam non habent pœnitentes licentiam sibi confessarium eligendi à quo sua sibi vota commutentur ; cum privilegium illud iis duntaxat concessum esset, ut ad Indulgentiæ lucrum allicerentur. Ergo ubi desiit Jubilæi tempus, desiit simul, tum privilegium pœnitentis in ordine ad electionem confessarii, tum confessarii facultas in ordine ad commutationem voto.

rum poenitentis. Unde qui jam duo commutasset poenitentis vota, tertium quod ille oblitus erat, commutare non posset, quia ubi *res est integra*, seu necdum incepta, nihil jam auctoritatis habet confessarius.

91. Sed num saltem durante adhuc Jubilæo commutari poterunt vota illius qui jam à primâ hebdomadâ Jubilæi gratiam lucratus est?

R. probabiliter affirmat., non propter rationes hic à Pontasio, casu 16, allatas, ex quibus malè probare vult, eum qui semel à censuris absolutus est, et Jubilæi gratiam comparavit, posse secundò à novis quas subinde contraxit censuris absolvi; quod falsum est; sed quia bulla quæ unâ tantum vice à censuris aut reservatis casibus absolvi permittit, nihil habet quod commutationem votorum ad unam vocem limitet. Permittit enim ut eligatur confessarius, qui hæc vice absolvere possit à censuris, et qui *insuper* vota commutare possit. Ergo semel quidem tantum à censuris absolvere potest, si comparata sit Jubilæi gratia; at quandiu durat Jubilæum vota commutare potest. De his adi Blasium ab Assumpt. fusè disserentem part. 2, cap. 1, q. 17.

92. Quæres 11° an à confessario Jubilæi commutari queat simplex castitatis votum, cujus post emissionem vovens contraxit matrimonium.

Supponendum 1° ex supra insinuatīs posse confessarium jubilem commutare quæcumque religionis et castitatis vota Rom. Pontifici minimè reservata, et ab episcopo ex ordinariâ ipsius potestate dispensabilia. Unde potest commutare 1° votum ingrediendi religionem nondum ab Ecclesiâ approbatam; quia religio ab Apostolicâ Sede necdum approbata, non est verè et propriè religio; 2° votum ingrediendi aliquam ex iis utriusque sexus communitatibus, quæ simplicia tantum vota emittunt, quia eæ cum seculares sint, à religioso statu insigniter discrepant; neque ideo tamen dispensare potest à votis in iisdem jam emissis; quia id cederet in præjudicium tertii; 3° à voto paupertatis in seculo servandæ, vel obedientiæ cuiquam, puta confessario exhibendæ, quia per hæc non promittitur amplexus religionis; 4° votum determinatæ religionis, sed disjunctivè aut conditionaliter factum; ut, voveo me vel Carthusianam religionem amplecturum, vel nullam; item voveo me vel religionem ingressurum, vel aureos quinquaginta daturum: nisi postea materia reservata, seu religio per absolutam voluntatem electa esset; 5° votum factum sub disjunctivâ, cujus pars altera fiat impossibilis, ut in casu mox allato; qui enim aureos 50 largiri non valet, non ex vi voti, sed ex impossibilitate materiæ ad religionem tenetur; ita benè vel malè Romani, quibus in re per praxim cognitâ, adhereri posse videtur; 6° votum hujus religionis puta strictioris, vel hoc anno ineundæ: qui enim votum hoc in alterius religionis votum commutat, vel executionem ejus legitimis de causis protrahit, non commutat operis substantiam, sed modum et circumstantias; 7° votum perseverandi in religione; quia votum illud discrepat à voto ingrediendi religionem: hoc enim exigit ut novitiatum ingrediaris, non autem

ut in eo perseveres, si statum hunc tibi nequaquam convenire animadvertas.

93. Potest etiam idem confessarius commutare votum, 1° castitatis ad certum tempus emissum; 2° nunquam nubendi, permanendi in statu viduitatis, suscipiendi ordines sacros; quia per vota hæc non promittitur ipsa castitas; unde frangit quidem votum vidua quæ secundò nubit; sed non quæ turpibus delectatur, nisi aliud intenderit; 3° nunquam tangendi feminam, Deum nullo impuritatis peccato offendendi, leges matrimonii piè servandi; 4° votum quo unus conjugum sine vel cum alterius licentiâ vovit se non petiturum unquam debitum; vel spondit uterque se nec petiturum esse, nec redditurum; uterque enim is conjux salvo voto post alterius mortem novas nuptias inire posset; imò nec reus esset voti, si committeret adulterium. Aliud fuerit, si conjux uterque, vel alter altero non solum permittente sed et approbante, perpetuam continentiam voveat; tunc enim votum Papæ reservatum erit, proinde nec poterit commutari; 5° addunt non pauci, cum Theodoro à Sp. S., pag. 214, vota plura diversa, ex quibus simul sumptis exurgeret perfectæ castitatis obligatio, puta si quis vovisset primò abstinentiam à nuptiis; secundò à fornicatione; tertio à venereis omnibus, posse commutari; quia cum horum quodlibet seorsim non sit votum perpetuæ castitatis, nec ex iis conjunctim idem votum exurgit per se, sed tantum per accidens. Videri tamen possit id difficile: quia nihil interest an elemosynam numerorum triginta simul voverim, an per partes ternas, nisi fortè cum partem unam vovi, alterius nequitiam meminisses. Quoniam tamen non decet ut reservationem latius protendamus quàm Romani, nihil est cur hæc eorum opinio non teneatur. Unde etiam cum iis dicendum, in vim Jubilæi commutari posse eadem vota quæ vel ex levi metu ad ea extorquenda incusso; vel à vovente ex animo se solum sub veniali peccato obligandi emissæ fuerint.

94. Supponendum 2° confessarium Jubilæi posse commutare omnia religionis et castitatis vota, in quæ episcopus ordinariam habet dispensandi vel commutandi potestatem. Ratio est quia confessarius potestatem habet in omnia vota, quæ R. Pontifici reservata non sunt, quæ episcopus jure proprio, vel simpliciter, vel commutando, relaxare potest; et ita omnes docent.

95. Supponendum 3° idque rursus ex communi consensu per praxim confirmato, posse aliquando episcopum in votis R. Pontifici reservatis dispensare, cum nempe urget gravis quæpiam necessitas, ex quâ meritò præsumi possit, Papam suas episcopo ad dispensandum vel commutandum vices in eo casu committere; ut cum quis in gravi versatur fornicandi periculo, nisi quàmprimùm uxorem ducat; aut quæ puellam corrumpit, eam antè ducere vult, quàm infametur, aut difficilis est ad Urbem recursus, etc. In his porro circumstantiis, non tam ex proprio jure dispensat episcopus, quàm ut delegatus Sedis Apostolicæ; quia votum generatim reservatum, de se semper re-

servatum est; licet æquum fuerit, et reipsa contigerit, ut qui, propter periculum moræ, reservationem ejus tollere nequit Pontifex, eam alii, promptiorem opem allaturo, committat. Unde in remotioribus insulis eadem, quantum ad hæc, potestate fruuntur simplices presbyteri, quæ in Europæ episcopi. His præmissis,

96. R. negat., 1° quia opinio quæ facultatem votum illud commutandi jubilaribus confessariis abnegat, est theologos inter longè communior, et praxi magis consentanea; 2° quia confessarius jubilaris ea solum vota commutare potest, in quæ episcopus jus proprium exercet, non autem vice alterius. Atqui episcopus, utpote qui ob solam necessitatem à prædicto voto dispensare valeat, eo ipso non dispensat proprio jure, sed jure sibi per alium commissio. Minor constat ex principiis num. præced. posit. Major non minus evidens est, quia quæ episcopus jure quasi mutuato dimittit, semper manent intrinsecè Pontifici reservata, tantumque ab eo solvi possunt, cui suas is vices commisit; quod erga jubilares presbyteros fecisse probari non potest. Ergo.

97. Quæres 12° an qui durante Jubilæo obtinuit voti commutationem, novam ejus post Jubilæum commutationem obtinere possit.

R. Affirmat., quia confessarius rem inceptam, et necdum ut par est finitam, perficere potest. Ita Blasius ab Assumpt. cit., cap. 1, q. 19, qui, q. 21, subdit commutationem hanc probabiliter ab alio etiam confessario fieri posse; ne quis per mortem vel absentiam prioris confessarii privilegio per Jubilæum acquisito privetur. Et id non illubens admittam, modò tamen posterior confessarius sit è numero Jubilarium.

98. Quæres 13° an valeat commutatio facta ei qui postmodò vel sine culpâ, vel ex culpâ, Jubilæum lucratus non est.

Affirmant communissimè theologi cum Sanchez in Decalog., lib. 4, c. 54, n. 49. Vivâ, q. 12, art. ult., n. 4; Blasio, part. 2, cap. 1, q. 12. Ratio horum est 1° quia potestas absolvendi à reservatis et commutandi vota, eodem tenore in Bullâ absolutè conceditur. Ergo statim ut legitimè facta est, extinguit obligationem voti prioris circa materiam pristinam. Atqui extincta semel obligatio non amplius reviviscit; 2° quia commutatio quæ non est conditionalis, fit absolutè, atque adeò independentè à futuro eventu. Atqui commutatio illa non est conditionalis, cum is cui ea facta est, statim ab observatione voti sui immunis sit. Ergo.

99. Idem statuit Sanchez, ibid. n. 50, pro casu quo confessarius vota sibi tantum in genere indicata commutavit in opera, quæ postmodum à se, vel ab alio præscriberentur: quia sic verè facta est commutatio.

100. Verum aliud sentit tum de votis, quorum in confessione oblitus esset poenitens; tum de iis quæ verè non commutavit confessarius, sed post maturius examen commutanda distulit. Quia cum vota hæc de facto commutata non sint, neque comparatum sit privilegium obtinendæ eorum commutationis; non est unde

n posterum valeant commutari, et id etiam docet Suarez, tomo 2, de Relig., tract. de Voto, lib. 6, cap. 16, n. 7.

101. Ast contraria opinio, quantum ad eos saltem, qui Jubilæi lucrum culpâ suâ omisere, ut pietati, sic et rationi longè magis consentanea videretur, nisi priorem quæ lenior est, amplexus fuisset Benedictus XIV, supra n. 66, quod an in aliis deinceps Jubilæis vim habiturum sit, nobis incertum est. Nimirum ex Sanchii confesso, ibid. n. 53, potest confessarius commutare vota sub eâ solum conditione, ut non habeat vim commutatio, donec Jubilæi opera præstentur, et ex iis comparetur Jubilæum. Atqui conditionem hanc confessarius, quisquis verè sapit, apposuisse censi debet; idque ad mentem Pontificis, nisi is expressè resistat. Equis enim virtualiter dicat? Emisisti votum bis in hebdomadâ jejunandi; id autem absolutè commuto tibi, seu deinceps Jubilæum lucreris, seu ex culpâ tuâ lucrari negligas. Quis etiam id à rationabili ac piâ Pontificum mente non judicet prorsus alienum? Numquid eorum mens est, ut gratiis singularibus totâ vitâ fruantur, qui per nulum virtutis præscriptæ opus iis se dignos effecere.

102. Nec est quòd objicias eum qui à reservatis absolutus est, absolutum manere, licet subinde Jubilæi opera non adimpleat. Hujus enim ratio est, ut advertit Sanchez, ipse ibid. n. 53, quòd absolutio à peccatis, et quæ ipsam præcedit absolutio à censuris, debeat esse absoluta, neque hæc sub reincidentiam à simplici confessario dari possit. Ast votorum commutatio conditionatè fieri potest. Si potest, debet, ne immeritò favor conferatur. Si debet, sic facta legitimè præsumitur; quia quisque id fecisse præsumendus est quod debuit. Unde etsi lubens concedo commutationem hanc iis absolutè factam esse qui pro viribus Jubilæum lucrari conati sunt; eosque, licet deinde circa lucrum hoc non nihil dubii patiantur, circa ipsam votorum commutationem tranquillos esse debere; haud tamen induci possum ut credam hanc absolutè factam esse iis qui intra dies aliquot à lucrando Jubilæi voluntate exciderunt. Interim proderit nostra hæc conjectatio ut jubilares confessarii desinant potius, quàm incipiant à votorum commutatione; ne factum doleant, quod satius fuerat omisisse.

103. Quæres 14° an cui ab habente potestatem commutatum est votum Papæ reservatum in materiam eidem minimè reservatam, materiæ hujus subrogatæ commutationem in Jubilæo obtinere possit.

R. Affirmat., quia cum posterior materia non sit reservata, nihil est cur denuò commutari non possit. Quod autem objicitur, *subrogatum sapere naturam rei cui subrogatur*, verum est de iis quæ ad rem subrogatam intrinsecè pertinent, non de eis quæ huic sunt intrinseca. Unde materia posterior ad Dei cultum apta esse debet, sicut et prior; sed non ideo debet esse reservata; quia referri ad Dei cultum est intrinsecum voto; huic autem vel illi reservatum esse, est quid eidem extrinsecum.

CAPUT V.

De suspensione Indulgentiarum, etc.

1. Solent Romani Pontifices in bullis Jubilæorum, non omnium utique, sed solum anni sancti, Indulgentias, atque etiam privilegia regularibus vel aliis concessa suspendere, ne propter alias Indulgentias, quas quisque in propria regione lucrari posset, annus Jubilæus intermittatur; sed ut fideles ex toto terrarum orbe in aliam Urbem in fidei ac religionis unitate congregati, eodem pietatis ac devotionis spiritu præscriptas Ecclesias, quo maximo fieri poterit concursu, toto anno visitent ac frequentent. Verum suspensio hæc tot variis in bullis habet discrimina, prout ex collatis secum invicem Sixti IV, pro an. 1475; Gregorii XIII, pro an. 1575; Clementis VIII, pro anno 1600; Urbani VIII, pro an. 1625; Innocentii X, pro an. 1650; Clementis X, pro an. 1675; Innocentii XII, pro an. 1700, diplomatibus constat, ut ex iis nulla certa regula possit efformari. Unde recurrentibus Jubilæis nihil est factu melius, quam ut singula bullæ verba maturè perpendantur. Interim id commune habent Jubilæa diplomata; 1° quòd contineant suspensionem Indulgentiarum, facultatum et indultorum, quæ quibuscumque Ecclesiis, congregationibus, personis, etc., in perpetuum, vel ad tempus quomodocumque concessa sunt; 2° quòd sub excommunicatione late vel ferendæ sententiæ, et aliis pœnis ordinarii arbitrio infligendis prohibeant, ne durante anno sancto Indulgentiæ aliæ publicæ vel privatim nuntientur, vel in usum demandentur; ac simul declarent usum seu Indulgentiæ alterius, seu indulti, nullum omnino et invalidum fore. Iis præmissis potissimas quæ hic suboriuntur difficultates, prout ab extraneis theologis ut plurimum solvantur, et nos solvemus. Quod ut fiat,

2. Quæres 1° an omnes prorsus Indulgentiæ per Jubilæum anni sancti suspendantur.

R. neg.; namque 1° ex probabiliori opinione non suspenditur Indulgentia bullæ Cruciatæ, tum quia ita à Clemente VIII declaratum esse refert Rodriguez; tum quia bulla hæc ipso etiam anni sancti tempore publicatur, quod non est ignotum Pontifici; tum quia Indulgentia hæc ejusque privilegia per modum contractus tribuuntur, cum ad id duorum regaliu eleemosynam erogari oporteat; non quasi venalis sit Indulgentia, sicut nec ex retributione venalis est Missa; sed quia æquum est ut eorum pietatem compenset Ecclesia, qui pugnantes pro fide arma subministrant.

3. 2° Non etiam suspenduntur Indulgentiæ pro defunctis immediatè concessæ, quales sunt quæ ex Altaribus privilegiatis habentur; vel quæ applicantur in articulo mortis. Utrumque constat ex Notificatione Clementis X. Et verò semper Ecclesiæ propositum fuit ut in extremo agone constitutis pro viribus optularetur: aliunde cessat hic ratio legis, cum qui ad interitum vergunt, Romam ad Indulgentias contendere non possint.

4. At cessant 1° Indulgentiæ pro vivis, id est, in favorem viventium concessæ, etiamsi eas quæ Romæ

dantur, comparare non possint, puta quia carceri, aut perpetuæ clausuræ mancipati sunt; nisi his ex gratiâ speciali succurrat Apostolica Sedes, quod et facere consuevit.

5. 2° Quod mirum magis, cessant et Indulgentiæ quas vivi sic sibi comparare possunt, ut eas etiam defunctis applicare valeant per modum suffragii. Atque ita habet citata pluries Clementis X notificatio, quam totam referunt Gobat, in Append. ad cap. 18 Jubilæi, et Viva ad calcem tractatus sui de Jubilæo. Ratio esse potest, quia sublato principali tollitur accessorium. Atqui quòd Indulgentia quæpiam à viventibus possit applicari mortuis, videtur esse accessorium. Ergo sublata pro vivis indulgentiâ, tollitur ea etiam quæ mortuis applicari possit.

6. 3° Cessant Indulgentiæ non solum locis, sed et rebus, ut coronis, granis, imaginibus affixæ, quia et hæc fidelis populi ad Urbem concursum impediunt.

7. Non cessant tamen quæ ex speciali privilegio à suspensione per Bullam indictâ excipiuntur; quales sunt, 1° concessæ ecclesiis urbis Romæ; 2° Indulgentiæ Jubilæi Compostellani; 3° domus Lauretanæ, prout die 19 sept. 1674 declaravit Clemens X; 4° Portiunculæ, die 2 augusti, in ipsâ B. M. Angelorum ecclesiâ Assisiensi, prout an. 1625 declaravit Urbanus VIII, eò quòd Indulgentia hæc ab Honorio III, ex Christi ipsius imperio concessa fuerit: quæ ratio cum in aliis Minorum ecclesiis locum non habeat, docet probabilior opinio in iis Indulgentiam suspendi; 4° bullæ Cruciatæ, de quâ supra, n. 2.

8. Quæres 2° an eodem anno suspendantur etiam Indulgentiæ partiales.

R. Negant Filiucius, Lezana, Viva, et alii quos sequitur Koch., quæst. 1, n. 59, quia Sixtus IV et Gregorius XIII, in suspensione suâ de plenariis tantum Indulgentiis loquuntur. Quod autem subsequi pontifices generatim dicunt se omnes et singulas Indulgentias suspendere, ad plenarias restringi potest; tum quia fatentur iidem se in hac suspensione sequi decessorum suorum vestigia: hi porrò plenarias tantum suspendebant; tum quia partialis Indulgentiæ lucrum non retrahit à visitatione liminum Apostolorum; tum quia ex leg. *Præcipimus*, cod. de Appellat., *Quidquid in posteriori lege non fuerit expressum specialiter, in veterum constitutionum regulis relictum esse intelligendum est.*

9. Ex quibus deducunt 1° eos qui numismata partialibus Indulgentiis affecta habent, item congregationes, sodalitia, etc., quæ annorum centum, vel mille, Indulgentias habent, easdem posse lucrari, quia eadem partiales sunt; 2° non suspendi Indulgentias anni unius in dedicatione ecclesiæ, et dierum 40 in anniversario dedicationis, aut alias à præsulibus concedi solitas; tum quia et hæc partiales sunt; tum quia pontifices proprias quidem gratias ut et facultates suspendunt; non autem quæ prælatis Papâ inferioribus competunt.

10. Postremum istud caput nemo non admisit; at dicendum cæteras quæ ab Apostolicâ Sede profluunt Indulgentias partiales suspendi. Ita docet Theodorus à Spir. S., in tract. de Jubilæo, cap. 12, pag. 223, edit. fol. 1750, idque modò tam certum esse vult, ut opinio opposita sit quâcumque probabilitate intrinsecâ destituta. Ratio ejus duplex, utraque gravis: 1° quòd ante Clementem VIII, Rom. pontifices plenarias tantùm Indulgentias suspendent; atverò Clemens VIII Indulgentias simpliciter suspendit; quæ vox, utpote generalis, tam partiales, quàm plenarias complectitur; 2° quia idem Clemens VIII ejusque successores Indulgentias quasdam partiales à generali suspensione exceperunt; ad quid autem exceptio hæc, si partiales quæcumque Indulgentiæ subsisterent? Et id secutus est Benedictus XIV, in litteris suis quæ incipiunt: *Cùm nos nuper, editis 16 calendis junii 1749, ubi: Cæteras omnes et singulas Indulgentias, tam plenarias, quàm non plenarias.... suspendimus, et suspensas esse declaramus.* Hinc dubium mihi quod ex Navarro et Sanche docet Viva, q. 4, art. 5, non suspendi per Jubilæum plenarias Indulgentias, quas cæteroqui lucrantur, qui vota religiosa emittunt, aut novitiatum ingrediuntur.

11. Quæres 5° quæ partiales Indulgentiæ à suspensione hæc præservatæ sint.

R. nodum hunc certius solvi non posse, quàm ex citati mox diplomatis verbis. Sic ibi Benedictus XIV: *Præservatis ac firmis remanentibus Indulgentiis concessis in articulo mortis, ac facultatibus, seu Indultis illas impertiendi...., iisque pariter quas Benedictus XIII, cunctis fidelibus salutationem Angelicam, seu alias preces de tempore, manè aut meridie, seu vespere ad campanæ pulsum, de genu, vel juxta dierum et temporum rationem stando recitantibus...., atque illis etiam quas Innocentius XI et Innocentius XII, fidelibus SS. Eucharistiæ sacramentum, cùm ad infirmos desertur, devotè comitantibus, vel lumen aut faciem per alios eâ occasione deferendum, seu deferendam mittentibus, similiter concesserunt.... Item salvis et firmis remanentibus Indulgentiis altarium privilegiatorum pro fidelibus defunctis, aliisque eodem modo pro solis ipsis defunctis concessis; atque etiam aliis quibuscumque Indulgentiis et peccatorum remissionibus, aliis pro vivis concessis ad effectum duntaxat, ut Christi fideles illas animabus fidelium defunctorum, quæ Deo in charitate conjunctæ ab hac luce migraverint, per modum suffragii directè applicare valeant, etc.*

12. Quæres 4° an etiam suspendantur Indulgentiæ ad septennium, vel aliud definitum tempus concessæ.

R. suspendi; quia pro suspensione illarum cædem militant rationes quæ pro aliarum suspensione. Ast cum plerisque theologis subjiciendum puto, nullam ex suspensione hæc sequi diminutionem in numero annorum, sed solùm Indulgentiæ interruptionem pro toto Jubilæi anno. Unde si Jubilæum incidat in septimum septennis Indulgentiæ annum, licebit eâ uti toto anno Jubilæum proximè subsequuto. Ratio est quia,

licet septennium importet sex annos continuatos, ubi tamen eorum unus tollitur à Pontifice, habetur in septennio interrupto tota ea quæ tunc possibilis est continuatio. Sic, ait Viva, q. 4, art. 3, cùm piis locis conceditur ut prædia sua locent ad triennium, non computatur in eo annus sterilis, ex communiori doctorum sententiâ.

Censet tamen Gobat, et ex eo Koch., aliud dicendum fore, si pontificium diploma Indulgentiam concederet ad proximos septem annos, vel ad proximum septennium; quia voces, proximos, et, proximum, ut initium, sic et finem temporis designare videntur. Ratio hæc subtilior videtur quàm solidior. Non igitur redarguerim, si quis in isto casu ad minus dubio, suas octavo etiam anno Indulgentias utcumque proponat.

13. Quæres 5° an acquiratur Indulgentia ab iis qui hujus suspensionem ignorant, vel non acquiratur ab eis qui suspensionem illius sublatam esse nesciunt.

R. Fatentur omnes ignorantiam non prodesse ad lucrum in primo casu; quia sicut ea non efficit ut Indulgentia subsistat, sic nec efficere potest ut comparetur. Verùm existimant plures cum Lugo, cit. disp. 27, de Pœnit., n. 81, ignorantiam nullatenus nocere in secundo casu; quia ad Indulgentiæ lucrum non requiritur vel intentio eam lucrandi, vel ejusdem concessionis notitia; sed sufficit ut hæc concessa sit, et ponantur opera ad eam lucrandam concessa. Et id est quod jam supra mihi difficile visum est, nisi quis generatim intendat totum id ex operibus suis consequi, quod eis alligaverit Ecclesia, et eâ mente hæc exequatur; quod in quibusdam Indulgentiis ad solam Dei vel B. Virginis gloriam ordinatis facilius est; in aliis minus facile videtur.

14. Quæres 6° quid incurrant pœnæ qui suspensas Indulgentias promulgare, vel in usum demandare præsumunt.

R. ab iis quidem peccari, qui scienter Indulgentias suspensas lucrari student; cùm à superiorum intentione recedant; at nulli eos pœnæ ecclesiasticæ obnoxios fieri, quia nulla adversus ipsos constituta sit. Qui verò ejusmodi Indulgentias vel populo denuntiant, vel in usum demandant, id est, prout in præsentî intelligitur, ad earum usum fideles inducunt, excommunicationi, quam Pontifices omnes Sixtus IV subsecuti confirmârunt, ipso facto subjacent; nisi exeuset bona fides, et censura ignorantia.

15. Quæres 7° an durante Jubilæi anno suspendantur facultates à Papâ regularibus concessæ ad absolvendum à casibus Apostolicæ Sedi reservatis, ad vota commutanda, etc.

Circa hanc quæstionem, gravis utique momenti, sciuntur Doctores. Alii, ut Laiman, Tannerus, Lugo, disp. 20, n. 145; Viva, ibid. art. ult., contendunt eas solùm facultates suspendi, quæ concessæ sunt intuitu Indulgentiarum, seu ut quis Indulgentiam certis in locis expositum lucretur; at manere easdem facultates extra hunc casum. Horum rationes sunt, 1° quòd Sixtus IV, in Extravag. *Quemadmodum*, 4, de

Pœnit. et Remiss., id expressim declarat. Porro alii pontifices, licet in diplomatibus suis diversè locuti sint, et indulta atque facultates à reservatis absolvendi suspenderint indefinitè, ad Sixti IV normam locuti fuisse meritò existimantur. 2° Quia Clemens et Urbanus VIII idipsum declaraverunt, prout ibid. refert Lugo. 3° Quia subsecuti pontifices dicunt se in suspensione sequi prædecessorum suorum exempla. Ergo perinde ac illi non alias, quàm quæ Indulgentiarum causâ prodessent facultates revocant. 4° Quia cum iidem pontifices publicationem sub excommunicationis pœnâ prohibent, de solâ Indulgentiarum, non autem de facultatum publicatione loquuntur. Ergo ea solum suspendunt privilegia, quæ ad Indulgentias relativa sunt, non cætera. 5° Quia aliqui non posset regularis superior per totum Jubilæi annum subditos suos à reservatis casibus absolvere; id porro quàm durum sit, nemo est qui non intelligat. Hæc utique gravia videntur; neque ullus fermè est pœnitens aut confessarius, qui hisce inniti vereatur.

16. Dicendum tamen cum Theodoro à S. S., hic, c. 11, pag. 229, prædicta privilegia quoad externos omninò per Jubilæi tempus suspendi, nisi hæc expressè præserventur, prout an. 1575, à Gregorio XIII factum est: 1° quia finis hujusce suspensionis non alius est, quàm ut recurrente Jubileo fideles ad invisenda Apostolorum limina, ibique Jubilæi gratiam cum annexis favoribus percipiendam alliciantur. Porro finis iste multam sui partem corrueret, si fideles alibicumque nancisci possent confessarios, qui non minùs potestatis circa censuras Rom. pontifici reservatas haberent, quàm Romani confessarii.

17. 2° Quia in formulâ suspensionis, quæ in quatuor Jubilæis Gregorio immediatè anterioribus observata est, hæc totidem verbis habebantur: *Omnes et singulas... commutandi vota, et deputandi confessorum cum potestate absolvendi, etiam in casibus Apostolicæ Sedi reservatis, facultates et concessiones... tenore præsentium suspendimus.* Atqui clausula hæc tam generalis est, ex communi omnium intellectu, ut cum, in Jubilæo an. 1550, publicata fuisset, patres societatis ex speciali gratiâ obtinuerint à Julio III, ut quod eis nuper concesserat Paulus III, à casibus Apostolicæ Sedi reservatis absolvendi privilegium, eo anno intactum maneret. Porro singulare hoc privilegium, nec ab iis postulatum esset nec à Julio concessum, si per jubilarem annum subsisterent prædictæ regularium ab omnibus solito more absolvendi facultates.

18. 3° Quia nova quæ post Gregorium XIII inolevit suspensionis formula ad nostram usque ætatem, sic habet: *Omnes et singulas Indulgentias... ac facultates et Indulta absolvendi, etiam in casibus Sedi Apostolicæ reservatis, monasteriis, ordinibus, congregationibus... conventibus, magistris, superioribus, et tam secularibus quàm quorumvis, etiam Mendicantium ordinum regularibus personis suspendimus, et suspensas esse declaramus.* Hæc porro citra vim manifestam alio quàm generalis suspensionis sensu intelligi non possunt.

19. 4° Quia nedùm ulla in regularium favorem eâ de re

proderit declaratio, imò cum an. 1675, in particulari congregatione die januarii 17, dubium hoc discutetur: *An per bullam suspensionis Indulgentiarum et facultatum ac indultorum absolvendi à casibus reservatis, extra Urbem factorum cuilibet personæ seculari vel regulari, intelligatur de facultatibus et indultis absolvendi ad consequendas Indulgentias tantum, vel absolutè loquendo; taliter quòd episcopi, missionarii et officiales inquisitionis ad quinquennium, vel etiam pœnitentarii in perpetuum, in diversis diœcesibus à summis pontificibus instituti, teneantur abstinere ab usu earum facultatum, durante anno sancto?* Clemens X, ex prædictæ congregationis voto illasas duntaxat missionariorum et ministrorum S. inquisitionis facultates absolvendi à reservatis declaravit; de aliis verò in dubio proposito expressis nihil censuit innovandum. Ergo cum exceptio firmet regulam in casibus non exceptis, habendum pro certo regularium privilegia hoc anno suspendi.

20. 5° Quia Benedictus XIV, citatis supra litteris *Cum nos nuper*, præservat quidem à suspensione facultates officii inquisitionis, missionariorum quoque et ministrorum, qui ab eodem tribunali, seu à congregatione propagandæ fidei adversus hæresim deputati fuerint; item facultates, quæ ab officio pœnitentiariæ apostolicæ, missionariis in locis missionum, earumque occasione ab ipsis exercendæ, conclusæ fuerint: insuper et facultates tam episcoporum, in suis respectivè diœcesibus, circa dispensationes et absolutiones suorum subditorum in casibus occultis, etiam Apostolicæ Sedi reservatis, prout ipsis à sacrâ Trid. synodo, seu aliàs etiam in publicis, à jure communi ecclesiastico, et ab eadem Apost. Sede, pro certis personis et casibus indultæ, permissæque dignoscuntur; quàm etiam superiorum ordinum regularium in regulares sibi subjectos. Verum cæteras facultates et indulta absolvendi etiam à casibus Sedi Apostolicæ reservatis... seu relaxandi censuras, commutandi vota, aut dispensandi etiam super irregularitatibus et impedimentis, quibusvis ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, etiam S. Joannis Hierosolymitani, domibus, militiis, ordinibus, etiam Mendicantium, congregationibus etiam secularibus, omninò suspendit. Quæ cum ita sint, nemo de suâ et aliorum salute tantisper sollicitus contrariam opinionem in praxim redigere jam potest. Nec nocent quæ in contrarium obijciuntur.

21. Non primum; potuerunt enim alii pontifices facultates à Sixto IV, intactas coarctare. Atqui id fecisse præsumi debent, cum aliter quàm ipse locuti sint.

22. Non secundum, tum quia hæc Clementis et Urbani declaratio ad summum probaret eos à tritâ prædecessorum suorum semitâ recessisse; quod nihil probat quantum ad alios pontifices; tum quia dici non potest cui et quâ die declaratio hæc facta fuerit; tum quia iidem pontifices declarant se prædecessorum suorum vestigiis inhærere. Hi porro, ut n. 17 probatum est, facultates prædictas generali suâ locutione restrinxisse meritò judicantur. Unde patet responsio ad tertium.

23. Non quartum, quia licet Rom. pontifices nullas iis

poenas constituissent, qui durante Jubilæi anno Indulgentias alias promulgarent, eæ tamen Indulgentiæ vi omni destitutæ forent. Ergo et vi omni carent prædictæ facultates, quamvis nulla ea publicantibus inuratur censura. Adde Indulgentias appositis tabellis publicari, non autem facultates.

24. Non quintum, quia suam superioribus quoad subditos suos jurisdictionem, sub ipsum Jubilæi tempus, asseruere pontifices, ut ex adductis num. 20 Benedicti XIV verbis apertum est.

25. Quæres 8° an prædictarum facultatum suspensio spectet eos etiam è regularibus, qui durante Jubilæo Romæ commorantur.

R. omnem eâ de re difficultatem à Benedicto XIV, quantum saltem ad Jubilæum an. 1750, pertinebat, sublatam fuisse his verbis : *Suspensio facultatum ab-*

solvendi, etc., non comprehendit ipsam Romanam urbem, in quâ hoc maxime anno præstat operariorum copiam non imminui, etc. Subsecutorum pontificum diplomata interrogabunt nepotes nostri.

26. Quæres 9° quando incipiat aut desinat hæc Indulgentiarum aut facultatum suspensio.

R. eam incipere ab initio primarum vesperarum Nativitatis Domini, et finitis anno sequenti iisdem vesperis, absque novo Papæ consensu, et speciali revocatione suspensionis finire, juxta probabiliorē, ut et communiorem sententiam. Ratio est quia Clemens VIII et cæteri retrò Pontifices declarant se Indulgentias nonnisi durante anno sancto suspendere. Quod autem nonnisi ad annum suspenditur, eodem finito suspendi desinit.

REIFFENSTUEL VITA.

REIFFENSTUEL (Anaæletus), doctissimus Germaniæ theologus, ex ordine Minorum S. Francisci reformatorum, ineunte seculo decimo octavo floruit. In provinciâ Bavaricæ, unde oriundus erat, theologiam professus est, variisque functus est muneribus. Ipsius opera theologica, pro methodi quâ usus est claritate, necnon soliditate ratiocinii, maximopere apud omnes prædicantur. Primo loco venit ejus tractatus de *Probabilismo*, qui multoties in Germaniâ, plurimis verò additionibus à celeberrimis theologis auctus locupletatusque, vigesies in Italiâ typis recusus est, 2 vol. in-4°. Edidit postea *Jus canonicum universum, cum tractatu de Regulis juris et Repertorio generali*, 6 vol. in-fol.; opus celebratissimum, omniumque theologorum usu ac existimatione optimè commendatum. Ad hanc posteriorem inelyti auctoris lucubrationem accommodata est ejusdem *Theologia moralis*, duobus voluminibus in-fol. comprehensa, è quâ sequentes de *Beneficiis* et *Immunitatibus ecclesiasticis* tractatus deprompsimus. Illud autem theologico-canonicum opus P. Kresslinger (Massæus), ejusdem ac Reiffenstuel ordinis lector jubilatus, plurimis illustravit additamentis quæ juxta decimam editionem Antuerpiensem anni 1758 nostris lectoribus exhibemus, ipsis ob oculos ponentes quæ per modum præloquii in fronte hujusce editionis annotata sunt in hunc modum : « Quatenus hæc additiones commodius à propriâ auctoris doctrinâ secerni valeant, initium et finis earum à potiori, si tamen fuerint notabiliores ac longiores, aliquo asterisco * signantur, et simul per hoc nomen, *additio*, indicantur. Quòd si post unum numerum ipsius auctoris plures similes additiones occurrerint, immediatè sibi invicem succedentes, etiam singulis distincta aliqua ciphra (ut vocant) adjungitur, ponendo, ex. gr., *Additio I, Additio II, etc.* »

MONITUM.

Omni ferè loco, propter causas quas hic recensere supervacuum est, cessavere *beneficia* necnon *immunitates ecclesiasticæ*, adeò ut hæc materiæ veterem potius quàm actualem disciplinam spectans, ad historiam magis quàm ad praxim pertineat. Pauca igitur hæc de re nobis dicenda occurrunt, ideòque, neglectis longioribus tractatibus, unam tantùm formâ quidem brevem, at rebus exquisitam lucubrationem circa hæc duo puncta lectoribus nostris trademus, nempe Reiffenstuel subsequens opus decies in Germaniâ paucos in-

tra annos typis recusum. Ne tamen in hocce nostro *Cursu* theologico, etiam ubi materia circa res historicas magis quàm practicas versaretur, aliquid magni momenti à nobis omissum aut non satis explicatum videretur, hunc Reiffenstuel tractatum quibusdam Natalis Alexandri ac Bineri Dissertationibus corroboravimus. Cæterùm illud idem punctum de *Beneficiis* et *immunitatibus ecclesiasticis* ampliori methodo in nostro *Cursu completo Juris canonici* ex professo tractabimus.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS, JURE PATRONATUS ET DECIMIS.

1. Præsentium materiarum tractatus ex professo quidem ad jus canonicum spectare videtur, ubi sub propriis titulis tum de ecclesiasticis Beneficiis, ac jure patronatus, tum de Decimis uberius agi consuevit. Verumtamen, quia circa præmissa plures occurrere solent materiæ practicæ, et forum conscientiæ respicientes, meritò etiam in theologiâ morali discutuntur, ne culpabilis eorum ignorantia multorum peccatorum origo sit, et fomentum.

DISTINCTIO PRIMA.

De Beneficiis ecclesiasticis, eorumque collatione.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid et quotuplex sit Beneficium ecclesiasticum.

2. Beneficium generatim sumptum aliud non est quam benevola actio tribuens gaudium capientibus; quo modo comprehendit quodlibet Beneficium, tam laicale quam ecclesiasticum. In proposito sermo est de solis Beneficiis ecclesiasticis, quæ auctoritate Ecclesiæ sunt instituta, atque conferri solent clericis propter officia spiritualia, et honestam eorum sustentationem, ne alioquin in opprobrium ordinis clericalis mendicare vel negotiari cogantur, simulque, ut adimpleatur illud Apostoli, 1 Corinth. 9 : *Qui altari deserviunt, cum altari participant.*

3. CONCLUSIO PRIMA. *Beneficium ecclesiasticum* est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis propter aliquod officium spirituale, personæ ecclesiasticæ auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita in re doctores communiter.

4. Tria siquidem in Beneficio ecclesiastico distinguuntur. Primum est *officium aliquod spirituale*, ut puta obligatio recitandi horas canonicas, deserviendi alicui Ecclesiæ, administrandi sacramenta, celebrandi certas missas, etc. Et hoc est omninò spirituale, non tamen est Beneficium, sed fundamentum et causa Beneficii ecclesiastici; nam propter officium datur Beneficium, c. ult., de Rescriptis, in 6. Secundum est *jus percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis*; et hoc jus propriè dicitur Beneficium, estque spirituale, quia oritur ex spirituali officio, cui etiam amnectitur. Tertium sunt ipsi *fructus percipiendi ex bonis ecclesiasticis*, id est, ex bonis Deo dicatis atque Ecclesiæ donatis; et hi sunt quid temporale, licitèque venduntur absque labe simonice, prout patet in fructibus decimarum.

5. Additur in datâ definitione, *jus perpetuum*, quia, de naturâ Beneficii ecclesiastici est, ut institutum perpetuò duret, et non conferatur ad certum duntaxat tempus, sed regulariter ad totam vitam beneficiarii,

adeoque Beneficiarius in eo intituletur seu, investigatur arg. c. *Sanctorum*, dist. 70, ibi : *In quâ ecclesiâ quilibet titulus est, in eâ perpetuò perseveret.*

6. Et subiungitur, *personæ ecclesiasticæ*; quia laicus est incapax Beneficii ecclesiastici; ante omne enim Beneficium requiritur prævius clericatus, seu prima saltem tonsura, adeò ut sine eo quis ad beneficium possidendum sit inhabilis; nam generaliter laici spiritualia possidere non possunt, c. *Causam*, de Præscript., et alibi.

7. Dicitur ultimò *auctoritate Ecclesiæ constitutum*; quia beneficia non nisi auctoritate Ecclesiæ institui, seu erigi possunt. Unde, si quis certas missas, vel etiam anniversarium, in perpetuum fundaverit, nisi simul approbatio episcopi acce-sserit, non erit Beneficium, sed tantum pia donatio, vel legatum pium. Barbosa, lib. 3 Juris ecclesiast. univ. cap. 4, n. 16; Engel et alii.

8. CONCL. II. Beneficia ecclesiastica variè dividuntur. Ita omnes, et patet inductione. Inprimis enim Beneficia alia sunt *majora*, ut papatus, patriarchatus, cardinalatus, archiepiscopatus, episcopatus, quibus addunt abbatiam: nam abbates in suos quasi episcopalem jurisdictionem obtinent, c. *Abbates*, de Privileg., in 6. Et hæc communi nomine Beneficii, ac nisi secus exprimatur, comprehendere non solent, cum sunt *culmina dignitatum*; prout appellantur cap. *Venerabilis*, 37, de Præbendis. Alia dicuntur *Beneficia minora*, ut sunt cætera prædictis inferiora.

9. Deinde Beneficia alia sunt *regularia*, alia *secularia*. Illa sunt quæ solis regularibus competunt, aut pro ipsis tantum instituta fuerunt: ut abbatia, prioratus, etc. Secularia è contra censentur quæ sunt addicta, seu debita secularibus clericis, id est, illis qui nullam regulam ex ordinibus ab Ecclesiâ approbatis sunt professi, sed in seculo existentes serviunt Deo sub statu clericali. Et de hâc divisione loquitur illud receptum canonistarum: *Secularia Beneficia secularibus, et regularia regularibus sunt conferenda*, c. *Cum ad nostram*, et c. *Officij*, de Electione, juncto concilio Trid., sess. 14, de Reform., cap. 10. Intellige, nisi causâ necessitatis exigente, deque consensu superiorum aliud fieri expediat.

10. Rursùm alia sunt *Beneficia curata*, quæ vide licet curam animarum habent annexam, qualia habent parochi, etc. Alia dicuntur *Beneficia non curata*, seu quibus nulla ejusmodi animarum cura est annexa; et in dubio Beneficium censetur non curatum, ac proinde asserenti curatum incumbit hujus probatio.

11. Insuper Beneficia ecclesiastica juxta triplicem

modum quo communiter conferri solent, dividuntur in collativa seu libera, in patronata, et in electiva. Beneficia *electiva* vocantur, quæ conferuntur per electionem legitimè celebratam, atque à superiore confirmatam. *Patronata*, quæ ad patroni præviam præsentationem et subsecutam institutionem à prælato factam conferuntur; seu brevius, patronata sunt quæ subsunt juri patronatûs. Tandem Beneficia *collativa*, seu *libera* appellantur quæ per liberam superioris collationem sine præviâ capitulari electione, vel alterius præsentatione conferuntur.

12. Beneficia ulterius dividuntur in patrimonialia et non patrimonialia. *Patrimonialia* dicuntur, non quòd patrimonii naturam seu rationem habeant (nam successiones in Beneficiis ecclesiasticis semper iniquæ, detestabiles et sacris canonibus inimicæ reputantur, c. *Accepimus*, de Pactis, et c. *Ad extirpandas successiones*, de Filiis presbyt.), sed quia juxta fundatoris institutionem non possunt conferri, nisi clericis ex tali patriâ, loco vel parochiâ oriundis. Beneficia *non patrimonialia* vicissim sunt quæ cuilibet digno, undecumque oriundo, conferri valent.

15. Beneficia tandem alia dicuntur *manualia*, alia *non manualia*. Prioris generis sunt ea quæ ad autum conferentis advocari possunt, et propterea etiam appellantur Beneficia *revocabilia*. Sed hæc non sunt propriè dicta Beneficia, cum de se non sint perpetua. Beneficia *non manualia* è contra sunt, quæ semel collata amplius adimi non possunt, nisi certis de causis à jure expressis.

14. Quæres quid sit dignitas, personatus et Officium, et an differant. Resp. 1°: Hujusmodi vocabula quandoque sumuntur pro synonymis, prout liquet ex c. *Cum accessissent*, constit., ubi idem primiceriatus primò appellatur personatus, deinde dignitas, et tandem officium. Unde in horum vocabulorum usu attendendam esse locorum consuetudinem, passim notant doctores, ut Vallensis, de Præbendis, n. 7; Pirhing, eod. n. 10, et alii.

15. Resp. 2°: Strictè loquendo prædicti termini inter se differunt: nam *dignitas* est præcedentia cum jurisdictione; *personatus* verò præcedentia sine jurisdictione. Unde ea Beneficia censentur dignitates, quæ habent annexam prææminentiam atque administrationem rerum ecclesiasticarum cum imperio et jurisdictione, et quidem (ut notat Sylvester v. *Dignitas*, n. 1) in foro externo contentioso: ut præpositura, decanatus, archidiaconatus, abbatia. Fatendum tamen dignitatem etiam oriri posse ex institutione; ut si in institutione Beneficii cautum fuerit quòd sit dignitas. Item ex consuetudine: nam si de consuetudine Ecclesiæ aliqua reputetur dignitas, licèt de jure non sit talis, tamen dignitas censeri debet.

16. Personatus, propriè accipiendi hunc terminum, est præcedentia sine jurisdictione: qualem habere censetur ille qui præ cæteris canonicis sui ordinis locum magis honorificum in choro, in capitulo, in processionibus et hujusmodi obtinet. Unde Beneficium illud, cui talis prææminentia sedis et præcedentia absque

jurisdictione annexa est, dicitur esse personatus, uti senioratus, etc.

17. Officium tandem est administratio rerum ecclesiasticarum sine aliâ speciali præcedentiâ, vel jurisdictione: qualem administrationem habent sacrista, custos, thesaurarius, et hujusmodi.

Additio.

* Quæres an commenda, præstimonium et pensio sint dicenda Beneficia. Ante responsionem nota quòd *commenda* nil sit aliud quàm custodia Ecclesiæ alicui commissa, et quidem hæc antiquis temporibus collata fuit *ad tempus* etiam per episcopos, de facto autem auctoritate Pontificis, qui solet tales commendas *in perpetuum* cum designatione certorum fructuum aliquoties concedere de Ecclesiâ eximie meritis, ut exinde commodius sustententur, etc. *Præstimonium* est illud stipendium ab ecclesiasticis redditibus abstractum, quod datur clericis in vitæ subsidium, præsertim dum studiis operam impendunt. *Pensio* demùm est certa portio fructuum ab aliquo Beneficio ad tempus separata vel ob causam temporalem, v. g., ob ministerium temporale cantoris, redditui Ecclesiæ, etc., tuncque vocatur pensio *laicalis*; vel ob causam sustentationis cujusdam clerici, e g., seniculi et jam emeriti, sicque nominatur pensio *clericalis*, atque hæc communiter sub nomine pensionis intelligitur, nisi scûs exprimatur. Hoc notato.

Respondeo 1°: Commenda, prout nunc post concilium Tridentinum à summo Pontifice confertur, est propriè dictum Beneficium. Ita communis, et ratio est, quia in hac acceptione nihil ipsi deest ad rationem Beneficii propriè requisitum: est enim jûs perpetuum percipiendi certos redditus ob aliquod spirituale officium, nimirum custodiam Ecclesiæ auctoritate pontificiâ constitutum.

Resp. 2°: Præstimonium regulariter loquendo non est Beneficium, quia tantum datur ad tempus, v. g., durantis studii, nec habet annexum onus spirituale. Dixi regulariter loquendo, nam si conferretur in titulum, et quidem in perpetuum, foret propriè Beneficium, haberetque onus annexum recitandi horas canonicas; quoniam Beneficium datur propter aliquod spirituale officium.

Resp. 3°: Pensio laicalis non est Beneficium, uti per se patet, cum etiam laicis dari solet; pensio verò clericalis regulariter loquendo eo modo quò præstimonium, non habet rationem Beneficii propriè dicti, hincque talis pensionista etiam ante annum 14 inchoatum potest tenere pensionem, quamvis nequeat absque dispensatione acceptare aliquod Beneficium propriè dictum; neque talis tenetur ad horas canonicas, etsi Pius V tales pensionarios obligaverit ad recitandum officium parvum beatæ Virginis Mariæ. Videatur præsens auctor lib. 3 Decret. Tit. 5, § 3.

QUÆSTIO II.

De collatione Beneficiorum.

18. CONCL. PRIMA. Beneficia ecclesiastica tribus po-

tissimum modis obtineri conferrique solent, videlicet per electionem, præsentationem et liberam collationem. Ita communis; atque desumitur ex illà vulgatà divisione Beneficiorum in electiva, patronata et collativa, de quibus n. 11 jam dictum est.

19. Dicitur notanter, *tribus potissimum modis*: nam, quamvis hi tres sint communiores, et præcipuè usitati modi, quibus Beneficia ecclesiastica obtineri conferrique solent, ea nihilominùs etiam nonnullis aliis modis acquiri possunt; ut puta per postulationem, per translationem episcoporum ab uno episcopatu ad alium, item per permutationem et resignationem in favorem tertii cum secutà collatione. De quibus partim in progressu, partim uberius in jure canonico per diversos titulos tractatur.

20. CONCL. II. Ut per electionem validè acquiratur, et conferatur Beneficium ecclesiasticum, necesse est quòd ea sit canonicè celebrata, et facta à majori atque seniori parte capituli, sive eorum quibus jus eligendi competit. Ita desumitur ex c. *Quia propter*, et c. *In Genesi*, de Electione, et aliis locis juris canonici, ubi dicitur quòd electio non valeat, nisi vel omnes vel major et sanior pars capituli consenserit in electum.

21. Circa quod notandum quòd *major pars* censeatur ea, ubi est major numerus eligentium respectu totius capituli præsentis. De jure enim non sufficit (quidquid sit de speciali quorundam locorum consuetudine contraria, de quà Engel, tit. de Electione, n. 37, post Zipræum) habere majora seu plura vota comparatione alterius minoris partis, c. *Ecclesia*, 48, de Electione, sed requiruntur majora vota respectu totius capituli præsentis, ita ut, si sint duodecim vocales, requirantur saltem septem vota arg. c. *Cumana*, de Electione, et c. *Si cui*. Eod. in 6. Sufficit autem quicumque excessus ultra medietatem, etiamsi foret unius medii voti, v. g., si essent tredecim vocales, septem vota jam sufficerent.

22. Porro *pars sanior* censetur ea quæ est justior, et majori ratione nititur et auctoritate. Glossa, in cit. c. *In Genes.*, sive, ut alii loquuntur, *pars sanior* dicitur, quæ constat viris dignitate, ætate ac tempore officii, nec non et prudentià, pietateque magis conspicuis. Verùm si nihil opponatur, necnon et in dubio, major pars numero præsumitur etiam sanior, c. *Ecclesia*, 37, de Elect., ubi: *Cum, ubi major numerus est, zelus melior præsumatur*, cum concordantiis. Plura de electione vel electionis confirmatione, occurrente aliquo casu, videri possunt in jure canonico lib. 1, decret., tit. 6.

23. CONCL. III. Per præsentationem conferuntur atque obtinentur Beneficia ecclesiastica, quando ad præsentationem patroni, et institutionem subsecutam, factam à prælato, ea conferuntur. Ita in re communis. Dicitur, *ad præsentationem patroni*, id est, illius qui habet jus præsentandi clericum idoneum ad tale beneficium; et id proprio nomine appellatur *jus patronatùs*, de quo inferius ex professo dicitur.

24. Additur, *et institutionem subsecutam, factam*

à prælato: siquidem institutio est concessio Beneficii ad præsentationem patroni facta; et tam ipsa quàm præsentatio pertinet ad jus patronatùs. Beneficium namque juris patronatùs non dicitur propriè conferri, cum ordinarius non eligat personam providendam, sed propriè ordinarius dicitur instituere, patronus verò præsentare. Barbosa, lib. 3 Juris ecclesiast. univ., cap. 13, n. 4.

25. Cæterùm allata particula intelligenda est de institutione collativà. Nam, ut notat Fagnanus in c. *Cum Ecclesia*, n. 29 et seqq. de Causà possess. et propriet., tres à SS. canonibus assignantur species institutionis. Prima dicitur institutio *auctorizabilis*, nec aliud est quàm approbatio ad curam animarum arg. c. *Cum satis*, de Officio archidiacon., ubi summarium sic habet: *Archidiaconus sine mandato episcopi non committit curam animarum, id est, non habet institutionem auctorizabilem*.

26. Altera vocatur institutio *collativa* (quam alii *verbalem* appellant) estque ea per quam titulus Beneficii confertur: ut si episcopus, vel alius ordinarius collator præsentato ad Beneficium, vel verbis expressis, vel per litteras impertitur confirmationem. Et hæc omnibus ad Beneficium ecclesiasticum præsentatis adeò est necessaria, ut, si proprià auctoritate Beneficium occupent, fructus illius colligant, aut simile quid facere præsumant, eo ipso jus ex præsentatione sibi quæsitum amittant, arg. c. *Avaritiæ*, de Elect. in 6, et post Garziam, de Beneficiis, p. 11, cap. 12, n. 217, tradit Engel, tit. de Instit., n. 2.

27. Tertia tandem dicitur institutio *corporalis*, sive (ut alii loquuntur) *realis*, neque aliud est quàm missio in possessionem Beneficii; quando nempe datur cuiuspiam actualis possessio ipsius. De hac fit mentio c. *Ad hæc*, de Offic. Archidiaconi, ibi: *Institutio corporalis, tam super Beneficiis quàm etiam dignitatibus ad ipsum (archidiaconum) debeat pertinere*.

28. Et hæc institutio corporalis alio nomine vocatur *Investitura, installatio, missio in actualem possessionem*. Neque enim quoad titulum institutus possessionem etiam vacuam Beneficii proprià auctoritate, et sine licentià, sive introductione superioris apprehendere debet; alioquin pœna saltem arbitraria per prælatum puniendus erit. Covarruvias, lib. 3 variar. Resol., cap. 16, n. 7 et seqq.; Engel, tit. de Institutione, n. 4, et alii. Præsertim si alicujus Ecclesiæ consuetudo specialis, vel statutum id exigat, prout limitat Layman, in c. *Nosti*, n. 5, de Elect. Alioquin enim illum qui habet jus in re, sive titulum canonicum Beneficii, posse proprià auctoritate vacantem ejusdem possessionem apprehendere absque alio superioris vel judicis decreto, censet Pirhing, tit. de Præbendis, n. 55, citans alios.

29. CONCL. IV. Per liberam collationem confertur, et obtinetur Beneficium ecclesiasticum, quando illud solo jure prælati liberè, absque prævià capitulari electione, vel præsentatione confertur. Ita communis. Unde Barbosa, loco cit. n. 3, ait quòd collatio beneficii sit à superiore gratuitò facta concessio. Et hæc

alio nomine vocatur Provisio : quia is cui est facta collatio, dicitur de Beneficio provisos, aut Beneficium de personâ ejus provisum.

QUÆSTIO III.

Quinam Beneficia liberè conferre possint?

50. CONCLUSIO PRIMA. Papa de jure communi habet potestatem conferendi omnia Beneficia ecclesiastica totius mundi. Ita communis Catholicorum; et habetur expressum in Jure canonico, variis in locis, ut c. 2, de Præb., in 6, et c. Si Papa, de Privileg. in 6, et Clem. I, *Ut lite pendente*, etc.; ibi : *Ad quem* (Romanum Pontificem) *Ecclesiarum, personatum, dignitatum aliorumque Beneficiorum ecclesiasticorum plena et libera dispositio ex suæ potestatis plenitudine noscitur pertinere*. Unde receptum dictum est, quod Papa habeat concurrentem jurisdictionem cum omnibus Ecclesie prælatis : quinimò ipse est *ordinarius ordinariorum*.

51. CONCL. II. Tribus præcipuè modis Papa loquendo de plenitudine potestatis potest Beneficia conferre : videlicet jure præventionis, jure devolutionis et jure concursus. Ita Rebuffus, in Praxi., tit. de Devolutionibus, § 46, et alii; idque ostenditur inductione.

52. In primis, *jure præventionis*; id fit quando Romanus Pontifex cuiuspiam confert gratiam expectativam ad beneficium primò vacaturum, arg. c. *Dudum*, et c. *Licet Ecclesiarum*, de Præbendis, in 6, cum concordantiis. Et hoc est speciale in summo Pontifice, neque alteri concessum, quod Beneficium seu præbendam nondum vacantem certæ personæ promittere et jus ad illud dare queat, arg. c. *Nulla*, de Concess. præbendæ. Idque adeò verum est, quod etiam promissio Beneficii vacaturi per prælatus Papæ inferiorem facta nihil valeat, nullamque inducat obligationem, c. *Relatum*, et c. *Ex tenore*, eod., ubi hujusmodi promissiones Beneficii vacaturi, etiam scriptis datæ, non tenere dicuntur; cum sint attentatæ contra dispositionem concilii Lateranensis.

53. Deinde *jure devolutionis* Beneficia ecclesiastica conferuntur à Papâ, quando propter negligentiam conferendi vel moram eligendi ab inferioribus Ecclesie prælatis commissam, talis potestas conferendi ab inferioribus devolvitur ad summum Pontificem; quia enim Ecclesie cathedrales et regulares ultra tres menses vacare, seu prælato carere non debent. Text. clar. c. *Ne pro defectu*, de Election.; alia verò Beneficia intra semestre, seu sex menses conferenda sunt, c. *Nulla*, de Concess. præbendæ; hinc, si ordinarii electores aliquem intra præfatum tempus eligere, aut ei Beneficium conferre negligant vel eligant, seu conferant illud indigno, jus eligendi vel conferendi Beneficium plerumque devolvitur ad proximum superiorem, ac eo etiam negligente gradatim ad summum Pontificem, c. *Quamquam*, de Elect., in 6, et cit. c. *Nulla*, de Concess. præb.

54. Verumtamen in hoc posteriori loco habetur specialis limitatio, dum statuitur, quod, quando ad episcopum spectat collatio Beneficii, et ipse ultra debitum tempus conferre distulit, tunc non ad superiorem sive

Metropolitanum, sed ad capitulum devolvatur collatio illius Beneficii. Idque meritò statutum fuit propter communionem, quæ est inter episcopum et capitulum suum cathedrale; quamquam hoc ipsum procedat duntaxat in Beneficiis quæ pertinent ad episcopum jure proprio, non autem in devolutis ad episcopum propter negligentiam vel delictum inferioris collatoris, ut observat Abbas, in cit. cap. *Nulla*, de Concess. præb., citans alios.

55. Tandem *jure concursus* Papa conferre potest Beneficia ecclesiastica, eò quod ipse cum quolibet ordinario collatore concurrat in potestate et jurisdictione. Nam quamvis Papa potestatem conferendi Beneficia ordinariis contulerit, sibi tamen majorem reservavit, c. *Dudum*, de Præbend., in 6.

56. Unde de plenitudine potestatis potest summus Pontifex quælibet totius mundi Beneficia ecclesiastica conferre, etiam nullâ interveniente negligentia inferiorum collatorum ordinariorum; et tunc inter Papam et reliquos inferiores collatores datur locus præventioni, ita ut, qui prior contulit, ejus collatio rata sit. Quod si idem Beneficium à Papâ uni, et ab ordinario alteri collatum sit eadem die, nec appareat quæ collatio fuerit prius facta, erit potior conditio possidentis : si verò neuter possideat, præfertur is cui Papa, vel ejus legatus contulit Beneficium. Text. clar. Si à sede, de Præb., in 6.

Additio prima.

* Porro illud adhuc notandum hic est, quod summus Pontifex, etsi valeat de plenitudine potestatis conferre omnia Beneficia totius mundi, hanc tamen potestatem absolutam non exerceat apud multas nationes ob varia concordata inter Sedem Apostolicam et similes nationes erecta, juxta quæ se solet regulare. Sic de concordatis Germaniæ inter Nicolaum V, Pontificem, et Fridericum III, imperatorem, anno 1447, initis, plura poterunt videri in Jure canonico, lib. 3 Decret., tit. 5, §§ 18 et 19.

Additio II.

* In specie ibidem summus Pontifex promittit, quod neque per gratias expectativas, neque per quamvis aliam dispositionem velit impedire liberam collationem ordinariorum, neque episcopatus Germaniæ immediatè conferre, sed relinquere liberæ electioni canonicorum cathedralium. Quâ tamen ipsâ occasione præter confirmationem electorum episcoporum etiam nonnullas alias dignitates et Beneficia sibi in Germaniâ immediatè reservavit, quæ potiora sunt sequentia. I. Quæ vacant in Curiâ; censentur autem Beneficia tunc vacare in Curiâ, quando beneficiatus in ipsâ Curiâ Romanâ, vel propè eandem nimirum intra spatium duarum dictarum (ubi una dieta, teste præsentis auctore in Jure canonico, lib. 3 Decr., tit. 5, n. 455, et tit. 40, n. 27, quatuor circiter efficit milliaria Germanica) moritur, sive id fiat in accessu, sive in recessu ab eadem Curiâ. II. Quæ tanquam incompatibilia vacant per novam dignitatem, etc., à Summo Pontifice collatam. III. Quæ vacant per obitum cardinalium; unde episcopi Germaniæ in cardinales assumpti speciale

indultum à Papà obtinere solent, pro liberà post obitum suum electione instituendà, uti notat P. Schmier hic IV. Quæ vacant per legitimam cassationem, aut per depositionem interveniente sententià ipsiusmet summi Pontificis, vel etiam per translationem auctoritate pontificià eventientem, aut per renuntiationem liberam à Papà acceptatam. V. Conferat summus Pontifex, in Germanià, nisi alicubi sint specialia privilegia, dignitates majores post pontificales in Ecclesiis cathedralibus, et principales in collegiatis, quales ordinariè sunt præposituræ. Dixi: *Nisi alicubi sint specialia privilegia*, qualia teste Pichler, lib. 3, tit. 5, n. 20, habent præposituræ cathedralium Ecclesiarum Salisburgensis et Augustanæ ac Elvacensis principalis, etc., quæ sunt electivæ; electus tamen à summo Pontifice est confirmandus; item præposituræ Ecclesiarum collegiatarum Bavaricæ, ad quas nominare solet serenissimus elector, etc. VI. Quoad reliquas dignitates non electivas, item quoad alia Beneficia in Germanià (si tamen non sint juris patronatûs laicalis, nec manualia, nec regularia ad nutum superioris auferibilia, nec accessoria mensæ episcopali, capitulari, vel monasterio unita, neque electiva, etc.) sibi Pontifex reservavit potestatem conferendi alternativè seu alternis vicibus, ita ut regulariter loquendo eadem conferat mensibus januario, martio, maio, julio, septembri et novembri, si nimirum in dictis mensibus hæc Beneficia vacant, saltem si hæc vacatura per mortem et non præcisè per resignationem contingat; pro reliquis sex mensibus (nempe februario, aprili, junio, augusto, octobri et decembri) permittitur potestas conferendi ordinariis aliis collatoribus. Incipiunt autem singuli menses (e. g., januarius) statim, postquam hora 12 nocturna ultimi diei præcedentis mensis fuit audita, et finiuntur horâ duodecimâ noctis ultimæ illius mensis, puta in allegato exemplo horâ duodecimâ diei trigesimi primi mensis januarii. Cæterum solet subinde Pontifex suos menses aliis de Ecclesiâ benè meritis relinquere. Sic in Baviâ juxta particularia concordata ibidem erecta in mœsibus papalibus præsentat serenissimus elector, si pro tunc vacant. Vide de similibus plura apud auctorem, lib. 3 Decret., tit. 5, et apud canonistas, si extraordinarius casus occurrat. Quoad Baviarum verò de hæc materiâ etiam tractat intimus cancellarius de Schmid, tom. 1, semicenturiâ 2, controversiâ 41, 42 et 43.*

57. CONCL. III. Post Papam ordinarius collator Beneficiorum in suâ diœcesi est episcopus. Patet hoc ex c. *Nullus omnino*, 16, q. 7, et c. *Cum ex injuncto*, § fin. de Hereticis; ibi: *Ad cuius (episcopi) officium tan institutio quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere*. Hinc Abbas in cit. c. *Cum ex injuncto*, n. 2, ait quòd episcopus fundatam intentionem habeat super institutione ac destitutione sacerdotum in Beneficiis suæ diœcesis, et, si alius sibi vendicat, probare debeat, jure speciali id sibi competere, quia de jure communi ista pertinent ad episcopum. Unde de his inferioribus collatoribus impræsentariam non est necesse agere; cum potiùs specialia jura, quæ nonnullis

inferioribus collatoribus competunt, inspicienda veniant.

Additio prima.

* Quòd si scire cupias utrùm episcopus conferendo alicui Beneficium possit sibi metipsi, vel suæ mensæ episcopali ex collato quidpiam, v. g., medietatem fructuum primi anni reservare, resp. negativè; nam Beneficia sunt sine diminutione conferenda juxta titulum 12, et ejusdem capitulum unicum, libro 3 Decretalium.

Nec dicas: Papa potest sibi reservare annatas, id est, fructus primi anni ex Beneficiis Sedi Apostolicæ reservatis, et ab eadem impetratis cameræ apostolicæ persolvendos: ergo idem poterit episcopus. Respondetur enim negando consequentiam et paritatem: nam summo Pontifici tanquàm supremo capiti ecclesiastico competit plenaria dispositio circa Beneficia, cap. 2, de Præb., in 6, non sic inferioribus collatoribus quibus talis reservatio expressè reperitur interdicta, uti patet ex jam dictis superiùs, et cap. *Prohibemus*, de Censibus. De quibusnam autem Beneficiis sibi reservatis ipsemet Papa vi Concordatorum Germanicæ soleat exigere certas pensiones seu annatas, vide lib. 3 Decret., tit. 12, n. 16, ac seqq., et Pichler, lib. 3 Decret., tit. 5, n. 61.*

Additio II.

* CONCL. IV. Vicarius generalis episcopi (ab aliis vocatus officialis) vi sui officii, ac nisi specialiter concedatur, non habet potestatem conferendi illa Beneficia, quæ aliàs spectant ad liberam collationem episcopi. Ita communis. Ratio est quia licet aliàs vi generalis mandati vicarius generalis possit omnia quæ suo episcopo concessa intelliguntur; cum constituat unum cum eo tribunal juxta cap. 2, de Consuetud., in 6, excipiuntur tamen res valde arduæ, et collationes liberæ Beneficiorum, quæ habent se per modum donationum, uti expressè deciditur cap. 5, de Officio vicarii, in 6. Hoc tamen non obstante potest vi officii sui ab aliis patronis præsentatos instituere in Beneficiis citra ulteriorem specialem sui episcopi licentiam, quia eandem ipsiusmet jus concedit, uti eruitur ex c. 5, de Institutionibus, ubi summarium sic habet: *Institutio Beneficiorum spectat ad episcopos, vel eorum officiales*.

Additio III.

* CONCL. V. Capitulum cathedrale sede episcopi vacante non potest concedere Beneficia illa quæ sunt liberæ collationis ipsius episcopi, uti decisum legitur cap. 2, *Ne sede vacante*, unde in tali casu, si simile Beneficium post mortem episcopi vacare contingeret, ac novi episcopi electio, vel confirmatio in longius tempus protraheretur, debet capitulum regnans, vel potiùs constitutus ab eodem vicarius capitularis idoneum interim in illà Ecclesiâ vacante substituere, assignatà ei ex fructibus Beneficii congruà portione, donec novus episcopus de alio provideat; uti rectè notat præsens auctor, lib. 3 Decret., tit. 5, n. 183, ubi, uti etiam, tit. 9, fusiùs tractat de hæc materiâ. Cæterum, etsi

capitulum regnans nequeat conferre Beneficia antea liberè ad episcopum pertinentia, potest tamen per horum vicarium capitularem (quem tenetur juxta concil. Trident., sess. 24, de Reform., cap. 16, intra octiduum à morte episcopi vel specialem constituere, vel præcedentem demortui episcopi vicarium generalem confirmare) à patronis præsentatos ad certa Beneficia Patronatûs instituere; uti clarè habetur cap. 1, de Institutionibus, in 6.*

53. Quæres quid censendum de collatione parochialium Ecclesiarum per concursum. Resp. de hoc ex professo agi in concil. Trid., sess. 24, de Reform., cap. 18. Cùm enim maximè expedit animarum salutem, eas à dignis et idoneis parochis gubernari, hinc concilium saluberrimè decrevit, ut vacante Ecclesiâ parochiali interim, si opus fuerit, idoneus in eâ vicarius cum congruâ fructuum portionis assignatione constituatur, donec ipsi de rectore provideatur. Exinde voluit ejusmodi parochias non arbitrio episcopi, sed per concursum esse conferendas.

59. Porro forma concursûs hæc assignatur, ut vacante Ecclesiâ parochiali intra decem dies, vel aliud tempus ab episcopo præscribendum aliquot clerici ad Ecclesiam regendam idonei, coram deputandis examinadoribus nominentur, vel, si ita pro regionis more videatur magis expedire, per edictum etiâ publicum ad talem parochiam aspirantes vocentur, et comparentes examinentur per examinadores in synodo diocesanâ deputatos, et, qui peracto examine idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrinâ, prudentiâ, aliisque rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis, episcopo denuntientur. Ex quibus deinde episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit, ipsique, et non alii parochia conferatur, prout ampliùs habet concil. Trid., loco cit. Verùm ab hoc concursu sunt eximendæ nonnullæ parochiæ, de quibus infra, dist. 5, n. 41 et 42.

40. Quæres ulterius quid sit censendum de primis precibus imperatoris. — Resp. : Romanus Pontifex imperatori recens electo et à Papâ confirmato, id postulanti, per speciales litteras concedere solet pro Ecclesiis Germaniæ singulare privilegium, virtute cujus in quâlibet Ecclesiâ semel personam idoneam, sibi gratam et acceptam ordinario collatori nominare possit qui ad Beneficium vacans, dummodò cæteroquin sit idoneus, omninò recipi debeat. Et hujusmodi nominatio per Romanorum imperatorem facta dicitur proprio nomine, primæ preces imperatoris.

41. Cæterum prædictæ preces imperatoris sunt intelligendæ, dummodò idem collator non nisi semel, id est, pro unico tantum Beneficio gravetur; nam alioquin non primæ sed secundæ preces censerentur. Gravasse autem tunc censetur, si preces ad effectum pervenerint, atque supplicans actu Beneficium illud obtinuerit : nam, si hic precibus renuntiaverit, vel ex quocumque alio impedimento Beneficium illud non obtinuerit, nihil prohibet quin imperator novas preces pro alio ad eundem collatorem dirigere valeat.

Additio.

* Atque dictæ preces se extendunt non solum ad Beneficia simplicia, verùm etiâ ad curata; ad illas quoque dignitates, quæ in sequenti numero non excipiuntur; item ad personatus, canonicatus, etc., non obstante quòd aliàs illa Beneficia sint reservata summo Pontifici, vel subjecta alternativè : item neque obstante turno (uti vocant canonici) neque devolutione ad inferiorem summo Pontifice, neque resignatione liberâ in manus ordinarii, neque obstante jure patronatûs ecclesiastici penes alium residente. Uti vix non in formalibus notat Piehler in suo Candidato abbreviato, lib. 3, tit. 58, n. 12.

42. Ab his tamen primis precibus excipiuntur dignitates pontificales, et primæ post illas; ut præposituræ, vel decanatus; item prælaturæ, primæque dignitates in monasteriis, et Ecclesiis collegiatis. Excipiuntur etiâ Beneficia, quæ pertinent ad jus patronatûs laicorum : nam huic Pontifex nunquàm censetur derogare, nisi id exprimat. Insuper primæ preces imperatoris locum non habent, nisi ordinarius collator ad minus quatuor Beneficia conferre possit : nam si unum duntaxat, vel alterum conferendum habeat, non tenetur ejusmodi preces admittere. Quinimò hæc clausula, *dummodò ipsi, collatores et collatrices saltem quatuor Beneficia conferre habeant*; litteris pontificiis, Cæsareæ majestati dictam facultatem concedentibus, inseri solet, ne alioquin facilè contingat ut quis toto vitæ suæ tempore impediatur ab usu juris liberæ suæ collationis. Engel, tit. de Præbend., n. 70; Wagnerek, cap. *Is cui*, § 2, eod. in 6, atque ipsemet præsens auctor, lib. 3 Decret., tit. 5, § 20.

QUÆSTIO IV.

Quibus conferenda sint Beneficia? ubi et de conditionibus ex parte eorum requisitis.

43. CONCLUSIO PRIMA. Certum est Beneficia ecclesiastica non nisi dignis atque idoneis conferenda esse. Ita communis : nam rectæ rationi adversatur, assumere ad officium spirituale personam inidoneam. Hinc c. *Grave nimis*, de Præbend., dicitur : *Grave nimis est et absurdum, quòd quidam Ecclesiarum prælati, cùm possint viros idoneos ad ecclesiastica Beneficia promovere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non judicium rationis; unde quanta Ecclesiis damna proveniant, nemo sanæ mentis ignorat*, etc.

44. CONCL. II. Electores, patroni et collatores Beneficiorum, præsertim curatorum, quantum in ijs est, sive in ipsorum liberâ dispositione, tenentur in conscientiâ ad præferendum inter dignos digniorem, seu quem magis Ecclesiæ utilem ipsi judicaverint. Ita post D. Thomam, 2-2, q. 65, art. 2, et q. 185, art. 5, doctores passim; adeò ut Lugo, disput. 53, de Just. et Jur., sect. 2, n. 10, hanc sententiam appellet communissimam. Desumitur hoc ex c. *Metropolitano*, dist. 65, volente quòd *optimus ordinatur*. Concordat textus c. *Licet*, 8, q. 1, ibi : *Qui præstantior est ex omni populo,*

qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, et alibi. Accedit ratio: quia dispensationes spiritualium principaliter ordinantur ad utilitatem communem, juxta illud 1 Corinth. 12: *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem*; atqui communis isthæc utilitas non observatur, quando in dispensatione spiritualium, seu promotione ad Beneficia ecclesiastica illi qui sunt simpliciter minus boni, præferuntur melioribus; ergo.

45. Hinc concil. Trid., sess. 24, c. 1, de Reform., expressè ait: *Alienis peccatis communicantes mortaliter peccant, qui, nisi quos digniores et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent*. Quorum verborum sensum, cæteroquin admodum clarum, cum nonnulli auctores sinistrâ interpretatione perverterint, Innocentius XI sequentem inter alias, ordine 47, Propositionem damnavit: *Cum dixit concil. Trident., eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, concilium vel primò videtur per hoc digniores non aliud significare velle nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo; vel secundò locutione minus propriâ ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus*. Hactenus propositio damnata.

46. Dicitur notanter in conclusione *Beneficiorum, præsertim curatorum*. Eam enim post citatum decretum Innocentii XI, procedere non solum de episcopatibus, de quibus ex professo loquebatur concilium Tridentinum, sed etiam de omnibus illis qui habent jurisdictionem quasi episcopalem, sive sint abbates, sive vicarii, aut priores nullius diocesis, sive prælati regulares, ob identitatem rationis, quia etiam de illis qui eliguntur ad Beneficia parochialia, ad longum deducit Joan. Cardenas in Crisi theologicâ, ad propositionem 47 Innocentii XI.

47. Notat tamen citatus auctor n. 2, neque concil. Trid., sess. 24, cap. 1, de Reform., neque Propositionem allegatam Innocentii XI, agere de Beneficiis simplicibus, et nullam animarum curam habentibus; nam concilium expressè agit de pastoribus Ecclesiarum; propositio verò citata agit contra eos qui concilium perperam interpretabantur. Hinc non pauci doctores apud Lugonem, loco cit., n. 10, oppositum tenent de Beneficiis simplicibus; et quòd in his non sit peccatum mortale, prætermittere digniorem, dummodò verè dignus et idoneus instituitur, censet Layman, lib. 4, tract. 2, cap. 15, n. 8, post Sotum, Lessium et alios; siquidem Ecclesia plerumque non magnum inde detrimentum patitur.

48. Additur in conclusione, *quantum in ipsis est*: nam in Beneficiis patrimonialibus, sive quæ ex primævâ foundatione, statuto vel consuetudine, certo personarum generi, v. g., talis familie, Patriæ, etc., conferenda sunt, id observari debet, dummodò adsint idonei, qui ex tali genere institui possint, non obstante quòd alii meliores, sed extranei, præstò sint. Deinde,

quando patronus, præsertim laicus, præsentat clericum dignum ad Beneficium, tenetur eum episcopus instituere haud obstante quòd judicet aliquem alium fore digniorem: siquidem hic est favor specialis, et privilegium ratione foundationis patrono concessum, ut, quem voluerit, præsentare valeat, dummodò is cæteroquin idoneus sit ac dignus. Quinimò ex hoc fundamento probabiliter tradunt nonnulli auctores, quos citat et sequitur Layman, loco cit., cap. 15, n. 7, patronum laicum plerumque satisfacere obligationi suæ, si præsentet dignum ac ideonum, ideò ut periculum non sit, Ecclesiam ex illius provisione damnum accepturam; quamvis secus dicendum sit de prælatis et patronis ecclesiasticis, utpote quibus ex officio incumbit, Ecclesiæ quàm optimè providere.

49. Dicitur ultimò, *seu quem magis Ecclesiæ utilem judicaverint*, quia non tenetur quis assumere simpliciter meliorem, sed meliorem quoad regimen Ecclesiæ, qui scilicet possit Ecclesiam et instruere, et defendere, et pacificè gubernare, prout loquitur doctor Angelicus, cit. q. 185, art. 5. Unde et concilium Trid., loco cit., notanter monet eos à promotoribus esse promovendos ad Ecclesias, *quos digniores et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint*. Hinc pro dictorum intelligentiâ,

50. Notandum quòd *dignus* respectu Beneficii ecclesiastici dicatur omnis ille qui habet sufficientiam omnesque qualitates à jure requisitas ad ejus ministerium. *Dignior* verò, qui comparatione aliorum majorem sufficientiam, aptitudinemque ad administrandum habere dignoscitur. Et quidem isthæc major sufficientia dignitasque non præcisè mensuranda est ex majori doctrinâ, vel majori probitate aut nobilitate, sed conjunctim ex omnibus animæ et corporis dotibus, ipsâque aptitudine ad regendum, adeò, ut ecclesiæ sive prælaturæ, cui præficitur, utilior fore credatur.

51. Et notanter hoc additur; nam major isthæc dignitas est desumenda per comparisonem ab bonum commune: contingit autem quandoque, quòd ille qui est minus sanctus, et minus sciens, possit magis conferre ad bonum commune, propter potentiam vel industriam secularem, vel propter aliquid hujusmodi, uti notat D. Thomas, cit. quæst. 63, art. 2.

52. Tandem *indignus* censetur, cui deest aliqua ex qualitatibus ad ministerium beneficiale jure requisitis. Quod ultimum, ut melius pateat, sit

53. CONCL. III. Ad hoc, ut quis sit dignus sive idoneus ad Beneficium ecclesiasticum, plures requiruntur conditiones; videlicet thorus legitimus, clericalitas, ætas conveniens, cœlibatus, absentia censure atque irregularitatis, probitas morum, scientia debita, habilitas corporis, intentio statûs ecclesiastici, et carentia alterius beneficii incompatibilis. Ita Lessius, lib. 2, cap. 54, dubit. 17 et seqq., omnes has conditiones ad longum explicans, et alii passim.

54. Itaque ad obtinendum Beneficium ecclesiasticum requiritur I. *thorus legitimus*; hoc est, quòd quis

ex legitimo matrimonio procreatus fuerit. Illegitimus enim cujuscumque Beneficii incapax est, nisi cum eo dispensetur.

55. II. *Status clericalis*, id est, ut quis saltem primâ tonsurâ initiatus sit. Nam aliâs quilibet, et ad quodlibet Beneficium inhabilis existit, adeò quidem, ut non sufficiat, post illud jam acquisitum tonsurari: c. *Ex litteris*, de Transaction. Quinimò si Beneficium ex suâ institutione requirat certum ordinem, quicumque illo ordine caret, hoc ipso inhabilis censetur ad ejusmodi Beneficium: nisi forsân dictum ordinem intra tempus à jure præscriptum obtinere valeat, prout adeptus Ecclesiam parochialem satisfacit, si *intra annum*, à sibi commissi regiminis tempore numerandum, se faciat ad sacerdotium promoveri; c. *Licet canon*, 25, de Elect., in 6. •

56. III. *Ætas legitima*, nisi cum aliquo dispense-
tur, c. *Cum in cunctis*, 4, de Elect. Porro pro quocumque Beneficio ad minimum requiritur ætas quatuordecim annorum inchoatorum; prout novissimè statutum concil. Trid., sess. 23, cap. 6, de Reform.; ibi: *Nullus ante decimum quartum annum Beneficium possit obtinere*. Deinde ad dignitates, vel personatus, quibus animarum cura nulla subest, requiruntur viginti duo anni juxta concil. Trid., sess. 24, cap. 12, de Reform. Verùm ad beneficium parochiale requiruntur anni viginti quinque ad minus inchoati, cit. c. *Licet canon*, de Elect., in 6; ibi: *Decernentes collationes de parochialibus Ecclesiis, iis qui non attigerint vigesimum quintum annum, de cætero faciendas viribus omninò carere*. Tandem ad episcopatum requiritur ætas triginta annorum; cit. c. *Cum in cunctis*, de Electione.

57. IV. *Cælibatus*, hoc est, ut quis non sit matrimonio ligatus. Siquidem quælibet collatio Beneficii facta ei qui matrimonio junctus est, invalida existit, nisi forsân quis consentiente conjuge castitatem voverit perpetuam, nec bigamus existat, c. *Sanè*, 2, de Clericis conjugatis. Quinimò, si clericus in minoribus ordinibus constitutus habeat Beneficium, et postea contrahat matrimonium, illud ipso jure perdit, arg. cap. 1, et c. *Quod à te, eod.*, et cum communi doctorum tradit Sanchez, lib. 7, de Matrim., disp. 42, n. 4.

58. V. *Absentia censuræ atque irregularitatis*, hoc est, ut quis non sit detentus ullo juris impedimento, ut puta irregularitate, excommunicatione, aut aliâ censurâ ecclesiasticâ. Collatio siquidem Beneficii nulla est, ipsoque jure irrita, si fiat excommunicato excommunicatione majori, vel suspensio, aut interdicto; prout patet ex c. *Postulâstis*, de Clerico excommunicat., et c. *Cum dilectus*, de Consuetud., et c. 1, de Postulat. prælat. cum concordantiis.

59. Additur notanter, *excommunicato excommunicatione majori*: quia, si Beneficium conferatur excommunicato excommunicatione minori, collationem non esse ipso jure irritam, sed irritandam, arg. c. *Si celebrat.*, de Clerico excommun., censet Lessius, loco cit., n. 116, quamvis nonnulli oppositum teneant.

60. VI. *Probitas morum*. VII. *Scientia debita*, Et

VIII. *Inhabilitas corporis*, hoc est, ut quis bonis moribus et scientiâ commendabilis existat, c. *Cum in cunctis*, de Elect., et alibi; simulque eâ corporis aptitudine præditus sit, ut decenter officium suum præstare valeat.

61. IX. *Intentio statûs ecclesiastici*. Si enim quis accipiat Beneficium ecclesiasticum eo duntaxat animo, ut ex ejus fructibus sustentari valeat, donec studia sua absolverit, vel divitem uxorem repererit, intentione postea Beneficium deserendi, peccat mortaliter, nec potest tutâ conscientiâ illud retinere. Lessius, loco cit., dub. 26, n. 122, allegans communem. Nihilominus satis est ut quis sincero animo, bonâque fide proponat statum ecclesiasticum retinere, neque ab eo resilire, nisi justa causa supervenerit, quia non est mens Ecclesiæ, per Beneficium ita firmiter adstringere clericum ad statum ecclesiasticum, ut nullâ de causâ, licet adhuc sit constitutus in ordinibus minoribus, possit eum deserere ineundo matrimonium.

62. X. *Carentia alterius Beneficii incompatibilis*, juxta inferius dicenda, dist. 2, quest. 2. Cæterum hoc non ita intelligendum est, quasi collatio secundi Beneficii incompatibilis sit nulla; quinimò ea est valida, sed adeptâ illius pacificâ possessione vacat primum, prout declarâsse sacram congregationem cardinalium concilii Trid. Interpretum refert Fagnanus, c. *Super inordinata*, n. 9, de Præbend. Quòd si verò beneficiarius utrumque retinere perrexerit, utroque privatus existit ipso jure.

63. CONCL. IV. Electio indigni, seu carentis aliquâ ex qualitatibus ad ministerium beneficiale jure requisitis, irrita est, ac nullius roboris: valet tamen electio de digno celebrata omisso digniori. Prior pars patet ex pluribus textibus Juris canonici, in explicatione singularum qualitaturn hæcenus adductis. Concordat concil. Trident., sess. 22, cap. 4, de Reform. ibi: *Nec aliis in posterum fiat provisio, nisi iis qui jam ætatem, et cæteras habilitates integrè habere dignoscantur; aliter irrita sit provisio*.

64. Altera pars est, Zoesii, tit. de Elect., n. 45, Engel, eod., n. 47, et aliorum. Ratio est quia Ecclesia nullibi rejicit, neque irritat electionem de digno celebratam omisso digniore (benè tamen electionem indigni) idque ob bonum pacis: alioquin enim omnes propemodum electiones essent in discrimine, ac daretur locus infinitis litibus, si eâ duntaxat de causâ posset electio impugnari atque irritari, quòd non fuerit electus dignior. Nec obstat quòd scienter eligentes dignum omisso digniori peccent; nam *multa fieri prohibentur, quæ, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*, ut dicitur, cap. *Ad Apostolicam*, de Regularibus.

QUESTIO V.

Quæ sint obligationes beneficiariorum?

65. CONCL. PRIMA. Obligatio beneficiariorum multiplex esse potest, pro qualitate scilicet Beneficiorum, atque fundationum diversitate. Patet hoc, tum quia in unâ fundatione plura missarum onera beneficiario im-

ponuntur quàm in alterà : ubi de obligatione dictas missas persolvendi plura invenies, tract. 14, dist. 5, n. 87 et seqq.; tum quia nonnulli eorum quandoque ad chorum alligati existunt, non verò alii. Tacentur aliæ speciales obligationes, quæ quibusdam beneficiis vi primævæ suæ foundationis impositæ sunt, non aliis : unde tenor litterarum foundationis vel maximè inspiciendus et exactè observandus erit.

66. CONCL. II. Una principalis beneficiariorum omnium, etiam necdum in sacris ordinibus constitutorum, obligatio est recitatio quotidiana horarum canonicarum. Ita communis, et patet ex alibi dictis.

67. CONCL. III. Alia obligatio clericis beneficiariis incumbens est residentia personalis. Patet hoc tum ex Jure canonico antiquo, toto titulo de Clericis non residentibus; tum jure novo, nempe ex concilio Trid., sess. 23, de Reform., cap. 1, ubi etiam adjungitur, saltem de patriarchis, archiepiscopis, episcopis et inferioribus animarum curam habentibus, quod ultra tempus à jure concessum absentes præter reatum peccati mortalis etiam pro ratâ temporis fructus non faciant suos, nec tutâ conscientiâ retinere possint, aliâ etiam declaratione non secutâ. Plura de hac residentiâ videri poterunt in Jure canonico, lib. 3 Decret., tit. 4.

68. CONCL. IV. Episcopi et pastores, quibus cura animarum commissa est, tenentur ad ejusmodi residentiam personalem de Jure naturali et divino, saltem loquendo in genere, ac in illis circumstantiis, ubi Jus positivum abesse non concedit. Ita Lessius, lib. 2, de J. et J., cap. 33, dubit. 26; Herinex, disp. 7, de J. et J., quæst. 4; Vallensis, et alii; idque satis apertè supponitur in concilio Trid. cit., cap. 1, ibi : *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, etc. Quæ omnia nequaquàm ab iis præstari et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, sacrosancta synodus eos admonet, ut (N. B.) præceptorum divinatorum memores, etc., in judicio et veritate pascant, etc.* His simul verbis insinuatur ratio conclusionis : siquidem sedulorum pastorum est, gregi suo invigilare, eique assistere, quod fit per residentiam personalem, non autem mercenariorum more eundem deserere.

69. CONCL. V. Etiam reliqui beneficiarii, curam animarum non habentes, spectato jure communi ecclesiastico, tenentur residere in loco Beneficii, sive dignitatem annexam habeant, arg. cap. 1 et seq., de Clericis non resid., sive aliud obtineant simplex Beneficium, quantumvis tenue ac modicum, prout desumitur ex c. Conquerente, et c. Inter quatuor, eod.

70. Dicitur notanter, *spectato jure communi ecclesiastico*; nam imprimis hujusmodi obligatio non descendit ex jure naturali et divino, sed vel ex primævâ fundatorum intentione, vel saltem ex sacris canonibus jam allegatis. Deinde loquendo de Beneficiis simplicibus, ex generali consuetudine totius Ecclesiæ eadem personalem residentiam non ampliùs requirunt; ideòque potest beneficiarius per substitutum illis de-

servire, nisi fundator disertis verbis oppositum expresserit. Fagnanus c. *Cum omnes*, n. 14, de Constitut.; Vallensis, Engel, et alii.

71. Quòd si contra datas conclusiones objicias, juxta regulam 68 Juris., in 6 : *Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum*, cum concordantiis; ergo non tantum habens Beneficium simplex, sed et quilibet alius potest deservire per substitutum. Resp. negando consequentiam : nam allata regula fallit, seu patitur exceptionem, quando electa est industria et opera personæ; prout ipsa in collatione Beneficii semper electa intelligitur, arg. c. *Is cui*, de Offic. judicis delegati, in 6. Simulque, ut taceatur specialis dispositio juris quoad hoc, contra rectam rationem est ut non obstante, quòd Beneficium detur propter officium, unus habeat Beneficium, ejusque emolumentum, et alter præstet onus atque officium : nisi major aliqua ratio cogat clericum à suo Beneficio ad tempus abesse, eique interim per alium idoneum substitutum deservire.

72. CONCL. VI. Nihilominus justà de causâ quandoque licitum est abesse à loco Beneficii. Ita concil. Trid. cit., sess. 23, de Ref., cap. 1, ubi inquit : *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia ac evidens Ecclesiæ, vel reipublicæ utilitas, aliquos nonnunquam abesse postulant et exigunt.* Rectè tamen ibidem subditur quòd, quando tales qui Beneficium ecclesiasticum curam animarum annexam habens obtinent, abesse contigerit, debeat causa legitimæ absentiæ per episcopum esse cognita et approbata; simulque ipsi teneantur, vicarium idoneum, ab ipso ordinario approbandum, cum debitâ mercedis assignatione relinquere; ut, quantum fieri poterit, ex ipsorum pastorum absentia oves concredite nullum damnum accipiant.

73. CONCL. VII. Episcopus extra tempus adventus, quadragesimæ ac solemniora festa potest abesse ab Ecclesiâ suâ per duos, vel ad summum tres menses, sive continuè, sive interruptim, sine aliâ superioris approbatione, etiam causâ duntaxat relaxandi animum. Ita colligitur ex cit. concil. Trid., et notat Barbosa ibidem, in Collectaneis, n. 15 et 16, et alii quos citat. Ratio hujus affertur à concil. Trid. ibi : *Quoniam, qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententiâ non videntur abesse, quia statim reversuri sunt.*

74. CONCL. VIII. Canonici Ecclesiarum cathedralium et collegiarum possunt à suis Ecclesiis insistendo juri scripto quolibet anno per tres menses continuos, vel interpolatos vi juris communis abesse : nisi ubi propriis Ecclesiarum constitutionibus longius servitii tempus requiritur. Ita concil. Trid., sess. 24; cap. 12, de Reform. et Barbosa, ibi, in Collectaneis, n. 64, cum aliis. Intellige dummodò non omnes canonici simul absint, sed tot semper remaneant, ut servitium Ecclesiæ possit peragi, quia concilium non indulsit tres menses absentiæ toti capitulo, sed canonicis, scilicet singulis per vices. Fagnanus in c. *Licet*, n. 53, de Præb.

Additio.

Porro Canonici per dictos tres menses absentes

juxta communem doctorum acq̃ue lucrantur fructus grossos, ac actualiter presentes; secus dicendum de distributionibus quotidianis, quæ regulariter loquendo solis presentibus, et officio divino interessentibus dantur. Ubi notandum quod fructus grossi dicantur illi qui modo in jure requisito residentibus tribuuntur annuatim absque respectu singularis presentie in choro seu officio divino. Distributiones quotidiane autem nominantur, quæ porriguntur cum illo respectu ad interessendum choro actualiter, unde etiam *Præsentie* intitulantur. Vide Jus canonicum, lib. 5 Decret., tit. 4, § 5 et 6.

75. CONCL. IX. Parochi vel maximè residere tenentur propter periculum, ne in ipsorum absentia quidam è parochianis sine sacramentis decedant, aut in aliis spiritualibus auxiliis detrimentum patiantur. Nihilominus, quia circa parochos quoque non rarò occurrunt causæ aliquantisper aliorum discedendi, providè idem sacrum œcumenicum concil., sess. 25, cap. 1, de Reform., statuit in hæc verba: *Eadem omnino, etiam quoad culpam, omissionem fructuum, et pœnas de curatis inferioribus, et aliis quibuscunque, qui Beneficium aliquod ecclesiasticum, curam animarum habens, obtinent, sacrosancta synodus declarat et decernit; ita tamen, ut quandocunque eos, causâ prius per episcopum cognita et probata, abesse contigerit, vicarium idoneum, ab ipso ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causâ, non obtineant.* Hæc concilium, occasione quorum

76. Quæres an parochus per dictos duos menses possit abesse sine aliâ licentiâ episcopi. Affirmant Navarrus, cap. 25, Manual., n. 121; Azorius, parte 2, lib. 7, cap. 4, quæst. 10; Bonacina et quidam alii. Rationem dant, tum quia ante concilium id licebat, arg. c. *Præsentium*, et c. *Si quis in clero*, 7, q. 1, ubi per duos menses, vel saltem per tres hebdomades poterat sacerdos à suâ Ecclesiâ abesse; atqui à jure antiquo non est recedendum sine novo jure expresso, l. *Præcipimus*, c. de Appellat., tum quia episcopo, qui tamen magis tenetur residere, id expressè permittitur à citato concilio.

77. Opposita sententia asserit, parochos ne quidem primo bimestri posse abesse sine licentiâ episcopi. Ita Barbosa in Collectaneis, ad cit. cap. 1 concilii Trident., n. 67, post Lessium, lib. 2, cap. 54, n. 159, Vasquez et plures alios. Et subdit Barbosa, n. 68, quod Garzias, et Armendar. decisum referant non posse parochum per hebdomadem abesse non petita, vel non obtenta licentiâ, etiam relicto idoneo vicario per ordinarium approbato. Et hæc sententia est conformior verbis concilii Trident. proximè relatis, ut patet; quamvis simul attendi debeat praxis singulorum diocesum, et an rigor iste sit ibidem receptus, *credo tamen* (inquit cit. Lessius) *non esse usu receptum.*

Additio.

* Item P. Pichler in suo Candidato Jurisprudentiæ abbreviato, lib. 3, tit. 4, n. 4, testatur, in his terris

consuetudinem vigere passim, quod parochi ad modicum tempus, v. g., ad aliquot dies discedant sine petita episcopi licentiâ, substitutes sub hoc tempus vicarium, nisi habeant cooperatorem, vel interim parochi vicino curam ovium committant: prout sub hæc cautela etiam consentit præsens auctor in jure canonico, lib. 5 Decret., tit. 4, n. 78 et 79.

78. Illud certum est, quod, quando subita necessitas occurrat quâ pequit parochus episcopum adire, fas sit eidem ad breve tempus abesse absque expressâ episcopi licentiâ (nam subita necessitas), cum gravis sit, non patitur dilationem neque moram demodò relicto idoneo vicario benè provideatur, ne in suâ absentia grex sibi commissus spirituale damnum patiatur.

79. Insuper certum est, si per longius tempus, ut puta ultra duos menses, parochus sive conjunctim, sive divisim à suâ parochiâ abesse velit, requiri causam gravem atque expressam licentiam episcopi; prout clarè indicat citat. concil. Trid., juncto c. *Licet canon.*, § fin., de Elect., in 6, ubi dicitur quod super residentiâ personali parochi faciendâ possit ordinarius gratiam dispensationis ad tempus facere, prout causa rationabilis id exposcit.

80. Nec obstat quod parochus jure naturali teneatur ad residentiâ personalem. — Resp. enim, id intelligendum seclusâ justâ causâ et cessante legitimâ dispensatione. Verùm de residentiâ beneficiariorum, et pœnis non residentium plura canonistæ, tit. de Clericis non residentibus, etc.

Additio prima.

* Præsertim verò videatur præsens auctor in Jure canonico, lib. 5 Decret., tit. 4, maximè § 3, ubi, etsi, n. 91 et 92, inter alias causas quæ parochos etiam quoad plures quàm duos menses à residentiâ personali absentes excusant, admittat numerari abitum ad thermas pro recuperandâ sanitate, etc., dummodò interim aliunde sufficienter provideatur Ecclesiæ; negat tamen similem abitum parochis esse licitum propter ingruentem pestem, vel incursum hostilem. Ego autem, etsi hunc animarum zelum omninò laudem (prout bello præterito novi talem zelum parochum, qui, occupato per milites à potiori acatholicos certo oppido, sub alienis occultatus vestibulis suis conceditis occultè administravit sacramenta) nollem tamen peccati gravis condemnare illum pastorem, qui (emergentibus præsertim subinde specialibus circumstantiis) contrariam multorum doctorum practicat sententiam, dummodò cæteroquin aliunde oviculis sufficienter provideatur, prout bello præterito vidi plures ex sacris religionibus præsertim ordine Seraphico interim in diversis parochiis substitutos; cum actualis parochorum presentia aliquoties nil aliud præstiterit, quàm quod et ipsi subsistentes fuerint per milites abducti tanquàm obsides, ut citius exactæ solverentur contributiones.

Additio II.

* Cæterum suppositâ, tempore contagionis pestiferæ, parochorum presentia tam pro ipsismet, quàm etiam in casu absentia pro substitutis utilissimâ per hunc

auctorem, loco cit., n. 103 et 106, præscribuntur observanda. Inprimis, quod juxta declarationem sacre congregationis concilii Tridentini teneantur peste infectis tantummodò administrare duo sacramenta, Baptismum nimirum, et Pœnitentiam, ut sic magis præserventur pro oviculis necdùm hâc tæbe infectis. Secundò, ut in administrandis sacramentis cautè atque circumspèctè se gerant: quem in finem ex præscripto medicorum ad manus habeant media præservativa contra pestem; e. g., non visitent ægrotos jejuno stomacho, vel si aliter necessitas ob periculum in morâ urgeat, opponant ad nares parùm theriacæ, aut strophium aceto tinctum, etc., nec facile apud tales salivam, utpote vehiculum malignitatis deglutiant, sed semper expuant. Limonibus seu eorum corticibus vesci ante accessum infirmorum saluberrimum quoque esse remedium docuit, juxta præfatum auctorem, ipsamet experientia. Insuper excepturi confessionem pestiferorum audiant eosdem à longè, et, si fieri possit, curent ut vel inficiati portentur ad aliud cubile priùs fumigatum, vel, si aliæ circumstantiæ non admittant, accedant fenestram, aut januam; ubi tamen deberent interponi prunæ cum fumo ex granis, vel apicibus juniperorum, etc., ne confessarii attrahant auram veneno infectam, et necdùm per ignem purgatam. Quòd si similia fieri nequeant, attendant saltem, ut ægrotus vertat faciem non versùs sacerdotem, sed ad alteram partem, et tegumenta lectuli non moveat, ne venenatus ægroti halitus, vel vapor è lectulo egrediens pariter inficiat pastores, sicque oviculas adhuc sanas horum privet assistentiâ. Præterea jubeant, ut in cubiculo decumbentis fiat fumus salutaris contra pestem, e. g., ex juniperis, foliis seu corticibus lauri, ex nardo, lavandulâ, amaraco, seu majoranâ, salviâ, rosmarino aut similibus copulativè vel disjunctivè applicatis. Plura similia præservativa videri poterunt in Bezoartico animali Francisci Alberti Hueber Archiatri Frisingensis.

APPENDIX.

Qualiter beneficiario obligato dimittere beneficium ob simoniam in ejusdem receptionem commissam practicè succurri queat.

Additio I.

* Equidem totum illud suo modo jam erui posset ex Jure canonico, lib. 5 Decret., tit. 3, § 14; nihilominus succinetè alibi dicta recapitulando, simulque ipsam praxin in casibus, qui confessario aliquoties, præsertim tempore alicujus jubilæi occurrere possunt docendo, præ omnibus ante oculos poni debent pœnæ, quæ propter simoniacam receptionem beneficii incurruntur quales ex Jure canonico loco cit., § 11, breviter extrahuntur, suntque sequentes. Primò, excommunicatio reservata summo Pontifici, quæ tamen non incurritur, si gravitas culpæ, vel saltem pœnæ annexæ censuræ inculpabiliter ignoretur. Quinimò etsi etiam ea incurreretur, ab hâc tamen regulares Mendicantes absolvere possunt. Secundò, irregulares, si ante absolutionem à censurâ exerceatur actus ordinis

à tali beneficiario. Tertiò, nullitas collati simoniacè beneficii, ita ut prorsus nullum in illud acquirat jus, nec fructus inde perceptos faciat suos. Quartò, perpetua inhabilitas, præsertim ad illud ipsum beneficium deinceps obtinendum. Quintò, privatio quoque aliorum beneficiorum antea ritè obtentorum, quæ tamen ultima pœna ante sententiam judicis non ligat; item si quis etiam privaretur per sententiam judicis beneficiis ritè antea obtentis, exinde tamen non teneretur restituere fructus propter talia beneficia perceptos. De quibus omnibus videatur lib. 5 Decret., tit. 3. *

Additio II.

* Ulteriùs, dùm similis casus in confessionali proponitur, examinetur, primò an propriè adsit simonia nec interveniat aliquis verus titulus excusans. Secundò, cognitâ verâ simoniâ attendatur, num fuerit præcisè mentalis, vel conventionalis, aut realis, nam quoad primas duas species, etsi graviter peccetur, pœnæ tamen supra allegatæ non contrahuntur, si ex parte simonia confidentialis excipiat, de quâ alibi. Tertiò, si fuerit deprehensa simonia realis, et quidem utrobique saltem ex parte completa (puta propter præsentationem ad beneficium ex centum ducatis promissis, interea dando quinquaginta) tunc attendendum ulterius. Quartò, num illa simonia fuerit commissæ circa beneficium propriè tale, vel impropriè tale; nam si non fuisset Beneficium in sensu proprio (puta capellania, vel vicaria præcisè temporalis) etsi adhuc peccaretur, non tamen contraheretur hæc pœnæ. Quintò, supposito autem quòd dicta simonia versetur circa Beneficium propriè tale, tunc observetur ulterius, an hæc simonia sit perpetrata ab ipso recipiente Beneficium, vel per aliquem tertium ignorante illo, qui Beneficium recipit, e. g., si parens vel consanguineus beneficiati, inscio ipso, dedisset patrono quinquaginta ducatos, ut præsentet filium aut cognatum suum. Sextò, quando simonia realis foret commissæ per tertium ignorante beneficiato, tunc si dictum Beneficium esset simplex, posset ad retinendum dispensare episcopus juxta cap. 59, de Elect., quinimò ipsemet beneficiatus, qui integro triennio ignorans invincibiliter illam simoniam à tertio commissam, bonâ fide beneficium aliquod possedit, potest illud ulterius unâ cum fructibus tutâ conscientiâ retinere etiam absque ulteriori dispensatione. De quo vide Jus canonicum, loco cit., à n. 275 usque ad n. 480. Item n. 329. Septimò, quòd si autem simonia realis fuisset scienter ab ipso met beneficiato, vel saltem per tertium eo sciente commissæ, recurrendum foret Romam ad datariam, si simonia esset publica; vel ad pœnitentiariam, si foret occulta. Ubi ex Tiburtio Navar. in suâ Manuductione ad praxim, part. 3, c. 8, notetur, octavò, quòd sacra pœnitentiaria non semper censeatur dispensare, quando absolvit, nec semper reabilitet, quando dispensat. Potest enim subinde absolvere à peccato simoniæ, et à censurâ annexâ, nec tamen dispensare quoad irregularitatem per exercitium ordinum à dicto beneficiario censuræ subjecto contractam. Item potest dispensare quoad irregularitatem, nec tamen reabilitare ad

dictum Beneficium vel alia obtinenda. Aliquando tamen (etsi valde rarò, et non nisi ex causâ gravissimâ) contingere potest, ut quis per easdem litteras simul absolvatur à censurâ, dispensetur in irregularitate et rehabilitetur ad Beneficia in futurum obtinenda.

Additio III.

* Ut totum magis capiatur, ponamus Titium nobili habenti jus patronatûs laicale ad Beneficium A. promississe centum, et actu dedisse ex his quinquaginta aureos, ex quo etiam fuit præsentatus, et actu obtinuit Beneficium. Vix integro anno elapso sub aliquo familiari discursu resciscens nullitatem collationis Beneficii, et fluentem exinde obligationem restituendi fructus perceptos, ac dimittendi dictum Beneficium (quas gravissimas pœnas antea ignorabat) pœnitentiâ ducitur, instantissimè rogans confessarium, ut sibi procuret Romæ in pœnitentiariâ (quoniam casus adhuc occultus est) dispensationem tam quoad fructus perceptos retinendos, quàm quoad ipsum Beneficium. Pro motivo dispensandi allegat suam suorumque consanguineorum paupertatem, item periculum diffamationis, si relinquat Beneficium. Quid agendum confessario? — Resp. 1°: Si Titius ex ignorantia coram Deo verè invincibili (qualis tamen ignorantia juris invincibilis pro foro externo non præsumitur) ignoravit non solum pœnas annexas, verùm etiam ipsam culpam, credens bonâ fide tempore collationis, eandem non esse illicitam, tunc nullas incurrit pœnas aliâs in simoniacos latas, benè tamen adhuc nullitatem, utpote quæ etiam sine culpâ propriâ, non quidem per modum pœnæ, sed inhabilitationis contrahitur; uti patet in casu quo Beneficium per simoniam tertii ignorante beneficiato acquiritur. Ubi tamen circa nullitatem collationis dicti Beneficii, et quoad retentionem ejusdem dispensari potuisset etiam ab episcopo, saltem si Beneficium fuisset simplex, juxta cap. Penult. de Elect., quinimò ex aliquorum sententiâ, etsi illud Beneficium exstisset curatum seu prælatura, supposito tamen circa hæc ultima, quòd res ista necdùm deducta fuerit ad forum contentiosum externum, unde dato hoc supposito non fuisset necesse recurrere ad S. Pœnitentiariam; uti totum deduci potest lib. 5 Decret., tit. 3, n. 320. Item n. 535 et 537.

Et licet ibidem præsens auctor solum loquatur in casu quo is invincibiliter ignoravit simoniam per tertium commissam, videtur tamen aliquibus à pari idem dicendum saltem pro foro interno, et ante sententiam judicis, si ipsemet quidem commisit simoniam materiale, invincibiliter tamen ignorans esse talem; si enim invincibilis ignorantia pro foro saltem interno tribuit potestatem episcopo dispensandi in uno, cur non in altero? Videantur dicenda adhuc in additione ultimâ, et auctores ibidem citati.

Resp. 2°: Quòd si Titius statim ad initium elargitionis pecuniæ rescivit eandem præsentationem esse illicitam, quamvis fortassis ignoraverit pœnas huic actui illicito annexas, in eâ hypothesi necdùm contrahit excommunicationem reservatam (nam juxta docto-

res communiter censura papalis non incurritur, nisi ea saltem in confuso resciscatur), benè tamen adhuc incurrit nullitatem collationis dicti Beneficii, et inhabilitatem ad illud reacquirendum, in quo puncto nequit amplius dispensare episcopus, quamvis hæc simonia adhuc foret occulta, uti fusiùs probatur, lib. 5 Decret., tit. 3, n. 338 et seq., ubi etiam n. 430, allegatur cardinalium declaratio sequentis tenoris: *Episcopus, etsi à simoniâ occultâ absolvere possit, non tamen potest simoniacum rehabilitare ad Beneficia in posterum obtinenda, neque ad ea retinenda, quæ per simoniam (NB.) occultam retinet; quæ dicta, si non de materiali saltem, utique de formali simoniâ intelligi debent.* Quare recurrendum foret etiam in hac simoniâ adhuc occultâ ad Curiam Romanam, ubi resp. 5° posse quidem confessarium tentare formando nomine Titii ad sacram pœnitentiariam supplicem libellum; duo tamen prophetizo tali: Inprimis probabilissimè quoad fructus perceptos obtinebit dispensationem, si supplicans beneficiatus consideratò suo ac suorum proximorum consanguineorum statu fuerit pauper: aliâs debebit instituire compositionem relinquendo saltem certam partem in rescripto specificatam aliis causis piis ibidem determinatis: puta in pauperum subventionem, et Ecclesiæ in quâ Beneficium situm erat, utilitatem. Secundò, quoad rehabilitationem in dicto Beneficio ordinariè impetrabit nihil, sed inscribetur supplicæ: *dimittat, intellige Beneficium.*

Additio IV.

* Inhærendo adhuc allegato proximè casui, si Romæ tentare dispensationem placeat, poterit practicè supplica taliter instrui:

Titius (ponitur in sacrâ pœnitentiariâ nomen fictum) cuidam nobili habenti jus patronatûs laicale quoad Beneficium A. promisit in occulto centum, et actu dedit quinquaginta aureos ex sine et pacto, ut ipsum præsentet, prout etiam exinde præsentatus obtinuit Beneficium. Vix anno integro à tempore possessi beneficii elapso ex familiari discursu devenit in notitiam, quòd collatio ista non solum illicita (de quo jam antea habuit anxietatem), sed etiam nulla fuerit, et quòd teneatur ad restitutionem fructuum exinde perceptorum, ac ad dimissionem ipsius Beneficii, quas pœnas omnes antecederet ignorabat. Cum autem vitium illud adhuc sit occultum, et orator prematur paupertate, ac prudenter timeat periculum infamiæ, si Beneficium dimittat, humillimè supplicat pro dispensatione ad effectum, ut fructus perceptos, et ipsum Beneficium validè ac licitè retinere valeat. Pro quâ gratiâ, etc.

Ad talem supplicam, si non in hoc, saltem in alio casu simoniaco aliquando factam ipsemet legi, à sacrâ pœnitentiariâ post repetitam ternam instantiam semper loco alicujus favorabilis responsi fuisse inscriptum supplicæ: *dimittat, intellige Beneficium.* Igitur his stantibus;

Additio V.

* Quæres 1° quidnam ulterius agendum, et quomodo pauperculo tali succurrendum sit. — Resp. 1°. Quoad fructus jam perceptos, dummodò talis ipsummet Be-

neficio simoniace acquisitum dimittat, posse adhuc succurri, formando de novo aliquam supplicam, in qua rogetur, ut saltem fructus ex dicto Beneficio perceptos retinere liceat: prout etiam sibi spem facere poterit vel condonationis absolutæ (quando orator fuerit pauper) vel aliàs saltem alienius compositionis, uti jam innuimus supra. Resp. 2°: Si hoc beneficium simoniace obtentum dimittat, et paupertate pressus suppliceat ut saltem habilitetur ad alia, pariter subinde impetrabit, prout ex nostro Navarro adjungo formulam confessionis sequentem:

Pro parte sacerdotis latoris præsentium nobis oblata petitio continebat, quod ipse aliàs à sacrâ pœnitentiariâ absolutionem et dispensationem super irregularitate per eum contractâ obtinuit, cum hoc tamen inter cætera... ut ad quæcumque Beneficia ecclesiastica in futurum obtinenda perpetuò remaneret inhabilis...; cum autem dictus lator hujusmodi inhabilitatem per aliquod tempus sustinuerit, et pressus sive propriâ, sive suorum paupertate, beneficia recipere licitè posse desideret, ideò pro suâ conscientie quiete cupit per Sedem Apostolicam secum desuper dispensari. Quare, etc., Nos, etc., discretioni tuæ committimus, quatenus, si est ita, cum dicto latore, auditâ prius ejus sacramentali confessione, dummodò suffragentur sibi digni pœnitentie fructus et merita, salvis aliòquin remanentibus omnibus aliis sibi in prædictis absolutione, et dispensatione impositis, quod præmissis non obstantibus quæcumque Beneficia ecclesiastica, sive cum curâ, sive sine curâ, quatenus illa ei aliàs canonicè conferantur, recipere, retinere, fructusque recipere licitè valeat, misericorditer dispenses in foro conscientie, etc. Datum, etc.

Ubi confessarius in executione talis gratiæ ad tria advertat: Primò, an verificetur motivum ob quod hæc gratia conceditur; quale motivum in allegato rescripto est *paupertas*; posset tamen, si adsit, etiam alia gravis causa adduci. Secundò attendat ad merita et fructus talis pœnitentis simoniaci, utrùm nimirum à tempore delicti meliorem instituerit vitam. Tertiò notet quòd, quamvis in memoratâ formulâ pœnitens reabilitetur ad quæcumque Beneficia, cum vel sine curâ, id tamen non solet fieri semper, sed aliquando ad simplicia tantum, aliquando etiam ad alia, considerata qualitate delicti, tempore primæ obtentæ gratiæ, et meritis pœnitentis.*

Additio VI.

* Quæres 2° an post trinam jam denegationem sacræ pœnitentiariæ nulla amplius spes in memorato casu supersit Titio retinendi per aliquam dispensationem ipsum Beneficium simoniace antea acquisitum.—Respondeo in simili casu vix ullam amplius superesse spem. Interea tamen practicus quidam, et peritus styli Curie Romæ suasit, quatenus adhuc supplicetur, saltem ut oratori daretur certum aliquod tempus congruum ad hoc, ut, quatenus opus, Beneficium suum sine scandalo et salvâ propriâ verecundiâ dimittere valeat; ubi subinde concedi solet alius adhuc annus cum inscriptione: *Dimittatur intra annum*. Tale temporis spa-

tium, si infra illud supplicetur de novo, solet bis vel ter adhuc ad secundum et tertium annum prolongari perdurante gravi causâ aliquâ motivâ, et tandem (uti Româ scripsit ille practicus) successivè ad dies vitæ prolongabitur. Hoc si obtinuerit simoniacus, felicem se poterit reputare. Interea in simili casu pro primo anno prorogationis emanavit responsum à sacrâ pœnitentiariâ sequentis tenoris:

Sacra pœnitentiaria tibi confessario à latore electo concedit facultatem, ipsum latorem, quatenus, si est ita, auditâ prius ejus sacramentali confessione, à quibusvis sententiis, censuris, et pœnis ecclesiasticis, quas propter præmissa quomodolibet incurrit, simoniæ labe et excessibus hujusmodi, auctoritate apostolicâ absolvendi, et cum eodem super irregularitate per eum ex violatione censurarum quomodolibet contractâ ad suos ordines licitè exercendos, eadem auctoritate apostolicâ dispensandi, sibi que fructus ex ipso Beneficio malè perceptos, quatenus verè sit pauper, ita ut illos restituere nequeat, mediante aliquâ elemosynâ arbitrio suo taxandâ, et in pauperes distribuendâ condonandâ, injunctâ ei pro modo culpæ pœnitentiâ salutarî, quòdque intra annum sub pœnâ relabendi eo ipso in easdem censuras, ipsum Beneficium liberè dimittat, necnon culpabiles in præmissis, quantum potest, moneat, et inducat ad impetrandum à Sede Apostolicâ absolutionem, et aliis injunctis de jure injungendis. In foro conscientie, et in sacramentali confessione tantum, et non aliter, neque ullo alio modo. Ita quòd hujusmodi absolutio, dispensatio, et condonatio in foro judiciario nullatenus ei suffragentur. Datum Romæ in sacrâ Pœnitentiariâ, die 16 februarii, anno 1725.

Additio VII.

* Quæres 3° quid practicè agendum confessario à beneficiato simoniaco electo, ut tale rescriptum proximè allegatum executioni mandet.—Resp.: Talis confessarius, antequàm ad executionem litterarum apostolicarum procedat, I. indaget an crimen hoc simoniæ sit adhuc occultum: est enim hæc conditio, sine qua non dispensaret sacra pœnitentiaria. II. Utrùm motiva dispensandi in supplicâ allegata sint vera: puta an beneficiatus, consideratis considerandis, sit pauper, et num foret periculum diffamationis, si dimitteret Beneficium. III. Præsuppositâ confessione sacramentali huic beneficiato simoniaco pro modo culpæ simoniæ et exercitii ordinum in censuris, per quod irregularitatem contraxit, imponat pœnitentiam, et insuper injungat ei, quod in illo rescripto additur, ut ante annum finitum, nisi interim novam prorogationem Romæ impetret, *Beneficium dimittat, et culpabiles in præmissis*, id est, complices et complices ejusdem delicti simoniæ, quantum moraliter potest moneat et inducat ad impetrandam à Sede Apostolicâ absolutionem. IV. Demùm absolvat à censuris ac peccatis, et dispense in irregularitate contractâ, supposito quòd hanc contraxerit, puta, si sciens simoniaco huic contractui esse annexam Excommunicationem nihilominus celebraverit.*

Additio VIII.

* Non inacceptum spero lectori, si adhuc ex decisionibus casuum R. Patris Pichler novissimè editis sequentem decisionem, ordine 147, circa dispensationem in puncto simoniæ adjuugam.

Duo eximiae doctrinae et probitatis sacerdotes, Henricus et Wolfgangus sollicitarunt sibi Beneficia parochialia conferri, planè digni aliis competitoribus praeferi; sed à quolibet seorsim ante collationem exigebantur quingenti floreni sub praetextu privilegii à Sede Apostolica concessi. Tergiversabatur uterque initio, sed, quia sine hac pensione actum se agere videbant, demùm consenserunt, et persolutà dictà summā in parochialibus Beneficiis instituti sunt, quibus etiam summā cum laude praefuerunt per unum et alterum annum: interim tamen internos conscientiae stimulos passi, et multum anxii, utrū non simoniacè fuerint promoti. Ambo itaque, ut hanc torturā se liberarent, remedium quaesierunt; Wolfgangus quidem apud episcopum, quia episcopum in casu simoniæ occultae pro foro interno absolvendi à censuris et dispensandi ad retinendum Beneficium simoniacè obtentum, facultate praeditum esse cognitum habebat juxta probabilem Lessii, L. 2 de J. et J., c. 33, dubit. 25, num. 140; Henriquez c. 36, de Excomm., l. 13; Palao de Simon., disp. 3, puncto ult. n. 4; P. Krimer, l. 5, tit. de Simon., n. 594; Panormit., in c. *Pöstulastis*, de Cleric. excomm., et c. *Ministrante*, et quorundam aliorum sententiam, atque dispensationem absque ullo ferè onere impetravit. Henricus autem, seu ignorans hujus sententiae probabilitatem, seu eidem diffidens, sicut alii auctores nolant eam approbare, Romam recurrit ad S. poenitentiarium, quae quidem absolutionem à censuris, et dispensationem ab irregularitate quomodolibet contractā confessario Henrici commisit pro foro interno, injunctā ei pro modo culpae poenitentia salutari, sed adjectā conditione ac onere, *ut intra annum sub poenā relabendi eo ipso in easdem censuras, Ecclesiam parochialem liberè cum effectu dimittat, nec non fructus ex eā perceptos, prout de jure, restituat.* Interea, nescio quā viā, innotuit Henrico aliās jam desuper non parū anxio, et cum tempore semper magis dubioso, indultum papale praetensum ignorare. Romae, ipse tamen omnia dissimulavit; id quod eò tutius et consultius fecit, quod ipse post obtentam dispensationem à S. poenitentiarium inter annum dimiserit Beneficium parochiale, uti jussus erat, quamvis ante dimissionem actualem per amicum sibi providerit de aliā parochiā, quam etiam obtinuit, at exterius per viam permutationis, eò quod coram officio ecclesiastico crimen suum occultum, et necessitatem resignandi aperire horruerit, interius tamen in ipso supplici libello pro obtinendā novā parochiā non expressit permutationem, sed sic scripsit: *Dimitto et destituo possessionem parochiam liberrimè; quia tamen parochus (is erat cum quo exterius permutare censebatur) aliò abire cogitat, rogo demississimè, ut me ad illius parochiam benignissimè admittere placeat, non mutativè, sed intuitu meritorum meorum: quae verba, intuitu merito-*

*rum, postea etiam inserta erant litteris collationis. Quod autem fructuum restitutionem, quae pariter injuncta fuit Henrico, attinet, illam necdum fecit, licet jam tertius interea à dispensatione executioni datā fluat annus; non quidem ex perversā intentione non restituendi, sed partim ne periculo manifestandi criminis commissi se exponeret, partim quia pecuniis ad alia negotia necessariò, ut putabat, applicandis indigebat; firmiter tamen statuens non solum capitale, sed etiam annuos census instar alterius debitoris solvere suo tempore Ecclesiae, ne huic ex dilatione lucrum cesset. Quaeritur jam an in hac facti specie nihil reperitur ex parte utriusque parochi quod improbari queat.—Respondeo 1º: Circa parochum Wolfgangum, si bonā fide ex probabili ratione credidit adfuisse ex parte collatoris verum privilegium seu indultum pontificium exigendi ex suis rationibus pecuniam, etc., potuisse dispensari ab episcopo; secus autem multum subsistere etiam pro foro conscientiae, uti erui potest ex dictis praecedentibus Additione III, vers. *Respondeo 2º. Respondeo 2º. Circa parochum Henricum, verificatis omnibus circumstantiis in facti specie adductis, nihil haberem in contrarium.**

DISTINCTIO II.

De incompatibilitate, renuntiatione, et permutatione beneficiorum.

QUAESTIO PRIMA.

Quae Beneficia sint incompatibilia, vel compatibilia?

1. Quanta mala oriri soleant in Ecclesiā Dei, dum nonnulli plura obtinent Beneficia ecclesiastica, paucis comprehendit Pontifex, c. *Quia in tantum*, de Praeb., dicens quod *multitudo praebendarum canonibus inimica, dissolutionis materiam et evagationis inducit, certumque continet periculum animarum.* Eadem mala amplius deplorat Pontifex, in extravag. *Excerabilis*, de Praeb., eò quod execrabilis quorundam ambitio, et improbitas importuna, plura à Romanis pontificibus non tam obtinere, quàm extorquere plerumque noscuntur Beneficia; adeò, ut (praeter alia incommoda quae ibidem recensentur) multi alii litterati, probique viri à consecutione competentium Beneficiorum impediuntur, cultus divinus minuatur, hospitalitas in ipsis Beneficiis debita non servetur, atque Ecclesiarum detrahatur commodis et honori, quae carentes defensorum auxilio in iuribus suis et libertatibus multipliciter collabuntur.

2. Quia verò talia incommoda atque inordinationes quandoque certis concurrentibus circumstantiis abesse possunt, hinc non sequitur, universim illicitum esse plura simul habere Beneficia. Quinimò eorum quaedam esse compatibilia satis indicat textus in c. *Gratia*, de Rescriptis, in 6, ibi: *Si talia sint Beneficia, quae simul nequeant de jure teneri.* Et idem manifestè supponit concillium Trident., sess. 7, cap. 4, de Reform., ibi: Plura curata, aut aliās incompatibilia Beneficia: nam hujusmodi limitatio frustra apponeretur, nisi aliqua exstarent beneficia compatibilia. Hinc quaestio remanet unde oriatur, et quae sit incompatibilitas Beneficiorum ecclesiasticorum?

3. CONCLUSIO PRIMA. — Incompatibilitas Beneficiorum ecclesiasticorum generatim ex duplici capite oritur, videlicet, si aut ipsa Beneficiorum institutio non permittat ut plura ab eodem administrentur: aut si unum eorum ad honestam Beneficiarii sustentationem sufficiat. Ita communis, uti patebit ex dicendis. Et quidem, quantum attinet priorem partem, seu Beneficia de se incompatibilia, ex professo de ipsis dicitur n. 9, et seqq.

4. Quòd autem cessante justà dispensatione sit illicitum, plura Beneficia, licet cæteroquin compatibilia, simul retinere, si unum ipsorum ad honestam clerici sustentationem sufficiat, tenet Glossa communiter recepta in c. *Dudum*, 54, vers. *Retinere*, de Elect., ubi ait: *Nota, quòd qui habet plura Beneficia, quorum alterum per se sufficeret, non potest sine mortali peccato retinere aliud*. Idem ad longum propugnat Abbas in c. *Extirpanda*, § *Qui verò*, num. 34 et seqq., de Præb., et Layman lib. 4, tr. 2, c. 8, n. 2, citans plures alios. Desumitur hoc ex c. *Sanctorum*, dist. 70, et c. *Conquerente*, de Clericis non resid., et c. *Cum teneantur*, de Præb., cum concordantiis. Accedit concilium Trid., sess. 24, c. 17, de Reform., ibi: *Cum ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurimum officia occupat clericorum, etc., statuit, ut in posterum unum tantum Beneficium ecclesiasticum singulis conferatur: quod quidem si ad vitam ejus cui conferatur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodò utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri; et consequenter à sensu contrario, et quia exceptio firmat regulam in oppositum, quando unum Beneficium sufficit ad honestam clerici sustentationem, alterum conferri et retineri non potest*. Confirmatur, quia repugnat rationi naturali, ut quis plura simul non necessaria Beneficia occupando defraudet alios clericos à consecutione competentium præbendarum, deturque ansa incommodis num. 1 enumeratis, nisi justà causà interveniente atque accedente legitimà dispensatione id cohonestetur.

5. Quæres autem quòdnam Beneficium censeatur sufficiens ad congruam beneficiarii sustentationem. — Resp.: Illud Beneficium censetur taliter sufficiens, ex quo clericus pro statu sui conditione, ei se, et familiam suam honestè valet sustentare. Adde cum Vallensi, tit. de Concess. Præb., § 4, n. 10, et aliis, parentes, fratres et consanguineos egentes, nam et hos potest clericus ex redditibus ecclesiasticis honestè sustentare, non autem augere, prout tum ex can. 59 Apostolorum, tum ex concilio Trid., sess. 25, cap. 1, de Reform., desumitur. Insuper circa hoc, Glossa, in c. *Conquerente*, vers. *Sufficiens*, de clericis non resid. observat, atque ex utroque jure ostendit quòd oporteat, quantum ad propositum, considerare plura alia, utpote nobilitatem scientiamque; quia tales personæ sunt amplioribus redditibus honorandæ, c. de Multà, § fin. de Præb. Item, quòd etiam hospitalitas, ipsaque jura episcopalia persolvenda attendi debeant; nam clerici et hospitalitatem tenere, et jura episcopalia persolvere, et insuper congruam suæ personæ familiaeque

sustentationem habere debent, c. de Monachis, de Præb., cum concordantiis. Et hinc, quòdnam Beneficium dicatur sufficiens ad congruam sustentationem, arbitrio judicis relinqui paulò plus, vel minùs æstimandum, consideratis considerandis, qualitate scilicet personarum, locorum et temporum, resolvit Barbosa, lib. 3 Juris Eccles. univers., c. 15, n. 183, citans plures alios.

6. CONCL. II. Beneficia de se compatibilia sunt ea quæ vel ex jure communi, vel ex consuetudine, statuto aut fundatione simul obtineri ac retineri possunt. Talia sunt inprimis Beneficia simplicia non requirentia personalem residentiam, vel quorum unum requirit residentiam, alterum verò non: nam in his facilius admittitur pluralitas, si ita necesse sit ad honestam clericis sustentationem; prout colligitur ex concilio Trid., sess. 24, de Ref., c. 17.

7. Cæterum Barbosa, loco cit. num. 180 et 182, refert sacram cardinalium congregationem declarasse, quòd episcopus non possit plura Beneficia simplicia ultra duo uni conferre, usque ad sufficientem ejus sustentationem absque apostolicà dispensatione. Et si de facto conferat tertium, collatio illius sit quidem valida, attamen, quando istud est sufficiens pro congruà sustentatione clericis, vacent ambo Beneficia priora; sin minus, vacet primum. Quinimò præsens auctor in Jure canonico, lib. 3 decret., tit. 5, n. 267 et seqq., stante consuetudine legitimè præscriptà, admittit quòd episcopus plura simplicia Beneficia, quàm duo conferre possit absque vacatione ullius, si hæc duo ad sustentationem non sufficerent.

8. Deinde beneficia compatibilia censentur, quæ in diversis Ecclesiis sunt, et nullam, vel saltem non incompatibilem residentiam exigunt. Layman cit. c. 8, n. 7, et alii. Insuper Beneficia de se compatibilia in eadem Ecclesià dicuntur, quæ difformia sunt: qualia proinde, si utrisque simul satisfieri possit, etiam in simul (si ita necesse sit ad congruam clericis sustentationem) retineri possunt; arg. cap. 1, de consuet. in 6. Nisi alicujus Ecclesiæ speciale statutum, vel consuetudo repugnet.

9. CONCL. III. Beneficia de se incompatibilia (id est, abstrahendo ab eo quod unum eorum ad honestam beneficiarii sustentationem sufficiat) sunt ea quorum quodlibet vel jure naturali, vel jure communi ecclesiastico, aut ex consuetudine, statuto, seu fundatione continuam residentiam personalem postulat: ut sunt duo episcopatus, duæ abbatiæ, duæ parochiæ, duæ perpetuæ vicariæ et cætera curata Beneficia. Item duæ dignitates, personatus aut duo officia personalem residentiam ambo requirentia; arg. c. *Ad hæc*, et c. *Præterea*, et c. *Cum non ignores*, et c. *De multà*, de Præb.

10. Similiter Beneficia uniformia sub eodem tecto censentur incompatibilia: ut sunt duo canonicatus in eadem ecclesià. Cæterum per beneficia uniformia sub eodem tecto intelliguntur ea quæ in eadem ecclesià ad eundem finem eodem tempore adimplendum instituta sunt, adeoque habent idem prorsus onus et officium,

eodem tempore persolvendum; uti contingit in duobus canonicatibus ejusdem Ecclesiæ.

11. Hinc infertur quòd duæ capellanæ in duobus altaribus ejusdem ecclesiæ fundatæ cum onere, ut in uno altari bis, in altero ter, distinctis diebus in eadem ecclesiâ celebretur, non sint Beneficia uniformia, ac proinde de se compatibilia. Quia licet uno nomine generali capellanæ appellentur, cum tamen habeant distincta onera, seu officia in diversis altaribus peragenda, reipsa non sunt uniformia, sed difformia Beneficia: quæ proinde eidem conferri, et (dummodò primum eorum ad honestam clerici sustentationem non sufficiat, neque constitutio aut consuetudo particularis repugnet) simul retineri possunt.

12. Unde et concilium Trid., sess. 24, c. 15, de Reform., statuit quòd, si canonicatus ecclesiarum cathedralium, aut Beneficia parochialia, ob temporum injuriam redditus tam tenues habeant, ut non sufficiant sustentationi decenti pro dignitate, ac qualitate personæ et loci, auctoritate episcopi liceat adjungere simplex Beneficium, donec melius provisum fuerit.

Aditio.

* Quinimò juxta præsentem auctorem, accedente præsertim consuetudine, potest in eadem Ecclesiâ dignitati vel officio superaddi canonicatus; e. g., ut quis simul sit præpositus vel scholasticus aut custos, et simul canonicus; uti notat Glossa, in c. 3, vers. *Nisi unicum*, de Consuet., in 6, et Garzias apud præsentem auctorem desuper affert unam declarationem cardinalium in unâ Valentinâ, anno 1595 editam, talemque consuetudinem permittentem. Videatur in Jure canonico, lib. 3 Decret., tit. 5, n. 210.

QUÆSTIO II.

Quæ sint pænæ recipientium plura Beneficia incompatibilia absque dispensatione?

13. CONCLUSIO PRIMA. Quandocumque vel alterum Beneficium sufficit ad honestam clerici sustentationem, vel ipsamet Beneficia de se sunt incompatibilia, illicitum est, sicque peccaminosum, plura simul obtinere citra dispensationem pontificiam. Ita communis. Et quidem, quantum ad primum membrum attinet, patet illud ex c. *Ad hæc*, de Præbend., ibi: *Illud est omnirationi contrarium, ut unus clericus in unâ, vel diversis ecclesiis plures dignitates, vel personatus obtineat*, etc. Huc accedit textus, et mala ex pluralitate Beneficiorum provenientia, de quibus n. 4.

14. Altera pars, loquens de dispensatione pontificiâ, ex eo probatur, quia habere plura Beneficia non est intrinsecè malum, sicuti mentiri, blasphemare, etc., sed quamvis habeat quamdam mali speciem, ea tamen concurrentibus certis causis coonestari potest.

15. Porro ejusmodi justa causa dispensandi in pluralitate Beneficiorum triplex à doctoribus recenseri solet; videlicet necessitas Ecclesiæ, utilitas Ecclesiæ, et evidens meritorum prærogativa. Arg. c. *Tali*, 1, q. 7, ibi: *Nisi fortè eos aut maxima Ecclesiæ utilitas, vel necessitas postulet vel evidens meritorum prærogativa commendet*.

16. Et quidem ob necessitatem Ecclesiæ possunt quandoque plura Beneficia, etiam ultra congruam clerici sustentationem conferri, si desint alii idonei ministri, utputa in locis hæreticorum, in quibus est defectus clericorum.

17. Deinde ob utilitatem Ecclesiæ id accidere potest, quando unus solus licet absens, magis putatur Ecclesiæ profuturus suâ auctoritate, potentiâ, doctrinâ et prudentiâ, quàm alius præsens vel plures alii: quâ de causâ filiis principum conferuntur interdum plures episcopatus, etiam ante ætatem ut Ecclesiæ contra hæreticos potentiùs defendantur, Pirhing, titul. de Præb., num. 191 et alii.

18. Tandem de evidenti meritorum prærogativâ habetur textus clarus, c. *De multâ*, § fin. de Præb. ibi: *Nullus plures dignitates aut personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeat animarum. Circa sublimes tamen et litteratas personas, quæ majoribus beneficiis sunt honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari*.

19. CONCL. II. Quicumque de facto plura incompatibilia Beneficia, sive curata, sive aliàs incompatibilia simul recipere ac retinere præsumpserit, per receptionem secundi mox priori Beneficio est ipso jure privatus, et is ad quem spectat prioris collatio, libere illud confert, statim atque institutus secundum recipit. Ita habetur cit. cap. *De multâ*, de Præb., junctâ Extravag. *Execrabilis*, § *Qui verò*, eod. Accedit concilium Trid., sess. 7, de Ref., c. 4, quod prædicta jura innovavit, et (cum illa loquerentur duntaxat de dignitatibus, personatibus seu officiis, aut aliis Beneficiis curam animarum habentibus annexam) ad alia Beneficia, etiam quomodolibet incompatibilia extendit; prout notat Fagnanus in cit. c. *De multâ*, n. 5, allegans decisionem Rotæ, Garziam affirmantem, ita esse indubitanter tenendum, et alios.

20. Dicitur notanter in conclusione: *Quicumque de facto*; quia sermo est de tempore moderno post concilium Tridentinum; nam antehac variæ successivè emanarunt constitutiones pontificiæ, ut videre est c. *Referente*, de Præb., et c. *Quia nonnulli*, de Cleric. non resid., et cit. c. *De multâ*; atque Extrav. *Execrabilis*. Verum moderno tempore post concilium Trid. procedit conclusio, adeò ut hujus decretum Fagnanus, loco cit. n. 5, ex quâdam cardinalium declaratione extendat ad plura Beneficia simplicia si personalem residentiam requirant, aut primum ad congruam clerici sustentationem sit sufficiens; nam et talia secundum canones sunt incompatibilia.

21. Additur verò, *per receptionem secundi*; siquidem sola assecuratio de altero Beneficio consequendo non sufficit ad inducendam dictam pœnam privationis, sed requiritur actualis receptio atque possessio secundi Beneficii: hoc enim importatur per *receptionem*, id est, corporalem adeptionem, ut explicat cit. Fagnanus, n. 9, et tenet Glossa, in c. *De multâ*, de Præb. Accedit ratio: quia in jure verba accipienda sunt cum effectu, cap. *Relatum*, de Cler. non resid., et alibi.

22. Quinimò ob hanc rationem similiter non cense-

tur vacare primum Beneficium per adeptionem secundi Beneficii, cujus fructus ex causâ etiamnum alius percipit: prout clarè decisum habetur c. *Si tibi concessio*, de Præb., in 6. Rationem hujus ulteriorem dat Glossa ibidem, vers. *Vacare*, quia talis non est adeptus plenè; licèt enim Beneficium habeat, fructus tamen non habet: et aliquin talis cogèretur mendicare, cum fructus ex secundo Beneficio non haberet, primo autem privatus existeret.

23. Dicitur ulteriùs in conclusione, *priori Beneficio est ipso jure privatus*, siquidem, ut hæc privatio modernis temporibus incurratur, non ampliùs opus est sententiâ Judicis eam infligentis, ut olim c. *Quia nonnulli*, de Cleric. non resid., sed de facto inducitur ipso jure; prout liquet ex cit. c. *De multâ*, de Præb., juncto concilio Trid., sess. 7, de Reform., c. 4.

24. Cæterum hæc Beneficii privatio intelligenda est quoad titulum seu jus illud retinendi, non quoad possessionem: nam possessione Beneficii ejusmodi clericus privari non potest, nisi causâ cognitâ; prout desumitur ex c. *Licèt episcopus*, de Præb., in 6.

25. Si dicas: Privatio Beneficii et ipsum Beneficium nequeunt simul stare cum privativè opponantur; ergo, si clericus ille ipso jure privatus est Beneficio, repugnat quòd adhuc ejus possessionem retineat. Resp. distinguendo antecedens: privatio Beneficii quoad titulum et possessionem simul nequit stare cum Beneficio, conceditur; privatio Beneficii quoad titulum duntaxat nequit stare cum Beneficio, seu possessione ejus, negatur antecedens et consequentiâ. Nam, ut notat Lessius, lib. 2, de Just. et Jur., c. 29. n. 64, leges illæ quibus additur, quòd delinquens ipso facto sit privatus officio et beneficio, privant titulo seu jure ad Beneficium, quatenus ipso facto quis amittit jus ad illud, nondum autem ejus possessione, nisi post sententiam judicis.

26. CONCL. III. Insuper, si quis prius Beneficium unâ cum secundo fortè retinere contenderit, etiam secundo privatus existit. Ita habetur cit. c. *De multâ*, juncto concilio Trident., sess. 7, cap. 4, de Reform., et tradit Fagnanus, cit. c. *De multâ*, num. 6 et 8, dicens, hanc pœnam ipso jure incurrì. Ubi ulteriùs addit, quamvis Glossa super illam dictionem, *contenderit*, asserat, ad hoc, ut quis secundo etiam Beneficio ipso facto privatus existat, requiri quòd quis utrumque in jure contentioso retinere voluerit usque ad litis contestationem; contrariam tamen aliorum sententiam, qui volunt ex solâ retentione primi Beneficii cum secundo jam induci dictam privationem utriusque Beneficii, etiamsi, quando quis incipit conveniri, velit prius dimittere, esse tenendam; eo præsertim, quia concilium Trident., loco cit., hanc pœnam jure ipso imponit illi, qui ejusmodi Beneficia incompatibilia recipere, et simul retinere præsumperit.

27. Quæres an in nullo prorsus casu possit quis simul habere plurâ Beneficia. — Respondeo hoc in nonnullis casibus accidere posse. Et primò quidem per legitimam dispensationem, de quâ superius num. 15 et seqq. Deinde id accidit sine dispensatione,

quoties ipsa Beneficia non sunt incompatibilia, prout fit in beneficiis simplicibus, quorum singula ad honestam sustentationem clerici non sufficiunt. Tertiò, si Ecclesia cathedralis, vel parochialis, aut dignitas ob tenuitatem fructuum non sufficiat congruæ sustentationi rectoris sui, potest simul cum eâ uniri, vel obtineri Beneficium simplex non requirens residentiam, juxta concilium Trid., sess. 24, de Reform., cap. 13 et 17. Insuper, ob eandem Ecclesiarum paupertatem possunt episcopi, tanquam Sedis Apostolicæ delegati, uniones perpetuas Beneficiorum facere, et ista postmodum simul ab eodem possideri, prout concessit idem Tridentinum, sess. 21, de Reform., cap. 5, ubi sequentia leguntur formalia: *Possint episcopi, etiam tanquam Apostolicæ Sedis delegati juxta formam juris, sine tamen præjudicio obfinentium, facere uniones perpetuas quarumcumque Ecclesiarum parochialium et Baptismalium et aliorum Beneficiorum curatorum vel non curatorum cum curatis propter earum paupertatem; ubi in simili casu, e. g., hæ parochiæ ad invicem unitæ censerentur non ampliùs duæ, sed unica parochia, sicque nec episcopus conferret duo Beneficia incompatibilia propriè loquendo. Tandem ob præfatam causam quandoque dignitati, vel canonicatui accessoriè annexa est Ecclesia parochialis, quæ per idoneum vicarium administrari, ac simul cum canonicatu retineri potest: text. clar. c. *Extirpanda*, § *Qui verò*, de Præb. De hoc fusiùs lib. 3 Decr., tit. 12, § 3.*

QUÆSTIO III.

Quid et quotuplex sit renuntiatio Beneficiorum, et ex quibus causis fieri possit?

28. CONCLUSIO PRIMA. — Renuntiatio est spontanea Beneficii ecclesiastici dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Ita in re communis.

29. Dicitur, *facta coram legitimo superiore*: siquidem Beneficia ecclesiastica non nisi in manibus ordinarii, hoc est, ipsius auctoritate interveniente resignari debent; c. *Si quis verò*, et c. *Si quis presbyt.* 7, q. 1. Et aliter facta resignatio non est valida; atque dimittens Beneficium sine licentiâ sui prelati potest compelli ad illud reassumendum, etiam per censuras ecclesiasticas, c. *Non oportet*, q. 1, et c. *Admonet*, de Renunt., cum concordantiis.

30. Nec dicas: Quilibet potest suo juri renuntiare, c. *Si diligenti*, de Foro compet.; ergo et beneficiarius Beneficio, etiam sine licentiâ sui superioris. Negatur enim consequentiâ: nam regula illa est intelligenda, dummodò id fiat sine præjudicio alterius; atqui post acceptationem Beneficii, et confirmationem manet clericus Ecclesiæ suæ alligatus, quæ pateretur detrimentum, si quilibet ipsorum pro libitu posset ei renuntiare, et veniente lupo, id est, instante tribulatione, instar mercenarii aufugere, ovesque sibi cõcreditas relinquere.

Additio prima.

* Nec instes: Potest beneficiatus absque impetratâ licentiâ ordinarii ingredi aliquam religionem à S. Sede Apostolicâ approbatam; ergo etiam poterit absque di-

etiam licentiâ renuntiare suo Beneficio. Respondeo enim, inprimis antecedens non esse verum, in casu quo ingressurus religionem foret episcopus, qui nequit suam sponsam deserere, etiam sub spe melioris vitæ sine consensu Papæ, juxta c. 10 de Renuntiatione. Deinde etsi quoad inferiores beneficiatos respectu ingressus in aliquam sacram religionem non requiratur ut adhibeatur consensus actualis ordinarii; cum talis ingressus etiam contradicente episcopo fieri queat juxta clarum textum juris c. *Dux sunt*, 19, q. 2, consulitur tamen (quinimò à pluribus doctoribus exigitur) ut hæc licentiâ (quamvis ejus obtentio non sit necessaria) saltem petatur ob debitam erga ordinarium reverentiam ante ingressum, simulque humiliter supplicetur pro concedendo tempore novitiatus idoneo, qui Beneficium interim administret.

Resp. II. negando consequentiam et paritatem. Disparitas principalis est quia jus canonicum in primo casu id expressè concedit; in puncto autem renuntiationis expressè denegat. Accedit quòd per ingressum in religionem non æquè ac per renuntiationem relinquat aliquis ex toto beneficium, sed sibi adhuc usque ad professionem jus reservat regrediendi, si ex novitiatu egrederetur. Videatur de hoc fusiùs Jus canonicum, lib. 1 Decret., tit. 9, n. 21 et seqq. *

Additio II.

* Porro pergendo iterum de renuntiatione, si Beneficium aliquod fuerit patronatum vel electivum, etiamsi tale liberè ac simpliciter possit resignari in manus superioris, nequit tamen id fieri titulo permutationis, vel in favorem tertii absque patronorum vel eligentium consensu; alias enim, nisi prædicti velint spontè ratificare, possent ob præjudicium sibi factum agere ad irritandam resignationem, de quo vid. in Jure Can., lib. 1, tit. 9, n. 61 et 62. *

31. CONCL. II. Renuntiatio Beneficii ecclesiastici alia est tacita, alia expressa. Ita communis, ac patet inductione. Et quidem renuntiatio tacita dicitur ea quæ fit facto aliquo resignationem significante, vel ex dispositione juris eam importante. Nam, qui facit id, quò posito ex ipsius juris constitutione Beneficium amittitur, seu retineri nequit; eidem tacitè, seu ipso facto renuntiare censetur. Sic fit; dum beneficiarius in minoribus constitutus contrahit matrimonium: quia tunc Beneficium ecclesiasticum ipso jure vacat, argum., cap. 1 et 2 de Cler. conjug. Idem dicendum de eo qui religionem solemniter professus est; c. *Beneficium*, de Regularibus, in 6, et hujusmodi.

32. Renuntiatio expressa Beneficii ecclesiastici illa est quæ fit verbis expressis, aut scriptis voluntatem renuntiandi apertè declarantibus, coram legitimo superiore eam acceptante; post quam acceptationem non ampliùs datur locus poenitentiae, sed potest resignans etiam invitus compelli ad dimittendam possessionem Beneficii juxta c. 12 de Renuntiatione. Cæterum

33. Renuntiatio expressa subdividitur in puram, seu simplicem, et absolutam, et in conditionalem. Renuntiatio pura seu absoluta, est quæ fit sine adje-

ctione ullius conditionis, modi, vel pacti. Conditionalis verò, quæ fit sub certâ conditione, pacto, vel modo; ut si fiat renuntiatio Beneficii ex causâ permutationis, vel si quis illud resignet in favorem tertii, puta ut Beneficium conferatur Caio consanguineo suo, et non aliter intendat resignare; quod appellant resignare in favorem tertii, seu sub clausulâ: *Non aliter*. Insuper renuntiatio conditionalis censetur ea in quâ resignans reservat sibi fructus vel pensionem ex Beneficio; de quibus sigillatim in progressu.

34. CONCL. III. Ad renuntiationem Beneficii requiritur justa et legitima causa; alioquin superior eam admittere non tenetur, neque debet. Ita communis. Ratio est quia, si quilibet pro suo arbitratu posset Beneficium relinquere, talis libertas in maximum Ecclesiæ detrimentum cederet, aufugientibus passim per renuntiationem pastoribus, si viderent lupum venientem, seu tribulationem instantem.

35. CONCL. IV. Sex sunt causæ ob quas episcopus post sui confirmationem potest petere, et Papa solet concedere licentiâ cedendi seu resignandi episcopatum. Patet hoc c. *Nisi cum pridem*, de Renunt., ubi sequentes sex causæ enumerantur. I. Consentia criminis, non quidem cujuscumque, sed illius duntaxat, quod post actam poenitentiam impedit executionem officii. II. Imbecillitas corporis per quam quis impotens redditur ad exequendum officium pastorale. III. Defectus scientiæ, etiam competentis. IV. Maligna plebis, ob quam interdum cogitur prelati ab ipsius regimine declinare. V. Grave scandalum, quod aliter sedari non potest. VI. Irregularitas personæ; de quibus versiculi ibidem in Summario allegati:

Debilis, ignarus, malè conscius, irregularis,

Quem mala plebs odit, dans scandala: cedere possit.

36. CONCL. V. Renuntiationes Beneficiorum inferiorum solent admitti tum ex prædictis, tum etiam aliis levioribus causis. Ita Pirhing., tit. de Renunt., num. 54, post Azorium et alios. Sic in Curia Romanâ solet de facto admitti renuntiatio Beneficii inferioris, præsertim simplicis, quando resignans multo tempore servivit in Ecclesiâ; vel quando is resignat, ut Beneficium dimissum alteri conferatur, in cujus gratiam illud clericus dimittit; dummodò in sacris constituto et resignanti aliunde sit provisum, unde honestè sese alere possit. Concordat Bulla S. Pii V, quæ incipit: *Quanta Ecclesiæ* (et habetur tom. 2 Bullarii Romani, constitut. 68, dicti Pontif.), in quâ plures causæ, ob quas inferiores beneficiarii resignare valeant, referuntur, veluti si resignantes sint senio confecti, vultudinarii, aut corpore impediti vel vitiiati; seu quia eos ad aliud beneficium contigerit promoveri; vel sint religionem ingressuri, aut matrimonium contracturi, si statim postea id reipsâ exequantur; quique ob capitales inimicitias nequeunt vel non audent in loco Beneficii residere securi: dummodò resignaturis, et sacro ordini mancipatis aliunde sit provisum, quo possint commodè sustentari.

Additio.

* Quæres an resignatio habeat suum vigorem, si pa-

rochus vel alius beneficiatus ægrotus ob continuas suas infirmitates resignet suppliciter proponens aliud idoneum subjectum; interea tamen intra viginti dies, à die resignationis à legitimo superiore acceptatæ numerandas, morte abripiatur. — Resp. resignationem similem, ac collationem Beneficii postmodum titulo resignationis factam esse penitus nullam, ac si non fuisset, ipsumque tale Beneficium censeri vacare per obitum. Ita expressè habetur in Regulis cancellariæ, regulâ de viginti, tempore Innocentii XII ac Clementis XI, apud Reiffenstuel ordine 19. Atque Cochier, in dictam regulam scribens, num. 15, vers. *Itaque frustra*, insuper addit contra Rebuffum, eandem procedere etiam quoad illos qui dum actu resignarunt, adhuc fuerant sani; postea tamen intra hos 20 dies casu quodam aut superveniente inopinato morbo vitam suam clausurunt; ubi adducitur pro hâc sententiâ à P. Reiffenstuel, lib. 1, tit. 9, num. 71, Rota Romana, diciturque ibidem, ita declarasse Clementem VII. Cæterum ex eodem auctore, lib. 3 Decret., tit. 5, § 16 et 17, et ex dictis tract. 2, dist. 1, num. 21, nota, quod regule cancellariæ nil aliud sint quàm quædam constitutiones, quas singuli pontifices ad initium regiminis circa causas beneficiales et judiciales facere, vel saltem à prædecessoribus factas innovare, augere vel minuere solent. Et, licet in his partibus concordata Germaniæ regulis cancellariæ in multis derogent, non tamen in omnibus; in specie non derogant eadem regule de viginti, uti singulariter advenit Reiffenstuel, lib. 3, tit. 5, § 19, num. 540.

QUÆSTIO IV.

An sit licita resignatio Beneficii in favorem tertii, vel reservatâ annuâ pensione?

37. CONCLUSIO PRIMA. Resignationes in favorem tertii, seu cum clausulâ, *Non aliter*, ob speciem simoniæ quam habent, juxta styllum curiæ non possunt fieri, nisi in manus summi Pontificis. Ita Lessius, lib. 2 de Just. et Jur., c. 34, dubit. 14, post Navarum, Rebuffum et aliôs, ac sequitur Engel, tit. de Renuntiat. n. 8, citans communem omnium doctrinam, et in praxi observatam. Ratio est quia resignationes Beneficiorum in favorem tertii speciem quamdam præ se ferunt hæreditariæ successionis, quam sacri canones semper detestantur, volentes ut Beneficia ecclesiastica secundum merita personarum, et quidem dignioribus conferantur. Accedit quod ejusmodi resignatio cum clausulâ, *Non aliter*, si fiat in manus episcopi, aut alterius Papæ inferioris, vel contineat simoniam juris ecclesiastici, ut multi volunt, vel saltem speciem talis simoniæ, cum in spiritualibus omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare, cap. ult. de Pactis, juncto cap. Quæsitum, de rerum Permut., ibi: *Pactio præmissa circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet simoniæ*.

38. CONCL. II. Si quis tamen simpliciter resignet, et per modum recommendationis potius quàm rigorosæ obligationis episcopo certam aliquam personam nominet, non est jure prohibitum quin episcopus possit

personæ recommendatæ, si ea cæteroquin idonea fuerit, ejusque qualitas mereatur, Beneficium illud conferre. Ita Zoesius, tit. de Simonia, n. 72; Covarruvias, lib. 1 var. Resol., c. 5, n. 5, et Engel, loc. cit., num. 8. Idque desumitur ex c. *Cum universorum*, de rerum Permut., et c. *Ex parte*, n. 42, de Offic. jud. deleg., ubi similes resignationes leguntur, nec tamen ex hoc capite reprobantur, quamvis ex aliis rationibus non tenerint.

39. Notandum tamen cum citatis auctoribus quod factâ ejusmodi resignatione purè ac simpliciter in manus episcopi, haud obstante quod preces pro aliquo oblatae fuerint, episcopus non sit adstrictus ut huic conferat Beneficium, neque injuriam faciat nominato, si alteri conferat. Ratio est quia, cum renuntiatio in favorem tertii sit jure prohibita, simulque resignatio Beneficii debeat fieri purè, hoc ipso non potest illi nominato jus quodpiam fuisse acquisitum (nam sola precum interpositio tale jus non tribuit), et consequenter neque injuria per depegatam collationem eidem irrogabitur. Attamen non peccabit episcopus, si conferat Beneficium nominato, pro quo preces sunt oblatae, dummodò aliud canonicum impedimentum non obstat, et personæ qualitas id mereatur, ut dictum n. præc.

40. CONCL. III. Resignare Beneficium ecclesiasticum reservatâ annuâ pensione, coram episcopo vel alio collatore Papæ inferiore, regulariter loquendo non licet. Ita communis.

41. Ubi notandum quod per pensionem in proposito intelligatur jus percipiendi partem fructuum ex Beneficio alieno, auctoritate superioris cuiuspiam justâ de causâ constitutum; ut si auctoritate episcopi assignetur parochi, ob senectutem, v. g., resignanti, certa pars reddituum illius Beneficii, ab ejus successore ipsi persolvendorum ad honestam vitæ suæ sustentationem. Hoc prænotato,

42. Conclusio probatur ex eo, quia beneficia ecclesiastica sunt conferenda sine diminutione, id est, sine novi oneris impositione, aut aliquâ fructuum detractione, prout habetur toto titulo: *Ut beneficia ecclesiastica sine diminutione conferantur*; atqui hoc non fit quando constituitur cuiuspiam pensio in Beneficio; ergo.

43. Additur in conclusione, regulariter loquendo; nam ex justâ et rationabili causâ potest non solum summus Pontifex, sed etiam episcopus pensionem in Beneficio constituere: ut puta quia resignans est ætate decrepitu, vel infirmus, ut sic ex pensione habeat unde honestè sustentetur, vel quando pro bono pacis sit resignatio Beneficii litigiosi, et hujusmodi. Barbosa, part. 3 de Offic. et Pot. episc., allegat. 85, n. 3; Engel., tit. de Renuntiat., num. 10, et alii. Hoc ipsum desumitur ex c. *Nisi essent*, de Præb., ubi legitur quædam provisio, seu pensio quadraginta librarum, resignanti pro bono pacis per judices facta, et per Papam tolerata; ergo pariter nihil obstat quin purè ac simpliciter resignanti episcopus ex ejusmodi justâ causâ possit pensionem aliquam constituere. Quinimò pro eâ sibi constituendâ potest ipsemet resi-

gnans, ut securior sit, episcopo ante resignationem supplicare, arg. c. *Tua nos*, de Simoniâ, ibi: *Rogans humiliter*.

Additio prima.

* Insuper juxta præsentem auctorem et plures alios à se, lib. 3 Decret., tit. 12, num. 105, citatos possunt præviè ipsimet et ad invicem resignans et resignatarius futurus super pensione dandâ amicabiliter inter se tractare, non quidem ac si vellent, ac intenderent absolutè, et vi alicujus pacti per seipsos hanc pensionem, ejusque quantitatem concludere, sed quasi sub conditione relatâ in consensum episcopi, in cujus manibus beneficium liberè debet resignari, suppliciter quidem rogando pro pensione resignanti constituendâ; simul tamen sese ejusdem dispositioni finaliter omninò submitiendo: nam omne pactum prævium circa Beneficia foret illicitum atque prohibitum jure canonico; in quo juxta capitulum *Nisi essent*, 21, de Præbendis; pensionem quadraginta librarum, ad dies gravati prioris alteri pro bono pacis constitutam non aliter Papa toleravit, nisi quia (NB.) *non ex pactione partium, sed ex jussione judicum* debebat exhiberi. Videatur Reiffenstuel, loco cit., n. 98. *

Additio II.

* Quæres qualem pensionem possit episcopus beneficiato liberè et ex justâ causâ resignanti designare. Resp. 1°: Episcopus potest liberè et ex justâ causâ resignanti talem designare moderatam pensionem, quæ duret usque ad mortem novi beneficiati. Ita communis cum præsentis auctore lib. 3 Decret., tit. 12, num. 89, testaturque Gonzalez apud eundem, ita sæpiùs fuisse decisum à Rotâ, atque deducitur ex cap. 21 de Præbendis; ubi similis pensio imposita admittitur. Resp. 2°: Utrum episcopus possit etiam resignanti designare talem pensionem, quæ duret usque ad mortem ipsius resignantis, ita ut ad eandem non solum novus beneficiatus, sed etiam, ipso mortuo, successor illius dare obligetur, usque dum ipsemet primus resignans vitâ fungatur, inter doctores controversitur; ubi præsens auctor loco cit., n. 91, cum Fagnano, et aliis probabilibus negat, id fieri posse ab episcopo insistendo puncto juris; quia hanc potestatem summus Pontifex neque concedit suis judicibus delegatis juxta cap. *Nisi essent*, 21, de Præbendis, addens sequentem rationem, *ne fortè circa proventus aliqua videatur facta sectio*, etc., quæ ratio utique pugnat æquè quoad episcopum, quàm quoad judices delegatos? Dixi notanter *insistendo puncto juris*: nam vi consuetudinis saltem posse ab episcopo etiam talem pensionem designari, ait cum pluribus à se citatis Schmalzgrueber, lib. 3 Decret., tit. 12, num. 8. *

QUÆSTIO V.

An et quomodò possit fieri permutatio Beneficiorum ecclesiasticorum?

44. CONCLUSIO PRIMA. Etsi illicita sit, quin etiam accedente pactione simoniacâ, permutatio Beneficiorum ecclesiasticorum privatâ auctoritate facta: atque

insuper Beneficia ecclesiastica perdant, qui ea propriâ auctoritate commutant, nihilominus licita est resignatio Beneficiorum causâ permutationis inter personas ecclesiasticas idoneas, auctoritate legitimi superioris interveniente. Ita certa et communis, patentque singula ex diversis textibus juris. Et quidem prima pars habetur c. *Quæsitum*, de Rerum permutat.; ibi: *Generaliter teneas, quòd commutatione præbendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione præmissâ, quæ circa spiritualia vel connexa spiritualibus labem semper continet simoniâ*, cum concordantiis. Deinde quòd perdant sua Beneficia, qui eadem propriâ auctoritate permutant, textus est clarus in c. *Cum olim*, exod. Cæterùm ex communi doctorum non censentur propriâ auctoritate commutare, illi qui præcisè quidem inter se conveniunt, ast nonnisi cum relatione ad futurum superioris consensum.

45. Altera pars conclusionis, quòd videlicet legitima superioris auctoritate interveniente, licita sit resignatio Beneficiorum causâ permutationis, habetur cit. c. *Quæsitum*, de Rerum permut., junctâ Clem. un. exod. Ubi insuper additur quòd, si quæ beneficia ex causâ permutationis ab aliquibus resignata fuerint, ea aliis quàm ipsis permutare volentibus conferri nequeant; alioquin collatio nullius sit firmitatis.

46. Nec obstat textus c. *Majoribus*, de Præb.; ibi: *Divisionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri prohibemus*. Resp. enim cum Glossâ ibidem, id intelligendum *sine auctoritate superioris*: superior enim si expedire viderit, poterit admittere resignationem causâ permutationis factam per textus n. præc. allegatos, etsi ejusmodi permutatio propriâ auctoritate neutiquàm fieri possit. Et hoc modo concordantur jura iuribus.

Additio.

* Ubi tamen semper, ac pro semper advertendum est, quòd, etsi auctoritate superioris, vel legis ex justâ causâ similis permutatio Beneficiorum cum annexis conformiter jam dictis, et adhuc dicendis licitè fieri queat; eadem tamen prohibita et simoniaca sit, si quidem auctoritas superioris in ipsâ permutatione interveniat, interim tamen permutantes *propter hanc ipsam permutationem* præviè jam in occulto varia instituerint pacta non solum conditionata ad superiorum legitimam ratificationem, verùm absoluta, et quæ potius ordinariis abscondere allaborant. Ratio est quia, uti dèducitur ex cap. 7, de Transact., et c. ult. de Pactis, in materiâ Beneficiali omne pactum privatum de pecuniâ, vel alio temporali dando intuitu cujuscumque resignationis longè abesse debet. Et hinc simoniaca est permutatio, quæ fit cum pacto privatorum, ut resignatarius solvat resignanti illas expensas, quas ille aliquando in Beneficii assecutione solvere debuit; vel posito quòd unum Beneficium ex permutandis majores ferat redditus alio, ut alter qui permutatione acquirit pinguius, propterea solvat omnes expensas in admissione permutationis propter taxam cancellariæ, v. g., in expeditione litterarum faciendas, vel ut mobilia in loco pinguioris Beneficii simul relictâ, ma-

jori emat pretio, etc. Vide Jus Canonicum hujus auctoris lib. 1, decret. tit. 9, § 4.

47. CONCL. II. Forma et modus permutandi Beneficia, est, ut ea clerici resignent in manus ordinarii, experientes, quod in causâ permutationis faciant, ita tamen, quod prius accesserit consensus eorum qui jus conferendi, eligendi vel præsentandi habent. Quo casu arbitrari debet ordinarius, num admittenda sit resignatio, necne; et si admittendam censuerit, nulli alteri, sed præcisè ipsis causa permutationis resignantibus Beneficia illa conferre poterit ac debet; et collatio aliis facta non tenebit. Ita habetur, citat Clem. un., de Rerum permut.

48. Quæres an in permutatione præbendarum, sive Beneficiorum ecclesiasticorum quoad titulum, quorum unum pinguiore habet proventus, absque labe simoniæ possit suppleri pretium pro minis valente? Ratio dubitandi est quia, quando duæ Ecclesie jure proprietatis unâ cum suis possessionibus invicem permittantur, potest pro alterius Ecclesie possessionibus pretium suppleri, dummodò adhibeatur cautela in Jure canonico c. *Ad questiones*, de Rerum permut., insinuata; hoc est, dummodò id fiat, non unicum duntaxat contractum instituendo (alioquin enim pretium refundi videretur etiam pro ipsâmet Ecclesiâ, quod sapit simoniam), sed faciendo duos contractus, quorum uno ad invicem gratis Ecclesie, altero autem possessione earum cum refusione certæ pecuniæ permittantur; ergo idem videtur posse fieri in proposito.

49. Resp. in solutione hujus dubii variare doctores. Et quidem affirmant Angelus et Sylvester, vers. *Permutatio*, 2, q. 6, post Abbatem, c. *Ad questiones*, n. 3, de Rerum permutat. Eandem sententiam ex professo tradit Lessius, lib. 2, c. 55, n. 101, allegans Sotum et Cajetanum. Probant imprimis hanc sententiam ex cit. c. *Ad questiones*, eod., ob paritatem rationis. Addit Lessius hanc compensationem exigi posse non pro excessu qui remanet annexus ipsi titulo Beneficii, sed pro incommodo temporali, quod quis subit sese spoliando majoribus illis proventibus, aut spe ipsorum. Sed, quidquid sit de probabilitate hujus opinionis,

50. Opposita sententia non solum est probabilior, sed jure merito tenenda; prout eam tenent Covarruvias, lib. 1, var. Resol., c. 5, n. 9; Navarrus, cap. 23 Manualis, n. 100, § *Tertio*; Laym. lib. 4, tr. 10, c. ult., n. 54; citant insuper Suarez et Vasquez, Engeli, tit. de Rerum permut., num. 4, post Barbosam, Valensis et alii. Ratio hujus sententiæ, simul et disparitatis inter permutationem duarum ecclesiarum unâ cum suis possessionibus quoad proprietatem, et inter permutationem duorum Beneficiorum quoad titulum unâ cum suis proventibus hæc est quia in priori casu duæ possunt intervenire, atque interveniunt permutationes, sibi invicem non permixtæ; una videlicet ecclesiarum, altera possessionum, duobus, e. g., monasteriis pleno jure incorporatarum, juxta cit. c. *Ad questiones*, eod. E contra in altero casu una duntaxat

potest intervenire permutatio, sicque nequit adhiberi consimilis cautela.

51. Probatur hoc ultimum, quia beneficiarius non est dominus possessionum, v. g., agrorum aut prædiorum Beneficii (sicque has distincto contractu permutare nequit), sed ex iis tantum percipit redditus, ut quid accessorium ad ipsum Beneficium. Deinde beneficiarius etiam non habet jus et dominium reddituum futuro primum tempore obventurorum, sed eos primum acquisiturus est sub conditione Beneficii retinendi atque officii debiti præstandi: ergo antecederet eosdem permutare nequit. Tandem permutatio illorum reddituum, cum sint quid accessorium ad Beneficium, simulque primum acquirendi sub conditione Beneficii retinendi, hoc ipso nequit separari à permutatione Beneficii, sicut fit in permutatione Ecclesie, suarumque possessionum quoad proprietatem.

52. Et per hoc patet ad rationes prioris sententiæ. Nam ad primum negatur consequentia, et paritas inter permutationem Ecclesiarum unâ cum possessionibus, et permutationem Beneficiorum unâ cum redditibus: quia ibi possunt institui duo contractus permutationis, non hic, ut proximè explicatum. Ad alterum dicitur, redditus futuros Beneficii, ac spem ipsorum consequendorum habere necessariam dependentiam et connexionem cum Beneficio, cum sint accessorium hujus; unde urget illud cap. *Si quis objecerit*, 1, q. 3, ibi: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*.

53. Cæterum his non obstantibus, potest auctoritate Episcopi in hujusmodi casu constitui pensio in pinguiori Beneficio, præstanda alteri beneficiario, non quidem pro compensatione excessus, sed quia illud, e. g., ob utilitatem Ecclesiarum pro minis pingui relinquit. Engeli. loc. cit., num. 4, post Navarrum de Simoniâ, consil. 43, num. 4. Vide Jus Canon., lib. 3, Decr. tit. 19, num. 28 et seqq., præsertim. num. 53.

DISTINCTIO III.

De jure patronatûs.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid sit jus patronatûs et quomodo acquiratur?

1. CONCLUSIO PRIMA. Jus patronatûs quantum ad propositum, est jus nominandi seu præsentandi Clericum idoneum, promovendum ad Beneficium ecclesiasticum vacans. Ita in re communis. Dicitur primum, *jus nominandi seu præsentandi*: nam ista duo hic ferme sumuntur pro eodem, quamvis cæteroquin nominatio latius pateat quam præsentatio. Et additur, *ad Beneficium ecclesiasticum vacans*; tum ad magis explicandam naturam illius juris patronatûs, de quo agitur in proposito (nam jus patronatûs nonnullas alias in jure acceptiones habet), tum quia, sicut institutio, ita et præsentatio ad Beneficium non vacans irrita est: arg. c. *Illud*, de jure patronatûs. Reliquæ particule patebunt ex dicendis.

2. CONCL. II. Tribus potissimum modis acquiritur jus patronatûs respectu Beneficii ecclesiastici, nimi-

rùm ex fundatione, ædificatione et dotatione. Ita Glossa communiter recepta in c. *Piæ mentis*, 16, q. 7, et concordat concilium Tridentinum, sess. 14, c. 12, de Reform. Unde versiculus ille à cit. Glossâ relatus :

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

3. *Fundasse* dicitur, qui fundum, seu terræ solum dedit, in quo ecclesia construeretur.

4. *Ædificasse* dicitur, qui ecclesiam suis sumptibus construxit, arg. c. *Monasterium*, 16, q. 7, cum concordantiis. Quòd si Ecclesia solum reparetur, seu reficiatur, jus patronatûs non acquiritur, nisi ipsa fuerit penitus destructa. Si verò funditus destructa fuit, et de consensu episcopi aliquis eam reedificet, licet forsàn de eadè materiâ, verius est hunc acquirere jus patronatûs, ac priorem dominum non ampliùs remanere patronum; prout tenet, ac probat Glossa in c. *Quoniam*, vers. *Fundatores*, de Jure patronatûs.

5. Tandem *dotasse* dicitur qui Ecclesiæ annuos redditus sufficientes assignavit. Porrò qui ecclesiam ædificat, hoc ipso videtur etiam se obligare ad dotandum, si nemo alius dotet: siquidem ecclesia sine dote consecrari non debet, c. *Nemo ecclesiam*, de Consecr., dist. 1, et c. *Cum sicut*, de Consecr. Eccles., junctâ glossâ magnâ ibidem, dicente: *Qui fundat ecclesiam, tenetur dotem assignare eidem*, subintellige, nisi alius dotare velit.

6. Dicitur notanter in conclusione, *tribus potissimum modis*: nam quamvis enumerati tres sint principales, nihilominus aliis quoque modis jus patronatûs acquiri potest, videlicet præscriptione ac Privilegio. Et quidem contra Ecclesiam ab initio liberam de facto non prescribitur jus patronatûs, nisi tempore immemoriali: quod ipsum tamen legitime probari debet, juxta præscriptum concilii Trid., sess. 25, cap. 9, de Reform. Verùm contra Ecclesiam non liberam, sed patronatam, seu potius contra ejus patronum præscribitur jus patronatûs spatio quadraginta annorum. Vallensis, tit. de Jure patronat. § 1, et alii. *Quinimò, si prior patronus non fuerit monasterium, vel alia causa pia, sed potius aliqua persona privata, aiunt communiter doctores, ne quidem quadraginta annos requiri; sed sufficere cum titulo decem inter præsentés, et viginti inter absentes; absque titulo autem triginta. Ita præsens auctor in Jure Canonico, lib. 3 Decret., titulo 58, num. 15. *

7. Cæterùm ex Privilegio potest acquiri jus patronatûs, quando ejusmodi privilegium cuipiam de Ecclesiâ, vel Christianâ republicâ benè merito à summo Pontifice conceditur, etiamsi ecclesiam illam non fundaverit, neque extruxerit, neque dotaverit. Atverò episcopus loci, aliique prælati Papâ inferiores tale privilegium concedere non possunt; text. clar., c. 2, de Rebus Ecclesiæ non alien., in 6, juncto concilio Trid., loco cit.

8. CONCL. III. Jus patronatûs semel legitime acquisitum transit etiam ad hæredes, nisi aliud ex primâ juris patronatûs constitutione appareat. Ita communis. Notanter additur, *Nisi aliud ex primâ, etc.*; siquidem

in potestate fundatoris est, an velit omninò remittere jus patronatûs, vel sibi tantùm aut familiæ suæ, vel etiam hæredibus extraneis reservare. Engel, tit. de Jure patr., n. 15, et alii.

9. Notandum tamen quòd successio hæredum in jure patronatûs non fiat *in capita*, sed *in stirpes*. Unde, si plures sint simul patroni, atque ex iis unus mortuus fuerit relictis tribus, v. g., hæredibus, isti tres hæredes unum tantùm votum in præsentando habent, adeoque vel debebunt conspirare in unius clerici præsentationem, vel inter se antea convenire, ut alternis vicibus præsentent. Clem. 2, de Jure patr.

10. CONCL. IV. Generatim, quatuor modis ab uno in alium transfertur jus patronatûs, videlicet successione, donatione, permutatione et venditione universitatis. Ita communis. Hinc illi versus à Glossâ in c. *Ex insinuatione*, de Jure patr. relati :

*Jura patronatûs transire facit novus hæres :
Res permutata, donatio venditioque.*

11. Et quidem (ut taceatur successio de quâ concl. præc.) jus patronatûs transfertur ab uno in alium donatione, arg. c. *Illud*, et c. *Nullus*, eod. Verùm tamen in donatione juris patronatûs personalis, si fiat de laico in laicum, vel etiam in clericum quâ personam privatam, necessariò debet intervenire consensus episcopi, prout desumitur ex citatis locis: secùs dicendum, si donatio juris patronatûs fiat per laicum loco ecclesiastico, c. un., eod., in 6. Similiter non requiri consensum episcopi, si unus patronus alteri compatrono jus suum cedat, donet aut remittat, cum aliis tenet Barbosa part. 3, de Offic. et Potest. episc., alleg. 71, n. 8, arg. Clem. 2, de Jure patr.

12. *Permutatione* quoque cum aliâ re spirituali transfertur jus patronatûs ab uno ad alium, arg. c. *Nimini regum*, 16, q. 7. Cæterùm, si talis permutatio fiat in laicum, requiritur consensus episcopi; secùs, si fiat in ecclesiam. Barbosa, loco cit., n. 31.

13. Tandem transfertur jus patronatûs *per venditionem universitatis*, vel illius rei cui illud inseparabiliter adhæret; ut puta per venditionem castri, sive comitatûs, habentis annexum jus patronatûs; arg. c. *Cum seculum*, de jure patr., et alibi.

14. Dicitur notanter, *per venditionem universitatis*, id est, omnium eorum bonorum ac jurium quibus annexum est. Nam jus patronatûs, cum sit quid spirituale aut spirituali annexum, per se vendi non potest absque labe simoniæ, c. *De Jure*, eod.; ibi: *Cum inconveniens sit vendi jus patronatûs, quod est spirituali annexum*; juncto c. *Præterea quando*, de Transact. Imò etiam bona ipsa non possunt carius vendi propter annexum jus patronatûs; idque ob allegatam rationem, et notat Barbosa ibidem, num. 34.

Additio.

* Quæres an, si aliquod castrum vel prædium, etc., cui est annexum jus præsentandi reale, detur alteri in feudum, sive emphyteusin, vel dotem, aut oppigneretur per modum hypothecæ, pariter transferatur jus præsentandi in feudatarium, emphyteutam, maritum,

cui dos affertur, aut in illum, cui tale castrum oppignoratur?

Resp. 1°: Quoad feudum et emphyteusin affirmative, cum pariter dominium utile castri vel prædii cum fructibus in feudatarium et emphyteutam transferatur, sique concomitanter etiam jus præsentandi annexum. Ita eruitur ex c. 13 de Jure patr. et ibi Glossa.

Resp. 2°: Eodem modo quoad dotem, ita nimirum, ut regulariter loquendo stante matrimonio non uxori, quæ dotem hanc attulit, sed potius marito competat jus præsentandi. Ita communior contra abbatem et Azorium. Ratio est quia nimirum marito competit saltem fictione juris suo modo dominium civile una cum fructibus in allatam ab uxore dotem, uti eruitur l. 7, § 3, ff. de Jure dotium, et l. 9, c. de rei Vindicatione, quamvis cæteroquin negari non possit, dominium naturale dotis manere penes uxorem, l. 30, c. de Jure dotium; nisi bona illa immobilia dentur marito tanquam æstimata, et quidem æstimatio, quæ facit emptionem; ubi acquireret quoque maritus dominium naturale, sique multò magis huic competeret jus præsentandi, uti facilè concedunt doctores illi qui alioquin nobis sunt contrarii in hac responsione.

Resp. 3°: Hypothecario, cui castrum, prædium seu villa oppignoratur, regulariter non competit jus præsentandi, sed potius domino principali ejusdem. Ita Glossa, Abbas, Matthæuccius in Officiali suo ecclesiastico et alii. Ratio est quia, etsi hypothecario competat possessio, et exinde actio realis in rem oppignoratam nullum tamen dominium, nec fructus rei oppignoratæ. Videatur de his fusiùs in Jure Canonico auctoris, lib. 3, tit. 38.

15. CONCL. V. Jus patronatûs ex solâ gratiâ, permissione, atque privilegio Ecclesiæ procedit: quatenus nimirum ex benignitate ejusdem per sacros canones illud fundatoribus, ædificatoribus et dotatoribus ecclesiarum, per modum cujusdam remunerationis concessum est, ut hac ratione laici aliique fideles magis provocarentur ad fundandas, extruendas, dotandasque ecclesias. Ita Fagnanus, in c. Quoniam, n. 4, et seqq. de Jure patr., et alii communiter. Idipsum desumitur ex cit. c. Quoniam; ibi: Potestate (præsentandi) in quâ eos Ecclesia hucusque sustinuit: juncto c. Si quis episcoporum, 16, q. 5, ibi: Ædificatori Episcopo hæc gratia reservetur. Siquidem de jure antiquiori laici in ecclesiis per eos ædificatis vel dotatis nullum habebant jus patronatûs, sed statim ecclesiæ ipsæ cum sacerdotibus suis ad ordinationem pertinebant episcoporum; prout liquet ex c. Noverint 10, q. 1, et c. Pie mentis, 16, q. 7.

16. Fatendum nihilominus, quòd, quamvis spectato jure antiquo jus patronatûs ejusque concessio fuerit gratiosa, ut dictum, hodiè tamen, cum per Jura nova sit redactum in corpus juris, ampliùs non dicitur gratia, sed justitia, et jus commune. Fagnanus, loco cit., n. 12. Idquè patet ex c. Nobis, de Jure patr. cum con-

cordantiis: ubi constructori ecclesiæ, vel capellæ jus patronatûs expressè tribuitur.

17. CONCL. VI. Non tantum clerici, sed etiam laici, tam masculi quam feminae sunt capaces juris patronatûs. Ita communis. Et quidem de laicis habetur expressus textus., c. Cum autem, de Jure patr. ibi: Si laicus fuerit, cui jus competit præsentandi; et alibi. De feminis pariter fit mentio c. Ex litteris, eod. ibi: Postmodum abbatissa prædicti monasterii alium præsentavit eidem ad ecclesiam supra scriptam. Et c. ult. de Concess. præb., dicitur de quâdam comitissâ, quòd in quibusdam Beneficiis ecclesiarum jus habet patronatûs.

18. Dices: Laici sunt incapaces juris spiritualis, arg. c. Decernimus, de Judiciis, et clariùs c. Tua, de Decimis, ibi: Cum laicis nulla sit de spiritualibus concedendi, vel disponendi facultas; juncto c. Causa, de Præscript.; atqui jus patronatûs est quid spirituale, vel saltem spirituali annexum; ergo ejusdem laicus est incapax, ac præsertim femina. Resp. cum Glossâ, c. Quanto, de Judiciis, majorem esse veram loquendo de juribus merè spiritualibus; secus de iis quæ non sunt quid merè spirituale, sed duntaxat ei annexum; prout laici possunt possidere jus funerandi. In proposito autem jus patronatûs non est quid merè ac propriè spirituale, sed spirituali annexum, ut loquitur textus, c. de Jure patr., ibi: Jus patronatûs, quod est spirituali annexum. Accedit quòd hoc jus competat laicis ex speciali concessione, ac privilegio Ecclesiæ.

Additio.

* Quæres an, si ille qui habet jus præsentandi, sit adhuc sub tutoribus, possit per seipsum præsentare ad Beneficium, vel potius an debeat fieri per suum tutorem. Resp. 1°: Si talis nondum sit egressus septennium, juxta communissimam doctorum sententiam præsentatio debet fieri per tutorem. Ratio est quia talis præsumitur in tanto negotio nondum habere sufficientem perpendendi rationem. Resp. 2°: Si verò is septennium quidem, nondum verò annos pubertatis sit egressus, an talis præsentare valeat sine auctoritate tutoris, major est difficultas, ubi quidem plures cum præsentanti auctore, loco cit., n. 38, dicunt esse de decentiâ, non de necessitate, ut fiat cum auctoritate ejusdem; Franciscus tamen Schmier, lib. 3, tr. 1, part. 5, c. 2, n. 96, videtur contrariùs allegans pro se c. ult., de Judiciis, in 6, meo judicio fortiter stringens; cum ibidem, (N. B.) etiam in causis beneficiâlibus, major quatuordecim annis possit quidem agere per seipsum, non tamen is qui est infra hanc ætatem.

QUÆSTIO II.

Quotuplex sit jus patronatûs, et quomodò ecclesiasticum differat à laicali?

19. CONCLUSIO PRIMA. Jus patronatûs variè dividitur, videlicet in hæreditarium, et familiare, in activum et passivum, in personale ac reale. Ita communis, et probatur inductione.

20. Jus patronatûs hæreditarium dicitur quod transit ad quoscumque hæredes, etiam extraneos. Jus

patronatus familiare, seu gentilitium è contra est, in quo tantum succedunt illi, qui sunt de sanguine et familiâ fundatoris; quæ divisio patet ex dictis, n. 8.

21. *Jus patronatus activum* vocatur, quando patronus potest præsentare ad Beneficium: et de hoc impresentiarum agitur. *Jus patronatus passivum* est, quando certi ex aliquâ familiâ (dummodò idonei adsint) exclusis extraneis debent ad Beneficium præsentari et admitti: prout accidit ex Beneficiis patrimonialibus, de quibus supra dist. 1, n. 12.

22. *Jus patronatus personale* est, quod coheret personæ fundatoris, vel ejus hæredis, ubicumque locorum existat. Reale verò, quod coheret certo loco, ut puta castro, prædio, monasterio, ac hujusmodi: et hoc transit ad quemcumque talis loci possessorem.

23. CONCL. II. Nihilominus præcipua divisio juris patronatus est in ecclesiasticum et laicale. Ita communis; atque desumitur ex c. *Cum autem*, de Jure patr. cum concordantiis.

24. *Jus patronatus ecclesiasticum* est quod personæ ecclesiasticæ competit ratione Ecclesiæ vel dignitatis, aut Beneficii ecclesiastici. Et tale censetur etiam esse illud jus patronatus, quod primitus fuit laicale, postea verò à laico fuit concessum ecclesiæ, capitulo, monasterio, vel cuipiam Beneficio: nam quia illud vi talis donationis jam competit Ecclesiæ, in posterum censebitur ecclesiasticum, et non laicale, ut habetur c. un. de Jure patron., in 6.

25. *Jus patronatus laicale* dicitur, quod alicui sive laico, sive clerico, competit ratione proprii patrimonii vel successionis paternæ, aut alterius tituli secularis, non verò ratione Ecclesiæ, aut Beneficii ecclesiastici; arg. c. *Cum dilectus*, junctâ Glossâ, vers. *Tanquam laicus*, de Jure patr.

26. His additur communiter tertium membrum, scilicet *jus patronatus mixtum*, estque illud quod partim nomine Ecclesiæ ad clericum, et partim ex alio titulo ad ipsum, vel ad laicum spectat, ac proinde est mixtum ex utroque; quale est, si Ecclesia fundavit ex suis bonis aliquam Ecclesiam, eamque laicus dotavit vel è contra.

27. Porro hujusmodi juri patronatus mixto illud est speciale, quod regulatur in particularibus casibus vel ut ecclesiasticum, vel ut laicale, prout exigit qualitas casus magis privilegiata magisque favens patronatui. Glossa, c. 1, vers. *Ecclesiasticus*, de Jure patr., in 6; Covarruvias, Pract., Quæst. c. 36, n. 5. et Fagnanus, c. *Cum propter* n. 6 et seqq. de Jure patr. cum communi. Ratio est quia, si non privilegiatus in materiâ individuâ, sive inseparabili concurrat cum privilegiato, illius privilegio utitur, arg. l. *Si communem*, ff. *Quemadmodum servitutes amittuntur*, ect.; ubi hoc conceditur habenti rem communem cum pupillo. Quinimò generaliter in individuus privilegium uni ex sociis concessum porrigitur ad omnes, juxta Glossam fin., l. 1, c. de diversis Rescriptis, ac pluribus exemplificat Fagnanus, loc. cit., n. 53 et seqq.

28. CONCL. III. Inter jus patronatus ecclesiasticum et laicale multiplex datur discrimen. Nam inpri-

mis (præter discrimen quod desumitur ex utriusque definitione) differunt, quòd patronus ecclesiasticus habeat sex menses ad præsentandum, laicus verò quatuor tantum, c. *Eam te*, et c. *Cum propter*, de Jure patr., et clarissimè, c. un. eod. in 6. Quòd si verò jus patronatus sit mixtum, et unus patronus est ecclesiasticus, alter laicus, omnes ratione communionis habent semestre: nam propter communionem non privilegiatum sortitur naturam privilegiati, juxta dicta n. præc.

29. Cæterum istud tempus sex vel quatuor mensium incipit currere, non à die vacationis Beneficii, sed à die notitiæ dictæ vacationis quam habent, vel considerata temporis ac locorum distantia habere præsumuntur patroni, prout in simili dicitur c. *Quia diversitatem*, de Concess. præb.; quòd si hoc elapsum fuit, et patronus, sive ecclesiasticus, sive laicus, nullum præsentavit ad Beneficium vacans, vel quia neglexit, vel quia, si plures sint patroni, lis de jure patronatus inter eos orta est, et prius needum decisa; statim elapso illo tempore pro eâ vice devolvitur collatio Beneficii ad eum ad quem spectat institutio, arg. c. *Cum propter*, et c. *Eam te*, de Jure patr. Et meritò, ne propter negligentiam vel discordiam patronorum Ecclesia diutius destituta rectore patiatur dispendium aliquid.

30. Secundò differunt quia, si patronus ecclesiasticus idoneum præsentavit, non potest amplius variare, seu alium præsentare; quod si fecerit, nihilominus præfertur ille qui primò est præsentatus, text. clar. c. *Cum autem*, eod. È contra patronus laicus præsentato uno vel pluribus, potest adhuc variare, ac intra quadrimestre alium præsentare, non quidem privativè, seu ex toto recedendo à priori, sed accumulativè, seu adjungendo secundum primo, arg. c. *Cum autem*, et c. *Pastoralis*, de Jure patr., et Clem. *Plures*, eod., ac tenet Fagnanus cit. cap. *Cum autem*, n. 6, cum communi.

31. Cur autem laicis patronis permissum sit variare in præsentando, non item ecclesiasticis, multiplex solet dari ratio. Placet præ cæteris ea quam affert Pirhing tit. de Jure patr., n. 103 et 104, quia præsentatio patroni ecclesiastici, utpote nomine Ecclesiæ facta, habet vim electionis, ut post Innocentium et Abbatem passim tenent doctores; ergo sicuti eligentes publicato scrutinio variare non possunt, c. *Publicato*, de Elect., ita nec clerici præsentantes. Accedit quòd hi nomine et jure Ecclesiæ tales actus quasi ex officio exercent, ideòque, cum officio suo semel functi sunt, acquiescere debent, prout, in simili dicitur de collatione, c. *Si tibi absenti*, de Præb. in 6. Secus est de patrono laico: nam is suo proprio jure et nomine præsentat. Accedit ulteriùs quòd patronus laicus sit minùs expertus circa ecclesiastica quàm clericus, utpote qui debet esse magis discretus, et ampliùs scire jura; simulque, quòd laicus habeat minus tempus ad præsentandum quàm clericus. Unde non mirum quòd ille possit variare, et, quia gravatur minori temporis spatio, relevetur in isto.

32. Porro, si duo simul aut successivis temporibus à patrono laico sint cumulativè præsentati, tenetur ex iisdem episcopus præeligere digniorem; adeò ut non sit locus gratificationi, sed peccet contra justitiam eligendo minus dignum; quamvis post factum sustineatur electio de digno, omisso digniori, nec liceat posthabito appellare, ut litem occasiones amputentur. Fagnanus, loc. cit., num 28 et seq., citans alios; et desumitur ex c. *Constitutis*, de Appellat., juncto c. *Pastoralis*, de Jure patr. Quòd si verò ambo præsentati videantur æquè idonei, vel sit dubium quisnam ex iis sit dignior, tunc illud judicio episcopi relictum est, text. clar., c. *Cum autem*, eod. Estque stante pari dignitate locus gratificationi, adeò ut episcopus possit eligere quem maluerit, juxta Glossam ibidem vers. *Judicio*, et alios.

33. Tertiò differunt jus patronatus ecclesiasticum et laicale, quia si patronus ecclesiasticus scienter præsentet indignum, ipso jure privatus est eà vice potestate præsentandi, et ad proximum superiorem, ad quem spectat institutio, devolvitur libera collatio Beneficii. Secus est in patrono laico: nam licet is præsentet indignum, non est privatus jure præsentandi pro eà vice, sed jubendus est alium præsentare, arg. c. *Cum vos*, de Officio judicis ord., junctâ Glossâ ibidem, vers. *Minus idonea*. Ratio hujus est eadem, quæ n. 31 allata fuit. * Cæterum examen, utrum præsentatus sit dignus, semper spectat ad episcopum, quamvis post debitam presentationem subsequutura institutio forsitan pertineret ad aliquem episcopo inferiorem. Concilium Trid., sess. 25, de Ref., c. 9. *

34. Quartò differunt, quia legatus à latere summi Pontificis potest conferre Beneficium juris patronatus ecclesiastici absque consensu et præsentatione patroni ecclesiastici; secus est de Beneficio juris patronatus laici; nam hoc absque consensu patroni nequit conferre, arg. c. *Cum dilectus*, de Jure patr., et ampliùs explicat Glossa ibidem, vers. *Quempiam præsentare*.

35. Quinimò generaliter Papa non censetur velle derogare juri patronatus laicorum, nisi hoc exprimat. Fagnanus, c. *Quoniam*, n. 10, de Jure patr., post Glossam proximè citatam et alios. Accedit ratio, quia laici acquirunt jus patronatus ratione proprii patrimonii; quando fundarunt, ædificarunt vel dotarunt ecclesiam; unde non est æquum ut jure inde quesito faciliè priventur, sicque retrahantur ab aliis piis foundationibus; secus est in patrono ecclesiastico, cui jus hoc competit non ob proprium patrimonium, sed ratione Ecclesiæ.

36. Et ob eamdem rationem legatus nequit conferre Beneficium juris patronatus mixti (id est, partim ad clericum nomine Ecclesiæ, et partim ad laicum spectantis), ne ex societate cum clerico patronus laicus in re individuâ præjudicium et incommodum sentiat, contra reg. 22 juris, in 6. *Non debet aliquis alterius odio prægravari*, et doctores passim. Quinimò, quia non privilegiatum propter communionem sortitur naturam privilegiati, privilegium patrono laico

competens, ne ipso invito possit legatus Beneficium conferre, etiam patrono ecclesiastico communicatur, juxta dicta n. 27.

37. Nec obstat illud commune dictum: *Magis dignum trahit ad se minus dignum*, arg. l. *Quæ religiosis*, ff. de rei Vindicatione; atqui jus patronatus ecclesiasticum est magis dignum quàm laicale; ergo. Resp. enim cum communi, dictum illud procedere tantum quoad commoda et privilegia, non verò quoad damna, odia et poenas.

38. Quòd si urgeas: Hermaphroditus aestimatur feminei sexus, quando hic prævalet in ipso, l. *Quæritur*, ff. de Statu hominum, et tamen sexus virilis est dignior et magis prodest; ergo in mixtis non semper attenditur quod dignius est, magisque prodest, sed quod est potentius. Resp. distinguendo consequens: Ergo in mixtis naturalibus non semper attenditur, quod dignius est, conceditur; in mixtis, quæ sunt talia juris ministerio, negatur. Nam in his jus fingit, illud esse potentius et dignius, quod magis prodest, et jus alterius non lædit. Fagnanus, loc. cit., n. 65.

39. Quintò differunt, quòd simplici concessione, unione, aut reservatione alicujus Beneficii per Papam factâ derogetur juri patronatus ecclesiastico, non verò laico, nisi expressa et specialis mentio fiat de hoc. Pirhing. de Jure patr., n. 155, estque communis aliorum. Ratio est, quamvis Papa posset etiam juri patronatus laicorum fundatorum derogare, utpote cum hoc ipsis fundatoribus ex gratiâ sit concessum ab Ecclesiâ, non tamen huic adeò faciliè derogare solet; partim, ne domini seculares à piis foundationibus retrahantur, si passim eorum juribus derogetur; partim, quia prælati ecclesiarum, sicuti plus juris habent in bona ecclesiastica quàm laicalia, ita etiam in patronatus ecclesiasticos, utpote ex ecclesiasticis bonis originem trahentes, quàm in patronatus laicales. Concordant dicta n. 34 et 35.

40. Notant tamen doctores hanc doctrinam in quartâ et quintâ differentiâ allatam habere locum duntaxat in jure patronatus laicis competente ex fundatione, ædificatione vel donatione, non verò in eo quod convenit ipsis ex speciali gratiâ, privilegio vel præscriptione; cum enim in his deficient rationes proximè allatæ, eidem censetur sufficienter derogatum per clausulam generalem: *Ad cujuscumque patroni præsentationem pertineat*.

41. Ultimò differunt jus patronatus ecclesiasticum et laicale quoad concursus: nam hic quoad parochiales Ecclesias, etiamsi sint juris patronatus ecclesiastici, præmittendus est, juxta concilium Trid., sess. 24, c. 18, de Reform. Secus est de parochiis quæ spectant ad jus patronatus laicorum: nam tunc non est locus concursui, sed is solus examinari debet, quem patronus laicus præsentavit, et si dignus reperiatur, institui.

42. Notat autem Engel, titul. de Præb., num. 67, per bullam S. Pii V: *Ad exequendum* (et habetur tom. 2, Bullarii Romani, constit. 47 dicti Pontif.), à præfato concursu esse exceptas parochias monasteriis vel aliis

ecclesiis incorporatas, in quibus non propriè parochus, sed vicarius ponendus est.

QUESTIO III.

De jure præsentandi, aliisque juribus patrono competentibus.

43. CONCLUSIO PRIMA. Patrono sive ecclesiastico, sive laico, præcipuè quatuor jura competunt in beneficio ecclesiastico, respectu cujus habet jus patronatûs, videlicet jus præsentandi, præcedendi, defendendi Ecclesiam, atque ut ex bonis Ecclesiæ eidem indigenti modestè succurratur. Ita habetur c. *Nobis*, de Jure patr., et complectitur Glossa ibidem hisce versiculis:

*Patrono debetur honor, onus, utilitasque;
Præsentet, præsit, defendat, alatur egenus.*

44. CONCLUSIO II. Jus præsentandi clericum idoneum ad beneficium ecclesiasticum, sive simplex, sive curatum, postquam vocaverit, ad eò competit patrono, ut episcopus, vel is ad quem spectat institutio, teneatur eundem cæteroquin habilem admittere, atque in dicto Beneficio instituere. Ita desumitur ex cit. c. *Nobis*, de Jure patron. Dicitur, clericum idoneum: nam, si hic sit indignus, patronus laicus tenetur aliump præsentare; patronus verò ecclesiasticus pro eà vice privatur jure præsentandi, ut dictum n. 33.

45. CONCL. III. Beneficium ecclesiasticum sine consensu et voluntate patroni, regulariter loquendo, conferri nequit, et si de facto collatum sit alteri quàm illi quem patronus præsentavit, potest ad instantiam ejus collatio annullari, ipsoque instante debet is qui sine suo consensu institutus fuit, amoveri. Ita statuitur c. *Ex insinuatione*, de Jure patr., juncto c. *Derninus*, 16, q. 7.

46. Dicitur, regulariter loquendo: nam hinc inprimis excipitur casus, si patronus intra debitum tempus à jure definitum neminem præsentavit; tunc enim pro eà vice devolvitur collatio Beneficii ad eum ad quem cæteroquin pertinet institutio, c. *Cum propter*, et c. *Eam te*, de Jure patr. Deinde valet collatio, si summus Pontifex de plenitudine potestatis conferat Beneficium, derogando expressè juri patronatûs, ut jam dictum n. 39. Idem accidit, quando patroni in præsentando discordant, et præsentatus à majori eorum parte non potest sine scandalo institui: tunc enim episcopus ordinabit Ecclesiam, sicut melius eam secundum Deum viderit ordinandam, c. *Quoniam*, eod.

47. Dicitur ulteriùs in conclusione: *Potest ad instantiam ejus collatio annullari*: siquidem collatio Beneficii extra dictos casus absque patroni præsentatione facta, non est ipso jure nulla et irrita, sed tantum potest per patronum contradicentem irritari, si nempe is alium præsentet, aut expressè contradicat. Unde, si terminus patrono competens post collationem per episcopum factam fuerit elapsus, non reclamante nec contradicente patrono, manet collatio omninò firma. Barbosa, part. 3, de Offic. et Potest. episc., allegat. 72, n. 171, citans plures alios.

48. CONCL. IV. Patronus, quamvis sit clericus, et cæteroquin idoneus, se ipsum ad Beneficium ecclesiasticum præsentare non potest. Ita communis; et patet ex c. *Per nostras*, de Jure patron. Ratio est quia præsentatio sui ipsius sapit vitium ambitionis. Concordat illud D. Gregorii papæ, ac refertur c. *In scripturis*, 8, q. 1: *Sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. Et sicut scriptum est: Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron*, Hebr. 5.

49. Cæterum, si prælatus ad quem spectat institutio, motu proprio vocet clericum patronum, eique conferat Beneficium vacans, in quo dictus clericus habet jus patronatûs, valebit collatio, quia tunc patronus non censetur præsentare seipsum; aut Beneficio sese ingerere, sed Beneficium sibi oblatum acceptare, adeòque in collationem ejus sibi factam consentire. Pirhing., tit. de Jure patron., n. 92. Imò posset hoc casu patronus clericus procedere per viam deprecationis et supplicationis, ac rogare episcopum ut sibi conferre velit illud Beneficium, atque exinde poterit ordinarius illum gratificando admittere. Barbosa lib. 3 Juris ecclesiast. univ., cap. 12, n. 199; Abbas in c. *Per nostras*, de Jure patr., et alii.

50. Insuper, si plures sint patroni, possunt illi ex seipsis unum clericum compatronum nominare et præsentare: nam quamvis clericus patronus non possit præsentare seipsum, potest tamen præsentationi de se per compatronos factæ consentire. Glossa in c. *Consuluit*, eod.; Barbosa, part. 3, de Offic. et Potest. episc., alleg. 72, n. 91, et alii.

51. CONCL. V. Nihilominus non est prohibitum patrono ad Beneficium præsentare filios suos, aut alios consanguineos. Ita Engel, tit. de Jure patron., n. 3, cum communiori. Et meritò, tum, ne hi sint deteriores conditionis quàm alii, quorum parentes nullum fundarunt Beneficium; tum ne ipsummet jus patronatûs, quod in favorem fundatoris, ejusque hæredum introductum est, in ipsorum odium retorqueatur contra reg. 61 Juris, in 6: *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*, cum concordantiis.

52. CONCL. VI. Si plures sint patroni ejusdem ecclesiæ vel Beneficii, et hi in præsentando discordent, aliis hunc, aliis alium præsentantibus, præfertur is qui majoribus juvatur meritis, et plurium approbatur assensu, modò id sine scandalo fieri possit. Ita habet c. *Quoniam*, de Jur. patr., estque communis. Et quidem in tali casu sufficit præsentatio facta à majori parte respectu minorum partium, dummodò præsentatus cæteroquin sit idoneus: veluti si sex patronis duo præsentent Titium, unus Sempronium, et tres Caium, hi tres prævalent, ac præfertur Caius, arg. cit. c. *Quoniam*, et notat ibidem Fagnanus; n. 13, cum aliis. Additur verò: *Modò id sine scandalo fieri possit*, propter dicta, n. 46.

53. CONCL. VII. Si autem duo sint præsentati à pluribus patronis in pari numero, vel si ex duobus patronis unus præsentavit unum, et alter alterum, ne

mini eorum acquiritur jus petendi institutionem. Ita Fagnanus in c. *Cum autem*, n. 23, eod., et alii. Ratio est clara, quia ad hoc, ut presentatus acquirat jus ad Beneficium, et consequenter jus petendi institutionem, requiritur quod presentatio sit à majori parte patronorum, arg. cit. c. *Quoniam*, de Jure patr., ibi: *Si forte in plures partes fundatorum se vota dividerint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, et plurimorum eligitur, et approbatur assensu.*

54. CONCL. VIII. Præter jus presentandi ulteriùs patrono ecclesiæ debetur honor. Ita communis, et patet ex c. *Nobis*, de Jure patr., ibi: *Pro fundatione quoque ecclesiæ honor processionis fundatori servatur.* Porrò honor patrono debitus consistit in præcedentiâ processionis, quatenus in litiis ac aliis publicis processionibus debetur ipsi locus dignior præ aliis laicis. Item quòd in ecclesiâ suâ patronatâ debeat honorari per præcedentiâ honorabilioris sedis et dignioris loci, atque anterioritatem in suscipiendâ pace, thurificatione, et aliis consimilibus casibus, Barbosa, lib. 3 Juris eccles. univers., cap. 12, n. 214, cum aliis.

55. CONCL. IX. Insuper competit patrono jus, seu potius onus defendendi ecclesiam. Ita habetur c. *Filiis*, 16, q. 7. Unde patroni munus est ut curam et inspectionem habeat quoad ecclesiam et ejus bona, ne malè alienentur, aut dilapidentur; et si quid in detrimentum ecclesiæ fieri deprehenderit, neque beneficiarius honestâ monitione præmissâ desistere velit, id episcopo denuntiet, prout ibidem dicitur. Item ipsius munus est ut ecclesiam intra et extra judicium defendat, tanquàm ejus patronus et advocatus; hoc quippe nomine ipse appellatur in c. *Præterea quoniam*, et c. *Cum autem*, et c. *Nobis*, de Jure patr., et alibi.

56. Non tamen debet patronus veram aliquam jurisdictionem in beneficarium usurpare, neque in illis, quæ ad sacramentorum administrationem pertinent, ullatenus sese ingerere, neque visitationi ornamentorum ecclesiæ, aut bonorum stabilium seu fabricarum proventibus se immiscere (nisi in patrono ex primævâ institutione ac fundacione competat), sed episcopi ipsi hæc faciant, juxta concilium Trid., sess. 24, de Re-form., cap. 3, circa finem.

57. CONCL. X. Tandem patrono convenit, ut, si ad inopiam vergat, ab ecclesiâ illi modestè succuratur. Ita his verbis habetur cit. c. *Nobis*, de Jure patr., juncto c. *Contra*, et c. *Quicumque fidelium*, 16, q. 7.

58. Dicitur notanter, *modestè succuratur*; id est, habito respectu ad facultates ecclesiæ et ad qualitatem personæ, ut benè explicat et probat Glossa ibidem. Hinc Barbosa, lib. 3, Jur. eccles. univers., cap. 12, n. 217, notat quòd tunc primum ecclesia teneatur dare alimenta patrono pauperi, quando superest ultra id quod necessarium est ad cultum Dei atque ministrorum alimenta. In quo casu sunt præstanda patrono alimenta in domo propriâ, non autem in ipsâ ecclesiâ; et quidem non solum pro se, sed etiam pro uxore, filiis atque familiâ, ac insuper alimenta integra, id est, cibus, potus, vestis, lectus, et alia omnia, quæ sub ali-

mentorum nomine continentur, dummodò, ut dictum, ecclesiæ suppetant facultates.

DISTINCTIO IV.

De decimis.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid sint decimæ, primitiæ et oblationes?

1. CONCLUSIO PRIMA. *Decimæ* sunt pars decima omnium fructuum justè acquisitorum, Deo in recognitionem sui dominii universalis debita, atque Ecclesiæ ministris quotannis exsolvenda. Ita in re communis; et desumitur hæc definitio ex c. *Tua nobis*, de Decimis, ibi: *Decimæ quas Deus in signum universalis dominii sibi reddi præcepit, suas esse decimas et primitias asseverans*, juncto c. *Decimas Deo*, 16, q. 7, et cap. *Transmissa*, de Decimis, cum concordantiis.

2. Unde colligitur, quòd solutio decimarum, quatenus solvuntur à fidelibus ob Dei cultum atque in signum supremi ejus dominii in omnes res, et quòd ab ipso bona cuncta procedant, sit actus virtutis religionis; quatenus verò spectatur, prout est debita Ecclesiæ ministris, nobis spiritalia præbentibus, sit actus justitiæ.

3. Hinc illi qui fraudant decimas, peccant et contra virtutem justitiæ, et contra virtutem religionis, crimenque committunt sacrilegii, c. *Decimas quas in usum*, 16, q. 17. Insuper fraudantes decimas, tum in c. *Omnes decimæ*, 16, q. 7, et c. *Tua nobis*, de Decimis, tum in concilio Trident., sess. 25, c. 12, de Re-form., excommunicari jubentur, ibi: *Cum decimarum solutio debita sit Deo, et qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt, etc. Qui verò eas aut subtrahunt aut impediunt, excommunicantur: nec ab hoc crimine, nisi plenâ restitutione secutâ, absolvantur.* Hactenus concilium.

4. Cæterùm hæc excommunicatio non est latæ, sed primum ferendæ sententiæ; prout desumitur ex c. *excommunicentur*. Imò præmittendam esse trinam monitionem. antequàm infligatur, rectè cum aliis notat Barbosa, in Collactaneis, ad cit. locum concilii Trident., n. 5, et favet textus, c. *Omnes decimæ*, 16, q. 7.

5. Insuper, quòd justo Dei judicio frequenter in rebus temporalibus damna patiantur, qui decimas dare negligunt, et è contra, qui decimas diligenter dant, non solum sanitatem corporis, sed etiam cum temporali fructu bona cœlestia promereantur, etc., urgentissimis SS. Augustini et Hieronymi auctoritatibus comprobatur c. *Revertimini*, et c. *Decimæ tributa*, 16, q. 1, ubi D. Augustinus, serm. 219, de Tempore, inter alia sic loquens refertur: *Cum decimas dando et terrena, et cœlestia possis præmia promereri, quare pro avaritiâ duplici benedictione fraudaris? Hæc est enim Dei justissima consuetudo, ut si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam revoceris. Dabis impio militi, quod non vis dare sacerdoti.*

6. CONCL. II. *Primitiæ* appellantur primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, arborumque, Deo ut

largitori omnium bonorum in signum gratitudinis oblatus. Ita desumitur ex cap. 18 Numer.; ibi: *Universa frugum initia* (id est, primitias) *quæ gignit humus*; additur notanter, *quæ gignit humus*; nam in animalibus, recepto stylo S. Scripturæ vocantur *primogenita*. Unde patet discrimen inter primitias et decimas; nam hæc sunt decima pars omnium fructuum justè acquisitorum, illæ verò fructus primi arborum, agrorumque, et hujusmodi.

7. Quæres an exstet præceptum aliquod offerendi primitias. Resp. 1°: In lege Mosaicâ exstabat præceptum offerendi primitias; uti patet ex cap. 26, Deuteron., ibi: *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, pergesque ad locum quem Dominus Deus tuus elegerit*, etc. Item Exodi 15: *Sanctifica mihi omne primogenitum*, et alibi. Quia verò cæremonialia et judicialia veteris Legis per Christi mortem atque prædicationem Evangelii evacuata fuerunt, remanet quæstio loquendo pro statu legis evangelicæ, ad quam

8. Resp. 2°: Olim quidem ex præcepto juris ecclesiastici aderat ejusmodi obligatio solvendi primitias, prout colligitur ex c. *Præter*, dist. 52, et c. *Decimas quas in usum*, 16, q. 7, ac notat Glossa, in cap. 1, v. *In primitiis*, de Decimis. Hodie tamen ejusmodi obligatio solvendi primitias in plerisque locis per contrariam consuetudinem sublata est. Ita Pirhing., tit. de Decimis, n. 172. Suarez, Azorius, et alii passim.

9. CONCL. III. Oblationum nomen, quantum ad propositum, accipitur pro illis oblationibus seu donis, quæ fideles ad altare offerunt inter missarum solennia. Ita desumitur ex c. *Antiquos*, 10, q. 1, et c. *Omnis Christianus*, de Conseqq. dist. 1.

10. Additur notanter, quantum ad propositum: si quidem oblationis nomen interdum latè accipitur pro omni eo quod offertur ecclesiæ; sive id fiat in vitâ, sive in morte, sive sit quid mobile sive immobile, arg. c. *Videntes*, 12, q. 1, ibi: *Ipsæ res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur*. Quinimò oblationis nomen adeò largè acceptum ipsas quoque decimas et primitias complectitur: verum strictè, et habito præsertim respectu ad communem modum loquendi dicitur oblatio, quod offertur sacerdoti in missâ. Abbas, c. *Causa*, de Verb. signif.

11. Quæres an homines ad faciendas hujusmodi oblationes teneantur. — Resp. 1°: De ratione hujusmodi oblationum, est quòd voluntariè offerantur; juxta illud Exodi 25: *Ab omni homine, quò offert ultreoneus, accipietis eas*. Et hinc regulariter loquendo istæ oblationes non fiunt de præcepto, nisi in certis casibus. Ita D. Thomas, 2-2, q. 86; Abbas, ad Rubric., tit. de Parochis, et alii.

12. Additur notanter, nisi in certis casibus. Etenim, si ministri ecclesiæ indigeant, neque habeant aliunde unde sustententur, tenentur parochiani jure naturali, et divino ad oblationes presbyteris indigentibus faciendas: nam ex quo sacerdos impendit spiritualia, debet consequi temporalia: *Dignus enim est operarius cibo suo*, Matth. 10. Unde quamvis sacerdos ob hoc non debeat subtrahere spiritualia, tamen superior de-

bet parochianos compellere ad præstandas has oblationes juris remediis. Abbas loco cit.; Covarruvias, lib. 1, var. Resolut., cap. 17, n. 3, et alii.

13. Deinde tenentur parochiani ad faciendas oblationes, ubi hoc habet consuetudo. Siquidem in multis locis consueverunt parochiani, præsertim diebus dominicis et aliis præcipuis festis, facere ejusmodi oblationes, juxta can. *Omnis Christianus*, de Consec., dist. 1, atqui fideles tenentur, possuntque cogi ad observandas laudabiles consuetudines, c. *Ad apostolicam*, de Simon., et ampliùs de oblationibus ostendit Hostiensis, in Summâ, tit. de Parochis, § *In tertiâ*. Et quidem hisce casibus adhuc oblatio remanet quodammodò voluntaria, saltem quoad quantitatem, vel speciem rei oblatae.

Additio.

* Plura de oblationibus valdè practica invenies in Jure Canonico, lib. 5 Decret., tit. 30, § 9, præsertim n. 190 et seq., ubi inter alia reperies, oblationes singulas intra limites alicujus parochiæ factas ex communissimâ doctorum sententiâ, repetitis decisionibus Rotæ firmatâ, de jure ordinario pertinere ad parochum loci, nisi consuetudo, privilegium speciale, vel intentio dantium aliter doceat; prout de facto teste eodem vi consuetudinis et juxta intentionem dantium, oblationes alicui neomystæ ad primitias factæ pertinent ad celebrantem, etsi de jure alias omnes oblationes, ad altare quodecumque intra limites parochiæ in loco non exempto contingentes spectent ad parochum. Item oblationes quæ fiunt ad imagines beneficiis, aut miraculis, seu famâ celebres, pertinent ad ipsam ecclesiam, vel sacellum, ubi existunt, pro fabricâ, vel ornatu ecclesiæ, præsertim ipsius imaginis, seu statuæ famâ, beneficiis, vel etiam miraculis celebris. Idem dic de cippis, mensis vel capsulis in Ecclesiâ vel pro reparatione, vel ad alium certum finem expositis. Item in ecclesiis regularium oblationes applicari debent in eorum utilitatem: *Cum monachis ibi servientibus debeat proficere, quidquid à fidelibus offerri contingerit*, cap. 1, de Statu monachorum, ubi tamen (nisi forsàn istæ consistant in meris consumptibilibus, puta in oblatione panis, ovorum, butyri, etc.) prudenter quoque ac conformiter intentioni offerentium, attendendum ad ornatum majorem statuæ aut imaginis alienjus, famâ, beneficiis, aut etiam miraculis claræ, atque respiciendum similiter ad majorem statui conformem splendorem sacelli, aut altaris, ubi forsàn hæc statua vel imago existit, uti rectè advertit Pichler, lib. 3 Jurisprudentiæ, tit. 30, n. 19.

QUESTIO II.

Quo jure et ex quibus rebus solvendæ sint decimæ? Ubi etiam quotuplices sint decimæ.

14. CONCLUSIO PRIMA. Decimæ secundum substantiam spectatæ, quatenus videlicet sunt necessarium stipendium ministrorum Ecclesiæ, ad ipsorum sustentationem requisitum, debentur ipsis jure naturali ac divino: quatenus verò spectantur secundum quotam, sive determinationem suam (id est, quòd debeat dari ipsamet pars decima fructuum) tempore legis Mo-

saicæ debebantur jure divino positivo, tempore verò legis evangelicæ jure duntaxat ecclesiastico, licet antiquissimo, utpote ab Apostolis derivato. Ita doctor Angelicus, 2-2, quæst. 87, art. 1, et alii passim, paucis exceptis. Ratio primæ partis desumitur ex citat. verbis Christi Matth. 10, *Dignus est operarius cibo suo*, cum concordantiis. Altera verò pars, loquens de lege Mosaicâ, patet ex c. 27 Levit., et aliis pluribus locis.

15. Tandem ultima pars, seu quod in lege evangelicâ debeantur decimæ secundum quotam spectatæ jure ecclesiastico, patet tum ex plurimis textibus juris canonici jam allegatis, vel in progressu allegandis; tum ex eo, quia, si decimæ simpliciter essent juris divini, non posset earum obligatio tolli per privilegium summi Pontificis, aut contrariam consuetudinem; atqui hoc fieri posse patebit ex dicendis q. 4.

16. Nec dicas: In jure canonico, c. *Parochianos*, de Decimis, expressè dicitur: *Decimæ non ab homine, sed ab ipso Deo sunt institutæ*; juncto c. *Tua*, eod., ibi: *Decimæ divinâ constitutione debentur*; ergo non solum jure ecclesiastico. Resp. enim hujusmodi auctoritates vel accipiendas esse de decimis secundum suam substantiam spectatis, et quatenus sunt necessarium stipendium ministrorum Ecclesiæ; vel dicendum quòd velint decimas jure divino deberi, non directè ac immediatè pro statu legis evangelicæ, sed solum remotè ac occasionaliter, quatenus ad imitationem legis divinæ, pro veteri Testamento statutæ, ad necessariam ministrorum Ecclesiæ sustentationem, per constitutionem ecclesiasticam sunt denuò constitutæ.

17. Quòd si dicas: Cæremonialia veteris legis jam sunt evacuata, et de facto illicita observata, c. *Majores*, de Baptismo,—resp. cum doctore Angelico, loco cit., præceptum de solutione decimarum non fuisse cæremoniale, sed partim morale, partim judiciale. Et quatenus morale, fuit inditum à lege naturali, atque à Christo in lege evangelicâ renovatum, Matth. 10: *dignus est operarius cibo suo*, cum concordantiis. Quatenus verò judiciale erat, nempe secundum quotam, seu quoad determinationem decimæ partis, est renovatum auctoritate Ecclesiæ; sicque illud de facto obligat ex vi novi præcepti ecclesiastici.

18. CONCL. II. Spectato jure communi debentur decimæ ex omnibus quæ licitè acquiruntur. Ita habetur c. *Ex transmissâ*, de Decimis, ibi: *Fidelis homo de omnibus quæ licitè potest acquirere, decimas erogare tenetur*, et alibi. Dicitur, *quæ licitè acquirantur*: nam de acquisitis per furta, simoniam, usuras, opus metricum ac hujusmodi decimæ non debentur, imò nec possunt recipi, ne clerici censeantur approbare peccatum alterius, ut notat Glossa, ibidem, v. *Licitè*. Hinc c. *Non est putanda*, 1, q. 1, notanter dicitur: *Honora Dominum de tuis justis laboribus*.

19. Additur autem, *spectato jure communi*: siquidem variis ex causis hæc obligatio solvendi decimas, utpote ex jure ecclesiastico proveniens, tolli potest, et aliquis à præstatione decimarum eximi, vel ex

parte, vel etiam in totum; dummodò ministri ecclesiæ aliunde congruam habeant sustentationem, ut puta ex sufficientibus redditibus foundationis ecclesiæ, oblationibus, aut legatis piis.

20. CONCL. III. Decimæ dividuntur in prædiales, seu reales, personales et mixtas. Ita communis. Siquidem, quantum est de jure communi, debentur decimæ de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, de ipsâ etiam militiâ, de venatione, et de omnibus bonis, prout his ipsis verbis habetur c. *Non est*, de Decimis, cum concordantiis. Itaque

21. *Decimæ prædiales seu reales* sunt, quæ persolvuntur ex prædiorum aut arborum fructibus, obventionibus molendinorum, vel ædium locatarum, et hujusmodi. *Personales* dicuntur, quæ ex rebus quas quisque sibi industriâ et operâ suâ acquirit, persolvuntur, v. g., ex lucro honestæ negotiationis, venationis, militiæ, etc. Decimæ *mixtæ* vocantur illæ, quæ partim prædiales, partim personales existunt; cujusmodi sunt, quæ debentur ex fructibus pecorum, veluti ex fœtu, lanâ, lacte, etc.

Additio.

* Plures tamen doctores hoc tertium genus decimarum non admittunt, defendentes, decimas quæ ex mero lucro honesto proveniunt, esse personales, reliquas verò omnes meritò dici debere prædiales, prout etiam cap. 20, de Decimis, non fit mentio de aliquâ tertiâ specie decimarum. Videatur in jure Canonico, tit. 50, § 1, n. 4. Estque expeditius pro practicis resolutionibus. *

22. Porro decimæ prædiales differunt à personalibus, quòd illæ statim atque collectæ sunt, solvi debeant; et quidem integræ, absque deductione sparsi seminis, et impensarum, quæ fieri solent in colendis prædiis vel agris, et colligendis fructibus, etc., arg. c. *Cum sint homines*, et c. *Tua nobis*, et c. *Pastoralis*, eodem. E contra decimæ personales solvuntur deductis prius expensis, utpote, cum residuum duntaxat censeatur esse fructus, seu lucrum, cit. c. *Pastoralis*. Insuper decimæ prædiales sunt solvendæ parochæ, in cujus parochiâ fructus crescunt, et colliguntur, quamvis colonus alibi habitet: personales autem solvuntur Ecclesiæ, seu parochæ, in cujus parochiâ quis audit divina, et percipit sacramenta ecclesiastica; nisi consuetudine, conventionem, aut privilegio aliud fieri oporteat, cit. c. *Cum sint homines*, de Decimis.

Additio.

* Cæteroquin decimæ prædiales adhuc subdividuntur in majores ac minores. Majores sunt quæ solvuntur ex frumento quocumque sive hirsuto, seu siliquas spinosas habente (quale est hordeum et avena) sive plano, puta, ex adore et tritico; item decimæ ex vino et oleo, etc. Minores verò censentur carnaticæ, ex pullis, anseribus aliisque ex rebus levioris momenti. Multumque in hoc (supposito quòd decimæ majores ad unum, et minores ad alterum pertineant) debet attendi consuetudo locorum. In Jure Bavarico, tit. 28, art. 12, ad

decimas majores præter omne frumentum spectant ciceres, panicum, fabæ et lentes : ad minores verò olera, rapæ, linum, canabis, milium, brassica; item decimæ ex fructibus arborum et animalium, etc. *

QUÆSTIO III.

Quibus solvendæ sint decimæ?

23. Quæstio præsens procedit præcipuè pro moderno statu, quo facta supponitur divisio bonorum ecclesiasticorum in quatuor partes ipsarumque distinctio parochiarum : nam antea decimæ debebantur Ecclesiæ, sive cœtui clericorum in communi; et præstabantur episcopis cujuslibet diœcesis, qui eas partim per diaconos, etc., inter pauperes tanquàm patres pauperum, partim inter clerum et ministros suæ Ecclesiæ, pro cujuslibet meritis et necessitate, justè fideliterque distribuere tenebantur, arg. c. *Episcopus*, et c. *Præcipimus*, 12, q. 1, juncto c. *Decimas*, 16, q. 7, cum concordantiis.

24. Siquidem episcopi soli pro illo tempore erant parochi, quibus totius plebis diœcesanæ cura imminabat : cæteri autem presbyteri, veluti ipsorum coadjutores, ad nutum eorundem episcoporum modò in hæc, modò in illà parte diœcesis pastorale officium exercebant, arg. can. *In novo*, dist. 21, et notat Barbosa, lib. 3 Juris ecclesiast. univ., cap. 26, § 2, n. 4. Postmodum verò, factà illà reddituum ecclesiasticorum divisione, parochiæ singulæ singulis presbyteris fuerunt constitutæ, singulisque parochiis propria territoria per suos terminos assignata, in quibus cuilibet presbytero tota suæ parochiæ cura remaneret, prout habetur c. *Ecclesias*, 13, q. 1. Et de hoc tempore, sive post divisionem bonorum ecclesiasticorum et parochiarum distinctionem loquendo, sit

25. CONCLUSIO PRIMA. De jure communi decimæ prædiales spectant ad ecclesiam parochialem, suntque persolvendæ rectoribus illarum ecclesiarum parochialium, intra quarum fines prædia illa sita sunt. Ita communis, et habetur c. *Cum contingat*, de Decimis, ibi : *Cum perceptio decimarum ad parochiales ecclesias de jure communi pertineat*. Concordat textus c. *Cum in tua*, eod. ; ibi : *Alioquin parochialibus ecclesiis exsolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio decimarum*.

26. Et hoc adeò verum est, ut parochus loci in quo prædia sita sunt, habeat pro se fundatam in jure intentionem super omnibus decimis intra limites suæ parochiæ existentibus; ita ut præsumatur decimas ad ipsum pertinere, nisi adversarius, quicumque ille sit, oppositum ostenderit, arg. c. *A nobis*, eod. Proinde propter istam juris assistantiam parochus non tenetur aliter probare, decimas sibi competere, sed contrarium asserenti incumbit onus probandi, cum contra hunc militet juris præsumptio, arg. cap. 1, de Præscript., in 6, ac notat Barbosa, loco cit., cap. 26, § 2, n. 8, cum aliis.

Additio prima.

* Quinimò parochus loci illius, in quo sita sunt prædia; in tantum jus commune quoad decimas assistit,

ut posito etiam quòd alius positivè probaret, sibi potius quàm præfato parochus jure antiquo competere jus percipiendi decimas generaliter circa hos vel illos fructus, hoc non obstante adhuc parochus ille, insistendo juri communi, possit prætere decimas integras ex novalibus, saltem propriè talibus, c. 66, § fin., et c. 29, de Decimis, nisi alter aliunde clarè ostendat, decimas etiam novalium in specie, ac particulari ad se pertinere. Dicitur notanter, *ex novalibus saltem propriè talibus*; ubi advertendum, novalia propriè talia juxta SS. canones dici illas terras nunc cultas, quæ antecesser ultra memoriam hominum vel omninò incultæ jacebant, cap. 21, de Verb. significat., vel eos solummodò proferebant fructus, qui ab immemoriali tempore non erant decimabiles, arg. leg. fin., § 2, ff. de Terminis. E contra verò novalia impropriè talia appellantur terræ antea quidem intra tempus immemoriale jam cultæ et quidem fructibus decimalibus, aliis tamen quàm modernis, e. g., si ex pomario fiat ager, vel ex agro vinea, vel ubi nunc seritur avena, antea verò siligo, etc. De his ultimis statim recurret quæsitum distinctum. Quod autem ad novalia propriè dicta in Bavariâ, ubi scribo, illud singulare legitur, quòd decimæ novalium propriè talium primo triennio semper spectent ad parochum, reliquo verò tempore ad illum, qui alias decimas ejusdem sortis colligit, de quo videatur Schmid, in commentario in jus Bavaricum, loco citato. *

Additio II.

* Quæres 1° ad quem pertineant decimæ quoad novalia impropriè talia. — R. præsentem quidem auctorem, lib. 3 Decret., tit. 30, n. 47, absolutè decidere taliter : *Si novalia impropriè dicta sunt ex fundis de quibus antea solvebantur decimæ, debentur de his illi qui prius decimas de fundo isto percipiebat, sive parochus sit, sive alius, cui ex privilegio, v. g., decimæ competunt*. Ita ille. Ego autem in triplici controversiâ canonicâ de decimis, editâ Frisingæ anno 1736, fusiùs probare conatus sum, insistendo juri communi attendi debere in simili casu, utrùm ab alio extraneo extra parochum illud jus decimandi obtentum fuerit in ordine ad fundos determinatos non respiciendo ad certum genus frumenti, vel an potius in ordine ad certum genus frumenti, non respiciendo certos et determinatos aliquos fundos? In priori casu convenio cum præsentè auctore, in posteriori autem puto, decimas, quoad novum genus seminati frumenti spectare potius ad eum qui antea habuit jus colligendi decimas de hoc ipso genere frumenti, quamvis præcedenter in dictis agris non collegerit easdem pro eo tempore, quo ibidem ferebatur frumentum alterius generis. Et ita videtur mecum sentire R. P. Pichler in Candidato jurisprudentiæ abbreviato, lib. 3, tit. 30, n. 7, dum hæc ponit formalia : *Ponamus in aliquâ parochiâ decimas majores (NB.) indistinctè ad aliquod hospitale pertinere, minores autem, puta olera, rapas, linum, etc., ad parochum. Hoc casu, si in agro, in quo prius seminari solebant certæ species fructuum ad majores decimas spectantes, decimæ ex his collectæ debentur parochus*.

Deinde ponamus (aliud nimirum casum) quod (NB.) ex certis et determinatis fundis, ex hortis, v. g., provenientes decimæ spectent ad parochum, ex aliis autem (NB.) determinatis fundis, v. g., ex campis seu agris provenientes ad hospitale; in hoc casu quodcumque genus fructuum (NB.) mutata etiam cultura pristina crescit in hortis, ad decimæ parochum, et quodcumque crescit in campis, ad hospitale pertinent. Taliter explicatam assertionem ait teneri à communi, videturque idem sentire illustr. cancellarius de Schmid in Commentariis, ad tit. 28, art. 11, n. 9. Quid cæteroquin circa hoc punctum Jus Bavaricum quoad suos decimatores statuatur, vide ibidem.

Additio III.

Quæres 2^a ad quemnam parochum pertineant decimæ carnaticæ.—Resp. nisi alicubi sint speciales locorum legitimæ consuetudines, communiter et ordinariè loquendo hæc decimæ pertinent ad parochum, intra cujus parochiæ limites pascuntur, seu aluntur animalia, ex quorum foeturâ decimæ porriguntur. Et hinc, si pecora diversis anni temporibus pascantur, seu alantur in diversis et distinctis ab invicem parochiis, pariter decimæ pro ratâ temporis sunt dividendæ; puta, si tempore hyemali fœno, e. g., paleis et stramine alantur in unâ parochiâ, et tempore æstivali ducantur ad pascua sita in alterâ parochiâ. Ita deducitur argum. cap. 4, de Decimis, ubi præsupponitur ex pascuis solvi decimas; ac præter plures doctores tenet S. Thomas, 2-2, quæst. 87, art. 3, ad 2. Videatur Melchior Friderich, tract. de Decimis apud me, cap. 4, q. 1, n. 377 et seq., qui pariter notabilem casum ponit tempore belli, si ibidem pecora ob metum hostium aliquo notabili tempore transferantur ad pascua alterius parochiæ securioris ab hostium invasione. Illud adhuc notanter addit illustriss. D. cancellarius intimus de Schmid, in jure Bavarico, tit. 28, art. 16, n. 6; decimas carnaticas, ubi in usu sunt, solvi debere, quando foetus jam est maturus, id est, quo foetus quadrupedum non amplius lacte, et bipedum non amplius alis matrum indigent; nam omnium fructuum hæc natura est, inquit Joannes Andreas apud dictum auctorem, ut in decimationem veniant, quando ad usum sunt idonei: ad quid enim aliàs prodessent decimatori immaturi foetus, et pulli implumes? Nunc à parochis pergendo ad episcopos sit.

27. CONCL. II. Quamvis post factam parochiarum divisionem tanta circa perceptionem decimarum competat parochi assistentia juris et favor, exinde tamen non excluditur episcopus loci à perceptione decimarum prædialium. Nam inprimis spectato jure communi debetur ei, tanquam superiori et ordinario omnium fidelium suæ diocesis pastori, quarta pars decimarum totius episcopatus, prout liquet ex c. Conquerente, de Offic. jud. ordinarii, ubi pontifex inter jura episcopalia recenset quartam decimationem, juncto c. De quartâ, de Præscript., et concordantiis. Hinc Fagnanus, c. Cum contingat, num. 13, de Decimis, cum aliis notat quod episcopus super quartam decimarum habeat intentionem fundatam.

28. Deinde, quando decimæ non sunt in certâ parochiâ (veluti, si prædia sint multum distantia, et non inclusa in limitibus alicujus parochiæ; vel si novalia fiant in nemoribus remotis, et extra limites ecclesiarum parochialium) tunc episcopus fundat intentionem super eas, adeo ut ipsas secundum discretionem à Deo sibi datam, alii ecclesiæ deputare, vel ad opus suum poterit retinere, prout habetur c. Quoniam, de Decimis. Notat tamen ibidem Abbas, quod, si certum sit ejusmodi prædia vel novalia includi in aliquâ vicinarum parochiarum, sed ignoretur quænam illa sit, tunc decimæ non debeantur episcopo, sed sint dividendæ inter illas parochias.

29. Additur notanter n. 27, spectato jure communi. Nam per hæc dicta non negatur quin aliquo jure speciali possit episcopus tale jus amittere: ut puta si appareat de contrariâ consuetudine; illa enim servari debet, cum in transferendo jus decimarum ab unâ ecclesiâ in aliam, plurimum valeat consuetudo. Idem erit si constet de compositione, vel appareat de quodam privilegio, aut intervenerit præscriptio specialis. Fagnanus, ibidem, num. 18 et 19.

30. CONCL. III. Laicis merè secularibus nullo modo competit, seu concedi potest jus decimarum, quatenus spirituale est; adeoque nec ipsæ decimæ, prout sunt fructus ecclesiastici. Ita Pirhing, de Decimis, num. 135, et communis aliorum. Patet hoc ex c. Decimas quas in usum, 16, q. 7, ubi laici decimas possidere prohibentur, et oppositum facientes dicuntur sacrilegii crimen committere, et æternæ damnationis periculum incurere. Idem desumitur ex c. Ad hæc, et c. Quamvis, de Decimis, cum concordantiis. Ratio etiam est quia laici non possunt possidere spiritualia, multo minus spiritualia officia ministrare fidelibus.

31. Additur verò, Laicis merè secularibus, sive, ut loquitur Pontifex in cit. c. Quamvis, eod., laicis in seculo remanentibus: siquidem laici conversi, etsi nullo clericali ordine sint insigniti, capaces sunt juris spiritualis; quia non sunt meri laici, sed inter religiosos numerantur, propter tria substantialia religionis ab ipsis edita, ideoque clericorum juribus et privilegiis gaudent: cujusmodi sunt hospitalarii, professi ordinum militarium, equites Melitenses et Teutonici ordinis, arg. c. Cum et plantare, de Privilegiis, unde talibus possunt concedi ecclesiæ et decimæ, argumento à contrario desumpto, cum non sint laici in seculo remanentes: ita tamen, ut tales religiosi laici non per seipsos (hoc enim defectu ordinis exsequi nequeunt), sed per clericos idoneos ecclesias regant et administrent, Abbas c. Quamvis, n. 3, de Decimis, et alii.

32. CONCL. IV. Nihilominus potest laicis concedi et competere jus percipiendi fructus decimarum, quatenus intelligitur abstractum à titulo et jure spirituali, et quid temporale existit, videlicet jus præcisè percipiendi decimam partem fructuum. Ubi notandum quod jus percipiendi fructus decimales non sit res spiritualis intrinsecè loquendo, sicut sunt tales gratiæ

et virtutes per se infusæ, sed potiùs extrinsecè, quatenùs nimirum jus illud auctoritate ecclesiasticà cum aliquo titulo seu officio spirituali, e. g., cum obligatione administrandi sacramenta connectitur. Unde, quando auctoritate Papæ aliquando connexio hæc iterum tollitur, nec etiam jus illud percipiendi fructus decimales ampliùs spirituale censetur, et consequenter factà priùs tali separatione poterit id laicis concedi.

33. Similiter possunt hisce justo interveniente contractu concedi ipsimet fructus decimales. Ita Glossa, c. *Quamvis*, v. *Concesserit*, de Decimis; Zoesius, eod. n. 45; Pirhing, n. 158, ac alii. Ratio est quia ipsimet fructus decimarum non sunt res spiritualis, sed temporalis. Hincque etiam juxta c. *Vestra*, de locato, possunt dari ad fermam (hoc est, pro censu annuo aliis concedi), et liberè locari, dummodò hujusmodi locatio ad feudum vel alienationem perpetuam non extendatur. Et talis locatio, quin et venditio fructuum decimalium ad unum vel plures annos, passim fit; nam decimæ sicspectatæ sunt quid merè temporale.

34. Quinimò, ante concilium Lateranense sub Alexandro III., 1179 celebratum, potuit non solum per Papam, sed etiam per ipsos episcopos laicis dari perpetuò in feudum ipsum jus utile percipiendi decimas, remanente jure directo penes ecclesiam, ut laici propter hanc liberalitatem ipsas ecclesias ab hæreticis ac aliis oppressoribus defenderent. Et quamvis hæc potestas in dicto concilio episcopis adempta fuerit, tamen decimæ priùs perpetuò laicis in feudum concessæ penes vassallos laicos remanserunt; arg. c. *Cum Apostolicà*, de his quæ fiunt à prælato, etc., et c. *Statuto*, § *Sanè*, de Decimis, in 6.

QUÆSTIO IV.

Quibus modis eximatur quis à præstatione decimarum

35. CONCLUSIO PRIMA. Variis modis accidere potest ut quis eximatur à præstatione decimarum vide licet privilegio, consuetudine, præscriptione legitimà, compositione, remissione, imò et ob gravem pauperatatem eorum qui solutis decimis non habent necessaria ad se suosque alendos. Ita doctores passim; atque desumitur ex diversis textibus juris, mox sigillatim referendis; unde sit

36. CONCL. II. A præstatione decimarum potest quis eximi privilegio, non quidem alicujus principis territorialis laici, aut episcopi loci, sed privilegio summi Pontificis. Ita Vallensis, tit. de Decimis, § 8, et alii. Prima pars habetur c. *Tua porro*, et c. *Dudum*, de Decimis, ubi dicitur neque imperiali, neque regali concessione quempiam à solutione decimarum eximi posse, utpote quæ divinà constitutione debentur, et sunt tributa egentium animarum. Altera pars ex eo patet, quia episcopus nequit dispensare in jure communi: nam *lex superioris per inferiorem tolli non potest*, Clem. *Ne Romani*, de Elect. Verùm privilegio pontificio id fieri posse patet ex c. *Suggestum*, etc.

Ex parte, et seqq., de Decimis, ubi plura hujusmodi privilegia Cisterciensibus aliisque concessa referuntur. Videri poterit desuper Barbosa, de Offic. et Potest. parochi, part. 3, art. 3, cap. 28, §. 3 n. 20 et seqq., ac in Jure canon., lib. 3 Decret. tit. 30, § 4, n. 62, et seqq.

37. CONCL. III. Per consuetudinem alicubi legitimè introductam similiter potest induci exemptio à præstatione quarundam decimarum, dummodò adhuc ex aliis decimis vel redditibus, tantum supersit, quòd sufficiat justæ sacerdotum sustentationi. Ita Covarruvias, lib. 1, var. Resolut., cap. 17, n. 8, et alii. Ratio est quia decimæ solo jure ecclesiastico debentur clericis secundum quotam; sed secundum substantiam, sive ut sunt necessarium stipendium ministrorum ecclesiæ, debentur jure naturali et divino; atqui huic juri nequit derogari per contrariam consuetudinem, benè tamen priori, cap. ult. de Consuetud.; ergo.

38. Hinc valet consuetudo, ut ex sæno aut ex quibusdam fructibus vel bonis, præsertim minutis, v. g., oleribus, fabis, rapis, et similibus, alicui non solvantur decimæ, aut saltem non integræ; ideòque jura dicentia quòd decimæ sint solvendæ integræ, intelligenda sunt de integritate solvi solitâ. Similiter valet consuetudo ut clerici nullas solvant decimas, aut laici non solvant personales; quinimò decimas personales, seu ex lucro industriæ, hæc ætate nostrâ fermè in toto orbe christiano de consuetudine legitimè præscriptâ non solvi, notat Navarrus, c. 21 Manual., n. 31, usumque in hæc decimarum materiâ valdè variari, ita tamen ut adhuc clericis supersit honesta sustentatio, passim observant doctores.

39. CONCL. IV. Insuper præscriptione ritè absolutâ poterit immunitas à solvendis decimis obtineri per privatas seu particulares personas, sive ecclesiasticas, sive laicales. Ita Covarruvias, loco cit., n. 10; Pirhing, tit. de Decimis, n. 129, et alii. Ratio est quia, ut dictum, decimæ debentur jure duntaxat ecclesiastico; ergo nihil obstat quin per contrarium usum legitimè præscriptum abrogari possint, et sic immunitas ab eisdem solvendis præscribi; dummodò aliunde habeant ecclesiæ ministri congruam sustentationem.

40. Nec dicas: Laicus non potest præscribere jus percipiendi decimas; ergo neque jus retinendi decimas, id est, immunitatem ab eis solvendis. — Resp. enim negando consequentiam et paritatem, quia jus percipiendi decimas propter aliquod officium spirituale est etiam ipsummet spirituale, cujus laicus est incapax; jus autem immunitatis seu exemptionis à decimis solvendis non est spirituale; hoc etenim tantum est quædam libertas et commoditas temporalis integrè percipiendi fructus suos, et in nullo titulo spirituali fundatur ac radicatur.

41. Cæterum immunitas à solvendis decimis bonâ fide et cum titulo præscribitur spatio quadraginta annorum; sine titulo autem contra parochos tempore duntaxat immemoriali, prout notant citati auctores. Et hoc desumitur ex cap. 1 de Præscript., in 6, ubi generaliter decernitur quòd, quando jus commune re-

asistit præscribenti vel habetur præsumptio contra ipsum, non sufficiat bona fides, sed insuper requiratur titulus, qui possessori causam tribuat possidendi, nisi allegetur, probeturque præscriptio temporis immemorialis; atqui jus commune resistit præscribenti immunitatem à solvendis decimis; ergo. Accedit ratio, quia *possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, juxta reg. 2 Juris, in 6; atqui possidens immunitatem solvendi decimas (cùm huic jus commune resistat, cujus ignorantia non excusat) præsumitur habere malam fidem, nisi alleget titulum saltem coloratum, qui det justam causam possidendi, sicque bonam fidem ex parte possessoris inducat, vel nisi probet possessionem temporis immemorialis, quæ est instar tituli, imò quâ non potest allegari melior titulus de toto mundo; ergo.

42. CONCL. V. Compositione ac remissione potest etiam cuiquam competere immunitas à solvendis decimis. Ita Vallensis, tit. de Decimis, § 8, n. 5, cum communi. Idque desumitur ex c. *Ex multiplici*, de Decimis, juncto c. *Statimus*, de Transaction., ubi ejus-

modi compositio facta approbatur. Idem de remissione liquet ex c. *Quia circa*, de Privilegiis, ubi pariter quarundam decimarum facta remissio per Papam comprobatur.

43. CONCL. VI. Tandem gravis paupertas, sive tanta ut solutis decimis quis non habeat necessaria ad se suosque sustentandos, excusat interim à solutione decimarum, donec melior fortuna advenerit. Ita Layman, lib. 4, tract. 6, cap. 2, n. 8; Abbas, Suarez, et alii. Ratio est quia, ob necessitatem tam gravem, generaliter potest differri solutio debiti. Quinimò, si quis tempore decimarum solvendarum fuerit constitutus in extremâ necessitate, prorsus liberatur obligatione eas persolvendi, cùm tunc omnia sint communia, et sic ipse consumpserit quod suum erat. Verùm, qui gravem solum necessitatem patitur, is liberatur non simpliciter, sed donec melior fortuna aspiret. Plura adhuc de decimis in emergentiâ alicujus casus videri poterunt in Jure canonico, lib. 3 Decret., tit. 30.

DE JUSTA BONORUM TEMPORALIU

AB ECCLESIA POSSESSIONE

Dissertatio.

AUCTORE NATALI ALEXANDRO (1).

Bona temporalia ab Ecclesiâ virisque ecclesiasticis possessa fuisse, non mobilia solum, sed immobilia, id est, agros, vineas, domos, urbes, provincias, comitatus, ducatus, principatus, ex oblatione fidelium, ex piis morientium legatis, ex munificentia principum, Historiæ ecclesiasticæ monumenta testantur. Justè hujusmodi bona possedissee ex eo probatur, quòd nullis Christi, Apostolorum, vel conciliorum mandatis aut decretis id viris ecclesiasticis prohibitum sit; nec ullo voto possessionum juri ministros suos renunciare jusserit Ecclesia: imò innumeros canones conciliorum, decreta pontificum, documenta patrum legamus de bonorum ecclesiasticorum administratione, dispensatione, divisione: nec citra insaniam dici possit Ecclesiam, sanctosque episcopos qui ipsam rexerunt, viros sanctos, religiosissimos principes qui ipsam ditârunt, in errorẽ lapsos, ac injustitiæ vel usurpationis reos fuisse. *Constantinus* imperator omnia quæ persecutorum furor Ecclesiæ eripuerat, restitui jussit: *Omnia, inquit, quæ ad Ecclesias rectè visa fuerint pertinere, sive domus ac possessio sit, sive agri, sive horti, sive quæcumque alia, restitui jubemus.* Refert Eusebius, lib. 11 de Vitâ

Constantini, cap. 39. Idem imperator lege latâ sanxit, ut cuique liceret quod vellet bonorum suorum testamento ad Ecclesiam transmittere; Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis, l. 1, cujus hæc sunt verba: *Ha-beat unusquisque licentiam Sanctissimo, catholico, venerabilique concilio decedens bonorum quod optaverit relinquere, et non sint cassa judicia ejus.*

S. Gregorius Nazianzenus, epist. 80, quâ duos fratres adhortatur ad supremam voluntatem matris implendam, quæ pecuniam non modicam Ecclesiæ reliquerat, ita ipsos compellat: « Cogitate complures exstitisse, qui totas etiam domos Ecclesiis addicere passi sunt; non etiam defuisse qui suapte sponte facultates suas omnes obtulerint, ac pulcherrimum quæstum fecerint, hoc est, propter futuræ vitæ opes inopiam amplexi sint. » Idem in Testamento, quod Leunclavius in Jure orientali edidit, omnia bona sua ecclesiæ Nazianzenæ se donasse declarat: « Omnia mea bona consecravi ecclesiæ catholicæ quæ Nazianzi est, ad ministerium usumque pauperum. » De S. Ambrosio scribit Paulinus in ejus Vita: « Tempore quo episcopus ordinatus est omne aurum atque argentum, quod habere poterat, Ecclesiæ vel pauperibus contulit. Prædia etiam quæ habebat, reservato usufructu germanæ suæ, donavit Ecclesiæ: nihil sibi, quod hic suum diceret,

(1) Vide Natalis Alexandri vitam, vol. 6 *Cursus compl. Theologiæ*, col. 9-10, ad *Symbolum*.

derelinquens, ut nudus atque expeditus miles Christi Dominum suum sequeretur.

Bona Nestorii hæresiarchæ exilio damnati ecclesiæ Constantinopolitanæ Theodosius imperator addixit. Ejus eâ de re litteræ ad Isidorum præfectum prætorio habentur 3, p. concilii Ephesini, cap. 15. « Tua proinde celebris auctoritas, inquit, hac Pragmaticâ sanctione prædictum Nestorium ob admissam impietatem in perpetuum deportari jubeat exilium; omniaque bona illius ecclesiæ Constantinopolitanæ addicat; quo augustissimi illius loci opes, cujus ille sacra mysteria nuper prodidit, auctiores evadant. »

De S. Augustino scribit Possidius in ejus Vitâ: « Domum vel agrum seu villam nunquam emere voluit, verum si fortè Ecclesiæ à quoquam tale aliquid vel donaretur, vel titulo legati dimitteretur, non respuebat, sed recipi jubebat. Nam et aliquas eum hæreditates recusasse novimus, non quia pauperibus inutiles esse possent, sed quoniam justum et æquum esse videbat, ut à mortuorum vel filius, vel parentibus, vel affinibus magis possiderentur, quibus ab eis deficientes dimittere noverunt. »

S. ipse Augustinus, serm. 49 de Diversis, qui primus est de communi Vitâ clericorum suorum, Ecclesiam oblationes fundorum suscipere testatur, et bona immobilia habere, unde clericis victum in societate subministret. « Quid sum, inquit, facturus eis qui dicunt: Ecce quare nemo donat ecclesiæ Hippo-nensi aliquid, ecce quare non eam faciunt, qui moriuntur, hæredem? quia episcopus Augustinus de bonitate suâ (laudando enim mordent, labiis mulcent, dentem figunt) donat totum, non suscipit. Planè suscipio, profiteor me suscipere oblationes, oblationes sanctas. Si quis autem irascitur filio suo, et moriens exhæredat eum; si viveret, non eum placarem? Non ei filium suum reconciliare deberem? Quomodò ergo eum filio suo volo ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem? Sed planè si faciat quod sæpè hortatus sum; unum filium habet, putet Christum alterum; duos habet, putet Christum tertium; decem habet, Christum undecimum faciat, et suscipio... Considerent quàm multa susceperim: quid opus est ea numerare? Filii Juniani hæreditatem suscepi. Quare? Quia sine filiis defunctus est. » Et infra: « Sanè hoc noverit charitas vestra dixisse me fratribus meis qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat et eroget, aut donet et commune illud faciat. Ecclesiam habet per quam Deus nos pascit. » Et infra: « Scio quomodò homines ament clericatum, nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere; sed habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiam ipsius, non habere debet aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, ut maneat mecum. » Legatur et sermo secundus ejusdem argumenti.

S. Cyrillum Alexandrinum episcopum successori suo multa testamento reliquisse testatur Athanasius Alexandrinus Presbyter, ejus ex sorore nepos, in

libello supplicii Patribus concilii Chalcedonensis oblato, actione 3. *Hic, inquit, moriturus testamentum condens, honoravit eum quicumque post eum ordinatus fuisset archiepiscopus, plurimis et magnis legatis de propriâ suâ substantiâ.*

Theodosius Junior lege latâ edixit ut si quis episcopus, aut Presbyter, vel ordinum inferiorum clericus intestatus decessisset absque liberis vel cognatis, bonorum ipsius hæres esset ecclesia cui fuerat destinatus; cod. Theod., lib. 5, tit. 3, cod. 1, et c. Justin, lib. 1, c. 20.

Julianus Pomerius, lib. 2 de Vitâ contemplativâ, cap. 9, sacerdotes facultatum Ecclesiæ dispensatores esse docet, nec eas esse contemnendas, sed fideliter administrandas. « Expedit facultates Ecclesiæ possideri, et amore perfectionis proprias contemni. Non enim propriæ sunt, sed communes Ecclesiæ facultates; et ideò quisquis omnibus quæ habuit dimissis aut venditis sit rei suæ contemptor, cum præpositus factus fuerit Ecclesiæ, omnium quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator. S. Paulinus ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit; sed cum postea factus esset episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensavit. Quo facto satis ostendit, et propria debere propter perfectionem contemni, et impedimento perfectionis posse quæ sunt communia Ecclesiæ possideri. Quid S. Hilarius? Nonne et ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogavit? Is tamen cum merito perfectionis suæ fieret Arelatensis episcopus, quod illa tunc habeat Ecclesia non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliavit. Isti ergo tam sancti, tam perfecti pontifices factis evidentibus clamant, posse et debere fieri quod fecerunt... Tales ac tanti viri, non ut possessores, sed ut procuratores, facultates Ecclesiæ possidebant. Et idcirco scientes nihil aliud esse res Ecclesiæ, nisi vota fidelium, pretia peccatorum et patrimonium pauperum, non eas vindicaverunt in usus suos ut proprias, sed ut commendatas pauperibus diviserunt. Hoc est enim possidendo contemnere, non sibi, sed aliis possidere, nec habendi cupiditate Ecclesiæ facultates ambire, sed eas pietate subveniendi suscipere. Quod habet Ecclesia cum omnibus, nihil habentibus habet commune. » Alia prætereo SS. Patrum loca, ne in re non adeò necessariâ immeror.

Objiebat Wicleffus verba Domini ad Aaron, Numerorum 18: *In terrâ eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars et hæreditas tua in medio filiorum Israel. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem, pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis... Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum et necessaria separavi... Item verba Domini c. 18 Deuter... Non habebunt sacerdotes et Levitæ, et omnes qui de eadem tribu sunt, partem et hæreditatem*

cum reliquo Israel, quia sacrificia Domini, et oblationes ejus comedent; et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum; Dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis. Et Ezechiel 44: Non erit eis hæreditas. Ego hæreditas eorum, et possessionem non dabitis eis in Israel. Ego enim possessio eorum. Victimam et pro peccato ipsi comedent; et omne votum in Israel ipsorum erit.

Respondetur cum Thomâ Waldensi, sensum divini illius mandati esse quod sacerdotes et Levite veteris Legis, quos solos spectat (ceremoniale namque præceptum est, cum lege abolitum, nec ad evangelicos sacerdotes ullatenus pertinens) hæreditatem inter vulgus ignobile habere non debeant quia ipse Dominus hæreditas eorum; et quæ Domino debentur, ipsis sunt ab illo attributa. Vulgi scilicet hæreditas in singulas portiones præcisa erat, et quæque tribus ab alterius erat finibus exclusa; sed sacerdotalis hæreditas communicabat cum omnibus, sicut uxores ex omnibus tribubus assumebant. Ideò ait Dominus: *Ego pars et hæreditas tua in medio filiorum Israel*; id est, in communi omnis tribus partem dans et possessionem in omnibus, ut sicut sum communis omnium Dominus, et Levite mei communes ministri omnibus vobis in his quæ religionis sunt et sacrificiorum; ita et hæreditas mea et possessio Levitarum cum omnibus tribubus communicet, ut facilius omnes legem ac præcepta mea doceant, cultumque apud vos meum circumquaque promoveant. Et ad hanc formam hodiè possessiones suas habet Ecclesia in omnibus regnis; cum tamen regnum quodvis propriis finibus circumscribatur, aliudque excludat. Sic ergo non habebant Levitæ partem inter alios, nec hæreditatem cum reliquo populo Israel; habebant enim communiter cum singulis quod reliquus populus non habebat. Sanè Levitas et sacerdotes urbes, pascua et agros possedisse, ex aliis Scripturæ S. locis compertum est, Numerorum 35: *Præcipe filiis Israel ut dent Levitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, et suburbana earum per circuitum: ut ipsi in oppidis maneant, et suburbana sint pecoribus ac jumentis.* Josue 21: *Accesseruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem, et Josue filium Nun, et ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israel; locutique sunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerunt: Dominus præcepit per manum Moysi ut darentur nobis urbes ad habitandum et suburbana earum ad alenda jumenta. Dederuntque filii Israel de possessionibus suis, juxta imperium Domini, civitates et suburbana earum.* Et infra: *Itaque civitates universæ Levitarum in medio possessionis filiorum Israel fuerunt quadraginta octo cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ.* Levit. ult. *Si voluerit redimere agrum ille qui voverat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, et possidebit eum. Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum qui voverat, redimere non poterit: quia cum Jubilæi venerit dies, sanctificatus erit Domino, et possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum.* 3 Regum 2, Abiathar sacerdoti dixit Salomon

rex: *Vade in Anathot ad agrum tuum.* Jeremias erat ex genere sacerdotali et tamen bona immobilia possedit. Cap. 32: *Venit ad me Hanumel filius patris mei, secundum verbum Domini, et ait ad me: Posside agrum meum qui est in Anathot in terrâ Benjamin; quia tibi competit hæreditas, et tu propinquus es ut possideas.* Intellexi autem quòd verbum Domini esset. Et emi agrum. Actuum 4. Joseph qui cognominatus est Barnabas ab apostolis Levites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit eum, et attulit pretium, et posuit ante pedes Apostolorum. Levitæ igitur bona immobilia possidebant.

Objiebat Wicleffus verba Christi, Lucæ 14: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Episcopi ergo, presbyteri et monachi, inquebat, qui bona aliqua possident, non sunt discipuli Christi.

Respondet Thomas Waldensis, hæresiarcham Wicleffum Scripturam sacram in alienum sensum detorsisse. Joseph ab Arimathiâ fuisse divitem, et nihilominus discipulum Jesu, Matth. 28. Lazarum et sorores divites fuisse et possessores castelli, et nihilominus Christum hunc et illas amicitia suâ dignatum; Christianos omnes Christi discipulos esse debere, nec tamen ad bonorum abdicationem teneri. Magnum esse discrimen inter renuntiare omnibus, et relinquere omnia, ut docet venerabilis Beda, lib. 14 in Lucam, cap. 9: *« Paucorum enim perfectorum est relinquere omnia, curas mundi postponere, solis desideriis æternis inhære. Cunctorum autem fidelium est renuntiare omnibus quæ possident; hoc est, sic tenere ea quæ mundi sunt, ut tamen per ea non teneantur in mundo; habere rem temporalem in usu, æternam in desiderio: sic terrena gerere, ut tamen totâ mente ad cœlestia tendant.*

Objiebat Wicleffus: Christus jussit Apostolis, ut neque peram, neque panem, neque duas tunicas, neque æs in zonis portarent, cum profecturi essent ad Evangelium prædicandum; non debere ergo Apostolorum successores prædia aliaque bona immobilia possidere, quorum curis impliciti, ad prædicationis officium minus expediti sunt.

Respondet Thomas Waldensis: Præceptum istud Christi ad tempus illud pertinere quo messis erat multa, operarii autem pauci; quia orbis pene universus infidelitate tenebatur, exiguus autem erat prædicatorum numerus. Ideò tunc operæ pretium erat ut Apostoli et viri apostolici prædia dimitterent, ut liberi possent remotas perlustrare provincias; quæ tamen completâ prædicatione, successores Apostolorum resumere potuerunt. Cujus rei figuram in Moyse cernere est, qui reliquit uxorem, dum in liberationem populi Israel ex Ægyptiâ servitute incumbebat; quod ubi præstitit, eandem resumpsit, populique ducatum retinuit. Ita docet Rabanus in illa verba Exodi 18: *Cum audisset Jethro, sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus Moysi, et Israeli populo suo, et quòd eduxisset Dominus Israel de Ægypto: tulit Sephoram uxorem Moysi, quam remiserat.*

Objiciebat Wicleffus verba Christi Matthæi 10 : *Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum : sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus ; et servo, sicut dominus ejus.* Cùm ergo Christus sit Magister optimus, omnesque prælati hujus Domini servi, hujus Magistri discipuli esse debeant ; supra Christum in domino seculari extolli non debent.

Respondet Thomas Waldensis : Bonorum temporalium possessionem in clericis ad dominationem non pertinere, sed ad charitatem et ministerium. Unde bonorum ecclesiasticorum dispensatores potius quàm Domini à Patribus appellantur. *Quis major est, ait Christus, qui recumbit, an qui ministrat ? Nonne qui*

recumbit ? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Prælati igitur, ex officio sunt sicut qui ministrant ; clerici verò et pauperes, quibus Ecclesiæ facultates dispensant, qui recumbunt. Unde servos servorum Dei se profitentur summi Pontifices. Lege Thomam Waldensem, lib. 4, tomo 1, art. 3.

Utinam verò prælati omnes et ministri Ecclesiæ eo animo ecclesiastica bona possideant, et tam illi quàm nos pauperes in hoc mundo, *simus divites in fide, in humilitate, in bonis operibus ; in omnibus divites in Christo, in omni verbo et in omni scientiâ : ut abundemus in divitiis simplicitatis, in charitate, et gratiâ ; et hæredes simus regni, quod repromisit Deus diligentibus se.*

APOLOGETICA PRO JOANNE XXII PONTIFICE MAXIMO

Dissertatio.

(EODEM AUCTORE.)

Duo sunt, præcipuè capita in quibus Joannem XXII, erroris arguunt novatores. Primum, quòd circa paupertatem Christi et Apostolorum, dominiumque vel usum fratrum minorum constitutiones ediderit Nicolai III constitutioni *Exiit qui seminat*, repugnantes ; unde consequens sit alterutrum in fidei dogmate definiendo errasse. Secundum, quòd sanctorum animas quibus nihil luendum superest, statim atque corporibus solutæ sunt, Deum non videre, nec eo frui, sed earum beatitudinem ad supremum usque judicii diem differri pronuntiaverit atque propugnaverit. Nam in Calvini calumniis nihil moror confutandis, qui Joanni XXII, affinxit, quòd animas esse mortales, unàque cum corporibus usque ad resurrectionem interire docuerit ; et cardinalium neminem tantæ insanix se opposuisse. Utrumque caput singillatim discutiemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Joannis XXII, constitutiones de paupertate Christi et apostolorum, dominioque vel usu fratrum Minorum, in dogmate fidei non sunt contrariæ Nicolai III constitutioni, EXIIT QUI SEMINAT.

Nicolaus III, in constitutione *Exiit qui seminat*, quam in sexto legere est, tit. de Verborum significatione, ubi fratrum Minorum arctissimam paupertatem in eo positam esse declaravit, ut nihil sibi proprium vendicent *tam in speciali, quàm etiam in communi*, hæc subdit de Christi et Apostolorum paupertate : « Dici-
mus, quòd abdicatio proprietatis hujusmodi omnium rerum, non tam in speciali, quàm etiam in
communi propter Deum meritoria est et saneta ;
quam et Christus viam perfectionis ostendens, verbo
docuit et exemplo firmavit ; quamque primi funda-
tores militantis Ecclesiæ, prout ab ipso fonte hau-
serant, volentes perfectè vivere per doctrinæ ac
vitæ exempla in eos derivârunt. Nec his quisquam

putet obsistere, quòd interdum dicitur, Christum
loculos habuisse : nam sic Jesus Christus, ejus per-
fecta sunt opera in suis actibus viam perfectionis
exercuit, quòd interdum infirmorum imperfectioni-
bus condescendens, et viam perfectionis extolleret,
et imperfectorum infirmas semitas non damnaret ;
sic infirmorum personam Christus suscepit in locu-
lis. » Et infra de fratrum Minorum arctissimâ pau-
pertate explicatius loquens, docere videtur ipsos nul-
lum prorsus dominium rerum sibi concessarum, sed
simplicem usum facti habere. « Verum, inquit, con-
decens fuit ei professioni, quæ spontè devotivè
Christum pauperem in tantâ paupertate sectari,
omnium abdicare dominium, et rerum sibi conces-
sarum necessario usu fore contentam. Nec per hoc
quòd proprietatem usûs et rei cujusque dominium
à se abdicasse videtur simplici usui omnis rei re-
nuntiâsse convincitur : Qui, inquam, usus, non
juris, sed facti tantummodò nomen habens, quòd
facti est tantum, in utendo præbet utentibus nihil
juris. » Et infra : Dominium rerum fratribus Minori-
bus concessarum Sedi Apostolicæ reservat, ad eam-
que pertinere declarat : « Ne talium rerum sub incerto
videatur esse dominium, cùm patri filius suo modo,
servus Domino, et monachus monasterio, res sibi
oblatus, concessas, vel donatas acquirant ; omnium
utensilium et librorum, ac eorum mobilium præ-
sentium et futurorum, quæ et quorum usumfructum
scilicet ordinibus ipsis vel fratribus licet habere,
proprietaem et dominium (quod et felicis recor-
dationis Innocentius Papa IV, prædecessor noster,
fecisse dignoscitur) in Nos et Romanam Ecclesiam
plonè et liberè pertinere, hæc præsentì constitutione
in perpetuum valiturâ sancimus. »

II. Joannes verò XXII, in decretali *Ad conditorem*, quæ inter ejus Extravagantes legitur, tit. de Verbo-

rum significatione, simplicem usum facti in rebus concessis fratribus Minoribus convenire negat, jus propriè dictum ipsis tribuit. Quia « si simplex usus absque jure utendi haberi possit ab aliquo, constat quòd non justus esset actus utendi hujusmodi reputandus; cum ille usus fuerit, cui jus non competeat utendi; talis autem usus non justus ad perfectionis statum nequaquam pertinet, nec perfectioni aliquid adjicit, sed sibi repugnare potius ac detrudere noscitur manifestè. » Quamobrem dominium earum rerum Ecclesiæ Romanæ nomine in perpetuum abdicavit, illudque fratribus restituit. « De fratrum nostrorum consilio, hoc edicto in perpetuum valituro, sancimus quòd in bonis quæ in posterum conferentur vel offerentur, aut aliàs quomodolibet obvenire continget fratribus seu ordini supra dictis, exceptis ecclesiis, oratoriis, officinis et habitationibus, ac vasis, libris et vestimentis divinis officiis dedicatis vel dedicandis, quæ ad ipsos obvenient in futurum, nullum jus seu dominium aliquod occasione ordinationis prædictæ seu cujusvis alterius à quocumque prædecessorum nostrorum super hoc specialiter editæ Romanæ Ecclesiæ acquiratur, sed quoad hoc habeantur prorsus ordinationes hujusmodi pro non factis. »

In alterà verò constitutione, quæ incipit his verbis: *Cum inter nonnullos*, quæstionem de paupertate Christi et Apostolorum decretorio judicio sic dirimit: « Cum inter nonnullos viros scholasticos sæpè contingat in dubium revocari, utrùm pertinaciter affirmare Redemptorem nostrum ac Dominum Jesum Christum, ejusque Apostolos in speciali non habuisse aliqua, nec in communi, etiam hæreticum sit censendum, diversa et adversa etiam sentientibus circa illud: Nos huic concertationi finem imponere cupientes assertionem hujusmodi pertinacem, cum Scripturæ sacræ, quæ in plerisque locis ipsos habuisse nonnulla asserit, contradicat expressè; ipsamque Scripturam sacram, per quam utique fidei orthodoxæ probantur articuli, quoad præmissa fermentum apertè supponat continere mendacii, ac per consequens, quantum in eà est, ejus in totum fidem evanescens, fidem catholicam reddat, ejus prolationem adimens, dubiam et incertam; deinceps erroneam fore censendam et hæreticam, de fratrum nostrorum consilio hoc perpetuo declaramus edicto. Rursus in posterum pertinaciter affirmare, quòd Redemptori nostro ejusque Apostolis, iis quæ ipsos habuisse Scriptura testatur, nequaquam jus ipsius utendi competierit, nec illa vendendi seu donandi jus habuerint, aut ex ipsis alia acquirendi, quæ tamen ipsos de præmissis fecisse Scriptura testatur, seu ipsos potuisse facere supponit expressè; cum talis assertio ipsorum usum et gesta evidenter includat in præmissis non justa; quod utique de usu gestis, seu factis Redemptoris nostri Dei Filii sentire nefas est, sacræ Scripturæ contrarium et doctrinæ catholicæ inimicum; assertionem ipsam pertinacem de fratrum nostrorum consilio, deinceps erroneam

« fore censendam meritò ac hæreticam declaramus. »

III. Nulla tamen est constitutionum Joannis XXII et Nicolai III dissensio, quamvis in speciem pugnare videantur. Duas enim quæstiones attingunt: prima est de paupertate Christi et Apostolorum; altera de jure ac dominio FF. Minorum in res ipsis ad usum concessas. Prima fidem spectat, altera philosophiam moralem et jurisprudentiam. Quoad primam, Joannes XII à Nicolao non dissentit, siquidem Nicolaus non negat quin Christus aliquando rerum aliquarum dominium habuerit, earum maximè quibus utebatur, vel quas ad suos et suorum usus accipiebat, et aliquanto tempore servabat; sed asserit Christum abdicationem absolutissimam domini rerum temporalium tam in communi quam in speciali, verbo et exemplo docuisse. Quod sanè verissimum est: hanc enim verbo docuit, cum ait Apostolis: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgum* (Matth. 10). Hanc exemplo docuit, siquidem ait de se ipso loquens: *Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet* (Matth. 8). Et sequebantur eum mulieres, quæ ministrabant ei de facultatibus suis (Lucæ 8). Tunc enim absque loculis cum Apostolis Christus Dominus vivebat ex piorum largitionibus. Sed et aliud vitæ genus suo etiam commendavit exemplo, siquidem loculos cum Apostolis possidebat, ex quibus emi jubebat necessaria ad communem sustentationem, et pauperibus etiam elemosynam erogari (Joannis 13); idque imminente etiam passione. Porro Christum dominum jusque propriè dictum illas in pecuniis non habuisse, absque hæresi dici non potest; alioquin eas injustè possedisset, injustè expendisset, atque ex bonis alienis et injustè possessis elemosynas erogasset. Meritò igitur Joannes XXII pertinacem hujus erroris assertionem hærescos damnavit. Nec ab hac alienus fuerat doctrinà Nicolaus III, qui Christum infirmorum personam suscepisse in loculis docuerat, et infirmorum imperfectionibus condescendisse. Quod tamen non ita intelligendum est, quasi possessio pecuniarum aliarumve rerum in communi, et dominium jusque commune in eas perfectioni repugnet, vel imperfectum statum arguat eorum qui se possident; sed unius imperfectionem et imbecillitatem naturæ, quæ multarum rerum subsidio cum sustentanda sit, ad hæc infirmitatis nostræ subsidia comparanda necessariæ sunt pecuniæ, quibus etsi Christus ut angelorum Dominus non egbat, huic tamen hominum infirmitati ac imperfectioni se accommodare dignatus est, dum loculos habere, et humano more iis uti voluit. Ita Nicolai III decretalem exposuere cardinales, episcopi et doctores eruditissimi à Joanne XXII rogati ut sententiam eà de quæstione dicerent, scilicet episcopus Aniciensis, episcopus Seranus, Petrus Columna, diaconus cardinalis, Herveus Natalis in sacrâ Facultate Parisiensi doctor theologus ordinis FF. Prædicatorum, quorum responsa ex MSS. Bibliothecæ Vaticanæ profert Odo-ricus Raynaldus ad annum 1322.

Addit Aniciensis episcopus (is erat Durandus à

S. Porciano ex ordine FF. Prædicatorum assumptus) Christum habendo oculos infirmis condescendisse, id est, scandalum patientibus, ex Nicolai III sententiâ. Alio modo, inquit, exponitur, quod infirmos appellat, non illos, qui de oculis Domini vivunt; sed illos qui scandalizantur, putantes scilicet imperfectionis, vel minoris perfectionis esse, de oculis Domini vivere: talibus enim infirmis condescendens, seu compatiens Dominus, ne forte scandalizarentur, et majori perfectioni adscriberent, si viderent servos Dei communes oculos habere, et de illis vivere; idè oculos habere voluit, ut esset aliis in exemplum, ut legitur 12 quæst., 1 cap. « Exemplum accipite. » Unde Augustinus in 11 lib. de Sermone Domini in monte: « Hoc autem vehementer cavendum est, ne forte cum viderimus aliquem servum Dei providere ne ista necessaria desint vel sibi vel iis quorum cura sibi commissa est, judicemus eum de crastino sollicitum esse. Nam et ipse Dominus, cui angeli ministrabant, tamen propter exemplum, ne quis postea scandalum pateretur, cum aliquem servum ejus animadvertisset ista necessaria procurare, oculos habere dignatus est, quibus portabatur pecunia, de qua usibus necessariis, quicquid opus fuisset, praeberetur; sicut Paulus Apostolus de crastino potest videri curasse, cum dicit 1 ad Corinthios 16: *De collectis autem quæ sunt in sanctos, sicut ordinavi in ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite*. Nec ad unum diem tantum videtur victus iste procuratus. Et in his et hujusmodi Scripturarum locis satis apparet Dominum nostrum non improbare, si quis humano more ista procuret; sed si quis propter ista Deo militet, ut in operibus suis non Regnum Dei, sed istorum acquisitionem intueatur. » Hæc S. Augustinus: Ex quibus Aiciensis præsul colligit, Nicolaum III in Constitutione suâ locutum non fuisse de infirmitate quæ sonat imperfectionem statûs habentium oculos; sed de infirmitate illorum qui possent scandalizari, cum viderent servos Dei, seu prælatos oculos habere.

Hanc doctrinam confirmat Herveus insigni altero loco S. Augustini, verba illa Christi: *Nolite solliciti esse in crastinum* (Matth. 6) exponentis: « Habebat Dominus oculos, inquit, et à fidelibus oblata conservans, et suorum necessitatibus, et aliis indigentibus tribuebat. Tunc primùm ecclesiasticæ pecuniæ forma instituta est, ut intelligeremus quod præcepit, non cogitandum esse de crastino, non ad hoc fuisse præceptum ut nihil pecuniæ servetur à sanctis; sed ne Deo propter ista serviatur, et propter inopiæ timorem justitia deseratur. » Formam autem ecclesiasticæ pecuniæ à Domino institutam perfectioni christianæ repugnare nemo dixerit, nec itaque perfectionis statui repugnat reservare bona oblata in futurum suis aliorumque necessitatibus profutura, ut rectè colligit Herveus.

Addit Soranus episcopus, Christum in gerendâ imperfectorum personâ, perfectionis apicem tenuisse. « Itaque sicut fugiendo egit ut infirmus, quia puerili ætati convenit fugere minantem, ut dicit Chrysostomus, in hoc nihilominus etiam perfectis dedit exem-

plum, ut cum necessitas persecutionis eveniret, fugere non erubescant, ut dicit idem Chrysostomus. Fugere cum oportet et quando, adhibitis aliis circumstantiis, est virtutis. Sic etiam quamvis portare oculos sit infirmitatis humanæ, et non competere sibi ratione Deitatis, in hoc tamen exemplum dedit perfectis, Ecclesiæ videlicet prælatis, ut ad usus pauperum facultates Ecclesiæ possideant in communi. »

Cardinalis Petrus Columna respondet rectiùs fortè dici posse Christum habendo oculos, non imperfectorum, sed perfectorum formam assumpsisse; quia perfectionis et providentiæ fuit, suorum necessitatibus et egenis providere.

Præterea Nicolaus III, decretoriam sententiam in controversiâ fidei ferre in animo non habuit, cum laudatam condidit decretalem, *Exiit qui seminat*; sed mens ejus una consiliumque fuit, FF. Minores in observantiâ regulæ quam ipsis tradidit S. Franciscus, confirmare; in quâ quia paupertas aretissima præcipuus character sacri ordinis est, ipsam commendavit occasione datâ his verbis: « Dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum tam in speciali quàm etiam in communi, propter Deum meritoria est et sancta, quam et Christus viam perfectionis ostendens docuit, et exemplo firmavit. » Sed commodâ interpretatione temperari hanc propositionem oportet, quâ asserit Christum abdicationem proprietatis omnium rerum tam in communi quàm in speciali, verbo et exemplo docuisse; *Omnium rerum*, inquam, *immobilium*. Ita interpretatus est pontificiæ Curie doctor anonymus in tractatu eâ de controversiâ tunc temporis edito, cujus fragmenta ex manuscripto Vaticano profert Odoricus Raynaldus ad annum 1324, num. 32. Ita Parisiensis academia, cujus eâ de quæstione judicium ex manuscripto Vaticano edidit idem Annalium ecclesiasticorum continuator ad ann. 1325, num. 38. Tribus constat assertionibus, quas probat singillatim: Prima, « quod Christus in quantum homo habuit ab instanti suæ conceptionis dominium infusum in omnibus rebus creatis, et quantum ad proprietatem et quantum ad usum. » Secunda, « quod acquisivit novum jus et novum dominium in aliquibus rebus sibi collatis à fidelibus et devotis, quando conversabatur in mundo. » Tertia, « quod licet habuerit verum et plenum dominium infusum in omnibus creaturis, nunquàm tamen fuit usus dominio rerum immobilium, nisi sicut et quantum unus non dominus potest uti, nec habuit talis domini executionem; dominio verò bonorum mobilium, quantum ad usum et proprietatem fuit usus, sed valde paucorum et parvè, propter nostrum exemplum. » Et hæc quidem de Christo. De Apostolis verò duo statuit et probat: Primò, « quod ante Christi Passionem habuerunt cum Christo aliqua bona mobilia in communi quantum ad proprietatem. » Secundò, « quod post passionem Christi, ipsi Apostoli et discipuli habuerunt aliqua in communi, quorum fuerunt veri domini, quantum ad proprietatem et usum. »

Istud Parisiensis academice dogmaticum iudicium secutus est Joannes XXII, in Extravaganti *Quia quorundam*, et Nicolai III, constitutionem in hunc sensum est interpretatus : « Nicolaus prædecessor noster videtur sensisse quod Christus et Apostoli, etiam quoad proprietatem, habuerunt aliquid in communi. Cum enim in sua Declaratione prædicta verba de abdicatione proprietatis dixisset, respondens objectioni tacite, quæ sibi de loculis quos Christus habuisse in Evangelio legitur poterat fieri, statim quæ sequuntur subiunxit : Nec his quisquam putet obsistere, quod interdum dicitur, Christum loculos habuisse. Nam sic ipse Christus, cujus perfecta sunt opera, in suis actibus viam perfectionis exercuit; quod interdum infirmorum imperfectioni descendens, et viam perfectionis extolleret, et imperfectorum infirmas semitas non damnaret; sic et infirmorum personam Christum asserit in loculis suscepisse. Alias impertinens de loculis fuisset objectio, nisi intellexisset Christum etiam quoad proprietatem loculos habuisse. Præterea, si diceretur Christum in loculis habuisse tantummodo simplicem usum facti, frustra diceretur, quod in personam infirmorum ipsos Christus habuit loculos : cum secundum eum perfectis etiam conveniat habere simplicem usum facti. » Addit quod « in communi et quoad proprietatem habere aliqua, non derogat altissimæ paupertati secundum Gregorium IX, in quadam sua decretali dicentem fratres Prædicatores et Minores in altissimâ paupertate Christo pauperi famulari; et tamen constat ipsos Prædicatores habere in communi etiam quoad proprietatem aliqua, quod eorum regulæ et statui non repugnat. » Alexandrum IV, in damnatione libelli contra statum FF. Prædicatorum et Minorum idem sensisse, cum asseruit, « eosdem fratres omnia propter Deum dereliquisse, exilia vitæ subsidia mendicantes, Christumque imitari pauperem, perfectionem evangelicam amplectendo, propter quod evidenter apparet, eos non solum in statu salvandorum existere, sed etiam perfectorum; et per suæ religionis observantiam, quæ quidem ipsius evangelicæ perfectionis tenet formam, in æternæ retributionis præmio præcellentem gloriam promereri. Prædicatores tamen constat habere posse, etiam quod proprietatem, aliqua, juxta eorum regulam, in communi. »

Nicolai III sententiam et verba alii alio modo sunt interpretati, cum ista disceptaretur controversia : scilicet, cum dixit, *abdicationem proprietatis omnium rerum, non tam in speciali, quam etiam in communi, Christum viam perfectionis ostendentem docuisse, et exemplo firmasse*; de abdicatione omnium rerum non necessariam ad vitam locutum esse : necessaria quippe ad vitæ sustentationem abdicari non posse, cum huiusmodi sustentatio à Deo imperetur. Sicque illud S. Hieronymi, in Epistolâ ad Rusticum monachum, *Nudum Christum nudus sequere*, impleri cardinalis Gaucellinus dixit; quia *non est multum vestitus qui pauperem victum habet, sine quo sustentari non potest.*

Ejus responsum ex manuscripto codice Vaticano laudat Odoricus Raynaldus ad annum 1322, num. 65.

Alii de abdicatione omnium rerum quoad curas nimias, Nicolaum III sunt interpretati. Ita Bertrandus, titulo S. Mariæ in Aquiro cardinalis, ab eodem auctore, ex eodem manuscripto laudatus : « Nec obstat inquit, quod vita Christi fuit, quam verbo docuit, et exemplo firmavit, non habere aliquid in communi, nec in speciali, quia illud verum est quantum ad superfluitatem seu thesaurizationem; non autem intelligitur quantum ad necessitatem propriam seu aliorum; quia tale habere, ut puto, non diminuit aliquid de perfectione paupertatis, cum augeat de perfectione charitatis. »

Alii Nicolaum III, cum Evangelistis conciliârunt perfectam abdicationem Christum verbo et exemplo docuisse, et nihilominus loculos et dominium habuisse respondentes, diversis temporibus. Ita cardinalis S. Cyriaci ejus iudicium ex manuscripto Vaticano laudat Odoricus Raynaldus ad eundem annum, num. 66 : *Videntur ista duo se posse compati*, inquit, *scilicet Christum nihil habuisse, et Christum aliquid habuisse, hoc ad diversa tempora referendo; sed ad idem tempus non videtur*. Quam interpretationem secuti sunt duo magni nominis cardinales, qui Joannis XXII et Nicolai III, constitutiones inter se non pugnare demonstrârunt; scilicet de Turrecrematâ in Summâ de Ecclesiâ, cap. 112, et Bellarminus lib. 4, de Romano Pontifice, c. 14, et alii recentiores theologi.

Ubertinus de Casalis à summo Pontifice rogatus sententiam, adhibita distinctione respondit : Christum et Apostolos in duplici statu spectari posse. « Fuerunt enim universales prælati Ecclesiæ novi Testamenti. Et hoc modo habuerunt quantum ad auctoritatem dispensationis et distributionis pro dando pauperibus et ministris Ecclesiæ, sicut de Apostolis scribitur Actuum 4. Et negare quod non habuerunt isto modo, esset hæreticum : Et de hoc non est quæstio. Et istâ prælationis auctoritate dicitur Christus loculos habuisse. Secundò Christus et Apostoli possunt considerari ut speciales personæ et singulares, fundamenta perfectionis religiosæ, et perfecti contemptores mundi, et gloriam mundi calcantes, et Christi consilia de supererogatione perfectionis in seipsis observantes, et omnibus volentibus esse perfectis exempla lucida tribuentes. Et si isto modo quæeratur utrum habuerint, distinguendum est de duplici modo habendi; quorum primus est civilis et mundanus, quem modum leges imperiales definiunt, duas ejus partes ostendentes in hæc verba : *Ea in bonis nostris esse dicuntur, in quibus habitis exceptionem et defensionem, et non habitis repetitionem habemus*. Et ita patet quod qui habet aliquid civiliter et mundanè, potest defendere rem suam ab invasore, et repetere à dectore sub iudice imperiali. Et isto modo dicere quod Christus et Apostoli habuerunt res mundanas, est hæreticum, quia est contra sanctum Evangelium. Nam Christus, Rex pacificus, qui Apostolos suos fecit filios pacis, separavit eos ab omni mundano litigio,

« dicens, Matthæi 5: *Et qui vult tecum in iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, præbe ei et pallium;* « et Lucæ 6: *Ab eo qui aufert tibi vestimentum et tunicam, noli prohibere; et qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.* In quibus verbis Christus removet à se, quia ipse fecit quod docuit, et à suis Apostolis, quibus hoc imposuit, duas partes juris civilis et mundani, scilicet defensionem habiti, et repetitionem perditii. « Et iste modus habendi dicitur propriè habere in re proprietatem et dominium. Et Christus et ejus Apostoli isto modo non habuerunt. Ideirò B. Petrus pro se et aliis Apostolis dixit sicut verus pauper: « *Ecce nos reliquimus omnia.* (Matth. 19.) Dicere ergo quòd Christus et Apostoli ejus habuerunt isto modo, esset hæreticum et blasphemum. Et isto modo credo quòd intelligant FF. Minores, licet non distinxerint diversos modos habendi. Alio modo possunt haberi res temporales, scilicet quantum ad jus naturale et communis charitatis fraternæ. Et isto modo Christus et Apostoli habent bona temporalia jure naturali, quod ab aliquibus dicitur jus poli, ad sustentationem naturæ, repellentes omnia quæ divitiis saperent, vel delicias redolerent, vel mundi pompam nutrent. Et isto modo habuerunt vestes, panes, pisces, sicut dicit Apostolus ad Timotheum: *Habentes alimenta, et quibus tegamur, bis contenti sumus.* Nec aliqua pro-fessio, nec aliquod consilium Christi est quod prohibeat talem modum habendi, scilicet quantum ad necessarium usum vitæ. Et ideò dicere quòd Christus et Apostoli ejus non habuerunt isto modo, esset hæreticum. Et isto modo credo quod volunt dicere FF. Prædicatores. Tamen non distinxerunt de modo habendi. » Istam Ubertini de Casalis responsionem edidit clarissimus Baluzius ex manuscripto codice Inquisitionis Carcassonensis, lib. 1 Miscellaneorum, pag. 307.

Aliis ea præ cæteris placet interpretatio quâ decretalis *Exiit* intelligenda esse dicitur ut fert moralis loquendi modus, quatenus, maximo vitæ tempore et frequentissimè Christus et Apostoli omnium rerum egeni et inopes fuerunt: ita flumen dici, quamvis aliquando ejus alveus exarescat. Unde Christum habuisse loculos, cum Nicolai III sententiâ eo sensu acceptâ non pugnat. Qui paupertatem arctissimam, id est, omnium rerum abdicationem, non tam in speciali quàm etiam in communi, moraliter sumptam Christum verbo et exemplo docuisse, et Apostolos coluisse asseruit; non conflictam illam, et nugacibus dialecticorum argutiis à Michaele Cesenate, Okamo, et aliis schismaticis pseudo-Minoritis contra Joannis XXII constitutionem, *Cum inter nonnullos*, pertinaciter propugnatam, quâ vestis etiam, potus, et cibi, seu rerum aliarum usu consumptibilium proprietatem à Christo abdicatam fuisse, et simplicem duntaxat usum facti, absque ullo prorsus in res illas dominio ac jure ipsos habuisse contendebant. Bertrandi cardinalis S. Mariæ de Aquino hæc expositio est. Hanc porrò expositionum varietatem peperit potiùs tuendæ veritatis evangelicæ quàm Decretalis Nicolai III commodo sensu explicandæ studium. Pertinacem namque pseudo-Mi-

norum assertionem, Christum et Apostolos nihil habuisse, nec in speciali, nec in communi, sive nullum jus ac dominium in res quas habebant et quibus utebantur, contententium, Evangelium evertere, cardinalibus, præsulibus, doctoribus, qui censorium hæc de controversiâ iudicium, jussione Joannis XXII tulere, visum est. Petri de Arreblayo, tit. S. Suzannæ presbyteri Cardinalis, et Petri Card. S. Stephani in Cœlio Monte, suffragia seu responsa, ex vaticano descripta MS. legat, qui voluerit, apud Odoricum Raynaldum ad annum 1522, num. 56 et 57.

Sanè Jacobus Novellus cardinalis ex ordine Cisterciensi assumptus, et in sacrâ Facultate Parisiensi doctor theologus, qui Joanni XXII in summo pontificatu successit sub nomine Benedicti XII, in erudito Commentario hæc de questione edito, Nicolai sententiam explicare non satagit, sed hæc unâ ratione ipsum excusat, quòd opinando locutus fuerit in constitutione, *Exiit*, dicendo, Christum et Apostolos omnium rerum proprietatem abdicasse, neque illam sententiam ceu articulum fidei credendum Ecclesiæ universæ proposuisse; adeoque corrigi potuisse à Joanne XXII, qui obortam in Ecclesiâ controversiam ex sacrâ Scripturâ diremit. *Licet*, inquit, *illud* (de abdicatione proprietatis omnium rerum à Christo et Apostolis) *in constitutione dictâ contineatur*, tamen *ex Scripturâ divinâ verum esse, ibi non ostenditur, sed solummodò narratur. Et tamen jam nos ostendimus quòd contrarium haberi potest ex Scripturâ apostolicâ et evangelicâ; ex quâ Scripturâ motus Dominus noster Papa Joannes declaravit dictam assertionem, si pertinax esset, hæreticam esse, sicut contrariam divinæ Scripturæ. Nec hoc asserit simpliciter et determinatè dominus Nicolaus, qui dictam constitutionem fecit, sed solummodò hoc dicit incidenter et narrative. Posito etiam quòd determinativè diceret, non obstat, cum contrarium invenitur in Scripturâ divinâ, si diligenter attendatur, et nunc est per Ecclesiam determinatum.*

Cum autem sibi proposuisset illam pseudo-Minorum objectionem: Si contenta in prædictâ decretali, *Exiit*, sunt falsa et hæreticalia, sequitur quòd Papa Nicolaus erravit in fide catholicâ, et hæreticus fuit; id consequens esse negat, « quia dum voluntas non sit in crimine, si ex defectu humanæ intelligentiæ error contingat, non est simpliciter culpabilis error, taliter quòd debeat pro errore damnabili reputari, ut patet in Petro quem Paulus reprehendit; in Cypriano martyre, quem sic excusat Augustinus, lib. de Baptismo contra Donatistas. Item quia dicit August. in Epistolâ ad Hesychium: *Error vitandus est, quantum ab homine vitari potest, sed mihi quisquam non videtur errare, cum aliquid nescire se scit, sed cum putat se scire quod nescit.* Nicolaus autem faciens decretalem *Exiit*, non videtur quòd putaret se contra veritatem fidei ac morum determinare certitudinaliter quod scientiam requirit: quia dixit quòd si aliquod dubium in suâ declaratione insurgeret, non per quoscumque, sed per Rômanum Pontificem declarari deberet. Multum autem dubitabile erat id quod dixerat de paupertate Christi et

« Apostolorum, et an usus in omnibus rebus possit
« separari à dominio et proprietate. Ideò potuit et de-
« buit dominus Joannes illud dubium declarare, cum
« contrarium ex Scripturà divinà et legali possit de-
« duci. Et sic dominus Nicolaus non erravit in fide
« simpliciter: quia non putavit vel putabat se scire
« quod nesciebat, sed putabat se nescire quod non
« sciebat. Alioquin frustra et sine causà, si crederet
« se scire pràdicta, aliquem correctorem vel emen-
« datorem vellet habere, cum illud quod veraciter
« scitur sic esse, sit impossibile aliter se habere. Et
« ita ipse non erravit perniciosè, nec Ecclesia sequens
« eum, quia sub declaratione et correctione auctori-
« tatis Apostolicæ Sedis illa quæ dixit asseruit; pro-
« pter quod ejus error venialis et humanus fuit; nec
« error simpliciter debet dici, ut patet per dictum
« Augustini supra inductum. Et similiter disputans
« excusat B. Petrum. » Has et alias Jacobi cardinalis
responsiones ad Fratricellorum objecta contra consti-
tutiones Joannis XXII legere est apud Eymericum
nostrum part. 2, Directorii Inquisitorum, quæst. 17.

IV. Quod spectat controversiæ caput alterum de
FF. Minorum arctissimà paupertate, an simplicem
duntaxat usum facti, an ejus etiam et dominium ha-
beant iis in rebus quæ usu consumuntur, non pugnant
etiam Nicolai III et Joannis XXII constitutiones. Quia
Nicolaus III, eorum tantum bonorum dominium Ec-
clesiæ Romanæ reservavit, quorum *simplex usus facti*
ad FF. Minores pertinere potest, *quod nequaquam po-
test in rebus usu consumptibilibus reperiri, in quibus nec
jus utendi, nec usus facti separata à rei proprietate seu
dominio possunt constitui vel haberi.* Et quòd his de
rebus non intellexerit Nicolaus, evidenter ostendit,
dùm respondet legi dicenti: *Non posse usumfructum
à dominio perpetuo separari, ne dominium dominis sem-
per abscedente usu, inutile redderetur. Quæ quidem lex
de rebus illis intelligitur, quarum penes unum usus rei,
et penes alium dominium possit, licet inutile, remanere:
quod nequaquam in rebus usus consumptibilibus potest
esse; cum in illis per usum vel abusum usuarii, sub-
stantia talis rei esse desinat, et per consequens proprie-
tas etiam inutilis non subsistat.* Præterea, si simplex
usus absque jure utendi in hujusmodi rebus haberi
posset, usus ille justus non esset. Usus autem non
justus perfectionis statui potius derogat, quàm ipsum
juvet ac promoveat. Quòd autem usum non justum
FF. Minoribus reservandum intellexerit Nicolaus III,
nemo sapientum existimabit. Imò justum usum intel-
lexisse, ex eo compertum est, quòd in eadem consti-
tutione adjecit quòd *illarum rerum duntaxat in se et
Ecclesiam Romanam recipiebat dominium, quarum
usum facti liceret habere fratribus seu ordini antedictis;*
subjungens quòd *non rerum omnium usum habere de-
beant fratres ipsi. Quantum autem ad usum facti simpli-
cem absque omni jure utendi attinet, nulla rerum quoad
fratres differentia est censenda; sic enim uti de facto
possunt prohibitis ut permissis.* Usus itaque facti, de
quo loquitur Nicolai III constitutio, non alius intelli-
gendus est quàm qui justus sit, id est, pro quo com-

petat jus utendi. Et hoc exprimit evidenter, cum in
eàdem ordinatione adjecerit, quòd *moderatus usus in
expressis prius rebus ipsis fratribus est concessus.* Ita
decretalem Nicolai III interpretatur Joannes XXII, in
Extravaganti *Ad conditorem*, et Extravaganti *Quia quorundam.*

Sed quamvis Joannem XXII à Nicolao III dissen-
sisse detur, neutrum tamen in fidei dogmate errasse
compertum est, siquidem hujusmodi quæstio fidei
summam non spectat, sed jurisprudentiam, aut mora-
lem philosophiam. Unde et post Joannis XXII consti-
tutiones, *Ad conditorem*, et *Quia quorumdam*, secus de
istà quæstione licet opinari; præsertim cum Marti-
nus V, in Bullà, *Amabilis fructus*; Eugenius IV, in de-
cretali *Provisions nostræ*; Callixtus III, Nicolaus V,
Pius II, Paulus II, Sixtus IV, in bullà *Dùm uberes
fructus*, Joannis constitutionem *Ad conditorem*, quatenus
arctissimæ FF. Minorum paupertati derogare vi-
debatur, revocârint; quâ de re legendus Wadinghus
in annalibus Minorum, ad ann. 1322. Usum rerum
quæ ipso usu consumuntur, puta esculentorum et po-
culentorum à dominio distingui; et FF. Minores cibi
et potûs, ac rerum quibus utuntur ceterarum non esse
dominos, quia etsi oblati uti liceat, non tamen illa
vendere aut in judicio vindicare, docent Dominicus
Soto, lib. 4 de *Justitiâ et Jure*, quæst. 1, art. 1; Le-
desma, 11 p. in 4, quæst. 18, art. 1, dub. 2; Bannes,
secundà secundæ, quæst. 62, art. 1, dub. 1, conclus.
3 et 4; Bellarminus cardinalis, lib. 4 de Romano Pon-
tifice, cap. 14, et alii. Quæstio ista probabilibus utrin-
que fulcitur argumentis. Licuit itaque Nicolao III do-
minium jusque in res quæ usu consumuntur, fratribus
Minoribus negare, et quidquid in iis juris est ac do-
minii Sedi Apostolicæ reservare (si tamen is est
constitutionis ejus sensus), maxime cum decessorum
suorum FF. Minorum regulam suis decretalibus ex-
plicantium, scilicet Gregorii IX, Innocentii IV, et
Alexandri IV, auctoritate niteretur. Licuit et Joan-
ni XXII à Nicolao III hæc in quæstione dissentire, et
jure in escam, potum et vestes FF. Minorum cedere,
et procuratores nomine Romanæ Ecclesiæ bona ipsis
oblata administrantes, ac in judicio vel extra repe-
tentes aut defendentes abrogare, præsertim cum Ni-
colaus constitutionis declarationem suæ uni Sedi
Apostolicæ reservasset his verbis: « Si quid in prædi-
« ctis ambiguitatis emergerit, hoc ad culmen Sedis
« Apostolicæ deducatur: ut ex auctoritate apostolicâ
« sua in hoc manifestetur intentio, cui solùm con-
« cessum est in his statuta condere, et condita decla-
« rare. » Fratribus Minoribus, aliisve non licuit abs-
que contumaciæ et rebellionis in Romanam Ecclesiam
vitio, constitutionem *Ad conditorem* impugnare; et
contra statuta per ipsam verbo vel scripto approbare
aliquid vel defendere. Licuit nihilominus et licet Ni-
colai III constitutione, quatenus FF. Minorum statum
spectat, in integrum ab aliis summis pontificibus re-
stitutâ, dissentire à Joanne XXII, cui tamen propterea
erroris dica scribi non potest, cum assertionem con-
trariam hæreseos non damnaverit, ut ipsi Pseudo-

Minoritæ affingebant. Quam ille calumniam diluit in Extravaganti *Quia quorundam*. « Non enim, inquit, continetur in sententiâ supra dictâ, quod contra faciens ut hæreticus haberetur, quæ quidem quoad hoc continet quæ sequuntur : Nos enim nihilominus auctoritate præsentium districtius inhibemus, ne quisquam præmissa, vel aliquod præmissorum, pertinaciter asserere, vel quomodolibet defensare præsumat. Quicumque verò hoc præsumperit, tantum contumax et Ecclesiæ Romanæ rebellis ab omnibus fidelibus habeatur. Non fuit adjectum quod ut hæreticus haberetur, ut patet in serie sententiæ condemnationis prædictæ. »

Quibus igitur pœnis dignus non fuit Veranus ille et alii Minoritæ ad schisma usque pertinaces de quibus Guillelmi Nangii continuator, ad annum 1529, scribit? Adductus est Avenioni quidam FF. Minorum de Provinciâ oriundus, nomine Veranus, qui apud Montempessulanum, et in aliis eorundem locis sollemnibus dicebatur fuisse lector, ob hoc quia contra Papam dicitur publicè prædicasse; qui ad ejus adductus præsentiam, nullâ sibi factâ reverentiâ, dixit sibi in facie, quod erat verus hæreticus et non Papa, et quod pro istâ veritate desiderabat mori. Requisitus de causâ dixit : *Quia tu destruis, vel destruere niteris paupertatem evangelicam, quam Christus verbo docuit et exemplo*. Propter quod dictum, inquit, detentus est in carcere cum quindecim aliis ejusdem ordinis fratribus, qui de diversis mundi partibus adducti, propter sua dicta hæretica in diversis carceribus miseri detinentur. »

Quæ tamen ordini sanctissimo nullam infamie lachrimam inurunt, cum in obedientiâ Joannis XXII constanter perseveraverit, et segreges illos fratres eorumque dogmata et facta impia damnaverit. Testem profero eumdem Nangianum Chronicum continuatorem, ad eundem annum, ubi cum retulit Parisiensem episcopum, coassistentibus sibi aliis episcopis, convocato clero et populo, multos processus factos contra F. Petrum Raynultii ultra montes pro Papâ se gerentem, necnon Ludovicum Bavarum, et F. Michaellem quondam FF. Minorum generalem, et ipsorum complices promulgasse, et in eos sicut hæreticos, et ab unitate fidei catholicæ, et Ecclesiæ præcisos auctoritate apostolicâ excommunicationis sententiam fulminasse; subdit : « Quo sic peracto, incontinenti F. Henricus de Semons, doctor in theologiâ, et provincialis ordinis Minorum, in præsentia omnium surrexit, et ex parte generalis eorum capituli, quod pro tunc Parisiis tenebatur, ne in aliquo viderentur falsis fratribus se favorabiles exhibere, facta, processus, et excommunicationes contra fratres prædictos ordinis eorum per Dominum Papam factas, dicens hæc verba : *Fidelia omnia mandata ejus confirmata in seculum seculi, facta in veritate et æquitate*; palam et publicè approbavit depositionem F. Michaelis quondam generalis eorum ministri per Dominum Papam factam, ex parte generalis eorum concilii et etiam capituli et ordinis, justam et laudabilem protestatus fuit :

« factaque antipapæ et prædicti F. Michaelis, fratris etiam Bonagratia, et F. etiam Francisci de ordine FF. Minorum, et eorum si qui essent consortes vel complices, tanquam falsa et hæretica, et eorum ordinis inimica et contraria reprobavit, et de eorum factis vel maleficiis, fratres et ordinem multipliciter excusavit. » Hæc observare operæ pretium duxi quia sacrum FF. Minorum ordinem, cæterosque omnes (ut virum religiosum decet) charitate complector, licet unum singulariter sim professus.

Nota.

Adversus pontificum definitientium infallibilitatem Bossuet in Defens. Declar., p. 2, l. 14, c. 42 et seqq., summoperè urget vel Nicolaum III, vel Joannem XXII in suis definitionibus errasse, cum contraria decrevisse ipsi videantur. Ab iis autem abstinuisset Bossuet, si semper è re suâ fuisse non credidisset infallibilitatem à pontificibus definitientibus proscribere; didicisset etenim tunc à P. Natale, quomodo potuissent insimul conciliari.

Quia nihilominus quædam objicit Bossuet quæ apud P. Natalem non leguntur, ideò paulisper hic immorandum. Observat igitur Jacobum Cardinalem Novelium, ejus responsiones pro vindicandis præfatorum pontificum decretalibus videri possunt apud Eymericum, 2 p. Direct., q. 17, sibi tertio loco objicere, non posse successorem revocare quæ Romanus Pontifex antecessor ad fidem et mores pertinentia determinaverit, atque id falsum esse respondere; ex quibus infert Bossuet exploratum fuisse apud Jacobum Cardinalem, posse pontifices errare in iis decernendis quæ ad fidem pertinent, vel ad mores; aliàs nefas esset successorem hujusmodi decreta posse revocare.

Ne verò longè à mente Cardinalis divagemur, et ego observo duodecimo loco hanc contra se efformare objectionem : « Si Papa Joannes potuit revocare prædicta determinata per Dominum Nicolaum, eadem ratione summus Pontifex potest omnes definitiones suorum prædecessorum revocare, et contrarium constituere; ex quo totius fidei, et auctoritatis Ecclesiæ destructio sequeretur. » Hanc autem objectionem ita refellit : « Respondetur quod non valet, quia non sequitur, si aliqua diffinita inconsultè in materiâ absolute non pertinente ad fidem et mores, possunt et debent revocari, ergo omnia, cum arguatur à particulari ad universalem, quod fieri non debet. De numero autem talium non sunt ea quæ dixit de paupertate Nicolaus Papa; nec unquam pertinuerunt simpliciter ad fidem vel ad morem. » En inconsultè tantum à prædecessore stabilita, quæque ad fidem et mores non pertineant, velle cardinalem Novellum posse à successore revocari; atque ita fecisse Nicolaum in suâ Decretali *Exiit*, etc., explicat apud Natalem u. 3, § Cum autem; ac proinde observat ipsum Nicolaum voluisse suam constitutionem per Sedem Apostolicam, si opus esset, emendari. Cum proinde in responsione ad tertium dicit, falsum esse non posse

successorem, quæ quoad fidem moresque antecessor definisset, revocare, explicandus est juxta materiam de quâ agebatur, potuisse nempe Joannem rescindere per Nicolaum stabilita, quia hic dubitanter locutus fuerat, et reverà non definierat quidquam quoad fidem moresque; ac ita voluisse quæ diceret Sedis Apostolicæ correctioni subesse. Si aliter sensisset, ut dicit Pegna in Commentariis ad præfatam quæstionem 17, *vehementer lapsus esset*.

Objicit insuper Bossuet quæ habet Glossa Clementinæ *Exivi de Paradiso*, § *Proinde*, ubi hæc leguntur: «Sæpè cogitavi quòd utile esset quòd Ecclesia Romana permitteret liberè de hoc disputari, an Christus habuerit, vel non habuerit, vel habere potuerit proprium, vel non potuerit; et similiter de vitâ fratrum Minorum, an possit aliquid habere proprium.» Ex his autem statim inferendum putat Bossuet pontificum infallibilitatem agnitam tunc non fuisse; etenim si de eâ nullum potuisset dubium oriri, post pontificia decreta non ampliùs locum disputationibus dari optandum fuisset. Ita tamen objicere placuit Bossuet, quia post præfata animadvertere neglexit statim sequentia verba subdi: *Cum in hoc non versentur articuli fidei*. Ratio ergo quare de eis quæ pontifices dixerant, liberè disputandum Glossæ auctor desiderabat, ea erat, quia de iis agebatur quæ fidei erant extranea; in quacumque proinde partem opiniones declinassent, nullum imminere poterat præjudicium respectu infallibilitatis Pontificis, fidei quæstiones definientis. Et reverà, § *Proinde* sermo solum est de simplici usu facti, quem solum ad se pertinere Minores asserebant; porro hæc quæstio, ut observat P. Natalis, inter quæstiones jurisprudentiæ, seu moralis philosophiæ est annumeranda, unde adhuc licet in utramque partem opinari.

Addit Bossuet Michaëlem Cæsenatem, ejusque socios tres Joannis decretales tanquam hæresim continentes respuisse, ac ad generale concilium appellasse, nec proinde Joannem suam objiciendo in definitionibus infallibilitatem ex hoc capite damnasse. Sed ego observo Joannem adversus pseudo-Minoritas ita in suas constitutiones debacchantes novam constitutionem incip.: *Quia quorundam mentes*, etc., edidisse, ac hæreticos habendos decrevisse eos qui iis quæ tanquam ad fidem pertinentia definierat, non acquiescebant; ea verò erant: *Quod Christo et Apostolis in iis quæ ipsos habuisse Scriptura testatur, jus utendi competierat*. Ita proinde hæreticos declarando schismaticos Minoritas id negantes, satis à se damnatos demonstravit, nihilque

habitam ipsorum appellationem. Sed et alia Constit. incip.: *Quia vir reprobus Michael*, etc., ipsos insectari non desit.

Cæterum non mirandum Cæsenatem sociosque ad Ecclesiam seu concilium Joannem appellasse; schismaticis etenim adhærebant, ausique fuerunt affirmare Joan. XXII ut hæreticum habendum, adeoque à pontificatu excidisse. Videatur etiam Eymericus, 2 p. Direct., q. 15, ubi Beguardorum errores recenset.

Notat etiam Bossuet, cap. 46, quemdam illius ævi doctorem hanc vulgasse conclusionem: *Papa non potest condere canones contra determinata per S. Scripturam*. In illâ autem probandâ ita habet: «Illud non est licitum Romano pontifici, in quo convinceretur non sententiam dare, sed magis errare; sed si Papa determinaret contra determinata per S. Scripturam, convinceretur non sententiam dare, sed errare,» etc. Ex hoc autem infert hunc auctorem judicasse posse Papam contra S. Script. decernere; de eo etenim quòd impossibile est, quæstiones non excitantur. Verum ego considero non alienum esse à theologi instituto hypotheses impossibiles præponere, ut ex eis conclusionis stabilientiæ veritas magis innotescat. Ita iste doct. apud Raynaldum ad an. 1318, n. 54 et 55, dicit non posse Papam aliquid determinare *contra prima quatuor concilia*, quia solas fidei veritates declararunt. Ibi autem idem auctor asserit Papam concilio esse superiorem, ac ab eo eidem concilio auctoritatem impertiri, ex quo principio cum necessariò sequatur Papam in suis definitionibus errori obnoxium non esse, oportet dicere ex hypothesis impossibili fuisse locutum, dum dixit Papam non valere canones condere contra quatuor prima concilia.

Animadvertit demùm Bossuet eundem auctorem statuisse posse Pontificem decernere *contra determinata per prædecessores suos, vel se ipsum*, ut ita ostenderet Joannem à Nicolao sancita rescindere potuisse, ex quo infert Bossuet nil in eis infallibile cogitasse. Id autem absque controversiâ concedendum, iis attentis de quibus tunc agebatur. Cum Nicolaus ut doctor privatus ac opinativè suam declarasset sententiam, nec quidquam ad fidem pertinens decrevisset, absque pontificiæ infallibilitatis præjudicio potuit Joannes Nicolai opinionem deserere. Ille proinde auctor totus est in vindicandis Joannis decretalibus, quia de re non agebatur quæ ad fidem, mores, S. Scripturam ac veritates fidei in conciliis definitas pertineret, ut apud Raynaldum, n. 56.

DE JURE PRIMARUM PRECUM ET INSTITUTIONIBUS.

AUCTORE BINER (1).

CAPUT PRIMUM.

DE JURE PRIMARUM PRECUM IMPERATORIS AC REGIS
ROMANORUM.

Magnam analogiam cum jure patronatûs, præser-

(1) Vide Biner vitam, vol. 16 *Cursus completi Theologiæ*.

tim laico, habent *preces imperatoris primæ*, seu *primariæ*; quarum originem plures DD. ad seculum XV ac tempora Friderici III referunt.

Nam imperatori legitimè electo competit jus nomi-

nandi idoneam personam ad quamlibet ecclesiam Germaniæ, et sic præsentandi ei ad quem collatio pertinet. Hæc nominatio nomen *primarum precum* est nacta, vel quia in quâlibet Ecclesiâ est prima et unica, seu pro primâ vice, vel quia præferenda est cuivis alteri nominationi, præsentationi, collationi, vel quia à precibus apud ordinarios collatores interpositis hæc disciplina duxit originem, precibus deinde in iura abeuntibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

De antiquitate primarum precum.

1. Imperatores, reges et principes, si cui clerico provisum esse volebant, ad patronos collatoresque ordinarios preces suas dirigebant; quas tamen exaudiendi nulla erat obligatio; quinimò Papa et episcopi preces istas non rarò rejiciebant. Sic, teste Baronio ad annum 1071, num. 22. Theophylactus primas Bulgariæ, cum à Duce rogatus esset, ut cuidam illius amico Episcopatum conferret, constanter restitit, *nec tibi, iniquiens, fas est, te in ista ingerere, neque nobis ita temerè divinæ gratiæ condonande.*

2. Similiter Adrianus IV repulit preces Friderici I, imperatoris, quibus Comitissæ filium ad archiepiscopatum Ravennatensem promoveri petebat, ut constat ex epist. 5 Adriani IV.

Memorabilis est in hanc rem Epistola quam Hildebertus Turonensis archiepiscopus ad Honorium II summum Pontificem scripsit: « His premor angustiis, inquit, quia zelo zelatus sum domum Dei, quia dignitates ecclesiasticas, nec ex regis præcepto disposui, nec ei disponendi facultatem induli, Sciens enim quia magis oportet Domino obedire quàm hominibus, personas elegi, quæ in exequendis Ecclesiæ negotiis, pondus diei portarent et æstus. » Ex quibus colligitur, seculo XII precibus quandoque addita fuisse præcepta, sed ab Ecclesiæ Præsulibus rejecta.

3. Narrat Baronius ad ann. 1186, n. 48, regem Angliæ petisse ab Hugone Lincolnensi Episcopo præbendam vacantem. Hunc verò respondisse, clericis danda esse Beneficia, non aulicis; alia supplicare regibus, quibus ministrorum suorum remunerentur obsequia. Hoc responso concitatum quidem fuisse ad indignationem regis animum, at episcopo audito, iram in admirationem et amorem abiisse.

Magis adhuc memorabile est, quod Valsinghamus scriptor Angl., pag. 2388, scribit de Ludovico VII, Galliæ rege, ex Palæstinâ reduce, noluisse scilicet eum acceptare privilegium nominandi ad Beneficia vacantia. Thomassin. de Discipl., pag. 2, lib. 1, cap. 54.

Cum preces armatas adhiberet rex Lusitanæ, monitus à Nicolao IV, anno 1289, promisit, se non adhibiturum preces, quæ electionum libertatem impedirent. Ab Eduardo II verò clerus Anglicanus, anno 1316, obtinuit, *ut cessarent preces et oppressiones in hac parte.* Sæpius tamen regum mandato pensionibus onerabantur ecclesiæ; si fides adhibenda novæ compilationi Constitutionum Angliæ.

Reges Galliæ parcius causis beneficialibus se im-

miscabant usque ad Philippum Pulchrum, cui Bonifacius VIII, anno 1297, concessit ut præbenda una ex quâlibet ecclesiâ personæ idoneæ ad ipsius beneplacitum conferretur.

Quæ autem deinceps per Sanctionem Pragmaticam Galliæ, ex Basileensi conciliabulo depromptam de causis beneficiariis statuerint Galli, dixi alibi, sicut et quid mutatum postea per Concordatum cum Leone X initum, in hoc Regi nominationes ad vacantes prælaturas concessæ.

In Hispaniâ jus nominandi episcopos perpetuâ lege Carolo V ejusque successoribus concessit Adrianus VI, cum antea ad regum supplicationem summi Pontifices precariò illos instituerent, ut ex Marianâ refert Alexander Natalis Hist. Eccl., sec. 16, c. 7, art. 2, n. 8. Et hæc quidem de precibus externorum principum.

Quod verò spectat ad *primarias preces* Romani imperatoris, de quibus potissimum hic tractandum suscepimus, putat P. Ignatius Schwarz, Colleg. H., p. 8, q. 6, § 12, originem earum legitimam non excedere tempora Friderici III, qui post concordata inita à Nicolao V, obtinuit indultum, ad 100 Beneficia nominandi. Verum altius repetenda est origo. Nam prima earum mentio expressa refertur ad seculum XIII, quamvis earum usus adhuc sit antiquior.

4. Nam, ut Joannes à Chokier, Ecclesiæ cathedralis Leodiensis Canonicus, qui præclara Commentaria in regulas cancellariæ scripsit, eisque erudita *Scholia in primarias preces imperatoris* addidit, ex Naclero refert, Rudolphus I, Magnus ac pientissimus imperator, qui mense octobri, anno 1273, in regem Romanorum electus est, primariis precibus usus earum formam his verbis concepit, Epistolâ ad Abbatem datâ: Cum ex antiquâ et approbatâ, ac à divis imperatoribus et regibus inclytæ recordationis nostris antecessoribus usque ad nos productâ consuetudine, quælibet ecclesia in nostro Romano imperio constituta, ad quam Beneficiorum ecclesiasticorum pertinet collatio, super unius collatione beneficii, precum nostrarum primarias admittere teneatur, devotionem tuam rogamus, quatenus huic clerico de ecclesiastico Beneficio, quod ad collationem tuam spectat, ob reverentiam sacri imperii, et nostram, si quod vacat in præsens, vel quamprimum vacaverit, studeas liberaliter providere. Taliter faciens, quod devotionem tuam nostra Serenitas debeat meritò commendare, et ad tua justa desideria facilis inveniri. Datum anno regni nostro primo.

Hanc eandem formam Zegerus Van-Espen SS. Can. prof. Lovaniensis in suo Jure Eccl., part. 2, tit. 25, c. 9, n. 19, refert ex continuatore abbatis Urspergensis. Et Thomassinus de Discipl., p. 2, l. 1, c. 54, n. 7, ex Goldasto, quamvis non nihil mutatam et truncatam.

5. Ex hac formulâ habemus, hunc usum primarum precum multò fuisse antiquiorem; cum Rudolphus se referat ad antiquam antecessorum suorum consuetudinem; quamvis illam ita expressè litteris proditam non inveniamus. Miscetur autem in hac formâ præceptum precibus: *Precum nostrarum primarias admit-*

tere teneatur. Goldastus, citans Conradum Urspergenssem, ait Othonem IV noluisse Beneficia conferre primò potentibus, prout alii principes consueverunt.

ARTICULUS II.

An jus primum precum imperatori competat ex privilegio pontificio?

Plerique ex acatholicis scriptoribus, omnis pontificiæ potestatis hostes, magnopere contendunt, hoc jus competere imperatori tanquam regale, et majestati Cæsareæ intrinsicè connexum, aut tanquam supremæ advocatiæ, aut patronatui adhærens, vel etiam ex solâ perpetuâ consuetudine deductum, absque ullo Romani Pontificis indulto aut interventu. Cortrejus, in *Observ. ad Concord.*, p. 40; Conrigius, *Operum* tomo 2, in *Animadv. in bullam Innocentii X*, c. 9; Pfeffinger ad *Instit. Vitriar.*, l. 3, tit. 2, n. 8; Schrotter, *Dissert. de prim. Prec.*; Gribner, *Diss. de prim. Prec. imp.*, in quâ refutare, anno 1707, conatus est dissertationem Conradi Oligenii de *prim. Prec.* anno 1076, editam.

§ I. *Refellitur acatholicorum sententia prima.*

6. Jus primarum precum competere imperatori tanquam regale, Majestati Cæsareæ annexum, tenent Klockius, tomo 1, consil. 4, n. 15, 30 et 31; Fritschius de *Jure prim. prec.*, c. 5, n. 10, etc.; Reinkingius de *Regim. Eccles.*, l. 3, class. 1, c. 9, num. 57. Vitriarius de *Inst. jur. publ.*, l. 3, tit. 2, n. 9, etc., his moti rationibus.

1° Quia, ut ex diversis imperii recessibus patet, imperatori competit in imperio etiam jus sacrorum, *Regulæ juris* de anno 1512, § 1 et 4, et de anno 1524, § 29. Et hoc jure reipsâ usus est in pace Westphalicâ, ubi de integris episcopatibus et archiepiscopatibus pleno jure disposuit, ac jus sacrorum in imperio cum principibus ac statibus Augustanæ confessionis ordinavit.

2° Quia Beneficia, prout sunt jus percipiendi fructus, sunt aliquid merè temporale. Unde, sicut potest imperator archiepiscopis, episcopis aliisque prælatis, conferre terras, principatus et regalia, ita etiam clericis Beneficia.

3° Quia quidam imperatores has preces appellârunt *jus cæsareum*, in signum supremæ potestatis et præeminentiæ, competens.

7. Sed contra est 1° jus conferendi Beneficia ecclesiastica, aut præsentandi ad illa, est annexum rei spirituali, nempe officio spirituali, legendi missas, administrandi sacramenta, etc.; ergo est jus ecclesiasticum. Adeoque non profluit ex jure regio aut cæsareo, utpote quod est temporale duntaxat.

2° Si jus sacrum esset per se et intrinsicè inhærens dignitati atque officio imperatoris, tunc is non tantum posset nominare ad unum Beneficium cujuslibet ecclesiæ, sed ad omnia. Imò posset conferre jure suo proprio omnia Beneficia in toto imperio pro lubitu. Nam uteretur jure suo majestatico, dignitati suæ proprio et intrinseco.

3° Imperatores frustra et imprudenter peterent à Sede Apostolicâ jus exercendi primas preces, si jam aliunde et omnino independentes ab illâ ipsis tanquam

regale competeret. Atqui petunt à Sede Apostolicâ, ut postea ostenditur. Et ad quid preces, si est jus strictum, absolutum, independens, regale inhærens majestati? Cur primæ tantum?

4° Si jus sacrorum est penes imperatorem, cur Protestantes non sinunt ipsum exercere hoc jus in omnibus suis ecclesiis? cur non constituit omnes ministros, præcones, superintendentes? sed neque quid probant quæ sunt objecta. Nam

Resp. ad 1: In *Regulis Juris* de anno 1512, § 1, nihil aliud dicitur quam quod in casu quo quispiam sanctissimum Patrem Papam, et Sanctam Romanam Ecclesiam, ejusque libertatem, ac jura vellet invadere, aut schisma in Ecclesiâ excitare, imperatorem ac statum ejusmodi invasori nullâ ratione fore auxilio, sed dissuasuros, et fidelem operam navaturos, ut ejusmodi invasio et schisma meliori quo visum fuerit, modo impediatur. Hoc totum est quod magnus imperator Maximilianus I, cum statibus imperii § 1, cit. in comitiis Trevirensibus et Coloniensibus constituit, defensio nempe Ecclesiæ, et impeditio schismatis, quod tunc occasione conciliabuli Pisani timebatur.

Hoc autem nullatenus est jus sacrorum exercere, sed agere advocatum supremum ac defensorem Ecclesiæ; prout jurare solent imperatores in capitulationibus Cæsareis. Quam parum igitur isti per hanc promissionem jus sacrorum exercent, et quam parum Sigismundus imperator illud exercuit, quando tanquam advocatus Ecclesiæ omni ope allaboravit, ut schisma per concilium Constantiense tolleretur, tam parum ex promissione illâ erui potest aliquod jus sacrorum.

8. Nec plus evincitur ex *Regulis juris* de anno 1525, § 29, ubi, cum Lutherani varia gravamina nationis Germanicæ, in Comitibus Norimbergensibus, proponerent adversus Romanam Ecclesiam, Carolus V, Imperator respondit, in proximis Comitibus deliberandum fore, quâ meliore viâ ea gravamina temperanda sint. Viam autem illam non indicat; sed alia in mente Cæsaris non erat, quam ut in comitiis audirentur querelæ, et deliberaretur, quomodo cum legato apostolico præsentem, aut cum ipso summo Pontifice hæc res possit transigi. In quo Cæsar Carolus tam parum jus sacrorum exercuit, quam parum Fridericus III, dum, ut querelis Germanicæ nationis consuleret, cum legato Nicolai V Germaniæ concordata iniit. Certè nec ipsi imperatores jus sacrorum pro terris catholicis prætendunt, quale protestantici calami in odium Sedis Apostolicæ eisdem adstruunt. Cum omnes fateantur jurisdictionem suam esse temporalem. Cæterum hoc argumentum probaret nimium, si enim penes imperatores est jus sacrorum, ad quid preces? cur primæ preces appellantur? cur tantum ad prima Beneficia vacatura se extendunt? Penes quem jus est sacrorum, omnia conferre potest.

Quod in pace Westphalicâ factum est, dira temporum necessitas extorsit. Visum multis præstare ut pallium relinquatur, quod recuperari non poterat, quam ut insuper etiam toga abripiatur. Et, si penes imperatorem suprema est in imperio sacrorum potestas, et quidem in ipso jure majestatis radicata, cur

tantos motus adversus eandem excitârunt propter reservatum ecclesiasticum, quarto articulo Transactionis Passaviensis adjectum? cur jure sacrorum eum uti non sunt passi? cur tanta bella moverunt, ne hoc jure uteretur?

Ad 2: Jus percipiendi fructus beneficiales est saltem annexum rei spirituali, officio nempe spirituali, propter quod unicè datur Beneficium, ut aliàs dictum. Terræ ac regalia quæ episcopi Germaniæ ab imperatore tanquàm feuda accipiunt, sunt res merè temporales. Quare etiam ratione illarum jure clientelari imperatori sunt subjecti, quia primitus sub hoc onere sunt concessæ ecclesiasticis.

Ad 3: Ex eo quòd unus vel alter imperator fortassis dixerit jus primarum precum esse jus Cæsareum, non sequitur quòd sit regale, ex intrinsecâ naturâ majestatis profluens. Nam etiamsi hoc jus ex concessione Sedis Apostolicæ promanaret, nihilominus tamen cum veritate dici posset quòd sit *jus Cæsarium* (quia Cæsari datum) quòd sit imperatori *in signum supremæ potestatis* (temporalis) et *præminentiae*, concessum.

Recoli hic ea quoque oportet, quæ art. superiore ex antiquitatis historiâ attuli. Exemplis etenim illis satis luculentè demonstratur, nullam olim fuisse obligationem preces regum istas exaudiendi; consequenter antiquis temporibus neutiquàm eam viguisse in hominum animis persuasionem, quòd tanquàm regale potestas ejusmodi ad Beneficia nominandi principibus jure majestatico competierit. Nullatenus etenim reges fuissent passi preces suas repelli, si jus hoc regum esse intellexissent. Et cur imperatores ipsi apud Sedem Apostolicam interpellarent pro exercendo jure primarum precum, si aliunde majestati suæ adhæresceret? Verùm de his postea.

§ II. *Refertur et refellitur acatholicorum sententia altera.*

Plures ex protestanticis scriptoribus cum Schwedero, libell. de Introd. in publ. imp. part. spec., sect. 1, c. 5, n. 15; Pfeffingero ad Vitriar. Inst. J. P. R. G. L. 3, tit. 2, n. 9; Scheidlino, et aliis, docent, jus primarum precum fundari in *jure patronatus et advocatiæ*, adeoque deberi imperatori tanquàm naturali patrono et advocato Ecclesiæ.

9. 1° Quia hoc est munus patroni et advocati, præsentare nempe atque nominare ad Beneficia; 2° quia imperator non debet esse deteriore conditione, quàm alii ecclesiarum, et Beneficiorum patroni; atqui patronus quilibet, etiam vulgaris, jure præsentandi uti potest: ergo etiam imperator, sub initium saltem sui regiminis, tum ut benignitatem suam noviter illucescentem exhibeat, tum ut clero aliquam majestatis suæ agnitionem imprimat; 3° quia primariæ preces sunt reliquæ quædam patronatus illius antiqui ac majoris, quo utebantur imperatores ante Henricum V, qui remisit jus majus supra collationem episcopatum, abbatiarum, etc.

10. Sed contra est: Munus advocatiæ importat protectionem ac tuitionem Ecclesiæ, non autem collationem Beneficiorum. Aliàs imperator vi hujus tituli et

officii posset se solo conferre Beneficia ecclesiastica totius mundi, cum totius Ecclesiæ catholicæ supremus sit advocatus.

Deinde patronus pariter suo jure potest præsentare ad omnia prorsus Beneficia, suo patronatui subjecta, et non tantum ad unum in quâlibet Ecclesiâ, sed quotiescumque ea vacaverint. Et quare antiqui imperatores, Rudolphus I, Carolus IV, etc., non allegârunt hoc jus patronatus, et advocatiæ, sed antiquam consuetudinem?

Quare vi hujus tituli apud Protestantes non confert imperator omnes præbendas, aut saltem illas quas Catholicis abstulerunt? an amisit respectu harum jus regaliæ, patronatus, advocatiæ?

Habent hoc nempe complures scriptores acatholici: tunc tantum amplificant potestatem Cæsaream, quando adimenda jura Romanæ Ecclesiæ, cujus odio prægnantes, ideas pariunt, quas tota nescivit antiquitas. Anno 1645, teste Lundorpio in diætâ Osnabrugensi, primarias imperatorum preces universim volebant abolitas. Versis jam rebus, nescio quantum majestatis momentum in illis reponunt. Promissionem advocatiæ et protectionis Romanæ Ecclesiæ, in capitulationibus Cæsareis fieri solitam, imperatori remissam volunt, et, quantum in ipsis est, irritam, quia hæc protectio Ecclesiæ Romanæ est valdè favorabilis. Atverò, quando aliquid eidem est onerosum ac odiosum (sicut provisio beneficalis ordinariis collatoribus adempta est Ecclesiæ onerosa), tunc jus advocatiæ est quarto modo proprium majestati Cæsareæ, tunc non tantum jus primarum precum essentialiter fluit ex jure advocatiæ, sed omnes collationes Beneficiorum (in Ecclesiâ tamen solummodò catholicâ) eidem, si possent tanquàm prærogativam per se emanantem annecterent.

Quæ in contrarium ab acatholicis sunt allata, nihil probant. Nam

11. Resp. ad 1: Si imperator eo sensu est patronus ecclesiarum, quo sensu illi qui fundârunt ecclesias, jus patronatus habent, seu jus nominandi aut præsentandi clericos ad Beneficia ecclesiastica, tunc non tantum primâ vice ac semel tantum potest ad quamlibet ecclesiam vacantem nominare, sed ad omnes, quandocumque et quotiescumque vacantes, sicut alii patroni id possunt. Igitur imperator non eo sensu est patronus ecclesiarum, ac si haberet jus præsentandi; sed est *patronus* seu *advocatus* Ecclesiæ universalis, hoc est, protector et defensor adversus hostes et impugnatores catholicæ Ecclesiæ.

Ad 2: Eadem est responsio: nemo negat imperatori jus primarum precum. Sed sicut patroni inferiores jus præsentandi ad beneficia, à se fundata, acceperunt à Sede Apostolicâ, à quâ ad hoc sunt habilitati, ita etiam jus primarum precum derivatur ab eadem. Unde hæc paritas est contra adversarios, ac pro nobis militat.

Ad 3: Quæ à quibusdam imperatoribus in collatione dignitatum ac Beneficiorum ecclesiasticorum ante Henricum V, et præsertim ab ipsius patre sunt attentata, *de facto* contigerunt, non *de jure*. Atque hinc deploranda illa sacerdotii cum regno collisio. Reductâ

taudem pax alma cœlo propitio : dimisit Henricus quod usurpaverat, investituram nempe per annulum et baculum. Circa reliquias aliquas primarum precum, aut earum reservationem, nullo prorsus mentio, nulum vestigium. Et, si concessum tunc fuisset Henrico jus primarum precum, à Callisto II Pontifice concessum fuisset; cum illo enim transegit. Adeoque hoc ipso à Sede Apostolicâ procederet.

12. Cæterum benè notanda sunt verba Friderici II Cæsaris, quæ in publico conventu episcoporum ac principum bullæ suæ aureæ, ut vocat, inseruit, quam exhibet Goldstus tom. 1 Constit., pag. 289 et 290 : *Illum igitur, inquit, volentes tollere abusum, quem quidam prædecessores nostri exercuisse dignoscuntur in electionibus prælatorum, concedimus et sancimus, ut electiones liberè et canonicè fiant, etc.*; et paulò post (apud Goldastum loc. cit. n. 4) subdit : *Illum quoque dimittimus et refutamus abusum quem in bonis decedentium prælatorum, aut etiam ecclesiarum vacantium, nostri consueverunt antecessores committere, pro motu propriæ voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis et aliis ecclesiarum prælatis relinquinus liberè disponenda, ut, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ Dei, Deo rectè distributione reddantur. Illos haud dubiè abusus imperator indigitat, qui Henrici IV et V, atque avi ipsius Friderici I temporibus invaluerant.*

§ III. Refertur tertia sententia.

Acatolici quidam scriptores, cernentes, quàm parùm in allatis duabus sententiis sit præsidii, ne tamen privilegium aliquod pontificium cogantur admittere, ad inveteratam consuetudinem confugiunt, quâ solà jus primarum precum inductum continuatumque volunt.

13. Hanc eandem sententiam amplexi sunt pauci quidam Catholici; quos inter Zegerus Van-Espen, in Jur. Eccles., p. 2, tit. 25, c. 9, n. 19 et 20 post relatam ex continuatore Urspergensi formulam primarum precum (supra, art. 1, exhibitam) quâ Rodolphus I imperator usus est, subnectit, « cum in eâ formulâ « nullius indulti apostolici, alteriusque tituli, quo hoc « jus nitatur, mentio occurrat, sed totum ex antiquâ « consuetudine desumatur, admodum verò simile esse, « hoc jus *primarum precum* consuetudine primitivè inductum esse, imò à solis precibus apud collatores « interpositis, originem habuisse, atque sensim preces « in mandata et jura transiisse, ipsosque reges et imperatores, exemplo pontificum Romanorum primò « precibus, ac dein mandatis usos fuisse.

Prima igitur probatio hujus sententiæ petitur ex Formulâ Rudolphi I, qui ad antiquam consuetudinem se retulit.

14. Secunda ex formulâ Caroli IV, quam exhibet Goldastus, tom. 1 Constit., ad an. 1354, pag. mihi 343. Hæc ad præpositum monasterii Revengersburth ord. S. Augustini directâ, ait, *tam de jure, quàm antiquâ et approbatâ consuetudine, hactenus observatâ*, competere imperatoribus, quòd in quolibet monasterio, in imperio constituto, unam tantum personam vi prima-

rum precum ad beneficium ecclesiasticum facere possint promoveri. Dirigit deinde ad monasterium preces pro Conrado de Dylle, addito præcepto : *Per regalia sceptrâ mandantes, etc., quâvis contradictione cessante.* Et hinc idem Carolus IV, in Bullâ aureâ, c. 5, § 1, pro tempore vacantis imperii idem jus etiam vicariis imperii addidit : ad Beneficia Ecclesiastica præsentandi.

Tertia ex constitutione Caroli Filii Wenceslai, quæ pariter exstat apud Goldastum, tom. 1 Constit., ad an. 1376, pag. 375; hæc Wenceslaus Ruperto comiti Palatino per diocesim Spirensensem et Wormatiensem cedit suum jus primarum precum, *tam de jure*, ut ait, *quàm ab antiquâ consuetudine* divis imperatoribus, in singulis *tam cathedralibus quàm collegiatis et conventualibus ecclesiis et monasteriis utriusque sexus, etc.* Addit deinde non tantum mandata sicut pater ejus, sed insuper etiam graves minas.

15. Quarta deducitur à Pfeffingero ad Instit. Vitriar. l. 3, tit. 2, n. 8 et 9. Ex recentiorum imperatorum rescriptis, nempe Ferdinandi III, qui in litteris anno 1650 datis ad ecclesiam eathedralem et collegiatam Magdeburgensem, jus primarum precum *jus et consuetudinem imperii* appellat, *ex inveteratâ consuetudine* imperatoribus competens. Leopoldi M., qui in rescripto ad eandem Magdeburgensem et Merseburgensem eathedralem ecclesiam anno 1661, *inveteratam consuetudinem* adducit. Uti etiam imperator Josephus an. 1705, ad ecclesiam Hildesiensem, et an. 1706, ad Paderbornensem episcopum, scribens, primas preces *jus et consuetudinem imperii, ab antiquis temporis deductam* appellat.

Quinta à Corteio in Observ. ad concord. p. 40, ubi adducit litteras executoriales ab archiepiscopo Moguntino ad capitulum Magdeburgense nomine Cæsaris scriptas anno 1654, in quibus preces primarias appellat, ex antiquâ consuetudine deductâ, et in pace Westphalicâ (art. 5, § 18), de novo confirmatâ Cæsareâ reservatâ. De indulto pontificio altum ubique silentium.

RESPONSIONES AD HÆC ARGUMENTA.

16. Ad 1 : Quidam scriptores catholici cum P. Schwarz, p. 8, q. 6, § 12, existimant legitimam primarum precum originem non excedere tempora Friderici III, adeoque Rudolphum I, Carolum IV et Wenceslaum illegitimè illis usos; consuetudinem verò antiquam ad quam memorati imperatores se referunt, pariter non fuisse legitimam, sed potiùs abusum et usurpationem.

Verum licet Wenceslai constitutio non multum me moveret, si sola esset; durum tamen mihi videtur, religiosissimos imperatores, Rudolphum I et Carolum IV arguere, quòd illegitimè usi sint primariis precibus, et consuetudinem illam antiquam, in quâ jus suum fundarunt, fuisse merum abusum et iniquam usurpationem. Non enim est credibile quòd Rudolphus justissimus ac pientissimus imperator jus suum fundarit in abusibus quos haud ita pridem antea ipsius antecessor

Fridericus II, in publico imperii conventu (ut priore § retulimus) damnaverat.

Unde multò probabilius mihi videtur, habuisse ipsos jus legitimum primarum precum, ac consuetudinem illam antiquam quam in litteris suis allegarunt, fuisse legitimam, adeòque usum et jus legitimum primarum precum non primùm ad seculum XV ac tempora Friderici III, nec primùm ad tempora Rudolphi I, aut seculum XIII esse referendum, sed ad antiquiora tempora, à Rudolpho et Carolo allegata.

Fuit autem et jus horum imperatorum legitimum, et consuetudo quam allegarunt; quia tam jus illud quàm consuetudo ista, ortum erat ex indulto apostolico. Non vana hujus assertionis præstò sunt argumenta.

17. Certè Guillelmus Durandus (*speculator* aliàs dictus, quia præclarum suum opus juridicum *Speculum* nuncupavit) qui fuit coævus Rudolpho I, in suo Speculo, lib. 4, particulà 3, § *Libellus*, n. 7, testatur, se hujus indulti bullam vidisse. Quod verò quidam scriptores acatholici dicunt hanc bullam non fuisse pontificiam, sed imperatoriam, ineptum est, ut facilè advertere potuissent, si Durandi Speculum inspexissent. Nam hæc sunt ejus verba: *Item notandum quòd imperator habet privilegium, quòd ego vidi bullatum, quòd in quâlibet Ecclesiâ Alamaniae possit facere unum recipi.* Atqui nemo sibi ipsi dat privilegium, sed ab alio superiore illud accipitur, qualem quoad sacra imperator agnoscit summum Pontificem, visibile caput Ecclesiæ, et Christi in terris vicarium. Sed quid multa?

18. Ipsi imperatores Rudolphus et Carolus in litteris suis apertè fatentur et asserunt, consuetudinem illam antiquam primarum precum fuisse approbatam: *cum ex antiquâ et approbatâ consuetudine*, etc., à quo autem alio ejusmodi *approbatio* posset descendere, nisi à supremo Ecclesiæ sacrorumque antistite?

Atque ex his ipsis habetur etiam responsio ad 2 et 3. Quod objectum fuit ab adversariis. Nam etiam Carolus IV dicit consuetudinem illam fuisse approbatam, certè non ab alio, nisi à Sede Apostolicâ, quæ sola potuit Imperatori dare privilegium in toto imperio exercendi jus ecclesiasticum, præsentationis videlicet ad Beneficiâ ecclesiastica. Supposito autem hoc privilegio, à summo Pontifice accepto, jure potuit Carolus IV exigere et mandare ne quis huic suo juri, per privilegium apostolicum quæsito, se opponat.

Quòd autem ejus filius Wenceslaus graves minas addiderit, ejus moribus est adscribendum.

Ad 4: Imperatores etiam recentiores ad antiquam consuetudinem se retulerunt, prout Rudolphus et Carolus, munitam scilicet approbatione et indulto apostolico, quod à summo Pontifice imperatores isti petierant more majorum, et obtinuerant.

19. Deinde imperatores Ferdinandus III et Leopoldus litteras suas in loc. cit. dabant ad ecclesias Lutheranas ad exercendum in illis jus primarum precum. Ad hoc autem evincendum nihil erat efficacius quàm ut ex iis fundamentis jus suum adstruerent,

quæ ab ipsis Protestantibus agnoscuntur, videlicet ex antiquissimâ consuetudine, hoc jus Cæsareæ majestati asserente.

Et hæc quidem consuetudo verissimè subsistit, estque omninò legitima, quia Sedis Apostolicæ concessionem et approbationem suffulta. Quamvis enim Protestantes hanc cessionem et approbationem contemnant, impedire tamen non possunt, quominus consuetudo in illâ fundata sit omninò legitima rationabilis, etiam quoad eorum ecclesias.

Cæterùm mirum est potuisse Magdeburgenses aut alios Lutheranos circa jus primarum precum in ecclesiis suis difficultatem ullam movere, cum non tantum jus sacrorum imperatoribus asserant, sed pax etiam Westphalica, quam adorant, art. 5, § 18, adeò manifestè illud sanciat. *Ubi sacra Cæsarea majestas jus primarum precum exercuit, exerceat etiam in posterum; dummodò decedente Augustanæ confessioni addicto, in ejus religionis episcopatibus Confessioni Augustanæ addictus, ad normam statutorum et observantiæ idoneus, precibus fruatur, etc.*

Ad 5: Eadem est responsio: nam archiepiscopus Moguntinus litteras suas executoriales pariter ad Lutheranos direxit. Adeòque in re justâ propriis armis, domesticis nempe eorum argumentis erant petendi. Et opportunè sanè non tantum consuetudinem vetustam, sed instrumentum etiam pacis Westphalicæ, tanquàm argumentum maximè ad hominem ipsis objecit.

Nec mirum est quòd in ejusmodi litteris, ad Protestantem directis, altum sit de privilegio pontificio silentium. Non enim sapientissimi principes censebant è re fore auctoritatem Sedis Apostolicæ hostium ejus sibilo exponere, cum abundè suppeterent documenta quæ ab ipsis non agnoscuntur duntaxat, sed tot etiam libris editis prolixè dilaudantur.

De cætero non altum silentium, sed altus clamor sæpè auditus est de concessionem et privilegio sanctæ Sedis, dum ipsi imperatores faterentur jus suum esse approbatum; dum Durandus testaretur se vidisse privilegium bullarum imperatorum; dum tot Cæsares hoc privilegium sibi innovari peterent, prout modò prolixius paulisper inus expositum.

§ IV. *Intervenire debet auctoritas Sedis Apostolicæ.*

Communis est Catholicorum sententia, competere quidem imperatori noviter electo jus ad præsentandum clericum idoneum ad Beneficium, primò vacaturum in ecclesiis; non tamen independentè à concessionem Ecclesiæ.

20. Ita docent nominatim Hermannus Hermes, Fasciculo jur. publ., c. 11, et c. 4, de Regal. imp.; Andr. Gaill. pract. Observ., l. 2, observ. 115, n. 7, ubi ait, valere Cæsareas preces primarias Pontificis indulto ac privilegio. Choppin de sacr. Polit., lib. 1, tit. 10, c. n. 13; Martinus Uranius, tom. 2, consil. 21, § 10; Petrus Greg. Syntag., l. 17, c. 7, § 21. Azor, Instit. moral., l. 10, c. 7; Boerius, decis. 32, n. 8; Besold., tr. de Majest. eccles., fol. 121; Restaur. Castald., de Imperat., q. 100, n. 14 et 15; Arnulph. Ruzeus, de Jur.

regul., privil. 47, n. 2; Joan. à Chokier Indult. prim. prec., in procem.; Oligenius in præclarâ suâ Dissertatione de Primar. precib., in quâ eruditissimè ac solidissimè hanc materiam pertractat; P. Ignat. Schwarz, coll. Hist. p. 8, q. 6. Accedunt canonistæ et juris etiam civilis interpretes catholici, qui hanc materiam tractârunt. Imò plures etiam ex acatholicis apud P. Schmalzgr. de Præb., n. 327, ut Beckers Synops. jur. pub., c. 5, § 5, Syringius de Pace relig. concl. 31; Rumelinus, Lampadius. Vide Oligenium, pag. 142.

21. Probant 1° ex concilio generali Nicæno II, quod, can. 3, ait : *Omnis electio, à principibus facta episcopi aut presbyteri, aut diaconi, irrita maneat secundum regulam.* 2° Ex concilio generali Constantinopolitano IV, quod, can. 22, prohibet ne principes seculares ecclesiasticis electionibus se immisceant. Idem ex can. 4, concilii Lateran. I, ex can. 25 concilii Lateran. II, ubi prohibetur ne quis Beneficium ecclesiasticum recipiat de manu laici; et, si receperit, eo privandum decernitur. Idem posteriora etiam concilia, tum generalia, tum provincialia, sacri item canones juris pontificii (uti c. 2 de Judic., etc.) frequenter sanciant.

Ex hoc inferunt laicum principem non posse de Beneficiis ecclesiasticis disponere, absque concessione et privilegio Sedis Apostolicæ. Unde Hermannus Hermes Fascic. Jur. publ., c. 11, appositè in hanc rem scripsit: *Sola consuetudo vel præscriptio immemorialis hoc jus (primarum precum) tribuere laico non posset, quia principale requisitum, facultas possidendi jus ecclesiasticum, sine indulto Papæ deficeret.*

22. Agnoverunt hoc sapientissimi imperatores. Unde consuetudo illa, ad quam se referunt Rudolphus I et Carolus IV, fuit à Pontificibus approbata. Privilegium bullarum ipsemet vidit Durandus. Teste Oligenio, Dissert. de prim. Prec., Fridericus III petiit et obtinuit à Nicolao V indultum ad centum Beneficia ante concordata, post illa verò universim jus primarum precum. Mortuo Nicolao obtinuit à Callisto III novum diploma, prioris indulti confirmativum.

Simile indultum pro primariis precibus ab Innocentio VIII petiit et obtinuit Maximilianus I, à Leone X Carolus V, rursusque, cum nova orta essent dubia à Clemente VII Oligenius, Dissert. cit., à fol. 52. Ab eodem Pontifice privilegium hoc obtinuit Ferdinandus I, cum rex Romanorum esset electus, et cum propterea capita et collatores quidam conquererentur, instante Ferdinando, novo indulto preces firmatæ sunt. Ut testatur idem Oligenius, atque ostendit anno 1564, simile indultum impetrâsse Maximilianum II à Pio IV. Rudolphum II à Gregorio XIII, Mathiam à Paulo V, Ferdinandum II ab eodem Paulo V, Ferdinandum III ab Urbano VIII, quorum indultorum diplomata exstant passim in extenso apud Besoldum, Chokierum, Oligenium ac ipsum etiam Pfeffingerum in Vitriar. illustr., l. 3, tit. 2, ad n. 9, p. 90, ubi omnia ista indulta fatetur fuisse impetrata. In quibus Papa diversimodè modificet jus illud precum, reservando aliqua, uti

primas in cathedralibus et collegiatis ecclesiis dignitates, eaque quæ per extravag. *Ad regimen* sunt reservata.

Gloriosissimæ memoriæ imperator Leopoldus instituit quidem per cardinalem de Hassiâ apud Alexandrum VII, teste eodem Oligenio; verum cum instaret, ut omisso (ad parcendum ob difficultatem temporum sumptibus) legato *Obedientiæ*, electionis confirmatio indulgeretur, Pontifex id facere recusavit, sicque dissimulatum etiam est tunc indultum apostolicum de primis precibus. Sed re inde amicè Pontificem inter et Cæsarem compositâ, etiam hisce provisum fuit. P. Schwarz, p. 8, q. 6, § 12, n. 4. Oligenius, Dissert. citatâ.

Ex his autem ita concludunt: Tot sapientissimi ac gloriosissimi imperatores per trecentos fermè annos continuâ serie à Sede Apostolicâ petierunt indultum primarum precum; quod sanè non fecissent, nisi existimassent in hac re ecclesiasticam intervenire oportere auctoritatem supremi sacrorum antistitis. Si enim eâ quam imprimere conantur Protestantes, ideâ fuissent imbuti, jus primarum precum ex suâ naturâ perpetuo nexu pertinere ad potestatem cæsaream aut regalem, tanquàm majestati et coronæ intrinsecè et independentè connexum, atque absque ullo indulto tanquàm jus regium debitum, aut in solâ consuetudine absque ullo superioris ecclesiastici assensu fundatum ac radicatum, verisimile nullatenus est, imperatores passuros fuisse hanc potestatem suam per reservationes restringi, aut eos à Romanâ Curiâ flagituros fuisse facultatem jura sua regalia atque independentia exercendi. Neque, si dubium aliquod incideret, ad difficultas ex parte capitulorum aut collatorum se opponeret, ad eandem recurrissent; prout tamen plures imperatores fecisse diximus. Nam cum Germaniæ ordinarii exciperent, quòd precibus obstant concordata Germaniæ, imperatores ad Papam recurserunt, ut iis derogaret.

23. Inferunt deinde ex his ulteriùs, hoc jus non ita esse imperatoribus perpetuâ lege concessum à Sede Apostolicâ, ut nullâ deinceps renovatione novâque approbatione opus habeant, prout in jure patronatûs, ex fundatione, e. g., competenti contingit: ubi laici universim ab Ecclesiâ sunt habilitati, et stabili lege fundatoribus præsentandi potestas est transcripta; sed primarias preces tanquàm jus personale ita singulis imperatoribus post præstitum juramentum obedientiæ et advocatiæ, noviter electis concedi, ut successor novo rursus indulto opus habeat.

Neque enim imperatores, continuatâ serie succedentes, singulos indultum fuisse petituos, si omnibus, etiam successoribus, stabili ac perpetuo privilegio fuisset absolutè concessum, prout jus præsentandi omnibus fundatorum successoribus concessum novimus. Imò ex ipso tenore hujusmodi Indultorum clarè apparere, cuilibet noviter electo personaliter illud fuisse concessum, cum semper singularis duntaxat persona designata sit, præmissis singularibus ejusdem meritis, cum personalibus expressionibus; ut videre

est apud Oligenium, qui in dissert. de prim. Prec., fol. 47 et seq., singula indulta adducit.

24. Unde neque consuetudinem aliam esse quam ut singuli de novo indultum petant atque obtineant, ut trecentorum ferè annorum usus declarat. Atque ad hanc normam metiendam etiam esse illam antiquam consuetudinem, quam Rudolphus I, Carolus IV et Wenceslaus allegant, atque approbatam asserunt : quotiescumque nempe novus fuisset creatus imperator, toties à Sede Apostolicà consuetudinem illam approbatam intelligi.

Patere hoc ex ipsis formis precum primariorum, ab imperatoribus post acceptum indultum apostolicum, ad collatores ordinarios directarum, in quibus expressam legamus eam consuetudinem à quovis tunc Ecclesiæ presidente speciali approbatione roboratam. Sic in formà, à Ferdinando II (quam in extenso exhibet Chokier, l. c. in Proëm.) ad collatores directà, hæc haberi : *Cum nobis ad prædecessorum imitationem ex inveteratà consuetudine, etiam apostolicà auctoritate per S. in Christo Patrem Paulum V, sanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ Pontificem maximum roborata, jus competat, preces primarias ad omnes et singulos Beneficiorum ecclesiasticorum collatrices, capitula, conventus et collegia ac personas alias, de illis quocumque modo disponendi jus habentes, per universum Romanum imperium constitutas, porrigendi, dandi, concedendi, et decernendi, pro personis idoneis, et nobis gratis, etc.*

25. Addunt : Licet fortassè antiqua illa consuetudo pro omnibus imperatoribus, etiam secuturis, constitutione universali ac perpetuò valiturà fuisset approbata, ut proin tunc opus non fuisset singulis imperatoribus novam approbationem, renovationem, aut novum indultum petere; aliud tamen habere posteriora tempora.

Nam per concordata Germaniæ consuetudinem illam antiquam abrogatam dicunt; idque probant, tum ex eo quòd in illis adeò singillatim omnia sint excussa, atque dignitates ac Beneficia omnia et singula, pro quocumque casu, quodcumque aut quomodo-cumque vacatura, inter summum Pontificem et collatores vel Provisores ordinarios sint adeò minutatim distributa, ut cæsareis primariis precibus planè nihil manserit reliquum, vetitumque omninò fuerit, ne quis aut liberas electiones ac provisiones impediret, aut contra tenorem Concordatorum quidquam attentaret, secus id omne inane et irritum fore.

Atque hinc Fridericum III, post inita concordata à Nicolao V, et postmodum etiam à Callixto III, petiisse et impetrasse diploma, concordatis derogatorium, quo jus primarum precum ipsi concederetur. Quo sanè opus non fuisset, si antiqua illa universaliter atque in perpetuum approbata consuetudo per concordata non fuisset abrogata, aut per concordata jus ipsi fuisset reservatum.

26. Neque sequentes post Fridericum imperatores per ducentos et ampliùs annos eandem concessionem petiuros fuisse, concordatis derogatoriam, si antiquà

consuetudine, perpetuo privilegio circumvallatà, tueri se potuissent.

Consuetudinem proin illam non fuisse stabili lege pro omnibus secuturis imperatoribus absolutè communitam, sed velut conditionatè, si noviter electi eandem approbati singuli petant. Vel, si ejusmodi consuetudo perpetuà atque absolutà approbatione firmata, viguisset, eandem cum jure primarum precum per concordata Germaniæ fuisse abrogatam, datumque Friderico III novum indultum, quod, cum personale esset, à singulis subsequenter imperatoribus renovari oportuisse. Nec sufficere presumptionem de mente Pontificis, sed requiri actuale indultum.

Patere id ex bullà Clementis XI, ad capitulum Hildesiense datà, in quà præceperit ut ad canonicatum, mense papali vacantem, reciperetur à se provissus, non autem illa, qui per primas preces absque indulto apostolico fuisset nominatus.

Nec suffragari posse exemplum Ferdinandi IV qui statim ac Romanorum rex fuerat electus, non expectatà confirmatione et Indulto Pontificio, ejusmodi Preces concessit, cum ex bullà citatà constet id fieri invito Pontifice, omniumque à Friderico III imperatorum usque ad Ferdinandum regem exempla haberi contraria.

27. Ipsos adeò acatholicos fateri imperatores post concordata precibus non uti sine indulto pontificio, illudque agnoscere tanquam Beneficium papale, quod in usu sit jam ultra seculum geminum. Sic Vitriarium, Inst. jur. publ. lib. 3, tit. 2, scribere : *Imperatores hoc jus hodiè ut Beneficium à Pontifice agnoscunt, uti clarissimè patet ex formulà quà Paulus V Papa Ferdinando II hoc jus concessit, item ex concessione hujus juris, quæ facta est ab Innocentio X, Ferdinando III.* Idem fermè fateri Fritschium, tract. de Jur. prim. prec., c. 2, n. 36, etc. Imò Protestantes in Gravaminibus, an. 1646, mense aprili, in tractatione pacis exhibitis fassos, primarias preces à Pontifice originem ducere, ac propterea easdem voluisse abolitas.

28. Fatentur equidem catholici doctores cum Oligenio, Josephum gloriosissimæ memoriæ imperatorem direxisse preces primarias ad collatores ordinarios sine indulto speciali pontificio. Sed respondent hoc exemplum fuisse singulare, contrarium exemplo omnium imperatorum à ducentis et ampliùs annis, omnium videlicet cæsarum à Friderico III usque ad hoc seculum. Deinde reclamasse Pontificem Clementem XI speciali bullà, ad capitulum Hildesheimense datà. Tandem autem hanc rem totam feliciter fuisse compositam. Exstat in hanc rem bullà Clementis XI, post electionem gloriosissimi imperatoris Caroli VI ad capitula ecclesiarum cathedralium anno 1714, directà. In hac dicit Pontifex; cum jam benedicente Domino difficultates illæ, propter quas imperiales preces primarias non admittendas esse edixerit, prorsus sint sublatae, omninò recipiendas et admittendas esse preces, quas à Carolo imperatore electo quibuscumque capitulis aut collatoribus bene-

ficiorum porrigi seu exhiberi contigerit. Et cum sibi innouerit, Josepho imperatori animum non defuisse, ad rem totam explendam, nisi immaturus illius obitus cuncta turbasset, adeoque per ipsum non stetisse quominus eadem difficultates penitus tollerentur, quemadmodum ex authenticis allatis documentis sibi liquidò constet, idcirco etiam similes primarias preces, ab eodem Josepho rege, dum viveret, expeditas, suum integrum ac plenum effectum habere; citra tamen præjudicium eorum qui à Papa aut Collatoribus ordinariis in possessionem sint missi.

RESPONSIONES AD ALIAS OBJECTIONES.

Ad præcipua adversariorum argumenta, petita videlicet ex ipsâ naturâ juris majestatici, advocatiæ, patronatûs et antiquæ consuetudinis, jam responsum est. Supersunt leviora quædam adhuc breviter dissolvenda.

Dicunt 1° jus primarum precum jam inde ab Augusto aliisque primis imperatoribus suam trahere originem, utpote qui simul usque ad Gratianum fuerint summi Pontifices. — Resp. jus gentiliū circa sacra locum non habere apud Christianos. Sed nec illi leguntur usi jure precum; aut ad quem unquam direxerunt suas preces? Et licet primi imperatores christiani usque ad Gratianum adhuc toleraverint titulum *Pontificis maximi*, quem gentiles more veteri eis deferrebant, non tamen leguntur ad ulla Beneficia nominasse. Imò tunc necdum erecta erant vera Beneficia; sed Clerici in commune vivebant, et sustentabantur ex oblationibus fidelium, quas episcopus per oëconomum administrabat.

Dicunt 2° jus primarum precum fundari in eo quòd imperatores semper fuerint primi Ecclesiarum cathedralium canonici. — Resp. hoc fundamentum non esse firmum, cum à nullo unquam imperatorum fuerit agnitionum aut allegatum.

Dicunt 3° cum Schwedero, Stamlero, Klockio, Fritschio, Vitriario, etc., indultum pontificum non peti ex necessitate, sed ad abundantiorē cautelam, et captandam eò facilius capitulorum benevolentiam. — Resp. hoc dici, sed non probari. Contrarium ex dictis patet. Quid opus captatione benevolentie si de jure constat? Si capitula resisterent, id idèò contingeret, quia ipsis persuasum est, necessariò hic intervenire debere auctoritatem Sedis Apostolicæ, et ab eâ definiendum declarandumque, si quid dubium occurreret, aut non jure fieri contingeret, prout ipsi etiam summi imperatores, in rebus dubiis, aut à capitulis vel collatoribus ordinariis in controversiam adductis, ad Sedem Apostolicam, pro novo indulto, magis declarativo, recurrere consueverant. Hoc ipsum precistæ etiam non rarò faciebant, ad tribunalia Romanæ Curie obortâ lite, confugientes, ut exemplis probat Oligenius, Dist. cit. fol. 125. Certè non paterentur imperatores jus primarum precum per reservationes pontificias limitari ac restringi, si tantum ex civilitate, ut loquuntur, aut ad captandam benevolentiam, indultum peterent.

Dicunt 4° cum Goldasto, ex Conrado Urspergensis

haberi, quòd Otho IV noluerit Beneficia seu ecclesiâs conferre primis petentibus, prout ante fuerit consuetudo principum. Ergo consuetudine jamdudum ante Rudolphum inductum fuerat jus primarum precum. — Resp. : Hæc non sunt contra ea quæ hactenus attuli; non enim nego consuetudinem illam esse antiquiorem temporibus Rudolphi. Cæterum vel fuit ea consuetudo approbata à summo Pontifice, prout approbata fuit ea quam allegant Rudolphus I et Carolus IV, et tunc fuit legitima. Vel non fuit approbata (prout probabilius esse videtur; aliàs Otho IV eam non rejecisset); tunc inter abusum est collocanda, quos abjecit et damnavit Fridericus II.

Dicunt 5° cum Pfeffingero ad Inst. Vitriar., l. 3, tit. 2, n. 8, imperatorem Mathiam, an. 1614, ad episcopum Spirensensem ob non admissum Adolphum de Veningen ad stallum in choro, dedisse litteras in quibus primarias preces appellat *jus suum et regale*. — Resp. : Certum est Mathiam Cæsarem à Paulo V Papâ petiisse, et impetrasse indultum, prout ostendit formula precum quas direxerat, exstans apud Besoldum Thesaur., pract., part. 2, pag. 149, ubi sic loquitur: *Cum nobis ad prædecessorum nostrorum imitationem ex inveteratâ consuetudine; etiam apostolicâ auctoritate per sanctissimum in Christo Patrem Paulum V, Sanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ pontificem maximum jus competat*, etc. Jus igitur ac regale appellat, quia ex consuetudine à Paulo V approbatâ per speciale indultum regiæ ac cæsareæ ejus majestati fuit concessum, propter ejus præeminentiâ et supremam in temporalibus potestatem. Eodem sensu etiam Status Catholici Ratisbonæ, an. 1646, appellârunt *regale Romanæ coronæ*; præterquàm quòd hoc modo loquendi fuerint usi tanquàm argumento ad hominem adversus Lutheranos, qui imperatori jus primarum precum in terris suis negabant.

Dicunt 6° : Imperatores electi, etiam ante confirmationem statim administrant imperium; ergo etiam statim possunt exercere jus primarum precum, antequàm ullum indultum petant. Atque ita fecisse Ferdinandum IV et Josephum I est in comperto.

Resp. 1° : Hoc argumentum non probat jus primarum precum non fundari in concessione saltem generali Sedis Apostolicæ; sed ad summum probaret non debere singulos imperatores indultum petere, postquàm generali et perpetuo privilegio hoc jus imperatoribus omnibus ritè electis concessum fuit. Quo non obstante nihilominus hoc jus à Sede Apostolicâ suam posset originem trahere, id quod maximè cum acatholicis est controversum.

Quid autem sentiendum de alterâ quæstione, cum quibusdam etiam Catholicis controversâ, an scilicet singuli imperatores debeant ejusmodi indultum petere, vel an non saltem ante petitum indultum possit noviter electus jus illud exercere, aliorum potiùs DD. ex sensu ac verbis superiùs retuli.

Ad exempla etiam Ferdinandi IV et Josephi I, ex iisdem responsum; hoc addo, illos haud dubiè bonâ fide egisse, Catholicorum non paucorum doctrinâ ful-

tos, existimantium, imperatoribus universim datum fuisse à Sede Apostolicâ privilegium universale ac perpetuum, aut in consuetudine antiquissimâ, summi Pontificis assensu firmatâ, sententiam suam fundantium, quamvis postea Clemens XI in bullâ citatâ contrarium declaraverit.

ARTICULUS III.

Ad quæ Beneficia se extendant primæ preces?

Regulæ generalis instar hic est, preces primarias imperatoris habere locum in omnibus Beneficiis ecclesiasticis, secularibus ac regularibus, curatis et non curatis, simplicibus et duplicibus, dignitatibus videlicet, personatibus, administrationibus et officiis.

30 In specie autem his precibus sunt subjecta 1° *reservata summo Pontifici* (iis exceptis, quæ sunt reservata in Extravag. *Ad regimen*, 13, de Præbend. et Dignit.); 2° *electiva*; 3° *subjecta juri patronatus ecclesiastici*; 4° *collativa per turnum*; 5° *curata et vicarie perpetuæ*; 6° *vacantia per promotionem, per professionem religiosam, per initum matrimonium, vel ob crimen simoniæ, hæresis, etc.*; 7° *devoluta ad immediatum superiorem*, e. g., ad episcopum, vel alios præsules Papæ inferiores; 8° *resignata simpliciter in manus ordinarii*; 9° *ad collaturam monasterii spectantia*.

Quæ omnia patent ex indultis apostolicis, imperatoribus datis, uti ex dato à Paulo V, Ferdinando II, imperatori, apud Chokier in Prec. prim. illustr., atque ex Indulto concessio Ferdinando III ab Urbano VIII (quod in extenso exstat apud P. Schmier, l. 3, tr. 1, p. 2, c. 3, sect. 7, n. 288, ubi præmissis magnis laudibus memorati imperatoris Pontifex ita loquitur:

31. « Hinc est quòd tuæ Celsitudinis supplicationi inclinati, dictâ auctoritate præsentium serie eidem Celsitudini tuæ concedimus et indulgemus, quod, si per te quibusvis collatoribus seu collatricibus quorumcumque Beneficiorum ecclesiasticorum, secularium vel regularium ordinum quorumcumque, per sacrum Romanum imperium ubilibet constitutorum, etiam, si qui, vel si quæ pontificali, vel aliâ quâvis dignitate præfulgeant, seu collegia, capitula et conventus fuerint, super singulis Beneficiis ecclesiasticis, cum curâ vel sine curâ, secularibus, vel ordinum hujusmodi regularibus, in singulis cathedralibus, etiam metropolitanis, collegiatis, et aliis quibuscumque Ecclesiis, etiamsi Beneficia hujusmodi, canonicatus et præbendæ, dignitates, personatus, administrationes vel officia in eisdem cathedralibus, et metropolitanis vel collegiatis ecclesiis, et ipsæ præbendæ in illis ex hujusmodi Ecclesiis, in quibus majores vel minores præbendæ esse noscuntur, etiamsi majores fuerint, et ad dignitates, personatus, administrationes, vel officia hujusmodi consueverint, qui per electionem assumi, eisque cura imminet animarum, dummodò dignitates ipsæ in cathedralibus, etiam metropolitanis, post pontificales majores, aut collegiatis hujusmodi principes non existant, ab eorundem collatorum vel col-

laticum collationem, provisionem, præsentationem, electionem vel quamvis aliam dispositionem communiter, vel divisim pertinentibus, singulis personis conferendis, seu super hoc quòd personæ ejusmodi ad illa recipiantur et admittantur, preces porrigi, seu de personis eisdem ad Beneficia hujusmodi nominationes fieri contingerit primarias, iidem collatores, et collatrices salvo quòd singulæ collationes et singulæ ecclesiæ ex hoc ultra quàm in uno Beneficio non graventur, ac ipsi collatores, et collatrices saltem quatuor Beneficia ecclesiastica conferre habeant, hujusmodi precibus et nominationibus parere et intendere, nec non personas ipsas ad hujusmodi Beneficia, postquàm ipsis de illis canonicè provisum fuerit, juxta earundem precum ac nominationum tenorem recipere, et admittere debeant, et etiam teneantur.

« Quòdque quicumque quibusvis in dignitatibus constituti, seu ecclesiarum cathedralium canonici singuli, videlicet in illis quos pro singulis personis prædictis, precum et nominationum hujusmodi, et ad hoc, ut sortiantur illa effectum, etiam præsentium executores deputaveris, per se vel alium seu alios Beneficia prædicta, cum in quibusvis etiam ordinariis collatoribus per constitutiones nostras aut litteras alternativas, aliaque privilegia et indulta quæcumque quomodocumque concessis, et in posterum concedendis, aut aliis quibuscumque mensibus vacaverint, et quæ personæ, pro quibus preces et nominationes hujusmodi factæ fuerint, quatenus hujusmodi preces seu nominationes ad illa se extendant, infra mensem, postquàm ipsis vacatio hujusmodi Beneficiorum innotuerit, duxerit acceptandas; etiam ipsa Beneficia dispositioni apostolicæ, aliàs quàm per constitutionem felicitis record. Benedicti Papæ XII, prædecessoris nostri, quæ incipit *Ad regimen*, generaliter reservata existant, et ex diversis personis vacaverint, et personæ nominatæ prædictæ tempore ascensionis Beneficii, ad quod nominatæ fuerint, aliud Beneficium in eadem ecclesiâ obtineant, ac secundum statuta et consuetudines ecclesiarum, in quibus Beneficia hujusmodi constituerint, vel indulta, ecclesiis concessa, capaces, videlicet in ætate legitima constitutæ, aut de legitimo matrimonio procreatæ non sint; dummodò quoad hujusmodi qualitates alias cum eis canonicè dispensatum, et Beneficia in eadem ecclesiâ talia sint. quæ sine dispensatione apostolicâ in simul obtineri possint, aut consueverint, ac ipsorum vacantium Beneficiorum collatio non fuerit juxta Lateranensis statuta concilii ad Sedem Apostolicam legitime devoluta, neque super illis inter aliquos lis pendeat indecisa, conferre et assignare etc., nec non omnia et singula, quæ ad hoc, ut precum seu nominationum, ac collationum et acceptationum hujusmodi succedant effectus, opportuna fuerint, facere auctoritate nostrâ per censuram ecclesiasticam exequi possint ac valeant, etc.

« Non obstantibus nostris de non utendo gratiâ expectativâ, ac reservatione speciali, vel duabus gra-

« ijs insimul... nec non quibuscumque in cancellariâ
 « Apostolicâ quandocumque publicatis et publicandis,
 « et aliis constitutionibus et ordinationibus apostoli-
 « cis, nec non aliis ecclesiarum in quibus hujusmodi
 « Beneficia forsân fuerint, statutis et consuetudini-
 « bus, etc., nec non concordatis nationis Germanicæ,
 « ac eorundem concordatorum confirmatione ac præ-
 « dictis et quibuscumque aliis, quandocumque editis,
 « et edendis constitutionibus et regulis nostris, et
 « dictæ cancellariæ, ad quarum solemnitate, ad-
 « strictionem, formam et satisfactionem seu obser-
 « vantiam, habentes preces, seu nominationes hujus-
 « modi, minimè teneantur, nec ipsæ preces sub illis
 « comprehendantur quoquomodo; nec non quibusvis
 « privilegiis, indultis et litteris apostolicis, et quibus-
 « vis gratiis expectativis, specialibus vel generalibus,
 « etiam mentalibus reservationibus, unionibus et an-
 « nexionibus, et incorporationibus, suppressionibus,
 « et extinctionibus perpetuis, et temporalibus, nomi-
 « nationibus, etc.

32. Ex hoc indulto pontificio (cui fermè conformia sunt alia) constat, 1° preces istas tantæ esse efficacæ, ut non alteri, quàm per preces à Cæsare nominato, Beneficium conferri possit, si is idoneus sit. Et, si alteri conferretur, id fieret invalidè.

Constat 2° eas non impediri per quaecumque reservationem, exceptis iis Beneficiis quæ continentur in citatâ Const. *Ad regimen*.

Constat 3° derogari regulis cancellariæ, litteris concessis in formâ *pauperum*, seu mandatis de providendo clericis pauperibus, personis illustribus aut graduatis. Ut patet ex § *Non obstantibus*; imò omnibus aliis privilegiis, indultis et litteris apostolicis.

Constat 4° derogari statutis et consuetudinibus ecclesiarum particularium: Unde si qualitas aliqua in canonico aut beneficiato tantum requireretur ex statuto aut consuetudine particulari alicujus ecclesiæ, posset Cæsar ad eum canonicatum aut Beneficium nominare etiam talem clericum, qui eâ qualitate caret. Quare, cum capitulum quoddam recusaret in canonicum assumere ignobilem clericum, quem Ferdinandus II, nominaverat, coactum fuit eum admittere, non obstante consuetudine aut statuto, ut tantum nobiles recipiantur.

Constat 5° derogari etiam concordatis Germanicæ (et quidem expressè) præsertim quatenus statuit alternativam mensium: Nam primæ preces locum habent quocumque mense absque discrimine, sive mense papali, sive mense ordinarii collatoris Beneficium incipiat vacare.

ARTICULUS IV.

Ad quæ Beneficia se non extendant primæ preces?

33. Resp. 1°: Se non extendunt ad ea quæ in Extravag. *Ad regimen*, Papæ sunt reservata. Neque ad ea quæ ad Sedem Apostolicam sunt devoluta.

Resp. 2°: Neque ad dignitates episcopales, aut his proximas in cathedralibus, uti præposituras; neque ad principales seu primas in collegiatis.

Resp. 3°: Neque ad ea quæ ex naturâ suâ sunt regularia, uti sunt abbatia, præpositura, prioratus, decanatus regularis. Neque enim Cæsar nominat religiosos ad istas dignitates regulares: imò neque ad Beneficia regularia.

Resp. 4°: Neque ad Beneficia *patronatus laici*. Quia ut aliàs observavimus, Pontifex per reservationes aut concessionem generales non censetur derogare juri, ex fundatione, constructione, aut dotatione quæsito. Idem dicendum de patronatu mixto. Aliud tamen esset, si plures forent compatroni ecclesiastici, quàm laici.

Resp. 5°: Neque ad *monocularia*, quando scilicet collator tantum unum potest conferre; imò neque, si tantum duo aut tria potest conferre. Nam ex indulto recitato, preces primarias tantum ii collatores tenentur admittere, qui saltem quatuor possunt conferre. Ne aliàs toto vitæ tempore, præsertim cum imperatores brevi tempore regnarent, nec unicum conferre possent.

Resp. 6°: Neque ad Beneficia *manualia*, quæ ad nutum sunt revocabilia, aut *vicarias temporales*, *pensionnes*, et alia quæ non conferuntur in titulum. Quia propriè ne quidem sunt Beneficia ecclesiastica.

Resp. 7°: Neque ad *litigiosa*, de quorum proprietate lis pendet. Neque ad *resignata* ex causâ permutationis, aut in favorem tertii; quia non absolutè vacant. Quibus addit Leurenus simpliciter resignata in manibus Papæ.

Resp. 8°: Neque ad ea quæ perpetuò sunt *incorporata* alicui dignitati Ecclesiæ, collegio, mensæ episcopali aut capitulari.

Resp. 9°: Neque ad ea quæ sunt extra Romanum imperium, aut ad ea quæ in alienis regnis aut ditionibus sunt sita, licèt olim spectârint ad imperium. Nisi eâ conditione translata sit ad alium principem provincia, ut retineat quoad sacra eas condiciones quas habebat, dum erat sub imperio, prout de episcopatu Metensi, Tullensi et Virodunensi perhibetur.

Excipiuntur Beneficia Italie, etiam in illis provinciis sita quæ imperatori jure feudali sunt subjectæ. Procceditque hoc etiam pro casu quo collator in Germaniâ existit. Sicut è contra primis precibus locus est, etsi collator extra Germaniam existat, modò Beneficium existat in Germaniâ.

Quæres an preces cæsareæ etiam extendantur ad Beneficium secundum vacaturum, quando precista Beneficium primitus vacans non fuit adeptus?

Resp.: Si precista ex negligentia et culpa suâ Beneficium non fuit adeptus preces non extenduntur ad secundum, sed post mensem extinguuntur, quo primum cepit vacare, arg. c. 11, de Præb., in 6.

Si verò precista absque culpa suâ Beneficium non fuit adeptus, preces etiam ad secundum et tertium porrigitur, usque dum precista unum fuerit adeptus.

Si verò jam semel Beneficium acceperat, variare et aliud prætereendere non amplius potest; quia res non amplius est integra, cum jus jam sit consecutus.

ARTICULUS V.

Quænam adhuc notanda?

34. Resp. 1°: Clericus qui preces cæsareas obtinuit, debet intra mensem, Beneficium ad quod nominatus est, acceptare et declarare quòd illud vi primarum precum petat. Mensis autem iste incipit currere à tempore, quo ipsi vacatio Beneficii innotuit. Quod statutum est, ne Ecclesia propter diuturniorem vacationem detrimentum patiatur.

Unde docet Hermes, mense elapso, exstingui jus precistæ, si ex culpâ suâ Beneficium à collatore non petat. Aliàs enim frustra fore tempus unius mensis determinatum. Neque huic determinationi obstare clausulas generales.

Contrariam tamen sententiam tuentur Wagnereck, Engel., Pirlh., Wiestner., Schmalzgr., qui docent, quòd etiam elapso jam mense possit preces collatori offerre, si res adhuc sit integra, hoc est, si post lapsum mensis necdum altari sit facta collatio. Quia in indulto Apostolico dicitur non obstare precistæ, quæ alioquin requiruntur de insinuatione et publicatione nec frustra tamen mensem determinari, quia eum in finem determinatum esse, ut ordinarius collator mense elapso possit liberè conferre. Nam

Resp. 2°: Precista intra mensem debet preces cæsareas seu rescriptum, vel nominationem ad Beneficium præsentare ordinario ejus collatori, puta episcopo vel capitulo, capitulariter congregato, etc. Si secus fecerit, poterit ordinarius liberè illud alteri conferre, nec illa collatio ampliùs retractabitur. Cæterum tempus legitime impedito non currit, et probabiliùs neque minori; vel saltem habet jus restitutionis in integrum. Quamvis enim minor in iis quæ in seipsis verè sunt spiritualia, uti in matrimonio, voto, professione religiosa, habeatur pro majore, sicut filius-familiàs quoad castrensia, non tamen in iis quæ tantum sunt annexa spiritualibus, uti beneficialia. Sic enim minor adversùs propriam resignationem Beneficii restituitur in integrum.

35. Resp. 3°: Interponendæ sunt ex præces in quavis ecclesiâ pro uno tantum Beneficio, et semel tantum (ut aliàs dictum). Et quidem debet imperator nominare *dignum*, ut videlicet habeat eas qualitates quæ de jure communi, vel vi foundationis in beneficiato requiruntur. Unde non debet esse illegitimus, irregularis, vel censurâ irretitus, nec alio laborare impedimento Canonico, nisi à Pontifice eum eo esset dispensatum. Dixi, *de jure communi*. Nam imperator non tenetur attendere ad statuta aut consuetudines particulares alicujus Ecclesiæ.

Sufficit autem, si qualitates requisitas habeat tempore collationis. Unde vim suam obtinent preces; etiamsi precista, tempore earum impetratarum, non habuisset primam tonsuram, legitimam ætatem, etc.

36. Resp. 4°: Imperator jus suum primarum precum potest alteri cedere prout exempla præterite ætatis demonstrant. Sic Wenceslaus hoc jus per diocesium Spirensem et Wormaciensem cessit Ruperto Palatino; Ferdinandus II, electori Coloniensi, etc.,

quo casu nominatio cessionarij perinde haberi debet ac si fuisset facta ab ipso imperatore.

Imò potest imperator etiam variare; hoc est, postquam Petrum nominavit ad Beneficium, nominare ad illud Paulum. Nisi absoluta prorsus fuisset promissio; quæ sanè, si acceptata fuerit, cadit in debitum. Ratio est quia si ejusmodi absoluta promissio non subest, censetur imperator sibi reservasse potestatem variandi. Aliud tamen esset, si res non ampliùs foret integra, uti, si precista preces jam obtulit collatori.

37. Ipse etiam precista potest variare, petendo secundum Beneficium, quando primi petitio absque ejus culpâ non est sortita effectum, ut si primus actus fuit invalidus. Nam licet hæ preces ad unam tantum in quavis ecclesiâ collationem tendant, tamen hanc validam esse oportet. Et hinc si jam primum validè acceptasset, non posset ampliùs variare acceptando secundum, quia preces jam sunt consecutæ suum effectum. Si verò precista esset nominatus ad Beneficium, quod primis precibus non est obnoxium, posset is, omissis precibus, ad ordinariam provisionem transire, et liberam collationem ab ordinario petere.

Cæterum, si precista pacificam Beneficii possessionem obtinuit, debet Beneficium si quòd prius habuit et sit incompatible, dimittere, non autem si sit compatibile.

Quinimò potest unus idemque clericus ab imperatore ad plura Beneficia, in diversis ecclesiis nominari, disjunctivè tamen. Et si taliter præsentatus uno Beneficio provisos fuerit, potest imperator pro aliis ecclesiis alios nominare.

38. Ut autem preces primariæ eò certius ad finem suum pertingant, constituere solet imperator auctoritate apostolicâ *Executores*, qui debent esse personæ in dignitate ecclesiasticâ constitutæ, vel saltem canonicatum in ecclesiâ cathedrali obtinere. Hi executores possunt quosvis collatores ordinarios etiam censuris compellere, ut Beneficium ritè nominato conferant. Et, si renuant, possunt ipsi executores illud conferre.

Potest autem executor sub-executorem constituere; quia est delegatus supremi principis, qui potestatem sibi commissam potest subdelegare.

CAPUT II.

DE INSTITUTIONIBUS.

Institutio latè accepta comprehendit quamlibet provisionem ecclesiasticam in causâ Beneficiali; atque sic electionem etiam, et collationem liberam complectitur. Quo sensu loquitur prima regula juris, in 6: *Beneficium ecclesiasticum non potest licitè sine institutione canonicâ obtineri*. Unde postquam de jure beneficiali, de jure patronatûs, de concordatis Germaniæ, atque de primariis imperatorum precibus tractavimus, de institutionibus etiam breviter aliqua subiungenda duxi.

Strictius autem sumpta institutio dividitur 1° in *collativam*, per quam confertur titulus beneficii; 2° in *auctorizabilem*, quâ committitur cura animarum per sacramentorum administrationem exercenda; 3° in *possessoriam per investituram*.

ARTICULUS PRIMUS.

De institutione collativâ.

Præcipua institutionum species est *collativa*. Est autem alia *libera*, quando confertur Beneficium clerico à collatore ordinario omninò liberè ita, ut nullum jus aut obligationem præsupponat. De hac tractatum est dissert. de Jure benef.

Alia verò est institutio *necessaria*, quæ datur ad patroni præsentationem, aut nominationem imperatoris vigore primarum precum, et de hac hic aliqua disse- renda veniunt.

§ I. *Natura institutionis collativæ.*

39. Institutio est *concessio necessaria Beneficii vacantis ab ordinario facta ad præsentationem patroni*. Dicitur *necessaria*, quia debetur legitimè præsentato; modò Beneficium sit patronatum, et vacet, atque debito tempore præsentetur idoneus.

Quòd si his concurrentibus ordinarius neget institutionem, aut plus æquo differat, poterit præsentatus imò etiam ipse patronus appellare, aut provisionem impetrare à Papâ.

Quæstio autem controversa est, an valida sit institutio, quæ facta est vel invito vel inscio patrono. Nam duplex in hac re est sententia. Prima dicit quòd talis institutio non sit ipso jure nulla, sed valeat quidem, sit tamen rescindibilis; altera omninò invalidam esse contendit. Et hæc est communior, videturque probabilior atque decisa, can. *Decernimus*, 32, caus. 16, q. 7, ibi: *Quòd si spretis eisdem fundatoribus, rectores ibidem præsumperit episcopus ordinare, et ordinationem suam irritam novcrit esse, et ad verecundiam suam alios in eorum loco (quos iidem ipsi fundatores condignos elegerint) ordinari*.

Secundum hunc autem canonem videtur intelligendum cap. *Illud*, 8, de Jur. patron. in fin., ubi dicitur talis institutio irritanda, nempe pro irritâ declaranda; prout doctores communius explicant.

Valida tamen est institutio facta ad præsentationem patroni putatitii, seu bonâ fide existimati, licet reipsâ proprietas patronatûs ad ipsum non pertineat. Nam, ut valeat institutio, plus non requiritur, quàm ut præsentans sit in possessione bonæ fidei. Unde licet postea alius in petitorio obtinuerit, rata tamen erit præsentatio patroni existimati, et subsequa institutio ordinarii, cap. 19 de Jur. patron.; nam, quod legitimè factum est non retractatur, licet deveniat ad eum casum, à quo incipere non potuisset, cap. 12, dist. 55, et l. 2, ff. de liti. actuq. privat.

Aliud esset, si lis oriretur, non solùm, ad quem jus præsentandi pertineat, sed an Beneficium sit obnoxium juri patronatûs. Nam tunc pro collatione libera esset præsumptio.

§ II. *Causa efficiens.*

40. Causa efficiens est ipse *instituens*, ad quem de jure vel consuetudine pertinet institutio, persona nempe ecclesiastica. Nam secularis ad hoc est inhabilis.

Hanc potestatem instituendi in Beneficiis patronatis

per suam diocesim regulariter habet episcopus. Unde intentionem suam habet fundatam in jure, adeò ut, si quis alius jus illud prætendat, in dubio probare illud debeat.

Instituere autem potest episcopus, etiam ante consecrationem, modò sit confirmatus. Quia institutio non est actus ordinis, sed jurisdictionis; et quidem necessaria, cum debeat instituere legitimè sibi à patrono præsentatum.

Quapropter hæc potestas transit ad capitulum sede vacante. Estque hoc ipso disparitas cum collatione libera. Nam si Beneficium pertinet ad liberam collationem episcopi, fieret eidem præjudicium, si à capitulo conferretur. Contra verò nullum eidem sit præjudicium, si capitulum præsentatos instituat, cum institutio non sit libertatis, sed necessitatis ac justitiæ. Instituere autem solet capitulum sede vacante per suum vicarium in spiritualibus.

Vivente episcopo competit ea potestas etiam vicario generali, et quidem probabilius absque speciali mandato, Arg. c. fin. de Offic. vicar., in 6, ubi vicario negatur potestas liberæ collationis, ex eâ ratione quòd donare non possit. Ergo à contrario potest instituere, cum institutio non sit donatio, sed necessaria ad requisitionem patroni provisio. Item Arg. c. 5, hoc titulo, ubi improbatur institutio, quæ non fit ab episcopo, aut ejus *officialibus*, qui hoc de jure possunt. Ergo supponitur aliquos officiales episcopi de jure posse instituere. Inter hos autem præcipuè est vicarius generalis, qui in jure præcipuè venit nomine *officialis*. Ratio ulterior est cum jurisdictio vicarii generalis sit eadem jurisdictione episcopi, idemque utriusque tribunal potest omnia quæ ipsi non inveniuntur prohibita.

Quamvis autem institutio jure ordinario competat episcopo ejusque vicario, et sede vacante, capitulo, jure tamen extraordinario competit multis prælatis inferioribus, ex consuetudine videlicet aut præscriptione, vel privilegio, etiam in Ecclesiis, quæ subjectæ sunt episcopo.

Ante concilium Tridentinum competeat etiam prælatis Ecclesiæ episcopo inferioribus, ex *fundatione*; hoc autem concilium statuit, sess. 14, c. 12, de Ref., *ut in casu foundationis aut dotationis institutio episcopo, et non alteri inferiori reservetur*. Quidam tamen hanc dispositionem concilii intelligunt tantum de institutione auctorizabili. Alii verò, cum card. de Lucâ verosimilius eam referunt quidem ad institutionem collativam tituli; existimant nihilominus, eam conditionatè esse accipiendam, non posse videlicet institutionem in fundatione inferiori prælato reservari, nisi ipse episcopus consentiat, et fundationem sic factam approbet, cum jure suo possit cedere.

Quæres 1° an jus instituendi clericos posset competere laicis.— Resp.: Posset illis competere ex speciali privilegio apostolico, sicut eodem acquirere possunt jus eligendi ac conferendi Beneficia, jus decimandi, etc.; licet enim per se jurisdictionis ecclesiasticæ sint incapaces, et quidem jurisdictionis internæ pro foro sa-

cramentali pœnitentiæ jure divino, cùm hæc jurisdictio absolutè ordinationem sacerdotalem eodem jure divino præsupponat; jurisdictionis tamen alicujus externæ, quæ à jure ecclesiastico dependet, præsertim voluntariæ, qualis est institutio, collatio, electio, per privilegium apostolicum fieri possent capaces.

Non tamen exinde sequitur, quòd etiam per consuetudinem aut præscriptionem jus instituendi possint laici acquirere. Non enim universaliter verum est, quod per consuetudinem aut præscriptionem possit obtineri omne id quod obtineri potest per privilegium. Hoc enim non procedit, quando datur incapacitas possessionis. Laici autem, secluso privilegio Sedis Apostolicæ, sunt incapaces possidendi jura spiritualia.

Si igitur alicubi laici (aut etiam moniales vel abbatissæ) ejusmodi jura instituendi, eligendi, aut conferendi ab immemoriali tempore exercent, id non oritur ex eo, quòd per actus longissimi temporis jus istud acquisiverint, (cùm absque possessione vel quasi-possessione nulla præscriptio possit procedere) sed si in quieto usu talium jurium reliquuntur, id contingit ideò, quia ex tantitemporis cursu, continuoque usu præsumitur, obtentum fuisse aliquando privilegium apostolicum. Quæ tamen ipsa præsumptio, detecto possessionis vitio, cedere debet veritati.

Quæres 2° an instituere quis seipsum possit? — Resp.: Licet quis possit aliquos actus jurisdictionis voluntariæ in seipsum exercere, uti dispensare secum ipso, prout faciunt superiores, qui dispensando cum subditis non rarò etiam secum ipsis dispensant, imò etiam quandoque cum seipsis licet cum subditis non dispensent; hoc tamen non procedit in materiâ beneficii, in quâ propter ambitionis et personæ acceptationis periculum haud expedire visum est, ut quis se ipsum eligat, confirmet, instituat; cùm etiam in materiâ profanâ visum sit inconveniens ut aliquis fiat auctor in rem propriam, l. 1, ff. de Auctor. tut., P. Franc. Schmier, l. 3, tr. 1, c. 3, sect. 3, n. 122. Quomodò autem hoc non obstante seipsum quis indirectè præsentare possit, dictum est supra, speciale etiam quid est, quod in electione imperatoris possit elector sibi ipsi votum dare, ut fecit Sigismundus, etc.

Quæres 3° an saltem alium possit quis simul præsentare et instituere. — Resp. affirmativè, si ex eodem titulo jus præsentandi et instituendi habeat. Quia tunc in effectu videtur esse libera collatio. Si autem præsentatio et institutio ipsi competerent diverso ex titulo, diversis actibus esset exercenda, aut alterutra per procuratorem. P. Schmier, l. c., n. 129, etc.

§ III. Causa materialis.

41. Causam materiale institutionis dicere possumus *subjectum*, quod recipit institutionem ab ordinario.

Requiritur autem 1° ut sit clericus; quia laicus est incapax Beneficii, c. 2, hoc titulo, nec sufficit, si quis statim post institutionem insigniatur primâ tonsurâ. Aliud est, si jam sit clericus, per ordines minores aut

primam saltem tonsuram insignitus; nam tunc præsentari potest ad ecclesiam, etiam parochialem, et institui debet, modò alioquin sit idoneus, et intra annum ad sacerdotium promoveri possit, c. 2, hoc titulo. in 6, quia, generaliter loquendo, non est necesse ut instituendus actu habeat illum ordinem, quem Beneficium requirit, sed sufficit, si intra annum illum recipiat, Clem. 2, de Ætat. et Qualit., modò sit Clericus, qualis fit jam per primam tonsuram.

Quamvis autem laicus de jure ordinario sit incapax ut instituatur in Beneficio ecclesiastico, nihilominus principibus aliquibus laicis conferuntur præbendæ quædam honorariæ, uti imperatori Romæ ad S. Petrum in Vaticano, si Romæ coronatus fuerit; regi Romanorum Aquisgrani; regi Galliæ in ecclesiâ Pictaviensi et Cenomanensi; regi Hispaniæ in Legionensi.

Requiritur 2° ut instituendus sit idoneus et dignus; neque enim ordinarius instituere potest inidoneum sive indignum, à quocumque demùm patrono fuerit præsentatus. Quâ de re prolixius tractatum est in dissert. de Jure beneficii, et adhuc abundantius in dissert. de Jure patronatûs. Hinc ante institutionem candidatus examen de doctrinâ, moribus et canonicis impedimentis subire debet. Atque si ordinarius inidoneum instituat, tenetur Ecclesiæ damnum resarcire quantum potest.

Requiritur 3° ut intra tempus debitum sit præsentatus; nempe ut intra quadrimestre à patrono laico, et intra semestre ab ecclesiastico sit præsentatus. De quâ etiam re supra in dissert. de Jure patronatûs plenius actum.

Licet verò Barbosa, Palao, Leurenus, alique doctores contendat, institutionem fieri non posse intra tempus, à jure indultum patronis ad præsentandum; ex ratione; quia aliàs per acceleratam ejusmodi institutionem laico patrono fieret præjudicium, eò quòd adimeretur ipsi facultas variandi, etc.; verùm non video, quomodò patroni juribus præjudicaretur, si ab ipso præsentatus, post legitimum examen, currente adhuc tempore concessio, institueretur; cùm per suam præsentationem ipsemet renuntiet ulteriori variationi. Neque præjudicaretur Ecclesiæ; cui expedit, non diù esse viduatam. Et videtur hoc confirmare, saltem in Germaniâ, praxis plurium diocesium, quarum ordinarii solent instituere præsentatum etiam intra tempus, ad præsentandum concessum; modò idoneus fuerit inventus. Aliud foret, si jus præsentandi non esset satis compertum; nam tunc verus adhuc patronus posset comparere; in cujus præjudicium cederet anticipata institutio.

§ IV. Causa formalis.

42. Causam formalem constituit modus quo fieri debet institutio, atque tribus absolvitur. Requiritur enim 1° ut fiat ad præviam patroni præsentationem. Aliàs est nulla; modò patronus intra tempus sibi ad præsentandum concessum egerit de contemptu.

2° Ut institutio fiat auctoritate ordinarii. Aliàs, si patronus laicus clericum instituere attentet, nulliter agit, et est excommunicandus; ecclesiasticus patronus,

si idem attentet, nolique desistere, pariter censuris coercendus. Quam etiam poenam incurrit taliter institutus.

3° Ut ante institutionem per edictum, publicè affixum, citentur et audiantur omnes qui volunt aliquid opponere, arg. c. fin de Elect., in 6, quo tamen edicto opus non est in institutionibus, factis à summo Pontificè. Neque in iis diocesisibus, in quibus hic usus nunquàm fuit introductus, vel contrarià consuetudine rursus abrogatus, prout passim non viget. Neque in collatione liberà, per quam statim acquiritur jus in re; sed in tantum post præsentationem et electionem, per quas acquiritur solummodò jus ad rem.

Facit autem ejusmodi edictum, ut si lapso termino compareat verus patronus, non ampliùs audiat, saltem si conscius fuit edicti, et legitime non fuerit impeditus.

Cæterum tempus, intra quod, post factam præsentationem, facienda sit ab ordinario institutio, in jure determinatum non est. Quòd si tamen, postquàm debitè petita est institutio, diutius, e. g., ultra duos menses differatur, ejus ad quem pertinet jus instituendi, superior implorandus est, ut certum terminum præfigat, intra quem si institutio non fiat, ipse supplebit negligentiam, vel compellet ordinarium ad faciendam institutionem.

§ V. Causa finalis.

43. Fñis præsentationis et institutionis est, ut fundatores ecclesiarum ac beneficiorum ecclesiasticorum debitè honorentur, ac ipsis ecclesiæ quam fundarunt, de idoneo ministro providere liceat, atque eà ratione alliciantur ad liberalitatem suam erga pias causas exercendam. Qui finis ab Ecclesià intentus sanè rationalis est; non enim convenit, ut liberales Ecclesiarum fundatores, constructores, et dotatores prorsus nullum jus circa creaturam suam habeant.

Ne tamen contra antiquissimos conciliorum canones Beneficium ecclesiasticum de manu laicà recipiatur, providè ab Ecclesià provisum fuit, ut auctoritas ecclesiastica interveniat, et per institutionem ecclesiasticam, ab episcopo aut alio ordinario factam, patroni intentio ad finem suum modo congruo deducatur. Atque hanc rationem simul et patronorum liberalitas jugi colatur obsequio, et nihilominus ecclesiasticæ consulatur auctoritati.

§ VI. Objectum.

44. Objectum, seu materia, circa quam versatur institutio, est *Beneficium patronatum vacans*. Si enim non vacaret, tam præsentatio quàm institutio esset irrita. Vacare autem Beneficium potest triplici modo : 1^a de facto tantum, quando Beneficiatus legitimo titulo ac jure munitus possessione per vim aut metum iniquè dejectus fuit. Ad Beneficium autem taliter vacans nec præsentatio nec institutio fieri potest, cum propriè non vacet : 2^a de jure tantum vacat, quando Beneficiatus titulo canonico seu jure destitutus, in detentione injustà Beneficii persistit; 3^a de jure et facto simul vacat, quando neque jus seu titulum quisquam

habet neque possessionem, ut contingit, quando Beneficiatus moritur aut resignat.

Jam verò, si secundo aut tertio hoc modo vacat Beneficium, locus est præsentationi et institutioni, c. 3, de Offic. ordin., in 6, quia propriè vacat.

Debet insuper Beneficium esse patronatum; nam in collativo et electivo institutio ista locum non habet. Sed neque in omni patronato semper locum invenit; sic locum non habet in patronato ecclesiastico, si preces primariæ imperatoris interveniant, aut reservatio pontificia.

§ VII. Effectus institutionis.

45. Institutio ex parte instituti producit proprietatem Beneficii, ac jus in re, qui per præsentationem jus solummodò ad rem, latius sumptum consecutus fuerat. Unde juxta plures doctores uti Garciam, Engel, Konig, si præsentatus ante institutionem Beneficium occuparet, seque administrationi ingereret, nihil consequeretur, ac jure ipso, per præsentationem quæsito privaretur, arg. c. 5, de Elect., in 6.

Quia tamen dispositio citati capituli tantum loquitur expressè de electione ac poenalis est, consent aliquicum Lessio, de J. et J., l. 2, c. 34, n. 15, illam non esse extendendam ad Beneficia patronata, præsertim inferiora. Quæ sanè doctrina Lessii principiis juris videtur omninò conformis, cum odia non sint extendenda, sed restringenda, licet eadem ratio esse videatur.

Ex parte instituentis verò eum effectum operatur, ut si Beneficium sit curatum, episcopus institutionem auctorizabilem, seu approbationem ac jurisdictionem pro foro interno, seu curam animarum, exploratà per examen idoneitate, ipsi impertiri debeat, atque illi ad quos pertinet, eum corporaliter instituant, installent, investiant, seu in actualem Beneficii possessionem introducant. Verùm de his pauca adhuc annotanda veniunt

ARTICULUS II.

De institutione auctorizabili.

Post institutionem tituli collativam, de quâ articulo superiore diximus, sequitur, si Beneficium sit curatum, institutio auctorizabilis, seu approbatio ad exercendam curam animarum, cum collatione jurisdictionis pro foro interno.

46. Hæc de jure communi pertinet ad episcopum faciendam tamen non antequàm per examen idoneus inveniat, qui fuit institutus; licet institutio collativa tituli ad alium prælatum speet. Imò tunc maxime illud examen locum habet. Nam, quando Institutio collativa pertinet ad episcopum (uti de jure communi etiam ipsam pertinere diximus) utraque institutio, collativa et auctorizabilis, præmisso uno examine, uno ferè actu perficitur.

Est autem institutio ista auctorizabilis seu approbatio episcopi clerico curato adeò necessaria ad sacramentum poenitentiae administrandum, ut absolutiones à non approbato factæ sint omninò invalidæ; nisi adsit communis error populi, existimantis eum

habere potestatem absolvendi. Tunc enim valide essent ipsius absolutiones, saltem si præter errorem communem habeat titulum coloratum: imò probabilius etiam sine isto, modò sit sacerdos; nam defectum ordinis Sacerdotalis, jure divino requisiti, Ecclesia supplere non potest.

Hanc rem optimè expressit Trid., sess. 23, c. 15, de Ref., ubi ait: « Quamvis presbyteri in suâ ordinatione à peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sacra synodus nullum, etiam regularem, posse confessiones secularium, etiam sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale Beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut aliàs idoneus judicetur, approbationem, quæ gratis detur, obtinuerit. »

Ex quibus colliges 1° *approbationem* (quæ est iudicium aut testimonium publicum de aptitudine sacerdotis ad audiendas confessiones) duplici modo posse obtineri: nempe primo, quando sacerdos vel prævio examine, vel sine illo (si de aptitudine aliunde constet) directè approbatur tanquàm idoneus ad audiendas confessiones; qui modus approbandi introductus fuit à Tridentino. Secundò, quando auctoritate episcopi, vel per liberam collationem, aut institutionem auctorizabilem acquirit Beneficium parochiale aut aliud curatum.

Colliges 2° regulares ex licentiâ sui superioris posse confiteri sacerdoti, non approbato ab episcopo. Quia ante Tridentinum id potuerunt; hoc autem concilium hanc facultatem non revocavit; cum tantum dicat, confessiones secularium non posse audiri ab eo qui non est approbatus; circa regulares autem nihil immutavit.

Quamvis postea Gregorius XV prohibuerit, ne ullus sacerdos, etiam regularis, audiat confessiones monialium, nisi ab episcopo sit approbatus.

Cæterum hæc approbatio simplex, primo modo accepta, differt à jurisdictione; non enim hoc ipso, quòd sacerdos sit approbatus, seu iudicatus idoneus ad audiendas confessiones, hoc ipso acquirit potestatem in poenitentem, ut subditum, nisi accipiat jurisdictionem ordinariam, aut delegatam ab illo, qui habet ordinariam, e. g., à paroco.

Quando verò præsentatus ab episcopo instituitur institutione auctorizabili ad Beneficium curatum, tunc simul approbatur ad audiendas confessiones, ac insuper accipit potestatem jurisdictionis in poenitentes suæ parochiæ tanquàm subditos.

Sed queritur jam quis possit institutionem ejusmodi auctorizabilem impartiri. — Resp.: Jure ordinario, ut dictum, episcopus confirmatus, etiam ante consecrationem, ejusque vicarius generalis, ac sede vacante capitulum; quia in iis quæ pertinent ad jurisdictionem ordinariam, succedit episcopo; abbates et prælati jurisdictionem quasi-episcopalem habentes in populum sui territorii, à jurisdictione ordinariâ exemptum; denique alii etiam prælati, qui eam potestatem acceperunt speciali privilegio apostolico.

Ante Tridentinum obtineri etiam poterat jus institutionis auctorizabilis à personis ecclesiasticis per viam consuetudinis aut potius præscriptionis 40 annorum cum titulo, et immemoriali tempore sine illo. Ratio est quia institutio auctorizabilis, seu commissio curæ animarum, non est actus ordinis, sed jurisdictionis episcopalis (aliàs non posset exerceri ab ejus vicario, aut à capitulo sede vacante) atqui ea quæ ad jurisdictionem episcopi pertinent, de jure communi præscribi possunt 40 annis cum titulo, et immemoriali tempore sine illo, c. 1, de Præscript., in 6.

Atvero, jure novo concilii Trid. spectato, censent doctores institutionem auctorizabilem in Beneficiis curatis à prælatis inferioribus non ampliùs posse præscribi adversùs episcopum, quamdiù nempe Ecclesia ab ejus jurisdictione non est exempta. Quia Trid., sess. 7, c. 15, de Ref., præsentatos à locorum ordinariis jubet examinari, et ad curam animarum approbari, non obstante quovis privilegio et consuetudine, sive præscriptione, etiam immemoriali; ut adeò videatur improbare non tantum consuetudinem antea introductam, sed etiam in posterum introducendam; quia Ecclesiis et saluti animarum periculosa ac noxia est visa.

Seclusis tamen vitiosis circumstantiis posset Beneficium per præscriptionem eximi à jurisdictione episcopi, ac immediatè subjici prælato jurisdictionem quasi episcopalem habenti in clerum et populum; quo casu præscriberetur etiam jus institutionis auctorizabilis. Accedit quòd etiam clausula illa, præscriptionem irritans, sit lex humana. Atqui omni legi merè humanæ, seclusis, ut dixi, vitiosis circumstantiis, potest tandem præscribi, si debita adsint requisita, cum leges ipsæ tam canonicæ quàm civiles præscriptioni has vires tribuant.

Quæres an institutioni necessariò præmittendum sit examen? — Resp. ex cit. sess. 7, c. 15, regulariter præmittendum, quia concilium ibidem statuit, à quibuscumque personis, etiamsi Sedis Apostolicæ nuntiis præsentatio fiat, non instituendum ante ad quævis Beneficia ecclesiastica, quàm à loci ordinario examinatus et idoneus repertus fuerit. Neque ullo appellationis remedio eundem se tueri posse, quominus examen subire teneatur.

Excipit tamen concilium, l. c., præsentatos, nominatos et electos ab universitatibus seu collegiis generalium studiorum.

Idem dici potest pro casu quo præsentati mores, virtus, doctrina, ac aliæ qualitates sunt abundè perspectæ episcopo. Tunc enim non video cur episcopus necessariò per examen explorare illud debeat, de quo aliunde certam habet notitiam.

ARTICULUS III.

De institutione corporali seu investiturâ.

47. Quales olim contentionum fluctus excitârunt pertinax illa de investituris controversia, exposui in Appar., p. 3, c. 5, art. 1. Pacata tunc equidem fuit grandis sacerdotium inter regnumque procella; quia tamen

post institutionem collativam tituli et auctorizabilem, beneficiatus per investituram mittitur in possessionem non tantum spiritualium jurium, sed etiam bonorum temporalium, quibus Beneficium ad congruam sustentationem beneficiarii est dotatum, ideo posterioribus etiam temporibus, atque etiam nostris, non raro contentio aliquid intercessit, ubi de missione in possessionem bonorum beneficialium actum est.

Et quidem à jure canonico graves in eum statuta sunt poenae, qui per manum laicam investituram acceperit, c. 12, 16, q. 7, etc. Pertinet proin jus investiturae ad superiorem ecclesiasticum, uti episcopum, qui vel per seipsum, vel per vicarium generalem, aut decanum ruralem, aut per alium commissarium ad Beneficia parochialia, aliaque investit, atque in eorum possessionem introducit.

Ut autem hoc legitime fiat, requiritur, ut Beneficium vacet de jure, vel de jure et facto simul. Si autem alius detineret illud, aut quasi possideret, oporteret eundem prius citari et audiri c. 28, de Præb., in 6, quæ tamen citatio omittenda, si notorium sit detentorem omni jure destitui.

Modus investiturae ac missionis in possessionem pro diversis locis est varius, uti etiam pro ipsorum Beneficiorum diversâ ratione. Episcopi solent investiri per installationem, certis pro loci consuetudine solemnitatibus factam; abbates et alii prælati per inductionem in ecclesias et collocationem in sede abbatiali; canonici per assignationem stalli seu sedis in choro et capitulo: parochi et alii Beneficiati per inductionem in Ecclesiam, osculum altaris, aut similes ceremonias, aut per contactum januae clausæ et illius reserationem. In pluribus locis novi parochi die festo aut dominico, populo in templo præsentati proponuntur, et accipiunt insignia parochialia, estque hæc *investitura in spiritualibus*.

Peractâ dein re divinâ, introducuntur in domum parochialem, ubi claves et rationum libros accipiunt, quam *investituram in temporalibus* appellant. Hanc aliquando patroni, advocati Ecclesiarum, et Domini territoriales sibi vindicant, quando episcopus sic investitur.

Quomodo autem episcopi alique prælati in Germania investiantur ab imperatore in feudis imperii, constat ex conventionem initâ inter Callixtum II et Henricum V, in Appar., p. 3, c. 5, art. 1. exhibitâ.

Cæterum necesse non est, ut possessionem singulo-

rum jurium ac bonorum specialiter capiat, sufficit enim mitti in possessionem Beneficii: accessoria enim sequuntur suum principale, in quo fundantur. Et aliunde sufficit ad acquirendam possessionem apprehensio etiam ficta, quæ sit per traditionem clavium, instrumentorum, librorum, etc. Imò etiam per apprehensionem veram unius partis fundi censetur possessio totius fundi esse addita.

Potest etiam possessio Beneficii apprehendi per procuratorem, saltem si mandatum speciale habeat. Quam limitationem complures doctores addunt.

Effectus autem investiturae, seu missionis in possessionem sunt illi fermè qui ex captâ possessione aliarum rerum ac jurium solent consequi. Unde quamvis illa absque præviâ institutione tituli collativâ jus proprietatis non tribuat, supponitur tamen titulus ex diuturniore possessione, nisi alius jus proprietatis probet.

Dat etiam ejusmodi immissio in possessionem conditionem præscribendi bonæ fidei possessori, ita, ut qui per triennium Beneficium bonâ fide possederit cum titulo colorato sine intrusione et simoniaco ingressu, non tantum in foro externo tutus sit, sed etiam in conscientiâ; ut aliàs diximus de possessione triennali pacificâ.

Propriâ tamen auctoritate beneficiatus etiam post canonicam institutionem, collativam tituli, apprehendere non potest possessionem Beneficii; nisi institutio collativa facta sit, cum aliquâ expressione aut signo investituram denotante, e. g., cum traditione clavium, vel traditis libris rationum, etc.; aliàs frustra foret ejusmodi institutio realis, seu investitura subsequens institutionem collativam.

Neque obstat quòd c. *Nihil*, 44, de Elect., extra Italiam electis in concordia ante confirmationem papalem detur potestas administrandi Ecclesiam in spiritualibus et temporalibus, exceptâ duntaxat alienatione. Nam possessio illa et administratio tantum est provisionalis, usque dum confirmetur et per investituram stabilietur. Unde cit. cap., addit eos *interim dispensativè* posse administrare Ecclesiam.

Cæterum si quis possessionem Beneficii, cujus titulum ac jus acquisivit, propriâ auctoritate, violentè depellendo, e. g., alium, invadat, in poenam ipso jure et facto amittit titulum et jus acquisitum; si verò sine violentiâ, propriâ tamen auctoritate adit, ipsum Beneficium non amittit, arbitrariè tamen puniri poterit.

DE INVESTITURIS EPISCOPATUUM ET ABBATiarUM, ET DE SYNODO ŒCUMENICA LATERANENSI PRIMA, **Dissertatio.**

(AUCTORE NATALI ALEXANDRO.)

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit investitura legitima? Quæ ejus origo? Quis status in Germaniâ, Galliâ, et Angliâ ante Gregorîi VII pontificatum.

1. Investitura est consensus ab imperatore vel rege

adhibitus electioni factæ alicujus ad episcopatum, vel abbatiam, et concessio bonorum ecclesiasticorum solemnî quodam ritu facta. Investiturarum origo fuit munificentia principum erga Ecclesias, quibus non solum prædia et latifundia, sed regalia sive feuda ma-

jestati suæ obnoxia concesserunt. Unde factum est ut bona hujusmodi conditionem feudorum sequerentur, nec eorum possessionem adire possent electi episcopi, nisi princeps eorum electionem gratam haberet, ac secundum dominium et juramentum fidelitatis ab iis præstitum, ipsis hujusmodi bona fruenda concederet aliquo signo externo, solemnique, ritu, puta per virgam pastorem et anulum, aut per sceptrum, seu aliud quodvis instrumentum. Et quia feuda illa, sive regalia, præcipua sunt et nobilissima Ecclesiarum bona, ad eorum conditionem cætera evelli censentur, et iisdem conditionibus subjacere. Unde reges omnium honorum ecclesiasticorum investituram electis, et à Suâ Majestate probatis episcopis absque discrimine concesserunt. Quòd autem principes feuda Ecclesiis nobilissima et ditissima concesserint, non unus pietatis motus, sed publicæ etiam utilitatis respectus effecit. Sperabant nimirum fore ut episcopi, qui feudorum possessione ipsorum vasalli fiebant, fidem ipsis juratam religiosius observarent, ipsosque juverent adversus hostes, ac perduelles non solum copiis, quas olim suppeditare tenebantur, sed excommunicationum fulminibus. Istud fuisse *Caroli Magni* consilium, cum feudis nobilissimis plerasque Germaniæ et Galliæ ditavit Ecclesias indicat *Willelmus Malmesburiensis*, lib. 5, de Gestis regum Anglorum. « Carolus Magnus, » inquit, « pro contemnenda gentium illarum (Germanorum scilicet) ferocia, omnes penè terras Ecclesiis contulerat, scilicet perpendens nolle sacri ordinis homines tam facile quam laicos, fidelitatem Domini rejicere. Præterea, si laici rebellarent, illos posse excommunicationis auctoritate et potentie severitate compescere. » Ita Ecclesiæ libertas opum accessione imminui visa est, dum et regii assensus necessitas ad electorum antistitem consecrationem inducta et vasallitium, seu nobile quoddam servitutis genus ipsis impositum, quam hominio et juramento fidelitatis profiteri tenebantur. Sed reverà nova illa servitus majorem ipsi dignitatem ac libertatem peperit: siquidem episcopi vasalli regum effecti sunt ut multorum domini fierent. Præclare id edisserit *Helmoldus* presbyter in Chronico Sclavorum, lib. 1, cap. 69 et 70, ubi de *Vicelini* Aldeburgensis episcopi investiturâ agit. « Investituræ Pontificum (inquit, seu potius apud ipsum *Hartwicum* Hamaburgensis episcopus) imperatoriæ tantum dignitati permixtæ sunt, quæ sola excellens, et post Deum in filiis hominum præeminens, hunc honorem non sine fœnore multiplici acquisivit. Neque imperatores dignissimi levitate usi sunt, ut episcoporum domini vocarentur; sed compensaverunt noxam hanc amplissimis regni divitiis, quibus Ecclesia copiosius aucta, decentius honestata, jam non vile reputet ad modicum cessisse subjectioni; nec erubescat uni inclinari, per quem possit in multos dominari. »

II. Investiturarum usus in Germaniâ penes tres *Ottones*, et *S. Henricum*, imperatores fuit; idque Ecclesia conniventibus aspexit oculis, quamvis interdum fines suos excurrerent, et per traditionem baculi pa-

storalis, quod spiritualis potestatis insigne est, episcopatus concederent; quoniam dignissimos episcopos Ecclesiis præficebant, nec electionum canonicarum opprimebant libertatem, et novos in dies episcopatus regiâ munificentia fundabant, dotabantque. Hujus rei probationes profero ex *Ditmaro* episcopo Merseburgensi in Chronico. Is nimirum lib. 2, pag. 24, de *Bosona* piissimo cœnobii *S. Enumeranni* Ratisponensis monacho, cujus ministerio Magnus *Otto* in rebus Palatinis utebatur, ita scribit: « Et quia is in Oriente innumera ram Christo plebem prædicatione assidua, et baptis-
« mate vindicavit, imperatori placuit, electionemque
« de tribus constituendis episcopatibus ei dedit,
« Misnensis, Cicensis, atque Merseburgensis. Præ his
« omnibus, eò quod pacifica erat, Merseburgensem ab
« Augusto exposcens Ecclesiam, quamdiu vixit, studiosè eandem rexit. » De *Ottone II*, scribit idem auctor lib. 11, ipsum eligendi libertatem episcopi capitulo Magdeburgensi concessisse: « Licentiam,
« inquit, archiepiscopum eligendi, confratribus Domino famulantibus Magdeburg. præcepto imperiali,
« præsentì archiepiscopo dedit *Adelberto*, et cum
« uno libro, qui hodiè ibidem est, in quo sua,
« imperatricisque *Theophanæ* imago auro splendet formata, munus affirmavit. Quod gratiâ Cæsaris, et in
« præsentia ejus, archiepiscopus præparatus ad missam,
« cum prælecto Evangelio, more solito optime prædicasset, recitato coram præcepto imperiali, quo
« electio continebatur, ostendit, eundemque quicumque temerarius hoc auderet infringere, terribili
« excommunicatione damnavit. » Idem, pag. 18, commemorato *Geronis* Coloniensis archiepiscopi obitu, scribit: « Hujus vice *Warinus* electione et imperatorio munere protinus ungitur. Mortuo quoque *Roberto*
« *Moguntinæ* sedis archipræsule, imperator cancellarium suimet nomine *Willigisum*, multis hoc ob utilitatem sui generis renuentiis, eidem præfexit Ecclesiæ. Sciebat enim, *Petro* attestante, quod non est
« personarum acceptor Dominus. » Idem lib. 4, pag. 41, narrat quomodo post obitum *Hilibaldi* Halberstatensis episcopi, cum canonici in electione convenire non possent, præpositus est his de capellâ regis *Arnulphus*, et idibus decembris ordinatus. Idem in eodem libro, pag. 47, de *Erpone* et *Racone*, *Ottonis III*, capellani ita scribit: « Voluit quoque imperator capellanos suimet *Herponem* de Halberstat, ac *Raconem* de
« *Bremel*, episcopali gradu sublimare, et his in lecto ob infirmitatem validam jacentibus, pastorem baculum dedit, sed uterque sine sacerdotali unctione
« dicessit. » Idem libro 5, pag. 57 et 58, *Tagmonem*, post *Gisileri* obitum, commendatione *S. Henrici* imperatoris, Magdeburgensem archiepiscopum electum, et ab eodem principe investitum testatur, quamvis capitulum jam in *Waltherdi* præpositi electionem conspirasset. « Rex, inquit, corpus archiantistitis præcedens, usque ad Magdeburg subsequitur, præmittens
« eò capellanum suimet *Wigbert*, ut de electione *Tagmonis* unanimem confratrum voluntatem impetraret.
« Sed præpositus ejusdem civitatis, *Waltherd* nomine,

convocatis in anum confratribus universis, obitum senioris, et adventum regis pariter indixit, obsecrans ut invicem unum aliquem inquirerent, cum quo antiquam eligendi consuetudinem retinerent, cui ab omnibus illico responderetur; eundem se communitur velle in Dominum, divinâ ad hoc favente gratiâ, habere. Hoc cum magnâ, ut decuit, humilitate, idem suscipiens, veniam prostratus petiit..... Arnulphus episcopus à rege ad confratres et ad milites admodum tristes, gratiâ Tagmonem eligendi, mittitur. Cui legationem suam cunctis ordine pandenti, Waltherdus respondens præ omnibus: Scimus, inquit, quid vester senior intendat. Volumus, si licet fieri, potestatem habere eligendi, et cuncti præsentibus hi me, quamvis indignum, voluerunt in vacuum succedere. Detrimentum Ecclesiæ fieri nostræ multum veremur, quod ne eveniat, regiam pietatem, ac vestram petitionis intercessionem... His dictis, præsul egressus, regiis omnia instillavit auribus. Qui mox præpositum vocans, multumque ei promittens, et sui licentiam ac consociorum in electione, Tagmonis gratiam acquisivit. Confestim in majorem convenientibus Ecclesiam cunctis, rex baculo Arnulphi præsulis eorum et populum Tagmoni, venerando Patri, cum redditurâ summo Judici ratione, commisit, eundemque in cathedram episcopalem ipse constituit, astantibus universis, et laudes Domino canentibus. » Idem, lib. 6, pag. 60, episcopatum Merseburgensem ab eodem sancto Henrico rege instauratum memorans, ita scribit: « Convocans ad se omnes regni primates, dedit episcopatum sanctæ Merseburgensis ecclesiæ capellano sulmet nomine Wigberto, cum archiantistitis baculo Tagmonis. » Idem, pag. 64, de Bambergensis episcopatus fundatione ab eodem rege factâ, et primi episcopi institutione agens: *Ebehardo, inquit, tunc cancellario cura pastoralis à rege committitur, et hic à præfato archipræsule eodem die consecratur.* Idem, pag. 68, de Trevirensis archiepiscopi Ludolphi obitu, et successoris creatione ita scribit: « Mortuo Trevirensis ecclesiæ archiepiscopo vener. Ludolpho, capellanus ejusdem (Henrici nempe regis) Athelbero, frater reginæ, et immaturus Juvenis, plus timore regis, quam amore Religionis, communiter eligitur. Rex autem ut hoc audivit, prioris non immemor in germano ejusdem Thiedrico non præmeditatæ constitutionis, uxorem dilectam, ceterosque sulmet familiares, de episcopatu eodem impetrando sollicitos sprexit, et Meingardo, Villigisi archipræsulis camerario, nobili secundum carnem viro, eundem dedit. *Hinc Treviris orta seditio.* Tali præsumptione rex commotus, illò cum exercitu properat, archiantistitem inthronizatum ibidem consecrari, Athelberoamque excommunicari præcipiens. » Idem Ditmarus de suâ in Merseburgensem episcopum designatione et investiturâ ita scribit pag. 69: « Antistes ad capellam Brunonis episcopi, ubi rex eundem expectabat, me duxit, et paratus ad missam regi me per manus tradidit. Qui ut cum electione præsentium pastorem mihi curam immeritò commisit cum baculo, et pro-

stratus veniam petii, cantor introitum incœpit: *Venite benedicti Patris mei.* » Idem, pag. 74, Waltherdum Magdeburgensis ecclesiæ præpositum, defuncto archiepiscopo Tagmone, designatum archiepiscopum commemorat, primum consensu unanimi sub benedictione regis non canonicâ electione, quam rex prohibuerat; deinde verâ electione, cujus auctor fuit ipse Ditmarus, ut Ecclesiæ libertatem sartam tectam præstaret, id optimo principi non ingratum fore confidens. Nec eum spes fefellit; gratam enim rex habuit electionem, et Waltherdo investituram concessit. Ego, inquit Ditmarus, hæc omnia in Merseburg serò comperiens, in ipso depositionis die, orto jam sole adveniebam, et cum in ecclesiâ majori pauca orationis verba effunderem, veni ad refectorium, ubi præpositus cum universis confratribus atque militibus sedens, de electione tractabat. In quorum præsentia ego stans, multum flevi, turbatus dolore vehementi, et salutatis omnibus sedebam, et quod ab his tunc esset dispositum, interrogabam. Ad hæc Waltherdus: misi, inquit, legatum meimet ad regem, qui hæc ei quæ nobis acciderunt, mala indicaret, et voluntatem suam in rebus faciendis inquireret: et hic ad nos Henricum antistitem misit, ut electio à nobis non fiat, sed tantum consensus unanimis, et hoc indicetur ei. Nunc autem omnium pietas præsentium me, quamvis ad hoc indignum, decernit, si Dominus, consentit; et si vult rex. Cui sic protinus respondebam: Sum unus ex his qui electionis hujus ac consecrationis participes esse debent, et hoc vobis consilium do, ac illud adjuvare, in quantum possum volo. Senior melius imperet quod velit; vos autem quod accepistis à Deo et antecessoribus suis, videte ne perdati. Te autem fratrem primus eligo mihi ad archiantistitem, non charitate tuâ, sed utilitate certâ in te agnitâ; et præsentium mentem nunc singularitater scire desidero. A quibus hoc unum percepi responsum: Waltherdum nobis in Dominum, et ad archiantistitem eligimus. » Et infra: « In Urbem, inquit, vocati, ivimus usque ad caminatum regis, et ibi solus intronittitur Waltherdus, et ibi usque ad tertiam soli colloquebantur; et egressus tunc Waltherdus, anulum portat in manu suâ, et ostendens nobis: Ecce habetis, inquit, pignus subsecuturæ pietatis. Et tunc omnes nos in præsentiam venientes, examinatione regis, ipso primitus eum laudante, prædictum Patrem elegimus, et optimi quique aspirabant, et mox à rege accepit baculum pastorem. Post sacramentum regis potestati exhibitum, introductus est ad Ecclesiam... In proximo sabbato archipræsulem Waltherdum Arnulphus Præsul jussu regis inthronizavit. Posterâ die unctus est Waltherdus. » Sic investituræ solemnia fiebant ante consecrationem. Idem, pag. 79, Geronem Waltherdo suffectum intercessionem regis memorat, salvo in posterum electionis jure, ab eoque investituram accepisse. « Posterâ die rex ad Magdeburg veniens, in refectorio fratrum omnes nos convenire præcepit. Ibi tunc regali petitione, et salvâ in posterum electione, Gero commu-

« niter eligitur... Baculum à rege accepit pastorem, « et mox inthronizatus, ab Eido unctus est episcopo. » Idem, pag. 81, narrat quomodò Lievizone archiepiscopo Bremensi defuncto, Oddo, quem cum cleri consensu designaverat successorem, *clericis comitantibus ac laicis, supplex venit, et regis gratiam ad completionem electionis per fidos intercessores postulavit. Quos rex nullatenus audiit, sed capellano suimet Unuano, cum laude adventientium etsi non spontanea, episcopatum dedit.* Alios etiam episcopos à S. Henrico, postquàm imperator inauguratus est, constitutos, Ditmarus idem, lib. 7, commemorat.

III. Regii assensùs necessitas in ordinationibus episcoporum in Galliis inducta canone 10 concilii Aurelianensis V, anno Christi 549, sub Clodoveo magno, rege christianissimo, et edicto Clotarii II confirmata in synodo Parisiensi anno Christi 615, regumque primæ dynastiæ facta, tam antiquum in Galliis investiturarum usum probant, quàm antiqua est monarchia christianissima. Nullos enim episcopos fuisse, nisi quos reges vel ipsi connivente Ecclesiâ nominarunt, vel à clero civibusque expeditos probârunt, historiæ nostræ monumenta testantur. Scriptor antiquus Vitæ S. Romani, episcopi Rothomagensis, tradit eum baculum pastorem accepisse à Clodoveo II, anno 625, statimque in sede episcopali collocatum fuisse. *Rex, inquit, convocatis tam episcopis, quàm abbatibus, baculum illi contulit pastorem. Inthronizatur ergo pontificali apice.* Nicetius Treveris Theodorici regis jussu, populi que consensu, episcopus ordinatus est. Quintianus, eoque defuncto, Gallus Arvernus ab eodem rege dati episcopi, ut docet Gregorius Turonensis. Ita Germanum Parisiensem Childeberti, Ommatium Turonensem Clodomeris, Medardum Viromandensem, Eufonium rursus Turonensem, et Domnulum Cenomanensem, Clotarii regis jussu vel assensu creatos episcopos idem Gregorius et Fortunatus commemorant. Idem probant formulæ antiquæ de episcopatu, quarum olim usus fuit sub Merovingiæ familiæ regibus, quas apud Marculphum, lib. 1, et in appendice tomi II Conciliorum Galliæ P. Jacobi Sirmondi, et in Baluzianâ Capitularium editione legere est. Harum enim aliæ populi ad regem preces continent, hunc aut illum sibi episcopum dari supplicantis; aliæ præceptum regis de collato episcopatu; aliæ indiculos ad metropolitanum et episcopos pro novi episcopi ordinatione. Præceptum regis de episcopatu, ad episcopum designatum sic habet : « Cum consilio et voluntate pontificum procerumque nostrorum, juxta « voluntatem et consensum et cleri et plebium ipsius « civitatis, in supra dictâ urbe Ill. pontificalem in Dei « nomine vobis commissimus dignitatem. Propterea « per præsens præceptum decernimus ac jubemus « ut supra dicta urbs vel res Ecclesiæ ipsius, et clerus « sub vestro arbitrio et gubernatione consistant. »

Usus investiturarum sub secundâ regum nostrorum dynastiâ probat epistola Hincmari ad Ludovicum III, Francorum regem, quæ duodecima est, *tomo 2 Operum ipsius* : « Episcopi, inquit, talem

« eligant, qui et sanctæ Ecclesiæ utilis, et regno proficiuus, et vobis fidelis ac devotus cooperator existat : « et consentientibus clero et plebe, eum vobis adducant ut secundum ministerium vestrum, res et facultates Ecclesiæ, quas ad defendendum et tuendum vobis Dominus commendavit, suæ depositioni committatis, et cum consensu ac litteris vestris eum ad metropolitanum episcopum, et coepiscopos ipsius dioceseos, qui eum ordinare debent, transmittatis. »

Sub tertiâ regum nostrorum dynastiâ, usque ad Gregorii VII pontificatum, obtinebat investiturarum usus. Arnulphus, in concilio Remensi, anno 989 electus est ejusdem urbis archiepiscopus ab Episcopis, cum omni clero, diversi ordinis populo acclamante : *Orthodoxis regibus consentientibus.* Gerbertus in depositi locum Arnulphi anno 981 ab ejusdem provinciæ episcopis lectus est, *favore et conniventia utriusque principis, domini Hugonis augusti et excellentissimi regis Roberti.* Franco Parisiensis Ecclesiæ decanus, et regis Roberti cancellarius, Azelino spontè abdicanti in Parisiensi episcopatu substitutus est, *eligente clero, suffragante populo, dono regis, approbatione Romani Pontificis per manum metropolitani Senonensis*, ut scribit Fulbertus Carnotensis episcopus, epistolâ 8. De eodem Francone scribit ad regem, epistolâ 88 : *Ex parte celsitudinis vestræ dictum est nobis, quòd domnum Franconem Parisiensi Ecclesiæ dare vultis episcopum, et ad hoc peragendum nostræ humilitatis habere favorem.* Investituras concedebant christianissimi principes, salvâ tamen electionum libertate. Philippus I avianctissimi jure utebatur, sed ejus in concessione investiturarum non omninò imitabatur integritatem ac religionem. Donum enim episcopatus (sic eâ ætate loquebantur) gratis omninò non conferebat, si vera sunt quæ de ipso scripsit Gregorius VII ad Roclenum Cabilonensem episcopum, epistolâ 35 libri primi : « Inter cæteros, inquit, nostri hujus temporis principes, qui Ecclesiam Dei perversâ cupiditate venundando dissipaverunt, et matrem suam ancillari subjectione penitus conculcârunt, Philippum regem Francorum Gallicanas Ecclesias in tantum oppres- « sisse, certâ relatione didicimus, ut ad summum « tam detestandi hujus facinoris cumulum pervenisse « videatur. Quam rem de regno illo tantò profectò « tulimus molestius, quantò et prudentiâ et religione, « et viribus, noscitur fuisse potentius, et erga Romanam Ecclesiam multò devotius. Et nos quidem tam generalis nostræ cura sollicitudinis, quàm ipsarum destructio Ecclesiarum vehementer accenderat, ut « in tam audaces sanctæ religionis excessus severius « animadvertere deberemus. Sed quoniam ante actis « diebus per familiarem suum cubicularium, videlicet Albericum, ad nostri censuram judicii et vitam corrigere, et Ecclesias ordinare, firmiter nobis respondit, rigorem canonicum interim exercere distulimus. Hujus ergo promissionis fidem « in Matisconensi Ecclesiâ pastoris regimine diù « desolatâ, et ad nihilum penè redactâ, inprimis

« volumus experiri, ut scilicet Augustodunensem archidiaconum, unanimi cleri et populi consensu, ipsius etiam, ut audivimus regis assensu, electum, episcopatus dono gratis, ut decet, concessio, Ecclesie præfici patiatur. » In ordinationibus itaque episcoporum hic servandus erat ordo : præcedere debebat electio, seu cleri et populi consensus ; tum accedere assensum regis oportebat, qui electionem probaret : secundum hæc episcopatus donum seu investitura, quæ gratis omnino fieri debebat ; consecratio denique sequebatur. His finibus si se continuissent Germanie reges et imperatores Henrici, nullam de investituris questionem Romani pontifices intulissent.

Idem mores in Angliâ obtinebant ante Gregorium VII. In Glastoniensis cœnobii privilegiis apud Willelmum Malmesburiensem, lib. 12 de Gestis regum Anglorum, cap. 8 : « Rex Edgarus monachis electionem sui abbatis perpetuò manere censet ; sibi verò suisque hæredibus, tribuendi fratri electo Pastoralis baculum potestatem retinuit ; » S. Wulstanus Wigorniensis episcopus investituram à sancto rege Eduardo acceperat. Unde cum in synodo Westmonasteriensi, cui præerat Lantfrancus Cantuariensis archiepiscopus, *simplicitatis et illitteraturæ accusatus, et quasi homo idiota, qui linguam Gallicanam non noverat, nec regis consiliis interesse poterat*, Willelmo conquestore, novo rege, consentiente, fuisset depositus, iussusque à Lantfranco *ut baculum cum annulo resignaret*, respondit : « Verè scio, quia nec hoc honore dignus sum, nec oneri, nec huic par labori ; sed non æquum est ut tu pastorem exigas virgam, quam non tradidisti ; tuæ sententiæ tamen cedens, baculum resignabo. Rectius verò me facturum arbitror, si illum sancto reddam Eduardo, ejus baculum auctoritate suscepi. » Tum ad sancti regis sepulcrum se contulit, sicque compellavit jam cum Christo regnantem : « Tu scis, sanctissime rex Eduarde, quàm invitus hoc onus susceperim, quoties me, cum quærerer, absentaverim, nec diffiteor quin insipiens factus sim. Sed tu me coegisti. Nam licet fratrem non deesset electio, plebis petitio, voluntas episcoporum, et gratia procerum, his tamen omnibus tua præponderabat auctoritas, tua voluntas. Sed ecce nunc novus rex, nova lex, novus pontifex, novas sententias promulgat. Te erroris arguunt, qui me Pontificem fecisti ; me arrogantie et confidentie, qui consensi. Non tamen illis qui exigunt quod non dederunt, sed tibi baculum resigno qui dedisti ; tibi curam eorum dimitto, quos mihi commendasti. » Ita refert Matthæus Paris ad annum 1095, quo sanctus Wulstanus ad Dominum migravit.

Investituras etiam concedebat Willelmus Conquestor, de quo scribit Ordericus Vitalis, lib. 4 Historiæ ecclesiasticæ ad annum 1070 : « Multimodæ honestatis studio in multis rex Guillelmus laudabilis claruit ; maximèque in ministris Dei veram religionem semper amavit. Nam dum pastor quilibet completo vite sue termino, de mundo migraret, et Ec-

clesia Dei proprio viduata rectore lugeret, sollicitus princeps prudentes legatos ad orbatam domum mittebat, omnesque res Ecclesiæ, ne à profanis dissiparentur, describi faciebat. Deinde præsules et abbates, aliosque sapientes consiliarios convocabat, et eorum concilio, quis melior et utilior tam in divinis rebus quàm in secularibus, ad regendam Dei domum videretur, summopere indagabat. Denique illum, quem pro vite merito et sapientiæ doctrinâ proviso sapientum eligebat, benevolus rex dispensatorem et rectorem episcopatus vel abbatiæ constituerebat. » Hanc nimirum observationem quinquaginta sex annis custodivit, quibus regnum in ducatu Normanniæ, seu regno Angliæ tenuit ; et inde religiosum morem et exemplum posteris dereliquit. « Simoniacam hæresim omnimodis abhorrebat ; et ideo in eligendis abbatibus vel episcopis, non tam opes seu potentiam quàm sanctitatem et sapientiam personarum considerabat. »

Ingulphus abbas Crovulandensis Willelmo I cœvus, de eodem more ita scribit : « A multis annis retro actis, nulla electio prælatorum erat merè libera et canonica. Sed omnes dignitates tam episcoporum quàm abbatum, per annulum et baculum, regis curia pro suâ complacentiâ conferebat. » Subjicit exemplum Vulgati abbatis Wegelandensis, quem rex Eduardus Confessor Crovulandensem abbatem traditione baculi pastoralis investivit. Gervasius Dorobernensis monachus in imaginationibus de discordiis inter monachos Dorobernenses et Baldeuinum archiepiscopum, p. 137, de Lantfranco scribit : « Petivit regem (Willelmum I) ut sibi donationem abbatiæ (S. Augustini Cantuariensis) concederet, sicut omnes prædecessores suos constat habuisse. Respondit rex et dixit se velle omnes baculos pastores Angeliæ in manu suâ tenere. Lantfrancus ad hæc miratus est ; sed propter majores Ecclesiæ Christi utilitates, quas sine rege perficere non potuit, ad tempus siluit. »

SCHOLION PRIMUM.

In hoc articulo, pag. 468 edit. primæ, religiosi censores hanc propositionem notant : *Servitus investiturarum majorem Ecclesiæ contulit honorem.*

R. Illa, inquam, *servitus majorem Ecclesiæ dignitatem ac libertatem peperit : siquidem episcopi vasalli regum effecti sunt, ut multorum domini fierent.* Hanc rationem Helmodi presbyteri verbis confirmo in Chronico Sclavorum. Quid in hac observatione contra fidem aut bonos mores pugnat ?

SCHOLION II.

In eodem articulo, pag. 475, edit. primæ, religiosi censores hanc propositionem notant : *Quàm antiqua est monarchia Gallicana, tum antiqua est necessitas assensus regii ad episcopos ordinandos.*

R. Facti quæstio est. Propositionis veritatem probat canon decimus concilii Aurelianensis V, sub Clodoveo regum christianissimorum primo, aliaque historiæ Ecclesiasticæ præclara monumenta, cò loci à me indicata. De necessitate extrinsecâ loquor, quæ ex cano-

nibus et legibus, necnon ex Ecclesiæ regni consuetudine exsurgit; non de necessitate intrinsecâ, quasi ad episcopalis ordinationis substantiam necessarius fuerit regum assensus, aut irrita fuerit ordinatio, quæ sine regio assensu celebrata fuisset. Perspicuum est hanc non esse mentem meam; neque in re tam clarâ opus esset explicatione, nisi fortè alia idea religiosorum censorum mentem pulsasset.

NOTA.

Quæcumque fuerint investiturarum initia, illud exploratum est quodd libertati Ecclesiæ ejusque sanctissimis legibus minimè consonæ communiter habebantur: indecens videbatur quodd episcopi per annulum et baculum, quæ spiritualis sunt insignia potestatis, in aulâ episcopatu investirentur, quando hujusmodi nonnisi in templo inter sacra mysteria à consecratore suo recipere debuissent. Ob hanc rationem summi pontifices Gregorius, Urbanus et Paschalis hujusmodi investituras odio habentes, per eas res sacras legesque ecclesiasticas pro nihilo haberi conquerebantur. Illas nihilominus Ecclesia toleravit quoadusque in tyrannidem non degenerarunt; nec eas removere intendit ab illis principibus, ut benè observat Natalis, art. 1, qui electionum libertatem non imminebant, vel qui novos erigebant episcopatus; seu erectos suâ munificentia ditabant; vel qui sanctissimos præsules Ecclesiis concedebant, omni prorsus simoniacâ labe semotâ.

ARTICULUS II.

Cum Henricus IV et Henricus V, Germaniæ reges, aliique principes, investitis ad opprimendam, sacrarum electionum libertatem, et ad sacrilegam episcopatum abbatiarumque mundinationem abuterentur, ipsarum usum jure prohibuit Ecclesia.

Quin Ecclesia libertatem tuendi suam jus habeat, diffiteri nemo potest, qui se filium Ecclesiæ proficitur. Cum enim Christus ipsi libertatem sanguine suo pepererit, et regis gloriæ sponsa sit, dominaque gentium, auctoritate quâ donata est à Christo, potest uti contra quosvis christiani nominis homines, etiam contra principes, qui suam opprimere libertatem nituntur. Potest adversus eos leges condere, si fines temporalis potestatis excurrant, et in Ecclesiæ jura involent; potest eos excommunicationum fulminibus arcere, nisi à cœptis desistant; potest, quos olim in ipsis toleravit, mores emendare, immutare, prohibere, damnare, si jure non nitantur, si in manifestos degenerent abusus; errorisque aut scandali ansam præbeant; multò magis si aliquod nefas contra jus divinum aut canonicum adjunctum habeant. Potest denique canones antiquos innovare, et eorum executionem imperare. Porro investiturarum usus temporibus Gregorii VII, apud Germanos degeneraverat in tyrannidem, quâ sacrarum electionum libertas opprimebatur, venales fiebant episcopatus et abbatie. Principes ad sacras hujusmodi præfecturas homines indignissimos plerumque promovebant, accepto pretio, episcopatus per annulum et baculum, quæ spiri-

tualis insignia sunt potestatis, conferebant. Henrici IV, his in rebus tyrannidem sanctus Anselmus Lucensis episcopus, lib. 1, paucis exponit, sic Antipapam Guibertum compellans: « Rex tuus sine intermissione vendit episcopatus, edicta proponens ut nullus habeatur episcopus qui à clero electus, vel à populo fuerit expellitus, nisi præcesserit honor regius, quasi ipse sit hujus ostii ostiarius de quo veritas dicit: *Huic hostiarius aperit.* » Et infra: « Vos, inquit, Ecclesiæ catholicæ, quam invasistis, per totum regnum membra distrahitis, et in servitutem redacta, quâ vile mancipium, in dominium vestrum redigitis; et divini juris libertatem vestro obsequio mancipatis, dicentes, omnia imperatoris juri esse subjecta, episcopatus, abbatias, omnes omnino Dei ecclesias, cum dominus dicat: *Ecclesiam meam, columbam meam, oves meas.* Paulus dicit: *Nemo assumit sibi honorem, nisi qui vocatus est à Deo tanquam Aaron.* In parte tuâ quis præficitur, nisi quem aut gratia, exhausto fœnore, vel munus à manu, vel munus à lingua, vel munus ab obsequio attraherit? Quis moribus, quis honestate, quis vitæ integritate eligitur? Persequendi sunt itaque lupi, » etc.

Et in ipso libri 2 exordio: « Opatulante, inquit, Domini nostri elementia, qui nos et sermones nostros suo mirabili nutu regit atque disponit, accingimur respondere his qui dicunt, regali potestate Christi Ecclesiam subjacere, ut ei pro suo libito, vel prece, vel pretio, vel gratis, liceat pastores imponere: ejusque possessiones vel in suâ, vel in ejus libuerit jura transferre. »

Quam verò falsa sit ac damnanda hæc opinio, multis probat S. Anselmus, primò ex canonibus, qui Apostolorum nomine inscribuntur, quorum unus statuit ut, si quis episcopus secularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur et segregetur, omnesque qui illi communicant.

Secundò, ex consuetudine ab apostolicis derivatâ, ut decedente cujuslibet Ecclesiæ pontifice, clerus et populus ejusdem, communi deliberatione, de suo, vel alterius Ecclesiæ clero sibi pastorem præficerent.

Tertiò, quia hanc consuetudinem ab Apostolia traditam nullatenus violare præsumpserunt christianissimi imperatores, Constantinus, Constans, Valentinianus, Theodosius, Arcadius, Honorius, Carolus, Ludovicus, et his imperio et religione con-similes; qui vel à se vel ab aliis ædificatas ecclesias amplissimis donis ditaverunt, et in clero et rebus ecclesiarum nullum sibi dominium vel judicium vindicare voluerunt: imò ne quis sibi vindicaret, quidam eorum legibus vetuerunt. At contra Zenon et Anastasius, imperatores Euty-chianistæ, hi leguntur prius sanctam Dei Ecclesiam sibi subdidisse, ita ut catholicos episcopos relegarent, et apostolicâ traditione postpositâ, sibi consentaneos in eorum sedibus subrogarent. »

Quartò quia investiturarum Germanicarum electio nes sacras excludentium, usus trecentis decem et

octo Nicæni magni concilii Patribus repugnabat, qui, canone 6, ita decreverunt : « Per omnia autem manifestum est, quia si quis præter voluntatem et consentiam metropolitani episcopi fuerit ordinatus, hunc concilium magnum et sanctum censuit non debere esse episcopum. Sanè si communi omnium consensu rationabiliter probato secundum ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per contentionem contradicunt, obtineat plurimum sacerdotum sententia. »

Repugnabat Antiocheno concilio, canonibus 19 et 23 : *Servetur autem, inquit, jus ecclesiasticum id continens, oportere non aliter fieri, nisi cum synodo et iudicio episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent cum qui dignus extiterit, promovere.*

Repugnabat Coelestini I decreto statutis ut nullus invitis detur episcopus, cleri, plebis, et ordinis consensus et desiderium requiratur. Et Decreto S. Leonis ad Anastasium Thessalonicensium episcopum scribentis : « Cum ergo de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem cleri plebisque consensus concorditer postulaverit; ita ut si in aliam fortè personam partium se vota diviserint, metropolitani iudicio is alteri præponatur, qui majoribus et studiis juvatur, et meritis, tantum ne ullus invitis, et non petentibus ordinetur, ne civitas episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit, cui non liceverit habere quem voluit.... Nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur, qui nec à clericis sunt electi, nec à plebe expetiti, nec à provincialibus, cum metropolitani iudicio consecrati. » Et Decreto Symmachi Papæ ac Romanæ synodi ducentorum et octodecim episcoporum ita statuentis : « Non placuit aliquos ad statuendum aliquid in Ecclesiâ habere aliquam potestatem, quibus subsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.... Defuncto pontifice, si in unum totius inclinaverit ecclesiastici ordinis electio, consecratur episcopus. Si verò, ut fieri solet, studia cooperit esse diversa, vincat sententia plurimorum. »

Repugnabat VII synodo œcumenicæ, canone 3, cuius hæc sunt verba : « Omnis electio à principibus facta episcopi aut presbyteri aut diaconi, irrita maneat secundum regulam, quæ dicit : Si quis Episcopus secularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur, et segregentur omnes qui illi communicant. Oportet enim ut qui provehendus est in episcopum, ab episcopis eligatur, quemadmodum à sanctis Patribus, qui apud Nicæam convenerunt, in regulâ definitum est; quæ dicit, etc. » Nec omittenda est Gregorii II aurea sententia, epistolâ 11, ad Leonem Isaurum scribentis : « Quemadmodum Pontifex introspectendi in palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi, sic neque imperator in ecclesias introspectendi, et electiones in clero peragendi. » Clara sententia est : Tam non potest princeps laicus beneficia et dignitates ecclesiasticas auctoritate propriâ conferre, absque concessione Ecclesiæ, quam non potest episcopus aut

summus Pontifex Palatinas dignitates et reipublicæ magistratus auctoritate propriâ conferre absque concessione regis.

Repugnabat VIII synodo œcumenicæ, canone 12, ita decernenti : « Apostolicis et synodicis canonibus promotiones et consecrationes episcoporum, et potentia et præceptione principum factas interdicens, concordantes, definimus, et sententiam nos quoque proferimus, ut si quis episcopus, per versutiam vel tyrannidem principum, huiusmodi dignitatis consecrationem susceperit, deponatur omnimodis, utpote qui non ex voluntate Dei, et ritu ac decreto ecclesiastico, sed ex voluntate carnalis sensus, ex hominibus et per homines, Dei donum possidere voluit, vel consensit. » Et canone 22 : « Promotiones atque consecrationes episcoporum, concordans prioribus conciliis, electione ac decreto episcoporum collegii fieri, sancta hæc et universalis synodus definit et statuit, atque jure promulgat, neminem laicorum principum vel potentum semet inserere electioni patriarchæ, vel metropolitæ, aut cujusbet episcopi; ne videlicet inordinata hinc et incongrua fiat confusio vel contentio; præsertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum, vel cæterorum laicorum habere conveniat, sed potius silere ac attendere sibi, usquequò regulariter à collegio ecclesiastico suscipiat finem electio futuri pontificis. Si verò quis laicorum ad concertandum et cooperandum ab Ecclesiâ invitatur, licet huiusmodi cum reverentiâ, si fortè voluerit, obtemperare se asciscantibus; taliter enim sibi dignum pastorem regulariter ad Ecclesiæ suæ salutem promoveat. Quisquis autem secularium principum et potentum, vel alterius dignitatis laicus, adversus communem et consonantem, atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediat ac consentiat quòd Ecclesiæ de electione ac ordinatione proprii præsulis se velle monstraverit. » His momentis investituræ, quales à Germanicæ regibus, et ab aliis principibus interdum, Gregorii VII temporibus, usurpabantur, meritò prohibendas ac damnandas fuisse probat S. Anselmus episcopus Lucensis.

Regni sui consuetudine principes sese tuebantur; sed nec antiqua erat consuetudo, imò recens usurpatio, quòd episcopatus et abbatias donarent oppressâ electionum libertate; et consuetudo, quæ tolerante Ecclesiâ obtinuerat, ut investituras concederent, etiam per annulum et baculum, ab eâ poterat rescari, cum non solum priscis moribus sanctiori consuetudini multorum seculorum usu firmatæ, sed synodorum œcumenicarum canonibus, et summorum pontificum decretis, totius mundi reverentiâ consecratis, repugnaret, ac simoniæ, ambitionis ac omnimodæ christianæ disciplinæ eversionis esset occasio. Quà de re S. Anselmum Lucensem disserentem audire præstat : « De numero verò annorum, inquit, quibus hæc damnabilis consuetudo permansisse dicitur, ut seculi potestas pro suo libitu pontifices promoveat,

• jure causari non potest. Nam de diversis consuetudinibus illa potissimum sequenda est, quæ cum originem sumeret, catholicos Patres, suorum priorum Patrum vestigia sectantes, auctores habuit; sicut Patres VII et VIII synodi secuti sunt statuta SS. Patrum Romanorum pontificum; et illi consuetudinem ab Apostolorum temporibus per omnes Ecclesias observatam. Ea verò perversitas, quæ à seculi principibus superinducta est, non præjudicat eidem sanctæ consuetudini, quantolibet temporum obtinuerit curriculo. Alioqui Dominus Deus noster culpandus est, qui filios Israel longissimâ consuetudine sub servitute detentos liberavit, et humanum genus sub diaboli servitute longâ consuetudine detentum post quinque millium annorum curricula, propriâ morte redemit. Præterea, cum veteris et novi Testamenti legibus adulterium inhibuit sit, si qui reges adulterium commiserint, numquid eorum auctoritate posterius reges adulterari sibi licitum putabunt? Absit. Et quidem certum est regum contra leges commissa nullatenus sequenda esse; leges verò ab eisdem calcatas, in suo statu manere debere, etc. Si autem omnis plantatio, quam Pater cœlestis non plantavit, eradicabitur, et, si, ut prædictum est, quod ab infidelibus et hæreticis actum fuerit, omnino cassabitur, numquid hæc impietas Eutychianistarum imperatorum cassari et eradicari non debet? Certè quisquis ecclesiasticus pro suo officio vehementer non accenditur, ut tanta pravitas à Dei domo radicitus evellatur, zelo ejusdem domus Dei non comeditur, et apud Deum canis mutus latrare non valens reputatur. Quis enim non advertat hanc pestem seminarium esse simoniacæ hæreseos, et totius christianæ religionis lamentabilem destructionem? Nempe cum dignitas episcopalis à principe adipisci posse speratur contemptis suis episcopis ac clericis, Ecclesia Dei deseritur; et ab aliis quidem ingens pecunia aulicorum marsupiiis infunditur, ut eorundem suffragia ad tam nefariam promotionem mereantur; ab aliis, infinitæ pecuniæ dispendio, plus decennio in seculari curiâ deservitur, æstus, pluvix, frigora, et cætera incommoda patientissimè tolerantur; ab aliis autem vel sui pastoris, vel cujus honorem ambiunt, mors incessanter optatur; ab alio alii vehementer invidetur, dum quod sibi sperat ab eo surripi posse putatur, imò, prohi dolor! in tantam Dei injuriam interdum prolesit, ut et servis, et fornicariis dignitas ista præstetur. Tales quippe cum adepti fuerint quod taliter expetierunt, peccantes seculi potestates nullatenus præsumunt redarguere, quoniam ab aliis se promotos fuisse meminerunt; imò ne redarguere præsumerent, promoti fuerunt. Et hi lac quidem et lacnam accipiunt, sed perditissimè viventes, omnium salutem negligunt. Sic quippe impletur quod scriptum est: *Ruina populi, sacerdotes mali*. Et item: *Et erit sicut populus, ita et sacerdos*. Sacerdotes quippe à populo non videntur distare, cum quisque certum se popularibus actionibus studet implicare. Nam

• cum nemo Deo militans implicet secularibus negotiis, quidam eorum, non canonum, sed canum et accipitrum studia, et reliquos mundi luxus exercent. Quidam autem, quasi Deus laudet in sacerdote, quod reprehendit in divite, amiciuntur peregrinorum pellibus, et relictis suis cathedralibus Ecclesiis, assistunt imperatoribus, cum canones Spiritu Dei conditi prohibeant pontificibus palatia regis adire, sed si qua suggerenda sunt, per suos diaconos potius intimare. Cumque iidem sacri canones prohibeant, sub interminatione, quemque pontificum à suâ cathedrali Ecclesiâ tribus Dominicis diebus abesse, alios quidem eorum vix ter aut quater in anno, et hos vix anno integro, contingit easdem revisere. Et ut soli non peccent, sed fiant (ut scriptum est) *laqueus juvenum*, dant exemplum clericis suas iidem Ecclesias deserere, et sub spe episcopandi, regum curiæ militare. »

Addit S. Anselmus Lucensis, christianissimos imperatores nihil juris in electionibus episcoporum sibi vindicare voluisse; hancque Caroli et Ludovici Pii imperatorum legem profert in Capitularibus: « Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum ordini ecclesiastico præbemus, ut scilicet episcopi per electionem cleri et populi, secundum statuta canonum, de propriâ diocesi, remotâ personarum et munerum acceptione, ob vitæ meritum et sapientiæ donum eligantur, ut verbo et exemplo sibi subiectis prodesse valeant. » De quâ pientissimorum imperatorum constitutione ita disserit: « Constitutio hæc tam consonantissima sanctorum Patrum constitutionibus esse perpenditur, ut si vel à Nicænâ, vel quâlibet etiam universalium Synodorum promulgatur, non minus Spiritu Dei per istorum ora quam per eandem prolata crederetur. Hæc quippe docet hunc esse honorem, hanc esse libertatem sanctæ Ecclesiæ, clerum scilicet ejusdem et populum sibi met pontificem eligere debere; hæc in electione canonum statuta servanda esse commemorat; hæc simoniacam hæresim prohibendo impugnat; hæc vitæ meritum et sapientiam pastoris electione quærenda demonstrat; et brevissimè videtur tangere, quod B. Gregorius scribit de pontifice: *Ut quisquis perpendere debeat qualiter ad pontificatum veniat, et ritè veniens qualiter doceat, et rectè docens qualiter vivat.* »

Oppressam electionum canonicarum libertatem præpostero investiturarum usu, Henrico IV Germaniæ principes coram Gregorio VII pontifice maximo objecerunt, ut refert Helmoldus in Chronico Sclavorum, lib. 1, cap. 28: *Qualiter omnem in statuendis episcopis canonicæ electionis libertatem adimeret, ponens per violentiam episcopos, quos voluisset*. Ejusdem in disciplinam ecclesiasticam tyrannidis Henricum V ejus filium Germaniæ episcopi coram Paschali II accusarunt, ut idem auctor, cap. 52, commemorat. *Meministi, inquit, qualiter episcopatus, abbatias, et omnia Ecclesiæ regimina fecisti venalia; nec fuit in constituendis episcopis*

ulla legitimæ electionis facultas, sed sola pecuniæ ratio. Investituras ob illos abusus prohibendas senserat Gregorius VI, si verè hanc habuit paulò ante obitum orationem, quam ipsi tribuit Willelmus Malmesburiensis, lib. 2 de Gestis regum Anglorum, in quâ hæc inter alia dixit : « Laudatus est prædecessor noster Adrianus I, quòd investituras Ecclesiarum Carolo Magno concesserit; ita ut nullus electus consecraretur ab episcopo, nisi priùs à rege insigniretur et annulo et baculo. Contra laudatur in nostri sæculi pontificibus, quòd has donationes tulerunt principibus. Poterat tunc rationabiliter concedi, quod nunc laudabiliter debet auferri. Cur ita? Quòd erat animus Magni adversus avaritiam invictus, nec faciliè aditum invenisset aliquis, nisi intrasset per ostium. Præterea, per tot terrarum interstitia, ne quibat requiri Sedes Apostolica, ut unicuique electo accommodaret assensum suum, dum esset propè rex qui nihil per avaritiam disponderet; sed juxta sacra canonum scita religiosas personas Ecclesiis introduceret. Nunc omnia palatia regum luxus et ambitus occupavit. Quare meritò libertatem suam sponsa Christi asseverat, ne illam tyrannis ambitioso usurpatori prostituat. » Concessionem illam Carolo Magno ab Adriano I, factam signum esse olim observavi; nec forsàn verius est sic Gregorium VI perorasse; sed omninò verum est Ecclesiam investiturarum usum jure prohibuisse principibus, quia eorum nequitia in tyrannidem versus erat, quâ Ecclesiæ libertas opprimebatur.

ARTICULUS III.

Investituras primus prohibuit, damnavitque Gregorius VII in frequentibus synodis.

Cùm tot mala ex investituris, quarum usum decessores sui in principibus toleraverant, suis temporibus in Ecclesiam redundare Gregorius VII, pontifex sanctissimus, et ecclesiasticæ libertatis defensor acerrimus conspiceret, earum usum sub anathemate prohibuit, ut paucis memorat Willelmus Malmesburiensis, lib. 3 de Gestis regum Anglorum, in Willelmo I : « Hic, inquit, quod alii mussitaverant, palàm extulit, excommunicans electos, qui investituras Ecclesiarum de manu laici per annulum et baculum acciperent. » De ejusdem Pontificis in Henricum IV Germaniæ regem decretis Willelmus Tyrius archiepiscopus, lib. 4, Historiæ, cap. 13, ita scribit : « Porrò per annos ante aliquot Henricus Theutonicorum rex, et idem Romanorum imperator, à domino Gregorio Papâ VII passus fuerat quæstionem et controversiam non modicam super annulo defunctorum episcoporum et baculo. Inoleverat enim consuetudo, præsertim in imperio, quòd defungentibus Ecclesiarum prælatis, annulus et virga pastoralis ad dominum imperatorem dirigebatur. Unde postmodum unumquemlibet de familiaribus et capellanis suis investiens, ad ecclesias vacantem dirigebat, ut ibi pastoris fungeretur officio, non expectatâ cleri electione. Quod dominus Papa contra omnem fieri honestatem

considerans, et jura in eo facto conculcari ecclesiastica perpendens, semel, secundò ac tertio eundem imperatorem commonuit, ut à tam detestabili desisteret præsumptione. Quem præceptis salutaribus commonitum cùm revocare non posset, vinculo anathematis innodavit. »

OEconomia erga Henricum regem primùm usus est sanctissimus Pontifex; tum causâ maturè discussâ, cùm usum investiturarum, qualis ab eo usurpabatur, manifestam esse tyrannidem, et subversionem canonum, ecclesiasticæque libertatis oppressionem conspexisset, collectâ synodo, ipsum damnavit, atque sub anathemate prohibuit anno 1075. Testis est Hugo Flaviniacensis abbas in Chronico Virdunensi, tom. 1, Bibliothecæ novæ MSS. P. Labbè S. J., ubi de Anselmo Lucensi, et Hugone Diensi designatis episcopis ita scribit : « Cùm ergo Romæ positi præstolarentur diem consecrationis suæ, venerunt nuntii regis Henrici Romam, rogantes ne contra morem prædecessorum suorum dominus Papa eos consecrare vellet, qui episcopatus electionem solam, non autem donum per regiam acceperant investituram. At ipse convocatis cardinalibus, legationem regis aperuit, et quid sibi ad hoc respondendum, quid esset faciendum admonuit. Quibus respondentibus usum Ecclesiæ hunc esse, hunc haberi pro lege, cùm auctoritas eis nulla ad hoc suffragaretur, in Lucensi tamen electo eis acquievit, ut consecrationem ejus differret, donec investituram episcopatus ex regio dono accepisset. In Diensi verò acquiescere noluit, sed eum primâ quadragesimæ hebdomadâ, sabbato in presbyterum, et dominicâ consecravit in episcopum. Et quia vidit hoc sanctorum Patrum adversari decretis, ut in canonicâ electione episcopi prævaleret donum regis, imò multoties ipsam electionem immutaret, vel potius irritam faceret, in Romanâ synodo 50 episcoporum, considente presbyterorum et abbatum multitudine, juxta decreta pontificalia et institutiones canonicas, ne hoc amplius à quoquam præsumeretur, prohibuit sub interminatione anathematis. »

Decretum subjicit Hugo à summo Pontifice et synodo conditum his verbis : « Si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ suscepit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo vel abbati audientia concedatur. Insuper ei gratiam B. Petri et introitum ecclesiæ interdicimus, quoadusque locum quem sub crimine tam ambitionis quàm inobedientiæ, quod est scelus idololatriæ cepit, deseruerit. Similiter etiam de inferioribus ecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item si quis imperatorum, ducum, marchionum, comitum, vel quælibet secularium potestatum aut personarum, investituram episcopatus vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis, dare præsumperit, ejusdem sententiæ vinculo se adstrictum sciat. » Recensito Gregorii VII et Romanæ synodi decreto, subdit Hugo Flaviniacensis : « Secutus est autem in hoc Patrum exempla, licet jam

« per multa annorum curricula damnabilis hæc consuetudo inolevisset et in usum conversa esset. » Idque probat Niceni concilii, et VII atque VIII synodorum œcumenicarum prolatis canonibus; quibus decretum istud Gregorii VII consentaneum est. Tandemque sic concludit: « In electione igitur et consecratione domini Diensis evidenter ostenditur operata divinitas, quia per hanc occasionem, sanctæ Dei Ecclesiæ sub papatu domini Gregorii multis retro annis obnubilata electionis ecclesiasticæ splenduit veritas. Viderint igitur viri cordati quid juris imperatoribus, regibus et principibus, in electione pontificis reservetur. »

Hoc primum contra investituras decretum Hugo Flaviniacensis, et ab eo decepti Conciliorum editores primæ synodo Romanæ Gregorii VII perperam tribuunt, quod in secundâ conditum colligitur manifestè ex ejus Epistolâ ad Henricum regem X, lib. 3. Ex eâ discimus, Henricum decreto Pontificis et synodi vehementer commotum, ac de imminutis regni sui juri-bus conquestum esse, nec ipsi parere voluisse. Unde hanc ad ipsum Epistolam scripsit Gregorius, quâ decreti sui vindicat æquitatem, regem ad obedientiam hortatur, paratum se esse declarat ad temperandam sententiam, si missis ad Sedem Apostolicam viris prudentibus et religiosis ostendat quâ ratione id salvo Dei honore et officio suo facere possit. « Congregatâ, » inquit, hoc anno apud Sedem Apostolicam synodo, « cui nos superna dispensatio prasidere voluit, cui etiam nonnulli tuorum interfuere fidelium, videntes ordinem christianæ Religionis multis jam labefactatum temporibus, et principales ac proprias lucrandarum animarum causas diu prolapsas, et suadente diabolo conculcatas, concussi periculo et manifestâ perditione dominici gregis, ad sanctorum Patrum decreta doctrinamque recurrimus; nihil novi, nihil adinventionem nostrâ statuentes, sed primam et unicam ecclesiasticæ disciplinæ regulam, et tritam sanctorum viam, relicto errore, repetendam esse censuimus. Neque enim alium nostræ salutis et æternæ vitæ introitum Christi ovibus, earumque pastoribus patere cognoscimus, nisi, quem ab ipso monstratum, qui dixit: *Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur, et pascua inveniet*: et ab Apostolis prædicatum, et à Sanctis Patribus observatum, in Evangelicâ et in omni divinarum Scripturarum paginâ didicimus. Hujus autem decreti, quod quidam dicunt, humanos divinis honoribus præponentes, importabile pondus et immensam gravitudinem; nos autem magis proprio vocabulo, recuperandæ salutis necessariam veritatem vocamus et lucem, non solum à te, vel ab his qui in regno tuo sunt, sed ab omnibus terrarum principibus et populis, qui Christum confitentur et colunt, devotè suscipiendam et observandam adjudicamus. Quamquam hoc multum desideremus, et te permaximè deceret, ut sicut cæteris gloriâ, honore, virtuteque potentior, ita esses et in Christi devotione sublimior. Atamen ne hæc supra modum tibi gravia aut ini-

qua viderentur, per tuos fideles tibi mandavimus ne pravi consuetudinis mutatio te commoveret, miteres ad nos quos sapientes et religiosos in regno tuo invenire posses; qui si aliquâ ratione demonstrare vel adstruere possent, in quo, salvo æterni regis honore, et sine periculo animarum nostrarum promulgatam sanctorum Patrum possemus temperare sententiam, eorum consiliis condescenderemus. Quod quidem, etsi à nobis tam amicebiliter monitus non fuisses, æquum tamen fuerat, ut prius in quo te graveremus, aut tuis honoribus obstaremus rationabiliter à nobis exigeres, quàm apostolica decreta violares.... sed quia dum adhuc longa Dei patientia ad emendationem te invitât, crescente intelligentiâ tuâ ad obedientiam mandatorum Dei cor et animum tuum flecti posse speramus; paternâ te charitate monemus ut Christi super te imperium recognoscens, honorem tuum ejus honori præponere quàm sit periculosum, cogites, et libertatem Ecclesiæ, quam sponsam sibi cœlesti consortio jun gere dignatus est, non jam tuâ occupatione impedias, sed quò maximè crescat, Deo omnipotenti et B. Petro, à quibus et tua mereatur amplificari gloria, auxilium tuæ virtutis fideli devotione exhibere incipias. »

Suum istud et secundæ synodi Romanæ, cui præfuerat, decretum executioni, quantum in se erat, mandari curavit Gregorius VII, ut constat ex Epistolâ ipsius ad Hugonem Diensem episcopum scriptâ 4 idus mali anni 1076, quæ est 22 libri 4, quâ præcipit, ut causa Gerardi Cameracensem ad episcopatum electi, qui investituram ab Henrico Germaniæ rege acceperat, ignorans et regem excommunicatum, et investituram hujusmodi à Pontifice prohibitam, congregatâ synodo, cum consensu et consilio regis Francorum, si fieri potest, discutatur, ejusque credatur sacramento, si se ignorasse juret Decretum Pontificis et synodi adversus investituras, regisque excommunicationem. Ipsum enim veniâ dignum esse, si ita se res habeat, maximè cum donum episcopatus à rege acceptum in manibus Pontificis resignaverit. Cæterum legato suo dat in mandatis, ut congregatâ synodo, metropolitanis et quibusvis episcopis sub penâ anathematis prohibeat ne eos consecrent episcopos qui investituram à laicis acceperint. « Si igitur, » inquit, « divina clementia huic nostræ dispositioni effectum dederit, inter cætera quæ tua Fraternitas agenda suscepit, hoc attentissimè perpendat, et exequi studeat, ut congregatis omnibus, et in conventu residentibus, manifestâ et personanti denuntiatione interdicit, ut pro conservandâ deinceps in promovendis episcopis canonicâ et apostolicâ auctoritate, nullus metropolitanorum, aut quivis episcoporum, alicui qui à laicâ personâ donum episcopatus acceperit, ad consecrandum illum imponere manum audeat, nisi dignitatis suæ honore officioque carere et ipse velit. Similiter etiam ut nulla potestas, aut aliqua persona, de hujusmodi honoris donatione vel acceptione ulterius se intrumittere debeat. Quòd si

« præsumpserit, eadem sententia et animadversionis
 « censura, quam B. Adrianus Papa in synodo VIII de
 « hujusmodi præsumptoribus et sacrae auctoritatis cor-
 « ruptoribus statuit atque firmavit, se adstrictum ac
 « ligatum fore cognoscat. Quo capitulo scripto, atque
 « in praesenti omnium lecto, ad collaudationem et
 « confirmationem ejus universum coetum illius con-
 « sessus admoneas. Eos autem qui post recensitam
 « à nobis hujus decreti auctoritatem, investituram
 « episcopatus per manus secularium dominorum et
 « potestatum susceperunt, et qui eis in ordinatione
 « manum imponere præsumpserunt, ad nos super hac
 « re rationem reddituros venire apostolicâ auctoritate
 « commoneas atque praecipias. »

Investiturarum canonica prohibitio atque damnatio in
 synodo Romanâ V, eodem Praside *Gregorio VII*,
 confirmata est anno 1078, Canone II, cujus hæc sunt
 verba : « Quoniam investituras Ecclesiarum, contra
 « statuta SS. Patrum, à laicis personis in multis par-
 « tibus cognovimus fieri, et ex eo plurimas perturba-
 « tiones in Ecclesiâ oriri, ex quibus christiana Re-
 « ligio conculcatur; decernimus ut nullus clericorum
 « investituram episcopatus vel abbatiae vel ecclesiae,
 « de manu imperatoris vel regis, vel alicujus laicae
 « personae, viri vel feminae, suscipiat. Quod si præ-
 « sumperit, recognoscat investituram illam apostolicâ
 « auctoritate irritam esse, et se, usque ad condignam
 « satisfactionem, excommunicationi subjacere. »

Eidem decreto novum robur addidit synodus Ro-
 mana VII, sub eodem Pontifice, anno 1080, canonibus
 1 et 2. Et primus quidem sic habet : « Sequen-
 « tes statuta sanctorum Patrum, sicut in prioribus
 « conciliis, quæ Deo miserante celebravimus, de or-
 « dinatione ecclesiasticarum dignitatum statuimus,
 « ita et nunc apostolicâ auctoritate decernimus ac
 « confirmamus, ut si quis deinceps episcopatum vel
 « abbatiam de manu alicujus laicae personae susce-
 « perit, nullatenus inter episcopos vel abbates ha-
 « beatur, nec ulla ei, ut episcopo seu abbati audien-
 « tia concedatur. Insuper etiam ei gratiam S. Petri,
 « et introitum Ecclesiae interdicimus, quousque locum
 « quem sub crimine tam ambitionis quam inobedien-
 « tiae (quod est scelus idololatriæ) cepit, resipiscendo
 « non deserit. Similiter etiam de inferioribus eccle-
 « siasticis dignitatibus constituimus. »

Alter canon sic habet : « Item si quis imperatorum,
 « regum, ducum, marchionum, comitum, vel quaelibet
 « secularium potestatum aut personarum, investituram
 « episcopatum, vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis
 « dare præsumpserit, ejusdem sententiae vinculo se
 « obstrictum esse sciat. Insuper etiam, nisi respi-
 « catur, et Ecclesiae propriam libertatem dimittat,
 « divinae animadversionis ultionem in hac præsen-
 « tiâ, tam in corpore suo quam cæteris rebus sen-
 « tiat, ut in adventu Domini spiritus salvus fiat. »

ARTICULUS IV.

*Gregorii VII decreta adversus investituras Victor III in-
 novavit atque confirmavit.*

In Saecum Romanam Gregorio VII successit Deside-

rius, Cassinensis abbas, Victor III appellatus, simul-
 que in ejus studia pro restaurandâ sacrâ disciplinâ et
 vindicandâ Ecclesiae libertate. Is cum nec Henricum
 Germaniae regem, nec Philippum Gallorum, nec An-
 glorum Willelmum, sanctissimi decessoris sui decretis
 contra investituras parere accepisset (quanquam longè
 dispar esset illorum causa principum : siquidem solus
 Germaniae rex libertatem electionum penitus oppri-
 mebat), ea decreta innovavit et confirmavit in synodo
 Beneventanâ, quam celebravit anno Christi 1087. Ejus
 acta refert Leo Ostiensis in Chronico Cassinensi, lib.
 3, cap. 71. Canon investituras prohibens his verbis
 conceptus est : « Constituimus etiam ut si quis dein-
 « cept episcopatum vel abbatiam de manu alicujus
 « laicae personae susceperit, nullatenus episcopus vel
 « abbas habeatur, neque ulla ei ut episcopo vel abbati
 « adhibeatur reverentia. Iusuper ei B. Petri gremium
 « et Ecclesiae introitum interdicimus, quousque locum
 « quem sub tanto crimine ambitionis et inobedientiae
 « (quod est scelus idololatriæ) cepit, resipiscendo non
 « deserit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasti-
 « cis Gradibus, Dignitatibusque constituimus. Si quis
 « item Imperatorum, Regum, Ducum, Principum,
 « Comitum, vel cujusvis Potestatis secularis, Episco-
 « patum, vel quamvis aliam Ecclesiasticam Dignita-
 « tem, dare præsumpserit, ejusdem sententiae vinculo
 « se adstrictum noverit : Cum trecenti decem et octo
 « Patres in concilio Nicæno omnes hujusmodi ven-
 « dentes et euentes excommunicaverint, censentes,
 « ut qui dat, et qui recipit, anathema sit. Cum hujus-
 « modi igitur Episcopis, Abbatibus, aut Clericis reli-
 « quis, qui communicat, vel orat, vel ipsorum audit
 « Missas, una excommunicationis sententia plectitur ;
 « quia nec sacerdotes quidem ritè putari possunt.
 « Simoniacas praesertim Investituras hoc Victoris III.
 « Decreto peti manifestum est. »

ARTICULUS V.

Urbanus II decessorum exemplo investituras proscripsit.

Anno 1089, Urbanus II in studium decessorum pro
 Ecclesiae disciplinâ et libertate restituendis atque prop-
 ugnandis succedens, in synodo, quàm Melitæ in
 Apuliâ celebravit, hoc promulgavit adversus investi-
 turas decretum : « Illud summopere et apostolicæ au-
 « thoritatis privilegio providentes, interdicimus, ut
 « nullus in clericali ordine constitutus, nullus mona-
 « chus, episcopatus aut abbatiae, aut cujuslibet eccle-
 « siasticæ dignitatis investituram de manu laici susci-
 « pere audeat. Quod si præsumpserit, depositione mul-
 « ctetur. » Inter canones Melitanos octavus est.

Idem pontifex in concilio Claromontano, anno 1095,
 rursus investituras damnavit, ut constat ex Breviario
 canonum 15 et 16 è *Lamberti* Atrebatensis Codice edito.
 Statuit nempe 15, ut nullus ecclesiasticum aliquem ho-
 norem à laicali manu recipiat ; 16 verò interdicat ne
 reges vel alii principes aliquam investituram de eccle-
 siasticis honoribus faciant ; 17 vetat ne episcopus vel sa-
 cerdos regi vel alicui laico in manibus ligiam fidelitatem
 faciat. Alio, ordine à Willelmo Malmesburiensi refo-
 runtur, et paulò aliis verbis. Primus namque canon

collectionis ipsius his verbis conceptus est : *Quod Ecclesia catholica sit in fide casta, et ab omni servitute seculari libera. Secundus verò istis, ut episcopi vel abbates, vel aliqui de clero, aliquam ecclesiasticam dignitatem de manu principum, vel quorumlibet laicorum non accipiant.*

In Romanâ denique synodo, anno 1099 celebratâ investituras rursus prohibuit Urbanus II excommunicatione in dantes et accipientes decretâ; necnon etiam in eos qui pro ecclesiasticis honoribus laicis homagium præstarent. Testes sunt Eadmerus, lib 2 Historiarum Novorum, et Rogerius de Hoveden, part. 1 Annalium. « Anno, inquit, 1099, Urbanus Papa, tertiâ hebdomadâ Paschæ magnum concilium tenuit Romæ, in quo excommunicavit omnes laicos investituras Ecclesiarum dantes; et omnes easdem investituras de manibus laicorum accipientes; nec non omnes in officium sic dati honoris consecrantes. Excommunicavit etiam eos qui pro ecclesiasticis honoribus laicorum homines fiunt; dicens nimis execrabile videri ut manus quæ in tantam eminentiam excreverint, ut, quod nulli angelorum concessum est, Deum cuncta creatam suo signaculo creent, et eandem ipsum, pro salute totius mundi, Dei Patris obtutibus offerant, in hanc ignaviam vel stultitiam detrudantur, ut ancille fiant earum manuum, quæ diebus ac noctibus obscœnis contactibus inquinantur sive rapinis ac injustæ sanguinis effusioni adictæ maculantur. Et ab omnibus acclamatum est : *Fiat, fiat.* » Huic concilio præsens erat S. Anselmus et ejus comes ac discipulus Eadmerus, *His, inquit, præsentibus fuimus, hæc conspeximus, his ab universis, FIAT, FIAT, acclamari audivimus.*

ARTICULUS VI.

Urbani II et decessorum contra investituras decretis nec Henricus imperator, nec Willelmus II et Henricus Angliæ reges, parvère; parvè verò Philippus rex Francorum; haud tamen dimissâ regalium seu feudorum Investiturâ legitimâ.

I. Henricum imperatorem pontificiis ac synodicis Gregorii VII, Victoris III et Urbani II Decretis minimè paruisse constat ex novis decretis quibus ipsum urgeri oportuit à Paschali II, Urbani successore, ut investituras dimitteret; constat ex ipsius excommunicatione ab eodem renovatâ; constat ex eo quòd ejus corpus post mortem effossum, christianâ sepulturâ indignum judicatum fuerit quòd in schismate et excommunicatione obisset.

Leodiensis cleri, qui Henrico adhærebat, Epistola adversus Paschalem II investituras tuetur ut jus regium consuetudine firmatum : *Dominus noster episcopus, inquit, Leodienses, communicat regi et imperatori suo, cui ex regalibus ejus acceptis juravit fidelitatem. Nimirum effluxit tempus quo hæc consuetudo incæpit, et sub hâc consuetudine migraverunt à seculo sancti et reverentes episcopi, reddentes Cæsari, quæ erant Cæsaris, et Deo quæ erant Dei. Sed quid dicit Ambrosius super Lucam ? « Si Christus, inquit, non habuit imagi-*

nem Cæsaris, cur dedit censum? Non de suo dedit, sed reddidit mundo, quod erat mundi. Et tu, si non vis obnoxius esse Cæsari, noli habere quæ mundi sunt. Si habes divitias, obnoxius es Cæsari. Si vis igitur nihil debere Regi terreno, dimitte omnia, et sequere Christum. » Item Augustinus, tract. 6 super Joannem : « Apostolus voluit serviri regibus, voluit honorari reges, et dixit : REGEM REVEREMINI. Nolite dicere : Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per jura regum possidentur possessiones : per imperatores et reges seculi, Deus jura humana distribuit generi humano. » Igitur ex verbis istorum et aliorum sanctorum Patrum, consulant sibi episcopi Regibus et imperatoribus obnoxii, et eorum regalibus acceptis, ne proprio gladio, id est, eorum beneficiis, eos interficiant.

Eadem tempestate, Waltramus Naumburgensis episcopus, edito de Investituris tractatu, illarum usum propugnavit, assèrens investituram à regibus concedi ratione honorum temporalium ad Ecclesias pertinentium; et parùm referre an fiat verbo, diplomate aut baculo, quia episcopus die consecrationis suæ baculum et annulum collocat super altare; illaque pontificalis auctoritatis insignia recipit velut à S. Petro. Cæterùm non incongruè dare investituram per baculum qui spiritalis simul et temporalis potestatis indicium est. « Servanda est, inquit, antiqua constitutio, ne pusilli Christi scandalizentur. Nil enim refert, sive verbo sive præcepto, sive baculo, sive aliâ re quam in manu tenuerit, investiat aut inthronizet rex et imperator episcopum; qui die consecrationis veniens, annulum et baculum ponit super altare, et in curam pastorem singula suscipit à stolâ et ab auctoritate S. Petri. Sed congruum magis est per baculum, qui est duplex, id est, temporalis, et spiritalis. Operarius enim in seminandis spiritalibus dignus est mercede sua, non in accipiendis temporalibus, juxta quod Paulus ait : *Si spiritualia vobis seminamus, non est magnum si carnalia* (id est, temporalia) *à vobis metamus.* Præcedens investitura per regem in fundis et rebus Ecclesiæ contra tyrannos et raptores quæta et pacifica reddit omnia. Sequitur autem consecratio; ut bannus episcopalis banno regali conveniens, in communem salutem operetur. Et si episcopis faciendum est regibus hominum et sacramentum de regalibus, apertius est ante consecrationem, cum Paulus Apostolus dicat : *Unusquisque in suo sensu abundet.* » Editus est Waltrami tractatus à Goldasto, in Apologiâ pro Henrico IV.

II. Willelmus II, Angliæ rex, investituras semper retinuit. Cum gravi infirmitate detineretur, et peccata sua apud S. Anselmum deposuisset, rogatus à bonis quibusque ut Cantuariensem ecclesiam, instituendo illi pastorem, solveret à pristina viduitate, lubens annuit : « Cunctis ad nutum regis pendentibus, præ-

« lem investituras archiepiscopatus de manu ejus
 « susciperet, toto conamine restitit. idque multis
 « assistentibus causis, nullatenus fieri posse asse-
 « ruit... Rege ei baculum porrigente, manum contra
 « clausit, et eum suscipere nequaquam consensit,
 « episcopi verò digitos ejus strictim volæ infixos eri-
 « gere conati sunt, quo vel sic manus ejus baculus in-
 « gereretur, etc. Clausæ manus ejus baculus appositus
 « est et episcoporum manibus cum eadem manu com-
 « pressus atque retentus. Aclamante autem mul-
 « titudine: Vivat episcopus, vivat; episcopi cum
 « clero Hymnum: *Te Deum laudamus*, decantare
 « cœpere, electumque portaverunt Pontificem potius
 « quàm duxerunt in vicinam ecclesiam... Cum decurso
 « non exiguo tempore, clamorem omnium de eccle-
 « siarum destructione conquirentium rex amplius
 « ferre nequiret, virum ad se Wintoniæ, adunato sibi
 « conventu nobilium, venire fecit; ac multis bonis et
 « Ecclesiæ Dei profuturis promissionibus illectum,
 « primatum Ecclesiæ Anglorum suscipere suasit at-
 « que persuasit. Ille igitur more et exemplo præde-
 « cessoris sui inductus, prorsus terræ homo regis fac-
 « tus est, et sicut Lanfrancus suo tempore fuerat, de
 « toto archiepiscopatu satisfieri jussus est. » Ita refert
 Eadmerus, lib. 4 Historiæ Novorum.

Nec solum investituras retinebat, sed et fructus
 vacantium Ecclesiarum Willelmus II percipiebat, suos-
 que in usus convertibat. Et propterea diu illas vacare
 sinebat, ut regalæ prætextu redditibus illarum diutius
 frueretur. Hinc ipsum ita convenit S. Anselmus, refe-
 rente Eadmero, lib. 4 Historiæ Novorum: « Est et
 « aliud, cui tuam industriam intendere vellem et inten-
 « dendo consilii tui manum extendere. Abbatæ quam-
 « plures sunt in hac terrâ suis pastoribus destitutæ.
 « Quamobrem monachi relicto ordine suo, per luxuriam
 « seculi vadunt, et sine Confessione de hac vitâ
 « exeunt. Unde consulo, precor, moneo, quatenus
 « tantâ re diligenter inspectâ, secundum voluntatem
 « Dei abbates illis instituas, ne in destructione mo-
 « nasteriorum et perditione monachorum, tibi, quod
 « absit, damnationem acquiras. » — « Non potuit am-
 « plius spiritum suum rex cōhibere, inquit Eadmerus,
 « sed oppidò turbatus, cum iracundiâ dixit: Quid ad
 « te? Numquid abbatæ non sunt meæ? Hem, tu quod
 « vis agis de villis tuis; et ego non agam quod volo de
 « abbatibus meis? Cui Anselmus: Tuæ quidem sunt ut
 « illas quasi advocatus defendas atque custodias,
 « non tuæ autem ut invadas aut devastes. Dei scimus
 « eas esse ut sui ministri inde vivant, non quò expe-
 « ditiones et bella tua inde fiant. Denique villas et
 « quamplures redditus habes, unde pleniter admi-
 « nistrare tua potes. Ecclesiis, si placeat, sua dimitte. »
 Cui rex: « Pro certo noveris mihi valde contraria esse
 « quæ dicis. Nec enim antecessor tuus auderet ulla-
 « tē Patri meo dicere; et nihil faciam pro te. »

Urbanum II ceu legitimum Pontificem non agnoscebat Anglia, donec Walterus Albanensis episcopus,
 ab eo missus in insulam legatus, apud regem effecit,
 ut illum ceu B. Petri successorem et Christi vicarium

coleret, atque in toto regno coli juberet, ut Eadmerus
 testatur. Oeconomîa cum feroce principe utendum
 fuit, ac reverà usus est Urbanus II, ipsumque minimè
 ursit ut investituras dimitteret, tolerandum aliquam-
 diu abusum ratus schismatis metu. Nec S. Anselmus
 ipsi quæstionem hæc de re intulit, aliunde ab eo vexa-
 tus ob negatam pecuniæ summam, et ob appellatum
 Urbanum Pontificem, antequàm in edicto sancivisset.
 Nec spes affulgebat ulla fore ut investituras dimitteret,
 secundum pontificum synodorumque decreta, qui consue-
 tudinum, quantumvis pravarum, regni sui adeò
 tenax erat, ut in Majestatem suam committere, sibi-
 que coronam eripere contestaretur, quicumque eas
 violaret: nec episcopos regni sui summum Pontificem
 appellare, et absque suâ licentiâ Romam proficisci
 permettebat, quia regni consuetudines id vetabant,
 quas se servaturos promittebant episcopi, cum investi-
 turam à rege accipiebant; ut colligitur ex colloquio
 regis et episcoporum ac procerum cum S. Anselmo,
 apud Eadmerum lib. 11 Historiæ Novorum.

In concilio Barensi, querelæ ad Urbanum II, de
 Willelmo II, Angliæ rege delatæ sunt, quas Pontifex
 synodo coram exposuit; accusatus est generatim
 venditionis et oppressionis Ecclesiarum, parumque
 abfuit ne excommunicaretur; at de investituris nulla
 tunc facta mentio est. « Procedente deinceps ratione,
 « inquit Eadmerus, de rege Anglorum sermo con-
 « scribitur, et sinistra quædam de ipso publicè prædi-
 « cantur, Anselmo inter illa demisso vultu sedente,
 « et loquentes nullo favore prosequente. Tandem de
 « venditione et oppressione ecclesiarum, de quibus
 « inter alia vituperabatur, necne de injuriis Anselmo
 « illatis, apostolicus acriter questus est. Quem propter
 « ea, inquit, etiam regni sui fecit extorrem, quo-
 « niam à B. Petri fidelitate et obedientiâ nequivit se-
 « parare. Et adjecit: Ecce vita illius tyranni qualis
 « ad Apostolicam Sedem sæpè delata est. Cui pro cor-
 « rectione suâ multa multoties cohortatoriâ simul et
 « castigatoriâ suasionem verba mandavimus: sed afflictio
 « atque depulsio tanti viri, quem coram videtis, satis
 « innuit quantum profecimus. Ad hæc, fratres, quid
 « sentitis, quid decernitis? Dixerunt: Sententia plana
 « est, et judicium evidens. Si enim semel, si secundò, si
 « tertio vocasti, et renuit audire, renuit disciplinam acci-
 « pere, restat ut gladio S. Petri subanathematis ictu per-
 « cussus, quod meruit sentiat, donec à suâ pravitate di-
 « scedat. Respondit: Ita est. Audiens hæc Anselmus, il-
 « licò surrexit, et flexis genibus coram Papâ præfatum
 « regem jam tunc excommunicare parato, vix obtinuit
 « ne in regem faceret quod communis omnium sen-
 « tentia promulgavit. » Ita refert Eadmerus lib. 11
 Historiæ Novorum.

In postremâ synodorum suarum Romæ celebratâ,
 Urbanum II investituras et hominif exactionem ab
 episcopis et abbatibus, latâ in dantes, accipientes et
 consecrantes anathematis sententiâ, prohibuisse ac
 damnasse diximus. Defuncto paulò post Urbano, et
 nuntio de ejus obitu in Angliam perlato, gavisus est
 velut de fausto eventu rex Willelmus dicens: *De*

odium habeat qui inde curat. Et quis Urbano successisset interrogans, cum Anselmo simillimum audisset, nullam apud se ejus auctoritatem fore juravit: Nec enim putabat, inquit Eadmerus, apostolicum orbis posse in regno suo esse cujuslibet juris, nisi permissum à se. Post aliquot menses repentinà morte sublatus est rex Willelmus, in Ecclesiæ quidem communione toleratus, cæteroquin impoenitens. Ex hæc rerum gestarum serie quibus interfuit, qui illarum historiam scripsit Eadmerus, constat decreta pontificia et synodica contra investituras in Angliā recepta non fuisse sub Gregorii VII, Victoris III et Urbani II pontificatu, nec usquam ipsis parere voluisse Willelmum II.

Henrici in regnum Willelmi fratris successio, spem fecit maximam fore ut Ecclesia paululum respiraret, ac libertatem recuperaret; maximè cum ipso inaugurationis suæ die jurasset, omnes oppressiones et iniquitates quæ sub fratre suo emergerant, in omni suâ dominatione, tam in Ecclesiis, quàm in secularibus negotiis, se prohibiturum et subversurum.

Interim S. Anselmus Româ in Angliam redux, Henricum regem Serberix agentem convenit, qui ipsum cum gaudio excepit, ac inaugurationis maturationem suâ excusavit, quòd ipso, cujus juris erat, minimè expectato, illam perfici jussisset. « Tùm postulatus est Anselmus, pro consuetudine antecessorum suorum, regi hominum facere, et archiepiscopatum de manu ejus recipere. Quibus cum ille nequaquam se aut velle aut posse assensum præbere responderet, interrogantibus quare statim quid super his et quibusdam aliis in Romano concilio acceperit, manifestâ relatione innotuit, itaque subinferens, ait: Si dominus rex ista suscipere et suscepta servare voluerit, benè inter nos et firma pax erit. Sin autem, non video remanere meum in Angliâ utile fore vel honestum; præsertim cum, si episcopatus aut abbatias dederit, privari me penitus tam à sui, quàm et eorum qui susceperint, communione necesse sit. Nec enim cæ de causâ Angliam redii, ut si ipse Romano Pontifici obedire nolit, in eâ resideam. Unde quid velit, precor, edicat, ut sciam quò me vertam. » His auditis, graviter commotum esse regem, Eadmerus testatur. « Grave quippe, inquit, sibi visum est investituras ecclesiarum, et hominia Prælatorum perdere; grave nihilominus Anselmum à regno ipso nondum in regno plenè confirmato, pati discedere. In uno siquidem videbatur sibi quasi dimidium regni perdere; in alio verebatur ne fratrem suum Robertum, qui tunc de Jerusalem Normanniam redierat, Anselmus adiret, et eum in Apostolicæ Sedis subjectionem ductum, quod facillimum factu sciebat, regem Angliæ faceret. De verbis igitur altrinsecus motis induciæ usque Pascha petite sunt, quatenus utrinque Romam mitterentur, qui decreta apostolica in pristinum regni usum mutarent; et interim Ecclesiis Angliæ in quo erant statu manentibus, Anselmus, redditis terris quas rex mortuus Ecclesiæ Cantuariensi abstulerat, suis omnibus revestiretur; sique

« fieret, ut si à sententiâ flecti Papa nequiret, totius negotii summa in eum quo tunc erat statum rediret. » Annuit Anselmus, ne pravæ de se suspicionis ausam regi præberet, quamvis hæc omnia frustra fore prævideret, nec Romanum Pontificem decessorum suorum ac synodorum contra investituras decreta destructurum. Quæ verò post hæc Paschalis II cum Henrico rege, quid S. Anselmus egerit, in istius Dissertationis progressu edisseram.

III. Sedis Apostolicæ ac synodorum decretis Philippus I rex Francorum paruit, solemnem dimittens investituram, quæ annuli et baculi pastoralis traditione fiebat, liberasque episcoporum electiones esse sinens, quamvis regalium seu feudorum, pro suo jure, investituram absque hæc solemnitate concederet, eorumque ratione juramentum fidelitatis, non solemne hominum exigeret. Id constat ex Ivone Carnotensi episcopo, epistolâ sexagesimâ, ad Lugdunensem archiepiscopum Sedis Apostolicæ legatum Hugonem datâ. Præceperat ille Ivoni et comprovincialibus episcopis, ut à consecratione Daimberti Senonensis archiprasulis electi abstinerent duplicem ob causam: primam quòd sibi ante consecrationem præsentari, ac subjectionem et obedientiam tanquam primati profiteri deberet, secundam quòd investituram episcopatus de manu regis accepisset, contra pontificum et synodorum decreta. Quod primum impedimentum spectat, respondet Ivo, ad illam primati obedientiæ professionem episcopos ante consecrationem non teneri; nec jus istud in Senonensi provinciâ, aut in aliis, antiquitatem instituisse, vel consuetudinem servasse. Quod secundum attinet, Daimbertum investituram à rege recepisse negat; quamvis concessio episcopatus post canonicam electionem quovis modo à rege facta, fidei vel religioni minimè obesset, cum traditio baculi et annuli à principibus, nullam sacramenti speciem gerat. Hujusmodi concessionem et investituram ab Ecclesiâ non esse improbatam, sed solam canonicarum electionum oppressionem, et corporalem investituram per traditionem annuli et baculi, ab Urbano II fuisse prohibitam ac damnatam; synodum VIII prohibuisse quidem principibus ne electioni ad ejus opprimendam libertatem se immiscerent, non verò ne episcopatus, post legitimam electionem concederent; parùm autem referre quo signo fieret hujusmodi concessio, cum reges nihil spirituale dare se persuasum habeant, sed solam feudorum possessionem, quæ regibus accepta referri debet, qui munificentia suâ Ecclesias ditarent. « Quod autem scripsisti, inquit, prædictum electum investituram episcopatus de manu regis accepisse, nec relatum nobis ab aliquo qui viderit, nec cognitum. Quod tamen si factum esset, cum hoc nullam vim sacramenti gerat, in constituyendo episcopo vel admissum, vel omissum, quid fidei, quid sacræ religioni officiat, ignoramus; cum post canonicam electionem reges ipsos apostolicâ auctoritate à concessione episcopatum prohibitos minimè videamus. Legimus enim sanctæ recordationis summos Pontifices aliquando apud reges pro

electis Ecclesiarum, ut eis ab ipsis regibus concederentur episcopatus ad quos electi erant, intercessisse; aliorum, quia concessionem regum nondum consecuti fuerant, consecrationes distulisse. Quorum exempla supposuissimus, nisi prolixitatem Epistolæ vitâsemus. Dominus quoque Papa Urbanus reges tantum à corporali investiturâ excludit, quantum intelleximus, non ab electione, in quantum sunt caput populi, vel concessione; quamvis synodus VIII solum prohibeat eos interesse electioni, non concessioni. Quæ concessio sive fiat manu, sive nutu, sive lingua, sive virgâ, quid refert? cum reges nihil spirituale se dare intendant, sed tantum aut votis petentium annuere, aut villas ecclesiasticas, et alia bona exteriora, quæ de munificentia regum obtenant Ecclesiæ, ipsis electis concedere. Unde August. super Joannem, tract. 6: *« Quo jure defendis villas Ecclesiæ, divino, an humano? Divinum jus in Scripturis habemus, humanum in legibus regum. Unde quisque possidet quod possidet? Nonne jure humano? Nam jure divino Domini est terra et plenitudo ejus. Jure humano dicitur: Hæc villa mea est, hæc domus mea est, hæc servus meus est. Tolle jura imperatorum, quis audeat dicere: Hæc villa mea est, meus est iste servus, mea est ista domus? Item: Noli dicere: Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per jura regum possidentur possessiones. Dixisti: Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa jura renuntiasti humana, quibus possessiones possidentur. »*

Addit Ivo Carnotensis, hæc cum æternâ lege sancita non sint, posse ab Ecclesiâ conniventibus oculis aspicere et tolerari, vel severius emendari. *« Quod si hæc æternâ lege sancita essent, non esset in manu præsidium, ut ea in quibusdam districtè judicarent, in quibusdam misericorditer relaxarent, ipsis in honore accepto permanentibus, contra quos ista loquantur. Nunc verò quia ea illicita maximè facit præsidium prohibitio, licita quoque eorundem pro suâ æstimatione remissio; videmus nullos, aut penè nullos pro hujusmodi transgressione damnatos, plurimos autem vexatos, plurimas ecclesias spoliatas, plurima scandala exorta, divisum regnum et sacerdotium, sine quorum concordia res humanæ nec incolumes esse possunt, nec tutæ, » etc.*

Altero momento probatur Philippum I, Francorum regem, Urbani II synodorum ab eo celebratarum, Clamontanæ præsertim decretis contra investituras paruisse; quod nimirum Paschalis II, Urbani successor, in Gallias confugerit, Ludovici Crassi regis præsidium adversus Henricum V imperatorem imploraturus, qui usum investiturarum contra pontificia et synodica decreta et anathema pertinaciter retinebat. Quod sanè Paschalis non fecisset, si rex Galliarum tum temporis solemnem investituram, prout erat ab Urbano II damnata, æquè ac ipse imperator, usurpâset. Nec Sugerius, abbas S. Dionysii in Vita Ludovici Crassi colloquium Paschalis II cum legatis imperatoris approbâset, dicentis: *« Si virgâ et annulo investiat, cum ad altaria ejusmodi pertineant, contra Deum usurpare;*

si sacratas corpori et sanguini Dominico manus, laici manibus gladio sanguinolentis obligando supponant, ordini suo et sacræ unctioni derogare. Has, inquam, propositiones Paschalis II non approbâset Sugerius, Ludovico regi addictissimus, nec *cervicosos* imperatoris legatos appellâset his obsistentes, si rex Francorum adhuc investituram per anulum et baculum ante electionem, imò sine electione concessisset, ac hominum solemne ab episcopis et abbatibus exegisset.

Denique concordia regnum inter et sacerdotium violata non est in Galliis, investiturarum occasione, ut in Germaniâ, ut testatur Ivo Carnotensis, epistolâ 238 ad summum Pontificem Paschalem. *« Regnum, inquit, Francorum, præ cæteris regnis Sedi Apostolicæ semper fuit obnoxium; et idecirco quantum ad ipsas regias pertinuit, nulla fuit divisio inter regnum et sacerdotium. Quod ergo hactenus cum pace et utilitate Ecclesiæ observatum est, humiliter petimus ut de cætero observetur, et regni Francorum pax et summi sacerdotis, nullâ subreptione dissolvatur. »* At verisimile non est quod tam fausta regni et sacerdotii concordia conservata fuisset, nisi reges Francorum decretis pontificis fuissent obsecuti, et investiturarum solemnem morem per traditionem annuli et baculi pastoralis dimisissent. Ipsos tamen usos semper fuisse jure suo approbandi electionem factam, et bona ecclesiastica electo concedendi; nec ipsis propterea negotium facessivisse Romanos pontifices, colligitur ex epistolâ 104 Ivonis Carnotensis ad Paschalem II datâ, in quâ de Galone ad episcopatum Bellovacensem electo ita scribit: *Rex non vult electioni assensum præbere, nec electo bona episcopalia dimittere.*

SCHOLION PRIMUM.

Huic articulo, pag. 505 edit. primæ, religiosi censores hanc notam apponunt: *Afferit quasdam rationes pro investituris, quibus non respondet.*

Resp.: De investituris historicè tantum tracto, non theologicè. Quid gestum, dictum et scriptum sit hæc in causâ, sive pro investituris, sive contra investituras, refero bonâ fide. Quod ab Ecclesiâ latum est eâ de controversiâ judicium, veneror et amplector.

SCHOLION II.

Ad eundem art., pag. 512, hæc notant religiosi censores: *« Excusat investituras eo modo quo fiebant à regibus Galliæ, relicta libertate electionis datâ duntaxat possessione temporalium; quod verò detur baculo vel alio signo, parum interest, dum rex non intendat conferre aliquid spirituale. »*

Resp.: Non ego solus excuso; excusat Ivo Carnotensis episcopus, sanctissimus et doctissimus, epistolâ 60 ad Hugonem Lugdunensem archiepiscopum, et Sedis Apostolicæ legatum. Ivonis rationes et verba refero paginis sequentibus, scilicet pag. 513 et 514.

SCHOLION III.

In eodem articulo, hanc propositionem notant religiosi censores, pag. 514 edit. primæ: *Possunt ea tolerari, quæ solâ lege humanâ prohibentur.*

Resp.: Hæc propositio vera est et innoxia. Ab eo

enim qui legem condidit, vel cujus est ad legis observantiam cogere subditos, vel eam moderari aut remittere, posse tolerari ea quæ solâ lege humanâ prohibentur, certissimum est. Verum nec ea propositio legitur loco à R.R. censoribus notato. Sic tantum ego : *Addit Ivo Carnotensis, hæc cum æternâ lege sancita non sint, posse ab Ecclesiâ conniventibus oculis aspicere et tolerari vel severius emendari.* Ivonis Carnotensis verba subijcio.

NOTA.

Etsi principes investituras concedendo nil spirituale elargiri haud ignorassent, nihilominus semper judicavit Ecclesiâ tolerandum non esse ut à principibus instrumenta spiritualia in investituris concedendis adhiberentur, ad alia etiam dimissionis signa episcopos adigendo. In hujusmodi investituris eis quæ solummodò sacerdotii erant, principes utebantur, quod cum ab Ecclesiâ non esset tolerandum, dedecerebat enim laicam potestatem spiritualia adhibere, non benè videtur Ivo dixisse quòd parum intererat quo signo concederentur.

ARTICULUS VII.

Paschalis II Henricum I Angliæ regem ad investituras dimittendas compulsi; hominum verò ut ab episcopis pro feudis sive regalibus exigeret, secundum regni mores, prudenti œconomia permisit.

Cum Serberia inter S. Anselmum et Henricum I Angliæ regem de mittendis utrinque nuntiis pro investiturarum negotio convenisset, S. Anselmus per suos ad Paschalem II his verbis rescripsit (epistolâ II, lib. 4) : « Quoniam de Sedis Apostolicæ auctoritate pendent filiorum Ecclesiæ directiones, et consilia; idcirco ad vestræ Paternitatis recurro præceptum et consilium.... Mortuo rege Guillelmo, cujus violentiâ per triennium exulavi ab Angliâ, cum magno desiderio sum à Domino meo rege Henrico, et à principibus ejus, et ab Ecclesiâ Anglorum revocatus, et cum magno gaudio susceptus. Qui postquam intellexerunt institutionem, quam audiavi fieri in Romano concilio à venerabilis memoriæ prædecessore vestro Papâ Urbano : ne scilicet aliquis susciperet investituram Ecclesiæ de manu laici, et ne episcopus vel abbas homo ejus fieret; sensi et audiavi quia nullo modo eam rex et principes ejus vellent suscipere. Quâ de re mihi necessarium vestræ Celsitudinis consilium expecto. »

Alias etiam ad eundem Pontificem litteras dedit, quibus ejus Sanctitatem rogavit, ut, si fas esset, decessoris sui contra investituras et hominâ sententiam temperaret, ad fovendam regnum inter et sacerdotium concordiam. « Postquam (inquit) revocatus à rege Angliæ qui nunc est, ad episcopatum rediit, ostendi decreta apostolica, quæ in Romano concilio præsens audiavi, ne scilicet laicus investituras Ecclesiarum daret, neque aliquis de manu ejus acciperet, aut pro hoc homo ejus fieret, nec aliquis hæc præsumptum consecraret; qui verò hæc transgrediretur, excommunicationi sancti concilii subjaceret. Quod audientes rex et principes ejus, ipsi etiam

episcopi quanta mala hinc processura, quid potius se facturos, quàm hæc decreta suscepturos acclamaverunt, gravior dicere; dicant legati præsentés qui audierunt. Tandem in me conversi uno sensu omnes pariter affirmaverunt, me posse extinguere omne malum, quod ex his decretis processerit, asseverant, si precibus episcoporum meas vellem associare, quatenus Celsitudini vestræ placeret prædictam sententiam mitigare. Quod si facere recusarem, omne malum quod inde eveniret, mihi impunitum sine ullâ meâ excusatione judicarent. Ne igitur aliquid videar contemnere, aut meo solo sensu, vel propriâ voluntate quidquam facere, nec illos audeo non audire, nec de vestræ sanctitatis dispositione aliquatenus volo exire. Servatâ igitur apud me reverentiâ et obedientiâ Sedis Apostolicæ, precor ut, quantum Dignitas vestra secundum Deum permittit, petitioni prædictæ, quam vobis legati exponent, juxta sapientiam vestram concedatis; et quid me jubeatis in hac re facere, quidquid futurum sit, per legatos præsentés certum me faciatis. »

Apud Paschalem II, ecclesiasticæ libertatis defensorum acerrimum, et decretorum quæ à suis decessoribus et frequentibus synodis contra investituras condita erant, tenacissimum, promovere nihil potuit Henrici regis legatio, nihil obtinere episcoporum, et ipsius archipræsulis S. Anselmi preces. Regii oratores has ad ejus Majestatem Pontificis litteras retulerunt : « Legationis tuæ verba, fili charissime, gratanter excepimus, sed vellemus obedientiam promittentis. In quibus nimirum sanctæ Romanæ Ecclesiæ illa in regno tuo pollicebaris, quæ tempore patris tui habuerat, eos requirens honores quos tempore antecessorum nostrorum pater tuus habuerat. Quæ profectò omnia grata in superficie viderentur, interiorius requisita, et legati tui vocibus exposita, gravia et vehementissima apparuerunt. Quærebas enim ut tibi episcoporum abbatumque per investituram constituendorum jus et facultas à Romanâ indulgeretur Ecclesiâ, et quod per se solum fieri omnipotens Dominus perhibet, hoc regiæ potestatis fieret. Ait enim Dominus : *Ego sum ostium : per me si quis introierit, salvabitur.* Cum autem Ecclesiæ ostium reges esse arrogant, sit profectò ut qui per eos Ecclesias ingrediuntur, non pastores, sed fures et latrones habeantur, eodem Domino dicente : *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, fur est et latro.* Et quidem si à nobis magnum aliquid tua Dilectio postularet, quod cum Deo, cum justitiâ, cum nostri ordinis salute concedi posset, utique concederemus. Hoc verò tam grave, tam indignum est, ut nullâ ratione catholica id admittat Ecclesiâ. Facilius ad extrema quælibet B. Ambrosius cogi potuit, quàm imperatori Ecclesiæ permittere potestatem : respondit enim : *Noli gravare te, imperator, ut putes in ea quæ divina sunt imperiale aliquid jus habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus.*

« Scriptum est: *Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari.*
 « Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem
 « Ecclesiæ; publicorum tibi mœnium jus commissum
 « est, non sacrorum. Quid tibi cum adulterâ? Adul-
 « tera est enim quæ non est legitimo conjugio copu-
 « lata. Audis, ô rex, adulteram Ecclesiam nuncupari,
 « quæ non legitime nupserit. Ecclesiæ siquidem spon-
 « sus unusquisque æstimatur episcopus... Si Ecclesiæ
 « filius es, permitte matri tuæ legitimum sortiri
 « conjugium; ut non per hominem, sed per Deum
 « et hominem Christum legitimo sponso copuletur.
 « Per Deum enim episcopos eligi, cum canonicè eligun-
 « tur, testatur Apostolus dicens: *Nec quisquam sibi*
 « *sumit honorem, sed qui à Deo vocatur tanquàm Aa-*
 « *ron.* Et B. Ambrosius: *Meritò, inquit, creditur quòd*
 « *divino esset electus iudicio, quem omnes postulavis-*
 « *sent.* Et post pauca: *Ubi universorum postulatio con-*
 « *gruit, dubitare nos non oportet; ibi Dominum Jesum*
 « *et voluntatis auctorem et petitionis arbitrum fore, et*
 « *ordinationis præselem et largitorem gratiæ.* Præterea
 « Propheta David ad Ecclesiam loquens ait: *Pro pa-*
 « *tribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes*
 « *super omnem terram. Ecclesia filios genuit, Ecclesia*
 « *principes statuit....* Monstruosum profectò est, ut
 « patrem filius generare, homo Deum creare debeat.
 « Sacerdotes namque in Scripturis sanctis Deos vocari
 « tanquàm Dei vicarios manifestum est.... Propter
 « hoc sancta Romana Ecclesia et apostolica per præ-
 « decessores nostros regiæ usurpationi et investituræ
 « abominabili vivaciter obviare curavit, et gravissi-
 « mis persecutionibus per tyrannos affecta usque ad
 « tempora nostra non destituit. Confidimus autem in
 « Domino, quoniam nec in nobis confidentiæ suæ
 « virtutem Ecclesiæ princeps Petrus, et episcopo-
 « rum primus amittet. Porro secularium potestatum
 « et regum in Ecclesiâ quod sit officium, exponit Apo-
 « stolus Paulus dicens: *Dei enim minister est tibi in*
 « *bonum. Non enim sine causâ gladium portat. Dei*
 « *enim minister est, vindex in irâ ei qui malè agit....*
 « Inter ista, rex, nullius tibi persuasio profana sur-
 « ripiat, quasi aut potestati tuæ aliquid diminuere,
 « aut nos in episcoporum promotione aliquid nobis
 « velimus ampliùs vendicare. Imò si ab hoc propter
 « Deum desistas, quod contra Deum esse manife-
 « stum est, quod cum Deo nec tu exercere, nec
 « nos concedere cum nostrâ seu tuâ salute pos-
 « sumus, quidquid deinceps postuleris, quod cum
 « Deo possumus, libentiùs indulgebimus, et honori
 « tuo et sublimationi propensius insistemus. Nec exi-
 « stimes quòd potestatis tuæ columen infirmetur, si
 « ab hac profanâ usurpatione desistas. Imò tunc vali-
 « dius, tunc robustius, tunc honorabilius regnabis,
 « cum in regno tuo divina regnabit auctoritas. » Hanc
 Pæschalis II Epistolam exhibet Eadmerus, lib. 3 Histo-
 riæ Novorum.

Narrat idem auctor perpetuus S. Anselmi comes,
 quomodò rex ipsum ad Aulam vocavit, de negotio quo
 de induciæ datæ fuerant, responsurum, atque « ex-
 « git ab eo ut homo suus fieret, et eos quibus epi-
 «

« patus vel abbatias se daturum dicebat, pro more
 « antecessorum suorum consecraret, aut terram suam
 « sine retractatione et festinanter exiret, Anselmum
 « verò respondisse: Dixi quemadmodum Romano
 « concilio interfuerim, quidque ibi à Sede B. Petri
 « acceperim. Si ergo excommunicationi, cuius in hoc
 « regno relator exstiti, memet alicujus rei causâ sub-
 « jicio; cui, quæso, deinceps adherere potero, meo
 « iudicio excommunicatus? Nuntii hæc ipsa mutare
 « directi, infecto negotio reversi sunt. Horum igitur
 « quæ cum salute et honestate meâ nequeo trans-
 « gredi, me transgressorem fieri, non videtur sani
 « consilii. Rex reposuit: Quid ad me? Usus anteces-
 « sorum meorum nolo perdere, nec in regno meo, qui
 « meus non sit, quemquam substinere. » Anselmus
 his nequaquàm turbatus, in Ecclesiam suam secessit,
 ad omnia pro Ecclesiæ disciplinâ et libertate, ac pro
 obedientiâ Sedi Apostolicæ debitâ, constanti animo
 preferenda paratissimus.

Haud multò post, amicas in speciem pacificasque
 litteras à rege accepit, quibus eum rogabat ut ad se
 veniret, alio consilio negotium investiturarum mode-
 rari volentem. Wintoniam itaque cum aliis episcopis
 ac principibus Anselmus convenit; qui ab ipso im-
 petrârunt, ut novis datis induciis, novi nuntii soler-
 tiores Romam mitterentur, qui summo Pontifici de-
 nuntiarent, nisi à sententiâ discederet, Anselmum
 cum suis ex Angliâ pulsum iri, ipsum verò *totius regni*
subjectionem et commodum quod inde singulis annis ha-
bere solebat, denarium scilicet S. Petri, perditurum.
 Missi sunt à rege tres episcopi, ab Anselmo monachi
 duo. Romam ubi pervenère, Pontificem obtestati sunt
 ut austeriorem decessoris sui temperando sententiam,
 Anglicanæ Ecclesiæ paci prospiceret, nec regem erga
 Sedem Apostolicam benè affectum severitate nimîâ,
 et pertinaci negatione investiturarum offenderet, atque
 ad extrema compelleret. Respondit propositi tenax
 Pontifex *se nec pro capitis sui redemptione hoc factu-*
rum. Dixitque indignabundus: *Decreta et institutiones*
sanctorum Patrum, minis actus unius hominis dissipa-
rem? Mox ad regem Henricum litteras dedit, urba-
nissimas quidem, et paternum amorem spirantes, sed
 ipsum vehementer urgentes ut investituras dimitteret;
 quin etiam iudicio sancti Spiritûs illarum usum ipsi,
 ut et principibus cæteris, interdicens: « Deservisti,
 « inquit, fratri tui regis impietatem, quam divino
 « conspicias iudicio terribiliter vindicam, Ecclesiâs
 « libertati restituisti, clerum honorare copisti, et cleri
 « principes episcopos, imò in his Christum Dominum
 « venerari. Confidimus itaque quia usque in finem ca-
 « dem sapiens, et in eadem probitate persistes; nisi
 « sunt aliqui perversæ mentis homines, qui cor regum
 « per episcoporum et abbatum investituras divinæ in-
 « dignationi aptare conantur. Quorum in hac parte
 « consilia tanquàm virus tibi sunt vitanda, ne illum
 « offendas per quem reges regnant, et potentes justa
 « decernunt. Quem profectò si propitium habueris,
 « feliciter regnabis, potestatemque integram et divitiâs
 « obtinebis. Quem si, quod absit, offendis, non pro-

cerum consilia, non militum subsidia, non arma, non divitiæ, ubi subvertere cœperit, poterunt subvenire. Porrò in honore Domini, in Ecclesiæ libertate, nos familiares, nos adjuutores habebis. Nec opineris quia quisquam nos à tuâ divellet amicitia, si ab investituris abstineris, si honorem debitum, et libertatem à Domino institutam Ecclesiæ conservaveris. Ecclesiarum siquidem Investituras nos sancti Spiritus judicio regibus et principibus, imò laicis omnibus interdiciamus. Nec enim decet ut à filio mater in servitutem addicatur, ut sponsum quem non optavit, accipiat.

Solemnis illa investiturarum interdictio à Paschali II facta est in synodo Lateranensi anno 1102 celebratâ, de quâ idem Pontifex in Epistolâ eodem tempore ad S. Anselmum datâ ita scribit: « Quâ de re in synodo nuper ad Lateranensem consistorium celebrato, Patrum nostrorum decreta renovavimus, sancientes et interdicentes, ne quisquam omnino clericus de manu laici Ecclesias, vel ecclesiastica bona suscipiat. Hæc est enim simoniacæ pravitatis radix, dum ad percipiendos honores Ecclesiæ, secularibus personis insipientes homines placere considerant. Ideirco sanctorum conciliorum veneranda majestas secularium principum potestatem ab ecclesiasticis electionibus decrevit arcendam; ut sicut per solum Christum prima in baptismo Ecclesiæ janua, ultima in morte vite aperitur æternæ; ita per solum Christum ovilis Christi ostiarius statuatur, per quem Christi ovibus, non pro mercedibus ovium, sed pro Christo ingressus et egressus ad vitam perducatur æternam... Hæc ita doceas, sicut scis tuo primatui expedire. »

Episcopis qui à rege et monachis, qui ab Anselmo Romam directi fuerant, reversis, rex, principibus Londoniæ congregatis, Anselmum per internuntios convenit, ut sibi consuetudines paternas non negaret, aut regno excederet. Petiit ille ut litteræ summi Pontificis, cum ad regem, tum ad seipsum, de præsentis negotio datæ legerentur; tum se, quantum salvo officio et Sedis Apostolicæ reverentiâ fas esset, ejus obtemperaturum majestati. Conditionem, quoad litteras ad se datas, rex elusit. Palam perlectæ sunt quæ ad Anselmum directæ; jamque regem causâ cecidisse procerum confessus existimabat; cum adulatores et mercenarii episcopi, qui Romam regis oratores iverant, eam opinionem prohibuere, insigni mendacio principi gratificati, et Ecclesiæ libertatem nefariè prodentes. Asseruerunt quippe, se alia Romæ à summo Pontifice verbis accepisse, quam litteræ ad Anselmum, vel etiam ad regem directæ continerent. *Requisitique*, inquit Eadmerus, lib. 3 Historiæ Novorum, *contestati sunt in episcopali veritate Papam ipsum regi verbis patris mandasse per se, quoniam quamdiu in aliis vitam boni principis ageret, de Ecclesiarum investituris equanimiter illum toleraret, nec eum ullo excommunicationis vinculo neceret, si religiosas personas per dationem virgæ pastoralis eis investiret. Cur autem hanc tanti doni dignitatem ei per chartæ inscriptionem noluerit delega-*

re, eam ferebant causam esse, videlicet, ne in aliorum notitiam principum prolata, ipsi eam sibi usurparent. Romani Pontificis auctoritate contemptâ. Contra, qui missi fuerant ab Anselmo archipræsule, contestabantur Papam nihil cuiuslibet verbis mandasse, quod litteris aliquatenus adversaretur; quibus reponebant episcopi, se etiam illis alia egisse, palam alia. Inde orta inter proceres dissensio. Quidam enim scriptis sigillo summi Pontificis munitis, et monachorum relationi credendum esse propugnabant: alii verò trium episcoporum assertionibus, quam vervecum pellibus atramento denigratis, et plumbi massula oneratis, potius credendum esse, abjecto monachellorum testimonio, qui, ubi seculo se abrenuntiare professi sunt, omne, inquebant, secularis negotii testimonium perdididerunt. Balduinus monachorum primarius respondit negotium istud seculare non esse. Præterea litterarum apostolicarum testimonio ipsos convinci. Reposuere fraudulentis præsules: Testimonium monachorum contra episcopos non recipimus, et ovine pellis recipemus? Væ, væ, dixerunt viri religiosi; nome et Evangelia pellibus ovinis inscribuntur? Tam pertinax contentio magnas in angustias Anselmum conjecit. Grave namque videbatur litteris apostolicis derogare fidem; gravis aliunde scandali fomes, antistitum relationem, in episcopali veritate illam esse veram constantium, adversâ fronte refellere. Litterarum porrò à Paschali II ad Anselmum scriptarum verba hæc erant: « Adversus illam venenosam simoniacæ pravitatis radicem, Ecclesiarum videlicet investituram, quam valide, quam robustè, quam severè patres nostri præteritis temporibus deviaverint. Sapientiæ tuæ satis est manifestum. Reverendæ in Christo memoriæ prædecessoris nostri Domini Urbani tempore apud Barum collecto venerabili episcoporum et abbatum ex diversis partibus concilio, in quo tua Religio, et Nos ipsi interfuimus, sicut qui nobiscum aderant remiscuntur, in eandem pestem excommunicationis est prolata sententia. Et nos eundem cum patribus nostris Spiritum habentes, idem sapimus, et eadem testamur. » Hæc epistola data est Beneventi, 2 idus decembris 1102.

Rex apostolicarum litterarum nullâ prorsus habitâ ratione, faventibus et incitantibus ejus majestatem episcopis, regnique proceribus Anselmum archipræsulem urgebat, ut absque ullâ cunctatione sibi hominum faceret, et eos quibus se daturum protinus episcopatus dicebat, consecraturum sponderet, servatâ in omnibus antecessorum consuetudine. Respondit Anselmus, in hac episcoporum, et Litterarum Apostolicarum varietate ac dissensione satius esse Romanum Pontificem consulere, quam in re tam ambigüâ præcipitare sententiam. Tum qui Romam à rege missi fuerant episcopi, relationem suam constantissimè confirmârunt, ad omnia probanda se paratos contestati, appellato etiam summi Pontificis testimonio; Anselmus litem hoc in conventu minimè finiendam diutius inpræsentiarum contestari nolens, ad procerum sententiam inclinatus est, atque in eorum gratiam spondidit, s

rex interim investituras ecclesiarum daret, se licet nec approbante, nec concedente, se nec danti nec accipienti, communionem subtracturum suam, donec reversis nuntiis Romam destinandis, de summi Pontificis voluntate certior factus esset. Se tamen sic investitorum consecraturum neminem, aut consecrandi licentiam aliis concessurum. Sic utrinque sopitâ ad tempus controversiâ, rex per dationem virgæ pastoralis duos è clericis suis duobus episcopatibus investivit. Ita refert Eadmerus, lib. 3 Historiæ Novorum.

Anno 1102, mediâ penè Quadragesimâ, Henricus rex Anselmi archipræsulis iterum tentavit constantiam, minisque frangere conatus est. Respondit ille nuntios, quos ad Sedem Apostolicam miserat, reversos esse, litterasque à Romano Pontifice retulisse, quas inspicere oporteret, si fortè regis voluntati faverent, aut Anselmum ipsum illi condescendere sinerent. Se ambages hujusmodi ultra non laturum Henricus reposuit, finalem se velle sententiam. « Quid mihi, inquit, de meis cum Papâ? Quæ antecessores mei in hoc regno possederunt, mea sunt. Hæc si quis auferre mihi voluerit, quod inimicus meus sit, omnis qui me diligit certissimè noverit. » Ad quæ intrepidus Anselmus : « Nihil, inquit, eorum quæ ipsius esse scio, ipsi tollo aut tollere volo. Verumtamen noverit, quod nec pro redemptione capitis mei consentiam ei de his quæ præsens audivi in Romano concilio prohiberi, nisi ab eadem sede interdictorum absolutio nis sententia prodeat, quâ constitutionis ipsorum vinculum prodiit. » Regis obstinatio, Anselmi constantia, illius impetus, istius fervor Ecclesiæ, ipsique Anselmo graviora mala portendebant. Proceres eorum præensione illacrymari, Ecclesia precibus ad Christum fuis ea deprecari : interim rex, minis ac imperio in preces conversis, Anselmum urgere, ut ipse Romam pergat et quod alii nequiverè, à summo Pontifice impetrare satagat, *Ne ipse perdendo suorum jura antecessorum, eis viator fiat.* Inducias ad Pascha usque postulat sanctus archipræsul, ut audito episcoporum regniq. primatum consilio conveniens det responsum.

Celebrato paschate ad aulam redit Anselmus, procerum sententiam de præsentis negotio rogat. Ipsi persuadent ut procurandæ causâ pacis Romani se conferat cum regis oratore, ipsique preces principis, et regni negotia coram summo Pontifice exponenti, testimonio suo, si vera dixerit, suffragetur. Annuat sanctus archipræsul, et protectionem maturat. Causa festinandi hæc fuit. Litteras à Paschali II recens acceperat, quarum lectionem rex, nec per se, nec per ministros audire voluit. Metuebat Anselmus ne Pontificis responsa episcoporum assertionibus contraria essent; et ne aliquos abbates à rege investitos, et episcopos qui ipsos inauguraverant, excommunicasset, à quorum communione si subtrahere se teneretur, magis inflammaretur præsens dissidium, graviusque scandalum oriretur. Pontificias litteras nondum inspexerat, cavens ne si fortè rex, mutato consilio, eas inspiciendas requireret, sigilloque exclusas reperiret, aliquid haberet quod earum auctoritati non in-

juriâ objicere posset. Has ob causas protectionem acceleravit prudentissimus archipræsul, et ab Angliâ solvit 5 kalendas maii, anno 1103.

Litteras porrò Paschalis Papæ non ante reseravit, quàm Beccum pervenisset. Illis episcopos à rege anno superiori ad Sedem Apostolicam missos, mendacii et fraudis palam arguebat, damnabatque, longè se abfuisse asserens ab investituris ejus Majestati quoquo modo permittendis, quæ illicitæ prorsus essent, ac meritò damnatæ. Episcopos verò mendaces, et ecclesiasticæ libertatis, regięque salutis proditores excommunicabat, donec Ecclesiæ Romanæ, cui affinxerant, satisfacerent. Eos tandem qui intra memoratas inducias investituram à rege, et secundum ejus mandata, consecrationem ab episcopis acceperant unâ cum consecratoribus, à communione summovebat. Harum litterarum, quas Eadmerus, lib. 3, Historiæ Novorum exhibet, referre verba operæ pretium existimo.

« Paschalis, episcopus, servus servorum Dei, Anselmo Cantuariensi, venerabili fratri et coepiscopo, salutem et benedictionem. Suavissimas Dilectionis tue suscepimus litteras, charitatis calamo scriptas. Neque enim aliud chartæ calamus indidit, quàm quod de fonte charitatis intinxit. In his reverentiam devotionis tue complectimur, et perpèndentes fidei tue robur, et piæ sollicitudinis instantiam, exultamus, quia gratiâ Dei tibi præstante auxilium, te nec minæ concutiant, nec promissa sustollunt. Dolemus autem quia, cùm fratres nostros episcopos legatos regis Anglorum benignè suscepissemus, quæ nec diximus eis, nec cogitavimus, redeuntes ad propria, retulerunt. Audivimus enim eos dixisse quod si rex in aliis benè ageret, nos investituras Ecclesiarum nec prohibere, nec factas excommunicare, et quod ideò nolebamus chartæ committere, ne sub hac occasione et cæteri principes in nos inclamarent. Unde Jesum, qui renes et corda scrutatur, in animam nostram testem inducimus, si ex quo hujus sanctæ Sedis curam cœpimus gerere, hoc immane scelus vel descendit in mentem. Et hoc Deus avertat à nobis ut est, et non surrependo inficiat nos, ut aliud habeamus ore promptum, aliud corde reconditum; cum contra mendaces Prophetas imprecetur, dicens: *Disperdat Dominus universa labia dolosa.* Si verò nostro silentio pateremur Ecclesiam felle amaritudinis et impietatis radice pollui, quâ ratione possemus apud internum Judicem excusari, cùm Dominus sub specie sacerdotum dicat Propheta: *Speculatorem te dedi domui Israel?* Non benè custodit urbem, qui in speculâ positus, dùm non obsistat, eam hostibus diripiendam exponit. Si ergo virgam pastoralitatis signum, si annulum signaculum fidei tradit laicæ manus, quid in Ecclesiâ pontifices agunt? Ecclesiæ honor auferitur, solvitur disciplinæ vigor, et omnis Religio christiana conculcatur; si quod novimus sacerdotibus solis deberi, laicâ patiamur temeritate præsumi. Non est laicorum Ecclesiam tradere, nec filiorum matrem adulterio maculare. Jure ergo privandus est patrimonio, qui matrem polluit adulte-

« rio, nec meretur ecclesiasticæ benedictionis con-
 « sortium, qui eam impiâ infestatione insequitur. Lai-
 « corum enim est Ecclesiam tueri, non tradere. Ozias
 « quidem cùm illicitum sibi sacerdotium vindicaret,
 « leprâ percussus est. Filii quoque Aaron, quia alien-
 « num ignem imposuerunt, igne divino consumpti
 « sunt. Alienum est ab Ecclesiâ, et à sacris canonibus
 « est inhibendum, ne principes et seculares viri inve-
 « stituras non solum non dare, sed nec electioni epi-
 « scoporum se audeant violenter inserere. In septimâ
 « quippe synodo, ut nôstis, scriptum est: *Sancta et*
 « *universalis synodus definivit, neminem laicorum prin-*
 « *cipum, potentumve semet inserere electioni episcopo-*
 « *rum vel promotioni eorum.* Si ergo filii Aaron, quia
 « ignem alienum intulerunt, corporaliter puniti sunt,
 « isti qui à laicis, à quibus alienum est, Ecclesiam sus-
 « ceperunt, spirituali gladio feriuntur. Episcopos au-
 « tem qui veritatem in mendacio invocârunt, ipsâ ver-
 « itate, quæ Deus est, in medium introductâ, à beati
 « Petri gratiâ et à nostrâ societate excludimus, donec
 « Romanæ Ecclesiæ satisfaciant, et reatûs sui pondus
 « agnoscant. Quicumque verò intra prædictas inducias
 « investituram seu consecrationem acceperunt, à con-
 « sortio fratrum, et ordinatores et ordinatos alienos
 « habemus; nec eis ad excusationem deceptio sufficit,
 « quia et propheta ab alio prophetâ deceptus, nec idcò
 « mortem evasit. »

Romam ubi pervenit Anselmus, à Paschali II per-
 honorificè ac peramanter susceptus est. Causæ, propter
 quam advenerat, discutiendæ ac finiendæ dies consti-
 tuta. In sacrum consistorium intromissus archipræsul
 sanctissimus. Adfuit unâ Willelmus Exoniensis epi-
 scopus electus, homo facundus et vehemens, à rege
 missus Henrico, ut paternas consuetudines et usus
 ipsi confirmari auctoritate Apostolicâ obtineret. « Ex-
 « ponit statum regni, regiamque in Romanos munifi-
 « centiam, unde ampliori quâdam et digniori præ cate-
 « ris sublimitate ex apostolicâ largitione reges Anglo-
 « rum probat antiquitus usos, eaque re non solum
 « molestum et indecens fore huic suorum antecesso-
 « rum jura perdere; verum etiam magno Romanis hoc
 « ipsum damno futurum si contingeret, et dùm fortè
 « locum recuperandi inventuri non essent, ab eis serò
 « lugendum. » Vehemens hominis oratio plerosque
 Romani cleri Proceres ad favendum Anglorum regi
 moverat. Silebat Anselmus, summus Pontifex atten-
 tas utrique parti aures præbens, momenta causæ
 tacitus expendebat, ut jus maturâ deliberatione dice-
 ret. Cujus ex silentio et Romanorum favore, certum
 omen victoriæ sumens Willelmus, has in voces im-
 petu erupit: « Quidquid hinc indeve dicatur, volo nô-
 « rint quicumque assistunt, dominum meum et regem
 « Anglorum nec pro amissione regni sui passurum se
 « perdere investituras Ecclesiarum. » Territum his
 minis Pontificem investituras domino suo concessurum
 sperabat. Sed terribi nescius Paschalis, contentiori
 voce respondit: « Si quemadmodum dicis, rex tuus nec
 « pro regni amissione patietur Ecclesiarum donationes
 « amittere; scias, ecce coram Deo dico, quia nec pro

« redemptione sui capitis eas illi aliquando Paschalis
 « Papa impunè permittet habere. » Summo applausu
 exceptum Pontificis responsum est, omnibusque hæc
 insedit sententia, ut et regi responderetur, quòd illum
 ad benè agendum paulatim demulceret, et aliorum
 offensam principum exinde Roma non incurreret.
 « Itaque, inquit Eadmerus, Romanorum consilio Papa
 « nonnullos paternos usus, interdictis omninò Eccle-
 « siarum investituris, regi concessit, eumque ab ex-
 « communicatione quam antecessorem suum fecisse
 « diximus, immunem ad tempus constituit, eis dunta-
 « xat, qui à manu ipsius investituras susceperant, vel
 « deinceps susciperent, usque ad dignam tanti reatûs
 « satisfactionem, pro servandâ ecclesiastici disciplinâ
 « rigoris, sub excommunicationis catenâ retentis. Sa-
 « tisfactionem sanè investorum censuræ ac disposi-
 « tioni Anselmi Papæ delegavit. » Causâ hoc pacto
 compositâ, Anselmus apostolicâ benedictione, et
 primatûs Cantuariensis confirmatione donatus, Româ
 discessit. Paulò post ipsum moratus est Willelmus,
 simulatâ voti religione, quo se ad S. Nicolai corpus
 Bari venerandum obstrinxisset: reverà autem ut
 absente Anselmo, summum Pontificem ad aliquid de
 sententiâ remittendum adduceret. Sed spes eum fru-
 strata est, nec aliud retulit quàm suasorias litteras
 regi deferendas, ne nihil egi se videretur. His lit-
 teris, ubi regi sospitem, victorias, ac filium ex
 reginâ conjuge recens susceptum gratulatus est Pon-
 tificex, his cum verbis peramanter urget, ut investi-
 turas dimittat: « Opportunum rati sumus nunc tibi
 « præcepta, et voluntatem Dei validius inculcare, cum
 « amplioribus beneficiis Deo tē plurimum perspicis
 « debitorem. Nos quoque divinis Beneficiis benignita-
 « tem nostram penes te sociare optamus, sed grave
 « nobis est, quia id à nobis videris expetere, quod
 « præstare omninò non possumus. Si enim aut con-
 « sentiamus, aut patiamur investituras à tuâ excellen-
 « tiâ fieri, et nostrum proculdubio, et tuum erit im-
 « mane periculum. Quâ in re contemplari te volumus,
 « quid aut non faciendo perdas aut faciendo conqui-
 « ras. Nos enim in prohibitione hæc nihil amplius obe-
 « dientiæ, nihil liberalitatis per Ecclesias nanciscimur.
 « Nec tibi debitæ potestatis aut juris subtrahere quid-
 « quam nitimur, nisi ut erga te Dei indignatio minua-
 « tur, et sic tibi prospera cuncta contingant. Ait enim
 « Dominus: *Honorificantes me honorificabo. Qui me au-*
 « *tem contempnunt, erunt ignobiles.* Dices: Mei hoc juris
 « est. Non utique, non est imperatorium, non est re-
 « gium, sed divinum. Solius illius est qui dixit: *Ego*
 « *sum ostium.* Unde proipso rogo te, cujus hoc mu-
 « nus est, ut ipsi hoc reddas. Ipsi dimittas cujus amori
 « etiam quæ tua sunt debes. Nos autem cur tuæ obni-
 « teremur voluntati, cur obsisteremus gratiæ, nisi
 « Dei in hujus negotii consensu sciremus voluntati
 « obviare, gratiam amittere? Cur tibi quidquam nega-
 « rem quod cuicumque esset mortalium concedendum,
 « cùm beneficia de te ampliora sumpserimus? Per-
 « spice, fili charissime, utrùm decus an dedecus tibi
 « sit. quòd sapientissimus ac religiosissimus Anglica-

« norum episcoporum Anselmus Cantuariensis episcopus propter hoc tuo lateri adhærere, tuo veretur in regno consistere... Redi ergo, fili charissime, ad cor tuum, propter misericordiam Dei, et propter amorem Unigeniti deprecamur, revoca pastorem tuum, revoca patrem tuum. Et si quid adversus te gravius gesserit, siquidem investituras aversatus fueris, nos juxta voluntatem, quantum cum Deo possumus, moderabimur. » Datæ sunt hæc litteræ Romæ, 9 kal. decembris 1103.

Cum Lugdunum pervenisset S. Anselmus, ipsi à Willelmo de Warleuvast regis Henrico oratore, Majestatis ejus nomini prohibitum est ne in Angliam rediret, nisi hominum ipsi præstare, et episcopatus vel abbatias de manu ejus accipientibus communicare, eosque consecrare vellet. Cui hæc in re cum morem gerere se non posse contestaretur, Lugduni substitit. Rex, auditis à Willelmo quæ Romæ gesta erant, omnes redditus archiepiscopatus Cantuariensis in suos usus redigi præcepit. Anno integro et quatuor mensibus Lugduni moratus est exul S. Anselmus apud Hogonem, illius civitatis archiepiscopum, sibi inprimis amicum. Absente archiepiscopale sanctissimo fœdam cernere erat in Angliâ christianæ discipline prolapsionem. Curiales, quibus nec electio canonica, nec justitia suffragabatur, ad sacras dignitates promoveri, Ecclesias in servitutem redigi, opprimi pauperes, gemere viduas, rapi virgines, impunè nubere Sacerdotes. Tot malorum inundatio pios quosdam impulit, ut regem adirent, ipsumque rogarent ut sanctum archiepiscopalem revocaret. Optatissimum esse sibi ejus redditum significavit Henricus, sic tamen ut paternarum consuetudinum nihil sibi ab eo ulterius derogari, ullâ ratione pateretur. Interim novos legatos Romam direxit, qui Paschalem II ad hoc deducere niterentur, ut Anselmum in Angliam redire, et regis voluntati morem gerere juberet. At illi infecto negotio rediêre.

Anno 1105, quem duobus characteribus designat Eadmerus, quod nempe secundus annus esset adventus S. Anselmi Româ Lugdunum, et quod Galo Parisiensis episcopus Româ redierit, Paschalis II concilium Romæ celebravit, in quo excommunicavit comitem de Mellento, et alios regis Angliæ consiliarios, qui ipsum ad retinendas investituras impellebant, necnon eos qui ab ejus Majestate fuerant investiti. Id discimus ex Epistolâ Pontificis ad S. Anselmum, quam refert Eadmerus, lib. 4 Historiæ Novorum: « In concilio, inquit, nuper habito, ex communi fratrum et coepiscoporum sententiâ deliberatum est, et regis consiliarios, qui ad investituræ flagitium illum impellunt, et eos qui ab eo investiti sunt ab Ecclesiæ liminibus repellendos, quia de liberâ facere conantur ancillam. Quam nimirum sententiam nos sancti Spiritûs judicio in comitem de Mellento et ejus complices promulgavimus; et eandem ipsam in eos qui sunt investiti à rege, ejusdem sancti Spiritûs judicio confirmamus. Regis verò sententiâ eâ ex causâ dilata est, quia suos ad nos nuntios in præterito Paschæ tempore debuit destinare. »

S. Anselmus videns se frustra Romani Pontificis opem Lugduni præstolari, nec aliud præter consolatorias litteras Româ interdum recipere, frustra quoque ter ad regem scripsisse pro rerum suarum recuperatione, ipsum censuris ecclesiasticis ad justitiam compellere decrevit. Sed eum comitissa Blesensis Willelmi I filia, religiosissima femina, precata est ut fulmen terribile suspenderet, seque pacis conciliatricem inter ipsum et regem interposuit. Colloquium inter eos habitum est in Normanniâ, in castro cui nomen Aquila. Rex sanctum archiepiscopum maximâ cum amicitia significatione suscepit, Ecclesiæ redditus in fiscum reductos ipsi restituit, liberamque bonorum omnium ipsi permisit fruitionem; annuit etiam ut in Angliam rediret, modò tamen nulli eorum qui à se investituras ecclesiarum susceperant, vel eos consecrârant, communionem suam subtraheret. Quam conditionem, utpote Sedis Apostolicæ decretis contrariam, accipere noluit Anselmus; et in Franciâ manere maluit, donec legati Romam ex condicto mittendi reversi fuissent. Rex se negotium maturaturum spondidit, effecturumque ut in proximâ Christi nativitate in Angliam rediret. Pace cum Anselmo initâ, sibi gratulabatur: « Jam enim, inquit Eadmerus, multis in locis per Angliam, Franciam atque Germaniam fama vulgaverat ipsum ab Anselmo proximè excommunicandum, et ideirò ei, utpote potestati adeò non amate, multa mala struebantur, quæ illi à tanto viro excommunicato efficacius inferenda putabantur. Quod ille sciens, versam à se viri sententiam magnificè letabatur. » Hæc gesta sunt anno tertio postquam S. Anselmus Angliâ excesserat, adeoque 1105, undecimo kalendas augusti.

Oratorem Romam mittere distulit rex Henricus aliis distinctus negotiis, et post aliquot menses datâ ad S. Anselmum, Remis agentem Epistolâ, moras excusavit, rogans ut cum Willelmo de Warleuvast oratore suo Balduinum de Toriano Romam dirigeret ad communem causam tractandam et finiendam. Egerrimè tulit Anselmus rem ita protrahi, nullumque à rege definitum constitui tempus, infra quod oratorem mitteret; quæ dilatio Anglicanæ Ecclesiæ detrimentum gravissimum inferebat. Operæ itaque pretium duxit litteris ejus majestatem urgere, quas refert Eadmerus, lib. 4 Historiæ Novorum, in quibus hæc inter alia: « Quod suppliciter me rogatis ut non mihi displiceat quòd legatus vester Romam mittendus tantum moratur, utique vestram preceam, quantum in me est, contemnere non debeo; sed causa magis Dei est quàm mea; unde corde fideli et benigno animo vobis dico quod tacere non debeo. Mihi quidem aliquid displicere nisi cum propter Deum displicet, non est magnum; sed displicere Deo aliquid, nullatenus est contemnendum. Utique non parùm displicet Deo episcopum spoliari rebus suis, quod jam gratiâ Dei vobis inspirante correxistis; sed episcopum segregari à suo officio, et Ecclesiam à suo episcopo, sine causâ quam Deus approbet, minùs grave judicatis. Expedi itaque animæ vestræ ut satagatis ut ego qualiscumque sim episcopus Ecclesiæ, quam Deus

regiæ vestræ potestati custodiendam commendavit, et regno vestro in pace vestrâ celerius restituat, et mihi opportunitas utendi secundum possibilitatem meam officio, pro quo ibi positus sum, diutius non impediatur. Valdè quoque mihi timendum est ne Deo displiceat, et me dominus Papa justè reprehendat, quia postquam vos et ego simul convenimus apud castrum quod vocatur Aquila, in tam longo tempore non nisi illi legatum nostrum, per quem quid de tantâ re inter nos factum et quid agendum esset cognosceret, et ego ejus consilium et jussionem acciperem. Quapropter periculosum est mihi diù expectare vestrum legatum, quem ante proximam nativitatem Domini, sicut in verbis vestris intellexi, Romam rediturum speravi, præsertim cum nescio quo consilio, quâve ratione nullum terminum modo mihi constituitis. Quoniam igitur plus mihi debet esse quòd ego Ecclesiæ mihi commissæ præsens esse nequeo, quàm de ullâ terrenâ possessione, precor ut mihi aliquem proximam terminum nominetis per litteras vestras quando possim legatum vestrum Romam iturum expectare, quia ego non possum differre ultra proximam nativitatem Domini quin meum legatum mittam.

Auditis Romæ regis Henrici et Anselmi archiepiscopi legatis, Paschalis pontifex negotium investiturarum, quòd Anglicanam diù turbârat Ecclesiam, composuit, Urbani decessoris sui sententiam temperando, et Anselmo permittendo, ut eos qui à rege investituras acceperant, aut investitos consecrârunt, aut hominia fecerant, in communionem, præmissâ satisfactione, susciperet, ac nondum consecratos, nisi aliud obesset impedimentum, inauguraret. Regi verò ut hominia fierent secundum regni consuetudinem permisit, modò solemnem investituram per annum et baculum dimitteret. Ista discimus ex litteris Paschalis II, ad S. Anselmum scriptis, quibus et regis obedientiam ipsi gratulatur, et quomodo causam communem finierit regiæ voluntati nonnihil condescendendo, certiorum ipsum facit. « Quod autem, inquit, et regi, et iis qui obnoxii videantur adeò condescendimus, eo affectu et compassione factum noveris, ut eos qui jacebant erigere valeamus. Qui enim stans jacenti ad sublevandum manum porrigit, nunquam jacentem eriget, nisi et ipse curvetur. Cæterum, quamvis casui propinquare inclinatio videatur, statum tamen rectitudinis non amittit. Te autem, frater in Christo venerabilis et clarissime, ab illâ prohibitione, sive, ut tu credis, excommunicatione absolvimus, quam ab antecessore nostro sanctæ memoriæ Urbano Papâ adversus investituras aut hominia factam intelligis. Tu verò eos qui investituras acceperunt, aut investitos benedixerunt, aut hominia fecerunt, cum eâ satisfactione, quâ tibi per communes legatos, Willelmum et Balduinum, viros fideles ac veridicos significamus, Domino cooperante, suscipito, et eos vice nostræ auctoritatis absolvo, quos vel ipse benedicas, vel à quibus volueris benedici præcipias, nisi aliud in eis fortè

repereris, propter quod à sacris honoribus sint repellendi.... Si qui verò deinceps, præter investituras, Ecclesiarum prælationes assumpserint, etiamsi regi hominia fecerint, nequaquam ob hoc à benedictionis munere arceantur, donec per omnipotentis Domini gratiam ad hoc omittendum cor regium tuæ prædicationis imbribus molliatur. Præterea super episcopis qui falsum, ut nôsti, à nobis rumorem retulerunt, cor nostrum vehementius aggravatur, quia non solum nos læserunt, sed multorum simplicium animas deciperunt, et regem adversus charitatem Sedis Apostolicæ impulerunt. Unde inultum eorum flagitium, Domino cooperante, non patimur. Verùtamen quia filii nostri regis instantia pro eis nos pulsât attentius, etiam ipsis communionis tuæ participium non negabis, donec veniendi ad nos præceptum accipiant. »

Anno 1106, in festo Assumptionis B. Mariæ, rex Henricus Becum se contulit, ibique cum S. Anselmo collocutus, *Ecclesias Angliæ, quas Willelmus rex (frater suus) sub censum primus redegerat, liberâ ab eadem exactione in manus Anselmi reddidit. Et se de ipsis, dum viveret, nihil acceptaturum, quamdîu essent sine Pastore, promisit.* Omnes præterea reducti archiepiscopatus, exulante Anselmo perceptos, se restitutum, ut primum in Angliam redux esset, dato vadimonio pollicitus est. De aliis denique capitibus Ecclesiæ jura ac libertatem spectantibus inter ipsos convenit, Eadmero teste; moxque in Angliam S. Anselmus reversus est.

Anno 1107, kalendis augusti, conventus episcoporum, ablatum, procerum regni Londoniæ in Palatium regis factus est. Et per tres continuos dies absente Anselmo, inter regem et episcopos sat actum de Ecclesiarum investituris, quibusdam ad hoc nitentibus ut rex eas faceret more patris ac fratris sui, non juxta præceptum et obedientiam apostolici. Nam Papa in sententiâ quæ exinde promulgata fuerat firmus stans, concesserat hominia quæ Urbanus Papa aequè ut investituras interdixerat, ac per hoc regem sibi de investituris consentaneum fecerat. Dehinc præsentem Anselmo, adstante multitudine, annuit rex et statuit, ut ab eo tempore in reliquum nunquam per dationem baculi pastoralis, vel annuli, quisquam episcopatu vel abbatia per regem vel quamlibet laicam manum investiretur in Angliâ, concedente quoque Anselmo ut nullus in prælationem electus pro hominio quod regi faceret, consecratione suscepti honoris privaretur. Quibus ita dispositis, penè omnibus Ecclesiis Angliæ, quæ suis erant pastoribus diù viduatae, per consilium Anselmi ac procerum regni sine omni virgæ pastoralis aut annuli investiturâ, patres à rege sunt investiti. Verba sunt Eadmeri, lib. 4 Historiæ Novorum.

Post aliquot menses, rex Henricus Angliæ sollicitè percontabatur, quomodo Paschalis Papa erga Germaniæ regem Henricum X se gereret in causâ investiturarum, et emulatione ductus, agrè ferebat, quòd investituras impunè concedere sineretur. Pontificem

accusabat acceptionis personarum, seque resumpturum, quas dimiserat, minabatur. Quà de re Paschalem certiore fecit S. Anselmus datis ad ipsum litteris : « Rex Angliæ conqueritur, inquit, quòd sustinetis regem Teutonicum dare investituras Ecclesiarum sine excommunicatione, et ideò minatur sine dubio se resumpturum suas investituras; quoniam ille suas tenet in pace. Videat igitur Prudentia vestra sine dilatione quid inde agere debeatis, ne quod tam benè ædificastis, irrecuperabiliter destruat. Rex enim noster diligenter inquit, quod de illo rege facitis. » Respondit Pontifex datis ad Anselmum litteris : « Quòd significasti, scandalizari quosdam quòd regem Teutonicum dare investituras Ecclesiarum toleramus; nec tolerasse nos aliquando, nec toleraturos scias. Expectavimus quidem ut ferocia gentis illius edomaretur. Rex verò, si in paternæ nequitie tramite perseveraverit, beati Petri gladium, quem jam educere cœpimus, proculdubio experietur. » Has Epistolas exhibet Eadmerus, lib. 4 Historiæ Novorum; quo ab auctore S. Anselmi discipulo et comite individuo totam rerum hæc in causâ investiturarum in Angliâ gestarum seriem accepimus. Legi possunt et Willelmus Malmesburiensis, lib. 1 de Gestis Pontificum Anglorum, in archiepiscopis Dorobernensibus, et Rogerius de Hoveden, parte 1 Annalium, in Henrico I. Quòd enim singulare nihil habeant, sed quidquid eà de causâ scripsere, ex Eadmero hauserint, ideò ab illorum verbis referendis abstinui.

SCHOLION.

In hoc articulo, pag. 521, editionis primæ, religiosi censores hæc verba notant : *Pertinax Romani Pontificis negatio.*

Resp. : Verbum istud, *pertinax*, non est meum, sed episcoporum Angliæ, ab Henrico I, rege Romam missorum ad Paschalem II, in causâ investiturarum. Pontificem obtestati sunt, inquam, ut austeriorem decessoris sui temperando sententiam Anglicanæ Ecclesiæ paci prospiceret, nec regem erga Sedem Apostolicam benè affectum severitate nimia et pertinaci negatione investiturarum offenderet, atque ad extrema compelleret. Respondit propositi tenax Pontifex, etc. Paschalem II ex me ipso verbisque meis loquens, non pertinacem, sed tenacem propositi, id est, constantem Pontificem voco, quo sensu ab omnibus qui Latine loqui sciunt, usurpantur hæc voces, ut patet ex illo Horatii :

Iustum et tenacem propositi virum, etc.

ARTICULUS VIII.

Paschalis II investituras in concilio Guastallensi damnavit.

Anno 1106, 11 kalendas novembris Paschalis II, Pontifex maximus Guastallæ, quæ villa est in Longobardiâ ad ripam Padi fluminis, synodum cum diversarum provinciarum episcopis celebravit, præsentibus etiam Henrici V, Germaniæ regis, legatis. Cujus synodi Dominizo presbyter in Vitâ magnæ comitis Mathildis, et Conradus Urspergensis abbas in Chronico, meminerunt. Ex Cenci camerarii manuscripto codice Vaticano edita est. In eâ verò post sanctionem de

episcopis et clericis in schismate ordinatis in suis ordinibus suscipiendis, dispensatione ob christianam pacem necessariâ, celebre contra investituras decretum editum est his verbis conceptum : « Jamdiu à pravis hominibus, tam clericis quàm laicis, catholica est Ecclesia conculcata; unde plura temporibus nostris schismata et hæreses emeruerunt. Nunc autem per Dei gratiam hujus nequitie deficientibus auctoribus, in ingenuam libertatem resurgit. Unde providendum ut horum schismatum causæ penitus absceendantur. Patrum ergo nostrorum constitutionibus consentientes, Ecclesiarum investituras à laicis fieri omni modo prohibemus. Si quis autem hujus decreti temerator exstiterit, tanquàm maternæ injuriæ reus, clericus quidem ab ejusdem dignitatis consortio repellatur; laicus verò ab Ecclesiæ liminibus arceatur. »

ARTICULUS IX.

Inter Paschalem II et Henrici Germaniæ regis legatos colloquium de investituris Catalauni (Châlons-sur-Marne) in Galliâ habitum est. Deinde concilium Trevis ab eodem Pontifice celebratum, in quo Investituræ iterum proscriptæ.

Decreverat Paschalis II in Germaniam post synodum Guastallensem proficisci, ut Ecclesiæ statum componeret, sed ob insidias Germanorum, quibus suum contra investituras decretum odiosum prorsus fore monitus est, in Gallias ad Philippum et Ludovicum, reges se conferre satius duxit, quorum tuitionem contra Henricum Germaniæ regem flagitaret. Ita refert abbas Urspergensis in Chronico ad annum millesimum centesimum septimum : « Suggestentibus quibusdam, inquit, quòd non facile gens nostra decretum illud recipiat, quòd quamlibet investituram ecclesiasticam laicis à manibus vetat, necnon et animosum cor regis adolescentis, quòd nondum per omnia dominico jugo sit habile : hæc, inquam, multaque id genus vir Dei considerans, needum sibi ostium Germanicis in partibus apertum esse cum gemitu pronuntians, profectionem suam cum Illipaniarum legatis per Burgundiam ad Gallias convertit, et Natalis dominici gaudium suâ præsentia Cluniacensibus multum ampliavit. Inde secedens, ab universis finium illorum Ecclesiis, ut verè Christi discipulus et Apostolorum vicarius, ingenti honore suscipitur, dignâ reverentiâ tractatur, non aliter quàm legifer de cœlo missus auditur. »

De adventu Paschalis Papæ in Gallias, deque rebus ibi gestis, ac de colloquio Catalaunensi, testem oculatum audiamus Sugerium Sandionysianum tunc monachum, ac deinde abbatem, in Vitâ Luitovici Grossi regis, c. 9 : « Venerandæ, inquit, memorie universalis et summus Pontifex Paschalis ad partes Occidentales cum multis et sapientissimis viris episcopis et cardinalibus, et Romanorum nobilium comitatu venit ut regem Francorum et filium regem designatum Ludovicum, et Ecclesiam Gallicanam consuleret super quibusdam molestiis, et novis investituræ ecclesiasticæ querelis,

quibus eumet infestabat, et magis infestare minabatur
 Henricus imperator, vir affectus paterni, et totius hu-
 manitatis expers, qui et genitorem Henricum crudelis-
 simè persecutus exheredavit; et ut ferebatur, nequis-
 simà captione tenens, inimicorum verberibus et inju-
 riis ut insignia regalia, videlicet coronam, sceptrum et
 lanceam sancti Mauritiî redderet, nec aliquid in toto
 regno proprium retineret, implissimè coegit. Equi-
 dem deliberatum est Romæ propter Romanorum
 conductitiam perfidiam, de præfatis, imò de omni-
 bus questionibus, tutius regis et regis filii, et Ecce-
 siæ Gallicanæ in Franciâ, quàm in urbe disceptare
 naufragio. Venit itaque Cluniacum, à Cluniaco ad
 charitatem, ubi celeberrimo archiepiscoporum, epi-
 scoporum et monastici ordinis conventu eidem nobili
 monasterio sacram dedicationis imposuit. Adfue-
 runt et nobiliores regni proceres, inter quos et Da-
 pifer regis Franciæ nobilis comes de Rupeforti do-
 mino Papæ missus occurrit, ut ei tanquàm Patri
 spirituali, per totum regnum, ejus beneplacito de-
 serviret. Cui consecrationi et nos ipsi interfuimus,
 et contra dominum episcopum Parisiensem Galo-
 nem, multis querimoniis Ecclesiam B. Dionysii agi-
 tantem, in conspectu domini Papæ viriliter stando,
 apertâ ratione et canonico judicio satisfacimus.
 Cùmque Turonis apud S. Martinum, ut mos est Ro-
 manus, Phrygium ferens, *Lætare, Jerusalem*, cele-
 brasset, ad venerabilem B. Dionysii locum, tanquàm
 ad propriam B. Petri Sedem, benevolus et devotus
 devenit. Qui gloriôsè et satis episcopaliter receptus,
 hoc unum memorabile, et Romanis insolitum, po-
 steris reliquit exemplum, quòd nec aurum, nec ar-
 gentum, nec pretiosas monasterii margaritas, quod
 multum timebatur, non tantum non affectabat, sed
 nec respicere dignabatur. Sanctorum pignoribus hu-
 millimè prostratus, lacrymas compunctionis offere-
 bat, holocaustum seipsum Domino et sanctis ejus
 toto animo inferebat, et ut de vestimentis episcopa-
 libus B. Dionysii sanguine madefactis ad patrio-
 cium aliquam ei daretur portiuuncula, suppliciter
 exoravit: Ne displiceat, inquit, si de vestimentis
 ejus nobis vel parum reddideritis, qui eum vobis
 apostolatu Galliæ insignitum absque munere desti-
 navimus. Occurrit itaque ei ibidem rex Philippus,
 et dominus Ludovicus filius ejus gratanter et votivè,
 amore Dei majestatem regiam pedibus ejus incur-
 vantes, quemadmodum consueverunt ad sepulcrum
 Piscatoris Petri reges submisso diademate inclinari.
 Quos dominus Papa manu erigens, tanquàm devo-
 tissimos Apostolorum filios ante se redire fecit. Cum
 quibus de statu Ecclesiæ ut sapiens sapienter agens,
 familiariter contulit; eosque blandè demulcens,
 B. Petro sibi quæ ejus vicario supplicat opem ferre,
 Ecclesiam manu tenere, tyrannis et Ecclesiæ hosti-
 bus, et potissimum Henrico imperatori audacter re-
 sistere. Qui amicitia, auxilii et consilii dexteras de-
 derunt, regnum exposuerunt, et qui cum eo Cata-
 lanum imperatoris legatis occurrere festinent,
 archiepiscopos et episcopos, et abbatem S. Dionysii

Adam, cum quo et nos fuimus, conjunxerunt. Ubi
 cum dominus Papa aliquantisper demoraretur, ex
 conducto ipsi imperatoris Henrici legati non humiles,
 sed rigidi et contumaces, cum apud sanctum Mem-
 mium (S. Menge) hospitium suscepissent, relicto inibi
 cancellario Alberto, cujus oris et cordis unanimitate
 ipse imperator agebat, cæteri ad curiam multo ag-
 mine, multo fastu, summè phalerati devenerunt. Hi
 siquidem erant archiepiscopus Treverensis, episco-
 pus Halberstatensis, episcopus Monasteriensis, co-
 mites quamplures, et cui gladius ubique præferebatur
 dux Welfo, vir corpulentus, et totâ superficie longi
 et lati admirabilis et clamosus; qui tumultuantes
 magis ad terrendum quàm ad ratiocinandum missi
 viderentur. Singulariter et solus Treverensis archie-
 piscopus, vir elegans et jucundus, eloquentia et
 sapientiæ copiosus, Gallicano cothurno exercitatus,
 tacitè peroravit, domino Papæ et curiæ salutem et
 servitium ex parte domini imperatoris deferens,
 salvo jure regni. Et prosequens de mandatis: *Talis*
est (inquit) domini nostri imperatoris, pro quâ militi-
mur, causa. Temporibus antecessorum nostrorum
sanctorum et apostolicorum virorum, magni Gregorii et
aliorum, hoc ad jus imperii pertinere dignoscitur, ut
in omni electione hic ordo servetur, antequàm electio
in palam proferatur, ad aures domini imperatoris per-
ferre, et, si personam deceat (1), assensum ab eo ante
factam electionem assumere; deinde in conventu, se-
cundum canones, petitione populi, electione cleri, as-
sensu honoratoris (2) proferre; consecratum libertè
nec simoniacè ad dominum imperatorem pro regalibus,
ut annulo et virgâ investitur, redire, fidelitatem et
hominum facere. Nec mirum, etiam civitates et cas-
tella, marchias, thelonea, et quæque imperatoriæ di-
gnitatis, non aliter debere occupare. Si hæc dominus
Papa sustineat, prosperè et bonâ pace regnum et Ec-
clesiam ad honorem Dei inhaerere. Super his igitur
dominus Papa consultè oratoris episcopi Placentini
voce respondit: Ecclesiam pretioso Jesu Christi san-
guine redemptam et liberam constitutam, nullo modo
iterato ancillari oportere. Si Ecclesia eo inconsulto,
prælatus eligere non possit, cassatâ Christi morte ei
serviliter subjacere; si virgâ et annulo investitur,
cum ad altaria ejusmodi pertineant, contra Deum
ipsum usurpare; si sacratas Dominico corpori et san-
guini manus laicis manibus gladio sanguinolentis obli-
gando supponant, ordini suo et sacræ unctioni dero-
gare. Cùmque hæc et his similia cervicosi audissent
legati, Teutonico impetu frendentes tumultuabant,
et si tutò auderent, convicia eructarent, injurias in-
ferrent. Non hic, inquit, sed Romæ gladiis deter-
minabitur querela. Verùm Papa quamplures viros
approbatos et peritos ad cancellarium misit, qui
eum super his composito et placidè convenirent, et
audirentur et audirent, et ad pacem regni eum ope-
ram dare obnixè exorarent. Hæc Sugerius, quæ
 gesta sunt anno 1107.

(1) Id est, si persona grata sit regi.

(2) Forsan, honoratorum.

Subdit de concilii Trecensis celebratione : « Quibus recedentibus, dominus Papa Trecas venit, diu submonitum universale concilium honorifice celebravit; et cum amore Francorum, quia multum servierant, et timore et odio Teutonicorum, ad S. Petri Sedem prosperè remeavit. » In eo concilio Paschalem II decessorum suorum decreta contra investituras confirmasse testatur abbas Urspergensis. « Circa Ascensionem Domini, inquit, concilium non modicum apud Trecas habuit, ubi inter multa, quæ pro tempore et necessitate corrigenda erant, corripuit; sententiam de liberâ pastorum electione, et de coercendâ laicorum in ecclesiasticas dignitates presumptione, juxta prædecessorum suorum decreta promulgavit. Addit Henricum regem legatos ad summum Pontificem misisse, per quos, tam ipsi quàm universæ synodo potestatem constituendorum episcoporum et privilegii apostolicis Carolo imperatori concessam notificaret. Super quâ questione, quia in alieno regno quidquam diffiniri Henricus non patitur, inducias sibi totum sequentis anni spatium Romam veniendi, et eandem causam generali concilio ventilandi, concedunt.

ARTICULUS X.

Paschalis II, in Italiam redux, investituras iterum iterumque damnavit, in synodis Beneventanâ et Romanâ.

Concilium Beneventanum à Paschali II, mense octobri anni 1103 celebratum, Petrus Diaconus, lib. 4 Chronici Cassinensis, cap. 35, commemorat : *In quo, prædecessorum vestigia secutus, constituit; ut si quis ecclesiastica Beneficia de manu laicorum acciperet, uterque communione privaretur, et qui scilicet daret, et qui acciperet.*

Anno 1110, alteram synodum Romæ in Ecclesiâ Lateranensi ab eodem Pontifice, 5 nonas martii celebratam refert Chronicon sancti Petri Vivi Senonensis eo quod editum est, auctius; in quâ istud contra Investituras decretum editum est : « Constitutiones sanctorum canonum sequentes, statuimus ut quicumque clericorum ab hac horâ investituram Ecclesiæ, vel ecclesiasticæ dignitatis de manu laici acceperit, et qui ei manum imposuerit, gradus sui periculo subiaceant, et communione privetur. Si quis ergo principum vel aliorum laicorum, dispositionem seu donationem rerum sive possessionum ecclesiasticorum sibi vindicaverit, ut sacrilegus judicetur, clerici verò seu monachi, qui eas per illorum potestatem susceperint, excommunicationi subiaceant. Sunt præterea quidam, qui vel violentiâ vel favore, non permittunt Ecclesias regulariter ordinari : hos etiam decernimus ut sacrilegos judicandos. Qui verò Ecclesias eorum violentiâ, vel potestativo favore susceperint, excommunicationi subjiciantur. » Germaniæ rex investituram per donationem annuli et baculi, dispositionem et donationem rerum ecclesiasticarum vacante sede; et auctoritatem constituendi episcopos absque canonicâ electione, vel inclinandi, quo vellet,

electorum suffragia, usurpabat. Quæ omnia Paschalis II et Synodi Romanæ decreto damnata sunt.

ARTICULUS XI.

Paschalis II, cum Henrico Germaniæ rege pactiōnem fecit, ut episcopi regalia ipsi dimitterent; ille verò investituris renuntiaret. Pactum violavit Henricus, et privilegium investiturarum à Pontifice extorsit.

Anno 1110, rex Henricus numero coacto exercitu, in Italiam irrupit, antecessorum suorum dignitates et jura (sic enim loquebatur) simul et imperii coronam, à Romano Pontifice armatâ manu postulaturus. Nuntios Romam præmisit, Paschalis II exploraturus animum. Pontifex Ecclesiæ, Urbi, populoque Romano metuens à feroci principe, Petrum Leonis, aliosque viros prudentes misit, cum ejus oratoribus de pace tractaturos. De tanto negotio in porticu S. Petri inter ipsos deliberatum : *Convenit ut imperator die coronationis suæ, omne malè usurpatum ecclesiasticum jus, in manibus Pontificis, adstante clero et populo, per scriptum deponeret : cum Papa idipsum faceret de regalibus, idque sacramento firmaret. Dimitteret Ecclesias liberas cum oblationibus et possessionibus suis, quæ ad regnum non pertinent. Absolveret Papa à juramentis populos, quæ contra episcopos facere compulsi sunt. Patrimonia possessionesque B. Petri restitueret, sicuti à Carolo, Ludovico, Henrico, aliisque imperatoribus concessa sunt libera, servaretque ea B. Petro pro juribus.* Juravit etiam se nullas insidias structurum Pontifici, aut ejus fidelibus vel obsidibus. Quas condiciones ubi rex implevisset, Papa juberet episcopis adstantibus in die coronationis ejus, ut regalia imperatori dimitterent, quæ à temporibus Caroli, Ludovici, Henrici, aliorumque prædecessorum, ad regnum pertinebant; scripto firmaret sub anathematis penâ, ne quis eorum presentium vel absentium, vel successores eorum, regni se intronitterent juribus; neque invaderent civitates, ducatus, comitatus, monetas, vectigalia, mercata, etc., imperatorem cum honore et benignè susceperit, et more prædecessorum ipsius, catholicorum imperatorem coronaret, etc. Ita refert Petrus Diaconus in Chronici Cassinensis libro 4, cap. 37. Legatur et Dodechinus abbas in Appendice ad Chronicon Mariani Scoti.

Hæc factâ factione, Paschalis II scripsit ad Henricum regem his verbis : « Divinæ Legis institutionibus sanctum est, et sacris canonibus interdictum, ne sacerdotes curiæ secularibus occupentur, neve ad comitatum (id est, ad aulam), nisi pro damnatis cruciatis, atque pro aliis qui injuriam patiuntur, accedant... In vestri autem regni partibus, episcopi vel abbates eadè curiæ secularibus occupantur, ut comitatum assidue frequentare et militiam exercere cogantur... Ministri verò altaris ministri curiæ facti sunt; quia civitates, ducatus, marchionatus, monetas, turres (seu potius curtes, ut habet Chronicon Cassinense), et ceterâ ad regni servitium pertinentia, à regibus acceperunt. Unde etiam mos Ecclesiæ inolevit ut electi episcopi nullo modo consecrationem acciperent, nisi per manum regiam investirentur. Aliquando

etiam vivis episcopis investiti sunt. His et aliis plurimis malis, quæ per investituram plerumque contigerant, prædecessores nostri Gregorius VII et Urbanus II, felicis recordationis Pontifices excitati, collectis frequenter episcopalibus conciliis, investituras illas manu laicâ damnaverunt, et si qui clericorum per eam tenuissent Ecclesias, deponendos; doctores quoque communione privandos percensuerunt, juxta illud apostolicorum canonum capitulum, quod ita se habet: *Si quis episcopus seculi potestatibus usus, Ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur et segregetur, omnesque qui illi communicant. Tibi itaque, fili charissime, Henrice rex, et regno regalia illa dimittenda præcepimus, quæ ad regnum manifestè pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis et cæterorum prædecessorum tuorum. Interdicimus etiam, et sub anathematis districtione prohibemus, ne qui episcoporum seu abbatum, præsentium vel futurorum, eadem regalia invadant, id est, civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonium, advocatias, jura centurionum et curtes quæ regni erant, cum pertinentiis suis, militiam et castra; et ne se deinceps, nisi per gratiam regis, de ipsis regalibus intromittant... Porro ecclesias cum oblationibus, et hæreditariis possessionibus, quæ ad regnum manifestè non pertinebant, liberas manere decrevimus: sicut, in die coronationis tuæ omnipotenti Domino in conspectu totius ecclesiæ promissisti. Istud Paschalis II temperamentum amplecti visus est Henricus quod inter utriusque legatos pactione solenni et juramento firmatum est, ut diximus, eâ conditione ut ab episcopis et proceribus Germaniæ rata haberetur; quos nusquam præbituros assensum certò sciebat, nusquam accepturos conditionem de regalibus dimittendis ut testatur David Scottigena capellanus et historiographus Henrici V, ab Abbate Urspergensis laudatus.*

Anno 1111, Romam pervenit Henricus, ibique solenni ritu et magnifico apparatu exceptus est extra Urbem à populo, ad januam à Clero, ad superiores gradus basilicæ S. Petri, ab ipso Paschali Papâ, et cardinalibus ac episcopis. Pontificem ut vidit Henricus, ad ejus pedes corruit, moxque surgere jussus, *in ore, fronte, oculis, ei pacis osculum dedit*, stratorisque implevit officium. Moxque *dexteram Pontificis tenens* magno cum populi gaudio ad portam Argenteam perductus, ibi ex libro professionem imperatoriam fecit, et à Pontifice imperator designatus est, rursumque ipsum osculatus, cum Lavicanus episcopus primam orationem ex more super ejus majestatem fudisset, in arcem Porphyriticam pervenire, simulque conderent. *Pontifex instaurari ecclesiasticum jus, et cætera quæ in conventionis chartâ scripta fuerant, petiit; paratus et ipse, quæ pollicitus fuerat, exequi.* Paululum secessit Henricus cum episcopis et proceribus suis de negotio tractaturus. Illi, habitâ cum imperatore deliberatione. Pontifici responderunt, *conventionem ejus executionem urgebat, firmari justè legitimèque non posse.* Frustra ipsis reposuit Pontifex, *Cæsari quæ Cæsaris sunt essereddenda: et: Nemo militans Domino,*

implicat se negotiis secularibus; et, juxta B. Ambrosium, à sacerdotali officio, qui talia gerat, alienum esse. Nec ipsis unquam persuadere potuit ut regalibus, aut Henrico ut investituris, renuntiarent.

Paschalem, nisi his conditionibus impletis, ipsum coronare abnuentem, cum cardinalibus et episcopis non paucis, captivum sub militari custodia detinuit Henricus, pluresque ex honoratioribus et plebe, qui obviam ipsi processerant, spoliari, vinciri, cædi jussit. Quo factum est ut Romani in furorem versi, Germanos, quotquot in urbe occurrebant, ceciderint, ipso etiam Henrico vulnerato et fugato. Ista constant ex Chronico Cassinensi, lib. 4, cap. 39 et 40, ex Sugerio abbate in Vitâ Ludovici Grossi regis, in Epistolâ Joannis Tusculani episcopi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ vicarii, dum captivus detineretur Paschalis, ad Richardum episcopum Albanensem, et ex Ottone Frisingensi, lib. 7 Chronicorum, cap. 44. Detentionis Pontificis et cardinalium auctor fuit Albertus, natione Lotharingus, Henrici cancellarius, Moguntinus deinde archiepiscopus, *tunc inter primos ejus præcordialis consiliarius.* Quem tamen postea in carcere positum diversis tormentis et incredibili famis inedia afflixit, ipsumque de amicissimo inimicissimum, ac regni sui pestiferum hostem, divino judicio, usque ad vitæ terminum sensit, inquit Otto Frisingensis. Crudelem pugnam Romanos inter ac Germanos commissam, eamque diem atram et cruentam utriusque fuisse Cassinense Chronicon memorat.

Immotus erat in calamitate Pontificis animus, cui jurium ecclesiasticorum conservatio vitâ ipsâ antiquior erat; quamvis Henricus imperator *non Ecclesiæ jura, non officia quælibet, sed regalia sola se dare assereret*, inquit Petrus Diaconus, lib. 4. Chronici Cassinensis, cap. 42. Verùm inconcussam ad mala propria Paschalis mentem, aliorum captivorum vexatio, urbis quam Henricus continuis incursionibus infestabat periculum, schismatis denique scandalum quod Ecclesiæ imminabat universæ, ad annuendum Henrici votis inflexerunt. Sacramento itaque se obstrinxit Paschalis nunquam se Henricum in jure investiturarum turbaturum, aut eum anathemate percussurum ob vim sibi suisque illatam. Deinde privilegium investiturarum manu suâ subscriptum, et annulo pontificio obsignatum eidem Henrico concedere coactus est. Post hæc, ad basilicam S. Petri perductus, illum coronâ imperii ornavit portis omnibus Romanæ urbis, seditionis metu, obse-ratis. Cùmque ad hostiæ confractionem in missarum solemnibus venisset, partem ipse sumens, reliquam imperatori tradidit dicens: *Sicut pars ista vivifici corporis divisa est, ita divisus sit à regno Christi et Domini, qui pactum istud rumpere ac violare tentaverit.* Ita refert Petrus Diaconus, Chronici Cassinensis lib. 4, cap. 42. Privilegii porro, quod à Paschali II de retinendo investiturarum jure Henricus imperator extorsit, hic tenor erat: « Illud igitur dignitatis privilegium quod prædecessores nostri vestris prædecessoribus catholicis et imperatoribus concesserunt, nos quoque dilectioni tue concedimus, et præsentis privilegii paginâ con-

« firmamus, ut regni tui episcopis et abbatibus, liberè
 « præter violentiam et simoniam electis, investituram
 « virgæ et annuli conferas. Post institutionem verò,
 « canonicè consecrationem accipiant ab episcopo ad
 « quem pertinuerit. Si quis autem à clero vel populo
 « præter assensum tuum electus fuerit, nisi à te in-
 « vestiatur, à nemine consecratur, exceptis nimirum
 « illis qui vel in archiepiscoporum, vel in Romani
 « Pontificis solent dispositione consistere. Sanè ar-
 « chiepiscopi vel episcopi libertatem habeant à te in-
 « vestitos episcopos vel abbates canonicè consecran-
 « di. Prædecessores enim vestri Ecclesias regni sui
 « tantis regalium suorum beneficiis ampliârunt, ut
 « regnum ipsum maximè episcoporum vel abbatum
 « præsiidiis oporteat communiri, et populares dissen-
 « siones, quæ in electis omnibus sæpè contingunt, re-
 « gali oporteat majestate compesci, etc. » Integrum
 privilegium legere est apud Willelmum Malmesburiensem, lib. 5 de Gestis regum Anglorum. Illud autem,
 sicut et prævias conventiones utrinque factas, se descripsisse profitetur ex Commentariis Davidis Scottigenæ, Bancornensis episcopi, quem tamen in regis grâ-
 tiam, magis quàm historicum deceret, proclivem fuisse, nec historiam, sed panegyricum scripsisse, monet. Unde abbati Urspergensi, in hujus dissidii historiâ minùs credere par est, qui Davidi illi nimis tribuit, eique facilius credidit, ut constat ex ipsius verbis : « Provide-
 « rat autem rex nulli à seculo regum secundus, sciens
 « Romanam rempublicam olim non tantum armis
 « quantum sapientiâ gubernari consuetam, se non so-
 « lum armatis, sed etiam litteratis viris necessariò
 « muniri, paratis scilicet ad rationem omni poscenti
 « reddendam. Inter quos claruit quidam Scottigenæ
 « nomine David, quem scholas Wirzburg regentem
 « pro morum probitate rex sibi capellanum assumpsit.
 « Hic itaque jussus à rege totam hujus expeditionis
 « seriem, rerumque in illâ gestarum, stylo tam facili,
 « qui penè nihil à communi loquelâ differat, tribus li-
 « bris digessit; igitur juxta præscripti testimonium
 « historiographi, etc. »

Memorate persecutionis ab Henrico imperatore in Paschalem II Ecclesiamque Romanam excitatæ historiam metro descripsit Gotfridus Viterbiensis, Conrado III, Friderico I et Henrico VI, imperatoribus à secretis, Chronicorum parte 17, rationesque attexit quibus Ecclesia et imperium jura sua tuerentur. Historicorum hujusmodi carminum lectionem haud injucundam fore cum existimem, illa subjicere velim, ne alibi quærere gravetur studiosus lector.

*Cum foret Henrico subjecta per omnia Roma,
 Unctus apostolicis manibus sumptaque coronâ,
 Cepit apostolicum, rumor in Urbe sonat.
 Bella parat populus, succurrit ab Urbe senatus,
 Prævalet Henricus, pars præsulis cæspoliatur.
 Papa caret manto captus ab hoste suo.*

*Quæstio nunc oritur, cur carcere Papa teneatur?
 Respondetur eis, quia sustulit omnia præsul,
 Abstulit imperio pontificale decus.*

Nam bona pontificum, quæ nititur ipse tenere,

*Contulit imperium, quæ debet Cæsar habere :
 Amodò qui teneat, Cæsare dante feret.
 Annulus et baculus de nostro munere venit,
 Undique pontifices regum sunt munere pleni;
 Cæsaris officium quomodò Papa gerit?
 Retulit Ecclesia; si quærimus æqua futuri,
 Annulus et baculus nunquam de Cæsare venit :
 Nam Deus Ecclesiis cælitus ista dedit.
 Omnia quæ reges per tempora prisca dederunt,
 Non modò sunt regum, sed cui data jure fuerunt :
 Nec Deus hoc patitur, nec tua jura ferunt.
 Cum tua sit Regni, tua sit custodia juris,
 Cæsaribus nostris mala das exempla futuris;
 In sanctum Domini dùm feritate furis.
 Conditor es juris, qui spernere jura videris.
 Jam neque jura Dei, neque regia jura vereris.
 Ecclesiam crucias, qui cruciandus eris.
 Dedecus est fontem juris confundere legem,
 Et magis est timidum cælorum spernere regem :
 Cum sacra jura neges, tristia regna reges.
 Cur laicus quærit tradi sibi munera cæli?
 Ut Deus instituit, electio consona cleri
 Judicio cæli libera semper erit.
 Tu tua si repetis, repetis quæ tu tribuisti :
 Hæc cum non dederis, cum tollere præposuisti,
 Tradere te decuit, tollere nulla mihi,
 Si quodcumque datur, ratio monet ut repetatur,
 Dos tua tollatur, nobis quoque nostra feratur.
 Hoc ita si cupias, quærimus esse ratum.
 Imperium dedimus, tu pauca dedisse videris;
 Ex ope Pontificis Cæsar Romanus habetis;
 Vincula Pontificis quâ ratione geris.
 Quidquid agat præsul, quidquid sacra turba fatetur.
 Reddere cogetur quod Cæsaris esse videtur
 Illud et in scriptis firmat uterque secus.
 Annulus et baculus, vel cætera quæ memorantur,
 Cæsaris ad Jussum penitus reddenda parantur,
 Papaque Paschalis sic spoliatus abit.*

ARTICULUS XII.

Ab Ecclesiâ Romanâ et Gallicanâ improbatum ac damnatum est privilegium de investituris à Paschali II, concessum Henrico imperatori contra canones et prædecessorum pontificum decreta. Pontifex à sapientioribus excusatus. Plerique investiturarum propugnandarum pertinaciam hæresim esse asserebant; consultius ac doctius negabant alii. Henriciana itaque hæresis hæc in materiâ fictitia videtur.

I. Cùm Paschalis II in Urbem post pactionem cum Henrico imperatore initam regressus esset, invenit ibi sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, universumque clerum Romanum à se aversum, et valdè improbantem fœdus illud quod recens cum Henrico imperatore pepigerat contra canones et prædecessorum pontificum decreta, non accedente etiam canonico Romanæ Ecclesiæ consensu, paucorum duntaxat cardinalium adhibito consilio. Parùm absuit quin apertum in schisma erumperet illa dissensio; nam absente postmodum Pontifice convenientes in unum, Præsidente Joanne car-

dinali episcopo Tusculano, confirmarunt decreta Gregorii VII et Urbani II contra laicorum investituras, nihilque roboris obtinere decreverunt, quidquid adversus ea ab ipso Paschali, et ipsi inhaerentibus cardinalibus, quovis prae-textu actum fuisset. Paschalis autem qui paulò ante ab Urbe recesserat, has ad eos litteras dedit, quas ex manuscripto Vaticanae bibliothecae descripsit Eminentissimus annalium ecclesiasticorum Parens, tomo 12 ad annum 1111. Sic autem habent: « Id quod in personam nostram, imò in Patrem vestrum, prae-ter ipsius Ecclesiae iudicium atque praesentiam vos egistis; etsi vobis ex zelo Dei visum sit, non tamen, ut mihi videtur, canonico tramite inessistis. Non enim charitas, sed aemulatio id dictasse perspicitur. Nos tamen confisi de misericordia divina pro animae nostrae salute cogitavimus; et commissum quod pro fratribus atque filiis, pro excidio Urbis, et universae provinciae fecimus, emendare curabimus, ut quod terreni in me quoque correxisset, ostendatur Ecclesiae. Vos autem pro Ecclesia agite, ut illum Ecclesiae Dei zelum, quem habetis et habere ostenditis, ipsa experiatur Ecclesia. » Datae sunt litterae Terracinae, 3 nonas julii, anno 1111.

II. Bruno Signinus episcopus et Casinensis abbas, vir insignis sanctimoniae, Guala Regino episcopo; Roberto Pasiensi, aliisque cardinalibus et episcopis adjunctis, Paschali II imminerebat ut Privilegium imperatori concessum rescinderet, eumque anathemate configeret; alii Privilegium illud tuebantur. Magna animorum dissensione ac pertinacià de illo disputari coeptum, Paschalis Brunoni quasi huius dissidii et scandali incentori ac signifero graviter succensuit. Ille Pontificem convenit, suam agendi rationem excusaturus. Se ejus sanctitatem colere et ex animo diligere contestatus est, nec ullum alium, ipso vivente, suscepturum Pontificem, sed prae illo diligere Deum, cujus amor omnis humana necessitudo, ipseque parentum amor postponendus est. Ideòque se improbare privilegium de retinendis investituris Henrico imperatori concessum ut contrarium pietati, religioni, fidei. Illud repugnare Apostolorum decretis, quibus qui contradicit, haereticus est. « Fœdus autem illud, inquit, adeò fœdum, tam violentum, tam cum prodicione factum, tam omni pietati religionique contrarium, ego non laudo. Quis enim illud laudet, in quo violatur fides, Ecclesiae libertas amittitur, sacerdotium tollitur, unicum et singulare ostium Ecclesiae clauditur, multa ostia aperiuntur, per quae qui intrat, fur et latro? Habemus canones, habemus sanctorum Patrum constitutiones ab Apostolorum temporibus ad te usque perductas. Viâ regiam incedendum est, neque ab eâ in aliquam partem declinandum, Apostoli illos omnes damnant, et à fidelium communione sejungunt, qui per secularem potestatem Ecclesiam obtinerent. Laici enim, quamlibet religiosi sint, nullam tamen disponendae Ecclesiae facultatem sunt consecuti. Haec enim Apostolorum constitutio sancta est, cui qui contradicit, Catholicus non est. Omnis autem qui haeresim tuetur, haereticus est. Nemo hanc non esse

haeresim dicere potest, quam sancta et apostolica Ecclesia in multis conciliis haeresim nominat, et cum suis auctoribus damnat. » Largiter erravit Bruno, cum investiturarum concessionem vel retentionem, haereseos nomine infamavit, et oblique haereseos notam Paschali II, ob concessum imperatori privilegium inussit. Investituras vel haeresim à conciliis damnatas, vir sanctus ostendere non potuisset. Simoniam quidem haeresim appellarunt, ac velut haeresim damnarunt, pontifices et concilia (quanquam improprie et communiori quâdam significatione istud nomen usurparint) quia Simoniacorum parens Simon Magus haeresiarches fuit, existimans *donum Dei pecuniâ possideri*. At investituris, modò à simoniacâ labe purae essent, haereseos notam olim impactam probare non valuisset Signinus antistes. Apostolicis quidem decretis contrariam investiturarum usurpationem verè dixit, quia canones Apostolorum nomine inscripti, quibus sub poenâ anathematis prohibetur ne quis per seculares potestates Ecclesiam obtineat, apostolicam hoc in capite aliisque pluribus doctrinam ac traditionem continent, quanquam non sint ab Apostolis conditi. Sed in eo deceptus est, quòd haeresim esse contenderit quidquid Apostolorum decretis contrarium est; cum apostolicae constitutiones aliae fidem, aliae solam disciplinam et politiam Ecclesiae, vel sacros ritus spectent. Illi porro soli haeretici sunt, qui apostolicis decretis fidem spectantibus pertinaciter refragantur.

Suspectum Pontifici Brunonem fecit libertas constantior: metuebat enim ne sanctitatis ipsius opinio et zelus multos traheret in partes, praesertim è Cassinensibus monachis, nobilissimâ portione gregis Christi. Quamobrem illum ab istius coenobii regimine remove-re decrevit, quod cum episcopatu retinere, absque Sedis Apostolicae dispensatione non poterat. « Nisi illum, inquit, à monasterii administratione removero, ipse suis argumentis Ecclesiae mihi regimen tollet. Quapropter eidem abbati direxit Epistolam, quâ vetuit ut ultra episcopus simul esset atque abbas; neque enim ultra ferre Apostolicam Sedem episcopum aliquem monasterio praesae tam celebri. Fratribus etiam per Leonem Ostiensem episcopum et hujus coenobii monachum litteras misit mandans ne ipsi viro ulterius obedirent, sed secundum Deum sibi regulariter abbatem eligerent. Sin autem secus agerent, in omnibus monasterii cellis abbates ipse statueret. » Ita refert Petrus Diaconus, l. 4. Chronici Cassinensis, cap. 44.

III. Quemadmodum Canon cardinalis episcopus Praenestinus, Apostolicae Sedis legatus in Orientem, auditis facinoribus Henrici imperatoris in Romanam Ecclesiam et summum Pontificem, coacto Hierosolymis concilio excommunicationis sententiam in illum tulit, eamque in Graeciâ, Hungariâ, Saxoniâ, Lotharingiâ, Franciâ, collectis praedictarum Ecclesiarum conciliis, renovando confirmavit, ut constat ex actis postremi concilii Lateranensis sub Paschali Papâ relatis ab abbate Urspergensis in Chronico ad annum 1116, ita Guido Viennensis archiepiscopus, et ipse

Sedis Apostolicæ legatus, coacto in metropoli suâ concilio privilegium, quod Henricus imperator à Paschali Papâ extorserat, rescidit, ipsumque imperatorem ferit anathemate, kalendis octobris anno 1112. Aderant S. Hugo Gratianopolitanus, et S. Godefridus Ambianensis, Episcopi. Hæc porro decreta contra investituras; contra privilegium à Paschali II, concessum, et contra Henricum imperatorem edidit synodus Viennensis :

« Investituram episcopatum et abbatiarum, et omnium ecclesiasticarum rerum de manu laicâ, sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritatem sequentes, hæresim esse judicamus.

« Scriptum illud, seu privilegium, quod à domno Paschali Papâ violenter Henricus rex de investituris, de anathemate in personâ suâ, non sponte extorsit in virtute sancti Spiritûs damnamus, atque irritum esse et nullius beate memoriæ judicamus fieri.

« Henricum Teutonicorum regem, qui simulatâ pace Romam veniens, post data sacramenta domno Papæ Paschali, vitæ membrorum, mæ captionis, refutationis investiturarum, eundem dominum Papam in Sedem Apostolicam ante corpus B. Petri, post osculationem pedis, oris et faciei proditiōe, perjurio et sacrilegio, velut Iler Judas, cum cardinalibus et episcopis, archiepiscopis, et multis Romanorum nobilibus tradidit, cepit, et raptum in castra insignibus apostolicis exiit, et indignè atque inhonestè irrisum tractavit, et ab eo nefandissimum et detestabile scriptum violenter extorsit, excommunicamus, anathematizamus, et à gremio sanctæ Matris Ecclesiæ sequestramus, donec his omnibus abrenuntiatis, plenam satisfactionem Ecclesiæ exhibeat. »

Synodicam ad Paschalem Epistolam dedit archipræsul Viennensis, suo et aliorum qui concilio interfuerant, episcoporum nomine, quâ ipsum rogârunt ut Synodalia decreta confirmaret; quod si renneret, se ab ejus obedientiâ minati sunt recessuros. « Et nunc, inquit, domne Pater, vestram, sicut dignum est, majestatem suppliciter exoramus, ut quod pro sanctæ Ecclesiæ fidei robore, pro Dei et vestro honore fecimus, auctoritate apostolicâ solemniter confirmetis. Cujus confirmationis argumentum per apertas nobis litteras significare dignemini, quas etiam (ut gaudium nostrum sit plenum) alter alteri destinare possimus. Et quoniam principum terræ pars maxima, et universi ferè populi multitudo in hac re nobiscum sentit, in remissionem peccatorum suorum omnibus injungatis, ut si necesse fuerit, auxilium nobis et patriæ unanimiter ferant. Illud etiam cum debita reverentiâ vestrâ suggerimus pietati, quod si nobiscum in his steteritis, si hoc, sicut rogamus, confirmaveritis, si deinceps ab ipsis crudelissimi tyranni et nuntiorum ejus litteris, locutione, muneribus abstinueritis, unanimiter nos, sicut decet, habebitis filios et fideles. Si verò, quod minimè credimus, aliam viam aggredi cœperitis, et nostræ

« paternitatis assertiones prædictas roborare nolueritis, propitius sit nobis Deus, quia nos à vestrâ subjectione et obedientiâ repelletis. »

In duobus peccârunt hujus synodi præsules : primum, quòd investituras hæresim esse judicârunt, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ se in hoc auctoritatem sequi gloriati sint. Non enim verbo Dei, sed Ecclesiæ duntaxat decretis contrariæ erant investituræ episcopatum de manu laicâ; adeoque non erant veri nominis hæresis. Nec Romana Ecclesia illas usquàm hæresim esse judicaret, sed usurpationem duntaxat, et ecclesiasticæ disciplinæ canonumque Spiritu Dei conditorum violationem. Secundò, in eo peccârunt, quòd Romano Pontifici minas intentârunt se ab ejus obedientiâ recessuros, nisi synodi statuta confirmaret, quod pessimi sanè exempli est.

IV. Longè modestius sensit ac verius Yvo Carnotensis episcopus qui sententiam eorum qui investituras defendere volebant contra Ecclesiæ decreta, schismaticam tantum, non hæreticam censet; et summum Pontificem Paschalem II, familiaribus et charitatem spirantibus litteris admonendum esse ut se judicet, ac privilegium imperatori perperam et contra Ecclesiæ utilitates ac libertatem concessum revocet; quod si fecerit gratiæ Deo erunt agendæ, sin minus, non ideò tamen esse judicandum; nec ejus præceptis ad cathedram pertinentibus, id est, fidei, unitatis et christianæ disciplinæ conservationem, morum emendationem, executionem canonum, eorumque interpretationem ac dispensationem, majorumque causarum judicia spectantibus, et ex B. Petri privilegio ac æquitate latis (ut loquitur S. Leo) negandam esse propter ea obedientiam. Quanquàm verò erraverit in regimine, excusandum tamen quòd coactus privilegium Ecclesiæ noxium concesserit, ac verenda patris velanda, compatiendumque capiti infirmitate laboranti. Ita scribit ad Henricum Angeriensem abbatem, epistolâ 233 : « De investituris, inquit, Ecclesiarum quas laici faciunt, sententiam præcedentium Patrum Gregorii et Urbani, quantum in me est, laudo atque confirmo. Quocumque autem nomine talis pervasio propriè vocetur, eorum sententiam qui investituras laicorum defendere volunt schismaticam judico. Nec ista contra dominum Papam dico, quia quibusdam litteris mihi scripsit, se coactum fecisse quod fecit, et adhuc prohibere quod prohibuit, quamvis quædam nefanda quibusdam nefandis scripta permiserit. Et quia verenda patris debemus potius velare quàm nudare, familiaribus et charitatem redolentibus litteris admonendus mihi videtur ut se judicet, aut factum suum retractet. Quod si fecerit, referamus Deo gratias, et gaudeat nobiscum omnis Ecclesia, quæ graviter languet, dum caput ejus laborat tantâ debilitatem molestiâ. Si autem in hoc languore insanabiliter agrotaverit, non est nostrum judicare de summo Pontificè. Habemus enim Evangelicam sententiam, quæ securos nos facit : *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei : quæ dicunt, servate et facite; secundum verò opera*

« *eorum nolite facere.* Vult enim hæc sententia præcepta præsidium ad cathedram pertinentia obedienter impleri (etiamsi tales sint quales erant Pharisæi), non eos facticiæ conspiratione à suis sedibus removeri. Si verò ea præcipiant quæ sint contra doctrinam evangelicam vel Apostolicam, ibi eis non esse obediendum, exemplo docemur Pauli Apostoli, qui Petro sibi prælato, non rectè incedenti ad veritatem Evangelii, in faciem restitit, non tamen eum abiecit. Ubi enim succumbunt humana iudicia, divina est expectanda misericordia; quatenus insitorum conservatâ pace ramorum, et ipsi qui præcisi sunt unitati Ecclesiæ studeant reformari, et insitorum ramorum societate lætari. Alioquin nec præcisi inserentur, nec inserti fructificare aut florere in tantâ turbatione concussione permittentur. Hæc de propositâ questione respondeo, maiorum sententiis non præjudicans, quæ paci Ecclesiæ consulant et ædificationi. »

Majorum religionem et observantiam erga Sedem Apostolicam imitabantur Yvo Carnotensis episcopus, et provinciæ Senonensis præsules, cum sibi integrum et fas non esse existimabant, de summi Pontificis actis ac personâ iudicium ferre. Episcopi namque Gallicani in concilio Romano in causâ Leonis III unâ cum Italis sedentes, præsentem etiam Carolo Magno Francorum rege, in has voces eruperunt : *Nos Sedem Apostolorum quæ est caput omnium Ecclesiarum, iudicare non audemus. Nam et ab ipsâ nos omnes, et ab ejus vicario judicamur; ipsa autem à nemine judicatur; quemadmodum antiquitus mos fuit. Sed sicut ipse summus Pontifex censuerit, canonicè obediemus.* Ita refert Anastasius Bibliothecarius in Vitâ Leonis II. Archiepiscopus autem Viennensis Guido, et alii præsules in synodo Viennensi congregati, antiquum Viennensium archiepiscoporum Avitum non imitabantur, nec ejus doctrinam sequebantur, ad senatores urbis Romæ ex Ecclesiæ Gallicanæ sententiâ scribentibus de causâ Symmachi pontificis maximi : *Non faciliè datur intellegi, quâ vel ratione, vel lege ab inferioribus eminentior judicetur.... Reddet rationem qui ovili dominico præest, quâ commissam sibi agnorum curam administratione dispenset. Cæterum non est gregis pastorem proprium terrere, sed iudicis.*

V. Viennensis concilii decretis ad Paschalem II relatis, illa confirmavit Pontifex datâ ad Guidonem Viennensem archiepiscopum, legatumque suum epistolâ, cujus exemplum ex Codice sancti Petri Catalaunensis à P. Sirmondo descriptum, in Labbeanâ conciliorum editione, tomo 10, vulgatum est. Data est hæc epistola 13 kalendas novembris ejusdem anni. Cæterum etsi concilii hujus decreta absque exceptione confirmaverit Paschalis II, illud tamen quo investitura sacrarum dignitatum de manu laicâ judicatur hæresis, haud censendus est approbâsse, nisi fortè hæreseos nomen minùs propriè et latiori quâdam significatione à Patribus acceptum intellexerit : siquidem in concilio Lateranensi, quod anno 1106 celebravit, ferre non potuit Brunonem Signinum episcopum in priori sententiâ pertinacem, et palam propugnantem, privilegium de

retinendis investituris Henrico imperatori concessam hæresim continere, ut ex Actis concilii constat, de quibus infra dicemus.

VI. Sub idem tempus, Joannes archiepiscopus Lugdunensis, Galliarum primatem agens, nationale concilium apud Ansan celebrandum indixit, in quo de fide et investituris laicorum ageretur; ad illudque convocavit provinciæ Senonensis episcopos; qui adesse noluerunt, et dissensum excusârunt synodicâ epistolâ, quam ex omnium sententiâ scripsit Yvo Carnotensis episcopus. Prima ratio cur ad eam synodum ire detrectent, ea est quòd nusquàm reverenda Patrum sanxerit auctoritas, nusquàm hoc servare consueverit antiquitas, ut primæ sedis episcopus alienæ provinciæ episcopos vocare ad concilium, nisi id Apostolica Sedes juberet, aut una de provincialibus Ecclesiis, pro causis quas intra provinciam terminare non poterat, primæ sedis audientiam appellaret.

Secunda ratio petitur ex argumento concilii, in quo de investituris agendum erat, quas quidam inter hæreses censebant; improbant autem synodi celebrationem hanc ob causam, quia excusandum potius est quàm propalandum Romani Pontificis facinus, qui investuras imperatori coactus concessit, et priora decreta sua confirmare paratus est. « Præterea, inquit, quia in hoc concilio de investituris laicorum quas quidam inter hæreses computant, tractare disponitis, potius pendenda patris vestris nudabitur, quæ publicanda non essent in Geth, nec in comitis Ascalonis, deridenda exponetis, quàm post dorsum ea velando benedictionem paternam vobis acquiratis. Quod enim propter vitandam populi stragem paternè in se admisit summus Pontifex, coegit necessitas, non approbavit voluntas; quod inde constat, quia postquàm evasis periculum, sicut ipse quibusdam nostrum scripsit, quod jussu rat jussit, quod prohibuerat prohibuit : quamvis quibusdam nefandis, urgente periculo, quædam nefanda scripta permiserit. Sic Petrus trinam negationem trinâ confessione purgavit, et Apostolus mansit. Sic Marcellinus Papa (1) deceptus à profanis coram fanothurificavit, et tamen à fratribus minimè judicatus, post paucos dies martyrio coronari promeruit. Sic Aaron in eremo moram faciente Moyse, in monte propter importabilem populi seditionem vitulum fuisse fieri permisit, quem populus insipiens adoravit, cum tamen non esset seductus à populo, ut Deum esse crederet, vel divinæ culturæ reverentiam ei exhiberet. Meruit tamen veniam tantus excus, et Domino jubente per manum Moysi ad summum sacerdotium est sublimatus. Sic Moyses ipse, qui cum Domino loquebatur sicut ad amicum amicus, Deum tamen offendit, cum propter murmur populi dicentis : *Numquid poterit nobis elicere aquam de petrà hæc?* dubitare coactus est, et aquam cum disceptione à Domino postulare. Sic doctor gentium, qui in synagoga publicè clamabat : *Circumcisio nihil est, et Christus nihil vobis proderit, si circumcidamini,* propter scandalum Judæorum circumcisci permisit

(1) Ex apocryphis Actis id sumptum.

« Timotheum, ut hæc condescensione Judæos lucrifaceret. Hæc infirma probabili necessitate, vel pro-
« vidâ dispensatione passi sunt summi et sancti viri,
« Deo benè utente malis nostris, ut per hoc doceret
« eos seipsos agnoscere, quatenus discerent infirma
« sua sibi adscribere, et bona sibi collata ad Dei gra-
« tiam referre. »

Secundum hæc, Paschalis Papæ œconomiam excusant, quâ Henrici imperatoris excommunicationem differt, gravioris mali metu, nimirum schismatis, secundum regulam à sancto Augustino traditam. Quod si Papa, inquit, adhuc in Teutonicum regem debitam severitatem non exercet, credimus quia consultè differt secundum quorundam doctorum judicia, qui consulunt quædam admittenda pericula, ut possint vitari majora. Unde dicit Augustinus in tertio libro contra Parmenianum : *Hoc sanitas observat Ecclesiæ, ut cum quisque fratrum, id est, Christianorum intus in societate Ecclesiæ constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur; fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est; atque id cum eâ dilectione fiat, de quâ ipse Apostolus alibi præcipit dicens : Ut inimicum eum non existimetis, sed corripite ut fratrem. Ubi satis ostendit, quod cum metus iste non subest, sed omninò de frumentorum stabilitate certa securitas manent, id est, quando ita cujusque crimen notum est, et omnibus execrabile appareat, ut vel nullo prorsus vel non tales habeat defensores per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinæ. In quâ tantò est efficacior emendatio pravitatis, quantò diligentior conservatio charitatis, etc.*

œconomia quædam et dispensatione minimè dampnandâ privilegium illud à Paschali II imperatori concedi potuisse rectè scripserunt Yvo Carnotensis et cæteri Senonensis provincie præsules : maximè cum electionum libertatem sartam tectam esse decrevisset, ab iisque simoniam eliminari jussisset, solam assensus regii necessitatem et regalium investiturarum indulgisset, quæ in Galliis à Clodovei Magni temporibus obtinebat. Præsentis privilegii pagina confirmamus, ait Paschalis, ut regni tui episcopis et abbatibus liberè præter violentiam et simoniam electis, investituram virgæ et annuli conferas, etc. Prædecessores enim vestri Ecclesias regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliârunt, etc. (ut supra art. XI.)

Tertiam addunt rationem cur ad concilium convenire non possint, quia nimirum de personâ Romani Pontificis agitur, quæ nullius hominum judicio subjacet. « Non videtur, inquit, nobis utile consilium
« ad illa concilia convenire, in quibus non possumus
« eas personas, contra quas agitur, condemnare vel
« judicare : quia nec nostro, nec ullius hominum
« probantur subjacere judicio. Unde nos constat esse
« immunes, si facta eorum oris gladio ferire formi-
« damus, cum ipse mediator obedire eis præcipiat,
« etiamsi tales sint quales erant Pharisei, si ea quæ
« ad cathedram pertinent recta præcipiant, ea verò
« minimè faciant. Ex quibus omnibus hoc constare
« videtur, quatenus feminalia sacerdotalia pudendis

« superponamus, ne verecunda nostra deridenda in-
« sidiatoribus nostris exponamus, et unde quærimus
« reformare Ecclesiæ fortitudinem, in majorem incur-
« ramus debilitatem. Hæc dicentes, non instruimus
« prudentiam vestram, sed excusamus innocentiam
« nostram : quia et principes Ecclesiæ claves nolu-
« mus potestate suâ privare, quæcumque persona
« vices Petri habeat, nisi manifestè ab etangelicâ
« veritate discedat. »

Se tamen antiquo juri metropolitanorum derogare nolle profitentur, quo Provinciales synodos convocare et celebrare possunt, *Salvâ reverentiâ Romanæ Ecclesiæ*. « Quæ si ad præsens, inquit, non potest
« Satanam sternere sub pedibus suis ; non obviabit
« tamen salubribus dispositionibus vestris, in quibus,
« secundum quod in prætaxato libro (sancti Augu-
« stini) legitur, quisquis vel quod potest arguendo
« corrigi, vel quod corrigere non potest, salvo pacis
« vinculo excludit ; vel quod salvo pacis vinculo
« excludere non potest, æquitate improbat, firmi-
« tate supportat, hic est pacificus, et ab isto ma-
« ledicto quod Scriptura dicit : *Vae his qui dicunt*
« *quod nequam bonum est ; et quod bonum est ne-*
« *quam*, etc., omninò liber prorsus securus, penitus
« alienus. His catholicorum Patrum terminis con-
« tenti, quæ possumus, secundum decreta Patrum,
« salvo vinculo pacis corrigere volumus. Quæ autem
« corrigere non possumus, usque ad messem, si ne-
« cesse sit, Domino docente, tolerare decrevimus. »

Factum Paschalis II excusare pergunt, ostenduntque illum concedendo investituras Henrico imperatori, decreta decessorum suorum propriè loquendo non fuisse prævaricatum, quia id studiosè non fecit, sed subreptione fallente, vel necessitate cogente. « His verbis, inquit, excusatos nos credimus, quod
« à laceratione Domini Papæ linguas nostras reprimi-
« mus : et si quid contra sententiam suam, suorumque
« prædecessorum, de remissis Germanico regi inve-
« stituris fecisse videtur, filiali charitate excusamus.
« Non enim prævaricator est legis, qui delinquit in
« lege, aliquâ fallente subreptione vel impellente ne-
« cessitate, sed qui legem impugnat studiosè, et
« dilectum suum non curat agnoscere. »

Addunt, summum Pontificem non modò non vituperandum, imò laudandum esse si œconomia quædam privilegium supra dictum imperatori concessit, ut hoc ecclesiasticæ disciplinæ vulnere gravioribus malis obviam iret. « Unde, inquit, hunc excessum ejus
« non tantum non accusamus, sed dictante ratione
« approbamus, si imminente strage populi, paternâ
« charitate cum nonnullo vulnere suo se tantis peri-
« culis voluit objicere, ut majoribus morbis posset
« sincerâ charitate subvenire. Nec ipse primus, nec
« solus factus est dispensator Dominicorum præce-
« ptorum ; quia mediator Dei et hominum, ejus vita
« in terris disciplina fuit morum, primò præcepit di-
« scipulis ut non ferrent sacculum, neque peram,
« quia tunc nulla necessitas urgebat. Imminente verò
« tempore Passionis suæ, sciens eos panis penuriam

passuros, cum transirent de loco ad locum, temperavit præceptum, dans eis licentiam ut ferrent peram et sacculum, non jam imperans cupiditati, sed indulgens necessitati. Ita cum hæreses diversi generis pullularent per diversas partes mundi, ut catholicæ terribili severitate sententiæ hæreticorum seductiones caverent, severissimè præceptum est ut revertentes ab hæresi vel clerici non fierent, vel clerici non manerent. Pro cuius rigore decreti cum Ecclesiâ maxima damna pateretur, prudens discretio religiosorum voluit et docuit mutandam esse sententiam, et ab hæresi revertentes et catholicam unitatem præstantes fraternè suscepit, et in honoribus suis manere concessit; iudicans melius esse ut fieret aliquod vulnus in cortice matris arboris, quod charitas sanaret, quam Ecclesia de omnibus quos posset, membra sua non colligeret.

Denique investituram hæresim dici non posse propugnant, cum ad fidei materiam nullatenus pertineat, et in solâ manuali actione dantis et accipientis versetur. Si tamen aliquis laicus reperiretur adeò stolidus et vecors, et persuasum haberet, se conferre aliquod sacramentum aut effectum sacramenti cum baculum et anulum tradidit, illum hæreticum esse censendum; non quidem ratione investituræ manualis sed ob diabolicam illam presumptionem; investituram tamen illam manualemente à laicis factam, invasionem esse juris alieni et sacrilegam usurpationem, quam rescindere penitus oporteat, si id fieri possit absque periculo schismatis. Postremò, inquit, quod quidam investituram hæresim vocant, cum hæresis non sit nisi error in fide, sicut enim fides cordis est ad iustitiam, oris autem confessio ad salutem; ita hæresis error est ad impietatem, professio verò ejusdem erroris ad perniciem. Et fides et error ex corde procedunt; investitura verò illa de qua tantus est motus, in solis manibus est dantis et accipientis; quæ bona et mala agere possunt, credere vel errare in fide non possunt. Ad hæc, si investitura hæresis esset, ei renuntians sine vulnere ad eam redire non posset. Videmus autem in partibus Germaniarum et Galliarum multas honestas personas, purgato isto nævo per quamlibet satisfactionem, pastorales virgas reddidisse, et per manum apostolicam refutatas investituras recepisse. Quod summi Pontifices minimè fecissent, si in tali investiturâ hæresim in Spiritum sanctum latere cognovissent; cum ergo ea quæ æternâ lege sancita non sunt, sed honestate et utilitate Ecclesiæ instituta vel prohibita, pro eadem occasione ad tempus remittuntur, pro quâ inventa sunt; non est institutorum damnosa prævaricatio, sed laudabilis et saluberrima dispensatio. Quod cum multi minùs studiosi minimè attendant, ante tempus judicant, spiritus mobilis et spiritus immobilis non intelligentes differentiam. Si quis verò laicus ad hanc prorumpit insaniam, et in datione et acceptione virgæ putet se tribuere posse sacramentum vel rem sacramenti Ecclesiastici, illum prorsus judicamus

hæreticum, non propter manualemente investituram, sed propter presumptionem diabolicam. Si verò congrua volumus rebus nomina dare, possumus dicere quod manualis illa investitura per laicos facta, alieni juris est pervasio, et sacrilega præsumptio, quæ pro libertate Ecclesiæ et honestate salvo pacis vinculo, si fieri potest, funditus abscindenda est. Ubi ergo sine schismate auferri potest, auferatur; ubi sine schismate auferri non potest, cum discretâ reclamatione differatur. Est inter Yvonis Carnotensis Epistola 236.

VII. Huic verò Epistolæ respondet Joannes Lugdunensis archiepiscopus, datâ ad Daimbertum Senonensem archipræsulem Epistolâ, cujus hæc summa capita: Se provinciæ Senonensis episcopos extra alienam provinciam ad concilium vocasse negat, sed inferiora membra ad caput revocasse, quia eadem est Metropolitaram ad suos primates, quæ suffraganeorum ad suas metropolitans habitudo: ut videlicet causæ quæ apud inferiores terminari nequeunt, apud superiores diffiniantur, nisi ad Romanam audientiam appellatum fuerit, salvis tamen singularum Ecclesiarum privilegiis. Ad id quod scripserant, non esse detegenda verenda patris, ait esse trepidasse, ubi non erat timor. Satiùs enim esse cum pietate verecundorum filiorum benedici, quam cum verecundiâ irreverentis filii maledici. Causati erant periculosa tempora; Joannes respondet, quantò periculosiora sunt tempora, tantò servis Dei fortius adnitendum, ne cum abundante iniquitate refrigeret charitas multorum, refrigeret et paucorum. Multitudinem et robur adversariæ partis prædicaverant; respondet ille, paucis discipulis Christum dixisse: *Confidite, ego vici mundum*. Si ergo doceat diffidendum, victoriam mundi ipsum prædicare, et Christi victoriam prosternere. Novum esse et inauditum philosophandi genus hortari contra fortes timidos, contra importunos desides; fieri in bello fugaces, in pace verò audaces, in periculo securos, in securitate providos. Ad id tandem quod scripserant, investituras ecclesiasticarum dignitatum per laicos factas hæreses non esse, respondet Joannes Lugdunensis ipsos id efficaciter satis non probasse. *Quamvis enim, inquit, sicut catholica fides in corde, ita et hæreticus error in corde maneat, tamen sicut ex catholicis operibus catholicum sentimus, ita ex hæreticis operibus Hæreticum cognoscimus.* « *A fructibus eorum (inquit Dominus) cognoscetis eos; et unaquæque arbor ex fructu suo cognoscitur.* » Et licet exteriores investituras per laicos factas non satis propriè Hæresis nomine censeamus, sentire tamen ac defendere fieri debere, indubitata hæresis est. Hæc Joannis Lugdunensis archiepiscopi Epistola est inter Epistolas Yvonis Carnotensis 237.

Illi verò non assentimur contenti investituram exteriorem in hæresim desinere, si quis pertinaciter contendat eam licitè fieri posse. Id enim falsum existimamus, convicti rationibus Yvonis Carnotensis; nisi eo in casu quo quis laicorum existimaret se investituras dando, sacramentum aut effectum sacramenti conferre; quod nunquàm ipse Henricus imperator sibi

persuasit. Ille siquidem *non Ecclesiae jura, non officia quaelibet; sed regalia sola se dare asserebat*, teste Petro Diacono, lib. 4 Chronici Cassinensis, cap. 41.

VIII. Goffridus, Vindocinensis abbas, Epistolâ 7, lib. 1, ad Paschalem II datâ, opusculo 2 de Ordinatione episcoporum, et de Investiturâ laicorum, ad Petrum Leonis, et opusculo 3 de Simonâ et Investiturâ laicorum, ad Calixtum II Pontificem maximum, investituram non minùs quàm simoniam hæresim esse contendit, quia virga et annulus sunt Ecclesiae sacramenta, sive spiritualis signa potestatis, quæ à solo consecratore episcopus recipere potest; imò à Christo per consecratorèm. Unde laicus qui investiturâ ecclesiarum per baculum et annulum tribuit, Christi potestatem usurpat, et Filio Dei quodammodò se prædicat altiore. « Laicus, inquit, cùm investituram ecclesiarum tribuit per virgam et annulum, quæ sunt Ecclesiae sacramenta, sicut sal et aqua, oleum et chrisma, et quædam alia, sine quibus hominum et ecclesiarum consecrationes fieri non possunt, sibi jus Christi usurpat et potestatem, et quodammodò se Dei Filio prædicat altiore. Nam dùm illa ecclesiae sanctæ sacramenta ibi dantur, ubi dari debent, et quibus et quando debent, à Dei Filio dantur, per consecratorem videlicet illius actionis ministrum, sicut in remissione peccatorum Spiritus sanctus dabatur per Petrum.... Laicus autem quando contra Dei Filium sic præsumit, si non ampliùs, non minùs tamen quàm Simon Magus intumuit, et ipse intumescit, qui in collatione sacramentorum se Dei Filio anteposit. Et quia Deo Dei Filio non solùm sui Patris æqualitatem demere nititur, sed seipsum Dei Filio superiorem impiâ suâ actione significare videtur, recto nomine et ipse hæreticus, et ejus investitura hæresis appellatur. »

Investituram tamen, quæ sit propter possessiones ecclesiasticas, non propter res spirituales, damnandam non esse ait, quamvis inutile sit iterùm donare bona quæ semel data sunt. Verùm investituram illam per annulum à laico fieri non posse ante consecrationem. Post electionem verò et consecrationem minimè referre quoniam id signo fiat. « In ecclesiasticis possessionibus, inquit, quamvis nec in legibus, nec in canonibus inveniatur, tamen propter scandalum et schisma vitandum, talis regibus investitura conceditur, ut nec ipsi propter hoc pereant, nec sancta Ecclesia detrimentum patiatur. Investituram per virgam et annulum accipere nisi à suo consecratore, manifestum esse damnosum, quia nulli laico licet illa Ecclesiae sacramenta dare, sicut ei non licet episcopum consecrare. Res etiam quæ semel Ecclesiae datæ sunt, reges iterùm eas dare, vel de ipsis investire nec debent, nec convenienter possunt. Nam alicui dare quod habet, et de hoc investire aliquem quod ille jam tenet, superfluum est et vanum, non tamen videtur criminisum. Alia utique est investitura quæ episcopum perficit; alia verò quæ episcopum pascit. Illa ex divino jure habetur, ita ex jure humano. Subtrahere jus divinum, spiritualiter episco-

pus non creatur. Subtrahere jus humanum, possessiones amittit, quibus ipse corporaliter sustentatur. Non enim possessiones haberet Ecclesia, nisi sibi à regibus donarentur, et ab ipsis, non quidem divinis sacramentis, sed possessionibus terrenis investiretur. Ex jure divino regibus quidem et imperatoribus dominamur; ipsis tamen ex eodem jure, quia Christi Domini sunt, honorem debemus et reverentiam, sicut dicit Apostolus: *Regem reveremini*. Ex jure autem humano tantùm illis debemus, quantum possessiones diligimus, quibus ab ipsis, vel à parentibus suis Ecclesia ditata et investita dignoscitur: Unde B. Aug. super Joannem sic loquitur: *Noli dicere: Quid mihi et Regi? Quid tibi et possessioni? Nam per jura regum possessiones habentur*, etc. Possunt itaque sine offensione reges, post electionem canonicam et consecrationem, per investituram regalem, in ecclesiasticis possessionibus concessiorem, auxilium et defensionem episcopo dare, quod quolibet signo factum extiterit, regi vel pontifici seu catholicæ fidei non nocebit. » Nec propriè, nec theologicè loquitur Goffridus Vindocinensis, cùm annulum et baculum sacramenta vocat sicut oleum et chrisma, cùm ad sacramenti substantiam non pertineant. Hyperbolicè loquitur, cùm ait laicum qui illa tradit, se Filio Dei in collatione sacramentorum antepone; cùm imperatores et reges dantes investiturâs nunquàm sibi persuaserint se conferre sacramentum. Investituram itaque hæresim esse, et laicos investituram dantes esse hæreticos, non rectè probat Vindocinensis abbas. Sed suo ipse principio luculenter refellitur: statim enim opusculi initio hoc principium statuit: *Firmissimè crede quòd nihil aliud propriè hæresis dicitur, nisi quod à Patris unitate Filium sive Spiritum sanctum conatur separare, vel personarum alteram alterâ minorem vel majorem asserere*. Quod nequidem in mentem venit principibus investiturâs usurpantibus, aut scriptoribus eas jure fieri propugnantibus. Quanquàm definitio illa hæreseos à Goffrido Vindocinensi tradita haud accurata sit; secundùm quam sequeretur solas Arii et Macedonii hæreses hoc nomine censendas.

Idem abbas, epistolâ 11 libri 3 ad Rainaldum Andegavensem episcopum datâ, Investiturâs ex duobus capitibus damnandas probat, primò quòd absque canonicâ electione episcopatus vel abbatie conferrentur à laicis potestatibus: deindè quòd vix absque simoniâ darentur; idèquæ illis hæreseos labem aspergit. Cæterùm si præcedente electione canonicâ et absque simoniâ investitura fieret, non videtur de illâ tam severè judicaturus, tam durè locuturus Goffridus Vindocinensis. « Episcopus, inquit, sine canonicâ electione, est quasi arbor sine radice. Arbor autem quæ radicem non habet, etiamsi folia habeat, fructum ferre nullatenus valet... Tota utique ordinatio episcopi in solâ electione consistit, et consecratione, si tamen illam electio recta præcesserit. Hæc autem priùs per semetipsum fecit Christus, deinde verò vicarii ejus. Et in Apostolis quidem à Christo facta sunt, quoniam ab ipso electi et consecrati fuerunt; in aliis

« verò omnibus à nullis aliis fieri licet, nisi à vicariis
 « Christi. Sunt autem vicarii Christi clerici in ele-
 « ctione; episcopi in consecratione; cæteri omnes
 « petere quidem episcopum possunt; eligere verò vel
 « consecrare non possunt. Quicumque igitur alio
 « modo, quasi sub nomine Pontificis, Ecclesiam vel
 « potestatem ecclesiasticam sibi vindicare præsumit,
 « hic jam non per ostium intrat, sed aliundè ascen-
 « dit; ut meritò non inter episcopos computetur, sed
 « inter fures et latrones connumeretur. Investituram,
 « quam de manu laici accepistis per pastorem vir-
 « gam silere non debeo, nec loqui sine dolore, quod
 « ad majorem injuriam sanctæ Ecclesiæ in occulto
 « factum non fuit, sed publicè. Qui autem cognoscere
 « voluerit, quid catholica et apostolica Ecclesia de in-
 « vestiturâ senserit, quid docuerit, quid judicaverit,
 « quid constituerit, legat in primo capitulo illius con-
 « cili, quod tempore Gregorii VII papæ factum est, et
 « ibi omnes clericos qui de manu laici investituram
 « accipiunt, hæreticos vocatos, et ideò damnatos esse
 « et excommunicatos inveniet. » Memoria fefellit Gof-
 « fridum Vindocinensem. In synodorum enim à Grego-
 « rio VII celebratarum decretis eos qui investituras de
 « manu laicâ susceperant, excommunicatos legimus;
 « hæreticos verò appellatos non legimus.

Pergit ille : « Licet enim alia hæresis de investiturâ
 « dicatur, alia simoniaca; ista tamen quæ de investi-
 « turâ dicitur, contra sanctam Ecclesiam fortius jacu-
 « latur. Ibi enim imprimis omnis ecclesiasticus ordo
 « confunditur, quando hoc quod unicuique à suo con-
 « secratore in Ecclesiâ cum orationibus, quæ ibi con-
 « veniunt, dari debet, à seculi potestate prius accipi-
 « tur. Quod S. Apostoli non solum interdixerunt;
 « verum etiam omnes illos qui per secularem potesta-
 « tem ecclesiam obtinent, à Christo sibi traditâ pote-
 « state damnaverunt. Et meritò Apostoli iudicio Spi-
 « ritus sancti hanc hæresim in Ecclesiæ principio
 « damnare decreverunt, quam longo post tempore ex
 « patre diabolo nascituram esse præviderunt. » Spe-
 « ciat canonem 31 ex iis qui Apostolis sunt adscripti.

« Cum igitur laico investitura et omnis disponenda-
 « rum ecclesiasticarum rerum facultas à Spiritu S.,
 « qui in Apostolis loquebatur, negata sit penitus et
 « interdicta; qui investituram à laico suscipit, non
 « jam contra Apostolos tantum, imò contra Dominum
 « Apostolorum, quod sanctum est, canibus exponit.
 « Investitura enim de quâ loquimur, sacramentum
 « est, id est, sacrum signum, quo princeps Ecclesiæ,
 « episcopus scilicet, à cæteris hominibus secernitur
 « pariter atque dignoscitur, et quo supra christianum
 « gregem cura pastoralis ei tribuitur. Hanc investitu-
 « ram ab illo solo suscipere debet, à quo et consecra-
 « tionem habet. Illum siquidem prius oportet conse-
 « crari; deinde verò tanquam ducem Ecclesiæ sacris
 « insignibus decorari. Si quis autem cuilibet seculari
 « potestati ista decere putat, errat. Quòd si defendere
 « nititur, Apostolorum doctrinam, et sancti Spiritus
 « sensum annullare desiderat, undè hæreticus esse
 « nullatenus dubitatur. Hæc propterea hæresis de in-

« vestiturâ, si rectè perspiciatur, etiam hæresis simo-
 « niaca esse vivâ et verâ ratione probatur. Nam quæ
 « secularis potestas sibi vindicare nititur investitu-
 « ram, nisi ut per hoc aut pecuniam extorqueat, aut,
 « quod est gravius, sibi inordinatè subjectam efficiat
 « pontificis personam? ... Hæc atque non tam humanâ
 « quàm diabolicâ malignantia Ecclesia catholica fidem,
 « libertatem et castitatem amittit, sine quibus nullâ
 « ratione subsistit. »

IX. Goffridum Vindocinensem, et alios, investituras
 hæreseos nomine damnantes, non solum refellunt
 momenta gravissima superius prolata, sed illud ma-
 ximè, quòd concilia hæc in causâ celebrata, et summi
 Pontifices Gregorius VII, Victor III, Urbanus II, Pa-
 schalis II, et Callixtus II, qui illas damnavere, nus-
 quàm earum defensoribus hæreseos notam inusserint.
 Quod ex eorum decretis ac sententiis hæc in dis-
 sertatione laudatis compertum est. Quamobrem au-
 licorum Henrici imperatoris temeraria verba et
 petulantes disputationes occasionem multis dedisse
 investituras hæreseos nomine sugillandi, colligitur ex
 Laurentio de Leodio, in historiâ episcoporum Vir-
 dunensium, tomo 12, Spicilegii Dacheriani, ubi Ri-
 chardum episcopum commemorat, privilegium de in-
 vestituris, quod à Paschali II extorserat Henricus
 imperator, ad monasterium S. Vitoni (S. Venne de
 Verdun O. B.) detulisse, accersitis monachis legisse,
 ipsisque tribulationes et exilia, quæ pro Ecclesiæ causâ
 passi fuerant, insultando exprobrasse. Tum subdit
 historicus : « quosdam comites ejus os suum in cœ-
 « lum elevasse, grandia de rege disputasse, eum re-
 « gem pariter et summum sacerdotem, quod nec apud
 « ullos hæreticos dictum invenitur, prædicasse; ejus
 « juris esse ut præules faciat, vel deponat, dialecti-
 « casse. » Quin similia antea effutierint aulici quidam
 non dubito : et hujusmodi hominum temerarios ser-
 mones fuisse in causâ cur hæreseos infame nomen in-
 vestituris à plerisque tribueretur, conjicio; quamvis
 Henricus ipse imperator, non Ecclesiæ jura, non officia
 quælibet, sed regalia sola se dare assereret, ut ex Pe-
 tro Diacono superius observavi.

SCHOLION PRIMUM.

In hoc articulo, pag. 564 editionis primæ, hanc
 propositionem notant religiosi censores; in concilio
 protestantur episcopi se recessuros ab obedientiâ Papæ,
 nisi damnet investituras.

R. Loquor eo loci de episcopis in concilio Vien-
 nensi, cui præerat Guido archiepiscopus et Sedis
 Apostolicæ legatus in causâ investiturarum congrega-
 tis. Quid gesserunt, quid decreverunt, quid minati
 sunt refero. Quod autem notant religiosi censores non
 simpliciter à me refertur (quod mihi tamen vitio verti
 non deboret, cum sit mera facti quæstio) seu vehe-
 menter improbatur his verbis : *Secundò, inquam, in*
eo peccarunt, quòd Romano Pontifici minas intentarint,
se ab ejus obedientiâ recessuros, nisi synodi statuta con-
firment; quod pessimi sanè exempli est.

SCHOLION II.

In eodem articulo, pag. 565 editionis primæ, reli-

giosi censores hanc propositionem notant : « Quamquam Papa erraverit in regimine, excusandus tamen, quod coactus privilegium Ecclesie noxium concesserit; ac verenda Patris velanda: compatiendum capiti infirmitate laboranti. »

R. Yvonis Carnotensis episcopi sententiam de privilegio, à Paschali II concessa imperatori in causâ investiturarum, eò loci refero, ejusdemque Yvonis sancti et juris canonici peritissimi præsulis verba summâ fide describo, de meo nihil addens. Non mea igitur, sed S. Yvonis Carnotensis verba reprehendant RR. censores.

SCHOLION III.

In eodem articulo, pag. 567 edit. primæ, religiosi censores hanc propositionem notant : « Acta concilii Viennensis approbavit Papa; non tamen credendum est eâ approbasse pro eâ parte quâ dicit investituras esse hæresim. »

R. Id ex Romanæ synodi Actis, quam anno 1216 celebravit Paschalis II, de quo sermo est, luculenter probo et hic et art. 13, pag. 590, ejusdem editionis. Nullus alius melior interpret pontificiæ mentis quam Pontifex ipse. Sed et Yvo Carnotensis investituras hæresim non esse propagavit, idemque cum eo senserunt Senonensis provinciæ episcopi, quorum nomine scripsit ille synodicam epistolam eâ in causâ ad Joannem Lugdunensem archiepiscopum. Cæterum hæc mæra facti et historiæ quæstio.

SCHOLION IV.

In eodem articulo, pag. 568 edit. primæ, religiosi censores hanc propositionem velut meam notant : « Investituras tanquam hæresim damnare, idem est ac declarare Papam hæreticum. »

R. Hæc propositio ibi non legitur, sed hæc tantum Yvonis Carnotensis verba, ex quibus illam fabricari se posse existimarent religiosi censores : « Quia in hoc concilio de investituris laicorum, quas quidem inter hæreses computant, tractare disponitis, potius pendenda patris vestri nudabit, quam post dorsum ea velando benedictionem paternam vobis acquiratis. Quod enim propter vitandam populi stragem paternè in se admisit summus Pontifex, coegit necessitas, non approbavit voluntas. » Hæc Yvo Carnotensis.

SCHOLION V.

Ad eundem locum hanc notam apponunt religiosi censores : *Exempla plura avertit pontificum et sanctorum qui erraverunt.*

R. Illa non assero, sed Yvo Carnotensis, cujus epistolæ in causâ investiturarum ad Joannem Lugdunensem archiepiscopum scriptæ suo et comprovincialium provinciæ Senonensis nomine, summam exhibeo per modum historiæ. An Yvonem Carnotensem censoriâ animadversione dignum putant, quod Moysis, Aaronis et S. Petri peccata commemoraverit, quæ et Spiritus sanctus commemorari voluit in Scripturâ sacrâ? De Pontificum erroribus eò loci nulla mentio. Marcellini duntaxat thurificationem Yvo Carnotensis obiter commemorat, quod ex apocryphis Actis illum sumpsisse observo ad marginem.

SCHOLION VI.

In eodem articulo, pag. 572 edit. primæ, religiosi censores hanc propositionem notant : « Papa non est prævaricatus, quamquam fecerit contra decreta antecessorum, quia studiosè non fecit, sed subreptione fallente, vel necessitate cogente. »

R. Paschalis II, qui Henrico imperatori investituras concesserat, factum sic excusant Yvo Carnotensis et cæteri provinciæ Senonensis episcopi. *Non enim, inquit, prævaricator est legis, qui delinquit in lege, aliquâ fallente subreptione, vel impellente necessitate, sed qui legem impugnat studiosè, et delictum suum non curat agnoscere.* Hæc illi.

ARTICULUS XIII.

Privilegium investiturarum à se Henrico imperatori concessum rescidit Paschalis II, damnavitque ceu privilegium contra Spiritum sanctum et canonicam institutionem indultum, in duabus synodis Romæ celebratis, annis 1112 et 1116, et insigne magnanimæ humilitatis exemplum successoribus omnibusque episcopis dedit.

Cum Paschalis II nobilissima Ecclesiæ membra adversum se commota cerneret ob privilegium investiturarum Henrico imperatori concessum, et ab omnibus ecclesiasticæ libertatis studiosis urgeretur ut illud revocaret, concilium in basilicam Lateranensem congregavit anno Domini 1112, quinto kalendas aprilis, in quo seipsum accusavit, factumque suum fratrum consilio ac judicio corrigendum subdidit. « Scriptum illud, inquit, quod magnis necessitatibus coactus, non pro vitâ meâ, non pro salute aut gloriâ, sed pro solis Ecclesiæ necessitatibus, sine fratrum consilio aut subscriptionibus feci, super quo nullâ conditione, nullâ promissione constringimur, sicut pravè factum cognosco, ita pravè factum confiteor, et omninò corrigi, Deo præstante, desidero; cujus correctionis modum fratrum qui convenerunt consilio judicioque constituto, ne fortè per hoc in posterum detrimentum aliquod Ecclesiæ aut animæ meæ præjudicium relinquatur. Tunc communi omnium favore laudatum est, ut fratres omnes qui donum à Deo sapientiæ scientiæque perceperant, maturius super hoc consilium communi collatione susciperent, quid sequenti die per inspirationem Spiritus sancti responderent. »

Ultimâ die concilii, professionem fidei coram Patribus edidit sub hæc formulâ : « Amplector omnem divinam Scripturam, scilicet veteris et novi Testamenti, legem à Moyse scriptam, et à sanctis prophetis. Amplector quatuor Evangelia, septem canonicas Epistolas, Epistolas gloriosi doctoris B. Pauli Apostoli, sanctos canones Apostolorum, quatuor universalis concilia, sicut quatuor Evangelia, Nicænum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chalcedonense et Antiochenum concilium, et decreta sanctorum Patrum, Romanorum pontificum, et præcipuè decreta domini mei Papæ Gregorii VII, et beatæ memoriæ Papæ Urbani. Quæ ipsi laudaverunt, laudo; quæ ipsi tenuerunt, teneo; quæ confirmaverunt

« confirmo; quæ damnaverunt, damno; quæ repulerunt, repello; quæ interdixerunt, interdico; quæ prohibuerunt, prohibeo in omnibus et per omnia, et in iis semper perseverabo. »

Tum Girardus Engolismensis episcopus, Sedis Apostolicæ per Aquitaniam legatus, summi Pontificis totiusque concilii assensu, hanc sententiam promulgavit: « Privilegium illud, quod non est privilegium, neque verò debet dici privilegium, pro liberatione captivorum et Ecclesiæ à domino Paschale Papæ per violentiam regis Henrici extortum, nos omnes in hoc sancto concilio cum domino Papæ congregati, canonicâ censurâ, et ecclesiasticâ auctoritate iudicio sancti Spiritûs damnamus, et irritum esse iudicamus, atque omninò cassamus, et ne quid auctoritatis et efficacitatis habeat penitus excommunicamus. Et hoc idèò damnatum est, quòd in eo privilegio continetur quòd electus canonicè à clero et populo, à nemine consecratur, nisi prius à rege investiat. Quod est contra Spiritum sanctum, et canonicam institutionem. » Perlectâ verò hac sententiâ, ab universo concilio acclamatum est: Amen, amen, fiat, fiat. Ista constant ex Actis synodi relatis à Willelmo Malmesburiensi, lib. 5, de Gestis regum Anglorum, pag. 168, et à Conrado Urspergensis abbate in Chronico ad annum 1112. Ejusdem concilii historiam pressius describit Petrus Diaconus in Chronico Caffinensi, lib. 4, cap. 47. Eandem quoque metro persequitur Gotfridus Viterbiensis Chronici parte 17, pag. 507 et 508, narratque Pontificem insignia deposuisse, iudicio synodi se subiecisse, et ad pontificatum abdicandum paratum fuisse, ut Ecclesiæ, cujus de libertate violatâ incusabatur, satisfaceret:

Tunc ait, ô Patres, à Cæsare scripta notate,

Et quodcumque placet, super his decreta parate;

Me quoque Pontificem non fore, jussa date.

Peccatis mala vestra meis venisse notavi

Officiis me destitui dignum reputavi;

Me quoque deposui ne pereatis, ait.

Hæc ait, et Mitram rejicit, mantumque reliquit:

Ordinet Ecclesia sine me quidquid placet, inquit:

Moreque Pontificis iudicet ipsa sibi.

De eadem synodo, et Paschalis II, Pœnitentiâ audiendus Sugerius abbas in Vitâ Ludovici Grossi Francorum regis, cap. 9: « Aliud etiam, inquit, de manu domini Papæ, ut deinceps investiret, surreptitium privilegium extorsit (Henricus imperator) quod idem dominus Papa in magno concilio trecentorum et eo amplius episcoporum, iudicio Ecclesiæ, nobis audientibus conquassavit, et perenni anathemate irritum reduxit. Verùm si quærît quis quare Dominus ita tepidè fecerit, noverit quia Ecclesia, percusso Pastore et collateralibus, languebat, et penè eam tyrannus ancillans, quia non erat qui resisteret, tanquàm propriam occupabat. Cui certum facto dedit experimentum, quòd cum fratres Ecclesiæ columnas ad tuitionem et Ecclesiæ reparationem quomodocumque solvi fecisset, pacemque Ecclesiæ qualemcumque reformasset; ad eremum solitudinis

confugit, moramque ibidem perpetuam fecisset, si universalis Ecclesiæ et Romanorum violentia coactum non reduxisset. Verùm Dominus Jesus Christus redemptor et defensor Ecclesiæ suæ, nec eam diutius conculcari, nec imperatorem impunè ferre sustinuit. Qui etenim nec tenti nec fide obligati fuerant, causam Ecclesiæ fluctuantis suscipientes Domini designati Ludovici suffragio et consilio, in Gallicanâ celebri concilio collectâ Ecclesiâ, imperatorem tyrannum anathemate innodantes, mucrone B. Petri perfoderunt. » De concilio Viennensi loquitur, de quo paragrapho superiori diximus. »

Pontificiæ potestatis plenitudinem Paschalis II, non objecit, ἀπρωσλον sibi uni non tribuit, errorem confessus est quòd à synodorum et antecessorum suorum decretis defecisset. Intellexit namque prudentissimus et humillimus Pontifex, non in destructionem paternorum canonum primam et maximam se accepisse à Christo potestatem; neque adversus veritatem, sed pro veritate plus cæteris consacerdotibus posse; ut ait Facundus Hermianensis episcopus. Attendit ad sententiam Innocentii I, in Epistolâ ad clericum Constantinopolitanum scribentis: « Longè præstiterit vel ea condemnare quæ rectè facta sunt, quàm ea robur ullum sortiri, quæ adversus canones gestasunt. » Attendit ad sententiam Zozimi epistolâ 6, ad Aurelium scribentis: « Cùm adversus Patrum statuta venitur, non tantum illorum prudentiæ atque sententiæ, qui in ævum victura sanxerunt, sed ipsi quodammodò fidei et catholicæ disciplinæ irrogatur injuria. Quid enim tam sanctum ac venerabile est quàm penitus non exorbitare ab itinere majorum quorum canonica instituta velut quædam fundamenta sunt, ferendis fidei jacta ponderibus? » Attendit ad sententiam Bonifacii II, epistolâ 3, scribentis: « Convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. » Attendit ad sententiam S. Leonis Magni ad Marcianum Augustum scribentis: « Privilegia Ecclesiarum, sanctorum Patrum canonicis instituta, et venerabilis Nicænæ synodi fixa decretis, nullâ possunt improbitate convelli, nullâ novitate mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo, necesse est me perseverantem exhibere famulatum: quoniam dispensatio mihi credata est, et ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, me, quod absit, connivente violentur. » Et epistolâ 78 (sive 132, editionis Quenellii) ad Leonem Augustum: « Secundum Apostolum, si quæ destruxi, hæc ædifico, prævaricatorem me constituo, et eis me ultionum conditionibus subdo, quas non solum auctoritas beatæ memoriæ principis Marciani, sed etiam ego meâ consensione firmavi... » Attendit ad sententiam Hilarii Papæ epistolâ 4, ad quosdam episcopos Gallicanos scribentis: « Nihil adversum venerandos canones, nihil contra sanctæ memoriæ decessoris mei iudicium valeat, quidquid obreptum nobis esse constiterit. Nolumus namque Ecclesiarum privilegia, quæ semper sunt servanda, confundi; quia per hoc non minus in

« sanctorum traditionum delinquitur sanctiones, quam
 « in injuriam ipsius Domini prosilitur. » Attendit ad
 sententiam Gelasii I ad episcopos Lucanæ scriben-
 tis : « Cum nobis contra salutarium reverentiam regu-
 « larum cupiamus temerè nihil licere, » etc. Et Epi-
 stolâ ad episcopos Dardanæ : « Confidimus quod
 « nullus jam veraciter Christianus ignoret, uniuscu-
 « jusque synodi constitutum, quod universalis Eccle-
 « siæ probavit assensus, nullam magis exequi Sedem
 « præ cæteris oportere quàm primam, quæ unam-
 « quamque synodum et suâ auctoritate confirmat, et
 « continuatâ moderatione custodit. » Attendit ad
 sententiam Symmachi Papæ ad Aëonium Arelaten-
 sem episcopum scribens : « Dùm ad Trinitatis instar,
 « cui una est et individua potestas, unum sit per diver-
 « sos antistites sacerdotium; quomodò priorum sta-
 « tuta à sequentibus convenit violari? Huc accedit,
 « quod si hæc eveniat sententiarum varietas, ad ipsam
 « sacrosanctam credimus religionem pertinere; cu-
 « jus omnis potestas infringitur, nisi universa quæ à
 « Domini sacerdotibus semel statuantur, perpetua
 « sint. Quod aliàs contingere poterit, si successor
 « decessoris actibus non tribuerit infirmitatem, et
 « roborando quæ gesta sunt, faciat rata quæ gesserit.
 « Quanta enim vicariis B. Petri judicabitur reveren-
 « tia, si quæ in sacerdotio præcipiunt, iis transeun-
 « tibus dissolvantur? » Attendit ad sententiam S. Gre-
 gorii Magni, lib. 5, epistolâ 42, scribens : « Justitiæ
 « ac rationis ordo suadet, ut qui sua à successoribus
 « desiderant mandata servari, decessoris sui procul-
 « dubio voluntatem et statuta custodiant. » Attendit
 ad solemnem professionem Romanorum pontificum,
 ante ipsorum inaugurationem olim edi solitam, quâ
 promittebant : « Diligentius et vivacius omnia decreta
 « prædecessorum Apostolicorum pontificum, quæque
 « synodaliter statuerunt, et probata sunt, confirmare,
 « et indiminutè servare, et sicut ab eis statuta sunt,
 « in sui vigoris stabilitate custodire. Disciplinam et
 « ritum Ecclesiæ à sanctis prædecessoribus traditum,
 « illibatum custodire. » Sic habet Liber Diurnus Ro-
 manorum Pontificum. Hæc animo recolens Pascha-
 lis II, se peccasse fassus est, privilegium de investi-
 turis, contra conciliorum et prædecessorum suorum
 decreta, imperatori concedendo; Ecclesiæ satisfecit;
 synodi judicio insigni humilitatis exemplo se subjecit,
 S. Petrum imitatus, qui S. Pauli reprehensionem
 haud molestè tulit, *quatenus qui primus erat in apostola-
 tus culmine, esset et primus in humilitate; et omnia
 dona quæ acceperat, quasi à memoriâ repulit, ut unum
 fortiter humilitatis donum teneret.* Verba sunt S. Gre-
 gorii Magni, homiliâ 48 in Ezechielem.

Idem privilegium Henrico imperatori concessum
 rursus damnavit Paschalis II, in alterâ synodo Late-
 ranensi anno 1117 : « Postquàm, inquit, Dominus de
 « servo suo fecit quod voluit, et me populumque Ro-
 « manum tradidit in manus regis, videbam quotidie
 « passim fieri rapinas et incendia, cædes et adulteria.
 « Hæc et ejusmodi mala cupiebam avertere ab Eccle-
 « siâ et populo Dei; et quod feci, pro liberatione po-

« puli Dei feci. Feci autem ut homo, quia pulvis sum
 « et cinis. Fateor me malè egisse, sed rogo vos omnes,
 « orâte pro me ad Deum, ut indulgeat mihi. Illud autem
 « malum scriptum, quod in tentoriis factum est, quod
 « pro pravitate sui privilegium dicitur, condemno
 « sub perpetuo anathemate, ut nullius unquàm sit
 « bonæ memoriæ, et rogô vos omnes ut idem facia-
 « tis. Tunc ab universis acclamatum est : *Fiat, fiat.* »

Bruno Signinus episcopus zelum ac lætitiâ conti-
 nere non valens, has in voces erupit : *Gratias agamus
 omnipotenti Deo, qui dominum papam Paschalem qui
 præsentî concilio præsidet, audivimus proprio ore dam-
 nantem illud privilegium, quod pravitatem et hæresim
 continebat.* Contentioni locum dedit illa hæreseos ac-
 cusatio. Quidam enim cavillatorie subjunxit : *Si pri-
 vilegium illud hæresim continebat, qui illud fecit, hære-
 ticus fuit.* Id impatienter ferens Joannes Cajetanus
 episcopus, Signino respondit : *Tunc hæc et in concilio,
 nobis audientibus, Romanum Pontificem appellas hære-
 ticum? Scriptum quod fecit dominus Papa, malum qui-
 dem fuit, sed hæresis non fuit.* Adjecit alter : *Imò nec ma-
 lum dici debet, quia si liberare populum Dei bonum est,
 quod dominus Papa fecit, bonum fuit.* Ferventem con-
 tentionem indicto silentio aëresedavit Paschalis, dixit-
 que : *Frates et domini mei, audite : Ecclesiâ ista nun-
 quàm habuit hæresim, imò hæc omnes hæreses conuas-
 satæ sunt... Pro hac Ecclesiâ Filius Dei in passione suâ
 oravit, cum dixit : « Ego pro te rogavi, Petre, ut non
 « deficiat fides tua. »*

Alterâ sessione Pontifex in communem Ecclesiæ
 causam incumbens, supremam honorum ecclesiasti-
 corum dispensationem et auctoritatem ipsa quibus
 vellet ministris suis conferendi, Ecclesiæ asseruit, ac
 Gregorii VII sententiâ contra investituras confirmavit :
 « Ecclesia primitiva, inquit, martyrum tempore floruit
 « apud Deum, et non apud homines. Dein ad fidem
 « conversi sunt reges, imperatores, Romani principes,
 « qui matrem suam Ecclesiam sicut boni filii honesta-
 « verunt, conferendo Ecclesiæ Dei prædia et allodia,
 « seculares honores et dignitates, regalia quoque jura
 « et insignia, quemadmodum Constantinus cæterique
 « fideles : et cepit Ecclesia florere tam apud homines,
 « quàm apud Deum. Habeat ergo mater et domina
 « nostra Ecclesia sibi à regibus sive principibus col-
 « lata; dispenset et tribuat ea filiis suis, sicut sibi e-
 « sicut vult. » Ita refert abbas Urspergensis, subdit-
 que : « Privilegium investituræ, quod in tentoriis con-
 cessisse videbatur, obliterare volens, iterans senten-
 « tiam Papæ Gregorii VII, investituram ecclesiastica-
 « rum rerum à laicâ manu rursus excommunicavit
 « sub anathemate dantis et accipientis. » Tandem
 confirmavit quidquid Canon Prænестinus episcopus,
 et Guido archiepiscopus Viennensis, Sedis Apostolicæ
 legati, ejusdem Sedis auctoritate, in causâ investiturarum,
 et Henrici Imperatoris, in suis synodis decre-
 verant. Ista constant ex Actis ab Urspergensi abbate
 descriptis in Chronico ad annum 1116.

SCHOLION PRIMUM.

In hoc articulo, pag. 583 edit. primæ, hanc propo-

sitionem notant religiosi censores : *Papa se accusat coram concilio, et se corrigendum subdit.*

R. Mera facta quæstio est. Facti porro istius veritatem probant Acta concilii Lateranensis ab ipso Paschali II, in causâ investiturarum congregati anno Christi 1112, aliaque historiæ monumenta à me prolata. Nihil ex cerebro meo finxi, sed quod gestum est, ex probatis Actis, et fide dignis auctoribus commemoravi.

SCHOLION II

In eodem articulo, pag. 586 edit. primæ, hæc reprehendunt religiosi censores : *Pontificiæ auctoritatis plenitudinem Paschalis non objecit, ἀπαραισιν sibi uni non tribuit; errorem confessus est, quod à synodorum et antecessorum suorum Decretis defecisset.* « Refert Alexander decreta canonum, inquit, ex quibus sequi videtur decreta pontificum contra canones nulla esse. »

R. Hæc rursus mera facti quæstio. Quid senserit ac gesserit Paschalis II, commemoro; quid ipsum movere potuerit ut ita sentiret, atque ita se gereret expono. Nihil inde colligo quod pontificiæ potestatis plenitudinem, id est, summam auctoritatem S. Petri et ejus successoribus, à Christo datam, nihil quod vim pontificiorum decretorum labefactet; sed Paschalis II, summam humilitatem commendo. *Hæc, inquam, animo recolens Paschalis II se peccasse fassus est, privilegium de investituris contra conciliorum et prædecessorum suorum decreta imperatori concedende : Ecclesiæ satisfecit, synodi judicio insigni, humilitatis exemplo se subjecit, S. Petrum imitatus, qui S. Pauli reprehensionem haud molestè tulit.* QUATENUS QUI PRIMUS ERAT IN APOSTOLATUS CULMINE, ESSET ET PRIMUS IN HUMILITATE. De honore et obedientiâ sanctæ Sedi Apostolicæ, et in eâ sedenti summo Pontifici debitis, ne levissimum quid detrahi velim.

NOTA.

Quamvis Paschalis in concilio à se convocato rei formam quodammodò assumpserit, quia Henrico imperatori investiturarum privilegium concesserat, non defuerunt tamen qui tunc etiam ab omni culpâ illum vindicaverint. Primò igitur in eodem privilegio electionum libertatem sartam tectamque esse decrevit, omnemque ab eis simoniam eliminando solius assensûs regii necessitatem indulsit; cum his verò conditionibus alii etiam sanctissimi imperatores investiturarum jure frui erant. Quod deinde præstitit Paschalis non ob criminabilem indulgentiam factum unusquisque agnosceret, si observet, quòd si prudenti dispensatione ab iis quæ statuerunt sui prædecessores, non recessisset, non solum contra se irreligiosi imperatoris iram concitasset, sed etiam ipsam Ecclesiam in diræ persecutionis ac irreparabilis dissensionis discrimen redegisset. Quot verò suppetunt in ecclesiasticâ historiâ monumenta, quibus cognoscimus non semel ex prudentiæ et charitatis legibus canonum observantiam fuisse dimittendam? Potuit proinde, imò debuit Paschalis absque eo quod violatorum canonum reus haberetur, in illacrymandis illis circumstantiis, in

quibus ipse et Ecclesia universa tunc versabatur, canonum observantiam dispensare. Ut quid ergo necesse erat tot canones seu monita suorum prædecessorum, quæ recenset Natalis, præ oculis habere, ex quibus patrati delicti gravitatem mensuraret, cum et ipsi canones ipsorum rigorem relaxandum præciperent, quoties ipsorum observantia in perniciem potius Ecclesiæ deserviret? Si proinde supra cæteros decet Romanum Pontificem sacros Canones inviolatos servare, debuit Paschalis ab ipsorum rigore recedere, ne ingruentium gravissimorum malorum auctor haberetur. Cæterum si conveniens est Ecclesiæ regulas Romanum Pontificem inspicere, non ita præstare tenetur quia superiore condita sint potestate, nam minimè id concedendum sæpè observatum est; sed quia quid ad spirituale gubernium conducatur, ostendunt.

Quod si nihilominus Paschalis rei potius personam induit, id ipsius humilitati tribuendum, quo etiam cum sui demissione exorta in Ecclesiâ dissidia non erubuit remove. Voluit etiam ad aliorum scandalum eliminandum quod coactus fecerat rescindere; et quamvis episcoporum judicio non subditus, ut observavit Yvo alique præsules, quos refert Natalis articulo 12, in concilio proponere non abstinuit quod emendandum judicavit.

ARTICULUS XIV.

Ecclesiæ decreta contra investituras laicæ potestates fu- catâ obedientiâ, imò fraude eludere quibusdam in locis conatæ sunt, baculum quidem pastorem et anulum electis prælatis non tradentes, sed prohibentes, ne illa ex altari recipèrent, nisi ab ipsis ritu solemnî eò ducerentur.

Hanc laicorum fraudem ex chartâ veteri cænobii sancti Michaelis ad Mosam anno 1117 scriptâ discimus, quæ inscribitur *Notitia de libertate baculi pastoralis in eodem cænobio*, editâ à dom. Mabillonio viro eruditissimo odoris boni lib. 6, de Re diplomaticâ, cap. 165, cujus verba historiam istam illustrantia subjicere malim, quam verbis ipse meis rei gestæ seriem exponere. « In nomine sanctæ Trinitatis et indi- « viduæ Unitatis. Deducente nos omnium bonorum « deductore Spiritu sancto, exultationem nostram « Fratribus nostris in hanc Ecclesiam nobis succes- « suris insinuemus, ut et ipsi scilicet habeant unde « nobiscum exultent, et sibi caveant, reducto con- « suetudinis illicitæ jugo, seipsos pariter et fratres « sibi successuros, unde nos exulemus, contristent. « Igitur in hac Ecclesiâ, sicut et in cæteris, in qui- « bus secularis dignitas suam exercere nititur pote- « statem, mos antiquus obtinuerat, ut quoties abbas « moreretur, alter in loco illius, nisi baculum de « manu advocati Ecclesiæ susceperet, nullatenus « substitueretur. Hæc illicita consuetudo adeò inoleve- « rat, ut quidam abbas nomine Sigifridus, quamvis cæ- « teris quos memoria nostra sibi revocare potuit reli- « giosior, tamen de manu feminæ, videlicet venera- « bilis comitissæ Sophiæ suscepisset. Qui tandem ad « se reversus, et melius sacrorum canonum institu- « tionibus informatus, Romam pœnitentiâ ductus pe-

tit, baculum beatæ memoriæ Gregorio VII, qui et Hildebrannus, crimen suum confitens reddidit. Quem tamen, cogente vix apostolico, quia ejusdem viri religio ad notitiam ejus pervenerat, iterum recepit; et sic abbas laudabilis vitæ usque in finem perseveravit. Sed venerabilis prædicta comitissa audiens se contemptam, se despectam vehementer super hoc gratulatur; ac deinceps in dilectione viri religiosi plurimum pro tali contemptu charitatis vinculi adstringebatur. Sed et ipsa hoc exemplo se peccasse cognoscens, Romam perrexit, atque eidem Apostolico reatum suum confitens absoluta reparavit. Ista autem membris corporis exuta, ingens altercatio inter comitem Theodoricum, prædictæ Sophiæ filium, et monachos exoritur, dum hic scilicet, juxta consuetudinem dignitatis prædecessorum suorum, abbatem substituere nitebatur. Monachi autem sacrorum canonum decretis, quibus jam per prædictum abbatem edocti fuerant, obviare revereabantur. Sed utrarumque partium mediatoribus hanc litem sedare concupientibus, visum est ut baculus super altare à comite Theodorico poneretur, et abbas ejus conductu ad eum suscipiendum adduceretur; satis in hoc decepti, ut quasi sic suam comes non amitteret dignitatem, nec monachi suam viderentur violare religionem; cum sacri canones manum rariùs nominent, quando Catholicis prohibent accedere ad Ecclesias per secularem potestatem: et frequentius præcipiant eorum omninò vitare in conductu dignitatem. Tali ergo deceptus errore abbas Ornatus, necnon abbas Ulicus, baculum uterque super altare advocati conductu suscepit, et hæc illicita nec memoriæ digna conditio in hac sancti Michaelis ecclesiâ usque ad electionem domini abbatis Lanzonis perseveravit. Igitur prædicto abbate Ulrico carnis claustra egresso, quidam Fratrum spiritu ferventes, atque sacrorum canonum studiosi servatores, hujus miserandæ conditionis pestem diù in Ecclesiâ lactatam, diù nutritam, diù reboratam, vehementer ingemuerunt: atque assumpto fidei clypeo, adversus eam pro posse decertare seipsos et universam Ecclesiam excitaverunt; sic scilicet, ut priusquam advocatus occurreret, abbatem sibi Lanzonem nomine perfererent, et ad altare, absque ullo laicali conductu, ad baculum suscipiendum deducerent, et soli, sine seculari dignitate, in sede collocarent. Sed his ita gestis, aures universorum qui antiquæ consuetudinis Ecclesiæ et advocatorum notitiâ habuerant, quasi re inaudita concutiuntur, corda omnium in stuporem vertuntur. Monachi hoc præsumpsisse ausi, nimiam insipientiâ et etiam insolentiâ notantur. Comes etiam Raynaldus, prædicti comitis Theodorici filius, tunc temporis Ecclesiæ advocatus, hoc audito furore commotus cum principibus regionis ad Ecclesiam venit, qui monachos dignitatem suam injustè sibi substraxisse satis indignando conquerebatur. Quod nisi celeriter corrigeretur, sic scilicet ut abbas de se egrederetur: multis assertionibus affirmabat quòd Ecclesiam op-

pressionibus quibus posset, persequeretur. Sed tamen eo virorum prudentium consilio mitigato, dies determinatur, in quo jus suum antiquum omnibus convenientibus recitaret, et injuriam quam à monachis perpessus fuerat, revelaret. Interim ab utràque parte consilium requiritur Episcoporum. Die determinato fit conventus abbatum, monachorum, clericorum, laicorum. Res utriusque partis in Judicio ponitur; sed monachi nihil superbè, nihil insolenter, sed religiosè, sed prudenter fecisse quod fecerant, inveniuntur: auctoritas enim sacrorum canonum in medio deducitur, quæ sub anathemate prohibet, ne quis per secularem dignitatem curam pastorem aggre-diatur. Sic enim in Canone Apostolorum reperitur. *Si quis secularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur et abjiciatur; omnesque qui illi communicant.* Item ex Antioch. concilio: *Si quis per secularem dignitatem Ecclesiam Domini obtineat, abjiciatur et ipse et ordinator ejus, et modis omnibus à Communionem separentur, et sint sub anathemate: sicut Simon Magus à Petro.* Item ex synodo à 240 Patribus habitâ sub Nicolao I Pontifice: *Quisquis secularium Principum aut potentum, aut alterius laicæ dignitatis, adversus communem et consonantem atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediat atque consentiat quod Ecclesia de electione et ordinatione proprii Pastoris se velle monstravit.* His atque plurimis aliis testimoniis, quæ prolixitas adhibere prohibet, atque virorum religiosorum consiliis, comes Raynaldus non tantum monachorum sed et suum periculum discens, si quod jus circa pastorem curam retentaret, indignationem tandem flexit; et quoniam non malitiosè, sed pro suâ religione monachos certasse cognovit, jus illud antiquum, quod à progenitoribus suis retinere quærebat, inspirantè sibi Spiritu sancto renuntiavit.... Sit igitur deinceps cautela fratrum religiosorum, ut quoties abbas eligendus fuerit, sine seculari pompâ, sine conventu omninò laicorum, clericorum, soli Capitulum habeant, soli Patrem sibi cum timore Dei eligant; electum soli ad altare, ad suscipiendum baculum deductum constituent, constituto obedientiam promittant. His expletis abbas ad publicum exeat, fidelitates suas juxta consuetudinem, à quibus debet, suscipiat. Quòd si comes in villâ fuerit, vel cum advenerit, duo de fratribus, vel tres ad eum pergant, ut quem soli abbatem constituerint, ei nominent, omninò nihil aliud dicentes: *Illud Dominum nobis constituimus abbatem, precamur sicut advocatum Ecclesiæ, ut eum diligatis, et consilium ei delis, et in necessitatibus suis obveniat.* Si autem oblii suæ religionis aliter egerint, unde jugum antiquitatis execrandæ super se vel super posteros revocent, vinculis anathematis sacrorum conciliorum, quæ ut Evangelia sunt veneranda, sese adstrictos non ignorent.

ARTICULUS XV.

Gelasius II controversiam investiturarum componere noluit aut Henricum imperatorem ab anathemate absolvere, absque judicio synodi.

Audito Paschalis II obitu, statim Romam advolavit Henricus imperator : Gelasium II qui ipsi successerat, ex Urbe egredi compulsi : et pacem ab ipso minis et terroribus extorquere conatus est, extrema quæque intentans, nisi pacis securitatem daret, ac jramento firmaret. Respondit Pontifex magnanimus : « De controversiâ quæ inter Ecclesiam et regnum est, vel conventioni, vel justitiæ libenter acquiescimus, loco et tempore competenti, videlicet Mediolani, vel Cremone, in proximâ beati Lucæ festivitate, fratrum nostrorum judicio, qui à Deo sunt judices constituti in Ecclesiâ, et sine quibus hæc causa tractari non potest. Et quoniam Dominus imperator à nobis securitatem querit; Nos verbo et scripto eam promittimus, nisi ipse eam interim impediât. Aliàs enim securitatem facere, nec honestas Ecclesiæ, nec consuetudo est. » Id constat ex Epistolâ Gelasii II ad Gallos. Quâ in Epistolâ insigne monumentum habemus ad probandum episcopos jure divino in conciliis sedere judices causarum ecclesiasticarum : *Fratrum nostrorum judicio*, inquit, *qui à Deo sunt judices constituti in Ecclesiâ et sine quibus hæc causa terminari non potest.* Itaque Gelasius II in contröversâ de investituris nihil innovavit, nec à decessorum suorum decretis vel tantillûm deflexit.

SCHOLION.

In hoc articulo, pag. 597 edit. primæ, religiosi censores hanc propositionem notant : *Episcopi jure divino in conciliis sedent judices controversiarum Ecclesiasticarum.*

R. Id à me opportunè observatum est in Epistolam Gelasii II ad Gallos in causâ investiturarum scriptam, cujus verba descripsi. Id enim ex re esse asserit. Id constat ex concilio Hierosolymis celebrato ab Apostolis in contröversâ de legalium cæremoniâ observantiâ : sic enim in eo S. Jacobus primus Hierosolymitanæ Ecclesiæ episcopus suffragatus est : *Propter quod ego judico non inquietari eos qui ex gentibus convertuntur ad Deum, sed scribere ad eos, ut abstineant se à contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocatis, et sanguine.* Id constat ex actis plerisque conciliorum, quibus episcopi hunc in modum subscribunt : *Ego N. episcopus decernens vel definiens vel judicans subscripsi.* Ea est sacræ facultatis Parisiensis, et Ecclesiæ Gallicanæ doctrina. Bellarminus ipse cardinalis doctissimus lib. 1 de Conciliis et Ecclesiâ, c. 18, *episcopos in conciliis non consiliarios sed judices esse* probat, et ex Actis Apostolorum, cap. 15, veritatis istius probationem arcessit. Et cap. 16, id probat : « Ex consuetudine Ecclesiæ, quæ est optima Scripturarum interpret : nam cum in omnibus conciliis, quæ post apostolica tempora sunt celebrata, hunc ordinem observatum esse constet, ut soli episcopi

« fuerint judices, idem omnino in apostolico concilio « servatum credere debemus : nec enim Ecclesia uni- « versa, ac præsertim primis illis temporibus, ab Apo- « stolorum exemplo et Traditione discessisset. »

ARTICULUS XVI.

Callixtus II investituras damnavit, et Henricum imperatorem eas pertinaciter retinentem excommunicavit in concilio Remensi.

Ut primûm consecratus est Callixtus II Pontifex maximus, concilium indixit Remis celebrandum, ad pacem Imperii et Sacerdotii, si fieri posset, conciliandam. Henricus imperator episcoporum et Principum Germaniæ votis sollicitatus in conventu Triburiensi, et à civilibus discordiis sibi metuens : *Semetipsum ibidem pollicebatur ob reconciliationem universalis Ecclesiæ presentandum iri*, inquit abbas Urspergensis. Celebratum est istud concilium anno Christi 1119, 13 kalendas novembris. Aduère 13 archiepiscopi, plusquàm ducenti episcopi, abbatum ingens numerus, Patres in universum quadringenti et viginti, ut Hesso Scholasticus, qui præsens aderat, et abbas Urspergensis testantur. Præfuit Callixtus II. Concilii locus erat insignis Ecclesiæ S. Mariæ, metropolitana sedes. Quæ verò ante concilium in negotio pacis gesta fuerint, exponere est operæ pretium, idque ex Commentario Hessonis Scholastici testis rerum gestarum oculati ut hæc ejus verba probant : *Quod vidi et audiui, fideliter et quanto brevius potui pedestri sermone descripsi.*

Callixtus II statim post inaugurationem suam Guillelmum de Campellis Catalaunensem episcopum et Pontium abbatem Cluniacensem Argentinam (Strasbourg) ad Henricum imperatorem misit, de pace et cõcordiâ inter regnum et sacerdotium cum eo acturos. Propensum ad pacem animum sibi esse significavit imperator, modò sine imminutione imperialis auctoritatis eam conciliari posse ostenderent. Tum Catalaunensis episcopus : « Si veram pacem, inquit, « domine, rex habere desideras, investituram episcopatum et abbatiarum omnimodis dimittere te « oportet. Ut autem in hoc nullam regni tui diminutionem pro certo teneas, scito me in regno Francorum electum, nec ante consecrationem, nec post consecrationem aliquid suscepisse de manu regis ; cui tamen de tributo, de militiâ, de telonio, et de omnibus quæ ad rempublicam pertinebant, et antiquitus scilicet à regibus christianis Ecclesiæ Dei donata sunt, ita fideliter deservio, sicut in regno tuo episcopi tibi deservunt, quòs huc usque investiendo, hanc discordiam, imò anathematis sententiam incurristi.... Si ergo investituras dimittere volueris, et possessionem Ecclesiarum, et eorum qui pro Ecclesiâ laboraverunt reddere, et veram pacem eis dare ; laborabimus, opitulante Domino, huic contentioni finem imponere. » Conditionem accepit imperator, re cum suo concilio communicatâ, modò fidem et justitiâ apud summum Pontificem inveniret, ac veram pacem ipse et sui, possessionesque hujus occasione dissidii amissas, reciperent. Catalaunensi

episcopo securitatem postulante, imperator se proposita capitula rata habiturum et executioni mandaturum, datâ subscriptione subtestimonio fidei christianæ promisit; pariterque post ejus majestatem Lausanensis episcopus, Palatinus comes, cæterique viri illustres tum clerici cum laici, qui erant in comitatu, conventioni subscripsere. Id cum ad Pontificem Parisiis tum agentem Catalaunensis episcopus et Cluniacensis abbas retulissent, lætitiâ incredibili affectus est, et communicato cum episcopis et cardinalibus sibi assistentibus consilio, eosdem cum episcopo Ostiensi, et Gregorio cardinalibus remisit ad imperatorem, cui Virdunum inter et Mediomatricum occurrerunt, nuntiaveruntque summum Pontificem ipsum ad communionem et pacem lubentissimè recepturum, promissa modò exequi vellet, diemque dicere quo illa esset ante finem concilii impleturus. Ille pacta conventa iterum propriâ subscriptione firmavit, idemque fecere proceres. Mutuam quoque conventionem Callixti legati firmarunt. Stata dies feria sexta nono kalendas novembris, quâ imperator, Mosomi, coram summo Pontifice, sine fraude pacta exequeretur. Hic porro mutue Conventionis tenor erat :

« Ego Henricus, Dei gratiâ Romanorum imperator Augustus, pro amore Dei, et B. Petri, et domini Papæ Callixti, dimitto omnem investituram omnium Ecclesiarum, et do veram pacem omnibus qui ex quo discordia ista cœpit, pro Ecclesiâ in guerrâ fuerunt, vel sunt; possessiones autem Ecclesiarum, et omnium qui pro Ecclesiâ laboraverunt, quas habeo, reddo; quas autem non habeo, ut rehabeant, fideliter adjuvabo; quòd si quæstio inde emergerit, quæ ecclesiastica sunt, canonico, quæ autem secularia sunt, seculari terminentur judicio.

« Ego Callixtus II, Dei gratiâ Romanæ Ecclesiæ episcopus catholicus, do veram pacem Henrico Romanorum imperatori augusti, et omnibus qui pro eo contra Ecclesiam fuerunt, vel sunt; possessiones eorum, quas pro guerrâ istâ perdidierunt, quas habeo, reddo, quas non habeo, ut rehabeant, fideliter adjuvabo. Quòd si quæstio inde emergerit, quæ ecclesiastica sunt, canonico, quæ secularia sunt, seculari terminentur judicio. »

His utrinque firmatis legati ad pontificem jam Remis agentem rediêre, ac rei gestæ seriem ipsi ante synodum exposuêre. Cœpta est, ut dixi, 13 kalendas novembris. Callixtus II luculentâ oratione exorsus est, in quâ multa de pace præclare dixit, seque ad eam Ecclesiæ et imperio procurandam omnibus eniti studiis significavit. « Hanc, inquit, virtutem quam appeto, quam ex sanctarum auctoritate Scripturarum, et generali approbatione publicæ commoditatis summo perè laude toto nisu inquirere, et in totâ Dei Ecclesiâ, ipso juvante, diffundere vivaciter laborabo. » Ita refert Ordericus Vitalis, lib. 12 Historiæ ecclesiasticæ. Se quoque nihil non apturum declaravit ad simoniacam hæresim quæ maximè per investituram contra Ecclesiam Dei innovata erat, consilio et auxilio Patrum, eliminandam, ut refert Hesso Scholasticus. Tum Ostien-

sis, et Catalaunensis episcopi, qui ad imperatorem pro negotio pacis missi fuerant, jubente Papâ legationis suæ exitum et pacta utrinque firmata coram sacro concessu exposuêre. Die concilii alterâ, Pontifex in crastinum se Mosomum (*Mouzon*) profecturus significavit ad colloquium cum imperatore, prout inter ipsos convenerat, ineundum et pacem Ecclesiæ concludendam; se verò quantocius rediturum ad conventionem pacis Patrum sententiâ confirmandam si fieret, vel ad fraudis auctorem, si promissis non staret, Ecclesiæ fulminibus conterendum eorum judicio. *Et sicut, inquit, conventionem pacis, si fiat, vobiscum et per vos confirmare optamus, sic in commentore fraudis, si infidelis evaserit, judicio Spiritûs sancti et vestro gladium B. Petri vibrare tentabimus.* Publicas interim supplicationes indixit, ad faustum negotii exitum à Deo, cujus in manu cor regis est, impetrandum. Cum Pontifex Mosomum pervenisset, archiepiscopos, episcopos, abbates, cæterosque viros sapientes, quos secum maximo numero duxerat, in cameram vocavit, et pacta utrinque conventa legi ac expendi jussit. In scripto imperatoris, episcopi illa verba scrupulosius examinârunt : *Dimitto omnem investituram omnium ecclesiarum.* Quæ sufficere visa sunt, siquidem imperator sincerè ageret, sin minus determinatione indigere, ne fortè aut possessiones antiquas ecclesiarum sibi vindicare, aut episcopos de iisdem iterum investire conaretur. In scripto summi Pontificis hæc verba ponderârunt : *Do veram pacem regi, et omnibus qui cum eo in guerrâ istâ fuerunt, vel sunt.* Timebant nempe ne forte his verbis ampliùs intelligerent quàm reddendam Ecclesiæ communionem; et Ecclesia suscipere cogeretur, quos aut superpositos, legitimis pastoribus, aut canonicè depositos, sine gravi offensione sustinere non posset.

Omnibus accuratè discussis, Pontifex Ostiensem episcopum, Joannem presbyterum cardinalem, episcopos Vivariensem et Catalaunensem, Cluniacensem abbatem, aliosque misit ad castra imperatoris Henrici, qui pacta conventa ipsius majestati repræsentarent, utque ea impleret, urgerent. Fecere ut habebant in mandatis. Audacter negavit Henricus horum quidpiam se promississe. Ipsum omnium qui aderant testimonio, et propriæ manûs subscriptione convicti Catalaunensis antistes. Conquestus est, tantum se eorum consilio pollicitum fuisse, quod absque diminutione regni exequi non valeret. Reposuit episcopus : « In promissis nostris, domine rex, per omnia fideles nos invenies. Non enim dominus Papa statum imperii aut coronam regni, sicut quidam seminatores discordiæ obloquuntur, in quolibet imminuere attentat; imò palam omnibus denuntiat, ut in exhibitione militiæ, et cæteris omnibus, in quibus tibi et antecessoribus tuis servire consueverant, modis omnibus deserviant. Si autem in hoc imperii statum imminui existimas, quòd ulterius tibi episcopatus vendere non liceat, hoc potius regni tui augmentum ac profectum sperare debueras, si quæ Domino Deo contraria sunt, pro ejus amore abjicias. »

His nonnihil mitigatus imperator, inducias in cra-

stinum rogavit, ut cum principibus de causâ tanti momenti conferret, et ad promissorum executionem, si posset, eorum corda inflecteret. Procures cum pontificiis egere legatis de modo quo imperator ad absolutionis gratiam susciperetur, intercedentes ne palam ac nudis pedibus veniam exoraret. Sabbato novas inducias postulavit Henricus, donec generale colloquium cum regni principibus haberet, quorum absque consilio investituras dimittere non audebat. Missi pontificii comperendinatûs impatientes, ac subodorati imperatorem, qui triginta millium hominum exercitu vallatus erat, occasionem opperiri obsidendi et capiendi summi Pontificis, ad ipsum confestim rediëre. Ille ab insidiis sibi cavens ad aliud castrum comitis Trecensis subito cum suis transivit. Nuntium ad comitem frustra misit imperator, ipsum rogans ut pontificem die Dominicâ detineret (Sabbatum enim erat) se verò secundâ feriâ pacta convenita impleturum. Fraudis enim certus Calixtus, ait: *Feci, fratres, pro desiderio pacis quod ab antecessoribus nostris factum nunquam audiui. Generalem synodum congregatam, et fratres multos quasi desolatos reliqui; ad hominem istum cum nullo labore perveniens, quæ pacis sunt in eo non inveni. Unde nullatenus eum ulterius expectabo, sed ad fratres nostros et ad concilium, quanto citius potero, regrediar. Si autem in concilio, vel post concilium veram pacem Deus nobis dederit, paratus ero suscipere et amplecti.* Tum itinèri ante diem se committens, tantâ velocitate Remos properavit, ut viginti leucis peragratis, eadem die Missam eâ in urbe celebravit, ac Leodinensem episcopum consecraverit. Feriâ II, Patribus in concilio congregatis, causæ de quâ agebatur statum et imperatoris fraudes exposuit; ac ob nimiam defatigationem infirmatus, ad Feriam usque quartam quievit. Feriâ IV, canones quinque quos considerat, pleno in consensu legi jussit. Qui simoniacam hæresim petebant, summo consensu sunt approbati. Circa illum quo investituræ Ecclesiarum laicis interdicebantur, non levis orta contentio est. His nempe verbis conceptus erat: *Investituram omnium ecclesiarum et ecclesiasticarum possessionum, per manum laicam fieri, modis omnibus prohibemus.* Cujus occasione decreti, tantum murmur quorundam clericorum et multorum laicorum insouit, ut diem usque ad vesperam sub gravi contentione pertraherent; ipsis enim videbatur summum pontificem hocce canone decimas, et cætera Beneficia ecclesiastica, quæ antiquitus laici tenuerant, minuere velle vel auferre. Quibus ut faceret satis, conclusionem concilii in crastinum distulit, ut *communî consilio decretum temperaret*, ipsumque cum cæteris unanimi omnium assensu, et auctoritate confirmaret.

Feriâ V, invocato ritu solemnî Spiritu sancto, Calixtus II de præsentî causâ luculenter peroravit, eosque perstrinxit qui pridie contra synodica decreta tumultuati fuerant. *Scimus, inquit, quia Dominus Jesus cum proposuisset Discipulis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, scandalizati sunt multi, et abierunt retrorsum, nec postea sequebantur eum; sic et nos*

cum heri proposuissemus quædam pro libertate Ecclesie, scandalizati sunt quidam infideles. Unde et nos cum auctoritate apostolicâ dicimus: Si infidelis discedit, discedat; et det locum fidelibus, ut quæ ecclesiastica sunt, et libertati Ecclesie necessaria pertractent. Vobis autem qui locum et officium Apostolorum in Ecclesiâ Dei tenetis, dicimus quòd Dominus dixit ad duodecim: Numquid et vos vultis abire? Hæc summi Pontificis oratione murmur omne contra synodica decreta compressum nullusque amplius mutire ausus. Qui tamen decretum illud quod murmuris ansam dederat, saniori consilio temperavit, et in hanc formam redactum concilio legi jussit: *Episcopatum et abbatiarum investituram per manum laicam fieri penitus prohibemus. Quicumque igitur laicorum deinceps investire præsumperit, anathematis ultioni subjaceat. Porro qui investitus fuerit, honore quo investitus est, absque ullâ recuperationis spe omnimodis careat.* Ita conceptus canon omnibus placuit, et cum cæteris summo consensu promulgatus est; secundum hæc, Henricus imperator, et Burdinus antipapa, solemniter sunt excommunicati, et juramento fidelitatis à summo Pontifice absoluti, quicumque imperatori obstricti erant, nisi fortè resipisceret, et Ecclesie Dei satisfaceret. Ista constant ex Hessonis Scholastici, qui rebus gestis interfuit, commentariolo. quem primum edidit Tengenagellus. Remensis istius synodi meminit et Laurentius de Leodio in Historiâ episcoporum Virdunensium.

Concilii decreta Henrico imperatori, cum non longè abesset, ex concilio primum per honestas personas, tum per ipsum Pontificem missa fuisse, Rogerius de Hoveden scribit parte primâ Annalium Anglic., p. 475: *Ut ante separationem concilii notum esset, utrum Ecclesiis per regnum, et singulas quasque sibi subjectas provincias consentiant canonicas electiones, videlicet ut episcopi et abbates eligantur ab ecclesiâ; et liberas consecrationes, ut ubi et à quibus oporteat, electi consecrentur; ut non per investituram pastoralis virgæ, et annuli, sed per ostium, id est, Christum, ingrediantur: et investituram rerum ecclesiasticarum nihil omnino sibi laicalis exigit persona.* Ad hæc illum respondisse: *Nihil in his prætermittarum quod sui juris esset, suorumque sibi contulit antiqua consuetudo progenitorum. Quandoque tamen flexus auctoritate generalis concilii, inquit Rogerius de Hoveden, tria illa priora concessit; ultimum verò, scilicet investituram rerum ecclesiasticarum, concedere noluit. Quapropter, reverso ad concilium Papâ, excommunicandus decernitur.*

Falsò scribit Rogerius Synodica decreta ad imperatorem missa esse, et tria capitula supra memorata, seu tres conditiones decretum de investituris spectantes gratas habuisse; quartam verò quæ rerum etiam ecclesiasticarum investituram prohibebat, respuisse, et ideò fuisse excommunicatum. Canon enim verò qui contra investituras conditus est, ecclesiasticarum possessionum investituram laicis principibus non prohibet, ut Rogerius scribit, cum hanc clausulam emendavit Callixtus II antequàm canones promulgarentur, teste Hessone Scholastico, qui rebus tunc gestis inter-

erat. Quâ ergo ratione excommunicatus fuisset imperator, quod ultimum capitulum seu conditionem, scilicet rerum ecclesiasticarum investituram concedere nolisset? Præterea, canones propositos, lectos ac discussos fuisse feriâ IV et dissidium ortum occasione illius capituli quod possessionum ecclesiasticarum investiturâ et concessione laicis interdicebat; Feriâ verò V clausulam illam expunctam, et approbatos promulgatosque canones, ac demùm excommunicatum imperatorem, constat ex commentario Hessionis Scholastici; non ergo ita res se habuere ut scribit Hovedenus: Non missi sunt, inquam, ad imperatorem canones, non illa tria priora capita decreti contra investituras conditi concessit, et excommunicatus est quod quartum admittere nolisset. Denique injustè fuisset excommunicatus ob retentas investituras; siquidem dimiserat investituram per virgam et annulum, et liberas electiones, consecrationesque canonicas permittebat (si Rogerio fides) quam verò retinebat feudorum, et regalium investituram, Ludovicus VII, rex Francorum, concilio præsens, pariter retinebat, secundùm morem regum antecessorum. Ob aliam itaque causam in concilio Remensi excommunicatus non fuit Henricus Imperator, quam ob pertinaciam in retinendis investituris per annulum et baculum, et in constituendis suo quasi jure episcopis, nullâ canonicæ electionis habita ratione, contra pacta conventa.

Hinc patet solutio quæstionis quam proponit illustrissimus archipræsul Petrus de Marca, lib. 8, de Concordiâ sacerdotii et imperii, c. 21. Cui Ludovicus VII, rex christianissimus, excommunicationi Henrici imperatoris consenserit, quâ ipse æquè involvi videbatur, cum pariter investiturâ daret, non quidem episcopatum, neque per solemnem traditionem annuli et baculi, sed rerum et possessionum ecclesiasticarum? Respondet vir doctrinâ æquè ac dignitate illustris, bona Ecclesiarum duplicis esse generis; quædam vocari regalia, id est, feuda quæ regi debent servitium quasi à vassallo; alia verò esse latifundia et dominia, quæ Ecclesiis data fuerunt, et quæ jure homagii non tenentur. Olim quidem reges investituras et concessionem universi patrimonii ecclesiastici dedisse; sed in pactis inter Paschalem II et Henricum imperatorem initis antequàm Paschalis in carcerem conjiceretur, conventum fuisse ut imperator solam feudorum investituram concederet, quæ immediatè pertinerent ad imperium; quoad alia verò bona, scilicet oblationes et hæreditarias possessiones, Ecclesiis antiqua libertas servaretur, ut constat ex Epistolâ 22 ejusdem Paschalis. Ait itaque Dominus de Marca concilium Remense, cum decernit ne investituram rerum ecclesiasticarum ullo pacto sibi laicalis exigit persona intelligendum esse de rebus merè ecclesiasticis, id est, de iis quæ ratione feudi regi servitium non debent ac homagium. Henricus autem imperator non earum duntaxat rerum concessionem, et Investituras sibi arrogabat, quæ imperio feudatarie essent, sed omnium universim patrimoniorum Ecclesie. At Ludovicus VII solam feudorum investituram retinebat, absque tradi-

tione baculi et annuli; aliorum verò bonorum ecclesiasticorum investituras dimiserat, ut ad Callixti II voluntatem se accommodaret. Unde concludit, Galliarum regem eodem anathemate non fuisse involvendum cum Henrico; neque ullam rationem prohibere potuisse quominus imperatoris excommunicationi assensum præberet.

Præclara hæc quidem, sed minimè nobis necessaria. Opus autem erat doctissimo archipræsuli hæc distinctione, ut difficultatem ex canone concilii Remensis ortam solveret, quia isto canone prohibita quoque principibus ecclesiasticarum possessionum investituram existimabat, Rogerii de Hoveden falsâ ratione deceptus; nec genuinos et emendatos concilii istius canone viderat, quales ex pervetusto codice manuscripto illustrissimi viri Petri Seguerii Galliarum cancellarii edidit vir clarissimus Stephanus Baluzius, ad calcem capituli 21, libri 8, de Concordiâ sacerdotii et imperii, illustrissimi sui Mœcenatis. Non licuerat etiam doctissimo archiepiscopo legere Commentariolum Hessionis Scholastici de rebus in consilio Remensi gestis: ex quibus monumentis faciliè perspexisset concilium Remense non prohibuisse principibus investituram rerum sive possessionum ecclesiasticarum, sed solam investituram episcopatum et abbatiarum; quam quia dimiserat rex christianissimus, dimittere verò volebat Henricus imperator, par non erat utriusque causa.

Addiderim, difficile probari posse reges nostros in concedendis possessionum ecclesiasticarum investituris eâ distinctione usos, regalium et latifundiorum; imò potius certum esse ipsos omnium rerum ecclesiasticarum possessionem regalæ jure concessisse, etiam post concilium Lateranense, in quo investiturarum controversia finita est. Id colligitur ex S. Bernardo, epistolâ 170, ad Ludovicum VII regem, de quodam monacho, qui ad episcopatum Lingoniensem electus erat, scribente, ejusque fidem erga ipsius majestatem laudantem, quod bonorum ecclesiasticorum possessionem noluerit, donec ea ipsi fructu concessisset. Electio, inquit, ritè celebrata est, electus fidelis est. Non autem esset fidelis, si vestra et non per vos, habere vellet. Necdum ad vestra manum extendit, necdum civitatem vestram ingressus est, necdum prorsus se intromisit de aliquo, quanquam invitatio cleri et populi et oppressorum afflictio, et vota bonorum, id ab eo vehementissimè flagitarint. Quæ cum ita sint, opus est, ut videtis, maturatione consilii non minùs vestro honori, quàm nostræ necessitati. Et nisi per præsentis nuntios expectanti populo, qui vester est, Serenitas vestra prò voto responderit, multorum religiosorum adversum vos, quod non expedit, devota vobis nunc corda turbabitis, et regalibus vestris ipsis quæ ad Ecclesiam pertinent, non parvum, ut veremur, incommodum acquiretis. Sanè cum patrimonia Ecclesiarum velut bona mobilia possiderentur ab episcopis, evecta per consequentiam ad dignitatem feudorum, et ut minùs præcipua, sequi conditionem principium bonorum censebantur. Unde reges christianissimi non solum

feudorum, sed latifundiorum, imò decimarum, et in universum omnium reddituum temporalium fruitionem episcopis electis concedebant, postquam electionem canonicam assensu regio comprobaverant; et nunc à suâ majestate nominatis eodem jure concedunt.

SCHOLIUM PRIMUM.

Ad hunc articulum, pag. 607 edit. primæ, religiosi censores hanc notam apponunt: *Cur rex Gallie non comprehendatur sub excommunicatione contra investituras?*

Resp.: His indiculi sui verbis significant RR. censores, non probari sibi rationem quam affero, cur Ludovicus VI, rex christianissimus excommunicatione in causâ investiturarum contra Henricum imperatorem latâ obstrictus non esset. Recensitâ illustrissimi domini de Marca responsione, quam ego quidem non probo, respondi: Callixtus II, Pontificem maximum in concilio Remensi non prohibuisse principibus investituram rerum sive possessionum ecclesiasticarum, sed solam investituram episcopatum et abbatiarum; quam quia dimiserat rex christianissimus, dimittere verò nolebat Henricus imperator, par non erat utriusque causa. Quid verò hæc in responsione pœnitendum? Quid censurâ dignum?

SCHOLIUM II.

In eodem articulo, pag. 609 et 610 edit. primæ, religiosi censores hanc propositionem notant: *Reges Gallie jure regalie omnia bona temporalia dant; etiam decimas, quatenus ad feudaliam reducuntur.*

Resp. reges christianissimos rerum omnium ecclesiasticarum possessionem regalie jure concessisse, etiam post concilium Lateranense, in quo investiturarum controversia finita est, ex S. Bernardo probavi, cujus verba perspicua sunt. Non solum feudorum, sed et latifundiorum, imò decimarum, et in universum omnium reddituum temporalium fruitionem christianissimos reges episcopis electis concessisse addidi, postquam electionem canonicam assensu suo comprobaverant; quia cum patrimonia Ecclesiarum ab episcopis velut bona mobilia possiderentur, evecta per consequentiam ad dignitatem feudorum, et ut minus præcipua sequi conditionem principalium bonorum censebantur. Non juris et dogmatis, sed facti quæstio est, cujus probabilem sanè rationem, in jure civili fundatam attuli.

Universam decimarum historiam expendendo adinvenire sanè est Ecclesiarum decimas non solum à laicis usurpatis, in feudum eas retinuisse, verum etiam ab ipsis principibus, sicut ab episcopis, et ecclesiarum rectoribus in feudum fuisse concessas, ut apertè supponitur, Extra. de Decim., cap. 25 et extra, de iis quæ sunt à Prælat., sine cons. capit., cap. 7. Huic occurrere malè sæpè conata est Ecclesia, et sæpè etiam gravioris ruinæ timore toleravit; illud saltem pro viribus prospiciens, ut quæ alendis sacris ministris fuerant assignata, potentum avaritiæ non essent exposita, nec pro ditandis consanguineis Ecclesiarum rectorum deservirent. Nullibi autem adinvenio potestatem quam habet Ecclesia decimas colligendi, ex lai-

cali titulo ortam fuisse, qualis tunc esset, quando easdem respiceret velut feuda sibi à principibus elargita, unde ab eis earumdem decimarum ratione penderet. Non solum ex naturali jure dictante sustentationem illi tribuendam, qui alteri deservit, sed divino insuper jure decimas sibi tribuendas agnoscit Ecclesia; quapropter S. Hieronymus in cap. 22, S. Matth. ait: *« Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, id est, nummum, tributum et pecuniam; et quæ sunt Dei Deo, decimas, primitias, et oblationes, ac victimas. »* Et D. Augustinus, l. 5, homil. 48: *« Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari; et quæ sunt Dei Deo. Majores nostri adeo copii omnibus abundabant, qui Deo decimas dabant, et censum Cæsari reddebant. Modo autem quia discessit devotio Dei, accessit indictio Fiscis. Noluimus partiri cum Deo decimas, modò autem totum tollitur. »* Incongruum porrò est dicere jure feudali Ecclesias obtinuisse ea quæ sibi jure naturali et divino sunt tribuenda. Dicendum potiùs quòd cum aliquando principes jure protectionis temporalia vacantis Ecclesiæ administraverint, ab eisdem eadem temporalia recipiebant, qui ad regendas Ecclesias eligebantur; nec principes verè fide, moribusque Christiani quod suum esset, sed quod Ecclesiæ, relaxare intelligebant. Diversimodè S. Bernardum tradidisse non credo

ARTICULUS XVII.

Controversia de investituris composita est in concilio Lateranensi I, ecumenico IX. Imperator investituras episcopatum et abbatiarum per baculum et annulum dimisit; et canonicas electiones liberè fieri permisit. Ecclesia concessit ut electiones præsentem imperatorem fierent, et si quæ oriretur discordia, ipse saniori parti assensum auxiliumque præberet, metropolitani et comp provincialium judicio vel consilio: Electus verò regalia ab ejus majestate per sceptrum acciperet.

Anno Christi 1121, Callixtus II legationem decrevit adversus Henricum imperatorem, ejusque obeundæ munus Aldeberto Moguntino archiepiscopo imposuit. Saxoniam universam adversus Henricum novus legatus commovit, principumque et plebis catholice animos pro Ecclesiæ pace, quam tot annos turbârat, vehementer accendit, adeò ut ingens adversus ipsum progrediretur exercitus. Qui cum ab ejus castris non procul abesset, magno Dei beneficio factum est, ut viri principes imperatorem adirent, ejusque animum consilio, suasionem, obsecrationem ita mitigarent, ut ipse præsens negotium, non suo, sed optimatum utriusque partis arbitrio terminandum decreverit. Duodecim ex utràque parte primates electi, Virceburgum (Wirzbourg) convenerunt mense septembri, die sancto Michaeli sacrâ. Interfuit conventui imperator, comitiisque per continuum hebdomadam habitis, de tollendo tantum schismate, Ecclesiæque et imperii stabilienda concordia inter eos disceptatum est. Tandem imperator, sponsonis suæ non immemor, universas quæstiones quæ ventilabantur, non submet arbitrio, nec suorum quorumlibet contentione, sed juxta senatûs con-

sultum concludi per omnia in omnibus concessit. Hæc ad felicem ut perducerentur exitum, legatio ad Apostolicam Sedem communi consensu destinata est, cuius munus episcopo Spirensi et abbati Fuldensi impositum: *Qui Romam hæc omnia deferrent, quatenus indicto per apostolicam auctoritatem generali concilio, quæcumque humano non possent, Spiritus sancti iudicio terminarentur.* Legationem pacis incredibili gaudio suscepit Callixtus pacificus Pontifex, auditosque oratores ad imperatorem remisit, ad quem unâ destinavit legatos Lambertum cardinalem episcopum Ostiensem, et duos alios cardinales, quibus dedit in mandatis ut sanctæ Sedis Apostolicæ auctoritate imperatorem ad communionem Ecclesiæ reciperent, post investiturarum cessionem, ipsique vicissim jus inspiciendi sacras electiones, et saniori parti assentiendi, regaliaque per sceptrum concedendi, nomine suo permetterent. Ut primum in Germaniam redierunt, generalis conventus apud Wormatiam indictus est, ac paulò post habitus, in quo incredibile est quàm prudenti, quàm instanti, quàm sollicito cunctorum procerum consilio, pro pace et concordia per unam vel amplius hebdomadam certatum sit, donec ipse in cuius manu cor regis est, omnem animositatem Augusti, sub Apostolicæ reverentiæ obediendam, causâ matris Ecclesiæ, etiam ultra spem plurimorum inflexit. Ecclesiasticas enim verò investituras, cæteraque spiritualia negotia, quæ tanto tempore reges Teutonici administraverant, quæque ipse, ne regni diminueretur honor, nunquàm vitâ comite se dimissurum proposuerat; humiliatus pro Christo coram multitudine maximâ abnegavit, et in manus episcopi Ostiensis, ac per ipsum Domino nostro Jesu Christo, suæque in perpetuum Ecclesiæ dimisit. Aliqua vicissim imperatori ob honorem regni concessit Callixtus. Pacta scripto tradita, et mutuis firmata subscriptionibus fuere ad robur memoriarumque sempiternam. Is autem erat scriptorum tenor:

« Ego Henricus, Deigratiâ, Romanorum imperator Augustus, pro amore Dei, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et Domini Papæ Callixti, et pro remedio animæ meæ, dimitto Deo et sanctis ejus Apostolis Petro et Paulo, sanctæ catholicæ Ecclesiæ omnem investituram per annulum et baculum, et concedo in omnibus Ecclesiis fieri electionem et liberam consecrationem. Possessiones et regalia beati Petri, quæ à principio hujus discordiæ, usque ad hodiernam diem ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ restituo: quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum Ecclesiarum et Principum, et aliorum tam clericorum quàm laicorum, consilio principum et justitiâ, quæ habeo, ut reddantur fideliter juvabo; et do veram pacem Domino Papæ Callixto, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et omnibus qui in parte ipsius sunt, vel fuerunt, et in quibus sancta Romana Ecclesia auxilium postulaverit, fideliter juvabo.

« Ego Callixtus, servus servorum Dei, tibi dilecto filio Henrico, Dei gratiâ Romanorum imperatori

Augusto, concedo electiones episcoporum et Abbatum Teutonici regni, quæ ad regnum pertinent, in præsentia tuâ fieri absque simoniâ et aliquâ violentiâ; ut si qua inter partes discordia emerit, metropolitani et provincialium consilio vel iudicio, saniori parti assensum et auxilium præbeas. Electus autem regalia per sceptrum à te recipiat, exceptis omnibus quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur; et quæ ex his jure tibi debet, faciat. Ex aliis verò partibus imperii consecratus, infra sex menses regalia per sceptrum à te recipiat. De quibus verò mihi querimoniam feceris, secundum officii mei debitum, auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem, et omnibus qui in parte tuâ sunt, vel fuerunt tempore hujus discordiæ. Data anno millesimo centesimo vigesimo secundo, nono kalendas octobris.»

His pactis, propter infinitam multitudinis conventum, loco campestri juxta Rhenum lectis, episcopus Ostiensis imperatorem, cum exercitu, proceribus, omnibusque schismatis olim labe pollutis, ab excommunicatione absolvit; et sanctâ communionem, pacisque osculo ipsum donavit.

Alterum quoque conventum, paulò post, scilicet in festo S. Martini, Bambergæ habuit imperator, in quo à principibus qui priori non interfuerant, sacerdotii et imperii concordia summo consensu et applausu confirmata est. Ex isto conventu proprios oratores, cum uno ex Romanis, ad Callixtum II, sanguineum suum, jam sibi conjunctissimum, direxit imperator, gratissima nuntia, muneraque honorifica ferentes, ut testatur abbas Urspergensis in Chronico ad annum 1120, ubi accuratissimè tradit compositionis hujus historiam, et pacta conventa describit, quæ pariter apud Willelmum Malmesburiensem, pag. 469 et 470, legere est. Quæ etiam exhibet codex Vaticanus ab eminentissimo Annalium ecclesiasticorum parente laudatus.

Cum fausta pacis initæ sacerdotium inter et imperium nuntia Callixtus II, accepisset, Henrico imperatori obedientiam per litteras gratulatus est, eumque oravit ut quantocius Sedis Apostolicæ legatos cum suis oratoribus ad concilium generale jam indictum remitteret, in quo tanti momenti negotium consummaretur. Litteræ incipiunt: *Omnipotentî Domino.* In iis observanda hæc verba, quæ sacerdotii et imperii discordiam infinitorum malorum causam esse docent, eorundem verò concordiam bonorum omnium incrementum: « Age ergo, fili charissime, ut tu nobis, et nos te fruamur in Domino: Perpendat imperialis Excellentia tua; quantum diuturna Ecclesiæ imperique discordia Europæ fidelibus intulerit detrimentum, et quantum nostra pax afferre poterit boni fructus, Domino cooperante, incrementum. » De legatis verò ad concilium mittendis ita scribit: « De iis autem quæ vivâ voce referenda prædictis fidelibus tuis nuntiis commisisti, per eosdem quid nobis, et nostris videatur fratribus, respondemus. Legatos itaque nostros, qui apud vos sunt; benevolentia

« vesuræ attentius commendantes, rogamus, ut quia
 « concilium indictum à Nobis accelerat, citò eos ad
 « Nos, Domino largiente, remittas. Tuos verò legatos
 « ita instructos dirigas, ut juxta promissum tuum
 « regalia in integrum Ecclesiæ Romanæ restituant. »
 Datae sunt hæc litteræ idibus decembris anni 1122.

Concilium œcumenicum Lateranense primum solius
 Romani Pontificis auctoritate convocatum, probant hæc
 Callixti II verba : *Ut quia concilium indictum, à nobis
 accelerat, etc.* Ipsi præfuit Callixtus ipse Pontifex Ma-
 ximus. Conciliorum œcumenicorum in Occidente ce-
 lebratorum primum istud fuit : Nonum inter œcume-
 nica numeratur : Lateranense appellatur à loco in quo
 celebratum est, scilicet à basilicâ Lateranensi.

Celebrationis annum 1122 à Baronio, et Binio per-
 peram notatum P. Gabriel Cossartius, S. J. professor
 doctissimus observat, et anno sequenti, nempe 1123
 habitum demonstrat. Primò, quia Sugerius, qui ipsi
 interfuit, jam abbas factus S. Dionysii, et quidem se-
 quente ordinationis suæ anno, ut ipse testatur in Vita
 Ludovici Crassi regis, inauguratus non fuit abbas ante
 annum 1122, quo Adamum ejus decessorem obisse
 vetera instrumenta plurima testantur.

Secundò, Robertus de Monte concilium Romanum,
 quo controversia de investituris composita est, quòd
 certè aliud non est à Lateranensi primo, anno 1123
 celebratum testatur. Anno, inquit, 1123, *concilium Ro-
 mæ celebratur, pax inter regnum et sacerdotium refor-
 matur, et jus investiturarum episcopatum ab imperatore
 exstinguitur.*

Tertiò, Falconis Beneventani Chronicon his chara-
 cteribus concilium istud consignat : *Anno 1123 domi-
 nicæ incarnationis, et quinto anno pontificatus Domini
 Callixti II summi Pontificis, et universalis Papæ, mense
 martio primæ Indictionis.*

Trecentos et ampliùs episcopos adfuisse testatur
 Sugerius abbas. Pandolphus in Vita Callixti II, nona-
 gentos et nonaginta septem, partim episcopos, partim
 abbates, ad hanc synodum convenisse scribit.

In eâ auditi sunt Henrici imperatoris legati, et hoc
 divine Scripture præconio collaudati. *Quàm speciosi
 pedes evangelizantium bona!* Pacta in conventu Vormati-
 ensi inter imperium et Ecclesiam Romanam concor-
 data, quæ incipiunt, *Ego Henricus, etc., Ego Callix-
 tus, etc.*, totius synodi judicio confirmata sunt, et ab im-
 peratore per suos oratores, coram Patribus ratihabita,
 et executioni mandata; sicque pax optatissima regnum
 inter et sacerdotium coaluit, de quâ Otto Frisingen-
 sis, Cronicorum lib. 7, cap. 16, ita scribit : « Igitur
 « Romano imperio multis modis in se attrito, impera-
 « tor propter anathema deficere à se regnum videns,
 « patrisque metuens exemplum, congregato juxta
 « Wormatiam maximo principum conventu, investi-
 « turam episcoporum legato Sedis Apostolicæ Lam-
 « berto, qui postmodum summus Pontifex factus, Ho-
 « norius est dictus, resignavit, per eumque ab anathe-
 « matis vinculo absolutus est. Privilegium ergo de hoc
 « Ecclesiæ scribitur; ac ipsi rursùm, ut Electi, tam
 « Cisalpini quàm Transalpini, non priùs ordinentur

« episcopi, quàm regalia de manu ejus per sceptrum
 « suscipiant, scripto confirmatur. Hoc pro bono pacis
 « sibi soli, et non successoribus datum dicunt Romani.
 « Ex hinc Ecclesia, libertate ad plenum restituta, pace-
 « que ad integrum reformatâ, in montem magnum cre-
 « visse sub Callixto Papâ II invenitur. Unde de ipso Ro-
 « mæ scriptum est :

« *Ecce Callixtus honor patriæ, decus imperiale,
 « Burdinum nequam damnat, pacemque reformat.* »

De eadem pace Gottfridus Viterbiensis Chronicorum
 parte 17, pag. 509, ita canit :

*Reddit Apostolico Cæsar quæcumque rogavit
 Pax bona conficitur, sublata Deo reparavit,
 Jura suæ partis latus uterque trahit.*

In eadem synodo, christianæ et ecclesiasticæ disci-
 plinæ restaurandæ gratiâ, et sacrarum expeditionum
 Hierosolyma, et in Hispaniam contra hostes Christiani
 nominis promovendarum, canones conditi fuere. Duos
 supra viginti vulgatæ conciliorum editiones exhibent.
 Septemdecim duntaxat vetus codex manuscriptus mo-
 nasterii Anianensis in diocesi Monspeliensi, ex quo
 illos edidit clarissimus Baluzius ad calcem 24 capitis
 libri 8, de Concordiâ sacerdotii et imperii, illustris-
 simi archiepiscopi Petri de Marca. Sed duo interdum
 vulgatæ editionis canones in unum rediguntur, quam-
 vis et aliquis desint. Decem et septem duntaxat, in
 codice Vaticano, qui continet collectionem Anselmi,
 haberi observat Baronius. At alius est in Anianensi et
 Vaticano canonum ordo, lectiones interim diversæ,
 et aliqui desunt in Anianensi quos Vaticanus repræ-
 sentat.

Nota.

Cum Bossuet part. 2, l. 12, c. 34, optaret etiam ex
 quatuor Lateranensibus œcumenicis conciliis, et Lug-
 dunense. I aliquid afferre, quo eorundem concilio-
 rum auctoritatem Papæ potestati anteponeret, dicit
 nil in eisdem gestum fuisse, nisi *sacro approbante con-
 cilio*. Hæc verò formulâ declaratum asserit definitio-
 nes, et canones etiam illorum conciliorum, in quibus
 aderat Romanus Pontifex, non nisi ab eodem concilio
 plenam obtinere firmitatem; ac proinde majorem esse
 concilii quàm Pontificis auctoritatem. Idem asserit
 part. 2, lib. 9, cap. 31.

At Bossueti illationem gratis ab eo factam statim
 concipio, si considerem regem, qui quamplures judi-
 ces constituerit, et sententiam prænuñtiaverit ex eo-
 rundem judicium approbatione. Pessimè sanè ex hoc
 judicarem illorum judicium auctoritatem regiâ esse
 superiore, eique supereminere. Non inspicendum
 proinde, si præsules in conciliis Pontificis definitiones
 probaverint, id enim ab eis præstandum erat, quia et
 ipsi judicis munus exercent. Id considerandum est,
 quâ nempe auctoritate judicent ac approbent. Nos
 scimus, teste Nicolao I, epistolâ 9 ad Michaellem im-
 peratorem, in œcumenicis synodis pontificum decreta,
 definitionesque non occultatas sub modio, ut Præsules
 ex eis dignoscerent, si quæ macula in fidei pulchritu-
 dine ab aliquo induci tentaretur, ac essent veluti spe-
 cula, in quibus veritatem, rectitudinisque formulam

omnes inspicerent. Ex iis quæ in octo priora œcumenica concilia animadvertenda duxi, scimus non semel Romanos pontifices eisdem conciliis definienda dictasse, ab iis quæ ipsi definierant non recedendum mandasse. Scimus etiam quædam quæ ipsa decreverant concilia nulla cassaqué reddidisse. Qui ita se habet, profectò ostendit, potiorē quàm exercet potestatem, ac aliis veluti subditis præest, ac imperat; ac proinde dùm aliorum sententias definitionesque approbat seu confirmat, statim intelligimus superioris officium exercere. Perperam verò ex eo duntaxat quòd aliquis alterius approbat iudicium, superiorem obtinere jurisdictionem conciperemus, cum et qui nulli subditam potestatem exercent, velle possent et cum aliorum approbatione iudicare: atque id reverà Romani pontifices intendunt, dùm œcumenica concilia indicunt. Neque ex hoc prorsus inutilia quis dicat futura eadem concilia, sicut ostendam in Animadversionibus de præstantiâ Papæ supra concilia.

Interim animadvertendum in Lateranensi I œcumenico concilio, cap. 1, modo eligendi sum. Pontif. quod etiam legere est cap. *Licet*, extra, de Elect.; ita haberi: « Ex hoc tamen nullum canonicis constitutionibus præiudicium generatur, in quibus majoris et « sanioris partis debet sententia prævalere; quia quod « in eis dubium venerit, superioris poterit iudicio de- « finiri. In Romanâ verò Ecclesiâ aliquid speciale con- « stituitur, quia non potest occurrere ad superiorem « haberi. » Quòd si Papa superiorem non habet, illi subesse concilium necesse est.

ARTICULUS XVIII.

De canonibus concilii Lateranensis primi.

Vulgatam editionem conciliorum secutas, quæ duos supra viginti canones exhibet, eorum synopsis subiicio. Primus simoniacas ordinationes et promotiones prohibet sub periculo gradus et dignitatis iis qui sic ordinati fuerint vel promoti. Descriptus est ad verbum ex concilio Tolosano Callixti II, anno 1119, celebrato. Secundus præpositos, archipresbyteros, decanos ex presbyteris, archidiaconos ex diaconis assumi jubet. Et hic etiam ex Tolosana Synodo sumptus est, et in istâ repetitus atque confirmatus. Tertius presbyteris, diaconis, subdiaconis concubinarum et uxorum contubernia penitus interdict, aliarumque mulierum cohabitationem præter matrem, sororem, amitam, aut alias huiusmodi, de quibus nulla justè possit oriri suspicio, juxta canones Nicænos. Quartus possessionum ecclesiasticarum dispensationem, vel donationem principibus aliisque laicis vetat sub pœnâ sacrilegii. Quintus, consanguineorum matrimonia divinis humanisque legibus prohibita, infamiâ damnat. Sextus ordinationes à Burdinò antipapâ, ex quo à Romanâ Ecclesiâ damnatus est, vel ab episcopis postea per ipsum consecratis factas, mittit in irritum. Septimus cûram animarum vel præbendas Ecclesiæ, ab archidiacono, archipresbytero, præposito vel decano conferri vetat sine iudicio vel consensu episcopi sub pœnâ excommunicationis. Octavus Beneventanæ civitatis, quæ

schismatis tempore multis incursibus et invasionibus patuerat, securitati consulit, vibrato in eos qui ipsam invadere deinceps ausi fuerint, anathemate. Nonus à suis episcopis excommunicatos, ab aliis ad communionem admitti vetat. Decimus de sacris expeditionibus, ad Orientalis et Hispanicæ Ecclesiarum defensionem contra infideles decernit. Indulgentias concedit cruce signatis, et omnibus qui aliquid ad sacram militiam contulerint, et eorum familias ac bona in protectionem B. Petri et Romanæ Ecclesiæ suscipit, sicut iam ab Urbano II in concilio Claromontano statutum fuerat, latâ in prædones ac invasores excommunicationis sententiâ. Cruce verò signatos qui sacre militiæ signum ac propositum abjecerant, quoniam voti-religione et solemnè-quâdam professione se pro Christianorum defensione et Religionis tuitione devovisse censebantur, crucem resumere, et Hierosolymitanum vel Hispanicum iter infra annum perficere jubet, sub pœnâ excommunicationis. Quin et divina officia in eorum terris, si viri principes, aut provinciarum, urbium, castrorum, vel pagorum domini sint, interdict, præter infantium baptismum, et morientium poenitentias. Sed et alia ratio palam est cur ad resumendam crucem anathemate cogerebantur, qui illam abjecerant. Gravissimorum scilicet criminum rei, homicidæ, raptores, incendiarii, adulteri, etc., poenitentia canonice loco tam difficilem expeditionem aggrediebantur et adornabant, eratque tam arduum opus, satisfactionis pro peccatis illis impositæ vel imponendæ commutatio, ut constat ex oratione Urbani II in Claromontano concilio, quam refert Willelmus Tyrius, lib. 1 de Bello sacro. Sicut ergo qui poenitentiam professi fuerant, vel ad eam publice peragendam propter crimina damnati, ad eam implendam censuris ecclesiasticis cogi poterant: ita qui sacre militiæ nomen dederant et postmodum ab itineris Hierosolymitani vel Hispanici proposito defecerant, ad tam egregium opus, quod ipsis in poenitentiam impositum erat, resumendum et exequendum, excommunicationis et interdicti pœnis à sanctâ synodo Lateranensi primâ sunt compulsi; hunc porrò fuisse, quem diximus, sacrarum illarum expeditionum finem, docet inter alios Petrus Diaconus lib. 4 Chronici Cassinensis, cap. 11: « Fertur, inquit, ista commotio « apud Gallias occasione quorundam poenitentium « principia sumpsisse. Qui cum de innumeris sceieri- « bus dignè apud suos poenitere non possent, et inter « notos sine armis vivere vehementer erubescerent, « auctoritate atque concilio sanctæ memoriæ Urbani « Papæ, prudentis et verè apostolici viri, qui tunc pro « Ecclesiæ negotiis illas adierat partes trans mare, ad « eruendum ex infidelium manibus sanctum sepulcri « Christi locum, in poenitentiam et remissionem pec- « catorum suorum fide promptissimè se ire sponde- « rant; certi omninè redditi, quicquid periculorum « incommodorumque subiissent, à Domino poenitentia « loco suscipiendum, dùm tamen se à pristinis nequi- « tiis jam continerent. »

Canon duodecimus Lateranensis, quo de agimus, concilii, vetat ne porticanorum sine hæredibus mo-

rentium bona pervadantur. « Illam, inquit Pontifex, « pravam defunctorum porticanorum consuetudinem, « quæ hactenus ibi fuit; ex fratrum nostrorum et totius « curiæ consilio, necnon et voluntate atque consensu « præfecti, removendam censemus; ut Porticanorum « habitatorum sine hæredibus morientium bona, con- « tra morientium deliberationem minimè pervadantur; « ita tamen ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ et no- « stræ nostrorumque successorum obedientiâ et fide- « litate permaneant. » Canon iste in Anianensi codice deest; legitur tamen in Vaticano, ut minimè dubium sit quin ad istud concilium pertineat. Cæterum non levis difficultas est, qui sint *Porticani habitatores*, quos iste canon spectat. Quidam Portuenses, seu Portus Romani incolas intelligunt, qui ævo sequiori Porticani dicti sint, sicut Africani, Anglicani, Gallicani, Corsicani, etc., utque sensum aperiant Lateranensis hujus canonis, observant, præfectum Urbis jus exercuisse in præfectum Annunæ, et curatorem Portus; ejus munus erat Portum Claudii ad ostia Tiberina restaurare, curam mercium, quæ ibi exponebantur, gerere, incolas et extraneos ab injuriis vindicare. Jus quoque fuisse præfecto in centurionem Portus, qui cum militibus Portum tuebatur, ex codice Theodosiano colligunt. Observant secundò, Urbis præfectum facultates eorum publicasse, qui offensam contrahebant propter operas Portuenses (ex S. Ambrosio, epist. 52 libri 8 ad Eusebium episcopum Bononiensem datâ). Quin etiam vindicasse præfectum bona eorum qui sine liberis decederent; et illis qui ab intestato et sine hærede moriebantur, successisse in civitate Leoninâ; idque juris abolevisse Callixtum II, Pontificem maximum anno 1123, bullâ datâ Albæ 5 idus julii, indictione primâ, Pontificatus 5. Unde cum in Portu quoque super bonis Porticanorum idem jus usurparet, eam consuetudinem Callixtus quoque sustulit lege latâ in concilio Lateranensi I. De militibus qui Portum Romanum tuebantur agi, verba illa innuere videntur: *Ita tamen ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ, et nostræ successorumque obedientiâ et fidelitate permaneant*; ad eum sensum quo in civitate Centumcellensi consistentes *Devotissimi milites* dicuntur, canone *Principalî*, dist. 63. *Principalî devotissimorum militum qui in civitate Centumcellensi consistent relatione ad nos directâ, sacram se insinuant clementissimi principis inuenerunt, quæ eis presbyterum, diaconum, et subdiaconum fieri debere constituit*. Sic in civitate Portuensi milites habitabant, qui ipsam tuerentur; qui Romano Pontifici fidelitatem et obedientiam debebant Callixti temporibus. Horum bona præfectus urbis Romæ sibi vindicabat, cum absque hærede moriebantur. Præsum hunc morem tollere voluit Callixtus II, sed ut lex ferenda executioni facilis et pacificè mandaretur, necessarius erat præfecti, ejus maximè intererat, consensus, qui propterea exprimitur in canone de quo agimus: *Necnon et voluntate atque consensu præfecti*. Hunc esse canonis istius sensum conjiciebat doctissimus Vasionensis episcopus et Vaticanæ basilicæ vicarius Josephus Suarez, à D. Joanne Ciampino litterarum apostolica-

rum à Secretis, et de Parco majori abbreviatore, sententiam rogatus.

Alii negant, et quidem rectius, vocem *Porticanos* de Portuensibus intelligi posse, quod pontificia diplomata et constitutiones tam prædecessorum, quam successorum Callixti II, Odiensis Portus incolas, nunquam *Porticanos*, sed invariabili vocabulo *Portuenses* appellârint. Quamobrem Porticanorum nomen à porticibus derivari arbitrantur, et observant Romæ ante barbarorum vastationes et incendia ingentes fuisse porticus, ubi peregrini recipiebantur, quorum aliquæ à basilicâ S. Pauli usque ad portam Urbis pertinebant; ut colligitur ex Procopio, lib. 2 de Bello Gothico; aliquæ à Basilicâ Principis, Apostolorum usque ad Molem Hadriani; ut refert Sigonius in Historiâ Italiæ ad annum 1145. *Porticanos* itaque dictos, qui in porticibus habitabant, advenas et peregrinos. Horum morientium bona præfectum Urbis pervadere solitum Callixti temporibus. Tunc enim præfectorum summa erat auctoritas, et penè à Romanis pontificibus independentis, quia imperatoribus juramento fidelitatis erant obstricti, et ab eo præfecturæ dignitatem tenebant; usque ad Innocentii III tempora, qui præfectum ad ligiam fidelitatem recepit, et consuetudines quas hucusque præfecti usurpaverant contra jura temporalia Romani Pontificis, contra Ecclesiæ libertatem ac reipublicæ bonum, abrogavit, ut ex ejus Vitâ et Litteris compertum est. Consuetudinem itaque pravam, quâ Porticanorum habitatorum, id est, peregrinorum et advenarum seu mercatorum (nam in porticibus merces venales prostabant), seu alterius conditionis hominum in porticibus habitantium, bona Urbis præfectus sibi vindicabat, cum Romæ absque hærede moriebantur, abolevit Callixtus II, in concilio I Lateranensi, canone 2, de sententiâ Patrum, de totius Curie consilio, de ipsius præfecti voluntate atque consensu. Adjecta conditio est: *Ita tamen ut Porticani in Romanæ Ecclesiæ et nostræ successorumque nostrorum obedientiâ et fidelitate permaneant*; quia forsitan ab obedientiâ Ecclesiæ et legitimi Pontificis defecerant tempore postremi schismatis, à præfecto Urbis in partes Burdini antipapæ tracti. Hunc esse canonis istius sensum conjiciebat vir doctissimus Dominicus Galeusius Rubensis episcopus. Quam sententiam olim propugnauerat vir maximus Antonius Augustinus Tarraconensis archiepiscopus, lib. 2 de Emendatione Gratiani, dialogo 5, pag. 279, Edit. Baluzii. Huncce canonem explicans: « Fratres, inquit, interpretor « cardinales et episcopos; Curiam verò, Curiam Romanam, non clericorum, sed civium Romanorum; « præfectum autem, Urbis Romæ præfectum. Porti- « canos suspicor fuisse ineptè dictos, non à porticibus, sed à Portu Ostiensi et aliis qui portoria exigent. Consuetudo prava fuisse videtur ut eis, « morientibus sine hæredibus, eorum bona diriperentur. » De voce *Porticani*, plura videre poterit studiosus lector in Hierolexico sive sacro Dictionario Dominici Macri, et Caroli ejus fratris Romæ edito typis Pontii Bernardon, anno 1677.

Canon decimus tertius concilii Lateranensis I, trengæ, id est, induciarum à privatis bellis auctoritate Ecclesiæ indictarum infractores, si post tertiam monitionem satisfacere contempserint, ab episcopo excommunicationis sententiâ percelli statuit, cum metropolitani consilio, aut cum duobus vel uno saltem vicinorum episcoporum ferendâ, et per scripturam episcopis circumquaque denuntiandâ. Decimus quartus, oblationes Ecclesiis factas à laicis vindicare prohibet sub poenâ anathematis; Ecclesiasque incastellari, id est, à viris potentibus ut rem proprii domini usurpari; aut in servitutem redigi vetat. Decimus quintus, monetam falsam euentes, aut studiosè expendentes, tanquàm maledictos, pauperum oppressores, et reipublicæ perturbatores, à Communionem removendos edicit. Decimus sextus, eandem poenam decernit in eos qui peregrinis Romam aut alia loca sacra devotionis causâ adeuntibus molestiam intulerint, aut eos novis teloneorum vel pedagiorum exactionibus vexaverint. Decimus septimus, abbatibus et monachis prohibet publicas poenitentias dare, infirmos visitare, ad sacramenta scilicet ipsis administranda, unctiones facere et missas publicas cantare. Jubet verò ut chrisma et oleum infirmorum, consecrationes altarium, ordinationes clericorum, ab episcopis accipiant, in quorum sunt diocesis constituti. Canon iste qui in codice Anianensi est decimus sextus, aliis quoque verbis in eo exhibetur: « Sanctorum et etiam Patrum vestigiis inherentes, generali decreto sancimus, ut monachi propriis episcopis, cum omni humilitate subjectis existant, et eis ut magistris et Ecclesiæ Dei pastoribus debitam obedientiam et devotam in omnibus subjectionem exhibeant. Publicas missarum solemnitates nusquàm celebrent. A publicis etiam infirmorum visitationibus, inunctionibus, seu etiam poenitentiis, quod ad illorum nullatenus officium pertinet, sese omninò absteineant. In Ecclesiis verò quibus ministrare noscuntur,

« presbyteros non nisi per manum sui episcopi habeant, qui ei de animarum curâ susceptâ respondeant. »

Decimus octavus, presbyteros parochialibus Ecclesiis ab episcopis præfici statuit, de animarum curâ ipsis rationem reddituros; eos verò qui decimas et Ecclesias à laicis absque consensu episcoporum susceperint, canonicæ obnoxios declarat ultioni. Decimus nonus, servitia, seu contributiones, quas monasteria vel eorum Ecclesiæ à tempore Gregorii VII, præstare consueverant, confirmat. Possessiones Ecclesiarum tricennales abbatibus et monachis prohibet. Vigésimus, eos qui Ecclesiis, earumque bonis, ac personis, videlicet clericis, monachis, conversis, aratoribus, molestiam creaverint, anathemate ferit. Vigésimus primus presbyteris, diaconis, subdiaconis, monachis prohibet, ne concubinas habeant, aut matrimonia contrahant; contracta dirimit; contrahentes ad poenitentiam cogendos, secundum canones, edicit. Canon iste qui in Anianensi codice deest, uti et præcedens, videtur in alterâ Synodo conditus, et huicce Lateranensi falsò adscriptus, quæ sanè duos ejusdem argumenti canones non condidisset. At canon tertius vulgatarum editionum, qui in codice Anianensi septimus est, presbyteris, diaconibus vel subdiaconibus, concubinarum et uxorum contubernia poenitus interdicat. Quorsum ergo canone 21, idem prohibuisset? Canon vigésimus secundus, alienationes possessionum Ravennatis exarchatûs, et bonorum ecclesiasticorum quocumque modo et à quibusvis factas damnat irritasque declarat; ordinationesque ab episcopis seu intrusis canonicè electis, sine communi consensu clericorum Ecclesiæ, sive per simoniam factas, pariter irritas judicat; non quidem quoad substantiam ipsam, ut ita loquar, ordinem, et characterem; sed quoad executionem, locum et privilegia quibus carere furtim aut simoniacè ordinatos decernit sancta synodus.

DE IMMUNITATE ECCLESIASTICA.

AUCTORE REIFFENSTUEL (1).

1. Quia præsens materia omnibus clericis scitu valde necessaria existit, ne, quæ proprium statum, et ecclesiæ sibi concredite jura concernunt, culpabiliter ignorent, ea juxta methodum à pluribus auctoribus observatam in theologiâ morali meritò pertractatur. Idipsum, dimissis difficilioribus ad Jus Canonicum quæstionibus, breviter præstabit præsens tractatus

DISTINCTIO PRIMA.

De Immunitate ecclesiastica ut sic, ejusque speciebus.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid et quotuolæ sit Immunitas ecclesiastica, et quo iure constituta.

2. Immunitas sic dicitur à munere. Munus enim tripliciter accipitur: I. Pro dono: sic munera dari, mit-

(1) Vid. supra Reiffenstuel vitam, col. 689-690.

tive dicuntur. II. Pro officio : unde munera militaria, munera civilia, qualia solent esse conjuncta cum honore. III. Pro obligatione, seu functione cuiusdam imposita : quo modo et municeps, quasi communium onerum, seu munerum particeps dicitur. Et muneri sic accepto opponitur Immunitas, quæ est exemptio, sive liberatio ab ejusmodi obligationibus et oneribus. Hæc ad propositum applicando, sit

3. CONCLUSIO PRIMA. Immunitas ecclesiastica est exemptio, sive jus quo ecclesiæ, res et personæ ecclesiasticæ à publicis muneribus seu oneribus secularibus liberæ sunt. Ita doctores passim, et patebunt singula ex dicendis.

4. CONCL. II. Ejusmodi Immunitas rectè dividitur in localem, et realem, et personalem. Ita communis. Et quidem *Immunitas localis* est quæ convenit ecclesiis aliisque locis ecclesiasticis. *Realis*, quæ competit rebus ecclesiasticis, id est, bonis ad ecclesiam vel personas ecclesiasticas pertinentibus. *Personalis* tandem, quæ debetur personis ecclesiasticis.

5. CONCL. III. Certum est quod clerici, ecclesiæ, earumque bona, si spectentur quoad ea quæ verè et propriè spiritualia sunt, jure divino sint exempta à jurisdictione et potestate seculari. Ita Covarruv., pract. Quæst., c. 34, n. 2, concl. 4; Barbosa, l. 1 Juris eccles. univ., c. 39, § 2, n. 6, et communis aliorum. Exemplificatur hoc de sacramentis, quorum cognitio ad solum judicem ecclesiasticum pertinet; adeo quidem ut, juxta concilium Trid., sess. 4, can. 12 : *Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos, anathema sit*. Idem accidit in donis supernaturalibus spiritualibus, in beneficiis ecclesiasticis, in rebus sacris, et aliis similibus, ad quorum decisionem supernaturalis cognitio requiritur. Ratio est quia super his nullam omninò potestatem à Deo acceperunt principes seculares (his quippe tota potestas sua immediatè à republicâ communicatur), sed ad talia dijudicanda per Christum supernaturaliter instituta fuit potestas ecclesiastica, et tradita D. Petro, Joan. 21, ibi : *Pasce oves meas*, ejusque legitimis successoribus, ac per hos cæteris Ecclesiæ prælatis.

6. CONCL. IV. Etiam quantum ad alia prorsus concedendum est, quod immunitas ecclesiastica, seu exemptio clericorum, Ecclesiarum, rerumque ecclesiasticarum aliquà ratione sit de jure divino. Desumitur hoc ex diversis textibus juris, dictam immunitatem esse juris divini clarè attestantibus. Loquendo enim de personali exemptione clericorum, eam haberi de jure divino patet ex c. *Si imperator*, dist. 96, et c. *Silvester*, et c. *Relatum*, 11, q. 1, cum concordantiis. Deinde generatim loquendo de exemptione, seu Immunitate ecclesiarum, habetur textus clarissimus c. *Quantum*, de Censibus, in 6, ibi : *Cum igitur Ecclesiæ Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum non solum jure humano, quinimò et divino, à secularium personarum exactionibus sint immunes*. Et ibidem Glossa, v. *Divino*, probat hoc ex Genes., cap. 47, ubi Pharaon rex Ægypti, terram sacerdotum fecit immunem et liberam, ne tenerentur cum aliis quintam partem fructuum solvere regibus.

Unde et in veteri Lege sacerdotes et Levitæ erant exempti à jurisdictione seculari aliarum tribuum, et obligatione solvendi tributa. His accedit concilium Tridentinum, sess. 25, c. 20 de Reform., ubi ait : *Ecclesiæ et personarum ecclesiasticarum Immunitatem Dei ordinatione, et canonicis sanctionibus constitutam*. Concordat cap. *Nimis*, de Jurejurando, junctis variis conciliis.

7. Dicitur notanter in conclusione, *aliquà ratione sit de jure divino*. Siquidem in hoc ampliùs declarando variant doctores. Et quidem non pauci volunt, ejusmodi exemptionem non esse de jure divino obligante, sed solum à lege humanà, seu per privilegia in corpore utriusque juris clausa; dici tamen quādam ratione esse de jure divino, scilicet originaliter et initiativè, quatenùs legi naturali valdè conformis est, atque à veteri Lege divinà originem duxit; prout in simili superiùs dictum est, decimas divinà constitutione deberi. Et hujus sententiæ sunt Covarruvias, loco cit., num. 2, concl. 3; Lessius, l. 2, de Just. et Jure, c. 33, num. 30; Molina, Garcias, et plures alii, quos citat Barbosa, § 2, n. 1.

8. Alii è contra probabilius, juriq; conformius esse censent, clericos etiam in temporalibus jure divino à civili potestate exemptos esse; prout fortiter urgent textu n. 6, relati, atque tenet Glossa, c. *Si imperator*, dist. 96, et c. *Quantum*, de Censib., in 6; Abbas, c. *Ecclesia S. Mariæ*, num. 6, de Constitut.; Barbosa, cit., cap. 39, § 2, num. 5, et rursùs § 3, n. 3, pro hac sententiâ allegans decisionem Rotæ, et plurimos doctores; Layman, lib. 4, tr. 9, c. 8, n. 1; Engel., tit. de Immunit. eccles., n. 23, aliique communius; quibus novissimè accessit Prosper Fagnanus, c. *Ecclesia S. Mariæ*, num. 10, de Constitut., asserens quod *crebrior gravissimorum interpretum sententia est eam exemptionem esse de jure divino*.

9. Neque obstat allata instantia de decimis; nam decimas etiam hodiè esse juris divini, quatenùs requiruntur ad necessariam Ministrorum Ecclesiæ sustentationem, superiùs jam dictum est. Verùm de hoc plura canonistæ. * Uti fusiùs præsens auctor in Jure Canonico, lib. 2, Decr., tit. 2, § 9, num. 193, ac seqq., et lib. 3, tit. 49, n. 235 et 236. *

QUÆSTIO II.

In quibus consistat Immunitas localis, sive ecclesiarum.

10. CONCLUSIO PRIMA. Immunitas localis (quam alii appellant *Immunitatem ecclesiarum*, sub his etiam comprehendendo cœmeteria, et alia loca religiosa) consistit in duobus : videlicet, ut actus profani et seculares ab ecclesiis arceantur; deinde, ut malefactores ad ecclesias confugientes, ibidem in vitâ et membris protegantur, neque violenter inde extrahi possint. Et quidem de hoc posteriori fusiùs dicetur distinct. sequenti; quantum verò ad prius attinet, sit

11. CONCL. II. In primis in ecclesiis, earumque cœmeteriis prohibitum est, exercere judicia secularia; adeo quidem, ut totus processus judicialis et sententia super causâ seculari ibidem lata, ipso jure irrita, et

nullius roboris existat. Ita expressè statuitur c. *Decet*, § fin. de Immunit. eccles., in 6, ac tenent doctores communiter. Et hoc quidem procedit non solum de causis criminalibus, sed etiam de civilibus quæ ad forum seculare pertinent, uti patet ex textu. Maximè tamen. Immunitati ecclesiarum repugnat, atque absurdum est et crudele, ibi iudicium sanguinis exerceri, ubi est tutela refugii constituta, ut dicitur c. *Cum ecclesia*, de Immunit. eccles. Ubi proin, præter nullitatem processûs, etiam sub pœnâ excommunicationis prohibetur agitare causas sanguinis in ecclesiâ, vel cœmeterio.

42. Dicitur notanter, judicia secularia. Siquidem ecclesiastica judicia ibidem validè et licitè tractari possunt, arg. c. *Quâ fronte*, de Appellat., et docet Glossa communiter recepta cit. c. *Decet*, v. *Secularium*, de Immunit. eccles., in 6.

43. Nec dicas : Judicia ecclesiastica prohibentur exerceri in die festo, non minùs ac secularia; ergo etiam utraque prohibentur exerceri in loco sacro. — Respond. enim negando consequentiam et paritatem; nam æquè, imò plus, decet ut clerici in forensibus actibus non occupentur diebus festivis, ac laici. At loquendo de loco, Ecclesia præsumere potuit, judicia ecclesiastica cum minori strepitu minorique tempore expedienda fore quàm secularia; simulque iudicem ecclesiasticum majorem curam adhibiturum, ut omnia sine irreverentiâ loci sacri fiant. Fatendum tamen magis decens esse ut etiam ecclesiastica judicia non in ecclesiâ, quæ domus est orationis, non jurgiorum, sed in palatio episcopali, aut alio competenti loco fiant. Pirhing., tit. de Immunitat. eccles., n. 7.

44. CONCL. III. Insuper prohibitum est in ecclesiis, earumque cœmeteriis facere contractus vel negotiationes, aut nundinas instituere. Ita communis; et habetur citat. cap. *Decet*, de Immunitat. eccles., in 6, ibi : *Cessent in ecclesiis, earumque cœmeteriis negotiationes, ac fori cujuscumque tumultus*. Idque meritò statutum est ad exemplum Christi Domini, qui ingressus in templum Dei, *ejiciebat omnes vendentes et ementes in templo, et mensas numulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit, et dixit eis : Scriptum est : Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum*, Matth. 21.

45. Licèt autem contractus in Ecclesiis facere sit prohibitum; iidem nihilominùs de facto initi valent : nam nullo jure irritantur, sicut, citat. cap. *Cum ecclesia*, de Immunit., eccles. cassantur judicia secularia. Simulque isthæc constitutio, cùm sit pœnalis, non est extendenda ad contractus, et notat Glossa passim recepta cit. cap. *Decet*, v. *Processus*.

46. Cæterùm in templis vendere candelas, si id fiat ad fidelium devotionem promovendam, non est illicitum. Azorius, part. 2, libr. 9, cap. 9, quæst. 5; Angelus, et alii. Nam prohibetur quidem omnis negotiatio, vel contractus, qui sit lucri gratiâ, aut divina officia perturbat, vel impedit : hoc tamen non accidit in venditione candelarum causâ promovendæ devotionis fidelium.

17. CONCL. IV. Ulteriùs in ecclesiis prohibentur fieri concilia, conciones et publica parlamenta (intellige) quando talia fiunt de rebus merè temporalibus et secularibus; nam concilia et conventus de rebus ecclesiasticis, aut ad pietatem spectantibus, rectè ibidem instituuntur. Item *confabulationes quælibet et quæcumque alia quæ divinum possunt turbare officium, aut oculos divinæ Majestatis offendere*. Ita his ipsis verbis habetur citat. cap. *Decet*, eod. in 6.

18. Deinde comœdiæ profanæ, ac ludi theatrales penitus in ecclesiis fieri prohibentur, non obstante quæcumque consuetudine contrariâ, quæ potius corruptela dicenda est, cap. *Cum decorem*, de Vitâ et Honest. clericorum. Quamvis pia et honesta spectacula ibidem exhiberi valeant. Pirhing, loco citat., num. 14, post Silvestrum, et alios.

19. Item non oportet in basilicis, seu in ecclesiis *agapen facere, et intus manducare, vel accubitus sternere*, cap. 4, *Non oportet*, distinct. 42. Neque intra ecclesiam possunt suppellectilia reponi, nisi id necesse sit propter hostiles incursus, aut alias necessitates, quibus tamen cessantibus ad pristina loca reportari debent, argum. cap. *Oratorium*, dist. 42, et tradit Azorius, loco cit., quæst. 8.

20. Tandem novissimè concil. Trident., sess. 22, in decreto de observandis et evitandis in celebratione missæ statuit, ut ordinarii locorum *ab ecclesiis musicas, ubi sive organo, sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur, item seculares omnes actiones, vana atque adeò profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores arceant, ut domus Dei verè domus orationis esse videatur, ac dici possit*.

21. Quæres an licitum sit, disputationes in ecclesiis habere. — Respond. affirmativè : quia scientia est donum Dei, et res sancta., arg. l. 1, § 5, ff. de Extraordin. cognition.; ibi : *Est quidem res sanctissima civilis sapientia*. Abbas, c. *Cum ecclesia*, de Immunit. eccles.; Azorius, loco cit., q. 4; Pirhing. n. 11, et alii.

22. CONCL. V. Ad Immunitatem ecclesiarum pertinet etiam, ne quis eis violentiam inferat, infringendo earundem fores, vel ipsas spoliando suis bonis, aut hujusmodi quidpiam attentando. Patet hoc ex c. *Omnes*, et c. *Quisquis*, 17, q. 4, cum concordantiis, ubi tales judicantur sacrilegi. Quinimò ecclesiarum Dei violatores, sive cum effractione spoliantes ecclesias ipso jure excommunicati sunt, arg. c. *Canonica*, 11, q. 3, et c. *Sicut antiquitus*, 17, q. 4, et c. *Conquesti*, de Sent. Excomm., junctâ Glossâ, ibidem, v. *Excommunicatos nuntiatis*.

QUÆSTIO III.

De Immunitate reali et personali.

23. CONCLUSIO PRIMA. Immunitas rerum et personarum ecclesiasticarum (quam alias *realem* et *personalem* appellant) generatim consistit in hoc quòd res atque personæ ecclesiasticæ, à jurisdictione secularium magistratum, eorumque exactionibus et oneribus, immunes sint et liberæ. Ita omnes theologi, canonistæ et Jurisconsulti catholici, estque definitum in

concilio Lateranensi sub Alexandro III, c. 49, et refertur e: *Non minus*, de Immunit. eccles., ubi etiam laici collectas clericis vel ecclesiis imponentes, aut jurisdictionem ipsorum usurpantes, si moniti non desistant, unà cum fautoribus suis ipso facto excommunicantur. Concordat concilium generale sub Innocentio III, c. 46, relatum in c. *Adversus*, cod., juncto c. *Quia nonnulli*, cod. in 6, et Clem. un., cod., cum concordantiis.

Additio.

* Loquendo nunc in specie de personali Immunitate, certum est, quod, conformiter textibus Juris, can. Si *imperator*, dist. 96, et c. *Silvester*, ac c. *Relatum*, 11, q. 1, clerici quoad suas proprias personas eadem immunitate gaudeant, cum laici non habeant jurisdictionem in ipsas personas ecclesiasticas, utpote gaudentes privilegio fori prout fusiis ostensum fuit à præsentè auctore, lib. 2. Decret., tit. 2, § 9, et lib. 3, tit. 49, § 9 et 10. Unde ex hoc capite clerici sunt immunes à capitulatione, propriè tali, quæ imponitur absque respectu ad ipsa bona. Item ab angariis, perangariis, cum hæc sint onera merè personalia, seu respicientia ipsas personas præcisè ratione *subjectionis*, quibus ab habentibus jurisdictionem in ipsas imponuntur.*

24. Ut autem quoad ipsa bona, seu Immunitatem realem hæc conclusio meliùs intelligatur, sciendum quod bona ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum, triplicis generis distingui possint. Primi generis sunt ipsæmet ecclesiæ materiales, unà cum cœmeteriis; ita vasa sacra, vestes, et quæcumque consecrata, sive benedicta sunt, tanquàm divini cultûs instrumenta. Et de his certum est atque ab omnibus concessum, ea jure divino esse exempta à jurisdictione, et quibuscumque exactionibus magistratum secularium: nullam enim temporalem utilitatem habent, quæ in aestimationem venire possit; utpotè cum ad divini cultûs ministerium specialiter dedicata, nullis aliis humanis usibus applicari possint, juxta reg. 51 Juris, in 6. *Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.*

25. Alterum genus complectitur bona ecclesiarum tum immobilia, tum mobilia, quæ sive à fundatoribus, sive ab aliis fidelibus ad honorem Dei oblata seu donata fuerunt, ut per prelatos ecclesiarum in pios usus, ut puta in ornatum ecclesiæ ac ministrorum ejus sive pauperum sustentationem convertantur. Et de hisce bonis procedere dictam decretalem *Non minus*, cum concordantiis, conveniunt pariter doctores, eò quod sint Deo oblata, atque ad cultum ipsius specialiter destinata, sicque non nisi in pios usus convertenda (quod secus foret, si per exactiones secularium gravarentur, atque diminuerentur), cum sint res Dei et *Sanctum sanctorum Domino*, cap. Nulli, 12, q. 2, et alibi.

26. Tertium bonorum genus est eorum quæ ad ecclesias, aut personas ecclesiasticas pervenerunt aliis titulis sive causis; ut puta emptione, hæreditate, arte, labore manuali, aut alio quopiam titulo tempo-

rali. Et de his, præcipuè verò de bonis patrimonialibus clericorum, posset nonnulla moveri difficultas: sit tamen

27. CONCL. II. Non solum bona ecclesiæ quocumque justo titulo acquisita, sed etiam bona patrimonialia clericorum gaudent Immunitate ab extraordinariis collectis, et jurisdictione seculari, atque potiuntur privilegio fori. Ita communis doctorum, uti testatur Barbosa, lib. 1 Juris eccles. univ., c. 59, § 5, num. 6. Layman, lib. 4, tr. 9, cap. 6, num. 9; Pirhing, tit. de Immunit. eccles., numer. 62; Engel, num. 24, cum aliis. Et hoc apertè desumitur ex juribus, n. 6, allegatis, utpote quæ de rebus ecclesiæ et ecclesiasticarum personarum indistinctè atque pariformiter loquuntur. Accedit ratio, quia *accessorium naturam sequi congruit principalis*, juxta reg. 42 Juris, in 6, cum concordantiis. Simulque magis dignum trahit ad se minus dignum, arg. c. *Quod in dubiis*, de Consecrat. eccles.; atqui dicta bona sunt quid accessorium ad personas ecclesiasticas, simulque hæc multò digniores illis; ergo. Quinimò magistratus secularis nihil posset statuere circa ejusmodi bona patrimonialia clericorum, nisi obligando simul ipsasmet eorum personas: sed has gaudere Immunitate ecclesiasticâ, fatentur omnes Catholici. Et hæc rationes à pari, vel etiam à fortiori militent de bonis ecclesiarum tertii generis; nam ut dicitur l. *Quæ religiosis*, ff. de Rei vindicat.: *Quæ religiosis adherent, religiosa sunt.*

Additio.

* Limitatur hæc doctrina I, quoad bona mobilia vel immobilia, cum quibus clericus negotiationem instituit; etenim c. *Quantum*, de Censib., in 6, tantummodò illæ res clericorum à similibus oneribus dicuntur immunes, *quas non causâ negotiandi deferunt vel deferri faciunt*, quod intelligi debet de negotiatione *lucrativâ*, non autem præcisè *æconomica*. Ubi nota quod posterior sit illa quâ quis emit res, ad sui et familiæ suæ sustentationem necessarias, vel saltem multum utiles ad eam conservandam, et si quæ per accidens superflue remaneant, easdem pretio corrente dividit; è contra verò prior, seu lucrativa est, quâ præcisè, vel saltem principaliter res aliqua lucri capiendi gratiâ comparatur, ut eadem vel in suâ priori specie mutatis temporum aut locorum circumstantiis, majori pretio distrahatur, vel ut arte ac industriâ in aliam formam mutata, carius vendatur. Unde teste præsentè auctore, in Jure Canonico, lib. 3 Decr. tit. 49, num. 249, in sensu intento negotiari dicitur ille qui rem aliquam emptione, mutatione, aliove contractu acquirit et comparat eo animo, ut eam reveniendo, distrahendo, vel locando lucrum reportet. E. g., 1° si clericus varia congreget, sibi per emptionem procuret frumenta, ut tempore caristiæ in majori pretio vendere queat; vel 2° si monasterium erigat ex hoc principaliter fine, aromatariam ut conficiendo et distrahendo medicinas capiat lucrum: nam sacra congregat. episcoporum et regularium, die 9 jan. 1602, declaravit: *Regulares non posse aromatariam*

tenere, nisi pro seipsis, quo casu visitari non potest à protomedico. Videantur Barbosa, 2 part. de Potestat. episcop., allegat. 13, n. 13; Molina, de Just. et Jure, tract. 2, disp. 342, conclus. 5; Delbene, de Immunit. eccles., cap. 5, dubitat. 3, lect. 5, n. 3, præsens auctor Reiffenstuel in Jure Canon., loco cit. *

28. Limitatur hactenus allata doctrina II, in bonis feudalibus et emphyteuticis: nam hæc non pleno jure transeunt in clericum aut ecclesiam, sed dominus directus, qui eadem concessit, præter dominium ipsorum directum certas sibi conditiones et jura reservat; quæ proinde à clericis atque ecclesiis erunt observanda. Unde pariter, si ecclesia vel clericus à seculari domino, v. g., imperatore feudum habeat, ac super jure feudi quæstio inter clericum et laicum emergerit, ea non per judicem ecclesiasticum, sed per dominum feudi erit terminanda, prout decisum habetur c. *Ex transmissa*, et c. *Verum de foro competentis*. Hinc respectu secularis feudi ecclesia vel clericus non gaudet privilegio fori, sed tenetur coram seculari domino feudi judicium subire; et convenitur coram eo in actionibus tam realibus, quam personarum feudum concernentibus.

29. Limitatur III, si fundator, seu patronus, v. g., princeps territorialis in ipso foundationis limine sibi certam pensionem, sive annuos redditus in bonis ecclesiæ attributis reservasset, atque ipsos episcopus ante consecrationem ecclesiæ eidem constituisset: arg. cap. *Præterea quoniam*, de Jure patronat., ubi patronis permittitur in ecclesiis antiquos et moderatos redditus à locorum episcopis institutos exigere. Postquam autem ecclesia jam ædificata, dotata, et consecrata est, novi census eidem imponi non possunt, nec veteres augeri, c. *Prohibemus*, de Censibus, cum concordantiis. Quod si secus fiat, illud irritum erit.

30. Limitatur IV, quoad onera antiqua, seu quæ rebus, antiquam ad Ecclesiam quocumque titulo devenissent, prius jam imposita fuerunt: nam quælibet res transit cum suo onere, arg. c. *Ex litteris*, de Pignorigibus, et alibi. Hinc ecclesia, vel clericus tenetur ad hujusmodi onera antiqua præstanda, dummodò ea sint vera et realia, id est, ipsis fundis seu bonis infixa, perpetua, certa et determinata, arg. c. 1, junctâ Glossâ, v. *Senioribus*, ac summario de Censibus. Et in hoc sensu procedit textus c. *Si tributum*, 11, q. 1, ibi: *Agri ecclesiæ solvunt tributum*: et illud c. *Tributum*, 25, q. 8: *Quia de exterioribus ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace et quiete, quâ nos tueri, et defensare debent, imperatoribus persolvendum est.* *Supple, titulo concessionis ecclesiasticæ, non autem, titulo subjectionis, seu in ipsos clericos jurisdictionis. De quo videantur Panormitanus, Innocentius, Andreas et Angel apud ac cum P. Pichler in candidato jurisprudentiæ abbreviato, lib. 3, tit. 49, n. 12. *

31. Dicitur, quoad onera antiqua; sive, ut canone proximè relato dicitur, quod constitutum antiquitus est. Nam loquendo de oneribus novis, seu quæ imponuntur bonis ecclesiarum, vel personarum ecclesiastica-

rum eo tempore quo bona illa jam spectabant ad ecclesias vel personas ecclesiasticas, ab ejusmodi oneribus hæc prorsus immunes sunt, per textus n. 6 allegatos. Et quamvis Bartolus in l. *Rescripto*, § fin, n. 5, de Minoribus, teneat principes laicos posse efficere tributaria, et affecta omnia prædia eorum territorii, ita ut, cum exinde ad ecclesias pervenerint, obnoxia sint collectis postea imponendis; tamen ejus cautelam esse falsam, et contra Immunitatem Ecclesiæ, et ab omnibus communiter reprobam, ait Fagnanus, in. c. *Non minus*, n. 11, de Immunit. eccles., post Baldum et Rojam, quos citat.

32. CONCL. III. Etiam in communibus necessitatibus, et utilitatibus reipublicæ, prohibitum est laicis sub pœnâ excommunicationis, novas exactiones seu collectas ecclesiis aut clericis imponere. Ita hodie clarissimè habetur in bullâ *Cænâ Domini*, ubi § 18, imponentes collectas ecclesiis, vel personis ecclesiasticis, ipso facto excommunicantur. Idipsum jam antehac prohibitum fuerat in concilio Lateranensi, sub Alexandro III, ac refertur c. *Non minus*, de Immunit. eccles., ubi contra oppositum attentantes sic statutum legitur: *Quocirca sub anathematis districtione fieri de cætero talia prohibemus; nisi episcopus, et clerus tantam necessitatem vel utilitatem aspexerint, ut absque ullâ exactione ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda.* Hæc ibi.

33. Dicitur, absque ullâ exactione; nam istud, absque ullâ exactione, ac spontè per ecclesias, ex arbitrio episcopi, qui dictam necessitatem inspicere debebat, olim conferendum erat: ita ut ea laici humiliter et devotè reciverent cum gratiarum actione, prout declaratum fuit in concilio generali sub Innocentio III. et refertur c. *Adversus*, eod., ubi tamen judicium super his denuò admittitur episcopis, atque præcipitur, ut propter imprudentiam quorundam Romanus Pontifex prius consulatur; cujus interest, communibus utilitatibus providere.

34. CONCL. IV. Ut in casu communium necessitatum vel utilitatum, ecclesiæ, et clerici contribuere debeant, plures requiruntur conditiones, ex allegatis textibus juris desumptæ. I. Ut necessitas vel utilitas sit publica. II. Ut episcopus et clerus super hoc deliberent. III. Ut dicta necessitas vel utilitas sit communis, tam laicorum quam clericorum. IV. Ut ad eas relevandas non sufficiat facultates laicorum. V. Ut contributio ab ecclesiasticis fiat spontè, et sine aliquâ exactione seu compulsione laicali; unde talis contributio, seu collecta non debet imponi auctoritate magistratûs secularis, sed ecclesiastici, simulque ad eam solvendam clerici non sunt compellendi per judicem secularem, sed per ecclesiasticum. VI. Ut, nisi periculum in morâ fuerit, desuper Romanus Pontifex consulatur. Ita desumitur ex cit. c. *Non minus* et c. *Adversus*, de Immunit. eccles., junctâ Clem. un., eod., prout fusiùs explicat Fagnanus, c. *Non minus*, n. 22 et seqq. ac tenent alii canonistæ.

Additio.

* Quæres an proximè adductæ conditiones quoque requirantur, si necessitas, propter quam fiunt expensæ, non præcisè respiciat ipsam communitatem in genere, seu aliquam rempublicam in communi, sed immediatè redundet particulariter in commodum privatorum, nimirum in singula ejusdem communitatis membra, etiam ecclesiastica. — Resp. In tali casu, juxta graves etiam auctores proximè citandos, posse, e. g., à magistratu laico peti à clericis aliquam contributionem pro ratâ, *titulo impensarum*; quin necesse sit ad superiùs mentionatas recurrere conditiones. Pro hæc sententiâ citantur Abbas in c. *Non minus*, n. 20; Barbosa in c. *Adversus*, de Immunit., n. 4; Gratianus, discept. 399, n. 16, et Silvester, v. *Immunitas*, q. 5, n. 20, ac tenet Pichler, lib. 3, tit. 49, n. 11, et fusiùs Schmalzgrueber, lib. 5 Decret., tit. 49, n. 52 et seq., atque teste eodem Pignatellus, tom. 1, consult. 50, n. 5, addens, ita sæpiùs respondisse S. congregationem Immunitatis; etenim hujusmodi contributiones ex unâ parte non exiguntur à principe, vel aliquo magistratu, *titulo jurisdictionis* in clericos, nec à clericis præstantur in recognitionem *alicujus subjectionis*; ex alterâ autem parte æquum est, ut qui in particulari et quoad privatam suam personam immediatè sentit onus, sentiat et onus, conformiter regulæ 55; de Regulis juris, in 6, videturque in simili emergentiâ quasi tacitum pactum inter seculares, et tales clericos intercedere. Ex quo inferunt allegati auctores, clericos esse obligatos contribuere, si agrorum ripæ sint adversùs vim fluminis muniendæ, ne fluvius inundet agros etiam proprios, si aperienda fossa, ut aquæ aliò deriventur, aut ducendus rivus, quo prata etiam clericorum irrigentur, vel fodiendus puteus communis, ex quo etiam clerici, ob defectum alterius, aquam accipiant, etc. Notanter tamen annectit P. Schmalzgrueber, loco cit., seculares non posse in simili casu per seipsos adigere ad contribuendum pro ratâ clericos renuentes, sed potiùs debere id per legitimos eorum superiores efficere; nam, uti jam dictum est, etsi frequenter clerici obligentur servare leges civiles *vi directivâ*, non tamen adstringuntur *vi coactivâ*. Aliam cautelam adjungit P. Pichler, loco cit., ut nimirum à principe vel magistratu non excedatur rata factorum desuper impensarum, puta, si contributiones sub *titulo impensarum* ita augerentur apud clericos, ut exinde aliqua pars inferri posset in ærarium publicum, vel applicari ad solvenda alia debita communitatis, aut ad conservandum splendorem majorem principis, vel ut aliqua civitas facilitùs sustinere valeat expensas faciendas ob adventum principis, natiuitatem filii principis, aut dotationem principissæ, nuptias proximè celebraturæ, uti exemplificat P. Franciscus Schmier, l. 3 Jurisprudentiæ, tr. 1, part. 3, cap. 4, sect. 3, § 3.

DISTINCTIO II.

De jure asylorum.

QUÆSTIO PRIMA.

Quo jure, quibusque locis competat privilegium asyli?

1. Immunitas localis, ut jam superiùs dictum, consistit in duobus: videlicet, ut actus profani et seculares arceantur ab ecclesiis, et ut malefactores ad eas, aliaque pia loca confugientes in vitâ et membris protegantur, neque inde violenter extrahantur. Siquidem tum per leges civiles, tum sacros canones speciale privilegium ecclesiis aliisque piis locis, ob majorem eorum reverentiam, concessum est ut delinquentes, qui ad illas tanquam ad asylum confugiunt, per vim extrahi non possint. Et de hoc loquendo, sit

2. CONCLUSIO PRIMA. Privilegium Immunitatis seu asyli ecclesiastici non est juris naturalis aut divini, sed humani duntaxat, civilis ac ecclesiastici. Ita Covarruvias, lib. 2, variar. Resolut., cap. 20, n. 2; Pirhing, tit. de Immunit. eccles., n. 15, et communior aliorum. Idque desumitur ex c. *Inter alia*, de Immunit. ecclesiarum ibi: *Juxta sacrorum statuta canonum, et traditiones legum civilium, fugiens ad ecclesiam, etc.* Accedit ratio; quia, licet jure naturali ac divino Deus sit colendus, et reverentia locis sacris exhibenda, non tamen inde necessariò inferitur, hoc fieri debere, Immunitatem reis ad ecclesiam confugientibus præstando, partim quia etiam crimina esse coercenda jure naturali ac divino statuitur; partim quia reverentia locis sacris jure divino et naturali debita satis observaretur per hoc quòd actus profani et seculares inde arceantur.

3. Nec obstat quòd jam in lege veteri Deus præcepit civitates refugii esse constituendas, Exod. 21, n. 55, et Deut. 19, simulque etiam gentiles ex instinctu naturæ aliqua loca designaverint, quæ vocabantur *asylla*; atque, ipsum concilium Trid., sess. 25, c. 20, de Reform., asserat, *ecclesiæ et personarum ecclesiasticarum Immunitatem, Dei ordinatione et canonicis sanctionibus constitutam*. — Respondeo enim leges veteris Testamenti, quæ morales non fuerunt, sed tantum cæremoniales aut judiciales, per adventum Christi exspirasse. Unde jus asyli jam non habetur ex veteris legis obligatione, sed solùm ad quamdam ipsius similitudinem, et secundum congruum juris naturalis æquitatem (quam etiam gentiles agnoverunt), de facto per sacros canones ac leges imperatorias, ecclesiis aliisque locis sacris concessum fuit. Nec obstat concilium Trid., loc. cit.: nam, ut concordentur jura juri-bus, loquendo de Immunitate asyli, plus non vult quàm asyla ad imitationem veteris legis, atque instinctu divino, acceptaque à Deo auctoritate, per canonicas sanctiones constituta esse.

4. Inferitur proinde cum Barbosa, lib. 2, Juris eccles. univ., cap. 3, n. 82; Engèl, tit. de Immunit. eccles., num. 9, Covarruviâ et aliis, quòd circa hanc Immunitatem ecclesiasticam, seu jus asyli, habeat magnam vim consuetudo; ac propterea ad eam multis in casibus judices recurrere debeant. Nam quia hæc Immu-

nitas non est juris naturalis aut divini, sed humani duntaxat, consequenter contrariam consuetudinem admittit, arg. c. ult. de Consuet.

5. CONCL. II. Privilegio asyli gaudent omnes ecclesiae, sive consecratae, sive nondum consecratae, dummodò auctoritate episcopi benedictae fuerint, aut alià ratione, ut puta erectione crucis, ad publicum missae sacrificii usum deputatae; prout liquet ex c. *Ecclesiae*, de Immunit. eccles., idque procedit, etiamsi ecclesia illa sit interdicta vel polluta, et necdum reconciliata: quia tales censurae aut impedimenta juris, utpote poenalia et odiosa, non oportet extendere ultra casus à jure expressos, Pirhing, loc. cit., n. 3, Silvester et alii.

Additio.

* Nec refert quòd tales ecclesiae necdum perfectè sint constructae, dummodò ibidem auctoritate episcopi primus lapis jam fuerit positus, et loco altaris modo in rituali praescripto crux defixa. Idem sentiendum, quamvis talis ecclesia infortunio, e. g., terrae motu corruerit, nisi sit destructa auctoritate superioris sine spe reedificationis. Ratio horum omnium est, quia talis locus adhuc verè, et quidem auctoritate episcopi obsequiis divinis est dedicatus, quod sufficit, arg. c. 9, de Immunitate.

6. Praeterea jure asyli gaudent coemeteria, unà cum fabricis ad templi structuram attinentibus, ut est sacristia, turris, atrium, porticus atque ambitus: quia haec omnia vel spectant ad ecclesiae fabricam, vel ei sunt annexa. Quinimò coemeterium auctoritate episcopi designatum et sacratum, obtinet privilegium Immunitatis, etiamsi sit separatum ab ecclesia. Barbosa, loc. cit., n. 63 et seqq.

7. Nec dicas: Si super tectum templi, aut in ejus turri vel sacristia, sive subtus ecclesiam in caverna committitur injuriosa humani sanguinis vel seminis effusio, non polluitur ecclesia, ut notat Glossa communiter recepta in c. un. de Consecrat. eccles., in 6; ergo neque gaudent isthaec loca jure asyli. Negatur enim consequentia: nam quando agitur de violatione sive pollutione ecclesiae, nomen *ecclesiae* strictè accipiendum est pro solo spatio sive ambitu interiore, eò quòd materia haec sit quasi poenalis et odiosa. E contra, dum sermo est de privilegio asyli, quod est favorabile et gratiosum, nomen *ecclesiae* accipiendum est latè; quo sensu omnia ei annexa et coherentia complectitur: nam *odia restringi, et favores convenit ampliari*, juxta reg. 15 Juris, in 6.

8. Huc facit c. *Si quis contumax*, 17, q. 4, ubi puniri jubetur, qui fugientem de atrio ecclesiae, vel de portibus quolibet modo ecclesiae adherentibus per vim abstraxerit. Quinimò hanc ipsam de causà gaudet Immunitate, nec potest violenter abstrahi, qui clausam ecclesiam reperiens, ejus januam vel seram apprehendit: quia jam censetur existere in loco sacro. Barbosa, ibidem, n. 65; Bonacina, disp. 2, de Bulla Coenae, q. 3, punct. 16, § 4, n. 19 et alii. Et hoc extendunt non pauci doctores ad illum qui parietem ecclesiae exteriorem tangit: nam privilegia Immunitatis sunt am-

plianda, simulque talis censetur adhærere loco sacro. Diana, part. 3, tract. 1, resol. 73, post Aloysium Riccium, et Bonac., disp. 3 in Decal., q. 3, punct. 4, n. 5, citans plures alios: quamvis non desint oppositum tenentes quoad hoc posterius.

9. Insuper dicta Immunitas non tantum ecclesiis, sed etiam spatio quadraginta passuum circa majorem sive matricem ecclesiam, et spatio triginta passuum circa minores ecclesias, concessum legitur c. *Sicuti antiquitus*, et c. *Diffinivit*, 17, q. 4. Verum hoc non habere locum quoad ecclesias intra castella sive muros civitatum constructas, desumitur ex c. *Quisquis*, 17, q. 4, ibi: *Capellae quae sunt intra ambitum murorum castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione*; et post Archidiaconum notat Covarruv., lib. 2 var. Resol., c. 20, n. 5, cum quo etiam notant plerique doctores, istam Immunitatis ad quadraginta vel triginta passus extensionem de consuetudine vix alicubi observari: quamvis Fagnanus, c. *Ecclesiae*, n. 20, de Immunit. eccles., referat quòd S. Congregatio cardinalium indistinctè servari jusserit Immunitatem per circuitum dictorum passuum, saltem in cathedralibus et collegiatis ecclesiis.

10. CONCL. III. Insuper monasteria, seu domus religiosorum, et eorum horti, aerae, et quaecumque intra monasteriorum septa continentur; nec non hospitalia aut oratoria auctoritate episcopi constituta (secus si oratoria non sint constructa auctoritate episcopi), atque omnia alia loca religioni aut pietati destinata, dummodò eadem auctoritate episcopi fundata fuerint, gaudent privilegio asyli. Ita Barbosa, loc. cit., n. 67 et seqq.; Fagnanus, cit. c. *Ecclesiae*, n. 23 et seqq., et alii. Idque patet tum ex l. *Pateant*, c. de his qui ad ecclesias confugiunt, tum ex c. *Id constituimus* 17, q. 4, cum concordantiis; ac praesertim ex bulla Gregorii XIV, quae incipit: *Cum aliàs*, 1591 desuper emanata, ibi: *Monasteriis, domibus, locisque sacris aut religiosis*.

11. Nec dicas: Si omnia hujusmodi loca religiosa gaudent Immunitate ecclesiastica, cur ergo communiter rei confugiunt ad monasteria, non verò ad ecclesias quarum tanta est multitudo? — Resp. id praecipuè fieri ob majorem asyli amplitudinem et commoditatem, quae habetur potius intra septa monasteriorum quam in ecclesiis vel aliis locis religiosis; quamvis reverà et haec gaudeant privilegio Immunitatis, seu jure asyli ecclesiastici.

12. CONCL. IV. Reus confugiens ad sacerdotem, manibus sanctissimum Eucharistiae sacramentum portantem extra ecclesiam, gaudet jure asyli. Ita Abbas, Panorm., c. *Sanè*, de Celebr. missar.; Engel, tit. de Immunit. eccles., n. 12; Barbosa, cit. c. 3, n. 69, allegans pro hac sententià plurimos doctores; quamvis Covarruvias, n. 6, non nihil de hoc dubitet. Ratio est quia sanctissimum corpus Christi est longè dignius quam ecclesia materialis, simulque ipsis ecclesiis conceditur hoc privilegium propter corpus Christi; ergo multò magis huic, sive sanctissimo Eucharistiae sacra-

mento : nam *propter quod unumquodque tale, et illud magis tale.*

13. Nec obstat quòd de hoc non habeatur textus clarus in jure, siquidem præsens materia est favorabilis, sique extendenda; et alioquin privilegium extenditur ad casum non expressum, quando ex mente privilegiantis potest ille casus comprehendi. Et hâc de causâ istud intelligunt doctores non solum in casu quo quis sacerdotem vel hastam baldachini apprehenderit, sed etiam si se personis comitantibus sanctissimum sacramentum immiscuerit : quia omnes illæ cum sacerdote Sanctissimum deferente unam ecclesiam constituunt, quibus proinde favor iste concessus intelligitur.

14. Neque hinc sequitur quòd etiam captivus sumens Eucharistiam gaudeat Immunitate : siquidem privilegium asyli conceditur fugientibus ad ecclesiam vel Eucharistiam; captivus autem non potest ad eam fugere, benè tamen sanctissimo sacramento ut viatico et spiritali cibo animæ refici. Multò minùs confugiens ad sacerdotem, sanctum oleum ad infirmos deportantem, gaudebit Immunitate, cum huic neque jus faveat, neque paritas, sive ratio faciendæ extensionis. Barbosa, *ibid.*, cum aliis.

Aditio.

* Quæres an gaudeant privilegio asyli ædificia clericorum in communi viventium, e. g., Patrum Oratorii, vel S. Philippi Neri, item domus parochiales et palatia episcoporum? — Resp. I : Fabricæ illæ, in quibus clerici in communi viventes insimul habitant, gaudent jure asyli, si fuerint debitâ auctoritate episcopi erectæ. Ita Peregrin., c. 4, n. 66, et Delbene, de Immunit., c. 16, dub. 9, sect. 13. Ratio est quia censentur loca sacra, utpote auctoritate episcopi ad cultum divinum deputata. — Resp. II : Domus parochiales insistendo juri communi, et præscindendo à consuetudine, gaudent jure asyli, dummodò non ultra triginta passus distent à suâ ecclesiâ. Ita cum Barbosa et aliis præsens auctor, l. 3 Decr., tit. 49, § 2, ac refertur sic à sac. congregatione Immunitatis declaratum in unâ Nepesinâ 4 martii, anno 1626, et in alterâ die 10 decembris, anno 1658, uti testatur Pignatell., tom. 1 Consultationum. — Resp. III : Palatia episcoporum pariter gaudent jure asyli, saltem si non distent ultra quadraginta passus à suâ ecclesiâ cathedrali. Ita Menochius, l. 9, de Immunit., c. 5, v. *Palatium episcopi*, et sub his terminis communis, atque deducitur ex can. *Sicut antiquitus*, 17, q. 4, ubi jubetur excommunicari qui in tali circuitu ecclesiæ majoris seu cathedralis personam hominis, vel bona ejus inde subtraxerit, quod utique signum est prædictum circuitum et palatium episcopi intra illud spatium contentum, gaudere asylo. Utrum verò eodem fruatur privilegio tale palatium ultra quadraginta passus ab ecclesiâ cathedrali distans, inter DD. non convenit, ubi præsens auctor, l. 3 Decr., tit. 49, n. 52, cum Abbate, Fagnano, Silvestro, Hostiensis adhuc affirmativam tenet. E contra verò Decianus, Julius Clarus, Pignatellus et alij negativam defendunt, putatque Menochius, lib. 4,

cap. 5, eam procedere saltem in casu quo tale episcopi palatium ultra quadraginta passus ab ecclesiâ cathedrali distans, neque habet aliquam capellam publicam, in quâ indifferenter homines ad audiendum sacrum admittuntur. *

QUESTIO II.

Quæ personæ gaudeant jure asyli ecclesiastici?

15. Reorum ad loca sacra tanquam asyla fugientium, alii possunt esse fideles, alii infideles; et illorum quidam laici, quidam clerici vel religiosi; istorum alii pagani aut Judei, alii hæretici, et denique ii vel gravitate delictorum, vel ære alieno oppressi. Et de omnibus his procedit præsens quæstio.

16. CONCLUSIO PRIMA. Certum est omnes fideles laicos delinquentes, et ad loca sacra confugientes gaudere jure ecclesiastici asyli, dummodò non admerisint crimina specialiter excepta. Patet hoc ex c. *Si quis contumax*, 17, q. 4, et c. *Inter alia*, de Immunit. eccles. cum concordantiis, ac præsertim ex cit. bullâ Gregorii XIV, *Cum aliis*. Et hoc intellige, etiamsi hi sint excommunicati vel interdicti : nam censura non privat Immunitate, cum hujusmodi poena nullibi sit jure expressa, simulque censuræ sint medicinales, non mortales, arg. cap. 1, de Sent. excom. in 6; Pirhing, loc. cit., n. 32; post Covarruviam, cit. c. 20, n. 11, et alios.

17. CONCL. II. Fideles debitores pecuniarii, qui solvendo non sunt (vulgò falliti) confugientes ad ecclesiam gaudent Immunitate. Ita Abbas, c. *Inter alia*, n. 22, de Immunit. eccles.; Barbosa, cit. lib. 2, Juris ecclesiast. univ., cap. 3, n. 46 et 47; Covarruvias n. 14, et alij magno numero ab ipsis relati, quamvis non desint quidam oppositum tenentes. Ratio est, tum quia in favorabilibus reorum nomine veniunt debitores; reus enim dicitur, cui movetur quæstio, id est intentatur actio, sive civilis, sive criminalis, c. *Form.*, de Verb. signif., tum quia bulla Gregoriana, § 2, expressè facit mentionem de *fraudulentis decoctoribus*; ita tamen ut revocet quæcumque privilegia et indulta ipsos extrahendi; tum tandem quia c. *Inter alia*, de Immunit. eccles., generaliter prohibetur extrahi de ecclesiâ invitus; adeò ut etiam servus, ob timorem domini ad ecclesiam confugiens, non sit restituendus, nisi de impunitate suâ dominus ejus clericis juramentum præstiterit.

18. Cæterum, si fraudulentus debitor in creditorum præjudicium unâ cum rebus et bonis alienis ad ecclesiam se recipiat, tunc de licentiâ episcopi ejusmodi bona sunt consignanda judici seculari ad effectum, ut veris dominis reddantur. Barbosa, cit. n. 47; Diana, part. 6, tr. 1, resol. 17, et alij. Nec obstat c. *Diffinitum*, 17, quæst. 4, ubi prohibetur quidpiam damni, seu spoliis residentibus in loco sancto inferri. Nam loquitur textus de bonis propriis rei, non autem alienis, et in quorum detentione idem delinqueret.

Aditio.

* Unde, ne fortè rectores ecclesiarum, ad quas tales debitores confugiunt, nimum faveant similibus, non raro in præjudicium creditorum pecunias multas

hiscæ oneratas, secum in locum asyli asportantibus, et ex eo occultè postea aliorum aufugientibus, bene notandæ sunt sequentes declarationes S. congregationis : una Immunitatis, die 1 decemb., anno 1617, dicens, quòd *decotor non debeat res et bona in præjudicium creditorum ad ecclesiam transferre, sed debeant illa judici seculari consignari, ut adjudicet, cui de jure competunt*. Altera congr. episcop. et regularium 14 novemb., anno 1636, ubi præcepit, *bona posita in loco immuni in præjudicium creditorum, deponi debere in loco non immuni*. Et 12 decemb., anno 1642, mandavit, *ut ex quâdam ecclesiâ extraherentur bona eò transportata in fraudem creditorum; consignanda tamen judici competenti*. Videantur de hoc in casu emergenti fusiùs Delbene, cap. 16, dub. 11, sect. 6, n. 17 et seqq., et Menochius lib. 4, de Immunitate, cap. 7, v. *Cæterum ad finem*.

19. CONCL. III. An clerici et religiosi in asylis tuti sint etiam contra proprios judices ecclesiasticos (nam contra judices seculares defenduntur aliunde, videlicet per privilegium fori), ita ut ab illis extrahi extra casus jure exceptos non possint, multum controvertunt doctores, aliis affirmantibus, cæteris verò negativam sententiam tenentibus, uti videre est apud Fagnanum, c. *Inter alia*, n. 70 et seqq. de Immunit. eccles.; Barbosa, lib. 2 Juris eccles. univ., cap. 3, n. 137; sed meritò uterque horum affirmativam sententiam amplectitur, veluti probabiliorē et magis communem : nam canones generaliter loquuntur, non distinguendo inter clericum et laicum, ac proinde generaliter de omnibus sunt intelligendi. Deinde privilegium asyli, hoc est, ut nullus violenter inde extrahi valeat, principaliter concessum est ipsi ecclesiæ, sive loco sacro, idque propter reverentiam ejus, arg. c. *Reum*, et c. *Frater*, 17, quæst. 4, cum concordantiis; ergo suffragatur cuilibet, sive clerico, sive laico, nisi sit de specialiter exceptis. Accedit quòd clerici non debeant esse deterioris conditionis quàm laici, simulque nullibi hoc privilegium eis ademptum reperitur.

20. Cæterum data resolutio procedit quoad crimina graviora et correspondentes ipsis poenas judiciales enormes, quæ limites disciplinæ ecclesiasticæ ac regularis correctionis excedunt; non verò quoad poenas correctivas omninò necessarias pro conservatione status ecclesiastici ac regularis. Infertur proinde quòd clericus perpetrans homicidium non præmeditatum, ac extra locum sacrum (quod additur, quia alioquin hoc delictum foret unum de exceptis) et confugiens ad ecclesiam gaudeat Immunitate; adeò quòd non possit inde violenter extrahi, et tradi curiæ seculari, vel mitti ad triremes.

Secus est de delictis levioribus aut poenis merè ecclesiasticis quæ potiùs correctionem sapiunt quàm vindictam publicam. Sic enim religiosi delinquentes possunt secundum eorum instituta per superiorem in monasterio coerceri, verberari et in carcerem detrudi, imò, si opus fuerit, etiam de monasterio expelli, nequàm suffragante ipsis Immunitate loci : prout patet

experientiâ, ipsâque religionum consuetudine, quæ est optima legum interpres, et tenent doctores passim. Similiter potest episcopus clericum in flagranti crimine in loco sacro deprehensum, suis carceribus mancipare ad correctionem, absque violatione Immunitatis ecclesiasticæ : tum quia hic non agitur de amissione vitæ, vel membrorum, arg. c. *Inter alia*, de Immunit. eccles., tum quia alioquin disrumperetur nervus ecclesiasticæ disciplinæ contra c. *Cum inter*, de Consuet.

21. CONCL. IV. Quantum ad Judæos et paganos, multi censent eos ad ecclesiam confugientes gaudere Immunitate ecclesiasticâ; eò quòd privilegium istud fuerit concessum loco sacro, ob ejus reverentiam; atque ipsum, tanquàm ecclesiis favorabile, sit ampliandum; simulque canones illud concedentes loquantur generaliter et indistinctè, prout inter plures alios vult, et argumentatur Fagnanus, loc. cit., n. 59 et seqq., et Diana part. 6, tract. 1, resolut. 23, et pro hac sententiâ Barbosa, cit. c. 3, n. 44, allegat declarationem S. congregationis controversiis jurisdictionalibus præpositæ, anno 1631 factam; de quâ si legitimè constabit, dicta sententia omninò tenenda erit.

22. Cæterum insistendo juri communi probabilius videtur eos non gaudere Immunitate, nisi sincero corde parati sint veram fidem amplecti, ut tradit Abbas, c. *Inter alia*, n. 6, de Immunit. eccles.; Covarruvias, n. 11; Pirhing, tit. de Immunit. eccles., n. 39; Layman, lib. 4, tr. 9, cap. 3, n. 12; Bonacina, disp. 3 in Decal., quæst. 7, punct. 6, § 5, n. 3, et alii quamplures. Ratio est, tum quia ita habetur decisum in Jure civili, l. 1, c. de his qui ad ecclesias confugiunt, quæ lex non reperitur in Jure canonico correctæ, imò potiùs approbata, cit. c. *Inter alia*, ibi : *Juxta sacrorum statuta canonum, et traditiones legum civilium*, tum quia indignus est ut ab Ecclesiâ defendatur, qui Ecclesiam contemnit, arg. cap. ult. de Immunit. eccles. Sic autem Ecclesiam contemnunt infideles, nolentes veram fidem amplecti, ipsamque Ecclesiam per baptismum ingredi; tum tandem, quia canones Immunitatis privilegium locale concedentes ecclesiis intelligendi sunt secundum materiam subjectam, hoc est, de personis ecclesiasticæ jurisdictioni subjectis, sive de fidelibus : si quidem istorum curam et gubernationem gerit Ecclesia, non Judæorum aut paganorum, de quibus dicit Apostolus, 1 Corinth. 5 : *Quid mihi de iis qui foris sunt judicare?* Et per hoc patere potest responsio ad rationes in oppositum.

23. CONCL. V. Certum est quòd hæretici ob crimen hæresis priventur Immunitate ecclesiasticâ : siquidem in bullâ Gregorianâ expressè excipiuntur *hæresis rei*; idque meritò propter enormitatem hujus criminis, ad Ecclesiæ subversionem specialiter tendentis.

24. Cæterum, an hæretici propter solum crimen hæresis, vel (ubi publicè tolerantur, v. g., in Germaniâ) etiam propter alia crimina, ut puta homicidium, furtum, etc., Immunitate priventur, rursum variant doctores. Eos privari affirmat Covarruvias, cit. cap. 20,

n. 11, cum quibusdam aliis; tum quia hæretici, tantum Ecclesiæ hostes et proditores omni ejus favore indigni sunt; tum quia tales revera sunt *hæresis rei*, non obstante quod propter hoc crimen non inquirantur: atqui hæresis rei generaliter et absolute excluduntur à privilegio Immunitatis per bullam Gregorianam; ergo.

25. Oppositam nihilominus sententiam non pauci doctores sequuntur, ut Sylvester, v. *Immunit.* III, quæst. 3, Zoësius, tit. de Immunit. eccles., n. 16, Pirhing n. 40, Engel n. 19, et alii. Rationem dant quia in hæretico propter homicidium, vel aliud crimen ad ecclesiam confugiente hæresis se habet per accidens; neque enim is fugit ad ecclesiam propter hæresin, sed propter aliud delictum. Accedit quod hæreticus per baptismum jam sit ingressus Ecclesiam, ejusque legibus obligetur; ergo pariter favoribus localibus, sive Immunitate ecclesiis ob earum reverentiam concessa frui poterit. Et hoc vel maxime tunc quando is à pertinaciâ et errore recedens per veram poenitentiam Ecclesiæ reconciliatus fuit, sicque dignus effectus ut illius favore et protectione, perinde ac alii fideles, per Immunitatem defendatur, prout limitat Bonacina, cit. § 5, n. 2.

Additio prima.

* Quæres I an milites illi qui sine legitimâ dimissione militiam deserentes confugiunt ad ecclesias vel monasteria, gaudeant Immunitate ecclesiasticâ? — Resp. ad hoc quæsitum in praxi valde frequens, tales milites, nisi simul sint conjuncta aliqua alia delicta gravia Immunitate gaudentia, de per se non gaudere, si ille qui habet potestatem cavendi, sufficientem præstet cautionem. quod similibus nullum in vitâ aut membris nocumentum, nec verberatio nimium inhumana fermè ad mortem usque, sit inferenda. Ita cum aliis Gonzalez in cap. *Inter alia*, de Immunitate eccles., n. 8, et probatur à pari, quia etiam servus non gaudet eâ Immunitate, sed is domino exigenti extradi debet, si dominus præstet securam juratam cautionem de non inferendo simili nocumento, uti expressè habetur cap. 6 de Immunit. eccles., junctâ lege 4, c. de His qui ad ecclesiam confugiunt; ergo pariformiter erit discurrendum de milite deserente militiam sine legitimâ dimissione: nam, cur servus sub prioribus conditionibus non gaudeat Immunitate, ratio est quia à domino suo fugiens sui ipsius quasi furtum facit, subtrahendo se à suo legitimo domino: sed hoc ipsum verificatur quoque quoad militem à militiâ transfugam, cum etiam prius per juramentum fidelitatis se principi quasi tradiderit, sicque res quasi illius facta fuerit, consequenter deserendo militiam per hanc subtractionem, seu per fugam ad asylum quasi sui ipsius furtum quoque facit, prout satis clarè innui videtur, 1. *Præsenti*, 6, § *Sanè*, 5, cod. de His qui ad ecclesias confugiunt.*

Additio II.

* Ex hoc quæsito tria benè notanda eruere possunt superiores talium ecclesiarum vel monasteriorum.

I. Ne statim et absque ulteriori examine ipsimet coeperentur, ut tales transfugæ liberi evadant fugiendo aliorsum: etenim, si hoc resciretur à præfectis militum, possent non sine gravi fundamento petere satisfactionem, et novi militis substitutionem, quia altero fuerunt privati, cui forsân dedissent sufficientem cautionem de non inferendo gravi nocumento, si præcedenter fuissent requisiti. II. Ne statim fidant cuilibet cautioni, ac præprimis attendant an is qui eandem dat, habeat sufficientem potestatem cavendi; ubi in nonnullis provinciis hæc potestas dicitur competere generalibus, vel etiam chiliarchis ejusdem legionis; in aliis verò (uti in Bavariâ) non nisi supremo consilio bellico. Solet autem ordinariè in praxi exigì cautio scripta, ut miles eò securior evadat à tam enormi poenâ. III. Ut benè advertant milites non gaudere Immunitate ob leviores respectivè poenas evitandas ad ecclesiam seu monasterium confugientes, cum hæc Immunitas solum concessa sit ad evitandas graviore, præcipuè capitales; uti eruitur tum ex c. *Inter alia*, de Immunitate, tum ex Gonzalez, ubi scribit in citatum capitulum, *Inter alia*, de Immunit., præsertim n. 8. Hinc suadendum similibus ut illicò iterum redeant ad suos, ne, si resciaur, poenas suas aggravent.*

Additio III.

* Quæres II an femina committens crimen non exceptum, et in aliquo extraordinario casu confugiens ad monasterium virorum, vel vice versâ vir ad monasterium monialium, gaudeat Immunitate ecclesiasticâ, ita ut excludi nequeat? — Resp. affirmativè, ita tamen ut si detur aliquis locus extra clausuram, illuc ponatur. Quod si similis locus non adesset, omni possibili præcedente cautelâ, et circumspectione adhibita talis persona insistendo juri, ab ipsâ clausurâ excludi nequiret; ratio est quia jus tuendi vitam tantum de jure naturæ excusatur ab observantiâ juris positivi, præcipientis ne mulieres ingrediantur clausuram virorum, vel viri clausuram monialium. Cæterum ad omne scandalum vitandum in tali casu, si aliud remedium non suppetat, nec illicò absque periculo, ne deprehendatur, occultè (v. g., sub aliâ veste) aufugere iterum queat, posset mulier ream ad monasterium monialium, vel vir reus ad conventum virorum translocari. Videantur in simili casu Rodriquez. tom. 4. QQ. regul., q. 47, art. 4, Lezana v. *Clausura*, n. 151; Bonacina, de *Clausurâ*, q. 4. punct. 4, n. 15. et Delbene de Immunitate, cap. 19, dub. 45 et seqq.

QUÆSTIO III.

Quæ crimina non gaudeant Immunitate ecclesiasticâ?

26. CONCLUSIO PRIMA. Omnia crimina gaudent Immunitate ecclesiasticâ, quæ de jure non reperiuntur specialiter excepta. Ita communis, et habetur expressum c. *Inter alia*, de Immunit. eccles., ibi: *Fugiens ad ecclesiam, quantumcumque gravia maleficia perpetraverit, non est violenter ab ecclesiâ extrahendus, etc. nisi publicus latro fuerit, vel depopulator agrorum, etc. Unde adulteri, raptores virginum, condemnati ad tri-*

remes, et hujusmodi gaudent Immunitate, cùm de jure canonico specialiter non excipiuntur.

27. Nec obstat quòd, spectato jure civili ab Immunitate excipiuntur homicidæ quicumque, adulteri et raptores virginum, auth. de Mandatis princip., § *Neque autem*, collat. 8. — Resp. enim quòd in materiâ Immunitatis utpote merè ecclesiasticâ non sit attendendum jus civile, sed canonicum, et quidem in omni foro, quando est discrepantia in utrumque.

28. CONCL. II. Septem sunt crimina quæ non gaudent Immunitate ecclesiasticâ; quæ, licèt in jure canonico paulò aliis verbis contineantur, tamen in bullâ Gregorii XIV *Cum aliàs* (et habetur tomo 2 Bullarii Romani, constit. 7 dicti Pontificis), referuntur sequentibus verbis, § 5: *Ut laicis ad ecclesias locaque sacra et religiosa prædicta confugientibus, si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quive homicidia et mutilationes membrorum in ipsis ecclesiis earumve cœmeteriis committere non verentur, aut qui proditoriè proximum suum occiderint, aut assassinii, vel hæresis, aut læsæ majestatis in personam ipsiusmet principis rei, Immunitas ecclesiastica non suffragetur.* Hæc ibi.

29. CONCL. III. Primò itaque Immunitate non gaudent publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, uti loquitur bulla Gregoriana, et concordat textus, c. *Inter alia*, de Immunit. eccles.; et hoc est primum crimen exceptum; nam latrones et viarum grassatores parùm differunt, nisi quòd latronis nomine illi tantùm venire videantur, qui publicas vias obsidentes solent aggredi, et despoliare viatores cæde interveniente; grassatores autem viarum id faciunt absque cæde hominis; et utroque casu crimen est exceptum. Tales censentur piratæ, et qui publicas obsident vias, vel arcem habent aut castrum, et inde erumpere solent ad despoliandum homines prætereuntes.

30. Inferitur proinde fures recipi asylo. *Fures* enim vocantur, qui occultè et sine armis furantur; qui autem violenter aggrediuntur, sive cum armis, sive absque armis, *latrones*, prout habetur auth. *Sed novo*, c. de Servis fugitivis. Similiter is gaudet Immunitate, qui quidem in viâ publicâ hominis deprædationem attentavit, sed non perfecit, quia in pœnalibus et odiosis, præsertim quæ cedunt in præjudicium Ecclesiæ, actus debent esse perfecti, et consummati.

Aditio.

* Quinimò non desunt auctores qui cum Deciano et Bonacina putant, non solum illum qui in viâ publicâ deprædationem incipiens, eandem necdum perfecit, gaudere Immunitate ecclesiasticâ, sed etiam alterum quoque, qui eandem deprædationem perfecit quidem, absque tamen occisione, vel mutilatione. Et quamvis hæc doctrina videatur pugnare contra proximè dicta num. 29, insistendo tamen bulle Benedictinæ (de quâ addit. post num. 41), gravissimum

sanè pro se habet fundamentum; cùm ibidem apud me § 3, ad privationem Immunitatis ex parte grassatoris requiratur in formalibus, ut *grassati mors, aut membrorum mutilatio* (N. B.) *secuta fuerit*. Ex quo inferunt hi auctores, quòd publicus latro à grassatore strictè loquendo non per hoc distinguatur, quasi verò quoad talem latronem cædes vel mutilatio intervenire deberet, non verò quoad grassatorem (uti tamen n. 29, innui videbatur), sed potius per id quòd publicus latro vias, et itinera foris obsideat; grassator autem intra urbem in itinere publico grassetur, sive dein occidat, sive non.

31. CONCL. IV. *Depopulatores agrorum* dicuntur qui segotes in agris deprædantur, comburant, aut destruunt, vel agros alienos vastant; et hi non gaudent jure asyli. Addit Barbosa, loc. cit. n. 87, cum aliis, quòd inspectâ bullâ Gregorianâ, utpotè absolutè loquente, hoc procedat de depopulatoribus agrorum sive diurnis, sive nocturnis; quamvis attento jure communi solus nocturnus excludatur, c. *Inter alia*, de Immunit. ecclesiast., ibi: *Vel nocturnus depopulator agrorum*.

32. CONCL. V. Qui homicidia et mutilationes membrorum in ipsis ecclesiis, earumve cœmeteriis committere non verentur, illis pariter non suffragatur Immunitas ecclesiastica; prout liquet ex allegatis verbis bullæ Gregorianæ. Concordat cap. ult. de Immunit. ecclesiast., ubi et hujus exceptionis ratio redditur, illis verbis: *Cum in eo in quo delinquit, puniri quis debeat; et frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem, mandamus, tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quò faciunt se indignos*. Et hoc procedit etiam in illo casu, quo quis in unâ ecclesiâ delinquit, et postea fugit ad aliam; cùm enim una sit per totum orbem Ecclesia universalis, qui offendit unam ecclesiam particularem, censetur omnes offendisse; ac proinde nullibi gaudet Immunitate.

33. Censetur autem homicidium aut mutilatio in ecclesiâ committi, non solum tunc, quando uterque intra ecclesiam existit, sed etiam, quando quis extra ecclesiam existens, selopo, vel jaculo mutilat, vel occidit existentem intra ecclesiam: nam talis reverà occidit, vel mutilat alterum in ecclesiâ. Et hoc idem dicendum, si quis lethaliter vulneraverit existentem in ecclesiâ, sed vulneratus extra eam obiit; quia delictum censetur commissum in ecclesiâ, Bonacina, tom. 2, quæst. 7, pupet. 6, § 2, n. 5, et alii.

34. Num autem vicissim, si quis intra ecclesiam existens selopo, vel telo interficiat, sive mutilet existentem extra ecclesiam, privetur Immunitate, variant doctores. Negant Bonacina, loc. cit. n. 5; Novarius, et quidam alii, eò quòd talis, propriè loquendū non in ipsâ ecclesiâ, sed ex ecclesiâ occidat vel mutilet; simulque in hâc materiâ, utpote odiosâ et pœnali, non sit faciendâ extensio ab inchoatione homicidii ad homicidium ipsum. Affirmativa tamen sententia, videlicet talem privari Immunitate, est communior; quam tenet Abbas, cap. ult., n. 11, de Immunit. eccles., Pirhing, eodem, n. 25, et Barbosa, cit. cap.

3, n. 111, citans plurimos alios; tum quia tale homicidium, quamvis consummetur extra ecclesiam, nihilominus in ipsâ inchoatur sive principiatur; tum quia talis infert injuriam loco sacro, abutens ipso ad eadem vel mutilationem injustam faciendam. * Et taliter etiam novissimè decidit Benedictus XIII, in suâ bullâ: *Ex quo divina*, editâ anno 1725. *

35. Quæres an quis privetur privilegio Immunitatis non solum propter homicidium, vel mutilationem, sed etiam propter alia crimina commissa in ecclesiâ, v. g., propter furtum, adulterium, et hujusmodi gravia delicta, quibus infertur specialis irreverentia loco sacro. — Resp., spectatâ bullâ Gregorianâ, negativè. Siquidem Pontifex in sæpè citatâ bullâ, § 2, expressè declarat, delinquentes in nullis aliis casibus, præterquam in suâ bullâ expressis, posse ab ecclesiis extrahi, simulque prohibet fieri extensionem ad casus in eâ non expressos, *etiam ex paritate, identitate, aut majoritate rationis*, Barbosa, cit. c. 3, n. 105, Bonacina loco cit., n. 11, et alii post dictam bullam scribentes, quamvis ante ipsam non pauci oppositum tenuerint.

Additio.

* Dices ex hac responsione sequi, etiam illos pessimos homines, qui ciborium, seu vas illud, in quo SS. Eucharistia actualiter continetur, surripiunt ex ecclesiâ, gaudere Immunitate ecclesiasticâ; cum etiam illud crimen, etsi gravissimum, in bullâ Gregorianâ vel Benedictinâ non contineatur inter excepta. — Resp. ad hoc illatum Farinacius in Appendice de Immunitate ecclesiasticâ, n. 217, negando suppositum, quod nimirum tam enorme crimen non contineatur sub exceptis: videtur enim verè reduci posse ad crimen læsæ majestatis in personam ipsiusmet supremi Principis commissum. Accedit, quod similes impiissimi homines sint vehementer suspecti de hæresi, quæ utique in jure est inter crimina excepta conformiter dictis superius n. 25. *

36. CONCL. VI. Insuper, qui proditoriè hominem occiderit, non gaudet Immunitate. Patet hoc ex allegatâ bullâ Gregorianâ; ibi: *Qui proditoriè proximum suum occiderint*. Cæterum homicidium proditorium vel maximè tunc committitur, quando quis aliud verbis et aliud mente gerit, atque sub specie amicitiae proximum interficit, prout fecit Joab duobus principibus militiæ, Abner et Amazæ, quos sub specie osculi præbendi occidit. 2 Reg., c. 3 et 20.

37. Deinde generalius loquendo, homicidium proditorium censetur, quando vel sub specie amicitiae (ut dictum) vel saltem nullâ præcedente inimicitia, aut si præcessit, eadem per reconciliationem sublatâ, securus, et nihil mali prævidens occiditur, v. g., ferro, veneno, à tergo, de nocte, vel per insidias, etc. Siquidem homicidii proditorii malitia in eo consistit, quod occidatur compos rationis, qui hic et nunc impotens est ad præcavendum.

38. Dicitur, *compos rationis*. Nam utrùm procurans abortum fœtus animatî secuto effectû, censeatur homicida proditorius, ac privetur Immunitate, est nova

difficultas. Sed Bonacina, cit. punct. 6, § 3, n. 8, probabilius esse censet talem non privari cum infans non occidatur per insidias ac dolosè, eò quod dolus in infantem, utpote rationis impotentem, non possit committi: nam dolus est machinatio ad decipiendum, seu fallendum proximum adhibita.

39. CONCL. VII. Assassini rei non gaudent Immunitate; ut expressè tradit citata bulla Gregoriana. Porro *assassini* crimen trahit originem, et nomen à quibusdam infidelibus, qui *assassini* vocabantur, et acceptâ pecuniâ occidebant fideles, quos aliqui volebant occidi; uti notatur per Glossam magnam, cap. 1, de Homicidio, in 6. Itaque assassini rei sunt tum illi qui occisorem promisso pretio conducunt, tum qui operas suas ad occidendum locant. Et hi omnes, utpote criminis assassini rei, secuto effectû, non gaudent Immunitate.

40. CONCL. VIII. Præter crimen hæresis (de quo jam supra, n. 23 et seqq.) privantur Immunitate ecclesiasticâ rei criminis læsæ majestatis in personam ipsiusmet principis commissi. Ita citata bulla Gregorii XIV.

41. Dicitur, *in personam ipsiusmet principis*. Nam secus dicendum de offendentibus statum principis, vel cudentibus falsam monetam; non obstante quòd et tales de jure civili censeantur rei læsæ majestatis. Addunt doctores, eum qui offendit, sive occidit filios principis aut ejus consiliarios vel legatos, etsi reus existat criminis læsæ majestatis, nihilominus gaudere Immunitate, eò quod crimen non committatur in personam ipsiusmet principis, Bonacina, cit. quæst. 7, punct. 6, § 6, n. 3 et 4; Diana, part. 6, tract. 1, resol. 18, et alii, paucis exceptis, qui ex eo oppositum tenent, quòd consilarii, et senatores censeantur esse *pars corporis ipsius principis*. 1. *Quisquis*, c. *Ad legem Juliam majestatis*.

Additio prima.

* Dices juxta novissimam bullam Benedicti XIII *Ex quo divina*, etc. Romæ 15 junii anno 1725, publicatam pariter ab Immunitate et asylo excluduntur falsificantes litteras apostolicas (NB.), *conflantes, adulterantes aut tondentes quascunque monetas*, vel ipsas monetas conflatas, adulteratas aut detonsas ita expendere et erogare præsumentes, ut fraudis conscii, et participes censerî possint, item ministri montis pietatis, sive alterius publici telonii, aut banci pro depositis principis privatarumque personarum destinati, furtum, aut falsitatem in prædictis locis committentes: pariter ab Immunitate excluduntur non solum homicidæ proditorii, sed etiam (NB.) *illimitatè interficientes proximum suum animo præmeditato ac deliberato*; ergo lucusque dicta, quæ omnibus hisce asylum concedere videntur, non subsistunt. — Resp. præsentem auctorem ex fundamentis superius, præsertim n. 25 et n. 36, adductis, ac insistendo bullæ *Cum aliis* Gregorii XIV, equidem allegatis hic criminibus asylum cum alijs doctoribus communiter concessisse pro suo tempore, quo necdum recentissima bulla citati Benedicti XIII, excipiens novissimè illa crimina

ab Immunitate, emanavit; ast de facto haud dubiè pariter insistendo modernæ recentissimæ bullæ Benedicti XIII *Ex quo divina*, etc., adulteratores monetarum, vel alia delicta hic specificata committentes, non gaudent Immunitate ecclesiasticâ; quoniam Benedictus XIII, ob auctam, atque in dies invalescentem perversorum hominum malitiam, ne abutantur tales Immunitate, priora crimina à Gregorio XIV excepta adhuc magis ampliavit, ita ut non solum adducta à Gregorio, et n. 28, specificata delicta excipiantur ab Immunitate, sed etiam alia à Benedicto XIII determinata, et hic in objectione allegata, quòd benè notandum legentibus auctores ante hanc recentissimam bullam scribentes. Unde in formâ resp. ad objectionem distinguendo consequens: dicta illa quæ adulationi pecuniarum et homicidio non proditorio, etc., asylum concedere videntur, non subsistunt, insistendo bullæ Gregorianæ, et illi tempori quo auctor præsens scripsit, nego, insistendo modernæ recentissimæ bullæ Benedicti XIII, admitto consequentiam. *

Additio II.

* Porrò in memoratâ bullâ Benedicti XIII, concilio Romano à se celebrato postea insertâ, reperiuntur adhuc plura declarata, quæ antea erant controversa, atque nonnulla alia ultra bullam Gregorii XIV extensa. Sic inprimis conformiter dictis post, n. 34, declaravit Immunitate non gaudere eum, qui in ecclesiâ existens alterum extra ecclesiam versantem, e. g., sclopeto occidit ubi antecederet non deerant auctores contrarium docentes. Secundò definivit, pro latrone publico in ordine ad privationem asyli habendum esse illum qui unicâ tantum vice ibidem vel in viâ vicinâ homicidium commisit, seu mutilationem. Tertiò decidit ab Immunitate ecclesiasticâ excludi falsificantes litteras apostolicas. Quartò conflantes, adulterantes, aut tondentes quasumque monetas, vel tales expendere, et erogare præsumentes. Quintò ministros montis pietatis, sive alterius publici telonii, banci, furtum aut falsitatem in prædictis locis committentes. Sextò eos qui asyantes ab ecclesiâ violenter extrahunt. Septimò quoad crimen assassinii, non solum mandatarios conductâ mercede occidentes, vel mutilantes, verum etiam ipsosmet mandantes. Octavò demum exclusit ab Immunitate omnes proximum suum interficientes *animo præmeditato*, sive inimicitia præcesserit, sive non, prout vidi in duabus jam Germaniæ diocesisibus post hanc bullam sic fuisse judicatum. *

Additio III.

* Quæras quodnam sit homicidium præmeditatum, seu (NB.) *animo præmeditato* commissum? — Resp. cum Farinacio part. 5 Oper. criminal., de Homicidio, q. 125, n. 8 et 9, et Ubaldo Stoiber de Immunit. eccles., quæst. 7, n. 64. Homicidium præmeditatum est illud quod resolvitur in animo occidentis ex aliquo intervallo, antequàm committatur. Unde non omne homicidium voluntarium censetur in jure præmedi-

tatum; nam homicidium subito in rixâ vel ex calore iracundiæ perpetratum absque præviâ per aliquod intervallum resolutione potest adhuc esse voluntarium, et graviter peccaminosum, ita ut occidens ante occisionem præcognoscat adhuc malitiam actûs, quin tamen sit præmeditatum. Ex quo consequitur quòd vi bullæ Benedictinæ de facto quidem privatur Immunitate ecclesiasticâ, qui quocumque medicamento cum præviâ deliberatione abortum foetus animati procuravit, vel etiam inimicum suum præcedente jam per aliquale intervallum de occidendo resolutione interfecit: secus tamen si in ludo vel rixâ ita fuerit subitancâ irâ inflammatus, ut occidat proximum, quin prævio intervallo de eodem occidendo quidquam resolverit. An autem animus præmeditatus intervenisse præsumi possit, debet desumi ex circumstantiis, quæ si non adsint sufficientes, potius in favorem rei, et Immunitatis ecclesiasticæ, ac præcedentium bullarum judicatur absque præmeditatione id contigisse. *

QUÆSTIO IV.

De commodis Immunitatis ecclesiasticæ, pœnisque eam violentum, ac modo extrahendi reos criminum exceptorum.

42. CONCLUSIO PRIMA. Privilegia asylorum seu commodorum ad ecclesias confugientium, varia sunt. Nam I. Reus in loco sacro nequit capi, aut vinculis constringi, multò minùs per vim, seu invitum ex eo extrahi; prout habetur c. *Definivit*, 17, quæst. 4; ibi: *Nullus audeat confugientes ad ecclesiam, vel residentes inde abstrahere, aut quodcumque nocibilitatis, vel damni, seu spoliis residentibus in loco sancto inferre*. Concordat c. *Inter alia*, De Immunit. eccles., ibi: *Non est violentè ab ecclesiâ extrahendus*, estque unanimes doctorum.

43. Quòd si verò reus spontè egrediatur (prout licet potest, etiam rectoribus ecclesiarum invitis) Immunitas non violatur, quia nulla ecclesiæ fit injuria, neque reus inde violentè extrahitur. Secus dicendum si reus ad asylum deserendum verbis dolosis, aut fictâ promissione judicis impunitatem promittentis inductus fuerit, ac postea capiatur; quia dolus hæc in parte pro vi habetur; Pirhing, tit. de Immunit. eccles., n. 52, post Azorium, Suarez et Layman. Unde, qui verbis dolosis circumventus, atque præstitâ à iudice securitate et impunitate principis inductus exit ex asylo, is ecclesiæ restituendus erit, aut iudex tenebitur ei servare fidem promissam de impunitate vitæ et membrorum, Barbosa, loco cit., n. 54, et alii.

44. II. Reus, quamdiù est in ecclesiâ non potest per sententiam iudicis ad mortem, vel aliam pœnam corporalem condemnari, prout desumitur ex c. *Reum*, 17, q. 4, et c. *Inter alia*, de Immunit. eccles., ibi: *Nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam, sed rectores ecclesiarum sibi obtinere debent membra et vitam; super hoc tamen, quod iniquè fecit, est aliàs legitimè puniendus*: videlicet pecunialiter, vel aliâ satisfactione præter pœnam corporalem, ut explicat Glossa, v. Pu-

niendus, et sequitur Abbas ibidem, allegans communem doctorem. Addit Pirhing, n. 47, et Layman, loco. cit., c. 3, n. 13, post Suarez; talem neque poenā servitutis, neque exilii, neque trimerium mulctari posse; eò quòd hæc poenæ sint valdè graves atque corporalibus æquiparentur, imò earum quasdam excedant.

45. III. Nequit prohiberi quominus ad reum necessarius victus et vestitus deferatur; text. clar. l. *Præsentis*, c. de His qui ad ecclesiam confugiunt; ibi: *Nec aliquando patimur, in ipsis ecclesiis reverendis ita quemque delineri atque constringi, ut ei aliquid victualium rerum, aut vestis negetur aut requies*. Et meritò ita statutum est: nam impedire reo necessarium victum, foret aperta coactio; quia ipse vel fame perire, vel exeundo se tradere cogeretur. Nihilominus prohibitum non est, ponere custodias circa ecclesiam, ne reus liberè aufugiat; vel ut capi possit, si spontè exierit, aut fugam attentaverit. Layman ibidem cum communi.

46. IV. Rei ad ecclesias confugientes recipiendi sunt, neque inde repelli possunt aut excludi. Nam clerici, ac præsertim rectores ecclesiarum tenentur tueri jura ecclesiæ, ipsiusque Immunitatem; ergo hoc ipso non possunt reos ad eam confugientes excludere. Quinimò si profugus non habeat bona propria, unde sustentetur (nam si hæc adsint, ex ipsis ei alimenta præstari debent), neque etiam à consanguineis, vel aliis necessaria vitæ habere possit, hæc per ecclesiam, utpote cujus tutelæ et protectioni sese commisit, eidem velut pauperi præstanda erunt; ne alioquin inediā et necessariorum inopiā urgente, invitus abire, et seculari potestati sese tradere cogatur. Abbas, cit. c. *Inter alia*, de Immunit. eccl.; Sylvester, v. *Immunitas III*, n. 5, et alii. Qui tamen addunt, debere ejusmodi reum, si possit, in commodum ecclesiæ laborare; tum ne Immunitas ipsi sit occasio otandi, tum ut labore recompenset alimenta sibi præstita.

47. V. Reus ad ecclesiam fugiens nequit spoliari rebus bonisque suis, quæ secum attulit in eam; in arg. c. *Diffinivit*, 17, q. 4. Intellige hoc de rebus propriis rei, non autem alienis, sive alteri obligatis, et in quorum detentione idem delinqueret, ut dictum n. 18. Insuper, si reus arma prohibita secum detulit, ea poterunt ipsi etiam intra ecclesiam auferri; delinquit enim is qui fert arma legibus prohibita. Covarruvias, cit. c. 20, n. 18; Layman, n. 13, et alii.

48. CONCL. II. Per violationem Immunitatis ecclesiasticæ sive violentam reorum ex asyis ecclesiasticis extractionem committitur gravissimum sacrilegii peccatum. Patet hoc ex c. *Miror*, et c. *Frater*, 17, q. 4; ibi: *Qui admittere sacrilegium non dubitavit*, et alibi. Accedit ratio, quia violenta talis extractio repugnat sanctitati et reverentiæ locis sacris debitæ. Hinc S. August., Serm. 5 de Dedicat. Eccl., ejusmodi extractionem appellat grandem injuriam religionis, et Divinitatis offensam.

49. CONCL. III. Præter alias poenas in jure statutas violator Immunitatis ecclesiasticæ olim excommunicari jubebatur; c. *Sicut antiquitus*, 17, quæst. 4, cum

concordantiis; quæ tamen continebant excommunicationem non latæ, sed primùm ferendæ sententiæ. Verùm hodiè, sive spectatâ bullâ Gregorianâ, dicta excommunicatio est latæ sententiæ; prout liquet ex verbis ejusdem bullæ, § 8; ibi: *Quòd si quis quâcumque dignitate et auctoritate præditus, contra hujus nostræ constitutionis tenorem attentare præsumperit, declaramus eum ipso facto censuras et poenaseasdem incurrere*. Bonacina, tomo 2, disp. 3, q. 7, puncto 8, n. 3, et alii. Taceo quòd in bullâ Benedicti XIII talis extrahens privetur ipsomet asylo.

50. Dicitur notanter, præter alias poenas; nam plures poenæ in istos sacrilegos jure statutæ sunt. Et quidem de jure civili tales censentur rei criminis læsæ majestatis; text. clar., l. 2, c. de His qui ad eccles. confugiunt. Imò et ultimo supplicio affici jubentur, l. *Præsentis*, c. eod., quamvis hæc poena non videatur ampliùs esse in usu. Insuper ipsi de jure canonico, præter poenitentiam publicam ab episcopo injungendam, incurrunt poenam pecuniariam nongentorum solidorum, c. *Si quis contumax*, 17, q. 4, vel certè triginta librarum examinati argenti purissimi, c. *Quisquis inventus*, eod. 17, q. 4, pro qualitate delicti, et delinquentium conditione, judicis arbitrio varian-dam, et ecclesiæ læsæ applicandam pro satisfactione.

51. Quæres quid observandum circa extractionem reorum privilegio asyli non gaudentium. — R. De facto quoad hoc est observanda constitutio Gregorii XIV quæ, § 3 et 4, exactè tradit formam extrahendi reos ex asylo ecclesiastico ob commissa crimina excepta. Et primò mandat Pontifex omnibus Ecclesiæ prælatis, ut eos qui aliquod ex criminibus ibidem exceptis *judicio suo commisisse videbuntur, quando à curiâ seculari fuerint requisiti, ministris et officialibus curiæ secularis absque irregularitatis notâ, aut alicujus censuræ ecclesiasticæ incursu, tradi et consignari curent*. Quibus verbis clarè innuitur, de facto non esse opus præviâ cautione vel juramento, de impunitate vitæ et membrorum, reo criminis excepti priùs obtinendâ; quidquid olim secus fuerit, c. *Reum*, et c. *Id constituimus*, 17, quæst. 4.

52. Deinde, ne curiæ secularis ministri abutantur facultate, sive de jure communi, sive per specialia privilegia olim sibi concessa, per se et propriâ auctoritate extrahendi ejusmodi reos, Pontifex dictam facultatem revocat, atque decernit, ut curia secularis, ejusque iudicis et officiales, ab ecclesiis, monasteriis, locisque sacris prædictis, laicum aliquem, ut præfertur, *delinquentem, in nullo ex casibus supra dictis sine expressâ licentiâ episcopi, vel ejus officialis, et cum interventu personæ ecclesiasticæ ab eo auctoritatem habentis, etc., capere, extrahere aut incarceratione non possint*.

53. Subdit tamen Pontifex unicam limitationem ejusque cautelam, dicens: *Nisi eo casu quo ipse episcopus, dictæ personæ ecclesiasticæ requisitæ, illos in delictis superiùs expressis culpabiles tradere, aut capturæ et incarcerationi intervenire et assisterè recusaverint; tuncque reverentiæ ecclesiæ, et locis sacris debitæ memores, prædictos delinquentes minori quo id fieri poterit*

cum scandalo et tumultu, extrahere curent. Hæc Pontifex.

54. Et hoc quidem, videlicet extractionem rei absque expressâ episcopali licentiâ per judices seculares fieri non posse, quantumvis de qualitate criminis excepti certò constet, post dictam constitutionem Gregorianam communiter tenetur (licet auctores hanc antecedentes oppositum docuerint) et clarè desumitur ex allegatis ejus verbis, utpote generaliter et indefinitè loquentibus. Quòd si verò super qualitate criminis dubium emergerit, ejus cognitio (deducto prius reo ad carceres curiæ ecclesiasticæ, ibique debitè custodito) ad solum judicem ecclesiasticum, id est, episcopum, seu ab eo deputatum pertinet; tum quia hæc res est ecclesiastica, adeò ut ejus violatores sacrilegium committant; tum præsertim, quia novissimè sic declaravit Gregorius XIV, in sæpè cit. bullâ, § 5, ibi: *Nisi cognito prius per episcopum, seu ab eo deputatum, an ipsi verè crimina superius expressa commiserint.* Barbosa lib. 2 Juris ecclesiast. universi, cap. 3, n. 1757, et alii.

55. His addendum cum eodem Barbosa, n. 168 et aliis, quòd non possit episcopus delinquentes curiæ seculari tradere, nisi prius sibi de excepto delicto perpetrato constiterit certè, non autem per judicia præcisè probabilia, et præsumptivè duntaxat. Item quòd episcopus non teneatur stare processui factò à laicâ potestate, nam quòd hæc aliqualem cognitionem per viam facti pro informatione, an crimini commissio sit annexa qualitas impeditiva juris asyli, possit instituere, haud negatur. Et tandem quòd, si dubium fuerit inter doctores, an delictum gaudeat Immunitate ecclesiasticâ necne, debeat judex ecclesiasticus pro reo judicare; nam Immunitas hæc, utpote ob reverentiam et favorem ecclesiarum, aliorumque locorum sacrorum principaliter concessa, censetur esse materia favorabilis; simulque in dubio potiùs reo favendum est, juxta Reg. 11 Juris, in 6, cum concordantiis.

Additio prima.

* Dictis ultimis iterum ex bullâ Benedicti XIII superiori quæstione jam citatâ de novo adjungendum, quòd in extradendis ex asylo reis criminum exceptorum, sequens præscribatur episcopis norma. I. Quotiescumque curia ecclesiastica à curiâ seculari fuerit requisita, ut laicum aliquem delinquentem è loco immuni extrahi, et illi consignari faciat, atque talia super delicti excepti qualitate, ac personæ reiteratè subministrata, vel acquisita adsint indicia, quæ ad capturam decernendam sufficere videantur, tunc curia ecclesiastica ad ejusdem delinquentis extractionem ab ecclesiâ aliisve locis immunibus ope ac medio suorum executorum (implorato etiam, quatenus opus sit, brachii secularis auxilio) cum interventu personæ ecclesiasticæ ab episcopo deputandæ, procedere teneatur, extractumque ad suos carceres asportari, ac ibi sub tutâ custodiâ detineri curet, et faciat. II. Ubi verò ex processu informativo desuper conficiendo constat de

crimine excepto, ac insuper adversus eundem extractum talia resultant indicia, ut crimen ab eo fuisse paratum moraliter credi possit, eo tandem casu præfatum extractum ministris et officialibus curiæ secularis tradere et consignare potest, ac debet; exactâ tamen, receptâque prius ab ipsis obligatione, in formâ juris validâ, restituendi extractum ecclesiæ sub poenâ excommunicationis latæ sententiæ summo Pontifici reservatæ, supposito, quòd ille extractus indicia contra ipsum acquisita in suis defensionibus purget ac diluat. Quòd si ea minimè purgaverit, et verè delinquens repertus fuerit, curiæ seculari in ipsum tali casu, uti juris esse censuerit, agere atque procedere liceat.*

Additio II.

* Pro complemento hujus materiæ sæpiùs occurrentis, et non rarò vel ob præcipitantiam judicis secularis, vel ob imprudentiam rectoris ecclesiæ graves triacas excitantis, utile duxi in compendio referre ea quæ observanda sunt ab ipso rectore ecclesiæ vel monasterii illius, in quo reus quærit asylum. Itaque, I. Eundem eventualiter, et extrajudicialiter examinet ob quale delictum confugiat ad hoc templum, vel monasterium; et, si intellexerit delictum esse non adeò grave, et consequenter nec adeò gravem habere annexam poenam, vel tantum concernere correctionem morum, candidè aperiatur, nullam pro eo adesse Immunitatem. II. Si reseverit delictum valde grave, quod mortem aut mutilationem, aliamve quasi hisce equivalentem promereretur poenam, ulterius attendat utrùm tale delictum sit inter excepta, vel non; et quidem, si fuerit inter posteriora, nequit excludere petentem asylum. Quòd si verò esset inter excepta, III, candidè tali aperiatur, quòd hoc delictum non gaudeat asylo, et quòd à giudice requisitus teneatur eundem potestati seculari iterum interveniente saltem auctoritate episcopi, extradare. IV. Quòd si talis, hoc non obstante, abire nolit, poterit quidem interea eundem recipere; juxta præsentem autem auctorem, lib. 3 Decret., tit. 49, n. 190, ad recipiendum non teneretur, si illud crimen indubitanter, et omninò certò sit inter excepta. Quando verò adhuc duditatur aliquo modo, utrùm illud inter excepta numeretur, obligatur talem malefactorem ad asylum admittere. V. Cum deinde fuerit à giudice seculari requisitus rector ecclesiæ, ut hunc malefactorem, qui non videtur gaudere Immunitate, extradat, humanis verbis respondeat quòd illicò velit juxta suam, præsertim vi bullæ Benedictinæ, obligationem scribere ad reverendissimum ordinarium, cujus est declarare, utrùm talis gaudeat Immunitate vel non, ubi etiam altissimè fato veridicam speciem facti cum omnibus circumstantiis fideliter transcribat, nec ullatenus intra hoc tempus directè vel indirectè cooperetur, ut, usque dum ab episcopo vel consilio ecclesiastico, aut vicario generali adveniat resolutio, malefactor fugâ elabatur; aliàs enim rector ecclesiæ teneretur de culpâ, et deberet puniri à suo superiore, uti apud hunc au-

ctorem, libro 3 Decretal., tit. 49, num. 174, præter alios advertunt Farinacius et cardinalis Thuscus. VI. Si intra hoc tempus, usque dum episcopus rescribat, potestas secularis petat à rectore monasterii assecurationem de sufficienti custodiâ malefactoris, ne fugâ interim elabatur, rector ecclesiæ sanetè spondeat, se nec directè nec indirectè ad talem fugam cooperari velle, impedire verò non posse, si liberè et sponte suâ forsàn discederet. Quòd si potestas secularis, his non attentis, vigilias interim non solum extra, sed etiam intra claustrum, aut in camerâ asylantis poneret (quem tamen modum cum Farinacio reprobatur Pignatellus, tomo 1, consultat. 128, n. 4, dicens, contrarium sæpiùs à S. congregatione fuisse declaratum, quòd nimirum sic non liceat), quòd si, inquam, potestas secularis custodiam nihilominus intra claustrum poneret, nec rector precibus suis interpositis impedire posset, saltem contra hunc actum protestetur, reverendissimum ordinariatum desuper reddat certiozem, et cum patientiâ exinde expectet resolutionem. atque interim allaboret ut saltem interea non committantur à custodibus aliæ insolentiæ, et circumvagaciones non necessariæ per monasterium, etc. VII. Postquàm ve-

nerit responsio et resolutio ab ordinario, rector ecclesiæ id exactè exequatur, quod sibi in responsione injungitur; ubi plerumque conformiter bullis Gregorianæ et Benedictinæ juxta dicta præcedentia reus vel ad carceres episcopales (si nempe delictum necdum clarè continetur inter excepta) ponendus, vel etiam potestati seculari (quando saltem per processum informativum moraliter certò dictum crimen numeratur inter excepta) extrahendus erit. VIII. Quòd si per sententiam diffinitivam episcopi reus ob commissum delictum exceptum consignari debet potestati seculari, hæc traditio fiat interventu deputatæ ab episcopo personæ ecclesiasticæ, quæ reum ad ministros justitiæ deducat, extra tamen locum asyli foris expectantes, nisi fortè prædicti vocati fuerint ad coercendum reum obtemperare et egredi renuentem. Videatur bulla Benedicti VIII, § 8, ibi: *Tunc curia ecclesiastica ad ejusdem delinquentis extractionem ab ecclesiâ, aliisve locis immunibus ope, ac medio suorum executorum* (NB. implorato etiam, quatenus opus sit, brachii secularis auxilio) *et cum interventu personæ ecclesiasticæ ab episcopo deputandæ procedere teneatur.*

PAUWELS VITA.

Nihil de PAUWELS (Josepho) novimus, nisi quòd ex ordine FF. Minorum Recollectorum, sacræque theologiæ lector, Lovanii seculo proximè elapso floruit. Ipsius *Tractatum theologicum de Casibus reservatis*, quem juxta secundam editionem Lovaniensem, ann. 1751-1752, typis denuò mandamus, omnium theologiæ studiosorum laude existimationeque celebratum, sequenti approbatione commendârunt, anno 1750, ejusdem ac ipse ordinis theologi: scilicet quantum ad ea quæ in priori hujusce editionis volumine continentur, hæc habent doctissimi approbatores: « *Quoniam natura et ratio judicii pœnitentialis illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur; cùmque extra mortis articulum sacerdotes, ordinariam aut delegatam ad hoc jurisdictionem non habentes, nihil possint in casibus diœcesanis reservatis* (ita concilium Trid., sess. 14, c. 7), non solum utilis, sed insuper necessaria est confessario casuum eis reservatorum cognitio. Huic assequendæ, singulari, raroque desuper à se elaborato opere succinctam, claram, facilemque subministrat viam F. Josephus Pauwels ordinis nostri FF. Minor. Recoll. sacræ theologiæ in conventu SS. Trinitatis lector actualis; quapropter hoc opus, et à nostris, et ab aliis jam à temporibus expetitur, ut typis evulgetur, dignissimum reputamus. »

Quoad verò posterius volumen, in quo duplici parte de reservatis regularium ac de pontificiis agitur, hæc sanè eximia de nostri auctoris opere leguntur: « *Cùm magnoperè ad christiani populi disciplinam pertinere testetur concilium Trid., sess. 14, c. 7, ut atrociora quædam et graviora crimina non à quibusvis, sed à summis duntaxat sacerdotibus absolvantur, nemo diffitebitur, confessariis seu directoribus animarum, ne in messe alienâ* (ut ait Mediolanense IV, sub S. Carolo Borromæo) *falcem ponant, eam peccatorum notitiam necessariam esse, quæ non solum ab episcopis, verum etiam à summis Pontificibus pro universali Ecclesiâ, et à superioribus regularium pro suo respectivè ordine reservantur. Notitiam hanc copiosissimè subministrat Tractatus theologicus tomus secundus in duas partes divisus, quarum prima de Casibus regularibus, secunda de pontificiis, auctore Josepho Pauwels ordinis nostri FF. Min. Recoll. S. Theol. lectore jubilato: in eo quippe opere eruditissimus auctor disertissimo stylo, exquisitissimâ methodo, et (si ita loqui liceat) compendiosâ prolixitate ac prolixo compendio, cuncta quæ ad hanc materiam spectant, ex Pontificum, conciliorum ac SS. Canonum promptuariis gravioribusque theologis tanto argumentorum ac rationum pondere, tantæque eruditione proponit, ut lectores dulci quâdam violentiâ in suam sententiam pertrahere videatur. »*

TRACTATUS THEOLOGICUS DE CASIBUS RESERVATIS.

Prolegomena.

DE ANTIQUITATE, FINE, NATURA RESERVATIONIS, AC REGULIS NECESSARIIS PRO
GENUINO MATERIE PRÆSENTIS INTELLECTU.

PROLEGOMENON PRIMUM.

1. *Casus* (theologicè loquendo) à cadendo dictus, est, quo quis *cadit* à rectitudine virtutis obligantis. In hunc sensum (1 Cor. 10, versu 12) admonetur, ut qui se stare existimat, videat seu reflectat, ne *cadat*. Atque in istà latitudine complectitur *casus*, non solum quodlibet peccatum mortale, sed etiam veniale, secundum S. Scripturam, Prov., c. 24, v. 16, ubi dicitur etiam justus septies, id est, sæpius *cadere*. Differt ab excommunicatione, suspensione et interdicto, sicut culpa à pœnà; à votis et juramentis, sicut vitium à virtute. Dividitur in communem et reservatum, de quo totus tractatus noster.

2. Porro in Ecclesià potestatem esse reservandi delicta certi generis, est certa et indubitata doctrina, quæ non obscurè colligitur inprimis ex verbis Domini, Pœnitentiæ sacramentum instituentis, Joan. 20, v. 25: *Quorum peccata retinueritis, retenta sunt*. Secundò ex usu et judicio universalis Ecclesiæ, quæ tum in Jure canonico, tum in concilio Tridentino et alibi præsentem veritatem tanquàm certissimam et exploratam vel supponit vel declarat. Tertiò ex ipsà rei naturà: cum enim sacerdos inferior in usu clavium à superiori dependeat, non potest illius potestas excedere hujus commissionem, quæ proinde si certa delicta excipiat, non transeunt hæc in judicium commissarii sacerdotis. sed soli reservantur superiori. Analogia manifesta est in politico seu forensi iudice, qui sicuti nullam, sic restrictam dare potest jurisdictionem delegato et subordinato judici: id est, sicuti retinere sibi potest cognitionem casuum et delictorum omnium, sic aliquorum. Vide, si libet et vacat, Waldensem, tomo 2, de Sacram., c. 149, ubi catholicam veritatem fusè probat contra Wiclef; cujus fundamentum erat quòd reservatio sit contra charitatem proximi. Frivolum profectò fundamentum et minus solidum, ad sustinendam tanti ædificii molem, ad negandam (inquam) Ecclesiæ potestatem reservandi casus.

5. Perspicuè et, ut solet, energeticè in rem præsentem loquitur concilium Tridentinum, sess. 14, de Pœnitentià, c. 7, de Casuum reservatione: *Magnoperè, inquit, ad Christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quædam et graviora crimina, non à quibusvis, sed à summis dun-*

taxat sacerdotibus absolverentur. Quibus brevissimis concilii verbis exprimuntur, 1° reservationis antiquitas, 2° natura, 3° causa finalis, 4° causa efficiens, 5° causa materialis, 6° minister pro reservatis.

Antiquitas quidem reservationis, dùm et sanctissimis Patribus nostris usitatam fuisse asserit, nec immeritò, quandoquidem illius usùs tanquàm antiquissimi mentionem facit Cyprianus, epist. 12 (aliàs, l. 3, epist. 16) quæ incipit: *Ingemiscere*. Et epist. 13 (aliàs lib. 3, epist. 17) quæ incipit: *Miror*; sed, ut verum fatear, subobscurè. Clariùs de eodem usu testimonium perhibent Benedict. XI, Extrav. *Inter cunctas*, de Privilegiis; Sixtus IV, Extrav. *Etsi dominici*, de Pœnit. et Remiss., et Bonifacius VIII, cap. *Si episcopus*, de Pœnit. et Remiss., in 6: *Si episcopus*, inquit, *suo subdito concesserit ut sibi possit idoneum eligere confessorem; ille quem is elegerit, in casibus qui eidem episcopo specialiter reservantur, nullam habet penitus potestatem*.

Reservationis autem natura juxta concilium Tridentinum consistit in ademptà vel denegatà quibusvis sacerdotibus inferioribus potestate in certi generis peccata.

4. *Causa finalis*, eodem concilio declarante, est *christiani populi disciplina*, quatenus qui ipsà scelerum gravitate à committendis sceleribus revocari non volunt, hoc saltem medio cohibeantur, dùm prænovenerunt vel eventu discunt, horum vel illorum delictorum absolutionem esse tantò difficiliorem, quantò ab a. tiori et graviore iudice obtinendam. Accedit *ad christiani populi disciplinam*, quòd graviora vulnera graviolem exigant medicum, qui subacto iudicio, scientià, rerum usu et experiencià præ cæteris noverit tum vindicare præterita, tum præcavere futura, præscriptà spiritali diætà in cautionem relapsus.

5. *Causa efficiens* sunt *summi sacerdotes*; pro orbe universo Pontifex, pro diocesis episcopi, pro suà quisque religione superiores regulares. De Pontifice res ipsa loquitur et Tridentinum concilium supra citatum his verbis exprimit: *Unde meritò Pontifices maximi pro supremà potestate sibi in Ecclesià universà traditâ, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari iudicio reservare*. De episcopis prosequitur idem conc. in hunc modum: *Neque dubitandum est, quando omnia quæ à Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem episcopis*

omnibus in suâ cuique diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem, liceat, pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate. De regularium superioribus (iis videlicet, qui toti ordini vel provincie præsunt) res pariter indubitata est, tum ex decreto Clementis VIII, *Sanctissimus Dominus*, ubi superiorum regularium potestas in reservata restringitur, tum ex aliis theologiæ principiis, quia sunt veri superiores, habentes ordinariam potestatem in utroque foro, interno et contentioso, neque ullo jure impediti.

6. *Causa materialis*, eodem iterum concilio referente, sunt atrociora quædam et graviora crimina, non quasi non possit mortale levius aut minus atrox reservari, sed quòd solam graviorum criminum reservationem exigere videantur bonum et praxis Ecclesiæ.

Tandem minister pro reservatis est summus sacerdos et ordinarius, idem ille qui reservavit, et, quod inde est consequens, ejus in officio superior, successor, delegatus. Qui reservavit, quia nemo sibi ipsi manus ligare potest, nemo sibi tollere potestatem absolvendi per præceptum reservationis: quin contra, cum reservare, nihil sit aliud, quàm subtractam vel denegatam cæteris potestatem ad se revocare, manifestò sequitur, aut reservationem ridiculam et jocosam esse, aut absolvendi potentiam esse penes reservantem. Superior et successor; quia hic est parisi, ille majoris auctoritatis, quàm reservans; in parem verò vel majorem nemo habet imperium. Demùm delegatus, ille scilicet, cui sive in solidum, sive in partem, sive per modum habitus, sive per modum actus suas vices pro reservatis commiserit ordinarius.

7. Inferitur 1° illum qui potestatem reservandi habet, posse casum unum reservare sibi, et alterum alteri, unum decano, et alterum archidiacono: id enim nihil est aliud quàm uni committere absolutionem, à peccato uno, et alteri ab altero, quod prudenter aliquando fieri, docet suo facto concilium Tridentinum, sess. 24, de Reform., cap. 6, ubi episcopo et ejus vicario, ad hoc specialiter deputando conceditur potestas absolvendi à quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, exceptâ hæresi, quæ soli episcopo reservatur his verbis: *Idem et in hæresis crimine in eodem foro conscientie eis tantum* (episcopis) *non eorum vicariis sit permissum*. Denique non est dubium quin possit superior sibi ipsi reservare peccatum, et postea huic vel isti committere facultatem suam. Cur ergo non possit à principio culpam alteri reservare? Tum enim unico actu præstabit effectum duplicem, et reservationem respectu unius, et delegationem respectu alterius.

8. Inferitur 2° differentiam notabilem esse inter modum quo tollunt reservationem ordinarius, et delegatus: ordinarius enim reservationem auferre potest extra confessionem sacramentalem, datâ vel permissâ cæteris plenâ auctoritate; delegatus verò duntaxat per sacramentum, nisi forsitan peccatum reservatum foret ratione censuræ, à quo delegatus absolvere posset extra sacramentum.

9. Inferitur 3° ignorantiam quamlibet, etiam invincibilem legis vel decreti reservantis non excusare à reservatione. Ratio corollarii est, quia, ut supra deduximus ex concilio Tridentino, reservatio nihil est aliud, quàm adempta vel denegata confessario inferiori potestas in certos casus, relictâ interim in cæteros auctoritate. Cum verò ablatam per superiorem legitimum potestatem non possit confessario reddere poenitens per suam ignorantiam, sequitur confessarium nihil posse in reservatum, sive sciat sive nesciat poenitens decretum reservationis: ut enim nulla poenitentis ignorantia, quantumvis invincibilis, facit sacerdoti simplici potestatem in peccata communia, ita nulla confessario simplici in reservata: intellige de ignorantia legis, quâ et simplici sacerdoti in communia, et simplici confessario in reservata jurisdictione denegatur. Rursus uti inhabilis ad matrimonium, etiam ex solo jure ecclesiastico, puta, consanguineus vel affinis in gradu per Ecclesiam prohibito, non redditur habilis per ignorantiam, ita pariter discurrendum de confessario, per statutum vel præceptum Ecclesiæ inhabili ad absolvendum, puta, à peccato hæresis vel incestus.

10. Dixi, *legis vel decreti reservantis*; primò, quia si invincibilis ignorantia respiciat insuper legem prohibentem, humanam, divinam, naturalem, uti peccatum formale non erit, quod ex eadem committeretur, ita nulla erit pariter reservatio. Secundò, si ignorantia excuset à gravi culpâ, etsi relinquat veniale peccatum, non erit locus casui reservato. Tertiò, si reservatio peccati dependeat à censurâ, tametsi incuratur illa (id est, reservatio peccati) dum sola censuræ reservatio ignoratur; non tamen, dum ignorantia excusat ab ipsâ censuræ substantiâ.

11. Sed quid, si reservatio afficiat peccatum jure divino aut naturali simul et humano prohibitum, et ignorantia cadat in solam legem humanam? Non quaeritur quid sit dicendum, si reservatio afficiat actum duntaxat malum, quia lege humanâ prohibitum: est enim manifestum, quòd hujus legis invincibilis ignorantia sicuti tollit omnem culpam, sic tollat pariter omnem poenam. Quare quaestio solummodò est pro casu quo reservatio afficit actum, antecederet non solum jure divino vel naturali, sed etiam humano interdictum: an, inquam, si solam legem humanam contigerit ignorari, atque adeò committatur nihilominus peccatum formale et materiale contra jus divinum et naturale, hoc ipsum sufficere ad reservationem vel censuram? V. g., Sixtus V contra malè aut simoniacè promotos et promoventes ad sacros ordines, anno 1588, nonis jan. Bullam edidit, *Sanctum et salutare*, 91, apud Cherubinum. Quaeritur an ut delinquens incurrat reservationem bullâ Sixtinâ expressam, satis sit quòd noverit se peccare contra jus divinum, an verò insuper requiratur, ut noverit specialem prohibitionem Ecclesiæ eadem bullâ contentam? Quaestio omninò similis, imò eadem ferè ab auctoribus instituitur in tractatu de Legibus, videlicet an qui transgreditur legem humanam in materiâ juris divini vel

naturalis, incurrat poenam jure humano constitutam, si voluntariè delinquat contra legem divinam vel naturalem cum inculpabili ignorantia humanæ?

12. Ignorantiam solius juris positivi excusare à poenà, et reservatione saltem poenali, docent Bosco, disp. 8, sect. 4, concl. 6, n. 84 et 91. Sanchez, lib. 9, de Matrimon., disp. 59, n. 9, 17 et 18, cum multis aliis quos adducit. Contrarium saltem quod ad poenas attinet, docent Scotus, 4, dist. 6, q. 8, n. 1; Suarez, de Legibus, lib. 5, c. 12, n. 7; Herinex, part. 2, tr. 5, disp. 5, q. 4, n. 28, cum pluribus aliis, quos Sanchez citatus adfert n. 7 et 16. Ratio hujus opinionis est, quia talis ignorantia relinquit culpam mortalem atque adeò poenam, quæ, ut sit justa et delicto proportionata, non debet malefactori prævisa esse. Nec dicas quòd omnis poena debeat esse voluntaria, saltem in suà causà, ad quod requiritur ut cognoscatur non solum quod est causa, sed etiam quatenus causa est: quia hoc principium nec per se notum est, nec ullà ratione demonstrari potest. Satis ergo est quòd homo consentiat in culpam, quæ est causa poenæ: nam ratione culpæ ita subijcitur iudicis potestati, ut ab eodem justà poenà puniri possit, vel juxta leges, si in his præscripta sit, vel ejus arbitrio, si huic commissa sit. Quod verum auctores putant, sive poena sit ordinaria, sive extraordinaria, modò non excedat proportionem delicti, etiam cum tali ignorantia commisi.

13. Interim videtur potissimum attendenda intentio legislatoris et reservantis. Quare dicendum existimamus primò, si reservans aut legislator velit castigare aut reservare transgressionem utriusque legis, naturalis et humanæ, atque id ipsum satis significet, excusare utriusvis legis ignorantiam invincibilem, tum à poenà, tum à reservatione. Ob hanc causam est valdè probabile et jam communiter receptum, solius legis ecclesiasticæ invincibilem ignorantiam excusare à censurà, etsi aliqui committatur peccatum grave contra jus divinum aut naturale; quia ignorantia invincibilis legis ecclesiasticæ eximit delinquentem à contumacià et præsumptione, quam superior ad censuram censetur requirere argum. cap. 48, de Sentent. excommun. et cap. *Reprehensibilis*, de Appell. Secundò, si reservans aut legislator significet poenam aut reservationem suam afficere etiam solius præcepti divini aut naturalis transgressionem, non excusabitur malefactor ob ignorantiam solius legis humanæ. Ita procedunt passim reservantes episcopi. Imò in synodis, pastoralibus, admissionibus ne quidem cernimus legem positivam prohibentem, distinctam ab eà, quà tollitur confessariis inferioribus absolutio à reservatis, sine facultate speciali. Igitur reservatio episcopalis habet locum eo ipso quòd contra jus divinum aut naturale delinquitur per actum nominatim expressum, perfectum et consummatum. Item ob eandem causam incurritur impedimentum poenale criminis, dirimens matrimonium, etsi ignoretur non solum poena, sed etiam lex ipsa ecclesiastica. Tertiò si omnibus maturè consideratis, voluntas reservantis aut legislatoris obscura foret, videtur habitura locum regula Juris 30, de

Reg. juris, in 6: *In obscuris minimum est sequendum*. Et regula 49, eodem: *In poenis benignior est interpretatio facienda*.

PROLEGOMENON II.

14. Casus reservatus (ut pro maximà parte colligitur ex ante dictis) juxta modernam Ecclesiæ praxim et disciplinam videtur in hunc modum legitime describi posse: *Peccatum mortale, enormius, internum simul et externum, certum, in suà specie consummatum, à quo præter reservantem, ejus in officio superiorem aut successorem nemo, directè absolvere potest extra mortis articulum sine facultate speciali*. De hujus definitionis particulis singulis plurima nobis dicenda sunt.

Dicitur 1°: *Peccatum mortale*, quod ne ita intelligas, quasi absolutè loquendo venialia per Ecclesiam reservari non possint: cum enim jurisdictio in venialia non minùs quàm in mortalia detur sacerdotibus ab Ecclesià, utraque auferri, negari et restringi absolutè potest. Imò verò de facto negatur degradatis, excommunicatis non toleratis et probabiliùs simplicibus sacerdotibus post decretum Innocentii XI, 12 februarii 1679.

15. Dices: Ad reservationem requiritur, non solum ut confessariis inferioribus adinatur absolvendi potestas, verùm etiam ut poenitentibus imponatur onus accedendi superiorem aut ejus delegatum specialem. — Resp. in tantum questionem esse de nomine, in quà sequitur sententiam communior, quæ ad reservationem duntaxat exigit defectum seu impotentiam confessarii, nullam absolutam obligationem poenitentis. Ita dicitur Pontifex sibi reservare concessionem indulgentiæ plenariæ, non obligando fideles, sed restringendo episcopos.

Reservari igitur per se loquendo venialia possunt, non quasi confitendi obligationem Ecclesia introducere possit; sed quatenus confiteri volentibus, confessarium dare et negare potest. Simile est in mortalibus per sacramentum Poenitiæ directè remissis. Itaque quòd nullum hodiè peccatum nisi mortale reservetur, reducit in styllum et praxim Ecclesiæ, quæ venialia nec reservare consuevit, nec forsitan utiliter reservaret, tum quia venialia sunt materia libera confessionis, tum quia, ut docet concilium Tridentinum, sess. 14 de Poenitià, cap. 5, multis aliis remediis expiari possunt.

16. Porro cum dicitur, ad reservationem requiri mortalem malitiam, non eo ipso significatur, necessarium esse, ut actus reservatus repugnet proximè juri divino vel naturali. Satis est, mortalem et enormem esse, quicumque legi opponatur. Quare si Episcopus actum aliquem ex objecto vel secundum speciem indifferentem ex gravi causà sub gravi prohibeat vel præcipiat, ac interim præcepti sui observantiam ob pertinaciam subditorum nequeat obtinere, potest sine ullo dubio, præcepto priori alterum jungere, quo transgressores in posterum peccatum reservatum commissuros statuat. Idem dictum sit de censurà: ut mirum sit, non neminem tam perspicuæ veritati repugnasse.

17. Dicitur 2°: *Enormius*, quod rursus non ita intelligendum, quasi quodlibet mortale per se loquendo

reservari non possit; sed quòd secùs exigant praxis et bonum Ecclesie. De praxi Ecclesie testimonium perhibet concilium Tridentinum, sup. citatum, dicens sanctissimis Patribus nostris visum esse, ut *atrociora quædam et graviora crimina* reserventur. De bono Ecclesie, ratio est theologica, quia reservandi potestas non est omnipò libera et arbitraria; sed debet respicere necessitatem vel utilitatem discipline populi christiani, ut idem concilium innuit. Necessitas verò et utilitas discipline populi christiani non exigunt ut reserventur qualibet promiscuè mortalia; sed graviora tantùm et perniciosa fidei communitati. Porrò ut crimen aliquod censeatur enorme, dignum censurâ vel reservatione, non est iterùm necessarium, ut proximè repugnet juri naturali, aut sit prohibitum, quia malum; sed satis esse potest, quòd sit malum, quia prohibitum, repugnans soli legi positivæ graviter obliganti. Nonne peccatum primi parentis nostri erat delictum atrox et enorme? Interim non erat prohibitum quia malum, sed malum quia prohibitum, ut pueros catechismus docet; et tamen esum illum insipidum secuta est tam gravis Dei censura, ut etiamnùm omnium nepotum dentes obstupescant. Itaque delictum gravius et atrocius esse potest inobedientiâ, eaque non solum legis divinæ positivæ, sed etiam humane, præsertim si sit contumax, et vergat in perniciem populi christiani.

18. Dicitur 3°: *Internum simul et externum*, quia alterum sine altero non sufficit, quod inprimis de solo externo manifestum est: peccatum enim externum ab interno separatum, habet solummodò malitiam objectivam et fundamentalem, in quam non cadit censura vel reservatio, ut patet in actionibus ebriorum, stultorum ac doraientium. Imò non sufficit peccato externo jungi quaecumque internum etiam mortale; sed debet esse ejusdem speciei. V. g., reservata est hæresis in omnibus Belgii diocesisibus; Petrus verò propositionem hæreticam seriò ac deliberatè verbo vel scripto profert; si retineat iudicium internum propositioni vocali difforme, non incidit in casum hæresis vel censuram, quamvis peccato externo jungatur internum, v. g., voluntas indirecta scandali, et formalis malitia contra præceptum fidei negativum: satis est enim deesse internum errorem, internam hæresim seu propositionem mentalem hæreticam; quanquàm fatendum, quòd forum externum, cui recessus animi secundùm se non possunt esse perspecti, internum per externum colligat vel supponat. Similiter Paulus cælebs seu innuptus carnale commercium habet cum conjugatâ, quam omninò existimat liberam, non committit adulterium reservatum; quia adulterio externo et materiali jungitur quidem peccatum mortale internum, sed fornicationis tantùm.

19. Quantum attinet peccata merè interna, non apparet ratio dubitandi quin absolutè loquendo reservari possent; quia æqualis requiritur jurisdictio in confessario ad validè absolvendum interna, id est, quæ solâ cogitatione aut voluntate interiori consummatur, atque adabsolvendum externa, id est, quæ

in actum exteriorem prodeunt. Neque minùs tenetur pœnitens confiteri interna mortalia, quàm externa. Ergo utraque per Ecclesiam absolutè loquendo reservari possent, etiam propriè et strictè dictâ reservatione.

20. Nec refert, quòd (ut dicitur cap. *Tua nos et cap. Sicut tuis*, de Simonia, et in conc. Trid., sess. 24, c. 1, de Reform. matrim.) Ecclesia non judicet de occultis; quod usque adeò verum est, ut auctores plerique doceant, non posse Ecclesiam actum merè internum præcipere aut prohibere. Non refert, inquam, quia respondeo primò juribus citatis non esse sermonem de internis, sed de externis per accedens occultis, de quibus non judicat Ecclesia per sententiam ab homine. Secundò, quando dicitur Ecclesiam non judicare de internis, id intelligitur in foro externo et contentioso, non autem in foro interno et sacramentali, ad quod sicuti à pœnitentibus deferuntur, sic per Ecclesiam judicantur et absolvuntur peccata merè interna. Tertiò, suppositâ veritate illius sententiæ (quæ non est certa) non posse Ecclesiam actus merè interiores directè præcipere vel prohibere, nihil inde sequitur contra præsentem conclusionem; quia in casu quo Ecclesia reservaret merè interna, nec præciperet nec prohiberet sive pœnitenti, sive confessario, directè actum interiorem; sed confessario prohiberet exercitium actus exterioris, scilicet absolutionis sacramentalis; pœnitenti pariter prohiberet actum externum confessionis apud alterum instituentem, quàm ordinarium vel specialem ejus delegatum.

21. Non refert etiam quòd in peccatum merè internum non possit ferri censura: nam respondeo primò, assumptum hoc non esse extra controversiam: oppositum enim tradit Glos. c. *Cogitationis*, de Pœnit., dist. 4, et Clement. 4, de Hæreticis, cum multis aliis, quos adducunt Sanchez, lib. 2, in Decalogum, cap. 8, n. 2; Farinacius, de Hæresi, q. 192, § 1; Barbosa, p. 2, de Potest. episc., alleg. 40, n. 6, quorum ratio est quia Ecclesia habet jurisdictionem in actus merè internos, cum ejus potestas sit spiritualis. Atque adeò, inquiunt, potest actus merè internos punire. Respondeo secundò disparitatem esse quòd censura pertineat ad jurisdictionem fori externi et contentiosi, quod non extenditur ad actus merè internos (atque hæc est verior et magis recepta opinio seu responsio); reservatio autem communiter non est pœna fori externi, sed mera limitatio jurisdictionis quoad forum sacramentale, quæ limitatio respicit actus merè internos, eodem modo quo ipsa jurisdictio.

Proinde quòd peccatum hodiè reservatum debeat esse *externum*, ut habet præsens conclusio, refund debet in praxim et disciplinam Ecclesie, seu in defectum potiùs voluntatis quàm potestatis.

22. Ut autem peccatum censeatur externum, quantum satis est ad reservationem, requiritur 1° ut actus externus seu signum sensibile actum interiorem sufficienter exhibeat seu representet; 2° ut signum sensibile seu actus exterior sit de se sufficiens materia peccati mortalis, et non per solum respectum ad actum interiorem.

citer et absolutè. At verò in foro interno adversus præsumptionem verbis fundatam affertur aliquid, vim ejus infirmans et elidens, videlicet animus, conscientia et testimonium poenitentis, seriò et sincerè affirmantis dubium suum de interno consensu. Ac licèt testimonium simile in foro externo non admittatur, nihilominus in foro conscientiae et solet et debet recipi. Vide eminentissimum cit., n. 19.

35. Hactenus de sententiâ tum magis communi theologis, tum magis favorabili poenitentibus, à quâ recedunt Armilla, verbo *Casus*, num. 13; Corduba in Regulam S. Francisci, c. 7, q. 4, p. 1, casu 5; Frias, tract. de Modo audiendi confessiones, parte 2, c. 8, casu 2; Spinula, opusc. de Prud. elect., disp. ult., sect. 7; Bonæspei, de Sacram. Poenit., disp. 10, dub. 1, n. 8, dicens: Dùm peccatum aliquod mortale reservatur, nullâ factâ mentione dubii, nec certitudinis peccati, si dubium sit an sit reservatum, necne, censi debet reservatum.

36. Fundamentum hujus opinionis est primò, quia mortale dubium est materiâ necessaria confessionis, eo ipso quo confessio peccati mortalis simpliciter per Christum præcepta est; ergo mortale dubium est materiâ reservationis, eo ipso, quo mortale simpliciter per superiorem reservatum est. Eadem opinio fundatur secundò in decreto sacrae congreg. edito per mandatum Clem. VIII, die 9 januarii, anno 1601, per quod omnibus sacerdotibus, tam secularibus, quàm regularibus, per universam Italiam, extra urbem degentibus injungitur, *ne quis eorum sub prætextu quorumcumque privilegiorum, etc., ab ullo ex casibus CLARÈ VEL DUBIÈ in bullâ Cænæ contentis, etc., absolutionis beneficium in posterum impendere audeat.*

37. Sed non videtur propterea recedendum à communi sententiâ. Ad primum fundamentum respondeo primò retorquendo argumentum: Mortale internum aut merè inchoatum, est materiâ necessaria confessionis, eo ipso, quo confessio peccati mortalis per Christum simpliciter præcepta est, ergo mortale internum aut merè inchoatum, est materiâ necessaria reservationis, eo ipso quo mortale simpliciter per superiorem reservatum est. Quisquis, admissio antecedente hujus argumenti, negas consequentiam, rogo ut idem facias de argumento sequenti: mortale dubium est materiâ necessaria confessionis, eo ipso quo peccati mortalis confessio simpliciter et absolutè præcepta est; ergo mortale dubium est materiâ reservationis, eo ipso, quo mortale simpliciter per superiorem reservatum est. Respondeo secundò differentiam esse quòd peccatum mortale dubium pro necessariâ materiâ confessionis agnoscat tum praxis communis fidelium, tum opinio receptissima doctorum, quæ in rebus sacramentalibus, à positivâ Christi voluntate præcipuè dependentibus, magnoperè æstimanda sunt. At verò peccatum mortale dubium per se loquendo reservari, paucissimis exceptis, cæteri omninò negant, nec praxi communi fideles confirmant, vidente et audiente, sine obloquio, quolibet superiore.

38. Ad fundamentum secundum respondeo primò,

sententiam communem inde potiùs confirmari; si enim peccatum mortale dubium reservetur eo ipso quo mortale simpliciter, quid erat opus præcepto, quo speciatim id præscribatur circa casus Cænæ? Nonne et illi reservati sunt, et quidem rigidissimâ reservatione? Cur ergo per decretum speciale de illis statuitur, quod omnibus commune est, ut supponitur? Itaque cum exceptio formet regulam in contrariam, manebit licitum absolvere à casibus dubiè reservatis in bullis, vel decretis aliis Pontificis, episcoporum et regularium superiorum, sine facultate in reservata. Eadem reflexione supra usi sumus ad cap. *Significasti* et cap. *Ad audientiam*, de Homicidio, ubi statuitur ut incurrat irregularitas propter dubium homicidium. Respondeo secundò, anno sequenti, videlicet 1602, 26 novembris, eundem Pontificem Clem. VIII, edidisse decretum alterum, decreti prioris in punctis pluribus restrictivum, in quo objecti termini *clarè vel dubiè*, de quibus argumentum, omittuntur. Quare videtur res reducta ad terminos antiquos bullæ Cænæ, in quâ præfata particula omittuntur. Atque adeò videtur hodiè licitum absolvere à casibus dubiis, etiam bullâ Cænæ contentis, sine facultate speciali. Bardus, discept. 6, c. 14, p. 4, § 7, n. 6. De Schildere, de princ. consc. tr. 5, n. 14, Bosco, n. 129, Gobat, n. 357.

39. Igitur summa summarum est, retinendam esse communem sententiam, quâ suppositâ quæro quid faciendum, si poenitens à casu reservato dubio absolutus per communem confessarium, postea fiat certus, peccatum reservatum reverà se commisisse. Respondet Gobat, n. 358, sola poenitentia; id est, solummodo poenitentiam sacramentalem implendam esse, nec ullam restare obligationem confitendi. Eandem responsionem habet Sporer, n. 754. Atque ita dicendum putat Lugo, n. 20, si probabile esset quòd qui confessus est peccatum dubium, licèt postea recorderetur fuisse certum, non teneatur illud iterum confiteri ut certum; quia jam fuit ab illo directè absolutus sub conditione, si fuerat commissum; similiter enim in casu præsentis remanet directè absolutus, quia ille, qui in dubio absolvit, à peccato hæresis, ad hoc maximè absolvit ut si verè fuit peccatum, remittatur. Ita Lugo. Addit Sporer majorem esse rationem in proposito, cum jam peccatum mortale certum confessus sis, de solâ reservatione dubius; ut si procuratio abortus sit reservata, et confitearis quòd potionem abortivam dederis prægnanti, dubitans de successu; confiteris peccatum mortale certò commissum, solummodo dubitans an fuerit consummatum atque adeò reservatum.

40. Imò existimat Lugo, n. 22, absolutè satis probabile esse quòd non sit postea ad superiorem recurrendum pro absolutione, et adducit doctrinam Sanchii, cap. 44, n. 10, ubi casus proponitur similis de illo qui dubius de voto castitatis emissio, petit dispensari ab episcopo vel alio habente facultatem in vota non reservata; qui ratione dubii dispensavit; eò quòd votum castitatis dubium non sit reservatum; ac sim

contingat dispensatum postea certum fieri de suo voto, resolvit Sanchez citatus, quòd ad Pontificem recurrere ampliùs non debeat pro relaxatione ejusdem voti. Quod verissimum videtur, ait Lugo, cum alioquin dispensatio fuisset vana : non enim dispensatio fuit conditionata, si non esset votum ; sed potius sub conditione, si verè fuerit votum : nam si non fuit votum, non fuit dispensabile ; ergo si episcopus potest tunc dispensare, potest tollere obligationem, casu quo fuerit.

41. Atque hoc exemplum idem auctor n. 25, ad nostrum casum in hunc modum applicat : sicut votum dubium non reservatur, sic nec peccatum, ut ex auctoribus citatis supponitur. Ergo sicut in dubio voto dispensat episcopus, adeò ut dispensatio maneat valida, licèt postea constet de certitudine voti : sic dubium reservatum absolvit communis confessorius, adeò ut maneat absolutum, etiamsi postea constet, peccatum reservatum certò commissum fuisse. Ita in substantià Lugo, extendens eandem doctrinam etiam ad censuras.

42. Dices : Verior equidem et magis récepta sententia est, quòd peccatum mortale bonà fide confessum, ut dubium, debeat, comperto errore, denuò submitti clavibus tanquàm certum. Hinc autem legitimè videtur sequi, ut qui peccatum reservatum communi confessorio bonà fide confessus est, tanquàm dubium, debeat, comperto errore, idem confiteri tanquàm certum, seu certò reservatum, atque adeò confessorio pro reservatis approbato. Pro hujus argumenti solutione rogat Gobat citatus, ut legatur D. Rasserus tract. de Confessione, c. 7, § 6, ubi, ut idem Gobat testatur, subtiliter ostendit, prædicti argumenti consequentiam non subsistere. Curiosus lector satisfaciat desiderio patris Gobat, et legat, si habeat, Rasserum citatum. Interea videri potest responsio superiùs n. 39, ex Sporer data.

43. Dicitur 5º : *In suà specie consummatum*. Non quasi actus inchoatus, præsertim qui perfingit ad malitiam peccati mortalis, reservari non possit ; sed quia actus simpliciter positus et reservatus stat pro perfecto et consummato. Itaque tametsi superior reservare posset, v. g., homicidium duntaxat inchoatum, si vellet ; nisi tamen id clarè exprimat, contra eum interpretatio facienda est in favorem pœnitentis, intelligendo per homicidium simpliciter positum, illud solum, quod in suo genere perfectum et consummatum est.

44. Est autem observandum actum externum variis modis posse esse perfectum vel imperfectum. Primò potest actus externus esse imperfectus quoad solum terminum, etsi interim perfectus et consummatus sit, quantum est ex parte operis et agentis. Ut si quis infligat alicui vulnus omninò grave et lethale, ex quo quidem proximi non sequatur mors, infallibiliter tamen certò secutura sit ; etiamsi percussor jam tum peccatum suum quantum est ex parte actionis consummaverit, nondum tamen perfectum et consumma-

tum est homicidium, donec sequatur mors. Id est, perfectum et consummatum est homicidium, quantum attinet formalem malitiam. Perfectum et consummatum est homicidium, quantum est ex parte agentis et actionis, quia nullà causalitas, nullus influxus, nullum ampliùs requiritur vulnus ad effectum mortis. Interim est incompletum, quantum est ex parte patientis (qui supponitur adhuc vivere) et ex parte termini seu effectus ultimi, id est, ipsius mortis.

45. Secundò potest actus externus esse perfectus, quantum est ex parte termini, et esse imperfectus quantum est ex parte actionis seu causalitatis. Ut si quis alteri vulnus infligat, quod non sit lethale secundum se, et interim sequatur mors per accessum fortuitum febris vel infirmitatis, imperitiam medici vel temeritatem vulnerati, delictum consummatum est ex parte termini seu effectus ultimi, quatenus secuta est mors ; sed imperfectum, quantum est ex parte actionis, quatenus actio à circumstantiis extrinsecis separata, est insufficiens ad producendum effectum. Huc reduci potest actio imperfecta defectu voluntarii, v. g., homicidium commissum per ignorantiam aut impetum acceleratum iracundiæ, deliberatè ratione anteriorem. Quanquàm enim simile homicidium sit perfectum, quantum est ex parte effectus, item quantum est ex parte actionis physicè et objectivè consideratæ, est tamen imperfectum ex parte actionis spectatæ moraliter.

46. Tertiò potest actus externus esse imperfectus tum ex parte termini, tum ex parte causalitatis, quod duobus modis potest contingere : 1º quando actionem tanquàm insufficientem, reipsà non sequitur effectus, ut si vulneratus convalescat ; 2º si actio intentà quidem seriò et efficaciter fuerit, sed tamen effectu ipso non ponatur, ut si malefactor intendat quidem vulnerationem alterius vel actionem occisivam, sed nihil horum sequatur, quia manus vel instrumentum percutientis aberravit.

Demum quartò potest delictum externum completum esse tam ex parte actionis, quàm ex parte effectus, ut si quis actionem secundum se occisivam deliberatè ponat et secuta sit mors. His notatis,

47. Dicendum est : Quandocumque censura vel reservatio simpliciter et absolutè aliquod delictum afficit, debet actus externus quarto modo perfectus esse, nisi censurans vel reservans utatur terminis effectum ultimum non includentibus. Unde quantumvis perfecta sit actio ex parte delinquentis, si effectus impediatur etiam per miraculum aut per magiam, censura et reservatio pariter impediuntur. Ut si excommunicatio vel reservatio lata vel decreta sit in homicidium, quamvis alter alterum ad mortem vulneret, ita ut naturaliter desperet vita vulnerati, non excommunicatur vulnerans, neque peccatum reservatum commisit, donec mors sequatur. Communis sententia, quæ præbatur potest per simile ex cap. *Perpetuo*, de Election. in 6, ubi statuitur, ut *scienter in electionibus nominantes indignum (nisi adeò in eo persisterint, quod*

x votis eorum communis electio subsequatur) nequam eligendi potestate privantur. Itaque ad effectum hujus pœnæ requirit Pontifex delictum ex parte termini consummatum.

48. Probari similiter potest ex cap. 1, de Homicidio in 6, ubi Innocentius IV statuit, ut qui per assassinos aliquem Christianorum interfecerit aut interfici mandaverit, incurrat ipso facto sententiam excommunicationis, etc., *quanquam mors forsitan ex hoc non sequatur.* Nam quia Pontifex ibidem voluit extendere pœnam ad homicidium intentatum, etiam effectu ultimo non secuto, ideò id expressit, significans, ubi hoc non exprimitur, non habere locum talem extensionem. Ita Suarez, de Cens., disp. 44, sect. 2, n. 2. Atque hinc est quòd Clemens VIII, in suo decreto die 26 maii 1595, inter casus reservados comprehendere volens non solum homicidium, sed etiam percussionem gravem et vulnerationem, expresserit singula in hunc modum: *Occisio aut vulnatio seu gravis percussio cujuscunque personæ*; non ignorans quòd, si solam posuisset occisionem, percussio et vulnatio, quantumvis gravis, morte non subsecutâ, à reservatis fuisset exclusa: sicuti excluditur à pœnis irregularitatis, excommunicationis et similibus, quæ in homicidium simpliciter positum decretæ sunt, ut passim doctores tradunt. Similiter idem Pontifex in eadem Bullâ inter casus reservados numerat procurationem, auxilium seu consilium ad abortum faciendum post animatum foetum, et ne quis id ipsum intelligat, secuto effectu mortis, prout intelligi alioquin deberet, expressè, addidit, *etiam effectu non secuto.*

49. Confirmatur ex ipso vulgi judicio et modo communi loquendi; quia nemo dicit Petrum occisum esse, si adhuc vivat, qualitercumque sit vulneratus, atque ita nemo dicit Paulum commisisse homicidium, qualitercumque vulneraverit Petrum, quamdiu non sequitur mors. Proinde ut Petrus non dicitur occisus, ita Paulus non dicitur occisor seu homicida in supposito: hæc enim omninò relativa sunt, adeò ut quicumque defectus aufert Petro denominationem occisi, idem necessariò tollat Paulo denominationem occisoris. Quod clarius fiet, si supponatur aliquem communi judicio medicorum lethaliter vulneratum esse, qui tamen præter expectationem convalescat. Certè in hoc casu vulnerans non potest dici homicidium commisisse, cum tamen occisio ex parte mutilantis aut vulnerantis satis esset completa.

50. Hinc sequitur 1^a à fortiori, quando actio exterior est imperfecta secundum se et insufficiens ad effectum lege prohibitum, quantumvis effectus sequatur per accidens, sive præter illum modum quem legislator specialiter prohibet, non incurrì censuram aut reservationem: ut in exemplo superius allegato, si causam mortis insufficientem per accidens sequatur mors ob imperitiam, temeritatem, imprudentiam medici, vulnerati vel alicujus tertii, aut per accessum infirmitatis aut infortunii naturalis. Idem dicendum si actus externus sit imperfectus defectu voluntarii.

51. Sequitur 2ª rursus à fortiori eum qui omninò

aberravit ab effectu intento et inchoato, non incurere censuram vel reservationem, decretam seu expressam terminis effectum ultimum includentibus. Ut si quis volens percutere clericum, casu aberret, tametsi sagittam emittat vel ictum in eundem dirigat, non incurrit in canonem *Si quis suadente diabolo*; nam in effectu et re ipsâ manus violentas in eum non injecit, prout verba canonis exigunt. Ita Suarez, disp. 4, de Cens., sect. 3, n. 4, citans Ugolinum, tab. 1, de Censuris, c. 9, § ultimo, et in simili Covarruv. in cap. Alma, 1 p., § 10, n. 15. Navarrus de datis et promissis, n. 15.

52. Sequitur 3^a exceptionem à conclusionem generali esse, si superior seu legislator utatur terminis effectum ultimum excludentibus, aut saltem non includentibus. Sic Clemens VIII, in decreto superius allegato, inter casus superioribus reservabiles ita recenset abortum foetus animati, ut effectum ultimum sive terminum disertè excludat, *etiam effectu non secuto.* Idem est de Innocentio IV, cap. 1, de Homicidio, in 6. Sic rursus in diœcesi Leodiensi inter cætera reservata n. 5, recensetur *Machinatio in mortem conjugis*; ubi quanquam terminus seu effectus ultimus mortis positivè non excluditur, tamen pariter non includitur; quia *machinatio* est de genere illorum actuum qui solo conatu, solâ intentione finiuntur et consummantur. Quare casum *machinationis* incurreret maritus qui vesperi pugionem absconderet sub cervicali, ex animo occidendi conjugem, tametsi mors, percussio aut vulnus postea non sequeretur. Ejusdem generis est *raptus*, quatenus impedimentum dirimens matrimonii, seu violenta puellæ abductio localis, causâ matrimonii ineundi; nec enim, ut censeatur perfectus, requiritur matrimonium inter raptorem et raptam attentatum, sed sufficit sola ejusdem intentio.

53. Sequitur 4^a non esse necessariam exceptionem Ugolini, quâ existimat non esse locum communi doctrinæ, si actus consisteret in quâdam successione continuâ, ut est ædificare in alieno solo, retinere alienum aut concubinam. In illis casibus putat Ugolinus citatus, sufficere actum inchoatum ad incurrendam excommunicationem. Sed, ut rectè advertit Suarez, in his et similibus exemplis actus perfectus est, quantum lex requirit. Nam dum absolutè prohibetur ædificatio, in eâ actione non includitur terminus consummatus, et ideò ipsa actio, ut est in fieri, est consummata transgressio talis præcepti, dummodò mortale peccatum sit. Lex autem prohibens retinere alienum aut concubinam, partim affirmativa est, præcipiens actum restituendi alienum vel ejiciendi concubinam; et quando id præcipit sub censurâ, semper designat tempus, infra quod sit adimplenda, quo tempore elapso censebitur transgressio perfecta et consummata. Quòd si lex tempus non designaret, sed præciperet quamprimum fieri, omissio actus esset consummata transgressio istius præcepti, simul atque mortalis esset.

54. Dicitur 6^a *A quo præter reservantem, ejus in*

officio superiorem et successorem nemo directè absolvere potest. De reservante, et ejus in officio superiore ac successore nihil restat dicendum, tum quia desuper superius actum, tum quia res ipsa clamat, penes eosdem esse potestatem in reservata. Similiter certum est Confessarium quemlibet à reservatis absolvere posse indirectè, primò quando poenitens reservatorum omninò oblitus confitetur communia. Secundò, dum urgenti necessitate celebrandi, sacerdos habens cum peccatis communibus reservatum, non potest accedere superiorem. Vide Herinx, de Poenit., disp. 5, n. 18 et 19, et disp. 6, n. 24. Itaque hoc solum præsentì conclusionè asseritur neminem, præter reservantem, superiorem aut successorem, posse, per se loquendo, directè absolvere à reservatis.

55. Dicitur 7° : *Extra mortis articulum; quia semper in Ecclesià Dei custoditum fuit ut nulla esset reservatio in articulo mortis, atque ideò omnes sacerdotes, quoslibet poenitentes à quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt.* Tridentinum, sess. 14, de Poenitentià, cap. 7, cui conforme est Rituale Romanum de sacramento Poenitentiæ, sub initium dicens, quòd, *si periculum mortis immineat, approbatusque desit confessarius, quilibet sacerdos possit à quibuscumque peccatis et censuris absolvere.*

Quocirca observandum obiter 1° analogiam manifestam statui inter omnes sacerdotes, quoslibet poenitentes, ac quævis peccata et censuras. Atque adeò, ut nulla excipitur censura, excommunicationis, suspensionis, interdicti, nullum peccatum, commune vel reservatum, et hoc rursus vel episcopo vel Pontifici; nullus poenitens, quantumvis criminosus, excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus; ita nullus sacerdos qualiscumque statùs, excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus. Hanc unicam conditionem exigit Rituale Romanum, ut *approbatus desit confessarius.* Interim meretur legi Prosper Fagnanus in quartum librum Decretalium, de Sponsal. et Matrim., cap. *Non est vobis*, ubi in oppositam partem fusè et eruditè disputat.

56. Quæstio tantum est, inquit Steyaert, de sacram. Poenit. § 14, n. 4, quomodò Tridentinum hic dicat, in Ecclesià SEMPER ita custoditum fuisse, cum ex concilio Eliberitano, Tertulliano et aliunde constare videatur, fuisse quædam olim crimina, à quibus ne quidem in fine vitæ dabatur absolutio. Respondetur cum eodem imprimis, istud non fuisse propriè dictam reservationem. Id quod verissimum est; nam reservatio non habet locum respectu superioris, quemadmodum praxis illa seu consuetudo Ecclesiæ, si unquam existerit. Respondetur secundò ex eodem, morem ejusmodi nunquam in Ecclesià fuisse generalem, vel etiam in Romanà receptum, sed toleratum tantum in Ecclesiis particularibus, uti latè probat Morinus, l. 9, c. 19. Saltem planè sic sentit hæc sancta synodus Tridentina, quod satis esse debet Catholico.

57. Observandum 2° mortis articulum et periculum propriè loquendo distinguì : articulus enim mortis

importat talem hominis statum, qui ex naturà suà et per se disponat ad mortem, puta, cum valetudo à medicis desperata est, et eorum judicio paulò postea secutura mors. Periculum verò statùs est, qui etsi naturà suà et per se ad mortem non disponat, per accedens tamen ob circumstantias quæ mortem proximè inferre possent, est talis, ut mors frequenter sequatur, v. g., cum imminet prælium, naufragium, difficilis partus, etc. Nihilominus auctores communiter mortis articulum et periculum pro eodem sumunt. Sed et canones utroque vocabulo pro eadem re alternatim videntur uti : sic enim cap. *Eos qui*, de Sentent. excommun., in 6, primò vocatur mortis articulus, quod paulò postea periculum dicitur. Similiter 17, q. 4, cap. *Si quis suadente*, posità reservatione excommunicationis, excipitur periculum mortis, nisi mortis urgente periculo; cujus exceptionis sit mentio cap. *Non dubium*, de Sentent. excommun., atque ibi rursus appellatur mortis articulus : *nec nisi in articulo mortis sine Romano Pontifice absolutionis possint beneficium impetrare.* Quin ipsum etiam Rituale Romanum verbis superius adductis doctrinam Tridentini extendit ad periculum mortis. Et infra rursus de ordine ministrandi sacramentum Poenitentiæ, *si quis*, inquit, *confiteatur in periculo mortis constitutus, absolvendus est ab omnibus peccatis et censuris, quantumvis reservatis; cessat enim tunc omnis reservatio.*

58. Observandum 3° taliter absolutos, si convalescant aut elabantur periculo, non teneri eadem peccata denuò confiteri, quia fuerunt ab iisdem directè et legitime absoluti. Quòd si verò absoluti fuerint etiam à censuris per illum, qui aliàs non potuisset absolvere, obligantur quamprimum se illi sistere, à quo extra mortis articulum vel periculum absolvi debuissent. Ita expressè statuitur cap. *Eos qui*, cit. his verbis : *Eos, qui à sententià canonis vel hominis (cum ad illum, à quo aliàs de jure fuerant absolviendi, nequeunt propter imminentes mortis articulum aut aliud impedimentum legitimum, habere recursum) ab alio absolvuntur : si cessante postea periculo vel impedimento hujusmodi, se illi, à quo his cessantibus absolvi debebant, quàm citò commodè poterunt, contempserint præsentare, mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi et satisfacturi, prout justitia suadebit : decernimus (ne sic censuræ illudant ecclesiasticæ) in eandem sententiam recidere ipso jure.*

59. Dicitur 8° : *Sine facultate speciali.* Quare si episcopus alicui faciat potestatem generalem absolviendi suos subditos ab omnibus peccatis, non poterit sic delegatus eo ipso absolvere à reservatis; sed debet fieri mentio reservatorum, aut ex realibus circumstantiis colligi, superioris intentionem etiam ad reservati extendi : Cum in generali concessione illa non veniant, quæ non esset quis verosimiliter in specie concessurus, ut dicitur cap. *Si Episcopus*, de Poenit. et Remiss. in 6, ubi ex hac ratione deciditur : *Si episcopus suo subdito concesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorum, ille, quem is elegerit, in casibus, qui eidem*

episcopo specialiter reservantur, nullam habet penitus potestatem.

60. Ex eodem principio videtur ulterius rectè inferri posse, 1° quòd, si episcopus alicui daret licentiam generalem in omnes casus sibi reservatos, facultas illa generalis et indefinita non extenderetur ad casus, eidem episcopo *specialiter* reservatos; quia specialiter excepta requirunt specialem concessionem; sed de hoc pluribus infra.

Inferitur 2° quàmvis in Jubilæo vel aliàs concederetur facultas generalis absolvendi à quibusvis peccatis et censuris, non eo ipso cuilibet confessario licentiam fieri in reservata. Communis sententia apud Lacroix, l. 4, part. 2, num. 1616.

Inferitur 3° si tempore Jubilæi vel aliàs detur indefinita potestas etiam in casus Sedi Apostolicæ reservatos, non intelligi casus bullæ Cænæ expressos. Suarez, tom. 5, in 3 part., disp. 21, sect. 3, n. 3; Ugo- linus, de Censuris, tab. 1, c. 10, § 4, n. 8. Sánchez in Decalogum, l. 2, c. 12, n. 13; Chapeauvillé, p. 1, c. 4, Viva, de Jubilæo, q. 11, a. 1, apud Lacroix cit.

61. Inferitur 4° quando in Jubilæo vel per bullam *Cruciata* conceduntur casus Cænæ, non factâ expressâ mentione hæresis, non esse licitum ab hæc absolvere. Idque tanquàm certissimum tenendum esse docet Sanchez cit., n. 10, quia concessio generalis, inquit, absolvendi ab excommunicatione et casibus Cænæ, non comprehendit eam, cujus absolutionem verisimili conjecturâ delegans non commisisset, cap. *In generali*, de Regulis juris in 6, ubi dicitur: *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus*. At hæresis absolutio adeò reservata est, ut verosimiliter eam pontifex non concessisset. Extat præterea de hoc ipso motus proprius Gregorii XIII, quem ad verbum exprimit Rodriguez in Addit. ad bul., § 9, n. 66, et ex ipso adducunt Sanchez cit., et Lugo, disp. 20, n. 162. Itaque sic existimant Covarruvias, cap. *Alma mater*, 4 p., § 11, n. 15; Henriquez, lib. 8, de Pœnit., c. 16, n. 2; Azorius, tom. 1, lib. 8, ins. mor., c. 10, q. 12, et c. 9, q. 2; Ávila, de Censuris, 2 p., c. 7, disp. 1, dub. 2, concl. 2, et plures alii apud Sanchez et alios.

POLEGOMENON III.

62. Interpretatio legum ac decretorum alia est authentica, alia doctrinalis. De utrâque agunt Glossa in l. *Si de interpretatione*, ff. de Legibus; Decius et Panormitanus, c. 1, De Postul.; Prælat.; Tabiena, Angelus, Sà, et alii summistæ ibidem. Authentica est, quæ nititur auctoritate principis seu legislatoris, declarantis verba obscura legis suæ, vel prædecessorum, aut inferiorum suorum, hoc vel illo sensu esse intelligenda. Ad hanc reducitur usualis, quæ fit communi consensu et legitimâ consuetudine, de quâ (lege citatâ) dicitur: *Si de interpretatione legis quærat, inprimis inspicendum est quo jure civitas retro in ejusmodi casibus usa fuit: optima enim est legum interpres*

consuetudo. Ubi Gl., verbo *Optima*: interpretatio consuetudinis est probabilis et necessaria, et non in scriptis redigenda..., sed principis interpretatio est necessaria et in scriptis redigenda et generalis.

63. Hinc colligitur 1° quòd interpretationem authenticam dent solus princeps aut legislator, ejusque successor et superior, quia ut illi soli potestatem habent ferendi leges, ita easdem authenticè seu obligatoriè declarandi. Constat ex l. fin., c. de Legibus, ubi dicitur, omnem legis, interpretationem ab imperatore datam, ratam et indubitatam habendam esse: et ratio additur, quia si leges condere soli imperatori concessum est, et leges (authenticè) interpretari, solo dignum imperio esse oportet. Et c. *Inter alia*, de Sent. excomm., ubi statuitur, ut unde jus prodiit, authentica interpretatio quoque procedat.

64. Colligitur 2° authenticam declarationem esse obligatoriam, atque adeò legem intelligendam esse in eo sensu, quem dederit interpretando superior seu legislator. Interim ad hunc effectum necessaria est nova promulgatio, saltem si declaratio sit in re dubiâ vel ambigüa: si enim declaratio sit evidens, manifesta, in re planâ, controversiis non subjectâ, promulgari non debet; sed satis est ipsam legem promulgatam esse, quia declaratio evidens et manifesta inest ipsi legi à principio, et ex ipsius legis tenore et publicatione inferitur.

65. Colligitur 3° declarationem authenticam per obvium verborum sensum non ligari, id est, superiorem, cum suam vel inferioris vel prædecessoris legem auctoritativè interpretatur, sequi non debere sensum obvium et naturalem verborum, quibus lex exprimitur. Quare frequenter contingit, inquit Suarez, l. 6, de Legibus, c. 1, n. 3, ut hæc interpretatio non sit nuda declaratio sensûs prioris legis, sed aliqua etiam mutatio, vel addendo, vel minuendo, quia totum hoc cadit sub potestatem ejus, cujus auctoritate fit talis interpretatio, et potest esse necessarium ad commune bonum. Vide Suarez cit.

66. Colligitur 4° et ex corollario præcedenti manifestè sequitur, quòd, licèt interpretatio non videatur omninò adæquata proprietati verborum legis, nihilominus dubitandum non sit de ejusdem interpretationis efficacîa et obligatione. Quia potuit legislator initio, cum legem tulit, exprimere eundem sensum, quem jam determinat interpretando; ergo certum est interpretationem authenticè jam factam præter proprietatem verborum legis, esse obligatoriam: cum eandem auctoritatem, quam habuit legislator, dum legem tulit, retineat, dum eandem explicat. Exemplo servire poterit *Sortilegium*, reservatum in confessoriorum instructionibus diocesis Gandavensis. Sensus obvius et genuinus illius vocis est, quem possidet tum in jure, tum in theologiâ, atque adeò, cum utroque non usurpetur, nisi vel pro magiâ universim, vel pro usu sortium ad cognoscendum secretum, quolibet alia illius vocis interpretatio est præternaturalis, id est, minus propria. At Gandavensis episcopus tanquàm suorum casuum et terminorum arbiter, pro ge-

nuino suae voluntatis intellectu remittit ad pastorale, ubi per *sortilegium* intelligitur maleficium veneficium. Dico hanc pastoralis interpretationem authenticam (quòd diocesim Gandavensem attinet) sine dubio retinendam esse, quia, ut diximus, penes arbitrium synodi vel episcopi est, bono communi sic exigente, terminorum suorum interpretationem facere, qualem libuerit, dummodò authentico instrumento significet. Atque haec quidem de interpretatione authentica seu auctoritativa.

67. Interpretatio autem *doctrinalis* est, quae nititur doctrinâ et iudicio, non auctoritate interpretis. Ad hanc revocatur interpretatio consuetudinis non praescriptae. Item judicialis, facta à iudicibus inferioribus. Similiter, quae datur à principe, sed tanquam doctore privato, opinante, aut rescribente, quod notari velim. Quamobrem, inquit Bonacina, disp. 1, q. 1, puncto 8, n. 1. multi doctores asserunt standum non esse expositioni legislatoris, quando extra legem respondet non tanquam legislator, et verba legis propriè non admittunt talem significationem et expositionem: quamvis enim verum sit, standum esse legis seu legislatoris menti, etiam contra verba legis, tamen quando legislator non respondet tanquam legislator contra propriam verborum significationem, standum est propriæ verborum significationi, quæ præsumi potest intentâ fuisse à legislatore, dum legem conderet; nullus enim praesumitur improprie loqui, nisi aliter ex conjecturis appareat. Ilactenus Bonacina, et rectè; sed de hoc etiam infra. Interim ex hoc principio reflectunt plurimi doctores, Navarrus, Salas, Emmanuel Sâ, Herinex, idem Bonacina et alii, Hostiensem cum multis aliis recessisse ab interpretatione factâ per Innocentium IV, super constitutione ab eodem antea evulgatâ.

68. Hinc colligitur 1° quòd interpretatio *doctrinalis* non habeat virtutem legis, atque adeò, quatenus praecise talis est, neminem obligare possit. Quia potius procedit per intellectum quàm per voluntatem, id est, non provenit à potestate jurisdictionis, sed potius à scientiâ et iudicio interpretantis.

Colligitur 2° hanc interpretationem gradualem esse, seu suis constare gradibus, atque adeò alteram alterâ esse magis energeticam et efficacem: nam si de legis alicujus intelligentiâ conveniunt omnes interpretes, faciunt humanam certitudinem atque etiam, per se loquendo, inducunt (seu potius declarant certo inductam) obligationem implendi seu servandi legem juxta sententiam ab interprete doctrinali passim determinatam; tum quia tanta doctorum consensio significat communem intellectum; tum quia vix potest accidere ut contra communem omnium doctorum sensum adducatur ratio tam energica, quæ oppositam opinionem in conscientiâ securam reddat. Quòd si verò dividantur auctores, erit interpretatio probabilior, quæ tum auctorum, tum rationum gravitate præponderat.

69. Colligitur 3° expositionem doctrinalem cuilibet permissam esse, si eam faciat non pro arbitrio et sensu proprio, sed juxta communes regulas et sensum do-

ctorum. Et in hanc veritatem ferè omnes doctores conveniunt, inquit Castropalaus, disp. 5, puncto 3, § 2, n. 1. Ratio, quia ea est humana conditio, ut homo nequeat suam mentem quâlibet terminorum periodo tam disertè exprimere, quin progressu temporis et occurrentiâ casuum nascentur dubia, pro quibus, cum semper recurri ad superiorem aut non possit aut non expediat, eruitur manifesta necessitas interpretationis doctrinalis. Hæc necessitas originem dedit jurisprudentiæ, cujus scopus et finis est, legitimum sensum et veram legum expositionem tradere. Eadem necessitas, ratio est, ut laudetur et commendetur conatus eorum, qui legibus explicandis, ut oportet, incumbunt, l. unic., c. de Professoribus, qui l. 1, ff. de Origine juris, c. 2, de Privilegiis, in 6. Vide etiam, si placet, proœmium Decretalium, Sexti, et Clementinarum.

70. Porro communes regulæ, quas debet sequi doctrinalis interpres, ad tria capita revocantur. Primum est ratio legis; secundum intentio legislatoris: tertium verborum sensus et significatio. *Ratio legis*, quando videlicet satis de eadem constat, et maximè, si judicetur primaria vel adæquata esse. *Intentio legislatoris*, non quæ animo retinetur, sed quæ per circumstantias reales aut contextum emicat, ut quæ ipsâ legis materiâ, similitudine, et concordia aut discordiâ cum legibus aliis, absurdo aut inconvenientiis aliis secuturis, vel similibus signis deducitur. Quo casu cavebit interpres, ne, præterito intentionis nucleo, corticem verborum urgeat contra l. *Non dubium*, c. de Legibus, ubi dicitur, *in legem committere eum qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem*; et cap. *Humanæ aures*, 22, q. 5: *Non debet aliavis verba considerare (scilicet nuda) sed intentionem et voluntatem; quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni*. Ex quo canone colligitur quòd leges exprimantur verbis ad declarandam mentem legislatoris, quam proinde si non declarant, non est illis standum. Itaque si voluntas legislatoris authenticè declarata exactè non respondeat verbis, horum proprietates frustra urgebitur, ut supra significavimus. Alioquin, si voluntas legislatoris declarata non sit, aut saltem non nisi privatim, debet quàm maximè attendi *verborum sensus et significatio*, arg. leg. *Non aliter*, ff. de Legatis, ubi dicitur: *Non aliter à significatione verborum recedi oportet, quàm cum manifestum est, aliud sensisse testatorem*. Ergo multò magis id locum habet in verbis legislatoris.

71. Ratio verò clara est, quia verba in vulgari discursu usurpantur secundum propriam significationem, nam idcirco hæc eis indita est. Ergo multò magis id observandum in legibus, quæ debent esse claræ et intelligibiles. Et alioquin nihil certi in humanis legibus remanebit, si liceat unicuique earum verba ad sensus improprios pro arbitrio flectere.

Notandum verò, duplicem esse verborum significationem, naturalem et civilem. *Naturalis* eo nomine non vocatur, quasi aliqua verborum aut legis significatio sit à naturâ, cum certum sit omnem vocum et legum significationem arbitrariam esse; sed quia quæ-

dani significatio ad primam et simplicem verborum institutionem pertinet, repræsentans significatum prout verè et naturaliter extat. In hunc modum vocabulum *mors* ex primavâ institutione significat separationem corporis et animæ. Significatio *civilis* dicitur, quæ per extensionem aut fictionem juris invaluit. Sic idem vocabulum *mors* fictione juris et per quamdam quasi analogiam, professioni religiosorum et exilio attribuitur. Item nomen *filius* pro solo naturali institutum est; at juris beneficio extenditur ad illum, qui privilegio principis est adoptatus. Item vocabulum *nobilis* attribuitur, propriè loquendo, illi, qui talis est jure sanguinis; per translationem autem accommodatur ei, qui principis beneficio factus est.

72. His addi potest significatio tertia, quæ *usualis* vocari potest, quia descendit non tam à primâ institutione, quàm ab usu et consuetudine loquendi. Et hæc quidem vim magnam habet in explicando vocum seu terminorum sensu, adeò ut similis usus progressu temporis contra primavam institutionem præscribat. Interim potest *usualis* significatio ad *naturalem* et *civilem* revocari: nam si usus alicujus verbi aut vocis contra primavam institutionem sit omninò communis et totius populi, reducitur ad *naturalem*, cum usus communis institutionem primavam tollere et mutare possit. Si autem usus sit solius juris vel theologiæ, pertinebit talis significatio ad *civilem*. Quibus notatis, quæritur quam significationem sequi debeat doctrinalis interpres?

73. Respondeo primò: Si vocabulum aliquod in jure vel thelogiâ non habeat passim significationem, nisi *civilem* vel *usualem*, deserenda est naturalis. Ratio est manifesta, quia alioquin non solùm explicatio repugnet menti superioris; sed etiam leges fient sæpiùs ridiculæ et nihil significantes, ut exemplis evidentibus constat, v. g., si quis voces *excommunicatio*, *suspensio*, *interdictum*, *degradatio*, *usucapio*, *præscriptio*, ad primam institutionem revocaverit. Similiter qui *homicidium voluntarium* in plerisque Belgii diocesisibus reservatum sic intelligeret, ut voluntarium reputaret quodecumque, procedens quâlibet ratione à voluntate ex præviâ cognitione intellectivâ, omninò aberraret: quamvis enim illius vocis *voluntarium* significatio naturalis sit adeò generalis, ut statim expressum est, nihilominus *civilis* seu potius *usualis* tum apud jurisperitos, tum apud theologos recepta est, ut terminus *voluntarium*, quando homicidio jungitur, usurpetur strictius, ut infra pluribus. Item *maleficium*, si Calepinum legas, est quodlibet malefactum, injuria, facinus, vel quidquid improbè admissum est. Si theologiam consideres aut legem reservationis, est species magiæ diabolicæ. Præferenda omninò est significatio ultima, tanquàm *civilis* aut *usualis* in materiâ nobis præstitutâ.

74. Respondeo secundò: Retinenda est proprietas verborum *naturalis*, si circumstantiæ occurrentes aut juris alterius dispositio non exigant *civilem*. Atque ita significatur l. *Si quis*, c. *De his qui veniam ætatis*, ubi perfecta vel legitima ætas accipitur simpliciter pro na-

turali, non pro illâ quæ *imperiali beneficio suppletur*. Item Glossa, c. *Susceptum*, de Rescriptis, in 6, verb. *Non morte*, citans alia jura, notat, quòd nunquàm *mors civilis naturali comparatur, nisi in casibus expressis in jure*.

75. Respondeo tertiò: Si utramque significationem civilem et naturalem patiantur verba legislatoris, attentis etiam circumstantiis, debet præferri naturalis: quia analogum absolutè sumptum stat pro significato magis famoso et principali. Deinde significatio naturalis in humano convictu est frequentior, atque adeò intendi supponitur à legislatore, qui illius convictus exercitium spectat, neque censetur loqui improprie, nisi probetur per circumstantias.

Respondeo quartò: Si vocabulum legis vel decreti habeat duplicem significationem naturalem, præferenda est magis usitata, vel, ut Suarez, n. 11, loquitur, utendum regulâ, quæ in omnibus sermonibus ambiguis seu æquivocis prudenter usurpari solet, videlicet, ut ponderentur materia legis et circumstantiæ. Maximè verò considerare oportet initium legis, et cum eodem conjungere subsequentia; nam legis procemio contineri solet causa finalis et principalis, atque adeò summoperè spectat ad legis intelligentiam.

PROLEGOMENON IV.

76. Reservatio est stricti juris, atque adeò restringenda, seu, quantum patitur proprietas verborum, rigide et strictè explicanda, conformiter ad regulam 15, de Regulis juris, in 6: *Odia restringi et favores convenit ampliari*, ubi, ut notant Peckius, Canisius et alii, per odia intelliguntur constitutiones et leges pœnales, edicta et rescripta acerba, quæ videlicet vel derogant juri communi, vel cedunt in alterius odium, gravamen aut præjudicium. Nemini autem dubium esse potest, quin lex reservationis cedat in gravamen et præjudicium pœnitentis, cuius libertas quoad electionem confessarii per eandem restringitur, imposito onere comparendi coram superiore aut speciali ejus delegato. Quapropter materia reservationis, uti et censurarum cum cæteris constitutionibus pœnalibus aut odiosis sic debet intelligi et explicari, ut quàm minimum noceat, c. *Quamvis*, de Rescriptis, in 6, l. *Cum quidam*, ff. de Liber. et Posthum. Et Glossa in l. *Venia*, verb. *Liberis*, c. *De in jus voc.*; et in l. *Sed si hæc lege*, § ult. ff. eod. Et in l. 2, § 16, ff. *Ne quid in loco publico*. Estque sententia theologorum communissima.

77. Porrò ex hæc sententiâ, inquit Herinx, contingit ut, cum in jure disponitur aliquid in odium seu gravamen clericorum, non veniant intelligendi religiosi, cum strictè non significantur nomine clericorum; sed specialiter, soleant in jure appellari regulares. Ex eodem principio deducit Henno, quòd quando aliquid disponitur in gravamen filiorum, non veniant intelligendi adoptivi. Ex eadem regulâ, inquit Cástropalao, sequitur, quòd reo potius favendum sit in judiciis, quàm actori et possessori, quàm petitori. Demùm ex eodem capite (quanquàm etiam aliunde) inferitur, quando excommunicatur homicida, non in-

currere censuram illum, qui solummodò graviter vulneravit. Si excommunicetur vulnerans, non comprehendendi, qui graviter percussit sine vulnere; si faciens vel committens aliquod delictum, non respicere illum, qui solum moraliter atque adeò improprie per consilium, consensum, mandatum influit, de quo latius infra.

78. Restrictio tamen non potest fieri contra verborum proprietatem et receptum usum, cui superior censetur insistere, nisi aliud exprimat aut aliunde constet. Quare reservato genere, reservatur qualibet vera illius species: quidquid enim negatur vel affirmatur de genere distributo vel sumpto primò intentionaliter, negatur vel affirmatur de quolibet verà illius specie. Hinc apostasiam simpliciter reservatam malè restringes ad illam præcisè speciem, quæ est à fide; quia communis usus non solum vulgi, sed etiam theologorum, apostatam vocare solet non tantum fidei, sed etiam religionis et clericatus temerarium desertorem.

79. Dixi, nisi aliud exprimat aut aliunde constet; sic enim, ut redeamus ad exemplum superius allegatum, in diocèsi Gandavensi, prout etiam in plerisque aliis, reservatum est *sortilegium*. Confessarius illius diocesis per casum nominatum malè intelliget aut magiam universim sumptam, aut usum superstitiosum sortium: quamvis pro alterutro significato soleat plerumque accipi; quia pastorale Gandense, ad quod episcopus remittit confessarium, per *sortilegium* intelligit maleficium. Itaque spectanda est reservantis intentio in terminis ab eodem expressis et realibus circumstantiis, quibus maturè consideratis, si strictior interpretatio sine violentiâ, casui reservato aptari possit, eligenda est in favorem poenitentis.

80. Nec metuendum, ne forsitan hæc ratione recedatur à mente vel intentione reservantis, atque adeò fiat periculum sacramento, quatenus fortassè solvitur, qui ligandus erat: quia intentio reservantis non ex privato et interiori ejusdem iudicio, quod confessarius pro regulâ vel mensurâ servire non potest; sed ex ejus calamo vel instrumento publico aut aliis, ut diximus, realibus et externis circumstantiis repetenda est. De cætero novit reservans, materiam odiam esse, atque adeò vulgatam juris regulam de restringendis odiis à theologis et confessariis invocandam. Quòd si in sensu etiam minus rigido, se intelligi voluisset reservans, legem dixisset apertius et proinde conformiter ad regulam Juris 57, ac omnium theologorum iudicium, in rigidiorem terminorum suorum interpretationem consentit reservans, nisi contrarium exprimat.

81. Imò etsi contrarium exprimeret, si tantum privatim, nihil operabitur similis expressio seu declaratio; quod etsi superius dictum fuit ex Bonacina, videtur tamen ob certas rationes, non inutiliter repeti. Ratio superius indicata fuit, quia declaratio illa privata, quatenus extenditur ad casum decreto priori rigidè intellecto non comprehensum, est instar novi decreti vel statuti, quod, ut obliget, promulgandum est: voluntas enim legislatoris privatim cognita non fundat legem, quod adeò verum est, ut si quis con-

silio interfuisset, quo pragmatica de minuendo, v. g., pretii vel frumenti valore conclusa et præparata esset, propediem publicanda, non teneretur hacenus ejusdem legis obligatione, Menoch., l. 2, de Arbit., casu 185, n. 22; Castropalao, disp. 1, de Legibus, puncto 10, n. 2; Herincx, p. 2, tr. 3, disp. 3, q. 9, n. 101. Vide etiam Castropalaum, disp. 5, puncto 3, § 3, u. 2, ubi in rem præsentem eodem ferè modo quo Bonacina supra citatus, loquitur. Primam, inquit, regulam ad investigandam mentem legislatoris esse, ut in legis interpretatione servetur proprietas verborum. Quod adeò verum est, ut etiamsi legislator extra legem dicat se aliter sentire seu intelligere, quàm ipsa verba sonant, non obligemur ejus interpretationi stare; quia dum ipse legislator non promulgat suam declarationem et per illam intendit obligationem inducere, solum se habet, ut quidam specialis doctor, cujus opinionem et sensum sequi non tenemur, cum rationes firmæ sunt in contrarium. Ita doctissimus Castrop. pro eadem doctrinâ referens Salas, disp. 21, sect. 13, fin. n. 31, et Sâ, verbo *Lex*, n. 25 et 26. Itaque reservantis intentio, proprietati verborum non respondens, et privatim data, sive ad instantiam petentis, sive spontè et in colloquio domestico, non est mensura confessariorum, quamdiù in modum obligationis declarationis ad subditos non dirigitur.

Cæterum quæ hacenus dicta sunt de legibus ac decretis in proprio verborum sensu explicandis, intelligi debent per se loquendo; sunt enim nonnullæ exceptiones, apud doctores obviæ, quas non est necessarium pro præsentî materiâ transcribere; et in omnem eventum, exceptionem satis generalem dedimus, nisi aliud legislator exprimat, vel aliunde constet.

PROLEGOMENON V.

82. Reservatio non potest extendi de uno casu ad alium, sub proprio verborum sensu non comprehensum, propter solam similitudinem vel identitatem rationis. Castrop. cit., disp. 5, § 4, n. 1; Suarez, Bonacina, Herincx et alii contra alios. Observandum verò ante omnia, quòd, etsi eadem et similis ratio sæpius confundantur, nihilominus propriè loquendo separentur. Exemplum repeti potest ex cap. *Quia in insulis*, de Regularibus, ubi præcipitur, ut *Monachi* in insulis pueros ante annum decimum octavum in sua monasteria non recipiant; ratio verò additur, *quia in insulis dura est congregatio*. Ratio eadem habet locum respectu aliorum regularium ibidem seu in insulis degentium. Ratio duntaxat *similis* aut etiam major habet locum respectu monachorum aut regularium alibi seu extra insulas existentium, quorum æquè dura vel durior est vita seu congregatio. His notatis,

83. Probatur conclusio, quia ratio, finis extrinsecus vel motivum legis non est lex. Ergo etiamsi pro alio casu per legem non significato sit eadem, similis vel major ratio, indè non potest inferri reservatum esse. Confirmatur: nam si verba reservantis in

omnibus circumstantiis considerata casum similem propriè non significant, talis casus decreto reservationis contineri non potest: Decretum enim verbis exprimitur et mentem ac voluntatem reservantis aut legislatoris verbis vel scripturà declarat, atque adeò non est alia intentio vel voluntas superioris, quàm de casu per tenorem decreti significato.

84. Fateor aliquando fieri ut legislator, ex identitate vel similitudine rationis moveatur ad extendendam legem de uno casu in alterum similem. Sic Bonifacius VIII, cap. *Constitutionem*, de Regularibus, in 6, constitutionem Innocentianam (quæ prohibet conversorum professionem recipi ante annum probationis elapsam) ab Alexandro IV, ad fratrum Prædicatorum et Minorum ordines duntaxat extensam, *pari similitudine rationis* ad aliorum mendicantium ordines prorogavit. At quamdiù talis extensio non fit per legislatorem, non potest fieri per subditum seu privatum legis vel decreti interpretem. Sic, ut exemplo familiari utamur, eadem fortassis ratio, quâ movetur Ecclesia ad prohibendum esum carniarum diebus jejuniarum, locum habere posset etiam quoad esum piscium delicatè coctorum; interim cum unum duntaxat prohibeat, et alterum permittat, nullum est argumentum, quo concluditur prohibitio utriusque ex solâ similitudine rationis; quia hæc ipsa unius expressio, et alterius taciturnitas indicio sunt, Ecclesiam unum velle et nolle alterum.

85. Dices, ex ratione finali et motivâ legis, quæ pro utroque casu vel similis vel eadem supponitur, satis colligi legislatoris voluntatem pro utroque casu. Quia, si eadem vel omninò similis supponatur ratio pro utroque, jam imprudenter legislator unum casum suâ legè complectitur, alio dissimulato. Igitur, cum imprudentia in legislatore non præsumatur, dicendum quòd vel neutrum vel utrumque debeat præcipere, vel prohibere. Respondeo, ex ratione finali et motivâ legis colligi voluntatem legislatoris, sed pro illo duntaxat casu, qui verbis rigide intellectis comprehenditur. At pro aliis casibus, quos verba legis non significant, voluntatem ejus pariter habere locum, ex fine vel motivo legis non satis ostenditur; nam potest legislator de uno disponere et non de altero, vel quia non vult vel quia non expedit, aut omnia prohibere aut omnia omittere, tametsi pro omnibus sit similis vel eadem ratio. Neque inde inferri potest imprudentia superioris; hanc enim sufficienter declinat, si casum unum ex gravi motivo præcipiat vel prohibeat, etsi pro solâ suâ auctoritate nolit hactenus eadem lege comprehendere alterum. Accedit ut supra dictum, quòd, etsi nobis videatur paritas vel identitas rationis, reverà tamen aliqua superior ratio nobis incognita moveat aut possit movere principem seu legislatorem; ut de uno casu disponat et non de altero.

86. Hinc colligitur 1° censuram excommunicationis latam in bullâ *Cenæ* contra legentes libros hæreticorum, non afficere illos qui, cum ipsi non legunt, alios tamen legentes audiunt, quantumvis sensus exterioris differentia non videatur minuere periculum subver-

sionis, quæ tam per aures quàm oculos intrare potest. Interim quia, sicut auris et oculus, ita legere et audire distinguuntur, quod de solis legentibus dicitur, non potest de solis audientibus in re tam odiosa intelligi. Sanchez, l. 2, c. 10, n. 48; Coninck, disp. 18, dub. 11, n. 178; Farinacius, de Hæresi, q. 180, in sum. num. pen.; Reginaldus, Duar., Filliucius et alii, quos refert et sequitur Bonacina, disp. 2, de Censuris, q. 5, punct. 4, n. 11; Herinex, p. 3, tr. 1, disp. 8, q. 9, n. 87; Castrop., p. 1, tr. 4, disp. 2, punct. 10, § 2, n. 4.

87. Colligitur 2° quàm solidum scilicet sit argumentum, ipso penè usu jam tritum et obsoletum, quo proceditur à reservato *labaismo* ad *ballismum*. Potest autem istius argumenti duplex esse forma vel intentio. 1° Procedendo ab actu ad actum, id est, à reservato labaismo seu conventiculo prohibito rusticorum ad reservatum pariter ipso facto ballismum (sic enim loquuntur), seu conventiculum non dissimile urbicorum, idque ex rationis identitate: quia videlicet utrobique est æquale peccatum vel saltem æquale peccandi periculum. Argumentum sic intellectum est similis formæ cum præcedenti; atque adeò etiam similis, id est, nullius efficacix. 2° Potest hæc esse intentio argumenti, quasi, reservato labaismo, deberet pariter ballismus reservari. Quo sensu si argumentum sumant, me quidem non tangunt vel quemvis alium decretorum episcopaliū assertorem, sed feriunt omnes Belgii episcopos, jam olim adeò de hac re sollicitos, eosque arguunt imprudentiæ. Quòd si id pariter admiserint, omnes Belgii episcopos, cum hoc decretum unanimi consensu condiderunt, egisse imprudenter, tum se expediant ex hoc dumeto, liberent, inquam, Pontifices in bullâ *Cenæ*, superiùs adductos à simili imprudentiâ. Et à Pontifice poterunt gradum ulteriorem facere ad ipsum Deum, qui primo parenti nostro esum de uno ligno pro suo arbitrio interdixit, permissis cæteris.

88. Excipe à principali conclusione 1° casum, quo, lege non extensâ, sequeretur iniquitas, absurdum vel imprudentia, sive in lege sive in legislatore. 2° Si addatur clausula, ut de similibus ad similia procedatur. 3° In correlativis: quod enim disponitur de uno correlativo, censetur pariter dispositum de altero. Hinc quando, cap. *De illis*, de Sponsalibus, statuitur ut sponsalia dissolvantur ob absentiam sponsi sine consensu sponsæ, censetur illud idem dispositum de correlativo, videlicet sponsâ: licet solius sponsi canon mentionem faciat. Sic item in diocesi Leodiensi inter cætera reservata numeratur *Matrimonium contractum post votum castitatis aut in gradu prohibito scienter vel priori uxore adhuc vivente*. Ubi quamquàm solus maritus videatur casum incurrere, si contrahat scienter *priori uxore adhuc vivente*; idem tamen dicendum est de uxore, priori marito adhuc vivente. Quia, ut inquit Navarrus man. cap. 22, n. 74, communis doctrina, quòd pœna non debeat extendi extra suum casum, fallit in correlativis, in quibus eadem ratio idem suadet. Ex quo idem Navarrus cum Paludano et pluribus aliis deducit, quando olim inter impedimenta matrimonii prohibentia recensebatur uxoricidium, idem

fuisse dicendum de mariticio, quanquàm de solo viro uxorem occidente fiat mentio, cap. *Interfectores*, cap. *Quicumque*, cap. *Admonere*, 33, q. 2. Denique 4° exceptio est in æquiparatis. 5° In connexis jure vel consuetudine. 6° Dùm legislator de casu vel personâ particulari solummodò agit gratiâ exempli : exemplum enim non limitat dispositionem generalem, sed declarat. De quibus et similibus solidè et eruditè Suarez, Castrop. et alii ab iisdem citati.

PROLEGOMENON VI.

89. Censura vel reservatio lata vel præparata in *facientem* vel admittentem aliquod delictum, per se loquendo, non afficit cooperantes per mandatum, consensum, consilium, etc. Sanchez, de Matrim., l. 3, disp. 49, num. 2; Navarrus, c. 27, num. 51; Sylvester, verb. *Excommun. ult.*, q. 4, dist. 3; Cajetanus eodem, paulò post principium; Armilla, num. 2; Tabiena, 5, casu 49, num. ult.; Metina, lib. 1 Sum., c. 11, § 2, princ.; Henriq., lib. 13, de Excommun., c. 17, n. 2, et cap. 21, n. 1; Ledesma, de Excommun., dub. 6; Coninck., disp. 14, n. 188; Avila, 2 p., c. 3, disp. 3, dub. 2; Gaspar Hurtado, tract. de Censuris, diffiç. 15, n. 33; Herinex, de Censuris, q. 1, § 3, n. 12, cum innumeris aliis.

90. Probatur primò, quia constitutiones odiosæ, ut supra dictum, non possunt extendi de casu ad casum sub propriâ verborum significatione non comprehensum. Atqui sine simili extensione dici non potest quòd censura vel reservatio lata vel decreta in *facientem*, afficiat *mandantem*, *consulentem*, *consentientem*. Minorem probat Sanchez, cit. ex c. *Famæ*, de Sentent. excommun., ubi inter cætera dicitur : *Cum hoc non ipsi, sed illi, quorum auctoritate id faciunt, facere videantur*. Ex quo colligitur, quòd illi, qui solâ *auctoritate*, puta, mandando, aliquid faciunt, verè et propriè non faciunt, sed tantùm facere *videantur*. Verbum enim, *videtur*, fictionem importat, Gloss. l. *Nemo*, ff. de in integ. restit., verb. *Pollicetur*. Item c. 2, de Clericis pugnantibus in duello, pugil verè homicida dicitur, non autem mandans, licèt de homicidio teneatur. Item c. *Si quis viduam*, dist. 50, ponuntur tanquàm diversa, facere, præcipere, consulere homicidium, his verbis : *Si homicidii aut facto, aut præcepto, aut consilio, aut defensione post baptismum conscius fuerit*.

91. Probatur secundò ex Navarro, Sanchez, Castropatio citatis, quia mandatum, consilium, etc., præcedunt factum. Ergo *mandare*, *consulere* non est propriè *facere*; nihil enim seipsum præcedere potest. Id est, mandatum vel consilium, v. g., de committendo furto, homicidio, incendio præcedunt tanquàm causæ morales furtum, homicidium, incendium reipsà positum : præcedunt autem aliquando etiam per notabile tempus unius vel plurium mensium aut annorum. Ergo mandare vel consulere homicidium, furtum, incendium, non est hæc eadem facere. Atque adeò censura vel reservatio afficiens *facientes* furtum, homicidium, incendium, non involvit mandantes vel consulescentes, per se loquendo. Porro mandantes non verè

et propriè facere, præter citatos docent apud Sanchez, Barth., Jason, Decius, Julius Clarus, dicens esse communem opinionem omnium ferè scribentium.

92. Probatur tertio; quando superiores excommunicationem vel reservationem dirigunt non solum in facientes, sed etiam in cooperantes, solent exprimere utrosque. Ergo si non exprimant, non comprehendunt. Ita rursus Sanchez ex Navarro. Probatur antecedens inprimis, quod attinet excommunicationem : sic enim poena in auctorem principalem decreta cap. *Felicitis de Pænis*, in 6, expressè extenditur ad eum, *qui socius fuerit facientis, aut fieri mandaverit, vel factum ratum habuerit, aut consilium dederit vel favorem*. Item Clement. *Si quis suadente*, eod., prorogatur iterùm excommunicatio in illum qui *hæc mandaverit, aut facta ab aliis rata habuerit, vel socius in his fuerit facientis, aut consilium in his dederit aut favorem*. Item censura in percussores clericorum lata 17, q. 4, can. *Si quis suadente*, expressè extenditur ad mandantes, cap. *Mulieres*, de Sentent. excommun. : *Illi verò, qui non per seipsos, sed eorum auctoritate vel mandato violenter injiciunt manus in clericos, ad Sedem Apostolicam sunt mittendi*. Et cap. *Quantæ*, eod. : *Ne autem solos violentiæ hujusmodi auctores, aliquorum presumptio existimet puniendos, facientes et consentientes puri poenâ plectendos catholica condemnat auctoritas*. Item poena in raptos lata, expressè extenditur ad cooperantes, 36, q. 2, c. *Eos qui*, his verbis : *Eos qui rapiunt mulieres sub nomine simul habitandi, aut cooperantes aut conniventes raptoribus, etc.* Item c. 4 ejusdem quæstionis et causæ. Item concilium Tridentinum, sess. 14, de Reform. Matr., c. 6, statuit ut raptor ipse ac omnes illi *consilium, auxilium et favorem præbentes sint ipso jure excommunicati*. Hæc toties et tam diversis locis repetita expressio, quid aliud significat, quàm cooperantes sub facientibus simpliciter et separatim positus non contineri?

93. Similiter quod reservationem attinet, exemplum habemus manifestum in diocesisbus Cameracensi et Ruræmundensi, ubi synodus vel episcopus volens comprehendere cooperantes, id disertè exprimit, inter casus sibi reservados numerans *peccata mandantium, consulentium, auxilium et favorem præstantium in hæresi, homicidio, incendio, maleficiis supra dictis*. Rursus exemplum manifestum est in decreto Clementis VIII, de 26 maii 1593, ubi casus reservabilis sextus in hunc modum exprimitur : *Procuratio, auxilium, seu consilium ad abortum faciendum post animatum fetum*.

94. Interim à doctrinâ generali hactenus traditâ datur triplex exceptio. Primâ, per se patens ex statim dictis, est, si legislator aut superior exprimat cooperantes : ubi addendæ videntur nonnullæ observationes, quas habet Navarrus; videlicet inprimis canonem vel decretum extensum ad consulentem, non habere locum, si consilium nullatenus moverit malefactorem ad committendum facinus, ut quia non auscultans consulentem, ex suâ parte omninò erat determinatus. Atque idem putat Navarrus dicendum de mandato, jussu, favore, sine quibus perinde omninò peccatum

admissum fuisset, ac cum illis, per caput *Felices*, § *Illud*, de Pœnis, in 6, ubi dicitur: *Illud autem non duximus omittendum, quòd, si quis fuerit in præmissis nudo consilio aut simplici favore culpabilis, iudex in talem, pœnam metiatur ex culpâ, etc.* In quem locum Glossa, verb. *Simplici favore*, sic inquit: *Nudum consilium vel simplex favor intelligitur illius, qui ad maleficiûm faciendum nihil adjicit.*

95. Rursus circa eandem exceptionem primam ex eodem Navarro observandum est, quando canon vel decretum exprimit utrosque, videlicet et facientes et cooperantes, multum referre, an loquatur æquè principaliter de utrisque, an verò primariò de faciente, secundariò autem de mandante, consulente, consentiente. Si hoc ultimum, per se loquendo non incurret excommunicationem aut reservationem, mandans aut consulens, nisi sequatur effectus. Unde mandans cuiusdam etiam centies, percutere clericum, non excommunicatur, si percussio non sequatur. Si primum, erit dicendum oppositum: nam qui mandat interficere aliquem per assassinos, statim, quamvis non sequatur mors, est excommunicatus, cap. 1 de *Homicidio*, in 6, quia æquè principaliter hoc canone excommunicatur mandans, ac faciens. In eundem modum religiosos, qui concionator animo retrahendi auditores à solutione decimarum, est excommunicatus, quamvis auditores non retrahantur. Hæc observanda sunt præcipuè ob diœceses Cameracensem et Ruræmundensem, in quibus, ut supra diximus, reservatur casus cooperantium in quatuor peccatorum generibus specificatis. Videri etiam potest Herinex, de Censuris, q. 1, § 3, n. 12, circa finem.

96. Secunda exceptio est, quando superior censurans vel reservans, terminis ejusmodi utitur, qui juxta obivium et genuinum sensum significant utramque causalitatem, et executoris seu facientis, et mandantis, consulentis, consentientis, seu ipsorum cooperantium. Quamquam fatear, si rigidè velimus loqui, non esse in casu propriè exceptionem à generali doctrinâ, quæ solùm affirmat, non teneri coöperantes eâ lege, quæ in solos facientes, reservationem vel censuram dirigit. Itaque, cum reservatur, v. g., *procuratio abortûs vel incendii*, reservatio utrosque afficit: quia procurare aliquid, etiam spectato vulgari usu et modo loquendi, rectè censetur, non solùm qui personaliter ac per se ipsum, verùm etiam, qui per alterum mandato, consilio, consensu id ipsum exequitur. Quare, si in me recipiam onus *procurandi* alicui officium, beneficium vel aliquid ejusmodi, omnium judicio satisfaciam contractæ obligationi, si id effecero, ut promissarius meus habeat, quod promisi, sive interim id per me ipsum, sive per interpositam personam efficiam. Itaque aliud est, si canon vel decretum seriat *facientes*, aliud, si *procurantes* aliquod crimen vel delictum; quod inde ulterius confirmari potest: nam qui alicui præcepit vel consuluit furtum, rectè non affirmaverit in sede confessionali, se *fecisse* furtum seu furatum esse; ac, si affirmaverit, nullus, ut putem, confessarius id intelliget, nisi de furto per ipsum poenitentem personaliter et

proximè commissio. Qui verò alteri cum effectu præcepit vel consuluit incendium vel homicidium, verè dixerit se idem *procurasse*. Vide Bassæum, verb. *Casus reservatus*, n. 40, § 6, circa finem; Bordonum, de cas. Reg., q. 10; Arsdekin, correct. Theol. trip., p. 3, tr. 2, c. 3, verb. *Incendium*.

9. Tertiam exceptionem docent Sanchez, Navarrus, Coninck, Castropalao citati, videlicet legem latam in facientes, tunc esse ad mandantes extendendam, quando alioquin serè reddetur inutilis et frustratoria. Atque hæc fuit doctrina glossæ finalis, c. 2, de Usuris, in 6; Felini c. *Translato*, de Constit., et aliorum, quos refert et sequitur Covarruvias, 3 var., c. 3, n. 9. Colligunt ex c. *Si civitatis*, de Sententiâ Excommunicationis, in 6, ubi declaratur, interdictum generale civitatis extendi ad suburbia, ne sententia illa interdicti reddatur inutilis: *Si civitas*, inquit Pontifex, *castrum aut villa subijciantur ecclesiastico interdicto, illorum suburbia et continentia ædificia eo ipso intelligi volumus interdicta: nam licet prædicta (civitas, castrum, villa) videantur aliàs murorum ambitu terminari; hoc tamen casu, ne vilipendi valeat sententia interdicti.... expedit interpretationem fieri latiore.* Quocirca notandum est verbum *interpretationem*, quod indicat, non tam fieri constitutionem novam, quàm expositionem antiquæ.

Itaque sententia nostra in hunc modum restricta et limitata, non solùm est magis communis, sed etiam videtur verissima et in praxi secura. Contrariam nihilominus opinionem amplectuntur Sylvester sibi contrarius, verb. *Excommunicatio*, 9, n. 79, et Rosella, eodem verb., casu 43, num. ult., quorum ratio contradictoria est rationi nostræ, videlicet quòd mandans vel consulens aliquod delictum, absolute dici possit, idem delictum committere, uti docent multi relati à Deciano, tract. crimin., l. 9, c. 32, n. 1. Itaque pro hac sententiâ

98. Objicies primò c. *Mulieres*, de Sent. Excomm., à nobis supra citatum pro nostrâ opinione, ubi dicitur: *Illi verò, qui non per seipsos, sed eorum auctoritate vel mandato, violenter injiciunt manus in clericos, ad Sedem Apostolicam sunt mittendi: cum is committat verè, cujus auctoritate vel mandato delictum committi probatur.* Ecce ibidem dicitur, *verè committere delictum*, qui illud committit *auctoritate vel mandato*. — Respondeo cum Navarro, Sanchez, Castropalao et omnibus doctoribus à nobis allegatis, mandantem *verè committere* seu delinquere in legem, quamquam verè non percutiat; sic enim verè committet aliquis in legem, quâ prohibetur furtum, qui mandato vel consilio est causa moralis alieni furti, quamquam ipse propterea verè non furetur. Itaque fatemur ibidem sententiam excommunicationis latam in percussores clericorum, extendi ad mandantem, non quasi mandans verè percutiat atque ita contineatur sub can. *Si quis suadente*: sed quia præsens textus dirigitur ad mandantes, redditâ ratione quòd mandans verè sit reus delicti percussoris per moralem influxum, atque adeò justè excommunicari possit, licet verè non percutiat per influxum physicum et personalem.

99. Objicies secundò : C. *Nuper*, eodem dicitur quòd *facientem et consentientem par pœna constringat*; ergo censura vel reservatio, quæ constringit facientem, ligat pariter consentientem. — Resp. cum Castropalao, textum non intelligi de eadem pœnâ secundum proprietatem, sed secundum similitudinem : cum enim consentiens reverâ delinquat, meretur pœnam similem illi, quam meretur faciens. Eodem modo respondet Sanchez : die non intelligi, inquit (axioma : *Facientem et consentientem par pœna constringit*), omninò de eadem pœnâ, sed de aliquâ simili pœnâ arbitrariâ, quia consentientes verè delinquant.

100. Objicies tertio regulam *Is damnum*, 169, ff. de Regulis juris, ubi dicitur : *Is damnum dat, qui jubet dare*. — Respon. cum Sanchez ex Deciano, tract. Crim., l. 9, c. 52, n. 2, intelligi interpretativè, juxta doctrinam Bartoli, l. *Si is, qui pro emptore*, n. 36, ff. de *Usucap.*, dicentis, legem æquiparantem factum unius personæ facto alterius, necessariò fingere, quia nequit secundum naturam, factum unius dici factum alterius.

Objicies quartò l. *Nihil interest*, ff. ad l. *Corneliam*, de Sicariis, ubi dicitur : *Nihil interest, occidat quis, an causam mortis præbeat*. — Respondet Decianus citatus, intelligi, quando facto ipso aliquis causam mortis præbet, ut, si tradat gladium furioso, secus si dolo, ut facit mandans.

101. Objicies quintò : Capite *Ita quorundam*, de Judeis statuitur, ut excommunicationem incurrant deferentes prohibita ad Saracenos, et tamen c. *Significavit*, eodem, dicuntur eandem incurrere, qui per alios deferunt. — Respondet Navarrus, cap. 37, Manualis, n. 51, rationem illius textûs non esse, quasi idem sit deferre per se, et per alium mittere, aut quasi, per se loquendo, sententiâ lata in executorem, afficiat etiam mandantem; sed quia lex pœnalis extenditur de uno casu ad alium, quando aliàs esset frustranea, vel quasi. Ita Navarrus, quem supra secuti sumus, dicentes, in simili casu esse exceptionem à regulâ generali, secundum plurimos doctores.

102. Objicies sexto regulam juris 72, de Regulis Juris in 6 : *Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum*. — Resp. primò, esse perinde non verè et propriè, sed moraliter, coram Deo, interpretativè. *Hoc procedit* (inquit Gl., verb. *Perinde*) quâdam juris interpretatione, cum verè loquendo factum etiam ab eodem diversis temporibus, non repræsentat identitatem ejus facti. — Respond. secundò, regulam illam prout jacet, pro omni casu non posse intelligi : patet ex l. *Post mortem*, ff. de Adoptionibus, ubi dicitur : *Neque adoptare, neque abrogare quis absens, nec per alium ejusmodi solemnitatem peragere potest*.

103. Objicies septimò : Homicidium dirimit matrimonium, quando conjux occidit suam compartem ex præviâ conspiratione et intentione, matrimonium postea ineundi cum conspirante, ut in materiâ matrimoniali ex sacris canonibus dicitur et probatur. Porro perinde est ad hunc effectum, sive conjux occidat conjugem physicè ac per se, sive moraliter ac per al-

terum mandato vel consilio. — Respondeo : Nimirum quia sic jure statutum est, c. *Laudabilem*, de Convers. infidel., ubi Coelestinus III interrogatur de *Saracenis, qui dum in captivitate essent, quarundam christianorum viros*, earum insidiis et machinationibus occiderunt, utrum, quia postea per ipsas ad fidem christianam conversi sunt, eas de jure possint accipere in uxores, etc. Respondet Pontifex per regulam Triburiensis concilii, non posse.

104. Objicies octavò : Contractus, etiam matrimonialis per alterum iniuri potest, v. g., per procuratorem : adeò ut censetur verè principalis facere, quod facit procurator, si non excedat limites commissionis suæ. — Respondeo, longè aliam rationem esse in contractibus, quorum natura propriè loquendo consistit in interno consensu contrahentium, signo exteriori duntaxat requisito ex conditione hominis, qui pro hoc statu non potest internum animi affectum alteri notificare, nisi mediante signo sensibili. Proinde, si modò habeatur plurius in idem placitum verus et internus consensus, habebitur contractus, sive consensus idem exprimitur verbis, scripturâ vel procuratore, cum hoc discrimine, quòd voces et scriptura sint instrumentum mortuum, procurator vivum. Sed homicidium, v. g., furtum, adulterium, incendium, propriè non consistunt in solâ intentione agentis, sed in deliberatâ sensibili actione, quam propriè loquendo ponit solus executor.

105. Objicies nonò : Qui per alterum suscipit prolem in Baptismo, est verus susceptor et contrahit cognationem spiritualem, quæ tamen odiosa est, tanquam dirimens matrimonium inter Baptizantem et paternos ab unâ, et baptizatum ac ejus parentes ex alterâ parte, ut docet concil. Trident., sess. 24, c. 2, de Reform. matrim. Atque insuper jura videntur exigere actionem personalem, ut patet ex verbis, quibus solent uti : *Suscipit, accipit, tenet*, etc. Interim, quod diximus, docent Basilius Pontius, de Matrimonio., l. 7, c. 39, n. 10; Herinx, p. 4, tr. 2, disp. 7, q. 4, n. 36; Bosco, disp. 2, sect. 6, concl. 3, et plures alii. — Respond. primò : oppositum docet Sanchez, l. 7, de Matrimonio, disp. 59, cum multis aliis. — Resp. secundò, ut cætera taceamus, consuetudinem esse in Ecclesiâ satis receptam, ut principes et magnates, tanquam veri susceptores, per procuratorem suscipiant. Accedit declaratio cardinalium apud Farinacium, Rebellum, Herinx et alios, quâ dicitur : *Procurator non contrahit cognationem spiritualem sibi, sed mandanti*.

106. Objicies decimò, cap. 2, de Clericis pugnantibus in duello, supra à nobis adductum, quo potius videtur significari oppositum, cum dicatur : *Homicidium autem, tam facto, quam præcepto sive consilio aut defensione non est dubium perpetrari*. Quibus verbis significari videtur, perpetrare seu facere vel committere homicidium, qui est causa mortis, præcepto, consilio, defensione. — Resp. omninò non esse dubium, quin homicidium tam facto, quam præcepto, consilio aut defensione perpetretur. Hoc solùm nega-

tur, præcipientem, consulentem aut defendentem, esse verum et proprium homicidam : id quod ex illo capite, ut supra diximus, inde videtur colligi, quia solus pugil illic appellatur verus homicida, his verbis : *Quia igitur super hoc nos consulere voluisti, ambiguitatem tuam responsione hujusmodi removemus, quòd tales pugiles homicidæ veri existunt.*

PROLEGOMENON VII.

107. Casuum episcopalium duo sunt genera. Quidam reservantur episcopis propriâ, activâ et ordinariâ potestate et voluntate, quidam alienâ et extraordinariâ. Prioris generis sunt, quos mente et motu proprio pro circumstantiis locorum, temporum, subditorum, expriment in synodalibus decretis, litteris approbatoriis aut pastoralibus. Posterioris generis sunt, qui episcopis reservantur altiori potestate, seu quorum absolutionem solis episcopis concedit altior potestas. Hujusmodi est abortus fœtus animati, à quo post constitutionem Gregorii XIV, desuper emanatam, præter ordinarium nullus inferior confessarius absolvit, nisi ab eodem ordinario specialiter deputatus. Item ejusdem generis sunt omnes casus papales, ex quolibet capite recedentes in jurisdictionem episcoporum : nec enim eo ipso, quo casus aliquis aliâs pontificius devolvitur in potestatem episcopi, potest quilibet confessarius sine speciali commissione ab eodem casu absolvere. Igitur peccatum simile in jurisdictionem episcopi devolutum, est casus episcopo reservatus : quod probatur ex supradictis ; quia casus episcopo reservatus nihil est aliud quàm peccatum mortale, etc., à quo præter episcopum, ejus superiorem et successorem nemo extra mortis articulum directè absolvere potest sine speciali ejus licentiâ. Atqui tale peccatum est abortus fœtus animati post constitutionem Gregorii XIV. Similiter talia peccata sunt omnes casus papales, devoluti in potestatem et arbitrium episcoporum, ut manifestum est.

108. Confirmatur ; nam si episcopus penitentiario suo, archidiacono vel decano reservet aliquod peccatum, censetur hoc simpliciter eidem reservatum. Ergo, si Pontifex vel jus commune reservet aliquod peccatum episcopo, censetur pariter peccatum idem simpliciter episcopo reservatum. Atque ita supponunt omnes doctores, cum hanc quæstionem instituunt, quinam casus reserventur episcopis jure communi. Vide etiam Neesen, tract. 5, de Sacram. Pœnit., q. 4, dub. 4, n. 6 ; Steyaert, Aphorism., p. 4, sect. 5, § 14, n. 15 ; Filliucium, tom. 2, tract. 29, c. 6, n. 100 ; Navarrum, c. 27, n. 112 ; Toletum, l. 1, c. 16, n. 6 ; Binsfeldium in *Enchirid.*, p. 5, c. 6, de Excommunicationibus reservatis episcopo ; Reginaldum in *Praxi fori Pœnitentialis*, l. 1, c. 11, sect. 2, n. 134, de Peccatis episcopo reservatis.

109. Porro casus papales recidunt in jurisdictionem episcoporum tum toleratâ consuetudine, tum privilegio Pontificis, tum dispositione juris communis. Ex *toleratâ consuetudine* et legitimo usu episcopos Belgicos absolvere ab hæresi, etiam manifestâ, docent

Basæus, verbo *Casus reservatus*, n. 55 ; Bertrandus Loth, tr. 1, q. 1, art. 8 ; Sylvius, 2-2, q. 11, art. 3, quæsit. 2 ; Steyaert, supra, n. 11 ; Danes, tract. de Fide, Spe et Charitate, tit. 3, § 3, n. 2 ; Petrus Marchant, trib. Sacram., tom. 1, tract. 2, tit. 4, q. 8, concl. 1. In Belgio, inquit Marchant cit., omninò credo, revocationem potestatis absolvendi à casibus bullæ Cœnæ, locum non habere, tum quòd praxis inter doctissimos et timoratos recepta aliud indicet, tum quòd ipsi episcopi Belgii pro inquisitoribus fidei habeantur. Atque hoc ultimum repetit tom. 2, tract. 2, tit. 2, sect. 4, q. 3, dub. 1, dicens quòd, ubi officium sacræ inquisitionis non est institutum, prout in Belgio, episcopi ex naturâ officii sint inquisitores hæreticæ pravitatis. Addit Bertrandus Loth cit., articulo 12, quòd episcopi in Belgio pro majori parte loco inquisitorum creati sint à Paulo IV, contra hæreses in illis regionibus grassantes, ut constat ex bullâ dicti pontificis, quam refert Arnoldus Havensius Carthusianus, lib. 1, de Erectione novorum in Belgio episcopatum, cap. 4. Ita illi.

110. Ex *privilegio Pontificis* seu Ecclesiæ recidunt in potestatem episcoporum omnes casus occulti, quantumvis aliâs Sedi Apostolicæ reservati. Patet ex concilio Tridentino, sess. 24, de Reform., cap. 6, ubi dicitur : « Liceat episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, exceptâ eâ quæ oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare ; et in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in diocesi suâ per seipsos, aut vicarium, ad id specialiter deputandum, in foro conscientie gratis absolvere, impositâ poenitentia salutari. Idem et in hæresis crimine in eodem foro conscientie eis tantum, non eorum vicariis sit permissum. » Hactenus concilium Trid., cui an deroget Bulla Cœnæ Domini, quæstio est paulò inferiùs resolvenda. Item ex privilegio Pontificis amplissima olim facultas concessa est episcopis Belgicis in casus pontificios : nam Gregorius XIII, bullâ *Nuper*, expeditâ ad instantiam Philippi II regis Hispaniarum, 25 februarii, anno 1576, dat iisdem episcopis facultatem absolvendi ab omnibus casibus, etiam Sedi Apostolicæ ubilibet reservatis, tum occultis, tum manifestis, tum per se, tum per alios, in utroque foro. An verò illud privilegium etiamnum duret, dicitur pariter paulò inferiùs.

111. Ex *dispositione juris communis* absolvit episcopus percussorem clerici, 1° si percussio levis et modica fuerit, nimirum comparativè ad enormem, cap. *Pervenit*, de Sentent. excommun. 2° Si percussus ob capitales inimicitias vel alias justas excusationes, sine periculo presentari nequeat conspectui Apostolico, cap. *De catero*, eodem. 3° Si sit senex, valetudinarius, aut membro captus, cap. *Ea noscitur*. 4° Si puer, sive ante, sive post pubertatem postulet se absolvi, cap. *Pueris*. 5° Si monachus aut canonicus regularis, et discretio abbatis non sufficit, cap. *Monachi*.

6° Si mulier, vel alia persona, quæ sui juris non sit, cap. *Mulieres*. 7° Si monialis, cap. *De monialibus*, eodem titulo. Porro licet nominati canones duntaxat loquantur de excommunicatione contractâ ob percussionem clerici; eandem tamen esse rationem de aliis excommunicationibus reservatis, docent doctores passim, Navarrus, cap. 27, num. 89, § *Ad primam*. Coninck, d. 14, n. 241, dicens esse communem sententiam.

112. Restat duplex quæstio, statim nominata, quæ non videtur hoc loco importunè tractari. Prima est an concilio Tridentino, quod attinet potestatem episcoporum in casus pontificios occultos, derogetur per bullam *Cænæ*? Secunda, an privilegium Gregorianum episcopis Belgii olim concessum, etiamnum valeat?

Quod attinet quæstionem primam, observandum est primò, Bullam *Cænæ* nihil aliud esse quàm processum annum Romani Pontificis adversus certi generis peccatores. Vocatur bulla *Cænæ*, quia in Cænâ Domini, seu feriâ 5 majoris hebdomadæ, solemniter super porticum basilicæ S. Petri, præsentem Pontifice, pontificiis vestibus induto, adstantibus cardinalibus, populo Romano et maximâ multitudine inspectante prælegi solet. Innovator annis singulis et publicatur Romæ, veteri abrogatâ. Durat tamen vetus, donec editur nova à Romano Pontifice, eodem vel successore, ut declaravit Pius V, apud Lacroix, l. 6, p. 2, num. 1615.

113. Observandum secundò, non quæri hoc loco, an et ubinam bulla *Cænæ* recepta sit? Scio enim quòd doceat Natalis Alexander in suâ Historiâ ecclesiasticâ, bullam istam in nonnullis provinciis et regnis non esse receptam. Scio quòd Bassæus, verbo *Hæresis*, num. 15, dicat non esse receptam in Angliâ, Germaniâ, Galliâ. Scio quòd Asorius, Instit. moral., tomo 1, l. 8, cap. 16, quæst. 6, idem tradat, saltem ex aliorum mente, de Angliâ, Germaniâ, Poloniâ, Galliâ. Eandem opinionem quoad Angliam, Galliam, Germaniam referunt Sanchez, l. 2, Mor., c. 10, n. 42, et Diana, tomo 1, tract. 11, resol. 55. Item de multis Germaniæ provinciis idem testatur Becanus in Summâ, tract. de Virt. theol., c. 15, q. 2, n. 6, et, relato Becano, Layman., l. 1, tr. 5, p. 2, c. 5. Similiter de Belgio idem affirmant Bassæus, verbo *Casus reserv.*, n. 53, et Petrus Marchant, Trib. sacr., tomo 1, tract. 2, tit. 4, q. 8, concl. 1, addens, se id ipsum ex illustrissimis ac reverendissimis episcopis intellexisse. Hæc, inquam, non ignoramus. Sed et novimus ex alterâ parte, plurimos auctores esse qui affirmant oppositum, inter quos Leonardus Lessius in Auctario ad 4, 2, verbo *Bulla pontificia*, casu quarto, asserit, se non dubitare, quin bulla *Cænæ Domini* sit recepta in Belgio quoad antiquos et ordinarios articulos, quales plerique sunt, qui in eâ continentur.

114. Observandum tertio, in bullâ *Cænæ* per viginti paragraphos exprimi viginti excommunicationes, quibus paragrapho 22, hæc periodus additur: « Cæ-
terum à prædictis sententiis nullus per alium, quàm

per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus.... absolvi possit, etiam prætextu quarumvis facultatum et indultorum, quibuscumque ecclesiasticis, secularibus, et quorumvis Ordinum etiam Mendicantium et Militarium regularibus, etiam Episcopali vel altâ majori dignitate præditis.... per nos et dictam Sedem, ac cujusvis concilii decreta, verbo, litteris, aut aliâ quâcumque scripturâ in genere et in specie concessorum et innovatorum, ac concedendorum et innovandorum. » Porro hinc nascitur difficultas, cum inter prædictas sententias primo loco numeretur excommunicatio hæreticorum, an possint episcopi, in illis locis in quibus bulla *Cænæ* obligat et recepta est, absolvere ab hæresi saltem occultâ (idem est de casibus cæteris) vi privilegii Tridentini superius allegati; an verò illud ipsum privilegium per bullam *Cænæ* eversum sit.

Utraque sententia, tam affirmativa quàm negativa præstantissimos magno numero auctores habet, ut videri potest apud Sanchez, Moral., l. 2., c. 11, n. 26 et 27; Castropalaum, parte 1, tract. 4, disp. 4, puncto 5, § 1, n. 21 et 22; Dianam, p. 1, tract. 5, resol. 2; Bertrandum Loth., tract. 1, q. 1, a. 1; Barbosam, de Offic. et Potest. ep., alleg. 40, p. 2, n. 21 et 34.

115. Sententia negans derogari concilio Tridentino per bullam *Cænæ*, probatur primò, argumento Bannez et aliorum apud Barbosam cit., n. 21, quia per processum bullæ in *Cænâ Domini* non revocatur facultas episcopis concessa per Tridentinum, ut possint absolvere ab hæresi occultâ; sed revocatur privilegium concessum ipsis personis; quæ committunt hæresim, ut patet ex formâ bullæ, ubi dicitur quòd non vadant pro absolutione, nisi ad summum Pontificem, nisi in articulo mortis, vel intuitu privilegiorum. Cæterum, qui vadit ad episcopum, ut absolvatur, non ex privilegio sibi concesso absolvitur; sed episcopus habet auctoritatem absolvendi jure divino, non ex aliquo privilegio Pontificis. Unde quamdiu Pontifex non limitaverit episcopi auctoritatem tanquàm summus prælatus Ecclesiæ, poterit episcopus absolvere ex auctoritate sui officii ab omnibus peccatis suos subditos, à quibus summus Pontifex potest absolvere universos fideles. Ita illi.

116. Probatur secundò, quia in bullâ *Cænæ* solummodò generaliter dicitur, ac cujusvis concilii decreta, nec ulla fit expressa mentio concilii Tridentini. Atqui per clausulam generalem non derogatur facultati et privilegio alicujus concilii generalis; sed debet expressa illius mentio fieri. Colligitur ex cap. *Ex parte*, de Capell. Monach., ubi dicitur: *Abbas et conventus Riven. diocesis, occasione litterarum Apostolicæ Sedis asserunt, sibi esse concessum, ut in singulis ipsorum prioratibus, etc. Cum autem id obviet Lateranensè concilio, de quo nulla mentio est in litteris antedictis.... Respondemus quòd hujusmodi litteras ab Apostolicâ Sede non credimus emanasse. Quòd si per occupationem forsitan emanaverint, nolumus per hoc derogari concilio supra dicto. Ubi Glos., verbo Nulla mentio, inquit,*

quòd si quis litteras impetrat contra aliquod jus sive concilium, non valent, nisi fiat mentio de illo jure. Item cap. Nonnulli, de Rescriptis, Innocentius III, in concilio Lateranensi statuit, ne quis ultra duas diœtas extra suam diœcesim per litteras Apostolicas ad judicium trahi possit, nisi de assensu partium fuerint impetratæ, vel expressam de hâc constitutione fecerint mentionem. Quocirca Glossæ, verbo *Fecerint mentionem*, dicit quòd rescriptum debet facere mentionem de constitutione, ad hoc, ut ei præjudicet.

147. Rationem reddunt Menochius, Sanchez et ex illis Bertrandus Loth, quia constitutio concilii generalis ob suam gravitatem censetur habere tacitam clausulam derogatoriam ad postea concedenda, seu ad alia decreta posteriora; atque adeò non censetur per decreta posteriora derogari concilio generali, nisi hujus in illis fiat specifica mentio. Et quanquàm forsitan ad derogandum conciliis generalibus antiquioribus sufficiat clausula derogatoria generalis, *cujusvis concilii*; non tamen, si concilium generale sit modernum, quale est Tridentinum, cujus specifica mentio facienda est. Ita observat Bertrandus Loth circa finem articuli primi, citans pro eadem reflexione Henriquez, lib. 4, de Indulgentiis, cap. 26, num. 16; Vivaldum in Candelabro, p. 3, cap. 12, num. 14; Sanchez, lib. 3, de Matrim., disp. 26, n. 7, et Vincentium Candidum olim sacri palatii magistrum, tomo 1, Disquis. mor., disq. 3, art. 28, et forsitan hâc ratione factum est, ut Sixtus V, derogare volens concilio Tridentino, fecerit expressam ejus mentionem, bullâ *Effrenatam*, 87, apud Cherubinum, § 8 et bullâ *Cum sacrosanctam*, 91, apud eundem Cherubinum, § 4.

148. Probatur tertio, quia Pontifex in bullâ *Cœnæ* non prohibet absolutè ratione indultorum vel privilegiorum absolvere; sed eorum *prætextu*; prætextus autem non excludit illud quod fit legitimâ auctoritate, sed illud, quod sub aliquo velamine et colore exercetur. Ita Bertrandus sæpè citatus, cujus argumentum confirmant Sousa, in bullam *Cœnæ*, d. 100, conc. 3, dicens quòd prætextus sit velamen, quo moveri se quis ad aliquid agendum simulat: et Gonzalez in Reg. 8 cane. gl. 57, num. 2, ubi ait: Dictio, *sub prætextu*, idem significat, quod sub velamine vel colore alicujus rei quæ non est, vel falsa est; argum. l. 19, c. de Transact.: *Sub prætextu instrumenti, post reperti, transactionem bonâ fide finitam rescindi jura non patiuntur*.

149. Probatur quartò ex Sanchez, l. 2, Mor., c. 11, n. 27. Quia lex posterior generaliter et indistinctè loquens, limitanda est per specialem antiquiorem, si expressis verbis illi non contradicat, quamvis in lege nova sit clausula, non obstante lege contrariâ, etc. Atqui bulla *Cœnæ* sic non videtur Tridentino contraria, quin admittat aliquam restrictionem seu limitationem. Ergo ad vitandam juris correctionem sic debet intelligi. Probatur Major ex l. *Sed et posteriores*, ff de Legibus, ubi dicitur: *Posterioribus leges ad priores pertinent, nisi contrariæ sint*. Imò lex specialis, inquit Navarrus, Manualis cap. 27, num. 260, non censetur

tolli per generalem, sive præcedat, sive sequatur. Probatur minor, quia bulla potest intelligi de peccatis publicis, et absolutione, quæ non solum valeat pro foro conscientie, sed etiam pro externo. Siquidem nihil habetur in bullâ, quod cogat revocationem intelligere de peccatis occultis, et pro foro conscientie. Sensus ergo bullæ est, quòd nullus possit absolvi in foro externo vel à delictis publicis prætextu privilegiorum, etc. Quòd si hoc sensu intelligatur, manet integrum Tridentini decretum, quo tantum conceditur episcopis facultas absolvendi à delictis occultis, et pro foro conscientie.

120. Probatur quintò; cum facultas in casus papales occultos concessa sit à concilio Tridentino, tam recentî memoriâ convocato et celebrato, idque ob graves et justas causas, non videtur verosimile, tam facilè, et citò à Romanis pontificibus eam esse sublatam: debet enim privilegium esse constans et perpetuum. Atque adeò privilegium à Papâ concessum, sine magnâ causâ non debet revocari. Inconstantia verò maxima esset, privilegium in principio Quadragesimæ concessum, in die Cœnæ revocare.

121. Probatur sextò, quia saltem in bullis *Cœnæ* editis per Sixtum V, annis 1586 et 1587, et per Clement. VIII, 1593, 1595 et 1598, adduntur sequentia: *Nisi in eis etiam casus presentibus litteris expressi comprehendantur*. Hinc, ait Suarez, tomo 5, disp. 21, sect. 3, n. 4, ortum sibi dubium esse; quia inde videtur sequi, facultatem illam episcopo datam à concilio, non esse per hanc clausulam revocatam. Patet, inquit, sequela, quia in concilio expressis verbis conceditur saltem casus hæresis occultæ episcopis, ut patet ex illis verbis, sess. 24, c. 6, de Reformat. *Idem et in hæresis crimine in foro conscientie eis tantum, non eorum vicariis sit permissum*. Ergo hic casus continetur sub illâ exceptione, *Nisi in eis*, etc.

122. Atque hæc sunt fundamenta præcipua negativæ opinionis. Affirmativa verò, quæ non minùs est verosimilis, probatur ex ipso bullæ tenore, in quâ, ut supra diximus, hæc leguntur, § 22: *Cæterum à prædictis sententiis NULLUS per alium, quàm per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus... absolvi possit, etiam prætextu quorumvis facultatum et indultorum, quibuscumque ecclesiasticis... etiam episcopali vel aliâ majori dignitate præditis... per... cujusvis concilii decreta... in genere et in specie concessorum*. Ex his verbis videtur legitimè inferri primò, quòd, sicuti à prædictis sententiis nullus absolvi potest, sic præter Romanum Pontificem et articulum mortis, nullus absolvere possit *etiam episcopali* vel aliâ majori dignitate præditus.

123. Infertur secundò, quoad casus bullæ, revocatam videri *facultatem et indultum* episcopis factum per decretum concilii Tridentini, supra memoratum. Quia revocantur *quævis facultates et indulta*, per *cujusvis concilii decreta*, concessa. Jam verò sub quibusvis facultatibus et indultis continetur hæc facultas, hoc indultum, et sub cujusvis concilii decretis comprehenditur decretum hujus concilii. Accedit quòd, ut

reflectunt Castropalao et plerique alii, nullum concilium, nisi Tridentinum, hanc facultatem absolvendi ab hæresi et reliquis Pontifici reservatis concesserit episcopis. Ergo hanc facultatem, per hoc concilium concessam intendit Pontifex revocare per hæc verba, *Cujusvis concilii*, quæ alioquin frustra adhibuisset Pontifex, non ignorans, solum Tridentinum hanc episcopis fecisse potestatem.

124. Infertur tertio, spectatâ præcisè bullâ *Cænæ*, neminem Pontifice inferiorem extra mortis articulum absolvere posse ab hæresi, sive manifestâ, sive occultâ, dummodò interna simul et externa seu perfecta fuerit. Ratio est quia statuitur neminem præter Pontificem à prædictis sententiis absolvere posse; inter prædictas autem sententias primo loco recensetur excommunicatio in omnes et singulos hæreticos; sic enim legitur § 1 ipsius bullæ: *Excommunicamus... omnes et singulos hæreticos*; atque adeò tam occultos quàm manifestos. Proinde ab hac sententiâ in utrovis latâ nemo potest absolvere præter Pontificem: clausula enim illa, *omnes et singulos*, tollit omnem exceptionem quæ non sit expressa in speciali aliquâ lege. Hinc Nicolaus I episcopis Galliæ ita scribit: *Dicendo omnia decretalia constituta*, nullum de Decretalibus constitutis præternisit, quod non mandaverit custodiendum: et rursùm asserendo: *Omnium prædecessorum nostrorum*, nullum Romanorum pontificum, qui ante fuerunt, excepit. Eandem clausulæ illius, *omnes*, et multò magis istius geminationis, *omnes et singulos* interpretationem esse, ex diversis iuribus ostendit Nicolaus Du Bois in propositionem tertiam ab Alexandro VII condemnatam, ubi pariter reflectit, quòd eodem primo bullæ *Cænæ* paragrapho feratur excommunicatio in omnes et singulos hæreticos... *publicè vel occultè*, etc. Prætereo plurimas in hac materiâ damnatas propositiones, Romanorum Pontificum et cardinalium declarationes, quæ videri possunt apud auctores citatos.

125. Ad primum argumentum prioris sententiæ, respondeo cum Barbosa cit., n. 22, nihil evincere; quia, si delinquentibus privilegium auferatur, quò minùs absolvi possint, auferatur pariter episcopis, quò minùs absolvant: hæc enim relativa sunt, quorum proprietas est, ut sint simul naturâ et convertantur essendi consequentiâ. Et quamvis episcopi jurisdictionem suam jure divino possidere supponantur, impediatur tamen ejusdem jurisdictionis usus et exercitium per reservationem pontificiam.

126. Ad secundum respondeo cum Covarruvîa, Menochio, Molinâ, Sanchez, Bonacinâ apud Castrop., de Privilegiis, tract. 3, disp. 4, puncto 21, § 4, n. 6, ad revocationem decretorum concilii generalis non esse necessariam specificam aut individuum ipsius concilii mentionem per proprium nomen concilii, v. g., *Tridentini*; sed sufficere derogationem per clausulam generalem, v. g., dicendo: *Non obstante quâcumque constitutione, etiam in concilio generali editâ, vel, non obstantibus privilegiis per cujusvis concilii decreta concessis*. Ad cap. *Ex parte*, de Capellis monachorum,

respondeo illic non argui quòd non sit facta expressa seu individua mentio; sed quòd nulla mentio facta sit concilii Lateranensis. Ad cap. *Nonnulli*, de Rescriptis, respondeo quòd debeat fieri expressa mentio constitutionis, saltem per terminum generalem, non tamen per nomen individuum. Ita significat ea ipsa Glossa, quæ objicitur, dicens: *Rescriptum debet facere mentionem de constitutione, ad hoc, ut ei præjudicet*. Et in margine additur: *Communiter non exprimitur nomen constitutionis; sed dicitur: Non obstante constitutione de duabus diætiis editâ in concilio generali*.

127. Ad illud quod dicunt Sanchez, Henriquez, Vivaldus, Candidus, Loth, videlicet, quòd, si concilium generale modernum sit, v. g., Tridentinum, tunc saltem non sufficiat clausula generalis derogatoria, v. g., *cujusvis concilii*; sed requiratur mentio magis determinata, v. g., exprimendo nomen concilii Tridentini; ad hoc, inquam, respondeo cum Bonacinâ et Castropalao cit., me non videre, quo fundamento id dicatur, cum omnia omnium generalium conciliorum, à legitimo Pontifice approbatorum decreta, sint æqualis auctoritatis. Imò potius pro decretis concilii Tridentini non videtur necessaria ulla derogatio specialis, aut etiam forsitan generalis, eò quòd in decreto ultimo ejusdem concilii, sess. 25, declaratur, omnia in eodem sacro concilio statuta de morum reformatione et ecclesiasticâ disciplinâ sic fuisse decreta, *ut in his salva semper auctoritas Sedis Apostolicæ et sit, et esse intelligatur*.

128. Ad tertium respondeo: Crisis est, eo fine excogitata, ut declinetur difficultas argumenti; quia imprimis non statuit bulla, ut solo privilegiorum prætextu nemo absolvi possit, etc.; sed ut etiam prætextu isto non possit. Quo verbo significatur, nullam episcopis in hos casus potestatem esse sive aliunde, sive etiam ex privilegio. Deinde certum videtur nobis, per prætextum facultatum et indultorum intelligi veram privilegiorum existentiam seu subsistentiam. Quocirca Bonacina, de Censuris, in bullâ *Cænæ* contentis, disp. 1, q. 22, puncto 2, prop. 2, n. 7, nomen *prætextus*, inquit, quod in bullâ ponitur ibi *prætextu facultatum*, non semper significat velamen et fictum colorem, sed aliquando etiam significat veram causam.

129. Ad quartum respondeo: Admittimus quòd lex posterior generaliter et indistinctè loquens, limitanda sit per legem priorem specialem. Recipimus etiam tanquàm indubitatum, quòd vitandâ sit correctio juris, quantum et quamdiù potest fieri. Sed negamus quòd bulla *Cænæ* posterior in hunc modum restringi et limitari possit per caput sextum Tridentini sæpiùs memoratum et antiquius. Quia, ut addunt objicientes, exceptio faciendâ est, si constitutio generalis speciali expressis terminis contradicat, id est, si, spectato textu et contextu legis generalis, nulla possit admitti exceptio vel limitatio, secundum quam subsistere possit et in suo vigore permanere lex specialis. Sic autem contingit in præsentī: quod enim dicitur, bullam *Cænæ* intelligi posse de delictis publicis et pro foro externo, jam ante rejectum et refutatum

est. Addi verò hoc loco potest, quòd nunquam in ullo concilio generali episcopis facultas data sit in casus pontificios manifestos, vel pro foro externo. Proinde non fuit quòd episcopis in casus istiusmodi negaretur facultas, tanquam per alicujus concilii decretum concessa.

150. Ad quintum, respondeo : Dùm Pontifex in bullà *Cænæ* negat episcopis facultatem in casus occultos, concessos per Tridentinum, non contradicit concilio; sed utitur potestate per concilium expressè concessà. Quare dici potest privilegium à Tridentino episcopis factum, esse conditionale, pendens ab illà conditione, *ut in his salva semper auctoritas Sedis Apostolicæ et sit et esse intelligatur*, quemadmodum sessionis 25, cap. 21, dicitur; atque ita, dùm Pontifex suam auctoritatem interponit, ne quis ab hæresi, reliquisque casibus bullà *Cænæ* comprehensis absolvat, non potest dici revocare privilegium à Tridentino concessum; sed potius cessare privilegium Tridentinum defectu conditionis, sub quà concessum fuerat. Itaque negatur intervenire inconstantiam aut levitatem ex parte Pontificis, quia, ut jam diximus, non fuit episcopis per Tridentinum absolutè facta auctoritas absolvendi, sed conditionatè, si et quatenus videbitur Pontifici. Ita ferè Castropalao citatus.

151. Ad sextum, respondeo cum Suarez, tom. 5, disp. 21. de Excommunicationibus Papæ reservatis in bullà *Cænæ*, sect. 5, n. 5, specificationem hæresis in concilio Tridentini c. 6, sæpius memorato non fieri ad concedendam episcopis potestatem absolvendi, sed potius ad limitandam et restringendam; cum enim ante generali clausulà concilium fecisset episcopis potestatem absolvendi ab omnibus casibus pontificiis occultis, per se vel vicarium suum, deinceps hæresim exprimit ad limitandam potestatem antecederet datam, quoad casum hæresis, à quo per se tantum, non per vicarium suum absolvere possint.

Atque hæc quidem de quæstione primà. Quæstio secunda erat, an privilegium amplissimum episcopis Belgii per Gregor. XIII, anno 1576, ad instantiam Philippi II, regis catholici concessum, etiamnum vigeat? Dubitat Zypæus juris pont. analit. enarrat., l. 5, de Pœnit. et Remiss., n. 7. Sed affirmandum est cum Sylvio, 2-2, q. 11, a. 2, quæsit. 2. Marchant, tomo 1, tribunal. sacrament. tract. 2, tit. 4, q. 8; Basæo, verbo *Casus reservatus*, n. 33; Bertrando Loth, tract. 1, q. 1, art. 8, et aliis communiter. Ratio sumitur ex ipso bullæ tenore; quia Pontifex concessit illud privilegium, *donec aut quousque inferior Germania.... in pristinà regis (Catholici) obedientià plenariè et integraliter restituta et reposita fuerit*. Atqui inferior Germania nondum est plenariè et integraliter restituta et reposita in pristinà regis catholici obedientià. Ergo non cessat privilegium, quia privilegium temporale, concessum sub aliquà conditione, quæ finitur lapsu temporis, sicut ultra illam extendi non potest, ita neque ante illam finire. Ita arguit Bertrandus.

152. Objicies 1° ex Zypæo citat. Etsi omnes ditiones nondum in obedientiam regis catholici reductæ

sint; per inducias tamen cessarunt bellorum tempestates, ob quas dici fortè posset ea facultas concessa. — Respondeo primò non esse hanc facultatem concessam propter bellorum tempestates, sed propter multitudinem hæreticorum, quibus Ecclesiæ reconciliandis non sufficiebant episcopi; quo factum fuit, ut multi *citra beneficium debitæ absolutionis* obissent, ut in supplicà regis catholici expressum fuerat, et repetitur in bullà Gregorii XIII. — Resp. secundò: Licet bellorum tempestates fuissent motivum Pontificis, tamen finem bellorum non esse finem privilegii manifestè constat ex bullà: quia non conceditur prædicta facultas, donec et quousque bella duraverint; sed donec aut quousque inferior Germania *in pristinà regis obedientià plenariè et integraliter* fuerit reposita et restituta.

153. Objicies 2° ex eodem: Philippo regi, seu ad ejus instantiam concessum est privilegium; ergo per ejus mortem expirasse videri potest. — Respondeo primò, non regi Philippo, sed ad ejus instantiam episcopis Belgii concessum esse ad obviandum gravi dispendio animarum. — Respondeo secundo, Philippum vivere in successoribus, qui rigore privilegii non excluduntur, eò quòd Pontifex de principe, non de personà loquatur, etsi Philippum nominet. Unde privilegium non est personale, quasi-concessum sit à Pontifice ad gratificandum personæ Philippi II, sed est concessum coronæ Hispanicæ ad bonum animarum et faciliorem hæreticorum conversionem. Est igitur concessum Philippo, non quatenus Philippus, sed rex catholicus erat; ad eum ferè modum quo loquimur de Apostolo Petro, cui per Christum traditæ sunt claves Ecclesiæ, non ad privilegium personale, in ejus personà finiendum, sed reale, in ejusdem successoribus duraturum.

154. Objicies 3° ex eodem: Conditiò temporis adjecta, reddita est impossibilis, cum amplius ad Philippi (utpote mortui) obedientiam redigi ditiones non possint. — Resp., ut statim, Philippum in hac causà sustinuisse personam regis catholici, præsentis et futuri.

Objicies 4° quòd dudum post bullam Gregorianam in brevi Clementis et Urbani VIII, quo archiepiscopum Mechliniensem creant pro exercitu regiò apostolicum in Belgio delegatum, similis amplissima facultas datur, exceptis tamen criminibus *hæresis, majestatis*, etc. — Respond. neutrum breve repugnare nostre conclusioni; quia licet Clemens et Urbanus VIII, in præfatà institutione archiepiscopi Mechliniensis, excipiant crimen *hæresis*, inde non sequitur, quòd archiepiscopus eandem facultatem aliunde non haberet. Poterat ergo archiepiscopus absolvere ab hæresi, etc., quatenus episcopus Belgii erat, ex bullà Gregorianà; non poterat, quatenus præcisè Apostolicus delegatus pro exercitu regiò. Unde quòd uterque Pontifex excipiat in suo brevi peccatum *hæresis*, non est, ut revocet facultatem aliunde episcopo convenientem, sed quòd ita habeat stylus Curie, cum quis pro simili munere instruitur. Alioquin non est verosimile quòd Pontifex novo onere

gravaret episcopum, et simul privaret gratiâ vel privilegio, independenter à tali onere, possesso et obtento.

135. Objicies 5° quòd saltem privilegium istud durare non videatur post initam et conclusam pacem inter regem catholicum et fœderatos: fuit enim concessum, ut sæpè diximus, *donec aut quousque* Germania inferior integrè reducta foret in obedientiam coronæ Hispanicæ. Hodie verò, cum rex inierit pacem cum cessione urbium et provinciarum, videtur cessare dicta facultas còusquè concessa, dùm urbes illæ et provinciæ in regis obedientiam reductæ fuerint, cum jam non ampliùs reductio illa videatur possibilis. — Respond.: Nego assumptum; ad ejus probationem, ut cætera interim taceantur, dico quòd conditio sub quâ datum est privilegium seu potiùs terminus, quo privilegium finiendum s t, non fuerit pax inter regem et fœderatos incunda, sed Belgii plenaria et adæquata reductio in obedientiam Hispanicæ vel aliterius Romano-catholici capitis.

136. Objicies 6° quòd Belgium fœderatum in obedientiam regis *virtualiter* reductum videatur, quatenùs per pacem cum fœderatis initam cessit jure provinciarum; ad eum modum quo dicitur debitor creditori satisfecisse, cum facta est transactio seu compositio. — Resp. cum Bertrando cit.: Etsi per illam cessionem juris factam à rege, supponantur Hollandi æquivalenter restituisse provincias quas occupaverant, si cessio foret libera et voluntaria: non propterea censi debet Germania inferior jam plenariè reducta in obedientiam regis juxta mentem Pontificis, concedentis illud privilegium, et juxta finem, quem prospexit in ejusdem privilegii concessione: quia summus Pontifex largitus est privilegium propter frequentiam hereticorum, qui passim occurrebant in oppidis et locis reductis sub obedientiam regis aut reducendis, et propter quotidianam necessitatem absolvendi, ut patet ex ipsis Bullæ verbis: *In supra dictis oppidis aliisque locis, jam (ut præfertur) de novo reductis cum aliis similibus; necnon in præsentibus subditis, in posterum similiter quomodocumque reducendis, ac usus seu necessitas postulabunt.* Et supra ex illis verbis: *Plures citra beneficium debitæ absolutionis obiisse, potissimum in iis oppidis, villis, municipiis, et fortalitiis, etc., tam in ducatu Geldriæ, quàm in civitatibus Hollandiæ et Zelandiæ, etc. Quare idem Philippus rex, ne gravius animarum jectura sequatur, etc.* Ex quibus patet, Pontificem in illà Bullà et limitatione dictæ concessionis spectasse illud tempus, quo tota Germania inferior sic esset reducta in obedientiam regis, ut jam hæreses essent omninò eliminatæ, nullaque foret passim necessitas absolvendi ab hæresi, aut saltem non ita frequens; in quæ certè tempora nondum devenimus. Ita Bertrandus. Summa responsionis est, ad mentem Pontificis non sufficere reductionem *virtualem*, ut finiatur privilegium; sed requiri *formalem*, quâ scilicet reddatur fides catholica et minuatur numerus hereticorum. Hæc sunt, quæ circa præsentem questionem moveri possunt.

137. Pro fine hujus prolegomeni observandum quòd, si episcopus alicui potestatem indefinitam faciat in suos casus, id de illis solummodò intelligendum sit, qui vel quatenùs propriâ et ordinariâ auctoritate reservantur. Quare ad absolvendum à casu pontificio (recidente ex quolibet capite in jurisdictionem episcopalem) et connexâ censurâ, non sufficit potestas episcopi *indefinita* et generalis in reservata; sed insuper requiritur altera, specialior et magis determinata. Steyaert et Neesen sup. citati, quibus adde Bertrandum Loth, tract. 17, art. 8; Sylvium, 2-2, q. 64, art. 7, quest. 4, concl. 5; Portel, verbo *Abortus*, num. 5; Novarium, Sum. Bul., tit. de Abortu, num. 13; Dianam, parte 7, tr. 5, resol. 15; Mazuchel, tract. de Cas. res., disp. 2, c. 5, diff. 4, num. 68; Villalobos, Sum., tomo 2, tract. 12, diff. 14, num. 4; Trullench., in Decal., tomo 2, l. 5, c. 1, dub. 5, n. 8, quatenùs docent confessarium (si solummodò potestatem indefinitam habeat in casus episcopales) non posse absolvere ab excommunicatione contractâ per abortum animati fœtûs.

PROLEGOMENON VIII.

138. Licèt casus papales secundùm se et proximè reserventur Pontifici, nihilominùs reservatio culpæ juxta communeiorum doctorum opinionem pendet à reservatione censuræ. Vide Herinex, p. 4, tr. 4, disp. 6, q. 1, num. 6; Coninck, disp. 8, de Pœnit., dub. 11, num. 82; Suarez in 3 parte D. Thomæ, tomo 4, disp. 29, sect. 2, num. 11; Henriquez, l. 6, c. 14, n. 1; Vasquez, q. 91, art. 4, dub. 1; Sanchez, l. 2 Summæ, c. 8, n. 5; Layman, l. 5 Sum., tract. 6, c. 12, n. 2; Castropalao, de sacram. Pœnit., tract. 23, puncto 15, § 2, n. 1.

Hinc sequitur primò, si quando contingat ob ignorantiam, v. g., delinquentis, culpam à pœnâ, id est, delictum à censurâ separari; sequitur, inquam, delictum sic à censurâ separatum, spectare ad forum episcopale, perinde ac si nulla exstaret Sedis Apostolicæ reservatio. Vide doctores citatos. Ex quo ulterius manifestè deducitur quòd, licèt episcopus non possit sibi reservare casum pontificium quatenùs talem, cum nemo possit sibi reservare peccatum, in quod nullam penitus potestatem habet; posse nihilominùs reservare sibi casum papalem, pro supposito, quo delinquens non incurrisset censuram, v. g., defectu pertinaciæ. Ratio jam data fuit, quia casus pontificius in illo supposito, pertinet simpliciter ad jurisdictionem episcopi, perinde ac cætera peccata, in quæ nunquàm lata est censura papalis. Ergo potest episcopus ab initio eundem casum pro illo supposito consideratum, sibi reservare.

139. Sequitur secundò quòd, si synodus vel episcopus delictum simile, à censurâ, ut diximus, separatum inter casus sibi reservados comprehendat, sufficiat in confessario inferiori facultas indefinita in casus episcopales, si non exprimatür contrarium. Exemplum. In diœcesi Buscoducensi simpliciter reservatur *hæresis*; nihil additur, ut passim in cæteris, de facultate

speciali necessariâ ad absolvendum. Si reus formalis et materialis hæresis, censuram non incurrerit, v. g., ob ignorantiam, erit casus merè episcopalis, à quo possit absolvere confessarius, admissus simpliciter pro reservatis. Ratio ex supradictis, quia casus pontificius ob ignorantiam delinquentis à censurâ separatus, est simpliciter episcopalis, à quo proinde absolvit quilibet admissus vel approbatus pro casibus episcopalibus per clausulam generalem et indefinitam.

140. Sequitur tertiò aliter loquendum si aliter episcopus vel synodus exprimat, ut supra diximus: si enim episcopus casum aliàs papalem sub peccatis sibi reservatis contineat, et in confessariis inferioribus exigat licentiam specialem ad absolvendum ab eodem casu, universim et simpliciter sumpto, non poterit confessarius, approbatus simpliciter, per generalem clausulam pro reservatis, absolvere, quantumvis supponas, culpam à pœnâ, id est, delictum à censurâ separari. Exemplum. In diœcesibus Antuerpiensi, Cameracensi, Gandavensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi, et Ruræmundensi simpliciter et sine addito reservatur *hæresis*. Deinceps casibus cæteri ex ordine enumeratis, additur neminem, quantumvis aliàs admissum pro reservatis, absolvere posset ab *hæresi* sine facultate speciali. Nihil iterùm additur, nec ullis circumstantiis significatur, vocem *hæresis* in alio sènsu quàm ante usurpari; probabilius nobis est, in diœcesibus nominatis requiri *specialem* facultatem pro utrâque hæresi, tam quæ censuram conjunctam, quàm separatam habet in delinquente. Ratio, quia potest episcopus facultatem specialem exigere pro utrâque. Ergo exigit, quando nullam facit distinctionem. Porrò quòd licentia *specialis* in diœcesibus nominatis requisita non pendeat à censurâ, exemplis confirmari potest. 1° In diœcesibus Antuerpiensi, Brugensi, Gandavensi et Ruræmundensi requiritur facultas *specialis* ad absolvendum à labajismo, qui tamen nullam habet conjunctam censuram. 2° In Antuerpiensi requiritur facultas *specialis*, et quidem singulis vicibus postulanda ad absolvendum à procuratione abortus post quadragesimum diem conceptionis; ubi proinde (ut pluribus dicitur infra) cum nulla requiratur conditio præter ætatem diei quadragesimæ, incurretur peccatum *specialiter* reservatum, sive foetus fuerit animatus sive inanimatus, dummodò die quadragesimo senior fuerit; cum tamen abortui foetus inanimati nulla censura constituta sit post bullam Gregorii XIV *Sedes Apostolica*, de anno 1591, 31 maii.

PROLEGOMENON IX.

141. Quantum ad casus in diœcesi Buscoducensi reservados, in primâ synodo diœcesanâ, celebratâ anno 1571 mensis maii die 8, et duobus sequentibus, præsidente rev. et illustr. D. Laurentino Metsio, II episcopo Buscoducensi, titulo de sacramento Pœnitentiæ, cap. 9, solummodò dicitur: « Nemo quoque à casibus Sedi Apostolicæ aut episcopo reservatis, quemquam nisi in mortis articulo absolvere præsu-

mat: cum enim sacerdos in dictis casibus non sit legitimus iudex, nullam ab iis absolvendi auctoritatem habet, ideòque absolutio, quam impendit, invalida est et nullius roboris, prout hæc tam in generali Tridentino, quàm provinciali Mechliniensi conciliis apertè declarata et definita sunt. » Citatur autem concilium Mechliniense, tit. de Sacram., c. 6; idque non tam ut discamus quinam casus in diœcesi Buscoducensi reservati sint, quàm ut doceamur à casibus episcopalibus, qualescumque sint, neminem absolvere posse, qui in eisdem casus non receperit potestatem. Interim cum concilium Mechliniense, cui tanquàm comprovincialis episcopus præcedenti anno subscripserat idem reverendiss. D. Laurentius Metsius, spectaret totam provinciam, hinc ex eodem concilio repetenda fuit diœcesis Buscoducensis reservatio.

142. Quare in alterâ synodo Buscoducensi, celebratâ anno 1612, die 9 et 10 mensis octobris, præsidente reverendiss. D. Gisberto Masio, tit. 6, c. 14, dicitur: « Casus autem reservati episcopo sunt ii qui in præfacto Mechliniensi concilio numerantur: « Raptus virginum, homicidium, etc., et omnia delicta prædictis graviora, illis tamen quæ Sedi Apostolicæ reservantur, eidem Sedi semper salvis. » Præfactum autem concilium, est Mechliniense primum, celebratum anno 1570, die 11 mensis junii, præsidente reverendiss. D. Martino Rythovio, episcopo Iprensi, tanquàm seniori comprovinciali, nomine et loco eminentissimi Granvellani. Tandem eximius Steyaert, ejusdem diœcesis vicarius apostolicus, ad utramque synodum Sylvæducensem, suo jussu reimpressam, adjecit inter cætera instructionem confessoriorum, in approbationibus, ut loquitur, dari solitam, in quâ n. 15, dicitur: « Casus in diœcesi Sylvæducensi ordinario reservati sunt: hæresis, apostasia, simonia, sodomia, homicidium voluntarium, incendium cum deliberatâ voluntate procuratum, raptus virginum, incestus cum consanguineis aut sanctimonialibus, injectio violenta cum læsione in parentes facta, sortilegium et adulterium notorium; ac omnia delicta, quæ majorem excommunicationem annexam habent, et prædictis graviora. » Numero 15, additur: « Nemo absolvere potest aut valet complicem secum in peccato carnali; quale censetur omne peccatum contra castitatem, externum, mortale; adeòque etiam oscula, tactus impudici, in quibus utrinque peccetur mortaliter.

143. Quocirca reflectenda est illa numeri 15 finalis clausula, ac omnia delicta.... prædictis graviora, per quam repetuntur ac reservantur delicta omnia specificatis seu nominatim expressis casibus in eodem genere graviora. In eodem, inquam, genere; quia certum est, in nullâ diœcesi reservari delicta expressis casibus graviora in diverso genere peccati: esset enim vaga nimis et indeterminata reservatio, quæ comprehenderet peccata seu delicta quælibet in quolibet disparato genere graviora prædictis seu nominatim expressis; indeque maxima tum pœnitentiæ, tum

confessoriorum anxietas et vix exurgeret in discernendâ peccatorum omnium disparatorum inæqualitate, quod certè difficillimum est, ut rectè observat ampliss. D. Brauman in manuscriptis à se dictatis. Atque ita præfatam clausulam intelligit Steyaert, Aphor., p. 4, de sacram. Pœnit., sect. 5, § 14, n. 12, dicens, præter casus expressos in diœcesi Mechliniensi reservari prædictis in eodem genere graviora.

144. Sed dubitari posset, an eadem clausula in cæteris diœcesibus eundem sensum vel intellectum habeat, id est, an ubilibet reserventur peccata seu delicta prædictis, seu nominatim expressis graviora? Ratio dubitandi est quia inprimis (quod attinet diœcesim Cameracensem) ita legitur in antiquis statutis synodalibus, de Pœnitentiâ et ejus partibus, tit. 5. Item in decretis synodi Namurcensis celebratæ sub illustrissimo Engelberto Desbois, anno 1639, 7 junii, titulo de sacram. Pœnit., ubi leguntur sequentia: *Et omnia alia prædictis graviora in eodem genere peccati; Apostolicæ tamen Sedi suis casibus semper salvis.* Item in decretis synodi Tornacensis, habitæ sub reverendissimo domino Michaelè D'Esne, tit. 8, de sacramento Pœnitentiæ, c. 8, ubi continentur sequentia: *Et prædictis graviora in eodem genere peccati.* Item eodem modo ad calcem casuum reservatorum, eadem periodus legitur in decretis et statutis synodi Mechliniensis, celebratæ die 11 mensis junii, anni 1570. Porro cum reservatio casuum synodo provinciali Mechliniensi expressa, deinceps inserta sit Pastoralis, ad usum totius provinciæ impresso, dubitari ulterius potest an eadem clausula non afficiat diœceses Antuerpiensem, Brugensem, Gandavensem, Ruræmundensem, et Ipreensem.

145. Respondeo: Inprimis quod attinet diœcesim Buscoducensem, reservata illic remanent quæcumque quolibet nominato casu in eodem genere graviora sunt. 2° In Coloniensi et Cameracensi hodiè non adjicitur similis clausula. 3° In Antuerpiensi, Gandavensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi, Ruræmundensi, instructio pro Confessariis præfatam periodum: *Omnia... delicta prædictis graviora*, suo loco emovit, et à calce casuum reservatorum transtulit ad solam sodomiam. Est autem differentia considerabilis inter eandem periodum in fine additam, et uni duntaxat casui reservato conjunctam; quod videlicet in fine expressa relationem habeat ad casus quoslibet præcedentes; uni autem casui, v. g., sodomie juxta posita, nonnisi hujus unius generis graviora delicta complectatur.

PROLEGOMENON X.

146. Quod attinet diœcesim Coloniensem, de duobus punctis præmonendus est lector. Primum est quod non videantur illi reservati olim fuisse casus, quamdiù occulti essent, ut monent Joannes à S. Thomâ (vel qui eundem ex Hispano in Latinum transtulit R. P. Henricus Hechtermans) doctrinæ Christianæ part. 3, cap. 1, § 6; Franciscus Bonæspei, tomo 6, tract. 5, disp. 10, dub. 3, n. 30; Manigart, part 1,

cap. 10, fol. 352; Vinitor, de Sacramentis, tit. 7, c. 11, q. 11; apud Lacroix, l. 6, part. 2, n. 1636. Colligunt ex verbis sequentibus: *Attamen à casibus dictis, si occulti sint, quilibet sacerdos approbatus et institutus, eum, scilicet pœnitentem, absolvere potest; non tamen absolvitur sic, ut eum talis absolutio à iudicio vel foro litigioso eximat.*

147. Existimamus distinguendum esse inter occultum per se et per accidens. Vocamus occultum per se, quod merè internum est, nullo signo exteriori declaratum, et ideò per se occultum seu nemini cognitum aut cognoscibile. Vocamus occultum per accidens, quod exterius commissum, est secundum se sensibile, id est, per sensum externum, visus, v. g., vel auditus deprehendi potest; sed nihilominus clanculò seu privatim commissum ignoratur. Casus per se occulti, seu merè interiores, sicuti in nullâ diœcesi, sic pariter non reservantur in Coloniensi, ut satis colligitur ex antedictis. Occultos autem per accidens, in eadem diœcesi reservatos esse, indè videtur colligi, quòd perjurium et adulterium, ut à tempore immemoreabili expressè additur, tum solum sit reservatum, cum publicum seu manifestum fuerit: hæc enim illorum casuum restrictio seu limitatio, vel prorsus nulla est et inutilis, vel supponit delicta cætera reservari, etsi manifesta non fuerint, sed per accidens occulta. Quidquid sit de istâ reflexione, omne dubium sublatum est per decretum 26 maii 1715, quo declaratum est, per casus occultos, qui hic non reservantur, intelligi merè internos, et omnes externos, etiam occultos reservatos esse, exceptis adulterio et perjurio. Ita R. P. Leonardus Colendall, auctor indicis locupletissimi in opera eximii P. Lacroix, verbo *Reservatio casuum*, fol. 785.

148. Alterum, de quo lectorem præmonendum diximus, est quòd, quantum attinet diœcesim Coloniensem, in nostro schemate sequamur synodum celebratam anno 1662, pag. 71, ex quâ Doctor Coloniensis Lacroix, anno 19 hujus seculi Colonie reimpressus, casus ibidem reservatos exhibet eodem ordine et tenore, quo nos expressimus. Sequimur autem præfatam synodum, ut aliquid habeamus certi; cum aliòquin in hac archidiœcesi (non dubito, quin archiepiscoporum jure et fundato motivo) expressio casuum reservatorum, notabiliter varietur tempore. Ante annum 1662 expressio seu reservatio casuum in pluribus punctis substantialiter diversa erat, ut videri potest apud Joannem à S. Thomâ, Franciscum Bonæspei, Manigart citatos, et Brunonem Neusser Polyanth., disp. 95, q. 2, n. 4. Juxta Agendam novam, impressam anno 1720, fol. 58, num. 51, casus episcopales in archidiœcesi Coloniensi iterum notabiliter variati, sunt sequentes: « Homicidium voluntarium. « Sacrilegium. Incendium Ecclesiæ deliberatâ voluntate procuratum. Sodomia. Raptus virginum. Incestus cum consanguineis aut affinibus in 1 vel 2 gradu, aut cum sanctimonialibus. Adulterium manifestum. « Injectio manuum violenta in parentes cum lésione. « Sortilegia, veneficia, ligatura, et omne maleficium.

« quo impeditur actus matrimonialis in conjugibus.
 « Perjurium manifestum. Violatio fidei et votorum.
 « Simonia. Hæresis. Apostasia. Blasphemia magna
 « seriòque prolata. Quos casus (exceptis adulterio et
 « perjurio) quantumlibet occultos, dummodò non
 « merè interni fuerint, reservationi episcopali subja-
 « cere, recentè in edicto desuper per Diocesim
 « promulgato declaratum fuit. » Num. 52, additur :
 « His casibus reservatis adjicitur crimen complicitis. »
 Ita recentior Agenda Coloniensis. Vide etiam nucleum
 theologicum R. P. Bernardini Thenhaven, Colonie
 tertio impressum, anno 1745; examine 26, de ap-
 probatione, jurisdictione et officio confessarii ac si-
 gillo confessionis, n. 6, ubi omittit peccatum com-
 plicitis, quia reverà non est peccatum reservatum, ut
 dicitur infra. Vide insuper Tribunal confessoriorum
 et ordinandorum, eximii Patris Ludovici Fliegen ord.
 prædicat., editum et impressum Colonie, 1725. Quod
 autem spectat stylum et modernum usum ejusdem
 aulæ, solet confessariis ad triennium non admissis
 facultas dari absolventi *etiam à casibus ordinariè juris-*
ditioni episcopali reservatis, exceptis percussione cle-
rici et peccato complicitis in materiâ venereâ, abortu,
apostasiâ, homicidio voluntario, incendio ecclesiæ,
veneficio, injectione manuum violentâ in parentes cum
lesione, ligaturâ et omni maleficio, quo impeditur actus
matrimonialis in conjugibus.

149. His ita præmissis, tractamus singillatim de ca-
 sibus reservatis in novem diocesisibus, juxta ordinem al-
 phabetarium subsequentis schematis. Unicuique casui
 suum caput dabitur, quod dividetur in diversos para-
 graphos. Horum primo tractatur questio præliminaris,
 una vel altera, secundum capacitatem aut exigentiam
 materiæ. Altero notantur dioceses in quibus casus
 præpositus reservatur, expresso tenore verborum,
 quibus exhibetur in litteris approbatoriis, synòdis,
 pastoralibus vel Agendis. Tertio fiunt aliquot reflexio-
 nes in ejusdem tenoris diversitatem pro diversis epi-
 scopatibus. Quarto deducuntur inde (etiam sæpius ex
 aliorum mente) aliqua corollaria, quæ licèt nobis non
 probentur singula, eo tamen sine adducuntur, ut
 lector alterius forsitan judicii noverit, quid, quinam
 et ubi censeant : rejectis, si quæ occurrant, in ulti-
 mum paragraphum objectionibus.

CAPUT PRIMUM.

DE ABORTU.

§ 1. QUESTIO PRÆLIMINARIS PRIMA. — *Quid abortus et*
quomodò procuratur?

150. Respondeo : Abortus est foetus immaturi ab-
 actio vel ejectio. Duobus modis committitur, aut antea,
 aut postea quàm foetus animatus est. Hinc duplex
 abortus, animati et inanimis foetus. Abortum verò
 procurare, nihil est aliud quàm studio vel de indu-
 striâ efficere seu impedire ne foetus jam conceptus
 matureseat, et juxta naturæ cursum et ordinem emi-
 tatur in lucem. Procurare igitur censetur, qui quovis
 medio præstat ut foetus jam concepti generatio non
 sequatur, sive id præstet per semetipsum seu perso-

naliter, sive per alterum, mandato, consilio, consensu.
 Præstare autem id iterum potest duobus modis, 1° di-
 rectè et per se intendendo abortum, vel instar medii,
 v. g., ad conservandam famam aut vitam prægnantis,
 vel instar finis, saltem quantum est ex parte et naturâ
 actionis. In hunc modum contingit, dùm adhibetur
 medium vel medicamentum per se efficax et proximè
 ordinatum ad expellendum vel occidendum foetum,
 ut sunt potiones quædam medicatæ, compressio vio-
 lenta prægnantis, percussio, grave onus eidem im-
 positum, et sexcenta similia, quæ excogitat perditorum
 juvenum et puellarum audacia vel libido, ut obiter
 tangit Sixtus V, bullâ, *Effrenatam*, inferius allegandâ.
 Dixi : *Quantum est ex parte et naturâ actionis*; quare
 ad directam abortus procurationem non requiritur
 intentio expressa operantis, sed sufficit tacita et inter-
 pretativa, dùm interim voluntariè et satis deliberatè
 adhibetur actio, per se et proximè abortiva, v. g.,
 percussio gravis circa uterum prægnantis. Quo casu
 censebitur percussor directè voluisse abortum, quid-
 quid fingat aut protestetur oppositum, quia protesta-
 tio factis contraria nihil efficit. 2° Generatio foetus
 concepti impediri potest indirectè, videlicet quando
 proximè et immediatè intenditur ac obtinetur effectus
 notabiliter bonus, v. g., prægnantis vita vel sanitas,
 permissio tantum, id est, remotè et per accidens se-
 quente abortu.

QUESTIO II. — *Qualiter peccetur abortu?*

151. Respondeo : 1° Nunquàm licet directè abigere
 et interficere foetum animatum sub peccato mortali
 gravissimo contra quintum præceptum Decalogi, et
 omnibus pœnis canonicis ac civilibus in veros homi-
 cidas latis. Ratio est, quia est verum homicidium vo-
 luntarium et directa innocentis occisio, eò gravior,
 quò perdit corpus et animam parvuli nondum rege-
 nerati. 2° Non licet gravidæ graviter periclitanti,
 etiam indirectè, abigere foetum animatum per potio-
 nem, quæ directè tendat ad sanitatem et vitam præ-
 gnantis, si spes sit, fore ut foetus aliàs non baptizan-
 dus, vivus emittatur in lucem, moriente matre. Ra-
 tio, quia licèt non peccet prægnans in casu contra
 justitiam, delinquit tamen contra charitatem in pro-
 prium semen et sanguinem, præferens sanitatem suam
 temporalem vitæ æternæ parvuli, hactenus non bap-
 tizati. Diximus : *Si spes sit*, etc. Alioquin enim pecca-
 tura non videtur, si sibi consulat per medicinam
 permittens innocentis mortem, non intendens, sive ex
 parte agentis, quæ solummodò dirigitur in propriam
 sanitatem, sive ex parte actionis, ob securam pro-
 ximè curationem, non obligante ampliùs præcepto
 charitatis de præferendâ vitâ spirituali parvuli, tan-
 quàm jam desperatâ et moraliter impossibili. 3° Nun-
 quàm licet directè procurare abortum foetus etiam
 inanimati sub peccato mortali gravissimo contra justitiam et charitatem.

152. Ratio est, quia, ut Tertullianus Apologet.
 c. 9, inquit : *Nobis homicidio semel interdicto, etiam*
conceptum utero, dùm adhuc sanguis in hominem deli-
batur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est pro-

hibere nasci; nec refert, natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est, et qui est futurus, et fructus omnis jam in semine est. Et S. Augustinus, lib. 4 de Nuptiis et Concupiscentiâ, cap. 13, (eius verba referuntur cap. Aliquando 32, q. 2) abortum foetus etiam inanimati directè intentum vocat crudellem libidinem et libidinosam crudelitatem, quâ prius interitus, quàm vita foetus intenditur. Et verò si nunquàm liceat directè intendere abactionem seminis per pollutionem, quantò minùs per abortum expellere embryonem, multò viciniorem homini! Cùm autem diximus licere nunquàm, etiam casum illum intellige, quo aliqua persona vel per stuprum subacta, vel per dæmonem delusa esset, quod practicè censensus possibile. Ratio, quia licet utroque casu nulla supponatur culpa pregnantis, est tamen de suo sanguine et semine, quod gestat in utero, formatum et dispositum in actum primo ad recipiendum Dei imaginem et spiraculum vite. 4º Licet nihilominus prægnanti sumere medicinam, quæ tendat directè et proximè ad ejus sanitatem aliter non curabilem, quantumvis timeatur indirecta sequela abortus foetus inanimati.

QUESTIO III. — *Quid de abortu statuerit Sixtus V?*

153. Respondeo: Sixtus V, consti. 87, in bullario Cherubini, editâ 29 octob. 1588, quæ incipit, *Effrenatam*, rigidas admodum et gravissimas pœnas tulit in hujus criminis reos. Inprimis § 1, statuit: *Omnes et quoscunque, tam viros, quàm mulieres (proinde complectitur etiam prægnantes ipsas, quæ suâ sponte sibi abortum faciunt) qui de cætero per se aut interpositas personas (id est, sive physicè et exequendo, sive moraliter et mandando, consulendo, consentiendo) abortus seu foetus immaturi, tam animati, quàm inanimati, formati vel informis (ex quo colligitur pœnas proximè secuturas intelligi de utroque abortu) ejectionem procuraverint (scilicet directè et de industriâ) percussione, venenis, medicamentis, potionibus, oneribus, laboribusque mulieri prægnanti impositis, etc., (id est, quibuscunque mediis, verè et realiter influentibus) ita ut reipsâ abortus inde secutus fuerit (proinde non sufficiunt tentamina quælibet vel actus inchoati ab effectu reipsâ separati) ac etiam prægnantes ipsas mulieres, quæ scienter præmissa fecerint (id est, per se vel alium foetus immaturi tam inanimati, quàm animati ejectionem quovis medio procuraverint) pœnas tam divino, quàm humano jure, ac tam per canonicas sanctiones et apostolicas constitutiones, quàm civilia jura adversus veros homicidas, qui homicidium voluntarium actu et reipsâ patraverint, propositas et inflictas... eo ipso incurrere.*

154. Secundò § 2, 3, 4, statuit, eosdem incurrere irregularitatem, unde nec promoveri possint ad sacros ordines; nec, si jam promoti fuerint, ministrare; sed eo ipso omni privilegio clericali, officio et beneficio esse privatos, quæ sic vacatura reserventur dispositioni Papæ, atque inhabiles in posterum futuros, etsi delictum occultum fuerit. Insuper ordinat, ut, qui foro ecclesiastico subiciuntur, per judicem ecclesia-

sticum depositi et degradati, tradantur curiæ et foro seculari, capitali sententiâ puniendi.

Tertiò, § 5, decernit, eisdem pœnis teneri omninò eos qui sterilitatis potiones ac venena propinaverint mulieribus, aut quo minùs concipiant, impedimentum præstiterint, consuluerint vel auxiliati fuerint: nec non et mulieres, quæ ea scienter sumpserint.

155. Quartò, § 7 et 8 statuit, ut qui vel quæ, vel ut principales vel ut socii, consocii, ad tale facinus opem, consilium, favorem, potionem aut medicamentâ scienter dederint, aut etiam scribendo litteras vel apochas, vel aliàs verbis aut signis juverint aut consuluerint, ipso facto excommunicationem incurrant, à quâ nequeant absolvi (nisi in mortis articulo) nec in Jubilæis, nec vigore concilii Tridentini, nisi à solo Romano pontifice.

QUESTIO IV. — *Quid de abortu statuerit Gregorius XIV?*

156. Respondeo: Gregorius XIV, constitut. 8, *Sedes Apostolica*, de anno 1591, 31 mæti, gravissimam bullam Sixtinam in duobus potissimum punctis lenivit et temperavit. Primum est de abortu foetus animati, quocirca in hunc modum statuit § 2, circa finem: *Constitutionem prædictam (Sixti V) sic duximus moderandam, ut à peccato et excommunicatione contra personas ibi expressas lata, tam quoad eos, qui hactenus deliquerunt, quàm quoad illos, qui post nostram constitutionem, in eisdem casibus deliquerint, quilibet presbyter, tam secularis, quàm cujusvis ordinis regularis ad Christi fidelium confessiones audiendas, et ad hos casus specialiter per loci ordinarium deputatus, plenam et liberam in foro conscientie tantum absolvendi habeat facultatem, eandem prorsus, quam idem Sixtus prædecessor sibi ac suis successoribus reservavit.*

157. Secundum, de abortu foetus inanimati de quo § 3, ita loquitur: *Quo verò ad pœnas procurantium abortum foetus inanimati, aut exhibentium mulieribus vel summentium venena sterilitatis, aut quocunque modo auxilium vel consilium eis dantium, in prædictâ constitutione contentas, constitutionem præsentam, in eâ parte, ubi de his agit, ad terminos juris communis ac sacrorum canonum, et concilii Tridentini dispositionem, auctoritate apostolicâ tenore præsentium, tam quoad præterita, quàm quoad futura, perpetuò reducimus, perinde ac si eadem constitutio in hac parte nunquàm emanasset. Non obstantibus eadem prædecessoris nostri constitutione, quam quoad reliqua omnia præter contenta in hac nostrâ constitutione, in suo robore omninò permanere volumus, cæterisque contrariis quibuscunque. Hactenus Gregorius Pontifex.*

158. Hinc colligitur 1º procurantes abortum foetus inanimati post constitutionem Gregorianam non incidere in excommunicationem bullâ Sixti V fulminatam: idque tum quod attinet agentem principalem, tum quod spectat quovis medio coöperantes. Idem est de dantibus et summentibus venena sterilitatis.

Colligitur 2º auctorem abortus foetus animati, etiam post moderationem Gregorianam, incurrere excommunicationem late sententiæ, irregularitatem et pœnas cæteras bullâ *Effrenatam* expressas. Ratio est, quia Gregorius, quod attinet abortum foetus animati,

nullam censuram, nullam poenam eadem bullâ expressam sustulit; sed (NB.) solam variavit reservationem delicti et connexæ excommunicationis, pro foro conscientiae. Quin imò expressè voluit, prædecessoris sui constitutionem *quoad reliqua omnia in suo robore omnino permanere*.

159. Colligitur 3° eandem excommunicationem, irregularitatem et poenas incurrere cooperantes ad eundem abortum, ope, mandato, consilio, favore, potione, vel alio cujusvis generis medicamento, etc. Ratio, quia sic ordinaverat Constitutio Sixtinæ, quam pro hac parte non mutavit Gregorius, qui nihil variavit circa modum, medium vel personas, sed, ut statim diximus, solummodò circa reservationem delicti et excommunicationis, *contra personas ibi expressas latæ*.

Colligitur 4° quòd neque principalis, neque quolibet modo aut medio cooperantes incurrant censuram aut poenas alias, si abortus reipsâ non succedat. Ratio est, quia hanc conditionem tanquam necessariam pro omnibus poenis à se inflictis exigit Sixtus V, § 2, dicens; *ita ut reipsâ abortus indè secutus fuerit*.

Colligitur 5° ordinarium loci ab abortu fœtus animati et connexâ excommunicatione pro foro conscientiae absolvere posse, tum per se, tum per quemlibet presbyterum, secularem aut regularem, ad Christi fidelium confessiones audiendas admissum, et *ad hos casus specialiter deputatum*.

160. Colligitur 6° abortum fœtus animati vi constitutionis Gregorianæ, esse casum ordinario reservatum, nisi delinquens declinaverit censuram ratione ignorantiae vel defectu pertinaciae. Constat ex ante dictis, quia solus ordinarius et presbyter inferior ab eodem ordinario specialiter deputatus ab eodem absolvere potest.

Colligitur 7° oppositum dicendum, videlicet, *vi constitutionis Gregorianæ*, abortum fœtus animati non reservari ordinariis, si delinquens non incurrerit censuram defectu pertinaciae, etc. Ratio est, quia, ut diximus, quoad abortum fœtus animati, nihil fecit circa bullam Sixtinam Gregorius, nisi quòd variaverit reservationem peccati et censuræ. Id est, hoc solum ordinavit, ut abortus prædictus et censura, quæ vi bullæ Sixtinæ reservabantur Pontifici, jam reserventur episcopo, cæteris omnibus in suo robore permanentibus. Atqui per bullam Sixtinam non reservabatur abortus Pontifici, nisi dependenter à censurâ, ut de casibus pontificiis universim promiscuè docent theologi; ergo per bullam Gregorianam non reservatur abortus Ordinario loci, nisi dependenter ab eadem censurâ.

QUESTIO V. — *Quis censeatur presbyter specialiter deputatus?*

161. Status quæstionis est, cum Gregorius XIV superius statuit, ut presbyter seu regularis, seu secularis tum demùm possit absolvere à peccato abortus fœtus animati et excommunicatione, quando fuerit per ordinarium loci ad hos casus *specialiter deputatus*: status, inquam, quæstionis est, quid requiratur, ut

censeatur *specialiter deputatus*, an sufficiat deputatum esse per clausulam generalem et indefinitam ad absolvendum ab omnibus casibus et censuris ordinario reservatis, an verò insuper requiratur, ut ordinarius faciat *specialem* mentionem abortus.

Bonacina de censuris, disp. 2, q. 2, puncto 10, num. 16, putat sufficere, quòd aliquis per clausulam generalem sit deputatus ad absolvendum ab omnibus peccatis et censuris episcopo reservatis. In eandem opinionem inclinantur Machabus, de perfecto Confessario, tom. 1, lib. 2, part. 3, tract. 17, docum. 9, n. 5, et Alphonsus de Leone, de Censuris, recoll. 7, n. 50, apud Dianam, part. 7, tract. 5, resol. 15. Ratio præcipua hujus opinionis est; quia facultas absolvendi ab omnibus casibus episcopo reservatis, si explicetur distributivè, procul dubio casum abortus complectetur.

162. Oppositum docent Sylvius, 2-2, quæst. 64, art. 7, quæsito 4, concl. 5: Portel, verbo *Abortus*, n. 7; Bertrandus Loth, tract. 17, art. 8. Idem docent Steyaert, de sacramento Pœnitentiæ, § 14, n. 13, et Neesen, tract. 5 de sacram. Pœnit., q. 4, dub. 4, n. 6, quatenus docent, admissum simpliciter ad absolvendum à casibus episcopalibus, non posse eo ipso absolvere à pontificiis, in potestatem episcoporum devolutis.

Probatur hæc opinio; quia requirit pontifex deputationem *specialem*, non qualemcumque, sed *ad hos casus*; ubi certum est particulam demonstrativam *hos* referri ad solum abortum et ejus censuram. Jam verò confessarius simpliciter deputatus ad absolvendum ab omnibus peccatis episcopo reservatis, non est hoc ipso ad abortum et ejus censuram *specialiter deputatus*. Probatur; quia supponitur tantum *generaliter* approbatus ad absolvendum ab omnibus; ergo non est *specialiter* approbatus ad absolvendum ab hoc vel illo determinato. Itaque talis sacerdos ad summum dici potest *specialiter* approbatus respectivè ad confessarios cæteros, qui nullam habent potestatem in reservata, vel respectivè ad deputationem generalem, quæ ad peccata communia tantum extenditur; non verò respectivè ad hunc individuum et determinatum casum.

Confirmatur 1°: Supponamus quòd simplex sacerdos potestatem habeat absolvendi à venialibus, et deinceps approbetur per episcopum ad absolvendum etiam à mortalibus. Non poterit dici *specialiter* approbatus seu deputatus ad absolvendum, v. g., à peccato mortali furti, quia non est *specialiter pro mortali furto*, sed generaliter pro omni mortali non reservato approbatus. Ergo approbatus ad absolvendum ab omnibus peccatis episcopo reservatis, non potest dici *specialiter* deputatus ad absolvendum ab abortu.

163. Confirmatur 2°: Deputatus generaliter ad absolvendum ab omnibus casibus episcopalibus, non potest dici *specialiter* deputatus ad absolvendum præcisè, v. g., à Simoniâ.

Confirmatur 3° ex iis quæ supra diximus; qui

potestatem indefinitam habet absolvendi à casibus pontificiis, non potest eo ipso absolvere à casibus bullæ Cænæ, quia facultas generalis in casus papales, non est *specialis* respectu horum casuum seu *ad hos casus*, qui bullâ Cænæ continentur. Ergo. Antecedens cum pluribus antea adductis tanquam certum docet vel supponit Steyaert sup. dicens, qui potestatem habent absolvendi à casibus papalibus, prout accipiunt passim, quibus datur (sacerdotibus utique) facultas legendi libros prohibitos; non ideo posse absolvere à reservatis in bullâ Cænæ, quia reservatio specialior est quam papalis ordinaria.

164. Hinc facilis est responsio ad fundamentum principale oppositæ opinionis. Nimirum manifestum est quod signum universale *omnis* et *nullus* à suâ latitudine impediri possit per circumstantias: sic enim hæc, v. g., propositio, *omnis* vel *nullus* *currit*, prolata in circumstantiis, quibus de tribus vel quatuor determinatis sermo præcesserat, certum est, quod nisi pro totidem non possit intelligi. Deinde etsi facultas generalis absolvendi ab omnibus casibus reservatis episcopo, si distributivè explicetur, comprehendere abortum, non tamen *specialiter*.

QUÆSTIO VI. — Quando animetur fœtus?

165. Sanctus Augustinus, Enchiridii c. 86, scrupulosissimè, inquit, *inter doctissimos queri ac disputari.... quando incipiat homo in utero vivere*. Quod si jam tum temporibus Augustini desuper scrupulosissimè querebatur, quantum magis id necessarium succedenti ætate, quâ, uti crevit libido, ita frequentior est abortus et pœna gravior, quæ, ut liquet ex supra dictis, ab animâ ejecti fœtus principaliter pendet!

Inprimis certum est non posse recipi sententiam illorum, seu medicorum seu physicorum, quæ docet, aut semini inesse animam rationalem, aut saltem statim à conceptu infundi: in hac enim sententiâ informat anima rationalis non solum fœtum formatum et lineamentis suis absolutum, sed etiam embryonem, quod ante omnia repugnare videtur S. Scripturæ, Exodi 21, vers. 23, ubi (juxta versionem Septuaginta) procurantes abortum fœtus formati et informis, diversis pœnis castigantur, ille, capitis ut homicida, hic juxta viri arbitrium, multa pecuniaria. Supponitur igitur homicidium non committi cujuslibet fœtus abactione. Deinceps eadem sententia repugnat juri canonico, 32, q. 2, c. 8, 9, 10. Similiter sancti Patres discrimen illud formati et informis fœtus, à septuaginta, Interpretibus insinuatim, passim recipiunt, quorum aliquot testimonia etiam in sacros canones redacta sunt, signanter Augustini, ut locis citatis videre licet. Eandem opinionem tanquam absurdam rejicit S. Anselmus lib. de Concept. virginal, c. 7, dicens: *Quod mox ab ipsâ conceptione infans rationalem animam habeat, nullus humanus suscipit sensus: sequitur enim, ut, quoties susceptum semen humanum, etiam ab ipso momento susceptionis perit, an-*

tequam perveniat ad humanam figuram, toties damnetur in illo anima humana, quoniam non reconciliatur per Christum; quod est nimis absurdum.

166. Secundò certum est, pariter admitti non posse opinionem aliam, priori diametraliter oppositam, quæ fœtui sive formato, sive informi, quamdiù gestatur utero, animam rationalem denegat. Quam opinionem omnino rejecit Ecclesia, damnans per Innocentium XI, hæc, inter 63, propositionem 35: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiù in utero est, carere animâ rationali, et tum primùm incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi*. Imò verò (ut loquitur Steyaert in eandem propositionem) apud omnes stultum habetur, et jam pridem Augustini tempore habebatur, dicere hominem demùm animari cum paritur; quod vel matre ante tempus dissectâ refutatur.

167. Quare eligenda est sententia inter utramque media, quæ docet animam rationalem et creando infundi et infundendo creari; non dum concipitur aut paritur fœtus, sed dum formatus est; id quod ex sacrâ Scripturâ, canonibus et sanctis Patribus supra sufficienter constat. Graviter pro suo more Tertullianus, l. de Animâ, c. 37: *Ex eo fœtus, inquit, in utero homo, à quo forma completa est: nam et Moysi lex tunc abortus reum talionibus judicat, cum jam hominis est causa, cum jam illi vitæ et mortis status deputatur*. Et quanquam S. Augustinus, Enchiridii, c. 86, dicat se ignorare, *utrum ab homine inveniri possit.... quando incipiat homo in utero vivere*, longè tamen existimat probabilius (quod et verissimum esse diximus) animam rationalem nec cum semine parentis traduci in prolem, nec differri usque ad partum; sed formato et constructo corpori, tanquam domicilio extrinsecis per solum Deum creatorem infundi, et tunc demùm hominem fieri, atque inde fœtum homicidia inchoari.

168. Sed difficultas potissima est, ut determinetur, quoto post conceptionem die formatio fœtus absolvatur: huc enim jam inclinatur pondus totius quæstionis, in quâ nihil magis videtur certum, quam rem non satis certam esse: quod inprimis ipse Augustinus aliquoties citatus innuit, quasi desperans de inveniendâ per hominem præsentis quæstionis veritate, quam forsitan ideo occultam voluit natura vel ejus auctor, ut, quantum magis nescitur dies quo animatur fœtus, tantò magis abhorreant homines à procurando quovis tempore abortu.

Ejusdem rei difficultatem satis demonstrat vel sola discordia doctorum desuper disputantium. Lævinus Lemnius, c. 11, docet, maris formationem absolvi aliquando die 30, aliquando 33, aliquando 40, aliquando 45; feminae verò nunc 33, nunc 40, nunc 45, nunc 50. Nonnulli volunt animari feminam, ut longissimum, die 40, vel 42, masculum 30; Mazuchellus, tract. de Cas. res., disp. 2, c. 3, diff. 1; Herinex, 3p., tract. 2, disp. 6, q. 3, n. 28, et multi alii. Ejusdem systematis est Hippocrates, lib. de Na-

turâ foetus, n. 10, apud Lessium, l. 2, c. 9, dub. 10, n. 65.

169. Verum communissima theologorum sententia inter foetus masculi et feminini animationem statuit differentiam dupli temporis, et masculum quidem docet animari die 40, femellam verò 80, conceptionis. Quam tamen opinionem nemo tam fatuus est, ut intelligat instar regulæ perpetuæ, nullo unquam casu aberrantis, aut ad eò mathematicè, quasi momentum, hora vel dies deesse aut superesse non possit. Intelligitur itaque moraliter, per se loquendo, ut plurimum. Hanc doctrinam sic intellectam tradit Glossa, c. *Cum enixa*, dist. 1, quam sequuntur Navarrus Man., c. 15, n. 14; Sylvius, 2-2, quaest. 64, art. 7, quaesito 4, addens communius ita teneri. Barbosa, allegat. 51, n. 137. Naldus, Summâ, verb. *Abortus*, n. 2, dicens, ita tradere omnes. Marchant, Tribun. sacram., tom. 2, tract. 6, tit. 1, q. 3, vocans magis communem sententiam. Sporer, Theologiae Sacram. p. 4, c. 4, num. 698, vocans persuasionem communem. Bertrandus Loth, tract. 27, art. 5, vocans communem sententiam theologorum et philosophorum, pro quâ reverâ adducere possum legionem integram ex omni tribu et linguâ et populo et natione.

170. Probari solet communis sententia ex Levitici 12, vers. 5, ubi dicitur, mulierem, cum peperit masculum, 7 diebus immundam fore, et 33 mansuram in sanguine purificationis, qui simul juncti faciunt 40. Si verò pepererit feminam, immundam fore diebus quatuordecim, et mansuram in sanguine purificationis diebus 66, qui simul faciunt 80. Porro rationem, cur pro partu feminae statuatur spatium duplo majus, quàm pro partu masculi, plurimi doctores indè repetunt. quòd spatium duplo minus formando et effigiando embryoni masculo, quàm femineo sit necessarium. Ita Isych et Cyrillus, l. 15, de Adorat. apud à Lapide in Levitici c. 12, vers. 5; Maldonatus in Lucæ 2, vers. 22, citans pro eadem opinione medicos et philosophos; Abulensis in c. 12 Levitici, quaest. 22; Glossa superius citata; Covarruvias, vocans communem doctorum, in Clement. *Si furiosis*, p. 2, § 5, n. 1; Dicastillo de Justitiâ et Jure, l. 2, tract. 1, disp. 10, dub. 15, n. 161.

171. Porro quidquid sit de istâ probatione, retinenda est pro praxi theologiae hæc sententia, eò præcipuè, quòd sit communis doctorum præstantissimorum, quorum auctoritas in re morali theologicâ magnum pondus habet. Nec metuendum, ne forsitan hæc ratione committatur error, medicis, theologis et nonnullis philosophis contrarium opinantibus; quia satis est, opinionem nostram (ut toties diximus) ad eò vulgatam et communem esse; quòd cum non possint ignorare superiores censurantes aut reservantes, eidem opinioni sine ullo dubio se accommodant, quamdiù contrarium non exprimunt. Imò hanc opinionem tanquàm magis communem sequitur sacra poenitentia, ut testantur Navarrus in sacra poenitentia dudum versatus, consiliorum l. 5,

de Homicidio, consilio 46, num. 2, et plures alii.

§ 2. Tenor præsentis casus, quo exprimitur in novem diocesisbus nominatis.

172. In diocesi Antuerpiensi dicitur: *Advertendum... quòd nullus confessarius, extra mortis periculum, licet aliàs habeat potestatem absolvendi à reservatis, absolvere possit aut valeat à labaismo, et peccato carnali complicitis; ab hæresi verò publicâ, uti et à PROCURATIONE ABORTUS POST QUADRAGESIMUM DIEM CONCEPTIONIS, singulis vicibus specialis hæc facultas petenda est.* Instructiones pro confessariis, num. 14.

In Buscoducensi, Cameracensi, Namurcensi et Ruramundensi nihil expressè et nominatim statuitur de abortu.

In Coloniensi pariter nihil expressè, sive spectes synodum anni 1662, sive agendam anni 1720. Sed stylus hodiernus confessariis pro triennio tantum approbatâ reservat peccatum abortus. Litteræ approbatorie seu admissoriales.

In Gandavensi sic legitur: *Sciunt denique confessarii, quòd etiam aliàs habeant facultatem absolvendi à casibus nobis reservatis, adhuc tamen specialem habere debeant quoad abortum.* Instructiones pro confessariis.

In Leodiensi inter casus ordinariò reservatos numero septimo simpliciter recensetur *procuratio abortus*. Instructio summaria pro confessariis, n. 17.

In Mechliniensi dicitur: *Advertendum... quòd nullus confessarius extra mortis periculum, licet aliàs habeat potestatem absolvendi à reservatis... absolvere possit ab hæresi, neque à procuratione abortus foetus animati; pro quibus delictis specialis facultas requiritur.* Instructiones pro confessariis, n. 12.

§ 3. Reflexiones in tenoris diversitatem.

173. — 1. In diocesisbus Antuerpiensi et Mechliniensi ad reservationem etiam *specialem* sufficit abortum *procurari*. Patet, quia in utraq; dicitur, facultatem *specialem* necessariam esse ad absolvendum à *procuratione abortus*. Porro considerabilis distantia est inter *facere et procurare*. Ad primum requiritur actio personalis et propria, ad ultimum sufficit aliena. Vide quæ diximus proleg. 6, n. 96.

De cætero differunt dioceses Antuerpiensis et Mechliniensis in duobus potissimum punctis. Primum est, quòd in Antuerpiensi sufficiat ad reservationem *specialem*, diem à conceptione quadragesimum elapsus esse, nullâ de cætero in ejecto foetu requisitâ conditione. At in Mechliniensi reservatur quidem *specialiter* procuratio abortus; sed tantum *foetus animati*.

174. Alterum est, quòd in Antuerpiensi (secus ac in Mechliniensi et cæteris diocesisbus) statuatur, facultatem *specialem singulis vicibus*, id est, ad actus singulos petendam et obtinendam esse: dicitur enim illic, quòd ad absolvendum à *procuratione abortus post quadragesimum diem conceptionis, singulis vicibus specialis hæc facultas petenda est*. In Mechliniensi et cæteris, simpliciter *specialis facultas requiritur*. Porro aliud est, requiri facultatem specialem, aliud facultatem specia-

lem singulis vicibus obtinendam esse: potest enim facultas specialis extendi ad plures actus aut vices; quo casu non erit singulis vicibus innovanda: ut si episcopus aliquem primò admissum ad absolvendum à reservatis, deinceps specificè approbet quoad abortum, v. g., pro decem vicibus; habebit sic admissus facultatem specialem, quæ tamen singulis vicibus non erit repetenda.

175. — 2. In Buscoducensi, Cameracensi, Namurcensi et Ruræmundensi, quanquàm nihil expressè dicatur de abortu, observandum tamen, in singulis reservari *homicidium voluntarium*; item in Buscoducensi et Namurcensi *delicta omnia, quæ majorem excommunicationem annexam habent*. De cætero spectanda bulla Gregoriana superius adducta, quæ, sicut diximus, ordinatur, ut ab abortu animati fœtus et connexa censura, extra mortis articulū absolvi nequeat tam cooperans, quàm principalis, nisi vel per episcopum, vel ab eodem *specialiter* deputatum.

3. In Coloniensi juxta stylum hodiernum curiæ in approbatoriis reservatur quidem simpliciter *abortus*; sed non requiritur in iisdem litteris ad absolvendum ab *abortu* facultas *specialis*, distincta ab indefinita potestate in casus episcopales. Nihilominus, quod attinet abortum fœtus animati spectanda rursus constitutio Gregoriana.

176. — 4. In Gandavensi requiritur facultas *specialis* ad absolvendum ab *abortu*, nullà prorsus adjectâ restrictione, sive quoad vitam sive quoad ætatem fœtus.

5. In Leodiensi sine ullâ pariter restrictione reservatur *procuratio abortus*; sed ab episcopo non exigitur facultas *specialis* ad absolvendum. Consideranda tamen iterum constitutio sæpius nominata Gregorii XIV. Consideranda etiam pro eadem diœcesi perodus finalis numeri 17 Instructionis summariæ pro confessariis, ubi statuitur: *Nemini quantumvis potestatem habenti absolvendi à casibus... reservatis, veniam esse concessam, ut absolvere possit ab... homicidio voluntario*.

§ 4. Corollaria.

177. — 1. In diœcesi Antuerpiensi casum *specialiter* reservatum incurrunt, non solum *facientes* abortum post quadragesimum diem à conceptione; sed etiam *cooperantes* mandato, consensu, consilio, secuto effectu. Quaresi juvenis, v. g., puellæ à se imprægnatæ consulat, aut mater præcipiat ad declinandam infamiam, abortum fœtus ante 40 dies concepti, peccatum specialiter reservatum incurrunt puella, juvenis, mater; intellige, si sequatur effectus vi consilii vel mandati: si enim supponamus abortum vel ipso effectu non succedere, vel saltem sine influxu mandantis aut consulentis (puta, quia seriò, tempestivè et efficaciter revocavit, vel puella ad facinus omninò determinata, nullatenus mota est consilio vel mandato) non tenebitur casu reservato mandans, consulens, consentiens. Ratio corollarii tum hîc, tum alibi assignata fuit, videlicet, quòd procurare aliquid censeatur, qui id ipsum exequitur sive per se sive per alterum.

178. — 2. In eadem diœcesi perinde est, sive fœtus sit animatus, sive inanimis, masculus vel feminus. Ratio, quia nulla conditio exigitur in ipso fœtu præter completam ætatem quadragesima dierum. Quapropter, si diè 41 ejiciatur femella, incurret casum *specialiter* reservatum tam principalis quàm cooperans, tametsi puellam, per se loquendo, eâ ætate non animari doceat communissima theologorum opinio, ut supra diximus.

3. In eadem diœcesi, si fœtus sit certò feminus aut inanimatus, non sufficit diem à conceptione quadragesimum inchoatum esse in puncto abortus. Ratio est, quia talis abortus nec reservatur constitutione Gregorii XIV, ut patet ex supradictis, nec decreto episcopali vel synodali, quod illum solummodò abortum afficit, qui fuerit commissus *post* quadragesimum diem conceptionis. Non censetur autem *post* diem quadragesimum fieri, quod ipso diè quadragesimo perpetratur. Atque ita, cum Ecclesia indulget, ut fideles resumant carniū comestionem *post* quadragesimam, nemo sanæ mentis id intelligere potest de sabbato sancto inchoato.

179. — 4. Ibidem, si fœtus certò fuerit inanimatus, ac omnibus seriò et maturè consideratis dubitetur, num dies quadragesimus esset, cum abigeretur, non erit casus: quia cum dubitetur, essetne, an non quadragesimus dies, quando fœtus abactus est, non potest, stante illo dubio, verè affirmari, quòd id ipsum contigerit *post* diem quadragesimum.

5. Ibidem, si dubitetur non solum de ætate quadragesima dierum, sed etiam de vitâ fœtus, non videtur iterum futurus casus: quia talis abortus nec reservatur statuto synodali, ut statim probavimus, nec constitutione Gregorianâ, quæ solummodò reservat episcopis abortum *animati* fœtus: jam verò animatum fuisse illum fœtum, de cuius animatione seu vitâ est dubium, verè affirmari posse non videtur.

180. — 6. Ibidem, si supponatur fœtum abortivum ante quadragesimum diem fuisse animatum, incurritur ex triplici capite peccatum reservatum: nec poterit absolvi sive cooperans, sive principalis, sine auctoritate speciali, nisi delinquens defectu pertinaciæ vel ratione ignorantie non incurrisset censuram Sixtino-Gregorianam.

Dicitur primò, quòd incurratur in proposito ex triplici capite peccatum reservatum; quia inprimis Synodus Antuerpiensis reservat septimo loco, *homicidium directè voluntarium*, sub quo sine ullo dubio continetur destinata et per se intenta abactio fœtus animati, quolibet conceptionis diè committatur, saltem, si, ut solet, sequatur effectus mortis. Deinde inter casus episcopo Antuerpiensi reservatos recensentur *omnia delicta, quæ majorem excommunicationem annexam habent*, inter quæ certum est contineri abortum fœtus animati, quovis conceptionis diè perpetratum. Denique idem abortus de jure reservatur episcopis ex constitutione Gregorii XIV, supra.

181. Dicitur secundò, non posse absolvi sive cooperantem sive principalem sine auctoritate speciali,

Colligitur ex eadem bullâ : nam, ut ante ostendimus, ordinaverat Sixtus V, ut qui in posterum abortum procuraverit vel tanquam principalis, vel tanquam socius, incurrat inter cætera censuram excommunicationis Pontifici reservatæ. Gregorius XIV relinquit censuram Sixtinam (si foetus sit animatus) respectu omnium personarum, in quas eandem tulerat Sixtus V. Hoc solum statuit, ut à peccato et connexâ censurâ, alioquin Sedi Apostolicæ reservatis, in posterum absolvere possit Ordinarius loci, et per eundem ad hos casus specialiter deputatus. Atque adeò, ut absolvantur tam cooperans, quam principalis, etsi foetus ætatem diei quadragesimæ non attigerit, dummodò supponatur animatus esse, requiritur in confessario inferiori deputatio specialis.

Dicitur tertio; nisi delinquens defectu pertinaciæ vel ratione ignorantie non incurrisset censuram Sixtino-Gregorianam. Ratio est, quia deputatio vel facultas specialis pro abortu animati foetus, ante quadragesimum diem conceptionis commisso, non exigitur propriâ et ordinariâ episcopi Antuerpiensis voluntate et auctoritate, sed pontificiâ et extraordinariâ : Pontifex autem licentiam ordinarii specialem in delegatis, duntaxat exigit ad absolvendum ab abortu et censurâ copulatim, ut supra diximus. Ergo qui censuram defectu pertinaciæ seu ratione ignorantie non incurrisset procurando abortum foetus animati ante 40 diem, pariter non incurrisset casum episcopo specialiter reservatum.

182. — 7. Cùm in diœcesi Antuerpiensi (secus ac in cæteris) ad absolvendum ab abortu, etc., (idem est de hæresi publicâ) *singulis vicibus*, id est, ad actus singulos specialis facultas petenda et obtinenda sit; videtur in cæteris quidem diœcesibus sufficere, quod aliquis admissus ad excipiendum Christi fidelium confessiones, petat et accipiat insuper licentiam specialem, non limitatam, ad absolvendum simpliciter ab abortu. At in diœcesi Antuerpiensi, qui similem potestatem nactus est, ubi semel absolvit, non potest eadem iteratò uti, si non innovetur. Unde episcopus Antuerpiensis concedens alicui facultatem specialem in abortu aut hæresim publicam, intelligendus est conformiter ad confessariorum instructiones pro una duntaxat vice, nisi contrarium voce, scripto vel circumstantiis exprimat. Hæc tamen intelligenda sunt de solo abortu post quadragesimum diem conceptionis : quod enim attinet abortum foetus animati ante diem 40, non videtur ex mente Gregorii XIV, facultas specialis *singulis vicibus* innovanda.

183. — 8. In Buscoducensi, Cameracensi, Mechliniensi, Namurcensi, Ruræmundensi non reservatur abortus foetus inanimati, quolibet conceptionis die committatur. Secus est de Coloniensi, si spectes stylum modernum curiæ, quo tamen facultas specialis non requiritur, sed sufficit indefinita in casus reservatos.

9. In Buscoducensi, Cameracensi, Coloniensi, Namurcensi, Ruræmundensi requiritur deputatio specialis ad absolvendum ab abortu foetus animati tum

principalem, tum cooperantes, nisi ob ignorantiam vel aliàs excusentur à censurâ. Ex constitutione Gregorii XIV. In Mechliniensi non habet locum adjuncta exceptio. Unde etiamsi seu principalis, seu cooperantes censuram non incurrerint, committunt tamen peccatum specialiter reservatum in Mechliniensi.

10. In Gandavensi casum *speciatim* reservatum incurrunt facientes abortum foetus, sive animati sive inanimati quovis die conceptionis, sive contraxerint censuram, sive non. Secus loquimur de cooperante per auxilium, consilium, mandatum vel consensum, qui nullum incurrit casum, si foetus fuerit inanimatus : nec, nisi censuram contraxerit, si animatus fuerit.

184. — 11. In Leodiensi tenentur casu reservato executor et cooperantes, sive foetus sit animatus, sive inanimis, sive ejectus supervivat, sive moriatur. Facultas tamen specialis ad sensum toties significatum non exigitur ad absolvendum sive principalem, sive cooperantem, quando foetus nondum est animatus, quia neque requiritur ab episcopo, nec à Pontifice. Item eadem facultate non indigebit cooperans, etsi foetus sit animatus, si delinquens censuram excommunicationis non incurrerit. Ex constitutione Gregorii XIV. Aliter loquendum de agente principali, secuto per abortum effectu mortis, pro quo reflecte summarie Instructionis pro confessariis numerum 17, circa finem, ubi, ut supra tetigimus, specialiter reservatur homicidium voluntarium.

§ 5. Objectiones solutæ.

185. Objicies 1° contra corollarium quintum : procurans abortum est irregularis, si post diligens examen dubium perseveret an foetus fuerit animatus. Ergo pariter incurrit casum reservatum. Antecedens docent Barbosa, de Offic. et Potest. episc., part. 3, alleg. 51, n. 141; Sanchez l. 1 Mor. c. 10, n. 43; Navarrus, Manual. c. 27, n. 225, et l. 5 Conciliorum, tit. de Homicidio, consilio 49, n. 2; Toletus l. 1, c. 85, n. 21; Sayrus l. 6, c. 15, n. 2, et plures alij. Ratio est quia, quando est dubium de animatione foetus, procurans abortum est dubius homicida, qui irregularitatem incurrit, juxta *Ad audientiam*, et c. *Significasti*, 2, de Homicidio. Imò, si dubitetur an foetus ejectus sit masculus an femella, præsumitur masculus, atque adeò animatus post diem quadragesimum, in ordine ad irregularitatem. Navarrus cit.; Barbosa, n. 158; Covarruvias, Clem. Si furiosus, p. 1, n. 3.

Respondeo primò, ab irregularitate ad reservationem non semper fieri legitimum argumentum; que enim jure canonico de irregularitate ordinata sunt, non possunt eo ipso extendi ad reservationem : sic enim incurritur irregularitas (jure sic disponente) non solum per homicidium voluntarium, sed etiam per mutilationem, ut certum est apud doctores ex Clem. Si furiosus, de Homicidio. Hinc tamen legitime non deducitur reservari episcopis non solum homicidium voluntarium, sed etiam mutilationem ab homicidio separatam.

186. Respondeo secundò, veriozem videri senten-

tiam, quæ negat antecedens. Ratio est quia canones superius adducti, quibus statuitur homicidam dubium censendum esse irregularem, loquuntur in casu quo constat homicidium commissum vel saltem mortem subsequutam esse, et dubitatur de solo influxu. Quare canones supponunt subjectum mortis capax, supponunt hominem mortuum esse, et procedunt in dubio de causalitate, v. g., an ex huius vel illius ictu percussus interierit, ut habet casus c. *Significasti*, vel *utrum occasione vulneris*, an ex naturali infirmitate vulneratus decessisset, ut supponit casus c. *Ad audientiam*. At in nostro casu dubitatur non solum de influxu seu causalitate in ipsam mortem, sed etiam de morte ipsâ. Non supponitur, inquam, subjectum mortis capax; non supponitur hominem occisum vel mortuum esse, sed de hoc ipso dubitatur: est enim dubium de vitâ vel animatione foetus; ergo etiam de ipsius morte, quia mori non potest, qui nunquam vixerit. Aliud foret, si constaret foetum ejectum fuisse animatum, ac dubitaretur, v. g., an actio vel cooperatio Petri fuerit efficax vel sufficiens ad producendum abortum. Atque ita jam tenet communis sententia recentiorum, quos citant et sequuntur Præpositus, 3 p. D. Thomæ, quæst. 5 de Irregularitate, dub. 8, num. 58; Herinex p. 2, tr. 5, disp. 6, q. 7, n. 122; Franciscus Bardi de Conscientiâ, discept. 6, cap. 7, § 4.

Objicies 2° contra corollarium decimum: Specialis licentia in diocesi Gandavensi pro absolutione ab abortu, solummodo requiritur, ut est casus pontificius; adeoque, cum non sit casus pontificius, quando poenitens censuram non incurrit, manet abortus foetus animati casus merè episcopalis, comprehensus sub homicidio.

187. Respondeo: Neg. antecedens; quia specialis licentia simpliciter exigitur ad absolvendum ab abortu, qui perfectissimè committitur, sive adsit, sive desit censura, sive foetus sit animatus, sive inanimis. Cæterum nullo apice, nullâ circumstantiâ significat episcopus se loqui improprie, seu speciem accipere pro genere, id est, per abortum simpliciter positum intelligere illam speciem, de qua loquitur Gregorius XIV. Secus dicendum feret, si se satis explicaret illustrissimus vel ejus synodus, quemadmodum olim solebat Iprensensis, exigens facultatem specialem pro casu abortus, à Pontifice episcopis reservato. Itaque opinionem nostram existimamus magis probabilem, salvo semper meliori iudicio.

188. Instabis: Saltem per abortum in litteris patentibus diocesis Gandensis videtur intelligi abortus foetus animati, quia episcopus Gandavensis proprie non reservat abortum; sed aliunde reservatum supponit, quod inde videtur colligi: nam episcopus casus duodecim, quos sibi reservare intendit, speciali caractere exprimit, videlicet *raptum*, *virginum homicidium*, *incendium*, etc. Deinde paragrapho sequenti, mutato caractere, monet specialem facultatem necessariam esse ad absolvendum ab abortu, labaismo et hæresi; ergo tres illos casus episcopus sibi non reservat, sed reservatos supponit, videlicet abortum per Grego-

rium XIV, hæresim per bullam *Cænæ*, et labaismum per synodum provincialem; adeoque non potest episcopus intelligere abortum foetus inanimati, quia Gregorius XIV hunc non reservat episcopis.

189. Respondeo primò: Nego consequentiam, quæ non videtur subsistere, ut exemplis ostenditur. Non sequitur: Episcopus Antuerpiensis in suis patentibus, n. 13, recenset casus ordinario reservatos; deinceps distincto numero confessarios monet, quòd etsi habeant facultatem in casus episcopales, non possint absolvere ab hæresi publicâ, labaismo et procuracione abortus post 40 diem conceptionis; non sequitur, inquam: Ergo episcopus Antuerpiensis sibi proprie non reservat hæresim publicam, labaismum, aut procuracionem abortus post 40 diem conceptionis, sed tres illos casus supponit reservatos: inprimis enim quòd episcopus Antuerpiensis sibi proprie, eo non obstante, reservet hæresim publicam, constat, quia, n. 13, inter casus sibi reservatos recenset *hæresim internam signo exteriori expressam*, sub quâ comprehenditur tam publica quàm occulta. Similiter eodem numero 13, primò loco ponitur labaismus, qui proinde proprie reservatur episcopo Antuerpiensi, etsi numero 14 moneatur confessarius ad absolvendum à labaismo necessariam esse facultatem specialem. Certum videtur pariter quòd, non obstante istâ reflexione, idem episcopus proprie sibi reservet procuracionem abortus eo ipso quo foetus habuerit ætatem quadragesimæ diei; hunc enim non potest supponere tanquam reservatum per Greg. XIV, qui de solo abortu foetus animati loquitur. Item non sequitur: Episc. Leod., summarie Instructio- nis pro confessariis num. 17, recenset speciali caractere casus sibi reservatos; deinceps mutato caractere, confessarios admonet neminem, quantumvis admissum pro reservatis, absolvere posse ab homicidio voluntario; non sequitur, inquam: Ergo episcopus Leodiensis sibi proprie non reservat homicidium voluntarium, sed reservatum supponit. Itaque

190. Respondeo secundò, quòd episcopus Gandavensis distincto paragrapho et caractere enumeret, 1° quidem casus communes, deinceps verò tres illos nominatos, hanc esse rationem, quia tres illos specialiter sibi reservare intendit et eximere à lege comuni, quâ reservat cæteros.

Instabis 2°: Pastorale diocesis Gandensis et Manuale pastorum agens de sacramento Poenitentiae, § 7, ait casus in istâ diocesi reservatos esse duodecim, ibidemque omnes enumerat, absque eo quòd mentionem faciat unius ex tribus casibus relatis; et meritò, quia tunc non deberet dicere esse duodecim, sed quindecim, aut saltem quatuordecim. Deinde Manuale pastorum, uti et pastorale diocesis, dant authenticam interpretationem omnium casuum quos episcopus reservat, et nullam dant circa tres illos casus; nec mirum, quandoquidem interpretationem authenticam solum dare possit, qui legem tulit, aut illius superior.

Respondeo quòd Pastorale diocesis Gandensis omninò mentionem faciat hæresis, recensens sexto

loco inter easus episcopo reservatos peccatum *hæresis*. Similiter Pastorale dat authenticam interpretationem *hæresis*, dicens: *Per hæresim intellige veram et internam, externo signo manifestatam, etc.* Quòd autem mentionem non faciat de labaismo, ratio est quia editum est anno 40 elapsi seculi, jussu illustrissimi domini Antonii Tricst; decretum verò episcoporum Belgicorum de labaismo, emanavit duntaxat anno 97 ejusdem seculi. Deinceps, quòd Pastorale Gandense nullam faciat expositionem labaismi, ratio esse posset, quòd desuper satis latè et fusè agat decretum Belgicorum episcoporum. Quòd verò idem Pastorale non tractet de abortu, ratio esse potest, tum quia de eodem egit, quatenus de homicidio, tum quia desuper fusissimè tractat utraque constitutio, Sixtina et Gregoriana.

CAPUT II.

DE ABUSU S. EUCHARISTIÆ.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — *Quale peccatum sit abusus S. Eucharistiæ, SS. reliquiarum, aut sacræ Scripturæ?*

191. Respondeo: Inprimis abusus seu profanatio S. Eucharistiæ est sacrilegium reale gravissimum: cum enim abusus seu profanatio rei sacræ crescat et fiat gravior pro ejusdem rei majori dignitate et sanctitate, non potest digrissimi et adorandi hujus sacramenti abusus non esse gravissimum omninò sacrilegium. Tantò, inquit S. Thomas, 2-2, q. 93, art. 5, *sacrilegium est gravius, quantò res sacra, in quam peccatur, majorem obinet sanctitatem.* Deinceps enumerat varios gradus rerum sacrarum, inter quas, ait, summum locum obtinent ipsa sacramenta quibus homo sanctificatur; quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quod continet ipsum Christum. Et ideò sacrilegium quod contra hoc sacramentum committitur, gravissimum est inter omnia.

Secundò, quod attinet sacras sanctorum reliquias, dubitari posset an indigna earum tractatio sit sacrilegium. Ratio autem dubitandi est, quia illarum veneratio non pertinet ad virtutem religionis, sed ad aliam virtutem inferiorem, scilicet dulciæ. Ergo irreverentia illis facta dulciæ opponitur, non religioni, sicuti irreverentia parentibus facta opponitur virtuti pietatis, non religionis, quia parentes colendi sunt non ex virtute religionis, sed pietatis. Nihilominus affirmandum est cum S. Thomâ citato, committi sacrilegium profanatione reliquiarum, et quidem omninò grave, quia, ut loquitur S. Thomas, inter res sacras *post sacramenta secundum locum tenent... reliquie sanctorum, in quibus quodammodò ipsæ personæ sanctorum venerantur et dehonorantur.*

192. Ad rationem dubitandi respondendum verum esse quòd indigna tractatio reliquiarum, præcisè spectata ut est injuria sanctorum, non sit eatenus sacrilegium, sed peccatum contra observantiam et reverentiam sanctis debitam ob eminentiam sui statûs, oppositum dulciæ; sed habet rationem sacrilegii, quatenus hoc ipsum redundat in injuriam Dei, cujus sunt

ministri et filii cum ipso regnantes ac ipsius gloriæ participes; sicut enim ad Dei honorem pertinet ut ejus filii, quos ipse tantoperè diligit et evexit, ipsius intuitu honorentur, ita in Deum refunditur inhonoratio quæ sanctis aut eorum reliquiis vel imaginibus irrogatur. Lessius, l. 2, c. 45, dub. 3, n. 17; Castropalao de Vitiis oppositis religioni, tract. 17, disp. 2, puncto 3, § 2, n. 6; Suarez, tom. 1 de Relig., tract. 3, l. 3, c. 6 et 7.

193. Tertiò committitur reale sacrilegium per abusum sacræ Scripturæ ad irrisiones, jocos, mendacia et peccata alia, sed maximè ad lasciviam, prout impius Beza abusus est Canticis canticorum sacrilegio horribili et voce blasphemie in Spiritum sanctum. Ratio est, quia verba S. Scripturæ inter res sacras numerantur, tum quia sunt quasi quædam Dei reliquie, ab ipso dictatæ: tum quia ipsum Deum loquentem quasi quædam imagines aut quædam signa representant: tum quia per ipsa nos Deus sanctificat juxta illud Joannis 13: *Vos mundi estis propter sermonem.* Ergo verborum illorum profanatio vel abusus seu corruptela habet malitiam sacrilegii; præterquàm quòd alia crimina secum regulariter conjungat. Lessius, Suarez, Castrop. citati, Bonacina, disp. 3, de primo Decalogi præcepto, q. 6, puncto unico, num. 5. Vide etiam S. Thomam, cit. art. 2, ad 1, ubi docet quòd hæretici *ex hoc, quòd divinæ legis verba pervertunt, sacrilegium incurrunt.* Et verò omnes hæretici hanc ratione sunt sacrilegi, injuriam facientes verbo Dei, quatenus eodem abutuntur ad confirmandum perniciosam mendacia, atque adeò Deum ipsum mendacii auctorem faciunt, tacitè hoc ipso blasphemantes.

194. Porrò ad mensurandam sacrilegii gravitatem licet multum faciat, ut supra diximus, rei sanctitas; hæc tamen sola non sufficit. Spectanda insuper conditio operis, quo violatur, videlicet quo pacto, id est, an graviter an secus eidem repugnet. Quare inprimis majus peccatum est confringere sanctorum imagines, quàm indevotè accedere ad S. Eucharistiam. Item gravius est abuti S. Scripturâ ad libidinem, quàm ad jocos vel facetias. Tandem omnium est gravissimum, Eucharistiâ, sacris reliquiis vel Scripturâ uti ad exercitium artium magicarum, quatenus res sacro-sanctæ subordinantur operibus tenebrarum, et dignissimum corporis ac sanguinis Domini sacramentum famulatur principi demoniorum. De quâ re gravissimam apostrophem ex Horatio Gambarupta referunt Barbosa, n. 153, et Trullench in Decalogum, l. 1, c. 10, dub. 3, n. 4, circa finem.

§ 2. Tenor casûs.

195. In diocesisbus Antuerpiensi, Buscoducensi, Cameracensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurcensi, Ruramundensi nihil de hoc casu exprimitur.

In Coloniensi, spectatâ Agendâ anno 1720, impressâ, fol. 58, n. 51, reservatur *sacrilegium.*

In Leodiensi dicitur: *Abusus sacro-sanctæ Eucharistiæ aut sanctorum reliquiarum vel etiam S. Scripturæ ad exercitium artium magicarum.*

Eundem casum variatis nonnihil terminis reservatum invenio in diœcesi Trevirensi, ubi inter cætera reservata exprimitur: *Abusus hostiæ, sacri chrismatis, olei sacri vel cujusvis rei sacratæ ad sortilegium, divinationem, incantationem, aliosve magicos usus*. Item in Hildesiensi reservatur *Abusus sacramentorum ad vana et superstitiones*. Vide Lacroix, l. 6, part. 2, num. 1658 et 1642. Similiter in diœcesi Constantiensi (apud Gobat tract. 7, num. 396) reservatur *abusus sacramentorum et sacrarum rerum ad magicas artes, veneficia et superstitiones*.

§ 3. Reflexiones.

196.—1. Quamquam præsens casus in diœcesibus Antuerpiensi, Buscoducensi, Cameracensi et cæteris initio enumeratis non reservetur quatenus est sacrilegium, reservatus tamen esse potest, in quantum connotat vel involvit magiam vel superstitionem.

2. Per *sacrilegium* (inquit Lacroix cit., n. 1646) secundum Gobat, tract. 7, n. 564, intelligitur violatio loci sacri, effuso sanguine aut semine, vel furto patrato. Aliqui etiam putant intelligi violationem personæ sacræ, sed communius negant alii. Ita Lacroix. Gobat verò ab eodem citatus inquit: solent episcopi communiter reservare septem vel octo crimina, scilicet homicidium voluntarium, crimen incendiarii, *sacrilegium*, quando scilicet locus sacer sanguine, semine, aut furto violatur. Ita Gobat. Quòd si verum foret per sacrilegium reservatum universum non intelligi, nisi quo locus sacer violatur, nullam haberet partem in præsentī casu diœcesis Coloniensis; sed non satis intelligo, sacrilegium simpliciter positum, præcisīs etiam realibus circumstantiis, pro solo locali accipiendum esse.

3. Peccatum hoc reservatum, prout exprimitur in diœcesi Leodiensi, componitur ex sacrilegio et superstitione. Utrumque ex suo genere mortale est. Utrumque contra virtutem religionis, unum per excessum, alterum per defectum.

197.—4. Cùm nulla determinetur artium magicarum species, indifferens videtur esse, sive sacra Eucharistia, Scriptura aut reliquiæ applicentur ad exercitium maleficii venefici, id est, quod ordinatur ad inferendum alteri nocumentum, sive amatorii, videlicet quod tendit ad provocandum alterius carnalem amorem. Magia, inquit Manigart parte 1, cap. 10, fol. 340, hic accipitur pro arte et facultate faciendi opera mirabilia, quæ nimirum communem hominum opinionem et potestatem excedunt, per auxilium dæmonis.

5. Hic casus (ut observat Jacobus Marchant, Quæstionum pastoralium tract. 5, cap. 6, n. 21) satis frequens est apud magos et sagas, quibus dæmon ilaudit et persuadet, sacratissimarum illarum rerum abusum efficacem esse ad hos effectus, cùm interim certum sit inter illam causam et hos effectus nullam esse proportionem.

198.—6. Sed dubitari potest an ad hujus delicti consummationem requiratur conjungi sacrilegium magiæ realiter seu in effectu, an verò sufficiat committi

realiter sacrilegium ex motivo aut fine superstitionis futuræ. Ratio dubitandi est ex unâ parte, quòd non dicatur reservari abusus in exercitio, sed ad exercitium artium magicarum, quo significari videtur, sufficere magiam in agentis intentione; non requiri in ipso opere seu effectu; quia præpositio ad in tali discursu potius denotare videtur operantis finem quam effectum operis. Exemplum in raptu, impedimento matrimonium dirimente, si committatur ad incundam matrimonium. Item in furto, cā lege, v. g., reservato, si fieret ad fornicandum. Neutro exemplo præpositio significat rei usum vel effectum, sed solū finem vel motivum operantis.

199. Ex alterâ verò parte præpositio eadem sæpissimè sumitur pro effectu vel usu ipso, aut saltem eundem denotat, ut cùm, v. g., dicimus, abuti quempiam ingenio ad ineptias, manibus ad furtum, ore ad blasphemiam, oculis ad vanitatem, etc. Nihilominus in exemplis ultimò allegatis videtur verus et realis abusus ab effectu inseparabilis esse: non enim abutitur ore, v. g., ad blasphemiam aut manibus ad furtum, qui solam habet furandi aut blasphemandi intentionem, quidquid interea ore vel manibus fecerit. Atverò Eucharistiâ et sanctorum reliquiis verè et realiter abutitur, qui, v. g., in pulverem redigit, apud se gestat, etc., etsi solâ intentione jungatur exercitium artium magicarum. Ex quibus colligitur, quòd non sit improbabilis opinio, affirmans superstitionem in solâ intentione sufficere, quam, etsi terminis non expriment, exemplis tamen, quæ adducunt, indicant Gobat sup., num. 421, Marchant cit., cas. 21; Notau de Sacram. Pœnit., p. 2, d. 3, q. 4, a. 3, casu 21.

§ 4. Corollaria.

200.—1. Casus Leodii reservatum incurrit, qui ad alterius instantiam, missam celebrat ad reperiendum furem rerum suarum. Casus est apud Gobat, cit. n. 421.

2. Qui sacram hostiam gestat aut confert, ut induretur et resistat armis. Gobat.

3. Qui frangit vel comminuit sub nefario verborum murmure Eucharistiam ad finem maleficii vel philtiri amatorii. Apud Marchant cit.

4. Qui hostiam consecratam minutim proscindunt, ac pro parte sumunt, pro parte tribuunt personæ maleficiandæ. Apud Chapeauville, part. post., c. 21, q. 2, Notau cit., n. 41, Manigart, part. 1, c. 10, fol. 341. Vide Glossam c. *Accusatus*, § *Sanè*, de Hæreticis in 6.

5. Incurrissent, qui nuper in civitate Valence-nensi partem hostiæ consecratæ indebant pelli incisæ manūs pro felici chartarum successu. Apud Notau cit.

201.—6. Qui sumptâ lugubri veste celebraret missam de *Requiem* pro viventibus, apud Chapeauville, Notau, Marchant. Vide c. *Quicumque sacerdotum*, 26, q. 5, ubi deplorat Pontifex, quosdam eò impietatis et desolationis pervenisse, ut missam *pro requie defunctorum promulgatam, pro viris audeant celebrare homini-*

bus, non ob aliud, nisi ut is, pro quo ipsum offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu, mortis incurrat periculum. Statuit autem Pontifex, ut, si quis deinceps talia perpetrâsse fuerit detectus, à proprii deponatur ordinis gradu, et tam ipse sacerdos, quàm etiam ille, qui eum ad talia peragenda incitâsse perpenditur, exilii perpetui ergastulo relegentur.

7. Qui missam celebraret, ut fures rerum suarum vel moriantur vel agantur in rabiem, donec restituant. Apud Manigart cit., qui et addit, hoc hodiè ab iniquis hominibus non infrequenter postulari.

202. — 8. Sacerdos celebrans super rebus profanis, quæ vulgò putantur aptæ ad sortilegia, ut sunt hostia non consecrata, circumscripta certis notis et litteris sanguineis, ducto sanguine ex annulari digito; item cuticula, quâ infantis nascentis caput est involutum; item panis incoctus sive massa cruda, vel coactus in placeantam, aut lapis vulgò dictus *Calamita*, et similia, si ordinentur ad exercitium artium magicarum. Apud Delrio, Disquis. magic., l. 5, sect. 16.

9. Qui quadrifolium supponit missali celebrantis sacerdotis pro fortunâ prosperâ.

10. Incurrissent magi Mantenses, qui Parisiis mense novembri 1586, fassi sunt, quòd curaverint libros suos magicos benedici per sacerdotem, qui indutus stolâ, cum aspersorio ex herbâ hypericantis eosdem libros aquâ benedictâ aspergebat proferendo formam baptismatis: *Ego te baptizo in nomine Patris*, etc. Apud Delrium citatum, sect. 15.

11. Qui canibus sacrilegò Scripturæ abusu maxillas stringunt, et latratu interdiciunt.

12. Qui schedulam verbis sacris conscriptam deferunt, ut adversus arma reddantur impenetrabiles, aut ad eundem effectum, occurrente casu, certam proferunt sacræ Scripturæ sententiam.

203. — 13. Qui hominem ope daemonis sic induratum et impenetrabilem emolliunt et penetrabilem faciunt reciproco sacrilegio et abusu verborum sacratissimorum.

14. Qui per superstitionem utuntur verbis S. Scripturæ ad reddendam vel auferendam homini vel pecori sanitatem.

15. Qui similium verborum mussitatione hominem sistunt aut armorum impetum vel ictum impediunt.

16. Non tamen committerent peccatum reservatum, qui interno livore permoti, in perniciem suorum inimicorum, altaria sacris vestibus exuerent, aut veste lugubri accingerent vel consueta luminariorum obsequia Ecclesiis Dei subtraherent, de quibus agitur eodem cap. *Quicumque Sacerdotum*, 26, q. 5.

17. Neque qui sanctorum reliquias vel imagines cum acatholicis ludibrio habent, contemnunt aut injuriis afficiunt.

18. Neque qui superstitionibus suis admiscunt aquam, candelas aut agnos Dei benedictos vel consecratos, ramos Palmarum aut olivarum, oleum sacrum Confirmationis aut Extremæ unctionis. Manigart cit.

Ratio est quia de similibus non loquitur instructio confessoriorum.

204. — 19. Multò minùs incurrisset obstetrix, quæ Chrismate baptismali ungebat puerperam, ut partum redderet faciliorem. Apud Gobat, tr. 2. casu 5, n. 190.

20. Idem Gobat, n. 189, et Jacobus Marchant Resol. past. de Sacram. tract. 2, c. 4, n. 3, liberant à superstitione, atque adeò à præsentī casu reservato obstetricem, quæ examinata à suo parochio fatebatur, se solitam invocare Christi ac beatæ Virginis opem, et pio affectu recitare sacrum illum Evangelii verum: *Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis*, addens se didicisse experientiâ, sacri illius versiculi pronuntiationem valere ad facilitandum partum et ab omni maleficio eximendum. Cum autem, inquit Marchant, nullam vanam circumstantiam huic orationi ab eâ annexam potuerim deprehendere, non judicavi id reprobandum, quia absque dubio pius affectus ad incarnationem et nativitatem Filii Dei, et ad Virginem parientem, plurimùm prodesse potest, sive contra maleficia, sive ad faciliorem partum impetrandum. Monet tamen non immeritò idem auctor, quòd, quia cautus est dæmon, faciens aliquando de pietate superstitionem, ideò debeant suspecta etiam nobis esse, quæ pia apparent, donec examine serio tanquàm Lydio lapide probentur, et aurum verum ab adulterino discernatur. Ita March.

205. — 21. Similiter peccatum reservatum non incurrunt, qui sacras reliquias, agnos Dei, Evangelium S. Joannis aut alia S. Scripturæ verba, vel è collo appensa vel vestimentis insuta deferunt adversus maleficia et sortilegia aut infortunia et mala corporis et animæ, si omnis superstitio desit. Manigart citatus, addens superstitionem, si quæ subsistit, facilitè deprehendi posse, 1° si admisceantur quædam falsa, apocrypha vel incerta. 2° Si addantur quædam inutiles circumstantiæ, nihil videlicet ad rem pertinentes. 3° Si ex verbis sacris promittatur effectus vanus, aut simul adhibeantur voces nihil significantes, vel saltem nihil ad propositum, vel addantur certæ figuræ, circuli, aut ignota nomina angelorum, etc.

22. Non incurrit casum, qui sacrâ Scripturâ abutitur ad fabulas, vaniloquium, adulationes, detractationes, libellos famosus, turpiloquium, etc., quanquàm, ut supra diximus, abusus sit sacrilegus. Vide concilium Tridentinum, sess. 4, Decreto de Editione et Usu sacrarum librorum, ubi « temeritatem illam reprimere
« volens, quâ ad profana quæque convertuntur et tor-
« quentur verba et sententiæ sacræ Scripturæ, ad
« scurrilia scilicet fabulosa, vana, adulationes, detra-
« ctiones, superstitiones, impias et diabolicas incan-
« tationes, divinationes, sortes, libellos etiam famo-
« sos, mandat et præcipit, ad tollendam hujusmodi
« irreverentiam et contemptum, ne de cætero quis-
« quam quomodolibet verba Scripturæ sacræ ad hæc
« et similia audeat usurpare; ut omnes hujus generis
« homines temeratores et violatores verbi Dei, juris
« et arbitrii pœnis per episcopos coerceantur. »

206. — 23. Reflectendum quòd confessorius pœni-

tentem similis delicti reum interrogare inter cætera debeat de sequentibus punctis aut omnibus aut eorum aliquot, prout necessarium judicaverit, attentis statu et confessione pœnitentis. 1° An abusus illum commiserit ex aliquâ passione, an ex errore intellectus, credens pertinaciter S. Eucharistiæ, reliquiis aut Scripturæ inesse efficaciam vel virtutem respectu effectuum magicorum; tum enim delinquens est hæreticus incidens in excommunicationem Pontifici reservatam. Manigart cit., Toletus, lib. 4, c. 14, n. 12, et alii. 2° An iniverit pactum cum dæmone et quâ de causâ, videlicet an ex odio Dei, desperatione, libidine, etc. 3° An Deum, fidem, sanctos, sacramenta adjuraverit vel blasphemaverit, et quâ ratione. 4° Quo pacto S. Eucharistiâ, reliquiis vel Scripturâ sit abusus. 5° An ad effectum maleficii venefici aut amatorii, etc. 6° Si ad effectum maleficii venefici, interrogandus est rursus quot personis, quoties, quamdiu, in quo bonorum genere damnum intulerit, an in famâ, honore, fortunâ, sanitate, vitâ, usu matrimoniali, etc. 7° Si ad effectum maleficii amatorii, rogandus ulterius quot personas, cujus conditionis, quoties in sui amorem pellexerit, an liberas, an conjugatas, an moniales vel Deo sacratas, consanguineas, affines, etc. 8° An paratus sit restituere, quantum vires permittunt, damna in bonis fortunæ illata? 9° An eandem artem docuerit alios et quot? 10° An libros magicos domi habeat, quibus utatur? et his similia plura, prout inter interrogandum et respondendum prudens confessarius judicaverit expedire.

CAPUT III.

DE ADULTERIO.

¶ 1. QUÆSTIO PRELIMINARIS. — *Quid adulterium et quale peccatum?*

207. Respondeo cum S. Thomâ, 2-2, q. 154, art. 8, O : *Adulterium... est accessus ad alienum torum*, seu concubitus illicitus quo torus violatur alienus; unde adulterium dicitur, quasi *ad alterius torum accessio*. Jure civili tantum committitur cum conjugatâ, sive à soluto, sive à conjugato, non etiam cum solutâ: unde l. *Fugitivus*, 225, ff. de V. S., adulterium vocatur alienæ matrisfamil. corruptio. Ratio est ob seminis confusione et prolis incertitudinem; quam ob causam jure civili major in feminis desideratur castitas quam in viris. Canones verò in utroque conjugum æqualem castitatem desiderant, et utrumque ad fidei, quam mutuò promisit, observationem obligant, ut tam vir adulterium committat, qui cum aliâ sive conjugatâ sive solutâ consuetudinem habet, quàm mulier, can. *Nemo*, 32, q. 4.

208. Sequitur 1° tribus modis adulterium committi posse; primò per accessum liberi seu soluti ad conjugatam; secundò per accessum conjugati ad solutam; tertio per accessum conjugati ad conjugatam alienam. In utroque priori casu unus violatur torus, in tertio duplex, in quo proinde duplex committitur adulterium, duplex injuria in sede confessionali exprimenda. Compleitur autem adulterium per solam copulam car-

nalem generationi idoneam; quanquam sit extra dubium actus externos inchoatos, imò etiam interna desideria reduci ad adulterium in foro conscientie et sacramentali.

209. Sequitur 2° adulterium aliud esse formale tantum, aliud materiale tantum, aliud mixtum, formale simul et materiale. Formale tantum committitur, dum conjugatus accedit ad suam aut liber ad liberam, quam putant esse alienam. Materiale tantum saltem ex unâ parte est, dum conjugatus accedit ad liberam vel alienam quam putat invincibiliter suam, aut liber ad conjugatam quam putat omnino solutam. Similiter materiale tantum committitur, dum delinquentes carent usu rationis per somnium, dementia, ebrietatem. Formale simul et materiale est, dum liber cum conjugatâ vel conjugatus cum alienâ deliberatò peccat, cognitâ circumstantiâ matrimonii seu qualitate personarum.

210. Peccatum hoc esse gravissimum ex pluribus S. Scripturæ locis manifestè constat. Tob. 4, v. 13; Job. 31, v. 11; Prov. 6, v. 32; Eccl. 23, v. 32; Gen. 20, v. 5; Exodi 20, v. 14; Levit. 20, v. 10; Deuter. 22, v. 22; lib. 2 Reg., c. 12, v. 10; Heb. 13, v. 4; 1 Corinth. 6, v. 9. Ejusdem delicti gravitas sufficienter constat ex gravitate pœnæ non solum apud fideles, sed etiam apud paganos et gentiles usitatæ. In lege veteri Deus per Moysen adulteros occidi jussit lapidatione, Levit. 20, v. 10. Similiter mulieribus adulteris decrevit aquas maledictionis, quæ utrum earum disrumperent, Num. 5, v. 27. Ægyptii, teste Diodoro, l. 1, c. 6, adulteros cædebant virgis ad mille plagas; adulteras verò truncabant naso in perpetuam infamiam. Arabes, Parthi, aliæque nationes adulteros semper pœnâ capitis puniverunt. Testis est Alexand. ab Alex., lib. 4, cap. 1. Cumani adulteram ludibrio omnium in foro publico exponebant; deinde asino insidentem per totam urbem circumducebant. Plutarch., in problem. Saxones adhuc Pagani, adulteram jubebant suspendio se necare, et super ejusdem incensæ et concrematæ bustum suspendebant adulterum. Testis est S. Bonifacius apud Guilelm. Malm., l. 1, c. 64, de Anglis. Brasilienses adulteras vel occidunt vel in servas vendunt. Testis Osorius, l. 2, de gestis Emman. Graves etiam pœnas in adulteros decreverunt Julius Cæsar, Augustus, Tiberius, Domitianus, Severus et Aurelianus, qui ordinavit ut adulter duarum arborum inflexis capitibus ac ad pedes religatis, moxque dimissis, intervulsus utrinque propenderet. Testis est Cælius, l. 10, c. 6. Quin et ipse Mahomet sanxit adulterum publicè fustigandum ad centum ictus.

211. Itaque adulterium sine ullo dubio est peccatum mortale gravissimum, primò quidem quatenus involvit malitiam luxuriæ contra continentiam; deinde quatenus vitiat indissolubile vinculum, quo auctor naturæ Deus alterum junxit alteri. Quare etiam involvit injuriam respectu conjugis, qui in corpus compartis dominium seu potestatem accepit per matrimonium, dicente Apostolo, 1 Cor., 7 : *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir*, etc. Ex hac potestate in

corpus mutuum per contractum onerosum facta, satis colligitur peccari contra iustitiam, tam si corporis usus permittitur non coniugi, quam si absque causa negetur coniugi, id quod exemplo contractuum aliorum faciliè intelligitur. Nihil dicimus de peccato contra charitatem, non quasi verè non peccet adulter contra charitatem; sed quia repugnantia cum charitate omnibus peccatis est communis; omnis enim peccator vel delinquit contra charitatem respectu sui, si peccet solus, clanculò et privatim, vel insuper respectu proximi, si peccet cum altero, vel ruinæ alterius sit occasio.

212. Porrò quanquàm consentiens in alterius turpitudinem non habeat querelam super illatâ per conjugem injuriâ, nihilominus certum est quod adulterii malitiam non purget consensus alterius conjugis, ut inter cætera nos docet Ecclesia, damnans inter 63 hanc numero quinquagesimam: *Copula cum conjugatâ, consentiente marito; non est Adulterium, atque adeò sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.*

§ 2. Tenor casûs.

213. In diœcesibus Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurcensi, præsens casus exprimitur hoc verborum tenore, *Adulterium notorium.*

In Cameracensi, Leediensi, Ruræmundensi, de hoc casu nihil.

In Coloniensi (quod attinet synodum de anno 1662) dicitur, *Adulterium manifestum.*

§ 3. Reflexiones.

214. — 1. Quamvis huiusmodi voces, *manifestum, publicum, famosum, notorium*, inter se confundi soleant, reverà tamen distinguuntur. Ita Lesana verbo *Notorium*, num. 5, qui et monet circa initium num. primi, notitiam huius rei valdè necessariam esse, quia sæpius in bullis seu diplomatis summorum pontificum, privilegiis et constitutionibus religionum hæ voces repetuntur. Idem docent Toletus l. 1, cap. 74, n. 7, 8 et 9; Navarrus, Manualis, cap. 25, n. 75, qui duo doctores, videlicet Navarrus et Toletus, nobis singulariter commendantur in decretis et statutis synodi provincie Mechlinien. de anno 1608, tit. 5, c. 5. Idem discrimen inter predictarum vocum significatum observant Avila, de Censuris, parte 7, disp. 10, dub. 6, fol. 458. Sanchez consiliorum moralium l. 8, c. 3, dub. 3. Prosper Fagnanus in 1 parte tertii decretal. cap. *Vestra*, de Cohabit. Cleric. et Mul. n. 52, et seq., ac Glossa, dict. capit. *Vestra*, verbo *Notorium*, dicens: *Ad intelligentiam eorum quæ hic dicuntur, nota quod aliud est fama, aliud manifestum, aliud notorium.* Eadem habet verba in cap. *Manifesta*, 2, q. 1, verbo *Manifesta*.

215. — 2. *Publicum*, inquit Fagnanus n. 52, est nomen generale. Describitur à Bartolo apud eundem Fagnanum, *quod omnibus patet*, perinde est quâ viâ, sive per evidentiam facti, sive per actum judiciale, sive per famam. Est igitur *publicum*, quod innotuit publico seu communitati qualitercumque. Unde *publicum* est genus imprimis respectu notorii et famosi. Pu-

blicum, inquit Fagnanus cit., est nomen generale, et verificatur in notorio, et quandoque in famâ, secundum Abbatem. Item Toletus sup. cit. num. 8: *Publicum*, inquit, commune est notorio et famoso; utrumque enim dicitur *publicum*. Et Suarez, tomo 5, in 5 p. D. Thomæ, disp. 9, sect. 2, n. 11, dicens, in iure canonico distinguui *delictum publicum ex evidentia, à publico ex famâ, quod non tam notorium quàm famosum dicitur*. Similiter Sanch. cit., n. 1: Nota, inquit, *publicum* dupliciter accipi; vel ut est idem quod *notorium*, vel ut distinguitur à *notorio*... Quando *publicum* distinguitur à *notorio* dicitur illud quod famâ publicâ proclamatum est. Et sic *publicum* est idem quod *famosum*... Hanc divisionem *publici* docent Sotus membro 2, ante questionem primam; Panormit. cap. *Tua*, n. 2, de *Cohabitatione*. Ita Sanchez. Item Navarrus, c. 18, n. 40, censet aliquid vocari *publicum* vel per notorietatem vel per famam. Eodem modo doctores nominati respiciunt *publicum* et *manifestum*. Ex quibus colligitur, quod *publicum* sit genus et magis commune respectu notorii, famosi, manifesti. Quod quidem de notorio et famoso manifestè constat ex c. *Tua nos*, de Cohab., ubi dicitur: *Consultationi tuæ taliter respondemus quod si crimen eorum ita publicum est, ut meritò debeat appellari NOTORIUM;... si verò publicum est non ex evidentia, sed ex fama.* Ecce illic clarissimè supponitur delictum *publicum* posse esse vel *notorium* vel *famosum* seu famâ *publicum*. De *manifesto* autem pariter certum est apud doctores, quod sit species *publici*. Navarrus, cap. 27, num. 255: *Publicum*, inquit, definitur esse quod omnibus patet secundum Bartolum, et ita oportet esse saltem NOTORIUM, MANIFESTUM, VEL FAMOSUM. Et paulò inferius: *Publicum est triplex, scilicet NOTORIUM... MANIFESTUM... FAMOSUM.* Similia habent Henriquez lib. 14, cap. 20 num. 4. Avila sup. cit. et innumerabiles alii. Restat nunc videndum, quid sint singule species, et quo pacto à se mutuò distinguantur. Itaque

216. — 3. *Famosum* imprimis est, quando est fama in majori parte civitatis, viciniae vel collegii, orta non ex scientiâ, sed ex iudiciis et præsumptionibus. Avila citatus. *Famosum*, inquit Navarrus, dicitur quod niti-tur famâ majoris partis, ortâ ex uno scienti, vel ex iudiciis et præsumptionibus. Igitur secundum utrumque doctorem ad *famosum* quidem requiritur, ut ejus notitia viâ famæ seu rumoris pervenerit ad majorem partem communitatis, sed non requiritur, ut communitas vel aliqua illius pars evidenter seu scientificè cognoscat factum vel delictum: v. g., Petrus clanculò occidit Paulum, eumque communitas ignoret auctorem commissi homicidii, Joannes suspicatur esse Petrum ex eo, quod abhinc aliquot diebus inter Petrum et Paulum discordia quædam fuerit: hinc fama per communitatem circumfert Petrum tanquàm auctorem criminis. Igitur hoc ipsum est famâ *publicum* seu *famosum*, licèt nemini sit evidens seu evidenter cognitum, quia fundamentum illius suspicionis omninò separabile est à delicto. Imò, etsi supponamus, unum aliquem de auctore delicti esse physicè certum, v. g.,

testem ocularem, dummodò reliqua communitas per solam famam inevidenter eundem auctorem cognoscit, erit hactenus delictum duntaxat *famosum*, ut passim DD. tradunt. Navarrus statim cit.; Fagnanus, n. 58: Fama, inquit, est publica, seu famosa et communis insinuatio vel proclamatio ex solà suspitione et certo vel incerto auctore proveniens. Itaque ratio *famosi* in eo propriè sita est, quòd non exigit scientiam sive ipsius communitatis, sive considerabilis ejus partis, sive etiam unius individui hominis. Fama, inquit Glossa cap. *Vestra*, de Cobabit., quandoque ex scientià, quandoque ex suspitione procedit, quandoque ex certo auctore, quandoque ex incerto. Idem repetit in c. *Manifesta*, 2, q. 1, verbo *Manifesta*. Vide etiam c. *Tua nos*, ubi clarè distinguitur inter *publicum* ex evidentià, et *publicum* ex famà.

217. — 4. *Manifestum* est quod etsi non sit *evidens* respectu communitatis aut potioris ejusdem partis, est tamen *pluribus* evidenter cognitum, sic ut facilè probari possit. Utraque Glossa superius citata: *Manifestum*, inquit, est quod semper sit scientià et certo auctore procedit. *Manifestum*, inquit Sanchez sup., n. 16, tripliciter sumitur, primò ut est idem quod *notorium*. Secundò propriè, ut distinguitur à *notorio*, et est illud, quod facilè potest probari per multos, licèt non per tot, ut dicatur *notorium*. Ergo *manifestum* propriè sumptum distinguitur à *notorio*. *Manifestum*, inquit Navarrus, est quod nititur famà majoris partis communitatis, ortà à scientibus. Idem, citatis Navarro et Henriquez, docet Avila sup. Item Fagnanus: Est autem *manifestum*, inquit n. 53, prout distinguitur à *notorio*, publica seu famosa insinuatio vel proclamatio et communis ex certà scientià et certis auctoribus proveniens. Idem tradunt Lesana, sup., n. 3, Angelus, verbo *Manifestum*, principio, et Sylvester ibidem. Proinde duo præcipuè requiruntur ad *manifestum*; primum, ut *aliqui* scientiam seu evidenter cognoscant factum vel delictum. Secundum, ut ab illis scientibus per famam aut simplicem divulgationem pervenerit in notitiam communitatis. Est ergo *manifestum*, quasi mixtum ex *notorio* et *famoso*, participans aliquid de utroque.

218. — 5. Denique *notorium* est quod evidenter constat *majori parti* communitatis, civitatis, villæ, parochiæ, viciniæ, etc. *Notorium*, inquit Lesana, n. 2, dicitur à verbo, *Notò*, quod est idem ac demonstro, quod contingit, quando aliquid quod est obscurum seu intricatum, manifestatur. Unde *notorium* est illud quod ita clarè et evidenter constat, ut nullo modo negari possit. Ita Lesana. Sanchez autem, num. 1: *Notorium*, inquit, est illud, quod vel per actum juridicum vel per facti evidentiam notum est. N. 3, advertit quòd *notorium* dicatur illud quod clarè et evidenter notari ac demonstrari potest, ita ut nullus tergiversationi seu negationi locus supersit; et citat Sotum, Cordubam, Castro, Tabien., Sylvestr. Angelum, Armillam, Panormitanum. Navarrus, Man. c. 25, n. 75: *Notorium*, ait, dicitur quod est confessum à parte in judicio, vel super quo est lata sententia, quæ transivit in rem judicatam, aut est ad eòdè manifestum, ut nullà tergiversa-

tione celari possit; ut est peccatum ejus qui tam publicam habet concubinam, ac maritus habet uxorem et publicè filios alit, et etiam illud quod scit evidenter major pars populi vicinorum aut collegii, modò in eo saltem sint decem. Hactenus Navarrus. Porro hæc descriptio, ut patet, est per membra dividentià. In eundem ferè modum loquitur Glossa, c. *Manifesta*, sup., dicens: *Notorium* est quod patet vel per confessionem, vel per probationem, vel per evidentiam rei. Prosper Fagnanus, n. 68 et sequentibus, dividit et describit *notorium* dicens: *Notorium* est jus vel factum transiens in notionem omnium, vel majoris partis eorum.

Hinc colligitur primò, ad hoc, ut factum aliquod vel delictum censeatur *notorium*, duo necessaria esse: primum, ut sit notum *majori parti* communitatis, oppidi, urbis, villæ, parochiæ, collegii, monasterii, viciniæ, etc. Secundum ut sit *majori parti evidenter* cognitum.

219. Colligitur secundò differentia inter *notorium*, *famosum* et *manifestum*. Differunt enim *notorium* et *famosum*, 1º quòd hoc nullam exigit scientiam vel evidentem cognitionem delicti in ullo supposito communitatis; illud verò scientiam exigit in *majori parte*. Colligitur ex auctoritatibus adductis, quibus accedit Boudart, tract. 4, de sacram. Pœnit. § 14, de Casibus reservatis, q. 9, dicens: Illud dicitur *notorium*, quod nititur scientià majoris partis viciniæ, collegii vel monasterii, licèt non provinciæ, civitatis vel parochiæ. Differunt 2º *notorium* et *manifestum*; ad hoc enim requiritur tantum *scientia* aliquorum, ad illud necessaria est scientia communitatis, saltem quoad partem magis præcipuam. 3º Differunt *famosum* et *manifestum*, quia (Prosper Fagnanus, num. 63) ad hoc ut sit *manifestum*, oportet ut aliqui præsentés fuerint à quibus ortum habuerit, quive ex certà scientià possint de hoc deponere, quia fuerint præsentés, et aliquo sensu naturali, secundum quod rei natura exigit, id perceperint. Et hinc apparet differentia inter *famosum* et *manifestum* (pergit Fagnanus) nam in *famoso* sufficit sola suspicio. Item in *famoso* sufficit ut fama habuerit ortum à certo auctore, et exinde acclamet tota vicinià vel major pars; nec est necesse, ut ostendantur plures auctores, qui hoc habuerint ex certà scientià vel præsentia. Sed in *manifesto* oportet ut plures adfuerint auctores qui per certam scientiam et sensum corporeum hoc apprehenderint, et secundum hoc possint testimonium perhibere.

220. Colligitur tertio quòd, quando in aliquibus privilegiis regularium conceditur facultas dispensandi, absolvendi, etc., in aliquibus casibus, dummodò *notorii* non sint, tunc etiamsi tales casus aliàs manifesti, publici seu famosi fuerint, poterit dari talis dispensatio, absolutio, etc. Ita in terminis Lesana, n. 9.

Colligitur quartò quòd, quando in statutis vel constitutionibus religionum aliqua poena ponatur contra committentes aliquod delictum, si illud fuerit *notorium*, non incurrantur dictæ poenæ, si illud fuerit tantum

manifestum, publicum aut famosum. Ita in terminis Lesana, n. 10.

Colligitur quintò non sufficere ut clerici percussor sit vitandus, ad mentem Martini V, constitutione *Ad evitanda*, edità in concilio Constantiensi, anno 1414, non sufficere, inquam, quòd sit famosus vel manifestus. Ita Lesana, n. 8, citans Suarezium, tomo 5, in 5 p., disp. 9, sect. 2, n. 11. Castropalao, de Censuris, disp. 2, puncto 4, num. 7, citans Navarrum, Avilam, Layman, Coninck. Ratio est quia Extravagans *Ad evitanda* exigit ad hunc effectum, ut *notoriè* constet percussorem clericum in sententiam à canone latam incidisse, idque ita ut *factum non possit aliquà tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari.*

6. *Notorium* dividitur juxta utramque Glossam sæpiùs nominatam et doctores communiter, in juris, facti et præsumptionis. *Notorium juris* est factum vel delictum evidens ex judiciali confessione, indubitata probatione et sententià diffinitivà. Ex judiciali confessione, c. *Vestra*, et c. *Quæsitum*, de Cohab. Ex indubitata probatione, c. *Cum olim*, de Verborum significatione, ubi notandum ex Glossà, *manifestum* pro *notorio* accipi. Ex sententià diffinitivà, c. *Vestra*, etc. *Cum olim*, citatis.

221. *Notorium facti* est quod vià facti est evidenter cognitum majori parti communitatis, sive quod se offert et exhibet oculis omnium, adeò manifestè, ut nullà probabilitate negari, nullà tergiversatione aut fugà celari possit. Sanchez, dub. 3, n. 3; Navarrus, cap. 25, n. 73, et cap. 20, n. 56; Fagnanus, n. 77, citans Calderinum, Speculatorem, Archidiaconum, Butrium. Colligitur ex c. *Tua nos*, et c. fin de Cohabit. c. *Cum olim*, de V. S. c. *Cum dilectis*, de Purgat. can. *Notorium facti* est triplex juxta triplicem habitudinem facti. Quoddam est facti permanentis seu continui, quoddam est facti transeuntis, momentanei, et non redeuntis, quoddam est facti interpolati. Ita Glossa sæpiùs adducta, quam communiter sequuntur doctores. Exemplum primi est, si quis publicè et omni vicinià sciente alat concubinam, c. *de Manifestà*, 2, q. 1. Exemplum secundi est, si quis pleno die et foro percutiat clericum. Exemplum tertii est in mutante ad usuras, quia non semper mutat, sed interpolatim.

222. Sed dubitatur quot hominum scientia requiratur ad inducendum *notorium facti*. Et quidem ex ante dictis colligitur sufficere, ut notum sit majori parti communitatis. At hoc ipsum quæritur, quot homines requirantur ad communitatem. Respondeo sufficere decem, quia decem faciunt parochiam, c. *Unio*, 10, q. 3, ex quo loco Glossa, c. *De manifestà*, 2, q. 1, verbo *Pluribus*, infert sufficere decem ad inducendum *manifestum*. Item decem faciunt plebem seu populum, ut docet Glos. dict. c. *Unio*, verbo *Mancipia*. Quare sic tenent Navarrus dicens esse communem sententiam, sup. Sanchez sup. n. 9, Ledesma, Rosell., Panormitan., Sylvester, etc.

Notorium præsumptionis est, quod in se notum non est, sed in alio; quod tamen de se non facit talis rei

evidentiam, sed solum ex ordinatione juris, quod evidenter illud præsunt ex alio noto. Ita Sanchez, n. 2, vel, ut ait Hostiensis, *notorium præsumptionis* est evidentia juris vehementer præsumptà; vel, ut inquit Calderinus, *notorium præsumptionis* est factum vel dictum ex publicis circumstantiis à jure pro veritate acceptum. Itaque duo requiruntur ad *notorium præsumptionis*; videlicet ut adsit circumstantia jure vel facto notoria, et ut ex illà circumstantià resultet vehemens præsumptio pro ipso facto vel delicto. Exemplum. Si quis omnibus videntibus feminam suspectam domi teneat, factum detentionis est *notorium facti* vel *juris*: ex hoc facto resultat præsumptio copulam carnalem inter eos intercessisse, atque hoc est *notorium præsumptione*. Item si vicinis scientibus quispiam interteneat feminam ut uxorem cum competenti tractatu in victu et amictu; ecce *notorium facti*, ex quo jus præsunt matrimonium inter eos, et prolem legitimam inde susceptam, ecce *notorium præsumptionis*, Fagnanus, n. 87.

§ 4. Corollaria.

223. — 1. Nullibi reservatur adulterium tantum formale vel tantum materiale, etiamsi supponatur commercium carnale utrinque graviter peccaminosum esse, ut si liber concubat cum liberà cum errore matrimonii ex utràque parte; aut si conjuges misceantur carnaliter cum errore opposito.

2. Non tamen requiritur ut ex utràque parte committatur adulterium formale; quare si liber peccet cum conjugatà quam existimat liberam aut conjugatus decumbat cum alienà quam existimat suam, hæc, non ille, suppositis aliàs supponendis committet peccatum reservatum. Ratio est quia hæc sola committit adulterium formale et materiale.

3. Non debet adulterium reciprocum seu duplex esse, quasi delinquentium uterque debeat esse junctus matrimonio. Itaque perinde est, sive liber cum conjugatà, sive conjugatus cum liberà, sive conjugatus cum conjugatà peccet.

4. Indifferens est, sive fiat consentiente, sive invito conjuge; id enim, ut est indifferens ad adulterium juxta propositionem 50 inter 63, damnatam ab Innocentio XI, ita etiam ad reservationem.

5. Non sufficiunt tactus quantumvis obscæni, polutio, inchoata copula cum retractu, sodomia perfecta vel imperfecta, etc., quanquam in his omnibus peccetur à conjugato contra fidem conjugalem magis vel minus pro differentià delictorum. Vide Azorium, Instit. Moral., parte 3, l. 3, c. 18, 20, 25 et 25. Ratio corollarii est quia non committitur per similia perfectum et propriè dictum adulterium, ad quod requiritur concubitus generationi idoneus.

224. — 6. Non sufficit pariter coitus liberi cum feminà alteri desponsatà solummodo per verba de futuro. Sufficit tamen matrimonium duntaxat ratum. Azorius cit.; Filiucius, tract. 30, c. 4, n. 86.

7. Nullibi reservatur adulterium formale et materiale, per accidens occultum.

8. Nullibi etiam reservatur adulterium publicum

solâ famâ. Ratio est ex dictis quia adulterium solâ famâ publicum nec est manifestum, nec est notorium. Jam verò adulterium duntaxat reservatur, si sit manifestum in diœcesi Coloniensi, si sit notorium in Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi, Mechliniensi et Namurcensi.

9. Nullibi iterum, quod uni, v. g., testi de visu evidenter constat, etsi deinceps famâ perlatum sit ad notitiam communitatis. Ratio, quia hactenùs nec est notorium nec manifestum.

10. Sequitur non esse confundendum adulterium notorium, ut dicitur in diœcesi Mechliniensi et cæteris statim enumeratis, cum manifesto, ut dicitur in Coloniensi. Quare adulterium hîc reservatum, non esset eo ipso reservatum illic. Vide doctores cit., inter quos Lesana ex dictis colligit quòd, *quando in statutis vel constitutionibus religionum, aliquæ pænæ ponuntur contra committentes aliquod delictum, si illud fuerit notorium, non incurrantur dictæ pænæ, si illud fuerit tantum manifestum, publicum aut famosum.*

225. — 11. Requiritur itaque ad adulterium notorium, ut sit cognitum majori parti communitatis sive per confessionem judicalem, sive per invictam probationem, sive per sententiam condemnatoriam, sive per evidentiam rei. Vide iterum superiùs dicta, quæ si non sufficiant, addo cap. fin. *De tempor. Ordinât.*, ubi in specie agitur de adulterio notorio. *Quæsitum est, inquit Pontifex Gregorius XI, de sacerdotibus vel aliis clericis, qui per reatum adulterii, perjuri, homicidii, vel falsi testimonii, bonum conscientie recte perdidērunt, etc.; respondemus quòd si proposita crimina, ordine judiciario comprobata vel aliâs notoria non fuerint, etc.* Non dubito quin illud vocabulum *adulterium notorium* simpliciter et sine addito positum, idem significet apud episcopum quod apud Pontificem. Ille autem in eo sensu accipitur, quem statim dedimus, juxta Gloss. in dict. cap., verb. *Notoria*, dicentem: *Notorium tribus modis dicitur crimen, per sententiam, per confessionem in jure factum et per rei evidentiam.* Ita Glossa remittens ad cap. ult., de Cohabit. cler. et mul., sæpiùs adductum. Addo etiam cap. *Cum dilectis*, de Purgat. canon., ubi rursus agitur de adulterii crimine, et dicitur usque adeò fuisse publicum et notorium, quòd nullus inficiationi locus penitus existeret; utpote cujus universæ vicinæ populus testis erat.

226. — 12. Non tamen est necessarium ad notrietatem adulterii, ut sit cognitum civitati, regno, provincie; satis est esse notum vico, parochiæ, vicinæ, dummodò decem personas contineat. Constat ex ante dictis et ex cap. *Cum dilectis*, statim citato, ubi significatur sufficere ut adulterium censeatur notorium, quòd universæ vicinæ populus testis erat.

13. Non potest adulterium notorium esse, ubi non sunt saltem decem personæ. Sanchez, n. 10, ex ante dictis infertur, inquit, primò, nunquàm scientiam pauciorum quàm sex, notorium facere; scientiam verò sex aliquando facere; quando scilicet est major pars populi, vel vicinæ vel collegii, ut si sint tantum

decem; aliquando verò non facere, quando scilicet sunt plures decem: semper enim requiritur notitia majoris partis. Infertur secundò non posse oriri *notorium* facti in vicinâ vel populo, ubi non sunt personæ saltem decem. Ita doctissimus Sanchez, addens ita censere doctores omnes antea à se citatos.

14. Ut adulterium sit notorium facto, non est necesse ut se ipso videatur, sed satis est videri in altero, scilicet in argumentis quæ delictum sine juris præsumptione manifesto ostendant. Nota, inquit Sanchez, n. 4, quòd ad hoc ut aliquid dicatur verè notorium facti, non oportet ut in se ipso videatur, sed satis est videri in altero, scilicet in argumentis vel testimoniis quæ ex se, et non ex juris præsumptione, evidenter delictum ostendunt. Ratio est quia sunt aliqua delicta quæ nunquàm fiunt in conspectu omnium, ut adulteria, furta, etc., et ideò, ad hoc ut notoria dicantur, sat est videri in claris argumentis. Ita Sanchez, citans Silvest., verbo *Notorium*, q. 1.

227. — 15. Adulterium solâ præsumptione notorium non videtur reservatum esse, quia non est propriè notorium. Notoria supponitur circumstantia, notorium supponitur factum, ex quibus resultat præsumptio: notoria sit et ipsa præsumptio; atverò delictum ipsum nullo modo. Jam autem non reservatur *notoria* circumstantia adulterii, vel *notoria* præsumptio inde resultans; sed *adulterium notorium*. Quòd verò delictum ipsum non fiat secundum se notorium per quantvis etiam manifestissimam præsumptionem, probatur, quia nulla præsumptio quatenus talis nullat infallibiliter delictum quod respicit, atque adeò nulla præsumptio reddit delictum evidens vel notorium; id quod clarius fiet, si repetatur exemplum ex Prospero Fagnano superiùs adductum: videlicet præsumitur adulterium, si quis conjugatam alterius tori, et suspectam domi teneat, et id ipsum vel fateatur in judicio, vel tota vicinia noverit. Notorium est respectivè aut facto aut jure factum detentionis, cui incumbit præsumptio: sed nullo modo fit necessaria consequentia à facto detentionis ad adulterium, cum sit certissimum, alterum ab altero separari posse. Quare meritò Sanchez, citatis pluribus doctoribus aliis, n. 2, dicit notorium *largè et impropriè sumi pro notorio præsumptionis.*

228. — 16. Non incurritur casus, nisi adulterium quâ tale fuerit notorium vel manifestum. Unde, si Petrus conjugatus habuerit copulam cum Catharinâ, et hæc ipsa copula sit evidenter cognita communitati, sic tamen, ut ignoretur passim esse adulterinam, puta, quia Petrus peregrinus est, non erit casus. Quando agitur de delicto *notorio*, inquit Lesana, n. 7, cum doctoribus cæteris, non est attendendum ad factum ipsum materialiter, ut ita dicam, notorium, sed formaliter in ratione delicti. Unde etiamsi *notorium* sit, aliquem sacerdotem celebrasse, si tamen notorium non est illum celebrasse censurâ irretitum, irregularitas illa non censebitur notoria. Navarrus, sup. c. 27, Thesaurus, § *Advertendum*, Barbosa, alleg. 39, n. 26, ex multis aliis. Similiter. si notorium sit

aliquem ingressum esse in clausuram monialium, non tamen est notorium an ingressus fuerit sine licentiâ, non censebitur talis ingressus in ratione culpabilis, notorius. Sanchez, de Matrim., lib. 8, disp. 54, n. 56, post alios.

229. — 17. Non censetur adulterium facto notorium, quantumvis cognitum communitati, si aliquâ probabili ratione negari, aliquâ tergiversatione vel fugâ celari possit, v. g., dicendo, quod ignorata fuerit circumstantia matrimonii, etc. Ratio est quia quilibet probabilis ratio in oppositum, vel tergiversatio impedit, quominus censeatur notorium, ut constat ex iuribus, Glossâ, doctoribus, ad nauseam adductis. Adfero in præsentii hujusmodi Bonacinam, cujus doctrina de notoriâ percussione clerici serviet nobis pro adulterio notorio. Vitandum, ait, clerici percussorem, cujus percussio notoria est notorietate facti, ita ut non possit suam percussorem aliquâ tergiversatione celare. Si verò potest eam aliquâ tergiversatione seu titulo ac suffragio celare, non dicitur excommunicatus vitandus, ut contingit, quando percussus excusat se, dicendo percussisse titulo defensionis, vel nescivisse illum esse clericum, vel se joco percussisse. Debet tamen hujusmodi excusatio probabilis esse, aut probabile dubium ingerere.

250. — 18. Dubium moveri posset, quid sit dicendum de conjugatâ, quæ absento marito adulterium secretò commisit. Mansit occultum crimen, conjuge per notabile tempus emanante, donec peperit spurium; quâ occasione fit manifestum aut notorium delictum adulterii. — Respondeo non esse peccatum reservatum, quamdiù crimen non est notorium vel manifestum, ut per se patet; quare si mulier præfata confiteatur ante puerperium, non indiget confessario pro reservatis approbato. Sed neque reservabitur postea, cum evulgatum fuerit, quia supponitur virtute clavium directè absolutum.

§ 5. Objectiones solutæ.

251. Objicies 1° ex Lacroix, lib. 6, p. 2, q. 257, n. 1636, quod distinctio illa inter *publicum*, *manifestum*, *famosum*, *notorium* vix serviat pro praxi in hac materiâ.

Respondeo omninò servire pro praxi, ut satis constat ex auctoritatibus supra allegatis, quibus apud eundem Lacroix accedit Andreas à Matre Dei Carmelita Salmanticensis, de Privileg. regularium, c. 4, punct. 1, n. 26, docens, *publicum* distingui à *notorio*, et hoc dici *notorium*, quod coram majori parte communitatis factum est. E contra, si ad notitiam communitatis alio modo pervenerit, dici tantum *publicum* seu factum *publicum*, *famosum*, *manifestum*, sed non ideò esse *notorium*. Deinde Lacroix id solum affirmat, ut factum censeatur esse *non occultum*, perinde esse, sive sit illo sensu *notorium*, sive tantum *publicum*.

Objicies 2°: *Manifestum* cum *notorio* sæpius in jure confunditur; ergo infundata est notoriâ et manifesti distinctio. Antecedens probatur ex cap. *Cum olim*, de verb. Signif., ubi Innocentius III ita loquitur: *Offensam illam nos rescribimus intelligere MANIFESTAM, quæ*

vel per confessionem vel per probationem legitime nota fuerit, aut evidentia rei, quæ nullâ possit tergiversatione celari. Proinde cum verbis illis finalibus contineatur notorii definitio, confunditur utrumque, id quod advertit ibidem Gloss. dicens: *Hic sumitur manifestum pro notorio*. Item cap. *Super quibusdam*, eodem, ubi dicitur, *illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem catholicam publicè prædicant aut profitentur, seu defendunt eorum errorem, vel qui coram prælatis suis convicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæreticâ pravitate*. Item cap. *De manifestâ*, 2, q. 1, crimen vocatur *manifestum*, quod omnes SCIEBANT.

Respondeo cum Sanchez, n. 16, *manifestum* accipi tribus modis, uno propriè, duobus impropriè, esseque ex subjectâ materiâ vel circumstantiis colligendum debeat propriè an impropriè sumi. Quòd si igitur extra omnes circumstantias sensum improprium exigentes proferatur vocabulum *notorium* vel *manifestum*, non est dubium quin debeat propriè accipi. Atque ita quamvis *manifestum* in citatis canonibus sumatur impropriè et cum *notorio* confundatur, nullatenus id in exemplum perpetuum servire potest. Apostolus concupiscentiam renatorum involuntariam, aut motus ejus indeliberatos aliquando *peccatum* vocat, ubi juxta concilium Tridentinum, sess. 5, de Peccato originali, et S. Augustinum pluribus locis, ex subjectâ materiâ peccatum impropriè sumitur, pro eo scilicet quod *ex peccato est, et ad peccatum inclinât*. Hinc verò nemo rectè intulerit, peccatum secundum se sumptum et propriè intellectum à motibus involuntariis non distingui.

CAPUT IV.

DE APOSTASIA.

§ 1. QUESTIO PRÆLIMINARIS PRIMA. — *Quid, quotuplex et quale peccatum apostasia?*

252. *Apostasia* vocabulum Græcum generatim significat defectionem, fugam, desertionem, recessum vel desistentiam ab opere vel statu assumpto et inchoato. Unde apostata Græcis idem est, qui desertor Latinis, sive transfuga; is nimirum, qui à principe vel duce suo ad hostes transfugit aut deserit institutum prioris vite. Quo præmisso respondeo dicendum quòd *apostasia* theologicè et generatim sumpta importat retrocessionem quandam à Deo, S. Thomas, 2-2, q. 12, art. 1, O. Ille autem retrocessio est varia pro varietate modorum, quibus homo Deo conjungi et rursus ab eodem separari potest. *Diversimodè*, ait S. Th. cit., fit (ista retrocessio) secundum diversos modos quibus homo Deo conjungitur; primò namque conjungitur homo Deo per fidem. Secundò per debitam et subjectam voluntatem ad obediendum præceptis ejus. Tertiò per aliqua specialia ad supererogationem pertinentia, sicut per religionem et clericaturam vel sacrum ordinem. Cum ergo tot modis homo conjungatur Deo, tot pariter à Deo separatur deserendo fidem, obedientiam vel charitatem, religionem vel sacrum ordinem. Contingit ergo, pergit doctor Angelicus, aliquem apostatare à Deo, re-

trocedendo à religione quam professus est, vel ab ordine quem suscepit, et hæc dicitur apostasia religionis seu ordinis. Contingit etiam aliquem apostatare à Deo per mentem repugnantem divinis mandatis, seu per peccatum mortale. Quibus duabus (vel si malis, tribus) apostasiis existentibus, adhuc potest remanere homo Deo conjunctus per fidem. Sed si à fide discedat, tunc omnino à Deo retrocedere videtur.

253. Hinc deducitur quatuor esse species apostasiæ (nisi apostasiam ab ordine et religione reduxeris ad unam speciem), videlicet à fide Romano-catholicâ, à religione per Ecclesiam approbatâ, ab ordine clericali, et ab obedientiâ seu charitate per peccatum mortale, quo tollitur vinculum et conjunctio hominis cum Deo quoad gratiam sanctificantem, et mutuam amicitiam. Juxta quem sensum omnis peccator est apostata, quatenus deserto Deo, domino et principe suo transit seu convertitur ad creaturam. Hoc sensu, Ezechielis 2, versu 3, vocantur *gentes apostatricæ quæ recesserunt à Deo*. Et Ecclesiastici 10, versu 14, dicitur : *Initium superbiæ hominis apostatare à Deo*; quasi dicat, Apostatare à Deo, sive ipsa defectio à Deo fuit initium superbiæ hominis, id est, fuit prima hominis superbia. Et Ecclesiastici 49, versu 2 : *Vinum et mulieres faciunt apostatare sapientes*, id est, à Deo deficere primo per crapulam seu temulentiam, deinde per fornicationem et immunditiam, ac tandem per hæresim aut infidelitatem.

254. Nihilominus apostasia à charitate, ut rectè observat Sylvius, non solet modò vocari simpliciter *apostasia*, eò quòd usus jam obtinuerit, ut apostatarum nomen sit odiosius, quàm ut tribui possit cuilibet peccatori. Ita Sylvius, 2-2, q. 12, art. 1, cum omnibus theologis. Quare *apostasia* strictius sumpta, est recessus ab instituto prioris vite et statûs, irrevocabili professione recepti et obligantis. Porrò cum sit triplex vitæ vel statûs sic obligantis professio, nimirum fidei per baptismum, clericatûs per sacrum ordinem, religionis per votum, sequitur triplicem tantum esse propriè dictam *apostasiam*, à fide, ordine, religione. De quâlibet aliquid dicendum restat.

255. *Apostasia à fide* est recessus à fide Romano-catholicâ ad sectam aliquam infidelium, v. g., paganorum aut Judæorum. Quare (ut notant Valentia, 2-2, disp. 1, quæst. 11, puncto 1, diffic. 1; Bannes, ibid. q. 12, art. 1, dub. 1, in solutione ad 2; apud Sanchez, l. 2 Moralium, c. 7, n. 16) in *apostasiâ* duo possunt considerari, videlicet terminus, à quo et ad quem; sive inprimis considerari potest recessus à fide semel susceptâ; et hoc est veluti formale, proprium et essentialiale *apostasiæ*. Secundò considerari potest accessus sive conversio ad sectam aliquam infidelium, et hoc est veluti materiale. Exemplum est in *apostasiâ* latius sumptâ, quâ miles, v. g., deserit castra principis vel ducis sui. Formalis et propria malitia hujus desertionis in recessu à duce et principe sita est, ad quam materialiter se habet ejusdem desertoris transitus in castra adversariorum: esset enim completum

et morte dignum delictum desertionis, etsi nullam amplius militiam sequeretur desertor.

256. Hinc colligitur 1° verissimam esse doctrinam S. Thomæ, sup. ad 3, cum dicit: *Apostasia respicit infidelitatem, ut terminum ad quem est motus recedentis à fide*. Unde *apostasia non importat determinatam speciem infidelitatis, sed quandam circumstantiam aggravantem: secundum illud 2 Pet. 2: « Melius erat eis veritatem non cognoscere, quàm post cognitam retroire »*; est enim certum quòd non sit determinata species infidelitatis apostasia, quatenus respicit terminum ad quem est motus recedentis à fide: nam cum terminus ad quem desertor fidei moveri seu accedere potest, sit triplex, paganismus, Judaismus, hæresis, constat apostasiam secundum se ad hanc triplicem speciem indifferentem esse, atque adeò indeterminatam. Itaque, si Catholicus transeat ad paganismum, erit paganus, si ad Judaismum, id est, si fidem Christi in solâ figurâ retineat, erit Judæus; si transeat ad Calvinismum, Lutheranismum, Jansenismum, id est, recedat tantum à nonnullis fidei punctis, erit hæreticus.

257. Colligitur 2° apostasiam formaliter sumptam esse *aggravantem circumstantiam* respectu infidelitatis. Differt ab eadem penès terminum à quo, videlicet quia apostasia requirit terminum à quo positivum et contrarium, id est, veram fidem antecederet agnitam et receptam. Paganismus autem, Judaismus et hæresis non item. Quod quidem de paganismò et Judaismò certum est; de hæresi verò nobis videtur probabilius, et est magis conforme recepto loquendi modo tum antiquorum, tum modernorum, quidquid nonnulli aliter sentiant. Igitor ad hæresim, sicuti et ad cæteras infidelitatis species, non requiritur transitus à termino positivo catholicæ fidei ad ejus privationem aut formam contrariam, sed sufficit continua quies sub eadem formâ: quemadmodum ut aliquis censeatur fidelis et catholicus, satis est quòd profiteatur Romanam fidem, impertinens autem et accidentarium est, sive ad hanc fidem transiverit à termino positivo et contrario infidelitatis, sive in sinu catholicæ Ecclesiæ educatus perpetuò quieverit sub eadem fide.

258. Nihilominus (ut notant Merinex, 3 p., tr. 1, disp. 9, de Infidelitate, quæst. 1, n. 7, et Steyaert, Aphorism., part. 2, disp. 20, de Infidelitate, n. 8) soli deficientes à verâ fide ad Judaismum vel paganismum vocari communiter solent apostatæ; qui verò, retento utroque testamento, recedunt ab aliquâ veritate revelatâ, simpliciter appellantur hæretici. Unde Julianus imperator, ait Steyaert, apostata dictus est, non item alii imperatores in hæresim lapsi. Lapsus interim in hæresim, facit apostasiam latius dictam. Proinde ad apostasiam à fide propriè dictam necessaria est totius fidei catholicæ desertio.

Apostasia à religione est exitus professi temerarius et illicitus à religione per Ecclesiam approbatâ, animo non revertendi ad eandem vel aliam, sive retento, sive dimisso habitu, quando eò pervenerit, ut extra septa monasterii seu conventûs egressio fiat.

Dicitur 1° : *Exitus professi temerarius et illicitus*;

quia in multis casibus aliquis à suâ religione legitime exire potest sine peccato apostasiæ. Primò animo intrandi religionem strictiorem, petita (ne bonum obedientiæ contemni videatur), etsi non obtentâ licentiâ, dummodò sub prætextu strictioris religionis non lateat levitas et inconstantia puerilis in injuriam ordinis, c. *Licet*, de Regularibus. Secundò ex dispensatione legitimâ, etiam ad minùs arctam, Extravag. *Viam ambitiosæ*, de Regul. Tertiò ex translatione ad episcopatum, juxta Clement. 1, de Elect. Quartò filius, ut subveniat parentibus, quos ante religionis ingressum reliquit in extremâ egestate vel illius proximo periculo. Quintò, ut adeat superiorem causâ injusti gravaminis, nisi huic incommodo aliàs per constitutiones regulares sit provisum, quod ideò additur, quia in nostrâ religione excommunicati sunt, qui prætextu gravaminis vel recursûs ad superiores conventibus sine licentiâ egredierentur.

239. Dicitur 2°: *A religione per Ecclesiam approbatâ*. Ex quo sequitur primò non esse apostatas qui deserunt vota simplicia privatim emissa; 2° non etiam qui deserunt religionem quam professi sunt, si non sit approbata per Sedem Apostolicam, etsi aliquin voverint obedientiam, paupertatem et castitatem: ratio est quia nulla datur vera religio sine assensu et approbatione Pontificis; ergo nullus veræ religionis desertor seu apostata, sine eodem assensu; 3° sequitur ad apostasiam propriè et strictè sumptam non requiri vota solemnia: nam religiosi societatis Jesu, solis biennii simplicibus votis adstricti, per quæ novitii esse desinunt ac veri religiosi efficiuntur, sunt verè et propriè apostatæ, si ab eo statu recedant, ut declaravit Gregorius XIII, bullâ *Ascendente Domino*. Vide Sanchez. Moral., l. 6, c. 8, n. 6.

240. Dicitur 3°: *Animo non revertendi ad eandem vel aliam*, quia imprimis, qui deserit religionem suam, ut sit extra potestatem superioris vel ad vagandum, semper intendens reverti ad suum institutum, non est apostata, sed fugitivus, ut habet communis doctrina theologorum. Similiter, ut supra diximus, non est apostata qui deserit religionem suam animo intrandi aliam strictiorem quanquàm in modo abeundi peccari possit, imò verò etiam in substantiâ contra particularia ordinis privilegia. Vide Herinex, p. 3, tr. 4, disp. 3, quæst. 10, n. 101. Sed questio moveri potest de transeunte à strictiori ad laxiorem sine legitimâ dispensatione. Illic esse verum apostatam et subijci omnibus apostatarum pœnis affirmat Suarez, tom. 3, in 3 part., disp. 31, sect. 6, num. 4. Movetur, quia relinquens statum suum religiosum, et alium invalidè assumens, perinde est ac si religiosum institutum simpliciter ac omninò desereret. At transiens absque legitimâ licentiâ ad laxiorem religionem, transit invalidè, adeò ut nulla sit posterior professio, et nihilominus dimittit professionem priorem. Ergo est verus apostata: actus enim omninò irritus immunitatem non præstat. Interim opinio communis contradicit, à quâ non esse recedendum existimat Sanchez, sup. n. 8. Ratio est quia talis non deserit simpliciter

vitam religiosam, sed certæ religionis institutum, seu mutat potius vitam religiosam, quàm dimittat, cum in quâlibet religione tria vota substantialia emittantur. Nec refert quòd transitus supponatur irritus esse, quia satis est transeuntem non habuisse animum deserendi simpliciter statum religiosum, quod requiritur ad apostasiam. Et quamvis quoad alios effectus perinde sit non efficere et invalidè efficere, non tamen in præsentia, quia omninò deponens statum religiosum sine transitu in aliam religionem qualemcumque, habet animum ab eodem recedendi, qui animus deficit in transeunte ad laxiorem. Ita ferè Sanchez, adducens pro eadem opinione integrum catalogum auctorum.

241. Dicitur 4°: *Sive retento, sive dimisso habitu*, quia sicut habitus non facit monachum, sic nec dimissio apostatam.

Dicitur 5°: *Quando eò pervenerit, ut extra septa monasterii seu conventûs egressio fiat*. Sunt verba Clementis VIII, quibus exprimit apostasiam superioribus regularibus reservabilem. Ratio est quia, si non fiat egressio extra septa monasterii, non erit delictum satis completum et consummatum. Unde quantumvis aliquis percurrat monasterium et medietur fugam seu apostasiam, quamdiù conventu non egreditur, aut quia non potest, aut quia non vult, v. g., mutato proposito, non censebitur perfectus et completus apostata, quamvis formalis apostasiæ reus sit coram Deo. Porro circa præsentem periodum necessaria est triplex reflexio. Prima, quòd per *septa monasterii seu conventûs* intelligatur ultimus monasterii ambitus sive terminus, adeò ut septa monasterii complectantur non solum conventûs ædificium, verum etiam hortum, nemus, rus et alium quemcumque locum, monasterio incorporatum, in quem, per se loquendo, ambulare liceat, non petita superioris licentiâ. Imò etsi superior ex rationabili causâ vel omnibus vel aliquibus religiosis interdixisset ingressum in locum aliquem ex nominatis; qui, non obstante simili interdieto ingrederetur locum prohibitum, etiam intentione deserendi institutum religiosum, non esset hactenus reus perfectæ et consummatæ apostasiæ. Ita Crousers, Kerkhoven, Peyrinis, Fagundez et alii. Secunda reflexio est quòd particula *extra* non denotet quamcumque physicam egressionem, sed moralem. Unde non oportet terminum conventûs aut monasterii, quod attinet materiam præsentem, considerare tanquam physicè indivisibilem, quasi statim apostata censendus esset, qui utroque pede extra muros ultimos conventûs existeret, hic enim, si ad se redeat et revocato priori proposito regrediatur, sicuti moraliter loquendo dici non potest egressus monasterio, sic nec apostata. Requiritur itaque egressus moralis, per aliquot passus, prudenti judicio determinandus; neque sola distantia loci, verum etiam considerata est mora temporis quibus peccator conventu abfuit. Reflexio tertia est quòd, quando diximus requiri ad apostasiam egressum extra septa monasterii, id debeat intelligi per se loquendo, et ex hypothesi quòd monachus fuerit in monasterio. Alioquin dubitandum non est quin sit fu-

turus in omni rigore apostata, qui animo deserendi institutum suum exiret domo seculari, aut aliò per morale spatium abiret extra limites obedientiæ. Quòd igitur nominentur septa monasterii, est exempli gratià, et quia monachus ordinariè in monasterio est.

242. *Apostasia ab ordine* est recessus temerarius et illicitus à sacro sive majori ordine ad statum secularem. Hinc sequitur 1° si quis obtentà legitimè dispensatione papali deserat statum clericalem sacris ordinibus connexum, non esse ullo modo apostatam. 2° Idem dicendum de eo qui etiam proprià auctoritate recedit à minoribus ordinibus vel tonsurà, sive ducendo uxorem virginem, sive viduam, sive suscipiendo officium clericali ordini vel tonsuræ contrarium. Imò nec mortaliter nec venialiter peccaturus est per se loquendo, id est, si absint contemptus, scandalum, levitas et similia. Ratio est, quia nullum exstat præceptum Ecclesiæ, quo talibus prohibeatur vel tractare causas criminales, vel uxorem etiam viduam ducere. Secundò quia canones non aliam pœnam statuunt hujusmodi clericis, quàm privationem beneficii clericalis. Tertiò, quia non magis obligantur isti ad manendum in clericatu quàm novitii in novitiatu. Interim si clericus minorum ordinum habeat beneficium quod dimisso clericatu retineat, etiam hunc esse simpliciter apostatam docent Toletus, lib. 4, c. 18, n. 4; Lesana, verbo *Apostata*, n. 13; Silvester et alii. Sequitur 3° apostatam propriè dictum atque adeò gravissimi mortalis reum esse clericum majoris ordinis, si sine legitimà auctoritate deserat clericatum. Ratio est quia relinquit statum, in quo per talis ordinis voluntariam susceptionem fuerat constitutus simul et obligatus ad divinum servitium ac castitatem servandam sive ex voto sive ex præcepto.

QUÆSTIO II. — *Quas pœnas canonicas inducat apostasia?*

§ 1.—243. Respondeo: Inprimis, apostasia à fide, exterius et interius perfecta, quantumvis occulta subjacet eisdem pœnis quibus hæresis. Patet ex c. *Contra*, de Hæreticis, in 6, ubi Bonif. VIII ordinat contra Christianos ad Judaismum transeuntes, perinde ac contra hæreticos procedendum esse. *Contra Christianos*, inquit, *qui ad ritum transierint vel redierint Judæorum... est tanquàm contra hæreticos*;... *et sicut contra fautores, receptatores et defensores hæreticorum, sic contra fautores, receptatores et defensores talium est procedendum*. Similiter apostatæ à fide, et hæretici eidem excommunicationi involvuntur per bullam *Cœnæ*, § 1, ubi legimus: *Excommunicamus et anathematizamus ex parte Dei omnipotentis... quoscumque... à christianâ fide apostatas ac omnes et singulos alios hæreticos*. Vide Sanchez, l. 2, c. 7, n. 18; Cajetanum, Sum. verb. *Apostasia*; Valentia, 2-2, disp. 1, q. 12, puncto 1, notab. 2; Azorium, tomo 1, l. 8, c. 21, q. 7; Herincx, p. 3, tr. 1, disp. 9, q. 9, n. 99; Zoesium, Comment. in lib. 5 Decret., tit. 9, de Apostatis, n. 1.

244. Secundò, apostata à religione (idem est de fugitivo seu vagabundo) excommunicatus est jure communi, si dimittat habitum religionis. Constat ex c. *Ut periculosa*, Ne clerici vel monachi, in 6, ubi distriktius inhibetur, *ne de cætero aliquis quamcumque religionem tacitè vel expressè professus, in scholis vel alibi temerè habitum religionis suæ dimittat... Si quis autem horum temerarius violator exstiterit, excommunicationis incurrat sententiam ipso facto*. Ex quibus verbis colligitur ad effectum hujus excommunicationis sufficere quòd professus habitum suæ religionis temerè dimittat, sive id faciat animo vagandi, sive animo declinandi potestatem superiorum suorum, sive animo apostatandi. Imò sufficit dimissio qualiscumque, quolibet intentione vel occasione facta, dummodo fiat *temere*. Censetur autem *temerè*, ad effectum incurrendi hanc pœnam, habitum dimittere, non quicumque eundem exiit, etiam mortaliter peccando, sed qui sic absque rationabili causâ eum exiit, ut et mortaliter peccet, et secundum communem usum loquendi dici possit habitum dimisisse, ita nimirum ut talis dimissio sit occasio ad vagandum. Quare si quis ex rationabili causâ, ut propter defensionem vitæ vel famæ suæ, aut ad vitandum grave scandalum dimiserit, non cadit in hanc censuram. Sed neque etiam si ex aliquâ levitate, v. g., ad liberiùs currendum, ludendum vel dormiendum; Sylvius, 2-2, q. 12, a. 1, concl. 3.

245. Tertiò, apostatæ à religione, quatenus præcisè tales, non incurrunt excommunicationem latam, spectato jure communi; Sanchez l. 6, c. 8, n. 20; Suarez, tomo 4, de Relig., tract. 8, lib. 3, c. 1, n. 10 et 31; Navarrus, comm. 2, de Regular., n. 61; Castropalao, tract. 16, de Statu relig., disp. 4, puncto 16, n. 10; Sylvius cit., concl. 2, quæst. 2; Herincx, p. 3, tract. 4, disp. 5, q. 10, n. 112. Colligitur inprimis ex concilio Tridentino, sess. 25, cap. 4, de Regularibus, ubi loquens de iniquè recedentibus à suis conventibus, nullam facit mentionem excommunicationis, sed arbitrio superioris puniendos relinquit. Secundò, quia Paulus IV, in suâ bullâ contra apostatas datâ 1558, jubet eos requiri et ad monasterium reduci; si verò se inobedientes præstiterit, *sint etiam*, inquit, *auctoritate nostrâ majoris Excommunicationis sententiâ innodati*. Tertiò nullibi exstat in jure communi Excommunicatio lata in apostatas à Religione, quatenus tales, ut patebit adducendo textus, qui in rem facere videntur. Itaque

246. Objicies 1° cap. *Ut periculosa*, ne clerici vel monachi, in 6, ubi, ne religiosi vagentur, excommunicatio imponitur dimittentibus habitum, adeoque eandem excommunicationem videntur incurrere apostatæ retinentes habitum, utpote qui lædunt finem constitutionis. — Respondeo à violato fine extrinseco non fieri consequentiam ad violatam constitutionem. Insuper, ut sup. diximus, excommunicatio illa statuitur non ob vagationem præcisè, sed ob vagationem habitu dimisso, imò ob solam habitus dimissionem, ex qua sumi possit vagandi occasio. Lessius, l. 1, c.

41, dub. 13, n. 109; Suarez, de Cens., disp. 31, sect. 6, n. 1, et de Relig., tract. 8, s. 3, c. 1, n. 17; Sanchez plures referens, l. 6 Sum., c. 8, n. 20; Castropal., num. 11.

Objicies 2° cap. *Fin.*, de Apostatis, ubi monachus suspenditur ab executione ordinis in apostasiâ suscepti, quousque à Pontifice dispensatio impetretur. — Respondeo sermonem igitur esse de suspensione, non de excommunicatione. Imò ne ipsa quidem suspensio ibidem infligitur ob delictum apostasiæ, sed ob susceptum sacrum ordinem in illo turpi et infami statu. Quare si nullum ordinem, aut saltem non nisi minorem receperit monachus tempore apostasiæ, non contrahet prædictam suspensionem; Suarez, Sanchez, Castrop.

247. Objicies 3° motum proprium Pauli IV, *Postquam divina bonitas*, quo suspenduntur apostatæ à religione in perpetuum ab omni cujuscunque ordinis ecclesiastici executione, ab omni gradu, ab omnibus beneficiis obtentis et eorum fructibus, ac decernuntur inhabiles ad quoscunque gradus et quælibet beneficia in posterum obtinenda. — Respondet inprimis Sanchez, n. 50, hunc motum proprium non esse receptum, quod etiam probabile existimat Castrop., n. 13. Respondeo secundò, nullam illic excommunicationis mentionem fieri.

248. Quartò, quod de apostatis à religione habitum regularem retinentibus jam dictum est, idem affirmandum de fugitivis, videlicet spectato jure communi non incurrere excommunicationem, si habitum non dimittant. Omnes supra citati. Ratio est eadem, quia nullibi in jure communi excommunicatio in fugitivos quatenus tales lata invenitur. Fateor quidem quòd Extrav. *Viam ambitiosæ*, de Regular., statuatur, excommunicatum fore, qui *vel cum habitu, vel sine habitu, vagando incesserit*; verum id non statuitur ob ipsum recessum aut evagationem, sed ob pertinaciam quâ vagabundus monitus ut redeat, *infra terminum quindecim dierum* redire neglexerit.

Quintò, apostata à sacro vel majori ordine varias incurrit pœnas : 1° Quamdiù persistit in apostasiâ, rejicitur ab accusando aut ferendo testimonio, et est infamis, c. *Alieni*, 2, q. 7, et c. *Beatus*, c. *Si quis*, 3, q. 4; 2° perdit privilegium clericale, si deserens habitum et ordinem, comprehendatur in crimine, c. *Præterea*, de Apostatis. Item si ter ab ordinario monitus militaria noluerit arma deponere, c. *In audientiâ*, de Sentent. excomm. Item si pariter monitus non deferat ullâ ex parte habitum clericalem, c. *Contingit*, eodem.

Sextò, omnis apostata sive à religione, sive à sacro ordine incurrit excommunicationem latæ sententiæ, si matrimonium contrahat seu attentet. Constat ex Clement. 1, de Consang. et Affin., ubi dicitur : *Religiosos, et moniales ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonia contrahentes,.... excommunicationis sententiâ ipso facto decernimus subiacere.*

§ 2. Tenor casus.

249. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi,

Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi simpliciter dicitur *apostasia*.

In Cameracensi legitur, *Apostasia*, quæ in Manuali parochorum de anno 1622, sic explicatur : *Apostasia, à fide quidem, si animo simul et exterius ab eâ ex toto deficiat. A religione, si professus religionem approbatam, sine licentiâ eam deserit, animo non redeundi ad illam vel aliam, sed seculariter vivendi, et si habitum eâ intentione dimittit, vel ut contra jus ad aliam transeat, vel ad vagandum, vel etiam ad fornicandum, alio habitu, ut se occultet, assumpto, est excommunicatus. Ab ordine verò, si in majoribus ordinibus constitutus, propriâ auctoritate recedit ad statum secularem, et si uxorem duxerit, excommunicatus est.*

In Gandavensi Instruct. pro confessariis, n. 7, habet simpliciter, *apostasia* : sed Pastorale Gandavense impressum 1640, sub illustriss. ac reverend. Antonio Triest, casum præsentem in hunc modum explicat : *Per apostasiam intellige primò illam quæ est à fide, quâ quis animo et exterius à fide ex toto deficit. Secundò à religione, ut si prorsus religionem approbatam deserit sine licentiâ animo non redeundi ad illam vel aliam, sed seculariter vivendi. Tertio si habitum eâ intentione dimittit, vel ut contra jus ad aliam transeat, vel ad vagandum, estque talis etiam excommunicatus. Quartò ab ordine, ut si in majoribus ordinibus constitutus, propriâ auctoritate recedat ad statum secularem; si verò uxorem duxerit, est excommunicatus.*

In Ruræmundensi instructio pro confessariis inter casus episcopo reservatos secundo loco recenset *apostasiam à fide, à religione et ab ordine reipsâ exterius perpetratam.*

§ 3. Reflexiones.

250. — 1. In omnibus diœcesibus reservari videtur triplex apostasia, à fide, ab ordine sacro et religione. Quod quidem in Camerac., Gandav. et Ruræmundensi manifestum est ex ipso tenore expressionis. Idem verò videtur esse de diœcesibus cæteris, in quibus simpliciter reservatur *apostasia*. Ita censent pro diœcesi quidem Mechliniensi Arsdekin correct., p. 3, tr. 2, c. 3, et Franciscus Maria, p. 3, tr. 5, c. 4, § 3, n. 10. Pro Leodiensi Chapeauville, tract. de Cas. reserv., parte post., c. 2, q. 1 et 2; Jacobus Marchant, Res. past., tr. 3, cap. 6, n. 2; Manigart, Prax. pastoral., p. 1, c. 10, fol. 253; Notau, tract. de sacram. Pœnit., parte 2, disp. 3, q. 1, art. 3, n. 12, saltem quod attinet apostasiam ab ordine et religione. Pro Tornacensi Boudart, tomo 5, tract. 4, de sacram. Pœnitent., § 14, q. 11. Pro Namurcensi Paradis, p. 2, c. 6, d. 1, saltem quod spectat utramque ultimam speciem. Addit Vanden Perre scribens pro diœcesi Gandavensi, reflex. ad tract. de Cas. res. et reflex. vindic., in materiâ reservationis apud omnes theologos agnosci tertiam speciem apostasiæ.

251. Ratio, quia reservato genere reservata est quælibet vera illius species, ut supra diximus, et in hunc modum probavimus; quidquid negatur vel affirmatur de genere primò intentionaliter sumpto vel distributo, negatur vel affirmatur de quælibet verâ

illius specie. Ob hanc causam reservato simpliciter abortu, censebitur reservatus uterque, tam ille qui est fœtus inanimati, quàm qui est animati. Similiter reservatio hæresis simpliciter positæ complectitur utramque, tam occultam quàm manifestam. Igitur etiam apostasia simpliciter reservata extenditur ad omnes suas species propriè et strictè sumptas. Porro tria membra superius enumerata, esse veras apostasiæ species evincunt communis usus et modus loquendi, cui reservans episcopus, ut dictum est suo loco, sine dubio se accommodat: quæ enim clavis aut mensura potest adhiberi aptior aut magis tuta ad penetrandam aut aperiendam mentem episcoporum, quàm communis usus, id est, acceptio vocum seu terminorum theologis passim usitata? Theologis porrò dari triplicem veræ apostasiæ speciem enumeratam testis est inter cæteros Sylvius, 2-2, q. 12, a. 1, dicens: *Juxta communem loquendi modum triplex est apostasia, à religione, ab ordine, à fide.* Idem præter Arsdekin, Marchant, Manigart, Boudart, Chapeauville cit., docent Filliucius, tomo 2, tract. 22, c. 6, n. 198; Azorius, Instit. mor., p. 1, l. 8, c. 21; Bassæus, verbo *Apostasia*, n. 1; Bannez, q. 12, a. 1; Lesana, verbo *Apostata*, n. 2, 4 et 13; Bonacina, de Censuris in B. C. contentis, disp. 1, q. 2, puncto 1, n. 1; Vallensis in Paratit. seu summar. Decret. expl., lib. 6, tit. 9; Canisius, sum. Juris canon., l. 3, tit. 20; Val. And., Synopsi juris canonici, lib. 5, tit. 9; Glossa, c. *Hi qui*, distinct. 50, et alibi.

252. Confirmatur; quia si unam tantum ex speciesbus apostasiæ reservare velint superiores, solent particulam addere, quæ sensum generalem stringat: sic enim Pontifex in bullâ *Cænæ*, volens excommunicare solos à fide deficientes, id ipsum exprimit dicens § 1: *Excommunicamus... à fide apostatas.* Similiter in decreto Clementis VIII, quo continentur casus superioribus regularibus reservabiles, exprimitur *apostasia* cum expressâ restrictione, *à religione.* Proinde cum nullam similem restrictionem addant episcopi supra nominati, reservantes apostasiam, videntur complecti utramque, tum illam quæ est à fide, tum aliam, quæ est à religione, ac cum sit paritas rationis, etiam tertiam, quæ est à majori vel sacro ordine.

2. In Cameracensi et Gandavensi tertia species apostasiæ restringitur expressis terminis ad sacrum seu majorem ordinem.

253. — 3. In Gandavensi reservatur apostasia à religione, etiam impropriè sumpta, nimirum si religiosus habitum eâ intentione dimittat, vel ut contra jus ad aliam religionem transeat; vel ad vagandum. Secus est de Cameracensi, ubi solummodò confessarius admonetur, fugitivum aut vagabundum, quando dimittit habitum, esse excommunicatum ipso facto, c. *Ut periculosa*, *Ne clerici vel monachi*, in 6, sup.

4. In Cameracensi et Gandavensi monentur pariter confessarii, quòd clerici majorum ordinum (idem est de religiosis et monialibus) si contraxerint vel quantum in se est, attentaverint matrimonium, sint ipso facto excommunicati per Clement. *Unic.* de Consang.

et Affin., sup. adductam; quanquàm excommunicatio nemini sit reservata.

254. — 5. In solâ Leodiensi præter facultatem generalem in casus episcopales, requiritur insuper *specialis* ad absolvendum à quâvis specie apostasiæ: sic enim habet instructio summaria pro confessariis istius diœcesis, n. 17, *noverint autem* (confessarii) *nemini quantumvis potestatem habenti, absolventi à casibus nobis reservatis, veniam esse concessam, ut absolvere possit ab... apostasiâ.* Proinde ut apostata à fide absolvatur in illâ diœcesi, requiritur facultas prædicta, etsi non incurrerit censuram paragrapho primo bullæ *Cænæ* expressam. In cæteris diœcesibus pro solâ apostasiâ à fide facultas *specialis* tum necessaria est cum delinquens præfatam excommunicationem contraxerit. Ratio est quia apostasia à fide per se loquendo est casus papalis, per accidens seu per indultum episcopalis, à quo proinde sine *speciali* facultate in nullâ diœcesi absolvi delegatus, nisi delictum à censurâ separaretur ob ignorantiam delinquentis, aut aliâs, ut supra in Prolegomenis diximus.

§ 4. Corollaria.

255. — 1. Casum non constituit in quâlibet diœcesi apostasia mentalis et interna tantum, vel contra realis aut externa tantum, aut incompleta: ut si quis aut affectu solo, aut solo effectu amplectatur paganismum, aut Judaismum, puta metu mortis, tempore persecutionis, aut intuitu notabilis alicujus commodi vel incommodi; item si religiosus sive retento sive exuto habitu vagetur intra septa monasterii ex efficaci affectu apostatandi.

2. Idem est de transitu à fide catholicâ ad Lutheranismum, Calvinismum, Jansenismum, etc., quia, ut supra diximus, secundum theologos communiter *apostasia à fide* est recessus à totâ fide catholicâ; qui autem ad sectam aliquam hæreticorum transit, v. g., Calvinistarum vel Jansenianorum, manifestum est quòd totam fidem non deserat, sed tantum aliqua illius puncta.

256. — 3. Idem, si religiosus vagetur per locum à superiore graviter interdictum, dummodò supponatur conventui seu monasterio innexus et incorporatus esse, Suarez, de Relig., tr. 8, l. 2, c. 18, n. 4.

4. Idem, si religiosus sive retento sive dimisso habitu deserat septa monasterii ad vagandum cum intentione redeundi aut etiam animo intrandi religionem aliam, quantumvis laxiorem contra juris canonici dispositionem. Excipitur, ut supra diximus, diœcesis Gandavensis, in quâ peccatum reservatum committit, qui vel ad vagandum, vel ut contra jus ad aliam religionem transeat, dimittit habitum.

5. Idem, si septis monasterii physicè egressus, ad se et suum conventum per Dei gratiam tempestivè redeat seu reducat, sine morali recessu per spatium considerabile loci vel temporis. Ratio est quia talis recessus, licèt in foro interno sit mortalis ob malam monachi intentionem, non censetur tamen apostasia consummata, quæ moralem recessum exigit, argum. c. *Divortium*, de Pœnitent., dist. 1, ubi dicitur quòd

brevi reversus recessisse non videatur, si brevi reversa est uxor, nec divertisse videtur. Quot autem passibus debeat religiosus à conventu discessisse, non potest physicè definiri. Existimat Bordonus non sufficere mediam horam, seu potius leucam. Rectius existimat Coriolanus id esse relinquendum prudentis arbitrio.

6. Idem de eo qui invalidè professus defectu ætatis, libertatis vel alterius necessariò requisitæ conditionis, invito superiore aufugeret. Interim concilium Tridentinum, sess. 25 de Regularibus, cap. 19, præcipit, puniri tanquàm apostatam, qui etiam infra primum quinquennium ab emissâ professione, prætextu similis impedimenti dimiserit habitum, non deductis antea, quas prætendit, causis coram superiore suo et ordinario.

257. — 7. Religiosus exemptus ab ordinariâ jurisdictione episcopi, si deserat per apostasiam institutum suum, non incurrit casum episcopo, sed suo superiori reservatum; Chapeauville, q. 3; Manigart 258; Paradis. n. 30. Colligitur manifestè ex decreto Clem. VIII, quo superioribus regularibus potestas datur reservandi apostasiam à religione; quæ potestas risui serviet, si reservans ipse ab hujus apostasiæ delicto non possit absolvere.

8. Ad reservatam apostasiam ab ordine majori requiritur animus laicalis vitæ; quare si habitum dimittat clericus ex levitate, petulantia, vel alio fine, qui non excludat intentionem vitæ et status clericalis, non erit casus; Chapeauville, q. 1; Arsdekin et Manigart, sup. Paradis. n. 11.

9. In nullâ diocesi casu reservato tenetur clericus minorum ordinum, non habens beneficium ecclesiasticum, si habitum clericalem dimittat ex fine laicalis vitæ; Chapeauville, Manigart, Paradis. Aut si quidem sit beneficiatus, sed simul cum habitu dimittat beneficium. Idem.

10. Probabilius committit peccatum reservatum in Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi, et Ruræmundensi clericus minorum ordinum, qui retineat beneficium ecclesiasticum dimisso habitu ex fine vivendi laicaliter. Secus dicendum pro Cameracensi et Gandavensi.

§ 5. Objectiones solutæ.

258. — 1. Objicies : Si tres species apostasiæ censi debeant reservatæ sub vocabulo, *apostasia*, simpliciter expresso, quare non etiam quarta, quæ est à charitate vel obedientiâ per peccatum mortale vel gravem transgressionem præcepti graviter obligantis? Certè S. Thomas, sup. citatus, recenset inter species apostasiæ, etiam illam quæ est à charitate. — Resp. verbis Sylvii, Bannez et aliorum sup., obstare usum communem theologorum, apud quos nomen apostatæ hodiè invidiosus est, quàm ut tribui soleat cuilibet peccatori, etiam graviori.

259. — 2. Objicies ex MSS. olim Lovanii dictatis : Nihil sequitur ex auctoritatibus Boudart, Chapeauville, Notau, etc., supra adductis, nisi tres illas apostasiæ species reservatas esse in illis diocesibus, pro quibus scripserunt auctores memorati, qui episcopo-

rum suorum mentem potuerunt habere perspectam; quod non est extendendum ad alias dioceses, in quibus non constat de eadem mente vel intentione episcoporum. — Respond. : Cùm in diocesi Tornacensi, pro quâ scripsit Boudart; Leodinensi, pro quâ scripserunt Chapeauville, Notau, etc., reservetur simplici vocabulo *apostasia*, rectè horum auctorum iudicium extenditur ad ceteros episcopatus, in quibus eodem vocabulo idem casus reservatus est. Neque ad rem facit quod additur, auctoribus illis episcoporum suorum mentem potuisse esse perspectam; quia vel agitur de mente episcoporum, prout exterius exprimitur, vel prout interius retinetur. Si primum, manifestum est eandem esse mentem episcoporum Tornacensis, Leodiensis, Mechliniensis et reliquorum. Si secundum, id est, si agatur de mente illorum episcoporum quatenus vel animo retentâ, vel privatim significatâ, eatenus non poterit esse regula necessaria confessarii vel pœnitentis.

260. — 3. Objicies : Plurimi auctores, inter quos eximius Steyaert, censent per apostasiam simpliciter expressam intelligi illam duntaxat speciem quæ est à fide. *Apostasia*, inquit Steyaert, explicans hunc casum, quatenus in provinciâ Mechliniensi reservatum, nempe à religione, v. g., ad Judaismum, Turcismum, etc.; ita propriè sumitur et à casu hæresis differt. Ergo iudicio Steyaertii illa sola apostasia est propriè sumpta, quâ receditur à fide catholica. — Respondeo : Non negamus auctores aliquos aliter opinari, sed (quantum nobis apparet) minùs probabiliter. Quod atinet eximium Steyaert si rectè inspicatur, non docet quod objectione prætenditur : cùm enim ait apostasiam à religione, v. g., ad Judaismum, esse propriè sumptam, nullatenus significat, apostasiam ob ordine sacro vel religiosâ professione esse impropriè dictam, sed lapsum in hæresim esse impropriè apostasiam, id quod etiam superius diximus. Itaque Steyaert præscindit ab hac questione, an recessus temerarius ab ordine vel professione contineatur sub apostasiâ simpliciter reservatâ; affirmans interim, quod est certum, sub illo vocabulo reservari recessum à fide, non qualemcumque, v. g., in hæresim, sed qui fit à totâ fide, v. g., ad Judaismum, quia ille solus est *apostasia à fide propriè dicta*.

261. — 4. Objicies S. Thomam sup. O : Si à fide discedat, homo, tunc omninò à Deo retrocedere videtur, et ideo simpliciter et absolutè est apostasia, per quam aliquis discedit à fide, quæ vocatur apostasia fidei; et secundum hunc modum apostasia simpliciter dicta ad infidelitatem pertinet. Ergo, juxta S. Thomam non est vera et propriè dicta apostasia, si quis recedat solummodò à clericatu vel religione. — Respondeo negando consequentiam : non enim prætendit S. Thomas in utroque ultimo casu non esse verum apostatam; sed non recedere à Deo simpliciter sive in totum, in quem modum recedit à Deo desertor fidei : qui enim religionem vel sacrum ordinem deserit, recedit quidem à Deo quoad vinculum charitatis, item quoad vinculum supererogatorium, quo spontè se obligavit, atque hac ratione est verus et propriè dictus apostata; sed citâ

nihilominus possit manere Deo conjunctus quoad vinculum fidei, hinc nondum simpliciter seu in totum deserit Deum. At si insuper fidem abneget, tunc neque vinculo fidei, neque vinculo charitatis manet Deo conjunctus, atque ita simpliciter recedit à Deo et proinde solus fidei desertor hoc sensu est simpliciter apostata. Hanc esse mentem doctoris Angelici colligitur ex contextu : *Contingit, inquit, aliquem apostatare à Deo, retrocedendo à religione quam professus est, vel ab ordine quem suscepit; et hæc dicitur apostasia religionis vel ordinis... Quibus duabus apostasiis existentibus, adhuc potest remanere homo Deo conjunctus per fidem; sed si à fide discedat, tunc omnino à Deo retrocedere videtur.*

262. — 5. Objicies : Apostasia à fide non differt essentialiter ab hæresi : quod enim apostata deficiat à totâ fide, hæreticus ab aliquo illius articulo, fundat differentiam solummodò materialem penes magis et minus. Ergo in diocesibus Antuerpiensis, Buscoducensis, Coloniensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi, apostasia à fide videtur potiùs reservari sub hæresi quàm præsentī casu. — Respond. 1.º : Ob hanc causam sic sentiunt Manigart, Paradis, Notay, volentes per apostasiam intelligi hoc loco illam solam quæ est ab ordine vel religione. — Respond. 2.º : Non est una omnium theologorum opinio de identitate essentiali hæresis et apostasiæ : oppositum enim docent Sylvester, verbo *Hæresis*, q. 2; Canus, l. 12, de Locis theologicis, c. 9, apud Sanchez in Decalogum, l. 2, c. 7, num. 16. Hoc certum, quod differentiam sufficientem inter utrumque agnoscat Pontifex, ut per distinctos terminos anathemate feriat et hæreticos et à fide apostatas, § 1 Bullæ Cœnæ. Cur ergo eadem differentia episcopo non sufficiat, ut sibi separatim reservet hæresim et apostasiam à fide? Certè differentiam ad hunc effectum sufficientem expressis terminis agnoscunt Gandavensis, Cameracensis, et Ruræmundensis, ut supra videri potest.

263. — 6. Objicies : Jam aliquoties dictum fuit ad apostasiam à fide requiri totalem recessum ab eadem : quod si verum sit, transiens à fide catholicâ ad Judaismum, non erit apostata; non enim deserit totam fidem, sed eam solummodò, quæ novo Testamento continetur. — Respondeo negando sequelam, ad ejus probationem dico desertorem esse totius fidei, quæ est propria Romano-catholicis : professio enim veteris Testamenti communis est catholicis et Judæis; Testamenti autem novi solis catholicis propria est.

CAPUT V.

DE BLASPHEMIA

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — *Quid, quotuplex, quale peccatum blasphemia?*

264. Respondeo dicendum quod nomen blasphemiae importare videtur quamdam derogationem alicujus excellentis bonitatis, et præcipuè divinæ. S. Thom., q. 13, art. 1, O. Itaque blasphemia generatim significat omne convicium et maledictum in aliquem præsertim alicujus dignitatis et excellentiæ, quo censu accipitur 1 Cor., 4 : *Blasphemamur et obsecramus*; et ad Titum 3 :

Admone illos.... neminem blasphemare, id est, ut exponit Hieronymus, maledicere et conviciari. Speciatim verò ex usu Patrum et theologorum accipitur strictius pro contumeliâ in Deum. Unde Augustinus, l. de Moribus Manich., cap. 11 : Est autem blasphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque jam vulgò blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere; de hominibus namque dubitari potest; Deus verò sine controversiâ bonus est. Formaliter igitur et propriè definiri potest : Contumeliosa locutio in Deum. Proinde ad blasphemiam inprimis requiritur contumelia, quæ non est aliud quàm alieni honoris aperta violatio. Requiritur secundò locutio, seu ut verbis derogetur honori divino; ex quo colligitur contumeliam esse genus blasphemiae : contumelia enim generatim dicitur omnis inhonoratio, seu omne signum vel factum quo honori alterius derogatur : nam etsi potissimùm fiat verbis, quæ significandi principatum obtinent, sæpè tamen fit aliis signis, ut ex usu probatorum auctorum constat et docet S. Thom., q. 72, art. 1. Alia est igitur contumelia verborum, alia factorum, ut si quis alteri in faciem spuat, si alapa feriat, etc. Sed ea tantum contumelia blasphemiam constituit, quæ verbis agitur; verbis, inquam, formalibus aut virtualibus. Quare satis est si fiat scripturâ aut alio signo vocis vicario, v. g., musicâ, quâ sicuti Dei laudem enuntiamus, sic oppositam laudi blasphemiam exprimere possumus. Denique requiritur ad blasphemiam ut contumelia irrogetur Deo, scilicet directè vel indirectè, de quo infra. Ita Navarrus, c. 13, n. 81; Lessius, l. 2, c. 45, dub. 5, n. 24; Barbosa, part. 3, alleg. 54, n. 85 et seq.

265. Hinc constat blasphemiam esse speciem irreligiositatis, sive peccatum religioni oppositum per defectum, ex suo genere mortale gravissimum, imò ex levitate materiæ nunquàm veniale : uti ex hac parte non potest esse peccatum veniale idololatria, infidelitas vel perjurium. Imò *pejus est* (inquit S. Aug., lib. contra mendacium adversus Priscillianistas, cap. 19) *blasphemare, quàm pejerare, quoniam pejerando falsæ rei adhibetur testis Deus; blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo. Tantò est autem quisque inexcusabilior, sive perjurus, sive blasphemus, quantò magis ea quæ pejerando vel blasphemando asserunt, falsò noverunt esse vel credunt.* Avertit tamen Suarez, l. 1 de Irreligiositate, cap. 6, n. 1, ut sit propriè blasphemia, debere proferri per modum convicii; aliàs si tantum materialiter vel ex levitate aut joco proferatur, censeat fore peccatum levitatis et irreverentiæ, quod tamen limitat Sanchez, l. 2, c. 32, n. 2.

266. Et generatim Marchant, tom. 2, tr. 2, tit. 4, sect. 1, q. 3, in Append., concl. 6, docet excusationes speculativas, quæ à nonnullis doctoribus congeriuntur ad excusandum blasphemos, utpote quòd verba illa sint velut interjectiones commoti animi, quòd ex præcipientiâ et pravâ consuetudine proferantur, à judicio practico et christiano esse rejiciendas : cum enim verba illa, prout hic et nunc proferuntur et audiuntur, nil

aliud præter blasphemiam formalem insinuent, gravem irreverentiam ingerunt; Deus utique non irridetur, et os blasphemi illum condemnat, quidquid sit de intentione ejus. Itaque quæ Deum vel Christum ejus tangunt, et falsitatem, vituperium, irrisiõnem, contemptum Dei sonant (etsi affectus omnis pravus deesset), de genere illorum sunt censenda, quæ non tantum malè sonant, sed ex naturâ suâ horrenda sunt in ore Christiani, adeoque excusationem non admittunt. Præceptum sacè Dei est, non inhonorare Deum, quod ubique, semper et quibusvis circumstantiis obligat sub mortali, maximè cum sit per execrationes, irrisiões et contemptus. Nec levitas materiæ prætendi potest, ubi est objectum illud infinitæ bonitatis et supræmæ sacretitatis; nec indeliberatio favet ei qui quidquid est, Dei est, et in illo vivit, movetur et est. à quo accipit vitam, inspirationem et omnia. Ita Marchant, ubi, quod de indeliberatione dicit, debet intelligi cum grano salis, ut patebit inferius.

267. Potrò quam atrox et inmane delictum sit blasphemia, docemur inprimis multiplici S. Scripturæ testimonio. Ob blasphemiam solebant Judæ scindere vestimenta sua in ejus detestationem et execrationem, ut hoc signo sibi eor intimo dolore tangi et quasi scindi testarentur, Isaïæ 73, v. 1; Actorum 14, v. 13; Matth. 26, v. 63, ubi princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, et nullis jam ampliùs testibus esse opus significat ad Christum capitis condemnandum, postquam se Filium Dei nominasset. Ob blasphemiam filius mulieris Israëlitis præcepto Domini lapidibus fuit obrutus, Levitici 24, v. 14, et v. 16, jubetur Moyses ad filios Israel dicere, *ut qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur*. Ob blasphemiam Antiochus insanabili et invisibili plagâ pereussus fuit, 2 Machab., c. 9, ob blasphemiam Sennacherib cum 185,000 per Angelum Domini cæsus est, Isaïæ 37, v. 36; ob blasphemiam et contemptum Dei Israel, Holofernes manu feminae trucidatus est, Judith, c. 13. Item omnem blasphemiam tollendam monet Apostolus, Ephes. 4, v. 31, Coloss. 3, v. 8, Tit. 3, v. 2, et in ejusdem horrorem declarat, 1 Timoth., 1, quod Hymenæum et Alexandrum tradiderit Satanæ, *ut discant non blasphemare*. Varii insuper blasphematores varias dederunt pœnas pro eodem crimine. Blasphemus Pharaó, dicens: *Non novi Dominum*, mersus est in mari Rubro. Syri dicentes: *Deus montium est Dominus eorum, et non est Deus vallium*, multi à paucis Israëlitis in valle prælio cæsi sunt, 3 Reg., 20. Blasphemus antichristus deieciatur in tartara, Apoc. 13, v. 6, et 19, v. 20. Imò ipse Nabuchodonosor, viso formæis Babylonici miraculo, posuit hoc decretum, *ut omnis populus, tribus et lingua, quæcumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum..., dispereat, et domus ejus vastetur*. Daniel., 3, v. 96.

268. Ejusdem delicti gravitas colligitur ex pœnis per utramque potestatem, civilem et ecclesiasticam in blasphemos decretis. Jus civile, Novellâ 77, blasphemos ultimo supplicio afficiendos decrevit. Verùm pœna mortis jam desuetudine abrogata est, ut relatis

aliis docent Menochius, de Arbitr., casu 375, n. 26, et Farinac., l. 1 Prax., tit. 3, q. 20, n. 64. Jus canonicum, cap. 2 de Maledicis, et cap. *Si quis per capitulum*, 22, q. 1, varias decrevit pœnas tam in laicos quàm in clericos blasphemantes Deum, vel sanctos et maximè beatam Virginem. Similiter in utrosque gravissimis pœnis animadvertunt concilium Lateranense, inchoatum sub Julio II, continuatum sub Leone X, sess. 9; Julius III, constitutione quæ incipit: *In multis depravatis*, et Pius V, constit. *Cum primum apostolatus*.

269. Varias pœnas diversis temporibus in blasphemos in Galliâ auctoritate regiâ decretas fuisse patet tomo 2, p. 1, c. 21 Actorum clerici Gallicani; item ex l. 6 Capitular. regum Franciæ, cap. 101. Item additione 3 ad Capit. reg. Franc., c. 84. Item ex constitutionibus Aurelianensibus sub regibus Francisco II et Carolo IX, quæ quamvis rigidissimæ fuerint, nescio tamen, inquit Marchant cit., *quo pacto regum Galliæ illuc dementiæ pervenerit, ut non nisi blasphemie in eo audiantur, et Gallorum elegantie non nisi blasphemis ornentur cum honore nominis christiani: quod malum in Belgium serpit inter eos qui Gallorum consuetudine plus æquo sunt gavis*. Ita Marchant.

270. Sunt et plurima principum nostrorum edicta in eundem abusum successivis temporibus edita et repetita. 9 martii 1510, 3 martii 1514, 5 aprilis 1556, 9 febr. 1566, et quidem ultimâ novemb. 1517, hic decretum est, ut qualescumque blasphemii et execrabiliter jurantes, severè puniantur, primò pecuniâ arbitrariâ; secundò publicâ in theatrum expositione et liguæ incisione; tertio fustigatione per locum ubi acciderit, et perpetuo banno sub pœnâ mortis sine remissione. Edicto 5 januarii 1518, repetita est ordinatio, sed mitigatæ pœnæ; primò, 60 sol. Fland., secundò, dupli; tertio, tripli, et sex dierum jejunii in pane et aquâ; quartò, expositionis ad sex horas. Demùm edicto de 7 octob. 1551, ordinatum art. 43, ut blasphemii rigidè puniantur per carcerem menstruum in pane et aquâ; gravius qui Deum abjurant animo improbo; præter carcerem lingua transcendatur; aliàs arbitriè in cute luant sine conniventia; alioquin judices statùs sui periculum patiantur. Quæ omnia ostendunt gravitatem istius peccati in omni foro, et atrocissimum blasphemie delictum in ore hominis christiani nullâ ratione tolerandum esse.

Cæterum blasphemia variè dividitur, primò, in parte actûs, qui vel est interior vel exterior. Juxta quam divisionem alia est blasphemia oris, alia cordis. S. Thomas citat. Addunt aliqui blasphemiam operis, cum ipso opere falsum de Deo significatur, v. g., per idololatriam, vel aliis in Deum factorum contumeliis; sed, ut supra dictum, hæc non est propriè blasphemia.

271. Secundò dividitur ex parte modi, idque tripliciter, videlicet in eam quæ sit per verba modi indicativi, et appellari solet enuntiativa; in eam quæ sit per verba modi imperativi et optativi seu per modum imprecandi, et vocatur imprecativa; demùm in eam quæ sit per verba fracta absque enuntiatione aut im-

precatione. Prima committitur, dùm affirmatur de Deo aliquid, quod ei repugnat, aut negatur, quod ei est necessarium: ut si quis affirmet, Deum esse auctorem malorum, injustum, crudelem, personarum acceptorem, aut probroso nomine compellet, vel si quis neget sanctissimam Trinitatem, generationem Verbi, aequalitatem ejus cum Patre, processionem Spiritus sancti ex filio, divinam providentiam, sapientiam, potentiam, bonitatem, etc., aut demùm, si quod Deo est proprium, tribuatur creaturis: eo enim ipso (quantùm est ex parte blasphemantis) deprimitur Deus, quatenus æquatur creaturis in hoc vel illo genere perfectionis; talis erat Blasphemia Phariseorum de Christo dicentium: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia*. Quibus verbis duplicem contumeliam irrogabant Deo, in quantum tribuebant principi dæmoniorum quod divinâ fiebat virtute, et de Filio Dei affirmabant commercium cum diabolo. In eundem modum blasphemia involvitur in omni superstitione, idololatriâ, magiâ, quatenus excellentia aliqua Deo propria, ut potentia, sapientia, bonitas, tribuitur diabolo vel creaturis. Sic Israelitæ, Exodi 32, de vitulo conflati per blasphemiam affirmabant: *Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terrâ Ægypti*.

272. Hi tamen tres modi non distinguuntur specie, sed sunt unius rationis, ut docet S. Thomas cit. ad 3: nam tribuere Deo quod ei non convenit, et negare quod convenit, non differunt nisi secundùm affirmationem et negationem, quæ non variant rationem injuriæ vel contumeliæ, sicut nec rationem potitiæ vel erroris. Ea verò quæ Deo sunt propria, tribuere creaturis, nihil videtur aliud quàm tribuere Deo quod ipsi non convenit: quidquid enim est Deo proprium, est ipse Deus: attribuire autem id quod est Deo proprium, alicui creaturæ, est ipsum Deum dicere idem creaturæ. Ita S. Thomas. Blasphemia *imprecativa* committitur, cùm quis Deo optat vel imprecatur malum aut defectum boni, v. g., dicendo: *Maledictus Deus, pereat Deus, ad despectum Dei, taceat, pudeat, poeniteat Deum*. Eodem pertinet Gallica illa phrasis: *Mort Dieu!* quâ mortem volunt vitæ interminabili. Demùm blasphemia *per verba fracta* committitur, dùm quis nihil negans, affirmans aut desiderans, per despectum, irrisiōem ac indignationem probrosè nominat 1° attributa divina, ut: *O Dei bonitas, sapientia, potentia!* vel: *Vah! qui destruis templum Dei!* 2° Sacramenta, sanguinem aut vulnera Christi; 3° membra Christi, beatæ Virginis vel sanctorum, quam blasphemiam Lessius vocat *dehonestativam*.

273. Tertiò dividitur blasphemia ex parte materiae in hæreticalem et non hæreticalem. Non hæreticalis est, quæ hæresim non significat. Talis plerùmque est, quæ committitur imprecando, optando, imperando sine affirmatione vel negatione, etc. Hæreticalis est, quæ hæresim continet. Talis est plerùmque enuntiativa, cùm videlicet tribuitur Deo quod illi non convenit, vel negatur quod convenit, vel transfertur in creaturam. Ad hanc blasphemiam non requiritur ut proferatur ex errore pertinaci contra fidem, sed suffi-

cit objectum vel significatum ejus, fidei repugnare, ut observat Castropalao, tract. 17 de Vitiis oppositis Religioni, disp. 2, punct. 2, § 3, n. 1. Ob quam causam Sporer, tr. 2 in 1 præcept. Decalogi, c. 10, sect. 3, § 1, n. 12, distinguit blasphemiam hæreticalem ab hæreticâ, quòd hæc, non illa, præter significatum fidei repugnans, exigit assensum internum et erroneum cum pertinaciâ, adeò ut duplex involvat peccatum mortale, et blasphemiae, et infidelitatis internæ et externæ, seu perfectæ hæresis. Exempla blasphemiae hæreticalis sunt: 1° in horribili illo et prorsus abominabili vocabulo *Sacre Dieu!* quo boni omnis centrum et originem vocant *scelestum, damnatum, execrabilem*; vox enim *sacre* apud Gallos æquivoca est, significans primò idem quod *venerabile et consecratum*; secundò idem quod *scelestum et execrabile*. Ita discimus ex dictionariis Gallico-Flandris, signanter illo quod Antuerpiæ impressum est apud Joannem Keerbergue, anno 1593. Eandem æquivocationem patitur vocabulum Latinum *Sacer*, de quo Calepinus:

274. « *Sacer*, inquit, idem quod venerabile et consecratum... Capitur nonnunquàm pro execrando, scelesto. Virg., lib. 3, Æneid.:

« *Quid non mortalia pectora cogis*

« *Auri SACRA fames!*

« Antiquitùs homo *sacer* dicebatur, qui post diras executiones pestis, alteriusve calamitatis expiandæ gratiâ alicui deorum immolabatur; quamvis per translationem etiam latius accipiatur pro quovis homine sceclerato et detestabili. Ita doctissimus Calepinus. Porro in malam partem, id est, sensu posteriori hoc vocabulum sumunt homines, quando Deo tribunt ex iracundiâ, impatientiâ, desperatione aut malâ consuetudine; ut sumunt idem vocabulum, quando, quod satis frequens, cani vel diabolo jungunt, ubi sinè manifestâ stultitiâ dici non potest, proferentis intentionem esse affirmare de cane vel diabolo sanctitatem. Exemplum blasphemiae hæreticalis est, 2° in vocabulo pariter horribili et execrando *Je renie Dieu*, renego Deum, ejuro, desero, detestor; videlicet quo Dei bonitas, amabilitas, existentia denegantur. Ita Castrop, sup. n. 2; Lessius, n. 27; Zoesius in l. 5. Decretal., tit. 26, n. 2. Exemplum est 3° quando humana veritas et certitudo comparatur divinæ, ut cùm aliquid affirmando dicitur: *Tam verum quàm Deus, est*. Quam propositionem blasphemiam esse docent Covarruv., de Paot., 1-p., § 17, n. 9; Suárez, lib. 1, de Blasphemiâ, c. 6, n. 12; Barbosa, 3 p. de Pot. episc., alleg. 51, n. 92. Zoesius citatus. Ratio est quia illa comparatio divinæ veritatis adducitur ad firmandum veritatem objecti creati, quatenus affirmatur aequalitas inter veritatem creatam et incomparabilem, inacessibilem veritatem divinam. Ergo committitur blasphemia, non qualiscumque, sed hæreticalis, quæ in eo sita est, creaturæ tribui, quod proprium est Creatori. Interim certum videtur, horum verborum malitiam multum pendere ab intentione proferentis, qui, si æqualem cum Deo certitudinem

et infallibilitatem vellet objectis creatis tribuere, sine dubio blasphemus hæreticalis esset; secus, si tantummodò similitudinariam. Ita Medina, Lopez, Azorius, Sanchez et alii, quos citat et sequitur Castrop., n. 4.

275. Quartò dividitur blasphemia ex parte voluntarii, in directam et indirectam. Directa est quæ fit destinata intentione inhonorandi Deum, ut quæ ex desperatione, odio Dei aut adversâ fortunâ sæpius profertur. Indirecta, quæ quidem non profertur ex formali intentione improprietatis; sed tamen satis deliberatè cum notitiâ vel ignorantia vincibili rei significatæ. Taliter blasphemant qui non quidem ex odio Dei, sed ex iracundiâ, impatientiâ, passione in hominem, pecus vel rem inanimatam voluntariè proferunt usitatissima illa vocabula Gallica, *Mort Dieu! Sacre Dieu! Je renie Dieu!* qui enim scienter et seriò profert verba blasphemiam significantia, eo ipso convincitur, virtualiter et indirectè velle convicium aut improprium Dei.

276. Quintò dividitur ex parte termini in illam quæ proximè et immediatè Deum respicit, ut in exemplis hactenus allegatis, et in alteram, quæ tendit proximè in aliquid Deo sacrum, vel ad eundem peculiariter relatum, v. g., in sanctos, quatenus, injuria vel contumelia his illata redundat in Deum. Unde S. Thomas ad 2 dicendum, inquit, *quòd sicut Deus in sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ Deus in sanctis efficit, ita et blasphemia, quæ fit in sanctos, ex consequenti in Deum redundat.* Debet esse maledictum in sanctos formaliter seu quatenus sancti sunt, adeoque cum habitudine ad Deum formali vel virtuali. Quare si contumelia jactetur in sanctos, non ut sunt sancti sive beati, sed ut nobiscum homines fuerunt in terris, non erit propriè blasphemia, v. g., si quis dicat, Adamum fuisse gulonem, Magdalenam peccatricem, Petrum calvum vel piscatorem, Paulum persecutorem Ecclesiæ, Crispinum et Crispinianum sutores, etc.

QUESTIO II. — An, quandonam et qualiter peccent, qui habent consuetudinem blasphemandi, incautè jurandi? etc.

277. Respondeo, inprimis ipsam blasphemandi, incautè jurandi aut generaliter peccandi consuetudinem præcisè, non esse peccatum speciale. Ratio est quia, si loquamur de consuetudine formaliter sumptâ, hæc non distinguitur ab ipsis peccati actibus, ex quibus coalescit, adeoque non est eatenus speciale peccatum. Antecedens est certum, quia consuetudo formaliter sumpta nihil est aliud, nisi aggregatum ex repetitis actibus, ita ut singuli actus sint partes integrales, constituentes unam multitudinem, unum aggregatum, quod appellatur consuetudo. Si verò loquamur de consuetudine, prout est quædam inclinatio, ex actibus repetitis genita, eatenus quidem est habitus vitiosus, movens et inclinans ad malum, sed in tantum non potest equidem esse formale et actuale peccatum, quod in solo actu ejusve omissione reperiri potest. Vide Sanchez, l. 3 Mor., c. 5, n. 4, et ab eodem ci-

tatos Sotum, Medinam, Azorium, Ledesma, Suarez, Vega.

278. Secundò, qui scienter et voluntariè frequentatis actibus contrahit consuetudinem peccandi, v. g., qui frequenter repetit blasphemias, perjuriam, etc. simul advertens, sensim sibi consuetudinem illorum peccatorum ingenerari, bis graviter peccat, 1º blasphemias aut perjuriis vel peccatis similibus secundum se consideratis; 2º quatenus voluntariè ponit causam secuturis blasphemias, perjuriis vel similibus malis: licet enim blasphemias (idem est de similibus) ex consuetudine vel habitu inveterato supponerentur formaliter non esse peccata, ob defectum voluntarii, v. g., si omninò indeliberatè et naturali quasi impetu fiant, ipsa tamen voluntas ponendi earum causam, videlicet consuetudinem per frequentos actus, satis deliberata fuit, ideoque duplicatam sortitur malitiam, et ab actu deliberatè frequentato, et à prævisis secuturis actibus, indirectè saltem volitis, etsi materialiter tantum malis.

279. Hinc sequitur 1º quòd bis mortaliter peccent, qui usu quotidiano advertunt sibi fieri consuetudinem Gallicarum blasphemiarum, *Mort Dieu!* etc. Sequitur 2º illum qui contraxit similem consuetudinem, non satisfacere in confessione exprimendo numerum blasphemiarum, perjuriarum, etc., sed insuper debere addere, peccata eadem tandiù et toties multiplicata esse, ut tandem fecerint voluntariam consuetudinem. Sequitur 3º non sufficere, quòd talis homo doleat de peccatis præteritis atque etiam firmum de cavendis futuris propositum habeat, nisi ita sit efficax, ut se extendat etiam ad propinquas occasiones declinandas et cavenda ac tollenda pericula peccatorum, quantum moraliter loquendo potest fieri. Sequitur 4º quòd confessarius talem compellere possit ac debeat ad fingendum lusus, tabernas, potitationes et similia quibus blasphemandi aut pejerandi consuetudo alitur aut fovetur.

280. Tertiò qui ita contraxit consuetudinem blasphemandi, pejerandi, etc., tenetur sub peccato mortali operam dare ut vincat et superet consuetudinem. Quia dum quis advertit suam pravam consuetudinem similium peccatorum, et quantum potest, deponere non conatur, censetur eam velle et approbare, et consequenter etiam censebitur indirectè velle ipsas blasphemias, etc., ex illâ consuetudine secuturas, ideoque peccat formaliter et manet in continuo statu peccati mortalis.

281. Hinc sequitur 1º, qui habent consuetudinem utendi vocabulis gallicis sæpius repetitis, reos esse peccati mortalis, si non adhibeant media opportuna vel necessaria consuetudini superandæ: v. g., si non abstineant lusu, potitationibus et consortio illarum personarum à quibus noverunt sibi esse periculum delinquendi. Sequitur 2º tales non excusari, quòd blasphemias et perjuriam ex quodam naturali impetu inveteratæ consuetudinis aut vitiosi habitus, præcipitantis et prævenientis rationem seu deliberationem erumpant; quia, licet sæpius, stante simili consuetudine, blasphe-

miae et perjuria non sint in se ac directè voluntaria, sunt tamen indirectè et in causà voluntariè et culpabiliter relicta vel non ablata. Sequitur 3° non etiam excusari obtentu passionis et iracundiæ, quia id ipsum provenit ex consuetudine non ablata, quòd in aliquam iracundiam aeti, blasphemias huiusmodi utantur. Similibus non assueti, timorati homines, quanquàm et ipsi in aliquam passionem assurgant aut moveantur, istis impropriis abstinant. Sequitur 4° non excusari titulo ignorantiae, seu quia nesciunt vel saltem non satis penetrant vim et significationem verborum: est enim ignorantia vincibilis et supina; quia si nihil mali subesse per errorem invicibilem iudicarent, non paterentur inde remorsum conscientiae, quem confessarii experiuntur.

282. Quartò, qui habet consuetudinem blasphemandi, pejerandi vel jurandi indiscriminatim verum et falsum, toties peccat mortaliter, quoties recordatur illius pravae consuetudinis, eamque extirpare non curat: ut si quis habeat concubinam, et advertens peccandi periculum, eandem non dimittat, aut si possessor alieni et memor suae obligationis, nihilominus restitutionem voluntariè differat. Ita Suarez, Valentia, Ledesma, Sanchez, Reginaldus, Bonacina apud Castropal., tract. 14, disp. 1, punct. 9, n. 4. Ratio est quia quoties recordatur blasphemus, perjurus, etc., consuetudinis suae, eamque, cum possit, corrigere negligit, convincitur amare causam sequentium peccatorum.

283. Quintò, consuetudinarius perjuriorum aut blasphemiarum, v. g., *Mort Dieu!* etc., si non adhibeat media vel à confessario praescripta vel aliàs opportuna ad vincendam consuetudinem, ac nullà secutà emendatione in eodem statu frequentius redeat, per se loquendo sine absolutione dimittendus est. Ratio est quia est in voluntarià consuetudine peccati mortalis gravissimi: quod de perjurio quidem propriè et strictè sumpto sine ullà dubitatione manifestum est; nec minus certum de Gallorum execrandis blasphemias, toti Belgio jam usitatis: per primam enim, ut supra diximus, Deo immortalis imprecantur mortem; per alteram, bonorum omnium fontem et finem vocant detestabilem et sceleratum. Quà quidem blasphemiam nescio quid gravius cogitari possit. Ne ipsi quidem Judaei, crucifixo Christi talia impropria eidem objecisse leguntur; neque gentiles aut idololatre deorum suorum simulacra similibus probris lacerant. Vocabula sunt horribilia et penitus fugienda christianis, quorum usus cum scandalo haereticorum in Belgio inveterascit et quotidie radices firmiores agit, adeò ut jam non adulti solùm ac genii robustioris homines, verùm etiam pueri, parentum exempla quotidiana imitati, priusquam Deum noverint vocare patrem, vocent scelestum et execrabilem ac velint mortuum. De adultis verò catholicis res indignissima est, hominem fide Christi Romano-catholicà institutum, tot et tantas blasphemias in ejus faciem evomere eodem illo ore quo sacratissimum ejus corpus et sanguinem statis temporibus gustat.

Sextò, qui habet consuetudinem inveteratam bla-

sphemandi, pejerandi, etc., sed adhibet, quantum potest, media per confessarium praescripta vel aliàs opportuna consuetudini superandae, non peccat formaliter, si nihilominus ex impetu quasi naturali restantis habitus, libertatem praeveniens pejeret seu blasphemet.

QUAESTIO III. — *An blasphemia, perjurium et similia in ebrietate commissa, sint reservata?*

284. Respondeo: Inprimis, ebrietas imperfecta, quàm videlicet alteratur quidem sensus, sed non aufertur, sicuti relinquit liberum et voluntarium, sic pariter relinquit locum casui reservato. Secundò, secus dicendum est de ebrietate perfectà, sed involuntarià, ob ignoratam, v. g., fortitudinem potus et habitudinem subjecti: hæc enim facit, ut blasphemias, perjurium et similia in perfecto mentis exilio jam commissa, nullatenus sint voluntaria, sive directè aut in semetipsis, sive indirectè aut in causà, ut per se patet. Tertio idem est, si ebrietas perfecta supponatur venialiter peccaminosa: quia peccata inde secuta non possunt perfectè voluntaria esse: voluntarium enim effectus non potest excedere voluntarium causae, quando nimirum effectus in solà causà voluntarius est. Quartò, idem est rursus, si quidem perfecta ebrietas perfectè sit voluntaria, sed tantum quatenus ebrietas est, eo scilicet, quòd operans nec praeviderit nec praevidere potuerit blasphemias vel perjuria ex ebrietate secutura, puta, quia omninò inexpertus.

285. Ratio est quia effectus malus, emotà per ebrietatem mente, secutus, non est voluntarius in se, ut patet et supponitur, non etiam in suà causà: hæc enim tantum est voluntaria materialiter, non autem quatenus causa est illius effectus; quia ordo seu respectus causalitatis inter ebrietatem, v. g., et blasphemiam supponitur invincibiliter ignorari. Quare c. *Sanè*, 15, q. 1, commissa per ebrietatem dicuntur committi per ignorantiam, et c. *Inebriaverunt*, eadem causà et quæstione dicitur, culpandum fuisse Loth, non quantum incestus, sed quantum illa merebatur ebrietas. Hinc etiam, si taliter ebrius interficiat hominem, in foro civili non tenetur de homicidio, arg. 1. *Infans*, ff. *Ad legem Corneliam*, de Sicariis, ubi dicitur: *Infans vel furiosus, si hominem occiderint, lege Cornelia non tenentur, cum alterum innocentia consilii alterum fati infelicitas excuset*. Ebrietas autem est voluntarius furor et intermittens amentia. Item in foro ecclesiastico non incurrit irregularitatem per Clement. *Si furiosus*, de Homicidio, his verbis: *Si furiosus aut infans seu dormiens, hominem muliet vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit*. Covarruvias, 2 p., dictæ Clement., § 4, n. 3 et 4; Navarrus, cap. 27, n. 231; Henriquez, lib. 14, c. 15, n. 7; Avila, 7 p., disp. 6, sect. 1, dub. 12 et 15.

286. Itaque quæstio instituitur de ebrietate perfectà et perfectè voluntarià, non solùm quatenus ebrietas est, sed etiam quatenus causa est effectus peccaminosi, vel directè intenti ab operante, vel praevisi. Ad quæstionem sic institutam, negativè respondent Oliverius Mazuchellus, tract. de Cas. reserv., disp. 2, cap. 16,

q. 3, n. 55; Graffius, in Praxi, lib. 1, c. 10, n. 52, apud Dianam, parte 10, tract. 14, resol. 68. Respondent, inquam, blasphemum aut perjurum in casu, etiam suppositis aliis supponendis, non committere peccatum reservatum, idque, ut addit idem Mazuchellus, etiamsi quis vinum sumeret usque ad ebrietatem ex fine et intentione blasphemandi aut pejerandi. Ratio hujus opinionis est, quia blasphemia, perjurium et similia, licet cum deliberatione inchoentur in sua causa, cum eadem tamen non consummantur. Imò si propriè velimus loqui, nec ipsa ebrietas passivè sumpta, nec quæ ebrietatem sequuntur mala, formaliter et in se peccata sunt; quia non dependent proximè et in se à voluntate, ut actiones liberæ, sed potius ut effectus consequentes, qui posita semel causa, non sunt ampliùs in nostrâ potestate; posito enim potu largiore vini, eoque in stomachum infuso, non sunt in nostrâ potestate opera quæ inde sequuntur. Atqui de ratione peccati est esse liberum et in nostrâ potestate. Confirmatur, quia aliter actiones externæ peccatorum dependent à voluntate liberâ, aliter hæc opera: illæ enim ita dependent, ut omni momento sit in nostrâ potestate, eas inchoare vel non inchoare, et inchoatas abrupte vel continuare. Unde ipsæ per se sunt propriè voluntariæ, laudabiles vel vituperabiles, peccata vel merita; quia secundum se assidue à voluntate pendent et conservantur, ac proinde ab eadem informantur et veluti animantur ad constituendum unum perfectum opus morale. Hæc verò non sic, sed remotè solum à voluntate liberâ pendent, nimirum quatenus liberè facta est applicatio causæ, quâ posita naturaliter et necessariò sunt secutura, nec ampliùs in nostrâ potestate est, ea inchoare vel differre. Unde per se non sunt peccata formalia; sed solum ut considerantur in liberâ applicatione causæ inebriantis, in quâ dicuntur voluntaria.

287. Quod ut rectius intelligatur, notari possunt in proposito quatuor actus. Primus est voluntas illa quâ quis expressè vel implicite vult se inebriare, etiamsi videat periculum blasphemiarum, perjuriorum et similibus ex ebrietate impendere. Secundus est potatio. Tertius est operatio potûs, quâ tollitur usus rationis. Quartus est blasphemia vel perjurium. Primus est fons totius mali, et in eo residet tota culpa. Secundus est actio libera, assidue pendens ex illâ voluntate; unde cum illâ constituit integrum et completum opus morale. Tertius est effectus secundi, qui posito secundo naturaliter et necessariò sequitur. Quartus sequitur ex tertio. Itaque cum tertius et quartus per se non pendeant à voluntate liberâ, sed solum ratione secundi, non sunt etiam per se peccata, sed solum ut continentur in secundo tanquam causâ. Ita Lessius, lib. 4, cap. 3, dub. 3, n. 29.

288. Dices: Ad hoc ut homicidium, vel incendium sit reservatum, sufficit esse voluntarium in causâ, saltem propinquâ; unde casum reservatum incurrit, qui deliberatè alicui infligit lethale vulnus, etsi vulneratus diebus aliquot supervivat. Item qui alicui propinavit venenum, censebitur homicida, etsi statim non sequa-

tur mors. Item qui carbonem ignitum vel titionem supponit materiæ inflammabili, censetur causa incendii postea secuti. Atqui tamen in his casibus mors vel incendium non est voluntarium in se, proximè aut immediatè, sed tantum in causâ liberè positâ. Positâ enim causâ sequitur mors, sequitur incendium naturaliter et independentè à præsentì voluntate ac libertate operantis, ad eum ferè modum, quo sequitur naturaliter blasphemia vel perjurium, positâ voluntariè ebrietate. Respondeo disparitatem esse, quòd homicidium et incendium in casu objectionis sint voluntaria et consummata proximè, et in se, exterius et interius, quantum est ex parte agentis, adeò ut solus terminus sit independentis à præsentì voluntate et libertate; id est, occasio et incensio activè sumpta liberè ponitur, quanquam ipse incendii progressus et homicidii terminus sive mors deinceps sequantur naturaliter.

289. Porrò consummatio ex parte termini solum requiritur per modum conditionis, sine quâ non. Alioquin quòd ipsa actio, quantum est ex parte agentis satis sit consummata, constat 1° quia nulla ampliùs necessaria est actio vel causalitas ex parte vulnerantis aut incendientis ad effectum reservationis, dummodò mors et combustio subsequantur. Constat 2° quia, si requireretur, ut ipse terminus homicidii vel incendii pendeat proximè à voluntate aut libertate agentis, jam nunquam, aut rarissimè locus esset reservationi: rarissimè enim contingit ut vulneratus in momento moriatur, aut incendium ipso initio sit tam notabile quam requiritur ad reservationem. Aliud est de blasphemâ, perjurio vel similibus in ebrietate commissis; quia in hoc casu non solum terminus actionis, sed ipsa actio ponitur sine libertate: inebriatio enim non est blasphemia, sicuti inflictio lethalis vulneris est occisio, quantum est ex parte agentis.

290. Itaque hæc sententia est probabilis. Oppositam (apud eundem Dianam eodem loco) docent aliqui innominati, quibus addi potest Bosco, disp. 8, sect. 4, concl. 7, n. 117, admittens, quòd homicidium, pollutio et similia in somno vel ebrietate prævisa et intenta, sint peccata reservata, et eisdem pœnis puniantur, quibus commissi in vigiliâ. Ratio hujus opinionis esse potest, quòd blasphemia (idem est de similibus) in ebrietate commissâ habeat ea omnia quæ ad casum reservatum requiruntur; quia 1° est interna seu formalis, non quidem quando in se committitur, sed quando causa ejus voluntariè ponitur. 2° Est externa, ut supponitur, quia realiter et externè in ebrietate commissâ. 3° Est voluntaria, quia voluntarium propriè sumptum dividitur in directum, quod in se intenditur, et indirectum, quod in alio. Ceterum, sufficere ad reservationem voluntarium indirectum probatur 1 quia sufficit ad censuram. Bonacina, de Censuris, disp. 4, quæst. 1, puncto 4, n. 8, dicens quòd qui mandavit alteri percussionem clericum, incurrat excommunicationem eo tempore quo dormit, si tum impleatur mandatum seu fiat percussio. Item Suarez, de Censuris, disp. 5, sect. 1, n. 2, dicens; si præceptum

esset sub excommunicatione assistere missæ vel matutino officio, et aliquis prævidens vel culpabiliter non præcavens futuram omissionem sese inebriaret aut somno circa illud tempus traderet, censuram incurreret, non quando se inebriat aut somno tradit, sed quando omittit per ebrietatem aut somnium voluntariè procuratur. Idem docent Coninek, disp. 13, dub. 2, n. 47; Sayrus, l. 1, c. 8, n. 3; Filiucius, tract. 11, c. 5, n. 132.

291. Probatur 2°: Voluntarium indirectum sufficit ad irregularitatem. Quare si quis prævideat in suo somnio vel ebrietate periculum homicidii vel mutilationis futurum, et nihilominus nullâ adhibitâ cautione somno se dedat, vel se inebriet, erit irregularis, si homicidium vel mutilatio subsequatur. Suarez, disp. 46, sect. 1, n. 12; Molina, tomo 4, disp. 71, n. 3; Navarrus, c. 27, n. 250; Toletus, l. 1, c. 74, n. 6; Castrop., disp. 6, puncto 15, § 5, n. 3; Avila, p. 7, disp. 6, sect. 1, dub. 12 et 13; Covarruv., Clem. Si furiosus, p. 2, § 4, n. 3 et 4; Sayrus, l. 6, c. 17, n. 35. Probatur 3°: Qui in hunc modum hominem interfecit, tenetur de homicidio in foro civili, puniendus saltem poenâ arbitrariâ. Zoesius, lib. 48 Digestorum, tit. 8, n. 59 et 60, citans Menoch., Tiraq., Covarruv., Peckium. Imò Carolus V gloriosæ memoriæ imperator sanxit edicto 7 octobr. 1531, art. 32 et rursum 30 jan. 1545, art. 2, ne ebrietas in cædibus aliisque excessibus et delictis excusationem adferat. Et quidem priori edicto statuit, ut similes delinquentes duplici afficiantur poenâ, primò propter delictum, deinde propter ebrietatem. Id autem statuit prudentissimus imperator, quia propter frequentiam ebrietatis in suis ditionibus et usum quotidianum supposebat, delinquentes non extra culpam. Peckius in reg. 25 juris, n. 5. Denique occidens aut aliter damnificans in ebrietate, somno, furore, tenetur ad restitutionem, si damnificatio in causâ fuerit voluntaria. Bonacina, de Restit., disp. 2, quæst. ult., sect. 2, puncto 2, n. 7; Sporer, tr. 5 in quintum præcept.; Dec. c. 5, n. 188, dicens esse communem; Lacroix, l. 3, p. 2, n. 296; Azorius, p. 5, l. 2, c. 15.

§ 2. Tenor casus.

292. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurensi nihil dicitur de blasphemia. In Cameracensi et Leodiensi reservatur *publica et enormis blasphemia in Deum vel sanctos*. In Coloniensi tum juxta synodum, tum juxta Agendam recentiorum, *blasphemia magna seriòque prolata*. In Ruræmundensi, *publica et enormis blasphemia vel contumelia in Deum vel sanctos*.

§ 3. Reflexiones.

293. — 1. Conveniunt Cameracensis, Coloniensis, Leodiensis et Ruræmundensis in genericâ notione blasphemiae, quæ, ut supra dictum, committitur verbis formalibus aut virtualibus. Sed Ruræmundensis reservat insuper *contumeliam in Deum vel sanctos*, quæ non solum verbis, verum etiam factis committitur, ut itidem diximus; est enim contumelia ge-

neratim sumpta, *honoris alieni aperta violatio*. Ut igitur honorem alienum tam verbis quàm factis violare possumus, ita utroque modo committere contumeliam propriè et strictè sumptam. Respiciunt itaque se blasphemia et contumelia, ut magis et minus communia. Omnis blasphemia est contumelia, sed non convertitur.

294. — 2. In Cameracensi, Leodiensi et Ruræmundensi, requiritur ad reservationem, ut blasphemia sit *enormis*; in Coloniensi, ut sit *magna seriòque prolata*. Porro nulla differentia nisi litteralis videtur esse inter blasphemiam *magnam et enormem*, ut nulla est inter *magnum et enorme vulnus*, inter *magnam et enormem* clericæ percussione. Quænam verò blasphemia debeat censeri *magna* seu *enormis*, rectius determinatur prudentis arbitrio quàm generali regulâ. Considerari inter cætera debent qualitas proferentis, audientis, loci, temporis, objecti, voluntarii. Chapeauville, Manigart, Marchant, Notau in hunc casum, Henno in Reflexionibus ad casus dioc. Camerac. In eundem modum resolvit ejusdem diocesis Cameracensis Pastoralis, præsentem casum in hunc modum explicans: *Enormis autem est blasphemia, quæ deliberatè fit et ex odio, vel ex affectu detestandi, contemnendi aut irridendi Deum vel sanctos, sacramenta, imagines sacras, reliquias. Id autem ex qualitate personarum, locorum, temporum, aliarumque circumstantiarum judicandum est. Itaque inprimis debet attendi objectum: non enim omnes blasphemie sunt inter se æquales; nam blasphemia hæreticalis est gravior non hæreticali, quia præter contumeliam continet infidelitatem.*

295. Imò etiam, quod attinet præcisam blasphemiae rationem et malitiam, videntur inæquales esse; videtur enim gravius committi peccatum in ratione blasphemiae, si quis Deum dicat peccare, quàm errare; item si quis neget Christi divinitatem, quàm si membra ejus indecorè nominet. Secundò considerari debet *qualitas personæ*; homo enim Romano-Catholicus et timoratae conscientiae non tam facilè præsumitur seriò et deliberatè in imagines vel reliquias sanctorum blasphemiam protulisse, quàm hæreticus aut perditæ conscientiae. Tertiò debet considerari *voluntarium*: est enim certum, peccatum multo *enormius* esse, si blasphemia procedat ex odio vel desperatione, adeòque si Dei inhonoratæ directè intendatur, quàm si solummodò indirectè per impatientiam quamdam, iracundiam aut consuetudinem. Quartò attendi debet *circumstantia loci*: quia si blasphemia proferatur coram pluribus, iisque timoratis, erit *enormior* non quidem in præcisâ ratione blasphemiae, sed scandali, quàm si clanculò vel privatim proferatur. Quintò consideranda est *circumstantia temporis*: si quis enim à nemine laceratus inter loquendum blasphemias deliberatè misceat, peccat gravius quàm si id ipsum faciat, dum ab altero injustè invaditur circa vitam, famam, fortunam.

296. — 3. In diocesisbus Leodiensi et Ruræmundensi requiritur insuper, ut blasphemia sit *publica*. Sed difficultas est, an sufficiat notitiam facti vel delicti pervenisse ad partem majorem communis viâ

famæ, seu an sufficiat, blasphemiam esse *famâ publicam*, an verò debeat esse *publica facto* seu coram majori parte communitatis commissâ. Hoc ultimum affirmant Jacobus Marchant, n. 19; Diana, p. 10, tract. 14, resol. 68; Vidal in arcâ Theologiæ moral., tit. de Blasphemiâ, inq. un., n. 38; Lacroix, l. 6, p. 2, n. 1646; Castrop., de Sacram. Pœnit., tract. 23, puncto 15, § 2, n. 9; Manigart, part. 1, c. 10, fol. 335. Contrarium docent Chapeauville, c. 19, q. 1; Henno, tom. 8, de Pœnit., disp. 8, q. 8, a. 5; Notau, de casu 19, n. 38; Barbosa supra, n. 105, atque hæc opinio videtur verior et tenenda, quia theologi communissimè appellant *publicum*, quod est notum communitati aut majori ejusdem parti; sive communitas in notitiam venerit facto publicè commissio, sive famâ seu relatu, de quâ re videri possunt, quæ supra diximus de adulterio notorio.

297. — 4. In diœcesi Cameracensi requiritur quidem, ut blasphemiam sit similiter *publica*; sed ad sensum pastoralis, quod ita loquitur: *Publica et enormis blasphemiam in Deum vel sanctos... Publica autem est, quæ sit coram pluribus et innotescit majori parti alicujus viciniæ, collegii, aut cujuscumque congregationis, in quâ sunt ad minus decem personæ.* Ubi, ut publica sit blasphemiam, requiritur copulativè, et ut coram pluribus proferatur, et ut innotescat majori parti communitatis, quod aliqui ad rationem *publici* (ut iteratò diximus) non requiritur. Nihilominus pro diœcesi Cameracensi sine dubio retinenda et observanda est expositio Pastoralis, secundum ea quæ in Prolegomenis diximus.

5. In Coloniensi ad reservationem non requiritur, ut quâvis ratione sit publica, dummodò sit *magna, seriòque prolata*.

§ 4. Corollaria.

298. — 1. In diœcesibus Cameracensi, Coloniensi, Leodiensi non sufficit Deo vel sanctis ejus injuriam vel contumeliam irrogari facto. Secus est de Ruræmundensi, in quâ peccatum reservatum committit, qui imaginem crucifixi, effigiem aut reliquias sanctorum subsannaret, conspueret, conculcasset, combureret, transfoderet, vel cum despectu et in opprobrium in aquam, terram, ignem projiceret.

2. Blasphemiam *magnam* seu *enormem* non videtur committere, qui verbum Deo contumeliosum profert minus deliberatè, ex passionè vel consuetudine. Ratio, quia licet similis contumelia gravissima esse possit ex parte objecti et mortaliter peccaminosa, non obstante consuetudine, non est tamen *enormis*; spectato voluntario. Chapeauville et Manigart, ac disertissimè Pastorale Cameracense his verbis: *Non censetur autem enormis blasphemiam (tametsi sit mortale peccatum) quæ subito fit (cum advertentiâ tamen), ex aliquâ passione vel consuetudine.*

299. — 3. Aliud videtur dicendum, si proferatur ex odio vel in contemptum Dei, aut ex affectu irridendi Deum, vel sanctos, quantumvis alioquin ex parte objecti non sit *enormis*, seu comparativè gravis.

4. In nullâ diœcesi casum reservatum videtur incurere, qui tantum enuntiat blasphemiam *dehonestat-*

tivam, quâ videlicet sanguis aut membra Christi, beatæ Virginis aut aliorum sanctorum indecorè aut honestè nominantur, nisi forsitan ex destinato contemptu, irrisione vel improprio directè intento fierent. Si quis secus sentiat, secus etiam practicet, ut præmonuimus.

5. In omnibus diœcesibus nominatis incurrit casum reservatum, qui ex odio, contemptu, indignatione, desperatione coram populo seu multitudine, deliberatè dicit Deum crudelem, improvidum, rerum nostrarum incurium, injustum, personarum acceptorem, auctorem peccati, etc., divam Virginem meretricem, Apostolos impostores, etc. Ratio est quia blasphemiam *enormis* est tum ex parte objecti, tum ex parte voluntarii.

300. — 6. In Coloniensi reservationem incurrit, qui blasphemiam alioqui *magnam* secretò et nemine præsentè seriò ac deliberatè scribit vel enuntiat.

7. In Leodiensi et Ruræmundensi debet insuper esse *publica*, id est, famosa, manifesta vel notoria. At in Cameracensi non reservatur, quæ nemine vel uno tantum præsentè commissâ fuerit, quantumvis supponatur, ulterius divulgari.

8. In Cameracensi, Leodiensi, Ruræmundensi non sufficit blasphemiam intra domesticos parietes coram duobus, tribus aut quatuor commissam esse, dummodò ulterius non divulgetur. Imò putant Vidal in Arcâ theol. moral. sup., n. 41, Finellius, de Cas. res., casu 3, n. 26, apud Dianam, part. 10, tract. 14, res. 68, et sequitur Lacroix, lib. 6, p. 2, n. 1646, non esse dicendam blasphemiam *publicam*, quando quis blasphematur coram filiis vel famulis tantum, etiamsi essent plures quàm decem; nam ad blasphemiam simpliciter *publicam* requiri volunt præsentiam et intelligentiam exterorum, qui videlicet non sint ex familiâ blasphemantis. Ita illi quidem.

301. — 9. In Cameracensi, Leodiensi, Ruræmundensi, si supponamus blasphemiam alioqui *enormem*, initio occultam vel paucis notam esse, et, priusquam divulgetur, sacramentaliter remitti, non erit deinceps reservata, quantumvis publicata fuerit.

10. In diœcesibus proximè nominatis non reservatur blasphemiam *publica* et *enormis* copulativè, sed copulativè, ut rectè observat pastorale Cameracense, dicens: *Nolumus tamen reservare blasphemiam enormem, nisi simul sit publica, neque publicam, nisi simul sit enormis.*

11. Ut blasphemiam censeatur *publica*, requiritur ut sit cognita communitati, in quâ sunt ad minus decem personæ. Pastorale Cameracense. Quapropter si tota congregatio, familia, vicinia, cui cognitum est delictum, constat solummodò sex vel septem personis, non potest blasphemiam reservata esse.

§ 5. Objectiones solutæ.

302. — 1. Objicies contra corollarium ultimum: Ridicula videtur præcisa illa determinatio numeri denarii personarum, tanquam necessarij ad communitatem, respectu cujus factum aliquod vel delictum possit censeri publicum. — Respond.: Non magis quàm

determinatio numeri vicenarii assium seu floreni brabanti pro mortali furto. Utrumque statuitur non mathematicè, sed moraliter; utrumque morali iudicio doctorum, qui sicuti existimant, vicenarium assium esse gravem materiam, ita denarium hominum esse grave consortium.

2. Objicies contra corollarium septimum: ut adulterium sit reservatum, non sufficit esse famosum seu famà publicum; ergo ut blasphemia sit reservata, non sufficit famosam esse seu famà publicam. — Respondeo negando consequentiam. Disparitas est quòd reservetur adulterium duntaxat, si sit *notorium* vel *manifestum* respectivè; blasphemia verò, si sit *publica*.

303. — 3. Objicies: Præter auctores reflexione tertiâ adductos Panormitanus et alii ex eodem docent, Blasphemiam, ut si *publica*, debere esse commissam coram totâ communitate vel potiori ejus parte; igitur opinio nobis contraria, est extrinsecè magis probabilis. — Respondeo primò negando consequentiam; quia nostra opinio est communissima, quidquid alicui oppositum ceaseant, ut satis colligitur ex antedictis. Vide, quæso, solum cap. *Tua nos*, de Cohab. supra aliquoties adductum, ubi Pontifex manifestè significat, crimen vel delictum aliquod posse esse publicum et invidens; igitur, ut publicum censeatur, non debet esse commissum coram totâ communitate vel potiori ejus parte. Respondeo secundò, ne hoc quidem necessarium esse in diœcesi Cameracensi, in quâ solummodò exigitur, ut fiat *coram pluribus et innotescat majori parti*, etc., ac proinde non est necesse, ut fiat coram majori parte, etc. Denique ne hoc quidem requiritur, ut delictum aliquod sit *notorium* vel *manifestum*. Estne, qui putet, quando in diœcesi Mechliniensi reservatur *adulterium notorium*, in Coloniensi *manifestum*, estne, inquam, qui putet, ad reservationem necessarium esse, ut coram totâ communitate vel majori ejus parte committatur?

304. — 4. Objicies ex Marchant: Ut blasphemia censeatur *publica*, debet publicè commissâ esse. — Respondeo negando assumptum, quia sufficit famosam esse: ad famosum autem sufficit sola suspicio vel incertus auctor, ut supra ostensum. Imò ne quidem hoc est necessarium ad *notorium* vel *manifestum*.

5. Objicies ex eodem: Quando reservatur *publica* Blasphemia, videtur intelligi, quæ ex modo aut loco et tempore, quo fit, multitudinè alicui, sive majori parti alicujus vicinæ manifesta existit. — Respondeo negando assumptum; quia aliud est blasphemiam *publicam* esse, aliud *manifestam*.

6. Objicies ex eodem: Strictè accipi debet in pœnalibus vox hæc *publica* vel *publicum* pro eo quod ex se est manifestum et publicè fit. — Respondeo: Admittimus, vocem *publica* strictè in pœnalibus accipiendam esse; sed dicimus, strictè loquendo distinguere *publicum* à *manifesto*, tanquam genus à specie.

305. — 7. Objicies ex eodem: Blasphemia intra domesticos parietes, v. g., coram duobus facta, ac postea per eorum relationem ventilata, non tam *publica* dicitur quàm publicata, cum fuerit ex se priva-

tum commissâ. — Respondeo publicum et publicatum sæpius à theologis confundi. Vide Andream à Matre Dei Carmelit, Salmant. de Priv. reg. c. 4, p. 1, n. 26, apud Lacroix l. 6, p. 2, q. 258, n. 1656. Respondeo secundò nihil ex istâ reflexione sequi, nisi duplex esse publicum, facto videlicet et famà; utrumque tamen publicum est. Quid si delictum intra domesticos parietes commissum; per judicem seu per sententiam publicetur? Nonne erit in omni rigore publicum, videlicet ipso jure? Igitur *publicatum* est publicum famà vel jure.

306. — 8. Objicies: si sufficiat blasphemiam sola famà divulgatam esse, frustra requiretur, ut sit *publica*: quia non potest aliâ ratione præter blasphemiam requiri publicitas, nisi quòd per hanc aggravetur peccatum blasphemantis, quatenus audientibus datur scandalum. Jam verò publicitas per solam famam non potest augere peccatum blasphemantis; quia fit præter aut contra ipsius voluntatem, sæpè etiam cum ejus injuriâ. Respondeo primò retorquendo argumentum in adulterium notorium, quod præter aut contra directam intentionem agentis solet fieri notorium facto vel jure. Respondeo secundò, publicitatem etiam ex solâ famâ aggravare peccatum blasphemantis, non quidem in se consideratum, sed in suo fundamento, tum videlicet, cum delinquens ex circumstantiis advertit, delictum publicandum esse. Ita quidem Henno et Notau. De quo quidquid sit, respondeo tertiò, episcopum posse reservare blasphemiam *publicam*, sic ut publicitas sit tantum conditio, sine quâ blasphemiam secundum se reservabilem, nolit reservatam esse, quod multis exemplis facillè ostendi potest.

CAPUT VI.

DE CONTUMELIA IN S. EUCHARISTIAM.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — *Quid contumelia et quale peccatum?*

307. Respondeo: Quod ad vocem attinet, *contumelia*, secundum Isidorum, l. 10 Etymologiarum, c. 3, dicitur à *tumendo*, quia contumeliosus per iracundiam tumet in verbis injuriæ: oritur enim ex iracundiâ, ut ex Gregorio, cap. 31 Moralium docet S. Thomas q. 72, art. 4. Vel dicitur à contemnendo, ut vult Ulpianus, l. 1, ff. de Injuriis et famosis libellis, quod magis approbat Molina disp. 18. Quod verò ad rem spectat, *contumelia importat dehonorationem alicujus*. S. Thomas, art. 1, quem theologi passim secuti, dicunt quòd contumelia sit alieni honoris aperta violatio, ut supra verbo diximus. Differt 1° à blasphemiam tanquam genus à specie. Differt 2° à detractio: hæc enim repugnat famæ, illa honori; S. Thomas, q. 72, art. 1, et q. 73, a. 3. Porro differentia inter famam et honorem est quòd fama sit recta aliorum de aliquo existimatio: honor verò testimonium seu reverentia alicui debita propter ipsius excellentiam; quâ ratione verum est commune proverbium, honorem esse in honorante, non in honorato.

308. Distinctio altera inter detractioem et contumeliam est, quòd detractio debeat occulta esse, sal-

tem quantum est ex intentione detrahentis, secundum illud Ecclesiastici 10 : *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit*; contumelia verò potissimum fit coram seu in faciem; sicut enim honor non exhibetur, nisi presenti, vel absenti quatenus presenti, ita pariter contumelia seu inhonoratio. S. Thomas, q. 73, a. 1, O., comparans detractionem furto, contumeliam rapinae. 3° Differt contumelia à convicio et improprio materialiter tantum seu ex parte materiae. S. Thomas, q. 72, a. 3, ad 1. Conveniunt in eo, quòd alterius honorem coram seu in facie violent.

309. Distinguuntur autem, ut idem S. doctor insinuat, quòd *Contumelia* præcisè sumpta solummodo fiat, quando obijcitur vitium moris, ut si alium appelles furem, ebrium, scortatorem, etc. *Convicium* verò, quando obijcitur quòcunque vitium, sive moris sive naturæ, ut si appelles cæcum, calvum, gibbosum, abjecto vel ignobili genere natum. Denique *improprium* est, cum alicui beneficium à te collatum exprobras, juxta illud Ecclesiastici 20 : *Exigua dabit, et multa improperebit*. Interim addit S. Th. et meritò, quandoque unum pro altero poni. 4° Differt contumelia à *susurratio*ne, quòd susurro quatenus talis non intendat alteri honorem tollere, sed amicitiam, idque non in faciem, sed à tergo, seminando discordias. S. Th. q. 74, a. 1, O., 5° Differt à *calumnià*, quia hæc est falsi criminis impositio, atque adeò, si fiat in faciem, species contumeliæ; si à tergo, species gravissima detractionis. 6° Distinguitur à *diffamatione*; hæc enim est famæ propriæ vel alienæ publica diminutio seu coram pluribus facta, cum intentione directâ vel indirectâ propalandi infamiam. 7° Distinguitur ab *irrisione* seu *illusione*, quia hoc vitium tranquillitatem animi tollit proximo, injiciens illi erubescientiam seu ruborem et confusionem, quod est contra charitatem. S. Thomas, q. 75, a. 1, O. Itaque, ut in compendium contraham, quæ ex S. doctore hactenus diximus, *contumelia* tollit honorem et parit irreverentiam; *detractio* tollit famam et parit infamiam; *susurratio* tollit amicitiam et parit discordiam; *irrisio* tollit tranquillitatem animi et parit erubescientiam. Ad *irrisionem* verò pertinet *subsannatio*. Differentia tota in eo est, quia *irrisio fit ore, id est, verbo et cachinnis*: *subsannatio autem naso rugato* (id est, halitu in nares attracto) ut dicit Glossa super illud Psalm. 2 : *Qui habilet in cælis, irridebit eos*. S. Th. ad 1. Sic milites irridebant seu illudebant Christo Domino, quando velatam sacratissimam ejus faciem percutiebant dicentes : *Prophetiza, quis est, qui te percussit?* Luc. 22, v. 64. Similiter et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes : *Ave rex Judeorum*, Matth. 26, v. 29. *Subsannabant* verò, quando moventes capita sua dicebant : *Vah, qui destruis templum Dei!* Marci 15, v. 29.

310-311. Porro contumelia est peccatum mortale ex suo genere contra justitiam commutativam; gravius, quàm furtum, quia tollit proximo bonum gravioris momenti, ut de detractione arguit S. Thom. q. 73, a. 3, O. Similiter *gravius peccatum est contumelia,*

quàm detractio, in quantum habet majorem contemptum proximi, sicut et rapina est gravius peccatum, quàm furtum. Ad. 2. Ex hoc enim, quòd aliquis manifestè verba contra alium profert, videtur eum parvi-pendere; unde ex hoc ipso dehonatur.... Sed qui verba contra aliquem profert in occulto, videtur eum reveri magis quàm parvi-pendere. Eadem q., a. 1, O. Ex quibus ulterius colligitur, contumeliam cæteris paribus tantò graviores esse, quantò magis honore digna est res vel persona, in quam profertur seu quæ contemnitur. Ut proinde contumelia in Deum, Eucharistiam, Christum, D. Virginem, sanctos, eorum imagines et reliquias sit omninò gravissima.

Finaliter in memoriam revocandum est quod supra diximus, contumeliam tam factis quàm verbis committi. S. Th., q. 72, a. 1, O., et ad 2.

§ 2. Tenor casus.

312. In Autuerpiensi, Buscoducensi, Cameracensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurensi nihil de hoc casu exprimitur.

In Coloniensi reservatur *sacrilegium*.

In Leodiensi, *insignis contumelia illata sacræ eucharistiæ aut sacris sanctorum reliquiis*.

In Ruramundensi habetur aliquid, quatenus juxta casum proximè præcedentem reservatur *contumelia in Deum vel sanctos*.

§ 3. Reflexiones.

313. — 1. Ad contumeliam reservatam in diocesi Leodiensi requiritur primò, ut sit *insignis*: secundò, ut inferatur S. *Eucharistiæ*; tertio, *aut sacris sanctorum reliquiis*. Sicuti autem morali ac prudenti judicio statuendum est, quæ sit *enormis blasphemia*, ita rursus, quæ *insignis contumelia*. Chapeauville, Manigart, Marchant in hunc casum. *Insignis contumelia*, inquit Marchant, dicitur, quæ atrociter notabilis est, exterioribus etiam signis ostentata. Ad quod considerandum, multum attendenda sunt, intentio contumeliam proferentis, qualitas personæ, loci, temporis, occasionis et cæteræ circumstantiæ. Ita ille.

314. Attendamus itaque primò intentionem contumeliosi seu contumeliam proferentis. Et quidem discrimen non exiguum est inter contumeliam directâ intentione voluntariam, et indirectâ tantum, ut supra dictum est de blasphemia; inter intentionem seu voluntatem liberam, et metu coactam vel promissis corruptam; inter voluntatem consuetudine solutam et ligatam.

315. Secundò, attendenda est qualitas seu conditio personæ: hinc enim, ut Marchantius in hunc casum arguit, catholicus benè affectus Eucharistiæ et Reliquiis, id est, in fide catholica nutritus et de cætero vivens secundum præcepta Dei et ecclesiæ, rarò censeri debet hunc casum incurrere: hæreticus autem frequentissimè: cum enim hæretici, saltem nobis viciniore, negent præsentiam Christi in Eucharistiâ, cultum, quem Catholici huic sacramento deferunt, habent aut vocant superstitiosum; quæ fit, ut aliquando in realem, sæpius in verbalem *insignem*

contumeliam erumpant. Similiter cum unum mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum sic agnoscant, ut sanctos ceteros sine injuriâ sanguinis et crucis ejus invocari et coli non posse, putent aut fingant; eumque insuper cultum sacrarum imaginum et reliquiarum, Decalogo velint interdictum esse, hinc facile et sæpius contingit, ut de sanctorum reliquiis et imaginibus contemptum et contumeliosè loquantur, aut datâ occasione injurias reales promant. Prudens confessorius de similibus exactè interrogabit, si quando per Dei gratiam fiat, ut eant vel redeant ad gremium Ecclesiæ Romano-Catholicæ.

316. Circa hoc punctum, ut ex Marchantio diximus, tam facilè non delinquant catholici, qui fide Romanâ à puero imbuti, in sacramento altaris credunt et adorant Christum, et cum concilio Tridentino, sess. 25, de invocatione, veneratione et reliquiis sanctorum et sacris imaginibus confitentur, inprimis sanctos tanquam Dei amicos et cohæredes Christi utiliter invocari; secundò, sancta eorum corpora, quæ viva membra fuerint Christi et templum Spiritus sancti, veneranda esse; tertio, imagines Christi, Deiparæ Virginis et aliorum Sanctorum, in templis præsertim habendas et retinendas esse, eisque debitum honorem impertiendum, non quòd credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quòd ab eis sit aliquid petendum; vel quòd fiducia in imaginibus sit figenda..., sed quia honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa quæ illæ representant; ita ut per imagines quas osculamur et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus; et sanctos, quorum illæ similitudinem gerant, veneremur. Fatendum interim, quandoque etiam Catholicos tam in fide infirmos aut in malitiâ obduratos esse, ut quò tandem audaciæ et impietatis veniant, quò sanctis imaginibus, reliquiis, sacramentis abutantur.

317. Tertiò, debemus attendere circumstantiam loci, quæ potest efficere ut non sit contumeliosum quod aliàs vel alibi foret tale; sic enim in locis quibus exultat fides Romano-Catholica, aut clandestinus solummodo ipsius cultus permissus est, multa fieri et omitti possunt citra contumeliam, quæ alibi non tolerantur. Quartò, considerari debet circumstantia temporis, quia rursus excusari poterit à Contumelia, qui tempore persecutionis, Eucharistiam, vasa vel paramenta sacra, imagines aut Reliquias Sanctorum, loco minus convenienti abderet vel absconderet, ne, si in manus incidant persecutorum seu inimicorum fidei, reali injuriâ afficiantur.

318. Quintò, considerare oportet occasionem et ceteras circumstantias; sed vel præcipuè objectum contumeliæ sui inhonorationis secundum se. Ex hac parte contumelia *insignis* non inferitur S. Eucharistiæ, si quis eam in statu peccati mortalis per formale sacrilegium sumat: quamvis enim id ipsum repugnet divino honori, atque adeò rationem aliquam inhonorationis seu contumeliæ habeat, et quidem mortaliter peccaminosæ, non est tamen contumelia *comparativè insignis*.

2. Cum ad casum Leodii reservatum necesse sit ut inferatur S. Eucharistiæ, etc., observandum est, circa S. Eucharistiam dupliciter contumeliam committi posse, primò proximè, circa ipsas species corpus et sanguinem Domini continentes; secundò remotè, abutendo altaribus, sacris vasibus aut paramentis, in ludibrium et lusum sacramenti.

§ 4. Corollaria.

319. — 1. In Leodiensi perinde est ad reservationem, sive contumelia jungatur scandalo aliorum, quòd publicè et coram pluribus committatur, sive fiat clanculò et privatim, si ceteras condiciones habeat. In Ruræmundensi debet contumelia in Deum vel sanctos esse *publica*. Vide cap. præc.

2. In Leodiensi non incurreret casum, qui sanctorum imagines cum Iconoclastis subsannaret, dejiceret, conspueret, conculcaret, etc. Aliter loquendum pro Ruræmundensi, si delictum sit publicum.

3. Si propriè velimus loqui, in Ruræmundensi non videtur reservata esse qualibet contumelia in S. Eucharistiam. Ratio est quia propriè non est *contumelia in Deum*; Eucharistia enim, etsi Deum continet, non est tamen formaliter Deus, sed signum gratiæ sanctificantis, Deum ipsum continens et representans. Ergo injuria facta Eucharistiæ non fit formaliter Deo. Ita arguit Castropalao, p. 3, tr. 17, de vitiiis oppositis Religioni, disp. 2, punct. 3, § 2, n. 4. Nihilominus opponi posset, quòd, sicut contumelia irrogata sanctis formaliter consideratis, redundat in Deum, et constituit blasphemiam; ita pariter inhonoratio dignissimo Dei signo facta, censi possit *contumelia* in ejusdem signi auctorem, et significatum Deum.

320. — 4. Perinde est in utràque diocesi, sive inhonoratio committatur facto, sive scripto, sive verbo. Vide sup., n. 311. Dices juxta S. Th., cit. O: *contumelia, propriè loquendo, in verbis consistit*, et non nisi *extenso nonnò in factis dicitur*. Respondeo; etsi forsitan primæva vocis institutio ita habeat, ut solis verbis fiat propriè dicta contumelia; usus tamen, qui secundum dicta superius contra primævam institutionem præscribere potest, *latius extendit* idem vocabulum. Vide Lessium, l. 2, cap. 45, dub. 5, num. 24, et Azorium part. 3, lib. 13, cap. 5, dub. 3.

5. Contumeliam *insignem* vel *enormam* non committeret, qui metu mortis, gravium tormentorum vel alterius notabilis incommodi negaret eucharisticam veritatem vel debitam reliquiis reverentiam.

321. — 6. In Leodiensi peccati reservati non foret reus, qui reliquis sacramentis, v. g., Baptismatis, Confirmationis, Pœnitentiæ, Extremæ Unctionis illuderet.

7. Neque, qui circa reliquias committeret superstitionem cultus indebiti, vim faciens in circumstantiis inutilibus, v. g., quòd vasculum, quò continentur, sit trigonum, octangulum, rotundum, etc. Vide Navarum, cap. 11, n. 55.

8. Nec, qui reliquias falsas pro veris obtruderet, quanquam omninò graviter peccaret: aut qui exponeret veras quidem reliquias, sed nondum per Eccle-

siam approbatas, contra cap. 2, de Reliquiis, et concil. Trident., sess. 25, de Invoc., etc.; aut qui veris et debite approbatis reliquiis uteretur ad turpem quæstum, contra c. 2, citatum. Turpis autem quæstus dicitur, inquit Navarrus cap. 17, n. 169, qui quæritur ex venditione, locatione, traditione, vel ostensione reliquiarum, cum pacto vel fine principali, ob id aliqui recipiendi.

9. Casu tamen reservato tenetur, qui cum hæreticis Eucharistiam appellaret panem album, Deum panicum, panem benedictum, idolum Papistarum, etc., aut qui cum Calvinistis cultum huic sacramento à Catholicis deferri solitum, appellaret superstitionem diabolicam, aut cum catechismo Heydelbergensi missam Papistarum appellaret execrabilem idololatriam.

322. — 10. Idem dicendum de eo, qui hostiam consecratam conspueret, conculcaret, transfigeret, etc., vel sanctorum reliquias in terram aut ignem projiceret in opprobrium et contemptum.

11. Idem est de militibus aut ejusdem furfuris flagitiosis hominibus, qui ciborium seu pyxidem, effusis vel projectis consecratis hostiis, in suos usus per intolerabile sacrilegium converterent.

12. Idem de illis, qui sacris vasibus, paramentis aut aliis altaris Domini utensilibus abutuntur in ludibrium sacramenti.

13. Similiter casum incurrunt mimi et theatrales gesticulatores, qui in ruborem Catholicorum imitantur ritus in missæ sacrificio ex præscripto Ecclesiæ usurpatos.

CAPUT VII.

DE FALSITATE CIRCA LITTERAS.

§ 1. QUESTIO PRÆLIMINARIS. — *Quid falsitas, crimen falsi, et quomodo committantur.*

323. Questionis hujus resolutio videtur necessario præcedere utrumque casum, et præsentem scilicet et proximè secuturum. Itaque respondeo inprimis cum Justiniano, Novellæ 73: *Nihil est aliud falsitas, nisi veritatis imitatio* seu immutatio: et proinde *falsum* est quod imitatur aut mentitur verum, cum interim verum non sit. Ut autem criminis punibilis rationem habeat, duo insuper requiruntur. Primum, est dolus malus, id est, animus fallendi et corrumpendæ veritatis; l. 1, l. *Impuberem*, ff. ad L. *Cornel.*, de Falsis. l. *Nec exemplum*, c. eod. Atque ideo, qui dicit falsum, quod putat verum, falsi crimine non tenetur, quia ream linguam non facit, nisi mens rea, cap. *Homines*, 22, q. 2. Alterum est nocumentum tertii, id est, ut cedat in præjudicium, gravamen, incommodum, jacturam alterius. Gloss. in l. 23, c. eod. Proinde tria requiruntur ad crimen falsi, immutatio veritatis, dolus operantis, jactura tertii.

324. Quanquam autem variis modis committatur falsum, ut variis exemplis demonstrant varii tituli utriusque juris, leges variæ et varii canones; facilioris tamen doctrinæ causâ ad quatuor capita revocari possunt; aut enim falsum admittitur dicto, aut facto, aut scripto, aut usu. *Dicto*, ut in teste qui falsum testimonium dicit vel verum supprimit dolo malo; uterque

reus est, et qui veritatem occultat, et qui mendacium dicit; quia et ille prodesse non vult, et iste nocere desiderat, cap. 1, de Crimine falsi.

325. *Secundò facto*, si quis falsam monetam eudat, l. *Qui falsam*, ff. ad Leg. *Corn.*, de Falsis. Item si quis nummos aureos raserit, tinxerit, finxerit, l. *Quicumque*, ff. eod. Item si quis in aurum vitii quid adjecerit, puta æs vel stannum, aut argenteos nummos adulterinos conflaverit, l. *Cornelia*. Item si quis mensuras publicè probatas corruperit, l. *penult.* Item cum quis signum adulterinum facit, sculpsit, exprimit, § *Item lex Cornelia*, de Falsis, Instit. de publicis Judiciis. Item si quis duobus in solidum rem eandem diversis contractibus vendit; cui adjungitur et is qui judicem corrumpit, l. *Qui duobus*, ff. sup. Denique si quis partum supponat, l. *Qui falsum*, ff. eod. Tertiò falsitas potest committi *scripto*, v. g., si quis testamentum vel aliud instrumentum falsum scribat, signet, recitet, subjiciat, citato § *Item lex Cornelia*, de Falsis, Instit. de publicis Judiciis, l. 1, § 4, l. 2, l. *Quid sit falsum*, ff. Hoc titulo. Item si quis in testamento sibi adscribat legatum vel fideicommissum, l. *Si quis legatum*, ff. eod. Item qui erasis litteris aliud in earum locum subrogat, c. *Olim*, de Rescriptis. Intellige, si id faciat loco suspecto, c. *Ex conscientia*, de crimine falsi.

326. Denique falsum committitur *usu*, ut si quis Falsis litteris utatur, c. *Ad falsariorum*, eod. Item si quis falsas leges aut constitutiones alleget, l. *fin.*, ff. eod. Item si quis falsum nomen vel cognomen sibi assumat, illicitis insignibus utatur aut falso diplomate vias comeet l. *Falsi*, et l. *Eos qui*, ff. eod. Exstant deinceps plura similium modorum exempla sub eodem tit. D. et C., inter quæ licet varia sint, quæ propriè falsitatem in se non habeant, tamen ex interpretatione pro falsis habentur, et pœnâ falsi puniuntur, veluti, aperire litteras sigillatas alterius, et potissimum rescripta principum, etc. Demùm circa litteras apostolicas falsitas multis modis committitur, vel in modo dictaminis seu mutatione styli, vel in formâ scripturæ, vel qualitate chartæ, ut videre est cap. *Licet*, eod.

§ 2. Tenor casus.

327. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurensi nihil de hoc casu legitur. In Cameracensi et Ruremundensi reservatur *crimen falsarii, si scripturæ sint publicæ, ut regis, principis, magistratus, judicis, de publico tractantes*. In Leodiensi, *falsitas circa litteras alicujus prælati inferioris Papæ*.

§ 3. Reflexiones.

328. — 1. In nullâ diœcesi reservatur crimen falsi in totâ latitudine sumptum; sed inprimis in Cameraensi et Ruremundensi restringitur ad illam falsi speciem, quæ *scripturas* respicit. Debent autem *scripturæ* esse *publicæ* in utrâque diœcesi, ut sunt decreta, diplomata, edicta, constitutiones aut leges *regis, principis, magistratus, judicis*, tum civilis, tum ecclesiastici, concernentia regnum, principatum, provinciam, diœcesim, civitatem, etc. Unde *publicum* hoc loco distra-

hitur ab ordinariâ suâ significatione, et sumitur pro scripturâ quæ respiciat seu concernat publicum, id est, communitatem, non quæ publico innotuerit seu publicata sit. Ratio est ex subjectâ materiâ, quia scriptura sensu posteriori publica, seu publicata, non facillè recipit falsitatem, quòd verus illius tenor insideat animo et memoriæ populi.

329. Dices: Expressis terminis distinguuntur *scripturæ publicæ* et *de publico tractantes*, quæ se respiciunt, ut excedentia et excessa. Potest scriptura publica seu publicata esse, et non tractare *de publico*. Contra potest tractare *de publico*, et non esse publica seu publicata. Respondeo illud, *de publico tractantes*, non esse restrictionem totius periodi, sed solius exempli, quasi diceretur, reservari falsitatem circa scripturam publicam; qualis est, v. g., regis, principis, etc., non quæ ab illis ut personis privatis scribitur, sed quæ respicit communitatem, seu *de publico tractat*. Quare *de publico tractantes* non restringit scripturam publicam, sed scripturam regis, principis, etc.

330. — 2. In Leodiensi dicitur inprimis *falsitas circa litteras*. Porrò litteræ in quinque partes integrales dividi possunt: prima pars est ipsum litterarum corpus seu contentum; secunda est subscriptio; tertia, datum; quarta, superscriptio seu inscriptio; quinta, sigillum. Sequitur falsitatem reservatam committi posse, 1° addendo vocem, litteram, accentum, punctuationem, etc.: sic enim addendo negationem, sensus redditur contradictorius; addendo litteram, *ora fit mora; orcus, porcus*, etc., et multò magis per unius litteræ additionem diversitas notabilis induci potest circa datum, ut per se patet. Addendo accentum, *pendere fit pendere, occidit, occidit, leporis, lepòris*. 2° Falsitas reservata committi potest, hæc eadem tollendo, ut satis constat, si invertantur exempla; 3° transponendo seu variando; sic *Saulus fit Paulus*, etc. Imò unius etiam commatis diversitate sensum notabiliter variari posse, docemur ex bullâ Pianâ in causâ Baii. 4° Falsitas committi potest, novas litteras in solidum efformando, addito per dolum, alterius decepti vel ignorantis nomine 5° Adulterando sigillum, quod fieri postest iterùm tribus modis, vel utendo legitimo et vero sigillo superioris sine ejus auctoritate, vel utendo sigillo per dolum fabricato ad instar illius quo superior utitur, vel transponendo sigillum (puta ceram Hispanicam aut azimum sigillatum) de unâ scripturâ in aliam.

331. Dicitur secundò, *alicujus praelati*. Praelatus dicitur quasi ante latus. Dupliciter accipitur: Primò largè ab allusione vocabuli, quilibet habens curam, ut comprehendantur rectores Ecclesiarum parochialium, qui præsent parochianis in foro animæ. Secundò strictè et propriè, ut solus ille censeatur praelatus, qui habet aliquam jurisdictionem ordinariam in foro contentioso. Quare praelatus propriè vocatur qui ecclesiæ collegiatæ, seculari aut regulari præfectus est. Hinc alii sunt praelati regulares, ut abbates, generales, provinciales, priores, guardiani, rectores, etc. Alii seculares, ut priores, præpositi, decani,

ni, etc. Panormitanus cap. *Cum ab ecclesiarum*, de Offic. Ordin.; Angelus, Sylvester, Tabiena, Zerola, Bassæus, Sâ, verbo *Praelatus*; Tamburinus, tomo 1, de Jure, abb., disp. 1, quæsito 1, n. 7 et 8. Demùm inter praelatos eminent summus Pontifex, patriarchæ, primates, archiepiscopi seu metropolitani et episcopi.

332. Dicitur tertiò, *inferioris Papæ*, quia falsificatio litterarum apostolicarum reservatur in bullâ *Cænæ*, § 6, ubi statuitur ut excommunicationem Pontifici reservatam incurrant, primò falsificantes Sedis Apostolicæ litteras etiam in formâ brevis. Secundò, falsarii supplicationum, gratiam aut justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vicecancellarium aut eorum locum gerentes vel de mandato Romani Pontificis signatarum. Tertiò, falsò fabricantes litteras apostolicas, etiam in formâ brevis. Quartò, falsò signantes supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis, seu vicecancellarii aut gerentium vices eorum. Sed et jure communi excommunicatio lata est, non solum in falsificantes ipsos, sed insuper in fautores ac defensores, c. *Ad falsarium*, de Crimine falsi.

333. — 3. Sicuti in diocesis Cameracensi et Ruræmundensi requiritur, ut scripturæ sint publicæ seu *de publico tractantes*, ita in Leodiensi videtur necessarium ad reservationem, ut litteræ falsificatæ respiciant praelati officium; quia in hujus falsitatis reservatione non tam videtur spectari persona quàm officium: non enim sine causâ dictum est: *Falsitas circa litteras praelati*, nimirum, ut tacite excluderetur quælibet alia falsificatio, quæ non foret litterarum praelati formaliter considerati: verba enim in constitutione odiosa non materialiter, sed formaliter accipienda sunt, v. g., cum reservantur percussio parentis, oppressio proles, etc. Item cum reservatur inter casus clementinos falsificatio manûs vel sigilli officialium monasterii. Nec obstat quòd falsificatio epistolæ familiaris, sit injuriosa praelato; non solum quatenus persona singularis est, verum etiam quatenus officialis; quia equidem muneri seu officio solummodò injuriosa est indirectè. Ita discurrit Castrop., parte 4, tr. 23, disp. un., puncto 15, § 2, n. 20.

§ 4. Corollaria

334. — 1. Itaque in nullâ diocesi probabilius incurrit casum, qui falsificat epistolam familiarem de rebus domesticis aut negotiis familiæ tractantem, et generatim quæ non respicit communitatem (pro Cameracensi et Ruræmundensi) vel praelati quâ talis officium, pro Leodiensi.

2. Idem videtur dicendum de regulari exemplo qui falsificat litteras praelati vel superioris sui; quia nomine *praelati inferioris Papæ* non videtur intelligi praelatus exemptæ Religionis respectu subditorum suorum. Potest nihilominus delinquens incurrere casum suo superiori reservatum, secundum decretum Clementis VIII, sup.

3. In nullâ diocesi reservatione tenetur, qui physice et personaliter litteras vel scripturam non falsificat, sed per interpositam personam, mandato, consilio, consensu, favore. Castrop. sup.; Fagundez de

secundo Ecclesiæ præcepto, l. 8, c. 7, n. 21; Manigart in hunc casum, n. 6. Vide etiam Prolegomenon VI.

335. — 4. Existimant Marchant n. 17, et Manigart, fol. 325, hunc casum non incurrere, qui utitur quibusvis litteris per alterum falsificatis; quorum ratio esse potest, quòd, licet qui falsis litteris utuntur sub nomine Pontificis, tanquam falsarii puniantur c. *Ad falsariorum*, de Crimine falsi, reverà tamen litteras non falsificent, eò quòd litterarum falsarum usus, eorundem falsitatem non faciat sed supponat. Secus tamen dicendum, si quis utatur sigillo per alterum falsificato.

5. Idem existimant iidem ob eandem causam de eo, qui veras regis, principis, magistratùs, iudicis, prælati litteras obtinet per dolum alieni nominis aut falsò refert earum tenorem cum præiudicio tertii.

6. Idem ob eandem causam censet Chapeauville, si quis litteras à rege, principe, episcopo, etc., obtineat obreptitiè vel subreptitiè.

7. Idem, si quis punctum aliquod inordinate appositum radit, aut contrà, punctum omissum pro clariori intelligentià adjicit. Chapeauville, Manigart, Marchant. Excusat, inquit Zoesius, l. 5, Decretal., tit. 20, n. 7, materiæ levitas (ut à censurà pontificià, sic à reservatione episcopali) ubi et quando non est immutatus sensus litterarum, quia gravitas hujus delicti non consistit in atramento et litteris, sed in sensu, quo integro permanente, nihil potest videri peccatum.

336. — 8. Idem, si quis errorem etiam notabilem in legitimà scripturà corrigat juxta mentem et intentionem superioris, expressam vel intelligibilem per reales circumstantias, v. g., exhibet aliquis episcopo supplicam, quæ petit licentiam excipiendi confessiones, et simul absolviendi à reservatis. Utrumque, ut suppono, largitur; sed non exprimitur in admissoriis per inadvertentiam secretarii, nisi facultas excipiendi confessiones. Quamquam graviter peccare possit, non erit tamen falsarius, neque casum reservatum incurret confessorius, si addat, *et absolviendi à reservatis*, prout petiverat in suà supplicà subsignatà. Chapeauville, Marchant, Manigart, Bellochius, Diana, p. 5, tr. 14, res. 40. Similiter Duardus, Sayrus, Reginaldus, Ugolinus, Gambarupta, Naldus apud Dianam citatum docent, non esse falsarium ad effectum excommunicationis, qui corrigit litteras apostolicas juxta mentem Pontificis, ut si, v. g., dicebatur in supplicà, *Petro Panormitano*, et notarius scripserit, *Petro Neapolitano*, vel in supplicà exprimebatur *quartus gradus consanguinitatis*, et notarius scripserit *affinitatis*. Ita illi.

337. — 9. Idem, si quis rasam vel deletam, etc., in regis, principis, etc., scripturà aliquam dictionem, poenitentià ductus tempestivè restituit, quia non est hactenus falsificatio consummata. Chapeauville.

40. Idem, si quis falsificet litteras effectui datas, per ea, quæ tradit Navarrus, c. 17, n. 169.

41. Si quis falsaverit litteras vel scripturam regis,

principis, prælati, sed hactenus dolo malo usus non fuerit, putant nonnulli casum non esse reservatum, eò quòd delictum falsitatis velint per usum et damnum tertii consummari. Sylvester, v. *Falsarius*. Coriolanus, p. 2, casu 7, n. 2, citans Antonium de Butr., cap. penult. de Crimine falsi, et Grassium in expositione casùs 11, Chapeauville, Marchant, Manigart. Contrarium videntur indicare Petrus Marchant, ad c. 7, Reg. dub. 10, Kerckhoven in Stat., cap. 6, § 22, n. 57; Crousers lect. parænet. 15, ad c. 7, Reg. fol. 625.

338. — 12. Idem, si quis scripturas sæpius nominatas fingeret, aut fabricaret sigillum merè ad artem vel ingenium ostendendum, ad solam recreationem vel jocum sine vero alicujus damno vel illius periculo, Marchant et Kerckhoven citati.

13. Peccatum tamen reservatum committit in diocesis Cameracensi et Ruræmundensi, qui circa publicam regis, principis, magistratùs, iudicis scripturam, addit, delet, transponit etiam unam litteram variato sensu litterali in alterius gravamen aut præiudicium. Idem est in Leodiensi, si in eundem modum falsentur litteræ Prælati formaliter considerati, seu ejus officium concernentes, cujusmodi sunt commendatiæ, approbatoriæ seu admissoriales, dimissoriales, provisionales alicujus beneficii, etc., Marchant.

339. — 14. Item juxta plurimos auctores, casu reservato tenentur, qui similem superioris scripturam comburant, hæcant, suppriment. Sylvester, Chapeauville, Manigart, Notau. Hæc tamen resolutio non videtur carere difficultate; quia propriè loquendo in hunc modum non falsificatur scriptura, id est, non tollitur hoc modo veritas, sed existentia litterarum, sicuti si quis monetam à principe ad alterum directam seu transmissam supprimat, destruat, liquefaciat, licet graviter peccare possit contra justitiam, non tamen dicitur propriè falsificare monetam.

CAPUT VIII

DE FALSITATE CIRCA MONETAM.

§ 1. QUESTIO PRELIMINARIS. — *Quid moneta, et quæ ad ejus veritatem requirantur.*

340. Respondeo ex Aristotele, l. 5 Eth., cap. 5, moneta, hominum usu et lege propter necessitatem introducta est, ut esset omnium rerum quibus utimur et indigemus, mensura et æstinatio. Electa est autem materia metalli, videlicet aurum, argentum, æs, quæ olim rudi et infirmi massâ appendebantur, ut testis est Plinius Historiæ naturalis, l. 35, c. 3. Postea verò ad sublevandum libræ laborem signabantur, impressâ pecudis figurâ, unde et pecunia dicta est. Aristoteles, l. 1 Polit., c. 6, et Plinius, loco citato. Succedenti tempore obtinuit consuetudo, quæ etiamnum viget, ut ad augendam monetæ auctoritatem, et omnem fraudis tollendam suspicionem, principis imagine signaretur, quemadmodum constat ex l. fin. c. de veter. Numism. potest., ubi capitali sententiâ puniendus dicitur, qui *internales vultus imperatorum, fraudi*

bus... duxerit violare. Et Cassiodorus, lib. 7 Variar., c. 32. Omnino monetæ debet integritas quæri, ubi et vultus noster imprimitur, et generalis utilitas invenitur: quid enim erit tutum, si in nostrâ peccetur effigie? Non rarò etiam apud Christianos nomen Domini, alicujus sancti vel crucis figura imprimitur, ut sit in testimonium veritatis monetæ, secundum materiam et pondus, ait Nicolaus Oresmius Lexoviensis episcopus, l. de Mutat. Monet., c. 15.

341. Moneta porro seu nummus publicâ auctoritate cusus, vim usumque in commutationibus non tantum habet ex substantiâ materiæ, sed potius ex quantitate æstimationis, lege publicâ impositæ: si enim substantiam auri vel argenti absolutè spectes, nondum habet rationem pretii, sed potius mercis. Quare ut consequatur rationem pretii, ad res alias æstimandas emendasque idonei, publicæ æstimationis quantitate indiget; hæc igitur est ultima forma pecuniæ. Interim fundamentum justî nummi est metalli bonitas et pondus: hæc enim ab impressâ publicæ æstimationis figurâ significantur; cui signo si intrinseca materiæ bonitas non respondeat, verus non erit nummus, ut apertè colligitur ex l. 1, c. de veter. Numism. potest., ubi imperatores Valentinianus et Valens, solidos veterum principum veneratione formatos, tradi ac suscipi ab ementibus ac distrahentibus jubent, *modò debiti ponderis sint et speciei probæ*. Eadem doctrina traditur l. 1, ff. de Contrah. empt., ubi dicitur: *Electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum, æqualitate quantitatis subveniret.*

342. Bonitas autem metalli partim sumitur ex ejusdem raritate et naturalibus proprietatibus, v. g., auri vel argenti puritate, ductilitate, etc., partim ex communi hominum apprehensione et affectu. Verum ut nummus seu moneta utilitatem habeat, ob quam est instituta, videlicet ad subveniendum necessitatibus commutationum ac commerciorum, spectari debet intrinsecus ejusdem valor, non secundum privatam aliquorum aut unius cujusdam provinciæ vel regionis, sed aliarum etiam gentium, quibuscum commercium seu negotiatio est, quasi passim receptam persuasionem, æstimationemque; alioqui periclitabitur non solum facultas commerciorum, sed et mutua societas, atque ex unâ in alteram regionem transeundi facilitas. Huic intrinsecæ bonitati seu æstimationi monetarum accessoria est intrinseca seu imposititiâ, quæ et mutari solet supremi principis aut magistratus publici auctoritate.

343. Hinc tandem colligitur, ad veritatem monetæ tria necessaria esse, formam, materiam, pondus. Glossa, c. *Quantò*, verb. *Patris*, de Jurjurando; Sylvester, verb. *Falsarius*, q. 7; P. Navar. l. 3, de Restit., c. 1, n. 316; Decianus, tract. Crim., tom. 2, l. 7, c. 23, n. 9; Menoch., consil. 49, n. 1, Mascard., de prob. concl. 1065, n. 7, et alii apud Barbosa, part. 5, alleg. 51, n. 56.

Ad formam spectat non solum æstimatio legalis et character per principem vel rempublicam ordinatus,

sed etiam cudendi auctoritas, quam signum impressum indicat. Monetam verò cadere, est unum ex regalibus, ut constat ex lib. 2, Feud. tit. 56, et l. 2, c. de falsâ Monetâ, ubi mortis supplicium decernitur iis, qui monetam privatâ fusione formâriunt, tanquam læsæ majestatis crimine obnoxii; et merito; cum enim nummus propter publicam utilitatem ac necessitatem institutus sit, non nisi ejus auctoritate prodire debet, qui totius communis curam gerit; nam alioquin innumeræ fraudes et incommoda sequentur.

344. Verumtamen jus cudendi monetam aliis etiam præter supremum principem, sicuti et alia regalia, competere solet, seu ex privilegii concessione, seu ex legitime præscriptâ consuetudine; uti notat Petrus Greg. Tholos., l. 36 Syntagm., c. 2, n. 25. Alterum ad veritatem monetæ requisitum, est materiæ puritas seu integritas: non quòd nummus naturâ suâ certam materiam exigat, sed ex hypothesi, si aureus esse debeat, nihil vitii immittatur in aurum; si argenteus, nihil rursus materiæ heterogeniæ misceatur, plusquam est necessarium ad ligaturam, l. 9, ff. ad l. Corn. de Falsis. Tertium denique est justum materiæ pondus, sicut signum nummi indicat: quia, ut supra ex Aristotele diximus, tale signum ideò in nummis ponitur, ut mensurare opus non sit.

§ 2. Tenor casus.

345. In diocesi Leodiensi exprimitur præsens casus tenore tituli: *Falsitas circa monetam.*

In cæteris diocesisibus de eodem nihil.

§ 3. Reflexiones.

346. — 1. Sicut veritas monetæ, secundum dicta, consistit in tribus, videlicet formâ seu valore et caractere, materiâ seu substantiâ, et pondere seu quantitate, ita opposita veritati falsitas in quolibet illorum defectu. Itaque in primis circa formam falsarius est, et incurrit casum reservatum in diocesi Leodiensi, qui privatâ auctoritate monetam cudit. Nec refert primò quòd talis moneta possit justa esse, videlicet si de cætero constet legitimâ materiâ, pondere et caractere: quia etiam his suppositis non est vera moneta, nec habet rationem pretii, sed mercis, æstimabilis secundum solum valorem naturalem seu intrinsecum; extrinsecum enim seu legalem à quo haberet? Non à principe, contra cujus voluntatem causa est; non à privato, qui caret potestate elevandi metallum in pecuniam et publicum emptionis ac negotiationis instrumentum. Barbosa, num. 57; Covarruv., de Collat. vet. num. c. 8, n. 3; Molina, tr. 2, t. 3 poster. disp. 702; Layman, lib. 3 de Just. tr. 3, p. 1, c. 5, n. 5; Zoesius in lib. 5 Decretal. tit. 20, n. 4. Vide etiam can. *Quòd quidam*, 1, q. 1, ubi ex S. Augustino dicitur quòd regale signum impositum non excuset percutientes furtim et extra publicas monetas aurum vel argentum. Et l. 2, c. de falsâ Monetâ, ubi Imperator in suis monetis tantum, cudendæ pecuniæ studium frequentari jubet. Nec refert secundò quòd falsitas sit immutatio veritatis cum dolo et in-

juriâ vel jacturâ alterius; hic autem nullus damnum vel jacturam patitur, quamdiu res manet occulta. Quare etiam nulla nascitur obligatio restituendi, ut docent Zoesius cit. Navar. Man. c. 17, n. 167, Sylvester, q. 7; non refert, inquam, quia monetam furtim percipiens, injuriam facit principi, ejus auctoritatem et jus usurpat. Imò (sicut Layman citatus ait) etiam damnificat principem, suo dolo efficiens ut ejus monetæ non tanto numero expendantur; quapropter eundem obligari dicit ad restitutionem principi vel ejus monetariis faciendam.

347. — 2. Circa materiam, falsitatem reservatam committit, qui unum metallum pro alio miscet vel substituit; hic enim facit injuriam non solum principi, sed etiam communitati, cum manifestatè repugnet justitiæ commutativæ damna inde subsecuta, quæ indubitanter reparanda sunt. Observandum tamen ex Petro Greg. Tolos. Syntag. l. 36, c. 2, n. 9, mixtionem aliquam necessariam esse in materiâ metallorum, quæ nummis cudendis designata sunt; sed mixtionis legem etiam à principe recipiunt, quam curatores monetarum sequi debent; hanc vocant *aloy* seu *ligaturam*; ita enim misceri, et expedire arti et utilitati publicæ visum est. Neque ullum etiam invenitur metallum usque adeò defæcatum, quod non alterius quamdam mixtionem aut habeat aut exigit, vel ex hac causâ, ne, v. g., materia nimium mollis alioquin per frequentem usum collybo depereat. Secundò circa materiam delinquit, et (sicut docet Gambarupta apud Barbosam n. 58) incurrit casum, qui mutat formam externam, ut qui falsificat monetæ superficiem, tingendo vel deaurando argentum; qui æs mercurio oblini, ut mentiatur argentum. Vide l. *Quicumque*, ff. ad L. Corn., de Falsis, ubi, qui *nummos aureos tinxerit*, graviter castigatur.

348. — 3. Circa pondus committit reservatam falsitatem, qui monetam minorem et levioiorem pro majori et graviore cudit. Vide l. 1. ff. de Contrah. empt., et Navarrum c. 17, n. 167. Secundò qui de justo monetarum pondere detrahunt aquâ forti, rasurâ vel circumcissione. Radi autem in nummis dicitur superficies plana, circumcidi circumferentia. Vide l. *Quicumque*, sup., et Glos. ibid. Sed quid si quis privatâ auctoritate monetam justo graviorem reducat ad æqualitatem? Sylvester, q. 8, et P. Navar. apud Layman, existimant, talem non esse falsarium. Similiter duo viri clarissimi (inquit Barbosa, n. 60,) Marsil. et Alciat. affirmant hunc tonsorem seu limitatorem monetarum nullis pœnis subiacere, quia neminem ledit. Eandem quæestionem sub dubio relinquit Zoesius sup. n. 5. Respondeo: Inprimis videtur certum quod nulli liceat privatâ auctoritate monetam justo pondere graviorem reducere ad æqualitatem, sub peccato materiæ proportionato et obligatione restitutionis. Barbosa cit. Menoch. casu 316, à num. 36: Mart. Navar., n. 168; Layman n. 5. Ratio est quia excessus ille ad principem vel communitatem pertinet, non ad privatos. Quam ob rem secundum doctores citatos facienda est etiam in casu restitutio principi vel monetariis. Dices: Nulla

committitur falsitas circa formam, materiam aut pondus, quando infra taxatam à principe quantitatem non descenditur. — Respondet Menoch. cit. n. 38, principem justum existimare monetæ suæ pondus, quod à suis monetarum censoribus in publicum ex eorum officinâ mittitur, et quod à se factum est, in deterius mutari non velle. Respondeo secundò, quod atinet reservationem: Existimat Marchant, non esse casum reservatum, quamvis delinquentem non excuset à gravi peccato, aut onere restitutionis, suppositâ gravitate materiæ. Hæc sententia sine dubio est probabilis. Contrariam nihilominus docent Barbosa cit. n. 60, Basseus, verbo *Falsarius*, n. 2. Manigart part. 1, c. 10, fol. 320, et per consequentiam omnes illi qui in casu controverso agnoscunt strictam falsitatem monetæ.

§ 4. Corollaria.

349. — 1. Casum non incurrit qui falsificat monetam reprobata, id est, publicâ auctoritate rejectam, tanquam defectuosam, quam vulgò monetam *de billon* appellant, id est, ad forcem damnatam. Ratio est quia, cassato valore extrinseco seu legali, rediit in suam naturam seu substantiam metalli, ac desinit pecunia esse. Vide Barbosam, n. 61.

2. Idem est de falsificante falsam monetam. Barbosa n. 62; v. g., forma seu character nummi aurei imprimatur argento, quod deinceps oblinitur auro tuso vel fuso, vel sit mixtura ex diversis metallis, aut legitimum metallum legitimo characterе insignitur privatâ auctoritate, et nihilominus ob ignorantiam vulgi transit manus communitatis: qui fraudem edoctus, nummum similem circumcidit aut radit, non incurrit peccatum reservatum.

350. — 3. Idem dicendum est de mandante aut consulente. Manigart.

4. Idem, si quis in exiguâ admodum quantitate falsaret monetam, sive quoad pondus sive quoad materiam: nec enim videmus cur hic sicut alibi dari nequeat peccatum veniale ex levitate materiæ. Interim per actus repetitos crescit delictum, ut in furtis minutis.

5. Falsum non committit neque contra justitiam peccat princeps, si nummo à se cuso valorem legalem supra naturalem tribuat, excessu scilicet moderato. Ratio est quia licitum est principi deducere moderatas expensas, sustentandis ministris, parandis et reparandis instrumentis seu materialibus necessariis: nec enim obligatur monetam cudere suis expensis. Imò ultra expensas potest pluri taxare nummos, quam valeat materia; quia metallum in pecuniam elevatum auctoritate principis, pluri æstimatur, quam rude et informe. Vide Zoesium sup. n. 6, et Pet. Gregor., n. 26.

351. — 6. Reservatione non tenetur, qui pecuniam adulterinam seu monetam per alterum falsificatam, malâ fide expendit. Ratio est quia omninò diversa sunt, falsificare monetam, et falsificatam expendere, ut de usu falsarum litterarum supra dictum est. Falsificatio præcedit usum: ergo in eodem propriè non consistit.

quonquam fateamur, expedientes non evadere reatum pœnæ. Castrop., n. 6; Zecchus, de Cas. res., casu 18; Gambarupta sup., fol. 114, n. 3; Barbosa, n. 67; Manigart, fol. 321; Jac. Marchant, num. 16. Sed superest dubium, ad hunc locum pertinens, quomodo peccent expedientes monetam per alterum falsificatam? — Respondeo 1° qui falsam monetam etiam bonâ fide recepit, non potest eandem citra peccatum transferre in alium contractu oneroso. Ratio est, quia tuus error nullum tibi titulum tribuit decipiendi alterum, nec damni illati reparatio ab innocenti, sed reo seu deceptore exigenda est, eritque error pejor priore, si deceptus decipiat alterum, et hic rursus tertium cum abusu perpetuo monetæ adulterinæ. Error suum auctorem teneat, nec ultra pergat; quod et dicendum in rebus aliis, ut nemo possit rem æstimatam decem, per errorem verò vel imprudentiam viginti emptam, etiam viginti vendere; quia tanti non valet, et, sicut dictum est, præcedens deceptio vel imprudentia venditoris non potest nocere emptori.

552. Respondeo 2°, idem dicendum est, etsi moneta tantum sit falsificata ratione formæ, puta, quia sine legitimâ auctoritate cusa est, etsi aliàs nullo labore defectu circa pondus vel materiam. Ratio; quia falsa moneta est, non habens valorem, nisi naturalem, fitque sine dubio contra principis rationabilem voluntatem. Oppositum docet eximius Lacroix, l. 3, p. 2. n. 960, q. 176. Gravior difficultas est, an qui monetam per alterum falsificatam bonâ fide expendit, teneatur ad restitutionem, secuto damno et detecto errore. Negant Angelus et Sylvester apud Bassæum, verb. *Falsarius*, n. 2. Affirmant Navarrus et Navarra. Utrumque probabile putat Diana. Nostro iudicio, qui benè distinguit, benè docet Tannerus, quocum dicimus: 1° teneri ad restitutionem, si res per falsam pecuniam comparata extet eadem numero apud emptorem; 2° teneri ad restitutionem, in quantum factus est ditior, si res per falsam monetam acquisita sit bonâ fide consumpta; 3° non teneri, si nihilo ditior factus, bonâ fide consumperit.

7. Indifferens est ad reservationem, sive aliquis falsificet monetam principis proprii, sive alieni. Gambarupta apud Barbosam, n. 58.

§ 5. Objectiones solutæ.

553. — 1. Objicies pro sententiâ doctoris Lacroix: Moneta quoad solam formam seu defectu solius auctoritatis falsa, legitimitur iudicio et usu populi; hæc enim rerum æstimationem et pretium statuunt. — Respondeo, statuere pretium vulgare, non legitimum; alioquin argumentum retorqueri posset in monetam substantiâ aut pondere falsam, quæ transiret manus errantis populi.

2. Objicies: Qui similem monetam expendit, nemini injuriam facit, nemini damnum; cum enim quoad substantiam et pondus supponatur legitima, et quoad formam deprehendi nequeat adulterina, poterit, qui recepit, eadem tantundem efficere. — Respondeo 1° injuriam et damnum fieri principi, sicut supra dictum est; 2° etsi nemini oriretur damnum, sufficit injuria

et involuntarium principis ad peccatum; 3° peccari etiam potest contra justitiam commutativam respectu privatorum, si valor legalis monetæ non respondeat exactè naturali.

3. Objicies: Talis nummus à vero et legitimo nullâ ratione distingui potest, sive quoad materiam, sive quoad characterem. — Respondeo inde nihil ampliùs sequi quàm fraudem ac deceptionem occultam esse.

CAPUT IX.

DE HÆRESI.

§ 1. QUÆSTIO PRIMA. — *Quid hæresis, et quale peccatum?*

554. Respondeo: Hæresis est species infidelitatis positivæ, S. Thomas, 2-2, q. 10, art. 5, O. Pro quo notandum infidelitatem esse triplicem, negativam, privativam et positivam. Divisio colligitur ex S. Thomâ, art. 1. *Negativa*, est carentia inculcata fidei, qualis reperitur in pueris perpetuò amentibus et ignorantibus invincibiliter mysteria fidei. Hæc non est peccatum, sed ejus pœna, ut docent nos Pius V, Gregorius XIII et Urbanus VIII, damnantes 68 inter 79, et S. Augustinus, epistolâ 105 ad Sixtum, ac alibi. Clarissimè verò S. Thom., citato art. 1, O. *Privativa*, est carentia seu ignorantia culpabilis aut voluntaria fidei. Hæc est eorum qui *intelligere noluerunt*, ut Augustinus loco citato loquitur. Utraque vel respicit solum actum, vel actum simul et habitum. Infidelitas negativa quoad actum solum habetur in baptizatis, pueris, perpetuò amentibus, et adultis aliis fidelibus, qui per invincibilem ignorantiam omittunt credere quod oportet. Infidelitas privativa quoad solum actum reperitur in illis fidelibus, qui negligunt scire aut credere quæ et quando oportet. Ex quibus facilè colligitur quænam sit infidelitas seu negativa seu privativa quoad utrumque. Denique *positiva*, est error sive assensus positivus repugnans fidei.

555. Dividitur ex parte subjecti in voluntariam seu formalem, et involuntariam seu materialem. Infidelitas positiva voluntaria, est citra dubium, gravissimum peccatum: et quidem, Joannis 8, antonomasticè vocatur nomine peccati: *In peccato vestro moriemini*, et c. 16: *Ille arguet mundum de peccato*, nimirum infidelitatis, ut statim additur: *De peccato quidem, quia non crediderunt in me*. Dividitur ex parte objecti in paganismum, Judaismum et hæresim: cum enim, inquit S. Th., art. 5, O., *peccatum infidelitatis consistat in renitendo fidei; hoc potest contingere dupliciter: quia aut renititur fidei nondum susceptæ, et talis infidelitas est paganorum sive gentilium; aut renititur fidei christianæ susceptæ, vel in figurâ, et sic est infidelitas Judæorum; vel in ipsâ manifestatione veritatis, et sic est infidelitas hæreticorum*. Unde in generali possunt assignari tres prædictæ species infidelitatis. Proinde paganismus est negatio totius fidei, rejecto vel non agnito utroque Testamento, novo et veteri. Judaismus est negatio Christi seu novi Testamenti. Hæresis est negatio pertinax revelatæ veritatis, recepto alioquin Christo et adventu ejus. Vel paulò clariùs hæresis describi potest: Error intellectus voluntarius, contra

aliquam fidei veritatem, cum pertinaciâ assertus ab eo qui de cætero profitetur Christi religionem.

356. Dicitur primò *error intellectûs*, id est, iudicium vel assensus, quo approbatur falsum vel improbatum verum: ut enim fides, sic opposita fidei infidelitas est in intellectu sicut in subjecto proximo. S. Thom., art. 2, O. Dicitur secundò *voluntarius*; sicut enim assensus fidei descendit ex pio voluntatis affectu, ita hæresis ex malâ voluntatis electione. S. Th. cit. Dicitur tertio, *contra aliquam fidei veritatem*, quia hæresis importat corruptionem fidei christianæ, ad quam aliquid pertinet dupliciter; uno modo directè et principaliter, sicut articuli fidei; alio modo indirectè et secundariò, sicut ea, ex quibus negatis sequitur corruptio alicujus articuli. Et circa utraque potest esse hæresis, eo modo quo et fides. S. Th., q. 41, art. 2. O.

357. Dicitur quartò, *cum pertinaciâ*: qui enim sententiam suam quamvis falsam atque perversam, nullâ pertinaci animositate defendunt; quærent autem cautâ sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. S. August., Epist. 162. Similia habet contra Manichæos, et refertur c. *Qui in Ecclesiâ*, 24, q. 5, et l. 4, contra Donatistas, c. 16. Idem apertè docent concilium Viennense, relatum Clement. 1, de Summâ Trinit., § 2, et S. Th. cit. ad 5. Pertinaciâ verò ad hæresim requisita videtur in eo consistere quòd quis errorem fidei repugnantem teneat, non ignorans oppositum tradi ab illâ Ecclesiâ quam esse veram et legitimam potest ac debet scire; aut saltem, quòd neget doctrinam sibi aliâs satis propositam, ut teneatur credere. Vide Coninck, l. 2, disp. 18, de Infidelitate, dub. 7, n. 78 et 95; Vasquez, 1-2, disp. 126, n. 6; Valentina, 2-2, disp. 1, q. 11, puncto 1, diff. 4, ad 2; Sanchez, l. 2, de Præc.; Dec., c. 7, n. 5; Castrop., tract. 4, disp. 5, puncto 2, n. 1; Herincx, p. 5, tr. 1, disp. 9, quæst. 2, n. 17, et seq. Dicitur quintò in descriptione hæresis, *assertus ab eo, qui de cætero profitetur Christi religionem*, ut distinguatur à paganismo, quo tota negatur fides, et Judaismo, quo novum Testamentum.

358. Dubitatur verò an ad hæresim propriè dictam requiratur baptismus, vel transitus à fide ad errorem oppositum, de quo ultimo puncto nonnulla breviter diximus, c. 4, § 1, n. 257. — Respondeo negativè ad utrumque. Ratio prioris est, quia secundum dicta nihil ad hæresim videtur requiri ampliùs, quàm pertinax negatio articuli revelati, unius vel alterius, receptis cæteris. Ponamus homini non baptizato ita proponi fidem, ut teneatur credere. Si uni tantum repugnet articulo, cum nequeat dici paganus vel Judæus, quid aliud esse poterit, quàm hæreticus? Confirmatur; quia hæresiarcharum et hæreticorum filii, appellantur hæretici, etsi nunquàm sint baptizati, sive defectu formæ, ut Paulianistæ, sive defectu ætatis, ut Anabaptistæ, qui nisi in adultâ ætate non baptizant.

359. Ratio posterioris repetitur pariter ex naturâ et descriptione hæresis, ad quam impertinens est ille transitus. Sicut (inquit Coninck, dub. 6, n. 59) ut aliquis sit verè catholicus, sufficit quòd fidem catho-

licam integrè et vere credat ac profiteatur, et omninò impertinens est, an semper fuerit talis, an verò fuerit aliquando Judæus, Turca vel hæreticus. Secundò, ut arguit idem Coninck, si Turca vel Judæus fieret Lutheranus, esset verè hæreticus, cum tamen nunquàm fuisset Catholicus. Vide Herincx, q. 1, n. 7; Castropal. puncto 1, n. 2; Suarez, de Fide, disp. 16, sect. 4, n. 8; Lorca, 2-2, q. 10, art. 5, n. 4; Steyaert, Aphorism., part. 2, disp. 20, n. 6.

QUESTIO II. — *An dubium de fide sit hæresis?*

360. Prænotandum primò, quæstionem solummodò esse de dubio vel dubitante pertinaci, postquàm veritas per Ecclesiam definita est, aut aliâs satis proposita ad credendum, v. g., si, damnatis per Ecclesiam propositionibus Jansenianis, quispiam deliberatè dubitet de earum falsitate, volens, de hac ipsâ nec satis constare per Scripturam aut Patres, nec per sententiam Pontificis, tanquàm in similibus non inerrabilis: tametsi erroneè.

Prænotandum secundò, dubium generatim esse suspensionem mentis inter duo opposita, adeò ut in neutram partem aut negando aut affirmando, se possit flectere. Proinde dubius in fide censendus est, qui, propositâ sibi sufficienter fide vel aliquo illius articulo, voluntariè et deliberatè suspensus manet, et de ejus veritate apud se ipsum disputans, nec assentitur illi, nec ejus opposito: si enim assentitur illi, non erit dubius, sed certò catholicus; si opposito, iterùm non erit dubius, sed certò hæreticus.

361. Prænotandum tertio, dubium aliud esse negativum, aliud affirmativum seu positivum; utrumque dupliciter, ex parte actûs seu subjecti, et ex parte motivi seu objecti. *Ex parte actûs seu subjecti* dubium negativum seu, ut vocant, in actu exercito est, dum quis, apprehensâ utrâque parte, v. g., an liceat aliquid vel non liceat, neutri parti assentiens, absque ullo actu positivo suspensus manet. Dubium positivum *ex parte actûs vel subjecti*, seu, ut vocant, in actu signato et reflexo est, dum quis, apprehensâ utrâque parte, neutri volens aut potens assentiri, actu aliquo positivo et reflexo judicat rem esse dubiam seu incertam. *Ex parte motivi seu objecti* dubium negativum est, dum intellectus inter utramque partem suspenditur, quòd nulla occurrat ratio, nullum medium vel motivum negandi vel affirmandi; sed merè negativè se habet intellectus, et ignoranter, v. g., circa stellarum aut hominum numerum, sintne pares, an impares. Dubium positivum *ex parte motivi vel objecti* est, dum intellectus inter utramque partem suspensus est ex eo quòd media seu motiva æqualia occurrant pro utrâque. Quo casu cum pars utralibet æquo pondere intellectum gravet, neutra æquilibrio eximit, donec aut imperio voluntatis, aut potiùs alterius fundamenti accessu declinet bilans. His ita notatis:

362. Respondeo primò: Dubitans cum pertinaciâ de articulo revelato et ad credendum satis proposito, dubio positivo *ex parte actûs et motivi*, sine ullo dubio est hæreticus. Ratio est 1° quia habet errorem actua-

lem divinæ veracitati repugnantem, sive voluntarium assensum erroneum, quò malè iudicat de rebus fidei, ac licèt non expressè auferat ipsam fidei veritatem, tamen ejus firmitatem et certitudinem essentialem tollit et negat; 2º quia videtur æquale præjudicium inferre divinæ veracitati, quì aliquem fidei articulum dicit falsum, et qui incertum, cum hoc discrimine quòd prior iudicet divinum testimonium de facto falli, posterior falli posse.— Respondeo secundò: Dubitans de fide dubio negativo vel *tantum ex parte motivi*, vel *ex parte actûs et motivi* non est hæreticus defectu pertinaciæ, eò quòd articulus fidei, circa quem merè negativè suspendit assensum, non sit eidem satis cognitus vel propositus.

363. Gravior est difficultas de illo qui dubitat dubio quidem negativo *ex parte actûs*, sed affirmativo *ex parte motivi*, id est, qui propositis utriusque partis motivis seu fundamentis, quasi intra semetipsum disputans de aliquo fidei articulo, voluntariè suspendit assensum absque omni iudicio positivo et reflexo de certitudine vel dubietate objecti.— Respondeo cum eminentissimo Lugone, de Fide, disp. 17, sect. 5, et disp. 20, sect. 1, n. 15, quem sequitur Sporer, tract. 2 in primum præc., Decal., c. 3, sect. 1, n. 6, per distinctionem: Dubitans hoc modo negativè, et formaliter hæreticus, quando voluntas imperat suspensionem assensûs ex motivo difficultatum pro parte oppositâ militantium; quasi deterrita et verita periculum deceptionis et falsitatis. Ratio est quia licèt sic dubitans, articulum revelatum actu formali et positivo non iudicet falsum; item licèt eundem articulum non iudicet dubium vel incertum in actu signato, per expressum, formalem et reflexum assensum, convincitur tamen eundem articulum revelatum exercitè et virtualiter habere pro dubio et incerto, quatenus motiva partis oppositæ in actu exercito approbat tanquàm sufficientia ad cohibendum assensum.

364. Quare suspensio assensûs sic subsecuta reducit ad veram infidelitatem, accedente scilicet pertinaciâ, quâ quis nolit induci auctoritate Ecclesiæ ad assensum resolutum istius articuli. Unde etiam hæc pertinent quæ dicuntur cap. 1 de Hæreticis, et Clement. un. de Summâ Trin., apud Herinex, Coninck, Sporer, etc. Secus videtur dicendum, si voluntas imperet suspensionem assensûs, v. g., quia dubitans pro præsentî sentit se ingenio non satis dispositum ad ponderandum motiva revelatæ veritatis; quapropter statuit rei inquisitionem et assensum differre in aliam temporis circumstantiam; talis, inquam, hæreticus esse non videtur, quia dubitat ex infirmitate potius quàm pertinaciâ; neque tam putat in actu exercito esse dubium articulum revelatum, quàm se pro præsentî esse minùs dispositum ad statuendum vel eligendum aliquid in tanti momenti negotio.

QUESTIO III. — An ignorantia consistat cum hæresi?

365. De invincibili non est quæstio; de vincibili affirmant doctores plurimi, primò quia hæc non excusat à peccato formali in furto, homicidio, adulterio, et similibus delictis. Ergo neque in hæresi

seu infidelitate; secundò, quia culpabiliter et vincibiliter errans contra fidem, peccat verà infidelitate et amittit fidem, ut docet concilium Trident. sess. 6, cap. 15; ergo vel peccat hæresi, vel Iudaismo, vel paganismo; non enim sunt aliæ species infidelitatis; tertiò, quia ejusdem speciei sunt peccata quæ ex ignorantia et quæ ex malitiâ committuntur, eim species peccati ex objecto sumatur, non ex modo; atqui error contra fidem ex malitiâ est peccatum hæresis; ergo etiam ex ignorantia culpabili. Ita docent Sotus, 4, dist. 22, q. 2, art. 3, post 5 concl., cas. 1, Lopez, 2 p. Instr., cap. 20, de Excomm. res. in B. C., casu 1; Lorca, 2-2, q. 11, disp. 41, n. 15. Alii limitant hanc sententiam ad ignorantiam ita crassam, ut nullo negotio superari possit. Hanc putant ab hæresi non excusare, quia æquiparatur scientiæ, et constituit culpam latam. Ita Sayrus, Thes. cas., tom. 1, l. 3, c. 4, n. 15, et probabile existimat Valentia, 2-2, disp. 1, q. 11, p. 1, diff. 4. Demùm alii restringunt ad ignorantiam affectatam, quia affectans ignorantiam, affectat errorem contra doctrinam Ecclesiæ, cui proinde censetur voluntariè et pertinaciter contradicere. Secundò, sicut ad hæresim requiritur pertinacia contra definitionem Ecclesiæ, sic ad censuram, contra legem Ecclesiæ; atqui pertinax est et incurrit censuram, peccans ex ignorantia affectatâ legis ecclesiasticæ; ergo pertinax est et committit hæresim, errans ex ignorantia affectatâ definitionis ecclesiasticæ. Tertiò, quia talis errat ex electione, nec corrigi vel aliter sentire paratus est. Ita Canus, l. 12 de Locis theolog. cap. 9; Petrus Navarra, de Restit., cap. 4, dub. 8, n. 208; Valentia sup. in resp. ad 1, et nonnulli alii.

366. Respondeo probabilius esse quòd omnis ignorantia, simplex, crassa vel affectata excuset à peccato hæresis, cui excommunicatio aliæque poenæ ecclesiasticæ imponuntur, si sit causa erroris, sive si errans paratus sit corrigi et sentire aliter, si aliter per Ecclesiam doceatur. Herinex cit., q. 2, n. 20 et seq.; Castrop. disp. 3 de Hæresi, puncto 2, n. 3; Azorius, Inst. mor., tom. 1, l. 1, c. 14, q. 9, et l. 8, q. 4, et c. 9, q. 8; Coninck, supra, n. 100; Lugo, de Fide, disp. 20, sect. 6; Bannez, Aragon, Turrianus, Maldenerus, Vasquez, Sanchez, Suarez, Farinacius apud citatos. Probatur hæc sententia, primò quia ignorantia etiam voluntaria impedit pertinaciam ad peccatum hæresis propriè dictæ indispensabiliter requisitam; pertinacia enim consistit in relatione, cujus terminus est definitio Ecclesiæ cognita, sicut constat exemplo subditi, qui non dicitur pertinax, rebellis, contumax respectu regis vel superioris sui, nisi cum perspectam sibi habet seu cognoscit ipsius legem aut voluntatem, eique repugnat; quamdiù igitur laborat ignorantia legis vel præcepti etiam affectatâ, reus quidem est inobedientiæ, tanquàm in causâ voluntariæ, non tamen pertinaciæ seu rebellionis.

367. Ignorantia quælibet, quatenus vincibilis, id quidem præstat, ut possis cognoscere quod ignoras, non tamen ut ipso facto cognoscas. Probatur secundò, quia sic errans, quantum in se est, non facit Deum

auctorem mendacii, seu non evertit objectum formale fidei aut Dei veracitatem; in quo propriè consistit ratio hæresis et infidelitatis, quia non habet voluntatem contradicendi testimonio, ubi et quando cognoverit divinum esse, sive per propositionem Ecclesiæ, sive aliunde; quanquàm ejus culpâ vel negligentia contingat quòd id non cognoscat. Inò si paratus sit sentire aliter et corrigi per Ecclesiam, eo ipso tacitè et exercitè credit et credendum existimat, quod tanquàm credendum proponitur per Ecclesiam. Quare in actu exercito credit et recipit illum ipsum articulum, cui in actu signato per ignorantiam contradicit.

368. Porro quòd ignorantia etiam affectata non pugnet cum tali dispositione animi, quâ quis paratus sit corrigi per Ecclesiam, constat primò, si ignorantia affectetur ex merâ negligentia et tædio discendi; secundò, et multò clariùs, si affectetur ignorantia, ne, existente forsitan et cognitâ Ecclesiæ definitione, recedendum sit à priori judicio: est enim impossibile, ut tale motivum habeat qui non reveretur Ecclesiam; quia qui hanc non reveretur, certus est, se movendum non esse ab ejus definitione ad variandum judicium suum. Itaque motivum sic ignorantis necessariò connotat obediendi voluntatem et talem erga auctoritatem Ecclesiæ submissionem, quâ sibi credendum et recipiendum statuat, quidquid ab eadem sub credendi obligatione noverit declaratum. Nec necessaria est limitatio, quam plurimi auctores addunt in duobus casibus. Prior est si quis ideò affectet ignorantiam, quia errori suo absolutè inherere decrevit, parvipendens, quid doceat Ecclesia, atque ideò negligens inquirere doctrinam ejus.

369. Alter casus est, si ignorantia affectetur ex fine liberiùs errandi. Non est, inquam, necessaria ista limitatio; quia inprimis casus prior est extra propositum: talis enim non est paratus corrigi per Ecclesiam, cujus auctoritatem contemnit; committitque hæresim, non tam per errorem ex affectatâ ignorantia procedentem, quàm per alterum directè voluntarium, quo ex scientiâ vilipendit Ecclesiam et revelatam ejus auctoritatem. Quantum ad casum alterum: qui affectat ignorantiam ex fine liberiùs errandi, seu retinendi præsens judicium suum, vel novit hoc suum judicium erroneum esse, vel ignorat. Si noverit, novisse pariter debet judicium suum repugnare Ecclesiæ, atque ita cessat ignorantia et succedit scientia. Si ignoret et corrigi sit paratus, uti non est pertinax sic nec hæreticus. Si corrigi per Ecclesiam nolit aut ejus auctoritatem contemnat, iterùm non spectat casus ad statum controversiæ. Quòd si *liberiùs* sumatur in vim comparativi, id est, si negligat inquirere veritatem, ne si cognoverit doctrinam Ecclesiæ, graviore remorsu sequatur errorem suum, iterùm est hæreticus, quia in illo *liberiùs* errandi fine, necessariò involvitur contemptus Ecclesiæ et voluntas errandi (quanquàm forsitan non tam liberè) etiam stante vel suppositâ scientiâ definitionis ecclesiasticæ. Hinc facilè solvuntur fundamenta contraria.

370. Ad primum primæ opinionis argumentum respondeo. cum ignorantia vincibili consistere furtum, homicidium, adulterium, quia ignorantia in his materiis non mutat objectum operis seu peccati, sed solum operandi modum. At in materiâ fidei mutatur et tollitur objectum hæresis per ignorantiam etiam voluntariam; quia hæresis occupatur circa articulum revelatum et *cognitam* Ecclesiæ doctrinam seu propositionem; *cognitio* enim (uti supra dictum) seu scientia revelationis aut doctrinæ ecclesiasticæ terminat et specificat pertinaciam ad hæresim requisitam. Vel brevius; hæc est differentia inter hæresim et cætera peccata, quòd hæc non exigant pertinaciam, sed solam libertatem et voluntatem agentis; quare si verè sint voluntaria, sive directè et secundum se, sive indirectè et in causâ, suâ, v. g., vincibili ignorantia, complentur in suâ specie, et habent totum quod exigunt tum ex parte objecti, tum ex parte subjecti. Hæresis verò ex parte subjecti exigit pertinaciam, ad quam requiritur directum voluntarium. Quare admitto errorem contra fidem ex ignorantia vincibili admissum, in causâ seu indirectè voluntarium esse atque adeò peccaminosum. Admitto eodem modo esse voluntariam et peccaminosam repugnantiam cum Ecclesiâ. Nego *pertinacem* esse. Si rectè perpendatur, ait rectè Castropalao, n. 4, error sic commissus, non est peccatum *directè* contra fidem, sed potiùs contra obligationem sciendi mysteria fidei.

371. Ad secundum, respondeo, negando antecedens; nam talis error tanquàm procedens per ignorantiam, secundum se est involuntarius, voluntarius tantum in suâ causâ seu negligentia, atque ita non pertinet ad veram infidelitatem, quam S. Thomas in paganismum, Judaismum et hæresim dividit, et per quam Tridentinum docet amitti fidem: id enim solum convenit illi errori, qui pugnat cum actu fidei, quod in casu non habet locum, ut antea ostensum fuit.

Ad tertium, patet responsio ex dictis ad primum.

372. Ad fundamentum secundæ opinionis respondeo: Admittimus (et ex dictis constat) quòd ignorantia vincibilis, præcipuè crassa, relinquat culpam latam et theologicam. Recipimus pariter sano sensu, quòd ignorantia crassa et supina æquivalet scientiæ, sed non in ordine ad quemlibet effectum. Potest æquivalere scientiæ quoad culpam, non tamen quoad pertinaciam, temeritatem, rebellionem, presumptionem, etc. Quare si canon censuram ferens exigit in delinquente presumptionem, temeritatem, pertinaciam, excusabitur à censurâ, qui deliquerit per ignorantiam etiam crassam. Sanchez, lib. 9 de Matrim., disp. 32, n. 47, et Moral., l. 6, c. 8, n. 45; Prepositus in 3 p., q. 1, de Censuris, dub. 6, n. 47, et dub. 8, n. 60; Portel, verbo *Ignorantia*, n. 28; Navarrus, c. 27, n. 141; Bonacina, de Cens., disp. 1, q. 1, puncto 3, n. 19; Neesen, de Cens., q. 1, dub. 6; Castrop., tr. 2, disp. 1, punct. 18, n. 1.

373. Ad primum fundamentum opinionis tertiæ,

respondeo cum eodem Castrop., negando quòd affectans ignorantiam, affectet errorem contra doctrinam Ecclesiæ, nimirum quatenus id necessarium est ad pertinaciam, hoc est, directè; quòd errorem indirectè affectet, videlicet in negligentia culpabili addiscendi quæ per Ecclesiam credenda proponuntur, jam ante concessum est.

Ad secundum, respondeo, ex eodem motivo nobis esse probabile (salvo semper iudicio meliori) quòd eadem ignorantia excuset pariter à censurâ, non quâlibet, sed in illos latâ, qui *scienter, temerè*, etc., hoc illudve fecerint aut facere *presumpserint*. Bonacina, cit. q. 2, puncto 1, n. 11; Bassæus, verbo *Ignorantia*, n. 29, citans Angelum, Sylvestrum, Caspensem; Herinx, p. 2, tr. 3, disp. 5, q. 4, n. 27; Diana, p. 5, tract. 9, res. 17; Cœlestinus, Compend. theol. mor., tract. 3, c. 5, n. 2; Hurtadus, de Cens., diff. 21, n. 92, apud eundem Dianam. Excipiunt nonnulli casum quo ignorantia sic foret affectata, ut ad ingentem temeritatem accederet.

§ 2. Tenor casus.

374. In diœcesi Antuerpiensi, Instructionis pro confessariis n. 13, præsens casus his verbis exprimitur: *Hæresis interna signo exteriori expressa*. Deinceps verò, n. 14, adjungitur: *Advertendum... quòd nullus confessarius, extra mortis periculum, licet aliàs habeat potestatem absolvendi à reservatis, absolvere possit aut valeat à labaismo, et peccato carnali complicitis; ab hæresi verò publicâ... singulis vicibus specialis hæc facultas petenda est*.

In Buscoducensi simpliciter reservatur hæresis.

In Cameracensi, n. 1, reservatur *hæresis* quæ sic exponitur in Pastoralis: *Non ea quæ solum est interna, nec ea, quæ solum est externa, sed interna quocumque signo exterius manifestata; sub quâ continetur dubitans de fide, si voluntariè et ex pertinaciâ ac pravitate, seu sciens et prudens dubitat de veritate quam novit esse de fide, illudque suum dubium exterius prodiit; secus, si dubitet ex ignorantia aut infirmitate*. Inferiùs ad calcem additur: *Nemo... quemquam præsumat ab hæresi absolvere, nisi specialem licentiam id faciendi in scriptis obtinuerit*.

In Coloniensi nihil de hoc casu dicitur, spectatâ synodo 1662. At in Agendâ de anno 20 hujus seculi inter cæteros casus simplici vocabulo exprimitur *hæresis*.

In Gandavensi dicitur *hæresis*, de quâ sic loquitur Pastorale: *Per hæresim intellige veram et internam, externo signo manifestatam, sive sit publica sive occulta; sub quâ continetur etiam dubitatio de fide, modò sit voluntaria et ex pertinaciâ, exterius manifestata: secus, si sit ex ignorantia aut infirmitate*. Demùm Instructio pro confessariis, ad calcem casuum reservatorum addit: *Sciant denique confessarii, quòd, etiamsi aliàs habeant facultatem absolvendi à casibus nobis reservatis, adhuc tamen specialem habere debeant quoad... hæresim*.

In Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi simpliciter habetur *hæresis*, et in tribus illis diœcesibus expressè

monetur confessarius, ad absolvendum ab *hæresi* requiri facultatem *specialem*.

In Ruræmundensi dicitur: *Hæresis interna signo externo manifestata*; et rursus confessarius expressè monetur de facultate *speciali* requisitâ ad absolvendum ab *hæresi*.

§ 3. Reflexiones.

375. — 1. In omni diœcesi requiritur ut *hæresis* sit *interna signo exteriori expressa*: quod enim in unâ dicitur expressè, in alterâ habetur tacitè, attentâ maximâ superiùs allegatâ, videlicet, quòd reservatio secundum modernam Ecclesiæ disciplinam non afficiat peccatum, nisi internum simul et externum. Ut autem *hæresis* censeatur externa, triplex (iterum ex supra dictis) conditio est necessaria. Prima, ut verbum, scriptum aut signum externum *hæresim* interiorem significet, ita ut audiens, si quis adesset, errorem internum per externum inferret aut judicaret. Perinde tamen est, sive illam significationem signum externum habeat secundum se, sive per circumstantias concurrentes temporis, loci, personæ. Secunda conditio est, ut actus exterior sit de se malus et mortalis, non per solam relationem ad actum internum, sed etiam secundum operis externi quantitatem. Tertia conditio est, ut actus externus sit confessio *hæresis*: aliud est enim significare, aliud confiteri et asserere *hæresim*.

376. — 2. In omni etiam diœcesi casum reservatum incurrit dubitans de aliquo fidei articulo. Quare utriusque pastoralis, tam Cameracensis, quàm Gandavensis expositio (quòd attinet dubitantem) non solum est authentica, sed etiam doctrinalis; quia non solum utriusque diœcesis episcopus statuit, ut casum reservatum incurrat dubitans in materiâ fidei; sed ex *hæresi* reservatâ, theologicè infert, reservari dubium de fide. Porro tam in his, quàm in illis, ut dubitans de fide censeatur hæreticus, requiritur *pertinacia*, non ita consistens in obstinatione voluntatis, quàm repugnantia mentis. Excusat in utrisque infirmitas et ignorantia. *Infirmitas*, v. g., cum quis gravi tentatione pulsatur, cui succumbit. *Ignorantia* probabilis simplex, crassa vel affectata, dummodò ignorat paratus sit sentire aliter, si per Ecclesiam aliter doceatur.

377. — 3. In Antuerpiensi reservatur *hæresis* tam occulta, quàm publica. Sed ad absolvendum ab *hæresi publicâ* præter potestatem indefinitam in casus episcopales requiritur in confessario *specialis*, et quidem *singulis vicibus* innovata: id quod existimamus verum, etiam in supposito, quo delinquens non incurrisset censuram Excommunicationis, v. g., ob ignorantiam vel defectum contumaciæ. Ratio alibi data fuit, quia facultas *specialis* singulis vicibus obtinenda exigitur simpliciter ad absolvendum ab *hæresi... publicâ*. Ergo opus est predictâ *speciali* facultate, quotiescumque aliquis in veram et publicam *hæresim* lapsus est; id autem posse aliquando fieri absque eo, quòd delinquens contraxerit censuram, non videtur dubium. Cæterum *hæresis* censetur *publica*, si quavis

viâ innotuerit majori parti communitatis, in quâ saltem sint decem homines.

578. — 4. In Buscoducensi et Coloniensi reservatur pariter hæresis utraque tum occulta, tum publica, et ad absolvendum ab utrâlibet requiritur facultas *specialis*, si delinquens incurrerit censuram. Ratio est quia hæresis pro hæc supposito est casus per se pontificius, à quo nullus confessarius absolvit sine potestate *speciali*. Quòd si supponas delinquentem non esse censurâ irretitum, sufficere pro his duabus diocesisibus facultas indefinita et generalis in casus episcopales. Ratio est quia in hoc supposito (quantum spectat duas illas dioceses) hæresis non reservatur *specialiter*, sive reservatione ordinariâ sive extraordinariâ, id est, neque ex voluntate Pontificis, neque ex voluntate episcopi; nam in illis duabus diocesisibus non adjungitur clausula, quæ passim in cæteris, neminem videlicet ab hæresi absolvere posse sine facultate *speciali*. Vide supra tenorem casus.

5. In Cameracensi, Gandavensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurensi probabilis requiritur facultas *specialis* ad absolvendum ab hæresi, sive publicâ sive occultâ, sive conjunctâ censuræ, sive ab eadem separata. Ratio est quia in his diocesisibus specialis potestas expressè requiritur ad absolvendum ab hæresi. Vide supra tenorem casus. Vide etiam amplius. D. Van Vyve, Exam. Reflex. ad § 7, n. 17, et R. D. Vanden Perre, Reflex. ad tr. de Cas. res., § 7.

§ 4. Corollaria.

579. — 1. In nullâ diocesi casum incurrat, qui erubescit Christum, aut fidem quam corde retinet, ore negat, sive metu coactus, sive præmio corruptus.

2. Neque hæreticus interior, si utatur signis aut factis sibi soli hæresim significantibus; v. g., si quis negans interiùs eucharisticam veritatem, ac desuper quasi secum disputans, capite abnuat aut in hæc verba prorumpat, *non credo*. Ratio est quia seclusis cæteris realibus circumstantiis, signum externum hæresim interiorem nemini significare potest. Sanchez, l. 2, c. 8, n. 8; Castrop., tract. 4, disp. 3, puncto 3, n. 3; Bonacina, de Censuris, disp. 2, q. 5, puncto 2, n. 5; Bosco, disp. 8, sect. 4, concl. 7, n. 106.

380. — 3. Aliter dicendum volunt Sanchez, n. 26; Bonacina, n. 6; Bosco, n. 109; Suarez, tomo 5, in 3 parte, disp. 4, sect. 3, n. 17, si quis hæresim interiorem verbis æquivocis exprimat, v. g., dicens: *Maria non fuit virgo*, et apud se ipsum per Mariam intelligat Deiparam. Ratio est quia illa actio exterior ex se satis exprimit interiorem animum. Quòd autem ab aliis forsitan non ita percipiatur, provenit non ex defectu ipsius actus, sed ex conjunctioe alterius significationis, per quam non minuitur prior malitia, sed additur nova simulatio animi. Addit Bosco, non esse necessarium ad hæresim externam, ut adstantes percipiant ex verbis aut signis animum internum hæreticum; satis esse quòd illum possint percipere; esto hic et nunc propter æquivocationem maneat occultus. Contrarium docet Castropalao citatus si verba sint

perfectè æquivoca, quæ in bonum et malum sensum possunt ex æquo accipi, et interim nullæ concurrant circumstantiæ, quibus tollatur æquivocatio verborum seu indifferentia.

381. — 4. Nullibi incurrat casum, qui fatetur externè, se aliquando errori contra fidem adhæsisse; quia significat quidem hæresim interiorem, sed præteritam, non præsentem: sive declarat, non asserit errorem interiorem. Sanchez, n. 25.

5. Idem est de eo, qui utitur scripturâ sibi soli hæresim significante; v. g., si cyfris aut characteribus inusitatis significationem arbitrariam, nemini, quàm sibi cognitam indat, iisque errorem suum interiorem exprimat. Ratio est, quia manet hæresis intra mentem hæretici, quatenus à nemine intelligibilis est. Sanchez, n. 10.

6. Idem est de illo, qui hæresim, quam corde tenet, merè materialiter refert, explicat, transcribit.

382. — 7. Idem, si quis errorem vel dubium suum circa fidem confessario, doctori, amico manifestet causâ consilii vel conversionis; quia talis manifestatio non est peccaminosa, sed laudabilis et fructuosa; neque formalis professio vel assertio hæresis, sed materialis narratio tendens in finem honestissimum. Suarez, Castropalao, Sanchez, Barbosa, Bonacina.

8. Casum non incurrat schismaticus, quatenus talis; quanquàm enim contigua sint schisma et hæresis, adeò ut istud in hanc facillimè degeneret, ut significatur 24, q. 3, c. *Inter hæresim*; nihilominus distingui possunt, v. g., si schismaticus internè agnoscat Pontificem tanquàm caput Ecclesiæ, sed interim ex passione vel contumaciâ non velit eundem ipso opere fateri et revereri: ad eum ferè modum, quo filius rebellis patrem, subditus superiorem, animo quidem sive corde agnoscunt, factis autem negant. Vide Tolet., l. 4, c. 19, n. 22.

383. — 9. Hæresim reservatam non constituit mera revelati articuli nescientia seu ignorantia sine omni assensu, signato vel exercito, sive sit ignorantia pura seu nescientia simpliciter negativa, sive privativa in eo, qui potuit et debuit scire. Quanquàm pro mensurâ negligentiae sit et peccati modus.

10. Idem est de meris representationibus aut subreptitiis apprehensionibus fidei repugnantibus, v. g., circa præsentiam Christi in Eucharistiâ, virginitatem Deiparæ, mysterium sanctiss. Trinitatis, attributa divina aut alios articulos revelatos, præsertim in hominibus meticulosis, Deum timentibus et in catholicâ fide ab infantiâ enutritis: sunt enim incidentiæ tantum aut meræ imaginationes, quas hominis in fide orthodoxâ à puero educati voluntas non informat.

384. — 11. Idem est de illo, qui teneret etiam pertinaciter propositionem ab Ecclesiâ condemnatam, tanquàm temerariam, scandalosam, piarum aurium offensivam: nisi forsitan hæc ejus pertinacia nasceretur ex alio errore, quo diceret et putaret, Ecclesiam in materiâ fidei et morum errabilem esse.

12. Reservationem incurrunt *credentes* hæretico-

rum, excommunicati insuper per bullam *Cænæ*, illi scilicet, qui nullum quidem errorem in individuo expriment vel designant, sed implicite et in confuso approbant, laudant, recipiunt fidem vel doctrinam hæreticorum, v. g., si quis assereret, se paratum mori in fide vel doctrinâ Calvinî. Ratio; quia *credentes* hæreticorum sunt hæretici. Toletus sup., n. 7; Arch. c. *Quicumque*, de Hæreticis, in 6; Palud., 4 sent., d. 15, q. 1; Sylvester, verbo *Hæresis*.

385. — 15. Perinde est ad reservationem et pœnas canonicas, sive errorem interiorem hæreticus prodatur signo sensibili positivo, sive negativo seu sensibili omissione, v. g., si quis Christum in Eucharistiâ non adoret aut veneretur in realibus circumstantiis, quibus hæc ommissio est signum sensibile negatæ eucharisticæ veritatis.

14. Non requiritur ad reservatam hæresim, ut aliquis contradicat doctrinæ quam existimat veram et revelatam; id enim, quantum ad actum internum attinet, est impossibile; sed satis est quod contradicat articulo ad credendum proposito per illam Ecclesiam, quam potest et tenetur credere esse sponsam Christi. Sanchez.

386. — 15. Non evadit reservationem, qui sciens aliquid ab Ecclesiâ definitum, pertinaciter contradicit, tametsi protestetur, se paratum corrigi aut sentire aliter, si argumentis convincatur; talis enim non fedit iudicio et auctoritati Ecclesiæ separatim ab argumentis. Sanchez.

16. Hæreticus est et reus reservationis, qui in rebus nondum per Ecclesiam definitis partem aliquam eligit seu amplectitur eâ animositate, ut affirmet se aliud non crediturum, etiam definiente Ecclesiâ; quia, etsi pars quam tuetur, hactenus non sit hæretica, imò fortè etiam vera; eo tamen ipso, quo Ecclesiæ aliter definienti resistere paratus est, credit, eandem in materiâ fidei errabilem esse, quod est hæreticum. Sanchez.

CAPUT X.

DE HOMICIDIO.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS PRIMA. — *Quid homicidium, et quotuplex?*

387. Respondeo: Homicidium dicitur ab homine tam occiso quàm occidente: nec enim homicidium appellatur, sive cum homo à bruto, sive cum brutum ab homine occiditur. Quare describi potest: Hominis per hominem interfectio. Pertinet ad utrumque sexum, l. *Hominis*, 152, ff. de Verb. signif., quanquàm homo antonomasticè accipiatur pro viro, l. *Si quis aliquid*, § *Qui abortionis*, ff. de Pœnis, his verbis: *Mulier aut homo perierit*. Dividitur in necessarium, voluntarium, casuale.

Necessarium vocant, non quod procedit per naturalem necessitatem sine ullâ libertate agentis, sed quod committitur sine dolo et injuriâ; cujusmodi inprimis est illud quod quis committit ad necessariam sui defensionem, c. *Interfecisti*, de Homicidio. Et hoc, si fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, est sine culpâ

et reprehensione, eodem cap., et l. 2, 3, 4, c. *Ad l. Corn.*, de Sicariis: quia vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ, omnes leges, omniaque jura permittunt, c. *Si verò*, 1, de Sentent. excomm., c. *Significasti*, 2, de Homicidio, l. 3, ff. de Justitiâ et jure. Secundò *necessarium* vocant, quod fit auctoritate legis aut superioris, jus gladii habentis, aut in justo bello, c. *De occidendis*, c. *Miles*, c. *Si homicidium*, 23, q. 5.

388. *Voluntarium* homicidium est, quod dolo malo et animo occidendi admittitur, c. *Sicut dignum*, de Homicidio, l. 1 et 7, ff. ad l. *Corn.*, de Sicariis. Accedit concilium Tridentinum, quod (sess. 14 de Reform., cap. 7) ad homicidium voluntarium seu *voluntate* perpetratum videtur requirere ut fiat *per industriam, per insidias* aut *ex proposito*. Dupliciter id potest fieri, primò, si quis mortem alterius formaliter, expressè, proximè seu in se intendat, v. g., si exeat eo animo ut expectet alicubi armis instructus ad occidendum inimicum suum, et hanc intentionem effectu ipso exquatur; secundò, si mortem quidem proximè et in actu signato non intendat, exerceat autem deliberatè actionem, quam mors per se loquendo subsequitur, v. g., si quis alicui propinet venenum, prægrandi baculo caput feriat, glande vel gladio petat præcordia; quidquid in actu signato protestetur contrarium, convincitur exercitè et ipso facto intendisse mortem, estque verus et propriè dictus homicida voluntarius, secundum omnes doctores. Solus ille casus excipitur, quo infortunium sufficiens deliberatio non præcesserit.

389. *Casuale* est, quod juxta nomen suum contingit casu, per inadvertentiam, negligentiam, temeritatem, sine intentione mortis vel in se proximè, vel in causâ proximâ, per se loquendo connexa cum effectu. Dividitur in *casuale simpliciter*, et *mixtum*. Simpliciter casuale vocatur, quod mero infortunio tribuendum est, sive quod nullâ culpâ præcedit. Commisum sine culpâ nullatenus imputatur: v. g., si occisor dabat operam rei licitæ, aut etiam illicitæ, secundum sententiam magis probabilem, si utroque casu sufficientem adhibuerit diligentiam et cautelam, ne quid incommodi sequeretur, c. *Lator*, et c. *Dilectus*, de Homicidio, quia quæ merè fortuito accidunt vel eveniunt, non imputantur, quandoquidem humanâ providentiâ caveri non possunt, cap. ult., eodem. Illic pertinet homicidium commissum ab infante, furioso et dormiente: nam et hujus nulla pariter habetur ratio, Clement. un., eodem, l. *Infans*, ff. ad l. *Corn.*, de Sicariis, ubi dicitur quod infantes excuset consilii innocentia, furiosos infelicitas fati. *Casuale mixtum* est, quod partim casui seu fortunæ, partim arbitrio vertitur, nimirum quandò effectus mortis nec intenditur formaliter et in se ipso, nec æquivalenter vel in causâ proximâ; nihilominus committitur vel omittitur aliquid, quo commissio vel omisso prævideri poterat aut debebat, mortem forsitan secuturam.

390. Exemplum in eo qui ligna projicit ex fenestrâ in viam communem, supponens quidem neminem interea pertransire, cui noceri possit, sed de hoc ipso non satis certus. Si reverà hominem interficiat, erit

homicidium *casuale mixtum*, non autem *voluntarium*, sensu superius allegato, quia nec intenditur in se, in actu signato, formaliter et expressè; nec in actu exercito, saltem in causâ proximâ et prudentis arbitrio; nemo enim prudenter dicit, homicidium sic commissum fuisse formaliter aut interpretativè intentum. Id unum affirmabunt singuli, actum esse imprudenter, omitti debuisse, quod factum est, aut fuisse circumspiciendum, atque adeò non quidem intentione, sed imprudentiâ, temeritate, negligentia homicidium evenisse.

QUÆSTIO II. -- *Quid duellum, quotuplex et qualiter prohibitum?*

391. Homicidiorum occasio frequentissima duellum, *fabricante diabolo* (ut loquitur Tridentinum, sess. 25, de Reform., c. 19) introductum, Latinis dicitur quasi duorum bellum, Græcis monomachia, seu pugna unius tantum cum altero, can. *Monomachiam*, 2, q. 5. Dividitur primò ex parte modi in propriè et impropriè sumptum. Duellum propriè sumptum, est periculosum duorum certamen, initum ex conducto cum designatione loci et temporis. Ita doctores passim. Impropriè sumptum, est cui deest eorum aliquid, videlicet aut conductum seu conspiratio et evocatio, aut periculum vitæ vel mutilationis, aut designatio loci vel temporis; aut cum dualitas personarum ita exceditur, ut plures contra plures promiscuè et nullo ordine servato pugnent; tum enim seditio vel bellum est potius quam duellum. Aliud est, si ordinem servant, id est, si singuli contra singulos pugnent, v. g., principales et secundantes in se mutuò respectivè. Dividitur secundò ex parte formæ in solemne et simplex. Solemne auctores suos solemniter cum certis ritibus et cæremoniis ad diabolum ducit, simplex sine istâ pompâ. Solemnitas consistit in armorum delectu, consortio testium aut fide jussorum et adiutorio secundantium. Tertiò dividitur variè ex parte finis, pro varietate causarum ob quas assumitur. Hæ causæ sunt potissimum sex, quemadmodum videri potest apud Sanchez, l. 2, c. 59, et alios.

392. Porro ignorantia priorum seculorum in diversis locis, etiam publicis legibus, duella receperat ad veritatis alicujus indaginem et finem controversiarum, eâ scilicet conditione, ut, cum, v. g., de aliquo crimine, quod satis probare non posset, alter alterum accusasset, duelli eventu ostendere cogere vel suam imposturam vel reatum alterius. Abhorret tamen ab institutis christianis, tanquam repugnans juri divino et naturali ratione homicidii, quod ex eo frequentissimè sequitur; et quia continet tentationem Dei, quasi per hujusmodi duella debeat manifestare veritatem: quibus sicut nihil crudelius, sic nihil stultius potuit excogitari in christiano peccatore, quod decet omnem mansuetudinem. Quare quilibet honestis imbutus moribus ea facilè detestabitur tanquam fallacia et temeraria, pervertentia ordinem judiciorum et justitiam violentia; cum plurimi, quorum causa jure et veritate nitebatur, stolidissimi

deorum Martis arbitrio pugnautes occubuerint, et ejusmodi infamis aleæ jactu vitam non tantum transitorii hujus seculi, sed etiam venturi perpetuò amiserint; neque enim vel in ipso bello victoriam semper justa causa consequitur; quin non rarò divina sententia et occulto Dei judicio declinat in eum cujus pessima causa est.

393. Hæc duella moribus et regionibus nostris usitata non sunt: satis tamen frequentia, quæ tendunt ad vindicandam injuriam aut defensionem honoris. Quicumque prætendatur finis, excepto casu rariori gravissimè sunt prohibita, primò, jure naturali, *non occides*. Secundò, jure canonico, tit. de Clericis pugnantibus in duello. Item c. 1 et 2, de Purgat. vulg. Item can. *Monomachiam*, 1, q. 5. Tertiò, jure civili, l. *Unica*, c. de Digladiatoribus. Quartò, Edictis Principum nostrorum, Philippi II, 22 junii 1598; Alberti et Isabellæ, 27 Feb. 1610, 11 julii 1624, 26 octob. 1626. Idem pro regno Galliæ dicitur de Ludovico XIV.

394. Quintò, Pontificum Romanorum et generalium conciliorum decretis et censuris: inprimis enim Julius II, constitutione apud Cherobinum 19, quæ incipit: *Regis pacifici*, datâ 24, febr. 1509, inter cæteras pœnas decrevit excommunicationem latam tum in quoscunque è quâcumque causâ duellantes, tum in omnes et singulos, qui locum vel campum liberum cesserint ad duellum: sed tantum pro statu Ecclesiastico. Hanc constitutionem confirmat Leo X, bullâ *Quam Deo*, 31, datâ 25 julii 1519, ubi insuper § 5, *excommunicationis et perpetuæ maledictionis pœnam* extendit ad illos, qui *ad talia cruenta spectacula videnda convenierint*.

395. Utriusque prædecessoris sui constitutionem approbavit Clemens VII, sed ejus bulla non extat in Bullario Cherubini. Deinceps Pius IV, constit. *Ea quæ*, 21, datâ 15 novemb. 1560, censuram excommunicationis et reliquas pœnas à tribus prædecessoribus decretas extendit ultra statum ecclesiasticum, et ad quoslibet complices fautoresque. Interea celebratur concilium Tridentinum, quo rursus fulminatur excommunicatio latæ sententiæ in quoscunque dominos temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint: in duellantes ipsos, eorum paternos, consulentes, spectatores, sess. 25, de Reform., cap. 19, sed loquitur tantum de duello solemni.

396. Gregorius XIII, considerans duellum privatum non minus cruentum, et animæ et corpori noxium esse, quam solemne, bullam edidit *Ad tollendum*, 78, 5 decemb. 1582, quâ statuit, omnes illos, qui ex conducto, statuto tempore, et in loco convento monomachiam commiserint, etiam privatum seu non solemniter, teneri omnibus pœnis et censuris per concilium Tridentinum latis. Idem decernit de locorum dominis, duellum simile seu certamen ex conducto permittentibus, aut quantum in se fuerit, non prohibentibus, mandantibus, consulentibus, adjuvantibus, aut ex composito spectatoribus; idque etiamsi illi, qui ad locum destinatum

pugnaturi accesserunt, impediti pugnam non commiserint, si per se ipsos non steterit, quominus illa committatur. Tandem Clemens VIII, constit. *Illius vices*, 11, 17 aug. 1592, confirmat decretum Tridentini et constitutiones Pii IV ac Gregorii XIII, reservans Sedi Apostolicæ tum relaxationem interdicti, tum absolutionem excommunicationis. Interim si delictum occultum sit, nec deductum ad forum contentiosum, potest episcopus à peccato et censurâ absolvere vi concilii Tridentini, sess. 24, de Reform., c. 6, quia constitutio Clementis VIII *nullam* facit mentionem concilii Tridentini, ac de cætero duellum bullâ *Cane* non continetur. Sanchez, l. 2, c. 59, n. 27.

§ 2. Tenor casus.

397. In Antuerpiensi reservatur homicidium directè voluntarium.

In Buscoducensi, Coloniensi, Mechliniensi, homicidium voluntarium.

In Cameracensi legitur: *Homicidium voluntarium reipsâ factum; et si sui clerici, solus Pontifex, vel ab eo delegatum potestatem habens, absolvere potest.*

In Gandavensi ponitur homicidium, de quo sic loquitur Pastorale: *Per homicidium (intellige) quod reipsâ commissum est, sive sit voluntarium sive casuale, ex culpâ latâ, aut peccando mortaliter in negligentia cavendi eum casum. Homicidium autem clerici reservatur Pontifici.*

In Leodiensi homicidium voluntarium; sed ad calcem casuum reservatorum additur: *Noverint autem (confessarii) nemini quantumvis potestatem habenti absolvendi à casibus nobis reservatis, veniam esse concessam, ut absolvere possit ab... homicidio voluntario.*

In Namurcensi similiter: *Homicidium voluntarium; sed, n. 29, additur: Is cui conceditur facultas absolvendi à casibus nobis reservatis, non potest absolvere ab... duello, nisi specificè exprimatur.*

In Ruræmundensi: *Homicidium voluntarium reipsâ factum, et, si sunt clerici, Sedi Apostolicæ esse reservatum.*

§ 3. Reflexiones.

398. — 1. Videntur coincidere homicidium voluntarium, et directè voluntarium; quia (sicut supra dictum est ex communi sententiâ tum theologorum tum jurisprætorum) per voluntarium hoc loco intelligitur, quod in se est volitum et intentum, vel in causâ mortis propinquâ, per se loquendo, connexâ cum effectu. Utrouque autem casu est voluntarium directè: ad hoc enim non requiritur ut in actu signato, formaliter et expressè, quantum est ex parte agentis, intendatur mors per modum finis aut medii; sed satis est intendi exercitè, interpretativè et quantum est ex naturâ actionis; quod contingit, quando deliberatè ponitur causa ex quâ proximè seu immediatè (id est, sine medio effectu bono) per se loquendo sequitur mors.

399. In hunc modum convincitur, directè intendere ebrietatem, sive ad instar finis, quantum est ex parte actionis, qui repetitis vicibus infundit hautum liberalem generosi vini, præcognitâ eius virtute

et suâ infirmitate, tametsi per actum signatum aut reflexum ebrietatem sibi pro fine non præstituat. Bonacina, disp. 7, de Irreg., q. 4, puncto 8, n. 2; Suarez, tomo 5, in 3 partes, disp. 44, sect. 1, n. 4; Filiucius, tract. 20, de Censuris, c. 1, n. 2, et c. 4, n. 89; Navarrus, c. 27, n. 240; Sayrus, lib. 7 Thesauri, c. 7, n. 5, 6 et 7; Covarruvias, 2 p., relect. init., n. 1 et 2; Zoesius, l. 5 Decret., tit. 12, n. 4, et l. 48 Digest., tit. 8, ad l. Corn., de Sicariis, n. 8; Herincx, p. 2, tr. 3, disp. 6, q. 7, § 5, n. 140; Molina, de Just. et Jure, tract. 3, disp. 3, n. 4; Sporer, tr. 5, in 5, præc.; Dec., c. 3, n. 59; Bassæus, verbo *Irregularitas* VI, n. 1.

400. — 2. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Cameracensi, Coloniensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi, Ruræmundensi non reservatur homicidium casuale, sive quod penitus est extra arbitrium operantis, pendens à mero infortunio, sive quod est voluntarium in causâ remotâ, per accidens conjunctâ cum effectu. Ratio est quia non est homicidium voluntarium, eo videlicet sensu, quo sumitur voluntarium, quando homicidio conjungitur. Ita omnes auctores allegati numero præcedenti.

401. — 3. Specialis est interpretatio authentica Pastoralis Gandensis, nihilominus pro eadem diœcesi omninò retinenda. Sensus ejus legitimus et genuinus videtur esse, reservari inprimis homicidium voluntarium, tum quod intenditur proximè et in se, tum quod in causâ mortis proximâ. Secundò casuale, non quidem simpliciter tale, quod mero casui seu infortunio vertitur; sed mixtum, quod partim fortunæ, partim arbitrio tribuendum est; sive quod committitur ex culpâ latâ theologicè gravi, estque adeò voluntarium saltem indirectè, seu in causâ remotâ, per accidens connexâ cum effectu. Exemplum supra allegatum est: si quis è fenestrâ, pleno die, in viam communem lignum projiciat in caput transeuntis, mortem non intendens, sed equidem inferens per imprudentiam, in quantum potuit ac debuit prævidere ob circumstantiam loci et temporis posse fieri quòd aliquis interea transiret. Tertiò, reservari homicidium commissum ex gravi negligentia (quod reducitur ad casuale mixtum) cavendi eum casum, ut si mater aut nutrix, prævidens periculum oppressionis, ne noctu teneatur surgere, condormiat parvulo, secuto effectu mortis.

402. — 4. In omni diœcesi debet homicidium reipsâ factum seu consummatum esse, adeò ut necessarium sit, mortem ipso effectu subsequi. Ratio in Prolegomenis data est; quia non potest censeri delictum ex omni parte completum et consummatum, quamdiù deest effectus mortis; homicidium enim importat violentam corporis et animæ separationem: proinde tamdiù non habetur completum homicidium, quamdiù anima immanet corpori, tametsi præter causarum naturalium exigentiam id fieret per Deum vel per dæmonem, id est, vel per miraculum vel per superstitionem.

5. In solâ Leodiensi exigitur facultas specialis ad absolvendum ab homicidio voluntario universim sumoto.

403. — 6. In omni diœcesi casus propriè episcopalis est duellum illicitum et impropriè sumptum, secuto ex alterutrâ parte effectu mortis. Ratio ; quia est *homicidium voluntarium*, Pontifici non reservatum. Secus est, si effectus mortis non sequatur ex quocumque capite. Ratio est ; quia duellum impropriè sumptum, morte non subsecutâ, nec reservatur episcopis reservatione ordinariâ, seu proprio eorum decreto, neque extraordinariâ, seu lege aut voluntate Pontificis : in bullis enim Pontificum superiùs allegatis, uti et in concilio Tridentino, sermo est de duello propriè sumpto ; id quod exprimitur præsertim in bullâ Gregorii XIII, hoc verborum tenore : *Qui ex conducto, statuto tempore et in loco convento monomachiam commiserint*. Similiter Clemens VIII, de illis loquitur, qui *singulare certamen, quod duellum vulgò dicitur, ex composito iniverint*.

404. — 7. Duellum propriè sumptum et illicitum, ubivis reservatur *specialiter*, saltem si delinquens à censurâ non excusetur ob ignorantiam, etc., idque sive duellum sit simplex, sive solemne, sive publicum, sive occultum, sive secutâ morte ex alterâ parte, sive non secutâ. Colligitur ex bullis Pontificum sup. Dixi : *Saltem si delinquens*, etc., quæ exceptio non habet locum in diœcesi Namurcensi, in quâ putamus conformiter ad alibi dicta, locum esse casui *specialiter* reservato, etsi delinquens censuram excommunicationis non contraxisset. Ratio est, quia in hac diœcesi *facultas specialis* desideratur in confessariis ad absolvendum à duello simpliciter : sic enim legitur Instruct. pro confess., n. 29 : *Is, cui conceditur facultas absolvendi à casibus nobis reservatis, non potest absolvere ab... duello, nisi specificè exprimatur*.

405. — 8. In Cameracensi, Gandavensi et Ruræmundensi confessarius admonetur (quod et pro ceteris diœcesibus habet locum) *homicidium clerici* (patientis scilicet) reservatum esse Pontifici. Ratio est, quia est percussio *enormis*, quæ reservatur Pontifici can. Si quis suadente, 17, q. 4. Idem est de homicidio monachi secundum eundem canonem. Ab hac excommunicatione (si delictum sit occultum et non deductum ad forum contensiosum) vigore concilii Tridentini, sessione 24, de Reform., cap. 6, absolvent episcopi, pro foro conscientie, delinquentes quoscumque sibi subditos in diœcesi suâ per se ipsos aut vicarium ad id specialiter deputandum : iurò etsi delictum non sit occultum, illi scilicet, quibus amplior potestas data est. Si verò homicidium sit clerici *facientis*, seu commissum à clerico, hic deponendus est, sive facto, sive mandato, sive consilio sit homicida, c. Sicut dignum, de Homicidio. Item de rigore juris deponendus est clericus, qui spontè alicui obtulerit duellum, vel oblatum suscepit, sive victor sive victus fuerit. Potest interim cum eo dispensare episcopus, dummodò mutilatio vel homicidium ex duello non sequatur, c. 1 de Clericis pugnantis in duello. Et hoc quidem de jure communi : spectatis autem tum concilio Tridentino, tum constitutionibus Clementis VIII et Gregorii XIII, id ipsum non posse epi-

scopum, videtur auctenti in Decretal., l. 5, tit. 14, n. 3, post Azorium, 2 parte, Inst. mor., l. 3, c. 50, n. 12. Denique si homicidium neque sit clerici patientis neque facientis, nihilominus excommunicatione vindicatur per judicem, can. Itaque, 24, q. 3.

§ 4. Corollaria.

406. — 1. In nullâ diœcesi reservatur occisio iniusti invasoris vitæ, servato moderamine inculpate tutelæ. Aliud dicendum de invasore honoris, pudicitie, fortunæ, in eorum scilicet opinione, quam sequimur tanquàm probabiliorē, qui censent pudicitiam, honorem, fortunam per iniusti invasoris mortem defendi non posse. Ex quo manifestum est, oppositum corollarium fluere in oppositâ opinione. Quod si excedatur moderamen inculpate tutelæ in quâvis materiâ et sententiâ, v. g., si defensio mutetur in vindictam, sicuti graviter delinquitur in quintum Decalogi præceptum, sic, suppositis aliâs supponendis, committitur peccatum reservatum.

407. — 2. In quâvis diœcesi absolvi potest per confessarium pro reservatis non approbatum, qui alteri lethale vulnus infixit, ex quo moraliter certò secutura sit mors, si ante secutum mortis effectum confiteatur ; nec eodem effectu postea subsecuto tenebitur superiori vel speciali ejus delegato idem peccatum confiteri ; quia virtute clavium directè remissum fuit.

3. Ubivis reservatur casus quo maritus aut pater uxorem vel filiam in flagranti delicto deprehensam interficit, nisi doloris acerbitas aut iracundia prævertat libertatem et rationem.

4. In solâ Gandavensi reservatur casus quo quis per imprudentiam mortaliter peccaminosam citra directam mortis intentionem, aliquem, v. g., glande vel sagittâ interficit.

5. Idem est de medico vel chirurgo qui per imperitiam artis, et pharmacopolâ qui per corruptas et emortuas medicinas personaliter applicatas cum deliberatione et peccato mortali contra præceptum, *non occides*, alicui est causa acceleratæ mortis.

408. — 6. Idem, si mater, nutrix vel obstetrix per negligentiam mortalem parvulo sit causa mortis, defectu necessarii alimenti, inclementiâ frigoris, incendio per gravem imprudentiam excitato aut simili infortunio resultante *ex culpâ latâ, aut peccando mortaliter in negligentia cavendi illum casum*.

7. Idem est de prægnante, quæ licet directè non intendat abortum foetus animati, nihilominus tales exercet actiones, ex quibus possit ac debeat prævidere, abortum faciliè secuturum, si reverâ in effectu contingat, foetum animatum aut in utero mori aut mortuum ejici.

§ 5. Objectiones solute.

409. Obijcies 1° contra reflexionem primam : Concilium Tridentinum, sess. 14, de Reform., c. 7, per *homicidium voluntarium* videtur intelligere illud solum, quod formaliter, expressè et in actu signato est volitum, igitur eo nomine non appellat, quod solummodò est voluntarium in causâ, quantumvis propinquâ. Antecedens ostenditur his verbis concilii : *Cum etiam, qui per industriam occiderit proximum suum, et per insti-*

DIAS, *ab altari avelli debeat; qui suâ voluntate homicidium perpetraverit... nullo tempore ad sacros ordines promoveri possit.* Ubi concilium Tridentinum adducens verba illa Exodi 21,* vers. 14: *Si quis per industriam, etc., ad homicidium voluntarium seu voluntate factum, videtur exigere, ut fiat per industriam, per insidias, voluntate: quæ omnia videntur significare, iudicio concilii tum solummodo homicidium censi voluntarium, cum expressè, formaliter, proximè, et in se intentum est.*

410. Respondeo cum Molinà, de Justitiâ et Jure, tract. 2, disp. 3, n. 5, illud Exodi 21: *Si quis per industriam* (quod hodiè est caput 1 de Homicidio) solum referri à concilio tanquam causam rationabilem decisionis, quæ subjungitur; non autem quasi de eo solo homicidio concilium loqui velit. Quare mutatis statim terminis, *qui suâ voluntate*, inquit, *homicidium perpetraverit.* Porro voluntate suâ perpetrare dicitur, tam qui intendit in se, quam qui æquivalenter seu in causâ proximâ. Quod autem concilium verba Scripturæ allegatæ alio fine non adduxerit, probatur; quia copulatim exprimit, *per industriam et per insidias*, cum certum sit, non requiri utrumque.

411. Instabis primò: Discursus concilii non erit satis fundatus, nisi per homicidium *voluntate* factum, conformiter ad cap. 21 Exodi, intelligat quod ex propositio seu per industriam aut insidias commissum fuerit: si enim complectatur illud, quod in causâ est voluntarium sine expressâ agentis intentione, sensus concilii erit: Decernimus fore irregularem et ab altari arcendum, qui commiserit homicidium *voluntarium in causâ*; quia olim ab altari avellendus erat, qui commiserat *voluntarium in se*; quæ ratio non subsistit, tanquam procedens à pœnâ olim inflictâ pro crimine graviore, ad eandem hodiè inferendam pro crimine minùs gravi.— Respondeo primò, etsi procederetur à crimine graviore ad minùs grave, discursum concilii fundatum fore, quia procedit in circumstantiis notabiliter diversis; ab altari scilicet holocaustorum ad altare sanguinis agni immaculati. Respondeo secundò, crimina æqualia esse, homicidium in se intentum, et in causâ proximâ. Rectè etiam utrumque dicitur per industriam vel insidias fieri, unum signatè, alterum exercitè.

412. Instabis secundò: Concilium vocat homicidium casuale, quod casu, *non ex proposito* committitur. Ergo à contrario censet voluntarium omne et solum illud, quod *ex proposito*, id est, directâ, formali et signatâ intentione committitur.— Respondeo cum Molinà cit., negando consequentiam; quia duplex est propositum, signatum et exercitum, quorum altero fit homicidium voluntarium, neutro casuale. Itaque à primo ad ultimum opinamur, sententiam doctorum illorum, qui nobis in hoc puncto repugnant apud Bonacinam, de Irregularitate, disp. 7, q. 4, puncto 8, salve meliori iudicio, esse minùs probabilem.

413. Objicies 2^a contra reflexionem quartam; sicuti ad casum presentem requiritur homicidium, sic pariter ad martyrium; utrobique tanquam terminus ulti-

mus et complementum desideratur mors, hic suscepta, illic illata. Atqui verus est martyr et aureolam recepturus, qui in odium virtutis sustinet causam mortis naturaliter non impedibilem, tametsi per Deum ab effectu separatam; ergo.— Respondeo, in foro Dei quoad pœnam et præmium attendi maximè voluntatem, quæ si efficax fuerit, uti nihil formalis malitiæ vel bonitatis recipit ab actu vel effectu externo, ita nihil laudis aut vituperii. Quare martyrem non tam facit pœna vel effectus mortis, quam causa et constantia voluntatis. Illa communis est martyri et latroni, hæc propria martyri. Repugnare etiam videtur divinæ bonitati et pietati, non coronare mortem suo miraculo impeditam. At in humanis legibus, præsertim pœnalibus et odiosis, sæpissimè requiritur externa circumstantia, quæ, licet nihil adiciat ad formalem malitiam, est tamen conditio suspendens pœnam vel effectum legis. Vide S. Thomam, 1-2, q. 20, art. 5, ad 4, et 2-2, q. 64, a. 7, ad 3; item ibid., art. 8, ad 2.

414. Objicies 3^a: Irregularis est qui mutilat tantum, quem volebat occidere.— Respondeo rationem esse, quia irregularitas à jure extenditur ad casum mutilationis. Unde mutilans in casu non incurrit Irregularitatem propter intentum aut inchoatum homicidium, sed propter consummatam mutilationem: quod manifestum est, si supponatur percussorem non habuisse animum seu voluntatem occidendi, sed mutilandi tantum, quo casu incurret equidem Irregularitatem, secuto effectu. Clem. *Si furiosus*, de Homicidio.

CAPUT XI.

DE INCENDIO.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS PRIMA. — *An incendium jure scripto episcopis reservatum sit?*

415. Respondeo cum Suarez, disp. 29, sect. 3, n. 6; Bosco, disp. 8, sect. 4, concl. 5, et plerisque aliis negativè. Ratio est quia ex nullo textu juris communis, ex nullâ Pontificis alicujus constitutione id satis evincitur. Probatur: nam ut evinceretur, deberet fieri vel per Extrav. *Super cathedram*, de Sepulturis; vel per Extrav. *Inter cunctas*, de Privilegiis; vel ex c. *Pessimam*, 23, q. 8; vel ex c. *Si quis membrorum*, eadem causâ et quæst. Atqui horum locorum nullus ostendit efficaciter, incendium episcopis reservatum esse; quod probatur inductione.

416. Inprimis certum est nihil desuper contineri Extrav. *Super cathedram*, quæ est Bonifacii VIII, quia in eâ nulli casus reservati exprimuntur, ut legenti manifestum est. Quare erravit amanuensis vel typographus doctissimi Suarezii, dum dicit n. 5: « Tertius modus (quo intelligi potest reservatio fieri episcopis) est jure communi, et ita solent quinque vel sex casus numerari, jure communi reservati episcopis, ex Extrav. *Super cathedram*, de Sepulturis. » Similiter error est typographi vel amanuensis, dum n. 6 respondetur, ex dictâ Extravagante non sumi argumentum firmum, tanquam revocatâ per Clem. *Dudum*, de

Sepulturis : neque enim vel in dictâ Extravagante exprimuntur quinque illi vel sex casus reservati, neque revocata est per Clement. *Dudum*, sed omninò resumpta et confirmata, in verbis : *Aliam à præfato Bonifacio (VIII) editam, sacro instante et approbante concilio, innovamus, subjicientes tenorem illius, qui dignoscitur esse talis : Bonifacius episcopus servus servorum Dei ad perpetuum reïmemoriam ; SUPER CATHEDRAM.* Porrò abusus ille in Suarezium tanquàm solertissimum et acutissimum theologum meo iudicio non potuit cadere. Quare suspicor fuisse vitium amanuensis vel typographi, qui Extravagantem *Super cathedram* transcripsit vel impressit loco Extravagantis *Inter cunctas*, de Privilegiis.

417. Itaque quod attinet Extravag. *Inter cunctas*, quæ est Benedicti XI, largitur hæc amplissimam facultatem quoad sepulturas, verbi divini prædicationem, et audiendas fidelium confessiones : largitur autem fratribus Prædicatoribus et Minoribus. Interim admonentur, *ne ad confessiones recipiant criminosos criminibus, pro quibus sollemnis est pœnitentia indicenda... INCENDIARIOS ; eosque qui tam enormibus sunt irretiti peccatis, quòd ea rationalis consuetudo, præscripta canonicè, in episcopatibus aliquibus, reservavit episcopis, similiter non admittant*, id est, dimittant seu non absolvant. Igitur hoc loco videtur incendium per Benedictum XI, episcopis reservari.

418. Respondet Suarez sup. n. 6, pontificem illic jus novum non condidisse de reservatione casuum ; sed illos obiter retulisse, qui tunc erant reservati aut jure communi aut consuetudine : atque adeò incendium nec tunc fuisse, nec modo esse reservatum per prædictam Extravagantem ; sed in eàdem referri duntaxat *incendium*, tanquàm tunc temporis reservatum episcopis vel ex jure communi, vel ex receptâ consuetudine, quod ad hæc tempora extendi non debet. Patet, inquit Suarez, in primo casu illic enumerato, qui est peccatum, cui ex jure annectitur pœnitentia publica : omnes enim fatentur, hunc non esse in usu, quia publicæ pœnitentiæ jam sublatae sunt, et si quæ supersunt, pertinent ad forum contentiosum, nec ratione earum censentur reservata peccata, nisi etiam habeant annexam censuram.

419. Sed contra : dato, inquit Bosco, n. 73, quòd Pontifex ibi non condiderit novum jus de reservatione casuum, sufficere videtur, quòd referat illum casum tanquàm tunc reservatum jure communi : cum enim ostendi nequeat idem jus postea fuisse revocatum, manet peccatum incendiarii reservatum jure scripto qualicumque. Quòd autem Pontifex non supponat, incendium consuetudine, sed jure communi reservari episcopis, probatur : quia incendium omninò distinguit à casibus consuetudine reservatis, statuens, ne (Fratres) ad confessionem recipiant *incendiarios ; similiter ne admittant eos, qui tam enormibus sunt irretiti peccatis, quòd ea rationalis consuetudo, præscripta canonicè, in episcopatibus aliquibus, reservavit episcopis : Quam consuetudinem* (inquit Pontifex) ... *solummodò circa voluntariè homicidas, falsarios,*

Ecclesiarum immunitatis et libertatis ecclesiasticæ violatores, et sortilegos approbamus. Ubi manifestum est, quod diximus, Pontificem distinguere incendium à casibus consuetudine reservatis. Atque adeò, si Pontifex non faciat novum jus, id est, si non reservet hoc loco incendium episcopis, sed reservatum supponat, utique supponere non potest, nisi ex jure scripto.

420. Respondeo, dari medium inter jus commune, et præscriptam consuetudinem, atque adeò non esse necessarium ut jure communi scripto reservatum sit, quicquid reservatum est aliter quàm viâ præscriptionis. Igitur licet Pontifex distinguat incendium à casibus præscriptâ consuetudine reservatis, item licet incendium episcopis non reservet ipse, sed reservatum supponat, non debuit id supponere ex jure communi ; supponere potuit ex decreto vel statuto synodali vel episcopali in episcopatibus aliquibus usitato, quod neque est jus commune, neque præscripta consuetudo, ut per se manifestum est ; sic enim hodiè in diversis Belgii episcopatibus reservantur percussio parentum, sodomia, etc., non vi juris communis, non etiam viâ præscriptionis, sed lege vel statuto synodali.

421. Deinceps nulla difficultas erit ex prædictâ Extravagante, etsi concedamus Benedictum XI illic jus novum condidisse, seu incendium primò reservasse episcopis ; nam prædicta Extravagans omninò cassata est per Clement. *Dudum*, de Sepulturis, his verbis : *Dudum à Bonifacio Papâ VIII, prædecessore nostro, infra scriptâ editâ decretali : Benedictus Papa XI, prædecessor noster, aliam (scilicet Inter cunctas) illius revocatoriam promulgavit, quæ quia, etc.* NOS EAM OMNINO CASSANTES. Quæ verba revocatoria, cum omninò sint absoluta, videntur derogare prædictæ Extravaganti quoad omnia quæ et quatenus illic statuuntur, ut rectè observat Suarez.

422. Similiter oppositum conclusionis non deducitur ex c. *Pessimam*, 23, q. 8 ; hic enim (quod in rem faciat) id unum statuitur, incendiario pœnitentiam injungendam esse, *ut Hierosolymis aut in Hispaniâ in servitio Dei per annum integrum permaneat. Si quis autem archiepiscopus vel episcopus hoc relaxaverit, damnum restituat, et per annum ab officio episcopali abstineat.* Ubi nullam video reservationem, sed solummodò præceptum, ut talis peccator non absolvatur, nisi hæc vel illâ impositâ pœnitentiâ, quam episcopus relaxare non possit. Nullo autem apice statuitur hanc ipsam pœnitentiam à solo episcopo imponendam esse, seu à solo episcopo dandam absolutionem.

Multò minùs deduci aliquid potest ex c. *Si quis membrorum*, eàdem causâ et quæst., quia itidem solummodò statuitur, *domorum* incendiarios sententiis interdicti et excommunicationis coercendos esse.

423. Dices : S. Th., Supplem., q. 20, art. 2, O, docet episcopis universim incendium reservari, utique ex jure communi omnes respiciente. In hunc modum loquitur : *Sunt autem quinque casus, in quibus oportet quòd simplex sacerdos pœnitentem ad superiorem remittat*

tat. Primus est, etc. Quartus de incendiariis. — Resp. sic loqui potuisse spectato usu communi, non jure scripto; quia nullus textus est allegabilis quo id præscribitur.

QUESTIO II. — *An incendiarii incurrant excommunicationem, eamque Pontifici reservatam?*

424. Variæ sunt sententiæ. Prima docet omnes incendiarios ipso facto excommunicatos esse per c. *Tua nos*, de Sententiâ excomm., ubi Pontifex interrogatus, an soli clericorum percussores pro absolutione ad Sedem Apostolicam sint mittendi, respondet, *quod non solum qui in clericos temerarias manus injiciunt, sed etiam incendiarii, ex quo sunt per Ecclesiæ sententiam publicati pro absolutionis beneficio ad Apostolicam Sedem sunt mittendi.* In quem locum plurimi auctores putant, excommunicationem in omnes incendiarios ferri per hæc verba, *ex quo sunt per Ecclesiæ sententiam publicati.* Quare volunt particulam, *ex quo sunt*, causalem esse, ut sensus sit: *Incendiarii quia sunt per Ecclesiæ sententiam excommunicati, id est, quia præsentī constitutione excommunicantur, pro absolutionis beneficio ad Sedem Apostolicam sunt mittendi.* Favet huic opinioni quod in illo textu æquiparentur incendiarii percussoribus clericorum, qui ipso facto excommunicati sunt. Secundò, quia textus non dicit, *ex quo fuerint*, quod aliquin excommunicationem ferendam denotaret, sed *ex quo sunt*, videlicet præsentī canone; quod significat censuram latam.

425. Verùm hæc sententia communiter rejicitur, quia in verbis allegatis nullatenus continetur excommunicatio lata ipsius *juris*; expressè enim additur, *per Ecclesiæ sententiam*, quæ est actus hominis, non legis; adeoque non agitur de excommunicatione à jure latâ, sed *per hominem* ferendâ. Deinceps non dicitur, *excommunicati, sed publicati*; ergo non agitur de sententiâ excommunicationis, sed publicationis, id est, denuntiationis.

Ad primam hujus sententiæ rationem respondeo, particulam, *ex quo sunt*, non posse sumi in vim causalis, quia aliquin excommunicationem à jure latam vel supponit vel statuit. Ultimū non esse verum ex dictis constat. Primum non posse admitti constabit ex dicendis. Deinceps nulla ista causalis est: ad Apostolicam Sedem mittendi sunt, quia sunt excommunicati; non enim omnis excommunicatio Pontifici reservata est.

426. Ad secundam respondeo 1° ne ipsos quidem clericorum percussores hoc canone excommunicari; 2° percussoribus clericorum incendiarios comparari, postquàm seu ex quo fuerint excommunicati per sententiam episcopi, et publicati.

Ad tertiam, videlicet, quod non dicatur, *ex quo fuerint*, sed *ex quo sunt*, quæ denotare videntur censuram ipso jure latam, respondeo obstare textum, qui expressè loquitur de publicatione *per Ecclesiæ sententiam*: hæc autem, sicut diximus, est actus hominis, non legis. Unde non est scrupulosè urgenda circumstantia temporis, significata per verbum *sunt*.

427. Secunda sententia docet excommunicationem

in incendiarios non quidem ferri c. *Tua nos*, cit., sed latam supponi jure aliquo antiquiori; hoc autem loco reservationem pontificiam addi, si et quando per judicem fuerit publicata. Ratio hujus opinionis est, quia expressè dicitur incendiarios per Ecclesiæ sententiam publicatos, Romam pro absolutione excommunicationis mittendos esse; atqui publicatio excommunicationis et absolutionis reservatio sequuntur seu supponunt excommunicationem latam.

428. Hanc sententiam iterum non admittimus, quia si Pontifex, c. *Tua nos*, supponat excommunicationem jure aliquo antiquiori latam in incendiarios, debet textus vel canon aliquis produci posse, quo id ipsum statuatur. Nullus verò est allegabilis; quod rursus probatur inductione: inprimis enim excommunicatio lata non decernitur c. *Pessimam*, 23, q. 8, quo loco Innocentius II, hoc unum statuit, ut qui *malo studio, sive pro odio, sive pro vindictâ ignem apposuerit vel apponi fecerit, etc.*, EXCOMMUNICETUR, quod sine dubio est ferende sententiæ. Secundo idem non ostenditur ex c. *Si quis membrorum*, eadem causâ et quest., ubi dicitur: *Si quis membrorum truncationes, aut domorum incendia fecerit, sive facere jusserit aut facienti consenserit, ... ab Ecclesiâ se privatum agnoscat; si verò post secundam et tertiam conventionem euncta in quibus arguitur non emendaverit, tanquàm ethnicus et publicanus ab omni christianorum privilegio separetur.*

429. Circa quem canonem observari potest primo, de solis domorum incendiariis sermonem esse. Secundò, licet in verbis, *ab Ecclesiâ se privatum agnoscat*, videatur contineri censura latæ sententiæ, verò tamen esse similis, non loqui canonem de censurâ excommunicationis, sed interdicti, quo prohibeatur incendiarius ab ingressu Ecclesiæ; sententia enim excommunicationis duntaxat statuitur *post secundam et tertiam conventionem*, post quam, si *euncta in quibus arguitur, non emendaverit, ... ab omni christianorum collegio separetur.* Quæ verba ultima, inquit Suarez, significant excommunicationem majorem ferendam. Hinc tandem solvitur argumentum quo movetur Bonacina contra communiorem sententiam. Fatemur quod absolutionis reservatio et excommunicationis publicatio sequantur censuram ipsam excommunicationis. Negamus quod sequantur contractam ipso jure, sed solum per sententiam judicis latam ante denuntiationem seu publicationem. Vide Castropalao, de Censuris, disp. 3, puncto 24, n. 5, et Suarez, tomo 5, in 3 parte, disp. 22, sect. 2, n. 15.

430. Tertia sententia admittit ipso jure excommunicatos esse incendiarios ecclesiarum, non verò alterius loci profani, sed hos tantum excommunicari per sententiam episcopi. Fundatur hæc sententia 1° in cap. *In litteris*, de Raptoribus, ubi dicitur, ecclesiarum incendiarium in mortis articulo constitutum fuisse per quemdam capellanum suum à sententiâ anathematis absolutum. Verùm nihil indè efficaciter pro hæc sententiâ; quia non dicitur, incendiarium illum contraxisse illud anathema ipso facto. Imò per vocem *sententia* indicatur illam excommunicationem fuisse latam per

sententiam hominis; quamvis enim *et sententia* extendi posset ad censuram ipso jure latam, quo sensu appellamus illam *latæ sententiæ*; nihilominus juxta proprietatem vocis magis significat sententiam hominis; quæ significatio cum magis faveat reo, præferenda videtur in materiâ pœnali et odiosa.

451. Rectius id probat Glossa in cap. *Tua nos*, cit., ex cap. *Conquesti*, de Sentent. Excommun., ubi canonici Regin. conquesti sunt Pontifici quod quidam malefactores *quasdam ecclesias Regin. episcopatus violenter confregerunt, easque spoliare nimirè dubitarent*. Respondet Pontifex: *Mandamus quatenus, si est ita, memoratos sacrilegos excommunicatos nuntiatis... et cum litteris vestris rei veritatem continentibus apostolico se conspectui representent*. Quocirca reflectendum est ante omnia ex Castropal., n. 9, et Bonacinâ, tomo 3, de Censuris, disp. 2, q. 5, puncto 12, n. 11, quòd, licet hic textus specialiter loquatur de confringentibus ecclesias Regin. episcopatus, ejus tamen decisio pro lege generali ab ecclesiâ sit recepta, ut omnes doctores supponunt.

452. Itaque ex hoc canone videtur legitimè deduci, quemlibet voluntarium cujusvis ecclesiæ incendiarium ipso facto excommunicatum esse, et post publicationem, à solo Pontifice absolvendum. Rationem dant Suarez, n. 16; Castropalao, n. 11; Lessius, l. 2, c. 45, dubit. 4, n. 22; Bonacina, n. 4, Filliucius, tract. 15, c. 2, q. 5, n. 53, quia incendens Ecclesiam verè potest dici eamdem effringere, cum omninò destruatur, et etiam spoliare, quia hoc nomine quævis damnificatio rebus Ecclesiæ illata continetur; ut si quis frangat, laceret, comburat imagines, vestes sacras, etc., non minùs spoliatur quàm qui hæc secum asportat.

453. Itaque finaliter dicimus cum Glossâ, c. *Tua nos*, cit., quam doctores plerique sequuntur: « Non credo quòd omnes incendarii generaliter sint ipso jure excommunicati, nisi de incendiariis Ecclesiæ rum, cum de aliis non inveniam; et per hanc decret. (videlicet *Tua nos*) non probatur, quòd alii ipso jure sint excommunicati; sed illis (incendiariis cæterarum rerum) primò excommunicatis ab episcopis, subsecutâ publicatione ac denuntiatione, Papa per hanc decretal. (*Tua nos*) reservat sibi eorum absolutionem. »

§ 2. Tenor casus.

454. In Antuerpiensi reservatur incendium Ecclesiæ, domorum, frugum et aliarum rerum notabilium cum deliberatâ voluntate procuratum.

In Buscoducensi, Mechliniensi, Namurcensi, incendium ex (cum) deliberatâ voluntate procuratum.

In Cameracensi et Ruremundensi, incendium Ecclesiæ, domorum, frugum aut aliarum rerum (aliàs, aliorum) ex proposito factum.

In Coloniensi, spectatâ synodo anni 1662, reservatur simpliciter incendium Ecclesiæ: sed in Agendâ de anno 1720, incendium Ecclesiæ, deliberatâ voluntate procuratum.

In Gandavensi, incendium deliberatum, quo nomine

intelligitur in Pastoralis, quod ex proposito factum est, sive sit Ecclesiæ, domorum, frugum aut aliarum rerum his similitum.

In Leodiensi nihil de incendio.

§ 3. Reflexiones.

455.—1. Incendium quadrupliciter considerari potest: primò ex parte causæ efficientis; secundò ex parte causalitatis seu actionis; tertio ex parte materiæ seu objecti; quartò ex parte effectûs. Ex parte causæ efficientis ad incendium reservatum in quâvis diœcesi requiritur, ut fiat directè, ex proposito et deliberatâ voluntate. Probat; quia id ipsum in omnibus ferè diœcesibus expressè additur: et quantum non adderetur, deberet subintelligi ex sacris canonibus, qui cum excommunicationem latam vel ferendam in incendiarios statuunt, loquuntur de illis solis, qui ex odio, in vindictam, aut aliàs malo studio incendium effecerint: sic enim legitur cap. *Pessimam*, 25, q. 8: *Si quis... malo studio, sive pro odio, sive pro vindictâ, ignem apposuerit,...* excommunicetur.

456. In quem locum Suarez, num. 20: Necessarium est, inquit, ut incendium ex certâ scientiâ et pravâ voluntate intendatur: nam si quis ex negligentia, etiam notabiliter culpabili, sit causa incendiî præter directam intentionem et voluntatem suam, non dicitur in rigore et proprietate incendiarius. Ita Suarez. In eundem modum loquuntur Bonacina, cit. puncto 43, num. 3; Filliucius, num. 55; Sayrus, num. 10, et alii. Jam verò non videtur dubium, quin idem per incendium intelligat episcopus, dum reservat, quod Pontifex, dum censurat. Sed et jus civile pœnam capitalem decernit in incendiarios, qui ob inimicitias vel prædæ causâ incenderint, etc., l. *Capitalem*, § *Incendiarii*, ff. de Pœnis. Itaque non sufficit ad reservationem in quâvis diœcesi incendium casuale, proveniens ex infortunio vel imprudentiâ præter directam intentionem: non enim dicitur malo studio, ex odio, pro vindictâ, ob inimicitias, deliberatâ voluntate aut ex proposito fieri, quod ante non fuit intentum et præmeditatè dispositum ab operante.

457. Interim non est necesse, ut intendatur in actu signato; satis est, quòd intendatur exercitè, ponendo deliberatè causam illius proximam, moraliter indeclinabilem: quidquid enim exterius simulet aut fingat operans, se nolle incendium, aut etiam signatè animo contradicat, convincitur, exercitè et interpretativè voluisse, per causam ejus proximam et naturalem.

2. Ex parte causalitatis requiritur in quâvis diœcesi actus incendiî positivus, repugnans justitiæ. Actus positivus, quia non procurat, non facit incendium, sive qui negativè omittit extinguere, sive qui non impedit incendiarium, dum potest et debet ex officio justitiæ vel charitatis. Repugnans justitiæ, quia per incendium reservatum sine dubio intelligitur injuriosa rei alienæ per ignem destructio vel dissipatio. Vide Bonacinam sup.; item Arsdekin, Notau, Paradis. in hunc casum.

458.—5. Ex parte materiæ in Antuerpiensi, Buscoducensi, Cameracensi, Mechliniensi, Namurcensi et

Ruræmundensi perinde est, quidcumque incendatur, si modò aliquid notabile vel magni momenti fuerit. Quare in illis diœcesibus committunt peccatum reservatum, qui incendunt civitatem, vicum, ecclesiam, sacellum, oratorium, domum, stabulum, horreum, navim, segetes, sylvam, cespites, struem lignorum, et quidlibet demùm inflammabile alicujus considerationis. Ratio est quia in præfatis diœcesibus ex parte materiæ nulla fit restrictio vel limitatio. In eundem modum ob eandem causam doctores communiter intelligunt, c. *Tua nos*, de Sentent. excommun., ubi statuitur, incendiarios, postquàm per sententiam diœcesani fuerint excommunicati ac denunciati, pro absolute mittendos esse ad Sedem Apostolicam; intelligunt, inquam, de incendiariis quarumcumque rerum notabilium. Vide Bonacinam, Toletum, Suarez, Sayrum, Filiucium, Cajetanum, apud Castrop., n. 7.

439. In Coloniensi necessarium est ad reservationem, ut incendatur *ecclesia*. Quocirca dubitari potest quid intelligatur nomine *ecclesiæ*. Simile dubium movetur à doctoribus circa c. *Conquesti*, de Sent. excommun., ubi Clemens III jubet nuntiari excommunicatos, qui spoliant et confringunt *ecclesias*; Panormitanus in dictum cap.; Navarrus, Man. c. 27, n. 94; Suarez n. 12; Sayrus, l. 3, c. 29, n. 18; Barbosa part. 3, alleg. 50, n. 90; Filiucius tr. 15, c. 2, n. 53, existimant, per *ecclesiam* intelligi, non solum templa per episcopum ad divinum officium deputata, sed etiam hospitalia, monasteria et alia pia loca per episcopum consecrata. Ratio est quia similis constitutio fertur in favorem ecclesiarum, ac proinde nomen *ecclesia* latè accipiendum est. Contrarium tenent Bonacina, de Censuris, disp. 2, q. 3, puncto 12, n. 6, et Castropalao, n. 12, volentes per ecclesiam intelligi solum templum materiale, auctoritate episcopi ordinatum ad divina officia, quia esto similis constitutio cedat in favorem Ecclesiæ, absolute tamen pœnalis est; ergo extendi non debet ultra proprietatem verborum.

440. Atqui retentâ proprietate verborum, et spectato communi usu, non veniunt ecclesiæ nomine hospitalia, monasteria aut similia pia loca. Idem ob eandem causam contra Suarez, Barbosam et nonnullos alios, probabiliter docet Castropalao de sacristiâ, sive sit contigua ecclesiæ, sive ab eadem sejuncta, quia non est formaliter et propriè ecclesia, sed aliquid illius accessorium; alioquin etiam conventus ecclesiæ connexus et contiguus veniret eodem nomine. Nec refert quòd, ut dicitur regulâ juris 42: *Accessorium naturam sequi congruit principalis*, quia sacristia accessoria est ecclesiæ quoad ædificium, sed non quoad leges, pœnam vel favorem spectantes, nisi id expressè cautum fuerit, prout cautum est in materiâ interdicti, c. *Si civitas*, de Sentent. excommun.; alioquin, si propter allegatam juris regulam censeatur incendere ecclesiam, qui sacristiam, similiter pollueret censebitur ecclesiam, qui cœmeterium, quod manifestè repugnat, c. un. de Consecr. eccles. in 6.

441. In Gandavensi perinde est, sive incendium sit

ecclesiæ, domorum, frugum, sive aliarum rerum, *his* similium. *Frugum* autem nomine, inquit Calepinus, intelligitur omne illud quod ex fructu terræ in alimoniam vertimus; neque solum quod ex frumentis et leguminibus, verum etiam quod ex sylvis cædvis capitur. Sed dubitari potest an demonstrativum *his* appellet solummodò supra *fruges*, de quibus proximè præcessit mentio, an insuper supra domos et ecclesias. Si primum, reservationem in Gandavensi non incurret, qui sacellum, oratorium, hospitale, monasterium, stabulum, horreum aut navim incenderet; secus dicendum, si secus intelligas Pastorale.

442.—4. *Ex parte effectûs* requiritur in quavis diœcesi ut incendium reipsâ sit consummatum, saltem pro notabili parte. Unde quamvis ad perfectum ac reservatum incendium non sit necesse ut ecclesia, domus, horreum, etc., secundum omnes sui partes per ignem consumatur, requiritur tamen ut ignem conceperit, seu conflagraverit quoad notabilem et considerabilem partem, quæ non sumitur hic absolute pro omni eâ quæ est objectum mortalis furti, aut quæ inducit gravem restituendi obligationem, sed accipitur respectivè seu in comparatione ad totum, puta ecclesiam, domum, etc. Ratio est quia non dicitur simpliciter procurasse incendium aut incendisse ecclesiam, domum, etc., qui quamlibet illius partem, v. g., uno vel altero floreño æstimatam, igne consumpserit; talis, inquam, communiter non dicitur incendisse domum vel ecclesiam, sed voluisse incendere; voluntas autem sine facto consummato non sufficit. Itaque, cum denominatio desumatur à notabili respectivè parte, non dicetur domus, ecclesia, (idem est de similibus) incensa, nec malefactor denominabitur incendiarius, nisi pars comparativè notabilis consumatur igne.

443. Dices: In diœcesibus plurimis reservatur incendium *deliberatâ voluntate procuratum*; ergo in illis saltem ad incurrendam reservationem satis est *procurasse* incendium. Jam verò rectè dicitur *procurasse*, qui initium dederit in quantumvis exigua parte. Respondeo omninò satis esse quòd malefactor in quâlibet exigua parte initium dederit incendio postea crescenti et secuto quoad partem notabilem; hoc enim verè est procurasse grave incendium. At si malefactor partem aliquam minùs notabilem accendat, ultra quam ignis non serpat, sicut non dedit initium incendio gravi deinceps secuto, sic dici nequit incendium procurasse ad mentem reservantis.

5. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Mechliniensi et Namurcensi sufficit incendium *procurari*.

§ 4. Corollaria.

444.—1. Defectu *causæ efficientis*, seu requisitæ intentionis, peccatum non erit reservatum, si quis animo se calefaciendi, lignorum notabili quantitati immittat seu supponat ignem, prævidens quidem aut formidans camini incendium forsitan secuturum, sed tamen non intendens. Omnium quidem iudicio reputabitur similis temerarius et reus gravis peccati, sed

non dicetur *deliberatâ voluntate* vel *ex proposito* aut *malo studio* incendium procurâsse.

443.—2. Idem est pro quâvis diœcesi, si focum vel candelam aliquis per negligentiam seu pigritiam non extinguat in circumstantiis periculosis, non quidem volens seu directè intendens incendium, sed prævidens ejus periculum, tametsi sequatur effectus. Erit iterum in causâ reus et graviter delinquet, sed non dicetur *deliberatâ voluntate* vel *ex proposito* commisisse.

3. Secus dicendum, si fraus vel dolus intercederet, ut si quis focum vel candelam de industriâ relinqueret propè materiam facilè inflammabilem, apud se statuens, id tribuendum naturali suæ oblivioni, et per hanc viam sibi fore effugium, cum interim incendium intentum et affectatum esset in proximis circumstantiis.

446.—4. Defectu *actionis* seu injuriæ non incurrit casum, qui propriam domum incendit, tametsi cum peccato prodigalitatis et damno indirecto creditoris sui, respectu cujus se reddit impotem solvendo debito. Aliud foret, si prævideret, eidem infortunio naturaliter et necessariò involvenda esse mobilia conductoris, aut ædes vicinas: quanquàm ne hoc etiam casu in quâlibet diœcesi.

447.—5. Defectu *materiæ* nullibi committit casum, qui rem alterius levicrem aut minoris momenti deliberatè incendit. Idem est de militibus justi belli, qui effectus inimicorum, quos facto possident, incendunt ad frangendum vires et potentiam adversæ partis. De excessibus, qui in re istâ à nonnullis incendiariis committuntur, loquantur fumigantes ruinæ. Similiter defectu *materiæ* non committeret casum in diœcesi Coloniensi, qui sacra vestimenta aut alia ecclesiæ utensilia vel ornamenta combureret; quia non sunt ecclesia. Bonacina, puncto 12, n. 8.

6. Defectu *effectûs* satis consummati, non erit casus, si quis ignem *materiæ* inflammabili supposuerit, sed cohibeatur progressus incendii, arbitrio vel fortunâ. Secus erit, si incendium initio progressum ad partem notabilem domûs, ecclesiæ, vel similiû, sistatur demum, v. g., operâ aut vigilantia civium vel vicinorum.

CAPUT XII.

DE INCESTU.

§ 1. QUESTIO PRÆLIMINARIS PRIMA. — *Quid incestus, et quale peccatum?*

448. Respondeo: Incestus est *abusus consanguineorum vel affinium*. S. Thomas, 2-2, q. 154, art. 9. Idem legitur 25, q. 2, can. *de Incestis*, et 26, q. 1, can. *Lex illa*; ubi et incestuosi vocantur, qui consanguineis vel affinibus intra gradus prohibitos abutuntur. Unde et nuptiæ intra hos contractæ appellantur incestuosæ, can. *Nec eam*, 25, q. 2; *Novel. de Incestis nuptiis*, et l. fin., c. eod., quasi similibus nuptiis desit cestus, id est, vinculum illud, quo Venus ad honestas nuptias utebatur; Covar., 4 Decret., p. 2, c. 6, § 8.

449. Itaque ad incestum propriè dictum requiritur

inprimis coitus vel concubitus, id est, copula carnalis per resolutionem carnis sic consummata, ut possit sequi generatio. Tentamina quælibet incompleta et actus inchoati, qui non pertingunt ad completam rationem usûs carnalis, participant malitiam, non naturam incestûs rigorosè sumpti. Secundò requiritur, ut concubitus sit illicitus. Quare concubitus consanguineorum vel affinium, qui infra gradum aliqui prohibitorum matrimonium iniverunt ex dispensatione legitimâ, non sunt incestuosi. Tertiò requiritur, ut intercedat inter consanguineos vel affines, id est, qui sanguine vel carne uniuntur. Quartò necesse est ut committatur intra gradus prohibitos, id est, matrimonium dirimentes ex jure naturali, divino vel humano.

450. Hinc colligitur primò quòd cognatio legalis, quæ nascitur ex adoptione, ad hoc vitium non sufficiat, quia est vinculum duntaxat morale, non faciens conjunctionem carnis ad sanguinis. Secundò idem ob eandem causam dicendum de cognatione spiritali resultante ex sacramentis Baptismatis et Confirmationis. Negari tamen non potest quin talis cognationis violatio per carnalem usum, contineat specialem deformitatem contra legem Ecclesiæ, quæ inter similes prohibet et dirimit matrimonium, potestque reduci partim ad incestum, partim ad sacrilegium: Si enim aliquis abutatur personâ conjunctâ sibi secundum spiritualem cognationem, committit sacrilegium ad modum incestûs. S. Thomas, art. 10, ad 2. Tertiò idem est si quis utatur virgine Deo sacratâ per votum castitatis aut religionem. Interim est sacrilegium, et reducitur à S. Thomâ citato ad adulterium, à jure canonico, can. *Si quis sacro*, 27, q. 1, ad incestum.

451. Porro incestum esse grave peccatum, colligitur ex Scripturis: 1 Corinth. 5, invehitur Apostolus in concubitum privigni cum novercâ, tanquàm ipsis etiam gentibus inauditum, et incestuosum tradit satanæ per præceptum vel sententiam excommunicationis. Levitici 18, v. 6, prohibet Deus ne ullus homo ad proximam sanguinis sui accedat, ut revelet turpitudinem ejus. Deinceps enumerantur gradus jure divino pro illo tempore prohibiti: et cap. 20 constituitur pœna mortis in transgressores, hæc additâ ratione: quia *rem illicitam, rem nefariam operati sunt*.

452. Gravitas peccati hujus (secundum S. Th., art. 9) desumitur ex triplici capite. Primò est contra reverentiam et honorem sanguini debitum. Hanc causam passim Scriptura indicat, dum monet, *ne discoperias, ne reveles turpitudinem matris, sororis, etc.*, cum enim in consanguineis et affinibus principium ortûs nostri intucamur, debetur illis certa quædam reverentia, quoad ea quæ actum gignendi spectant. Hinc Sem et Japhet tantâ cautione et sollicitudine virilia Noe contexerunt; Cham verò ob irreverentiam et irrisum incurrat maledictionem patris, Gen. 9.

453. Imò nonnullis etiam animantibus similis quidam reverentiæ instinctus in suum sanguinem est in-

genitus, ut ex Philosopho, l. 9 Histor. animal., cap. 47, refert S. Th., sup. ad 3. Secundò quia personas sanguine et affinitate junctas necesse est simul conversari; unde si non arcerentur à commixtione venerea, nimia verneris opportunitas esset ejusmodi hominibus, atque adeò eorum animi valdè emollescerent per luxuriam. Tertiò, quia per hoc impediretur et minueretur amicitia humana: dùm enim homo uxorem extraneam accipit, junguntur simul aliquà speciali amicitia consanguinei utriusque. Imò cùm per concubitum ex duobus fiat una caro et veluti unus homo completus, videtur natura illos quærere, inter quos antea non erat conjunctio carnalis; et illos refugere qui jam ante ratione consanguinitatis vel affinitatis erant una caro vel unus sanguis.

QUÆSTIO II. — *Quid consanguinitas, et quousque dirimat matrimonium?*

454. Breviter de re notissimà, quam hanc solummodò ratione attingimus, quia ejus memoria omninò est necessaria ad cognoscendum incestum propriè et strictè sumptum. Itaque *consanguinitas est vinculum, ab eodem stipite descendendum, carnali propagatione contractum*. S. Th. 4, dist. 40, q. un., a. 1. Descriptionem laborare defectu prætendit Aversa, excessu Covarruvias: utrique occurrunt Sanchez l. 7, de Matrim., disp. 50, et Bosco disp. 12, sect. 5, concl. 1. Consanguinitas autem habet lineas, gradus, stipitem, regulas. *Linea*, est personarum sanguine junctarum ordinata collectio. *Gradus*, sunt mensura distantia, et habent quamdam analogiam cum gradibus scalæ: ut in his de uno in alterum descenditur et ascenditur, sic in illis. *Stipes*, est persona in quam veluti principium originis consanguinei concurrunt. *Regulæ*, sunt præcepta juris et rationis, quibus dirigitur subductio graduum.

455. Dividitur linea in rectam et transversam. Recta, est series producentium et productorum, estque adeò rursus duplex, ascendendum scilicet, quæ continet genitores, et descendendum, quæ complectitur genitos; sive, ut loquitur D. Thomas, art. 2, linea recta ascendendum est series personarum secundum habitudinem principiati ad principium; descendendum, principii ad principiatum. Pro hac lineà est generalis regula, tot gradibus distare unum ab altero, quot generationibus. Ratio est quia singula generatio fundat duarum personarum habitudinem et distinctionem; ergo duæ duplicem, etc.; proinde numerus graduum idem est qui generationum.

456. Hinc deducitur veritas regulæ ab aliis allegatæ, videlicet in lineà rectà tot esse gradus quot personas, demptà unà: cùm enim numerus personarum, demptà unà, adæquet numerum generationum, hæ verò respondeant gradibus, necesse est numerum personarum, unà substractà, æqualem esse numero graduum. Linea transversa, est series disparatorum, ab eodem stipite descendendum. Si descendant secundum eandem distantiam, linea vocatur æqualis, cujus hæc est regula generalis, tot gradibus distare à se

mutuò, quot ab ipso stipite, c. *Ad sedem*, et c. *Parentelæ*, 35, q. 5.

457. Constat, quia cùm tota ratio conjunctionis illorum inter se, sit conjunctio eorum cum ipso stipite, necessariò subductio graduum penes distantiam ab illo repetenda est, nec possunt magis vel minùs distare à se mutuò, quàm ab illo distent. Linea verò transversa inæqualis, est series eorum qui ab eodem stipite inæqualiter distant. Hujus lineæ regula generalis est, tot gradibus distare unum ab altero, quot gradibus remotior distat à stipite, cap. fin. de Consanguinitate. Ratio est quia remotior trahit ad se propinquiore, favore matrimonii.

Consanguinitas in lineà rectà probabiliùs dirimit matrimonium jure naturæ in infinitum. Ita theologi et canonistæ magno numero, quos refert Sanchez, l. 7, disp. 51, n. 12. Favet huic sententiæ jus civile, nec repugnat canonicum. Consanguinitas in lineà transversà, spectato jure canonico antiquo, dirimit matrimonium usque ad septimum gradum, c. *de Affinitate*, c. *Nullum*, c. *Nulli*, 25, q. 3. Jure autem pontificio novo, tantum usque ad quartum inclusivè, c. *Non debet*, de Consang. et Affin. Vide S. Th., art. 4.

QUÆSTIO III. — *Quid affinitas, et quousque dirimat matrimonium?*

458. Respondeo: *Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copulà proveniens, omni carnis parentelâ*. S. Th. 4, dist. 41, quæst. un., art. 1. Explicationem hujus descriptionis vide apud Sanchez disp. 64, n. 1, et Bosco, sect. 6, n. 3 et sequentibus, ubi simul ostenditur vinculum affinitatis oriri ex omni et solà carnali copulà, adeò consummatà, ut sufficiat per se loquendo ad generationem. *Ex omni*; igitur inprimis tam ex illicità seu fornicariâ, quàm licitâ seu conjugali; utraque facit unitatem carnis, quæ est radix affinitatis; quia non solum, qui matrimonio juncti sunt, fiunt *duo in carne unâ*, Matth. 19, v. 5 verùm etiam qui *adhaeret meretrici, unum corpus efficitur*, 1 Cor. 6, v. 16. Similiter ex copulà habità cum dormiente, insanà, ebrià, coactà per metum, oppressà per violentiam, deceptà per ignorantiam juris aut facti, etc. Affinitas enim non sequitur culpam aut voluntatem agentis vel patientis, sed (sicut diximus) unitatem carnis et seminum commixtionem.

459. *Ex solà*: non igitur ex actu sodomitico vel congressu spadonum, non ex penetratione vasis, retento semine, aut ex copulà carnali inchoatà, sed abruptà cum effusione naturæ, prout prolis timore frequentissimè faciunt, duplicatà quidem malitià et fornicationis inchoatæ, et mollitiei completæ, nullo tamen impedimento. Ratio est quia per hæc et similia delinquentes non fiunt una caro, aut unum generationis principium propter imperfectionem actûs; quod in casu occurrente (forsan frequentius quàm volet) attendat diligenter confessarius, priusquàm decernat de affinitate et impedimento Matrimonii. Ulteriùs sequitur affinitatem propriè dictam non oriri ex matrimonio duntaxat

rato, ut refertur expressè declarasse congregatio cardinalium, et supponit Pius V, bullà, *Ad Romanum spectat*, 62, apud Cher. edità in concilium Trid. Fatendum tamen cum Sanch., n. 35, ex matrimonio rato oriri affinitatem improprie et largè sumptam, seu quoddam affinitatis initium, eò quòd potestas corporum tradita per matrimonium, sit initium actus conjugalìs, unde affinitas oritur.

460. Affinitati autem nulli sunt gradus, l. *Non facile*, 4, § 5, ff. de Gradibus: intellige cum Glossà, propriè et gratià sui; sunt enim improprie et gratià consanguinitatis; quia vir et mulier, seu cognoscens et cognita, per copulam carnalem ad fines alternos trans-eunt, et vinculo affinitatis uniuntur mutuis consanguineis respectivè ac decussatim: adeò ut, quo gradu quispiam est consanguineus viro seu cognoscenti, eodem fiat affinis cognitæ, et è converso, can. *Porrò*, 35, q. 5. Ratio est quia vir et mulier per carnalem copulam fiunt una caro; ergo necesse est virum (idem est è converso) jungi secundum carnem seu affinitatem illis quibus mulier jungitur secundum sanguinem seu consanguinitatem, idque in ejusdem lineæ eodem gradu.

461. Hinc deducitur 1° intellectus illius regulæ (quam habet Glossa cap. *Non debet*, de consang.) *Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus, et non gradum*; scilicet mutat genus attinentiæ seu conjunctionis, addens consanguinitati affinitatem; sed relinquit eundem gradum. Deducitur 2° maritum matri uxoris suæ affinem esse in primo gradu lineæ rectæ ascendentium; filia, in primo gradu lineæ rectæ descendentium; sorori, in primo gradu lineæ transversæ, etc. Deducitur 3° consanguineos cognitæ et cognoscentis ad se invicem relatos nullo labore impedimento matrimonii; quia neque uniuntur secundum carnem, neque secundum sanguinem. 4° Deducitur virum et uxorem, aut personas carnaliter copulatas, non esse inter se affines, sed originem potius et stipitem in affinitate. Quare sicut manet consanguinitas post mortem stipitis, sive ejus, qui causa contrahendæ consanguinitatis fuit, ita etiam manet affinitas post mortem ejus, qui causa affinitatis fuit; c. *Fraternitatis*, 35, q. 10. Deducitur 5° quòd, si maritus (idem est de correlativo) carnaliter cognoscat consanguineam uxoris suæ, contrahat affinitatem respectu propriæ uxoris; in pœnam autem delicti non potest petere debitum conjugale, c. 1 de *Eo qui cognovit*.

462. Quocirca duplex necessaria est observatio. Prima, ad hanc pœnam requiri scientiam cognationis, ita ut ignorantia excusans à formali incestu, excuset pariter ab illà pœnà. Ita DD. communiter ex eodem c. 1. Secunda, post concilium Trident. ad eandem pœnam necessarium esse, ut persona carnaliter cognita sit consanguinea uxoris in primo vel secundo gradu, cujus ratio statim allegabitur.

Cæterum affinitas ex copulâ carnali licitâ seu matrimoniali proveniens, dirimit matrimonium contrahendum, usque ad quartum gradum inclusivè, in

quâlibet lineâ. Patet ex concilio Lateranensi, cap. 50, et refertur c. *Non debet*, de Consanguinitate. Proveniens autem ex copulâ illicitâ, usque ad secundum. Patet ex Tridentino, sess. 24, de Reform. matrim., cap. 4.

463. Affinium nomina (quæ ferè referuntur, l. 4, ff. de Gradibus) sunt sequentia: *Socer*, id est, pater uxoris vel mariti. *Socrus*, mater mariti vel uxoris. *Prosocer*, avus uxoris vel mariti. *Prosocrus*, avia mariti vel uxoris. *Gener*, maritus filia. *Nurus*, uxor filii. *Progener*, maritus neptis. *Pronurus*, uxor nepotis. *Levir*, frater mariti. *Glos*, soror mariti. *Fratrìa*, uxor fratris, quæ et glos aliquando dicitur. *Sororius*, maritus sororis. *Jantrices*, duorum fratrum uxores. *Vitricus*, matris maritus. *Noverca*, uxor patris. *Privignus*, *privigna*, filius vel filia mariti vel uxoris. *Filiaster*, *filiatra*, filius vel filia ex alio conjuge genitus vel genita, quàm eo, quem mulier de facto habet.

QUÆSTIO IV. — *An impuberes teneantur lege reservationis?*

464. Hæc quæstio præcipuè habet locum in materiâ carnis, incestu, adulterio, sodomia et similibus, quæ, ut consumuntur, pubertatem exigunt vel ejus vicariam malitiam: nihilominus de casibus reservatis universim ab auctoribus proponi solet. Quocirca notandum primò, impuberes vocari, qui spectato ordinario naturæ cursu sunt incapaces ad vacandum operi conjugali. Hæc incapacitas durat in masculis usque ad annum ætatis 14, in femellis ad 12 per se loquendo: potest enim per accidens durare longius, aut deesse citius, malitiâ, ut loquuntur, supplente ætatem.

465. Notandum secundò, non esse quæstionem de illis diœcesibus, in quibus impuberes expresso ordinarii decreto eximuntur: in quem modum exemptos esse in Atrebatensi, testatur Henno, in Parisiensi, Rituale Diœcesanum.

Notandum tertio, reservationem aliam esse pœnalem, aliam medicinalem. Lugo, Bosco, Aversa statim citandi. Pœnalem vocant, quæ fertur in odium et vindictam peccati, cujusmodi est illa Sixti V, contra malè promotos ad ordines, bullà, *Sanctum et salutare*, 91, apud Cherubinum. Hæc minus est usitata. Medicinalem appellant, quæ non tam peccati vindictam, quàm peccatoris medicinam respicit ac refertur ad bonam Ecclesiæ gubernationem et disciplinam: et nihil est aliud, quàm lex determinans certos casus, in quibus pro remedio magis efficaci ac meliori instructione delinquentis recurri ad superiorem debeat. Quare potius est dispositio legis de jurisdictione confessoriorum in commune bonum, quàm propriè diœta punitio.

466. Illis notatis, certum est inprimis, impuberes non teneri reservatione peccati, quod defectu judicii aut pubertatis perficere aut consummare non possunt. Quare nullibi reservatur incestus, adulterium, sodomia, ab impuberibus, ad copulam perfectam inidoneis attentata vel inchoata. Ratio est quia ad reservationem non sufficit actus imperfectus, ex quocumque capite proveniat imperfectio, sive per voluntatem, ut in retractu, sive per naturam, ut in frigidis, sive per

maleficium, ut in maleficiatis, sive per ætatem, ut in pueris. Quare quæstio solùm esse potest, de peccatis quidem carnalibus, si ætatem dolus et malitia suppleant; de cæteris verò quæ potentiam generandi non exiguunt, si committantur cum sufficienti deliberatione et iudicio.

467. Ad quæstionem sic propositam respondent negativè Paludanus, 4, dist. 34, q. 2, art. 1; Graffius, t. 1 Consil. l. 5, conc. 3, n. 13, et in Praxi, l. 1, c. 13, n. 9; Bellochius, p. 2, de Cas. reserv., q. 1, n. 203, et q. 17, n. 66; Diana, p. 2, tr. 1, miscell. res. 1, et part. 3, tract. 4, resol. 101, qui licèt signatè loquantur de peccato Sodomie, rationem tamen generalem reddunt, quòd minor ætas, sicut excusat à pœnis et censuris, sic pariter à reservatione. Verùm, ut rectè observant Lugo, de Pœnitentiâ, disp. 20, sect. 1, n. 10; et Bosco, disp. 8, sect. 4, concl. 6, n. 82, hæc ratio nullius momenti est; quia ad summum probat, excusari impuberes à reservatione pœnali, quæ secundùm dicta decernitur extraordinariè in singularis alicujus peccati odium ac vindictam. Itaque si reservatio non sit pœnalis, affirmant Lugo et Bosco citati, simpliciter autem Homobonus, de Cas. res., p. 1, c. 3, fol. 60; Lazarius, tract. de Blasph., q. 9, n. 42; Floronus, p. 1, c. 3, et p. 2, c. 6. Ratio est quia impuberes subsunt jurisdictioni reservantis, nec ullo privilegio eximuntur. Quòd subsint jurisdictioni reservantis, nemo prudenter in dubium revocabit. Speciale verò pro hac materiâ privilegium aut altioris potestatis contraria dispositio ubi exstat? Profectò ætas illa infirma et puerilis maximè eget convenienti medicinâ, cū n̄ sibiipsis impuberes rarò sint sufficientes. Certe non eximuntur ab observatione disciplinæ populi christiani.

468. Igitur cū reservatio juxta concil. Trident. sess. 14, c. 7, pertineat ad christiani populi disciplinam, quâ ipsi indubjè cum aliis obligantur, debent pariter cum cæteris peccata sua atrociora et graviora, quibus nonnunquàm implicantur, confiteri summis sacerdotibus, episcopis vel aliis prælatis. Confirmatur: quia impuberes tenentur cæteris ecclesiæ legibus et præceptis, v. g., festerum, jejuniorum quod attinet abstinentiam à carnibus, communionis et confessionis annuæ, dummodò ad annos discretionis aut saltem discretionem ipsam pervenerunt; ergo etiam lege reservationis, quæ omninò concernit confessionem.

QUÆSTIO V. — *An consanguinei vel affines in gradu prohibito, legitimè dispensati ad ineundum matrimonium, committant incestum fornicando?*

469. Supponitur 1º, consanguineos vel affines esse in gradu per ecclesiam dispensabili, v. g., 2, 3, 4, lineæ transversalis. Supponitur 2º, dispensationem legitimam obtentam esse ad ineundum matrimonium; sed, hoc nonnihil dilato, dispensatos carnaliter commisceri. In hoc supposito

Respondeo, probabilius non committere incestum propriè et strictè sumptum. Sanchez, de Matr., lib. 7, disp. 5, n. 6, et 15, et disp. 65, n. 9, ubi hanc opinionem judicat non solùm probabiliorem, verùm

etiam certam. Bosco, disp. 12, sect. 1, concl. 12, n. 246. Ejusdem opinionis sunt Cajetanus, verb. *Incestus*; Armilla ibidem. Vega, tom. 2 Summæ, cap. 5, cas. 1, quatenus incestum describunt, consanguineorum vel affinium carnalem commixtionem sine dispensatione matrimoniali.

470. Probatur hæc sententia; quia si præter malitiam fornicationis commixtio illa involveret circumstantiam incestus, deberet prohibita esse non solùm generaliter per præceptum: *Non concupisces*; sed etiam specialiter ob unitatem carnis aut sanguinis. Atqui, suppositâ dispensatione legitimâ ad ineundum matrimonium, non exstat amplius ulla lex specialiter et sub peccato incestus propriè dicti prohibens dispensatis copulam fornicariam. Probatur minor: non lex naturæ; si enim lege naturali prohibita esset illa copula tanquàm rigidè et propriè incestuosa, jam non posset Ecclesia in illis gradibus dispensare, ut per se patet. Non etiam positiva, quia nulla est assignabilis positiva lex, quæ copulam fornicariam in illis gradibus specialiter, directè et proximè prohibeat. Sed lex Ecclesiæ, quæ in illis gradibus matrimonium prohibet, hæc ipsa per consequentiam et indirectè prohibet specialiter copulam fornicariam in iisdem gradibus: adeò ut prohibitio specialis posterioris, id est, carnalis conjunctionis pendeat à nullitate et prohibitione prioris, id est, ipsius matrimonii: atqui datâ consanguineis vel affinibus dispensatione legitimâ ad ineundum matrimonium, non manet iisdem prohibitum matrimonium; ergo neque manet specialiter prohibita fornicatio. Aliud foret (N. B.) si ostendi aut allegari posset duplex Ecclesiæ præceptum, unum quo annulletur similium matrimonium, alterum quo independentè à lege matrimonium dirimente prohiberetur specialiter ipsa copula fornicaria propter carnem aut sanguinem. Atqui una tantùm assignabilis lex est, videlicet quâ prohibetur matrimonium, quæque à prohibito matrimonio deducitur à theologis ad prohibitam eadem ratione fornicationem. Ergo, cessante per dispensationem prohibitionem matrimonii, necesse est ut omninò cesset, illinc dependens prohibitio specialis copulæ.

471. Confirmatur: Si Ecclesia respectu omnium fidelium per constitutionem generalem tolleret aut aboleret impedimentum dirimens matrimonii in tertio et quarto gradu consanguinitatis et affinitatis lineæ collateralis, in hoc supposito fornicatio in iisdem gradibus non esset propriè incestuosa. Ergo, si Ecclesia respectu duorum per constitutionem specialem seu dispensationem tollat impedimentum dirimens matrimonii in allegatis consanguinitatis et affinitatis gradibus, horum duorum in iisdem gradibus fornicatio, non erit propriè incestuosa. Probatur consequentia; quia quod operatur constitutio generalis respectu omnium, idem operatur particularis respectu aliquorum, quemadmodum exemplo jejunii et aliarum legum manifestè constat.

472. Probatur antecedens: quanquàm olim incestus propriè dictus committeretur à consanguineis in

6 vel 7 gradu lineæ transversæ fornicantibus, quamdiù duravit rigor juris Pontificii veteris; eo tamen ipso quo prohibitio matrimonii, jure novo reducta fuit ad gradum quartum, nemo dixerit, in sexto vel septimo committi propriè incestum. Idem est de affinibus præsertim ex copulâ illicitâ, qui olim fornicando committebant incestum, tametsi plus quàm secundo gradu distarent. Hodie verò, cum ex concilio Tridentino affinitas ex copulâ illicitâ non dirimat matrimonium ultra secundum gradum, non porrigitur extra eundem incestus rigorosè sumptus. Cæterum rogatur lector cui hæc opinio forsitan displicebit, ne acceleret judicium suum; sed legat fundamenta Sanchez et aliorum quos adduximus, simul cum objectionibus § 5 allegandis.

§ 2. Tenor casus.

475. In Antuerpiensi reservatur incestus cum sanctimonialibus, item cum consanguineis in gradibus prohibitis, et cum affinibus in primo gradu. In Buscoducensi, Gandavensi, Mechliniensi, incestus cum consanguineis, aliàs consanguineâ, aut sanctimonialibus, aliàs sanctimoniali. In Cameracensi, incestus cum patre, vitrico, matre, novercâ, filio, filiâ, privigno, privignâ, fratre, sorore, reipsâ commissus, et cum mulieribus religiosis professis. In Coloniensi, incestus cum consanguineis aut affinibus in primo vel secundo gradu aut cum sanctimonialibus. In Leodiensi, incestus cum consanguineis aut cum virgine sacrâ, seu moniali professâ. In Namurcensi, incestus cum consanguineâ vel affine usque ad secundum gradum inclusivè. Sacrilegium cum moniali. In Ruræmundensi, incestus in primo consanguinitatis vel affinitatis gradu reipsâ commissus; item qui cum mulieribus religiosis professis fit.

§ 3. Reflexiones.

474. — 1. In omni diœcesi reservatur incestus minus propriè sumptus, seu sacrilegus concubitus opere consummatus cum sanctimoniali, id est, solemniter professâ in approbatâ religione. Steyaert, Arsdekin, Van Vyve, Notau. Cum verò nullibi requiratur in moniali conditio alia quàm professio, sequitur perinde esse ad effectum reservationis, sitne nigra, an grisia, vel cujuslibet coloris, claustralis an extra claustrum, virgo, vidua, vel conjugata. Quare si supponamus quod conjugata post consummatum matrimonium, ob adulterium compartis ingrediatur et profiteatur religionem approbatam, commixtio carnalis ejusdem cum marito, erit incestus reservatus.

2. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi, Leodiensi, Mechliniensi reservatur incestus cum consanguineis lineæ rectæ vel transversæ usque ad quartum gradum inclusivè. In Cameracensi et Ruræmundensi reservatur incestus consanguineorum in primo duntaxat gradu utriusque lineæ. In Coloniensi et Namurcensi in primo vel secundo.

3. In Antuerpiensi et Ruræmundensi reservatur incestus cum affinibus, sed tantum in primo gradu lineæ rectæ et transversæ. In Buscoducensi, Gandavensi, Leodiensi, Mechliniensi nullus incestus cum affinibus reservatus est. In Cameracensi solummodò reservatur

incestus inter vitricum et privignam, novercam et privignum. In Coloniensi et Namurcensi extenditur reservatio usque ad secundum gradum utriusque lineæ inclusivè.

4. Corollaria.

475. — 1. Nullibi reservatur concubitus cum novitiâ, begginâ, voto simplici castitatis obligatâ.

2. Nullibi etiam reservatus est casus quo sacerdos, religiosus, majorum ordinum clericus peccaret cum muliere seculari, liberâ, conjugatâ, integrâ vel corruptâ.

3. Idem, si fornicentur consanguinei vel affines lineæ transversalis, ignoratâ prohibitione matrimonii, etsi de cætero cognitâ consanguinitatis vel affinitatis habitudine. Ratio est quia non est formaliter incestus.

4. Idem, si tactus inhonesti, copula inchoata, effusio seminis utrinque procurata, contingat cum consanguineis, affinibus, monialibus, sine consummato usu.

5. Idem, si copula consummata intercesserit inter consanguineos in secundo vel tertio vel quarto et quinto mixto: quia non prohibentur inire matrimonium, juxta cap. fin. de Consang. ubi approbatur regula generalis: Quarto gradu remotior differt à stipite, et à quolibet per aliam lineam descendantium ex eodem. Vide Bosco, disp. 12, sect 5, concl. 3, n. 228.

476. — 6. Idem de consanguineis vel affinibus, qui per Ecclesiam legitimè dispensati ad contrahendum Matrimonium fornicantur, priusquàm contrahant. Vide sup. n. 469. Vide etiam Bassæum statim citandum.

7. Item in nullâ diœcesi reservatur in ratione incestus copula sodomitica cum quovis consanguineo vel affini; quamvis personæ conjunctæ circumstantia gravius reddat scelus. Bassæus, verbo *Incestus*, n. 1. Diana, parte 3, tract. 4, resol. 101. Finellius de Casibus reserv., casu 10, n. 10, Floronus parte 2, casu 6, n. 31.

8. Idem, si quis personâ nec affini nec consanguineâ abutatur per sodomiam, et deinceps copulam fornicariam habeat cum quâlibet ejusdem consanguineâ.

9. Idem, si carnis commercium intercedat inter cognatos legaliter aut spiritualiter.

477. — 10. Idem, si quis carnaliter cognoscat sororem, matrem, filiam aut aliam consanguineam sponsæ de futuro, aut etiam de præsentî, nondum tamen consummato matrimonio. Ratio primæ partis est quia ex sponsalibus non resultat impedimentum affinitatis, sed publicæ honestatis, dirimens matrimonium in primo gradu. Ratio secundæ partis eadem est quæ prioris, videlicet quod ex matrimonio rato non oritur affinitas, sed honestas. Igitur copula carnalis cum consanguineis sponsæ vel uxoris, matrimonio hactenus duntaxat rato, non est incestuosa; quia nec est affinium, ut probatum est, nec consanguineorum, ut supponitur. Excipitur casus, quo fornicatio sponsi et sponsæ præcessisset sponsalia vel matrimonium respectivè: tunc enim concubitus cum sponsæ vel uxoris consanguineâ in primo vel secundo gradu erit rigidè incestuosus: nam affinitas ex copulâ illicitâ di-

remit matrimonium usque ad secundum gradum inclusive.

11. Idem, si Petrus matrimonio consummato junctus cum Catharinâ, per Paulum relicta, committat adulterium cum sorore aut matre Pauli; secus si cum filiâ vel filiâstrâ. Ratio est quia consanguinei Pauli, sive in rectâ lineâ ascendentium, sive in lineâ collateralî non sunt affines Petro. Aliud est de filiâ per primum matrimonium genitâ, quæ sicuti est consanguinea Catharinæ in primo gradu lineæ rectæ descendentium, sic est affinis Petro.

478. — 12. Idem, si quis rem habeat primò cum Annâ, deinceps cum filiâ consobrini ejus; quia Anna et ejus consobrini filia sunt in secundo et tertio mixto; jam verò affinitas ex copulâ illicitâ non extenditur ultra secundum gradum.

13. Similiter in nullâ diœcesi peccatum committit reservatum maritus qui, matrimonio consummato, adulteratur cum consanguineâ uxoris suæ in tertio vel quarto gradu. Ratio est quòd licèt committat incestum propriè sumptum, eò quòd affinitas proveniens ex copulâ conjugali extendatur usque ad quartum gradum inclusive, nullibi tamen reservatur incestus affinium in tertio vel quarto gradu. Vide supra tenorem casûs.

479. — 14. Quòd si in exemplo proximè allegato idem maritus, commisso incestu cum consanguineâ uxoris suæ in tertio vel quarto gradu, deinceps suâ uxore carnaliter utatur, iterum nullibi incurret casum. Ratio est quia copula cum uxore in supposito non est incestuosa: non enim uxori suæ factus est affinis, cum affinitas ex copulâ illicitâ tantùm extendatur ad secundum gradum.

15. Si tamen commiserit incestum cum consanguineâ uxoris suæ in primo vel secundo gradu, et, non obtentâ dispensatione, exigat ac obtineat debitum conjugale, bis incurrit peccatum reservatum in illis diœcesibus, in quibus incestus cum affinibus usque ad secundum gradum inclusive reservatus est: primò quidem cognoscendo consanguineam uxoris suæ in primo vel secundo gradu, respectu cujus affinitatem contraxerat per matrimonium consummatum; secundò, petendo et exercendo debitum conjugale; quia cognoscendo scienter consanguineam uxoris in primo vel secundo gradu, factus est uxori affinis in eodem gradu.

480. — 16. Similiter, qui, inito matrimonio rato, adulteratur cum consanguineâ uxoris in primo vel secundo gradu, incurrit in iisdem diœcesibus peccatum reservatum, si petendo debitum, consummet matrimonium sine dispensatione.

17. Nullibi incurrit casum Petrus excreans carnale commercium cum matre, filiâ vel sorore Joannæ, antea per Paulum, Petri fratrem defloratæ.

18. Idem est, si frater mariti cum uxoris sorore peccet. Ratio utriusque corollarii est ex ante dictis; quia affinitas à solo utrinque stipite inchoatur, et in alternos consanguineos decussatim protenditur.

19. In nullâ diœcesi excusat à peccato reservato de-

fectus pubertatis seu ordinariæ ætatis, ad carnalem copulam requisitæ, si delinquentes sint doli et malitiæ capaces, idque sive cum moniali sive cum consanguineâ negotium fiat.

481. — 20. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi, Leodiensi, Melchliniensi probabiliùs tenentur casu consanguinei in quovis gradu lineæ rectæ, carnaliter peccantes.

21. In Cameracensi et Ruræmundensi (quod attinet consanguineos) solummodò incurrunt casum pater cum filiâ, mater cum filio, frater cum sorore delinquentes. Secus est, si avus cum nepte, avia cum nepote, aut consobrini vel amitini commisceantur.

22. Omnes proximè nominati committunt casum in Coloniensi et Namurcensi.

23. Quod attinet affinitatem, in Buscoducensi, Gandavensi, Leodiensi, Melchliniensi, nequidem incurrunt vitricus, noverca, socer aut socrus peccantes cum privignâ, privigno, genero aut nuru.

482. — 24. In Antuerpiensi et Ruræmundensi incurrunt omnes nominati respectivè delinquentes, postquam consummatum est matrimonium. Idem in iisdem diœcesibus, si Petrus cognoscat successivè duas sorores vel matrem et filiam. Idem, si Joannes utatur carnaliter Catharinâ, quam ante deceperat pater, frater, aut filius ejusdem Joannis. Idem, si levir, id est, frater mariti cum fratriâ, id est, fratris uxore peccet, postquam consummatum est matrimonium. Aliud est, si prosocer vel prosocrus delinqueret cum progenero vel pronuru respectivè.

25. In Coloniensi et Namurcensi committunt peccatum reservatum omnes, utroque præcedenti numero allegati.

26. In Cameracensi non reservatur incestus in primo gradu lineæ transversæ, v. g., inter uxorem et fratrem mariti vel inter maritum et sororem uxoris. Similiter non reservatur incestus in lineâ rectâ affinitatis inter socerum ac nurum, vel socrum ac generum, sed tantùm inter vitricum ac privignam, novercam ac privignum.

§ 5. Objectiones solutæ.

483. Objicies 1º contra corollarium sextum: clericus majorum ordinum aut religiosus solemniter professus, si post obtentam dispensationem legitimam ad ineundum matrimonium fornicaretur, committeret sacrilegium; ergo consanguinei vel affines in casu allegato incestum. Respondeo neg. consequentiam. Disparitas est quòd prohibitio *specialis* copulæ in casu antecedentis non pendeat à prohibitione matrimonii; sed directè, proximè et immediatè sine ullâ subordinatione, clerico et religioso sub peccato sacrilegii prohibeatur utrumque, et fornicari, et inire matrimonium. Quare, sublata prohibitione matrimonii per dispensationem pontificiam, non tollitur *specialis* prohibitio copulæ ante nuptialis seu fornicariæ. Atverò in casu consanguinitatis et affinitatis, prohibitio *specialis* copulæ extramatrimonialis pendet à prohibitione matrimonii, imò est ipsa matrimonii prohibitio, quâ per dispensationem sublata, desinet per consequen-

tiam talis copula *specialiter* mala esse, ut supra diximus. Vide Sanchez, l. 7, disp. 5, n. 6, et Bosco, n. 248, ubi prædictum argumentum proponunt et nobiscum solvunt.

484. Objicies 2°: Poterunt ergo sic dispensati, in perpetuo concubinato vivere sine peccato incestus, si perpetuò differant matrimonium. Respondeo: sicut possent, si Pontifex pro totâ Ecclesiâ tolleret impedimentum dirimens matrimonii in illis gradibus. Eritne in hoc ultimo casu locus incestui strictè sumpto, si Pontifex, bono Ecclesiæ sic exigente, tolleret impedimentum consanguinitatis in quarto, v. g., gradu lineæ transversalis? An, inquam, consanguinei in illo gradu pro supposito committent incestum rigorosè sumptum sive per fornicationem simplicem, sive per concubinatum?

485. Non puto: ostendo autem contrarium, quia consanguinei in septimo, v. g., gradu consanguinitatis lineæ collateralis non committunt hodiè strictè dictum incestum per fornicationem, quod à nemine prudenter negari potest; atqui hoc ideò, quia impedimentum matrimonii olim extensum ad gradum septimum, jure pontificio novo (c. *Non debet*, de Consang.) reductum est ad quartum gradum: ergo idem dicendum erit de consanguineis in quarto, si impedimentum hodiè extensum ad quartum, reducat aliquando ad tertium, et consequenter si idem impedimentum in eodem quarto gradu pro cæteris relictum, tollatur pro aliquibus per dispensationem: quid enim operatur revocatio generalis pro omnibus, quod non operatur dispensatio pro duobus?

486. Objicies 3°: Restabit nihilominus in isto casu specialis aliqua inordinatio ex jure naturæ, cum consanguinitatem ipsam per nullam legem aut dispensationem tollere possit Pontifex. — Respondeo certè non restare inordinationem quæ sufficiat ad incestum propriè et strictè sumptum: alioquin impedimentum erit indispensabile per Ecclesiam.

CAPUT XIII.

DE LABAISMO.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS.— *Quid labaismus, et quale peccatum?*

487. De hoc casu aliàs actum est per libellum separatim editum, quem, qui volet, consulat: supervacaneum enim ducimus transcribere integrum. Quare puncta duntaxat principalia delibabimus, idque cursim et remissivè. Itaque labaismus dudum per utramque potestatem, civilem et ecclesiasticam in variis Belgii provinciis per edicta publica, successivis temporibus edita et repetita proscriptus et condemnatus est; non quidem quasi qualibet juvenum et puellarum conventio ex naturâ rei peccaminosa sit aut involvat libidinem vel proximum ejus periculum; sed quòd constaret experientiâ, et pastorum ac decanorum undique con- querentium testimoniis, conventicula ejusmodi in suo ortu forsitan adiaphora, in suo progressu, crescente petulantia juvenutis, passim in libidinem et infausta matrimonia tendere. Quo super quotidianis ex quoli-

bet ferè districtu ac decanatu querimoniis fatigati episcopi judicârunt, grassanti malo occurrendum esse, et petulanties utriusque juvenutis rurales conventiones, sub pœnis et censuris ecclesiasticis, tum conjunctim, tum separatim, pro suâ quisque diœcesi interdixerunt, ut ablato usu tolleretur abusus, atque uno et eodem decreto generali, in plerisque conventiculis libido ipsa, in cæteris periculum tolleretur; quo tandem fieret, ut excessus gravissimi in conventiculis jam tum libidinis impedirentur, in cæteris adiaphoris seu minùs malis progressu temporis non irreperent.

488. Itaque pro diœcesi quidem Gandavensi jam ferè ab annis 120, seu sub annum 1629, reverend. et illustr. D. Antonius Triest, episcopus Gandavensis, in ejusmodi conventicula, præsertim ruralia gravissimum decretum edidit, præcipiens pastoribus, ut è suggestu, quâ poterunt diligentia, in illum abusum invehantur. Pro Brugensi Georgius episcopus in statutis et ordinatis, anno 1631, 7 et 8 octobris in hunc modum loquitur: « Multis flagitiis causam præbet dissolutio illa, quâ passim ruri puellæ, excusso pudore, unâ cum procis suis, aliisque juvenibus tabernas audent frequentare, ibidemque ad plures horas inverecundè potitare: quare pastores hanc gulæ et libidinis corruptelam conabuntur extirpare, quâ concionando, quâ parentes damnablem socordiae reprehendendo, qui in filiabus suis tantum æstimationis et honoris periculum dissimulant. »

489. Pro Mechliniensi Alphonsus de Berghes, ejusdem diœcesis archiepiscopus epistolam pastorem edidit, 25 nov. 1675, quam deinceps in eodem archiepiscopatu successor Humbertus Guillelmus à Precipiano confirmavit et innovavit per decretum Mechliniæ expeditum 10 aprilis 1691. Pro Tornacensi illustrissimus Gilbertus de Choyseul du Plessy-Praslain in extracto ex actis synodi Tornacensis, habitæ 13 mensis junii anni 1675, n. 10, jubet pastores, « ut singuli in suis parochiis districtè prohibeant, ne puellæ ducantur ad popinas à viris vel adolescentibus. Quòd si viri eas compellant, vel ipsæ puellæ se abduci patiantur aut spontè iverint, postquam pastores eas monuerint, si post trinam monitionem non obdierint, ipsis ingressus Ecclesiæ nominatim et publicè interdicitur. Si autem interdictum violaverint, pastores nos certiores facient, ut nisi resipuerint, excommunicentur. » Pro eadem diœcesi synodus altera, celebrata 1677, art. 6, implorat seculares magistratus et ipsam supremi consilii curiam, ut tantum scandalum tandem compescatur. Pro Antnerpiensi Ambrosius Capello pridie kal. aprilis, 1676, decretum edidit de eadem re, quod deinceps confirmat et repetit illustr. ac reverendiss. Joannes Ferdinandus. 24 februar. 1685.

490. Pro Namurcensi Catechismus ad usum diœcesis, jussu episcopi Namurani impressus 1681, conventicula istiusmodi revocat ad peccata per sextum Decalogi præceptum interdicta. Pro Buscoducensi Martinus Steyaert vicarius apostolicus, in Exegesi ad quædam capita synodorum Sylvæducensium, in lucem

edita idibus julii 1692, et rursus in Epistolâ encyclicâ ad clerum istius diœcesis, de variis disciplinæ ecclesiasticæ capitibus..., conventiculis juventutis, etc., 16 kal. januarii, 1697, graviter invehitur in labaismum et similes conventiones. Quò autem episcoporum decreta certius darentur effectui, accesserunt diplomata senatûs regii, variis temporibus repetita, 2 martii 1682, et 6 martii 1687, quod ultimum, 21 aprilis ejusdem anni publicatum fuit in consistorio consilii Flandriæ, præsentibus Advocatis, et procuratoribus et cæteris circumstantibus.

491. Nihilominus cum, effectus desideratus nondum pro voto sequeretur, convenerunt Bruxellis, 21 aprilis 1797, Belgii episcopi, H. G. à Precipiano Mechliniensis, Ferdinandus Antuerpiensis, Guillelmus Brugensis, Philippus Erardus Gandensis, et Martinus Steyaert vicarius apostolicus Sylvæducensis, ac unanimi calculo statuerunt 1° juvenibus, qui labaismum frequentant, cauponibus, qui intertenent, parentibus, qui non impediunt, sacramentalem absolutionem cum cæteris sacramentis in futurum denegandam esse. 2° Ejusdem legis transgressores à nemine, etiam admissis pro reservatis, extra necessitatem extremam, nisi ab ipsismet episcopis, Decanis ruralibus in suis respectivè districtibus, et uno superiore in unoquoque virorum monasterio, absolvi posse. 3° Publicationem præsentis decreti, ab episcopis singulis tempore opportuno in singulis respectivè episcopatibus faciendam.

492. Publicatio subsecuta est, in diœcesi quidem Ruræmundensi per illust. Reginaldum 9 julii 1697, et eodem anno in omnibus aliis Belgii episcopatibus. Horum exemplo provocatus Illustr. Josephus Clemens, archiepiscopus Coloniensis, episcopus et princeps Leodiensis, ejusdem decreti observantiam pro diœcesi Leodiensi, per epistolam pastorem de 25 martii 1698, urget et inculcat. Similiter H. G. pro memorati decreti effectu in Epistolâ pastorali 21 julii 1700, et rursus alterâ de 31 martii 1711, instantissimè perorat. Et in horum omnium robur et firmitatem emanavit iterum diploma regie majestatis 1700 et 1711, 10 julii. Nec tamen his omnibus radix mali eò usque præcisa est, ut nullâ amplius putatione sit opus; crescit enim sensim et per ætatem repullulat, quod animadvertens eminentia sua, quam Deus Ecclesiæ diù servet incolumen, 9 aprilis 1744, de eodem abusu dignissimum decretum edidit, ejus tenor inferius allegabitur. Porro ex adductis potestatis utriusque decretis videtur labaismum legitimè describi posse: *Lascivum et impudens, rurale conventiculum juvenum et puellarum in popinis aut aliis locis, ad saltandum, bibendum, garriendum aut similes ineptias et levitates, ex condito institutum.*

§ 2. Tenor casus.

493. In Antuerpiensi, Instructio pro confessariis, num. 15, inter casus ordinario reservatos primo loco exprimit *labaismum*. Deinceps num. 14, monentur confessarii, quòd nullus... extra mortis periculum, licet

aliàs habeat potestatem absolvendi à reservatis, absolvere possit aut valeat à labaismo.

In Gandavensi, enumeratis casibus ordinario reservatis additur: *Sciant denique confessarii, quòd etiamsi aliàs habeant facultatem absolvendi à casibus nobis reservatis, adhuc tamen specialem habere debeant quòd... conventicula seu labaismum.*

In Ruræmundensi dicitur: *Advertendum, quòd nullus confessarius, extra mortis periculum, licet aliàs habeat potestatem absolvendi à reservatis, absolvere possit... à casu lascivorum conventiculorum juventutis utriusque sexus, sine expressâ ad hoc ab ordinario obtentâ licentiâ.*

In Buscoducensi, Cameracensi, Coloniensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi non legitur hodieum expressa præsentis casus reservatio.

§ 3. Reflexiones.

494. — 1. In nullâ ex tribus diœcesibus prioribus sufficit potestas indefinita in casus episcopales: requiritur insuper *expressa* seu *specialis*.

2. Quanquàm ad conventiculum reservatum, ex decreto Belgicorum episcoporum requirantur lascivia et impudentia, nulla tamen libido. Satis est, quòd sit vanum, petulans, et effusum in levitates ac ineptias. Vide, si lubet, opusculi nostri articulum primum.

3. Ad reservationem requiritur, ut conventiculum sit *rurale*, id est, ruri seu foris aut in apertâ, ut vocant, civitate celebratum. Vide articulum secundum.

4. Non sufficit ad labaismum qualicumque pluralitas personarum utriusque sexus: non sufficit, inquam, quòd unus, v. g., juvenis cum sex vel septem aut pluribus puellis ingrediatur tabernam ex quocumque fine, ut neque, quòd puella cum totidem juvenibus. Necessaria est pluralitas ex utroque sexu. Sufficiunt 10, seu 5, paria utriusque juventutis. Vide articulum tertium.

495. — 5. Probabilius nobis est, salvo iterum iudicio meliori, necessarium esse ad reservationem conditum antecedens, tacitum vel expressum, id est, conventionem, evocationem, conspiracyem quamdam præviam de futuro congressu. Quod tamen ita non potest intelligi, quasi quilibet consortio reservato accedens, et nullam habens partem in condito præcedenti, eo ipso declinet reservationem. Ibidem.

6. Per juvenes et puellas intelliguntur innupti seu matrimonio liberi vel soluti. Quare non erit labaismus, si partim ex liberis, partim ex conjugatis æquali moraliter numero congregatio componatur. Sed dubitatur, quid censendum, si una tertia sit conjugatorum, duæ tertiæ liberorum, v. g., si conventiculum constet ex quatuor conjugatis et octo liberis, an, inquam, in hoc supposito tota congregatio constituat labaismum reservatum? Censeo constituere; quia à majori parte sumitur denominatio. Articulo quarto. Alterum dubium est, an pariter iidem conjugati, unus aut alter, qui reservato conventiculo immanent vel intersunt,

eâdem reservatione teneantur? Tenentur; quia licet unus aut alter conjugatorum, qui interest juventuti, non faciat physicè conventiculum juvenum, et puellarum, quatenus tale, nihilominus constituit moraliter et concurrat in modum partis integralis ad conventionem, quæ simpliciter labaismus vocari possit. Ibidem.

496. Tertium dubium est an casum reservatum incurrant etiam caupones, servantes, tenentes seu recipientes simile conventiculum. Idem eâdem operâ quaeritur de parentibus qui, cum possint ac debeant, non cohibent proles suas à congressu isto. Et quidem si simul ipsi colludant, assistant vel assideant, nulla est difficultas: tum enim de utrisque dicendum est quod statim diximus de conjugato uno vel altero, qui conventiculo jungitur, nisi pariter, ut itidem diximus, tanto numero adessent juvenum et puellarum parentes, ut hi illos vincerent vel adæquarent. Quæstio igitur est de parentibus qui merè non impediunt, cum possint ac debeant, et de cauponibus qui locum, cerevisiam aut vinum præstant juventuti congregatæ. Respondeo ex decreto Belgicorum episcoporum non obscure colligi, utrosque, nimirum et caupones et parentes, ut præfertur, delinquentes, casui reservato implicari. Ibidem.

7. Indifferens est circumstantia loci ad naturam labaismi: nullum enim decretum sive regium sive episcopale specificat determinatum locum: in id unum conveniunt omnia, quòd debeat conventiculum rurale esse.

§ 4. Corollaria.

497. — 1. Sequitur non esse necessarium ad reservationem, ut in congressu seu conventiculo peccetur contra sextum Decalogi præceptum, peccato oris per turpiloquium, vel cordis per morosas delectationes, vel operis per actus aut tactus inhonestos.

2. Sequitur non esse labaismum reservatum si juvenes et puellæ convenient etiam ex conducto, seriò et sincerè ad commune laboritium, v. g., ad vertendum aut colligendum fœnum, eradicandum lolium aut zizaniâ, tritrandum, etc., quia non sunt illis casibus conventicula lasciva, id est, ex fine et scopo principali instituta ad petulantias et levitates.

3. Idem, si conventicula etiam lasciva in clausis, ut vocant, civitatibus celebrentur, idque sive rustici, sive cives fuerint, qui intersunt.

498. — 4. Conductum antecedens, etiam tacitum seu in actu exercito, in omnibus et singulis delinquentibus non requiri, colligitur ex decreto Belgicorum episcoporum, quo satis innuitur casum reservatum incurrere qui conventiculo primùm constituto, ex incidenti accedunt, si per conductum virtuale seu consequens consentiant in unionem.

5. Non erit casus, si juvenes inter se uniti in unum consortium, ac puellæ pariter inter se conjunctæ, sine conducto tamen alterno, intercedente inter juvenes ex unâ et puellas ex alterâ parte; si, inquam,

juvenes sic inter se uniti, et puellæ vicissim sic inter se conjunctæ ingrediantur eandem tabernam aut in eodem etiam cubiculo diversis mensis assideant; quia ad conventiculum reservatum non sufficit unitas loci vel cubiculi, sed requiritur unitas consortii personarum utriusque sexus per commixtionem aut conventionem, signatam vel exercitam.

499. — 6. Idem, si congregatio constet ex solis conjugatis etiam disparati tori, sic ut in toto conventiculo nulla mulier suum virum, nullus vir suam mulierem habeat.

7. Labaismum tamen constituere videntur non solum virgines et juvenes hactenus cælibes; sed etiam vidui et mulieres corruptæ extra vel intrâ matrimonium, quia circumstantiam virginitatis aut cælibatus non exigunt decreta vel regia vel episcopalia; satis est esse conventiculum juvenum et puellarum, quo nomine intelliguntur innupti seu actualiter matrimonio non conjuncti.

8. Juvenibus ac puellis qui simili conventiculo immanent; cauponibus qui intertenent, ac parentibus qui dissimulant, id est, cum possint ac debeant, non impediunt, nisi seriò ac tempestivè resipuerint, præter absolutionem sacramentalem negari debent cætera sacramenta.

500. — 9. Sicuti ad reservationem indifferens est circumstantia loci, dummodò celebretur foris, sic etiam temporis. Perinde igitur, sive conventio fiat feriâ, sive festo, sive dominico.

10. Si res sit eadem substantialiter, reservationem non tollet diversitas vocabuli aut nominis vernaculi, in locis et conventiculis diversis usitati.

11. A reservatione excusatur qui conventiculo præsens, ignorat legem episcopalem, saltem tunc quando contra solam obedientiam delinquitur: quia licet juxta communiorem sententiam, incurrant casum reservatum etiam ignorantes, id equidem de illâ solummodò ignorantia intelligitur, quæ legem reservationis præcisè respicit. At in casu ignorari supponitur utramque legem, et quæ prohibet, et quæ reservat.

12. Si conventio juvenum et puellarum alibi celebrata fuerit, ubi aut non viget aut non exstat præceptum positivum episcoporum, non erit reservata in diœcesibus Antuerpiensi, Gandavensi, Ruræmundensi, præsertim si nihil libidinis acciderit. Ratio quia ad labaismum reservatum sicut sufficit, sic requiritur ut repugnet præcepto positivo episcoporum.

13. Si labaismus alibi committatur, ubi non quidem reservatur, sed nihilominus interdicitur præcepto positivo episcoporum, erit ille, quanquàm alibi commissus, reservatus in tribus diœcesibus proximè specificatis.

§ 5. Objectiones solutæ.

501. Objicies 1º Nugæ et naniæ! Frivola et ridicula! Multò rectius episcopi rusticos suæ libertati relinquerent in rebus tam futilibus, nec eorum negotiis aut conventiculis se immiscerent. Quasi verò disciplina Ecclesiæ pendeat è tam innocuis conventionibus simolicii rusticorum. Prudentius episcopi suum zelum

impenderent reformandis populi et cleri moribus, quorum graviore abusus impunè transeunt in civitatibus. Quasi verò episcopus ruricolis ex decumano laboritio totius hebdomadae fatigatis interdiciere possit modicum illud solatii et oblectationis, quod ex honesto congressu et mutuà societate capitur. Res est indifferens. Nihil mali committitur, libido nulla, nulla scurrilitas aut turpiloquium. Bibitur, saltatur, canitur, præterea nihil. Quid igitur sunt aliud decreta episcoporum rem adiaphoram tam rigidè et indiscretè prohibentium, nisi bulke et nugæ? Ita obijciunt nonnulli theologi, qui simili argumento nihil probant efficacius quàm se suo nomine indignos esse.

502. Quòd si rationem ab iisdem nugivendis poseas, nihil referes, nisi nugatoriam repetitionem ejusdem phrasis, nugarum scilicet et naniarum. Nec mirum, quia non sunt capaces, ut probent decimam partem eorum quæ affirmant. Si malè locutus sum, testimonium perhibeant de malo, et adducant vel unum probabile fundamentum, quo saltem capitale punctum præsentis materiæ in aliquam speciem dubitationis reducant. Ostendant, inquam, aliquà verosimili ratiunculà, vel deesse episcopis voluntatem, vel potestatem: hinc enim pendet totum. De voluntate nullum est dubium. De potestate dubitare non possunt, nisi hoc unico nugatorio fundamento, quòd præcepti materiæ sit indifferens, id est, jure naturali permissa: quæ ratio si semel probabilis sit, perpetuò sequitur, nihil divinis vel humanis legibus posse præcipi vel prohiberi, quod eodem jure non est prohibitum vel præceptum. Apage igitur tanquàm ridiculum et nugatorium præceptum Dei, quo inhibitum fuit primo parenti, *de ligno scientiæ boni et mali ne comederet*. Apage eodem titulo præceptum Ecclesiæ, quo festum, jejuniū, confessio, communio et similia, præter jura divinum et naturale præscribuntur. Apage verò quàm maxime tanquàm omnium præceptorum maxime nugatorium, quo non rusticis solum aut secularibus, verum etiam sacerdotibus et confessariis interdicitur ingressus in conventiculum, communitatem seu clausuram monialium: vel ostende, plus esse periculi in conventiculo sacerdotis et monialium, quàm rusticorum et puellarum.

503. Hactenus autem supponitur, conventicula, de quibus quæstio, secundum se indifferentia esse, seu nullo juris naturalis præcepto prohiberi, de quo alias actum. Certè in similibus conventiculis si non libidinem ipsam, saltem ejus periculum esse, docent Chrysostomus, Basilius, Ambrosius, Augustinus, Carolus Borromæus, quos omnes sequitur Eminentia sua in decreto desuper expedito, ejus tenorem promissimus et hoc loco non importunè reddimus.

THOMAS PHILIPPUS

DOOR GODTS BERMERTIGHEYDT DER H. ROOMSCHE KERCKE PRIESTER CARDINAEL D'ALSACE, de BOUSSU, aertsbisschop van Mechelen, Primaet der Nederlanden, etc., etc.

Aen alle die dese sullen zien, ofte hooren lesen, Saligheidt in den Heere.

504. Met groot gevoelen verstaen hebbende, dat op sommige prochien van Ons aertsbisdom de Jonghmanen en jonghe-dochters, versmaedende de Vermaeningen van hunne pastoors, en misachtende, het verbodt, soo door de Werelycke, als Geestelycke Overheydt verscheydemael vernieuwt, op gestelde dagen en herberghen nog derven houden bestemde Vergaederingen; soo is 't, dat Wy by desen gebieden aen de pastoors der plaetsen, alwaer sulcke by-eenkomsten geplogen worden, oft staen te geschieden, van, naer voorgelesen te hebben van den predikstoel dit ons decreet, met kragtige woorden uyt te leggen het groot quaedt, de verderffnisse ende het zieleverlies, hetwelcke dusdanige by-eenkomsten, als wesende de naeste occasien tot de sonde, veroorsaacken; ende van die strikken des duyvels teenemael te breken, en als ene peste uyt te roeyen; voorhoudende aen de Ouders, Voogden, Peters en Meters hunne pligt, van aen de Jonckheydt onder hunne zorge staende, diergelycke Vergaederingen te beletten; andersints, dat sy daer over voor Godt ende de menschen sullen moeten verantwoorden. Bevelende aen de Seer Eerw. Heeren Landt-Dekens, van ingevalle sy vernemen, ievers onder hun district sulcke by-eenkomsten voortaan nog te gebeuren ('t gene Godt wille verhoeden!). Ons aenstons die plaetsen ende persoonen over te schryven: Ordonnerende aen onsen promoter, van neerstiglyck te waeken tegen die dertele Vergaederingen der Jonckheydt; ende in recht op te roepen alle de gene, die in de selve sig sullen hebben laeten vinden, oock hun Ouders en Voogden; op dat sy naer behooren gestraft worden volgens de placeaeten, selfs met versoeck van de Werelycke Handt, des noodt zynde. Aldus gedaen in ons aertsbisschoppelyk paleis den 9 april 1744.

THO. CARD. AERTSBISSCHOP VAN MECHELEN.

Ter ordonnantie van Synne Eminentie,

M. HOLVOET, secret.

Plaetse † des Segels.

505. Ita Eminentia sua. Ita ejusdem sedis archiepiscopalis antecessores illustrissimi Alphonsus de Berghes et Humbertus Guillelmus à Precipiano, pluries repetitis vicibus. Ita pluries illustrissimi, Antuerpiensis, Buscoducensis, Gandavensis, Leodiensis, Brugensis, Tornacensis, Namurensis, Ruræmundensis. Ita Synodi tum Provincialis, tum plures diocessanæ. Ita senatus regius decretis sæpissimè editis in subsidium episcoporum. Nihilominus hæc omnia rident, omnia pro næniis et nugis habent theologi quidam nugivendi, qui proinde cum proprio judicio pertinaciter immaneat, non reverentes præceptum vel judicium sive sanctorum Patrum, sive episcoporum, sive doctorum, sive politicæ potestatis, quid aliud restat, nisi ut saltem aliquando acquiescant finali vel ultimo judicio Dei.

506. Obijcies: 2° Ad reservationem non sufficit præceptum negativum superiorum: prærequiritur malitia mortalis et enormis priusquam reservatio discerni possit. Hanc objectionem non nemo confirmat

exemplo censurarum, quæ, inquit, in materiam indifferentem non possunt cadere. — R. Quàm risu digna sit ista coecygis cantilena, ex dictis constat. Dato autem, quòd conventiculum, de quo questio, secundum se sit indifferens, nonne hæc illi indifferentia perit, quando cum pertinaciâ instituitur contra grave et toties repetitum præceptum episcoporum? Reservatio supponit malitiam mortalem et enormem; hanc verò ex solo jure divino vel naturali repetendam esse, ubinam legit unquam aliquis vel audivit?

507. Quod autem censuras attinet, respondeat pro me Bonacina, de Censuris, disp. 1, q. 1, puncto 3, prop. 3, n. 8, ubi similem sibi objectionem facit. « Objicies, inquit, si gravis censura ferri non posset, nisi pro peccato mortali, sequeretur, illum non esse afflicto censurâ, qui non observat decretum episcopi præcipientis sub excommunicatione, vel aliâ gravi censurâ aliquid de se indifferens et non mortale. » Respondeo cum Soto, 4, dist. 22, q. 1, art. 3; Vasquez, loco cit., n. 3; Valentia, tom. 4, disp. 7, q. 17, puncto 5; Avila, 2 p., q. 5; Coninck, n. 73; Suarez, disp. 4, sect. 6, n. 11; Filliucio, tract. 12, cap. 1, questio 8, n. 30; Sayro, l. 1, c. 9 et aliis, superiorem prohibentem vel præcipientem aliquid sub majori censurâ, eo ipso illud præcipere vel prohibere sub mortali, quamvis secundum se sit indifferens, et non mortale. Sit exemplum. Ferre armâ, ex suo genere non est mortale; nihilominus eo ipso, quo superior sub majori aliquâ censurâ prohibet, ne ferantur arma, prohibet sub mortali, quamvis id non exprimat in sententiâ censure. » Hactenus Bonacina. Aliud exemplum est, in clausurâ monialium, quæ solo jure humano instituta est, ut patet ex multis decretis et constitutionibus variorum pontificum, Bonifacii VIII, Pii V, Gregorii XIII, et concil. Trident., sess. 25, de Reg., c. 5. Interim ingredi intrâ septa monasterii nemini cujusvis sexûs vel ætatis permittitur sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ, sine licentiâ episcopi vel superioris, in scriptis obtentâ. Non est necesse, proferre alia exempla in re certissimâ, cui mera ignorantia contradicit.

508. Objicies 3°: Si vera sit doctrina de conventiculis rusticorum à nobis tradita, quis insidebit sedi confessionali? Abigendi promiscuè erunt rustici et sine absolutione dimittendi, cum in variis Belgii pagis nihil sit usitatius conventiculis istis. — Respondeo ridiculam et nugatoriam objectionem esse. Emaneant sede confessionali, qui aliter ac oportet sacramentalem absolutionem impertiunt. Quasi verò consuetudo et abusus peccandi, jurisdictionem vel potestatem confessario, aliàs non approbato in reservata. Quid si sodomia in similem consuetudinem abeat? Eritne licitum confessariis in reservata non admissis absolvere ab illo crimine, eo titulo quòd sit commune? Contra tantò magis urgenda est reservatio, quantò peccatum communius est, ut rigore negatæ absolutionis, consuetudo decreseat et gravitatem delicti peccatores penetrent. Non essent forsitan tot infirmi, si non essent

tam molles medici; si synodorum et episcoporum decreta toties repetita, prout oportet, reducerentur in praxim.

CAPUT XIV.

DE MACHINATIONE IN MORTEM CONJUGIS.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — *Quid machinatio, et quandoam dirimat matrimonium?*

509. Respondeo: Machinatio est occulta insidiatio vel conatus fraudulentus in mortem legitimi conjugis. Tres exigit conditiones: Prima est animus interior, serius et deliberatus. Secunda, ejusdem animi interioris effectus exterior seu signum sensibile. Tertia, dolus malus vel astutia: quia *machinari*, est finem aliquem dolo vel astutiâ intendere. Calepinus V: *Machinor*, significat, inquit idem, quod *imaginor*, *cogito*, *per dolum aliquid molior*: *frequentius enim in malam partem accipitur*. In eandem partem frequentius in jure accipitur. Ulpianus, l. 36, ff. de Verb. oblig., ita loquitur: *Si quis, cum aliter cum convenisset obligari, aliter per MACHINATIONEM obligatus est, erit quidem subtilitatis juris obstrictus; sed doli exceptione uti potest; quia enim per DOLUM obligatus est*, etc. Item l. 1, ff. de Dolo malo, approbatur definitio Labeonis dicentis, *DOLUM MALUM esse omnem calliditatem, fallaciam, MACHINATIONEM ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam*. Vide etiam, si lubeat, Lexicon juridicum, verbo *Machinatio*; Petrum Gregorium in Syntagm. juris universi, l. 21, cap. 13, n. 4; Lessium de Just. et Jure, l. 2, c. 7, n. 25. Notau, Marchant, Chapeauville, Manigart in hunc casum.

510. Porro machinatio in mortem conjugis duobus casibus dirimit matrimonium. Primus est sine adulterio, et solet appellari *homicidium solum*. Ad hunc requiritur, 1° machinatio vel conspiratio utriusque, id est, et conjugis et complices. Quare si alter sine scitu vel consensu alterius occidat conjugem, non resultat impedimentum, c. *Laudabilem*, de Conw. infid. 2° Requiritur effectus mortis: quanquam enim c. *Propositum*, c. *Significasti*, de *Eo qui duxit*, tantum fiat mentio machinationis, nihilominus illud verbum cum effectu intelligendum est, nec imponuntur pœnæ nisi crimini consummato, si aliud non exprimitur verbis vel circumstantiis, ut omnes doctores tradunt, et colligitur ex c. *Laudabilem*, cit. et c. *Si quis vivente*, 31, q. 1, et Glossâ c. *Super hoc*, de *Eo qui duxit*, verbo *Machinata*. Non sufficit ratihabitio. Sufficiunt tamen jussio, consilium, auxilium in effectum mortis, c. *Laudabilem*, cit. Ratio diversitatis est quia ratihabitio non est causa actûs, sicut consilium, auxilium, jussio. 3° Requiritur in conspiratoribus intentio matrimonii; quæ conditio licet non exprimitur per canones, tamen quòd debeat subintelligi, dictat ratio inducti impedimenti, videlicet ne conjux conjugis vitæ insidiatur, ut eo liberatus contrahat cum personâ magis dilectâ. Vide Glossam, c. *Super hoc*, cit. verbo *Machinata*.

511. His conditionibus suppositis resultat impedimentum dirimens matrimonii inter conspirantes, eosque non egreditur. Perinde tamen erit, sive maritus cum feminâ, sive uxor cum mare conspiret in com-

partis mortem. De marito occidente conjugem nemo dubitat. De uxore occidente maritum nemo dubitare potest, qui legerit c. *Laudabilem*, ubi sermo est de uxoribus quæ mediantibus Sarracenis suos viros occiderunt; et c. *Si quis vivente*, 31, q. 1, ubi dicitur, impedimentum criminis non habere locum, *nisi forte vir aut mulier virum qui mortuus fuerat, occidisse notetur*. Perinde est iterum, sive conspirantium uterque fidelis sit, sive alter tantum, idque etsi ad infidelis conversionem occisio tenderet, c. *Laudabilem*, cit. *cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit*.

512. Casus secundus quo machinatio in mortem conjugis dirimit matrimonium, est quando conjungitur adulterio, et solet vocari *adulterium et homicidium simul*. Ad hunc requiritur 1° adulterium consummatum per usum carnalem et voluntarium seu formale, probabilis in utraque parte. Vide Sanchez, lib. 7, de Matrim., disp. 78, n. 12; Bosco, disp. 12, sect. 8, concl. 2; Herincx, p. 4, tr. 5, disp. 6, q. 9, n. 76. Requiritur 2° machinatio cum effectu mortis, c. *Si quis vivente*, 31, q. 1. Perinde est, uter delinquentium occidat conjugem, id est, adultera an adulter, c. *Significasti*, c. *Super hoc*, c. *Veniens, de Eo qui duxit*. Perinde est pariter, sive uxor aut ejus complex, commisso adulterio, machinetur in mortem viri, sive vir aut complex ejus in mortem uxoris, c. *Si quis vivente*, cit. et aliis. Non requiritur conspiratio; quare sufficit inferri mortem per alterutrum delinquentium, c. *Significasti*, cit. Non est etiam necessaria promissio futuri matrimonii, c. *Super hoc*, cit. Requiritur tamen 3° intentio matrimonii cum complice inveniendi. S. Thomas 4, dist. 57, q. 2, art. 2, O, et S. Bonav. ibid., art. 2, q. 3, O, alique theologi et jurisperiti, apud Sanchez cit. His conditionibus suppositis resultat impedimentum dirimens matrimonii inter adulteros, eosque non egreditur. Colligitur ex c. *Super hoc*, c. *Significasti*, c. *Propositum*, c. *Veniens*, c. *Si quis vivente*, citatis, et c. 1, de *Convers. infid.*

§ 2. Tenor casus.

513. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Cameracensi, Coloniensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurcensi, Ruræmundensi nihil de hoc casu expressum legitur, nisi inducat conditiones *homicidii voluntarii*.

In Leodiensi reservatur *machinatio in mortem conjugis*.

§ 3. Reflexiones.

514. — 1. Non requiritur ad machinationem in diœcesi Leodiensi reservatam, ut mors vel vulnus effectu ipso subsequatur. Chapeauville, Marchant, Notau citati, Henno, Reflexionib. ad casus diœce. Leodiensis. Ratio est, quia, ut reflectit Notau, in machinatione non tam habenda est ratio materiæ, quam artis ac deli. Sic ille. Ratio altera esse potest, quod diversis casibus reserventur *machinatio in mortem conjugis*, et *homicidium voluntarium*; quod rectè fieri non videtur, si machinatio intelligatur cum effectu mortis: dum enim semel reservatum est homicidium generatim, id

est, cujusvis personæ, quid opus, deinceps reservare homicidium conjugis cum effectu?

515. — 2. Ad machinationem reservatam non sufficit interior intentio seu voluntas, quantumvis efficax, seria, diuturna; ut à converso non sufficit solus actus exterior, et à mortali intentione separatus ob indeliberationem, ebrietatem, phrænesim aut subitanam passionem operantis.

3. Idem dicendum, si voluntas interior occidendi prodeat quidem in actum exteriorem, sed sine dolo, v. g., si quis pleno die et loco uxorem graviter percutiat aut vulneret, etiam animo occidendi; quia non censetur machinari, qui palam et sine insidiis procedit. Chapeauville, Marchant, Manigart.

4. Ad incurrendum præsentem casum non sufficit, maritum pecuniâ mori, quod ei periculosè laboranti non subveniret uxor, secundum debitum fidei conjugalis: tale enim delictum nimis improprie vocatur machinatio in mortem conjugis. Gobat, n. 412.

5. Idem, si maritus præcipiat vel consulat tertio, ut uxorem per insidias ac dolum interficiat. Manigart cit.

516. — 6. Idem de illo qui insidiatur vitæ conjugis, quâcum contraxit bonâ quidem fide, sed impedimento dirimente, v. g., ligaminis, affinitatis, honestatis; quia est machinatio in mortem conjugis in solâ erroneâ opinione operantis. Manigart.

7. Idem, si maritus in castris aut alibi prostituat legitimam uxorem, quæ hâc occasione moriatur. Manigart.

8. Casum tamen reservatum incurrit, qui ex industria et proposito uxorem ducit in eum locum, in quo prævidet fore periculum mortis, sive ab infortunio naturali, sive à causâ liberâ, puta, militibus aut grassatoribus; Marchant cit.; quia licet in supposito actionem illativam mortis non ponat personaliter maritus, est tamen personalis *machinatio in mortem* aliunde inferendam.

517. — 9. Item casum reservatum incurrit, qui, v. g., gladium vespere abscondit sub cervicali, ut conjugem noctu interficiat; quantumvis remisso postea furore, et in cor reversus, mutet propositum ac subducatur instrumentum destinatæ mortis.

10. Idem à fortiori, si, durante priori proposito, conjux insidias subodorata, declinet conatum machinantis, fugâ vel invocato auxilio domesticorum.

11. Idem, si maritus uxorem valetudinariam jurgis et improprie lacessit ex motivo accelerandæ mortis. Marchant, Manigart, Notau.

12. Indifferens est ad reservationem, sive maritus machinetur in mortem uxoris, sive uxor in mortem mariti.

§ 4. Objectiones solutæ.

518. Obicies 1° contra primam reflexionem: Juxta regulam in hâc materiâ receptissimam et toties inculcatam, debet peccatum reservatum in suo genere perfectum et consummatum esse; consummari autem et perfici videtur machinatio per solam mortem: quare ut homicidium, sic machinatio reservari non videtur

ante secutum effectum mortis. — Respondeo negando minorem : est enim machinatio de genere illorum delictorum, quæ ipso conatu consummantur, adeo ut effectus mortis sit præter completam et consummatam naturam machinationis. Vide quæ desuper diximus in Prolegomenis, ubi exemplum dedimus in rapto, qui consummatum matrimonii impedimentum est per solam ejusdem intentionem ; si enim puella violenter abducatur causâ vel intentione ineundi matrimonii, resultat impedimentum dirimens, absque eo, quod in executione matrimonium ineatur seu attentetur.

519. Objicies 2° : Machinatio in mortem conjugis, ab effectu separata non constituit impedimentum criminis ; ergo neque peccatum Leodii reservatum. — Respondeo negando consequentiam. Disparitas est, quod ita de impedimento criminis, expresso jure determinatum sit, c. *Laudabilem*, de Conv. infidel. ubi dicitur : *Interrogasti de Sarracenis, qui dum in captivitate essent, quarundam Christianarum viros, earum insidiis et machinationibus occiderunt ; et c. Si quis vivente, 31, q. 1 : Nisi forte vir aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur : ubi Glossa, Nota, inquit, quod dicit, occidisse ; unde nisi machinatus fuerit cum effectu non impeditur.*

Objicies 5° : Saltem communis est crimini et casui ratio, quam assignat Glossa, cap. *Super hoc, de Eo qui dixit*, verb. *Machinata* ; ubi dicit : « Intellige cum effectu, ut dixit c. *Si quis vivente*, quod dicit, *machinata* ; quia verba cum effectu sunt accipienda. » — Resp. verba intelligenda esse cum effectu, quem significant vel supponunt. Verbum autem *machinatio*, quod attinet impedimentum criminis, supponit effectum mortis, ex c. *Si quis vivente*, per Glossam adducto. Eundem effectum excludunt circumstantiæ, cum reservatur.

520. Objicies 4° contra reflexionem octavam : Ad reservationem requiritur, ut delinquens verè et propriè faciat seu committat peccatum reservatum ; ob quam causam consulens aut mandans homicidium, incendium et similia, non tenetur peccato reservato. Ergo etiam non incurrit peccatum reservatum machinationis, qui per dolum aut insidias est causa moralis uxoricidii per alterum physicè commissi. — Respondeo negando consequentiam : disparitas est, quod machinatio per solum mortis conatum absolvatur, quantum attinet reservationem ; ita ut effectus mortis, peccato consummato deesse possit. Conatum verò ponit physicè maritus in supposito.

521. Nihilominus non est dubium, quin effectus mortis sit necessarius, sicuti superiores machinationem reservantes, se satis explicant, ut de diœcesi Constantiensi, refert Gobat, tract. 7, casu 8, n. 595, de Osnabrugensi, Lacroix, l. 6, p. 2, n. 1641.

CAPUT XV.

DE MAGIA DIABOLICA.

§ 1. QUESTIO PRELIMINARIS. — *Quid magia, maleficium, veneficium, sortilegium, incantatio, ligatura?*

522. De his omnibus necessariò præmittitur quæ-

stio ; quia reservantur in novem diœcesibus nostris, non quidem singula in singulis, sed omnia in omnibus. Itaque inprimis quod attinet *magiam*, nomen *magorum* à barbaris ad Græcos, Latinosque traductum, initio Persis et Chaldæis in honore fuit, ut scribit S. Hieronymus in cap. 2 Danielis. Postea cœpit vergere in infamiam et cunctis malis artibus tribui ; quam etiam hodiè duplicem *magiam* habeamus, unam naturalem, alteram diabolicam seu superstitiosam. *Naturalis*, est ratio operandi mirabilia sine dæmonis interventu. Hujus extant multæ regulæ et exempla apud Cardanum, de Varietate rerum, Alexium Pedemontanum, Baptistam à Portâ, et alios. Hæc magia, etsi per se mala non sit, periculosa est tamen ; quia humanum ingenium curiosis et inutilibus implicat ac sensim ducit ad superstitiosam.

523. *Magia diabolica* est ratio operandi mirabilia per signa, ope vel adjutorio dæmonis ; ut enim *magia naturalis* utitur naturalibus causis, ita *diabolica* seu *superstitiosa* signis, tanquam causis moralibus, quibus dæmon allicitur et invitatur, ut faciat, quod magus postulat. Unde S. Augustinus, lib. 21, de Civit., cap. 6 : *Alliuntur, inquit, dæmones per creaturas, quas non ipsi, sed Deus creavit ; non ut animalia cibus, sed ut spiritus signis, quæ ejusque delectationi congruunt, per varia genera herbarum, lapidum, lignorum, animalium, carminum, rituum.* Porro tota hæc disciplina cum suis signis primùm ab ipso dæmone instituta est ; neque enim potuit, ut pergit Augustinus, *nisi ipsi dæmonibus docentibus disci, quid quisque illorum appetat, quid exhorreat, quo invitetur nomine, quo cogatur ; unde magicæ artes, earumque artifices exstiterunt.*

524. Interim primus hominum, per quem diabolus mundo hanc pestem infudit, secundum Plinium, Justinum, Augustinum et alios, fuit Zoroastres, rex Bactrianorum, qui vixit temporibus Nini regis Assyriorum. Porro *magia* peccatum est ex suo genere mortale, ex parvitate materiæ nunquam leve. Toletus, Filiucius, Lessius, Sanchez, Diana apud Bassæum v. *Magia*, n. 2. Ratio est quia continet invocationem dæmonis tacitam vel expressam. Fieri tamen potest, ut aliqui actus magici excusentur à peccato mortali ob agentis ignorantiam aut innocentiam, ut si quis non advertat tacitam illam invocationem dæmonis, quæ sæpè est valdè occulta. Plerùmque tamen ingeritur homini aliqua suspicio latentis mali, ratione cujus abstinere tenetur, donec plenius de re cognoverit ; quod si non faciat, peccat. Alioquin parvitas aut magnitudo rei non diversificat crimen invocati dæmonis, sicut nec modus invocationis, tacitæ scilicet vel expressæ. Omnes igitur artes hujusmodi vel nugatoriæ vel noxiæ superstitiosis, ex quâdam pestiferâ societate hominum et dæmonum, quasi pacta infidelis et dolosæ amicitiae constituta, penitus sunt repudianda et fugienda Christianis. S. Augustinus, l. 2, de Doctrinâ christ., cap. 25. *Magia* dividitur ex parte finis, in noxiam et nugatoriam, ut Augustinus proximè citatus innuit. Hæc tendit in nugatoriam ostentationem vel etiam in commodum proprium aut alienum ; illa respicit dam-

num alteri inferendum, et solet appellari maleficium, quo qui utitur, maleficus; qui læditur, maleficiatus dicitur.

525. Itaque *maleficium*, prout hoc loco sumitur, est *magiæ* species, quæ quis alteri ope dæmonis damnum parat. Ita Delrio, Disquis. magic., lib. 3, q. 4 et cæteri theologi. Dividitur tum ex parte efficientis, tum ex parte finis. Causa efficiens hic non vocatur aut Deus permittens, aut magus cooperans, aut dæmon perficiens, sed instrumentum, materiaque nocendi. Itaque *maleficium* ex parte causæ efficientis est multiplex pro multitudine signorum, rerum, causarum, quibus *maleficus* utitur ad nocendum. Vide Delrio citatum. Ex parte finis dividitur in amatorium, et veneficum. Ita Toletus, lib. 4, c. 16, n. 3; Filliucius, tract. 24, c. 8, n. 182; Bassæus, verb. *Maleficium*; n. 1; Lacroix lib. 3, p. 1, n. 41. Amatorium est, quo provocatur et incenditur aliquis in amorem vel odium personæ determinatæ.

526. Quocirca tria possunt obiter reflecti. Primum, constare testimoniis Aristotelis, Theophrasti, Plinii, Galeni et aliorum, esse quasdam naturalium rerum, ut herbarum ac lapidum vires et facultates, quæ amoris et concupiscentiæ flammam incendere possint: sunt enim amor et concupiscentia facultatis sentientis affectiones, quæ vi spirituum et humorum excitari, crescere ac incendi, et contra remitti, minui et extinguere possint. Alterum est, nullam tamen rebus naturalibus inesse facultatem, quæ incendere aut inclinare hominem possit in odium vel amorem respectu personæ determinatæ. Id igitur tribuendum est artificio dæmonis per *magum* evocati, qui memoriam et phantasiam hominis ad vagam et indeterminatam venerem vel odium jam incitati, continuo exhibita et impressa imagine unius ejusdemque objecti, tamdiu fatigat donec vincat. Tertium est, nec dæmonem nec *magum* posse cogere aut necessitate voluntatem hominis maleficiati ad odium vel amorem.

527. Sollicitare possunt, commotis humoribus, phantasmate, imaginatione; compellere invitum nequeunt. Quare non excusantur à vero et formali peccato, qui amatorio philtro decepti, sequuntur motus amoris vel iracundiæ, quidquid protestantur, se invitos rapi. Filliucius, n. 184; Toletus, n. 5; Lacroix cit.; Henno in Decal., disp. 1, q. 4, art. 4, concl. 2; Bassæus cit.; Delrio, q. 3, de amatorio *Maleficio*, sect. 2; Azorius, Instit. Mor., p. 1, l. 9, c. 26, q. 1.

528. *Veneficium* seu *maleficium veneficum* est, quo directè intenditur alterius nocumentum, reale vel personale: reale, in ejus bonis, vastando vel destruendo segetes, vineas, arbores, animalia, ædificia; personale, in ejus personâ, quoad vitam, sanitatem, generandi potentiam aut usum matrimoniale. Hæc autem omnia, ut supra diximus, efficiunt venefici diversis mediis vel instrumentis, pulveribus contritis, in cibum potumve effusis vel nudo corpori affricatis, herbis, festucis, aliisque id genus frivolis in humum projectis, halitu vel afflatu, imaginibus

et ejusmodi aliis, quæ nullo modo sunt causæ naturales effectuum magicorum, sed solummodò conditiones deductæ in pactum dæmonis et magorum.

529. *Sortilegium* aliquando latè et generaliter sumitur pro *magiâ*, tanquàm species pro genere, ita ut quamlibet magicam superstitionem significet. Sic apud Plinium, l. 8, c. 4, sortilegiorum nomine intelliguntur vanæ omnes magorum persuasiones. Ita etiam sæpè accipitur in Jure canónico. Vide Azorium, Instit. Moral., p. 1, l. 9, c. 21; Valerium Andream, Synopsi Jur. can., l. 5, tit. 21; Layman, lib. 5, tract. 6, c. 12, n. 4. Aliquando sumitur speciatim et strictè pro inquisitione occultæ veritatis per usum *sortium*. In hunc modum sumitur 26, q. 1, 2, 3, 4 et 5, ac tit. de Sortilegiis. *Sortilegi sunt* (inquit Isidorus 26, q. 1, c. 1) *qui sub nomine fictæ religionis per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumque scripturarum inspectione, futura promittunt*. Porro *sortes propriè dicuntur, cum aliquid fit, ut ejus eventu considerato aliquid occultum innotescat*. S. Thomas, q. 95, a. 8, O. *Sortilegium* ex parte finis ab omnibus theologis et canonistis post S. Thomam cit. numeratur triplex, divisorium, consultorium, divinatorium.

530. Vocatur *sors divisoria*, si *quærat*ur *judicio sortium, quid cui sit exhibendum, sive illud sit res possessa, sive sit honor seu dignitas seu pœna aut actio aliqua*. S. Thomas. Itaque *sors divisoria* est simplex fortunæ casus, quo inquiritur vi pacti aut præviæ conventionis, quid cuique dandum sit vel negandum, sive agatur de patrimonio seu hæreditate, sive de aliâ qualicumque re. Vocatur *sors divisoria*; quia tendit ad dividendum ac terminandum, quod alioquin est indivisum ac indeterminatum. Requirit pactum seu conventionem plurium (si quidem mittatur inter plures) quâ præviè statuatur, quid hoc vel illo fortunæ casu agendum vel omittendum, dandum vel recipiendum, futurum vel non futurum. Habet locum præcipuè in divisionibus, sponsionibus, ludis, electionibus.

531. *Sortilegium divisorium* per se loquendo non continet peccatum vel vitium, nisi fortè... *vanitatis*; S. Th. cit. Ratio est; quia eventus, ut supponitur, nec expectatur à Deo per tentationem, nec à dæmone per divinationem, nec à cœlis per influentiam; sed unicè à casu fortunæ juxta stipulatam conditionem. Imò jus civile variis in locis *sortilegium divisorium* approbat, l. *Sed cum ambo*, 14, ff. de Judic., l. 3, c. *Commun.*, de Legat. § *Optionis*, Instit. de Legat., ad tollendas controversias ex mutuo consensu partium, quæ possunt privatam legem neutri parti injuriosam statuere, ut jus, quod dividi aliter nequit, nec omnibus applicari, per æqualem sortium incertitudinem terminetur.

532. Interim in electionibus ad dignitates ecclesiasticas et officia, usum sortium damnat Pontifex absolutè et sine restrictione, c. fin. de Sortilegiis. Ratio canonis est, quòd quæ intellectu et rationis detectu peragenda sunt, casui et fortunæ committi

non possint, ne contingat, indignos eligi et minùs habiles. Vide Suarez, de Superstit., c. 12, n. 5. *Sors consultoria* est, si *inquiratur* iudicio sortium, quid *agere* oporteat. S. Thomas cit. Vocatur *consultoria*; quia tendit ad inquirendum, quid sit consultum, agere vel omittere. Hoc genere sortium sæpè usus est populus Hebræorum. Eodem usi sunt Apostoli, dùm in locum apostolatùs, de quo prævaricatus est Judas, sortibus Mathiam elegerunt, Act. 1, vers. 26. Iudicio sortium inventus est Achan, qui de anathemate aliquid sibi surripuerat, Josue 7. Similiter Saul sorte electus est, 1 Reg. 10. Saul quoque sorte deprehendit filium suum Jonathan, mel comedisse, 1 Reg. 14. Jonas propheta fugiens à facie Domini, sorte deprehensus est, et in mare dejectus, ut habetur Jonæ 1. Zacharias sorte exiit, ut incensum poneret, Lucæ 1. Nihilominùs *sortes consultoriæ* regulariter sunt illicitæ.

533. Quare meritò hic usus sortium reprehenditur à S. Augustino, epistolà 119, c. 20, et à Leone IV, ad episcopos Britannix, ut refertur c. *Sortes*, 26, q. 5. Ratio est; quia regulariter desunt conditiones, aut saltem aliquæ earum, quæ requiruntur ad licitè explorandam voluntatem Dei per *sortilegium consultorium*. Has recenset S. Thomas cit., et adducit ad numerum quaternarium. Prima est, ut non fiat absque necessitate: quia *si absque ullà necessitate ad sortes recurratur, hoc.... videtur ad Dei tentationem pertinere*. Deinde (inquit Lessius, l. 2, c. 43, dub. 9, n. 60) Deus non promisit, se has sortes temperaturum; ergo vanum est inducere in animum hanc esse Dei voluntatem, quam *sortes* indicant.

534. Imò etiam est periculosum; quia facilè se dæmon immiscet et hominem decipit. Secunda conditio est ut non fiat, nisi cum magnà reverentiâ et præmissâ oratione. Quare peccatum erit, inquit S. Thomas, *si quis etiam in necessitate, absque reverentiâ Dei, sortibus utatur. Unde super actus Apostolorum dicit Beda: Sed si qui necessitate aliquâ compulsi, Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos, non nisi collecto fratrum cœtu et precibus ad Deum fuis egisse*. Tertia conditio est ut non fiat *sortilegium* ex vano aut profano fine. Quare iterum peccabitur juxta S. Thomam, *si divina oracula ad terrena negotia convertantur*.

535. Demùm quarta conditio est ut non fiat in electionibus ecclesiasticis. Unde peccabitur, inquit S. Th., *si in electionibus ecclesiasticis, quæ ex Spiritûs sancti inspiratione fieri debent, aliquis sortibus utatur*. Denique *sors divinatoria* est, quâ quæritur quid sit futurum. S. Th. hæc omninò est illicita, et prohibetur, c. 1, de Sortilegiis, et 26, q. 5, c. Non liceat, c. *Sortes*, c. *Pervenit*, c. *Si quis*, c. *Contra*, c. *Episcopi*. Quibus locis prohibentur *sortilegia*, sicut aliæ divinationes et incantationes. Ratio est quia *sortis* illius moderatio expectari deberet vel à Deo, vel à cœlo, vel à casu, vel à dæmone. Non à Deo, qui id nullibi promisit et sæpè ostendit contrarium. Non à cœlo; id enim esset humanas actiones subijcere fato et à cœlo influentiis suspendere. Non à casu; quia *sortes* in

hunc vel illum modum cadentes nihil futuri præsignare possunt. Restat ergo ut ejusmodi *sortibus* præsideat solus diabolus, tanquàm earum rector et moderator.

536. *Incantatio* est invocatio dæmonis tacita vel expressa, per verba, ad agendum aliquid supra naturam. Lesana, Portel, Marchant, Crousers, Bassæus, Notau, et colligitur ex 26, q. 3, c. 1, ubi dicitur: *Incantatores verò vocati sunt qui artem verbis peragunt*. Eisdem eisdem verbis describit Hieronymus in c. 2 Danielis. Distinguitur incantatio à maleficio et veneficio, tum ex parte efficientis, tum ex parte finis. Ex parte efficientis quòd veneficium et maleficium fiant rebus, incantatio verbis, formalibus aut virtualibus, sacris vel profanis. Ex parte finis, quòd veneficium et maleficium tendant in alterius nocumentum, inferendum, vel, ut addunt aliqui, auferendum: incantatio autem respiciat effectum etiam adia-phorum, qui videlicet nemini noceat vel incommodet.

537. *Ligatura*, ligula, seu quod est idem, maleficium ligaminis, est usus signi sensibilis, quo impeditur actus matrimonialis in conjugibus. Id autem posse et solere magos, probatur, tum auctoritate canonum, tum communi sententiâ theologorum, tum praxi Ecclesiæ, quæ sic affectos post trienni irritam experientiam, adjunctâ septem testium juratorum manu, separare consuevit. Potest id naturaliter fieri castratione, elisione, ruptione, desiccatione, infrigida-tione, et similibus, quæ, dæmon perfectè noverit, cur, Deo permittente, nequeat eisdem uti? Deinde contingit sæpiùs, ut qui nequit cum unâ, queat cum alterâ. Item ut nequeat cum eâ solâ quam maximè amat et deperit. Item, ut ablato duntaxat ligamine fiat maximè potens, qui antea nihil poterat.

538. Hujusmodi varietas ex causâ naturali provenire non potest. Provenit ergo ex prodigiosa seu supernaturali, non divinâ: ergo angelica, non bonorum angelorum; ergo malorum. Porrò modi seu formæ, quibus in hoc genere maleficii, dæmon per magos utitur, penè sunt infiniti. Quidam malefici solummodò, ligulam sub certo murmure verborum neccunt; sed diabolus interea maleficium perficit, et sive virum, sive feminam impotentem reddit; sæpiùs tamen viram; forsitan ideò, quòd, ubi plus operis et instrumentorum requiritur, faciliùs contingat defectus et impedimentum.

539. Hujus impotentix causas proximas ad numerum septenarium doctores reducant. Prima est grave odium operâ dæmonis inter conjuges excitatum. Secunda, interjectum obstaculum quo impediatur corporum approximatio; de quâ re historiam mirabilem ex Vincentio Belluacensi refert D. Antoninus. Tertia est spirituum vitalium remora seu prohibitio, ut non descendant ad membra generationis. Quarta est seminis prolifici desiccatio. Quinta est remissio superstitionis rigoris, genitalibus necessarii ad actum matrimoniale. Sexta est locorum muliebrium restrictio, aut virilium fuga et recessus. Septima est usus supersticiosus rerum naturalium aut pharmacorum, qui-

bus aliquid virtutis inest ad eundem effectum.

540. Cæterum in omnes hujus generis homines jam olim gravissimas pœnas decreverunt tum pontifices, tum principes, ut in utroque jure manifestum est. Piissimi autem Belgarum principes prudenter admodum suis edictis statuerunt, ut qui vagantur sub vulgari nomine Ægyptiorum, è nostris ditionibus semper exterminentur.

541. Deinceps Carolus V, gloriosæ memoriæ imperator, anno 1537, 5 februarii, et ejus filius Philippus rex Hispaniarum, anno 1560, 2 septembris, et in Addit. ad *Latum introitum*, vetuerunt sub pœnâ confiscationis corporum et honorum, ne ejusmodi homines eorumve assectæ, quive se tales dicerent, aut eorum habitu uterentur, in suis ditionibus subsisterent aut versarentur. Idem Philippus edicto anni 1592, 20 julii (quod exstat in synodo Antuerpiensi) severè præcipit ut adversus omnis generis sortilegos, genethliacos, astrologos judicarios, maleficos et superstitiosos, omnes judices diligenter insurgant, prælati per pastores et concionatores populum instruant, judices seculares et ecclesiastici officio fungantur: hi secundum canones et constitutiones apostolicas; illi secundum leges et edicta. Eidem pesti remedium præscripsit anno 1607. Synodus provincialis Mechliniensis, tit. de Superstitione; quam pientissimi Belgarum principes Albertus et Isabella confirmantes, decreti desuper expediti anno 1608, articulo 13, statuerunt, ut nemo ejusmodi superstitiosis prædictionibus se addicat, nemo addictum consulat, sub exilio perpetuo gravibusve pœnis.

§ 2. Tenor casus.

542. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Mechliniensi simpliciter reservatur *sortilegium*.

In Cameracensi reservantur *maleficia*, per quæ maleficus pacto expresso vel implicito cum dæmone, alicui in animâ, corpore, famâ, honore, rebus et aliis quibuscumque reipsâ nocet, quocumque modo id faciat, sive signis, ligaturis, characteribus, imaginibus, verbis, seu quibusvis rebus.

In Coloniensi *sortilegia*, *veneficia*, *ligatura* et omne *maleficium* quo impeditur actus matrimonialis in conjugibus.

In Gandavensi Instructio pro confessariis simpliciter habet: *Sortilegium*; sed Pastorale: per *sortilegium*, inquit, intellige, per quod maleficus vel venefica, pacto expresso vel implicito cum dæmone, immediatè vel mediatè seu per tertiam personam scienter inito, alicui in animâ, corpore, famâ, honore, rebus, et aliis quibuscumque reipsâ nocet, quocumque modo id fiat, sive signis, ligaturis, characteribus, imaginibus, verbis seu quibusvis rebus.

In Leodiensi, *veneficium*, *maleficium*, *incantatio*.

In Namurensi, *sortilegium*, *ligatura* et omne *maleficium*, quo impeditur actus matrimonialis in conjugibus.

In Ruræmundensi, *maleficia*, per quæ maleficus pacto expresso vel implicito cum dæmone immediatè vel mediatè, scienter inito, alicui in animâ, corpore,

famâ, honore, rebus, et aliis quibuscumque reipsâ nocet.

§ 3. Reflexiones.

543. — 1. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Mechliniensi videtur poni species pro genere, *sortilegium* pro magiâ vel superstitione generatim sumptâ. Steyaert, de sacramento Pœnitentiæ, § 14, de Casibus reservatis, n. 12: *Sortilegium*, inquit, ponitur pro magiâ, ejusque speciebus; unde magi et sagæ vocantur sortarii. Van Vyve, tract. de Cas. res., § 14, *sortilegium*, inquit, hic ponitur pro magiâ, uti species pro genere; quod insuper alias habet sub se species, quales sunt divinatio, augurium, aruspicium. Franciscus Maria, p. 3, tr. 5, c. 4, § 3; Dayman, l. 5, tr. 6, c. 12, de Sacram. Pœnit., n. 4: *Sortilegium*, inquit, sive *magiæ exercitium*, sicuti colligunt DD. ex Extrav. Inter cunctas de Privilegiis.

544. Ratio est; quia *sortilegium* à tempore immemorabili consuevit episcopis reservari; testatur enim Benedictus XI, Extrav. cit., jam tum receptam et canonicè præscriptam consuetudinem fuisse, quâ in variis episcopatibus *sortilegium* reservabatur episcopis. Ex illâ eâdem consuetudine videtur usu quodam continuato descendere præsentis casus reservatio et expressio in illis Belgii diœcesibus, in quibus simpliciter reservatur *sortilegium*: sic enim non videtur dubitandum, quin casus reliqui, eâdem olim consuetudine reservati, continuato quodam usu remanserint sub eodem significato, pro illis diœcesibus, in quibus etiam reservantur sub eodem signo vel tenore verborum: id est, Benedictus XI, Extravag. cit., approbat consuetudinem reservandi jam tum præscriptam, saltem quod attinet voluntarios homicidas, falsarios, Ecclesiarum immunitatis et libertatis ecclesiasticæ violatores, et SORTILEGOS.

545. In diœcesibus Antuerpiensi, Mechliniensi, etc., reservatur usque in hodiernam diem *homicidium voluntarium*. In Tornacensi reservatur *crimen falsi*; in Cameracensi et Ruræmundensi *violatio ecclesiasticæ libertatis et immunitatis*. Manifestum est, in hisce diœcesibus, memoratos casus eisdem ferè terminis exprimi, quibus leguntur expressi in Extravagante Benedicti XI, ut non videatur dubitandum quin ex illâ consuetudine descendat in iisdem episcopatibus, eorundem illorum casuum reservatio et expressio. Quæro igitur, an homicidium voluntarium, crimen falsi, violatio ecclesiasticæ libertatis et immunitatis rectè non intelligantur eodem sensu, quo nuper intelligebat consuetudo, de quâ Benedictus? Videtur certum; quia synodus vel episcopus eundem terminum à prædecessoribus continuatâ serie usitatum retinens, pergit pariter in eodem significato, nisi contrarium exprimat verbis aut circumstantiis.

546. Hinc tandem infero, *sortilegium* simpliciter et sine addito reservatum, eodem sensu accipiendum esse, quo intellexerunt olim Pontifex et consuetudo. Atqui non intellexerunt determinatè et præcisè unam speciem divinationis superstitiosæ, consistentem in usu sortium. Probatur communi doctorum judicio: sic

enim inter infinitos alios Reginaldus, Praxis fori pœnit., l. 1, c. 11, n. 156; Comitulus, Resp. Moral., l. 1, q. 25; Tannerus, tom. 4, disp. 6, q. 9, dub. 4, n. 81; Henriquez, l. 6, c. 13, n. 5, per *sortilegium* (de quo Pontifex sup.) intelligunt divinationem universim seu genericè sumptam. Layman sup., Barbosa de Officio et Potest. episc., alleg. 51, n. 3; Toletus, l. 5, c. 14, n. 5; Baunius, Theol. mor., p. 1, tr. 4, q. 29, sub eodem vocabulo *sortilegium* intelligunt artes magicas, divinationes, superstitiones.

547. Dices Extravagantem, *Inter cunctas* cassatam et revocatam esse per Clementinam, *Dudum*, de Sepulturis. — Respondeo, non tamen quoad acceptionem vocum. Porro quæ diximus, non habent locum in illis diœcesibus, in quibus colligitur ex contextu aut aliis realibus circumstantiis, *sortilegium* pro determinatâ specie *magiæ* usurpari, de quo infra.

548. — 2. In Cameracensi, Gandavensi et Ruræmundensi reservatur solummodò *maleficium* seu superstitio, quæ ordinatur ad nocumentum alteri inferendum. Ad hoc autem requiritur inprimis pactum cum dæmone. Pactum verò tribus præsertim modis dividitur. Primò aliud est expressum, aliud tacitum seu implicitum. Expressum est quo directè per verba vel signa verborum vicaria fit compositio seu contractus cum diabolo. Pactum tacitum seu implicitum est, cum quis deliberatè rebus aut verbis utitur, ad effectum certò et efficaciter intentum indifferentibus, sine dæmonis directâ invocatione: cum enim causa cum effectu (ut supponitur) nullam habeat connexionem, sive ex rei naturâ, sive ex Dei ordinariâ providentiâ, censebitur operam dæmonis tacitè et in actu exercito invocare, qui nihilominus effectum ab eadem causâ certò vel probabiliter expectat. S. Thomas, q. 95, art. 2 et art. 5, ad 2; Suarez, l. 2, de Superstit., c. 9; Sanchez, l. 2; Mor., c. 38, n. 3 et 4.

549. Nec refert quòd nolit seu potius non velit operans invocare dæmonem; quia invocatur eo ipso, quo media tam inutilia adhibet. Unde (inquit Suarez, n. 13) interdum per crassam ignorantiam seu inadvertentiam contingit, homines contraria velle, unum in se et formaliter, aliud in alio et virtute, et sic, ait in casu contingere: quamvis enim vanâ ejusmodi causâ utens, dicat explicitè se nolle pactum cum dæmone, vult tamen illud implicitè; quia vult uti illis mediis ex se inutilibus et vanis ad illum effectum, quasi forent utilia, cum tamen utilitatem habere nequeant, nisi dæmonis interventu. Ita Suarez cit., quem sequitur Sanchez, cit. n. 4.

550. Secundò dividitur pactum in solemne et simplex. Hoc fit privatim sine pompâ et strepitu. Illud cum certis cæremoniis, convocatâ sagarum ac dæmonum multitudine, et præside, in formâ visibili, rectore tenebrarum; de quibus Alphonsus à Castro, l. 1, de justâ hæreticorum punitione, cap. 14 et 16; Sprengerus, Delrio, Binsfeldius, Chapeauville, Manigart, Paradis, fusissimè. Tertiò dividitur pactum in mediatum et immediatum. Hoc initur proximè et in propriâ personâ cum diabolo. Illud fit, dum aliquis, v. g., ve-

ritus præsentiam dæmonis, adhibet magum, tanquam procuratorem, suo nomine contracturum.

551. Perinde est ad reservationem in diœcesibus supra expressis, quaecumque fuerit pactum, dummodò voluntariè et scienter ininitum. Denique requiritur ad reservationem, ut mediante simili pacto inferatur alicui nocumentum in animâ, corpore, famâ, honore, rebus, aut aliis quibuscumque.

552. *In animâ*, ut si quis alterum per superstitionem dementat aut usu rationis privat. *In corpore*, si cui vitam aut sanitatem tollas: doloribus, scabie, morbis, impetigine afficias. *In famâ*, si alterius occultum crimen interventu dæmonis evulgetur. *In honore*, ut si maleficus quemquam ludibrio objiciat, impactis manu invisibili colaphis, etc. *In rebus fortunæ*, armento, grege, pecore, frugibus, ædificiis, aut quibuscumque aliis, v. g., usu matrimoniali per maleficium ligaminis: quocumque modo aut medio, per insufflationem, infusionem, unctionem, tactum, pulverem, signa, ligulam, nexum, characteres, imagines, grandinem, tempestatem, ventum, imbrem, mures, locustas, etc.

553. — 3. In Coloniensi reservatur primò *veneficium*, quod licèt in materiâ superstitionis, ut supra diximus, usurpari propriè soleat pro determinatâ specie *maleficii*; sunt nihilominus auctores aliqui, qui sub hoc termino reservari putant *veneficium*, etiam naturale, cum scilicet alicui sanitas aut vita tollitur sine concursu dæmonis per venenum. Ita censent Chapeauville, Marchant, Manigart, Notau, Paradis. Secundò in eadem diœcesi reservatur *sortilegium*, non jam pro genere *magiæ* vel superstitionis sumptum; sed pro specie divinationis, ut ex realibus circumstantiis colligitur; cum enim expressis terminis illicitres superstitionis seu *magiæ* diabolicæ species reserventur nimirum *sortilegium*, *veneficium*, *ligatura*, satis significatur, harum nullam pro genere accipi. Tertiò reservatur *ligatura*, seu nexus superstitiosus ligulæ, et omne *maleficium* quo impeditur actus matrimonialis in conjugibus.

554. Perinde est ad reservationem, quocumque medio utatur magus, aut quocumque modo, per invocatum dæmonem inducat impotentiam coeundi, sive prohibendo accessum corporum per interjectum phantasma aut violentam retentionem; sive turbando imaginationem viri, exhibitâ mulieris specie tanquam tetricâ et abominabili; sive laxando rigorem necessarium partis; sive abscondendo organum generationis, ut fugiat sensum; sive stringendo mulierem, ut virum admittere nequat; sive impediendo descensum seminis. Cæterum, dæmonem ad hoc genus maleficii solâ ligulâ non moveri, testatur auctor demonomanie (damnatae tamen lectionis), l. 4, de Nat. dæmon., asserens reperiri ritus plures, quam quinquaginta, quibus id possit ac soleat fieri. Sprengerus, Binsfeldius, Delrio.

555. — 4. In Leodiensi reservantur primò *veneficium*, de quo supra; secundò, *maleficium*, etiam quod ordinatur ad excitandum in maleficiato carnalem amo-

rem; tertio, *incantatio*, in quemcumque finem.

5. In Namurcensi præter *ligaturam* et *sortilegium* olim reservari solebat *veneficium*, ut perspicuum est ex synodo diœcesanâ, publicatâ à reverendissimo ac illustriss. D. Engelberto Desbois, 7 junii 1659, tit. de Sacram. Pœnit., apud Paradis de Cas. res., p. 2, c. 3; Bassæum ad calcem sui operis, Joannem à S. Thomâ, Doctrinæ christianæ, p. 3, cap. 1, § 11; Bonæspei tract. 5, de Pœnit. sacram., disp. 10, dub. 3. Verùm de facto juxta novissimas confessoriorum Instructiones, litteris approbatoriis insertas non reservantur, nisi *maleficium* ligaminis, quo impeditur actus matrimonialis in conjugibus, et *sortilegium* speciatim sumptum.

§ 4. Corollaria.

556. — 1. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Mechliniensi reservantur *veneficium* superstitiosum, *maleficium* etiam amatorium, *incantatio*, *ligatura*, *sortilegium* seu *divinatio per sortes*; non tamen *veneficium* naturale, nisi habeat conditiones homicidii voluntarii.

2. In Cameracensi, Coloniensi, Gandavensi, Namurcensi, Ruræmundensi non reservatur *magia* generatim sumpta, nec *incantatio* saltem nûgatoria, *ars notoria*, *observantia sanitatum*, *observantia eventuum*, *necromantia*, *aruspicium*, *geomantia*, *hydromantia*, *æromantia*, *pyromantia*, *chyromantia*, *astrologia judiciaria*, etc. Imò in iisdem diœcesibus reservari non videtur *maleficium* amatorium, quatenus præcisè tendit in excitandum alterius carnalem amorem.

557. Dices: *Maleficium* amatorium videtur verum *veneficium* esse; quia infert maleficiato nocumentum per adjutoriorum dæmonis; plerùmque enim aut saltem sæpissimè in rabiem desinit, lædit patientis intellectum, imaginationem seu phantasiam turbat; imò ipsam etiam voluntatis libertatem, etsi non tollat, minuit tamen. Respondeo, nihil horum directè intendi per *maleficium*, quemadmodum contingit in *veneficio*.

3. In Cameracensi, Gandavensi, Leodiensi, Ruræmundensi non reservatur *sortilegium*, sive generatim sumptum pro *magiâ*, sive speciatim pro usu *sortium*.

558. — 4. In Coloniensi et Leodiensi reservatur *veneficium*, quo nomine, ut supra diximus, auctores pluri intelligunt utrumque, tum naturale, tum superstitiosum. Ex quo iidem auctores colligunt, casum *veneficii* reservati incurrere præter magos veneficos, non solum qui alicui propinant venenum, verùm etiam laniones, salsamentarios, œnopolas et id genus similes, qui ignoranti emptori scienter vendunt corruptum vinum, pharmacum vel obsonium, ex quo sequatur nocumentum grave. In hos et similes graviter invehitur Damhouderus, Praxis crim., cap. 74, n. 19, « Tanta, inquit, passim permittitur his in rebus licentia, ut, si ita in suis maleficiis pergere sinantur, plures tandem, quàm ipsi carnifices sustulerint. »

559. — 5. In nullâ diœcesi casus *maleficii* aut *veneficii*, seu naturalis, seu superstitiosi incurritur, si nullum reipsâ nocumentum secutum fuerit, ex quolibet capite contigerit, signum ab effectu separari.

6. Ad *veneficium* superstitiosum non requiritur venenum vulgare et strictè sumptum; quia doctores communiter sub *veneficio* comprehendunt casum, quo infertur nocumentum tertio per adjutorium invocati dæmonis, quocumque modo aut medio.

560. — 7. In nullâ diœcesi casum reservatum *maleficii* amatorii aut incantati dæmonis incurrisset Cyprianus ante conversionem suam, apud Greg. Nazianz. Orat. in Cyprian. Ratio est quia *maleficium* erat incompletum; cum enim Justinam christianam virginem, quam juvenis quidam ardentè amabat, cantionibus ac *veneficiis* ad ejus libidinis asseusum allicere conaretur; dæmonem consuluit, quàm id re consequi posset; cui dæmon respondit, nullam ei artem processuram adversus eos qui verè Christum colerent. Quo responso commotus, dimisit artes magicas, et Christum secutus est.

8. In diœcesibus Cameracensi, Gandavensi, Ruræmundensi, per nocumentum in animâ non videtur intelligi nocumentum vel damnum morale, consistens in peccato mortali; sed naturale, per phrænesim, demerentiam, etc.

561. — 9. Perinde est ad *veneficium*, *maleficium*, *ligaturam*, etc., sive signum magicum per semetipsum *maleficus* paraverit seu consecerit, sive in hoc ipsum usus fuerit operâ sortiarii; si tamen applicet ipse, et effectum obtineat.

10. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Mechliniensi, Leodiensi, peccato reservato teneantur qui verbis, orationibus, exorcismis superstitiosis homines aut pecora sanant, nisi excuset simplicitas aut ignorantia. Item, qui scedulas gestant aut servant, quibus indurentur aut adversus arma reddantur impenetrabiles, secuto usu. Item, qui sic induratos, reciproca *incantatione* emolliunt. Item, qui canibus quocumque verborum tenore interdiciunt latratu. Item, qui certâ verborum mussitatione hominem sistunt, aut armorum impetum et vim elidunt.

CAPUT XVI.

DE MATRIMONIO POST VOTUM CASTITATIS.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS PRIMA. — Qualiter peccet, et ad quid teneatur qui contrahit matrimonium post emissum votum simplex castitatis?

562. Respondeo: Inprimis extra controversiam est non peccare si votum fuerit duntaxat temporaneum, cujus terminus jam elapsus sit; aut si fuerit suspensum à conditione quæ non est impleta; aut si fuerit castitatis imperfectæ, prohibens solummodò usum veneris extramatrimonialis.

563. Secundò, similiter non peccat, qui emissio perfectæ castitatis voto matrimonium contrahit cum virgine vel viduâ bonæ famæ, quam voti omnino nesciam defloravit matrimonii promissione, nec potest inducere, ut suo juri renuntiet. Ratio est quia executio voti (quod attinet abstinentioniam à conjugio) facta est illi illicita, cum vergat in injuriam puellæ, ut passim doctores tradunt. Quare non solum potest, verùm etiam debet per se loquendo inire matrimonium cum

deceptâ, non vinculo promissionis, sed titulo damni, aliter irreparabilis. Vide Lessium, l. 2, c. 10, dub. 4; Sanchez de Matrim., l. 1, disp. 45, n. 3; Bosco, disp. 41, sect. 1, concl. 13. Nihilominus obligatur, contracto matrimonio, implere votum, quantum potest sine præjudicio compartis, nisi dispensatio obtineatur. Vide Sanchez, n. 1.

564. Tertiò non peccaret qui eodem voto obligatus contraheret matrimonium, animo non consummandi de consensu compartis, v. g., simili voto se obligantis ad perpetuam continentiam, dummodò abesset periculum copulæ vel alterius immunditiæ. Ratio est quia vinculum matrimonii per se spectatum, non est formaliter contrarium castitati, sed solum radicaliter seu virtualiter, in quantum scilicet ad copulam ordinatur; atque adeò contrahens non peccat contra votum, nisi vel per intentionem vel per periculum carnalis copulæ. Proinde hoc utroque secluso, id est, et intentione et periculo libidinis, votum non impedit matrimonium. Aliud foret de voto non nubendi.

565. Quartò, non peccabit, si ex justâ et rationabili causâ matrimonium ineat animo intrandi religionem infra primum bimestre, etiam comparte desuper non præmonitâ. Justa et rationabilis causa erit primò si compellatur ad contrahendum notabili metu (qui tamen contractum relinquat validum) famæ vel vitæ. Secundò, si id faciat ad legitimandam prolem ante susceptam. Tertiò, si non possit aliter evadere custodiam parentum, qui eum continent ne ingrediatur religionem. Quartò, si aliàs grave scandalum timeretur. Ita Navarrus, c. 17, n. 30; Sanchez, l. 1, disp. 43, n. 8; Bosco, disp. 42, sect. 2, concl. 1, n. 12; Lessius, sup. n. 51.

566. Quintò, qui absque simili causâ matrimonium contrahit animo intrandæ religionis ante usum carnalem, etiam comparte desuper non præmonitâ, non peccat contra votum suum, si caveat periculum libidinis. Ita Sotus et Sylvester, quos citat et sequitur Navarrus supra. Ratio est ex dictis; quia matrimonialis contractus secundum se consideratus non repugnat castitati. Sed dubitatur, an ita contrahens non delinquat contra justitiam vel charitatem respectu compartis? Negant Angelus, Cajetanus, Ledesma et nonnulli alii apud Sanchez, disp. 43, n. 6.

567. Ratio hujus opinionis est, primò ex c. *Ex publico*, de Convers. conj., ubi recens conjugatis conceditur spatium duorum mensium, quo possint ingredi religionem. Itaque qui animum ingrediendi religionem habet, cum contrahit, nemini injuriam facit, sed utitur suo jure et privilegio per Ecclesiam concessio. Confirmatur quia possum intendere citra injuriam, quod possum citra injuriam facere. Possum autem citra injuriam ingredi religionem post contractum matrimonium, quamdiù non est consummatum; ergo id ipsum licitè et sine injuriâ intendo ab initio. Deinde servatur utrinque æqualitas; quia idem licitum est comparti. Probatur secundò ex c. *Commissum*, de Sponsalibus, ubi dicitur eum qui puellæ sponsalia juraverat,

et postea volebat ingredi religionem, tutius facturum, si ante contraheret, post ingrederetur. Denique aliàs, qui tali animo contraxisset matrimonium non posset postea intrare religionem ne injuriam quam intendisse supponitur contrahendo, ipso effectu compleat.

568. Interim opposita sententia sicut communior, ita videtur verior, videlicet peccare mortaliter, qui tali intentione contrahit. Auctores pro hac sententiâ magno numero refert Sanchez, n. 7. Ratio est quòd contractus tali intentione celebratus videatur graviter repugnare charitati, quatenus continet gravem deceptionem conjugis, quæ, si tale propositum initio cognovisset, consensum certò non præstitisset. Quæ ratio, ut per se patet, etiam habet locum in casu quo votum castitatis, contractum non præcessit.

569. Ad primum primæ opinionis fundamentum respondeo: C. *Ex publico*, conceditur spatium duorum mensium ad deliberandum an status religiosus, Deo vocante, alterutri aptior non sit futurus; sed nulla datur licentia decipiendi conjugem, nulla celebrandi matrimonium ex antecedenti et determinatâ intentione capessendæ religionis. Sic c. *Non solum*, de Regularibus, in 6, et in concilio Tridentino, sess. 23, de Reg., cap. 15, statuitur ut ad professionem religionis nemo recipiatur, nisi expleto anno probationis. Est igitur novitio liberum, toto illo anni spatio religionem deserere et redire ad seculum? Estne pariter liberum, eâ intentione religionem ingredi? Non dubitamus quin graviter peccaturus sit, qui nullam habens rationem, ingreditur novitium præmeditato et determinato animo redeundi ad seculum, aut intrandi deinceps aliam religionem; id enim est illudere religioni.

570. Nego itaque quòd suo jure utatur qui ita contrahit. Potest quis intendere quod potest facere, eo modo quo potest facere: id est, sicut conjugatus matrimonio nondum consummato, potest religionem ingredi, si eò per Deum vocatus fuerit; sic potest ab initio ingressum intendere sub eadem conditione. Sicut novitius potest egredi novitiatu, si experientiâ discat statum religiosum sibi non competere; sic potest egressum statuere ab initio sub eadem conditione. Sed neutro casu potest præcedere absoluta et determinata intentio. Nec servatur utrinque æqualitas; quia unus contrahit dolosè; altera, bonâ fide.

571. Ad secundum respondeo, c. *Commissum*, sermonem esse de eo, qui nihil statuerat de intrandâ Religione, sed dubitabat; et tamen juraverat se contracturum cum aliquâ matrona ad certum diem. Illic certè tenebatur contrahere urgente juramento; quia non habebat determinatum propositum Religionis, quo excusaretur.

Ad tertium respondeo negando sequelam; quia non facit injuriam, nisi contrahendo, ut facilè intelligitur exemplo novitiatus.

572. Sextò, qui post votum perfectæ castitatis, matrimonium contrahit cum intentione vel periculo consummandi, 1º per se loquendo mortaliter peccat. 2º Peccat mortali sacrilegio, petendo debitum conjugale:

non enim (ut loquitur doctor Seraphicus, 4, dist. 38, art. 2, q. 1, ad 3) absolvitur à voto, nisi in quantum jus matrimonii compellit eum agere contra votum; sed non compellit jus matrimonii debitum petere; quia hoc est libertatis, sed solum solvere; idèò dico quòd potest sine peccato solvere; quia facit id, ad quod tenetur: nunquam tamen potest sine peccato petere. 5° Peccat reddendo debitum matrimoniale ante lapsum bimestris. Ratio est quòd compars antea jus nullum habeat exigendi debiti; ergo vovens nullum titulum reddendi: nam licentia reddendi fundatur in jure exigendi, videlicet quia petenti fiet injuria, si non reddatur. Vide Bosco, disp. 12, sect. 2, concl. 1, num. 63, ubi vocat hanc doctrinam communem. 4° Elapso bimestri, licitè consummat matrimonium, reddendo debitum. Bosco sup., Sotus, Corduba, Angelus et alii recentiores, quos sequitur Lessius, n. 52.

573. Ratio est quia non potest declinare obligationem reddendi debiti post bimestre, nisi per ingressum in Religionem: ad hunc autem obligari non videtur; quia Religio nec est medium ordinarium, nec objectum illius voti, quo sola castitas promissa supponitur. 5° Si conjux committat adulterium, tenetur alter, qui votum castitatis habet, non illi amplius reddere debitum.

574. Ratio est quia debet implere votum, quantum potest sine injurià conjugis. 6° Qui vovit, committit sacrilegium per adulterium, imò per quencilibet actum, internum vel externum castitati contrarium, qui non respicit matrimonium. Ratio est quia per votum omnem sibi libidinem interdixit: hæc sola permittitur occasione matrimonii supervenientis, quæ requiritur ad satisfaciendum juri compartis. 7° Mortuà conjuge, redit votum in suum statum primævum et adæquatam perfectæ castitatis obligationem. Vide Sanchez, l. 9, disp. 33, num. 11.

QUÆSTIO II. — *Quid sit, et quale peccatum, contrahere matrimonium in gradibus prohibitis?*

575. Respondeo: Contrahere in gradibus prohibitis, est inire matrimonium cum impedimento dirimente, quod gradibus aut lineis mensurari solet. Ita Barbosa, de Off. et Pot. episc., part. 3, alleg. 51, n. 153. Impedimenta ejusmodi, ut ex usu et intellectu communi recenset idem Barbosa, sunt quinque. Primum, est cognatio naturalis seu carnalis, aut consanguinitas, quasi sanguinis unitas. *Prohibet* et dirimit matrimonium usque ad quartum gradum in omni lineâ.

576. Secundum, est cognatio spiritualis seu conjunctio personarum proveniens ex sacramentis Baptismi vel Confirmationis. *Prohibet* et dirimit matrimonium inter baptizantem vel confirmantem, et paternos ex unâ, baptizatum vel confirmatum et parentes ex alterâ parte. Tertium, est cognatio legalis seu civilis, id est, conjunctio seu propinquitas proveniens per adoptionem; quæ qualiter matrimonium prohibeat, vide apud Barbosam, n. 189, et alios quos adducit. Quartum, est affinitas seu vinculum personarum proveniens ex copulâ carnali. *Prohibet* et dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inclusivè, si proveniat ex copulâ

licitâ; usque ad secundum, si ex illicitâ. Quintum, est publica honestas, seu propinquitas personarum resultans ex sponsalibus vel matrimonio. Resultans ex sponsalibus validis dirimit matrimonium in primo gradu tantum. Resultans ex matrimonio rato, etiamsi invalido, dummodò aliter quàm ex defectu consensûs, dirimit subsequentiâ sponsalia et matrimonia usque ad quartum gradum inclusivè.

577. Cæterùm scienter et liberè contrahentes cum impedimento dirimente, secundum omnes doctores mortaliter peccant; quia in re gravi contraveniunt præcepto naturali, divino vel ecclesiastico: nam licet dari possit lex irritans, quæ non sit prohibens, ut à converso, prohibens, quæ non sit irritans; nihilominus impedimenta quæ matrimonium irritant similiter prohibent; quoniam irritant ob incedentiam facti. Vide Suarez, l. 5 de Legibus, c. 20, n. 5; Sanchez, l. 7, disp. 5, n. 1; Bosco, disp. 12, sect. 1, conclus. 6, n. 225. Ob hanc causam in jure appellantur gradus prohibiti, in quibus nimirum matrimonium *prohibetur*, dum irritatur. Secundò, præter peccatum inobedientiæ videntur committere peccatum contra religionem et reverentiam sacramenti, maximè si contrahant in facie Ecclesiæ. Vide Coninck, disp. 33, de Imped. matrim., dub. 2, n. 18; Aversa, quæst. 9, sect. 5; Bosco, n. 234. Tertiò, si intendant simili matrimonio uti tanquàm legitimo, peccant contra castitatem, idque peccatum saltem virtualiter multiplici, quatenus volunt tacitè vel expressè manere in continuo statu vel periculo peccati, sicut qui decernit vivere cum concubinâ.

QUÆSTIO III. — *Qualis requiratur notiitia de morte prioris conjugis ad licitè ineundum secundas nuptias?*

578. Respondeo requiri moraliter certam. Sanchez, lib. 2, disp. 46, n. 6; Bonacina, de Matrim., q. 5, puncto 10, num. 12; Bosco, disp. 12, sect. 12, concl. 2; Herinex, p. 4, tr. 4, disp. 4, q. 3, n. 34; Sotus, Valentia, Peres, Rodríguez, Covarruvias et plures alii apud citatos, contra nonnullos. Probatur ex jure canonico, c. In præsentia, de Sponsalibus, ubi Clemens III per episcopum Cæsaraugustanum consultitur, quid agendum sit de mulieribus quæ viros suos causâ captivitatis vel peregrinationis absentes ultra septennium præstolatæ fuerint: nec CERTIFICARI possunt de vitâ vel de morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, etc. Respondet Pontifex: *Quantocumque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis non possunt ad aliorum consortium canonicè convolare: nec auctoritate Ecclesiæ permissas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.*

579. Hinc colligitur primò, non sufficere solam famam, aut absentiam septennii vel alterius longioris spatii; sed necessarium esse certum de morte nuntium, non in masculino, sed in neutro genere. Colligitur secundò requiri certam notiitiam vel certum nuntium, non solum pro foro externo, verum etiam pro foro conscientiæ, cum de utroque loquatur Pontifex, et de conjuge, et de judice, non possunt, nec permittas.

580. Idem manifestè colligitur ex c. Dominus, de Se-

cundis nuptiis, ubi Lucius III, Christianos in Sarra-
cenorum captivitate detentos monet *super matrimoniis*
quæ quidem eorum (nondum habitâ obeuntis conjugis
CERTITUDINE) contraxerunt... ut nullus amodò ad se-
undas nuptias migrare præsumat, donec ei CONSTET
quòd ab hac vitâ migraverit conjux ejus. Ille iterum re-
quiritur certitudo, requiritur ut *constet* de morte con-
jugis. Dicitur autem *constare*, quod verificari potest sive
per instrumenta aut testes, sive etiam per sententiam
aut aliam claram probationem. Henriq., Mascard.,
Bald. et alii apud Barbosam, tract. de Dictionibus usu
frequentioribus, dictione 66, n. 6. Ratio canonum et
doctrinæ communioris est periculum adulterii et nul-
litalis secundi matrimonii, si ineat cum dubio aut
solum probabili conjecturâ de morte conjugis.

581. Objicies c. *Quoniam, ut lite non contestatâ*, ubi
dicitur: *Si de carnali conjugio sit agendum, tandiù*
alteruter conjugum expectetur, donec de ipsius obitu
VERISIMILITER PRÆSUMATUR: et c. Cum per bellicam,
34, q. 2, ubi dicitur non esse culpabilem qui perso-
nam ejus mariti, qui jam non esse EXISTIMABATUR, as-
sumpsit. Sufficit ergo *verosimilis præsumptio* vel *existi-*
matio de compartis obitu.—Respond. cum Hostiensi,
et Sanchez, n. 9, textus illos intelligendos esse juxta
c. *In præsentia*, ut ea sola existimatio vel verisimilis
præsumptio sufficiat, quæ vel per certum nuntium,
vel alias probationes æquivalentes certificata fuerit.

§ 2. Tenor casûs.

582. In Antuerpiensi, Bascoducensi, Cameracensi,
Gandavensi, Mechliniensi, Namurensi, Ruræmun-
densi nihil de hoc casu legimus.

In Leodiensi reservatur *matrimonium contractum*
post votum castitatis, aut in gradibus prohibitis scienter,
vel priori uxore adhuc vivente.

§ 3. Reflexiones.

583.—1. In cæteris plerisque diœcesibus reservatum
est adulterium, non in Leodiensi: sed quasi alternâ
vice in Leodiensi, non in cæteris reservatur matrimo-
nium, tum adulterinum ob vitam prioris conjugis, tum
incestuosum ob gradum prohibitum, tum sacrilegum
ob votum castitatis. Illud tamen ante omnia observan-
dum est, in omnibus diœcesibus incurrere excommu-
nicationem late sententiæ, qui contrahunt matrimo-
nium post votum solemne, sacrum ordinem, aut in
gradibus prohibitis consanguinitatis vel affinitatis,
Clement. un., de Consang.

584. Quod autem attinet diœcesim Leodiensem (ut
prædiximus) tres partes continet modernus casus. Primò
reservatur *matrimonium scienter contractum post votum*
castitatis. Per *matrimonium* intelligitur ipse contractus
matrimonialis, non ejusdem usus aut vinculum. Idem
docet Glossa, in Clement. cit., verbo *Contrahere*, di-
cens: *Non punit ergo incestum vel coitum, sed contra-*
ctum. Per *ad scienter* significatur notitia, memoria vel
reflexio de voto validè emisso et adhuc durante, adeò
ut requiratur mortale sacrilegium contra præsentem
obligationem continentiae ex virtute Religionis. Per
votum autem castitatis intelligitur utrumque, tum sim-
plex, tum solemne sive per professionem religiosam,

sive per susceptionem sacri ordinis, in illorum scilicet
opinione qui volunt continentiam ex voto sacris ordi-
nibus connexam esse. Nec refert quòd professus so-
lemniter vel sacro ordine insignitus non possit validè
contrahere matrimonium: quia sufficit conatus, ut
manifestè colligitur, tum exemplo excommunicatio-
nis supra nominatæ, tum ex parte secundâ ejusdem
casûs.

585. — 2. Reservatur secundò *matrimonium*
scienter contractum in gradibus prohibitis. Intellige per
matrimonium rursus, ut statim, ipsum contractum
transeuntem; per *scientiam* verò non eam solum quâ
noscitur gradus seu distantia secundum se, sed ipsa
insuper circumstantia impediendi dirimentis. Unde
si, v. g., consobrini, quantum in se est, matrimonium
ineant, non est satis quòd noverint se distare secundo
gradu consanguinitatis; sed requiritur insuper, ut
sciant in secundo consanguinitatis gradu matrimo-
nium prohiberi. Ratio, quia matrimonium contractum
cum scientiâ gradûs et inculpatâ ignorantia impedi-
menti, non est formale peccatum grave.

586. — 3. Reservatur eodem casu, *matrimonium*
contractum priori uxore adhuc vivente. Requiritur
primò, ut matrimonium alterum contrahatur scienter,
id est, cum scientiâ de vitâ prioris conjugis. Requiri-
tur secundò verum à parte rei impedimentum ligami-
nis; adeò ut, si supponas, ex quolibet impedimento
dirimente, etiam occultissimo primum matrimonium
non esse validum, iterum non sit futurus casus: ut
neque, si matrimonium quidem fuerit validum, sed
mortua compars, quanquam mortis ignara superstes,
malâ fide secundas nuptias attentaret.

§ 4. Corollaria.

587. — 1. Excusat à peccato reservato ignorantia,
etiam vincibilis: quia nec verè est scientia, nec scien-
tiæ æquiparatur. Sed an etiam affectata? Negabit Sua-
rez, lib. 5, de Legibus, cap. 12, num. 15, cum multis
aliis. Affirmabit Bonacina, de Censuris, disp. 1, q. 2,
num. 11, dicens quando in canone vel sententiâ fe-
rente censuram leguntur hæc aut similia: *Qui scien-*
ter hoc vel illud commiserit, etc., censurâ non ligari
ignorantem, etiam ignorantia affectatâ, nisi conjuncta
sit cum ingenti temeritate. Ex quâ sententiâ, si foret
vera, sequeretur inprimis, non incidere in excommu-
nicationem Clementinâ superius adductâ latam, qui sic
delinqueret; quoniam *scientiam* exigit. Sequeretur 2°
propter similitudinem rationis, idem dicendum fore
de reservatione, quotiescumque superior eadem res-
trictione utitur.

588. — 2. Ad reservationem non requiritur carna-
lis copula, sed reservatio solum contractum transeun-
tem afficit, adeò ut, matrimonio semel illicitè con-
tracto, non videantur deinceps delinquentes in reser-
vationem indicare per ipsum præcisè usum seu
carnalem concubitum.

3. Non incurrit casum ob eandem causam, qui ma-
trimonio non attentato, exercet carnalem usum, vel
sacrilegum ob votum, vel adulterinum ob ligamen-
tum, vel incestuosum ob unitatem carnis aut sanguinis, etc.

4. Idem dicendum de matrimonio in gradibus prohibitis, vel priore uxore vivente, vel post votum simplex aut solemne, si iniretur sub conditione, removente impedimentum cognationis, honestatis, ligaminis, voti, v. g., sub conditione, si uxor sit mortua, aut Pontifex (cum possit et soleat) dispensaverit.

589. — 5. Idem est de eo, qui contrahit scienter matrimonium cum impedimento impotentiae, criminis, raptus vel ejusmodi quod gradibus non mensuratur.

6. Idem de illo qui sola iniret sponsalia cum quolibet impedimento.

7. Idem de illo qui omnibus maturè consideratis hæreret dubius an vovisset, si contrahat matrimonium stante dubio.

8. Idem de illo qui contraheret cum voto non nubendi, suscipiendi sacros ordines, aut ingrediendi religionem.

9. Idem de eo qui solùm initiatus esset sacris ordinibus, in opinione probabili eorum qui nolunt continentiam sacris ordinibus, ex voto connexam esse.

590. — 10. Casum tamen reservatum incurrunt consanguinei in 1, 2, 3, 4, gradu utriusque lineae, si ineam scienter et sine dispensatione matrimonium. Imò idem dicendum de quocumque gradu lineae recte, in probabili opinione eorum qui existimant, in nullo lineae recte gradu valere matrimonium. In lineam verò transversam non incurrunt, qui contrahunt in 4 et 5 mixto.

11. Reservatione tenebitur Petrus, qui, cognita carnaliter Catharinam, deinceps contraheret cum ejusdem matre, filia, sorore, avia, nepte, consobrina, amita.

12. Idem, si Petrus ineam matrimonium cum Joannam, quam antea defloraverat intra vel extra matrimonium, Petri frater, filius, pater, nepos, avus.

591. — 13. Aliud dicendum, si Joannes contraheret cum Elisabetha; cujus sororem, matrem, filiam duxit vel corripuit frater, filius, pater ejusdem Joannis.

14. Peccatum reservatum committit Anna contrahens sine dispensatione cum defuncti mariti consanguineo usque ad quartum gradum inclusivè.

15. Similiter incurrit casum Andreas, qui initis sponsalibus cum Maria, deinceps init nuptias cum ejus matre, filia, vel sorore. Secus si cum avia, nepte vel consobrina. Secus item, si supponantur sponsalia ex quolibet capite fuisse nulla.

16. Rursus incurrit Paulus, si primò ineam matrimonium cum Margarita, sed invalidè ob impedimentum raptus, criminis, aut ob defectum solemnitatis Tridentinae; deinceps verò contrahat cum quolibet consanguinea Margaritae usque ad 4 gradum inclusivè. Secus foret, si primum matrimonium fuisset nullum propter metum vel errorem.

592. — 17. Si Petrus ineam primò sponsalia valida cum Anna, secundò matrimonium ratum cum Catharina sorore Annae, tertio autem matrimonium cum Anna, non incurrit peccatum reservatum, nisi contrahendo cum Catharina.

18. Si Petrus primò ineam sponsalia pura cum una

sorore, deinceps habeat copulam carnalem cum altera, committit peccatum reservatum, utramvis duxerit in uxorem. Si prius cognoscat carnaliter unam sororum, deinceps ineam sponsalia cum altera, non peccabit, si contrahat cum priori.

CAPUT XVII.

DE PECCATO COMPLICITIS.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS PRIMA. — *Quid sit peccatum complicitis?*

593. Respondeo: Per peccatum complicitis intelligitur mortale internum, externum, contra castitatem, commissum à confessario cum poenitente.

Requiritur primò, ut sit *mortale*. Ita passim episcopi inferiùs nominandi. Ratio est quòd veniale, uti juxta modernam Ecclesiae disciplinam non est materia reservationis, ita neque *restrictionis*. Requiritur secundò, ut sit *internum*; quàm voculam significatur non sufficere actum exteriorem, quantumvis turpem, nisi intentione seu voluntate interiori mortaliter peccaminosa informetur.

594. Quare, si supponatur, actum externum fundamentaliter mortalem, respondere interiori leviter peccaminoso, v. g., ob indeliberationem agentis aut patientis, non habebit locum reservatio.

Requiritur tertio, ut sit *externum*, quàm particulam denotatur necessarium esse ad peccatum complicitis, ut affectus interior libidinosus in actum sensibilem predeat; ad quod non sufficit, actum quemlibet exteriorem cum mortali interno conjunctum esse, sed requiritur ut externus sit indicium et manifestatio interioris mortaliter peccaminosa in ratione peccati externi. Vide Sanchez in Decal., l. 2, cap. 8, n. 2; Dicastillo de Censuris, disp. 11, à n. 74; Lugo, disp. 20 de Sacrament. Poenitent., sect. 2, n. 15; Suarez de Relig., tract. 8, lib. 2, c. 18, n. 12; Castropalao tract. 23, disp. un., puncto 15, § 5, n. 4; Lacroix, lib. 6, part. 2, n. 1649,

Requiritur quartò, ut sit *contra castitatem*, seu in materià carnis.

595. Quapropter confessarius absolvere potest poenitentem, quocum peccavit in materià cujusvis virtutis distincte à castitate, v. g., justitiæ per furtum, religionis per superstitionem, perjurium, etc.

Quintò, necessarium est, ut sit *commissum à confessario cum poenitente*; adeò ut requiratur imprimis reciproca quædam communicatio in ipso actu exteriori; deinceps peccatum utrinque mortale ratione actus interioris. Ratio est quia dici non potest confessarium cum poenitente commisisse seu perpetrasse peccatum mortale, etc., nisi uterque mortaliter peccaverit: ut dici non potest, Petrum cum Paulo ambulasse vel furatum esse, nisi uterque simul ambulaverit, vel furatus fuerit. Quare, si supponamus, quòd confessarius ex sua parte mortaliter peccet, poenitens duntaxat venialiter, rectè dicitur confessarius graviter peccasse circa poenitentem, non cum poenitente.

QUÆSTIO II. — *An et quando denunciandus sit confessarius ad venerem sollicitans?*

596. Prænotandum, cum grave sit sacrilegium,

pœnitentem sollicitare ad inhonesta prætextu vel occasione confessionis, quòd sic remedium remittendi vertatur in medium committendi peccati, non sine gravi injuriâ Dei et Christi ejus, hinc varios pontifices in ejusmodi abusum varias tulisse pœnas. Pius IV, brevi quod incipit: *Cum sicut* (et insertum est bullæ Gregorii XV, mox citandæ), 16 aprilis 1561, committit et mandat archiepiscopo Hispalensi ut diligenter inquirat in omnes et singulos regni Hispaniarum confessarios, tum seculares, tum regulares cujuscunque ordinis, qui *sacramento Pœnitentiæ in actu audiendi confessiones abutuntur, mulieres pœnitentes ad actus inhonestos... alliciendo et provocando, seu allicere et provocare tentando*; reos autem puniat juxta facultatem sibi concessam in hæreticos vel de hæresi suspectos.

597. Eisdem ferè verbis loquitur Paulus V, bullâ, *Dilecte fili*, datâ Romæ die 16 septemb. 1608, quam referunt Portel, verb. *Sollicitare*, Peyrinis, tom. 2, pag. 346, § 2, n. 1, Bonacina sub finem tom. 1, disp. 6, de Obligat. denunt. confess., puncto 3, n. 1. Extat similiter de eodem objecto constitutio Clementis VIII, 3 dec. 1592, de quâ Molfesius, 1 p. Sum., tract. 7, c. 24, n. 34, apud Peyrinis cit. Castropalaus, 1 p., tract. 4, disp. 9, puncto 1, n. 1; Bonacina cit.

598. Emanavit insuper de eadem materiâ decretum congregationis illustriss. card. S. Inquisitionis, habitæ coram sanctissimo domino Paulo V, feriâ 5, die 10 juli 1614, apud Coriolanum de Cas. res. part. 1, sect. 2, art. 22, n. 4. Cum autem prædictæ constitutiones ferè tantum respicerent regnum Hispaniarum, Gregorius XV eundem abusum per totum orbem catholicum eodem rigore interdixit, constitutione quæ incipit, *Universi*, datâ Romæ 30 augusti 1622. Ex hac constitutione respondendum est ad utramque partem propositæ questionis. Itaque

599. Respondeo primò: Omnes pœnitentes, tam mares quàm feminæ, tenentur per se loquendo sub peccato mortali, denuntiare confessarium à quo prætextu vel occasione confessionis sollicitati vel provocati fuerunt ad libidinem. Castropalao, n. 11; Bonacina, n. 10; Peyrinis, § 9, n. 24; Rodriguez, Sum. c. 207, n. 1, et Quæst. regul., tom. 2, q. 27, art. 1; Henriquez, l. 6, c. 22, n. 6. Ratio est quia confessarii tenentur sub mortali admonere pœnitentes ut denuntient confessarios à quibus fuerunt sollicitati; ergo pœnitentes sub eodem peccato tenentur exequi denuntiationem: esset enim inutilis obligatio gravis admonendi in confessariis, si tantum foret levis exequendi in pœnitentibus. Antecedens patet ex bullâ Gregorianâ, § 7, ubi dicitur: *Mandantes* (utique sub gravi, quia in gravi materiâ) *omnibus confessariis, ut suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra, sollicitatos, moneant de obligatione denuntiandi sollicitantes, seu, ut præfertur, tractantes, etc.*

600. Respondeo secundò: Ad istam obligationem denuntiandi satis est quòd confessarius quicumque

« in actu sacramentalis confessionis, sive antea vel
« post immediatè, seu occasione vel prætextu confessionis hujusmodi, etiam ipsâ confessione non secutâ,
« sive extra occasionem confessionis in confessionario,
« aut in loco quocumque, ubi confessiones sacramen-
« tales audiantur, seu ad confessionem audiendam electo, simulans ibidem confessiones audire, sollicitare
« vel provocare tentaverit, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones sive tractatus habuerit. » Sunt verba Pontificis, § 4 bullæ cit., ex quibus nullo negotio plurima corollaria deduci possunt. Vide auctores cit.

QUÆSTIO III. — Cui et quomodo prædicta denuntiatio facienda?

601. Respondeo faciendam esse hæreticæ pravitatis inquisitoribus, aut locorum ordinariis. Constat ex eodem bullæ Gregorianæ paragrapho quarto, ubi Pontifex omnes hæreticæ pravitatis inquisitores, et locorum ordinarios omnium regnorum, provinciarum, civitatum, dominiorum, et locorum universi orbis christiani in suis quemque diœcesibus... in præsentî causâ perpetuò judices delegat. Item § 7, mandat omnibus confessariis ut suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra, sollicitatos, moneant de obligatione denuntiandi sollicitantes... INQUISITORIBUS SEU LOCORUM ORDINARIIS prædictis. Quid igitur de confessario regulari et exempto?

602. Respondeo: Idem quod de seculari. Denuntiandus est, inquam, non superiori regulari, sed ordinario loci vel inquisitori; Peyrinis, § 6, n. 20, et Rodericus à Chuna, tract. de Confess. sollicit., n. 10. Ratio est inprimis ex bullâ utrâque, et Pii IV et Pauli V, supra cit.; primâ archiepiscopo Hispalensi, alterâ inquisitori generali Portugalliæ mandatur; *quatenus... contra omnes et singulos sacerdotes dictorum regnorum... tam seculares quàm quorumvis, etiam exemptorum, ac Sedi Apostolicæ immediatè subjectorum ordinum regulares, cujuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, etc., diligenter inquirat*. Porro auctoritatem à Pio IV commissam archiepiscopo Hispalensi, extendit Gregorius XV ad omnes orbis catholici inquisitores et ordinarios; nam § 4 statuit, severissimè puniendos esse omnes et singulos sacerdotes, *tam seculares, quàm quorumvis etiam quomodolibet exemptorum, ac Sedi Apostolicæ immediatè subjectorum ordinum, institutorum, societatum et congregationum regulares, qui sollicitare vel provocare tentaverint, etc.*

603. Deinceps eodem paragrapho omnes hæreticæ pravitatis Inquisitores, et locorum ordinarios... ETIAM PRIVATIVÈ QUOAD OMNES ALIOS, specialiter ac perpetuò judices delegat, ut super his contra PRÆDICTOS... diligenter inquirant, et quos in aliquo ex hujusmodi nefariis excessibus culpabiles repererint, in eos... privationis... vocis activæ et passivæ, SI REGULARES FUERINT... aliasque pœnas decernant.

604. Quod autem attinet ad modum quo hæc denuntiatio facienda sit, dubitari inprimis potest, an præmittenda sit correptio fraterna, saltem si speretur fructus seu emendatio sollicitantis. Affirmant Peyrinis, § 9, n. 26; Portel, n. 20; Castrop., puncto 10, n. 2;

Fagundez, 2 Præc. Eccl., lib. 4, c. 3, n. 31; Sayrus in Clavi regiâ, lib. 11, c. 4, n. 8; Ledesma Summæ, p. 2, t. 4, c. 4, concl. 24; Sylvester, verbo *Correctio*, quæst. 5; Canus de Loc. theol., lib. 12, c. 9, et plures alii, qui eandem doctrinam extendunt etiam ad peccatum hæresis. Ratio, quia præceptum correptionis, est de jure naturali et divino: præceptum verò hujus denuntiationis est humanum; unde non potest prævalere adversus præceptum juris naturalis. Ita Fagundez, Peyrinis et alii adducentes S. Thomam, 2-2, q. 33, art. 7. Oppositum docent Diana, p. 1, tr. 4, res. 2; Azorius, p. 1, l. 8, c. 19, q. 9; Sylvius, 2-2, q. 33, art. 7, concl. 2; Bonacina, disp. 6, puncto 3, n. 9, et plures alii. Ratio hujus opinionis est quia duplex est denuntiatio, una evangelica, altera judicialis. Prima tendit præcipuè in emendationem delinquentis; altera in poenam delicti, exemplum seu terrorem aliorum, atque adeò commune bonum. Hæc potest, illa nequit institui sine præviâ monitione privatâ seu fraternâ correptione.

605. Cæterum, suppositâ obligatione denuntiandi, non est modus securior, quàm si sollicitatâ, per se et proximè denuntiet episcopo sollicitantem. Si sine incommodo adire non possit, scribat manu propriâ. Si scribere nequeat, scribatur casus per alterum, relicto spatio vacuo pro nomine sollicitantis; ac demùm rogetur tertius qui de contento epistolæ nihil noverit aut videre possit, ut spatio vacuo inseribat nomen sollicitantis, et epistola nomine sollicitatæ subsignata mittatur ordinario. Ita Van Vyve, tract. de Cas. res., § 15. Quòd si sollicitata induci faciliè nequeat vel ad personaliter comparandum, vel ad scribendum, poterit ordinarius confessario auctoritatem facere recipiendi denuntiationem in scriptis cum juramento, quam statim debeat transmittere. Ita decretum in sacrâ congregat. die 27 septembr. 1642, per litteras datas omnibus archiepiscopis, subscriptas à cardin. Millino. Testes Peyrinis n. 12, et Sanctarel de Hæc., cap. 44, dub. un., n. 12.

606. Porro denuntiatio omitti vel saltem differri potest, si denuntiator occasione denuntiationis sibi vel suis probabiliter timeat mortem, vulnus, incendium, infamiam juris aut facti, etc. An etiam, si sollicitans resipuerit aut spem probabilem faciat resipiscentiæ? Affirmant Peyrinis § 9, n. 31, Castrop. puncto 10, n. 1, Portel n. 18, et plures alii, quorum ratio est quòd in supposito cesset finis denuntiationis, atque adeò obligatio denuntiandi, sicut cessante causâ cessat effectus; finis enim denuntiationis est emendatio delinquentis, quæ si præcedat denuntiationem, frustra per hanc intenditur. Contrarium docent Bonacina, n. 9, Azorius, Suarez, Salonijs, Paramus et alii, quos citat et sequitur Diaua sup., resol. 3. Ratio est quia finis hujus denuntiationis non est sola peccantis correctio vel emendatio, verum etiam poena, ut et cæteri timorem habeant.

§ 2. Tenor casus.

607. In Antuerpiensi dicitur: *Advertendum, quòd nul-*

lus confessarius, extra mortis periculum, licèt aliàs habeat potestatem absolvendi à reservatis, absolvere possit aut valeat à... peccato carnali complicis.

In Buscoducensi: *Nemo absolvere potest aut valet complicem secum in peccato carnali; quale censeatur omne peccatum contra castitatem, externum, mortale; adòque etiam oscula, tactus impudici, in quibus utrinque peccetur mortaliter.*

In Cameracensi: *A peccato... complicis in materiâ venereâ, exteriori actu commisso, nemo validè absolvere poterit, quancumque à casibus reservatis absolvendi facultatem acceperit.*

In Coloniensi in hunc modum ordinaverat synodus 1662, pag. 74: *Ut animarum periculis, quantum in Domino possumus, occurramus, sub penâ suspensionis, ipso facto incurrendâ prohibemus omnibus confessariis ne quis confessionem mulieris cum quâ in materiâ carnis peccavit, aut complicis aut fautoris peccati, nisi in extremâ necessitate, excipiat. Testis Lacroix, l. 6, p. 2, n. 1204. Porro illo verborum tenore suspenditur confessarius absolvens complicem; sed ipse absolutionis actus non declaratur irritus. Interim casibus Coloniae reservatis, anno 1715, 26 maii, per decretum additum est peccatum complicis criminis carnalis externi mortaliter peccaminosi. Similiter Agenda impressa anno 20 posterioris seculi, fol. 58, n. 52, sic habet: *His casibus reservatis adjicitur crimen peccati complicis.**

In Gandavensi: *Sciant confessarii quòd etiam si aliàs habeant facultatem absolvendi à casibus nobis reservatis, etc., et quòd nullus confessarius extra mortis periculum absolvere possit aut valeat à peccato quolibet mortali externo contra castitatem sibi in eodem peccato complicem, nec ad hoc sit approbatus.*

In Leodiensi: *Noverint autem (confessarii) nemini quantumvis potestatem habenti absolvendi à casibus nobis reservatis, veniam esse concessam ut absolvere possit... à casu complicis in materiâ venereâ, id est, à peccato mortali externo in materiâ venereâ cum penitente perpetrato.*

In Mechliniensi: *Advertendum..., quòd nullus confessarius extra mortis periculum, licèt aliàs habeat potestatem absolvendi à reservatis, absolvere possit aut valeat à peccato quolibet mortali externo contra castitatem, complicem in eodem secum peccato, nec ad hoc sit approbatus.*

In Namurcensi: *Is cui conceditur facultas absolvendi à casibus nobis reservatis, non potest absolvere... à casu complicis in actu peccati mortalis.*

In Ruræmundensi: *Advertendum... quòd nullus confessarius, extra mortis periculum, licèt aliàs habeat potestatem absolvendi à reservatis, absolvere possit à peccato quolibet mortali externo contra castitatem, complicem in eodem secum peccato, nec ad hoc sit approbatus.*

§ 3. Reflexiones.

608. — 1. Peccatum complicis quatenus tale, non est propriè casus reservatus. Ratio manifesta; quia casus reservatus est, à quo confessarius inferior, per se loquendo, non potest absolvere, retractâ vel

reservatâ potestate absolvendi apud solum superiorem, vel ab eodem specialiter deputatum. Ab hoc autem peccato absolvit omnis sacerdos, qui in mortalia potestatem habeat. Solus ille excipitur, qui complex et reus est ejusdem criminis. Quare (ut rectè observat Steyaert, sect. 5, de Sacram. Pœnit., § 14, n. 9, dùm datur alicui potestas absolvendi à reservatis, nullo modo hic casus comprehenditur. Est ergo potius restrictio potestatis, quam facit superior eadem auctoritate, quâ reservat. Ita Steyaert, sequitur Van Vyve, Tract. de Cas. reserv., § 15. Cæterùm hæc potestatis restrictio olim non erat in usu: et quidem, quod attinet diœcesim Coloniensem, non nisi à paucis annis restricta est potestas confessarii complicitis, si vera sint quæ habet eximius Lacroix, vel potius auctor indicis locupletissimi in ejus opera, R. P. Leonardus Colendall, verbo *Reservatio casuum*, fol. 785, dicens, anno 15 currentis seculi per decretum casibus reservatis adjectum esse peccatum complicitis in re venereâ, et in eodem decreto ademptam confessario complici quoad istum casum jurisdictionem, licet hæc illi in approbationibus eò usque expeditis negata non fuerit.

609. Est igitur valida, per se loquendo et seclusâ lege positivâ Pontificis vel episcoporum, absolutio complicitis in quâcumque materiâ. Ut proinde sit infundatum asserere complicitis in materiâ carnis absolutionem esse ex naturâ sacramenti aut voluntate Christi instituentis invalidam.

610. Certè aliter opinatur Steyaert citatus dicens: Hæc restrictio potestatis quoad peccatum complicitis in re venereâ olim non erat; unde ait hic (videlicet Supplementi q. 20, a. 2, ad 1) S. Thomas, validam fore absolutionem complicitis; improbat tamen illam S. doctor, et quidem ex Augustino principaliter nempe in peccatis carnis, sed et generatim ad congruitatem quod attinet. Vide S. Thomam cit.; Sylvestrum, p. 2, v. *Confessio*, casu 2; Lugo, d. 16, n. 162; Dicastillo disp. 9, n. 610; Gobat, tr. 7, à n. 481, apud Lacroix l. 6, p. 2, n. 1204. Porro licet peccatum complicitis, ut prædiximus, propriè non sit casus reservatus, placuit tamen huic materiæ inserere, tum quòd aliquam saltem imperfectam cum eodem similitudinem habeat, tum quòd eodem episcoporum instrumento, id est, litteris approbatoriis, aut decretis synodalibus exprimitur.

611. — 2. Quamvis non sit eadem in omnibus diœcesibus expressio litteralis, idem tamen ubique sensus est. Itaque per peccatum complicitis ubilibet intelligitur tum ipse usus carnalis, tum tactus impudici, utrinque liberi et voluntarii cum aliis immunditiis externis mortaliter peccaminosis. Sed dubitatur, an sub peccato complicitis contineantur oscula, amplexus, tactus vel aspectus partium honestarum, sistendo in delectatione illinc resultante, sine animo copulæ vel mollicitiei. Ratio dubitandi est; quia (ut in omnibus diœcesibus tacitè, in nonnullis etiam expressè dicitur) peccatum complicitis est *omne* seu *quodlibet* peccatum mortale externum et internum contra castitatem;

sub *omni* autem et *quolibet* peccato per distributionem comprehenditur et hoc et illud, dummodò sit mortale externum, etc.

612. Sententia negativa suadetur; quia oscula, amplexus, tactus, aspectus partium honestarum, puta, vultus, brachiorum, manuum, etc., non sunt mortalia ex objecto seu secundum speciem, ut expressè docet S. Thomas, 2-2, q. 154, art. 4, O, dicens: *Quòd aliquid dicitur esse peccatum mortale dupliciter: uno modo secundum speciem suam: et hoc modo osculum, amplexus, vel tactus, secundum suam rationem non nominant peccatum mortale: possunt enim hæc absque libidine fieri vel propter consuetudinem patriæ, vel propter aliquam necessitatem aut rationabilem causam.* Igitur si sint peccata mortalia, id debet esse *ex suâ causâ*, ut ibidem S. Thomas loquitur, sive *propter intentionem corruptam*, aut consensum in delectationem fornicationis aut alterius luxuriæ. Atqui ut peccatum censeatur mortale externum, non sufficit, quòd per mortalem intentionem imperetur.

613. Probatur ex iis quæ diximus Prologomeno 1, n. 22, ubi juxta communem opinionem ad peccatum mortale externum requisivimus, ut ipse actus exterior sit *de se* sufficiens materia peccati mortalis, et non per solum respectum ad actum interiorem. Ex quo deduximus 1º quòd esus modicæ carnis, die jejunii, animo hæretico-factus, non sit hæresis externa reservata. 2º Quòd in hæresim reservatum non incideret, qui animo credens, Christum non esse hominem, in hæc sola verba erumperet; *verè non est homo*; 3º quòd, si supponamus, reservari peccatum mortale contra castitatem, peccatum reservatum non incurreret, qui animo fornicandi proferret verbum turpe, secundum se leve. Quorum omnium ratio est; quòd solus actus internus mortalis sit secundum se; externus autem non nisi per relationem seu participationem. Hanc sententiam sequatur et practicet, qui volet.

614. Opposita nobis est probabilior, pro quâ notandum primò, ex oculis, amplexibus; tactu et visu duplicem delectationem resultare posse, unam sensualem, alteram carnalem, veneream, libidinosa. *Sensualis* consistit in proportionem et conformitate rei tactæ vel visæ cum organo tactus vel visus, ut non sit aliud, quàm oblectatio de re blandâ, leni ac molli, quæ contingitur, aut pulchrâ, quæ videtur, absque aliâ cujuscumque rei turpis delectatione. Exemplum est in illo tenero affectu, quo matres, nutrices, ancillæ osculantur parvulos, magnâ quidem delectatione sensuali, sed nullâ libidine. *Delectatio carnalis, venerea et libidinosa* est, quæ conjunctam habet commotionem carnis et spirituum seminalium generationi servientium.

615. Hanc divisionem docent Sanchez, l. 5 Moral., cap. 6, num. 15; Sylvius, 2-2, q. 154, art. 4, concl. 4; Lacroix, lib. 3, p. 1, n. 894; Bonacina, de Matrimonio, quæst. 6, puncto 9, n. 4; Filiucius, tract. 30, c. 9, n. 176 et seq.; Herincx, p. 3, tr. 2, q. 3, n. 35, et plures alii. Porro de osculo, amplexu, tactu, aspectu

eum delectatione venereâ seu libidinosa, atque adeo spirituum genitalium commotione, in præsentì controversiâ loquimur: quæ enim fiunt cum solâ delectatione sensuali (nisi forsitan nimium crebra, morosa et diuturna essent) à peccato mortali excusant plerique nominati cum multis aliis.

616. Notandum secundò, juxta sententiam hodiè communissimam, extra matrimonium in delectatione *carnali venereâ et libidinosa*, directè quæsità vel intentâ non dari peccatum veniale ex parvitate materiæ. Sylvius, 2-2, q. 154, art. 4, concl. 4; Sanchez, cit. num. 12, corrigens priorem opinionem suam, quam tenuerat, l. 9, de Matrim. disp. 46, n. 7; Rebellus, de Justitiâ, p. 2, l. 3, q. 19, sect. 3, ubi hanc veritatem solidè et fusè probat. Sporer in Decal., tract. 1, præm. c. 5, num. 18; Layman, l. 4, tr. 5, c. 8, n. 2; Lessius, l. 4, c. 3, dub. 8, n. 59; Lacroix, l. 3, p. 1, n. 910, et l. 5, n. 98; Diana, p. 3, tr. 5, res. 1, et p. 4, tr. 4, res. 156; Bonacina n. 11, cum innumeris aliis, et tenere debent omnes patres societatis Jesu ex decreto reverend. P. Claudii Aquaviva Præpositi Generalis, 24 aprilis 1612.

617. Ratio communis doctrinæ est quòd materia carnis seu veneris sit præ cæteris lubrica, et in eam singulariter propendeat natura corrupta, quæ in motibus concupiscentiæ nequit sibi certò constituere terminum, ultra quem non sit progressura; eò quòd motus quilibet etiam levior sit periculum proximum gravioris, et, hoc mediante, ipsius actûs principalis, id est, fornicationis vel pollutionis.

618. Quapropter quæ delectationem veneream directè intendit, convincitur, exercitè et quantum est ex parte operis velle ipsum actum finalem aut saltem verum illius periculum: quemadmodum qui pulveris pirii unum granum incendit, convincitur velle incendium totius cumuli. Itaque omnis delectatio venerea, cum (teste Galeno l. 14, de Usu partium, c. 9 et 10) fiat ex motu spermatis, per spiritus vitales generationi servientes incalcescentis, est initium pollutionis. Ex hac doctrinâ, memorati supra doctores inferunt, oscula, tactus, amplexus, aspectus, si fiant cum delectatione *venereâ*, esse peccata mortalia, non propter solum actum *interiorem* (nota benè) sed propter *externum* et reale periculum motuum graviorum et finalis actûs. Porro inter osculum, et tactum vel aspectum partium honestarum nulla est differentia, quæ ad rem faciat, si supponantur æqualiter libidinosa esse. Quid enim interest inprimis inter osculum, et tactum manuum, v. g., vel brachiorum? Utrumque tactus est, quanquàm in diversis materialiter partibus integralibus corporis. Rursus quid interest inter osculum vel tactum, et aspectum, nisi quòd fiant per diversam potentiam organicam, tactûs videlicet et visûs? Quare si utrobique sit libido seu venus æqualis, erit pariter peccatum æquale. His præmissis,

619. Probatur opinio affirmativa; quia osculum, amplexus, tactus vel aspectus partium honestarum, si sint *carnalia, venerea et libidinosa*, sunt peccata

mortalia non solum interna, sed etiam *externa*; quod ultimum ostenditur ex jam dictis: nam licet secundum speciem seu objectum non sint mortalia, fiunt tamen mortalia eaque *externa*, tum per *externam* spirituum seminalium commotionem, tum per periculum graviorum motuum et ipsius actûs principalis, utique *exterioris*: certum est enim, actum externum ex objecto venialiter malum vel indifferentem, fieri peccatum mortale externum ratione gravis periculi externi simul et interni. Explosio sclopeti ex objecto est indifferens: si fiat deliberatè in circumstantiis periculosiss, puta, si indè alicui immineat verum et reale periculum mortis vel mutilationis, nonne est peccatum mortale externum?

620. Confirmatur ex motu proprio Clementis VIII et Pauli V, apud Sanchez et alios, quo stauitur, inquisitoribus fideli denuntiandos esse, qui assuerint, et amplexus et oscula libidinosa, quamvis sola venerea delectatio, illinc resultans intendatur sine ordine ulteriori ad copulam, non esse mortalia: ubi observa, de osculis ipsis sermonem esse, non de solâ intentione vel actu interiori osculantis. Eòdem spectat propositio quadragesima per Alexandrum VII condemnata, 18 martii 1666: *Est probabilis opinio, quæ dicit, tantum esse veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris et pollutionis*. Igitur à sensu contradictorio non est probabilis opinio, negans tale osculum mortale esse. Nec dicas esse mortale propter actum internum: quia potius è converso actus internus seu consensus et intentio mortalis est propter externum, id est, propter motum *carnalem*, qui à periculo consensûs ulterioris et pollutionis separari non potest, ut falsò supposebat propositio condemnata. Vide Steyaert et Du Bois in hanc propositionem.

621. Confirmatur secundò ex Instructione pro confessariis dari solita in diœcesi Buscoducensi, quam reverendiss. Steyaert ejusdem diœcesis vicarius apostolicus exhibet ad calcem sexti tomuli, ubi, n. 15, leguntur sequentia: *Nemo absolvere potest aut valet complice secum in peccato carnali; quale censeatur omne peccatum contra castitatem, externum, mortale; adeoque etiam oscula, tactus impudici, in quibus utrinque peccetur mortaliter*. Quocirca observandum est, non statui, sed deduci, *oscula in quibus utrinque peccetur mortaliter*, esse peccatum complicis. Quasi dicatur: Peccatum complicis est omne peccatum mortale externum contra castitatem, etc.; adeoque, cum oscula, in quibus utrinque peccetur mortaliter, sint peccatum mortale externum contra castitatem, sequitur quòd hæc etiam constituent peccatum complicis, à quo non possit absolvere confessarius complex.

622. Hinc colligitur responsio ad fundamentum negativæ opinionis. Admittimus cum S. Thomâ, oscula, tactus, et amplexus, non esse mortalia secundum speciem; sed cum eodem S. doctore addimus esse *mortalia*, si sint *libidinosa*: esse autem libidinosa, si fiant propter delectationem peccati mortalis. Colligitur

item disparitas inter exempla superius adducta et præsentem casum. In exemplis nihil est rei vel periculi, quod actum externum mortalem faciat, præter actum interiorem imperantem.

625. Itaque (salvo semper iudicio meliori) opinio affirmativa nobis est probabilior. Addenda solummodo restrictio superius indicata, videlicet necessariam esse inter confessarium et poenitentem libidinis mutue communicationem, ut possit censi peccatum unum, quod confessarius commiserit cum poenitente. Quare motio, quantumvis *carnalis* et utrinque orta, si tamen utrique sit personalis et respectivè incognita, non erit peccatum complicitis; quia ut confessarius peccet cum poenitente, non sufficit unitas temporis, quo uterque peccet, sed requiritur unitas moralis actionis, seu communicatio in unâ moraliter actione: requiritur, inquam, ut ipse osculandi, amplexandi, tangendi, aspiendi modus aut reliqua corporis constitutio, v. g., inflammatio vultus aut oculorum, libidinem utrinque prodat, quod practicè non potest fieri sine mutâ sollicitatione ad venerem graviolem.

§ 4. Corollaria.

624. — 1. Non est peccatum complicitis, de quo decreta episcoporum, osculum obeunter datum aut tactus momentaneus manuum vel honestarum partium ex joco, levitate vel solâ delectatione sensuali.

2. Idem est, si confessarius puellam manu, brachio vel collo-prehendat, atque ipse quidem patiatu delectationem veneream ex suâ parte, quantumvis etiam exterius declaratam, si aut nullam aut solam sensualem excitet in poenitente.

3. Idem si confessarius puellam omninò invitam inhonestè tangeret vel opprimeret. Idem iterum à contrario, si puella idem faceret de confessario, vel potu tacto vel dormiente.

625. — 4. Perinde est ad casum complicitis, sive persona, quâcum peccavit confessarius, eidem confiteri soleat, sive non: quia non statuitur, ut confessarius absolvere non possit complicem, cujus confessionem solet excipere; sed generatim secum complicem, etsi nunquàm antecedenter eidem confessa fuisset. Quare dùm nomine *pœnitentis* in reflectionibus usi sumus, id non intelligimus de poenitente habitualiter seu confiteri consuetâ, sed actualiter, seu confessionurâ, quam dicimus non posse absolvi à confessario, quocum peccavit in materiâ carnis.

5. Non requiritur, ut confessarius peccet cum puellâ in confessione vel occasione confessionis; sed sufficit qualiscumque occasio vel eventus.

6. Confessarius potest absolvere personam, quâcum antehâc peccavit in materiâ carnis, si eadem persona à priori peccato sacramentaliter absoluta, deinceps in simile peccatum relapsa sit cum confessario altero. Ratio est quia peccatum, à quo absolvenda est, non habet complicem confessarium priorem; Ardekin.

626. — 7. Confessarius non solum nequit absolvere personam sexûs feminei, sed ne masculinî quâ-

cum commisisset peccatum mortale externum contra castitatem, v. g., per tactus inhonestos, procuratam pollutionem, inchoatam vel consummatam Sodomiam, etc.

8. Non potest absolvi poenitens à confessario, quocum sic peccavit, etiam ante approbationem, seu cum nondum confessarius esset; quia simpliciter statuitur, ut ille, qui est confessarius, absolvere nequeat qualemcumque personam à peccato carnali, quod cum eadem commisit.

9. Etiam si alicui fiat facultas in omnes casus, tum pontifici, etiam in Bullâ *Cœnæ*, tum episcopo reservatos, nondum poterit absolvere in diocesis nostris à peccato complicitis. Ratio superius data est; quia non computatur inter casus. Alia forsitan esset quæstio, si daretur facultas non in quoslibet solum casus pontificios et episcopales, sed insuper in qualescumque excessus, quantumvis graves et enormes.

CAPUT XVIII.

DE PECCATIS CUM EXCOMMUNICATIONE MAJORI.

§ 1. QUÆSTIO PRELIMINARIS PRIMA. — *Quid excommunicatio et quotplex?*

627. Respondeo: Excommunicatio, quod attinet ad vocem, variis nominibus in jure appellatur; primò, *anathema*; secundò, *maranatha*; tertio, *muco episcopi*; quartò, *virga ferrea*; quintò, *mors*; sextò, *nervus ecclesiasticæ disciplinæ*. Quod autem spectat ad rem ipsam, est censura ecclesiastica, privans directè communionem fidelium. *Censura* seu pœna in delinquentium correctionem; *ecclesiastica*, quia non competit laicæ potestati; *privans directè*, ut excludantur suspensio et interdictum; *communione fidelium*, saltem aliquâ.

628. Dividitur variè; primò, in majorem et minorem. *Major* privat passivo et activo sacramentorum usu, suffragiis Ecclesiæ et cæterâ fidelium communionem. Hanc intelligunt canones et iudices, quando simpliciter excommunicationem exprinunt, ut passim DD. tradunt. *Minor* privat solo usu passivo seu receptione sacramentorum. *Major* dicitur comparatione *minoris*; quia privat communionem plurium bonorum spiritualium, et *major* delictum exigit. *Minor* vocatur comparatione *majoris*; quia contenta est *minori* pœna et delicto, ut rectè Sotus et cæteri. *Majori* affectus est iterum duplex, vitandus et toleratus: hic est, quem fideles vitare non debent; ille, quem debent, idque post concilium Constantiense in duobus casibus, videlicet cum notoriè percussit clericum, vel nominatim excommunicatus est.

629. Dividitur secundò, in *hominis*, et *canonis*, seu in illam, quæ fertur *ab homine*, et quæ à *jure*. Hæc fertur per legem, statutum, canonem: illa per præceptum, mandatum, sententiam iudicis vel superioris. Differentia inter utramque varia. Primò: quæ est à *jure*, instar juris aut legis est durabilis et perpetua, donec revocetur; quæ *ab homine*, ut in mandatis seu præceptis, moritur, moriente homine. Id tamen intellige quoad eos solum, qui censuram hactenus non incurrerunt. Alioquin, qui per sententiam sunt ex-

communicati, secundum communem doctorum opinionem non absoluntur per solam prelati vel superioris mortem, civilem aut naturalem. Secundò, excommunicatio à jure ferri solummodò potest in delictum futurum, non in præteritum; altera in utrumque. Tertiò, quæ per canonem aut legem fertur, afficit delinquentes intra territorium legislatoris, tametsi tempore lætæ legis vel delicti, non essent ejusdem subditi quoad originem vel domicilium.

630. Quæ verò per sententiam seu hominem fertur, eos solummodò comprehendit, qui erant sub judicis pronuntiantis jurisdictione. Vide Toletum, l. 1, c. 5, n. 9, et Bassæum, verb. *Excommunicatio*, n. 5. Quartò, excommunicatio, quæ fertur per statutum archiepiscopi metropolitani, non solum afficit subditos diœcesis propriæ, verum etiam suffraganeorum et totius provinciæ: lata verò per solam sententiam, non respicit nisi solos metropolitani diœcesanos. Resurgitur à nonnullis prima pars hujus resolutionis ad statutum, quod conditum fuerit in concilio provinciali.

Dividitur tertiò, in *generalem*, quæ non respicit singulare factum aut personam determinatam, et *particularem*, quæ versatur circa certas personas aut factum determinatum.

631. Dividitur quartò, in *lætæ*, et *ferendæ sententiæ*. Prior incurritur ipso facto sine denuntiatione vel sententiâ judicis. Posterior non item, quæ ideò *comminatoria* dicitur, quòd non tam ferat censuram, quam minetur, per judicem inferendam. Utriusque diversitas colligenda est ex diverso tenore canonis vel sententiæ, quo exprimitur.

Dividitur quintò, in communem, et reservatam, ejus absolutio reservatur superiori, vel propriâ et ordinariâ potestate aut voluntate, vel alienâ et extraordinariâ.

QUESTIO II. — *Quis possit absolvere à censurâ excommunicationis?*

632. Respondeo: Ab excommunicatione minori absolvit quilibet sacerdos eundem illum, quem à mortalibus.

Secundò, ab excommunicatione majori, latâ per sententiam hominis *specialem*, per se loquendo absolunt, qui eam tulit, ejus successor, superior, delegatus, et nullus alius: *Qui eam tulit*, quia per quas causas res aliqua nascitur, per easdem dissolvitur; *per se loquendo*, sunt enim varii casus in jure, quibus auctori censuræ non permittitur absolutio, *successor*, quia censetur una persona cum prædecessore; *superior*, quia omnem inferioris potestatem eminenter possidet. Intellige de superiore absoluto et pleno jure; qui enim certis duntaxat casibus superiores sunt, extra hos nequeunt solvere ligatum per inferiorem.

633. Quare archiepiscopus non potest absolvere excommunicatos à suffraganeis, nisi tempore visitationis, vel causâ per appellationem ad ipsum devolutâ, ut ex juribus constat; *delegatus*, videlicet per auctorem censuræ, successorem, superiorem. Præter hos *nullus alius* ab eadem excommunicatione, per se

loquendo, absolvit. Sayrus, Coninck, Suarez, Layman, Hurtadus, Toletus, Navarrus, Herinck. Ratio est quia nulli alteri legitur concessa hujus vinculi dissolutio; et meritò, ne judicium jurisdictio turbetur, eorumve auctoritas contemnatur: cum enim hæc censura non ferantur, nisi reo nominatim citato, expedit finiri causam, ubi inchoata est. Quapropter, si subditus diœcesis Mechliniensis, ab archiepiscopo propter aliquod crimen per sententiam excommunicatus, mutet domicilium et in aliam abeat diœcesim, non poterit absolvi à novo superiore; quia archiepiscopus ob causam in suo tribunali cœptam et non absolutam, retinet jus in excommunicatum, juxta regulam juris, quâ dicitur, præventum à judice, forum ejus in eâ causâ declinare non posse. Castropalao, de Cens., disp. 1, puncto 11, § 4, n. 9.

634. Tertiò, ab excommunicatione latâ per sententiam hominis *generalem* possunt probabilius omnes illi absolvere, qui possent absolvere ab eadem, si foret à jure lata. Covarruvias, Sayrus, Navarrus, Henriquez, Suarez, Coninck, Toletus, Layman, Avila, Hurtadus, quos citat et sequitur Castropalaus, cit. n. 10. Ratio est quia ex absoluteione hujus censuræ ab aliis factâ non perturbatur tribunal judicis ferentis.

635. Quartò, ab excommunicatione latâ à jure, si non sit reservata, potest absolvere omnis ille, qui censuratum potest absolvere à mortalibus. D. Thomas, D. Bonaventura, Gabriel, Sotus, Sylvester, Armilla, Navarrus, Henriquez, Suarez, Coninck, Vasquez, Hurtadus, Ugolinus, apud Castrop. cit., § 5, n. 3. Colligitur ex c. *Nuper*, de Sentent. Excommun., ubi redditur ratio generalis; *Quia conditor canonis, ejus absoluteionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi*. Quæ ratio cum sit generalis, censent consequenter doctores, ab omni censurâ juris, specialiter non reservatâ, posse absolvere quemlibet etiam delegatum pro mortalibus.

636. Quintò, ab excommunicatione reservatâ nemo absolvere potest, per se loquendo, præter auctorem censuræ, ejus superiorem, successorem, aut horum delegatum. Colligitur expressè tum ex dicto capite *Nuper*, tum ex naturâ reservationis. Diximus, *per se loquendo*: sunt enim varii casus, in quibus conditor canonis suam potestatem concedit aliis. Itaque

Sextò, cum in Ecclesiâ Dei custoditum semper fuerit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis,..... omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuscvis censuris tam juris, quam hominis absolvere possunt. Trid. sess., 14, c. 7. Nihilominus adhibenda cautio, ut petatur ab absolviendo juramentum comparendi coram superiore, si convalescat. Per censuras autem in Tridentino et jure, secundum doctores passim, intelliguntur illæ, quæ possunt obesse susceptioni sacramentorum et ecclesiasticæ sepulturæ.

637. Septimò, spectato concilio Tridentino, sess. 24, cap. 6, de Reform., possunt omnes episcopi absolvere ab omnibus censuris et pœnis Sedi Apostolicæ reservatis, dummodò non fuerint publicæ, neque deductæ ad forum contentiosum.

Octavò, conceditur in jure potestas episcopis, absolvendi ab excommunicatione papali quoslibet, qui corporis impotentia aut quolibet canonico impedimento non possunt adire Romanum Pontificem, c. *Ea noscitur*, c. *Quamvis*, de Sentent. Excomm. In quibus textibus etsi solummodò sermo sit de percussoribus clericorum, doctores tamen communiter extendunt ad quamlibet censuram pontifici reservatam. Navarrus, Ugolinus, Sayrus, Coninck, Hurtadus apud Castrop., n. 6.

Nonò, Gregorius XIII, bullà *Nuper*, 25 febr. 1576, concessit Belgicis episcopis amplissimam potestatem absolvendi ab omnibus penis et censuris, publicis et occultis, tam à jure, quàm ab homine latis, pro utroque foro.

§ 2. Tenor casus.

638. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi reservantur omnia delicta, quæ majorem excommunicationem annexam habent.

In Cameracensi, Coloniensi et Ruræmundensi similis clausula non exprimitur.

In Leodiensi (juxta schema nostrum) nihil habet instructio pro confessariis; sed parochiale, de sacramento poenitentiae, rubricà de casibus episcopo reservatis affirmat, quòd reserventur præter peccata nominatim expressa, omnes casus occulti, S. Sedi Apostolicæ reservati. Item excommunicatio, suspensio, irregularitas ex his provenientes; denique tamen irregularitate ex homicidio voluntario proveniente: nam hi casus episcopo sunt concessi per S. concil. Trid., sess. 24, c. 6. LICEAT EPISCOPIS.

In Mechliniensi et Namurcensi reservantur omnia delicta, quæ excommunicationem ordinario reservatam annexam habent.

§ 3. Reflexiones.

639. Non censura præcisè, sed ipsa potiùs peccata, quibus hæc connectitur, reservata sunt. Est autem perinde, dummodò sit excommunicatio major, lata sit ab homine, an à jure. Quare olim prima synodus Mechliniensis, tit. de Sacramentis, cap. 6, præter nominatos casus reservat omnia delicta, quæ excommunicationem majorem à canone vel ab homine latam, annexam habent. In eundem modum Pastorale Gandense, per omnia, inquit, peccata habentia majorem excommunicationem annexam, intellige, sive sint lata ab homine, sive à jure.

640-641. — 2. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi non requiritur ut excommunicatio sit ordinario reservata. Colligitur manifestè ex tenore verborum, quo simpliciter sermo est de delictis habentibus annexam majorem excommunicationem; id quod Pastorale Gandavense luculenter exprimit: Per omnia, inquit, peccata habentia majorem excommunicationem annexam, intellige, sive sint lata ab homine, sive à jure, etsi illæ eodem jure reservatæ non sint. Quorum verborum sensus obvius et (quantùm nobis videtur) omninò perspicuus est, reservari omne peccatum, cui major excommunicatio connectitur, sive hæc sit per legem aut statutum, sive per præceptum aut sententiam; et rursùs

si per legem aut statutum, sive per eandem legem sit reservata, sive non. Nec refert quòd in statutis et ordinatis per illust. D. Triest, tit. 5, c. 10, reserventur omnia delicta quæ excommunicationem ordinario reservatam annexam habent, quia instructio pro confessariis et Pastoralè tanquàm vicinior pastorum nomina et regula ac episcoporum voluntas ultima derogant in hæc parte decretis istis et ordinatis. Sic à contrario in decretis et statutis synodi provincialis Mechliniensis, celebratæ anno 1570, tit. de Sacram., c. 6, præter casus expressos reservantur episcopis omnia delicta quæ excommunicationem majorem à canone vel ab homine latam, annexam habent, nullà factà reservationis mentione; cum verò eadem clausula hodiè sit restricta ad excommunicationem ordinario reservatam, nemo in diocesi Mechliniensi rectè recurreret ad illud primæ synodi provincialis decretum et statutum.

642. Itaque (salvo meliori judicio) opinamur, per clausulam præfatam in diocesis Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi reservari peccata, quibus episcopus vel per statutum vel per mandatum adjungit excommunicationem majorem, sive reservatam sibi, sive communi confessario relictam. Idem videtur esse de casibus pontificiis, dùm fiunt episcopales, ex privilegio, jure communi vel consuetudine: sunt enim delicta habentia annexam excommunicationem majorem.

643. — 3. In Leodiensi, spectatà clausulà parochialis, reservantur hoc loco episcopo casus papales, in quos potestatem habet per concil. Trident., sess. 24, c. 6. Incurrunt ergo, inquit Marchant et Manigart in hunc locum, præsentem casum, qui incidunt in peccata Sedi Apostolicæ reservata, si sint occulta, ut ferè sunt simoniæ, ecclesiarum effractiones, et earundem spoliaciones, falsificationes litterarum apostolicarum et similia. Dixi, spectatà præfatà clausulà parochialis, quia instructiones confessariorum, insertæ litteris approbatoriis, peccata episcopo reservata satis articulatum et disertè numerant, omissà memoratà clausulà.

644. — 4. In Mechliniensi et Namurensi non reservantur hoc loco peccata quæ junctam quidem habent excommunicationem majorem, nisi hæc antecederet ordinario reservata fuerit. Patet ex tenore verborum, quibus præsens casus in utràque diocesi exprimitur. Repetendum autem est, quod aliquoties diximus, casum vel censuram episcopo reservari posse duobus modis: primò auctoritate et voluntate proprià, ordinarià et activà. In hunc modum excommunicatio episcopo reservata est, quam ipse motu proprio tulerit et reservaverit vel per legem, vel per sententiam. Secundò, voluntate et auctoritate extraordinarià et alienà, videlicet Romani Pontificis.

645. In hunc modum reservatur episcopo excommunicatio papalis, cujus absolutio eidem episcopo committitur sive per privilegium sive per juris dispositionem. Similem censuram pontificiam inter excommunicationes episcopo reservatas doctores simpliciter numerant; Navarrus Manualis, c. 27, n. 412, ubi et

ciat Innocentium communiter (ut inquit) receptum, et Panormitanum, Toletus, lib. 1 Summæ, c. 16, n. 6; Binsfeldius, Enchiridii, p. 5, c. 6, de Excommunicationibus reservatis episcopo. Porro synodus provincialis Mechliniensis, celebrata sub illustrissimo Mathiâ Hovio, anno 1607, tit. 5, de Sacramento Pœnitentiæ, c. 5, monet, « quòd confessarii... lectioni eorum librorum, unde necessariam sibi scientiam e hauriant, diligentissimè vacare meritò debeant, ut e pote directorii Polanci, Manualis Navarri, Summæ e Toleti, Enchiridii Binsfeldii et similium. »

646. Similiter censuram istam inter episcopales numerant Valerius Reginaldus, Praxis fori pœnit., lib. 1, cap. 11, sect. 2, n. 135; Lacroix, lib. 7, de censuris Ecclesiasticis, c. 2, dub. 4, art. 2, n. 296; Angelus, Sylvester et multi alii. Ratio horum doctorum est; quòd à tali censurâ episcopus quidem ipse absolvere possit; sed nullus confessarius episcopo inferior, sine speciali ejus commissione.

647. Ratio altera reddi potest; quia, si res consideretur paulò profundius, videtur episcopus similem censuram in actu exercitio etiam *actiâ potestate* sibi reservare: cum enim episcopo facultas datur, à casu aliàs pontificio absolvendi, tam per se, quàm per alios; tùm quidem potest episcopus absolvendi auctoritatem non solum exercere ipse, sed etiam confessariis inferioribus *speciatim* committere; quod ubi non facit, censetur concessam potestatem retinere sibi, atque adeò exercitè reservare, etiam *actiâ* et *ordinariâ* potestate.

§ 4. Corollaria.

648. — 1. Ex doctrinâ proximè allegatâ-probabilis est consequentia, quòd in diœcesibus Antuerpiensi, Buscoducensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurcensi excommunicatio reservata incurratur, vel potius reservatum peccatum, vi *illius* clausulæ, per *levem* clericis percussionem: quia *levis* clericus vel monachi percussio, et contracta desuper excommunicatio committuntur episcopo, c. *Pervenit*, de Sentent. Excom., ubi dicitur: *De his absolvendis, qui clericis non enormem, sed modicam et levem injuriam irrogârunt, tuæ fraternitatis arbitrio duximus committendum*. Navarrus, Toletus, Binsfeldius, Reginaldus, Lacroix citati. Id unum ex sæpè dictis repetendum, *levitatem* percussionis relativè spectandam.

649. — 2. Excommunicatio episcopo reservata est, non solum quæ contrahitur ob gravem clericis vel monachi percussionem, verùm etiam ex quolibet probabilius capite, quando excommunicatus laborat canonico impedimento, quominus commodè possit apostolico conspectui præsentari, ratione sexûs, statûs, ætatis, aut valetudinis. Doctores citati.

Dices: Non potest ista episcoporum clausula, *Et omnia delicta*, etc., in tantâ latitudine sumi; quia sacra congregatio cardinalium de mandato Clementis VIII, 1602, prohibuit, ne de cætero episcopi reservarent sibi casus, legi solitos in bullâ *Cænæ*, nec alios *Sedi Apostolicæ specialiter reservatos*. Ita Quaranta,

Lugo, Lesana et alii. Respondet Bosco, disp. 8, sect. 4, concl. 5, n. 79; quem vide.

3. Vi ejusdem clausulæ annexam habet excommunicationem ordinario reservatam, abortus fœtus animati, ex constitutione Gregorii XIV, de quâ supra. Doctores citati.

650. — 4. Delictum habens annexam excommunicationem ordinario reservatam, est voluntaria communicatio cum excommunicato vitando, in crimine ob quod est excommunicatus; si enim excommunicatio ipsius principalis erat reservata episcopo, participatio in illius crimine erit delictum habens annexam excommunicationem, episcopo pariter reservatam. Doctores citati.

5. Incidit in excommunicationem ordinario reservatam, qui ob articulum mortis aut justum aliud impedimentum, à reservatâ episcopo excommunicatione absolvitur per illum qui aliàs non potuisset, si, cessante impedimento, quàm primùm commodè potest, se non præsentet superiori, quò ejus mandata recipiat. Doctores citati.

6. Non videtur tamen per hanc clausulam reservari delictum separatim à censurâ ob ignorantiam delinquentis. Ratio est quia reservatur delictum habens *annexam* (ut existimamus in ipso operante) *excommunicationem majorem*.

CAPUT XIX.

DE PECCATIS MANDANTIUM, CONSULENTIUM, ETC.

§1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS.—*An et quandonam mandans aut consuens delictum, incurrat censuram aut reservationem?*

651. Revidenda sunt, quæ prolegomeno VI diximus; ex quibus respondeo inprimis: Censura vel reservatio lata in auctorem criminis, non afficit mandantem vel consulentem, nisi contineatur tacitè vel expressè tenore legis, decreti vel sententiæ. Quapropter (ut rectè monet Navarrus c. 27, n. 51) debent accuratè perpendi verba juris vel sententiæ, et diligenter observari, an extendantur ultra executores seu auctorem principalem criminis. Rursus, si ultra extendantur, reflectendum, an æquè afficiant mandantem, ac consulentem: est enim differentia considerabilis inter mandatum et consilium. *Consulere*, est hortari aliquem aut incitare in aliquid, præmonstrato comodo vel incommodo ex usu vel neglectu consilii secuturo. *Mandare* autem, est aliquem in aliquid movere et impellere imperio vel auctoritate.

652. Hinc colligit Lacroix, lib. 7, c. 1, dub. 4, n. 58, ad mandantem, non ad consulentem extendi censuram, si canon vel sententia determinet illum, *qui hoc vel illud per se vel per alterum fecerit*; extendi autem ad utrumque, si dicatur, excommunicatum, suspensum, etc., fore, *qui quomodocumque fuerit causa* hujus vel illius criminis aut delicti. Si omnibus consideratis sit dubium, an intentio superioris dirigatur in coöperantes, existimat Dicastillo cum aliis apud Lacroix citatum, faciendam esse interpretationem benigniorem. Quod si sit certum, mandantem aut consulentem, vel

utrumque decreto reservationis aut censuræ affici, iterum considerandum est, an æquè principaliter, ac ipse executor; an verò magis principaliter hic, minùs principaliter illi. Porro minùs principaliter, et accessorie fertur censura vel reservatio in cooperantes, quando superior seu legislator movetur præcipuè ab ipsà turpitudine actûs vel effectûs, v. g., homicidii, quod quia vult impediri, ideò sub eadem pœnâ, sed *indirectè* prohibet consuli vel mandari; tùm verò æquè principaliter fertur in cooperantes, quando lex aut legislator movetur à propriâ mandati vel consilii turpitudine, etiam sine ordine ad ipsam executionem; seu quando *directè* et gratiâ suâ mandatum vel consilium censurat seu reservat. Hinc

653. Respondeo secundò: Si decretum reservationis aut censuræ respiciat magis principaliter executorem, accessorie et indirectè cooperantes, non incurrunt censuram aut reservationem mandans aut consulens, nisi sequatur effectus, qualicumque causâ vel occasione impediatur. Navarrus citatus. Glossa, Clement. Si quis suadente, verbo *Mandaverit*; Sylvester, Tabiena, Sayrus apud Bassacum, verbo *Censura*, n. 14. Ratio est quia mandatum vel consilium in illo supposito non est completum maleficium. Unde, ut supra diximus ex Navarro, mandans cuiuspiam etiam centies percutere clericum, non excommunicatur, si non sequatur percussio.

654. Tertiò si censura vel reservatio afficiat æquè principaliter cooperantes, ac executorem, incurritur à mandante et consulente, etsi mandatum vel consilium revocetur, aut non sequatur effectus. Omnes citati cum Lacroix, n. 60. Ratio est quia mandatum et consilium in casu sunt actio consummata, prohibita secundum se sub peccato reservato vel censurâ. Exemplum superius adductum est in mandante interfici aliquem per assassinos; qui statim excommunicatus est, etsi non sequatur effectus mortis.

Quartò, qui determinato ad maleficium hodiè committendum, mandato vel consilio persuadet, ut differat in octiduum, non incurrit reservationem aut censuram decretam in mandantem aut consulentem, sive accessorie sive principaliter. Ratio est quòd propriè loquendo nec mandat nec consulat, ut fiat maleficium, sed potius ut non fiat, saltem infra octiduum; sperans futurum ut interea temporis ad se redeat malefactor, remisso, v. g., aut subsidente furore.

655. Quintò, aliud videtur dicendum si quis mandato vel consilio causa sit ut reipsà anticipetur delictum. Navarrus, Molina, Vasquez, apud Lacroix, n. 65. Oppositum docet Dicastillo cum nonnullis aliis; quia si supponatur malefactorem ad delictum committendum prorsus determinatum esse, qui mandat vel consulit anticipari, non attingit, inquit, substantiam actûs, sed modum seu circumstantiam.

Sextò, sive censura aut reservatio respiciat mandantem aut consulentem accessorie, sive principaliter, incurritur ab utrovis, si efficaciter influat in effectum, tametsi ejusdem effectûs neuter sit causa sine quâ non, quatenus aut ipse executor suâ sponte delictum

commisisset, aut mandans vel consulens alter non defuisset.

656. Septimò censura vel reservatio decreta in mandantem, sed accessorie, non incurritur, si mandatum seriò ac tempestivè revocetur, monito desuper mandatario, quantumvis postea sequatur effectus. Ratio est quia hic jam non sequitur auctoritate mandantis, sed solâ voluntate executoris. An idem est de consulente? — Respondeo: Non semper: est enim (sicut supra diximus) differentia inter mandatum et consilium, quòd mandatum influat in effectum, mandantis imperio, signato vel exercito, quo mandatarius omninò solvitur per revocationem. Consilium vero movet persuasione commodi ex malefacto secuturi, quæ quamdiù immanet animo consiliarii, frustranea et inefficax fuerit consilii revocatio.

§ 2. Tenor casûs.

657. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Gandavensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi nihil de hoc casu.

In Cameracensi et Ruræmundensi reservantur peccata mandantium, consulentium, auxilium et favorem præstantium in hæresi, homicidio, incendio, maleficiis supra dictis.

§ 3. Reflexiones.

658. — 1. Non solum in Cameracensi et Ruræmundensi, verum etiam in diocesisbus cæteris incurrunt casum reservatum, qui auxilium præstant in ipsam actionem principalem, physicè et personaliter adjuvantes et concurrentes ad committendum incendium, homicidium, maleficium, hæresim. Ratio quia sicuti participans in actione furtivâ, fur est; ita participans in incendio, homicidio, maleficio, hæresi, est propriè incendiarius, homicida, maleficus, hæreticus.

659. — 2. In omni diocesi incurrunt casum etiam specialiter reservatum, fautores, receptatores ac defensores hæreticorum, nisi ab excommunicatione excusentur ob ignorantiam, seu defectu pertinaciæ. Ratio, quia favor, receptatio, defensio hæreticorum, est casus pontificius, primo loco reservatus in bullâ Cœnæ, ubi sic legimus, § 1: *Excommunicamus et anathematizamus ex parte Dei omnipotentis... omnes et singulos hæreticos... eorumque receptatores, fautores et generaliter quoslibet eorum defensores.* Debet autem favor, receptatio vel defensio præstari hæretico quatenus tali, seu in causâ hæresis; quod potest fieri duobus modis: primò omissione, secundò commissione. *Fautores* omissione sunt, qui ex officio obligati connivent, nec contra hæreticos procedunt juxta c. *Ad abolendum*, de Hæreticis. Commissione autem *fautores* sunt, qui favent verbis, literis, factis, laudando justitiam et innocentiam hæreticorum, prætendendo injustitiam episcoporum vel inquisitorum, suppeditando victum, comæatum, hospitium, arma vel media, quibus declinent manus et pœnas competentis judicis.

660. — 3. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Mechliniensi, Namurcensi, quod attinet incendium (de abortu non loquimur amplius) committunt peccatum reservatum mandans, consulens ac demum

quilibet moraliter influens in effectum consummatum; quia licet in iisdem diocesisibus non fiat mentio expressa de mandante, consulente, auxilium vel favorem præstante, ut in duabus diocesisibus memoratis, nihilominus episcopi utuntur termino, in utrumque sensum æqualiter intelligibili, videlicet tam quod attinet causalitatem principalis seu executoris, quam cooperantium. Vide Prolegomenon 6 et caput 11.

4. In Leodiensi et Gandavensi casum non incurrit mandans, consulens, consentiens in causâ homicidii, incendii, maleficii. Ratio est: quia neque hic neque alibi, neque tacite neque expressè in illius diocesisibus peccatorum illorum reservatio extenditur ad cooperantes. Idem est de Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Mechliniensi, Namurienci, si, ut statim diximus, excipias incendium.

§ 4. Corollaria.

661. — 1. In nullâ diocesi, ne in ipsâ quidem Cameracensi vel Ruræmundensi incurrit casum reservatum, qui mandat, consulit, consentit vel favorem præstat in sodomîâ, simoniâ, apostasiâ, falsitate circa litteras, vel monetam, etc. Ratio, quia tantum quatuor genera peccatorum specificantur. Excipe juxta primam reflexionem, auxiliantem per influxum physicum, personalem et immediatum in actionem reservatam, v. g., falsitatem circa litteras vel monetam, etc.

2. Casu reservato tenetur in Cameracensi et Ruræmundensi, non solum qui alterum physicè adjuvat ad committendum incendium, homicidium, maleficium, aut moraliter impellit per mandatum vel consilium; verum etiam, qui ignem, gladium, phyltrum malefactori scienter tribuit, etsi de cætero nullam partem habeat in actu reservato.

3. Aliter loquendum de illo qui favet hæretico, quatenus amico vel consanguineo extra materiam hæresis; quod hoc non sit favere hæretico formaliter considerato.

4. Idem de illo qui hæretico, homicidæ, incendiario, malefico mandat, consulit, consentit, auxilium vel favorem præstat ad distinctum seu disparatum delictum, v. g., sodomîæ, raptus, stupri, adulterii, perjurii, blasphemîæ, etc.

662. — 5. Mandans, consulens vel consentiens, in nullâ diocesi videtur committere peccatum reservatum, etiam quod attinet quatuor peccatorum genera sæpius memorata, nisi effectus reipsâ secutus fuerit, seu nisi mandatum, consilium, consensus, in effectum, realiter secutum et consummatum influat. Quare non erit locus casui reservato, si executor ex suâ parte satis determinatus, non moveatur consilio vel mandato; item si mandatum vel consilium tempestivè et efficaciter revocetur; ac denique si principalis ad se reversus, mutato proposito, homicidium, incendium, maleficium non exequatur. Ratio est quia decretum reservationis videtur cooperantes tantum afficere accessorie seu indirectè. Quare mandatum, consilium, etc., quæ et quatenus præsentî reservatione afficiuntur, supponere videntur actionem principalem positam et consummatam; non enim, ut ita loquar,

abstractim reservatur mandatum, consilium, etc., sed cum relatione ad actum executoris; quia in diocesisibus Cameracensi et Ruræmundensi (in cæteris nulla desuper quæstio seu difficultas) reservantur *peccata mandantium, consulentium, auxilium et favorem præstantium in hæresi, homicidio, incendio, maleficiis supra dictis*, id est, supra expressis et reservatis, atque adeo cum effectu positis et consummatis.

CAPUT XX.

DE PERCUSSIONE PARENTUM.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — Quæ obligatio filiorum in parentes?

663. Respondeo: Tenetur filius jure divino et naturali honorare parentes. Constat manifestè ex sacrâ Scripturâ, Exodi 20, v. 12: *Honora patrem tuum et matrem tuam*. Quod præceptum, formaliter positivum, virtualiter negativum, convenienter (ut observat S. Thomas, 2-2, q. 122, art. 5, 0.) numeratur primum secundæ tabulæ, quia Deum proximè sequuntur parentes, tanquam principium particulare et secundarium existentie nostræ. Parentes igitur primario intelliguntur qui nos carnaliter genuerunt, præter quos multi sunt, inquit Catechismus Romanus, quos loco parentum colere et venarari debemus, vel potestatis, vel dignitatis, vel utilitatis vel præstantis alicujus muneris et officii nomine. Honor autem iisdem debitus, secundum omnes theologos in tribus punctis consistit, amore, obedientiâ, reverentiâ.

664. Amor exigit 1° ut filius parentibus nullum malum aut velit aut faciat. 2° Ut actu positivo diligat, non solum benè volens, sed etiam benè faciens, quantum vires permittunt, in quavis eorum necessitate. 3° Ut caveat et propulset omnem eorum injuriam, damnum aut nocumentum. Amoris officio deest filius et mortaliter peccat, suppositâ deliberatione et quantitate materiæ, qui parentibus malè precatur; de malo eorum gaudet, de bono tristatur; qui eos corde, ore, vel opere affligit, contemnit, subannat, irridet; qui verbis injuriosis, contumeliis, maledictis afficit; qui negligit succurrere necessitati tum spirituali, tum corporali, etc. Intellige semper deliberatè et seriò et in materiâ notabili. Vide S. Script., Prov. 20, v. 20; item 23, v. 22, item 30, v. 17; Exodi 21, v. 17, ubi poena mortis decernitur in eum qui *maledixerit patri suo vel matri*.

665. Obedientia requirit ut filius in omnibus licitis et honestis, ad curam paternam pertinentibus, perfectè impleat voluntatem parentis, idque sub peccato ex genere mortali. Vide S. Scripturam, Ephes. 6, v. 1, 2, 3; Coloss. 3, v. 20; Ecclesiastici 3, v. 1, 2, 3; Proverb. 1, v. 8. Ratio fundamentalis sumitur ex jure divino naturali, quo tenentur parentes educare filios in Dei timore ac disciplinâ, et instruere in iis quæ sunt salutis et honestatis. Vide S. Scripturam, Ephes. 6, v. 4. Hæc autem parentum obligatio inutilis et nulla fuerit, nisi supponatur in filiis obediendi debitum correlativum. Huic debito repugnat, et est peccatum mortale omnis filiorum inobedientia, rebellio, contu-

macia contra expressa et seria mandata parentum, nisi excusent materiæ levitas, inadvertentia vel negligentia quædam humanæ fragilitatis. Sumitur ex Scripturis, Roman. 1, v. 30, inter illos quos tradidit Deus in reprobum sensum, numerantur *parentibus non obediens*. Item 2 ad Timoth. 3, v. 2, inter peccata gravissima, quæ circa mundi finem futura sunt, recenseatur inobedientia filiorum. Item Deut. 21, v. 18, decernitur poena lapidationis in *filium contumacem et protervum, qui non audiat patris aut matris imperium*.

666. Reverentia postulat, ut filius juxta regulas honestatis et morem gentis, parentibus debitam et competentem venerationem ac respectum exhibeat. Vide S. Scripturam, Tobiae 4, v. 4; Ecclesiastici 7, v. 29; Deuteronom. 27, v. 16, maledictus dicitur qui non honorat, non veneratur patrem et matrem.

667. Huic obligationi quatuor modis filii deesse possunt, defectu, signo, verbo, facto. Defectu censentur irreverentiam facere, qui consueta secundum patriæ consuetudinem, urbanitatis et submissionis officia non impendunt. Verbo irreverentes sunt, qui verbis durioribus, inurbanis, contumeliosis alloquuntur, aut aliorum risui seu ludibrio exponunt. Quare maledictus est Cham in suis filiis, Gen. 9, v. 25, quod nudata patris verenda non solum non operuerit, sed nuntiavit fratribus in irrisionem. Signo irreverentiam faciunt, qui per cachinnos, subsannationes, gesticulationes, simulatos eorum actus, presentibus vel absentibus illudunt, de ejusmodi legimus Proverb. 30, v. 17: *Oculum qui subsannat patrem, et qui despiciit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilæ*. Demum facto irreverentiam irrogat qui parentes percutit, quantumvis levisimè, aut etiam solummodò manum vel instrumentum levat ad percutiendum, peccato semper mortali, nisi excuset inadvertentia, jocus aut moderamen inculpatæ tutelæ. Ita communiter doctores, Filliucius, tract. 28, part. 2, c. 1, n. 17; Reginaldus, Praxis fori poenit., l. 20, c. 2, n. 24; Sporer, tract. 3, in 4, Præcept. decal. c. 5, sect. 1, n. 52; Toletus, c. 1, l. 5, n. 9; Navar. c. 14, n. 12, et cæteri.

668. Ratio est quia licet similia sint tantum venialia contra justitiam respectu cæterorum, sunt tamen mortalia contra pietatem respectu parentum, et ab ejusmodi actionibus tanquam graviter peccaminosis abhorret natura rationalis. Quare merito in sacris literis Exodi 21, v. 15, statuitur, ut *qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur*.

669. Irreverentia autem omnium gravissima committitur per parricidium, scelus tam enorme, ut veteres (teste Cicerone pro Roscio Amerino) nullam pro eodem poenam decreverint, existimantes, in naturam rationalem non posse cadere. Postea jure civili ordinatum, ut parricidis per virgas sanguineas primum cæsis, deinceps os et caput obvolvantur; tum culeo insuantur eum gallo gallinaceo, cane, simiâ et viperâ, atque ita in mare vel amnem proximum demittantur: videlicet tanquam bestiis quam hominibus similio-

res, et indigni cælo, dum vivunt, terrâ, dum moriuntur.

§ 2. Tenor casus.

670. In Antuerpiensi dicitur: *Injectio (manuum) violenta et gravis in proprios patrem et matrem, avum et aviam facta*.

In Buscoducensi: *Injectio violenta cum læsione in parentes facta*.

In Cameracensi: *Injectio violenta manûs in patrem, matrem, avum, aviam, proavum, proaviam, vitricum, novercam*.

In Coloniensi: *Injectio manuum violenta in parentes cum læsione*.

In Gandavensi: *Injectio manuum violenta et deliberata in parentes cum læsione*: quod ita exponitur in Pastoralibus: *Per injectionem manuum, etc., intellige injuriosam cum læsione in patrem, matrem, avum, aviam, proavum, proaviam, vitricum et novercam*.

In Leodiensi: *Injectio manûs in parentes*.

In Mechliniensi et Namurcensi: *Injectio manuum violenta deliberato proposito cum læsione in parentes facta*.

In Ruræmundensi: *Injectio violenta manûs in patrem, matrem, horum majores, vitricum et novercam*.

§ 3. Reflexiones.

671.—1. In omni diœcesi requiritur *Injectio manuum violenta*. Quid autem hoc nomine intelligatur, rectius determinari posse non videtur quam ex communi theologorum et canonistarum opinione, in c. *Si quis suadente* 17, q. 4, ubi Innocentius II anathematis vinculo subjicit qui manus violentas in clericum vel monachum injecerit dicens: *Si quis suadente diabolo... in clericum vel monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat*. Itaque quod Innocentius II, per violentam manuum injectionem in clericum vel monachum intelligit ad effectum canonis, idem rectè dicitur intelligere episcopus per injectionem manuum violentam in parentes et alios, ad effectum reservationis.

672. Quare dicimus per violentam manuum injectionem intelligi quamlibet injuriosam et mortaliter peccaminosam violentiam respectu personæ parentum et aliorum superius expressorum, factam manu, pede, brachio, genu proximè vel mediante instrumento. Itaque quod exprimitur *manus*, non est ad excludendum cæteras partes corporis, aut percussorem quæ instrumento fiat; sed quia *manus* sunt ordinarium et magis paratum medium similis violentiæ. Ita passim doctores interpretantes canonem *Si quis suadente*. Toletus, l. 1, c. 31, n. 4; Navarrus, c. 27, n. 77; Castropalao, de Censuris, disp. 3, puncto 23, § 2, num. 2; Bassæus, verbo *Excommunicatio* 7, § unico, num. 2; Reginaldus, lib. 1, num. 105; Herinex, de Censuris ecclesiasticis, disp. 6, q. 2, § 14, num. 58; Filliucius, Lesana, Barbosa, Suarez et innumerabiles alii.

673.—2. In omni diœcesi requiritur ut percussio sit voluntaria, formaliter et materialiter injuriosa et

cum proposito deliberato. Quapropter ubilibet à casu reservato excusant agentis ignorantia, impotentia mentis per phrenesim, somnium, ebrietatem, motus, ut vocant, primò primus seu passio subitanea prævertens voluntatem et libertatem, ac demùm necessitas inculpatæ tutelæ aut justæ defensionis.

674. — 3. Sed dubitatur qualis et quanta debeat percussio esse, ut censeatur reservata; an videlicet sufficiat mortalem esse comparativè, id est, spectatâ habitudine seu qualitate agentis et patientis; an verò requiratur ut percussio in se considerata sit gravis, adeò ut independenter à conditione seu conjunctione percussi et percutientis, percussio mortalis esset, etiam respectu alterius cujuscumque hominis. Ratio dubitandi est; quia, ut supra dictum, magna videtur esse affinitas inter percussorem parentum in ordine ad incurrendam reservationem, et inter percussorem clericorum vel monachorum in ordine ad incurrendam censuram. Atqui ad hanc requiritur ut percussio sit secundùm se seu absolutè mortalis, ut omnes doctores tradunt; ergo.

675. — Respondeo: In Buscoducensi, Cameracensi, Coloniensi, Gandavensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi, Ruræmundensi, ad reservationem sufficit quæcumque violentia etiam absolutè levis, dummodò graviter injuriòsa parentibus. Castropalao, de Sacram. Pœnitent., tract. 25, disp. unic., puncto 15, n. 10; Gambarupta, de Cas. res., fol. 241, n. 2; Barbosa, de Officio et Potest. episc., parte 3, alleg. 51, n. 113; Henno, in Reflexionibus ad casus Cameracenses. Ratio redditur ab auctoribus adductis, quia omnis percussio, etiam in se levis et modica, mortalis est respectu parentum (quidquid sit de vitrico, novercâ, etc.), si fiat cum injuriâ formali ac materiali et sufficienti deliberatione, idque per decalogum, antea denter ad reservationem episcopi et ullam legem positivam. Vide Navarrum, Filliucium, Richardum, Reginaldum, Herinx, Suarez, Trullench.

676. Itaque adsunt in supposito omnia (ut Castropalaus arguit) ex hac parte requisita ad casum reservatum; adest enim percussio seu violenta manuum injectio in parentes, mortaliter peccaminosa, cum deliberato proposito, etc. Hinc fluit responsio ad argumentum principale oppositæ opinionis seu potiùs rationem dubitandi: patet, inquam, disparitas inter percussorem clericum vel monachum in ordine ad incurrendam censuram et percussorem parentum in ordine ad reservationem: quia quælibet percussio, in se et absolutè levis ac modica, non est mortalis respectu clerici, atque adeò nec materia censuræ; at omnis parentum deliberata percussio est peccatum mortale, idque prorsus enorme, ac proinde materia reservationis.

677. Excipitur tamen diœcesis Antuerpiensis, quòd illic reservetur injectio violenta et gravis, quo videtur significari, non sufficere percussorem qualemcumque eo ipso quo fuerit deliberata et violenta, sed insuper ex mente reservantis seu ad effectum reservationis requiri, ut secundùm se gravis fuerit.

678. — 4. In Antuerpiensi, Cameracensi, Leo-

diensi, Ruræmundensi nulla requiritur læsio corporalis. Secus est de Buscoducensi, Coloniensi, Gandavensi, Mechliniensi et Namurcensi. Porro læsionem continent, 1° mutilatio; 2° fractura membrorum; 3° dislocatio juncturarum; 4° vulneratio vel scissura aut notabilis contusio. Læsio tamen non videtur esse productio sanguinis è naribus vel gingiva per pugnus, v. g., in faciem impactum; tumor nasi vel oculorum aut modica capillorum evulsio.

679. Ratio, quia communi hominum voce et sensu, qui simile aliquid fecit aut passus est, non dicitur læsisse aut læsus esse. Quòd si quæras qualis et quanta requiratur læsio præter percussorem in quinque diœcesibus ultimò nominatis; respondeo sufficere quamlibet veri nominis læsionem, comparativè gravem, quantumvis aliàs secundùm se levem et modicam.

680. — 5. In Antuerpiensi reservatio non extenditur ultra secundum gradum lineæ rectæ ascendentiæ, quia debet, ut reservetur, manuum injectio fieri in patrem, matrem, avum vel aviam. In Cameracensi et Gandavensi extenditur reservatio usque ad tertium gradum consanguinitatis in lineâ rectâ ascendentiæ; quia dicitur, reservatam fore injectionem violentam manuum in patrem, matrem, avum, aviam proavum, proaviam. In Cameracensi, Gandavensi, Ruræmundensi peccatum reservatum committunt privignus et privigna percutientes vitricum vel novercam. In Buscoducensi, Coloniensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi requiritur, ut injectio manuum fiat simpliciter in parentes, vel, ut paulò explicitius addit Ruræmundensis, in patrem, matrem, horum majores.

681. Hinc nascitur questio, quid in diœcesibus proximè memoratis vocabulo parentes simpliciter posito intelligatur, id est, an solus filius vel filia in primo gradu lineæ rectæ descendentiæ incurrat casum reservatum, si percutiat patrem aut matrem in primo gradu lineæ rectæ ascendentiæ; an verò etiam nepos et neptis percutientes avum vel aviam, privignus et privigna percutientes vitricum et novercam, gener et nurus percutientes socrum vel socerum; vel tandem generatim quæritur quorum percussio præter patris et matris, in vim istius vocabuli parentes censeretur debeat reservata.

682. Respondeo primò: Nomine parentum simpliciter posito intelliguntur non solum pater et mater à quibus proximè generamur, verum etiam horum majores, à quibus mediâtè descendimus. Omnes de hac re scribentes. Constat ex l. Appellatione, ff. de Verb. significatione, ubi dicitur: Appellatione parentis non tantum pater, sed etiam avus et proavus, et deinceps omnes superiores continentur; sed et mater et avia et proavia.

683. Respondeo secundò: Nomine parentum non intelliguntur vitricus et noverca. Contrarium sustinet Chapeauville. Steyaert autem ab hac difficultate præscindit, solummodò dicens: Reservatur etiam in diœcesi Mechliniensi injectio manuum violenta cum

læsione in parentes facta, puta, in patrem, matrem, avum, aviam, etc., ubi relinquit ambiguum, an per *et*, etc., intelligat solos ascendentes consanguineos, avo et aviâ superiores, an insuper affines. Nobiscum tenent amplissimus D. Van Vyve, § 40, de Injectione maritum, n. 1; Arsdalein, Correct. in hunc casum. Marchant, c. 6, n. 4; Lacroix, l. 6, p. 2, n. 1646; Barbosa, part. 3, alleg. 51, n. 114, citans Navar., Ferer., Lælium, Zech., Gambarupt. Ratio nostra et illorum est quod per *parentes* propriè et strictè loquendo intelligantur soli generantes proximè vel remotè quales non censentur vitricus et noverca respectu privigni et privignæ.

684. Respondeo tertio: Nomine *parentum* non intelliguntur socer et socrus. Contrarium doce tamplissimus Van Vyve, Chapeauville, Notau. Nobiscum tenent iidem, Marchant, Barbosa, Lacroix, Arsdalein et cæteri, ab illis citati. Ratio est eadem quæ responsionis præcedentis; ut enim vitricus et noverca non generant privignum vel privignam, ita nec socer aut socrus generum vel natorum. Quare videntur loqui inconsequenter qui comprehendunt sub nomine *parentum* socrum et socrum, excludentes interim vitricum et novercam: nec enim dabitur inter utrosque differentia, nisi materialis et ad rem impertinens, ut videre poteris, § 5, presentis capituli.

§ 4. Corollaria.

685. — 1. In nullâ diœcesi reservatur injuria formalis tantum, consistens in affectu, proposito intentione aut irritò conatu percussoris, puta quia pater declinat ictum, aut manus percussoris violenter reprimitur.

2. In nullâ pariter diœcesi sufficit injuria materialis tantum aut minus deliberata, v. g., quando filius, nepos, etc., ignoraret, parentem, avum, etc., esse quem percutit, vel quando manus per calorem iracundiæ præcederet voluntatem.

3. Item, si injuria sit tantum verbalis per improperia, sarcasmos aut scommata paterno respectui graviter repugnantia.

686. — 4. Idem de injuriâ reali per minas intentatâ, vel per timorem, elevatâ manu, incussum sine effectu persecutionis.

5. Similiter nullibi incurrit casum reservatum filius qui patrem, ex phrænesi, ebrietate, furore injustum vitæ aggressorem reprimat seu repellit, quantum satis est et requiritur ad declinandum manus invasoris. Aliter loquendum, si aliter clabi potens, excedat voluntariè et deliberatè moderamen inculpatæ tutelæ.

6. In omni diœcesi incurrit peccatum reservatum qui parentem mutilat, occidit, vulnerat. lædit, etc. Nec excusabit titulus correptionis, ad emendandos mores corruptos parentis.

7. In Antuerpiensi, Cameracensi, Leodiensi, Ruremundensi reservatione teneretur filius qui spueret in faciem parentum, aut aquam, pulverem, etc., cum mortali et gravi absolutè injuriâ, in faciem vel caput parentum injiceret. Vide doctores in canonem *Si quis suadente*.

687. — 8. Item in iisdem diœcesibus, si filius vestimentum, quo parentum alter induitur, cum impetu et violentiâ, ex affectu vindictæ aut contumeliæ, laceraret. Non tamen qui vestem quâ actu non induuntur, aut rem aliam eisdem non adherentem, puta, librum, equum, domum, laceraret, auferret, occideret, incenderet; quemadmodum qui simile aliquid committeret respectu clerici, non incideret in excommunicationem canonis. Ratio est quia non est percussio, veluti ad quam requiritur, ut realis injuria redundet in personam. Vide doctores in canonem *Si quis suadente*.

9. Item ibidem incurrit casum qui parentes vel eorum alterum graviter et meritò invitum, per physicam violentiam detinet, aut equum cui insidet eorum alter, freno prehensum, cum pertinaciâ et animo injuriandi, sistit. Vide doctores in citatum canonem.

688. — 10. Item, si quis parentes incarceraret, domum vel cubiculo includeret ad injuriam.

11. Item, si filius rem quampiam cum furore et gravi violentiâ, ex eorum manibus eriperet, etsi nulla sequeretur læsio corporalis.

12. Quantum attinet ad quinque corollaria præcedentia, aliter loquendum est pro diœcesibus Buscoducensi, Coloniensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurcensi, in quibus præter percussorem, requiritur læsio corporalis.

13. In nullâ diœcesi committit peccatum reservatum, percussiens socrum vel socrum; quia nullibi exprimuntur ac de cætero non sunt *parentes*, nec *vitricus* vel *noverca*.

689. — 14. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Leodiensi, Mechliniensi et Namurcensi non incurrit casum privignus aut privigna percussiens et ledens vitricum vel novercam. Aliud dicendum de Cameracensi, Gandavensi, Ruremundensi.

15. In Antuerpiensi non tenetur lege reservationis pronepos vel proneptis, percussiens aut ledens proavum vel proaviam. Aliter loquendum de aliis diœcesibus.

16. In nullâ diœcesi committit actum reservatum, mandans aut consulens percuti et ledi patrem, matrem, avum, aviam, proavum, proaviam, vitricum vel novercam, nisi supponas læsionem vel percussorem occisivam.

§ 5. Objectiones solutæ

690. Objicies contra reflexionem ultimam circa finem: differentia inter vitricum et novercam ex unâ, et socrum ac socrum ex alterâ parte est quod non eadem utri que adhibenda sit reverentia: parentes namque uxoris magis solent honorari et honorandi sunt, quàm vitricus et noverca, utpote principium vitæ, saltem uxoris et prolium utriusque; et sic quodam sensu principium vitæ percutientis; vir enim et uxor censentur quodammodo unum corpus... vitricus autem et noverca non sunt ullo modo principium vitæ percutientis, nec ita honorandi.

691. Respondeo. Differentiam, ut supra dictum.

plus quàm materialem non videmus. Negamus autem, non esse utriusque eandem reverentiam exhibendam. Negamus parentes uxoris seu socerum et socrum magis honorari solere, quàm vitricum et novercam. Sunt excedentia et excessa. Et quavis verum foret, quòd hi magis, quàm illi honorari solerent, non esset idèò, quòd socrus et socer magis accederent ad rationem *parentum*, quàm vitricus et noverca; sed quia invito non datur socer aut socrus, quemadmodum invito et relucianti dari potest et sapissimè datur vitricus vel noverca: id est, sicut proprio et libero amore eligitur uxor aut maritus respectivè, sic eadem libertate assumuntur et agnoscuntur parentes mariti vel uxoris respectivè, id est, socer aut socrus.

692. Atverò vitricus et noverca, suà, non privigni aut privignæ voluntate matrimonium ineunt, atque idèò sæpè invitis dantur. Quod autem additur, socrum et socrum reipsà magis honorandos esse, quàm vitricum et novercam, quantumvis verum foret, ad rem non faceret: non enim hoc queritur, an socer et socrus venerandi et honorandi sint, necne an magis vel minùs quàm vitricus vel noverca; sed an potius parentes sint. Sic malè argueret, qui vellet percussionem avunculi potius reservatam esse, quàm nepotis, eò quòd avunculus magis quàm nepos honorandus sit: cum enim neuter sit *parens* alterius, neutrius percussio reservatur: non obstante debito inæquali respectùs seu venerationis.

693. Dixi, *quantumvis v. rum esset*; nec enim ex ullo capite nobis constat, socrum et socrum magis honorandos esse quàm vitricum et novercam. Certè id non ostenditur per rationem in objectione allegatam, videlicet quòd socer et socrus sint principium vitæ, respectu generi et nurùs, non autem vitricus et noverca, respectu privigni et privignæ: quod inde probat auctor objectionis; quia juxta Apostolum, uxor et maritus, per matrimonium consummatum fiunt una caro et unum corpus, adeòque parentes uxoris vel mariti respectivè fiunt aliquo sensu parentes utriusque, id est, generi et nurùs.

694. Verùm non advertit auctor objectionis, quòd eadem ratio, eodem modo probet, vitricum et novercam, esse parentes privigni et privignæ: ut enim per matrimonium consummatum, fiunt una caro et unum corpus filius tuus et uxor ejus seu nurus tua, ita per simile matrimonium, fiunt una caro et unum corpus, pater tuus et uxor secunda ejus seu noverca tua: atque adeò, sicut prior carnis et corporis unitas sufficit, ut *quodam sensu* sis *generans* sive pater respectu uxoris filii seu nurùs; sic similis corporis et carnis unitas sufficiet in casu altero, ut sis *genitus* sive *filius* respectu uxoris patris tui seu novercæ tuæ. Clarissimè è in exemplis. Catharina est filia legitima Petri et Joannæ. Init Catharina matrimonium cum Paulo. Manifestum est quòd Paulus verè et propriè non sit filius Petri et Joannæ, cum nunquàm ab iisdem reverà productus sit.

695. Interim cum fiat, per matrimonium consummatum, Paulus una caro cum Catharinà, hinc fit, ut

sicuti Catharina est propriè filia Petri et Joannæ, sic *quodam sensu* Paulus (quatenis unus vel una caro cum Catharinà) censetur filius eorumdem. Exemplum secundum. Catharina vidua est vera mater Pauli; init eadem Catharina matrimonium cum Petro; manifestum est quòd Petrus verè et propriè non sit pater Pauli, eò quòd Paulum verè et propriè nunquàm produxerit. Interim cum fiant per matrimonium consummatum una caro Petrus et Catharina, hinc sicuti Catharina est verè et propriè mater ipsius Pauli, sic *quodam sensu* Petrus est pater ipsius Pauli. Atque adeò à primo ad ultimum, eodem modo et fundamento, quo gener et nurus, propter unitatem carnis et corporis, ex matrimonio proveniente, censentur geniti à socero et socru, censentur pariter à vitrico et novercà geniti privignus et privigna, id est, utrique impropriè.

CAPUT XXI.

DE PERJURIO.

§ 1. QUESTIO PRÆLIMINARIS PRIMA. — *Quid juramentum et quotuplex, ac qui ejus comites?*

696. Respondeo: Juramentum est invocatio divini numinis, ad fidem faciendam seu promissionem firmandam, vel generatim, in confirmationem veritatis. Vide S. Thomam, 2-2, q. 89, art. 1. *Invocatio* ponitur loco generis; quia etiam per orationem invocatur Deus. Dicitur autem *invocatio*, non *enuntiatio*; nam enuntiare, quòd Deus, v. g., sit testis omnium, non est jurare; sed asserere rem evidentem, quæ ad fidem et scientiam pertinet. Similiter dictum aut scriptum aliquid confirmare testimonio aut verbo Dei, non est jurare, quia est tantum divini testimonii enuntiatio, non invocatio. Dicitur denique, *ad fidem faciendam, etc.*, quæ particule significant differentiam: nam licet oratio pariter Deum invocet, non tamen ut testem, sed adiutorem. Hinc sequitur juramentum esse actum Religionis, quæ protestamur infallibilem Dei veracitatem, quatenis in defectum veracitatis humanæ, invocatur divina, tanquàm omnis controversiæ punctum, finis et terminus. Vide S. Thomam cit. O.

697. Porro juramentum variè dividitur: primò ex parte formæ, in *contestatorium*, et *execratorium*. Contestatorium est, quo Deus simpliciter vocatur in testem; execratorium, quo insuper invocatur in vindicem, si contigerit deesse veritatem. Secundò dividitur *ratione materiæ*, in *assertorium*, *promissorium*, *comminatorium*. Assertorio juxta nomen ejus asseritur, id est, negatur vel affirmatur aliquid præsens vel præteritum. Promissorio promittitur aliquid futurum. Comminatorio juratur pœna alicui inferenda. Tertiò *ratione circumstantiarum*, aliud est *judiciale*, aliud *extra-judiciale*; aliud *simplex*, aliud *solemnè*. Hoc fit cum certà quâdam solemnitate, v. g., tactis Evangelio, cruce, altari, pectore sacerdotis, etc., illud sine illà circumstantiâ. Quartò *ratione modi*, in *tacitum*, *expressum*, *absolutum*, *conditionatum*.

698. Denique ad licitè jurandum, tres vulgò comites requiruntur, veritas, justitia, judicium. Veritas in

actu jurantis; justitia in objecto juramenti; judicium in motivo jurandi. Exigit veritas, ut verum sit, quod juratur, si non realiter et objectivè, saltem moraliter certà jurantis opinione. Exigit justitia honestatem objecti, ut Dei sanctitas non statuatur testis et medium actus peccaminosi. Exigit judicium discretivum jurantis, ut nomen Domini non assumatur in vanum.

QUÆSTIO II. — *Quid perjurium et quale peccatum?*

699. Responsio facilis est ex jam dictis: colligitur enim, perjurium improprie et generaliter sumptum, esse juramentum illicitum, defectu cujuscunque comitis: ut si quis ex levi aut nullà causà interponat divinam auctoritatem, aut actum vel propositum peccandi, invocato Dei testimonio firmet. Perjurium autem proprie sumptum, est juramentum, cui deest jurata veritas, sive interim sit contestatorium, execratorium, assertorium, promissorium, comminatorium, simplex, solemne, tacitum, expressum, absolutum, conditionatum.

700. Brevius, perjurium strictè sumptum describitur, *mendacium juramento firmatum*. S. Thomas, q. 98, art. 1, quia, cum perjurium proprie sit juramentum cui deest formalis et jurata veritas, seu cui subest falsitas scienter et exterius expressa (S. Thomas ad 1), cumque falsitatem scienter exprimere, sit contra mentem loqui, sequitur quòd perjurium proprie sumptum sit juratum mendacium. Porro ad mendacium sufficit quòd homo aliud ore exprimat aliud corde judicet, quantumvis vocalis propositio sit conformis objecto realiter considerato; ita ut ad naturam mendacii sufficiat realis vel existimata falsitas, seu difformitas vocalis propositionis ad objectum, prout substat loquentis judicio. Id autem quatuor potissimum modis contingit: 1° quando quis scit vel existimat aliquid non esse verum, et nihilominus dicit esse verum; 2° quando scit vel existimat esse verum et affirmat esse falsum; 3° quando scienter dicit dubium, quod est certum; 4° quando certum, quod dubium.

701. Hinc colligitur malitiam perjurii strictè sumpti in eo consistere quòd Deus statuatur testis mendacii seu falsitatis, quatenus exercitè affirmatur testari Deum quod noscitur aut putatur esse falsum, cum gravi injurià et præjudicio divinæ veracitatis. Imò verò homo faciet injuriam homini, si affirmet hunc scienter testari aut esse paratum ad testandum aliquam falsitatem.

QUÆSTIO III. — *An juramenti promissorii violatio sit peccatum mortale in materià levi?*

702. Certum est inprimis committi perjurium semper mortale, si, cum emittitur juramentum desit jurantis animus et intentio præstandi promissum, quantumvis exiguum; pro quo doctores passim observant ad juramentum promissorium duplicem requiri veritatem, præsentem scilicet et futuram; què enim jurat, v. g., se Petro donaturum equum, duo præstat; unum asserit, alterum spondet. Asserit se in præsentem seriò et ex animo procedere; spondet se in futurum pso effectu præstiturum quod promittit. Defectus ve-

ritatis prioris non recipit gradus ex parte materiæ, sed semper mortalis est: juramentum enim promissorium, quà parte asserit in actu exercito præsentem veritatem, reverà est assertorium cujus proinde regulas et naturam sequitur. Porro defectus veritatis in assertorio juramento non recipit majus et minus juxta materiæ proportionem, ut omnes docent.

703. Secundò certum est, et apud omnes indubitatum, suppositis aliàs supponendis, veritatem futuram graviter obligatoriam esse, si materia gravis sit; neque ullus est auctor, quamcumque sequatur sententiam circa controversiam principalem, qui oppositum teneat. Quapropter solummodò quæritur an semper peccet mortaliter, qui deliberatè non implet materiam levem juramenti promissorii, seriò et ex animo præstiti? Cajetanus, quem sequitur Covarruvias cum nonnullis aliis, materiam levem dividit in totalem et partialem: hæc est pars exigua materiæ juratæ, illa totum objectum juramenti. Omissionem materiæ levis partialis existimat venialem esse, totalis non item.

704. Ratio discriminis est quòd materia partialis et levior sit levioris momenti, quando impletur reliquum materiæ juratæ; totalis verò, licèt pariter secundum se sumpta sit modica, fiat tamen considerabilis, quatenus est totum objectum juramenti, quod ejusdem totalis materiæ, quantumvis exigue omissione redditur simpliciter falsum. Verum hanc differentiam doctores communiter non recipiunt, volentes, eandem utriusque materiæ levis rationem esse, atque adeò utrobique peccari aut mortaliter, aut tantum venialiter. Ratio est quia hæc differentia non habet locum in voto, ejus transgressio semper venialis est si omittatur materia undequaque levis, sive totalis sive partialis. Item non habet locum in juramento assertorio, cujus violatio semper est gravis, si desit veritas circa materiam quantumvis levem, totalem vel partialem. Vide Suarez, Aragonium, Malderum citandos.

705. Tertiò certum est juramentum promissorium posse cadere non solum in promissionem strictè dictam, Deo vel homini factam; sed etiam in simplicem assertionem de futuro: possum enim futurum aliquid simpliciter asserere sine promissione, ut constat, cum affirmatur futurum necessarium, pena alicui inscenda, factum alterius futurum, etc. Ergo etiam potest juramento firmari assertio de futuro, v. g., propositum melioris vitæ, ingrediendi religionem, deserendi, certum lusum vel consortium. Primum est proprie promissorium, ultimum minus proprie: utrumque exigit (suppositis supponendis) non solum serium asserentis aut promittentis animum, sed etiam rei juratæ executionem, nisi (quod rarius) jurantis intentio sisteretur circa solam promissionis vel assertionis seu propositi præsentem veritatem. Vide Suarez, l. 2, de Juramento promissorio, c. 1, n. 11; Sanchez l. 3, c. 9, n. 5; Castropalao, tract. 14, disp. 1, puncto 2, n. 9. His notatis,

706. Respondeo, salvo iterum judicio meliori, juramenti promissorii ritè præstiti transgressionem materiæ proportionari, atque adeò venialem esse, si ma-

teria, quæ omittitur, sit levis, totalis vel partialis. Suarez, de virtute et statu Religionis, tract. 4, de Juramento, lib. 3, c. 16, n. 9; Navarrus, Manualis, c. 12, n. 10, et c. 18, n. 7, revocans sententiam quam ante tenuerat, et dicens hanc esse magis receptam, à quâ non est recedendum, inquit, sine efficaci textu aut ratione, quæ hic non inveniuntur. Sylvius, 2-2, q. 98, art. 3, concl. 4; Azorius, Instit. moral., tomo 1, l. 11, c. 5, q. 3; S. Antoninus, 2 p., tit. 10, c. 4, § 1; Sanchez, lib. 3 Moral., c. 4, n. 25; Coninek, de Sacram., disp. 22, dub. 7, n. 53; Aragon, 2-2, q. 98, art. 3; Castropalao, tract. 14, disp. 1, puncto 6, n. 8; Malderus, 2-2, tract. 10, c. 6, dub. 5; Tannerus, tomo 3, disp. 5, q. 5, dub. 1, n. 25; Barbosa, de Officio et Potestate episcopi, parte 3, allegat. 51, n. 22; Sylvester, verbo *Juramentum*, 4, q. 1; Layman, lib. 4, tract. 3, c. 14, n. 6; Filliucius, tomo 2, tract. 25, c. 12, n. 356; Sporer, tract. 3, in 2 præcep. Decal., c. 1, n. 157, dicens esse communionem doctorum; Lacroix, lib. 3, p. 1, n. 305; Emmanuel Rodriguez, Summæ parte 1, c. 191, concl. 5; Sotus, l. 8, q. 1, art. 7; Petrus de Ledesma, tract. 11, c. 3; Diana, parte 4, tract. 4, resol. 70; Angelus, verbo *Juramentum*, 5, n. 41; Graffius, l. 2, c. 8, n. 8, et plurimi alii apud citatos.

707. Probatur primò : Si juramenti promissorii violatio semper mortalis esset, foret ideò quòd adducatur Deus in testem utriusque veritatis, præsentis et futuræ, ut proinde quilibet utriusvis veritatis in quantalibet materiâ defectus constituat perjurium strictè sumptum : atqui Deus non adducitur in testem veritatis futuræ, sed potiùs in sponsorem et fidejussorem.

708. Probatur subsumptum : testimonium enim seu testificatio propriè non datur, nisi de veritate præteritâ vel præsentî; veritas autem futura seu propositio de futuro contingenti aut promissio, fidejussione aut pignore, firmari solet, non testimonio, nisi ut constet de contractâ obligatione : sic enim cum homo hominem vocat in testem cujuscumque propositi sui, cujuscumque promissionis vel contractûs, id aliâ ratione non fit, nisi ut testetur veritatem præsentem, id est, initium contractum, susceptam obligationem, etc., ac demùm, ut suâ gravitate et auctoritate urgeat susceptæ coram se obligationis executionem, v. g., init aliquis promissionem sponsalitiam coram rege aut principe; hic non adducitur in testem matrimonii reipsâ secuturi, sed intentionis et obligationis matrimonium incundi; interim præsentia et testimonium regis dat robur et firmitatem contractui, quatenus noverunt contrahentes, injuriam se regi facturos, si sine causâ contractum violent, quem in ipsius, tanquàm testis præsentia celebrârunt. Sic item cum parochus aut testis alius assistit matrimonio, testatur quidem contractum ipsum et inde resultantem obligationem non adulterandi, sed hujus obligationis executionem suo testimonio non attingit. In hunc modum Deus, si per juramentum adducatur in testem propositi, voti, promissionis de adulterio non committendo, donandâ eleemosynâ, etc., testis est propositi, testis est voti,

testis est promissionis, testis demùm est obligationis coram se invocato contractæ; ipsam verò ejusdem obligationis adimpletionem futuram, etiam ex mente jurantis testari non videtur.

709. Interim ex intentione jurantis divinum testimonium invocatur in quamdam futuræ executionis assecurationem, quatenus divini nominis in testem vocati gravitas et majestas est instar pignoris aut fidejussionis, urgens perpetuò et obligans jurantem ad executionem, non quidem sub peccato perjurii strictè sumpti, sed irreverentiæ et infidelitatis, atque adeò sub divinâ indignatione; meritò enim indignatur Deus juxta materiæ proportionem, sine causâ non impleri contractum seu obligationem, cujus testis fuit, et in Dei auctoritatem committit jurans, si non impleat quod iuravit, quatenus contemnit fidejussorem suum, et divinum nomen, quod loco pignoris interposuit, suâ inconstantia parvipendit. Cum autem diximus respectu veritatis futuræ Deum invocari per juramentum tanquàm fidejussorem, ne ita intelligas, quasi instar fidejussoris strictè dicti in se recipiat obligationem præstandi rem juratam in defectum jurantis; sed per quamdam analogiam, quatenus per suam providentiam in se recipit, punire jurantem, si desit juramento suo, non solum tanquàm desertorem promissi, sed etiam tanquàm reum irreverentiæ et violatæ religionis. Vide, quæso, Suarez, Castropalao, Sanchez, Aragon, Malderum citatos.

710. Dices aliud esse de Deo, aliud de homine vocato in testem futuræ veritatis : homo enim cum certam præscientiam futuri contingentis non habeat, non potest invocari tanquàm de facto testis et præscius futuræ executionis. — Respondeo cum Suarez, Deum in juramento promissorio non invocari tanquàm præscium, sed tanquàm testem. Jurantes non invocant Deum, tanquàm prævidentem ea quæ futura sunt, sed tanquàm videntem ea quæ fiunt, et vindicem injuriæ suo nomini inferendæ per transgressorem juramenti. Quare præscientia in hoc proposito se habet merè materialiter, nec necessaria est ex naturâ juramenti, sed ex Dei infinitate : fac enim per mentis abstractionem, Deum non esse infallibiliter præscium futurorum contingentium, poterit nihilominus per juramentum promissorium invocari ratione majestatis ac dignitatis suæ, ad cujus honorem pertinet, ut quod in ejus præsentia concluditur, impleatur. Suarez.

711. Dices 2° : Disparitas faciendâ est inter juratam assertionem de futuro, et juratam promissionem. — Respondeo, disparitatem variâ esse, sed quæ in rem præsentem faciat, nullam aliam, nisi quòd in primo casu juramentum proximè incidat in assertionem, propositum, intentionem; in altero autem casu in promissionem.

712. Probatur secundò : si semper mortalis esse juramenti promissorii violatio, deberet hæc esse perjurium propriè sumptum, quod ex parte materiæ non recipit gradus mortalis et venialis malitiæ. Atqui non est strictè dictum perjurium. Probatur subsumptum; quia secundum S. Hieronymum in cap. 4, Hierem., et

D. Thomam, q. 98, art. 1, pejerare est mentiendo jurare, seu strictè dictum *perjurium diffinitur esse mendacium juramento firmatum*. Atqui qui juramentum promissorium ritè et cum debità intentione præstitum, deinceps non adimplet, non mentitur. Probatur subsumptum; non mentitur, cum jurat, ut certum est et supponitur. Non etiam, cum juramentum non implet: nihil enim dicit, nihil facit vel omittit contrarium menti vel opinioni suæ. Omittit juratam materiam aut potius ipsius adimpletionem: verùm hæc ipsa omisso conformis est potius, quàm difformis intentioni, quæ statuit et proponit, juramentum transgredi.

713. Dices: quanquàm non mentiatur linguâ seu verbis, mentitur opere et facto; quia omittit aut facit contra obligationem suam, contra mentem et intentionem, quam habere deberet: reddit falsam propositionem, quam enuntiavit, cum juramentum præstitit; ergo mentitur opere et facto. — Respondeo negando antecedens, ad cujus probationem dico, nihil adferri, quod vel probabiliter suadeat intentum principale: quia qui votum, aut promissionem homini factam et injuratam violat, facit contra mentem et intentionem, quam habere deberet: reddit falsam propositionem, quæ votum vel promissionem expressit; atqui interim non mentitur verbo vel facto. Probatur subsumptum ex S. Thomâ, 2-2, q. 110, art. 3, ad 5, ubi dicit: *Qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur; quia non loquitur contra id quod gerit in mente: si verò non faciat, quod promissit, tunc videtur infideliter agere per hoc, quòd animum mutat*. Adversativa verò continet manifestam antithesim, quæ significatur, mentiri quidem, qui aliquid promittit, nisi habeat animum faciendi quod promittit; non mentiri, sed reum esse infidelitatis, seu *infideliter agere, qui non facit quod promissit...*, per hoc, quòd animum mutat.

714. Probatur tertio; quia Deus in proposito nec adducitur nec adductus est in testem propositionis, (ut loquar cum Suarez et aliis) formaliter falsæ, sed tantum materialiter: quo casu sicuti non mentitur homo, sic nec mendacii testis statuitur vel invocatur Deus. Propositionem materialiter falsam intelligimus, quæ repugnat objecto; formaliter, quæ insuper intentioni vel judicio proferentis.

Probatur assumptum: inprimis non adducitur Deus in testem falsitatis formaliter, (ad sensum datum) cum juratur: non etiam, quando non impletur juramentum; quia licet jurans non implendo juramentum peccet formaliter et materialiter contra fidelitatem aut reverentiam divini nomini debitam; non enuntiat tamen, nec facit propriè et formaliter falsam juratam propositionem suam.

715. Probatur: hæc enim propositio, v. g., *juro me infra triduum vel trimestre solviturum debitum pecuniarium*, est vera vel falsa, dum profertur; non verò, dum deinceps solvitur aut negligitur debitum: quia propositio de futuro contingenti, est vera, vel falsa, dum profertur, antequàm ejus objectum in ipsâ executione ponatur vel omittatur; alioquin propositio de

futuro contingenti, quoad veritatem et falsitatem manebit suspensa, donec sequatur executio, quod ridiculum est. Inferitur; ergo quando jurans cum debità intentione, mutato postea proposito non præstat rem juratam, tum non facit formaliter falsum suum juramentum, sed propositionis antea materialiter falsæ ponit terminum. Itaque si jurans non impleat in executione juramentum, inde sequitur, cum juravit, propositionem ejus fuisse falsam, sed materialiter, eò quòd non esset secutura executio juramenti; adeoque Deum fuisse adductum ad testandum propositionem materialiter falsam, et formaliter veram; quod non magis repugnat ejus veracitati, quàm si juretur proposito de præterito, materialiter falsa, formaliter vera. Confirmatur: qui juramentum promissorium præstat, non solum in actu exercitio jurat se habere animum exequendi rem promissam, verum etiam se esse executurum. Ergo propositio jurantis tunc est vera, si sit executurus, vel falsa, si non sit executurus. Porro tum non est falsa formaliter, id est, spectatâ jurantis intentione; ergo tantum materialiter, id est, spectato objecto. Igitur à primo ad ultimum propriè non redditur falsa postea, quando non impletur juramentum. Ita Suarez.

716. Probatur quarto: quia in juramento promissorio duplex quidem juratur veritas, præsens et futura, sed una dependenter ab aliâ, id est, veritas futura non juratur absolutè, secundum et se quatenus realiter futura; sed relativè ad intentionem præsentem jurantis, quod optimè declarat Tannerus cit., n. 25, dicens: Promissum juramentum præstans, aliud non videtur facere, quàm velle, quantum in se est, pro eo quidem tempore, quo jurat, ut Deus testimonium præbeat, tum præsentis ipsius proposito, quod de re faciendâ concepit, tum ipsi rei futuræ, non absolutè, sed quatenus eam pro tempore planè et sub ipsius divini nominis reverentiâ faciendam decernit. Quod dum quis facit, obstringit se quidem eo ipso pro rei gravitate, ut, quantum in se est, rem promissam faciat, ob interpositam scilicet divini nominis invocationem, ne irreverenter et frustra Deum testem fecerit; attamen secus faciens, non propterea præstat, ut, quantum in se est, Deus sit falsum testatus, quia non absolutè, ut dixi sed pro eo quidem tempore, quatenus quod promissit, omninò futurum putabat, divinum testimonium ad persuadendam promissæ rei futuritatem invocavit. Unde jam secus quàm constituerat, faciens, peccat ille quidem, dum à voluntate Deum testem sui promissi constituendi quasi recedit, nec implendo rem juratam, honorem divini nominis tueri; sed hoc ipso tamen, quo ab eâ voluntate recedit, Deum falsi testem non constituit. Ita Tannerus.

717. Confirmatur hoc argumentum 1º statuendo paritatem inter juramentum promissorium, et asseritorium de præterito. Qui jurat asseritivè veritatem præteritam, non jurat eandem tanquàm ipso effectu existentem pro præterito, sed jurat veritatem præteritam, seu pro tempore præterito existentem, quatenus substat præsentis judicio moraliter certo ipsius

jurantis. Petrus, v. g., jurat, quòd solverit debitum suum pecuniarium abhinc mense, juramentum non supponit verè et reipsà factam esse solutionem, neque cadit supra solutionem quatenùs ipso effectu datam vel præstitam, sed cadit supra solutionem præteritam, quatenùs hæc substat præsentì judicio et fidei jurantis. Ergo pariter cùm aliquis promissoriè jurat veritatem futuram: non jurat eandem tanquàm futuram realiter et absolutè, sed jurat futuram cum relatione, quatenùs substat præsentì intentioni jurantis. Petrus, v. g., jurat se post mensem soluturum debitum pecuniarium, juramentum non supponit in ipso effectu securam solutionem finito mense, neque cadit supra solutionem, quatenùs sic futuram, sed cadit supra solutionem futuram, quatenùs hæc substat præsentì judicio et intentioni jurantis. In utroque casu habetur præsens judicium vel intentio; in utroque objectum æqualiter remotum, in uno quidem pro tempore præterito, in altero pro futuro.

718. Confirmatur 2°: Si rectè consideretur, in illo assertorio juramento duplex invenitur veritas, de præsentì et de præterito; sicut invenitur duplex in promissorio, de præsentì et de futuro: ut enim in juramento promissorio tacitè invocatur Deus in te-tem præsentis intentionis et voluntatis, adeò ut committatur perjurium, si desit præsens intentio seu voluntas jurantis, ita in illo assertorio tacitè invocatur Deus in testem præsentis judicii moraliter certi, adeò ut committatur perjurium, si desit simile judicium jurantis. Rursùs sicut in juramento promissorio invocatur Deus in testem veritatis future, sic in illo assertorio, præterite. Atqui veritas præterita in assertorio non juratur, nisi dependenter et cum relatione ad veritatem præsentem; ergo veritas futura in promissorio non juratur, nisi dependenter et cum relatione ad præsentem.

719. Dices 4° disparitatem esse, quòd ille, qui jurat veritatem præteritam, nihil circa eandem possit, casu quo non subsistat, cùm in præteritum non detur potentia; qui autem juravit promissoriè rem futuram, potest efficere ut subsistat quod juravit. — Respondeo quòd assignata disparitas se tenet ex parte materiæ; alioquin nullo modo inde efficitur ut mentiatur potius aut falsum dicat vel pejeret, qui juramentum promissorium non implet, cùm possit, quàm qui assertorium implere non potest.

720. Ostenditur manifesto exemplo in assertionem non juratà de præterito, et promissione similiter non juratà de futuro. Suppono, inquam, quòd Petrus sine juramento asserat se solvisse debitum suum abhinc mense; suppono quòd Paulus sine juramento promittat se soluturum suum debitum post mensem. Non mentitur Petrus, si certò existimet quod affirmat, tametsi reipsà suum debitum non persolverit. Non mentitur Paulus, si seriò intendat quod promittit, tametsi reipsà suum debitum non persolvat, ut sanctus Thomas supra citatus docet. Atqui tamen Petrus non potest factum reddere quod infectum est: Paulus verò præstare potest quod promissit. Ergo hæc disparitas

est insufficiens ad evincendum mendacium unius potius quàm alterius. Illoc solum sequitur ex allegatà disparitate, Paulum peccare et infideliter agere, si non impleat, quod potest ac debet; ubi interim Petrus, cùm nihil possit in præteritum, nullatenùs peccat; at unum potius mentiri quàm alterum nullatenùs sequitur. Idem dico in casu juramenti assertorii et promissorii, videlicet ex allegatà disparitate nihil ampliùs consequi quàm (quod à nemine in dubium revocatur) jurantem promissoriè obligatum esse ad implendum juramentum; aliàs peccaturum, infidelem fore et injurium divino nomini invocato ubi assertoriè jurans similem obligationem non incurrit: mendacio autem peccaturum unum potius quàm alterum, nullo modo evincitur.

721. Deinceps, etsi ille qui falsum de præterito bonà fide juravit, posset per impossibile efficere ut subsistat pro præterito quod juravit, non erit ad hoc obligatus sub peccato perjurii; dummodò supponatur quòd seriò et ex animo existimaverit quod et quando juravit: quia etsi non efficeret in supposito ut subsistat quod juravit; nihilominùs habuisset et retineret omnem veritatem, quam habere deberet præstitam ab eo juramentum, quatenùs substat ejus judicio; quod satis foret ut juramentum perpetuò maneat ritè et legitimè præstitum. Igitur quòd jurans promissoriè teneatur implere quod juravit, non est ad evadendum perjurium strictè dictum, sed quia adimpletionem urget divini nominis invocati majestas sub peccato infidelitatis et irreverentiæ.

722. Dices 2°. Ut ritè instituat paritas inter juramentum assertorium de præterito, et promissorium de futuro, debet materia juramenti assertorii considerari pro tempore juramentum antecedente, sicut materia promissorii consideratur pro tempore juramentum subsequente. Supponamus itaque Petrum, hominem labilis aut pertusæ memoriæ, debitorem 100 florenorum. Si hodiè non solvat, prævidet progressu temporis faciliè futurum ut debitum memorià elabatur, atquè adeò fortè etiam juret (quanquàm bonà fide, id enim supponendum est, ut sit paritas) falsò solutionem. In hoc supposito videtur Petrus obligari ad solutionem anticipatam sub peccato perjurii. Respondeo negando quòd obligetur: si enim (nisi solutione anticipatà) perjurium committeret, id foret quia ejus periculo se exponeret; atqui periculo perjurii non exponitur, qui animo sic constitutus est, ut omninò nollet deliberatè jurare falsum, tametsi prævideat posse aliquando fieri ut per errorem invincibilem juret quod non est verum. Probo, quia si propositum expressum facerem jurandi (suppositis aliàs supponendis), promissoriè etiam illud, quòd à parte rei futurum est falsum, dummodò (dùm juro) per bonam fidem et invincibilem ignorantiam judicavero esse verum, nemo me justè arguet perjurii, etiam in seò affectu.

723. Probatur quintò, quia alioquin pleraque juramenta promissoria, etiam cùm emittuntur, erunt perjuria, idque sive postea impleantur, sive non impleantur

tur. Probatur: Nam committit perjurium, non solum qui scienter jurat quod falsum est, verum etiam qui jurat tanquam certum quod tantum probabile est et incertum. Atqui juramenti promissorii executio realis et in effectu plerumque incerta est; ergo in hanc ipsam objective consideratam juramentum promissorium proximè non potest cadere. Minor probatur: certa potest esse præsens jurantis intentio; certa pariter executio juramenti pro supposito quo duraverit jurantis intentio; certa iterum executio secutura, in quantum substat jurantis intentioni et voluntati; ipsa verò adimpletio juramenti secundum se spectata, nullo modo; novit enim jurans se hominem et instabilem esse, habere libertatem postquam juravit, peccare posse, à priori proposito recedere posse, id est, posse facere quod mille alii fecerunt et faciunt, seu liberè omittere quod juravit, quantumvis firmissimam adimplendi voluntatem habuisset. Jurat aliquis, supponamus, Rosarium quotidianum in honorem Deiparæ, vel jurat, se anno integro mortaliter non peccaturum. Estne certus peccatum nullum mortale totius anni spatio reipsa committendum esse? Estne certus nullo totius anni die Rosarium intermittendum esse? Non loquor de intermissione inculpatà propter oblivionem, dispensationem aut impedimentum jurantis, sed de mortaliter peccaminosa.

Dices: Satis est quòd jurans firmiter statuatur juramentum exequi et certus sit de executione vi præsens moraliter certæ dispositionis animi. — Respondeo: Hoc volo certam duntaxat esse executionem juramenti, quatenus substat jurantis intentioni, atque adeò sicuti certitudo non cadit in veritatem, nisi quatenus præsenti jurantis judicio ac voluntati subordinatam, sic neque juramentum. Vide Castrop., n. 7, objectiones autem præcipuas § 5.

§ 2. Tenor casus.

724. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Cameracensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurcensi, et Ruræmundensi, nihil de hoc casu.

In Coloniensi, reservatur *perjurium manifestum*.

In Leodiensi, *solemne perjurium*.

§ 3. Reflexiones.

725. — 1. Perjurium episcopis de consuetudine reservari, testatur Glossa, c. 2, de Pœnit. et rem. in 6, dicens: « solent episcopis reservari pœnitentiæ omnium publicorum enormium criminum, oppressio-
nis filiorum ex proposito vel ex casu, cujuscumque homicidii, falsi testimonii vel falsi instrumenti, perjurii, incestus, corruptionis monialium, coeuntis cum brutis, etc. » Nihilominus consuetudinem non esse universalem, certum est vel ex hoc casu; qui in duabus tantum ex novem diœcesibus reservatur, et ne hoc quidem secundum totam suam latitudinem; quia in utràque restringitur: in unâ debet esse perjurium *solemne*, in alterâ *manifestum*.

726. — 2. Cæterum differentia notabilis est inter perjurium *solemne*, ut dicitur in Leodiensi, et *manifestum*, ut in Coloniensi: sunt enim planè disparata. Potest perjurium *solemne* esse, et non *manifestum*:

potest contra *manifestum* simul et *simplex* esse. De perjurio solemnè nihil restat dicendum; de manifesto autem dubitari potest, an eodem sensu accipiatur hoc loco *manifestum*, quo supra, quando de adulterio.

727. Ratio dubitandi est, quòd, licet communiter accipiatur sensu ibidem explicato, sit nihilominus ejusdem vocabuli acceptio altera apud Prosperum Fagnanum in 1, part. 3, Decretal., de Cohabit. Cleric. et mul., c. *Vestra*, ubi n. 64, dividit *manifestum* in illud, quod opponitur notorio ac penè occulto, et in illud, quod opponitur omninò occulto. Est autem *penè occultum* (ut n. 48, Fagnanus loquitur) singularis et privata insinuatio ex scientiâ et certo auctore proveniens. *Ominò occultum* (ut habet n. 45) dicitur, quod nullâ ratione probari potest. *Manifestum*, prout distinguitur ab omninò occulto, est omne probabile, quod duo saltem testes noverunt. — Resp., *manifestum* eodem, quo ante, sensu accipiendum, videlicet prout opponitur *notorio ac penè occulto*, seu prout est species *publici*. Ratio est primò, quia hæc acceptio est magis usitata et favorabilis, atque adeò vel hoc titulo in rebus odiosis præferenda.

728. Secundò, quia in Agendâ diœcesis Coloniensis, impressâ anno 1720, fol. 58, n. 51, enumeratis ex ordine casibus reservatis subditur: « Quos casus (exceptis adulterio et perjurio) quantumlibet occultos, dummodò non merè interni fuerint, reservationi episcopali subjacere, recentè in edicto desuper per diœcesim promulgato declaratum fuit. » Ubi cum dicitur, *casus cæteros reservari, quantumlibet occultos, dummodò non merè interni fuerint*, significatur, eosdem casus reservados esse, etsi solummodò uni vel alteri innotuerint: cum verò excipiantur adulterium et perjurium, innuitur hoc ipsum non sufficere, quod attinet duo illa peccata statim expressa.

§ 4. Corollaria.

729. — 1. In nullâ diœcesi incurrit casum reservatum, qui jurat sine judicio vel justitiâ. Ratio est, quòd defectus solius juratæ veritatis constituat perjurium strictè sumptum.

2. Idem videtur dicendum de perjurio infidelitatis, dum videlicet juramentum promissorium seriò et ritè præstitum, mutato deinceps proposito non adimpletur, idque sive materia sit gravis sive levis. Ratio est quia non est perjurium propriè et strictè sumptum: quanquam committatur peccatum grave, si materia gravis sit.

3. Idem videtur esse, si quis pejeret ex metu mortis aut alterius notabilis incommodi, injustè incusso. Vide Aversam, q. 17, sect. 1; Herinex, disp. 6, q. 1, n. 11; Graffium, etc.

730. — 4. In Leodiensi non videtur incurrere casum adulter, quamvis per adulterium graviter delinquat in juramentum promissorium, quo solemniter promisit fidelitatem conjugi, idque cum juramento super baptismo suo, et super jure, quod prætendit ad regnum cælorum, etc., prout habet forma sollemnis præscripta in parochiali Leodiensi. Vide Jacobum Marchant in hunc casum.

5. Idem est pro diœcesi Coloniensi, quaecumque committatur perjurium, quamdî est occultum.

6 Si perjurium (idem est de adulterio et similibus, quorum similis ratio) in uno loco *manifestum*, in alio sit occultum, etiam sine proximo periculo brevi secuturæ divulgationis ulterioris, non potest, (quod diœcesim Coloniensem attingit) in loco ultimo remitti sine potestate in reservata. Suarez, Castropalao, Loth apud Lacroix, l. 6, p. 2, n. 158. Ratio, quia quod uno loco est *manifestum*, simpliciter et absolute est *manifestum*, et solummodò *occultum* secundum quid.

731. — 7. Si quis in diœcesi Coloniensi absolvatur à perjurio adhuc *occulto*, per confessarium, qui non habeat potestatem in reservata, et interim perjurium postea *manifestum* fiat, manet directè absolutus, sine onere seu obligatione iterùm confitendi admissio pro reservatis; quia peccatum eo tempore, quo remissum est, non erat reservatum, nec confessario in idem peccatum pro illo statu consideratum adempta jurisdictione. Idem est de adulterio. Idem de homicidio (ut suprâ diximus) spectato ante effectum mortis. Henriquez, Fagundez, Diana, Aversa, Dicastillo apud Lacroix citatum, n. 1694. Cùm tamen homicidio annexa sit irregularitas, hæc postea incurretur. Idem plerique dicunt, si censura connexa sit.

732. — 8. Quòd si tale peccatum ante publicationem supponatur remissum esse per solam contritionem, probabilius est quòd, secutâ publicatione seu potius manifestatione, sit reservatum: quia, licet culpa amplius non existat, quando jam *manifestum* est, tamen cùm peccatum illud adhuc debeat directè absolvi, hæc potestas absolvendi jam sublata est communi confessario. Quod magis valet, si ante secutum talem effectum culpa esset retractata per solam attritionem, quidquid in contrarium dicant Homobonus, Bordonus, Aversa apud Lacroix cit.

9. In utrâque diœcesi committit peccatum reservatum, qui (suppositis aliàs supponendis) jurat aliquid tanquàm certum, verum, probabile, quod putat dubium, falsum, improbabile. Dixi, *suppositis aliàs supponendis*, id est, si tale perjurium in unâ diœcesi *solenne*, in alterâ sit *manifestum*.

733. — 10. Idem in eodem supposito, si quis rem etiam leviolem falsò juret juramento assertorio. Ratio, quia sive materia sit magna sive exigua, æqualiter adducitur Deus in testem indivisibilis falsitatis.

11. Idem in eodem supposito, de juramento promissorio, si destituatur præsentis veritate: id est, si quis juret, v. g., se infrâ triduum soluturum debitum pecuniarium 10 assium, sine intentione adimplendi: quia Deum in testem invocatur præsentis suæ voluntatis et intentionis, quæ non subsistit.

12. Idem in eodem supposito de juramento *calumnie*, quod ferè continet sequentia, primò, quòd putes te bonam causam tueri; secundò, te interrogatum à iudice veritatem dicturum; tertio, non adhibiturum scienter falsas probationes; quartò, non prorogaturum fraudulentè litem: quintò, nihil contra legis pro-

hibitionem promisisse vel promissurum alicui causâ litis.

734. — 13. Casum in nullâ diœcesi videtur incur-
rere, qui jurat exterius sine animo jurandi: ut enim non potest consistere votum vel contractus sine animo votendi vel contrahendi, quidquid exterius fuerit perpetratum, ita nec juramentum, atque adeò nec verum et propriè dictum perjurium. Vide Herincx, part. 3, tr. 4, disp. 6, q. 3, n. 22.

§ 5. Objectiones solutæ.

735. — 1. Objicies contra corollarium secundum et resolutionem tertie quæstionis: Facienda distinctio est inter juramentum promissorium latè sumptum, id est, à promissione separatum, et juratam promissionem, seu juramentum promissorium strictè sumptum. Jurata promissio non cadit proximè in rem futuram, sicuti juramentum promissorium improprie sumptum; jurata enim promissio habet aliquid à re futurâ distinctum, in quod possit directè cadere, scilicet promissionem; nihil simile habet juramentum promissorium improprie sumptum. — Respondeo: Sicut juramentum promissionis, seu promissorium strictè dictum, cadit proximè in promissionem, sic juramentum propositi, seu promissorium latè dictum, cadit proximè in propositum: utrumque eodem modo, in rem futuram. Vide doctores citatos, signanter Suarez et Castropalaum.

736. — 2. Objicies: Quando juratur promissio, nullo modo videtur juramentum cadere in executionem seu rem futuram. Probatur: Promissio tota præsens est, nullo modo futura; ergo juramentum afficiens promissionem, respicit rem præsentem, non futuram. Confirmatur: Promissio est præsens fidei datio de re aliquâ præstandâ; igitur promissio seu donatio fidei distinguitur realiter ab executione, atque adeò in vim juratæ promissionis non potest dici jurata executio. — Respondeo disparitatem nullo modo subsistere. Admittimus juramentum sic posse jungi promissioni, ut hanc non urgeat pro futuro, sed solum asserat pro præsentem; at in eundem modum potest propositum vel simplici assertioni de futuro, juramentum jungi. Utrouque casu juramentum erit simpliciter assertorium, neutro promissorium, de quo præsens quæstio. Utrumque igitur juramentum, quatenus est promissorium, cadit proximè in veritatem præsentem, id est, propositum ac promissionem; remotè in futuram, id est, executionem.

737. — 3. Objicies: Facit contra promissionem homini vel Deo factam, qui non adimplet quod Deo vovit vel homini promisit; ergo pariter facit contra juramentum suum, qui non adimplet quod juravit. — Respondeo tam consequens quàm antecedens nemini esse dubium. Votum, promissio, juramentum, apud omnes, nemine excepto, theologos, obligant ad præstandum quod vovetur, promittitur, juratur; obligant autem juxta materie promissionem, id est, graviter, si sit gravis, leviter, si duntaxat levis. Sicuti verò votum vel promissio non obligant ad executionem sub peccato mendacii, ut docet S. Thomas cita-

tus, sic neque juramentum. Porro sine mendacio impossibile est strictè dictum perjurium, ut idem S. Thomas citatus disertè innuit.

4. Objicies S. Thomam, 2-2, q. 89, art. 7, O, ubi dicit: *Sicut... juramentum, quod est de præterito vel de præsentì, debet habere veritatem, ita et juramentum promissorium de his quæ sunt fienda à nobis in futurum. Et idèò utrumque juramentum habet quendam obligationem, diversimodè tamen; quia in juramento, quod est de præterito vel præsentì, obligatio est non respectu rei quæ jam fuit vel est, sed respectu ipsius actus jurandi, ut scilicet juret id quod jam verum est vel fuit, sed in juramento quod præstatur de his quæ sunt fienda à nobis, obligatio cadit è contrario super rem, quam aliquis juramento firmavit: tenetur enim aliquis, ut faciat verum esse id quod juravit, alioquin deest veritas juramento.*

758. Respondeo, auctoritatem D. Thomæ, si quid evinceat, habere locum non solum in jurato proposito, verum etiam in juratà promissione; hæc enim propriè est juramentum promissorium. — Respondeo secundò nihil verbis allegatis asserere D. Thomam, quod non ambabus manibus amplectamur; neque ullus est ex auctoribus superius adductis (cùm tamen eorum varii ex professo scribant in Summam D. Thomæ) qui se premi istà auctoritate existimat. Itaque indubitanter admittimus differentiam esse inter juramentum assertorium de præterito vel præsentì, et promissorium de futuro, quòd ex illo nulla nascitur obligatio respectu veritatis objectivæ, dummodò subsit veritas mentis; ex hoc verò præter veritatem mentis resultet obligatio respectu veritatis futuræ. Admittimus, quòd jurans promissoriè teneatur, *ut faciat verum esse id quod juravit*, id est, ut faciat reipsà existere seu impleri quòd jurando promisit. Admittimus, quòd *alioquin deest veritas juramento*, sed veritas futura, veritas mediata, veritas terminativa, cujus defectus sufficit quidem ad peccatum mortale in materià proportionatà, non tam n ad mendacium aut strictè dictum perjurium. Vide Petrum Marchant, Tribun. sacram., tomo 2, tract. 3, tit. 5, q. 2.

759. — 5. Objicies: Juramentum promissorium de solvendis usuris validum et obligatorium est; atqui non erit validum, nisi proximè cadat in futuram usurarum solutionem: ergo. Probatur major ex c. *Debitores*, de Jurejurando, ubi dicitur: *Debitores ad solvendas usuras in quibus se obligaverant, cogi non debent. Si verò de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt Domino reddere juramentum.* Idem colligitur ex c. 1, eod. Probatur minor, quia nihil allegabile est distinctum à re futurà, in quod possit cadere juramentum: promissio enim aut inde resultans obligatio nulla est et omninò irrita, quòd verbis initialibus capitis *Debitores*, Alexander III manifestè innuit.

740. Simile argumentum proponi potest de juratà promissione, extortà per metum gravem injustè incussum; cujusmodi juramentum esse validum, tametsi promissio sit invalida, docet S. Thomas, q. 89, art. 7, ad 3. — Respondeo primò: Manifestum est quòd argu-

mentum directè tangat juratam promissionem; quòd illi dignabuntur reflectere, qui in præsentì differentiam faciunt inter juramentum promissorium latè et strictè sumptum. — Respondeo secundò, juramentum utrumque, tam de solvendis usuris quàm metu extortum, proximè cadere in animum, intentionem, propositum jurantis et assertionem de futuro, quòd satis est ut sit obligatorium, etsi invalida sit promissio. Ita Herinex, parte 3, tract. 4, disp. 6, q. 4, n. 33; Suarez, lib. 2, de Joram., promiss., c. 1, n. 11, Sanchez, l. 5, c. 9, n. 5.

CAPUT XXII.

DE PROLIS OPPRESSIONE.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — *Quæ obligatio parentum in filios (†).*

741. Respondeo: Jure divino naturali debent parentes filiis amorem et rectam educationem, tum corporalem, tum spiritualement. Hæc spectant aut revocantur quæ ab aliis adducuntur, alia parentum in proles officia. Conclusio deducitur ex ipsis visceribus naturæ, quæ omnibus animalibus, etiam brutis, singularem affectum imprimi in suos catulos, et eorum debitam educationem, secundum exigentiam speciei. Homini autem rationis compoti et per Dei beneficium ad finem supernaturalem elevato, duplex debetur educatio, una corporea, quoad bonum naturæ, altera spiritalis quoad bonum gratiæ, in ordine ad ultimum finem Deum seu æternam salutem.

742. Debent ergo parentes filiis, inprimis amorem, tum internum, quo eisdem benè velint, tum externum quo benè faciant, ut impleant præceptum dilectionis non ore solum aut verbis, sed opere et veritate. Res est tam certa ut, cùm expressum præceptum habeamus de amandis et honorandis parentibus, nullum tamen correlativum de redamandis filiis Decalogo exprimitur: nimirum quòd ipsa parentum in filios obligatio dilectionis tam manifestè inscripta sit cordibus singulorum, ut nullo insuper expresso præcepto inculpada fuerit. Huic amoris debito desunt parentes, et peccant pro ratione materiæ, qui filios gravi et injusto odio persequuntur; iisdem malè volunt aut faciunt, imprecantur mortem aut aliud infortunium, etc., maxime si seriò fiat, et animi impatientia aut iracundia involuntaria non antevertat rationem ac libertatem.

743. Debent secundò educationem corporalem, cujus cura et obligatio incipit ab ipso exordio conceptionis. Itaque circa prolem conceptam ita se debent gerere parentes, præcipuè mater, ut nihil faciant incommodum, nihil omittant necessarium fœtui, quoad vitam, sanitatem, integritatem, nativitatem. Ab exordio nativitatis obligantur 1º ad alimentum, vestitum et cætera vitæ necessaria usque ad debite ætatis incrementum; 2º debent provecioribus providere de arte aut mediis quibus vitam honestè transigant juxta statum et conditionem suam.

(†) Vid. *Curs. compl. Theol.* vol. 14, ad *Decalogum*, auctore Mayol, et vol. 16, de *Obligationibus statuum*, auct. P. Antonio.

744. Huic educationis corporalis officio desunt parentes 1° qui quovis modo aut medio culpabiliter exponunt foetum periculo abortus, mortis, infirmitatis; 2° qui prolem jam natam interficiunt, directè et ex proposito, vel indirectè, sive per negligentiam, sive per expositionem, sive per accubitus. *Per negligentiam*, ut qui prolem non satis nutriunt aut non eripiunt casibus et infortuniis elementorum, vel alterius causae liberae aut naturalis. *Per expositionem*, ut qui infantes ac minores septennio à se dimittunt et abiciunt, ut vel inedia moriantur vel vivant alterius commiseratione. Vide can. *Expositus*, dist. 87, et l. *Necare*, ff. de agnosc. et aliend. Liberis. Denum *per accubitus*, ut qui tenellis imprudenter condormiunt. Quòd si infans in eodem lecto cum parentibus inter dormiendum suffocatus fuerit, licet per ignorantiam, factum tamen poenitentia triennali delendum, nisi omnino sit extra culpam, c. fin. de illis qui filios occid. runt.

745. Debent tertio parentes filiis educationem spirituales, per doctrinam, exempla, correptionem. *Per doctrinam*, nimirum ut eos instruant per se vel alios inprimis in omnibus necessariis ad salutem, in rebus fidei et sacramentorum; mandatis Dei et Ecclesiae; denum in exercitio virtutum, honestate morum et iis omnibus quae in humanam societatem et consuetudinem necessaria sunt juxta morem patriae et conditionem status. *Per exempla*, ut praecant parentes bonis moribus et operibus, quatenus (ut loquitur S. Hieronymus, epist. ad *Lactam*) nihil filius videat in parente, quòd, si fecerit, peccet. *Per correptionem* videlicet discretam, ut neque nimis rigor puerorum animos frangat, nec nimia conniventia solvat. Vide sacram Scripturam, Prov. 13 et 23; Eccles. 7 et 30; ad Ephes. 6; ad Coloss. 3. Vide etiam, si lubet, pro reliquis parentum in filios officiis et eorum defectibus, Petrum Marchant, Filiucium, Sperer, Henno, in quantum Decalogi preceptum.

§ 2. Tenor casus.

746. In Antuerpiensi, Buseoducensi, Cameracensi, Coloniensi, Mechliniensi, Ruremundensi nihil exprimitur de hoc casu.

In Leodiensi reservatur, *prolis oppressio*.

In Namurcensi, *oppressio tenellorum*.

§ 3. Reflexiones.

747. — 1. Quod attinet diocesim Namurcensem, non fuit eadem semper casus presentis expressio. Reverendiss. Engelbertus Desbois, in sua superiùs nominata synodo de anno 1639, in hunc modum loquitur: Reservamus nobis *oppressionem tenellorum, negligentiam quolibet proveniente factam*, id est, ex negligentia quolibet proveniente. Synodus autem celebrata sub illustrissimo Buisseret, tit. 6, cap. 15, reservat *oppressionem prolis, etiam ignoranter à parentibus factam*. At littere approbatoriae, etiam novissimae, in confessoriorum Instructionibus, n. 23, habent, ut praediximus, *oppressio tenellorum*.

748. Quidquid dicatur, eò res revocanda est, ut

tum dicatur *oppressio prolis vel tenellorum* reservato esse, cum voluntaria fuerit, saltem in causa proxima vel remota, per se vel per accidens commissa esse effectui adeò ut nulla diligentia vel circumspectio, nulla ignorantia vel oblitio excuset à casu reservato, nisi quae pariter excuset à peccato mortali, seu quae reddat omnino involuntariam prolis oppressionem. Quae, ut rectè intelligantur, debet huc transferri quod de homicidio diximus, videlicet oppressionem prolis, aliam esse voluntariam, vel in se vel in causa propinqua; aliam casualem, vel citra culpam operantis, vel ejus voluntate indirecta per negligentiam, imprudentiam, aut vincibilem ignorantiam. Nullus nobis sermo futurus est de oppressionem prolis directè voluntaria, quia pertinet ad homicidium voluntarium. Nullus etiam de merè casuali et separata ab omni peccato operantis.

749. Nihil etiam dicturi sumus de qualitate causae, sine secundum se licita, an prohibita: quamvis enim doctores plurimi differentiam faciant inter homicidium fortuitum seu casuale, quod committitur dando operam rei licitae, et illicitae, adeò ut opinentur, quamlibet hominis oppressionem mortalem esse, quando operans dabit operam rei seu causae illicitae et ob periculum homicidii interdictae, etiam supposita qualicumque diligentia et cautione; nihilominus secundum communem recentiorum sententiam, quam tenent Herinex, disp. 6, de censuris, q. 7, § 6, num. 149, Lessius, lib. 2, c. 9, d. 5, n. 103; Malderus, tract. 3, c. 2, d. 3; Panodis, part. 2, c. 17, n. 4, et multi alii, indifferens est qualitas causae casualis, ut effectus ceaseatur culpabilis et voluntarius, quando nihil diligentiae debite vel circumspectionis omissum fuit. Hoc praestat qualitas causae, quòd auctorem suum teneat reum ac debitorem peccati, cujus malitiam in se continet, sed nihil ampliùs.

750. — 2. Quare de eà solummodò prolis oppressionem locuturi sumus, quae culpe, negligentiae aut ignorantiae vincibili ipsius operantis tribuenda est. Pro quo notandum, negligentiam aliam esse simplicem, aliam supinam; uti et ignorantiam aliam esse vincibilem, aliam invincibilem. Dicitur invincibilis, dum quis adhibuit omnem diligentiam, quam prudentes et circumspecti homines, consideratis personarum, locorum, temporum circumstantiis, passim adhibent. Vocatur vincibilis, cum aliquid omittitur diligentiae, quae adhiberi posset et deberet. Porro certum est, debitum diligentiae minui et crescere juxta proportionem periculi, adeò ut in actionibus vel omissionibus minus periculososis minor etiam diligentia sit necessaria. Contra in actionibus naturà periculososis citius contingit, negligentiam mortalem esse. In harum serie computari debet concubitus adulterum cum tenellis: est enim res plena periculi, quia hominis dormientis actio, impedita libertate, est naturalis; quo facile fit, ut corporis et membrorum volutatio, per solam phantasiam gubernata, tenerrimae complexionis parvulum aut lecto emoveat aut incubando opprimat, ut frequentissima experientia testis est.

751. Quapropter magna cautela et circumspectio necessaria est in illo concubitu (idque sub peccato mortali) tum quod attinet lecti conditionem, tum quod dormientis qualitatem, et reliquas circumstantias. Vide cap. fin. de His qui filios occiderunt, et Panormit., in idem capitulum, Cajetanum, q. 64, art. 8, Chapeauville, Marchant, Manigart, Notau in præsentem casum. Hinc intelligitur, quomodo reservari possit oppressio prolis, etiam *ignoranter* facta aut *ex quâlibet negligentia*, simpliciter vel supinâ proveniens; quia solet utraque in actu adeo periculoso graviter culpabilis esse. Chapeauville, Manigart, Marchant, Notau, Henno.

752. — 3. Cæterum per oppressionem intelligitur suffocatio. Constat ex usu et vulgari modo loquendi: sic enim mater aut nutrix dicitur, infantem in suo lecto aut cubili *oppressisse*, si incubando manibus, pedibus, brachiis suffocaverit. Idem est de *oppressionem* passivè sumptâ; qui enim, v. g., sub ruinis alicujus ædificii aut catarrho suffocatur, dicitur *oppressus* esse. Necessarium est autem, mortem ipso effectu secutam esse. Unde si proles oppressa sit tantum ad aliquam infirmitatem et interim supervivat, non incurritur peccatum reservatum. Ratio, quia debet peccatum consummatum esse. Ratio altera, quia usus et sensus communis tum demum aliquem oppressum aut suffocatum sive ex ruinis, sive ex catarrho vocat, cum inde mortuus fuerit. Vide Notau et Marchant.

753. — 4. In diœcesi Leodiensi ad reservationem requiritur, ut opprimatur *proles*, quo vocabulo intelligitur soboles aut progenies in lineâ rectâ descendentium; unde nomen *proles* relativum est, importans respectum ad alterutrum parentem, adeoque hæc voxcula significat, non sufficere qualemcumque ejusvis infantis oppressionem, sed eam solum, cujus parentum alter vel uterque auctor est. Debet proinde *proles* formaliter sumi, non pro parvulo, qui genitus est, sed quatenus genitus est seu potius quatenus parentem aut genitorem respicit.

754. Ratio, quia relationes, in materiâ præsertim odiosâ, debent formaliter intelligi et cum respectu ad suum terminum, quod multis exemplis facillimè ostendi potest: sic enim cum reservatur *injectio violenta manuum in parentes*, manifestum est, non sufficere ad reservationem, quod percutiatur ille, qui pater est seu prolem habet: sed necessariam esse relationem generationis activæ et passivæ inter percussum et percussorem. Rursus dum reservatur *machinatio in mortem conjugis*, non est satis ad casum reservatum, quod aliquis machinetur in mortem illius, quæ conjux seu matrimonio juncta est, sed requiritur mutua relatio, fundata in ipso matrimonio. Iterum cum dicitur incestus esse *concubitus consanguineorum*, etc., id debet necessario intelligi de consanguineis formaliter sumptis et ad se mutuò comparatis; alioqui quilibet concubitus incestuosus est, cum quilibet passim suos consanguineos habet.

755. Dices: qualitas seu circumstantia parentis videtur planè indifferens; sive enim proles occidatur

culpâ vel negligentia parentum, sive alterius, perinde est; idem habetur incommodum, idem infanticidium et oppressio prolis. Ergo inutilis et nulla videtur restrictio ista de relatione agentis et passi. — Respondeo 1° omnino non esse idem: quia potest episcopus reservasse unum et non alterum, eò quod frequentius eveniret unum, quàm alterum: cum enim frequentius à parentibus, quàm extraneis educentur proles; illi sæpius, quàm hi, condormiant, etc., si proles accubitu quandoque opprimantur, natum est id fieri frequentius per parentes, quàm nutrices, etc. — Respondeo 2°, quanquàm sit in utroque eventu idem effectus, idem infanticidium, non tamen idem producendi modus aut potius eadem agentis circumstantia: est enim certum, peccatum parentis, per negligentiam culpabilem opprimentis suam prolem, gravius esse quàm, v. g., nutricis: cum enim majori charitatis vinculo erga prolem teneatur pater, quàm nutrix, debet hujus, quàm illius, negligentia minor esse.

756. Pone, parricidium reservatum esse, rectè non argues; sive filius occidat patrem, sive pater occidatur ab alio, idem habebitur effectus, etc.

757. — 5. In Namurcensi satis est, oppressionem fieri *tenellorum*. Est autem notabilis differentia inter *prolem* et *tenellum*, quod *proles*, ut jam diximus, importet respectum seu relationem ad parentes, *tenellum* verò consistat in absolute, solummodo connotans initium vitæ vel ætatis. Vide Paradis cit.

6. Ad reservationem in utrâvis diœcesi incurrendam non videtur exigi, ut oppressio prolis directè vel in causâ proximâ sit voluntaria. Sufficit culpabilis causalitas etiam indirecta, et in causâ omnino remotâ. Ita quidem omnes affirmant, sed nullus probat. Quare oppono sequens argumentum: nomine homicidii voluntarii in utrâque diœcesi reservati, non intelligitur quodlibet homicidium; ergo nomine *oppressionis* non venit quælibet oppressio. Nulla videtur esse differentia, nisi quod casus prior sit oppressio hominis etiam adulti, posterior solius parvuli. Atqui secundum ea quæ ante dicta sunt, ad homicidium in utrâque diœcesi reservatum non sufficit, quod sit voluntarium in causâ remotâ, vel per accidens connexa cum effectu, sed requiritur, ut sit voluntarium in se vel in causâ mortis propinquâ. Ergo idem videtur dicendum de oppressionem parvuli.

758. Hoc argumentum nullus auctor attingit. Respondeo oppressionem parvuli, etiam indirectè volitam et in causâ remotâ, idcirco reservatam esse quod oppressio parvuli directa et in se intenta, contineatur sub homicidio voluntario antea reservato; ergo dum deinceps reservatur distincto termino oppressio prolis vel tenelli, debet hæc alio sensu accipi, ne sit notoriè ridicula repetitio: alioquin enim præsens casus hunc sensum dabit: *Homicidium voluntarium prolis*; quod perinde ridiculum foret, ac si, reservato prius homicidio voluntario, deinceps per distinctum reservaretur *Homicidium voluntarium adulti, sacerdo-*

tis, virginis, etc., aut si, reservato semel incestu cum consanguineis aut sanctimonialibus, deinceps per distinctum casum reservaretur incestus cum consanguineis in secundogradu, et cum sanctimonialibus solemniter professis.

759. Sed quid si in utrâque diœcesi reservaretur solummodò oppressio prolis vel tenelli, non autem homicidium voluntarium? — Respondeo, ne tunc quidem necessarium fore ut oppressio sit voluntaria directè vel in causâ propinquâ. Ratio, quia talis videtur fore intentio reservantis, apparens seu manifestata per reales circumstantias : casûs enim præsentis reservatio originem vel occasionem sumpsisse videtur ex oppressis hîc et nunc parvulis, præcipuè per acubutum, atque adeò per causam occasionalem et remotam.

760. — 7. Interim observandum, ut parvulus censeatur oppressus, non sufficere quòd aliquis qualitercumque dederit initium vel occasionem morti, v. g., per vulnus leviusculum, ex imprudentiâ parvulo inflictum, ex quo deinceps per accessum incommodi accidentarii moriatur; id enim non est verè opprimere. Quare sic sufficit effectum mortis in causâ remotâ voluntarium esse, ut tamen simul censearis verè et propriè opprimere; vel saltem in illis circumstantiis constituas parvulum in quibus necessariò ac naturaliter moriatur. Sic, v. g., qui, præviso mortis periculo, accubat parvulo, eumque incubando opprimit, verè, propriè ac personaliter suffocat, quamvis actio proximè occisiva separetur per somnum à præsentî libertate operantis.

§ 4. Corollaria.

761. — 1. In neutrâ diœcesi ætas definita requiritur ad reservationem, dummodò in unâ *proles*, in alterâ *tenellus* fuerit qui opprimitur; secûs atque statuitur in diœcesi Atrebatensi, in quâ juxta synodum 1687, 12 decembris, reservatur oppressio parvulorum, per quasvis personas cum iisdem in eodem lecto recumbentes, ante primum ætatis annum completum.

2. In neutrâ diœcesi casum incurrit reservatum pater aut quivis alius, si non sequatur effectus mortis, quamvis per imprudentiam aut negligentiam mortalem causa mortis sufficiens fuisset data. Secûs iterùm de diœcesi Audomarensi, ubi, referente Henno, reservationem incurrit qui infantem, primo ætatis anno necdùm expleto, in uno secum et eodem lecto collocat.

762. — 3. Idem dicendum si parens aut quilibet alius prolem aut tenellum opprimat per imprudentiam aut negligentiam, tantùm venialiter peccaminosam. Marchant. Multò minùs si supponamus fieri ex ignorantia inculpatâ et omninò invincibili, aut infortunio naturali penitus improviso.

4. Quare casum reservatum in neutrâ diœcesi incurrisset meretrix (3 Reg. 3) quæ dormiens oppressit prolem suam et oppressam cum vivâ meretricis alterius commutavit.

5. Idem est de parentibus de quibus agitur c. 11n. de His qui filios occiderunt. Est autem casus in illo

capite, de infantibus qui mortui reperiuntur cum patre et matre, et non apparet utrum à patre vel à matre oppressus sit ipse vel suffocatus, vel propriâ morte defunctus; quamvis enim (ut monet Pontifex) non debeant inde securi esse parentes, quatenùs videlicet periculo opprimendi exposuerunt prolem, nihilominùs cum supponatur esse dubium an morte naturali, an violentâ obiisset parvulus, sicuti non potest affirmari quòd reverà oppressus sit, sic neque quòd peccatum consummatum oppressionis commisissent parentes.

763. — 6. Secûs dicendum de parentibus de quibus agitur cap. Veniens, et cap. Intelleximus, eod. Utrouque capite agitur de muliere quæ iracundiæ calore ducta aut furore accensa diabolico, filium aut filiam parvam interfecit et jugulavit.

7. In neutrâ diœcesi incurrit casum mandans vel consulens oppressionem prolis aut tenelli.

8. In Leodiensi non committit reservatum nutrix vel obstetrix, per imprudentiam aut negligentiam etiam mortaliter peccaminosam opprimens alienam prolem; ut non incurrit casum qui percutit parentem alienum. Marchant et Manigart. Secûs dicendum pro diœcesi Namurcensi.

764. — 9. Existimant Chapeauville, Marchant, Manigart, Paradis, Henno, quòd reservatione teneatur mater quæ prolem ex concubitu damnato vel fornicario natam exponit noctu, tempore hyemali, secutâ morte, aut in sylvis vel agris, ubi à frigore, inedia, bestiis moriatur.

Dices: Hoc non est verè opprimere, sed solummodò occasionem esse oppressionis aliunde secururæ, puta per inclementiam aeris, defectum debiti alimenti aut incursum bestiarum. Jam verò, ut supra diximus, requiritur ad reservationem ut verè et personaliter opprimas, uti contingit quando aliquis prolem in eodem secum lecto collocatam incubando suffocat. Confirmatur quia ob hanc causam non incurrit casum mandans aut consulens oppressionem prolis, videlicet quòd executio per alterum fiat seu facienda sit. — Responderi fortassè poterit matrem in exemplis à nobis allegatis, esse propriè dictam causam mortis, non quidem proximam et omninò immediatam, sed remotam et mediatam, quatenùs impotentem parvulum illis objicit vel exponit circumstantiis in quibus per influxum causæ naturalis et necessariò operantis infallibiliter sequatur mors.

765. Sic verus reputabitur homicida qui inimicum suum carceri inclusum inedia conficit, negato vel non concessio debito alimento. Item qui eundem cubiculo incensæ domûs violenter detinet, si contingat aut ruinis opprimi, aut flammâ comburi. Aliud est de mandante et consulente: in hoc enim casu mors inferenda est per causam liberam, cui propriè tribuenda est actio occisiva.

CAP. XXIII.

DE RAPTU.

§ 1. QUESTIO PRÆLIMINARIS PRIMÂ. — Quid, quotuplex, et quale peccatum raptus?

766. Respondeo: Raptus diversimodè ab aucto-

ribus sumitur. Aliquando pro quolibet illicita virginis defloratione. Ita accipitur ex Isidoro, 56, q. 1, c. 1, et 27, q. 2, c. 48, et citatur à S. Thomà, 2 2, q. 154, art. 7; aliquando accipitur paulò strictius pro libidine violenter intentà. Ita accipit S. Thomas cit. O, et art. 4 ejusdem questionis. Eodem modo sumunt doctores varii, Wiggers de Temperantia, cap. 3, dub. 7, num. 40; Hesselius Catech. in Decal., c. 185; Pohnan Breviar. Theol., 2-2, num. 1125; Huygens de Castit. et vitis oppos., c. 10, n. 1; Chapeauville, partis posterioris c. 12, q. 1; Damhouderius, Prax. crimin., c. 95. Sanchez de Matrim. l. 7, d. 12, n. 51, et plures alii. Omnes explico de raptu generatim et minùs rigidè sumpto, prout S. Thomam cit. explicant Sylvius ibidem, Lessius l. 4, c. 3, d. 9, n. 66; Vanden Perre in Reflex. vindic. ad art. 5. Hoc solum observa quòd raptus possit esse distincta et propriè dicta species luxuriæ; et interim species impropria raptus. Ut sit species propriè dicta luxuriæ et distinguatur à simplici fornicatione, perinde est, qualitercumque adsit violentia, sive quoad abductionem tantum, sive quoad copulam tantum, sive quoad utrumque; qualitercumque adsit violentia, habebitur species determinata luxuriæ; quia præter luxuriam committitur injuria; sed non habetur eo ipso raptus, propriè et strictè sumptus.

767. Raptus igitur propriè describi potest: Abductio violenta personæ, causà ineundi matrimonii vel explendæ libidinis. Dicitur primò, *abductio*, id est, de loco in locum transductio. Localem transductionem non esse necessariam ad committendum peccatum reservatum, censet amplissimus D. Van Vyve pro diocesi Brugensi, tractatu de Cas. res., art. 1, et in Exam. Reflex. ad art. 5. Item ibidem in Appendice ad § 1. Movetur 1° auctoritate doctorum, quos statim citavimus; 2° ratione theologicà, quia corporalis abductio nullam de se includit inordinationem, repugnantem alicui virtuti, sed ipsa violentia; ergo abductio non est de essentià raptus, ut est species luxuriæ. Est in Append., num. 6: Abductionem, inquit, localem non esse necessariam ad raptum propriè et strictè sumptum, ipsa ratio evincit; si enim, dum quispiam violenter pallum aut bursam alicujus rapit, etiam sine locali translatione, verè, strictè et propriè raptor sit, quis dubitare potest quin ille qui violenter virginitatem rapit, seu usum corporis extorquet, verè, strictè et propriè raptor sit?

768. Interim ad raptum propriè sumptum necessariam esse localem abductionem, tenet communior sententia theologorum, quam sequitur et probat Sanchez de Matrim., l. 7, disp. 12, num. 20. Probat autem ex l. Mariti lenocinium, ff. Ad l. Jul., de Adulteriis, ibi: Eum autem qui per vim stuprum intulerit vel mari vel femine. Item ex c. Lex illa (quod est Gelasii Papæ) 56, q. 1, ibi: Raptum dixit commissum esse, ubi puella de cujus nuptiis nihil antea actum fuerat, videatur abducta.

769. Citat autem Sanchez pro hac sententià doctores 27, partim theologos, partim canonistas, præter quos ejusdem opinionis sunt Sylvius, q. 154, n. 1; Lessius

cit.; Herinex, p. 3, tract. 2, disp. 2, q. 3, num. 20; Bonacina, de Matrimonio, q. 4, puncto 18, prop. 1; Boudart, tract. 6, de Præcept. 2 Tabule, q. 5; Henno, in Decal., disp. 6, q. 6, concl. 1; Layman c. 15, de Impedimento raptus; Jacobus Marchant in hunc casum; Azorius, Instit. moral., p. 3, l. 3, c. 16; Lacroix, l. 6, p. 2, n. 1636; Van Espen, juris Eccles. parte 3, tit. 4, n. 44; Van Roy, c. 4, de Imped. Matrim., q. 15; Zoesius in lib. 5 D. cret. tit. 17, num. 1; Vallensis, Canisius et alii ibidem, Bosco disp. 12, de Imped. matr., sect. 9, n. 36, dicens: Oppressio violenta in jure nupiam appellatur raptus, sed stuprum per vim illatum, l. Mariti lenocinium, ff. Ad l. Jul., de Adulteriis. Idem præterea docent Julius Clarus, Molina et alii numero infiniti.

770. Ad fundamenta amplissimi D. Van Vyve, quantum attinet adductas ab eodem auctoritates, jam data responsio est. Quod autem spectat rationem theologice, respondeo cum Vanden Perre, Reflex. vindic. ad art. 5, abductionem corporalem puellæ secundum se et abstractim sumptam nulli repugnare virtuti; secus, si consideretur concretim, seu quatenus præcedit cum violentià. Ad secundum respondeo, in resolvendis theologicis conclusionibus non esse semper spectandam grammaticalem nominum vel terminorum significationem, sed potius (ubi potest fieri) ex usu theologorum et canonistarum (cui sine dubio se accommodant reservantes episcopi) statuendum esse. Porro non sufficit abductio qualiscumque, merè naturalis et physica de loco in locum proximum et contiguum, sed requiritur moralis, ad effectum abducendi instituta; ut doctores supra nominati addunt.

771. Dicitur secundò: *violenta*. Quare ubi nulla coactio, nulla intercedit violentia, ibi nullus raptus. DD. citati ex l. 3, ff. de Incendio, Ruinà, ubi dicitur: Aliud autem esse rapi, aliud amoveri, patam est; siquidem amoveri aliquid etiam sine vi possit: rapi autem sine vi non potest. Porro violentia secundum Glossam, l. 4, c. de His que vi metusve, est quintuplex; secundum theologos duplex, vera scilicet et interpretativa. Violentia vera, seu violentum verè, physicè et naturaliter est, cujus principium est extra, non conferente vim passo. Hanc violentiam nequit voluntas pati, etiam per Deum, in actibus elicitis aut facto imperatis. Violentia interpretativa, seu violentum interpretativè est, quod metu aut minis gravibus extorquetur. Utralibet violentia sicut sufficit ad rapinam, sic ad raptum propriè sumptum. Ita doctores communiter, quorum plurimi extendunt conclusionem ad casum, quo precibus aut blanditiis importunis vieta puella sequitur sollicitantem: quod tamen non videtur verum, nisi sollicitatio sit adeò pertinax et importuna, ut æquivalet violentiæ. Vide Bosco, disp. 12, sect. 9, concl. 1, n. 26.

772. Dicitur tertio in descriptione raptus: *personæ*, ejuscumque tandem, virginis, corruptæ, liberæ, conjugatæ, pauperis, divitis, nobilis, plebeie, etc. Sed hoc iterum, quantum attinet genericam notionem raptus. Quare conclusio in istà latitudine non habet lo-

cum, si poena vel reservatio circumstantiam determinatam, v. g., virginittatis, etc., in puellâ, quæ rapiatur, exigat.

Dicitur quartò : *causâ ineundi matrimonii vel explende libidinis*. Quare duplex est raptus ex parte finis seu intentionis, unus qui libidinem, alter qui matrimonium spectat. Et hoc iterâ, quantum attinet naturam raptus, propriè quidem, sed generatim sumptam. Alioquin rursus pœnalis constitutio aut reservatio per circumstantias reales aut aliunde potest restricta esse ad alterutram speciem.

QUESTIO II. — *An ad raptum reservatum, in quantum est species luxuriæ, requiratur libido in effectu?*

773. Sensus questionis est, an raptum propriè dictum atque adeò reservatum committat juvenis, qui violenter abduxit virginem, sed libidinem cum eadem nullam exercuit, aut quia non potuit, elapsâ virgine, aut quia non voluit, mutato proposito. Quòd si copula sit necessaria, rursus queri poterit, an hæc pariter violenta esse debeat, an autem sufficiat abductionem fuisse violentam.

Libidinem in effectu necessariam esse, existimant amplius. D. Van Vyve, tract. de Cas. res., art. 5, § 1, et in exam. Reflex. ad art. 5, § 1, n. 29, et in Append. ad § 1, n. 10; Chapeauville, c. 12, part. post., q. 2; Polman Breviar., Theolog., 2-2, n. 1125; Lessius, l. 4, c. 3, dub. 9, n. 67; Brauman in manuscriptis à se dictatis. Ratio hujus opinionis est, quia raptus, prout est species luxuriæ, non erit satis consummatus, si copula non successerit. Secundò, raptus est illicitus coitus à corrumpeudo dictus, ut docet Isidorus, et habetur 36, q. 1, c. 1, item 27, q. 2, c. 48; item apud S. Thomam, art. 7.

774. Respondeo, raptum, prout est species luxuriæ, consummari per violentam abductionem localem cum libidinosa intentione raptoris, tametsi non sequatur effectus carnalis copulæ. Lessius eodem num. 67; Sylvius, q. 454, art. 7; Herinex, n. 20, circa finem; Molina, disp. 105, n. 6; Daelman, tom. 9, question. ult., observat. 16, p. 435; Vanden Perre in Reflex. ad tract. de Cas. res., ad art. 5, § 1, et in Reflex. ad vindic.; Roudart., tract. 6 de Præc. 2, Tab. de 6 Præc., q. 5; Wiggers, tract. de Temp., c. 3, dub. 7, n. 41; Arsdekin, correct. p. 3, tr. 2, c. 5; Tamburinus in Dec., l. 7, c. 7, § 2, n. 12; Bertrandus Loth, tr. 16 de Peccat. carn., q. 8, art. 1; Bonacina, de Matrim., q. 4, puncto 48, prop. 1, n. 3; Basseus, verb. Raptus, n. 4; Filliacus, tract. 30, in 6 Præcept. Dec., c. 6, n. 108; Vallensis in Paratit., l. 5, tit. 17, n. 2; Zoesius ibid. n. 5, citans Castrop. dict. loco num. 5; Covarruv. ad Clem. un. p. 2, n. 8.

775. Ratio est quia raptus, secundum theologos et canonistas communiter, describitur violenta abductio causâ explende libidinis, vel matrimonii ineundi, ut proinde (quod attinet raptum luxuriosum) intentio libidinosa raptoris videatur esse prædicatum specificativum et ultimum complementum raptus, adeò ut, abductâ samel violenter puellâ ex animo libidinoso, sit inofficiens, quidquid deinceps fiat vel omittatur. Rapi- tur

puella, dum violenter abducitur; quando violenter abducta corrumpitur, non raptus amplius, sed defloratur; ita ut copula carnalis subsecuta non sit raptus, sed alia luxuriæ species, puta, stuprum, fornicatio, adulterium, incestus aut sacrilegium, juxta circumstantias seu conditionem agentis aut patientis. Quare copula carnalis seu libido (ut arguunt Herinex, Daelman et plerique alii) est finis raptus vel raptoris, non raptus ipse.

776. Confirmatur: Raptus, ut est impedimentum dirimens matrimonii, præter violentam abductionem, exigit solam intentionem matrimonium ineundi, non autem matrimonium effectu initum seu attentatum. Nec dicas differentiam esse quòd matrimonium sit impossibile stante raptu, seu quamdiù rapta fuerit in potestate raptoris, atque adeò non esse mirum quòd matrimonium non spectet ad naturam consummatam raptus; ne id dixeris, inquam, quia inprimis non repugnat conatus matrimonii, qui tamen non requiritur. Deinceps, id volo, raptum illum completum et consummatum esse, etsi non solum matrimonium non sequatur, sed etiam sequi non possit. Porro si matrimonii ineundi intentio non compleret raptum, defectum non suppleret impossibilitas. Finge carnalem copulam impossibilem esse, aut impotentiam absolutam ex parte raptoris aut rapte; si non sufficiat, per se loquendo, ad raptum luxuriosum intentio libidinosa raptoris, naturalis impotentia copulæ non supplebit defectum.

777. Hinc patet responsio ad alterius opinionis fundamentum de actus imperfectione. Quod attinet descriptionem raptus ex Isidoro sumptam, jam supra responsum est non convenire raptui rigorosè sumpto; quod ostenditur 1º quia ne quidem ulla sit mentio alienjus violentiæ, quam tamen ad raptum propriè dictum necessariam esse docet S. Thomas in corpore ejusdem articuli; 2º juxta hanc descriptionem, nisi virgo, rapi non potest, uti non nisi virgo corrumpi; 3º quia utroque loco juris Canonici confunditur raptus cum stupro, coque impropriè sumpto; additur enim: *Unde qui raptu potitur, stupro fruitur*. Vide, quæso, Gratianum.

QUESTIO III. — *Cui debeat inferri violentia, ut propriè censeatur raptus?*

778. Notandum ex Gratiano, et S. Thomâ, art. 7, O., tripliciter violentiam committi posse: primò, respectu solius puellæ, videlicet dum parentes consentiunt abductioni. Secundò, respectu solius parentis, tutoris, curatoris, sponsi, etc., si videlicet consentiat puella. Tertiò, tum respectu puellæ, tum respectu parentum etc., nimirum si utrique repugnent. His notatis,

Respondeo primò, non esse raptum, spectato jure canonico, si, invitis parentibus, tutoribus, etc., puella consentiens abducatur ad ineundum matrimonium, postquam tractatus aliquis de ineundo matrimonio præcessit. Constat ex cap. penult. de Raptoribus, ubi dicitur: *Respondemus quòd, cum ibi raptus dicitur admitti, ubi nil ante de nuptiis agitur: isse raptor dici*

non debet, cum habuerit mulieris assensum, et prius eam desponsaverit, quam cognoverit: licet parentes reclamarent, à quibus eam dicitur rapuisse. In quem textum Glossa, verbo *Dicatur admitti*, in fine: *Raptus non est, ubi puella consentit*. Verum, ut reflectit abbas ibidem, loquitur nimis generaliter; unde intelligo Glossam, « ut procedat, quando de nuptiis habitus fuit prævius » aliquis tractatus... Si autem nullus prævississet contractus de nuptiis, quantumcumque puella consenserit raptui, si violentia inferatur parentibus, « raptus committitur. »

779. Dixi, *spectato jure canonico*, quia secundum jus civile committitur raptus, etsi puella consentiat. Vide Zoesium, tit. 17, de Raptoribus, n. 1.

Dixi etiam, *ad ineundum matrimonium*; si enim puella consentiens abducatur, invitis parentibus, causâ libidinis, erit verus raptus, etiam spectato jure canonico. Zoesius cit.; Molina, tom. 4, disp. 105, n. 4; Panormitanus, communiter receptus apud Azorium, part. 3, l. 3, c. 14, Filiucius et multi alii.

780. Respondeo secundò: Si nihil antea de nuptiis actum fuerit, committitur raptus rigorosè sumptus, sive inferatur violentia parentibus solis, sive puellæ soli, sive utrisque, idque sive abductio fiat causâ matrimonii, sive causâ libidinis. Ita passim theologi explicant naturam raptus per alternativam, ut sufficiat vim inferri puellæ vel parentibus, tutoribus, etc.; Sanchez, de Matrim., l. 7, disp. 12, n. 12, et 35, cum integro catalogo tum theologorum, tum jurisperitorum. Navarrus, Consil. lib. 5, tit. de Raptor., consil. 2; Perez, de Matrim., disp. 58, sect. 1, n. 2; Molina, n. 4, Azorius, c. 14; Aëstius, 3, dist. 37, § 22, de sexto Decalogi præcepto; Coninck, de Sacram. et cens., tom. 2, disp. 51, n. 46; Reginaldus, l. 22, c. 3, sect. 6; Valensis Paratit., l. 5, tit. 17; Zoesius ibidem; Sylvius, q. 154, z. 7, Lessius, Bonacina, Ledesma et alii apud citatos.

781. Ratio est quòd, etsi parentibus solis violentia inferatur, nihilominus adesse possint omnia ad verum raptum requisita, videlicet violentia, abductio, intentio libidinis vel matrimonii; nec enim in descriptione raptus propriè, sed generatim sumpti, dicitur vel significatur, violentiam ipsi puellæ inferendam. Notandum tamen cum Sylvio, Daelman tom. 9, quæst. ult., observ. 16, fol. 401, et aliis, non sufficere ad verum raptum, quòd puella consentiens abducatur, insciis parentibus et solùm habitualiter invitis; tum enim nulla fit propriè violentia. Quare erit in casu potiùs voluntaria fuga, quam raptus, ut furtum potiùs est, quam rapina, si quid rerum auferatur alicui, invito quidem habitualiter, sed nescienti. Notandum pariter, cum dicimus, ad raptum strictè sumptum sufficere violentiam parentibus, tutoribus, etc., irrogatam, id non intelligi in ordine ad quemlibet effectum: inprimis enim non sufficit ad reservationem, in illis videlicet diœcesibus, in quibus ad hunc effectum requiritur involuntarium virginis vel puellæ. Secundò, juxta sententiam communiorem, non sufficit ad dirimendum matrimonium, eò quòd Ecclesia statuens, ut raptus dirimat matrimonium, respexerit contrahentium liber-

tatem, quam non evertit dissensus vel repugnantia parentum.

§ 2. Tenor casu.

782. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Mechliniensi, Namurcensi reservatur raptus virginum.

In Cameracensi et Ruræmundensi nihil de hoc casu.

In Gandavensi raptus virginum, de quo Pastorale: *Per raptum virginis intellige, quo vi abducitur contra suam voluntatem, libidinis aut matrimonii contrahendi causâ.*

In Leodiensi simpliciter habetur raptus.

§ 3. Reflexiones.

783. — 1. Quanquàm ad raptum propriè et generatim sumptum (ut supra diximus) indifferens sit conditio personæ, quæ rapitur, nihilominus circumstantia virginittatis exigitur ad reservationem in diœcesibus Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurcensi. Porrò virginittas duplex est, animi videlicet et corporis. Hæc est integritas virginalis claustrii; illa, perfecta castitas, connotans integritatem et puritatem corporis, hætenus voluntariè non amissam. Sola prior est hujus loci. Vide Sylvium, q. 154, art. 6. In Leodiensi nulla raptæ personæ qualitas designata est.

784. — 2. Tametsi (iterùm secundum dicta superius) ad raptum rigide, sed universim sumptum, indifferens sit finis libidinis vel matrimonii, nihilominus in diœcesibus Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Mechliniensi videtur hoc loco sola illa raptus species reservari, quæ libidinem tanquàm finem respicit; Steyaert sæpè citatus, n. 12, Van Vyve, Append. ad § 1, n. 13, Notau de casu 12, n. 25. Contrarium existimat eximius Daelman, tom. 8, q. 6, observ. 18, pag. 653, eò quòd episcopi non distinguant. Ratio nostra est, quia si episcopi in diœcesibus nominatis reservarent raptum, etiam qui fiat causâ matrimonii, id foret sine dubio ad vendicandum matrimonium seu contrahentibus libertatem; tum verò pro hac parte minùs rectè ad virgines restringerent, cum eadem libertas ad ineundum matrimonium, sit necessaria viduis vel corruptis, quæ virginibus.

785. Certè concilium Tridentinum, intendens eundem finem, dum inter impedimenta matrimonium dirimentia numerat raptum, consultò circumstantiam virginittatis in raptâ non exegit; quòd non ignoraret, ut statim diximus, in viduâ, corruptâ, meretrice, etc., eandem, quæ in virgine, requiri libertatem ad matrimonium. Dixi *hoc loco* solam illam raptus speciem reservari, quæ libidinem respicit: raptus enim, quo matrimonium intenditur, in præfatis diœcesibus, aut saltem nonnullis earum, reservatur, quatenus est delictum habens annexam excommunicationem majorem ex concilio Tridentino, sess. 24, de Reform. Matrim., c. 6., ubi dicitur: *Raptor ipse ac omnes illi consilium, auxilium et favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati*. Eadem restrictio potest fieri circa reflexionem primam de circumstantiâ virginittatis; quia Tridentinum excommunicationem præfatam vibrat in raptos

etiam corruptarum. Ita eximius D. Daelman, tom. 9, quæst. ult., observ. 16, circa finem.

786. — 3. In Gandavensi et Leodiensi reservatur hoc loco uterque raptus. In Leodiensi quidem; quia nulla illic restrictio additur vel significatur: in Gandavensi autem, propter interpretationem authenticam Pastoralis, quod utrumque finem nominatim exprimit; *ibidinis aut matrimonii contrahendi causâ*.

4. In Gandavensi requiritur ad reservationem ut fiat violentia virgini, in cæteris non item.

787. — 5. Licet (secundum sæpius dicta) mandare, consulere, consentire non sit propriè facere, nihilominus videtur aliquid singulare in hoc casu esse, cum prædicatum formale raptus consistat in intentione rapientis; ex quo videtur consequens ut verè et propriè rapiat, qui rapi mandat, consulit vel consentit. Priusquam respondeatur, observandum est duobus modis mandatum, consilium, consensum de rapiendâ virgine vel muliere dari posse, semel in commodum et usum mandantis aut consulentis, etc., semel in commodum et usum mandatarii aut consiliarii, etc.

788. Quo notato, respondeo 1° si mandatum vel consilium de rapiendâ violenter virgine vel puellâ, cedat in solum usum vel commodum mandatarii, consiliarii seu executoris, tum solus executor, completo raptu, incurrit casum reservatum. Ratio est quia solus executor intendit explere libidinem suam vel contrahere matrimonium; ergo solus est raptor. Nec refert quòd mandans intendat libidinem vel matrimonium mandatarii: quia ad raptum non sufficit intentio libidinis alienæ aut matrimonii alieni. Itaque in casu mandans verè et propriè non rapit, id est, non committit raptum, non facit raptum, sive quod attinet abductionem ipsam, sive quod spectat hujus specificationem seu intentionem. Respondeo 2° si mandatum vel consilium detur in usum et commodum ipsius mandantis, et is virgine vel puellâ per alium raptâ abufatur, mandans aut consulens incurrit casum reservatum in sententiâ illorum doctorum qui ad completam rationem raptus libidinosi exigunt carnalem copulam effectu subsecutam.

789. Ratio, quia licet mandans aut consulens in casu non ponat propriè raptum, quantum ad localem abductionem, ponit nihilominus quoad intentionem explendæ libidinis et ipsum raptus complementum, scilicet carnalem copulam, quod satis est, ut propriè censeatur rapere; quia ratio specifica raptus non tam consistit in ipsâ materiali abductione, quæ secundum se est indifferens, quam intentione libidinis, etc., quæ est veluti forma raptus, et copulâ carnali, quæ juxta illos doctores est complementum et consummatio raptus.

790. Unde, sicut in artificialibus verè dicitur fecisse statuam, sedem, picturam, qui quidem materiam non producit, sed formam indit, quòd hæc sit complementum et propria ratio statuæ, sedis, picturæ; ita in moralibus rectè dicitur commisisse raptum, qui jussit vel consuluit rapi, et interim explendæ libidinis intentionem habuit et explevit. Quo patet disparitas inter

mandatum, consilium, etc., de rapiendâ virgine, et de committendo adulterio, homicidio, etc.; quia mandans vel consulens homicidium, adulterium vel aliquid ejusmodi, in ipsâ executione nullam propriè partem habet. Totius effectus etiam consummati est causa solummodò moralis, adeoque impropria. Sed quia sententiam quæ requirit copulam carnalem pro complemento raptus luxuriosi, supra non admisimus, hinc respondeo 3°, idem sub eadem conditione dicendum in nostrâ opinione, videlicet mandantem aut consulentem committere peccatum reservatum, si intendat ipse cum abducendâ violenter puellâ suam libidinem exequi.

791. Idem est de intentione ineundi matrimonii: in hoc enim nostra sententiâ distinguitur à priori, quòd hæc complementum raptus statuatur in executione, nostra in intentione libidinis; atque adeò paritas est in cæteris. Proinde sicut in illâ sententiâ verè committit raptum mandans vel consulens, dum exequitur, sic in nostrâ, dum intendit libidinem, secutâ per mandatarium abductione violentâ.

Dices: Ergo mandans incurrit casum reservatum propter solum actum interiorem. — Respondeo negando consequentiam: incurrit enim propter utrumque actum, internum et externum, hunc moraliter, illum physicè productum; dico enim quòd producere moraliter abductionem, et physicè intentionem libidinis aut matrimonii, sit verè rapere: est enim raptus, ut supra diximus, quoddam morale compositum. Materiale, est ipsa localis abductio, secundum se indifferens et per varios fines determinabilis. Formale, est intentio libidinis aut matrimonii, per quam abductio alioqui indifferens restringitur, determinatur, compleitur et constituitur in specie raptus. Qui hujus compositi materiale ponit moraliter, formale insuper propriè et per physicam causalitatem, nonne meritò censetur auctor compositi? Vide Herincx, p. 4, tr. 5, disp. 6, q. 9, n. 81.

§ 4. Corollaria

792. — 1. In nullâ diœcesi casum reservatum committit juvenis qui virginem vel viduam sine locali abductione violenter opprimit.

2. Idem est, etsi eandem de uno cubiculo paternæ aut propriæ domus in aliud, de agro aut viâ communi in locum secretum contiguum seu viciniorem violenter tractam, carnaliter cognoscat; quia non fit ad effectum abductionis, sed gratiâ commodioris concubitûs. Ita doctores supra citati.

3. Idem est, si quis viduam vel virginem, sine violentiâ abductam, violenter cognoscat.

4. In nullâ diœcesi requiritur ut libidinis aliquid in effectu sequatur, tum quia id non est necessarium ad speciem completam raptus luxuriosi, ut supra ostensum est, tum quia nulla diœcesis istius effectus seu complementi mentionem facit.

793. — 5. Nullibi peccatum reservatum committitur, si puella sine vi, pretio vel blanditiis leniter et leviter inducta sequitur sollicitantem, ignorantibus et insciis parentibus, tutoribus, curatoribus, sponso, etc.

6. Idem, si dolo abducatur, quia dolus propriè non est violentia; ut enim ob hanc causam non dicitur rapinam committere, qui rem alterius dolo obtinet, ita neque qui virginem.

7. Si, parentibus invitis, abducatur puella consentiens (suppositis aliàs supponendis), raptus erit reservatus. Excipitur diœcesis Gandensis propter Pastorale. Excipitur et casus supra specificatus, quo raperetur puella pro matrimonio de quo tractatus aliquis præcessisset. Usui id esse poterit præsertim pro diœcesi Leodiensi.

794. — 8. In Leodiensi perinde est, sive persona quæ rapitur sit virgo, corrupta, vidua, conjugata, meretrix, imò etiam mascula vel feminea.

9. In Gandavensi et Leodiensi indifferens est, suppositis supponendis, sive puella abducatur causâ libidinis sive matrimonii.

10. In nullâ diœcesi reservatur abductio violenta virginis in alium quemcumque finem, v. g., ad occidendum, spoliandum, etc.

11. Raptum reservatum committit qui puellam reluctantem, sine sæpiùs specificato, ad spatium morale abduxit, quantumvis ad locum à se intentum pervenire nequeat, v. g., quòd parentes vel curatores raptores insecuti, reducant puellam in itinere deprehensam.

12. Casum non incurrit qui puellam violenter domo paternâ eduxit, ad finem sæpiùs expressum, sed ulterius non ausus progredi, tempestivè remittit.

795. — 13. Aliud est de illo qui virginem consentientem (saltem quod raptum luxuriosum attinet) abducit, obtento patris, matris vel tutoris consensu per metum mortis aut alterius notabilis incommodi.

14. Idem est à contrario, si ex simili metu consentiat puella in abductionem, qualitercumque parentes, curatores, etc., respectu discessus vel abductionis se habuerint.

15. Confessarius in hoc peccati genere, præter cætera quæ ex dictis facillè colliguntur, attendet ad circumstantias, *quis, quid, ubi, quomodò, cur*: si enim abductio violenta fiat ex intentione concubitùs, præter injuriam committitur luxuria, saltem in affectu raptoris, qui si sit voto castitatis vel sacro ordine ligatus, circumstantia *quis* addet speciem sacrilegii; si matrimonio junctus, erit raptus adulterinus; si consanguineus vel affinis in gradibus prohibitis, incestuosus. Idem est de circumstantiâ *quid*, si rapta sit matrimonio vel voto castitatis obligata, etc. Circumstantia loci addet excommunicationem pontificiam, si abducatur monialis è monasterio. Demùm prædictis omnibus jungetur species stupri, realis quidem, si raptor raptâ violenter utatur, mentalis autem, si intendat.

§ 5. Objectiones solutæ.

796. — 1. Obicies contra corollarium primum: S. Thom., q. 154, art. 7, O, manifestè docet salvari rationem raptûs, prout est species luxuriæ, *qualitercumque violentia adsit*, sive dum puella carnaliter cognoscitur, sive dum causâ concubitùs abducitur. Ergo localis

abductio necessaria non est ad raptum, prout est species luxuriæ, quamvis requiratur ad speciem raptûs alteram, quæ sit impedimentum matrimonii.

797. Respondeo cum Sylvio, Lessio, Vanden Perre, quòd loquatur S. doctor de raptu luxuriosum generatim sumpto. Pro quo advertit raptum luxuriosum seu qui est species luxuriæ, duobus modis committi posse, primò per violentam oppressionem, secundò per violentam abductionem causâ carnalis usûs. Utroque casu habetur vera species luxuriæ, sed utroque non habetur verus et propriè dictus raptus. Primum vult S. Thomas, de secundo non loquitur. Vult, inquam, S. Thomas, qualitercumque adsit violentia, sive dum abducitur, sive dum opprimitur puella, haberi veram speciem luxuriæ; quia præter luxuriam habetur in utroque casu violentia seu injuria, quòd sufficit ut habeatur species luxuriæ, ab aliis luxuriæ speciebus diversa.

798. Similiter affirmat S. Thomas, utroque casu committi raptum, sed nullo modo affirmat, utroque casu esse raptum propriè sumptum; nec enim repugnat (N. B.) esse raptum impropriè sumptum, et esse speciem luxuriæ propriè sumptam; ad hoc ultimum sufficit quòd præter luxuriam, quæ est genus, involvat malitiam specificam, quæ erit differentia; ut autem habeatur non solùm propriè dicta species luxuriæ, verùm etiam propriè dicta species raptûs, requiritur abductio violenta.

799. Instabis: Violenta virginis oppressio eo modo quo raptus, punitur poenâ non solùm simpliciter capitali, verùm etiam quoad modum acerbiori, ex tabulis legum Brabantiae. — Respondeo: Etsi violenta oppressio et violenta abductio iisdem poenis punirentur, non inde sequeretur utramque esse raptum rigorosè sumptum, quia identitas poenæ non infert identitatem criminis, cum crimina dissimilia eadem poenâ castigari possint.

800. — 2. Obicies contra corollarium quartum: Doctores passim apud Sanchez, n. 18, et Zoesium, n. 5, docent non esse locum poenis ordinariis raptûs, copulâ non secutâ, saltem in casu quo potuit et noluit raptor cognoscere raptam. — Respondeo primò doctores divisos esse, et eorum plurimos (apud Sanchez et Zoesium) pro oppositâ sententiâ stare, videlicet poenis ordinariis esse locum, etiam copulâ qualitercumque non secutâ; id quod certum esse dicit Molina cit. n. 12, de poenis spiritualibus. — Respondeo secundò: Qui oppositum docent, fundantur in l. *Unica*, c. de Raptu virginum, ubi prætendunt ad sententiam capitalem exigi carnalem copulam in effectu, per verba, *maximè cum virginitas vel castitas corrupta restitui non possit*. Quibus verbis si requiratur ad poenam capitalem ut castitas vel virginitas effectu ipso corrumpatur, non erit idèò quòd species vel natura raptûs aliàs consummata non sit, sed quòd nolit imperator raptum aliàs consummatum poenâ capitis plectere sine stupro. Covarruvias.

801. — 3. Obicies contra corollarium septimum: Nulla sit injuria parentibus, dum puella defloratur; ergo nec dum abducitur. — Respondeo negando con-

sequentiam; disparitas est quòd per abductionem puellæ, non per usum, inferatur præjudicium patriæ potestati; per abductionem enim constituitur extra domum, oculos sive custodiam et potestatem parentum, non per usum.

802. Ad hoc jus habent parentes à Deo et naturâ, ut filiæ invigilent, eandem sub oculis suis habeant, apud se retineant, doceant et instruant moribus christianis, etc., quibus omnibus repugnat localis ejusdem puellæ abductio, præsertim per amasium, qui insidiatur ejus virginitati. Aliud est de solo usu, quo quidem dolor aliquis, infamia, inobedientia parentibus irrogari possunt, nulla tamen vera injuria; habet enim puella dominium et liberam potestatem corporis et membrorum suorum, quod ad usum præcisè attinet. Liberam, inquam, non à peccato contra castitatem, obedientiam, etc., sed à peccato contra justitiam. Alioqui peccabit contra justitiam puella, non solum per usum sui corporis quoad actum venereum, verum etiam quoad actum furti, perjurii, etc., parentibus dissentientibus. Ita nobiscum respondet doctissimus Sanchez, n. 35, dicens: *Quamvis femina, etiam virgo, injuriam non inferat patri consentiens suæ deflorationi; at extractio femine consentientis à domo parentum vel tutorum, sub quorum custodia est, manifestam injuriam illis extractioni renitentibus insert, atque proinde est nova culpa justitiæ adversa.* Idem iisdem verbis docet Perez sup.

803. Instabis: Raptus non dirimit matrimonium, si soli parentes dissentiant; ergo etiam si soli parentes repugnent, non constituit peccatum reservatum. — Respondeo negando consequentiam: ratio enim antecedentis est, non quasi raptus propriè et strictè sumptus non sit, si soli contradicant parentes, sed quòd non sit illa species raptus, de quâ loquitur concilium Tridentinum: cum enim concilium statuens hoc impedimentum intendat matrimonii seu contrahentium libertatem, hinc doctores communiter censent, de illo duntaxat raptu sermonem esse, quo impediri possit libertas contrahentium: atque adeò, si contracturi utrinque liberè consentiant, parentum vel tutorum repugnantiam non obesse.

804. Instabis iterum: Doctores plurimi apud Sanchez cit. censent non esse locum pœnæ ordinariæ raptus, sed extraordinariæ tantum, si puella abducta sit, solis parentibus invitis. — Respond. primò, plures apud eundem censere contrarium. Respondeo secundò, quòd aliter nonnulli judicent, rationem esse, non quòd putent aliqui raptum non esse consummatum, sed quòd raptus sic commissus, multò minus delictum contineat: ex quo inferunt, cum pœna debeat respondere delicto, æquitati conformius esse ut pœnâ minori puniatur raptus qui solis parentibus invitis commissus fuerit, quàm qui insuper repugnante puellâ.

CAPUT XXIV.

DE STUPRO.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — *Quid stuprum et quale peccatum* (1).

805. Respondeo: Stuprum tribus modis accipitur,

(1) Vide Mayol, ad 6 præcept. Decal., vol. 14 Theol.

latè, strictè, strictissimè. Latè pro omni concubitu legibus prohibitio; unde passim apud auctores, adulterium, incestus et venus præpostera vocantur stuprum, ut ex Plauto, Cicerone, aliisque constat. Strictè pro illicitâ defloratione virginum, sub curâ parentum existentium. Ita accipiunt S. Thomas, art. 6 et 7, S. Bonaventura, 4, dist. 41, et Gratianus supra citatus: aut pro illicitâ copulâ cum virginibus aut viduis honestè viventibus, l. *Inter liberas*, ff. Ad Leg. Jul. de Adulteriis, ubi dicitur: *Lex stuprum et adulterium promiscuè et abusivè appellat; sed propriè adulterium in nuptâ committitur... Stuprum verò in virginem viduamve.*

806. Demum, strictissimè sumitur pro violentâ virginis corruptione. Est peccatum omninò grave, involvens non solum malitiam fornicationis, sed insuper enormem injuriam. Punitur ex tabulis legum Brabantæ 1512, pœnâ non simpliciter capitali, sed insuper quoad modum acerbiori, ut scilicet ei, qui invitam virginem aut feminam stupraverit, asserè cervix amputetur. Hodie ferè ubique (ait Zypæus in Notit. juris Belg., de Adulteriis et Stupris, et ex illo Van Espen, juris Eccles., part. 3, tit. 4, c. 4, n. 44) gladio punitur tam ipse reus, quàm qui opem præstant, et conniventes parentes exilio.

807. Itaque ad stuprum strictissimè sumptum requiruntur tria, violentia, virginitas, defloratio. Requiritur primò violentia. Porro (ut ex supra dictis repetimus) duobus modis violentia seu violentum sumitur, videlicet pro physico seu naturali, et pro morali seu interpretativo. Violentum physicè et naturaliter est, deficiente Philosopho, 3, ethic. 1, *cujus principium est extra, non conferente vim passo*; id est, contrariante passo seu contra inclinationem passi, ut rectè explicat Scotus, 2, dist. 18, quæst. unic., n. 6. Differt à coactione tanquàm magis à minus communi; quòd coactum propriè dicatur solum illud quod repugnat inclinationi elicite appetitus, adeoque solummodò conveniat rebus appetitu rationali vel sensitivo præditis: violentum autem vocetur, etiam quod repugnat appetitui innato seu ponderi et inclinationi nature.

808. Violentia naturalis, sensu jam explicato intellecta, in subiecto capaci causat simpliciter involuntarium, quemadmodum causat contra naturale in rebus appetitu destitutis. Violentia moralis et interpretativa consistit in metu et minis alicujus notabilis incommodi. Relinquit simpliciter voluntarium, quanquàm ordinariè conjunctum habeat involuntarium conditionatum, tum videlicet, quando affectus conditionatus non causat incommodum quod timefur. Requiritur secundò ad stuprum rigidissimè sumptum virginitas patientis. Agitur autem hoc loco iterum de virginitate, non mentis, sed corporis. Stuprum (inquit Sylvius, quæst. 154, art. 6, concl. 2) est, quando puella, quæ erat virgo, defloratur, seu quando per copulam corrumpitur ejus integritas, sive ipsa fuerit antea per molliem polluta, et sive in turpes delectationes prius consenserit, sive non: cum enim stuprum describitur esse illicita (aliàs violenta) defloratio virginis, illud virginis, ita est intelligendum, ut designet statum et

integritatem virginalem; et ideo quamvis aureola virginittatis perdatur per voluntariam pollutionem, per quam etiam amittitur virtus virginittatis, non tamen committitur stuprum; quia non perditur virginittas, prout dicit integritatem signaculi virginittas. Ita fere Sylvius, cujus auctoritas eo solum fine adducta est, ut constet, de qua virginittate sit sermo, quando de stupro loquimur. Requiritur tertio *defloratio*, id est, floris virginittas corruptio per actum copulae consummata, ex qua sequi generatio possit.

§ 2. Tenor casus.

809. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Cameracensi, Coloniensi, Gandavensi, Mechliniensi, Namurcensi, Ruræmundensi nihil de hoc casu.

In Leodiensi reservatur stuprum seu violenta virginis defloratio.

§ 3. Reflexiones.

810. — 1. Non reservatur in diœcesi Leodiensi stuprum latè sumptum pro omni concubitu legibus prohibito. Non etiam *strictè* acceptum pro concubitu qualicumque cum virgine vel viduâ honestâ, sed solum *strictissimum*, ut constat manifestè ex tenore casus.

2. Non est dubium quin violentia physica et naturalis sufficiat ad propriè dictum et reservatum stuprum. Sed non est adeò certum sufficere pariter alteram, quòd hæc relinquat locum mortali peccato seu libero et voluntario: adeò ut videatur dicendum puellam, quæ tali violentiâ subigitur, fornicatam potiùs quàm stupratam.

811. Nihilominus existimamus, violentiam etiam moralem sufficere ad stuprum reservatum, primò, quia sic docent et tanquàm citra controversiam supponunt omnes qui scripserunt de casu præsentis, diœcesis Leodiensis, videlicet Jacobus Marchant, Chapeauville, Notau, Manigart. Vide insuper Petrum Marchant, Trib. Sagram., tom. 2, tract. 7, q. 2, § 3, d. 1; Wiggers de Jure et Just., tr. 2, c. 4, d. 1, c. 8; Henno, in Decal., disp. 6, q. 5, c. 1. Secundò, quia fornicatio cum virgine, obta vel commissa per metum gravem seu moralem violentiam, est species distincta luxuriæ, continens præter malitiam fornicationis, peccatum etiam injustitiæ et illati damni: ergo pertinere videtur ad stuprum. Ita nonnulli. Tertio, quia in rebus aliis, quæ per violentiam describuntur, sufficit violentia moralis seu interpretativa, v. g., in rapinâ, quæ solet describi, violenta acceptio et usurpatio alienæ rei, invito rationabiliter domino.

812. Qui autem metu mortis ineusso bursam viatoris extorquet, rapere, non furari dicitur. Similiter in raptu, qui, ut supra diximus, describitur pariter per violentiam. Sicut raptus est violenta puellæ abductio, sic stuprum violenta virginis defloratio. Ad raptum *strictè* sumptum sufficit moralis violentia, ut docent Sanchez, Bosco, Bonacina, Herinex cum cæteris communiter. Ergo eadem violentia sufficit ad stuprum rigorosè sumptum. Rursus ut similis violentia (communi doctorum judicio) sufficit in raptu ad dirimendum matrimonium et incurrendum poenas ca-

nonicas, sic debet sufficere in stupro ad reservationem.

813. Dices: Violentia moralis, non est propriè sumpta: casus autem reservati debent *strictè* et rigorosè intelligi. Respondeo 1º retorquendo argumentum in raptum, qui censurâ excommunicationis afficitur, etiamsi violentia solummodò moralis fuerit. Respondeo 2º: Ut raptum, sic stuprum propriè sumptum theologi per violentiam moralem seu impropriè sumptam explicant.

§ 4. Corollaria.

814. — 1. Itaque casum Leodii reservatum committit, qui opprimit virginem omninò repugnantem: omninò, inquam; si enim repugnet tam flaccidè, ut ex modo agendi pateat quòd malit vinci, quàm vincere, censebitur fornicata, non stuprata.

2. Idem dicendum pro casu quò quis obtineat usum virginis per metum mortis aut alterius notabilis incommodi.

3. Hinc deducunt Chapeauville, Marchant, Manigart, hunc casum incurere, qui sponsam de futuro in carnale commercium flectit, hoc eidem incusso timore, quòd, nisi consentiat, matrimonium cum alterâ sit initurus contra fidem priorum sponsalium.

815. — 4. Inferunt ulteriùs Chapeauville et Notau, idem dicendum, si consentiat puella, precibus importunis, repetitis instantiis aut promissionibus, v. g., futuri matrimonii, fatigata; pro quibus adduci potest l. 1, § Persuadere, ff. de Servo corrupto, ubi dicitur; *Persuadere autem est plus quàm compelli, atque cogi sibi parere.*

5. Idem de timore reverentiali docent Jacobus Marchant, Henno cit., Bassæus, verb. *Stuprum*, n. 3.

6. Idem docent Chapeauville et Notau, si dolo aut falsâ persuasione decepta puella consensum dederit. Pro qua opinione facit quòd dolus et metus in jure æquiparentur, l. 5, C. de inutil. *Stipul.*, ubi dicitur: *Dolo vel metu adhibito, actio quidem nascitur, si subdita stipulatio sit: per doli mali tamen vel metus exceptionem summoverti petitio debet.* Similiter vis et dolus æquiparantur c. Cum contingat, de Jurejurando, ubi dicitur: *Mulieres ipsæ servare debent hujusmodi jura menta sine vi et dolo spontè præstita.* Interim opponi potest quòd dolus non videatur sufficere ad raptum aut rapinam; ergo neque ad stuprum rigidè sumptum.

816. — 7. Non incurrit casum, qui opprimit conjugatam consummato matrimonio, viduam, meretricem, aut simpliciter corruptam, etsi corruptio ita esset occulta, ut pro virgine passim haberetur; Chapeauville et Manigart.

8. Idem dicendum, etsi antea corrupta fuerit per copulam involuntariam. Imò Manigart à stupro reservato eximit qui opprimeret puellam, cujus integritas ob mensium acrimoniam erosa, vel ob uteri procidentiam abrupta vel etiam petulantibus digitis aut instrumento lacerata, aut potiùs, ut mavult communior medicina, separata esset.

9. Secus est dicendum, si, salvâ carnis integritate, animo corrupta sit virgo, per obscœna desideria,

tactus impudicos aut voluntariam pollutionem.

817. — 10. Non committit consummatum stuprum, qui virginem vi aggressus, aut ejus resistentiâ aut suo impetu semen extra uterum fundit.

11. Idem, si copula solummodo inchoata fuerit : multò magis, si tantum intercesserint tactus impudici, quantumvis cum utriusque pollutione.

12. Idem, si, v. g., timore prolis seu ad infamiam præcavendam, aut ex libidine singulari exerceatur turpitudine præpostera.

13. Idem si integritas vaginalis tollatur per instrumentum diversum à membro genitali, de quo vide S. Augustinum, l. 1, de Civ., c. 18.

818. — 14. Advertat iterum confessarius, in hoc genere peccati, primò qualitatem agentis, sitne liber, conjugatus, affinis, consanguineus, clericus, religiosus. Secundò qualitatem patientis, rursus an conjugata, libera, monialis, aut simplicem castitatem professsa fuerit; inde enim fiet ut stuprum vel sit simplex vel qualificatum, puta, incestuosum, adulterinum, sacrilegum.

CAPUT XXV.

DE SIMONIA.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — *Quid, quotuplex et quale peccatum simonia (1).*

819. Respondeo : Simonia est rei sacræ emptio vel venditio, vel (paulò explicatiùs) studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum. Ita passim theologi cum S. Thomâ, q. 100, art. 1. Dicitur primò, *studiosa voluntas*; quia *justitia et omnes partes ejus, et per consequens omnia vitia opposita, sunt in voluntate, sicut in subjecto; et idèò convenienter simonia per voluntatem diffinitur. Additur autem, studiosa, ad designandum electionem.* S. Th. ad 2. Dicitur secundò, *emendi vel vendendi*, quo nomine, intelligitur omnis contractus non gratuitus. S. Thom. ad 5. Dicitur tertio, *spirituale vel spirituali annexum*: nam sicut anima vivit secundum seipsam, corpus autem vivit ex unione animæ, ita etiam quædam sunt spiritualia secundum seipsa, sicut sacramenta et alia hujusmodi; quædam autem dicuntur spiritualia ex hoc, quòd talibus adherent; ad 6. Itaque spirituale hoc loco non vocatur quòd incorporeum est, sed quòd Deum respicit vel tanquam auctorem vel tanquam finem gratiæ. Spiritualis autem annexum dicitur, quòd, etsi secundum se sit temporale, ratione tamen rei spiritualis, cui conjungitur, censetur spirituale.

820. Hinc colligitur primò malitiam et gravitatem actûs simoniaci consistere in impiâ et sacrilegâ rei sacræ tractatione, quatenus res altioris ordinis, pecuniâ æstimatur et profanis contractibus submittitur. Est autem indignissima æstimatio illa, quâ temporale et transitorium, nullius aut exigui momenti, per intolerabilem Dei injuriam confertur rebus sacris et spiritualibus, supra omne pretium collocatis: estque

(1) Vid. de simoniâ doctissimum Mayol, *Curs. Compl. Theol.* vol. 14, ad *Decalogum*, et clariss. Suarez, vol. 17, longè explicatiùs de eadem materiâ disserentem.

similis nundinandi modus per se ordinatus ad minuendum etiam ipsius vulgi judicium de rebus sacratissimis. Colligitur secundò ad peccatum simoniæ tria potissimum concurrere, materiam, pretium, pactum, de quibus breviter.

821. *Materia* simoniæ sunt 1° omnis gratia gratum faciens, et gratis data. 2° Omnia sacramenta et sacramentalia, seu sacræ cæremoniæ in administratione sacramentorum et sacrificio missæ, ex institutione Ecclesiæ exercenda. 3° Omnia divina officia et orationes publicæ ac privatæ. 4° Omnis actus jurisdictionis ecclesiasticæ, ut absolutio à peccatis et censuris, collatio indulgentiarum, beneficii, officii, aut dignitatis ecclesiasticæ. 5° Omnia beneficia ecclesiastica et ipsis connexa, ut jus patronatûs, redditus beneficiorum qui dantur propter titulum vel officium spirituale. 6° Omnia vasa et paramenta sacra, quatenus talia, omnia per Ecclesiam benedicta, ut agni Dei, sacræ reliquæ, etc.

822. *Pretium* simoniæ debet esse aliquid temporale, vel pecunia ipsa vel quòd pecuniâ æstimabile est, et in contractum deduci solet aut potest. Hinc sequitur 1° non esse simoniam (suppositâ legitimâ auctoritate) dare rem spiritualem pro spirituali, Reliquias pro Reliquiis, calicem pro ciborio aut unum beneficium pro alio. Vide S. Thomam ad 5. Sequitur 2° non esse simoniam, dare temporale pro spirituali materialiter, seu secundum materiam considerato, v. g., pecuniam pro calice, considerato tantum secundum artem et argentum. Sequitur 3° non esse simoniam, dare temporale pro spirituali officio, sacris, orationibus, sacramentis, non ut pretium rei, sed ut stipendium ministri, conformiter ad Apostolum, 1 Cor. 9, et Matth. 10.

823. *Pactum* ad simoniam necessarium, est omnis contractus non gratuitus, sive sit permutatio sive locatio, sive emptio-venditio, aut qualiscumque conventio, dummodò includat pactum obligatorium, nominatum vel innominatum, tacitum vel expressum, directum vel indirectum, sub quovis titulo, amicitiae, gratitudinis, justitiæ, etc. Vide Sporer, in 1 præcept. Decal., c. 10.

Porro secundum hæc tria ad simoniam necessario requisita, triplex est ejusdem simoniæ divisio, prima, ex parte materiæ; secunda, ex parte pretii; tertia, ex parte pacti.

824. *Ex parte materiæ* dividitur in simoniam juris divini et humani. Simonia juris divini, idèò prohibita, quia mala, committitur emptione et venditione rei purè spiritualis quatenus talis, v. g., sacramentorum, sacrarum reliquiarum, beneficii quoad titulum, calicis consecrati quoad consecrationem, etc. Simonia juris ecclesiastici, idèò mala, quia prohibita, committitur emptione et venditione rei quæ non est propriè spiritualis, sed spirituali connexa vel ad eamdem ordinata. Locum habet primò in venditione beneficiorum secundum partem temporalem. 2° In venditione officiorum Ecclesiæ, remotè tantum et extrinsecè ad res sacras pertinentium; cujusmodi sunt officium sacristæ, oeco-

nomi, advocati Ecclesiæ et similium. 3° In permutatione beneficiorum factâ sine auctoritate superioris, in renuntiatione reciproca, in renuntiatione confidentiali, etc.

825. *Ex parte pretii*, simonia dividitur in eam quæ fit per munus à manu, à linguâ, et ab obsequio. *Munus à manu*, sunt pecunia, aurum, argentum, vestes, equus et similia, emi et vendi solita, seu mobilia seu immobilia, remissio debiti, promissio remittendi, mutatio pecuniæ, dilatio debiti hic et nunc solvendi, aut contra anticipata solutio debiti, nondum finito termino, et his similia. *Munus à linguâ* vocatur, quod officio linguæ præstari solet, ut laus, commendatio, sollicitatio, patrocinium, advocatio, intercessio, etc. *Munus ab obsequio*, est ministerium quodlibet in rebus temporalibus, ut famuli, secretarii, oekonomi, scribæ, etc. Unde qui similia in pactum vel quasi pactum deducunt, et inde sibi beneficia comparant, incurrunt vitium simoniæ. Nec evadunt, etiamsi addant, per modum gratitudinis tantum, dummodò intercedat pactum obligatorium: ejusmodi pactum tacitum vel expressum supponitur utique, inquit Sporer, in propositionibus 45 et 46, damnatis ab Innocentio XI.

826. *Ex parte pacti* dividitur simonia in mentalem, conventionalem, realem, et his immixtam confidentialem. *Mentalis* duobus modis committitur, 1° per solum propositum internum et merè mentale, quo quis statuit, proponit, intendit, desiderat contractum simoniacum, inire. Vocatur *mentalis*, quòd solâ mente absolvatur, ut mentalis fornicatio vocari posset, interior et efficax voluntas fornicandi. 2° Committitur simonia *mentalis* per internum propositum quo confers alicui spirituale, intendit alterum obligare ad reddendum temporale, vel contra, sine ullo tamen pacto, tacito vel expresso, puta, quia recipiens non advertit vel non intelligit donatoris intentionem. *Conventionalis* involvit conventionem, pactum, contractum, tacitum vel expressum, id est, reciprocam intentionem sensibilem et exteriorem, utrinque significatam et receptam: atque adeò committitur, quando non solum est internum propositum obligandi, sed realiter et externè habetur duorum vel plurium consensus in idem placitum simoniacum. Committitur autem non solum verbis formalibus, expressis et directis, sed etiam obliquis, obscuris et æquivocis; interdum nutibus vel solâ pretii oblatione in speciem donationis, quæ tamen ex circumstantiis à donatario satis intelligatur quem finem habeat.

827. Dividitur simonia *conventionalis* in puram et mixtam. *Pura* est quæ ex neutrà parte completa est, nec dato temporali nec reddito spirituali, atque adeò sistit hactenus in merè partium conventionem. *Mixta* est quæ ex alterutrâ parte, videlicet emptoris vel venditoris; completa est, aut dato pretio pro parte vel in totum, aut dato seu ministrato pro parte vel in totum spirituali. Demùm simonia *realis* est, quando pactum ex utrâque parte impletum est, saltem inchoatè, ut si collatio beneficii facta sit, et pretii saltem pars soluta. Triplex hæc species simoniæ exem-

plificari potest in emptione et venditione vulgari, v. g., equi, bovis ac similium.

828. Emptio aut venditio est merè *mentalis*, quamdiù mentem vel interiorem voluntatem emptoris aut venditoris non egreditur. *Conventionalis* est statim atque convenerit inter emptorem et venditorem, sive hactenus solus venditor tradiderit mereem, sive solus emptor tradiderit pretium, idque vel in solidum vel in partem, sive nulla ex utrâlibet parte traditio hactenus secuta fuerit. Tandem *realis* erit, si reipsâ mutua conventio impleta fuerit per traditionem rei venditæ ex unâ, et pretii ex alterâ parte. Simonia *confidentialis* non differt essentialiter à speciebus jam memoratis, sed ad earum quamlibet reduci potest; committitur enim, cum quis alteri dat, confert vel resignat beneficium, aut ad illud præsentat, eligit vel instituit, cum certâ confidentiâ et obligatione, ut illud sibi vel alteri certo ac determinato tempore tribuat, aut ex eodem pensionem vel certam fructuum partem refundat. Hæc autem simonia erit *mentalis* tantum, si quis alteri resignat beneficium cum merè interiori voluntate obligandi resignatarium ad effectus nominatos. Erit *conventionalis*, si de iisdem ineatur contractus, vel fiat mutua conventio, completa vel ex unâ vel ex neutrà parte. Demùm erit *realis*, si beneficium ex unâ parte traditum, et ex alterâ parte obligatio impleta fuerit.

§ 2. Tenor casus.

829. In Antuerpiensi, Cameracensi et Ruræmundensi reservatur simonia *realis*.

In Coloniensi nulla fit mentio simoniæ, spectatâ synodo sæpius memoratâ; at juxta Agendam recentiorum, simplici vocabulo reservatur *simonia*.

In Gandavensi legitur simonia; sed Pastorale sic exponit, *per simoniam, intellige realem*.

In Leodiensi nihil de hoc casu.

In Buscoducensi, Mechliniensi, Namurcensi simpliciter dicitur *simonia*.

§ 3. Reflexiones.

830. — 1. In diocesisbus Antuerpiensi, Cameracensi, Gandavensi, Ruræmundensi non reservatur simonia *mentalis*, utrovis modo considerata. Secundò non etiam *conventionalis* pura. Tertiò neque *conventionalis* mixta, completa ex parte solius rei spiritualis. Quartò neque quæ consummata est ex parte solius pretii. Ratio est quia in quatuor præfatis diocesisbus reservatur expresso termino *simonia realis*. *Realis* autem, ut supra diximus, requirit pactum utrinque completum.

831. — 2. Sed difficultas est pro diocesisbus Buscoducensi, Coloniensi, Mechliniensi, Namurcensi, in quibus *simonia* simpliciter reservata est, quid hoc nomine intelligatur. Et quidem certum in primis est, non intelligi mentalem; vel enim loquimur de merè internâ, quæ cum consistat in proposito seu actu simoniaco merè interiori, non est materia hodiernæ reservationis; vel loquimur de voluntatis interioris externò effectu, sed insufficiente ad contractum, et hic non est *emptio vel venditio*, seu pactum tacitum vel expressum, ut supponitur. Itaque solummodò quæstio

esse potest de simoniâ conventionali, de quâ quadruplex est sententia.

852. Prima docet reservatam esse omnem simoniam conventionalem, sive puram, sive mixtam. Hanc docet amplissimus D. Van Vyve, tractat. de Cas. res., § 5, fol. 25, et Exam. Reflex. ad § 5, n. 2, excipiens tamen simoniam confidentiæ et realem Pontifici reservatam. Ratio hujus opinionis est quod simonia, etiam purè conventionalis, sit materia sufficiens, uti censuræ ecclesiasticæ, sic reservationis. Patet quia est actus externus et grave peccatum simoniæ; ergo de facto puniunt aut reservant per eas leges vel statuta quæ puniunt aut reservant simoniam. Probatur consequentia: nam verba legis vel statuti, in omni proprietate seu rigore sumpta, comprehendunt talem actionem et personas eandem committentes; quod rursus probatur, quia supponitur peccatum simoniacum puniri aut reservari, in hac vel illâ materiâ perfectum et consummatum: jam autem simonia conventionalis, etiam pura, est peccatum perfectum et consummatum in illo genere: contractus enim emptionis-venditionis conventionione ipsâ essentialiter consummatur, Instit. de emptione et venditione, princip., ubi dicitur: *Emptio et venditio contrahitur, simul atque de pretio convenerit, quamvis nondum pretium numeratum sit, ac ne artha quidam cata fuerit.* Item Instit. de Obligationibus ex consensu, dicitur: *Consensu fiunt obligationes in emptionibus-venditionibus.*

853. Secunda sententia, paulò strictior priori, est, requiri et sufficere ad reservatam simoniam, quod sit impleta ex parte emptoris aut venditoris, seu quod traditum sit spirituale, vel pretium numeratum: utrumque enim ad complementum emptionis venditionis requiri non videtur; id quod saltem ex iuribus videtur colligi; l. 2, ff. de Contrahendâ emptione, dicitur: *Sine pretio nulla venditio est; non autem pretii numeratio, sed conventio perficit sine scriptis habitam emptionem, et l. 1, eod. Emptio.... consensu peragitur.*

854. Tertia sententia pro pœnis juris et reservatione exigit contractum simoniacum completum ex parte venditoris per traditionem rei spiritualis, etiamsi pretium non sit numeratum. Ratio esse potest, quia propria materia emptionis ac venditionis, est res venalis, et quod in illo contractu per se intenditur, est rei venalis de uno in alterum transitus seu ductio: pretium autem est velut instrumentum illius translationis, et ideò quamdiù hæc non est facta, contractus est incompletus: eo autem ipso, quo res, quæ venditur, tradita est, censetur plenè consummata venditio, etsi pretium nondum sit persolutum, dummodò de eodem sufficiens promissio facta sit. Confirmatur: nam S. Thomas apud Navarrum, cap. 23, n. 104, docet, esse simoniam, conferre beneficium propter obsequia futura. Denique creditò vendere, est verè vendere.

855. Quarta sententia, eaque verior ac proinde nostro iudicio retinenda, tenet per simoniam simpliciter positam, in pœnalibus et odiosis, cujusmodi

sunt reservatio et censura, intelligi solummodò realem seu utrinque impletam. Vanden Perre, Reflex. ad § 5, de Simoniâ, et Reflex. vindic.; Lacroix, l. 3, p. 1, 212; Lessius, l. 2, cap. 35, n. 149, Navarrus sup. citatus; Bonacina, de Simoniâ, disp. 1, q. 2, prop. 1, num. 5, et quæst. 7, puncto 1, § 2, n. 6; Covarruvias, Filliucius, Layman, Suarez, Azorius, Ledesma, Castropalao, Lesana, Garcias, Binsfeldius, Sylvius et innumerabiles alii, excipientes simoniam confidentialem. Ratio est quod sola realis sit perfectè completa et consummata. Quare sic etiam observat stylus curiæ Romanæ, ut plerique auctores testantur.

856. — 3. Varias juris pœnas ipso facto inducit simonia perfecta, sed (juxta doctorum communem opinionem) in triplici duntaxat materiâ, nimirum beneficiis, collatione ordinum, et religionis ingressu. In Beneficiis, excommunicationem latæ sententiæ Pontifici reservatam incurrit tam recipiens quàm conferens beneficium per simoniam realem, eligendo, præsentando, postulando, instituendo, confirmando, commendando. Patet ex Extravag. *Cum detestabile*, de Simoniâ. Nomine beneficii intelliguntur etiam regularium prælaturæ quæ non consistunt in nudâ commissione ad nutum revocabili, sed in munere ordinario. Lessius, l. 2, cap. 35, dub. 25, num. 137; Herincx, part. 3, tract. 4, disp. 9, q. 4, num. 34, et alii. Deinde omnis collatio vel provisio ejusmodi, est nulla seu invalida, ut, Extrav. cit., manifestè dicitur.

857. Simonia verò confidentiæ (inter alias pœnas, quas videre poteris in constitutionibus Pii IV et V, apud Navarrum, c. 23, n. 111, et alios) inducit ipso facto excommunicationem Pontifici reservatam, respectu utriusque contrahentis. In collatione ordinum, committentes simoniam realem sive conferendo, sive recipiendo ordinem, sunt ipso facto excommunicati, per Extrav. *Cum detestabile*. Varias insuper pœnas addidit Sixtus V, bullâ *Sanctum et salutare*, 91, apud Cherubinum, datâ 5 januarii 1588, quæ bulla tametsi in punctis cæteris per Clementem VIII, reducta sit ad terminos juris communis, relicta est nihilominus in vigore quoad attinet simoniacè promotos et promoventes. Eadem Sixti bullâ statuitur tales extra mortis articulum absolvi non posse, nisi per Pontificem, etiamsi delictum sit occultum, revocato privilegio episcopis concesso, etiam per Tridentinum: In Religionis ingressu, committentes simoniam realem, nimirum pro ipso ingressu dantes aliquid vel recipientes, si sint singulares personæ, incurrunt ipso facto excommunicationem Sedi Apostolicæ reservatam; si verò capitulum vel conventus fuerit, incidit in sententiam suspensionis pariter reservatæ, Extrav. *Sanè ne in vineâ*, de Simoniâ. Vide etiam, c. de Regularibus, de Simoniâ.

§ 4. Corollaria.

858. — 1. In nullâ diœcesi incurrunt peccatum reservatum simoniæ mentalis, utrolibet modo simoniam mentalem explices, idque sive in collatione aut rece-

ptione ordinum, sive in administratione sacramentorum, sive in religionis ingressu aut professione, sive in permutatione aut resignatione beneficiorum, vel cæteris rebus spiritualibus.

2. Idem in iisdem et similibus materiis, si simonia fuerit purè conventionalis, seu utrinque incompleta.

3. Idem, si fuerit incompleta ex parte venditoris, nondum tradito spirituali, etsi temporale supponatur datum ac receptum esse, et à contrario. Nota tamen ex supradictis, à materià reservationis ad materià censurarum non fieri legitimam consequentiam, quantum attinet simoniam confidentiæ: hæc enim juxta satis expressam Pontificis voluntatem subijcitur pœnis et censuris, tametsi ex utrâque parte non sit completa.

839.—4. Ubilibet reservatur simonia realis et utrinque completa, etsi tantum inchoatè seu pro aliquâ parte; quia ad simoniam strictè realem non est necesse ut ex toto traditum sit temporale et spirituale. Quare si concessum sit beneficium sub pacto 1000 florenorum, sufficiet ad simoniam realem, perfectam et consummatam, numeratos esse ex parte emptoris florenos 50. Imò sufficiet solvi pretium secundum partem quantumcùmque exiguam. Ratio, quia ad actionem completè simoniacam satis est quòd fiat pro pretio magno vel parvo: quòd enim res spiritualis cariùs vendatur aut viliùs, non variat formaliter rationem simoniæ, maximè in ordine ad censuras vel reservationem. Quando autem pretium solvitur, etiam pro minimâ parte, et res spiritualis pro eodem traditur, jam venditur pro aliquo reali pretio accepto et numerato; ergo est consummata ex utrâque parte simonia, non minùs quàm si à principio conventum esset de solâ illâ minimâ quantitate pecuniæ, et soluta esset tanquàm integrum pretium. Similiter à contrario, si initum fuisset pactum de conferendis septem ordinibus pro centum aureis, et his solutis, inchoaretur ordinatio, statim atque primus ordo collatus esset, foret simonia completa, et pœnas eo ipso incurreret ordinans, non secùs ac si pro solo illo ordine ab initio totum pretium fuisset datum vel receptum. Ita Suarez cum omnibus doctoribus.

840.—5. In quâlibet diœcesi videtur casu reservato teneri, qui committit realem simoniam, etiam juris duntaxat ecclesiastici: est enim vera simonia et peccatum religioni oppositum.

841. Ratio, quia Ecclesia solâ suâ lege et ordinatione potest efficere ut illud quod, v.g., secundum se est vendibile, permutabile, aut in civiles contractus deduci potest, ob ordinem vel respectum quem habet ad spirituale, reddatur invendibile aut impermutabile, in reverentiam rei spiritualis connexæ: ferè quemadmodum locum secundum se profanum potest Ecclesia per suum decretum reddere immunem à potestate fori secularis, adeò ut iudex non possit reum indè per violentiam extrahere, peccaturus alioquin non solum contra obedientiam, verùm etiam contra virtutem religionis et sanctitatem loci. Rursus ut potest per tonsuram vel ordinem eximere aliquem à ju-

dicio seculari, adeò ut peccet contra religionem iudex, si eundem ad suum tribunal traxerit, cur ita non possit, rem profanam reddere immunem à venditione, etc., adeò ut, si vendatur, peccetur non solum contra obedientiam, verùm etiam contra religionem et sanctitatem rei? Ob has et similes rationes Suarez aliique communius, apud Lacroix, l. 3, p. 1, n. 123, censent incurri pœnas juris per simoniam completam solius juris ecclesiastici. Interim oppositum (quod ad pœnas attinet) apud Lacroix citatum tradunt Navarrus, Lessius, Sanchez, Diana, Castropalaus.

842.—6. Ad reservationem in nullâ diœcesi videtur necessarium ut simoniacus incurrerit pœnas juris canonici. Ratio est quia simpliciter reservatur *simonia* vel *simonia realis*, nec ullo apice significatur, reservationem restringi ad illam tantum simoniæ realis speciem quæ habet annexas pœnas juris. Atque adeò, licet nulla pœna connexa sit, dummodò sit stricti nominis simonia, realiter perfecta et utrinque completa, sine dubitatione tenendum est reservatam esse. Pœnæ canonice simoniam non faciunt, sed supponunt. Itaque reservatur episcopis simonia, etiam quæ separata est ab omni censurâ, sive ob ignorantiam delinquentis, sive quòd committatur in illâ materiâ, quam censure pontificiæ non respiciunt.

CAPUT XXVI.

DE SODOMIA.

§ 1. QUÆSTIO PRELIMINARIS.— *Quid sodomia, et quale peccatum* (1).

843. Respondeo: Quod ad vocem attinet, peccatum, de quo loquimur appellatur sodomia à Sodomitibus (ut S. Scriptura, Gen. 19, v. 13, eos nominat) pessimis, et peccatoribus coram Domino, qui inter cætera flagitia huic vitio erant impensè dediti. Quare sic vocatur c. *Quod ait*, dist., 14, et c. *Flagitia*, 32, q. 7. Aliàs vocatur nefandum crimen c. *In eo*, 32, q. 4. Nefanda libido, Instit., de Public. judic., § *Item lex Julia*. Luxuria gravissima, authent. *Ut non luxurietur*, 77, et aliis nominibus. Quod autem ad rem ipsam spectat, sodomia est peccatum vel, ut dicitur c. *Clerici*, de Excess. prælat., incontinentia contra naturam. Pro quo notandum ex S. Thomâ, q. 154, art. 11, O, peccatum contra naturam duobus modis vocari posse; uno quidem, quia repugnat rationi rectæ seu dictamini naturæ rationalis, quod est commune in omni vitio luxuriæ, imò quolibet peccati genere. Alio modo, quia etiam super hoc repugnat ipsi ordini naturali veneri actûs, qui convenit humanæ speciei; quod dicitur vitium contra naturam. Itaque peccatum contra naturam propriè vocatur quod repugnat ordini per naturam requisito, etiam in animantibus cæteris, ut possit sequi conceptio et generatio.

844. Ad hunc effectum requirit natura quinque conditiones. Prima, est conjunctio duorum. Secunda, identitas specifica naturæ. Tertia, diversitas sexûs. Quarta, organorum proportio. Quinta, situs ordina-

(1) Vid. Mayol, vol. 14 *Theol.*, ad 6 præcept. Decal.

rius. Hinc fit ut quinies peccari possit contra naturam in hac materiâ pro defectu quinarie conditionis memoratæ. Defectu conditionis primæ peccat contra naturam, qui voluptatem carnalem quærit per sui vel alterius corruptionem sine conjunctione. Defectu conditionis secundæ, qui eandem voluptatem quærit vel exercet cum re alterius naturæ. Defectu tertiæ, committitur peccatum contra naturam per conjunctionem duorum ejusdem sexûs et naturæ. Defectu quartæ, per conjunctionem duorum ejusdem naturæ et diversi sexûs, sed non servato debito organo. Defectu quintæ, per conjunctionem duorum ejusdem naturæ et diversi sexûs, servatâ quidem organorum proportionem, sed situ ita inordinato, ut genitura non possit attrahi vel sequi conceptio aut generatio. Horum peccatorum primum, vocatur pollutio seu molliities. Secundum, bestialitas. Tertium, sodomia simpliciter. Quartum, sodomia reductivè. Quintum, innaturalitas.

845. Porro certum est peccatum contra naturam defectu primæ, secundæ et quintæ conditionis, ad hanc materiam non spectare, quando et quamdiu agitur de solâ sodomia. Sed dubitari potest an peccatum contra naturam defectu quartæ conditionis (quod appellavimus sodomiam reductivè) ad veram et reservatam sodomiam non spectet, perinde atque illud quod laborat defectu conditionis tertiæ. — Respondéo ad sodomiam rigidè sumptam requiri duplicem improprietatem, et sexûs et organi. Constat ex S. Thomâ citato, qui docet in primis, secundum ea quæ nos præmisimus, peccatum contra naturam contingere posse diversis modis. Deinceps, enumeratis molliities et bestialitate, subdit: *Tertiò* (contingere peccatum contra naturam) *si fiat per concubitum ad non debitum sexum, puta, masculi ad masculum, vel femine ad feminam, ut Apostolus dicit ad Roman. 1, quod dicitur sodomiticum vitium.*

846. Igitur, juxta S. Thomam, *sodomiticum vitium*, simpliciter intellectum, est concubitus ad non debitum sexum, puta, masculi ad masculum vel femine ad feminam. Atque adeò, si loco verbi, *sodomia*, uterentur episcopi vocabulo, *sodomiticum vitium*, S. Thomas sodomiam sic reservatam intelligeret de concubitu duorum ejusdem sexûs. Confirmatur: S. Thomas eodem loco concubitum duorum diversi sexûs, non servatâ organorum proportionem, manifestè distinguit à sodomia vel *sodomitico vitio*, propriè nimirum sumpto; quia docet talem concubitum esse modum à sodomia diversum, quo possit peccari contra naturam: eum enim dixisset, tertiò peccari contra naturam per concubitum ad indebitum sexum, *quod dicitur sodomiticum vitium*, pergit et addit: quartò (peccari contra naturam) *si non servetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum, etc.*

847. Eodem modo distinguit S. doctor sodomiam simpliciter et rigidè sumptam ab imperfectâ, articulo 12, ad 4, ubi enumerans peccata contra naturam juxta gradum et ordinem malitiæ suæ, dicit: *Post hoc autem* (peccatum bestialitatis) *est vitium sodomiticum, cum ibi non servetur debitus sexus.* Deinceps loquens

de gradu malitiæ omninò diverso addit: *Post hoc autem est peccatum ex eo, quòd non servatur debitus modus concumbendi, magis autem, si non sit debitum vas, etc.,* ubi rursum planum est, distingui vitium sodomiticum à concubitu inordinato ratione solius vasis, suppositâ alioqui sexûs diversitate. Eodem sensu doctores passim intelligunt sodomiam simpliciter positam, saltem dum punitur aut reservatur, apud Herinex, part. 5, tract. 2, disp. 2, quæst. 3, n. 26. Vide insuper Sylvestrum, Azorium, Filiucium, Bassæum, hoc loco.

848. Nec urgent in oppositum capitula, *Omnes causationes, et, Usus*, 52, q. 7, quibus fundatur oppositæ sententiæ Covarruvias apud Azorium part. 3, lib. 5, c. 20; quia citatis capitulis nihil dicitur ad propositum. Priori id solum habetur, virum, *licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, et ab uxore propter hæc scelera derelictus*, maritum nihilominus ejus reputandum esse; quibus verbis solummodò insinuat, maritum posse esse verum sodomitam, quod certissimum est, nempe si misceatur masculo. Alterum verò capitulum confirmat potius nostram opinionem: *Usus*, inquit, *naturalis et licitus est in conjugio, sicut illicitus in adulterio. Contra naturam verò semper illicitus et procul dubio flagitiosior atque turpior, quàm S. Apostolus et in feminis et in masculis arguebat.* Ubi copula grammaticalis non jungit masculos feminis, sed significat sodomiam committi posse perinde inter duas feminas, ac inter duos masculos: Apostolus enim illic citatus, *feminæ*, ait *eorum mutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam.* Similiter autem et masculi, derelicto naturaliusu feminæ, exarserunt in desideris suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes. Ex quo Apostoli testimonio probat S. Thomas supra, sodomiticum vitium, esse concubitum ad non debitum sexum.

849. Non urget etiam Petrus Damianus Gomorrhæani, c. 22, quo sodomiam simpliciter appellat quemlibet concubitum innaturalem, etiam ex defectu solius quartæ conditionis. Non urget; quia eodem capite appellat *sodomiticum scelus*, sive semetipsum quis polluat, sive alium quocumque modo, *licet discretione servatâ.* Neque aliquid evincit ratio ab eodem sancto allegata in verbis: *Neque enim legitur, quòd illi Sodomorum incolæ, solummodò alios consummato actu corruerint, sed potius credendum est quòd, juxta effrenatæ libidinis impetum diversis modis sint in se et in alios turpitudinem operati.* Nihil, inquam, hæc verba olim prolata pro rei occasione ad detestandum pollutionis peccatum, evincunt adversus præsentem conclusionem. Admittimus, à sodomitis præter concubitum duorum ejusdem sexûs plura alia contra castitatem flagitia admissa esse. Admittimus iterum, hæc eadem flagitia à sodomitis vel inchoata vel repetita, hoc sensu *sodomitica* vocari posse. Hoc negamus, usum vocabuli *Sodomia* in scholis theologicis hodiè invaluisse pro quolibet peccato mortali contra castitatem, commisso olim à Sodomitis.

850. Porro peccati sodomitici gravitas colligitur

inprimis ex sacrâ Scriptura, Levit. 18 et 20, ubi pœna mortis decernitur in delinquentes. Apostolos etiam ad Roman. 1, magnoperè elevat gravitatem delicti, docens, permisisse Deum, ut sapientes gentilium ob idololatriam, in tantam turpitudinem et ignorantiam ruerent. Ad Galatas 5, idem delictum inter cœtera carnis opera numerat sub *immunditiâ*, quam qui fecerint, spondet, regnum Dei non possuros. Genesis 29, Deus peccatum Sodomiticum vindicat igne sulphureo, in Pentapolim cœlitus immisso, destruens momento illa oppida cum suis incolis. Imò ipsi etiam gentiles, solo naturæ abominantis horrore in ejusmodi flagitiosos pœnas capitis decreverunt. Lais rex Thebarum (inquit Plato apud Cœlium, lib. 15, c. 16) tametsi gentilis, ignis supplicio in emasculatores, tanquàm naturæ jura pervertentes, animadvertendum censuit.

§ 2. Tenor casus.

851. In Antuerpiensi reservantur *sodomia, bestialitas, aut alia ejusmodi graviora contra naturam scelera.*

In Buscoducensi et Coloniensi, spectando synodum, *sodomia.*

In Cameracensi, *sodomia cum eodem sexu, bestialitas.*

In Gandavensi, *sodomia, sub quâ comprehenditur bestialitas, et in eodem genere graviora crimina.* Pastorale autem: *Per sodomiam, inquit, intellige reipsâ consummatam cum eodem sexu, aut bestialitatem et ejusmodi graviora.*

In Leodiensi, *concupitus contra naturam, puta, sodomia, et ejus generis graviora crimina.*

In Mechliniensi, *sodomia cum aliis delictis ejusdem generis gravioribus.*

In Namurensi, *sodomia, etiam imperfecta, hoc est, coitus maris cum personâ alterius sexus in vase indebito, cum aliis delictis gravioribus ejusdem generis.*

In Ruræmundensi, *sodomia cum eodem sexu, bestialitas et alia ejusmodi nefanda contra naturam scelera, reipsâ consummata.*

§ 3. Reflexiones.

852. — 1. In solâ Namurensi reservatur sodomia imperfecta ob diversitatem sexus, id est, concubitus præposterus masculi et puellæ. Ratio est, quod in solâ Namurensi fiat mentio sodomie sic imperfectæ, cum reservetur ibidem *sodomia, etiam imperfecta, hoc est, coitus maris cum personâ alterius sexus in vase indebito.*

853. — 2. In Antuerpiensi, Cameracensi, Gandavensi, Ruræmundensi præter sodomiam perfectam, expresso termino reservatur bestialitas, quæ est concubitus utique completus et consummatus, cum naturâ irrationali. Non habet species subalternas penès brutorum diversitatem in ordine ad forum sacramentale, quod brutorum distinctio accidentalit sit, et materialiter se habeat respectu peccati contranaturalis, cujus malitia et gravitas consistit in commixtione ubivis univocâ diversarum specie naturarum. Sed quæri potest an huc pertineat, an autem aliò reducenda sit

copula cum cadavere defunctæ feminae. De quâ re Diana, part. 9, tr. 9, res. 1: Non est scelus, inquit, quod humana malitia non committit. Plures confessarii testati sunt mihi sapius in praxi tale delictum accidisse. Aliqui volunt hoc flagitium reducendum esse ad fornicationem: alii contradicunt, volentes ad fornicationem necessarium esse concubitum viventis cum vivente. Pellizarius autem, tom. 1, tract. 4, c. 3, n. 70, reducit talem copulam ad peccatum bestialitatis; quia bestialitas est conjunctio carnalis cum re alterius naturæ seu speciei: femina autem mortua non censetur amplius humanæ speciei. At hoc rursus rejiciunt alii, definiens vitium bestialitatis per concubitum cum re animatâ seu vivente, alterius speciei quàm humanæ. Quare respondeo cum Dianâ sup., n. 5, viorem nobis esse opinionem (salvo judicio meliori) quæ casum propositum reducit ad molliem qualificatam.

854. — 3. In Leodiensi, Mechliniensi, Namurensi non quidem exprimitur formali termino bestialitas, sed in iisdem diocesisibus, uti et in Antuerpiensi, Gandavensi, Ruræmundensi, adjicitur generalis clausula, his vel similibus terminis: *et alia delicta ejusdem generis graviora*; cujus periodi sensus obvius et genuinus est, præter sodomiam, etc., reservari delicta quolibet consummata, ejusdem generis peccati contra naturam, graviora sodomia, etc.

855. — 4. In Buscoducensi, Cameracensi, Coloniensi, præfata clausula præsentis casui non adjungitur. Nihilominus in Buscoducensi Instructio pro confessariis, cum ex ordine enumeravit casus ibidem reservados, ad finem addit: *Omnia delicta quæ majorem excommunicationem annexam habent, et prædictis graviora.* Eodem loco (ut in prolegomenis dictum), id est, ad calcem casuum reservatorum, solebat olim eadem periodus exprimi in multis aliis diocesisibus. Sed successores episcopi (excepto Buscoducensi) in hodiernis pastoralibus aut saltem instructionibus præfatam clausulam, suâ sede emotam, soli sodomie jungunt. Quanta verò sit differentia inter eandem clausulam in fine positam, et qui duntaxat casui conjunctam, nemo non videt.

§ 4. Corollaria.

856. — 1. In nullâ diocesi reservatur sodomia incompleta propter imperfectionem actus: idque sive loquamur de actu interiori voluntatis, v. g., impeditæ per somnium, ebrietatem, phrenesim, etc.; sive de actu exteriori sensibilis commixtionis, ob impotentiam aut retractum agentis, etc.

2. In nullâ pariter diocesi reservari videtur mollietates, quantumlibet qualificata, sive ex parte objecti, ut si jungatur delectationi interiori in conjugatam, consanguineam, affinem, monialem; sive ex parte subjecti, ut si delinquens voto, ordine vel matrimonio obligatus sit; sive ex parte loci, ut si contingat in ecclesiâ; sive ex parte modi, ut si per alternos, mutuos aut violentos tactus procurata sit.

3. In nullâ iterum diocesi reservata est bestialitas incompleta seu imperfecta, utrolibet rursus modo,

sive defectu actûs duntaxat interioris, sive defectu actûs exterioris.

4. Bestialitas tamen completa in omnibus diœcesibus (exceptâ solâ Coloniensi) reservata est.

5. In omnibus pariter (exceptis Cameracensi et Coloniensi) reservatur concubitus consummatus cum dæmone incubo vel succubo; cujusmodi peccatum magis et sagis familiare est.

857. — 6. In nullâ diœcesi reservatur resolutio carnis fervore libidinis accelerata, quantumvis processerit ex affectu efficaci perfectæ sodomie.

7. Ubivis est indifferens ad reservationem conditio agentis aut patientis, id quod pariter habet locum in incestu, adulterio et similibus.

8. Idem est pariter de annis vel ætate agentium, dummodò supponantur doli et malitiæ seu actûs perfectè consummati capaces esse.

9. In Buscoducensi reservantur insuper peccata qualibet, quolibet peccato reservato in eodem genere graviora.

10. Consideranda iterùm confessario qualitas operantium; quòd indè sodomia fieri possit incestuosa, sacrilega, adulterina, etc.

CAPUT XXVII.

DE VIOLATIONE LIBERTATIS ECCLESIASTICÆ.

§ 1. QUÆSTIO PRÆLIMINARIS. — *Quid immunitas ecclesiastica?*

858. Respondeo: Immunitas ecclesiastica generatim nihil est aliud quàm libertas et exemptio ab oneribus, subjectione vel coactione potestatis laicæ seu temporalis. Ex quâ descriptione colligitur primò distingui ecclesiasticam immunitatem à libertate, quòd hæc propriè et directè respiciat personas ecclesiasticas, illa non item. Vide Bonacinam in primum Dec. præc., disp. 3, q. 7, p. 1, n. 2. Interim sæpius à doctoribus confunduntur, et in bullâ Gregorii XIV *Cum aliàs nonnulli*, pro eodem frequenter sumuntur immunitas et libertas. Colligitur secundò immunitatem ex parte subjecti dividi in localem, realem et personalem: Personalis personas, realis res, localis afficit loca ecclesiastica. *Localis*, est privilegium ecclesiæ et loci sacri, ratione cuius eò confugientes, per laicam potestatem nequeunt violenter extrahi. Introducta est non jure naturæ; aliàs ne ipse Pontifex dispensaret; non etiam jure divino positivo, cuius pro legè evangelicâ nullum testimonium exstat, sed ecclesiastico. Constat ex c. *Miror*, c. *Diffinivit*, 17, q. 2, et c. *Inter alia*, de Immunit. eccles., et ex constit. Gregorii XIV *Cum aliàs*.

859. Nomine loci sacri, quod ad effectum hujus immunitatis attinet, intelliguntur primò ecclesiæ, auctoritate episcopi fundatæ, consecratæ aut benedictæ; tametsi interdictæ, dirutæ, vel pollutæ: interdictum enim et pollutio non operantur ultra quàm jure statutum est; nullibi autem juris exprimitur inter effectus eorum, privatio immunitatis. Similiter ecclesia, tametsi diruta, non desinit esse locus sacer, nisi auctoritate episcopi diruta sit vel dejecta sine spe et appa-

rentiâ reedificandi. Secundò, cœmeterium, campanile, sacristia ecclesiæ contigua et similia. Tertiò, oratoria publica, episcopi auctoritate constructa, tametsi (juxta doctores communius) nondùm in eis cœperint divina celebrari. Quartò, monasteria religiosorum, quoad totum claustrum seu habitationem. Quintò, hospitalia et seminaria, per episcopum erecta et instituta. Sextò domus episcopalis, saltem si habeat annexam capellam, vel constructa sit intra quadraginta passus ab ecclesiâ cathedrali.

860. Porrò immunitas ecclesiastica locum habet non solum in causis criminalibus, verùm etiam in civilibus. Dantur interim nonnulla crimina graviora, quæ tum jure antiquo, tum bullâ Gregorii XIV *Cum aliàs*, quæ est septima in Bullario Romano inter Gregorianas, excipiuntur. Itaque carent immunitate primò latrones publici. Constat ex c. *Inter alia*, de Immunit. eccles., et statim citatâ Bullâ Gregorianâ. Publici autem latrones vocantur qui palàm seu in viis publicis, terrâ marivè prædantur, vel qui publicas vias obsident, ut transeuntes invadant aut spolient, vel ob frequentia latrocinia passim pro latronibus reputantur. Secundò, ecclesiasticâ immunitate privantur grassatores viarum; tum quia id expressè statuitur non solum bullâ Gregorianâ, verùm etiam c. *Inter alia*, cit., tum quia serè conveniunt cum latronibus publicis, quanguàm in eo differant, quòd latrones dicantur qui viam extra urbem obsident; grassatores, qui in urbe, l. *Capitalium*, § *Grassatores*, ff. de Pœnis. Tertiò depopulatores agrorum, sive nocturni, sive diurni; quamvis enim c. *Inter alia*, solummodò fiat mentio de nocturnis, nihilominus Gregorius XIV loquitur indefinitè. Vocantur autem depopulatores agrorum qui diripiunt alienos agros, id est, qui segetes vel fructus surripiunt, agros sive vineas vastant vel incendunt. Quartò, committentes homicidia vel mutilationes in ecclesiis aut earum cœmeteriis, c. *fin.* de Immunit. eccles., cui insistere videtur Gregorius XIV. Quintò, qui proditoriè occidunt proximum suum, ferro, veneno, vel aliâ ratione. Constat ex bullæ Gregorianæ sequentibus verbis: *Aut qui proditoriè suum proximum occiderint*.

861. Proditoriè censetur occidere, qui interficit nîl minus cogitantem, vel, quem simulat amicum, vel, quem dolo seducit ad occidendum. Sextò, assassini seu rei assassinii. Constat ex constitutione Gregorii XIV, in quâ dicuntur immunitate ecclesiasticâ privari *assassinii rei*. Assassini sunt, qui pecuniâ aut alio pretio accepto vel promisso conducti, per mandatum prævium occidunt homines incautos et nihil simile cogitantes. Sed et illi privantur immunitate qui mediâ pecuniâ mandant, aliquem interfici per assassinos; quia *assassinii rei* sunt. Septimò hæresis rei, quales censentur non solum ipsi pertinaciter resistentes, verùm etiam qui auxilium, favorem aut refugium præbent hereticis. Octavò, reus criminis læsæ majestatis in personam proprii principis. Illis accessit pro Belgio, anno 1732, casus militum desertorum, quibus immunitas ecclesiastica non suffragatur

ex decreto Clementis XII, ad instantiam imperatoris Caroli VI.*

862. Cæterum qui violat ecclesiasticam immunitatem, peccat inprimis peccato sacrilegii contra reverentiam loci sacri, ob quam extractio rei et similes actus, sunt ab Ecclesiâ prohibiti. Deinde juxta doctores communius, peccat contra justitiam respectu refugii, qui suâ libertate privatur per injuriam et violentiam, et in quem, eatenus à jurisdictione exemptum, exercetur indebitè jurisdicção, velut si in personam ecclesiasticam. Denique est ipso facto excommunicatus per bullam Gregorii XIV, sæpius citatam.

863. Immunitas *realis* concernit res et bona clericorum et ecclesiarum, quibus tributa, vectigalia, census non rectè imperantur per laicam potestatem: semel enim Deo dicatum, non est ampliùs transferendum ad usus humanos, c. *Quòd semel*, de R. J., in 6. Colligitur hæc immunitas ex c. *Quantum*, de Censib., in 6, c. *Non minus*, c. *Adversus*, de Immunit. eccles., ubi vinculo anathematis innodantur transgressores. Idem constat ex jure civili, l. *Presbyteros*, c. de Episcop., et ex bullæ Cænæ, § 18, quo excommunicatio latæ sententiæ, summo Pontifici reservata, decernitur in omnes et singulos, qui collectas, decimas, taleas, præstantias et alia onera clericis, prælatis et aliis personis ecclesiasticis.... absque Romani Pontificis speciali et expressâ licentiâ imponunt.

864. Dantur tamen nonnulli casus quibus clerici non sunt exempti. Primus est si exerceant negotiationem: tum enim pro rebus, quas causâ negotiationis advehunt, possunt vectigalia exigere. Patet ex c. *Quantum*, de Censibus, in 6; id quod Ecclesia statuit in odium negotiationis, quæ maximè clericis dedecet et eisdem severè interdicitur. Secundus est si certa possessio, priusquàm in jus Ecclesiæ vel clericorum venerit, habuerit annexam perpetuam obligationem, v. g., census, servitutis, etc.; res enim transit cum suo onere, ut significatur c. *Pastoralis*, de decimis. Tertius, si exactio, vel contributio faciendi, cedat æquè primariò in bonum clericorum ac laicorum, v. g., si agger sit reparandus propter commune inundationis periculum. Quartus, quando laicorum facultates non sufficiunt ad occurrendum publicæ necessitati, tum enim pariter tributum poterit exigere princeps etiam ab ecclesiasticis, c. *Non minus*, de Immunit. eccles.; et quidem ad hoc olim requirebatur consensus episcopi et cleri, ut patet ex capite citato; nunc verò, summi Pontificis, ut constat non solum ex bullâ Cænæ, sed etiam ex c. *Adversus*, de Immunit. eccles., quod est Innocentii III, in concilio Lateranensi.

865. Denique immunitas *personalis* est, quâ eximuntur clerici à tribunali et judicio secularis potestatis: de quâ re præter varias juris constitutiones, attendi debet § 15 bullæ Cænæ, quo fertur excommunicatio, ipso facto incurrenda et summo Pontifici reservata, in omnes et singulos, qui ex prætenso officio vel ad instantiam partis aut aliorum quorumcunque, personas ecclesiasticas, capitula, conventus, collegia Ecclesiarum

quorumcunque, coram se ad suum tribunal, audientiam, cancellariam, concilium vel parlamentum, præter juris canonici dispositionem, trahunt vel trahi faciunt vel procurant, directè vel indirectè, quovis quæsito colore. Vide, si lubet, de hac materiâ fusè et solidè disserentes Navarrum, Filliucium, Toletum, Bonacinam, Sayrum, Reginaldum, Castropalaum, Vivaldum, omnes in bullæ Cænæ Domini § 15.

§. 2. Tenor casus.

866. In Antuerpiensi, Buscoducensi, Coloniensi, Gandavensi, Leodiensi, Mechliniensi, Namurcensi nihil legitur de hoc casu expressum.

In Cameracensi reservatur *violatio ecclesiasticæ libertatis et immunitatis*. Scilicet (incurrit hunc casum) edicta illi contraria faciens, servans, servari faciens, aut scribens prohibensque subditis, ne personis ecclesiasticis vendant, aut ab iis emant; delinquentem extrahens ab ecclesiâ, monasterio seu conventu, capellâ ab episcopo ad inibi celebrandum deputatâ, cæmeterio, domo episcopi, hospitali, aliòve loco privilegiato.

In Ruræmundensi legimus: *Violentia ecclesiasticæ libertatis et immunitatis*.

§ 3. Reflexiones.

867. — 1. Dudum *rationabilis consuetudo præscripta canonicè in episcopatibus aliquibus* (approbante Pontifice) reservavit episcopis... ecclesiarum immunitatis et libertatis ecclesiasticæ violationem; Extrav. 1, de Privilegiis, § *Incendiarios*. Constat nihilominus, consuetudinem non esse universalem aut ubique receptam, cum in duabus tantum ex novem diocesis locum habeat.

868. — 2. Expositio Ritualis seu Pastoralis Cameracensis videtur non solum authentica, sed etiam doctrinalis, atque adeò accommodabilis etiam diocesi Ruræmundensi. Itaque in utrâque diocesi violat ecclesiasticam immunitatem seu libertatem, inprimis edicta illi contraria faciens, id est, condens statutum, ordinationem, constitutionem, decretum in genere vel in specie, quibus libertas ecclesiastica tollitur, læditur, deprimitur, restringitur, aut juribus ecclesiarum vel clericorum, tacitè vel expressè præjudicatur. Sed dubitatur primò an faciens edictum vel statutum contra libertatem ecclesiasticam, incidat in reservationem, etiamsi statutum vel edictum nondum sit promulgatum.

869. Respondeo non incidere, tum quia leges et statuta non habent virtutem obligandi in acta secundo, atque adeò nec adequatam legum vel statutorum rationem, nisi cum promulgantur; tum quia Rituale utitur verbo, *faciens*, quod rem perfectam indicare videtur, l. 3, § *Hæc verba*, ff. de Negot. gest. Hinc patet à fortiori illam qui coepit statutum facere et postea destitit, mutato proposito, non incidere in reservationem. Vide Alterium, Filliucium, Ugolinum, Quardum apud Bonacinam, de Censuris in bullâ Cænæ contentis, disp. 1, q. 16. sect. 2, puncto 1, n. 3, ubi simile dubium proponitur et in eundem modum resolvitur circa censuram excommunicationis, eodem ferè termino expressam. Dubitatur secundò, an, secutâ promulgatione, auctor legis, statuti, vel decreti,

incidat in reservationem, etsi lex vel statutum, non detur effectui seu executioni. Respondeo, incidere. Ita Alterius et Bonacina citati: quia est actio seu materia, sub reservatione prohibita: verè enim facit edictum libertati ecclesiasticæ contrarium, etiam ille qui idem edictum nequit perducere in observantiam seu effectum. Dubitatur tertio, an princeps vel magistratus, qui non facit edictum, sed ab alio factum, iterum promulgat, incurrat casum reservatæ. Respondeo, incurrere. Ita Alterius et Bonacina, num. 7. Ratio, quia princeps vel magistratus edictum alienum suo nomine promulgans, adoptat et suum facit.

870. — 3. Violat immunitatem ecclesiasticam et reus est peccati reservati, similia edicta *servans* aut *servari faciens*, id est, qui ea observat, adimplet vel reducit in usum et effectum. Quamobrem qui iudicat secundum huiusmodi edicta, aut eadem exequitur, v. g., exhibendo gabellam clericis immerito et frustra impositam, incidit in reservationem. Sayrus, Fillucius, Alterius, Duardus apud Bonacinam, n. 9. Ilinc sequitur, non solum iudicem, verum etiam notarios, aliosque Curie officiales prædictæ reservatione stringi, si ejusmodi decretis utantur vel cooperentur *scribendo*, vel alias urgendo et procurando executionem. Sed quæres, quandonam edictum aliquod libertati vel immunitati ecclesiasticæ contradicat.

871. Respondeo id satis colligi ex antedictis; nimirum quando lædit, tollit, vel diminuit privilegium à Deo, jure communi canonico vel civili, Ecclesiæ vel personis ecclesiasticis concessum, vel consuetudine acquisitum. Huiusmodi privilegia, sunt jus decimarum, exemptio à foro vel legibus laicorum, libera rerum ecclesiasticarum gubernatio, facultas exercendæ jurisdictionis ecclesiasticæ, immunitas sacrorum locorum et similia. Quare iudex laicus, qui suo decreto vel edicto lædit restringit aut impedit liberam rerum ecclesiasticarum administrationem, decimarum exactionem, exemptionem clericorum à laicâ potestate, in hunc casum incidit. Idem est de statuto quo caveretur ne admittantur litteræ apostolicæ, quibus derogatur juri patronatûs laicorum, vel ne solvantur pensiones externis, vel ne externi ad beneficia ecclesiastica admittantur, vel ut causæ beneficiorum, juris patronatûs, decimarum et similium coram laico iudice tractentur. Sylvester, Archidiaconus, Alterius, Duardus, Graffius et alii communiter apud Barbosam, puncto 2, n. 2.

872. — 4. Violat immunitatem et tenetur decreto reservationis, *tribuens subditis, ne personis ecclesiasticis vendant aut ab iis emant*; tale enim edictum vel præceptum manifestè repugnat ecclesiasticæ libertati, c. fin. de Immun. eccles., in 6, ubi sententiâ excommunicationis ipso facto affieuntur *qui temporale dominium obtinentes, suis subditis, ne prælatis aut clericis seu personis ecclesiasticis quidquam vendant, aut emant aliquid ab eisdem. interdiciunt, cum talia in derogationem libertatis ecclesiasticæ præsumuntur*. Imò, secundum Bartolum, quem omnes ferè canonistæ sequuntur in c. *Novèrit*, de Sent. excomm., quodlibet statutum repugnat libertati ecclesiasticæ, per quod ecclesiastici timidores sunt. Fiunt

autem timidores, quoties privantur iis rebus quæ jure naturali, gentium et civili, sunt communes civibus, aut quoties prohibentur frui rebus, quibus fruuntur cives reliqui, et quæ statui ecclesiastico non repugnant. His et similibus modis fiunt clerici timidores, quatenus vilipenditur status ecclesiasticus, et ab eodem retrahuntur homines, advertentes in hunc modum agi cum clericis seu ecclesiasticis. Vide Reginaldum, Fillucium, Suarez, Duardum, citatos apud Bonacinam, puncto 2, n. 4.

873. — 5. Ecclesiasticam libertatem violat et casum reservatum committit *delinquentem extrahens ab ecclesiâ, monasterio seu conventu, capellâ ab episcopo ad inibi celebrandum deputatâ, cæmeterio, domo episcopi, hospitali, aliove loco privilegiato*. Ita Rituale Camera-cense sup. Porro de hac re plura diximus supra, nonnulla etiam dicturi infra in corollariis.

§ 4. Corollaria.

874. — 1. Immunitatem ecclesiasticam non violat et proinde casum non incurrit reservatum, qui è loco sacro extrahit reum criminis per bullam Gregorianam excepti. Notandum tamen refugum ad sacrum locum et reum excepti criminis, non posse illicò extrahi per potestatem laicam, sed juxta bullam Gregorii XIV, necessariam esse expressam facultatem episcopi vel officialis, neque id solum, verum etiam, ut intersit persona ecclesiastica, habens facultatem ab episcopo vel officiali. Quæ dum adsunt, obligantur superiores, etiam exempti, tradere seu consignare, sive curare tradi aut consignari reum in manus petentium, idque absque ullâ notâ irregularitatis, ut bulla citata expressè statuit.

875. — 2. Quamvis pro Belgio concesserit Clemens XII, ad instantiam Caroli VI, ut desertores milites carcant immunitate ecclesiasticâ, nihilominus graviter delinquant, peccato etiam reservato, principes vel præfecti militiæ qui, propter quodlibet delictum contra regulas militares commissum, volunt reum violenter extrahi, v. g., pro malè servatis excubiis, pro duello, etc.

876. — 3. Ex ante dictis inferit Bonacina, disp. 3, de Immunit. eccles., q. 7, § 2, num. 10, committi sacrilegium contra loci sacri reverentiam et immunitatem, atque adeò peccatum in nostris diocesisibus reservatum, dum à satellitibus fori secularis capitur delinquens qui, fracto carcere, recipit se intra ecclesiam, vel oratorium, vel hospitale auctoritate episcopi constructum, vel in monasterium religiosorum, vel in palatium episcopi, vel in domum parochi aut canonicorum, aliorumve ecclesiasticorum, non distantem triginta passibus ab ecclesiâ. Ita Bonacina eum doctoribus communiter. Idem dicendum est, si ad hæc loca confugerit, postquam seipsum à manibus satellitum exemit, tametsi ad mortis supplicium duceretur; gaudet enim privilegio loci, in quo existit, sine respectu ad similes circumstantias.

877. — 4. Citra peccatum reservatum capi non potest reus, nisi criminum exceptorum, qui clausas ecclesiæ januas, cancellos, vel quid simile apprehendit. Idem est de illo qui tecto vel tegulis in-

sidet; sunt enim in loco sacro et intrâ cœtum vel confinia ecclesiæ. Ita Covarruvias, Suarez, Bonacina.

5. Non etiam violatur immunitas ecclesiastica, dum reus extra ecclesiam vel locum sacrum comprehensus, deducitur ad carcerem per cœmeterium; tametsi inde per violentiam extrahatur; non enim in illis circumstantiis capitur vel apprehenditur in loco sacro, cum liberè ad ecclesiam vel cœmeterium non refugerit; Ecclesia verò tuetur eos qui ad ecclesiam confugiunt. Farinacius, Decianus, Ambrosinus, Covarruvias, Graffius et alii communiter apud Bonacinam citatum.

6. Idem dicendum est, dum capitur reus, se ipsum voluntariè seu spontè offerens, nolens frui privilegio vel immunitate loci. Ratio, quia tunc non dicitur violenter extrahi. Denique localis immunitas respicit immediatè locum, mediatè personam, quæ huic pri-

vilégio renuntiare potest. Graffius, Suarez, Navarrus, Bonacina.

878.—7. Idem, si reus blanditiis, promissionibus, fraude provocetur extra locum sacrum, et deinceps existens in loco profano apprehendatur per satellitem. Suárez, Navarrus, Bonacina et alii.

8. Idem, si iudex secularis aut ejus ministri in loco profano observent reum ut illic apprehendant ecclesiâ vel cœmeterio incautè egressum. Quare potest ecclesia extra locum sacrum deforis obsideri, ut, si reum spontè contingat discedere, mox capiatur.

9. Immunitatem tamen violat, qui reo in ecclesia aut locum sacrum refugo, per violentiam denegat alimenta, vestitum vel similia; id enim est reum cogere ad egressum, atque adeò illudere privilegio ecclesiasticæ libertatis. Ita doctores passim.

JOSEPHI PAUWELS

TRACTATUS THEOLOGICI

DE CASIBUS RESERVATIS.

TOMUS SECUNDUS.

Præfatio.

Triplæ potissimum generis sunt casus reservati, juxta triplicem distinctionem reservantium superiorum, videlicet episcopales, regulares, papales. Episcopales episcopo, regulares prælatis ordinum, papales summo reservantur Pontifici. Papales orbem catholicum, episcopales diocesim, regulares respiciunt religionem vel totalem vel partialem, prout totali vel partiali superiori reservantur. De casibus episcopalibus actum satis est priori tomulo; de reliquis hoc secundo; et quidem primâ parte de reservatis regularium, idque juxta decretum Clementis VIII quod incipit, *Sanctissimus Dominus*, datum 26 novemb., anno 1595, cujus tenorem, inferiùs allegandum, donabimus commentario litterali, nihil præterituri eorum quæ nobis videntur conferre aliquid posse ad rectam ejus intelligentiam.

Nemo autem, cum legerit excessus decreto Clementino expressos, quorum expositionem daturi sumus, inde infamiam aliquam religionis afflare possit, quasi peccata similia in religionibus committi soleant, aliàs non reservanda: nam qui ex reservatione casuum Clementinorum infert eorundem casuum in religionibus consuetudinem, profectò ineptissimam consequentiam faciet: nam inprimis Clemens VIII, ad

hoc suum decretum efformandum, non est motus excessibus religiosorum, sed rigore nimio superiorum, antea pro suo arbitrio peccata quælibet reservantium, non sine periculo animarum. Huic rigori superiorum, simul et periculo subditorum (ut infra pluribus) remedium voluit prudentissimus Pontifex per hoc decretum, statuens ut superior regularis, si quid pro bono Religionis aut puritate conscientiarum reservandum existimaverit, id in futurum sine delectu nequeat, sed vel uti debeat consensu capituli generalis aut provincialis, vel ea duntaxat reservare peccata quæ decretum exprimit. Quapropter non tulit Pontifex præceptum reservandi affirmativum sive pro omnibus sive pro aliquibus religionibus, sed merè negativum, ut videlicet superiores, si reservare aliquid voluerint, non possint nisi ex designatis: adeò ut superior regularis non obligetur ad reservandum ullum ex casibus Clementinis, nisi reservationem exigant subditorum mores aut bonum religionis.

Deinde si valida ista consequentia foret, quâ proceditur ab aliquorum peccatorum reservatione ad eorundem praxim et consuetudinem, oporteret omnes totius Belgii confessarios, regulares et seculares, ordinarios ac delegatos, de peccato carnis suspectos

esse; nam omnibus et singulis jurisdictio denegatur in peccatum carnale complicitis, ut ex omnium totius Belgii episcoporum instructionibus seu litteris admisorialibus constat. Si, inquam, casuum Clementinorum reservatio supponat eorundem usum et praxim in religionibus, consequens erit ut pariter substractio jurisdictionis in peccatum carnale complicitis, supponat ejusdem peccati usum et consuetudinem in confessoribus.

Quod si contingat aliquando, multiplicatis adeo religionibus, religiosorum aliquem in excessum quempiam eorum qui decreto Clementino exprimuntur,

labi aut lapsus esse, id equidem in totius religionis opprobrium sine grandi injuria non potest verti. Nul- lum triticum tam defæctum est, quod non aliquid paleæ commixtum habeat: nullus hominum viatorum status tam sublimis aut sanctus, qui non in aliquo membrorum suorum, humani aliquid quandoque patiatur, id quod de ipsâ Christi Domini societate seu collegio Apostolorum manifestissima Scriptura loquitur, testimonium perhibens de turpissimo excessu Apostoli proditoris, qui tamen suo scelere et sacrilegio inquinare non potuit collegii reliqui sanctitatem.

PARS PRIMA.

DE RESERVATIS REGULARIUM.

QUESTIO PRÆLIMINARIS.

AN ET QUOS CASUS RESERVARE POSSINT REGULARIUM SUPERIORES?

1. Prænotandum, regularium superiorem seu prælatum esse triplicem, infimum, medium, summum. Infimus, est localis seu conventualis, qui uni duntaxat monasterio præest, in quo inmediate exercet jurisdictionem, nullum habens prælatum subordinatum. Tales sunt priores, rectores, guardiani, etc. Hos esse verè prælatos docet Glossa Clement. 1, de Elect., verb. *Prælatum*; quam sequuntur Sylvester, Angelus, Bassæus, verb. *Prælati*; Suarez, de Religione, lib. 2, c. 1, n. 6, et c. 2, n. 2; Panormitanus, c. *Cum ab ecclesiarum*, de Offic. ordin., Herinex p. 2, disp. 2, q. 1, § 2, n. 5; Tamburinus de Jure Abbatum, tomo 1, disp. 1, quæsitio 1, n. 7 et 8. Ratio est quia, ut auctores statim nominati tradunt, ad veram prælaturam sufficit jurisdictio spiritualis et ordinaria in foro contentioso, quæ gaudent superiores etiam conventuales; sunt igitur veri prælati.

Prælati medii est, qui supra et infra se alium prælatum habet, præsidens mediè pluribus monasteriis unius provincie vel nationis. Tales sunt provinciales. Prælati supremi est, qui toti ordini seu religioni præest, nulli alteri superiori subordinatus, nisi summo Pontifici. Talis est generalis. His ita notatis,

2. Respondeo primò: Prælati infimi nostre religionis seu guardiani (idem est de cæterorum ordinum prælati conventualibus per communicationem) potuerunt olim sibi reservare casus occultos quoad suos subditos. Patet ex privilegio guardianis facto per Alexandrum VI, constitutione *Intelleximus*, quam referunt Casarubius et A. Sorbo Compend. privil., verb.: *Absolutio ordinaria quoad fratres*, n. 17; Suarez, de Relig. l. 2, c. 18, n. 14; Peyrinis, tom. 2 de Prælato quæst. 3, c. 2, n. 11; Lezana, Summâ, verb.: *Casus reservati regularium*, n. 15; Coriolanus, de Cas. res., p. 1, sect. 1, art. 4, n. 1; Bassæus, verb. *Casus reser-*

vatus, n. 10; Kerkhove in Stat. gen., c. 6, § 22, n. 2; Rodericus, Quæst. regul., tom. 1, q. 21, art. 2; Miranda, Manualis præl. regul. tom. 2, q. 34, art. 1; Tamburinus, de Jure abbatum, tom. 2, disp. 15, quæsit. 1, n. 4 et 7. Nihilominus præfata facultas, quod ad nostram religionem attinet, non mansit in suo vigore, cum in capitulo generali Assisiensi, anno 1526 editum sit decretum tenoris sequentis: *Ordinatur et mandatur auctoritate apostolica et totius capituli generalis quod nullus guardianus possit sibi aliquem casum reservare; sed solus minister provincialis id poterit.*

3. Respondeo secundo: Possunt sibi reservare casus prælati regulares, tum medii, tum supremi, id est, tam provinciales quàm generales; illi pro suâ provinciâ; hi pro totâ religione. Conclusio certa et indubitata. Ratio est quia prælati generales et provinciales ordinum exemptorum habent jurisdictionem quasi episcopalem in suis subditos. Proinde sicut episcopi pro suis diocesisibus, ita provinciales pro suis provinciis, generales pro religionibus, atrociora quadam et graviora peccata, prout in Domino judicaverint expedire ob majorem subditorum suorum fructum et disciplinam, reservare possunt. Fagundez, de secundo Ecclesie præcepto l. 8, c. 4, n. 1, Toletus l. 1, c. 89, n. 9; Herinex p. 4, tr. 4, disp. 7, q. 3, n. 14; Suarez, tomo 4, de Rel. l. 2, c. 2, n. 9; Lezana, Rodericus, Tamburinus, Miranda citati, et omnes doctores in Clement. 1, de Rebus ecclesie non alienandis; et sumitur ex c. *Abbatibus*, de Privilegiis, in 6; ibi: *In quos ecclesiasticam et quasi episcopalem jurisdictionem obtinent; in quem locum observat Glossa, vocari quasi episcopalem*, quia se non extendit ad illos actus ad quos requiritur potestas ordinis seu consecratio episcoporum.

4. Eandem veritatem manifestè confirmat decretum Clementis VIII, quo statuitur ut nemo ex regularium superioribus peccatorum absolutiones sibi reservet, exceptis iis quæ illic recensentur. Supponit igitur et approbat Pontifex reservationes aliquorum casuum, factas et faciendas à regularium superioribus;

de quo infra. Quin et ipse patriarcha Franciscus hanc reservandi potestatem, agnovit Seraphicæ suæ regulæ cap. 7, dicens : *Si qui fratrum, instigante inimico, mortaliter peccaverint, pro illis peccatis pro quibus ordinatum fuerit inter fratres ut recurratur ad solos ministros provinciales, teneantur prædicti fratres ad eos recurrere.*

5. Respondeo tertio : Spectato jure communi, indefinita est generalium et provincialium potestas reservandi, adeò ut se extendat ad casum quemlibet cujusvis materiæ, suppositis regulis prudentiæ et discretionis. Colligitur manifestè ex statim dictis. Interim Clemens VIII. constitutione *Sanctissimus Dominus*, editâ 26 maii 1593, regularium superiorum in hæc parte potestatem notabiliter restrinxit et quoad numerum reservatorum, et quoad modum reservationis. Scopus ac finis erat (ut ex præmio decreti constat) occurrere rigori superiorum et accedere fragilitati subditorum. Didicerat prudentissimus Pontifex experientiâ, prælatorum zelum aliquando excedere, in subditorum periculum vel ruinam. Huic malo remedium voluit ; quare selegit graviora crimina, quæ alioquin nec solent passim committere subditi nec reservare superiores. Neque (ut pluribus dicetur infra) mandatum dedit reservandi aliquid eorum quæ expressis. Solummodò præcipit superioribus, ut, si qui fortè pro rerum, temporum aut locorum circumstantiis reservandum aliquid judicaverint, eligant ex designatis, nec ultra pergant.

6. Porro Clementinam constitutionem ex integro referunt Coriolanus, initio tractatus de Casibus reservatis ; Bassæus, Verbo *Casus reservatus*, n. 40 ; Croesers, Lect. Parænet. 13, ad 7 cap. Reg. S. P. F. Ascanius Tamburinus, supra citatus, quæsito 2, n. 5, et Cherubinus, in suo Bullario, constitutione 28 Urbani VIII. Cum verò in hoc decretum collineet totus conatus noster, placuit decretum idem ad longum transcribere :

Sanctissimus dominus noster, qui jam pridem accuratè perpendit, ac reipsâ comperit, quòd reservatio facultatis absolvendi religiosos pœnitentes à peccatis quibusdam gravioribus, nisi superiores admodum prudenter ac moderatè illâ utantur, nonnullos infirmiores, qui interdum superiori suo conscientie maculas detegere formidant, adducere posset in æternæ damnationis periculum et spiritualis remedii desperationem.

§ 1. Ideò, ut huic malo Sanctitas sua opportune prospiceret, decrevit ut nemo ex regularium superioribus peccatorum absolutiones sibi reservet, exceptis iis quæ sequuntur, aut omnibus aut eorum aliquot, prout subditorum utilitati expedire, prudenter in Domino judicaverint.

1. Veneficia, incantationes, sortilegia.

2. Apostasia à religione, sive habitu dimisso, sive relento, quando eò pervenerit, ut extra septa monasterii seu conventus fiat egressio. Nocturna ac furtiva è monasterio seu conventu egressio, etiam non animo apostatandi facta.

3. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit pec-

catum mortale. Juramentum falsum in judicio regulari seu legitimo.

4. Procuratio, auxilium seu consilium ad abortum faciendum post animatum factum, etiam effectu non secuto.

5. Falsificatio manûs, aut sigilli officialium monasterii aut conventus. Furtum de rebus monasterii seu conventus in eâ quantitate quæ sit peccatum mortale.

6. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus.

7. Occisio, aut vulneratio, seu gravis percussio cujuscunque personæ.

8. Malitiosum impedimentum, aut retardatio, aut apertio litterarum à superioribus ad inferiores et ab inferioribus ad superiores.

9. Si quod aliud præterea peccatum grave pro religionis conservatione aut pro conscientie puritate reservandum videbitur, id non aliter fiat quàm generalis capituli in toto ordine, aut provincialis in provincia, maturâ discussione et consensu.

§ 2. Non liceat superioribus regularium confessiones subditorum audire, nisi quando peccatum aliquod reservatum admiserint, aut ipsimet subditi spontè ac proprio motu id ab iis petierint.

§ 5. Superiores in singulis domibus deputent duos, tres aut plures confessarios pro subditorum numero majori vel minori, iique sint docti, prudentes ac charitatis præditi, qui à non reservatis eos absolvant, et quibus etiam reservatorum absolutio committatur, quando casus occurrerit, in quo eam debere committi ipse inprimis confessarius judicaverit.

§ 4. Tam superiores pro tempore existentes, quàm confessarii, qui ad superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligentissimè ne eâ notitiâ quam de aliorum peccatis in confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem utantur.

§ 5. Licebit tamen superioribus determinare pœnitentias graves, quibusdam peccatis, etiam non reservatis, à confessariis imponendas, quæ subditos ab iisdem perpetrandis cohibere possint.

§ 6. Atque ita per quoscunque regularium superiores, quicumque illi sint, observari mandavit ; non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac cujusvis concilii, etiam generalis decretis, necnon consuetudinibus, etiam ab immemorabili tempore observatis, aut regulis in generalibus seu provincialibus capitulis, editis, statutis et constitutionibus etiam apostolicâ auctoritate confirmatis, privilegiis, indultis et concessionibus quorumcunque, quorum tenores hæc pro expressis haberi voluit, cæterisque in contrarium facientibus quibuscunque.

Dat. Romæ apud S. Petrum die 26 mensis maii, anno Domini 1593.

Sanctitas sua deinceps declaravit et declarat, ut si hujusmodi regularium confessariis casus alicujus reservari facultatem petentibus superior dare noluerit, possint nihilominus confessarii illâ vice pœnitentes regulares, etiam non obtentâ à superiore facultate, absolvere.

7. In hunc modum exprimitur constitutio Clemen-

tina in Bullario Cherubini supra. Dividitur, ut videri potest, in proœmium et sex paragraphos. De proœmio nihil dicendum superest; neque enim aliquod continet præter scopum ac finem Pontificis, de quo statim. Nihil pariter dicturi sumus de paragrapho decreti ultimo, cum non sit nisi clausula repetens et inculcans Pontificis voluntatem et præceptum. Paragraphis decreti reliquis dabuntur totidem paragraphi expositionis nostræ, eo duntaxat motivo, ut intelligatur casuum Clementinorum sensus et natura, si fortè contingat eorundem aliquos alicubi reservari. Coronidem imponet appendix, respondens appendici Pontificis seu constitutionis, prout illa legitur in Romano Bullario sæpius memorato.

§ I.

DE PRIMO DECRETI PARAGRAPHO.

Textus. — § 1... *Sanctitas sua... decrevit, ut nemo ex regularium superioribus peccatorum absolutiones sibi reservet, exceptis iis quæ sequuntur, aut omnibus aut eorum aliquot, prout subditorum utilitati expedire prudenter in Domino judicaverint.*

8. Ita Pontifex, deinceps per octo numeros recensens octo casus, quorum secundus, tertius et quintus sunt compositi, adeo ut, si dividantur, exsurgant casus omnino undecim, quos totidem articulis complectemur, addituri articulum duodecimum pro peccatis reliquis, quæ (juxta novum ejusdem paragraphi primi numerum) post consensum ac discussionem capituli generalis pro toto ordine, provincialis pro provinciâ, à superioribus reservari possunt. Sed præmittenda sunt nonnulla dubia tanquàm præludia subsequenti.

DUBIUM PRIMUM. — *An illos undecim casus superior regularis reservare possit sine consensu ac discussione capituli?*

9. Respondeo, posse, si subditorum utilitati expedire, prudenter in Domino judicaverit. Aversa, de sacram. Pœnit. quæst. 17, sect. 2; Diana, parte 8 tract. Miscel. 7, resol. 69, contra Bordonum, Consil. Regul. resol. 37, q. 30, n. 42. Ratio est quia consensus ac discussio capituli generalis aut provincialis non exigitur nisi ad reservandum casum distinctum ab enumeratis. Si quod aliud (ait Pontifex) præterea (id est, præter ea quæ jam recensita sunt) peccatum grave pro religionis conservatione aut pro conscientie puritate reservandum videbitur, id (illius distincti peccati reservatio) non aliter fiat, quàm generalis capituli in toto ordine, aut provincialis in provinciâ, maturâ discussione et consensu. Igitur perspicuum est ex decreto Pontificis posse generalem pro ordine, provinciale pro provinciâ sine discussione vel consensu capituli reservare casus in eodem decreto antea enumeratos. Ratio Bordonum supra citati est quod sensus et intentio legum ac decretorum ex causâ finali potissimum repetenda sint.

10. Causa verò quæ Clementem VIII impulit ad hoc decretum (ut ex proœmio colligitur), fuit quies et

bonum subditorum de suâ salute forsitan periclitantium occasione nimii rigoris aut minus prudentis reservationis. Hæc autem causa communis est utrique generi peccatorum, et quæ exprimuntur, et quæ tacentur in constitutione Clementinâ; adeoque forma per Pontificem præscripta, debet pariter utrique generi peccatorum communis esse, ut nequeat superior sine consensu ac discussione capituli utralibet peccata reservare. Ita ferè Bordonus. Sed respondeo ad causam finalem tanquàm legis interpretem non inutiliter recurri, quando aliâs incerta est intentio legislatoris. Si verò voluntas legislatoris ex ipso corpore seu tenore decreti sit certa et explorata, frustra urgebitur motivum extrinsecum seu causa finalis superioris pro legis vel decreti extensione: identitas enim rationis seu motivi non infert identitatem obligationis in distinctis aut disparatis casibus seu materiis, ut multis exemplis facillimè ostendi potest, et liquidò colligitur ex vulgato axiomate: *Finis extrinsecus legis non cadit sub legem*. Deinceps nego quod causa decreti sit eadem pro peccatis decreto expressis. Contrarium opinatur Pontifex, consideratis tum magnitudine, tum numero casuum expressorum, quos idcirco cunctis superioribus reservabiles facit, quod inde non videat aliquod conscientie vel salutis periculum subditis impendere.

DUBIUM II. — *An casus Clementinos non solum possit, verum etiam debeat reservare superior?*

11. Respondeo: Superior regularis vi constitutionis Clementinæ nullum casum reservare debet. Castropalao part. 4, tract. 23, disp. unic., puncto 15, § 1, n. 5; Suarez, tomo 4, de Relig., l. 2, c. 18, n. 14. Portel, verbo *Casus reservati*, n. 12; Fagundez l. 8, c. 4, n. 2. Ratio est quod nullum præceptum reservandi affirmativum contineatur decreto pontificio, sed solummodò negativum, quo cavetur ne superiores, si quid reservandum judicaverint, excedant numerum aut materiam designatorum. Sic si prælatus regularis statueret, ut exeuntium subditorum nullus retrò septimam vespertinam emaneat, non præciperet ut eorum aliquis exeat aut ad septimam emaneat; sed prohiberet, ne quis seriùs redeat.

DUBIUM III. — *Quinam ex regularium superioribus prædictos casus reservare possint?*

12. Respondeo: Illi soli qui ante decretum Clementinum habebant potestatem reservandi, jure, consuetudine vel privilegio. Suarez citatus cum omnibus aliis. Ratio est quia Pontifex hoc suo decreto nulli facit potentiam reservandi, qui antea non habebat; nulli tollit, qui habebat; sed eorum qui antea reservare poterant, potestatem limitat tum quoad numerum reservatorum, tum quoad modum reservationis. Nemo, inquit, ex regularium superioribus (iis utique qui reservandi potestate sunt præditi) peccatorum absolutiones (ut alioqui possent et hactenus potuerunt) sibi reservent, exceptis iis quæ sequuntur, etc. Et infra: Si quod aliud præterea peccatum grave... reservandum videbitur (illis videlicet quorum interest, prælatis reservandi potentibus) id non aliter fiat, etc.

15. Hinc colligitur per superiores, de quibus Pontifex, intelligi generales et provinciales ordinum, tum quia nulli reservare poterunt, si non illi, tum quia præsens constitutio id manifestè supponit, permittens ut alios ab expressis casus reservent in capitulis, generali et provinciali, quorum capitulorum respectivè sunt capita praelati generalis et provincialis. Quod spectat praelatos conventuales, existimant Suarez citatus, *Colonus*, lib. 4, de Religiosis, contr. 10, c. 1, n. 6, et nonnulli alii. Idem de iisdem dicendum, videlicet reservare illos posse, etiam post Clementinam constitutionem, nisi regulà, statutis, vel altioris potestatis præcepto impediatur. Interim, prout supra diximus, praelatis localibus nostræ religionis seu guardianis negatè est omnis potestas in reservata per capitulum generale Assisiense, apostolicà auctoritate confirmata. Inò Croesers, Lect. par. 15, ad c. 7 Reg. nost., et ex eo Bassæus, verbo *Casus reservatus*, n. 40, referunt, eminentissimum Toletum ex mente summi Pontificis respondisse quòd omnis reservandi potestas adempta sit praelatis inferioribus provinciali. Vide Bassæum et Croesers citatos. Item Coriolanum de Cas. res. part. 4, sect. 4, art. 4, et A. Sorbo, Annotat. in Comp. Privil., §. *Absolutio ordinaria quoad fratres*.

DEBUIV. IV. — *An Clemens VIII præsentì decreto caset ac revocet casus antiquos per regulam aut constitutiones in religionibus antea reservatos?*

14. Affirmant Peyrnis, tomo 2, Priv. Min. constit. 46 Urbani VIII, n. 12, et tomo 2, de Praelato, quest. 3, c. 2, § 1, n. 34. A. Sorbo Compend. Privil. sup. Portel in addit. ad dubia Regul., verbo *Casus reservatus*, principio. Ratio eorum, quòd ita videatur colligi ex tenore et scopo decreti; movetur enim pontifex (ut in præfatio significat) nimis et minus discretà reservatione casuum, à nonnullis superioribus usitatà, vi casus infirmiores subditi, formidantes accedere superiori, incurrere possent spiritualem ruinam animæ. Ut huc incommodo occurrat Pontifex, casus superioribus reservabiles ad definitum numerum revocat; atque adeò videtur, quamlibet aliorum casuum reservationem, in quavis religione per regulam vel regulares constitutiones factam, unde infirmis periculum esse posset, cassare et revocare. Accedit quòd testetur oculatus testis Ludovicus Beja, 3 parte Respons. Moral. casu 16, fol. 326, se Romæ fuisse, quando decretum Clementinum editum; Pontificem verò petiisse inprimis à procuratoribus ordinum, ut in scriptis sibi præsentarent casus in suà religione reservatos; deinde receptà et lectà scripturà statuisset solos casus infra scriptos (id est, undecim enumeratos) et non alios cunctis regularium superioribus reservabiles fore. Demùm A. Sorbo supra citatus addit, idem ab eodem Pontifice superioribus suæ religionis fuisse declaratum.

15. Interim respondeo, spectato præcisè Clementinæ constitutionis tenore, non revocari casus alios antea reservatos per regulam aut statuta religionum. Ita Lezana, Summà, verbo *Casus reservati regularium*, n.

6. Joannes à Trinitate, Exposit. cas. reserv., dubio secundo præliminari. Portel, supra, se revocans, et insinuans ita à nostris superioribus fuisse declaratum.

Ratio est quia, ut rectè Lezana, nullum verbum est in prædicto decreto, quo denotatur talis revocatio; quin contra ex ipso decreto videtur colligi, mentem Pontificis duntaxat esse ut cessent et abrogent reservationes, veluti ab homine factæ ac faciendæ, non quæ sunt veluti à jure regulæ vel constitutionum; sic enim § 1 legimus: *Sanctitas sua decrevit, ut nemo ex regularium superioribus, peccatorum absolutiones sibi reservet, exceptis iis quæ sequuntur*, etc., ubi clarum videtur cassari et revocari reservationes à solis superioribus extra casus enumeratos factas et faciendas; non verò reservationes capitulariter factas et expressas in regulà vel constitutionibus ordinum. Id quod clariùs fiet, si advertatur contextus; cum enim Pontifex per octo numeros recensisset casus, extra quos nemo ex regularium superioribus reservare sibi aliquid possit, numero nono addit: *Si quod aliud præterea peccatum grave... reservandum videbitur, id non aliter fiat quàm generalis capituli in toto ordine, aut provincialis in provincià, maturà discussione et consensu*. Igitur manifestum est anteriùs sermonem esse de reservatione factà et faciendà sine consensu ac discussione capituli.

16. Addit Joannes à Trinitate, citatus n. 2, non velle Pontificem restringere auctoritatem capituli generalis vel provincialis; sed superioris extra capitulum reservantis aut reservaturi. Hinc queritur, non illine, impendere periculum animabus: movetur enim nimis et minus discretà peccatorum reservatione alicubi usitatà, atque adeò reservantium quorundam imprudentià et levitate, quæ in personam faciliè, difficiliùs in integrum capitulum cadunt. Et alioquin, si voluisset Pontifex cassare casus alios reservatos per regulam aut statuta in capitulis generalibus aut provincialibus condita, non permisisset iisdem capitulis potestatem reservandi quodlibet aliud peccatum grave, quia non poterat majorem prudentiam supponere in capitulis futuris quàm præteritis; aut si corrigere voluit abusum capitulorum præteritorum, nonne eundem timere debebat in capitulis secuturis?

DEBUIV. V. — *An facultas competens provinciali in casus Clementinos sine consensu capituli, et aliud peccatum grave de consensu capituli, restringi seu limitari possit per generalem?*

17. Respondeo, si loquamur de jure communi, antecedenter ad præsens decretum, generalem potuisse hanc provincialis facultatem tollere aut limitare ex justà causà, propter votum obedientiæ, quo hic illi cum suis subditis est obnoxius, præsertim in illis religionibus, in quibus potestas generalis est indefinita. Stante autem decreto Clementis VIII, quo limitatur numerus casuum, tum modus reservationis, cum nequeat ullus intervenire abusus, non video justam causam, quâ possit hæc potestas vel auferri vel limitari. Solùm itaque videtur generalis auferre posse potestatem provincialis indirectè, nempe præveniendò, id est, reservando aliquos casus sibi, alios illi; hoc enim permittit

subordinatio, ut in causis judicialibus particularium subditorum videtur clariùs. Adhuc tamen tunc ille poterit supernumerarios reservare de consensu capituli, si non antevertat ipse generalis præsens, aut ejus commissarius, cui capitulum juxta constitutiones ordinis in omnibus parere teneatur.

DUBIUM VI. — *An eosdem undecim casus prælatus regulares reservare pariter possint respectu monialium sibi subjectarum?*

18. Respondeo affirmativè cum Pelizzario, de Monialib., c. 10, n. 46, et Cotonio, l. 2 de Sacram., contr. 7, c. 5, n. 87. Ratio est quòd prælatus exemptus, sit verus ac legitimus superior suarum monialium, designans et instituens earum confessorium, ejus proinde auctoritatem stringere et ampliari potest. Sed restat ulterior dubitatio an, quod ad moniales attingit, pro reservatione casus supernumerarii, id est, decreto Clementino non expressi, teneatur superior regularis ad formam Clementinam, seu an egcat pariter consensu et maturâ discussione capituli. Negant Pelizzarius citatus, et Cotonius n. 87, et lib. 4 de Religiosis, contr. 10, de Reservatis Regul., c. 1, n. 10.

DUBIUM VII. — *An reservatio prælati regularis cesset cum reservantis officio?*

19. Respondeo distinguendam esse reservationem. Alia est personalis, per mandatum, vel præceptum superioris; alia legalis, per legem vel statutum. Differunt, quòd personalis comitetur personam et eâ moriente civiliter vel naturaliter, moriatur; legalis verò de se sit perpetua, nisi in desuetudinem abeat. Indicium reservationis personalis, atque adeò reservantis morte morientis est, si superior utatur terminis personam vel officium connotantibus: *personam*, ut eum dicit: *Reservo tibi*, aut: *Reservamus nobis*. Item: *Non absolvatur qui hoc illudve commiserit, nisi per nos*, vel, *quoque nobis placuerit*, seu *visum fuerit*: hæc enim et similia non significant dignitatem, quæ sit perpetua, sed personam, quæ temporanea est. *Officium* verò connotant ac supponunt sequentes vel similes termini: *Officio nostro durante*, etc. Indicium reservationis legalis, atque adeò de se perpetuæ, est, si fiat in capitulo vel aliis verbis indicantibus durationem perpetuam aut normam legis vel statuti, ut, v. g., si dicatur: *Præsenti lege vel statuto reservamus in perpetuum*; hæc perpetuò valiturâ constitutione decernimus, etc. Vide Cotonium, l. 4 Contr. 10, c. 1, n. 9; Bordonum, tom. 1, Conf., res. 37, n. 62; Diana, p. 3, tract. 2, res. 25; Fagundez in 2 Ecclesiæ præc., l. 8, c. 1, n. 30; Suarez, tom. 4, de Pœnit., disp. 27, sect. 4, n. 9; Sanchez, de Matrimonio, lib. 8, disp. 28, n. 65; Fumus, verbo *Gratia*, n. 9; Tabiena eodem verbo, circa finem.

DUBIUM VIII. — *An noviti teneantur reservatione superiorum regularium?*

20. Affirmant Corduba, l. 1, Quest. Theol., q. 30; Peregrinus, Comment. ad Constit., p. 2, c. 5; Megala, 1 p., l. 1, c. 8, n. 20; Veechius in praxi Novitiorum, disp. 10, dub. 3, a. 3; Tamburinus, de jure Abba-

tum, tom. 2, disp. 6, quæst. 6, n. 11; Laymann, l. 4, tract. 5, c. 4, n. 4; Peyrinis, tom. 2, Priv. Min.; Constit. 10 Urbani VIII, § 61, n. 9; Boseo, disp. 8, sect. 4, n. 56, et probabile existimat Lezana, tom. 1, c. 15, n. 19.

Probatur hæc opinio primò: quia Paulus V declaravit superiores regulares posse sibi reservare casus, etiam quoad novitios, per vivæ vocis oraculum, die 7 augusti 1609, pro congregatione S. Mariæ Fullensis; de quo testatus est cardinalis Bandinus, ut habet Compend. privil. illius congregationis, tit. *Custum reservatio*, § 4. Vide Lezanam et Peyrinis citatos: item Kerekhove in statut. General., c. 1, § 7, n. 5. Verum ad hanc probationem responderi posset, 1° non quæri hoc loco, quid absolutè loquendo superiores regulares possent facere, sed quid hodiè censeantur facere. Responderi posset 2° omnia vivæ vocis oracula, gratiam aut privilegium continentia, revocata esse ab Urbano VIII, motu proprio, 20 decembris, anno 1631. Ita Lezana, tom. 1, de Regularium Immunitatibus et Privilegiis, c. 5, n. 21, et c. 15, n. 19.

21. Probatur secundò: Clemens VIII, constit. Cum ad regularem (et refertur in Bullario Cherubini post constitutionem Clemantinam 83 editâ die 19 martii, 1605, § 28, statuit ut magistro soli novitiorum confessiones audiendi circa committatur. Licet tamen superiori, etiam locali, si ita expedire judicaverit, vel per seipsum, vel per alium ab eo deputandum, semel aut bis in anno, eorundem novitiorum confessiones audire. In his Clementis VIII verbis existimat Peregrinus citatus contineri præceptum reservationis, primò, quia dicitur, *committatur magistro soli novitiorum*. Secundò, quia Pontifex in dicto decreto præscribit formam educationi novitiorum circa administrationem sacramenti Pœnitentiæ; sed forma non servata facit actum nullum; ergo. Sed ad hoc fundamentum respondent Kerekhove cit. n. 5; Diana, parte 3, tract. 2, resol. 4, et parte 4, tract. 4, resol. 5; Molfesius, Summa, tom. 1, tract. 7, c. 14, n. 81. Alphonsus de Leone, tract. de Offic. et Potest. confess., tom. 2, recot. 41, n. 131 et 132, et alii. Decretum illud non esse latum à Pontifice per modum præcepti irritantis confessionem aliter factam, sed per modum regule et consilii: neque illis præscribi formam, educationi novitiorum absolutè necessariam, sed iudicio Pontificis, convenientem. Et verò plura sunt in eodem decreto, quæ omnino iudicio præceptum non involvant, ut, quòd statuitur n. 25: *Statim atque noviti ad habitum recepti, et in locum novitiatus introducti fuerint, per generalem omnium peccatorum confessionem, totius antecessæ vitæ conscientiam discutiendam et expurgandam esse. Item quòd præscribitur § 29. Quotidie missæ sacrificio intersint, et statutis horis in choro nocturnis divinisque divinis officiis assistant. In ipso etiam paragrapho 28, ordinatur ut quilibet novitius bis quotidie orationi mentali et vocali incumbat... Pluries in die propriam conscientiam antequam que communicare contendant. In his et similibus nemo*

agnoscit præceptum rigidum et in conscientia obligans. Deinde ut advertit Diana cit., si verbis in probatione adductis contineatur præceptum irritans confessionem novitiorum alteri, quam magistro factam, jam nequidem validè novitii confiteri poterunt cæteris religiosis, etiam in reservata admissis, atque adeò in re tam gravi essent pejoris conditionis novitii quam professi: hi enim confiteri possunt duobus, tribus aut pluribus confessariis, à superiore designatis, juxta decretum alterum ejusdem Pontificis Clementis VIII.

23. Probatur tertio: Novitius, quamvis non sit propriè et irrevocabiler religiosus, nihilominus, quamdiù manet voluntariè in novitiatu, videtur esse subditus prælati regularis, præcipuè quoad sacramentum Pœnitentiæ et legem reservationis, 1º quia aliquin novitii, quod atinet casuum reservationem, sub nullius jurisdictione erunt, nisi solius Pontificis, adeoque melioris conditionis quam professi, quod non est credibile. 2º Novitius exemptus religionis, exemptus est à jurisdictione episcoporum, quamdiù manet novitius, ita ut puniri possit ac debeat à prælato, et non ab episcopo vel alio iudice seculari, ut docent Navarrus, l. 3 Consil. de Regul., consil. 58, n. 4; Corduba, Quæst. 1. 1, q. 50; Azorius, Institut. moral. l. 12, c. 2, q. 11; Molina tomo 3, de Justitiâ, disp. 671, n. 2; Sanchez, l. 6 Summæ, c. 10, n. 10 et 11; Bosco, disp. 8, sect. 4, concl. 4, n. 58. Igitur novitius per novitiatum est verus subditus prælati regularis. 3º Quia certum est quòd novitius possit sacramentaliter absolvi per prælatum regularem; quare ergo similiter non possit legari per reservationem casuum? 4º Vagus et peregrinus subjacent reservationi episcopi, in cujus diocesi continentur, in ordine ad confessarium illius loci; quantò magis novitius, qui non vagus aut peregrinus, sed quasi domesticus religionis est quam profiteri intendit, subiacebit reservationi prælati illius religionis, in ordine ad confessarium regularem, eidem prælato subjectum? Non apparet ratio disparitatis; imò major videtur ratio pro novitio, quam pro peregrino, cum omnino certum sit unumquemque subiacere reservationi episcopi illius loci, in quo domicilium vel quasi domicilium habet.

24. Confirmatur ex cap. 1, de Privil. in 6, ibi: *Nisi forsàn ipsi monachi ad monasteriorum suorum prioratus, ordinarii eisdem subjectos.... fuerint destinati: tunc enim, etsi liberè possint ad eadem monasteria revocari, ac tam illorum quam ipsorum prioratum monachi reputentur....., ratione tamen eorumdem prioratum, dicti ordinarii suâ jurisdictione in ipsis, etiam quoad præmissa, quamdiù morantur in illis, licitè uti possint.* Ergo similiter prælati regularium, in novitios, quamdiù morantur in monasteriis, suâ jurisdictione uti poterunt; quia dignum est, ut loquitur Alexander III, cap. *Recolentes*, 3, de Statu monach., ut, qui similem cum aliis vitam suscipiunt, similem sentiant in legibus disciplinam. Et infra: *Sic se in omnibus* (inquit Pontifex) *religioni vestræ coaptent, ut, quemadmodum*

gaudent, se in societatem ordinis et habitus identitatem assumptas, sic etiam in paupertate secularium rerum, se latentur, vestris institutionibus conformatas. Loquitur Pontifex de aliquibus domibus religiosis quæ se transtulerant ad ordinem Cisterciensem. Idem autem dicendum videtur de novitiis qui se transtulerunt ad aliquam religionem, neque solum de paupertate, sed et de aliis monasticis disciplinis. Ita Bosco citatus, n. 59 et 60.

25. Interim ad hæc et similia respondet Rodericus tom. 1 Quæst. regul., q. 21, art. 11. Dico, inquit, quòd novitii subduntur prælatis, non ut religiosi professi, sed ut novitii, qui obligati sunt ad religionis asperitates supportandas, non sub pœnâ peccati mortalis, ita ut peccent in eis deficiendo, sed sub pœnâ expulsionis à religione, ita ut ad professionem minimè admittantur. Et sic possunt prælati à religione expellere novitium quem cognoverunt incontinentem, inobedientem, et subreptitiè eligentem confessarium, præter nominatum ad confessiones novitiorum audiendas. Ita Rodericus, nonnullis interjectis addens novitios posse incarcerationi, si velint in religione tempore novitiatus perseverare: at ipse carcer, inquit, non eis tunc dabitur, ut pœna judicialis; sed ut pœnitentia illis data et ab ipsis acceptata. Et similiter in proposito dicimus quòd minimè poterunt absolvi à confessoribus per ipsos electis, nec ab aliis casibus non reservatis. At hoc non procedit ab obligatione coactivâ, impositâ à suis prælatis.... sed procedit ab obligatione novitiali: quia novitii volentes perseverare in religione, obligantur ad confessiones faciendas cum confessoribus, pro ipsis deputatis. Et obligantur, etiam sub pœnâ expulsionis à religione, ad non eligendum alios confessores extraordinarios, qui eos à reservatis et aliis absolvant. Hactenus Rodericus.

26. Hæc sunt fundamenta affirmantis opinionis. Negativa communior est, quam docent Miranda, Manual. prælat. regul., tom. 2, q. 34, art. 16; Rodericus, Quæst. reg., tom. 1, q. 21, art. 11; Portel, verbo *Novitii absolutio*, n. 36; Sâ, verbo *Casus*, n. 8; Villalobos, tom. 1 Summæ, tract. 9, diff. 56, n. 6; Diana, part. 3, tract. 2, resol. 4, et part. 4, tract. 4, resol. 5; Molfesius Summæ, tom. 1, tract. 7, c. 14, n. 81; Homobonus, Exam. eccles., part. 1, tract. 5, c. 2, q. 13; Petrus Fati, addit in 3 part. D. Thomæ, quæst. 8, art. 5, disp. 6; Riccius, in Praxi, tom. 4, resol. 241, n. 3; Azorius, tom. 1 Institut. Moral., l. 12, c. 2, q. 10; Vega, Summæ, tom. 2, c. 50, casu 6; Bellocchius, de Cas. reserv., p. 1, q. 2, n. 109; Coriolanus, part. 1, sect. 5, art. 18, n. 3 et 4; Florinus de Cas. res., part. 1, c. 3, n. 7; Naldus, Sum., verbo *Novitius*, n. 7; Graffus, Append., l. 1, c. 7, n. 69; Novarius, de Elect. fori., sect. 2, quæst. 65, n. 15; Henriquez, lib. 6, c. 16, n. 3; Faustus, Theol. moral., part. 2, lib. 8, quæst. 53; Aloysius Bariola, Aphorism., verbo *Novitii*, § 13; Lezana, tom. 2, eodem verbo, n. 40; Herinck, part. 4, tract. 4, disp. 6, q. 1, n. 12; Kerckhove in Statut. General., c. 1, § 7, n. 4; Sanchez l. 6 Summæ, c. 10, n. 7.

27. Probatur nec sententia primò, quia novitii ante professionem non sunt verè et realiter religiosi, licèt utantur favoribus religionis. Secundò, quia non ligantur aliis statutis ut punctis regulæ. Tertiò, quia novitii sunt tanquàm catechumeni. Ut hi non ligantur Ecclesiæ legibus vel præceptis, quamdiù Ecclesiam non sunt ingressi per baptismum; ita illi non ligantur legibus vel præceptis religionis, quamdiù religionem non sunt ingressi per professionem. Utrique in viâ sunt, non in termino; novitii quod attinet religionem, catechumeni quod spectat Ecclesiam.

His ita præmissis, tractamus sigillatim per diversos articulos de casibus Clementinis, primo decreti paragrapho expressis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE PRIMO CASU CLEMENTINO.

Textus. — *Veneficia, incantationes, sortilegia.*

28. Ita primum casum Clemens VIII exprimit. Et quanquàm veneficium, incantatio ac sortilegium, per se loquendo, diversa sint, quia tamen ad unum genus superstitionis reducuntur, ideò sub eadem classe collocantur in constitutione Clementinâ.

DUBIUM PRIMUM. — *An sub his tribus speciebus nominatim expressis contineatur omnis actus superstitionis?*

29. Contineri existimat Marchant, in cap. 7 Reg. textu 1, tit. 2, q. 1, dub. 1, dicens: Sub *veneficio* intelligitur omne maleficium quo per adhibitionem rerum naturalium, signorum, ligaminum et similium aliquis inficitur, intoxicatur, occiditur, alteratur; sive quo alicui quovis modo, arte demonis nocetur, ut venenis, radicibus, poculis amatoriis, cibis, signaturis, characteribus, et id genus, quibus sagæ seu venefici utuntur. Sub *incantationibus* intelliguntur omnes deceptiones, quæ arte magicâ fiunt, per sensuum et rerum varias immutationes, per morborum supersticiosas curationes, sive veras, sive apparentes; omnia denique præstigia, quæ ex pacto implicito vel expresso cum dæmone oriuntur. Sub *sortilegiis* omnis species divinationis magicæ, omnisque superstitio comprehenditur. Ita Marchant, addens deinceps hanc regulam generalem: Omnis actus maleficii, magicæ aut cuiusvis superstitionis, per quævis signa sive sacra sive naturalia fiat, si ex advertentiâ et deliberatione sufficiente fiat, et in materiâ quæ sit peccatum mortale, est casus inter regulares reservatus. Idem docent Notau, de Sacram. Pœnit., p. 2, disp. 3, q. 1, art. 5, n. 58; Bassæus, verbo *Casus reservatus*, n. 40, § 1; Portel, verbo *Veneficia*, n. 1 et 25; Longus, p. 2, cas. 1, n. 4; Peyrinis, tom. 2 de Prælat., quæst. 3, cap. 2, § 1, n. 38; Molfesius, tom. 1 Sum., tr. 7, c. 20, n. 25; Graffius, de Cas. reserv., l. 3, c. 1, n. 1; Quaranta, Sum. Bul., verbo *Casus reservatus*, n. 3; Sylvius, Suppl., q. 20, art. 2, quæsit. 2; Bernardinus Gandensis, c. 7 Reg., § 1, n. 9; Tamburinus, de Jure abbat., tom. 2, disp. 13, q. 2, n. 10. Moventur, quia debet fieri extensio juris etiam pœnalis, dùm agitur de salute animarum et evitando peccato, cum id potius sit inclusio similium peccatorum, quàm extensio,

juxta doctrinam Jasonis, in authentic. *Quas actiones*, n. 25, cod. de Sacrosanct. Eccles.

30. Interim videtur verius, per *veneficia, incantationes, sortilegia* non intelligi, nisi species subalternas, quæ prædictis nominibus designantur. Cottonius, l. 4, de Religiosis, contr. 10, de Reservatis regularium, c. 2, n. 15; Lezana, verb. *Veneficia*, n. 4; Bordonus, resol. 40, n. 1; Croesers Lect., paræn. 15, fol. 609; Kerekhove in Stat. Gen., c. 6, § 22, n. 8 et 9. Ratio est quòd juxta regulam ab omnibus admissam, et à nobis sæpissimè inculcatam, materia reservationis sit odiosa, atque adeò juxta vulgatam juris regulam rigidè intelligenda, id est, restringenda potius quàm extendenda ac casus similes vel majores, nisi de voluntate superioris constiterit per reales circumstantias. Sic dùm reservantur incestus, adulterium, vel sodomia, non eo ipso reservata censi debent peccata quælibet, graviter repugnantia castitati. Nec ullo modo audiendus erit, qui id voluerit eo prætextu, quòd debeat fieri extensio juris etiam in pœnalibus, quando agitur de salute animarum et vitando peccato. Unde miramur, à viris doctis huc allegari similem rationem quam alibi rejiciunt aut saltem rejicere debent. Fundamento eorum rectè occurrit Bordonus, resol. 38, n. 103, apud Kerekhove cit., n. 9, quòd, licèt id fortè locum habere possit, quando legislator non potuit omnes casus prævidere, et justè præsumitur, quòd talis fuerit legislatoris intentio, non tamen habeat locum in reservatione casuum; quia prævidit reservans omnes casus quos reservat, eosque idcirco exprimit et reservat, adeoque non reservat quos non expressit, etiamsi fortè graviora peccata sint: quia in hoc stat voluntas superioris pro ratione. Ita ferè Bordonus apud Kerekhove cit.

Itaque juxta hanc sententiam omninò tenendam, sub casu primo Clementino non continetur idololatria, nec cultus indebitus Deo vero exhibitus; quia nec est *veneficium*, nec *incantatio*, nec *sortilegium*. Similiter non continetur divinatio, nisi fiat per sortes, nec vana observantia, nisi involvat incantationem, nec magia, nisi involvat *veneficium* vel *incantationem*. Kerekhove cit.

DUBIUM II. — *An veneficium, incantatio, sortilegium specie distinguantur?*

31. Portel, supra, n. 1; Kerekhove, n. 3; Lezana, n. 2; Bordonus, n. 11, 22 et 24; Graffius citatus existimant distingui tantum ex parte materiæ, seu modi quo fiunt: conveniunt enim (inquiunt) in formali malitiâ, quæ est, fieri instigante et contrahente diabolo, et solùm differunt quòd *veneficium* fiat applicando res naturales inefficaces ad aliquem effectum, non utendo aliquibus verbis vel cæremoniis. *Incantatio*, dicendo verba inutilia vel inefficacia ad talem effectum, non apponendo res naturales, sed sola verba. *Sortilegium* verò, mittendo sortes vel aliquid æquivalens, ad cognoscendum secretum, præteritum vel futurum, ita ut semper in his tribus concurrat diabolus. Sic illi.

Nihilominus dicendum videtur, prædictas species distingui, non solum materiâ, sed etiam fine et effectû; *veneficium* enim ordinatur ad inferendum alteri nocumentum; *incantatio* ad actionem simpliciter præternaturalem; *sortilegium* ad cognoscendum secretum.

DUBIUM III. — Quid sit *veneficium*?

52. Respondeo *veneficium* esse duplex, naturale et superstitiosum: naturale est, cum alicui per venenum sine dæmonis interveniata sanitas aut vita tollitur. Superstitiosum exigit concursum dæmonis et involvit omne maleficium, quo per adhibitionem rerum naturalium, signorum, ligaminum et similium aliquis inficitur, intoxicatur, occiditur, alteratur; sive quo alicui in vitâ, sanitate, famâ, formâ, fortunâ, per auxilium dæmonis tacitè vel expressè invocati nocumentum inferitur, venenis, radicibus, potu, cibo, signaturis, imaginibus, characteribus. Ita omnes conformiter ad Galepinum, verb. *Veneficium*, ubi ait: *Duo significat...*; aliquando enim accipitur pro crimine illo quo quis alterum veneno necat...; aliquando pro maleficis artibus et vetito magiæ genere.

Et quidem, quod attinet *veneficium* superstitiosum, non est dubium quin contineatur primo casu Clementino. Solummodò dubitari potest an etiam *veneficium* naturale. Affirmat Notau, disp. 3, art. 3, n. 18, inferens peccati reservati reum fore qui alicui cicutam, salamandram, aconitum, pityocampas, buprestim, mandragoram aut cantharidas (de quibus mentio, l. 3, ff. ad l. *Cornetiam*, de Sicariis et Veneficis, et apud Plinium, l. 24. Historiæ naturalis, c. 17) temerè proposuerit.

53. Imò ex eadè opinione idem auctor deducit, teneri peccato reservato, qui ægroto rem aliquam præbet, quam scit notabiliter nocituram, si talis læsio sequatur, etiamsi ob misericordiam, aut ut ægro placeat, illam præbeat. Ita Notau, Idem indicant Bassæus, verb. *Casus reservatus*, n. 40, § 1, et Croesers, Lect. paran. 13, in cap. 7 Reg.; Chapeauville, part. post. c. 6, q. 1 et 2. Cæteri insinuant oppositum, quod nobis videtur probabilius, primò quia Pontifex sub uno et eodem casu et numero tanquàm unius ejusdemque generis species conjungit *veneficium*, *incantationem*, *sortilegium*. Igitur ut incantatio et sortilegium ad superstitionem pertineant, sic etiam *veneficium* ex Pontificis intentione. Secundò, quia *veneficium* naturale, saltem quo alicui vita tollitur, spectat ad *occisionem*; quid enim interest gladio an veneno alicui vitam eripias? *occisio* autem constituit casum decimum; igitur ne fiat inutilis repetitio vel divisio ejusdem casûs, videtur dicendum quòd hoc loco sermo sit de solo *veneficio* superstitioso.

Hinc colligitur 1° *veneficium* cum maleficio non coincidere; respiciunt enim se tanquàm minùs et magis commune, seu tanquàm species et genus. Bassæus, verb. *Maleficium*, n. 4; Delrio Disquis. mag. l. 3, p. 1; Toletus, l. 4, c. 16, n. 3; Filiucius in Decal. tract. 24, cap. 8, n. 182; Lacroix,

l. 3, p. 1, n. 41; Henno in Dec. disp. 1, q. 4, a. 4, c. 2.

34. Colligitur 2° dari posse casum *veneficii* reservati sine veneno; dummodò enim ope dæmonis alicui inferatur nocumentum, videtur accidentaliter esse qualitas mediæ seu instrumenti. Lezana, verb. *Veneficium*, Portel., Lacroix, Peyrinis.

Colligitur 3° non esse casum, si non sequatur effectû ipso alterius nocumentum, ex quocunque capite. Jacobus Marchant, Resol. Pastor., tr. 5 de sacram. Pœnit, cap. 6, n. 6; Chapeauville, cit. contra Bassæum, Croesers, Bernardinum Gandensem, sup. Ratio est quòd delictum *veneficii* aliàs non videatur satis consummatum esse. Exemplo sit homicidium, quod nisi secutâ morte non consummatur. Porò sicut *veneficium* describitur, quo alicui inferitur nocumentum, etc., sic homicidium, quo alicui inferitur mors.

55. Colligitur 4° non esse satis certum quòd præsentî casu contineatur curatio superstitiosa alicujus morbi vel infirmitatis. Cotonius, de Reservatis regularium cap. 2, n. 15. Ratio ejus est quòd non sit *veneficium* rigorosè sumptum, veluti quo nocumentum inferri, non auferri debeat. Contrarium docent Lezana, cit. n. 6, Fagundez in 2 præc. Eccles. l. 8, c. 4, n. 7, et 8; Peyrinis, quæst. 3, c. 2, § 1, n. 58; Kerckhove, n. 4; Pellizzarius, tract. 6, c. 1, n. 21; Tamburinus, de Jure abbat., tomo 2, disp. 13, q. 2, volentes ad rigorosum *veneficium* perinde esse, sive inferatur, sive auferatur alterius nocumentum per operam invocati dæmonis.

Colligitur 5° non incurrere casum, qui alicui suadet vel imperat, ut injuriam sibi illatam *veneficio* vindicet, aut qui sagas consulit vel consulere suadet. Fagundez, Peyrinis, Lezana, Portel, Tamburinus, Kerckhove.

DUBIUM IV. — Quid incantatio?

56. Respondeo breviter ex alibi dictis: Incantatio est invocatio dæmonis tacita vel expressa, per verba, ad agendum aliquid supra naturam; sive incantare est aliquid supra naturam agere per verba ope vel auxilio dæmonis. Ita omnes. Dicitur 1° *dæmonis invocatio*. Unde vocatur incantatio, quòd invocetur et incantetur dæmon. Quòd autem invocati dæmonis opera intervenire debeat, indè patet, quòd verba incantatoris sint inutilia seu nullam virtutem habeant ad producendum effectum à mago vel incantatore intentum. Et in eo convenit *incantatio* cum *veneficio* et *sortilegio*. Dicitur 2° *tacita vel expressa*. Invocatio dæmonis *expressa* est, quando verba incantatoris directè in dæmonem diriguntur seu significant invocationem dæmonis ad ei loquendum, imperandum, etc. Invocatio *tacita* est quâ aliud quidpiam intendit incantator per verba, quæ ex Dei vel Ecclesiæ ordinatione efficaciam nullam habent ad effectum intentum producendum.

57. Dicitur 3°, *per verba*, videlicet formalia vel virtualia: unde non debet incantatio necessariò fieri per voces propriè dictas seu sonum ore prolatum;

ferri potest per litteras, figuras, signa, characteres, nomina etiam angelorum aut aliarum rerum. Perinde est sive verba sint sacra sive profana, puta, quod ad ipsam præcisè superstitionem attinet. Alioqui si verba sint sacra, jungitur superstitioni sacrilegium. Possunt autem et sæpè solent desumi verba ex Evangelis aut aliâ Scripturâ; quibus vana quedam et inutilis circumstantia, tanquàm necessaria jungitur, v. g., quoad horam, diem aut situm corporis, quibus præferuntur, etc. Vide Kerckhove, Portel, Lezana, Peyrinis, Fagundez, Tamburinum. Per hanc particulam differt *incantatio à veneficio et sortilegio*; quia, ut supra diximus, *veneficium* peragitur rebus, *sortilegium* sortibus. Dicitur 4° ad *agendum aliquid supra naturam*: sive cedat in proprium vel alienum commodum vel incommodum, aut alium qualemcunque finem. Lezana, Croesers, Bassæus.

DUBIUM V. — *Quid sortilegium?*

38. Respondeo cum Croesers: Inprimis non putamus per *sortilegia* intelligi quemlibet usum sortium; quia aliquis sortium usus est bonus et nullibi reprehensus, v. g., in electionibus, controversiis, etc. Secundò non putamus intelligi quemlibet usum sortium etiam peccaminosum; quia datur aliquis, qui nihil aliud mali habeat quàm quod sit temerarius, repugnans justitiæ vel obedientiæ. Quare existimamus, illum tantummodò usum sortium reservari, cui præest diabolus ex pacto tacito vel expresse, sive interim sortes sint divisorie, quæ scilicet ordinantur ut cognoscatur, quid cuilibet dandum sit vel negandum sive sint consultorie, ut sciatur, quid in negotio occurrente agendum vel omittendum; sive divinatorie, ordinate ad aliquid occultum cognoscendum.

ARTICULUS II.

DE CASU CLEMENTINO SECUNDO.

Textus. — *Apostasia à religione, sive habitu dimisso sive retento, quando eò pervenerit, ut extra septa monasterii seu conventus fiat egressio.*

39. De hoc casu plura diximus tum in tractatu nostro de Casibus reservatis, cap. 4, § 1, tum alibi quæ videri possunt. Addo et repeto nonnulla dubia, paulò explicatiùs hic proposita et oppositis argumentis extricata.

DUBIUM PRIMUM. — *An animus, in perpetuum deserendi statum religiosum, sit essentialis apostasiæ rigorosè sumpta?*

40. Negant D. Antoninus, 2 p., tit. 12, c. 6, et 5 p., tit. 16, § 4; Tabiena, v. *Apostasia*, q. 14, n. 17, et ibidem Armilla, n. 6; Suarez, tom. 4. de Relig. l. 3, c. 1, n. 24, et c. 2, n. 14, cujus sententiam probabilem existimat Lezana, tomo 1, c. 16, n. 7, volentes eum solùm censi fugitivum, qui deserit religionem animo redeundi post breve tempus; apostatam verò rigorosè sumptum esse non tantum qui dimittit religionem in perpetuum, verum etiam qui animo per tempus notabile, v. g., trium, quatuor, aut plurium annorum emanendi. Probat Suarez sententiam suam 1° quia multi ex antiquioribus ita judicant, ut Inno-

centius, Panormitanus et alii, in cap. ult. de Renuntiat. et in cap. *Intelleximus*, de *Etate et Qualitate*.

41. 2° Quia ex oppositâ opinione sequeretur monachum qui dimittit habitum animo vagandi vel militandi per aliquot annos cum intentione revertendi ad religionem, non esse apostatam, neque incurrere infamiam et poenas apostatarum; consequens est falsum; ergo. Minor patet ex communi modo loquendi et sentiendi omnium jurium et prælatorum Ecclesiæ; omnes enim hos vocant apostatas, et ut tales puniunt. 3° Clericus in sacris qui dimisso habitu seculariter vivit, verè et propriè censetur apostata ab ordine, tametsi animum habeat clericalem habitum resumendi; ergo idem est in præsentî. Probat consequentia; quia utraque apostasia consistit in retrocessionem à perfectiori statu. Ergo si in ordine sit vera retrocessio sine animo perpetuitatis, erit pariter in religione. 4° Quia ad veram retrocessionem necessarius non est animus nunquàm redeundi ad priorem statum; sed eo ipso, quo quis velit cadere à statu priori et in alium converti, censetur retrocedere, tametsi animum habeat postea redeundi; ut qui recedit à fide, absolutè est apostata, esto animum habeat, ad fidem iterum redeundi; et qui peccat mortaliter atque adeò statu gratiæ excidit, simpliciter retrocedit à Deo et viâ salutis, quamvis animum habeat, postea ponitendi.

42. Ergo intentio nunquàm redeundi ad priorem statum, non est de ratione apostasiæ, et proinde in fugâ diuturnâ, præcipuè cum habitus dimissione, videtur consistere vera apostasia. Ita Suarez, à quo si quæras quanta requiratur temporis mora, ut apostata censearis, respondet, c. 1, n. 25, prudentis arbitrio æstimandum esse, neque id novum videri deherè, siquidem in excommunicatione incurrundâ propter habitus dimissionem, ad prudentis arbitrium recurrendum est. Quoties igitur tanto tempore extra potestatem prælati commoraris, ut meritò censi possis permanenter et stabiliter extra religionem vivere, verè eris apostata. Unde si à principio extra septa monasterii egrediaris animo diù vagandi aut emanendi, quousque tibi visum fuerit, censeberis apostata, et incurres poenas apostatarum.

43. Nihilominus retinenda est receptissima doctorum sententia, negans, pro foro conscientie esse verum apostatam, qui deserit religionem animo redeundi. Colonius, l. 4, contrav. 5, n. 132 et 138; Peyrinis, tom. 2 de Prælatu, q. 3, c. 2, § 1, n. 39, et tom. 1, q. 1, c. 26; Navarrus, lib. 3 Consil., tit. de Apost., consil. 11, n. 8; Petrus Marchant, sup. dub. 1; Kerckhove, in Stat., cap. 6, § 20, num. 2, et § 22, n. 10; Tamburinus, n. 17; Lezana, tom. 1, cap. 16, n. 7 et 12; Fagundez, cap. 5, n. 3 et 15; Lessius, l. 2, c. 41, dub. 15, n. 109; Bassæus, verb. *Apostata*, n. 4; Cajetanus, 2-2, q. 12, art. 1; Miranda, Man. prælat., tom. 1, q. 51, concl. 1; Sanchez, l. 6, c. 8, n. 2; Coriolanus, part. 2, cas. 2, n. 23; Croesers, lect. parænet. 13, in c. 7 Reg.; Portel, verb. *Apostata*; Castropalao, tract. 16, disp. 4, punct. 10, n. 2; Angelus, Sylvester, Arragon, Bannez, Valentia, Azorius apud

Sanchez citatum. Omnes distinguunt apostatam à fugitivo, quòd ille perpetuò, hic ad tempus statuatur deserere religionem.

44. Nec dicas sufficere discrimen initio insinuatum, quòd fugitivus citius, apostata vel nunquam vel serius creditur reditum, quia differentia brevis et longi temporis non fundat solidam disparitatem, si attendamus fundamenta proximè allegata; si enim, qui deserit statum monachalem animo redeundi quidem, sed diutius emanendi, ideò sit apostata et à religione simpliciter retrocedat, quia sic retrocedit à clericatu, qui ita deserit habitum clericalem; à statu gratiæ, qui mortaliter peccat; à fide, qui in hæresim labitur: nonne manifestè sequitur apostatam rigorosum esse qui septa monasterii deserit, intentione etiam intra horam redeundi? Nonne infidelis et peccator retrocedunt simpliciter à fide et statu gratiæ, etsi post horam redeant, aut redire proponant? Igitur vel dicendum est illum solum esse verum apostatam, qui sic deserit religionem ut nunquam reverti intendat, vel admittendum utrumque fugitivum esse verum apostatam, et qui post longum, et qui post breve tempus meditatur reditum; quod ultimum nullus unquam eruditus dixit, teste Navarro, consil. de Apostatis, n. 6.

45. Ad primum oppositæ opinionis fundamentum respondeo cum Castropalao, sup. n. 4: Admittimus quòd doctores aliquando confundant apostatam cum fugitivo; sed debent intelligi de apostasià largè et improprie sumptà; id quod ex eo vincitur, quia negant penes apostatarum fugitivos affici.

Ad secundum respondeo cum eodem: Admittimus item, religionis per tempus considerabile desertorem, reputari apostatam, et ut talem puniri, non quia verus et strictè dictus apostata est, si animum redeundi habeat, sed quia is animus passim occultus est, atque adeò præsumitur in foro externo fugitivus velle perpetuò deserere institutum suum, aut demum quia pro utrisque, videlicet et apostatis et fugitivis in nonnullis religionibus eadem poena constituta est. Vide Lezanam et Kerckhove cit.

46. Ad tertium respondet Castropalao, concedendo apostatam ab ordine esse, si constitutus in sacris habitum clericalem dimittis et secularem induis tempore sufficienti, ut laicus communiter reputeris: nam cum habitus in signum clericalis ordinis deportari præcipiatur, si eo te ita denudas absque causà, ut ex communi modo procedendi clericus non reputeris, apostata ab ordine judicaberis, tametsi animum habeas, postmodum clericalem habitum assumendi. Non sic in apostasià à religioso statu: hæc enim consistit in recessu ab obedientià, secundum quòd promissa est; cum autem sit promissa in perpetuum et per totam vitam, non es censendus ab eà apostatare simpliciter et absolute, si animum habeas, limitato tantum tempore recedendi; sed solum apostatare ex parte ob dimissionem habitus; nam cum hujusmodi habitus in signum ordinis deferatur, eo dimisso, cessat signum absolute et simpliciter, ut non sit opus in perpetuum dimitti.

Ita Castropalao. Verum hæc responsio videtur obscurior, et instantiam patitur difficulter solubilem. Quare potest negari antecedens cum Chapeauville, cap. 2, de 2 cas. res. q. 1, videlicet perfectum et consummatum apostatam ab ordine esse qui ad tempus deserit habitum clericalem, animo resumendi et redeundi.

47. Ad quartum respondeo: Concedimus quòd à gratià et fide simpliciter retrocedant peccator et infidelis, etsi animum habeant redeundi, unus ad fidem, alter ad statum gratiæ. Negamus inde consequens esse, ut, qui recedit à statu religioso, simpliciter et absolute eundem deserere censeatur. Ratio disparitatis est quòd fides et gratia sanctificans aut charitas, sint qualitates accidentariæ, quæ sicuti momentis singulis in solidum acquiri seu infundi, sic et amitti seu auferri possunt. Hinc fit ut quicumque ab iisdem recedit per peccatum mortale, vel infidelitatem, recedat adequatè, atque adeò simpliciter, qualemcumque que redeundi vel non redeundi animum habeat; status autem monachalis seu religiosus, naturà suà durabilis ac perpetuus est, non consistens in singulis obedientiæ vel religionis actibus, sed in omnibus simul, et in observantià regulari, in finem vitæ continuandà. Proinde statum religiosum adequatè et simpliciter non dimittit, nisi qui jugum observantiæ regularis pro toto vitæ tempore, saltem animo seu voluntate executit; atque adeò non est apostata simpliciter et absolute religiosus, qui vitæ restantis partem unam sub seculo, alteram rursus sub regulari disciplinà transigere statuit.

DUBIUM II. *Quousque septa monasterii deseruisse debeat religiosus, ut censeatur apostata?*

48. Ad hoc dubium aliquando respondimus, et etiamnum dicimus determinandum id potius prudenti iudicio quam generali regulà. Hoc certum non sufficere qualemcumque exitum vel egressum, v. g., per paucos pedes aut passus, præsertim si exigua sit pariter mora temporis, quàm conventu vel monasterio abest religiosus. Kerckhove n. 12; Bonacina, de Clausurà, q. 2, puncto 11, n. 1, Bassæus, sup., § 1; Navarrus l. 5 Consil. de Apost., consil. 1, n. 8; Peyrinis, tomo 1, q. 1, cap. 26. Graffius sup. n. 46 et alii. Ratio, quam ex auctoribus allegatis aliquoties dedimus, est quòd ad completam et consummatam apostasiam requiri videatur egressio moralis quæ aliqualem temporis et loci quantitatem exigit.

49. Interim doctrinæ huic, quamvis passim receptæ, difficultatem faciunt exempla quæ sequuntur. 1º Ad incurrendam excommunicationem, decretam in motu proprio Pii V, qui incipit: *Decori et honestati*, sufficit egressio extra septa monasterii vel potius clausuræ, etiam physica et ad paucos pedes. Ergo ad incurrendam reservationem expressam decreto Clementis VIII sufficere videtur similis egressio. Probatur consequentia: Sicuti Pius V decernit excommunicationem in moniales illicite egredientes terminis clausuræ, sic Clemens VIII reservationem

in monachos egredientes terminis seu septis monasterii, animo deserendi, etc.; atqui (ut prædiximus) egreditur monialis clausurâ ad mentem Pontificis et incurrit prædictam excommunicationem, dummodò extra terminos clausuræ constitit, quantumvis per paucos pedes aut passus; ergo pariter egreditur monachus monasterio ad mentem Pontificis et incurrit prædictam reservationem, dummodò extra septa monasterii cum animo non redeundi constitit, tametsi per paucos passus aut pedes.

50. Quantum ad minorem, videlicet quòd monialis incurrat censuram Pianam, quantolibet spatio se receperit extra finem clausuræ, communis sententia est. Bonacina de clausurâ, q. 1, punct. 4, n. 2: Inferitur, inquit, monialem, quæ extra januam, clausuræ limites terminantem, ambobus pedibus se transtulit, ream esse prædictarum poenarum, etiam si receperit se ad illud spatium quod jacet inter clausam monasterii portam, et inter aliam quæ secularibus inservit, idque etsi uno tantum vel altero palmo, dummodò ambobus pedibus recipiat se extra clausuræ januam et statim redeat; hoc enim pacto clausura violatur, et honestatis ac puritatis periculum incurritur. Ita Bonacina, idem repetens puncto 8, n. 7. In eundem modum loquuntur Rodericus, Quæst. regul., tom. 1, q. 49, art. 5; Sanchez, l. 6, c. 15, n. 68, et c. 16, n. 70; Lezana, verb. *Clausura*, n. 7; Bassæus, eodem verbo et numero; Castrop., tract. 16, disp. 4, de Voto religiose obedientie, puncto 9, n. 24; Homobonus, Consult. moral., tom. 1, part. 4, res. 61; Zecchius, de Cas. res., casu 10, n. 1; Lopez, Controv. tom. 1, l. 2, tract. 1, contr. 14, dub. 1, n. 9.

51. Neque ad rem facit differentia quæ allegari posset, nimirum quòd ad incurrendam reservationem ob peccatum apostasiæ requiratur animus deserendæ religionis, cum interim ad incurrendam excommunicationem ob violatam clausuram, similis animus necessarius non sit; hæc, inquam, differentia ad rem non facit, quia non afficit egressionem ipsam, sed egredientis intentionem, atque adeò id unum ostendit, quòd ad violandam clausuram indifferens sit qualitas intentionis, non item ad apostasiam.

2. Ad incurrendam excommunicationem à concilio Tridentino, sess. 25, c. 5, latam adversus ingredientiæ monasteria monialium, sufficit ingressus qualiscumque, etiam ad unum vel alterum passum aut pedem, ut per similitudinem ex statim dictis doctores nominati inferunt. Cur ergo similiter ad reservatam apostasiam non sufficiat qualiscumque è Monasterio egressus cum animo dimittendi religionem?

52. — 3. Excommunicationem Pontifici reservatam incurrunt ipso facto mulieres ingredientiæ virorum monasteria extra casus exceptos, sine distinctione inter ingressum brevem aut longiorem, prout rursus à simili auctores allegati tradunt.

4. Committunt casum nocturnæ ac furtivæ è monasterio egressionis, qui nocte et clam superiore finibus conventus exeunt, quantumvis spatio tum loci, tum temporis; ergo etiam committunt casum apostasiæ,

cum hoc discrimine quòd hæc secus atque illa connotet animum deserendæ religionis. Antecedens docent Bordonus, Suarez, Lezana et alii communiter apud Kerckhove, cap. 6, § 22, n. 17.

53. Nihilominus ob hæc aut similia fundamenta non est dimittenda communis doctrina, quæ ad completam et reservatam apostasiam exigit egressionem per spatium morale loci et temporis. Ad objecta respondeo primò: Quod attinet violationem clausuræ monialium per egressum et censuram Pianam desuper incurrendam, non est una omnium theologorum opinio: sunt enim auctorum plurimi qui admittunt in hoc egressu peccatum duntaxat veniale ex parvitate materiæ, adeò ut monialis, per unum, v. g., aut alterum pedem clausuræ egrediens, non incidat in excommunicationem. Barbosa, de Officio et Potest. episc., parte 3, alleg. 102, n. 29; Naldus, Summâ, v. *Clausura*, n. 1; Diana, parte 5, tract. 5, resol. 22, et parte 3, tract. 2, resol. 52; Graffius, decis. p. 1, l. 4, c. 23, n. 25; Merolla, tomo 1, disp. 1, c. 2, diffic. 7, n. 502; Lacroix, l. 1, n. 673, et l. 4, n. 85; Cotonius, l. 4, contr. 7, c. 1, n. 29; saltem si egressus occultus esset, et sine scandalo ac suspitione contemptus, Kerckhove, c. 5, § 8, n. 64; saltem si supponatur parvitas non solum ex parte loci, verum etiam temporis Peyrinis, in constit. 6 Pii V, n. 40. Quod autem de egressu monialium è clausurâ, idem de ingressu exteriorum in eandem, et de seminarum in monasteria virorum ingressu tradunt doctores nominati, videlicet ubivis excusare à peccato mortali et censurâ parvitatem materiæ. Vide inter ceteros Peyrinis et Cotonium citatos. Similiter quod attinet casum nocturnæ ac furtivæ è monasterio egressionis, negant auctores varii sufficere egressum qualemcumque per quodvis temporis et loci spatium ad reservationem, ut potest videri apud Kerckhove, c. 6, § 22, n. 17, sed de hoc infra.

54. Respondeo secundò disparitatem esse, quòd in violatione clausuræ prohibetur et censetur egressus aut ingressus, qui possit esse occasio ad violandum votum castitatis, seu quo possit periculum fieri pudori et honestati, ut ex pontificum decretis abundè constat. Porrò periculum pudoris et honestatis non exigit admodum magnam loci aut temporis quantitatem. At in apostasiâ attenditur egressus quo censeatur apostata deserere monasterium et Religionem; ad quod requiritur aliqualis tum mora temporis, tum quantitas progressus.

ARTICULUS III.

DE CASU TERTIO CLEMENTINO.

Textus. — *Nocturna ac furtiva è monasterio seu conventu egressio, etiam non animo apostatandi facta.*

55. Hic casus in decreto Pontificis, casui priori jungitur sub n. 2, per modum unius; sed doctores communiter ad vitandam confusionem separatim ponunt. Cæterum tria potissimum ad hunc casum requiruntur, ut per se patet: primum, ut egressio sit nocturna; secundum, ut sit furtiva; tertium, ut fiat è monaste-

rio seu conventu, de quibus ordine. Itaque,

DUBIUM PRIMUM. — *An reservetur egressio nocturna et furtiva copulativè, an copulativè?*

56. Sensus dubii est an conjunctio grammaticalis, et, connectat implicitè plures orationes perfectas, quemadmodum in hac propositione contingit: *Petrus et Paulus ambulant*; an verò plures unius extremi partes, ut sit in hac: *Petrus et Paulus sunt duo*. — Respondeo, reservari egressionem nocturnam et furtivam copulativè, non copulativè. Ita omnes casuum expositores, et est certissimum. Alias reservata censetur imprimis quælibet egressio è monasterio nocturna, cum interim quælibet non solum non sit graviter peccaminosa, sed aliqua etiam licita, imò obligatoria, puta, quæ ex consensu vel præcepto superioris fieret ad assistendum infirmo aut aliud religionis vel obedientiæ officium. Similiter si conjunctio grammaticalis sumatur copulativè, reservata erit quælibet egressio furtiva, cum tamen egressio furtiva, sed diurna, sæpissimè venialem culpam non excedat, ut communiter doctores tradunt.

DUBIUM II. — *An reservetur hoc loco egressio nocturna et furtiva, etiam non animo apostatandi facta?*

57. Negat Bordonus apud Kerckhove, n. 20, existimans, sicubi præsens casus reservaretur, et non præcedens, quòd peccatum reservatum non haberet, qui noctu et furtim monasterio egressus esset animo apostatandi; sed manifestè errat: quia illa clausula, *etiam non animo apostatandi facta*, non restringit egressionem, sed ampliat, neque excludit egressionem animo apostatandi factam, sed includit: hæc enim natura est vocis illius *etiam*, ut non solum in materià favorabili, verum etiam odiosà, sit amplificativa, id est, significet explicitè quidem casum minùs certum seu dubitabilem, implicitè verò certum et indubitatum. Sic quando l. *Conventicula*, c. de Episc. et Cleric. dicitur: *Conventicula illicita etiam extra ecclesiam in privatis aedibus celebrari prohibemus*, significatur, certò prohiberi conventicula ejusmodi in ecclesià, deinde (de quo aliàs dubitari potuisset) etiam extra ecclesiam in privatis aedibus. Simile exemplum habetur l. *Etiam*, ff. de verbor. Signif., et l. *Etiam*, c. Si tutor vel curator. Vide, si placeat, Barbosa, de Off. et Pot. episc., part. 5, allegat. 92, n. 12, et de Dictionibus usu freq., dict. 112; Peyrinis, tom. 1 Privileg., in constit. 14 Leonis X; Kerckhove cit.

DUBIUM III. — *Quanam censeatur egressio nocturna?*

58. Respondeo, physicè et strictè loquendo, omnem et solam illam nocturnam esse, quæ contingit nocte, id est, illo diei naturalis spatio, quod inter occasum et ortum solis interjacet: noctem enim constituunt tenebræ, privatio lucis sive umbra terræ, sole obversum nobis hemisphærium decurrente, ut tradit Cicero, 2, de Naturà Deorum, et constat ex S. Scripturà, Gen. 1, vers. 4 et 5, ubi dicitur: *Et vidit Deus lucem, quòd esset bona, et divisit lucem à tenebris; appellavitque lucem diem et tenebras noctem*. Nihilominus eum versemur in odiosis, videtur nox paulò strictiùs accipienda, pro eo videlicet tenebrarum spatio, quod

inter occasum solis moraliter præteritum, et inter ejusdem ortum moraliter futurum intercedit, sive (ut Cotonius loquitur ex Bordonò) quod interest inter serotinum et matutinum crepusculum exclusivè: adeò ut illa non censeatur egressio nocturna, quæ minùs quàm spatio unius, v. g., horæ, vel circiter, solis occasum sequitur, vel minùs quàm eodem circiter spatio, ejusdem ortum antecedit. Ita Petrus Marchant, sup., dub. 3; Kerckhove, n. 14; Notau, n. 65.

59. Hinc sequitur primò, quòd egressus furtivus in crepusculo noctis vel diei ad hunc casum non pertineat. Kerckhove, Lezana, Peyrinis, Bassæus, Coriolanus citati cum Bernardino Gandensi in cap. 7, Reg., n. 15.

Sequitur secundò, idem dicendum, si post maturam deliberationem dubitetur, essetne nox, an dilectulum, cum egressio inchoata est. Ratio, quia est dubium facti reservati, nec, stante tali dubio, affirmari potest egressionem fuisse nocturnam, quod requiritur ad reservationem. Imò pro foro exteriori interpretatio benignior præferenda est, tanquàm si talis exitus diurnus fuerit, seu in crepusculo, juxta l. Si præses, ff. de Poenis, l. Interpretatione, ff. eod. et regulam juris 49, in 6. Vide Coriolanum et Bassæum citatos.

Sequitur tertio, splendorem lune ad præsentem casum impertinentem esse, quia luna vel splendor ejus nec diem nec noctem facit.

60. Sed difficultas est an reus sit egressionis nocturnæ et casus reservati, qui vesperi egressus, furtim regreditur nocte. Affirmant Croesers et Bernardinus Gandavensis citati. Ratio eorum est quòd (ut loquuntur) licèt talis egressio non sit nocturna in fieri, sit tamen nocturna in facto esse. Probari potest eadem opinio secundò: Licèt in casu non fiat egressio nocturna formaliter, videtur tamen fieri virtualiter: qui enim vesperi egressus, noctu emanet aut domum redit præter vel contra licentiam superioris, videtur perinde facere, ac si nocte ipsa egrederetur, atque adeò videtur virtualiter egredi. Confirmatur per similitudinem præcedentis casus seu apostasiæ, quæ præter animum deserendi institutum Religiosum, exigit pariter egressionem è septis monasterii seu conventus. Porro qui cum licentià superioris foras egressus, elapso termino obedientiæ foris manet cum animo non redeundi, est verus apostata, ut docent Kerckhove, Bordonus et alii communiter; atqui tamen non est formaliter egressus monasterio cum animo apostatandi, ut supponitur, sed virtualiter tantum, quatenus æquiparantur, contra obedientiam exire monasterio, et non redire.

61. Nihilominus videtur verior sententià negativa, quam sequuntur Notau, Kerckhove et alii. Primò, quia aliàs sequeretur quòd qui plena die egressus, rediret nocte vel mane, committeret pariter peccatum reservatum; id tamen, testante Kerckhove, rejiciunt omnes; secundò, si quis vesperi ante noctem vel tenebras egressus, nocte regreditur, rectiùs dicitur, regressionem nocturnam esse, quàm egressionem. Jam verò sola egressio nocturna reservata est. Confirmatur à

simili. Monialis quæ justâ de causâ et cum licentiâ superiorum egreditur clausurâ, v. g., ob magnum incendium, infirmitatem lepræ vel epidemici, etc., si, causâ transactâ, statim non redeat, quantumvis peccet indebitè emanendo, non incidit tamen in censuram excommunicationis pontificicæ. Bonacina, de Clausurâ, q. 1, puncto 4, n. 3; Sanchez, 6, cap. 15, n. 70, et plures alii. Ratio autem est quòd censura Pontificis dirigatur in solas illicitè egredientes et earum fautores; porro inter illicitè egredientes non veniunt, quæ cum licentiâ et justâ causâ egrediuntur, diutius, quàm par est, emanentes. Idem est de puellis seu feminis justâ de causâ et licentiâ ingressis monasteria virorum, et tam de viris quàm feminis eodem modo ingressis clausuram monialium, si, finitâ causâ, non exeant. Non videntur, inquam, incurrere censuram latam in indebitè ingredientibus, quia propriè loquendo distinguuntur, ingredi et non exire.

62. Ad primum alterius opinionis fundamentum respondeo negando assumptum, videlicet quòd, licet in casu non sit egressio nocturna in fieri, sit tamen in facto esse, quia (ut insistam iisdem terminis) in fieri non est nocturna, et in facto esse non est egressio; ergo nunquàm egressio nocturna, ut facilè intelligitur exemplo egressus et ingressus in clausuram superius allegato.

63. Ad secundum respondeo: nego sufficere identitatem virtutalem in re pœnali et odiosâ, id quod eodem rursus exemplo ostendi potest. Deinde quanquàm legere et audire hæresim formaliter distinguantur, videntur nihilominus coincidere virtualiter, quatenus hæresis excepta auribus, et conspecta oculis eandem habet virtutem ad pervertendam fidelium mentem et fidem. Interim juxta sententiam communiorem censura in legentes lata, non afficit legentium auditores.

64. Ad confirmationem respondeo disparitatem esse, quòd apostasia in ipsâ è monasterio egressionem essentialiter non consistat, sed in ipsâ monasterii et status religiosi desertione; deserere autem aliquid tam absens quàm præsens potest. Consistit itaque apostasia primariò in voluntate et intentione deserendæ religionis; requiritur deinceps per modum conditionis et complementi existentia desertoris extra septa monasterii, per egressum sive præsentem, sive præteritum. Nec refert quòd mentionem egressionis faciat Clemens VIII, in suo decreto: id enim non facit, quasi nulla detur vera apostasia sine præsentaneo egressu, sed quòd passim contingat, ut exeat monasterio, qui deserit religionem; cò quòd monachi soleant in monasteriis esse. Aliud est de casu altero: hic enim principaliter in ipsâ egressionem nocturnâ et furtivâ situs est; per hanc specificatur, et à cæteris reservatis distinguitur.

DUBIUM IV. — *Quenam censeatur egressio furtiva?*

65. Petrus Marchant in c. 7, Reg. tit. 2, q. 1, dub. 3; Bernardinus Gandensis, n. 16; Notau, n. 66; Coriolanus, n. 6; Cotonius, n. 18, confundunt furtivum cum occulto. Vocant autem egressionem occultam, quæ per duos testes probari non potest; adeò ut egres-

sio, quæ fieret pluribus scientibus aut videntibus, non esset furtiva, nisi forsitan essent complices, simul videlicet exeuntes vel egressum alterius suadentes et approbantes; tum enim, inquit, censentur una moraliter persona cum egrediente.

Sed rectius Suarez, Bassæus, Croesers, Bordonus, Kerekhove, Castropalao, Ascanius Tamburinus, Peyrinis, Lezana, existimant egressionem furtivam esse quæ sit prælato invito et ignorante, seu sine ejus licentiâ, tacitè vel expressâ. Ratio est quia sicut ad hoc, ut ablatio rei alienæ censeatur furtiva, satis est quòd fiat inscio vel invito dominq, etiamsi alii, etiam nullo tenus complices, sint conscii furti; ita censebitur furtiva egressio, quæ fieret inscio vel invito superiore, quantumvis aliàs non esset occulta.

Hinc sequitur egressionem furtivam fore quæ fieret inscio vel invito superiore, tametsi totâ de cætera vidente communitate; et è converso, non fore furtivam, si superior tacitè vel expressè consentiat, reliquâ communitate ignorante.

66. Petes primò quid dicendum si egressio fieret superiore præsentem et reclamante. Respondeo fore peccatum reservatum; ut enim non minuit gravitatem furti præsentia reclamantis domini, quin potius de furto facit rapinam; ita præsentia reclamantis superioris augebit potius quàm diminuat malitiam furtivæ egressionis. Idem dicendum est, si consensus superioris per vim aut metum extortus sit. Patet in eodem exemplo: consensus domini seu proprietarii per vim aut metum extortus, in suæ rei traditionem, non minuit gravitatem injuriæ, quin potius addit circumstantiam violentiæ; ergo consensus superioris in egressionem, eodem modo obtentus non minuet, sed gravabit delictum egredientis. Suarez, Kerekhove, Tamburinus.

67. Dices: In pœnalibus et odiosis non potest fieri extensio de casu in casum ob solam similitudinem seu identitatem rationis, ut sæpius diximus et multis exemplis facillimè ostendi potest. Atqui sine simili extensione dici non potest, reservatâ egressionem furtivâ, reservari pariter egressionem violentam, seu quæ invito et repugnante superiore fieret: differunt enim egressio furtiva et violenta, sicut furtum et rapina. Respondeo negando minorem, ad cujus probationem dico, egressionem furtivam, non esse casum diversum à violentâ, quod attinet ad malitiam: quia tota egressionis furtivæ malitia continetur formaliter in egressionem violentâ; quòd enim furtiva debeat clanculò et inscio superiore fieri, id non tribuit ei malitiam et gravitatem singularem, quàm non involvat formaliter egressio violenta. Idem dictum sit de furto et rapinâ: tota, inquam, malitia furti involvitur formaliter in rapinâ; quòd autem furtum fiat inscio, rapina repugnante Domino, nihil facit præterea, quàm quòd rapina præter malitiam furti involvat aliam speciem. Ob hanc causam, quando Clemens VIII, inter casus reservabiles, num. 8, recenset *furtum de rebus monasterii*, reservatur pariter earundem rerum rapina, ut dicemus infra. Ob eandem causam si reservaretur

alicubi fornicatio, seu liberorum liber concubitus, non dubitamus, quin pariter reservaretur stuprum, seu liberorum concubitus, ex unâ parte violentus. Aliud est de peccatis malitiæ utrinque disparatæ.

68. Petes secundò, quid si superior spontè quidem consentiat, sed iniquè et contra suum officium, honorem Dei aut religionem? Existimant Suarez, Pellizzarius, Castropalao, egressionem reservatam esse, eò quòd talis licentia sit injusta et nulla, adeòque habenda sit pro non concessâ, et nihil operetur. Sed rectè contradicunt Peyrinis, Kerckhove, Tamburinus, Cotonius, Lezana, et cæteri: quamvis enim talis licentia sit iniqua, nihilominus licentia est, qualiscumque tandem, sufficiens, ut subditum liberet ab egressu furtivo. In hunc modum, si proprietarius alicui faciat usum vel dominium rei suæ in malum finem, concessio iniqua est; nihilominus liberat dominum vel usuarium à peccato furti et injustitiæ. Rursus, ut arguit Peyrinis, si superior pleno die concederet subdito licentiam exeundi, v. g., ad furandum, pejerandum aut fornicandum, licentia illa esset quidem iniqua, sed subditus eadem usus non incurreret culpam aut poenam apostatæ vel fugitivi.

69. Petes tertio, quid si superior ipse egrediatur noctu sine justâ causâ, nemine, nisi complice, sciente? Ascanius Tamburinus, n. 20, ait quòd, licèt grave committat facinus, tamen non incidat in casum reservatum, dummodò à superiore majori, talis casus non esset in monasterio, cui præest supradictus prælatus, reservatus, quamvis sit contra regulam et mentem superioris prælati ac totius religionis, contra quorum mentem sunt etiam omnia alia peccata et transgressiones, defectus, inobedientiæ, scandala, peccata cætera, quæ à religiosis committi possunt. Hactenus Tamburinus. Interim egressionem in casu furtivam, atque adeò reservatam esse, volunt Suarez, Peyrinis, Pellizzarius, Bassæus, Croesers, Nolan, Kerckhove: quia licèt superior, v. g., localis, non habeat superiorem præsentem, ejus voluntati egressio ejus repugnet, habet tamen voluntatem prælati altioris vel totius religionis vel provinciæ, in statutis expressam, respectu cujus talis egressio furtiva sit.

DEBUI V. — *Quid intelligatur nomine Monasterii seu Conventus?*

70. Respondeo: Quamquàm monasterium et conventus in ipsis etiam pontificum Bullis sæpissimè confunduntur, differunt tamen in rigore loquendo, quòd monasterium sit habitatio monachorum, id est, eorum qui à solitudine claustrum, cui se adstrinxerunt, nomen sortiti, et à vitâ et moribus secularium separati, soli insistent vite contemplativæ; conventus verò est habitatio regularium cæterorum. Ita Graffius de Cas. res., casu 2, n. 16 et 17. Nihilominus, ut prædiximus, confunduntur tum alibi sæpè, tum hoc loco, adeò ut vocula seu in decreto Pontificis, juxta naturam suam non disjungat sensum, sed sola verba.

71. Itaque monasterium seu conventus, est domicilium vel habitatio religiosorum regulariter viventium. Tria potissimum ad ejus naturam requiruntur, clau-

surâ, oratorium vel ecclesia, monachorum seu religiosorum regulariter viventium inhabitatio. *Clausura* seu necessaria seu arbitraria superiori. *Oratorium vel ecclesia*. Ita communissimè doctores censent, nullum posse monasterium dari vel extrui, nisi vel intra septa, vel saltem extra, habeat oratorium, id est, parvum sacellum, in quo divinæ preces à regularibus persolvantur. Oratorium autem dicitur ab orando, et in eo distinguitur ab ecclesiâ, quòd sit minus sacellum sive in urbe, sive foris constructum, ad solam orationem, non autem ad docendum populum et sacramenta plebi administranda. Ratio autem est quia, cum monasteria extruantur ut Deo laudes diù noctuque dentur, hæ autem congruè in oratorio tantum persolvi queant, hinc oratorium exigunt. *Religiosorum regulariter viventium inhabitatio*; nam sicuti religiosi non faciunt monasterium sine habitatione, sic nec habitatio sine religiosi regulariter viventibus. Quare Hugo de Dinâ, in cap. 11 Reg. S. Francisci rectè ait: *Monasterium non facit (sola) domorum ambitio, sed continua regularium habitatio personarum, ecclesiasticis maxime seu divinis officiis deditarum*. Vide Marchant in c. 11 Reg., et notab. Resol., cas. 21.

72. Hinc colligitur primò, pertinere ad monasterium seu conventum omnia loca quæ monasterii septis sive extremo ambitu continentur; hæc enim omnia religiosi incolunt, accedunt, inhabitant. Castropalao, de Voto relig. obed., disp. 4, punct. 8, n. 7; Rodericus, Quæst. reg., tom. 1, quæst. 46, art. 1; Sanchez, in Præcept. Decal., tom. 2, lib. 6, cap. 17, n. 12; Bonacina, de Claus., q. 5, punct. 1; Barbosa de Off. et Pot. episc., part. 3, alleg., 102, n. 85, et manifestè tradit Nicolaus III, extrav. *Exiit qui seminat*, de verborum Significatione, in 6, dicens, art. 12: *Nomine monasterii volumus, claustrum, domos, officinas interiores intelligi*.

Colligitur secundò, monasterii nomine non venire hortos conventui extrinsecos, sylvas aut rustica religiosorum prædia, ad quæ recreandi animi gratiâ per intervalla accedunt. Sanchez.

73. Colligitur tertio, eodem nomine non intelligi conventum, qui, et quamdiù ædificatur, et in quo hactenus non tam habitant fratres causâ monasticæ et regularis vitæ quàm laboricii; tamdiù enim conventus solummodò futurus est. Ita resolvissæ congregationem cardinalium anno 1584, testatur Sorbus, verb. *Ingradi monasteria fratrum vel monialium*, in Annot., n. 13, quem citant et sequuntur Coriolanus casu 3, n. 17; Portel, verb. *Monasterium*, in Addit.; Sanchez, l. 6, c. 17, n. 19; Bonacina citat., quæst. 6, punct. 1, n. 1, et alii; illinc inferentes, quòd, si in tale ædificium introducatur persona sequioris sexûs, non sit locus censuris à Pio V decretis; neque qui eò confugerit, gaudeat azylo seu immunitate Ecclesiæ. Quare si laicus, v. g., faber ferrarius, cæmentarius, etc., ibidem degens pro ejusdem monasterii seu conventus fabricâ, furtim de nocte exeat, non incidit in casum Clementinum, quia non est egressio è monasterio seu conventu.

Colligitur quartò monasterium vel conventum non censi, hospitium recipiendis et reficiendis fratribus

transeuntibus destinatum. Bordonus, Consil. Reg., tom. 1, res. 41, n. 6; Tamburinus, de Jure abb., tom. 3, disp. 5, q. 1, n. 10; Neusser Polyant., disp. 173, n. 29, cum Graffio, Naldo, Riccio, Bariolâ et aliis.

74. Colligitur quartò, nomine monasterii vel conventus intelligi collegia et residentias, in quibus pauciores quàm duodecim fratres regulariter vivunt, cum clausurâ, oratorio publico et superiore, quem vocant Vicarium in capite. Portel, v. *Monasterium*. Addit., n. 1, Kerckhove, c. 7, § 8, n. 10. Idem docet Sanchez, sup., n. 20, de Residentiis societatis, nimirum si sint perpetuæ, in quibus omninò in collegii formâ vivitur et habetur ecclesia cum Eucharistiâ. Idem existimat Portel citatus, de domicilio trium vel duorum fratrum cum confessario monialium, qui sit illorum superior, idque etiamsi oratorium vel particularem ecclesiam fratres non habeant; sed utantur ecclesiâ monialium. Interim aliud videtur dicendum si quæ ex supra dictis conditionibus defuerit, nimirum aut clausura, aut ecclesia propria vel aliena, aut superior.

DUBIUM VI. — *Quousque debeat processisse religiosus, ut censeatur egressus è monasterio seu conventu?*

75. Laurentius de Peyrinis, tomo 2, de Præl., q. 3, c. 2, § 1, n. 40; Ascanius Tamburinus, de Jure abbat., tomo 2, disp. 13, quæsito 2, n. 21; Franciscus Bonæspei, tomo 6, tract. 5, disp. 10, dub. 6, resol. 2, n. 56, censent satis esse ad reservatam egressionem quòd religiosus transgressus sit januas quibus fratrum dormitoria, etc., claudi solent, nec esse necessarium, ut exeat monasterii seu conventus septis. Debet egressio, inquit Peyrinis cit., esse extra monasterium, id est, extra portas claudentes dormitoria fratrum; nec est necesse, ut sit extra septa monasterii, ut declaratum est in præcedenti casu; nam Papa facit differentiam in egressu facto animo apostatandi, et in hoc nocturno absque tali animo; nam ibi dicit: *Quando eò pervenerit, ut extra septa monasterii fiat egressio*: septa autem includunt hortos, etc. At in istâ nocturnâ egressionem non dicit: *Extra septa monasterii*; sed solum: *furtiva egressio è monasterio*. Cum ergo quis egreditur extra portas claudentes monasterium de nocte, dicitur egredi de monasterio. Ita Peyrinis, deinceps inferens juvenes casui reservato implicari, qui per similes portas nocte pergunt in hortum ad decutiendum poma vel nuces. Videntur, inquit, incidere in hunc casum juvenes qui de nocte descendunt per scalas in hortum vel etiam per portam ad furandum fructus.

76. In eundem ferè modum loquitur Tamburinus cit. dicens: Advertendum est circa hujusmodi egressionem quòd debeat esse extra monasterium, id est, extra portas claudentes dormitoria religiosorum; neque necessarium est, ut sit extra septa monasterii; quia constitutio supradicta Clementis VIII, distinguit inter egressum factum animo apostatandi, et inter nocturnam egressionem absque tali animo apostatandi: in hac autem egressionem nocturnâ non dicit:

Extra septa monasterii, sed, è monasterio: ex quo sequitur, quòd cum quis egreditur extra portas claudentes monasterium tempore nocturno, dicitur egredi de monasterio; quia magis videtur restricta talis egressio nocturna, in hoc tertio casu prohibenda et reservanda, quàm superior egressio reservanda in secundo casu. Hactenus Tamburinus, approbans deinceps et adducens illud superius expressum corollarium de juvenibus. Bonæspei autem: « Secundus, inquit, casus nocturnæ egressionis, etc., incurritur, quotiescumque religiosus deliberato animo furtivè... extra monasterium (id est, extra portas claudentes monasterium, prout à septis suis distinguitur, uti ex eo patet, quòd Pontifex in hoc casu distinguat monasterium à septis ejus, de quibus primo casu) egreditur. » Ita ille.

77. Aliter loquuntur Fagundez in secundum Ecclesiæ præceptum, lib. 8, c. 3, n. 23; Petrus Marchant, cap. 7 Reg., tit. 2, dub. 3; Bernardinus Gandensis, sup. n. 15; Bassæus, cit. § 3; Kerckove, cap. 6, § 22, n. 19; Notau, n. 65, volentes per monasterium, quo debeat religiosus furtim et nocte egressus esse ad incurrendum casum reservatum, intelligi ipsa monasterii septa seu ultimum ambitum; quidquid enim intra septa continetur, monasterii seu conventus nomine appellatur; nec monasterio rectè dicitur exisse, qui è dormitorio vel aliâ domûs aut ædificii parte descendit in hortum vel quemlibet quovis nomine appellatum locum, conventui incorporatum, maxime si in eundem liceat religiosus sine expressâ superioris licentiâ, diurna deambulatio. Imò etsi hæc aut uni aut omnibus religiosus ob rationabilem causam interdicta foret, quamdiù locus est monasterii, tamdiù in eodem loco deambulatio non potest esse egressio è monasterio, quanquàm in supposito statim facto peccari possit contra obedientiam. Exemplum: Secularis non dicitur, non esse domi aut domo exisse, si solo ædificio egressus, perrexerit in hortum suum, domui connexum et contiguum.

78. Ad fundamentum principale oppositum respondeo: Fateor quòd Pontifex ad casum præcedentem exigat ut fiat egressio *extra septa monasterii*, ad modernum solummodò, ut fiat è monasterio; sed quis nesciat rem eandem diversis nominibus appellari posse, sive dicam: *Petrus suâ domo egressus est*, sive dicam: *Exiit januâ suæ domûs?* idem dico diversis terminis. Sic Pontifex monasterii septa (de quibus casu præcedenti) confundit cum monasterio, de quo hic.

Dices: Sed equidem in rigore loquendo monasterium non complectitur, nisi ædificium, id est, ecclesiam, dormitorium et ambitum, non verò hortos adjacentes, etc. — Respondeo negando assumptum. Monasterium propriè est totus ille locus in quo monachi degunt ac vivunt separati à secularibus. Constat (ut interim taceamus cætera) ex iis quæ passim expositores tradunt in cap. 11 Regulæ nostræ, ad hæc verba: *Et ne ingrediantur monasteria monachorum*; ubi nomine monasterii (ait Nicolaus III, cap.

Exit, de verb. Significat., in 6) volumus claustrum, domos et officinas interiores intelligi. In quem locum Petrus Marchant, in omni praxi versatissimus, querit quæ censi debeant officinæ interiores; respondet autem, apud religiosas seu moniales inclusas illa omnia loca pertinere ad officinas interiores, quæ sorores communiter accedere possunt, sive in quibus communiter solent conversari. Unde horti, oratorium, pistrina, braxatoria et alia loca ad officinas interiores pertinent.

79. Coriolanus, quem varii sequuntur, parte 2, casu 3, n. 7, mediam init viam, aitque egressionem è septis monasterii ad reservationem non requiri in illis religionibus et monasteriis in quibus ante septa monasterii finitur clausura. Apud aliquos religiosos, inquit, maximè apud nos capucinos, receptum est, ut clausura se extendat per totum hortum clausum; unde sepes hortorum apud nos faciunt clausuram. Ubi ergo muri conventus tantum recepti sunt pro clausura, extra tales muros egrediens furtivè de nocte, incidit in hunc casum. Ubi verò sepes hortorum faciunt clausuram, non sufficit egressio à muris conventus; sed necesse est, ut egressio fiat etiam extra sepes: alioquin si quis exiret muros conventus de nocte, et quando esset in horto, nollet amplius egredi foras, existimo, quod non incideret in hunc casum. Hactenus Coriolanus.

DUBIUM VII. — An egressus furtivus et nocturnus possit venialis esse ex parvitate materiæ?

80. Casus est, v. g., si religiosus tempore ætatis ad refrigerationem nocte descendat in fluvium, septis monasterii contiguum; queritur, an similis egressus per horam vel dimidiam durans, à peccato mortali et reservato excusari possit ob parvitatem materiæ. Aliqui, apud Kerckhove n. 17, respondent affirmativè ex illà communi regulà, quod materiæ parvitas à mortali excuset. Aliter loquitur Bordonus, Consil. Regul., resol. 42, n. 7 et 10, quem citant Kerckhove et Bassæus, § 3. In religionibus reformatis, inquit, ubi clausura strictè servatur, egressio furtiva nocturna ordinariè est peccatum mortale, sic ut neque semihora, neque quadrans à mortali excuset. Et ratio est, addit Kerckhove, tum quia talis exitus de nocte variis scandalis subjectus est in grave præjudicium statûs religiosi; tum quia delicta de nocte committentes, gravius puniuntur quàm qui de die delinquant. Non tamen est omninò certum talem modicum egressum esse casum reservatum. Ita Kerckhove.

81. Suarez autem, tom. 4, de Relig., lib. 1, cap. 6, n. 7: Censeo, inquit, esse gravem materiam hujus transgressionis (loquitur de obligatione clausuræ) quemcumque nocturnum exitum furtivum et sine licentiâ, etiamsi aliàs ex fine non sit ad peccandum mortaliter; quia reverà est nimis contrarius decentiæ et custodiæ religiosæ, et eodem effectus scandali et infamiae per se loquendo secum trahit. Et hoc clarè supponit Clemens VIII, in Decreto de Casibus reservatis religiosorum: nam tertius est, nocturna ac furtiva è Monasterio egressio, etiam non animo apostatandi

facta; cum enim non reserventur, nisi peccata mortalia, supponit manifestè talem esse illum egressum, non tantum ex fine extrinseco, hic enim accidentaliter est, sed ex objecto. Hactenus Suarez.

DUBIUM VIII. — An in casum præsentem incidat religiosus, qui titulo iniqui gravaminis fugit è monasterio, inscio vel invito superiore?

82. Non loquimur de illis religionibus in quibus aliter provisum est incommodo gravaminis injusti. De cæteris censet Navarrus, Comment. 3, de Regular., num. 54, posse religiosum id tutà conscientia facere nec reputari desertorem religionis, dummodò id faciat, alium superiorem adeundi gratiâ, cujus auctoritate ab iniquâ oppressione liberetur, ex Bald. c. *Ad nostram*, de Appellat. Ratio, quia jus habet se defendendi: et eo ipso, quo egreditur, ut causâ profugii alium superiorem adeat, hunc tacitè appellare censetur. Idem docent Aragon, 2-2., q. 69, art. 5; Rodericus, Quæst. Regul., tom. 1, quæst. 50, art. 5 et 4; Azorius, tom. 1, lib. 12, quæst. 7 et 8; Sayrus in clavi regiâ, lib. 12, cap. 17, n. 40; Coriolanus de Cas. reserv., part. 2, cas. 5, n. 19, et cas. 5, de Jud. reg., § 10, n. 27; Bonacina, de Clausurâ, quæst. 2, puncto 11, § 1, n. 9; Sanchez, in præcepta Decalogi, tom. 2, lib. 6, cap. 8, n. 102; Fagundez in quinque Ecclesiæ præcepta, præc. 2, lib. 8, cap. 5, n. 12; Peyrinis, de Subdito religioso, t. 1, q. 1, c. 20; Barbosa, in Collectan. ad concil. Trid., sess. 25, de Regular., cap. 4, n. 10.

83. Quod si objicias concilium Trid. cit., respondet Navarrus sup. et comment. 2, de Regular., num. 61, solummodò præcipere concilium, ne religiosus exeat è monasterio sine justâ causâ; præsertim cum juxta Glossam in cap. *Cum Pastoris*, 2, q. 7, consensus ab eo petendus non sit, qui iniquè vexat, vel ejus culpam corrigendam et emendandam curamus, eò quod contra leges et jura vexet. Item Aragon cum multis aliis asserit, concilium Tridentinum in præsentem intelligi de illo, qui superiorem adit non ex aliquâ gravi, sed levi aut levissimâ causâ, explicans opinionem Bannez contrarium sentientis, in 2-2, q. 12, art. 1, quando ex tali fugâ ad superiorem sequeretur scandalum et magna perturbatio religionis propter ignorantiam causæ, quâ similis religiosus movetur ad talem fugam seu discessum.

84. Cæterum Azorius et Coriolanus supra citati movent, reflectenda esse verba concilii Tridentini sup. dicentis: *Nec liceat Regularibus à suis conventibus recedere, etiam prætextu ad superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint. Qui verò sine prædicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit, ad ordinario locorum tanquam desertor sui instituti puniatur.* Ita concil. Trid. Sixtus autem V, constitutione, quæ incipit, *Cum de omnibus ecclesiasticis ordinibus*, editâ 1587, districtè præcipit ut regulares de unâ provinciâ ad aliam sui ordinis transeuntes, superiorum licentiam secum deferant; alioqui hospitio recipi nequeant, et possint ab ordinariis locorum, ut suspecti desertores sui instituti, capi et in carcerem mitti.

Unde prædicta Navarri et aliorum opinio non videtur habere locum, nisi quando certò et evidenter constaret, religiosum à suo superiore iniquè contra fas et jus omne vexari, nec aliud habere remedium, nisi à monasterio recedendo, superiorem altiore adierit, ut se apud illum tueri possit, quatenus jure naturali permissum est. Ita ferè Azorius et Coriolanus citati.

ARTICULUS IV.

DE CASU QUARTO CLEMENTINO.

Textus. — *Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale.*

83. Dicitur primò: *Proprietas*, id est, actus aut exercitium juris vel domini. Unde proprietarius est, qui rem quampiam tanquam sibi jure debitam, seu more domini accipit, retinet vel usurpat. Quare non reservatur omne peccatum mortale contra paupertatem, sed illud solum, quod proprietatem continet. Pro quo notandum, peccari posse, etiam graviter contra religiosam paupertatem per usum excessivum rerum pretiosarum, ut ex communi docet Kerckhove, n. 27, quo casu, si habeat licentiam superioris, non peccat subditus peccato proprietatis.

Dicitur secundò: *Contra votum paupertatis*: non enim omnis proprietas peccatum est, uti nec omnis libido; sed illa solum quæ alicui per votum aut per legem interdicta est. Porro votum paupertatis religiosæ obligat, non solum ut nullà re utatur religiosus, inscio vel invito superiore; verum etiam, ut rebus per superiorem concessis utatur moderatè et sine notabili excessu.

Dicitur tertio: *Quæ sit peccatum mortale*: non enim omnis proprietas mortalis est; cur namque, ut in voto jejunii, obedientiæ, recitandi rosarii, imò in ipso Decalogi præcepto: *Non furtum facies*, dari potest peccatum veniale ex levitate materiæ, sic pariter nequeat in voto religiosæ paupertatis? Sed restant de præsentī casu dubia plurima, suo ordine resolvenda.

DUBIUM PRIMUM. — *Quale peccatum sit proprietatis religiosi?*

86. Respondeo primò: *Proprietas* est peccatum sacrilegii ratione violati voti paupertatis; secundò, ordinariè proprietas est insuper peccatum injustitiæ, utpotè usus rei alienæ, invito rationabiliter domino, vel Romano Pontifice, ut in nostrà religione, vel monasterio, ut in religionibus cæteris, dominium in communi possidentibus. Diximus: *Ordinariè*; si enim religiosus etiam superiore aliquid ab extraneo accipiat et abscondat, cujus interim dominium idem extraneus à se non abdicet, peccabit sacrilegio, non injustitiâ. Lessius, l. 2, c. 41, dub. 9, n. 8; Herinx, tract. 4, disp. 5, q. 9, n. 83; Corduba, Summâ, q. 109; Navar., lib. de Resol., cap. 4, punct. 3, dub. 3, n. 182; Sayrus, Clav. reg., l. 9, c. 16, n. 21; Sanchez, l. 7 Summæ, cap. 19, n. 53, et c. 20, n. 7 et seq.

E contrariò affirmat Sanchez cit. c. 20, n. 10, et accedit Suarez, de Religione, l. 8, c. 11, n. 13, religiosum peccare posse contra justitiâ, absque eo quòd

peccet contra paupertatem, ut si à secularibus furetur aliquid, non sibi retinendum, sed tradendum monasterio, aut si alienum contra domini voluntatem destruat: quia in similibus actionibus nihil sibi usurpat. Idem erit, si ex voluntate seu consensu superioris rem furto ablatam retineret. Peccaret (inquiunt Sanchez et Suarez) contra justitiâ, non contra paupertatem, quia non proprio, sed alieno nomine rem usurparet.

87. At hæc opinio difficilis est intellectu, quia paupertatis violationem constituit rei temporalis usus et administratio absque licentiâ legitimâ superioris; sed auferens rem alienam, ut monasterio tradat, cui non potest tradere, usurpat alienum, eoque utitur sine vero ac legitimo consensu superioris; ergo peccat contra votum paupertatis. Nec excusatur si monasterio tradat, quia traditio invalida est, sicut foret, si taliter seculari fieret. Sed neque à peccato proprietatis eximitur per consensum superioris; hic enim invalidus et iniquus est, atque adeò nullius roboris, quia non potest validè consentire superior, ut usurpet subditus quod ipse nequit administrare. Deinde rei alienæ dissipatio contra domini rationabiliter inviti voluntatem, repugnat pariter paupertati: potissimum enim verè proprietatis seu domini exercitium consistit in rei consumptione. Ita Valentia, 2-2, disp. 10, q. 4, puncto 3; Lessius, lib. 2, c. 41, dub. 9, n. 79; Castropalao, tract. 16, disp. 3, puncto 20, n. 4.

DUBIUM II. — *In quibus potissimum actionibus consistat vitium proprietatis?*

88. Respondeo, in acceptione, retentione aut usu alicujus rei, sine licentiâ superioris. Suarez, tomo 3, de Rel., lib. 8, cap. 10, n. 4. Castropalao, puncto 21; Cotonius, n. 21; Bassæus, § 4; Fagundez, c. 6, n. 4; Peyrinis, tomo 1, de Subdito, quæst. 2, c. 2; Sylvius, Supplem., q. 20, art. 2, quæstio 2; Coriolanus, parte 2, casu 4, n. 3; Croesers, lect. paræn. 14, in c. 7 Reg., initio; Kerckhove, n. 21; Marchant, dub. 4; Notau, n. 71.

Ratio est quia (ut Suarez citatus innuit) triplex est genus actionum in quo quis se gerere potest tanquam dominus aut proprietarius bonorum temporalium, videlicet primò in acquisitione seu acceptione eorum: hoc enim est primum quod ad dominium requiritur, quatenus traditione et acceptione dominia rerum transferri de uno in alterum solent. Secundò, in retentione seu conservatione: hæc enim domini proprietatis est. Tertiò, in dispensatione, consumptione seu usu; nam in illis consistit domini seu proprietatis exercitium. Sed explicanda est paulò ampliùs responsio à nobis data.

89. Itaque dicitur primò vitium seu peccatum proprietatis consistere in *acceptione*; hæc enim (ut statim ex Suarezio diximus) est initium domini, seu modus et medium acquirendi domini vel proprietatis, atque adeò (si quidem fiat contra vel citra consensum superioris) repugnans paupertati religiosæ, quæ est omnium temporalium à voluntate superioris independentium voluntaria abdicatio; quemadmodum enim per votum obedientiæ religiosus omnes actiones suas vo-

luntati superioris subjicit, ita per votum paupertatis omnem temporalium usum arbitrio superioris submittit. Navarrus, Comment. 2, de Reg.; Sanchez, l. 7, in Decal., c. 48, n. 25; Lezana, tomo 1, cap. 6, n. 3. Quamobrem Innocentius III, c. *Cum ad monasterium*, de Statu Monachorum, cum statuisset ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat, statim concludit: *Unde si alicui fuerit aliquid specialiter destinatum, non præsumat, illud accipere, sed abbati, vel priori, vel cellario assignetur*; quasi diceret quod accipere aliquid sine facultate abbatis, sit actus proprietatis, monachis interdictus. Ob eandem causam primi illi ordinum religiosorum fundatores Basilius, Augustinus, Benedictus, etc., cum aiunt, proprietatem non esse licitam monacho, statim declarant, prohibitam esse cujusvis rei acceptionem, contra prælati voluntatem. Certum est (ait S. Augustinus in primâ regulâ, c. 4, et habetur c. *Non dicatis*, 12, q. 1,) eos (monachos) nihil habere, possidere, dare et accipere debere sine superioris licentiâ.

90. Hinc sequitur primò quòd religiosus nullam donationem sive ab extraneo, sive à domestico acceptare possit, invito prælato. Sequitur secundò sine vitio proprietatis non posse sibi usurpare quidpiam eorum quæ ad monasterium pertinent, citra consensum superioris: cum enim nihil illorum sit ipsius, sed communitatis, cujus loco superior omnia administrat, non potest invito superiore quidquam sibi usurpare quin committat furtum, usurpans rem alienam invito administratore qui est loco domini, et consequenter peccet contra votum paupertatis: omne enim furtum in religioso, est contra votum, et prout est mortale vel veniale in ratione furti, ita etiam in ratione sacrilegii, cum eadem sit utriusque materia, ut dicitur infra. Deinde usurpat rem tanquam proprietarius, quia absque dependentiâ à superiore.

91. Dicitur secundò *retentione* seu possessione: hæc enim si extra consensum superioris fiat, sine dubio est actus affectatæ proprietatis: nam qui rei alicui insistit, qui aliquid retinet aut possidet independentem ab alterius voluntate, non alieno, sed proprio nomine possidere convincitur, quod est agere proprietarium. Quare Alexander III, in concilio Lateranensi, cap. 10, (et refertur c. *Monachi*, de Statu Monachorum) districtè prohibet ne Monachi peculium habeant seu possideant, nisi ab abbate fuerit pro *injunctâ administratione permissum*, et in transgressores decernit gravissimam poenam, ut nimirum, si non resipiscant, arecantur à communione altaris, et, si in eo statu moriantur, careant suffragiis et ecclesiasticâ sepulturâ. Item Innocentius III, c. *Cum ad Monasterium*, eod., statuit ut monachus, qui proprium habet, è monasterio expellatur; si in eodem statu decesserit, *extra monasterium in sterquilinio subterretur*. Item c. *Non dicatis*, cit., eodem modo prohibentur habere, possidere, dare et accipere sine veniâ superioris.

92. Similiter concilium Tridentinum, sess. 25, c. 2: *Nemini regularium* (inquit) *tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia vel mobilia cujuscunque quali-*

tatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine conventus possidere vel tenere; sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporentur. Hinc sequitur primò, proprietarium esse saltem in affectu, religiosum, qui rem aliquam de consensu superioris habet aut retinet eâ animi affectione, ut non sit paratus exui possessionem et usu ejusdem rei, si ita videretur superiori. Sequitur secundò non posse religiosum quidquam abscondere, ut illud subducatur liberæ dispositioni superiorum, nec disponenti resistere aut contradicere: hæc enim et similia jus ac dominium seu proprietatem supponunt, saltem in affectu operantis. Quare (ut loquitur Lessius, l. 2, c. 41, dub. 9, n. 78) semper judicatum fuit, in his aut similibus involvi culpam proprietatis. Colligitur ex cap. *Cum ad Monasterium*, et cap. *Super quodam*, de Statu monachorum, ubi Joannes Andreas, archidiaconus, et alii doctores notant, proprium dici, quidquid monachus prælatus celat aut contra ejus voluntatem facit. Nihilominus ut in hoc puncto distinctius procedatur, observandum est, variis modis aut rationibus contingere posse, ut subditus rem aliquam superiori occultam teneat seu possideat.

93. Primò potest fieri quòd res aliqua sive ad monasterium, sive ad extraneum pertinens accipiat ab initio sine ullo superioris consensu, et in eundem modum clam superiore deinceps detineatur. Hoc casu certum est, committi vitium proprietatis, grave vel leve juxta materiæ proportionem, non solum accipiendo, sed etiam retinendo. Secundò, potest contingere, ut à principio res sit accepta sine licentiâ expressâ, sed nihilominus licentiâ tacitâ vel præsumptâ, atque adeò sine gravi peccato. Hoc casu si res accepta occultetur superiori, ne illam auferat vel auferre possit, iterum sine dubio committetur proprietas; quia religiosus in casu affectat independentiam à nutu superioris, nec præsumpta illius licentiâ jam aliquid operabitur, cum religiosus ita sit affectus animo, ut rem retinere velit, etiam nolente forsitan vel auferre volente superiore.

94. Si verò rem de præsumptâ superioris licentiâ acceptam, idcirco subditus occultet superiori, ne de modo acceptionis increpetur, paratus eandem desere, si prælatus juberet, non est adeò manifestum, committi proprietatem; nihilominus etiam istâ occultatione, tanquam periculosâ abstinendum esse monet Suarez, tom. 5, de Relig., l. 8, c. 12, n. 5. Tertiò potest fieri, ut initio res quæpiam accepta et possessa fuerit cum expressâ licentiâ superioris; progressu autem temporis occultetur, ne possit et contingat auferri. In hoc casu dubitari potest, an id sufficiat ad proprietatem. Ratio autem dubitandi est, quia religiosus in casu nunquam possidet rem illam ut propriam seu nomine proprio, sed semper alieno: licentiâ enim prius data semper durat, et in vim illius continuatur rei possessio. Nec videtur sufficere timor vel præsumptio religiosi, suspicantis, rem suam probabilius auferendam, si eam prælatus viderit vel invenerit: nam illa præsumptio non est sufficiens, ut revocata censeatur.

licentia prius data; nec paupertati repugnare videtur occultatio alicujus rei, eo duntaxat sine instituta, ne rei ejusdem visus occasionalis excitet superioris voluntatem ad variandam priorem intentionem.

95. Interim respondeo cum sententiâ communi doctorum apud Suarez cit., si occultatio sit absoluta, ita ut res possessa omnino lateat, paupertati religiosâ contrariam esse, et retentionem antea licitam, istâ occultatione proprietariam effici. Ratio est, quia per occultationem illam fit, ut cesset effectus licentiæ prius datæ: jam enim non retinetur res in vim illius licentiæ, sed ex proprio arbitrio, 1° quia illa licentia non fuit concessa ad rem tenendam vel conservandam proprietario modo, qualis in proposito futurus est, in quantum superior privabitur potestate, de re eadem disponendi per ablationem; 2° quia per illam occultationem religiosus, quantum in se est, licentiam priorem facit irrevocabilem: licentia verò irrevocabilis in hac materiâ est iniqua et nulla, quia repugnans paupertati: quod enim ita habetur, ut ab alio non possit repeti, habetur tanquam proprium etiamsi ex alterius voluntate à principio possessum fuerit. Vide Suarez citatum.

96. Dicitur tertiò, vitium proprietatis consistere in usu, consumptione, dispositione, alienatione, etc. Ratio autem superius indicata, est manifesta; quia hæc omnia, si fiant citra vel contra prælati consensum, continent dominii vel proprietatis exercitium: principalis enim dominii exercitium consistit in rei usu, consumptione, destructione, alienatione. Jam verò paupertas religiosa excludit dominium; ergo multò magis ejusdem exercitium; habent enim se dominium, et ejus exercitium, tanquam actus primus, et secundus: cui autem actus primus dominii, seu ipsa disponendi proprio nomine facultas interdicta est, non potest permissa esse ipsa in actu secundo dispositio. Fieri absolutè potest, ut alicui interdicatur usus, permissio dominio; sed prohibito dominio, licere ejus exercitium, involvit speciem repugnantiam. Hinc sequitur primò, non posse religiosum, quidquam alienare per donationem, venditionem, commutationem, nisi de consensu superioris: si contra fecerit, erit proprietarius. Sequitur secundò, non posse absque facultate superioris, mutuo vel commodatò donare quidpiam eorum, quæ ad suum usum concessa sunt. Ratio est, quia solummodò est usuarius, habens simplicem usum facti (ut ait Nicolaus III, Extravagante, *Exiit qui seminat*), idque precariò, quamdiu videbitur superiori.

97. Jam verò usuarius non potest alteri concedere usum rei: hoc enim est usufructuarii, ut habetur Institut. de Usu et habit., § 1 et 2. In rebus tamen parvis et crebrò occurrentibus censetur esse facultas tacita vel generalis, saltem ad breve tempus. Sequitur tertiò, monachum; qui rerum aliquarum est dispensator, non posse eas distribuere pro arbitrio suo, sed solummodò juxta præceptum et mentem superioris, ita ut neque alia, neque plura vel pauciora, neque pejora vel meliora concedere possit, quam novit velle

superiorem: quâ parte enim recedit à mente superioris, incurrit vitium proprietatis; nam ita dispensat, quasi esset dominus et ab alterius arbitrio non penderet. Sequitur quartò, non posse expendere in res illicitas aut vanas. Ratio est, quia jura et canones non concedunt administrationem regularibus, nisi ad res necessarias, utiles aut honestas: prohibent autem ad vanas et illicitas: atqui non habent majorem facultatem, quam jura eis concedant, nec superior potest aliquid contra jura concedere.

98. Unde peccat regularis contra votum paupertatis, si in hujusmodi expendat, v. g., si in turpia, in vestes sericas, in sumptuosa convivia, canes venaticos, falcones, equos generosos, vanas picturas, lectisternia, etc. Vide Clement. 1, de Statu monachorum. Sequitur quintò, religiosum in rerum sibi permissarum usu teneri ad eam diligentiam, ad quam tenetur usuarius, qui precariò utitur; unde tenetur vitare culpam latam, quam quilibet cavere debet, qui quidquam precariò possidet, l. *Quesitum est*, § *Eum quoque*, ff. de Precario. Itaque si res in usum concessa, ipsius negligentia pereat vel deterior fiat, peccat contra justitiam et consequenter contra obligationem voti. Confirmatur: quia, si dolo illam destrueret vel deteriorem redderet, peccaret contra votum; ergo etiam si ex culpa lata: nam hæc ad eandem speciem pertinent, et culpa lata dolo æquiparatur.

99. Dicitur quartò, alicujus rei, temporaneæ scilicet et pretio seu pecuniâ æstimabilis. Ita omnes doctores. Hinc deducitur primò, ad peccatum proprietatis perinde esse, sive res, quam suo nomine accipit, possidet vel alienat religiosus, sit pecunia numerata, sive aliud à pecuniâ diversum, et hoc rursus sive mobile, sive immobile, sive permanens, sive uno actu consumibile, sive pertinens ad monasterium sive ad extraneum. Deducitur secundò, religiosum vi suæ professionis non privari dominio vel proprietate bonorum ac jurium spiritualium. Quare habet dominium juris ad famam et honorem, potestque nomine proprio postulare eorum reparationem, si injustè cadantur. Item non peccabit contra paupertatem, si sine licentiâ recipiat dignitatem ecclesiasticam, v. g., jus excommunicandi, absolvendi, eligendi, presentandi, confirmandi, instituendi; quia hæc non sunt pecuniâ æstimabilia.

100. Item regulares beneficiarii habent dominium aut quasi dominium et possessionem suorum beneficiorum, et possunt agere nomine proprio ad eorum dominium retinendum aut recuperandum. Item religiosus agere potest nomine proprio super jure eligendi, sibi competente, super jure alimentorum, etc., quorum omnium ratio allegata est, quia religiosus per suam professionem ejusmodi bonis aut juribus non renuntiat, sed tantum bonis temporaneis, externis, pretio seu pecuniâ æstimatis, ut tradunt S. Thomas, 2-2, q. 186, art. 7, ad 4; Navarrus, Comment. 2, n. 2, de Regularibus; Miranda, tom. 1; Manualis, q. 28, art. 1; Cajetanus in S. Thom. sup.; Lessius, l. 2, c. 4, dub. 5, num. 26; Sanchez, in Decal. l. 7,

c. 18, n. 25, et c. 19, n. 58; Bassæus, verb. *Paupertas religiosa*, n. 4; Lezana, tom. 1, c. 6, n. 4; Rodriguez, tom. 3, q. 29, art. 4. Deducitur tertio, religiosum esse dominum partium intellectus, ut sunt lectiones, conciones, aut alia ejusmodi propriæ manû scripta: hæc, inquam, censentur esse religiosi, quamdiu vivit, nec transcunt in bona monasterii, atque adeo possunt à religioso possessore distribui, donari, alienari, de loco in locum transferri sine vitio proprietatis.

101. Sic declaravit Clemens VIII, dicens constitutionem suam *De largitione munerum*, religionis interdictâ, ad similia non extendi. Coriolanus, part. 2, casu 8, n. 19; Petrus Marchant, Tribunal. Sacram., tom. 3, part. 2, tract. 11, tit. 1, digr. quæst. 3; Diana, p. 1, tract. 4, resol. 25; Homobonus, Exam. eccles., p. 1, tract. 7, c. 22, q. 100; Joannes Valerus, verb. *Munera*, n. 106, et verb. *Regul.* dif. 8, n. 2. Quare etsi justâ de causâ possit talis religiosus virtute obedientiæ prohiberi ne sua scripta alienet vel tradat alteri, si tamen tradiderit, in casum proprietatis non incurret, sed, supposito ex parte superioris motivo rationabili prohibendi, peccabit contra obedientiam. Dixi, *quamdiu vivit*: si enim ante mortem ea non distribuerit, incorporata censentur monasterio seu conventui, nec licet jam alteri eadem usurpare, dare vel alienare sine legitimâ potestate. Quod notandum est ob libros manuscriptos, continentes tractatus insignes theologicos, concionum, historiarum, multo pretio ob sapientiam et industriam æstimabiles, qui post auctorum mortem censentur relictî et incorporati religioni vel conventibus, et eorum dispositio penes religionem manet; unde nec à particularibus absque licentiâ usurpari possunt, nec absque furto distrahi. Ita Marchant citatus.

102. Dicitur quintò, *sine licentiâ superioris*, mediati scilicet vel immediati, quia in eo consistit ratio paupertatis religiosæ, quòd quis rebus temporaneis moderatè et precariò utatur. Quare religiosus, qui re quâpiam independentèr à voluntate superioris mediati vel immediati utitur, convincitur id facere arrogato quodam ac prætenso jure, quod est agere proprietarium. Et vel hinc patet inutilem esse reflexionem Joannis à Trinitate, expos. Cas. reserv. fol. 111, videlicet quòd, quamvis actus detentionis vel consumptionis, sine licentiâ superioris facti, communiter vocentur proprietarii, non sint tamen reverà tales, sed per similitudinem tantum, eò quòd religiosus per suam professionem sit incapax proprietatis ac domini, atque adeo reverà nullus rei proprietarius esse possit; hæc, inquam, reflexio non est moralis, sed philosophica, atque adeo inutilis in hac materiâ: in eo enim ipso consistit ratio et malitia reservatæ proprietatis, quòd religiosus, qui ex voto suo proprietatem habere non potest, eandem nihilominus affectet opere, et agat facto proprietarium, qui jure non potest. Porro qualis licentiâ superioris requiratur ad eximendum religiosum à peccato proprietatis, dicitur dubio quarto.

DUBIUM III. — An ad veram proprietatem requiratur, ut exerceatur occultè?

103. Joannes Andreas, in c. *Cum ad monasterium*, de Statu monachorum; Navarrus, l. 3 Consil. de Regul., consil. 75, n. 49; Bassæus, sup., § 4; Coriolanus, cas. 4, n. 5; Ambrosius Peuplus, Breviarii theologiæ practicæ titulo posteriori, seu de proprio Regularium, part. 1, tract. 3, c. 3, ad proprietatem duas exigunt conditiones, nimirum et ut res aliqua teneatur contra superioris voluntatem, et ut teneatur occultè. Duo (inquit Coriolanus, et ex eo Peuplus) concurrere debent simul, scilicet ut religiosus teneat aliquid occultè, et contra voluntatem superioris, ad hoc ut sit propriarius: nam si alterum deficit, simpliciter non dicitur propriarius, ut puta si occultè tenetur, sed cum voluntate superioris; vel si palam teneat res, ut non solum superior, verum et alii fratres eas videant, dum superior tolerat, non est dicendus propriarius; si verò contradicat superior, debet puniri, non tanquam propriarius, sed tanquam inobediens. Ita illi.

104. Sed contrarium dicendum est, nimirum ad veram et reservatam proprietatem sufficere solum primum, seu involuntarium superioris, nec hujus vel aliorum scientiam aut præsentiam satis esse ad variandum delictum proprietatis, nisi in eo duntaxat casu, quo superioris præsentis aut scientis taciturnitas, est indicium consensûs taciti, eò quòd supponatur, si non consentiat, debere et sine incommodo posse obloqui. Ita Petrus Marchant, c. 7 Reg., tit. 2, dub. 4; Kerckhove, n. 21; Notau, n. 72, et passim reliqui. Si quis, ait Marchant, et ex eo Kerckhove, detineat quidquam contra voluntatem superioris, tantum abest ut peccatum proprietatis diminuatur ex eo quòd in manifesto detineat, quin et ultra proprietatis delictum, sæpè inobedienciæ et rebellionis delictum adjungat.

105. Ratio manifesta est ex naturâ proprietatis, quæ abstrahit à publico et occulto, et prorsus absolvitur per involuntarium superioris: eo enim ipso quo sine superioris sive scientis sive ignorantis consensu quidquam usurpas, facis id tuo nomine et instar domini, quod satis est ad proprietatem. Profectò secularis facit se proprietarium alieni, si eodem utatur contra consensum domini; nec hujus reclamantis ac resistentis præsentia delictum minuit, sed gravat, faciens de furto rapinam, gravius injuriosam. Deinde c. *Super quodam*, de Statu monachorum, poenâ proprietarii castigandus dicitur canonicus regularis, qui quidem proprium contra regulam latenter habuerat, deinceps tamen à priorè suo communitus, noluit resignare, atque ita proprietati immortalis fuisse dicitur, cum tamen occultè seu inscio prælato proprium non retineret.

DUBIUM IV. — Qualis requiratur licentiâ superioris ad eximendum religiosum à peccato proprietatis?

106. Respondeo: Licentiâ debet inprimis esse voluntaria. Ita omnes. Ratio est, quia sicuti consensus coactus domini non excusat furem à peccato rapinæ, sic consensus coactus superioris non excusat mona-

chum à vitio proprietatis. Quare non sufficit primò consensus per vim aut metum extortus; quò pertinet licentia per superiorem concessa ex verecundiâ et rubore, quo non audet superior contradicere aut denegare ob arrogantiam subditi, prævisum illius scandalum, obloquium aut murmurationem. Carthusianus, de Profess. monast., l. 4, art. 11; Corduba, Summ., q. 54, fol. 159; Navarra, lib. 3, de Restit., cap. 4, p. 3, dub. 4, n. 161; Rodriguez, tomo 3, q. 29, art. 12; Sanchez, l. 7, c. 19, n. 16, et seq.; Suarez, tomo 3, de Relig., l. 8, c. 11, n. 14; Castropalao, de Obligatione religiosi status, disp. 3, puncto 23, n. 4; Herinex, p. 3, tract. 4, disp. 5, q. 9, n. 92. Secundò, non sufficit obtenta per dolum, videlicet faciendo verum vel exprimendo falsum; ut enim taciturnitas veri aut expressio falsi sæpius reddunt subreptitiam vel obreptitiam dispensationem, ita etiam vitiant licentiam. Omnes citati. Tertiò non sufficit obtenta precibus importunis, quando superior consentit tantum, ut se liberet ab instantiis et vexâ subditi, aliàs repugnaturus: quia preces sic importunæ faciunt involuntarium mixtum, seu nolitionem conditionalem. Vide S. Bernardum, de Considerat. ad Eugen. Secus dicendum foret, si superior importunè rogatus, precibus deinceps fractus, liberè et spontè consentiret.

107. Secundò, requiritur ut licentia sit legitima, tum ex parte concedentis, tum ex parte finis et materie. Ex parte concedentis, ut sit verus et legitimus superior, non impeditus per constitutiones regulares licentiam vel potestatem facere. Ex parte materie, ut non donetur in materiam dispositioni superioris non subjectam, nimis pretiosam aut excessivam, statui religiosæ paupertatis repugnantem. Ex parte finis, ut non detur, nisi ex justâ et rationabili causâ, idque in usum moderatum et honestum. Sed difficultas est an licentia iniqua et contra superioris officium præstita, liberare subditum possit à peccato proprietatis. Observandum est quod statim significavimus, licentiam superioris duobus modis posse esse iniquam, primò ex parte materie, videlicet si respiciat materiam dispositioni superioris non subjectam, ut si superior subdito licentiam faceret ad furandum, aut recipiendum aliquid ab eo qui non potest dare. Secundò potest licentia superioris iniqua esse ex parte modi et finis, ut si quidem præstetur in materiâ dispositioni superioris subjectâ, sed in ordine ad modum aut finem vanum, superfluum, turpem, puta, fornicationis vel ebrietatis. His notatis,

108. Dicendum videtur licentiam primo modo injustam non sufficere ad eximendum religiosum à peccato proprietatis. Navarrus, Comment. 2, de Reg., n. 21; Petrus Navarra, lib. 3, de Restit., c. 4, p. 3, dub. 4, n. 168; Castropalao, puncto 22, n. 2; et aliis relatis, Sanchez, l. 7, c. 19, n. 21, contra Suarez, c. 11, n. 15.

Ratio est, quia licentia ejusmodi non solùm est illicita, sed etiam invalida et prorsus nulla etiam secluso voto paupertatis, tum superioris, tum subditi; ergo perinde est ac si data non foret, atque adeò non ma-

gis excusat subditum à peccato proprietatis, quàm si suâ sponte, nullâ licentiâ datâ vel postulata, alienum tolleret. Antecedens est clarum: nemo enim privatus validè disponere potest de alieno contra rationabilem domini voluntatem. Confirmatur primò: ipse superior, si alienum furto auferret, peccaret contra paupertatem et esset proprietarius; ergo idem dicendum de subdito committente furtum de consensu superioris: non enim habet prælatus majorem potestatem in hac materiâ circa subditos, quàm circa seipsum. Confirmatur secundò: si superior religioso sibi non subjecto licentiam furtim et noctu exeundi faceret, talis licentia religiosum non eximeret à casu reservato furtivæ et nocturnæ egressionis; quia licentia nulla est et irrita, ac prorsus extra potestatem concedentis. Ergo etiam licentia in materiam superiori non subjectam, non eximit religiosum à casu reservato proprietatis, quia nulla est et extra potestatem concedentis.

109. Dices: Religiosus voto paupertatis non ligatur ad vitandam injustitiam, sed proprietatem, in eo sitam, quòd rebus temporaneis proprio utatur nomine; at qui aliena ex consensu sui superioris surripit et de hisdem disponit, non proprio, sed alieno nomine operatur; ergo vitat proprietatem, atque adeò necessaria non videtur licentiâ justitia ad vitandam paupertatis transgressionem. Confirmatur: si pro iniquo suffragio vel opere servili faciendo in die festo, reciperes aliquid et expenderes de consensu superioris, valida foret acceptio et distributio; ergo licentia pariter valida est, quantumvis iniqua, atque adeò ad vitandam proprietatem sufficit qualiscumque licentia, sive justa, sive injusta. Ita ferè Suarez.

110. Respondeo cum Castropalao: Fatemur religiosum voto paupertatis non obligari ad vitandam injustitiam, sed solam proprietatem. Sed hanc non vitat, utens alieno contra voluntatem domini, non ideò præcisè, quia utitur alieno, sed quia sine legitimâ et juridicâ licentiâ superioris: licentia enim in casu nulla est et irrita: licentia est de facto, non de jure, et ideò insufficiens. Ad confirmationem dico dupliciter alicui licentiam concedi posse ad recipiendum aliquid ob turpem actionem. Primò absolutè et antecederet ad actum turpem; secundò, illo supposito. Si absolutè et antecederet ad actum turpem detur licentia, nulla est; quia est facultas ad faciendam iniquitatem: nam recipere pretium sub onere et obligatione faciendi peccatum, iniquitas est. At si detur licentia ad recipiendum pretium, casu quo actionem inhonestam præsterit, valida est talis licentia; quia est de actu licito, nimirum de solâ pretii receptione, et à fortiori valet licentia ad sic acceptum expendendum.

111. Quantum ad licentiam secundo modo iniquam, multi doctores sustinent, eandem pariter non sufficere ad declinandum vitium proprietatis. Navarrus, lib. 3 Consil., tit. de Regular., consil. 75, et Comment. 2, de Regul., num. 21, Comment. 3, n. 27, Sanchez, n. 24, Castropalao, n. 4, et multi alii apud Sanchez. Ratio hujus opinionis est primò, quòd prælatus religionis non sit dominus bonorum monasterii,

nec eorum quæ dantur religioso, sed administrator; jus autem non concedit illi administrare ad usus vanos, turpes vel superfluos. Ergo in eâ facultate excedit limites potestatis suæ, ac proinde licentia est irrita et nulla et extra vires concedentis. Ita Navarrus, Sanchez, Castropalao citati; Molina, tomo 2, de Just., disp. 276. Secundò, juxta præscriptum religionis, prælatus sibi et subditis potestatem facit in rerum usum; at non est præsumendum religionem velle ut in actus turpes, vanos et superfluos, ejus bona dispensentur; ergo quoad ejusmodi usum, nullà prælatus gaudet auctoritate.

112. Tertiò, accipiens à religioso quidpiam in usum turpem aut vanum, secundum varios doctores tenetur ad restitutionem; ergo similis licentia non præstat religioso potestatem alienandi; aliàs non esset locus obligationi restitutionis in recipiente. Quartò, religiosus in casu, re sibi per superiorem permissà utitur contra voluntatem summi Pontificis, qui est supremus omnium religiosorum prælatus: nam concilium Tridentinum, sess. 25, c. 2, de Regul., statuit ut supellex religiosorum, statui paupertatis quam professi sunt sit conveniens, nihilque in eâ superfluum sit. Denique quintò, licentia ex parte materiæ iniqua, ut n. 108 diximus, non abstergit vitium proprietatis, quia nulla; ergo licentia ex parte modi aut finis iniqua, pariter non abstergit; quia pariter nulla est.

113. Interim opposita sententia videtur verior, quam sequatur Suarez cit. n. 15; Joannes Andreas, cap. *Cum ad Monasterium*, de Statu monachorum; Tabiena, Sum., v. *Religio*, q. 44, n. 45; Turrecrem., c. *Non dicatis*, 12, q. 1, art. 2, n. 4 et 5; D. Antoninus, 3 p., tit. 16, c. 1, § 11; Sylvester, v. *Religio*, 6, q. 7; Graffius, 2 p., Decis. l. 3, c. 49, n. 30, et 1 p., l. 3, c. 5, n. 48; Azorius, tomo 1, Instit. moral., l. 12, c. 12, q. 5; Lessius l. 2, c. 41, dub. 9, n. 79; Lugo, de Justitiâ et Jure, tomo 1, disp. 3, sect. 7, n. 152, et alii apud Sanchez, cit., n. 20; Illex, cit., n. 94.

114. Ratio hujus sententiæ est quòd ejusmodi licentia, quamvis illicita, non tamen sit invalida, quod satis est, non quidem ad eximendum religiosum ab omni peccato contra votum paupertatis, sed ad eximendum à peccato proprietatis. Itaque fatemur religiosum, non obstante prælati licentiâ, ut plurimum peccaturum contra paupertatem religiosam per usum rerum vanum, superfluum, turpem; quia votum paupertatis non solum excludit vitium proprietatis, verum etiam ea quæ statui et conditioni pauperum repugnant, ejusmodi sunt usus rerum vanus, inutilis et excessivus; nec potest vanitatem aut superfluitatem tollere licentia superioris; fatendum est igitur quòd similis usus, non obstante licentiâ superioris, repugnet ut plurimum voto paupertatis. Ut plurimum, inquam; quia ne hoc quidem concedendum est, tanquam universaliter verum usum turpem aut vanum voto paupertatis opponi: si quis enim de licentiâ superioris cibum emeret noxium sanitati suæ, et eo uteretur, esset usus turpis, tanquam repugnans tempe-

rantie; interim non repugnaret paupertati, si pretium ejus modicum aut moderatum esset, quia non dedecet pauperem, ejusmodi cibo uti, sed sobrium et temperantem.

115. Hoc saltem absolutè negamus, ejusmodi usum proprietarium esse; quia ad proprietatem non sufficit repugnantia cum paupertate, sed requiritur rei temporaneæ usus sine licentiâ superioris; in casu autem adest licentia superioris, eaque valida, quamvis illicita, quod multis ostenditur. Primò ex communi sensu: non enim judicatur emptio rei pretiosæ aut curiosæ, facta de consensu prælati, invalida, nec venditor obligari ad restitutionem pretii, quidquid alicui contradicant, tametsi religiosus emptor delinquat in paupertatem, per excessum. Secundò, si religiosus de licentiâ superioris emeret cibum vel potum, absolutè bonum, sed suæ complexioni et sanitati contrarium, tenebit emptio, nec dici ullà ratione poterit, eandem aut nullam aut proprietariam esse; ergo turpitudine vel superfluitas usûs, non tollit semper valorem facultatis concessæ.

116. Tertiò, si superior, quod non repugnat, alicui faceret potestatem omninò generalem et indefinitam, erit hæc valida, etiam quoad usum turpem, non quasi usus turpis vi licentiæ censi possit licitus vel permissus; sed quatenus non est futurus proprietarius aut repugnans voluntati superioris. Nec dicas voluntatem superioris in casu ad usum turpem non extendi: respondeo enim, si licentia supponatur omninò indefinita, extendi ad eundem, non tanquam licitè exercendum, sed validè et sine vitio proprietatis. Sic Sacerdos legitimè ordinatus, à Deo et Ecclesiâ potestatem habet consecrandi in malo statu, validè sed illicitè. Sic minister baptismi, extra necessitatem validè, sed sacrilegè, baptizat in parte obscenâ, ex libidine aut vanitate. Quartò, dispensatio pontificia (ut alibi probavimus) consanguineorum intrâ gradus prohibitos, ad ineundum matrimonium, valida est etiam quoad copulam extra conjugalem, non quasi hæc non sit futura fornicatio, sed quatenus non erit incestus. Ita eminentissimus Lugo, n. 133.

117. Quintò, dispensatio ad comedendum carnes tempore quadragesimæ, extenditur ad esum aliàs peccaminosum; adeò ut dispensatus non peccet contra præceptum Ecclesiæ, etsi comedat furtivas, sanitati noxias aut immoderatè, quamvis peccet contra justitiam, charitatem aut temperantiam. Ergo valida est dispensatio, etiam quatenus extenditur ad hunc casum, aliunde prohibitum. Sextò, dispensatus ad celebrandum tempore interdicti, non peccat contra legem Ecclesiæ, etsi celebret in malo statu. Septimiò, dominus vel proprietarius alicujus rei potest validè ejusdem rei dominium vel usum tradere in finem turpem, v. g., libidinis seu fornicationis; ita ut usufructuarius non sit ullatenus peccaturus contra justitiam, si re utatur ad præfatum finem, etsi delinquat contra castitatem. Itaque quòd rei alicujus usus repugnet castitati, charitati, temperantiæ vel paupertati, non infert, eundem usum pro-

prietarium esse, aut nullam et invalidam esse licentiam superioris.

118. Ad primum oppositæ opinionis fundamentum respondeo cum Lugo, imprimis non habere locum, nisi quoad solum prælatum; non enim quoad conventus ipsos domini capaces in communi: hi enim (non obstante argumento illo) jam poterunt licentiam controversam dare, quatenus bonorum suorum dominium possident. Respondeo secundò verum esse, quòd jura vel religio non tribuant prælato facultatem dispensandi bona monasterii in usus vanos, turpes aut superfluos, hoc videlicet sensu, quasi licet et sine piaculo id ipsum possit. Quare peccat et contra officium suum facit superior, licentiam concedens subdito in ejusmodi usum; actum autem irritum esse, unde constat? Nec jura nec religio potestatem faciunt prælato, permittendi subditis egressum etiam diurnum è monasterio causâ fornicationis, præstandi perjurii aut committendi furti: eritne irritus actus, si quando fiat, quasi subditus cum simili potestate egressus, reus sit violatæ clausuræ? Non putamus. Deinde argumentum præsens in exempla cætera num. præcedenti allegata faciliè retorqueri potest, ut vel leviter consideranti patet. Idem respondendum ad argumentum secundum.

119. Ad tertium respondeo negando, accipientem quidpiam à religioso pro usu turpi, obligari ad restitutionem, quasi contractus sit irritus ob turpitudinem aut superfluitatem usûs: id enim sensui communi repugnare videtur, ut supra, ex Lugo, n. 137; Herinex, n. 94, ostensum est. Ad quartum respondet Lugo, in concil. Tridentino, sess. 23, c. 2, nec sermonem esse de nullitate actûs, nec de usu turpi; sed solummodò præcipi, ut supellex religiosorum, statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat, nec aliquid in eadem superfluat. Unde retorqueri potius potest: nam iis verbis certè non annullatur acceptio, quâ religiosus ab amico similia superflua accipit, nec possessio quâ eadem detinet.

120. Nec refert quod additur in argumento, usum ejusmodi esse contra mentem summi Pontificis, qui omnium religiosorum supremus prælatus est: id enim si verum foret ad sensum adversariorum, jam acceptio et usus rerum superfluarum, ut statim diximus, non valerent, atque adeò bona superflua religioso donata etiam de consensu superioris, manerent in dominio donantis, quod nemo concedit. Igitur dicendum est Pontificem non irritasse donationes aut emptiones, sed prohibuisse usum earum rerum superfluarum. Quamvis autem prælatus superior ea prohibeat, dummodò non tollat potestatem inferioris, non irritat contractus, ab inferiore prælato faciendos: sicut etsi prohibeat esum carniûm, non reddit irritam carniûm emptionem, quam facit inferior prælatus. Ad quintum facilis est responsio, videlicet disparitatem manifestam esse, quòd in casu antecedentis, licentia sit non solum prohibita, sed etiam nulla; in casu consequentis, illicita quidem, sed tamen valida, ut jam satis ostensum est.

121. Denique ut redeamus ad punctum principale quæstionis, qualis requiratur licentia superioris ad eximendum religiosum à peccato proprietatis, observandum finaliter est, licentiam quadruplicem distinguì posse, videlicet, debitam, expressam, tacitam, præsumptam. Licentia debita est, quæ neque exercitè neque signatè data est, sed secundum rectam rationem debuisset dari. Expressa est, quæ verbo, scripto, nutu expressè seu explicitè declaratur. Tacita est, quæ tacendo conceditur et in alio involvitur. Exempla. Superior expressam licentiam facit subdito, comparandi et retinendi ea, quorum usum novit consistere in distributione extraneis faciendâ, ut sunt crepundia rosariorum, imaginum et ejusmodi; censetur tacitè consentire in ipsam distributionem. Item superior facit subdito licentiam peregrinandi, consentit tacitè in usum et receptionem eorum quæ aliàs prudenter et cum decentiâ religiosâ recipi et consumi solent. Suarez, c. 11, n. 7; Castropalao, puncto 23, n. 7, et alii.

122. Item si consuetudine receptum et introductum sit, ut religiosi, inagrito prælato, possint aliqua recipere, expendere, retinere, et superior cum faciliè possit, non corrigat consuetudinem, censetur per hanc ipsam voluntariè permissam, tacitè consentire in actus singulos. Suarez, Sanchez, Castropalao, omnes, n. 7. Item si religiosus aliquid recipiat, retineat vel consumat, vidente aut præsentè superiore, qui sine incommodo obloqui aut contradicere posset, hæc hujus taciturnitas, est consensus tacitus, et in istâ dissimulatione involvitur virtualiter voluntas approbativa, secundum c. *Error.* et c. *Consentire*, dist. 83. Secus dicendum foret si superiori non posset sine incommodo contradicere, puta, quia timet obloquium aut indignationem subditi et scandalum inde proventurum. Navarrus, Consil. 2, de Regular., num. 22; Mendoza, Quodlib., q. 8, Consil. 7; Rodriguez, tomo 3, quæst. 29, art. 11; Suarez, n. 8; Sanchez, n. 12; Castrop., n. 7.

123. Demùm licentia *præsumpta*, est, quando ex circumstantiis prudenter concluditur, consensus superiorem, si rogaretur. Circumstantiæ quibus ista conclusio nititur, sunt variae, 1° qualitas superioris et subditi. 2° Conditio materiæ, utpote levis et exiguæ, pro quâ indignaretur superior, continuò ad se recurri. 3° Factum ipsum, v. g., cedens in usum et commodum monasterii. Herinex, n. 88; Kerckhove, n. 21, et alii. Potest autem quandoque voluntas superioris prudenter præsumi quoad rei alicujus receptionem, licet simili præsumptioni locus non sit quoad rei ejusdem retentionem, usum vel consumptionem, quod maximè verum est, quando præsumptio quoad rei réceptionem fundabatur in difficultate adeundi superiorem et periculo in morâ. His ita notatis, quæritur quænam ex enumeratis licentiæ speciebus sufficiat et requiratur ad vitandum peccatum proprietatis.

124. Quantum imprimis attinet licentiam *debitam*, aliqui existimant hanc sufficere, nec requiri expressam, tacitam vel præsumptam. Ita tenet Mendoza,

piat, retineat, dispenset, necesse est ut consentiat superior, sive ut in presenti subditus licentiam habeat superioris. Jam verò licentia præsumpta, in quantum differt à tacitâ, non respicit præsentem superioris voluntatem, sed solum conditionatè futuram, si rogaretur: hæc enim inter tacitam et præsumptam licentiam differentia est, quòd tacita contineat præsentem superioris consensum, quanquàm implicitum et in alio involutum; præsumpta verò connotet vel supponat voluntatem superioris conditionatè futuram, si rogaretur. Proinde si quidem in casu licentia peteretur, daretur consensus seu voluntas superioris, sufficiens ad licitè operandum; at quamdiù conditio non purificatur, id est, quamdiù licentia non petitur, tamdiù voluntas superioris manet suspensa et merè sub conditione futura, quæ in presenti non sufficit ad licitè operandum vel de re aliquâ disponendum nomine superioris.

133. Tertiò, non cessat vinculum legis propter dispensationem conditionatè futuram, si rogaretur; quare nemo evadit obligationem jejunii, v. g., per præsumptionem, quâ sibi persuadet, legislatorem, si allegatis motivis rogaretur, dispensaturum: id enim si semel verum foret, actum erit de quibuscumque legibus et præceptis positivis: nam eò usque crescit sensim præsumentium numerus et imprudentia, ut negligenda sit voluntas superioris. Quare dicendum est, ad tollendam legis vel præcepti obligationem non sufficere præsumptionem dispensationis conditionatæ, si rogaretur superior: per hoc enim reipsâ non dispensat. Quartò, in causâ matrimoniali, non sufficit ad nullitatem matrimonii dissensus conditionatè futurus, v. g., si scirem, non esse nobilem, divitem, sobrium; idque ideò, quia dissensus non est præsens, sed futurus conditionatè. Ergo à contrario non sufficit consensus superioris, conditionatè futurus, si rogaretur; idque ideò, quia consensus non est præsens, sed futurus conditionatè.

136. Quintò, consensus ille conditionalis non sufficit in sacramentis poenitentiae et matrimonii. Quare juxta communem sententiam simplex sacerdos non potest absolvere sacramentaliter ob præsumptum consensum de futuro, id est, qui poneretur, si rogaretur superior: quia, ut loquitur Bosco, disp. 8, sect. 2, concl. 6, n. 161, futurum ut sic nihil operatur, quamdiù conditio posita non est. Unde non valet matrimonium sub conditione, si *Papa dispenset*, quamdiù dispensatio non est posita, esto papa certò certius dispensaret, si sciret, matrimonium sub tali conditione contractum. Ita Bosco. Similiter communis sententia est, ad assistendum matrimonio non sufficere consensum parochi præsumptum, aut verosimiliter concedendum, si parochus rogaretur; quia, cum assistendi licentia ad matrimonii valorem requiratur, debet adesse, dum matrimonium celebratur; at cum est tantum ratihabitio de futuro, seu præsumptio, non est licentia de presenti, quando celebratur matrimonium, ergo non sufficit. Bosco, disp. 11, sect. 9, concl. 16, n. 650, ex Sanchez.

137. Ob hæc et similia fundamenta, dicendum quòd pro acceptione, detentione aut usu alicujus rei, nunquam sufficiat præsumptio, etiam fundata, vel certitudo de solâ (NB.) voluntate conditionatâ superioris, si rogaretur. Ratio in exemplis data est; quia hæc sola nunquam continet præsentem superioris consensum. Imò potest superior simul cum voluntate illâ conditionatâ habere in presenti voluntatem absolutam, actualement, virtualem, vel habitualement, quâ nolit subditum rem quampiam accipere aut retinere propter solam præsumptionem de consensu conditionali, atque ita invitum esse vel quoad substantiam vel quoad modum, et rursus quoad modum vel graviter vel leviter, suppositâ materiæ capacitate; quod ostenditur. Inprimis potest superior cum voluntate conditionatâ dandi licentiam, si peteretur, habere voluntatem actualement, virtualem vel habitualement, quâ in presenti sit invitum, etiam quoad substantiam, quominus subditus aliquid recipiat vel dispenset ante obtentam à se licentiam, tacitam vel expressam: quia non est repugnantia inter utramque illam voluntatem seu volitionem, conditionatam ac futuram, quâ daret licentiam, si peteretur, et absolutam ac præsentem, quâ neget licentiam, quamdiù non petitur.

138. Sicuti nulla est repugnantia inter voluntatem conditionalem, quâ volo Petro dare florenum, si per diem vineam meam colat, et absolutam, quâ nolo ei obolum dare, quamdiù non colit. Similiter nulla est species repugnantiae inter voluntatem Dei antecedentem et conditionatam, quâ velit Petro conferre beatitudinem, si in finem usque perseveraverit, et absolutam ac consequentem, quâ nolit ejus beatitudinem, quia charitatem deserit et peccato mortali immoritur. Cujus quidem rei facilis et prompta est ratio, quòd utraque quidem voluntas respiciat eundem terminum, sed non secundum idem, seu sub diverso respectu. Confirmatur clarissimè. Posset superior expresso decreto sic statuere, se cuilibet religioso, qui rogaverit, donaturum esse licentiam utendi rebus sibi oblati, infra terminos religiosæ paupertatis: interim nolle, sed absolutè ac penitus invitum esse, quominus aliquis aliquâ re utatur sine licentiâ expressâ.

139. Manifestum est, inter has superioris voluntates nullam pugnam aut contradictionem esse. Nihilominus superior talis esset invitum quoad substantiam, quominus subditus re quâpiam uteretur sine prævio consensu suo, quantumvis in casu quilibet religiosus non solum posset probabiliter præsumere, sed etiam certus esset de voluntate superioris et licentiâ conditionatè futurâ, si peteretur. Quare in hoc vel simili casu religiosus ex præsumptâ superioris conditionatâ licentiâ, rem aliquam accipiens, retinens, vel consumens, sine dubio proprietarius esset. Porro signum, quo dignoscatur, superiorem invitum esse quoad substantiam, quominus subditus rem aliquam recipiat vel dispenset in vim solius voluntatis conditionalis, erit primò, si, ut statim diximus, hanc suam mentem et intentionem superior publicè seu coram commu-

nitate declaret. Secundò, si idem constaret ex colloquio privato, quo superior intimasset, nulli quidem religioso se licentiam rationabilem negaturum, nolle tamen absolutè, ut aliquis procedat in rerum usu sine præcedente suo consensu, expressè postulato. Tertiò, si ex præteritis actibus eadem superioris intentio innoscescat, ut quia subditorum aliquos sine suo consensu rebus quibusdam usos, graviter reprehendit aut reos egit proprietatis. Quartò demùm, colligi id quandoque poterit ex conditione et qualitate rei, monasterii, superioris et subditi.

140. Similiter potest superior in casu invitus esse quoad modum, quatenus eidem displicet non tam substantia, quàm circumstantia, neq tam ipsa actio receptionis vel possessionis, quàm modus recipientis et possidentis, seu quatenus displicet non tam quòd subditus rem sibi oblatam receperit et consumat, quàm quòd sic consumat, id est, non postulato consensu. Sic plerùmque aut saltem sæpius parentes sunt inviti quoad modum potius, quàm quoad substantiam circa clancularias regularum comestibulum surreptiones, à filiis vel domesticis committi solitas. In eundem modum superior animo sic constitutus, ut licentiam concederet, si peteretur, quamdiù non petitur, potest invitus esse quoad modum, quatenus (ut loquitur Lugo) mallet prælatus, ut ostenderem debitam subordinationem, et differrem acceptionem vel donationem, donec peterem licentiam; quia tamen sine rubere aut alio incommodo differre non potui, præsumitur prælatus compati meæ infirmitati atque ideò nolle toto sui juris rigore uti, ut obliget me graviter, etiam quoad substantiam.

141. Imò posset aliquandò difficultas ex propria infirmitate proveniens, sufficere ad talem præsumptionem, ut si subditus prælato charus sentiat magnam difficultatem in petendâ aliquâ licentiâ, quam petere non potest, nisi manifestatâ occultâ aliquâ necessitate, cui vult consulere; præsumere aliquando poterit, quòd prælatus in iis circumstantiis non velit eum graviter obligare ad petendam licentiam, licet id aequaliter displiceat. Ita Lugo, n. 126. Itaque superior, non obstante voluntate conditionali, potest invitus esse quoad modum graviter vel leviter. Si leviter, erit peccatum leve, tali modo quidquam recipere aut possidere; si graviter, erit peccatum grave; an inobedientiæ tantùm, an potius proprietatis, dubitari potest. Fore peccatum proprietatis, insinuant Sanchez, n. 15; Lugo, sup., et Herinex, n. 89, eò quòd gravis displicentia quoad modum, videatur recidere seu redundare in substantiam: si enim prælatus foret notabiliter invitus quoad modum, (ut arguit Lugo ex Sanchez) esset pariter quoad substantiam, quam graviter prohibere censeretur propter modum, qui ei notabiliter displiceret.

142. Restat proinde explicandum, quo pacto intelligi debeat communis sententia, videlicet licentiam prudenter præsumptam sufficere religioso ad licitè operandum in materiâ paupertatis. Eminentissimus Lugo, n. 125, existimat communem sententiam esse

veram, dummodò prælatus in præsentì non sit invitus negativè etsi positivâ voluntate non consentiat. Quando prælatus, inquit, non est invitus quoad substantiam, non sit graviter contra paupertatem: nam licet non adsit voluntas positiva concedendi licentiam, sufficit tamen quòd non adsit voluntas formalis vel virtualis prohibendi graviter talem usum et retinendi jus suum: sicut enim ad vitandum furtum sufficit, quòd non usurpetur res contra voluntatem domini, sic etiam ad vitandum peccatum grave contra votum paupertatis, videtur sufficere, quòd non usurpetur res contra prælati voluntatem.

143. Ita Lugo, solvens, n. 127, eadem ratione argumenta in contrarium superius allegata. Quidquid, inquit, sit de aliis effectibus, ut de collatione jurisdictionis, de licentiâ administrandi Sacramenta, de dispensationibus et aliis similibus, ad quæ requiritur voluntas positiva prælati; quia non sufficit effectum non esse involuntarium, sed requiritur, ut sit positivè voluntarius; in nostro tamen casu sufficit quòd usus non sit involuntarius prælato; quia eo ipso habet dependentiam à prælato, qualem pauper habet à divite in usu rerum temporalium, quam solam dependentiam promittimus per votum paupertatis. Unde voluntas sufficiens ad impediendam rationem furti et injuriæ, sufficit ad impediendam violationem voti paupertatis. Haec tamen eminentissimus.

144. Similiter Bosco, sup., n. 168, cum dixisset, ut aliquis habeat jurisdictionem in foro sacramentali, non sufficere consensum præsumptum seu ratihabitionem de futuro, hanc sibi format objectionem: Dices, inquit, ut religiosus non peccet contra votum paupertatis, vel ut aliquis excusetur à peccato furti accipiendo rem alienam, sufficit consensus præsumptus, id est, quòd prudenter judicem, superiori vel domino gratum esse, quòd accipiam talem rem. Ergo similiter in casu nostro, ut licitè et validè absolvam, sufficit, quòd præsumam, ordinario gratum esse, quòd absolvam subditum suum in his vel illis circumstantiis.

145. Respondet negando consequentiam. Do, inquit, disparitatem: quia voluntas illa præsumpta in casu antecedentis sufficit, ut religiosus illam rem non accipiat nomine proprio et tanquàm propriam, sed nomine alterius seu prælati, cui statim subordine tur, tanquàm res communis. Quocirca illa licentia præsumpta, non est vera dispensatio in voto paupertatis, ut planum est; sed solùm moralis mutatio ex parte materiæ: nam res, quæ sine tali licentiâ accipitur ut propria, exiit cum illâ hoc vitium; quia jam sumitur nomine prælati; ad hoc autem non requiritur positiva voluntas superioris, quâ acceptet illam rem, sed sufficit, ut positivè non sit invitus. Et idem dicendum est de illo, qui accipit rem alienam de licentiâ præsumptâ veri domini; argum. l. 46, ff. de Furtis, § 7: *Rectè dictum est, qui putavit, se domini voluntate rem attingere, non esse furem; quid enim dolo facit, qui putat, dominum consensurum fuisse, sive falsò id, sive verè pulet? Is ergo solus fur*

omni praxi versatissimus, non condemnare ullum proprietatis mortalis, nisi res appropriata tres saltem Julios (id est, argenteos, regales vel solidos) excedat et ad florem perveniat in re aliqua permancnti. In quâ tamen qualitate omni determinationi præpono iudicium singulare boni et prudentis viri; fieri enim potest ut ex circumstantiis loci, monasterii, abundantiae religionis, consuetudinis, usus inter timoratos et probos, major etiam quantitas mortalem proprietatem non faciat.

159. Ita Marchant, qui notanter dicit, *in re aliqua permancnti*: ut enim statim adjungit, habenda est ratio rerum usu consumptibilium, ut potus et cibarium, in quibus occultè et contra voluntatem superioris consumendis, quandoque plus displicet modus superiori, quàm voluntas contrarietur; et si voluntas contrarietur, quantitas et pretium aliter attenduntur, eò quòd sint objecta frequenter liberalis donationis et oblationis, aut quòd in quotidiano victu aut potu vix æstimentur aut appetiuntur. Hactenus Marchantius. Imò Sanchez, cap. 21, n. 53; Suarez, cap. 11, n. 41, et ex eo Caramuel, in Regulam S. Benedicti, disp. 60, n. 888, et seq., existimant in potus et cibarium usu non tam facilè peccari graviter quàm in rebus cæteris, non solum si ab extraneis recipiantur et absumentur sine superioris licentiâ, verum etiam, si furtim è bonis monasterii auferantur.

160. Si simul, inquit Sanchez, magnam horum esculentorum quantitatem in proprios usus acciperet, aut haberet animum sic accipiendi, peccaret mortaliter contra votum paupertatis. At credo exigi multò majorem horum comestibilium quantitatem, ut sit mortale, quàm in aliis rebus. Ita ille. Suarez autem, in aliis bonis, ait, usu consumptibilibus, pertinentibus scilicet ad cibum et potum, si tantum ad proprium usum actuale, ut sic dicam, et transitorium, aliquid sumatur, regulariter non videtur peccatum mortale, nisi damnificatio religionis esset nimia et in re extraordinariâ ac pretiosiore: extra hujusmodi enim casum res hujusmodi reputantur levioris conditionis; et quamvis prælatis hoc displiceat, non tamen ita sunt involuntarij ut illam reputent materiam gravem in ordine ad paupertatem, sed solum in ordine ad decentiam et perfectionem religionis. Accedit quòd religiosi quoad usum hujusmodi rerum tractentur ut filii; inter parentem autem et filium non censetur similis actio gravis. Hactenus Suarez. Caramuel verò: «Clandestina, inquit, ciborum sumptio, non est prælato involuntaria, quòd surreptio est, sed quâ clandestina est.» Imò Tannerus, 2-2, disp. 7, q. 3, dub. 4, n. 106: «Nulla, ait, prælati severitas ejusmodi acceptiones, quoad substantiam rei acceptæ, iniquas reddere potest.» Sic illi. Interim

161. Dicendum videtur primò cum Bassæo, verb. *Paupertas religiosa*, n. 3, Lessio l. 2, c. 41, dub. 8, n. 70, Navarr., l. 3 de Restit., c. 1, p. 3, n. 180 et 181, Sayro, Clavis regie l. 9, c. 16, n. 20 et 21, Kerckhove, n. 28, præmissam doctrinam locum ha-

bere posse in monasteriis divitibus et opulentis, in quibus paupertas nonnihil luxata est, seu non tam rigidè observatur. Aliter verò loquendum, si superiores ordinum seu monasteriorum, in quibus viget altissima paupertatis usus, ejusmodi furtivas aut clandestinas acceptiones seu receptiones potus et cibarium expressè prohiberent sub pœnâ proprietatis; tum enim cum ipsis displiceant, non solum quoad modum, verum etiam quoad substantiam, esset peccatum mortale furti vel proprietatis, si materia esset gravis.

162. Dicendum secundò cum auctoribus præcatis, quemadmodum ad furtum mortale filiorum seu domesticorum, quod attinet comestibilia, major desideratur quantitas seu materia, quàm ad furtum mortale cæterarum rerum, ita ad mortalem proprietatem religiosi, quod attinet furtivas aut clancularias rerum similium acceptiones, vel consumptiones, majorem materiam desiderari, tum quia (inquit Kerckhove) talium rerum acceptio et assumptio propter naturæ necessitatem facilius dissimulatur; tum quia earum dominium non vendicatur aut retinetur; sed merus intenditur usus, per quem consumuntur.

163. Quenam verò quantitas in similibus sit necessaria ad mortale, non satis est certum. Kerckhove loco sup. citato, putat requiri duplò majorem, conformiter, inquit, ad ea, quæ doctores communiter dicunt de furtis filiorum familiars, quibus religiosi in hac parte æquiparari solent. Sanchez autem, Suarez, Diana, Caramuel, Bassæus nil determinant, et meritò, quia non potest in rebus aut eventibus omnibus eadem quantitas præscribi: oportet enim respicere ad circumstantias valoris, finis et qualitatis; nam si res sit, quæ occludi et accuratè custodiri solet in particulares necessitates, minor quantitas sufficit ad mortale quàm in cæteris esculentis, ad usum communem destinatis. Insuper in communibus esculentis major requiritur quantitas, quando eorum est abundantia, ut si fundo conventus largè percipiantur, quàm si esset penuria, et emerentur. Similiter si religiosus accipiat comestibilia ab extraneo sine consensu superioris sui, major requiritur quantitas quàm si elepat ex bonis monasterii; quæ omnia debent conscientie directores sedulò examinare, et neminem peccati mortalis arguere sine manifestâ ratione. Verum de his et similibus plura inferius, circa easum 6.

164. Dicendum tertio ex Kerckhove, n. 27, quòd quamvis voto religiosæ paupertatis repugnet usus rerum non consumptibilium, sine veniâ superioris, v. g., librorum, ordinariè tamen excusari religiosum à mortali ob materiæ parvitatem, quia usus libri, v. g., non perpetuus, sed temporalis, non æstimatur tanti ut peccatum mortale censeatur.

Dicendum quartò communem sententiam de æqualitate materiæ inter furtum mortale et mortalem proprietatem, intelligendam esse de furto mortali propter intrinsecam domini damnificationem: fallit enim, si loquamur de furto mortali ob circumstantias patientis, aut damnificationem furto extrinsecam: sic enim acus ablatum furto, à sartore graviter indigente, est materia

mortalis furti, non tamen mortalis proprietatis; furti, inquam, mortalis, sed propter extrinsecam furto jacturam et lucrum cessans.

UBIUM VII.—*An pluries repetitæ minutæ acceptiones crescant in mortalem proprietatem?*

165. Affirmant doctores communiter, sustinentes per furta minuta sæpius repetita tandem peccari graviter, dum gravis completur materia. Sanchez, tomo 1, l. 1, c. 4, num. 9; Salas, de Legibus, parte 2, tomo 1, quæst. 88, tract. 15, disp. 16, sect. 27; Valentia, tomo 3, disp. 5, q. 1, puncto 1; Reginald., in Praxi, tomo 2, l. 25, cap. 1, q. 4; Azorius, tomo 1 Instit., lib. 4, c. 9, q. 12; Rebellus, parte 1, l. 3, q. 15, sect. 15; Vasquez, parte 2, tomo 2, disp. 146, c. 2, num. 5; Filliucius, tomo 2, tract. 51, cap. 10, num. 245; Navar., de Restit. l. 3, c. 1 num. 40; Sayrios, Clav. Reg. lib. 9, c. 15, n. 22; Medina, p. 2, q. 88, art. 4, part. 2, tomo 1, tract. 2, c. 1, q. 1, n. 4; Sotus de Justitiâ, lib. 3, q. 3, art. 3; Ledesma, Sum., tomo 2, tract. 1, c. 20; Megala, 2-2, l. 2, c. 1, q. 3, n. 28; Bartholomæus à S. Fausto, Thesaur. Relig. l. 8, q. 189, n. 3; Sanchez, tomo 2, l. 7, cap. 51, cum aliis. Contrarium tenent Filliucius, 40, 21, tract. 51, c. 10, n. 245; Rodriguez, Sum. tomo 4, cap. 118, n. 29; Sales, Pract. 2, quæst. 88, tract. 15, disp. 16, rect. 27, num. 88; Navarrus, cap. 17, n. 140; Toletus, lib. 5, cap. 16, n. 4, et alii.

166. Ratio primæ opinionis est, quòd in ultimo minuto furto, suppositis nimirum cæteris, compleatur materia gravis, atque adeò fiat religiosus usurpator alienæ rei in notabili quantitate, invito domino. Quamvis autem furta singula sint exigua, si spectentur seorsim, omnia nihilominus simul sumpta sunt gravia et coalescunt tandem in notabilem quantitatem, quæ quando completur, tum demùm mortale peccatum committitur.

Verùm auctores allegati et eorum argumentum loquuntur de proprietate, quæ non solum est sacrilegium, sed etiam injustitia. In quo supposito non est difficilis quæstio: ut enim furta minuta (nisi nimirum interpolata sint, etc. de quibus infra) pluries repetita crescant in mortalem injuriam, ita non est difficile intellectu, quo pacto respectu religiosi crescant in grave sacrilegium. Sacrilegium enim injustitiam sequitur tanquàm pedisequum, adeò ut ubi illa gravis est, pariter hoc sit grave; ubi levis, leve. Simile est 1º in furtis minutis rei sacræ, aut etiam profanæ de loco sacro: si enim pluries repetantur, constituent tandem peccatum grave non solum contra justitiam, sed etiam contra religionem. 2º In voto, quo quis se obligasset ad non furandum: videtur enim peccatum grave sacrilegii commissurus, quando complet materiam notabilem sensim ablatam. Jam verò religiosus vovit non furari, non quidem formaliter, sed virtualiter, quatenus vovit non habere proprium aut non exercere actus proprietatis; quod votum, furando, violat.

167. Major videtur esse difficultas de proprietate,

consideratâ præcisè quatenus est sacrilegium; quamvis enim proprietas religiosi (secundum ea quæ diximus n. 85), plerumque duplicem malitiam habeat, alteram furti, alteram sacrilegii; nihilominus absolutè loquendo (ut itidem illic dictum) prior à posteriori separari potest; v. g., si secularis donet aliquid religioso eà lege, ne monasterio acquiratur, est proprietas, eò quòd res usurpetur absque licentiâ superioris, non autem furtum, quia usurpatur de licentiâ domini. Similiter continget reperiri solam proprietatis malitiam, quando religioso datur aliquid à vero domino, cujus acquirendi monasterium est incapax: ut si religioso minorum dentur annui redditus, erit proprietas, sed non furtum, quia accepit ex voluntate domini, nec monasterio aliquid acquisitum est; quare ejus contradictio non sufficit ad rationem furti. Ita Sanchez, cap. 20, n. 8.

168. Hoc itaque potissimum quæritur, an si religiosus sine licentiâ superioris recipiat per intervalla ab extraneo rem aliquam levioris momenti, cujus dominum donator retineat, an, inquam, illo casu repetitæ acceptiones mortalem proprietatem constituent? Herinex, n. 96, respondet affirmativè, si priora nondum sint consumpta; sic enim detinet et possidet religiosus rem notabilem sine licentiâ superioris. Si verò sint usu consumptibilia et de facto consumpta, sine ordine ad inferendum communitati notabile detrimentum aut ad consumendum rem notabilem, non videtur fieri mortale: nam superiores non solent similibus parvis consumptionibus graviter offendi, nec confessarii tales arguere gravis peccati, etsi confiteantur se sæpius venialiter peccasse contra votum paupertatis, potius quàm si confiteantur se sæpius leves transgressionibus obedientiæ aut continentiæ admisisse. Aliud est de furtis: nam supponuntur domini esse notabiliter inviti, etiamsi prius ablata sint consumpta, quando tandem gravis exurgit quantitas, etsi necessariò major, dum tempus, præsertim notabile, interjacet inter unum et aliud leve furtum; non supponuntur autem ita inviti superiores circa subditos, utpote qui sunt in monasterio velut filii familiars in domo patris.

169. Præterea talis religiosus, factâ consumptione nihil retinet aut possidet, sicut fur etiam post consumptionem retinet moraliter seu virtualiter, cum potestate restituendi alienum notabile, etsi paulatim acceptum. Ita Herinex, ex cujus finali reflexione colligitur probabile esse quòd ejusmodi modicæ acceptiones et consumptiones non constituent mortale, etsi prælatus invitatus esse supponatur: singulæ enim seorsim consideratæ sunt exigue, nec videntur coalescere sive formaliter, sive virtualiter, seu moraliter; quemadmodum ex hoc capite non constituunt mortale sacrilegium plura venialia contra obedientiam vel castitatem, nec mortale sacrilegium constituunt plures modicæ clerici percussiones. Aliud est de furtis minutis sensim consumptis, quia, ut supra docet illustrissimus Herinex, coalescunt, quatenus fur rerum minutarum, post consumptionem notabilis quantitatis,

quantitate materiæ, non tamen committit crimen perjurii.

Colligitur undecimò indifferentem esse ad incurrendam reservationem, qualitatem personæ, quæ pejerat, id est, nihil referre, seu reus, seu actor, seu testis sit, qui præstat perjurium, dummodò in *judicio regulari seu legitimo*, idque sive afirmando falsum, sive negando verum.

Colligitur duodecimò, mandantem vel consulentem perjurium in *judicio regulari seu legitimo*, in casum reservatum non incidere. Ratio est ex alibi dictis, quia verè non præstant falsum juramentum.

DUBIUM II. — Quid Judicium?

180. Omissis variis judiciorum in jure acceptionibus, quas tradunt Maranta, 4 p. Speculi, et Glossa c. *In judiciis*, 12, de Regulis juris, in 6, in præsentì sumitur judicium pro causæ discussione, quæ coram iudice pro tribunali sedente exercetur; quare describi potest: legitima rei controversæ inter litigantes coram iudice disceptatio. Unde judicium est quasi jurisdictio, quòd in eodem jus dicatur vel reddatur à iudice, c. *Forus*, de V. S.

Porro ad judicium (loquimur de contentioso: quæ enim voluntariæ sunt jurisdictionis, veluti emancipatio, et id genus alia, sine ullà judicii formâ, nulloque conflictu partium expediuntur) tres personæ requiruntur, iudex, actor, reus: quæ etiam in iudicio inquisitionis verè vel fictè interveniunt; quia fama, v. g., præcedens, repræsentat actorem c. *Qualiter*, 17, de Accusat. c. *Heli*, 31, de Simoniâ, his verbis, *sed quasi famâ deferente vel denuntiante clamore*.

181. *Judex*, quasi jus dicens, c. *Forus*, de V. S., est, qui publicam habet de causis et criminibus cognoscendi et statuendi potestatem seu jurisdictionem. Publicam, inquam, ut excludatur arbiter, qui non est iudex nec potestatem judicandi publicam habet, sed solummodò privatam, nempe ex consensu privatorum qui iudicem constituere nequeunt, l. *Privatorum*, c. de jurisdic. om. n. Jud. *Judex*, alius est ordinarius, alius delegatus. Ordinarius est qui propriam exercet jurisdictionem competentem sibi ratione officii, per legem, canonem, principem, populum, consuetudinem, c. *Duo*, 9, de Offic. Jud. Ord., can. *A. Jud.*, 2, q. 6, c. ult. de offic. Jud. Ord., in 6, c. *Cùm contingat*, de Foro compet. Delegatus est qui jurisdictionem exercet nomine alieno, et vice delegantis. Jurisdictionem ordinariam ecclesiasticam habent primò, Romanus Pontifex per universum orbem, can. *Aliorum*, et multis aliis, 9, q. 3. Secundò, patriarchæ, primates, archiepiscopi, episcopi, in suâ quisque provinciâ vel diocesi, c. 1, de Offic. Jud. Ord., c. *Non minùs*, de Impun. eccles. Tertiò, ecclesiæ collegiate præfectus, ut præpositus, decanus, plebanus, aliiq; prælati episcopo inferiores, in suos subditos. Quartò, abbates et priores in suos monachos, c. *Illorum*, de Sent. excom., c. *Ea quæ*, de Statu monach. Quintò, abbatissa in moniales et clericos sibi subjectos, c. *Dilecta*, 12, de Majorit. et Obed. Potestatem tamen iudicis

non habet, nec forum contentiosum; quare non excommunicat.

182. Cæterùm iudex, quoniam judicii potissima persona est, exigit pariter potissimas condiciones, quas ad numerum quinarium reducit Berti, Praxis criminalis, tit. 2, cap. 6, n. 9, videlicet potestatem, veritatem, formam juris, scientiam et puritatem animæ, quarum tres priores adeò iudici sunt necessariæ, ut sine iis iudicium sit prorsus nullum et irritum. S. Thomas, 2-2, q. 60, art. 2. Omnes illas condiciones exhibet Scriptura sacra, Sapient. 6: *Cùm essetis ministri regni illius (ecce potestatem), non rectè judicastis (ecce veritatem), nec custodistis legem justitiæ (ecce formam juris), neque secundum veritatem Dei ambulastis (ecce animæ puritatem); ad vos ergo hi sermones mei, ut discatis sapientiam rectè judicandi, et non excidatis (ecce scientiam ad faciendum iudicium)*. Illis verò qui eas condiciones non possident, quid eventurum sit, eodem capite subditur: *Horrendè et citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his qui præsumunt, fiet*. Nec ideò sine metu sint, quia vindictam non statim sentiunt; sequitur enim: *Exiguo quidem conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patientur*.

183. Requiritur 1° *potestas* seu auctoritas in iudicante: qui enim auctoritate caret sive in personas iudicandas, sive in causam (v. g., si sit exempla), injuriam facit tum partibus, quatenus earum causæ se ingerit, tum legitimo iudici, in cuius potestatem et officium involat. Hujus defectu iudicium dicitur *usurpatum*, et graviter prohibetur can. *Scriptum*, 6, q. 3. Imò non solum graviter peccant, qui iudicem agunt super causâ vel personâ sibi non subjectâ, sed etiam sententia est irrita. Ratio est quia huic iudicio deest potestas, ad valorem sententiæ omninò necessaria; iudex enim debet habere auctoritatem et obligandi conscientiam et cogendi ad executionem sententiæ, quæ aliàs inefficax futura est. Vide S. Thomam, 2-2, q. 60, art. 2 et 6. Item q. 67, art. 1; Sylvestrum, verb. *Judicium*, n. 6; Navarrum, tom. 1, consil. 1, de Foro compet., n. 2; Panormit. in c. *Ad nostram*, de Jurejurando; Toletum, lib. 3, c. 36, n. 4; Lessium, lib. 2, c. 29, dub. 6, n. 49.

184. Requiritur 2° *veritas*, secundum illud Zachariæ 7: *Hæc dicit Dominus: Iudicium verum judicate*. Veritas autem (quod ad præsens institutum attinet) est duplex, una videlicet rei, altera conscientiæ. Veritas rei dicitur, quæ convenit cum re ipsâ seu objecto, adeò ut, quod asseritur, reipsâ existat, quemadmodum asseritur. Veritas conscientiæ nuncupatur, dum, quod asseritur, convenit menti seu iudicio loquentis; sive objecto, id est, rei, secundum se consideratæ conveniat sive repugnet. Hanc tribus modis aliquis habere potest, primò tanquàm Dei minister per sacramentalem confessionem. Secundò tanquàm persona privata per sensum visûs vel auditûs. Tertiò tanquàm persona publica in iudicio, videlicet per legitimas testificationes, per sufficientia indicia vel per acta et probata in processu judiciali. Ita Berti, Praxis crim.,

sit. 2, c. 8, n. 6; Toletus, sup., n. 7, et alii.

185. — 3. Servanda est *judici forma juris*: nisi enim una omnibus norma aut forma præscripta sit, quam sequantur, abusus maximi sunt necessarii pro variorum judicium diversâ opinione. Porro hæc juris forma videtur consistere in punctis quatuor: in modo procedendi, in præparatoriis, in ferendâ sententiâ, et in pœnâ imponendâ. *Modus procedendi* in criminalibus est triplex, per accusationem, denuntiationem, inquisitionem, de quibus infra. *Præparatoria*, sunt citationes, delatio juramenti, termini, dilationes, exceptiones, appellationes, tortura, defensiones et reliqua in fabricando processu, tam pro habendâ veritate delictorum, quàm pro rei defensione contingentia: quæ omnia iudex peragere, deferre, concedere, recipere, acceptare, inferre, procurare, tribuere et exequi debet secundum statuta, leges et constitutiones. *Sententia* proferri debet non ex proprio iudicio aut privato capite iudicis, sed secundum juris, statutorum aut constitutionum dispositiones, c. 1, de Sentent. et Re judic. Neque præcipienda est, sed maturo iudicio ponderanda, priusquàm proferatur, secundum illud Sapient. 12: *Cum tranquillitate judica*. Denique pœna debet esse delicto conformis, etiamsi sit arbitraria; quia *pro mensurâ delicti, erit et plagarum modus*, Deuterom. 25. Neque ulla unquàm pœna eo sensu est arbitraria, quasi sit penes arbitrium iudicis decernere pœnam ultra demeritum seu gravitatem culpæ.

186. — 4. Requiritur in iudice *scientia* seu jurisprudentia, ad ritè iudicandum: lex enim tam naturalis, quàm humana prohibet, ne quis exerceat artem quam ignorat: si ergo unusquisque ea scire teneatur, sine quorum cognitione actum sibi debitum nequit exercere, singulique illa quæ ad statum et officium suum spectant, necessariò novisse debeant, quemadmodum cum S. Thomâ, 1-2, q. 27, art. 2, docent omnes theologi; certè id in iudice non est negandum, cujus imperitia tam reo, quàm innocenti, atque adeò bono communi plurimum obesse potest. Quod si superior aut iudex peritus ipse aut idoneus non sit, ne jungat ignorantia præsumptionem, id est, utatur saltem prudenti et jurisconsulto assessore. Imperitia iudicis, ait S. Augustinus, lib. 19, de Civ. Dei, cap. 6, plerumque est calamitas innocentis. Hinc Laurentius de Peyrinis, tom. 2, de Prælato, q. 4, deplorat quòd, licèt materia quæ ad bonum et rectum iudicem spectat, maximè sit prælatis regularium necessaria, parùm tamen sit ab ipsis practicata: cum enim, inquit, multos videamus, in theologicis quæstionibus valdè versatos, in Scripturis sacris maximè practicos, alios orationi et contemplationi multum intentos, alios negotiis secularibus implicatos, alios historiis, alios aliis professionibus delectari, paucos videmus doctos in hac materiâ iudiciorum, plus prælatis necessaria pro religionis conservatione et subditorum quiete, quàm ipse panis. Ita Peyrinis.

187. — 5. Necessaria est in iudice *puritas vitæ*; quod enim scelus damnet, indulgens sibi, aut quo pacto exerceat justitiæ munus, ipse iniquitatis famu-

lus? *Judicet ille* (inquit S. Augustinus super Psalm. 118, et refertur c. *Judicet*, 3, q. 7) *de alterius errore, qui non habet quòd in seipso condemnet. Judicet ille qui non agit eadem quæ in alio putaverit esse puniendâ: ne cum de alio judicat, in se ferat ipse sententiam*. Et Christus Dominus, Joannis 8, v. 7, non aliâ lege consensit scribis et Phariseis in mulieris adulteræ lapidationem, quàm ut, qui coram sine peccato esset, primus in eam lapidem mitteret. Hæc de iudice. Nunc de reliquis iudicii personis.

188. Secunda persona concurrens ad iudicium, est *actor*, nimirum in civilibus. Actor dicitur, quia actionem intentat, et prior ad iudicium provocat, l. *In tribus*, 15, et l. *Inter*, 62, ff. de Judiciis. Ejus loco in criminalibus est *accusator*. Incumbit actori, postquàm reus citatus comparuit, libellum intentionis suæ ante omnia iudici offerre, et per iudicem ipsi reo, ut is de liberare possit, cedere, aut litigare malit. Quod si actione personali agatur, causa obligationis in libello exprimenda erit, v. g.: *Peto centum ex mutuo, ex vendito, etc.* Sin verò actione reali, dominium necessariò inserendum est libello, v. g.: *Peto hanc rem, quia mea est*. Quare dicunt nonnulli quòd libellus actoris, syllogismum iudicium continere debeat, cujus propositio major sit principium juris, minor contineat speciem facti, conclusio petitionem, v. g., in hunc modum: Emptor rei obligatus est ad solvendum pretium, traditâ ipsi merce; Titius à me emittit equum, quem eidem tradidi vel tradere paratus sum: ergo peto, ut Titius emptore qui mihi pretium solvat. *Accusator* verò in criminalibus est, qui alterum de crimine defert iudici, per scripturam, causâ vindictæ publicæ.

189. Unde accusatio, est criminis alicujus apud iudicem competentem, vindictæ publicæ causâ, interveniente inscriptione, legitimè facta delatio. Ad eam jure communi requiruntur sex conditiones: primò, ut fiat in scriptis; secundò, ut exprimat dies et annus, quibus intentatur; tertio, nomen accusatoris et accusati; quartò, species delicti; quintò, locus et tempus, nempe annus et mensis, quo delictum commissum est; sextò, inscriptio accusantis. Colligitur ex l. *Libellorum*, ff. de Accusationibus. Harum tamen conditionum aliquæ à foro recesserunt, et de consuetudine abrogatæ sunt. Differt accusatio à denuntiatione, non solum evangelicâ, verum etiam judiciali; quòd denuntiator obligationem probandi in se non recipiat, quemadmodum accusator.

190. Tertia persona, est *reus*, juxta S. Isidorum, Ethimolog., l. 13, c. 15, et habetur, c. *Forus*, sup. cit., à re, quæ petitur, nuncupatus: quia *quavis conscius sceleris non sit, reus tamen dicitur, quamdiu in iudicium pro re aliquâ petitur*. Itaque reus vocatur generaliter, qui à quovis in quâlibet controversiâ ad iudicem provocatur. Plerumque debitorem significat, interdum etiam creditorem, Instit. de Duobus reis. Debet à legitimo iudice, legitimè interrogatus fateri veritatem: eo enim ipso, quo iudex legitimus habet legitimam auctoritatem interrogandi, debet in reo esse obligatio correlativa respondendi.

191. Quarta persona, est *testis*, ille scilicet, qui ad fidem alicui veritati faciendam accersitur. Inter cæteras autem probationis species eminet, quæ sit per testes, estque dignior et efficacior illa quæ sit per instrumenta, cum falsitas instrumenti, vel quod instrumento deest, per testes probari possit, c. *Cum Joannes*, de Fide Instrum., habeatque locum in omnibus omnino judiciis, tam criminalibus, quam civilibus, c. *In omni*, c. *Super eo*, et aliis, de Testibus et attestat., tam in ecclesiasticis et spiritualibus, quam profanis, c. *Cum mutuis*, c. *In causis*, eod., tam in primâ, quam in secundâ instantiâ, c. *Fraternitatis*, eod. Oportet verò ut testes sint habiles et idonei, ætate, moribus, conditione; extra suspicionem, quod gratiam et potestatem prælatori sint suæ fidei; pretio non conducti, c. 1, eod., l. 3, c. eodem.

192. Quinta persona, est *advocatus* seu patronus. Dicitur *advocatus*, quia in forensibus negotiis proponendis ac disutiendis parti patrocinium præstat verbo vel scripto. Vocatur *patronus*, quia patrocinatur causæ actoris aut rei. Vocatur orator et rhetor causidicus, quia rectè scribendo et discurrendo, veritatem et justitiâ causæ coram iudice exponit. Nomen autem advocati indicat, quod non propriâ sponte, sed alterius voluntate in patrocinium causæ vocari debeat, vel etiam justitiâ et æquitate periclitante ad patrocinandum invitari. Justum patrocinium justè vendit. Ad restitutionem tenetur tam parti, quam clienti, si scienter defendat, aut in defensione prosequatur causam injustam. In causâ dubiâ rectè petit declarationem iudicis: probabili, tanquam probabili licitè subscribit. Causam minus probabilem minus rectè inchoat, saltem non monito cliente, nisi hic esset reus vel possessor. Hæc de naturâ iudicii ac personis ejus sufficiant instituto nostro: restat breviter dicendum aliquid de ejus membris dividitibus.

193. Itaque iudicii variæ sunt divisiones, videlicet ex parte iudicis, ex parte materiæ, ex parte formæ, et ex parte finis. Ex parte iudicis, aliud est Ecclesiasticum, aliud seculare. Illud coram Iudice Ecclesiastico inter personas ecclesiasticas de rebus ecclesiasticis agitur, v. g., de matrimonio, beneficiis, decimis, jure patronatûs, hæresi, simoniâ et similibus. Hoc coram iudice laico inter seculares de re seculari exercetur. Ex parte materiæ aliud est iudicium *petitorium*, in quo de rei proprietate aliove jure agitur: aliud *possessorium*, in quo de solâ rei possessione vel quasi possessione contenditur. Ex parte formæ, aliud est iudicium *ordinarium*, aliud *extraordinarium*. *Ordinarium* seu *solemne* vocatur, in quo solemniter, servato iudicii ordine, proceditur, videlicet cum reo, in ius vocato libellus, hoc est, actoris intentio scripto ceditur; fit contestatio litis; præstatur juramentum calumniæ; proferuntur probationes; demùm sententiâ à Iudice sedente profertur scripto. Iudicium verò *extraordinarium* seu *summarium* dicimus, in quo, omisso solemnî iudicii ordine, simpliciter et de plano ac sine strepitu et figurâ iudicii proceditur. Denique ex parte finis, aliud est iudicium *civile*, in quo actor suum vel

alterius commodum privatum prosequitur, sive causâ ex contractu sive ex delicto descendat. Aliud est *criminale*, in quo agitur de causâ criminis ad vindictam publicam.

DUBIUM III. — Quid iudicium regulare?

194. Suarez, de Virt. et Statu Religionis, tom. 4, l. 2, cap. 18, n. 7; Fagundez, de Secunde Ecclesiæ præcepto, l. 8, c. 7, n. 1; Sylvius, Supplem., q. 20, art. 2, quæst. 2; Tamburinus, de Jure abbat., tom. 2, q. 2, n. 23; Bassaeus, sup. § 5; Peuplus, sup., c. 3; Castropalao, de Sacram. Pœnit., tract. 23, disp. unic., puncto 15, § 2, n. 18; Crousers, Lect. paræn., 15; Cotonius, l. 4, controv. 10, cap. 2, n. 23, non videntur distinguere inter iudicium *regulare*, et *legitimum*, volentes *regulare* hoc loco non sumi pro religioso, seu eò quod exercetur inter religiosos; sed pro eo, quod juxta regulas seu ordinem juris instituitur. Hoc nomine, inquit Cotonius ex Pellizzario, intelligi non solum perjurium, quod religiosus committeret in iudicio sui ordinis, sed in quolibet: nam adjunctum illud *regulari* explicatur per alterum seu *legitimo*.

195. Quare, si falsum juret religiosus, sive in foro religioso, sive in episcopali, sive laicali, in casibus permissis, hunc casum incurrit. Minimè verò in privatis conventionibus et arbitris, nec in judiciis, quando non servatâ viâ juris interrogaretur; quod hoc iudicium non esset regulare et legitimum. Aliter verbum *regulari*, nempe pro religioso, accipit noster Bordonus; sed nostra interpretatio est conformior verbis et rationi. Ita Cotonius. Et quidem quod attinet finalia, videlicet istam acceptionem verbis conformiorem esse, ratio hæc reddi potest, quod Pontifex non utatur copulativâ *et*, sed disjunctivâ et alternativâ seu, dicens *regulari seu legitimo*; hæc autem propria illius vocula alternativæ energia est, ut disjungat verba, non autem sensum: est enim differentia inter vocem seu et vocem vel, quod posterior disjungat verba et mentem; prior verò verba, non mentem. Vide Barbosam, de Diction. usu freq. dict. 363, n. 17.

196. Nihilominus iudicium regulare à legitimo distinguî, censent Peyrinis, tom. 2, de Prælato, quæst. 3, c. 2, § 1, n. 42; Coriolanus, casu 5, n. 3; Marchant, dub. 8; Kerekhove, cap. 6, § 22, num. 47, Bordonus, resol. 44, n. 5; Notau de casu quinto, dicentes, iudicium regulare esse, cui præsidet regularis vel habens jurisdictionem in regulares, estque de causis regularibus, seu personas regulares concernentibus. Quod si hoc sensu regulare sumas, manifestè distingues à legitimo: respiciunt enim se regulare hoc sensu sumptum, et legitimum tanquam excedentia et excessa: dari potest iudicium legitimum, quod non sit eo sensu regulare, puta, quod coram iudice seculari inter personas seculares et de rebus profanis instituitur. Dari contra poterit regulare, quod non sit legitimum, puta, contra ordinem juris. Et inde ulterius deducere poteris cum Peyrinis citato, quod, si regularis præstaret juramentum falsum in iudicio seculari, etiam dato, quod iudex secularis

eo casu esset competens, tamen non incurreret hunc casum reservatum. Ad argumentum ex verbis Pontificis sumptum responderi potest, illam quidem esse magis propriam illius vocule seu acceptionem, nihilominus posse aliquando minùs propriè sumi, ita ut non importet identitatem extremorum, inter quæ intercedit. Vide Barbosam citatum n. 5.

197. Itaque juxta hanc posteriorem sententiam ad judicium regulare requiruntur duo. Primum est, ut præseat regularis vel habens jurisdictionem in regulares. *Regularis*, puta, generalis, provincialis, eorum commissarii, etc. Sed dubitari potest de superiore locali, eò quòd jurisdictionem ordinariam habeat cum potestate ferendi censuras. Respondeo, in causis gravioribus superiores locales apud nos non esse iudices competentes, nec posse processum formare in scriptis. Kerckhove, c. 6, § 2, n. 18, et § 22, n. 47; Spatharius, Method. corrig. regul., tr. 2, c. 5, n. 6; Bonagratia, Summul. quæst. regul., verb. *Judex*, n. 266; Sanctorus de Melli, Pract. crim., § *Delictorum discrimina*, apud Kerckhove cit. *vel habens jurisdictionem in regulares*, et si regularis ipse non sit, v. g., Pontifex, nuntius, sacra congregatio, inquisitor fidei, ordinarius loci vel episcopus, in causâ ad eundem pertinente. Vide Barbosam, de Officio et Potest. episcopi, allegat. 105; Tamburinum, de Jure abbat., tom. 1, disp. 15, q. 7; Bassæum, verb. *Episcopus*, n. 24, et seq.

Alterum requisitum ad judicium regulare, est, ut tractet *de causis regularibus seu personas regulares concernentibus*: ut enim judicium seculare de secularibus, ita regulare et ecclesiasticum de regularibus et ecclesiasticis tractare debet.

DUBIUM IV. — Quid judicium legitimum?

198. Respondeo: Ut judicium censeatur justum et legitimum, tria potissimum desiderantur, certitudo in cognitione causæ, auctoritas in judicante, justitia in actu judicii, de quibus nonnulla diximus superioribus dubiis; cætera in locum præsentem reservantes.

Requiritur primò, *certitudo in cognitione causæ*. Fundatur in eo quòd, alioquin judex non possit prudenter sententiam ferre, sed necessariò debeat temerariè judicare, imò exponere se periculo condemnandi innocentem et absolvendi reum, contra finem et naturam judicii, ac sui muneris debitum.

199. Requiritur secundò *auctoritas in judicante*. Fundatur in eo, quòd judici (prout dubio tertio dictum est) competere debeat vis obligandi seu cogendi ad executionem sententiæ proferendæ, quæ est instar legis particularis, continens proinde vim obligativam et coactivam, adeoque supponens potestatem, non solum in personam, verum etiam in causam seu materiam judicandam. Imò (quemadmodum supra etiam dictum) qui secus agit, procedit invalidè et committit peccatum ex suo genere mortale usurpati judicii, tanquam injustus invasor alienæ auctoritatis, faciens injuriam, communi opinione gravem, tum personæ, quæ judicatur, tum ejus superiori.

200. Porro quinque modis potest quispiam alteri subjectus esse, sic ut ab eo judicari possit; primò, ratione potestatis ordinariæ; secundò, ratione potestatis delegatæ; tertio, ex consensu partium, ut quando partes ex compromisso se alicui subjiciunt, sive ut judici (quando nimirum aliàs potestatem judicandi habebat, etsi non in illos), sive ut arbitro; quarto, ratione delicti in alieno loco perpetrati: nam ratione delicti sortitur aliquis forum, c. *Postulasti*, et cap. fin., de Foro competentis. Eodem modo sortitur aliquis forum ratione contractus, domicilii, et rei, de quâ contra possessorem movetur causa, ut eodem capite dicitur. Quintò, ratione injuriæ, subdito alterius principis irrogatæ: si enim superior ejus, qui injuriam fecit, interpellatus, nolit illam vindicare, poterit id facere princeps illius, qui injuriam passus est.

201. Requiritur tertio, *justitia in actu judicii*. Ad hanc pertinet, ut servetur æqualitas in reddendo cuique, quod suum est. Quod ut præstetur, procedendum secundum leges, et observanda forma vel ordo juris. Porro secundum doctores communiter in tribunalibus triplex est via procedendi juridicè seu juxta ordinem juris, nimirum *accusationis*, *denuntiationis*, *inquisitionis*. Habetur expressè c. *Qualiter et quando*, de Accusationibus. Proceditur viâ *accusationis*, quando aliquis est actor, quî spondet, se objecta probaturum. *Denuntiationis* verò, quando aliquis detulit crimen, qui non assumit onus probationis: hoc enim differunt (ut supra diximus) accusator et denunciator, quòd accusatori incumbat onus probandi; denunciatori non item. Est autem duplex denuntiatio. Una dicitur *evangelica*, tendens ad emendationem fratris, et fit superiori tanquam patri. Alia *judicialis*, quæ spectat vel criminum vindictam ob bonum commune, vel certè terrorem malefactorum, et fit superiori tanquam judici. Proceditur viâ *inquisitionis*, quando judex ex officio procedit ad purgandum provinciam, vel ad locum aliquem suæ jurisdictioni subjectum reformandum, vel ad investigandum criminis commissi auctorem.

202. Dices: Judex neminem condemnare potest sine accusatore, ut docet S. Thomas, q. 67, art. 3, ex S. Ambrosio; ergo tantum potest procedere viâ accusationis. — Respondeo, judicem non posse condemnare sine accusatore generatim sumpto: nam semper requiritur accusator vel actor formalis aut virtualis. Virtualis est quidquid supplet vices accusatoris. Vices autem ejus in criminibus contra bonum publicum supplet denuntiatio: in privatis, si sint notoria, ipsa facti evidentialia. Imò hæc in omnibus delictis supplet vices accusatoris, testis et totius processus, si judicii insuper persona notoria sit. Sic docet Cajetanus, q. 67, art. 3. Si autem non sint notoria, et per denuntiationem evangelicam procedatur, tunc ante contumaciam reus puniri non potest: unde non est opus accusatore. Post contumaciam, potest juridicè contra illum procedi: et tunc ipsa contumacia judici et aliis quibusdam nota, est loco accusatoris. Si autem procedatur per inquisitionem, tunc infamia vel indicia locum illius supplet. Ita Sotus, de Secretis, memb. 2, q. 6, et ex illo Lessius,

libro 2, capite 29, dub. 12, numero 104.

203. Interim rectius dicitur, duos solummodò modos esse criminalis processûs, unum *ex officio*, alterum *ad instantiam partis*: denuntiatio eam non est per se distinctus modus procedendi; quia denunciator nihil aliud facit, quàm iudici præbere indicia, quibus *ex officio* ad inquirendum moveatur. Cæterum *ex officio* procedit, quando præcedente aliquâ infamiâ, vel denuntiatione capit informationem et format inquisitionem contra auctorem, ut sic ad plenam probationem et sententiam perveniat. Ad *instantiam partis*, quando pars offensa vel alius, ad quem id jure spectare potest, accusationem porrigit, et iudex, eâ admissâ, secundum ejus probationes procedit. Quando igitur iudex agit *ex officio*, procedit per inquisitionem: dùm ad instantiam partis, per accusationem. Hinc tandem

204. Colligitur 1° quòd casum reservatum committat regularis, pejerans coram iudice incompetente, seu qui in reum non habeat potestatem ordinariam vel delegatam. Idem est si quidem potestatem habeat in personam, causa verò ad ejus tribunal non spectet. Ratio est quia utroque casu iudicium est usurpatum, atque adeò illegitimum. Quinam verò sint regularium iudices competentes, dubio præcedenti dictum est. Nimirum iudex regularium competens est primò, summus Pontifex; secundò, nuntius; tertio, sacra congregatio præfecta negotiis episcoporum et regularium; quartò, inquisitio fidei; quintò, episcopus in casibus jure communi vel concilio Tridentino specificatis; sextò, generalis pro toto ordine; septimò, provincialis pro suâ provinciâ; octavò, visitator generalis aut specialis, dùm actu visitat, etc.

205. Colligitur 2° multò minùs reservatum fore perjurium, quod fieret iudice quidem legitimo interrogante, sed extra iudicium: vel coram arbitrio (qui iudex non sit) ex consensu partium delecto: vel in privata contentione.

Colligitur 3° idem dicendum, si regularis exemptus, cogatur ab episcopo in causâ exemptâ, et multò magis, si à iudice seculari, ad testandum vel respondendum sub juramento: quia non sunt in casu iudices competentes.

206. Colligitur 4° idem dicendum, si reus pejeret in casu, quo per legitimum iudicem interrogatur sine præcedenti infamiâ, semiplenâ probatione aut indiciiis sufficientibus: horum enim aliquid præcedere debet, ut legitimè interrogetur. Imò debet priùs constare reo (idem est de teste cum proportionem) de probatione vel indiciiis contra se, ostensis ei meritis causæ. Si ergo iudex interroget sive testem de crimine occulto, de quo neque est fama contra reum, neque indicia competentia, neque probatio semiplena, non interrogat juridicè seu secundum ordinem juris, atque adeò non potest reum obligare in conscientiâ ad respondendum. Colligitur ex c. *Qualiter et quando*; c. *Cum oporteat*; c. *Inquisitionis*, de Accusationibus. Estque communis sententia doctorum, quam etiam expressè tradit S. Thomas, q. 10, q. 99, a. 2: *Non tenetur*, inquit, *aliquis omnem veritatem fateri, sed illam solum quam ab*

eo potest et debet requirere iudex secundum ordinem juris. Ratio est, quia ut reo imponi possit obligatio ad agnoscendum crimen, requiritur, ut hoc aliquo modo deductum sit ad notitiam publicam, ita ut reo non suppetat probabilis ratio celandi, et se defendendi: quamdium enim delictum est ita occultum et incertum, ut ipse possit se probabiliter tueri et depellere objecta, contra omnem rationem atque adeò contra jus naturæ est, ut ipsi imponatur obligatio in foro conscientie ad illud in suam perniciem aperiendum.

ARTICULUS VI.

DE CASU SEXTO.

Textus. — *Procuratio, auxilium, seu consilium ad abortum faciendum, post animatum fœtum, etiam effectu non secuto.*

DUBIUM PRIMUM. — *Qui, et quandonam hunc casum incurrant?*

207. Respondeo tria esse genera personarum, præsentem casum incurrentium. Primum, est procurantium; secundum, auxiliantium; tertium, consulentium. *Procurare*, est de industriâ, ex proposito seu intentione efficere physicè vel moraliter, per se vel per alterum, ut fœtus animatus præmaturè seu ante ordinarium naturæ cursum emittatur in lucem. Jacobus Marchant, Resol. past., de Sacram., tract. 5, c. 6, n. 9; Diana, part. 7, tract. 5, resolut. 2; Kerckhove, n. 52; Bassæus, § 6; Bordonus, consil. Regul., resol. 45, quæst. 10. Potest autem procuratio fieri diversis mediis, puta, potionibus, percussionibus, oneribus, itineribus, maleficiis, ut alibi diximus. *Auxiliari*, est opem et adiutorium conferre prægnanti ad eundem finem, ut si quis prægnantem doceat modum abortiendi, vel potionem medicam faciat, emat, mittat, adferat, aut ad emendum vel adferendum pretium vel industriam tribuat. *Consulere*, est hortari, suadere aut incitare, præmonstrato commodo vel incommodo, ex usu vel neglectu consilii secuturo. Per hoc distinguitur consilium à mandato, quod nititur principaliter mandantis auctoritate. Hinc

208. Sequitur 1° quòd casum præsentem non incurrat, qui certo medio seu naturali seu supersticioso procurat feminae sterilitatem, eamve inhabilem reddit ad procreandam prolem; quamvis enim id sine peccato mortali non possit fieri et in bullâ Sixti V, quæ incipit, *Effrenatam*, iisdem poenis et censuris afficiantur procurantes sterilitatem et abortum, nihilominus sterilem reddere, non est propriè abortum facere. Sterilitas præcedit fœtum, abortus sequitur.

Sequitur 2° idem dicendum de eo, qui proximè ab usu carnali procuraret recepti seminis abactionem, priusquàm in embryonem transivit: non enim est hactenus ejectio fœtus: multò minùs animati.

209. Sequitur 3° idem dicendum de præparante potionem medicam vel aliud medium abortivum, si non letetur usui, etsi utendi consilium præcessisset, Peyri-

nis, n. 46; Tamburinus, n. 35; Portel, verb. *Abortus*, n. 7; Graffius, de Casibus reser., l. 3, c. 5; Kerckhove, n. 52. Ratio est quòd in casu delictum non sit consummatum; consummatum enim per usum seu applicationem medii abortivi: nam sine applicatione ne quidem casum reservatum incurrit agens principalis, quantumvis supponatur, potsonem vel quodvis tandem medium præparasse; quia sola medii præparatio non facit actum consummatum; ergo multò minùs incurret reservationem cooperans per consilium, si nullus medii sequatur usus.

Sequitur 4° idem esse, si quis auxilio, consilio vel procuracione causa esset abortus foetus inanimati, quem putavisset animatum. Bordonus, q. 7; Bassæus, § 6; Kerckhove, n. 54. Ratio est quia ad reservationem exigitur procuratio, auxilium vel consilium ad abortum foetus reipsa animati, non autem secundum opinionem erroneam operantis.

210. Sequitur 5° idem dicendum, siquidem foetus reipsa sit animatus, sed secùs opinetur operans: tum enim abortus, quatenus est animati foetus, voluntarius non est, cum tamen delictum reservatum debeat voluntarium esse secundum suam specificam malitiam. Sic (ut alibi diximus) adulterium reservatum non committit liber, concumbens cum aliena, quam putat liberam; quia actus voluntarius quidem est in ratione fornicationis, non tamen secundum circumstantiam injustitiæ vel adulterii. Idem exemplo incestus facillè intelligitur.

Sequitur 6° idem esse à fortiori, si mulier, cui medicamen abortivum datur, ignoretur gravida; etsi sequatur abortus; quia deest propositum et intentio antecedens operantis: debent autem (ut loquuntur Coriolanus, n. 6; Tamburinus, n. 29; Bassæus, § 6) omnia copulativè concurrere, scilicet, quòd mulier verè sit gravida, quòd foetus sit animatus animà rationali, quòd detur potio, et quòd detur tali fine et intentione. Ita illi.

211. Sequitur 7° quid dicendum sit de mandante: quamvis enim videri alicui possit, reservatione non comprehendi, eò quòd in decreto reservantis, mentio fiat quidem procuracionis, auxilii et consilii, sed nulla mandati; tenendum nihilominus, comprehendi sub verbo *Procuratio*: qui enim mandat abortum, reverà dicitur, eundem procurare, quatenus efficit, quantum in se est, ut abortus sequatur, alterius operà et ministerio. Bordonus, q. 10; Kerckhove, n. 52; Bassæus, § 6, addens id magis esse conforme bullæ Sixti V.

Sequitur 8° locum esse casui reservato, si applicetur medium abortivum, nullum prorsus effectum habens, dummodò foetus sit animatus; quia Pontifex expressè reservat seu reservabilem facit abortum, *etiam effectu non secuto*. Quare opponi non potest, delictum debere esse consummatum, ut reservatum sit: consummatum enim per causam. Consummatio ulterior per effectum non requiritur hoc loco, secundum expressam intentionem reservantis.

Sequitur 9° non committi casum, si foetus in utero quidem animatus, sed naturaliter mortuus, ejiciatur cum effectu. Ratio quia est tantum ejectio foetus inanimati, imò jam inutilis et corruptæ materiæ. Foetus est inanimatus, tam qui vitam non habuit, quam qui amisit.

DUBIUM II. — *An consulens abortum, nondum animato foetu, incurrat reservationem, si abortus procuretur foetu jam animato?*

212. Status dubii, per se satis plani, est: Petrus Catharina à se imprægnatæ proponit infamiam, indignationem parentum, etc., ex parte secutura. Proponit, offert, aut suadet medium abortiendi, priusquam foetus sit animatus. Catharina horrore sceleris hactenus tergiversata, tandem re sua vergente ad finem vel saltem foetu jam animato, recogitat Petri consilium, eoque utitur. Quæritur an Petrus incurrat casum reservatum?

Portel, dubior. Regul., verb. *Aborsus*, Addit., n. 4, et ex eo Bassæus eodem verbo, tomo 2, sic loquuntur: Qui consulit feminæ abortum, tempore, quo nondum erat foetus animatus, intendens ut abortiret ante foetum animatum: illa verò non adhibuit medicamenta ad id faciendum, nisi post foetum animatum, et tandem abortus secutus est, incurrit irregularitatem et cæteras pœnas: quia tenebatur summi consilium explicare, vel mandatum revocare efficaciter, ne fieret talis abortus post animatum foetum. Ita illi, quod attinet irregularitatem, idem sine dubio responsuri, quod spectat ad reservationem: videtur enim esse eadem ratio: utrobique materia pœnalis est et odiosa, utrobique requiritur, ut de industria procurentur abortus foetus animati, cum hoc solo discrimine, quòd irregularitas et pœnæ cæteræ utrâque bullæ Sixti V, et Gregorii XIV, expressæ non incurrantur, nisi *abortus re ipsa secutus fuerit*; reservatio verò incurratur, *etiam effectu non secuto*.

213. Confirmatur hæc doctrina per c. fin. de Homicidio, in 6, ubi casus resolvitur omninò similis. *Is*, inquit Bonifacius VIII, *qui mandat aliquem verberari, licet expressè inhibeat, ne occidatur ulla tenus vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, si mandatarius, fines mandati excedens mutilet vel occidat: cum mandando in culpâ fuerit, et hoc evenire posse, debuerit cogitare*. Ubi resolvitur, irregularem fore mandantem, etiam qui expressè caverit, ne mandatarius occideret vel mutilaret, dummodò, mandatario fines mandati excedente, sequatur occisio vel mutilatio. Igitur à fortiori incurret reservationem, consulens abortum, saltem si non excepiat casum animati foetus, eo ipso, quo foetus animati ejectio per abusum consilii secuta fuerit. Quòd si objicias, deesse in casu intentionem et propositum, quæ ad casum reservatum requiruntur, responderi poterit, deesse quidem intentionem signatam et ex parte agentis seu consulentis; adesse verò exercitam et ex parte operis seu consilii.

214. Si tamen consulens, expressè et efficaciter

excipiat casum foetus animati, existimat Fulgentius Notau, eundem reservatione non teneri: eo quod jam abortus foetus animati non sequatur influxu morali consulentis, sed merè prægnantis malitiâ. Petes, inquit, n. 82, an qui dedit puellæ potum ad abortum faciendum ante foetus animationem, si puella illum sumat post illius animationem et abortum patiat, incurrat ille hunc casum reservatum? Respondet autem: si satis efficacibus rationibus conatus sit persuadere puellæ, potum datum nihil profuturum pro abortu foetus animati, sed tantum pro inanimati; illa verò nihilominus sumat post animationem et fiat abortus, ille non incurrit hunc casum reservatum. Ratio est quia non influxit efficaciter in abortum foetus quatenus animati; secus autem, si non satis efficaciter id præstiterit; quia tunc censebitur influxisse. Ita Notau.

DUBIUM III. — An sufficiat abortus casualis?

215. Sensus dubii est, an ad reservationem sufficiat procuratio abortus voluntaria indirectè et in causâ remotâ, per accidens conjuncta cum effectu. Respondeo negativè. Ita Bordonus, Consil. Regul., tom. 1, resol. 45, q. 3, n. 3; Diana, part. 7, tr. 5, resol. 20, Mazuchellus, tr. de Cas. res., disp. 2, c. 3, q. 3; Chapeauville, cas. 9, de Procurat. abort., q. 2; Bellocchius, de Cas. res., part. 2, q. 8, n. 100; Floronus, part. 2, cas. 5, de Procurat. abort., n. 13. Requiritur itaque ad reservationem, ut intendatur abortus vel tanquam finis vel tanquam medium, saltem quantum est ex parte et naturâ actionis: requiritur, inquam, ut intendatur abortus formaliter, proximè et in se vel saltem in causâ proximâ seu æquivalenter. Exemplum habemus manifestum in homicidio et incendio, quæ juxta communem doctorum sententiam nemo dicitur procurasse, si casu eveniant, tametsi intercesserit mortalis imprudentia vel negligentia. Similiter non dicitur aliquis dare auxilium seu consilium ad abortum faciendum, nisi ejus intentio in abortum, tanquam medium vel finem dirigatur.

216. Sequitur 1° casum reservatum fore, si quis auxilium, consilium vel mandatum ferat pro abortu animati foetus ad conservandam famam aut vitam prægnantis. Ratio est quia eligitur abortus ad famam vel ad vitam, tanquam finem. Finis autem, malitiam medii non abstergit: quicumque enim foetum immaturum, non corruptum, quantumvis inanimem directè abigit, quocumque abigit fine, semper horrendo scelere.

Sequitur 2° idem dicendum, si quis prægnantem gravi et deliberatâ injuriâ percuteret circa uterum, quamvis signato proposito abactionem animati foetus non intenderet. Ratio est quia convincitur, abortum velle in causâ ejusdem proximâ et per se efficaci. Vide Molinam, de Justit., tom. 4, tract. 3, disp. 3, num. 6.

217. Sequitur 3° secus fore, si quis prægnantem maledictis aut imprecationibus in furorem ageret, quo præter directam intentionem abortiret.

Sequitur 4° idem dicendum, si quis gravidæ, in satisfactionem curiositatis exponat modum aut medium, quo possit procurari abortus, quamvis inde citra illius consensum vel consilium per meram mulieris audientis nequitiam sequeretur abortus. Ita Mazuchellus sup.

Sequitur 5° idem fore de eo, qui gravidæ difficilis partus, potionem medicam daret, tendentem naturâ suâ ad partum facilitandum, si præter opinionem et ordinariam causalitatem suam abigeret foetum.

218. Sequitur 6° idem dicendum, si quis præparet, mandet aut consulat usum potionis, quæ directè tendat in sanitatem matris aliâs morituræ, quantumvis timeatur ejectio foetus indirectè secutura.

Sequitur 7° non incidere in casum reservatum, qui medicinam abortivam ex fine procurandi abortus mitteret Catharinæ ingravidatæ, si per errorem aut imprudentiam emissarii destinaretur Joannæ pariter gravidæ, indè abortienti. Ratio quia est abortus casualis, cujus ne causa quidem est applicata per consilium vel mandatum mittentis. Ita se olim consultum respondisse, asserit Diana, part. 7, tract. 5, resol. 20.

Sequitur 8° idem fore, si quis ingravidatam aut libidine, aut animi gratiâ provocaret ad salum, prævisio quidem, sed non intento directè abortu.

DUBIUM IV. — An mandans vel consulens incurrat casum, mandato vel consilio inefficaci?

219. Sensus dubii est, an locus sit reservationi, si consilium vel mandatum sit inefficax, non solum ad causandum abortum, verum etiam ad ponendam causam, è quâ sequi posset, eo quod prægnans, v. g., nullatenus virtute consilii vel mandati moveatur; vel quia per se satis determinata ad facinus, vel quia abhorret à scelere, non auscultans mandantem vel consulentem: quare quæstio nulla esse potest, an casus committatur reservatus, si consilium vel mandatum sit inefficax quoad ipsum abortum: est enim certum, committi ex verbis Pontificis sæpius allegatis, etiam effectu non secuto.

Opinio affirmativa probatur; quia videtur in casu esse consilium vel mandatum ad faciendum abortum post animatum foetum, atque adeò nihil prætere ad reservationem videtur desiderari: quod enim supponatur mulier non moveri consilio vel mandato, nihil facit; nec enim ad completam rationem consilii vel mandati spectat influxus vel causalitas in voluntatem mandatarii seu consiliarii: nam si superior subito ferat mandatum obedientiæ; si confessarius peccatori suadeat poenitentiam; rectè dicetur, priori quidem datum fuisse mandatum, posteriori consilium, etsi nulla sequatur obedientia vel emendatio. Deinde ad reservationem satis est, causam abortus poni, etiam effectu non secuto, quæ verba finalia Pontificis repetenda videntur ad omnia præcedentia.

220. Opinio negativa est verior, videlicet non reservari consilium vel mandatum sine influxu in voluntatem consiliarii vel mandatarii, in voluntatem, inquam, non in abortum ipsum; quod iterum repeto, ne fiat con-

fusio rerum et terminorum. Advertendum est igitur, consilii vel mandati in casu duplicem posse esse influxum, duplicem causalitatem, effectum duplicem. Primus effectus, isque proximus et immediatus, est motio, excitatio, inclinatio consilarii vel mandatarii ad eligendum et adhibendum medium abortivum. Secundus effectus, isque remotus, medius et finalis, est abortus re ipsa secutus. Hic secundus effectus consilio vel mandato reservato deesse potest, ut iteratò diximus, et ex decreto pontificio manifestum est: primus autem ad reservationem videtur esse necessarius: quia videtur Pontifex considerare consilium, auxilium, atque adeò etiam mandatum, tanquam accessorium, cuius principale est ipsa causæ abortivæ positio sufficiens ad abortum, sive interim hic sequatur, sive non sequatur.

221. Quare ante omnia videtur Pontifex exigere aut supponere, quòd ponatur causa seu medium sufficiens ad abortum, et in hujus medii detestationem statuere ut reservationem incurrant, qui in ejusdem medii usum, procurando, consulendo, auxiliando influxerint; neque enim intelligi facillè potest, quo pacto possit aliquis auxilium ferre, vel procuratore concurrere, si ne quidem causa sufficiens adhibeatur. Quippe *auxilium ad faciendum abortum* necessariò connotat abortum, saltem in sua causà. Ita Castropalao, de sacram. Pœnit., tract. 23, disp., num. puncto 15, § 2, n. 19, cujus verba sufficio: Sed quid, si tuum consilium vel mandatum inefficax fuit, non solum ad causandum abortum, sed etiam ad ponendam causam, ex qua inferri posset, eò quòd consultus vel mandatarius nullatenus virtute consilii vel mandati moveatur; eritne casus reservatus?

222. Videtur esse; quia verba reservationis prædicto consilio et mandato aptantur; siquidem est verum consilium, effecta non secuto. Sed oppositum verius censeo, quia consilium seu mandatum, quod consiliarium et mandatarium ad executionem non movet, nullatenus influere potest in abortum. At prædicta reservatione, causæ sive physicæ, sive moraliter influentes in abortum reservantur. Non igitur reservatur prædictum consilium seu mandatum, cum moraliter non influat. Et confirmari potest; quia procuratio et auxilium reservatum ad causandum abortum necessariò exigunt causam abortus apponi; aliàs intelligi non potest, qualiter procuratio et auxilium sit. Ergo neque censendum est adesse perfectum consilium et mandatum, quousque consiliarius et mandatarius ad causandum abortum moveantur. Ita Castropalao.

Ad rationem affirmativæ opinionis respondeo: Fa-teor, si superior subdito ferat mandatum obedientiæ; si confessarius peccatori suadeat pœnitentiam, rectè dici, quòd priori mandatum, posteriori datum sit consilium, tametsi nulla sequatur obedientia vel emendatio; sed tum consideratur consilium vel præceptum abstractim et tanquam per se stans, sine ordine ad ullum effectum: hic autem spectatur tanquam ad-jacens et accessorium, connotans effectivam positionem

medii sufficientis ad finalem effectum. Porro verba Pontificis, *etiam effecta non secuto*, non intelliguntur de quolibet consilii, auxilii vel mandati effecta, sed de solo ultimo, ut satis dictum est. Illa verba, inquit Castropalao sup., *effecta non secuto*, non ad efficaciam intrinsecam consilii, sed ad efficaciam extrinsecam, et effectum intentum referenda sunt. Ita ille.

DUBIUM V. — *Quid si sit dubium de influxu?*

223. Queritur de influxu morali mandantis vel consulentis, an si ille sit dubius et incertus, locus sit reservationi. Idem dubium proponi potest de consulente et mandante in materià furti in ordine ad restitutionem, et in materià homicidii, percussione clerici, etc., ad irregularitatem. — Respondeo: Si dubium sit, an sit datum consilium vel mandatum, satis constat, nullam esse obligationem restituendi, reservationem nullam vel irregularitatem. Si verò constet de dato consilio vel mandato, et simul de corpore delicti subsecuti, dubium autem sit de influxu, imprimis quod materiam furti attinet, in ordine ad restitutionem, censent plurimi non obligari mandantem vel consulentem, tanquam possessorem contra dubiam damnificationem. Joannes Medina, Petrus Navarra, Dicastil et alii apud Bardi, discept. 6, de Conscient. dub. c. 9, § 13. Interim plures tum theologi, tum canonistæ, signanter Covarruvias, Sanchez, Lessius, et alii apud eundem Franciscum Bardi, sup., valde probabiliter oppositum tradunt: cum enim de delicto et sufficienti causæ constet, præsumptio est contra mandantem vel consulentem, cui incumbit onus probandi contrarium; neque etiam præsumitur alter (nisi intentio malefaciendi aliunde constet) malum facturum, secluso consilio vel mandato.

224. Dum autem latet veritas, recurrendum est, etiam in foro conscientie, ad præsumptionem fori externi, quæ communiter supponit, quod communiter supponit, quod benignius est, argum. 1. Merito, 51, ff. Pro socio. Ob quam etiam delictum videtur moraliter esse in possessione contra mandantem vel consulentem. Ita Herincx, parte 3, tract. 2, disp. 8, quæst. 3, § 3, n. 43. Similiter quod attinet homicidium, abortum foetus animati, percussione clericum, in ordine ad irregularitatem vel reservationem, in dubio de influxu, præsumptionem esse contra mandantem vel consulentem, opinantur Herincx, cit. Sanchez, lib. 1, c. 10, num. 44; Farinacius, quæst. 129, n. 140; Sayrus, lib. 7, c. 3, n. 2; Diana, parte 7, tract. 5, resol. 26. Imò etiamsi executor dicat se aliàs fuisse facturum, non est ei facillè credendum, ut Farinacius, n. 152, nisi adsint aliæ conjecturæ infringentes talem præsumptionem; cui in hoc puncto contradicunt Henriquez, Sayrus, Sanchez, Avila apud Dianam citatum, si persona affirmans, se non fuisse motam consilio vel mandato, sit fide digna.

DUBIUM VI. — *An mandans vel consulens, reservatione teneatur, si non sit causa sine qua non?*

225. Sensus dubii est an mandans vel consulens abortum foetus animati incurrat casum reservatum in illis circumstantiis, in quibus crimen abortus equidem

fuisse commissum, secluso hujus mandantis aut consulentis influxu, quatenus non defuisset alius mandans aut consulens.

Respondeo affirmativè, quando interim consilium vel mandatum est efficax, movens et perducens consiliarium aut mandatarium ad usum vel applicationem medi abortivi : est enim vera causa illius influxus, etsi causa similis aliàs non defuisset. Sic consulens aut mandans furtum cum effectu, non excusatur ab obligatione restitutionis, per eandem hypothesim, quàm supponatur mandantem vel consultorem aliàs non defuturum. Sic domum incendens alienam, et graviter peccat, et ad restitutionem obligatus est, etsi in ejus defectum idem flagitium commisisset alter : ut enim alterum prævenit incendio, sic et peccato et onere restitutionis.

226. Si verò sine tuo consilio vel mandato alter jam aliunde erat determinatus ad abortum efficiendum idem cum proportionem est in materiâ furti, etc., quem equidem et eodem modo procurasset, est communis et certa sententia, te casum non incurrere, eò quòd tunc mandatum vel consilium tuum inefficax sit, et solum concomitanter se habeat. Vide Lessium, c. 13, dub. 2, et ea quæ diximus dub. 4.

Secus censent pluri, præsertim recentiores cum Cajetano, Medina, Soto, Navarro, si consilium vel mandatum tuum moverit, ut citius vel animosius sequeretur abortus, vel sufficiens ejusdem causa poneretur. Oppositum censent multi gravissimi doctores; quia tunc non tam censis causa abortus quoad substantiam, quàm quoad modum et circumstantiam. Vide Herinex, n. 46.

DUBIUM VII. — Quid si mandatum aut consilium revocetur?

227. Respondeo : Quod mandatum attinet, si revocetur seriò et tempestivè, ac revocatio tanquàm seria mandatario innotescat, non incurrit mandans casum reservatum, etsi sequatur abortus. Sic juxta doctores communiter, mandans furtum non obligatur ad restitutionem, si mandatum revocet, revocatione mandatario tempestivè et seriò indicatâ, argum. 1. Si mandatum, 13, ff. Mandati. Sic rursus revocato mandato non incurrit excommunicationem vel irregularitatem, mandans abortum foetus animati. Ratio est quòd mandatum non moveat, non influat, nisi quatenus ligat et quasi stringit mandatarium; quod totum tollitur per revocationem : mandatum enim solummodò stringit mandantis gravitate, imperio vel auctoritate, quæ nullum ampliùs locum vel influxum habent, cum revocatur. Si tamen revocatio mandatario non innotescat : aut innotescat quidem, sed seriùs, aut detur oblivioni, aut hic existimet non esse seriam, manebit vera causa abortus cum suo onere.

228. Quantum spectat consilium, Baunius, Theol. mor. tomo 2, tract. 11, q. 27, Machabus, de perfecto Confessario, tomo 1, l. 2, parte 3, tract. 17, docum. 10, n. 2; Diana, parte 4, tr. 2, resol. 15, et parte 7, tract. 3, resol. 29; Caspensis, Cursus Theolog. tomo

2, disp. 1, sect. 6, num. 71; Mazuchellus, de Cas. res., disp. 2, c. 18, q. 2, n. 42; Tannerus, 2-2, disp. 4, q. 6, dub. 4, num. 394, existimant non incurrere censuram vel irregularitatem, qui consuluit abortum, si deinceps consilium suum revocet, quantumvis prægnatè à dato consilio removere non possit. Quod autem hoc loco resolvitur de abortu quoad irregularitatem vel excommunicationem, idem de eodem videtur dicendum quoad reservationem. Ratio verò illius sententiæ est quòd quando consulens operam dedit, ut consilium prius datum revocando evertat, et ut non impleatur, pro viribus suis egit, jam executor consilio ampliùs moveri non videatur, sed solà suâ improbitate et nequitia. Ita ferè Baunius. Similiter quod attinet materiæ furti in ordine ad restitutionem, censent Petrus Navarra et plures alii idem dicendum de revocato tempestivè consilio, quod de mandato.

229. Quæ sententia, etsi Lessio, c. 13, dub. 3, non improbabilis videatur, et locum habere possit, quando consilium fuit falsum, seu falso fundamento, solive auctoritati extrinsecæ consulentis innixum, ac sinceritas revocantis et ipsa veritas sufficienter innotuit, nihilominus ex communi doctorum sententiâ, quando datum est consilium verum, ostendendo, v.g., utilitatem consequentem, etc., non sufficit deinceps ostendi malitiam operis, sed debet consiliario persuaderi, ne, non obstante consilio, pergat. Aliàs videtur manere influxus prioris consilii, tanquàm motivum operandi id quod per consilium fuit suggestum, adeoque opus subsequi ex vi prioris consilii : debetque consultor prævidere periculum, ne causa damni semel data, postea sit extra suam potestatem. Ita Herinex, § 3, num. 42, quocum dicimus revocationem consilii seriâ ac tempestivâ non sufficere eo ipso in materiâ justitiæ ad excusandam obligationem restitutionis. Idem de consilio abortus quoad censuram et irregularitatem docent Lugo, de Just., tomo 2, disp. 19, sect. 2, § 2, n. 39; Navarrus, cap. 27, Summæ; Comitulus, Respons. lib. 4, q. 10; Navarra, lib. 3, c. 4, n. 27; Portel, dub. Reg., v. *Homicidium*, n. 12. Tandem idem ob eandem causam dicimus de consilio abortus, quod attinet ad reservationem.

DUBIUM VIII. — Quid si sit dubia animatio foetus.

230. Respondeo, non fore casum, si procurans, consulens vel auxilians, bonâ fide existimaverit, non esse foetum animatum, quamvis postea dubitetur aut etiam certum fiat fuisse animatum; quia-dubium aut etiam certitudo posterior de vitâ foetus, non potest evertere bonam fidem antecedentem, nec efficere, ut abortus fuerit voluntarius, quatenus est foetus animati. Si autem dubium de animatione foetus præcedat procurementem, auxilium vel consilium, distinguendum est : vel enim postea fit certum foetum fuisse inanimatum, vel fit certum fuisse animatum, vel manet dubium et incertum. Si primum, nec incurritur reservatio nec irregularitas; quia reipsâ non est abortus foetus animati, nec ad eundem quatenus talem revera consilium vel auxilium datum est, quamvis consulens

vel auxilians reus sit ejusdem abortus in affectu, quatenus non obstante dubio de animatione foetus consultuit vel auxiliatus est.

251. Si secundum, videtur esse locus tum reservationi, tum irregularitati; quia abortus foetus animati certò commissus est, idque cum libertate sufficienti, quatenus de animatione præcessit dubium, quo non obstante datum est mandatum, auxilium vel consilium de committendo flagitio. Si tertium, existimant plures gravissimi doctores, locum fore irregularitati. Sanchez, tomo 4, lib. 1, cap. 10, n. 43 et 48; Barbosa, de Potest. episc., parte 3, alleg. 54, n. 158; Farinacius, quæst. 122, num. 138; Navarrus, Man., c. 27, n. 223, et l. 5 Consiliorum, tit. de Homicidio, consil. 49, n. 2; Toletus, lib. 1, c. 85, n. 21; Sayrus, lib. 6, cap. 15, n. 9; Diana, parte 7, tract. 5, resol. 25, et plures alii apud Barbosam cit. Ratio est quòd, qui cum simili dubio procuravit abortum, sit dubius homicida, qui irregularitatem incurrit, juxta cap. *Ad audientiam* et c. *Significasti*, 2, de Homicidio.

252. Imò si dubitetur an foetus ejectus sit masculus an femella, præsumitur masculus, atque adeò animatus post diem quadragesimum, in ordine ad irregularitatem. Navarrus et Barbosa citati, Covarruvias Clem. Si *furiosus*, p. 4, n. 3; Peyrinis, n. 46. Oppositum censent Præpositus, 3 p.; D. Th., q. 4, de Irregularitate, dub. 8, n. 58; Herincx p. 2, tract. 3, disp. 6, q. 7, n. 122; Franciscus Bardi, de Conscient., discept. 6, c. 7, § 4, estque hodiè magis communis. Incurritur irregularitas, inquit Præpositus, si quis post foetum et animationem procuret abortum. Peti verò potest quid sit censendum, si dubitetur de animatione foetus. Resp. — si adhibità diligentia verè remaneat dubium, non videri irregularem; quia nec est censendus irregularis, ex eo quòd irregularitas homicidio sit appositā, cum dubitetur, nuni hic et nunc commissum sit homicidium; neque etiam ex eo, quòd in dubio homicidii aliquis debeat se habere tanquam irregularem; quia si benè perpendantur jura id statuentia, advertetur ea non comprehendere præsentem casum, cum omnia supponant subjectum capax mortis: nam agunt, quando constat de morte alicui illatā, et dubium est à quo ex variis concurrentibus sit illata; quo casu decernitur, eos de quibus dubitatur habendos irregulares. In præsentem verò casu dubium versatur circa conditionem subjecti, an scilicet vivat, necne; unde dispositio juris non intelligitur de nostro dubio, et proinde non satis constat an in præsentem casu irregularitas jure sit illata, et per consequens non est dicenda incurri. Ita Præpositus, quem sequitur Gomez, de Delict., c. 3; Rub., de Hom., n. 3. Vide quæ diximus opusculi anterioris c. 1, n. 186.

253. Quantum attinet ad reservationem, existimant Coriolanus, casu 6, num. 3; Tamburinus, num. 35, Crousers, fol. 624, et nonnulli alii, in eodem supposito casum pariter reservatum esse. Oppositum censent Bassæus, § 6; Bordonus, Consil. Reg., resol. 45, q. 6; Kerckhove, n. 54. Ratio est primò, quia verè affirmari non potest procuracionem, auxilium vel con-

silium fuisse data ad faciendum abortum foetus animati; nec enim dici potest foetum fuisse animatum, de cujus animā vel vitā etiamnū dubitatur. Secundò, quia ad reservationem requiritur ut procuratio, auxilium, consilium, mandatum fiant ex proposito, intentione et studiosā voluntate, quæ locum non videntur habere quoad abortum quatenus animati foetus, quando cum prædicto dubio committuntur. Ita Bordonus, Bassæus, Kerckhove citati, Notau, n. 83.

DUBIUM IX. — An facultas absolvendi à casibus et censuris, concedi solita in jubileis, extendatur ad abortum?

254. Negat Lavorius, de Jub., parte 2, c. 28, n. 23, nisi specificetur; quod, ait, constare ex bullā Gregorii XIV, quæ incipit: *Sedes Apostolica*, edita pridie kalend. Junii 1591. Sed responsio affirmativa est certa; quia licet Sixtus V, bullā *Effrænatam*, editā 16 novembris 1586, afficiat abortum foetus animati, excommunicatione ipso facto incurrendā, illamque Sedi Apostolicæ reservet, ac statuatur non cadere in potestatem generalem absolvendi à censuris, per jubileum concessam; nihilominus Gregorius XIV prædictā constitutione temperavit rigorem bullæ Sixtinæ, maximè quoad illam reservationem, et fecit ordinariis locorum potestatem absolvendi à præfatā excommunicatione per se vel alium confessarium, ad id specialiter deputatum, ut tradunt Rodríguez, in bullam *Cruciatæ*, § 9, num. 88; Quaranta, v. *Abortus*; Gavantus, Manual. episc., eodem verbo, n. 4, et alii. Proinde abortus non est ampliùs casus papalis, sed episcopalis. Casus autem episcopales in jubileo censentur omnes concessi.

255. Quare opinio Lavorii solummodò habet locum, quando episcopus seu ordinarius concedit alicui confessario potestatem generalem seu indefinitam in casus et censuras sibi reservatas: tūm, inquam, facultas in abortum et ejus censuram concessa non censetur, ut alibi diximus. Vide Bossium, de Jubileo, sect. 1, casu 6, n. 1, et 2.

DUBIUM X. — Quis possit absolvere à delicto et censurā abortus?

256. Respondeo ex dictis tum alibi, tum dubio præcedenti, posse solum Pontificem in terminis bullæ Sixti V, *Effrænatam*. Post moderationem Gregorianam potest pro foro conscientie ordinarius et quilibet per eum specialiter deputatus. Monet autem Mazuchellus, tract. de Cas. res., disp. 2, c. 3, q. 1, n. 2, pro absolutione in foro exteriori obtinendā, seclusis privilegiis, recurrendum ad summum Pontificem. Et licet The-saurus, in Praxi, part. 2, c. 1, n. 1, asserat prædictum recursum ad Sedem Apostolicam non requiri, cum hodiè casus et censura reserventur locorum ordinariis, id tamen pro solo foro conscientie intelligendum est. Diana, part. 7, tract. 5, resol. 15. Quandonam verò censeatur confessarius specialiter deputari ab ordinario ad absolvendum à peccato et censurā, diximus alterius opusculi cap. 1, num. 161.

257, 258, 259. Præter ordinarium loci et ab eodem

specialiter deputatum, possunt ab eâdem culpâ et pœnâ suos subditos absolvere prælati regulares, habentes jurisdictionem quasi episcopalem. Rodriguez, Quæst. regul., tom. 2, quæst. 33, art. 4; Coriolanus, de Cas. reserv., tit. de Abortu, num. 10; Thesaurus, cap. 1, n. 1; Diana, tom. 2, tract. 2, resol. 13, et tom. 7, tract. 5, resol. 16; Lezana, Summa, verb. *Abortus*, n. 8, ubi sic inquit: «Regulares utriusque sexûs prædicta crimina perpetrantes, absolvi possunt ab hac excommunicatione à suis praelatis, primò quidem quasi jure communi (ex doctrinâ traditâ tract. præced., c. 18, num. 30, quam etiam affert Suarez, de Relig. tract. 8, lib. 2, c. 8 et 9), quòd scilicet prælati regulares, eò quòd habeant jurisdictionem quasi episcopalem, possint absolvere suos subditos à censuris Papæ reservatis, quæ in jure sunt commissæ episcopis. Hæc enim censura hujusmodi esse videtur; reservata enim erat Papæ à Sixto V, sed commissæ episcopis à Gregorio XIV, eo ipso quo absolutionem ipsius committit confessario ab ipsis ad hos casus specialiter deputato. Secundò, ex mente ipsius Gregorii: cum enim in constitutione Sixti sæpiùs mentio facta fuisset specialiter de regularibus, dum postea Gregorius committit absolutionem hujus censure confessario per ordinarium loci specialiter approbato, per ordinarium loci benignè interpretandus venit superior regularis: etsi enim ordinarii loci nomine regulariter non veniat prælatus regularis (juxta dicta tr. præc., c. 19, num. 19), in casu tamen præsentis oppositum dici debere videtur, eò præsertim, quòd mens summorum Pontificum semper esse creditur, ut religiosi quoad forum conscientie subdiciantur suis superioribus.» Hactenus Lezana doctissimus et S. Congreg. Indicis consultor. Certè religiosos quoad forum conscientie subdici suis superioribus, vel ex ipso quod præ manibus habemus et explicamus, Clementis VIII decreto manifestum est: hoc enim decreto inter cætera statuit reservabilem esse superioribus regularibus abortum factus animati; frustra verò et ridiculè prælatus regularis peccatum reservaverit, à quo ipse non possit absolvere: quid enim est aliud, reservare aliquod delictum quàm sibi retinere potestatem absolvendi, cæteris denegatam?

ARTICULUS VII.

DE CASU SEPTIMO.

Textus. — *Falsificatio manûs aut sigilli officialium monasterii aut conventus.*

DUBIUM PRIMUM. — *Quid falsificatio manûs?*

240. Respondeo ex sæpè dictis: Falsificatio est immutatio veritatis, cum dolo et jacturâ alterius. Ita omnes. Tria igitur, ut iidem alibi dictum est, requiruntur ad falsitatem seu falsificationem. Primum est immutatio veritatis: qui enim nomine alicujus officialis, et ab eo requisitus signaret vel sigillaret, fingendo manum vel sigillum, non committeret peccatum reservatum. Petrus Marchant, dub. 8. Secundum est dolo malus seu animus decipiendi: si enim solum-

modò fiat ad exercitium artis vel ingenii, non erit iterum falsitas reservata. Tertium est animus nocendi; si enim solummodò fiat ad jocum vel recreationem sine intentione vel periculo nocendi, sicut peccatum vix esse potest, sic neque casus reservatus. Debet autem nocumentum notabile esse.

241. Nomine *manûs* existimant Fagundez, n. 21, et Castropalao, n. 20, intelligi solam subscriptionem vel sigillum. Si hæc verba, *manûs vel sigilli*, inquit Fagundez, in reservatione apponantur, non sufficiet falsificare litteram, nisi falsificetur sigillum seu subscriptio; manus enim, seu sigillum atque subscriptio, secundum aliquos idem videntur significare; sed reverà per *manum* intelligenda est ipsa subscriptio; et quia falsificatio litteræ, nisi subscribatur, nihil valet, ideò existimo per *manum* solum intelligi posse subscriptionem; licet enim in rigore grammaticali per *manum*, non solum subscriptio, sed etiam littera sine subscriptione intelligi possit, tamen cum litteræ sine subscriptione nihil valeant, profectò ut peccatum reservatum sit, opus erit, ut subscribantur. Ita Fagundez.

242. Castropalao autem: Adverte, inquit, falsitatem committi debere in subscriptione officialis. Unde, si litteras officialis falsificasses, demptâ illarum subscriptione vel proprio sigillo, in peccatum reservatum non incideres; quia de facto non falsificas manum vel sigillum: nomine enim manûs, subscriptio communiter intelligitur, præterquàm quòd litteræ non subscriptæ, nec sigillo signatæ, authenticæ non sint, nec fidem faciant. Ita Castrop. Et quidem verissimum est, si litteræ neque sint obsignatæ neque subsignatæ per superiorem, necessarium esse ad reservationem ut committatur falsitas et fictio vel circa sigillum, vel circa subscriptionem; quia scriptura etiam per officialem exarata, si neque verè, neque falsò sit subsignata vel sigillata, non reputatur formaliter et authenticè manus superioris. Verùm si supponamus, scripturam à superiore vel officiali sigillatam et subsignatam esse, non videtur requiri, ut falsitas præcisè committatur circa sigillum vel subsignationem, sed satis videtur esse quòd committatur falsitas circa litterarum tenorem vel contentum, addendo, v. g., aliquid, tollendo vel variando; quia nomine manûs intelligitur quidquid refert vel exhibet scripturam alienam.

243. Per manum, inquit Kerekhove n. 56, cum plerisque aliis, intelligitur, non solum subscriptio, quæ scripturam authenticat, sed etiam tota scriptura, cum et hæc dicatur manus scribentis. Ita ille et merito: quia usitato sermone vocamus manum Petri vel Pauli, quidquid imitatur ordinarium illius characterem. Quanquàm, ut statim diximus, manus hoc loco nonnihil restringenda sit, ad illam videlicet scripturam, quæ alterius nomine vel sigillo, verè aut falsò firmata est: cujus ratio insinuata fuit, quòd Pontifex hac constitutione intendat cavere damnum, dolum et fraudem, quæ circa litteras officialium inferri seu committi possent; nullum autem fraudis vel damni periculum videtur esse, quamdiù scriptura non præfert nomen officialis, eò quòd sit inutilis et inauthentica. Alioquin

non solam subscriptionem vel signaturam, sed quemlibet alterius characterem sive verum sive apparentem, vocari illius manum, docet Cicero ad Atticum, cap. 4, dicens : *Alexidis manum amabam, quod tam propè accedebat ad similitudinem tuæ litteræ*. Et Quintilianus, lib. 1, de Orthographiâ : *Cassus, inquit, Cicero et Virgilius scripserunt : sic manus eorum docent*. Item S. Augustinus lib. 1, de Nuptiis et Concupisc., cap. 23, manum vocat universim scripturam, quam facit manus. *Vocatur, ait, lingua locutio, quam facit lingua; et manus vocatur scriptura, quam facit manus*.

244. Potest autem manus officialis, quatuor potissimum modis falsificari; primò supponendo officiali totam scripturam cum ipsâ subsignatione seu signaturâ. Nec refert quòd in casu non videatur esse manus alterius, atque adeò nec commissâ falsitas circa manum alterius : est enim falsa alterius manus, seu scriptura falsa, alteri, tanquàm si foret ipsius, per fraudem supposita. Unde ad falsificationem non requiritur transitus à veris ad falsas litteras, seu verarum litterarum præexistentia; sed satis est, quòd scripturam facias falsam, supponendo per fraudem illi qui ejusdem nec scriptor, nec auctor est. Secundò manus officialis falsari potest, exarando solùm litterarum tenorem, quod fieri potest rursùs duobus modis, vel præmittendo per dolum et fraudem nomini officialis, in chartâ, ut vocant, blancâ scripturam tuo commodo aut fini servientem; vel efficiendo ut scriptum à te exaratum, per errorem et præter mentem subsignet officialis. Tertiò, exarando solam subscriptionem, ut si tenorem seu corpus epistolæ ipse quidem officialis expressit, sed mutato proposito subsignare aut destinare non intendit; tu verò subsignato per fraudem, illius nomine authenticas. Quarò, veram officialis scripturam immutando vel additione vel deletionem vel transpositione propositionis, vocis, syllabæ, litteræ, accentus, punctuationis.

DUBIUM II. — *Quid intelligatur per sigillum?*

245. Respondeo, sigillum officialis nihil esse aliud quàm signum vel instrumentum, muneri vel officio proprium, quo utuntur officiales ad claudendum vel authenticandum suas litteras vel scripturas. Dixi : *Muneri vel officio proprium*; si enim aliquis officialis vel nullum habeat sigillum particulare, officio proprium aut annexum, vel habeat quidem, sed utatur communi; in hoc supposito falsificatio sigilli communis per officialem usitati, non erit peccatum reservatum, quantumvis intercedant dolus et præjudicium tertii; interim in eodem casu reservatio incurri posset, si simul falsificaretur manus vel scriptura; quia reservatio disjunctiva est. Similiter si officialis utatur quidem sigillo particulari et proprio, vel potius in suum usum permissio, dummodò sit sigillum personæ, non officii, id est, spectans ad eundem, non quatenus officialis, sed quatenus usuarius est; dicendum est rursùs peccatum reservatum non committi. Vide Suarez, n. 8.

246. Porro sigillum, prout alibi iteratò diximus, tribus modis falsari seu adulterari potest; primò, utendo legitimo et verò sigillo superioris sine ejus

auctoritate. Secundò, utendo sigillo per dolum vel fraudem fabricato ad modum illius quo utitur officialis. Tertiò, transponendo sigillum, seu potius, sigillatum (puta, ceram Hispanicam aut sigillatum azymum) de unâ scripturâ in aliam. Vide Portel, dub. Reg., verb. *Falsarius*, n. 2, Kerekbove, c. 6, § 16, n. 3.

Ilinc sequitur primò, ad reservationem non requiri utrumque, et ut manus et ut sigillum officialis falsificentur, sed sufficere alterutrum, ut manifestum est ex terminis decreti pontificii, *manus aut sigilli*.

Sequitur secundò, necessarium non esse ad incurrendum casum, ut scriptura vel manus officialis sit clausa; id enim nullo apice significatur, et de cætero solent officiales sigillo suo non solùm claudere litteras, sed etiam authenticare scripturam apertam, v. g., litteras encyclicas, obedientiales, presentatorias, syngrapham, acceptilationem, seu apocham.

247. Sequitur tertiò, Pontificem tacitè approbare usum religionis, quòd officiales ejus propria habeant sigilla, distincta ab his quibus privati religiosi uti possunt : non enim falsificatio cujuscumque sigilli, sed propria talis muneris reservata est. Quare, licet privatus religiosus utatur aliquando proprio sigillo, et alius illud falsificet, non incurret in hunc casum reservatum. Ita Suarez, n. 8.

DUBIUM III. — *Quinam censeantur monasterii officiales?*

248. Respondeo : Censetur officialis monasterii vel conventus, cui ex officio incumbit regere, gubernare, administrare res vel personas communitatis. Sunt autem officiales hujusmodi varii pro varietate monasteriorum. Apud monachos sunt abbas, prior, cellarius, provisor, etc.; apud moniales abbatisa, priorissa, vicaria; apud ceteros religiosos sunt generalis, provincialis, prior, guardianus, rector, corrector, subprior, vicarius, minister, procurator, etc. Sed questio est an omnes et singuli jam enumerati conventuum vel monasteriorum officiales, et eorum similes, dummodò aliquod in monasterio officium habeant, pertineant ad decretum Clementinum.

249. Inprimis certum est quòd professores, lectores, concionatores, instructores, magistri studentium vel novitiorum, non sint officiales, de quibus Pontifex : non enim sunt officiales conventus vel communitatis, id est, quanquàm aliquod in conventu munus seu officium habeant, nihilominus ad eorum curam non spectat monasterium ipsum seu communitas, sed aliqua tantùm illius pars. Officialis monasterii (prout supra diximus) videtur esse, cui ex officio incumbit regere et gubernare communitatem vel ipsius bona.

Secundò, idem videtur dicendum de illis qui certe alicui conventus officinæ præsumt, v. g., sacristie, etc., quia præterquàm quòd ad nutum sint amovibiles, nec stabile officium ex constitutione provincie habeant, non regunt simpliciter res vel personas communitatis, sed suis tantùm officinis præsumt, extra quas cæteris pares sunt.

250. Tertiò, quantum ad generales ac provinciales,

existimat Portel, verb. *Falsarius*, n. 3, pariter non spectare ad præsentem casum, quia, inquit, non sunt officiales conventus, sed provinciæ vel familiæ totius ordinis, et lex pœnalis restringenda est ad propriam verborum significationem. Ita ille, cui doctores ceteri in hoc puncto repugnant. Addo, inquit Suarez sup., etiam comprehendi à fortiori provincialem et generalem, juxta mentem Pontificis; quia eò falsificatio gravior esset et magis perniciosa religioni. Item quia quilibet eorum dici potest officialis monasterii vel conventus: nam licet magis propriè appelletur totius provinciæ vel religionis, tamen ibi à fortiori singuli conventus includuntur; quæ extensio maximè locum habet in his quæ ipsi prælato favorabilia sunt, et quæ pertinent ad reverentiam et fidelitatem ejus officio debitam, quale est hoc de quo agimus. Ita Suarez. Proinde cum ordo vel provincia non distinguatur à monasteriis vel conventibus, quâ ratione generalis et provincialis sunt officiales ordinis vel provinciæ, sunt etiam monasteriorum.

251. Quartò, nomine officialium veniunt priores, guardiani, rectores, correctores et quovis nomine appellati superiores locales. Est certum apud omnes. Imò Suarez citatus putat idem dicendum esse de vicario, subpriori, ministro et procuratore; quia verè sunt religionis officiales. Sed ista extensio, inquit Castropalao, n. 20, non caret difficultate; quia vicarius et subprior, præsentem prælato, limitatam, et quasi-politicam ac domesticam habent jurisdictionem, nec solent sigillo ordinationes obsignare. Quod à fortiori procedit in procuratore conventus, qui non solet sigillum speciale habere, neque, inconsulto prælato, contractus alienjus momenti celebrare. Ergo non de iis officialibus reservatio intelligitur. Ita Castropalao.

252. Quintò, quod ad syndicum nostrum attinet, putat Portel citatus, falsificationem circa manum vel sigillum ejus reservatam esse, quia officialis est monasterii; sed meritò contradicit Kerckhove, eò quòd per officialem monasterii vel conventus videatur intelligi, qui de monasterio, conventu, provinciâ, vel saltem eodem ordine est, seu qui religioni intraneus est.

Demùm pro fine observandum est quòd, licet officiales in decreto Clementis VIII, numero plurali exprimantur, nihilominus certum sit sufficere unum. Solet autem pluralis aliquando loco singularis exprimi, ut constat, Jacobi 5, v. 14: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ*; cum certum sit, sufficere unicum.

DUBIUM IV. — *An censeatur falsificare manum vel sigillum qui intercipit, detinet, lacerat, comburit litteras vel manum officialis?*

253. Affirmat Notau, de 17 casu reserv., scilicet falsitate circa litteras prælati, n. 36. Hoc, inquit, crimen committit qui dolosè veritatem litterarum immutat cum alterius injuriâ, idque, addendo, demendo, mutando, radendo, lacerando, comburendo, celando, novas effingendo, sigillum adulterando, etc. Ita ille. Similiter Bassæus, v. *Falsarius*, n. 2: Falsi crimen

committit, inquit, qui testamentum, codicillum, aliudve instrumentum vel scripturam immutat, supprimit. Ita Bassæus cum nonnullis aliis.

Interim hæc opinio difficultatem habet, primò quia licet graviter delinquat, qui litteras vel scripturam alienam supprimit, lacerat, comburit vel retardat, ac dupliciter peccare possit contra justitiam qui id facit, et respectu scriptoris et respectu illius cujus causa illis litteris continetur, non videtur tamen propriè falsificare; quia non immutat, non tollit veritatem, sed potius existentiam litterarum. Secundò, quia destruens, suppressens, liquefaciens monetam, à principe ad alterum directam, quamvis graviter peccet contra justitiam, non tamen dicitur falsificare monetam. Tertiò, quia litterarum retardatio distincto numero reservatur in decreto Clementis VIII.

DUBIUM V. — *An requiratur physicus et personalis influxus in falsitatem?*

254, 255. Respondeo affirmativè. Ratio est quia requiritur falsificatio propriè sumpta. Jam verò solus ille falsificat propriè, qui physicè, immediatè et personaliter. Quare casum non incurrit primò, qui utitur litteris per alterum falsificatis, quantumvis malâ intentione et ad malum finem; usus enim falsarum litterarum non est falsificatio, nec potest falsificatio fieri quovis utentis fine, quâvis intentione. Secundò, idem ob eandem causam dicendum de eo qui falsificationis est auctor per mandatum, consilium, consensum. Castropalao, n. 20, Fagundez, n. 21. « Videnda sunt (inquit ultimus) verba reservatoria: nam si dicant: *Qui falsificant manum seu sigillum*, tunc solum comprehendunt auctores, non verò consulentes, auxiliantes vel adjuvantes, quia pœnæ restringendæ sunt et non ampliandæ ultra verborum proprietatem. Neque etiam comprehendunt illum qui jubet, rogat et malitiosè pecuniam dedit, ut falsificaretur; licet enim, quæ per alios facimus, per nos ipsos faciamus, tamen pœnæ solum intelligendæ sunt de ipsis falsificantibus, non autem de jubentibus falsificationem fieri. Sic quoties excommunicatio sive à jure, sive ab homine fertur, contra aliquid facientes, non comprehenduntur in illâ mandantes, consulentes, cooperantes, favorem aut auxilium præstantes, ut docent Toletus, lib. 1 Sum., c. 8, num. 7; Julius Clarus, Prax. crim., quæst. 88, art. 2; Sanchez, l. 3 de Matrim., disp. 49, n. 1 et 2. » Hactenus Fagundez. Vide, si placeat, opusculi nostri prioris n. 89. Tertiò, quanquam non committat peccatum reservatum, qui litteris per alterum falsificatis utitur, committit tamen, qui utitur sigillo falsificato per alterum. Ratio discriminis manifesta est: qui enim falsis litteris utitur, ut supra diximus, nullam ipse falsitatem committit. Atverò qui officialis sigillo per alterius dolum fabrefacto utitur, falsam scripturam efficit, eamque tanquam legitimam supponit officiali. Exemplum manifestum est in monetâ; qui enim monetâ per alterum falsificatâ utitur, eamque tanquam genuinam scienter expendit, quanquam peccet contra justitiam, nihilominus non est falsarius,

Verum qui instrumento per alterum fabricato, privata auctoritate, monetam cudit, omnino falsi crimine tenetur. Quartò, non incurrit casum, qui postquam veras ab officiali litteras recepit, falsò refert earum tenorem, aut qui veras ab aliquo officiali litteras obtinet, assumpto alieno nomine: nihil enim facit circa litteras ipsas in se spectatas, quod falsitatem redolet.

DUBIUM VI. — *An sufficiat falsificatio sine usu?*

256. Dubio præcedenti inter cætera diximus, non sufficere usum sine falsificatione; nunc è contrario quæritur, an sufficiat falsificatio sine usu, id est, an casum reservatum incurrat, qui falsitatem commisit circa manuum vel sigillum officialis, sed pœnitentià ductus scripturam falsificatam lacerat vel comburit, aut saltem apud se servat sine usu.

Sententia negativa non est improbabilis: non enim videtur falsitas satis esse consummata sine usu: nam, ut sæpissimè diximus ex communi sententià theologorum et jurisconsultorum, tria requiruntur ad consummatam falsitatem, immutatio veritatis, dolus malus, præjudicium tertii. Ad falsitatem tria requiruntur (inquit Lexicon juridicum) *scilicet mutatio veritatis, dolus, et quòd alteri sit nocivum. Quorum si alterum deficit, falsitas non est punibilis, juxta Hostiensem, Azorium, Tannerum in suis summis.*

257. Quare alibi diximus falsi crimine non teneri, nec reum esse peccati reservati, qui deletam vel erasam è superioris scripturam aliquam dictionem, pœnitentià ductus tempestivè restituit. Similiter quod ad monetam spectat, videtur falsitas per usum consummari; quamdiu enim pecunia seu moneta non datur usui aut non expenditur, nulla videtur in effectu sequi damnificatio; quod inprimis manifestum est, si supponatur pecuniam seu monetam falsam fuisse cusam ad artem, exercitium, jocum, etc.; tunc enim neque dolus neque damnum intervenit.

258. Idem dicendum videtur, etsi moneta dolo malo sit cusa, si nondum expensa sit, sed maneat apud ipsum falsarium; hic enim tametsi peccaverit in affectu contra voluntatem et jura principis; item quamvis commiserit dolum, et ratione intentionis damnum intulerit in affectu, nihilominus in effectu neminem hactenus damnificavit, non privatum, ut manifestum est, non etiam principem, cui quidem injuria facta est, sed nulla damnificatio. Vide Jacobum Marchant, Resol. Past. tract. 5, de Sacram. Pœnit., cap. 6, n. 17, Peyrinis, n. 50, Tamburin., n. 42.

Sententia affirmativa pariter est probabilis. Hanc docet Petrus Marchant ad cap. 7 Reg., dub. 10, ubi quærit quæ requirantur ad incurrendum casum reservatum de falsificatione manus vel sigilli officialium monasterii. — Respondet autem, requiri primò, falsitatem sive mutationem veritatis. Secundò, dolum seu animum decipiendi. Tertiò, ut fiat cum intentione nocendi: si enim ad recreationem et jocum sine ulla intentione aut periculo nocendi vel detrimentum inferendi fiat, sicut peccatum vix esse potest, sic casus reservatus non erit.

259. Dixi, *sine periculo nocendi*, ne nimirum alius

tali signaturâ vel falsitate ab altero factâ utatur; tunc namque ex tali falsitate, detrimento et dolo futuro causam dat, et casum incurrit. Ita Marchant. Similiter solum damni periculum sufficere tradunt Kerckhove, in Reg. ad casum. 10; Notau, num. 87; Portel, v. *Falsarius*, n. 7, citatis pluribus; Crousers, lect. paræn. 15; Bassæus, § 7; Sylvius, quæsito 2; Coriolanus ad cas. septimum, n. 1, qui tamen, n. 2, quasi se corrigens, si nullum, inquit, sequatur damnum, nempe quia noluit uti falsâ scripturâ seu sigillo, sed combussit vel laceravit, non video quomodo incidat in casum reservatum; nam ex notatis per Antonium de Butr., in cap. pœnit., n. 3, de Crimine falsi, sola falsificatio litterarum sine usu non obligat quemquam ad pœnam falsi; ergo neque incidit in casum reservatum. Ita Coriolanus.

DUBIUM VII. — *An quarumlibet litterarum falsitas reservationi subiaceat?*

260. Sensus dubii est an perinde sit ad reservationem sive falsificetur manus aut sigillum superioris vel officialis, quatenus officialis est, sive quatenus persona est, id est, an sufficiat falsitas vel falsificatio litterarum familiarium, quas ad amicos aut consanguineos mittit officialis, an verò requiratur scriptura concernens ejus munus vel officium.

Respondeo non esse casum, si falsificetur scriptura prælati materialiter sumpti, seu quatenus persona est. Quare requiritur scriptura concernens munus vel officium. Ita Castropalao, n. 20, sic interrogans: Sed quæ litteræ falsificandæ sunt, an necessario spectantes ad regimen personarum vel bonorum conventus; an etiam pertinentes ad singularem ipsius officialis personam? Suarez existimat, et satis probabiliter, utrarumque litterarum falsificationem reservari: nam falsificatio litterarum spectantium propriam officialis personam, simpliciter est contra reverentiam debitam tali personæ, ratione talis muneris, ejusque muneris injuriosa.

261. Contrarium probabilitate non caret, sicut ipse Suarez affirmat; quia in eâ falsificatione non videtur spectata persona, sed officium: non enim absque causâ dictum est: *Falsificatio manus vel sigilli officialium*, ut tacitè excluderetur quælibet alia falsificatio, quæ non esset illorum quæ talium: quippe verba in constitutione odiosa non materialiter, sed formaliter intelligenda sunt. Neque obstat eam falsificationem non solum injurias esse officiali, quæ singularis persona est, sed etiam ejus officio et muneris; quia solum est injuriosa indirectè et per accidens, sed non directè. Reservatio ergo falsificationis illius, utpote restringenda, de falsificatione injuriosa officiali, quæ talis est, ac proinde de falsificatione in ejus munere et officio intelligi debet. Hactenus Castropalao, cujus verba prolixiora idcirco expressimus, quia continent utriusque opinionis rationes. Addo quòd juxta superius dicta et communem sententiam, sigillum, de quo Pontifex, debeat esse officialis formaliter sumpti, seu quatenus officialis est; ergo etiam manus (de quâ idem Pontifex) seu scriptura debet esse officialis for-

maliter sumpti, seu quatenus talis. Per sigillum, inquit ex communi opinione Fagundez, n. 22, intelligitur signaculum illud quo littere patentes muniuntur ut fidem faciant; unde si in aliquâ religione sint duo sigilla, alterum commune, quo omnes religiosi indiscriminatum, alterum particulare, quo solum superiores et officiales utantur ad firmandas vel infirmandas communes ordinationes religionis, de hoc intelligitur reservatio, non de illo communi; quod videtur explicare limitatio illa, *officialis*. Ita Fagundez.

DUBIUM VIII. — *An sufficiat quælibet minutissima immutatio?*

262. Respondeo ex ante dictis affirmativè, si variet sensum literalem notabiliter cum gravi præjudicio tertii. Porro unius vocalæ, litteræ, commatis, puncti, accentus additione, deletionem, transpositionem, sensum notabiliter variari posse, constat tum ex alibi dictis, tum exemplis, quæ unusquisque facillè formare potest. Aliàs materiæ levitas, ut à mortali, sic à reservato excusare potest; v. g., si quis punctum aut comma inordinate appositum delet, vel omissum addit pro clariori sensus intelligentiâ, vel malè positam distinctionem corrigit, falsare non censetur. Ita Jacobus Marchant, n. 17; Chapeauville, et Manigart, p. 1, c. 10, f. 313: Excusat, inquit Zoesius, lib. 5 Decret., tit. 20, n. 7, materiæ levitas, ubi et quando non est immutatus sensus litterarum; quia gravitas hujus delicti non consistit in atramenta et litteris, sed in sensu, quo integro permanente, nihil potest videri peccatum. Ita ille. Loquitur autem de falsitate circa sententiam, rescripta et litteras apostolicas, ubi si excuset materiæ levitas, cur non etiam circa manum vel sigillum officialium?

263. Dices: Plures equidem doctores asserunt, ad incurrendam excommunicationem, bullâ Cænæ expressam, quoad litteras apostolicas expeditas sufficere unius puncti aut litteræ mutationem, etiam sensu aliquo immutato. Hostiensis, Sum., tit. de Crimine falsi, § Porro; Panormitanus, c. Ex litteris, n. 5, de Instr.; Sylvest., v. Excommunicatio, 7, § 10; Cajetanus, v. Excommunicatio, c. 26. Fundamentum eorum est quod olim inter privilegia summo poenitentiario competentia unum esset, ut absolvere posset à censurâ excommunicationis, contractæ ob similem in litteris apostolicis puncti vel litteræ mutationem, immutato sensu. — Respondeo doctores nominatos sic judicasse, quia bulla Cænæ continere solebat clausulam: *Mutantes punctum vel litteram in litteris apostolicis*, ut loco citato tradit Hostiensis. Quare si clausulam eandem contineret hodiè Bulla Cænæ, idem de rescriptorum et litterarum apostolicarum falsitate hodiè censendum foret. Verùm à pluribus jam annis nihil simile in bullâ prædictâ legitur, et ideo nihil etiam simile in privilegiis poenitentiarii. Ita Toletus, lib. 4 Summæ, cap. 22, n. 10.

DUBIUM IX. — *An subditus litteras præsentatorias, obedientiales et similes, omissas vel amissas reformare possit sine crimine falsi?*

264. Sensus dubii est: Religiosus mittitur cum lit-

teris præsentatoriis per superiorem signatis et sigillatis pro sacris ordinibus vel eorû animarum, aut cum obedientialibus pro loci mutatione; per oblivionem aut imprudentiam conferre omisit, vel in viâ perdidit; sensus, inquam, dubi est an privatâ auctoritate novas efformare possit ad normam priorum, additis nomine et sigillo superioris. — Respondeo non posse, sed committere falsitatem reservatam, nisi excusetur per ignorantiam seu bonam fidem. Notau, n. 88; Portel, tomo 2 Respons. moral., cap. 22; Kerckhove, n. 58. Ratio est quia per talem falsificationem mutatur veritas cum animo decipiendi et religionis perniciæ: gravis enim perniciæ est, publicorum officialium et instrumentorum conficiendorum, etiam secluso alio quocumque damno, jus sibi vindicare. Nec dicas consensum superioris præsumi posse, præsertim si bonus et honestus sit finis quo movetur subditus, puta cum reformat præsentatorias, ne domum redire debeat sine ordine vel approbatione, aut cum renovat obedientiales, ut sine incommodo vel molestiis viam suam possit perficere ad implendum præceptum obedientiæ. Ne, inquam, id dixeris: quia nullus superior consentire potest, nec ullus prudens consentit in similem præsumptionem: repugnat enim muneris vel officio suo. Nec bonitas finis purgat malitiam falsitatis, cum non sint facienda mala ut eveniant bona; quemadmodum finis donandæ elemosynæ non purgat malitiam furti aut percussione monetæ adulterinæ, in quibus casibus consensus domini vel principis non nisi stultè præsumitur.

265. Confirmatur: nam juxta sententiam communioris graviter peccat et falsi crimen committit, qui amissam scripturam legitimam, v. g., de hereditate, legato, donatione, nobilitate, etc., propriâ auctoritate reformat. Covarruvias, var. Resol. 1. 1, c. 2, n. 2; Tannerus, 2-2, disp. 4, q. 6, dub. 12, n. 352; Emmanuel Sâ, correct. v. *Falsarius*; Bassæus, eodem verbo, n. 4; Diana, tract. 8; Misc. resol. 56, parte 3, Layman, lib. 5, sect. 5, tract. 3, parte 1, c. 4, n. 4 et alii. Ratio est quia hujusmodi falsationes sunt reipublicæ perniciosæ; quamobrem à legibus severè prohibentur. Unde, quamvis per tales falsificationes non violetr justitiâ particularis nec oriatur obligatio restitutionis, quia nemini jus suum leditur, peccatur tamen contra virtutem veritatis cum perniciæ, atque adeo gravi præjudicio reipublicæ seu communis.

DUBIUM X. — *Quid si quis falsaret manum vel sigillum officialis alterius monasterii?*

266. Falsitatem in casu subiacere reservationi, negat Portel, dub. Reg., v. *Falsarius*, n. 3, dicens non incurrere istum casum religiosum qui in hoc conventu degens falsificavit litteram vel sigillum alienjus officialis alterius conventus, in quo non existit de facto neque degit: quia talis propriè non falsificat manum vel sigillum conventus, id est, sui conventus, in quo scilicet existit et vivit. Ita Portel. Verùm, teste Kerckhove, n. 56, id ab aliis meritò rejicitur; quia licet sint diversorum conventuum, tamen verè est falsifi-

catio manûs vel sigilli officialium monasterii; et sic verificantur verba casûs; ergo et ipse casus. Ita Kerckhove.

267. Sed quid si falsificans et officialis, cujus manus aut sigillum falsificatur, sint diversi ordinis, aut ejusdem quidem ordinis, sed diversæ provinciæ? Negabit Kerckhove, si velit loqui conformiter iis quæ tradit n. 42, circa casum Clementinum sequentem: *Malitiosum impedimentum aut retardatio aut apertio litterarum à superioribus ad inferiores, aut ab inferioribus ad superiores*; quocirca citato numero in hunc modum loquitur: Per litteras, inquit, à superioribus ad inferiores, aut ab inferioribus ad superiores intelligitur quòd, ut quis hunc casum incurrat, debeant esse litteræ proprii sui prælati ad suum subditum, aut è contra; unde qui impediret, retardaret aut aperiret litteras alicujus prælati alterius ordinis vel alterius provinciæ ejusdem ordinis ad suum subditum vel è contra, v. g., si frater minor impediret, etc., litteras alicujus abbatis ordinis S. Benedicti, scriptas ad suum subditum ejusdem ordinis, non incurreret hunc casum, etsi graviter peccare posset; sic enim propriè hæc verba id innuunt, et communiter ab omnibus intelliguntur. Ita Kerckhove. Porro an et quomodò hæc cohæreant cum præmissis, et an diversitas provincialium potius quàm monasteriorum impedire possit reservationem, videbimus infra, cum ad eum casum pervenerimus.

ARTICULUS VIII.

DE CASU OCTAVO.

Textus. — *Furtum de rebus monasterii seu conventus, in eâ quantitate quæ sit peccatum mortale.*

268. Hic casus in decreto Clementis VIII rursus componitur cum proximè præcedenti sub uno et eodem numero, sed à doctoribus tractari solet separatim ad majorem distinctionem.

DUBIUM PRIMUM. — *An et quomodò casus Clementinus octavus distinguatur à quarto?*

Quartus, est *proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale*. Queritur quid intersit inter proprietatem mortalem et mortale furtum? Et quidem certum est magnam inter utrumque affinitatem esse, adeò ut sint similia, si non identica; imprimis enim furtum (saltem quod est de bonis monasterii) commissum à religioso, est proprietas: nam est acceptio, detentio, usus alicujus rei temporalis, invito domino, atque adeò etiam invito superiore seu sine ejus licentia: si enim consentire supponatur superior, simul consentiet dominus; atque ita non erit furtum, si non sit proprietas, saltem quod attinet bona monasterii. Contra proprietas plerùmque furtum est: quia proprietas est acceptio, detentio, usus alicujus rei temporalis, sine venià superioris. Involvit autem plerùmque (quemadmodum diximus ad casum quartum) præter malitiam sacrilegii contra votum paupertatis, peccatum injustitiæ: est enim usurpatio rei alienæ invito domino, quia vel monasterium vel pontifex dominium habet rerum fratribus concessarum. Jam verò nec monasterium nec Pontifex consentit, ut ali-

quà re utatur religiosus sine licentiâ superioris.

269. Interim inter furtum et proprietatem aliqualis est differentia. Primò, datur proprietas quæ non sit furtum: religiosus enim qui sine licentiâ superioris re ab extraneo donatâ utitur, manente apud donatorem dominio, non peccat peccato furti, sed solius sacrilegii seu proprietatis; quare in quartum, non in octavum casum incidit. Idem est (ut exemplificat Castropalao, n. 21) in scholaribus societatis Jesu, post biennalia vota, re quâpiam intentibus, invito superiore. Dicendum est, inquit doctissimus Palaus, contingere posse aliquem, facto voto paupertatis, proprietatem suorum bonorum retinere contra prælati voluntatem, ut in religiosis societatis Jesu, qui votis biennii non privantur bonorum suorum dominio: ii enim, si contra prælati voluntatem, bonorum suorum proprietatem retineant, in casum reservatum incidunt. Reliqui verò religiosi, cum jure ecclesiastico, proprietate seu dominio bonorum suorum, voto paupertatis priventur nequaquàm possunt attentare, proprietatem retinere, quin simul furtum committant. Ita Castropalao.

270. Secundò, potest religiosus committere furtum, absque eo quòd committat proprietatem, in illorum opinione qui volunt sufficere qualemcumque superioris licentiam ad declinandum vitium proprietatis. De quâ opinione egimus circa casum quartum. Porro in eadem, religiosus, qui de licentiâ superioris rebus extraneis ad secularem pertinentibus contra ejusdem secularis voluntatem uteretur, peccaret furto, non sacrilegio.

271. Tertiò, furtum sine proprietate agnoscit Kerckhove, in casu quo quis bona monasterii perderet, incenderet, abjiceret. Citat autem pro eadem opinione Sanchez; Decal. lib. 7, c. 20, n. 8, 9 et 10. Verùm idem auctor meritò subdit hanc sibi opinionem non probari. Meritò, inquam; quia duo supponit quæ non subsistunt, et in casu committi furtum rigorosè sumptum, et non committi rigorosam proprietatem. Primum non videtur verum: quamvis enim quælibet injuriosa altèrius damnificatio reducat ad furtum, quatenus per præceptum Decalogi: *Non furtum facies*, interdicta est; nihilominus propriè loquendo furtum consistit in solâ rei alienæ acceptione seu retentione. Vide Herinx, parte 3, tract. 2, disp. 8, n. 1. Secundum pariter falsum est: nec enim potest se quisquam magis gerere tanquàm proprietarium, quàm cum aliquid perdit, incendit, destruit vel abjicit.

272. Quartò, Petrus Marchant dub. 11: Hoc solum, inquit, distinctionis excogitari posse videtur, quòd si quis res jam vel communi officinæ, vel officio, aut particulari fratri assignatas, furtim surripiat, invitis Superioribus, furtum committat: sin autem rem necdum applicatam, aut alicui communi vel particulari usui assignatam, sibi, contradicente superiore, applicet, tunc demùm proprietatis vitium incurrat. Ita Petrus Marchant. Ut autem veram faciat antithesim, necessarium est ut in uno membro habeatur furtum sine proprietate, in altero proprietas sine furto; quæ facillè non invenies; imprimis enim quod attinet mem-

brum primum, furtum simul et proprietatem committit qui rem communi officinæ, vel officio vel fratri particulari assignatam, invito superiore, surripit. Similiter quod spectat ad membrum secundum, non facile ostenditur non committi furtum; de proprietate certum est et agnoscit Marchantius. Certum putem (inquit Kerckhove, n. 64, nec video ego rationem dubitandi), si res relicta foret dispositioni superiorum, quod illam surripere sit furtum, etsi necdum certo usui sit assignata; nam eo ipso quo res illa relinquatur liberæ dispositioni superiorum, censetur res monasterii, adeoque eam invito superiore surripere, erit furtum de rebus monasterii. Ita Kerckhove.

273. Cæterum, omnibus maturè consideratis, existimamus furtum de rebus monasterii, et proprietatem differre, tanquam magis et minus communia. Omne quidem furtum de rebus monasterii, proprietas est; sed non omnis proprietas est furtum de rebus monasterii. Credo, inquit Castropalao, casum quantum et octavum, præcipue distinguì in eo, quod quartus casus reservet attentatam religiosi proprietatem quorumcumque bonorum, sive monasterii, sive alicujus personæ secularis: nam, si religiosus bona secularia contra voluntatem suorum dominorum usurpasset expendenda, sine dubio vitium proprietatis reservatum committeret, et in quantum casum incideret, et non in octavum, cum ea proprietas non esset furtum de rebus monasterii. Quare ut in octavum casum incidat, debet ex rebus monasterii esse furtum et proprietas. Haetenus Castropalao.

DUBIUM II. — *Quid furtum et quale peccatum?*

274. Respondeo: Apud jurisperitos furtum est contractatio rei fraudulosa, lucri faciendi gratiâ, vel ipsius rei vel etiam usus, possessionisve. Ita describitur l. 1, § Furtum, ff. de Furtis. Et Institut. De obligationibus quæ ex delicto, § 1. Hanc descriptionem supplet et explicat Navarrus, cap. 17, n. 1.

Apud theologos dupliciter sumitur, generatim et speciatim. Generatim et minus propriè sumptum, significat omnem injuriam proximo illatam circa bona temporalia seu fortunæ. Hoc sensu cap. Si quid, 14, q. 5, ex S. Augustino dicitur: Si quid invenisti et non reddidisti, rapuisti. Eodem sensu accipiendum est furtum, cum per Decalogum prohibetur, Exodi 20, ut docet S. Augustinus, lib. 2, quæst. 72, in Exodum. Speciatim et propriè sumptum, est occulta acceptio rei alienæ, domino rationabiliter invito. Dicitur primò, occulta, id est, clancularia et quæ committitur domino nesciente, saltem juxta opinionem auferentis. Quare fur esse non desinit, qui rem alienam aufert, domino præter suam opinionem inspectante. Per hanc particulam differt furtum à rapinâ, quæ fit domino repugnante. Per eandem differt ab injustis acceptionibus, quæ fiunt per iniquos contractus, vidente et sciente domino.

275. Dicitur secundò, rei alienæ, id est, ad alterum jure aliquo, quocumque tandem pertinentis, sive domini pleni directi, sive utilis tantum, sive quoad solum usum vel detentionem legitimam. Quare res aliena dicitur, quæ nec dominio, nec usu fructuum, nec

usu juris, nec concessione simplicis usus facta est nostra. Hinc sequitur 1º committere furtum, non solum qui rem suam aufert proprietario, sed etiam qui usufructuarius, commodatarius, conductorem, depositarium, etc., invitum privat usu vel possessione rei sibi concessæ. Vide l. Cujus intersuit, ff. de Furtis. Sequitur 2º furti reum esse ipsum etiam dominum directum, si rem suam auferat ab illo qui jus eadem fruendi, utendi vel detinendi habet, commodato, locato, pignore, deposito. Sequitur 3º quasi furtum committere commodatarius, conductorem, depositarium, si contra rationem conventionis sine expresso vel præsumpto consensu domini retineant commodatum, locatum, depositum. Vide l. Qui furtum, ff. de Conditione furti. Addunt nonnulli materiam furti debere esse rem externam, ut excludantur bona corporis, animæ, famæ et honoris, quæ aliis injustitiæ speciebus violantur. Addunt deinde alii debere esse mobilem et corpoream; sed hoc ultimum rectius omittitur: nam potest quis etiam furari jura, ut census et servitutes ac res immobiles, occupando domum vel agrum alienum, absente domino.

276. Dicitur tertio, acceptio, sub quâ comprehenditur et detentio, quæ est instar acceptionis; quia acceptio et accepti detentio moraliter sunt una actio; imò detentio ab acceptione solo connotato distinguì videtur, quemadmodum conservatio, à productione. Per hanc particulam excludi potest damnificatio, quam quis alteri facit sine suo comodo, ut cum alterius domum incendit, segetes vastat, pecunias aut merces in mare projicit: quia non tam accipit aut retinet quam perdit et destruit alienum: ob quam causam hujusmodi malefactor non solet furis nomine appellari.

Dicitur quarto, invito domino, id est, minimè consentiente, quin potius repugnante, saltem habitualiter et actualiter contradicturo, si sciret rem suam sibi tolli. Non igitur erit furtum, si scias aut tibi persuadeas, dominum consentire aut non esse invitum. Quâ ratione sapissimè à furto excusantur filiifamilias, uxores, famuli, religiosi, amici et familiares, aliquid non valde grave invicem accipientes.

Dicitur quinto, rationabiliter: non enim erit furtum, si dominus consentire deberet in rei suæ ablationem, v. g., primò, si quis auferat rem alterius in extremâ sui necessitate. Secundò, si ad justam compensationem. Tertio, si gladium furioso, etc.

277. Porro furtum est peccatum mortale ex suo genere; omnia enim præcepta Decalogi, quippè quorum observantia necessaria est ad salutem æternam, sine dubio obligant sub mortali ex suo genere. Deinde omne peccatum est mortale ex genere suo, quod repugnat justitiæ et charitati; furtum autem directè repugnat utrique; charitati quidem, quatenus per furtum proximo inferitur malum; justitiæ vero, quatenus violat jus alterius. Potest veniale esse, tum ex parte furis, tum ex parte domini, tum ex parte rei seu materiæ. Ex parte furis, tam ob imperfectionem actûs, ut si fiat absque sufficienti deliberatione, ex aliquâ præcipitantia, vel metu

minuente voluntarium, quàm ob ignorantiam vel errorem juris, etsi non inculpabilem, ut si absque sufficienti inquisitione tibi persuadeas licere tibi auferre vel usurpare alienum, vel ob necessitatem non sufficientem, vel ob compensationem non satis debitam, etc. *Ex parte domini*; quippe qui scitur aut certò creditur, vel non esse vel parùm esse invitum circa hujus vel illius rei ablationem: nam gravitas et levitas furti præcipuè consideranda sunt penes involuntarium domini. *Ex parte materie*, utpote levis et exiguae: cùm enim furtum versetur circa bonum infimi ordinis, et maxime divisibile, seu recipiens magis et minus, adeò minorari seu decrescere poterit, ut amplius peccati mortalis et reatus aeternae damnationis capax censi rectè ratione non possit.

DUBIUM III. — *Quid intelligatur per res monasterii seu conventus?*

278. Ex ipso casus præsentis tenore litterali manifestum est non quodlibet religiosi furtum, quantumvis mortale, reservatum esse: si enim fiat de rebus secularibus, id est, ad monasterium non spectantibus, non spectabit etiam ad casum Clementinum, quatenus præcisè furtum est: quod addo quia (ut advertit Cottonius, n. 29, et res ipsa loquitur) poterit aliunde reservatum esse quatenus mortalis proprietas est. Aliàs debet esse *de rebus monasterii seu conventus*, quarum nomine, queritur, quid veniat intelligendum.

279. Respondeo: Per res monasterii vel conventus intelliguntur primò, quæ donatione, testamento, emptione vel alio acquirendi modo, pauperum statui non repugnante, ad monasterium pervenerunt, et eidem vel quoad dominium, vel quoad simplicem usum incorporata sunt, v. g., pecunia, lana, vestis, linum, vinum, oleum, cibaria, utensilia, libri. Diximus, *quoad dominium vel quoad simplicem usum*, ut illa monasteria includantur, quæ jura vel dominium habere nequeunt. Ita omnes. Secundò, per res monasterii intelliguntur, quæ in usum fratrum particularium seu in particulari, legitimè auctoritate et potestate assignata seu distributa sunt, v. g., vestes, libri, conciones, etc. Ita Suarez, n. 11; Castropalao, n. 21; Coriolanus, casu 8, dub. 5, n. 43; Kerekhove, n. 61; Crousers, Lect. paræn. 15, fol. 626; Peyrinis, n. 51; Pellizzarius, n. 33; Cottonius, n. 29; Graffius, lib. 3, c. 7, n. 26; Tamburinus, n. 45; Bassæus, § 8; Sorbus Compendii Privil., v. *Absolutio ordinario quoad fratres*, ubi testatur Clementem VIII sic declarasse.

280. Contrarium, sed minus probabiliter, docent Ledesma et Cenedus apud Dianam, parte 1, tract. 6, resolut. 44. Ratio nostra est, quòd res ejusmodi, quantumvis distributæ vel designatæ in usum fratrum particularium, nihilominus sint bona monasterii, vel quoad dominium, si capax sit monasterium, vel quoad administrationem, si incapax. Tertiò, secundum Crousers, Bassæum, Peyrinis, Tamburinum citatos, per res monasterii intelliguntur manuscripta religiosorum, quæ si frater auferret fratri invito, existimant peccatum reservatum fore, si videlicet (quod semper in hac materiâ supponendum est) notabilis momenti essent.

Quartò, eodem nomine veniunt res alicui religioso concessæ ad donandum extraneis. Ita supra citati.

281. Ratio est, inquit Suarez cit., quia quando illa res non est consumpta, vel alienata extra religionem, semper est monasterii quoad proprietatem et dominium, vel quoad principalem administrationem et dispensationem (ut monasteria comprehendamus, quæ dominium in communi non habent), et hoc satis est, ut comprehendantur sub verbis pontificiis in omni proprietate. Ita Suarez. Quintò, per res monasterii intelliguntur bona provincie, v. g., pecunia quæ in occurrentes monasteriorum necessitates reservatur; item lana, pannus, utensilia textorum toti provincie laborantium. Ita Suarez, Tamburinus et Castropalao locis sup. citatis. Ratio est quòd sub illo singulari *monasterii seu conventus*, à fortiori comprehendatur plurale conventuum et monasteriorum; bona verò predicta, tametsi non sint alicujus monasterii in particulari, sunt tamen omnium monasteriorum simul sumptorum. Itaque sicut falsificare censetur sigillum officialis monasterii vel conventus qui falsificat sigillum provincie, juxta communem doctrinam superius allegatam; ita furari res monasterii, qui provincie.

DUBIUM IV. — *Quid de rapinâ rerum monasticarum seu conventualium?*

282. Secundum ea quæ dubio secundo num. 274 diximus, distinguuntur furtum et rapina, quòd illud sit occultum, dolosum et clancularium, hæc violenta, in faciem, repugnante domino: quæ quidem differentia tanta est, ut judicio doctoris Angelici, Cajetani, Lessii et aliorum ad diversam injuriæ speciem pertineant. Ratio est quia rapina continet novam rationem injuriæ, quatenus novam rationem involuntarii: aliter enim est involuntarium quod quis ignorans patitur; aliter quod sciens et renitens: nam quamvis utrumque sit absolute involuntarium, nihilominus alterum magis altero, et sunt diversæ rationis.

283. *Furtum*, ait S. Thomas, 2-2, q. 6, art. 4, O, et *rapina ex hoc habent rationem peccati quòd acceptio est involuntaria ex parte ejus cui aliquid subtrahitur. Involuntarium autem dupliciter dicitur, scilicet per ignorantiam et violentiam...* et ideò aliam rationem peccati habet rapina, et aliam furtum. Ergo propter hoc differunt specie. Et art. 9, O. Magis, ait, est aliquid involuntarium per violentiam quàm per ignorantiam: quia violentia directius opponitur voluntati quàm ignorantia, et ideò rapina est gravius peccatum quàm furtum. Et est alia ratio, quia per rapinam non solum infertur alicui damnum in rebus, sed etiam vergit in quamdam persone ignominiam sive injuriam, et hoc præponderat fraudi vel dolo, quæ pertinent ad furtum. Hactenus doctor angelicus.

284. Hinc nascitur dubium an, reservato furto gravi de rebus monasterii, reservata pariter censi debeat gravis earundem rapina. Ratio autem dubitandi est, quia reservatio tanquàm materia poenalis et odiosa non potest extendi de casu in casum ob solam identitatem vel similitudinem rationis. Ob hanc causam existimat Pezvolus Brev., Theol. pract., tit. poster., seu

propr. Regular., part. 1, tract. 3, c. 3, non reservari rapinam. Ad reservationem, ait, requiritur ut quis auferat rem notabilem monasterii occultè; unde qui auferret uno aut duobus videntibus non complicitibus, non incurreret hunc casum: non enim tunc esset furtum, sed potius rapina. Nec obstat quòd rapina sit deterior furto, et sic videatur magis reservari: quia rapina simpliciter non intelligitur per furtum; cum ergo de pœnis non arguamus ad similia; quia pœnæ non excedunt proprium casum; et (ut habetur de Pœnit., dist. 1, § *Pœnæ*) furti reservatio sit pœna, non excedit hunc casum, nisi aliter exprimatur. Ita Peuplus.

285. Sed inprimis, ut rectè observat Kerekhove, n. 63, non est verum quod hic auctor ait, committi rapinam et non furtum, si res alterius auferatur videntibus uno vel pluribus non complicitibus; id, inquam, universim sumptum manifestè falsum est; ad veram enim rationem furti sufficit ablationem domino, usuario, superiori occultam esse, sive aliis complicitibus vel non complicitibus nota sit sive ignota. Imò, ipso etiam domino præter furantis opinionem præsentem, verum committitur furtum, ut ex communi sententiâ superius diximus. Deinde esto casus Peupli veram contineret rapinam, nihilominus frustra exciperetur: certum enim videtur nobis, reservato furto, reservari rapinam, cum tota furti malitia involvatur formaliter in rapinâ. Aliud foret si reservaretur rapina: tunc enim non censeretur reservari furtum; nam in furto tota rapinæ malitia non continetur. Sic reservato furto, certum est sacrilegium reservari: quanquàm, reservato sacrilegio, non reservetur furtum. Itaque in præcepto non furtum facies, comprehenduntur omnes species furti, rapina, sacrilegium, etc. Hinc S. Augustinus, quæst. 71, in Exodum: *Furti nomine, inquit, benè intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ; non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit; sed utique à parte totum intelligi voluit quicquid illicitè rerum proximi auferitur*. Ita Kerekhove. Vide etiam quæ diximus ad casum 3, num. 67.

DUBIUM V. — *An rei notabilis furtim ablatae detentor peccet continuo peccato reservato, donec restituat.*

286. Præsentis dubii resolutio pendet à resolutione alterius quæstionis, videlicet an fur aut raptor, vel quilibet rei alienæ aut alteri debitæ detentor peccet, quamdiù non restituit: si enim hic peccet continuo furto secundum quantitatem materiæ, necesse est ut peccet continuo peccato reservato religiosus qui rem notabilem conventualem furto ablatam, negligit restituere: reservatio enim furtum mortale de rebus monasterii pertinaciter et indivulsè sequitur. Quare ad quæstionem illam alteram,

Respondeo peccare continuò rei alienæ injustum detentorem, quamdiù restituere negligit. Probatur primò, quia non restituendo ledit continenter proximum, ipsum impediens à possessione rei suæ vel sibi debitæ, quæ lesio, quòd durat diutius, eò evadit gravior, interim assidue pendens vel à liberâ voluntate non restituendi, vel à liberâ omissione voluntatis; ergo

peccatum est, illudque continuum et actuale, nisi interruptatur per actionem vel occupationem disparatam aut impossibilem; de quo statim.

287. Probatur secundò: Qui non restituit, cum possit, voluntariè detinet alienum. Atqui alieni detentio voluntaria et injuriosa est furtum: quid enim interest inter detentionem et acceptionem, nisi quòd hæc, non illa connotet primum instans iniquæ possessionis. Igitur ut prima rei alienæ injuriosa acceptio est, ita ejusdem acceptionis voluntaria continuatio seu detentio. Atque adeò tamdiù committitur peccatum actuale furti, quamdiù voluntariè non redditur alienum.

Probatur tertio: Qui per injuriam proximum carere vel vinculis detinet, peccat continuò contra justitiam, donec dimittat. Ergo qui proximi bona cum ejus injuriâ et incommodo voluntariè non restituit, peccat continuò contra justitiam, donec reddat.

288. Dices: Qui semel alteri infligit vulnus non peccat deinceps, crescente vel continuato nocumento; ergo qui semel abstulit alienum non peccat deinceps crescente vel continuato nocumento. Respondeo negando consequentiam. Disparitas est quòd in casu antecedentis, nocumentum in solâ causâ sit voluntarium, continuatio autem ejus et incrementum sint naturalia, deinceps independentia ab arbitrio vulnérantis. In casu verò consequentis, non solum prima rei acceptio, verum etiam illius continuatio, id est, detentio, perpetuò pendet, ut supponitur, à liberâ voluntate furis.

289. Interim peccatum actuale iniquæ detentionis interruptitur tribus modis. Primò, ratione propositi, quo quis seriò statuit restituere datâ occasione vel opportunitate. Secundò, per impotentiam, ut si debitor prematur penuriâ, vel procul absit, atque adeò nequeat quamprimum restituere; tum enim detentio externa non est peccatum, sed nec interna, quousque impotentia duraverit. Tertiò, per somnum vel aliam distractionem, quâ fiat ut homo non habeat in suâ potestate de illius rei detentione cogitare. Vide Gabrielem, 4, dist. 15, q. 1, art. 2, concl. 2; Sotum, l. 4, q. 7, art. 2; Lessium, l. 2, cap. 12, dub. 3; Wiggers, cap. 1, dub. 7; Herincx, de Actibus hum., disp. 5, de Peccat. in com., quæst. 7, et de Justit. et Jure, disp. 8, quæst. 1, n. 19.

DUBIUM VI. — *Quæ requiratur quantitas, ut furtum sit mortale peccatum?*

290. Quæstionis hujus occasione plura breviter resolvenda sunt, quæ furti naturam, materiam et malitiam spectant, ac, si non possint casui Clementino applicari singula, saltem confessariis servire poterunt pro suo munere.

Respondeo magnitudinem aut parvitatem furti spectandam non esse penès inopiam aut opulentiam domini, sed penès rei ablatae quantitatem seu valorem. Ratio est quia furtum, propriè et strictè loquendo, consistit in rei alienæ acceptione. Ergo quantum rei alienæ accipitur, tantum furti committitur, et amplius. Igitur ad magnitudinem vel parvitatem furti nihil videtur facere opulentia vel inopia domini; hæc enim

sunt qualitates personæ, non quantitates rei; atque adeo possunt quidem furto tollere vel adjicere extrinsecam aliquam gravitatem, justitiæ et charitati repugnantem; propriam furti rationem augere vel minuere æqueunt.

291. Confirmatur: Sicut furtum consistit in rei alienæ ablatione, sic homicidium in ablatione vitæ alienæ; atqui homicidii quæ-talis rationem nec auget nec minuit inopia vel opulentia defuncti aut hæredum ejus vel consanguineorum. Fateor: defuncti qualitas efficere potest ut homicidium habeat circumstantiam sacrilegii, parricidii, etc.; fateor item qualitatem hæredum vel consanguineorum efficere posse ut major sit extrinseca damnificatio et violatio charitatis; sed nihil horum facit homicidium in ratione homicidii gravius. Sic fateor pariter qualitatem domini concurrere ad augendam vel minuendam damnificationem furto extrinsecam et violationem charitatis; fateor item, quod ipsa rei qualitas adjicere possit furto circumstantiam sacrilegii, etc., sed nihil horum faciet quidquam ad gravitatem vel levitatem furti, in quantum talis.

292. Hinc sequitur primò, furti mortalis non esse reum qui acum sartori maximè necessariam, aut frustum panis extremè indigenti aufert, quanquàm utroque casu graviter peccet tum contra charitatem, tum contra justitiam. Acum furatur in casu primo, frustum panis in altero, sed rectè non dicitur furatus esse vel lucrum cessans in casu primo, vel damnum emergens in secundo.

Sequitur secundò, furti mortalis quantitatem non in respectivo, sed in absoluto collocandam, id est, non recurrendum ad habitudinem, qualitatem vel conditionem personæ quæ læditur, sed ad valorem absolutum rei quæ aufertur.

293. Respondeo 2º: Materia sufficiens ad peccatum mortale furti auferri videtur, dum tollitur ea quantitas tota simul ab eodem, quæ necessaria est et sufficiens ad honestam sustentationem diurnam personæ honestæ. Ratio est quia meritò ab omnibus reputatur notabile, quo vir honestus per diem naturalem honestè sustentari potest, tum quoad victum, tum quoad vestitum et habitationem, juxta modum communem quem servant homines mediocres, nec nimium splendidi, nec nimium abjecti. Hæc autem quantitas in his partibus, spectatâ pecuniæ raritate et copiâ rerum, videtur coincidere cum floreno Brabantico. Vide sup. n. 158.

DUBIUM VII. — *An, si unus uno actu, vel ab uno vel à pluribus auferat notabilem quantitatem, peccet semel, an pluries?*

294. Respondeo 1º: Si unus actu moraliter uno, tum interno, tum externo auferat ab uno et eodem summam vel quantitatem notabilem et in plures florenos divisibilem, committit tantum unum peccatum mortale, quanquàm virtualiter ex parte objecti multiplex juxta materiæ proportionem. Probat: Unus tantummodò actus est, objectum unum, una moraliter materia, una unius damnificatio, unum unius jus quod violatur. Ex quo capite resultabit pluralitas peccato-

rum vel distinctio numerica injuriarum?

Dices, materiam divisibilem esse in plures partes, quarum singulæ sufficiant ad mortale furtum. — Respondeo, physicè divisibilem esse, non moraliter; physica verò divisibilitas sufficit quidem ad peccatorum distinctionem virtualem, et ex parte objecti, nullo modo ad formalem, et ex parte subjecti. Alias sequitur plurima formaliter distincta venialia involvi in actu furti, quo quis florenum Brabanticum seu materiam ad furtum mortale requisitam, ab uno et eodem, simul et semel aufert. Imò jam nullum dabitur furtum quod non involvat plura peccata formaliter diversa, nisi fingas materiam valoris omnino infimi et penitus indivisibilis. Vide Steyaert, de Pecc. disp. 30, n. 4.

295. Respondeo 2º: Idem videtur dicendum, si unus uno moraliter actu summam, quantumvis notabilem, à pluribus auferat. Vide Steyaert, sup. n. 5; Herinx, de Pec. n. 55; Lacroix, tom. 5, n. 152. Probat: Si plura in casu committerentur peccata, esset vel ob pluralitatem actuum vel objectorum; atqui inprimis unus tantummodò actus est, ut supponitur; deinde unum duntaxat moraliter objectum, una materia; si enim objectum seu materia esset moraliter multiplex, id foret quia secundum diversas sui partes ad diversos pertinet, atque adeo per ejusdem ablationem, diversorum jura læduntur; atqui propterea dici non potest materiam moraliter diversam esse. Probat, quia diversitas tum personarum, tum jurium tota materialis est; id est, sunt quidem diversæ personæ, quæ partem in toto furto habent; sunt diversa plurium jura quæ furto violantur; sed diversa materialiter tantum et terminativè; quod non sufficit ad multitudinem peccatorum vel pluralitatem injuriarum.

296. Probo 1º exemplo rei furtivæ, ab uno et eodem homine ablatae. Qui 100 florenos uno actu aufert ab eodem, juxta communioem sententiam et statim dicta, committit unum peccatum; atqui tamen, si res inspicatur, læduntur diversa jura. Probat subsumptum: Singulis rei furtivæ partibus singula respondent jura, et quidem realiter diversa; præcipuum enim realis distinctionis indicium est realis separabilitas: manifestum est autem, singularum partium jura seu dominia in uno etiam supposito separari posse, quatenus unum sine altero accedere vel decedere potest. Interim, ut diximus, et certum est, non ideò erit in casu peccatum formaliter multiplex, nimirum quia plura quidem sunt jura, quæ læduntur, sed plura materialiter tantum et ex parte termini. Idem judicamus dicendum, si 100 floreni auferantur à diversis. Nulla nobis videtur differentia esse, nisi quòd in hoc ultimo casu sint personæ plures, in priori una tantum, quæ læduntur. Jam verò quid ad rem facit materialis illa distinctio personarum seu suppositorum?

297. Probo 2º exemplo ejusdem rei per diversos legislatores prohibita vel præcepta: quamvis enim diversorum legislatorum jura præcepti transgressione violentur, interim cum idem objectum, eandem moraliter materiam respiciant, non sunt formaliter diversa, atque ideò non sufficiunt ad diversitatem peccatorum.

Probo 3° exemplo furti improprie sumpti, seu gravis damnificationis sine commodo malefactoris. Qui domum vel segetem, ad plures pertinentem incenderet vel devastaret, plurimum violaret jura, nec tamen propterea plura committeret peccata, quam si ad unum tantum hominem domus vel segetes pertinerent, id quod negari posse non videtur; nec enim vel confessarii vel poenitentes, in occurrentia casus sunt solliciti quoad numerum personarum, saltem in ordine ad cognoscendam vel explicandam gravitatem delicti.

Probo 4° exemplo floreni vel potius mortalis materiae à diversis hominibus furto ablatae. Non committuntur in casu plura venialia, plures injuriæ leves, quamvis plurimum lædantur jura, materialiter seu terminative diversa.

298. Dices primò : Qui uno actu occidit decem homines, committit decem homicidia; ergo qui uno actu decem hominibus aufert decem imperiales committit decem furta. — Respondeo, concessio antecedente, negando consequentiam. Disparitas est quòd in primo casu injuria sit personalis, id est, personam respiciens; in altero realis, id est, afficiens rem externam, à personà distinctam. Porro res quidem coalescunt, sed non personæ; quod ostenditur: nam qui vulnus omnino leve vel diversis personis simul, vel eidem successive infert, nunquam mortaliter peccat, idque ideò quia veniales injuriæ nullatenus coalescunt. Interim idem dici non potest in casu quo quis notabile aliquid vel diversis simul, vel uni successive per furtum tollit.

299. Dices secundò : Qui simul duas filias impudicè tangit, duo committit peccata contra castitatem; ergo qui simul duobus aufert summam notabilem, duo committit peccata contra justitiam. — Respondeo, concessio antecedente, negando consequentiam. Disparitas est quòd virginitas, pudicitia, corpora diversarum puellarum, non possint moraliter coalescere, quemadmodum coalescere possunt bona fortunæ ad eundem dominum pertinentia; quòd iterum ostenditur: nam qui vel unam decies vel decem semel impudicè tangit, nunquam faciet aut multitudine actuum aut objectorum, unum moraliter peccatum gravius, quemadmodum contingit in materià furti.

DUBIUM VIII. — An idem dicendum si furtum totale contineat plures partes specie diversas?

300. Sunt qui existimant futura multiplicari, si eodem morali tempore, ab uno, v. g., lanam, ab altero pecuniam, à tertio vestem auferas, præsertim si unà manu unum, alterà rapiatur alterum. Sed minus rectè: nam licet lana, pecunia, vestis distinguantur specie physica et quatenus ad se mutuo referuntur, non tamen moraliter et in ratione objecti, quando unà moraliter actione auferuntur. Manifestum id erit, si supponamus diversos specie nummos eadem actione auferri. Certè major est differentia inter aurum et argentum, quam inter lanam et vestem. Nemo tamen dixerit furta multiplicari propter specificam distinctionem nummorum aureorum et argenteorum, quando

unà vice, uno tempore, unà morali actione, præsertim per unum ab uno auferuntur.

301. Dices tria committi peccata, si quis eodem moraliter tempore unum lædat in bonis fortunæ, alterum in bonis famæ, tertium in bonis corporis aut animi. — Respondeo diversas moraliter materias esse, nec coalescere, etsi unum et eundem seu simul seu successive in triplici illo honorum genere læderes.

Porro nihil ad rem facit dualitas vel unitas manús, quà quis utitur ad furandum. Aliàs, si duplici peccato peccet, qui rem divisibilem duabus manibus tollit, cur non peccet quinies, qui unà quidem manu, sed quinque digitis idem facit? Similiter si consideranda sit unitas vel dualitas manuum in materià justitiæ, cur non etiam in materià castitatis vel tactuum impudicorum? Deinde nullus unquam confessarius, cum audit bursam pecuniariam furto ablatam esse, interrogat, an id unà an utrâque manu peractum sit.

DUBIUM IX. — Quid dicendum, si unus ab uno furtis minutis successive auferat notabilem quantitatem rei permanentis.

302. Inprimis, si supponatur et constet, proprietarium invitum esse quoad modum, non quoad substantiam, furtum proprie non committitur. Ratio est quia, ut S. Thomas supra citatus ait, *furtum et rapina ex hoc habent rationem peccati, quòd ejus acceptio est involuntaria ex parte ejus, cui aliud subtrahitur*. Ergo furtum proprie non committitur, quando acceptio quoad substantiam domino est voluntaria, quanquam modus acceptionis non nihil displiceat.

Secundò, si dominus sit invitus quoad substantiam, certum est, furta minuta coalescere, et tandem committi peccatum mortale, quando completur gravis materia cum reflexione ad præcedentia. Ita communis doctorum sententia. An autem peccatum mortale consistat in partis ultimæ acceptione (ut multi censent); an potius in totius summæ morali detentione, quemadmodum alii, questio est, vix aliquid ad praxim faciens, ut rectè observat Herinex, n. 14.

303. Tertiò, si fur nec advertat, nec suspicetur, etiam confusè, compleri notabilem quantitatem, per accidens excusabitur à mortali, obligatus postea sub gravi restituere, ubi cognoverit notabilem quantitatem à se ablatam esse, idque sive extet sive consumpta sit. Dices: Sola injuria materialis, est gravis; ergo non potest esse gravis obligatio restituendi: debet enim esse proportio inter obligationem restituendi, et utramque injuriam formalem et materiale.

304. Quare obligatio restituendi, non nisi levis esse potest, 1° si utraque injuria, formalis et materialis fuerit levis; 2° si materialis sit levis, formalis gravis; 3° si materialis gravis, formalis levis, quemadmodum contingit in casu, quo quis alterius domum incenderet per negligentiam aut imprudentiam venialem. — Respondeo, hoc ultimum duntaxat verum esse, quando formalis injuria levis est ob imperfectionem actus aut voluntarii quemadmodum contingit in exemplo adducto, ubi materia gravis, culpa verò seu injuria formalis levis est ob imperfectionem actus, et defectu

libertatis. in hoc casu, cum injuria formalis sit imperfecta, judicamus, perfectam et gravem obligationem restituendi non resultare. Verum quando furta minuta repetuntur usque ad notabilem quantitatem, etsi sine advertentiâ vel reflexione ad præcedentia, nihilominus tota summa perfectâ libertate et voluntarietate, perfectâ injuriâ formali ablata est: singule enim injuriæ formales partiales, sunt perfectæ ac deliberatæ respectu objecti sui partialis, atque adeo omnes simul sumptæ perfectè adæquant totam materiæ quantitatem.

305. Quartò, qui furatur modica ex intentione discedendi vel sensim perveniendi ad notabilem quantitatem, mortaliter peccat ab initio, non tam furti effectum, quàm furantis intentione: imò quodlibet ejus minutum furtum, etsi intrinsecè veniale, redditur mortale denominatione extrinsecâ, quatenus procedit à mortali intentione, estque ejus executio partialis.

Quintò, materia tamen major pro furto mortali necessaria est, successivè, quàm si simul et semel notabile aliquid auferatur: atque adeo requiritur tantò major, quantò majus est temporis spatium, quod inter furta minuta intercedit. Navarrus, c. 17, n. 139; Graffius, 1 part. decis., l. 2, 93, n. 19; Rebellen, de Just., part. 1, lib. 3, quæst. 15, sect. 4, n. 37, Sanchez, l. 7, cap. 21, n. 10, Henricus, n. 15, et alii, quorum plurimi censent, quantitatem duplo majorem necessariam esse pro furtis minutis successivis. Ratio autem est quia damnum in casu, non est adeo sensibile, nec dominus passim ita invitus.

306. Sextò, probabile est quod docet Sanchez statim citatus cum viris doctis à se consultis, tantam posse esse interpolationem, ut non videatur conjungi furtum unum cum altero, ut si spatium unius aut alterius anni inter quælibet minuta furta intercederet: quis enim diceret, inquit, puerum accipientem ex vineis hoc anno parvam quantitatem, et alio anno aliam modicam, et sic toto vitæ curriculo, peccasse mortaliter furtis minutis adeo interpolatè commissis? Ita Sanchez. Etverò, si nulla temporis intercapedo impedire possit unitatem materiæ, sequitur furtum hodiè inchoatum, post 20, 50, aut 60 annos consummari posse, quod repugnare videtur communi judicio tum poenitentium, tum confessorum.

Septimò, major requiritur quantitas (secundum doctores communiter) si furta minuta committantur fortuitò, per infirmitatem vel occasionem, quàm si deatit operâ, per malitiam vel industriam.

307. Octavò, peccati mortalis non manet reus, qui totius summæ, furto ablatae eam partem restituit, ut restans desinat notabile esse. Ratio est 1º quia talis amplius nec effectum nec affectum detinet notabile alienum. Ergo nihil est, quod cum vel peccati mortalis reum faciat vel ad gravem obligationem ulterioris restitutionis obliget. 2º Qui auferit materiam levem non peccat graviter; ergo neque qui ablatam detinet, redditâ videlicet eâ parte, quæ cum priori notabilem faciebat

quantitatem. Unde Steyaert, Aphorism., part. 3, de Just., disp. 18, n. 10, res, inquit, satis mira videtur, si restitutione unius assis aut quadrantis peccatum mortale evadam: nec tamen aliunde apparet, cur peccabo mortaliter *retinendo*, quod *accipiendo* non item sic peccarem. Hanc sententiam tenent Navarra, Rebellen, Sayrus, Aragon, Sanchez, Lessius, Henricus et plures alii.

308. Oppositam tradunt Medina, Corduba et alii, quorum ratio est, 1º quòd quilibet sub mortali teneatur notabile damnum proximi rescire: jam verò damnum notabile totâ summâ, non autem unicâ illius parte illatum est. 2º Quia simul auferens totam illam quantitatem, tenetur sub mortali restituere totam; ergo etiam auferens successivè. 3º Quia aliàs oportebit admittere, quòd aliquis obligari possit sub gravi ad restituendum aliquid leve. Verum respondeo ad primum, distinguendo minorem. Totâ summâ copulativè sumptâ illatum est grave damnum, nego. Copulativè sumptâ, concedo. Ad secundum respondeo, idem dicendum, sive simul, sive successivè notabilis quantitas sit ablata. Ad tertium respondeo, non esse in casu obligationem gravem ad restituendum leve secundum se spectatum, sed quatenus pars est et complementum materiæ gravis.

309. Nonò, qui semel complevit gravem materiam, et hactenus non restituit sive in solidum, sive in partem, peccat deinceps mortaliter, quoties furatur aliquid quantumvis leve. Lugo, Dicastillo, Amicus, Sporer apud Lacroix, l. 3, p. 1, n. 1007. Probatur 1º qui enim completâ furti mortalis materiâ, deinceps furatur aliquid sive grave sive leve, semper complet materiam graviolem; atque adeo, ut ille peccat mortaliter, qui primò complet materiam gravem, ita à fortiori, qui deinceps graviolem: nec enim dici potest, completâ semel materiâ gravi inchoari novum mortale; alias dicam pariter, ablatâ semel materiâ levi, inchoari novum veniale, atque ita nunquàm in furtis minutis peccari graviter.

DEUIM X. — *Quid, si unus rem notabilem permanentem, furtis minutis successivè auferat à diversis?*

310. Respondeo cum communi doctorum sententiâ, tandem peccare graviter, et obligari sub mortali ad restitutionem: etsi enim per ejusmodi minuta furta, nemo in particulari, tamen omnes in communi seu ipsa communitas, leduntur graviter. Alioqui patebat aditus discedendi ex alieno sine scrupulo vel reatu peccati mortalis, quod et rationi valdè videtur dissonum, et humano generi nimis perniciosum.

Exigitur autem major quantitas ad mortale, quando quis plura furatur à pluribus, quàm si ab uno, et quidem eò major, quòd plures sunt domini; quia, ut rectè ait Rebellen, sect. 1, n. 45, quo in plures damnum dividitur, eò minus, cæteris paribus, sunt inviti. Unde verosimile, inquit, est, non committi mortale, nec sub mortali ad restitutionem obligari simplicem furem, qui minorem quantitatem, quàm unus aurei, à totâ communitate civitatis Eborensis,

vel Conimbricensis, vel alterius non minus populosae furaretur.

DUBIUM XI. — *Quid, si plures, seu simul seu successivè, auferant ab eodem materiam, singuli quidem pro sua parte levem, at omnes simul gravem.*

311. Respondeo inprimis, singulos peccare graviter, et obligari ad restitutionem in solidum, deficientibus cæteris, si per modum unius causæ, communi consilio vel conspiratione influxerint. Ratio est quia singuli sunt causa moralis totius damni, proinde in defectu aliorum, ad totius damni reparationem obligati. Secundò, idem dicendum de illo, qui non quidem consulit vel conspirat, sed malo exemplo præit, atque adeò provocat et inducit cæteros ad sequelam. Ratio est quia sufficit, quòd sit causa totius damni, sive verbo, sive facto sit, id est, sive consilio et conspiratione, sive exemplo et malefacto suo cæteros moraliter excitet ad injustitiam.

312. Quare Innocentius XI, inter 65, damnat 39 sequentis tenoris : *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem illius damni illati.* Frustra verò distinctionem feceris inter moventem consilio vel conspiratione, et exemplo. Tertio, nullus graviter peccat, quando sine iuluxu mutuo, consilio, conspiratione, exemplo damnum inferunt singuli leve, sive alter alterius furti sit conscius, sive ignarus. Ratio, quia nullus in casu est causa sive physica sive moralis totius damni : non quidem physica, ut manifestum est ; non etiam moralis ; quia deesse supponitur causalitas moralis per conspirationem, exemplum, consilium. Neque quidquam facit scientia vel ignorantia furtorum reliquorum : hæc enim est actus intellectus vel ejus privatio, non potens connexionem moralem facere inter hujus et illius furtum.

DUBIUM XII. — *Quid de esculentis et potulentis?*

313. Inprimis, si furtum esculentorum vel potulentorum ab extraneis committatur, videtur, perinde peccari, ac furtis cæterarum rerum.

Secundò, si committatur à domesticis in quantitate minori, et ad usum proprium non immoderatum, ut plurimum non sunt furta ; non quia materia est furti incapax, sed quia proprietarius plerumque invitatus est quoad modum potius quàm quoad substantiam.

Tertio, similium furta à similibus aliquoties repetita in minori quantitate et ad proprium moderatum usum, ut plurimum non coalescunt, quasi tandem peccetur graviter. Ratio est ex supposito, quòd proprietarius sit ad summum invitatus quoad modum : cujus rei indicium repetendum est à proprietarii genio et consuetudine, ut quia expertus aliquando similia, de solo modo, non de substantiâ queritur, consensurus omnino, si rogaretur. Ex alterâ verò parte verecundia potius quedam vel timiditas obstat, quo minus rogetur, quàm diffidentia de obtinendo consensu.

314. Quarto, si tamen constet aut supponatur, dominum quoad substantiam invitatum esse, peccari poterit similibus, sicut cæteris. Hujus rei indicium

repetendum est ex oppositis seu contradictoriis circumstantiis.

Quintò, supponitur passim proprietarius et quidem graviter quoad substantiam invitatus esse, ne magna simul esculentorum aut potulentorum quantitas auferatur, v. g., petaso, armus vervecinus, caseus Hollandicus, quartale vini, etc., tametsi in usum proprium et moderatum.

Sextò, idem dicendum, si minuta sensim ablata in unum quodammodò cumulum congerantur inconsumpta, v. g., si notabilis quantitas olei, butyri, tritici, vini, cerevisiæ per furta minuta congregetur.

315. Septimò, idem dicendum, si rerum similium furta committerentur ad faciendum quæstum venditione, permutatione, etc., vel ad donandum amicis aut consanguineis.

Octavò, idem est de rebus carioribus et oclulis, aut quarum usus domesticis non est communis.

Nonò, idem dicendum, si filius, famulus, ancilla surripiant ad eum usum, ad quem pater vel dominus rogatus, nullo modo concederet, v. g., ad computationes, ludos, ebrietates, impudicitias, etc.

ARTICULUS IX.

DE CASU NONO.

TEXTUS. — *Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus.*

DUBIUM PRIMUM. — *Quid lapsus carnis?*

316. Respondeo : Est peccatum libidinis. Aliud internum, aliud externum. Internum complectitur concupiscentiam et morosam delectationem. Externum vel fit in propriâ personâ vel extra. Si in propriâ personâ, erit pollutio, quæ dum est voluntaria, appellatur molliities ; dum non est voluntaria seu procurata, retinet nomen generis, et vocatur simpliciter pollutio, quæ quandoque diurna, quandoque nocturna est. Quod si peccatum carnis committatur extra personam propriam, tum vel est naturale, vel contra naturam : si naturale, varia sortitur nomina, juxta varietatem circumstantiarum ; si enim liberè committatur à liberis, vocatur fornicatio ; si cum virgine et violentiâ, appellatur stuprum ; si interveniat abductio localis, raptus ; si committatur cum conjugatâ, adulterium ; si cum consanguineâ vel affine, incestus ; si cum personâ Deo sacratâ, sacrilegium. Si verò sit contra naturam, tum vel committitur cum creaturâ rationali, et dicitur sodomia, perfecta vel imperfecta pro sexus conditione ; vel cum irrationali, et dicitur bestialitas.

DUBIUM II. — *Quando voluntarius?*

317. Respondeo breviter in re notissimâ : Voluntarium est quod procedit à voluntate, ex præviâ cognitione intellectivâ. Aliud est directum, aliud indirectum : directum est quod proximè et secundum se procedit à voluntate ; indirectum, quod mediante alio. Et quanquàm voluntarium, propriè loquendo, distinguatur à libero (potest enim dari voluntarium necessarium, ut patet in amore, quo producitur Spiritus sanctus), hic tamen cum libero confunditur ; adeò ut

lapsus carnis reservatus debeat esse liber libertate indifferentiæ.

DUBIUM III. — Quando opere consummatus?

318. Respondeo per hæc ultima verba restringi priora; potest autem (ut notat Suarez, n. 12. et ex eo Castropalao, n. 22) restrictio intelligi duobus modis: primò, quasi significetur, præter actum libidinosum interiorem, requiri actum externum seu opus carnale exterius; quo sensu excluditur solummodò lapsus carnis merè internus; reservabitur autem eo ipso quo in actum externum qualemcumque, dummodò mortaliter peccaminosum prodit. Atque ita continebuntur hoc casu, non solum fornicatio, adulterium, etc., verum etiam actus inchoati, tactus impudici, etc., sine progressu ulteriori. Secundò potest restrictio sic intelligi, ut lapsus carnis tum solummodò censeatur reservatus, quando opere, secundum suam speciem completo, consummatus est. Illic sensus magis est genuinus, quem omnes doctores sequuntur.

DUBIUM IV. — An lapsu carnis contineatur pollutio?

319. Plura nobis de hoc dubio dicenda sunt, quæ, si non concernant religiosos, quatenus poenitentes, concernunt sine dubio, quatenus confessarios et directores animarum, cum nihil ferè hisce corruptæ juventutis temporibus sit frequentius peccato isto. Cæterum rogatur lector (utor verbis cancellarii Parisiensis Gerson, de eadem materiâ loquentis) ut *obscenitatem materiæ ac verborum excusatam habeat, et præparet se, audire aut legere castè, quod pro castitatis cognitione necessitas cogit aperire.*

320. Itaque notandum primò quòd pollutio sit seminis seu spermatis emissio extra concubitum. Semen autem à medicis describi solet: *Humor albicans, è sanguine purissimo et spiritu copioso in vasis spermaticis commixtus et perfectius elaboratus, ad animalium generationem.* Quæ descriptio consideranda est propter humores varios, qui homini alioquin effluunt, de quibus sic loquitur piissimus et doctissimus Gerson part. secundâ, tract. de Pollut. prop. 4, notab. 4: *Multiplicem, ait, humorem à corpore humano permeatus membrorum, quæ generationi deputata sunt, defluere. Unus est verè seminalis; alius verè urinalis; alius quodammodò medius, qui potest vocari salivialis vel sputalis. Alius additur humor præsertim in mulieribus, qui vocatur menstrualis. Et huic similis quandoque masculo accidit ex infirmitate.* Cæterum humorem propriè seminalem, et humorem medium, dicit non ita facillè discerni, propter similitudinem in albedine et viscositate seu tenacitate et quâdam spissitudine.

321. Idem Gerson paulò postea notat humorem illum medium in suo fluxu vix aut nunquam causare talem modum delectationis et concussionis totius corporis, specialiter in pudendis, nec ita perstringere aut obnubilare in suo exitu iudicium rationis, quemadmodum contingit in humore verè seminali; *quia ille humor seminalis magis digestus est, et ad causationem libidinosæ delectationis proportionaliter invenitur.* Hinc sequitur 1°, fluxum illius medii humoris non esse veram pollutionem. Sequitur 2° humorem illum

medium à seminali distinguendum esse penès effectum, quòd ille videlicet oriatur et fluat cum dolore, mordacitate seu acrimoniâ, necessitate urinandi et quâdam velut stranguriâ; hic verò conjunctam vel prægressam habeat delectationem veneream seu libidinosam.

322. Notandum secundò pollutionem aliam esse diurnam, aliam nocturnam, et utramque vel esse involuntariam vel voluntariam saltem indirectè. Nocturna tribus modis potest accidere, 1° ut tota committatur in somnio; 2° ut inchoetur in somnio, et perficiatur in vigiliâ; 3° ut quidem in somnio excitentur imaginatio et commotio spirituum seminalium; sed ipsa seminis emissio inchoetur et perficiatur in vigiliâ. Pollutio primo modo contingens, *secundum se* est involuntaria, quia tam quoad finem quàm quoad initium absolvitur in somno, impeditis interea voluntate et libertate. Contingens secundo modo, est pariter involuntaria, si in somnio inchoata, perficiatur in vigiliâ naturaliter sine ullo hominis evigilantis conatu.

323. Nec refert quòd homo jam evigilans possit reprimere semen, atque ita sistere vel impedire progressum pollutionis; non refert, inquam, 1° quia illa seminis repressio sæpissimè non est in hominis potestate propter fortitudinem virtutis expultricis; 2° quia conatus corporeus, ad semen reprimendum adhibitus, sæpius intendet potius quàm remittet impetum; 3° quia etsi posset physicè, non potest tamen moraliter seu sinè incommodo; nam semen in suo exitu violenter repressum, naturæ incommodat potestque occasio esse morbi vel infirmitatis. Demùm pollutio contingens tertio modo, rursus voluntaria non est *secundum se*, si merè naturaliter eveniat, vi præcedentis involuntariæ motionis, sine libero influxu hominis jam vigilantis.

324. Dixi semper, similem nocturnam pollutionem, non esse *secundum se*, id est, directè voluntariam; potest enim esse voluntaria in causâ, seu indirectè. Porrò causa nocturnæ pollutionis est duplex, una proxima, altera remota: causa remota est 1° venus antecedens, sive per actus exteriores et sensibiles, sive per desideria interna et morosas delectationes: ut enim experientiâ notum est, phantasiam seu imaginationem nocte occupari circa objecta cætera, quæ die præcedenti observabantur animo, sic idem sæpissimè evenit de libidinosos. 2° Sanguinis et bonorum succorum in toto redundantia, membrorum proba nutritio, tranquillitas vitæ, dum interim sive ex voto, sive ex virtute naturali continentiae seu castitatis, non exercetur venus per carnalem concubitum: hinc enim necessariò augetur sperma, præsertim in ætate juvenili, crescente et bulliente sanguine; atque ita contingit ut semen sensim increscens, sua receptacula gravet plus quàm oportet, ac proinde urgeat et stimulet, dormiente homine, ad expulsionem. 3° Ciborum præsertim calidorum ac potùs generosi copiosa ingestio. 4° Modus cubandi, v. g., decubitus supra dorsum; hinc enim incalescunt renes et vasa spermatica, atque ita semen liquitur et effluit.

525. Causæ autem proximæ sunt 1° somnium seu operatio imaginationis, etiam sæpissimè nullà prægressà libidine diurnà; fiunt enim dormienti homini diversa somnia secundum diversitatem imaginationum, et humoris dominium: sic enim ventre vacui faciliè somniant, quòd alas habeant et volent; repleti, quòd magnum pondus sustineant; biliosi, quòd fugiant ignem; pituitosi, quòd versentur in paludibus; melancholici, quòd cadavera vel immundos spiritus videant, ac demum sanguinei, quòd in hilari consortio versentur. 2° Causa proxima est illusio dæmonis; unde Ecclesia in completorio Deum orat ut hostem nostrum comprimat, ne polluantur corpora.

526. Medium quo id facit diabolus, est alteratio humorum, aut excitatio imaginationis, immitendo phantasmata, etc. Finis verò est, quòd ex vehementià illius passionis, ut plurimum sequatur per diem quædam gravedo corporis cum hebetudine mentis et indevotione vi cuius homo redditur tardus seu minus vivus ad intelligendum ac exercendum spiritualia et divina. Accedit quòd præterita pollutio nocturna faciliè recurat animo, et suà delectatione objectivà, voluntatis complacentiam seu consensum aliquando obtineat.

527. Porro, ut nocturna pollutio sit voluntaria indirectè non sufficit illius causam qualitercumque præcessisse; sed triplex requiritur conditio, quæ alibi generatim ad voluntarium indirectum. Prima est, ut effectus in causà prævisus sit, vel saltem prævideri potuerit ac debuerit. Secunda, ut possis causam omittere. Tertia, ut debeas: si enim nulla sit obligatio omittendi causam, effectus pollutionis, per accidens secutus, censebitur permissus, non intentus. Hinc varia corollaria suà sponte fluunt. Hæc quoad pollutionem nocturnam.

528. Quantum ad diurnam, quæ nimirum contingit homini vigilant, hæc aliquando est involuntaria, aliquando voluntaria directè vel indirectè. Involuntaria est 1° quæ provenit ex incommodo naturali, ut accidit seminisfluis, seu laborantibus gonorrhæa, id est, profluvio seminis; gonorrhæa enim (ut describunt medici) est invita ac præter voluntatem excretio seminis, membro pudendo flaccido remanente; seu, est quædam seminis distillatio sine rigore ac tenguinè pudendi. Originem hæc infirmitas habet, primò ex nimia abundantia seminis, vasa spermatica obligante ad emissionem; secundò, ex acrimonià vel seminis tenuitate; tertio, ex imbecillitate potentie retentricis; quartò, ex nimia fortitudine potentie expulsoe; quinto, ex convulsione.

529. Accidere potissimum solet iis qui vitam notabiliter intemperantem agunt, ratione cuius intemperantie flaccescit virtus seminis retentiva. Accidere solet etiam nepotibus veneris, qui concubitu, quo antea utebantur, jam intermittunt; 2° pollutio diurna involuntaria est, quam quis per violentiam pateretur alienà manu. Certum porro est, homini penitus invito posse educi semen, quia consensus voluntatis ad hunc effectum nullatenus est necessarius, ut satis constat

pollutionibus dormientium. 3° Pollutio involuntaria evenire potest ex vehementià concupiscentiæ, continuo et nimis diuturno recurso phantasmatum obscenorum, contra consensum voluntatis. 4° Involuntaria censetur, quæ mediante effectu notabiliter bono, per accidens et remotè sequitur actionem secundum se non malam, cuius omittendæ nulla sit obligatio. Ratio est quia si actio secundum se non mala, habeat proximè effectum bonum, remotè verò et per accidens malum, solus intenditur bonus, et permittitur malus. Hinc varia corollaria.

530. Pollutio diurna directè voluntaria est, quæ intenditur ab operante, tanquam finis aut medium. Intenditur tanquam finis, quando causà voluptatis vel delectationis adhibetur medium quo procuratur. Medium potest esse manus propria vel aliena, id est, actus vel tactus quilibet libidinosus proprii vel alieni corporis. Item delectatio pertinax interior de objecto obsceno. Intenditur tanquam medium, quando usurpatur et dirigitur ab operante ad certum aliquem effectum obtinendum; v. g., si quis se vel alterum polluat causà sanitatis conservandæ vel recuperandæ. Eodem pertinet sumptio medicinæ directè tendentis in abactionem seminis ad restituendam sanitatem.

531. Pollutio diurna indirectè voluntaria est, quando in se quidem pollutio ipsa non intenditur, sed interim deliberatus præstat consensus in actionem vel passionem, ex quâ scitur vel formidatur, pollutionem sine medio effectu bono secuturam. Ita voluntariè et indirectè polluitur, qui intendit et admittit osculum, tactum activum vel passivum aut delectationem obscenam merè interiorem, ex fine voluptatis, iisdem actibus propriæ, sed cum periculo præviso pollutionis subsequenter.

Notandum tertio distingui notabiliter pollutionem volitam à voluntarià; hæc debet procedere à voluntate, illa debet solummodò objectum voluntatis esse. Volita, non voluntaria, sive objectum, non effectus voluntatis, est pollutio nocturna, quæ desideratur vespere et in vigilià, sive ob naturæ alleviationem et sanitatem, sive ob concupiscentiam diminuendam. Idem est si de nocturnà pollutione præteritè gaudeat expergefactus. An autem hoc gaudium vel illud desiderium liceat, quæstio est alterius loci. His ita præmissis,

532. Respondeo ad propositum dubium, primò, non reservari nec reservabilem esse pollutionem nocturnam, quatenus secundum se involuntariam. Est evidens. Secundò, neque quatenus voluntariam in solà causà. Patet ex ante dictis, quia peccatum reservatum debet cum perfectà libertatè et voluntarietate non solum inchoari, sed etiam consummari; ob quam causam suo loco diximus, homicidium, blasphemiam, perjurium, adulterium, etc., in solà causà, v. g., ebrietate voluntarià, non reservari. Tertio, idem dicendum de gaudio pollutionis præteritæ et desiderio futura, præsertim si ipsum desiderium non sit causa vel dispositio pollutionis nocturnæ subsequenter. Quartò, non etiam contineri diurnam, sive quæ est

noluntaria, ut contingit in gonorrhæa et violentiam passis, sive quæ est involuntaria negativè, ut in exemplis equitis, confessarii, chirurgi, à doctoribus ostendi solet in materiâ de voluntario indirecto.

333 - 334. Demùm respondetur quintò, probabilis contineri voluntariam et diurnam, tum quæ intenditur tanquàm finis, tum quæ adinstar medii. Ratio est quia est *lapsus carnis*, seu peccatum libidinis; *voluntarius*, ut supponitur; *opere consummatus*, seu est completa luxuriæ species. Ita docet S. Thomas, 2 2, q. 154, art. 11, in corpore, cui articulo hic titulus præfigitur: *Utrum vitium contra naturam sit species luxuriæ?* Respondet S. doctor, dicendum quòd, sicut supra dictum est, ibi est determinata luxuriæ species, ubi specialis ratio deformitatis occurrit, quæ facit indecentem actum verum. Quod quidem potest esse dupliciter: uno quidem modo, quia repugnat rationi rectæ, quod est commune in omni vitio luxuriæ; alio modo, quia etiam super hoc repugnat ipsi ordini naturali venerei actûs, qui convenit humanæ speciei; quod dicitur vitium contra naturam: quod quidem potest pluribus modis contingere. Uno quidem modo, si absque omni concubitu causâ delectationis venereæ pollutio procuretur, quod pertinet ad peccatum immunditiæ, quam quidam mollitiem vocant. Ita S. Thomas, satis insinuans, pollutionem esse consummatam libidinis speciem. Idem communiter doctores censent, Suarez, n. 12; Castropalao, n. 22; Sylvester, p. 1, verb. *Casu reserv.*, cas. 1; Gobat, tract. 7, n. 677; Lacroix, tom. 7, n. 1670; Crousers ad cap. 7 Reg. lect., paren. 15, fol. 627; Peyrinis, n. 56; Lezana, tom. 1, c. 5, n. 10; quanquàm dubitent Herinex, p. 4, disp. 6, q. 1, n. 5; Hentio, de Pœnit., disp. 8, quæst. 8, art. 2, concl. 2; Kerckhove, n. 29.

DEBIUM V. — *An requiratur pollutionem actu exteriori procuratam esse, an autem sufficiat, quòd per intensam cogitationem venereorum accidat?*

335. Requiritur, ut procuretur per actum anteriorem, docent Sporer, Tyrocin., Sacram. part. 4, num. 529 et 332; Coriolanus, de Cas. res., part. 2, cas. 9, § 10, n. 15, et Georgius Kienne, tract. de Cas. res., part. 3, c. 6, n. 4, ubi in hunc modum loquitur: Quæres primò, utrùm religiosus cogitando turpia, iisque morosè delectando in pollutionem prolapsus, sine proprii corporis aspectu vel contactu libidinoso, ullaque motione instrumentali casum reservatum incurrat? Respondet Suarez affirmativè, sed non improbabiliè alii negant: putant enim, quòd ad huiusmodi reservationem, non solum externa actio in suâ specie consummata, sed etiam externa respectu mediorum requiratur, et procuretur, non tantum per anteriorem delectationem, tanquàm causam adæquatam, sed potissimum per opus externum, v. g., libidinosum contactum. Ita Kienne. Similia habet Coriolanus; dubitatur, inquit, an religiosus cogitans turpia advertenter, et se delectans in illis in pollutionem lapsus, absque tamen contactu manuum vel alterius instrumenti, propterea incidat in hunc casum? Pars negativa est vera per ea, quæ pluries diximus, nempe quòd ad

hoc, ut sit casus reservatus, requiratur actio externa, non solum in ultimo effectû, sed etiam respectu mediorum, scilicet ut cum aliquo opere externo id procuret.

336. Atverò in casu proposito, licet et cogitando turpia et se polluendo committat quis peccatum mortale, non tamen incidit in casum reservatum; quia talis pollutio habet originem et est causata à cognitione internâ, de quâ non ponitur casus. Ita Coriolanus. Idem docent Bassæus, § 9; Crousers, lect. 15; Kerckhove, n. 70, et alii, quorum ratio, ut rectè intelligatur, oportet advertere, pollutionem duplici modo sumi posse, videlicet activè et passivè. Pollutio activè sumpta, est ipsa actio seminis eductiva: passivè considerata, est passiva seminis emissio. Quando causâ pollutionis adæquata, est merè interior, tum sola pollutio passiva seu passio pollutionis externa est. Jam verò reservatio non ita cadit in passionem, sicuti in actionem. Ergo cum actio, quam afficit reservatio, debeat sensibilis et externa esse, sequitur solum actum anteriorem non sufficere. Exemplum in homicidio. Suppone hominem ab homine per solam voluntatem anteriorem occidi posse. Occisio in hunc modum peracta, non esset reservata; quia homicidium passivè sumptum, esset quidem sensibile; at sumptum activè, internum esset.

337. Contrariam sententiam tenent Suarez, n. 12; Sylvester, sup.; Gobat, n. 678, et tanquàm absolutè tenendam Lacroix citatus, quorum ratio videtur esse primò, quòd sit *lapsus carnis voluntarius*, *opere consummatus*. *Lapsus* quidem *carnis*, seu peccatum libidinis, ut manifestum est; *voluntarius* pariter; ut supponitur: demùm *opere consummatus*: est enim ipsa seminis emissio opus externum et sensibile. Secundò, quia quoties interna libido prodit in pollutionem, actus externus censetur in suâ specie consummatus, ut sup. S. Thomas docet. Verùm respondeo ad primum, sensum propositionis papalis esse, reservari lapsum carnis voluntarium, opere externo activè sumpto et in genere luxuriæ graviter peccaminoso consummatum. Ad S. Thomam respondeo 4º: Non dicit pollutionem ex actu merè interiori provenientem, esse consummatam speciem luxuriæ, sed pollutionem absque concubitu, causâ delectationis venereæ *procuratam*: quod potius significat medium sensibile et externum. Respondeo 2º esse in casu pollutionem, perfectam et consummatam speciem luxuriæ, quantum est ex parte finis et effectûs, non verò quantum est ex parte medii.

DEBIUM VI. — *Quid, si pollutio voluntaria quidem sit, sed in causâ exteriori, mortaliter non peccaminosa in genere luxuriæ?*

338. Censent Bassæus, Crousers, Kerckhove, Kienne citati, non esse locum reservationi; quia existimant, lapsum carnis debere esse consummatum opere externo, in genere luxuriæ mortaliter peccaminoso. Hinc

Deducunt iidem, 1º non incurrere casum, qui polluitur ex nimio potu aut crapulâ.

2° Qui ex lectione non necessariâ rerum venerearum, idque etsi fieret illo fine, ut sequeretur pollutio, aut etsi aliquis in pollutionem inde ortam consentiret; quia media ista per se non sunt libidinosâ.

3° Idem putant iidem, si actus externus, licet utrumque libidinosus, ex naturâ suâ leviter ad libidinem provocet, quantumvis supponatur, per eundem actum pollutionem ipsam intentam esse. Rationem reddunt; quia illi actus, quamvis exteriores et libidinosi, non habent talem ordinem aut connexionem ad pollutionem, ut per voluntarium illorum exercitium dici possit voluntariè procurata. Cætera corollaria apud eosdem auctores legi possunt.

DUBIUM VII. — *Quid de pollutione alteri procuratâ?*

339. Respondeo 1° certum esse si pollutio alteri consentienti vel non invito per tactum inhonestum procuretur, patientem teneri casu reservato: est enim pollutio directè voluntaria, per medium externum in genere luxuriæ graviter peccaminosum procurata, id est, per manum alienam voluntariè admissam vel non impeditam.

Respondeo 2° quod attinet agentem, si ille pariter polluat, pariter incurrit casum reservatum. De cætero vide Gobat, n. 677; Diana, part. 11, tr. 2, resol. 61; Andream Mendo in bullam *Cruciatæ*, disp. 24, c. 4, n. 47.

DUBIUM VIII. — *An casu Clementino contineatur voluntaria distillatio?*

340. Prænotandum, distillationem esse fluxum humoris seminalis imperfecti, in minori copiâ seu quantitate, quasi per guttas aut stillas: unde distillatio dicitur, quod stillando contingat. Dixi, *humoris seminalis imperfecti*: habet enim quandam cum vero semine similitudinem, quandam etiam dissimilitudinem. Similis est in colore; item in viscositate seu spissitudine. Dissimilis est, quod nihilominus magis accedit ad naturam aquæ. Unde excedit nonnihil aquam et urinam in spissitudine, et in eadem exceditur à semine. Proinde est humor medius inter semen, et aquam seu urinam. Denique non effluit cum tanto impetu, copiâ et voluptate, sicut verum semen.

Potest autem prædicta distillatio accidere homini duobus modis, naturaliter, et voluntariè. *Naturaliter* quidem, dum contingit sine delectatione libidinosâ aut carnis rebellionè. *Voluntariè* verò, dum sequitur aut comitatur concupiscentiam et voluntariam obscenam delectationem. His notatis,

341. Respondeo 1° certum esse, quod distillatio naturaliter eveniens, reservari non possit; quod non sit peccaminosa. Quapropter timoratus animus de talis humoris stillicidio naturaliter eveniente non magis debet esse sollicitus, quam de fluxu sudoris, ut notat Cajetanus apud Henno in Decal., disp. 6, quæst. 7, art. 1, concl. 4. De hæc loquitur Gerson supra citatus in hunc modum: *Immiscet se talis humor medius aliquando cum urinatione, aliquando per se diffuit sine cogitatione et sensu... ex levioribus causis, ac majori facilitate movetur ad exitum, quam seminalis humor, præsertim in mulieribus; adeo quod ex levissimo motu*

corporis absque aliquâ cogitatione et absque sensu proveniat, licet quandoque cum aliquo pruritu et titillatione carnis.

342. Respondeo 2° distillationem ex concupiscentiâ interiori seu voluntariâ delectatione venereâ proveniente, mortaliter peccaminosam esse, non tamen reservatam. Prima pars est certa; quia supponitur, ex delectatione libidinosâ mortaliter peccaminosâ provenire. Deinceps distillatio voluntariè procurata, non potest separari à periculo pollutionis: nam humor ille medius voluntariè provocatus, à medicis vocari solet vehiculum seminis, eò quod prænuntiet instantem seminis sequelam ac solet præcedere pollutionem. Quare est quedam illius inchoatio. Probatur secunda pars: quia supponitur medium, quo contingat distillatio, non esse externum, sed interiorém duntaxat delectationem: jam verò, ut supra diximus, ne ipsa quidem pollutio reservata est, nisi eveniat per medium externum, in genere luxuriæ graviter peccaminosum. Vide Dianam, Gobat, Lacroix, sup. cit.

ARTICULUS X.

DE CASU DECIMO.

Textus. — *Occisio aut vulneratio seu gravis percussio cujuscunque personæ.*

DUBIUM PRIMUM. — *Quid occisio, et quando reservabilis?*

343. Respondeo primò: Occisio est corporis et animæ separatio violenta: addit Kerckhove, num. 32, *hominis ex utero nati*, ut excludatur abortus foetus animati, quasi distinctio aliqui sufficiens non sit futura inter unum et alterum casum. At non est necessarium, istam restrictionem addere; quia abortus foetus animati, et occisio habent se ut excedentia et excessa. Non omnis occisio, est abortus, ut per se patet. Neque omnis abortus foetus animati, est occisio; primò, quia non repugnat, foetum animatum abortui supervivere. Secundò, quia crimen abortus reservati committitur, etiam effectu non secuto, occisionis non item.

344. Respondeo secundò non esse reservabilem occisionem casualem aut penitus involuntariam. Idem est de eâ quæ tantum voluntaria est in causâ remotâ, per accidens connexa cum effectu. Itaque solummodò reservari potest occisio voluntaria in se, formaliter et expressè vel æquivalenter et in causâ propinquâ. Nec refert quod non dicatur occisio voluntaria, quemadmodum quando episcopi reservant homicidium, solent addere *voluntarium*; non refert: nam homicidium simpliciter positum stat pro voluntario. Ita ex communi doctorum Herincx, part. 2, tract. 3, disp. 6, quæst. 7, § 3. « Nomine, inquit, homicidii voluntarii intelligitur non omne quod est peccaminosum etiam mortaliter, sed quod est voluntum vel in se directè, vel in causâ ita propinquâ ut sit moraliter impossibile talem causam velle et non velle mortem, v. g., si quis alteri venenum propinet vel tali loco vulneret, ex quo moraliter certò debeat mors sequi, licet eam expressè non intendat. Idem est cum proportionè de voluntariâ multi-

« latione. Hujusmodi autem mutilatio vel homicidium, « duntaxat dicitur propriè mutilatio vel homicidium, « ac de eo intelliguntur canones, infligentes pœnas « homicidio (idem est de mutilatione) voluntario, « vel simpliciter posito. » Hactenus Herinex.

Respondeo tertio : Indifferens est quicumque occidatur, superior, subditus, professus, novitius, clericus, laicus, regularis, secularis, masculus, femina, senex, puer, fidelis, infidelis. Hinc varia deduci corollaria possunt; varia item adjungi insuper dubia, v. g., qualiter debeat occisio consummata esse, an reservatione teneantur mandans, consulens, consentiens, etc., quibus brevitatis gratiâ supersedemus, remittentes lectorem ad ea quæ in simili materiâ alibi scripsimus.

DUBIUM II. — *Quid vulneratio, et quando reservabilis?*

345. Vulneratio, inquit Kerkhove, n. 35, est injuriosa humanæ carnis incisio; vel (ut ex Ambrosio Calepino describunt Castropalao, n. 25, et Gobat, n. 680) est apertura corporis, ictu inflictâ; vel (ut loquitur Cotonius, n. 52) vulneratio propriè est, quæ fit armis pungentibus vel scindentibus. Ut autem sit reservabilis, debet esse voluntaria, injusta et gravis. *Voluntaria*, id est, in se intenta vel in causâ proximâ. Unde casum reservatum non incurreret qui vulneraret aliquem in vitæ propriæ defensionem, servato moderamine inculpatae tutelæ; neque qui per imprudentiam, negligentiam, levitatem, jactu vel casu præter directam intentionem alicui præberet occasionem, periculum vel effectum vulneris. *Injuriosa*, seu injusta; unde scissura seu partium separatio necessaria ad curam alicujus apostematis aut alterius incommodi corporalis, sicut nequit peccaminosa esse, ita nec reservata. *Gravis*, quia levioris vulnusculi inflictio non censetur vulneratio, argum. l. 1, § *Proinde*, ff. de *Ædilit. edict.*, ubi dicitur quòd levis febricula non sit febris.

346. Porro pro considerandâ vulneris gravitate non oportet universim ac semper attendere longitudinem scissuræ vel copiam effluentis sanguinis; sed spectanda natura partis affectæ; erit enim citius vulnus grave et mortale in unâ corporis parte quàm in aliâ, v. g., in capite, facie, oculo, quàm in manu, natibus, tibiis, etc.; quia partes priores magis sunt delicatæ, neque tam citò et faciliè recipiunt curationem; deum retinent perspicuam cicatricem, vi cujus facies deformatur, etc. Itaque vulnerationem constituunt scissura per scalpellum in facie aut genis, partis integralis mutilatio, ictus per cultrum aut gladium aliquousque profundus, non tamen sanguis est naribus vel gingivâ per pugnum eductus, vel contusio, etc.

DUBIUM III. — *Quid percussio, et quando reservabilis?*

347. Respondeo primò cum Bordono, resolut. 49, n. 5, nomine percussiois, prout à vulneratione distinguitur, intelligi verberationem cum insigni dolore sine sanguinis effusione, intellige, in illis partibus quæ sine continui divisione sanguinem non emittunt. Alioquin, ut advertit Cotonius, n. 52, potest esse per-

cussio cum sanguinis emissionem, quæ non sit vulneratio, ut manu in faciem impactâ.

Respondeo secundò cum Crousers, lect. par. 16, esse diversa genera percussiois: est enim 1° percussio jocosa, quæ ludi aut joci gratiâ fiat; 2° datur percussio religiosa, quæ fiat ad castigationem peccatorum coram Deo. Hæc hominibus religiosis et sanctis familiaris est. Per hanc castigant corpus suum et in servitutem redigunt. 3° Datur percussio juridica, quæ juridicè infligitur delinquentibus, in vindictam delicti et terrorem aliorum; 4° datur percussio injuriosa, publica et privata, violenta et voluntaria. Violenta est, quam patitur invitus; voluntaria, in quam consentit seu quam permittit percussus. De hæc loquebatur, qui dicebat: *Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus*. De eadem agitur c. *Contingit*, de *Sentent. excommun.*

348. Respondeo tertio per reservatam percussiois non intelligi omnem illam quæ injusta et mortaliter peccaminosa est. Contrarium docent Crousers citatus et Bassæus, § 10. Per gravem percussiois, inquit, non intelligi injustam seu injuriosam enormem tantum, sed quamlibet injustam seu injuriosam, quæ sit peccatum mortale, quæque cum in clericum cadit, habet annexam excommunicationem canonis, *Si quis suadente*. Nostram sententiam docent cæteri, Kerkhove, n. 56; Coriolanus, cas. 10, n. 9; Lezana; verb. *Clericus*, n. 56; Fagundez, c. 7, n. 24; Tamburinus, n. 58; Gobat, n. 681, distinctionem faciens inter percussiois gravem, et mortalem. Ratio est quia nomine percussiois *gravis* communissimè doctores intelligunt *enormem*, seu quæ est *gravis*, non absolutè et in se, sed comparativè ad *mediocrem* et *levem*.

349.-350. Fundatur illa distinctio in quâdam Extrav., quæ Joanni XXII à nonnullis tribuitur, quamque ex Navarro, Man., c. 27, n. 91, adducunt doctores citati. In eâ sic loquitur Pontifex: « Respondemus « percussiois levem esse pugnâ, palmæ, manûs, « pedis, digiti, lapidis, quæ nullam maculam neque « sigillationem carni relinquit, neque abscedit « membrum, sine effractione dentium, sine evulsione « multorum capillorum, sine effusione multi sanguinis. Nolumus tamen dicere quòd hujusmodi levis « percussio, ut pugnâ aut unguis, fiat atrox, ob multi « sanguinis effusionem. Ad judicandum tamen, quæ « læsio sit levis, mediocris aut enormis, volumus diligenter perpendi, non solum factum, sed etiam « qualitatem ejus et modum percutiendi et lædendi « cum omnibus circumstantiis loci, personæ et aliis: « personæ, si est magister, iudex, prelati, pater, « patronus, aut dignitas, percussus injustè à subdito « aut alio se villiori, quia ex hoc interdum censetur « graves injuriæ, quæ ex se sunt leves aut mediocres, « et quia conditio negotii non patitur integram determinationem hujus rei, relinquimus tuo arbitrio, ut « declares, quæ sit levis et quæ enormis injuria, admonentes ut potius declares in dubio esse percus-

« sionem gravem et ab eâ non posse absolvere, quàm « declarando levem esse, occasionem præbeas læ- « dendi statum ecclesiasticum. »

551. Hinc Navarrus cum doctoribus cæteris colligit 1° percussorem dari triplicem, levem, mediocrem, et enormem sive gravem. Colligit 2° percussorem levem hic non vocari quæ tantum venialiter peccaminosa est; sed quæ est levis comparative ad enormem et mediocrem. Colligit 3° levem percussorem consistere in actibus eadem Extravagante enumeratis. Colligit 4° prudentis arbitrio relictum esse, quæ sit enormis atque adeo mediocris. Ipse verò Navarrus instar prudentis viri existimat, enormem percussorem esse, quâ quis interficitur, scinditur membrum, aut redditur inutile ad suum munus seu officium. Hinc.

Respondeo quartò gravem percussorem, prout ab occisione et vulneratione distinguitur, esse debilitationem violentam membri, dislocationem juncturarum, ingentem contusionem, depilationem notabilem seu capillorum in notabili quantitate evulsionem, dentifragium seu violentam dentium effractionem.

552. Respondeo quintò, in considerandâ gravitate percussoris non solum attendendam esse verberationem secundum se, verum etiam circumstantias personæ, loci, scandali, etc. Ita tradunt communiter doctores, et constat ex allegatâ Extravagante: *Personæ*, ut si quis etiam leviter percutiat episcopum, generalem, provincialem; *loci*, ut si fieret in ecclesiâ, altari, præsentia superioris aut congregatæ communitatis; *scandali*, ut si in præsentia multorum, maxime secularium, novitiorum, etc.

DUBIUM IV. — *An occidens, vulnerans aut percutiens semetipsum, incurrat casum reservatum?*

553. Certum est 1° non posse incurrere occidentem, quia non potest supervivere delicto consummato. Certum est 2° non incurrere vulnerantem aut percutientem semetipsum, si sine injuriâ, id est, ex justâ et rationabili causâ faciat, ut si se flagellet in vindictam peccatorum suorum et mortificationem carnis. Certum est 3° vulnerationem vel percussorem sui involuntariam aut etiam voluntariam, sed in causâ duntaxat remotâ, non reservari.

Quòd si quis igitur se vulneret aut percutiat deliberatè, ex intentione et cum peccato mortali graviore contra præceptum, *Non occides*, v. g., ex impatientiâ, desolatione, etc., communis sententia docet quòd incurrat peccatum reservatum. Kerckhove, n. 37; Coriolanus, n. 8, etc. Ratio est 1° ex generalitate termini, *cujuscumque personæ*, sub quâ comprehendi etiam videtur, qui se percuteret aut vulneraret; 2° à simili, quia religiosus se vulnerans vel percutiens incidit in excommunicationem canonis, *Si quis suadente*, 17, q. 4, ut habet sententia communior apud Castropalao, de Censuris, disp. 3, puncto 23, § 2, n. 4, tametsi contraria non improbabilius sustineri posset, teste Suarez disp. 22, sect. 1, n. 59, et Bonacina, tom. 3 de Censuris, in particulari disp. 2, q. 3, puncto 6, sect. 2

DUBIUM V. — *Quibus potissimum casibus percussor monachi aut clerici censuram canonis non incurrat?*

554. Respondeo inprimis, ut à casu reservato Clementino, sic à sententiâ canonis excusari, si percussio sit *levis*, non solum comparative ad enormem et mediocrem, verum etiam absolutè. Ratio clara est, quia sicuti reservatio Clementina, sic sententiâ canonis supponit mortaliter injuriosam percussorem: loquitur enim canon de violentâ manuum injectione, quæ fiat instigante diabolo, adeoque supponit mortale peccatum seu grave sacrilegium; quapropter quoties ex circumstantiâ personæ percussæ, vel ex modo percussoris, injuria statui clericali graviter non repugnat, non erit locus huic censuræ. Sic ob circumstantiam personæ, levis absolutè videtur esse percussio, si clerici juvenes inter rixandum, secluso scandalo, etc., sibi alapam impingant aut unus alteri det pedem sub natibus, aut manu vel brachio protrudat, idque etsi alter inde sine alio incommodo in terram decidât. Ratio est quia inter juvenes similia non censentur graviora, ut satis inde colligitur, quòd si juvenis secularis simile quid fecerit seculari, nullus confessarius eundem peccati mortalis damnaturus sit. Imò ob circumstantiam personæ excusat Sotus 1, dist. 22, quest. 1, art. 2, pueros clericos rixantes et se invicem percutientes pugno, etiam in templo, ita ut sanguis è naribus eliciatur, quia plerumque hæc injuria inter ipsos levis censetur, tametsi aliquando gravis esse soleat, argum. c. ult. de Sentent. excommun., quod ex circumstantiis colligendum est, ut benè advertunt Castropalao, § 3, n. 1; Coninck, disp. 14, dub. 15, n. 190; Layman, lib. 1 Sum., tract. 5, part. 2, cap. 5, n. 8; Molina, tract. 5, sic enim percussio erit gravis, si ictu sæpius repetito et cum impetu graviore, atque adeo notabili patientis dolore contingat. Item ex circumstantiâ personæ, percussio mortalis erit alapa, quam juvenis viro gravi, seniori aut superiori impingeret.

555-556. Secundò, ex modo percussoris, uti à casu Clementino, sic à censurâ excusatur, qui ex subitâ passione, animo non plenè advertente, vel à fortiori causâ joci et ludi clericum percutit: nam esto percussio aliàs gravis esset, modus quo contingit, gravitatem tollit aut minuit, sic ut ad culpam saltem mortalem non perveniat, argum., c. 1, de Sentent. excommun., ubi dicitur: *Respondemus, quòd si clerici infra puberes annos se ad invicem aut unus alterum percusserit, non sunt ad Apostolicam Sedem mittendi; quia eos ætas excusat. Nec clerici, si sunt plenæ ætatis, et non odio vel invidia vel indignatione, sed levitate jocosè se ad invicem percutere contingat.* Suarez, Molina, Coninck, Bonacina, Layman, Castropalao citati.

557. Tertiò, religiosus graviter percutiens clericum aut monachum, quem probabiliter ignoraret, esse clericum vel monachum, excusaretur à sententiâ canonis, non tamen à casu Clementino. Ratio primæ partis est, quia hæc excommunicatio non propter injuriam, sed propter sacrilegam et statui clericali injuriosam percussorem statuitur. Atqui stante probabili ignorantia clericatus, cessat ejusdem clericatus injuria.

Constat ex c. Si verò, 2, de Sentent. excommun.; ubi à censurà excusatur percussor clerici nutrientis comam; quia percussor probabiliter putare poterat, non esse clericum, ut citatis multis docet Sanchez, lib. 9, de Matrim., disp. 32, n. 41, Si verò (ait Pontifex) aliquis in clericum nutrientem comam manus injecerit violentas, propter hoc non debet apostolico præsentiari conspectui, dummodò ipsum esse clericum ignoraverit. Ratio secundæ partis est; quia ad incurrendum casum Clementinum sufficit percussio cujuscunque personæ.

358. Quartò, excusatur à casu et censurà, qui in sui vel alterius defensionem clericum vel monachum percuteret vel detineret; quia hæc non est vis vel violentia, sed defensio. Ita statuitur c. Si verò, de Sent. excommun., ubi dicitur: Si verò clericum vim sibi inferentem, vi quis repellat vel ledat, non debet propter hoc ad Sedem Apostolicam transmitti, si in continenti vim vi repellat, cum vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittant. Item c. Ex tenore, eod. Ex tenore litterarum tuarum innotuit, quòd B. canonicus in quemdam subdiaconom manus inject violentas, etc. Mandamus, quatenus... eidem in virtute juramenti præcipias, ne de cætero in clericum, monachum vel alicujus religionis conversum manus injiciat violentas, nisi se defendendo.

359. Quintò, à casu et censurà excusatur superior puniens clericum suum subditum castigatione moderatà, prout ratio culpæ et qualitas personæ exigit ac consuetudine receptum est. Ita dicitur c. Ex tenore, sup. Nisi se defendendo aut de mandato suorum fecerit prælatorum, vel nisi super eum prælationis ministerium aut magisterium habeat. Item c. Cum voluntate, eod. Si qui obtentu prælationis vel magisterii, subditos et scholares correctionis causà leviter fortè percusserint, excommunicationis sententiam non incurrunt. Imò quod de prælato respectu subditi dicitur, idem dicendum de magistro respectu scholaris, c. Cum voluntate, sup. Item c. Si verò, 1, ubi dicitur, non esse mittendum ad Sedem Apostolicam magistrum, si scholarem clericum intuitu discipline vel correctionis percusserit; quia non potest in ipsis injectio manuum violenta notari. Quinimò idem dicendum est de clericis senioribus, si leviter puniant et percutiant in minoribus ordinibus constitutos, turbantes divinum officium, c. Cum voluntate, § ult., ubi dicitur: Si qui verò ratione officii, quod in ecclesià obtinent, aut etiam alii clerici seniores zelo devotionis, pueros vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos, turbantes divinum officium... leviter fortè percusserint, excommunicationis sententiam non incurrunt.

ARTICULUS XI.

DE CASU UNDECIMO.

Textus. — *Malitiosum impedimentum aut retardatio aut apertio litterarum à superioribus ad inferiores, et ab inferioribus ad superiores.*

DUBIUM PRIMUM. — *Quid sit malitiosum impedimentum?*

360. Respondeo: *Malitiosum est, quod malà inten-*

tionem præstatum et ad malum tendit, sive superiorum, sive inferiorum, sive malum illud sit positivum sive negativum. Unde ut impedimentum censeatur malitiosum, non sufficit peccari graviter, sed necesse est, ut fiat ex malitià seu directà intentione impediendi effectum litterarum. Suarez, n. 13; Bassæus, § 11, Kerkhove, n. 41; Coriolanus, cas. 11; Crousers, lect. paræn. 16; Castropalao, n. 24; Peyrinis, n. 61; Gobat, n. 685. Hinc deducitur, non incurrere casum, qui impediret effectum litterarum, per ignorantiam, inadvertentiam, imprudentiam, negligentiam, etiam crassam, ut qui destinandas superioris litteras, per imprudentiam culpabilem amitteret, combureret, laceraret, abjiceret, sine dolo aut malitià.

Impedimentum autem est retentio aut interceptio litterarum, quâ fiat, ut non perveniant in manus illius, ad quem diriguntur. Itaque censebitur impedire, qui easdem litteras, clausas vel apertas, apud se servat sine animo transmittendi, lacerat, in ignem aut aquam projicit, etc.

DUBIUM II. — *Quid retardatio?*

361. Respondeo esse actionem fraudulentam, quâ fiat, ut litteræ suo tempore aut non recipiatur aut non destinentur. Differt ab *impedimento*; quia supponit, litteras, quanquàm tardiùs, pervenire tamen in manus eorum, ad quos diriguntur: *Impedimentum* verò supponit, litteras non destinari; impedire enim est efficere, ut litteræ non solum nunc non perveniant ad manus alterius, verum etiam ut non perveniant postea. *Retardatio* variis modis potest fieri, 1° destinandas aut interceptas litteras per tempus detinendo; 2° corumpendo aut decipiendo tabellarium; 3° efficiendo per fraudem, ut aut tabellarius non inveniatur, aut non discedat aut saltem discedat tardiùs. DD. citati.

362. Observandum autem est primò, repetendam esse primam particulam, adeò ut *retardatio* debeat esse *malitiosa*, id est, per dolum et malitiam fieri, ut supra dictum. Quare rursus, si retardatio fiat ex ignorantia, negligentia, imprudentia, bonâ fide, quanquàm peccatum aliquod intervenire possit, non erit tamen reservatum. Vide Marchant, dub. 7, et Kerkhove, num. 44.

Observandum secundò cum Fagundez, n. 25, retardationem intelligi positivam. Quare peccatum reservatum non committet, qui litteras superioris ad inferiorem, vel contra suis litteris præveniret, ut qui cursorem quæreret velociorem aut eum majori donaret stipendio aut conduceret veredarium, ut suam epistolam præferat.

Observandum tertio retardationem (idem est de impedimento) debere fieri in materiâ gravi et sufficiente ad peccatum mortale, quæ scilicet aut mittenti, aut recipienti existimatur illatura damnum et nocumentum: in materiâ enim levi non incurritur. Exempli gratiâ, Joannes Petri litteras congratulatorias ad superiorem nonnihil detinet, ut suæ perveniant prius ob aliquam levem et vanam auram sine alio detrimento, hujusmodi detentio, sicuti non est pec-

catum mortale, sic nec casus reservatus. Ita Marchant et Kerckhove citati.

DUBIUM III. — Quid apertio litterarum?

363. Respondeo: Est fractio sigilli aut ligaturæ, quæ epistola clauditur, ne legatur. Ubi reflecte primò Pontificis disjunctionem quam interponit inter impedimentum, retardationem, apertionem; ex quâ colligitur reservari 1° impedimentum sine apertione; 2° retardationem rursus sine apertione; 3° retardationem sine impedimento; 4° apertionem sine retardatione vel impedimento.

364. Reflecte secundò, rursus repetendam aut subaudiendam esse particulam primam, ita ut apertio non reservetur, nisi sit malitiosa. Ex quo sequitur 1° non incurrere casum, qui bonâ fide aperiret, existimans esse suas seu ad se missas, nisi forsitan lectas aut apertas retardaret aut impediret. 2° Qui aperiret ex fundatè præsumpto consensu mittentis aut recipientis. 3° Deducit Fagundez, uti non erit mortale, si neque reservatum fore, si aperias ob curiositatem merè naturalem sine malitiâ et sine anime vel periculo nocendi, v. g., ut ex barbaro vel eleganti stylo voluptatem capias, vel merâ curiositate et solâ causâ sciendi nova nuntia: erit enim tantum veniale ex objecto, ut docet Navarrus, Man., c. 48, n. 53. Hactenus Fagundez, de cuius doctrinâ lector iudicat. 4° Idem est de illo, qui litteras superioris ad subdium, quas per errorem putat, subditi ad subditum esse, impedit, retardat, aperit, quamvis etiam malitiosè. Ratio est quia nulla equidem committitur malitia in subditum aut superiorem, quatenus tales. 5° Idem est, si impediens, retardans, aperiens, sit superior scribentis et recipientis.

DUBIUM IV. — Quid intelligatur per superiores et inferiores?

365. Respondeo superiores et inferiores formaliter intelligendos esse, et cum mutuâ relatione. Quare requiritur ut superior ad proprium suum subditum scribat, vel contra. Secundò, debent superior et subditi esse ejusdem ordinis et religionis, cuius est impediens, retardans, aperiens eorumdem litteras. Kerckhove, n. 42, dicens Pontificem ab omnibus sic intelligi. Tertiò, per superiores intelliguntur prælati generales, provinciales, locales; per inferiores, eorumdem subditi. Itaque in primis non reservatur impedimentum, retardatio vel operatio litterarum, quas mittit superior ad secularem; 2° quas ad secularem mittit inferior; 3° quas subditi ad subditum; 4° quas superior ad superiorem disparatum, id est, sine relatione subordinationis, v. g., superior Lovaniensis ad Antuerpiensem; 5° quas scribit superior ad subditum non suum, v. g., superior monasterii Mechliniensis ad subditum monasterii Bruxellensis; 6° quas subditi ad superiorem non suum.

DUBIUM V. — An sufficiat impedire, retardare, aperire quaslibet litteras superioris ad inferiorem et è converso?

366. Status dubij est an requiratur, ut litteræ, quæ impediuntur, vel aperiuntur, concernant superioris

officium, an verò sufficiat, cuiuscumque tenoris sint litteræ, v. g., familiares, gratulatoriæ, de rebus privatis tractantes, etc. — Respondeo probabiliter requiri primum. Vide quæ diximus ad casum septimum. Vide item Pellizzarium, tract. 6, c. 1, n. 39; Bordonum, resol. 50, n. 4, et Cottonium, n. 25.

DUBIUM VI. — An sufficiat fraudulenter legere?

367. Respondeo negativè, si legens neque impediatur, neque retardetur, neque aperiat. Ratio est quia reservatio solummodò meminit impedimenti, retardationis, apertionis. Quare casum reservatum non incurrit, 1° qui similes litteras apertas, v. g., in cubiculo superioris aut subditi legeret aut inspiceret, quantâvis malâ intentione; 2° qui litteras manu complicatas, per latus inspiceret aut per industriam evolveret sine fracturâ sigilli; 3° qui litteras injuriosè apertas per alterum sine mutuâ conventionem inspiceret; 4° juxta Pellizzarium, tract. 6, c. 1, n. 4, neuter incurrit peccatum reservatum, si unus aperiat et alter legat, ex condicto seu pacto antecedente ad eludendam legem reservationis. Verum Bordonus et Kerckhove existimant incurrere utrumque; quia uterque propriè dicitur aperire, nec licet legi fraudem facere. Ego existimo, ad summum incurrit aperientem: quia legens, propriè non aperit, quanquàm in ipsam apertionem influat moraliter vi conspirationis: influxus autem moralis non sufficit, ut toties diximus. 5° Casum non incurrit, qui sine apertione legeret, chartâ luminì admotâ, eò quòd bibula sit seu litteras transmittat.

DUBIUM VII. — An sufficiat apertio sine lecturâ?

368-369. Respondet Petrus Marchant, si nullum detrimentum ex simplici apertione oriatur aut oriri possit absque lecturâ, tum si non legantur, casum reservatum non incurrit. Ratio est quòd cesset finis reservationis, qui est evertere hujusmodi nocumentum. Adverte tamen, inquit Marchant, si ex apertione tuâ des alteri occasionem vel causam legendi, aut periculo lectionis nocivæ illas exponas, tunc casum reservatum committi. Ita Marchant, dub. 7. Similiter Stephanus Quaranta, in suo Commentario Bullarii, sub tit. *Casus reservati*, num 12, non incidit, inquit, in casum reservatum religiosus, malitiosè frangens illam chartulam, quâ litteræ clauduntur, vel sigillum auferens, non tamen illas legens; quia litteræ non dicuntur apertæ, si sola ligatura sit soluta, nisi etiam fuerint lectæ. Hactenus Quaranta satis probabiliter; neque reverà morali judicio censetur litteras alterius aperuisse, qui non legerit: ita enim, si poenitens se accuset, quòd per injuriam aperuerit litteras alienas, id omnis confessarius intelliget de lecturâ seu lectione. Ergo quamvis aperire et legere distinguantur physicè et grammaticaliter, moraliter tamen identificantur. Interim contrarium docent Fagundez, n. 26, Castropalao, n. 24. Kerckhove, n. 43, ubi dicit similiter incurrit casum, qui litteras subtiliter aperit et iterum claudit, licet nec impediatur nec retardetur: sufficit enim, inquit, quòd unum ex his tribus concurrat. Imò, juxta Bordonum, sup., n. 7., malitiosa interceptio litterarum sine actuali præjudicio tertii, quia nimirum litteræ

non obstante retardatione aut apertione earum, postea suum effectum habuerunt tempore debito, quem tamen impedire quis conatus est, est casus reservatus; quia sub verbis casus non exprimitur huiusmodi actualis damnificatio. Ergo nec nos eam subintelligere debemus, præsertim cum huiusmodi actiones superiores et inferiores agrè ferant, et sint contra commune bonum Religionis, regimè superiorum, et fraternam charitatem inter religiosos. Ita Bordonus. Vide etiam Rodriguez tomo 2, quæst. 36, art. 2, et ex eo Lezannam, tomo 1, cap. 8, n. 30.

DUBIUM VIII. — *An casum incurreret, qui litteras superioris impediret, etc., quando ex iisdem probabiliter sibi timeret injustum gravamen?*

370. Responsio negativa est communis, quam docent Kerckhove, n. 44; Bassæus § 11; Fagundez, n. 26, citans Sylvestrum, Navarrum et S. Antoninum. Ratio est quia non est impedimentum, retardatio, apertio malitiosa, sive ex intentione nocendi, sed sibi providendi. Hinc deducit Kerckhove, non peccare subditum, retinens litteras prælati, quem novit moraliter certò de quodam casu malè informatum esse.

371. Similiter deducunt Portel, v. *Litteræ prælatorum*, n. 10, et Bordonus, resol. 50, n. 9, apud Bassæum et Kerckhove, quòd subditus sciens moraliter certò, in quâdam epistolâ ad prælatum, contineri falsam et injustam querelam contra se, possit absque peccato etiam non reservato, talem epistolam retardare, impedire vel aperire; quia utitur defensione naturali: si enim hæc defensio, inquit Portel, vel obviatio mei damni, injustè inferendi à prælato, me excusat à peccato mortali, etiam me liberat à reservatione quæ non ponitur, nisi pro peccato mortali. Si verò damnum vel punitio in litteris mandata, sit justa et mihi debita, vel informatio subditi sit vera, erit mortale reservatum, aliquid ex illis facere circa litteras; jam enim facio animo injusto et malitioso, impediendo actum justitiæ. Ita Portel, addens ex Molinâ, tract. 4, de Just., disp. 36, n. 6, idem posse quemvis efficere circa litteras, ex quibus scit damnum alteri proximo parari. Monet autem Kerckhove, id omninò prudenter practicari debere et non nisi adsit moralis certitudo, et damnum aliter evitari non possit. Ita ille. Nos autem ab ejusmodi præxi abhorremus.

ARTICULUS XII.

DE CÆTERIS PECCATIS, QUÆ RESERVARI POSSUNT.

Textus. — *Si quod aliud præterea peccatum grave pro religionis conservatione aut pro conscientia puritate reservandum videbitur, id non aliter fiat, quam generalis capituli in toto ordine, aut provincialis in provincia, maturâ discussione et consensu.*

DUBIUM PRIMUM. — *An facultas reservandi aliud peccatum grave, mediante consensu ac discussione capituli, non sit deinceps revocata?*

372. Ratio dubitandi est; quia monent Crousers Lect. paræn. 17, et ex eo Bassæus, § 11, anno Domini 1608, declarâsse, reverendum Admodum patrem generalem capucinorum, in capitulo generali tunc con-

gregato, voluntatem sanctissimi domini Papæ Pauli V esse ut nulli alii casus reserventur, nisi qui expressè specificantur in decreto Clementis VIII.

Interim respondeo facultatem prædictam non esse revocatam, atque ita (exceptis duobus nominatis) docent vel supponunt auctores cæteri. Quantum ad declarationem Pauli V, respondeo, vel non esse authenticam, vel non esse usu receptam: constat enim in pluribus religionibus, auctoritate apostolicâ reservari plurima, à Clementinis diversa. Sic in variis reservatur inobedientia contumax. In societate Jesu, auctoritate quintæ congregationis generalis decret. 40 et 46, aliàs 67 et 73, reservantur plura quæ ne quidem similitudinem habent eum Clementinis.

DUBIUM II. — *Quid intelligatur per discussionem et consensum capituli?*

373. Respondeo per capitulum intelligi congregationem vocalium seu capitularium, vocem activam habentium ad eligendum generalem vel provinciale respectivè. Unde nec minister generalis cum definitoribus generalibus, nec minister provincialis cum definitoribus provincialibus facit *capitulum*, de quo Pontifex, et proinde cum solo consensu et consilio definitorum nequit minister generalis aut provincialis aliquid reservare distinctum à Clementinis.

374. Porro requiritur ut vocales circa casuum reservationem non procedant leviter, sed *maturâ discussione*, prout expediens vel necessarium judicaverint *pro religionis conservatione vel conscientia puritate*. Quare nequeunt pro arbitrio sine causâ legitimâ, in peccati reservationem consentire: potestas enim reservandi (ut ex Apostolo, 2 Cor. 13, versu 10, concilium Tridentinum, sess. 14, c. 7) datur in ædificationem, non in destructionem. Quis autem dubitet quin reservatio leviter et imprudenter facta, sit in destructionem? Nempe usum sacramenti confessionis, ex se satis difficilem, reddit difficiliorem, atque adeò nata est avertere peccatores ab usu sacramenti, tam necessarij ad salutem, quod repugnat bono communi et saluti animarum, quam ex officio prælati curare tenentur. Dubitari autem posset an reservatio inconsideratè aut imprudenter facta, sit valida. Peyrinis, n. 7, cum variis, quos adducit, existimat, invalidam esse.

375. Suarez autem, tomo 4, in 3 parte, disp. 29, sect. 4, n. 280, rectius censet, quamvis illicitam validam tamen esse; ad valorem enim reservationis sufficit, quòd subditi careant potestate in casum reservatum; ut autem hæc potestate careant, satis est quòd eandem ab altiori superiore sive licitè sive illicitè non recipiant: quia ad effectum privativum, qualis est earentia jurisdictionis, sufficit, quòd causa non influat. Patet in lege, quæ non ponitur vel posita non perdurat, deficiente voluntate legislatoris licitè vel illicitè; quoniam voluntas legislatoris est anima legis seu causa essentialis. Ergo similiter deficiente voluntate superioris, à quâ dependet jurisdictio inferioris, necessarium est, hanc deficere, id est, vel non dari, vel datam auferri.

376. Et vice versâ, quamdiu manet voluntas superioris, tamdiu manet jurisdictio; esto jure merito deberet auferri, nisi aliunde subjectum reddatur incapax: sicuti manet obligatio legis, si verè superior non dispenset, esto dispensare debeat et illicitè neget dispensationem, nisi aliunde lex fiat injusta. Et hæc quidem videntur verissima per se loquendo; sed non est tam clarum, pariter habere locum, stante decreto Clementino, quo regularium superiorum potestas restringitur, ut aliorum peccatorum reservatio aliter non possit fieri, quam capituli *maturâ discussione*. Vide Peyrinis citatum, quocum adverte, in dubio de prudentiâ ac deliberatione sufficienti, pro parte superioris resolvendum esse.

377. Præter maturam discussionem, requiritur capituli seu vocalium *consensus*: utrumque enim copulativè requirit Pontifex, ut perspicuum est ex illis verbis: *maturâ discussione et consensu*. Est autem inter utrumque notabilis differentia. *Discussio* præcedit, *consensus* sequitur. *Discussio* est actus intellectus, *consensus* voluntatis. *Discussio* est consultatio, deliberatio, inquisitio, judicium de reservationis æquitate, *consensus* est vocalium permissio et voluntas, ut reservatio subsequatur. Interim non est necesse ut omnes consentiant. Sufficit major eorum pars, quemadmodum pro aliis legibus vel statutis.

DUBIUM III. — *An potestas reservandi casum supernumerarium (proprie loquendo) pertineat ad capitulum?*

378. Respondeo negativè. Ad capitulum pertinent discussio et consensus; potestas autem reservandi manet penes generalem vel provincialem, requisito duntaxat consensu capituli per modum conditionis, sine quâ non; quia Pontifex in præfato decreto non dat capitulis potestatem reservandi peccata; sed tantum prohibet, ne superiores, qui alioquin sine consensu et discussione capituli possent peccata reservare, ne, inquam, in posterum aliquod peccatum præter enumerata sine discussione et consensu capituli reservent.

379. Quare non aufertur potestas reservandi prælatis, et conceditur capitulis, sed solum restringitur potestas prælatorum respectu aliquorum peccatorum, ad consensum capituli, quo obtento vel præstito, adhuc est liberum superiori (per se loquendo) reservare et non reservare, quantum est ex vi illius decreti. Patet ex verbis Pontificis: *Si quod aliud præterea peccatum grave pro religionis conservatione aut pro conscientie puritate reservandum videbitur (scilicet superioribus, quibus ante prohibuit reservare peccata præter enumerata) id non aliter (ab ipsis) fiat, quam generalis capituli in toto ordine aut provincialis in provinciâ, maturâ discussione et consensu*. Sicut si lege aliquâ decretum esset ut nemo statuatur iudex, nisi qui prius in aliquâ universitate examinatus et approbatus esset, non ideo potestas judiciaria devolveretur ad hujusmodi examinatores vel approbatores.

DUBIUM IV. — *An capitulum generale vel provinciale possit prælato regulari facere potestatem reservandi casus, non obstante decreto Clementino?*

380. Respondeo cum Kerckhove, n. 78, primò; si in aliquo ordine et provinciâ casus illi à Clemente specificati, non sint de facto reservati, possunt prælati locales eos propriâ auctoritate pro suo monasterio, vel omnes vel aliquos reservare, atque adeò potest capitulum eisdem prædictam facultatem facere. Ratio est quia Pontifex in suo decreto indefinitè confert hanc facultatem superioribus, quorum nomine intelliguntur etiam locales. Videndum tamen an prælati locales ante bullam Clementis haberent potestatem reservandi: non enim intendit Pontifex conferre prælatis novam aliquam potestatem, ipsis aliàs non competentem; sed solum intendit non auferre eam quam ante habebant. Unde nostri superiores locales, cum ex statuto capituli generalis præfatam potestatem antea non habuerint, nec modò habent, sed neque possunt recipere sive per provincialem, sive per capitulum provincialem; possunt per generale, saltem quoad casus decreto expressos. Vide Suarez, tomo 4, de Relig., tract. 8, lib. 2, cap. 18, n. 14, et quæ supra diximus, num. 12.

381. Respondeo secundò non posse capitulum etiam generale concedere prælatis generalibus, provincialibus aut localibus facultatem, per modum habitus, reservandi casus supernumerarios, sine ulteriori in posterum consensu ac discussione capituli. Ratio est quia, licet Papa indulserit capitulo, ut possit alios casus reservare mediante prælato; nullatenus tamen indulsit ut potestatem habitualem reservandi, soli deinceps prælato possit committere. Alioqui res rediret in statum pristinum, et recurrere possent eadem prorsus inconvenientiâ, quibus præsentis decreto occurrere intendit Pontifex. Ita ferè ex Lugone Pellizarius, tract. 6, c. 1, n. 12.

DUBIUM V. — *An casus supernumerarii reservatio possit fieri ex consensu capituli generalis pro unâ provinciâ, aut provincialis pro uno conventu?*

382. Ratio dubitandi est quòd Pontifex supra dicat: *Id non aliter fiat quam generalis capituli in toto ordine, aut provincialis in provinciâ, etc.* Ex quibus verbis inferri videtur generalem non posse reservare aliud peccatum, nisi pro toto ordine, aut provincialem, nisi pro totâ provinciâ.

Respondeo posse. Ita communiter doctores, signanter Bosco, n. 55; Suarez, n. 16; Lugo, de sacramento Pœnit., disp. 20, sect. 4, n. 14. Ratio est quia fieri potest, ut pro unâ provinciâ vel pro uno conventu expediat vel necessaria sit reservatio peccati alicujus particularis propter certas circumstantias, et non pro aliâ provinciâ vel pro alio conventu; v. g., posse fieri, quòd certi alicujus monasterii religiosi frequentarent passim domum suspectam, seu quæ malè audit, quòd in cæterorum monasteriorum subditis non haberet locum. Quis credat, rebus sic constitutis, voluisse Pontificem, auferre superioribus jurisdictionem, reservandi peccatum aliquod pro uno loco et non pro alio? Non est verisimile.

383. Itaque verba Pontificis allegata non inducunt necessitatem reservandi collectivè in toto ordine vel

in totâ provinciâ, sed necessitatem duntaxat non reservandi alia peccata in toto ordine vel in totâ provinciâ, hoc est, in aliquâ ejus parte, sine consensu capituli generalis vel provincialis respectivè. Vel, ut clariùs dicam, sensus prædictorum verborum est, ut si pro toto ordine vel provinciâ videatur reservandum peccatum aliud, id non fiat, nisi de consensu et discussione capituli; non verò, ut, si capitulum generale vel provinciale discusserit et consenserit in peccati alius reservationem, debeat hæc ipsa fieri pro toto ordine vel provinciâ.

Confirmatur: Posset provincialis de consensu capituli reservare casum pro totâ provinciâ, et postea ob certas rationes dare facultatem absolvendi ab eodem in omnibus locis seu monasteriis, excepto uno. Ergo etiam pro uno isto ab initio reservare, cum sit par ratio.

DUBIUM VI. — *An de consensu capituli reservari possint casus alii, non solum à Clementinis omninò disparati, verum etiam pertinentes ad materiam casuum decreto expressorum?*

384. Verbi gratiâ, reservatur aut reservabilis discernitur in decreto *Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus*. Sub hoc casu, ut supra diximus, non comprehenditur actus duntaxat inchoatus, v. g., tactus impudicus, etc. Queritur an de consensu et discussione capituli, idem actus vel tactus reservari possit?

385. Ratio dubitandi est quia Pontifex solummodò permittit ut superiores possint de consensu capituli reservare peccatum aliud, si et quatenus in Domino judicaverint expedire. Jam verò actus inchoatus non censetur peccatum aliud à consummato. Quare in hanc sententiam propendit Peyrinis, n. 37, dicens: Cum Papa determinet materiam præcisè, lapsum scilicet carnis voluntarium, non possunt reservari casus isto minores, nimirum tactus et oscula, etiam per capitula; quia licèt isti actus, malâ intentione facti, ex se sint peccata mortalia, in ordine tamen ad actûs venerei consummationem, sunt solum initiativè. Unde est omninò contra mentem Papæ illos reservare. Nec refert quòd Papa concedat dictis capitulis, ut possint reservare casus, quos pro puritate conscientie et religionis conservatione judicaverint esse reservandos: nam loquitur ibi Pontifex de aliis casibus specificè distinctis à taxatis, ut indicat illa clausula, *Si quod aliud præterea peccatum grave*, etc. Dictio enim, *aliud*, specificam diversitatem importat apud logicos. Hactenus Peyrinis.

Interim respondeo sententiam oppositam veriozem esse quam passim doctores tradunt; Longus, sect. 4, art. 4, n. 4; Molfesius, tomo 1, Sum. tract. 7, c. 20, n. 15; Grassius, de Cas. res., lib. 3, c. 10, n. 27, et multi alii. Imò Sorbus, Compend. Privil. frat. Min., v. *Absolutio ordinaria quoad fratres*, pag. 22, testatur ita suis declaratum à Pontifice. *Et tunc*, inquit, *prout ab eodem Pontifice fuit nobis facta declaratio, in prædictis capitulis poterunt reservari alii casus à supra dictis, etiam ejusdem materie supra dictorum casuum,*

ut puta, in materiâ lapsûs carnis, reservare etiam tactus impudicos, etc. Ita Sorbus.

Ad rationem præcipuam Peyrinis, videlicet quòd casus ad materiam Clementinam pertinentes, non sint peccatum aliud, respondeo philosophicam, non moralem reflexionem esse. Si Pontifex concedat ut per capitulum reservari possit peccatum, genere et specie diversum ab enumeratis, dicendum est à fortiori, concedere potestatem ad reservandum illud quod ad expressa reducitur, vel ab iisdem solâ actûs imperfectione distinguitur.

DUBIUM VII. — *An si capitulum consentiat in reservationem peccati certi, possit prælatus reservare dubium?*

386. Ratio dubitandi est quòd peccatum certum et dubium sint ejusdem speciei. — Respondeo non posse. Videtur manifestè sequi ex decreto Clementis VIII; licèt enim peccatum dubium non sit aliud à peccato certo, sed ejusdem planè speciei, equidem reservatio peccati dubii, alia est à reservatione peccati certi, ut patebit ex infra dicendis, et ostendo breviter; quia dùm Pontifex reservat aliquod peccatum, intelligitur de peccato certo, et non de dubio; quia dubium peccatum non est simpliciter peccatum, sed cum illo addito, *dubium*; ergo in odiosis non venit nomine peccati. Jam autem Pontifex noluit, ut fieret aliqua reservatio extra casus à se propositos, sine consensu capituli. Cum ergo, ut supponitur, capitulum solum consenserit in reservationem peccati certi, nequit prælatus reservare peccatum dubium, et per consequens peccata expressa à Pontifice, non potest prælatus extendere ad peccata dubia sine consensu capituli; quia Pontifex non censetur dare licentiam reservandi illa peccata, nisi eo modo quo ipse solet reservare peccata; sed ipse non solet peccata dubia reservare. Ergo, etc.

387. Atque hinculterius sequitur, si ex consensu capituli generalis vel provincialis aliquod peccatum præter enumerata à Pontifice, fuerit reservatum, ita tamen ut capitulum absolutionem illius commiserit prælatis localibus, non posse prælatos superiores, sine consensu capituli illam commissionem auferre: hoc enim esset ex parte, de novo reservare seu magis restringere reservationem illius peccati; tantò siquidem magis est reservatum aliquod peccatum, quantò inferiores minorem habent potestatem, illud absolvendi. Ita Bosco, num. 53, ex Lugone, num. 43.

DUBIUM VIII. — *An prælati religiosorum, etsi non possint alios casus præter consensum capituli generalis aut provincialis reservare, saltem possint aliquibus confessariis negare facultatem absolvendi ab aliis certis peccatis, modò unum aut alterum confessarium deputent cui dent absolvendi potestatem?*

388. Hoc dubium proponit Sylvius, Supplem., q. 20, art. 2, quæsito 2. — Respondeo cum eodem non posse fieri; quia denegare aliquibus confessariis facultatem absolvendi à certis quibusdam peccatis, præter recensita in decreto Clementis, est reservare alia peccata quàm Pontifex permittit. Nec refert quòd unum aut alterum confessarium constituerent, cui da-

rent facultatem ab eis absolvendi; quamvis enim episcopus committat decano rurali, aliisque quibusdam sacerdotibus facultatem absolvendi ab homicidio, nefandâ libidine et similibus; illa peccata non ideirò desinunt esse reservata episcopis, quia episcopi sibi seu eis quos deputaverunt, reservant potestatem, ab eis absolvendi; simile autem est in proposito. Ita Sylvius.

Hactenus de primo decreti Clementini paragrapho. Restat dicendum aliquid de paragraphis reliquis.

§ II.

DE SECUNDO DECRETI PARAGRAPHO.

Textus. — § 2. *Non liceat superioribus regularium, confessiones subditorum audire, nisi quando peccatum aliquod reservatum admiserint, aut ipsimet subditi spontè ac proprio motu id ab iis petierint.*

DUBIUM PRIMUM. — *Quid intelligatur per superiores?*

389. Respondeo cum Suarez, c. 15, n. 5; Crousers, Lect. par. 17, Pontificem de superioribus loqui indefinitè, atque adeò complecti generalem provincialem, conventualem, quorum nullus confessionem sui subditi audire potest, nisi vel casum habuerit reservatum, vel si non habuerit, spontè ac proprio motu rogaverit superiorem, ut suam velit confessionem excipere.

Hinc inferitur (ait cardinalis de Lugo, de sacram. Penit., disp. 20, sect. 4, n. 4t) sine fundamento dixisse P. Fagundez, lib. 3, de 5 Eccles. præcepto, cap. 9, n. 17, ante medium, Clementem prohibuisse, ne superior unquam audiat confessionem subditi, etiam habentis casum reservatum. Quod quidem expressè est contra verba decreti supra relata, ubi excipitur: *Nisi quando peccatum aliquod reservatum admiserint, aut ipsimet subditi spontè ac proprio motu id ab iis petierint.* Quibus verbis duæ exceptiones continentur distinctæ, altera quando subditus spontè vult; altera quando habet peccatum reservatum, in quâ non exigitur, ut spontè velit; alioquin sufficeret unica exceptio, nempe quando subditus spontè vellet. Non est ergo negandum quin possit superior aliquando, justis de causis, negare facultatem et cogere subditum, ut veniat ad ipsum superiorem. Ita eminentissimus.

DUBIUM II. — *An superior absolvere possit à solis reservatis, remisso pro reliquis subdito ad confessarium inferiorem?*

390. Respondeo, per se loquendo, non posse. Sententia magis communis, quam docent Adrianus, Sylvester, Victoria, Canus, Viguierius, apud Suarez, disp. 31, sect. 1; Vasquez, quæst. 91, art. 3, dub. 10; Herinex, parte 4, tract. 4, disp. 6, quæst. 3, num. 22; Bosco, disp. 8, sect. 5, concl. 4; Lugo sup. sect. 6, et alii contra Cajetanum, Antoninum, Paludanum, Henricum, Navarrum, utrumque Sotum, quos Suárez supra citatus adfert.

Probatur, quia integritas confessionis (ut alibi ostenditur, et admittunt omnes) est juris divini, atque adeò violari nequit sine urgenti necessitate. Jam verò, regulariter et per se loquendo, non est urgens necessitas dimidiandi absolutionem sacramentalem, seu

audiendi et absolvendi sola reservata. Ergo. Probatur minor: nam si aliqua esset necessitas, foret officium et occupatio superioris, atqui hoc non: videmus enim religionum superiores non rarò excipere confessiones secularium, principum confessarios esse, concionari et ejusmodi alia obire munia sine præjudicio praelaturæ. Cur ergo credendum est, propter solam officii occupationem sufficienter impediri praelatum, quominus possit integram subditi confessionem audire, et ab omnibus simul peccatis, tam reservatis quam non reservatis absolvere?

391. Præterea, etsi tanta foret occupatio superioris, ut integram subditi confessionem audire non posset, nulla est, per se loquendo, necessitas absolvendi, atque adeò nec dimidiandi confessionem vel absolutionem: poterit enim absolutionem sacramentalem committere confessario inferiori, auferendo solummodò reservationem; aut certè poterit à principio in totum committere causam alicui inferiori, de cujus prudentiâ et scientiâ confidat. Ita Bosco.

392. Fundamentum oppositæ sententiæ, quod ex praxi Romanæ curiæ sumitur, non videtur subsistere; primò, quia Sylvester (qui fuit pœnitentiarius in basilicâ S. Petri et magister sacri palatii) testatur oppositum praticari. Secundò, quia, juxta cardinalem de Lugo, n. 76, nunc non est vestigium talis consuetudinis. Tertiò, quia reservata, pro quibus ad Romanam curiam venit, sunt reservata Pontifici: hæc autem reservantur ratione excommunicationis, quâ sublata, tollitur reservatio. Ad quid ergo oportebat absolvere sacramentaliter à peccato, cum sufficeret absolvere ab excommunicatione, quâ sublata auferebatur reservatio peccati? Quare suspicor, ait Lugo cit., hanc fuisse consuetudinem illam quam Cajetanus testatur, nempe absolvendi ab excommunicatione reservatâ, et remittendi ad inferiorem pro confessione et absolutione sacramentali. Ita Lugo.

393. Sed quid, si superior sequatur oppositam opinionem et à solis reservatis absolvat subditum? Eritne absolutio valida? Eritne subditus deinceps obligatus ad confitendum etiam reservata confessario inferiori?

Respondeo cum Bosco, num. 65, ad primum: Si pœnitens bonâ fide procedat, ita ut mortaliter non peccet confitendo, absolutio erit valida; sicut si bonâ fide confiteretur aliqua tantum peccata, non reservata, existimans propter certas circumstantias, id sibi licitum, et confessarius sive bonâ sive malâ fide ab illis absolveret, indubiè valeret absolutio; quia nec deest materia, nec forma, nec intentio, nec jurisdictio. Ergo similiter in casu proposito: neque enim jurisdictio confessarii limitata est ad integram confessionem, ut patet in multis casibus, in quibus validè, imò et licitè absolvit ab aliquibus tantum peccatis, de quibus alibi. Et quamvis extra necessitatem illicitè faciat, non sequitur tamen quòd etiam invalidè: multa enim fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem, ut dicitur cap. Ad apostolicam, de Regul. Dixi autem, si pœnitens præce-

dat bonâ fide; quia si peccet mortaliter, dimidiando suam confessionem absque sufficienti causâ, jam absolutio est invalida defectu materiæ, id est, debite contritionis, quæ includit propositum non peccandi de cætero mortaliter, adeoque excludit omne peccatum mortale actuale. Ita Bosco.

394. Ad secundum respondeo nullam manere obligationem iterum confitendi peccata reservata inferiori, eo semper supposito, quòd superior sacramentaliter ab iis absolverit, quidquid Cajetanus, sup., contrarium dicat. Ratio est, quia in omni alio casu in quo pœnitens materialiter dimidiat confessionem vel propter oblivionem, vel sine oblivione propter rationabilem causam, sive ex parte pœnitentis, sive ex parte ministri ortam, non tenetur amplius confiteri illa peccata quæ illo modo confessus est, et à quibus est per se et simpliciter absolutus; ergo idem erit in præsentī: est enim, eadem ratio, nimirum quia ille pœnitens coram Deo et Ecclesiâ absolutus est directè et per se virtute clavium, et ab habente absolutam jurisdictionem: ergo nulla est ratio imponendi illi hoc onus. Ita Bosco

DUBIUM III. — *An superior, à subdito spontè et proprio motu requisitus, teneatur audire ejus confessionem?*

395. Respondeo, per se loquendo, affirmativè: est enim proprius ipsius parochus. Ita Coriolanus, parte 1, sect. 1, art. 10, n. 7. Dixi, *per se loquendo*: si enim superior occupetur negotiis monasterii gravioribus, aut regressus subditi sit indiscretus, importunus vel nimium frequens, aut demum aliunde judicet superior expedire, ut sibi non confiteatur subditus, potest eundem dimittere ad confessarium ordinarium vel alium à se delegatum.

DUBIUM IV. — *Qualiter peccet superior, audiens confessionem subditi, qui neque peccatum reservatum habeat, neque id spontè aut proprio motu petierit?*

396. Respondeo peccare mortaliter, quia, ut loquitur Suarez, verbum, *non liceat*, præceptivum est, et sufficiens ad inducendam gravem obligationem, si materia sit gravis, cujusmodi esse videtur materia hujus præcepti, cum pertineat ad debitum usum sacramenti adeò necessarii. Ita Suarez.

DUBIUM V. — *An absolutio in casu sit invalida?*

397. Respondeo negativè; quia prohibetur id quidem superioribus per verbum, *non liceat*; sed non annullatur actus: neque enim ullum in totius paragraphi textu reperitur verbum, quod indicet nullitatem. Itaque, ut diximus dubio præcedenti, graviter peccabit superior obligans subditum invitum ad sibi confitendum, si non habeat peccatum reservatum, nihilominus absolutio et confessio erit valida. Fieri tamen posset per accidens ut non valeret, si coactio foret occasio simulate contritionis aut minùs integræ confessionis.

DUBIUM VI. — *Quandonam censeatur subditus spontè ac proprio motu rogare superiorem, ut suam confessionem audiat?*

398. Respondeo: *Spontè* censetur aliquid agere, qui non cogitur ad agendum physicè vel moraliter,

id est, per physicam vel moralem violentiam, consistentem in gravi præcepto, gravibus minis aut metu. Unde spontaneum est etiam quod per alterius inductionem vel consilium fit, dummodò non intercedant minæ, metus, præceptum formale vel virtuale. *Proprio autem motu* censetur fieri quod liberâ agentis electione committitur, non solùm citra violentiam, verùm etiam citra inductionem, consilium, petitionem alterius. Ita Suarez, n. 5, dicens: Ponderanda sunt illa duo verba, *spontè aut proprio motu*; nam quod fit *proprio motu* excludit alterius inductionem, petitionem aut consilium, quæ non excludit particula *spontè*; et ideò securius quidem est ut hoc non fiat, nisi *proprio motu* ipsius pœnitentis; si tamen fiat *spontè*, id satis erit, quia verba Pontificis disjunctiva sunt: fiet autem *spontè*, etiamsi consilium aliquod vel inductio antecedit.

399. Cavendum est autem ne timor aliquis reverentialis, aut nimia persuasio, quæ est virtualis quædam præceptio, intercedat; nam tunc moraliter non censetur actus fieri *spontè*, prout Pontifex per illa verba intendit. Ita Suarez. Similiter Barbosa, de Diction. usu frequent., dict. 583, n. 1, dictio: *Spontè*, inquit, apud grammaticos et bonos latinæ linguæ auctores accipitur pro *motu proprio*, ut sic illud dicatur factum *spontè*, quod nullius petitione vel instantiâ factum sit. Tamen aliter secundum legistas accipitur, quia etiam *spontè* aliquid facere censetur, qui ad instantiam vel requisitionem alterius id facit. Ita Barbosa, similia dicens de Clausulis usu frequent., clausulâ 97, num. 2.

Verùm quod attinet tenorem decreti Clementini, si rectè legerit Suarez, oportet mendosum esse Bullarium Cherubini, quo ego utor: nec enim verba pontificis sunt disjunctiva, *spontè aut proprio motu*, sed copulativa, *spontè ac proprio motu*; quæ verba si retineantur tanquàm authentica, non poterit superior etiam mero consilio inducere subditum ad sibi confitendum.

§ III.

DE TERTIO DECRETI PARAGRAPHO.

Textus. — § 3. *Superiores in singulis domibus deputent duos, tres aut plures confessarios, pro subditorum numero majori vel minori, iique sint docti, prudentes ac charitate præditi, qui à non reservatis eos absolvant, et quibus etiam reservatorum absolutio committatur, quando casus occurrerit, in quo eam debere committi, ipse in primis confessarius judicaverit*

DUBIUM PRIMUM. — *An constitutio Clementina quoad hunc paragraphum, sit usu recepta in religionibus et provinciis omnibus?*

400. Respondeo non esse receptam in omnibus provinciis: ut enim nihil dicamus de cæteris, in nostrâ manifestum est, 1° quod attinet non reservata, in quæ non duo vel tres aut plures pro majori vel minori subditorum numero deputati potestatem habent; sed omnes per provincialem approbati. 2° Etiam quod

spectat reservata, quia juxta formam decreti, designandi sunt in singulis monasteriis aliqui, quibus reservatorum absolutio committatur, non per modum habitus et sine ulteriori obligatione recursus ad superiorem, sed singulis vicibus, quibus casus occurrerit, in quo eam debere committi, ipse inprimis confessarius judicaverit. Jam verò in nostrâ provinciâ solet provincialis pro monasteriis singulis deputare aliquos, qui sine ullâ obligatione ulterioris recursus, potestatem stabilem et habitualement habeant absolvendi à reservatis, quando casus occurrerit. Vide Bosco, num. 52.

DUBIUM II. — *Quinam superiores deputare confessarios possint ad mentem Pontificis?*

401. Respondeo: pro illis ordinibus et provinciis, in quibus recepta et usitata est in hac parte constitutio Clementina, possunt superiores etiam conventuales, in non reservata deputare confessarios, per provincialem simpliciter approbatos, nisi deputandi facultatem provincia sibi reservaverit. Ratio est quia superiores sunt. Ita inter cæteros Crousers, lect. paræm. 17, adducens pro suâ Capucinorum religione responsum datum in capitulo generali, 1608. Responsum, inquit, fuit in capitulo generali, quòd guardiani et in eorum absentia vicarii deputare possint in confessarios, Patres quos juxta decretum judicabunt idoneos, modò ad audiendas confessiones admissi sint per provincialem, et non sint suspensi ab administratione sacramenti poenitentiae.

Similiter superiores locales deputare possunt confessarios pro reservatis, nisi de jure vel consuetudine reservatio ipsa ad solum generalem vel provincialem spectet: tum enim spectabit ad eundem deputatio confessariorum pro reservatis.

DUBIUM III. — *An singulis religiosis liberum sit eligere quemlibet ex deputatis?*

402. Ut sensus dubii rectè intelligatur, notandum ex Suarez, cap. 15, num. 6, æquivocum esse sensum propositionis Clementinæ: *Superiores in singulis domibus deputent duos, tres aut plures confessarios*, etc.; potest enim duplicem habere sensum. Primus est, ut duo, tres vel plures confessarii indifferenter pro omnibus religiosis ejusdem monasterii deputentur, ita ut liberum sit unicuique, confiteri, cui libuerit, ex deputatis. Alter sensus est, ut designentur quidem plures, sed qui habeant inter se divisum onus audiendi confessiones omnium, ita ut unicuique definita pars et certæ personæ designatæ sint, neque possint, qui uni commissi sunt, alteri confiteri; v. g., communitas est 50 religiosorum, pro quibus tres confessarios superior deputat; quaeritur an velit Pontifex, ut singuli possint audire singulos, an verò singuli tantum audire possint unam partem, v. g., tertiam seu decem determinatos religiosos.

403. Respondet Suarez n. 7, probabilius non fuisse mentem Pontificis, obligare superiores religionum ad designandum plures confessores priori modo, scilicet pro singulis religiosis; primò quia id non satis expli-

cat; si autem voluisset hoc onus imponere, cum sit novum et extraordinarium, amplius declarasset illud. Secundò, id colligit ex illis verbis, *pro numero subditorum majori vel minori*; nam ex eis constat, inquit, rationem postulandi plures, non esse, ut singuli religiosi multos habeant confessores; aliàs non pro numero poenitentium, sed pro uniuscujusque conditione vel indigentia essent multiplicandi confessores; ergo ratio solum fuit, ut orus divideretur inter plures, si opus esset. Ita Suarez.

404. Deinde, si in hunc modum deputatio fiat, multò potior erit conditio numerosæ communitatis, quàm exiguae vel mediocris: si enim pro communitate 50 religiosorum deputentur tres confessarii, servatâ proportionem debebunt pro communitate religiosorum 100, deputari decem; atque adeò prioris communitatis singuli religiosi habebunt tantum tres confessarios, alterius autem communitatis singuli habebunt decem.

405. Interim cardinalis Toletus (apud Crousers, fol. 641) respondit ex mente pontificis, quòd deputandi sint confessarii in numero proportionato numero poenitentium, ita quòd, ubi pauci sunt poenitentes, possit sufficere unus, et ubi sunt plures, constituentur plures; erit tamen ad libitum poenitentium, eligere unum ex illis; sed, uno electo, non poterunt mutare sine licentia superioris loci. Ita (referente Crousers) eminentissimus Toletus. Ex quâ responsione deducit idem Crousers, quòd cum superior loci non censeatur unus ex confessariis deputatis, etiamsi subditus eligeret illi confiteri, liberè tamen possit ab illo recedere et ad alium ex deputatis transire, absque ullâ ejusdem superioris licentia, praesertim cum bulla Clementina absolutè velit, non licere superioribus, audire confessiones subditorum, nisi cum habent reservata, vel quando spontè aut proprio motu id expetunt: ergo quando desinunt id velle proprio motu et spontè, audire subditos nequaquam possunt, aut ad sibi confitendum cogere, et consequenter subditi ad alium ex deputatis transire possunt. Neque ulla licentia ad hoc necessaria est, quæ necessaria solum est ad transeundum ab uno deputato confessario ad alium similem, non autem à superiore locali ad unum ex deputatis. Ita Crousers.

DUBIUM IV. — *An superior, deputato confessario potestatem faciens pro unâ vice in reservata, intelligatur non solum de præteritis, verum etiam de futuris?*

406. Verbi gratiâ, Petrus in peccatum reservatum proprietatis lapsus est, pro quo confessarius recurrit ad superiorem, potestatem in reservata petens et obtinens. Petrus, priusquam absolvatur, labitur in alterum peccatum reservatum; quaeritur an possit absolvi ab utroque vi prioris auctoritatis?

Aliqui simpliciter negant, quia ejusmodi licentia daret ansam vel occasionem liberius peccandi. Ita Azorius, 1 p., lib. 5, c. 23, quaest. 2. Alii simpliciter affirmant, quia licentia in casu est generalis et indeterminata, ergo restringi à nobis seu determinari non debet. Salaz, de Legib., disp. 17, sect. 8, num.

51; Bonacina, de Legib., disp. 1, q. 3, puncto 7, § 1, n. 11; Præpositus, quæst. 9, de Reservatione casuum, dub. 3, num. 22; Diana, tom. 4, tract. 4 Miscel., resol. 109.

407. Rectius videtur dici cum Lugone, sect. 8, n. 122; Bosco, sect. 5, n. 353; Kerckhove, n. 100, pendere totum ab intentione seu voluntate concedentis: idcirco considerata esse verba tam subditi petentis, quam prælati concedentis facultatem; princeps enim vel superior solet se accommodare precibus porrectis, cap. *Inter dilectos*, de Fide instrum., § *Cæterum*; ubi Glossa, verb. *Petitionis*, ait responsum conformandum esse petitioni. Itaque

408. Inprimis, si petatur licentia pro absolutione unius determinati peccati, tanquam commissi, et superior simpliciter annuat petitioni, certum est confessarium tali casu vi istius licentiæ non posse absolvere poenitentem à peccato reservato, post obtentam licentiam commissio.

Secundò, si superior simpliciter consentiat ut poenitens eligat confessarium, per quem pro hac vice absolvi possit à reservatis, videtur absolvi posse etiam à commissis post obtentam licentiam, idque sive hæc obtenta sit ad instantiam poenitentis sive ad instantiam confessarii. Lugo, n. 124; Dicastillo, disp. 11, n. 344; Bosco, n. 354. Ratio est quia intentio concedentis in casu neque restringitur per verba, neque per circumstantias, ad peccatum commissum.

409. Dices: Si vera sit conclusio, qui uno peccato reservato irrititus licentiam superioris postulat, poterit à duodecim reservatis absolvi, si contingat, ut undecies relabatur in idem vel aliud reservatum, priusquam confiteatur, quod tamen non videtur verum: superioris enim intentio ad undecim illa peccata posterius commissis extendi non videtur; nam superior desuper expressè rogatus, verosimiliter licentiam denegasset: jam autem in generali concessione non veniunt ea, quæ non esset quis verosimiliter in specie concessurus, Reg. 81, de Regulis Juris, in 6.

410. Respondet Bosco, num 355, potuisse superiorem rationabiliter velle, talem confessarium, de cujus prudentiâ et doctrinâ non dubitat, constituere loco sui, ut, auditâ confessione, pro eâ vice faciat quidquid ipse potest facere; et hanc voluntatem sufficienter indicat præfatis verbis, nisi aliud ex aliis circumstantiis colligatur; nam scit aut scire potest, illa verba sic posse intelligi, et à multis de facto sic intelligi. Cum ergo ipse per se posset absolvere à peccatis commissis post licentiam illam concessam; quidni etiam inferior, cui concessa est absolutio verbis tam generalibus idem possit?

411. Neque hoc est contra regulam juris allegatam; quia suppono, quòd verosimiliter in specie concessisset potestatem absolvendi ab illis peccatis, si fuisset in specie desuper interrogatus. Ita Bosco, quocumque ulterius dicimus, licentiam superioris adeò generalem, ut præmissimus, extendi etiam ad commissis ob confidentiam: non enim est major ratio, hæc peccata excipiendi ab illâ generali facultate, concessâ pro hac vice, quam à facultate

quæ conceditur per bullam Cruciatæ aut Jubilæi vel per privilegia Mendicantium. Ab his autem facultatibus non excipi peccata ob confidentiam commissis, certum videtur: nec enim jus inter hæc et alia peccata ullam distinctionem facit.

412. Dices 1°, quòd peccata ob confidentiam commissis, in præfatam potestatem non cadant; inde videtur colligi, quòd aliàs daretur occasio facilius delinquendi. Respondeo id esse per accidens. Christus Dominus instituit sacramenta, tametsi præviderit, aliquos facilius peccaturos spe veniæ per sacramenta obtinendæ. Cur ergo pontifices non possint dare ejusmodi facultates, etsi per accidens aliqui facilius peccent spe veniæ obtinendæ? Cur non etiam alii superiores? Porrò sic debet intelligi facultas concessa religiosis, in certis festivitatis, nisi superior oppositum expressè statuatur.

413. Dices 2°, per bullam compositionis pro debitis incertis, non potest fieri compositio pro illis debitis, quæ quis contraxit ob spem ejusdem compositionis. — Respondeo: nempe, quia disertis verbis in bullâ sic statuitur: *Item generaliter possunt componere de quibuslibet bonis illicitis, malè obtentis, lucratis et acquisitis... sed qui vult componere, non potest habuisse rem vel quantitatem, de quâ est componendum, ob confidentiam istius compositionis.*

DUBIUM V.— *Quo pacto intelligenda sit clausula, pro hac vice, quando facultas absolvendi à reservatis cum hac restrictione conceditur?*

414. Cum poenitens, ut supra dictum est, absolvi possit à peccatis reservatis, post obtentam facultatem commissis, hinc dubium est, quamdiù usum ejusdem facultatis pro hac vice concessæ differre possit, an ad duos, tres, quatuor aut plures annos, vel etiam usque ad senectam et senium, ut ita tandem absolvatur ab omnibus eò usque commissis?

Respondeo, facultatem pro hac vice concessam, cum aliquâ temporis limitatione intelligendam esse, ita ut, quando dicimus, absolvi poenitentem posse à commissis post obtentam licentiam, id eundem non possit accipi cum nimia distantia seu latitudine temporis. Sed difficile est, hanc ipsam latitudinem per certam regulam determinare.

415. Et quidem quando facultas in reservata datur intuitu cujusdam festivitatis vel solemnitatis, manifestum est, quòd detur pro toto illo tempore et non ultra: nulla enim est ratio extendendi ultra diem illum festum, neque restringendi ad medium diem, ut notat Villalobos, tom. 1 Sum., tract. 9, diff. 64, n. 5, quia toto die durat illa festivitas. Nec putat Bosco, n. 360. eandem facultatem in casu limitandam ad unam confessionem; sed posse poenitentem, toties, quoties occurrerit novus casus intra illum diem, de novo absolvi: quæ enim ratio limitandi, cum verba sint generalia, puta: *Omnes poterunt, durante hoc festo, eligere confessarium, qui nostrâ auctoritate absolvat illos à reservatis.* Ita Bosco. Tota ergo difficultas est, quando absolutè et nullo tempore designato petitur et obtinetur facultas pro hac vice

416. Respondet cardinalis de Lugo, num. 126 : Quando, inquit, tempus esset præsens, ita ut nondum censeretur tanta distantia, quæ sufficeret moraliter ad falsificandam illam locutionem, tunc etiamsi alia similia peccata nova commisisset penitens, posset eligere confessarium; quia adhuc diceretur, *hæc solum vice absolvi*. Quantum autem temporis possit his verbis comprehendi, pendet ex iudicio prudentis, et ex circumstantiis: nam quando licentia conceditur ratione alicujus festivitatis vel necessitatis occurrentis, in quâ oportet confiteri, minus tempus videtur includi.

417. Quando verò aliquis petit à sacrâ pœnitentiariâ facultatem, semel eligendi confessarium in ordine ad reservata, et conceditur *pro hæc vice*, videtur ad majus tempus extendi. Quando autem nulla alia peccata nova post licentiam concessam commissa fuissent, videtur quòd, etiamsi duo vel tres anni aut plures elapsi essent, posset adhuc pœnitens uti illo privilegio: tunc enim verificarentur illa verba, *pro hæc vice*, ratione materiæ quæ esset eadem. Itaque ad verificandam illa verba, alterum videtur sufficere, quòd scilicet absolutio sit de his peccatis narratis et non aliis novis; vel quòd fiat hoc tempore, moraliter loquendo, et non alio longè distanti. Ita eminentissimus Lugo.

418. Hanc tamen doctrinam satis difficilem et obsecuram esse, judicat Dicastillo, disp. 11, n. 347, quia non satis explicat illud tempus non multum distans: nam quod ait de duobus aut tribus aut pluribus annis, gratis dictum videtur; iste enim saltem debet, si potest, confiteri et communicare singulis annis. Jam ergo vel illis annis habuit copiam confessarii, vel non. Si non habuit, profectò etiamsi pluribus annis non fuerit absolutus, et interim commiserit plura reservata, adhuc videntur posse habere locum illa verba, *hæc vice*; quia toto tempore, quo non potest confiteri, nullâ vice omisit usum facultatis datæ, atque adeò non est in morâ.

419. Neque dici potest quòd præterierit occasio pro quâ illa verba, *hæc vice*, intelligi possunt aut debent: quando enim conceditur facultas *pro hæc vice*, saltem debet se extendere ad primam occasionem quâ possit confiteri; alioquin concessio nulla esset: quid enim prodesset concedi solum pro tempore quo non potest confiteri? Ego, si auderem arbitrari de hæc re, pro licentiâ datâ in sacrâ pœnitentiariâ judicarem illam confessionem ad quam Ecclesia obligat, nempe annuam, intelligi verbis, *hæc vice*. Quando autem quis non habet toto anno, aut pluribus annis copiam confessarii, donec illam habeat, meritiò censi potest, manere suspensam eam vicem, vel nondum venisse eam vicem, quam si quis negligat, cum possit et debeat, jam non videtur uti privilegio eâ vice pro quâ debet censi concessum. Idem dixerim de facultate per episcopum datâ pro casibus sibi reservatis. Si autem agamus de facultate datâ in ordine religioso, ubi lege aut regulâ solet præscribi confessionis frequentia major, tunc consequenter verba, *hæc vice*, videntur

intelligenda de illâ vice quam lex præscribit aut regula. Ita Dicastillo.

DUBIUM VI. — *An qui pro uno subdito et unâ vice, superioris auctoritatem petit et acquirit, possit à reservatis absolvi ipse?*

420. Affirmant Graffius, Floronus, Villalobos à Leone, apud Dianam, parte 3, tract. 4, resol. 142. Ratio est quia dum prælatus alicui concedit suam auctoritatem, videtur concedere utramque, activam scilicet et passivam: quod (licet aliqui dubitent) est magis conforme stylo religionis, dum prælatus aliud non declarat. Ita Villalobos, tomo 1 Sum., tract. 9, diffie. 64, n. 4.

421. Alii distinguunt formulam petendi, volentes petentem non comprehendi, si petitio fiat hoc tenore verborum: *Rogo ut mihi concedere digneris tuam auctoritatem pro unâ personâ*; comprehendi verò, si hæc periodo instituat petitiō: *Est quædam persona quæ indiget vestrà auctoritate, placetne vobis illam mihi dare?* Ratio discriminis est quòd posterior (non item prior) petendi formula sit generalis, ut proinde mirum non sit, si hæc, non illa, extendatur ad petentem ipsum, argum. 1. *Paulus respondit*, § fin., ff. de Pignoribus, ubi dicitur, quando servus ex consensu domini in aliquo contractu obligat omnia domini bona, comprehendi servum ipsum in bonis sic obligatis; sic enim lege citatâ scribitur: *Si sciente et consentiente domino servus, ut omnia bona domini pignori obligata essent, convenit: ipsum quoque qui cavit obligatum esse pignoris jure*. Ita Diana, 3 p., tract. 4, resol. 142.

422. Verum ut rectè observat Bosco, num. 350, exigua differentia est inter utramque illam petitionis formulam; sive enim dicatur: *Est quædam persona*, sive dicatur: *Est una persona*, sensus idem est et eadem sermonis generalitas; nimirum, est Petrus, vel Joannes, etc. Quemadmodum sive dicam: *Quidam subditus commisit homicidium*, sive dicam: *Unus subditus commisit homicidium*, idem dico et significo diversis nonnihil terminis, et sine dubio verificaretur propositio utraque, tametsi solus ille qui utramlibet propositionem proferret, homicidium commisisset. Quòd si veniam delicti sui aliquis à rege postularet hoc verborum tenore: *Est una persona quæ commisit homicidium, et postulat veniam à suâ majestate*; nonne, si rex annueret, petens ipse includeretur? Sanè nulla est ratio, potiùs alteri indulgendi, quàm ipsi petenti: nec dubitandum quin rex, si scivisset hunc ipsum qui petit, esse homicidam, æquè, si non magis, petenti indulsisset quàm alteri. Ita Bosco.

423. Interim Lugo, disp. 20, n. 419, Dicastillo, n. 351, et alii existimant, non posse dari in casu unam regulam generalem, quia pendet omninò (inquit Lugo) ex intentione et consuetudine; quam concedentes talem facultatem habent. Unde in nostrâ Societate superior nunquàm per similem formulam intendit comprehendere petentem, quia semper concedere solet facultatem, determinando personam, cui absolutionem committit, quare, quando concedit fa-

cultatē petenti, concedit illi soli facultatē absolvendi, nec posset virtute illius facultatis alius absolvere, etiamsi ille moreretur; cū ergo ipse non possit absolvere se ipsum, non intelligitur ipse inclusus in tali facultate. Ita Lugo,

424. Nihilominus deinceps addens, quando licentia peteretur pro aliquo subdito, ut ipse possit eligere confessarium pro unā vice, dicendo, v. g.: *Unus subditus indiget facultate vestra pro unā vice, ut ab aliquo confessario absolvatur*, tunc non videretur exclusus ipse petens, nisi ex aliis circumstantiis significaretur exclusus. Unde quando superior non solet determinare personam cui dat jurisdictionem, sed dat pœnitenti facultatē eligendi, non videretur exclusus ipse petens, si verba non significant ejus exclusionem. Atque ita credo quod, quando quis à sacrā pœnitentiā peteret pro uno indigente facultatē ad faciendum se absolvere pro unā vice, ex vi horum verborum non esset exclusus ipse petens. Hactenus cardinalis.

DUBIUM VII.—*An potestas in reservatum concessa confessario deputato, extendatur pariter ad censuram, eidem peccato connexam?*

425. Respondeo affirmativè cum Suarez, de Censuris, disp. 7, sect. 4, n. 15; Peyrinis, de Prælo, quæst. 3, cap. 2, n. 29; Portel, v. *Casus reservati*, n. 3 et 4; Lezana, eodem verbo, n. 26; Navarro, Manual. cap. 27, num. 261, et aliis, nisi prælatus se aliter explicet, vel ex circumstantiis antecedentibus aut consequentibus colligatur contrarium.

Probat primò, quia favores sunt ampliandi, atque adeò quod de casibus statutum, de censuris etiam intelligitur in favorabilibus, præsertim cū sub vocabulo *casus* comprehendendi possint censure: sic enim juxta communem loquendi modum, non solum in peccatum, sed etiam in censuram excommunicationis dicitur aliquis cecidisse. Ita Lezana.

426. Secundo, quia in concilio Tridentino, sess. 24, cap. 6, sub facultate episcopis factā in casus pontificios occultos, ex omnium sententiā intelliguntur tam censure quàm peccata. Igitur et facultas absolvendi à reservatis, data à regularium superiore, tam intelligitur, de censuris quàm de peccatis. Ita Lezana.

Tertio: nam, concessio principali, sive potestate in casum, intelligitur concessum accessorium, sive potestas in censuram. Ita Peyrinis.

427. Quarto, quia aliàs illa facultas esset inutilis: nam si censura maneret reservata, v. g., excommunicatio, vel non posset absolvi pœnitens à peccato, remanente tali excommunicatione, vel non posset communicare aut celebrare, donec superiori se sisteret et à censurā per eundem absolveretur; cū tamen idcirco et petatur et concedatur facultas absolvendi à reservatis, ne pœnitens se teneatur personaliter sistere coram superiore. Ita Kerckhove.

428. Nihilominus Navarrus, sup.; Graffius, decis. aur. lib. 4, cap. 15, et Lezana, n. 27, notant facultatē ad absolvendum à peccato reservato, non extendi ad irregularitatem, ex eodem peccato resultantem; vel quia irregularitas non est casus, vel quia non absolvi-

tur, sed dispensatur; cū igitur facultas absolvendi, distinguatur à facultate dispensandi, concessa priori, non censetur concessa posteriori. Idem iidem ob eandem causam docent de votis et juramentis, videlicet potestatem ad absolvendum à reservatis, non extendi ad dispensationem vel commutationem voti aut juramenti.

DUBIUM VIII.—*An reservatio particularium prælatorum afficiat peregrinos?*

429. Respondeo: Si peccatum sit reservatum in utroque loco, et domicilii et peregrinationis, admittunt omnes peregrinum non posse absolvi à communi confessario, non habente potestatem in reservata; quia à neutro prælato habet delegatam jurisdictionem, ut constat. Si verò peccatum sit reservatum in loco domicilii, et non in loco peregrinationis, in quo confessio instituitur, remitti poterit à confessario communi; eò quod sive jure communi sive consuetudine et declaratione Eugenii IV, peregrini sortiantur forum sacramenti Pœnitentiæ, quasi subditi proprii et loci incole. Quod si etiam jurisdictio in tali casu penderet à tacitā concessione prælati proprii, hæc non videretur deesse, cū prælatus censeatur velle ut subditi confiteantur alibi, sicut incolæ. Essetque valdè incommodum, si confessarii interrogare deberent pœnitentes de patriā vel casibus illis reservatis. Ita Herincx, disp. 6, n. 15; Suarez, disp. 50, sect. 1, n. 4; Portel, v. *Casus reservatus*, n. 16; Fagundez, in 2 Eccles. præc., lib. 8, c. 8, n. 22; Peyrinis, n. 24; Cajetanus, v. *Abolutio*, 2; Paludanus, dist. 17, q. 3; D. Antoninus, 3 p., tit. 7, c. 4; Lugo, disp. 20, n. 72; Arriaga, disp. 40, n. 55; Dicastillo, disp. 11, n. 259; Henríquez, lib. 3, de Pœnit., cap. 14, n. 8; Villalobos, Sum. tom. 1, tract. 2, diff. 59, n. 4; Diana, parte 3, tract. 4, resol. 403; Bosco, sect. 5, n. 50; Baunius Theol. mor., parte 1, tract. 4, de Minist. pœnit., quæst. 8, dub. 5.

430. Sed quid, si eo fine domicilium dimittat pœnitens, ut absolvatur alibi à confessario communi? Absolvi ab eodem posse, docent Baunius, Fagundez et Cajetanus citati; Peyrinis, n. 25; Medina, Instr. Conf. cap. 10, § 3. Sed communis sententia tenet oppositum. Vide Lezanam, v. *Casus reservati*, n. 17, et v. *Confessarius*, n. 19; Bosco, num. 54; Dianam parte 6, tract. 7, resol. 57, ubi ex Zambello, Receptor. mor., v. *Casus reservati*, n. 26, adducit decretum sacre congregationis Cardinalium de die 19 mensis novemb. 1616. Vide etiam bullam Clementis X *Supernā magni*, § 7, datam 10 kalendas julii 1670.

§ IV.

DE QUARTO DECRETI PARAGRAPHO.

Textus.—§ 4. *Tam superiores pro tempore existentes quàm confessarii, qui ad superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligentissimè, ne eā notitiā quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorē gubernationem utantur.*

DUBIUM PRIMUM.—*Quis usus notitiæ sacramentalis, quibus, quando et qualiter interdicitur?*

431. Respondeo, omnibus regularium superioribus

sub peccato mortali prohiberi quemlibet usum notitiæ sacramentalis, sive sequentis sive præcedentis prælaturæ, in ordine ad exteriorem gubernationem.

Dicitur 1°: *Omnibus regularium superioribus*, localibus, provincialibus, generalibus, cujuscumque ordinis, instituti aut societatis. Constat tum ex termino indefinito, *superiores*, quem adhibet hoc loco Pontifex, tum ex termino universalis quem inferius, § 6, exprimit, dicens: *Atque ita per quoscumque regularium superiores, quicumque illi sint, observari mandavit*. An verò eadem illa circa sigillum sacramentale cautela, quatenus præcisè est juris Pontificii, afficiat pariter cæteros regularium confessarios, dicitur infra.

452. Dicitur 2°: *Sub peccato mortali prohiberi*; partim quia materia gravis est, partim quia gravi termino Pontifex utitur, dicens: *Caveant diligentissimè*; per quam particulam (ait Peyrinis n. 64) nemo dubitat, quin formale obedientiæ præceptum, sub mortali obligans imponatur.

Dicitur 3° *Quemlibet usum*, sive in rebus quæ pertinent ad liberam superiorum potestatem, sive in aliis quæ ab iisdem sine causâ non possunt aut non solent fieri vel mutari; ac rursus sive adsit periculum frangendi sigilli, sive desit.

453. Dicitur 4°: *Notitiæ sacramentalis*, id est, ex sacramentali confessione descendens: censetur autem confessio sacramentalis, quam pœnitens prudenter tanquam talem intendit, tametsi solum sit inchoata vel invalida, sive defectu doloris in pœnitente, sive sacerdotii vel jurisdictionis in absolvente.

Dicitur 5°: *Sive sequentis sive præcedentis prælaturæ*. Constat ex tenore decreti: monentur enim, ut à scientiæ sacramentalis usu diligentissimè caveant *tam superiores pro tempore existentes* (id est, ad quos tempore prælaturæ peccati cujusdam notitia pervenit viâ confessionis) *quàm confessarii*, qui postquam peccati notitiam ex confessione habuerunt, *ad superioritatis gradum fuerint promoti*.

454. Constat deinceps ex ipsâ rei naturâ: quid enim ad rem facit, sive prælaturam præcedat, sive sequatur scientia sacramentalis, in ordine ad committendum sacrilegium per ejusdem usum? Aliud est de scientiâ præcedente vel consequente confessionem: hæc enim confessarius uti potest, dummodò desit periculum scandali, et non adjungatur propter confessionem aliqua certitudo vel circumstantia. Ratio est; quia in casu confessarius unius ejusdemque delicti duas habet scientias, unam naturalem, alteram sacramentalem, quæ quoad usum à se mutuò non dependent. Itaque non obstante confessione licitus est usus scientiæ quâ naturalis, idem ille qui liceret confessione seclusâ.

455. Et alioquin gravissimum onus incumberet confessariis, si propter confessionem exciderent jure utendi scientiâ, ante vel post obtentâ; possetque pœnitens hæc viâ sacerdoti illudere, non sine gravissimo nocumento boni privati et communis: ponamus enim peccatum aliquod superiori aliunde cognitum; poterit pœnitens cum præjudicio boni communis declinare

pœnam, si idem peccatum confiteatur superiori. Item, qui confessario rem aliquam furtim abstulit et iniquè possidet, confiteatur eidem furtum suum, jam non poterit confessarius, rerum suarum forem aut injustum possessorem persequi vel accusare, quantumvis auctorem delicti extrasacramentaliter cognovisset. Cavendum solummodò (ut prædiximus) ne detur scandalum; similiter ne affirmetur certitudo vel circumstantia, per solam confessionem cognita.

456. Dicitur 6°: *In ordine ad exteriorem gubernationem* religiosorum seu communitatis; idque sive cum, sive sine directâ vel indirectâ fractione sigilli, et rursus sive cum, sive sine gravamine vel incommodo pœnitentis: quanquam enim non omnis ejusmodi usus sit interdictus, spectato jure divino vel naturali, ut auctores plerique tradunt, nihilominus regularium superioribus prohiberi videtur per decretum Pontificis, generaliter et sine distinctione volentis, ut superiores *câ notitiâ quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem non utantur*.

Hinc variae resultant quæstionculæ, quas claritatis gratiâ, in distincta dubia reducemus. Itaque:

DEBITUM II. — *An sigillo teneantur superiores pro tempore existentes, à quibus extra confessionem petitur licentia pro reservatis?*

457. Respondeo; in primis certum est apud omnes, quòd superior in casu teneatur sigillo seu secreto naturali. Ratio est quia secretum naturale exercitè et ex modo petitionis, imò ex ipsâ quasi rei naturâ tum à pœnitente petitur, tum à prælato promittitur.

Secundò, si confessarius ad instantiam vel consensum confitentis subditi accedat superiori pro facultate ejus in reservatum, videtur prælatus obligari sigillo sacramentali. Lugo, de sacram. Pœnit., disp. 25, sect. 2, num. 34; Suarez, in 3 parte D. Thomæ, tomo 4, disp. 33, sect. 4, num. 5; Bosco, disp. 8, de Ministro sacram. Pœnit., sect. 6, num. 78, et alii. Ratio est; quia, dùm licentia pro reservatis à prælato petitur, tunc deferitur causa ad ipsum, tanquam ad judicem superiorem, petendo ejus auctoritatem, cujus concessio est pariter usus clavium, annexam habens sigilli sacramentalis obligationem. Ita Suarez. Deinde notitia quam habet in casu superior de peccato vel ejus auctore, descendit ex confessione sacramentali, apud inferiorem confessarium inchoatâ. Ita Lugo.

458. Dices 1°: Non videtur in casu intervenire confessio sacramentalis; ergo notitia quam confessarius inferior ingerit superiori, non potest sigillata esse. Antecedens probatur, quia confessio reservatorum apud confessarium inferiorem, pro reservatis non deputatum instituta, fit coram judice incompetente, atque adeò non est sacramentalis: fit enim (ut supponitur) confessio apud confessarium inferiorem, qui ex eadem intelligens peccatum reservatum, accedit superiorem pro ejusdem in hunc casum auctoritate; ergo, dùm confessio instituitur, confessarius non est iudex competens, tanquam pro eo tempore non habens jurisdictionem seu potestatem in pœnitentem.

439. Respondeo cum Lugo et Bosco citatis quòd, licèt confessio in casu non sit sacramentalis perfectè, sit tamen inchoatè, et in ordine ad absolutionem sacramentalem, ab eodem confessario obtinendam, instituta. Habet similiter confessarius inchoatam jurisdictionem seu potestatem in pœnitentem; et potest judicare, an sit necessarius recursus ad superiorem. Potest etiam fieri quòd adsit bona fides ex parte pœnitentis, existimantis hunc esse legitimum judicem. Nulla igitur est ratio dubitandi, quin scientia ex simili confessione resultans, sit sigillata tum respectu inferioris confessarii qui recurrit, tum respectu superioris ad quem recurritur. Aliàs malè provisum esset pœnitentibus qui casus reservatos ignorant, vel si noverint, facilè tamen nesciunt, qui confessarii, in eisdem auctoritate vel gaudeant vel careant; atque adèò confessio fieret omninò odiosa, si confessarius in casu proposito non teneretur ad sigillum.

440. Dices 2°: Potest confessarius potestatem pro reservatis petere, non expressà personà; ergo nullo modo obligatur prælatus ad sigillum.

Respondeo sic fieri ordinariè; sed, ut manifestum est, de eo non loquimur. Conclusio præcipuè intelligitur de casu quo nomen pœnitentis confessarius exprimit aut ex realibus circumstantiis in personæ notitiam deveniri potest. Porro superior posset non solum validè, sed etiam aliquando licitè negare licentiam in reservatum, nisi pœnitens vel ipse compareat, vel per confessarium nominetur. Lugo et Bosco.

441. Tertiò, si pœnitens per semetipsum extra confessionem à prælato petat licentiam pro reservatis, major est difficultas: tum enim notitia quæ sive de peccato sive de illius auctore ingeritur superiori, sigillata non videtur, eò quòd neque proximè, neque remotè originem habeat ex sacramentali confessione. Non proximè, quia ipsa licentiæ petitio per pœnitentem facta, est extrasacramentalis, cum non intendat pœnitens confiteri prælato vel ab eodem obtinere absolutionem, sed à confessario inferiori, per superiorem delegando. Non etiam remotè, quia supponitur nullam hactenus confessionem, ne inchoatam quidem, apud confessarium inferiorem institutam. Eadem est difficultas, si pœnitens extra sacramentum confessarium roget ut accedat prælatus pro auctoritate in reservatum.

442. Nec refert quòd talis petitio ordinetur ad confessionem postea instituendam: inde enim non sequitur, jam nunc sacramentalem esse, ne inchoatè quidem; nam, si quis amico cuidam suo referat peccatum aliquod bonà fide, ut ab eodem discat modum quo idem peccatum postea confiteri debeat, relatio illius peccati præcedit pariter confessionem et ad eandem ordinatur: interim certum est non esse sacramentalem. Deinceps utraque narratio potest perinde laico ac sacerdoti fieri. Itaque in hoc casu prælatus non teneri sigillo, docent Castropalao, de sacram. Pœnit., tract. 23, disp. un., puncto 19, num. 10; Vasquez, quæst. 93, art. 4, dub. 2, n. 10 et 12. Henriquez, lib. 6, de Pœnit., cap. 2, n. 3; Coninck, disp. 9, dub. 3, n. 44 et seq.

443. Interim videtur verius, etiam hoc casu prælatus obligari sigillo sacramentali, saltem quando sine ipsius consensu non potest obtineri directà absolutio. Suarez, sup., n. 3; Lugo, n. 35; Bosco, n. 80, et alii. Ratio est, quòd, licèt petitio in casu non habeat originem ex confessione sacramentali, nihilominus ad eandem tanquàm finem, ad instar medii necessarii, ordinetur, quando aliter directà absolutio obtineri non potest. Quare superior in casu censetur una moraliter persona cum confessario, seu comminister sacramenti, concurrens per clavem potestatis ad illius effectum.

444. Dices petitionem illam non esse necessariam ad finem sacramenti, cum possit subditus prælato ipsi confiteri. — Respondeo cum Lugo, n. 36, et Bosco n. 86, imprimis subditum aliquando non posse confiteri superiori, quando, v. g., superior non est sacerdos, et interim, nisi petita ab eodem licentià, absolutio per alterum impertiri non potest. Deinde esto prælatus sacerdos foret, pœnitens tamen potest habere justam causam petendi licentiam ad confitendum alteri; quo casu, cum licentià superioris vel per pœnitentem ipsum vel per confessarium postulata, requiratur ad finem sacramenti, videtur superior ad sigillum obligari eodem jure quo confessarius.

445. Hinc facilè respondetur ad rationem alteram, pro contradictorià opinione allegatam; respondetur, inquam, narrationem peccatorum, laico amico factam, eo fine ut discantur modus et ratio quibus eadem peccata confiteri oporteat, nullatenus necessariam esse ad directam absolutionem: posset enim pœnitens id discere ab ipso confessario intrà sacramentum; et aliunde nimis remotè hæc narratio ordinatur ad absolutionem sacramentalem, cum oporteat eadem peccata repetere et narrare pariter confessario. At verò narratio quæ fieret sacerdoti inferiori, tametsi hactenus supponatur non esse sacramentalis, eundem obtentà facultate superioris transit in sacramentalem per hoc solum, quòd pœnitens petat absolutionem de peccatis antea narratis: ergo illa narratio non potest æqualiter fieri laico ac sacerdoti.

DUBIUM III. — *An liceant superiori regularium, occasione confessionis, actiones non ingrati pœnitenti, secluso revelationis periculo?*

446. Respondeo affirmativè. Bosco, sect. 7, concl. 8; Herinx cit., n. 40, et alii passim. Ratio est, quia ejusmodi actiones, regularium superioribus nec sunt prohibita spectatà institutione sacramenti, nec considerato Pontificis præsentì decreto. Non quidem spectatà institutione sacramenti: nam ex hac ille solummodò notitiæ sacramentalis usus prohibetur, qui vel continet directam aut indirectam revelationem confessionis, vel onus aut gravamen pœnitentis, ratione cujus confessio posset fieri difficilis aut odiosa. Atqui imprimis supponitur deesse omne periculum revelationis tum directæ, tum indirectæ; deinceps tantum abest, ut per actiones de quibus loquimur confessio redderetur odiosa vel onerosa, ut contra potiùs allevianda sit, invitandi, inquam, potiùs sint ad confessionem pœnitentes quàm ab eadem deterrendi.

447. Similiter non prohibentur eadem actiones decreto Clementino, quod loquitur solummodo de usu notitiæ sacramentalis, ad *exteriorem gubernationem* pertinente; actiones verò de quibus loquimur, ad *exteriorem gubernationem* seu *oconomiam* non pertinent, cum sint communes confessariis inferioribus, nullà gubernandi auctoritate præditis, et superioribus, prout constat exemplis quæ subjungimus.

448.—1. Itaque superior potest orare pro suo pœnitente, ut in virtutibus crescat et in gratiâ sanctificante perseveret: quis enim pœnitens confessarium non libenter habeat et accedat, quem novisset adeò de suâ salute et justificatione sollicitum?

2. Potest superior abstinere dictis et factis quibus per confessionem novit subditum suum moveri in iracundiam vel indignationem.

3. Potest superior ob confidentiam sibi à pœnitente ostensam in confessione gravioris peccati, idque cum magnis pœnitentiæ signis, peculiari affectu et beneficiis eum prosequi.

4. Potest occasione peccati in confessione expressi, seclaso sigilli periculo, consulere doctores aut magis incumbere studio, ut tum hujus, tum aliorum pœnitentium conscientiam rectius dirigat.

DUBIUM IV.—*An occasione confessionis liceant superiori actiones pertinentes ad justitiam vindicativam?*

449. Queritur an superior extra confessionem possit, saltem privatim, corripere subditum de peccato, per solam confessionem cognito: eundem punire in corpore, privare officio vel beneficio, ad quod habet jam jus acquisitum. — Respondeo: Certum est apud omnes non posse. Et quidem inprimis, quod attinet correptionem privatam et extrasacramentalem, non solum confessariis superioribus, verum etiam inferioribus nullà jurisdictione gaudentibus, secularibus et regularibus graviter prohibetur, ut communiter doctores censent. Ratio est quia per ejusmodi correptionem refricatur memoria pœnitentis, cui peccatum suum exprobratur, et quidem expressè, cum novo pudore et verecundiâ: quæ omnia non possunt non cedere in odium et detestationem sacramenti. An autem in casu correptionis omnino private, violetur sigillum, doctores dissentiunt. Et quidem, si sigillum sumatur strictè, videlicet pro obligatione non revelandi ex confessione aliquid ignorant, seu ei cui antea non erat cognitum, constat non esse fractionem sigilli; prout non foret violatio secreti naturalis, si quis de eo loqueretur privatim cum personâ quæ secretum commisit. Si autem sigillum sumatur latius, pro obligatione, etiam non agendi de rebus in confessione auditis, cum onere vel rubore pœnitentis, erit violatio sigilli.

450. Item quod attinet actiones cæteras ad justitiam vindicativam attinentes, certum est quòd non liceant ex confessione: primò, quia sacramentum summopere odiosum redderent. Secundò, quia ejusmodi actiones sine legitimâ probatione in foro externo, injustè exercentur; jam verò notitiâ sacramentalis planè inutilis est in foro externo, id-

que adeò ut si iudex contra subditum interrogasset testes, processum instituisset vel simile aliquid aggressus esset, eo ipso quo animadverteret similes actiones habuisse initium à concessione vel notitiâ sacramentali sacrilegè revelatâ, deberet illicò omnes actus tanquàm nullos et invalidos rescindere.

DUBIUM V.—*An occasione confessionis liceant superiori actiones spectantes ad justitiam distributivam?*

451. Sensus dubii est an liceat superiori regularium, per solam notitiam confessionalem directo, negare suffragium subdito ad aliquod officium, vel beneficium; nolle aliquod alicui conferre officium; amovere quempiam à beneficio jam possessio, vel à loco in quo habitat aut negare egressum è conventu seu monasterio, etc., supposito quòd alioquin pro suo libitu superior id possit facere.

Respondeo negativè, etiam dato quòd in ejusmodi casibus non interveniat directa vel indirecta sigilli violatio. Coninek, n. 69; Bosco, concl. 8, n. 157 et 166; Herincx, disp. 8, de sigillo Conf., quæst. 5, n. 46. Suarez, disp. 33, sect. 7, n. 4; Lugo, disp. 23, sect. 5, n. 93; Dicastillo, disp. 12, dub. 7, num. 158. Steyaert Aphorism., parte 4, sect. 4, § 13, n. 7. Ratio est, quia ejusmodi actiones respiciunt gubernationem exteriorem: jam verò Pontifex generatim et indefinitè prohibet, ne superiores eâ notitiâ quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur.

452 et 453. Sed restat ulterior dubitatio an actiones præfate vel eisdem similes, non solum regularium superioribus, verum etiam confessariis cæteris sive regularibus sive secularibus prohibeantur. Affirmant Lugo, n. 94; Dicastillo, num. 141, et plures alii, volentes à Pontifice non tam legem humanam ferri quàm divinam declarari, atque adeò præfatas actiones ex rei naturâ et institutione sacramenti omnibus universim confessariis illicitas esse: nam si usus notitiæ sacramentalis per actiones præfatas aliquando liceret, non apparet quomodò posset à Pontifice universim prælatis regularibus prohiberi: quia in nonnullis casibus, si liceret, foret etiam necessarius ex præcepto naturali, v. g., ne eligatur scienter indignus ad prælaturam, cum talis electio sit intrinsecè mala et afferat gravissimum nocumentum, quod prælatus, si possit, tenetur impedire. Item, si sciret ex confessione aliquem non esse sacerdotem, deberet illum non designare in confessarium suorum subditorum, ne illi irritas faciant omnes confessiones suas cum tanto animarum et sacramenti præjudicio. Interim etiam in hoc casu prohibet Pontifex usum talis notitiæ ad gubernationem. Supponit ergo antecedenter talem usum fuisse illicitum; alioquin non posset contra naturale præceptum charitatis et religionis, præceptum merè ecclesiasticum obligare. Ita Lugo.

454. Nihilominus rectius videtur dici, ex decreto Pontificis efficaciter non deducti, actiones enumeratas omnibus confessariis semper esse illicitas. Coninek, num. 69; Bosco, num. 158 et 166; Herincx, num. 46; Arriaga, disp. 46, sect. 3, num. 18; Præpositus,

in 3 parte D. Thomæ, de sac. Pœnit., quæst. 11, dub. 7, num. 55; Tannerus, disp. 6, de Pœnit. quæst. 9, dub. 6, num. 145 et alii. Ratio est quia gratis dicitur, Pontificem hoc loco legem non facere, sed declarare; ut enim Pontifex cæteris ejusdem decreti paragraphis legem facit, sic etiam præsentī, maxime cum utatur tæmentis qui omnium judicio important præceptum, *Caveant diligentissimè.*

455. Deinde mirum profectò esset, si Pontifex judicasset, gubernationem illam ex rei naturâ aut Christi sacramentum instituentis voluntate illicitam, quòd eam solis regularium superioribus inhibuisset et non omnibus omnino prælatis etiam secularibus, cum eadem omnium sit obligatio ad sigillum. Ergo, cum solum loquatur de regularium superioribus, supponit, alios ex jure divino aut naturali non obligari. Alioquin egisset minus prudenter, quatenus occasionem gratis imi erroris dedisset confessariis cæteris, qui facile inferre possent decreto in solos regularium superiores directo, se non ligari. Unde non placet, ait Bosco, num. 174, quod dicit Malderus, tract. de Sigillo, cap. 14, Pontificem generaliter declarasse, non licere scientiam ex confessione acceptam applicare ad externam gubernationem: nam sicut in illo decreto generaliter non statuitur, ut nemo peccatorum absolutiones sibi reservet, exceptis iis quæ sequuntur, etc., sed tantum declaratur id non licere regularium superioribus; ita generaliter non statuitur ut nemo notitiâ sacramentali unquam ad exteriorem gubernationem utatur, sed tantum ordinatur id non licere regularium superioribus.

456. Quod attinet fundamentum Lægonis, potest cum Bosco et Arriagâ retorqueri in auctorem: nam si rectè sequatur; electio indigni ad prælaturam, designatio non sacerdotis in confessarium, sunt actiones ab intrinseco mæke antecedenter ad decretum Pontificis; ergo per decretum Pontificis justificari non possunt: si hoc, inquam, argumentum rectè concludat, erit etiam legitimum quod sequitur: electio indigni ad prælaturam, est actio intrinsecè mala antecedenter ad sigilli obligationem; ergo per obligationem sigilli sacramentalis justificari non potest, quia non magis sigillum sacramentale quam decretum pontificium potest esse vinculum iniquitatis. Interim hæc dicta sint disputando potius quam asserendo: veneramur enim et omni modo recipimus decretum S. R. et universalis inquisitionis, de 28 novembris 1682, sequentis tenoris: *Scientiâ ex confessione acquisitâ uti licet, modò fiat sine directâ aut indirectâ revelatione et gravamine pœnitentis, nisi aliud multò gravius ex non usu sequatur, etc.* Vide Herinx, n. 47.

DEBIUM VI. — An superior notitiâ sacramentali uti possit ad suâ directionem?

457. Respondere posse, si neque sit periculum sigilli directè vel indirectè violandi, neque rubore vel damno officiator pœnitens, neque interveniat externa gubernatio. Ratio est quia usus ejusmodi est honestus, nec ullibi prohibitus jure divino, naturali vel ecclesiastico. Non jure divino aut naturali: hoc enim

jure ille duntaxat usus prohibetur, qui, ut Malderus loquitur, cap. 14, vel pœnitenti est onerosus, vel retrahit à confessione, vel aliquo modo prodit peccatorem, peccatum vel confessionem. Jam verò hæc incommoda expressè secludimus. Proinde usus notitiæ sacramentalis, qui cedit in commodum sacerdotis, et nullo modo redundat in præjudicium pœnitentis vel sacramenti, non est prohibitus jure divino vel naturali.

458. Non etiam ecclesiastico: id enim vel foret cap. Sacerdos, dist. 6, de Pœnitentiâ; vel cap. Omnis utriusque sexus, de Pœnit. et Remiss., vel demum præsentī decreto Clementis VIII. Non primum: nam illic prohibetur peccatorum vel confessionis revelatio, atque adeò ille notitiæ sacramentalis usus, qui involvit injuriam sacramenti et pœnitentis. Sacerdos, ait Pontifex, ante omnia caveat, ne de his qui ei confitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis, neque, quod absit, pro aliquo scandalo: nam si hoc fecerit deponatur, et omnibus diebus vitæ suæ, ignominiosus peregrinando pergat. Non etiam secundum; quia illic rursus solummodò prohibetur, ne sacerdos aliquatenus peccatorem prodât; tantum verò abest ut usus notitiæ confessionalis, cedens in confessarii directionem, et non redundans in præjudicium pœnitentis vel Sacramenti prohibeatur, ut potius approbetur. Caveat autem omnino, inquit Innocentius III, ne verbo aut signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodât peccatorem: sed si prudentiori consilio indigerit, illud absque ullâ expressione personæ cautè requirat; quoniam, quia peccatum, in pœnitentiali judicio sibi detectum, præsumperit revelare, non solum à sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum: ubi, si confessarius prudentiori consilio indigerit, dicitur illud posse requirere, dummodò cautè et absque ullâ expressione personæ.

459. Non denique tertium: nam Clemens VIII, ut aliquoties diximus, loquitur de actionibus, ad externam gubernationem spectantibus, non igitur de illis quæ ad confessarii directionem cedunt. Suarez, Coninck, Bosco, Sanchez, Castropalao, Tannerus citati, quorum ultimus, num. 145, addit hanc expositionem non esse alienam à mente constitutionis Clementinæ, ita etiam expositæ ab ejusdem conditore, ut in quodam peculiari responso anni 1603 in Germaniam misso, se reperisse Tannerus scribit, ubi declaratur mentem ac propositum Pontificis fuisse, usum illius notitiæ duntaxat prohibere in iis quæ pertinent ad regimen et gubernationem superiorum: in cæteris ergo casibus qui incident, ita se gerere unumquemque debere, uti conscientiæ suæ ex doctorum sententiis consultius fore cognoverit.

§ V.

DE QUINTO DECRETI PARAGRAPHO.

Textus. — *Licebit tamen superioribus determinare pœnitentias graves quibusdam peccatis, etiam non reservatis, à confessariis imponendas, quæ subditos ab iisdem perpetrandis cohibere possint.*

DUBIUM PRIMUM. — *Quinam superiores, poenitentias à confessariis imponendas determinare possint?*

460. Respondeo posse generalem pro ordine, provincialem pro provinciâ, conventualem pro monasterio, nisi lege vel consuetudine aliter sit receptum. Sed majus est dubium an idem iidem possint, secluso decreto Clementino. — Respondeo idem posse quemlibet superiorem, altiori potestate non impeditum. Ratio est quia superior est ordinarius iudex in illâ causâ; atque adeò, sicut potest eandem non committere inferiori, sic potest committere sub modo et restrictione, statuendo poenitentiam, à confessario inferiori pro hoc vel illo peccato imponendam. Nec dubium quin ejusmodi taxatio poenitentiae, poenitentis bono expedire aliquando possit, maximè si minor sit confessarii inferioris prudentia vel discretio. Confirmatur primò : nam olim in Ecclesiâ primitivâ usitati fuerunt canones poenitentiales, quibus taxabantur poenitentiae, pro gravioribus delictis imponendae, et quorum nonnulla exstant vestigia apud Gratianum in fine decreti, et in c. *Latorem*, 33, q. 2. Itaque non repugnat foro aut iudicio sacramentali quòd sacerdos superior praescribat inferiori normam et regulam, quam in taxandâ satisfactione sequatur.

461. Confirmatur secundò, quia superior, jure vel consuetudine non impeditus, potest restringere potestatem confessarii inferioris quoad culpam seu absolutionem sacramentalem, cur non etiam quoad poenam aut satisfactionem sacramentalem? itaque sic docent Suarez, disp. 50, sect. 5, n. 3; Castropalao, puncto 15, § 5, n. 11; Coriolanus, parte 1, sect. 1, art. 19, n. 1, Graffius, 1 parte Summæ, lib. 1, cap. 13, num. 76; Vasquez, de Poenit., quaest. 95, art. 1, dub. 6, num. 11; Villalobos, Sum. tract. 9, diff. 65; Crousers, Lect. paræn. 17, fol. 647; Lezana, v. *Casus reservati regularium*, n. 8. Tamburinus de jure Abbatis, tomo 2, disp. 6, quaestio 5, et disp. 13, quaest. 9, n. 1; Coninck de Sacram. Poenit. disp. 8, dub. 14, n. 112.

DUBIUM II. — *Quibusnam peccatis poenitentiam superior praedeterminare possit?*

462. Respondeo : Inprimis potest quibusdam, etiam non reservatis, imò quæ juxta tenorem decreti reservare non potest, saltem sine consensu ac discussione capituli generalis vel provincialis. Secundò, potest poenitentiam à confessariis imponendam praestituere peccatis seu casibus Clementinis, per semetipsum reservatis. Tertiò, si quod aliud præterea peccatum grave pro religionis conservatione aut pro conscientiae puritate de consensu capituli generalis vel provincialis reservatum fuerit, et huic poterit per se solum superior poenitentiam praefigere. Patet ex illis decreti Clementini verbis, *quibusdam peccatis*, ETIAM NON RESERVATIS : quorum verborum sensus est : Possunt poenitentiam determinare à confessariis imponendam non reservatis; possunt et reservatis cujuscumque generis, id est, tam reservatis per semetipsos quàm de consensu capituli juxta formam decreti : nam particula *etiam* unum casum exprimit, et alterum includit juxta

Gloss. in Clement. 2, de *Hæreticis*, verbo *Ecclesiae*. Vide Barbosam, de Offic. et Potest. episc., alleg. 92, num. 12.

DUBIUM III. — *Cujusmodi poenitentia esse debeat, quam sic determinet superior?*

463. Respondeo : Debet, quantum spiritus et prudentia suggesserit, determinare poenitentiam salutarem et convenientem, spectatâ tum qualitate criminis, tum facultate poenitentis. Ita concilium Tridentinum, sess. 14, de Poenentiâ, c. 8, confessarios universim, atque adeò tam praelatos quàm subditos seu inferiores instruens : *Debent, inquit, sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et poenitentium facultate, salutare et convenientes satisfactiones injungere*; etc. *Pro qualitate criminum*, ait, *et poenitentium facultate*; igitur non pro solâ criminum qualitate, ne alioquin pauperes elemosynis, infirmi jejuniis, etc., supra vires graventur; non pro solâ poenitentium facultate, ne delicta maximè inæqualia ob æqualem poenitentium facultatem, æquali poenâ castigentur; sed pro utrâque simul, ad instar medicinæ corporalis, quæ parari debet non solum pro morbi conditione, verùm etiam pro qualitate subjecti.

464. Secundò, debet poenitentia, quam determinet praelatus, non modò esse vindicativa, seu vergere in castigationem peccati præteriti, sed etiam medicinalis, id est, continere remedium et medelam futuri, nimirum quâ subditi *ab iisdem perpetrandis cohiberi possint*, ut in suo decreto Clemens VIII loquitur. Quare rursus confessarios superiores æquè ac inferiores respicit concilium Tridentinum loco citato pergens : *Habeant (sacerdotes Domini) prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem*.

DUBIUM IV. — *Quo pacto prædicta poenitentia determinari debeat?*

465. Respondeo, superiorem in hujus potestatis usu debere prudentem et moderatum esse, nec posse confessariis praescribere poenitentiam, nisi urgente gravi causâ, v. g., si de prudentiâ vel discretionem confessarii inferioris non satis confideret. Quo casu poterit non solum poenitentiam sacramentalem, verùm etiam quamlibet condignam satisfactionem aut aliam convenientem medicinam determinare. Modus autem, quo poenitentiam superior in casu determinet, varius esse potest. Aliquando superior potest inquirere speciem delicti, consuetudinem vel alias circumstantias, quantum salvo confessionis sigillo hæc vel similia declarari possunt : nam cum periculo sigilli nec potest interrogare superior, nec respondere inferior. Aliquando poterit ac debebit eam adhibere cautionem, ut hanc vel illam poenitentiam aut medicinam statuatur sub conditione, si hoc vel illud delictum fuerit, pro quo licentia vel jurisdictio postulat. Aliquando poterit decreto antecedenti statuere, ut, si contigerit, pro hoc vel illo delicto licentiam postu-

lari, hæc vel illa pœnitentia injungenda sit. Suarez, num. 4; Coriolanus, num. 2.

466. Interim omnes doctores monent, non posse superiorem (seclusâ urgentissimâ causâ) per præceptum rigorosum obligare confessarios inferiores ad imponendam pœnitentiam, à se determinatam. Itaque ut plurimum pœnitentiam determinare debet per modum solius consilii, instructionis, suggestionis. Ratio est 1° quia (ut loquitur Suarez cit.) nunquam pœna hujus fori tantâ necessitate præscribitur, quin relinquatur aliquid arbitrium judici seu confessario, ut, si juxta vires, dispositionem, aut alias affectiones pœnitentis judicaverit minùs proportionatam, possit eandem variare aut moderari; 2° quia facillè potest fieri, ut pœnitentia, quam superior determinat, sit improporcionata, maximè si non cognoscat speciem, frequentiam aut consuetudinem peccati vel peccatoris conditionem: et multò magis, si pro peccatis futuris in antecessum pœnitentiam præstitueret; pœnitentia enim (ut supra ex concilio Tridentino diximus) proportionem exigit non solum cum qualitate aut gravitate criminum, sed etiam cum pœnitentium facultate, dispositione, conditione.

467. Quare confessarius, qui duos pœnitentes habet ejusdem criminis reos, non potest eo ipso, quo audit criminis æqualitatem, eandem utrique pœnitentiam injungere. Unde si confessarius fundatè judicet, pœnitentiam à prælato determinatam, esse minùs convenientem, non potest ad eandem obligari; nam cum solus confessarius sit iudex in illo foro, et absolvat ac pœnitentiam imponat nomine Christi, non autem superioris, obligari nequit ad imponendam eam quam, omnibus consideratis, minùs convenientem putat. Quapropter (sicut diximus) consultius est, ut pœnitentiæ determinatio per superiorem fiat ad modum consilij vel directionis, quàm ad instar præcepti. Suarez, n. 4; Coriolanus, n. 2; Castropalao, n. 11; Coninck, disp. 8, de Pœnit., dub. 14, n. 112; Crousers, fol. 647.

DUBIUM V. — *An possit superior auctoritatem suam concedere inferiori sub conditione hujus vel illius pœnitentiæ?*

468. Status quæstionis est, an prælatus confessario inferiori jurisdictionem, v. g., in reservatum concedere possit, eâ lege vel conditione, ut, nisi pœnitentiam à se determinatam imposuerit, irritum sit sacramentum. Neque quæritur, an id passim seu promiscuè possit, sed an in casu rariori et absolutè. Affirmare videntur Suarez, Vasquez, Coninck, Villalobos, quorum ratio esse potest, quòd superior, sicut auctoritatem in reservatum dare et negare potest, sic videatur etiam restringere posse ad certam conditionem, quâ subsistente, valeat; deficiente, nulla sit absolutio inferioris.

469. Nihilominùs, Joannes Sanchez in Selectis, disp. 12, n. 6, acriter pugnat pro sententiâ contrariâ, et adducit pro se Ægidium de Coninck, disp. 8, de Pœnit., dub. 15, num. 117, sed immeritò; nam Co-

ninck id solum ibidem probat et intendit, non posse per superiorem, potestatem dari adeò restrictam, ut pœnitentia, quam confessarius injungit, valida non sit, sed dimidiata tantum, donec compleatur per superiorem: quod longè diversum est à præsentì quæstione, quâ sermo est de jurisdictione confessario faciendâ sub conditione hujus vel illius pœnitentiæ, per ipsum confessarium imponendæ. Movetur autem Sanchez eâ potissimum consideratione, quòd potestatem absolvendi et pœnitentiam sacramentalem imponendi quilibet sacerdos habeat à Christo Domino, non à superiore, qui proinde, applicatâ materiâ, se intermittere nequeat in absolutionem vel pœnitentiæ impositionem. Frivola ratio! nam esto à Christo Domino sit potestas absolvendi, imponendique pœnitentias; nihilominus applicare materiam, seu designare subditos, circa quos eadem potestas exerceatur, non à Christo immediate, sed ab Ecclesiæ prælatis provenit. Possunt ergo prælati hanc jurisdictionem sub hujus vel illius pœnitentiæ conditione largiri, sicut possunt eandem absolutè non dare; aut quid tandem ob stare potest huic jurisdictioni conditionali?

470. Interim Castropalao, num. 13, negat auctoritatem in reservatum concedi posse sub conditione pœnitentiæ suspensivâ sacramenti. Movetur hæc ratione, quia confessarius nequit imponere pœnitentiam, nisi auditâ confessione: confessionem autem excipere seu audire nequit, donec habeat jurisdictionem. Ergo nequit ei jurisdictio ad audiendam confessionem concedi sub conditione, confessionem ipsam subsequente; quia ea est vis concessionis conditionalis, ut effectum non habeat, quousque appositâ conditio fuerit. Neque Vasquez, Suarez, Coninck, Villalobos et alii nobis contrariantur, dum affirmant, concedi facultatem posse sub conditione pœnitentiæ imponendæ; quia conditionem latè sumunt, pro modo et onere, quo quidem gravetur conscientia confessarii, non quo periclitetur sacramentum. Ita ferè Castropalao.

471. Sed numquid saltem pœnitentiæ impositio potest præcedere absolutionem? Nonne igitur absolutio, tanquàm posterior dependere potest à pœnitentiæ, tanquàm anterioris, qualitate et quantitate?

DUBIUM VI. — *An superiores, sicut se solis possunt taxare pœnitentias, sic etiam possint ferre censuras, easque sibi reservare?*

472. Negativam sententiam docent Sanchez, lib. Summæ, c. 1, n. 16; Peyrinis, Privil. Minim., tom. 2, constit. 10 Urbani VIII, § 61, num. 10; Megala, 1 part., lib. 1, c. 12, n. 8; Molfesius, Sum., tom. 1, tract. 7, cap. 20, n. 17; Sigismundus à Bononiâ, tract. de Elect., part. 3, cap. 4, dub. 123, n. 9; Diana, part. 3, tract. 2, resolut. 49; Lugo, disp. 20, n. 47, et alii.

473. Probatur primò: nam ita declarasse sacram cardinalium congregationem, die 7 Julii 1617, testatur Alphonsus de Leone, tract. de Offic. et Potest. confess., tom. 2, recoll. 11, n. 5. Declarationem sic re-

fert eminentissimus Lugo citates : Cùm à nonnullis regularibus dubitaretur, an in decreto sel. record. Clementis Papæ VIII, anno 1593, 26 maii super qualitate casuum, ab eorundem regularium superioribus reservandorum edito, censuræ etiam comprehenderentur, ita ut eisdem superioribus absque capituli generalis aut provincialis consensu, aliquibus peccatis, in decreto huiusmodi non contentis, excommunicationem annexere, ejusdemque absolutionem sibi reservare liceat; sacra congregatio cardinalium, negotiis regularium præpositorum, illustrissimo Bandino referente, censuras in supra dicto decreto comprehendi censuit. Romæ, 7 julii, 1617. A. Mar. episc. Astiensis, card. Gallus.

V. Theat. Secret.

474. Probatur secundò, quia reservare censuram perinde est ac reservare peccatum, præsertim si sit censura excommunicationis: absolutio enim à censurâ excommunicationis debet præcedere absolutionem à peccatis, atque adeò, stante excommunicatione, superiori reservatâ, nullus inferior absolvere potest à peccatis. Unde apparet (inquit Diana supra) talem modum reservandi per excommunicationem, esse inventum et excogitatum in fraudem legis pontificiæ, nolentis et prohibentis alia peccata reservari, quàm quæ decreto exprimuntur et recensentur. Ita Diana.

475. Probatur tertio, ex Sanchez: nam licet Clemens VIII, in hoc decreto loquatur de solius peccati reservatione, id factum est quia frequentius solent prælati Pontifice inferiores reservare culpam, quàm censuram. At verba posita in lege, gratiâ frequentioris usûs, non restringunt legem, nec obstant, quominus ad casus similes extendatur, ut probat idem Sanchez, lib. 9, de Matrim., disp. 14, n. 16, id quod potissimum habet locum, quando eadem est ratio pro utroque casu, et ex mente legislatoris extensio legis non obscurè colligitur, ut hic contingit: nam ex præmio deducitur ratio finalis decisionis, et juxta eandem rationem tota decisio stringenda vel amplianda est, prout aliis dicitur. Atqui in præmio præsentis decreti, rationem, quâ movetur ad prohibendum peccati supernumerarii reservationem, Pontifex hanc assignat, ne minùs prudens aut moderata reservatio subditos, superiorem accedere formidantes, adducere posset in æternæ damnationis periculum et spiritualis remedii desperationem. Hæc autem ratio locum habet, sive peccatum reservetur directè, sive indirectè et mediante censurâ: in utroque enim casu debet subditus accedere superiorem pro obtinendâ absolutione. Ita Sanchez.

Interim communior est sententia affirmativa, quam sequuntur Suarez, disp. 29, sect. 3, num. 13; Villalobos, Sum., tom. 1, tract. 9, diffie. 58, n. 5; Tamburinus, de Jure Abbat., tom. 2, disp. 13, q. 3, n. 1; Coriolanus, de Cas. reser., part. 1, sect. 1, art. 6, n. 1; Fagundez, præcept. 2, lib. 8, cap. 4, n. 5; Bosco, disp. 8, sect. 4, concl. 3, n. 46. Ejusdem opinionissime dubio fuerunt, qui nostra statuta generalia condiderunt, in quibus, cap. 6, § 22, n. 11, legitur: *Insuper decernimus, prælatos prædictos per se solos abs-*

que capituli consilio et consensu, pòsse sibi reservare, quaslibet censuras; et hujusmodi reservationem esse validam et tenere; cùm decretum Pontificis tantum loquatur de peccatis, quæ longè distant à censuris.

476. Probat affirmativam opinionem Suarez; quia Pontifex expressè loquitur de reservatione culparum seu peccatorum, ut patet ex illis verbis: *Nemo ex regularium superioribus, peccatorum absolutiones sibi reserret*, etc. In casu autem proposito non reservatur peccati absolutio, sed censuræ, quæ longè diversa est, et ad diversum forum ac jurisdictionem pertinet.

Nec satis est, quòd, per se loquendo, dari nequeat absolutio à peccato, non ablata censurâ: hoc enim accidentarium est; sufficit quòd non sint idem censura et peccatum, ut ab hoc ad illam prohibitio extendi nequeat, præsertim cùm respectu superioris sit onerosa et restringens usum jurisdictionis. Ita Suarez.

477. Dices: Equidem decretum à peccatis ad censuras extensum, est favorable subditis, cùm restringat potestatem superiorum in censuras. Respondeo satis esse, quòd sit onerosum superioribus, ut restringi potius, quàm ampliari debeat: nam ante decretum poterant superiores censuras ferre, easque sibi reservare; ergo eâ potestate privari non debent per solam legis extensionem propter similitudinem rationis. Similitudinem dico; quia paritas non est omnimoda: nam excommunicationes in religionibus rariores erant, cùm tamen casus reservati essent satis frequentes. Oportuit itaque adhibere remedium reservationi casuum seu peccatorum, non ita pœnarum seu excommunicationum. Itaque culpas seu peccata respexit Pontifex in suo decreto, non pœnas vel censuras, Argum., l. 3, ff. de Legibus, ubi dicitur: *Jura constitui oportet, ut dixit Theophrastus, in his quæ ut plurimum accidunt, non ex inopinato*. Item, l. 4, eodem dicitur: *Ex his, quæ fortè uno aliquo casu accidere possunt, jura non constituuntur*. Item, l. 5: *Nam ad ea potius debet aptari jus, quæ et frequenter et faciliè, quàm quæ perrarè eveniunt*.

478. Denique certum videtur, quòd per decretum Clementinum superiores non priventur potestate ferendi censuras: potest igitur superior non obstante decreto sententiam excommunicationis statuere in certis cujusdam criminis reos, quæ cùm sit futura sententia ab homine, juxta doctrinam canonistarum eo ipso reservabitur auctori suo. Verùm, ut rectè advertit Suarez, erit quidem in casu censura ab homine, sed per sententiam generalem, quam probabilius est eo ipso reservatam non esse.

479. Ad primum oppositæ opinionis argumentum ex declaratione cardinalium respondeo, magnum inde fundamentum eidem opinioni accessurum, si declaratio sit authentica et habeat condiciones per decretum Urbani VIII, die 11 augusti, anno 1652, requisitas. Imò propter hanc declarationem amplectitur sententiam negativam Lugo, præferens alioquin affirmativam. Interim vix ullus eorum, qui sequuntur affirmativam, mentionem facit illius declarationis. Quod quidem de Suarezio non est mirandum: hic

enim tomum 4, in 3 part., D. Thomæ edidit anno 1604, nimirum priusquam declaratio emanasset. De reliquis, qui editâ jam declaratione scripserunt, satis mirum est, quod ejusdem non meminerint, ut proinde (ait Bosco) dubitari posset, an sit authentica; cur enim minùs meminissent præfati auctores declarationis hujus, quam reliquarum. Id equidem observandum, quod declaratio de solâ excommunicatione videatur loqui, non de censuris reliquis.

480. Ad secundum, videlicet quod reservare censuram, sit reservare peccatum, respondeo, reservatâ censurâ reservari peccatum, sed indirectè. Jam verò Pontifex duntaxat prohibet ne superiores directè reservent peccatum supernumerarium extra capitulum; quod ostenditur: quia nemo negabit, ait Lugo, n. 17, quin, decreto Pontificis non obstante, possit capitulum generale reservare omne peccatum mortale inobedientiæ, contra præceptum obedientiæ à prælatis impositum; quâ reservatione factâ sequi possent eadem inconvenientia: quia jam prælatus posset antecederet prohibere præcepto obedientiæ omnia peccata quæ vellet sibi reservare. Cæterum hoc per accidens sequeretur, et quia, quæ per accidens sequuntur, rarò sequuntur, non oportuit hunc etiam indirectum modum impedire, cum possit adhiberi remedium quando urgeret necessitas, per aliud decretum pontificium. Ita Lugo.

481. Et reverà in nostrâ religione per statuta generalia reservatur inobedientia contumax. Prohibeat ergo superior localis peccata omnia quæ (absolutè loquendo) posset ac vellet reservare, per obedientiam; erunt jam eo ipso reservata, quo subditus, trinâ monitione præmissâ, factis congruis intervallis, per diem naturalem inobediens perseveraret: sic enim inobedientiam contumacem explicant statuta, num. 4: *Dicimus inobedientiam contumacem, quando quis, trinâ monitione præmissâ, factis congruis intervallis, per diem naturalem inobediens perseverat.* Quàm rarò autem id contingat, notum est omnibus religiosis. Idem autem est de excommunicatione, quâ rarissimè utuntur prælati; ut proinde, sicut dictum est, non videatur Pontifex ad illam attendisse in suo decreto; cum hæc reservatio, tanquam rarissima, non prebeant passim occasionem incommodis quibus occurrere intendit Pontifex.

482. Ad illud quod additur ex Dianâ, talem modum reservandi per excommunicationem, esse inventum et excogitatum in fraudem legis pontificiæ, respondeo 1° retorquendo argumentum in præceptum obedientiæ, de quo Lugo sup. Respondeo 2°: *Nullus videtur dolo (seu per fraudem) facere, qui jure suo utitur.* Regulâ 56, ff. de Reg. juris. Habet autem superior jus ferendi censuras, easque sibi reservandi: hoc verò jure excedisse per constitutionem Clementinam, hactenus non probatur. Nec refert quod reservatio censuræ recidat in peccatum: id enim non sufficit ad directam et propriè dictam peccati reservationem de quâ Pontifex loquitur, ut supra probatum est, et ostenditur iterum; quia si superior afficiat subditum censurâ excommunicationis sibi reservatæ, non solum

non potest subditus absolvi per confessarium inferiorem ab illo peccato ob quod est excommunicatus, sed neque ab ullo alio, per se loquendo: jam verò nemo dixerit excommunicati peccata omnia propriè reservari. Respondeo 3° si fraudem legi dicatur facere, quisquis legislatorem frustrat suo fine extrinseco, per medium lege non prohibitum, jam poterit pluries committi fraus in legem sine peccato, ut multis exemplis jejuni, obedientiæ et similibus: nullo negotio demonstrari potest. Si similem fraudem velit legislator prohibitam, præcludat per decretum alterum.

483. Ad tertium argumentum, ex Sanchez desumptum, respondeo verba legis, gratiâ frequentioris usûs sic expressa, ut easum similem et minùs frequentem, propriè non comprehendant, reverà restringere legem, nec ad eundem casum extendi posse, prout sæpè probatum est. Nec refert quod ex procemio decreti videatur colligi, eandem rationem esse pro inhihendâ reservatione excommunicationis, quæ pro peccati. Non refert, inquam, quia inprimis identitas vel similitudo rationis non sufficit pro identitate vel similitudine obligationis in diversis casibus, id quod rursus exemplis variis facillimè ostendi potest. Deinde ratio reverà non est eadem vel similis pro utroque: cum enim reservatio peccati in religionibus esset frequens, excommunicationis rarissima, hinc occasio ruinæ spiritualis subditorum ex reservatâ ne peccatorum potius quam censurarum, practice timeri poterat.

APPENDIX.

DE APPENDICE DECRETI.

Textus. — *Sanctitas sua deinceps declaravit et declarat, ut, si hujusmodi regularium confessariis, casus aliqujus reservati facultatem petentibus, superior dare noluerit, possint nihilominus confessarii illâ vice, poenitentes regulares, etiam non obtentâ à superiore facultate, absolvere.*

484. Ita statuit declaratio cardinalium, innovando constitutionem Clementis VIII, de consensu Urbani VIII, ad instantiam custodis fratrum reformationis S. Francisci, provincie Romanæ, et habetur in Romano Bullario, tom. 4, inter bullas Urbanianas, post decretum de casuum reservatione. Quocirca instituitur

DUBIUM PRIMUM. — *An, per se loquendo, superior petitam licentiam pro reservatis semper validè negare possit?*

485. Queritur an id possit superior, per se loquendo: quare non instituitur questio de solo prælato regulari, sed de omni universim superiore et reservante, depositâ tantisper constitutione Clementinâ; queritur autem an in omni casu licentiam pro reservatis postulatam confessario inferiori validè negare possit; an verò aliquando sufficiat licentiam fuisse postulatam ut à reservato validè absolvat subditus per inferiorem: hoc enim in multis casibus videtur necessariò affirmandum, ne aliàs poenitentes mancant sine remedio ob malam voluntatem aut imprudentiam superioris. Primum exemplum est, si superior nec vellet ipse audire confessionem subditi, nec facultate

tem audiendi concedere alteri. Secundum exemplum, si superior foret minus prudens in materiâ sigilli, idque experientiâ didicisset poenitens, qui nunc licentiam præfatam postulat, et obtinere non potest. Tertium exemplum est, si poenitens labore ingenti verecundiâ, quæ interdum tantam inducit difficultatem, ut moralis impossibilitas judicetur: nec enim poenitens cogi potest vel ad rem moraliter impossibilem, vel ad privationem sacramenti. Quartò denique idem erit, quotiescumque facultas justè petita, injustè negatur.

486. Itaque tum sufficere licentiam postulatam, etsi non obtentam, docent Henricus Gandav., quodlib. 9, quæst. 24; Richard, 4, dist. 27, art. 3, quæst. 7; Paludan., eadem dist., quæst. 3, art. 3, casu 1; Adrianus, 4, de Confess., quæst. 5, dub. 3; Major, 4, dist. 17, q. 2; Sylvester, verbo *Confessor*, 1, q. 6; Toletus, lib. 3, cap. 13; Navarrus, cap. *Placuit*, n. 144, dist. 6, de Poenit.; Henriquez, lib. 6, cap. 13, n. 4, quorum sententiam probabilem existimat Diana, tom. 2, tract. 4, resol. 39.

487. Dicendum tamen quòd licentia petita et injustè negata, per se loquendo, non sufficiat ad valorem sacramenti. Sententia communior, quam tenent Alensis, 4 part., quæst. 78, membro 3, art. 1; Marsil., 4, quæst. 12, art. 1; Sotus, dist. 18, quæst. 4, art. 2; Victoria, Summâ, n. 145; Medina, quæst. 40; Lugo, disp. 20, sect. 8, n. 148; Layman lib. 5, tract. 6, c. 13, n. 3; Bosco, disp. 8, sect. 5, concl. 15, n. 318; Suarez, disp. 27, sect. 4, concl. 2, n. 20, cum multis alijs, quos adducit.

488. Probatur 1° ex S. Thomâ, 4, dist. 17, quæst. 3, art. 3, q. 4, ad 5, et 6, ubi ait, in ejusmodi casibus ita se gerere debere poenitentem, tanquam si non haberet copiam confessarii. Item, Opusc. 19, dicit, superiorem negantem injustè hanc facultatem, et sibi et subdito damnationem acquirere; sibi, quia peccat mortaliter; subdito, quia privat illum utilissimo remedio.

Probatur 2° persuasum semper in Ecclesiâ Dei fuit et verissimum esse synodus Tridentina, cap. 7, sessione 17, confirmat: *Nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Atqui sacerdos inferior in casu quæstionis neutram habet jurisdictionem; non ordinariam, ut per se patet, non etiam delegatam: hanc enim, nisi dante et delegante superiore, habere non potest; dedisse autem superiorem eam potestatem, quam expressè negavit, sine contradictione affirmari non potest. Nec refert quòd injustè negaverit: injustitia enim superioris non supplet defectum ac jurisdictionem subditi; aliàs concessum censebitur; quidquid in gravi materiâ justè fuerit postulatam.

489. Probatur 3° à simili: dispensatio injustè negata, non censetur concessa; quare subditus repulsam cum injuriâ passus, tenetur lege, nisi talis foret necessitas, quæ citra dispensationem sufficeret ad eximendum eum à legis obligatione; ergo etiam jurisdictio injustè negata, non censetur concessa, atque adeò

inferior non potest validè et directè absolvere, nisi in articulo mortis, vel nisi poenitens sit regularis, ob singularem dispositionem Clementis VIII, de quâ inferius.

490. Dices cum Henriquez, lib. 6, cap. 13, licentia sic jure petita, videtur ipso jure concessa, et defectum parochi negantis, supplet ipso jure episcopus; defectum verò inferioris prælati regularis, supplet generalis regularium, aut certè utrumque ipso jure ex præsumptâ voluntate supplet summus Pontifex.

Respondeo negando assumptum, quod gratis dicitur, nec in ullo jure fundatum est, si excipias regulares. Quòd autem de regularibus per Clementem VIII constitutum est, frustra extenditur ad reliquos subditos, prout communiter et meritò doctores tradunt, cum in positivis, nisi ad declinandum absurdum, argumentari non liceat à paritate rationis.

DUBIUM II. — *Quandonam et qualiter peccet superior, negans subdito licentiam pro reservato?*

491. Respondeo superiorem peccare graviter, non solum contra charitatem, verum etiam contra justitiam, si neget auctoritatem suam in reservata, quando subditus prudenter timet grave damnum, confessioni extrinsecum, occasione negatæ auctoritatis eventurum; v. g., si prudenter timeat fractionem sigilli seu usum notiæ confessionalis extra forum sacramentale, in ordine ad officium aliquod, acquisitum vel acquirendum, aut indignationem, odium et persecutionem superioris. Ita omnes doctores, apud Lugo, sect. 10, n. 235; Diecastillo, disp. 11, dub. 19, n. 525; Bosco, n. 334. Ratio est quia poenitens in casu jus habet petendi alium confessarium, nec potest citra injuriam obligari ad abstinendum sacramento, vel subeundum incommoda memorata.

492. Item, per se loquendo, graviter, saltem contra charitatem delinquit prælatus, negans præfatam licentiam, si fundatè timeat damnum grave spirituale subditi, etiam, ex merâ hujus passione vel fragilitate eventurum; v. g., si formidet defectum circa confessionis integritatem, communionem sine præviâ confessione, nimiam confessionis et communionis dilationem, aut etiam multò minorem fructum, quàm si confessio apud alterum fieret. Ita rursus communiter doctores. Ratio est quia reservatio fieri et cedere debet in bonum et ædificationem poenitentium, non in detrimentum aut destructionem; teneturque superior, quantum potest, cavere damnum spirituale et ruinam suorum subditorum: quantò magis in eandem suâ imprudentiâ non inducere? Dixi, *per se loquendo*, quia per accidens potest superior suo jure uti, permissio subditi incommodo seu detrimento, ut dubio sequenti dicitur.

493. Sed dissonant doctores, an etiam contra justitiam delinquat prælatus negans licentiam in reservata, quando ex solâ subditi fragilitate periculum seu damnum imminet. Negat Suarez, disp. 30, sect. 4, n. 5, putans in casu superiorem solummodò peccare contra charitatem et debitum sui muneris seu fidelis dispensatoris. Verum hæc opinio difficilis videtur Lugoni, qui num. 237, ait quòd, licet privatus, solum

ex charitate teneatur ad impediendum grave damnum proximi, cum commodè potest: praelatus tamen in ordine ad subditos videatur, ex justitiâ obligari ratione officii, quod cum eo onere suscepit: nam sicut ratione officii, tenetur ex justitiâ impedire et præcavere detrimentum grave circa fortunas et bona temporalia, ita multò magis videtur ex eodem officio obligari ad impediendum grave detrimentum circa salutem et bona spiritualia subditorum. Sic medicus ex officio et justitiâ tenetur adhibere remedia opportuna, ne pereat ægrotus. Ita Lugo, quem sequuntur Arriaga, disp. 41; Dicastillo citatus, et plures alii.

DUBIUM III. — *An aliquando superior licentiam pro reservatis postulatam, licet negare possit?*

494. Respondeo posse, inprimis si pœnitens neque ex suâ, neque ex Superioris parte habeat justam causam confitendi alteri. Communis sententia. Ratio est quia in illo supposito superior non peccat vel contra charitatem, vel contra justitiam, vel contra officium suum. Non contra charitatem; nullum enim ex negatione licentiæ supponitur secuturum damnum sive temporale sive spirituale, quod ex charitate cavere debuisset superior. Non contra justitiâ; quia nullum jus habet subditus confitendi alteri, quando nullam causam, atque adeò nulla committitur juris alicujus violatio per negationem. Non denique contra officium suum: nam judex legitimus, qualis est in hoc casu superior, non peccat in suum officium, si per seipsum velit cognoscere et judicare causam, quando nulla suppetit ratio, quâ debeat eandem committere alteri. Atqui, ut supponitur, nulla hinc ratio suppetit ob quam superior debeat absolutionem committere inferiori; ergo nullatenus committit in suum officium superior, si ipse velit audire et absolvere subditum. Alioquin reservatio penè foret inutilis: vix enim difficile aut onerosum est pœnitenti, per confessarium aut aliam personam interpositam, licentiam postulare.

495. Denique sicut proprius sacerdos non peccat, negans licentiam subdito, confitendi sacerdoti alieno, dum nulla subest ratio vel justa causa licentiam concedendi; ita non peccat superior, negans subdito potestatem confitendi reservatum, confessario inferiori, quando concedendi justa non subest ratio. Utuntur in casu jure suo tam sacerdos proprius, quàm superior: jam verò *nemo damnum facit, nisi qui id fecit quod facere jus non habet*, leg. 151, aliàs 193, ff. de divers. Reg. juris.

Secundò, juxta receptam communiter doctrinam, non solum potest, verum etiam debet negare licentiam, si ejus usus cedat in majus damnum vel ipsius pœnitentis, qui ex licentiæ facilitate fit magis proclivis ad similia peccata, à quibus aliàs abstineret; vel communitatis, quatenus spe ejusdem licentiæ animantur aliqui ad eadem peccata committenda, quæ alioquin non committerent; aut demùm alicujus tertii, cujus damnum superior posset commodè impedire, si sibi pœnitens confiteretur.

496. Imò si præfata incommoda fundatè timeantur,

debet licentiam negare superior, tametsi pœnitens aliquam ex suâ parte rationem habeat confitendi alteri, v. g., ruborem, verecundiam aut singularem aliquam difficultatem in confessione apud superiorem instituendâ. Rursus doctrina communis. Debet igitur hanc difficultatem superare pœnitens, cujus particulare bonum non potest superior procurare cum gravi aliorum damno et ruinâ spirituali. Nec refert quòd subditus forsitan abusus sit reservationis medicinâ: hoc enim jam est scandalum Pharisaicum, et ideò quidquid ex eo sequitur, soli subdito imputabitur, obligato in illis circumstantiis conscientiam suam aperire superiori, qui et illi et aliis prodesse potest. Atque adeò, si nolit huic obligationi satisfacere subditus, non poterit esse ad confessionem dispositus, nec fructum recipere ex confessione apud alterum instituendâ. Ita Bosco, n. 337, et alii.

497. Itaque opus est prudentiâ in hoc negotio, ne vel nimia severitas, vel nimia laxitas superioris, sit occasio ruinæ spiritualis subditorum. Regulariter autem loquendo, debet superior esse potius facilis quàm difficilis in hac veniâ concedendâ: quia moraliter ac per se loquendo, minùs periculi est in ejusdem veniæ concessione quàm negatione.

DUBIUM IV. — *An ut possit inferior validè absolvere à reservatis, sufficiat licentia superioris præsumpta, seu ratihabitio de futuro?*

498. Respondeo cum sententiâ communi negativè. Ratio est, quòd ad validè absolvendum in præsentì, requiritur jurisdictio in præsentì, quam non præstat præsumptio, vel ratihabitio de futuro: nihil enim est aliud præsumptio quàm confidentia seu existimatio de futuro superioris consensu, si peteretur: qui consensus, tanquàm conditionatus, nullo modo est præsens, nisi adimpletâ conditione. Idem est de ratihabitione, quæ pariter consensus futurus est, nullatenus præsens.

Confirmatur. Ratihabitio seu consensus præsumptus de futuro non sufficit ad valorem dispensationis: quia non valet matrimonium initum sub hac conditione, si *Pontifex dispenset*, quamdiù dispensatio non est concessa, tametsi contrahentes cerio certius supponant, Pontificem dispensaturum, si sciret conditionem: idque ideò, quia dispensatio, dum contrahitur matrimonium, non est præsens, sed futura conditionatè, atque adeò pendet, pendente conditione. Ergo etiam ratihabitio seu consensus præsumptus de futuro non sufficit ad valorem absolutionis: quia non minùs ad absolutionem quàm ad dispensationem requiritur præsens consensus superioris.

499. Confirmatur iterùm: Sacramentum Pœnitentiæ, ut alibi docetur, semel invalidum, tractu temporis vel quavis aliâ ratione validari non potest; ergo simpliciter suspendi nequit aut dependere à conditione vel consensu de futuro. Igitur ut sit validum, necesse est adesse jurisditionem in puncto absolutionis, nec sufficit esse dandam post judicium absolutum, vel etiam nunc, sed conditionatè, nimirum si peteretur.

500. Dices 1º: Adest jurisdictio quando rationabiliter præsumo consensum de futuro. — Respondeo ad-

esse jurisdictionem, sed præsumptam tantum, id est, existimationem seu confidentiam de obtinendâ jurisdictione, si peteretur : at hæc jurisdictione, quamdiu non petitur, imaginaria tantum est, nullo modo realis. Quod si quis prætendat quotiescumque fundatè præsumi potest consensus superioris de futuro, toties reipsâ conferri jurisdictionem absolutè ; respondeo id neque juri neque rationi conforme esse. Non juri, quia nullibi in jure statuitur licentia seu jurisdictione ejusmodi generalis quâ gaudeat quisquis præsumere potest consensum conditionalem. Non etiam rationi, quia non expediret, jurisdictionem relinquere judicio vel existimationi sacerdotum, quorum plurimi, nimium sibi blandientes, faciliè præsumerent licentiam, ubi et quando non deberent. Si autem supponamus, vel jure ipso vel decreto episcopi aut alterius superioris ordinari, ut jurisdictionem in reservatum habeat confessarius inferior, quotiescumque tales occurrent circumstantiæ, quæ solidum fundamentum præbeant, suspicandi consensum conditionalem ; si id, inquam, superiorum decreto aliquo sanciretur, admitto, suppositis iisdem circumstantiis, confessarium inferiorem à reservatis absolvere posse sine recurso ulteriori ad superiorem ; verum valor absolutionis in casu non fundabitur in consensu præsumpto de futuro, sed in expresso de præterito, per decretum superioris.

501. Dices 2° saltem sufficere videtur ad valorem absolutionis, sperata ratihabitio superioris : nam juxta Reg. 10, de Regulis juris, in 6, *ratihabitionem retrahi, et mandato non est dubium comparari*. — Respondeo cum Canisio in præfatam regulam, id esse intelligendum, quando nomine ratum habentis, negotium gestum est ; alioquin, ut habet Regula 9, eodem, *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum*. Jam autem minister delegatus in hoc sacramento non absolvit nomine delegantis ; ergo impertinens est ratihabitio superioris, subsequens absolutionem. Deinceps Regula juris intelligi debet de iis quæ à consensu futuro pendere possunt, ejusmodi sunt contractus, etc., non autem absolutio sacramentalis.

DUBIUM V. — *Quinam regularium confessarii absolvere possint à reservatis, non obtentâ superioris facultate ?*

502. Hactenus egimus de superiore seu reservante universim, et præscindendo à constitutione Clementinâ ; nunc agitur speciatim de regularium superiore et confessariis, considerato Pontificis decreto. Ac primò quidem queritur quid intelligatur per confessarios, qui juxta decreti appendicem, superiore, *casus alicujus reservati facultatem denegante, possint nihilominus... illâ vice pœnitentes regulares, etiam non obtentâ à superiore facultate, absolvere*.

503. Respondeo intelligi duos, tres aut plures confessarios, pro subditorum numero majori vel minori, in singulis domibus seu monasteriis, per superiorem deputatos juxta paragraphum 3 ejusdem decreti. Ratio est satis clara, si verba Pontificis maturè ponderentur : nam § 3, decernit Pontifex, ut superiores in singulis domibus deputent duos, tres aut plures confessarios, pro subditorum numero majori vel minori, iique

sint docti, prudentes ac charitate præstanti, qui à non reservatis eos absolvant, et quibus etiam reservatorum absolutio committatur, quando casus occurrerit, in quo eam debere committi, ipse inprimis confessarius judicaverit. Deinceps in periodo finali seu appendice dicitur : *Sanctitas sua deinceps declaravit et declarat, ut si hujusmodi regularium confessariis, casus alicujus reservati facultatem petentibus superior dare noluerit, possint nihilominus confessarii illâ vice, pœnitentes regulares, etiam non obtentâ à superiore facultate, absolvere*. Manifestum est quod relativum, hujusmodi, respiciat confessarios, juxta paragraphum 3, in singulis domibus per superiorem deputandos, et quibus (juxta eundem paragraphum) reservatorum absolutio committenda sit, quando casus occurrerit in quo eam debere committi, ipse inprimis confessarius judicaverit. Vide Bosco, sect. 5, concl. 15, num. 326. Quapropter confessarii pro communitate non deputati, non possunt à reservatis absolvere, si facultatem absolvendi, quantumvis imprudenter, negaret superior, ut rectè observat Dicastillo, tr. 8, disp. 11, dub. 20, n. 359.

504. Sed dubitatur quid dicendum de illis ordinibus aut provinciis, in quibus decretum Clementinum quoad paragraphum illum tertium non est usu receptum. Observandum ex supra dictis, in nonnullis monasteriis et provinciis consuetudine receptum esse ut non deputentur duo vel tres, qui cæterorum audiant confessionem ; sed omnes confessarii approbati validè absolvant patres et fratres ab omnibus peccatis, exceptis reservatis ; pro reservatis autem duo, tres aut plures deputentur, qui sine ulteriori ad superiorem recurso habitualement ac stabilem potestatem habeant absolvendi à reservatis, quando casus occurrerit. Hinc dubitatur, an declaratio Clementis concernat omnes ejusmodi confessarios, pro peccatis non reservatis approbatos, ita ut, si quis ex illis petat licentiam absolvendi aliquem à reservatis, et superior eandem indiscretè neget, possit nihilominus absolvere. Affirmat Bosco, num. 327, cujus ratio est quod omnes illi deputati sint ad absolvendum à peccatis non reservatis, et etiam à reservatis, suppositâ speciali licentiâ seu commissione superioris : nam superior habet potestatem cuilibet eorum committendi illam absolutionem in casu occurrenti. Ergo, si non committat vel neget petenti confessario, quando hic judicat committendam esse, poterit equidem illâ vice vi declarationis Clementinæ absolvere. Ita Bosco.

505. Verum hæc doctrina videtur difficilis ; nam illi confessarii, de quibus Bosco, non videntur esse hujusmodi, de quibus Pontifex. Fateor quod omnes deputati sint ad absolvendum à peccatis non reservatis, et etiam à reservatis, suppositâ speciali licentiâ seu commissione superioris ; sed non videntur deputati esse secundum formam decreti : nam decretum loquitur de confessariis duobus, tribus aut pluribus privativè deputatis ad absolvendum à non reservatis, et insuper à reservatis, quando casus occurrerit. Si hujusmodi confessarii neget superior potestatem in reservata, concedit Pontifex, et meritò : nam si hujus-

modi confessariis negetur potestas in reservata, jam pro iisdem reservatis non restabit poenitentibus confessarius præter superiorem; atque adeò jam poterit redire incommodum cui in præmio decreti sui remedium voluit Pontifex: jam enim nonnulli infirmiores, qui interdum superiori suo conscientie maculas delegere formidant, adduci poterunt in æternæ damnationis periculum et spiritualis remedii desperationem. Hoc incommodum non habet locum in casu Bosconis: nam si superior confessariis deputatis ad absolvendum à non reservatis, neget potestatem in reservatum, retinebit poenitens quoad reservata electionem trium, quatuor vel plurium confessariorum, qui in casu Bosconis supponuntur habere stabilem et habitualement licentiam in reservata respectu omnium religiosorum totius monasterii.

DUBIUM VI. — *An confessario deputato nunquam possit superior negare potestatem in reservata, quin sua Sanctitas suppleat?*

506. Ratio dubitandi est quia generatim Sanctitas sua declaravit et declarat ut, si huiusmodi regularium confessariis, casus alicujus reservati facultatem poenitentibus, superior dare noluerit, possint nihilominus confessarii illà vice, poenitentes regulares, etiam non obtentà à superiore facultate, absolvere. Ergo quotiescumque et ob quaecumque causam superior præfatam potestatem confessariis secundum formam decreti deputatis negaverit, videtur eandem supplere Pontifex, indefinite loquens.

507. Respondeo cum Bosco, sect. 4, conc. 3, n. 49, et Kerckhove, n. 97, superiorem regularem non solum posse, sed etiam debere facultatem in reservatum negare confessario deputato, quotiescumque gravem negandi causam habet; nec tum suppleri per Pontificem, negatam potestatem. Gravis autem causa est si facilitas veniæ sit incentivum delicti, id est, si per experientiam constet superiori, inde relaxari disciplinam monasticam, aut generari scandalum poenitenti vel communitati. In hoc casu superiorem non obligari ad concedendam potestatem in reservata, constat ex supra dictis, et probatur à Kerckhove, ex concil. Trident., sess. 14, cap. 7, ubi dicitur: *Sacerdotes, cum nihil possint in reservatis, id unum poenitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.*

508. Si autem superiores teneantur semper concedere veniam seu licentiam, quomodo inferiores poenitentibus persuadere poterunt, ut pro beneficio absolutionis accedant superiores? Sed ad hoc responderi posset per beneficium absolutionis etiam intelligi potestatem absolvendi, pro quà necessario extra mortis articulum recurritur ad superiores, sive per ipsum poenitentem, sive per confessarium aut aliam interpositam personam. Rectius itaque probatur responsio ex ante dictis: quia superior regularis, negans ex gravi causà potestatem suam in reservata confessario inferiori, suo jure utitur, non peccans ullatenus aut contra charitatem, aut contra justitiam aut contra debitum sui muneris.

509. Hinc facile intelligitur pars altera responsionis, videlicet negatam in casu à superiore potestatem, per Pontificem non suppleri: quamvis enim verba decreti omninò generalia videantur, nullatenus tamen credendum est Pontificem voluisse privare superiores omni potestate audiendi illas confessiones, quæ naturà seu conditione reservationis apud eos deberent institui. Siquidem non est finis reservationis, ut præcisè subditus petat licentiam per ordinarium confessarium, quam semper teneatur superior dare, id enim esset pura quædam caremonia et defatigatio physica confessarii ordinarii, quam parùm vel nihil curarent poenitentes: sed finis reservationis est, ut aliquando teneatur poenitens se sistere superiori; si autem se sistere debeat, nullus erit qui non malit se sistere in confessione, quàm extra illam, cum ex confessione major secreti obligatio oriatur in superiore.

510. Deinceps non esse mentem Pontificis, supplere potestatem confessarii inferioris, ex quovis capite denegatam, ex ipso decreto manifestè constat: nam paragrapho 2 hæc verba leguntur: *Non liceat superioribus regularium, confessiones subditorum audire, nisi quando peccatum aliquod reservatum admiserint aut ipsimet subditi spontè ac proprio motu id ab iis petierint.* Ubi manifestè dicitur, superiorem posse audire confessionem subditorum, quando peccatum aliquod reservatum admiserint, idque etiamsi in illo supposito poenitentes spontè ac proprio motu id ab iis non petierint: nam *ut ipsimet subditi spontè ac proprio motu id ab iis petierint*, tum solum exigitur, quando peccatum aliquod reservatum non admiserunt, ut ex terminis constat. Ergo, si peccatum reservatum poenitentes admiserint, obligari per superiorem possunt, ad sibi confitendum, etiam alioquin inviti.

511. Idem colligitur ex decreto paragrapho 3 ubi Pontifex statuit, ut confessariis deputatis reservatorum absolutio committatur, quando casus occurrerit, in quæ eam DEBERE committi ipse inprimis confessarius judicaverit. Ergo confessariis deputatis non est committenda reservatorum absolutio, nisi eam debere committi confessarius utique prudenter et fundatè judicaverit. Prudenter autem judicare non potest confessarius, committi debere, quando justam et gravem non committendi causam superior habet, prout reverà habet, si ex commissione prævideat jacturam disciplinæ regularis aut scandalum poenitentis vel aliorum. Itaque ut in his casibus auctoritatem suam superior negare potest, ita negantis vices sua Sanctitas non supplebit.

DUBIUM VII. — *Quandonam confessarius repulsam passus à superiore, possit absolvere à reservatis auctoritate pontificià?*

512. Respondeo: Quando immeritò et sine causà passus est, seu quando licentiam debere committi, prudenter judicaverit. Proinde, non obtentà à superiore facultate, absolvere potest à reservatis, quando fundatè timet ne superior abutatur sigillo sacramentali, occasione confessionis privet subditum officio vel be-

neficio acquisito vel acquirendo, amoveat loco, prohibeat egressum, prosequatur odio, etc. Item si pœnitens singularem verecundiam et difficultatem habeat in adeundo superiore, quam verosimiliter non sit superaturus sine periculo sacramenti, maxime si non sit locus inconvenientiis, numero præcedenti allegatis. Item si licentiam in reservata postulatam superior denegat ex merâ quâdam animi impatientiâ, iracundiâ, passione. In his et similibus casibus, cum desit officio suo superior, peccans vel contra charitatem vel insuper contra justitiam, auctoritatem ejus sua Sanctitas supplet, ne imprudentia et indiscretio superioris incommodet subditorum conscientiæ seu salutem, et graviora secum pericula trahat.

513. Impruenter autem confessarius judicabit, debere committi præfatam facultatem, quando levis quædam verecundia vel timor infamix apud superiorem incurrendæ impellit subditum ad declinandum tribunal superioris, præsertim quando eadem verecundia verosimiliter superanda est sine incommodo sacramenti; item quando prævidetur, eandem verecundiam pœnitenti futuram pro freno et remedio recidivæ: item quando non obstante simili verecundiâ accessus personalis subditi ad superiorem judicatur utilior futurus ad correptionem subditi et medicinam peccati.

514. Pro fine hujus dubii observandum ex Bordonno, pœnitentem per confessarium inferiorem absolvi posse à reservatis, non solum quando auctoritatem suam immeritò et sine gravi causâ negat confessario, sed etiam, dum pœnitenti per semetipsum postulanti; quamvis enim decretum duntaxat loquatur de *confessariis, casus alicujus reservati facultatem petentibus*, et repulsam passis, eadem tamen est ratio de pœnitentibus, proximè et per se ipsosulantibus: nam in horum favorem exiit declaratio, horum salutem et libertatim conscientix consultum voluit Pontifex; atque adeò cum auctoritas in reservata, immeritò denegata, æquè incommodet pœnitentibus, sive per se, sive per confessarium licentiam postulent, dicendum videtur, utroque casu habere locum constitutionem pontificiam.

DUBIUM VIII. — *Quid significetur per particulam illâ vice, quam in decreti appendice usurpat Pontifex?*

515. Sensus dubii est an Pontifex per illam particulam velit, ut unicâ duntaxat vice eundem pœnitentem idem confessarius absolvere possit à reservatis, non obtentâ à superiore facultate; an verò ut toties possit quoties præfata facultas indiscretè negabitur. Possit unicâ duntaxat vice, docent Lezana, v. *Casus reservati regularium*, n. 7; Tamburinus, de Jure Abbatis, tomo 2, disp. 13, quæsitio 8, num. 7, et nonnulli alii. Rem esse incertam putat Alphonsus de Leone, tract. de Officio et Potest. confessor., tomo 2, recollect. 6, num. 178, apud Dianam, parte 3, tract. 2, resol. 126. Patet, inquit præfatus auctor, ex illâ quæstione an possit aliquis lucrari pluries idem jubilæum extraordinarium, concedi solitum cum simili clausulâ, *pro hac vice*: si enim simile jubileum (ut habet verior opinio) unicâ duntaxat vice ab unoquoque fidelium ob-

tineri possit, similiter unicâ duntaxat vice obtineri poterit ab eodem confessario absolutio reservatorum, non obtentâ superioris licentiâ; nullâ enim videtur differentia esse, quod ad rem significatam attinet, inter voculam *pro hac vice*, et, *pro illâ vice*. Contra, si pluries jubilæum idem aliquis lucrari possit, ut existimant plurimi, erit conformiter dicendum præfatam absolutionem pluries dari posse.

516. Interim non solum pluries, sed toties quoties occurrerit casus, dari posse absolutionem, docent Bosco, sect. 5, concl. 15, n. 327; Dicastillo, tract. 8, de Sacram. Pœnit., disp. 11, dub. 20, n. 359; Kerckhove, cap. 6, § 22, n. 96; Bordonus, resol. 39, num. 50, et tanquam probabile Diana citatus. Ratio est, quia tantum significat Pontifex, quod *illâ vice*, quâ facultatem debere committi ipse inprimis confessarius judicaverit, possit absolvere, etiam non obtentâ à superiore facultate. Unde si contingat, ut confessarius prudenter judicet, debere committi aliâ quâcumque vice, poterit rursus *illâ eadem vice*, quâ id judicaverit, absolvere, etiam non obtentâ, etc., nullâ habitualiter remanente in eodem confessario facultate pro aliis casibus in futurum, quin necesse sit ut quavis vice petat, ita, ut postquam petierit, si immeritò negetur iudicio confessarii, possit pro illâ vice absolvere, etc. Ita Dicastillo.

517. Aliud foret, inquit Bosco citatus, si diceret Pontifex, *pro unâ vice*, vel *pro unâ vice tantum*, vel *pro hac vice*, sed cum dicat, *illâ vice*, absque aliquâ particulâ taxativâ, sine fundamento restringitur illa facultas ad unam vicem tantum, sic intelligendo ut eundem pœnitentem non possit, nisi unicâ vice absolvere, esto sæpius petat licentiam absolventi. Quod addo, quia necesse est ut singulis vicibus seu casibus occurrentibus petat novam licentiam. Ita Bosco, ex quo simul colligitur responsio ad illud quod jubilæo semel tantum obtinendo dictum est. Colligitur, inquam, particulam, *pro hac vice*, magis restringere, quam *pro illâ vice*; id quod etiam P. Alphonsus sup. citatus addit. Et quidem quod vocula, *pro hac vice*, restringat ad vicem unicam, patet vel ex usu vulgari loquendi: cum enim alicui remitto injuriam mihi factam aut debitum pecuniarium *pro hac vice*, significo me connivere de facto seu pro vice præsentem; in posterum verò seu pro aliis vicibus, quibus idem fortassè casus recurrerit, meo jure usurum.

DUBIUM IX. — *Qualiter se debeat gerere confessarius in postulandâ et exercendâ potestate in reservata.*

518. Respondeo: Inprimis certum est, quod omni modo cavere debeat ne directè vel indirectè manifestet personam pro quâ petit. Quare abstinere debet verbis, gestibus, actionibus et circumstantiis omnibus (sive dum postulat sive dum exercet potestatem in reservata) ex quibus superior aut quivis alius devenire posset in notitiam pœnitentis; idque sive intra sive extra confessionem pœnitens rogaverit confessarium, ut pro auctoritate in reservata, superiorem accederet. Ratio est quia secus faciens confessarius graviter peccat vel contra sigillum sacramentale, si utatur scientiâ

sacramentali, vel contra secretum naturale, si extra sacramentum rogatus fuerit à pœnitente. Quapropter imprudentissimè faciet, si confessionem in loco publico excipiens, et interim intelligens aliquid reservatum, accedat superiorem, ac demùm ad eundem vel similem locum publicum redeat pro impertiendâ absolutione : hinc enim facilè fiet, ut superior vel alius illâc transiens suspicetur quod res est. Itaque hunc modum subministrat Dicastillo, disp. 10, dub. 7, num. 175, apud Gobat sup. n. 700.

519. Quando gravatus casu reservato, et erubescens accedere superiorem, aperit tibi ordinario confessario illum, rectè facies si excipias totam ejus confessionem, adeoque etiam alterius peccati mortalis, si fortè aliud ultra reservatum commisit. Auditâ totâ confessione dices te non habere potestatem absolvendi, sed petiturum à superiore potestate, si conveniri possit. Permittente aut rogante pœnitente ut id facias, poteris statim injungere totam pœnitentiam, imò quandoque debebis, quando scilicet erit periculum, si tu et reus iterùm conveniatis in aliquo conclavi, ne superior te videat ac suspicetur illum esse réum. Etenim ad evitandam suspicionem poteris obtentâ facultate uti in medio ambulacro, horto, sacristiâ, dicendo duntaxat (postquàm ille priùs à te doctus dixit : *Accuso me iterùm de peccatis ante confessis*) : *Absolvo te à peccatis tuis*, etc., omisâ efformatione S. crucis. Ita Gobat.

520. Petes 1° an confessarius teneatur accedere superiorem pro licentiâ reservatorum, an verò possit pœnitentem ipsum remittere ad superiorem. — Res-

pondeo cum Gobat, num. 701, quòd confessarius rogatus à pœnitente, ut ipse adeat superiorem, etsi in rigore non teneatur, saltem sub gravi, præstare ipsi id obsequii, non tamen debeat se difficilem ostendere, multò minùs abnuere, nisi forsitan judicet accessum personalem pœnitentis necessarium esse, vel ad hujus correctionem vel ad impediendum damnum ordinis aut alterius ruinâ.

521. Petes 2° an quando confessarius judicat, sibi *debere committi* casûs reservati absolutionem, teneatur superiori indicare causam propter quam judicat id ipsum debere fieri, an verò satis sit dicere (sine causæ expressione) quòd judicet expedire, ut sibi fiat potestas in reservatum. Respondit cardinalis Toletus (apud Crousers, fol. 645) de mente summi Pontificis, in hunc modum : Confessarius debet, si potest salvo sigillo, dicere causam, propter quam sic judicat faciendum ; quia sic inducet faciliùs superiorem ad assentiendum, vel superior, cognitâ causâ, fortè inducet confessarium ad oppositum judicandum. Quod si non potest exprimi causa sine præjudicio sigilli, standum erit conscientie ipsius confessarii. Hactenùs eminentissimus Toletus.

522. Petes 3° an, quando confessarius nomine pœnitentis rogat sæpè dictam facultatem, debeat exprimere speciem casûs. — Respond. affirmative, si superior petat, et salvo sigillo exprimi possit. Ita fuisse resolutum in sui ordinis capitulo generali, anno 1613, et postea à sacrâ inquisitione confirmatum, testatur Crousers citatus.

PARS SECUNDA.

DE RESERVATIS PONTIFICIIS, SEU DE EXCOMMUNICATIONIBUS PONTIFICI ROMANO RESERVATIS.

Praefatio.

Coronidem tractatui tripartito imponet materia de peccatis seu excommunicationibus, Pontifici Romano reservatis. De peccatis, inquam, seu excommunicationibus : nam quamvis peccatum et censura nullam habeant identitatem, cum distinguantur sicut culpa et poena, habent equidem connexionem, adeò indivulsam, ut nulla culpa Pontifici reservetur, quam non sequatur reservata censura : licèt enim casus papales secundùm se et proximè Pontifici reserventur, nihilominùs secundùm communem doctorum opinionem sic pendent à reservatione censuræ, ut hâc ablata per absolutionem vel non contractâ per ignorantiam, illi statim reservari desinant. Suarez, 3 part., D. Thomæ, tomo 4, disp. 29, sect. 2, n. 11 ; Henriquez, l. 6, c. 14, n. 1 ; Vasquez, q. 91, a. 4, dub. 1 ; Sanchez,

l. 2 Sum., c. 8, n. 5 ; Layman, l. 5 Sum., tr. 6, c. 12, n. 2 ; Castropalao, de sac. Poen., tr. 23, puncto 15 § 2, n. 1 ; Coninek, disp. 8, de Poen., dub. 11, n. 82 ; Herinx, parte 4, tr. 4, disp. 6, q. 1, n. 6, et omnes alii.

De censuris itaque seu potiùs excommunicationibus Pontifici Romano reservatis, hâc parte tractamus, non quidem de omnibus et singulis speciatim, quæ in quibusvis conciliis, constitutionibus, bullis aut brevibus apostolicis exprimuntur (id enim et nobis difficile et lectori tædiosum foret) sed de iis maximè quæ decreto juris, decretalibus, Sexto, Clementinis et extravagantibus continentur : et in his etiam differentiam facimus, ut eas quæ regiones et mores nostros non ita concernunt, cursim et strictè attingamus, cæteris pro materiæ capacitate et exigentiâ paulò fusiùs immorantes. Cùm autem ordinata procedendi ratio,

debeat à genere ad speciem fieri, hinc capite primo præmittimus tractatum satis prolixum et accuratum de excommunicationis nomine, naturâ, divisione, causis, impedimentis, denuntiatione, effectibus et absolutione.

Sunt autem in antecessum solvendæ nobis objectiones duæ, quas ab emunctæ naris quibusdam oppugnatoribus sine dubio expectamus. Prima erit ex decreto Clementis VIII, die 26 novemb., anno 1602, quo numerus casuum et censurarum papalium notabiliter diminutus dicitur, adeò ut juxta Neesën, Theol. Sacram., tr. 5, de sacram. Pœnit. q. 4, dub. 5; Boudart, in Manuali, etc., § 16, tr. de Pœnit., et in Catechismo, tomo 2, tit. de Cas. res.; Henno, tomo 8, tr. 5, disp. 8, a. 2, et Danes, Instit. parte 1, sect. 2, c. 16, q. 10, de sacram. Pœnit., post decretum Clementinum, non reserventur Pontifici (præter casus aliquos antiquiores) nisi quinque sequentes, 1° violatio immunitatis; 2° violatio clausuræ monialium; 3° provocatio et pugna in duello; 4° percussio violenta clerici; 5° Simonia realis et confidentiæ beneficalis. Ita auctores nominati colligunt ex constitutione Clementinâ. Proinde inutilis est labor et conatus noster quo explicandis casibus et censuris cæteris, sive in jure canonico sive alibi contentis occupamur.

Respondeo 1° negando consequentiam: nam consequens supponit nullius excommunicationis nisi reservate, notitiam confessario necessariam esse; quod perinde absurdum est ac si quis vellet, nullius peccati, nisi reservati, naturam confessario debere esse perspectam. Utrumque peccatum, commune et reservatum, utramque censuram, communem et reservatam confessarius novisse debet, ut rectè judicet: si enim per ignorantiam juris existimet censuram communem esse quæ reservatur, aut contra reservari quæ communis est, in utrolibet casu abuteretur aut solvendi aut ligandi potestate. Proinde concessio tantisper argumenti antecedente, videlicet quòd præter casus superius enumeratos hodièdum Pontifici non reserventur cæteri, meritò negamus consequentiam, quâ prætenditur, casibus aut censuris cæteris laborem aut studium inutiliter adhiberi.

Respondeo 2° negando antecedens: nam in primis decretum Clementinum non respicit, nisi solam Italiam seu confessarios *per universam Italiam extra Urbem* existentes, prout in eodem expressis terminis legitur. Itaque dato quòd soli casus, decreto expressi, reserventur posthàc Pontifici, id erit quidem favorabile Italis, non item Belgis aut aliis extra Italiam commorantibus. Vide, si placeat, decretum ipsum, et Bonacinam, de Censuris in particulari, disp. 1, q. 22, puncto 3, n. 9; Bardum, disc. 6, c. 14, p. 4, § 7, n. 4. De Schildere de principiis conscientiæ, tr. 5, § 2, n. 14; Bosco, disp. 8, de Minist. sac. Pœn., sect. 5, conc. 12, n. 253; Herinex, parte 4, tr. 4, disp. 7, q. 2, n. 10, et auctorem novissimum elucidationis tripartitæ cas. reserv. in diœc. Tornac., pag. 48.

Deinde ne pro ipsâ quidem Italiâ decretum statuit,

ut præter enumeratos casus nulla Pontifici excommunicatio reservata sit: id unum decernitur, ut sacerdotes seu seculares seu regulares, in Italiâ extra Urbem commorantes, qui privilegium in casus pontificios à Sede Apostolicâ impetrârunt, non possint eundem virtute similis privilegii vel indulti absolvere à casibus decreto Clementino comprehensis. Porro hoc non est tollere reservationem aliorum casuum aut censurarum: nam cæteris etiam in Italiâ confessariis, privilegium vel indultum apostolicum non habentibus, nulla in quamvis excommunicationem, Pontifici reservatam, potestas datur. Imò in ipso de quo loquimur decreto expressè dicitur, *aliis... sacerdotibus, hujusmodi privilegia non habentibus nihil de novo concedi*, qui proinde sicuti non poterant ab ullâ Pontifici reservatâ excommunicatione absolvere ante decretum, sic nec post decretum. Vide, inquam iterum, decretum.

Altera objectio erit ex parte materiæ, quæ sterilis ac tædiosa videbitur et extra sphaeram theologiæ, tanquàm pendens è sacris canonibus, quorum professio et interpretatio pertinet ad canonistas, ut proinde theologus, huic materiæ se immiscens, videatur falcē mittere in messem alienam.

Respondeo in primis materiam sterilem ac tædiosam à theologis meritò censi non posse, cujus notitia omninò requiritur potestati clavium, ritè administrandæ. Hinc verò ulterius sequitur, materiam eandem, quanquàm è sacris canonibus dependentem, non esse tamen extra sphaeram theologiæ. Theologia et jurisprudentia in punctis variis adeò in se mutuò incurrunt, ut et jurisconsulto in theologiam et theologo in jurisprudentiam nonnihil exspatiari aliquando liceat et necesse sit, dùm tamen id non fiat temerè, præsumptione judicii, re leviter inspectâ, aut inconsultis auctoribus, qui materiam ex professo tractant. Alioquin si falcē theologi censeantur mittere in messem alienam, quotiescumque materiam aliquam, è sacris canonibus deciduam, docent aut explicant, manifestè sequitur, à theologis non sine vitio usurpari officium juristarum in diversis casibus et materiis quæ tamen omnium doctorum judicio pertinent et ad theologiam et ad munus confessariorum: nemo enim sine recursum ad jura prudenter judicat de legibus, privilegiis, dispensatione, hæresi, possessione, præscriptione, dominio, furto, homicidio, adulterio, detractione, contractibus, testamentis; judiciis, bello, duello, horis canonicis, beneficiis ecclesiasticis, decimis, juramento, perjurio, voto, statu religioso, observatione festorum et jejuniorum, blasphemia, hæresi, sacrilegio, veneficio, idololatriâ, simoniâ, libertate et immunitate personarum aut rerum ecclesiasticarum, atque adeò de præceptis Decalogi et Ecclesiæ: item de sacramentorum formâ, materiâ, ministri et suscipientis conditionibus: de patris baptisui et confirmationis, de confessione annuâ et communione paschali, casuum reservatione, confessarii approbatione et jurisdictione, sigillo confessionis; sacrificiâ loco, tempore, cæramoniâ, paramenti, jejuniis con-

munioni præmittendo, rubricis Missalis ac Breviarii; ordinandorum, ordinantium et ordinationum qualitatibus et circumstantiis; sponsalibus et matrimonio, impedimentis prohibentibus ac dirimentibus, effectu, insolubilitate, divortio; irregularitate, indulgentiis, jubileo et sexcentis aliis particularibus. De his, inquam, et similibus prudens iudicium formari nequit sine recurso aliquo ad leges aut canones; interim nemo diffiteri possit, horum omnium notitiam ad practicam theologiam pertinere atque adeò confessariis seu directoribus animarum maximè necessariam esse. Vitium autem præsumptionis aut temeritatis theologi se declinare putant, si in similibus sequantur doctrinam et iudicium eorum quos notum est de iisdem materiis post impigrum et pertinax multorum annorum studium solidè et doctrinaliter scripsisse. Id ego in hoc tractatu executus sum, nihil proprio iudicio statuens, sed sequens doctrinam doctorum et magistrorum meorum Suarez, Sanchez, Palao, Reginaldi, Barbosa, Bonacinae, Lezanae, Zoesii, Sayri et aliorum quos magno numero referre soleo. Horum ego doctrinam, valdè diffusam et integris etiam voluminibus comprehensam, in commodum lectoris reduxi in synopsis, nihil aliud pro meo labore postulans, quàm ejusdem lectoris prudens et deliberatum iudicium.

CAPUT PRIMUM.

DE EXCOMMUNICATIONIS NOMINE, NATURA, DIVISIONE, CAUSA EFFICIENTE, MATERIALI, FORMALI, FINALI, IMPEDIMENTIS, DENUNTIATIONE, EFFECTIBUS ET ABSOLUTIONE.

§ 1. De nomine excommunicationis.

1. Quoniam ex cognitione nominis proceditur ad notitiam rei, putamus non futurum inutile, si de nominibus diversis excommunicationis, apud sanctos tum Patres, tum canones usitatis, nonnulla breviter præmittamus. Itaque primò appellatur *censura divina*. Ita Tertullianus, Apologet., cap. 59, dicens quòd *censura divina* (id est, excommunicatio) iudicetur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu: summumque futuri iudicii præiudicium sit, si quis ita deliquerit, ut à communicatione orationis, et conventus, et omnis sancti commercii relegatur. Sic Afro suo stylo Tertullianus.

2. Secundò, appellari solet *censura ecclesiastica*. Sic Innocentius III, cap. *Irrefragabili*, de Offic. jud. ord., et cap. *Quærenti*, de Verb. signif. Item Joannes XII, Extravag. *Sancta Romana*, de Relig. domib., et Clemens V, Clementinà 3, de Sentent. excommun. Idcirco autem censuram vocant, quia ejusmodi poenis et sententiis reprimatur et castigatur contumacia hominum: quod munus olim censores apud Romanos exercuerunt.

Tertiò, aliquando vocatur *districtio ecclesiastica*. Sic Alexander III, cap. *Nuntios*, de Decimis; et cap. *Adversus*, de Immun. Eccles. Ratio, quia hominum proterviam, ne longius erepat, quasi vinculo aut freno quodam constrictam et ligatam tenet, ut, quod non

volunt amore virtutis, debeant timore poenarum, juxta illud Horatii:

Oderunt peccare boni, virtutis amore;

Oderunt peccare mali, formidine poenæ.

3. Quartò, quandoque appellatur *anathema*, ejus nominis frequens est usus in SS. litteris, Patribus, canonibus et conciliis. Observandum est autem *anathema* duobus modis scribi posse; semel, penultimà productà; semel, correptà. Si scribatur penultimà productà, significat donarium Deo devotum, et è columnà vel pariete templi suspensum, atque adeò à profanis usibus separatum. Ita S. Andreas episcopus Casareae Cappad., in Apoc. 23, vers. 3, et S. Justinus, q. 121; Chrysostomus, homilià 16, in Epist. ad Romanos; S. Thomas, in cap. 1 Galat. Ita etiam frequenter sumitur in Græco S. Scripturæ textu, Judith 16, vers. 23; Lucæ 21, vers. 5; Levitici 27, vers. 28. *Anathema* verò, penultimà correptà sumptum (ut notat S. Hieronymus in cap. 1 ad Galat.) apud solos ferè scriptores sacros invenitur. Significat autem 1º excisionem, occisionem, separationem, seu rem occisam et separatam. Ita rursùm Chrysostomus et Thomas citati. In eundem modum sumitur, Deut. 7, vers. 26; Zachar. 14, vers. 11; Malach. 4, vers. 6. Sic Apostolus ad Romanos 9, optabat *anathema*, id est, separatus et excisus esse à Christo. Eodem sensu usurpat eandem vocem, 1 Corinth. 16, vers. 22, et ad Galat. 1, vers. 8.

4. Significat 2º maledictionem et execrationem, secundùm S. Augustinum, super Num., quæst. 40 et 41. Hoc sensu accipitur Marci 14, vers. 74: *Petrus cœpit anathematizare et jurare*, id est, sibi maledicere, se execrari, si nōset Christum; pro quo Matthæi 26, vers. 74, legitur *detestari*. Quolibet horum modorum sumatur *anathema*, convenit excommunicatis, qui in primis sunt *anathema* (per antiphrasim) seu donarium, non quidem Deo devotum, sed Satanæ traditum: *Omnis enim Christianus* (ut ex S. Augustino dicitur can. Omnis, 11, q. 3) *qui à sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? Quia scilicet extra Ecclesiam diabolus est, sicut in Ecclesia Christus*. Idem docet S. Anselmus in cap. 5 primæ ad Corinth., dicens, quòd tradere hominem Satanæ, sit cum ab Ecclesia per excommunicationem pellere. Similiter excommunicatis convenit ratio *anathematis*, utroque sensu posteriori intellecti: ob quam causam Ecclesia idem vocabulum frequentissimè usurpat, tum in sacris canonibus, cap. *Conspiratores*, cap. *Nullus*, cap. *Engeltrudam*, 3, q. 4, et alibi: tum in generalibus conciliis, cum errorem vel errantem damnat.

5. Quintò, dicitur quandoque *anathema, Maran Atha*. Sic Apostolus 1 Corinth. 16, vers. 22, et Silvester Papa, cap. *Guilsiarius*, 23, quæst. 4, ubi per hoc vocabulum Glossa post S. Hieronymum intelligit excommunicationem, usque ad adventum Domini duraturam, nisi malefactor poeniteat ac resipiscat. Interim de hoc vocabulo *Maran Atha* plura videri possunt apud S. Hieronymum in 1 Corinth. 16, et epist. 137; Navarrum, de Dat. et Prom., not. 4, n. 6; Corarrum, cap. *Alma mater*; Henriquez, l. 13, cap. 20; Bellarm.,

cap. *Raolphus*, n. 33, de Rescript.; August., epist. 178.

Sextò, dicitur mors. Sic appellatur cap. *Absit*, 11, q. 3, cap. *Per venerabilem*; Qui filii sint legitimi; cap. *Si quis venerit*, de Majorit. et obedient.; et meritò: nam ut mortuus privatur fructibus hujus vitæ et naturali communione viventium; sic excommunicatus, fructibus spiritualibus et morali communione Christianorum. Quare S. Augustinus, q. 3, in Deuteron.: *Hoc, inquit, nunc agit in Ecclesiâ excommunicatio, quod agebat tunc* (in veteri Testamento) *interfectio*. Confert autem quod dicebatur Deuteron. 24: *Auferes malum de medio tui*, cum eo quod dicit Apostolus, 1 Corinth. 3: *Auferte malum ex vobis ipsis*.

6. Septimò, nuncupatur aliquoties *medicina*; can. *Multi*, 2, quæst. 1, can. *Notandum*, 24, quæst. 3, de Exceptionibus, in 6, cap. 1, de Sentent. excomm. in 6. Eodem nomine omnes antiqui scholastici post S. Augustinum appellant excommunicationem, S. Thom., S. Bonavent., Alexander Alensis, Richardus, Covarruvias, Hugolinus, etc. Ratio est quia sicuti finis medicinæ corporalis est sanitas ægrotantis, sic finis excommunicationis est correctio et salus delinquentis. Hunc finem respexit Apostolus, quando 1 ad Cor. 5, incestuosum tradidit Satanæ in interitum carnis, *ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi*. Item 1 ad Timotheum, vers. 20, ubi Hymenæum et Alexandrum tradidit Satanæ, *ut discant non blasphemare*.

7. Octavò, vocatur *muco episcopi*. Sic can. *Visis*, 16, quæst. 2, cap. *Cum non ab homine*, de Judiciis; cap. *Quoniam in plerisque*; de Offic. jud. ordin., cap. *Dilecto*, de Sentent. excommun., in 6; Glossa, can. *Corripiantur*, 24, quæst. 3, verbo *Episcopale*. Et diù ante eodem nomine excommunicationem appellavit S. Cyprianus, lib. 1, epist. 11, aliàs 62, ad Pomponium, dicens: *Spirituali gladio superbi et contumaces necantur, dum de Ecclesiâ ejiciuntur*. Nec immeritò sic nuncupata est: nam sicut in veteri lege volebat Deus, ut qui sacerdotis voci non obediret, gladio moreretur, sicut testatur Hieronymus, epist. 1, et refertur cap. *Absit*, 11, q. 3, ita in Ecclesiâ, quæ synagogæ successit, excommunicationem reliquit, ut rebelles et contumaces homines hoc spirituali gladio frangeret et coerceret. In veteri lege (ait S. Hieronymus citatus) *quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio service subjectâ contemptum expiabat crimine; nunc verò inobediens spirituali mucrone truncatur, aut ejectus de Ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur*.

8. Nonò, vocatur subinde *virga ferrea*. Ita S. Hieronymus, epist. 58, dicens: *Miror S. episcopum, in cujus parochiâ esse presbyter dicitur, acquiescere furori ejus, et non virgâ Apostolicâ, virgâque ferrâ confringere vas inutile et tradere in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat*.

Decimò, appellatur *Nervus Ecclesiasticæ disciplinæ*. Sic Innocentius IV, cap. *Cum inter*, de Consuetud., et Clemens V, Clement. I, de Sentent. excomm. Sicut

enim membra corporis junguntur et copulantur nervis, ut sua munia ritè obeant et exequantur, ita hæc censura ecclesiastica, Christi fideles, tanquàm unius mystici corporis membra in suo officio continet. Ita Hugolinus de Censur. eccles., tab. 1, cap. 12, n. 3.

9. Undecimò, vocari solet *maxima pœnarum omnium*, quæ in Ecclesiâ dantur. Quare can. *Corripiantur*, 24, quæst. 3, dicitur: *Pœna in Ecclesiâ, nulla major est*. Eodem sensu Cælestinus III, cap. *Cum non ab homine*, de Judic., ait *Ecclesiam post anathema latum, non habere ultra, quod faciat*, id est, majorem pœnam non posse imponere. Idem testatur S. Augustinus, de Corrept. et Gratiâ, cap. 19, et lib. 8 contra adversar. legis et prophet., c. 17. Item, tract. 27 in Joannem, et refertur can. *Nihil*, 11, q. 3, ubi dicitur: *Nihil sic debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi; si enim separetur à corpore Christi, non est membrum ejus; si non est membrum ejus, non vegetatur spiritu ejus*. Hactenùs de excommunicationis nomine, nunc de re.

§ 2. De naturâ excommunicationis.

10. Omissis aliorum variis descriptionibus, rectè et breviter definitur: *Censura privans hominem communione fidelium*. Dicitur 1° *censura*, id est, pœna medicinalis ecclesiastica, privans immediatè usu aliquorum bonorum spiritualium. Proinde *censura* in hac descriptione habet locum generis, cujus tres sunt propriæ dictæ species, excommunicatio, suspensio, interdictum, prout colligitur ex cap. *Cum medicinalis*, cap. *Statutum*, de Sentent. excommun. in 6, et cap. *Quarenti*, de verborum Significat. Per hanc particulam a definitione excommunicationis excluditur *irregularitas*, imprimis proveniens sine delicto, v. g., in judiciis, defectu lenitatis; in bigamis, defectu significationis, etc. Ratio plana est, quia non est pœna, atque adeò nec censura. Idem est de irregularitate, quæ ex delicto provenit, v. g., homicidii, hæresis, etc., quamvis enim hæc sit pœna ecclesiastica, tamen non tam est medicinalis, quàm vindicativa. Quare non tollitur, resipiscente vel emendato reo, prout censura; sed est durabilis ac perpetua, per se loquendo. Neque tam privat usu bonorum spiritualium, quemadmodum censura, quàm ipsâ quodammodò potestate. Denique censura, tanquàm secundum se temporanea, tollitur per absolutionem; irregularitas tanquàm per se perpetua, per dispensationem seu relaxationem legis, quæ naturâ suâ stabilem durationem exigit. Per eandem particulam, ob eandem causam excluduntur *depositio* ac *degradatio*, tam realis quàm verbalis: sunt enim de se perpetuæ, et ordinantur potiùs in vindictam delicti et terrorem aliorum, quàm medicinam delinquentis. Demùm excluditur *cessatio à divinis*, quæ non imponitur per modum pœnæ, sed per modum luctûs, ob injuriam Deo vel Ecclesiæ irrogatam.

11-12. Dicitur 2° *privans hominem*, videlicet directè et immediatè. Huic particulæ nonnulli addendum volunt, *christianum*, aut *baptizatum*: sed non est necesse, istam restrictionem addere; tum quia baptizatus ex parte subjecti requiritur ad censuram in genere,

atque adeò subintelligitur ad quamlibet illius speciem. Tum quia nemo exprimendam putat particulam *subditum*, quamvis excommunicatio sicuti in solum baptizatum, sic in solum subditum ferri possit: imò ideò in solum baptizatum, quia ille solus est Ecclesiae subditus per baptismum. Tum denique quia baptismus ex parte subjecti manifestè supponitur, eo ipso, quo dicitur, per excommunicationem privari aliquem communione fidelium: cum enim nemo privari possit re quam non possidet, evidens est excommunicari neminem posse, nisi communicationem cum fidelibus habeat: hæc autem per solum baptismum inchoatur.

15. Dicitur 3°, *communione fidelium*; id quod vel ipsa nominis etymologia significat: excommunicatio enim est quasi extra communionem positio. Quocirca notandum ex S. Bonaventurâ, 4, dist. 18, q. 5; Covarruviâ, cap. *Alma*, n. 3; Suárez, dist. 8, sect. 1, n. 6, triplicem esse fidelium communicationem, purè internam, purè externam et mediam. Communicatio *purè interna* consistit in fide et charitate, per quam fideles inter se et cum Christo mysticè copulantur, sicut docet Apostolus ad Rom. 12, 1; ad Cor. 12, ad Ephes. 4. Ratione hujus unionis, sibi invicem aliquo modo communicant merita, non quoad præmium essenziale, et de condigno, sed in ordine ad impetrandum à Deo specialia beneficia, et peculiarem protectionem ac providentiam. *Purè externa* consistit in fidelium convictu, colloquio, commerciis. *Media* sive partim interna et partim externa consistit in orationibus, sacrificiis et sacramentis: res enim ipsæ externæ sunt, sed fructus earum est internus.

14. His notatis, certum inprimis est quòd Ecclesia nec velit nec possit privare aliquem communicatione bonorum merè internâ, quæ sita est in vinculo fidei et charitatis: nemo enim his virtutibus invitus privari potest, ut notat S. Thomas, in 4, dist. 18, quæst. 2, art. 5, q. 2, ad 1. Adde nihil obstare, quominus vera fides et spes in excommunicato aliâve censurâ irretito permaneat. Neque ipsam charitatem homini excommunicatio tollit; sed potius supponit ablatam per mortalem contumaciæ culpam: postea verò fieri potest ut homo, priusquàm absolvatur ab excommunicatione, in gratiam et amicitiam Dei redeat per contritionem charitate formatam. Itaque Ecclesia per hanc censuram privat fidelem utrâque alterâ communicatione, videlicet et *mixtâ* et *merè externâ*. Ne tamen id ita intelligas, quasi omnis excommunicatio privare debeat omni ejusmodi communione, sed vel omni vel saltem aliquâ. Aliàs dicendum foret, aut quòd excommunicatio *minor* non sit vera excommunicatio, aut quòd excommunicationis generatim sumptæ definitio non convertatur cum definito. Vide Suárez, disp. 8, sect. 1, n. 4, et Sotum, dist. 22, q. 1, art. 1.

15. Cæterùm hinc faciliè colligitur, quo pacto excommunicatio distinguatur à *suspensione* et *interdicto*: nam suspensio duntaxat excludit ab usu ordinis, of-

ficii vel beneficii et solam respicit personam ecclesiasticam; à perceptione autem sacramentorum et convictu fidelium non excludit. *Interdictum* pariter non separat à convictu fidelium, sed solum à divinis officiis, sacramentis et ecclesiasticâ sepulturâ, prohibens directè ipsas officii ecclesiastici, sacramentorum et sepulturæ actiones.

§ 3. De divisione excommunicationis

16. Excommunicatio multis modis dividitur, primò ex parte effectûs, in *majorem* et *minorem*. Constat ex cap. *Si concubinæ*; cap. *Si quem*, de Sententiâ Excommuni., cap. *A nobis*, de Except. *Major* privat simpliciter communione fidelium; *minor*, secundùm quid, videlicet secundùm solum usum passivum seu perceptionem sacramentorum. Colligitur ex cap. *Si quem*, cit., ubi dicitur excommunicationem minorem esse, quæ à perceptione sacramentorum, majorem, quæ à communione fidelium separat. *Major* dicitur comparatione *minoris*, quia privat communione plurimum bonorum spiritualium, et majus delictum exigit. *Minor* vocatur comparatione *majoris*, quia contenta est minori poenâ et delicto, ut rectè Sotus et cæteri. Aliam insuper differentiam ex Sylvestro, Navarro, Avilâ et aliis, adducit Bonacina, de Censuris, disp. 2, quæst. 1, puncto 2, n. 2; nimirum quòd *minor* ferri non soleat ab homine, sed à jure; *major*, ab utroque.

17. Porro plures doctores censent prædictam divisionem esse analogi in suâ analogatâ, volentes nomen excommunicationis esse analogum attributionis, eò quòd excommunicatio *minor* imperfectè privet fidelium communione. Henriquez, lib. 13, de Excommuni., cap. 2, n. 2; Sayrus, lib. 1, c. 5, n. 18; Layman, lib. 1, tract. 5, part. 2, cap. 1; Filliucius, tract. 12, c. 1, n. 4. Cæteri rectius censent esse divisionem generis in species, eò quòd excommunicatio *minor* separet ab usu sacramentorum (quæ sunt præcipua Ecclesiae bona) quatenus fidelibus communi.

Nihilominus nomen excommunicationis simpliciter positum intelligitur de majori, ut Gregorius IX, cap. *Si quem*, cit., expressè statuit. Quare licet aliquando excommunicatio simpliciter posita, fuerit de minori intellecta, ut constat ex variis textibus juris canonici apud Suárez citatum sect. 3, attamen post tempora Gregorii nunquàm nisi pro majori sumitur. Covarruvias, c. *Alma*, 1 p., § 8, n. 5; Henriquez, lib. 13, c. 2, n. 2; Sayrus, lib. 1, cap. 4, n. 19; Coninck; disp. 14, dub. 1; Layman, lib. 1, tract. 5, p. 2, c. 1, n. 1, et alii communiter.

18. Dividitur secundò, ex parte efficientis, in *hominis*, et *canonis*, seu in illam, quæ fertur *ab homine*, et quæ à jure; quamvis enim omnis censura possit dici ab homine, quatenus fundatur proximè in alicujus hominis voluntate ac potestate, nihilominus prædicta divisio est communis theologorum omnium et canonistarum. Itaque duobus modis potest homo censuram ferre, videlicet primò, per legem, statutum, canonem. Secundò, per præ-

ceptum vel sententiam. Quæ modo priori fertur, est *juris*, quæ altero, *hominis*. Differentia inter utramque varia. Primò; quæ est à *jure*, instar juris aut legis, est durabilis et perpetua, donec revocetur; quæ *ab homine*, ut in mandatis seu præceptis, moritur, moriente homine. Id tamen intellige quoad eos solum, qui censuram hactenus non incurrerunt.

19. Alioquin qui per sententiam sunt excommunicati, secundum communem doctorum opinionem non absoluntur per solam prælati vel superioris mortem, civilem aut naturalem. Secundò, excommunicatio à jure ferri solummodò potest in delictum futurum, non in præteritum; altera in utrumque. Tertiò, quæ per canonem aut legem fertur, afficit delinquentes intra territorium legislatoris, tametsi tempore latae legis vel delicti, non essent ejusdem subditi quoad originem vel domicilium. Quæ verò per sententiam seu hominem fertur, eos solummodò comprehendit, qui erant sub iudicis pronuntiantis jurisdictione. Vide Toletum, lib. 1, c. 5, n. 9, et Bassæum, verb. *Excommunicatio*, 1, n. 5. Quartò, excommunicatio, quæ fertur per statutum archiepiscopi, non solum afficit subdites diocesis propriæ, verum etiam suffraganeorum et totius provincie: lata verò per solam sententiam, non respicit nisi solos metropolitani diocesanos. Restrigitur à nonnullis prima pars hujus resolutionis ad statutum, quod conditum fuerit in concilio provinciali.

20. Dividitur tertiò, ex parte formæ in *latae* et *ferendæ sententiæ*. Excommunicatio *latae sententiæ* est, quæ sive à jure sive ab homine pro culpis futuris fertur, statim atque aliquis deliquerit, contrahenda. Quandoque sic fertur, ut *ipso jure* vel *ipso facto* dicatur incurrenda. *Ipso jure*, quia nullà iudicis actione mediâ, proximè ab ipso jure obligatur delinquens. *Ipso facto*, quia contrahitur statim ac delictum factum seu commissum est. Excommunicatio *ferendæ sententiæ* est, quæ non incurritur proximè à commissio flagitio, sed eget sententiâ seu declaratione iudicis. Vocatur quandoque *comminatoria*, quòd non tam ferat censuram, quàm minetur, mediante iudice, inferendam.

21. Ad dignoscendum autem, cujusmodi sit censura, octo regulæ allegari possunt; quatuor significant *latam*, quatuor *ferendam*. Itaque est excommunicatio *latae sententiæ*, primò, si verba, quibus exprimitur, sint modi indicativi, et præsentis temporis, v. g., *excommunicamus, promulgamus sententiam excommunicationis, innodamus*, etc. Colligitur ex c. *Excommunicamus*, 1 et 2, de Hæreticis, et aliis canonibus. Secundò, si verba indicativi modi sint præteriti temporis, ut, *excommunicavimus, excommunicatus est vel fuit*. Tertiò, si ad præteritum perfectum modi infinitivi addatur verbum aliquod antecedens præsentis vel præteriti temporis, ut, *decernimus, vel noveris te excommunicatum, scias te anathemate percussum*. Quartò, si feratur per verba modi imperativi, inferentia censuram ipsam, v. g., *Qui hoc aut illud fecerit, sit ex-*

communicatus, aut incidat in excommunicationem. Clement. 1, de Decimis, et alibi. Maximè verò, si adjungatur vocola *ipso facto, ipso jure, sine aliâ sententiâ, vel declaratione*, etc.

22. Contra erit excommunicatio tantum *ferendæ sententiæ*, primò, si verba, quibus exprimitur, sint modi indicativi et futuri temporis, v. g., *excommunicabitur*. Secundò, si verba sint modi imperativi, imperantia non ipsam præcisè censuram, sed ejus impositionem, ut, *excommunicetur, anathemate feratur*, etc. Tertiò, si verba sint solummodò comminatoria, ut, *sub penâ excommunicationis, sub interminatione anathematis*. Quartò, si omnibus consideratis, sit dubium, *tata an ferenda censura sit, benignior interpretatio facienda est, secundum regulam* 49, de Reg. juris, in 6. Porro hæc omnia debent intelligi, per se loquendo; quia non est dubium, quin regulæ allegatæ fallant, si aliud manifestus contextus indicet.

23. Dividitur excommunicatio quartò, ex parte modi, in *justam* et *injustam*. *Justa* est, quæ requisitas conditiones habet. Prima est, ut feratur à superiore potestatem habente, et ex justâ causâ. Secunda, ut amore justitiæ seu boni communis, et in emendationem peccatoris, non ex affectu privato odii vel invidiæ. Tertia, ut feratur secundum ordinem juris. *Injusta* est, cui aliquid eorum deest, et hæcursus dividitur in *validum* et *nullum*. *Valida* est, cui nihil deest essentialè, peccans in accidentalibus, ut in animo vel intentione iudicis, aut aliâ non necessariâ juris circumstantiâ. *Nulla* seu *invalida* est, cui deest aliquid eorum quæ ex dispositione juris requiruntur ad iudicii essentialiam vel naturam. Vide cap. *Sacro*, de Sentent. Excommun.

24. Dividitur quintò, ex parte subjecti, in *generalem* et *specialem*. Colligitur divisio ex c. *A nobis*, 1, de Sentent. Excommun., et alibi. *Generalis* est, quæ vel à jure vel ab homine fertur pro peccato futuro contra quoslibet, in certâ materiâ delinquentes. *Specialis* est, quæ personas determinatas et nominatim expressas respicit.

Dividitur sextò, ex parte absolventis, in *communem*, quæ per quemlibet confessarium tollitur, et *reservatam*, quæ per solum auctorem suum vel ejus commissarium auferri potest.

§ 4. De causâ efficiente excommunicationis.

25. Initium ducimus ab efficiente; hæc enim præcipua est, præsertim in rebus moralibus, quæ potissimum pendent ab institutione. Causa verò efficiens est auctor excommunicationis sive per canonem, sive per sententiam. Quocirca proponimus quatuor quæstiones. breviter expediendas. Prima est, an in Ecclesiâ sit potestas ferendi censuras? Secunda, quæ requirantur conditiones in auctore censuræ? Tertia, quibus competat potestas ordinaria ferendi censuras? Quarta, quibus delegata?

26. Ad primam quæstionem respondeo affirmativè. Ita omnes catholici, et definitum est in concilio Constantiensi, sess. 8 et 15, ubi doctrina opposita in Joanne Wiclef condemnata est. Probat 1º ex Mat-

thæi 16 et 18, ubi Petro et Apostolis, eorumque ad eorum successoribus promittitur, ligata et soluta fore in cœlis quæcumque solverint vel ligaverint super terram. Quocirca ponderandum est signum universale quæcumque, ut, cap. 18, vers. 18, legitur, et, quodcumque, prout legitur cap. 16, vers. 19. Signi hujus extensio seu latitudo importat, conferendam Petro et successoribus potestatem non solum in culpam, verum etiam in pœnam, neque tantum pro foro interno et sacramentali, sed etiam pro externo et contentioso. Ponderanda sunt pariter, quæ præcedunt: præmiserat enim Christus apud Matthæum, c. 18, vers. 17: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*; quasi diceret: Quemadmodum ethnicus et publicanus omnibus Ecclesiæ suffragiis et bonis spiritualibus excluduntur, ita pariter facite de fidelibus contumacibus, qui Ecclesiam non audierint: certi autem estote hanc vestram sententiam, in cœlis rati habendam esse; quia quæcumque alligaveritis, etc.

27. Probatur 2° ex 1 ad Corinth. 5, ubi Apostolus incestuosum tradidit Satanz in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret; quò loco fieri mentionem excommunicationis, docent Patres communiter, Chrysostomus, Theophylactus, Theodor. et alii. Item 1 ad Timotheum, 1, Hymenæam et Alexandrum Satanz tradidit, ut discant non blasphemare. Item (prout testatur canon 28 Apostolorum) Actorum 8, S. Petrus Simonem magnum excommunicavit. Probatur 3° ex traditione perpetua, à tempore Apostolorum ducta: nam Ecclesia hanc potestatem semper in se agnovit et exercuit in hæreticos et criminosos, prout legi potest in sacris canonibus, et decretis conciliorum generalium.

28. Ad secundam quæstionem respondeo, in auctore censure desiderari imprimis sexum virilem: femina enim censuram ferre non potest, nam de jure ordinario est incapax jurisdictionis, ad claves pertinentis, tam quoad forum externum, quam internum. Colligitur ex cap. *Nova*, de Pœnit. et Remis., ubi dicitur, quòd, licet beatissima Virgo Maria dignior et excellentior fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves regni cœlorum commiserit. Idem colligitur ex cap. de Monialibus, de Sentent. excommuni. Quare sic docent S. Thomas, dist. 25, quæst. 2, art. 1; Navarrus, cap. 27, n. 6; Covarruv., cap. *Alma*, p. 4, § 11, n. 2, et alii. Secundò, in auctore censure desideratur baptismus: nam infidelis non est capax jurisdictionis ecclesiasticæ, eò quòd baptismus, sicuti est janua Ecclesiæ, sic sit initium ecclesiasticæ potestatis. Qui extra Ecclesiam est, non potest in Ecclesiam habere jurisdictionem. Tertiò, requiritur clericatus, saltem per primam tonsuram. Quare laicus iterum non est capax præsentis potestatis.

29. Probatur ex can. *In nova*, 16, quæst. 7, ubi dicitur indecorum esse, quòd vicarius episcopi laicus sit, etc., vocaturque contemptor canonum episcopus, qui ecclesiasticam administrationem laico crediderit. Item ex c. *Ecclesia S. Marti*, de Constitution., ubi

dicitur quod laici (etiam religiosi) super ecclesiis et personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas. Item c. *Decernimus*, de Judiciis, et cap. *Indicatum*, dist. 89. Quartò, requiritur ut non sit conjugatus: hic enim tametsi ordines minores habeat, et ea faciat ob quæ privilegio canonis et fori gaudeat, nihilominus est incapax beneficiorum, jurisdictionis et administrationis ecclesiasticæ, nisi forte castitatem voveret perpetuam, et unicam et virginem habuisset uxorem; cap. 2, de Clericis conjugatis.

30. Ad tertiam respondeo potestatem ordinariam ferendi censuras habet, primò, summus Pontifex respectu omnium fidelium. Secundò, episcopus et archiepiscopus respectu diocesis suæ; cap. 1, de Offic. judic. ordin. et alibi. Archiepiscopus tamen non potest solvere vel ligare subditos suffraganeorum suorum, nisi dum actu visitat, vel causa ad ipsum devoluta est per viam appellationis; cap. *Venerabilibus*, de Sentent. excommuni., in 6. Tertiò, cardinales in ecclesiis sui tituli; cap. *His quæ*, de Major. et Obed. Quartò, vicarii episcoporum; quia constituunt unum cum episcopis tribunal, cap. 2, de Consuetudine, in 6, et cap. *Romana*, de Appellationibus, in 6. Quintò, vicarius capituli, sede vacante, ex Tridentino, sess. 24, de Reform., cap. 16, et à fortiori ipsum capitulum, cap. *Unico*, de Majorit. et obedient., in 6. Sextò, legati à latere in totà provincià ad quam sunt legati; quia in totà legationis suæ provincià habent jurisdictionem ordinariam, cap. 2, de Officio legati. Septimò, concilia generalia pro totà Ecclesià; provincialia pro provincià. Octavò, abbates, priores et præpositi ecclesiarum collegatarum, habentes jurisdictionem in foro externo. Vide Sanchez de Matrimonio, disp. 28, lib. 3. Nonò, nonnulli archidiaconi et archipresbyteri, sed tantum ex consuetudine, cap. *Veneris*, de eo qui fortivè ordines suscepit, et cap. *Dudum*, de Elect. Decimò, prælati regularium, generales, provinciales, locales, quocumque nomine nuncupati respectu suorum.

31. Ad quartam quæstionem respondeo potestatem delegatam ferendi censuras esse penès omnes illos quibus eandem commiserint ordinarii prænominati. Constat ex proprietate ordinariæ potestatis, quæ eo ipso quo ordinaria est, delegari potest.

§ 5. De causâ materiali excommunicationis.

32. Excommunicationis causa materiali, ex quâ, est subjectum quod afficit vel in quod cadit censura, per analogiam corporis naturalis, cujus causa materialis ex quâ, est subjectum comparatum ad formam à se dependentem. Dividitur autem in proximam et remotam. Causa materialis remota, est homo viator, baptizatus, rationis ac doli capax, determinatus et subditus. Causa proxima est peccatum externum, in sua specie consummatum, conjunctum contumaciæ. Breviter de singulis particulis. Itaque

33. Dicitur 1° quòd causa materialis et remota censure sit homo viator. Debet imprimis homo esse: nam censura non potest ferri sive in angelum, sive in demonem, sive in creaturam irrationalem. Debet deinde viator esse: quòd enim post mortem, inquit

Gratianus, 24, q. 2, *nullus excommunicari valeat vel absolvi, ex verbis Evangelii monstratur, quibus dicitur: QUODCUMQUE LIGAVERIS SUPER TERRAM, etc. Super terram, inquit, non sub terrâ; ostendens quòd viventes pro varietate suorum meritorum solvere possumus vel ligare; de mortuis autem sententiam ferre non possumus. Itaque horum causa, Dei judicio reservanda est, inquit Leo I, ad Rustic. episc. Narbon., epist. 90, et Gelasius Papa in Epist. ad episcopos Dardanix: De eo qui in divino judicio est constitutus, nobis fas non est aliud decernere, præter id in quo eum dies supremus invenit. Qualiter verò intelligi debeat anathema aliquando mortuis inflictum apud Gratianum in cap. ult. 24, q. 2, videri potest Layman, Bonacinam et Castropalaum, de Censuris.*

34. Dicitur 2° baptizatus, seu fidem in Ecclesiâ professus; non paganus, Judæus aut catechumenus. Probatur ex Apostolo, 1, ad Corinth. 5: *Quid enim mihi de iis qui foris sunt, judicare?* Idem constat ex capite *Gaudemus*, de Divitiis, cap. de Judæis, dist. 45 et communi theologorum judicio apud Navarrum, c. 27, num. 13; Suarez, disp. 5, sect. 1; Coninck, disp. 13, dub. 6. Hæretici tamen, apostatæ et schismatici, qui, fide Christi in baptismo susceptâ, Ecclesiæ janua sunt ingressi, ab eadem poenitentis et censuris ad fidem vel obedientiam compelli possunt, prout demonstrat praxis Ecclesiæ, et cap. de Judæis, citato, manifestè dicitur.

35. Dicitur 3° *rationis ac doli capax*. Quare pueri ante usum rationis ac perpetuò amentes nullis possunt censuris ligari, quia non sunt capaces præcepti præsertim graviter obligantis defectu libertatis, atque adeò nequeunt Ecclesiæ rebelles aut contumaces esse. Imò non solum usum rationis, verum etiam pubertatem requiri, saltem ad sententiam hominis, sustinent plurimi ex cap. 1, de Delictis puerorum. Rationem addunt, quòd impubes nec præceptum judicis, nec ordinem judicium intelligere censeatur, idèquè ad agendum vel se defendendum, de jure citari nequeat. Vide Sayrum, lib. 1, c. 8, num. 4. Sed quidquid sit de istâ sententiâ et ejus fundamento, certum est, impuberem rationis compotem censurâ juris ligari posse ex cap. 1, et ult., de Sentent. excommunic. Vide Suarez, disp. 5, sect. 2, num. 17; Coninck, disp. 13, dub. 6, num. 45; Castropalaum, de Censuris, disp. 1, puncto 6, num. 2; Bonacinam, disp. 1, quæst. 1, puncto 4, n. 9.

36. Dicitur 4° *determinatus*: non enim tota aliqua universitas vel collegium potest excommunicari, ut statuitur c. *Romana*, de Sentent. excommunic., in 6, idque idèquè jure statutum, ne ejusmodi sententiâ irretiantur etiam innocentes, quales in integris communitatibus facillè inveniuntur. Secus est de censurâ suspensionis et interdicti; c. *Si sententia*, de Sentent. excommun. Ratio est, quòd suspensio et interdictum non sint poenæ adeò graves atque excommunicatio; nec enim privant hominem bonis spiritualibus ita necessariis animæ, ut sunt suffragia et auxilia Ecclesiæ; unde non est absurdum innocentes aliquando ligari suspensione vel interdicto. Suarez, disp. 28, sect. 3,

num. 1; Rodriguez, 1 p., cap. 78, num. 2; Sayrus cit., num. 2 et 20; Filliucius, Coninck, Bonacina, Herinex et alii.

37. Dicitur 5° *subditus ferentis censuram*: nam par in parem aut superiorem non habet imperium, nec potestatem cogendi aut puniendi. Deinde sicuti in ferente censuras requiritur dominium jurisdictionis in foro externo; sic in eo quem respicit, necessaria est subjectio in eodem foro: hæc enim correlativa sunt, ut notat Suarez, disp. 5, sect. 1, num. 26. Hinc sequitur primò quòd nemo possit seipsum censurâ involvere. Secundò, quòd summus Pontifex censurâ ligari non possit; est enim superior omnibus; cap. *Cuncta per mundum*, 9, q. 3. Tertiò sequitur superiorem regularem tam per statutum quàm per præceptum posse censurâ ligare suum subditum, ubivis delinquentem. Ita Præpositus, 3 p., D. Thomæ, de Censuris, q. 1, dub. 5, n. 27; Herinex, disp. 6, q. 1, § 5, n. 9; Neesen, de Censuris Ecclesiæ, tract. 5, q. 1; dub. 3. Ratio est quia religiosus, ubicumque degat vel delinquat, manet subditus superioris sui, cujus potestas territorio non circumscribitur.

38. Quartò sequitur quòd episcopus vel alius prælatus Pontifice inferior non possit subditum suum extra territorium delinquentem afficere censurâ per legem vel statutum. Præpositus, Herinex, Neesen citati. Layman, lib. 1, tract. 5, parte 1, cap. 4, n. 6, Coninck, disp. 13, dub. 7, n. 61; Filliucius, tract. 11, cap. 5, n. 148; Covarruvias, cap. *Alma*, p. 1, § 10, num. 13; Zoesius, lib. 5 Decret., tit. 39, num. 54. Habetur expressè cap. *Ut animarum*, de Constit., in 6, ubi Bonifacius VIII in hunc modum loquitur: *Statuto episcopi quo in omnes qui furtum commiserint, excommunicationis sententia promulgatur, subditi ejus, furtum extra ipsius diocesim committentes, minimè ligari noscuntur*. Ratio autem redditur: *Cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune*.

39. Sed difficultas est an idem dicendum sit de censurâ per sententiam vel præceptum latâ, eam videlicet invalidam esse, si respiciat subditum extra territorium delinquentem. Negant Suarez, disp. 5, sect. 5, Layman, sup., n. 7; Neesen sup. et plures alii, volentes, id esse discriminis inter statutum et sententiam, maximè particularem, quòd statutum proximè afficiat territorium, et eo mediante personas, quæ proinde si extra territorium peccent, nequeunt ligari censurâ territoriali seu per statutum latâ; sententia verò seu præceptum afficiat proximè personas, easque sequatur quòcumque ierint. Oppositum docent Coninck, dub. 7, n. 61; Avila, p. 2, c. 3, disp. 2, dub. 2, concl. 1; Henriquez, lib. 13, cap. 26, n. 1; Sayrus, lib. 1 Thesauri, c. 6, n. 40; Præpositus sup., n. 31, et alii, dicentes, sententiæ et statuti eandem rationem esse, argum. cap. *Ut animarum*, cit., ubi, cum Pontifex dixisset, statuto episcopi minimè ligari delinquentes extra ipsius diocesim, rationem non reddit quòd statutum afficiat proximè territorium, sed quòd *extra territorium jus dicenti non pareatur impune*: quæ ratio et sententiæ et statuto videtur

communis. Quidquid sit de utrâvis opinione, id certum videtur subditum alibi existentem posse ligari censurâ etiam per statutum, si intrâ territorium peccet. Quare potest episcopus suspensione aut aliâ censurâ ligare clericum diœcesis suæ, culpabiliter non residentem, quamvis extra diœcesim degat: peccatum enim non residentie committitur moraliter in diœcesi. Coninck, n. 62; Præpositus, n. 26; Neesen cit. Hactenus de excommunicationis causâ materiali remotâ.

40. Causa verò materialis proxima, ut supra diximus, est peccatum externum, in suâ specie consummatum, conjunctum contumaciæ. Dicitur 1° *peccatum*. Ratio est quia excommunicatio est pœnalis; pœna verò supponit culpam. Secus est de irregularitate, quæ defectu natalium, lenitatis, significationis, citra subjecti culpam vel delictum incurri potest. Requiritur autem peccatum proprium, non sufficit alienum, secundum doctores communiter ex cap. *Si habes*, 24, q. 3. Quapropter in universitatem seu collegium integrum non potest ferri, cap. *Romana*, de Sentent. excommun. Secus est de suspensione et interdicto, cap. *Si sententia*, eodem. Vide Bonacinam, puncto 3, n. 2. Sufficit peccatum veniale pro excommunicatione minori, requiritur grave pro majori. Communis et certa doctrina ex cap. *Nemo episcoporum*, et cap. *Nullus sacerdotum*, 11, q. 3, et Concil. Trident., sess. 25, cap. 3, de Reform. Ratio est quia pœra debet delicto commensurari; cap. *Felices*, de Pœnis in 6: *Judex pœnam metiatur ex culpâ*. Quare contra justitiam peccabit iudex, si pro levi delicto majorem excommunicationem ferat.

41. Dicitur 2° *externum*. Quare ob peccatum merè internum, quod videlicet per nullum sensum corporeum cognosci potest, ferri censura nequit. Imò ne quidem propter actum externum, secundum se et omnes externas circumstantias licitum, tametsi procedat ex intentione mortaliter peccaminosâ. Unde non potest excommunicari, qui sacrum reverenter audit quoad actum externum, etsi animo interiori sacrificium irridendi. Suarez, disp. 4, sect. 2, n. 20; Coninck dub. 8, n. 71, et alii. Constat ex cap. fin. de Simoniâ ubi dicitur donationem ex animo simoniaci merè interiori procedentem, ab Ecclesiâ non puniri. Vide quæ diximus tractatu præcedenti.

42. Dicitur 3° in suâ specie consummatum, nisi in canone vel sententiâ aliud exprimitur. Communis sententia. Colligitur apertè ex cap. *Perpetuo*, de Elect., in 6, ubi dicitur scienter eligentes indignum, non incurrere pœnas juris, nisi aded in eo perstiterint, quòd ex votis eorum communis electio subsequatur. Hinc sequitur primò quòd non incurrat excommunicationem, qui clericum percutere voluit conatu irritò, eò quòd aberraverit vel impeditus fuerit. Sequitur secundò quòd vulnerans aliquem, quantumvis graviter, non incurrat censuram in homicidas latam, quamdiù ille vivit, quocumque vivat medio, naturali, divino vel supersticioso. Sequitur tertio quòd religiosus mittens litteras ad religiosam sui ordinis, contra præceptum Gregorii XIII non incurrat censuram Gregorianam, si ad

eam litteræ non perveniant. Diximus: *Nisi in canone vel sententiâ aliud exprimitur*; quia mandans aliquem occidi per assassinos, est excommunicatus, etsi effectus mortis non subsequatur, c. 1, de Homicidio, in 6. Item juxta communem sententiam, religiosus in concione, dicens aliquid ad avertendum populum à solutione decimarum, excommunicatus est, etiam effectu non secuto, Clement. de Pœnis, cap. 1.

43. Dicitur 4° *conjunctum contumaciæ*, id est, inobedientiæ contra præceptum Ecclesiæ. Quare non sufficit ad censuram rigorosè sumptam peccatum contra jus divinum aut naturale; sed est necesse ut reus delinquat aliquo modo contra præceptum Ecclesiæ, spernens monitionem ejus auctoritatem. Suarez, Avila, Coninck, Layman, Sotus, Navarrus, Herincx, et plerique alii. Ratio est primò, quia censura eo fine inventa est et instituta, ut frangatur subditorum rebellio, contumacia et inobedientia erga Ecclesiam; jam verò nemo dici potest Ecclesiæ inobediens, qui contra ejus præceptum non delinquit. Assumptum constat ex S. Scripturâ, Matthæi 18: *Qui Ecclesiam non audierit*, id est, qui ejus monitis vel præceptis non obedierit, *sit tibi sicut ethnicus et publicanus*, id est, tanquam non sit in gremio Ecclesiæ seu in numero fratrum. Secundò: nam c. *Ex parte*, 1, de verb. Signif., duæ tantum allegantur causæ, propter quas censura excommunicationis vel interdicti in aliquem ferri possit, scilicet aut quia citatus judici parere non vult, aut à commisso facinore, jussus recusat recedere. Utroque casu manifestum est, contineri inobedientiam et contemptum ecclesiasticæ auctoritatis. Tertiò, quia c. *Quâ fronte*, de Appellat. et cap. *Ex litteris*, de Constitutionibus, statuitur ut à censurâ excommunicationis absolvatur, qui omninò parere paratus, sufficientem præstat cautionem.

44. Unde sequi videtur eum qui non est contumax, priusquam ligatur, ligari non posse. Quartò, quia (ut dicitur cap. 1, de Sentent. Excommun., in 6) *medicinalis est excommunicatio: disciplinans, non eradicans*. Quamobrem monetur ibidem iudex ecclesiasticus, *ut in eâ ferendâ ostendat se prosequi, quod corrigentis fuerit et medentis*. Jam verò à ratione videtur alienum, infirmo, qui aliter curari potest, asperam omninò et gravem medicinam porrigere. Excommunicatio autem est ejusmodi medicina, aspera, inquam, et gravissima, et proinde adhiberi posse non videtur circa peccatorem, cujus emendatio aliter obtineri potest; quod præsumitur, quamdiù Ecclesiæ monentis et corripientis auctoritatem non contemnit. Advertendum tamen ex Avila, parte 2, c. 5, disp. 1, dub. 11, ad censuram non requiri inobedientiam directam seu contemptum formalem, ne fateri cogamur duplici peccato delinquere, qui exercet actum sub censurâ prohibitum; sed sufficit inobedientia generalis et contemptus interpretativus, quem censetur admittere, quisquis voluntariè non adimplet legem, quâ novit se obligatum. Hinc sequitur primò quòd omnis ignorantia, excusans subditum à contumaciâ, excuset pariter à censurâ. Sequitur secundò, quòd censura propriè sumpta in

fligi nequeat ob peccatum quatenus præteritum. Suarez, Bonacina, Coninck, Layman, Sayrus, Sotus, Henriquez, Hugolinus, Avila, Filliucius, Herinex. Exemplum corollarii est in eo qui ab octiduo commisit furtum, perjurium, adulterium. Non potest propter delictum ejusmodi quatenus præteritum, hodiè excommunicari, si idem delictum sub excommunicatione non erat ante prohibitum.

45. Ratio est quia delictum ita consideratum repugnat quidem juri divino et naturali, sed nullam connotat agentis contumaciam. Accedit quòd censura, in peccatum quatenus præcisè præteritum lata, contra naturam suam medicinalis esse non posset, sed merè vindicativa. Diximus, *quatenus præcisè præteritum*: poterit enim censura etiam strictè dicta ferri, si peccatum præteritum actu vel virtute duret, ut si quis monitus nolit, cum possit, restituere alienum, aut si peccato præterito succedat novum inobedientiæ vel rebellionis actualis contra monentis et corripientis Ecclesiæ auctoritatem. Diximus etiam: *Censura propriè dicta*; quia (ut doctores allegati addunt) potest et aliquando solet ob peccatum præteritum infligi suspensio vel interdictum, sed habent eatenus rationem pœnæ simpliciter, non censuræ.

§ 6. De causâ formali excommunicationis.

46. Causa formalis est forma quam sequi et observare debeat judex in ferendâ censurâ. Est autem duplex, substantialis et accidentalis: hæc potest, illa nequit censuræ validæ deesse. Utraque varias conditiones exigit, quas breviter recensemus. Itaque ad censuram ex parte formæ

Requiritur 1° ut feratur per signum sensibile et externum. Ratio plana est, quia voluntas judicis, quamdiù per signum externum non innotescit, non potest obligare subditum, ut exemplo legum et præceptorum omnium manifestum est. Nec potest subditus argui contumaciæ ad incurrendam censuram necessariæ, quamvis operetur contra superioris voluntatem, sibi hactenus non perfectam, imò incognoscibilem.

47. Requiritur 2° ut signa sensibilia sint determinata quoad speciem censuræ. Quare nihil operabitur judex, si in hujus vel illius criminis reos pronuntiet simpliciter censuram, non expressâ specie excommunicationis, suspensionis vel interdicti. Ratio est quia nequit à parte rei dari effectus in genere; jam verò verba judicis faciunt quod significant, vel nihil faciunt. Igitur cum fertur censura in genere, vel deberet censura in genere existere, vel nihil fit. Dices: Valet excommunicatio in genere lata, ut constat ex c. *Si quem*, de Sent. excommun., ergo etiam valet censura in genere lata. Respondeo negando consequentiam. Disparitas est quòd excommunicatio seorsim et sine specie expressa, per antonomasiam accipitur pro majori, juxta communem usum et peritorum omnium intelligentiam. Secus est de censurâ generatim expressâ: hæc enim indifferenter suas species respicit. Ita Suarez, Filliucius, Bonacina et alii.

48. Requiritur 3° ut signum externum sit determinatum quoad personam seu subjectum censuræ. Qua-

re debet persona vel nominatim exprimi vel designari per circumstantiam criminis, etc., dicendo, v. g.: *Excommunicamus hæreticos, schismaticos, apostatas*, etc. Ratio est quia effectus non potest fieri, nisi in subjecto certo et determinato, quod proinde exprimendum est vel per circumstantias determinandum. Alias si verba quoad personam suspensa sint, ut *excommunico*; erit pariter suspensus effectus, estque in eo paritas inter censuras et sacramenta: ut enim in his forma efficit quod significat, sic in illis.

49. Requiritur 4° ad censuram ab homine, ut feratur scripto. Item, ut exprimatur in eodem scripto causa, propter quam fertur. Exemplar verò scripturæ debet reo tradi, si judex infra mensem id ipsum rogatus fuerit, de quo (si contigerit) debet fieri authenticum instrumentum. Judex contra faciens (nisi fuerit episcopus, qui excipitur ab hæc pœnâ per cap. *Quia periculosum*, de Sentent. excomm., in 6) suspenditur per mensem ab ingressu ecclesiæ et divinis officiis. Est communis et certa doctrina quoad omnes partes, et constat manifestè ex cap. *Cum medicinalis*, de Sentent. excommun., in 6, ubi dicitur: *Quisquis... excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat, et causam excommunicationis expressè conscribat, propter quam excommunicatio proferatur. Exemplum verò hujusmodi scripturæ teneatur excommunicato tradere intra mensem, si fuerit requisitus; super quâ requisitione fieri volumus publicum instrumentum, vel litteras testimoniales confici sigillo authentico consignatas. Si quis autem judicem, hujusmodi constitutionis tenearius exstiterit violator, per mensem unum ab ingressu ecclesiæ et divinis officiis noverit se suspensum. Ita Pontifex. Sed dubitari potest an censura sine scripto lata, non solum sit illicita, sed etiam nulla seu invalida. Respondeo non esse invalidam, quia omissio scripturæ, non est defectus formæ substantialis, ut constat ex eodem cap. *Cum medicinalis*, cit., ubi deinceps statuitur, ut superior, a l quem requiritur, sententiam ipsam sine difficultate relaxet; relaxari autem nec deberet nec posset, si foret invalida.*

50. Requiritur 5° ut censuram præcedat monitio canonica. Colligitur inprimis ex Apostolo ad Titum 3; *Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devota*. Deinde constat ex sacris canonibus, c. *Sacro*, de Sentent. Excommun., ubi dicitur: *Sacro approbante concilio prohibemus ne quis in aliquem excommunicationis sententiam, nisi competentî admonitione præmissâ, et personis præsentibus idoneis, per quas (si necesse fuerit) possit probari monitio, promulgare præsumat. Quòd si contra præsumpserit, etiamsi justa fuerit excommunicationis sententia, ingressum ecclesiæ per mensem unum sibi noverit interdictum*. Item cap. *Romana*, et cap. *Statutum*, eodem tit. in 6. Item cap. *Reprehensibilis*, de Appellationibus. Ratio est, quia censura non fertur, nisi in eos qui in Ecclesiam contumaces sunt: ad contumaciam verò requiritur antecedens correptio; cum nemo Ecclesiam spernat, nemo eidem repugnet, nisi cum monitis vel præceptis ejus non obedit. Ita Sayrus, Navarrus, Vasquez, Hu-

golinus, Suarez, Coninck, Reginaldus, Toletus, Filiucius, Layman. Ratio autem allegata ostendit monitionem requiri pro censurâ, sive sit ab homine sive à jure lata, sive sit generalis, sive specialis, sive pro præteritis, sive pro futuris culpis.

51. Nihilominus accuratè est observandum monitionem non debere esse *specialem*, quando est censura *juris* et contra delictum futurum. Idem est si pro delicto futuro feratur censura *ab homine*, sive per sententiam generalem, sive per specialem. Auctores citati. Constat ex cap. *Romana*, cit., ubi dicitur: *Nec in specie, nec in genere pro culpis et offensionibus præteritis vel presentibus, excommunicationum sententias sine competente monitione præmissâ promulgent*. Ratio est quia, dum fertur censura pro culpis futuris, sive à jure, sive ab homine, sive per sententiam generalem, sive per specialem, tunc ipsum jus, vel præceptum judicis censuram pro hoc vel illo delicto statuentis et comminantis, est loco monitionis, quatenus continuo subditos admonet de suâ obligatione vel poenâ alioquin incurrendâ: quod satis est, ut contraveniens censeatur contumax et inobediens respectu Ecclesiæ. Deinde (ut rectè Bonacina, Vasquez, Suarez, Navarrus, et alii) si ad incurrendam censuram latam pro culpis futuris, requireretur admonitio specialis et distincta ab ipso jure vel sententiâ, sequeretur, nunquam ipso facto censuram propter aliquod delictum incurri posse.

52. Sed quid si censura pro culpis futuris sive ab homine, sive à jure decreta, sit ferendæ sententiæ? Eritne etiam in hoc supposito lex vel præceptum superioris, loco admonitionis, ita ut judex statim contra reum de crimine convictum procedere possit per censuræ executionem, sine aliâ monitione? Affirmant Abbas, Avila, Sanchez, apud Layman, sup. Nihilominus Suarez, Covarruvias, Cajetanus, Layman, Herincx, et alii benignius censent de mente Ecclesiæ, quòd nimirum, si censura sit ferendæ sententiæ, requiratur contumacia, per specialem monitionem exploranda, tum ut fideles intelligant censuras ab Ecclesiâ comminatas, posse ab humiliato declinari, tum ut non contingat aliquando ferri in jam emendatos, ob delictum merè præteritum. Confirmatur ex cap. *Reprehensibilis*, cit., ubi dicitur: *Nec prælati (nisi canonicâ commotione præmissâ) suspensionis vel excommunicationis sententiam proferant in subjectos; nisi fortè talis sit culpa, quæ ipso suo genere (id est, ipso facto, ut exponit Glossa) suspensionis vel excommunicationis poenam inducat*. Itaque, cum unius exceptio firmet regulam pro cæteris, sequitur ad omnem censuram, quæ ipso facto seu delicto non incurritur, sed à judice actualiter infligenda est, monitionem canonicam specialem præmittendam esse.

53. Potissimum autem, ut ex dictis constat, monitio specialis prærequiritur, quando censura per sententiam particularem fertur pro delicto præterito vel præsentem, cap. *Romana*, cit. Ratio est quia, nisi specialis monitio censuram ejusmodi antecedit, non poterit reus censeri contumax aut inobediens respectu

Ecclesiæ vel superioris sui: in hoc enim casu nullum jus humanum, nulla lex, nulla judicis sententia antecedit, vi cujus possit reus censeri monitus, et, non obstante monitione, mansisse pertinax. Porro præmittenda est admonitio triplex, secundum omnes doctores. Colligitur ex Matthæi cap. 18, ubi Christus Dominus ordinavit ut delinquentem, primò, corripas occultè; secundò, adhibitis testibus; tertio, denuntiatis Ecclesiæ. Constat autem ex cap. *Constitutionem*, de Sentent. excommun. in 6, ubi dicitur: *Statuimus ut inter monitiones quas (ut canonicè promulgetur excommunicationis sententia) statuunt jura, præmitti; judices sive monitionibus tribus, utantur, sive unâ pro omnibus, observent aliquorum dierum competentia intervalla, nisi facti necessitas aliter ea suaserit moderanda*. Ita Gregorius X, in concilio generali Lugdunensi. Hinc colligitur 1° necessariam esse monitionem formaliter aut virtualiter triplicem. *Formaliter*, id est, repetitam per interpositum aliquorum, saltem duorum vel trium dierum intervallum. *Virtualiter*, id est, simplicem et unicam, quæ respiciat et determinet illud temporis intervallum quod pro tribus sufficeret, ut si judex moneret reum, se semel pro tribus vicibus concedere spatium sex dierum, videlicet biduum pro monitionibus singulis. Sequitur 2° si criminis aut mali impendentis periculum, factive necessitas non patiatur dilationem, posse judicem rem statim aggredi, ut manifestè indicant finalia allegati textus.

Debet autem hujusmodi canonica monitio ad reum personaliter fieri, nisi malitiosè latitet; tunc enim satis est, citationem cum comminatione fieri ad ejus domum, ecclesiæ valvas, similemve locum, ut ad ejus notitiam pervenire possit.

§ 7. De causâ finali excommunicationis.

54. Causa finalis, est scopus et finis per censuram intentus. Est autem duplex, proximus et remotus. Finis proximus (qui et finis operis et intrinsecus dicitur) est qui proximè et ex naturâ censuræ intenditur. et obtinetur. Consistit in privatione bonorum spiritualium. Exemplum in lege, cujus finis intrinsecus est ipsa substantia præcepta; item in furto, cujus finis intrinsecus est possessio alieni. De hoc fine, quoniam coincidit cum effectu formali censuræ, agatur postea. Remotus autem (qui et extrinsecus, et operantis dicitur) est ratio quâ judex ordinatè procedens movetur ad censuram. Consistit in vindictâ peccati, sed multò magis in medicinâ peccatoris, ut juxta commune proverbium, vexatio det intellectum. Itaque censura potissimum medicinalis est, prout colligitur non solum ex sacra Scripturâ, 1 ad Corinth., 5, et 1 ad Timoth. 4, sed etiam ex jure canonico, cap. 1, de Sentent. Excommun. in 6, ubi dicitur: *Cum medicinalis sit excommunicatio, non mortalis; disciplinans, non eradicans... cautè provideat judex ecclesiasticus, ut in eâ ferendâ ostendat se prosequi quod corrigentis fuerit et medentis*.

55. Hinc dubium oritur an censura possit ferri in eum cujus emendatio desperata est, id est, qui prævidetur censurâ non emendandus, sed potius indu-

randus et obfirmendus in suâ pertinaciâ? Negat Joannes Andræus cum nonnullis aliis apud Covarruv., c. *Alma mater*, parte 1, initio, n. 10. Probari hæc opinio potest exemplo fraternæ correptionis, quæ frustra et inutiliter adhibetur, quando nulla correpti emendatio sperari potest.

Respondeo certum esse inprimis, quod iudex non possit temerè et inconsultò procedere. Quare uti debet patientiâ et æquanimitate, adhibendo prius remedia leviora quàm procedat ad censuram, instar prudentis chirurgi, qui curandis vulneribus non usurpat cauterium, nisi exploratâ prius inefficaciâ levioris medii. Ita ferè dicitur cap. *Ecce autem*, 24, q. 3. Sed et concilium Tridentinum, sess. 25, cap. 5, de Reformatione, *Quamvis*, inquit, *excommunicationis gladius, nervus sit ecclesiasticæ disciplinæ, et ad continendos in officio populos valdè salutaris; sobriè tamen, magnâque circumspectione exercendus est, cum experientia doceat, si temerè aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni quàm formidari, et perniciem potius parere quàm salutem.*

56. Respondeo secundò, si præmissis levioribus mediis corrigi non velit malefactor, non esse semper censuris abstinendum ob prævisam majorem ejus indurationem. Ita Covarruvias cit.; Avila, parte 2, cap. 4, disp. un. Bonacina, disp.; 1, quæst. 1, puncto ult., n. 2; Abbas. e. *Ab Excommunicato*, de Rescriptis; Alterius, lib. 3, disp. 6, cap. 2. Ratio est quia, licet censura in casu supponatur inutilis respectu delinquentis, nihilominus servire poterit pro exemplo, ut cæteri timorem habeant; ac si non velit ipse peccator suam cervicem flectere sive pœnis sive præceptis Ecclesiæ, id equidem operari poterit censura, ut cæteros à qui-bus per censuram separatur, suo exemplo non corrumpat. *Resecandæ sunt* (ait S. Hieronymus in Epist. ad Gal., cap. 5, et refertur cap. *Resecandæ*, 24, q. 3) *putridæ carnes, et scabiosa ovis à caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus et pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant.* Item Prosper, de *Vitâ contempl.*, lib. 2, c. 7 (et refertur cap. *Ecce autem*, eâdem causâ et quæst.) dicit, eos qui diu portati et salubriter objurgati corripi noluerint, *tinquàm putres corporis partes debere ferro excommunicationis abscindi, ne, sicut caro morbis emortua, si abscissa non fuerit, salutem reliquæ carnis, putredinis suæ contagione corrumpit: ita isti, qui emendari despicunt, et in suo morbo persistunt, si moribus depravatis in sanctorum societate permanserint, eos exemplo suæ perditionis inficiant.*

Hinc patet responsio ad argumentum pro oppositâ opinione, ab exemplo fraternæ correptionis desumptum: correptio enim fraternâ directè et principaliter ordinatur in solius delinquentis bonum; correctio autem judicialis, qualis est excommunicatio, principaliter ordinatur in bonum commune membrorum Ecclesiæ, juxta S. Thomam, 2-2, q. 33, art. 6.

§ 8. De impedimentis excommunicationis.

57. Impedimenta sunt quæ obstant et impediunt,

ne contrahatur censura. Sunt potissimum quinque: ignorantia, appellatio, impotentia, metus, et consensus illius in cujus favorem censura fertur. De singulis dicendum aliquid.

58. *Ignorantia* generatim sumpta est defectus scientiæ. Dividitur primò ex parte subjecti in negativam, privativam et positivam. *Negativa* est negatio scientiæ cum impotentia sciendi ex parte subjecti. *Privativa* est defectus scientiæ quam quis posset habere. *Positiva* est judicium erroneum. Dividitur secundò ex parte objecti, in juris et facti. *Ignorantia juris* versatur circa legem, canonem, statutum, præceptum; ut cum quis ignorat percussione clericis graviter ab Ecclesiâ prohibitam esse. Huc reducitur ignorantia pœnæ, v. g., dum novit quidem aliquis, quod clerici percussio ex motivo religionis prohibita sit per Ecclesiam, sed nescit quod sub censurâ. *Ignorantia facti* respicit factum aut aliquam illius circumstantiam; ut si sciam legem ecclesiasticam, quâ clericis percussio prohibetur: sciam item censuram percussoribus præparatam; sed nesciam, esse clericum quem percutio. *Ignorantia juris* dividitur iterum in *juris communis*, singulos videlicet obligantis, et *particularis*, respicientis duntaxat aliquos seu territorium determinatum. Dividitur tertio ex parte voluntarii in *vincibilem* et *invincibilem*. Hæc vinci seu superari non potuit ab agente, estque adeò involuntaria etiam indirectè; illa potuit superari et proinde tribuitur vitio seu negligentia operantis. Dividitur *vincibilis* in *simplicem*, *crassam* seu *supinam*, et *affectatam*. *Simplex* est eorum qui simpliciter nesciunt quæ scire potuerunt. *Crassa* nullo negotio potuisset vinci. *Affectata* est, quæ directè intenditur ab ignorante, quatenus ex fine vel motivo ignorantia negligitur medium quo discatur veritas. Quintò per habitudinem ad effectum dividitur in *antecedentem*, *concomitantem*, et *subsequentem*. *Antecedens* est causa operis et voluntatis, vel potius conditio, sine quâ nec velles nec faceres actionem quam exeres. *Concomitans* nec est causa nec effectus operis aut voluntatis. *Subsequens* est effectus voluntatis. His ita notatis, quæritur quæ ignorantia excuset ab incurrendâ excommunicatione?

59. Respondeo primò: Excusat ignorantia *invincibilis* vel *antecedens* tam juris particularis quàm communis. Probatur 1º ex cap. 2, de *Constitutionibus*, in 6, ubi dicitur: *Ut animarum periculum obvietur, sententis per statuta quorumcumque ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes.* Quo loco per *sententias* intelliguntur *censuræ*; per *ignorantes* autem sine dubio illi qui invincibiliter. Probatur 2º: pœna debet commensurari delicto, c. *Felices*, de Pœnis, in 6; est autem multò minùs delictum quod committitur ex ignorantia, quàm scientia legis sive communis sive particularis; ergo æquum non est, ut ignorans et sciens eâdem censurâ puniantur. 3º Quia ad censuram requiritur contumacia, quâ non laborat ignorans invincibiliter legem atque adeò voluntatem superioris. Denique ad omnem censuram propriè dictam necessaria est aliqua præmonitio, saltem per ipsam legem vel præ-

ceptum; ignorans autem invincibiliter, nullâ ratione dici potest præmonitus.

60. Respondeo secundò: *Invincibilis vel antecedens ignorantia facti*, excusat pariter à censuris. Quapropter si Petrus occidat vel percutiat clericum, ignoratâ invincibiliter circumstantiâ ordinis clericalis, non incidit in censuram canonis, *Si quis suadente*. Probatur 1° ex eodem cap. *Ut animarum*, ubi nomine quorumcunque ordinariorum videtur etiam Pontifex intelligendus, tanquàm ordinariorum cæterorum supremus ordinarius; et quanquàm sub hoc vocabulo non contineretur, nihilominus ratio textûs, nimirum *ut animarum periculum evitetur*, procedit efficacius in censuris à Pontifice latis, utpotè quæ minùs publicantur et minùs sunt notæ quàm censuræ ordinariorum inferiorum, ut latè prosequitur Sanchez apud Castropalaum, puncto 8, n. 7. Probatur 2°, quia ignorans factum aut ejus qualitatem ignorantia invincibili et antecedente, nullâ potest contumaciâ laborare: sic enim animo constitutus est, ut si novisset factum vel qualitatem ejus, delicto abstineret.

61. Respondeo tertio: Ignorantia *invincibilis et antecedens* poenæ seu censuræ, excusat iterum à censurâ. Navarrus, Bonacina, Coninck, Suarez, Filiucius, Salas, Castropalao et alii. Ratio responsionis hujus est eadem quæ utriusque præcedentis. Itaque juxta hanc sententiam, qui percutit notabiliter clericum, sciens non solùm Decalogo, sed etiam jure Pontificio id graviter interdictum, nesciens tamen invincibiliter, quòd sub censurâ, hanc non incurret. Eandem doctrinam extendunt Avila, Sanchez, et Covarruvias ad irregularitatem proveniente[m] ex delicto: quæ enim provenit ex defectu, certum est quòd incurrat etiam ex ignorantia, cum hæc nullam culpam requirat, nec instar poenæ constituta sit.

62. Respondeo quartò: Excusat pariter à censurâ ignorantia *vincibilis* seu *subsequens* sive *juris*, sive *facti*, sive *poenæ*, dummodò non sit *crassa*, *supina* vel *affectata*. Sanchez, Navarrus, Bonacina, Filiucius, Palaus et alii. Probatur 1° ex cap. *Ut animarum*, cit., ubi dicitur: *Ut animarum periculis obviatur, sententiis quorumcunque ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes: dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina*. Excusat igitur ignorantia quælibet invincibilis et vincibilis, seu subsequens, dummodò non sit *crassa*, *supina*, vel (quæ hæc major est) *affectata*. Probatur 2°: Ignorantia etiam vincibilis videtur tollere contumaciâ: nam qui ignorat vincibiliter legem aut poenam Ecclesiæ, potest omninò sic animo constitutus esse, ut velit obedire Ecclesiæ, si sciret legem vel poenam ejus.

63. Respondeo quintò: Secundum plerosque doctores à censurâ non excusat ignorantia *crassa*, *supina*, vel *affectata*. Ratio est 1° ex cap. *Ut animarum*, cit. 2. quia hæc ignorantia æquiparatur scientiæ, atque ita compatitur contumaciâ et contemptum auctoritatis ecclesiasticæ, quod satis est ad censuram. Excipiunt plurimi apud Bonacinam, quæst. 2, n. 11, casum quo sententia temeritatem, aut scientiam exigeret,

hæc, v. g., vel simili periodo: *Qui scienter, temerè, vel consultò hoc aut illud fecerit, vel, qui præsumpserit contempserit, aut, temerarius violator extiterit, sit suspensus, excommunicatus, etc.* Rationem reddunt, quòd superior hoc vel simili loquendi modo videatur exigere non qualemcumque contemptum aut præsumptionem, sed proveniente[m] ex certâ scientiâ, vel saltem conjunctam cum ingenti temeritate. Ita Bonacina.

64. Respondeo sexto: Ignorantia *concomitans* excusat à censuris et irregularitate, quæ ex delicto provenit. Quare interficiens clericum inimicum suum, quem prorsus existimat esse feram, sic tamen affectus animo, ut occideret, si non erraret, nec incurrit irregularitatem decretam in homicidas cap. *Si quis viduam*. Dist. 50, et alibi, nec excommunicationem latam in percussores clericorum can. *Si quis suadente*. Ratio est, quia homicidium in casu est quidem objectum voluntatis, non tamen effectus, id est, potest censi volitum ratione affectûs actualis conditionati, sed non est voluntarium: ignorantia enim *concomitans*, quamvis non faciat voluntarium seu involuntarium positivè, facit tamen involuntarium negativè. Vasquez, Molina, Sanchez, Filiucius, Suarez, Covarruvias, Hugolinus, Sayrus apud Bonacinam cit. n. 14.

65. Secundum excommunicationis impedimentum est *appellatio*, de quâ quæritur quando valeat ac liceat, et quando impediatur vel suspendatur censuram, signanter excommunicationis. Prænotandum autem est 1° appellationem non esse aliud quàm transitum, seu provocationem à iudice inferiori ad superiorem. Jure civili debet gradatim fieri, ita ut, omisso iudice medio, rectè non appelletur ad Principem, l. *Imperatores*, ff. de Appel. et Relat. Aliiter se res habet spectato jure Pontificio, quo etiam immediatè appellari potest ad Pontificem Romanum, cap. *Si duobus*, de Appel. Finis appellationis est patrocinium innocentium, ne videlicet graventur iniquitate vel ignorantia iudicum: nam per appellationem impeditur effectus sententiæ, quæ aliàs transiret in rem judicatam. Dividitur appellatio in judicialem et extrajudicialem, *Clement. 3*, eodem tit. Illa fit à sententiâ sive definitivâ, sive interlocutoriâ: hæc autem ac actibus et decretis extrajudicialibus, cap. *Cordi*, et cap. *Concertationi*, de Appel. in 6. Debet autem appellatio legitima esse ut ei iudex deferre teneatur.

66. Ut verò censeatur legitima, duo potissimum requiruntur: Primum est ut fiat ex gravi causâ et probabili ratione, quâ se quis gravatum existimet. Quare appellare non potest qui ob veram contumaciâ condemnatus est, quia gravatus dici non potest. Idem est de notorio peccatore, seu confesso et convicto. Sed et frivole appellans non est audiendus. Quocirca non malè S. Bernardus, lib. 3 de Considerat., cap. 4, ait quosdam appellare, non quia graventur, sed ut gravent alios; unde remedium juris transferunt ad calumniam. Addit deinde iniquam esse omnem appellationem ad quam justitiæ inopia non coegit. Alterum ad legitimam appellationem requisitum, est tempus quod in præsentem materiâ consideratur triplex, 1° interponendæ

appellationis; 2° petendi Apostolos; 3° proseguendae ac finiendae appellationis. Ille tempora vocantur fatalia; quòd iis elapsis vel neglectis, quasi mortua vel fato extincta censeatur appellatio. Primum tempus, quo videlicet appellatio interponenda sit, est decendium, seu spatium decem dierum, à die late sententiæ, vel certè à die scientiæ, quo sententiam latam esse intellexerit, qui appellare voluerit, cap. *Quoad consultationem*, de Sent. et Re judic. Secundum tempus, quo nimirum petendi sunt Apostoli, est triginta dierum à tempore late sententiæ, intrà quos si non petantur, censebitur renuntiatum appellationi. Apostoli autem sunt litteræ dimissoriales quas iudex à quo, transmittit iudici ad quem, in testimonium et fidem interpositæ appellationis. Denique tempus proseguendae appellationis, à jure præfixum, est annus, vel ex causâ biennium.

67. Prænotandum 2 quòd excommunicatio ferri possit vel purè et absolutè, vel sub conditione. Fertur absolutè, quam quis, v. g., ipso jure incurrit propter delictum jam commissum, et sub censurâ excommunicationis prohibitum. Fertur conditionatè, quam, v. g., iudex pronuntiat incurrendam, nisi subditus hoc illudve fecerit vel omiserit, ut, nisi intrà mensem compareat vel restituat. Iis præmissis, queritur quomodò et quando censuram impediatur vel suspendat appellatio.

Respondeo primò: Excommunicatio simpliciter et purè lata non suspenditur per subsequentem appellationem. Avila, Navarrus, Suarez, Panormitanus, Castropalao, Henriquez, Bonacina, Sayrus, Filiucius et alii. Constat ex cap. *Pastoralis*, de Appel., et cap *Is cui*, de Sentent. excomm. in 6. Ratio autem capite priori redditur, quòd hujusmodi sententia secum ferat executionem; à sententiâ verò jam executioni mandatâ appellari non potest; sed querendum est aliud remedium, nempe absolutionis.

68. Respondeo secundò: Excommunicatio lata conditionatè, non suspenditur per appellationem interpositam post eventum conditionis. Quare, si Petrus excommunicatione afficiatur ipso facto incurrendam, nisi infra mensem compareat; si reverà non comparuerit, non potest post lapsum mensis, excommunicationis effectum appellatione suspendere. Omnes citati. Ratio est quia excommunicatio conditionalis, impletâ conditione, transit in absolutam quæ secum fert executionem, à quâ appellari non potest. Unde, ut observat Suarez, disp. 3, sect. 6, n. 6, graviter erraverunt qui viderunt, etiam purificatâ conditione appellari posse, quomodò intrà decendium.

69. Respondeo tertio: Appellatio legitima, quamvis, ut diximus non suspendat excommunicationem purè et absolutè latam, nihilominus suspendit sententiam declaratoriam: v. g., iudex declarat me incurrisse excommunicationem latam ab homine vel à jure; appello ab istâ declaratione, alligans quòd non fecerim, pro quò censura constituta est, suspendit appellatio declarationem. Omnes citati.

Respondeo quartò: Excommunicatio conditionatè lata suspenditur per appellationem legitimam et in-

terpositam ante eventum conditionis, intrà decendium à die late sententiæ. Ita rursus omnes. Constat manifestè ex cap. *Præterea*, 2, de Appellatione. Itaque si sententia excommunicationis feratur in Petrum, nisi infra mensem compareat vel parti suæ satisficiat; ille verò infra decem dies ab hujus sententiæ scientiâ computandos, ex causâ legitimâ provocet ad iudicem superiorem, suspenditur sententia excommunicationis.

70. Ratio est quia per appellationem transfertur causa ad alium iudicem. Cùm ergo prior sententia conditionalis nihil operata esset ante expletam conditionem, et tempore quo impletur conditio, causa sit ad alium iudicem devoluta, prior necessariò suspensa manet. Idem colligitur ex cap. *Cum contingat*, de Offic. de leg., cap. *Per tuas*, de Sentent. Excommuni. et cap. *Solet*, eodem, in 6. Advertendum est autem per hanc appellationem non solum suspendi censuram, sed etiam præceptum seu obligationem exequendi, quod sub censurâ præcipitur, ita ut elapso tempore in sententiâ determinato, non modò non incurratur censura, sed ne peccetur quidem non implendo præceptum. Ratio est quia utrumque respicit appellatio, et penam videlicet et culpam, seu censuram simul et præceptum; imò ideò appellatur à censurâ, quia à præcepto; hoc enim est principale, illa, solummodò accessorium.

71. Respondeo quintò: Excommunicatio conditionalis suspenditur per appellationem legitimam, quovis tempore eventum conditionis præcedente interpositam. Sensus responsionis est quòd sub conditione, si intrà mensem non restituat, excommunicatus possit interponere appellationem non solum primo decendio à latâ sententiâ, verum etiam toto mense. Glossa, cap. *Præterea*, cit. Covarruvias, Navarrus, Bonacina, Palaus, Avila, Suarez et alii. Ratio est quòd, licet in aliis sententiis fieri debeat appellatio intrà decem dies à tempore late sententiæ vel illius cognitionis, juxta dicta superius ex cap. *Quod ad consultationem*, de Sententiâ et Re judicat., id tamen fallat in censurâ conditionalis. Colligitur ex cap. *Præterea*, de Appel., ubi dicitur: *Præterea requisiti fuimus, si iudex ita protulerit sententiam; nisi Sempronio intra 20 dies satisfeceris, te excommunicatum vel suspensum aut interdictum esse cognoscas; ille in quem fertur sententia, medio tempore appellans, ad diem statutum minime satisfecerit; utrum ille sententiâ tali ligetur, aut interpositione appellationis tutus existat. Videtur autem nobis quòd hujusmodi sententiam appellationis obstaculum debeat impedire.* Quo loco, cùm dicatur indefinitè quòd medio tempore interposita appellatio hujusmodi sententiam debeat impedire, videtur totum illud tempus esse legitimum ad appellandum, quod mediat inter latam sententiam et eventum conditionis. Accedit quòd hæc sententia conditionata, non sit sententia simpliciter, sed tantum secundum quid, quia conditionalis nihil ponit in-esse; et ideò, quando impletur conditio, tum primùm sententia censetur ferri simpliciter. Igitur non est mirum quòd

toto illo tempore antecedenti ab eadem appellari possit, et quòd eà ratione non comprehendatur sub communi jure, decernente spatium 10 dierum ad appellandum, utique à sententià perfectà et simpliciter dictà.

72. Respondeo sextò : Appellatio legitimè interposita suspendit excommunicationem conditionatam, etsi appellans non prosequatur appellationem ; v. g., si Petrus citetur à iudice ad comparandum, vel restituendum intra mensem sub penà excommunicationis latæ sententiæ, et ipse interponat appellationem, excusatur à censurà, etiamsi appellationem deinceps deserat seu non prosequatur. Ita Covarruvias, Avila, Ugolinius, Alterius, Sayrus, Bonacina, et alii. Colligitur ex cap. *Licet*, de Sent. excomm., in. 6. Ratio est quia omisso prosecutionis non reddit appellationem illegitimam ; jam verò appellatio legitima suspendit censuram conditionatam, quatenus devolvit causam ad alium iudicem.

73. Tertium censuræ impedimentum est metus, nimirum gravis et cadens in constantem virum, qualis est metus mortis, mutilationis aut alterius notabilis incommodi vel nocuenti. Et inprimis satis est certum, quòd ejusmodi metus regulariter excuset à censurà incidente in materiam solo jure ecclesiastico vetitam vel præceptam. Quare si feratur censura in comedentem carnes tempore Quadragesimæ, regulariter non incidet in eandem, qui metu mortis comederet. Ratio est ex communi theologorum opinione in materià de Legibus, quà docetur leges humanas regulariter non obligare cum periculo vite aut alterius notabilis nocuenti ; quòd rigor ille superaret humanam fragilitatem, atque adeò à prudenti legislatore non censetur præscriptus. Porro si metus ejusmodi excuset à culpà mortali seu peccato contra legem, excusabit pariter à censurà, in ejusdem legis observantiam decretà ; quicquid enim excusat à culpà, excusat pariter à penà.

74. Dixi *regulariter loquendo* : nam si legis transgressio vergat in notabile incommodum communitatis aut in contemptum fidei vel potestatis ecclesiasticæ, sicuti metus quantumvis gravis non excusat à mortali transgressione præcepti, sic neque à censurà. Suarez, Bonacina, Navarrus, Coninek, Filiucius, Salas et alii. Sed quid si censura respiciat materiam jure naturali prohibitam ? — Respondeo cum Suarez et aliis, etiam hoc casu non esse locum censure. Ratio est quia, licet metus gravis in hoc supposito non excuset actum, quatenus intrinsecè malum, et jure naturali prohibitum, excusat tamen quatenus prohibitum jure ecclesiastico ; quod satis est, ut non incurratur censura, ad quam requiritur mortalis contumacia et inobedientia legis ecclesiasticæ. Hinc sequitur quòd excommunicationem non incurrant Christiani à Turcis vel Sarracenis capti, remigantes ex metu mortis, tametsi in ordine ad bellum Christianis inferendum.

75. Quartum impedimentum est *impotentia* faciendi quod sub censurà præceptum est. Ratio est,

tum quia nemo tenetur ad impossibile, l. *Impossibile*, ff. de Regulis juris, et cap. *Nemo*, eodem tit. in 6 ; tum quia impotentia præceptum implendi excusat à peccato et contumacià, indispensabiliter requisitus ad censuram. Sotus, Graffius, Reginaldus, Suarez, Henriquez, Filiucius et alii. Hinc colligitur 1º, eum qui, eum nequeat, non restituit, non afficit censurà, in rei alienæ injustos possessores latà. Colligitur 2º, idem dicendum, si præceptum impleri nequeat sine gravi incommodo : tum enim censetur impossibile moraliter ; v. g., si quis cogatur sub censurà excommunicationisolvere pensionem vel restituere alienum ; nequeat autem sine damno proprio longè majori, vel detrimento bonorum ordinis superioris. Navarrus, Sotus, Corduba, Suarez, Filiucius et alii.

76. Sed dubitatur an debitor, cui tempus mensis, v. g., ad satisfaciendum creditori suo sub excommunicatione præstitum est, in eandem incidat, si initio mensis negligatolvere, prævidens futuram reliquo tempore impotentiam suam. Respondeo incidere. Ratio est quia satis est contumax ratione illius negligentie vi cujus omisso satisfactionis est ei voluntaria : qui enim tenetur præcepto determinatum tempus respiciente, tenetur anticipare ejusdem præcepti observantiam, si prævideat impedimentum. Sic reus est violati præcepti, qui summo mane diei festi vel dominici non audit sacrum, prævidens deinceps nullam sibi audiendi occasionem fore. Sic reus est iterum qui non communicat primis diebus Paschatis, prævidens communicandi occasionem deinceps ex quovis capite futuram.

77. Quintum impedimentum est consensus illius in cujus favorem censura fertur : hic enim censuram suspendit. Quare si Petrus, obtentà à summo Pontifice excommunicatione contra debitores suos, intra sex menses non restituens, prolonget inscio Pontifice terminum usque ad annum integrum, non incurrit iidem debitores censuram, elapso semianno priori, dummodò Petrus jus habeat et dominium remittendi aut prorogandi debitum seu satisfactionem. Angelus, Suarez, Filiucius, Coninek, Bonacina et alii contra Navarrum, Hugolinum, Sayrum et alios. Ratio est : nam si Titius condonaret debitum absolutè, censura cessaret defectu materie in quam incidebat, ut omnes admittunt ; ergo si suspendatur obligatio debiti, concessà prorogatione termini, suspenditur censura : nam sicut se habet condonatio debiti ad tollendam censuram, ita suspensio ad suspendendam.

78. Secundò, quia eo tempore quo suspenditur obligatio debiti per extensionem termini, debitores non sunt propriè tales ; nihil enim debent intra terminum, prout à creditore extensus est ; sed demùm debitores fiunt elapso tempore termini prorogati. Tertiò, quia excommunicatio in hunc modum obtenta, videtur involvere tacitam conditionem, nisi debitum vel quoad substantiam, vel quoad circumstantiam temporis relaxaverit creditor, qui in postulandà censurà contra debitores suos, prudenter non potuit am-

plius voluisse. Quartò, iudex non magis intendit obligare debitorem, quàm velit creditor in cuius gratiam, obsequium et favorem censura lata est. Quintò, quia non restituens toto illo temporis spatio quod concessit et extendit creditor, non est contumax, cum in nullum præceptum delinquat.

79. Dices 1°: Verba censuræ sunt practica, atque adeò faciunt quod significant; significant autem in supposito censuram incurrendam à debitoribus, si infra spatium semianni non restituant. — Respondeo: Verba censuræ faciunt quod significant, sed juxta mentem et voluntatem superioris, qui cum censuram in gratiam creditoris ferat, contra hujus intentionem locutus non censetur.

Dices 2°: Suspendere censuram, est actus jurisdictionis quam non habet creditor. — Respondeo assumptum esse verum de suspensione directà et judiciali; creditor autem prorogando terminum, suspendit censuram duntaxat indirectè per mutationem materiæ, prout faceret, si simpliciter remitteret debitum.

§ 9. De denuntiatione excommunicationis.

80. Sunt hoc paragrapho variæ quæstiunculæ, tum scitu dignæ, tum non inutiles, quas breviter expediemus. Itaque quæri potest 1° quid sit hoc loco denuntiatio; 2° qui possint denuntiari; 3° qui debeant; 4° qui nequeant; 5° à quo denuntiatio facienda; 6° ubi et quomodo; 7° quis sit effectus denuntiationis; 8° an à denuntiatione appellari possit.

Ad primam quæstionem respondeo: Denuntiatio hoc loco est notificatio seu publicatio censuræ. Quare imprimis manifestè differt à censurâ ipsâ quam præsupponit et quam transfert in notitiam communitatis. Differt pariter à sententiâ declaratoriâ criminis: hæc enim iterum antecedit, illa subsequitur; hæc declarat culpam, illa publicat pœnam, etc.

81. Ad secundam quæstionem respondeo: Per se loquendo, excommunicatus majori excommunicatione denuntiari potest. Constat ex cap. *Curæ*, 11, quæst. 3, ubi dicitur quòd *episcopus excommunicatorum omnium nomina debeat tam episcopis vicinis quàm parochianis suis pariter indicare, eaque in celebri loco posita præfatis Ecclesiæ cunctis convenientibus inculcare*. Duplex autem eodem canone publicationis hujus allegatur ratio. Prima, *ut ipsis excommunicatis ubique occludatur aditus ecclesiasticus*. Altera, *ut excusationis causa omnibus auferatur*. Idem colligitur ex cap. *Pervenit*, 1, et cap. *Pastoralis*, § *Verum*, de Appellat. Neque de solâ excommunicatione, sed et de reliquis censuris sic ordinatum est. De suspensione quidem, Clement. 2, de Pœnis, de Interdicto autem, Clement. ult. de Censibus.

82. Ad tertiam respondeo 1° debere fieri denuntiationem excommunicati, quotiescumque ob criminis enormitatem vel aliam causam denuntiatio jure præscripta est. Præscribitur Clement. 1, de Pœnis, pro casu ibidem expresso. Præscribitur item Extravag. un. de Furtis, in malefactores ibidem pariter nominatos. — Respondeo 2° denuntiationem debere fieri quando vel bonum communitatis, vel contumacia delinquentis,

vel instantia partis eandem postulantis exegerint. Suarez, Filliucius, Castropalao. — Respondeo 3° extra hos casus non obligari judicem ad faciendam denuntiationem. Doctores citati. Ratio est quia nullo jure id ordinatum est per modum præcepti obligantis; si quod enim jus, id universim præscribens exstaret, foret maximè capitulum *Curæ* citatum; illic verò monetur quidem episcopus ut curam rei illius habeat, sive, ut curet excommunicatorum omnium nomina publicari, sed nullum continetur verbum, rigorosum præceptum indicans.

83. Ad quartam respondeo 1°: Nequit denuntiari qui per sententiam generalem excommunicatus est, quamdiù delictum et ejus auctor non pervenerunt in notitiam judicis. Quare si excommunicatio ipso facto incurrenda, in adulteros supponatur lata, non poterit denuntiari incidens in hanc censuram, quamdiù adulterium et adulterum ignorat iudex. Ratio manifesta est; quia denuntiatio est publicatio determinatæ et singularis personæ post contractam censuram, eo fine instituta, ut populus cum eo qui censuram contraxit, non communicet. Designanda igitur est persona quam vitare debeat, vel frustra fuerit ad hunc effectum denuntiatio. — Respondeo 2°: Omittenda denuntiatio est, quando ex eadem imminet grave scandalum vel periculum. Filliucius. — Respondeo 3°: Si sententia excommunicationis sit injusta, non potest iudex principalis pergere ad denuntiationem. Ratio: quia id esset prosequi injuriam inchoatam.

84. Quantum verò ad judicem merè executorem, si perspectam habeat injustitiam censuræ, non tantum pro foro conscientie, sed etiam pro externo, non potest eam denuntiare, etiam ad instantiam vel præceptum judicis superioris. Si verò executor noverit, privatâ scientiâ censuram injustam, sed publicâ legitimam, tenetur eam denuntiare, præcipiente superiore. Ita communiter juris pontificii interpretes, quos sequuntur Suarez, Filliucius et alii. Videtur expressè definitum cap. *Pastoralis*, § *Quia verò*, de Officio et Potest. jud. deleg., ubi Innocentius III, in hunc modum loquitur: *Attendentes quòd non cognitio, sed executio tantum demandatur eidem, respondemus quòd, cum ordinarius obsequi teneatur delegato, etsi sciat sententiam illam injustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, ut ab hoc onere ipsum absolvat*. Quo canone simul exprimitur ratio conclusionis: quia mero executori non committitur causæ cognitio, sed simplex executio.

85. Ad quintam respondeo, ut ritè instituatur denuntiatio, necessariam esse jurisdictionem ordinariam vel delegatam. Ratio est quia denuntiatio est partialis executio sententiæ. Quare (quod attinet excommunicationem ab homine) primò ac per se fieri potest ab eo qui censuram tulit. Colligitur ex cap. *Pastoralis*, § *Verum*, de Appellat. Deinde verò ab aliis pastoribus et episcopis fieri poterit et debet qui fuerint ab auctore censuræ requisiti. Idem est (servatâ proportionem) de censuris, ipso facto contractis

per transgressionem statuti episcopalis : nam eadem est ratio. Atverò quoad censuras jure communitas, denuntiatio fieri potest, vel à proprio episcopo ipsius delinquentis vel ab ordinario illius loci, in quo delictum commissum et censura contracta fuerit : nam ratione delicti sortitur aliquis forum. Colligitur ex Clement. 2, de Pœnis, et ex cap. *De illis*, 6, q. 3, quod ferè coincidit cum capite 1, de Raptoribus.

86. Ad sextam respondeo 1° : *Quoad locum*, denuntiatio facienda est publicè in ecclesià. Deinde in scriptis affligi debet ad valvas ecclesiarum cum expressione causæ, juxta receptam loci consuetudinem. Colligitur ex cap. *Cure*, 11, q. 3, cap. *Cum medicinalis*, de Sentent. excomm., in 6, Extrav. un. de Furtis.—Respondeo 2° *quoad modum*, si censura à jure vel ab homine lata, sit ipso facto contracta, non potest judex procedere ad denuntiationem statim à commissio delicto, sed præmittenda est sententia declaratoria criminis. Covarruvias, Suarez, Filliucius, Bonacina, Castropalao et alii. Colligitur ex cap. *Pervenit*, 1, et cap. *Consuluit*, de Appellat. Ratio est quòd denuntiatio sit quædam executio pœnæ ïnjunctæ; judex autem ad juridicam pœnæ executionem procedere nequit ante sententiam declaratoriam criminis. Deinde poterit aliquando fieri ut reus pro sententiâ criminis declaratoriâ citatus à judice, probabilem facti sui excusationem adferat, atque ita impediatur denuntiationem. Imò hæc sententia declaratoria denuntiationi præmittenda est, etsi delictum supponatur notorium, ut doctores allegati tradunt.

87. Ad septimam respondeo : Excommunicatus, specialiter ac nominatim denuntiatus, est vitandus. Pro quo observandum quòd olim omnes excommunicati essent fidelibus vitandi, publici, publicè; occulti, privatim seu in occulto, ut constat ex cap. *Cum non ab homine*, de Sentent. excommunic. Hodie tamen ex moderatione concilii Constantiensis, seu Extravagan-
tis *Ad evitanda* (quam ex S. Antonino, parte 3, tit. 25, cap. 3, doctores referunt), nulli excommunicati sunt vitandi, nisi sint vel speciatim denuntiati, vel notorii percussores clericorum. Sed de hoc infra pluribus.

88. Ad octavam respondeo : 1° Si censura sit ab homine lata et certò contracta, non impeditur effectus ejus aut denuntiatio per interpositam appellationem. Ita expressè deciditur, cap. *Pastoralis*, § *Verum*, de Appellat., et alibi. Poterit ergo in casu judex, non obstante appellatione, ad denuntiationem procedere, etiamsi alioquin appellationem admiserit, dummodò sit judex ordinarius : nam si sit delegatus et velit denuntiare, oportet id faciat ante admissam appellationem : quia si appellationem admittat, denuntiare non potest, eò quòd jam desinat esse judex in illà causà, cap. *Pastoralis*, § *Præterea*, et § *Cum autem*, de Offic. deleg.—Respondeo 2° denuntiatio suspenditur et impeditur per appellationem à sententiâ declaratoriâ criminis. Ratio est quia hæc sententia nec reum excommunicat, nec directè declarat excommunicatum,

sed solummodò declarat auctorem criminis; et ideo nec reddit hominem inhabilem ad appellandum, nec juridicè ostendit illum excommunicatum, donec circa ipsam declarationem criminis, sit definitiva, vel adeò efficax, ut non censeatur ampliùs suspensa per appellationem. Glossa, cap. *Cupientes*, verbo *Privatos*, de Elect., in 6, quam sequuntur Navarrus, Covarruvias, Suarez, Filliucius, Palaus et alii.

§ 10. *De effectibus excommunicationis generatim.*

89. Potissima paragraphi præsentis difficultas est quænam excommunicatio et quando inducat effectus inferiùs enumerandos. Observandum est autem, vel potius ex supra dictis repetendum excommunicationem, omissis cæteris divisionibus, esse duplicem, justam videlicet et injustam. Justa est quæ habet omnia requisita, nimirum et rectam intentionem ac potestatem ex parte ferentis, et delictum grave cum contumaciâ ex parte patientis, et ordinem juris ex parte formæ; injusta, quæ in aliquo illorum deficit. Cum autem defectus contingere possit tam circa substantiam quàm accidentia, et multa fieri prohibeantur, quæ, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem, hinc injusta excommunicatio subdividitur in validam et invalidam. Valida est, sed injusta, quam sine debità intentione judex pronuntiat, puta, si moveatur odio, vel privato livore vindictæ potiùs quàm amore justitiæ. 2° Valida, sed injusta censura est quæ laborat defectu aliquo eorum, de quibus, cap. *Sacro*, de Sentent. excomm., cap. *Cum medicinalis*; cap. *Romana*; cap. *Constitutionem*, eod., in 6, videlicet, si unica tantum monito præmittatur sine congruis temporum intervallis; si censuram judex non eloquatur ex scripto; si scriptura non contineat causam excommunicationis; si exemplar scripturæ non porrigatur reo, infra mensem postulanti, etc.

90. Injusta verò et simul invalida censura multis casibus esse potest. Duodecim recenset Glossa, cap. *Præsenti*, verbo *Ad cautelam*, de Sentent. excomm., in 6, quos compendio reducimus ad tria capita. Primò, sententia est invalida ex defectu ferentis, si vel non habeat potestatem seu jurisdictionem, cap. *Nullus*, de Parocliis; vel habeat impeditam per censuram excommunicationis, can. *Audivimus*, et can. *Apertè*, 24, q. 1, vel suspensam per appellationem legitimam, cap. *Dilecti*; cap. *Ad præsentiam*; cap. *Præterea*, 2, de Appellat., vel limitatam per judicem altiore; quare delegatus aliquem excommunicans, contra intentionem delegantis, nihil facit, cap. *Cum olim*, de Præbend. et Dignit. Secundò censura potest injusta simul et invalida esse ex defectu causæ, si nimirum feratur vel ob nullam vel ob levem causam aut culpam, pœnæ nullatenus commensuratam. Porro tribus modis potest deficere causa, 1° si à parte rei causa seu crimen subsistat, sed non in ordine ad judicium; quia reus desuper nec confessus nec legitime convictus est. 2° Si causa seu crimen à parte rei non subsistat; sed juridicè contra reum demonstretur, ita ut judex titulum seu causam præsumptam habeat, ferendi censuram. 3° Si neque à parte rei, seu in foro

interno, neque secundum allegata et fori externi presumptionem subsistat causa. Denique tertio censura injusta simul et invalida est ex defectu ordinis substantialis juris. His ita notatis, ad potissimam paragraphi presentis difficultatem.

91. Respondeo primo : Censura valida, sed injusta sive ob malam judicis intentionem, sive ob omissum ordinem accidentalem juris, producit omnes suos effectus in utroque foro. Navarrus, Avila, Bonacina. Ratio est in primis quod attinet sinistram judicis intentionem; quod hæc nec feo, nec censuræ noceat, sed soli judici, ferè ut in ministro sacramentorum, cujus improbitas nec obest sacramento, nec suscipienti, dummodò non desit intentio faciendi, quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Denique effectus censurarum non sequuntur intentionem ferentis, sed illarum valorem. Similiter res certa est quoad defectum ordinis accidentalis juris; idcirco enim accidentalis est, quia abesse et adesse potest valori censuræ, ejusque effectibus, perinde ut contingit in caeremoniis accidentalibus sacramentorum, quarum defectus ministrum quidem culpæ alienius arguit, sed nullum potest facere periculum sacramento.

92. Respondeo secundo : Censura lata sine sufficienti ferentis auctoritate ac jurisdictione nullum producit effectum in utroque foro. Ratio est quia evidenter nulla est pro utroque foro.

Respondeo tertio : Censura lata ob crimen existens secundum rem, sed non secundum publicam notitiam judicii, effectus suos pariter non producit; quia est simpliciter irrita, nihil obstante, quod judex crimen occultum privatâ notitiâ perspectum habeat, cum judex tanquam persona publica, secundum publicam et juridicam notitiam judicare debeat. Navarrus, cap. *Cum contingat*, de Foro competentis. Avila, Layman, Castropalao.

93. Respondeo quarto : Censura lata in innocentem qui secundum allegata et probata in judicio censetur nocens, reipsâ et in foro conscientie non privat eum suffragiis Ecclesiæ aliisque spiritualibus commodis aut facultatibus, cujusmodi sunt jurisdictio in foro interno et externo, potestas conferendi aut acceptandi beneficia ecclesiastica, usus sacramentorum activus et passivus. Interim sententia ejusmodi, secundum legitimas probationes lata, non est hoc sensu irrita, quasi omni effectu careat. Quare imponit necessitatem existimato reo, ut in facie Ecclesiæ vel saltem coram iis qui censuram sciunt et nesciunt innocentiam, abstineat à sacramentorum usu, communione fidelium, aliisque rebus quæ per censuram prohibentur, donec vel ab eadem sit absolutus, vel innocentia ejus et error iudicis publicè innotuerint.

94. Primam hujus responsionis partem docent Gratianus, can. *Si episcopus ante*, 11, q. 3. Cajetanus, 2-2, quest. 70, art. 4, ad 2; Sotus, 4 dist., 22 quest., art. 3, corol. 3; Covarruvias, cap. *Alma*, parte 1, § 7, n. 3; Suarez, disp. 4, sect. 7, n. 8; Avila parte 2, cap. 6, disp. 4, dub. 2 et 3; Navarrus, cap. 28, n. 3; Coníneck, disp. 13, dub. 13; Toletus, lib. 1, cap. 10;

Layman, lib. 1, tract. 5, parte 1, cap. 6, n. 3; Castropalao, de Censuris, disp. 4, puncto 8, n. 13 et 16. Ratio est quia Ecclesia nec vult nec potest excedere limites potestatis sue: jam verò potestas ferendi censuras duntaxat Ecclesiæ data est in rebelles et contumaces, non etiam in innocentes. Ergo innocentes nec potest nec vult ligare, nisi per accidens, quatenus id aliquando est necessarium ad publicam disciplinam et conservandam Ecclesiæ auctoritatem. Atque adeò, si hæc ratio cesset, quia res occultè agitur vel coram iis qui hominis innocentiam perspectam habent, non erit is reipsâ seu coram Deo censurâ ligatus, *cum æterni tribunal Judicis illum rerum non habeat, quem injustè judex condemnat*, ut loquitur Innocentius IV, cap. *Cum æterni*, de Sentent. et Re judic., in 6. Hæc autem sententia et reipsâ et secundum conscientiam condemnati injusta est, licet in ordine ad forum externum censeatur justa. Proinde non obligat, nisi in ordine ad idem forum seu faciem Ecclesiæ, ne legitimè in foro externo condemnatus, publicæ potestati resistere videatur.

95. Oppositum docent plurimi auctores præstantissimi pro quibus objicies 1º Gregorium, homiliâ 26, in Evang. (et refertur, cap. *Sententia*, et cap. *Non solum*, 11, q. 3), ubi dicit: *Sententia pastoris sive justa, sive injusta fuerit, timenda est*. Similiter Urbanus, can. *Quibus*, eadem causâ et questione, *Valdè*, ait, *est timenda sententia episcopi, licet injustè liget*. Respondet Gratianus, in can. *Si episcopus*, cit., divum Gregorium, sicut et Urbanum non dixisse *sententiam injustè latam esse servandam, sed timendam*. *Timenda est ergo, id est, non ex superbiâ contemnenda*. Ita Gratianus. Adde intelligi Gregorium et Urbanum posse de sententiâ injustâ, sed validâ, quæ verè et in conscientia ligat.

96. Objicies 2º judex procedens secundum allegata et probata, justè procedit; ergo sententia ejus simpliciter valida est.—Respondeo cum Castropalao, n. 17, negando consequentiam; quia ad valorem sententiæ non sufficit quod judex justè, id est, servato juris ordine procedat, sed insuper requiritur ut justum præcipiat: quæ conditio deest sententiæ ex falsâ presumptione procedenti.

Objicies 3º bona quibus fideles per censuram privantur, subsunt dispositioni Ecclesiæ, quæ proinde potest probatum in judicio reum, tametsi reverà innocentem iisdem bonis privare, tum ut judicii servetur integritas, tum ne Ecclesiæ spernatur auctoritas.—Respondeo posse Ecclesiam id facere, si necessarium vel expediens foret ad conservandam auctoritatem suam. Verum ad hunc effectum prædicta privatio nec expedit, nec requiritur; satis enim providetur per obligationem servandi censuram cum suis effectibus in foro externo seu facie Ecclesiæ. Hæc de primâ parte responsionis.

97. Secundam partem docent S. Thomas, 4, dist. 18, quest. 2, art. 1, q. 4; S. Antoninus, 3 p., tit. 24, c. 73; Covarruvias, cap. *Alma*, p. 1, § 11, num. 14; Navarrus, Toletus, Layman, Avila, Castropalao. Bonacina

et alii. Ratio est quia iudex ex officio suo, pertinente ad publicam utilitatem ac disciplinam, cui meritò commoda privata postponi debent, obligatur ad ferendam sententiam secundum allegata et probata. Proinde reus iudicis sententiæ et præcepto parere debet, quatenus id necessarium est ad publicam disciplinam et conservandam iudicis auctoritatem.

98. Hinc sequitur 1°: si clericus reverà innocens, secundum publicas probationes excommunicatus, exerceat actum ordinis, non fore irregularem. Suarez, num. 20; Avila, dub. 3, concl. 4; Layman, num. 3. Ratio est quia talis non est merè et simpliciter excommunicatus, sed tantum in ordine ad forum externum. Jam verò canones irregularitatem decernentes violatori censuræ, intelligi debent de verà et simpliciter dictà censurà, quia odia et pænæ restringenda sunt. Si tamen reipsà innocens, sed publicè condemnatus, cum scandalo et apparente contemptu ecclesiasticæ potestatis celebret, et monitus desistere nolit, tum demum verè et simpliciter poterit excommunicari propter contumaciam.

Sequitur 2° si excommunicatio propter falsas probationes beneficium ecclesiasticum conferatur, videri validam collationem, licet in foro externo à iudice rescindi vel irrita declarari possit. Suarez, sect. 7, num. 27 et 29; Coninek, concl. 5; Layman cit. Ratio est quia talis censura materialiter injusta non reddit hominem verè et simpliciter inhabilem, sed solum in ordine ad forum externum et publicam existimationem, quatenus id necessarium est ad bonum commune ac disciplinam.

99. Respondeo quintò: Quando causa neque subsistit secundum se, neque secundum allegata et probata, censura desuper secuta nullum inducit effectum pro utrovis foro. Ratio est quia censura prorsus est irrita et injusta, continens intolerabilem errorem, ut jura loquuntur, cap. *Solet*, cap. *Venerabilibus*, § *Potest*, de Sentent. excommun., can. *Irritam*, et can. *Cui est*, 11, q. 3. Causa tamen nullitatis publicanda est, ut populo non detur scandalum. Navarrus, Avila, Layman et alii. Idem dicendum si prætermisus sit ordo substantialis juris.

§ 11. De effectibus excommunicationis speciatim, signanter primo.

100. Agimus de majori, per antonomasiam, acturi postea de minori. Primus autem majoris excommunicationis effectus meritò numeratur privatio suffragiorum Ecclesiæ, de quâ, cap. *A nobis*, 2, cap. *Sacris*, de Sentent. excommun., et alibi. Porro certum est quòd hic effectus potestatem Ecclesiæ non excedat: cum enim suffragiorum ac bonorum ejusmodi spiritualium, ex Dei auctoritate sit dispensatrix, potest eisdem excludere rebelles et contumaces, tum in bonum commune fidelium, tum in privatum ipsorum delinquentium, qui gravissimæ illius pænæ incommodo percussi, ad saniolem mentem meritò redire debeant: *Nihil enim* (ait S. Augustinus, tract. 27 in Joannem, et refertur, cap. *Nihil*, 11, q. 3.) *sic debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi: si enim sepa-*

ratur à corpore Christi, non est membrum ejus. Si non est membrum ejus, non vegetatur spiritu ejus. Itaque supposità Ecclesiæ potestate, quaeritur de ejusdem voluntate. Quaritur, inquam, quibus suffragiis, et quando, excommunicatos privet Ecclesia. Ante responsionem.

101. Observandum 1° per suffragia intelligi spiritualia quædam subsidia, quibus Ecclesia suis membris succurrit seu suffragatur, sive in ordine ad satisfactionem pro pœnâ temporali, sive in ordine ad meritum de congruo, sive demum ad bona quædam spiritualia impetrandum. Dividuntur autem suffragia in communia et particularia. Communia sunt quæ à clericis, quatenus ministris Ecclesiæ, pro fidelibus offeruntur. Ejusmodi sunt sacrificium missæ, orationes canonicæ, publicæ supplicationes seu processiones, etc., in quibus clericus orat in personâ et nomine Ecclesiæ. Particularia seu privata suffragia sunt, pia opera quæ fiunt à Christianis, non quatenus Ecclesiæ ministris, sed quatenus personis particularibus. Talia sunt privata orationes, jejunia, opera misericordiæ, consilia evangelica, etc. Est autem differentia considerabilis inter suffragia primi et secundi generis; quòd hæc valorem habeant ex statu et dignitate operantis; illa, etiam hoc seculo, ex dignitate Ecclesiæ, cujus nomine offeruntur. Quare suffragiis secundi generis suus valor perit, operante in statu mortalis constituto: non item primi.

102. Observandum 2° excommunicatum alium esse vitandum seu non toleratum, alium non vitandum seu toleratum. Vitandus seu non toleratus est inprimis, qui nominatim denunciatus est. Constat ex concilio Constantiensi seu Extravagante *Ad evitanda*. Censetur autem nominatim denunciari, quando expresso nomine proprio aut circumstantiâ personam individuum determinante, puta, si dicatur: Prætor aut parochus hujus vel illius loci. Quare non sufficit nominatim excommunicatum esse, si denuntiatio non accedat: utrumque enim requirit concilium Constantiense, et ut sit excommunicatus, et ut sententia excommunicationis sit à iudice publicata vel denunciata specialiter et expressè. Quare si Pontifex vel episcopus excommunicet ac denuntiet Petrum certi criminis auctorem cum fautoribus suis, solus Petrus vitandus est; quia solus nominatim denunciatus. Sylvester, Reginaldus, Avila, Cajetanus, Covarruvias, Navarrus, Bonacina et alii communiter. Secundò, excommunicatus vitandus est notorius percussor clerici, quando nimirum delictum ita est publicum, ut nullâ tergiversatione celari, nullâ probabili ratione excusari possit. Cæteri autem sunt tolerati seu non vitandi, ex eodem concilio Constantiensi, de quo latius infra.

103. Observandum 3° excommunicatum posse persistere in suâ contumaciâ post censuram; posse item cervicem flectere Ecclesiæ, respicere et per veram cordis contritionem redire in Dei amicitiam ante obtentam censuræ absolutionem: quibus premissis,

Respondeo primò: Nullus excommunicatus excluditur privatis fidelium suffragiis. Quare potest unus-

quisque privatim et proprio nomine orare, jejunare aut alia pia opera exercere pro conversione et resipiscentiâ excommunicati. Ita omnes doctores. Ratio est quòd priorum operum privatim exercitorum unusquisque sit dominus, potens eadem dispensare prout voluerit, sine ullâ contradictione Ecclesiæ, quæ de similibus non disponit.

104. Respondeo secundò : Licitum est, etiam publicè orare pro quibusvis excommunicatis, feriâ sextâ Parasceves. Suarez, Sayrus, Filliucius, Reginaldus, Alterius, Hugolinus, Bonacina. Ratio est quia ita consuevit Ecclesia, sui præcepti domina, orans in sacrificio missæ pro hæreticis et schismaticis, sine dubio excommunicatis. Meritò autem id facit Ecclesia eo die quo recolitur memoria passionis Christi : cum enim hæc olim fuerit pro omnibus sine exceptione hominibus ex seriâ Christi intentione oblata, non est conveniens ut Ecclesia ejusdem passionis memoriam celebrans, aliquos à suo sacrificio excludat. Quapropter orat non solum pro fidelibus Christianis, verum etiam pro gentilibus aut paganis, ut auferatur velamen de cordibus eorum ac relictis idolis suis convertantur ad Deum vivum et verum.

105. Respondeo tertio : Extra feriam sextam Parasceves non est licitum orare publicè pro excommunicato, non tolerato. Est certa et apud omnes doctores indubitata sententia : in eo enim consistit primus excommunicationis effectus, de quo, cap. *A nobis*, 2, et cap. *Sacris*, de Sentent. excomm. Hinc patet 1° quòd excommunicato vitando applicans suffragia communia, ut horas canonicas, sacrificium missæ, nomine Ecclesiæ oblatum, peccet mortaliter. Ratio est quia violat præceptum Ecclesiæ graviter obligans : eodem enim præcepto quo privantur excommunicati potestate passivâ recipiendi suffragia communia, privantur pariter fideles cæteri potestate activâ offerendi. Patet 2° probabilem esse sententiam Navarri, Bonacinae et aliorum, quòd orationem publicè fundens pro excommunicato vitando, ipse incidat in Minorem excommunicationem : communicat enim cum excommunicato vitando, quod ad minorem excommunicationem incurrendam satis est.

106. Respondeo quartò : Probabilius privatur communibus Ecclesiæ suffragiis excommunicatus, etiam toleratus seu non vitandus. Oppositum responsionis docent Sayrus, Henriquez, Navarrus, Coninck, Reginaldus, Hugolinus, Castropalao et alii, argumento concilii Constantiensis, quod indulsit fidelibus communicationem cum excommunicatis toleratis. Nostra verò sententiâ videtur probabilior, quam sequuntur Suarez, Filliucius, Alterius, Sotus, Bellarminus, Avila, Covarruvias, Vasquez et alii. Ratio est quia Ecclesia suffragiis communibus excludit simpliciter excommunicatos; ergo intelligitur de utrisque, et vitandis, et toleratis. Concilium autem Constantiense *Ad evitanda scandala* non concessit internam suffragiorum communionem, sed tantum externam, consistentem in audiendâ missâ, recitando divino officio, etc. Deinde concilium eam solummodò fidelium et excommunica-

torum communionem concessit, quæ in illorum favorem cederet, nullatenus intendens obsequium præstare ipsis excommunicatis. Suffragia verò communia à fidelibus cæteris pro excommunicatis oblata, certum est quòd horum potius quàm illorum commodum et favorem importarent. Tandem ipsa excommunicationis ratio in eo consistit, quòd excommunicatum communibus Ecclesiæ suffragiis privet, atque adeò contra intentionem Ecclesiæ et ipsam excommunicationis institutionem faceret, qui illorum honorum tentaret eos participes reddere.

107. Respondeo quinto : Excommunicatus, quamdiù non obtinuit censuræ absolutionem, manet privatus communibus Ecclesiæ suffragiis, quantumvis supponatur contritus. Est contra Navarrum, Sayrum, Avilam, Valentiam et alios. Movetur benignitate Ecclesiæ, quam supponunt non velle istis subsidiis privare subditos suos, jam contritos ac resipiscentes, maxime si per ipsos non steterit, quominus absolventur à censurâ. Accedit, quòd excommunicatus, per veram cordis contritionem ad Deum conversus, sit vivum membrum Ecclesiæ, atque adeò debeat membrorum aliorum subsidiis vegetari. Interim rectius nobiscum docent Sotus, Suarez, Coninck, Layman, Hurtadus, Vasquez, Hugolinus, Filliucius, Reginaldus, Castropalao, Bonacina. Probatur 1° ex cap. *A nobis*, de Sentent. excomm., ubi Innocentius III, docet, pro excommunicato defuncto, qui ante mortem signa veræ contritionis exhibuit, non esse faciendas oblationes aut instituendas publicas orationes, antequàm ab excommunicatione absolvatur; quia licet solutus sit vinculo culpæ quoad Deum, nondum tamen solutus est vinculo censuræ.

108. Probatur 2° quia excommunicatus, quantumvis supponatur contritus, manet excommunicatus; censura enim excommunicationis non tollitur contritione seu pœnitentiâ, sed absolutione. Probatur 3° quia censura non incurritur per peccatum, nisi demeritoriè, sed per Ecclesiæ auctoritatem; ergo non tollitur per privationem peccati, contritionem perfectam aut statum gratiæ, sed per Ecclesiæ auctoritatem : quia per quascumque causas res nascitur, per easdem dissolvitur. Jam verò, quamdiù manet excommunicatio, tandiù durant effectus ejus, quorum primus est privatio communium suffragiorum Ecclesiæ. Neque id repugnat benignitati Ecclesiæ, cum cedat in majorem censuræ reverentiam et timorem, ut aliter non tollatur quàm per authenticam absolutionem. Quòd verò excommunicatus in casu sit membrum vivum, fidelibus cæteris et eorum capiti Christo conjunctum per fidem et charitatem, id nihil præterea probat quàm quòd communicet cum fidelibus in privatis suffragiis et orationibus.

109. Respondeo sexto : Sacerdos, tanquàm persona privata, validè et licitè orat pro excommunicato, in sacrificio missæ : tanquàm minister Christi validè, sed illicitè applicat sacrificium excommunicato contrito : tanquàm minister Ecclesiæ, nec validè nec licitè. Conclusio quoad omnes partes est communis.

Suarez, Avila, Bonacina, Navarrus, Filliucius, Reginaldus, Castropalao, Herinx et alii. Ratio primæ partis est quia nec Deus, nec Ecclesia prohibet privatam orationem fundi pro quovis excommunicato. Ratio secundæ partis est quòd id quidem prohibitum sit ab Ecclesiâ, sed applicatio nullibi declaretur irrita, sive quoad fructum satisfactorium, sive impetratorium. Ratio tertiæ partis est quia id Ecclesia in sacris canonibus prohibet, nec habet intentionem orandi pro talibus; atque adeò oratio pro iisdem, nomine Ecclesiæ fusa, nullum habebit effectum. Vide, quæso, Herinx, part. 4, tract. 3, disp. 8, q. 5, n. 61.

§ 12. De secundo effectu excommunicationis.

410. Secundus majoris excommunicationis effectus est privatio usûs passivi sacramentorum, cap. *Cum illorum*, cap. *Si quem*, de Sentent. Excommuni. Quocirca queritur 1° qualiter et quando peccet excommunicatus, suscipiens sacramentum; 2° quam pœnam incurrat; 3° quomodò et quando peccet ministrans sacramentum excommunicato; 4° quam pœnam incurrat; 5° an excommunicatus suscipiat validè sacramentum confirmationis, extremæ unctionis, ordinis aut matrimonii; 6° an etiam pœnitentiæ; 7° quid si pœnitens ritè confessus et contritus, invincibiliter sit oblitus censuræ.

Ad primam quæstionem respondeo: Excommunicatus, etiam toleratus, per se loquendo, mortaliter peccat, suscipiendo aliquod sacramentum. S. Thomas, Navarrus, Sayrus, Suarez, Henriquez, Hugolinus, Filliucius, Bonacina et alii. Ratio est quia prohibetur locis sup. citatis cuilibet excommunicato susceptio sacramentorum; quod præceptum, cum versetur in gravi materiâ, graviter obligat. Dixi autem, *per se loquendo*; nam excusari poterit à mortali per periculum mortis, mutilationis, infamiæ, jacturæ notabilis bonorum; quia lex Ecclesiæ secundum doctores communiter cum tanto onere obligare non censetur.

411. Ad secundam respondeo: Inprimis certum est quòd nullam incurrat pœnam, si suscipiendo non peccet, ut in casibus statim allegatis. 2° Nullam incurrit pœnam, si suscipiat sacramentum ab ordine distinctum, quia nulla pœna jure decreta est in ejusmodi suscipientem. 3° Suscipiens sacramentum ordinis, suspenditur ab ejus exercitio, cap. *Cum illorum*, de Sentent. Excommuni.

412. Ad tertiam respondeo 1°: Sacerdos ministrans sacramentum excommunicato tolerato non peccat in legem excommunicationis. Constat ex concilio Constantiensi, quo permittitur fidelibus communicatio cum excommunicatis toleratis, in rebus sacris et sacramentis. Peccat nihilominus in jus divinum et naturale, quo cautum est ne sacramenta præbeantur indignis. Neque concilium Constantiense potuit aut voluit in illo jure dispensare, sed in solâ lege ecclesiasticâ, quâ nuper talis communicatio erat interdicta. Vasquez, Suarez, Filliucius, Alterius, Bonacina. Respondeo 2°: Sacerdos ministrans sacramentum excommunicato vitando, peccat mortaliter. Ita communiter doctores. Ratio est quia violat graviter grave præceptum Ecclesiæ, quo

prohibetur fidelibus omnibus communicatio cum excommunicatis vitandis, cap. *Cum desideres*, cap. *Significavit*, de Sentent. Excommuni., variis canonibus, 11, q. 5, cap. *Episcoporum*, de Privilegiis, in 6, et Extravag. *Ad evitanda*.

413. Ad quartam respondeo: Ministrans sacramentum excommunicato vitando, præter peccatum mortale incurrit 1° excommunicationem minorem; hæc enim incurritur ob communicationem cum excommunicato vitando; 2° incurrit ipso jure interdictum ab ingressu ecclesiæ, cap. *Episcoporum*, de Privilegiis, in 6, ubi statuitur, interdictos fore ingressu Ecclesiæ, qui *Excommunicatos publicè vel interdictos, ad divina officia seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittunt*; 3° incurrit majorem excommunicationem, Pontifici reservatam, si scienter et spontè sacramentum ministret excommunicato nominatim per Pontificem ac denunciato, cap. *Significavit*, de Sentent. Excommunicat.; 4° ministrans sacramentum excommunicato propter hæresim vel favorem hæretico præstitum, etc., suspendendus est ab officio, nec restituendus sine Sedis Apostolicæ speciali indulto, cap. *Excommunicamus*, 1, § *Credentes*, de Hæreticis.

414. Ad quintam respondeo affirmativè. Communis sententia. Ratio est quia excommunicatio non est impedimentum dirimens illorum sacramentorum, quorum valor pendet quidem à materiâ, formâ, intentione ministri, baptismo subjecti, etc., non tamen à relaxatione istius pœnæ. Deinde sacri canones, interdicentes usum passivum sacramentorum excommunicatis, possunt ac debent intelligi de merâ prohibitionem.

Ad sextam respondeo: Excommunicatus, à censurâ non absolutus, extra necessitatem, per se loquendo, invalidè recipit sacramentum pœnitentiæ. Iterum communis sententia. Ratio est quia sacramenti hujus materia proxima, ad valorem ejus indispensabiliter requisita, est recta dispositio suscipientis per verum et serium dolorem, quem nequit habere excommunicatus, suscipiens culpabiliter sacramentum contra gravem Ecclesiæ prohibitionem: repugnat enim, serium dolorem peccato mortali actuali simultaneum esse: repugnat, inquam, ut verè aliquis debeat de peccato, quod ipsâ sacramenti susceptione committitur.

415. Ad septimam respondeo: Si excommunicatus ritè confiteatur peccata sua, sed per ignorantiam aut oblivionem invincibilem non exprimat censuram, nec ab eadem absolvatur per sacerdotem, plurimi doctores suslinent, peccatorum absolutionem irritam et invalidam esse. Sylvester, Sotus, Vasquez, Hurtadus et alii. Probatur hæc opinio 1° ex cap. ult., de Clerico Excommuni. minist., ubi de clerico, minoris excommunicationis censurâ innodato dicitur, quòd collata ab eo sacramenta, virtutis non careant effectu, *cum non videatur à collatione, sed participatione sacramentorum (quæ in solâ consistit perceptione) remotus*. Hinc deducitur, cum excommunicatus majori excommunicatione

remotus sit non solum à collatione, sed etiam à participatione seu perceptione sacramentorum, tam ab eo collata quam percepta, virtutis carere effectu seu invalida esse. Probatur 2° quia Ecclesia per hanc censuram intendit excommunicatum à sacramentorum participatione remove, quantum potest. Removebit autem longius, si sacramentorum perceptionem statuat, non solum illicitam, sed etiam invalidam; id quod Ecclesiæ potestatem non excedit; debet enim solummodò excommunicatum subtrahere jurisdictioni sacerdotis, aut huic in illum potestatem negare. Probatur 5° Ecclesia præcipit ut fugiamus excommunicatum, præcipuè denunciatum, sicut ethnicum et publicanum: atqui adeò nobis interdicta est cum ethnicis et publicanis communicatio, ut conferri iis validè nequeat sacramentum pœnitentiæ. Denique absolutio data ab excommunicato vitando est nulla; ergo et recepta.

116. Oppositam reverà probabiliorē tenent Covarruvias, Navarrus, Henriquez, Hugolinus, Sayrus, Suarez, Coninek, Layman, Bonacina, Herinex et alii, quibuscum dicimus, valere sacramentum pœnitentiæ, susceptum ab excommunicato, etiam non tolerato, cætera rectè disposito et procedente per invincibilem ignorantiam sive oblivionem. Ratio est quia in casu nihil deficit eorum, quæ requiruntur ad valorem et fructum sacramenti: adsunt ex parte pœnitentis materia proxima, et remota, ex parte sacerdotis intentio et jurisdictio. Quid autem præterea requiritur ad valorem et fructum sacramenti? Porro clarum est adesse ex parte pœnitentis materiam remotam, seu peccata post baptismum commissa, et proximam, id est, confessionem sacramentalem cum vero et serio dolore supernaturali: nec enim doloris efficaciam infirmare potest præcepti ecclesiastici transgressio, merè materialis, ratione invincibilis ignorantie. Aliud foret, si censure certò contractæ ignorantia vel oblitio culpabilis esset, et cum eadem (non præmissa censure relaxatione) reciperetur sacramentum: nam ignorantia vincibilis non excusat à formali legis transgressione, atque adeò nec à mortali formali peccato in præsentī casu; quod nequit consistere cum serio et efficaci dolore vel proposito non peccandi.

117. Similiter videtur certum, ex parte sacerdotis adesse intentionem, sacramentaliter absolvendī, et jurisdictionem: supponitur enim confessarium esse legitime institutum ad audiendum confessiones. Jurisdictionem autem ipsius nullam esse respectu pœnitentis excommunicati, gratis asseritur: nam sacri canones desuper tractantes commodè intelliguntur de prohibitionē actūs, quæ non tollit ejusdem valorem, nisi indirectè, quatenus arguere potest indispositionem pœnitentis, qui contra grave præceptum Ecclesiæ, non ablata censurā, voluntariè reciperet sacramentum. At hæc ipsa indispositio non habet locum in casu invincibilis ignorantie, idque (ut notat Herinex cum aliis) sive pœnitens procedat per ignorantiam facti, quā invincibiliter non recordatur Excommunicationis, aut ignorat, se commisisse delictum, cui excommuni-

catio est annexa: sive procedat ex ignorantia juris, quā invincibiliter ignorat, absolutioni à peccatis prærequiri absolutionem ab excommunicatione. Imò etiam, quantumvis confessarius procederet malā fide, non volens aut non potens à censurā absolvere. Ita Herinex.

118. Ad primum oppositæ sententiæ fundamentum ex cap. ult., de Clerico Excomm. minist., respondeo: Si legitima istius argumenti consequentia foret, sequeretur quòd excommunicatus minori excommunicatione, invalidè recipiat sacramentum pœnitentiæ, tametsi inculpabiliter. Imò idem sequeretur de quolibet alio sacramento; quod tamen falsissimum est. Dicendum itaque quòd minori excommunicatione affecto prohibitum non sit, sacramenta conferre, quæ proinde ex parte ministri non carebunt fructu vel effectu, cum ministrando non peccet. Carebunt autem effectu, per se loquendo, si recipiat, cum receptio ei interdicta sit.

119. Si autem sufficientem recipiendi excusationem habeat, et valida et fructuosa erunt. Ad secundum fundamentum, respondeo negando quòd Ecclesia excommunicatum à se et suis sacramentis removeat, quantum potest. Aliàs non permetteret, pro ipso etiam denunciato privatas orationes fundere. Ad tertium respondeo, consilium, non præceptum esse, ut tanquàm ethnicum et publicanum fugiamus excommunicatum, nisi in casibus et circumstantiis, jure determinatis. Ad quartum respondeo, tam collationem quam receptionem absolutionis, ab excommunicato vitando factam, per se loquendo, invalidam esse. Sed sicut potest collatio in aliquo casu subsistere, nempe in articulo mortis; sic potest in aliquo casu subsistere receptio, nimirum dum recipiens culpā vacat ob invincibilem ignorantiam. Denique differentia est quòd excommunicatus denunciatus privetur jurisdictione activā, non autem passivā: privatio enim passivæ jurisdictionis redundaret in præjudicium innocentis sacerdotis.

§ 15. De tertio effectu excommunicationis.

120. Tertius majoris excommunicationis effectus, est privatio usūs activi sacramentorum; cap. *Latores*; cap. *Si celebrat*; cap. *Illud*, de Clerico excomm. minist. Quocirca quaeritur 1° an et quæ sacramenta validè administret excommunicatus vitandus? 2° an et quæ licitè? 3° qualiter peccet administrando? 4° quam pœnam incurrat? 5° qualiter peccet petens ab eodem sacramentum? 6° an et quæ sacramenta validè administret excommunicatus toleratus? 7° an et quæ licitè? 8° an et quam pœnam incurrat?

121. Ad primam questionem respondeo primò: Excommunicatus vitandus validè administrat omnia sacramenta præter pœnitentiam. Suarez, Bonacina, Vasquez, Alterius, Castropalao et alii communiter. Ratio est quia sacramenta valida sunt, quoties adsunt materia, forma et intentio: hæc autem omnia adesse supponimus, quando excommunicatus vitandus sacramentum confert. Excommunicatio verò prohibet quidem, sed non irritat collationem sacramenti. Hinc sequitur valere matrimonium, cui assistit parochus ex-

communicatus, non toleratus. Ita Bonacina, Herincx et alii contra Avilam.

122. Respondeo secundò : Sacramentum pœnitentiæ ab excommunicato vitando administratum, per se loquendo est invalidum. Hugolinus, Suarez, Sayrus, Henriquez, Vasquez, Filliucius, Reginaldus, Coninek, Covarruvias, Navarrus, Layman, Bonacina, Castropalao. Ratio est quia ad sacramentum pœnitentiæ validè administrandum requiritur jurisdictio, quâ privatur excommunicatus vitandus, cap. *Ad probandum*, de Sentent. et Re judic., cap. *Romana*, de Officio vicarii, in 6, cap. *Si celebrat*, de Clerico Excommun. ministrante; et alibi: quibus textibus etsi sermo sit de jurisdictione contentiosâ, extendi nihilominus à doctolibus solent ad quamvis voluntariam jurisdictionem. Navarrus, Covarruvias, Avila, Suarez, Coninek, Layman, Bonacina. Respondeo tertio: Excommunicatus vitandus per accidens sacramentum pœnitentiæ validè administrat: 1° quidem in eo loco, in quo ignota est excommunicationis ejus denuntiatio, sic ut communi errore populi ac titulo colorato habeatur pro legitimo ministro sacramenti. Bonacina, Suarez, Hugolinus, Filliucius, Coninek, Alterius et alii. Ratio est ex præsumptâ voluntate Ecclesiæ, quæ stante titulo colorato cum communi errore vulgi censetur jurisdictionem vel relinquere vel conferre, ne fideles decipiantur: argum., l. *Barbarius*, ff. de Offic. prætorum. 2° Excommunicatus vitandus validè administrat sacramentum pœnitentiæ in articulo mortis, quando sacerdos alius non est præsens, à quo recipi absolutio possit. Sententia satis communis post concilium Tridentinum, sess. 14, cap. 7, ubi dicitur quòd *omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes*, in articulo mortis à quibusvis peccatis et censuris absolvere possint. Et Rituale Romanum, si periculum, inquit, mortis imminet approbatusque desit confessorius, quilibet sacerdos potest à quibuscumque peccatis et censuris absolvere. Sed de hoc alibi latius.

123. Ad secundam quæstionem respondeo primò: Excommunicatus vitandus, supposito statu gratiæ, licitè administrat sacramentum, cujus est capax, seclusâ censurâ, quando aliàs incurreret periculum mortis, mutilationis, aut gravis jacturæ bonorum temporalium. Avila, Suarez, Coninek, Bonacina, Castropalao, Sayrus et alii. Ratio est quia non præsumitur pia mater Ecclesia velle quempiam suis legibus cum tanto incommodo obligare. Excipitur casus, quo metus intaretur in contemptum censure vel ecclesiasticæ auctoritatis: tum enim actio, tanquàm intrinsecè mala, nullo periculo honestari posset. Secundò licitè administrat sacramentum pœnitentiæ sacerdos excommunicatus, non toleratus, in defectu alterius et extremo proximi periculo. Constat ex supra dictis et inferiùs dicendis. Tertiò, in extremâ proximi necessitate et defectu alterius ministri licitè administrat sacramentum baptismatis. Ratio est quia extrema proximi necessitas facit, ut cesset vel suspendatur tantisper rigor præcepti ecclesiastici, ne poena delinquentis fiat etiam innocentis cum gravissimo ejusdem præjudicio.

124. Dixi, in defectu alterius; quia si adsit alius, eo modo non impeditus, qui baptizare paratus sit sacerdos nominatim excommunicatus, etiam pastor, non potest licitè baptizare; jam enim nulla subest necessitas, quæ erat causa excusans actionem ejus à peccato. Unde etiam eo casu sacerdoti nominatim excommunicato præferendus est laicus non impeditus. Vide Suarez, disp. 11, sect. 1, n. 12, et Præpositum, q. 2, dub. 8, num. 49. Sed dubitari posset an sacerdos nominatim excommunicatus, in defectu alterius possit solemniter baptizare? Videtur, quòd nequeat: quia solemnitas baptismi non requiritur ad salutem proximi, cujus periculum potestatem baptizandi facit excommunicato vitando. Confirmatur: in concursu sacerdotis nominatim excommunicati, et laici non impediti, hic illi præferendus est, ut statim dictum, cum tamen laicus solemniter baptizare non possit.

125. Igitur nominatim excommunicatus, in defectu alterius et extremâ proximi necessitate baptizans, non potest eo ipso adhibere baptismi solemnia. Interim respondeo, probabilius posse, quia sacerdos, respectu cujus cessat vel suspenditur rigor præcepti ecclesiastici, videtur posse conferre baptismum cum omni eâ cæremoniâ, quam ex suo gradu adhibere potest et quæcum ex gravissimo præcepto Ecclesiæ baptismus est conferendus ab eo qui harum cæremoniarum est capax. Quartò, excommunicatus vitandus potest in gravi necessitate administrare sacramentum eucharistiæ vel extremæ unctionis: cum enim hæc sacramenta sint ad salutem utilissima, imò possint quandoque esse necessaria, potest moribundus esse in gravi necessitate eandem recipiendi, ratione cujus necessitatis cessat præceptum negativum Ecclesiæ, quo sacramentorum administratio excommunicatis vitandis interdicta est. Vide præpositum n. 50.

126. Ad tertiam respondeo, excommunicatus vitandus, extra casus jam recensitos, ministrans aliquod sacramentum, peccat mortaliter; quia transgreditur præceptum Ecclesiæ, graviter obligans. Multò autem gravius si administret pœnitentiam, utpote faciens sacramentum irritum defectu jurisdictionis, et graviter decipiens pœnitentem, qui obligatur ad repetendam confessionem suam, si quidem de mortalibus fuerit, quantumvis bonâ fide seu inculpatâ ignorantia processerit. Quòd si ignorantia voluntaria fuerit, obligatur, non solum repetere confessionem, sed etiam addere peccatum mortale novum, quo sacramentum suscepit invalidè et communicavit cum excommunicato vitando. Hinc sequitur 1° quòd sacerdos nominatim excommunicatus graviter peccet audendo confessionem etiam solum venialium: nam sacramentum est nullum defectu jurisdictionis: enim sacerdoti competit jurisdictio, etiam in venialia, nisi jure ecclesiastico, ut habet verior et magis communis opinio; Ecclesia verò nullam jurisdictionem cedit vel relinquit excommunicato vitando, extra casus superius enumeratos. Sequitur 2° quòd mortaliter peccet excommunicatus vitandus contrahens matrimonium, non ablata censurâ; quia non solum est subjectum,

sed etiam minister sacramenti, in probabiliori opinione eorum qui docent, sacerdotem matrimonio assistentem, esse ministrum solius solemnitatis. An autem in eadem opinione, sacerdos vel parochus, nominatim excommunicatus, peccet mortaliter assistendo, dubitari posset. Afirmat Avila peccare mortaliter, non quidem tanquam sacramenti ministrum, sed tanquam communicantem cum fidelibus contra Ecclesiae voluntatem et censuram suam.

127. Ad quartam respondeo: Excommunicatus vitandus, illicitè ministrans sacramentum, vel sacrum ordinem exercens, incurrit Irregularitatem. Patet ex can.: *Si quis episcopus damnatus*, et can.: *Si quis episcopus in concilio*, 11, q. 3, cap. 1s cui, de Sentent. Excommun., in 6, cap. *Si celebrat*, de Clerico Excommun. ministrante. Dixi, *illicitè ministrans sacramentum*. Quare quidquid excusat ministrantem à culpà, excusat pariter ab irregularitate, utpote in poenam delicti ordinata, cap. *Apostolica*, de Clerico Excomm. ministr. Proinde irregularitatem non incurrit, qui sacramentum ministrat vel sacrum ordinem exercet ex ignorantia invincibili juris aut facti, quà videlicet nescit censuram vel effectum ejus. Idem est de eo qui absque scandalo vel infamia omittere nequit sacrificium missæ. Dixi etiam, *sacrum ordinem exercens*; quia propter exercitium minorum ordinum, irregularitas non incurritur; sed neque, si sacer actus exerceatur eo modo, quo potest exerceri sine ordine, ut ait Herinex, num. 152, ex Suárez, disp. 42, sect. 5, n. 1, et Proposito, dub. 5, quæst. 6, n. 57.

128. Ad quintam respondeo: Petens aut recipiens sacramentum ab excommunicato vitando, mortaliter peccat. Ita communiter doctores. Ratio quia transgreditur grave præceptum Ecclesiae, et eodem jure ac modo, quo prohibetur excommunicatis vitandis administratio sacramentorum activa, prohibetur etiam passiva suscipientibus. Excusantur autem à peccato 1º per necessitatem; 2º per ignorantiam inculpabilem.

Ad sextam respondeo: Excommunicatus toleratus seu non vitandus validè administrat sacramenta quælibet, quorum capax est, remotà censurà. Communis sententia, quæ nullà laborat difficultate, nisi forsitan circa solum sacramentum poenitentiae. Sed et hoc certò est validum, tum ex parte jurisdictionis, cujus usu non privatur sacerdos toleratus, tum ex parte poenitentis, qui petendo mortaliter non delinquit, non solum quando ignorat illum esse excommunicatum, sed etiam quando scit; idque sive excommunicatus sit proprius parochus, sive sacerdos alius; et rursus sive adsit sive desit necessitas petendi, ut statim dicetur ex concilio Constantiensi. Bonacina, Castropalao, Suarez, Filliucius, Coninck.

129. Ad septimam respondeo primò: Excommunicatus toleratus non potest se ultro ingerere vel offerre administrandum aliquod sacramentum. Ratio est quia relaxatio excommunicationis in hac parte per concilium Constantiense facta, cedit solummodò in favorem fidelium, qui nullum patiuntur gravamen occasione excommunicationis, etsi excommunicatus se spontè

non offerat ad conferendum sacramentum; sed tum solum, quando postulatum sacramentum conferre non posset. Quare respondeo secundò: Excommunicatus toleratus licitè administrat sacramentum, quotiescunque aliquis id ab ipso ob causam sufficientem aut aliquam utilitatem postulat: nam eo ipso, quo conceditur non excommunicato, ut possit excommunicatum inducere, conceditur pariter excommunicato, ut possit ministrare. Aliàs inductio peccaminosa esset, tanquam ad malum provocans. Unde (quidquid aliqui contradicant) ab excommunicato tolerato peti potest sacramentum, non habito respectu ad censuram, quantumvis alii ministri adsint: nec sacramenti administratio eidem alià ratione interdicitur, quam si foret extra statum gratiæ, vel, ut supra diximus, citra alterius instantiam aut petitionem ultro se præsentaret. Ratio sumitur ex generali concessione Extravag. *Ad evitanda*.

Ad octavam respondeo: Excommunicatus toleratus, illicitè administrans sacramentum vel exercens ordinem sacrum, incurrit Irregularitatem. Constat ex sacris canonibus, sup., num. 127, adductis. Vide Castropalao, num. 9.

§ 14. De quarto effectu excommunicationis.

130. Quartò prohibetur excommunicatis, per se loquendo, celebratio missæ, cap. *Latores*, cap. *Illud*, cap. *Fraternitati*, de Clerico Excommun. minist. Quare sacerdos celebrans ante obtentam majoris excommunicationis absolutionem, peccat mortaliter, quantumvis aliàs sit toleratus; cum et materia præcepti sit gravis, et nullus hac in parte præstetur favor excommunicatis per Extravagantem, *Ad evitanda*, ut supra breviter dictum, postea verò latius.

131. Dixi, *per se loquendo*: per accidens enim diversis casibus excusari poterit à peccato. Primò, si excommunicatus, etiam nominatim, gravi metu cogatur ad celebrandum, dummodò non fiat in contemptum censuræ, religionis vel ecclesiasticæ auctoritatis, non peccat in censuram, celebrando, v. g., si princeps volens audire sacrum festo vel dominico, nec habens sacerdotem alium, quam nominatim excommunicatum, eundem metu absolutè gravi et seriò incusso compellat ad celebrandum; hic, si non possit commodè violentiam declinare, celebrando non peccabit in legem excommunicationis. Peccabit tamen contra jus divinum, 1 Corinth. 11, si sit in statu mortalis. Quod si princeps acatholicus incutiat metum ad eundem effectum ex motivo irridendi sacramentum vel sacrificium, subeundum potiùs quodvis incommodum, quam violenda censura per celebrationem. Vide quæ supra diximus, n. 74.

132. Secundò, si excommunicatus sacro abstinere non possit sine notabili infamia vel gravi scandalo, probabilis est variorum opinio, celebrare posse: id quod existimant verum, non solum de eo, cujus excommunicatio est omninò occulta, sed etiam de illo, cujus status est alibi publicus: quanvis enim hypothesis non sit adeò practica respectu loci, in quo publicè constat de censurà; si tamen excommunicatus

se conferat ad eum locum, in quo excommunicatio est occulta, nec possit sine gravi infamiâ abstinere sacro, existimant, eundem posse celebrare sine peccato in legem excommunicationis.

133. Tertiò, si necessarium sit sacrificium, ut detur communio moribundo, cui aliter succurri non potest: cum enim in illo articulo communio variis casibus possit moribundo necessaria esse ad salutem, non videtur Ecclesia cum tanto fidelium periculo ac detrimento suam legem urgere. Ob eandem causam videtur sacerdos excommunicatus, morti vicinus, non habens copiam alterius sacerdotis, cui possit confiteri vel à quo possit sacram synaxim recipere, conficere eucharistiam ipse posse, ut sibi provideat. Nec dicas, sacerdotem in casu celebrare non posse, nisi præmissâ contritione, quam ubi elicuit, jam erit in statu gratiæ, et consequenter eucharistiâ ad hunc effectum non indigebit et proinde eo titulo celebrare non poterit. Ne, inquam, id dixeris: nam respondeo, non posse quidem celebrare in casu sacerdotem, nisi præmisso conatu ad eliciendam contritionem, atque adeò nisi bonâ fide existimet se contritum; si tamen eam reipsâ non habeat, servire poterit sacramentum ad ejus justificationem, et ita necessarium esse, si non omnimodâ necessitate, saltem ut certius recuperet gratiam et ad æternam vitam disponatur.

134. Quartò, pastor excommunicatus toleratus, celebrare potest, ut subditi sacrum audiant die obligante, si id requirant in defectum alterius: quia subditi petendo non peccant, cum jus habeant et per Extravagantem, *Ad evitanda*, possint cum eodem communicare. Quare parochus celebrans ad illorum instantiam, non peccabit; nec parochus solum, sed quivis alius sacerdos excommunicatus toleratus, dummodò se spontè non ingerat. Ita Præpositus, quæst. 2, dub. 8; Herinex, § 7, et alii.

§ 15. De quinto effectu Excommunicationis.

135. Quintus majoris excommunicationis effectus est privatio divinorum officiorum, c. *Illud*, de Clerico Excommun. minist., cap. *Nuper*, de Sent. Excommun., cap. *Alma noster*, eod. tit., in 6. Quæritur autem 1° quid intelligatur nomine divinorum officiorum? 2° An et qualiter prohibitum sit excommunicato audire missam? 3° Quam pœnam incurrat audiendo? 4° An teneatur procurare absolutionem excommunicationis, vi præcepti ecclesiastici de audiendo missam? 5° An et qualiter fideles peccent audientes missam cum excommunicato? 6° Qualiter se gerere debeant fideles et sacerdos celebrans, ingresso in ecclesiam excommunicato? 7° An excommunicatus possit publicè recitare officium horarum canonicarum? 8° An excommunicatus, ad recitandum horas canonicas alioquin obligatus titulo beneficii, ordinis sacri vel professionis, possit ac teneatur easdem recitare privatim? 9° Possitne cum socio regere? 10° Possitne concionari vel alterius concioni interesse, aut docere vel discere theologiam aut sacram Scripturam? 11° Possitne benedicere chrisma, templa, calices,

paramenta, sponso, candelas, etc.? 12° An prohibeatur ingressu ecclesiæ?

136. Ad primam quæstionem respondeo, nomine divinorum officiorum intelligi primò, sacrificium missæ: secundò, officium canonicum septem horarum: tertiò, publicam processionem: quartò, omnem publicam orationem, quæ ex Ecclesiæ vel Christi institutione solemniter funditur, et exigit aliquem ordinem, seu sacrum, seu minorem: quintò, solemnem benedictionem aquæ, palmarum, candelarum, chrismatis et similium. Colligitur ex cap. *Si quis episcopus damnatus*; cap. *Si quis episcopus in concilio*, et aliis, 11, q. 3, cap. *Cum medicinalis*, cap. *Is qui*, de Sentent. excomm. Accedit communis interpretatio doctorum, ut testatur Suarez, disp. 12, sect. 2, n. 2. Respondeo 2° nomine divini officii non comprehendî concionem sacram, aut lectionem theologicam. Et quidem quod ad concionem attinet, constat ex jure, cap. *Episcopus*, 2, de Consecr. dist. 1, ubi statuitur ut *Episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem, sive hereticum, sive Judæum, usque ad missam catechumenorum*. Et cap. *Responso*, de Sentent. Excommun., permittitur concionari etiam excommunicatis, intellige, si sint occulti et id fiat in favorem aliorum. Similiter omnium doctorum sententia est, sub nomine divini officii lectionem theologiæ vel S. Scripturæ non comprehendî. An autem aliunde lectio vel concio sacra, sit interdicta excommunicatis, dicetur infra.

137. Ad secundam quæstionem respondeo: Nullus excommunicatus potest assistere seu interesse sacrificio missæ. Ita communiter doctores. Colligitur ex cap. *Illud*, de Clerico Excommun. minist., cap. *Is qui*, cap. *Alma mater*, de Sentent. Excomm., in 6. Dixi, nullus excommunicatus; quare idem est in hoc casu de tolerato, quod de vitando. Ratio est quia de excommunicato indifferenter loquuntur canones. Communicatio verò, quæ per concilium Constantiense permittitur excommunicatis toleratis, debet cedere in favorem fidelium. Jam autem assistentia, de quâ loquimur, nulli fidelium favorabilis esset, sed ipsi excommunicato. Itaque omnis excommunicatus sive vitandus, sive toleratus, mortaliter peccat, si sacrificio missæ vel notabili illius parti assistat. Excipitur 1° casus invincibilis ignorantie, sive sit ignorantia facti, quâ censuræ à se contractæ peccator oblitus est, sive juris, quâ præsens excommunicationis effectus ignoratur. Excipitur 2° casus necessitatis. Quare si sacerdoti non excommunicato necesse sit celebrare, et præter excommunicatum toleratum nemo adsit, qui sacro inserviat, poterit rogari excommunicatus, ut inserviat, citra peccatum. Suarez, Bonacina, Filliucius, Castropalao.

138. Ad tertiam respondeo, 1° Excommunicatus nullam incurrit pœnam ob solam missæ auditionem. Ratio quia non est exercitium ordinis. Dices: Qui communicat cum excommunicato vitando, incurrit excommunicationem minorem; ergo etiam eandem incurrit excommunicatus ipse, communicans cum fide-

libus per missæ auditionem. Respondeo negando consequentiam: quia materia censurarum, tanquàm odiosa et restringenda, non recipit argumentum à solâ similitudine seu paritate rationis. Suarez, Bonacina, et alii.—Respondeo 2°: Juxta communem doctorum sententiam, incurrit irregularitatem sacerdos excommunicatus, mandato vel auctoritate suâ efficiens, ut coram se per alterum celebretur. Panormitanus in cap. *Illud*, de Cler. excommun. minist., Covarruvias, eap. *Alma mater*; Suarez, Bonacina, Hugolinus, Sayrus. Ratio est quia fictione juris id reputatur, ac si sacerdos ipse excommunicatus celebraret.—Respondeo 3°: Excommunicatus, si monitus à celebrante, nolit exire ecclesiâ, incurrit ob hanc suam contumaciam excommunicationem majorem, Pontifici reservatam, Clementina 2, de Sententiâ excommun. Idem est de iis omnibus qui obstant quominus prædicti excommunicati à celebrante admoniti abscedent, Clement. cit.

139. Ad quartam respondeo negativè: itaque non peccat excommunicatus, sacrum diebus festis vel dominicis non audiendo, etsi posset audire, ob tentâ excommunicationis absolutionem, in suâ potestate constitutâ. Navarrus, Hugolinus, Sayrus, Henriquez, Avila, Suarez, Alterius et alii. Ratio est quia hoc præceptum stringit duntaxat eos qui liberi et dispositi sunt ad ejus executionem; non obligat, ut disponantur. Aliàs infirmus aut carcere detentus peccaret adversus idem præceptum, si posset se liberare è carcere vel infirmitate. Aliud dicendum de præcepto communionis et confessionis, quod violare videtur qui, cum possit, absolutionem censure non procurat; hoc enim præceptum divinum est, tametsi ab Ecclesiâ determinatum, obligans per consequentiam ad removendum quælibet impedimenta, quæ ejusdem adimpletionis repugnant. Navarrus, Coninck, Bonacina, Layman, Avila, Castropalao.

140. Ad quintam respondeo 1°: Non peccant fideles audiendo missam cum excommunicato tolerato. Ita Hugolinus, Henriquez, Suarez, Sayrus, Coninck, Filliucius, Bonacina et alii communiter. Ratio est quia nemo tenetur vitare excommunicatum toleratum, vi Excommunicationis, ut patet ex concilio Constantiensi, seu Extravagante *Ad evitanda*, sæpiùs adductâ. Respondeo 2°: Audiens missam cum excommunicato vitando, mortaliter peccat. Ratio est quia communicatio in divinis cum excommunicato non tolerato: hæc autem communicatio graviter per Ecclesiam interdicta est, ut omnes doctores tradunt. Nihilominus existimat Suarez, posse forsitan à mortali excusari eos qui sine ullâ inductione, cooperatione, contemptu ac scandalo missam cum excommunicato vitando audiunt, quòd hæc coaudientium communicatio sit omnium minima. Sed recedendum non est à communi opinione doctorum.

141. Ad sextam respondeo 1°: Si ingrediatur excommunicatus toleratus, potest pergere tum sacerdos celebrando, tum populus audiendo sacrum. Hugolinus, Suarez, Filliucius, Henriquez, Sayrus, Coninck. Ratio est quia, licet ipse excommunicatus peccet

audiendo sacrum, ut supra dictum, fideles nihilominus non tenentur eundem evitare. 2° Si ingrediatur excommunicatus vitandus, non potest sacerdos sacrificium inchoare. Si autem jam inchoato superveniat, monendus est ut exeat. Ratio est quia non possunt fideles participare cum excommunicato vitando. Si monitus exire noluerit, vi ejiciendus est, tametsi clericus fuerit, nec metuenda censura, in clericorum percussores lata; non enim censetur percussio injuriosa, quæ adhibetur et requiritur ad vindicandam ecclesiasticam jurisdictionem et auctoritatem. Bonacina, Castropalao, Filliucius, Herinx et alii. Colligitur autem ex cap. *Veniens*, de Sententiâ excommun., pertinetque illa excommunicati ejectio ad officium ostiarii. Quòd si se opponat et sine periculo expelli ecclesiâ nequeat, sacrificium missæ intermittendum est, si consecratio nondum peracta sit, ut volunt aliqui, vel saltem si canon nondum sit inchoatus, ut prætendunt alii. Aliàs debet sacerdos (populo statim ecclesiâ egrediente) perficere sacrificium usque ad communionem inclusivè, quâ peractâ mox altare dimittit, lecturus reliquas orationes in sacristiâ, cap. *Is qui*, de Sentent. excommun., in 6, et Clement. 5, eodem tit. 3° Sacerdos voluntariè et culpabiliter celebrans coram excommunicato vitando, præter peccatum mortale, incurrit minorem excommunicationem, et prohibetur ingressu ecclesiæ, cap. *Episcoporum*, de Privilegiis, in 6, ubi interdicuntur, qui excommunicatos vitandos admittunt ad divina officia vel ecclesiastica sacramenta. Reliqui autem fideles sacrificio eidem assistentes, excepto sacerdotis ministro, obligantur recedere, ut prædictum est, ne censantur participare in divinis cum excommunicato vitando. Dixi: *Sacrificio eidem assistentes*: est enim probabilius, si alteri sacrificio in ecclesiâ celebrato assistant, non obligari ad egressum, uti nec sacerdotem pro iisdem celebrantem, quia non fit communicatio in eodem officio seu in unâ et eadem actione, sed in solâ loci materialis præsentia. Ita Henriquez, Sayrus, Suarez, Filliucius, Bonacina.

142. Ad septimam respondeo: Nullus excommunicatus potest publicè seu choraliter recitare officium canonicum. Suarez, Sayrus, Filliucius, Bonacina, Coninck, Layman et alii communiter. Dixi: *Nullus excommunicatus*, ut comprehendatur uterque tam toleratus quàm vitandus. Ratio est quia utrique, interdicta est communicatio cum fidelibus, quam excommunicato tolerato concilium Constantiense hoc sensu non restituit, quasi ex suâ parte et sponte possit publicè cum cæteris Christianis tractare divina. Quare uterque in casu peccat mortaliter, per se loquendo, quia in materiâ gravi transgreditur legem excommunicationis.

143. Ad octavam respondeo: Excommunicatus sive vitandus, sive toleratus, alioquin titulo professionis, ordinis, vel beneficii obligatus, non excusatur à recitatione privatâ horarum canonicarum. Navarrus, Reginaldus, Coninck et alii. Ratio est tum

quia non videtur æquum ut malefactor reportet commodum ex suo delicto ; tum quia excommunicatio pœnalis est, atque adeò non convenit ut præstet immunitatem vel tollat obligationem ; tum denique quia privata recitatio non repugnat legi excommunicationis, quia privatim orans non censetur cum fidelibus communicare. Aliàs dicendum foret quòd non solum non posset horas canonicas, sed ne quidem orationem Dominicam aut aliam peccandi formulam privatim usurpare. Navarrus, Covarruvias, Avila, Suarez, Castropalao, Layman, qui et addunt beneficiatum à privatâ recitatione non excusari, quantumvis privetur fructibus beneficii, ex eo quòd affectus excommunicatione officium præstare nequeat ; id enim accidit ipsius culpâ ; *damnum autem quod quis suâ culpâ sentit, sibi debet, non aliis imputare*, regulâ 88, in 6, et Pomponius, regulâ 203, ff. *Quod quis, inquit, ex culpâ suâ damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.*

144. Notant autem doctores communiter, excommunicatum, horas canonicas recitantem, non posse dicere, *Dominus vobiscum*, cum hæc verba significant publicè personæ, videlicet diaconi vel sacerdotis sacram cum populo communicationem, excommunicato interdictam. Quare loco illius dicendum erit : *Domine, exaudi orationem meam*. Cæterum, si privatim recitetur officium, non videtur hæc esse obligatio sub mortali, quia materia levis est. Alioquin dicere deberemus, clericum etiam non excommunicatum, diacono inferiorem, si in privatâ recitatione dicat, *Dominus vobiscum*, mortaliter peccare et fieri irregularem, usurpando actum ordinis alieni, quod nemo dixerit. Imò Avila et Hurtadus censent nullum in eo peccatum esse ; quòd verborum illorum privata expressio, non sit cum aliis communicatio, ut neque privata prolatio horum verborum invitatorii : *Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo, salutari nostro.*

145. Ad nonam respondeo cum Covarruviâ, Coninck, Suarez, Alterio, Navarro et aliis, non posse. Colligitur ex multis canonibus, 11, q. 3, signanter can. *Excommunicatos*, ubi dicitur non licere cum excommunicatis quibuscumque *in oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo* communicare. Porrò eò loci sermonem esse de oratione privatâ, colligitur ex adjunctâ prohibitione cibi, potûs, communisque sermonis. Verum hujus communicationis culpa non videtur excedere veniale peccatum : non enim excommunicatus, eâ oratione se gerit, tanquam persona publica seu minister Ecclesiæ, cum hæc nolit, illo mediante, fundere orationes, quæ proinde nullum ex Ecclesiæ dignitate valorem habent. Hugolinus, Henricus, Suarez, Filliucius, Alterius, Coninck, Bonacina, Castropalao, Avila, inde deducentes, excusari posse à peccato capellanum aut famulum, qui ratione officii aut muneris sui inservit domino excommunicato in recitandis divinis horis : quemadmodum ipse dominus excusari posset, si excommunicatus adhiberet famulum suum, præsertim cum in hoc casu interveniat ratio famulatus, quo non orivatur excommunica-

tus dominus, can. *Quoniam multos*, 11, q. 3.

146. Ad decimam respondeo 1° : Excommunicatus toleratus, nisi rogatus à fidelibus, non potest concionem habere ad populum, prælegere theologiam, Scripturam sacram aut jus canonicum. Communis sententia. Ratio est quia licet ejusmodi actiones secundum dicta num. 156, non contineantur nomine divinorum officiorum, nihilominus involvunt communicationem cum fidelibus, interdictam excommunicatis, excepto concilii Constantiensis casu, quo similia fierent ad favorem et instantiam Catholicorum ; propterea dixi : *Nisi rogatus à fidelibus*. Itaque, intercedente fidelium petitione, prædicta licet exercentur ab excommunicato tolerato. Quinimò si soleat ex officio concionari, docere theologiam, Scripturam vel Jus canonicum, nec adsit alius qui vices ipsius suppleat, poterit præfata munia exercere : quia censetur requiri ab auditoribus suis ; nam quilibet censetur velle et actu saltem exercito petere quæ sibi sunt necessaria. Suarez, Bonacina, Castropalao.

147. Quòd si verò neque tacitè neque expressè rogatus functionibus enumeratis incumbat, existimat Navarrus quòd incurrat Irregularitatem ; sed rectius negant Suarez, Filliucius, Castropalao ; nam actus concionandi, etc., non est actus ordinis, cum etiam laico committi possit in necessitate ; irregularitas autem incurritur ab excommunicato, actum ordinis exercente. Respondeo 2° : Excommunicatus vitandus nequam potest enumerata munia obire, etiamsi soleat ex officio nec adsit alius, qui locum ipsius suppleat. Ratio est quia nec ipse cum fidelibus, nec fideles cum ipso communicare possunt, præsertim in iis quæ proximè accedunt ad divina. Respondeo 3° : Excommunicatus sive toleratus, sive vitandus potest interesse concioni. Constat ex cap. *Responsio*, de Sentent. excommun. Ratio autem est quòd hæc assistentia seu communicatio dirigatur in salutem ejus ac emendationem. Secus videtur dicendum de auditore lectionis theologicæ, scripturistiæ vel canonicæ : hæc enim non adeò directè respicit salutem audientis.

148. Ad undecimam respondeo, nihil horum posse excommunicatum : sunt enim divina officia et sacræ functiones. Exceptiones hic necessarias præterimus, cum unusquisque ex sæpè dictis, easdem nullo negotio formare possit.

Ad duodecimam respondeo : Excommunicatis non interdicti ingressus ecclesiæ, dum divina officia non celebrantur. Potest itaque ecclesiam ingredi ad fundendam orationem suam privatim et separatim. Potest illic munire se signo crucis, aut aspergere aquâ benedictâ, adorare Eucharistiam, venerari sanctorum imagines, etc. Ratio est quia nullum exstat præceptum, prohibens excommunicatis vel ingressum in ecclesiam vel præfatas actiones, quando non celebrantur divina officia : tum enim officium est ostiarii excommunicatos expellere, cap. *Episcopus*, de Consecratione, dist. 1, atque adeò cæteris temporibus permissus est idem ingressus ; id quod satis innuitur eodem capite, cum dicitur : *Episcopus nullum prohibeat*

ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem, sive hæreticum, sive Judæum usque ad missam catechumenorum; hæreticus autem est ipso jure excommunicatus, cap. Excommunicamus, 1 et 2, de Hæreticis, cap. Noverit, de Sentent. excommun. et in bullâ Cænæ, § 1.

§ 16. De sexto effectu Excommunicationis.

149. Sextus est privatio sepulturæ ecclesiasticæ; cap. *Sacris*, de Sepulturis; Clement. 1, eodem titulo, cap. *Consuluisti*, de Consecrat. eccles. Glossa ibidem cum doctoribus passim. Ratio conclusionis exprimitur capite *Sacris* allegato, ubi dicitur, *sacris esse canonibus institutum, ut quibus non communicamus vivis, non communicemus defunctis, et ut careant ecclesiasticâ sepulturâ, qui prius erant ab ecclesiasticâ unitate præcisi*. Quæritur autem paragrapho præsentî 1° quid intelligatur per ecclesiasticam sepulturam; 2° an et quando sepulturâ ecclesiasticâ privetur excommunicatus toleratus; 3° an et quando excommunicatus vitandus; 4° qualiter peccent sepelientes excommunicatum in loco sacro; 5° quam pœnam incurrant; 6° quid intelligatur nomine sepelientium.

150. Ad primam quæstionem respondeo, per sepulturam ecclesiasticam intelligi eam quæ fit in loco sacro cum ritibus ac cæremoniis ab Ecclesiâ ordinatis. Per locum sacrum intelligitur primò ecclesia, seu templum consecratum aut benedictum. Secundò, cæmeterium, idem consecratum aut benedictum, sive sit ecclesiæ contiguum, sive ab eadem sejunctum. Tertiò, quivis locus, in quo sacrificium missam celebrari consuevit; nam hujus celebratione sacrat, cap. *Ecclesiæ*, de Immunitate ecclesiarum; et cap. fin. de Consecrat. ecclesiæ vel altaris. Quartò, locus auctoritate episcopi deputatus, vel ut in eo celebrentur divina officia, vel sepeliantur corpora fidelium, etiamsi aliàs benedictus non sit. Idem est de loco, per receptam consuetudinem destinato ad sepeliendos fideles, tametsi specialis auctoritas episcopi non interveniret: sufficit enim approbatio tacita et ipse usus, ut docent Suarez et Filliucius. Hinc patet quemlibet excommunicatum posse sepeliri in loco qui ecclesiæ vel cæmeterio contiguus est: cum eo ipso non sit sacer. Alterius, Bonacina et alii contra Panormitanum, cap. *Sacris*, de Sepulturis.

151. Ad secundam respondeo: Excommunicatus toleratus, ante obtentam excommunicationis absolutionem defunctus, non privatur hodiè ecclesiasticâ sepulturâ ratione censuræ. Est communis sententia. Colligitur ex capite *Sacris* citato, junctâ Extravagante *Ad evitanda*: nam ratio ob quam sepulturâ ecclesiasticâ donandus non sit excommunicatus, capite citato redditur quòd non communicemus defunctis, *quibus non communicamus vivis*. Hæc autem ratio solummodò locum habet in excommunicatis vitandis, id est, nominatim denunciatis aut notoriis clerici percussoribus: cæteris enim post concilium Constantiense communicamus vivis, in sacramentorum administratione, aut aliis quibuscumque divinis, intus et extra, ut Extravagante *Ad evitanda* dicitur; ergo etiam communica-

mus defunctis in ecclesiasticâ sepulturâ. Navarrus, Coninck, præpositus, Herinckx et alii.

Hinc colligitur 1° per horum sepulturam non pollui seu non violari ecclesiam, nec juris pœnas incurri. Colligitur 2° horum defunctorum corpora in loco sacro sepulta, non esse exhumanda.

152. Dixi, *ratione censuræ*: nam ratione finalis impenitentiae possunt ac debent sepulturâ ecclesiasticâ privari, quando videlicet notorium foret, nulla dedisse signa poenitentiae vel contritionis, priusquàm decesserunt: cum enim ob peccatum mortale supponantur excommunicati, si de eodem peccato non satis doleant, sed in suâ obstinatione persistent, nihili facientes auctoritatem et censuram Ecclesiæ, atque ita mortali peccato immoriantur, sicut privantur æternâ beatitudine atque ipsis adeò fidelium suffragiis, sic etiam fidelium sepulturâ. Vide Pastorale Mechliniense, tit. *De curâ pro defunctis gerendâ*; et Rituale Romanum Pauli V, tit. *De exequiis*, § *Quibus non liceat dare ecclesiasticam sepulturam*.

Quod si vera doloris ac poenitentiae signa dederint, priusquàm morerentur, expedit (monente Castropalao) ut absolvantur à censurâ, antequàm tradantur sepulturæ, tum ob decentiam et reverentiam divinorum officiorum, tum ut omnis tollatur dubitatio de divinorum officiorum ac suffragiorum fructu.

153. Ad tertiam respondeo 1°: Excommunicatus vitandus, id est, speciatim denunciatus seu notorius clerici percussor, ante obtentam excommunicationis absolutionem defunctus, donari nequit ecclesiasticâ sepulturâ. Communis doctorum et certa sententia: nam in ejusmodi habet locum ratio ex cap. *Sacris*, superius allegata: *Quibus non communicamus vivis, non communicamus defunctis*, estque dignum et justum, *ut careant ecclesiasticâ sepulturâ, qui prius erant ab ecclesiasticâ unitate præcisi*. Respondeo 2°: Si non toleratus donatus fuerit ecclesiasticâ sepulturâ, ante obtentam censuræ relaxationem exhumandus est, si corpus ejus à corporibus fidelium reliquorum secerni possit, cap. *Sacris*; ubi dicitur: *Si contingat interdum, quòd vel excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio casu in cæmeterio ecclesiastico tumultentur, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent et procul ab ecclesiasticâ sepulturâ jactari*. Deinceps ecclesia vel locus sacer pollutus est, atque adeò nequeunt in eodem divina officia celebrari aut alii fideles sepeliri, nisi, exhumato corpore excommunicati, reconcilietur, cap. *Consuluisti*, de Consecrat. eccles.

154. Quòd si exhumari non possit, propterea quòd discerni non possit à corporibus aliorum, nihilominus reconciliatione est opus; nam per talis excommunicati sepulturam locus simpliciter et absolutè pollutus est, et consequenter, seclusâ reconciliatione, inhabilis ad divina officia celebranda et fidelium sepulturam. Respondeo 3°: Excommunicato vitando, in excommunicatione decedenti, quantumvis decesserit contritus, non est communicandum ante absolutionem, nec pro eodem orandum, etsi supponatur apud Deum à

peccato solutus per contritionem; sed, si constet Ecclesie de ejus finali poenitentia seu contritione, absolvi debet post mortem ab eo à quo vivus fuerat absolvendus, ac tum demum donari poterit sepultura ecclesiastica; cap. *A nobis*, 2, de Sentent. excomm.

155. Ad quartam respondeo 1°: Sepeliens scienter excommunicatum vitandum in loco sacro, peccat mortaliter, tametsi excommunicatus dederit ante mortem signa doloris seu contritionis. Ratio est, quia facit contra obligationem censure in materia gravi, participans cum excommunicato vitando, et donans eidem sepulturam contra expressam Ecclesie voluntatem. Respondeo 2°: Sepeliens in loco sacro excommunicatum toleratum qui ante obitum dedit signa veræ contritionis aut poenitentiae, non videtur peccare mortaliter. Suarez, Henriquez, Reginaldus, Filliucius, Navarrus, Layman, Hurtadus, Bonacina, Castropalao. Ratio est sæpius indicata; quia post concilium Constantiense solos nominatim denunciatos aut notorios clerici percussores vitare tenemur.

156. Ad quintam respondeo 1°: Qui scienter seu audacia temeraria excommunicatum vitandum sepeliunt in loco sacro, incurrunt excommunicationem majorem, à qua non possunt absolvi, nisi postquam arbitrio diocesani episcopi satisfactum sit iis quibus eo facto injuria irrogata est: absolutio aliter data est invalida. Suarez, Navarrus, Bonacina, Castropalao, Herinx. Constat ex Clementin. 1, de Sepultur. dñi, qui scienter, etc., quia scientiam seu propriam temeritatis audaciam ad effectum hujus excommunicationis expressè requirit Pontifex, ut in præfato capite videri potest. Hinc doctores supra citati inferunt, non incurrere censuram qui ejusmodi excommunicatum in loco sacro sepeliret ex ignorantia, etiam crassâ juris vel facti. Respondeo 2°: Quicumque hæreticos, credentes, receptores, defensores vel fautores eorum, scienter præsumperint ecclesiasticæ tradere sepulture, usque ad satisfactionem idoneam, excommunicationis sententiæ se noverint subjacere. Nec absolutionis beneficium mereantur, nisi propriis manibus publicè extulgent et projiciant hujusmodi corpora damnatorum; et locus ille perpetuâ careat sepultura. Sunt verba formalia c. *Quicumque*, de Hæreticis in 6. Observandum solummodò ex Suarez, Coninck, Palao et Herinx, præfatum canonem hodiè intelligendam de hæreticis, eorum fautoribus, etc., denunciatis. Respondeo 3°: Sepeliens scienter excommunicatum denuntiatum aut notorium percussorem clerici, secundum Navarrum, Avilam et Filliucium, præter excommunicationem majorem, decretam Clementinâ 1, de Sepulturis, incurrit excommunicationem minorem ob participationem cum excommunicato vitando. Interim rectius loquuntur Suarez et Bonacina, contrarium asserentes, eò quòd excommunicatio minor commutari videatur in majorem, ob gravitatem delicti, sicuti commutatur ob participationem cum excommunicato in crimine criminoso.

157. Ad sextam respondeo: Inprimis certum est,

sepelientium nomine non intelligi, sive qui comitantur corpus defuncti, sive qui corpori recipiendo scrobem defodiunt: hi enim propriè non sepeliunt. Quare nomine sepelientium veniunt qui corpus defuncti in puteum seu sepulcrum dimittunt ac terrâ tegunt. Sed dubium est de mandante, an videlicet censuram incurrat, si ejus imperio vel auctoritate cæteri moveantur ad exequendum prohibitam sepulturam. Navarrus, Cajetanus, Hurtadus, Avila, Bonacina et nonnulli alii censent solos sepulture præfate executores censurâ ligari, non mandantes; quia aliud est mandare sepulturam, aliud sepelire; censura verò lata non est in mandantes, sed in sepelientes, nec debent extendi poenæ ultra rigorem et proprietatem verborum. Oppositum docent Suarez, Filliucius, Coninck, Hugolinus, Reginaldus, Castropalao, volentes censuram ad mandantes extendi; alias inutilem futuram: nam si solummodò respiciat executores, id est, propriis manibus sepelientes, rarò vel nunquam haberet locum, cum hi ut plurimum sint rudes homines et juris ignari, atque adeò passim per ignorantiam à censurâ excusandi. Jam verò si constitutio vel censura, nisi ad cooperantes per mandatum vel consilium extendatur, redderetur frustranea vel inutilis, admittenda extensio est, ut docent Glossa finalis cap. 2, de Usuris, in 6; Covarruvias, Sanchez, Navarrus et alii.

§ 17. De septimo effectu excommunicationis.

158. Septimus majoris excommunicationis effectus est privatio beneficii ecclesiastici; c. *Postulâstis*, de Clerico excomm. minist. Queritur autem 1° an collatio, præsentatio, electio excommunicati vitandi, ad beneficium ecclesiasticum, sit invalida; 2° quid de excommunicato tolerato; 3° an extendatur conclusio ad quamlibet beneficii acquisitionem; 4° an locum habeat in casu quo beneficiarius ignorat excommunicationem suam; 5° an excommunicatus sit incapax pensionis; 6° an non solum beneficii, sed etiam cujusvis officii aut muneris ecclesiastici?

159. Ad primam quæstionem respondeo: Electio, præsentatio, nominatio excommunicati vitandi, ad beneficium ecclesiasticum, et illius collatio nulla est et invalida. Ita omnes. Constat ex c. *Postulâstis*, de Clerico excomm. minist., ubi dicitur: *Clericis excommunicationis vinculo immodatis, ecclesiastica beneficia conferri non possunt, nec illi valent ea retinere licet, nisi forsitan cum eis fuerit misericorditer dispensatum, cum ea non fuerint canonicè consecuti*. Deinde excommunicatus vitandus suspensus est ab exercitio officii ecclesiastici et fidelium communione: ergo meritò privatur beneficio ecclesiastico, quod exigit usum officii et communicationem cum fidelibus. Quamvis autem cap. *Postulâstis* cit., tantum sit sermo de collatione, quia tamen præsentatio et electio jus tribuunt electo vel præsentato ad beneficium, et sortiantur suum effectum per ordinem ad validam beneficii obtentionem, quæ nequit habere locum in excommunicato vitando, hinc passim doctores censent, excommunicatos vitandos, etiam invalidè elizi et præsentari.

160. Ad secundam respondeo, excommunicati tolerati et vitandi eandem in hoc puncto rationem esse, id est, collationem beneficii (idem est de electione ac præsentatione) utrisvis factam, irritam et nullam esse: nam licet fideles excommunicatum toleratum, post concilium Constantiense vitare non teneantur, atque ideo, quantum est ex hæc parte, beneficia eidem conferre possent; nihilominus cum ipsi excommunicati se nequeant fidelium communicationi ingerere, arcantur à beneficiis, spontaneam illam communicationem exigentibus. Alioquin, si ob favorem fidelibus factum à concilio Constantiensi, valida et licita esset beneficiorum in excommunicatos toleratos collatio, valida pariter et licita eodem fundamento esset eisdem facta sacramentorum administratio. Dicendum igitur quod privilegium communicandi cum ejusmodi excommunicatis, concessum fidelibus cæteris, non tollat illorum impedimentum seu inhabilitatem. Navarrus, Covarruvias, Filliucius, Garcias, Avila, Suarez, Sayrus, Coninck, Hugolinus, Bonacina, Vasquez, Layman, Herinckx.

161. Ad tertiam respondeo conclusionem extendi ad quamlibet beneficii acquisitionem, seu potius ad quemlibet acquirendi modum. Quare inprimis excommunicatus, sive vitandus sive toleratus, non potest validè beneficium obtinere viâ permutationis; quia in permutatione intervenit collatio duplex seu alternativa. Similiter non potest obtinere beneficium viâ resignationis: hæc enim rursus importat collationem respectu resignatarii. Sic, aliis relatis, docent Covarruvias, Suarez, Azorius, Sayrus, Avila, Garcias, Præpositus. Observandum tamen ex García, requiri ad nullitatem permutationis ac resignationis, ut excommunicatio non sit ablata, quando confertur beneficium permutatum aut resignatum: nam qui est excommunicatus tempore permutationis aut resignationis, si tempestivè obtineat absolutionem excommunicationis, validè acquirat beneficium. Alioquin non solum invalida est acquisitio beneficii, et jam dictum, verum etiam impetratio litterarum pro beneficio vacaturo, ut si excommunicatus obtineat litteras, per quas idem de beneficio providetur, cum primùm vacaverit. Vide Covarruviam cap. *Alma mater*, p. 1, § 7, n. 3. Unde, si cui virtutetatum litterarum provideatur, etiam post absolutionem, provisio erit irrita. Videri potest cap. 1, de Rescriptis, in 6.

162. Ad quartam respondeo: Nulla est ejusmodi collatio, præsentatio, electio, tametsi excommunicatus invincibiliter ignoret censuram suam. Glossa, cap. *Apostolica*, de Clerico excommun. ministr.; Covarruvias, Henriquez, Garcias, Suarez, Coninck, Avila, Lessius, Layman, Herinckx. Ratio est quod, licet ignorantia inculpa obligationis aut præcepti aliquem immunem reddat à culpâ et inde resultante poenâ vel censurâ, cap. *Apostolica*, citato, ignorantia tamen contracti impedimenti vel inhabilitatis, neminem habilitare possit.

163. Ad quintam respondeo excommunicatum incapacem esse pensionis, sed non omnis. Pro intelli-

gendâ responsione notandum est pensionem esse jus percipiendi fructus ex beneficio alieno. Dividitur in spirituales, temporales, et mixtas. Spiritualis est quæ fundatur in titulo spirituali seu quæ confertur ob spirituale ministerium, v. g., quæ datur concionatori, adjutori episcopi vel parochi. Hujus pensionis omnino incapax videtur esse excommunicatus. Ratio est quia sicuti beneficium, ita et pensio hæc datur ob spirituale officium. Itaque cum excommunicatus officium præstare nequeat, non minùs est incapax pensionis hujus, quàm beneficii ecclesiastici. Pensio temporalis seu laica est, quæ titulo temporali fundatur, seu propter aliquod temporale obsequium aut servitium Ecclesiæ præstitum designatur, quæque etiam personis laicis concedi solet, atque ideo vocatur subsidium temporale et pensio laica. Hujusmodi pensionem excommunicato validè conferri posse, videtur certum, tum quia nullo jure declaratur collatio irrita, tum quia plurimùm recedit à naturâ beneficii ecclesiastici, ac potius temporalis stipendii rationem obtinet. Demùm pensio mixta est, quæ, licet ob spirituale ministerium non conferatur, statum tamen clericalem exigit. Hujusmodi est pensio concessa clerico, beneficium resignanti, aut permutanti, lite cedenti sustentationem sufficientem non habenti. Quare aliquid affinitatis habet cum beneficio ecclesiastico, et eisdem ferè modis, quibus beneficium, amitti solet, teste García, de Beneficiis, parte 1, cap. 5, n. 106. Vocatur mixta, quia partim est temporalis, partim spiritualis. Temporalis est, quatenus nullum munus ordini annexum exigit, seu quod à laico præstari nequeat. Spiritualis est, quatenus ad sui collationem requirit ordinem ecclesiasticum: non enim aliis, nisi Ordine clericali insignitis datur. Hanc pensionem excommunicato collatam esse irritam, tenet sententia communior doctorum. Sayrus, Hugolinus, Henriquez, Vasquez, Bonacina, Suarez, Reginaldus, Filliucius, Garcias. Moventur, quod hæc pensio imitetur naturam beneficii et ejus loco succedat, cum, nisi clericis non concedatur. Secundò, quia excommunicatus est incapax cujusvis clericalis privilegii. Tertio denique, quia in hujus pensionis collatione solet Romanus pontifex præmittere absolutionem à censuris, quod frustra faceret, si prædictam collationem censuræ non impedirent.

164. Interim non caret probabilitate opinio contradictoria, quam sequuntur Layman, Emmanuel Sâ, Castropalao et plures alii, quorum fundamentum est 1^a declaratio cardinalium super sess. 14 concilii Tridentini, c. 7, quâ dicitur decretum in incapacitate homicidæ ad beneficia, non extendi ad pensionem. Hæc autem verba intelligi posse non videntur de pensione purè spirituali, quæ nimirum ob spirituale officium, cujus incapax est excommunicatus, conceditur; intelligi ergo debent de quavis aliâ pensione, quæ alio intuitu sive laico sive clerico designatur. Vide Suarez de Censuris, disp. 44, sect. 3, num. 53. Ejusdem opinionis alterum fundamentum est, quod nullo jure statuatur pensionem ejusmodi collatam excommunicato

invalidam esse: nam cap. *Postulâtis*, et cap. *Si celebrat*, de Clerico excommunic. ministr., sermo est de beneficio ecclesiastico, quorum quidem canonum resolutio extenditur ad pensionem, sed ad eam solum quæ vel est propriè beneficium, cujusmodi censetur quæ ex fructibus beneficii perpetuò trahitur et solet appellari præstimonium, vel quæ in locum beneficii perfectè succedit, qualis est pensio purè spiritualis. Hinc solvitur oppositæ opinionis ratio. Absolutionem autem Pontificis præmitti dicimus, tum ne rescriptum ejus reddatur invalidum juxta textum cap. 1, de *Rescriptis*, in 6., tum ne pensionarius à petendâ pensione in judicio repellatur.

165. Ad sextam respondeo: Excommunicatus est incapax cujusvis officii, muneris aut dignitatis, puta legati, delegati, inquisitoris, episcopi, provisoris seu vicarii episcopi, generalis, provincialis ordinum religiosorum, rectoris, guardiani, etc., argument. c. *Postulâtis*, de Clerico excomm. min., ubi ratio ob quam excommunicatis beneficia ecclesiastica conferri nequeant, hæc allegatur, quòd cum excommunicatis communicari non debeat. Assumptio verò ad quodvis munus vel officium ecclesiasticum, magna quidem eaque ecclesiastica communicatio est. Alia ratio desumi potest ex regulâ quam tradit Panormitanus in cap. *Si celebrat*, eodem tit., num. 3, quòd, prohibito exercitio actûs, censetur prohibitum illud omne quo pervenitur ad eundem actum; atqui excommunicato prohibitum est exercitium muneris vel officii ecclesiastici; ergo etiam ejusdem collatio seu institutio, tanquàm per se ordinata ad exercitium. Ita communiter doctores.

§ 18. De octavo effectu excommunicationis.

166. Octavus effectus est privatio fructuum et proventuum beneficii, cap. *Pastoralis*, de Appellat.; et quanquàm effectus præsens reduci possit ac soleat ad proximè præcedentem, nihilominus majoris distinctionis gratiâ videtur rectius tractari separatim. Quæritur ergo 1° an excommunicatus, tempore excommunicationis, beneficium obtinens, excidat omni jure fructuum seu proventuum? 2° an, obtento legitime beneficio, incidens in censuram privetur beneficio, vel eo privari possit per judicem? 3° an ipso jure privetur fructibus? 4° an positâ sententiâ condemnatoriâ, fructibus teneatur cedere? 5° quid si injustè et invalidè aliquis sit excommunicatus et condemnatus in privationem fructuum? 6° quid si injustè quidem, sed validè? 7° quid si injustè negetur absolutio?

167. Ad primam quæstionem respondeo: Excommunicatus, tempore excommunicationis obtinens beneficium, nullum jus ad fructus habere potest. Ratio est quia nullum titulum habet, cum nulla fuerit beneficii acquisitio. Si tamen beneficio inservivit, non est improbabile quòd fructus suo servitio respondentes retinere possit; non enim jam illos retinet tanquàm fructus beneficii, sed tanquàm stipendium servitii seu obsequii. Navarrus, Henriquez, Avila, Coninck. Castropalao; tametsi contrarium opinetur

Garcias et variis Rotæ decisionibus comprobet. Hoc certum, quòd, si excommunicatus per ignorantiam putaverit se legitimum beneficii possessorem et bonâ fide consumpserit fructus, non obligetur ad restitutionem, nisi pro eâ parte quâ ditior factus est; nec enim tenetur ratione rei acceptæ, cum nulla extet, nec titulo injustæ acceptionis, cum nulla intervenierit. Suarez, Coninck, Layman, Bonacina.

168. Ad secundam respondeo, beneficium per excommunicationis censuram ipso facto non excidere titulo ac possessione beneficii antecederet acquisiti. Interim si in suâ excommunicatione insordescat, continuans priorem contumaciam, beneficio privari poterit. Spectabit autem ad ordinarium examinatio an crimen cum contumaciâ criminosi mereatur beneficii privationem. Vide Glossam cap. *Cum bonæ*, verb. *Spoliare*, de Ætate et Qualit., Panormitanum cap. 1 de *Judiciis*, Layman, Palaus, Herinex.

169. Ad tertiam respondeo excommunicatum esse ipso jure privatum fructibus beneficii antecederet possessi; docent Sylvester, Decius, Panormitanus, Covarruvias, Suarez, Garcias, et alii tum theologi, tum canonistæ. Ratio eorum sumitur ex cap. *Pastoralis*, § *Verum*, de Appellat., ubi Pontifex interrogatus an excommunicatus, non obstante appellatione, denuntiari possit et spoliari ad tempus beneficio ecclesiastico, respondet denuntiari posse, eò quòd excommunicatio secum trahit executionem, et excommunicatus per denuntiationem denuò non ligetur. Addit autem in fine capituli hæc sequentia: *Et illi proventus ecclesiastici meritò subtrahuntur, cui Ecclesiæ communicatio denegatur*. Cum igitur in eodem textu subtractio fructuum æquiparetur denuntiationi, sequitur quòd sicut excommunicatio secum trahit denuntiationem, sic etiam trahat subtractionem fructuum. Secundò, ideò ait Pontifex excommunicationem, non obstante appellatione, denuntiari posse, quòd excommunicatus per denuntiationem amplius seu denuò non ligetur. Ergo saltem subtractio fructuum appellatione impediretur, casu quo eadem noviter, denuò seu per judicem puniretur excommunicatus. Signum igitur est quòd in fructuum privationem ipso jure excommunicatus incidat. Tertiò, verbum *subtrahuntur* denotat sententiam latam, non ferendam; sensus enim videtur esse quòd subtrahantur hæc ipâ lege, non verò quòd subtrahendi decernantur per judicem, cum nulla fiat mentio judicis.

170. Interim opposita sententiâ nostro judicio est probabilior, videlicet excommunicatum ipso jure non privari fructibus beneficii antea legitime acquisiti. Glossa, c. *Pastoralis*, cit. verb. *subtrahuntur*; Navarra, Avila, Vasquez, Coninck, Hurtadus, Layman, Sanchez, Palaus, Herinex et alii. Ratio est quia fructuum privatio tanquàm poena gravissima non debet asseri sine textu manifesti juris, quod hoc loco non videtur dari; nam cap. *Pastoralis*, cit., cui oppositæ opinionis doctores incumbunt, hanc poenam non satis adstruit, cum verbum *subtrahuntur* commodè intelligatur de actione subtractionis quæ fiat per ho-

minem, non per legem. Præterea Pontifex interrogatus erat an excommunicato, non obstante appellatione, subtrahi possint fructus non tam percepti quàm percipiendi. Respondit Pontifex: *Merito subtrahuntur*, omittens terminum aliquin satis usitatum: *Ipsò jure vel facto privatus sit*. Confirmatur: quemadmodum excommunicatio non infert denuntiationem, nisi quatenus excommunicatum constituit dignum qui denuntietur, remotà appellatione, ita excommunicatio non infert ipso jure privationem fructuum ecclesiasticorum, sed excommunicatum constituit dignum qui privetur per judicem. Adde ex Herinex quòd, licet excommunicatio ipso jure privaret excommunicatum fructibus, ille tamen obligatus nondùm foret, semetipsum iisdem privare ante sententiam condemnatoriam, argum. cap. *Cum secundum leges*, de Hæreticis, in 6.

171. Nec obstant quæ pro contrariâ opinione adducuntur. Ad primum respondeo: Admittimus subtractionem fructuum denuntiationi comparari; at, sicut denuntiatio non sequitur ipso jure excommunicationem, sed indiget officio judicis, sic pariter subtractio fructuum. Ad secundum respondeo Pontificem, cum decernit excommunicatum, non obstante appellatione, posse denuntiari, eâdem ratione non moveri, quâ cum decernit posse privari; nam quantum ad denuntiationem, ratio Pontificis est quòd *excommunicatus per denuntiationem amplius non ligetur*, videlicet, quàm ante ligatus erat, seu quòd denuntiatio non sit novum vinculum, cum excommunicato non magis prohibeatur communicatio cum fidelibus vi denuntiationis, quàm erat prohibita ante denuntiationem. Jam verò quòd attinet subtractionem fructuum, movetur Pontifex distinctâ ratione, nimirum quòd excommunicato Ecclesiæ communicatio denegetur; illi, inquit, *proventus ecclesiastici merito subtrahuntur, cui Ecclesiæ communicatio denegatur*. Adde, neque denuntiationem, neque fructuum subtractionem esse novum vinculum, sed ad summum novam poenam, à censurâ excommunicationis resultantem, quam, non obstante appellatione, judex imponere possit. Ad tertium respondeo cum Glossâ et doctoribus supra citatis negando quòd verbum *subtrahuntur* importet latam sententiam.

172. Ad quartam questionem respondeo: Post justam judicis sententiam condemnatoriam tenetur beneficiarius excommunicatus fructibus seu proventibus beneficialibus cedere. Ratio manifesta est, quia supponitur sententiam esse justam, cui non solum in foro externo, verum etiam in conscientia parere subditus debet. Nihilominus, cum fructus beneficiario excommunicato subtracti soleant aut fabricæ ecclesiæ aut pauperibus applicari, si ipse excommunicatus sit pauper, nec habeat aliunde unde vivat, moment doctores passim quòd fructus beneficii, qui et quatenus ad moderatam sustentationem requiruntur, per modum eleemosynæ sibi in foro conscientie retinere possit; nisi fortè in sententiâ condemnatoriâ statuatur applicatio in finem alium, qui excommuni-

catus tametsi pauperem non respiciat. At hoc rarum est: quòd enim fructus beneficii, si hoc à beneficiario propter censuram excommunicationis vel suspensionis non administraretur, applicari debeant fabricæ ecclesiæ vel pauperibus, ex communi sententiâ docent Navarrus, Henriquez, Avila, Layman.

173. Ad quintam respondeo: Qui injustè simul et invalidè excommunicatus, et in fructuum privationem condemnatus est, certò potest pro foro conscientie ita se gerere, ac si non esset excommunicatus. Ratio est quia, quod nullum est, secundum regulam juris, nullum producit effectum: nec potest effectum veræ excommunicationis sortiri excommunicatio præsumpta: sed neque verè excommunicatus quisquam censi potest, quando excommunicatio est invalida, argum., l. 4, § *Condemnatum*, ff. de Re judicata; ubi dicitur: *Condemnatum accipere debemus eum, qui ritè condemnatus est, ut sententia valeat: ceterum si aliquid ratione sententiæ nullius momenti sit, dicendum est, condemnationis verbum non tenere*.

174. Ad sextam respondeo: Si condemnatio valida sit, sed injusta, existimant Hugolinus, Filiucius, Suarez, Sayrus, non posse condemnatum repetere fructus ab iis quibus sunt applicati; sunt enim validè applicati: nam injustitia sicuti valorem sententiæ non impedit, ut supponitur, sic neque valorem applicationis. Interim iidem doctores concedunt condemnato actionem adversus judicem, ut reparetur damnum, quod per injustitiam passus est. Garcias verò, Bonacina et Castropalao putant, probabilius esse, quòd injustè condemnatus possit repetere fructus non solum à judice, verum etiam ab iis quibus sunt applicati. Ratio eorum est, quòd quidem validè sint applicati, sed revocabiliter: lex enim justitiæ obligat ad revocandum sententiam injustam cum suo effectum, et in pristinum statum, quoad fieri potest, omnia reducendum. Revocanda est igitur in supposito subtractio fructuum et eorum applicatio: atque adeò potest condemnatus non solum adversus auctorem sententiæ sive judicem, sed etiam adversus fructuum possessorem agere, ut, revocatâ priori sententiâ, restitutio fiat. Ita, pluribus relatis, Garcias, 7, parte de Benefic., c. 15, n. 120.

175. Ad septimam respondeo: Si excommunicato resipiscenti et jam emendato negetur injustè absolutio, conveniunt omnes, quòd possit percipere fructus, quos alioquin amittit ob absentiam à choro et debiti officii necessariam omissionem. Ratio est quia per injuriam cogitur abesse choro et omittere officii alias obligantis exercitium: proinde jam legitime impeditus est, non obstante, quòd in illud impedimentum suâ culpâ ceciderit. Si tamen absolutio injustè non negetur, sed differatur, donec constet de satisfactione et poenitentia condemnati, aut si superior absit, à quo sententiæ relaxatio postulanda est, non potest percipere fructus correspondentes officio quod in eo statu exercere non potest. Ratio, quia emendatio seu poenitentia delinquentis, judicem quidem movere potest ad tollendam censuram, sed hanc se solâ non

potest tollere, cum id nullo jure decretum sit; quin potius colligitur contrarium cap. *Cum desideres*, de Sentent. Excommun., ubi statuitur, excommunicato communicandum non esse autem absolutionem, tametsi juraverit parere mandatis Ecclesie vel composuerit cum offenso. Unde merito condemnata est ab Alexandro VII sequens propositio: *Quoad forum conscientie, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.*

§ 19. *De nono effectu excommunicationis.*

176. Nonus excommunicationis majoris effectus est nullitas quorumvis rescriptorum, cap. 1, de Rescriptis, in 6. Quocirca quaeritur 1° quid intelligatur nomine *Rescriptorum*? 2° An nullus excommunicatus valide rescriptum impetret? 3° Quid de rescripto in causâ excommunicationis vel appellationis? 4° Quid de rescripto regis vel imperatoris? 5° Quid de concessionibus aut privilegiis aliorum praelatorum, pontifice inferiorum? 6° Quid demum, si rescribat pontifex conscius impedimenti?

177. Ad primam questionem respondeo: Rescriptum vocatur, non quod scribatur iterum, sed quasi responsum scriptum, per antonomasiam. Quod autem ad rem attinet, est constitutio specialis per epistolam; vel, juxta Rebuffum, tract. de Rescriptis, n. 5, est principis concessio, per litteras authenticas legitime facta. Nomine principis intelligitur inprimis pontifex, ut constat ex toto titulo de Rescriptis. Rescripta ejus interdum vocantur litteræ apostolicæ seu rescripta apostolica. 2° Nomine principis intelligitur imperator. 3° Reges aut principes, nullum superiorem agnoscentes: ut proinde nomine rescripti propriè intelligatur, quod supplicanti aut consulenti, à Pontifice vel principe supremo respondetur. Dividitur in rescriptum ad lites, et ad beneficia. Rescriptum ad lites respicit jus aliquod explicandum vel dicendum ad partes. Rescriptum ad beneficia, vocatur, quod tendit seu impetratur ad obtinendum aliquod beneficium. Primum vocatur justitiæ, secundum gratiæ.

178. Ad secundam respondeo: Rescriptum apostolicum ab excommunicato vitando impetratum, per se loquendo, est ipso jure irritum. Constat ex cap. 1, de Rescriptis, in 6, ubi dicitur: *Ipso jure rescriptum vel processus per ipsum habitus non valeat, si ab excommunicato... fuerit impetratum.* Quo loco cum annulletur impetratio rescripti ad lites, sequitur, à fortiori nullam esse impetrationem rescripti ad beneficia, dispensationes, gratias et similia, ut cum multis aliis docent Sayrus, Henriquez, Coninck, Suarez et alii. De excommunicato tolerato aliter loquendum censet Archidiaconus, cap. 1, de Rescriptis, in 6, et probabile existimat Navarrus, lib. 5 Consil., tit. de Sentent. Excommun., consil. 44, n. 2. Sed rectius oppositum censent doctores cæteri, eo quod nullus excommunicato tolerato quoad hoc punctum factus sit favor, et inhabilitas habeat locum non solum in excommunicato occulto, sed etiam ignorante. Observandum tamen ex Layman, Castropalao et aliis, quod rescriptis pontificiis inseri soleat absolutio

ad cautelam, duntaxat ad rescripti effectum consequendum: adeo ut hic effectus excommunicationis jam ferè usum non habeat, cum per prædictam clausulam elidatur.

179. Ad tertiam respondeo: Excommunicatus sive toleratus, sive vitandus, valide impetrat rescriptum pontificium, 1° super articulo excommunicationis, cum cuilibet liberum esse debeat, se emendare; 2° super articulo appellationis, cum durum sit removeri à sui defensione, naturaliter competente. Ita Gregorius IX, capitulo 1, de Rescriptis, in 6, dicens rescriptum ab excommunicato impetratum, ipso jure esse invalidum, *super alio, quam excommunicationis vel appellationis articulo.*

Ad quartam respondeo: Navarrus, l. 6 Consil., tit. de Sentent. Excommun., consil. 44, n. 1 et 6, extendit præsentem doctrinam ad rescripta regis et imperatoris, affirmans esse invalida, si impetrentur ab excommunicato. Suarez autem, Bonacina, Castropalao merito rejiciunt præfatam extensionem; quia sæpè citatum capitulum de Rescriptis, sola pontificia rescripta respicit: lex autem pœnalis de casu in casum extendi nequit, maxime si ratio sit diversa.

Ad quintam respondeo: Non sunt invalidæ concessionibus aut gratiæ praelatorum pontifice inferiorum præstitæ excommunicato: quia nec alibi irritantur, nec veniunt nomine rescriptorum: hoc enim nomen, præsertim in materiâ pœnali et odiosâ, debet strictè accipi pro responso principis, superiorem in eodem ordine non habentis. Navarrus, Layman, Suarez, Bonacina.

180. Ad sextam respondeo, concordem esse sententiam quando impedimentum est juris humani, cujusmodi est excommunicatio, pontificem scienter admittentem aliquid ad actum prohibitum, censi cum eodem dispensare, etiam sine causæ cognitione, quæ non requiritur ad valorem dispensationis, dummodo constet de voluntate dispensantis. Probatur hæc responsio per l. *Quidam* 57, ff. de Re judicatâ, ubi princeps minori 25 annis magistratum conferens, censetur ratificare omnia ejusdem gesta. Idem colligitur ex l. *Barbarius*, ff. de Offic. præf., ubi, si populus scienter decreverit prælaturam servo, innuitur quod videatur libertate donare. Probatur et ratione; quia non videtur superior, qui impedimentum tollere potest, ludere, conferendo scienter munus vel officium illi, quem novit et relinquit inhabilem. Necesse est autem omnino ad eum effectum, ut pontifex sit conscius impedimenti: nam in eo ponitur fundamentum voluntatis dispensandi. Non præsumitur verò ista scientia, sed probanda est ab eo, qui rescriptum impetrat, utpote fundamentum suæ intentionis, cujus probatio alleganti incumbit.

§ 20. *De decimo effectu excommunicationis.*

181. Decimo excommunicatio major privat usu ecclesiasticæ jurisdictionis; can. *Audivimus*, 24, q. 1, cap. *Ad probandum*, de Sent. et re judic., cap. *Si is cui*, de Offic. et pot. jud. deleg., in 6, cap. *Romana*, de Suppl. neglig. prælat., eodem lib., cap. 1, de Officio

vicarii, eod. lib., cap. *Decernimus*, de Sentent. excommunicun., eod., cap. 1, *Ne sede vacante*, etc. eod. Sed difficultas est 1° an quis excommunicatus mortaliter peccet per usum seu exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ? 2° An excommunicatus toleratus validè exerceat jurisdictionem spiritualem? 3° An validè exerceat actum jurisdictionis coactivæ? 4° Quid de excommunicato vitando?

Ad primam difficultatem respondeo: Certum et indubitatum est, cuilibet excommunicato interdictum esse usum jurisdictionis ecclesiasticæ; tum quia usus ille est præcipua cum fidelibus communicatio; tum quia non meretur fungi officio Ecclesiæ aut vices illius gerere, qui ab eadem ob suam contumaciam per censuram separatus est; tum denique quia sic iuribus statim citatis expressè ordinatum est. Quare mortaliter peccat excommunicatus vitandus, per se loquendo, exercens actum aliquem ecclesiasticæ jurisdictionis, quia grave præceptum graviter transgreditur. Idem est de excommunicato tolerato, nisi fuerit à fidelibus requisitus: nam in horum favorem licitè uti potest suâ jurisdictione. Ratio est quia fideles possunt cum tali excommunicato agere et petere ab eodem ea quæ ad suum officium spectant: necesse est igitur, ut tales excommunicati possint sine peccato facere, quod ab ipsis sine peccato petitur.

182. Ad secundam respondeo: Excommunicatus toleratus validè exerceat actum jurisdictionis ecclesiasticæ, nisi per oppositam exceptionem repellatur. Navarrus, Sayrus, Covarruvias, Suarez, Lessius, Avila, Layman, Coninck, Henriquez, Hugolinus, Bonacina, Hurtadus, Castropalao, Herinex. Ratio est quia Ecclesia in concilio Constantiensi permittit fidelibus communicationem cum ejusmodi excommunicatis. Debet ergo horum jurisdictionem vel supplere vel conservare ad valorem actuum, qui alioquin nec licitè à fidelibus peterentur, nec ad fidelium petitionem licitè exercerentur ab excommunicatis, si forent irriti. Confirmatur ex cap. *Exceptionem*, de Exceptionibus; et cap. *Piâ consideratione*, eodem, in 6, ubi dicitur, publicè seu notoriè excommunicatum, iudicis officio, ab actibus legitimis repellendum esse; occultè verò excommunicatum non repelli, nisi ab adversariâ parte contra eum, tanquam minus idoneum, excipiat. Similiter cap. *Ad probandum*, de Sententiâ et re judic., ubi cassanda dicitur sententia per iudicem excommunicatum lata, vis sit in eo quòd *excommunicationis vinculo esset publicè innodatus*. Atqui omnes excommunicati (ut infra dicitur) qui neque sunt nominatim denunciati, neque notorii percussores clericorum, hodierno jure perinde se habent et ab Ecclesiâ tolerantur, ac olim excommunicati occulti.

183. Dixi, nisi per oppositam exceptionem repellatur: admittitur enim exceptio contra ipsum, impediens et elidens actum jurisdictionis. Quapropter, si excommunicatus toleratus citet me coram iudice, possum contra ipsum excipere, cum hoc tamen onere, ut speciem et autorem excommunicationis intra octo dies legitimè ostendam et evidenter probem; cap. 1,

de Exceptionibus, in 6, aliàs nulla erit exceptio.

Hinc sequitur 1° excommunicatum toleratum, validè exercere officium iudicis aut parochi, dum non excipitur, atque adeò posse lites decidere, causas judicare, absolvere, dispensare, etc., ita tamen, ut teneatur desistere statim atque contra ipsum excipitur: nam cum jura non intendunt ipsis excommunicatis præstare aliquem favorem, ideòque nemo invitus cum ipsis communicare teneatur, meritò illis, quorum id interest, contra excommunicatum, quantumvis toleratum excipere concessum est: quæ exceptio erit planè inutilis, nisi eidem deferre debeat excommunicatus.

184. Sequitur 2° eodem modo discurrendum esse de excommunicato tolerato publico, quo de occulto, post concilium Constantiense: excipit enim concilium solos nominatim excommunicatos, vel notorios percussores clericorum, permittens fidelibus cum ceteris communicationem in rebus omnibus, tam divinis quàm humanis, tam publicis quàm occultis. S. Antoninus, Navarrus, Sotus, Henriquez, Lessius, Layman, Castropalao.

Ad tertiam respondeo: Suarez, Layman, Hurtadus existimant excommunicatum toleratum, præsertim publicum, solâ jurisdictione directivâ validè posse uti, non item coactivâ per leges, præcepta, censuras. Ratio eorum est quòd per extravagantem *Ad evitanda* nullus favor aut gratia fiat excommunicatis, nisi quatenus redundat in fidelium commodum aut utilitatem et ab iisdem acceptatur. Fideles autem nullatenus acceptant eorum præceptum, tanquam cedens in gravamen et non in commodum seu bonum suum; ergo. Deinde liberum est non communicare cum excommunicatis toleratis; ergo liberum est nolle parere præceptis eorum aut censuris. Interim oppositum videtur verius, valere scilicet præceptum et censuram excommunicati tolerati, dum non eliditur per exceptionem. Gutierrez, Coninck, Bonacina, Castropalao.

185. Et quidem, quando excommunicatio est occulta, admittunt auctores etiam alterius opinionis, valere actum jurisdictionis coactivæ, ne acta ejus, qui exerceat officium iudicis, ob occultum impedimentum infirmetur, ut observat Glossa, cap. *Ad probandum*, de Sentent. et re judic. Hinc autem fit sequens argumentum: nemo tenetur communicare cum excommunicato occulto: igitur si excommunicatus toleratus nequeat fideles ligare præceptis aut pœnis suis, quia fideles ab ejus communicatione eximuntur, nullatenus erunt valida præcepta lata ab excommunicato tolerato, quantumvis occulto. Quapropter dicendum videtur, dum fideles se non opponunt per exceptionem, valere cujusvis excommunicati leges, præcepta, censuras: fideles enim, si non excipiant, censentur sententiæ excommunicati tolerati consentire, cum à jure per solam exceptionem permissum sit explicare dissensum. Confirmatur: Jure antiquo poterat iudex occultè excommunicatus præfatâ jurisdictione uti, donec elideretur per exceptionem; cap. *Exceptionem*, de Exceptionibus, cap. 1, eodem tit., in 6. Atqui jure novè

quavis excommunicatus toleratus potest quod jure antiquo poterat occultus.

186. Ad quartam respondeo : Excommunicatus vitandus invalidè exerceat quemvis actum jurisdictionis spiritalis seu ecclesiasticæ. Ita omnes doctores et omnes canones superius adducti. Quare excommunicatus vitandus inprimis non potest excommunicare ; can. *Audivimus*, 24, q. 1. Secundò non potest absolvere, dispensare, aut facultatem pro ministrandis sacramentis concedere : sunt enim actus jurisdictionis ecclesiasticæ, quæ privatur excommunicatus vitandus, ut ex communi sententiâ docent Coninck, Sayrus, Castropalao. Tertiò, non potest validè delegare, quia delegatio est exercitium jurisdictionis. Quapropter irrita sunt acta delegati ab excommunicato vitando, ut satis colligitur ex cap. *Romana*, de Offic. vicarii, in 6. Ratio autem est, quia usus jurisdictionis in delegato assidue pendet ab expeditâ facultate jurisdictionis in delegante, atque adeò hæc impeditur per censuram excommunicationis in delegante, impeditur pariter seu suspenditur in delegato. Hæc tamen intelligenda sunt, re adhuc integrâ : nam in re ante delegantis excommunicationem inchoatâ potest fieri progressus, quemadmodum si, re inceptâ, delegans moreretur ; cap. *Relatum*, c. *Gratum*, cap. *Licet*, de Offic. Pot. jud. deleg.

187. Si tamen unum sit tribunal delegantis et delegati, prout unum est episcopi, et ejus vicarii generalis, excommunicato delegante, cessabit jurisdictio in delegato, etiam re inchoatâ, quemadmodum ex cap. *Romana*, de Officio vicarii, in 6, docent Sayrus, Suarez, Sanchez, Avila, Coninck, Bonacina, Castropalao. Quartò, irrita est collatio beneficii, per excommunicatum vitandum factâ, cap. un. *Ne sede vacante*, in 6, Covarruvias, Henriquez, Hugolinus, Sayrus, et passim cæteri, extendentes eandem doctrinam ad electionem, argum. cap. *Cum dilectus*, de Consuetudine ; cap. *Cum inter*, 1, de Electione ; ubi significatur, electionem factam à suspensio invalidam esse. Omnis autem excommunicatus ab officio et jurisdictione suspensus est. Idem quoque sentiendam de præsentatione, tum quia præsentato per præsentationem jus aliquod confertur, quod excommunicatus vitandus non potest dare, tum quia excommunicato omnis communicatio fidelium interdicta, præsentatio autem magna quædam eaque ecclesiastica communicatio est.

§ 21. De undecimo effectu excommunicationis.

188. Undecimò, excommunicatus privatur communicatione forensi, can. *Nos sanctorum*, can. *Juratos*, 15, q. 6, cap. *Decernimus*, de Sentent. excommun., cap. *Ad probandum*, de Sentent. et Re jud., c. 1, de Exceptionibus, in 6, cap. *Veniens*, 2, de Testibus. Quæcirca quæritur 1° qualiter et quando peccet excommunicatus, judicio forensi se insinuans ? 2° an excommunicatus à judicio per judicem repellendus sit ? 3° quæ forma servanda in dilatoriâ exceptione contra excommunicatum ; 4° an, si actor, advocatus aut testis excommunicatus neque per judicem, neque per exceptionem repellatur, valeant quæ in judicio peracta fuerint ? 5° an excommunicatus tanquam reus in judicio

conveniri possit ; 6° an per se comparere in judicio ?

189. Ad primam questionem respondeo : Excommunicatus, per se loquendo, peccat mortaliter, judicio forensi se immiscens. Sententia omnium. Ratio est, quòd in materiâ omninò gravi communiceat cum fidelibus contra expressum Ecclesiæ interdictum. Dixi, per se loquendo : nam inprimis potest se defendere in judicio ; cap. *Cum inter*, cap. *Dilecti filii* ; cap. *Significaverunt*, de Exceptionibus. Ratio est quia defensio sui permissa est jure naturali, cui repugnare non potest constitutio ecclesiastica. Reconvenire verò suum actorem in aliâ causâ præter eam de quâ agitur, nequaquam potest ; id enim esset assumere officium actoris. Quare Innocentius III, cap. *Cum inter*, cit., expressè prohibet reconventionem, ne quòd in defensionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur. Quare si ab excommunicato debitum solum exigitur, potest allegare præstitam à se solutionem, et probare testibus vel instrumentis, falsò à se debitum postulari. Item si injuria per excommunicatum actori illata, per hujus injuriam similem recompensata sit, poterit excommunicatus hanc recompensationem objicere et probare, quando injuriatus agit de delicto. Denique si actor aliquò impedimento laboret, quò ab agendo repellatur, potest reus excommunicatus impedimentum objicere et probare : quia, ut rectè inquit Suarez, in his omnibus excommunicatus non agendo, sed se defendendo procedit, quòd jure naturali concessum est.

190. Secundò, si excommunicatus rationabiliter timeat fugam debitoris sui, potest eundem coram judice convenire, ne occasione excommunicationis grave damnum patiat. Ita Covarruvias, Bonacina, Castropalao, Præpositus, Herinex. Ratio est quòd excommunicatus in casu non tam dicatur agere, quam se defendere et adversùs instantem injuriam officium judicis implorare.

191. Tertiò, in causâ propriæ excommunicationis admittitur excommunicatus, tanquam actor, intendens probare vel se non esse excommunicatum, vel esse absolvendum. Panormitanus, Suarez, Præpositus et alii. Colligitur à simili ex cap. 1, de Rescriptis, in 6, ubi rescriptum ab excommunicato impetratum dicitur esse nullum, si super alio quam excommunicationis vel appellationis articulo fuerit impetratum. Igitur etiam in præsentì audiri poterit super articulo excommunicationis, dummodò servetur regula, quam tradidit Innocentius III, cap. *Cum contingat*, de Offic. jud. deleg., ut nimirum, si excommunicatus probare intendat excommunicationem, quantumvis validam, fuisse injustam, admittendus non sit ante absolutionem ; si verò prætendat excommunicationem fuisse nullam, audiat ante absolutionem. Eadem regula traditur cap. *Per tuas*, de Sentent. excommun.

Quartò, excipitur causa fidei, in cujus favorem excommunicati, etiam non tolerati, testari, possunt contra hæreticos, eorumque fautores ; cap. *In fidei favorem*, de Hæreticis, in 6.

Quintò, excommunicatus toleratus, non solum validè, sed etiam licitè potest esse testis, advocatus vel pro-

curator in iudicio, si à fidelibus requiratur. Ratio est quòd post concilium Constantiense permittatur fidelibus omnis cum excommunicato tolerato communicatio, quæ redundat in eorum favorem.

192. Ad secundam quæstionem respondeo : Extra casus enumeratos debet excommunicatus vitandus per iudicem repelli ab agendo, patrocinando, testificando : cap. *Decernimus*, de Sentent. Excommuni., in 6, cap. *Exceptionem*, de Except., et cap. *Pià*, eodem tit., in 6. Excommunicatus verò toleratus, de cujus excommunicatione publicè constat. potest, sed non debet repelli per iudicem, nisi pars adversa excipiat. Exceptio autem opponi potest in quâlibet parte iudicii, ante sententiam, in ipsâ sententiâ, et post sententiam ante ejusdem executionem. Ita statuitur cap. *Exceptionem*, cit., et docent Glossa ac Panormitanus ibidem, Filliucius, Hugolinus, Sayrus, Castropalao et alii. Rationem reddit Innocentius IV, cap. 1, de Exceptionibus, in 6, quòd majoris excommunicationis exceptio, in quâcumque parte iudiciorum opposita, lites differat et repellat agentes, ut ex hoc magis censura ecclesiastica timeatur, communis periculum evitetur, contumacia vitium reprimatur, et excommunicati (dum à communibus actibus excluduntur) rubore suffusi ad humilitatis gratiam et reconciliationis effectum facilius inclinentur.

193. Ad tertiam respondeo : Cum in causis ecclesiasticis frequentius hæc exceptio per malitiam apponatur, atque ita contingat interdum, differri negotia et partes fatigari laboribus et expensis, hinc Innocentius IV, cap. 1, de Exceptionibus, sup., ordinavit primò, ut, si quis excommunicationem opponit, speciem illius, et nomen excommunicatoris exprimat : speciem quidem excommunicationis ; quia, ut notat Glossa, verbo *Speciem*, duplex est excommunicatio ; altera autem ab agendo repellit, scilicet major : altera non, scilicet minor ; cap. *Engeltrudam*, 3, q. 4. Nomen verò excommunicatoris, nimirum an à jure, an ab homine, ab ordinario vel à delegato iudice lata sit ; cum sæpè contingat, defectu potestatis nullam esse excommunicationem, præterquam quòd delegatus debeat ostendere formam jurisdictionis ; aliàs ejus censura vim non habebit. Secundò, statuit Pontifex, exceptionem intra octo dierum spatium (die in quo proponitur, minimè computato) probandam esse : nam, cum hæc exceptio (ut supra Pontifex) sæpius malitiosè opponatur et cedat in gravamen iudicii, meritò ejus probatio ad tempus illud breve restringitur. Neque iudici, per se loquendo, permissum est prorogare tempus probationis : tum quia per legem statutum seu determinatum est ; tum quia cederet in illius præjudicium, cui opponitur excommunicatio, cum ei refundi debeant omnes expensæ, actore infra illud tempus non probante. Tertio, requirit Pontifex ut exceptio probetur apertissimis documentis ; *apertissimis*, id est, secundum Glossam, claris et indubitatis ; *documentis*, id est, testibus vel instrumentis. Quarto, statuit ut, si opponens excommunicationem, in probatione decessit, iudex eundem condemnet in expensas, quas actor ob hoc diebus illis se fecisse docuerit.

194. Ad quartam respondeo : Si actor, advocatus, vel testis in iudicio neque per iudicem ex officio, neque per adversarii exceptionem repellatur, valida videntur omnia quæ in tali iudicio peracta fuerint. Suarez, Layman, Coninck, Castropalao, Præpositus, Herinx et alii. Et quidem quòd attinet actorem, res certa est ex cap. 1, de Exceptionibus, sup., ubi obiecto excommunicationis post rem iudicatam, impedit quidem executionem ; verum sententia, quæ præcessit, dicitur non minùs robor debitum obtentura. Vide Suarez, sect. 3, n. 7. De advocatione et teste est eadem ratio et communis opinio, eo præsertim quòd nullus inveniatur textus, quo patrocinium vel testimonium eorum irritetur, si non repellantur.

195. Ad quintam respondeo : Excommunicatus sive vitandus sive toleratus conveniri in iudicio potest, tam in causâ civili, quàm criminali. Omnes. Patet autem ex cap. *Intelleximus*, de Judiciis, ubi Alexander III, rogatus utrum excommunicatus in iudicio stare possit, respondet quòd conveniri potest, et debet per alium respondere. Ratio autem adiungitur, ne videatur de suâ malitiâ commodum reportare. Quòd si absolutionem consequi possit, eam ante à reo petendam esse, aliqui volunt ; sed hoc, quanquàm conveniens, minùs tamen est necessarium, cum canones absolutè et absque eo scrupulo concedant reo sui defensionem, et ea quæ hanc concernunt. Potest itaque, etiam non postulata excommunicationis absolutione, ad omnia sibi objecta respondere, testes et instrumenta in suam defensionem producere, iudicem, advocatum, scribam et procuratorem eligere.

196. Quinimò poterit exceptionibus dilatoriis uti, tum adversus iudicem eum recusando vel ejus jurisdictionem declinando ; tum adversus actorem, obijciendo eidem excommunicationem, si eà constrictus sit vel alio labore impedimento quo à iudicio repelli possit ; tum adversus procuratorem, si de mandato legitimo non constet ; tum adversus testes, tanquàm quibus fides haberi non debeat. Denique uti potest quavis exceptione, ad sui defensionem pertinente. Unde, si sententiâ se gravari sentiat, potest interponere appellationem, quæ admittenda est, ac si excommunicatus non esset ; cap. *Cum inter*, et cap. *Significaverunt*, de Exceptionibus. Ratio, quia appellatio est quedam juris defensio ad removendum gravamen, cap. *Suggestum*, de Appellationibus. Jam verò excommunicato permissa est omnis defensio, quam jus naturæ concessit, cap. *Dilecti filii* ; cap. *Dilectæ* ; cap. *Significaverunt*, de Exceptionibus. Vide Glossam, cap. *Intelleximus*, verbo *Conveniri potest*, de Judiciis.

197. Ad sextam respondeo : Plurimi doctores censent, excommunicatum etiam tanquàm reum non posse in iudicio comparere per semetipsum, sed obligari ad constituendum procuratorem, qui ejus nomine respondeat, nisi forsitan in defectu mediorum. Decius, Felinus, Sylvester, Hugolinus, Avila, Hurtadus, Layman. Ratio, quòd ita statui videatur cap. *Intelleximus*, de Judiciis, ubi expressè dicitur quòd conveniri potest

et debet per alium respondere. Verbum autem debet importat necessitatem seu obligationem, et afficit non solum responsionem, sed etiam modum responsionis, id est, sicuti debet excommunicatus, si in iudicio conveniatur, respondere, sic debet respondere per alium. Cæterum, etsi id maximè sit conveniens, tum ut excommunicationis effectus rectius observetur, tum ut minima, quoad fieri potest, communicatio habeatur cum excommunicato, non tamen est necessarium. Glossa, cap. *Intelleximus*; cit. Hostiensis, Panormitanus, Sayrus, Suarez, Coninck, Bonacina, Filliucius, Herinckx.

198. Ratio est quia cap. *Cum inter*, cap. *Dilecti filii*, cap. *Dilectæ*, cap. *Fin.* de Exceptionibus, conceditur excommunicato facultas, se defendendi simpliciter. Non igitur existimandum est hanc facultatem per cap. *Intelleximus*, restringi, maximè cum iure naturali cuilibet permessa sit defensio propria seu personalis, si ejusdem capax sit. Proinde si excommunicatus iudicet se rectius quàm procuratorem, posse suam causam tueri, non tenebitur hunc constituere. Ad cap. *Intelleximus* respondeo: Fateor quòd verbum debet afficiat utrumque, videlicet et responsionem, et respondendi modum, sed diversimodè, illam tanquàm obligatoriam, hunc tanquàm magis convenientem.

§ 22. De duodecimo effectu excommunicationis.

199. Duodecimò, excommunicatio major privat politicà seu civili fidelium communione; cap. *Sicut Apostoli*; cap. *Excommunicatos*; cap. *Cum excommunicato*; cap. *Qui communicaverit*; cap. *Si quis laicus*; cap. *Ad mensam*, 11, q. 3; cap. *Omnis*, 24, q. 1; cap. *Illud*, de Clerico excommun. ministr.; cap. *A nobis*, de Exceptionibus; cap. *Nuper*; cap. *Si aliquando*; cap. *Si quem*, de Sentent. excommun. Quæritur autem 1º quæ actiones censeantur prohibite per hanc communionis privationem; 2º an omnes excommunicatos concernant; 3º quale sit peccatum communicatio fidelium cum excommunicato vitando; 4º quæ causæ excusent à peccato communicantem cum excommunicato; 5º an valeat contractus cum excommunicato vitando initus citra necessitatem?

Ad primam quæstionem respondeo, prohiberi quaslibet actiones, quæ sive commercium sive societatem sive conversationem continent seu respiciunt: solent autem ad numerum quinarium à Doctoribus reduci et versiculo sequenti exprimi: *Os, orare, vale, communicatio, mensa, negatur.* De singulis breviter.

200. Per particulam *os* intelligitur osculum pacis, amplexus, munerum donatio vel receptio, et generatim signa quælibet benevolentiae vel amicitiae. Hugolinus, Henriquez, Sayrus, Suarez. Specialiter autem hæc voce significatur, prohibitam esse excommunicati allocationem; c. *Cum excommunicato*, 11, q. 3, ubi dicitur: *Cum excommunicato neque orare neque loqui (nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent) nec vesci liceat: si quis enim cum eo aut palam aut absconsè locutus fuerit, statim cum eo communem excommunicationis contrahet penam.* Cum verò locutio non solum verbis, sed et litteris seu scripto fiat, cap.

Ubi periculum, de Elect. in 6, hinc prohibita censetur etiam quævis litterarum missio et receptio, prout docet Glossa, cap. *Constitutionem*, verbo *Participantes*, de Sentent. excommun., in 6. Item locutio nutibus aut signis facta, cum sit vera mentis manifestatio. Perinde est etiam sive excommunicato loquaris per temetipsum sive per internumtum, ut tradit Glossa, cap. *Constitutionem*, cit. verbo *Participatione*.

Per particulam *orare* denotatur spiritualis participatio in sacramentis, in divinis officiis, in sacrificio missæ et quibuslibet precibus in ecclesià vel extra eam dici consuetis, secundum ea quæ ante diximus.

201. Per verbum, *vale*, venit omnis honorifica salutatio per reverentiæ et honoris exhibitionem, quæ indignus censetur excommunicatus, secundum illud Joannis Evangelistæ, 2 Epist. cap. 1: *Neque Ave ei dixeritis.* Quare Calixtus Pontifex, cap. *Excommunicatos*, 11, q. 3, statuit ut *excommunicatos quoscumque à sacerdotibus nullus recipiat... nec cum eis in oratione aut cibo aut potu aut osculo communicet, nec Ave eis dicat.* Similia statuuntur de schismaticis et hæreticis, cap. *Omnis*, 24, q. 1. Dubitari autem potest an liceat excommunicato assurgere, aperire caput, aut signum simile exhibere. Sunt qui existimant, talia signa sub verbo *vale* non comprehendi, quòd verbo non fiant, atque ideò communicationem talem non esse prohibitam, eò quòd prohibitio, quia pœnalis, sit restringenda. Quæ sententia licet ad praxim accommodata videri possit, et habeat exensationem in consuetudine, per quam huic prohibitioni, quæ juris humani est, derogari potest, in rigore tamen juris non est vera: tum quia prohibita est simpliciter omnis cum excommunicato communicatio, tum quia ejusmodi honoris exhibitio spectat ad actum observantiæ, à canone prohibitum respectu excommunicati. Nec est, quòd quis dicat, lieere ea signa exhibere sine intentione præstandi honoris, sed solum ad vitandum scandalum et inurbanitatem; cum prohibeatur simpliciter honoris exhibitio. Ita Suarez, Zoesius et alii.

202. Per verbum *communicatio* intelligitur omnis contractus, cohabitatio, societas, tam in iudicio, quàm extra, per donationem, testamentum, electionem beneficii vel officii, etc.

Per vocabulum *mensa* intelligitur participatio in cibo et potu; adeò ut hic locum habeat, quod de fornicatoribus, avaris, idolorum cultoribus et similibus monet Apostolus, 1 ad Corinth. 5, v. 11: *Cum ejusmodi nec cibum sumere.* Vide can. *Ad mensam*, 11, q. 3.

Est autem obligatio ista non communicandi reciproca, ut non tantum excommunicatum afficiat, ne in aliorum fidelium societatem se ingerat, sed etiam ipsos fideles, ne excommunicati hominis societatem admittant, prout colligitur ex cap. *Illud Dominus*, § *Illud autem*, de Clerico excommun. ministr. Itaque communicationis istius prohibitio primariò quidem et directè afficit excommunicatum, secundariò autem cæteros quibus communicatio cum excommunicato indirectè prohibetur. Peccant proinde utrique graviter,

nisi excuset ignorantia, pietas, necessitas, utilitas.

203. Ad secundam respondeo : Ante concilium Constantiense omnibus excommunicatis interdicta erat præfata cum fidelibus communicatio, ita tamen, ut publici publicè, occulti privatim vitandi essent ab iis quibus eorum excommunicatio perspecta erat; cap. *Cum non ab homine*, de Sent. excommuni. Ita omnes doctores. In concilio autem Constantiensi, circa annum Domini 1414 celebrato, et per Martinum V postea confirmato, edita est constitutio *Ad evitanda*, quæ licet non exstet in tomis conciliorum, refertur tamen à S. Antonino, qui eodem tempore vixit, Soto, Gutierrez, Navarro, Adriano, Driedone, Sayro, Castropalao, Layman. Est autem sequentis tenoris : « Ad evitanda scandala et multa pericula quæ conscientiis timoratis contingere possunt, Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps à communione alicujus, in sacramentorum administratione aut aliis quibuscumque divinis, intus et extra, prætextu cujuscumque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ, à jure vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere, vel aliquem vitare aut interdictum ecclesiasticum observare, nisi sententia vel censura hujusmodi fuerit illata contra personam, collegium, universitatem Ecclesiæ, communitatem aut locum certum vel certam, à iudice publicata vel denunciata specialiter et expressè, constitutionibus apostolicis et aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscumque. Salvo, si quem sacrilegâ manuum injectione in clericum, in sententiam latam à canone adeò notoriè constitit incidisse, quod factum non possit aliquâ tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari : nam à communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstineri juxta canonicas sanctiones. » Inferius autem subjungitur : « Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos aut prohibitos, non intendimus in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari. » Hactenus concilium Constantiense, prout à doctoribus supra citatis allegatur.

204. Porro hæc constitutio in concilio Basileensi, anno Domini 1433, celebrato, immutata fuit, ut non solum vitandi statuatur, specialiter et expressè denunciati aut notorii clericorum percussores, sed quivis notoriè excommunicati : sic enim legitur, sessione 20, § 2, juxta editionem Labbei et Cossartii : « Ad vitandum scandala, etc., statuit quod nemo deinceps à communione alicujus, in sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, intus vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ seu suspensionis aut prohibitionis, ab homine vel à jure generaliter promulgatæ, teneatur abstinere vel aliquem vitare, etc., nisi sententia, prohibitio, suspensio vel censura hujusmodi, fuerit in vel contra personam, etc., aut si aliquem ita notoriè in excommunicationis sententiam constitit incidisse, quod nullâ possit tergi-

versatione celari, aut aliquo modo juris suffragio excusari. » Ita concilium Basileense.

205. Idem iisdem terminis repetit et decernit Leo X, in concilio Lateranensi, anno 1516, sess. 11, § Statuimus insuper. Hinc orta inter doctores controversia, utrum Constantiensis, an verò Basileensis concilii decreto hodie standum sit. Pro decreto Basileensis pugnant Sylvester, Covarruvias. Cæteri communiter pro Constantiensi, Victoria, Avila, Henriquez, Suarez, Coninck, Gutierrez, Sayrus, Layman, Castropalao, Herinex. Ratio est quia concilium Basileense, utpote acèphalum, omni robore et auctoritate destitutum est; quapropter à Leone X, in concilio Lateranensi, sess. 11, vocatur conciliabulum, et ab Eugenio IV, revocatum fuit, exceptis quibusdam constitutionibus circa causas beneficiales, à Nicolao V receptis, ut constat ex ejus bullâ, datâ Spoleti, 14 kalendas Julii, anno 1459, quæ adducitur ad finem concilii Basileensis, sess. 45. Concilium autem Lateranense sub Leone X, sess. 11, § Statuimus insuper, recitat quidem moderationem juxta tenorem concilii Basileensis; sed quæ ibidem statuuntur, solam concernunt Franciam : sunt enim concordata cum rege Christianissimo, ut tomo 14 Concil. edition. Labbei et Cossartii, pag. 291, videri potest. Retinendum est igitur decretum concilii Constantiensis, ex quo

206. Colligitur 1°, tam in humanis quàm divinis, atque adeò in omnibus actionibus superius enumeratis, hodieum vitandos esse notorios clericorum percussores, de quorum scilicet delicto tam manifestè constat, ut nullâ tergiversatione, nullo juris suffragio excusari possint. Quare si quâvis probabili ratione excusari factum seu delictum eò usque possit, ut excommunicatio reddatur dubia vel incerta, percussor clerici, etiam manifestus, non est vitandus; ut si dicat et probabiliter ostendat, se percussisse in sui defensionem, joco fecisse aut inadvertenter ex subito motu vel ignorantia ordinis clericalis. Aliàs, etiam sine præviâ denuntiatione vitandus est, publicè quidem per totam civitatem, quando plurimis in civitate censura ejus evidenter innotuit, vel per totum collegium, si in eo tam multis sit evidens, ut ibidem meritò notoria censeatur. Ita Præpositus, Bonacina, Herinex et alii. Sed de hoc infra pluribus.

Colligitur 2° eodem modo vitandos esse quoslibet majori excommunicatione innodatos, postquam per sententiam judicis vel superioris publicati vel specialiter et expressè denunciati fuerint. Constat ex verbis Extravagantis *Ad evitanda*, superius allegatis.

207. Colligitur 3° vitandos hodiè à fidelibus non esse etiam in divinis, excommunicatos cæteros, nimirum, qui neque sint notorii percussores clericorum, neque nominatim denunciati. Constat iterum ex verbis ejusdem Extravagantis. Quare non sufficit, nominatim excommunicatum esse, si denuntiatio non accedat; ex quo ulterius sequitur, quod, si alicui in scripto tradatur sententia excommunicationis in aliquem, ut eandem denuntiet, denuntiatus non teneatur vitare excommunicatum, nisi factâ denuntiatione

seu promulgatione. Sequitur item quòd, licèt appellatio ipsam excommunicationis sententiam absolutè latam suspendere nequeat, cùm ea secum trahat executionem, cap. *Pastoralis*, § *Verùm*, de Appellation., nihilominus appellatio à sententià declaratorià criminis suspendat effectum denuntiationis, atque adeò appellans, pendente appellatione, vitandus non sit.

208. Colligitur 4°: Excommunicatis toleratis per Extravagantem præfatam nullum favorem directè præstari, sed solis fidelibus innocentibus. Constat ex verbis finalibus supra adductis: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos aut prohibitos, non intendimus in aliquo relevare nec eis quomodolibet suffragari*. Eadem periodus additur à conciliis Basileensi et Lateranensi. Quare imprimis peccant ipsi excommunicati, per se loquendo, ultrò se ingerentes sive humanis sive divinis. Deinde fideles, eorum communione sine injurià abstinere, cùm privatim, tùm etiam publicè, dummodò eorum excommunicatio vel publicè nota sit, vel satis probabilis.

Ad tertiam respondeo primò: Communicatio significata per verbum *orare*, juxta communem doctorum sententiam, sub peccato mortali interdicta est. Colligi solet ex cap. *Significavit*, de Sentent. excomm.; sed, ut verum fatear, illic sermo tantùm est de clerico *scienter et sponte* participante in divinis cum excommunicato per Pontificem. Ratio igitur est, quia ejusmodi communicatio repugnat graviter tum auctoritati censure, tum dignitati rerum sacrarum, si videlicet ad has, quæ maximè propriæ sunt filiorum Ecclesiæ, admittantur, qui ab Ecclesià sunt præcisi. Interim materiæ parvitas excusat à mortali. Respondeo secundò: Communicatio merè civilis seu politica, per cæteras ejusdem versiculi particulas significata, plerùmque tantùm venialis est, ut rursus communiter doctores tradunt. Ratio est quia hujusmodi communicatio in actionibus pertinentibus ad convictum et humana commercia, secundùm se levis et valdè vulgaris est, nec graviter repugnat fini excommunicationis, per quam primò ac directè solus prohibetur usus rerum divinarum et ecclesiasticarum; indirectè verò et secundariò tantùm, politicarum. Ita Suarez, Coninck, Filiucius, Layman, Cajetanus, Castropalao, Herinck.

209. Hinc autem sequitur non solùm fideles plerùmque graviter non peccare in casu, sed ne ipsum etiam excommunicatum: nam (ut rectè Filiucius) excommunicatus, et eum eo communicantes fideles respiciunt se tanquàm duo extrema correlativa: correlativorum autem eadem est ratio. Si ergo ejusmodi communicatio sit tantùm venialis respectu fidelium non excommunicatorum, erit pariter respectu excommunicati.

Obijcies can. *Excommunicatos*, 11, q. 3, ubi sub pœnà similis excommunicationis prohibetur fidelibus, ne cum excommunicatis communicent *in oratione aut cibo aut potu aut osculo*, etc.; ergo communicatio in ejusmodi rebus vel actionibus debet mortalis esse; aliàs majori excommunicatione puniri non posset. — Resp. cum Covarruvà, non esse illic sermonem

de excommunicatione simili secundùm æqualitatem, sed proportionem, ut sensus sit: sicut ille majori excommunicatione innodatus est, sic participans cum ipso in prædictis, excommunicationem pariter incurrit, sed minorem.

210. Ad quartam respondeo: Causas à peccato excusantes, ex responso Gregorii VII, can. *Quoniam multos*, 11, q. 3, Doctores communiter cum Glossà, cap. *Cum desideres*, de Sentent. excomm., ad numerum quinarium reducunt et versibus sequentibus exprimunt:

*Hæc anathema quidem solvunt, ne possit obesse;
Utile, lex, humile, res ignorata, necesse:*

De singulis rursùm breviter.

Per vocabulum *utile* intelligitur vera utilitas tam spiritualis quàm temporalis, propria vel ipsius excommunicati. Quare imprimis possumus excommunicato consilium dare, in ordine ad conversionem ejus ac salutem; cap. *Cum voluntate*, de Sent. Excomm., idque, licèt etiam alia verba incidenter, ut apud eum *magis proficiat*, consulens interponat. Secundò, potest haberi concio coram excommunicato; c. *Responso*, eodem tit. Tertiò, potest quis ab excommunicato eleemosynam petere, si egeat, vel necessaria emere, quæ aliàs commodè obtinere non possit; can. *Quoniam*, 11, q. 3. Quartò, possumus ei eleemosynam largiri, ex eodem can., ubi dicitur: *Si quis excommunicatis, non in sustentationem superbiæ, sed humanitatis causâ dare aliquid voluerit, non prohibemus*; quia eleemosyna nulli deneganda est, c. *Pasce*, dist. 86. Quintò, possumus ab excommunicato debitum petere, etiam in judicio; cap. *Intelleximus*, de Judiciis.

211. Per particulam *lex* intelligitur matrimonium, ratione cujus potest uxor marito excommunicato, etiam denuntiato, debitum reddere et ab illo petere; ean. *Quoniam multos*, 11, q. 3. Neque solùm communicare potest uxor cum marito excommunicato in redditione et petitione debiti conjugalis, verùm etiam in convictu, cohabitatione et mutuis obsequiis domesticis; cap. *Inter alia*, de Sentent. excomm.

Excipitur 1° casus quo sponsa sit de futuro; tum quia uxoris appellatione non venit, l. *Si qua*, § 1, ff. de Ritu nupt., tum quia ad nulla obsequia obligatur sponso, ut ne quidem cohabitare ei, etiam non excommunicato permittatur, per concilium Tridentinum, sess. 24, c. 1, de Reform. matrim.

212. Excipitur 2° casus quo per divortium uxor à viro separata foret: stante enim et perdurante divortio, non videtur licita communicatio cum marito, quòd ab obsequiis ejus pro eo statu sit libera. Non impedit tamen excommunicatio reconciliationem, quæ licitam faciet communicationem, cùm mutuum obsequiorum obligationem restituat.

Excipitur 3° casus quo sub excommunicatione interdictus esset usus matrimonii, de cujus valore lis etiamnùm penderet; quia communicatio per carnalem usum redundaret in periculum animarum; imò esset participatio in crimine, c. *Si concubina*, de Sentent. excomm., ubi statuitur ut communicans excommu-

nicato in crimine damnabili, in majorem excommunicationem incidat.

Excipitur 4us casus quo excommunicatio matrimonium præcessisset. Colligitur ex c. *Inter alia*, sup., ubi significatur, personas quæ, c. *Quoniam*, sup., excipiuntur ab effectu excommunicationis, debere esse obnoxias debito communicationis ante contractam excommunicationem. Unde jus naturale uxoris communicandi cum marito, non obligat, nisi supposito jure utriusque partis non impedito: impeditur autem per excommunicationem præcedentem matrimonium, donec absolvatur, nisi supponas uxorem bonâ fide matrimonium contraxisse: cum enim nihil egerit contra censuram, non videtur privari jure petendi vel reddendi debitum conjugale.

213. Excipiunt 5°, nonnulli casum quo uxor excommunicationem incurrisset: tum enim volunt, marito non licere communicationem cum eadem, saltem in obsequiis distinctis à debiti conjugalis petitione. Ratio est, tum quia cap. *Quoniam*, cit., mentio fit solius uxoris, quæ cum viro excommunicato dicitur communicare posse; tum quia vir est caput uxoris: ad eum pertinet uxorem corrigere et instigare ad obtinendam absolutionem; quod si non faciat, sibi imputet incommo- dum, quo ab usu matrimonii vel cæteris ejusdem obsequiis abstinere debet. Ita Hostiensis, S. Antoninus, Sylvester, Armilla et alii. Sed rectius communior opinio censet, mariti et uxoris parem in præsentī conditionem esse, ac propter periculum, quod utrinque subest, posse de utroque canonem citatum intelligi, quatenus dispositum de uno correlativo, censetur pariter dispositum de altero, quando eadem est ratio de utroque; l. *fin.* c. de Indictâ viduit. tol.

214. Nec obstat alterius opinionis fundamentum; quod enim cap. *Quoniam*, sola uxor excipitur, id factum, quia frequentius viri quàm uxores in censuram incidunt. Quod autem additur, marito incumbere uxoris correptionem, solum probat, peccatum contra legem naturalem charitatis, si huic officio desit, non verò contra ecclesiasticam de vitandis excommunicatis.

Per voculam *humile* significatur subjectio, ratione cujus à peccato excusantur plures communicantes cum excommunicato; can. *Quoniam*, cit., ubi dicitur: *Apostolicâ auctoritate ab anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet uxores, liberos, servos, ancillas seu mancipia, nec non rusticos servientes*. Itaque inprimis excusantur filii tum legitimi, tum naturales, tum adoptivi communicantes cum patre excommunicato: item gener, nurus, privignus et privigna, comparisone soceri, socrûs, vitrici, novercæ. Item pupilli et minores respectu tutoris et curatoris: hi enim omnes intelliguntur nomine filiorum in favorabilibus. Vide l. *Filii*; l. *Liberorum*, ff. de Verb. signif., et l. *Adoptivum*, ff. de in jus vocando.

215. Sed an idem dicendum de filio emancipato? Communis sententia negat, eò quòd ratio canonis hanc potestatem filio facientis sit, quòd ejusmodi communicatio moraliter videatur necessaria ob parentum et

filiorum ordinarium convictum seu cohabitationem, quæ ratio non ita locum habet in filio emancipato. Interim satis probabile est, prædictum juris favorem extendi ad emancipatos, quia verè sunt filii et parentibus subditi; ergo gaudent favore filiis concesso. Suarez, Hugolinus, Bonacina, Reginaldus, Hurtadus et alii. Secundò, excusantur à peccato servi aut famuli communicantes cum domino excommunicato; cap. *Quoniam*, cit. Ratio est quia famulus per sui domini excommunicationem non liberatur à suâ servitute et obligatione obsequii personalis. Merito ergo iisdem permittitur præfata communicatio tanquàm moraliter inevitabilis. Sed an idem dicendum est de vasallis? Negant Sayrus, Bonacina, Castropalao; quia vasalli nec sunt famuli, nec de familiâ domini, ut ad ejus communicationem adstricti esse videantur. Tertiò, excusatur à peccato familia communicans cum patre-familiâ excommunicato; c. *Si verè*, de Sentent. excomm., ubi dicitur: *Si pater-familias domus, excommunicationis sententiâ fuerit innodatus, à participatione illius familia excusatur*. Quartò, excusantur subditi religiosi comparatione superioris sui, et clerici respectu episcopi cui famulantur.

216. Per vocabulum, *res ignorata*, intelligitur ignorantia, quæ est quartus titulus excusans à peccato communicantem cum excommunicato vitando. Constat ex cap. *Quoniam*, cit., ubi dicitur: *Apostolicâ... auctoritate ab anathematis vinculo... subtrahimus... et eos, qui ignoranter excommunicatis communicant*. Ex quibus verbis colligitur 1° perinde osse, sitne ignorantia juris, quâ videlicet ignoratur lex ipsa excommunicationis; sive facti, quâ nescitur, hunc vel illum esse excommunicatum: nam Pontifex loquitur simpliciter de ignorantibus; utrique autem verè sunt ignorantes, tam qui nesciunt factum, quàm qui legem excommunicationis. Colligitur 2° periode esse sive ignorantia sit invincibilis, sive vincibilis, saltem si non sit affectata. Suarez, Coninck, Hurtadus, Castropalao, Herinckx. Ratio est quia Pontifex citato canone intendit favorem aliquem præstare ignorantibus, quatenus eximit à peccato communicantes per ignorantiam cum excommunicato denunciato: jam verò nullum omninò præstaret favorem, si de solâ ignorantia invincibili loqueretur; hæc enim independenter à Pontificis favore et voluntate, ipso jure naturæ excusat à peccato.

217. Deinde Pontifex initio ejusdem canonis ait rationem, quâ movetur ad hanc indulgentiam, esse, quòd plurimi occasione excommunicationis perirent *partim ignorantia facti, partim nimia simplicitate*, seu errore juris. Atqui per invincibilem et inculpabilem ignorantiam sive facti sive juris nemo perire potest. Ergo Pontifex de ignorantia vincibili seu culpabili loquitur. Colligitur 3° quòd, si fundatè dubites, num aliquis contraxerit excommunicationem, v. g., ob clerici percussionem, nec debeas, nec possis illum vitare tanquàm excommunicatum. Navarrus, Sanchez, Layman, Castropalao, Suarez, Avila, Bonacina, quorum tres ultimi excipiunt receptionem et admini-

strationem sacramentorum ob periculum sacrilegii. Colligitur 4° aliud dicendum, si certò constet, aliquem in excommunicationem incidisse, sed dubitetur, an absolutus sit: quia non potest præsumi absolutio, ad eum finem, ut cum simili excommunicato liceat communicare, præsertim in rebus sacris. Sylvester, Suarez, Avila, Layman, Hurtadus, Bonacina, ex regulâ 8, de Regulis, in 6. *Semel malus, semper præsumitur esse malus*, cujus ratio est quòd mutatio sit facti, quod non præsumitur, sed probandum est vel ostendendum ex conjecturis.

218. Per verbum *neesse* intelligitur quævis extrema vel notabilis necessitas, sive teneat se ex parte excommunicati vitandi, sive ex parte alterius; sive sit necessitas spiritualis sive temporalis. Covarruvias; Suarez, Sanchez, Becanus, Molina, Layman, Herinex, Coninck. Colligitur ex cap. *Quoniam*, ubi dicitur: *Quicumque orator, sive peregrinus, sive viator, in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel non habeat, unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus*. Item ex cap. *Inter alia*, de Sentent. Excommun., ubi legitur, familiare obsequium, aliudve debitum justâ conventionem contractum, per supervenientem creditoris excommunicationem non dissolvi; sed nihilominus reddendum, atque adeò eidem communicandum esse.

219. Ad quintam quæstionem respondeo: Hostiensis, Archidiaconus et nonnulli alii apud Marianum Socinum in cap. *Sacris*, de Sentent. Excommun., putant valere contractus in favorem contrahentium cæterorum, non in ipsius excommunicati. Ratio ipsorum est quòd, cum excommunicatus vitandus citra necessitatem contractum iniens, sit legum communicationem interdictionem manifestus transgressor, æquum non sit, ut ab iisdem legibus adjuvetur: quod enim contra jus sit, juxta regulam juris pro infecto haberi debet. Deinde excommunicatus, in judicio petens executionem contractûs in excommunicatione initi non auditur, sed ab agendo repellitur; cap. *Pia*, de Exceptionibus, in 6; cum interim cæteris adversus excommunicatum agere permittatur. Igitur contractus ab excommunicato vitando initus valet quidem in favorem contrahentis alterius, non verò ipsius excommunicati.

220. Cæterum omninò tenendum est, contractum ab excommunicato, etiam vitando initum, validum et firmum esse, in utriusque favorem, alterius contrahentis, vel excommunicati. Panormitanus, Felinus, Covarruvias, Hugolinus, Sayrus, Vasquez, Hurtadus, Castropalao et alii. Ratio est quòd contractûs nullitas ex nullo jure satis ostendi possit: cum tamen sine manifesto textu asserenda non sit, tanquàm poenalis et odiosa. Esto autem, quòd legibus ecclesiasticis aut sacris canonibus interdicatorum contractus cum excommunicato denunciato incundus, non inde sequitur irritari: non enim pro infecto habendum est, quicquid contra legem committitur; alioquin contractus cum excommunicato vitando celebratus, erit nullus, etiam in favorem alterius contrahentis, cujus cum excom-

municato vitando communicatio per contractum (per se loquendo) est contra leges. Quapropter regula juris statim producta necessariò intelligenda est de iis, quæ sunt contra jus irritans, non merè prohibens. Quòd autem excommunicatus petens executionem contractûs in excommunicatione initi repellatur, non est ideò quòd contractus in excommunicatione fuerit celebratus; sed quia petens excommunicatus est. Quare à vinculo excommunicationis solutus agere in judicio poterit pro obligatione sibi excommunicato facta, argum. cap. *Felicitis*, § *Cum autem*, de Pœnis, in 6. Felinus, Sayrus, Hurtadus, Castropalao.

221. Interim à præmissâ doctrinâ excipiunt aliqui matrimonium, quod volunt ab excommunicato vitando validè non posse contrahi. Ratio eorum est, quòd matrimonium sit contractus, quo ad mutuam societatem se contrahentes obligant. Jam verò nequit se excommunicatus obligare ad ejusmodi societatem, tanquàm sibi interdictam. Sed omninò tenendum est valere matrimonium: nam licet Ecclesia posset irritare matrimonium cum excommunicato, ubinam tamen legitur fecisse, quod potuit? Imò oppositum non obscurè colligitur ex cap. *Significasti*, de Eo qui duxit; ubi Innocentius III., rescribit episcopo Spoletano, ut legitimum judicet simile matrimonium, excommunicato munus absolutionis, si petierit, impensurus. Quare sic censent Glossa in cap. *Significasti*, cit., verbo *Legitimum*; Felinus, Covarruvias, Hugolinus, Sayrus, Bonacina et alii. Ratio est quia excommunicati, matrimonium contrahentes, ad mutuam societatem et communicationem obligari absolute possunt, quod satis est, ut valeat eorum matrimonium, tametsi non obligentur ex suppositione, quòd excommunicati sint. Deinde excommunicatio non impedit conjugalem convictum, utpote à naturâ concessum et maximè necessarium. Itaque tametsi excommunicati matrimonium sit prohibitum, non tamen invalidum.

222. Sunt et alii doctores apud Sayrum, lib. 2, de Excommun., cap. 9, n. 4, qui à præcedenti conclusione excipiunt testamentum, quod ab excommunicato vitando factum, putant irritum esse. Gratis, quia nullibi irritatur. Jam autem testamentum condere omnes possunt, quibus jura non repugnant: 1. *Si quæramus*, 1. *Si filius-familiâs*, ff. Qui testamenta facere possint; 1. 4, c. de Sacrosanctis Ecclesiis. Itaque sic judicant Panormitanus, Felinus, Covarruvias, Hugolinus, Sayrus, Avila, Coninck, Layman. Hinc autem colligitur à fortiori, excommunicatum vitandum validè institui hæredem posse: minus enim ad hoc requiritur quàm ad illud, cum plurimi sint incapaces testandi, qui tamen institui hæredes possunt, ut constat ex toto tit., Instit., quibus non est permissum facere testamentum.

Nihilominus dantur aliqui, sed pauci casus, qui speciali juris dispositione excipiuntur: inprimis enim intestabiles sunt heretici et eorum fautores qui ob hæresim excommunicati, satisfacere contempserint *infra annum*; cap. *Excommunicamus*, 1, § *Credentes*, de Hæreticis, 1. *Manichæos*, 1. *Credentes*, c. eod. Se-

cundò, persecutores et percussores cardinalis; cap. *Felices*, de Pœnis, in 6. Tertiò, usurarius manifestus, nisi facta restitutione, vel præstita sufficienti cautione de reddendis usuris; cap. *fin.*, de Usuris, in 6.

§ 23. De decimo tertio effectu excommunicationis.

223. Decimus tertius effectus excommunicationis, isque remotus, est suspicio hæresis, quam incurrit excommunicatus, per annum in excommunicatione, ab homine specialiter latâ, animo obfirmato insordescens. Navarrus, Covarruvias, Coninck, Layman, Castropalao. Constat ex concilio Tridentino, sess. 25, cap. 3, de Reformatione, ubi dicitur: *Excommunicatus... quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacramenta et communionem fidelium ac familiaritatem non recipiatur; sed si, obdurato animo, censuris annexus, in illis per annum insorduerit, etiam contra eum, tanquam de hæresi suspectum, procedi possit.* Ratio autem est quòd excommunicatus in suâ obstinatione tandiù perseverans, præsumatur, malè sentire de Ecclesiæ potestate. Et quamvis hæc suspicio secundum se levis sit, sufficit tamen ad indicendum purgationem canonicam, id est, ad ostendendam innocentiam in causâ objecti criminis. Quòd si hanc purgationem præstare excommunicatus noluerit, citandus est iterum sub pœnâ excommunicationis. Quâ citatione peractâ, si adhuc respondere neglexerit, et in eadem contumaciâ per annum perseveraverit, nullo allegato impedimento, condemnari poterit ut hæreticus.

224. Constat ex c. *Cum contumacia*, de Hæreticis, in 6, ubi dicitur: *Si suspectus de hæresi (qualis juxta concil. Trid. sup. est excommunicatus quicumque, qui in censurâ excommunicationis, obdurato animo, per annum insordescit) vocatus... ut de fide respondeat, excommunicationis vinculo (pro eo quòd parere subterfugit aut contumaciter se absentat)... fuerit innodatus, quam per annum animo sustineat pertinaci, ex tunc velut hæreticus condemnatur.* Imò quicumque fuerit excommunicatus propter causam sive civilem, sive criminalem, si intra annum causam suam coram excommunicatoribus suis non peregerit, ipse sibi aditum audientiæ claudit, id est, habetur pro convicto et confesso: cap. *Rursus*, cap. *Quicumque*, 11, q. 3, cap. *Cum contumacia*, de Hæreticis, in 6. Ratio est quòd ejusmodi contumacia fictione juris habeatur loco confessionis.

§ 24. De effectibus excommunicationis minoris.

225. Excommunicationis minoris plures olim fuerunt species, neque solum à jure, sed etiam ab homine impositæ, ut constat ex variis textibus, 11, quest. 3. Alia privabat usu omnium sacramentorum; alia solius eucharistiæ; alia communione hominum tum divinâ tum humanâ. Vide Sayrum, lib. 2, de Excommunicatione, cap. 22, num. 2. Sed usus hodiernum obtinuit, doctorum omnium judicio confirmatus, ut sola prima species intelligatur nomine minoris excommunicationis, quæ proinde rectè describitur: *Censura, per se solum privans usu passivo seu perceptione sacramentorum.* Imponitur autem à jure ob participationem cum

excommunicato vitando; can. *Excommunicatos*, can. *Cum excommunicato*, et seq., 11, q. 3, cap. *Si celebrat*, de Clerico Excomm. ministr., cap. *A nobis*, de Exceptionibus; cap. *Nuper*, de Sentent. Excomm., cap. *Statuimus*, eod. tit. in 6.

226. Dixi 1° imponi à jure; quamvis enim excommunicatio tam minor quam major ferri absolutè possit ab homine jurisdictionem in foro contentioso habente. secundum Glossam, can. *Si inimicus*, 11, q. 3, nihilominus usu receptum est, ut non feratur ab homine, sed à solo jure, ob dictam cum excommunicato vitando participationem. Sylvester, Sotus, Sayrus, Hurtadus, Bonacina, Gloss., cap. *Si celebr.*

Dixi 2° imponi ob participationem cum excommunicato vitando; intellige peccaminosam et extra casus jure permisos. Perinde est autem sive participatio fiat cum excommunicato vivo sive cum defuncto. Quare qui excommunicatum vitandum, priusquam absolutus à censurâ fuerit, comitatur ad sepulturam, minorem excommunicationem incurrit, ut observat Glossa, cap. *Ad hæc*, verb. *Sepelierint*, de Privilegiis: nam quibus non communicamus vivos, non communicamus defunctis, cap. *Sacris*, de Sepulturis.

227. Porro triplex est minoris excommunicationis effectus, unus proximus ac directus, duo reliqui indirecti. Effectus proximus, ex allegatâ minoris excommunicationis descriptione constat. Consistit in privatione usus passivi sacramentorum; cap. *A nobis*, cap. *Si celebrat*, cap. *Si quem*, citatis. Quare minori excommunicatione affectus, si extra necessitatem recipiat sacramentum confirmationis, eucharistiæ, poenitentiae, extremæ unctionis, ordinis aut matrimonii, mortaliter peccat, ut ex communi sententiâ docent Cajetanus, Covarruvias, Suarez, Coninck, Bonacina, Layman, Herinck et alii. Colligitur ex cap. *Si celebrat*, cit., ubi dicitur: *Si celebrat* (idem est secundum omnes doctores, si aliud sacramentum recipiat) *minori excommunicatione ligatus, licet graviter peccet*, etc. Ratio est quia receptio cujusvis sacramenti, est materia gravis quæ, per legem excommunicationis prohibita, mortalem culpam in transgressoribus arguit.

228. Valida verò esse pleraque sacramenta, ab ejusmodi excommunicatis recepta, omnes doctores consentiunt, de solâ poenitentia disputantes. Sylvester, Tabiena, Vasquez, Hurtadus, et alii putant, poenitentiae sacramentum non posse validè à dicto excommunicato recipi, etsi per inculpabilem ignorantiam absolutio censure fuerit prætermissa. Sed longè verius est oppositum, si recipiens, nullam receptione culpam committat, ut si sit nescius vel oblitus censure, aut ejusdem conscius, postulatam absolutionem non receperit malitiâ vel oblivione sacerdotis. Ledesma, Navarrus, Medina, Covarruvias, Vivaldus, Hugolinus, Henriquez, Sayrus, Bonacina. Ratio est quòd quidem Ecclesia sacramenti cujusvis receptionem excommunicato præfato inhibeat, nullus tamen juris textus allegari possit, quo declaretur nullitas, dummodò, cætera ex jure vel divino vel humano requisita non desint.

229. Secundus minoris excommunicationis effectus, isque remotus, est privatio usus activi seu administrationis sacramentorum: cum enim minori excommunicatione innodatus, privetur usu passivo sacramentorum, indecens et minus conveniens videtur esse, ut ea sacramenta administraret, quæ recipere ipse non potest, atque ita præsens effectus deducitur non quidem proximè et directè ex naturâ minoris excommunicationis, sed remotè, indirectè, per consequentiam, ex effectu priori. Sed restat dubium, cuiusmodi peccatum committat sic excommunicatus, si extra necessitatem aliquod sacramentum conferat. Sylvester, Armilla, Vasquez existimant, mortale esse. Rectius autem doctores cæteri censent, duntaxat veniale esse. Colligitur ex cap. *Si celebrat*, cit., ubi, cum Pontifex dixisset, quod minori excommunicatione ligatus, si celebrat vel aliud sacramentum recipit, *graviter peccet*, deinceps loquens de conferente ecclesiastica sacramenta, affirmat quidem rursus, peccare, sed omittit adverbium *graviter*, satis significans, eodem modo non peccari per collationem, quo per receptionem sacramenti. Covarruvias, Avila, Coninck, Vasquez, Sayrus, Reginaldus, Layman, Castropalao.

230. Interim Navarrus, Henriquez, Suarez, Hurtadus, Filiucius, Bonacina, Herinex et alii existimant, per sacramentorum collationem nullum, ne veniale quidem, peccatum committi; tum quia privatio collationis, etiam indirecta, ex nullo capite satis ostendi queat: tum quia hæc privatio, tametsi solummodò indirecta gravem culpam argueret, utpote de materiâ gravi; tum denique, quia cap. *Si celebrat*, cit., dicitur collata ab ejusmodi excommunicato sacramenta, virtutis non carere effectu: *Cum non videntur à collatione, sed participatione sacramentorum, (quæ in solâ consistit perceptione) remotus*. Jam verò excommunicatus, si peccaret non solum recipiendo, sed etiam ministrando sacramentum, esset non solum à participatione, sed etiam à collatione sacramentorum remotus. Nec obstat quòd Pontifex eodem capite dicat, peccare excommunicatum *conferendo ecclesiastica sacramenta*; quia debet intelligi de conferente, quatenus collationi præmittit receptionem sacramenti: vel intelligi cum Herinex, dum ipse debet eadem sumere, ut contingit, quando sub Sacrificio communicat populum, vel saltem alia, v. g., eucharistiam, dum intra missam confert ordines.

231. Nihilominus recedendum non est à sententiâ communiori, affirmante saltem peccatum veniale committi per hanc sacramentorum collationem, non quia à sacramentorum collatione per legem aliquam ecclesiasticam, excommunicatus remotus sit, sed quia collationi lex et æquitas naturalis obsistant, cum, ut diximus, sit inconveniens, sacramentum conferri ab eo, qui ejus receptione indignus est. Hinc solvitur oppositum fundamentum: fatemur enim, sacramentorum collationem esse materiâ gravem: sed quia non lege aliquâ ecclesiasticâ, sed naturali decencie et honestatis interdicitur, hinc non arguit culpam

gravem in conferente. Adde, materiâ gravem, utriusque obligationis, et gravis scilicet et levis, capacem esse. Ob hanc causam Pontifex dixit, collatâ ab excommunicato sacramenta non carere virtutis effectu, quia scilicet vi legis ecclesiasticæ remotus non est à sacramentorum collatione, sicut à receptione. Explicatio verò illorum verborum, *peccat autem conferendo ecclesiastica sacramenta*, quam circa finem numeri præcedentis adduximus, ipso Herinex fatente, torta est: quia de conferente, non de recipiente Pontifex expressè loquitur. Dein de conferente, quatenus receptionem sacramenti collationi præmittit vel immiscet, fieret inutilis ejusdem repetitio: nam initio dixit, peccare recipientem, vel celebrantem recipiendo: neque adverbium *graviter*, initio capitis expressum, hoc loco omitteret, si quidem præmittendo collationi receptionem sacramenti, semper peccaretur graviter.

232. Tertius minoris excommunicationis effectus, et is iterum remotus ac indirectus, est privatio passivæ electionis ad beneficia ecclesiastica. Constat ex cap. *Si celebrat*, cit., ubi dicitur: *Si tamen scienter talis electus fuerit, ejus electio est irritanda*. Ratio autem est quia minori excommunicatione ligatus, à cujusvis sacramenti receptione remotus est; ergo etiam à beneficii possessione, argum. 1. *Oratio*, ff. de Sponsalibus; cum enim quodlibet beneficium suâ institutione ordinetur ad sacros ordines suscipiendos et missam celebrandam, ac excommunicato, de quò loquimur, inhibita sit sacramentorum receptio, inhibita censetur etiam passivæ electio ad beneficium, per quam ad ordines seu sacramenta pervenitur. Eandem rationem Gregorius IX, citato pluries capite, *Si celebrat*, exprimit, dicens electionem similis ad beneficium irritandam esse, *quòd ad eorum susceptionem eligitur, à quorum perceptione à SS. Patribus est privatus*. Et licet Pontifex solius electionis faciat mentionem, doctores tamen communiter decisionem extendunt ad præsentationem et collationem. Richardus, Covarruvias, Sanchez, Avila, Coninck, Decius, Henriquez, Suarez, Sayrus, Layman, Herinex. Quare mortaliter peccat, qui ejusmodi excommunicatum eligit ad beneficium ecclesiasticum, vel idem eidem confert aut præsentat; quia legem ecclesiasticam in gravi materiâ violat.

233. Sed dubitari potest an electio, præsentatio vel collatio in casu sint ipso jure irrita, an verò per exceptionem irritanda. Irritas esse ipso jure existimant Hostiensis, Covarruvias, Hugolinus, Navarrus; quia persona indigna est et inhabilis. Textum verò capitis, *Si celebrat*, superius allegatum, explicant de irratione, non ipso effectu faciendâ, sed declarandâ. Rectius tamen doctores cæteri oppositum sustinent, eo quòd, cap. cit., expressè dicatur, *irritandam esse ejus electionem*: quæ verba nequeunt de merâ irrationis declaratione intelligi sine metaphorâ, in jure pœnali et odioso penitus evitandâ.

§ 25. De absolutione excommunicationis.

234. Quæstiones hoc loco moveri solitæ ad puncta.

sequentia reducuntur; 1° an absolutio omnino sit necessaria ad auferendam censuram? 2° Quis possit absolvere ab excommunicatione minori? 3° Quis possit absolvere ab excommunicatione majori, lata ab homine per sententiam particularem? 4° Quis à censurà lata per sententiam hominis generalem? 5° Quis à censurà juris, non reservatà? 6° Quis à reservatà? 7° Quà formà, quove ritu absolutio conferenda?

Circa primam quæstionem observanda est, de triplici pòtissimum casu difficultatem esse: primò enim citra absolutionem videtur censura tolli per mortem auctoris seu ferentis; nam habet se censura adinstar mandati, quod expirat per mortem mandantis civilem aut naturalem. Secundo, tolli videtur per mortem subjecti, id est, illius qui censurà affectus est: nam cum censura sit quoddam morale accidens, perire debet, pereunte subjecto, cui inexistit. Deinde ut duraret censura post mortem rei, deberet vel animæ vel corpori inexistere: non animæ: hæc enim eo ipso, quo egreditur corpore, egreditur pariter ecclesiasticà potestate. Non etiam corpori: hoc enim, utpote res inanimata et materialis, nullius obligationis est capax. Tertiò, videtur cessare censura, posito vel obtento illius fine, id est, posità delinquentis correctione et condignà satisfactione: nam omnis censura, cum naturà suà sit medicinalis, solummodò habet locum respectu infirmi per contumaciam seu inobedientiam: quo proinde convalescente, id est, à delicto et contumacià recedente, tolli videtur eo ipso censura sine ullo interventu potestatis clauvium.

255. Cæterum communis sententià est, censuram semel contractam, non nisi iudicis legitimi absolutione directè tolli; ut nimirum eadem publicà auctoritate, quà contracta est, etiam dissolvatur. Itaque non cessat inprimis per mortem auctoris: nam esto ab eo pendeat in fieri, non tamen ab ejus vità in conservari; nec enim ipsa præceptum est seu mandatum, sed pœna ob præcepti seu mandati transgressionem imposita, quæ, jure sic disponente, durat, donec per legitimam auctoritatem relaxetur. Constat ex can. *Si Episcopus*, 41, q. 3, ubi dicitur: *Si episcopus ante dampnati absolutionem obitu rapiatur, correctum aut penitentem successorì licebit absolvere*. Colligitur item ex cap. *Pastoralis*, § *Præterea*, de Officio judic. ordin.

256. Secundo, censura perfectè et quoad omnem effectum suum non tollitur per solam mortem delinquentis: quamvis enim defunctus ligari amplius per Ecclesiam nequeat, nihilominus possunt viventes obligari ad abstinendum communicatione cum defuncto per orationes, suffragia et sacram sepulturam. Quare, cap. *A nobis*, 2, de Sentent. Excommun., statuitur ut excommunicato, in excommunicatione decedenti, quantumcumque decesserit contritus, non possint communicare fideles ante absolutionem, nec pro eodem orare, licèt sit quoad Deum absolutus; sed si conlisterit Ecclesiæ de finali ejus contritione seu pœnitentià, absolvatur mortuus per eum, per quem vivus fuerat absolvendus. Proinde etiam in hoc casu

censura quoad omnem suum effectum non tollitur per solam mortem delinquentis.

237. Tertiò, non tollitur censura per solam resipiscentiam delinquentis: ex eo enim quòd hujus correctio seu emendatio sit finis censuræ, nihil præterea sequitur, quàm, posità sufficienti emendatione, per iudicem censuram auferendam esse, non verò cessare eo ipso. Item quamvis censuram præcedere contumacia debeat, non tamen hæc necessariò durare debet, ut illa duret: cum effectus censuræ non pendeat à contumacià in conservari, sed tantum in fieri; sicut culpà est causa pœnæ, cum tamen hæc maneat, illa sublata vel remissa. Constat ex cap. *Quà fronte*, de Appellat., ubi post exhibitam condignam satisfactionem absolutio dicitur concedenda. Idem dicitur cap. *Ex litteris*, de Constitutionibus: et magis expressè cap. *Cum desideres*, de Sent. Excommun., ubi prohibetur communicatio cum excommunicato ante absolutionem, licèt juraverit parere mandatis Ecclesiæ vel composuerit cum offenso. Ratio autem est rursum, ut, quod juridicè et publicè potestate ligatum est, eadem dissolvatur; et licèt quoad tollendam contumaciam et reddendam Ecclesiæ obedientiam supponatur satisfactum, non tamen pro culpà commissà, sufficiens pœnitentia est præstita, quæ denum imponitur, dum absolutio confertur. Accedit propositio sequens, per Alexandrum VII. condemnata: *Quoad forum conscientie reo correcto, ejusque contumaciam cessante, cessant censuræ*. Quare hæc certa sunt, siquidem censura simpliciter et absolutè lata sit.

258. Difficultas aliqua moveri posset de censura sub definito tempore, anni, v. g., vel mensis lata. Respondeo, frustra hanc quæstionem institui, cum non feratur censura ad tempus, quo elapso cesset, etiamsi contumacia duret: id enim foret contra finem censuræ, qui est comprimere contumaces, et contra justitiæ rectitudinem, quatenus peccatori daretur occasio hærendi in suà contumacià, cum sciret pœnam lapso die cessaturam, ut proinde emendatione non egeret. Deinceps jura omnia contradicunt, quæ absolutionem denegant, nisi post condignam satisfactionem: cap. *Quà fronte*, cap. *Cum desideres*, sup. et alibi.

259. Major est difficultas de censura latà sub conditione, donec satisfeceris, an videlicet præstità satisfactione, ipso facto tollatur. Respondeo: Cum conditio illa non obstet, quominus reus censuram vere incurrerit, non potest hæc dici cessare vel ablata esse, nisi per absolutionem ejus, ad quem spectat, secundum jura canonica, quæ post satisfactionem requirunt absolutionem, per quam tollatur vinculum, quò reus ligatus est; ut non videatur sufficere, quòd conditio satisfactionis sit adimpleta, cum absolutio, quæ est actus legitimus, pendere non possit. Nihilominus potest censura saltem validè in aliquem ferri sub tali conditione, ut, cum primum à contumacià recesserit vel parti satisfecerit, ipso facto liber et absolutus existat, ut probabiliter docent Covarruvias, Suarez, Coninck, Sylvester, Layman. Ratio est quòd

sicuti valor cujuscumque liberæ concessionis immediate pendet à voluntate concedentis, ita et valor absolutionis à voluntate absolventis; atque adeò, si is velit, hoc vel illo eveniente, concessionem vel absolutionem ratam esse ac validam, erit, ut voluerit. Aliud est de sacramentis, quæ (excepto matrimonio) invalidè conferuntur sub conditione pendente in futurum; propterea quòd administratio sacramentorum non dependeat ex liberà voluntate seu intentione ministri, nisi eadem actu concurrat cum materià et formà, per auctorem sacramentorum Christum determinatà.

40. Ad secundam quæstionem respondeo 1° ab excommunicatione minori, latà à jure, potest absolvere proprius sacerdos. Constat ex c. *Nuper*, de Sentent. Excommun., ubi dicitur quòd taliter excommunicatus, à suo episcopo vel à proprio sacerdote possit absolutionis beneficium obtinere. Hinc sequitur primò, quòd ab hac censurà absolvere possit, qui habet jurisdictionem ordinariam super excommunicatum, qualem pro orbe catholico habet Pontifex, pro diœcesi episcopus, pro parochià pastor. Sequitur secundò, simplicem sacerdotem non posse ab eadem absolvere, cùm non sit sacerdos proprius. Idem dicendum de parochio alterius parochiæ, nisi potestatem in excommunicatum habeat à Pontifice, episcopo, vel parochio proprium delegatam.

241. Sequitur tertiò, proprium parochum posse, etiam extra confessionem, ab hac censurà absolvere; cùm absolvendi facultas, eidem competens non legatur restricta ad confessionem sacramentalem. Sequitur quartò, posse absolvere parochum, etiam non sacerdotem: nam absolutio ab excommunicatione non est actus ordinis sacerdotalis, sed jurisdictionis, quam habet parochus, etiam nondùm sacerdos. Suarez, Hugolinus, Sayrus, Filliucius, Reginaldus, Alterius, Bonacina et alij. Sequitur quintò, absolvere ab eadem excommunicatione posse sacerdotem, pro mortalibus simpliciter approbatum. Sylvester, Angelus, Cajetanus, Hostiensis, Suarez, Coninck, Filliucius, Sayrus, Layman, Castropalao, Bassæus, Navarrus, Toletus, Herinex. Ratio est quòd cap. *Nuper*, cit. concedatur hæc absolutio proprio sacerdoti, quo nomine licèt in rigore intelligatur solus ille, qui ordinariam jurisdictionem et curam animarum habet, in ordine tamen ad forum internum intelligitur sacerdos omnis, qui vice proprii constituitur ad absolvendum à peccatis mortalibus, argum. c. *Omnis utriusque sexus*, de Pœnit. et Remission.

242. Respondeo 2° ab excommunicatione minori hominis, per sententiam specialem (quamvis usitata non sit, ut supra diximus) solus ille absolvit, qui eam tulit, ejus superior, successor aut specialis delegatus. Ita Suarez, Filliucius et alij. Ratio, quia ejusdem est solvere, cujus est ligare. Dices: Eo ipso, quo conditor canonis, excommunicationis absolutionem sibi specialiter non retinuit, ... concessisse videtur facultatem aliis relaxandi, prout dicitur, cap. *Nuper*, de Sentent. Excommun.

243. Respondeo sermonem illic esse de excommunicatione juris, ut constat, tum quia agitur de conditore canonis, tum quia expressè præmittitur: *Quamvis... non judicis, sed juris sententiâ excommunicatio communicans sit ligatus*. Jam autem mitiùs (ut loquuntur juristæ) agitur cum lege, quàm cum homine: hoc enim ad severitatem judicii et humanæ conversationis requiritur. Dixi autem, *per sententiam specialem*; nam quæ per generalem sententiam lata est, eodem modo probabilius solvitur, quo lata à jure.

Ad tertiam respondeo: Ab excommunicatione, per sententiam particularem ab homine latà absolvere potest, qui eam tulit, ejus superior, successor, delegatus. Colligitur ex cap. *Prudentiam*, § Sexta, de Offic. deleg., cap. *Ad reprimendum*, cap. *Pastoralis*, § *Præterea*, de Offic. Ordin., et ex can. 47, concilii Nicæni: *Nullus episcopus solvat, quem alius episcopus ligavit, quamdiù ille, qui ligavit, vixerit*.

244. Itaque inprimis res certa est quoad censuræ auctorem, seu *qui eam tulit*; quia per quas causas res aliqua nascitur, per easdem dissolvitur, ac *Dominus par jus et solvendi esse voluit et ligandi, qui utrumque pari conditione permisit*. Intelligitur autem conclusio de auctore, ejus jurisdictio adhuc duret: hæc enim si vel extincta sit per depositionem, vel impedita per excommunicationem aut suspensionem, aliter dicendum erit. Idem est de giudice delegato, si tempus delegationis finitum sit, juxta cap. *Quærenti*, de Offic. delegati.

245. 2° Ab eadem censurà absolvere potest superior ferentis censuram, dummodò simpliciter et pleno jure superior sit. Talis est Pontifex respectu omnium ordinariorum, episcopus respectu vicarii, generalis respectu omnium superiorum, provincialis respectu localium, delegans respectu delegati. Ratio est quòd superior pleno jure omnem inferioris potestatem eminentem possideat. Dixi iteratò, *pleno jure*: qui enim in certis duntaxat casibus superiores sunt, extra hos nequeunt solvere ligatum per inferiorem. Quare archiepiscopus non potest solvere excommunicatos per suffraganeum, nisi tempore visitationis; cap. *Cum ex officii*, de Præscriptionibus: vel causà ad ipsum per appellationem devolutà, et tunc non nisi vocatis partibus et cognitâ causâ appellationis; cap. *Romana*, et cap. *Venerabilibus*, de Sentent. Excommun., in 6. Quod si compererit, censuram invalidam esse, id ipsum sine morà declarat: si iniquè latam, statim absolvit; si dubitet, absolvit præstitâ cautione: si censuram deprehendat justam, præstat, ut appellentem remittat ad auctorem censuræ, nisi periculum sit in morà vel hic nolit absolutionem tribuere; cap. *Ad reprimendum*, de Offic. Ordin.

246. 3° Absolvit à censuris specialiter latis successor ferentis in munere et dignitate, ut expressè dicitur, can. *Si Episcopus*, 11, q. 3. Ratio est quia potestas ligandi et solvendi competens prælato ratione muneris, beneficii vel dignitatis suæ, cum ejus morte aut depositione non extinguatur, sed devolvitur ad successorem. Imò successor cum prædecessore una

reputatur persona, argum., cap. 1, de Solutionibus. Adde, idem habere locum in iudiciis delegatis, si unus alter in delegatione succedat; cap. *Pastoralis*, § *Præterea*, de Offic. jud. ord., ubi dicitur, quòd, si delegatus Papæ, qui reum contumacem excommunicaverat, mortuus sit, non possit excommunicatus, extra mortis articulum vel ab ordinario loci (cùm delegatus quantum ad illud sit major ordinario), vel ab alio quovis, præter romanum Pontificem, absolvi, nisi fortè delegatus talis exstiterit, cui alius succedat in onere et honore. Imò capitulum vel is, ad quem administratio pertinet, sede vacante, eos absolvit, quos episcopus, si viveret, deberet absolvere; cap. *Si episcopus*, de Supplendâ neglig. prælat., et cap. unic. de Majorit. et obed., in 6, ubi dicitur, quòd *episcopali sede vacante possit capitulum seu is, ad quem episcopalis jurisdictio tunc temporis noscitur pertinere, iis, quibus posset episcopus, si viveret, ab excommunicationis sententiâ, sive juris, sive hominis fuerit, absolutionis beneficium impetiri.*

247. 4ª Denique de delegato nemo dubitare potest quin possit absolvere à censuris, dummodò iudex, qui eas tulerit, absolvendi potestatem concedere potuerit et voluerit, ut omnes doctores tradunt. Solummodò hic observandum, quòd si Pontifex vel alius ordinarius alicui mandet, ut reum quempiam excommunicet, sine aliâ causæ commissione, non possit eundem deinceps absolvere, quòd per similem commissionem non statuatur iudex, sed merus executor seu minister.

5° Cæterum quòd nemo alius præter enumeratos, à censurâ per sententiam particularem latâ absolvere possit, inde probatur; quia causa judicialis, per rei citationem, quæ censuræ sententiam necessariò antecedit, coram proprio iudice inchoata est; ergo, si alius quicumque iudex (præter superiorem, successorem aut delegatum) se intromittat et reum tentet absolvere, manifestò jurisdictionem ipsius violat et inturbat. Quapropter si subditus diœcesis Mechliniensis, ab archiepiscopo propter aliquod delictum, per sententiam excommunicatus, mutet domicilium et in aliam abeat diœcesim, non poterit absolvi à novo superiore; quia archiepiscopus ob causam in suo tribunalè cœptam et non absolutam, retinet jus in excommunicatum, juxta regulam juris, quâ dicitur, præventum à iudice, forum ejus in eâ causâ declinare non posse. Interim, si ligatus excommunicatione, sive ab homine sive à jure latâ, paratus sit satisfacere, sed longissimè distet ab auctore, cui absolutio reservatur, poterit interdum absolvi ab inferiore, præstitâ cautione, se præsentandi, quàm primum poterit, illi, ad quem jure ordinario absolutio pertinebat; cap. *Quod de his*, cap. *Ea noscitur*, cap. *Quamvis*, de Sent. excomm.

248. Ad quartam questionem respondeo: à censurâ latâ ab homine per sententiam generalem omnis ille absolvere potest, cui vel jure ordinario, vel privilegio competit absolutio à censurâ juris Sententia probabilior et in praxi tuta, quam docent Covarruvias, Sayrus, Navarrus, Henriquez, Suarez, Coninck, Tolletus, Avila, Hurtadas, Layman, Castropalao, Herinex.

Colligitur ex cap. *Ex frequentibus*, de Institutionibus, ubi supponitur, excommunicationem contractam ratione sententiæ generalis per archiepiscopum latæ, ab inferiori prælato absolvi posse. Ratio autem est, quòd censura adeò generatim lata non contineat propriè sententiam iudicis, quam rescindere alius nequeat sine violatione jurisdictionis. Quare potius continet præceptum, sub tali pœnâ seu censurâ impositum, ac propterea æquiparatur in hac parte censuræ juris seu statuti. Differentia igitur inter censuram speciatim, ac generatim ab homine latam, quoad præsens propositum, est quòd hujus absolutio per iudicem inferiorem facta, non perturbet tribunal ferentis seu auctoris, cùm reus non fuerit nominatim citatus.

249. Dices: Cæterum *Nuper*, de Sententiâ excomm., solius censuræ à jure latæ Pontifex mentionem facit, dicens: *Quamvis... non iudicis, sed juris sententiâ, excommunicato communicans sit ligatus; quia tamen conditor canonis, ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* Ergo super censuram latam per iudicis sententiam, alii similem non habent facultatem. — Respondeo, censuram ab homine latam per sententiam generalem æquiparari censuræ juris, ut statim diximus, utpote quæ lata sit per modum statuti, legis, aut præcepti, nullâ rei speciali citatione præmissâ.

Ad quintam respondeo: A censurâ juris non reservatâ absolvit quilibet suos subditos, habens jurisdictionem in foro externo. Glossa, Panormitanus, Felinus cap. *Nuper*, de Sent. Excomm. Navarrus, Covarruvias, Hugolinus, Henriquez, Suarez, Sayrus, Herinex et alii. Difficultas est autem de parcho, aliove sacerdote pro mortalibus approbato, an eo ipso ab eadem censurâ possit absolvere. Negant Glossa, cap. *Si episcopus*, verb. *Reservantur*, de Pœnitent. et Remission., Panormitanus, Richardus, Covarruvias, Sayrus, quorum ratio est, quòd sicuti ad ferendam, sic ad tollendam excommunicationem requiratur jurisdictio in foro externo, quâ carent et parochi et alii sacerdotes.

250. Nihilominus communior et à theologis magis recepta opinio contradicit, quam tradunt S. Thomas, S. Bonaventura, Sotus, Sylvester, Armilla, Navarrus, Henriquez, Suarez, Vasquez, Coninck, Hurtadas, Hugolinus, Castropalao, Herinex. Colligitur autem ex cap. *Nuper*, pluries citato, ubi dicitur: *Quia conditor canonis, ejus (excommunicationis) absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi: quæ ratio cùm sit generalis, doctores consequenter censent, ab omni juris censurâ specialiter non reservatâ, non solum posse absolvere parochum, sed et quemvis alium sacerdotem, pro mortalibus admissum seu approbatum. Fundamentum autem oppositæ opinionis non urget: id enim duntaxat probat, non posse parochum vel sacerdotem alium vi muneris vel officii ab ejusmodi censurâ absolvere: quocum simul stat, ut eandem potestatem habeat ex delegatione juris, ut rectè advertit Hugolinus. Excipiunt Præpositus et Herinex casum, quo*

quis scienter communicet cum excommunicato post sententiam, in crimine criminoso: quia enim hæc communicatio redundat in injuriam excommunicantis, decernitur cap. *Nuper*, cit., sic communicantem, ab excommunicante vel ejus superiore absolvendum esse, saltem si prior excommunicatio reservata erat. Sed non est necessaria ista exceptio, cum communicatio in crimine annexam habeat excommunicationem reservatam, de qua nondum loquimur.

251. Ad sextam respondeo: Ab excommunicatione reservatâ, per se loquendo, nemo potest absolvere præter censuræ auctorem, ejus superiorem, successorem, delegatum. Colligitur ex c. *Nuper*, citato, et naturâ reservationis. Dixi, *per se loquendo*: sunt enim nonnulli casus, in quibus conditor canonis suam auctoritatem concedit aliis; nam inprimis in *Ecclesiâ Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideò omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuscvis peccatis et censuris absolvere possunt*. Concilium Trident., sess. 14, de Pœnitentiâ, cap. 7. Idem statuitur cap. *Non dubium*, cap. *Ea noscitur*, de Sentent. Excomm., cap. *Felicitis*, de Pœnis, in 6; Clement. *Cupientes*, § *Sanè*, eod. Imò idem de excommunicatione etiam specialiter latâ indicatur cap. *Pastoralis*, § *Præterea*, de Officio jud. ord. Malè autem Glossa, cap. *A nobis*, 2, verb. *Non potuerit*, de Sent. Excomm., extendit prædictam facultatem ad laicum in defectu sacerdotis; cum laicus sit omninò incapax ejusdem potestatis. Per censuras autem in Tridentino et jure secundum doctores passim, intelligitur illæ, quæ possunt obesse susceptioni sacramentorum et ecclesiasticæ sepulturæ, scilicet excommunicatio et interdictum.

252. 2° Concilium Tridentinum, sess. 24, cap. 6, de Reformat., concedit episcopis potestatem absolventi pro foro conscientie delinquentes, quoscumque, sibi subditos, per seipsos vel vicarium, ad id specialiter deputandum, à quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis. Idem et in hæresis crimine in eodem foro conscientie eis tantum, non eorum vicariis permittit.

3° Conceditur in jure potestas episcopis, absolventi ab excommunicatione papali quoslibet delinquentes, qui corporis impotentia aut quolibet canonico impedimento non possunt adire Romanum Pontificem; cap. *Ea noscitur*, cap. *Quamvis* et aliis, de Sentent. Excomm., in quibus textibus etsi solummodò sermo sit de percussoribus clericorum, doctores tamen communiter eandem potestatem extendunt ad quamlibet censuram, Pontifici reservatam. Navarrus, Hugolinus, Sayrus, Coninck, Castropalao, Herinck. Vide tract. præced., Prolegom. VII, n. 3.

253. 4° Gregorius XIII, bullâ *Nuper*, 25 februar. 1576, concessit Belgicis episcopis, ad instantiam Philippi II regis Hispaniarum, amplissimam potestatem absolventi ab omnibus pœnis et censuris, publicis et occultis, tam à jure, quam ab homine latis, pro utroque foro. Vide tract. præced., n. 152.

Ad septimam quæstionem respondeo 1°: Nulla in jure

forma præscribitur, quâ judex uti debeat in absolute censurarum. Quare ea signa sufficiunt, quæ absolventis voluntatem expriment. Usus tamen Ecclesiæ habet, ut fiat verbis. Sufficiunt hæc duo, *absolve te*, præcedente absolutionis petitione ex parte rei, ut advertunt Hugolinus, Sayrus, Castropalao, et à simili deducitur ex absolute sacramentali, de quâ alibi. Formula consueta est: *Ego te absolve à vinculo excommunicationis, quam incurristi ob talem causam; et restituo te sacramentis Ecclesiæ ac communioni fidelium in nomine Patris*, etc., vel: *Absolve te ab omni vinculo excommunicationis, majoris et minoris*, etc.

254. Et quanquàm censuris pluribus, etiam ejusdem rationis ligatus, absolvi possit ab unâ, remanente alterâ, quòd inter utramque non sit ea connexio, quæ inter peccata mortalia; nihilominus ab omnibus simul liberari poterit, si liberandi potestatem et voluntatem sacerdos habeat. Hanc non censetur habere, cui unicam duntaxat censuram penitus manifestat, aliàs dolosè celans, cap. *Cum pro causâ*, cap. *Officii*, de Sentent. Excommun. Ratio quia non est æquum, ut ex dolo et fraude commodum reportet censuratus.

Respondeo 2°: Ritus in absolute judiciali à censurâ excommunicationis observandus præscribitur, cap. *A nobis*, 2, de Sentent. Excommun., et habetur in Pontificali Romano. Omissio ejus nec reddit absolutionem invalidam, ut omnes fatentur, nec graviter peccaminosam, nisi solemnitas fuerit, ad satisfactionem Ecclesiæ facta, ut Hurtadus notat. In absolute autem pœnitentiali, etsi expedit, prædictas caeremonias regulariter observari, ut fiat cautior censuratus, certum est, absque gravi culpâ omitti posse, prout viri timorati faciunt. Porrò doctores plurimi volunt, à quovis excommunicato præmittendum absolutioni juramentum de simili delicto in posterum non patrandò. Sed rectius censent alii, solummodò id necessarium in gravioribus delictis, v. g., incendio, notabili percussione clerici, etc., juxta textum cap. *Ex tenore*, cap. *De cætero*, cap. *Cum desideres*, de Sentent. Excommun., à quâ obligatione præstandi juramentum, etiam in his delictis, exiniuntur impuberes, argum. cap. 1 et ult., de Sent. Excomm., ubi pueri ob percussorem clericum jubentur absolvi, nullâ factâ mentione juramenti. Sylvester, Henriquez, Hugolinus, Sayrus, Castropalao.

255. Respondeo 3°: Ad ritè absolvendum à censurâ, desiderari aliquas condiciones, tum ex parte absolventis, tum ex parte delinquentis seu absolventi. Ex parte absolventis requiritur primò potestas, quæ nulli laico (ut supra dictum) etiam in mortis articulo concessa est. Secundò, requiritur libertas à vi et metu; cap. unico, de His, quæ vi, metusve causâ fiunt, in 6. Tertiò, requiritur, ut absolvens non decipiatur in causâ principali. Quare si reus fingat se parti satisfacisse, vel falsò dicat satisfaciendi habere propositum, absolutio, utpote per subreptionem obtenta, non subsistit. Constat ex c. *Ex parte*, de Offic. jud. ord., et c. *Officii*, de Sentent. Excommun. Ratio est quòd judex

in hunc modum deceptus, non habeat voluntatem absolventi: esset enim voluntas irrationabilis et contra juris ordinem. Si tamen constaret judicem, potestate absolventi præditum, velle absolvere, non obstante fraude, valeret absolutio. Navarrus, Hugolinus, Sayrus, Avila.

256. Ex parte delinquentis seu absolventi requiritur humilitas per petitionem absolutionis, non tamen ita necessariò, quasi aliàs concessa non valeret. Ratio est quòd censura sit instituta ad delinquentis correctionem, ut proinde expediat ejusdem humilitas et emendationis probatio ad obtinendam absolutionem, argum., cap. *Per tuas*, de Sentent. Excomm. Nihilominus cum censura sit pœnalis, nihil obstat, quominus sine voluntate patientis auferatur. Non requiritur autem ex parte absolventi localis præsentia; nam sicut absens, per litteras excommunicari potest, sic et absolvi; cap. *De manifestâ*, 2, q. 1, cap. *Quanto*, 2, q. 5. Interim, ut licitè fiat, urgens requiritur ratio. Plerùmque expedit, ut absolutio præsentì fiat, tum ad majorem censuræ gravitatem ac reverentiam, tum ad majorem delinquentis humilitatem et cautionem.

CAPUT II.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS PONTIFICI RESERVATIS IN

Decreto juris

§ Unicus. *Ad can.* Si quis suadente, 17, q. 4.

257. Quanquàm in decreto, per Gratianum collecto, sint diversi canones, censuram excommunicationis continentes, nihilominus si rectè explicentur, unus tantum est, qui censuram excommunicationis Pontifici reservatam ferat: nam licèt Navarrus aliam excommunicationem primo loco recenseat ex cap. *Nulli*, dist. 19, hæc tamen nec est latæ sententiæ, sed ferendæ, nec Pontifici reservata, ut rectè observant Suarez et Filliucius. Quòd non sit latæ sententiæ, sed ferendæ, ex ipso verborum tenore manifestum est: *Majoris* (inquit Pontifex) *excommunicationis dejectione est abjiciendus*, quæ verba important censuram à iudice infligendam. Nec minùs est certum, censuram, de quâ ibidem sermo, nemini reservari, cum reservationis nulla mentio fiat. Unica ergo in decreto juris, excommunicatio Pontifici reservata est, quam loco citato Innocentius II, in hunc modum exprimit: *Si quis, suadente diabolo, hujus sacrilegii reatum incurrerit, quòd in clericum vel monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subiaceat, et nullus episcoporum illum præsumat absolvere (nisi mortis urgente periculo), donec apostolico conspectui præsenteretur et ejus mandatum suscipiat.* Quocirca instituuntur sequentes quæstiones: 1° Quid intelligatur nomine clerici? 2° Quid nomine monachi? 3° Quid intelligatur particulâ *Si quis*? 4° Quid vocabulo *Suadente diabolo*? 5° Quid per *violentas manus*? 6° Quæ causæ excusent percussorem clerici à censurâ? 7° Quis possit ab eadem absolvere?

258. Ad primam quæstionem respondeo nomine clerici intelligi non solum majoribus seu sacris ordini-

bus initiatum, verum etiam minoribus, ut expressè dicitur cap. *Cleros*, dist. 21, inò etiam solâ tonsurâ insignitos, c. *Cum contingat*, de Ætat. et qualitat. Vide Glossam, ib., verb. *Ordo confertur*. Quare in præsentis canonis censuram recidit, quisquis horum aliquem diabolo incitante percusserit, nisi privilegio canonis sit privatus. Hoc autem privilegio non privatur inprimis clericus conjugatus, qui cum unicâ et virgine contraxit matrimonium, *si tonsuram et vestes deferat clericales*, ut expressè dicitur cap. unic., de Cleric. conj., in 6. Secundò, privilegio canonis non privatur clericus per suspensionem, excommunicationem, degradationem verbalem aut irregularitatem, exceptâ eâ quæ oritur ex bigamiâ. Ita omnes doctores.

259. Privatur tamen privilegio clericali, atque adeò citra excommunicationem percutitur clericus, realiter degradatus. Ratio est quia degradatio realis describi solet *pœna ecclesiastica, quâ clericus in perpetuum et cum certâ solemnitate privatur omni beneficio, officio, et privilegio clericali.* Constat ex cap. *Degradatio*, de Pœnis, in 6, ubi episcopo præscribitur, ut in reali degradatione dicat hæc vel similia: *Auctoritate Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti ac nostrâ tibi auferimus habitum clericalem, et deponimus, degradamus, spoliamus et exuimus te omni ordine, beneficio et privilegio clericali.* Vide Glossam, ib., verb. *Privilegio clericali.*

Secundò, privatur privilegio canonis et fori clericus conjugatus, non deferens tonsuram aut vestes clericales; cap. unic. de Cleric. conj., in 6.

260. Tertiò, Bannez, Suarez, Coninck, Rodriguez, Layman probabiliter docent, nullum primâ tonsurâ insignitum aut in minoribus ordinibus constitutum, gaudere privilegio canonis, nisi vel ecclesiasticum beneficium habeat, aut clericalem habitum ac tonsuram deferre solitus, alicui ecclesiæ ex mandato episcopi deserviat, aut in aliquâ scholâ vel universitate cum licentiâ episcopi, quasi in viâ ad majores ordines versetur. Colligit ex concilio Tridentino, sess. 23, cap. 6, de Reform., ubi hæc omnia requiruntur, ut clerici in minoribus constituti privilegio fori gaudeant. Existimant autem præfati doctores, quod de privilegio fori concilium expressè statuit, idem voluisse intellectum de privilegio canonis: cum privilegium canonis sit minus privilegio fori: nam privilegium canonis provenit ex jure tantum ecclesiastico, privilegium fori ex divino; atque adeò clerico, cui non competit privilegium fori, nec canonis convenire videtur. Accedit quòd concilium alleget cap. unic., de Cleric. conj., in 6, ubi manifestè sermo est de privilegio canonis, ab Innocentio Papâ II, editi in favorem ordinis clericalis. Nihilominus videtur verior opinio contradictoria, quam tenent Navarrus, Molina, Avila, Castropalao. Ratio est quia jure communi clericus in minoribus ordinibus constitutus participat privilegium canonis, tametsi Ecclesiæ alicui ex mandato episcopi non inserviat, nec in seminario clericorum, scholâ vel universitate, quasi in viâ ad ordines altiores commo-

261. Jam verò concilium Tridentinum præfatas quidem conditiones exigit, sed ad solum privilegium fori; ergo privilegium canonis mansit sub dispositione juris communis, juxta l. *Præcipimus*, § 6, cod. de Appellationibus. Nec urget sententiæ alterius fundamentum: nam licet privilegium canonis, minus sit et inferius privilegio fori, est tamen magis necessarium personis ecclesiasticis et earum statui, cum gravius offendantur per vexam personalem, quam forense iudicium. Accedit quòd privilegium fori aliquid cedat in præjudicium laicæ potestatis, privilegium canonis non item. Proinde non est mirum, plures conditiones ad illud, quàm ad hoc requiri. Neque concilium Tridentinum voluit, constitutionem Bonifacii VIII, cap. unic., de Cleric. conjug., universim observandam esse, sed pro solis clericis conjugatis.

262. Quartò, privilegio canonis carent bigami, quos Gregorius X, cap. unic., de Bigamis, in 6, *omni privilegio clericali declarat esse nudatos*. Observandum est autem, triplicem dari bigamiam, veram, interpretativam, et similitudinariam. Bigamia vera est, cum quis validè contraxit cum duabus et consummavit; quòd ultimum tanquàm necessarium additur ex communi doctorum opinione, fundatà in cap. *Debitum*, de Bigamis. Bigamia interpretativa contrahitur ab eo, qui fictione juris censetur duas habuisse uxores, quas in rei veritate non habuit. Contingit primò, si quis validè et cum copulà subsequente ducat viduam, quæ prius matrimonium consummaverat; cap. *Si quis viduam*, dist. 50, et cap. *Debitum*, de Bigamis. Secundò, si quis ducat corruptam ab alio per copulam perfectam et cum eadem consummet, cap. *Curandum*, et cap. *Præcipimus*, dist. 34. Denique bigamia similitudinaria contrahitur ex attentato et consummato matrimonio, tametsi invalido, etiam cum virgine, post votum solemne castitatis. Colligitur ex can. *Quotquot*, 27, q. 1, qui desumptus est ex concilio Ancyranò, in hac parte ab Ecclesià recepto: item ex cap. *Monacho* (quod desumptum est ex concilio Aurelianensi) eadem causà et quæstione. Vocatur bigamia similitudinaria, quòd sic contrahentes sint aliquo modo similes ineuntibus duplex matrimonium, quatenus post matrimonium spiritale cum Christo celebratum, ab eo recedunt, carnale matrimonium attentantes.

263. His notatis, dicendum cum Glossà, c. un., v. *Bigamos*, de Bigamis, in 6. Coninck, Molina, Layman, Bonacina et aliis, quòd sola bigamia vera vel interpretativa, non item similitudinaria privet clericum privilegio canonis. Diceadum, inquam, quòd cap. unic., citato, sermo sit de iis solùm, quia primà tonsurà vel minoribus initiati, cum duabus, vel cum unà viduà seu per alterum corruptà matrimonium contrahunt et consummant: non item de clericis, qui in sacris ordinibus constituti, invalidè contrahere aut contractum matrimonium consummare præsumunt: hi enim propriè non censentur bigami, ut dicitur cap. *Nuper*, et cap. *A nobis*, eodem tit. Deinceps, cap. unic., de Bigamis, in 6, prohibetur sub pœnà anathematis, ne bigami deferant habitum vel tonsuram clericalem: id

autem non est credibile, ordinatum fuisse de sacerdotibus, diaconis aut subdiaconis, similitudinariam bigamiam contrahentibus: cum tales, saltem post peractam pœnitentiam, ad clerum redire potius et clericalem habitum induere oporteat.

264. Quintò, amittunt privilegium canonis clerici etiam in majoribus constituti, qui, dimissis habitu et tonsurà, secularibus negotiis se immiscant, si tertio ab episcopo suo moniti non resipiscant; cap. *In audientià*, cap. *Contingit*, 2, de Sentent. excommun.

Sextò, eodem privilegio carent clerici, qui, contempto clericali habitu, tyrannidi et enormitati (id est, seditioni, latrocinii, iniquo bello, etc.) se inverecundè immiscant. Nec opus est in hoc casu monitione diæcesani; cap. *Cum non ab homine*, cap. *Perpendimus*, de Sentent. excommun.

Septimò, idem est de clerico publicè exercente officium macellarii seu lanionis, aut tabernarii seu cauponis, si conjugatus sit vel habitum clericalem dimiserit, ac ter ab episcopo suo monitus non destiterit, vel postquàm destitit, idem officium resumpserit. Si verò conjugatus non sit et habitum clericalem retineat, amittit privilegium clericale quoad res tantum, ita ut instar laici tributa et vectigalia solvere teneatur; non item quoad personam, atque adeò gaudet utroque privilegio, et canonis, et fori; Clement. 1, de Vità et Honest. cleric.

Octavò, idem dicendum de clerico qui per annum exercet artem ignominiosam ludionis, mimi vel histrionis; imò etiam ante annum, si post trinam episcopi admonitionem non resipiscat; cap. un. de Vità et Honest. cler.

265. Ad secundam quæstionem respondeo: Nominè *monachi*, gaudentis privilegio canonis, intelliguntur primò omnes professi aut veri religiosi. Manifestum est tum ex hoc canone, tum ex diversis aliis ejusdem tituli.

Secundò, eodem nomine intelliguntur omnes eorum conversi, quamvis in aliquibus religionibus veram professionem non emittant. Constat ex cap. *Non dubium*, de Sentent. Excommun., ubi tanquàm certum seu indubitatum asseritur, incidere in excommunicationem can. *Si quis suadente*, qui violentas manus in clericos, vel canonicos aut cujuslibet religionis conversos injiciunt. Idem constat ex cap. *Ex tenore*, eodem, ubi percussori clerici, in virtute juramenti præcipitur ne de cætero in clericum, monachum vel alicujus religionis conversum, manus injiciat violentas, etc. Vide Glossam cap. *Non dubium*, verb. *Conversos*, et verb. *Ex constitutione*.

266. Tertio, intelliguntur novitii, cum sint in vià ad religionis susceptionem. Ob quam rem in favorabilibus veniunt nomine religiosorum, eorumque gratiis ac privilegiis communicant, ut etiam ob delicta, quamvis enormia, ab ecclesiastico, non à seculari iudice puniri debeant. Denique idem exprimitur cap. *Religioso*, de Sentent. excommun., in 6, ubi dicitur: *Quamvis autem is qui religionem ingreditur, religiosus censi cum effectu non possit, donec sit tacitè vel ex-*

pressè professus; si quis tamen violentas manus in eum injiciat, excommunicationis latæ à canone vinculum non evadit.

Quartò, intelliguntur moniales cum suis conversis et novitiis. Colligitur ex canonibus citatis, ubi nulla videtur distinctio sexuum facienda, et expressè statuitur cap. de Monialibus, eod.

Quintò, eremite subjecti alicui regule aut superiori ecclesiastico per votum obedientiæ vel paupertatis; secùs dicendum, si nullam ejusmodi obligationem habeant, tametsi ex commissione episcopi alicui ecclesiæ inserviant et habitum gestent singularem, cum non habeant stabilem ac firmum vivendi modum, quem non possint deserere. Molina, Rodriguez, Suarez, Coninck, Layman, Graffius, Bonacina, Bassæus, Fillius, Zoesius, Herinex.

267. Sextò, tertiariorum ordinum SS. Francisci et Dominici, gestantes habitum religionis et gregatim viventes: nam licet non sint veri religiosi, religionis tamen statum imitantur, et ideo privilegium religionis concessum participant. Sic ex communi sententiâ docent Felinus, Navarrus, Toletus, Suarez, Molina, Graffius, Bonacina, Layman, Rodriguez, Miranda, Herinex. Putat autem Layman, omnem dubitationem hodiè ablatam esse per bullam Leonis X, apud Rodriguez, Quæst. Reg., tom. 2, quæst. 63, art. 5, quâ statuitur quòd fratres et sorores, qui dicuntur tertii ordinis, si domi habitent, annumerari debeant personis secularibus; sin autem collegialiter vivant sub habitu et voto aliquo expresso, gaudeant iislem privilegiis, quibus fratres dicti ordinis, ejus habitum gestant, potiuntur et gaudent.

268. Ad tertiam quæstionem respondeo, particulâ *Si quis significari subiectum censure et omnem hominem comprehendi, qui censura est capax per baptismum et usum rationis: verbum enim si quis et universale et neminem excipit, l. Qui filiabus, § 1, ff. de Legatis; et l. Si necessarias, § Si annua, ff. de pignorat. Actione. Quare perinde est sive percussor sit vir sive femina, pubes aut impubes, subditus vel superior, laicus aut clericus, secularis vel regularis; quanquàm dentur nonnulli casus quibus permittitur prælato vel magistro correctio corporalis subditi vel scholaris, juxta cap. Cum voluntate, § Si qui verò, de Sentent. Excomm., de quibus infra.*

Porro etsi supra dicto textu, *Si quis sua ente, solummodò comprehendantur physicè clericum vel monachum offendentes, nihilominus ex aliis juris textibus non obscurè colligitur censuram extendi ad mandantes seu precibus ac promissis incitantes ad sacrilegam percussorem, cap. Mulieres, § Illi verò, de Sentent. Excomm.* Item ad consentientes, cap. *Quantæ, eodem.* Item ad ratam habentes percussorem suo nomine factam. Si verò percussio tuo nomine non sit facta, tunc licet pecces ratam habendo eandem, non tamen propter hoc excommunicationis illius vinculo imodaris, cum quis ratum habere nequeat, quod ejus nomen non est gestum; cap. Cum quis, eodem tit., in 6. Et quamvis nullibi legatur expressum quòd percus-

sioni præstantes consilium vel auxilium, eidem censuræ involvantur, nihilominus doctores passim revocant consulentes et auxiliantes ad consentientes; satis enim consentit operi, qui illud consulit, ejusve executioni auxilium præstat. Similiter quamvis cap. *Quantæ, cit.,* respiciat solos consentientes iis qui percutiunt rectores ecclesiarum, communis tamen sententia prædictum caput extendit ad consentientes percussioni cujusvis clerici vel monachi, ut videri potest apud Navarrum, Coninck, Sayrum, Molinam, Layman, Bonaciam, Herinex.

269. Interim ut mandans, consulens, consentiens vel auxilians, censuræ subiaceat, requiritur ut percussio effectu ipso subsequatur, idque ex vi mandati, consilii, consensûs vel auxilii. Molina, Navarrus, Coninck, Bonacina, Castropalao, Layman, Herinex. Colligitur ex cap. *Mulieres, de Sent. excomm.,* ubi ratio ob quam mandans percussorem clerici excommunicatur, redditur, quòd *is committat verè, cujus auctoritate vel mandato delictum committi probatur.* Igitur ut censuram incurrat cooperans per mandatum, consilium, etc., necessarium est inprimis, *delictum committi*, seu ipso effectu sequi. Deinceps requiritur ut sequatur consulentis, consentientis, mandantis consensu, consilio, *auctoritate vel mandato.* Ratio verò est, quòd præsens censura feratur principaliter in executorem, secundariò autem et accessoriè tantum in cooperantes, qui proinde eandem censuram non incurrunt, si vel deficiat actio principalis, vel saltem suæ influxu non sequatur. Vide quæ diximus, tract. præced., cap. 19, num. 652.

270. Sed quæstio est, si mandans vel consulens clericum percussorem, ante executionem operis, consilium vel mandatum revocet, an nihilominus incidat in excommunicationem. — Respondeo incidere, inprimis si mandatum vel consilium revocet voluntate interiori ac detestetur et nihilominus mandatarius vel consiliarius exequatur. Ratio est quia, quantum est ex suâ parte, operis prohibiti malitiam, mandando vel consulendo complevit, quamvis ex parte effectûs, consummatio seu executio expectetur, tanquàm conditio, sine quâ juris pœna non incurritur: perinde ac si quis lapidem è tecto vel fenestrâ in caput transeuntis clerici deliberatè projiceret, qui, etsi statim se corrigat et suum factum improbet, non evadet excommunicationem aut irregularitatem, secuto effectu. — Respondeo secundò, mandantem et consulentem non involvi censuræ, si seriò, tempestivè et efficaciter revocent mandatum et consilium. Mandatum tempestivè, seriò et efficaciter revocatur, si verbo, epistolâ vel intertuntio, ante executionem operis, sincerè significes mandatario, te respicientem omninò nolle, ut prosequatur actionem imperatam: jam enim non poterit mandatarius in executionem tuæ voluntatis vel in tui gratiam delictum operari. Consilium autem revocatu difficilius est, cum non nitatur solâ consulentis auctoritate, sed momentis et rationibus, ab eodem suggestis. Quare consulens debet consiliario proponere rationes contrarium persuadentes, quæ si prudentis ar-

bitrio judicentur sufficientes ad evertendum prius datum consilium, non incidet in excommunicationem.

271. Ad quartam respondeo: Per clausulam, *Sua-dente diabolo*, significatur, ad incurrendam canonis presentis censuram, requiri gravem injuriam, atque adeò mortale peccatum, etiam in ratione sacrilegii: cum hoc sit proprium objectum poenae hujus ecclesiasticae. Imò ad executionem canonis contrahendam requiritur utrumque, et ut animi effectus seu internum laedendi propositum mortale sit, et ut externa violentia gravis sit, vel in corporis vel saltem in honoris laesione. Quare si intentio laedendi mortalis quidem sit, at laesio exigua, non contrahitur censura: quia verba legis poenalis intelligenda sunt cum effectu. Contrà si exterior laesio gravis sit, intentio autem laedendi, à mortali peccato excusari possit, excommunicatio iterum non incurritur. Ratio est quia canone ecclesiastico puniuntur externum mortale peccatum gravis ac violentiae invasionis clerici: tale autem non est, nisi et internum peccatum mortale, et exterior laesio seu violentia gravis fuerint.

272. Ad quintam respondeo: Per *manus violentas* seu violentam manuum injectionem intelligitur actio quaelibet injuriosa (dummodò, seclusa lege excommunicationis, sit mortaliter peccaminosa, ut statim diximus, et colligitur ex cap. *Nemo episcoporum*, 11, q. 3), seu violentia illata clerico vel monacho, aut rebus ei adhaerentibus. Quare censuram canonis incurrit, qui clericum aut monachum occidit, mutilat, vulnerat, percutit manu, pede, gladio, baculo, etc. Item qui sputum aut pulverem ei in faciem injicit, qui eum violenter detinet in publicà vel privatà custodià, qui aliquid per vim et injuriam eripit ex ejus manibus aut alià corporis parte, ut librum aut vestimentum. Secus est, si clanculò et per fraudem sine ullà violentià clerico vel monacho marsupium scindas aut vestimenta, quibus actu non induitur, tollas. Item qui vestimenta, quibus utitur, lacerat, cingulum ephippii incidit, equum, cui insidet, interficit aut freno prehenso violenter sistit: tametsi enim ejusmodi violentiæ illatae clerico, non sint graves respectu corporis, sunt tamen tales comparatione honoris, ut notat Innocentius III, cap. *Nuper*, de Sentent. Excommuni., cui consentit, l. *Item apud Labeonem*, ff. de Injuriis, ubi dicitur: *Si quis pulsatus quidem non est, verum manus adversus eum levata, et saepe territus, quasi vapulaturus, non tamen percussus; utili injuriarum actione tenetur*.

273. Neque tollit gravitatem percussioneis aut sacrilegii, consensus percussi; quia satis est, percussioneis injuriosam esse statui clericali, cui prajudicare non potest privati clerici consensus. Hic igitur nullus est, atque adeò insufficiens ad impediendam censuram, in honorem ordinis clericalis constitutam; cap. *Contingit*, 36, de Sent. Excommuni. Imò communis sententia docet locum esse censuræ, si quis sibi ipsi manus violentas inferat, se graviter percutiat, mutilet, vulneret. Ratio quia est actio per canonem sub anathemate prohibita, videlicet, violenta manuum injectio

in clericum, vel monachum cum gravi injurià ordinis clericalis. Huc facit argum., can. *Si non licet*, 13, q. 5, ubi dicitur quòd non minùs sit homicidii reus, qui semetipsum, quàm qui alterum interficit.

274. Ad sextam respondeo: A censurà canonis excusatur 1° qui leviter vel joci causà clericum percutit, sic ut non peccet mortaliter; 2° qui ex subitâ iracundià deliberationem praeveniente, ebrietate, phrenesi aut somnio; 3° qui ex ignorantia probabili clericatus. Ignorantiam tamen probare debet per juramentum, quod si recuset, habendus est pro excommunicato: cap. *Si verò*, 2, de Sentent. Excommuni. Si quis tamen percutiat Joannem clericum, quem putat esse Jacobum pariter clericum, error personae non eximit percussorem à censurà; est enim in casu gravis percussio clerici formaliter et materialiter injuriosa statui clericali; argument., l. *Eum qui*, § *Si injuria mihi*, ff. de Injuriis; ubi dicitur, si injuria mihi fiat ab eo, cui sum ignotus aut qui putat me esse Lucium, cum sim Caius, injuriæ mihi actionem competere. Secus verò dicendum, si quis volens percutere Paulum clericum, aberraret et casu percutiat Petrum clericum, proximè adstantem.

275. Ratio discriminis est quòd in casu priori voluntariè percutiat hominem, quem novit clericum esse, in quo tota consistit ratio, ob quam canonis excommunicatio lata est: in casu autem posteriori non percutit voluntariè hominem, quem novit clericum; siquidem, ut ponimus, à clerici intentà percussione aberravit, alium hominem, qui casu adstabat, quique clericus erat, per infortunium involuntarium feriens. 4° Excusatur à censurà, percutiens clericum, privilegio canonis privatum, tametsi id ipsum invincibiliter percussor ignoret. 5° Qui in defensionem sui vel alieni corporis, famæ, honorum, pudicitiae, clericum invasorem violenter detinet aut etiam percutit, dum tamen servetur moderamen inculpatæ tutelæ seu modus necessariæ defensionis notabiliter non excedatur, et juxta defensio aggressionem sequatur incontinenti; cap. *Si verò*, 1, de Sent. Excommuni., ubi dicitur: *Si... clericum vim sibi inferentem vi quis repellat vel laedat, non debet propter hoc ad Sedem Apostolicam transmitti si incontinenti vim vi repellat* Idem significatur, cap. *Ex tenore*, eod. Similiter Clement. unic. *de Homicidio*, dicitur quòd non incurrat irregularitatem, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem. Ratio est quia licita est defensio non solum sui, sed etiam cujusvis innocentis, can. *Non inferenda*, can. *Qui potest*, 23, q. 3, cap. *Si verò*, cap. *Dilecto*, de Sentent. Excommuni., in 6.

276. Hinc sequitur 1° quòd, licet mulier excommunicationem non incurrat, si clericum pudicitiae suæ ipso facto insidiantem repellat et percutiat; secus tamen esse, si solis verbis invasa sit; tum enim verbis tantum repellere potest, aliàs non servatura moderamen inculpatæ tutelæ; nisi forsitan adeò molestus et importunus esset, ut eum mulier superare non posset, quàm fuste aut verbere. Avila, Suarez, Coninck, Layman. Sequitur 2° quòd, si clericus injuriam

inferens vel in flagranti crimine deprehensus, de fugâ suspectus sit, possit interim à laico detineri, ut tempestivè sistatur suo judici ecclesiastico. Navarrus, Avila, Clarus, Suarez, Molina, Layman. 6° Censuram canonis non incurrit, qui manus violentas incontinenti injicit in clericum, *cum uxore, matre, sorore, vel filiâ propriâ turpiter inventum*. Ita statuitur, cap. *Si verò*, 1, de Sentent. Excommun. Quare huic pareit canon, ut ait Glossa, in c. cit. verb. *Turpiter*, quia tam justum dolorem compescere difficillimum esset.

277. Turpiter autem inventus dicitur, qui actum quemlibet impudicum cum ejusmodi personâ faceret. Imò satis esse, quòd solus reperiatur cum solâ in loco suspecto, accedentibus circumstantiis aliis, suspicionem aggravantibus, docent Sylvester, Navarrus, Coninck. Interim prædicta non habent locum, si maritus adulterum, non statim, ut in crimine deprehensus est, sed interjecto temporis intervallo, quo justus dolor potuerit mitigari, occidat. Item, si datâ operâ in loco occulto se abdiderat, ut, oblatâ occasione deprehensum occideret, ut vult Navarrus. Item eadem non habere locum in aliis consanguineis, quæ percussorem in primâ consanguinitatis lineâ non contingunt, v. g., nepte aut aviâ, significatur, cap. *Si verò*, citato, junctâ Glossâ, ibidem, verb. *Matre*; nec enim credit Glossa, hoc extendendum ad ascendentes vel descendentes. 7° A censurâ excusatur percussus clericum titulo correctionis ac disciplinæ, cum corrigendi aut castigandi auctoritate.

278. Hanc habet pater respectu filii, quem proinde in sacris constitutum, pro merito culpæ cogitare potest sine notâ censuræ, juxta S. Antoninum, Sylvestrum, Navarrum, Avilam, Suarez, Coninck, Filliucium, Bannez, Bonacinam, Herinex. Ratio est quòd filius per sacrum ordinem non subducatur patriæ potestati: adeò ut filius clericus eodem modo quo laicus, patri videatur subjectus, et proinde sicut hic, sic ille per patrem corporaliter castigari possit, prout qualitas culpæ et circumstantia personæ exegerint. Deinde correptio moderata, etiam corporalis, filii vel domesticorum permissa est patri jure naturæ, cui derogatum velle non censetur Ecclesia per legem excommunicationis. Tandem, ut statim dicetur, sine periculo censuræ potest magister causâ correctionis percutere discipulum in sacris constitutum; ergo multò magis pater filium, cum multò majorem potestatem habeat hic in hunc, quàm ille in illum. Interim opposita sententia est communior, quam docent Glossa, cap. *Cum voluntate*, verb. *Inferiorum graduum*, de Sentent. Excommun. Felinus, Hostiensis, Panormitanus, Molina, Layman, Castropalao et alii. Ratio est quòd canon seu jus commune, prohibens percussionem clericum, sit favorable ordini ecclesiastico: ut proinde restringi non possit, nisi expressam in jure exceptionem habeamus.

279. Porro nullibi legitur ejusmodi exceptio: imò potiùs colligitur oppositum, ex cap. *Cum voluntate*, cit., ubi patrifamiliâs permittitur, aliquos de familiâ suâ vel propinquos inferiorum graduum (id est, in

minoribus ordinibus constitutos) corporaliter castigare, atque adeò (ut rectè deducit Glossa, verb. *Inferiorum graduum*) id ipsum tacitè denegatur patri in filium, majori ordine initiatum. Ad primum alterius opinionis fundamentum respondeo: Admittimus, filium per sacrum ordinem potestati patriæ simpliciter non subduci, sed saltem secundum quid, nimirum quoad effectum corporalis correctionis. Ad secundum respondeo, jure naturali filios parentibus subdi, et corrigi ab eis pòsse, sed correctione accommodatâ filiorum statui et qualitati. Porro filii in sacris constituti qualitas non permittit violentam correctionem, ex dispositione juris ob ordinum majorum reverentiam et dignitatem. Ad tertium respondeo, idcirco jura permittere magistro, ut clericum causâ disciplinæ percutiat; quia fieri potest et solet, ut magister clerici ipse sit clericus, et in majori ordine seu gradu constitutus, quàm discipulus: si enim laicus esset vel in minori ordine constitutus, non videtur ei jure concessum, discipulum in majori ordine constitutum verbere castigare; argum., cap. *Universitatis*, de Sententiâ excommunic.

280. Titulo tamen correctionis potest prælatus ecclesiasticum suum subditum castigare; cap. *Super eo*, cap. *Ex tenore*, cap. *Universitatis*, cap. *Cum voluntate*, de Sententiâ excommunic. Duplex tamen observanda restrictio: prima est, ut correctio sit moderata, habitâ ratione culpæ et personæ, tam quæ percutit, quàm quæ percutitur. Aliàs, si percussio sit valdè indecens aut notabiliter excessivâ, erit locus censuræ. Colligitur ex c. *Cum voluntate*, citato, junctâ Glossâ, ibidem, verb. *Prælationis*, et verb. *Magisterii*. Altera restrictio habetur cap. *Universitatis*, cit., nimirum ut abbas per seipsum, non per alium causâ disciplinæ regularis percutiat monachum; vel, si necessitas postulet, per clericum vel monachum, non per laicum, id fieri jubeat. Alioquin tam qui verberant, quàm qui verberari præcipiunt, tametsi ob delictum, excommunicationis sententiam non evadunt. Aliud est de episcopo, à cujus sacerdotio alienum est, propriis manibus quempiam verberare; cap. *Non licet*, dist. 86.

281. Quare clericos delinquentes, per clericos, non per laicos corrigere debet. Nihilominus *Laici... citra excommunicationis sententiam capere clericos facinorosos, et ad judicium trahere possunt, si oporteat, etiam violenter, dum tamen id de mandato faciant prælatorum, quorum illi sunt jurisdictioni subjecti*, cap. *Ut famæ*, de Sentent. Excommun. Similia dicuntur, cap. *Si clericos*, eod. in 6. Item excusatur à censurâ magister seu præceptor, percussus clericum discipulum suum causâ correctionis vel disciplinæ; cap. *Super eo*, cap. *Ex tenore*, cap. *Cum voluntate*, sup. Porro, cap. *Ex tenore*, sermo est de subdiacono: ex quo Navarrus, Suarez, Layman et alii deducunt, quòd magister causâ correctionis percutere discipulum possit, etiam sacro seu majori ordine initiatum. Denique *si... clerici seniores, zelo devotionis, pueros vel adolescentes, in minoribus ordinibus constitutos,.... correctionis causâ leviter fortè percusserint, excommunicationis sententiam*

non incurrunt; cap. *Cum voluntate*, § ult., cap. *Veniens*, de Sentent. excommun.

282. Ad septimam respondeo: Censuram hanc Pontifici reservatam esse, constat ex verbis canonis, initio adductis: *Nullus episcoporum, illum* (percussorem clerici vel monachi) *presumat absolvere nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui presentetur, et ejus mandatum suscipiat*. Itaque in primis in periculo vel articulo mortis potest ab hac censurâ absolvere episcopus, et in ejus defectu sacerdos alius, ut significatur non tantum can. *Si quis suadente*, 17, q. 4, verum etiam c. *Non dubium*, c. *Ea noscitur*, cap. *Quod de his*, de Sent. excommun., et in concil. Trident., sessione 14, de Pœnit., cap. 7. Vide quæ sup. diximus, num. 251. Debet tamen in casu ante absolutionem, si fieri possit, juramentum exigi de comparando, cum primùm per vires licuerit, coram Sede Apostolicâ vel ejus legato, juxta cap. *Ea noscitur*, cap. *Quod de his*, cit., et cap. *Quamvis*, eodem. Quòd si transacto mortis periculo, juramentum implere neglexerit, ipso jure recidit in eandem sententiam; cap. *Eos qui*, eod. in 6.

283. Secundò, non solum in prædictâ necessitate extremâ, sed et in quâvis aliâ considerabili absolvit episcopus ab eodem delicto, et 1° quidem infirmum, qui sine gravi incommodo non posset apostolico conspectui presentari; cap. *Quod de his*, eod.; 2° debilem aut membro captum; cap. *Ea noscitur*, eod.; 3° eum qui ob capitales inimicitias ab itinere rationabiliter excusatur; cap. *De cætero*; 4° mulierem vel aliam personam, quæ sui juris non sit; cap. *Mulieres*; 5° senes; cap. *Ea noscitur*, cap. *Quamvis*; reputatur senex, qui annum ætatis septuagesimum excedit, l. 1, cap. *Qui ætate*; 6° pueros, sive ante sive post pubertatem postulent se absolvi; cap. *Pueris*; 7° demùm quoslibet canonico impedimento laborantes, quominus veniant Romam; cap. *Ea noscitur*, et aliis sup.

284. Tertiò monachus, percussiens monachum ejusdem monasterii absolvi potest per abbatem seu superiorem regularem; cap. *Monachi*, eodem. Excipe, *nisi excessus fuerit difficilis et enormis*; cap. *Canonica*: puta, *si ad mutilationem membri vel effusionem sanguinis est processum, aut in episcopum vel abbatem violenta manus injecta; cum excessus tales et similes nequeant sine scandalo præteriri*; cap. *Cum illorum*. Si regularis percusserit regularem alterius prælati et monasterii, absolutio conferenda est per prælatum percussoris, præsentem prælato percussi, ut ex consensu utriusque satisfactio imponatur; cap. *Cum illorum*, cit. Poterit tamen prælatus percussi suas vices committere prælato percussoris: ut enim hic potest delegare alteri absolutionem, cap. *Finali*, de Offic. ordin., sic ille pœnam sui satisfactionem. Si regularis *manus violentas in clericum secularem injecit*, absolvendus est non à suo prælato, sed ab episcopo, nisi percussio enormis esset: tum enim ad Sedem Apostolicam recurrendum; cap. *Religiosa*, de Sentent. excommun., in 6, juncto cap. *Cum illorum*, cit., et Glossa, ibid. Si quis ante religionis ingressum, ex-

communicationis sententiam ob clerici vel monachi percussorem incurrit, is postea novitius seu religiosus factus, à prælato suo absolvi potest, nisi excessus seu percussio enormis fuerit. Imò prælati diversorum ordinum, papalibus privilegiis obtinuerunt, ut à percussione etiam enormi absolvere possint tam novitios, quàm professos, quemadmodum observant Molina, Layman, Castropalao.

285. Quartò, episcopus in utroque foro absolvit suos subditos ab excommunicatione contractâ ob levem clericum percussorem; cap. *Pervenit*, de Sentent. Excommun. Quocirca notanda est vel potius in memoriam revocanda distinctio triplicis percussoris, à nobis aliquoties allegata. Alia est *levis*, altera *mediocris*, tertia *enormis*; quæ species debent comparative intelligi et à se mutuò discerni viri prudentis, etiam confessarii judicio, non ex solâ percussione aut læsione, sed etiam ex circumstantiis personarum percussentis et percussi, loci, temporis, scandali, etc., ut significatur Extravagante, *Perlectis*, apud Navarrum, Covarruviam, Molinam et alios. Vide quæ diximus, parte præced., n. 348.

Quintò, episcopus à percussione non solum *levi*, sed etiam *mediocri*, absolvere potest clericos in eadem domo commorantes, sive vivant ex redditibus communibus, ut in seminariis concilii Trid., sive unusquisque ad sui sustentationem conferat, ut in convictibus scholasticorum. Colligitur ex cap. *Quoniam*, de Vitâ et Honest. cleric. Dixi, à percussione *levi et mediocri*: nam aliud dicendum, si *fortè atrocitas facti pœnam graviolem expectet et*, ibid.

286. Sextò, episcopus absolvit ostiârium seu janitorem, qui prætextu officii sui percussit clericum, etiam malitiosè, seu animo injuriandi, idque quamvis percussio sit notabilis, dum tamen non sit enormis; cap. *Si verò*, de Sentent. excommun.

287. Septimò, à percussione *enormi* ultra summum pontificem absolvit legatus à latere, in omni casu pro utroque foro. De Pontifice res ipsa loquitur: est enim auctor censuræ ac ejus reservationis et supremus Ecclesiæ monarcha, habens ligandi solvendique plenitudinem potestatis. De legato à latere pontificis constat ex cap. *Ad eminentiam*, eodem. Nomen autem legati, in jure sumitur pro eo qui mittitur à pontifice ad actum aliquem expediendum, vel pro eo qui mittitur in provinciam cum potestate administrandi ea quæ sunt muneris apostolici, quo sensu accipitur tit. de Officio legati: nam cum pontificis auctoritatem vel præsentiam in provinciis sæpè postulet negotiorum gravitas, et propter locorum distantiam, præsentiam sui personalem exhibere non possit, mittit eò, qui suas vices suppleat in determinatione causarum. Difert à delegato pontificis (de quo agitur tit. de Officio et pot. jud. delegati) quòd huic una tantum aut certæ causæ committantur; legato verò de omnibus causis, tanquàm judici ordinario, est cognoscendi auctoritas. Potestas autem legati est varia pro vario legatorum munere: alii enim dicuntur legati à latere, quales sunt cardinales, missi à Romano Pontifice, dicti à

latere, quòd ex iis, qui ad latus Pontifici assistunt, mittantur. Cardinalibus solis hoc munus competere, ectè observat Glossa in cap. penult., de Offic. legati. Alii dicuntur constituti seu missi, qui vocantur nuntii, missi quidem à Romano Pontifice, non tamen de numero cardinalium. Alii nati, quorum dignitati, quam in Ecclesià obtinent, munus legationis annexum est. Iis ita notatis, certum est (prout diximus ex cap. ad Eminentiam, cit.) quòd legatus à latere, seu à latere pontificis missus, absolvere possit quemlibet clericum percussorem, tam qui est de provincià, ad quam destinatur legatus, quàm qui ad ipsum aliunde recurrit, idque à die, quo egreditur urbe, donec in urbem revertatur, ut ex communi sententià docent Glossa et Panormitanus, in cap. Excommunicatis, de Officio legati. Legati autem nuntii, qui de pontificis latere non mittuntur, possunt eos solos absolvere, qui sunt de suà provincià, quamdiu in eadem morantur; non verò eos qui illuc aliunde accedunt; cap. Excommunicatis, cit. Legati denique nati, id est, qui Ecclesiarum suarum prætextu, legationis sibi vendicant dignitatem, etiam subditis (quamvis in provincià suà existentes) beneficium absolutionis, pro injectione manuum violentà, impertiri non possunt. Ita expressè statuitur citato cap. Excommunicatis.

288. Octavò, præter pontificem et ejus legatum nemo potest, spectato jure communi, absolvere à præsentì excommunicatione, etiam pro foro conscientie, exceptis casibus superius recensitis. Patet ex naturà reservationis. Dixi autem, *spectato jure communi*: nam illud dicendum de iis, quibus ex indulto seu privilegio Sedis Apostolicæ amplior potestas competit. Sic episcopis seu potestatem episcopalem habentibus per concilium Tridentinum, sess. 24, cap. 6, de Reform., conceditur auctoritas absolvendi tum ab hac, tum ab alià quavis excommunicatione, dummodò delictum sit occultum et non deductum ad forum contentiosum. Sic item episcopis Belgicis per Gregorium XIII, amplissima facultas facta, quæ procul dubio se extendit etiam ad præsentem censuram.

APUT III.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS PONTIFICI RESERVATIS IN *Decretalibus.*

§ 1. Ad cap. Quærenti, de Officio et Pot. judic. deleg.

289. Prima excommunicatio, pontifici reservata in epistolis decretalibus Gregorii IX, occurrit cap. *Quærenti*, de Offic. deleg., ubi dicitur, quòd, si delegatus à Pontifice, excommunicet illum, qui rei judicate parere contemnit ... ad integrum annum, jurisdictionem sibi commissam, ad exequendum sententiam valeat exercere. Hinc autem sequi videtur quòd excommunicatus à legato Pontificis, in suà contumacià plusquàm anno perseverans, atque adeò nondum à censurà absolutus, deinceps absolvi nequeat à legato, sed à solo delegante seu Romano pontifice, cui proinde istius contumaciæ et tandiù durantis excommunica-

tionis absolutio reservatur. Ita Navarrus, c. 27, num. 93; Suarez disp. 22, sect. 2, Sayrus, cap. 29, libri 3; num. 1; Filliucius, tract. 5, de Censuris, cap. 2, num. 47; Bassæus, verb. *Excommunicatio*, 7; Barbosa, de Offic. et potest. episc., part. 3, alleg. 50, num. 87; Bonacina, de Excommun. in particulari, disp. 2, quest. 3, puncto 22, Toletus, l. 1, cap. 35; Castropalao, de Censuris, disp. 3, puncto 24, n. 1.

290. Observandum est tamen 1° non esse illo capitulo sermonem de censurà, ipso jure latà, sed ab homine; agitur enim de excommunicatione, quam per sententiam judex delegatus tulerit in eum qui rei judicate parere contemnit. Ita Suarez, Bonacina, Castropalao.

Observandum 2° excommunicationis illius absolutionem indirectè tantum pontifici reservari, quatenus sequitur cessationem jurisdictionis seu officii judicis delegati; id est, non statuit pontifex præfato capitulo, ut excommunicationis illius vel contumaciæ absolutio sibi sit reservata, sed ut ab eadem non possit absolvere delegatus post annum, ultra quem non sit judex, atque adeò absolvendi potestas devolvatur ad delegantem seu Romanum Pontificem. Idem statim nominati.

§ 2. Ad cap. Dura, de Crimine falsi.

291. Secunda excommunicatio Pontifici reservata in decretalibus exprimitur cap. *Dura*, citat., § *Adicientes*, his verbis: Si quis falsas litteras apostolicas se habere cognoscit, infra viginti dies litteras illas aut destruat aut resignet, si penam excommunicationis voluerit evadere, quam (nisi forsitan in mortis articulo) sine speciali mandato nostro à quoquam volumus relaxari. Nec etiamsi præsumpta fuerit contra hoc absolutio, quidquam habeat firmitatis. Ubi rursus est observandum, nullam à Pontifice censuram ipso jure ferri, sed solummodò imponi præceptum diocesano, ut excommunicationem ferat adversus eos, qui litteras Sedis Apostolicæ falsas habent, nec eas destruunt vel resignant. Unde sequitur quòd litteras ejusmodi falsificatas retinens in nullam incidat censuram, quando nulla per diocesanam vel ordinariam loci constituta est. Castropalao, Suarez, Bonacina, Filliucius. Sed dubitari potest 1° cuinam prædictæ littere consignari debeant ad declinandum censuram? 2° An perinde sit ad censuram, quavis ratione vel occasione aliquis obtinuerit litteras falsificatas? 3° An ad effectum reservationis requiratur excommunicatio per sententiam diocesani specialem? 4° Quid intelligatur per litteras apostolicas?

292. Ad primum dubium respondeo, litteras falsificatas resignandas esse ministro Pontificis, aut episcopo loci vel etiam confessario. Quare Glossa, verbo *Resignet*: Tradat, inquit, tali qui possit prodesse et non obesse. Caveat igitur ne tradat in manus ejusmodi à quibus periculum abusus timeri possit; id enim non est resignare ad mentem Pontificis, qui præsentì constitutione abusus earundem litterarum obviare intendit. Ita Bonacina.

Ad secundum respondeo: Ad incurrendam censu-

ram existimat Filliucius necessarium, ut falsas litteras per dolum impetraveris ipse; sed rectiùs Bonacina putat, quâvis occasione præfatas litteras habeas, nisi infra 20 dies resignes, te incidere in excommunicationem reservatam, postquàm hæc per diœcesanum promulgata est. Ratio est quia Pontifex indistinctè loquitur: *Si quis falsas litteras se habere cognoscit*, etc. Non ait, se impetrâsse, sed *se habere cognoscit*. Satis est igitur quòd scienter habeas, qualitercumque habeas.

Ad tertium respondeo negativè; quare ad reservationem excommunicationis perinde est, sive per sententiam generalem, sive per specialem diœcesanus eandem tulerit. Ita Suarez, Filliucius, Bonacina, Castropalao. Ratio est quia in textu fit mentio expressa sententiæ generalis: *Statuimus*, inquit Pontifex, *ut generalem excommunicationis sententiam promulgetis, quam per singulas parochias faciatis frequentius innovari; quòd si quis, etc.*

293. Ad quartum respondeo, per litteras apostolicas intelligi quæ nomine Pontificis aut Sedis Apostolicæ expédiuntur, cujusmodi sunt bullæ et brevia. Quare hoc nomine non veniunt litteræ legatorum, nuntiorum, pœnitentiariorum, episcoporum, etc., prout ex Paludano tradit Toletus, l. 1 Sum., c. 22, n. 3.

§ 3. Ad cap. Ad falsariorum, eodem titulo.

294. Tertia excommunicatio pontificia, citato capite in hunc modum exprimitur: *Omnes falsos litterarum nostrarum, qui per se vel alios vitium falsitatis exercent, cum fautoribus et defensoribus suis, anathematis vinculo decernimus innodatos, statuentes*, etc. Ita loquitur Innocentius III, citato capite. Porro inter censuram præsentem, et proximè præcedentem considerabilis differentia est, 1° quòd hic ferat censuram Pontifex, illic statuat ferendam per diœcesanum: hic respiciat falsificantes litteras apostolicas, illic habentes falsificatas. Fatendum est autem prædictam excommunicationem Pontifici hoc loco non reservari, cum nullo verbo aut apice reservatio significetur. Hæc interim additur præsentì delicto in bullâ Cœne, § 6, ubi Pontifex reservat sibi excommunicatione afflicti omnes falsarios litterarum apostolicarum, etiam in formâ brevis, ac supplicationum, gratiam vel justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. R. E. vice-cancellarios seu gerentes vices eorum, aut de mandato ejusdem Romani Pontificis signatarum, necnon falso fabricantes litteras apostolicas, etiam in formâ brevis, et etiam falso signantes supplicationes hujusmodi, sub nomine Romani Pontificis seu vice-cancellarii aut gerentium vices prædictorum. Ita bulla Cœne, de qua nihil dicimus in præsentì, reservantes hujus censuræ uberiorem expositionem in caput 7.

§ 4. Ad cap. Significavit, de Sentent. excommunic.

295. Quarta loco citato sic exprimitur: *Clericos qui scienter et spontè participaverunt excommunicatis à nobis, et ipsos in officiis receperunt, eadem excommunicationis sententiâ cum ipsis non dubitamus involvi: quos etiam pro beneficio absolutionis habendo, ad nos volu-*

mus litterarum tuarum insinuatione remitti. Variæ verò conditiones ad hanc censuram sunt necessariae, quas recensent Glossa, cap. *Statuimus*, verbo *Constitutionibus*, de Sentent. Excomm., in 6; Suarez, Navarrus, Avila, Filliucius, Barbosa, Bonacina, Toletus. Prima est ut excommunicatio lata sit à Pontifice, seu ut à Pontifice sit excommunicatus, cui aliquis communicet. Patet ex vocabulo, *à nobis*. Quare non est locus huic censuræ, si quis communicet excommunicato per episcopum. Secunda conditio est ut idem ille quocum alter participat, sit nominatim ac judicialiter excommunicatus. Tertia, ut is qui participat, sit clericus, prout manifestè constat ex verbo *Clericos*, quo non intelliguntur in pœnali materiâ religiosi, ut advertunt Bonacina, Castropalao, Illelrex et alii.

296. Quarta conditio est ut fiat participatio, admitendo ad divina officia. Constat ex illis verbis: *Et ipsos in officiis receperunt*. Quapropter clericus cum excommunicato prædicto assistens divinis officiis, tanquàm unus de populo, censuram non incurrit. Quinta est ut concurrat scienter. Patet ex verbis: *Clericos, qui scienter*; quare quælibet ignorantia excusat participantem, ab hac censurâ. Sexta conditio est ut participatio fiat spontè, prout rursus constat ex textu, qui eodem vocabulo utitur. Quare requiritur libertas operantis, per metum gravem injustè incussum non restricta. Septima conditio, post concilium Constantiense, necessaria, est ut excommunicatus, quocum participatio fit, sit vitandus, id est, aut clerici notorius percussor aut nominatim denunciatus: cum cæteris enim non est prohibita communicatio post concilium Constantiense, atque adeò incurri per eandem nequit excommunicatio Pontifici reservata.

§ 5. Ad cap. Tua nos, eodem titulo

297. Quinta habetur loco citato his verbis: *Non solum qui in clericos temerarius manus injiciunt, sed et incendiarii, ex quo sunt per Ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad Apostolicam Sedem sunt mittendi.* Circa capituli præsentis intellectum varia doctorum opinio est. Nonnulli existimant omnes incendiarios, per hoc capitulum ipso jure excommunicatos esse, cum dicatur: *Ex quo sunt per Ecclesiæ sententiam publicati*, ubi volunt, particulam, *ex quo sunt*, causalem esse, ut sensus sit incendiarii, qui sunt per Ecclesiæ sententiam excommunicati, id est quia præsentì constitutione excommunicantur, pro absolutionis beneficio ad Sedem Apostolicam sunt mittendi. Favet huic opinioni, quòd in illo textu æquiparentur incendiarii percussoribus clericorum, qui ipso facto excommunicati sunt. Secundò, quia textus non dicit, *ex quo fuerint*, quod aliqui excommunicationem ferendam importaret, sed, *ex quo sunt*, videlicet præsentì canone, quod significat censuram latam.

Secunda sententia docet excommunicationem in incendiarios non quidem ferri, cap. *Tua nos*, citato, sed latam supponi jure aliquo antiquiori: hoc autem loco reservationem pontificiam addi, si et quando per judicem fuerit publicata. Ratio hujus opinionis est

quia expressè dicitur incendiarios per Ecclesiæ sententiam publicatos, Romam pro absolutionis beneficio mittendos esse; atqui publicatio excommunicationis et absolutionis reservatio sequuntur seu supponunt excommunicationem latam: non hoc capite *Tua nos*; ergo alibi.

298. Neutram admittimus harum opinionum, quas, refutavimus in tractatu præcedenti, cap. 11, num. 424 et seq. Dicimus itaque incendiarios quidem ecclesiarum ipso jure excommunicatos esse, sed per cap. *Conquesti*, eodem tit., de quo paragrapho sequenti; nullum autem sive loci sacri sive profani incendiarium præsentī capite excommunicari, quo solummodò ordinatur, ut rei profanæ incendiarium episcopus excommunicet per sententiam ac denuntiet. Demùm peractā denuntiatione Pontifex latam ab Episcopo censuram sibi reservat. Ita Glossa, cap. *Tua nos*, cit. verb. *Publicati*, quam doctores plerique sequuntur. « Non credo, inquit, quòd omnes incendiarii generaliter sint ipso jure excommunicati, nisi de incendiariis ecclesiarum, cum de aliis non inveniam et per hanc decretalem, (videlicet *Tua nos*) non probatur quòd alii ipso jure sint excommunicati; sed illis (incendiariis cæterarum rerum) primò excommunicatis ab episcopis, subsecutā publicatione ac denuntiatione, Papa per hanc decretalem (*Tua nos*) reservat sibi eorum absolutionem. » Ita Glossa.

§ 6. *Ad cap. Conquesti, eodem titulo.*

299. Sexta habetur citato capite, ubi canonici Regin. conqueruntur Pontifici quòd quidam malefactores quasdam ecclesias Regin. episcopatus violenter confregerunt, easque spoliare minimè dubitârunt. Respondet Pontifex: *Mandamus quatenus, si est ita, memoratos sacrilegos excommunicatos nuntietis... donec passis injuriam congruè satisfaciant, et damna pro eis data resarciant, et cum litteris vestris, rei veritatem continentibus Apostolico se conspectui repræsentent.* Ita Clemens III. Quaritur autem 1° an excommunicatio in præfatos malefactores feratur præsentī textu, an verò alibi supponatur lata; 2° quodnam sit subjectum hujus excommunicationis; 3° quid intelligatur per effractionem; 4° quid per spoliationem; 5° an ad censuram requiratur utrumque copulatum; 6° quid intelligatur nomine ecclesiæ; 7° Quandoam prædicta excommunicatio reservetur Pontifici.

300. Ad primam quæstionem respondeo excommunicationem exercitè ferri ipso capite *Conquesti*. Ratio, quia certum est ejusmodi malefactores excommunicatione affici: hæc enim necessariò præcedit denuntiationem, de quâ Pontifex loquitur verbo *Nuntietis*; jam verò alibi non probatur lata; dicendum est igitur ferri illo ipso textu; quasi diceret Pontifex: *Mandamus quatenus memoratos sacrilegos, præsentī constitutione perpetuò valiturâ, ipso facto excommunicatos, denuntietis; quemadmodum legem excommunicationis exercitè ferret Pontifex, si in hunc modum loqueretur: Memorati sacrilegi noverint, se excommunicatos nuntiandos.* Ita Glossa cap. *Conquesti*, verbo *Excommunicatos nuntietis*, Azorius, Toletus, Sayrus,

Suarez, Graffius, Reginaldus, Bonacina, Barbosa.

301. Contrarium censent Panormitanus, Navarrus, Cajetanus et alii, pro quibus objicies argumentum à nobis factum, non videri legitimum, siquidem excommunicatio in præfatos malefactores alibi ostendatur lata: nam inprimis can. *Canonica*, 11, q. 3, ex conc. Arausic., dicitur: *Ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei et judicio S. Spiritus, à gremio S. Matris Ecclesiæ et à consortio totius christianitatis eliminamus.* Item can. *Omnes ecclesiæ*, 17, q. 4, dicitur: *Omnes Ecclesiæ raptores atque suarum facultatum alienatores, à liminibus sanctæ matris Ecclesiæ anathematizamus.* Item can. *Quisquis*, eadem causâ et quæstione dicitur: *Si quis domum Dei violaverit, et aliqua sine licentiâ illius, cui commissæ esse dignoscitur, inde abstulerit... sciat se communione esse privatum.* His textibus videtur excommunicatio lata in violatores, effracto- res et spoliatores ecclesiarum. Interim respondeo inprimis ad can. *Canonica*, non statui illic legem, nec excommunicationem ipso jure ferri, sed normam præscribi episcopis, quâ utantur in ferendâ adversus ejusmodi criminosos censurâ.

502. Unde Glossa ibidem verbo *Canonica*: « Hic docet, inquit, concilium Arausicanum, qualiter episcopus sententiam excommunicationis formare debeat et proferre. » Alii volunt allegatum textum in concilio Arausicano non inveniri. Alii demùm fuisse concilium provinciale, quod universalem Ecclesiam obligare nequiverit. Ad can. *Omnes ecclesiæ*, respondeo rursus non ferri illic à Lucio Pontifice censuram, ipso facto incurrendam, sed referri quid in hujusmodi casibus seu delictis soleat Ecclesia facere. Ad can. *Quisquis*, respondeo quòd non contineat sententiam latam, sed solummodò ferendam, prout verba subsequentiâ manifestè indicant, quibus dicitur: *Qui monasteria et loca Deo dicata et ecclesias infringunt et deposita vel alia quælibet exinde abstrahunt... velut sacrilegi canonice sententiæ subigantur.* Ad hanc autem subactionem sine dubio opus est sententiâ judicis. Quapropter verba illa anteriora, *noverit se communione privatum*, debent intelligi, accedente sententiâ, quam expositionem, licet aliàs non satis naturalem, contextus exigit.

503. Ad secundam quæstionem respondeo: Subjectum hujus excommunicationis est omnis sacrilegus, confringens et spolians ecclesiam; quamvis enim textus præfatus loqui solummodò videatur de illis qui ecclesiam Regin. confregerant et spoliârunt, in verbis, *memoratos sacrilegos excommunicatos nuntietis*; nihilominus dicendum videtur particulam illam *memoratos*, non referri solum ad personas ibi expressas, sed ad qualitatem facti et delicti, id est, ad eos omnes qui tale sacrilegium commiserint, confringendo et spoliando ecclesiam. Ita Bonacina. Quare etsi decisio canonis respicere videatur casum particularem, pro lege tamen recepta est ab Ecclesiâ, ut omnes doctores supponunt apud Castropalaum.

504. Ad tertiam quæstionem respondeo per effractionem intelligi quamvis actionem violentam, quâ

dejicitur aut perforatur ecclesiæ paries, aperiuntur valvæ, rumpuntur fenestræ, defringuntur vectes aut sera. Ita communiter doctores. Hinc sequitur 1° non incurrere præsentem excommunicationem, qui quâvis intentione ingreditur ecclesiam, alterius sacrilegio jam efractam. Idem est de eo qui furtim ingreditur, apertâ per dolum januâ, puta, per clavem adulterinam, hamum vel uncum. Ratio est quia in casu non adhibetur violentia, quæ requiritur ut aliquis efringere censeatur ecclesiam. Sequitur 2° incendiarium Ecclesiæ censurâ præsentem affici. Navarrus, Suarez, Filliucius, Bonacina, Castropalao, Lessius. Ratio est quia incendens ecclesiam, verè potest dici eandem confringere, cum omninò destruat; perinde est enim quo medio, igne vel ferro faciat.

Ad quartam respondeo: Per spoliationem intelligitur quævis actio damnificativa, id est, quâ damnum inferitur ecclesiæ aut ejus bonis in gravi materiâ, idque non solum si actio cedat in commodum vel utilitatem malefactoris, verum etiam si fiat gratis, id est, ex merâ nequitia seu malevolentia. Quare nomine spoliationis veniunt 1° furtum et rapina; 2° deliberatum incendium; 3° quælibet voluntaria destructio rerum ecclesiasticarum, ut imaginum, sacramentorum vestium, ornamentorum aut aliorum sacri ministerii utensilium.

305. Ad quintam respondeo, ad incurrendam censuram requiri utramque actionem copulatim, et efractionem scilicet et spoliationem. Ratio est quia textus copulâ grammaticali utitur, *confregerunt, easque spoliare*, etc. Jam verò copulativa utriusque partis veritatem exigit; l. *Si quis ita stipulatus*, ff. de Verb. obligat.

306. Ad sextam respondeo: Panormitanus, Navarrus, Suarez, Barbosa, Filliucius putant, per ecclesiam intelligi non solum templa per episcopum ad divinum officium destinata, sed etiam hospitalia, monasteria et alia pia loca per episcopum consecrata; quia hæc constitutio lata est in favorem ecclesiarum, atque ideò volunt, nomen *ecclesia*, latè accipiendum. Contrarium tenent Bonacina et Castropalao, volentes, per *ecclesiam* intelligi solum templum materiale, auctoritate episcopi ordinatum ad divina officia; quia esto prædicta constitutio cedat in favorem ecclesiæ, absolutè tamen pœnalis est; ergo extendi non debet ultra verborum proprietatem, quâ retentâ et addito communi usu, non veniunt ecclesiæ nomine hospitalia, monasteria aut similia pia loca. Idem ob eandem causam contra Suarez, Barbosam, Bonacinam, docet Castropalao de sacrastia, sive sit contigua ecclesiæ, sive ab eadem separata; quia non est formaliter et propriè ecclesia, sed aliquod illius accessorium; alioquin etiam conventus ecclesiæ connexus et contiguus veniret eodem nomine. Nec refert quòd *accessorium naturam sequi congruit principalis*, regulâ Juris 42, quia sacrastia accessoria est ecclesiæ quoad ædificium, sed non quoad leges, pœnam vel favorem spectantes, nisi id expressè cautum fuerit, prout cautum est in materiâ interdicti, cap. *Si civitas*, de Sentent. Ex-

commun. Alioquin si propter allegatam juris regulam censeatur incendere ecclesiam, qui sacristiam; similiter polluere censebitur ecclesiam, qui cœmeterium; quod manifestè repugnat cap. un. de Consecrat. eccles., in 6.

307. Ad septimam, respondeo prædictam excommunicationem reservari Pontifici, postquam per episcopum denunciata est. Constat ex textu: *Memoratos sacrilegos excommunicatos nuntietis... donec*, etc. Hinc sequitur præsentem excommunicationem ante denuntiationem tolli per episcopum posse sine recurso ad Sedem Apostolicam, imò, spectato jure communi, per quemlibet confessarium pro mortalibus approbatum; cap. *Nuper*, de Sentent. excomm. Sed qualis requiritur denuntiatio? Bonacina censet, sufficere generalem, quâ videlicet præfati sacrilegi generatim publicentur tanquam excommunicati. Verum rectius oppositum censent Navarrus, Suarez, Sayrus, Filliucius, Barbosa. Censent, inquam, requiri denuntiationem specialem, quâ videlicet designentur et notificentur personæ, ut possint à fidelibus arctius evitari, quemadmodum eodem capite Papa loquitur

§ 7. *Ad cap. Nuper, eodem titulo.*

308. Innocentius III, capite citato consulitur, *utrum, qui nominatim excommunicatis scienter communicant, absolvi ab excommunicatione possint per confessionem à simplici sacerdote, vel episcopi seu archiepiscopi sit ab eis absolutio expetenda*. Respondet autem quòd communicans cum excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, absolvi debeat per auctorem excommunicationis vel ejus superiorem, si excommunicatio eidem reservata erat. Casus est: Episcopus excommunicat concubinam Petri propter concubinitum, reservans sibi censuræ absolutionem. Petrus nihilominus cum eadem peccat illo peccati genere ob quod est excommunicata. Incidit in excommunicationem majorem, eidem episcopo reservatam. Ita significat Pontifex cap. *Nuper*, cit., dicens quòd, *cum talis communicet crimini et participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere qui damnavit, ab eo, vel ejus superiore meritò delicti tunc erit absolutio requirenda, cum facientem et consentientem par pœna constringat*. Idem colligitur ex cap. *Si concubinæ*, eodem tit., ubi et tractatur exemplum concubinæ à nobis allegatum. Hinc verò est consequens, ut excommunicationem Pontifici reservatam incurrat communicans cum excommunicato per Pontificem, in crimine ob quod est excommunicatus, si hujus (id est, agentis principalis) excommunicatio Pontifici reservata erat.

309. Observandum est tamen 1° requiri ad hunc effectum, ut prædicta communicatio sit posterior excommunicatione per agentem principalem jam contractâ; si enim Petrus in crimine furti, homicidii, sacrilegii communicet cum Paulo, qui deinceps per sententiam specialem reservatâ episcopo excommunicatione afficitur, certum est quòd eidem censuræ hactenus non involvatur Petrus.

Observandum 2° requiri ad eundem effectum, ut

communicans in crimine criminoso noverit excommunicationem principalis, ob idem crimen contractam: aliàs enim non delinquit voluntariè vel culpabiliter in auctorem censure: atqui tamen Pontifex citato capite requirit, ut participans criminoso, *per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere qui damnavit*

Observandum 3° quòd, sicuti diversis moranter vicibus percutiens clericum, incurrit diversas excommunicationes, sic diversis moraliter vicibus communicans in crimine cum excommunicato, incurrat itidem diversas excommunicationes.

Observandum 4° quòd si excommunicatio principalis, non sit alicui reservata, possit communis confessarius absolvere communicantem tam à peccato, quàm à censurà.

CAPUT IV.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS PONTIFICI RESERVATIS IN LIBRO SEXTO *Decretalium*.

§ 1. *Ad cap. Fundamenta, de Elect., in 6.*

310. Prima excommunicatio Pontifici reservata, occurrens in sexto *Decretalium*, habetur cap. *Fundamenta*, cit. Sed quoniam rarioris est usùs, ut notant Navarrus, Barbosa, Filiucius, Toletus et alii, breviter expedienda est, adducto duntaxat capituli textu, et citatis auctoribus desuper commentantibus. Itaque citato capite hæc leguntur: *De fratrum nostrorum consilio, hâc irrefragabili et in perpetuum valiturâ constitutione sancimus, ut quodcumque et quotiescumque senatoris electio, vel alterius, quocumque nomine censeatur, qui quocumque modo vel quocumque titulo, ipsius Urbis debeat præesse regimini, in posterum imminet; nullus imperator seu rex Romanorum, aut alius imperator vel rex, princeps, marchio, dux, comes aut baro, vel quicumque alterius notabilis præminentie potentie seu potestatis, excellentie vel dignitatis existat, frater, filius vel nepos eorum ad tempus vel in perpetuum, seu quivis alius, ultra annalè spatium quovis modo, colore vel causâ, per se vel per aliam personam quomodolibet submitendum, in senatorem, capitaneum, patricium aut rectorem, vel ad ejusdem Urbis regimen seu officium nominetur, eligatur, seu aliàs etiam assumatur absque licentiâ Sedis Apostolicæ speciali... Quòd si secus factum fuerit, nominationem, electionem et assumptionem hujusmodi decernimus esse nullam ac carere omni robore firmitatis, et non solum nominatores, electores et assumptores, verum etiam nominati, electi et assumpti, si hujusmodi nominationi, electioni seu assumptioni consenserint, etc., eo ipso sententiam Excommunicationis incurrant... Ab hujusmodi excommunicationis sententiâ (præterquam in mortis articulo) absolvi non possunt, nisi per Romanum Pontificem, vel de ipsius petitiâ et obtentiâ licentiâ speciali. Haetenus Nicolaus III.*

311. Constitutionis hujus motivum et sensum discere curiosus poterit tum ex ipso contextu, tum ex Glossâ, tum ex variis theologis. Vide, si placeat, Bonacinam tomo 3, de Censuris in particulari, disp.

2, quæst. 3, puncto 49; Sylvestrum, verbo *Excommunicatio VII*; Sayrum, lib. 3 Thesauri, cap. 29, n. 19 et 20; Toletum lib. 1, c. 35, n. 9, 10, 11, 12; Navarrum, Man. cap. 27, num. 95; Barbosam, parte 3, alleg. 50, num. 91; Filiucium, tract. 15, cap. 3, num. 57; Castropalaum, de Censuris, disp. 3, puncto 25, n. 1; Suarez, disp. 22, sect. 3, num. 16.

§ 2. *Ad cap. Clericis, de immun. eccles., eod. libro.*

312. Secunda excommunicatio Pontifici reservata fertur citato capite adversus excessum in gravamine Clericorum. Similia statuuntur cap. *Quantum*, de Censibus, eod. lib., et in bullâ *Cænæ*, § 18. Item 1. *Presbyteros*, c. de Episcopis. Eodem spectat cap. *Eos qui*, de Immun. Eccles., in 6.

Observandum tamen, quòd capitulum *Clericis* quoad unam partem sit revocatum per Clement. 1, de Immun. eccles. Quoad partem alteram in suo vigore mansit, jussis *sub obstestatione divini judicii inviolabiliter observari decretis Lateranensium conciliorum*, quæ habentur cap. *Non minus*, et cap. *Adversus*, de Immunitat. eccles. Vide Suarez sup. num. 16.

§ 3. *Ad cap. Felicis, de Pœnis, eod. lib.*

313. Tertia excommunicatio in sexto *Decretalium* Pontifici reservata fertur cap. *Felicis*, citat., adversus eos qui in Ecclesiæ Romanæ cardinalem manus iniecerint violentas, aut eundem hostiliter fuerint insecuti. Quocirca est observandum eandem censuram ex parte latam esse in can. *Si quis suadente*; nam cardinalis comprehenditur sub nomine clerici: quare vi illius canonis excommunicatus est, percutiens cardinalem, ut in eodem canone dicitur et superius demonstratum est. Interim in capite *Felicis* duplex adjicitur ampliatio. Prima est, ut eandem censuram incurrat insequens hostiliter cardinalem, etsi ad injectionem manuum non perveniat. Verba textus sunt: *Præsent...* adjicimus sanctioni, ut ex insecutione prædictâ, sicut ex injectione manuum violentâ, ipso facto excommunicationis sententiam quis incurrat. Constat autem ex supra dictis ad can. *Si quis suadente* quòd, si quis clericum insequatur quidem, sed non assequatur, atque adeò injuriam statui clericali effectu ipso non inferat, non incurrat censuram illius canonis, sed hujus qui proinde magis extenditur. Dubitari autem potest an intelligatur de insecutione duntaxat physicâ, ut sic dicam, an etiam de morali. Physicam insecutionem vocamus quæ fit per motum corporeum ex motivo apprehensionis vel percussiois: moralis autem consistit in calumniis injuriis, falso testimonio et similibus.—Respondeo sermonem hoc loco esse de insecutione physicâ, non morali, tum quia sic habet communis doctorum sensus, tum quia sic exigunt verba textus rigidè intellecta.

314. Ampliatio secunda est ex parte subjecti seu personarum: nam hæc censura non solum afficit facientes, mandantes et consulentes, quod commune est etiam canoni *Si quis suadente*; verum insuper afficit receptantes aut defendentes scienter eum qui sic de-

liquerit in cardinalem, quod locum non habet in percussione clerici generatim.

Tertiò, additur hoc capite quædam censuræ solemnitas, alibi non decreta, ut nimirum, quamdiu in tali contumaciâ perduraverit reus, dominicis et festis diebus, pulsatis campanis, publicè denuntiatur in omnibus ecclesiis loci et vicinarum civitatum ac dioecesum: quæ quidem denuntiatio non servit ad multiplicandam censuram, sed ad majorem terrorem ac infamiam delinquentis.

Porro præfatam constitutionem *Felici*, quæ est Bonifacii VIII, Pontifices quotannis innovant per bullam *Cænæ*, § 11. Eandem constitutionem urget et ampliat Leo X, bullâ *Temerariorum*, datâ 16 martii 1516, et rursus anno 1569, die 19 decembris; Pius V, bullâ *Infelici seculi*, expeditâ per occasionem facinoris, in S. Carolum Borromæum, S. R. E. cardinalem, intentati.

§ 4. *Ad cap. Quicumque, de Sentent. excommun. eod., lib.*

315. Quartam excommunicationem tulit Gregorius X, in concilio generali Lugdunensi, et refertur cap. *Quicumque*, cit., adversus eos qui latorem excommunicationis, suspensionis, vel interdicti occidunt, capiunt, seu aliâs in personis aut bonis suis vel suorum gravant aut sic gravandi licentiam alicui concedunt. Quæritur autem 1° an locus sit huic constitutioni, si excommunicatio, suspensio vel interdictum supponantur irrita; 2° an ad censuram sufficiat licentiam prædictam datam esse, tametsi non sequatur effectus; 3° quid si damnum in bonis illatum, tempestivè reparetur; 4° an eandem censuram incurrat mandans aliquid prædictorum; 5° quid intelligatur nomine suorum; 6° quandonam hæc censura reservetur Pontifici.

316. Ad primam questionem respondeo non esse locum huic constitutioni, si quis modis prædictis gravet latorem censuræ invalidæ. Ita Suarez, Bonacina, Castropalao. Ratio est quòd censura invalida non habeat rem, sed solum nomen censuræ. Monet tamen Bonacina necessarium esse ut certò constet de nullitate censuræ: in dubio enim favendum superiori et standum pro valore actûs.

Ad secundam respondeo: Non sufficit ad incurrendam excommunicationem quòd prædicta licentia data fuerit, nisi effectus, ad quem datur, fuerit subsecutus. Quare cap. *Quicumque*, expressè excipiuntur casus quo licentiam ipsam *re integrâ*, id est, priusquàm effectus aliquis vi licentiæ fuerit subsecutus, *revocaverint*. Illic fit ut, licentiâ tempestivè revocatâ, excommunicationem non incurrat qui eam dedit, tametsi alter ex suâ jam nequitia procedat ad effectum seu executionem.

317. Ad tertiam respondeo: Si damnum in bonis fortunæ illatum, infra spatium octo dierum reparetur, non erit locus huic censuræ. Constat iterum ex textu, ubi et ille casus excipitur quo *bona ipsa fuerint infra octo dierum spatium restituta aut satisfactio pro ipsis impensa*. Dixi, in bonis fortunæ: nam si injuria sit personalis, statim atque delictum commissum est, censura contrahitur; de bonis enim Pontifex loquitur,

non de personis, et meritò; cùm injuria personalis sit gravior, et, ut plurimum irreparabilis. Glossa, cap. *Quicumque*, verbo *Re integrâ*; Cajetanus, Navarrus, Suarez, Castropalao, Filliucius.

318. Ad quartam respondeo: Mandantem censurâ ligari negat Bonacina, nisi publicam auctoritatem habeat: quia textus loquitur de concedente licentiam, non de mandante: concedens autem licentiam, necessariò fungitur publicâ auctoritate. Oppositum docent Sylvester, Sayrus, Castropalao: quia mandatum ferri non potest, nisi per eum qui vel naturâ suâ, vel jure divino aut humano superior sit. Proinde si hæc censura incurritur ob datam licentiam, multò magis ob mandatum, cùm ad hoc potius quàm ad illam requiratur auctoritas.

Ad quintam respondeo: Nomine *suorum*, quibus Pontifex eandem injuriam sub eadem censurâ irrogari vetat, intelliguntur propinqui, consanguinei, familiares, cap. *Sciant cuncti*, de Election., in 6, et cap. *Quoniam*, de Immun. Eccles., eodem lib. Item qui sub alterius sunt potestate; Instit. *de His qui sui vel alieni juris sunt*. Imò generatim omnes quorum gravamen cedit in præjudicium excommunicantis. Cajetanus, Navarrus, Sayrus.

319. Ad sextam respondeo hanc excommunicationem Pontifici reservari, si ejus absolutionem per bimestre peccator neglexerit. Constat ex textu: *Qui autem in eadem sententiâ permanserint duorum mensium spatio, ex tunc ab eâ non possint, nisi per Sedem Apostolicam, absolutionis beneficium obtinere*: ex quo manifestè sequitur, ante lapsum bimestris, non esse reservatam.

§ 5. *Ad cap. Eos qui, eodem titulo et libro.*

320. Capitis citati duæ sunt partes. Prima dicitur: *Eos qui à sententiâ canonis vel hominis (cùm ad illum à quo aliâs de jure fuerant absolvendi, nequeunt propter imminentiis mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, pro absolutionis beneficio habere recursum) ab alio absoluntur: si, cessante postea periculo vel impedimento hujusmodi, se illi à quo, his cessantibus, absolvi debebant, quàm citò commode poterunt, contempserint præsentare, mandatum ipsius super illis pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi et satisfacturi, prout justitia suadebit: decernimus (ne sic censuræ illudant ecclesiasticæ) in eadem sententiam recidere ipso jure*. Hactenùs Bonifacius VIII. Porro horum verborum synopsis est, absolutum per judicem extraordinarium, ratione canonici impedimenti, à censurâ juris vel hominis reservatâ, in eandem denuò recidere, nisi, transacto impedimento, judici ordinario se præsentet: hinc autem fit consequens, ut, si sit absolutus à censurâ Pontifici Romano reservatâ, recidat in censuram Pontifici pariter reservatam, per præfatam negligentiam comparendi coram Pontifice vel ejus legato. Glossa sequens exemplum ponit: Injeci manus violentas in clericum atrociter, et sic sum excommunicatus, à quâ excommunicatione non possum absolvi, nisi à Papâ; sed eò quòd eram in periculo mortis constitutus propter infirmitatem, vel quia

volebam intrare bellum vel mare, petii beneficium absolutionis à meo diocesano vel simplici sacerdote. Fui absolutus; lapso impedimento perveni ad sanitatem, vel fui regressus à bello vel mari, numquid tam citò quàm potero, debeo adire Papam? Ita Glossa, respondens omninò adeundum Papam, ne in eandem censuram recidas.

521. Quæritur itaque 1° an comparitio illa sive recursus ad ordinarium, omnem sic absolutum obliget; 2° an pœnitens sic absolutus, transacto impedimento, comparere debeat per se, an verò possit per procuratorem; 3° quo pacto intelligi debeat particula, *quàm citò commodè poterit*; 4° an sic absolutus, cessante impedimento, comparere debeat, tametsi satisfecerit parti læsæ; 5° cur imponatur pœnitenti onus se præsentandi; 6° an censura in quam recidit culpabiliter non comparens, sit omninò eadem cum præcedenti; 7° an absolutus à censuris in articulo mortis, maneat absolutus, si confessarius per negligentiam vel obli-vionem non monuit pœnitentem de onere comparendi, aut juramentum desuper non exegit; 8° an in articulo mortis absolutus vi privilegii aut jubilæi, teneatur pariter, transacto periculo, comparere; 9° an excommunicatus qui ob priorem censuram vitandus erat, debeat vitari pariter ob censuram in quam recidit non comparendo; 10° quid de absolutione casuum reservatorum.

522. Ad primam quæstionem respondeo affirmativè. Constat ex cap. *Eos qui*, ubi comparitio illa universim præscribitur sub pœnâ ejusdem sententiæ. Imò sacerdos, qui aliàs non haberet absolvendi potestatem, ob articulum mortis aut justum aliud impedimentum absolvens à censurâ, debet à pœnitente non puero, si fieri potest, exigere juramentum comparendi, cessante impedimento, coram superiore, à quo de jure fuerat absolutio obtinenda. Suarez, Vasquez, Sayrus, Henriquez, Sanchez, Coninch, Reginaldus, Bonacina et alii. Colligitur ex cap. *Ea noscitur*, et cap. *Quamvis* de Sententiâ excommun., ubi etsi sit sermo de censurâ contractâ ob clerici percussorem, extenditur tamen à doctoribus passim ad censuras reliquas. Dixi autem inter cætera, à pœnitente non puero; nam capitulum *Quamvis* expressè loquitur, *exceptis pueris*. Dixi etiam, si fieri potest: quia si pœnitens sensibus destitutus sit, ita ut præstandi juramenti censeatur incapax, danda nihilominus sine dubio absolutio, cum nemo obligari ad impossibile possit. Idem dicendum, quando mortis articulus ita urget, ut nulli satisfactioni vel cautioni sit locus. Dixi tertiò, cessante impedimento; debet itaque impedimentum temporaneum esse quod lapsu temporis cessare possit, cujusmodi est morbus, articulus mortis, inopia, inimicitia, etc. Quare si impedimentum sit perpetuum, ut senilis ætatis, sexûs, incurabilis infirmitatis, etc., non potest exigi cautio juratoria: cap. *Quamvis*, cit.

523. Ad secundam respondeo: Pœnitens sic absolutus, sublato impedimento, potest comparere per procuratorem. Suarez, Reginaldus, Cajetanus, Navar-rus, Bonacina. Ratio est quia canones præfati nec ad

comparationem personalem obligant, nec quidquam præcipiunt quod ejusmodi comparisonem necessario exigat.

Ad tertiam respondeo particulam, *quàm citò commodè poterit*, non intelligi metaphysicè, sed moraliter et prudentis arbitrio. Navarrus, Suarez, Bonacina, Filiucius. Et quidem commoditatis hujus arbitrium, pro foro exteriori ad judicem spectat, ut communiter doctores tradunt: pro foro conscientiæ spectat ad confessarium, secundum Suarez, vel ad ipsum pœnitentem, juxta Navarrum, Bonacinam et alios, cum actio, quamprimum commodè potest, præstanda sit ab ipso pœnitente, qui proinde opportunitatem comparendi juxta negotiorum aut statûs sui conditionem et qualitatem optimè novisse potest: quanquàm, ut iidem doctores monent, rectè facturus sit, si viri prudentis consilio usus fuerit, ne in propriâ causâ facilè decipiatur.

524. Ad quartam respondeo: Absolutus per judicem extraordinarium à censurâ in articulo mortis, etc., tenetur se postea præsentare superiori, quantumvis satisfecerit parti læsæ. Suarez, Covarruvias, Sanchez, Bonacina. Ratio, quia ejusmodi comparitio est partialis pœna, eò serviens, ut respiciat reus et à delictis similibus in futurum absteineat; obligat itaque, tametsi parti sit satisfactum. Deinde excommunicatio quælibet, etiamsi reservata, non habet annexam obligationem satisfactionis, et tamen annexum habet onus comparendi, si in articulo mortis vel alio impedimento relaxata sit per judicem extraordinarium, id est, aliàs non idoneum ad conferendam absolutionem.

Ad quintam respondeo: Onus se præsentandi coram superiore non imponitur pœnitenti ut absolvatur à censurâ; cum jam directè sit absolutus. Glossa, cap. *A nobis*, verbo *Non potuerit*, de Sentent. excommun., in 6. Constat autem ex c. *Ea noscitur*, et c. *Non dubium*, cum aliis de Sent. excommun., et concilio Trident., sess. 14, c. 7. Imponitur itaque onus comparendi, ut pœnitens se paratum ostendat ad recipiendam debitam medicinam et præstandam majorem satisfactionem, si eam superior necessariam vel convenientem judicet. Suarez, Avila, Henriquez, Sanchez, Bonacina. Colligitur autem ex c. *Ea noscitur*, et cap. *Quamvis*, cit., ubi dicitur, talibus sub debito juramento injungendum ut, impedimento cessante, ad Apostolicam Sedem accedant, non absolutionem, sed mandatum ipsius humiliter suscepturi.

525. Ad sextam respondeo: Censura in quam recidit pœnitens per negligentiam comparisonis, non est eadem numero cum præcedenti. Ratio est quia præcedens supponitur ablata per absolutionem: idem autem numero effectus naturaliter redire non potest. Est igitur nova censura quæ contrahitur ex dispositione et auctoritate juris, non adeò propter primum delictum quàm propter præsentem inobedientiam pœnitentis, qui, cum commodè possit, juxta præceptum Ecclesiæ se non præsentat superiori. Ita Suarez, Sanchez, Sayrus, Navarrus, Coninck, Avila, Bonacina.

326. Ad septimam respondeo affirmativè, quia Ecclesia præceptum exigendi simile juramentum confessoris non imponit sub pœnâ nullitatis. Sanchez, Vasquez, Henriquez, Armilla, Sylvester, Navarrus.

Ad octavam respondeo negativè; quia onus comparandi non afficit, nisi illos qui in mortis articulo vel ob aliud legitimum impedimentum absolvuntur à censurâ per sacerdotem, aliâs incapaces ad absolvendum. Non igitur afficit illos qui absolvuntur vi privilegiî aut jubilæi, cùm facultas absolvendi, quæ datur per jubilæum, bullam *Cruciata*, aut privilegium, ad articulum mortis vel aliud canonicum impedimentum pœnitentis non sit restricta, atque adeò comparandi obligationem non relinquat. Suarez, Sanchez, Avila, Reginaldus.

327. Ad nonam respondeo: Salvo judicio meliori, videtur vitandus qui à censurâ, propter quam vitandus erat, in articulo mortis per judicem extraordinarium absolutus, negligit, transacto periculo, quàm primum commodè potest, se præsentare superiori. Casus est in notorio clerici percussore, aut nominatim excommunicato ac denunciato. Ratio autem est quia jura non intendunt patrocinari contumacibus, qui, obtento absolutionis beneficio, implere nolunt legem Ecclesiæ de comparando, ne sic censuræ illudant ecclesiasticæ, ut dicitur c. *Eos qui*, de Sentent. excomm. in 6. Periculum autem est ne illudat censuræ eamque rideat qui in articulo mortis absolutus est, si non vitetur, postquàm noluit se sistere superiori. Deinde, qui se legitimo superiori primâ opportunitate negligit præsentare, non dicitur præcisè incidere in eandem censuram, sed in eandem sententiam, prout expressè legitur cap. *Eos qui*, cit. Proinde sicut supponitur excommunicatus, per sententiam denunciatus vel saltem notorius clerici percussor, ita rursus fit excommunicatus et remanet denunciatus, atque adeò vitandus, si non compareat. Aliâs in eandem sententiam non diceretur recidere.

328. Ad decimam respondeo: Absolutus in articulo mortis à peccato reservato per judicem extraordinarium, non tenetur, transacto periculo, se sistere superiori, si peccatum non habeat connexam censuram. Sanchez, Suarez, Vasquez, Coninck, Henriquez, Reginaldus, Bonacina. Ratio est quia nullo jure id ordinatum est.

Hæc de primâ parte capituli, *Eos qui*. Alterâ statuitur, ut pariter in eandem censuram recidant ipso jure, quibus (cùm à Sede Apostolicâ vel à legatis ipsius, absolutionis beneficium à quibusvis sententiis consequuntur) injungitur, ut ordinariorum suorum vel aliorum quorumlibet (suscepturi pœnitentiam ab eisdem) se conspectui repræsentent et passis injuriam, seu his quibus propter hoc obligati existunt, satisfactionem exhibeant competentem: si hæc, cùm primum commodè poterunt, non curaverint adimplere. Ita Pontifex. Glossa verò ponit exemplum in eo qui, cùm incidisset in excommunicationem pristinam, accessit ad Papam et obtinuit absolutionem; sed quia Pontifex qualitatem ejus

et facultates ignorabat, remisit eundem ad diocesana suum pro recipiendâ pœnitentiâ et satisfactione, constituens terminum trium mensium, intrâ quos debeat se sistere coram diocesano. Ille, nisi intrâ terminum trimestrem compareat, denuò ipso jure excommunicatus est. Observandum est autem ex supra dictis circa primam partem ejusdem capituli, particulam illam, *cùm primum commodè poterunt*, intelligendam moraliter, non mathematicè; imò si spatium determinatum, v. g., duorum vel trium mensium constitutum sit, potest in quâlibet illius parte comparere.

329. Observandum secundò item ex ante dictis non esse necessarium accessum personalem. Quare iterum potest pœnitens comparere per procuratorem, nisi accessum personalem Pontifex vel legatus ejus, cùm absolvit, præscripserit. Cajetanus, Suarez, Filliucius, Bonacina.

Observandum tertio, ut sic absolutus per Pontificem vel legatum ejus declinet novam excommunicationem, requiri utrumque copulativè, et ut compareat coram designato, et ut satisfaciatur parti læsæ, sic ut alterum sine altero non sufficiat. Constat ex tenore capituli: *Ut ordinariorum suorum vel aliorum quorumlibet... se conspectui repræsentent, et passis injuriam seu his quibus propter hoc obligati existunt, satisfactionem exhibeant*. Deinceps additur incidere alioquin in eandem censuram, si hæc, cùm primum commodè poterunt, non curaverint adimplere.

330. Observandum quartò quòd Pontifex et legatus ejus non solum absolvere possint à censurâ sibi reservatâ, sed etiam ab episcopali. Hinc sequitur censuram in hac parte posteriori latam, non semper Pontifici reservari, sed similem esse illi à quâ Pontifex, vel legatus ejus absolverat. Unde si hæc fuerit pontificia, erit et altera; si verò hæc esset duntaxat episcopalis, aut etiam nemini reservata, idem erit rursus de alterâ; quia statuit Pontifex, ut delinquens in eandem sententiam recidat.

Sed dubitari potest an quod hoc loco statuitur circa Pontificem vel legatum ejus, habeat similiter locum in prælatis inferioribus, servatâ proportionem, v. g., episcopus vel ejus vicarius absolvit quempiam ab excommunicatione sibi reservatâ, sub onere satisfactionis aut aliâ pœnali conditione; quæritur an absolutus recidat in censuram episcopo reservatam, si præceptum episcopi vel ejus vicarii non adimpleat. Ratio dubitandi est quòd pars secunda præsentis capituli hoc modo incipiat: *Idem statuimus de his quibus*, etc., quæ verba manifestam relationem significant ad partem primam, cujus decisio pertinet ad omnes pastores seu judices ecclesiasticos. Atque adeò, cùm idem statuatur in parte secundâ, quod erat ordinatum in primâ, videtur decisio secundæ partis respicere pariter diocesanos et quosvis judices.

331. Nihilominus dicendum est hanc censuram non habere locum, nisi dùm absolutio sub prædicto onere per Pontificem vel ejus legatum data est. Ratio, quia de hac textus expressè loquitur, à Sede Apostolicâ vel legatis ipsius. Ac licet non exprimat particula exclu-

sivo, hanc tamen penalis constitutio rigide intelligenda, exercite continet. Ita docent Cajetanus, Navarrus, Suarez, Bonacina. Nec obstant verba initialia recende partis: *Idem statuimus*; non enim referuntur ad omnes personas, antea enumeratas, sed ad solum, notam recidendi in censuram, similem pro casu ibidem expresso.

CAPUT V.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS PONTIFICI RESERVATIS IN Clementinis.

§ 1. Ad Clementinam 1, § Verum, de Hæreticis.

352. Prima excommunicatio Pontifici reservata in Clementinis, continetur loco citato et fertur adversus inquisitores episcopo inferiores, qui quoad hæreticos desunt officio suo sive per omissionem sive per actionem. Queritur verò 1° quinam ad effectum excommunicationis ceaseantur deesse officio suo per omissionem; 2° quinam per actionem; 3° quid de episcopo; 4° cur episcopo inferiores puniantur excommunicatione, episcopus non item; 5° an suspensio, quam in hoc casu incurrit episcopus, sit pariter reservata.

Ad primam questionem respondeo: Desunt officio suo per omissionem, atque adeò reservatam Pontifici excommunicationem incurrunt, qui adversus hæreticos vel de hæresi diffamatos, prout oportet, non procedunt. Patet ex textu Clementinæ citatæ. *In virtute sanctæ obedientiæ et sub interminatione maledictionis æternæ præcipimus, ut... discretè et promptè contra suspectos vel diffamatos de hujusmodi pravitate procedant.* Requiritur tamen 1° ut ommissio procedat ex odio, gratiâ, amore, etc; sic enim expressè additur: *Quòd si odii, gratiæ vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu, etc.* Requiritur 2° ut ommissio non sit iusta vel ex bonâ fide; est enim necessarium, ut fiat contra justitiam et conscientiam, nec alterutrum sufficit, ut constat ex illis capitali verbis, *contra justitiam et conscientiam suam.*

353. Ad secundam respondeo: Desunt officio suo per actionem, atque adeò reservatam Pontifici excommunicationem incurrunt, qui falsò alieni impingunt notam vel suspicionem hæresis. Requiritur autem rursus, ut id fiat ex odio, gratiâ, amore, lucro vel commodo temporali. Constat ex textu: *Aut obtentu eodem pravitate ipsam vel impedimentum officii sui alicui imponendo, eum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare.*

Ad tertiam respondeo: Episcopus in hoc puncto delinquens sive per omissionem sive per actionem, non incurrit excommunicationem Pontifici reservatam, sed triennem suspensionem ab officio. Idem est de archiepiscopis et patriarchis: sic enim expresso jure ordinatum est: *Episcopus* (inquit Pontifex sup.) *aut superior, suspensionis ab officio per triennium, alii verò* (scilicet inquisitores vel substituti ab eis aut ab episcopis aut à capitulis vacante sede) *excommunicationis sententias eo ipso incurrant: à quâ quidem excommunicationis sententiâ, qui eandem incurrerint, nisi per Romanum Pontificem nequant, præterquàm in mortis*

articulo, et tunc satisfactione præmissâ, absolutionis beneficium obtinere.

Ad quartam respondeo: Alterius, Bonacina, Hostiensis censent id factum, ut deferatur dignitati episcopali. Alii alias adferunt rationes, quibus omissis, dicendum id pendere à prudenti arbitrio superioris, qui, circumstantiis consideratis, potest unum penâ unâ, alterum punire alterâ, sine vitio acceptionis personarum.

354. Ad quintam respondeo, suspensionem quam incurrit delinquens in hoc puncto episcopus, Pontifici reservatam esse. Ratio est quia dùm superior fert suspensionem ad tempus determinatum, tacite significat neminem ante idem tempus posse suspensionem tollere. Dices: Solam excommunicationem Pontifex reservatam dicit, de suspensione tacet: cum enim dixisset: *Episcopus aut superior suspensionis ab officio per triennium, alii verò excommunicationis sententias eo ipso incurrant*, deinceps addit, *à quâ quidem excommunicationis sententiâ, etc.*, nullâ ampliùs mentionem factâ suspensionis. Respondeo quòd nullam ampliùs mentionem suspensionis fecerit, ratio est quòd eidem adjecerit tempus determinatum. Porrò adjecti temporis circumstantia indicat reservationem, etsi non exprimitur. Glossa hic, verbo *Excommunicationis sententiâ*, et cap. *Cupientes*, § *Cæterum*, de Elect., in 6; Panormitanus, Covarruvias, Suarez, Filliucius, Alterius.

§ 2. Ad Clementinam Religiosi, de Privilegiis.

355. Secunda in Clementinis reservata Pontifici excommunicatio habetur loco citato in principio, ubi Clemens V in hunc modum loquitur: *Religiosi qui clericis aut laicis sacramentum Ectionis extremæ vel Eucharistiæ ministrare, matrimoniæ solemnizare, non habitâ super his parochialis præbyteri licentiâ speciali; aut qui excommunicatos à canone, præterquàm in casibus à jure expressis vel per privilegia Sedis Apostolicæ concessis eidem, vel à sententiis per statuta provincialia aut synodalia promulgatis, seu (ut verbis eorum utamur) à culpâ et penâ absolvere quemquam præsumpserint; excommunicationis incurrant sententiâ ipso facto, per Sedem Apostolicam duntaxat absolventi; quos etiam, locorum ordinarii (postquàm de hoc eis constiterit) excommunicatos faciant publicè nuntiari, donec de absolutione ipsorum eis fuerit facta fides, nullo religiosis eisdem super hoc exemptionis vel alio privilegio suffragante.* Hactenus Clemens V, in concilio Viennensi.

356. Quocirca queritur 1°: Quid intelligatur per religiosos; 2° an constitutio Clementina afficiat solos exemptos; 3° quorum sacramentorum collatio sub censurâ prohibeatur religiosis sine præbyteri parochialis licentiâ; 4° respectu quorum; 5° quid sit solemnizare matrimonium; 6° quid si quis administret hujusmodi sacramentum ex ignorantia presentis constitutionis; 7° quid si in articulo mortis; 8° qualis requiratur licentiâ ad declinandam censuram; 9° à quâ obtinenda; 10° an sufficiat licentiâ obtenta à parochia non sacerdote; 11° an ab episcopo vel ejus vicario generali; 12° à quibus censuris sub censurâ nequeant

absolvere religiosi; 13° quid de censuris ab homine latis; 14° quid sit absolvere à culpa et pœnâ; 15° quid intelligatur per finalem clausulam, nullo religio-
sia eisdem super hoc exemptionis vel alio privilegio suffragante?

Ad primam questionem respondeo: Per religiosos intelliguntur qui in approbatâ per Pontificem religione emiserunt vota obedientiæ, castitatis et paupertatis, simplicitatis vel solemnium. Hinc sequitur 1° non comprehendi hoc nomine novitios, tametsi sacerdotes: nam etsi novitius comprehendatur nomine religiosi in favorabilibus, non tamen in pœnis et præceptis, cum restringendæ et rigidè intelligendæ sint penales constitutiones. Panormitanus, Suarez, Filliucius, Bonacina, Castropalao. Sequitur 2° clericos seu sacerdotes seculares in hoc puncto reos non incidere in præfatam censuram: nam textus de solis religiosis expressè loquitur.

337. Sed quid de parochio religioso? — Respondeo: Certum est quòd ovis sibi conceditis præfata sacramenta conferre possit ac debeat sine periculo censure: nam Clementina respicit quidem religiosos, sed jurisdictionem parochi usurpantes, non autem legitimè institutos. Imò Navarrus, cap. 27, num. 101, censet religiosum parochum, qui alienis ovibus sine debita licentiâ conferret sacramentum, tametsi graviter peccaret usurpando jurisdictionem alienam, nihilominus non involvi censure, quasi ad hanc declinandam sufficiat status seu conditio pastoralis. De eadem doctrinâ dubitat Glossa in Clement, cit., verbo *Religiosi*. Sed rectius Sylvester, Suarez, Alterius, Bonacina, Castropalao censent oppositum: quia tametsi parochus respectu suorum, verè tamen religiosus manet, atque adeò si alienis sine licentiâ vel privilegio sacramentum conferat, reus est usurpatæ jurisdictionis contra Clementinam citatam, cujus proinde pœnam non evadet.

338. Ad secundam respondeo: Videri alicui posset, Clementinâ citatâ sermonem esse de solis exemptis religiosis, tum quia rubrica seu titulus est: *De privilegiis et excessibus privilegiatorum*, id est, eorum qui per privilegia sunt exempti; tum quia subjecti potestati ordinariorum, ab his puniri possunt, si in hoc puncto deliquerint, perinde ac sacerdotes seculares: atque adeò, sicuti ob hanc causam sacerdotes seculares non respicit Clementina, sic nec religiosos non exemptos. Interim tenendum oppositum cum Sayro, Suarez, Filliucio, Bonacina. Tenendum, inquam, quòd constitutio Pontificia feriat utrosque religiosos, tam non exemptos quàm exemptos. Ratio est, quòd in textu exprimantur generatim *religiosi*, cujus vocabuli significatum univocè utrisque competit. Rubrica verò restringere textum non potest, cum non sit lex, nec à Pontifice constituta. Deinde aliud est esse privilegiatum, aliud exemptum. Omnes religiosi sunt privilegiati, quatenus certa privilegia habent; sed non omnes sunt exempti: non enim omne privilegium exemptionem respicit.

Ad tertiam respondeo: Ex ipso textu manifestum

est, prohiberi sub censurâ religiosis, ne administrent sacramenta *Unctionis extremæ vel Eucharistiæ aut matrimonia* solemnizent sine debita facultate.

339. Hinc sequitur 1° non esse locum censure, si religiosus sine debita licentiâ administret baptismum, pœnitentiam, confirmationem vel ordinem. Ita Glossa hic, verb. *Speciali*: Navarrus, Suarez, Filliucius, Sylvester, Sayrus, Bonacina, Castropalao. Ratio est quia de tribus solummodò sacramentis textus mentionem facit; ergo ad reliqua quatuor extendi non potest juxta receptissimam regulam de restringendis pœnalibus et odiosis.

Sequitur 2° non involvitur censure religiosum, qui sacramentum aliquod predictorum administrat ex privilegio summi pastoris seu Romani Pontificis. Porro per simile privilegium possunt religiosi mendicantes ministrare eucharistiam omnibus Christi fidelibus per totum annum, exceptâ communionem paschali, et factâ per modum viatici in articulo mortis. Ita concessum à Nicolao V, Sixto IV, Leone X, Paulo III et IV, Julio II, et anno 1682, 31 januarii, declaravit sacra congregatio eminentissimorum S. R. E. cardinalium, concilii Tridentini interpretum. Vide Navarrum cap. 21, num. 52, et cap. 27, num. 102; Bonacina, Lugo, Vasquez, Suarez, Castropalao apud Hericx, part. 4, tract. 5, quest. 3, num. 16, et seq.

340. Ad quartam respondeo: Personæ, quibus sub hæc censurâ non possunt religiosi prædicta sacramenta administrare sine sacerdotis parochialis licentiâ, sunt clerici et laici. Constat ex textu, ubi dicitur: *Religiosi, qui clericis aut laicis*, etc.; quare non incidit in hæc censuram religiosus, conferens religioso extremam unctionem vel Eucharistiam. Cajetanus, Navarrus, Angelus, Tabiena, Sayrus, Sanchez, Bonacina, Barbosa, Castropalao. Ratio est, tum quia in pœnalibus seu odiosis nomine *clericorum* non veniunt religiosi; tum quia constitutio lata est in favorem parochorum, quorum præjudicium cavere intendit Pontifex; cum verò Religiosi non subiciantur parochis, sed suis superioribus, nullum parochi præjudicium patiuntur, si religiosi præfata sacramenta ministrentur per religiosos.

341. Ad quintam respondeo: Solemnizare matrimonium, est solemniter benedicere nuptiis sive primis, sive secundis: quamvis enim secundis nuptiis non debeat benedici, ut in materiâ de matrimonio dicitur, nihilominus religiosus, sine speciali licentiâ impendens benedictionem sive primo, sive secundo matrimonio, incurrit excommunicationem. Hinc sequitur, non esse locum censure, si religiosus sine licentiâ parochi assistat matrimonio: aliud enim est assistere, aliud benedicere matrimonio; in solâ verò benedictione, ut statim dictum, consistit matrimonii solemnitas. Ita Glossa hic, verb. *Solemnizare*; Sayrus, Bonacina, Castropalao. Advertendum tamen quòd assistens matrimonio sine licentiâ, incurrit suspensionem ex concilio Tridentino, sessione 24, de Reform. matrim. cap. 1, ubi dicitur: *Quòd si quis*

parochus, vel alius sacerdos, sive regularis sive secularis sit, etiamsi id sibi ex privilegio vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponso sine illorum parochi licentiâ matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab ordinario ejus parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absolvatur. Hinc dubitari potest an religiosus sine speciali licentiâ benedicens solemniter matrimonium, incurrat utramque censuram, et excommunicationis latæ per Clementinam citatam, et suspensionis decretæ per concilium Tridentinum. Affirmant Navarrus et nonnulli alii. Negant Rebellus, Henriquez, Sayrus, Suarez, Filliucius, Bonacina, Castropalao, volentes, solâ Tridentini suspensione, delinquentem hodieum affici, eò quòd excommunicatione lata per Clementinam, videatur mutata in suspensionem per Tridentinum, ne poenâ duplici delictum idem puniatur. Deinde ferunt, sic declarasse sacram cardinalium congregationem.

342. Ad sextam respondeo : Excommunicationem non incurrit, qui prædicta sacramenta sine debita licentiâ clerico vel laico administrat ex ignorantia præsentis constitutionis, etiam vincibili, dum tamen conjuncta non sit ingenti temeritati. Ita doctores communiter. Ratio est quia ad hanc excommunicationem non solum requiritur contumacia, id quod commune est censuris omnibus, sed etiam præsumptio : *Religiosi, inquit Pontifex, qui... sacramentum unctionis extremæ vel eucharistiæ ministrare, matrimoniave solemnizare... præsumperint.* Præsumere autem, est ausu temerario contra legem sine superioris auctoritate facere. Dolum igitur ac temeritatem præsumptio exigit, ut tradunt Navarrus, Baldus, Menochius, Barbosa et passim alii : atque adeò excludit non solum bonam fidem, verum etiam ignorantiam vincibilem, dummodò, ut initio dictum, non conjungatur ingenti temeritati. Est et hic obiter advertendum (quod etiam aliunde certum est) ad præsumptionem non sufficere animum seu merum conatum, quo videlicet ad ipsum effectum non perveniatur, prout jurisconsulti notant in cap. *Decernimus*, de Judiciis, et in cap. *Judei*, de Testibus : præsertim autem si verbum *præsumere* jungatur infinitivo, prout hic, *ministrare... solemnizare... præsumperint*; et cap. *Decernimus*, cit., tractare... non præsumant, et cap. *Judei*, cit., *testibus uti præsumant*; et cap. *Veritatis*, de Dolo et Contumaciâ : *celebrare præsumperit*; et cap. *Fraternitati*, de Eo qui cogn. consang. uxor. suæ : *copulare præsumpsit*.

343. Ad septimam respondeo : Religiosus, qui alicui in extremis constituto, deficiente paroco administrat sacramentum extremæ unctionis aut eucharistiæ, non videtur in excommunicationem incidere. Suarez, Navarrus, Henriquez, Coninck, Reginaldus, Toletus, Alterius, Filliucius, Bonacina, Barbosa, Castropalao. Ratio est quòd non sit credibile, Ecclesiam velle fideles suos remediis tam salutaribus pro illo puncto destitui, ita ut administratio horum sacramentorum pro illo articulo censeatur fieri ex tacitâ licentiâ parochi, epi-

scopi vel romani Pontificis. Interim contrarium docent Sylvester et Sayrus, eò quòd hæc sacramenta non sint necessitatis.

344. Ad octavam respondeo, requiri licentiam specialem. Patet ex textu : *Non habitâ super his parochialis presbyteri licentiâ speciali.* Porro licentia specialis censetur esse, quâ hæc sacramenta extremæ unctionis, eucharistiæ et matrimonii specificantur, tametsi non fiat specificatio conferentis, vel recipientis : adeò ut sufficiat expressio sacramentorum sine expressione personarum, ut si parochus alicui parochiano suo licentiam faciat, recipiendi à religioso sacramentum extremæ unctionis, eucharistiæ vel matrimonii; quo casu non sit expressio conferentis, id est, determinati alicujus religiosi : vel si parochus religioso licentiam faciat, eadem sacramenta administrandi parochianis suis; quo casu nulla fiet specificatio recipientis, id est, determinati alicujus parochiani. Glossa hic, verb. *Speciali*, Suarez, Sanchez, Cajetanus, Bonacina. Imò Cajetanus et Sanchez censent, sufficere licentiam administrandi omnia sacramenta, quòd hæc æquivalet speciali : quemadmodum enim propositio particularis continetur in universali, sic qui alicui facultatem facit administrandi sacramenta omnia, procul dubio facultatem facit ministrandi eucharistiam, extremam unctionem et matrimonium. Pontifex autem eam solummodò videtur licentiam respexisse, quâ constaret sive per verba generalia, sive per specialia consensus parochi, ut hic religiosus huic parochiano prædicta sacramenta conferat. Verum hæc sententia non satis explicat vocabulum *speciali*, quod nihil operabitur, si sufficiat licentia generalibus terminis expressa, ut observat Suarez.

345. Ad nonam respondeo : Licentia specialis ad prædicta sacramenta administranda, obtinenda est à paroco, id est, ab eo qui curam pastorem habet illarum animarum, quibus præfata sacramenta per religiosum ministrantur. Constat ex verbis textus statim allegatis : *Non habitâ super his parochialis presbyteri licentiâ speciali.*

Ad decimam respondeo : Quamvis textus in paroco licentiam specialem faciente videatur exigere qualitatem sacerdotii, his verbis, *parochialis presbyteri*; nihilominus videtur sufficere, quòd sit parochus, etsi sacris ordinibus non sit hactenus insignitus. Ita Glossa hic, verb. *Presbyteri*, Sayrus, Bonacina, Navarrus, Suarez, Sanchez, Coninck. Ratio est quia potestatis seu licentiæ illius delegatio non est actus ordinis, sed jurisdictionis : atque adeò ordinem vel sacerdotium non requirit. Quòd autem Pontifex presbyteri mentionem faciat, ideò est, non quia absolute ad hunc effectum debeat esse presbyter, sed quia solet.

346. Ad undecimam respondeo : Nomine parochialis presbyteri intelligitur non solum rector immediatus ecclesiæ parochialis, sed etiam episcopus. Glossa, verb. *Presbyteri*, Sanchez, Suarez, Henriquez, Bonacina. Ratio est quia diœcesis est parochia episcopi, qui proinde omnium ecclesiarum suarum parochus

est, habens in omnes parochos jurisdictionem. Idem est de vicario episcopi generali; quia eadem utriusque est jurisdictio.

347. Ad duodecimam respondeo: 1° religiosus incurrit ipso facto sententiam excommunicationis, qui *excommunicatus à canone, præterquam in casibus à jure expressis vel per privilegia Sedis Apostolicæ concessis... absolvere... præsumperit*. Ita Pontifex, Clementina cit., quæ ut rectius intelligatur, observandum, jure communi non esse decretam excommunicationem universim adversus absolventem à censuris, nisi in duplici genere. Primum respicit casus bullæ *Cænæ*, à quibus nemo sine speciali Sedis Apostolicæ facultate extra mortis articulum absolvere potest; alioquin incidit in excommunicationem latæ sententiæ, prout expressè dicitur § 23 ejusdem bullæ. Alterum genus respicit casus expressos in decreto sacræ congregationis de mandato Clementis VIII, edito 1602, quod incipit: *Sacra Congregatio*; quo excommunicatio Pontifici reservata decernitur primò, in absolventes à casibus bullæ *Cænæ*.

348. Secundò in absolventes ab excommunicatione contractà ob violatam ecclesiasticam immunitatem in terminis constitutionis Gregorii XIV, quæ incipit: *Cum aliis nonnulli*. Tertiò in absolventes à censurâ excommunicationis ob violatam monialium clausuram ad malum finem. Quartò in absolventes ab excommunicatione contractà ob provocationem et pugnam in duello, juxta decretum concilii Tridentini et constitutionem Gregorii XIII, quæ incipit, *Ad tollendam*. Quintò in absolventes ab excommunicatione contractà ob clerici percussorem, juxta canonem, *Si quis suadente*, 17, q. 4. Sextò in absolventes ab excommunicatione ob simoniam confidentialem aut realem in beneficiis, scienter contractam. Septimò in absolventes à casibus, locorum ordinario reservatis. Universim itaque, sicut diximus, non est prohibitum sub censurâ, absolvere à censurâ sine debitâ facultate; in hac autem Clementinâ sub excommunicatione Pontifici reservatâ prohibetur religiosis, ne absolvant ab excommunicatione canonis, præterquam in casibus à jure expressis, vel per privilegia Sedis Apostolicæ concessis.

349. Respondeo 2° sub eadem censurâ prohibetur religiosis, ne, seclusis casibus in jure expressis et Sedis Apostolicæ privilegiis, absolvant quempiam *à sententiis per statuta provincialia aut synodalia promulgatis*. Per sententias intelligit Glossa, verb. *Sententiis*, excommunicationem, suspensionem et interdictum. Idem existimat Sylvester cum aliis, quos adducit: quia Pontifex *sententias* numero plurali exprimit, dicturus *sententiam* in singulari, si solam excommunicationem comprehendere voluisset. rectius tamen contrarium sustinent Sayrus, Suarez, Filiucius, Angelus, Tabiena, Bonacina, docentes, Religiosum à solâ excommunicationis censurâ indebitè absolventem, censure involvi. Ratio est quia de solâ excommunicationis censurâ videtur textus mentionem facere, cum dicatur quòd religiosi incurrant senten-

tiam excommunicationis *qui excommunicatus à canone... vel à sententiis per statuta provincialia aut synodalia promulgatis... absolvere... præsumperint*. Itaque sermo est de solis excommunicatis per canonem vel statutum provinciale aut synodale.

350. Ad fundamentum alterius opinionis respondeo, plurale illud, *à sententiis*, accipi pro diversis excommunicationibus, non pro quavis censure specie, v. g., suspensione vel interdicto: restringitur enim in hunc modum per verbum illud, *Excommunicatos*.

Ad decimam tertiam respondeo: Religiosus absolvens sine debitâ facultate à censurâ hominis, sive per sententiam generalem, sive per specialem latâ, non incurrit excommunicationem. Ratio, quia hæc non censetur lata per canonem aut statutum: de hac autem solâ loquitur Clemens V, Clementinâ citatâ. Idem dicendum de absolvente ab excommunicatione minori; tum quia hæc nomine excommunicationis simpliciter posito non intelligitur, tum quia censure hujus absolutio sacerdoti cuilibet pro mortalibus approbato permissa est.

351. Ad decimam quartam respondeo: Per absolutionem *à culpâ et pœnâ* significatur concessio plenariæ indulgentiæ; quamvis enim, spectato verborum rigore, Pontifex videatur velle, ut excommunicationem incurrant, qui absolvunt à pœnâ, id est, censurâ, et à culpâ, id est, peccato, id quod etiam indicat particula *seu*, quæ præcedentium et subsequentium identitatem importat: nihilominus non habet propositio Pontificis hunc sensum in præsentī, sed significat disjunctionem, juxta eam loquendi formam, quæ tum temporis usitata erat. Ita Sylvester, Suarez, Alterius, Filiucius, Bonacina, Castropalao. Itaque vi præsentis clausulæ excommunicationem Pontifici reservatam incurrit religiosus, qui præsumit concedere plenariam indulgentiam, et hoc sensu absolvere *à culpâ et pœnâ*.

352. Ad decimam quintam respondeo: Verba illa finalia, *nullo religiosis eisdem super hoc exemptionis vel alio privilegio suffragante*, sic debent intelligi, ut præcedentibus non repugnent. Jam verò Pontifex supra manifestè indicat, religiosum citra censure periculum absolvere posse ab excommunicatione canonis per Sedis Apostolicæ privilegia, cum dicat, censuram incurrere sic absolventem, *præterquam in casibus à jure expressis vel per privilegia Sedis Apostolicæ concessis eisdem*. Hinc verba finalia, *nullo*, etc., non afficiunt absolutionem à censurâ canonis; alioquin contradictio manifestâ foret inter antecedentia et subsequentia. Quapropter dicendum quòd verba finalia, *nullo... privilegio suffragante*, respiciant denuntiationem religiosi per ordinarios locorum faciendam, si et quando constituerit, eundem prædictorum aliquid fecisse sine debitâ auctoritate. Unde verba illa hunc sensum reddunt: Qui in præsentem excommunicationem inciderit ob exercitium actionis supra prohibite, per locorum ordinarium denuntiatur et publicetur,

tanquam excommunicatus, nullo... super hoc exemptionis vel alio privilegio suffragante.

§ 3. Ad Clementinam, Si quis suadente, de Pœnis.

553. Tertia Pontifici reservata excommunicatio in Clementinis habetur loco citato. Fertur adversus eos, qui, suadente diabolo, in tantum sacrilegium proruperint, ut manus violentas iniecerint in episcopum; eundem tanquam bannitum terrâ expulerint, aut temerè et injuriosè apprehenderint. Item adversus eum, qui hæc mandaverit, ratificaverit, socius, consiliarius, fautor, vel defensor fuerit facientis. Civitas verò et officiales ejus in hoc puncto delinquentes pœnis diversis puniuntur. Sed de hæc censurâ satis diximus, cap. 2, § ult., fol. 154, et seq.

§ 4. Ad Clementinam, Cupientes, § Sanè, eodem tit.

554. Quarta loco citato fertur adversus religiosos et clericos seculares, qui quemquam ad votendum, jurandum, vel fide interpositâ aut aliâs promittendum inducunt, ut sepulturam in suis ecclesiis eligat, vel jam electam, ulterius non immutet. Verba textûs sunt: *Sanè temerarios violatores constitutionis illius* (Bonificii VIII, cap. 1, de Sepulturis, in 6) *quæ religiosis et clericis secularibus prohibet, ne aliquos ad votendum, jurandum, vel fide interpositâ seu aliâs promittendum inducant, ut sepulturam apud eorum ecclesiam eligant, vel jam electam ulterius non immutent; similem (excommunicationis) sententiâ (pœnâ in dictâ constitutione contentâ, in suo robore permanente) incurrere volumus ipso facto; et alio, quàm à Sede Apostolicâ (præterquam in mortis articulo) nullatenus absolvendos: nullis privilegijs, aut statutis, cujuscumque tenoris existant, super his valutaris.* Hactenus Clemens V.

555. Bonificius autem VIII, cap. 1, de Sepulturis, in 6, in hunc modum loquitur: *Universis religiosis et secularibus clericis, cujuscumque status vel conditionis existant, in virtute sanctæ obedienciæ, ac sub interminatione maledictionis æternæ districtissimè prohibemus, ne aliquos ad votendum, jurandum, vel fide interpositâ seu aliâs promittendum inducant ut apud eorum ecclesias sepulturam eligant vel jam electam ulterius non immutent.* Ubi inprimis est advertendum, quod Bonificio VIII, nullam in seclis facientes decretam excommunicationem; Clemens verò excommunicationem ipso jure incurrescendam tulit, et eamque Sedi Apostolicæ reservatam, à Bonificio VIII pœnâ, in suo robore permanente. Porro circa presentem Clementinam queritur 1° Quodam sit subjectum presentis excommunicationis? 2° Quæ actio censeri debeat prohibita sub censurâ? 3° Quid si quis inducat aliquem ad propositum vel voluntatem inefficacem electionis? 4° Quid si quis inducat aliquem ad votendum, jurandum aut promittendum sepulturam in ecclesiâ alienâ? 5° Quid si quis inducat alterum ad prædicta, quantum est ex suâ parte, sic tamen, ut votum, juramentum vel promissio ex parte alterius non sequatur? 6° Quid si inductio fiat ex ignorantia hujus constitutionis?

5° 6. Ad primam questionem respondeo: Subjectum hujus excommunicationis sunt 1° religiosi, id est, qui tria vota in approbatâ per Pontificem religione emi-

serunt, utriusvis sexûs fuerint. Quare eidem censuræ subjacent moniales, hanc constitutionem violantes. Suarez, Bonacina, Castropala; ratio est tum quia Clemens V utitur termino indefinito *religiosis*; tum quia hæc Clementina est edita in confirmationem, cap. 1, de Sepulturis, in 6, ubi Bonificius VIII expressè loquitur de *universis religiosis... cujuscumque status vel conditionis existant*: atque adeo complectitur sine dubio utrumque sexum.

2° Subjectum hujus excommunicationis sunt clerici seculares. Patet, quia exprimentur tum à Bonificio VIII, tum à Clemente V. Sed an etiam parochi? Negat communis sententiâ doctorum apud Bonacinam et Castropalaum. Ratio est quia istæ constitutiones sunt editæ in favorem parochorum: quod autem ob gratiam vel favorem alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum; regulâ 16, de Regulis juris, in 6, l. *Nulla juris ratio*, ff. de Legibus, l. *Quod favore*, cod. eodem tit.

Hinc sequitur primò, religiosum, tametsi laicum seu nullo ordine insignitum, censuræ involvi; quia religiosus est.

Sequitur secundò, laicum secularem, in prædictis reum, non affici censurâ.

557. Sequitur tertiò, idem dicendum de novitio: quia in materiâ pœnali et odiosâ novitii non veniunt nomine religiosorum.

Ad secundam respondeo: Actio sub censurâ reservatæ excommunicationis prohibita, est inductio alicujus ad præstandum votum, juramentum, promissionem de eligendâ sepulturâ in ecclesiâ inducentis. Patet ex terminis Clementinæ.

558. Ad tertiam respondeo: Non incurrit excommunicationem religiosus, inducens aliquem ad propositum vel voluntatem inefficacem eligendi sepulturam in suâ Ecclesiâ. Suarez, Paludanus, S. Antoninus, Sayrus, Bonacina, Filliucius. Ratio est quia Pontifex sub censurâ prohibet inductionem ad votum, juramentum, promissionem: atqui propositum seu voluntas inefficax neque est votum, neque juramentum, neque promissio. Hinc ulterius sequitur quòd censuram presentem non incurrit inducens aliquem ad eligendum sepulturam in suâ ecclesiâ vel non mutandum electam, etiam cum effectu, dummodò nullam ab eodem per votum, juramentum, promissionem, obligationem extundat: quia Pontifex non prohibet inductionem ad actum, sed ad obligationem actûs, id est, Pontifex non statuit, ut religiosus aut clericus secularis incurrat excommunicationem, qui aliquem induxerit ad eligendum sepulturam in suâ Ecclesiâ vel non mutandum electam; sed qui induxerit ad faciendam desuper votum, juramentum, promissionem. Proinde si inductio respiciat proximè ipsum actum electionis, sine ullâ induciti obligatione, non erit locus censuræ.

559. Ad quartam respondeo: Religiosus aut clericus secularis inducens aliquem ad emittendum votum, juramentum, promissionem de sepulturâ eligendâ in ecclesiâ alienâ, non incurrit excommunicationem.

Navarrus, Toletus, Sayrus, Suarez, Barbosa, Bonacina. Ratio est ex textu constitutionis, quæ religiosis et clericis secularibus prohibet, ne ad votendum, jurandum, vel fide interposita seu alias premittendum inducant, ut sepulturam apud eorum ecclesiam eligant vel jam electam ulterius non immutent. Apud eorum ecclesiam, inquit Pontifex, id est, ipsorum inducentium: non igitur, si inductio respiciat sepulturam eligendam vel non mutandam in ecclesia aliena.

360. Ad quintam respondeo: Communis doctorum opinio est, ad incurrendam censuram necessarium esse, ut inductionem reipsa sequatur effectus voti, juramenti, promissionis de eligenda vel non mutanda sepultura. Angelus, Cajetanus, Navarrus, Toletus, Sayrus, Suarez, Bonacina, Castropalao. Ratio est quia hæc poena est stricti juris, atque adeo effectum exigit, cum aliquis delictum inductionis non videatur satis esse consummatum. Confirmatur ex iis quæ alibi de consulente dicta sunt. Si excommunicatio lata sit in consulente, hic eam non incurrit, nisi sequatur effectus. Sed hæc opinio valde videtur dubia: nam doctrina illa de consulente, quod videlicet, nisi secuto effectus, censuram non incurrat, tum solum videtur habere locum, quando actio ipsa seu effectus directè et principaliter prohibetur, consilium verò tanquam accessorium, et via seu dispositio ad actionem. At in presenti actio ipsa seu effectus secundum se non prohibetur: nam liberum et licitum unicuique est eligere sepulturam; liberum et licitum est votare, jurare, promittere electionem, dummodo spontè et citra alterius inductionem fiat, ut notat S. Antoninus. Igitur ipsa inductio ad votendum, etc., est in presenti principalis et totalis materia legis, atque adeo inductio, legis transgressionem continet, propter quam lata censura est, sive inducti promissio subsequatur sive non. Confirmatur: Bonifacius VIII, in virtute sanctæ obedientiæ, et sub interminatione maledictionis æternæ prohibet, ne quis inducat, etc., contra quam legem integrè et consummatè agit ac mortaliter peccat, qui inducit, etc., sive sequatur effectus voti vel juramenti ex parte alterius, sive non. Jam verò Clemens V excommunicat violatores legis per Bonifacium VIII latæ.

361. Ad sextam respondeo: Excommunicatio præsens non afficit, nisi temerarios violatores constitutionis illius, quam edidit Bonifacius VIII, cap. *Animarum periculis*, de Sepulturis, in 6. Constat ex terminis Clementinæ. Hinc verò sequitur quod omnis ignorantia excusans operantem à temeritate, eundem pariter excuset à censurâ. Porro certum in primis est quod inculpabilis ignorantia cum temeritate non consistat: temeritas enim importat scientiam agentis et contemptum legis; unde S. Thomas 2-2, q. 55, art. 3, ad 2, illa, inquit, dicuntur fieri temerè, quæ ratione non reguntur: quod quidem potest contingere dupliciter; uno modo ex impetu voluntatis vel passionis, alio modo ex contemptu regulæ dirigentis, et hoc propriè importat temeritas: unde videtur ex radice superbiæ provenire, quæ refugit subesse regulæ alienæ. Ita S. Thomas. Jam verò

certum est quod temeritas sic intellecta pro contemptu legis aut regulæ dirigentis, pro fructu superbiæ, etc., non habet locum in ignorante invincibiliter. Imò doctores communis idem tradunt de vincibiliter ignorante, dummodo ignorantia saltem non sit affectata: nam si sola excuset ignorantia invincibilis, nihil operabitur particula temerarios, cum, etiam eâ omiſſâ, excusandi sint, sicut à culpâ, sic à censurâ, invincibiliter ignorantes. Jam autem non est credibile, in lege poenali similem particulam exprimi sine aliquo effectu.

§ 5. Ad Clementinam, Gravis, de Sent. excomm.

362. Quinta Pontifici reservata excommunicatio fertur citato loco in nobiles quosdam et dominos temporales, interdictum ecclesiasticum in suis terris violentes. Ne excessus (inquit Pontifex) sic graves, excedentium impunitate, trahantur ab aliis in exemplum, præsumptores præfatos, qui locis interdicto suppositis quemquam de cætero divina celebrare officia, quomodo libet cogere: aut qui modo prædicto ad officia eadem audienda aliquos, excommunicationis præsertim vel interdicti ligatos sententiâ evocare: seu qui excommunicatôs publicè aut interdictos, de ecclesiis, dum in ipsis missarum aguntur solemnia, à celebrantibus monitos, ut exeant, prohibere: necnon excommunicatos publicè et interdictos, qui in ipsis ecclesiis, nominatim à celebrantibus, ut exeant, moniti, remanere præsumperint: excommunicationis sententiâ (à quâ per Sedem duntaxat Apostolicam possint absolvi) sacro approbante concilio innodamus. Ita Clemens V, sacro, ut inquit, approbante concilio Viennensi. Quæritur autem 1^a An constitutio illa vim legis habeat, pro futuris temporibus in perpetuum obligantis? 2^a Quæ sit materia presentis excommunicationis?

363. Ad primam questionem respondeo: Videri alieni fortassè posset, Clementinam hoc tempore non habere vires aut locum, cum edita fuerit occasione dominorum quorundam temporalium, qui perpetrarunt excessus, in præfata constitutione memoratos, adeo ut contra easdem personas particulares constitutio posset censi edita, maxime cum Pontifex censuram excommunicationis in præsumptores præfatos expressè ferat. Nihilominus dicendum, quod constitutio vim juris perpetui ac pro futuris temporibus obligantis habeat: nam licet sit edita occasione personarum particularium, in materia interdicti graviter excedentium, equidem, ne similes excessus in futurum redeant, Clemens V, cum concilio Viennensi, in ejusmodi delinquentes excommunicationem latæ sententiæ, constitutione perpetuò valiturâ sanxit. Ita omnes doctores. Colligitur autem ex illis verbis: Qui quemquam de cætero cogere, etc. Unde cum ibidem dicitur, præsumptores præfatos, non fit relatio tantum ad illas personas in individuo, sed ad conditionem personarum sic delinquentium.

364. Ad secundam respondeo: Materia presentis excommunicationis consistit in quadruplici actione, quæ violatur obligatio circa interdictum ecclesiasticum. Prima est, in locis interdicto suppositis, quem-

quam quomodolibet cogere ad divina officia celebrandum. Ubi advertendum 1° requiri coactionem, per metum scilicet aut violentiam. Quare non sufficit, induci quempiam precibus aut promissis, ad divina officia inibi celebrandum. Advertendum 2° verbum universale *quomodolibet*, quod denotat omnem modum imaginabilem. Vide Barbosam, de Diction. usu freq., dict. 334. Quare non est necesse ut coactio afficiat proximè celebrantem ipsum : satis est quòd afficiat personas eidem junctas, sive per bonorum subtractionem, sive per malorum minas, aut alium similem modum, directum vel indirectum. Verbum *quomodolibet* (inquit Glossa) omnem modum compulsionis, realem, personalem, directum et indirectum comprehendit. Advertendum 3° quòd Pontifex generatim dicat, *divina officia*, quorum proinde nomine intelliguntur non solum sacrificium missæ, verum etiam horæ canonicæ et similia, quæ ab Ecclesiâ celebrantur. Sayrus, Suarez, Bonacina.

363. Secunda actio est evocare aliquos, præsertim excommunicationis vel interdicti sententiâ innodatos, ad prædicta officia audienda : seu, ut formalibus verbis Pontificis utar, *modo prædicto ad officia eadem audienda aliquos, excommunicationis præsertim vel interdicti ligatos sententiâ evocare*. Ubi reflectendum est 1° verbum *evocare* non exprimi simpliciter seu absolute, sed cum relatione ad præcedentia; *prædicto modo*, ait Pontifex. Modus autem prædictus erat per evocationem publicam, scilicet *per campanarum pulsationem*; ex quo Navarrus, Angelus, et Sylvester inferunt, non sufficere secretam evocationem, per nuntium, etc. Sed rectius Cajetanus, Suarez, Toletus, Bonacina docent, modum *prædictum* esse quadruplicem, videlicet vel vocando, vel compellendo, vel per campanarum pulsationem, vel voce præconis, prout initio *Clementinæ* præsentis dicitur. Igitur quod deinceps sequitur, *modo prædicto... evocare*, minùs rectè videtur intelligi de evocatione per solum campanarum sonitum aut vocem præconis. Reflectendum 2° quòd dicatur, *ad officia eadem audienda*; eadem scilicet de quibus sermo præcessit. Cum ergo in præcedentibus sermo sit non tantum de sacrificio missæ, sed etiam de aliis divinis officiis, prout dictum, sequitur, de iisdem hoc loco pariter sermonem esse. Reflectendum 3°, necessarium esse ad hanc censuram incurrendam, ut evocatio fiat ad eadem divina officia audienda in loco interdicto; unde si quis evocaret excommunicatum vel interdictum ad audiendum divinum officium in loco non interdicto, in præsentem canonem non incideret : quia hæc censura non fertur ob violationem interdicti personalis, sed localis.

366. Tertia actio est prohibere, ne excommunicati publicè aut interdicti, à celebrantibus moniti exeant de ecclesiis, *dum in ipsis missarum aguntur solemnia*. Ubi reflectenda est, 1° particula *publicè*, ex quâ colligitur quòd hanc censuram non incurrat, qui sub missarum solemnibus exire de ecclesiâ prohiberet excommunicatum vel interdictum occultum. Sed dubitari potest an requiratur ad effectum censuræ, ut

sit nominatim interdictus vel excommunicatus, qui exire de ecclesiâ prohibetur, an verò satis sit, censuram publicam esse. — Respondeo hodiè necessarium esse ut sit nominatim interdictus vel excommunicatus, aut notorius percussor clerici. Ratio est quia textus loquitur de excommunicatis aut interdictis vitandis : loquitur enim manifestè de illis ob quorum ingressum intermiti Sacrificium debeat, prout constat ex illis verbis : *Frequenter contingit, quòd non sine Dei offensâ clerique ac populi scandalo ipsa missarum solemnia remanent inexplata*. Deinde agit textus de illis qui à celebrantibus moniti sunt, *ut exeant*.

367. Atqui post concilium Constantiense nullus interdictus aut excommunicatus vitandus est, nisi nominatim sit denuntiatus aut notorius percussor clerici. Ergo. Ita Suarez, Castropalao et alii. Reflectendum 2° ad effectum censuræ necessarium esse, ut iidem excommunicati vel interdicti, à celebrantibus moniti sint, *ut exeant*. Quare si vel non moneantur, vel moneantur quidem, ut exeant, sed ab alio quàm celebrante, non est locus censuræ. Interim necesse non videtur ut moneantur nominatim seu specialiter. Satis erit si celebrans generatim dicat, ut omnes excommunicati vel interdicti exeant de ecclesiâ. Ratio est quia nec vocem nec significatum vocis *nominatim* textus habet, cum tamen eandem vocem in sequenti clausulâ disertè exprimat, ut statim videbitur. Ita Glossa, verbo *Moniti*, Sayrus, Suarez, Toletus, Bonacina. Reflectendum 3° non fieri in hac parte textus, expressam mentionem de ecclesiis interdictis. Hinc dubitari potest an sufficiat ad censuram, quòd prohibeatur prædictus excommunicati vel interdicti egressus de ecclesiâ non interdictâ. Respondeo cum Suarez, Filliucio et Castropalao, ex præcedentibus colligi, sermonem esse de ecclesiis interdictis. Reflectendum 4° necesse esse ut idem egressus prohibeatur, *dum in ipsis ecclesiis missarum aguntur solemnia* : sic enim textus expressè loquitur. Quare si prohibitio fiat, dum alia divina officia celebrantur, non erit locus excommunicationi. Cajetanus, Suarez, Filliucius, Bonacina.

368. Quarta actio, quæ sub censurâ reservatæ excommunicationis hæc Clementinâ prohibetur, est, cum excommunicatus publicè aut interdictus, à celebrante nominatim monitus ut exeat, remanere præsumit. Ubi reflectendum 1° jam necessarium esse ad censuram, ut monitio sit specialis; 2° monitionem debere fieri per celebrantem; atque adeò sub missæ sacrificio; 3° hodiè requiri ad prædictum effectum ut excommunicatus sit vitandus; 4° ecclesiam debere esse interdictam; 5° reflectendum, non solum in hac, sed etiam in præcedentibus actionibus requiri præsumptionem, quia verbum *præsumserint* conjungitur cum quatuor infinitivis, *cogere, evocare, prohibere, remanere*, prout legenti manifestum est. Quare excusat ab excommunicatione ignorantia tam legis quàm censuræ, etiam vincibilis, dum tamen non sit affectata. Cajetanus, Navarrus, Sayrus, Suarez, Bonacina et alii.

CAPUT VI.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS PONTIFICI RESERVATIS IN
Extravagantibus.

§ 1. Ad Extravagantem, Salvator, de Præbendis.

369. Prima in extravagantibus reservata Pontifici excommunicatio habetur loco citato. Fertur autem à Joanne XXII adversus rebelles et repugnantes constitutionibus, à se editis circa ecclesiam et episcopatum Tolosanum. De hac censurâ nihil dicturi sumus, tum quia textus satis est manifestus; tum quia materia est specialis, universam Ecclesiam non respiciens. Sufficiat igitur monuisse, quòd hæc sit una è reservatis excommunicationibus per Extravagantes.

§ 2. Ad Extravagantem, Detestandæ, de Sepulturis.

370. Bonifacius VIII, Extravagante citatâ in hunc modum statuit: *Nonnulli fideles... si quisquam ex eis genere nobilis vel dignitatis gloriâ insignitus, præsertim extra suarum partium limites debitum naturæ persolvat, in suis vel alienis partibus sepulturâ electâ, defuncti corpus ex quodam impiæ pietatis affectu truculenter exenterant, ac illud membratim vel in frusta immaniter concident, ea subseque aquis immersa, exponunt ignibus decoquenda: et tandem (ab ossibus tegumento carnis excusso) eadem ad partes prædictas mittunt seu deferunt tumultuosa... volentes igitur, etc.... apostolicâ auctoritate statuimus et ordinamus ut, cum quis cujuscumque status, aut generis seu dignitatis extiterit, in civitatibus, terris, seu locis, in quibus catholicæ fidei cultus viget, diem de cætero claudet extremum, circa corpora defunctorum, hujusmodi abusus vel similis nullatenus observetur. Aliàs excommunicationis sententiam (quam ex nunc in ipsos proferimus) ipso facto se noverint incursum, à quâ non nisi per Apostolicam Sedem (præterquam in mortis articulo) possint absolutionis beneficium obtinere. Hactenus Bonifac. VIII. Quocirca quaeritur 1° quæ sit materia hujus excommunicationis; 2° quoddam subjectum.*

371. Ad primam quæstionem respondeo: Materia hujus excommunicationis est exenteratio, concisio, decoctio corporum fidelium defunctorum. Requiritur tamen quatuor conditiones ad eandem excommunicationem incurrendam. Prima est præsumptio; quia Pontifex utitur vocabulo, *præsumperint*. Secunda ex parte finis, nimirum ut similes actiones fiant ex intentione alibi sepeliendi ossa exenterati, ut colligitur tum ex verbis textûs; eadem ad partes prædictas mittunt seu deferunt tumultuosa, et ex illis, in suis vel alienis partibus sepulturâ electâ: tum ex sumario seu rubricâ Extravagantis, in verbis, *ferant sepelienda*. Hinc sequitur non esse locum prædictæ excommunicationi, si fiat exenteratio seu intestinorum csectio propter alium finem, v. g., ut balsamo inungantur, vel in vindictam, odium, maleficium seu superstitionem, aut ad exercitium anatomix, ut omnes doctores tradunt. Tertia conditio est, ut sit corpus fidelis in territorio Catholicorum mortui. Colligitur ex illis verbis: *Cum quis... in civitatibus, terris seu locis, in quibus catholicæ fidei cultus viget, diem de cætero claudet extremum*. Quapropter,

si quis in terris infidelium seu hæreticorum moriatur, non videntur præfatæ actiones sub censurâ prohibitæ. Quarta conditio est ut similes actiones fiant à fidelibus circa fideles, de quo statim.

Ad secundam quæstionem respondeo: Subjectum hujus excommunicationis sunt omnes cujusvis status et conditionis homines: sic enim textus loquitur: *Si prædicti defuncti executor vel executores aut familiares ejus, seu quivis alii cujuscunque ordinis, conditionis, status aut gradus fuerint... aliquid contra hujusmodi nostri statuti et ordinationis tenorem præsumperint attentare, defunctorum corpora sic inhumaniter et crudeliter pertractando vel faciendo pertractari, excommunicationis sententiam... ipso facto se noverint incursum*. Ex quibus verbis manifestè colligitur, hanc censuram universalem esse, et complecti non solum facientes, sed etiam mandantes, faciendo pertractari; secus est de consulente aut ratum habente, cum non exprimitur. Necessè est autem ut tam agens quàm patiens sint fideles. Colligitur ex illis verbis: *Præfati namque fideles, hujus suæ utique improbandæ consuetudinis vitio intendentes, si quisquam ex eis, præsertim extra suarum partium limites, debitum naturæ persolvat, in suis vel alienis partibus sepulturâ electâ, etc.*, ubi ponderanda particula, *ex eis*, quæ sine dubio significantur fideles, de quibus sermo præcesserat.

§ 3. Ad Extravag. Viam ambitiosæ, de Regularibus.

372. Tertia excommunicatio legitur extravagante citatâ, ubi Martinus IV, ut prospiciat conservationi ordinum mendicantium, ipso facto excommunicat quosvis eorumdem Mendicantium religiosos, qui sine licentiâ speciali Sedis Apostolicæ, virtute alicujus indulgentiæ vel indulti, ad religionem S. Benedicti, Cisterciensis, Camaldulensis, Vallis-umbrosæ, canonicorum regularium S. Augustini vel aliorum monasticorum ordinum (ordine Carthusiensium duntaxat excepto) convolare nituntur. Eidem excommunicationi subjicit recipientes. Tandem decretum addit, quo cassat et irritat ingressum, admissionem et omnia desuper subsecuta. Quocirca quaeritur 1° quinam transeuntes excommunicentur; 2° quinam recipientes; 3° an sit necesse ut transitus fiat prætextu privilegii vel indulti; 4° an extendatur censura ad illos qui post editam constitutionem mendicantibus aggregati sunt; 5° qualis requiratur licentia, ut hic transitus liceat; 6° quid de ordine Carthusiensi.

373. Ad primam quæstionem respondeo: Excommunicationem Pontifici reservatam incurrunt quivis mendicantes professi, sine licentiâ speciali Pontificis transeuntes ad aliquem ex ordinibus monasticis, in citatâ Extravagante expressis. Constat sequentibus verbis: *De cætero nullus religiosus ordinum mendicantium quoruncunque, cujuscunque gradus, status, conditionis vel religionis existat... possit recipi in monachum vel in fratrem alicujus ex ordinibus monasticis supra dictis vel aliis expressis... sub pænâ excommunicationis, quam tam recipientes quàm recepti ipso facto incurrant... et à nemine, nisi duntaxat à Romano Pontifice (præterquam in mortis articulo) excommuni-*

cati hujusmodi possint absolutionis beneficium quomodo libet obtinere.

Hinc sequitur 1° quòd constitutio non afficiat novitios cujusvis religionis : hi enim, nisi in favorabilibus, non reputantur *religiosi*, habentque liberam facultatem, et hanc religionem deserendi, et quamvis aliam eligendi.

374. 2° Sequitur idem dicendum de invalidè professis, qui tamen observare debent decretum concilii Tridentini, sess. 25, de Regul., cap. 49. Ratio est quia neque hi *religiosi* sunt, cum verè non sint professi.

3° Sequitur quòd in præsentem canonem non incidat religiosus ex alio quàm mendicantium ordine transiens ad aliquam ex supra dictis religionibus. Ratio est quia de mendicantibus Pontifex expressè loquitur. Dixi, in *præsentem canonem*; an enim alterius constitutionis censuram incurrat, pendet è privilegiis religionum, quæ in diversis diversa sunt.

375. Ad secundam respondeo : Excommunicationem Pontifici reservatam incurrunt superiores ordinum S. *Benedicti*, *Cisterciensis*, *Camaldulensis*, *Vallisumbrosæ*, *canonicorum regularium S. Augustini*, vel aliorum monasticorum ordinum, si aliquem ex religiosis mendicantibus sine Sedis Apostolicæ licentiâ speciali ad religionem admiserint. Ratio est quia hos ordines initio recenset Pontifex : deinceps verò sub pœnâ excommunicationis sibi reservatæ statuit, ut de cætero nullus religiosus ordinum mendicantium... in monachum vel in fratrem alicujus ex ordinibus monasticis supra dictis recipi seu admitti possit.

Hinc sequitur 1° quòd hanc censuram non incurrant præfatorum ordinum superiores, si receperint aliquem ex non mendicantibus.

Sequitur 2° similiter non incurrere præsentem excommunicationem mendicantes, si recipiant alterius religionis professum, sive mendicantem, sive non mendicantem. Dixi, non incurrere *præsentem excommunicationem*; quia rursus spectanda singularum religionum privilegia et statuta, in variis varia.

376. Ad tertiam respondeo probabilius videri quòd ad censuram requiratur ut prædictus transitus fiat prætextu privilegii vel indulti. Ratio est quia Pontifex sub censurâ prohibet ne transitus prædictus fiat *virtute cujuscumque licentiæ aut indulti apostolici*. In constitutione autem pœnali standum est rigido verborum sensui, nisi secus constet de mente superioris aut aliud ferat consuetudo. Ita Sanchez, Bonacina, Castropalao.

Ad quartam respondeo : Eidem excommunicationi subjacent religiosi, qui post editam Extravagantem Mendicantibus aggregati sunt, si transeant in ordinem monasticum. Suarez, Sanchez, Bonacina, Castropalao. Quare constitutio non solum respicit Augustinianos, Dominicanos, Minores, Carmelitas, sed etiam Minimos, et religiosos societatis Jesu, quos verè Mendicantes esse et Mendicantium favoribus ac privilegiis frui declarârunt Pius V, anno 1571, et Gregorius XIII, annis 1582 et 1584.

377. Ad quintam respondeo : Ut licitus sit transitus religiosi Mendicantis, requiritur licentia specialis Romani Pontificis. Constat ex illis verbis, *absque Sedis hujusmodi licentiâ speciali*. Porro secundum Bonacinam licentia consetur specialis, quâ religiosis Mendicantibus permittitur transitus ad ordines monasticos, etsi nomen particularis personæ non exprimitur. Suarez autem et Filliucius, etsi concedant ad licentiam specialem non requiri ut exprimitur in particulari religio ad quam transitur, existimant tamen necessarium ut exprimitur persona cui datur facultas transeundi.

Hinc sequitur non sufficere licentiam à prælato regulari concessam, quia requiritur licentia Sedis Apostolicæ. Excipitur præpositus generalis societatis Jesu, qui ex privilegio Pauli III, de anno 1540, et Gregorii XIII, de anno 1582, concedere potest suis subditis, etiam professis, facultatem transeundi ad quamvis aliam religionem. Nec eodem privilegio gaudent religiones aliæ titulo communicationis, ut expressè tantum est à Gregorio XIII.

378. Ad sextam respondeo : Licetum est Mendicantibus transire ad ordinem Carthusiensem, etiam post Extravagantem *Viam ambitiosæ*. Constat ex illis verbis : *Ordine carthusiensium duntaxat excepto*. Et quidem olim religiosus zelo sanctioris vitæ, non solum ad Carthusienses, sed et ad quamvis aliam strictiorem religionem transire poterat, petita prius, etsi non obtentâ licentiâ superioris sui. Nunc verò Carmelitis concessum est privilegium à Paulo V, die 3 aprilis, anno 1610, quo sub pœnâ excommunicationis interdicitur transitus ad Carthusiam, nisi obtentâ prius licentiâ superioris. Illic autem privilegio communicant ceteræ religiones : habent enim religiosi, præsertim mendicantes, plenissimam in privilegiis mutuis communicationem, ut constat ex variis Pontificum Romanorum bullis, quas videre poteris apud Rodriguez QQ. Reg. tomo 1, quæst. 55; Suarez, l. 8, cap. 47; Herinex, parte 2, tr. 3, disp. 4, q. 6, et passim alios.

§ 4. Ad Extravag. Ad nostrum, eod. tit.

379. Quarta excommunicatio Pontifici reservata fertur à Joanne XXII, Extravagante *Ad nostrum*, de Regularibus. Fertur autem in primis adversus religiosos cujuscumque ordinis, qui ad partes ultramarinas, ubi pauci versantur fideles, se conferunt absque expressâ superiorum suorum licentiâ, per litteras patentes concessâ. Fertur deinde in ipsos etiam superiores, licentiam ejusmodi concedentes aliis sui ordinis fratribus, quàm viris literatis, providis et expertis. Intentum Pontificis est cavere periculum perversionis tum euntium, tum fidelium in illis terris commorantium.

§ 5. Ad Extravag. Grave nimis, de Reliquiis et Venerat. Sanctorum.

380. Quintam excommunicationem tulit Sixtus IV, Extravagante citatâ in materiâ conceptionis beatissimæ Virginis Mariæ, ubi in hanc modum loquitur : *Sanè cum S. R. Ecclesia de intemperatâ semperque Vir-*

ginis Mariæ conceptione publicè festum solemniter celebret et speciale ac proprium super hoc officium ordinaverit; nonnulli, ut accepimus, diversorum ordinum prædicatorum, in suis sermonibus ad populum publicè per diversas civitates et terras affirmare hactenus non erubuerunt, et quotidie prædicare non cessant, omnes illos qui tenent aut asserunt eandem gloriosam et immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati maculâ fuisse conceptam, mortaliter peccare vel esse hæreticos; ejusdem immaculatæ conceptionis officium celebrantes, audientesque sermones illorum qui eam sine hujusmodi maculâ conceptam esse affirmant, peccare graviter. Sed et præfatis prædicationibus non contenti, confectos super his suis assertionibus libros in publicum ediderunt, ex quorum assertionibus et prædicationibus non levia scandala in mentibus fidelium exorta sunt, et majora meritò exoriri formidantur in dies.

381. Nos igitur hujusmodi temerariis ausibus ac perversis assertionibus ac scandalosis quæ exinde in Dei Ecclesiâ exoriri possunt... hujusmodi assertiones prædicatorum eorumdem et aliorum quorumlibet, qui affirmare præsumerent eos qui crederent aut tenerent eandem Dei genitricem ab originalis peccati maculâ in sua conceptione præservatam fuisse, propterea alicujus hæresis labe pollutos fore vel mortaliter peccare, aut hujusmodi officium conceptionis celebrantes seu hujusmodi sermones audientes, alicujus peccati reatum incurrere: utpote falsas, erroneas et à veritate penitus alienas, editosque desuper libros prædictos id continentes, quoad hoc, auctoritate apostolicâ tenore præsentium reprobamus et damnamus: ac motu, scientiâ et auctoritate prædictis statuimus et ordinamus quòd prædicatorum verbi Dei et quicumque alii cujuscumque status, gradus aut ordinis ac conditionis fuerint, qui de cætero ausu temerario præsumpserint in eorum sermonibus ad populum seu aliàs quomodolibet affirmare, hujusmodi sic per nos improbatas et damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere vel habere, postquàm de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant, à quâ ab alio quàm à Romano Pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere... simili pænæ ac censuræ subicientes eos qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit à Romanâ Ecclesiâ et Apostolicâ Sede decisum. Hactenus Sixtus IV.

382. Hanc constitutionem innovavit concilium Tridentinum, sess. 5. de Peccato originali, circa finem, ubi dicitur: *Declarat tamen hæc ipsa S. synodus non esse suæ intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam, Dei genitricem; sed observandas esse constitutiones felices recordationis Sixti Papæ IV, sub pœnis in eis constitutionibus contentis quas innovat. Ita concilium Trid.*

Eandem constitutionem, prout et decretum conc. Trid. confirmavit Pius V, bullâ *Super speculam*, editâ

30 novemb., anno 1570, ubi § 2, statuitur ut nemo cujuscumque ordinis, gradus, conditionis vel dignitatis existat, in popularibus concionibus, vel ubicumque promiscua virorum et mulierum multitudo convenire solet, de hujus controversiæ alterutrâ parte disputare, rationibus vel doctorum auctoritate asserendo propriam sententiam, et contrariam refellendo aut impugnando, vel de hac ipsâ questione, cujusvis pietatis aut necessitatis præleatu, vulgari sermone scribere vel dicere præsumat. Qui contra fecerit suspensionis pœnam à divinis, absque novâ declaratione ipso facto incurret, etc. Deinceps verò, § 3, permittit ut, quamdium per Apostolicam Sedem altera pars definita non fuerit, oppositaque sententia condemnata, liceat viris doctis, in publicis academiarum disputationibus, sive generalium aut provincialium capitulorum, vel ubi aliàs intersunt, qui rem capere possunt, nec scandali ulla subest occasio, de illâ questione disserere, et argumentis utramlibet partem vel asserere vel impugnare, diu tamen neutra velut erronea prædicetur, serventurque illa omnia quæ à dicto Sixto prædecessore nostro statuta sunt, quorum singula... etiam quantum ad alias pœnas, duximus innovanda et innovamus per præsentem. Hæc constitutio habetur tomo 2 Bullarii Romani, per Laertium Cherubinum editi, estque 114 inter bullas Pii V.

383. Memoratas constitutiones Sixti IV, conc. Trid., et Pii V, denuò confirmavit Paulus V, bullâ *Regis pacifici*, editâ 6 julii, anno 1616, ubi dicitur § 6. Easdem constitutiones (Sixti IV et Pii V) apostolicâ auctoritate tenore præsentium approbamus et confirmamus, et etiam quoad earum pœnas quascumque, absolutionis reservationem innovamus et inviolabiliter ab omnibus, etiam regularibus cujuscumque ordinis et instituti, etc., observari præcipimus et mandamus, donec à Romanâ Apostolicâ Sede, hujusmodi controversia fuerit diffinita. Hæc constitutio habetur tomo 3 Bullarii Romani, estque 97 inter constitutiones Pauli V.

384. Idem Pontifex animadvertens quòd occasione assertionis affirmativæ, nimirum de maculatâ beatissimæ Virginis conceptione, gravia orirentur scandala, aliam bullam edidit quæ incipit: *Sanctissimus*, die 30 augusti, anno 1617, ubi § 1, in hunc modum loquitur: *Ex occasione assertionis affirmativæ, in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus et actibus publicis, quòd eadem beatissima Virgo fuerit cum peccato originali concepta, oriuntur in populo christiano, cum magnâ Dei offensâ, scandala, jurgia et dissensiones.* § 2: *Propterea volens (Sanctissimus) hujusmodi scandalis ex debito sui muneris providere, decrevit et præcepit, ac præsentis decreti virtute mandat et præcipit omnibus et singulis cujusvis ordinis et instituti regularibus, et aliis quibuscumque, tam ecclesiasticis quàm secularibus personis, cujusvis conditionis, status, gradus, ordinis aut dignitatis... ut in posterum, donec articulus hujusmodi à sanctâ Sede Apostolicâ fuerit diffinitus, vel per Sanctitatem suam et Sedem Apostolicam fuerit aliter ordinatum, non audeant in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus et aliis quibuscumque actibus publicis asserere, quòd eadem beatissima Virgo fuerit con-*

cepta cum peccato originali. § 4 : Per hujusmodi tamen provisionem Sanctitas sua non intendit reprobare alteram opinionem, nec ei ullum prorsus præjudicium inferre, eam relinquens in eisdem statu et terminis, in quibus de præsentī reperitur, præterquàm quoad supra disposita. § 5 : Uterius sub eisdem censuris et pœnis mandans quòd negativam opinionem, videlicet quòd non fuerit concepta cum peccato originali, in prædictis publicis actibus asserentes, aliam opinionem non impugnent, nec de eà aliquo modo agant seu tractent. Hæc constitutio habetur tomo 3 Bullarii, et est 105 inter bullas Pauli V.

385. Postea Gregorius XV, bullā Sanctissimus, die 24 maii, anno 1622, confirmans prædecessorum suorum constitutiones, ex eisdem causis evitandi scandala atque discordias in populo christiano, quæ pari ratione oriri possunt, et, ut accepit, in aliquibus regionibus jam ortæ sunt ex sermonibus privatis occasione assertionis affirmativæ, extendit et ampliavit decretum Pauli V, etiam ad privata colloquia et scripta, mandans et præcipiens omnibus et singulis supra dictis, ne de cætero, donec articulus hujusmodi, à Sede Apostolicā definitus vel per Sanctitatem suam et Sedem Apostolicam fuerit aliter ordinatum, neque etiam in sermonibus et scriptis privatis audeant asserere quòd eadem beatissima Virgo fuerit concepta cum peccato originali, nec de hac opinione affirmativā aliquo modo agere seu tractare, exceptis tamen, quibus à sanctā Sede Apostolicā fuerit super hoc specialiter indultum. Hæc constitutio habetur tomo 3 Bullarii, et est 29 inter bullas Gregorii XV.

386. Idem Pontifex, eodem anno, die 28 julii, bullam edidit quæ incipit : *Eximii*, ubi concedit omnibus et singulis... ordinis Prædicatorum fratribus, ut de cætero in quibuscumque privatis eorum colloquiis seu conferentiis, inter se duntaxat et non inter alios aut cum aliis, de materiā ejusdem conceptionis B. Mariæ Virginis disserere et tractare, absque ullo pœnarum in dictis decretis contentarum incursu liberè et licitè possint et valeant. Hæc constitutio habetur in Bullario post bullam præcedentem Gregorii XV.

387. Tandem Alexander VII, die 8 decembris 1661, gravissimam bullam edidit, *Sollicitudo omnium ecclesiarum*. § 1, præmittit quòd vetus sit Christi fidelium erga beatissimam Matrem Virginem Mariam pietas, sentientium ejus animam in primo instanti creationis atque infusionis in corpus, fuisse speciali Dei gratiā et privilegio intuitu meritorum Jesu Christi ejus filii, humani generis Redemptoris, à maculā peccati originalis præservatum et immunem, atque in hoc sensu, ejus conceptionis festivitatem solemnī ritu colentium et celebrantium; crevitque horum numerus atque hujusmodi cultus post editas à felic. record. Sixto Papā IV, prædecessore nostro, in ejus commendationem apostolicas constitutiones quas sacrum concilium Tridentinum innovavit atque observari mandavit. Aucta rursus et propagata fuit pietas hæc et cultus erga Deiparam, post erecta hoc nomine, approbantibus Romanis Pontificibus, monasteria religiosorum ordinum et confraternitates, ac concessas ab iisdem in-

dulgentias, ita ut, accedentibus quoque plerisque celebrioribus academiis ad hanc sententiam, jam serè omnes Catholici eam complectantur. Dùmque non obstantibus constitutionibus Pauli V et Gregorii XV, pergunt aliqui contrariæ illius opinionis assertores, contra præfatas prohibitiones, tum privatim tum publicè præfatam sententiam aut impugnare aut vellicare, et favorem à Romanis Pontificibus cultui et festo secundum illam præstitum ita interpretari, ut frustrentur; imò Ecclesiam Romanam huic sententiæ et cultui juxta illam beatæ Virgini exhibito favere negant, pios Christi fideles à suā pacificā quasi possessione deturbare conando, unde offensiones, scandala, jurgia, quibus obviare voluerunt Paulus V et Gregorius XV, nostri prædecessores, perdurant adhuc, et ex occasione eorundem adversantium majora his incommoda in posterum prudenter et meritò timentur...

388. Nos (pergit Pontifex § 4) considerantes quòd sancta Ecclesia de intemeratæ semper Virginis Mariæ conceptione festum solemniter celebrat, et speciale ac proprium super hoc officium olim ordinavit juxta piam, devotam et laudabilem institutionem, quæ à Sixto IV prædecessore nostro tunc emanavit; volentesque laudabili huic pietati et devotioni et festo ac cultui secundum illam exhibito in Ecclesiā Romanā post ipsius cultus institutionem nunquàm immutato, Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum exemplo favere, necnon tueri pietatem et devotionem hanc, colendi et celebrandi beatissimam Virginem, præveniente scilicet Spiritus sancti gratiā à peccato originali præservatam; ... constitutiones et decreta à Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, et præcipuè à Sixto IV, Paulo V et Gregorio XV, edita in favorem sententiæ asserentis animam beatæ Mariæ Virginis in suā creatione et in corpus infusione, Spiritus sancti gratiā donatam et à peccato originali præservatam fuisse, necnon et in favorem festi et cultus, conceptioni ejusdem Virginis Deiparæ secundum piam istam sententiam, ut præfertur, exhibiti, innovamus, et sub censuris et pœnis in eisdem constitutionibus contentis observari mandamus.

389. Et insuper (§ 5) omnes et singulos qui præfatas constitutiones seu decreta ita pergent interpretari, ut favores per illas dictæ sententiæ et festo seu cultui, secundum illam exhibito frustrentur, vel qui hanc eandem sententiam, festum, seu cultum in disputationem revocare, aut contra ea quoquo modo directè vel indirectè, aut quovis prætextu, etiam definibilitatis ejus examinandæ, sive sacram Scripturam aut sanctos Patres, sive doctores glossandi vel interpretandi, denique alio quovis prætextu seu occasione, scripto seu voce loqui, concionari, tractare, disputare, contra ea quiddam determinando aut asserendo, vel argumenta contra ea asserendo et insoluta relinquendo aut alio quovis excogitabili modo disserendo, ausi fuerint, præter pœnas et censuras in constitutionibus Sixti IV contentas, ... etiam concionandi, publicè legendi seu docendi et interpretandi facultate, ac voce activā et passivā in quibuscumque electionibus eo ipso absque aliā declaratione privatos esse volumus, necnon ad concionandum publicè legendum. docendum et interpretandum

perpetuæ inhabilitatis pœnas ipso facto incurrere absque aliâ declaratione.

590. Harum autem pœnarum relaxationem sibi reservat, pergens deinceps § 6: *Libros in quibus præfata sententia, festum seu cultus secundum illam in dubium revocatur, aut contra ea quomodocumque, ut supra, aliquid scribitur aut legitur, seu locutiones, conciones, tractatus et disputationes contra eadem continentur, post Pauli V supra laudatum decretum edita aut in posterum quomodolibet edenda, prohibemus sub pœnis et censuris, in indice librorum prohibitorum contentis, et ipso facto absque aliâ declaratione pro expressè prohibitis haberi volumus et mandamus.* Deinde sub pœnis contentis in decreto præsentis et constitutionibus prædecessorum suorum prohibet ne quis contrariam opinionem, hæresis aut impietatis condemnare audeat, aut eam tenentibus, hæresis crimen aut mortale peccatum impingere, cum à Romanâ Ecclesiâ et ab Apostolicâ Sede nondum fuerit hoc decisum. Ita Alexander VII. Porro hæc constitutio habetur tomo 5 Bullarii Romani, et est 117 inter bullas Alexandri VII.

§ 6. Ad Extravag. Sanè, de Simonia.

591. Sexta excommunicatione lata est ab Urbano IV, aliàs V, adversus eos qui dant vel recipiunt aliquid ob ingressum Religionis, per modum pacti aut conventionis. *Universis, inquit Pontifex, abbatibus, prioribus, decanis, præpositis et magistris, nec non abbatissis et priorissis, aliisque prælatis, quovis nomine nuncupatis, et eorum officialibus quorumcumque etiam ecclesiarum, monasteriorum, etc., ac capitulis et conventibus et singularibus personis eorum, tenore præsentium auctoritate Apostolicâ districtius inhibemus, ne tam à maribus quam à mulieribus volentibus ingredi eorum religionem, ecclesias, monasteria, prioratus, domus seu loca, in earumdem personarum receptione, aut ante vel post illam, quoscumque pastus, prandia seu cœnas, pecunias, jocalia, aut res alias, etiam ad usum ecclesiasticum seu quemvis pium usum alium deputata vel deputanda, directè vel indirectè petere vel exigere quocumquod præsumant; sed eas potius cum omnimodâ pietate recipiant, ac in victu et vestitu, sicut alias personas suarum ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum, domorum et locorum, sincerâ charitate pertractent; illa duntaxat quæ personæ ipsæ ingredientibus, purè et spontè et plenâ liberalitate, omnique pactione cessante, dare vel offerre ecclesiis, monasteriis, prioratibus, domibus et locis hujusmodi voluerint, cum gratiarum actione licitè recepturi... Qui secus egerint, si sint singulares personæ, tam dantes, quam recipientes hujusmodi, excommunicationis; si capitulum vel conventus fuerit, suspensionis sententiis eo ipso decernimus subjacere; à quibus (præterquam in mortis articulo) absolvi nequeant absque Sedis Apostolicæ licentiâ speciali.* Hactenùs Urbanus IV.

592. Quocirca quæritur 1° quid intelligatur per ingressum seu receptionem in religionem? 2° Quale peccatum sit, recipere et exigere aliquid pro ipso ingressu in religionem? 3° An et quale peccatum sit, donis, muneribus vel promissis pellicere aliquem in religionem? 4° An liceat recipere aliquid ab ingre-

diente spontè oblatum? An liceat pacisci cum ingrediente de dote pro sustentatione, saltem si tenue sit monasterium? 6° Quid si monasterium sit opulentum?

Ad primam quæstionem respondeo: In materiâ pœnali et odiosâ, per ingressum et receptionem in religionem non intelligitur admissio ad habitum religionis seu novitiatum: is enim inchoatus tantum et incompletus est; sed intelligitur ipsa professio: per hanc enim propriè et completè aliquis religiosus efficitur atque adèò censetur ingredi religionem. Proinde de hoc ingressu intelligenda pontificum constitutio, quâ pœna suspensionis vel excommunicationis statuitur in simoniacos circa ingressum in religionem. Suarez, Reginaldus, Bonacina, Castropalao.

593. Ad secundam quæstionem respondeo: Simonia est, et quidem juris divini, dare vel recipere aliquid pro ipso religionis ingressu. Est certum apud omnes doctores. Colligitur non solum ex hac extravagante, sed et ex aliis juris textibus, can. *Quàm pio*, can. *Nullus*, 1, q. 2, cap. *Non satis*, cap. *Cum in ecclesiæ corpore*, cap. *Veniens*, cap. *de Regularibus*, de *Simonia*. Idem expressè docet S. Thomas, q. 100, art. 3, ad 4, dicens: *Pro ingressu monasterii non liceat aliquid exigere vel accipere quasi pretium.* Ratio est quia vita religiosa spiritualis est et respicit Deum tanquam auctorem gratiæ; ergo admissio ad eandem vitam, maxime per sacram professionem, pariter est spiritualis et ordinis supernaturalis. Quapropter certum est quòd excommunicationem incurrant, tam dantes, quam recipientes aliquid pro ipso ingressu, si sint singulares personæ: si verò capitulum vel conventus fuerit, suspensionis sententiæ ipso facto subjacet; à quibus (præterquam in mortis articulo) absolvi nequeant sine Sedis Apostolicæ licentiâ speciali. Perinde est autem sive monasterium virorum, sive mulierum fuerit, ubi similis abusus committi contigerit; quia qualitas sexus est indifferens ad gravitatem delicti, consistentem in sacrilegâ et simoniacâ rei spiritualis tractatione. Quare Urbanus IV, sup. expressè loquitur de ecclesiis, monasteriis, prioratibus et aliis locis religiosis tam virorum, quam mulierum.

594. Ad tertiam respondeo: Si donis aut muneribus intendam solummodò allicere alterius animum, ut spontè amplectatur religionem, non erit simonia: licitum est enim aliquem beneficiis allicere ad salutem et illius media, modò caveatur scandalum, ne alter pretio videatur fieri christianus aut religiosus. Si verò hæc ratione intendam, alterum absolutè obligare, videtur committenda simonia, ut insinuatur can. *Quàm pio*, 1, q. 2, ubi dicitur: *Nusquam legimus, Domini discipulos vel eorum ministerio conversos, quempiam ad dei cultum aliquo muneris interventu provocasse.* Interim Lessius, Herinx et alii putant, non committi hoc casu propriè simoniam: quia non obligo alterum ut mihi vel alteri pro temporali reddat spirituale, sed ut sibi ipsi consulat et religionem

el'gat tanquàm medium salutis suæ. Deinde turpitudine illius actûs non consistit in eo quòd spirituale comparetur pretio temporali : alioquin ne sub conditione quidem obligari aliquis posset, ut nimirum vel ingrediatur religionem, vel refundat 100 aureos, quos in hunc finem dedi : quando enim agitur de comparandâ re spirituali, ne hoc quidem modo obligatio intervenire potest.

395. Jam autem satis constat et usu quotidiano probatur, non esse illicitam obligationem illam conditionalem, quâ videlicet religionem aliquis teneatur ingredi, si retinere velit pecuniam in hunc finem concessam. Ergo turpitudine actûs de quo loquimur, in eo, ut diximus, non consistit, quòd spirituale comparetur pretio temporali : sed quòd homo pretio temporali inducatur in illud quod ex affectu salutis, non commodi temporalis, per Spiritûs sancti gratiam, non per hominis inductionem, liberâ, non obligatâ voluntate capessendum est. Unde in aliis rebus spiritualibus admitti potest similis obligatio sine vitio simoniæ, v. g., ut quis tali die, tali loco, in tali altari celebret; igitur hic etiam non videtur propriè committi simonia, saltem juris divini. Cavendum tamen est, tum propter scandalum, prout dictum, tum quia professio religionis debet libera esse. Unde non potest omninò sic obligari quin resilire possit, ubi inter probandum dixerit, statum religiosum sibi non-convenire. Vide S. Th., 2-2, q. 100, art. 3, ad 4.

396. Ad quartam respondeo : Si merâ sponte temporale aliquid detur ab ingrediente ac recipiatur à religione, non incurritur censura : quia neque actio per se mala est, nec per legem positivam prohibita, imò potius permissa per *Extravagantem Sanè*, his verbis : *Illâ duntaxat, quæ personæ ipsæ ingredientibus, purè et spontè et plenâ liberalitate, omniq. pactione cessante, dare vel offerre ecclesiis, monasteriis, prioratibus, domibus et locis hujusmodi voluerint, cum gratiarum actione licitè recepturi*. Ex his verbis colligitur, ad incurrendum censuram requiri aliquam *pactionem* seu conventionem, tacitam videlicet vel expressam. Hinc verò ulterius sequitur, quòd non sit locus censurae, si vel ingrediens donet, vel superior recipiat aliquid temporale animo simoniaco interiori, sic tamen ut ne tacitus quidem ineatur contractus, puta, quia ex unâ tantum parte se tenet intentio simoniaca, nec per reales circumstantias emicat. Ita Suarez.

Ad quintam respondeo : Si tenue sit monasterium, potest citra simoniam et præsentem censuram pacisci cum ingrediente de dote pro ipsius sustentatione. Ita S. Thomas, S. Bonaventura, S. Antoninus, Suarez, Cajetanus, Navarrus, Toletus, Filiucius, Castropalao, Bonacina, Tamburinus, Sotus, Rodriguez, Miranda, Portel, Marchant, Diana, Lessius, Herinex et alii.

397. Inprimis quod attinet S. Thomam, is, 2 2, q. 100, art. 3, ad 4, in hunc modum loquitur : *Dicendum, quòd pro ingressu monasterii non licet aliquid exigere vel accipere quasi pretium. Licet tamen, si monasterium sit tenue, quòd non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum monasterii*

*exhibere, sed accipere aliquid pro victu personæ, quæ in monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant monasterii opes. Similiter etiam licitum est, si propter devotionem, quam aliquis ad monasterium ostendit, largas elemosynas faciendo, facilius in monasterio recipiatur : sicut etiam licitum est, aliquem è converso provocare ad devotionem monasterii per temporalia beneficia, ut ex hoc inclinetur ad monasterii ingressum, licet non sit licitum ex pacto aliquid dare vel recipere pro ingressu monasterii, ut habetur 1, quæst. 2, cap. Quàm pio. His verbis, S. doctor, expressè quidem non affirmat quòd liceat in eo casu dotem exigere, cum dicat solummodò : *Licet tamen, si monasterium sit tenue.... ACCIPERE aliquid pro victu personæ, quæ in monasterio fuerit recipienda*.*

398. Nihilominus si hanc D. Thomæ responsionem conferas cum argumento quod respicit, constabit quòd velit licere etiam ipsam dotis exactionem, ut rectè observat Sylvius in hunc locum : *quartum enim argumentum erat : Religio est status spiritualis perfectionis ; sed in aliquibus monasteriis aliquid ab his, qui recipiuntur, exigitur. Ergo licet pro spiritualibus aliquid exigere*. Respondet ad quartum, *Quòd pro ingressu monasterii non licet aliquid exigere vel accipere quasi pretium : licet tamen, si monasterium sit tenue.... accipere aliquid pro victu personæ, etc.* Proinde sub verbo *accipere* complecti videtur et *exigere*, ut responsio argumento et posteriora prioribus congruant. Deinde in 4, dist. 25, quæst. 3, art. 2, q. 2, ad 7, ita loquitur : *Cum possessiones alicujus loci religiosi non sufficiunt ad sustentandum plures, tunc potest exigi ab eo, qui in loco illo vult Deo servire, non quasi pretium religionis, sed ut habeat monasterium, unde ei possit providere : ubi S. Thomas manifestè docet quòd aliquid in casu non solum accipi, sed etiam exigi possit*. Vide Sylvium in hunc locum.

399. Doctor autem Seraphicus, Libello apologetico in eos, qui ordini fratrum Minorum adversantur, q. 18, in hunc modum loquitur : *Sciendum, quòd quantum spectat ad hanc materiam, quadruplex est forma recipiendi ad ordinem. Prima, quando aliquis recipitur nec pro pecuniâ, nec cum pecuniâ, sed purè pro Deo ; et ista est purissima coram Deo et hominibus. Secunda, quando aliquis recipitur non pro pecuniâ, sed cum pecuniâ, ita ut si nihil afferret, tamen reciperetur pro Deo ; et similiter hoc purum est coram Deo, sed est cautè agendum coram hominibus, ne detur eis occasio scandali.... Tertia, quando quis recipitur non pro pecuniâ, nec tamen reciperetur sine pecuniâ, eò quòd non habent aliter ei, qui eum recipiunt, in necessitatibus corporis providere : cum tenues facultates domûs vix sufficiant jam receptis... Similiter aliquis duxit uxorem propter divitias ejus vel nobilitatem, quæ habet nasum, nec tamen propter hoc ducit eam, quia nasum habet, quam tamen, si naso careret, nullatenus duxisset : et hoc non est impurum. Quarta, cum aliquis recipitur amore pecuniæ, ita quòd, si possent illam pecuniam habere sine personâ istâ, non reciperent personam, sed ut habeant pecuniam, personam recipiunt : et hoc penitus impurum est et si-*

moniacum, quia ibi pecunia causa est receptionis personæ, et non è converso. Hactenus doctor Seraphicus.

400. Doctoribus Angelico et Seraphico accedunt S. Antonius, p. 2, cap. 5, § 18; S. Raymundus de Pennafort, jussu Gregorii IX, Decretalium compilator, l. 1, tit. 1, § 22. Sacra facultas Parisiensis in responso quod refert Dionysius Carthusianus, lib. 2, de Simoniâ. Sanctus Carolus Borromæus, in concilio Mediolanensi secundo in hunc modum statuens: *Episcopus impensas æstimet, quæ in religionis ingressu et tempore professionis fieri solent pro vestitu et aliis rebus, ad ipsius puellæ vel monasterii usum pertinentibus: tum pecuniæ etiam summam præscribat, quam puella alimentorum nomine monasterio det, nisi census aut alia immobilia, quorum annui fructus, ejusdem judicio ad ea alimenta satis sint, monasterio attribuantur; ea autem omnis pecuniæ summa apud certum hominem, virum probum deponatur, qui, professione confectâ, eam statim monasterio tradet.*

401. Denique Martinus V, apud S. Antonium, Suarez, Archidiaconum, Sylvestrum, Lessium, Felinum, statuit, ut censura non habeat locum in dote, quæ datur monasteriis monialium, intuitu ingredientis. Item Innocentius VIII, apud Navarrum, à Sorbo, Miranda, Marchant, Lessium, Ascanium Tamburinum, declaravit, quod *Moniales* (quia nesciunt discernere inter intentionem primariam, quæ causat simoniam, et secundariam) nunquam incurrant simoniam, nisi in duobus casibus, scilicet quando paciscuntur de aliquo dando vel solvendo pro ingressu religionis: et quando recipiunt inhabiles ob spem aliquid habendi, quia tunc illa est principalis intentio. Item Clemens VII, apud Suarez, Miranda, Tamburinum, Reginaldum, Filliucium, Marchant, Castropalao, Herinex, decrevit, quod *moniales nullam incurrant simoniam ex pactionibus et conventionibus, quas faciunt in receptione intrantium ordinem ipsarum, super dotibus recipiendarum, pro congruenti et sufficienti sustentatione earum.* Vide Hieronymum, à Sorbo, Compend. priv. mend., verb. *Moniales*, n. 46 et 51. Et quanquam præfati Pontifices loquantur de monialibus, idem tamen cum proportionem intelligendum de viris, ut advertunt Tamburinus, Marchant et Herinex.

402. Ratio conclusionis est quia nec emitur nec venditur temporale pro spirituali; ergo non committitur in casu simonia, ac proinde non est locus pœnis hujus Extravagantis. Antecedens probatur: nam monasterium supponitur reverâ tenue, id est, minus idoneum ad sustentandam è suis bonis personam ingredientem: pactum verò seu conventio respicit dotem, non tanquam pretium ingressus seu professionis, sed tanquam medium sustentationis. Jam verò sustentatio, uti et sustentandi obligatio, temporalis est, atque adeò datur solummodo temporale pro temporali. Confirmatur 1°: Pecunia, quæ in casu deducitur in pactum, exigitur solum tanquam conditio necessaria, ut ingressu unius ceteri non graventur: non enim est æquum, ut ceteri religiosi majorem patiantur inopiam causâ vel occasione illius, qui petit ad-

mitti, quando is ipse faciliè potest prædictum incommodum avertere. Confirmatur 2° variis exemplis. Mutuator, si fundatè et verè prævideat damnum occasione mutui secuturum, potest citra labem usuræ exigere auctarium supra sortem, quo se reddat indemnem: nec enim ratio patitur, ut mutuans occasione mutui gravamen illud emergentis damni subire debeat, sed potiùs, ut id ipsum mutuatarius ferat, in cuius commodum ordinatur mutuum.

403. Quare auctarium illud non respondet sorti, sed damno extrinseco, sortis occasione proventuro. Ergo etiam monasterium, si fundatè et verè prævideat damnum seu gravamen, occasione professionis eventurum, potest citra labem simoniæ exigere dotem, quâ indemniscetur, quæque respondeat non ipsi professioni, sed gravamini religionis, professionem subsequenti. 2° Possunt sponsi de futuro pacisci de dote ad ferenda matrimonii onera et incommoda: quo casu nemo dixerit, dari vel recipi aliquid pro sacramento. 3° Simoniam non committit minister sacramenti, exigens aut recipiens aliquid pro suâ sustentatione sub obligatione ministerii sacri seu rei spiritualis: non enim temporale, ut supponitur, in casu est pretium spiritualis, sed stipendium ministri, qui cum altari inserviat, secundum Apostolum, 1 Corinth. 9, vers. 14, cum altari participat.

404. Objicies 1°: Extravagante Sanè, cit., excluditur et sub censurâ prohibetur omnis omnino pactio seu contractus monasterii cum ingrediente, hoc solum permissum, ut illa, quæ personæ ipsæ ingredientibus, purè et spontè et plenâ liberalitate, omnique pactione cessante, dare vel offerre... voluerint, cum gratiarum actione recipere monasterium possit. Jam autem ingrediens non potest dici purè et spontè et plenâ liberalitate, omnique pactione cessante, offerre dotem, de quâ expressa stipulatio antecessit. Respondeo, excludi et sub censurâ prohiberi pactionem omnem seu contractum, qui ipsum religionis ingressum seu sacram professionem spectet. Colligitur 1° ex communi opinione doctorum, quos adduximus, quique in hunc modum prædictam Extravagantem explicant. Colligitur 2° ex allegatis supra declarationibus pontificum, Martini V, Innocentii VIII, Clementis VII.

405. Imò Felinus Sandæus Ferrariensis, sacri palatii apostolici auditor et utriusque juris interpret acutissimus, in c. *De simoniacè*, de Simoniâ, refert à viris fide dignis se audivisse, quòd ipse etiam Urbanus V declaraverit, se nolle comprehendere moniales pauperes, quæ consueverunt aliquid recipere vigore consuetudinis. Vide Glossam in Extrav. Sanè. Colligitur 3° non solum ex rubricâ Extravagantis, quæ de solis dantibus et exigentibus *pro religionis ingressu* loquitur, sed etiam ex tenore: nam pontifex agit de pactione, tanquam detestabili et à canonibus reprobata: *Detestabilis*, inquit initio, et à canonibus reprobata servatur abusio. Jam autem detestabilis est quidem et à canonibus reprobata pactio, quâ exigatur aliquid tacitè vel expressè pro ingressu religionis: hic enim (ut supra dictum) sine dubio spiritualis est, tum ex

parte principii, quod est Spiritus sanctus, tum ex fine proximo, qui est cultus Dei et spiritualis profectus ingredientis. Verum in casu necessitatis dare aut recipere aliquid pro solâ ingredientis sustentatione, nec detestabile est, nec à sacris canonibus reprobatur. Navarrus, Zoesius, Azorius, Suarez.

406. Objices 2° cap. *Quoniam*, de Simoniâ, ubi Innocentius III, in generali concilio Lateranensi ait: *Quoniam simoniaca labes adedò plerasque moniales infecit, ut vix aliquas sine pretio recipiant in sorores, paupertatis prætextu volentes hujusmodi vitium palliare: ne id de cætero fiat, penitus prohibemus.* Respondeo cum Navarro, Zoesio, Azorio, Lessio, sermonem eò loci esse de monialibus, quæ falso paupertatis prætextu exigebant dotem, volentes hoc modo palliare vitium simoniæ, quàm committebant, tacitè exigentes pro religionis ingressu, quod exigere non poterant titulo necessitatis.

Objices 3° cap. *Non satis*, eodem tit., ubi dicitur: *Prohibemus ne ab iis, qui ad religionem transire volunt aliqua pecunia requiratur.* Respondeo cum doctoribus citatis, solummodò prohiberi, ne pecunia requiratur, tanquàm pretium religionis aut sine titulo paupertatis vel necessitatis.

407. Objices 4° cap. *Periculoso*, § *Sanè*, de Statu Regularium, in 6, ubi dicitur: *Sanè, ut hoc salutare statutum commodius valeat observari, districtius inhibemus, ne in monasteriis ordinum non mendicantium aliqua recipiantur de cætero in sorores, nisi quot poterunt de ipsorum monasteriorum bonis sive proventibus absque penuriâ sustentari; si secus actum fuerit, irritum decernentes.* Concilium etiam Tridentinum, sess. 25, cap. 3, de Regularibus ita statuit: *In prædictis autem monasteriis et domibus tam virorum quàm mulierum, bona immobilia possidentibus vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum vel ex consuetis eleemosynis commodè possit sustentari.* Peccat igitur monasterium contra Ecclesiæ constitutionem, recipiens aliquem ad religionem, qui dotem conferre debeat aut de ipsius monasterii bonis, proventibus, redditibus vel consuetis eleemosynis commodè sustentari nequeat. Respondeo negando consequentiam.

408. Quod attinet capitulum *Periculoso*, nihil aliud intendit Bonifacius VIII quàm ut monasterium supra vires suas non gravetur ingressu novarum monialium; prout sine dubio gravabitur, si monasterium sit tenue et ex bonis seu proventibus suis pauperem ingredientem sustentare non possit. Ex hoc autem gravamine sequeretur incommodum aliud, necessitas nimirum evagandi extra clausuram ad quæritandum victum. Huic incommodo occurrere intendit Pontifex præsentì constitutione, statuens ad tollendam evagandi occasionem, ne de cætero recipiantur sorores, pro quibus sustentandis clausura violanda foret, monasterii bonis non sufficientibus. Hunc esse scopum Pontificis tradit Glossa ibidem, et constat manifestè conferenti paragraphum secundum istius capituli cum primo. Jam verò neque gravamen monasterii, neque inde re-

sultans prædictum incommodum habebit locum, si puella ingrediens paciscatur de dote, quâ sustentetur. Proinde ejusmodi pactio nec repugnat scopo nec decreto Pontificis. Respondeo 2° sub bonis seu proventibus monasterii comprehendi dotem ingredientis.

409. Aliàs si inter bona monasterii, è quibus ingrediens sustentari debeat, dos ipsa computari nequeat, sequitur, nullam, supra numerum ordinarium posse recipi, etiam gratis oblatâ dote, sine ullo pacto intercedente. Ita Sylvester, Cajetanus, Navarrus, Suarez, Azorius, Alterius, Miranda, Bonacina, Zoesius, Castropalao. Itaque à primo ad ultimum contra Pontificis voluntatem tum solùm facient moniales, si plures recipiant, nihil ad suum ipsarum victum conferentes: quia tunc necessarium erit, vel ut aliquid subtrahatur aliis ex debito et competenti victu, ita ut cum penuriâ cogantur vivere, vel egredi monasterio debeant ad victum comparandum. Hinc autem ulterius colligitur cum Glossâ, cui de monasteriis monialium, non item virorum loquatur Pontifex: nam ratio finalis decreti non habet locum in viris, respectu quorum non est turpis egressus è monasterio ad comparandum victum.

410. Ad concilium Tridentinum respondeo cum doctoribus præcitatis, sub consuetis eleemosynis comprehendi dotem ingredientis. Scopus concilii Tridentini videtur esse idem, qui Bonifacii VIII, cap. *Periculoso*, sup. ne videlicet monasteriorum penuria, ingredientium occasione proveniens, ansam præbeat relaxandi clausuram vel saltem monasticam disciplinam, quatenus religiosi necessariis destituti, implicabuntur secularibus curis ad comparandum victum cum dispendio profectus spiritualis et observantiæ regularis. Huic incommodo providetur, si persona ingrediens, quæ ex redditibus monasterii aut communibus eleemosynis sustentari commodè non posset, eleemosynam ipsa seu dotem conferat, unde vivere et ali possit.

411. Cæterum hanc mentem, hunc scopum esse concilii Tridentini, colligitur ex diversis Pontificum Romanorum decretis, concilio posterioribus: ex bullâ Pii V, *Circa Pastoralis*, editâ 1566, 4 kal. junii; ex bullâ Gregorii XIII, quæ incipit *Deo Sacris*, datâ 3 kalend. januarii 1572; ex constitutione Clementis VIII, quæ incipit, *Nullus omninò*, datâ 25 julii 1599, ubi paragrapho septimo hæc leguntur: *In unoquoque conventu fratrum, is tantum deinceps constituitur et in posterum retineatur numerus, qui ex redditibus illis propriis vel ex communibus consuetis vel etiam singulorum eleemosynis, aliisve quibuscumque obventionibus, in commune, ut præfertur, conferendis, commodè possit sustentari, etc.* Aliisve, inquit Pontifex, quibuscumque obventionibus, quarum nomine sine dubio intelliguntur dotes, quæ obveniunt ex parte ingredientium. Idem manifestè colligitur ex declaratione cardinalium (quàm velut authenticam refert Stephanus Quaranta in suo Bullario, verb. *Monasteria*) datâ anno 1589. Item ex declaratione cardinalium alterâ, manu Alexand. cardin. Florent. subsignatâ, die 6 septemb. 1604, quam referunt idem Quaranta,

Barbosa, Weimsius, Piasec., etc. Item ex decreto Pauli V, quod incipit, *Sanctissimus*, edito die 4 decemb. 1605. Item ex decreto sacræ congregationis illustrissimorum DD. cardinalium, negotiis episcoporum et regularium præpositorum, approbante Gregorio XV, edito die 17 augusti, anno 1621.

412. Hinc etiam responderi potest ad decreta concilii Arelatensis IV, celebrati sub Leone III, anno 818, cap. 8, et Moguntini, celebrati eodem anno sub eodem Pontifice, cap. 19, uti et ad cap. 1, de Institutionibus, ubi dicitur : *Non amplius suscipiantur in monasterio monachorum aut clericorum, seu etiam puellarum, quàm quot se regere de bonis ecclesiæ absque penuriâ possint*. Responderi, inquam, potest, scopum unicum ejusmodi decretorum esse, ut monasteria non graventur supra vires suas per ingressum eorum, qui monasteriorum penuriam aut egestatem suâ dote vel eleemosynâ sublevare non possunt.

Ad sextam respondeo : Doctores plurimi opinantur, eandem in hoc puncto rationem esse de monasterio tenui, et opulento : opinantur, inquam, neutro casu prohiberi exactionem moderatæ dotis. Ita Sotus, Sylvester, Miranda, Bonacina, Tamburinus, Castropalao. Ratio est quia neutro casu exigitur aliquid pro ingressu ipso, aut re spirituali, sed pro sustentatione temporaneâ ingredientis, pro quâ, si liceat dare vel recipere aliquid sine vitio simoniæ, quando monasterium est ténue, cur non etiam, quando est opulentum? Nec enim sustentationem, naturâ temporaneam, efficere spiritualement potest opulentia monasterii. Interim opinio contradictoria est multò communior, quam docent Cajetanus, Lessius, Navarrus, Toletus, Suarez, Filliucius, Sylvius, et alii, volentes, si monasterium dives exigat aliquid pro sustentatione ingredientis, committi simoniam, saltem juris humani.

413. Probatur hæc sententia 1° auctoritate D. Thomæ, 2-2, q. 100, art. 3, ad 4, ubi asserit quidem quòd monasterium licet possit recipere aliquid pro victu ingredientis, sed sub conditione, si monasterium sit ténue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas : quam conditionem statim repetit variatis terminis ; si ad hoc non sufficiant monasterii opes. Porro conditio illa tam sedulò repetita satis indicat sancti doctoris mentem, quod attinet monasterium locuples, sufficiens ad tot personas nutriendas. Expressius autem suam mentem declarat, 4, dist. 25, quæst. 3, art. 2, q. 2, ad 7, dicens quòd, cum possessiones alicujus loci religiosi non sufficiunt ad sustentandum plures, tunc potest exigi ab eo, qui in loco illo vult Deo servire, non quasi pretium religionis, sed ut habeat monasterium, unde ei possit providere, et ideò non committitur simonia. Si autem sine gravamine Ecclesiæ potest recipi, simoniacum est, aliquid pro receptione exigere. Ita doctor Angelicus, cui consonat Seraphicus sup. eandem addens conditionem his verbis : *Quando aliquis recipitur non pro pecuniâ, nec tamen reciperetur sine pecuniâ, eo quòd non habent, aliter ei, qui eum recipiunt, in necessitatibus corporis providere, cum tennes facultates*

domûs vix sufficiant jam receptis.... hoc non est impurum. Ita doctor Seraphicus.

414. Probat 2° Suarez ex sacris canonibus, qui saltem monasterio opulento interdicare videntur quamlibet pactionem, titulo religionis, adeò ut ejusmodi monasterium, secus faciens, simoniam saltem juris humani videatur committere : nam inprimis, can. *Quàm pio*, 1, q. 2 (quem canonem citat S. Thomas, sup., in Summâ), Bonifacius VIII, omnem prohibet pactionem et exactionem, nisi quæ fiat *quasi subsidii gratiâ* : hoc ipsum autem subsidium subsequi potius quàm præcedere debere statuit, ut omnis tollatur præsumptio, quemadmodum observat ibidem Glossa, verb. *Subsidii*. Similiter, cap. *Quoniam*, de Simoniâ, prohibetur qualibet pretii seu rerum mundanarum receptio *paupertatis prætextu*. Prætextus autem maximè habet locum, quando paupertas fingitur, quæ non subest, prout videretur fieri, si monasterium opulentum exigeret dotem tanquàm necessariam ad sustentationem ingredientis.

415. Ad fundamentum alterius opinionis respondet Sylvius, verum esse, quòd sustentatio sit temporanea, sive monasterium sit tenue sive opulentum : verum esse pariter, quòd opulentia monasterii non possit sustentationem spiritualement facere ; monasterii tamen opulentiam id efficere, ut fictus sit titulus necessitatis, adeò ut contrahentium intentio, quæ signatè dirigitur in sumptus tanquàm necessarios pro sustentatione, exercitè feratur in ipsum spirituale seu sacram professionem. Ita in substantiâ Sylvius, ejus responsio confirmari potest exemplo mutui : ut enim mutuator, qui auctarium supra sortem exigit titulo reverà non subsistente aut lucri cessantis aut damni emergentis, convincitur exercitè idem auctarium petere pro ipso mutuo, non sine peccato usuræ ; ita monasterium, exigens ab ingressuro dotem titulo non subsistente paupertatis aut sumptuum pro sustentatione necessariorum, convincitur, exercitè eandem exigere pro spirituali seu ipsâ professione. Aliter, et fortassè melius responderi potest, quamvis sustentatio sit temporanea respectu monasterii utriusque, et tenuis, et opulenti, nihilominus juris humani simoniam ab hoc potius, quàm ab illo in exactione dotis committendam, quatenus huic potius, quàm illi exactio eadem intuitu religionis prohibetur.

416. Advertit autem Suarez cum Filliucio et aliis, posse aliquando fieri ut, licet monasterium supponatur locuples, possit tamen vero necessitatis titulo exigere aliquid ab eo, qui admitti cupit, nimirum vel quia monasterium jam habet completum numerum eorum, quos commodè intertenere potest ; vel quia sunt alii, quos admittere expedit et non possunt aliquid in sustentationem adferre, et omnes simul sine aliquo subsidio recipere non potest, vel quia ita expedit, ut crescant redditus monasterii, ad augendum numerum religiosorum cum convenienti sustentatione. In his, inquit Suarez, et similibus casibus non condemnare hujusmodi petitionem, bonâ fide factam. Solum admonere, quod etiam advertit Soto, magnâ esse opus

prudentiâ, ne sequatur scandalum, et ideò rarò ac prudenti moderatione id permittendum. Proinde quando multò exigitur ampliùs, quàm ad unius personæ, in tali statu constitutæ sustentationem moderatam sufficit, non video quâ ratione aut titulo id honestari possit. Ultimò verò addo, si quid minùs rectum fiat bono zelo et ex ignorantia, etiâ culpabili, id satis esse ad excusandum reum à censurâ hujus Extravagantis, ut Cajetanus et cæteri doctores notant ex proprietate verbi *Præsumant*, sæpiùs à nobis ponderatâ.

§ 7. *Ad Extravagantem*, Cùm detestabile, eodem tit.

417. Septimam excommunicationem, Sedi Apostolicæ in Extravagantibus reservatam tulit Paulus II loco citato, in simoniacos, non jam quidem circa religionis ingressum, de quo Extravagante præcedenti actum, sed circa materias alias, de quibus statim. Itaque quæritur hoc loco 1° qualis requiratur simonia ad incurrandam censuram? 2° in quâ materiâ? 3° quodnam sit hujus censure subjectum seu quæ actiones simoniacæ prohibeantur sub censurâ? 4° quid de simoniâ juris humani? 5° an et quam pœnam præter excommunicationem incurrat simoniacus vi hujus Extravagantis?

Ad primam quæstionem respondeo: Ad incurrandam hanc censuram requiritur simonia realis, id est, utrinque completa tam ex parte emptoris quàm venditoris, saltem pro parte. Ita communissimè doctores. Ratio est primò, quia pœna, præsertim tam gravis, qualis est excommunicatio, delictum consummatum exigit, nisi secùs expressè statuat legislator. Jam verò sola simonia realis, est consummatum delictum: contractus enim simoniacus perficitur, completur et consummatur per traditionem mercis et pretii. Secundò, quia sic usu, stylo et praxi Romanæ curiæ usitatum est et in Rotâ Romanâ sic observari solet, ut Navarrus, Suarez, Hugolinus, Filiucius, Bonacina et alii notant.

418. Hinc sequitur 1° quòd censura non incurratur per solam simoniam mentalem, sed neque per conventionalem, puram aut mixtam. Puram vocamus, quæ in solâ partium conventionione sistit, adeò ut neque temporale ex parte emptoris, neque spirituale ex parte venditoris sit hactenus traditum. Mixtam dicimus quæ completa est ex unâ parte, emptoris scilicet aut venditoris. Appellatur mixta, quia participat aliquid de reali, quatenùs completur ex unâ parte: participat aliquid de conventionali, quatenùs ex alterâ parte est incompleta. Hinc ulteriùs sequitur quòd qui pecuniam dedit pro consecutione ordinis aut beneficii, non incurrat censuram, priusquàm beneficium vel ordo conferatur. Idem dicendum si ordo vel beneficium conferatur ex præviâ conventionione simoniacâ, sed pretium hactenus non sit solutum. Ita Gomez, Lessius, Navarrus, Hugolinus, Covarruvias, Filiucius, Suarez, Bonacina, Castropalao.

419. Sequitur 2° si simonia conventionalis primò quidem compleatur per traditionem rei spiritualis, postea verò per solutionem pretii, sequitur, inquam,

quòd jam primùm incurratur censura, quæ proinde non retrahitur ad punctum temporis præteriti quo rei spiritualis traditio facta est. Suarez, Filiucius, Bonacina. Ratio est primò quia non incurritur censura, nisi consummato delicto. Jam verò eo tempore quo rei spiritualis traditio facta est, delictum nondùm erat consummatum, cùm pretii solutio non esset præstita; ergo ad punctum illius temporis censura non potest retrahi. Secundò, quia Extravagans, de quâ loquimur, nullam istius retrotractionis mentionem facit. Tertiò, aliàs sequeretur sacerdotem qui celebrasset eo tempore ad quod censura retraheretur, affici irregularitate, decretâ adversùs celebrantem in statu excommunicationis, quod non admittunt etiâ illi qui in hoc puncto alioquin nobis adversantur. Interim servandus est stylus Romanæ curiæ.

420. Sequitur 3° ad consummatam simoniam, atque adeò ad pœnas juris non requiri, ut temporale et spirituale utrinque sit præstitum adæquatè, sed sufficere aliquam utriusque partem. Quare si beneficium vel ordo conferatur sub obligatione 100 aureorum, satis erit ad consummationem delicti, 10 vel 20 aureos numeratos esse. Similiter si 100 aurei numerati sint pro septem ordinibus conferendis, statim atque primus ordo collatus fuerit, incurritur censura.

Ad secundam quæstionem respondeo: Ut incurratur præsens excommunicatio, requiritur ut simonia committatur in materiâ ordinum vel beneficiorum. Ita communiter doctores. Colligitur ex ipsa textu: nam Pontifex primò quidem loquitur de simoniâ circa ordines: *Apostolicâ*, inquit, *autoritate declaramus quòd omnes illi qui simoniacè ordinati fuerint, à suorum sint ordinum executione suspensi*. Deinceps agit de simoniâ in materiâ beneficiâ, dicens: *Per electiones verò, postulationes, confirmationes, provisiones, seu quasvis alias dispositiones, quas simoniacâ contingerit labe fieri, et quæ viribus omninò careant, in ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, personatibus, officiis ecclesiasticis et quibusvis beneficiis aut aliquo eorum cuiquam jus nullatenus acquiritur, nec inde faciat aliquis fructus suos, sed ad illorum omnium quæ percepti, restitutionem, sub animæ suæ periculo sit ædstrictus*.

421. Tum verò immediatè subdit: *Statuentes præterea quòd universi et singuli, etiâ præmissis dignitatibus præditi, qui quomodolibet dando vel recipiendo simoniam commiserint, aut quòd illa fiat, mediatores extiterint seu procuraverint, sententiam excommunicationis incurrant, à quâ, nisi à Romano Pontifice, pro tempore existente, non possint absolvi præterquàm in mortis articulo constituti*. Ita Pontifex, ejus in hac parte constitutio sine dubio relationem habet ad præcedentia, respiciens illos duntaxat simoniacos de quibus sermo præcessit, id est, in materiâ ordinum vel beneficiorum, id quod multò fit clarius per subsequentia, in quibus Pontifex his usurpat terminum relativum hujusmodi dicens: *Et ut hujusmodi labe contagio frequentius reprimatur, omnibus et singulis ecclesiasticis, secularibusve personis... in virtute S. obedientiæ*

districtius injungimus et eos omnes quos simoniam hujusmodi commisisse, etc.

Dices : Excommunicatio afficit generatim omnes qui quomodolibet dando vel recipiendo simoniam commiserint, etc. Ergo respicit universos in quavis materia simoniacos. — Respondeo particulam *quomodolibet*, non significari indifferentiam materiae, sed modi quo simonia committatur in determinatâ materia ordinum vel beneficiorum, nimirum dando, recipiendo, procurando, etc.

422. Petes primò quid intelligatur nomine *ordinum*. — Respondeo intelligi utrosque, videlicet tam minores quàm majores : omnes enim univocè et propriè loquendo ordines sunt ac per quemlibet eorum confertur potestas specialis, respiciens sacerdotium, in quo character ordinis consummatur. Sed difficultas est an sub ordinibus contineatur tonsura. Negant Lessius, Reginaldus et alii, quorum ratio est quòd tonsura, propriè et strictè loquendo, non sit ordo, sed potius quædam ad ordines dispositio.

423. Deinde Pontifex, dum punire intendit simoniam non solum circa ordines, sed etiam circa tonsuram exprimere utrumque solet, prout fecit Sixtus V, bullâ *Sanctum et salutare*, 91 apud Cherubinum, editâ contra malè promotos, 5 januarii 1588. Similiter concilium Tridentinum, sessione 21, de Reformatione, cap. 1, expressam facit mentionem tonsuræ, statuens ut nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam clericalis tonsuræ.... accipiatur. Oppositum docent Navarrus, Hugolinus, Suarez, Garcias, Avila, Sayrus, Alterius, Filliucius, Azorius, Reginaldus, Bonacina et alii. Ratio, quia constitutio poenalis, tametsi rigidè intelligenda, nihilominus est explicanda juxta formam loquendi, sacris canonibus usitatam : jam verò sacri canones primam tonsuram appellant ordinem, cap. *Cum contingat*, de *Ætate et Qualitate*, ubi dicitur quòd per primam tonsuram, juxta formam Ecclesiæ datam,... clericalis ordo confertur. Quare tonsurati sunt clerici, quos si quis injuriosè percutiat, incidit in canonem *Si quis suadente*, 17, q. 4, ut capite secundo diximus.

424. Petes secundò quid intelligatur hoc loco nomine *beneficii*? Cajetanus, Navarrus, Suarez, Filliucius et alii putant, intelligi non solum beneficia rigorosè sumpta, verum etiam quodcumque munus regiminis spiritualis, ut est officium prioris, rectoris, Guardiani, aut aliud ejusmodi in aliquo regularium ordine. Ratio est quia textus generatim loquitur : *Per electiones, postulationes, confirmationes, provisiones seu quasvis alias dispositiones, quas simoniacè contigerit labe fieri et quæ viribus omninò careant, in ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, prioratibus, officiis ecclesiasticis et quibusvis beneficiis*, etc. Deinceps autem statuitur excommunicatio in omnes et singulos, simoniam hujusmodi committentes dando, recipiendo, procurando, etc. Tandem, licet munia ejusmodi non sint beneficia rigorosè sumpta, sunt tamen officia ecclesiastica, quæ per Extravagantem beneficiis comparantur. Interim Lessius, Azerius et alii censent nomine *beneficii* intelligi il-

lud solum quod beneficii strictè dicti rationem habeat.

425. Ad tertiam respondeo : Subjectum hujus excommunicationis sunt omnes et singuli, cujuscumque gradus, status, conditionis aut ordinis fuerint, qui quomodolibet dando vel recipiendo, simoniam (in ordine vel beneficio) commiserint, aut quòd illa fiat, mediatore exstiterint seu procuraverint. Ex quibus verbis colligitur quòd excommunicationem incurrant 1º dantes temporale pro spirituali vel contra, spirituale pro temporali. 2º Recipientes temporale pro spirituali vel contra. 3º Mediatore, id est, medio consilio, mandato, auxilio efficientes seu procurantes, ut simonia ejusmodi committatur. Sed dubitari potest an ad incurrendam censuram sufficiat ratihabitio. Titius, v. g., pecuniam solvit, ut Caius beneficium consequatur; quæritur an Caius incidat in censuram, si cognitum simoniæ delictum approbet. — Respondeo negativè, quia Caius nec dando nec recipiendo, simoniam committit, nec ut illa fieret, mediator exstitit seu procuravit. Jam verò requiritur horum aliquid ad incurrendam censuram, ut patet ex textu superius allegato.

426. Ad quartam respondeo : Incurritur Extravagantis hujus excommunicatio, non solum ob simoniam juris divini et naturalis, sed etiam humani seu ecclesiastici. Ratio est primò, quia simonia jure duntaxat canonico interdicta (quam vocant malam, quia prohibita) est stricti nominis simonia, participans naturam generis seu ejus definitionem : ergo subjacet poenis, contra simoniam generatim latis. Secundò, committens sacrilegium, jure tantum humano prohibitum, reus est poenæ, in sacrilegos universim latæ, ut videtur certum ; ergo idem dicendum de simoniâ. Tertiò, pro genuino legum poenaliū intellectu, spectandus vulgaris vocabulorum usus : jura verò nomine simoniæ sic passim utuntur, ut complectantur utramque; tam juri canonico quàm divino naturali contrariam, ut constat ex cap. *Quæsitum*, cap. *Cum olim*, de Rerum permutatione, et aliis. Quartò idem colligitur ex initio hujus Extravagantis, ubi dicitur : *Cum detestabile scelus simoniacæ pravitatis, tam divinarum quàm sacrarum canonum auctoritas abhorreat atque damnet*, etc. Proinde Pontifex punire intendit simoniam, non solum divinis, sed etiam humanis canonibus repugnantem : quare mox confirmat poenas à suis prædecessoribus in simoniacos decretas, adjiciens censuram excommunicationis adversus quomodolibet dantes vel recipientes, etc. Ita Suarez, Filliucius, Navarrus, Bonacina et plures alii.

427. Ad quintam respondeo : Præter excommunicationem, omnes simoniacè ordinati incurrunt suspensionem ab executione ordinum. Patet ex verbis : *Apostolicâ auctoritate declaramus quòd omnes illi qui simoniacè ordinati fuerint, à suorum sint ordinum executione suspensi*. Secundò, irritæ sunt electiones, postulationes, confirmationes, provisiones et quælibet aliæ dispositiones simoniacæ, in ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, personatibus, officiis ecclesiasticis

et quibuscumque beneficiis contingentes, ita ut cuiquam per similia jus nullatenus acquiratur, nec inde faciat aliquis fructus suos, sed ad illorum omnium quæ percepti, restitutionem sub animæ suæ periculo sit adstrictus. Tertiò innovantur initio Extravagantis omnes sententiæ, censuræ et poenæ, à Romanis Pontificibus contra simoniacos quomodolibet latæ.

§ 8. Ad Extravag. Etsi dominici, 2, de Pœnit. et Remission.

428. Octavam Pontifici in Extravagantibus reservatam excommunicationem tulit Sixtus IV, loco citato, imprimis in eos qui prætextu facultatum generalium à se concessarum aut in posterum concedendarum absolvere attentaverint à certis delictis illic enumeratis. Secundò, similem excommunicationem decernit in eos qui eodem prætextu absolvere præsumperint à casibus contentis in litteris quæ consueverunt in die Cænæ Domini publicari. Tertiò, in illos qui unum ex votis Pontifici reservatis eodem prætextu commutârint. Vota ejusmodi, illic enumerata, sunt quinque, videlicet castitatis integre et perpetuæ, religionis approbatæ, peregrinationis ad limina principum Apostolorum, Jacobum Compostellanum vel terram sanctam. Addit etiam Pontifex facultates absolvendi generales à se concessas vel in futurum concedendas semper debere intelligi cum exceptione casuum præfatorum, à quibus proinde nemo potest absolvere, uti nemo præfata vota commutare, nisi ex speciali licentiâ et certâ scientiâ nostrâ, de quâ demum constare censeatur, cum in signaturâ nostrâ, desuper manu nostrâ scriptum aut in litteris nostris expressum fuerit, nos ex certâ scientiâ et de speciali gratiâ id concedere cum derogatione præsentis constitutionis, illius de verbo ad verbum inserto tenore. Ita Pontifex.

429. Reflectendum est autem quod verbo diximus, excommunicationem hoc loco in eos duntaxat ferri, quia à casibus enumeratis absolvere, aut vota reservata commutare præsumperint prætextu facultatum generalium, per ipsummet Sixtum IV concessarum. Constat ex illis verbis: *Prætextu facultatum hujusmodi concessarum à nobis vel auctoritate nostrâ*; et rursus infra: *Prætextu hujusmodi facultatum*. Hinc autem colligitur cum Suarez, Tolet, Filiucio, Navarro, Castropalao, præsentî Excommunicationi hodiè vix esse locum, cum nemo fortè facultatem generalem à Sixto IV habeat, cujus prætextu à casibus speciatim reservatis præsumat absolvere aut vota præfata commutare.

§ 9 Ad Extravagant. Excommunicamus, de Sent. excommun.

430. Nonam Pontifici reservatam censuram legimus citato loco, ubi Bonifacius VIII excommunicat omnes clericos, religiosos et laicos utriusque sexûs, ... qui aliquod pactum fecerint seu aliquod parvum vel magnum promiserint vel promissionem receperint, aut ex pacto vel promissione.... quidquam dederint aut receperint.... pro aliquâ justitiâ sive gratiâ, pro se aut alio, in causis vel judiciis seu aliâs, per litteras apostolicas et quibuscumque modis apud Sedem Apostolicam obtinendâ. Ita Bonifacius VIII, cujus constitutionem etsi gravissimi doctores,

Paludanus, Angelus, Sylvester, Navarrus censeant revocatam fuisse per Clementem V; nihilominus Gregorius XIII, bullâ *Ab ipso*, 24, in Romano Bullario, editâ, 9 novembris 1574, prædictam Extravagantem resumpsit, confirmavit, ampliavit. Deinceps utriusque prædecessoris sui, Bonifacii videlicet et Gregorii constitutionem extendit et iterum ampliavit Clemens VIII, bullâ *Pro commissa*, 10 inter Clementinas, editâ 15 augusti 1592. Itaque quæritur 1° quodnam sit subiectum præsentis excommunicationis; 2° quid intelligatur per *gratiam*; 3° quid per *justitiam*; 4° quid per *Sedem Apostolicam*.

451. Ad primam questionem respondeo: Subjectum hujus excommunicationis sunt 1° paciscentes aut promittentes aliquid pro gratiâ vel justitiâ, apud Sedem Apostolicam obtinendâ. Constat ex illis verbis: *Qui aliquod pactum fecerint, seu aliquod parvum vel magnum promiserint*. 2° Qui ejusmodi promissionem acceptârint; additur enim, *vel promissionem receperint*. 3° Qui ex simili pacto vel promissione quidquam dederint. 4° Qui ex simili pacto vel promissione quidquam receperint. His addi possunt: 5° *Qui aliquem sciverint culpabilem in prædictis et... intra dierum trium spatium non retulerint Pontifici*: hos enim decernit, *simili... sententiæ subjacere*. 6° *Scienter utentes gratiâ vel justitiâ sic obtentâ: Sed et scienter utentes ipsis, simili sententiâ excommunicationis adstringimus*, ait Pontifex circa finem Extravagantis.

452. Ad secundam respondeo: Nomine *gratiæ* intelliguntur hoc loco, non solum quæ à Sede Apostolicâ obtinentur per litteras, diplomata, rescripta, vel breviam pontificia, verum etiam quæ per signaturam, aut solo verbo vel vivæ vocis oraculo concedi solent. Quare in hanc censuram incidet qui aliquid promiserit, dederit, receperit, etc., pro absolutione, dispensatione, beneficio, pensione, indulgentiis, privilegio, facultate vel favore alio, etiam solis verbis concessio. Navarrus, Azorius, Bonacina, Castropalao, Molina et alii. Ratio est ex generalitate termini, quo Pontifex utitur: *Per litteras apostolicas et quibuscumque modis apud Sedem Apostolicam obtinendâ*.

453. Ad tertiam respondeo: Per *justitiam* intelliguntur non solum sententiæ definitivæ, verum etiam interlocutoria, appellatio, absolutio à poenâ, prorogatio termini, eductio è carcere et similia, etiam si in arbitrio judicis constituta. Azorius, Navarrus, Molina, Filiucius, Castropalao, Bonacina. Et quidem res satis est manifesta, quando justitiâ causæ ex parte donantis aut promittentis est dubia vel incerta; nam eo casu est periculum perversionis. Verum si certa justitiâ sit et per sententiâ vel expediendâ vel maturandâ, sine tertii præjudicio donares aliquid vel promitteres, censet Navarrus, te non incurrere in poenas dictæ Extravagantis; quia nullam exerceas actionem, jure naturali, divino vel humano prohibitam; nullibi enim prohibitum legimus, muneribus movere judicem ad officium suum vel ad præstandum id quod de se bonum et nemini nocivum est. Constitutio autem præsens eam solummodò donationem vel promissionem respicit

quæ aliàs interdicta est. Interim Molina, quem sequitur Castropalao, non audet huic opinioni acquiescere, excepto casu redimendæ vexæ : nam licet jure divino vel naturali hæc donatio vel promissio non sit prohibita, nihilominus jure civili interdicta est authenticâ *Ut litigantes*, ubi statuitur ut litigantes initio litis jurent, nihil se duros judici quâcumque ex causâ.

434. Hæc autem prohibitio habet locum, etiam in foro ecclesiastico, cum in eo non statuatur oppositum et causarum etiam ecclesiasticarum sinceram expeditionem foveat. Ita ferè Castropalao ex Molinâ, excipiens tamen (prout diximus) casum injustæ vexationis redimendæ : hæc enim redemptio licita est et jure naturali permissa, quam neque leges, neque canones prohibent. Quare si justitia manifestè stet à tuâ parte, et interim fundatè timeas non observandam aut cum injuriâ detinendam, nisi judici aliquid offeras vel promittas, nullum peccatum committis, nullam censuram incurris, ejusmodi oblatione vel promissione, quam non voluntas inordinata corrumpendi judicem, sed casus necessitatis extorquet.

435. Ad quartam respondeo cum Azorio, Filliucio, Bonacinâ, per *Sedem Apostolicam* intelligi summum Pontificem, non solum quatenus est monarcha supremus Ecclesiæ, habens in spiritualibus plenitudinem potestatis, verum etiam quatenus est princeps temporalis, habens dominium temporale in suam ditionem et statum. Itaque hanc excommunicationem incurrunt, qui gratiam vel justitiam per munerum donationem aut promissionem obtinent à summo pœnitentiario, datario aut ejus officialibus, secretario Brevium, officialibus cancellariæ, vicario summi Pontificis, auditoribus Rotæ vel cameræ, cubiculariis, secretariis, aut quibusvis aliis Pontificis ministris, in ejus curiâ vel urbe in quâ residet, commorantibus.

§ 10. *Ad Extrav. Prodiens, de Crimine falsi.*

436. Addi præcedentibus potest censura quam Extravagante citatâ tulit Joannes XXII in eos qui nullam habentes auctoritatem juris, vel consuetudinem seu privilegium..... monetam falsam ostendunt, et fabricant in regno Franciæ et locis circumvicinis, aut qui similem monetam extra regnum emunt, ut in regnum transferant, etc. Interim Filliucius opinatur prædictam Extravagantem tantum ad tempus latam et in circumstantiis quæ locum hodiè non habeant. Ratio verò hæc reddi potest hujus opinionis, quod Pontifex initio Extravagantis, mentionem faciat de illis qui monetam falsam sub vero signo..... Caroli regis Francorum et Navarræ studiosè depravant. Jam verò hoc tempore non videmus in Galliâ monetam sub signo Caroli Magni, sed regis pro tempore existentis, et regni jura tenentis. Quidquid sit, uberiorem expositionem hujus Extravagantis, quoniam solam concernit Franciam cum locis circumvicinis, relinquemus Gallis.

Ob eandem rationem transimus pariter excom-

municationem quam idem Pontifex Joannes XXII, Extrav. *Dierum crescente malitiâ*, de Pœnis, tulit in eos qui Marchiæ Anconæ rectores, seu officiales, judices, thesaurarios seu locum illorum tenentes occiderint, vulneraverint, ceperint, detinuerint, etc.

CAPUT VII.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS PONTIFICI RESERVATIS IN BULLA Cœnæ.

§ 1. *De bullâ Cœnæ, ejus nomine, origine, materiâ, partibus.*

437. Bulla Cœnæ, est processus annuus Romani Pontificis adversus certi generis peccatores. Obliget Christi fideles, non requiritur nisi authentica ejusdem publicatio : nam licet processus contra determinatam personam non possit fieri sine ejus citatione, utpote cui competit jus defensionis ; nihilominus aliter loquendum est de processu, constitutione vel præcepto generaliter lato contra futurum delinquentem ; quia à nemine ejus efficacia impediri potest, ut observant Sayrus, libro 3 Thesauri, cap. 3, n. 4 ; Bonacina, tomo 3 de Censuris, q. 1, puncto 5 ; Castropalao, de Censuris, disp. 3, puncto 1, n. 2.

438. Vocatur bulla Cœnæ, eo quod in Cœnâ Domini seu feriâ V Majoris Hebdomadæ, solemniter super porticum basilicæ S. Petri, præsentem Pontifice, pontificiis vestibus induto, adstantibus cardinalibus, inspectante populo Romano et magnâ hominum multitudine promulgari soleat.

Quod attinet bullæ hujus originem seu ætatem, disputant critici. Soto cum nonnullis aliis censet extendi non posse supra tempora Martini V. Sed ejus originem Martino V seniore esse, existimant Sayrus, Filliucius et alii. Imò facilè probari poterit, ait Sayrus, antiquiorem esse Urbano et Clemente IV, qui sederunt circa annum Domini 1261, siquidem Hostiensis, qui floruit sub Innocentio IV et Alexandro IV, anno Domini 1251, expressam hujus processûs mentionem facit, tit. de Crimine falsi, l. 5. Ita Sayrus, c. 1, n. 5, quem vide.

Quoad materiam et partes bullæ, continet excommunicationes 20, totidem paragraphis expressas, et Pontifici Romano sic reservatas, ut ab iisdem nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus... absolvi possit, etiam prætextu quarumvis facultatum et indultorum ; ut ibidem paragrapho 22, legitur.

439. Porrò excommunicationes omnes eâdem bullâ contentas, reducimus ad quinque capita, videlicet ad fidem, ad caput Ecclesiæ, ad Ecclesiam ipsam, ad Sedem Apostolicam, ad ecclesiasticam hierarchiam. Primò *ad fidem* ; quò spectat excommunicatio lata in hæreticos, eorum credentes, receptatores, fautores, schismaticos, à fide apostatas, imprimentes, legentes, retinentes eorumdem libros, etc., § 1, ipsius bullæ.

Secundò, *ad caput Ecclesiæ*, quod est summus

Pontifex; quatenus offendi potest dupliciter, I. ut princeps supremus in spiritualibus, et sic excommunicantur appellantes ab ejus ordinationibus seu mandatis ad futurum universale concilium, § 2. II. Ut princeps in temporalibus quoad certam orbis partem, et sic excommunicantur invadentes, destruentes, occupantes, detinentes bona temporalia, ditiones ac possessiones Pontificis vel Ecclesiæ Romanæ, § 20.

440. Tertiò, *ad Ecclesiam ipsam*, quæ rursus dupliciter offendi potest, I. in suis membris et personis, vel per latrocinium maritimum, § 3; vel per raptum bonorum naufragantium, § 4; vel per impositionem et augmentum pedagiorum et gabellarum, § 5; vel per offensionem Romipetarum, § 10. II. In suo principatu; quò spectat excommunicatio lata in deferentes arma ad christiani nominis inimicos, etc., § 7.

Quartò, *ad Sedem Apostolicam*, quæ iterum duobus modis offendi potest, I. Quoad personas, quæ sunt sub illius protectione, quales sunt deferentes victualia ad usum curiæ Romanæ, § 8. Venientes ad illam pro negotiis, morantes et recedentes § 9. Negotiorum gestores, advocati, procuratores, auditores, iudices super dictis negotiis, § 12. II. Quoad suam auctoritatem; vel per falsificationem litterarum apostolicarum, § 6, vel per appellationem à gravamine aut litterarum apostolicarum executione ad laicam potestatem, § 13, vel per usurpationem bonorum ecclesiasticorum, § 17.

441. Quintò, *ad ecclesiasticam hierarchiam*, quæ potest offendi tripliciter, I. Ratione membrorum principalium, cujusmodi sunt cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, legati vel nuntii Sedis Apostolicæ, § 11. II. Derogando ejus auctoritati, vel avocando causas spirituales aut spiritualibus annexas à iudicibus ecclesiasticis, § 14. Vel trahendo præter juris canonici dispositionem personas ecclesiasticas ad seculare tribunal, § 15. Vel impediendo iudices ecclesiasticos, quò minus suà jurisdictione utantur, § 16. III. Derogando ejus libertati, vel per impositionem onerum personis aut bonis ecclesiasticis, § 18. Vel usurpando cognitionem causarum criminalium ad clericos pertinentium, § 19.

Cæterum durant prædictæ excommunicationes, donec alii bullæ processus expediantur vel ab eodem Pontifice, vel ab ejus successore, ut declaravit Pius V, apud Lacroix, l. 6, p. 2, n. 1612, et constat ex ipsis bullæ terminis, qui sic sonant, *Volentes nostros processus, ac omnia et quæcumque his litteris contenta, quousque alii hujusmodi processus, à nobis aut Romano Pontifice pro tempore existentē fiant aut publicentur, durare, suosque effectus omninò sortiri.*

442. Hinc orta est inter doctores controversia, sintne præfatæ excommunicationes appellandæ à jure, an ab homine. Appellandas à jure censent Sylvester, v. *Excommunicatio*, 7, num. 76; Navarrus in Explic. bullæ, n. 21 et cap. 23, n. 23. Vivaldus in Candelab., de Excomm., n. 54, et in Exposit. B. C., num. 129;

Salas, de Legibus, disp. 1, sect. 9, num. 62; Bonacina, de Censuris, in partic., disp. 1, quæst. 1, puncto 5, n. 2; Hugolinus, de Censuris, tab. 1, cap. 9, § 4, num. 4. Ratio est primò ex titulo bullæ *Ad perpetuam rei memoriam*; est igitur permanens, durabilis et perpetua instar juris. Secundò, ex fine ejusdem bullæ, ubi Pontifex processum suum appellat constitutionem; nomen autem *constitutionis* videtur importare sententiam vel decretum juris, non hominis. Tertiò, quia mortuo conditore non expirat, ut numero superiori dictum; cum interim sententia ab homine finiatur per vitam conditoris. Interim oppositum tenent Solus, 4, dist. 22, quæst. 2, art. 3; Toletus, lib. 1 Summæ, cap. 18; Becanus, tract. de Fide, cap. 15, quæst. 8, num. 6. Suarez disp. 21, de Censuris, sect. 1, n. 2 et alii; quorum ratio est quòd prædictæ censure duntaxat durent pro tempore determinato, quo adveniente cessant sine ullà revocatione: durat enim (ut supra diximus) bulla vetus, donec editur nova à Pontifice eodem vel successore; atque adeò videntur esse censure ab homine, non à jure, cum de se non sint stabiles ac permanentes.

443. Probabilior videtur nobis sententia inter utramque media, quam docent Sayrus lib. 3 Theauri, cap. 1; Reginaldus, Praxis, l. 9, num. 250; Castropalao, num. 4, præfatas excommunicationes nec esse propriè ab homine nec à jure, sed aliquid participare de utrisque. Non sunt propriè ab homine, quatenus durant post mortem auctoris. Non sunt propriè à jure; quia de se non sunt perpetuæ. Nec obstant quæ adduximus ex Sylvestro et aliis: ad primum enim respondeo titulum illum: *Ad perpetuam rei memoriam*, à Pontifice non præmitti ad tribuendam bullæ perpetuam firmitatem, sed ad excitandam perpetuam illius memoriam apud homines. Ad secundum respondeo vocem *constitutionis* communem esse tum sententiis à jure, tum ab homine latis. Deinde quod in fine vocat Pontifex *constitutionem*, hoc initio appellat *processum annualem*. Ad tertium respondeo quòd clausula, *volentes*, solummodò inferat sententias præfatas habere quamdam, sed imperfectam cum jure analogiam; quod jam concessum est.

444. Pro fine autem nota (quod et alibi diximus) nihil à nobis resolvi quoad ejusdem bullæ obligationem localem, an videlicet in hoc vel in illo loco obliget aut recepta sit, quia bullam istam (inquit Natalis Alexander in suà historià ecclesiasticà) in nonnullis provinciis et regnis, non esse receptam, notum est. Recepta est alibi. Disciplina res est quam Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater et magistra, variam in variis Ecclesiis tolerat. Ita Natalis Alexander.

Cæterum non intendimus censuras et casus singulos, in hac bullà contentos explicare (id enim nec utile pro hac patriâ nec consultum fuerit); sed magis principales, quique præ cæteris usui esse possint.

§ 2. De primâ bullæ Cœnæ excommunicatione.

445. Prima excommunicatio paragrapho 1 expr-

mitur hoc verborum tenore : *Excommunicamus et anathematizamus ex parte Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti, auctoritate quoque beatorum Apostolorum Petri et Pauli, ac nostrâ, quoscunque Hussitas, Wicleffistas, Lutheranos, Swinglianos, Calvinistas, Ugonottos, Anabaptistas, Trinitarios, et à christianâ fide apostatas, ac omnes et singulos alios hæreticos, quocunque nomine censeantur, et cujuscunque sectæ existant, ac eis credentes, eorum receptatores, fautores, et generaliter quoslibet eorum defensores, ac eorundem libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine auctoritate nostrâ et Sedis Apostolicæ scienter legentes aut retinentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes, ex quâvis causâ, publicè vel occultè, quovis ingenio vel colore, necnon schismaticos, et eos qui se à nostrâ, et Romani Pontificis, pro tempore existentis obedientiâ pertinaciter subtrahunt vel recedunt.* Ita Pontifex.

446. Itaque hoc paragrapho excommunicantur imprimis quicumque cujuscunque nominis *hæretici*, nimirum qui contra fidem catholicam cum pertinaciâ tuentur errorem, vel cum eadem pertinaciâ dubitant de articulo revelato. Non sufficit error merè interior, non sufficit merè exterior; idem est de dubio. Perinde est tamen, sive publicè, sive occultè committatur error aut dubium. Non sufficit etiam erroris interioris qualecumque indicium externum, sed debet mortaliter peccaminosum esse in ratione actûs exterioris contra præceptum fidei.

447. Secundò, excommunicantur à *christianâ fide apostatæ*. Differunt ab hæreticis primò, quòd apostata debeat tenuisse fidem quam negat : est enim desertor fidei; nemo autem deserere dicitur quod antea non possedit. Hæreticus verò est qui discredat articulo revelato, etiamsi eundem nunquam agnoverit. Secundò, quòd apostata neget totam fidem, hæreticus aliquem ejusdem articulum.

Tertiò, *eis credentes*, id est, qui credunt ac recipiunt hæreticorum dogmata, saltem implicite, ut, v. g., qui, cum nullum particulare Calvinii vel Lutheri dogma expressè noverit aut sustineat, eosdem hæresiarchas laudaret ab eorum fide, et in eadem se mori velle protestaretur. Necessarium est autem ad censuram, ut error internus externè exprimatur. Ejusmodi *credentes*, sunt veri hæretici, et tantum gratiâ majoris claritatis adjunguntur, ut notant Archidiaconus, c. *Quicumque*, de Hæreticis, in 6; Paludanus, 4, dist. 13, quæst. 3; Sylvester, v. *Hæresis*, 1, § 10; Suarez, disp. 21, de Censuris, sect. 1, n. 6; Toletus, lib. 1 Summæ, cap. 18, n. 5.

448. Quartò, *eorum receptatores*, id est, tum hæreticorum, tum credentium. Receptator dicitur qui hæreticum domi suæ aut alibi occultat, ne in manus justitiæ incidat et debitas hæresi pœnas luat. Colligitur ex l. 1, de Receptator., et l. *Congruit*, ff. de Offic. præsid., ubi dicuntur receptatores, sine quibus latro diù latere non potest, quasi is sit receptator qui recipit ad occultandum. Porro ad effectum excommunicationis requiritur ut occultatio cedat in favorem hæ-

resis. Quare qui occultat hæreticum, ne occidatur à latrone, aut ne apprehendatur à iudice tanquam reus commissi homicidii aut alterius flagitii, non dicitur receptator. Toletus, n. 10. Pœnam tamen excommunicationis non evades, si hæreticum propter hæresim inquisitum occultes ex motivo amicitiae vel consanguinitatis : quamvis enim in casu non occultes hæreticum quatenus hæreticum, sed quatenus amicum vel consanguineum, nihilominus occultatio cedit in favorem hæresis, quod satis est ad receptionem. Sayrus, Toletus, Castropalao.

449. Similiter non evades censuram, tametsi hæreticus quem occultas non sit denunciatus; satis est enim, si notoriè sit hæreticus; quia hæc pœna non in favorem excommunicationis, sed in detestationem hæresis constituta est. Duardus, in canone 1, q. 3, vers. 2; Filliuc., tr. 16, c. 2, quæst. 5, n. 36 et 39; Bonacina tomo 3, de Censuris, in partic., disp. 1, quæst. 2, puncto 3. Tertiò non evades censuram si occultes hæreticum, tametsi alias occultandi consuetudinem non habeas; quamvis enim nomen *receptator* juxta propriam significationem importet frequentiam vel consuetudinem, nihilominus juxta stylum curiæ, usu et consuetudine firmatum, receptator diceris ab unâ receptione; quia hæc sufficit ut hæreticus pœnam hæresis evitet. Castropalao, de Censuris, disp. 3, puncto 2, n. 4; et de Fide, disp. 3, puncto 5, n. 4; Sayrus et alii.

450. Quintò, excommunicantur hæreticorum et hæreticis credentium *fautores*. Debet autem favor præstari hæretico, quatenus tali; quod fieri potest duobus modis, primò, omissione; secundò, commissione. Fautores *omissione* sunt, qui ex officio obligati connivent, nec contra hæreticos procedunt juxta cap. *Ad abolendum*, de Hæreticis. His addit Sylvester, sup., personas privatas, quæ hæreticos ex juramento deferre debent si dissimulent. Fautores *commissione* sunt, qui favent verbis, litteris, factis, laudando justitiam et innocentiam hæreticorum, "pretendendo injustitiam episcoporum vel inquisitorum, suppeditando victum, comæatum, hospitium, arma vel media, quibus declinant manus et pœnas competentis judicis. Archidiaconus, Sylvester, Paludanus, Sayrus.

451. Sextò, excommunicantur *generaliter*, quilibet eorum defensores, cujusmodi censentur primò, qui vi, potentiâ vel armis tuentur hæreticos vel eorum credentes, ne incidant in manus iudicum, puniendi vel examinandi. Archidiaconus, cap. *Quicumque*, de Hæreticis, in 6; Paludanus, 4, dist. 13, quæst. 3, art. 1; S. Antoninus, 3 p., tit. 25, cap. 4; Sylvester, v. *Hæresis*, 1, n. 10; Vivaldus, in Exposit. B. C., n. 7; Toletus et Sayrus citati. Secundò, qui hæreticos jam captos adjuvant, ut elaborantur, aut impediunt cursum et executionem justitiæ. Tertiò, advocati, qui defendunt hæreticos, quatenus tales et eorum patrocinium suscipiunt. Paludanus, Vivaldus, Sayrus. Quartò, notarii seu tabelliones, facientes instrumenta in causâ et defensione eorum. Defensores tamen ad mentem Pontificis non censentur qui tuentur hæreticum ab injuriâ personæ privatæ, puta, latronis aut alterius

injusti inuasoris; sed neque qui coram iudice in causâ civili vel criminali, distinctâ ab hæresi. Sylvester, Toletus, Vivaldus, Sayrus.

452. Septimò, excommunicantur eorumdem libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine auctoritate Pontificis aut Sedis Apostolicæ, scienter legentes. Ad incurrendam hanc excommunicationem requiritur primò ut aliquis legat *librum*, sive impressum, sive manuscriptum: utrique enim convenit ratio libri. Suarez, disp. 20, sect. 2, num. 10; Sanchez, lib. 2, c. 10, n. 28, ex communi sententiâ. Dubitatur autem an nomine *libri* intelligantur concio, epistola, disputatio aut alia ejusmodi, minùs longa scriptura. Affirmant Suarez cit.; Farinacius, de Hæresi, quæst. 180, n. 30 et 31; Hugolinus, de Censuris, parte 2. Negant Sanchez, num. 29; Duardus, lib. 2, in Canone 1, quæst. 44, n. 6; Bonacina, disp. 2, de Cens., quæst. 5, puncto 4, num. 18, quorum ratio est quòd ejusmodi brevioribus scriptis juxta communem loquendi modum ratio libri non conveniat.

453. Secundò requiritur ut liber sit *hæretici*. Quare censuram bullæ non incurrit 1° qui legit librum scriptoris catholici, quo exprimuntur errores hæreticorum propriis eorumdem verbis, ad impugnandum, tametsi legeret, ut eosdem errores cognoscat. Herinex parte 3, disp. 9, quæst. 7, n. 87; Sayrus, num. 15; Navarrus, Man. c. 27, num. 56; Vivaldus num. 12, 2: *Qui legeret librum doctoris catholici, cui vel auctoris ignorantia, vel hæreticorum perfidia errores aliqui inserti essent*; quia absolutè est liber catholici, non hæretici. Suarez, num. 13 et 14; Sanchez, num. 25; Navarrus, n. 56; Coninck, disp. 18, de Fide, dub. 11, n. 177; Herinex, cit. 3: *Qui legeret librum auctoris infidelis, non baptizati*, secundùm Suarez num. 11; Sanchez, num. 22; Farinacium, quæst. 180, num. 10; Herinex cit. Sufficit tamen esse librum hæretici formaliter talis, etsi nondùm sit condemnatus aut denunciatus; quia equidem verus hæreticus est. Tertiò requiritur ut sit *liber hæretici continens hæresim*, etiamsi unicam tantùm; item etsi de hæresi ex professo vel instituto non tractet; quia nihilominùs est liber hæretici, continens hæresim; quod juxta bullæ tenorem sufficit ad censuram. Sanchez, n. 35; Suarez, disp. 21, de Censuris, sect. 2, n. 10; Farinacius, n. 22; Coninck, n. 177; Bonacina, n. 19. Nec satis est ad evadendam censuram, si unicam hæresim, toto hæretici libro contentam, manu vel calamo deleas aut expungas. Sanchez, n. 35, Bonacina n. 19. Quartò requiritur ut liber hæretici, si hæresim non contineat, saltem tractet *de religione*, ita ut, juxta doctores communiter, utrumque sufficiat ad censuram, vel ut contineat hæresim, vel ut tractet de religione, etsi hæresim nullam, nullum errorem contineat. Ratio est quia disjunctione utitur Pontifex. Porrò de religione censetur tractare, si agat de sacrâ Scripturâ, aut aliquâ illius parte, de theologiâ scholasticâ vel morali, id est, de mysteriis fidei, de cultu Dei et sanctorum, de rectâ morum institutione, etc.

454. Requiritur quintò ut similem librum legas

sine auctoritate Pontificis, aut Sedis Apostolicæ. Quare prohibitio et censura afficiunt quascumque personas, quâlibet dignitate, seculari vel ecclesiasticâ eminentes, quibus Pontifex Romanus per se vel alium licentiam legendi non concesserit. Omnes doctores. Sextò requiritur ut *legas*; non sufficit autem lectio exterior et materialis, id est, quâ solâ litteræ, soli characteres attenduntur; sed requiritur formalis, quâ per litteras et characteres intenditur et intelligitur sensus, quidquid dicat Bonacina contra communem sententiam. Non tamen est necessarium ut quæ legis, ore vel verbis exprimas; satis est si oculis ac mente percurras. Ita Hugolinus, Graffius et alii apud Sanchez, num. 41 et 51; Suarez, n. 18; Bonacina, n. 12, sed dubitatur 1° an parvitas materiæ excusare legentem possit à peccato mortali et censurâ? Negant Hugolinus, de Censur., parte 2, et Toletus lib. 1, cap. 19, num. 9, præcipuè in casu quo legens intendebat initio plura legere, si pœnitentiâ ductus, deinceps non progrediatur; quia jam illa actio exterior est peccatum mortale. Interim videtur probabilius non incurere censuram qui paucas lineas legeret, etsi initio habuisset animum legendi plures: nam, licèt lectio in casu mortalis sit, non tamen ratione actionis exterioris, sed interioris seu voluntatis quâ processit; quemadmodùm qui furatur assem animo auferendi plures, si tempestivè hanc animum deserat, peccat mortaliter, non tam actu externo furti, quàm furandi intentione. Jam verò censura non afficit internam intentionem, sed hujus externam executionem, quæ mortalis et gravis non videtur esse, si paucae legantur lineæ; quia regulariter non videtur esse periculum grave perversionis in lectione paucarum linearum. Suarez, num. 20; Sanchez, num. 31; Coninck, num. 179; Bonacina, num. 15; Azorius, tomo 1, lib. 8, cap. 16, q. 3, et alii apud eosdem. Dubitatur 2° an censuram incurrat qui legentem audit. — Respondeo probabilius negativè cum Hugolino, Sanchez, Coninck, Farinacio, Reginaldo, Duardo, Filliucio, Bonacina, Herinex et aliis. Ratio est quia audire, non est legere, sicut auris non est oculus. Septimò requiritur ad hanc censuram ut *legas scienter*. Quare excusat ignorantia tam censuræ quàm prohibitionis, non solum simplex, verùm etiam probabiliter crassa et affectata. Sanchez, Duardus, Bonacina, Castropalao, Herinex et alii, excipientes casum quo ignorantia affectata in ingentem temeritatem declinaret.

455. Octavò, excommunicantur scienter retinentes eosdem libros. Finis hujus prohibitionis et censuræ est, ne libri tam perniciosi conserventur aut maneant in rerum naturâ. Quare perinde est sive liber quem retines tuus sit, sive alienus; item sive domi tuæ retineas, sive alibi depositum habeas; quia verè retines. Graffius, Duardus, Bonacina, Sanchez, Suarez et alii communiter. Sed dubitatur 1° an à censurâ excuset bonitas finis quo movetur retinens, v. g., ad confundendos errores hæreticorum? Affirmant Felinus, Decianus, Mascardus. Ratio esse potest quòd hæc reten-

tio non faveat hæresi, sed repugnet, atque adeò in odium hæresis censurari nequeat. Interim tenendum est oppositum, quia Pontifex absolutè prohibet retentionem sine ullà intentionis restrictione. Hugolinus, Toletus, Sanchez, Farinacius, Suarez. Dubitatur 2° an parvitas temporis excuset à censurà, puta, si per diem aut alterum retineas. — Respondeo probabiliùs affirmativè cum Sayro, Duardo, Reginaldo, Bonacinà, Sanchez. Ratio est quia gravitas retentionis non solum desumitur ex qualitate libri, verum etiam ex morà temporis quo retinetur; aliàs librum hæretici etiam per horam retinens peccabit mortaliter et incurret censuram; quod veri speciem habere non videtur.

456. Nonò, excommunicantur libros hæreticorum imprimentes: quo nomine, secundum Suarez, Sanchez, Toletum, Sayrum veniunt 1° qui premit torcular; 2° qui chartam vel atramentum parat; 3° qui litteras colligit et disponit; 4° patronus seu principalis typographiæ, tametsi propriis manibus non laboret; 5° auctor damnati operis, cujus nomine fit impressio. Non tamen præli corrector: hic enim non tam imprimit quam impressum revidet et emendat.

Decimò, eosdem libros quomodolibet defendentes, ex quavis causà, publicè vel occultè, quovis ingenio vel colore. Potest autem defensio tum verbis, tum factis fieri. Factis quidem, si librum occultes vel aliter efficias ut in manus iudicis non perveniat. Verbis verò, si rationes aut motiva proponas, quibus persuadeas librum non esse dignum Vulcano. Item si argumenta dissolvas quibus impugnatur: idque etiamsi hæc vel similia occultè et nemine præsentè facias.

457. Undecimò, schismatici, à schismate dicti. Est autem schisma vocabulum origine Græcum, significans generatim scissionem; sed usu Ecclesiæ translatum ad significandam illam divisionem, quā quis se voluntariè separat ab unitate Ecclesiæ, servatā christiani nominis professione. Quia verò unitas Ecclesiæ exigit partim unitatem fidei, partim communionem membrorum in eodem externo cultu ac sacramentis, et præsertim subordinationem ad idem supremum caput; ideò fieri potest schisma per divisionem ab unitate fidei, potest et fieri retentā fide. Unde omnis hæresis habet conjunctum schisma, non contra, ut rectè Hieronymus, in c. 3, ad Titum, et Augustinus, lib. de Fide et Symbolo, cap. 10; qui enim ex merà malitià vel obstinatione animi, retentā fidei catholicæ professione, recederet ab obedientià Pontificis canonicè electi et tanquàm talis ab Ecclesià agniti, nec membris eidem subditis communicare vellet, schismaticus esset, non hæreticus. Nihilominus schisma inveteratum in hæresim declinare solet, ut idem Hieronymus notavit dicens: *Nullum schisma non sibi aliquam confingit hæresim, ut rectè ab Ecclesià recessisse videatur.* Vide Herinex.

458. Duodecimò, qui se à Romani Pontificis pro tempore existentis obedientià pertinaciter subtrahunt vel recedunt. Nec est putandum, ait cardinalis Toletus, n. 24, schismaticos significari his verbis: nam jam

tales superiùs proprio nomine excommunicati sunt, sed significantur illi qui mandato Romani Pontificis pertinaciter, id est, scientes esse tale mandatum, nolunt obedire; nec hoc ad schisma satis est: nam schisma est, quando homo in totum à iudicio et obedientià Romani Pontificis se subtrahit, opere ipso non recognoscendo eum superiorem. Hæc ergo censurà ligantur pertinaciter inobedientes, licet schismatici non sint: non enim omnis inobediens est schismaticus. Ita Toletus.

§ 3. De excommunicatione secundà.

459. Secunda excommunicatio paragrapho secundo bullæ in hunc modum exprimitur: *Item excommunicamus et anathematizamus omnes et singulos, cujuscunque status, gradus seu conditionis fuerint; universitates verò, collegia, et capitula, quocumque nomine nuncupentur, interdicimus; ab ordinationibus seu mandatis nostris ac Romanorum Pontificum, pro tempore existentium, ad universale futurum concilium appellantes, nec non eos quorum auxilio, vel favore appellatum fuerit.*

Hujus canonis materia, ut post Cajetanum, v. *Excommunicatio*, cap. 25, notat Sayrus, lib. 3, cap. 6, n. 2, est sacrilegium contra primatum Pontificis Romani: est enim hæc appellatio à sententiis summi Pontificis, palliata quædam rebellio, habens speciem schismatis. Quapropter eandem excommunicationem antea tulit Pius II, anno 1459, kalend. februarii, bullà *Execrabilis*, quam Julius II, Extravag. *Suscepti regiminis*, confirmavit, et extendit ad reges, cardinales, et ad omnes desuper præstantes consilium, auxilium vel favorem, etiam indirectè, uti tradunt Sylvester, v. *Excommunicatio*, 8; Cajetanus, c. 25; Martinus de Ledesma, 2, p. 4, q. 26, art. 2; Sayrus, l. 3 Thesauri, c. 6, n. 3; Toletus, lib. 1, c. 21, n. 4; Suarez, disp. 21, sect. 2, n. 11.

460. Itaque excommunicationem Pontifici reservatam incurrunt omnes et singuli (exceptis tamen universitatibus, collegiis et capitulis, quocumque nomine nuncupatis) qui ab ordinationibus seu mandatis Pontificis Romani pro tempore existentis ad universale futurum concilium appellant, vel auxilio aut favore in appellationem influunt.

Dicitur 1°: *Omnes et singuli*, adeò ut comprehendantur censurà, episcopi, archiepiscopi, cardinales, legati, ac demùm quilibet Pontifice inferiores.

461. Dicitur 2°: *Exceptis tamen universitatibus, collegiis et capitulis*: hæc enim, si appellaverint, interdicto, non excommunicatione puniuntur, ut ex terminis bullæ manifestum est. Ratio autem est quod ejusmodi communitates excommunicari non possint, cap. *Romana*, de Sententià excommunicat., in 6. Quare meritò summus Pontifex in collegia, universitates et capitula poenam interdicti (utique personalis) ipso jure tulit. Porro hoc interdicto ligatur capitulum, etsi solum pars major deliquerit: nam factum à majori parte, censetur factum totius capituli, cap. *Cum inter canonicos*, de Elect. Ita Hugolinus, § 1, v. *Universitates*; Duardus, quæst. 7, n. 22, et alii.

Dicitur 3°: *Qui ab ordinationibus seu mandatis*; id

est, à sententiis, præceptis, legibus, censuris et poenis specialiter vel generaliter latis; hæc enim omnia nomine mandati vel ordinationis veniunt, ut notant Hugolinus, Duardus, Bonacina, Castropalao. Neque refert sive justa sive injusta sit sententia à quâ appellas; quia injustitia sententiæ non purgat in casu injuriam appellationis, ut constat, si appellares ab episcopo ad parochum ob eandem causam. Ita Suarez, Reginaldus, Bonacina, Palaus.

462. Dicitur 4°: *Pontificis Romani, pro tempore existentis*. Quare censuram non incurrit qui à sententiâ episcopi, archiepiscopi, concilii provincialis aut generalis appellat ad Pontificem. Sed dubitari potest an sit necesse ut fiat appellatio à Pontifice, quatenus est Pontifex, an verò sufficiat appellationem fieri ab eodem, quatenus principe temporali. Sufficere hoc ultimum, existimat cum plerisque doctoribus Bonacina, simul tamen satis significans, probabilem esse oppositam opinionem, quam præter alios absolute tenet Reginaldus, lib. 9, Sum., n. 263; nam esto appellantes à mandatis Pontificis in causis temporalibus, Pontifici injuriam irrogent, si ipse in eisdem causis sit princeps supremus; tamen cum id ex Pontificis munere non inferatur necessariò (si quidem potest in illis causis alteri principi subjectus esse, utpote qui sub eâ conditione dominium temporale concessisset) non videtur sic appellantes comprehendì censurâ. Deinde verba constitutionis odiosæ formaliter intelligenda sunt: illa autem verba canonis: *Nostri ac Romanorum Pontificum*, juxta formalem significationem non possunt intelligi nisi de Pontifice, quatenus Pontifex est et caput Ecclesiæ. Tandem quia Pontifex hæc censurâ coercere intendit temeritatem illorum qui concilium supra Papam elevant; atqui sine temeritate dici potest, Pontificem quâ dominum temporalem, non solum concilio generali, sed etiam principe seculari posse inferiorem esse. Ergo.

463. Dicitur 5°: *Ad universale futurum concilium*. Hinc sequitur 4° non incidere in præsentem censuram, qui appellaret à Pontifice ad concilium synodale vel provinciale: quia de universali concilio bulla expressè loquitur; nec refert quòd æquale, imò majus delictum committatur, si provocatio fiat ad concilium particulare: nam constitutio poenalis ultra propriam verborum significationem extendi non potest ad casum similem vel majorem, cap. *Odia*, de Regulis juris, in 6. Bonacina, Castropalao et alii. Sequitur 2° idem fore si quis à Pontifice appellaret ad concilium universale præsens; quia de solo futuro censura loquitur. Idem ob eandem causam. Sequitur 3° rursus futurum idem, si appellatio fieret ad Pontificem successorem. Bonacina.

Dicitur 6°: *Appellantes*. Est autem *Appellatio*, à minori iudice provocatio ad majorem, ut notant doctores in tit. *de Appellat.*, et expressè Glossa, cap. *Non putamus*, de Consuetud., in 6, verbo *Officiali*. Unde cum Pontifex Romanus sit caput supremum et summus princeps spiritualis, meritò prohibita est appellatio ab ejus sententiis vel mandatis ad tribunal

iudicis inferioris, tanquam aliquid absonum, et à substantiâ appellationis prorsus alienum. Quare jure etiam civili cautum est ne quis à principe vel senatu in rebus secularibus appellet. Idem jure Canonico per diversos Pontifices prohibitum jam olim fuit ab Innocentio, cap. *Nemo*; à Symmacho, cap. *Aliorum*; à Gelasio, cap. *Ipsi*, et cap. *Cuncta*, 9, quæst. 3.

464. Dicitur 7°: *Vel auxilio aut favore in appellationem influunt*. Constat ex bullæ terminis: *Necnon eos quorum auxilio vel favore appellatum fuerit*. Requiritur itaque ad hanc excommunicationem incurrendam, tum ut auxilium vel favor appellationem præcedat, tum ut appellatio tanquam auxilii vel favoris effectus subsequatur: nam quolibet horum deficiente, non erit verum, vi talis auxilii vel favoris appellatum esse. Suarez, Navarrus, Sayrus, Bonacina, Castropalao, Cajetanus et alii. Quare differentia est (ut rectè observat Bonacina contra Duardum) inter appellationem, et auxilium vel favorem, quòd appellatio principaliter prohibeatur, auxilium et favor accessoriè, ut constat tum ex verbis bullæ, tum ex re ipsâ; cum favor et auxilium interdicanter solum ratione appellationis. Sed dubitari potest, an excommunicationem eandem incurrant *consulentes*? Affirmant Navarrus, Gambarupta et quidam alii; quia consilium est quoddam genus auxilii et favoris, quatenus permovet consiliarium ad opus consultum exequendum, argum. 1. *Quod favore*, c. de Legibus. Sed rectius oppositum docent Vivaldus, Sayrus, Reginaldus, Suarez, Castropalao et Bonacina, tum quia poenæ extra proprios casus non possunt extendi: tum quia Pontifex, quoties vult comprehendere etiam consulentes, eosdem exprimit, ut in aliis ejusdem bullæ excommunicationibus videre licet. Nihilominus consulentes incidunt in aliam reservatam excommunicationem, nempe latam à Pio II, per bullam *Execrabilis*, et confirmatam à Julio II, Extrav. *Suscepti regiminis*, ut rectè observant Bonacina, Sayrus, Castropalao. Porrò ex dictis sequitur advocatos, tabelliones, instrumentum appellationis conficientes, aut quovis alio modo vel medio ad appellationem auxiliando vel favendo concurrentes, in reservatam Pontifici censuram incurrere.

§ 4. De quartâ excommunicatione.

465. Exprimitur in hunc modum: *Item excommunicamus et anathematizamus omnes et singulos qui Christianorum quorumcumque navibus, tempestate, seu in transversum (ut dici solet) jactatis, vel quoquo modo naufragium passis, sive in ipsis navibus, sive ex eisdem ejecta, in mari vel in littore inventa, cujuscumque generis bona, tam in nostris Tyrreni et Adriatici, quam in cæteris cujusque maris regionibus et littoribus surripuerint. Ita ut nec ob quodcumque privilegium, consuetudinem, aut longissimi, etiam immemorabilis temporis possessionem, seu alium quemcumque prætextum excusari possint. Ita bulla Cœnæ, § 4. Quocirca notandum est jam olim jure antiquo excommunicationem fuisse latam in rapientes bona Christianorum naufragantium; c. *Excommunicationi*, de Raptoribus, ubi dicitur: *Qui Christianos naufragium passos, damnatâ cupiditate,**

spoliant rebus suis, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se noverint subjacere. Verùm hæc excommunicatio nec erat Pontifici reservata, nec afficiebat solos raptores aut spoliatores; sed spoliū culpabiliter non reddentes. Jam verò à temporibus Gregorii XIII, excommunicationem in bullâ *Cænæ* Pontifici reservatam incurrunnt omnes et singuli, qui Christianorum naufragantium bona, sive in navibus existentia, sive in mare projecta, sive in littore inventa, surripiunt.

466. Dicitur 1°: *Omnes et singuli*, non solum Catholici, verùm etiam hæretici baptizati: hi enim pariter subsunt potestati et jurisdictioni Ecclesiæ, ratione baptismi; atque adeò afficiuntur pœnis et censuris ecclesiasticis. Secus dicendum est de infidelibus qui defectu sancti baptismatis foris sunt, de quibus Ecclesia secundum Apostolum judicare non potest. Hugolinus, Alterius, Duardus, Filliucius, Reginaldus.

Dicitur 2°: *Qui Christianorum*, intellige, fidelium seu Catholicorum: infidelium enim aut hæreticorum bona non censetur Pontifex suâ excommunicatione protegere velle; quia sunt hostes Ecclesiæ, fideique catholice. Idem est de piratis: nam piratæ sunt diffidati et hostibus æquiparantur. Filliucius, Duardus, Bonacina, Palaus.

467. Dicitur 3°: *Naufragantium*, sive ex vetustate navis, sive ex scopuli offensione, sive ex ventorum vehementia, sive ex bello inimicorum. Hinc sequitur, si Catholicorum navigantium bona ante naufragium è navi surripias, non esse locum censuræ. Idem existimant Duardus, Reginaldus, Graffius, Bonacina, si eadem eorundem bona rapias subito naufragii periculo; eò quòd hactenus non possit dici te surripere bona naufragantium, sed solum de naufragio periclitantium, quæ diversa sunt.

Dicitur 4°: *Bona*, videlicet *cujuscumque generis*, ut supra Pontifex. Duo tamen hic obiter reflectenda sunt: 1° necessariam esse notabilem horum bonorum quantitatem ad incurrendam censuram, et quidem gravio-rem, quàm requiratur ad mortale furtum: nam excommunicatio, utpote pœna gravissima non incurritur ob quodlibet mortale peccatum, sed gravius et enormius, uti colligitur ex Tridentino, sess. 25, cap. 3, de Reform. Vide Bonacinam, Sayrum, Palaum. 2° Reflectendum non esse locum censuræ, si naufragantium bona retineas, quæ ab iisdem in mare projecta sunt sine animo recuperandi: hæc enim tanquàm derelicta non habent alium dominum, nisi primò capientem. Hic tamen animus non est præsumendus, nisi ex manifestis conjecturis. Sayrus et Bonacina.

468. Dicitur 5°: *Sive in navibus existentia*; in navibus, scilicet *tempestate*, seu in transversum (ut dici solet) *jactatis aut quoquomodo naufragium passis.*

Dicitur 6°: *Sive in mare projecta, sive in littore inventa.* Quare si extra mare aut littus bona naufragantium surripias, ab excommunicatione bullæ immunis es, incidens nihilominus in excommunicationem, cap.

Excomm., de Raptoribus. Perinde est autem in quocumque mari aut in cujuscumque maris littore surripias: non enim, ut supra, censura hoc loco restringitur ad mare determinatum. Constat ex verbis bullæ: *Tam in nostris* (inquit Pontifex) *Tyrrheni et Adriatici quàm in cæteris cujusque maris regionibus et littoribus.*

Dicitur 7°: *Surripiunt.* Quanquàm autem nomine surreptionis propriè intelligatur acceptio clandestina juxta l. *Si debitor*, ff. de Furtis et l. *Qui naufragium*, ff. de Incendio, Ruinâ; nihilominus in præsentì comprehenditur quælibet injusta acceptio sive clandestina, sive manifesta, per vim aut impetum facta. Duardus, Bonacina, Palaus. Debet autem surreptio graviter peccaminosa esse. Quare si naufragantis bona in mare projecta, aut in littore inventa auferas, ut domino forsitan inveniendò reddas, uti peccatum, sic censuram evadis. Quòd si postmodum voluntatem mutes et nolis reddere quæ reddendi intentione abstuleras, incidis in censuram, cap. *Excomm.*, de Raptoribus; an etiam in excommunicationem bullæ? Affirmat Castropalao; quia ab eo puncto quo voluntatem restituendi mutas, acceptio censetur esse injusta, quam bulla *Cænæ* præsentì excommunicatione castigat.

§ 5. De quintâ excommunicatione.

469. In hunc modum exprimitur: *Item excommunicamus et anathematizamus omnes qui in terris suis nova pedagia seu gabellas, præterquàm in casibus, sibi à jure, seu ex speciali Sedis Apostolicæ licentiâ permisis, imponunt, vel augent, seu imponi vel augeri prohibita exigunt.* Ita bulla *Cænæ*, § 5. Porrò jamdudum est, quòd hæc censura bullis *Cænæ* inserta sit, ut colligitur ex Glossâ in Clement. 1, de Judiciis; verbo *Generales*; et ex bullâ Martini V, apud S. Antoninum, 3 p., tit. 23, cap. 72; item ex bullâ Julii II, apud Cajetanum sup. Sed olim censuram incurrerant soli pedagium exigentes et imponentes; nunc verò incurrunt omnes qui in terris suis nova pedagia seu gabellas, sine legitimâ auctoritate imponunt, augent, exigunt.

Dicitur 1°: *Omnes qui in terris suis*; quare debet pedagii aut gabellæ impositio fieri à gubernatore vel domino in suo territorio, cujus nimirum dominium vel potestatem habet. Unde tyrannus usurpatione tituli, in regno à se usurpato novum pedagium exigens vel imponens, censurâ non ligatur; quia non imponit in suis terris, ut bulla exigit. Ita Bonacina et Castropalao.

470. Dicitur 2°: *Nova pedagia.* Pedagium, à pede dictum, est tributum impositum mercibus vel personis, per certum locum transeuntibus, ut docent Glossa, cap. *Super quibusdam*, de Verb. signif., verbo *Pedagia*, Sylvester, Tabiena, Hugolinus, Sayrus, Bonacina.

Dicitur 3°: *Seu gabellus.* Gabella verò latius sumpta, quodlibet tributum comprehendit: strictius accepta significat tributum, quod pro delatione, trans-

latione, venditione seu emptione mercium solvitur. Sayrus, Bonacina, Castropalao.

471. Dicitur 4° : *Sine legitimâ auctoritate*. Auctoritas legitima duobus potissimum titulis alicui convenire potest, vel jure, vel licentiâ Pontificis. Utriusque tituli bulla mentionem facit dicens : *Præterquàm in casibus à jure vel ex speciali Sedis Apostolicæ licentiâ permissis*. Porro jure permittitur novæ gabellæ impositio imperatori, cap. *Super quibusdam*, de Verb. signif. et l. *Vectigalia*, c. de Vectigal. et Commis. Secundò regi, cap. *Super quibusdam*, cit. cap. *Innovamus*, de Censib. Tertiò, cuilibet in temporalibus superiorem non agnoscanti, citato cap. *Super quibusdam*. Quod à fortiori procedit quoad rempublicam perfectè liberam, habentem merum et mixtum dominium, quæ si suam potestatem in principem non transtulerit, poterit, majori parte consentiente, tributa imponere. Sayrus, Duardus, Bonacina. Quartò ille cui ex immemorabili consuetudine hæc impositio competit, juxta Panormitanum et Glossam in cap. *Super quibusdam*, cit. verbo, *Non exstat memoria*. Ratio est quia jus imponendi gabellas aut vectigalia, instar aliorum jurium consuetudine præscribi potest. Denique *licentiâ Pontificis*, tributum poterit imponere princeps, alioquin non habens similem potestatem, ut advertunt Bonacina et Castropalao, dicentes credendum esse quòd Christus Dominus suo vicario hanc potestatem dederit, quæ sæpè est necessaria aut valde utilis ad spirituale regimen animarum.

472. Dicitur 5° : *Imponunt*. Quocirca dubitatur primò an imponentium nomine intelligatur mandans, vel consulens imponi. — Respondeo cum Bonacinâ negativè; quia non exprimuntur, et ex regulis generalibus constat, censuram latam in facientem, non extendi ad mandantem vel consulentem. Dubitatur secundò an princeps habens potestatem imponendi gabellas, censuram incurrat, si imponat injustè, puta, quia sine causâ. — Respondeo cum Graffio, Suarez, Duardo, Bonacinâ affirmativè; quia, suppositâ gabellæ injustitiâ, nec jus nec Pontifex permittunt aut possunt permittere ut imponatur; ergo impositio est extra casus à *jure vel Sedis Apostolicæ licentiâ* permissos. Omnem autem ejusmodi pedagogiorum aut gabellarum impositionem censura respicit.

Dicitur 6° : *Augent sine auctoritate* pedagogium vel gabellam, sive justè sive injustè imposita. Toletus, Sylvester, Angelus, Tabiena. Meritò autem censura extenditur ad augentes : quia vectigal, quâ parte augetur, censetur novum, cum pars præexistens, illi sit accidentaria. Sicut ergo prohibetur impositio vectigalis novi ad occurrendum nimio gravamini subditorum, sic meritò augmentum veteris sub eadem pœnâ.

473. Dicitur 7° : *Exigunt*. Censentur exigere, qui ab invitis extorquent solutionem. Quare si tributum injustè impositum, solvatur spontè, recipiens solutionem non erit exactor; quia ad exactionem requiritur involuntarium mixtum ex parte solventis, aliàs non soluturi, si non cogeretur, juxta l. *Solvendo*, de Negot. gest. Porro semper præsumendum est solutionem in-

voluntariam esse : nemo enim præsumi potest tributum solvere, nisi vel quia existimat debitum, vel quia timet majus incommodum. Cajetanus, Suarez, Navarrus, Sayrus, Duardus, Toletus, Bonacina, Castropalao.

§ 6. De sextâ excommunicatione.

474. His verbis fertur : *Item excommunicamus et anathematizamus omnes falsarios litterarum apostolicarum, etiam in formâ brevis ac supplicationum, gratiam vel justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. R. E. vice cancellarios, seu gerentes vices eorum, aut de mandato ejusdem Romani Pontificis signatarum, nec non falsò fabricantes litteras apostolicas, etiam in formâ brevis, et etiam falsò signantes supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis, seu vice-cancellarii aut gerentium vices prædictorum*. Ita bulla Cænæ, § 6. Similis excommunicatio fertur cap. *Ad falsarium*, de Crimine falsi; sed non est reservata Pontifici. Cæterum bulla Cænæ, ut ex verbis adductis manifestum est complectitur quatuor genera personarum : primò, falsificantes litteras apostolicas, etiam in formâ brevis. Secundò, falsificantes supplicationes, gratiam vel justitiam concernentes, per Romanum Pontificem aut per vice-cancellarium, aut per eorum locum gerentes, aut de mandato Romani Pontificis signatas. Tertiò, falsò fabricantes litteras apostolicas, etiam in formâ brevis. Quartò, falsò signantes supplicationes ejusmodi, sub nomine Romani Pontificis seu vice-cancellarii, aut gerentium vices eorum.

475. Porro nihil hoc loco dicturi sumus de falsitate, crimine falsi, aut modis et mediis quibus falsitas circa litteras committi solet : de his enim plura diximus alibi. Solummodò explicabimus, idque breviter, quid sint litteræ apostolicæ, brevia, supplicationes, gratiam vel justitiam concernentes.

Itaque *litteræ apostolicæ* vocantur, quæ nomine Romani Pontificis aut Sedis Apostolicæ expediuntur. Unde *litteræ* sacræ congregationis cardinalium, pœnitentiariæ, inquisitionis, declarationis, datarii, nuntii, legati à latere, episcopi aut gerentium vices eorum, non veniunt eo nomine : quia non expediuntur nomine Pontificis, sed eorumdem commissariorum. Ita Navarrus, Alterius, Suarez, Reginaldus, Duardus, Hugolinus, Graffius, Gambarupta, Bonacina et alii.

476. Breve verò, est litterarum apostolicarum species, quæ annulo Piscatoris in serâ rubeâ signantur. Differt à *bullâ*, apostolicarum litterarum specie alterâ, quòd hæc habeat appensum plumbum, cui Petri et Pauli Apostolorum capita sunt impressa.

Supplicationes verò, sunt instantiæ vel petitiones, quæ summo Pontifici, vice-cancellario, aut alteri eorum vices gerenti, in scriptis porriguntur, vel ad obtinendam *gratiam*, verbi causâ, dispensationem, indulgentias, etc., vel ad obtinendam *justitiam*, v. g., ut causa alicui definienda committatur. Reginaldus, Alterius, Suarez, Hugolinus, Duardus, Bonacina et alii

CAPUT VIII.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS PONTIFICI RESERVATIS POST
DECRETUM CLEMENTIS VIII, EDITUM 26 novem-
bris 1602.

§ 1. De Clementini decreti tenore et sensu.

477. Neesen, Theologiæ sacramentalis tractatu 5, de sacramento Pœnitentiæ, quæst. 4, dub. 3, ad rem nostram in hunc modum loquitur : Præter supra dictas excommunicationes reservatas summo Pontifici in bullâ Cœnæ, dantur adhuc aliæ reservatæ extra dictam bullam, partim in jure canonico expressæ, potissimum in Clementinis et Extravagantibus, partim in brevibus apostolicis, necdum corpori juris insertis, quarum aliquæ indifferenter concernunt tam seculares quàm regulares, aliquæ verò solos regulares. Modò tamen secundum declarationem Clementis VIII, datam Romæ 26 novembris 1602, reservantur Pontifici extra bullam Cœnæ soli casus sequentes.

1° Violatio immunitatis ecclesiasticæ in terminis constitutionis felic. rec. Gregorii XIV, quæ incipit : *Cum aliàs nonnulli*.

2° Violatio clausuræ monialium ad malum finem.

478. 3° Provocantes et pugnantes in duello ; juxta decretum S. conc. Trid. et constitutionem felic. rec. Gregorii XIII, quæ incipit : *Ad tollendum*.

4° Violenta injectio mandis in clericos ; juxta canonem *Si quis suadente diabolo*, 17, q. 4.

5° Simonia realis scienter contracta, atque etiam confidentiæ beneficalis. Præterea contra religiosos cujuscumque ordinis, qui sine licentiâ expressâ parochi præsumunt administrare clericis aut laicis sacramentum extremæ Unctionis aut Eucharistiæ. Clement. *Religiosi*, de Privilegiis.

479. Insuper contra dantes et accipientes aliquid ob ingressum in aliquod monasterium, ut patet in Extravagante *Sanè, ne in vineâ*, de Simoniâ. Hactenus Neesen sup., impressus Coloniae Agrippinæ, 1677.

Item Boudart, in Manuali, etc., § 16, tract. de Pœnit., et in Catechismo, tomo 2, tit. de Casibus reservatis docet quòd Clemens VIII, anno 1602, tantum reservaverit extra bullam Cœnæ, casus superius recensitos et quidem tanquam decreto Clementino expressos.

Item Henno, tomo 8, tract. 5, disp. 8, quæst. 8, art. 2, et Danes, Instit., parte 1, sect. 2, cap. 16, quæst. 10, de sacram. Pœnit., excommunicationes Pontifici reservatas, post idem Clementis VIII, decretum restringunt ad eundem numerum.

Hæc illorum doctrina, si vera foret, favorabilis esset tum pœnitentibus, tum confessariis : jam enim præter septem illos casus nulla ampliùs in decreto juris, decretalibus, Sexto, Clementinis, Extravagantibus, conciliis, brevibus aut bullis Pontificum, reservatâ excommunicatio foret.

480. Interim magnoperè vèreor ut hæc opinio veritatem attingat, primò, quia si decretum Clementis VIII, de quo loquimur, statuât ut præter excommunicationes à se expressas nulla in posterum Pontifici

reservata sit, jam non ad septenarium, sed ad quinarium numerum reducendæ erunt reservatæ excommunicationes : nam de solis quinque casibus decretum loquitur, de duobus ultimis ne verbo quidem vel apice mentionem facit. De excommunicatione, inquam, à religiosis incurrendâ ob indebitè administratum extremæ Unctionis aut Eucharistiæ sacramentum, ut et de alterâ, quæ infligitur ob simoniam, in religionis ingressu committendam, nullo modo loquitur decretum Clementinum, ut constabit inferiùs ex ejusdem tenore, ad longum producendo.

481. Secundò, decretum non respicit nisi solam Italiam, seu confessarios *per universam Italiam extra Urbem* existentes, prout expressis terminis in decreto legitur. Itaque dato quòd soli casus, decreto expressi reserventur posthàc Pontifici, id erit quidem favorabile Italis, non item Belgis aut aliis extra Italiam commorantibus. Vide, quæso, tenorem decreti infra.

Tertiò, ne pro ipsâ quidem Italiâ decretum statuit, ut præter enumeratos casus nulla Pontifici excommunicatio reservata sit : id unum decernitur, ut sacerdotes seu seculares seu regulares, in Italiâ extra Urbem commorantes, qui privilegium in casus pontificios à Sede Apostolicâ impetrârunt, non possint eisdem virtute similis privilegii vel indulti absolvere à casibus bullæ Cœnæ, nec ab illis quinque qui decreto Clementino exprimuntur. Porrò hoc non est tollere reservationem aliorum casuum aut censurarum : nam cæteris, etiam in Italiâ confessariis, privilegium vel indultum Apostolicum non habentibus, nulla in quamvis excommunicationem, Pontifici reservatam, potestas datur, imò in ipso, de quo loquimur, decreto expressè dicitur, *aliis... sacerdotibus, hujusmodi privilegia non habentibus, nihil de novo concedi*, qui proinde sicuti non poterant ab ullâ Pontifici reservatâ excommunicatione absolvere ante decretum, sic nec post decretum.

482. Hæc omnia ut fiant magis manifesta, oportet advertere duplex à Clemente VIII decretum emanasse ; primum 9 januarii 1601, alterum 26 novembris 1602. Decreto priori statuatur ut nullus *per universam Italiam extra Urbem* sacerdos, prætextu cujusvis privilegii, indulti aut facultatis absolvere possit ab ullo casu Pontifici reservato aut in futurum reservando. Decreto posteriori restringitur priùs ad casus Pontifici reservatos in bullâ Cœnæ et quinque alios. Ab his nequeunt absolvere sacerdotes in Italiâ privilegiati, à cæteris possunt : qui verò privilegia hujusmodi non impetrârunt, nec ab his, nec ab illis possunt.

483. Primum decretum sequentis tenoris est : *Sacra congregatio sanctæ Romanæ Ecclesiæ, negotiis et consultationibus episcoporum et regularium præposita, justis et gravibus causis id exigentibus ac de sanctissimâ D. N. Clementis Papæ VIII speciali mandato, vivæ vocis oraculo desuper habito, sacerdotibus omnibus tam secularibus quàm regularibus, PER UNIVERSAM ITALIAM EXTRA URBEM degentibus, ad confessiones audiendas probatis, quorumvis ordinum, etiam Mendicantium,*

militarium, aut congregationum, etiam societatis Jesu, et generaliter quarumcunque aliarum, quovis nomine nuncupentur, jubet et præcipit, ne quis eorum sub prætextu privilegiorum, indulgitorum aut facultatum generaliter vel specificè, scripto aut vivæ vocis oraculo, vel per communicationem, à Sede Apostolicâ vel ejus auctoritate, eorum ordinibus, congregationibus, collegiis vel societatibus aut archiconfraternitatibus secularium aut singularibus personis, seu aliâs quomodocumque sub quibusvis tenoribus et formis et clausulis, etiam derogatoriarum derogatoriis, ad cujusvis... instantiam concessarum... ab ullo ex casibus clarè vel dubiè in bullâ Cœnæ Domini legi solitâ contentis, vel aliâs quomodocumque Sedi Apostolicæ reservatis, aut in futurum per Sanctitatem suam, ejusve successores pro tempore in eadem bullâ vel aliter reservandis, nec etiam à casibus quos ordinarij locorum hactenus reservârunt vel in posterum sibi reservabunt, ullo casu, etiam necessitatis vel impedimenti, nisi in mortis articulo seu cum novâ et speciali suæ Sanctitatis aut successorum suorum, vel ordinariorum quodâ casus ab ipsis tantum reservatos, respectivè impetratâ in scriptis licentiâ, ordinariis locorum exhibendâ, absolutionis beneficium de cætero impendere valeat vel præsumat, etc. Datum Romæ, die nonâ mensis januarii 1601.

484. Cum autem dubia quædam ac difficultates circa ejusdem decreti interpretationem atque observationem emersissent, eadem congregatio, ne ullus deinceps obscuritatis, scrupulo, ambiguitative locus relinquatur, et ut clariùs appareat in quibus casibus vigore ejusdem decreti reservatis intelligatur prohibita absolutio, speciali mandato ejusdem sanctissimî D. N. Clementis Papæ VIII, similiter vivæ vocis oraculo super eâ re habito, ipsum decretum ita moderatur ac declarat, videlicet sub ejusdem prohibitione illos tantum in posterum comprehendi casus, qui in bullâ in Cœnâ Domini legi consuetâ continentur, ac præterea violationis immunitatis ecclesiasticæ, in terminis constitutionis felic. record. Greg. XIV, quæ incipit : *Cum aliâs nonnulli*; violationis clausuræ monialium ad malum finem; provocantium et pugnantium in duello, juxta decretum sacri concilii Tridentini et constitutionem felic. record. Gregorii Papæ XIII, incipit *Ad tollendum*; injicientium violentas manus in clericos, juxta canonem *Si quis suadente*, 17, q. 4, ac juris dispositionem : Simonie realis scienter contractæ atque etiam confidentiæ beneficalis... in quibus omnibus... sacra congregatio vult et mandat dictum decretum in suâ firmitate et pristino robore permanere, ac præterea declarat eos quidem sacerdotes tam seculares quàm regulares, qui aliquo ex privilegiis, indultis et facultatibus, in supra dicto decreto expressis suffulti fuerint, posse juxta eorum privilegia, indulta et facultates, usu ante idem decretum receptas et quæ sub aliis revocationibus non comprehenduntur, tantum et non aliâs absolvere à casibus, in præsentî declaratione non comprehensis : aliis verò sacerdotibus, hujusmodi privilegia non habentibus, nihil de novo concedi, etc. Romæ, die 26 mensis novembris 1602.

485. Hactenus decretum alterum, ex quo tandem manifestè colliguntur, quæ supra diximus, videlicet 1° sermonem esse de solis sacerdotibus Italis; de his enim solis expresso termino loquebatur decretum primum : ergo de iisdem solis loquitur pariter decretum alterum : decretum enim secundum non extendit, sed limitat decretum primum, idque non quoad personas, sed quoad casus. Vide Bonacinam de Censuris in particulari, disp. 1, quæst. 22, puncto 3, n. 9; Bardum, discept. 6, cap. 11, p. 4, § 7, n. 1; De Schildere, de principiis Conscientiæ, tract. 5, § 2, n. 14; Bosco, disp. 8, de Ministro Sacram. Pœnit., sect. 5. concl. 12, n. 253; Herincx, parte 4, tract. 4, disp. 7, q. 2, n. 10, et auctorem novissimum Elucidationis tripartitæ cas. reserv. in Diœc. Tornac., pag. 48.

486. Ex eodem decreto colligitur 2° nihil omninò per sacram congregationem statui quoad sacramentum Eucharistiæ vel extremæ Unctionis sine licentiâ parochi à religioso administratum, nec quoad simoniam in religionis ingressu committendam. Vide Bonacinam, cit. num. 41, et auctorem novissimum Elucid. tripart. Colligitur 3° post decretum Clementinum, manere Pontifici reservatas excommunicationes, non solum quæ in bullâ Cœnæ continentur, verum etiam quæ in decreto juris, decretalibus, Sexto, Clementinis, Extravagantibus, bullis aut brevibus Romanorum Pontificum exprimuntur. Interim judicavimus nec omninò inutile, nec theologis ingratum futurum, si casuum Clementinorum succincta expositio subjungatur. Ne tamen fiat inutilis repetitio, nihil dicturi sumus de excommunicatione incurrendâ ob violentam clerici percussionem, de quâ satis supra. Nihil etiam de simoniâ reali, de quâ pariter supra : de reliquis breviter.

§ 2. De violatione immunitatis ecclesiasticæ in terminis constitutionis felic. record. Gregorii XIV quæ incipit : *Cum aliâs nonnulli*.

487. Constitutio Gregorii XIV quæ incipit : *Cum aliâs nonnulli*, edita est 24 maii anno 1591, exstat autem tomo 2 Bullarii Romani, estque ordine septima inter Gregorianas. Tractat de immunitate ecclesiasticâ, exceptis quibusdam casibus, inviolabiliter observandâ. Quocirca quæritur 1° quid intelligatur nomine ecclesiasticæ immunitatis; 2° quibus locis immunitas competat; 3° quæ personæ eadem gaudeant; 4° quæ careant; 5° quale peccatum sit ejus violatio.

Ad primam quæstionem respondeo ex alibi dictis : Immunitas ecclesiastica generatim nihil est aliud, quàm libertas et exemptio ab oneribus, subjectione et coactione potestatis laicæ seu temporalis. Ex quâ descriptione colligitur 1° distingui ecclesiasticam immunitatem à libertate, quòd hæc propriè et directè respiciat solas personas ecclesiasticas, illa non item. Vide Bonacinam, de Censuris in particulari, disp. 2, quæst. 3, puncto 16, § 1, n. 2. Interim à doctoribus sapiùs confunduntur, et in bullâ Gregorianâ pro eodem frequenter sumuntur immunitas et libertas. Colligitur 2° immunitatem ex parte subjecti dividi in localem, realem et personalem. Personalis personas, realis

res, localis afficit loca ecclesiastica. De reali aut personali nihil hoc loco dicimus, quoniam de his non tractat constitutio Gregoriana. Localis verò est privilegium ecclesiæ vel loci sacri, ratione cuius, eò confugientes, per laicam potestatem nequeunt violenter extrahi. Introducta est non jure naturæ; aliàs ne ipse Pontifex in eâ dispensaret: non etiam jure divino positivo, cuius pro lege evangelicâ nullum testimonium exstat, sed ecclesiastico. Constat ex can. *Miror*, can. *Diffinit*, 17, q. 2, cap. *Inter alia*, de Immun. eccles., et ex constitutione Gregorii XIV, de quâ loquimur.

488. Ad secundam quæstionem respondeo: Immunitas ecclesiastica competit *ecclesiis, monasteriis, sacellis, domibus regularibus et secularibus, locisve sacris et religiosis*. Constat ex bullâ *Cum aliis nonnulli*, § 2. Itaque immunitas inprimis competit ecclesiis, auctoritate episcopi fundatis, consecratis aut benedictis: tametsi sint interdictæ, dirutæ vel pollutæ: interdictum enim et pollutio non operantur ultra quàm jure statutum est; nullibi autem juris inter eorum effectus numeratur privatio immunitatis. Similiter ecclesia, tametsi diruta, non desinit esse locus sacer, nisi auctoritate episcopi diruta sit vel dejecta sine spe et apparentiâ reædificandi.

Secundò, immunitas competit cæmeterio, campanili, sacristiæ, saltem si sit contigua ecclesiæ. Constat ex terminis Gregorianis, *aliisve locis sacris et religiosis*; item ex illis § 3: *Ut laicis, ad ecclesias, locaque sacra et religiosa prædicta confugientibus*, etc.

489. Tertiò, competit *sacellis* et oratoriis publicis, episcopi auctoritate constructis, tametsi (juxta doctores communis) nondùm in eis cõperint divina celebrari. Ratio est quia ejusmodi sacellum seu oratorium censetur locus sacer et religiosus, nec in usus profanos converti potest. Secus est de oratorio, privatâ tantùm auctoritate constructo. Panormitanus, Julius Clarus, Sylvester, Armilla, Farinacius, Filliucius, Bonacina, Herinex.

Quartò, *domibus regularibus* seu *monasteriis* religiosorum, idque quoad totum claustrum seu habitationem, secundùm omnes: quia totum claustrum intelligitur nomini monasterii.

Quintò, hospitalibus et seminariis per episcopum erectis et institutis.

490. Sextò, domui episcopali, saltem si habeat annexam capellam vel constructa sit intrâ quadraginta passus ab ecclesiâ cathedrali. Vide Bonacinam de Censuris in particulari, disp. 2, quæst. 3, puncto 16, § 4, num. 11; Herinex, parte 5, tract. 4, disp. 5, quæst. 5, num. 40.

491. Ad tertiam quæstionem respondeo: Probabile est, quòd immunitate ecclesiasticâ gaudeant omnes fideles, exceptis casibus in jure aut bullis Romanorum Pontificum expressis, ita communiter doctores. Ratio est quia indistinctè loquuntur canones de hac materiâ tractantes. Nihilominus Covarruvias, Panormitanus, Navarrus, Suarez, Filliucius, Bonacina, Herinex excipiunt clericos, quos volunt per judicem ecclesiasticum extrahi posse è loco sacro, etiam in illis casibus

in quibus laicus non posset per judicem laicum. Ratio est primò, quia immunitas ecclesiastica non potest præjudicare potestati ecclesiasticæ. Secundò, quia sicut judex secularis in locis profanis sibi subjectis exercet jurisdictionem, si judex ecclesiasticus in locis saceris, sibi pariter subjectis. Tertiò, quia majus est privilegium immunitatis personalis, concessum personis sacris quàm localis, concessum omnibus fidelibus; atqui privilegium immunitatis personalis non obstat, quominus persona sacra, delicti gravioris rea, per judicem ecclesiasticum apprehendi possit; ergo nec obstat privilegium immunitatis localis, quo minùs eadem persona per eundem judicem extrahi possit è loco sacro. Quartò, quia Gregorius XIV de solis laicis mentionem facit: nam § 3: *Ut laicis*, inquit, *ad ecclesias, locaque sacra et religiosa prædicta confugientibus*. Item § 4: *Volumus, ... decernimus et declaramus ut curia secularis.... laicum aliquem, ut præfertur, delinquentem*, etc. Item § 5: *Delinquentes laici prædicti*, etc.

Ad quartam respondeo: In terminis constitutionis Gregorianæ, *Immunitas ecclesiastica* non suffragatur inprimis latronibus publicis, nimirùm qui palam seu in viis publicis, terrâ marive prædantur, vel qui publicas vias obsident, ut transeuntes invadant aut spolient vel ob frequentia latrocinia passim pro latronibus reputantur. Ita Panormitanus, Farinacius, Decianus, Bonacina, Herinex et alii. Constat ex bullâ *Cum aliis*, ubi, § 3, statuitur: *Ut laicis ad Ecclesias, locaque sacra et religiosa prædicta confugientibus, si fuerint publici latrones... immunitas ecclesiastica non suffragetur*. Idem dudùm ante statutum erat cap. *Inter alia*, de Immunit. eccles.

492. Secundò, idem dicendum est de grassatoribus viarum. Ratio est, tum quia sic expressè statuitur non solum cap. *Inter alia*, cit., verùm etiam bullâ Gregorianâ, ubi dicitur immunitatem pariter non suffragari laicis, si fuerint *viarum grassatores qui itinera frequentata vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur*; tum quia viarum grassatores ferè conveniunt cum latronibus publicis, in eo solummodò differentes, quòd latrones dicantur qui viam extra urbem obsident, grassatores, qui in urbe, l. *Capitalium*, § *Grassatores*, ff. de Pœnis.

Tertiò, privantur immunitate *depopulatores agrorum*. Ita rursus expresso termino Gregorius XIV. Vocantur autem depopulatores agrorum qui diripiunt alienos agros, id est, qui segetes vel fructus surripiunt, agros vel vineas vastant vel incendunt. Perinde est autem sive depopulatores ejusmodi sint nocturni, sive diurni: quamvis enim cap. *Inter alia* solummodò fiat mentio de nocturnis, nihilominus Gregorius XIV loquitur indefinitè. Ita Bonacina, Farinacius, Suarez, Decianus, Herinex.

493. Quartò, eadem immunitate privantur occidendes aut mutilantes aliquem in ecclesiâ vel cæmeterio. Constat rursus ex bullâ Gregorianâ, in quâ præter alios superiùs enumeratos recensentur *qui homicidia et mutilationes membrorum in ipsis ecclesiis, earumve cæmeteriis committere non verentur*. Ratio est quia (ut alibi

in jure dicitur) in eo in quo quis delinquit, puniri debet, et (juxta cap. fin. de Immun. eccles.) frustra legis auxilium invocat qui committit in legem. Perinde est autem sive hæc delicta committantur in ecclesiâ vel cœmeterio, spe immunitatis, sive aliter; item sive ex proposito aut destinatâ intentione, sive ex rixâ subitâ; quia textus indistinctè loquitur. Quæ verò de homicidio ac mutilatione decernuntur, extendi nequeunt ad delicta cætera, decreto Gregoriano non contenta, ut rectè Farinacius, Bonacina, Herinex et alii.

494. Quintò, carent immunitate qui proditoriè occidunt proximum suum ferro, veneno vel aliâ ratione. Constat ex bullæ Gregorianæ sequentibus terminis, *aut qui proditoriè proximum suum occiderint*. Proditoriè censetur occidere qui per industriam interficit nil minus cogitantem, vel quem simulat amicum, aut quem dolo seduxit ad occidendum. Excipit Bonacina cum aliis nonnullis casum quo quis occidat inimicum suum, tametsi à tergo, vel dormientem, aut sclopeto per fenestram explosio, eò quòd talis propriè non censetur proditor. Interim cùm actus vel modus agendi sit proditorius et comprehensus sub cap. 1, de Homicidio, quod explicatur per bullam Gregorianam, hinc meritò veretur Herinex, ne praxis huic exceptioni adversetur.

495. Sextò, idem est de assassinis. Constat rursùs ex bullâ *Cum aliis*, in quâ dicuntur immunitate ecclesiasticâ privari *assassini... rei*. Sunt autem assassini rei, non solum assassini ipsi, id est, qui pecuniâ aut alio pretio accepto vel promisso conducti, incautos aut nihil tale suspicantes homines interficiunt, præcedente mandato vel præcepto, verùm etiam cooperantes mandato et aliis.

Septimò, idem est iterùm de hæresis reis, prout iterùm expressè legitur in bullâ sæpius citatâ. Hæresis verò censetur rei, non solum ipsi pertinaciter discrepantes, verùm etiam, qui favorem, auxilium aut refugium præbent hæreticis.

Octavò, immunitas ecclesiastica non suffragatur reo læsæ majestatis in personam ipsiusmet principis, intellege, proprii. Gregorius XIV.

His accessit pro Belgio anno 1752, casus militum desertorum, quibus immunitas ecclesiastica non suffragatur ex decreto Clementis XII, ad instantiam Caroli VI.

496. Ad quintam respondeo : Qui violat ecclesiasticam immunitatem peccat inprimis peccato sacrilegii contra reverentiam loci sacri, ob quam extractio rei et similes actus ab Ecclesiâ prohibentur. Deinde juxta doctores communiter, peccat contra justitiam respectu refugii, qui suâ libertate privatur per injuriam et violentiam, et in quem, eatenus à jurisdictione exemptum, exercetur illicitè jurisdictio, quemadmodum si in personam ecclesiasticam. Denique est ipso facto excommunicatus per bullam Gregorii XIV, sæpius citatam.

§ 3. De violatione clausuræ monialium ad malum finem.

497. Hic est casus secundus in decreto sacræ con-

gregationis, circa quem quæritur 1° quid de clausurâ monialium ordinatum ante decretum Clementinum; 2° quid intelligatur per clausuram; 3° qualiter clausura violetur; 4° quibus personis prohibitus sit ingressus in monasteria monialium; 5° qualis requiratur licentia ad licitè ingrediendum; 6° à quo obtinenda; 7° qualis requiratur ratio ad ingressum; 8° quas pœnas incurrant illicitè ingredientes.

498. Ad primam quæstionem respondeo : Pontifices varii temporibus variis ediderunt ante decretum Clementinum constitutiones varias quibus clausuram monialium vel instituunt vel instaurant ac ejus violationem graviter interdiciunt, et meritò : nam observatio clausuræ omninò conducit ad sexus infirmioris pudorem, honestatem ac disciplinam. Quare jam olim S. Ivo Carnotensis episcopus (apud auctorem novissimum Elucidationis tripartitæ, pag. 58) epist. 10 ad moniales Dunenses suæ diocesis ait : *Ad hoc septa monasterii vobis facta sunt, ne mundi amatores intrâ claustra mundum fugientium recipiatis; ne ad publicum prodeatis, ac de corporali mundi visione tractis introrsum sædis imaginibus, atque expugnâtâ intus virginitate, corpus quoque corruptioni subjici permittatis*. Itaque inprimis Bonifacius VIII, cap. *Periculoso*, de Statu regular., in 6, anno 1298, decrevit, ut nulli personæ (nisi rationabilis, et manifesta causa existat, ac de illius, ad quem pertinuerit, speciali licentiâ) ingressus vel accessus pateat ad easdem moniales. Hoc Bonifacii VIII decretum confirmavit deinceps concilium Tridentinum, sess. 25, de Regularibus, cap. 5, statuens, ut *ingredi intrâ septa monasterii nemini liceat, cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerit, sine episcopi vel superioris licentiâ, in scriptis obtentâ, sub excommunicationis pœnâ, ipso facto incurrendâ : dare autem tantum episcopus vel superior licentiam debet in casibus necessariis*. Eamdem Bonifacii VIII constitutionem, uti et decretum concilii Tridentini confirmavit Pius V, bullâ *Circa Pastoralis* (8 in Bullario Romano inter Pianas) editâ 29 maii 1566, et iterùm bullâ *Decori et honestati*, editâ 8 februarii, 1570. Similiter utramque constitutionem, Bonifacii scilicet et Tridentini innovavit Gregorius XIII, bullâ *Deo sacris* (8 inter Gregorianas) editâ 30 decembris 1572, et bullâ *Ubi gratiæ*, (28 in Bullario Cherubini) datâ 24 junii 1575, et bullâ *Dubiis*, editâ 23 decembris 1581.

499. Ad secundam respondeo : Per clausuram intelligitur totum illud spatium, quod intrâ januam semper clausam continetur. Itaque clausura, est totus ille locus in quo sistere moniales debent et ultra quem nequeunt se sine peccato recipere. Quare qui hunc locum sine causâ et licentiâ ingressus fuerit, tametsi ad duos tantum vel tres pedes, violator censebitur clausuræ, afficiendus pœnis, in temerarios per bullas Romanorum Pontificum latis.

Ad tertiam respondeo ex jam dictis clausuram violari per ingressum illicitum, qualis censetur omnis ille qui sine debitâ superioris licentiâ et gravi causâ contingeret, ex quovis fine seu motivo : quamvis

enim ad incurrendam excommunicationem Pontifici reservatam sacra congregatio exigit, ut ingressus fiat *ad malum finem*, puta, libidinis aut immunditiæ, nihilominus in sacris canonibus et Pontificum bullis, superius adductis, nullus finis designatus est; proinde penas, in clausuræ violatores latas non evadet, qui etiam ex mera levitate aut curiositate, sine aliquâ mali intentione, in monasterii clausuræ deputati terminos irrepere.

500. Ad quartam respondeo: Ingressus in monialium monasteria prohibitus est omnibus personis cuiuscumque generis, conditionis vel sexus fuerint, postquam ad eam ætatem pervenerunt quæ requiritur ad usum rationis. Constat imprimis ex c. *Periculoso*, de Statu regular, in 6, ubi dicitur: *Nulli aliquatenus inhonestæ aut etiam honestæ personæ, ingressus vel accessus pateat ad easdem moniales*. Constat pariter ex bullâ Pii V *Circa Pastoralis*, quâ capitulum prædictum confirmatur; et multò clariùs ex concilio Tridentino, supra, ubi *sub excommunicationis penâ, ipso facto incurrendâ*, dicitur, quòd *ingredi intrâ septa monasterii nemini liceat, cuiuscumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint, sine episcopi vel superioris licentiâ*, etc.

Hinc sequitur primò, non solum viris, verum etiam feminis prædictum ingressum interdictum esse, idque etiamsi femina ingrederetur eo fine ut assumeret habitum religiosum, nisi id fieret de scitu et consensu superioris: nam ad licitè ingrediendum non sufficit honestas finis, sed requiritur insuper licentia superioris.

501. Sequitur secundò eundem ingressum eodem modo prohibitum esse monialibus alterius ordinis et habitus: hæc namque sine dubio continentur sub personis *cuiuscumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis*. An autem idem dicendum de regibus, reginis, eorum filiis ac nepotibus, etc., non ita constat. Affirmat Bonacina tanquam probabilis, ob indistinctam canonum ac decretorum papalium locutionem. Contrarium docent Sanchez, Rodriguez, Castropalao, volentes regem, reginam, eorum filios ac nepotes à præsentī lege exercitè excipi: hi enim, ob suam gravitatem et eminentem gradum comprehendi, non censentur sub verbis generalibus; quare ut comprehenderentur hæc obligatione, opus esset expressâ eorum mentione.

502. Ad quintam respondeo: Ad licitè ingrediendum monasteria monialium requiritur imprimis licentia specialis. Constat ex cap. *Periculoso*, de Statu Regular, in 6, ubi dicitur, neminem prædicta monasteria posse ingredi, nisi... de illius, ad quem pertinuerit, speciali licentiâ. Quapropter non sufficit facultas, in quâ nulla fit mentio de ingressu, tametsi aliàs sit generalis respectu omnium actuum, quos potest concedere superior: hæc enim non est licentia specialis. Sufficiet tamen facultas ingrediendi quælibet monasteria: hæc enim specialis est quoad ingressum, licet sit generalis quoad monasteria. Sufficiet item licentia, quâ potestas ingrediendi fiat medicis, chirurgis, con-

fessariis, pro casu gravis infirmitatis aut alterius notabilis necessitatis, cui sine similium ingressu commodè provideri non possit.

503. Secundò, debet præfata licentia in scriptis dari, nisi periculum sit in morâ. Constat ex concilio Tridentino, sup., ubi dicitur, *sine episcopi aut superioris licentiâ, in scriptis obtentâ*. Ratio verò ob quam concilium scripturam exigit videtur esse ut tantò prudentiùs et magis deliberatè licentia concedatur. Itaque peccabit mortaliter et in censuram à concilio decretam incidet, qui licentiâ oretenus concessâ uteretur, cum facilè posset obtinere scripturam: nec enim existimandum est scripturæ qualitatem tanquam circumstantiam leviolem aut rem minoris momenti à Pio V et concilio Tridentino exigi. Ita Sanchez, Bonacina, Castropalao. Hinc autem ulteriùs sequitur quòd, si superior generalem ingrediendi licentiam concedat omnibus illis quorum ingressum existimaverit necessarium abbatissa, debeat in scriptis hanc ipsam concessionem facere; est enim vera licentia ingrediendi. Secus tamen est de iudicio necessitatis, abbatissæ relicto; hoc enim non est licentia ingrediendi, sed conditio necessaria, ut licentia per superiorem facta effectum habeat. Ita Sanchez.

504. Hanc conclusionem de necessitate scripturæ ad effectum ingrediendi, limitant Barbosa, Navarrus et nonnulli alii, ut non procedat in casibus ordinariis, frequenter occurrentibus et à jure concessis, qualis est ingressus medici, chirurgi, confessoris, artificis et similium. Interim probabilius putant Castropalao et Bonacina, pro his omnibus licentiam in scriptis exigi, si commodè obtineri possit. Ratio est quia concilium licentiam in scriptis requirit pro casibus necessitatis, sine aliquâ exceptione. Ac licet ingressus medici, confessoris, visitatoris, artificis pro casibus necessitatis, à jure concedatur; nihilominus necessitatis sufficientiam examinare et approbare ad episcopum vel superiorem pertinet, præterquam quòd aliquando expediat, horum ministrorum aliquibus licentiam facere, aliquibus denegare, quod ut fiat prudentiùs et magis consideratè, scripturâ opus est. Non requiritur tamen ut ministris singulis scriptura specialis transmittatur. Satis erit, si litteris encyclicis, statutis aut ordinationibus scriptis vel impressis licentia ingrediendi exprimatur, specificatâ ingredientium seu ministrorum qualitate et necessariâ conditione, ac designatis casibus, v. g., infirmitatis, visitationis, ædificii construendi aut reparandi, etc., de quibus infra.

505. Dixi, *nisi periculum sit in morâ*; quare si res ita urgeat, ut sine gravi incommodo differri nequeat, donec obtenta fuerit ingrediendi scriptura, censent Navarrus, Grassius, Sanchez, Bonacina, Rodriguez, Azorius, pro eo casu scripturam non requiri. Item autem est de licentiâ verbali seu oretenus faciendâ, si eam sine gravi damno expectare non possit repentina necessitas. Ratio autem est quòd lex humana tanto rigore non censeatur obligare.

506. Ad sextam respondeo: Præfata ingrediendi licentiam auctoritate ordinariâ concedit episcopus pro

monasteriis sibi subjectis; auctoritate verò delegatâ pro monasteriis immediatè subjectis Sedi Apostolicæ. Colligitur ex concilio Tridentino, sup., ubi dicitur: *Ingredi autem intrâ septa monasterii nemini liceat... sine episcopi... licentiâ, in scriptis obtentâ*. Porro certum inprimis est per hæc verba intelligi monasteria episcopo subjecta, in quæ videlicet ordinariam potestatem et jurisdictionem habet. Certum est pariter, quòd eadem verba respiciant monasteria, Pontifici immediatè subjecta, in quæ episcopus commissariam seu delegatam potestatem habet. Ita omnes doctores. Per episcopum autem intelligitur non solum qui habet ordinem ac dignitatem episcopalem, sed etiam qui jurisdictionem episcopalem. Quare eandem licentiam concedere potest vicarius generalis episcopi, aut capituli, vacante sede. An autem debeant habere mandatum speciale ad usum hujus jurisdictionis, dubitari posset. Affirmant communiter doctores, præcipuè quoad monasteria, Sedi Apostolicæ immediatè subjecta: hæc enim ab episcopo reguntur, non ordinariâ, sed delegatâ potestate, quæ per designationem vicariatus communicari non censetur. Barbosa, Suarez, Castropalao, Bonacina, testantes ita decisum esse à sacrâ Congregatione.

507. Quantum verò ad monasteria monialium, exempta à jurisdictione episcoporum, et prælato regulari subjecta, licentiam ingrediendi concedere debet, qui eisdem monasteriis præest, prælatus scilicet regularis. Ita Navarrus, Rodriguez, Sanchez, Suarez, Barbosa, Azorius, Graffius, Miranda, Bonacina, Castropalao. Colligitur ex concilio Tridentino, quatenus disjunctione utitur, dicens: *Ingredi intrâ septa monasterii nemini liceat... sine episcopi vel superioris licentiâ, in scriptis obtentâ*; quæ verba, secundum doctores nominatos, sic intelliguntur, non quasi vellet concilium ut episcopus vel superior in quolibet monasterio præfatam potestatem habeat, sed episcopus in monasteria sibi et Sedi Apostolicæ immediatè subjecta: prælatus regularis in ea quæ suæ sunt jurisdictionis.

Nomine superioris seu prælati regularis intelligitur non solum generalis, aut provincialis, verum etiam localis, si monasterio præsit plenariâ potestate. Suarez, Sanchez, Barbosa. Abbatissa verò vel priorissa aut quovis nomine vocata monialis non intelligitur hoc loco per superiorem; quia illi monasterium non est subjectum simpliciter et absolute, sed tantum secundum quid, nimirum quoad regimen domesticum. Sanchez, Suarez, Navarrus, Azorius.

508. Ad septimam respondeo: Præter licentiam superioris requiritur justa ratio ad ingrediendum monasteria monialium. Colligitur inprimis ex cap. *Periculoso*, de Statu regul., in 6, ubi Bonifacius VIII omnem in eadem monasteria ingressum prohibet, *nisi rationabilis et manifesta causa existat, ac de illius ad quem pertinet speciali licentiâ*. Rationabilis, inquit, et manifesta. Censetur autem rationabilis causa quæ prudenti judicio et æquitati conformis est. Censetur manifesta, non quæ innotuit publico, sed quæ perspecta est superior vel episcopo, licentiam concedenti. Quapropter si causa sit dubia vel incerta, non potest dari

licentia ingrediendi. Non tamen requiritur, ut causa sit omnino evidens, satis est videri justam et sufficientem discreto superiori. Aliàs infinitis scrupulis patebit aditus, et obligabitur prælatus, priusquam alicui faciat licentiam ingrediendi, quasi processum instituere quo discutatur sufficientia causa.

509. Interim concilium Tridentinum, declarans Bonifacii VIII constitutionem, eam statuit rationabilem causam, quæ necessaria fuerit: *Dare, inquit, tantum episcopus vel superior licentiam debet in casibus necessariis*. Similiter Pius V et Gregorius XIII, in supra citatis constitutionibus causam urgentem exigunt. Hinc colligitur hodièdum non sufficere causam quæ sufficit olim, spectato capite *Periculoso*: nam quæ in hoc capite vocatur rationabilis causa, ad casum necessitatis reducta est per concilium Tridentinum et apostolicas constitutiones memoratas. Quanta verò hæc necessitas esse debeat, nec concilium eloquitur, nec Pontifices determinarunt, et meritò, cum id universim determinari non possit, tanquam pendens è diversis circumstantiis temporum, locorum, personarum, etc. Illud autem est certum, non requiri extremam aut strictissimam necessitatem, sed sufficere moralem et gravem, cui per moniales ipsas sine extraneorum ingressu commodè occurrì nequeat. Rodriguez, Miranda, Suarez, Sanchez, Barbosa, Bonacina, Castropalao. Similiter videtur certum minorem causam desiderari pro ingressu mulierum quàm virorum; item pro diurno quàm pro nocturno, quia minor in uno quàm in altero est indecentia. Rodriguez, Suarez, Sanchez.

510. Porro necessitas ad concedendum licentiam requisita, se tenere potest vel ex parte conventus seu monasterii, vel ex parte singularis monialis, vel ex parte ingredientis. Ex parte conventus seu monasterii sufficiens erit causa primò, ad introductum fabrum seu artificem, si monasterium reparandum. Navarrus, Miranda, Bonacina, Castropalao.

Secundò, si res quæpiam gravioris ponderis eò sit inducenda vel extrahenda, quando id nequit fieri per moniales. Barbosa, Sanchez et alii.

Tertiò, si necessarius sit hortulanus pro plantandis arboribus, excolendo horto, rigandis fructibus, putandis arborum aut virgultorum ramis, aut ejusmodi aliis quæ à monialibus aut non possunt aut non solent fieri. Barbosa, Sanchez, Bonacina, Castropalao.

Quartò, ad expellendum malefactorem et monasterio delitescentem, non solum judici, sed etiam alteri licet ingressus; quia omnino est indecens, in societate virginum similem commorari, qui, si gaudeat immunitate ecclesiæ, non debet ad hunc effectum esse in clausurâ monialium. Sanchez.

511. Quintò, ex parte conventus, causa sufficiens ingrediendi est visitatio superioris. Constat manifestè ex bullâ Gregorii XIII expressè id concedentis, eâ conditione ut superior paucis, iisque senioribus ac religiosius personis associatus ingrediatur. Unde possunt ac debent ingredi cum secretario, ut visitationem denuntient, edicta proponant, aut exhortationem pro

visitatione habeant : decet enim, hæc omnia fieri coram solis visitandis, exclusis externis, atque adeò in capitulo vel refectorio monialium ; id quod procedit à fortiori pro visitatione publicandâ et excessibus aut culpis corripiendis. Similiter licet superiori cum secretario vel alio socio ingressus, ad videndum seu visitandum, an monasterii constitutiones regulares, prout oportet observentur, an clausura sit reparata, an monialium cellæ et suppellectilia conveniant pauperati, an dormitoria et officinæ statui religioso conveniant : hæc enim omnia in bonum monasterii seu conventus cedunt et maximè requiruntur pro visitatione ordinatâ. Sanchez, Barbosa, Castropalao.

512. Sextò, ingressum in clausuram monialium permissum esse ad faciendam exhortationem et suffragia in electione abbatisæ seu superioris audienda vel excipienda, docuerunt aliqui ; sed immeritò, cum concilium Tridentinum, sess. 25, cap. 7, de Regularibus, expressè in hunc modum statuat : *Is... qui electioni præest, episcopus sive alius superior, claustra monasterii non ingrediatur, sed ante cancellorum fenestellam vota singularum audiat vel accipiat*. Quæ verba, etsi formale et expressum præceptum non contineant, satis tamen significant, causam legitimam ingrediendi monasterium non esse electionem abbatisæ, maximè cum id negotii possit extra clausuram, clausis ecclesiæ januis, commodè et opportunè fieri. Navarrus, Rodriguez, Miranda, Sanchez, Suarez, Barbosa. Interim si superior sive ob monialium iniquitatem, sive ob subornationis periculum, sive ob aliam gravem causam prudenter iudicet electionem in capitulo aut alio monasterii loco faciendam, poterit utique : quia concilium, cap. 7, non revocat ingressum necessarium, quem, cap. 5, permiserat : id solum cap. 7 statuit seu declarat, electionem seorsim sumptam, non esse causam ingrediendi. Navarrus, Sanchez, Suarez, Castropalao.

Septimò, ex parte conventus legitima causa intrandi clausuram, est, si moniales ad infima domus officia et ad curandas infirmas indigeant feminis servitricibus seu ancillis ; sæpè enim moniales, choro destitute, similibus obsequiis aut officiis vacare non possunt ; cum autem non habeant laicas seu conversas, per quas similia præstari possint, opus est obsequio famularum introeuntium. Rodriguez, Sanchez, Suarez, Barbosa.

513. Ex parte verò singularis monialis, necessitas est sufficiens primò, si graviter decumbenti ministrandum Confessionis, Eucharistiæ vel extreme Unctionis sacramentum. Et quidem si imminet periculum mortis, nemo dubitare potest quin is ingressus sit licitus, et ad eundem vel concedendum vel faciendum obligetur superior, qui moniali infirmæ non potest aliter pro hoc statu succurrere. Sed et seclusâ necessitate extremâ videtur licitus ingressus ad ministrandum infirmæ sacramentum Confessionis et Eucharistiæ, quando ex præscripto regulæ aut constitutionum regularium confertur cæteris : nam ob infirmitatem non debet deterioris conditionis esse quàm

cæteræ, præsertim cum tempore gravis infirmitatis præ cæteris indigeat. Rodriguez, Miranda, Barbosa, Sanchez, Castropalao.

Secundò, ex parte monialis singularis, causa sufficiens ingrediendi est si quæ obierit, tum quoad eos qui debent scrohem seu sepulturam defodere, tum quoad reliquos, qui debent peragere officium et ritus in fidelium defunctorum obitu ac sepulturâ per Ecclesiam Romano-catholicam usitatos. Sanchez, Barbosa, Castropalao.

514. Tertiò, ad curandam monialem potest medicus clausuram ingredi, sed sine famulo. Quòd si infirmitas gravior sit et expediat convocari plures, pro ineundo consilio, poterunt intronitti plures. Barbosa et Sanchez. Similiter ingredi de licentiâ superioris potest chirurgus tum ad sectionem venæ, tum ad curam vulneris vel apostematis, tum ad alia ejusmodi officia, quæ à monialibus præstari nec solent nec possunt. Pharmacopoeia autem nunquam vel rarò ingressus permissus est, cum possit potionem medicam præparare foris seu extra claustrum et per moniales ad infirmam mittere. Excipitur casus quo moniales docendæ forent modum potionis medicæ præparandæ aut conservandæ, saltem si extra clausuram id commodè non posset fieri. Sanchez.

515. Quartò, dubitari potest de sartoribus et sutoribus, an videlicet justam habeant ingrediendi causam pro mensurâ vestium aut calceamentorum. Affirmat cum Navarro Sanchez quoad sartores. Sed rectius de utrisque negant Barbosa, Bonacina, Castropalao, cum in omnem eventum summi mensura possit in limine clausuræ sine monialis egressu aut ingressu metientis.

Quintò, dubitari pariter potest de matre, sorore et aliis consanguineis propinquioribus, an possint ingredi ad invisendum et consolandum monialem mortuam vicinam. Sed in hac parte decisionem negativam habemus à sacrâ congregatione, eò quòd similis visitatio, lacrymis et singultibus (ut solet) plena, distractionem mentis, teporem in amore divino, mœrorem ac gravamen potius allatura sit moniali, quàm solatium. Rodriguez, Miranda, Barbosa.

516. Qui verò de licentiâ superioris vel episcopi ob causas prædictas monasteria monialium ingrediuntur, debent, iis expeditis, denuò egredi, peccaturi etiam graviter, si per tempus considerabile, absoluto negotio suo, clausuræ immanserint. Ratio est quia cessat finis seu causa ingrediendi et motivum dispensationis. Hoc tamen non est tam rigidè intelligendum, quasi quælibet mora sufficeret ad mortale : datur enim tam hic quàm alibi materie parvitas, excusans à mortali. Imò Sanchez, Molfesius, Rodriguez, A. Sorbo, Miranda, Bonacina censent, non solum à mortali, sed etiam à veniali excusari breviter immorantem, ut si causâ curiositatis aliquantisper in lustrandis officinis occupetur ; tum quia præceptum clausuræ quoad hoc, moraliter, non metaphysicè intelligendum est ; tum quia, testante Molfesio, sic usu receptum est, etiam apud viros timoratae conscientiae.

517. Denique ex parte ingredientis causa sufficiens

est pia puellarum educatio seu christiana instructio, sive ut habitum religionis, si per Deum vocentur, induant, sive ut virtutibus et bonis moribus informatæ nubant aut in alio demùm statu christianè vivant. Ratio est, tum quia ejusmodi puellarum educatio cedit in magnam monasterii utilitatem, tum quia sic declaravit cardinalium congregatio, prout referunt Quaranta, Rodriguez, Miranda, Suarez, Sanchez, Sorbus, Barbosa, Bonacina. Porro cardinalium congregatio in hunc modum rescripsit, *jamdudum ab eadem congreg. statutum esse, nullo concilii decreto prohiberi quominus puellæ in monasteriis monialium educantur, si tamen eadem monasteria ante concilium consueverunt hujusmodi puellas recipere, siquæ à superioribus monasteriorum scriptam licentiam impetrarint, atque abbatissæ et reliquarum monialium consensus accesserit. Tum verò hæ ipsæ puellæ, eo vestitu in monasterium intromittantur cui virginali pudori et modestiæ conveniat, nullamque secum famulam adducant, nec manere in eis possint nisi usque ad ætatis suæ annum vigesimum quintum, atque in eis diu erunt, eandem servant clausuræ legem, quam moniales ipsæ, et si semel exierint, nullam habeant ad ea revertendi facultatem.* Ita sacra congregatio. Sunt et aliæ apud doctores memoratas, ex quibus simul sumptis colliguntur conditiones, ad harum puellarum receptionem necessariæ. Prima est ut monasterium consueverit, hujusmodi puellas recipere. Secunda, ut non recipiantur supra numerum determinatum. Tertia, ut adsint licentia superioris in scriptis, ac abbatissæ et monialium reliquarum consensus. Quarta, ut puellæ utantur vestibus, virginali pudori et modestiæ convenientibus. Quinta, ut ancillas vel famulas secum non adducant. Sexta, ut compleverint septennium et non attigerint annum vigesimum quintum, nec ultra eundem retineantur. Septima, ne inhonestè vixerint, præcipuè si monasterium non soleat similes recipere. Octava, ut quolibet semestri monialibus anticipata solvatur portio pro alimentis. Nona, ut à monialibus et novitiis locum habeant separatim ad dormiendum et laborandum. Decima, ut observent clausuram, nec possint semel egressæ recipi, nisi vel habitum religiosum postulent, vel egressæ fuerint causâ infirmitatis.

518. Ad octavam respondeo : Pœnas varias Pontifices varii deereverunt in violatores clausuræ monialium, et violatori cooperantes. Inprimis concilium Tridentinum, sess. 25, cap. 5, de Regular., excommunicationem (non tamen reservatam) tulit in ingredientes sine episcopi vel superioris licentiâ in scriptis obtentâ. Hæc autem excommunicatio est generalis ex parte subjecti, cum afficiat quoslibet ingredientes, cujuscumque generis, conditionis, sexus vel ætatis fuerint. Debet verò licentia, in scriptis obtenta, esse legitima, id est, vi vel dolo non impetrata; aliàs tanquàm irrita et nullius roboris, excommunicationem non impedit. Sanchez.

519. Secundò, Gregorius XIII, bullâ *Ubi gratiæ*, editâ idibus junii, anno 1575, pœnam reservatæ excommunicationis tulit in eos qui prætextu facultatis à Sede Apostolicâ concessæ ingressi fuerint monasteria

monialium; abbatissis verò, necnon abbatibus conventus ac aliis monasteriorum utriusque sexus superioribus et personis, quocumque nomine vocatis, qui prætextu supra dictæ facultatis ingressum foverint vel permiserint, ultra pœnam excommunicationis, summo Pontifici reservatæ, imponitur privatio dignitatum aut beneficiorum suorum et declarantur inhabiles ad eadem vel alia in posterum obtinenda. Verùm his pœnis (ut rectè observat Suarez) hodiè non est locus, cum nemo sit qui prætextu facultatis à Sede Apostolicâ ante Gregorium XIII concessæ, monasteria monialium præsumat ingredi. Locus est tamen, etiam hodiè, reservatæ excommunicationi et pœnis cæteris, quas idem Pontifex, ejusdem bullæ paragrapho 4, intentat omnibus et quibuscumque personis ecclesiasticis, et secularibus ac ordinum quorumcumque, etiam mendicantium regularibus, qui prætextu licentiarum episcopi vel superioris, monasteria monialium extra casum urgentis necessitatis præsumunt ingredi. Idem est de monialibus, prædictum ingressum permittentibus, ut ibidem dicitur.

520. Tertiò, idem Pontifex, bullâ *Dubiis*, editâ 23 decemb. 1581, auctoritate apostolicâ statuit et declarat *prælatos omnes, tam seculares quàm regulares, quibus cura et regimen monasteriorum monialium quoviamodo incumbit, facultate sibi ex officio attributâ ingrediendi monasteria prædicta ita demùm uti posse, si id faciant in casibus necessariis, et à paucis, iisque senioribus ac religiosis personis comitati. Quòd si contra fecerint, eadem auctoritate apostolicâ statuit ac declarat, qui pontificalis dignitatis fuerint, eos pro primâ vice, quâ contrafecerint, ingressu ecclesiæ interdictos; pro secundâ, à munere pontificali et à divinis suspensos, ac deinceps ipso facto absque aliâ declaratione excommunicatos existere; regulares verò omni officio ac ministerio privatos, excommunicationi similiter subjacere.*

521. Quartò, Clemens VIII, decreto *Sacra congregatio*, edito 26 novembris 1602 (confermiter tamen ad restrictionem superius indicatam), excommunicatione sibi reservatâ ferit violantes clausuram monialium ad malum finem. Proin censuræ non erit locus, si violatio fiat ad alium quàm malum finem, puta, ex curiositate, petulantia, levitate. Quid autem intelligatur per malum finem seu malam intentionem (juxta Franciscum Salesium Instruct. pro confessariis, cap. 7, apud auctorem tripartitæ Elucidationis, pag. 60) determinatur è scopo institutæ clausuræ, quæ scilicet est introducta ad securiorem custodiam castitatis. Quare violator clausuræ, ut incurrat excommunicationem Clementinam, intendere debet conversationem impudicam cum moniali. Non requiritur tamen ut impudiciâ sit expleta. Quòd si quis cum debitâ licentiâ superioris et justâ de causâ monasterium ingrediatur cum secundariâ intentione conversationis impudicæ, non incurret censuram; quia non est violator clausuræ: utrumque autem ad excommunicationem Clementinam requiritur, et violatio clausuræ, et malus finis seu sinistra intentio.

522. Pro fine dubitari potest an censuris supra

dictis sit locus, si quis justà de causà et cum licentià episcopi vel superioris, monasterium ingressus, illic remaneat per considerabile tempus, finito ministerio vel officio, ob quod ingressus est. — Respondeo cum Bonacinà, Sanchez, Rodriguez, negativè: quia Pontifices censuram ferunt in eos qui sine causà legitimà vel licentià superioris ingrediuntur; nihil autem horum contingit in casu, cum supponatur, et ingrediendi licentià et justam causam existere; excessum autem per solam moram committi.

§ 4. De provocazione et pugnà in duello, juxta decretum sacri concilii Tridentini et constitutionem felicis recordationis Gregorii XIII, quæ incipit: Ad tollendum.

525. Tertius in decreto Clementino casus, est provocantium et pugnantium in duello, juxta decretum sacri concilii Tridentini, etc. Quocirca queritur 1° quid et quotuplex sit duellum; 2° quale peccatum sit duellum vel ad idem provocatio; 3° quid desuper decreverit concilium Tridentinum; 4° quid Gregorius XIII, bullà *Ad tollendum*; 5° quid Clemens VIII, bullà *Illius vices*?

524. Ad primam questionem respondeo breviter ex alibi dictis: Duellum est pugna singularis, deliberata ex utrâque parte, spontè et ex condicto suscepta, statuto loco et tempore, cum periculo occisionis, mutilationis aut vulneris. Salonius, Filliucius, Bonacina et alii. Hinc varia corollaria facillè deducuntur. Dividitur 1° ex parte modi, in propriè, et impropriè sumptum. Duellum propriè sumptum jam descriptum est. Impropriè sumptum est cui deest eorum aliquid quæ in priori descriptione continentur, videlicet aut condictum seu conspiratio et evocatio, aut periculum vitæ vel mutilationis aut designationis loci et temporis, aut cum dualitas personarum ita excedit ut plures contra plures promiscuè et nullo ordine servato pugnent: tum enim seditio vel bellum est potiùs, quàm duellum. Dividitur 2° in solemne et simplex. Solemne habet quasdam cæremonias, ut armorum delectum, consortium testium vel fide-jussorum ac secundantium. Simplex caret istà solemnitate.

525. Ad secundam respondeo: Duellum, regulariter seu per se loquendo, graviter peccaminosum est, tum quia innocentis vita exponitur manifesto periculo sine justà causà: cum possit facillimè fieri ut occidatur innocens, quod est intrinsecè malum, ac jure divino et naturali prohibitum, nec ullà potest consuetudine honestari; tum quia etiam reum non licet interficere privà auctoritate; tum denique quia duellum graviter est prohibitum jure civili et canonico et variorum Pontificum bullis seu constitutionibus Julii II, Leonis X, Clementis VII, Pii IV, Gregorii XIII, concilii Tridentini, Clementis VIII.

Hinc facillè colligitur, quid sentiendum de provocatione ad duellum: manifestum est enim quòd provocatio aut evocatio ad duellum participet ejusdem malitiam, cum sit causa, inductio, atque adeò intentio seu voluntas ejusdem delicti.

526. Ad tertiam respondeo: Concilium Tridenti-

num, sess. 25, de Reform., cap. 19, de hac materià in hunc modum statuit: *Detestabilis duellorum usus, fabricante diabolo introductus, ut cruentà corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex christiano orbe penitus exterminetur. Imperator, reges, duces, principes, marchiones, comites, et quocumque alio nomine, domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac jurisdictione et dominio civitatis, castri aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesià obtinent, privati intelligantur, et, si feudalia sint, directis dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint et qui eorum patrini vocantur, excommunicationis ac omnium bonorum suorum proscriptionis ac perpetuæ infamiae pœnam, incurrant et ut homicidæ, juxta sacros canones puniri debeant, et, si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant ecclesiasticà sepulturà. Illi etiam qui consilium in causà duelli, tam in jure quàm in facto dederint, aut alià quâcumque ratione ad id quemquam suaserint, necnon spectatores, excommunicationis ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur.*

527. Haec concilium Tridentinum, ex cujus verbis colligitur 1° censuram ex parte subjecti valdè generalem esse, cum complectatur quoslibet cujusvis statûs, conditionis ac dignitatis. Colligitur 2° censuræ involvi non solùm duellantes ipsos, sed etiam, qui locum ad monomachiam in terris suis inter christianos concesserint; item qui tanquàm patrini ad conflictum concurrunt, uti et consulentes ac spectatores. Colligitur 3° sermonem in concilio Tridentino esse de solo duello solemnì, cum de patrinis expressam mentionem faciat, qui nisi in duello solemnì non adhibentur. Idem constat infra ex constitutione Gregorii XIII. Colligitur 4° Tridentinam Excommunicationem nemini reservari, cum reservationis nulla mentio fiat.

528. Ad quartam respondeo; Gregorius XIII, constitutione *Ad tollendum* (78 inter Gregorianas) edità 5 decembris 1582, in hunc modum loquitur: *Ad tollendum detestabilem duellorum usum, concilium Tridentinum, excommunicationem et alias gravissimas pœnas in concedentes locum ad monomachiam, ac pariter in pugnantes, necnon patrilinos, consulentes, suadentes et spectatores, salubriter quidem decrevit; sed crescente hominum malitià, facinorosi non desunt qui quod publicè prohibitum est, privatim exequi non dubitent, dum se pœnas prædictas hoc modo eludere posse arbitrantur. Nos... considerantes, duellum privatum non minùs cruentum, et animæ et corpori noxium esse quàm quod publicè perpetratur, auctoritate apostolicà statuimus omnes illos qui ex condicto, statuto tempore et in loco convento monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini socii ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæve provocatoriæ litteræ aut denuntiationis chartulæ præcesserint, censuris et pœnis omnibus, à dicto concilio propositis teneri, perinde ac si publico et consueto abusu singulare certamen inivissent: volentes etiam, locorum dominos, si certamen ex con-*

dicto hujusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit, non prohibuerint, omnesque illud fieri mandantes, instigantes, auxilium, consilium vel favorem dantes, equos, arma, pecuniam, comestum et alia subsidia scienter ministrantes, aut ex composito spectatores vel socios quovis modo se præbentes, eisdem censuris et pœnis subiacere, etiamsi illi qui ad locum destinatum pugnaturi accesserunt, impediti pugnam non commiscerint, si per seipsos non steterit, quominus illa committatur. Hactenus Gregorius XIII.

529. Hinc autem sequitur 1° (quod supra dicebamus) iudicio hujus Pontificis, de solo duello solemnî in concilio Tridentino sermonem esse. Sequitur 2° post Gregorium XIII, duellum privatum, non minûs quàm solemne, excommunicationi et cæteris Tridentini pœnis subiacere: quod enim de solo solemnî fuerat ordinatum, manifestè ad privatum seu simplex extendit Pontifex, considerans, *duellum privatum non minûs cruentum et animæ et corpori noxium esse quàm solemne.* Sequitur 3° sermonem hoc loco esse de solo duello, propriè et rigorosè sumpto, videlicet quòd ex conducto, statuto tempore et in loco convento commissum fuerit.

530. Quare duorum aut plurium conflictus, qui ex subito iracundiæ fervore aut rixis et altercationibus nascitur, non est duellum de quo Pontifex loquitur, cum non fiat *ex conducto*, id est, antecedenti contractu, evocatione aut consensu. Similiter non est duellum excommunicationi ac pœnis cæteris subjectum, si duo quipiam sibi obviam facti, ob privatum inimicitiam se invitent ad pugnam, quæ incontinenti subsequatur, tametsi cum alterius morte aut vulnere; quia non fit *statuto tempore*, id est, antea designato ac determinato. Denique non erit duellum rigorosum, si qui consentiant in pugnam, etiam designato tempore, v. g., diei crastinæ, quantumvis effectu ipso eâ die pugnent cum periculo occisionis; quia non fit *in loco convento*, ut supponitur, sed per occasionem, quâ sibi occurrunt vel alter alterum invenit aut expectat. Sequitur 4° eisdem pœnis subiacere *locorum dominos*, si certamen ex conducto hujusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit, non prohibuerint, evasuri pœnas, si fuerit duellum impropriè sumptum, cui videlicet aut conspiratio antecedens aut determinatio temporis vel loci defuerit.

531. Sequitur 5° quòd eidem censuræ et pœnis exteris involvantur mandantes, instigantes, auxilium, consilium vel favorem dantes... ex composito spectatores, et socii. Porro dicuntur spectatores ex composito, qui de industriâ se recipiunt ad eum locum quo noverant committi aut committendum duellum, ut ejus modum et finem videant. Quare censuram non incurret qui illac transiens aut aliâ occasione existens in loco, ubi pugna committitur, spectaret eventum, maxime si suâ præsentia pugnantes non animaret ad duelli initium vel prosecutionem. Sequitur 6° ut locus sit pœnis prædictis, satis esse, quòd ad locum destinatum pugnaturi accesserint, etiamsi, impediti, pugnam non commiserint, si per seipsos non steterit quominus illa

committatur. Ubi tamen est advertendum excipi ab hac conclusione spectatores qui, etsi de industriâ se contulerint ad locum, à duellantibus destinatum, non videntur incidere in censuram, si duellum ex quovis capite non sequatur; non enim verè sunt spectatores duelli, cum nemo possit propriè spectatori dici illius rei quæ non contingit, quæque adeò spectari non potest. Ita Bonacina. Advertendum pariter adjectam esse à Pontifice conditionem, si per se ipsos non steterit, etc., ex quâ deducere licet à sensu contrario, aliter loquendum esse si steterit per ipsos duellantes quominus pugna successerit; si, inquam, duellaturi, ubi ad locum destinatum pervenerunt, aut sceleris horrore percussi, aut mortis timore correpti respiciant, et, mutato proposito, pacem incant sine pugna. Sequitur 7° excommunicationem Gregorianam Sedi Apostolicæ non reservari, cum nulla fiat mentio reservationis.

532. Ad quintam respondeo: Clemens VIII, constitutione *Illius rices* (inter Clementinas) editâ 17 augusti 1592, confirmatis prædecessorum suorum et concilii Tridentini constitutionibus, § 7, in hunc modum loquitur: *Quinimò de novo etiam per præsentem ex parte omnipotentis Dei, Patris et Filii et Spiritus sancti excommunicamus et anathematizamus, maledicimus et execramur omnes et quoscunque, publicè vel privatim, palam et occultè, in quibuscunque locis, modis et formis ac casibus, sub presenti nostrâ vel aliis prædictis constitutionibus ac decreto comprehensis, singulare certamen, quod duellum vulgò dicitur, ex composito incutes, necnon id scelus suadentes aut provocantes, opem, consilium vel favorem præstantes, equos, arma et comestum præbentes aut comitantes, vel circa chartulas seu libellos, litteras, nuntios aut quæcumque alia scripta hujusmodi quomodolibet peccantes, hujus delicti socios, de industriâ spectatores, patrimonios, fautores, defensores, quæcumque præfulgeant dignitate... supra dictos omnes eorumque singulos, ipso facto absque ullâ monitione, iudicis decreto aut ministerio, perpetuè anathematis, excommunicationis majoris et maledictionis æternæ crucrone percussos et damnatos, harum serie declaramus, et si in conflictu obierint, sepulturâ ecclesiasticâ perpetuè privatos esse volumus; ipsas verò civitates, terras, oppida vel castra et loca in quorum territorii id facinus, scientibus et tacitè vel expressè permittentibus aut tolerantibus dominis aut magistratibus vel senatu aut populo, admissum fuerit, ecclesiastico supponimus interdicto, ejus interdicti relaxationem aut excommunicationis absolutionem, ab alio quàm à nobis... nisi in mortis articulo, nequeant obtinere.*

533. Ita Clemens VIII, ex ejus constitutione colligitur 1° absolutionem excommunicationis quam duellantes incurrunt, et relaxationem interdicti, cui subjacent civitates, terræ, oppida vel castra, etc., Pontifici Romano reservari, in quo puncto strictior est constitutio Clementina decretis Pontificum prædecessorum et concilii Tridentini, ut supra diximus.

534. Colligitur 2° huic reservatæ excommunicationi involvi non solum duellantes ipsos, verum etiam

locorum dominos, magistratus, locum tenentes, duces militum, qui non prohibent quominus hæc fiant (nisi justam permittendi causam habuerint) imò verò etiam qui post admissionem criminis veniam et impunitatem concedunt, prout Pontifex § 2 ejusdem bullæ decernit. Colligitur 5° idem quoque juris censendum esse, si, publico et forsitan justo bello indicto, miles aliquis alterum in adversariorum exercitu militantem, sive aliàs in hostium castris, præsidii aut terris degentem, privatas similitates atque inimicitias publicæ causæ intermiscendo, ex condicto ad singulare certamen... provocet, § cit. Colligitur 4° eisdem pœnis et censuris affici mandantes, consulentes aut quovis modo cooperantes, etiamsi neque pugna aliqua, nec certamen aut effectus nec accessus aut actus ad pugnam proximis, nec expressa aut aperta provocatio subsequuta fuerint, neque descriptiones prædictæ, quæ manifesta dicuntur, in publicum prodierint aut unquam intimatæ extiterint, si per eos non steterit quominus publicatio aut denuntiatio fieret, § cit. Colligitur 5° provocantes ad duellum pœnis eisdem affici, tametsi duellum ex parte alterâ non acceptatur. Colligitur 6° pœnis et censuris ligari qui arma pugnatum in duello vendit vel commodat, non ignorans emptoris aut commodatarii intentionem. Ratio est quia duello cooperatur.

555. Colligitur 7° iisdem pœnis, decreto et constitutionibus teneri eos inter quos pactiones initæ sint de dirimendo certamine, cum primum alteruter vulneratus fuerit, seu sanguinem effuderit, aut certus ictuum numerus utrinque illatus fuerit, vel si convenerint, ut non singuli, sed bini, terni aut plures hinc inde pugnent. Colligitur 8° non ligari vinculo excommunicationis, qui auxilium, consilium vel mandatum dedit ad pugnandum vel provocandum, si, re adhuc integrâ, id est, priusquam provocatio vel pugna sequatur, influxum consilii, mandati vel auxilii sistat: quia per ipsum stat, quominus sequatur pugna vel provocatio. Secus dicendum, si pugnam quidem ipsam impediat, provocationem verò vi consilii vel mandati antecederet præstiti moraliter producat. Secus dicendum pariter, si quidem consilium ad pugnam vel provocationem antea datam revocetur, sed irritò effectū seu inefficaciter. Colligitur 9° duellantes, qui in conflictu obierint, sepulturâ ecclesiasticâ perpetuò privatos esse; quocirca dubitatur an privatio sepulturæ ecclesiasticæ incurrat ante sententiam iudicis. — Respondeo cum Bonacina et aliis affirmativè, saltem si sit notorium duellantem mortuum esse in conflictu.

556. Ratio est quia privatio sepulture ecclesiasticæ statuitur ipso facto incurrenda: nam hæc verba, ipso facto, absque ullâ monitione, iudicis decreto aut ministerio, referuntur non solum ad censuram excommunicationis, sed etiam ad hanc privationem. Si verò delictum non sit notorium, et nihilominus publicè constet duellantes vel eorum alterum in conflictu mortuum esse, parochus nec potest eos sepelire nec sepulturâ privare; sed rem ad episcopum vel ejus vicarium perferat, qui, præmissis informationibus debitis, sententiam feret. Ita Bonacina, adjungens probabili-

ter sustineri posse decertantem in duello, privandum esse sepulturâ ecclesiasticâ, etiamsi ex vulnere per duellum accepto, die postea duntaxat moriatur, aut etsi signa penitentiae seu contritionis dederit et sacram synaxim receperit. Ratio est quòd privatio sepulture decreta sit in detestationem delicti, ut cæteri timorem habeant, ab eodem crimine, quod tam graviter per Ecclesiam castigari cernunt.

§ 5. De simoniâ confidentialis beneficiæ.

557. Quartus in decreto sacre congregationis casus est simonia confidentialis seu *confidentia beneficiæ*. Quocirca quaeritur 1° quid hoc nomine intelligatur; 2° quibus modis committatur simonia confidentialis; 3° an intentio seu confidentia resignantis aut conferentis beneficium, in pactum expressum deduci debeat ad incurrendum pœnas juris; 4° an bullâ Pii V prohibeatur non solum resignatio beneficii cum accessu, regressu vel ingressu, verum etiam permutatio; 5° quid si resignes beneficium cum onere solvendæ tibi pensionis; 6° quas pœnas inducat simonia confidentialis; 7° qualiter ad incurrendum has pœnas debeat consummata esse.

558. Ad primam questionem respondeo: Simonia confidentialis beneficiæ committitur cum quis alicui confert vel resignat beneficium suum aut ad illud præsentat vel eligit cum certâ confidentiâ et obligatione, ut illud sibi vel alteri, certo ac determinato tempore tribuat aut ex eodem pensionem vel certam fructuum partem refundat. Ita omnes doctores. Dividitur (quemadmodum simonia communis) in mentalem, conventionalem, realem. Mentalis est cum quis confert aut resignat alicui beneficium suum cum intentione, merè interiori, obligandi alterum ad effectus nominatos. Conventionalis est si desuper inceptur contractus seu fiat mutua conventio, tacita vel expressa. Hæc si utrinque sit incompleta, vocatur conventionalis pura, tanquam sistens hactenus in purâ conventionem et consensu mutuo. Si verò ex unâ parte completa sit, dato, v. g., vel resignato beneficio, appellatur mixta. Denique realis est quæ utrinque completa, dato videlicet ex unâ parte beneficio, et ex alterâ reddito vel refusâ pensione aut certâ quâdam fructuum portione.

559. Ad secundam respondeo: Ex ipsâ simoniâ confidentialis descriptione colligitur eandem quatuor modis contingere, 1° per resignationem; 2° per colationem; 3° per pensionem; 4° per præsentationem, nimirum dum resignans, confers, eligens, præsentans, per pactum tacitum vel expressum obligat beneficiarium, ut idem beneficium vel fructuum partem sibi vel alteri, fratri, v. g., vel nepoti reddat. Quadruplex ille simoniæ confidentialis modus exprimitur in bullâ *Intolerabilis*, quam die 11 junii, anno 1569, edidit Pius V, § 5, statuens, ut si quis quâcumque auctoritate, ecclesiam vel monasterium aut aliud beneficium ecclesiasticum qualecunque, ex resignatione vel cessione cujuscunque personæ, simpliciter aut cum circuitu retrocessionis, cum regressu vel accessu, etiam solâ dimittentis intentione receperit, ut illa vel illud, etiam in

eventum regressus vel accessus, eidem dimittantur vel alteri postea conferantur, aut illius fructus, vel eorum pars alii vel aliis concedantur vel pensiones solvantur ex eisdem, hæc confidentia censeatur. Idem si ordinarius vel alius collator contulerit antehac aut conferat in futurum, beneficium ecclesiasticum, quovis modo vacans, eà conditione, tacitè vel expressà, ut postea in alterum pro arbitrio collatoris seu alterius cujuscunque, contra juris communis ordinationem disponatur, sive ut de eo provisos, fructus illius vel partem ad utilitatem vel libitum conferentis vel cedentis aut alterius relinquat et remittat, seu pensionem illi vel illis, quem vel quos idem collator aut cedens vel alius per se vel alium, scripto aut verbo jusserit seu significaverit, persolvat, et pariter si patrono etiam laico, vel alteri presentatori seu electori contigerit aut contingat id fieri.

540. Hactenus Pius V, ex cujus constitutione colligitur, prout diximus, simoniam confidentiæ beneficiæ quatuor præsertim modis committi. Solummodò est explicandum quid Pontifex in verbis allegatis intelligat per accessum et regressum. Itaque contingit accessus, si Paulo ob ætatem vel aliàs impedito prælatus tribuat jus, ut quamprimum, remoto ætatis aut alio impedimento, capax fuerit, ingrediatur beneficium quod interea confertur Petro. *Regressus* autem fit si beneficium à me possessum cedam alteri, retento jure, ad idem beneficium regrediendi, si fortè alter pensionem non solverit aut præmoriatur naturaliter, vel civiliter per ingressum in religionem aut ordinem episcopalem.

541. Ad tertiam respondeo: Ut locus sit pœnis juris, non est necesse, ut intentio seu confidentia resignantis, eligentis, præsentantis, collatoris, in pactum expressum deducatur; sed satis est quòd istam intentionem et confidentiam resignans habeat et resignatarius vel recipiens beneficium animadvertat. Colligitur ex bullà Pianà, cùm dicitur, *etiam solà dimittentis intentione*. Deinde eo ipso quo resignatarius aut beneficium recipiens, illum resignantis, collatoris, electoris aut patroni animum reflectit, censetur tacitè consentire, quod sicut sufficit ad veram simoniam generatim sumptam, sic pariter ad confidentialem. Si tamen intentio aut confidentia resignantis, etc., resignatario non innotescat, erit simonia mentalis tantum, quæ per Ecclesiam non punitur.

542. Hinc autem ulteriùs sequitur 1° quòd non incurrat pœnas juris qui acceptat beneficium, animo restituendi collatori aut resignanti, vel ejus amico aut consanguineo, quando resignans aut collator ipse hanc spem seu confidentiam non habuit vel non significavit. Ratio est quia deest conventio, ad simoniam completam requisita. Deinde simonia confidentialis originem habere debet à spe et confidentia resignantis, quæ in casu deest.

Sequitur 2° pœnis juris similiter non teneri, qui beneficium recipit, existimans per errorem, illud sibi dari aut resignari ex confidentià sæpiùs explicatà, cùm interim intentionem aut confidentiam illam resignator non habeat. Ratio est quia pœnæ juris non se-

quantur judicium erroneum operantis, sed dilectum, in rei veritate commissum. Interim qui hoc modo recepit beneficium, tenetur se gerere tanquàm excommunicatum, donec conscientiam erroneam seu dubium deposuerit, cognitâ facti veritate et deceptione.

543. Ad quartam Suarez et Castropalao non improbabilius respondent negativè. Respondent, inquam, non committi simoniam confidentialem, bullà Pianà interdictam, si permutantes beneficia sua, inter se paciscantur de dissolvendâ permutatione et potestate regrediendi ad prius beneficium, de resignando illo in favorem tertii, de solvendis fructibus aut aliquâ eorum portione. Ratio est quia Pontifex solummodò loquitur de beneficiis in confidentiam acceptis per resignationem aut cessionem. Permutatio autem propriè non dicitur cessio aut resignatio. Proinde licet sic permutantes supponantur delinquere et simoniam committere, non tamen confidentialem et Pianà constitutione prohibitam.

544. Ad quintam respondeo: Navarrus, Hugolinus, Menochius, Lessius consent, non committi simoniam confidentialem, à Pio V prohibitam, si resignes alicui beneficium cum onere vel conditione solvendæ tibi pensionis. Rationem hujus doctrinæ suæ repetunt ex verbis Pontificis, qui, ubi de beneficio loquitur, significat sufficere ad simoniam confidentialem, ut illud resignes cum onere restituendi vel tibi vel alteri; atverò cùm de fructibus beneficii aut pensione loquitur, significat requiri ad confidentiam, ut resignatarius obliges ad cedendum fructus aut solvendam pensionem non tibi, sed alii vel aliis. Si quis, inquit Pontifex..., *beneficium ecclesiasticum qualecunque ex resignatione vel cessione cujuscunque personæ... etiam solà dimittentis intentione receperit, ut... illud etiam in eventum regressus vel accessus, eidem dimittatur, vel alteri postea conferatur, aut illius fructus vel eorum pars alii vel aliis concedantur aut pensiones solvantur ex eisdem, hæc confidentia censeatur*. Ita Pius V, aliter loquens, ut legenti perspicuum est, de beneficio, aliter de fructibus seu pensione. Proinde simonia confidentialis non videtur futura, si renuntiatio beneficii fiat cum onere solvendi pensionem aut cedendi fructus resignanti ipsi; erit tamen, si cessio vel solutio faciendâ sit alii vel aliis.

545. Nihilominus verosimilius est oppositum, videlicet etiam in hoc casu committi simoniam, à Pio V, sub censurâ et pœnis aliis interdictam. Ita Suarez, Garcias, Castropalao. Ratio est 1° quia in eadem bullà, eodem paragrapho, dicitur simoniam confidentialem committi ab ordinario vel alio collatore qui beneficium ecclesiasticum, quovis modo vacans, eà conditione contulerit, *ut provisos, fructus illius vel partem ad utilitatem vel libitum conferentis vel cedentis aut alterius relinquat et remittat*. Ergo idem videtur dicendum de collatione et resignatione cum reservatione pensionis; quia pensio, fructuum pars est: pensio enim describitur, jus percipiendi fructus ex beneficio alieno.

546. 2° Quia § 4 ejusdem bullæ inter cæteras præsumptiones et conjecturas ex quibus cognoscatur confidentiarum abusus, hæc primo loco exprimitur: *Si quis post cessam à se ecclesiam, vel monasterium, vel beneficium et publicatam resignationem seu cessionem, captamque à successore possessionem, sese in illâ vel illo seu rebus illius, per se vel alium seu alios de facto ingesserit aut fructus perceperit, etc.*, quibus verbis manifestè dicitur, indicium simoniæ confidentialis esse, si resignans ipse ex beneficio à se resignato fructus percipiat; quod indicium omninò nullum erit, si non sit confidentia, beneficium cedere aut resignare, contento jure fructuum seu pensionis.

547. 3° Quia Pius IV, bullâ *Romanum Pontificem* (83 inter Pianas) editâ 11 octobris, anno 1564, damnat resignationem, quæ fit cum onere solvendi pensionem vel fructus beneficii eidem resignanti: damnat, inquam, hanc resignationem tanquàm speciem simoniæ confidentialis, ut ex bullæ tenore constat et omnes admittunt. Jam verò Pius V bullam *Intolerabilis* edidit in confirmationem prioris, ut ex procæmio constat.

4. Quia per illa verba, *alii vel aliis* non excluditur reservans ipse, sed potius comprehenditur, prout rectè advertunt Suarez et Garcias: nam Pontifex ibidem loquitur de beneficio recipiente, ut constat ex illis verbis: *Si quis quâcumque auctoritate ecclesiam vel monasterium, aut aliud beneficium ecclesiasticum quaecumque... receperit... ut fructus vel eorum pars alii vel aliis concedatur, vel pensiones solvantur ex eisdem, etc.* Jam autem resignans est *alius* à recipienti seu resignatario. Ergo si resignatarius promittat resignanti pensionem aut fructuum partem pro resignatione sibi factâ, committetur crimen confidentiæ beneficiæ.

548. Ad sextam quæstionem respondeo: Simonia confidentialis inducit varias juris pœnas secundùm omnes doctores, et constat ex Pii IV et V citatis constitutionibus. Primò, ejusmodi simoniaci, si sint episcopi vel prælati, incurrunt pœnam interdicti ab ingressu ecclesiæ: si autem prælati non sint, incurrunt ipso jure excommunicationem, Pontifici Romano reservatam. Secundò, beneficia sic obtenta, ipso jure vacant et reservantur collationi Pontificis. Tertiò, privantur simoniaci omnibus beneficiis et pensionibus obtentis, sed post sententiam, saltem declaratoriam criminis. Quartò, incurrunt inhabilitatem ad quævis beneficia in posterum obtinenda, intellige rursùs, post sententiam declaratoriam, ut plures docent et usu receptum est, teste Lessio, dub. 27, n. 147.

549. Ad septimam respondeo: Ad incurrendum pœnas, utrâque Pianâ constitutione decretas, satis est, simoniam conventionalem, ex parte collatoris, resignantis, etc., consummatam esse, licet sit incompleta ex parte recipientis, resignatarii, etc. Id est; incurritur excommunicatio cum pœnis cæteris, simul atque beneficium collatum aut resignatum est in confidentiam, tametsi beneficiarius idem beneficium hætenus non reddiderit, fructus aut eorum partem non

refuderit, pensionem non solverit, juxta intentionem illius qui beneficium in confidentiam contulit, resignavit, elegit aut præsentavit. Ita communiter doctores. Colligitur autem ex constitutione Pii V, in quâ, § 8, statuit ut pœnis prædictis involvantur omnes et singuli qui hucusque ecclesias, monasteria, beneficia, fructus, pensiones, aliasve res. intercedente hoc confidentiæ vitio receperunt..., et quod tale admiserint in futurum. Satis est igitur ad censuram et pœnas alias, beneficium in confidentiam recepisse, ut manifestè indicat propositio disjunctiva.

550. Dices: Simonia in ordinæ, ingressu religionis, non subjacet pœnis juris, nisi realis fuerit, id est, utrinque completa, saltem inchoatè; ergo idem dicendum est de simoniâ confidentiali.— Respondeo negando consequentiam, ob dispositionem juris, quæ hic, non ibi reperitur.

APPENDIX.

Ad cap. 1, paragrapho 15, num. 159.

551. Loco citato leguntur sequentia: « Non peccat excommunicatus, sacrum diebus festis vel dominicis non audiendo, etsi posset audire, obtentâ excommunicationis absolutione, in suâ potestate constitutâ. » Navarrus, Hugolinus, Sayrus, Henriquez, Avila, Suarez, Alterius, et alii. Ratio est quia hoc præceptum stringit duntaxat eos qui liberi et dispositi sunt ad ejus executionem: non obligat, ut disponantur. Aliàs infirmus aut carcere detentus peccaret adversùs idem præceptum, si posset se liberare è carcere vel infirmitate. Aliud dicendum de præcepto communionis et confessionis, quod violare videtur qui, cum possit, absolutionem censure non procurat: hoc enim præceptum divinum est, tametsi ab Ecclesiâ determinatum, obligans per consequentiam ad removendum quælibet impedimenta, quæ ejusdem adimpletionis repugnant. Navarrus, Coninck, Bonacina, Layman, Avila, Castropalao. » Hæc ibi: cum verò intelligam, conclusioni huic à viris gravibus contradici, judicavi reddendam esse verborum illorum rationem aliquam uberiorem, quæ si prudenti judicio non suffecerit ad asserendam sententiæ illius veram *probabilitatem*, revoco, rejicio et pro non scripto habeo quidquid desuper scriptum est. Itaque

552. Prænotandum non quæri hoc loco an qui absolutionem excommunicationis, in suâ potestate constitutam negligit vel contemnit, nullum committat peccatum: est enim certum apud omnes doctores, peccare posse inprimis contra charitatem respectu sui, quatenus per istam negligentiam se voluntariè privat suffragiis Ecclesiæ, sacramentorum usu et multis aliis spiritualibus bonis quorum privatio est pœna excommunicati: nam qui negligit censure absolutionem, quam siue gravamine vel incommodo obtinere potest, convincitur velle et affectare ejusdem effectum, id est, prædictam privationem: perinde ac censetur velle miseras ac squalorem carceris, qui suam libertatem,

quam actu aliquo humilitatis faciliè obtinere posset, voluntatis quâdam obstinatione contemnit. Itaque certum sit et indubitatum sic negligentem peccare posse contra charitatem respectu sui, id quod à nobis nullo verbo vel apice negatum est, ut ex præmissis manifestè constat. Secundò, non minùs est certum sic negligentem peccare posse contra obedientiam respectu Ecclesie, quæ suis censuris nihil intendit aliud quàm delinquentis correctionem et resipiscen-
tiam. Ut proinde legem et auctoritatem Ecclesie videatur spernere, qui in Ecclesiam redire non curat, et, quam faciliè obtinere potest, censuræ absolutionem, duritie vel obstinatione voluntatis, superbiâ vel fastu contemnit. Et hoc rursus est certum nec ab ullo theologo in dubium revocatum. Totâ igitur questio in eo sita est an excommunicatus, absolutionem censuræ quam justè incurrit, procurare negligens, atque adeò diebus festis et dominicis, ex Ecclesie præcepto, sacrum audire non potens, peccet in illam legem quâ sacri auditio pro iisdem diebus per ejusdem Ecclesie auctoritatem præcepta est. Ad propositam questionem

553. Respondeo negativè. Probatur responsio primò auctoritate, deinceps ratione. Quod attinet auctoritatem, est communissima sententia theologorum, eorum autem præcipuè qui de materiâ censurarum ex professo scriperunt. Imò præter Didacum Nugnum, auctorem minùs famosum, hæcenus inveni neminem qui oppositum teneat. Pro nostrâ verò opinione præter alios innumerabiles stant Navarrus (qui multis annis penitentiarium Romanum egit, cujus manuale Pontifici Romano nuncupatum est, et cujus doctrina theologis singulariter commendatur in decretis et statutis synodi provincialis Mechliniensis de anno 1608, tit. 5, cap. 5), cap. 21, n. 51; Sayrus, lib. 2 Thesauri, cap. 5, num. 24; Coninck, disp. 14, dub. 7, n. 56; Avila, de Censuris, parte 2, cap. 6, disp. 4, dub. 7, citans Medinam et Armillam; Suarez, tomo 5, in 3 parte D. Thomæ, disp. 88, sect. 6; Bonacina, disp. 2, de Censuris, quest. 2, puncto 3, § 1, num. 4; Layman, lib. 1 Summæ, tract. 5, parte 2, cap. 2, num. 2; Alterius, lib. 1, cap. 2, col. 1; Castropalao, de Censuris, disput. 2, puncto 9, num. 3; Lezana, Sum., verbo *Excommunicatio quoad regulares*, num. 25; Ledesma, parte 2, cap. 27; Henriquez, lib. 9, cap. 25, num. 41; Præpositus, 3 part. S. Thomæ, quest. 83, art. 6, dub. 6, num. 217; Gobat, Theologiæ juridico-moralis, cap. 27, num. 52, et Experientiæ Theologiæ tract. 5, casu 18, num. 410; Dicastillo, tract. 5, de sacrificio Missæ, disp. 5, dub. 10, § 2, per totum, ubi citat Medinam; Azorius, parte 1, lib. 7, cap. 2; Emmanuel Sâ correctus, verbo *Missæ auditio*, num. 3; Naldus, verbo *Missæ*, num. 49; Diana, parte 5, tract. 9, resol. 88; Hurtadus, disp. 5, de Excommunicatione, diffic. 2, num. 5; Bassarus, Supplem., verbo *Missæ*, n. 46, referens Angelum et Sylvestrum; Facundez, de 5 Præcep. Eccl., præc. 1, lib. 2, cap. 8, n. 1 et seq.; Wiggers, 3 parte D. Thomæ, quest. 83, dub. 20, num. 94.

554. Probatur secundò rationibus theologicis. In primis excommunicatus, non solum non debet audire sacrum diebus dominicis et festivis, sed neque potest, cum id ei juxta doctorum omnium opinionem sub peccato mortali prohibeatur in penam delicti; cap. *Illud*, de Clerico excommuni. ministr. et cap. fin. de Sentent. Excommuni., in 6. Non debet igitur relaxationem excommunicationis petere, ut satisfaciât illi præcepto, quo non tenetur pro eo statu, imò cujus materia pro eodem statu eidem graviter est interdicta. Eadem Ecclesia, idem legislator, Romanus Pontifex, qui obligationem audiendi sacri indicit fidelibus ceteris, profectò eandem urgere non potest respectu illius, cui sacri auditionem directè, formaliter et ex professo interdicit. An idem respectu ejusdem pro eodem statu et tempore, simul præcipi et prohiberi potest? Quòd si auditio sacri, quæ prohibetur, simul reverà non præcipiatur excommunicato, non debet in vim præcepti non obligantis, relaxationem excommunicationis petere: non enim potest obligare medium, quando finis non obligat; medium, inquam, præsertim tam remotum, cujusmodi est excommunicationis absolutio, ut omnes doctores ponderant.

555. Dices excommunicatum non obligari quidem ad audiendum sacrum obligatione proximâ, et pro sensu composito excommunicationis, obligari tamen obligatione remotâ, et pro sensu diviso. — Respondeo: Admittimus obligationem remotam et pro sensu diviso, sed non pro sensu dividendo, id est, admittimus obligationem audiendi sacri, divisâ excommunicatione, reviviscere: est enim præceptum universale, respiciens omnes non impeditos, excommunicatus autem desinit impeditus esse, ablato impedimento censuræ, adeò ut jam rursus ingrediatur cum ceteris fidelibus communem obligationem. Hoc negamus, excommunicatum obligari ad dividendam seu auferendam censuram suam per petitionem absolutionis, idque ut satisfaciât præcepto de audiendo sacro (quidquid sit de præcepto charitatis, etc., de quo, ut supra dictum, nulla de facto questio), nec enim ex ullo capite nobis constat, præceptum audiendi sacri câ conditione ferri, ut qui ab ejusdem obligatione per expressam Pontificis voluntatem exemptus est, admitti debeat ad abolendam exemptionem, aliàs peccaturus contra illud ipsum præceptum, à quo exemptus est.

556. Dices 2º quicumque lege aliquâ sive divinâ sive humanâ obligatur, debet, quando urget ejusdem legis adimpletio, tollere impedimentum, in suâ potestate constitutum, tanquàm obstaculum impletionis: nam legislator eo ipso quo directè obligat ad præcepti substantiam seu materiam, per consequentiam et indirectè obligat ad medium ordinarium, præcepto adimplendo necessarium. Sic sacerdos obligatus ad celebrandum et existens extra statum gratiæ, debet peccatum, tanquàm sacrificii impedimentum tollere per sacramentum confessionis, si copiam confessarii habeat; sin minus, per contritionem, charitate for-

matam Idem exemplis similibus facillimè ostendi potest.

557. Respondeo : Admittimus quòd obligatus præcepto aliquo sive divino sive humano debeat tollere impedimentum, in suâ potestate constitutum, quando, non obstante impedimento, currit et urget præcepti obligatio; idque ob rationem in objectione allegatam. Nego autem præceptum audiendi sacri currere vel urgere respectu excommunicati pro statu et tempore excommunicationis : tollitur enim, vel (si mavis) suspenditur obligatio præcepti affirmativi de audiendo sacro per superveniens præceptum negativum de non audiendo, excommunicato impositum per expressam voluntatem illius legislatoris, qui prioris legis est arbiter : nam sicut obligatio audiendi sacri tollitur vel suspenditur per dispensationem, quia dispensatio obligationi opponitur contradictoriè, sic eadem obligatio tollitur vel suspenditur per excommunicationem, quia excommunicatio obligationi opponitur contrariè, quatenus non audiendi sacri præceptum continet. Sic rursus obstrictus simplici castitatis voto, si inest matrimonium cum sponsa voti ignarâ, desinit, elapso bimestri, obligari voto, quatenus ejusdem observantia cederet in gravamen aut præjudicium compartis innocentis, adeò ut, licet debitum conjugale non possit petere ante obtentam dispensationem, possit nihilominus reddere, idque ideò, quia redditio debiti conjugalis, quæ erat prohibita per votum castitatis, fit obligatoria per legem matrimonii. In eundem modum auditio sacri, quæ erat ante obligatoria per præceptum affirmativum, jam est prohibita per negativum seu supervenientem excommunicationem; et ut in casu priori non redit perfecte castitatis obligatio, nisi soluto matrimonio vel quoad totum vel quoad vinculum, ita in casu posteriori non redit obligatio audiendi sacri, nisi ablata censurâ. Atque adeò, quamdiù hæc durat, nulla est obligatio, quæ proinde tanquam de facto suspensa seu non existens, urgere non potest excommunicatum ad petendam excommunicationis relaxationem.

558. Dices 5^a : Excommunicatus debet, si possit, procurare sibi absolutionem excommunicationis, ut satisfaciat præcepto annuæ confessionis : ergo etiam ut satisfaciat præcepto hebdomadarii sacri. — Respondeo : Inprimis antecedens negat Henriquez, lib. 9, cap. 23, num. 11, idque ob eandem rationem, videlicet quia Ecclesia excommunicatis directè prohibet, non solum ne intersint divinis et missam audiant, cap. ult. de Sentent. excommun., in 6, verum etiam ne utantur sacramentis, cap. *Si quem*, de Sentent. excommun., atque adeò, sicuti Ecclesia, quamdiù durat censura excommunicationis et inde resultans obligatio sacri non audiendi, tamdiù videtur suspendere obligationem præcepti contradictorii de audiendo sacro; sic pariter Ecclesia, quamdiù durat censura excommunicationis et inde resultans obligatio non utendi sacramentis confessionis et communione, tamdiù videtur suspendere obligationem præcepti contradictorii de annuâ confessione et communione. In eandem opinionem inclinatur Gobat, quatenus

communem sequitur opinionem quoad auditionem sacri, et interim asserit disparitatem à doctoribus passim allegatam inter præceptum sacri hebdomadarii, et annuæ confessionis, sibi non probari.

559. Interim doctores ceteri admittunt antecedens, et negant consequentiam. Disparitatem assignant varii, quam et nos dedimus, quòd præceptum audiendi sacri, sit merè ecclesiasticum, atque adeò Ecclesia (ut jam toties dictum est) tanquam præceptorum suorum domina, videatur suspendere præcepti unius obligationem in consensu alterius contradictorii et pariter ecclesiastici; præceptum verò confessionis et communionis annuæ sit humano-divinum, cujus proinde obligationem relinquit superveniens præceptum purè ecclesiasticum, quo censura fertur ut proinde affectus censurâ, tanquam retinens præcepti prioris et fortioris obligationem, auferre debeat ejusdem præcepti adimplendi impedimentum, in suâ potestate constitutum, et laborare ad obtinendam censuræ suæ relaxationem. Cum autem dicimus, præceptum annuæ confessionis esse humano-divinum, ne sic intelligas, quasi utroque jure, divino scilicet et ecclesiastico confessio annua et quoad substantiam et quoad temporis circumstantiam sit præscripta, sed quatenus præceptum confessionis divinum, quoad solam substantiam peccatorum mortalium determinatum, restringitur insuper et per Ecclesiam determinatur ad tempus annuum, ut ita præceptum divinum quasi per partes et successivè impleatur, quod unicâ vice difficilius fieret : cum enim jure divino fidelibus omnibus præcipiatur confessio sacramentalis peccatorum mortalium omnium totius vitæ, qualibet mortalium aliquorum per intervallum anni occurrentium confessio, est præcepti divini adimpletio partialis.

560. Addunt aliam disparitatem alii, nimirum quòd præceptum confessionis directè obliget peccatorem; ut procuret sibi solutionem omnis vinculi, quod eum dividit ab unione Dei vel Ecclesiæ et consequenter ut procuret absolutionem excommunicationis, si quam contraxerit.

Dices 4ª saltem peccabit excommunicatus in legem audiendi sacri, si censuræ absolutionem eâ intentione differat, ut ab onere præfate legis eximatur : nam talis per se intendit non adimplere præceptum. Ita Avila, parte 2, cap. 6, disp. 4, dub. 7. Respondeo : Inprimis dicto quòd peccet in casu, id equidem non sufficiet ad asserendum generatim, peccare in eandem legem quemvis excommunicatum, qui impedimentum censuræ, in suâ potestate constitutum, auferre omittit : nam inter hanc omissionem, et istam intentionem non est connexio necessaria; potest omissio fieri negligentia, incuria, torpore, obstinatione aut contemptu ecclesiasticæ auctoritatis, sine consideratione exigui illius commodi, quod sacri omissionem sequitur. Quare ipse Avila nobiscum tenet communem sententiam etsi excipiat easum objectionis.

561. Respondeo 2^a inordinatam quidem esse illam intentionem, quâ suffragia Ecclesiæ, sacramentorum usus

et alia majoris ponderis spiritualia bona commutantur pro illo exigui momenti temporali commodo, quod ex licità sacri omissione sequitur, atque ita contra charitatem sui delinquere excommunicatum, si censura inordeseat, ejus absolutionem, in suā potestate constitutum negligat et in tantum se privet spiritualibus bonis, statim enumeratis, idque intentione adeo miserabili, ut tantisper declinet onus audiendi sacri: nihilominus non satis constat quod ista negligentia ex præfata intentione descendens, repugnet præcepto ecclesiastico de audiendo sacro: nam præceptum de sacro audiendo non prohibet intentionem non audiendi, nisi respectu illius qui et quatenus audire obligatus est. Sic incola civitatis Mechliniensis, qui festo S. Gertrudis civitatem Lovaniensem recusat ingredi, eā solummodo ratione, ne sacrum audire debeat, nullatenus peccat in præceptum Ecclesie. Ergo: nam si cuti sacrum festo S. Gertrudis audire non debet, qui est extra civitatem Lovaniensem per præsentiam corporalem, ita nullo festo sacrum audire potest, qui est extra Ecclesiam per censuram excommunicationis. Atque adeo nentris intentio, quā sacri pro illis circumstantiis omittendi commodum affectatur, repugnat præcepto ecclesiastico.

562. Secunda ratio conclusionis est quod non delinquit in præceptum audiendi sacri, qui peccat ex peccati specie, cui prænovit censuram excommunicationis annexam esse, quantumvis per ejusmodi peccatum accersat sibi aliquam præcepti adimplendi impotentiam, in quantum prævidet, se pro illo statu sacrum audire non posse. Ergo in idem præceptum non delinquit, qui per peccatum et subsequentem censuram jam impotens sacri audiendi factus, non tollit impedimentum. Probatur consequentia: nam si non repugnet præcepto productio impotentie, non repugnabit pariter conservatio, maxime indirecta et merè negativa per omissionem petendæ absolutionis. Probatur autem antecedens; quia peccatum cui censura connectitur, est impedimentum valde remotum respectu præcepti de audiendo sacro; impedimentum autem præcepti maxime positivi, nisi propinquum sit, per idem præceptum plerumque prohiberi non censetur: sic enim qui, v. g., die lune notabilem excessum in potu facit, peccat quidem sine ullo dubio contra virtutem temperantie, peccat contra charitatem sui, si inde infirmitatem aliquam secutorum prævideat, nemo tamen dixerit quod illo eodem die peccet contra futura festi vel jejunii præcepta, et si prævideat ratione infirmitatis se impotentem fore ad hæc præcepta adimplendum. Vide Sanchez, lib. 1 Moral., cap. 15; Bonacinum, disp. 2, de Legibus, quest. 1, puncto 4, num. 9; Suarez, 1-2, tract. 5, cap. 3, sect. 4, num. 9; Becanum, 1-2, tract. 2, cap. 3, quest. 6; Castropalao, tract. 3, disp. 1, puncto 21; Dicastillo, tomo 1, de Sacramentis, tract. 5, disp. 5, dub. 10.

563. Eiusdem antecedentis veritatem ostendit Gobat habere locum, non solum in præceptis humanis, verum etiam in divinis et naturalibus: nam filius qui hodiè sua bona dilapidat, et inde forsitan futurum prævidet, ut non possit succurrere parenti, post duodennium in egestate delapsuro, non peccat hodiè contra pietatem: quia non debet hodiè sua patri largiri, hactenus non indigenti, nec hodiè in eum finem thesaurisare, ut necessitati tam procul distanti aliquando occurrat. Ita Gobat, adducens pariter exemplum juris divini positivi cum multis aliis humanarum legum, et rationem à nobis allegatam, videlicet quod præceptum, maxime verò positivum, afficiat quidem pro eo tempore, quod respicit, subditos habiles et dispositos, non obliget autem ut disponantur dispositione adeo remotā et anticipatā.

564. Aliud est de dispositione magis vicinā et per se ordinatā ad legis adimplentionem: hæc enim censetur indirectè sub legem cadere. Quare qui obligatur ad recitandum horas, debet, si possit, sibi Breviarium comparare, peccaturus omnino contra suam obliga-

tionem si Breviarium negligat vel abiciat in illis loci vel temporis circumstantiis, in quibus copiam Breviarii defuturam prævidet. Sic item reus erit præcepti de audiendo sacro, qui nullo impotentie titulo excusatus, negligit festo vel dominico è lecto surgere, ad Ecclesiam progredi, dimittere consortium, cui interest, etc., si interea sacri audiendi elaboratur tempus. Similiter in idem præceptum incidet, qui, nondum audito sacro, culpabiliter se inebriat; ponit enim impedimentum vicinum, quatenus tollit dispositionem propinquam ac per se requisitam, usum videlicet mentis aut rationis, audiendo sacro proximè necessarium. Rursus peccabit contra pietatem filius, qui sua bona dilapidat, egestate patris præsentē aut imminente seu prope diem futurā.

565. Tertia ratio conclusionis sumitur à diversis exemplis. Inprimis ponamus æconomum aut provisorum domus religiosæ, ex obedientiā obligatum ad exeundum et providendum quotidianis necessitatibus communitatis: ponamus, inquam, eundem in aliquem excessum labi, ob quem prælatus eidem prohibet egressum sub obedientiā per spatium unius mensis. Eritne ille sub peccato inobedientiæ obligatus ad postulandum præcepti posterioris relaxationem, etiam in illo supposito, quo eandem relaxationem faciliè obtenturus esset per actum humilitatis? Non quæro an delinquat per obstinationem, pertinaciam aut contemptum superioris; horum enim aliquid fateor intervenire posse; sed quæro, si pœnam in se latam ferat ac domi maneat, an delinquat in priorem obedientiam, quā æconomus institutus est, quaque obligabatur ad exeundum et providendum necessitatibus communitatis. Nemo rectè id affirmaverit: nam manifestum est quod prælatus eo ipso quo præceptum non exeundi in pœnam delicti tulit, revocet vel suspendat contradictorium præceptum primum: manifestum est, inquam, quod suspendat officium æconomi seu provisoris et inde resultantem exeundi obligationem. Ita contingit in casu. Fideles omnes ex obedientiā sui præcepto Romani Pontificis obligantur audire sacrum diebus festis et dominicis: fideiūm aliquis in aliquem excessum labitur, ob quem Pontifex eidem prohibet audire sacrum sub obedientiā per sententiam excommunicationis. Eritne ille sub peccato inobedientiæ contra priorem legem, obligatus ad postulandam præcepti sui sententiæ posterioris relaxationem, etiam in illo supposito, quo eandem relaxationem faciliè obtenturus esset per actum humilitatis?

566. Non quæro an delinquat contra charitatem sui per neglectum honorum spiritualium, quibus voluntariè privatur per censuram excommunicationis: non quæro an peccet in ecclesiasticam auctoritatem per contemptum, perveraciam, obstinationem; horum enim aliquid fateor intervenire posse; sed quæro, si sententiam in se latam ferat, sacrum non audiat, sacramentis ac divinis officiis, prout debet, abstineat, an delinquat in primum illud ac generale præceptum Pontificis, quo fidelibus omnibus, per atatem aut aliā non impeditis sacri auditio præscripta est diebus festis et dominicis. Non putamus; nam planum nobis videtur esse quod Pontifex eo ipso, quo præceptum non audiendi sacri in pœnam delicti tulit, revocet vel suspendat contradictorium præceptum primum, quo fideles ad sacrum audiendum obligat.

567. Exemplum secundum. Ponamus clericum in majoribus ordinibus constitutum, atque adeo ad horas canonicas legendas obligatum, justā Pontificis sententiā in pœnam certi criminis pro semestri condemnari ad carcerem tenebriosum, ubi nullam luminis copiam habiturus sit, quo legere aut videre possit. Quis dicat eundem impingere in præceptum legendi horas canonicas, si latam in se sententiā exequatur et carcerem ingrediat, non postulata relaxatione pœne, sive interim id fiat amore justitiæ, sive animi obstinatione. Profecto Pontifex est auctor utriusque præcepti, et illius scilicet quo clericos majorum ordinum uni-

versim obligat ad recitandum horas, et alterius quo hunc clericum potestate legendi, in pœnam delicti, indirectè privat. Proinde respectu ejusdem clerici nec censetur nec potest urgere præceptum primum, quando secundum urget: non enim ignorat Pontifex, sine lumine neminem videre posse; similiter non ignorat condemnatum posse se conformare sententiæ in se latæ sine obligatione petendæ relaxationis; igitur respectu clerici in hunc modum à se damnati, urgere præceptum nequit de legendis horis. Quòd si præceptum idem Pontifex tantisper non urgeat, non debet condemnatus absolutionem sententiæ petere, saltem in eam finem, ut præcepto imaginario et tantisper non obliganti possit fieri satis.

568. Exemplum tertium. Supplicamus auctoritate Pontificis alicui nosocomio aut infirmorum servitio deputari aut demum alteri charitatis officio, ita continuo ac laborioso (sic suppono), ut sacri audiendi tempus non relinquat. Posset quidem ille (sic rursus suppono) id officii in alterius humeros declinare, si apud Pontificem aut ejus officiales instare vellet. Quæritur an peccet in legem audiendi sacri, si prætermittit illà instantiâ injunctum charitatis officium impleat. Certa videtur responsio negativa: nam juxta rationem sæpius allegatam Pontifex suspendit præceptum primum, quando imponit secundum: cum enim nequeat eundem hominem pro eodem tempore ligare diversis præceptis, observatu impossibilibus, necesse est ut unum præceptum cedat alteri, prius scilicet posteriori, præsertim quando præcepti utriusque unus et idem auctor est.

569. Dices magnam disparitatem esse inter hoc exemplum et nostrum casum: nam in exemplo pium et sanctum est officium charitatis, quo impeditur adimpletio præcepti de audiendo sacro: in nostro autem casu impedimentum est impium seu peccaminosum: impia est, inquam, seu peccaminosa perseverantia, saltem voluntaria, in statu excommunicationis. — Respondeo nihil ad rem facere disparitatem istam, à nobis supra præoccupatam; nihil enim refert ad quæstionem, de quâ loquimur, pietas vel impietas impediementi, materialiter et in se spectati, dummodò formaliter sumptum seu quatenus impedimentum est, lege non prohibeatur. Jam sæpè concessum est voluntariam perseverantiam in statu excommunicationis posse peccaminosam et hoc sensu impiam esse, quatenus repugnare potest vel charitati sui vel auctoritati ac voluntati Ecclesiæ; sed et sæpè negatum est, eandem perseverantiam prohiberi præcepto audiendi sacri. Quòd si quis nihilominus velit præfatam perseverantiam etiam peccaminosam esse, quatenus est voluntariam impedimentum præcepti, profectò ille non dabit facilè disparitatem solidam inter exemplum et casum nostrum.

570. Quartum exemplum est in ægroto, à suâ ægritudine convalescenti, qui in legem audiendi sacri aut servandi jejunii non videtur impingere, etsi infirmitatem seu debilitatem suam nonnihil prolonget, quatenus virium suarum instaurationem non accelerat, aut naturali quâdam nauseâ medicinarum, aut judicii proprii nimia pertinaciâ, aut negligentia sui: quavis enim eatenus præfatorum præceptorum impedimentum foveat seu continet, nihilominus impedimentum est tam remotum ut non censetur per eadem præcepta prohiberi. Hæc autem et similia exempla, quæ majori numero facillimè adduci possunt, nullo negotio applicari possunt casui et quæstioni de quibus loquimur.

Hinc verò tandem rogatur lector, ut omnibus maturè consideratis statuere dignetur, an tanta tantorum virorum auctoritas, tanta fundamentorum adductorum probabilitas, cum argumentorum oppositorum tam facili solutione non sufficiant ad asserendam nostram et communissimam opinionem, non solum tanquàm speculativè probabilem, verum etiam tanquàm practicè tutam.

571. Loco citato habentur sequentia. « Excommunicatus toleratus non potest se ultrò ingerere vel offerre ad ministrandum aliquid sacramentum. Ratio est quia relaxatio excommunicationis in hac parte, per concilium Constantiense facta, cedit solummodo in favorem fidelium, qui nullum patiuntur gravamen occasione excommunicationis, etsi excommunicatus se sponte non offerat ad conferendum sacramentum; sed tum solum, quando postulatum sacramentum conferre non posset. Quare... excommunicatus toleratus licet administrat sacramentum, quotiescunque aliquid id ab ipso ob causam sufficientem aut aliquam utilitatem postulat: nam eo ipso quo conceditur non excommunicatus, ut possit excommunicatum inducere, conceditur pariter excommunicato, ut possit ministrare. Aliàs inductio peccaminosa esset, tanquàm ad malum provocans. Unde (quidquid aliqui contradicant) ab excommunicato tolerato peti potest sacramentum, non habito respectu ad censuram, quantumvis alii ministri adsint; nec sacramenti administratio eidem aliâ ratione interdictur, quàm si foret extra statum gratiæ, vel, ut supra diximus, citra alterius instantiam vel petitionem ultrò se præstaret. Ratio sumitur ex generali concessione Extragentis, *Ad evitanda*. » Hæc ibi, quæ cum similiter obloquium seu contradictionem patiuntur, judicari pariter vel vindicanda, vel penitus dimittenda. Potissima verò contradictio incidit in eam propositionem quæ dicitur, ab excommunicato tolerato peti posse sacramentum, non habito respectu ad censuram, quantumvis alii ministri ad-int. Porro hanc propositionem isdem terminis expressam legeram apud illusrissimum Herinex, parte 2, tract. 3, disp. 6, q. 2, paragr. 6, num. 29, et est iterum communis opinio Theologorum, quorum tamen citationibus nimium multis ac tediosis nolo iterum fatigare lectorem, cum omnium doctorum auctoritatem abundantissimè suppleat concilium generale Constantiense, cui soli incumbimus.

572. Observandum est itaque 1° (quod et supra diximus) ante tempora concilii Constantiensis, omnem ab Ecclesiâ excommunicatum majori excommunicatione vitandum fuisse, tum in divinis, tum in humanis, idque vel publicè vel occultè, prout vel publicè vel occultè erat excommunicatus: vitandum, inquam, fuisse, tum in divinis, tum in humanis, id est, communicare non potuisse cum fidelibus cæteris sive in usu tam activo quàm passivo sacramentorum, sive in divinis officiis, sive in civili convictu aut commercio, etc. Vide cap. *Cum non ab homine*, de Sentent. excommun.

573. Observandum 2° hanc vitam de ejusvis excommunicati obligationem ex solâ Ecclesiæ ordinatione descendere, ut Suarez, Coninec, Avila, Hurtadus et alii plerique contra paucos docent. Hinc verò indubitanter sequitur, eandem Ecclesiâ ordinare posse, ut fideles sive in divinis sive in humanis non debeant ex suâ parte fugere vel declinare consortium aut sacrum ministerium excommunicati.

574. Observandum 3° generale concilium Constantiense, celebratum an. 1414, considerans gravamen, quod ex lege excommunicationis in fideles cæteros redundabat, famosâ Extravagante *Ad evitanda scandala*, decrevisse ut fideles in posterum sive in humanis, sive in divinis nullum excommunicatum vitare deberent, nisi nominatim denuntiatum, aut notorium percussorem clerici. Itaque tota quæstio in eo sita est an concilium Constantiense, favorem præfatum fidelibus præstans, tacitè vel expressè adiciat conditionem, ut eodem favore uti fideles nequeant, præsentem alio ministro quàm excommunicato: si enim locutio concilii sit adeò generalis, ut communicationem cum excommunicato permittat fidelibus, etiam præsentem alio ministro, innumeritò et imprudenter restrictio à nobis

fiet ad eum casum, quo defuerit minister non excommunicatus. Itaque præmittimus concilii Constantiensis pro hac parte tenorem, seu Extravagantem *Ad evitanda scandala*, quæ in hunc modum loquitur: « Ad evitanda scandala et multa pericula quæ conscientiis timoratis contingere possunt, Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps à communione alienius, sacramentorum administratione aut aliis quibuscunque divinis, intus et extra, prætextu cujuscunque sententiæ aut censure ecclesiasticæ, à jure vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere vel aliquem vitare aut interdictum ecclesiasticum observare, nisi sententiæ vel censure hujusmodi, fuerit illata contra personam, collegium, universitatem, communitatem aut locum certum vel certum, à iudice publicè vel denunciati specialiter expressè, constitutionibus apostolicis et aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque; salvo, si quem sacrilegè manuum injectione in clericum, in sententiam latam à canone adeò notoriè constiterit incidisse, quòd factum non possit aliquà tergiversatione celari nec aliquo suffragio excusari; nam à communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstinere juxta canonicas sanctiones. »

575. Hactenus concilium Constantiense, prout refertur à S. Antoni-o, Navarro, Driedone, Adriano Soto, Gutierrez, Sayro, Castropalao, Layman et aliis. Illic porrò expressis et generalibus terminis dicitur quòd *nemo deinceps teneatur aliquem vitare in sacramentorum administratione passivè aut aliis quibuscunque divinis, in us et extra, prætextu cujuscunque sententiæ aut censure ecclesiasticæ, à jure vel ab homine generaliter promulgatæ*. Si nemo vitare aliquem debeat in sacramentorum administratione prætextu cujuscunque sententiæ vel censure ecclesiasticæ; igitur quilibet ab excommunicato petere et recipere sacramentum potest, cujus ille est capax, idque etsi adsint ministri alii: nam huic favori fidelibus concessio per generale concilium, nullus privatus theologus adijcere restrictionem aut limitationem potest, quam non adiecit idem concilium.

576. Porrò concilium triplicem tantum restrictionem seu exceptionem ponit, ut legenti perspicuum est. Prima exceptio est si is à quo sacramentum ministrandum esset, foret ligatus sententiâ aut censurâ ecclesiasticâ, per iudicem publicatâ et speciatim denunciatâ: *nisi sententiâ*, inquit concilium, *vel censura hujusmodi fuerit illata contra personam, collegium, universitatem, communitatem aut locum certum vel certum, à iudice publicatâ vel denunciati specialiter et expressè*.

577. Secunda exceptio est, si is à quo conferendum sacramentum, esset notorius percussor clerici: hunc enim, etsi denunciatus non esset, vitari jubet concilium

tum tum in humanis, tum in divinis: *Salvo, inquit, si quem sacrilegè manuum injectione in clericum, in sententiam latam à canone adeò notoriè constiterit incidisse, quòd factum non possit aliquà tergiversatione celari nec aliquo suffragio excusari; nam à communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstinere juxta canonicas sanctiones*.

Tertia exceptio, quæ non licet excommunicato collatio sacramentorum, est si se sponte ingerat vel offerat, à fidelibus non rogatus: cum enim Ecclesia per prædictam Extravagantem non intendat præstare favorem aliquem excommunicato ipsi, sed fidelibus duntaxat cæteris, nequit ille sacramentum conferre, nisi ad horum instantiam seu petitionem. Colligitur ex illis verbis ejusdem Extravagantis: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos aut prohibitos non intendimus in aliquo relevare nec quomodolibet suffragari*. Extra tres illos casus seu triplicem illam exceptionem statuit concilium simpliciter et universim, quod *nemo deinceps à communione alienius, sacramentorum administratione aut aliis quibuscunque divinis, intus et extra, prætextu cujuscunque sententiæ aut censure ecclesiasticæ, à jure vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere vel aliquem vitare... constitutionibus apostolicis et aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque*. Proinde favorem adeò generalem, per concilium generale fidelibus factum, nemo theologus limitare potest, adjiciendo quartam exceptionem, si videlicet adsit minister alius, qui sacramentum conferre possit: nam quartæ illius exceptionis nullam concilium mentionem facit.

578. Dices: Repugnat legi excommunicationis et auctoritati Ecclesiæ, eligere excommunicatum tantquam ministrum sacramenti in concursu alterius, qui nullâ censurâ impeditur. — Respondeo negando assumptum pro utraqque parte, si sermo sit de excommunicato tolerato: de vitando enim nec nunc loquimur, nec unquam locuti sumus, quod notari velim. Itaque electio excommunicati tolerati ad ministrandum sacramentum, in casu non repugnat imprimis legi excommunicationis: hæc enim non obligat ultra mentem et voluntatem Ecclesiæ, cujus est restringere et ampliare effectus censurarum suarum. Ecclesia verò mentem et voluntatem suam satis expressit in concilio Constantiensi, in fidelium commodum remittens antiquum rigorem, quo omnes universim excommunicati vitandi erant. Hinc verò ulterius sequitur quòd eadem ministri excommunicati electio non repugnet auctoritati Ecclesiæ: usus enim favoris et privilegi, per Ecclesiam concessi, repugnare nequit Ecclesiæ auctoritati.

Hæc sunt fundamenta quæ mihi videbantur sententiam nostram securam in praxi fieri, in quâ re, si eruditorum iudicio errem, per me licet, ut, rejectâ nostra opinione, practiceatur opposita.

INDEX RERUM.

DE HORIS CANONICIS, ET LAUDE DEI PER CANTUM ET PSALMODIAM. (Auctore F. SEAREZIO.)	9-10
Caput primum. Quàm sit antiqua in Ecclesiâ, et per se honesta oratio, quæ chorus ecclesiasticus appellatur.	<i>Ibid.</i>
Cap. II. Utrum materia proxima, ex quâ divinum officium componitur, conveniens sit.	17
Cap. III. Utrum ecclesiasticum officium in nocturnum et diurnum convenienter divisum sit.	31
Cap. IV. De divisione nocturni officii in partes suas.	37
Cap. V. De partitione officii diurni.	45
Cap. VI. Quis numerus horarum canonicarum ex dictis partitionibus resultet, et quàm antiqua hæc institutio sit.	49
Cap. VII. Utrum modus dicendi horas canonicas psal-	

lendo et cantando convenienter in Ecclesiâ institutus sit.	58
Cap. VI. I. Duo dubia circa ecclesiasticum cantum expediuntur.	67
Cap. IX. Ad quas personas pertineat horas canonicas in choro publicè canere seu recitare.	70
Cap. X. Quæ persone et quo in loco horas canonicas publicè dicere teneantur.	78
Cap. XI. Quodnam officium divinum in choro recitandum sit.	90
Cap. XII. Utrum satisfaciant clerici in choro alternis versibus psalmos canendo, et quid in hoc servare teneantur.	96
Cap. XIII. De culpâ quæ omittendo vel mutilando divinum officium in choro, vel aliquid illi addendo committitur.	108

1605	
Cap. XIV. De attentione ac devotione servandâ in choro, et circumstantiis externis quæ ad illam pertinent.	117
Cap. XV. De tempore singulis horis canonicis præscripto pro publico officio chori.	125
Cap. XVI. An clerici omnes ex vi ordinationis suæ ad horas canonicas recitandas teneantur.	152
Cap. XVII. An religiosi professi teneantur horas canonicas recitare, etiamsi in sacris ordinati non sint.	159
Cap. XVIII. Utrùm clerici beneficium habentes teneantur ad horas canonicas recitandas.	144
Cap. XIX. Utrùm beneficium obliget ad recitandum ex vi solius tituli, vel possessionem etiam requirat.	150
Cap. XX. An justè possidens beneficium, et non recipiens fructus, excusetur, vel obligetur recitare.	155
Cap. XXI. Utrùm habens beneficium tenue ad horas canonicas recitandas teneatur.	164
Cap. XXII. Utrùm clericus habens redditus ab Ecclesiâ sine beneficio, teneatur horas canonicas recitare.	171
Cap. XXIII. Quodnam officium divinum teneantur dicere clerici, cùm privatim recitant.	182
Cap. XXIV. An facere aliquam mutationem in ordine vel continuatione horarum in privatâ recitatione, grave peccatum sit.	191
Cap. XXV. Utrùm qui privatim recitant, teneantur integrè horas canonicas recitare, vel aliquid præter illas, et quomodo hoc non implendo peccent.	197
Cap. XXVI. Utrùm in recitatione privatâ necessaria sit attentio ad implendam obligationem tam ecclesiastici præcepti quàm justitiæ, seu proprii beneficii.	205
Cap. XXVII. De loco et tempore in quibus officium canonicum recitari potest ac debet.	225
Cap. XXVIII. Quibus de causis excusetur à culpâ clericus non recitans officium canonicum ad quod teneatur.	250
Cap. XXIX. An beneficiatus non recitans per sex primos menses aliquid teneatur restituere.	249
Cap. XXX. Quid teneatur restituere, qui post sex menses non recitat.	258
MONITUM.	266
DE PURGATORIO. (Auctore COLLET.)	267-268
Caput primum. De nominibus et essentiâ Purgatorii.	<i>Ibid.</i>
Cap. II. De existentiâ Purgatorii.	<i>Ibid.</i>
Conclusio. Existit Purgatorium.	270
Solvuntur objectiones.	287
DISSERTATIO DOGMATICA de divinâ utriusque libri Machabeorum auctoritate.	505
Conclusio. Machabeorum libri verè sunt canonici.	<i>Ibid.</i>
Solvuntur objectiones.	506
Cap. III. De circumstantiis Purgatorii.	516
Articulus primus. De personis quibus convenit Purgatorium.	<i>Ibid.</i>
Conclusio. Purgatorium neque iis qui plenè justî, neque iis qui in peccato lethali, sed iis solum qui in statu gratiæ, at divini justitiæ nonnihil obnoxii decedunt, constitutum est.	<i>Ibid.</i>
Art. II. An animæ purgantes mereri possint vel demereri.	518
Conclusio. Purgantes animæ nec merentur nec demerentur.	<i>Ibid.</i>
Solvuntur objectiones.	520
Art. III. An purgantes animæ certæ sint de salute suâ.	525
Conclusio. Animæ purgantes de salute suâ omnino certæ sunt.	<i>Ibid.</i>
Solvuntur objectiones.	526
Art. IV. De loco Purgatorii.	529
Conclusio prima. Locus damnatorum est inferior et subterraneus.	530
Concl. II. Limbus Patrum antiquorum fuit etiam sub terrâ.	531

1606	
Concl. III. Limbus puerorum et ipse subterraneus est.	534
Concl. IV. Est etiam sub terrâ locus Purgatorii.	<i>Ibid.</i>
DISSERTATIO PRIMA. De apparitione Samuelis.	536
Queritur an ipsa Samuelis anima Sauli apparuerit, an verò aliquod Samuelis phasma suppositum à dæmone, ut Saullem, Deo permittente, deciperet.	537
Conclusio. Etsi damari non debet opinio quæ demonem sub phasmate Samuelis apparuisse suspicatur, longè tamen probabilior est sententiâ quæ Samuelem ipsum apparuisse contendit.	<i>Ibid.</i>
Solvuntur objectiones.	540
DISSERTATIO SECUNDA. De prædicatione Christi in inferis.	542
Conclusio. Christus ad inferos descendit, ibique factum liberationis suæ annuntium iis prædicavit, qui non semper, sed aliquando increduli fuerant in diebus Noë, atque adeò irruentibus undique aquis peccata sua delatati erant, eaque quoad culpam saltem aquæ diluvio eluerant.	543
Solvitur objectio.	544
Art. V. De diuturnitate pœnarum Purgatorii.	<i>Ibid.</i>
Art. VI. De qualitate pœnarum Purgatorii.	546
Conclusio prima. Probabilius est ignem Purgatorii esse corporeum.	<i>Ibid.</i>
Conclusio II. Incertum est an in Purgatorio torquantur animæ à dæmonibus.	547
Art. VII. De gravitate pœnarum Purgatorii.	<i>Ibid.</i>
Conclusio prima. Pœna damni non est in Purgatorio omnium maxima, quantum ad acerbitatem.	548
Concl. II. Gravissima Purgatorii pœna indubiè gravior est gravissimâ quæcumque hujus vite pœnâ. Dantur tamen in Purgatorio pœnæ gravissimæ hujus vite pœnis leviores.	548
Cap. IV. De officio militantis Ecclesiæ erga Ecclesiam patientem.	550
Conclusio. Viventes patientem Ecclesiam multis titulis adjuvare teneantur.	<i>Ibid.</i>
Cap. V. De modo adjuvandi animas defunctorum.	552
Articulus primus. An et quibus defunctis prosint Ecclesiæ suffragia, etc.	553
Conclusio. Suffragia vivorum prosunt defunctis ad remissionem pœnæ; non tamen eodem modo prosunt, neque prosunt omnibus.	<i>Ibid.</i>
Solvuntur objectiones.	554
Querens 1 ^o annon etiam rei alienæ restitutio prosit defunctis, et quantum sit genus suffragii.	559
Querens 2 ^o an candelarum, olei et similium oblatio defunctis prosit.	560
Querens 3 ^o an suffragia pro multis facta æquè prosint singulis ac si pro uno tantum fierent.	<i>Ibid.</i>
Art. II. De conditionibus ad valorem suffragiorum requisitis.	561
ALLATH VITA.	565-564
DE UTRIUSQUE ECCLESIE OCCIDENTALIS ET ORIENTALIS IN DOGMATE DE PURGATORIO PERPETUA CONSENSIO.	565-566
EUSTRATHI, SS. Dei magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanae presbyteri, REPUTATIO EORUM QUI DICUNT HUMANAS ANIMAS, STATIM ATQUE PROPRIIS CORPORIBUS SOLUTE SUNT, NON OPERARI, NEQUE DEO PRO HIS PRECIBUS EFFUSIS ET SACRIFICIIS OBLATIS UTILITATEM CONSEQUI.	461
DE INDULGENTIS. (Auctore COLLET.)	515-514
Caput primum. De nomine et essentiâ indulgentiarum.	515
Querens 1 ^o quid juris, si pereat locus cui annexa erat indulgentia, vel in profanum convertatur.	523
Querens 2 ^o an quando annexa est indulgentia visitationi alienjus ecclesiæ, necesse sit eam corporaliter ingredi, et an ingressus ille sufficiat.	<i>Ibid.</i>
Cap. II. De effectibus indulgentiarum.	533
Conclusio prima. Indulgentia per se non confert remissionem culpæ mortalis, imò nec venialis.	526
Concl. II. Indulgentia pœnam canonicam remittendo, consequenter verè et coram Deo remittit pœnam	

- Purgatorii; quo autem in gradu et quâ mensurâ soli Deo notum est. 528
- Concl. iii. Indulgentiæ viventibus applicantur per modum solutionis simul et absolutionis iudiciariæ; defunctis autem per modum meræ solutionis sive per modum suffragii. 529
- Concl. iv. Indulgentiæ nec eximunt, nec quemquam eximere possunt à laboriosis pœnitentiæ operibus, quæ ad obtinendam cum Deo renuntiationem aliquando prærequiruntur. 534
- Concl. v. Indulgentia nunquam eximit à totâ pœnitentiâ per confessarium inunctâ. An à parte ejus penali eximat, controversatur. 533
- Concl. vi. Indulgentiæ effectum suum pariunt, quo instanti consummatum est moraliter opus ad eas lucrandas præscriptum. 540
- Cap. III. An possit Ecclesia Indulgentias dispensare. 541
- Conclusio prima. Ecclesia recepit à Christo potestatem Indulgentias conferendi. *Ibid.*
- Solvuntur objectiones. 546
- Concl. ii. Potentia largiendi Indulgentias non est ordinis, nec ordinem prærequirit, sed est jurisdictionis. 532
- Solvitur objectio. 553
- Concl. iii. Potestas concedendi Indulgentias tantum residet in primis Ecclesiæ pastoribus, episcopis nimirum, ac præsertim summo Pontifice, qui multo plus hæc in parte potest quam episcopi. 554
- Quæres 1° an hæc potentiæ episcopalis restrictio non solum in foro exteriori locum habeat, quod fatentur omnes, sed et in foro pœnitentiæ; ita ut episcopus non possit, auditâ confessione pœnitentis, ampliorem ei tribuere indulgentiam, quam quæ sibi à concilio Lateranensi permissa sit. 556
- Quæres 2° an episcopus ante consecrationem suam possit indulgentias largiri et num id possit per delegatum. 557
- Quæres 3° an episcopi purè titulares, vel episcoporum coadjutores, proprio jure Indulgentias erogare possint. *Ibid.*
- Quæres 4° an episcopus illam jurisdictionem extra territorium suum exercere possit. *Ibid.*
- Quæres 5° an archiepiscopus easdem in provinciâ suâ Indulgentias concedere possit, quas episcopus in propriâ suâ diocesi. 558
- Quæres 6° an concilium generale, cui Papa nec per se, nec per legatos suos præest, possit Indulgentias Ecclesiæ toti concedere. *Ibid.*
- Quæres 7° an cathedrale capitulum Indulgentias, Sede vacante, largiri possit. 559
- Quæres 8° quid in indulgentiali materiâ possint cardinales, archidiaconi, pœnitentarii et generales episcoporum vicarii. 560
- Quæres 9° quid juris de abbatibus, prælatis religionum et parochis. *Ibid.*
- DISSERTATIO de Indulgentiâ à S. Bernardo cruce signatis denuntiâtâ. 562
- Conclusio. Indulgentiarum dogma vel ex unâ S. Bernardi *cruciatam*, ut aiunt, denuntiantis prædicatione, solidè probatur. *Ibid.*
- Cap. IV. De thesauro Indulgentiarum fonte. 566
- Conclusio prima. Thesaurus Ecclesiæ primario coalescit ex infinitis ac superabundantibus Christi meritis atque satisfactionibus. *Ibid.*
- Solvitur objectio. 567
- Concl. ii. Coalescit etiam thesaurus Ecclesiæ ex superfluentibus sanctorum omnium meritis atque satisfactionibus. *Ibid.*
- Solvuntur objectiones. 568
- Quæres 1° an in thesauro reponantur etiam superflue justorum aliquando reprobatorum satisfactiones. 573
- Quæres 2° an Indulgentiæ nunquam aliunde quam ex thesauro concedantur; et vicissim an nunquam dispensetur thesaurus nisi per Indulgentias. *Ibid.*
- Concl. iii. Satisfactiones sanctorum ad indulgentias concurrunt, non modò per viam impetrationis, sed et per modum veræ solutionis. 574
- Solvuntur objectiones. 575
- Cap. V. De Indulgentiarum validitate et usu. 577
- Articulus primus. De requisitis ad valorem Indulgentiæ. *Ibid.*
- Conclusio prima. Ut indulgentia licitè concedatur, requiritur causa aliqua. *Ibid.*
- Solvitur objectio. *Ibid.*
- Concl. ii. Ut valeat Indulgentia, requiritur non solum auctoritas ex parte dantis, sed et causa legitima, seu Indulgentiæ gradui proportionata. 578
- Solvuntur objectiones. 579
- Quæres 1° an Indulgentia quæ defectu causæ non sufficit ad pœnæ remissionem, valeat in cæteris, puta quoad absolutionem à censuris, et casibus reservatis, commutationem voti, etc. 583
- Quæres 2° an ad Indulgentiam requiratur causa publica, vel privata sufficiat. *Ibid.*
- Quæres 3° quæ præcipuæ sint Indulgentias largiendi causæ. *Ibid.*
- Quæres 4° an Indulgentiæ causa, non solum ex conferentis, sed et ex suscipientis parte, eadem debeat esse proportionata. 584
- Quæres 5° quomodò cesset valor Indulgentiæ. *Ibid.*
- Quæres 6° an translato in alium diem festo, cui annexa est Indulgentia, transferatur et ipsa Indulgentia. 585
- Quæres 7° an cesset Indulgentia per renuntiationem internam illius cui concessa est. 587
- Art. ii. De conditionibus ad Indulgentiæ consecutionem necessariis. *Ibid.*
- Conclusio prima. Ad Indulgentiam lucranda requiritur status gratiæ. 588
- Concl. ii. Ut quis Indulgentiam consequatur, necesse non est ut omnia ad eandem præscripta exequatur in statu gratiæ, nisi id pontificio diplomate expressum sit; sufficit ergo et requiritur 1° ut omnia impleat animo verè pœnitenti; 2° ut sit in statu gratiæ, cum operum, quæ ad Indulgentiam præscripta sunt, ultimum adimplet, etc. 589
- Solvuntur objectiones. 590
- Quæres an Indulgentiæ iis etiam prosint, qui cum per seipsos satisfacere valeant, minimâ contenti quæ sibi à confessario injungitur pœnitentiâ, postmodum desideres manent, eâ spe quòd residuum pœnæ sibi debite in Purgatorio sint exsoluturi. 592
- Concl. iii. Ad Indulgentiam *contritis et confessis* positam non requiritur confessio sacramentalis iis qui nullam peccati mortalis conscientiam gerunt, nisi expressè requiratur ut pars operis injuncti. 594
- Concl. iv. Opus ad Indulgentiam requisitum non potest per alium poni, nec prodest nisi integrè positum. 595
- Quæres 1° an qui opera ad Indulgentiam præscripta tempore designato exequi non potest, eadem alio tempore exequi possit. 596
- Quæres 2° an possit quis uno et eodem actu lucrari plures Indulgentias distinctis titulis seu causis concessas; an, v. g., qui habet grana duo benedicta diversis benedictionibus, quorum cuique concessum est ut, recitatis semel litanis, anni unius Indulgentiam præstet, duos indulgentiæ annos lucratur, semel litanias recitando. *Ibid.*
- Quæres 3° an possit quis eodem tempore lucrari diversas Indulgentias, partiales scilicet (plenaria enim una, si integrè percipiatur, idem facit quod plures) per actus distinctos, qui eodem tempore poni valeant, an, v. g., qui *saluti* interest, et Rosarium recitat, simul et indulgentiam quæ saluti huic annexa est, et quæ annexa est recitationi Rosarii percipiati. 597
- Quæres 4° an possit quis pluries eodem die lucrari Indulgentiam iis concessam qui quasdam certâ die

- ecclesias piè inviserint. *Ibid.*
 Quæres 5° num ad lucranda Indulgentiam requiratur opus externum. 698
 Quæres 6° qualis ad lucrandas Indulgentias requiratur intentio. *Ibid.*
 Cap. VI. De Indulgentiarum subjecto. *Ibid.*
 Conclusio prima. Indulgentiæ ipsis etiam mortuis prosunt, si in formâ earum dicatur ipsas etiam defunctis applicari posse. 599
 Concl. II. Indulgentiæ non prosunt defunctis per modum absolutionis et iudicii, sed per modum suffragii. 600
 Solvuntur objectiones. *Ibid.*
 Concl. III. Indulgentiæ defunctis verisimiliter prosunt, non solum ex liberâ Dei misericordiâ, proinde ex congruo, sed ex quâdam iustitiâ, proinde ex condigno (nisi aliud exigat ratio divinæ iustitiæ). 601
 Solvitur obiectio. 602
 Concl. IV. Ut Indulgentiæ defunctis prosint, variæ requiruntur conditiones. 603
 Quæres 1° an Indulgentiæ prosint specialiter eis pro quibus in particulari suscipiuntur, an omnibus in communi. 605
 Quæres 2° an verum sit omnes Indulgentias ex recentis summi Pontificis concessione posse applicari defunctis. 606
 Quæres 3° an Indulgentiæ quæ in defunctorum gratiam concessæ sunt iis qui certam ecclesiam piè inviserint, obtineri possint ab iis qui prædictam ecclesiam, vel quia absunt, vel quia legitime sunt impediti, visitare non valeant. *Ibid.*
 Cap. VII. De altaribus privilegiatis. *Ibid.*
 Quæres 1° an sacerdos celebrans in altari privilegiato, non Indulgentiam tantum, sed et missam in defuncti subsidium applicare debeat. 607
 Quæres 2° cui prosit missa in altari privilegiato celebrata pro defuncto, si is jam sanctus vel reprobus, ipsâ non indiget. *Ibid.*
 Quæres 3° an missa in altari privilegiato celebrata, necessariò esse debeat de defunctis. *Ibid.*
 Quæres 4° an qui stipem recipit ut pro defuncti animâ celebret in altari privilegiato, oneri huic satisfaciât, si in altari communi celebret, applicando defuncti animæ Indulgentiam aliam pro defunctis, quam, v. g., annexam ipse habet recitationi Coronæ B. Virginis. 609
 Quæres 5° cum in concessione altaris privilegiati apponi solet clausula hæc: *Dummodo in ecclesiâ tot, v. g., viginti, quindecim, et ad minus septem missæ quotidie celebrentur*, an teneat concessio, si minor in eâ celebretur missarum numerus. *Ibid.*
 Quæres 6° an per privilegiorum communicationem ipsæ etiam pro defunctis Indulgentiæ et cum his altarium privilegia communicentur. 611
 Quæres 7° an cum obtinetur renovatio privilegii, pro altari cujus privilegium nondum expiravit, valeat renovatio hæc, non obstante clausulâ: *Volentes ecclesiam N., in quâ aliud altare privilegium non reperitur erectum, hoc speciali dono illustrare, etc.* *Ibid.*
 Quæres 8° an altari tantum portatili, cui sancti alicujus imago apposita sit, annecti possit privilegium de quo loquimur. 612
 Quæres 9° an, dirutâ ecclesiâ, vel etiam altari, concedatur privilegium altaris. *Ibid.*
 Quæres 10° an Indulgentiæ altaris privilegiati suspendantur in Jubilæo. *Ibid.*
 Quæres 11° an privilegium altaris ad septem annos concessum, incipiat à die gratiæ concessæ, an à die factæ ejus publicationis. *Ibid.*
 Quæres 12° quid requiri soleat ut altari alicui tribuatur privilegium. *Ibid.*
 Quæres 13° quid remedii, si ex missis ad altare privilegiatum celebrandis, tot supersint, ut omnibus satisfieri non possit. 613
 Quæres 14° cur sæpius defunctis applicentur plenariæ altarium Indulgentiæ, cum iis una sufficiat. *Ibid.*

- Quæres 15° an onera perpetua et foundationes ad altaria privilegiata recipere liceat. *Ibid.*
 Cap. VIII. Solvuntur variæ quæstiones de Indulgentiis. *Ibid.*
 1° An Rosaria terre Sanctæ, etc., si vendantur, excident ab Indulgentiâ. *Ibid.*
 2° An cui concessum est à Pontifice ut cum numismatibus, v. g., Indulgentias, seu, ut aiunt, *intentiones* vel *benedictiones* distribuât, suam hanc facultatem distribuendi, possit alii in toto vel ex parte impartiri. *Ibid.*
 3° Quid sint Indulgentiæ stationum, qui eas lucrari possint, et quâ conditione. 614
 4° Quæ sint annotanda circa Indulgentiam *Perhinculor*. *Ibid.*
 5° Quid advertendum circa Indulgentias reales, id est, certis rebus affixas, puta numismatibus, rosariis, granis, aliisque hujusmodi. 615
 6° Quid advertendum sit circa regularium Indulgentias. 616
 7° Quid juris de Indulgentiâ pro defectibus in Breviarii recitatione commissis. 619
 8° Quæ sint Indulgentiæ fidelibus omnibus communes, et quid circa illas observandum. *Ibid.*
 9° Quid annotari oporteat circa Indulgentias confraternitatum. 622
 10° Quid statuendum de Indulgentiâ in articulo mortis. 623
 11° Quid sit Indulgentia *vicæ crucis*. 624
 12° Quâ horâ incipiant vel desinant Indulgentiæ certis diebus affixæ. 625
 13° An Indulgentiæ concedi soleant pro cultu beatorum vel sanctorum qui Martyrologio non inscribuntur. *Ibid.*
 14° Quibus sub conditionibus soleat Indulgentia concedi pro peregrinis. *Ibid.*
 15° An pro authenticâ haberi possit Indulgentia, quando habetur duntaxat authenticum ejus exemplar. *Ibid.*
 Cap. IX. De Indulgentiarum abusu. *Ibid.*
 DE JUBILÆIS. (Auctore COLLET.) 627-628
 Caput primum. De nomine, essentia et divisione Jubilæi. *Ibid.*
 Quæres 1° cui competat facultas concedendi Jubilæum. 629
 Quæres 2° quis fuerit Jubilæi institutor. 630
 Cap. II. De his qui Jubilæi lucrandi capaces sunt. 631
 Quæres 1° quinam anni sancti Jubilæum lucrari valeant. *Ibid.*
 Quæres 2° quibus competat istud privilegium. *Ibid.*
 Quæres 3° quid sanctionum vel eremitarum nomine intelligendum veniat. *Ibid.*
 Quæres 4° quid carceratorum vel infirmorum nomine intelligendum sit. 632
 Quæres 5° an regularibus, qui, nisi obesset infirmitas, Apostolorum limina essent invisuri, opera pia ad lucrandum Jubilæum ab ordinariis locorum injungenda sint, an etiam à superioribus eorum possint injungi. 633
 Quæres 6° an Papa, qui fideles universos ad anni sancti gratiam invitat, religiosis eo ipso licentiam faciat Romam absque superiorum facultate contendendi. *Ibid.*
 Quæres 7° an peregrini qui transeunt per diocesium vel civitatem cui apertum est Jubilæum aliquod, illud lucrari possint, ut incole loci, aut qui in eo quasi domicilium habent, modò præscripta ad ipsum opera perficiant. *Ibid.*
 Quæres 8° an qui in diocesi suâ Jubilæum lucratus est, illud denuò in aliâ, repetitis quæ præscripta sunt operibus, lucrari possit. 635
 Quæres 9° an viatores ab itinere reversi Jubilæum lucrari possint, et quamdiù. *Ibid.*
 Quæres 10° an ad Jubilæi consecutionem sufficiat intentio habitualis, vel interpretativa, ita ut qui Jubilæi planè nescius opera omnia ad ejus lucrum possit, gratiam ejus obtineat. 636

Quæres 11° an possit quis Jubilæi Indulgentiam alii seu vivo seu defuncto applicare. *Ibid.*

Quæres 12° an Jubilæum ante lucrificari valeat, quam fuerit promulgatum ab episcopo. 657

Quæres 13° an fidelibus incumbat obligatio lucrandi Jubilæum. *Ibid.*

Quæres 14° an qui præscripta opera præstant, omnes ex æquo Jubilæi gratiæ participes sint. *Ibid.*

Cap. III. De operibus ad lucrandum Jubilæum requisitis. 658

Articulus primus. De Confessione. 659

Quæres 1° an Confessio, non secus ac opera cetera in Pontificis diplomate expressa, ad Jubilæi consecutionem necessaria sit. *Ibid.*

Quæres 2° num ad Indulgentiam Jubilæi necessaria sit etiam venialium confessio. 640

Quæres 3° an confessio seu mortalium seu venialium, cum hæc ut opus Jubilæi præscripta est, ad eam necessaria sit, ut ea vel inculpate omittantur, vel per incontinentiam aut nequitiam confessarii defectuosa, non possit Jubilæi gratia comparari. 641

Quæres 4° qualis ad Jubilæum confessio requiratur et sufficiat. *Ibid.*

Quæres 5° an ad idem Jubilæum sufficiat unica confessio, seu an denuò confiteri teneatur, tum qui post recentam absolutionem, unius vel multiplex peccati inculpate oblitus recordatur, tum qui in novum grave peccatum relabitur. Et hæc quidem questio de eo procedit, qui necdum opera omnia præstitit. Si enim præstitit, jam Indulgentiam lucratus est. 642

Quæres 6° quo tempore ad Jubilæi consecutionem faciendâ sit confessio; an ante omnia opera, an in fine hebdomadis. *Ibid.*

Art. II. De Communione. 644

Quæres 1° an in omni Jubilæo necessaria sit Communio. *Ibid.*

Quæres 2° annon ergo Jubilæum lucrari possit qui ultimâ Jubilæi Dominicâ tantillum aque imprudens deglutit. *Ibid.*

Quæres 3° an ad Jubilæi lucrum sufficiat Communio solum informis, non autem formaliter sacrilega, c. c. *Ibid.*

Quæres 5° an pueris qui necdum ad sacram Communionem admissi sunt, hæc in aliud opus sit commutanda. 645

Quæres 4° quo tempore peragenda sit Communio. *Ibid.*

Art. III. De visitatione ecclesiarum, et oratione in iis faciendâ. *Ibid.*

Quæres 1° an hic locum habeat parvitas materiae, etc. *Ibid.*

Quæres 2° annon saltem, cum præcipitur quatuor ecclesiarum visitatio, liceat eam parti, sic ut duæ vel tres hodiè, cras autem una vel duæ invisantur. 646

Quæres 3° quæ ecclesiæ visitatio requiratur. *Ibid.*

Quæres 4° an satis sit extra fores ecclesiæ percurrere. *Ibid.*

Quæres 5° qualis esse debeat oratio an expressè finem intendens, an vocalis, et quanta. *Ibid.*

Quæres 6° quid facto opus sit, si ecclesia in stationem designata in urbe ab episcopali paululum distans inopino casu corruerit. 647

Quæres 7° an episcopus stationes quatuor à Pontifice præscriptas ad unam, puta ad unius parochialis ecclesiæ visitationem reducere possit. *Ibid.*

Quæres 8° an episcopus confessariis largiri possit facultatem stationes ad minorem numerum coarctandi iustis de causis. *Ibid.*

Art. IV. De elemosynâ. 648

Art. V. De jejunio. 652

Cap. IV. De privilegiis Jubilæi. 654

Articulus primus. De facultate eligendi confessarium. 656

Quæres 1° an Jubilæi tempore possit quilibet sacerdos in confessarium eligi. *Ibid.*

Quæres 2° an quo ordinario approbatus esse debeat sacerdos jubilaris. *Ibid.*

Quæres 3° an confessarius pro diocesisibus Parisiensi et Meldensi ab utroque episcopo approbatus, possit in utraque absolvere à casibus reservatis, etc. 675

Quæres 4° an qui ab episcopo de ignatus est confessarius jubilaris, in totâ diocesi absolvere possit. *Ibid.*

Quæres 5° an validè jubilaris confessarius munus obet, qui illimitatè quidem approbatus est, sed alio laborat impedimento audiendi confessiones, puta regularis, cui à superiore interdictum est ne confessiones secularium excipiat, aut qui censuris ligatus est vel irregularitate. 658

Quæres 6° an regulares vi Jubilæi confessarium extra religionem eligere possint. *Ibid.*

Quæres 7° à quo approbatus esse debet sacerdos apud quem confiteri vult regularis ex Jubilæi gratiâ. 659

Quæres 8° an moniales eligere possint quemcumque sacerdotem ab ordinario seu episcopo approbatum. 660

Quæres 9° an parochus et quicumque pastorale beneficium habet, in confessarium Jubilæi eligi possit. 662

Art. II. De potestate confessarii quantum ad censuras et casus reservatos. *Ibid.*

Quæres 1° an potestas absolvendi à censuris ad omnes omnino censuras et casus reservatos extendatur. *Ibid.*

Quæres 2° an qui nominatim percussus est censurâ, virtute Jubilæi absolvi possit, et quando. 665

Quæres 3° an jubilaris confessarius possit extra sacramentum tollere reservationem, et proinde ad communem confessarium remittere, qui à peccatis ipsis absolvat. 667

Quæres 4° an possit à reservatis absolvi, qui in ea ex spe Jubilæi incidit. *Ibid.*

Quæres 5° an etiam à reservatis absolvi possit, qui ea post Jubilæi promulgationem commisit. 668

Quæres 6° an qui jam lucratus est Jubilæum, denuò à reservatis in que postea decidit, absolvi possit. *Ibid.*

Quæres 7° an cui dilatum est Jubilæum, quia actu Indulgentiæ incapax foret, à reservatis que commisit post finitum Jubilæi tempus absolvi possit, et à quo. *Ibid.*

Quæres 8° an qui jam à reservatis absolutus fuit, ab eis denuò absolvi valeat, si necdum Indulgentiam lucratus sit. 669

Quæres 9° an qui reservati peccati in confessione suâ oblitus est, ab eodem post Jubilæum lucratum à quocumque confessario etiam minimè jubilaris absolvi possit. *Ibid.*

Quæres 10° an etiam à reservatis inculpate oblitus absolvi possit, qui vel sacrilegam confessionem facit in Jubilæo, vel post, validum Jubilæum suâ culpâ minimè lucratus est. 678

Quæres 11° an jubilaris confessarius, ut à censuris absolvere, sic et ab irregularitatibus dispensare valeat. 672

Quæres 12° an confessarius tempore jubilæi possit criminis sui socium absolvere, ubi id per statutum synodale prohibetur. 673

Art. III. De potestate confessarii quantum ad commutationem votorum. *Ibid.*

Quæres 1° an in omnibus Jubilæis detur facultas commutandi vota. *Ibid.*

Quæres 2° an vota omnia à Jubilaris confessario commutari valeant. 674

Quæres 3° an etiam commutari possint vota juramento confirmata. *Ibid.*

Quæres 4° an votum emissum primariò in honorem Dei, secundariò autem in proximi utilitatem licet jam acceptatum, possit commutari. 675

Quæres 5° an voti commutationem petere possit, qui vovit se eam non esse petiturum. *Ibid.*

Quæres 6° an voti commutatio fieri possit in aliquâ minus et suavius. *Ibid.*

Quæres 7° an et quæ ad voti commutationem requirantur causæ in Jubilæis. *Ibid.*

Quæres 8° an confessarius penitenti commutationem

hanc legitimam de causa potenti acquiescere teneatur. 676
 Quæres 9° an vota hæc solum in confessione commutari possint. *Ibid.*
 Quæres 10° an commutatio voti necessario intra tempus Jubilæi fieri debeat. 677
 Quæres 11° an a confessario Jubilæi commutari queat simplex castitatis votum, cujus post emissionem votus contraxit matrimonium. 679
 Quæres 12° an qui durante Jubilæo obtinuit voti commutationem, novam ejus post Jubilæum commutationem obtinere possit. 681
 Quæres 13° an valeat commutatio facta ei qui postmodum vel sine culpa, vel ex culpa, Jubilæum lucratus non est. *Ibid.*
 Quæres 14° an qui ab habente potestatem commutationem est votum Papæ reservatum in materiam eidem minime reservatam, materie hujus subrogata commutationem in Jubilæo obtinere possit. 682
 Cap. V. De suspensione Indulgentiarum. 683
 Quæres 1° an omnes prorsus Indulgentiæ per Jubilæum anni sancti suspendantur. *Ibid.*
 Quæres 2° an eodem anno suspendantur etiam Indulgentiæ partiales. 684
 Quæres 3° quæ partiales Indulgentiæ à suspensione hæc preservatæ sint. 685
 Quæres 4° an etiam suspendantur Indulgentiæ ad septennium vel aliud definitum tempus concessæ. *Ibid.*
 Quæres 5° an acquiratur Indulgentia ab his qui hujus suspensionem ignorant, vel non acquiratur ab eis qui suspensionem illius sublatam esse nesciunt. 686
 Quæres 6° quid incurrant penæ qui suspensas Indulgentias promulgare vel in usum demandare præsumunt. *Ibid.*
 Quæres 7° an durante Jubilæi anno suspendantur facultates à Papâ regularibus concessæ ad absolvendum à casibus Apostolicæ Sedi reservatis, ad vota commutanda, etc. *Ibid.*
 Quæres 8° an prædicatorum facultatum suspensio spectet eos etiam à regularibus qui durante Jubilæo Romæ commorantur. 689
 Quæres 9° quando incipiat aut desinat hæc Indulgentiarum aut facultatum suspensio, 690
 REIFFENSTUEL VITA. 689-690
 MONITUM. *Ibid.*
 DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS, JURE PATRONATUS ET DECIMIS. 691-692
 DISTINCTIO PRIMA. De beneficiis ecclesiasticis, eorumque collatione. *Ibid.*
 Questio prima. Quid et quotuplex sit Beneficium ecclesiasticum. *Ibid.*
 Quæst. II. De collatione Beneficiorum. 694
 Quest. III. Quam Beneficia liberè conferre possint. 697
 Quæst. IV. Quibus conferenda sint Beneficia; ubi, et de conditionibus ex parte eorum requisitis. 702
 Quæst. V. Quæ sint obligationes Beneficiorum. 706
 APPENDIX. Qualiter beneficiario obligato dimittere Beneficium ob simoniam in ejusdem receptionem commissam practicè succuri queat. 711
 DISTINCTIO SECUNDA. De incompatibilitate, renuntiatione et permutatione Beneficiorum. 718
 Questio prima. Quæ beneficia sint incompatibilia vel incompatibilia. *Ibid.*
 Quæst. II. Quæ sint penæ recipientium plura Beneficia incompatibilia absque dispensatione. 721
 Quæst. III. Quid et quotuplex sit renuntiatio Beneficiorum, et ex quibus causis fieri possit. 724
 Quæst. IV. An sit licita resignatio Beneficii in favorem tertii, vel reservata annua pensione. 727
 Quæst. V. An et quomodo possit fieri permutatio Beneficiorum ecclesiasticorum. 729
 DISTINCTIO TERTIA. De jure patronatus. 752
 Questio prima. Quid sit jus patronatus, et quomodo acquiratur. *Ibid.*
 Quest. II. Quotuplex sit jus patronatus, et quomodo

ecclesiasticum differat à laicali. 736
 Quest. III. De jure presentandi, aliisque juribus patrono competentibus. 741
 DISTINCTIO QUARTA. De decimis. 744
 Questio prima. Quid sint decimæ, primitiæ et oblationes. *Ibid.*
 Quest. II. Quo jure et ex quibus rebus solvendæ sint decimæ, ubi etiam quotuplices sint. 746
 Quest. III. Quibus solvendæ sint decimæ. 749
 DE JUSTA BONORUM TEMPORALIUM AB ECCLESIA POSSESSIONE DISSERTATIO. (Auctore Nat. ALEXANDRO.) 755-756
 APOLEGETICA PRO JOANNE XXII. PONTIFICE MAXIMO DISSERTATIO. (Auctore *Ibid.*) 761-762
 Joannis XXII constitutiones de paupertate Christi et Apostolorum, dominioque vel usu fratrum Minorum, in dogmate fidei non sint contrariæ Nicolai III constitutioni *Exit qui seminat.* *Ibid.*
 Nota. 774
 DE JURE PRIMARUM PRECUM ET INSTITUTIONIBUS. (Auct. BIER.) 775-776
 Caput primum. De jure primarum precum imperatoris ac regis Romanorum. *Ibid.*
 Articulus primus. De antiquitate primarum precum. 777
 Art. II. An jus primarum precum imperatori competat ex privilegio pontificio. 779
 § 1. Refertur acatholicorum sententia prima. *Ibid.*
 § 2. Refertur et refertur acatholicorum sententia altera. 781
 § 3. Refertur tertia sententia. 783
 § 4. Intervenire debet auctoritas Sedis Apostolicæ. 786
 Art. III. Ad quæ Beneficia se extendant, primæ preces. 793
 Art. IV. Ad quæ Beneficia se non extendant primæ preces. 795
 Art. V. Quenam ad hæc notanda. 797
 Cap. II. De institutionibus. 798
 Articulus primus. De institutione collativa. 799
 § 1. Natura institutionis collativæ. *Ibid.*
 § 2. Causa efficiens. 799
 § 3. Causa materialis. 801
 § 4. Causa formalis. 802
 § 5. Causa finalis. 803
 § 6. Objectum. *Ibid.*
 § 7. Effectus institutionis. 804
 Art. II. De institutione auctorizabili. *Ibid.*
 Art. III. De institutione corporali seu investitura. 806
 DE INVESTITURIS EPISCOPATUUM ET ABBATiarum, ET DE SYNODO OECUMENICA LATERANENSIS PRIMA, DISSERTATIO. (Auct. NAT. ALEX.) 807-808
 Articulus primus. Quid sit investitura legitima, quæ ejus origo, quis status in Germania, Gallia et Anglia, ante Gregorii VII pontificatum. *Ibid.*
 Scholion 1. 816
 Schol. 2. *Ibid.*
 Nota. 817
 Art. II. Cum Henricus IV et Henricus V, Germaniæ reges, aliique principes, Investituris ad opprimendam sacram electionum libertatem, et ad sæcilegalem episcopatum et abbatiarum munditionem abuterentur, ipsarum usum jure prohibuit Ecclesia. *Ibid.*
 Art. III. Investituras primus prohibuit damnatione Gregorius VII in frequentibus synodis. 825
 Art. IV. Gregorii VII decreta adversus Investituras Victor III innovavit atque confirmavit. 827
 Art. V. Urbanus II decessorum exemplo Investituras proscripsit. 828
 Art. VI. Urbani II et decessorum contra Investituras decretis nec Henricus imperator, nec Wilhelmus II et Henricus Angliæ reges, parere paruit verò Philippus rex Francorum, hanc tamen dimissa regalium seu feudorum Investiturâ legitimâ. 829
 Scholion 1. 836
 Schol. 2. *Ibid.*

- Schol. 3. 856
Art. VII. Paschalis II Henricum I Angliæ regem ad Investituras dimittendas compulit; hominum verò ut ab episcopis pro feudis sive regalibus exigeret; secundum regni mores, prudenti œconomia permisit. 857
 Scholion. 854
Art. VIII. Paschalis II Investituras in concilio Guastalensi damnavit. *Ibid.*
Art. IX. Inter Paschalem II et Henrici Germaniæ regis legatos colloquium de Investituris Catalani (Châlons-sur-Marne) in Galliâ habitum est; deinde concilium Trevis ab eodem Pontifice celebratum. in quo Investitura iterum proscripta. 852
Art. X. Paschalis II in Italiam redux, Investituras iterum iterumque damnavit, in synodis Beneventanâ et Romanâ. 855
Art. XI. Paschalis II cum Henrico Germaniæ rege pactum fecit, ut episcopi regalia ipsi dimitterent, ille verò investituris renuntiaret. Pactum violavit Henricus, et privilegium Investiturarum à Pontifice extorsit. 856
Art. XII. Ab Ecclesiâ Romanâ et Gallicanâ improbatum ac damnatum est privilegium de Investituris à Paschali II concessum Henrico imperatori contra canones et prædecessorum Pontificum decreta. Pontifex à sapientioribus excusatus. Plerique Investiturarum propugnandarum pertinaciam hæresim esse asserebant; consultius ac doctius negabant alii. Henriciana itaque hæresis hæc in materiâ fictitia videtur. 860
 Scholion 1. 874
 Schol. 2. *Ibid.*
 Schol. 3. 875
 Schol. 4. *Ibid.*
 Schol. 5. *Ibid.*
 Schol. 6. 876
Art. XIII. Privilegium Investiturarum à se Henrico imperatori concessum rescidit Paschalis II, damnavitque eum privilegium contra Spiritum sanctum et et canonicam institutionem indultum, in duabus synodis Romæ celebratis annis 1112 et 1116, et insignie magnanimæ humilitatis exemplum successoribus omnibusque episcopis dedit. *Ibid.*
 Scholion 1. 880
 Scholion 2. 881
 Nota. *Ibid.*
Art. XIV. Ecclesiæ decreta contra Investituras laicæ potestates fucatâ obedientiâ, imò fraude eludere quibusdam in locis conate sunt, baculum quidem pastorem et anulum electis prælatis non tradentes, sed prohibentes ne illa ex altari recipere, nisi ab ipsis ritu solemnî eò ducerentur. 882
Art. XV. Gelasius II controversiam Investiturarum componere noluit, aut Henricum imperatorem ab anathemate absolvere, absque iudicio synodi. 885
 Scholion. *Ibid.*
Art. XVI. Callixtus II Investituras damnavit, et Henricum imperatorem eas pertinaciter retinentem excommunicavit in concilio Remensi. 886
 Scholion 1. 895
 Schol. 2. *Ibid.*
Art. XVII. Controversia de Investituris composita est in concilio Lateranensi I, œcumenico IX. Imperator Investituras episcopatum et abbatiarum per baculum et anulum dimisit, et canonicas electiones liberè fieri permisit. Ecclesia concessit ut electiones præsentem imperatorem fierent, et si quæ oriretur discordia, ipse saniori parti assensum auxiliumque præberet, metropolitani et comprovincialium iudicio vel consilio; electus verò regalia ab ejus maiestate per sceptrum acciperet. 894
 Nota. 898
Art. XVIII. De canonibus concilii Lateran. primi. 899
DE IMMUNITATE ECCLESIASTICA. (Auctore REIFENSTUEL.) 905-904
DISTINCTIO PRIMA. De Immunitate ecclesiasticâ ut sic,

- ejusque speciemus. *Ibid.*
Quæstio prima. Quid et quotuplex sit Immunitas ecclesiastica, et quo jure constituta. *Ibid.*
Quæstio II. In quibus consistat immunitas localis, sive ecclesiaria. 906
Quæstio III. De immunitate reali et personali. 908
DISTINCTIO SECUNDA. De jure asylo. 914
Quæstio prima. Quo jure, quibusve locis competat privilegium asyli. *Ibid.*
Quæst. II. Quæ personæ gaudeant jure asyli ecclesiastici. 918
Quæst. II. Quæ crimina non gaudeant Immunitate ecclesiasticâ. 922
Quæst. IV. De commodis Immunitatis ecclesiasticæ, pœnisque eam violentum, ac modo extrahendi reos criminum exceptorum. 928
PAUWELS VITA. 955-954
TRACTATUS THEOLOGICUS DE CASIBUS RESERVATIS. 955 956
PROLEGOMENA. De antiquitate, fine, naturâ reservationis, ac regulis necessariis pro genuino materiæ presentis intellectu. *Ibid.*
 Prolegomenon primum. *Ibid.*
 Proleg. II. 940
 Proleg. III. 955
 Proleg. IV. 960
 Proleg. V. 962
 Proleg. VI. 965
 Proleg. VII. 971
 Proleg. VIII. 982
 Proleg. IX. 985
 Proleg. X. 985
 Caput primum. De abortu. 987
 § 1. — Quæstio præliminaris prima. Quid abortus, et quomodo procuretur. *Ibid.*
 Quæst. II. Qualiter peccetur abortu. 988
 Quæst. III. Quid de abortu statuerit Sixtus V. 989
 Quæst. IV. Quid de abortu statuerit Gregorius XIV. 990
 Quæst. V. Quis censeatur presbyter specialiter deputatus. 991
 Quæst. VI. Quando animetur fœtus. 993
 § 2. Tenor præsentis casûs, quo exprimitur in novem diocesis nominatis. 996
 § 3. Reflexiones in tenoris diversitatem. *Ibid.*
 § 4. Corollaria. 997
 § 5. Objectiones solutæ. 1000
 Cap. II. De abusu S. Eucharistiæ. 1005
 § 1. — Quæstio præliminaris. Quale peccatum sit abusus S. Eucharistiæ, SS. reliquiarum, aut S. Scripture. *Ibid.*
 § 2. Tenor casûs. 1004
 § 3. Reflexiones. 1005
 § 4. Corollaria. 1006
 Cap. III. De adulterio. 1009
 § 1. — Quæstio præliminaris. Quid adulterium, et quale peccatum. *Ibid.*
 § 2. Tenor casûs. 1011
 § 3. Reflexiones. *Ibid.*
 § 4. Corollaria. 1016
 § 5. Objectiones solutæ. 1019
 Cap. IV. De apostasiâ. 1020
 § 1. — Quæstio præliminaris prima. Quid, quotuplex et quale peccatum apostasia. *Ibid.*
 Quæst. II. Quas pœnas canonicas inducat apostasia. 1025
 § 2. Tenor casûs. 1027
 § 3. Reflexiones. 1028
 § 4. Corollaria. 1050
 § V. Objectiones solutæ. 1051
 Cap. 5. De blasphemâ. 1053
 § 1. — Quæstio præliminaris. Quid, quotuplex et quale peccatum blasphemia. 1055
 Quæst. II. — An, quandonom et qualiter peccent, qui habent consuetudinem blasphemandi, incautè jurandi, etc. 1059
 Quæst. III. An blasphemia, perjurium et similia in

ebrietate commissa, sint reservata.	1040
2. Tenor casus.	1045
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1047
5. Objectiones solutæ.	1048
Cap. VI. De contumeliâ in S. Eucharistiam.	1050
§ 1. — Questio præliminaris. Quid contumelia, et quale peccatum.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1052
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1054
Cap. VII. De falsitate circa litteras.	1055
§ 1. — Questio præliminaris. Quid falsitas, crimen falsi, et quomodo committantur.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1056
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1058
Cap. VIII. De falsitate circa monetam.	1060
§ 1. Questio præliminaris. Quid moneta, et quæ ad ejus veritatem requirantur.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1062
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1064
5. Objectiones solutæ.	1065
Cap. IX. De hæresi.	<i>Ibid.</i>
§ 1. — Questio prima. Quid hæresis, et quale peccatum.	1066
Quest. n. An dubium de fide sit hæresis.	1068
Quest. m. An ignorantia consistat cum hæresi.	1069
2. Tenor casus.	1073
3. Reflexiones.	1074
4. Corollaria.	1075
Cap. X. De homicidio.	1077
§ 1. — Questio præliminaris prima. Quid homicidium, et quoduplex.	1078
Quest. n. Quid duellum, quoduplex et qualiter prohibitum.	1079
2. Tenor casus.	1081
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1084
5. Objectiones solutæ.	<i>Ibid.</i>
Cap. XI. De incendio.	1086
§ 1. — Questio præliminaris prima. An incendium jure scripto episcopi reservatum sit.	<i>Ibid.</i>
Quest. n. An incendiarii incurrant excommunicationem, eamque Pontifici reservatam.	1089
2. Tenor casus.	1091
3. Reflexiones.	1092
4. Corollaria.	1094
Cap. XII. De incestu.	1095
§ 1. — Questio præliminaris prima. Quid incestus, et quale peccatum.	<i>Ibid.</i>
Quest. n. Quid consanguinitas, et quousque dirimat matrimonium.	1097
Questio m. Quid affinitas, et quousque dirimat matrimonium.	1098
Quest. iv. An impuberes teneantur lege reservationis.	1100
2. Tenor casus.	1103
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1104
5. Objectiones solutæ.	1106
Cap. XIII. De labaismo.	1107
§ 1. — Questio præliminaris. Quid labaismus, et quale peccatum.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1109
3. Reflexiones.	1110
4. Corollaria.	1111
5. Objectiones solutæ.	1112
Cap. XIV. De machinatione in mortem conjugis.	1116
§ 1. — Questio præliminaris. Quid machinatio, et quandonam dirimat matrimonium.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1117
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Objectiones solutæ.	1118
Cap. XV. De magia diabolica.	1119
§ 1. — Questio præliminaris. Quid magia, male-	

ficium, veneficium, sortilegium, incantatio, ligatura.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1115
3. Reflexiones.	1126
4. Corollaria.	1129
Cap. XVI. De matrimonio post votum castitatis.	1130
§ 1. — Questio præliminaris prima. Qualiter peccet, et ad quid teneatur qui contrahit matrimonium post emissum votum simplex castitatis.	<i>Ibid.</i>
Quest. n. Quid sit et quale peccatum, contrahere matrimonium in gradibus prohibitis.	1133
Quest. m. Qualis requiratur notitia de morte prioris conjugis ad licetè incundum secundas nuptias.	1134
2. Tenor casus.	1135
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1136
Cap. XVII. De peccato complicitis.	1138
§ 1. — Questio præliminaris prima. Quid sit peccatum complicitis.	<i>Ibid.</i>
Quest. n. An et quando denuntiandus sit confessorius ad venerem sollicitans.	<i>Ibid.</i>
Quest. m. Cui et quomodo prædicta denuntiatio facienda.	1140
2. Tenor casus.	1141
3. Reflexiones.	1142
4. Corollaria.	1147
Cap. XVIII. De peccatis cum excommunicatione majori.	1148
§ 1. — Questio præliminaris prima. Quid excommunicatio et quoduplex?	<i>Ibid.</i>
Quest. n. Quis possit absolvere à censurâ excommunicationis.	1149
2. Tenor casus.	1151
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1153
Cap. XIX. De peccatis mandantium et consulentium, etc.	1154
§ 1. — Questio præliminaris. An et quandonam mandans aut consulens delictum, incurrat censuram aut reservationem.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1156
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1159
Cap. XX. De percussione parentum.	1158
§ 1. — Questio præliminaris. Quæ obligatio filiorum in parentes.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1160
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1163
5. Objectiones solutæ.	1164
Cap. XXI. De perjurio.	1166
§ 1. — Questio præliminaris prima. Quid juramentum et quoduplex, ac qui ejus comites.	1166
2. Tenor casus.	1175
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1176
5. Objectiones solutæ.	1178
Cap. XXII. De proli oppressione.	1180
§ 1. — Questio præliminaris. Quæ obligatio parentum in filios.	<i>Ibid.</i>
2. Tenor casus.	1181
3. Reflexiones.	1182
4. Corollaria.	1185
Cap. XXIII. De raptu.	1186
§ 1. — Questio præliminaris prima. Quid, quoduplex et quale peccatum raptus.	<i>Ibid.</i>
Quest. n. An ad raptum reservatum, in quantum est species luxuriæ, requiratur libido in effectu.	1189
Quest. m. Cui debeat inferri violentia, ut propriè censeatur raptus.	1190
2. Tenor casus.	1192
3. Reflexiones.	<i>Ibid.</i>
4. Corollaria.	1194
5. Objectiones solutæ.	1195
Cap. XXIV. De stupro.	1197

- § 1. — Questio præliminaris. Quid stuprum et quale peccatum. *Ibid.*
 2. Tenor casus. 1199
 3. Reflexiones. *Ibid.*
 4. Corollaria. 1200
 Cap. XXV. De simonia. 1201
 § 1. — Questio præliminaris. Quid, quodplex et quale peccatum simonia. *Ibid.*
 2. Tenor casus. 1204
 3. Reflexiones. *Ibid.*
 4. Corollaria. 1206
 Cap. XXVI. De sodomia. 1208
 § 1. — Questio præliminaris. Quid sodomia, et quale peccatum. *Ibid.*
 2. Tenor casus. 1211
 3. Reflexiones. *Ibid.*
 4. Corollaria. 1212
 Cap. XXVII. De violatione libertatis ecclesiasticae. 1215
 § 1. — Questio præliminaris. Quid immunitas ecclesiastica. *Ibid.*
 2. Tenor casus. 1216
 3. Reflexiones. *Ibid.*
 4. Corollaria. 1218
 JOSEPH PAUWELS Tractatus theologici DE CASIBUS RESERVATIS TOMUS II. 1219-1220
 Prefatio. *Ibid.*
 PARS PRIMA. De reservatis regularium. 1221-1222
 Questio præliminaris. An et quos casus reservare possint regularium superiores. *Ibid.*
 § I. De primi decreti paragrapho. 1223
 Dubium primum. An undecim casus hoc paragrapho memoratos superior regularis reservare possit sine consensu ac discussione capituli. *Ibid.*
 Dub. II. An casus Clementinos non solum possit, verum etiam debeat reservare superior. 1226
 Dub. III. Quinam ex regularium superioribus prædictos casus reservare possint. *Ibid.*
 Dub. IV. An Clemens VIII. presenti decreto casset ac revocet casus antiquos per regulam aut constituti nes in religionibus antea reservados. 1227
 Dub. V. An facultas competens provinciali in casus Clementinos sine consensu capituli, et aliud peccatum grave de consensu capituli, restringi seu limitari possit per generalem. 1228
 Dub. VI. An eisdem undecim casus prælati regulares reservare pariter possint respectu monialium sibi subjectarum. 1229
 Dub. VII. An reservatio prælati regularis cas et cum reservanti officio. *Ibid.*
 Dub. VIII. An novitii teneantur reservatione superiorum regularium. *Ibid.*
 Articulus primus. De primo casu Clementino. 1255
 Dubium primum. An sub tribus speciebus hoc casu nominatum expressis contineatur omnis actus superstitionis. *Ibid.*
 Dub. II. An veneficium, incantatio, sortilegium specie distinguantur. 1254
 Dub. III. Quid sit veneficium. 1253
 Dub. IV. Quid incantatio. 1256
 Dub. V. Quid sortilegium. 1257
 Art. II. De secundo casu Clementino. *Ibid.*
 Dubium primum. An animus in perpetuum deserendi statum religiosum, sit essentialis apostasie rigor: è sumpte. *Ibid.*
 Dub. II. Quousque septa monasterii, deseruisse debeat religiosus, ut censeatur apostata. 1240
 Art. III. De casu tertio Clementino. 1242
 Dubium primum. An reservetur egressio nocturna et furtiva copulativa, an copulativa. 1245
 Dub. II. An reservetur hoc loco egressio nocturna et furtiva, animo apostatandi facta. *Ibid.*
 Dub. III. Quenam censeatur egressio nocturna. *Ibid.*
 Dub. IV. Quenam censeatur egressio furtiva. 1245
 Dub. V. Quid intelligatur nomine monasterii seu conventus. 1247
 Dub. VI. Quousque debeat processisse religiosus, ut censeatur egressus è monasterio seu conventu. 1249
 Dub. VII. An egressus furtivus et nocturnus possit venialis esse ex parvitate materiae. 1251
 Dub. VIII. An in casum præsentem incidat religiosus, qui titulo iniqui gravaminis fugit è monasterio, in seio vel invito superiore. 1252
 Art. IV. De casu quarto Clementino. 1253
 Dubium primum. Quale peccatum sit proprietas religiosi. *Ibid.*
 Dub. II. In quibus potissimum actionibus consistat vitium proprietatis. 1254
 Dub. III. An ad veram proprietatem requiratur ut exerceatur occultè. 1260
 Dub. IV. Qualis requiratur licentia superioris ad eximendum religiosum à peccato proprietatis. *Ibid.*
 Dub. V. Deturne proprietas venialis ex parvitate materiae. 1276
 Dub. VI. Quenam requiratur quantitas ad mortalem proprietatem. 1278
 Dub. VII. An pluries repetitè minutè acceptio: es crescant in mortalem proprietatem. 1281
 Dub. VIII. Quae sit poena proprietatis. 1285
 Art. V. De casu quinto. 1284
 Dubium primum. Quid sit juramentum falsum. *Ibid.*
 Dub. II. Quid iudicium. 1287
 Dub. III. Quid iudicium regulare. 1292
 Dub. IV. Quid iudicium legitimum. 1293
 Art. VI. De casu sexto. 1296
 Dubium primum. Qui et quandonam hunc casum incurrant. *Ibid.*
 Dub. II. An consulens abortum, nondum animato facta, incurrat reservationem, si abortus procuretur facto jam animato. 1298
 Dub. III. An sufficiat abortus casualis. 1299
 Dub. IV. An mandans vel consulens incurrat casum, mandato vel consilio inefficaci. 1300
 Dub. V. Quid si sit dubium de influxu. 1302
 Dub. VI. An mandans vel consulens reservatione teneatur, si non sit causa sine qua non. *Ibid.*
 Dub. VII. Quid si mandatum aut consilium revocetur. 1303
 Dub. VIII. Quid si sit dubia animatio foetus. 1304
 Dub. IX. An facultas absolvendi à casibus et censuris, concedi solita in jubileis, extendatur ad abortum. 1306
 Dub. X. Quis possit absolvere à delicto et censura abortus. *Ibid.*
 Art. VII. De casu septimo. 1307
 Dubium primum. Quid falsificatio manus. *Ibid.*
 Dub. II. Quid intelligatur per sigillum. 1309
 Dub. III. Qui censeantur monasterii officiales. 1310
 Dub. IV. An censeatur falsificare manum vel sigillum, qui intercepti, detinet, lacerat, comburit litteras vel manum officialis. 1311
 Dub. V. An requiratur physicus et personalis influxus in falsitatem. 1312
 Dub. VI. An sufficiat falsificatio sine usu. 1313
 Dub. VII. An quarumlibet litterarum falsitas reservationi subiaceat. 1314
 Dub. VIII. An sufficiat quælibet minutissima immutatio. 1315
 Dub. IX. An subditas litteras presentatorias, obedientiales et similes, omittas vel amittas reformare possit sine crimine falsi. *Ibid.*
 Dub. X. Quid si quis falsaret manum vel sigillum officialis alterius monasterii. 1316
 Art. VIII. De casu octavo. 1317
 Dubium primum. An et quomodo casus Clementinus octavus distinguatur à quarto. *Ibid.*
 Dub. II. Quid furtum, et quale peccatum. 1319
 Dub. III. Quid intelligatur per res monasterii seu conventus. 1321
 Dub. IV. Quid de rapina rerum monasticarum seu conventualium. 1322
 Dub. V. An rei notabilis furum abbatem delinquit peccet continuo peccato reservato, donec restituat. 1323

Dub. vi. Quæ requiratur quantitas ut furtum sit mortale peccatum. 1524
Dub. vii. An, si unus uno acto, vel ab uno, vel à pluribus auferat notabilem quantitatem, peccet semel, an pluries. 1525
Dub. viii. An idem dicendum si furtum contineat plures partes specie diversas. 1527
Dub. ix. Quid dicendum si unus ab uno furtis minutis successivè auferat notabilem quantitatem rei permanentis. 1528
Dub. x. Quid si unus rem notabilem permanentem, furtis minutis successivè auferat à diversis. 1530
Dub. xi. Quid si plures seu successivè, auferant ab eodem materiam, singuli quidem pro sua parte levem, at omnes simul gravem. 1531
Dub. xii. Quid de esculentis et potulentis. 1531
Art. IX. De casu nono. 1532
Dubium primum. Quid lapsus carnis. 1532
Dub. ii. Quando voluntarius. 1532
Dub. iii. Quando opere consummatus. 1533
Dub. iv. An lapsus carnis contineatur pollutio. 1533
Dub. v. An requiratur pollutionem actu exteriori procuratam esse, an autem sufficiat quod per intusam cogitationem venereorum accidat. 1537
Dub. vi. Quid si pollutio voluntaria quidem sit, sed in causâ exteriori, mortaliter non peccaminosa in genere luxurie. 1538
Dub. vii. Quid de pollutione alteri procuratâ. 1539
Dub. viii. An casu Clementino contineatur voluntaria distillatio. 1540
Art. X. De casu decimo. 1540
Dubium primum. Quid occisio, et quando reservabilis. 1541
Dub. ii. Quid vulneratio, et quando reservabilis. 1541
Dub. iii. Quid percussio, et quando reservabilis. 1541
Dub. iv. An occidens, vulnerans et percutiens semetipsum, incurrat casum reservatum. 1543
Dub. v. Quibus potissimum casibus percussor percussori aut clerici censuram canonis non incurrat. 1544
Art. XI. De casu undecimo. 1545
Dubium primum. Quid sit malitiosum impedimentum. 1545
Dub. ii. Quid retardatio. 1546
Dub. iii. Quid apertio litterarum. 1547
Dub. iv. Quid intelligatur per superiores et inferiores. 1547
Dub. v. An sufficiat impedire, tardare, aperire quaslibet litteras superioris ad inferiorem, et è converso. 1547
Dub. vi. An sufficiat fraudulentè legere. 1548
Dub. vii. An sufficiat apertio sine fectura. 1548
Dub. viii. An casum incurreret, qui litteras superioris impediret, etc., quando ex hisdem probabiliter sibi timeret injustum gravamen. 1549
Art. XII. De cæteris peccatis quæ reservari possunt. 1549
Dubium primum. An facultas reservandi aliud peccatum grave, mediante consensu ac discussione capituli, non sit deinceps revocata. 1549
Dub. ii. Quid intelligatur per discussionem et consensum capituli. 1550
Dub. iii. An potestas reservandi casum supernumerarium (proprie loquendo) pertineat ad capitulum. 1551
Dub. iv. An capitulum generale vel provinciale possit prædicto regulari facere potestatem reservandi casus, non obstante decreto Clementino. 1551
Dub. v. An casus supernumerarii reservatio possit fieri ex consensu capituli generalis pro una provincia, aut provincialis pro uno conventu. 1552
Dub. vi. An de consensu capituli reservari possint casus alii, non solum à Clementinis omnino disparati, verum etiam pertinentes ad materiam casuum decreto expressorum. 1553
Dub. vii. An si capitulum consentiat in reservatio-

nem peccati certi, possit prælatus reservare dubium. 1554
Dub. vii. An prælati religiosorum, etsi non possint alios casus præter consensum capituli generalis aut provincialis reservare, saltem possint aliquibus confessariis negare facultatem absolvendi ab aliis certis peccatis, modò unum aut alterum confessarium deputent, cui dent absolvendi potestatem. 1555
§ II. De secundo decreti paragrapho. 1555
Dubium primum. Quid intelligatur per superiores. 1555
Dub. ii. An superior absolvere possit à solis reservatione, remisso pro reliquis subdito ad confessarium inferiorem. 1555
Dub. iii. An superior, à subdito spontè et proprio motu requisitus, teneatur audire ejus confessionem. 1557
Dub. iv. Qualiter peccet superior, audiens confessionem subditi, qui neque peccatum reservatum habeat, neque id spontè aut proprio motu petierit. 1557
Dub. v. An absolutio in casu sit invalida. 1557
Dub. vi. Quandoque censeatur subditus spontè ac proprio motu rogare superiorem ut suam confessionem audiat. 1557
§ III. De tertio decreti paragrapho. 1558
Dubium primum. An constitutio Clementina quoad hanc paragraphum sit usu recepta in religionibus et provinciis omnibus. 1558
Dub. ii. Quinam superiores deputare confessarios possint ad mentem Pontificis. 1559
Dub. iii. An singulis religionis liberum sit eligere quemlibet ex deputatis. 1559
Dub. iv. An superior, deputato confessario potestatem faciens pro una vice in reservata intelligatur non solum de præteritis, verum etiam de futuris. 1560
Dub. v. Quo pacto intelligenda sit clausula *Pro hac vice*, quando facultas absolvendi à reservatis cum hac restrictione conceditur. 1562
Dub. vi. An qui pro uno subdito et una vice, superioris auctoritatem petit et acquirit, possit à reservatis absolvi ipse. 1566
Dub. vii. An potestas in reservatum concessa confessario deputato, extendatur pariter ad censuram, eodem peccato connexam. 1567
Dub. viii. An reservatio particularium prælatum afficiat peregrinos. 1568
§ IV. De quarto decreti paragrapho. 1568
Dubium primum. Quis usus notitiæ sacramentalis, quibus, quando et qualiter interdiciatur. 1568
Dub. ii. An sigillo teneatur superiores pro tempore existentes, à quibus extra confessionem petitur licentia pro reservatis. 1570
Dub. iii. An liceant superiori regularium, occasione confessionis, actiones non ingratis penitenti, secluso revelationis periculo. 1570
Dub. iv. An occasione confessionis liceant superiori actiones pertinentes ad justitiam vindictivam. 1571
Dub. v. An occasione confessionis liceant superiori actiones spectantes ad justitiam distributivam. 1572
Dub. vi. An superior notitiâ sacramentali uti possit ad sui directionem. 1573
§ V. De quinto decreti paragrapho. 1574
Dubium primum. Quinam superiores penitentias à confessariis imponendas determinare possint. 1575
Dub. ii. Quibusnam peccatis penitentiam superior prædeterminare possit. 1575
Dub. iii. Cujusmodi penitentia esse debeat, quam de determinet superior. 1576
Dub. iv. Quo pacto prædicta penitentia determinari debeat. 1576
Dub. v. An possit superior auctoritatem suam concedere inferiori sub conditione hujus vel illius penitentiae. 1577
Dub. vi. An superiores, sicut se solis possunt taxare

pœnitentias, sic etiam possint ferre censuras, easque sibi reservare. 1578
 De Appendice decreti. 1582
 Dubium primum. An, per se loquendo, superior petiti licentiam pro reservatis semper valide negare possit. *Ibid.*
 Dub. ii. Quandonam et qualiter peccet superior, negando subdito licentiam pro reservato. 1584
 Dub. iii. An aliquando superior licentiam pro reservatis postulata licet negare possit. 1585
 Dub. iv. An ut possit inferior valide absolvere à reservatis, sufficiat licentia superioris præsumpta, seu ratihabito de futuro. 1586
 Dub. v. Quinam regularium confessarii absolvere possint à reservatis, non obtenta superioris facultate. 1587
 Dub. vi. An confessario deputato nunquam possit superior negare potestatem in reservata, quin sua Sanctitas suppleat. 1589
 Dub. vii. Quandonam confessarius, repulsam passus à superiore, possit absolvere à reservatis auctoritate pontificiâ. 1590
 Dub. viii. Quid significetur per particulam, *illâ vice*, quam in decreti appendice usurpat Pontifex. 1591
 Dub. ix. Qualiter se debeat gerere confessarius in postulanda et exercenda potestate in reservata. 1592
 PARS SECUNDA. DE RESERVATIS PONTIFICIIS, seu de excommunicationibus Pontifici Romano reservatis. 1593-1594
 PRÆFATIO. *Ibid.*
 Caput primum. De excommunicationis nomine, naturâ, divisione, causâ efficiente, materiali, formali, finali, impedimentis, denuntiatione, effectibus et absolute. 1597
 1. De nomine excommunicationis. *Ibid.*
 2. De naturâ excommunicationis. 1400
 3. De divisione excommunicationis. 1402
 4. De causâ efficiente excommunicationis. 1404
 5. De causâ materiali excommunicationis. 1406
 6. De causâ formali excommunicationis. 1411
 7. De causâ finali excommunicationis. 1414
 8. De impedimentis excommunicationis. 1415
 9. De denuntiatione excommunicationis. 1425
 10. De effectibus excommunicationis generatim. 1426
 11. De effectibus excommunicationis speciatim, signanter primo. 1429
 12. De secundo effectu excommunicationis. 1435
 13. De tertio effectu excommunicationis. 1436
 14. De quarto effectu excommunicationis. 1440
 15. De quinto effectu excommunicationis. 1441
 16. De sexto effectu excommunicationis. 1447
 17. De septimo effectu excommunicationis. 1450
 18. De octavo effectu excommunicationis. 1455
 19. De nono effectu excommunicationis. 1457
 20. De decimo effectu excommunicationis. 1458
 21. De undecimo effectu excommunicationis. 1461
 22. De duodecimo effectu excommunicationis. 1466
 23. De decimo tertio effectu excommunicationis. 1475
 24. De effectibus excommunicationis minoris. *Ibid.*
 25. De absolute excommunicationis. 1478
 Cap. II. De excommunicationibus Pontifici reservatis in Decreto juris. 1487
 § unicus. Ad can. *Si quis suadente*, 17, q. 4. *Ibid.*
 Cap. III. De excommunicationibus Pontifici reservatis in Decretalibus. 1499
 § 1. Ad cap. *Quærenti*, de Offic. et Potest. judic. deleg. *Ibid.*

§ 2. Ad cap. *Dura*, de crimine falsi. 1500
 § 3. Ad cap. *Ad falsariorum*, eodem titulo. 1501
 § 4. Ad cap. *Significavit*, De sentent. excommunic. *Ibid.*
 § 5. Ad cap. *Tua nos*, eodem titulo. 1502
 § 6. Ad cap. *Conquesti*, eodem titulo. 1503
 § 7. Ad cap. *Nuper*, eodem titulo. *Ibid.*
 Cap. IV. De excommunicationibus Pontifici reservatis in libro sexto Decretalium. 1507
 § 1. Ad cap. *Fundamenta*, de Elect., in 6. *Ibid.*
 § 2. Ad cap. *Clericis*, de Immun. eccles., eod. lib. 1508
 § 3. Ad cap. *Felicitis*, de Pœnis, eodem lib. *Ibid.*
 § 4. Ad cap. *Quicumque*, de Sentent. excommunic., eod. lib. 1509
 § 5. Ad cap. *Eos qui*, eodem titulo et libro. 1510
 Cap. V. De excommunicationibus Pontifici reservatis in Clementinis. 1515
 § 1. Ad Clementinam 1, § *Verum*, de Hæreticis. *Ibid.*
 § 2. Ad Clementinam *Religiosi*, de Privilegiis. 1516
 § 3. Ad Clementinam *Si quis suadente*, de Pœnis. 1523
 § 4. Ad Clementinam *Cupientes*, § *Sanè*, eod. tit. *Ibid.*
 § 5. Ad Clementinam *Gravis*, de Sent. excommun. 1525
 Cap. VI. De excommunicationibus Pontifici reservatis in Extravagantibus. 1529
 § 1. Ad Extravagantem *Salvator*, de Præbendis. *Ibid.*
 § 2. Ad Extrav. *Detestandæ*, de Sepulturis. *Ibid.*
 § 3. Ad Extrav. *Viam ambitiosæ*, de Regularibus. 1550
 § 4. Ad Extrav. *Ad nostrum*, eod. tit. 1552
 § 5. Ad Extrav. *Grave nimis*, de Reliquiis et Venerat. sanctorum. *Ibid.*
 § 6. Ad Extrav. *Sanè*, de Simoniâ. 1557
 § 7. Ad Extrav. *Cum detestabile*, eod. tit. 1547
 § 8. Ad Extrav. *Etsi dominici*, 2, de Pœnit. et Remiss. 1551
 § 9. Ad Extrav. *Excommunicamus*, de Sentent. excommun. *Ibid.*
 § 10. Ad Extrav. *Prodiens*, de Crimine falsi. 1555
 Cap. VII. De excommunicationibus Pontifici reservatis in bullâ *Cænæ*. 1554
 § 1. De bullâ *Cænæ*, ejus nomine, origine, materiâ, partibus. *Ibid.*
 § 2. De primâ bullæ *Cænæ* excommunicatione. 1556
 § 3. De excommunicatione secundâ. 1562
 § 4. De quartâ excommunicatione. 1564
 § 5. De quintâ excommunicatione. 1566
 § 6. De sextâ excommunicatione. 1568
 Cap. VIII. De excommunicationibus Pontifici reservatis post decretum Clementis VIII, editum 26 novemb. 1602. 1569
 § 1. De Clementini decreti tenore et sensu. *Ibid.*
 § 2. De violatione Immunitatis ecclesiasticæ in terminis constitutionis felic. record. Gregorii XIV, quæ incipit : *Cum aliâs nonnulli*. 1572
 § 3. De violatione clausuræ monialium ad malum finem. 1575
 § 4. De provocazione et bullâ in duello, juxta decretum sacri concilii Tridentini et constitutionem felicis recordationis Gregorii XIII, quæ incipit : *Ad tollendum*. 1585
 § 5. De Simoniâ confidentiæ beneficiâ. 1590
 Appendix ad cap. 1, § 1, n. 139. 1594
 Appendix altera ad idem cap., § 13, n. 129. 1602
 Index rerum. 1605-1604

THEOLOGY LIBRARY
 CLAREMONT, CALIF.

FINIS TOMI DECIMI OCTAVI THEOLOGICÆ.

42193

A11753
 v. 18

A11753
v.18

BX
1751
A1
TS
V.18

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

PRINTED IN U.S.A.

A11753 V.18

23-262-002

